

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN RESEARCH
IN WORLD SCIENCE**

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 28-30, 2022**

**LVIV
2022**

MODERN RESEARCH IN WORLD SCIENCE

Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference

Lviv, Ukraine

28-30 November 2022

Lviv, Ukraine

2022

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (November 28-30, 2022) SPC “Sci-conf.com.ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1977 p.

ISBN 978-966-8219-86-3

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern research in world science. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-28-30-11-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: lviv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. **Кришталъ Г. Б.** 35
РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У ФОРМУВАННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
2. **Осьмачко О. М., Осьмачко Ю. П.** 37
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕКОРАТИВНІ РОЗСАДНИКИ І НАСІННИЦТВО»
3. **Новаковська І. О., Бурбан О. В.** 42
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ В НОВІТНІХ УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ
4. **Савіна О. І., Матієга О. О., Шейдик К. А.** 48
АНАЛІЗ СОРТОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИНОГРАДУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ШАМПАНСЬКИХ ВИН

VETERINARY SCIENCES

5. **Журенко В. В.** 55
ЗМІНА ПОКАЗНИКІВ КРОВІ ТЕЛЯТ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ТОЛТАРОКСУ З ІМУНОБАКТЕРИНОМ-D
6. **Журенко В. В.** 58
КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ КРИПТОСПОРИДІОЗУ ТЕЛЯТ
7. **Журенко В. В.** 61
ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ КРИПТОСПОРИДІОЗУ ТЕЛЯТ
8. **Котелевич В. А., Гончаренко В. В.** 64
БЕЗПЕЧНІСТЬ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
9. **Прокопенко Т. О., Винокурова Т. В., Гусак Л. М., Малімон З. В., Кочетова Г. С.** 70
РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ ГАММА-ВИПРОМІНЮЮЧИХ РАДІОНУКЛІДІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СЦИНТИЛЯЦІЙНОГО СПЕКТРОМЕТРА ЕНЕРГІЙ ГАММА-ВИПРОМІНЮВАННЯ З ПРОГРАМНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ GAMMAVISION V. 8.0
10. **Самойленко О. С.** 77
ПАРВОВІРУСНИЙ ЕНТЕРИТ СОБАК ТА МЕТОДИ ЙОГО ЛІКУВАННЯ
11. **Харченко Я. А., Журенко В. В.** 83
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК (R) ВМІСТУ КАЛІЮ В КРОВІ КОРІВ З ОСНОВНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ НЕРВОВИХ ПРОЦЕСІВ
12. **Шарандак С. В., Журенко В. В.** 86
ДЖЕРЕЛА ЗАРАЖЕННЯ І ШЛЯХИ ПОШИРЕННЯ КРИПТОСПОРИДІОЗУ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

BIOLOGICAL SCIENCES

13. *Hlyvuk D. V.* 89
GENUS BACILLUS AS PRODUCERS OF PIGMENTS
14. *Kurenkov V., Alieksieiev M.* 95
THE PROBLEM OF COMPETITION BETWEEN BIRDS AND BATS LIVING IN THE SAME AREA
15. *Savchuk I. V.* 99
IMPACT OF GAIN-OF-FUNCTION MUTATIONS IN Kv10.1 CHANNELS ON RESTING MEMBRANE POTENTIAL MEASURED WITH FLUORESCENCE MICROSCOPY
16. *Sklyar T. V., Grygor'yeva H. P.* 103
SENSITIVITY TO ANTIMYCOTIC PREPARATIONS OF CANDIDA STRAINS
17. *Бондарь Д. В.* 107
АНАЛІЗ РИНКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ПРОБІОТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ В УКРАЇНІ
18. *Гаврилюк В. Г., Мельнікова А. І.* 112
РЕЗИСТЕНТНІСТЬ PSEUDOMONAS AERUGINOSA ДО АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПЛІВКОУТВОРЕННЯМ
19. *Година Д. М., Качаєва М. В., Бугера М. Я., Шульга Ю. В.* 116
АНТИ-АСІНЕТОБАКТЕР ВАУМАННІІ АКТИВНІСТЬ ІМІДАЗОЛІДИНОНСУЛЬФОНАМІДІВ З ПОЗИТИВНИМ ПРОФІЛЕМ ТОКСИЧНОСТІ
20. *Гуменюк Г. Б., Мацюк О. Б., Хоменчук В. О., Яворівський Р. Л., Дробик Н. М.* 122
ДОСЛІДЖЕННЯ НЕКТАРОПРОДУКТИВНОСТІ ГІБРИДІВ ОЗИМОГО РІПАКУ В УМОВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ
21. *Зубарева І. М., Реджепмурадов С. А.* 125
КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ВИРОБНИЧИХ ДРІЖДЖОВИХ КУЛЬТУР У ХЛІБОПЕКАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ
22. *Іщенко В. І., Циган О. В.* 129
ВИДОВИЙ СКЛАД ТА БІОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ОКОЛ. М. ЗІНЬКОВА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)
23. *Крилівська Д. О.* 134
ОРНІТОФАУНА ВОДНО-БОЛОТНОГО КОМПЛЕКСУ НПП «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ»
24. *Наливайко Н. В., Микуш М. І., Сенів Х. І.* 138
МЕТОДИ ПЕРЕВІРКИ ОРГАНІЗМУ НА НАЯВНІСТЬ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН
25. *Пліш А. О.* 144
ТИПИ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ЛЮДИНИ

26. **Романюк В. О.** 148
НОРМАТИВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. КРИТЕРІЇ ШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ
27. **Савіна О. І., Глюдзик-Шемота М. Ю., Салька О. Ю.,** 151
Дудкін Д. О., Желтвай П. Ф.
ВИДОВИЙ СКЛАД ЕНТОМОФАУНИ САДІВ ЗАКАРПАТТЯ
28. **Ханнанова О. Р., Бондаренко В. О.** 159
БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛУЧНИХ РОСЛИН
ОКОЛ. С. ПІСКИ-УДАЙСЬКІ ЛУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)
29. **Яворівський Р. Л., Романишин К. Ю.** 163
ВИДОВИЙ СКЛАД РОДИНИ *EUPHORBIACEAE* КЛОК. У
ФЛОРИ БУЧАЦЬКОГО (НИНІ ЧОРТКІВСЬКОГО) РАЙОНУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ
30. **Яремчук С. Д.** 170
БІЛКОВИЙ ОБМІН В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ
31. **Яремчук С. Д.** 176
ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ У НОВОНАРОДЖЕНИХ

MEDICAL SCIENCES

32. **Malyshev V. V., Kulbida O. V., Chekalov I. V., Mamedova A. M.** 180
THE IMPACT OF OBESITY ON THE COURSE OF PREGNANCY
33. **Mandryk O. Ye., Cherpak T. R., Aleksandrova A. S.** 185
MELDONIUM IN COMBINED THERAPY OF STABLE ANGINA
OF TENSION AND GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE
34. **Protsak T. V., Zabrodska O. S., Khovanets K. R., Anohina D. D.** 187
ANATOMICAL FORMATION OF THE THYROID GLAND
35. **Romanchuk L., Chahlii T., Olenytska I.** 190
NEW POSSIBILITIES FOR DIAGNOSING CORONAVIRUS
INFECTION
36. **Romanchuk L., Trufyn O., Rybak V.** 192
CYTOGENETIC MARKERS COVID-19 IN CHILDREN (RESULTS
OF OWN RESEARCH)
37. **Rzaeva Aitadj Akif kizi, Ahmaidi Malika, Fadeev O. G.,** 194
Lytvyshko V. O.
FEATURES OF TREATMENT TACTICS FOR PATIENTS WITH
FIRE INJURY OF THE EXTREMITY
38. **Акентьев С. О.** 197
УСКЛАДНЕННЯ ПРИ ПЛАЗМОСОРБЦІЇ ТА ЇХ
ПРОФІЛАКТИКА
39. **Алієв Р. Б., Макєєва І. О.** 203
ОНКОЛІТИЧНІ ВІРУСИ В ТЕРАПІЇ ЗЛОЯКІСНИХ
НОВОУТВОРЕНЬ

40.	<i>Алієв Р. Б., Салада М. О.</i>	207
	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МОНОКЛОНАЛЬНИХ АНТИТІЛ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ COVID-19	
41.	<i>Алієв Р. Б., Шаповалова А. С., Салада М. О.</i>	210
	МАВП'ЯЧА ВІСПА ЧИ НОВА ПАНДЕМІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ	
42.	<i>Ахраров Х. Х., Толибов У. Ф., Ходжибаева Сарвиноз Алишер кизи, Бадриддин Фазлиддин Мадаминхон угли</i>	214
	ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СТРУКТУРА ЦЕННОСТИ УЧАСТИЯ ГОРМОНОВ В РОСТЕ И РАЗВИТИИ ОРГАНИЗМА	
43.	<i>Бамбуляк А. В., Лопушняк Л. Я., Бойчук О. М.</i>	221
	ЗАСТОСУВАННЯ КОМПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ МУЛЬТИПОТЕНТНИХ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТРОМАЛЬНИХ КЛІТИН ЖИРОВОЇ ТКАНИНИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ КІСТКОВИХ ДЕФЕКТІВ У ХІРУРГІЧНІЙ СТОМАТОЛОГІЇ	
44.	<i>Баусов Є. О., Степаненко В. В.</i>	225
	ПРОФІЛАКТИКА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО ДЕЛІРІЮ У ЛІТНІХ ПАЦІЄНТІВ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	
45.	<i>Баусов Є. О., Холявко М. В.</i>	228
	МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ ЗНЕБОЛЕННЯ В ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ	
46.	<i>Баусов Є. О., Якунічев М. В.</i>	232
	СТАНДАРТИ НУТРИТИВНОЇ ПІДТРИМКИ ХВОРИХ ВІДДІЛЕНЬ РЕАНІМАЦІЇ ТА ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ	
47.	<i>Благодир А. К., Мартиненко М. С., Мінухіна Д. В.</i>	236
	ФІБРІЛЯЦІЯ ТА МЕРЕХТІННЯ ПЕРЕДСЕРДЬ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РОЗВИТКУ У ПАЦІЄНТІВ З COVID-19	
48.	<i>Бойко Ю. І., Чіботару К.</i>	239
	НЕСТЕРИЛЬНИЙ ІМУНІТЕТ У ЖІНОК, ЩО ВТРАТИЛИ ДІТЕЙ ВІД ТОКСОПЛАЗМОЗУ	
49.	<i>Бондарева Є. Р., Орловська К. В.</i>	242
	ВПЛИВ СТРЕСУ ЧЕРЕЗ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ НА ТЕЧІЮ COVID-19	
50.	<i>Бондаренко О. О., Бабійчук В. Г., Бабійчук Г. О., Мамонтов В. В.</i>	246
	СТРУКТУРА МІОКАРДА МОЛОДИХ ЩУРІВ З МОДЕЛЮ АЛІМЕНТАРНОГО ОЖИРІННЯ ПІСЛЯ ВВЕДЕННЯ КРІОКОНСЕРВОВАНИХ ЯДРОВІСНИХ КЛІТИН КОРДОВОЇ КРОВІ	
51.	<i>Бражанюк А. О., Толок В. С.</i>	252
	ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСКРАНІАЛЬНОЇ МІКРОПОЛЯРИЗАЦІЇ У КОМПЛЕКСНІЙ ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ГПМК ЗА ШЕМІЧНИМ ТИПОМ	

52.	<i>Бужинська Н. Р., Косілов К. В.</i>	256
	ПРЕНАТАЛЬНА ТРАНСПЛАНТАЦІЯ КРОВОТВОРНИХ СЛОВБУРОВИХ КЛІТИН, ЯК МЕТОД ЛІКУВАННЯ ВРОДЖЕНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	
53.	<i>Василенко Я. М., Гринюк О. Є., Хухліна О. С.</i>	259
	РОЛЬ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАНЗИТОРНОЇ БАКТЕРІЄМІЇ ЯК ЕТИОЛОГІЧНОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ ІНФЕКЦІЙНОГО ЕНДОКАРДИТУ	
54.	<i>Вороняк М. І., Кокоруз М. В., Худзій С. С., Шурко Н. О., Шелеп Н. В.</i>	263
	МУЛЬТИПЛЕКСНА ПЛР ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТРАНСКРИПТІВ ХИМЕРНОГО ГЕНУ BCR-ABL	
55.	<i>Грачова Т. І., Бойко В. М.</i>	270
	ВПЛИВ ВЕГЕТАРІАНСЬКОГО ТА ВЕГАНСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ НА РІСТ І РОЗВИТОК ДИТЯЧОГО ОРГАНІЗМУ	
56.	<i>Гринюк О. Є., Анохіна Д. Д.</i>	273
	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕРЦЯ ТА ЙОГО СТРУКТУР	
57.	<i>Грицевич Н. Р., Верещака В. В.</i>	276
	ВПЛИВ МЕЛАНІНУ НА ВМІСТ VEGF В РАНОВОМУ ЛОЖІ ЩУРІВ ІЗ МЕТАБОЛІЧНИМ СИНДРОМОМ	
58.	<i>Данилюк М. Б., Сумик Я. В., Карабута А. Д.</i>	282
	СТАРЕЧА АСТЕНІЯ ЯК ПРЕДИКТОР ВАЖКОСТІ ПЕРЕБІГУ ПЕРЕДОПЕРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ У ПАЦІЄНТІВ ПОХИЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ	
59.	<i>Дзевульська І. В., Маліков О. В.</i>	285
	НІМЕЦЬКИЙ АНАТОМ І ГІСТОЛОГ АВГУСТ РАУБЕР	
60.	<i>Добровольська І. М., Борисевич В. Д., Конюхова М. С.</i>	291
	КРИТЕРІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ДІАГНОЗУ АДРЕНОГЕНІТАЛЬНИЙ СИНДРОМ	
61.	<i>Докійчук Н. Ф., Печеряга С. В.</i>	295
	ЕНДОМЕТРІОЗ У СТРУКТУРІ ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ	
62.	<i>Іващук Д. О.</i>	298
	ВПЛИВ ПАРАЗИТА НА ОРГАНІЗМ ПАЦІЄНТА	
63.	<i>Ітякін О. С., Нельга А. Т., Федосєєва Г. О.</i>	301
	ОЦІНКА ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СПОРТСМЕНІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ І РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТРЕНУВАЛЬНИХ НАВАНТАЖЕНЬ	
64.	<i>Карпенко А. В., Дзиза А. В.</i>	308
	ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУДИНОЗВУЖУВАЛЬНИХ КРАПЕЛЬ ПІД ЧАС НЕЖИТТЮ	
65.	<i>Колосовська Д. А., Баусов Є. О.</i>	311
	АНЕСТЕЗІОЛОГІЯ В ПСИХІАТРІЇ. ШИЗОФРЕНІЯ	

66. **Коробкіна П. Д., Дьякова Ю. А., Лупир А. В., Калашник-Вакуленко Ю. М.** 314
ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗАГОСТРЕННЯ ХРОНІЧНОГО ТОНЗИЛІТУ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ
67. **Кривецька І. І., Хованець К. Р.** 319
СУЧАСНІ ДАНІ ЛІТЕРАТУРИ ЩОДО МОРФОГЕНЕЗУ АНГІОМ ТІЛ ХРЕБЦІВ
68. **Кубрак М. А., Завгородній С. М.** 322
ПРОБЛЕМИ ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З УСКЛАДНЕНИМИ ФОРМАМИ ЗЛОЯКІСНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ОБОДОВОЇ КИШКИ
69. **Лисайчук Ю. С., Рушай А. К., Хомут Ю. Ю.** 325
ЗНЕБОЛЮВАННЯ ПРИ МІКРОХІРУРГІЧНОМУ НЕВРОЛІЗУ ВИБРАНИХ НЕРВІВ В КОМПЛЕКСІ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРИ СИНДРОМІ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ
70. **Мироник О. В., Антипенко Ю. О.** 331
ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ SARS-COV-2 НА НИРКИ
71. **Невструєв В. П., Камінський С. М.** 338
ПЕРСПЕКТИВИ КОМПЛЕКСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТАМЕРНО-СЕГМЕНТАРНОЇ ТА СТАНДАРТНОЇ ЕЛЕКТРОКАРДІОГРАФІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ТА ЛІКУВАННІ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЯ
72. **Павлюк К. С., Булига А. О., Миронець Л. О., Вовк В. І.** 341
ДИСОЦІАТИВНИЙ РОЗЛАД ІДЕНТИЧНОСТІ
73. **Пірвердієва І. С., Лопушанський О. М., Дзьоник І. А., Шевченко А. В.** 345
НЕДОЛІКИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я КАНАДИ
74. **Соколенко М. О., Хованець К. Р.** 347
КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ЩОДО ПОШИРЕННЯ ТА КЛІНІЧНИХ ПРОЯВІВ МЕНІНГІТУ СЕРЕД ДІТЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
75. **Стеблюк Е. Е., Дубовенко Д. О.** 350
МІОПІЯ: ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ
76. **Сухомлінова Ж. В., Дзиза А. В.** 354
ЛІКУВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ПРИГАЦІЇ ПОРОЖНИНИ НОСА
77. **Ткаченко О. В., Лопушанський О. М., Шевченко А. В.** 359
АНАЛІЗ РІВНЯ ДОКАЗОВОСТІ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КАРДІОТОРАКАЛЬНІЙ ХІРУРГІЇ
78. **Хухліна О. С., Гринюк О. Є., Федорюк О. В.** 361
ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СИНДРОМУ ТАКОЦУБО
79. **Чупіна В. І., Монакова О. С.** 366
АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА ПОШИРНОСТІ НА ІШЕМІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЦЯ ТА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЕД МЕШКАНЦІВ ХАРКОВА ТА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ПЕРІОД 2020-2021 РОКИ

PHARMACEUTICAL SCIENCES

80. *Борисюк І. Ю., Цісак А. О., Герасименко Г. О.* 370
АНАЛІЗ ПОЛІФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК В ЕКСТРАКТИ SEDUM
SPRECVBIVLE L.
81. *Кричковська Л. В., Близнюк О. М., Грицаєнко Ю. А.,
Дубоносов В. Л., Щербак О. В.* 373
ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ БІОТЕХНОЛОГІЇ ТА БАР В
КАРОТИНВМІСНИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ЗАСОБАХ
82. *Круглова М. О., Якименко І. Ю.* 379
ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ УКРАЇНИ
ДЛЯ ЛІКУВАННЯ УРАЖЕНЬ ШКІРИ РІЗНОМАНІТНОГО
ПОХОДЖЕННЯ
83. *Приходько В. В., Якименко І. Ю.* 381
ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ РАНОЗАГОЮЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ ДОЗВОЛЕНИХ ДО ВИКОРИСТАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ
УКРАЇНИ

CHEMICAL SCIENCES

84. *Balli T., Kharchenko S.* 383
PERTIDOMOMETICS – INHIBITORS OF SIRTUIN
85. *Барановська Д. М.* 387
СИНТЕЗ (5,6-ДИХЛОРПІРИДИН-3-ІЛ) МЕТАНОЛУ ТА
ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ
86. *Гвоздь Д. О., Генчева В. І.* 393
ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КЕФІРУ
87. *Гук Г. В., Власенко Н. Є., Зульфїгаров А. О.* 395
СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ БІОРОЗКЛАДНИХ
ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ
88. *Дунаєва З. С., Генчева В. І.* 397
АНАЛІЗ СТІЧНИХ ВОД ЗАПОРІЗЬКОЇ ТЕПЛОВОЇ
ЕЛЕКТРИЧНОЇ СТАНЦІЇ
89. *Карпенко О. С., Радудік А. В.* 400
СИНТЕЗ І БІОЛОГІЧНА АКТИВНІСТЬ ПОХІДНИХ
ТРИПТАНТРИНУ
90. *Коломієць А. Ю.* 403
НОВІТНЄ ВИКОРИСТАННЯ ФЛУОРЕСЦЕНТНИХ
МАТЕРІАЛІВ У ФАРМАЦЕВТИЦІ
91. *Савюк О. В.* 409
ВІДНОВНЕ АМІНУВАННЯ В ПРИСУТНОСТІ ТИТАН
ІЗОПРОПОКСИДУ
92. *Ткач В. В., Фурдига Г. В., Багрій Д. Р., Петрусяк Т. В.* 413
ЧОТИРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ
ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ
ЧУМАЦЬКОЇ ПІСНІ

93. **Ткач В. В., Шулак М. М., Гейдарова А. О., Пилип В. О.** 419
 МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ В ЗАДАЧАХ З ХІМІЇ НА
 ТЕМУ «КРИСТАЛОГІДРАТИ»
94. **Федорова К. В., Сікорський О. О.** 425
 ВИРОБНИЦТВО БЕЗПЕЧНИХ ДИТЯЧИХ ІГРАШОК
95. **Царюк М. О.** 430
 НАНОКОМПОЗИТИ G-C₃N₄, ДОПОВАНІ МЕТАЛОМ
 НАПІВПРОВІДНИКОМ, У СЕЛЕКТИВНОМУ
 ФОТООКИСЛЕННІ БЕНЗИЛОВОГО СПИРТУ

TECHNICAL SCIENCES

96. **Bilous O., Belmas I., Tantsura H., Tantsura T.** 434
 LOAD AND TOOL STATE OF STRESS OF ABRASIVE
 MACHINING OF MATERIALS
97. **Fedenko V., Zhdanuyk M., Kulba P., Cherednikov O., Chupryna V.** 441
 HARMONIZATION OF THE DOMESTIC NORMATIVE AND
 TECHNICAL BASE ON THE ISSUES OF TESTING AND
 TECHNICAL OPERATION OF AVIATION EQUIPMENT
98. **Iefimov M., Huseinov A., Romanchuk V., Kharchenko O.,
 Chumakov V.** 447
 APPLICATION OF CORRELATION ANALYSIS OF THE
 ELECTROENCEPHALOGRAM TO INCREASE THE
 INFORMATION CONTENT OF DIAGNOSTICS
99. **Onatskyi O., Humenna A., Zemliak S., Zharova O.** 451
 AUTHENTICATION PROTOCOL WITH ZERO-KNOWLEDGE
 PROOF OVER THE EXTENDED $GF(2^m)$ ELLIPTIC CURVE FIELD
100. **Авалбаев Г. А., Адилова Ш.** 455
 ПРИМЕНЕНИЕ ПОЛИУРЕТАНОВЫХ ПОКРЫТИЙ ПРИ
 СТРОИТЕЛЬСТВЕ ПОДЗЕМНЫХ И ПОДВОДНЫХ
 ТРУБОПРОВОДОВ
101. **Авалбаев Г. А., Зарнуллаев М.** 458
 ДАННЫЕ ПРОМЫСЛОВЫХ ИСПЫТАНИЙ ИНГИБИТОРОВ
 КОРРОЗИИ ПОДТВЕРЖДАЮТ РЕЗУЛЬТАТЫ
 ЛАБОРАТОРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
102. **Баку А. М., Петрова Р. В.** 461
 ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ
 ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ
 ДО РОБОТИ СИСТЕМИ ВЕТЕРИНАРНОГО ЗАКЛАДУ
103. **Баркар О. В., Вікулін І. М.** 465
 МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОТОДЕТЕКТОРІВ
 З ЧАСТОТНИМ ВИХОДОМ
104. **Буюклі М. Ю.** 471
 ОЦІНКА ВПЛИВУ АТМОСФЕРНОЇ ЕЛЕКТРИКИ НА
 ОПТИЧНИЙ КАБЕЛЬ З МЕТАЛЕВИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ В
 ГІРСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

105. *Довбишов О. І., Потапчук І. Ю., Жевжик О. В., Корніяшик В. І.* 476
МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ ПОВІТРЯ ТА ТЕПЛООБМІНУ В СКЛОПАКЕТІ ВІКНА ЗАЛІЗНИЧНОГО ВАГОНА
106. *Завальнюк Є. К., Станіславенко Є. Г., Вінтонюк В. В., Васянович Є. А., Романюк О. Н.* 480
АНАЛІЗ НОВИХ ФІЗИЧНО-ТОЧНИХ ДВОПРОМЕНЕВИХ ФУНКЦІЙ ВІДБИВНОЇ ЗДАТНОСТІ
107. *Завальнюк Є. К., Станіславенко Є. Г., Вінтонюк В. В. Романюк О. Н.* 484
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ DIRECTX 12
108. *Кирисов І. Г.* 487
АНАЛІЗ ПОШКОДЖЕНЬ ПОВЕРХНІ СОНЯЧНИХ ПАНЕЛЕЙ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ
109. *Кір'янова К. Д.* 492
ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЮ ВИБОРУ ТА РЕЦЕПТУРИ ШОКОЛАДНОЇ ПАСТИ З СОЛОДОВИМ НАПОВНЮВАЧЕМ
110. *Корніяшик В. І., Потапчук І. Ю., Жевжик О. В., Довбишов О. І.* 496
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СЕПАРАЦІЇ КРАПЛИН В ІНЕРЦІЙНИХ ВОДОУЛОВЛЮВАЧАХ
111. *Коротков В. С., Бейгул В. О., Часов Д. П.* 499
АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИМІРЮВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ РОЗМІРІВ ДЕТАЛЕЙ
112. *Коротков В. С.* 502
ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБРОБКИ СКЛАДНИХ ПОВЕРХОНЬ ДЕТАЛЕЙ
113. *Кушнірчук А. С.* 506
УСТАНОВКА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗНОСОСТІЙКІСТЬ ТІЛ ОТРИМАНИХ FDM ДРУКОМ
114. *Лазурик В. М., Козлов В. О.* 510
ОГЛЯД МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ GRAPHQL ТА PRISMA ПРИ РОЗРОБЦІ НЕНАВАНТАЖЕНИХ ПРОЕКТІВ
115. *Лебідь І. Г., Лужанська Н. О., Арсененко В. В., Бобко О. А.* 517
ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З ЗАМОВНИКАМИ ПОСЛУГ
116. *Левицька О. Г., Русакова Т. І., Марченко О. Л., Несін О. С.* 521
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РОЗРАХУНКОВИХ МЕТОДИК ПО ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН ЕНЕРГЕТИЧНИМ УСТАТКУВАННЯМ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

117.	<i>Лесик М. О., Крячок О. С.</i>	525
	АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ АВТОНОМНИМ РОБОТОМ НА БАЗІ КОНТРОЛЕРА STM32	
118.	<i>Летута Т. М., Карбівнича Т. В., Пенкіна Н. М.</i>	529
	АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ВИМОГ ДО ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	
119.	<i>Лук'янчиков Г. О.</i>	536
	ВИКОРИСТАННЯ ОДНОЕТАПНИХ ДЕТЕКТОРІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ПОЗИ ГОЛОВИ ЛЮДИНИ	
120.	<i>Нельга А. Т., Самохвалов С. П., Тітов І. В., Щербина В. В.</i>	541
	МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СПОРТСМЕНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗДРОТОВОЇ МЕРЕЖІ	
121.	<i>Обіход Т. В., Біленчук П. Д.</i>	545
	КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ І ЗАСОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	
122.	<i>Олійник Д. О., Кузьменко І. М.</i>	552
	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ ЗІ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ НАВКОЛО ЧАЕС З ВИКОРИСТАННЯМ МОВИ PYTHON	
123.	<i>Ольшєвська О. В., Дерменжи Т. С.</i>	555
	ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ КАДРІВ ОНТУ	
124.	<i>Петров В. М., Кириєнко М. А.</i>	558
	ПРОЕКТУВАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СТЕНДУ ДЛЯ КЕРМОВИХ ПІДСИЛЮВАЧІВ	
125.	<i>Пінчук Є. Р., Нудченко Л. А., Черняк Л. П.</i>	562
	ПИТАННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ГПСУ	
126.	<i>Проказа У. С.</i>	565
	ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ХМАРНИХ ДАНИХ	
127.	<i>Рибалко Р. О.</i>	569
	АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЙ СКЛАДАННЯ ТА ПАКУВАННЯ VGA-КОМПОНЕНТІВ	
128.	<i>Рибчак З. Л., Павленко К. К.</i>	576
	ПРОЄКТ СИСТЕМИ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ЗАМОВЛЕННЯ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС	
129.	<i>Соколенко В. В., Кобзар О. С.</i>	579
	РОЗРОБКА РЕЦЕПТУРИ ПЕЛЬМЕНІВ З ЛЮПИНОВИМ БОРОШНОМ	
130.	<i>Степанов Д. М., Горобець І. А.</i>	583
	ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕХАНІЧНОЇ МІЦНОСТІ СКЛОПЛАСТИКОВИХ СТЕРЖНІВ СИЛОВОГО ЕЛЕМЕНТУ ОПТИЧНОГО КАБЕЛЮ	
131.	<i>Струтинський В. Б., Нога І. С., Гольцов Б. О.</i>	588
	ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОЕКТУВАННЯ МАНІПУЛЯТОРІВ НАЗЕМНИХ РОБОТИЗОВАНИХ КОМПЛЕКСІВ	

132. *Хебда А. С., Розенберг П. Р., Даниленко Б. Р.* 594
ПІДХІД ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПОЛЬОТОМ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ
133. *Чумак Л. І., Гаращенко І. К.* 596
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ
ТЕХНОЛОГІЇ СУШІННЯ ПИЛОМАТЕРІАЛІВ
134. *Шелепало М. О., Романюк О. В.* 600
АНАЛІЗ МЕТОДІВ LINQ TO SQL ДЛЯ УРАХУВАННЯ
КРИТЕРІЇВ
135. *Штрик Я. В., Баженов В. А.* 602
ВПЛИВ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ НА РОБОЧІ
ПАРАМЕТРИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МЕРЕЖІ
136. *Щетініна А. В., Колесник Л. В.* 605
ВИКОРИСТАННЯ КОЛАБОРАТИВНОЇ ФІЛЬТРАЦІЇ В
СИСТЕМАХ НАДАННЯ ПОСЛУГ З УРАХУВАННЯМ
УПОДОБАНЬ КЛІЄНТІВ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

137. *Babii A. S., Bibik I. M.* 607
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE DBSCAN
ALGORITHM
138. *Cherkasova E. S., Oliinik O. V.* 610
KOHONEN'S SELF-ORGANIZING MAPS AS ONE OF THE
CLUSTERIZATION METHODS
139. *Holubets T. V.* 613
THE PROBABILITY METHODS FOR DESCRIPTION OF
THERMODYNAMIC STATE FOR TWO COMPONENT MIXTURE
140. *Sekhin Ye. M.* 623
BOOLEAN ALGEBRA
141. *Дряпак Н. Б., Оліярник Л. С.* 626
ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ НА
ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
142. *Заяць В. М., Заяць М. М.* 632
УНІВЕРСАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ТА ЗАГАЛЬНІ УМОВИ
СТІЙКОСТІ ОДНОГО КЛАСУ ДИСКРЕТНИХ МОДЕЛЕЙ
КОЛИВНИХ СИСТЕМ
143. *Карєва А. А., Тарадай М. В.* 640
ВИПАДКОВІ ПРОЦЕСИ У ГЕНЕТИЦІ ТА ЕВОЛЮЦІЇ
144. *Левкович О., Сироватко В., Зайцева І.* 644
МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЛЬТРАЦІЙНО-
СОРБЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ В ГРУНТАХ
145. *Лимар В. І., Балецька С. І.* 650
ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ У ФАЙЛАХ СТАНДАРТУ FITS

146. *Мамонова Г. В., Жук Д. В., Петриченко А. В.* 655
ВИПАДКОВІ ПРОЦЕСИ В МЕТЕОРОЛОГІЇ
147. *Титаренко В. В., Заблудовський В. О., Титаренко І. В.,* 662
Орешиников В. І.
МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ СПІВОСАДЖЕННЯ ІОНІВ
МЕТАЛУ ТА ЧАСТИНОК УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО АЛМАЗУ В
МЕТАЛЕВУ МАТРИЦЮ
148. *Штапенко Е. П., Заблудовський В. О., Титаренко В. В.* 666
АДГЕЗІЙНА МІЦНІСТЬ ЕЛЕКТРООСАДЖЕНИХ МЕТАЛЕВИХ
ПЛІВОК З МЕТАЛЕВИМИ ПІДКЛАДКАМИ

GEOGRAPHICAL SCIENCES

149. *Кононюк О. О.* 670
ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ГІДРОГРАФІЧНОЇ МЕРЕЖІ БАСЕЙНУ
Р. ЯР-ПІД-ЗАЙЧИКОМ
150. *Корогода Н. П., Ковтонюк О. В., Галаган О. О.* 675
ОЦІНКА ОБСЯГІВ НАДАННЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ З
РЕГУЛЮВАННЯ ЕРОЗІЇ ТА РИЗИКІВ ЇХ ВТРАТИ (НА
ПРИКЛАДІ ЗЕЛЕНИХ ЗОН МІСТА КИЄВА)
151. *Яковлева В. А., Квацало Я. П.* 681
СУЧАСНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЇХ
ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ: «ГЕОГРАФІЇ
МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

152. *Yakymchuk M. A., Korchagin I. M.* 687
ABOUT EFFICIENCY OF GEOLOGICAL-GEOPHYSICAL
EXPLORATION FOR OIL AND GAS: COMMENTS AND
SUGGESTIONS
153. *Yakymchuk M. A., Korchagin I. M.* 697
ABOUT PROSPECTS OF KIMBERLITE VOLCANOES WITH
DIAMONDS DISCOVERY IN SABORA BASSA BASIN
(ZIMBABWE)

ARCHITECTURE

154. *Устінова І. І., Шевченко А. В.* 706
СУЧАСНИЙ СТАН, ІСТОРІЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ
ВИНИКНЕННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ

PEDAGOGICAL SCIENCES

155. *Borodiyenko O.* 712
PRECARITY AND HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: HOW
UKRAINIAN UNIVERSITIES OPERATE DURING THE
RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

156.	<i>Davydova Z. V.</i> ROLE OF A MEDICAL UNIVERSITY TEACHER UNDER MODERN CONDITIONS	720
157.	<i>Hontarenko I., Osmachko S.</i> INTERNET RESOURCES AS A COMPONENT OF DISTANCE LEARNING	723
158.	<i>Nikishyna A. V., Mishyna O. M.</i> IMPROVING INFORMATION SECURITY IN THE ALL-EUROPEAN SYSTEM OF SCIENCE AND EDUCATION	729
159.	<i>Ralko O.</i> APPROACHES TO DIVIDING STUDENTS INTO MINI-GROUPS WHEN SOLVING SITUATIONAL EXERCISES	733
160.	<i>Антоненко Л. М., Тесленко С. О.</i> КОГНІТИВНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	738
161.	<i>Бабенко І. В.</i> СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДИНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА	742
162.	<i>Борзик О. Б., Прасол А. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	748
163.	<i>Вигівська Л. В., Коновальчук М. В.</i> СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ	755
164.	<i>Герашенко О. С., Коновальчук М. В.</i> ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	761
165.	<i>Гортованова І. І.</i> САМООЦІНЮВАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	766
166.	<i>Дворник О. М.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	770
167.	<i>Демчук Н. С., Войцеховська М. О.</i> МЕТОДИКА РОБОТИ З ГЕОГРАФІЧНИМИ КАРТАМИ І ГЛОБУСАМИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ»	775
168.	<i>Долинський Б. Т., Буховець Б. О., Черненко І. В.</i> ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОРТОПЕДИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ	779
169.	<i>Древко І. В.</i> ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	782

170. *Дроб Н. Ч., Трофимова М. Л.* 786
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
171. *Жилкіна О. І., Шатохіна Г. Я., Товарниченко К. В.* 790
САМОВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
172. *Жилкіна О. І., Шатохіна Г. Я.* 793
ДИТЯЧИЙ ХОР. ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ
173. *Журавко Т. В.* 796
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ
ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
174. *Задорожна Г. С., Колодій А. І.* 799
ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ
LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ
175. *Захарова Г. Б., Кирпа К. В.* 806
МЕТОДИ ТА ЕТАПИ ФОРМУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ
176. *Ілляхова М. В.* 812
АКСІОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР КРЕАТИВНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ
177. *Ільніцька Т. С.* 819
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В
УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ
178. *Каленський А. А.* 826
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ: МЕТОД
CASE STUDY
179. *Карасєвич С. А., Карасєвич М. П., Ковальчук І. В.* 833
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У СІМ'Ї
180. *Козлюк О. А., Гавлішина Ю. С.* 839
ВІМЕЛЬБУХ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОЗНАЙОМЛЕННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ НАВКОЛИШНІМ СВІТОМ
181. *Кривобока Г. І., Шаргородська Н. Б.* 843
ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ
ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
182. *Кривчик Г. Г., Лагдан С. П.* 848
СУБ'ЄКТИВНІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ЗАНЯТЬ ONLINE
183. *Мельник О. М.* 853
ПРИРОДОВІДПОВІДНІСТЬ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
184. *Мілевська О. П., Веруцька М. В.* 860
ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТ
КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ З
ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

185. *Міненко А. О., Григорчук В. В.* 867
АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
186. *Мухіна Т. Є., Беженар Л. С.* 871
ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ «ПЕРЕВЕРНУТИЙ КЛАС» НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
187. *Найда Р. Г.* 876
КОНТЕКСТУАЛЬНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ
188. *Ноздрова О. П.* 883
ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО - ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
189. *Носаченко Т. Б., Марченко В. С.* 888
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИВЧЕННЯ ГРАФІКИ НА УРОЦІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В 6 КЛАСІ
190. *Окончук О. В.* 895
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
191. *Омельченко В. П.* 898
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ НА ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І МЕТОДІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗДОБУВАННЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ
192. *Омельченко М. С., Кононенко Т. В.* 902
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ООП
193. *Орда О. Ф., Новицька Д. Є.* 906
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ФАХІВ ЧИТАННЯ ПРО СЕБЕ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
194. *Орленко Н. А., Скидан І. В., Гейченко С. П., Порадник С. Г.* 914
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИЙ ФАКТОР В ФОРМУВАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ЗДОРОВ'Я У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ
195. *Пампура С. Ю., Братерська Т. О., Інденко Н. О.* 922
РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ
196. *Прасул Ю. І., Юрченко Я. М.* 927
ЗМІНИ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ ПРИ УВЕДЕННІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

197. **Романенко Ю. В.** 933
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА
198. **Сергійчук К. М., Волошина Ю. В., Петренко С. П.** 938
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ
199. **Скрипник Т. В., Ганевіч С.-М., Балкова А. С.** 944
СТРУКТУРОВАНЕ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ В ОСІБ З
АУТИЗМОМ
200. **Супрун Г. В., Боровець А. С.** 949
МОЖЛИВОСТІ ГРИ-ДРАМАТИЗАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ
ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ
МОВЛЕННЯ
201. **Супрун Г. В., Гринцевич Є. І.** 956
ЗБАГАЧЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ
МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
202. **Супрун Г. В., Лебедєва Г. М.** 963
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ З АУТИЗМОМ
203. **Супрун Г. В., Сантай О. В.** 969
ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ
204. **Фірман В. М., Бібко Т. І.** 975
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО
205. **Фірман Л. Ю., Пришляк Н. А.** 979
КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ
206. **Фірман В. М., Лутчин М. Т.** 984
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ОСНОВНИХ ПРАВИЛ ЕЛЕКТРОБЕЗПЕКИ
ЗАСОБАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ
207. **Хаджиміті Т. Г.** 990
СПОСОБИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА (ВЛАСНІ
СПОСТЕРЕЖЕННЯ)
208. **Ходунова В. Л., Кішкевич С. В.** 995
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ
ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

209. *Хомишена Е. Я.* 1002
 КОНТРОЛЬ ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА З ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗА ОРГАНІЗАЦІЄЮ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ
210. *Церковняк Л. С.* 1009
 ГРУПОВА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
211. *Шайнога А. Ю., Кушнір І. С.* 1015
 ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
212. *Шульгина В. Д., Макаренко О. Е., Макаренко Е. Е.* 1022
 ОРГАНІЗАЦІЯ МЕЖВУЗОВСЬКОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ СПОРТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (МЭБСИ) ПРИ КАФЕДРЕ ФІЗИЧЕСЬКОГО ВОСПИТАННЯ І СПОРТА ПГАСА С ВОЗМОЖНОСТЮ ОБМЕНА В СРЕДІ INTERNET

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

213. *Білець Ю. С., Філіпович В. М.* 1028
 ДИТЯЧА ТВОРЧА КОНСТРУКТОЛОГІЯ ЯК ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЗАСІБ
214. *Борисова Н. О., Шевченко В. В.* 1033
 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ
215. *Вишневська О. П.* 1038
 ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНІ СТОСУНКИ
216. *Гальченко А. І., Муравйов В. О.* 1044
 АУТИНГ
217. *Грицук О. В., Петриченко Т. В.* 1047
 ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ШЛЮБУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ
218. *Грицук О. В., Псарьов М. М.* 1050
 ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ
219. *Денисенко Д. С., Філіпович В. М.* 1053
 СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
220. *Іваненко В. Ю., Філіпович В. М.* 1058
 ПРИЙОМИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ВІЙНИ
221. *Карпінська Л. В.* 1064
 БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ

222.	Ковальська О. П. ПСИХОЛОГІЧНА САМОДОПОМОГА В УМОВАХ СТІЙКОГО СТРЕСУ: ПРАКТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА САМОРЕАБІЛІТАЦІЇ	1071
223.	Костюкова К. В. ВИКОРИСТАННЯ НЛП ТА СУГЕСТИВНИХ ТЕКСТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА	1078
224.	Костюкова К. В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ	1084
225.	Мартинова Г. А. ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	1089
226.	Марчук К. В., Святець К. Р., Синах А. О. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ФОРМА РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО СУЇЦИДУ	1095
227.	Мороз Р. А. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	1098
228.	Павленко А. В., Філіпович В. М. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ	1103
229.	Папіна М. О. ДЕТЕРМІНАНТИ СПІВЗАЛЕЖНИХ СТОСУНКІВ У ЮНАКІВ	1107
230.	Пенькова Н. Є., Разін Д. К. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	1111
231.	Рубель О. М., Балашов Е. М. ВПЛИВ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ- МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ НА ЇХНЮ ПОДАЛЬШУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	1117
232.	Савінська А. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	1123
233.	Сенюра О. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ	1129
234.	Скрипник Т. В., Харченко М. С. ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЯК УЧАСНИКІВ КОМАНДИ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ	1133
235.	Соя С. М., Філіпович В. М. ПРО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	1139

236. *Чемиртан О. Ю.* 1146
ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ НА
ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

237. *Шендрикова О. А.* 1152
ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ТА
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

238. *Будаш О. І.* 1159
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

239. *Дерезенко А., Журавель О. А.* 1163
МОТИВАЦІЯ ДЛЯ СПОРТУ НА ПРИКЛАДІ COVID-19

240. *Дерезенко А., Журавель О. А.* 1166
ПЕРЕВАГИ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

241. *Михайленко Я. Р.* 1168
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

242. *Новосад К. Я.* 1171
МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ

JOURNALISM

243. *Кондратьєв А. І.* 1179
ВІЙНА ТА АРХЕОЛОГІЧНІ НАРАТИВИ В УКРАЇНСЬКИХ
ОНЛАЙН-МЕДІА

244. *Микитів Г. В., Філатова А. Є.* 1184
ВЕРБАЛЬНО-ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ
КОНТЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ КЛАУД-МЕСЕНДЖЕРА TELEGRAM

245. *Танська-Вікулова М. Г., Яковець А. В.* 1189
ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ГЕНДЕРНУ СОЦІАЛІЗАЦІЮ
ДІТЕЙ

246. *Федоренко О. Д., Назаренко Я. В.* 1196
СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК АКТУАЛЬНИЙ МАЙДАНЧИК
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ПРЕССЛУЖБИ

ART

247. *Бугайова В. О.* 1203
КОНТИНУУМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА У
«СИМВОЛІЧНОМУ ПОЛІ» УКРАЇНСЬКОГО СУПРОТИВУ
РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

248. *Єремєєва В. М., Зінченко А. Г.* 1206
ЦИФРОВИЙ РИСУНОК: ОБЛАДНАННЯ ТА ГАДЖЕТИ

249. *Ілечко М. П.* 1213
РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СЮЇТИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ:
НЕОБАРОКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

250. *Кеба М. Є.* 1219
РОБОТА СТЕГОН ТА СТОП В ТАНЦІ ТАНГО
251. *Костюк Н.* 1223
ДУХОВНИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ
20-50-х рр. ХХ СТ. ЗА СПОГАДАМИ КИТАСТОГО ГРИГОРІЯ
ТРОХИМОВИЧА (1907 - 1984)
252. *Федорова І. Б.* 1231
ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА У
КЛАСІ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО
ЧАСУ
253. *Черніченко К. П.* 1234
АКТУАЛЬНІСТЬ 3D МОДЕЛЮВАННЯ У РОЗВИТКУ
СУЧАСНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
254. *Черніченко К. П.* 1238
ПРЕДСТАВЛЕННЯ МИСТЕЦТВА В ФОРМАТІ НОВІТНІХ
ВІРТУАЛЬНИХ 3D ГАЛЕРЕЯХ

HISTORICAL SCIENCES

255. *Власенко А. А.* 1242
ПОЛТАВЦІ В ІСТОРІЇ ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛКУ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
256. *Данилюк В. В.* 1248
ВИРОК
257. *Доценко М. І.* 1251
ХАРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ З. Є.
СЕРЕБРЯКОВОЇ ЯК ПЕРЕЛАМНА ДОБА В БІОГРАФІЇ
ХУДОЖНИЦІ
258. *Соколова Н. Д., Гулида А. К.* 1254
РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ ГІМНАСТИКИ В
НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
259. *Соколовська Ю. В., Павлова С. Д.* 1258
БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТИТУТ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ
ШТУДІЇ

CULTUROLOGY

260. *Дьяченко Р. В.* 1263
СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФУНКЦІЇ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ:
ОСНОВНІ ПРИЧИНИ АКТУАЛІЗАЦІЇ
261. *Жебрівська К. А.* 1267
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ
ФРАНЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
262. *Савенко О. В.* 1272
СОЦІОКУЛЬТУРНІ МАРКЕРИ ЯК ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ
БРЕНДУ КРАЇНИ

263. *Тетеря С. А., Костюк Н. В.* 1275
 ЮРІЙ ФЕДИНСЬКИЙ – ШЛЯХ ДО ТРАДИЦІЙНОГО
 МУЗИКУВАННЯ

LITERATURE

264. *Синельник Д. І.* 1281
 ТВОРЧІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ ТА
 ФРАНЦУЗЬКИЙ "ПАРНАСИЗМ"

POLITICAL SCIENCES

265. *Бойда А. В., Хомутецький Д. С.* 1285
 УКРАЇНСЬКІ ПАЛИВНІ БРЕНДИ: КОНКУРЕНТНА
 СПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ (2014-2022 РР.)
266. *Доскіч Л. С.* 1290
 НЕПРАВДИВА ІНФОРМАЦІЯ: ВІД ПЛІТОК ДО ДІПФЕЙКІВ
267. *Желяк А. А.* 1293
 СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ
 ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ
268. *Митровка В. А.* 1300
 ПРОЦЕС ЗАСТОСУВАННЯ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
 ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ УКРАЇНИ
269. *Нініаліді О. Ю.* 1306
 СТРАТЕГІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЄС ТА БЛИЗЬКОГО
 СХОДУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
270. *Трушковський Є. А.* 1312
 ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
 ЗАХОДІВ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО
 СПІВРОБІТНИЦТВА ЗС УКРАЇНИ ІЗ СТРУКТУРАМИ ЄС У
 РАМКАХ СПБО
271. *Фіть С. І.* 1316
 ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ
 СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
 ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

PHILOLOGICAL SCIENCES

272. *Suroviatkin Ya. V.* 1323
 THE DANGER OF USING PARONYMS IN PROFESSIONAL
 SPEECH
273. *Атаманчук К. М.* 1327
 КРЕАТИВНІСТЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ
274. *Гнатів Р. О.* 1332
 ГРАМАТИЧНІ, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФОНЕТИЧНІ
 ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ МОЛОДІ У
 СОЦМЕРЕЖАХ

275. *Головащенко Л. С.* 1337
АДАПТАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ
276. *Гонюк О. В., Арловська Р. І.* 1341
ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ, ХУДОЖНЯ ПРАВДА ТА ВИМИСЕЛ У РОМАНІ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «ДИВО»
277. *Клименко І. М., Самійлик Ю. С.* 1348
ДО ПЕРШОДЖЕРЕЛ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ
278. *Коленчук М. В., Ковальчук І. В.* 1351
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ (НА МАТЕРІАЛУ THE BBC)
279. *Мішаєва А. Д., Щербина А. В.* 1357
СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГОВИХ НЕОЛОГІЗМІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ
280. *Мовчан Д. В., Савчук А. І.* 1361
КАРИКАТУРА ЯК РІЗНОВИД МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ТЕКСТУ
281. *Музика К. С., Колесник М. Ю.* 1365
СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ
282. *Ніколаєва Н. М.* 1369
СПОСОБИ УТВОРЕННЯ КОМПОЗИТИВ З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ GRAU В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ
283. *Олійник Н. П., Цатурян Н. Х.* 1375
НАРАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «СПОВІДЬ СТУКАЧА»
284. *Підлужна І. А.* 1381
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОКВІАЛІЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ
285. *Ткачук А. О.* 1384
ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА ОСНОВІ ПРОМОВ ДЖОРДЖА БУША ТА БАРАКА ОБАМИ)

PHILOSOPHICAL SCIENCES

286. *Shevchenko M. Yu., Vlasenko O. V.* 1391
THE ROLE OF METAPHORS IN THE PROCESS OF CREATION OF NEW LANGUAGE IN PHILOSOPHICAL CONCEPTS OF RICHARD RORTY
287. *Варава І. П., Лебідь В. В.* 1395
ФІЛОСОФІЯ ПРАВА НОВОГО ЧАСУ ТА ПРОСВІТНИЦТВА
288. *Воропаєва Т. С., Авер'янова Н. М.* 1399
ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ У СУЧАСНИХ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

289. *Жадяєв Д. В., Похил А. В.* 1407
СУДЖЕННЯ ЯК ФОРМА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЮРИСТА
290. *Лисоколенко Т. В.* 1411
ГРА У МЕДІА ПРОСТОРИ: ОСОБЛИВОСТІ
ДЕКОНСТРУЮВАННЯ
291. *Нефьодова І. А., Старікова Г. Г.* 1414
РІЗНОВИДИ СОФІЗМІВ
292. *Яровицька Н. А., Бобін К. А.* 1420
ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ІДЕЇ КОНФУЦІАНСТВА
293. *Яровицька Н. А., Завгородня Ю. Д.* 1424
КЛАСИЧНА ДАВНЬОГРЕЦЬКА ФІЛОСОФІЯ
294. *Яровицька Н. А., Клименко М. О.* 1427
ЦІННІСТЬ СУЩОГО НА ОСНОВІ ЯПОНСЬКОГО
МИСТЕЦТВА «КІНЦЮГИ»
295. *Яровицька Н. А., Косяк К. О.* 1430
СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА БЛАГО В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ
296. *Яровицька Н. А., Крамаренко А. М.* 1435
ВПЛИВ ДАОСИЗМУ НА АРХІТЕКТУРУ КИТАЮ
297. *Яровицька Н. А., Куркель М. О.* 1439
ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА
298. *Яровицька Н. А., Переновський О. Я.* 1444
АНАЛІТИЧНИЙ ТА КОНТИНЕНТАЛЬНИЙ СТИЛІ В
ФІЛОСОФІЇ
299. *Яровицька Н. А., Причиська М. А.* 1449
СУЧАСНІ МОРАЛЬНО-ЕТНІЧНІ ВИКЛИКИ

ECONOMIC SCIENCES

300. *Polukarov Yu. O., Kachynska N. F., Zemlyanska O. V.,
Polukarov O. I., Kostenko E. G.* 1454
THE INFLUENCE OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS ON THE
LEVEL OF LABOUR PROTECTION IN UKRAINE IN TODAY'S
CONDITIONS
301. *Shostak L. B.* 1458
ECONOMIC TOOLS OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT IN THE
HOSPITALITY BUSINESS
302. *Арсюєва З. Т., Дудка А. А.* 1465
ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ОНЛАЙН-ПЛАТЕЖІВ
303. *Бабала Л. В., Мелешко Н., Тхорик П.* 1469
МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ В
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ
304. *Березюк О. С., Руденко В. В.* 1474
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК
ПІДПРИЄМСТВ

305. *Бурий Є. П., Буртова А. О.* 1478
 КОНЦЕПЦІЯ “ЯКІСТЬ 4.0” НА ПРИКЛАДІ ПОШТОВОГО
 СЕРВІСУ В УКРАЇНІ
306. *Вальковець А. С.* 1482
 КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ
 ПРОЦЕСІВ В ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
307. *Вольський Р. О., Карпенко О. М.* 1486
 КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ’ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ
 ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ,
 РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО
 ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
308. *Воронін А. В., Довгалюк Ю. С.* 1489
 SEO-ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ
 ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ
309. *Галянт А. М.* 1493
 ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ
 ВПЛИВУ
310. *Гордієнко Т. А.* 1497
 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ
 КОМПАНІЙ
311. *Гринько Т. В., Гвініашвілі Т. З., Халецька В. В.* 1502
 ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В
 МІНЛИВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ
312. *Гриценко С. І., Темченко А. А., Поліщук А. В.* 1507
 СПОСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ
313. *Гудь С. Р., Довгань Л. П.* 1513
 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БОРГОВОЇ СКЛАДОВОЇ
 ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ
314. *Гук І.-М. Р., Моряк Т. П.* 1521
 КЛАСТЕРНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ У РИНКОВІЙ
 ЕКОНОМІЦІ
315. *Демченко І. А.* 1528
 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
 АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА
316. *Долгих Я. В.* 1535
 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ DEA ДЛЯ
 ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ’ЄКТІВ
 ГОСПОДАРЮВАННЯ
317. *Єремян О. М., Риженко І. В.* 1538
 ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА
 ПІДПРИЄМСТВАХ
318. *Єрізану В. В., Кушнір С. О.* 1543
 ПОКАЗНИКИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ
 БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ПОКАЗНИКІВ АТ
 «УКРСИББАНК»

319.	<i>Єщенко М. Г., Пучач М. В.</i> РЕЙДЕРСТВО ТА АНТИРЕЙДЕРСТВО	1547
320.	<i>Калуга Ю. Р., Макаренко Н. О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВИ ВИБОРУ НАЙБІЛЬШ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ	1551
321.	<i>Кахович Ю. О., Кахович О. О.</i> ФРАГМЕНТАРНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ПРОЯВ ПРОБЛЕМНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	1555
322.	<i>Кисільова І. Ю., Назіна А. А., Бичкова С. Ю.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	1559
323.	<i>Клепанчук О. Ю., Шалкевич А. І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСІВ	1564
324.	<i>Кобченко А. А.</i> НАПРЯМИ ТА ПІДХОДИ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ	1569
325.	<i>Коновалова А. В.</i> РІШЕННЯ ДОСТАВКИ ОСТАННЬОЇ МИЛІ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗПОДІЛЬЧОЇ ЛОГІСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	1575
326.	<i>Короткова Д. С.</i> ОЦІНКА МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ	1579
327.	<i>Криховецька З. М., Филик О. С.</i> РОЛЬ БАНКІВ З УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	1585
328.	<i>Левченко О., Магнушевська Т.</i> ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	1590
329.	<i>Левченко О., Нечай А.</i> ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	1595
330.	<i>Лещенко М. Є., Кичко І. І.</i> ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ	1599
331.	<i>Логин А. М., Стадник Ю. А.</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ	1604
332.	<i>Македон Г. П., Ляпіна І. Ю.</i> МОДЕЛЬ BLENDED LEARNING У СИСТЕМІ MOODLE ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ	1611
333.	<i>Малишкін О. І.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИЙОМІВ СВІТ – АНАЛІЗУ	1615

334. *Мельник В. В., Дамчук Д. Ю.* 1620
НЕОБХІДНІСТЬ ФРАНЧАЙЗИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
335. *Мельник О. В., Михалюк І. В.* 1626
ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКА: ПРИЧИНИ ТА
ОЗНАКИ
336. *Міщенко В. А., Шапран Є. М., Іващенко П. І.* 1632
ДІАГНОСТУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ Й
ВІРОГІДНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА
337. *Міщенко В. А., Шапран Є. М., Кісельов А. Д.* 1639
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ОЦІНКИ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ
338. *Остропольська З. М.* 1646
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК НЕВІД'ЄМНА
СКЛАДОВА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ
339. *Павлусик О. А., Левандівський О. Т.* 1651
ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ
340. *Папушина О. П.* 1657
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА
341. *Піскунова О. В., Савіна С. С.* 1661
ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ
НЕЙРОМЕРЕЖІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ УСПІШНОСТІ
СТАРТАПІВ
342. *Поворозник М. Ю.* 1666
СУЧАСНИЙ МІЖДЕРЖАВНИЙ ОБМІН ІННОВАЦІЙНИМИ
ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА ЙОГО КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
343. *Поліщук Л. В., Плетенецька С. М.* 1671
СТАН РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС
ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ
344. *Поліщук Н. В., Рудь В. В.* 1679
РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ
345. *Пурас Т. В., Джусов О. А.* 1686
ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ
346. *Радова Н. В., Криси К. М.* 1691
СУТНІСТЬ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ
ОСІБ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
347. *Рижова К. І., Добрянський О. І.* 1696
ЕКОНОМІЧНА І ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА
ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ
348. *Рогова Н. В., Василенко А. Л.* 1699
ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ
БІЗНЕСІ

349. *Сизонова І. В., Поліщук А. В., Темченко А. А.* 1704
ТЕОРІЯ МОТИВАЦІЇ ЗА АБРАГАМА МАСЛОУ
350. *Слісарчук А. В., Ромашко О. М.* 1709
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ
351. *Слободяник І. М., Кайрачка Н. В.* 1714
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ
352. *Солошонок А. Л., Зірзак О. С., Полонська О. М., Любченко А. О., Мамочка А. Ю.* 1718
ЦІНОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ЗАКУПІВЛІ МОЛОКА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС
353. *Харченко Ю. П.* 1725
ПРІОРИТЕТНІ МАРКЕРИ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
354. *Шапінко В. О., Помозова О. В., Іжевський П. Г.* 1730
МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА
355. *Швець В. Є., Миронюк Л. С.* 1735
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ
356. *Шепеленко В. С.* 1740
РЕЛОКАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В РЕАЛІЯХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ
357. *Шкурко В. І.* 1743
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ
358. *Шульга В. С., Курносенко А. О.* 1746
КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ
359. *Ястреб Я. М.* 1751
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
360. *Яценко О. В., Вінник Д. А., Рубан К. В.* 1755
ТЕКСТИЛЬНІ СУВЕНІРИ В ГОТЕЛІ – АКТУАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ЕКО-ТРЕНД
361. *Яценко О. В., Ладан О. І.* 1759
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

LEGAL SCIENCES

362. *Bulich V., Drobchak A.* 1764
THE CREATION OF SPECIALIZED JUVENILE COURTS AS THE PROCESS OF HUMANIZATION OF OUR SOCIETY

363. *Menso I., Khutak A.* 1767
SMART-CONTRACTS WITH LEGAL REGULATION OF
BLOCKCHAIN
364. *Антошевська Т. О.* 1770
ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО: НОВЕЛИ, ПРИЙНЯТІ У
ЗВ'ЯЗКУ З ВВЕДЕННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
365. *Ахтирський В. М., Зеленський Є. С.* 1776
АКТИВНЕ ТА ПАСИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ
ЗБРОЇ
366. *Бичок О. М., Журавель О. А.* 1782
КЛАСИФІКАЦІЯ КИДКОВОЇ ТА УДАРНОЇ ТЕХНІКИ У
СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ ТА ЇХ ПРАВОВА ОСНОВА
367. *Бичок О. М., Захарченко О. В.* 1786
ЗУПИНЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ОДИН З
ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ
368. *Борисюк І. В.* 1790
РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ. МІСЦЕ
ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ
369. *Варава І. П., Білюга В. І.* 1793
ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ЮРИСТІВ
370. *Варава І. П., Слюсар В. В.* 1796
МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА
371. *Вольський Р. О., Цуркаленко Д. П.* 1799
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
372. *Гопкіна В. П.* 1803
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА
НА ЖИТТЯ
373. *Деменко В. М., Цуркаленко Д. П.* 1807
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ПУБЛІЧНОМУ
АДМІНІСТРУВАННІ
374. *Журавель В. Р., Ядловська О. С.* 1810
ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА
375. *Забродін В. Д.* 1814
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В
СОЦІО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ
376. *Ісаєв А. М., Дамчук А. Ю.* 1817
ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ
377. *Коваль М. М.* 1821
СИТУАТИВНА ФОРМА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

378. *Кравченко Д. К., Журавель О. А.* 1826
 ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ФАКТОР
 ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ
379. *Кривулін Ю. А., Журавель О. А.* 1830
 ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ОСВІТНІХ
 ОРГАНІЗАЦІЇ МВС УКРАЇНИ
380. *Лещенко А. С., Шевченко Т. В.* 1834
 СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ПОБОЇВ ТА МОРДУВАННЯ
381. *Листопад І. С., Журавель О. А.* 1840
 РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЇ
 ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
382. *Набивач В. В., Журавель О. А.* 1844
 ВИДИ НАСЛІДКІВ ПРИ СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ
383. *Наліжний В. В., Цуркаленко Д. П.* 1850
 СТРАТЕГІЇ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З
 ГРОМАДЯНАМИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ
 ДІЯЛЬНОСТІ
384. *Невара Л. М., Назаренко А. О.* 1853
 РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ
 УКРАЇНИ
385. *Пальченко А. А., Дубенко О. О.* 1858
 ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ МОРЯКІВ НА ІНОЗЕМНИХ
 СУДАХ
386. *Пальченко А. А., Хутак А. Ш.* 1865
 ПРОБЛЕМИ МОРСЬКОГО АРБІТРАЖНОГО ВИРІШЕННЯ
 СПОРІВ
387. *Панченко Г. С.* 1870
 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ
 ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ
388. *Пасемішина Д. С.* 1875
 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РФ ЗА АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ.
 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
389. *Пильгун Н. В., Плис Н. В.* 1881
 ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ
390. *Пильгун Н. В., Шинкаренко А. О.* 1885
 ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ
391. *Погосян Д. А., Шевченко Т. В.* 1890
 ОСУДНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КРИМІНАЛЬНОЇ
 ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
392. *Покотило В. Р.* 1895
 ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР ЯК ЧАСТИНА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ
 ВОЄННОГО ЧАСУ
393. *Попельчук М. С.* 1899
 АНТИКОРУПЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

394. *Пуначенко С. О., Журавель О. А.* 1903
СПОСОБИ СИЛОВОГО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ
395. *Регада В. Є., Маргулов А. Х.* 1907
ГОЛОВНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ
396. *Регада В. Є., Петрушевська В. К.* 1910
ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ І ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЛОГІКА ДЛЯ ЮРИСТІВ
397. *Савенко А. Б., Цуркаленко Д. П.* 1913
ПРОБЛЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ
398. *Савенко А. Б., Цуркаленко Д. П.* 1915
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
399. *Серга Д. О., Шевченко Т. В.* 1918
ПОСЯГАННЯ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНИСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
400. *Сорокін Р. О., Журавель О. А.* 1924
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИМУСУ
401. *Старчук О. В., Мартинюк К. Г.* 1929
ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ
402. *Табріна М. О., Ведькал В. А.* 1933
СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
403. *Таймасханов Х. С.-М., Журавель О. А.* 1938
РОЛЬ БОЛЬОВИХ КОНТРОЛІВ В СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ І ЇХ ПРАВОВА ОСНОВА
404. *Ткачова Ю. В., Карпенко О. М.* 1942
ІСТОРІЯ ПРОТИДІЇ І ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ
405. *Ткачова Ю. В., Цуркаленко Д. П.* 1946
ПОРЯДОК ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ
406. *Фисун А. В., Чирик А. О.* 1949
ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ АГРАРНОГО ПРАВА
407. *Черемісіна З. Р., Телійчук В. Г.* 1955
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ ЯКІ МОЖУТЬ ВЧИНЯТИ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ
408. *Чурило К. В., Журавель О. А.* 1960
ЗАХИСТ ВІД АТАКУЮЧИХ ДІЙ ХОЛОДНОЮ ЗБРОЄЮ

409. *Шинкаренко Д. О., Журавель О. А.* 1965
САМОКОНТРОЛЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ОПАНУВАННЯ КИДКІВ,
ПРИЙОМІВ БОРОТЬБИ ЛЕЖАЧИ
410. *Язан Н. С., Філіпенко Н. Є.* 1968
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В
УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ
411. *Яковлев Я. Е., Журавель О. А.* 1975
ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ПОЛЩЕЙСЬКИХ

AGRICULTURAL SCIENCES

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У ФОРМУВАННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кришталь Г. Б.
Викладач вищої категорії

Продукція органічного виробництва, що є дуже популярною сьогодні, може сприяти підвищенню рівня продовольчої безпеки України та забезпечити її населення якісними та безпечними продуктами харчування. Особливої уваги сьогодні потребує саме екологічна складова. Погіршення екологічних показників, стрімка деградація ґрунтових покривів зумовлюють потребу застосування екологізації аграрного виробництва та, відповідно аграрної продукції. Одним з напрямків екологізації агровиробництва є виробництво органічної продукції.

Органічне сільське господарство — це новий рівень розвитку агропромислового сектора України, що забезпечує не тільки продовольчу безпеку країни, а і високий рівень безпечності харчових продуктів з потужним екологічним компонентом. Виробництво такої продукції має комплекс економіко-еколого-соціальних переваг, а також цей метод завдяки виробництву та споживанню органічних харчових продуктів позитивно впливає на здоров'я населення та продовольчу безпеку країни. Виробництво органічної продукції допомагає формуванню екологічного балансу через розробку систем сільського господарства та підтримки біологічного аграрного різноманіття. В останнє десятиліття можна спостерігати тенденцію насичення внутрішнього ринку українською органічною продукцією за рахунок переробки власної органічної сировини. Наприклад, можна зустріти українські молочні та м'ясні продукти, рис, гречка, борошно, мед, соки, соняшникова олія, лікарські трави та чаї.

З кожним роком площа органічних сертифікованих земель та кількість сертифікованих виробників, поступово зростають. Більшість органічних сільськогосподарських підприємств розташовано у Київській та Одеській областях, Тернопільській в напрямку до Львова. Понад 60% органічних посівів України займають пшениця, кукурудза, ячмінь, і соняшник. А інша частина посівів розподілена між ріпаком, горохом, соєю, гречкою, житом, вівсом, тощо. Українська органічна продукція, що поставляється на експорт, складається переважно з зернових, олійних та ягід.

На сьогоднішній день в Україні проходить процес формування організаційно-економічний механізм розвитку органічного сектору, що, в свою чергу, здатний підтримати оптимальний рівень продовольчої безпеки України. Поки що ринок органічної продукції України залишається малим у порівнянні з розвиненими країнами ЄС, проте виробництво та експорт української органічної продукції протягом останніх років стрімко зростає й є перспективним напрямом розвитку міжнародної торгівлі для України. Доходи від ефективного експорту української органічної продукції можуть компенсувати витрати на імпорту необхідних продуктів харчування для підвищення рівня продовольчої безпеки країни.

Отже, напрям органічного сільськогосподарського виробництва відіграє дуже важливу роль на шляху розвитку аграрного сектору економіки України, який дозволить досягти нашій державі продовольчої безпеки. Крім того, органічна продукція є перспективною продукцією для експорту у країни ЄС та світу. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні потребує цільової державної політики, яка створюватиме сприятливе середовище для виробників та споживачів органічної продукції.

УДК 631.53

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ДЕКОРАТИВНІ РОЗСАДНИКИ І НАСІННИЦТВО»**

Осьмачко Олена Миколаївна

к. с.-г. н.

Осьмачко Юлія Павлівна

студентка

Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Вступ. На сьогоднішній день пріоритетними напрямками в розвитку вищої освіти в Україні є постійне підвищення якості, модернізації навчального процесу впровадження інновацій та інформаційних технологій.

В інноваційному педагогічному процесі суттєво зростає роль викладача-новатора, який є носієм конкретних нововведень. При всьому розмаїтті технологій навчання: дидактичних, комп'ютерних, проблемних, модульно-розвивальних, кредитно-модульних та інших – реалізація провідних педагогічних функцій залишається за педагогом.

Він володіє широкими можливостями і має необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконається в ефективності наявних технологій і методик навчання і може корегувати їх, проводити дослідницьку роботу, розробляти нові методики та технології. Основна умова такої діяльності інноваційний потенціал педагога.

Метою роботи – розкрити роль і значення інновацій, зокрема інноваційних методик викладання у сучасній вищій школі, визначити найбільш ефективні методи і форми навчальної роботи при викладанні дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво».

Матеріалом для досліджень слугували статті та матеріали конференцій вітчизняних авторів, інтернет ресурсів стосовно інформативних та діяльнісних підходів.

Результати та обговорення. З 2006-2007 начального року в Сумському національному аграрному університеті, як у всіх вищих навчальних закладах країни була впроваджена Європейська кредитно-модульна система ЕСТС. Підготовка спеціаліста із садово-паркового господарства здійснюється за освітньо-професійними програмами освітніх ступенів «Бакалавр» та «Магістр».

Навчальна дисципліна «Декоративні розсадники та насінництво» належить до циклу вибіркових дисциплін у системі підготовки освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 206 «Садово-паркове господарство». Програма курсу складена згідно освітньо-наукової програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідно до Стандартів вищої освіти України, містить свої особливості (унікальність), відповідає місії та стратегії ЗВО та враховує галузевий, регіональний контекст, тенденції розвитку спеціальності й ринку праці.

Вона сприяє формуванню у студентів міцних теоретичних знань і відповідних практичних навичок заготівлі та переробки насінневої сировини, організації декоративних розсадників, розмноження і вирощування різних видів садивного матеріалу декоративних деревних рослин.

При викладанні дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво» можна використовувати такі сучасні підходи: інформативний та діяльнісний. Інформативний підхід передбачає передачу інформації від викладача до студента та навпаки, практична діяльність студента є невід'ємною частиною навчального процесу. Провідною організаційною формою навчання вважається лекція, оскільки викладач передбачає подальшу самостійну позааудиторну роботу і завдання лекції – спрямувати цю роботу. Проте у такого підходу є також суттєвий недолік. За даними досліджень учених-психологів, у пам'яті людини залишається 10% того, що вона чує, 50% того, що вона бачить, 90% того, що вона робить. Вважається, що протягом лекції студент засвоює 20% інформації, а в процесі практичної діяльності – до 90% інформації, яку він сприймає.

За досить короткий проміжок часу, що виділяється на вивчення

будь-якого предмету, в тому числі й декоративних розсадників і насінництва, неможливо ні якісно засвоїти великий обсяг теоретичної інформації, ні досконало оволодіти практичними навичками. При цьому перенавантаження теоретичним матеріалом може мати зворотній ефект, коли замість розуміння основ предмету студент перестає розуміти його взагалі. Як наслідок, знижується інтерес до вивчення предмету. Якщо подібна ситуація повторюється від вивчення одного предмету до іншого, знижується загальна успішність студента, зникає зацікавленість у вивченні дисципліни в цілому. Зрештою, навіть після закінчення вищого навчального закладу, у людини протягом багатьох років, якщо не всього життя, зникає зацікавленість у поглибленому вивченні тієї чи іншої спеціальності, самовдосконаленні. Людина в такому випадку ніколи не стане висококваліфікованим спеціалістом.

Діяльнісний підхід передбачає формування професійної діяльності, оволодіння та закріплення навичок, направлених на вирішення професійних та інших задач. Осмислення, дослідження уже здійсненої діяльності з метою фіксації її результатів і підвищення ефективності в майбутньому розглядається як рефлексія. Професійна рефлексія є важливим фактором у саморозвитку й професійному зростанні студента, оскільки якраз вона сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, прагнень, способів діяльності, ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності й до самого себе. Методично діяльнісний підхід покладений в основу самостійної роботи студента.

Для викладання дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво» можна використовувати такі методи навчання, як словесні та наочні. Із словесних методів використовуються: пояснення (науково обґрунтований виклад навчального матеріалу із застосуванням причинно-наслідкових зв'язків, аналізу властивостей, причин, співставленнями, порівняннями і висновками); інформаційне повідомлення – це виклад фактів про процеси, явища, предмети без причинно-наслідкових зв'язків чи будь яких доказів; розповідь – це словесний, образний, оповідний опис предмета, явища, процесу; бесіда – усний виклад навчального матеріалу у вигляді запитань та відповідей; дискусія

широке публічне обговорення якогось спірного питання, під дискусією також розуміють обговорення в групі науково-практичних та інших проблем з метою вироблення та уточнення правильної позиції, розвитку правильних поглядів, доведення неправомірності хибних уявлень. Також при вивченні дисципліни використовують наочні методи в основному – демонстрування та показ.

Інноваційні форми викладання дисциплін заслуговують на особливу увагу, вони сприяють розвитку творчої активності та дослідницької ініціативи студентів, закладають основу для подальшого осмислення і розвитку знань та успішного застосування набутих вмінь на практиці. Впровадження інноваційних технологій у навчальний процес допомагає готувати висококваліфікованих, конкурентноспроможних спеціалістів содово-паркового господарства, здатних виконувати складні науково-дослідницькі, фахово-прикладні й творчі завдання.

Надзвичайно високу ефективність навчального процесу забезпечує застосування нових методів. Одним з ефективних методів викладання дисциплін є кейс-метод. Якщо у вищих навчальних закладах США та країнах Західної Європи цей метод застосовується понад 100 років, то в Україні він починає широко впроваджуватись впродовж останніх десяти років. В основу методу покладено принцип прецеденту, або випадку. Ще його називають методом конкретних ситуацій. Ця техніка навчання використовує реальні ситуації. Студенти повинні проаналізувати ситуацію, визначити сутність проблеми, запропонувати основні шляхи її вирішення та обрати кращий варіант. Побудова кейсів базується на реальних фактичних матеріалах чи реальних ситуаціях. Він стимулює розвиток компетенцій, дозволяючи впроваджувати компетентісний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ. За допомогою кейс-методу можна перевірити знання, що розвивають здатність відокремлювати важливе від часткового, виховують відповідальність при прийнятті рішень та формують необхідні навички в процесі навчання. Вони передбачають пошук відповіді на проблемні питання. Викладач виступає в ролі координатора процесу навчання. Разом з тим, результатом кейсу є не лише

оволодіння новими знаннями, але й набуття професійних навичок. Кейс-метод дозволяє зацікавити студентів процесом навчання. Він формує інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок. Цей метод заслуговує на почесне місце в сучасній методиці викладання фахових дисциплін. Його можна використовувати при викладанні дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво».

Також при вивченні дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво» можливо використовувати і інші інноваційні методи наприклад: займи позицію (методичний прийом, який допомагає визначитись із власною позицією у професійних дискусіях, особливо під час вирішення проблемних питань та конфліктних ситуацій); дерево рішень (простий практичний спосіб зважити переваги і недоліки різних варіантів дій, плюси і мінуси фіксуються у спеціальних таблицях, розміщених в аудиторії; метод проектів (реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активnodієвий підходи у навчанні, проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий, прогностичний, аналітичний та ігровий характер.

Висновки. У тезі проведено аналіз та узагальнення досліджень вітчизняних педагогів з метою вирішення нагальних питань інноваційного викладання дисциплін у вищій школі. У роботі розкрита роль і значення інновацій, зокрема інноваційних методик. Визначено найбільш ефективні методи і форми навчальної роботи при викладанні дисципліни «Декоративні розсадники та насінництво».

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ В НОВІТНІХ УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Новаковська Ірина Олексіївна,
професор кафедри земельного кадастру
Бурбан Ольга Валентинівна
Студентка 1 року магістратури
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Вступ. Виробничий потенціал аграрного сектору України значно перевищує внутрішні потреби країни, а отже, цей сектор економіки нашої країни здатен забезпечити основні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Доступ на міжнародні ринки для українських товаровиробників різних форм економічної діяльності залишається досить складним.

Для великих компаній, холдингів ситуація не критична, вони можуть собі дозволити оплатити всі митні збори, витрати на логістику, отримати необхідні сертифікати на свою продукцію тощо. Дрібні виробники при бажанні вийти на міжнародні ринки стикаються з такими проблемами, як відсутність інформації щодо ситуації на міжнародних ринках та умов ведення бізнесу в галузі за кордоном; значні втрати продукції через недосконалість інфраструктури аграрного ринку, логістики зберігання; відсутність фінансових ресурсів для сертифікації продукції; рівність умов виходу на міжнародні ринки для різних розмірів і соціальних навантажень економічних суб'єктів - це мінус, а не плюс.

Усі ці питання мають регулюватися на державному рівні, зокрема такі, як створення мережі лабораторій з визначення якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Державі слід розширити можливості для участі малого бізнесу на зовнішніх ринках аграрної продукції.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності розроблення

механізмів державної підтримки малого та середнього бізнесу у сфері міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Ціль роботи: запропонувати напрямки покращення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку аграрної продукції України; представити шляхи покращення експортно-імпоротної політики України щодо сільськогосподарської продукції в новітніх умовах; розглянути напрями утворення оптимальної структури зовнішньої торгівлі агропромислового комплексу України.

Матеріали та методи. Теоретичне підґрунтя вивчення склали підсумки наукових досліджень з питань державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку аграрної продукції в умовах глобалізації, а ще витлумачення такої в нормативних актах і розробках провідних вітчизняних і зарубіжних експертів у галузі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку аграрної продукції. Для досягнення поставленої мети у статті використано звичайні загальнонаукові та особливі способи: огляд і синтез (для деталізації об'єкта і предмета вивчення); системно-структурний огляд - під час виявлення чинників впливу і, зокрема, уточнення деяких уявлень і категорій, що стосуються пояснення дисфункцій в аграрному секторі економіки; економіко-математичний огляд та моделювання - для побудови моделі результативності функціонування окремих організаційних груп аграрного бізнесу; аналіз і моделювання - для побудови моделі результативності функціонування окремих організаційних груп аграрного бізнесу.

Результати та обговорення. Зовнішньоекономічна активність активність господарюючих суб'єктів України та іноземних господарюючих суб'єктів, побудована на відносинах між ними, яка здійснюється як на території України, так і за її межами [вісім].

Сьогодні Україна є одним із головних гравців на світовій арені з виробництва сільськогосподарської продукції, що зумовлює паралельне становлення внутрішнього та світового ринків. За оцінками ФАО ООН,

потенціал України у вирішенні питань продовольчої безпеки у світі становить один млрд осіб. Сьогодні, абсолютно, провідна роль тут належить рослинництву. Зокрема, зерновий ринок є системоутворювальним інтегрованим ринком агропромислових комплексів України, що має суттєвий виробничий та експортний потенціал. Розмір сільськогосподарського сектору охоплює площу 41,5 млн га - 70 відсотків площі України. За даними Держкомстату, посівна площа зернових культур становить п'ятдесят вісім відсотків посівних площ держави, частка зерна в загальній собівартості продукції рослинництва сягає сорок%. Експорт сільськогосподарської продукції торік становив сімнадцять мільярдів баксів. БАКС США. США експортовано 32.122 млн тонн зерна.

Сьогодні Україна гостро потребує диверсифікації товарного експорту, а з огляду на те, що його основну частку (57.8% станом на вересень дві тисячі сімнадцять р.) становлять сільгосппродукція і метали, збільшення обсягів виробництва аграрних товарів з високою доданою ціною слід вважати одним із пріоритетних завдань. пріоритети, особливо з урахуванням нормального сільськогосподарського явища - спадної віддачі. Відтак, як зазначає знаменитий норвезький економіст Ерік Рейнерт, що довше держава спеціалізуватиметься на вирощуванні сільськогосподарських культур та їхньому експорті, то біднішою вона буде.

Деякі фахівці вважають, що український уряд уже домігся певних підсумків у сфері регулювання і поліпшення ринку аграрної продукції. Утім цей ринок ще потребує посилення, зокрема, для оптимізації основних напрямів зовнішньоекономічної діяльності: логістики транспортування аграрної продукції, потрібно зробити результативну систему хеджування ризиків, потрібно реформувати систему сертифікації сільськогосподарської продукції. товари.

Цілі, які переслідує ринок аграрної продукції, можна розділити на кілька пунктів:

- відповідно до затверджених норм і стандартів забезпечити населення якісною готовою продукцією;

- забезпечити умови для зростання конкуренції на цьому ринку і виключити можливість монополізації;
- забезпечити відповідні умови для вигідної реалізації продукції вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпечити захист внутрішнього ринку аграрної продукції від надлишкового імпорту;

Стратегічними напрямками розвитку ринку аграрної продукції в процесі інтеграції до світової ринкової системи є формування справедливої та експортоорієнтованої системи торгівлі сільськогосподарською продукцією; посилення правил торгівлі та прийняття конкретних зобов'язань у сфері підтримки та захисту сільського господарства задля виправлення й запобігання обмеженню на світових сільськогосподарських ринках; істотне поліпшення умов доступу до ринку.

З метою сприяння розвитку внутрішнього ринку аграрної продукції та полегшення його виходу на світовий ринок Україна має забезпечити прозорі та сприятливі умови для його функціонування. Необхідно скоротити кількість дозвільних процедур, кількість і види ліцензованих видів діяльності, необхідно сформувати ринок корпоративних прав в аграрному секторі економіки України, заборонити адміністративне втручання (не передбачене законодавством України) у ведення приватного бізнесу. Необхідно розробити механізми саморегулювання ринку аграрної продукції та спростити процедури митного контролю, але тільки для експортованої продукції з високою доданою вартістю. Нарешті, необхідно законодавчо врегулювати діяльність сімейних фермерських господарств, присадибних ділянок.

На мій погляд, не потрібно орієнтувати українських експортерів сільгосппродукції тільки на європейський ринок або ринки інших розвинених країн. На даному етапі розвитку для України на державному рівні необхідним є укладення міжнародних договорів щодо поставок сільськогосподарської продукції до країн, що швидко розвиваються, за рахунок корисних копалин або інших природних ресурсів. Таким чином, не маючи кліматичних умов для

забезпечення продовольством або сировиною агропромислового комплексу. Особливо це країни Близького Сходу, у них не такі високі вимоги до сертифікації та якості сільськогосподарської продукції. Якщо Україні вдасться вирішити питання виходу українських виробників на ці ринки, то вони в короткі строки зможуть накопичити досвід зовнішньоекономічної діяльності та грошові кошти для оновлення матеріально-технічної бази. Таким чином, це дасть змогу українським виробникам вийти на європейський та американський ринок підготовленими до більш жорстких умов торгівлі.

Питанню регулювання імпорту на ринку аграрної продукції України слід приділити особливу увагу, оскільки ефективного механізму стимулювання імпорту продукції АПК критичного і пріоритетного імпорту ще не створено. Крім стратегічно важливої для держави сировини, продукції виробничо-технічного призначення, яка затребувана для потреб вітчизняних підприємств, але за умови справедливої ціни. Необхідно розробити механізми раціонального обмеження імпорту аграрної продукції, яка в достатній кількості може вироблятися в Україні.

Висновки. Отже, беручи до уваги цілий нереалізований сільськогосподарський потенціал України, можна заявити, що без загрози продовольчій безпеці держави ми можемо забезпечити продовольством ще дев'яност п'ятдесят шість мільйонів осіб. Відтак для реалізації всього аграрного потенціалу нашої держави потрібно на державному рівні стимулювати розвиток ринків збуту продукції з високою доданою ціною. Для реалізації вищевказаного потенціалу Україні потрібно сформулювати чітку стратегію поліпшення аграрного ринку з урахуванням завдань, що стоять перед країною сьогодні. Ця тактика поліпшення ринку аграрної продукції України в новітніх уявленнях про інтернаціональну торгівлю має включати такі ключові поняття:

- Обізнаність вітчизняних виробників сільгосппродукції на сьогоднішній день і актуальна інформація за певними напрямками діяльності.
- Наявність лабораторних досліджень у державних науково-дослідних установах і можливість стрімкого отримання дозволів,

сертифікатів якості та відповідності продукції.

- Винагорода і стимулювання українських товаровиробників до виробництва якомога більшої кількості конкурентоспроможної продукції з високою доданою ціною.
- Оптимізація логістики транспортування аграрної продукції, розробка результативної системи хеджування ризиків учасників ринку.
- Реалізація механізму розумного обмеження імпорту аграрної продукції, яка в достатній кількості може вироблятися в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТВНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудар В. (2014). Основні тенденції розвитку агропродовольчого ринку України у зовнішньоекономічній діяльності. Вісник ТНЕУ, 1, 81–92.
2. Іринчина І. Б. (2015). Пріоритети розвитку зовнішньої торгівлі України. Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал, 2. 50–56.
3. Ковінько О. (2016). Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 5(88). Отримано з: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/5\(88\)/5.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/5(88)/5.pdf) [укр.]
4. Кулицький С. (2018) Зовнішня торгівля України: стан, проблеми та перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 10. Отримано з: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr10.pdf> [укр.]
5. Лупенко Ю. О. (2015) Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. 2(4). Отримано з: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-5.pdf> [укр.]
6. Реутов В. Е. (2012) Стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності агропродовольчого ринку України. АГРОСВІТ. 4. 2–5 [укр.]

АНАЛІЗ СОРТОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІНОГРАДУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ШАМПАНСЬКИХ ВИН

Савіна Олена Іванівна,

д.с.-г.н, проф.,

Матієга Ольга Омелянівна,

к.с.-г.н.,

Шейдик Кароліна Артурівна,

к.с.-г.н.,

Закарпатська державна с-г. дослідна станція НААНУ

Вступ. У Закарпатській області є всі умови для виробництва шампанських виноматеріалів, як ґрунтово-кліматичні умови, так і сортовий склад насаджень винограду дозволяють готувати виноматеріали високої якості. Закарпатська область розташована на південно-західних схилах Карпат і прилягаючих до них частиною серед дунайської низини. Чотири п'ятих території займають гори, і лише одна п'ята приходить на рівнину.

Для сортів раннього дозрівання сума активних температур за вегетаційний період повинна бути не нижче 2500⁰, для сортів середнього періоду дозрівання – вище 2900⁰, для пізніх сортів більше 3300⁰ основні площі виноградників розміщені тому у самій теплій частині області – на південних схилах передгірної частини Карпат і тільки невелика південно-західна частина на рівнині.

Найбільш сприятливі для винограду кліматичні умови у передгір'ї, яке тягнеться неширокою смугою на південно-схід. Рельєф виноградарської зони області схилстий, є мікрозони з великою різноманітністю природних умов. Різниця у тривалості безморозного періоду окремих мікрорайонів може досягнути до 20 днів, а мінімальних зимових температур – 2-3⁰. в залежності від умов місцевості виникає різниця в строках дозрівання винограду.

Мета даної статті дати характеристику ґрунтово-кліматичним умовам Закарпаття та проаналізувати сортовий потенціал винограду з метою виділення кращих для виготовлення шампанських вин.

Матеріали та методика. Матеріалом для досліджень служили площі під виноградниками різних сортів мікрозон виноградарства Закарпатської області. Дане дослідження проводилась за методикою Лазаревський А. М. «Изучение сортов винограда», М.: Колос, 1974; «Методические рекомендации по агротехническим исследованиям в виноградарстве Украины», Ялта, «Магарач», 2004; Доспехов Б.А. «Методика полевого опыта» М.: Колос, 1974.; та Ляшенко Г. В. «Агроклиматическая оценка продуктивности сельскохозяйственных культур в Украине», 2011.

Результати досліджень і обговорення. Виноградна лоза не вибаглива до ґрунтових умов, може рости на різноманітних ґрунтах, але якість відповідно буде різко змінюватись. Підзолисті кислі ґрунти дають тонкі, легкі столові вина. Більш повні важкі столові вина високої якості отримують з винограду, вирощеного на буроземних лісних нейтральних ґрунтах. Десертні вина типу токайських дають виноградники з підзолистих коричневих ґрунтів. Ароматні вина отримують з сильно вапняних земель. Аллювіальні ґрунти забезпечують високі врожаї винограду, але одержані з нього вина бувають невисокої якості. Ґрунти виноградників області мають майже усюди змішано буроземнопідзолистий характер. Для Мужієва (Берегівський район) характерний глинисто-кам'яний ґрунт, місцями на поверхні вапняним підґрунтям. Для Середнього (Ужгородський район) глинистий на видержаній породі; для Виноградівського району глинисто-кам'янистий, для Ужгородського глинистий. Частина виноградників Середнянського, Мужіївського, Виноградівського мікрорайонів і навколо Чорнотисова розташовані на опідзолених дерново-буроземних кам'янистих глинистих ґрунтах. На пологих схилах Іршавського, Мукачівського і Ужгородського районів ґрунти буроземно-підзолисті.

У північних районах області кращими схилами для виноградників є південні, у південних – південно-західні і південно-східні. Для одержання, наприклад, високоякісних столових і шампанських виноматеріалів з сорту Трамінер виноградники необхідно розміщати на східних і південно-східних

схилах. На південних схилах і на легких ґрунтах з Трамінера можна приготувати відмінні десертні вина.

Значні масиви під виноградниками зайняті навколо Мукачево. В цій зоні знаходилися чотири виноградарських радгоспи. В кожному з них були свої пункти переробки винограду і виносковище. Особливо сприятливі для культури винограду захищені амфітеатри між Ужгородом і Мукачевом. Сума активних температур доходить тут до 3400-3550⁰, в основному тут готували марочні і столові сухі вина.

У найбільшому віддаленні від головного хребта Карпат розташовані виноградники Берегівського району. Самі теплі місця цієї зони – схили поблизу с. Косино і добре захищені південні амфітеатри коло сіл Квасово, Мужієво, Береги. В цій зоні готували високоякісні столові виноматеріали: з сортів Леанка, Трамінер, Рислінг Італійський – для марочних столових вин “Середнянське”, “Променисте”, і “Берегівське”. З Фурмінту, Гарс Левелю, Трамінер – для марочних десертних вин “Закарпатське”, “Троянда Закарпаття”; шампанські виноматеріали з сорту Серемський зелений.

Південно-східніше м. Берегово, по дорозі до Виноградова, знаходяться виноградники, які розташовані на схилах з дуже сприятливою експозицією, де в окремі роки такі сорти винограду, як Фурмінт, Трамінер накопичують до 25-27% цукру, готувалися високоякісні марочні і шампанські виноматеріали. Тут виробляли сортове столове вино “Боржавське” з винограду Мюллер-Тургау.

Відмінні умови для розвитку виноградарства забезпечують самі теплі у Закарпатті південні схили біля Виноградова. У цих місцях найвища в області середньорічна температура. Тут готували виноматеріали для марочних вин “Променисте”, “Берегівське”, Рислінг закарпатський”, “Середнянське”, “Закарпатське”, шампанські виноматеріали і херес міцний.

З приведенного вище огляду можна зробити висновок, що Закарпатська область є класичним місцем для вирощування сортів для переробки на шампанський виноматеріал. В наявності є насадження, які розширюються з

року в рік, поповнюючи кількість насаджень європейськими сортами. Ґрунти та кліматичні умови теж дуже характерні для районів з класичним виробництвом шампанського. Ще й сьогодні можна відмітити продуктивні виноградники різних форм власності таких технічних сортів – Гарс Левелю, Каберне Совіньон, Мускат білий, Мюллер -Тургау, Рислінг, Серемський зелений, Трамінер рожевий, Леанка (Фетяска). Основні технічні сорти – Фетяска (45,9 га лише в суспільному секторі та 36,3 га – Берегівський р-н), Рислінг італійський та Рислінг рейнський Мюллер-Тургау, Серемський зелений. Крім вищезгаданих сортів в насадженнях є значна кількість столово-винних сортів Золо деньде, Мускат білий, Іршаї Олівер, Шардоне, Бакатор (венгерський шампанський сорт) на схилах с. Зміївка, Совіньон, Семільон та інші, які зараз вживаються у свіжому вигляді, або для переробки на виноматеріали. Дослідженнями виноградарських зон встановлено можливість виділення чотирьох зон, які можуть скласти основу технологічної бази переробки винограду на шампанський виноматеріал.

Кращі виноградники Європи розміщені на висоті 100-300м, виноградники Закарпаття – на висоті 100-250 м. Для шампанських виноматеріалів краще розміщення сортів на схилах східної та південно-східної експозиції. Нижче, на табл.1 наведена характеристика основних районів вирощування білих європейських сортів.

Таблиця 1

Характеристика основних районів вирощування білих європейських сортів для виготовлення шампанських вин

Мікрозона	Територія	Сорти
Ужгородська	північна частина області, на пагорбах Карпатського передгір'я довкола Ужгороду і поблизу сіл	Рислінг італійський, Леанка.
Середнянська	с.Середнє, Нижнє Солотвино, Чертеж, Глибоке	Трамінер, Леанка, Фурмінт, Гарс Левелю, Рислінг італійський. безморозний період – до 190 днів, сума активних температур вище 3100 ⁰ С.
Мукачівська	бувші радгоспи – Мукачівського, Бобовищанського, Лалівського і Кальницького. с.Новоселиця, Медведівці, Грибовці, Бобовище, Щасливе.	Леанка, Трамінер, Рислінг італійський, Фурмінт, Мюллер-Тургау, суміш сортів білих.

Берегівська	Берегівського винзаводу с. Дідово – 10 га, с. Свобода – 6 га, с. В.Бакта – 41 га, с. Мужієво – 223 га, м. Берегово – 252 га. (мала гора)	Сума активних температур в цій мікрзоні складає 3300-3500 ⁰ С, річна кількість опадів – до 650 мм Черсегі пряний (гібрид сортів Іршаї Олівер та Трамінера рожевого) Мюллер-Тургау Мускат Оттонель Леанка Липовина, Шардоне,
Виноградівська	Схили на півдні Виноградівського району біля с. Чорнотисово, на північ коло с.Шаланки, Ком'яти, Широке, Онок	Сума активних температур біля 3600 ⁰ С. Золотень Леанка Мускат Люнель Семільон Ріслінг Італійський Ркацітелі Мюллер – Тургау Серемський зелений Трамінер рожевий Гарс Левелю

Сортовий склад Берегівської мікрозони, хімічний склад сировини приведений в таблиці 2. Приведений аналіз виноградної сировини по господарствах суспільного сектору по мікрозонах і сортам, як перспективних для виробництва шампанських виноматеріалів .

Таблиця 2

**Хімічний склад виноградного соку та виноматеріалу Берегівської
виноградно-виноробної мікрозони**

Сорт винограду	Виноградний сік			Виноматеріал			Дегуст аційна оцінка балл
	Масова концент рація цукру, г/100см ³	Масова концент рація кислот, г/дм ³	Глюкоаци дометричн ий показник	Спирт % об.	Цукор, г/100см ³	Титру- ємо кислотніс ть, г/дм ³	
1	2	3	4	5	6	7	8
с. Дідове (схили гір, площа 25 га)							
Мюллер-Тургау	18,5	6,0	30	9,9	0,2	5,5	8,8
Мускат Оттонель	19,0	5,2	36	10,2	0,2	5,1	8,9
Леанка	17,8	6,8	266	10,0	0,2	6,7	8,8
Липовина	21,2	5,5	38	10,9	0,3	5,2	8,7
Черсегі пряний	20,1	6,0	33	11,2	0,2	5,8	8,8
Гірські схили с.В.Бегань – 15 га							
Мускат Люнель	17,2	6,9	24	9,8	0,2	6,5	8,7
Трамінер	22,4	5,5	40	12,0	0,2	5,2	8,9
Шардоне	19,5	5,6	35	10,9	0,3	5,0	9,0
Мала Гора с.Береги – 5 га європейських сортів							
Леанка королівська	19,5	9,5	20	10,1	0,2	8,2	8,7
Трамінер	22,0	6,5	34	11,5	0,3	6,2	8,9
Черсегі пряний	20,1	6,2	32	11,8	0,4	6,0	8,8

Гора с. Квасово – 30 га							
Шардоне (7га)	19,5	6,0	32	10,0	0,3	5,9	8,9
Мускат Оттонель	21,2	6,8	31	10,0	0,3	6,6	8,7
Гора Береги – Нове село – 6 га							
Мускат Оттонель - 1га	20,0	6,8	29	11,0	0,2	6,6	8,8
Рислінг Італійський- 0,5 га	18,2	7,5	24	10,0	0,2	7,0	8,7
Леанка королівська- 0,5 га	19,2	9,5	20	9,8	0,2	8,0	8,8
Трамінер – 0,5 га	21,5	6,0	35	10,5	0,3	5,8	8,9
Гора Холмець с. Шаланки (50 га)							
Мускат Оттонель	22,5	5,9	38	11,0	0,2	5,5	8,9
Леанка	20,4	9,4	21	10,5	0,3	6,0	8,8
Мала Гора - Боржавська гора – 5 га							
Рислінг Італійський	16,2	8,5	19	9,7	0,2	7,9	8,4
Золо деньдье	18,0	6,8	26,5	10,8	0,1	7,2	8,8
Трамінер рожевий	20,1	7,6	26,4	12,1	0,1	6,8	8,9
Мускат Оттонель	19,2	6,5	29,3	11,5	0,2	5,8	8,9
Мускат Люнель	19,5	6,0	32,5	11,7	0,3	5,8	8,8
Семільон	18,2	8,4	21,7	10,9	0,2	7,5	9,0
Совіньон	17,8	8,5	20,9	10,7	0,3	7,2	9,0
Леанка	16,5	8,2	20,0	9,6	0,1	7,9	9,0

Як видно з результатів дослідження та літературного огляду чотири досліджені виноградних райони Закарпатської області Ужгородський, Мукачівський, Березівський та Виноградівський райони можуть бути перспективною зоною для створення бази виробництва шампанських виноматеріалів. В кожному районі є в наявності відповідні мікрозони та технічні білі європейські сорти, які відповідають вимогам до технічної сировини на шампанські вина.

Не зважаючи на форму власності площі насаджень деяких сортів складають значну кількість. Основними сортами можна виділити Леанка

(Фетяска), Рислінг Італійський, Трамінер рожевий, Мюллер Тургау, допоміжними винно-столові сорти Золо деньдье та Іршаї Олівер.

Висновки Більшість сортів вирощуються в області здавна саме європейського аборигенного походження. Для виробництва столових вин це старі сорти Леанка, Мюллер Тургау, Рислінг італійський, Трамінер, Липовина, Каберне, Рислінг рейнський, Рислінг італійський та існуючі аборигенні сорти Леанка (Фетяска), Опорто, Кадарка. Для сортів Біанка, Черсегі фюсереш, Голубок, Іршаї Олівер, Цвейгелт проводяться експерименти з виготовлення різних оригінальних марок вин.

Основними сортами для відновлення виноробства можна виділити Леанка (Фетяска), Рислінг Італійський, Трамінер рожевий, Мюллер Тургау, допоміжними винно-столові сорти Золо деньдье та Іршаї Олівер. Виноматеріали сортів Леанка, Семільон, Рислінг Італійський, Серемський зелений придатні для виготовлення шампанських вин..

VETERINARY SCIENCES

ЗМІНА ПОКАЗНИКІВ КРОВІ ТЕЛЯТ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ТОЛТАРОКСУ З ІМУНОБАКТЕРИНОМ-D

Журенко Віталій Васильович,
к.вет. н., старший викладач
Національний університет
біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

Вступ. Аналіз літературних джерел доводить, що вивченню дії антипротозойних препаратів гемостаз організму телят вченими приділено мало уваги. Упродовж останніх років у багатьох країнах світу накопичено значний досвід застосування у практиці ветеринарної медицини протипаразитарних лікувальних засобів, які відносяться до різних класів сполук і використовуються для лікування телят та профілактики інвазій. До нині не знайдено достатньо ефективних лікувальних засобів за криптоспоридіозу, які б повністю звільняли тварин і людину від збудників і ефективно діяли на ендогенні стадії їх розвитку. Фахівцями різних країн було випробувано понад 100 фармакологічних засобів, до складу яких входили кокцидіостатики, антигельмінтики, антибіотики, сульфаніламід, нітрофуран та інші препарати, що використовують у боротьбі із кокцидіями. Однак вони виявилися малоефективними стосовно криптоспоридій

Ціль роботи. Дослідити показники крові телят при застосуванні препаратів толтароксу та імунобактерину-D

Матеріали і методи. Дослідження проводили на 18 телятах, віком від 2 до 35 діб, інвазованих криптоспоридіями. Другій дослідній групі тварин задавали толтарокс у тій же дозі, що й тваринам першої групи та пробіотик імунобактерин-D який містить пробіотичні бактерії *Bacillus subtilis*, *Bacillus*

licheniformis. Препарат застосовували в дозі 10 г на добу (по 5 г двічі на добу) з молоком, 2 доби підряд.

Результати та обговорення. Дослідження гематологічних показників крові проводили до лікування та на 5, 7, 14 добу досліджень, вміст гемоглобіну у тварин дослідної групи вже на 5 добу лікування був на 1,5 % нижчим відносно тварин контрольної групи. На 7 та 14 добу становила $105,0 \pm 0,372$ та $102,22 \pm 0,202$ у тварин дослідної групи, що на 3,2 та 9,2 % нижче щодо контролю. При дослідженні крові телят першої дослідної групи на 28 добу після застосування толтароксу з імунобактерином- D вміст гемоглобіну був на 13,1 % нижчим відносно контролю. Вміст гемоглобіну на 35 добу у тварин першої дослідної групи був у фізіологічних межах. Кількість еритроцитів у крові телят першої дослідної групи на 5 добу не мала значних відмінностей знаходилась у фізіологічних межах. Так у контрольній групі тварин кількість еритроцитів становила $6,62 \pm 0,251$, а у першій дослідній $6,68 \pm 0,176$. Зміни щодо кількості еритроцитів були відмічені на 7 добу лікування.

У тварин першої дослідної групи кількість еритроцитів була нижчою на 9,2 % відносно контрольної групи. На 14 добу після прийому препарату кількість еритроцитів у тварин першої дослідної групи була на 15,3 % нижчою відносно показників контрольної групи. Вже на 28 та 35 добу кількість еритроцитів становила $6,74 \pm 0,136$ – $6,52 \pm 0,122$ Т/л у тварин першої дослідної групи та $7,77 \pm 0,091$ – $7,2 \pm 0,37$ Т/л у контрольній групі.

У першій групі дослідних тварин на 5 та 7 добу після лікування відмічали підвищений рівень лейкоцитів до $11,18 \pm 0,449$ – $11,22 \pm 0,347$ Т/л. На 14, 28 та 35 кількість лейкоцитів була на 22,4 % ($p < 0,01$), 8,9 % ($p < 0,05$), 10,1 % ($p < 0,05$), нижча відносно контрольної групи. Зниження кількості еозинофілів відмічали вже на 5 добу після лікування тварин диклакоksom з імунним препаратом на 38,6 % відносно тварин контрольної групи. У першій дослідній групі на 7 добу кількість еозинофілів була $4 \pm 0,302$ ($p < 0,001$), а у тварин контрольної групи $9,14 \pm 0,415$. На 14 і 28 добу кількість еозинофілів вже була $2,48 \pm 0,275$ ($p < 0,001$) та $2,45 \pm 0,214$ ($p < 0,001$), що на 63,7 % і 63,7 % нижче відносно тварин

контрольної групи. На 35 добу досліджень кількість еозинофілів становила $1,6 \pm 0,082$ ($p < 0,001$) у тварин дослідної групи та $3,73 \pm 0,189$ у контролі. На 5 добу кількість юних нейтрофілів зменшилась і становила $5,93 \pm 0,172$ проти $6,5 \pm 0,19$ % тварин контрольної групи. На 7 добу зменшення кількості юних нейтрофілів було на 16,6 %, а вже на 28 добу – 26,1 % відносно контролю. При застосуванні толтароксу кількість паличкоядерних нейтрофілів на 7 добу знизилась на 12,8 % відносно тварин контрольної групи. На 14 добу цей показник був $12,06 \pm 0,239$ ($p < 0,01$), у дослідній групі тварин проти $17,70 \pm 0,290$ у тварин контрольної групи. Зниження кількості паличкоядерних нейтрофілів на 16,1 % відмічали на 28 добу та на 13,8 % на 35 добу. Зниження кількості сегментоядерних нейтрофілів відмічали на 5 добу – $25,32 \pm 1,013$, при показнику тварин контрольної групи $28,9 \pm 0,365$. На 7 та 14 добу зниження кількості сегментоядерних нейтрофілів було на 10,3 та 14,5 %. На 5 добу у першій дослідній групі тварин відмічали зниження кількості моноцитів на 6,1 %, а вже на 7 і 14 добу – на 37,5 та 24,6 % відносно тварин контрольної групи. Збільшення кількості лімфоцитів відмічено протягом всього періоду лікування. Так на 7 добу лікування кількість лімфоцитів була збільшена на 55,6 %, відносно контролю. На 14 та 28 добу на 66,2 та 20,1 % відповідно. У дослідній групі телят вже на 5 добу відмічали підвищення вмісту загального білка до $67,35 \pm 1,128$ тоді як у контрольних тварин цей показник становив $63,79 \pm 1,08$. На 14 та 28 добу підвищення вмісту загального білка було в 1,3 та 1,1 раза відносно контролю. На фоні збільшення вмісту загального білка відмічали незначне підвищення вмісту альбумінів на 7 добу ($41,26 \pm 1,677$ г/л). На 14 та 28 добу вміст альбумінів був підвищений на 6,3 та 2,8 % відносно тварин контрольної групи.

Висновок. Комплексне застосування толтароксу з імунобактерином–D показало позитивний результат щодо лікування телят за криптоспоридіозу.

КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ КРИПТОСПОРИДІОЗУ ТЕЛЯТ

Журенко Віталій Васильович,

к.вет. н., старший викладач

Національний університет

біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

Вступ. Загострення епізоотичної ситуації за криптоспоридіозу останнім часом пов'язано, ймовірно, з введенням технології утримання, при якій тварини концентруються на невеликій площі, а тваринницькі приміщення експлуатуються з підвищеним навантаженням. Швидкому поширенню хвороби в господарствах також сприяє виділення з фекаліями хворих телят вже спорульованих (інвазійних) ооцист, значна стійкість їх у зовнішньому середовищі (зберігають життєздатність до 16 міс за температурних коливань, при дезінфекції звичайними засобами), а також висока інтенсивність виділення (в 1 г фекалій хворого теляти може міститися понад 1 млн. ооцист). Телята, які заразилися в першу добу життя, залишаються носіями криптоспоридій до 8-ми місячного віку. Джерелами інвазії іноді можуть бути дорослі корови, обслуговуючий персонал, коти, собаки, комахи. Джерелом зараження телят криптоспоридіями є забруднені ооцистами підстилка, корм, вода і предмети догляду. У птиці криптоспоридії локалізуються на епітеліальних клітинах у кишечнику, клоаці, фабрицієвій бурсі, трахеї, бронхах, носоглотці та на кон'юнктиві.

Весь цикл розвитку – від потрапляння в організм хазяїна до виділення ооцист, здатних заражати птицю, відбувається в організмі одного хазяїна і займає від 3 до 7 діб. Криптоспоридіоз телят є поширеною інвазією в господарствах незалежно від форми власності та природно-кліматичної зони, яка зазвичай реєструється у вигляді асоціацій з гельмінтозами та протозоозами їх кишкового каналу. Екстенсивність та інтенсивність ураження телят криптоспоридіями залежить від віку, пори року та технології утримання

Мета роботи. Дослідити клінічні показники телят.

Матеріали та методи. Було створено дві групи телят дослідну і контрольну по дванадцять тварин у кожній. Клінічні дослідження тварин (визначення температури тіла, частоти серцевих скорочень, дихальних рухів) проводили за загальноприйнятими методиками.

Результати та обговорення. Проведені дослідження показали, що клінічні прояви криптоспоридіозу у телят залежать від інтенсивності інвазії, та імунологічного стану тварин. Хвороба характеризується переважно ураженням травного каналу, зневодненням організму і зниженням маси тіла, хворіли телята 3–21 добового віку. Інкубаційний період тривав від 2–5 до 7–12 діб. З результатів досліджень було відмічено, що вже в перший день захворювання тварини характеризувались спочатку помітним нервовим збудженням з наступним пригніченням, зменшенням апетиту а з розвитком хвороби взагалі відмовою від корму. На 3 добу слизові оболонки таких тварин були анемічними. Очі запавші. З носових отворів періодично виділявся слиз. З ротової порожнини – спостерігали періодичну саливацію. Шерстний покрив скуйовджений, відмічали зниження тургору шкіри та тьмяність шерстного покриву. Нервово–м'язовий тонус знижений, помітним було м'язове тремтіння. Рухова активність була знижена або відсутня. Тварини стояли згорбленими, деякі – лежали, важко підіймались або взагалі не вставали. З розвитком хвороби у тварин фекалії рідкі сіро–жовтого кольору з неприємним запахом, спостерігали прогресуючу діарею. У окремих тварин було відмічено розслаблення сфінктеру, дефекація була мимовільною, що призводило до зниження маси тіла. Анус у них відкритий. При його обстеженні відмічали крапчасті крововиливи на слизовій оболонці. Шерсть у ділянці хвоста і тазових кінцівок забруднена рідкими фекаліями, а в деяких місцях – із засохшими фекаліями. У тварин дослідної групи на 5 добу захворювання температура тіла була вище на 6 %, а частота пульсу та частота дихання збільшились відповідно на 4,6 % і 7,1 % порівняно з тваринами контрольної групи.

Значні зміни були відмічені на 7 та 14 добу. Так температура тіла у телят

дослідної групи становила $42,06 \pm 0,43^{\circ}\text{C}$, що вірогідно на 9 % вище порівняно з контролем – $38,6 \pm 0,25^{\circ}\text{C}$. Крім того, у телят відмічали прискорення частоти пульсу на 24,7 % ($p < 0,01$) порівняно з контрольною групою. Частота дихання становила $42,2 \pm 1,41$, раз/хв., що вірогідно на 8 % вище порівняно з контролем $39,1 \pm 1,78$ раз/хв. На 14 добу у хворих телят відмічали підвищення температури тіла, збільшення частоти пульсу та дихання відповідно на 10, 13,5 та 28,2 % вірогідно вище, ніж у контрольній групі. З розвитком патологічного процесу на 21 добу температура тіла знижувалась до $36,3^{\circ}\text{C}$, і у тварин наставав коматозний стан. Крім того, у хворих телят спостерігали прискорення частоти пульсу і дихання. Частота пульсу становила $135,2 \pm 2,04$, уд/хв., а частота дихання – $42,0 \pm 1,47$ раз/хв., що на 31 та 17% вище відносно тварин контрольної групи. Дихання було важким преривчастим. На 28 добу температура тіла у тварин дослідної групи понизилась до $36,9 \pm 0,24^{\circ}\text{C}$, проти $39,2 \pm 0,15^{\circ}\text{C}$ у контролі. Частота пульсу та частота дихання були на 15 і 1,3 % вище відносно тварин контрольної групи. На 30 та 35 добу температура тіла у хворих тварин залишалась пониженою і становила $36,7 \pm 0,15^{\circ}\text{C}$ та $35,6 \pm 0,04^{\circ}\text{C}$ проти $39,8 \pm 0,04^{\circ}\text{C}$ та $39,7 \pm 0,14^{\circ}\text{C}$ контрольної групи. Частота пульсу та частота дихання знаходились в межах фізіологічних показників, але були дещо підвищеними відносно тварин контрольної групи. При цьому спостерігалась виснажлива діарея, що вела до зневоднення, та схуднення, що нерідко сприяло загибелі або вибракуванню телят. Результати досліджень клінічних проявів у телят за криптоспоридіозу знаходять підтвердження з даними окремих та іноземних авторів.

Висновки. Крипоспоридіоз телят зумовлює важкі патологічні зміни в організмі, які проявляються вираженими клінічними ознаками, зокрема підвищенням температури тіла, прискоренням частоти пульсу і дихання. Значні зміни були відмічені у телят протягом всього періоду досліджень, а саме на 5,7,14 добу, що характеризувались постійними проносами і дегідратацією зі швидким виснаженням, що спричиняло їх вибракування або загибель.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ КРИПТОСПОРИДІОЗУ ТЕЛЯТ

Журенко Віталій Васильович,

к.вет. н., старший викладач

Національний університет

біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

Вступ. Зважаючи на серйозну небезпеку, в разі виникнення хвороби у людини та значні економічні збитки при захворюванні у тварин, діагностика криптоспоридіозу займає значне місце у роботі фахівців ветеринарної медицини. Труднощі діагностування ооцист криптоспоридій обумовлені, в першу чергу, недостатньою вивченістю поширення інвазії у нашій країні, розвитку хвороби і характеру впливу криптоспоридій на організм хазяїна, і в другу чергу – а також відсутністю універсальних методів діагностики, які повинні бути недорогими і простими у виконанні та високочутливими по відношенню до збудника. Своєчасне виявлення тварин, уражених криптоспоридіями, дає можливість попередити розвиток хвороби і відповідно зберегти їх продуктивність за рахунок максимального засвоєння кормів. Найбільшої уваги заслуговують методи зажиттєвої діагностики.

Матеріали і методи. До відібраних зразків фекалій добавляли фізіологічний розчин для утворення гомогенної маси, яку фільтрували через подвійний шар марлі та центрифугували за швидкості 3000 об./хв упродовж 5 хв. З осаду виготовляли нативні мазки за загальноприйнятою методикою. Після висушування їх фіксували і фарбували за методами Романовського-Гімза, Ціль-Нільсена, Кестера та негативного фарбування.

Результати та обговорення. Для встановлення найбільш ефективного методу забарвлення криптоспоридій у мазках фекалій дослідження проводили в умовах наукової лабораторії. Проби фекалій для мікроскопічного дослідження відбирали у телят, хворих на криптоспоридіоз. З відібраних проб, після центрифугування, готували нативні мазки.

Для приготування мазків застосовували центрифугування в поєднанні з флотацією. Пробу фекалій масою 3 г поміщали в склянку ємністю 50 мл, додавали 15 мл води, розмішували, фільтрували через металеве сито, переливали в центрифужну пробірку і центрифугували при 1500 об/хв протягом 1-2 хв. Металевою петлею знімали з поверхні плівки, 3-5 крапель, і переносили на предметне скло. Робили тонкий мазок і висушували на повітрі. Нативні мазки, і мазки отримані із застосуванням флотації, фарбували за Романовським-Гімза, Ціль-Нільсеном, сафраніном по Кестеру, а також застосовували негативний метод фарбування нігрозину. У фекаліях дослідних телят виявляли ооцисти *Cryptosporidium parvum* роду *Cryptosporidium* родини *Cryptosporidiidae*.

На висушений мазок наносили кілька крапель рідини Никифорова і фіксували протягом 10-15 хвилин до повного випаровування спирт-ефіру. Потім мазок фарбували одним із способів.

Фарбування мазків по Ціль-Нільсену. Зафіксовані мазки фарбували протягом 20 хв барвником карболового фуксину, промивали у водопровідній воді, злегка висушували і наносили на скло 10% розчин сірчаної кислоти на 60 секунд для знебарвлення. У подальшому промивали у водопровідній воді і дофарбовували мазок 0,2% - му водному розчині метиленового синього протягом 5 хвилин. Ретельно висушували і розглядали під імерсійною системою мікроскопу. Мікрофлора забарвлюється в зелений або синій колір; ооцисти криптоспоридій забарвлюються фуксином від пурпурно-червоного до рожевого кольору. В окремих ооцистах чітко видно спорозоїти.

Забарвлення мазків сафранін по Кестеру. Готували окремо 3% розчин сафраніну і 5% розчин КОН в дистильованій воді. Перед застосуванням готували робочий розчин: змішували 5 крапель свіжоприготованого розчину сафраніну і змішували з 1,5 мл розчину КОН. Фіксований мазок фарбували розчином сафраніну протягом 5 хв, промивали водопровідною водою, знебарвлювали 0,5% розчином сірчаної кислоти протягом 15 секунд, промивали водою, дофарбовували 5% розчином малахітового зеленого на 10% етиловому

спирті протягом 10-15 секунд, ретельно промивали в проточній воді, висушували на повітрі і досліджували під імерсійною системою мікроскопу.

Ооцисти кріптоспоридій, забарвлені в рожево-оранжевий колір, їх чітко видно на зеленому фоні. Фарбування мазків по Ціль-Нільсону і Кестеру дозволяє віддиференціювати ооцисти кріптоспоридій від грибів і дріжджів. Дріжджі, гриби і частина мікрофлори при диференціюванні в сірчаній кислоті втрачають фуксин і забарвлюються метиленовим синім. Для фарбування за Романовським – Гімзою готували робочий розчин фарби з розрахунку 3 краплі готової фарби на 1 мл води (рН = 7,0). На один препарат використовували 3-4 мл розведеної фарби. Фарбували фіксовані мазки протягом 20 хв, після чого їх промивали водою і висушували. Ооцисти кріптоспоридій мають вигляд незабарвлених або слабо забарвлених блідо блакитних сфер з чітко вираженим світлим ободком навколо. В ооцистах спостерігаються видовжені спорозоїти з червоними ядрами. Для негативного фарбування використовували 1 % розчин метиленового синього на 1 % розчині борної кислоти 30-60 с, швидко промивали водою, дофарбовували 0,1% водним розчином еозину 1 хв, швидко зневоднювали в ацетоні - 1-2 хв. Ооцисти кріптоспоридій блакитні або рожеві. Препарати швидко промивали у проточній воді, ретельно висушували і досліджували під імерсійною системою мікроскопу. Підрахунок кріптоспоридій проводили шляхом визначення середньої кількості ооцист у 10 полях зору мікроскопу. Ідентифікацію кріптоспоридій проводили за визначником, беручи до уваги форму, колір, розміри ооцист. Встановлено, що кількість ооцист кріптоспоридій, виявлених методом фарбування за Кестером, була у 1,3 раза вища порівняно з методом Романовського-Гімза, в 1,2 раза за методом Ціль Нільсена та в 1,5 раза негативного методу.

Висновок. Проведеними дослідженнями встановлені найбільш практичні та економічні методи досліджень кріптоспоридіозу телят. Найкращим методом діагностики кріптоспоридіозу телят є метод фарбування сафраніном за Кестером.

БЕЗПЕЧНІСТЬ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Котелевич Валентина Антонівна

к.вет.н., доцент

Гончаренко Володимир Васильович

к.вет.н., доцент,

Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна

Вступ. За міжнародною концепцією «Єдине здоров'я» не можна досягти високого рівня здоров'я населення без такого ж рівня і стану довкілля, де воно мешкає. Країни ЄС з високим рівнем стану громадського здоров'я не захищені від викликів біологічного характеру. Глобалізація ринку харчової продукції за останні роки призвела до необхідності вирішувати проблему якості і безпечності харчових продуктів й зменшення ризиків їх негативного впливу на здоров'я населення.

На думку вчених, за життя сучасного покоління продовольча безпека може перерости у глибоку міжнародну кризу і світова спільнота занепокоєнна цією проблемою. Саме тому на будь якому форумі це питання розглядається як одне із найпріоритетніших (Гуменний, Музика, 2014; Котелевич, 2019, 2022; Новожицька, 2002; Черниш, 2018).

Якість і безпечність харчових продуктів визначає екологічні і біологічні складові національної безпеки кожної держави, в т. ч. й України.

Мета роботи. Метою роботи є дослідити коло проблем якості і безпечності харчових продуктів, що споживає населення України, в контексті продовольчої безпеки.

Результати та обговорення. Продовольча безпека держави – це сукупність забезпечення населення країни екологічно-чистими і високопоживними продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і

поліпшенні навколишнього середовища проживання, ступеня доступності нормативного споживання на душу населення (Гуменний, Музика, 2014).

Від спроможності та можливості виробників, органів державної влади та фахівців Держпродспоживслужби ефективно контролювати якість і безпечність продовольства на всіх етапах ланцюжка «від лану – до столу» залежить стан здоров'я нації та конкурентоспроможність нашої продукції при експорті. Національний ринок продовольства оцінюється як один із найменш захищених від неякісної продукції (Бокій, 2019).

Рівень здоров'я людини на 50,0% залежить від умов та способу життя (серед яких якість і безпечність харчових продуктів займає провідне місце), на 20,0% - від генетичних факторів, на 20,0% - від екології навколишнього середовища і лише на 10,0% - від медицини (Береговий, 2011).

Як наголошують вчені, пріоритетним завданням сучасної науки і практики є обмеження потрапляння у раціон людини харчових продуктів, що містять токсичні елементи, пестициди, радіонукліди, антибіотики та інші (Котелевич, 2017, 2019, 2022; Новожицька, 2002; Черниш, 2018).

Одними з найнебезпечніших речовин для здоров'я населення і тварин є важкі метали. Найбільш шкідливими є Свинець, Кадмій, Ртуть, Миш'як та Цинк. Потрапляючи до організму людини з харчовими продуктами, вони можуть спричиняти канцерогенну, мутагенну та ембріотоксичну дію. Джерелами їх накопичення в навколишньому середовищі є вихлопні гази автомобілів, відходи промислових підприємств, мінеральні добрива та інше (Лесик, Федорук, Цесарик, 2012; Щербакова, Максимова, 2019; Roggeman et al., 2014; Hashemi, 2018).

Як зазначають вітчизняні і закордонні вчені, забруднення довкілля важкими металами за останнє десятиліття збільшилось у декілька разів і за прогнозами продовжуватиме зростати (Засекін., 2000; Hashemi, 2018). Рівень надходження цих елементів до організму коливається у широких межах і залежить від інтенсивності техногенного навантаження на довкілля, агроекологічних умов зон розведення, утримання та годівлі тварин.

Найбільш «спрятливим» до накопичення важких металів є молоко. За результатами досліджень 12 зразків молока в умовах Регіональної державної лабораторії ДПСС в Полтавській області методом атомно-абсорбційної спектрометрії, методом прямого аналізу та методами колориметричним і атомно-емісійної спектрометрії встановили, що вміст Свинцю і Кадмію не відповідав ГДН, молоко є шкідливим і недопущено до реалізації (Щербакова, Максимова, 2019).

Дослідження молока-сировини і молочних продуктів на вміст важких металів в умовах ПрАТ Галичина Львівської області та Чаплинського маслосирзаводу методом атомно-абсорбційної спектрометрії встановлено, що їх вміст є в межах гранично допустимих рівнів. Однак, концентрація важких металів в молочних продуктах у 1,5 рази нижча, що свідчить про вплив технологічної операції на перерозподіл цих елементів. Найменша кількість цих речовин переходить у масло (Лесик, Федорук, Цесарик, 2012).

Дослідженнями вчених встановлено, що використання для годівлі корів раціонів силосно-концентратного типу забезпечує менший перехід Кадмію і Свинцю в молоко. А додавання в раціон мінерально-вітамінних преміксів зменшило міграцію важких металів в молоко в 2,0-2,5 разів (Маменко, Портянник, 2019).

Інтенсивне використання мінеральних та органічних добрив спричинює забруднення сільськогосподарської продукції нітратами (Гребняк, Федорченко, 2021). Головними джерелами нітратів для населення є овочі (70,0%) та інша продовольча сировина, а також питна вода з місцевих скважин і колодязів (Zhang, Lin, 2007; EFSA, 2006; Santamaria, 2006).

Науковці наголошують, що навіть якщо вміст нітратів у воді менше ГДН, підвищується ризик виникнення пухлин, у субтоксичних дозах – ризик виникнення метгемоглобії, а у великих дозах – гострих отруєнь (Mensinga, Speijers, Meulenbelt, 2003; Echaniz [et al., 2009; Zhang et al., 2009). Через особливості метаболізму та специфіку споживання харчових продуктів підвищений вміст нітратів у раціонах дітей призводить до збільшення

захворюваності. Кількість дітей, що часто хворіють, збільшується у 4 рази та у 3 рази - з алергічними проявами (Гребняк, Федорченко, 2016).

Нітрати мають широкий спектр токсичної дії на організм людини, що проявляється гіпоксією (киснєве голодування тканин внаслідок порушення транспорту кисню та пригнічення активності ферментних систем, які приймають участь у тканинному диханні), порушується фосфорилування, внаслідок чого спостерігається високий рівень метгемоглобіну та ціаноз (Журавлева, Цапков, 1983).

Проведені в 14 областях України дослідження питної води на вміст нітратів перевищення встановили в 9. Найкритичніша ситуація - в сільських населених пунктах Херсонської області. Перевищення в господарствах з традиційним веденням становили майже 14 ГДН, а у населених пунктах з органічним сільським господарством – майже 7 ГДН (Валерко, Герасимчук, 2019).

80,0% небезпечних для здоров'я нітратів надходить до організму з харчовими продуктами, переважно рослинного походження (Приймак, Семенюк, Ласька, 2018). За результатами досліджень авторів в Херсонській області, найбільш небезпечними є ранні овочі, які вирощені в закритому ґрунті. Вміст нітратів в них в 2-3 рази вищий, ніж в тих, що вирощені у відкритому ґрунті.

Необхідно зазначити, що ВООЗ встановила допустиму дозу нітратів 5 мг/кг ваги людини, але в Україні ці норми менш жорсткі, ніж в ЄС (Приймак, Семенюк, Ласька, 2018).

Наша країна є епіцентром аварії на ЧАЕС, унаслідок якої відбулося забруднення повітря, ґрунтів, рослинного і тваринного світу радіоактивними речовинами. До віддалених ефектів після аварії слід віднести приховані (латентні) радіаційні ураження. Це не лише класичні генетичні ефекти, але й деякі сомато-генетичні, що можуть реалізуватися через багато поколінь, якщо в популяції складуться певні сприятливі умови (Гудков, 2021).

Провідними ученими проведено доволі великий обсяг наукових

досліджень з вивчення міграції цезію-137 і стронцію-90 у харчовому ланцюгу (Прістер, 2016; Гудков, 2021; Романчук, 2019, 2021; Скидан, 2019).

Динаміка виявлення зразків харчових продуктів та кормів з перевищенням ГДР-2006 у потерпілих районах Поліського регіону існує постійно, що вказує на загрозу внутрішнього опромінення місцевого населення. Найвищу питому активність показують дари лісу (гриби, ягоди, дичина). Певний внесок мають харчові продукти, вирощені на присадибних ділянках та отримані в приватному господарстві. Основною причиною прискореної міграції цезію-137 харчовими ланцюгами у північних районах є кисла реакція ґрунтів Полісся та низький вміст у них слюдистих мінералів, що здатні фіксувати радіонукліди. І тому рівень забруднення харчових продуктів залишається надмірним (Гущук, Савчук, Катюха, 2016).

Аналіз звітної документації ДЛВСЕ в Житомирській області у 2018 році встановив, що 50,0% проб сухих грибів з Овруцького району Житомирської області перевищували ГДР-2006; 69,0% зразків свіжих грибів не відповідали нормативним вимогам у Новоград-Волинському районі. Станом на 1.07.2020 року перевищення встановлені у зразках лісових ягід, грибів, м'ясі диких тварин, продуктах бджільництва у північних районах Житомирської області. У 2021 році вміст цезію-137 у 30 пробах свіжих грибів і 13 сухих перевищував ДР-2006 в попелюні у 6,8 разів; у 5 зразках з Лугін – у 1,2-2,0 разів; у 9 пробах з Народичів – у 2,2 рази. Перевищення у зразках сухих грибів були у 2,6 – 5,6 разів (Котелевич, 2018, 2022).

Висновки: 1 Токсичний вплив важких металів на організм тварин та людей відбувається повільно і проявляється зниженням функцій окремих органів, імунодефіцитним станом, а також може спричиняти мутагенну, тератогенну і ембріотоксичну дію.

2. Запобігання небезпечному впливу шкідливих речовин (важких металів, нітратів, радіонуклідів) на здоров'я населення має ґрунтуватися на заходах, що охоплюють всю міграційну ланку: від зменшення накопичення їх в природному середовищі, воді та відповідно в рослинах – тваринах і харчових продуктах.

3. У формуванні сумарної дози опромінення населення радіоактивно забруднених територій Поліського регіону переважаючим є внесок внутрішнього опромінення від ^{137}Cs та ^{90}Sr , що надходить саме з харчовими продуктами місцевого виробництва та дарів лісу, тому це питання вимагає вирішення шляхом ефективної політики з боку держави.

4. Для усунення ризиків небезпек споживачів харчової продукції необхідно удосконалювати систему контролю за показниками безпеки на всіх етапах виробництва «від лану – до столу».

5. Проблема продовольчої безпеки потребує постійної уваги. Спроможність країни забезпечувати людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування є обов'язком держави.

**РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ
ГАММА-ВИПРОМІНЮЮЧИХ РАДІОНУКЛІДІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
СЦИНТИЛЯЦІЙНОГО СПЕКТРОМЕТРА ЕНЕРГІЙ
ГАММА-ВИПРОМІНЮВАННЯ З ПРОГРАМНИМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ GAMMAVISION V. 8.0**

Прокопенко Тетяна Олексіївна

науковий співробітник
науково-дослідного радіологічного відділу

Винокурова Тетяна Володимирівна

канд. техн. наук,
провідний інженер науково-дослідного радіологічного відділу

Гусак Людмила Миколаївна

молодший науковий співробітник
науково-дослідного радіологічного відділу

Малімон Зоя Василівна

канд. вет. наук,
завідувач науково-дослідного радіологічного відділу

Кочетова Галина Степанівна

молодший науковий співробітник
науково-дослідного радіологічного відділу

Державний науково-дослідний інститут
з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи

Вступ./Introduction. При аваріях на атомній електростанції відбувається забруднення середовища радіонуклідами, у тому числі продуктів, що споживаються, а в умовах війни ризик радіаційних викидів збільшується у рази [1–5]. Внутрішнє опромінення, за наявною інформацією, в середньому становить 2/3 ефективної еквівалентної дози опромінення, яку людина одержує від природних джерел радіації. Воно надходить від радіоактивних речовин, що потрапили в організм з їжею, водою або повітрям.

Наразі надзвичайно важливим є радіаційний контроль продуктів харчування, як основного джерела ймовірного внутрішнього опромінення людини та тварин, отже розроблення нових оптимізованих методів досліджень,

які зменшують затрати ресурсів на їх виконання є актуальним.

З огляду на вище вказане, була розроблена методика виконання радіологічних досліджень за допомогою сцинтиляційного спектрометра енергій гамма-випромінювання з програмним забезпеченням «GammaVision v. 8.0».

Спектрометр дозволяє визначати широкий набір гамма-випромінюючих радіонуклідів, як природного так і техногенного походження (^{137}Cs , ^{40}K , ^{226}Ra , ^{232}Th). Прилад має програмне забезпечення, за допомогою якого можуть виконуватись як для експертні вимірювання, так і експрес-контроль на неперевищення допустимих рівнів за дуже короткий час – хвилини і секунди.

Мета роботи./Aim. Розробити «Методику дослідження активності гамма-випромінюючих радіонуклідів з застосуванням сцинтиляційного спектрометра енергій гамма-випромінювання з програмним забезпеченням GammaVision v. 8.0». Оцінити придатність розробленої методики, а саме її ефективність та характеристики.

Матеріали та методи./Materials and methods. Гамма-спектрометрична установка виробництва компанії ELSE NUCLEAR Srl, Італія в комплектації з програмним забезпеченням «GammaVision v. 8.0», розробленим компанією ORTEC International USA, Inc., США, сертифікований референтний матеріал – засіб вимірювальної техніки типу КОИСН-1 CsK, виготовлений Лабораторією прикладної екології Центру екологічної безпеки, м. Одеса, загальноприйнятні статистично-аналітичні методи.

Результати досліджень та обговорення./Results and discussion. Методика регламентує вимоги до засобів вимірювальної техніки, допоміжного обладнання і розчинів, вимоги до техніки безпеки та кваліфікації персоналу, умов вимірювань, вимоги до підготовки проб, порядок проведення набору спектрів лічильного зразка на спектрометрі і обробки спектрів програмним забезпеченням «GammaVision v. 8.0», оформлення результатів та контроль якості вимірювань.

В деяких випадках під час вимірювання зразків ці допустимі рівні знаходяться поблизу нульової активності, тому ми задалися питанням – яка

може бути найменша активність (мінімально детектована активність, далі МДА), що виявляється і обробляється спектрометром з програмним забезпеченням «GammaVision v. 8.0». під час вимірювання. Також задля оптимізації процесу дослідження були вирішені задачі щодо обґрунтування часу експозиції, який задається при вимірюванні.

В процесі наукових досліджень нами було розраховано критичний рівень або межу якісного визначення (далі – КР), який використовують для якісного аналізу та для перевірки перевищення корисним сигналом заданого рівня флуктуації фону. Це найменша концентрація радіоактивного матеріалу у зразку, який буде давати чистий відклик. Також розраховано межу детектування або межу кількісного визначення (далі – МДА) найменшу активність радіонукліду в зразку, що створює чистий відклик, котрий дозволяє визначити активність даного радіонукліду.

В таблиці 1 наведені значення КР і МДА в залежності від часу експозиції.

Таблиця 1

Залежність межі детектування від критичного рівня та від часу експозиції (геометрія 1 л посудина Маріселлі)

Параметр	Час виміру, с				
	500	1000	1800	3600	7200
Критичний рівень (КР), Бк/кг	0,49	0,37	0,26	0,19	0,13
Межа детектування (МДА), Бк/кг	1,5	1,1	0,8	0,6	0,4
Відношення КР\МДА, Бк/кг	3,01	2,96	3,01	3,10	3,01

З таблиці 1 видно, що МДА у три рази перевищує КР та обернено пропорційна часу експозиції. Якщо застосовувати цю залежність у вигляді графіку, то можна визначати, де знаходиться критичний рівень по відношенню до МДА, або навпаки, у будь-якій точці.

Час експозиції обирався нами за наступними критеріями: 500 та 1000 с досить короткий час, який допоможе збільшити пропускну здатність приладу при великій кількості проб; 1800 та 3600 с – час, який використовується у стандартних методиках при спектрометричному аналізі та при калібруванні

приладу, для встановлення метрологічних показників; 7200 с – найтриваліший час вимірювання, в цьому разі більше немає сенсу проводити вимірювання, так як цей час обґрунтований стабільністю приладу, після цього часу значення не будуть суттєво змінюватись ні в більшу ні в меншу сторони, так як значення змінюються по експоненті.

Відомо, що значення МДА напряду залежить від геометрії посудини, в якій виконуються вимірювання.

Ми визначили значення МДА для різного часу експозиції та різних геометрії, які зазвичай використовуються для приладів радіаційного контролю (таб. 2).

Таблиця 2

Значення МДА в залежності від часу виміру для різних геометрій

Марінеллі та чашки Петрі, Бк/кг

Геометрія вимірювання	Час виміру, с				
	500	1000	1800	3600	7200
Посудина Марінеллі 1л	1,5	1,1	0,8	0,6	0,4
Посудина Марінеллі 0,5 л	11,7	5,8	3,2	1,6	0,8
Чашка Петрі 70 мл	90,7	45,4	25,2	12,6	6,3

З таблиці 2 видно пряму залежність МДА від геометрії посудини, в якій здійснюється вимірювання та часу експозиції. Так за геометрії посудини 1 л МДА, при максимальному часі вимірювання (7200 с), зменшилася майже у 4 рази порівняно з мінімальним часом (500 с), а для геометрій посудини Марінеллі 0,5 л і чашки Петрі 70 мл – більше ніж у 14 разів. Слід відмітити, що активність при цьому зменшується за експонентою.

Урахування цієї залежності актуально у випадках, коли при визначенні відповідності допустимим рівням радіонуклідів мета випробувань зводиться лише до отримання однозначної відповіді на питання: «Відповідає продукція критеріям радіаційної безпеки чи ні?» та при цьому не ставиться за мету визначення істинних значень питомої активності радіонуклідів з максимальною точністю. Тому, завдяки встановленій нами залежності, яку можна відобразити

у вигляді графіка, відповідно до затверджених допустимих рівнів радіонуклідів є можливість обирати потрібну геометрію посудини та час експозиції, тим самим зменшувати кількість зразка необхідного для випробування та скорочувати час дослідження.

Контроль якості (точності) результатів вимірювань у лабораторіях здійснюють для забезпечення гарантії стабільності і підконтрольності виконання процесу вимірювань. В процесі контролю визначають відповідність результатів вимірювань показникам точності, встановленим в процесі валідації методики. Контроль збіжності (r) і внутрішньо-лабораторної відтворюваності (w) проводять методом порівняння різниці двох послідовних результатів вимірювань, виконаних в умовах збіжності і внутрішньо-лабораторної відтворюваності, з межами збіжності і внутрішньо-лабораторної відтворюваності відповідно.

При цьому вираховують розмах між максимальним та мінімальним результатами вимірювань, отриманих в умовах збіжності, та перевіряють отримані результати використовуючи критерій відповідності:

$$(x_{\max} - x_{\min}) \leq r$$

Якщо $(x_{\max} - x_{\min})$ не перевищує межу збіжності – результат вважають задовільним. Якщо $(x_{\max} - x_{\min})$ перевищує межу збіжності, то – результат вважають незадовільним.

Відповідність межі відтворюваності (w) розраховують аналогічним способом, дослідження проводять в умовах відтворюваності:

$$(x_{\max} - x_{\min}) \leq w$$

Також в рамках отримання валідаційних даних ми оцінювали такі характеристики, як стабільність методики та правильність (зсув). Зроблено висновки, що методика стабільна та має незначний зсув відносно значення сертифікованого матеріалу.

В рамках оцінювання придатності методики нами була оцінена невизначеність методу та ефективність методики.

Основою нашого оцінювання невизначеності методу є експериментальні

дані внутрішньо-лабораторного оцінювання придатності методу (стандартні невизначеності внутрішньо-лабораторної відтворюваності та збіжності) та невизначеність, яка була оцінена за допомогою сертифікованих стандартних зразків (стандартна невизначеність зсуву).

У таблиці 3 наведені результати визначення бюджету розширеної невизначеності розробленої нами методики.

Таблиця 3

Бюджет розширеної невизначеності розробленої методики

№ п/п	Показник	Одиниці вимірювання	Значення
1	Стандартна невизначеність внутрішньо-лабораторної відтворюваності	%	1,4
2	Стандартна невизначеність збіжності	%	1,0
3	Стандартна невизначеність зсуву	%	4,8
4	Коефіцієнт охоплення (k)	-	2
5	Розширена невизначеність	%	10,1

В таблиці 3 показано складові, на основі яких ми оцінювали розширену невизначеність методу. Складовими розширеної невизначеності методу є стандартні невизначеності внутрішньо-лабораторної відтворюваності і збіжності – за них прийнято їх стандартні відхилення. Також в бюджет розширеної невизначеності методу включено стандартну невизначеність зсуву, розраховану за допомогою сертифікованого референтного матеріалу. Всі ці дані отримані способом статистичного спостереження (оцінка типу А).

Для визначання ефективності методу, використали порівняльний підхід з застосуванням сертифікованого референтного матеріалу. Застосування такого підходу дозволяє оцінити величину зміщення, отриманого при використанні методу в лабораторії. Показник числа E_n – критерій оцінювання показників точності результатів вимірювань у випробувальній лабораторії.

Показник числа E_n обчислюється за формулою:

$$E_n = \frac{|x_{lab} + x_{ref}|}{\sqrt{U_{lab}^2 + U_{ref}^2}}$$

x_{lab} , U_{lab} – відповідно значення вимірювальної величини та її розширена невизначеність, отримані в результаті застосування методу в лабораторії;

x_{ref} , U_{ref} – відповідно опорне (референтне) значення вимірювальної величини і його розширена невизначеність.

Критерій відповідності числа E_n визначається за наступними умовами:

- якщо виконується умова $E_n \leq 1$, то метод придатний до використання;
- якщо $E_n > 1$ – методика непридатна до використання.

Отримане нами значення числа E_n склало 0,6, що менше одиниці, отже висновок – методика придатна до використання.

Висновки./Conclusions. Розроблено методику, яка встановлює відповідність вимірної активності допустимим рівням та вирішує сертифікаційні задачі для чотирьох радіонуклідів ^{137}Cs , ^{40}K , ^{226}Ra , ^{232}Th в харчових продуктах, кормах, ґрунті, будівельних матеріалах, осадах, деревині та продукції з деревини, воді.

Встановлено залежність між МДА, часом експозиції та геометриями посудин для вимірювань, завдяки чому, в залежності встановлених задач, є можливість зменшувати кількість зразка і часу вимірювання.

Виконано оцінювання придатності розробленої методики (ефективність та характеристики), також використано порівняльний підхід з застосуванням сертифікованого референтного матеріалу.

Розроблена методика дозволить оптимізувати процес радіаційного контролю, а саме: зменшити вагу зразка та час його дослідження, що скоротить затрати часу замовників досліджень на очікування результатів від лабораторії та кількість зразка, що відбирається на дослідження. Дану методику можна впровадити в будь-якій лабораторії радіаційного контролю, що має аналогічний прилад.

ПАРВОВІРУСНИЙ ЕНТЕРИТ СОБАК ТА МЕТОДИ ЙОГО ЛІКУВАННЯ

Самойленко Олександр Сергійович

студент

2 курс факультет ветеринарної медицини
Державний біотехнологічний Університет
м. Харків, Україна

Вступ. У теперішній час особливо гостро постала проблема щодо інфекційних хвороб собак. Найнебезпечніші з них, це – парвовірусний ентерит, сказ, хвороба Ауески, чума м'ясоїдних, інфекційний гепатит, лептоспіроз, бруцельоз, туляремія та багато інших [1, 2]. Основою протиепізоотичних заходів є профілактика інфекційних хвороб. Одним із таких заходів є специфічна профілактика, яка поряд з багатьма заходами передбачає застосування різноманітних імуноспецифічних засобів – вакцин, сироваток, імуноглобулінів, тощо. В залежності від застосування цих засобів розрізняють два основних види імунізації: активну і пасивну. Активна імунізація досягається шляхом введення тваринам вакцин, пасивна – введенням сироваток та імуноглобулінів [3].

Мета роботи. Вивчення епізоотичної ситуації щодо парвовірусної інфекції у собак, дослідити і проаналізувати ефективність лікування і профілактики вакцин, та розробити план заходів, щодо лікування парвовірусного ентериту собак.

Матеріали та методи. Парвовірусний ентерит собак (*Parvovirus enteritis caninum*) – це висококонтагіозне вірусне захворювання собак, що супроводжується гострим геморагічним ентеритом, міокардитом, лейкопенією та швидким зневодненням організму. Збудник парвовірусного ентериту собак дрібний ДНК-вмістовний вірус, що має досить просту геномну та капсидну структуру. Збудник відноситься до сімейства *Parvoviridae*, роду аденовірусів, серед яких збудника парвовірусного ентериту визначають як парвовірус собак тип 2 [4]. Можливість зараження залежить від віку собаки. Більш сприйнятливі

до цього вірусу юні собаки від 1,5-3 місяців до року і дорослі у віці 6-10 років, коли захисні сили організму знижуються. Помічено, що найчастіше хворіють пси, суки найменш схильні до цього підступного захворювання [4]. У калових масах, що висохли, збудник може залишатися життєздатним більше року. Вірус стійкий до дії жиророзчинних речовин, трипсину й більшості дезінфектантів. Однак він інактивується 0,5%-им розчином формаліну й 4%-им розчином хлораміну. Основною мішенню, що вражає вірус, є лімфоїдна тканина, міокард і епітелій кишечника. У новонароджених цуценят у перші 2 тижні життя найбільш активно росте тканина міокарда. Через 8тижнів починає інтенсивно збільшуватися кількість клітин кишкового епітелію. Це й визначає переважний характер ураження: у новонароджених цуценят хвороба перебігає з інтенсивним ураженням міокарда, а у тварин більш старшого віку в основному уражується кишковий тракт [2]. Найбільш істотну роль у ліквідації вірусу грають специфічні антитіла, які блокують віріони CVP-2, що циркулюють у плазмі крові. Виявити антитіла до цього вірусу можна вже через 4-5 днів після зараження. Титр швидко наростає, досягаючи найвищого рівня на 7-10-й день після зараження. У тварин з вираженими патологічними реакціями (токсикоз, зневоднення) утворення антитіл може затримуватися з 1-2 дня. З моменту появи антитіл у крові дія вірусу блокується цими антитілами (він не може проникати в клітину й розмножуватися), і він починає елімінуватися (видалятися) з організму.

Необхідно відзначити важливу роль фагоцитів печінки й кишкового тракту в нейтралізації токсинів, що надходять із кишечника в період руйнування його епітелію. У цілому ж, одним з основних механізмів, за допомогою якого вірус уникає згубного впливу системи імунітету, є швидка динаміка хвороби, у результаті якої тварина може загинути раніше, ніж почнуть синтезуватися антитіла в достатній кількості [5].

Основна стратегія лікування парвовірусного ентериту зводиться до максимальної підтримки фізіологічних функцій організму, тому що поява (через 4-5 днів) специфічних антитіл приводить до швидкої елімінації вірусу з

організму та видужання. Проте, лікування має бути комплексним і включати етіотропну, патогенетичну й симптоматичну терапію [3]. Для блокування вільноциркулюючого вірусу доцільно використовувати специфічні гіперімунні сироватки або імуноглобуліни, які часто випускають у комплексі з імуноглобулінами проти чуми, інфекційного гепатиту й ін. Кращий ефект при цьому дає одноразова масивна ін'єкція препарату. Позитивні результати одержують при застосуванні інтерферонів і інтерфероногенів (кінорон, канівірекс, міксоферон, ін.).

Одним з найбільш ефективних класів препаратів, що сприяють зменшення активності збудника, є імуностимулятори. Тут можуть використовуватися поліфункціональні препарати, що активують як В- систему (важливо збільшити темп наростання антитіл), так і фагоцити (особливо печінки), тому що необхідно знешкоджувати значну кількість токсинів, які надходять в організм у зв'язку з дисфункцією кишечника. Позитивний ефект дають препарати, що підсилюють лейкоцитоз.

З хіміотерапевтичних препаратів при вірусному ентериті з деяким позитивним ефектом апробований рибовірин [2]. айбільш важливим і першочерговим заходом при захворюванні варто визнати регідратуючу терапію, тому що застосування багатьох лікарських препаратів в умовах зневоднення – неефективне. У цьому випадку організм може відповідати на введення таких ліків неадекватно (тобто не так, як повинен реагувати нормальний організм). Регідратуючі розчини обов'язково повинні містити іони К, Na, Са і відновлювати резервну лужність крові ("Трисоль", розчин Рінгера та ін.). Розчини бажано вводити підігрітими до температури 37-40°C [7,3].

Найчастіше застосовують метод внутрішньовенного введення розчинів. Внутрішньочеревне введення також припустиме, проте при цьому: розчин повинен бути обов'язково підігрітий до 37-40°C, не рекомендовано швидко вводити велику кількість рідини (інакше тварина може загинути); внаслідок високої болючості при перфорації очеревини місце проколу бажано знеболити (поверхнева новокаїнова блокада). Специфічна профілактика парвовірусного

ентериту в собак в усьому світі базується на застосуванні інактивованих вакцин (роботу з живими штамами більшість дослідників визнають недоцільною). Вбитий вірус CVP-2 використовується у вакцинах як у моновалентному варіанті, так і в асоціації з вірусами-збудниками інших хвороб собак. Очевидно, основним критерієм, що визначає імуногенність цих вакцин, є кількість антигену в імунізуючій дозі. При цьому положення про антигенну конкуренцію вірне й для асоційованих вакцин, що містять парвовірусний антиген. У той же час для інактивованих вакцин цей феномен не так різко виражений, як для живих [4].

Передбачають загальну та специфічну профілактику парвовірусного ентериту собак. Щоб запобігти занесенню збудника хвороби, комплектування розплідників проводиться тільки з благополучних господарств здоровими собаками. Новоприбулих тварин обов'язково витримують у профілактичному карантині впродовж 30 діб, а службових собак – 3 тижні. Увесь цей час тварини перебувають під постійним ветеринарним наглядом, їх піддають передбаченим діагностичним дослідженням та щепленням. У разі появи парвовірусного ентериту ферму карантинують.

Хворих і підозрюваних щодо захворювання на парвовірусний ентерит собак негайно ізолюють і лікують. Решту тварин вакцинують. Собак у віці від 2 міс до 1 року щеплюють дворазово з інтервалом 2-3 тижні, у віці понад 1 рік одноразово. Після кожного випадку видалення хворої собаки проводять дезінфекцію будиночків та кліток для тварин, а також ґрунту під клітками, переносних ящиків, інвентарю тощо. В ізоляторах дезінфекцію проводять щодня. Карантин з неблагополучної ферми знімають через 30 діб після останнього випадку одужання або загибелі тварини і проведення остаточної дезінфекції. Вивезення собак з ферми дозволяється не раніше ніж через 45 діб після зняття карантину. Для дезінфекції використовують 0,2-0,3 %-ні розчини формальдегіду або кальциновану соду в розведенні 1: 20 [4].

Результати та обговорення. Парвовірусний ентерит собак – небезпечне інфекційне захворювання, що наносить значні економічні збитки

собаківництву, які складаються з витрат на лікувально-профілактичні заходи, а головне, високої летальності цуценят та молодих собак [4]. Парвовірусний ентерит на сьогодні є одним із найпоширеніших інфекційних захворювань собак. Поряд із значними матеріальними збитками, заподіяними даним захворюванням, очевидним є й моральний збиток, який наноситься власникам хворих тварин [6]. У літературних джерелах [3, 6, 7, 4, 3] зустрічається кілька схем лікування парвовірусного ентериту, кожна з яких спрямована на різні патогенетичні процеси. В зв'язку з тим, що хвороба набула широкого розповсюдження, виникає необхідність у розробці й застосуванні ефективних схем лікування.

Висновки. Захворювання реєструвались в Україні у породистих собак у віці від 2,5 до 8 місяців і перебігало в ентеритній формі. Для профілактики захворювань собак на парвовірусний ентерит в Україні в основному застосовують дві вакцини: Бівак-DPAL та Мультикан-6. Найбільш ефективним для лікування парвовірусного ентериту застосування препаратів згідно літератури [6]: глюкоза в/в 5 % - 100 мл; 5 днів 2 рази на день; реосорбілакт 100 мл 5 днів 2 рази на день; вітамін С 5 % – по 2мл 5 днів 1 раз на день; аспаркам по 2мл 1раз на день; глюконат кальцію 20 % - в/в 20 мл 2 дні 1 раз на день; фармазин 50 – по 5 мл в/м 5 днів; катозал – по 1 мл підшкірно 6 днів; циклоферон по 0,5 мл в/м 1, 2, 4, 6, 8, 10 день; клізма: мильний розчин, з настоєм кропиви та череди до 5 разів на день по 300 мл рідини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лукьяковский В. А., Филипов Ю. И., Максимов Н. А. Хвороби собак. Київ., 1998. – 434 с.
2. Парвовирусный энтерит / А. Д. Белов, Е. П. Данилов, И. И. Докур [и др.] Режим доступа: <http://zoosite.ru/veterinary/>.
3. Сулимов А. А. Парвовирусный энтерит собак. / Сулимов А. А., Селиванов А. В., Груздев К. Н. // Тез. докладов конференции, Канев, 1982; С. 32-41.

4. Сулимов А. А., Уласов В. І., Могильний Ю. І.// Збірник Хвороб собак, 2005; Харків. 65. – С. 60-64.
5. Вербицький П. І. Ветеринарні імунобіологічні препарати: Довідник / За заг. ред. П. І. Вербицького, А. М. Головка. – К.: Реферат, 2004. – 400 с.
6. Калініна О. С. Ветеринарна вірусологія: Підручник / Калініна О. С., Панікар І. І., Скибицький В. Г.. – Львів: Сполом, 2004. – 521 с., іл.
7. Березовський А. В. Препарати для ветеринарної медицини / Березовський А. В. – Київ: Урожай, 1995. – 207 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК (R) ВМІСТУ КАЛІЮ В КРОВІ КОРІВ З ОСНОВНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ НЕРВОВИХ ПРОЦЕСІВ

Харченко Яна Анатоліївна,
студентка,
Журенко Віталій Васильович,
к.вет. н., старший викладач
Національний університет
біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

Вступ. Сила коркових процесів є основною властивістю нервової системи, яка характеризує працездатність нейронів кори головного мозку та залежать від індивідуальних особливостей організації нейронів. Залежно від їх функціонального стану нервові процеси можуть бути «сильними» або «слабкими». Нервові процеси із високими показниками сили здатні тривалий час працювати та витримувати навантаження, вони адекватно реагують на подразники великі за силою, тоді, як слабкі – навпаки. Тварини сильних типів вищої нервової діяльності найбільш бажаними для тваринництва, оскільки вони характеризуються більш високими показниками продуктивності та стресостійкості. Калій є основним внутрішньоклітинним катіоном. Його концентрація у клітинах на порядок вища, ніж в інтерстиції. Головною функцією калію є формування трансмембранного потенціалу ($K_{in} > K_{out}$) і поширення зміни потенціалу по клітинній мембрані шляхом обміну з іонами натрію по градієнту концентрацій. Доведено, що сила коркових процесів у великої рогатої худоби генетично детермінована, що створює передумови для селекційного формування гурту тварин із високими показниками сили нервових процесів.

Ціль роботи. дослідити у корів з різним тонусом автономної нервової системи мінеральний гомеостаз організму залежно від пори року;

Матеріали і методи. Кров у великої рогатої худоби одержували з яремної вени. Для лабораторного аналізу використовували цільну кров, сироватку,

плазму та клітини крові. Кров від тварин відбирали в три пробірки. Перша пробірка – цільна кров, друга – з неї виділяли сироватку крові для досліджень, третя – для отримання плазми та клітин крові. Для стабілізації цільної крові та для одержання плазми у пробірку попередньо вносили три краплі 1 % розчину гепарину. Для отримання плазми кров із антикоагулянтом відразу після її взяття центрифугували 15–20 хв при 2000–3000 об/хв, після цього плазму зливали у іншу пробірку. Для отримання клітин крові отриманий осад клітин триразово промивали у холодному фізіологічному розчині з наступним центрифугуванням протягом 15 хв при 3000 об/хв. При отриманні сироватки крові антикоагулянт не додавали.

Результати досліджень. Встановлено взаємозв'язок основних характеристик нервових процесів у корів з вмістом Калію у крові корів залежно від пори року. Встановлено, що сила нервових процесів як влітку прямо пов'язана лише з вмістом Калію у цільній крові ($r = 0,52$; $p < 0,05$) та її плазмі ($r = 0,51$; $p < 0,05$). Тоді, як взимку дані взаємозв'язки тільки посилюються. Так, сила нервових процесів взимку прямо пов'язана з вмістом Калію у цільній крові, плазмі, сироватці та клітинах крові ($r = 0,73–0,80$; $p < 0,01–0,001$). Врівноваженість нервових процесів влітку прямо пов'язана з вмістом Калію у цільній крові, плазмі, сироватці та клітинах крові ($r = 0,53–0,62$; $p < 0,05–0,01$). Однак взимку врівноваженість нервових процесів невзаємопов'язана з вмістом даного металу в різних фракціях крові корів ($r = 0,27–0,48$).

Рухливість нервових процесів незалежно від пори року, достовірно невзаємопов'язана з вмістом Калію як у різних фракціях крові корів. А показник трансмембранного потенціалу за Калієм достовірно взаємопов'язаний з силою нервових процесів улітку ($r = -0,65$; $p < 0,05$). Встановлено вплив основних нервових процесів на вміст Калію в крові корів залежно від пори року. Незалежно від пори року рухливість нервових процесів у корів достовірно не впливає на вміст Калію у цільній крові, плазмі, сироватці та клітинах крові ($\eta^2_{\chi} = 0,05–0,09$). Показник трансмембранного потенціалу за Калієм достовірно залежав лише від сили нервових процесів улітку – $\eta^2_{\chi} = 0,32$ ($p < 0,05$).

Врівноваженість нервових процесів достовірно чинила вплив на вміст Калію у крові корів ніж їх сила. Так, влітку вплив врівноваженості нервових процесів на вміст даного елемента в цільній крові становив – $\eta^2_{\chi} = 0,63$ ($p < 0,001$), плазмі крові – $\eta^2_{\chi} = 0,54$ ($p < 0,001$), сироватці $\eta^2_{\chi} = 0,49$ ($p < 0,01$) та у клітинах крові відповідно – $\eta^2_{\chi} = 0,51$ ($p < 0,01$). У холодну пору року врівноваженість нервових процесів достовірно впливає лише на вміст Калію в цільній крові – $\eta^2_{\chi} = 0,36$ ($p < 0,05$). Сила нервових процесів у теплу пору року достовірно лімітує вміст Калію у цільній крові, плазмі, сироватці та клітинах крові корів – $\eta^2_{\chi} = 0,25-0,36$ ($p < 0,05$).

Тоді, як у холодну пору року сила нервових процесів у більшій мірі впливала на вміст Калію, зокрема її вплив на вміст цього елемента в клітинах крові становив – $\eta^2_{\chi} = 0,61$ ($p < 0,001$), плазмі крові – $\eta^2_{\chi} = 0,46$ ($p < 0,01$), сироватці $\eta^2_{\chi} = 0,43$ ($p < 0,01$) та у клітинах крові відповідно – $\eta^2_{\chi} = 0,60$ ($p < 0,01$).

Висновок. Сила нервових процесів у більшій мірі лімітує вміст Калію у крові взимку, тоді, як врівноваженість – у теплу пору року. Рухливість нервових процесів у корів достовірно не впливає на вміст Калію у крові.

ДЖЕРЕЛА ЗАРАЖЕННЯ І ШЛЯХИ ПОШИРЕННЯ КРИТОСПОРИДІОЗУ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Шарандак Софія Вадимівна,
студентка,

Журенко Віталій Васильович,

к.вет. н., старший викладач

Національний університет

біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

Вступ. В основі інвазійного процесу лежить біологічний паразитизм взаємодія збудника і організму хазяїна. Такий процес відбувається завдяки різним генетичним пристосуванням як паразитів, так і організму хазяїна. Він здійснюється під впливом різних факторів довкілля і обов'язково розвивається при взаємодії джерела інвазії, механічного переносника і сприйнятливості тварин, які утворюють епізоотичний ланцюг. У поширенні особлива роль належить тваринам з ознаками діареї. Джерелом інвазії за криптоспоридіозу належить молочного віку телятам до 21 добового віку. Для ефективного лікування тварин, у першу чергу, необхідно створити оптимальні умови годівлі та утримання тільних корів з метою отримання телят, що мають високий імунний статус. Важливим при цьому є біотермічне знезараження гною. Так, для знезараження приміщень, де утримуються телята рекомендується застосовувати 10 % розчин формаліну або 5 % розчин аміаку. Ці розчини викликають загибель ооцист за 18 годин. Фекалії від хворих на криптоспоридіоз тварин і людей є заразними. Слід відмітити, що у приміщеннях необхідно вести боротьбу з пацюками як основними переносниками та поширювачами інвазії на фермах. Для лікування тварин за криптоспоридіозу був випробуваний і рекомендований хімкокцид у поєднанні з поліміксином, фармазином, аскорбіновою кислотою і різними ізотонічними розчинами два рази на добу до повного клінічного одужання. Для визначення забруднення тваринницьких приміщень ооцистами криптоспоридій

досліджували проби зскрібків з різних об'єктів (підлоги, стін, годівниці, інвентар).

Матеріали і методи. Для визначення забрудненості ооцистами криптоспоридій тваринницьких приміщень відбирали зскрібки з різних ділянок: підлоги групових станків, корівників, підсобного приміщення, годівниць, інвентарю, вим'я корів. До відібраного зскрібка додавали 2-4 краплі ізотонічного розчину хлориду натрію для утворення гомогенної маси. Голкою видаляли великі частинки. Потім невелику кількість гомогенату наносили на чисте знежирене скло і повздовжніми рухами рівномірно розтирали на одному з кінців предметного скла. Після цього мазки фіксували рідиною Нікіфорова, просушували і проводили фарбування за Кестером.

Результати досліджень. Як показали результати досліджень у господарстві «Плосківське» Київської області найвищу забрудненість, від 8 до 12 ооцист криптоспоридій у 10 полях зору, виявляли в зскрібках з підлоги станків, де знаходились хворі телята. При цьому екстенсивність інвазії становила 90 %.

На нашу думку, джерелом інвазії є хворі тварини, що виділяють з фекаліями ооцисти криптоспоридій у навколишнє середовище. Ооцисти криптоспоридій виявляли у зскрібках з підлоги корівників 3-4 ооцисти у 10 полях зору мікроскопа, та у зскрібках з підлоги підсобного приміщення 4-5 екз. у 10 полях зору мікроскопа. Також ооцисти знаходили у зскрібках з годівниць 4-6 екз., з інвентарю – 7-9 екз. У змивах з вимені корів знаходили від 1 до 2 ооцист у 10 полях зору мікроскопа. Отже, виявлені у зскрібках з підлоги, годівниць та інвентарю ооцисти криптоспоридій свідчать про постійне знаходження збудника на території тваринницького приміщення та у довкіллі.

При дослідженні води, що використовувалась для випоювання телятам, ооцист криптоспоридій не виявляли.

Факторами передачі збудника – забруднені підлога у групових станках, корівниках, предмети догляду, інвентар, місця скупчення тварин поблизу годівниць.

Висновок. Результати досліджень свідчать, що найбільш забруднені ооцистами криптоспоридій є підлога у групових станках, корівниках, годівниці і робочий інвентар. Такі результати відображають дані про постійне знаходження ооцист криптоспоридій у навколишньому середовищі, а також можливі шляхи поширення і передачі їх серед тварин. Це обумовлює необхідність проведення відповідних ветеринарно-санітарних заходів і застосування дезінфектантів, які б діяли на ооцисти криптоспоридій у тваринницьких приміщеннях і довкіллі.

BIOLOGICAL SCIENCES

GENUS BACILLUS AS PRODUCERS OF PIGMENTS

Hlyvuk Daria Viktorivna

Student

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Kyiv, Ukraine

Introductions. The relevance of this work is that the bacilli that form secondary metabolites are of considerable practical interest. In the process of their cultivation, the nutrient medium accumulates in significant quantities of pigments, antibiotics, vitamins and other substances that can be used in medicine, veterinary medicine, agriculture, immunology.

Among biologically active substances today pigments which can be used not only for coloring, but also for monitoring of a condition of medium cause special value. This is due to the fact that among prokaryotes there are not enough organisms that could perform a bioindicator function. In all of the bioindicators, only *Escherichia coli* is well known. However, this shortcoming can be corrected by a whole group of pigment-synthesizing bacteria. The synthesis of bacterial pigments is a sensitive mechanism that is able to respond quickly to the appearance of a number of stressors in the nutrient medium. Brightness, intensity of coloring of pigments allow to carry out fast visual assessment of influence of environmental factors on bacterial cells.

Especially promising is the use of pigment-synthesizing bacteria of the genus *Bacillus* as indicators of environmental pollution.

Bacteria of the genus *Bacillus* are very common in the environment. The main habitat of bacteria belonging to the species *Bacillus* is the soil. Similarly, bacillus cells can make up to 20% of the total number of heterotrophic microbiota of sea

water.

The classification of *Bacillus* has not yet been fully studied and requires further study. Today, the genus *Bacillus* has 77 species and combines a large group of aerobic or facultatively anaerobic gram-positive chemoorganotrophic microorganisms rod-shaped, forming heat-resistant endospores. [Sadunova, 2014]

In the process of their cultivation, the nutrient accumulates in large quantities of pigments, antibiotics, vitamins and other substances used in medicine, veterinary medicine, agriculture, immunology. According to physicochemical characteristics, the pigments of the studied bacilli strains are classified as carotenoids, melanins and pulcherimins.

Representatives of the genus *Bacillus* are considered as promising agents for biological control of plant diseases due to their widespread natural antagonism to many phytopathogenic fungi. The value of bacterial pigments as an object of study also lies in the unresolved question of their functional purpose.

Pigments of microorganisms, namely bacilli, can be widely used in various industries and other human practice. For example, carotenoids, in particular β -carotene, are a widespread bioadditive and provitamin A, as well as a highly active antioxidant [Deineka et al., 2008]. Melanin pigments are used in medicine, food and cosmetics.

Advantages of biotechnological production of pigments in comparison with chemical production: possibility of reception of specific and unique natural substances, part of which it is not always possible to receive by chemical synthesis; conducting biotechnological processes at relatively low temperatures and pressures, microorganisms have significantly higher growth rates and cell mass accumulation than other organisms. Cheap raw materials from industry and agriculture can be used as raw materials, which may solve environmental problems in the future. Biotechnological processes also have less hazardous waste. Technology and equipment are simpler and cheaper than in the above-mentioned chemical industry [Biryukov, 2004].

Aim. The aim of this work is to study the ability of individual representatives

of the genus *Bacillus* to produce pigments under different conditions of *in vitro* cultivation.

Materials and methods. The study was conducted on the basis of the Biotechnological Research and Training Center of Odessa National University named after I.I. Mechnikov. The following strains of bacilli were selected as microorganisms that produce pigments: *Bacillus subtilis* ONU 481, *Bacillus megaterium* ONU 484, *B. subtilis* MB1, *Bacillus atrophaeus* MH4, which were obtained from the collection of cultures of microorganisms of the Department of Microbiology, Virology and Biotechnology I.I. Mechnikov.

Preliminary cultivation of microorganisms was carried out during the day (24 hours) on MPA medium in a thermostat at a temperature of 25 ° C. The medium used in the studies contained all the necessary nutrients for the development of bacteria and their production of secondary metabolites.

To inoculate the producer strain into vials with culture media to obtain pigments, daily cultures were washed with sterile saline and standardized to $1.5 \cdot 10^8$ colony-forming (CFU) / ml according to the McFarland standard. The resulting suspensions were made in 0.01 ml in sterile liquid medium. Cultivation took place in stationary conditions and under conditions of constant shaking at 25 ° C [Bushra et al., 2007].

Every 24 hours, the required volume of suspension was taken under sterile conditions, in which the studied parameters were determined: the number of cells and the concentration of pigments [Cherif et al., 2003].

During the experiment, every 24 hours, the number of cells in the used nutrient media was determined. To do this, the test samples were centrifuged, after which the precipitated cell mass was resuspended in saline [Shapp et al., 2006; Anderson et al., 2004]. The optical density of the suspension was determined using a μ Quant spectrophotometer (BioTek Instruments, USA). The results obtained using the calibration curve were converted into indicators of accumulated biomass - the amount of CFU in 1 ml of nutrient medium.

Determination of pigments produced by the studied microorganisms, used

methods for

Student's t-test was used in the comparative analysis of the research results, the difference at $p \leq 0.05$ was considered significant.

Results and discussion. At the first stage, the growth peculiarities of *B. subtilis* strains ONU 481, *B. megaterium* ONU 484, *B. subtilis* MB1 and *B. atrophaeus* MH4 were studied under different cultivation conditions: in stationary conditions and under constant shaking. The accumulation of biomass of microorganisms occurred more intensively under stationary cultivation conditions. In this case, the biomass of most strains exceeded the corresponding value for crops subjected to constant shaking, 1.5-2.4 times. The most intensive accumulation of cells occurred for *B. subtilis* ONU 481, the optical density of the suspension of which on the first day of cultivation reached 0.456 ± 0.012 . This figure was 45% higher than for other studied strains. For all strains, the transition to a stationary phase of growth occurred on the fourth day of cultivation, as evidenced, from that moment, the relative constancy of the optical density of the studied microorganisms.

The study of the ability of individual representatives of the genus *Bacillus* to produce pigments under different cultivation conditions revealed significant differences in this process. Determination of pigment production and, accordingly, their presence in the culture medium was performed using spectrophotometric parameters of compounds belonging to the following groups: derivatives of riboflavin, carotenoids, prodigiosin and melanin-like substances.

It was found that the used strains of bacilli have the ability to form and release into the nutrient medium all the studied groups of pigments, except prodigiosin. In this case, the most complete spectrum of pigments was presented by *B. subtilis* ONU 481. Regarding the influence of cultivation conditions on pigment formation by the studied strains of bacilli, during constant shaking the spectrum of the corresponding compounds was wider than under constant conditions.

Conclusions. Thus, the bacilli strains used were able to produce biologically active compounds belonging to the group of pigments. Under conditions of constant shaking during the cultivation of these microorganisms, a wider range of suitable

compounds was synthesized.

REFERENCES

1. Dufossé L. Microorganisms and microalgae as sources of pigments for food use: a scientific oddity or an industrial reality? / L. Dufossé // Trends in Food Science & Technology. – 2005. – V. 16. – P. 406.
2. Venil C. K., Zakaria Z. A., Ahmad W. A. Bacterial pigments and their applications / C. K. Venil, Z. A. Zakaria, W. A. Ahmad // Process Biochemistry. 2013. – V. 48. – P. 1065-1079.
3. Садунова А. В. Общая характеристика бактерий рода *Bacillus* // VI Международная студенческая научная конференция Студенческий научный форум – [Электронный ресурс] – 2014. – Режим доступа: <https://cutt.ly/АумnbХт> (дата звернення 17.04.2021). – Загол. з екрану.
4. Дейнека В. И. Каротиноиды: строение, биологические функции и перспективы применения / В. И. Дейнека, А. А. Шапошников, Л. А. Дейнека // Научные ведомости. – 2008. – № 6. – С. 74.
5. Бирюков В. В. Основы промышленной биотехнологии. – Москва: Колос, 2004. – 296 с.
6. Malik K. Microbial pigments: A review / K. Malik // Int. J. Microbial. Resour. Technol. – 2012. – V. 1. – P. 361-365.
7. Rao M. P. N. Fungal and Bacterial Pigments: Secondary Metabolites with Wide Applications / M. P. N. Rao, M. Xiao, W.-J. Li: наук. електрон. журн. – 2017. V. 5 – P. 13 – Режим доступа: <https://cutt.ly/гумnp8d> (дата звернення: 18.04.2021). – Загол. з екрану.
8. Нечипуренко О. О. Синтез пігментів бактеріями роду *Bacillus* при культивуванні на різних поживних середовищах / О. О. Нечипуренко // Мікробіол. журн. – 2015. – Т. 32. – С. 27.
9. Duc L. H. Carotenoids present in halotolerant *Bacillus* spore formers / L. H. Duc // FEMS microbiology letters. – 2006. – V. 255. – P. 224.
10. Khaneja R. Carotenoids found in *Bacillus* / R. Khaneja // Journal of

Applied Microbiology. – 2010. – V. 108. – P. 1902.

11. Salazar-Marroquín E. L. Bacteriocins synthesized by *Bacillus thuringiensis*: generalities and potential applications / E. L. Salazar-Marroquín, L. J. Galán-Wong, V. R. Moreno-Medina, M. Á. Reyes-López, B. Pereyra-Alferez // Rev. Med. Microbiol. – 2016. – P. 101.

12. Бияшев К. Б. Техническая микробиология / К. Б. Бияшев, Ж. К. Тулемисова, К. Б. Орынтаев. – Алма-Ата: Казахский национальный аграрный университет, 2014. — 239 с.

13. Shapp M. G. Sommer C. V: Antibiotics / In M. G. Shapp, F. C. Gerald, B. Feder, L. A. Martin // The New Book of Knowledge, 2006. – 312 p.

14. Bushra J. Isolation of *Bacillus subtilis* MH-4 from soil and its potential of polypeptidic antibiotic production / J. Bushra, F. Hasan, A. Hameed, S. Ahmed // Pak. J. Pharm. – 2007. – V. 20, № 1. – P. 26–31.

15. Cherif A. Detection and characterization of the novel bacteriocin entomocin 9, and safety evaluation of its producer, *Bacillus thuringiensis* ssp. / A. Cherif, S. Chehimi, F. Limema // Appl. Microbiol. – 2003. – V. 95. – P. 990-1000.

16. Anderson M. A. Antibiotics / In M. A. Anderson, C. Dede, L. Fontana. The World Book Encyclopedia, 2004. – 1552 p.

THE PROBLEM OF COMPETITION BETWEEN BIRDS AND BATS LIVING IN THE SAME AREA

Kurenkov Volodymyr

Alieksieiev Maksym

studentu

Kharkiv National University of Radioelectronics

Introductions. Birds and bats are the flying forms of the two leading branches of terrestrial vertebrate development. Both are well adapted to flight, but each has certain advantages. If birds and bats share territories, competition may arise between them, with irreversible consequences for the ecosystem.

Aim. The purpose of this work is to investigate the problem of competition between birds and bats living in the same area: to find the causes of occurrence, to identify all the participants, to predict scenarios of development, to find ways to solve it.

Materials and methods. Birds are a group of warm-blooded egg-laying vertebrates. They are a well separated group. The ability to fly is the most important feature of birds. Birds have such adaptations to flight: double breathing, increased content of myoglobin by flying muscles, increased blood pressure and heart rate, streamlined body shape, air sacs in bones, reduced number of bones in wings and legs, keel and enlarged cerebellum [2].

Another distinguishing feature is the presence of a beak. The beak is the main organ of food grasping in birds; only birds of prey and owls grasp large prey with their paws and use their beak to kill and tear it up. The variety of beak shapes in birds reflects the nature of their food specialization. A sharp hook on the end (raptors, owls, cormorants, etc.) or sharp cutting edges of the beak (herons, cranes) help hold large mobile prey. The thin, pincer-shaped beak allows pulling small invertebrates from their shelters (insectivorous passerines) or from the soil by probing it (sandpipers, hoopoes). Passerines, which feed mainly on seeds, have a strong beak with cutting edges, which allows them to tear the shells of seeds. Beak power

provided by its skeletal basis and masticatory muscles may be very high. For example, an oak beak weighing only 50-60 g can bite cherry pips.

Birds are social animals that communicate with each other by means of visual and audible signals and perform in some cases social actions: communal nesting, joint hunting, or defense against predators. The organs of smell and taste are poorly developed.

Birds inhabit all ecosystems of the globe, including the interior of Antarctica. As of November 2022, science knows 15,711 living bird species (34,055 subspecies), as well as 239 species extinct in modern historical times. This makes birds the most diverse group of the superclass of quadrupeds.

Bats are animals that belong to the class of mammals, the order Man-wings, suborder Bats (lat. Microchiroptera) [1]. Flying and flying is the first feature that distinguishes the crane-winged from other animals.

The unfolded wing of the brute is the main part of the body adapted for flight. The wing has a hand with strongly elongated fingers with many joints and a thin webbing between them. The skin of the webbing is very elastic and is capable of stretching without tearing four times. The plane of the wing is not flat, but in the form of a dome.

A special form of flight is a fluttering flight, when the animal stays for some time in one point of the air, like a male or a male kestrel, but keeps its body almost vertical. Sometimes the animal switches to gliding in the air with its wings almost motionless. Such flight of man-wings is called gliding or gliding. Only long soaring in the air has not been observed in them either.

The main means of orienting bats in space is echolocation. The animals emit ultrasonic signals, which are reflected from objects and echoed back. The sounds originating in the throat are emitted by the animal's mouth or directed to its nose by radiating through its nostrils. Bats hunt precisely by means of echolocation. By the reflected ultrasonic waves, winged hunters in complete darkness not only find the prey, but also determine its size and speed. Bats can be divided into several categories according to the type of feeding: insectivorous, carnivorous, herbivorous and vampire

bats.

Bats' vision is poorly developed. There is no color vision at all. Still, bats are not blind, and some bats can even see quite well. For example, the California Leafhopper searches for prey with its eyes in the right light. Hind limbs of bats, unlike other mammals, are turned to the sides with knee joints backward. On them, the animals hang in shelters with well-developed claws.

They inhabit all parts of the world except the Arctic and Antarctica; only one species has penetrated beyond the Arctic Circle. Bats live relatively long - up to 20 years. However, when they are in the same area, there is competition between these species due to partially overlapping schedules of activity periods and feeding methods.

Results and discussion. Both birds and bats have their own enemies that reduce the population. Birds have different enemies in different regions. In the steppe there are snakes, raiders, and vipers. Polozes are excellent tree climbers; by consistently inspecting them, they find a nest and eat the eggs or, more often, the chicks. In the woods - squirrels, which often settle in birdhouses and other large artificial nests, and, if birds have occupied them, eat their eggs and chicks. Among mammals some predators ravage nests, and on occasion catch adult birds as well. These are foxes, weasels, polecats, martens, and hedgehogs. In the city - cats. In city parks, yards, and gardens there is such a high concentration of predators that birds can escape only by miracle. In addition to the above enemies, there are also birds of prey that feed on their relatives.

Bats have their own enemies. Nocturnal birds of prey: owls, owls. Early flying species of bats, such as vespers and nuthatches, are attacked by daytime peregrine falcons, halibut, and hawks. Snakes, cats, martens, raccoons, and other predators also eat them. Still, the main enemy of both bats and birds is man and his activities. Populations of varied species of bats are in significant decline due to the use of chemicals in livestock and crop production. Birds and bats in forests are being deprived of shelter and food because of tree felling. At present, many species of man-wings and some species of birds are protected and listed in the International Red

Book. It is also necessary to consider the fact that species with a similar schedule of activity periods and diets do not occupy the same territory for security reasons. Therefore, we can say that the anthropogenic influence of humans was the main factor in the emergence of such competition. By exterminating the habitat zone of one species, animals are forced to move into an area already occupied by another species, which in turn leads to competition.

Conclusions. The study of the problem yielded the following results. Even though birds and bats are the flying forms of the two leading branches of terrestrial vertebrate development, the influence of anthropogenic factors in this problem is enormous. Given the greater number of enemies and obligate living conditions, bats have a higher chance of being displaced than birds.

SOURCES

1. Абельцев, В. І., Попов, Б. М. Ряд Рукокрилі, або кажани – Chiroptera // Фауна України. Київ : Вид-во АН УРСР, 1956. Том 1, вип. 1. С. 229–446.
2. Булахов В. Л. Основные понятия функциональной зоологии // Современные проблемы зоологии и экологии. – Одесса, 2005. – С. 33–34.
3. Zagorodniuk, I., Tyshchenko, V., Petrushenko, Ya. Horseshoe bats (Rhinolophus) in the Dnister region as most east-northern part of their range in Europe // Studia Chiropterologica. 2000. Vol. 1. P. 115–131.

IMPACT OF GAIN-OF-FUNCTION MUTATIONS IN Kv10.1 CHANNELS ON RESTING MEMBRANE POTENTIAL MEASURED WITH FLUORESCENCE MICROSCOPY

Savchuk Ilona Vitaliivna

Student

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Peremohy Ave, 37, Kyiv, 03056

Introduction. Aberrant overactivation of Kv10.1 (hEag1) channels caused by gain-of-function (GOF) variants in the corresponding genes is related to cancer and a broad spectrum of human disorders. Dominant *de novo* GOF missense variants in KCNH1 gene are associated with two syndromic phenotypes: Zimmermann-Laband syndrome (ZLS) and Temple-Baraitser syndrome (TBS). The considerable clinical overlap between them demonstrates they could be a phenotypic continuum and belong to a spectrum of KCNH1-related encephalopathies [1]. Kv10.1/Eag1 hyperactivity due to activating variants has been considered to cause skeletal and nail malformations through altering signaling pathways involved in morphogenesis, such as the Sonic Hedgehog pathway.

All those phenotypes are characterized by neurological manifestations assuming an important role for KCNH1 in human neurodevelopment [2]. However, which gene mutation causes which phenotype remains unclear. It has also been reported that hEag1 channels are crucial for shaping the action potential [3]. But it is not known whether the capability of such mutant channels to alter the resting membrane potential is causative.

Aim. In this work, we detected changes in the resting V_m of cells expressing wild-type and five different mutant hEag1 channels by fluorescence microscopy. The affected amino acid residues were located in the voltage-sensing S1 domain (Lys217), the S4–S5 linker (Gly348), and the S6 (Leu462 and Ile467) segment and S6 (Gln476) linker (Fig. 1) [4].

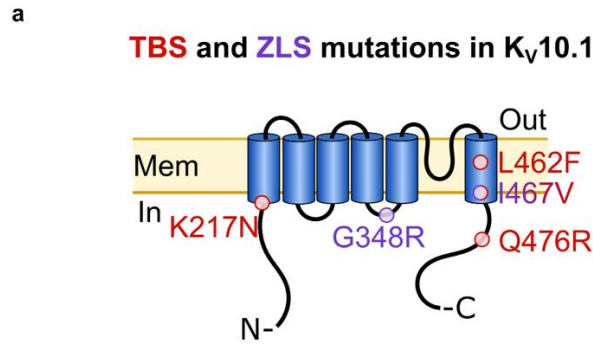

Fig. 1. Schematic of the Kv10.1 channel showing the location of the missense mutations in individuals with TBS and ZLS (red and purple dots).

Materials and methods. Plasmid expression vectors for 5 disease-causing mutant Kv10.1 channels were overexpressed in HEK293T cells. Cells were imaged 2 days after transfection. A genetically encoded fluorescent voltage indicator rASAP was used to determine physiological changes in resting V_m of different cell groups [3]. The potentiometric ASAP is usually based on voltage-sensitive phosphatases (e.g., *Ciona intestinalis* or *Gallus gallus*) and was generated by fusing the red fluorescent protein mKate2 to ASAP3.

Live-cell images acquired with Eclipse-Ti fluorescence microscope gave us the possibility to record changes in resting V_m from thousands of cells simultaneously. Images from 16 spots were obtained for each glass-bottom dish. Fiji software was used to analyze the imaging data from the experiments. Cell nuclei were detected by converting the Hoechst image into a binary mask with a manually set threshold. Non-transfected and strongly overexpressing cells were removed by setting red channel cutoffs [3].

Results and discussion. The cells expressing wild-type Kv10.1 channel had a modestly greater $F_{\text{green}}/F_{\text{red}}$ ratio compared with cells without ectopic channel expression (Fig. 2a). The ratio of F_{green} and F_{red} of cells expressing GOF mutations was elevated. We observed a significant increase in the median $F_{\text{green}}/F_{\text{red}}$ by K217N, G348R, L462F, I469V and Q476R mutations overexpression compared with wild type (Fig. 2b). Notably that cells expressing mutant K217N showed a greater change in the fluorescence ratio signal over control cells and other mutants.

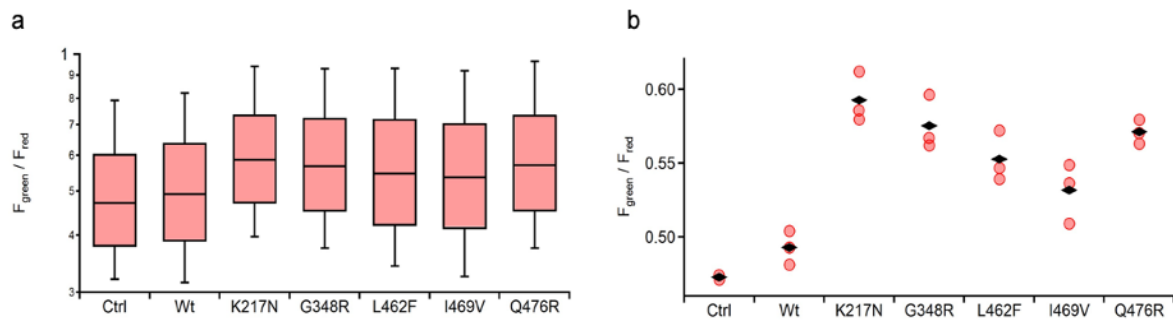

Fig. 2. (a) Boxplots of $F_{\text{green}}/F_{\text{red}}$ from images of HEK293T cells expressing rASAP alone (Ctrl) or coexpressing Kv10.1, Kv10.1-K217N, Kv10.1-G348R, Kv10.1-L462F, Kv10.1-I469V or Kv10.1-Q476R mutations. (b) Median ratio values of seven independent samples measured on the same day; black rhombi indicate means of the median values.

Conclusions. The mechanisms underlying pathophysiological processes connected with ZLS and TBS syndromes may be related to changes in resting V_m of cells expressing these channels. It was observed that Kv10.1 channels mildly hyperpolarize HEK293T cells when ectopically expressed. Furthermore, mutant variants, especially K217N, G348R, L462F and Q476R, can promote significantly hyperpolarization of the cells. Therefore, long-lasting cell hyperpolarization may be a common feature of these gain-of-function mutations. It speculates, that various complex developmental phenotypes observed in Zimmermann-Laband and Temple-Baraitser syndromes may depend on different levels of hyperpolarization of mesenchymal stem cells caused by specific missense mutations.

REFERENCES:

1. Aubert Mucca, M., Marion et al. Patients with KCNH1-related intellectual disability without distinctive features of Zimmermann-Laband/Temple-Baraitser syndrome. *Journal of medical genetics* vol. 59,5 (2022). <http://dx.doi.org/10.1136/jmedgenet-2020-107511>
2. Napoli, G., Panzironi, N., Traversa, A. et al. Potassium Channel KCNH1 Activating Variants Cause Altered Functional and Morphological Ciliogenesis. *Mol*

Neurobiol 59, 4825–4838 (2022). <https://doi.org/10.1007/s12035-022-02886-4>

3. Rühl, P., Langner, J. M., Reidel, J. et al. Monitoring of compound resting membrane potentials of cell cultures with ratiometric genetically encoded voltage indicators. *Commun Biol* 4, 1164 (2021). <https://doi.org/10.1038/s42003-021-02675-0>

4. Kortüm, F., Caputo, V., Bauer, C. et al. Mutations in KCNH1 and ATP6V1B2 cause Zimmermann-Laband syndrome. *Nat Genet* 47, 661–667 (2015). <https://doi.org/10.1038/ng.3282>

SENSITIVITY TO ANTIMYCOTIC PREPARATIONS OF CANDIDA STRAINS

Sklyar Tetiana Volodymyrivna,
Head of Department of Microbiology,
Virology and Biotechnology, PhD
Grygor'yeva Hanna Pavlivna,
student
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Introduction. According to epidemiological studies, the frequency of detection of mycosis among adults is from 7 to 20%. Among the most common causative agents of mycoses, one of the leading places is occupied by opportunistic yeast-like fungi of the genus *Candida*. It causes a wide range of infections – from diseases of the skin and mucous membranes to invasive processes with damage to internal organs. It is known that the most frequent causative agent of candidiasis in humans is *Candida albicans*, but the etiological role of other species from the non-albicans group, namely: *C. krusei*, *C. glabrata*, *C. tropicalis*, etc., is not excluded.

Azole antifungal drugs are most widely used in the treatment of various clinical forms of candidiasis. In recent years, numerous data on the isolation of azole-resistant strains of *C. albicans* from patients have been accumulated. In addition, the increase in the frequency of isolation of *Candida non-albicans* species with their inherent reduced sensitivity to azoles creates new therapeutic problems.

The selection of resistant strains of fungi occurs as a result of unreasonable use of these antifungal agents, long-term use of certain drugs in the treatment scheme of mycotic infection. Infections caused by resistant strains are distinguished by a long course with a tendency to chronicity and the occurrence of relapses, which leads to additional material costs for medical treatment and a decrease in the quality of life of patients, a violation of their psycho-emotional state.

Aim. Study of the etiological structure of infections caused by representatives of the genus *Candida*, and analysis of the sensitivity of isolated *Candida* strains to

modern antifungal agents, which are most widely used in clinical practice.

Materials and methods. The clinical material from 92 patients was tested: secretions from genitals, smears from the mucous membrane of the oral cavity, secretions from wounds. Cultivation was carried out according to the standard method, using chromogenic medium "CANDICHROM". The disk diffusion method, which is a unified and accessible method, was used to assess the sensitivity to antimycotics of selected fungal strains. Among the tested antimycotics, the following were used: antimycotics of the II generation: polyene antibiotics – amphotericin B; III generation antimycotics: imidazole derivatives (ketoconazole), triazole derivatives (itraconazole, fluconazole), pyrimidines (fluorocytosine); IV generation antifungals: triazole derivatives (voriconazole) and echinocandin (caspofungin).

Results and discussion. As a result, 67 *Candida* strains were isolated from clinical material from 92 patients. Of them, 44 strains, which made up 65.7% of the total number of cultures, were isolated from women with vaginal dysbiosis, 16 strains (23.8%) – from the mucous membrane of the oral cavity, and 7 (10.5%) – from wounds.

Among the pathogens in the clinical material, yeast-like fungi *C. albicans* were found most often. They accounted for 82.1% of the total number of isolated candida, which corresponded to 55 strains. Other 17.9% of cultures, 12 strains, were represented by *Candida non-albicans*. Their species included: 7 strains (10.5% of cultures) – *Candida krusei*, 2 strains – *Candida glabrata* (3.0%) and 3 strains unidentified to *Candida spp.* (4.4%).

The isolated strains of *C. albicans* were most sensitive to caspofungin. It inhibited the growth of 92.7% (51 strains) of cultures. Fluorocytosine, voriconazole and amphotericin B were somewhat less active. 87.3% (48 strains), 81.8% (45 strains) and 80% (44 strains) of *C. albicans* remained sensitive to them, respectively. 75% of isolated cultures were sensitive to ketoconazole. Yeast-like fungi showed the greatest resistance to triazole derivatives – fluconazole and itraconazole. These antifungals inhibited the growth of *C. albicans* in 54.5 and 50.9% of cases, respectively.

Of the isolated clinical strains of *C. krusei*, all 7 showed absolute sensitivity to caspofungin. candida cultures were somewhat less sensitive to voriconazole and amphotericin B. 71.4% and 57.1% of *C. krusei* strains showed sensitivity to them, respectively. To other antimycotics, namely: fluconazole, ketoconazole, intraconazole, fluorocytosine, the percentage of detection of sensitive cultures did not exceed 28.5%.

As for isolated cultures of *C. glabrata*, both isolated strains showed sensitivity to caspofungin, voriconazole, amphotericin B, and fluorocytosine. One of the strains was resistant to fluconazole and none showed sensitivity to ketoconazole and intraconazole. The growth of unidentified *Candida spp.* was inhibited in 100% of cases by caspofungin, amphotericin B and fluorocytosine. 33.3% of strains were sensitive to ketoconazole and voriconazole. None of the isolated *Candida spp.* did not show sensitivity to azoles – fluconazole and intraconazole.

Thus, the data obtained by us confirm the literature data that, indeed, in clinical isolates of fungi of the *Candida* genus, there is an increase in resistance to azole drugs and their derivatives of the III generation, namely: ketoconazole, fluconazole, and intraconazole. The most promising drug is caspofungin from the group of echinocandins – antimycotics of the 4th generation, to which more than 90% of isolated strains of candida were sensitive. That is why this antimycotic can be recommended as the drug of choice for the treatment of superficial and systemic mycoses caused by yeast-like fungi of the genus *Candida*.

Conclusions. It was established that yeast-like fungi *C. albicans* in the clinical material occurred with a frequency of 82.1% of the total number of isolated candida. The other 17.9% were *Candida non-albicans*, of which 10.5% were represented by *C. krusei*, 3.0% by *C. glabrata* and 4.4% by *Candida spp.* It was investigated that the species composition of fungi of the genus *Candida*, isolated from women with vaginal dysbiosis, was represented in 84.1% of cases by *C. albicans*, in 9.1% by *C. krusei*; in 4.5% – *C. glabrata* and in 2.3% of cases – unidentified strains of *Candida spp.* In probes from the mucous membrane of the oral cavity, *C. albicans* was found in 81.3% of cases and *C. krusei* in 18.7% of cases. In wounds, the vast majority

(71.4%) were strains identified as *C. albicans*, in 2 samples (28.6%) *Candida spp.* was detected.

It was shown that the most sensitive isolated *Candida* cultures were to the echinocandin – caspofungin, which inhibited the growth of *C. albicans* by 92.7%, and *C. krusei*, *C. glabrata* and *Candida spp.* – in 100% of cases. *Candida* yeasts were the most resistant to triazole derivatives – fluconazole and intraconazole. The percentage of sensitive strains of *C. albicans* to these antifungals did not exceed 50.5 and 54%, respectively, and the species *C. krusei*, *C. glabrata* and *Candida spp.* showed absolute resistance to both drugs.

АНАЛІЗ РИНКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ПРОБІОТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ В УКРАЇНІ

Бондарь Дар'я Валеріївна
магістр 2 року навчання
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. В сучасному тваринництві пробіотики застосовуються для встановлення і підтримки збалансованого еубіому у моногастричних та середовище рубця у жуйних тварин. Позитивний вплив пробіотичних мікроорганізмів також виявляється в пришвидшенні засвоєння поживних речовин, поліпшенні процесів травлення та підвищенні імунної резистентності [1, 2].

Особливу актуальність пробіотичні препарати почали набувати ще в 2006 році після заборони ВООЗ використовувати антибіотики в якості стимуляторів росту. На сьогоднішній час світовий ринок пробіотиків, як і популярність в Україні, стрімко збільшуються, а ринок збуту до 2024 року може досягти 66 млрд доларів [3, 4].

Ціль роботи. Вивчення стану українського ринку пробіотичних препаратів для сільськогосподарських тварин.

Матеріали та методи. За основу аналізу взято дані зареєстрованих в Україні ветеринарних препаратів та переліку реєстраційних посвідчень кормових добавок, що продаються на території України від Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Результати та обговорення. За даними Держпродспоживслужби в Україні станом на початок 2022 року було зареєстровано 83 ветеринарні препарати для сільськогосподарських тварин, що в своєму складі мали пробіотичні штам бактерій – це безпосередньо пробіотики, кормові добавки, замітники молока для молодняку та готові комбікорми. За основу аналізу взято

дані зареєстрованих в Україні ветеринарних імунобіологічних препаратів та переліку реєстраційних посвідчень кормових добавок, що продаються на території держави [5, 6].

Серед проаналізованих препаратів близько 70% постачаються з-за кордону і лише 30% належать вітчизняним українським компаніям. Найбільшими імпортерами пробіотичної ветеринарної продукції є країни Європи, а зокрема Німеччина та Польща (рис. 1).

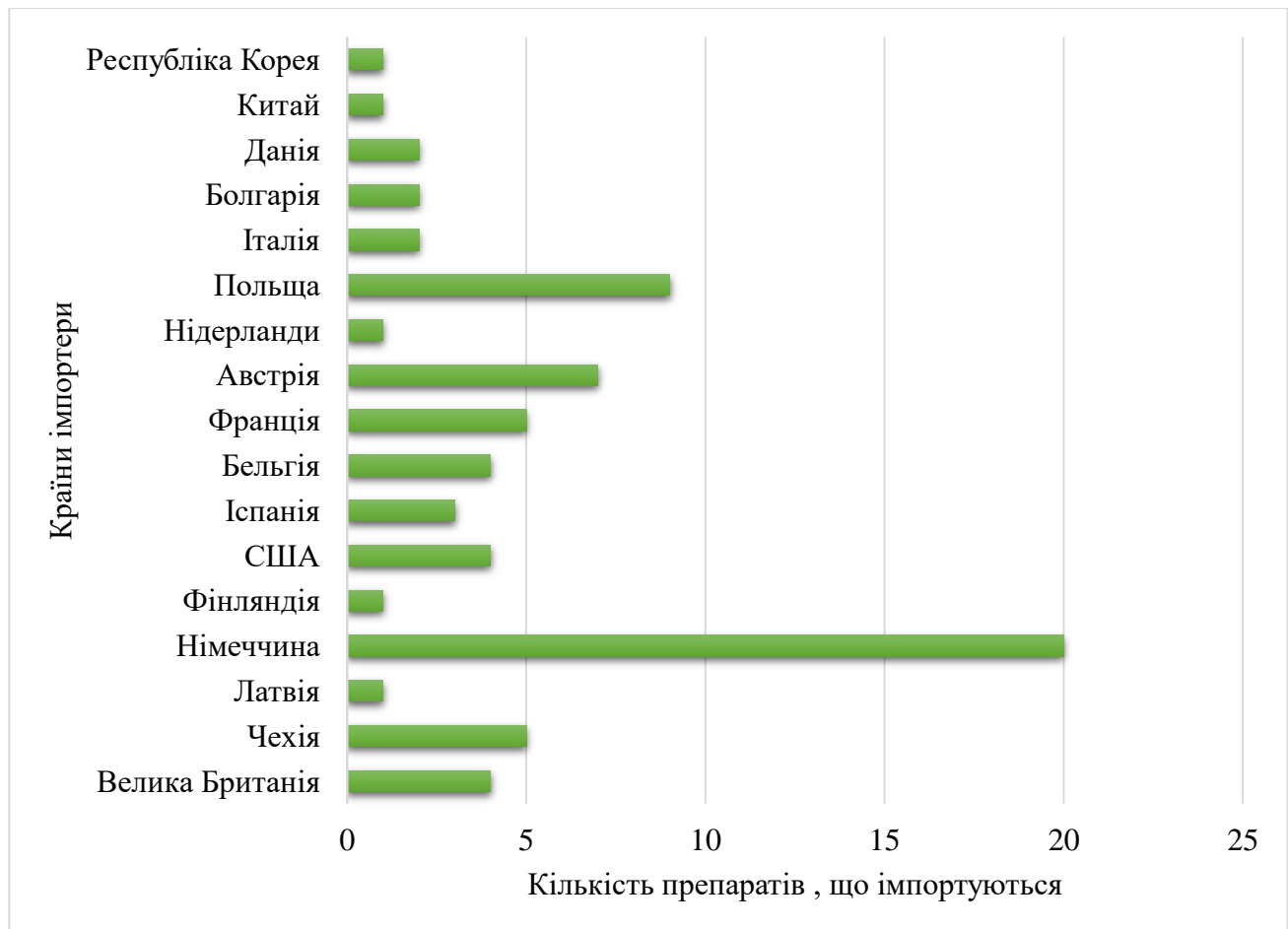

Рис. 1. Графік імпорту пробіотичних ветеринарних препаратів, що продаються на території України.

Ринок вітчизняної ветеринарної продукції представлений препаратами «Силакпро» (ПП «БТУ-Центр»), «Біостим», «Імунобактерин-L», «Імунобактерин-D» (ПП «Кронос Агро»), «Вітацелл», «Пентапрол», «Субтиспорин» (ТОВ «Біонасервіс Плюс»), «Пробіол», «Субалін» (ДП «Ензим»), «Байкал ЕМ1У» (ТОВ «ЕМ-Центр Україна»), «Праймікс Бінорм К», «Оксигалакт», «Пентабацил» (ТОВ «НВП «Ариадна»), «Болмол»

(ТОВ «НДП «Ветеринарна медицина»), «Апінормін» (ТОВ «Дочірня компанія товариства «САКС»; ТОВ «Фармацевтична компанія «Ензифарм»), «Ентеронормін», «Ентеронормін-Детокс» (ТОВ «СПП «МБС»), «Споро-лекс»(ТОВ «Укрбіотех»; Херсонське ДП – біологічна фабрика), «LactoPharm LP12», «SANAFLO», «SORBFLO», «VITAFLO», «Ентероспорин» (Херсонське ДП – біологічна фабрика).

Аналіз лікарських форм показав, що найбільш популярною є порошкова на частку якої припадає 82% представленої на ринку продукції, менш популярною виявилась рідка суспензійна форма, препаратів якої знайдено всього 9,6%, а 8,4% припадають на інші форми: гранули, мікрогранули та пасти (рис. 2).

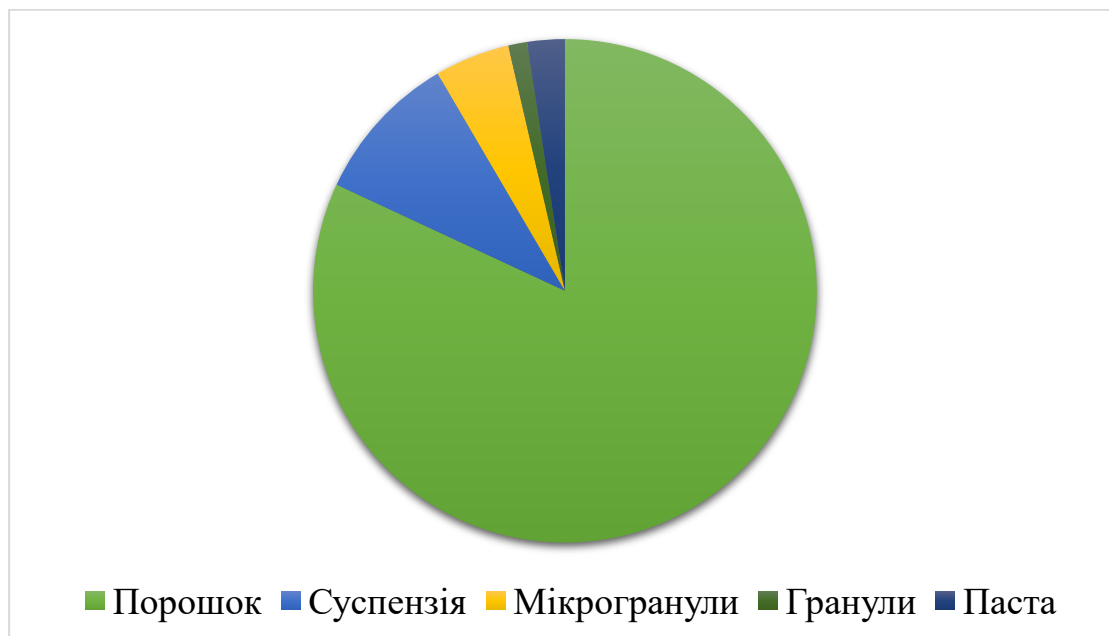

Рис 2. Діаграма розподілу пробіотичних ветеринарних препаратів за їх лікарською формою.

На ринку пробіотичних препаратів України представлені препарати, що відносяться до пробіотиків різних поколінь: монокомпонентні, які в своєму складі мають лише один штам мікроорганізму, складають 38% від загальної кількості, комбіновані, що представлені декількома мікроорганізмами різних таксономічних груп, – 62%. З них усіх близько 44% містять самоелімінуючі антагоністи – мікроорганіزمи представлені родами *Bacillus* та *Saccharomyces*. Взагалі мікроорганізменний склад препаратів дуже різноманітний та включає

представників індигенної мікробіоти – молочнокислі бактерії, біфідобактерії, транзиторні мікроорганізми – дріжджові грибки, інші роди, які наведені в таблиці 1. Окрім того, деякі з препаратів (зазвичай комбікорми та кормові добавки) містять допоміжні речовини: вітаміни, мікроелементи та інші компоненти.

Таблиця 1

Представники мікроорганізмів, що були виявлені в зареєстрованих пробіотичних ветеринарних препаратах

Рід	Представники
<i>Lactobacillus</i>	<i>L. acidophilus</i> , <i>L. brevis</i> , <i>L. buchneri</i> , <i>L. bulgaricus</i> , <i>L. casei</i> , <i>L. farciminis</i> , <i>L. kefir</i> , <i>L. longum</i> ssp. <i>suis</i> , <i>L. paracasei</i> , <i>L. paracasei</i> ssp. <i>paracasei</i> , <i>L. plantarum</i> , <i>L. rhamnosus</i> , <i>L. salivarius</i>
<i>Enterococcus</i>	<i>E. faecium</i> , <i>E. faecalis</i>
<i>Pediococcus</i>	<i>P. pentosaceus</i> , <i>P. acidilactici</i>
<i>Propionibacterium</i>	<i>P. freidenreichii</i> ssp. <i>Schermanii</i> , <i>P. acidipropionici</i> , <i>P. acidilactici</i>
<i>Bacillus</i>	<i>B. subtilis</i> , <i>B. licheniformis</i> , <i>B. cereus</i> var. <i>toyoi</i> , <i>B. clausii</i> , <i>B. amyloliquefaciens</i>
<i>Lactococcus</i>	<i>L. lactis</i> ssp. <i>lactis</i> , <i>L. lactis</i> , <i>L. lactis</i> subsp. <i>diastaticus</i>
<i>Bifidobacterium</i>	<i>B. adolescentis</i> , <i>B. animalis</i> , <i>B. bifidum</i> , <i>B. longum</i> , <i>B. infantis</i>
<i>Ruminococcus</i>	<i>R. albus</i> Kr.
<i>Saccharomyces</i>	<i>S. cerevisiae</i>
<i>Streptococcus</i>	<i>S. thermophiles</i>
<i>Carnobacterium</i>	<i>C. divergens</i>

Згідно з проаналізованими даними ветеринарна продукція, яка продається на території України, застосовується в різних галузях тваринництва: в рибному господарстві, бджільництві, птахівництві, при розведення великої та малої рогатої худоби, кролів, коней, в свинарстві, лісовому господарстві для підтримки харчування хутрових звірів та жуйних тварин.

Висновки. Проведений аналіз ринку дозволяє зрозуміти насиченість ринку пробіотиків в Україні, висвітлює мікробну різноманітність представлених продуктів та їх лікарських форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пробиотики в годівлі тварин і птиці / С. О. Вовк та ін. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво*. 2021. № 69. С. 157–168. URL: [https://doi.org/10.32636/01308521.2021-\(69\)-10](https://doi.org/10.32636/01308521.2021-(69)-10) (дата звернення: 21.11.2022).
2. Решетніченко О., Орлов Л., Крюков В. Пробиотики в годівлі тварин. *Тваринництво України*. 2012. № 5. С. 25–28. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/802/1/12oirpif.pdf> (дата звернення: 21.11.2022).
3. Використання антибіотиків на тваринницьких фермах – проблеми для здоров'я та довкілля. *Екологія. Право. Людина*. URL: <http://epl.org.ua/human-posts/vykorystannya-antybiotyktiv-na-tvarynnytskykh-fermah-problemy-dlya-zdorov-ya-ta-dovkillya/> (дата звернення: 21.11.2022).
4. Енрікес М. Чи допомагають пробиотики відновити мікрофлору кишківника? *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-47005068> (дата звернення: 21.11.2022).
5. Перелік ветеринарних імунобіологічних засобів, що зареєстровані та знаходяться в обігу в Україні. *Держпродспоживслужба*. URL: https://dpssukraine-my.sharepoint.com/:x/g/personal/y_pyshenko_dpss_gov_ua/EdEmb-jvxRxFkSnqeP8WYZkB5-oC0GoZLP_e-lpHLvCepg?e=gnpYct. (дата звернення: 21.11.2022).
6. Кормові добавки, премікси. *Держпродспоживслужба*. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiZmoGByc77AhWBuIsKHaAvCEkQFnoECBMQAQ&url=https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/0755571602202217022022-316-os-10012022-perelik-reestratsiynikh-posvidchen-punkt-6-zu-kormi-1-1.xls&usg=AOvVaw3u_jN4RBTLIHJsJR-7A5OH (дата звернення: 21.11.2022).

РЕЗИСТЕНТНІСТЬ PSEUDOMONAS AERUGINOSA ДО АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПЛІВКОУТВОРЕННЯМ

Гаврилюк Вікторія Григорівна,

к.б.н., доцент

Мельнікова Анна Іванівна,

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. На сьогодні внутрішньолікарняні інфекції є всесвітньою медичною, соціальною та економічною проблемою. Перше місце в етіологічній структурі внутрішньолікарняних інфекцій займають бактеріальні агенти, серед яких найголовніша роль належить *Pseudomonas aeruginosa* і *Staphylococcus aureus*.

Останнім часом у науковій літературі все частіше з'являються повідомлення про наявність у збудників внутрішньолікарняних інфекцій явища перехресної стійкості до антибактеріальних засобів, а саме: множинної резистентності до антибіотиків на тлі адаптації до дезінфектантів.

Відмінною властивістю багатьох збудників внутрішньолікарняних інфекцій від інших мікроорганізмів є здатність до формування біоплівки на/в об'єктах навколишнього середовища і, зокрема, на небіологічних матеріалах, що, за умов їх контакту з організмом пацієнта, підвищує ризик розвитку у нього септичного стану. Якщо збудники внутрішньолікарняних інфекцій із здатністю до плівкоутворення водночас матимуть ще і перехресну стійкість до лікарських засобів, то це значно ускладнить їх елімінацію в умовах стаціонару і завдасть перешкоди при проведенні антибактеріальної терапії.

Мета роботи. Аналіз стійкості до антибіотиків та дезінфектантів клінічних штамів *Pseudomonas aeruginosa* – збудників внутрішньолікарняних інфекцій – і виявлення можливого взаємозв'язку між цими показниками та

здатністю культур до плівкоутворення.

Матеріали і методи. Об'єкт дослідження – відокремлюване ран пацієнтів із внутрішньолікарняними інфекціями. Відбирання проб проводили відповідно до методичних рекомендацій щодо дотримання санітарно-епідеміологічного режиму в закладах охорони здоров'я України. Засіяні рідкі та щільні живильні середовища термостатували при 37 °С. Через 18-24 години проводили відсів окремих колоній на елективні та диференціально-діагностичні середовища для ідентифікації виділених бактеріальних культур.

Так як збудники внутрішньолікарняних інфекцій мають виражені адгезивні властивості і здатність до формування біоплівки, то на наступному етапі роботи за допомогою модифікованої методики у виділених штамів мікроорганізмів визначали здатність до плівкоутворення. Надалі визначали чутливість виділених штамів – збудників внутрішньолікарняних інфекцій до ряду антибіотичних препаратів різних фармакологічних груп (за диско-дифузійним методом і за методом мінімальних серійних розведень) та дезінфектантів (за методом батистових тест-об'єктів).

Результати і обговорення. Усього проаналізовано 135 клінічних зразків, із яких виділено 103 штами умовно-патогенних мікроорганізмів. 82 культури (79,6%) віднесено до категорії збудників внутрішньолікарняних інфекцій. Із них за вивченням фізіолого-біохімічних ознак 39 штамів ідентифіковано як *Pseudomonas aeruginosa*. 24 ізоляти мали здатність до плівкоутворення. Встановлено, що усі плівкотвірні ізоляти синьогнійної палички проявили резистентність до ампіциліну, гентаміцину, імпіпенему, цефотаксиму і цефтріаксону. Значна кількість штамів *P. aeruginosa* (75,0%) мала стійкість до ципрофлоксацину. До інших антибіотичних препаратів відсоток стійких ізолятів не перевищував 50,0%. Найбільш чутливими виявилися плівкотвірні штами *P. aeruginosa* до піперациліну і цефоперазон/сульбактаму. Ці антибіотики пригнічували ріст культур усього в 25,0% випадків.

Штами синьогнійної палички, не здатні до плівкоутворення, характеризувались дещо меншою стійкістю до антибіотиків різних

фармакологічних груп, ніж плівкотвірні ізоляти. Але спектр антибіотиків, до яких проявили резистентність неплівкотвірні штами, був майже тим самим. Усі виділені культури зберігали стійкість до гентаміцину, іміпенему і цефтріаксону. Високий відсоток (80,0%) стійких штамів *P. aeruginosa*, не здатних до плівкоутворення, відмічали відносно цефоперазону, цефоперазон/сульбактаму, піперациліну і цефепіму. Найбільшу чутливість проявили неплівкотвірні штами *P. aeruginosa* до ципрофлоксацину (80,0% ізолятів), а також до амікацину, ампіциліну, меропенему, норфлоксацину і цефотаксиму (60,0% культур).

У зв'язку з тим, що високим ступенем резистентності характеризувалися переважно плівкотвірні ізоляти *P. aeruginosa*, на наступному етапі роботи досліджено їх антибіотикочутливість за методом серійних розведень. Спектр антибіотиків – ципрофлоксацин, цефотаксим, гентаміцин – обрано за результатами попередньої серії дослідів. Саме до них виділені клінічні ізоляти збудників внутрішньолікарняних інфекцій проявляли максимальну стійкість.

Для трьох плівкотвірних штамів *P. aeruginosa* (№4, №19, №24) значення мінімальної пригнічувальної концентрації (МПК) ципрофлоксацину співпадало з пороговим для даного антибіотику (4 мкг/мл), для культур №16 і №21 перевищувало порогове відповідно у два та чотири рази (8 і 16 мкг/мл), і ще для трьох (№1, №11, №18) – у шість разів (32 мкг/мл).

Значення мінімальної пригнічувальної концентрації цефотаксиму для чотирьох ізолятів синьогнійної палички (№4, №16, №19 і №24) співпадали з пороговими і становили 64 мкг/мл. Для ізолятів *P. aeruginosa* №18 і №21 значення МПК цефотаксиму перевищувало порогове у два (128 мкг/мл), а для штамів №1 і №11 – у чотири рази (256 мкг/мл). Для культур *P. aeruginosa* №1 і №16 значення МПК гентаміцину перевищувало порогове у два (32 мкг/мл), для штамів №11 і №18 – у чотири (64 мкг/мл) і для штаму №21 – у 8 разів. Таким чином, до трьох тестованих антибіотичних препаратів (ципрофлоксацину, цефотаксиму і гентаміцину) найбільш резистентними виявилися клінічні ізоляти синьогнійної палички № 1, №11, №18 і №21.

При дослідженні ефективності дезінфектантів відносно псевдомонади

встановлено, що у 100,0% випадків ріст неплівкотвірних ізолятів пригнічував «Дезактин» (0,1% або 0,2% розчин). Такий самий ефект спостерігали за дії 0,1% розчину «Неохлор табс». Плівкотвірні штами синьогнійної палички мали вищий ступінь резистентності до дії обох дезінфектантів: бактерицидний ефект 0,1% розчину «Неохлор табс» спостерігали в 75,0%, а розчинів «Дезактин», – у 62,5% випадків.

Висновки. Під час дослідження відокремлюваного ран пацієнтів у 39 випадках виділено збудники внутрішньолікарняних інфекцій, ідентифіковані як *Pseudomonas aeruginosa*.

Здатність до плівкоутворення мали 24 із 39 (61,5%) клінічних ізолятів синьогнійної палички.

Плівкотвірні клінічні ізоляти *P. aeruginosa* проявили резистентність до ампіциліну, гентаміцину, іміпенему, цефотаксиму і цефтріаксону. Найчутливішими (75,0% культур) вони були до піперациліну і цефоперазон/сульбактаму. Неплівкотвірні штами синьогнійної палички зберігали стійкість відносно гентаміцину, іміпенему і цефтріаксону. Найбільшу чутливість проявили вони до ципрофлоксацину (80,0% ізолятів), а також до амікацину, ампіциліну, меропенему, норфлоксацину і цефотаксиму (60,0% культур).

Найефективнішим дезінфектантом проти виділених клінічних неплівкотвірних штамів золотистого стафілококу і синьогнійної палички виявився «Дезактин» у концентрації 0,1 або 0,2%. Найкращий бактерицидний ефект проти плівкотвірних штамів *P. aeruginosa* проявив 0,1% розчин «Неохлор табс». Він пригнічував ріст 75,0% тестованих культур.

У клінічних штамів *P. aeruginosa* – збудників внутрішньолікарняних інфекцій – існує прямий взаємозв'язок між показниками стійкості їх до антибіотиків та дезінфектантів і здатністю культур до плівкоутворення.

АНТИ-ACINETОВАСТЕР BAUMANNII АКТИВНІСТЬ ІМІДАЗОЛІДИНОНСУЛЬФОАМІДІВ З ПОЗИТИВНИМ ПРОФІЛЕМ ТОКСИЧНОСТІ

Година Діана Миколаївна,

к.б.н., с.н.с.

Качаєва Марина Володимирівна,

к.х.н., н.с.

Бугера Максим Ярославович,

к.х.н., м.н.с.

Шульга Юрій Васильович,

інж. I кат.

Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії ім. В. П. Кухаря
Національної академії наук України
м. Київ, Україна

Вступ. Інфекційні захворювання, викликані мультирезистентними (МР) мікробними патогенами, стали глобальною загрозою здоров'ю людей, охоплюючи практично всі аспекти їх життєдіяльності. Ще у травні 2016 року ВООЗ опублікувала список пріоритетних захворювань з епідемічним потенціалом, які потребують невідкладної уваги [1]. З того часу цей список оновлювався два рази і на сьогодні він зосереджений на інфекційних захворюваннях, для яких немає або недостатньо терапевтичних рішень. До списку ВООЗ пріоритетних патогенів для досліджень та розробок нових антибіотиків включено лікарсько-резистентні бактеріальні штами *Acinetobacter baumannii*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Staphylococcus aureus* та інші [2].

Проблема множинної резистентності мікробного збудника *A. baumannii* на сьогоднішній день широко розглядається багатьма вченими світу. Щороку майже мільйон людей у світі інфікуються МР штамми *A. baumannii* [3,4]. Відомо, що відсоток ізолятів МР *A. baumannii* є найвищим серед усіх грамнегативних бактерій [5]. *A. baumannii* викликає різноманітні інфекції, включаючи вентиляційну пневмонію, бактеріємію, менінгіт, інфекції сечовивідних шляхів, ран і кісток, причому ризик летальності високий і часто

досягає 40–55% у відділеннях інтенсивної терапії [6]. Крім того, *A. baumannii* є небезпечною для життя проблемою не лише через множинну стійкість до лікарських засобів, але й через здатність уникати імунної відповіді хазяїна та виживати в суворих умовах навколишнього середовища. Враховуючи здатність геному *A. baumannii* обмінюватися генетичним матеріалом як усередині видів, так і між видами, ці бактерії швидко еволюціонують у напрямку підвищення патогенності.

Серед широкого спектру хімічних класів як потенційних антибіотиків особливе місце займають гетероциклічні сполуки з широким спектром біологічної активності [7]. Серед похідних азолів функціоналізовані імідазолідинони відомі завдяки їх терапевтичному ефекту, включаючи протисудомну, седативну та снодійну, антибактеріальну, фунгіцидну, антигістамінну, протизапальну, антигіпертензивну, протипаркінсонічну, антипаразитарну, протипухлинну дії [8].

Мета роботи. *In vitro* дослідження антибактеріальної активності імідазолідинонсульфонамідів проти МР штамів *A. baumannii* та *in vivo* оцінка їх токсичних ефектів з використанням біомоделі *D. magna*.

Матеріали та методи. Антибактеріальну активність синтезованих імідазолідинонсульфонамідів визначали диско-дифузійним методом [9] за використання твердого поживного середовища Мюллера-Хінтона проти ряду внутрішньолікарняних МР штамів *A. baumannii*, отриманих з колекції Музею мікробних культур Національного університету охорони здоров'я України ім. В. П. Шупика. Кінцева концентрація інокуляту становила 1×10^5 колонієутворюючих одиниць (КУО) в 1 мл і контролювалася за стандартом мутності МакФарланда (0,5). Досліджені сполуки наносили на стандартні паперові диски (діаметром 6 мм) в об'ємі 0,02 мл і розміщували на чашках Петрі із інокульованим поживним середовищем. Вміст кожної сполуки на диску становив 3,0 мкмоль. Чашки Петрі з інкубаційним середовищем і досліджуваними сполуками культивували протягом 24 годин при 37 °С. Активність сполук визначали шляхом вимірювання діаметрів зон затримки

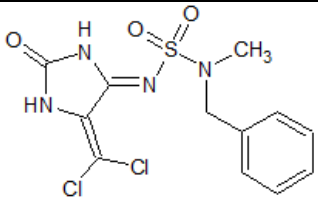
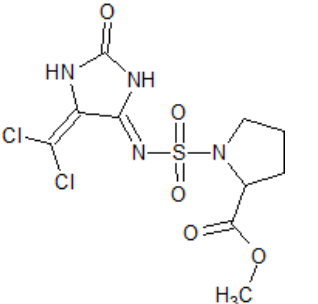
бактеріального росту.

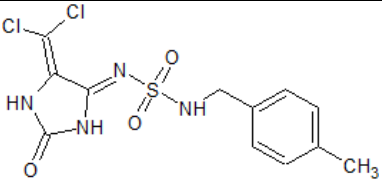
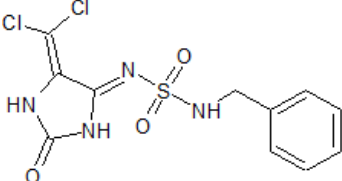
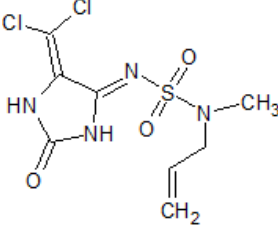
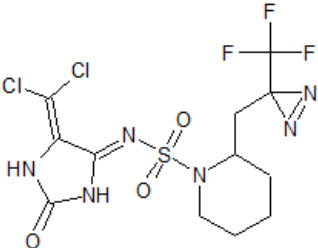
Визначення гострої токсичності досліджуваних імідазолідиноссульфонамідів проводили за показником LC_{50} в умовах *in vivo* на моделі гідробіонта *D. magna* згідно з процедурами, викладеними в Рекомендаціях 202 Організації економічного співробітництва та розвитку [10]. Новонароджені особини *D. magna* (віком <24 год) відбиралися для контролю та для тестування серії концентрацій кожної досліджуваної речовини. По 6 новонароджених дафнід розміщували в 50-мл скляні стакани, що містили по 30 мл досліджуваного розчину. Кількість живих і мертвих новонароджених у кожній склянці реєстрували через 48 годин після початку кожного випробування, що було кінцевою точкою для розрахунку ефекту LC_{50} . Усі експерименти проводили тричі. Значення LC_{50} в мг/л визначали за допомогою програми Statistica 7. Ступінь токсичності досліджуваних сполук визначали за класифікацією Passino D.R. і Smith S.B. [11].

Результати та обговорення. Отримані результати анти-*A. baumannii* активності досліджених імідазолідиноссульфонамідів проти ряду відібраних МР бактеріальних штамів представлено в таблиці.

Таблиця

***In vitro* анти-*A. baumannii* активність імідазолідиноссульфонамідів**

Сполука	Діаметри зон затримки росту бактеріальних штамів <i>A. baumannii</i> (мм)		
	<i>A. baumannii</i> МР 1355	<i>A. baumannii</i> МР 1536	<i>A. baumannii</i> МР 725
 1	28	15	15
 2	24	15	14

	10	HA*	10
	14	HA	HA
	30	17	16
	30	20	18

*HA – сполука неактивна

Дані таблиці свідчать, що всі досліджені імідазолідиноссульфонаміди виявили різного рівня анти-*A. baumannii* активність. Найбільш чутливий МР штам *A. baumannii* 1355 продемонстрував чутливість до дії всіх досліджуваних сполук у діапазоні від 10 мм до 30 мм за діаметрами зон затримки росту. Два інші штами *A. baumannii* МР 1536 та МР 725 виявилися менш чутливими до дії імідазолідиноссульфонамідів – діаметри зон затримки росту зафіксовані до 20 мм. Слід відмітити, що сполуки **1, 2, 5, 6** виявили високий антибактеріальний потенціал проти всіх МР штамів *A. baumannii*.

У зв'язку з широкими можливостями застосування біологічно активних сполук в останні роки приділяється все більше уваги щодо їх потенційного токсикологічного впливу на макроорганізм та навколишнє середовище. Одним із найбільш використовуваних у міжнародному масштабі біологічних аналізів для скринінгу токсичності хімічних речовин є тест на гостру токсичність з використанням безхребетних ракоподібних *D. magna*, які мають високий темп

розмноження, достатні для візуального спостереження розміри та мають більшу чутливість, ніж риби та фітопланктон.

Результати вивчення гострої токсичності імідазолідинонсульфонамідів **1, 2, 5, 6** як найбільш перспективних антибактеріальних агентів продемонстрували, що досліджені сполуки можна вважати малотоксичними речовинами з LC₅₀ для *D. magna* в діапазоні від 16,01 мг/л до 44,35 мг/л відповідно до класифікації гострої токсичності, розробленої Passino D. R. і Smith S. B.

Висновки. Таким чином, на основі отриманих результатів *in vitro* досліджень синтезовані імідазолідинонсульфонаміди **1, 2, 5, 6** представляються перспективними антибактеріальними агентами проти мультирезистентних клінічних ізолятів бактеріальних штамів *A. baumannii* та малотоксичними сполуками з показником LC₅₀ в діапазоні 16,01-44,35 мг/л на моделі гідробіонта *D. magna*.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. World Health Organization. An R& D Blueprint for Action to Prevent Epidemics: Plan of Action. Geneva: WHO Press, 2016. https://www.who.int/blueprint/about/r_d_blueprint_plan_of_action.pdf.
2. Asokan G. V., Ramadhan T., Ahmed E., Sanad H. WHO Global Priority Pathogens List: A Bibliometric Analysis of Medline-PubMed for Knowledge Mobilization to Infection Prevention and Control Practices in Bahrain. *Oman Med J.* 2019, 34(3), 184–193. doi: 10.5001/omj.2019.37.
3. Ibrahim S., Al-Saryi N., Al-Kadmy I. M. S. Aziz, S. N. Multidrug-resistant *Acinetobacter baumannii* as an emerging concern in hospitals. *Mol Biol Rep.* 2021, 48(10), 6987-6998, doi: 10.1007/s11033-021-06690-6.
4. Mancuso G., Midiri A., Gerace E., Biondo C. Bacterial Antibiotic Resistance: The Most Critical Pathogens. *Pathogens.* 2021, 10, 1310. <https://doi.org/10.3390/pathogens10101310>.
5. Appaneal H. J., Lopes V. V., LaPlante K. L., Caffrey A. R. Treatment,

Clinical Outcomes, and Predictors of Mortality among a National Cohort of Admitted Patients with *Acinetobacter baumannii* Infection. *Antimicrob Agents Chemother.* 2022, 66(3), e0197521, doi: 10.1128/AAC.01975-21.

6. Alrahmany D., Omar A. F., Alreesi A. et al. *Acinetobacter baumannii* Infection-Related Mortality in Hospitalized Patients: Risk Factors and Potential Targets for Clinical and Antimicrobial Stewardship Interventions. *Antibiotics.* 2022, 11, 1086. <https://doi.org/10.3390/antibiotics11081086>.

7. Ruan B. F., Guo Q. L., Li Q. S. et al. A Review of the Biological Activities of Heterocyclic Compounds Comprising Oxadiazole Moieties. *Curr Top Med Chem.* 2022, 22(7), 578-599. doi: 10.2174/1568026622666220202123651.

8. Jabara L. A., Mutlaq D. Z., Al-Shawi A. A. Synthesis of novel 2-thioxo-4-imidazolidinone derivatives and evaluation of their antibacterial, and antifungal activities. *Egyptian Journal of Chemistry.* 2021, 64(6), 3059-3067. DOI: 10.21608/EJCHEM.2021.66960.3442.

9. Bauer A. W., Kirby W. M., Sherris J. C. et al. Antibiotic susceptibility testing by a standardized single disk method. *Am. J. Clin. Pathol.* 1966, 45, 493–496. DOI: https://doi.org/10.1093/ajcp/45.4_ts.493.

10. OECD Guidelines for the testing of chemicals, Section 2: Effects on Biotic Systems. Test No. 202: *Daphnia* sp. Acute Immobilisation Test. 2004. <https://doi.org/10.1787/20745761>.

11. Passino D. R., Smith S. B. Acute bioassays and hazard evaluation of representative contaminants detected in Great Lakes fish. *Environ Toxicol Chem.* 1987, 6, 901-907. <https://doi.org/10.1002/etc.5620061111>.

ДОСЛІДЖЕННЯ НЕКТАРОПРОДУКТИВНОСТІ ГІБРИДІВ ОЗИМОГО РІПАКУ В УМОВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ

Гуменюк Галина Богданівна,

к.б.н., доцент кафедри
загальної біології та методики
навчання природничих дисциплін,

Мацюк Оксана Богданівна,

к.б.н. доцент кафедри ботаніки та зоології,

Хоменчук Володимир Олександрович,

к.б.н., доцент кафедри
хімії та методики її навчання

Яворівський Руслан Любомирович,

завідувач лабораторії
морфології та систематики рослин - гербарій

Дробик Надія Михайлівна,

д.б.н., проф. кафедри
загальної біології та методики навчання природничих дисциплін
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Вступ

Цінність ріпаку визначається не тільки його всебічним використанням у переробній промисловості, у виробництві біопалива, але і змогою отримання меду в ранньовесняний період коли у природі немає інших квітучих медоносних рослин.

Озимий ріпак вже ранньою весною забезпечує бджіл нектаром і пилом. Нектар, який збирають бджоли з квіток, є продуктом харчування і одночасно джерелом отримання меду. За даними різних авторів, 1 кг меду бджоли збирають приблизно з 4–10 млн. квіток ярого та озимого ріпаку [4].

Для виробництва ріпаку в Україні є сприятливі агроекологічні умови, придатний клімат та ґрунти. Найбільш сприятливі умови зосереджені у більшій частині Лісостепу, західному Поліссі та частині північного Степу.

Мета.

Дослідження нектаропродуктивності гібридів озимого ріпаку в умовах Західного Лісостепу.

Матеріали і методи.

Дослід на визначення нектаропродуктивності гібридів озимого ріпаку Смарагд та Абакус та ПТ 264 було закладено на дослідних полях компанії «Контінентал Фармерз Груп» в с. Колодіївка Тернопільської області Польові дослідження виконували впродовж весни, літа 2020 року.

Для дослідження нектаропродуктивності квітки відбирались під час найбільшого скупчення бджіл на полях, а саме близько 11 години ранку. Використовували мікрометод визначення вільних та інвертованих цукрів ферріціанідним методом [3]. Відбирались 9 типових рослин у кожному варіанті досліду і підраховувались кількість квіток на рослині.

Біологічну нектаропродуктивність гібридів ріпаку озимого (кількість цукру в нектарі квіток з 1 га, кг) визначали як добуток середньої кількості цукру, що виділяється однією квіткою (мг), тривалості життя квітки (днів), кількості квіток на одній рослині (шт.) і кількості рослин на 1 га суцільного травостою [1].

Результати та обговорення.

Основними компонентами нектару є глюкоза, фруктоза і цукроза, співвідношення яких варіює не лише у різних видів рослин, але і у гібридів. Деякі дослідники констатують, що у нектарі ріпаку практично відсутня цукроза [2]. Відповідно до отриманих даних (таб. 1), у рослин гібриду Смарагд утворилась найбільша кількість квіток (413 у розрахунку на рослину відповідно). За результатами дослідження гібридів озимого ріпаку виявлено, що середня кількість моноцукрів значно більша у гібрида Абакус (27,5 мг/30 квіток відповідно) порівняно із гібридами Смарагд та ПТ 264 (21,75; 19,5 мг/30 квіток відповідно) (табл. 1). Найбільшою нектаропродуктивністю характеризуються гібрид Смарагд, що дає нам можливість спрогнозувати у нього вищу урожайність.

**Вміст моноцукрів у нектарі квіток та нектаропродуктивність гібридів
ріпаку озимого**

Назва гібриду	Середня кількість квіток на рослині, шт., $M \pm m$, $n=9$	Кількість моноцукрів, мг/30 квіток, $M \pm m$, $n=3$	Нектаро-продуктивність, кг
Смарагд	413±56	21,75±0,75	81,4
ПТ 264	390±242	19,5±7,57	68,4
Абакус	167±11	27,5±0,5	41,48

Створення гібридів з високою нектаропродуктивністю повинно принести економічну користь не тільки виробникам озимого ріпаку, але і бджолярам.

Висновки. Встановлено, що нектаропродуктивність однієї рослини формується за рахунок кількості виділеного однією квіткою нектару та кількості квіток, що розцвіли на рослині. Згідно результатів дослідження, у гібриду озимого ріпаку Смарагд найвищі показники нектаропродуктивності та кількості квіток 81,4 кг. та 413 шт. відповідно. У гібриду озимого ріпаку Абакус нектаропродуктивність та кількість квіток на рослині найнижча 41,48 кг та 167 шт. відповідно. Кількість моноцукрів найбільша у гібриду Абакус (27,5 мг/30 квіток), а найнижча у гібриду ПТ 264 (21,75 мг/30 квіток).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бджільництво за ред. А. І. Черкасової. К. : Урожай, 1989. 304 с.
2. Богоявленський С. Г. Розов С. А., Терещенко А. К. Бджолозапилення як прийом агротехніки соняшника : наукове видання / за ред. С. П. Істоміна ; НДІ бджільництва, Науково-дослідна станція бджільництва. б. м. : Держ. вид-во колгоспної і радгоспної літератури УРСР, 1936. 205 с.
3. Секунд М. П., Лапа О. М., Марков І. Л. Технологія вирощування і захисту ріпаку. Київ : Глобус-Прин, 2008. 115 с.
4. Ситнік І. Д., Колесніченко О. В., Ярешко В. І. Селекція ярого та озимого ріпаку на нектаропродуктивність. Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. 2009, том 7, № 1. С. 86-94.

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ВИРОБНИЧИХ ДРІЖДЖОВИХ КУЛЬТУР У ХЛІБОПЕКАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Зубарева Інна Михайлівна

к.т.н., доцент

Реджепмурадов Сердар Атайович

магістр

Дніпровський національний університет
ім. Олесь Гончара, м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Приготування печеного дріжджового хліба одна з найдавніших технологій. У цьому процесі використовуються переважно, так звані, пекарські дріжджі *Saccharomyces cerevisiae*. Вони проводять спиртове бродіння з утворенням безлічі вторинних метаболітів, які, в тому числі, обумовлюють смакові і ароматичні властивості готових хлібних виробів. Спирт випаровується в процесі випічки.

Крім того, в тісті формуються бульбашки вуглекислого газу, які змушують його "підніматися" і після випічки надають хлібу губчасту структуру і м'якість. Аналогічний ефект викликає внесення в тісто соди і кислоти (зазвичай лимонної), але в такому випадку смак і аромат хліба поступається хлібним виробам, виготовленим з використанням дріжджів.

На смак і аромат хліба впливають не тільки якість сировини, яку використовують для випічки хліба, а й характеристики ферментативних процесів, які проходять в дріжджових еукаріотичних клітинах. Ферменти, присутні в дріжджах, сприяють протіканню всіх життєвих клітинних функцій, в тому числі процесів дихання, розмноження, побудови органоїдів клітини.

У дріжджевих клітинах діє ряд ферментативних комплексів, з яких головним є зимазний. За допомогою зимази дріжджі зброджують цукор. При цьому дріжджові клітини отримують енергію, необхідну для їх життєдіяльності. За відсутності кисню (в анаеробних умовах) ферменти дріжджів викликають спиртове бродіння цукрів. Це складний

багатоступінчастий процес, який проходить ряд стадій за участю відповідних специфічних ферментів. На останній стадії процесу бродіння цукрів утворюються вуглекислий газ і етиловий спирт, що і забезпечує дозрівання тіста, а значить і отримання хлібних виробів високої якості.

Але необхідність використання різних видів дріжджових препаратів на виробництві, потребує проведення певних досліджень, в ході яких слід виявити їх порівняльні характеристики за такими показниками як виживаність дріжджів, рівень якості, інші.

Мета роботи./Aim. Вивчення якості дріжджів, що використовуються для створення хлібної закваски в умовах виробничого циклу хлібопекарного заводу ПП «Рідна паляниця».

Матеріали та методи./Materials and methods. На даному виробництві використовують сухі дріжджові препарати: «Дріжджі сухі швидкодіючі НЕВАДА» (1) та «Невада-2» (2), «Дріжджі сухі швидкодіючі САФ-ІНСТАН ТЗОЛОТИЙ» (3), «Дріжджі сухі швидкодіючі САФ-ІНСТАНТ ПЛЮС» (4), «Дріжджі сухі активні САФ-ЛЕВЮР» (5) вітчизняного виробництва. Технологія хлібопекарного виробництва вимагає обов'язкового контролю вихідної сировини, в тому числі і дріжджових заквасок.

Контролюють і морфологію, і фізіологічний стан дріжджової культури шляхом приготування і аналізу препаратів "Роздавлена крапля", в яких визначають кількість дріжджових клітин, процентний вміст дріжджів, що брунькуються і містять глікоген та волютин. Підрахунок клітин проводять в камерах Горяєва. Кількість дріжджових клітин має становити 90 - 120 млн/мл.

Контролюють також наявність в чистій культурі дріжджів спороутворюючих бактерії, які виявляють методом накопичувальних культур: пробу рідких дріжджів вносять в стерильне сусло і прогривають при 80 °С протягом 10 хв з метою знищення вегетативних форм бактерій, потім пробірки поміщають в термостат при 37 °С на одну добу. Зростання бацил характеризується помутнінням сусла і підтверджується мікроскопіюванням мазків, забарвлених за Грамом.

Результати та обговорення./Results and discussion. Дослідження здійснюється у 2 етапи: після лабораторної ферментації (оживлення закваски) та накопичення клітинної маси для виробничої ферментації. Проводять мікроскопію матеріалу (фарбували з використанням метиленового синього), та висів мікроорганізмів на МПА (м'ясо-пептонний агар) з глюкозою (2 %).

При мікроскопіюванні на препараті спостерігаються великі округлі клітини єдиного морфотипу, що свідчить про чистоту досліджуваної культури, яку використовуватимуть у виробничому процесі. При виявленні ж на зразку контамінуючих мікроорганізмів - невідповідних за морфологією дріжджам (палички, коки тощо) закваска визнається негідною для використання в промисловому процесі.

Мікроскопічний контроль заквасочної культури дає уявлення лише про відносний кількісний вміст мікроорганізмів, але життєздатність дріжджових клітин визначають тільки в ході детальних бактеріологічних досліджень. Тому на наступному етапі організації експериментів проводили висів на МПА з глюкозою (2 %).

Було встановлено, що кількість життєздатних клітин відповідала стандартам для хлібних дріжджових заквасок: не менше $1 \cdot 10^8$ життєздатних клітин у 1 мл закваски, яка попередньо була відібрана з лабораторного ферментатора.

При висіві визначено, що вміст дріжджових клітин становив $(6,1-8,3) \times 10^9$ КУО/мл. (колонієутворюючі одиниці в 1 мл).

Дослідження виживаності промислової культури здійснювали протягом:

- виробничого циклу. При отриманні у лабораторних умовах накопичувальної
- культури для перенесення у робочі ємності здійснювали перевірку на чистоту
- культури та її активність. В усіх випадках було підтверджено чистоту культури, що вказує на ефективність заходів виробничої санітарії.

Дослідження активності культур проводили щотижня. Критерієм активності було підтримання чисельності життєздатних клітин на рівні не менше $1 \cdot 10^8$ КУО/мл. При зниженні чисельності нижче вказаного порогу, здійснювали заміну виробничої культури.

Для різних видів хлібу, що виготовляється заводом використовують різні заквасочні культури: всього 5 видів. Для кожної з них здійснюється поточний контроль. За результатами досліджень чисельності клітин у заквасці було встановлено, що найбільш витривалою була закваска для хлібу «Арнаутський», клітини дріжджів якої підтримували чисельність на рівні понад $1 \cdot 10^9$ КУО/мл протягом 4 тижнів. Для інших заквасок заміну промислової культури здійснювали протягом 2-3 тижнів. Закваска № 1 підтримувала кількість клітин не менше $1 \cdot 10^8$ КУО/мл найменше - протягом 11 діб; закваски № 2 і 3 - протягом 21 доби. Закваска № 4 є найбільш витривалою (про що зазначено вище) - її виживаність тривала 32 доби. Закваска № 5 підтримувала необхідну кількість клітин протягом 24 діб. Після вказаних термінів кількість клітин у всіх заквасках знижувалася до рівня $1 \cdot 10^7$ КУО/мл та нижче, що вказувало на необхідність заміни дріжджової закваски для виробництва хлібної продукції.

Висновки./Conclusions. Таким чином, в ході виконання даної роботи підтверджена необхідність проведення контрольних заходів в умовах виробничого циклу хлібопекарного підприємства.

Мікроскопічний контроль є обов'язковим етапом вивчення якості виробництва.

Всього за період експериментальної роботи було проаналізовано 150 зразків дріжджів для підготовки заквасок. Для цього проведено мікроскопічне дослідження, яке свідчить про чистоту досліджуваної дріжджової культури.

Показано, що найбільша виживаність клітин була у заквасці № 4, яка потребувала оновлення через 32 доби від оживлення культури. Найменш витривалою була культура дріжджів з закваски № 1, яка підтримувала життєздатність протягом 11 діб.

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА БІОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ОКОЛ. М. ЗІНЬКОВА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)

Іщенко Володимир Іванович,

к.п.н., доцент

Циган Олена Володимирівна,

магістрантка

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Вступ. Однією зі складових концепції сталого розвитку суспільства є стратегія оптимізації використання та збереження ресурсів лікарських рослин. Виснаження природних фіторесурсів зумовлюється негативним антропогенним впливом, який супроводжується істотним видовим збідненням основних флорокомплексів, безпосереднім руйнуванням екоценотопних ніш, трансформацією рослинності заплав річок, розорюванням степових ділянок та вирубуванням чагарникових заростей, суцільним знищенням лісів тощо. Тому виявлення сировинних резервів та оцінка фіторесурсів, розробка наукового обґрунтування їх невиснажливого використання мають загальнонаціональне значення. Спеціальні дослідження щодо вивчення біології та екології лікарських рослин околиць міста Зінькова Полтавської області не здійснювалися, що і обумовило актуальність проведення наукових розвідок.

Мета дослідження – з'ясування видового складу та біоморфологічних особливостей лікарських рослин околиць м. Зінькова Полтавської області.

Матеріали та методи. Здійснено інвентаризацію видового складу лікарських рослин за результатами аналізу літературних джерел, вивчення гербарних матеріалів, а також за власними оригінальними дослідженнями, проведеними впродовж 2020–2022 рр. на території окол. м. Зінькова Полтавської області в місцях із природним рослинним покривом.

Результати та обговорення. Систематична структура флори є

розподілом видів між систематичними категоріями вищого рангу. Основними її показниками є співвідношення між різними групами вищих рослин [1].

На обстежених територіях околиць м. Зінькова Полтавської області нами виявлено 103 види лікарських рослин, які належать до 41 родини і 91 роду. Усі виявлені види належать до відділу Покритонасінні (*Magnoliophyta*). Серед них переважають дводольні (96%), над однодольними (4%) видами.

Основну частину флористичного складу досліджених фітоценозів займають провідні за кількістю роди і види родин, які визначають характер флори регіону.

За результатами проведених оригінальних досліджень найбільш чисельними виявилися такі родини: Айстрові (*Asteraceae*) (15 видів), Розові (*Rosaceae*) (12), Бобові (*Fabaceae*) (8), Губоцвіті (*Lamiaceae*) (5), Капустяні (*Brassicaceae*) (5), Подорожникові (*Plantaginaceae*) (5), Зонтичні (*Apiaceae*) (5), Гвоздичні (*Caryophyllaceae*) (5), Жовтецеві (*Ranunculaceae*) (4), Шорстколисті (*Boraginaceae*) (3), Березові (*Betulaceae*) (3). Решта родин: Ароїдні (*Araceae*), Адоксові (*Adoxaceae*), Берізкові (*Convolvulaceae*), Букові (*Fagaceae*), Бруслинові (*Celastraceae*), Вовчкові (*Orobanchaceae*), В'язові (*Ulmaceae*), Геранієві (*Geraniaceae*), Дзвоникові (*Campanulaceae*), Звіробійні (*Hypericaceae*), Злакові (*Poaceae*), Первоцвіті (*Primulaceae*), Ранникові (*Scrophulariaceae*), Кропивові (*Urticaceae*), Лататтеві (*Nymphaeaceae*), Лілійні (*Liliaceae*), Липові (*Tiliaceae*), Мальвові (*Malvaceae*), Плакунові (*Lythraceae*), Жимолостеві (*Caprifoliaceae*), Гречкові (*Polygonaceae*), Лепехові (*Acoraceae*), Макові (*Papaveraceae*), Вербові (*Salicaceae*), Пасльонові (*Solanaceae*), Рогозові (*Typhaceae*), Сапіндові (*Sapindaceae*), Фіалкові (*Violaceae*), Хвилівникові (*Aristolochiaceae*), Холодкові (*Asparagaceae*) містять по 1–2 види.

Результати досліджень засвідчують, що найчисельніше представленими серед виявлених лікарських рослин є роди *Ranunculus*, *Potentilla* (по 3 види відповідно), *Melilotus*, *Campanula*, *Stellaria*, *Erigeron*, *Plantago*, *Artemisia*, *Trifolium* (по 2 види), усі інші роди репрезентовані одним видом.

До важливих показників будь-якого фітоценозу належать

біоморфологічні характеристики рослин. Вони визначаються представленістю життєвих форм і в цілому входять до постійних характеристик будь-якої флори [3].

Дослідження біоморфологічних особливостей лікарських рослин уможливають визначити приналежність видів до тієї чи іншої систематичної групи; встановити залежність росту і розвитку рослин від екологічних факторів; з'ясувати народногосподарське значення цих рослин [3].

За тривалістю життєвого циклу провідну роль серед лікарських рослин відіграють трав'яні багаторічники, що складають 73,8 % загальної кількості всіх виявлених нами видів на даній території. Ці види формують основу травостою, є переважаючими в основі ядра флори лучних фітоценозів окол. м. Зінькова Полтавської області та відображають пристосування рослин досліджуваної місцевості до антропогенного навантаження. Друге місце займають деревні рослини – 16,5 %, однорічні представники складають 7,8 %, чагарнички і напівчагарники – 1,9 %.

За типом вегетації у практиці стосовно лучних та лісових фітоценозів найчастіше виділяються групи літньо-зелених, зимово-зелених, ефемерів та ефемероїдів [3]. За нашими спостереженнями, на досліджуваній території зростає переважна більшість літньо-зелених видів, які, переважно, утворюють основну різноманітність пасовищних і сіножатних лучних угідь, трав'яний ярус у широколистяному лісі. Також, ці рослини, є визначальними у формуванні видового складу, структури, продуктивності та якості кормових угідь, що є важливими для даної території.

Особливу групу рослин серед досліджуваної флори лісових фітоценозів околиць м. Зінькова Полтавської області займають ефемероїди, що представлені трьома видами *Ficaria verna* L., *Scilla siberica* Haw. та *Gagea lutea* (L.) Ker.-Gawl., що є незначною кількістю для даної місцевості, але це обумовлено впливом антропогенних чинників.

Згідно класифікації життєвих форм К. Раункієра проведено біоморфологічний аналіз флори, в основу якого покладені адаптивні ознаки,

пов'язані з поведінкою рослин у несприятливий період, відношення виду до пере зимування та розміщення бруньки відновлення відносно земної поверхні. За результатами досліджень було встановлено, що у складі фітоценозів околиць м. Зінькова Полтавської області, згідно даної класифікації, переважають гемікриптофіти, що налічують 50 видів (48,5%).

Друге, за чисельністю, місце посідають криптофіти – 26 видів, що складають 25,2 % від загальної кількості видів лікарських рослин досліджуваної території. Наступну позицію займають фанерофіти – 17 видів (16,5 %). Дещо менше представлена група терофітів – 8 видів (7,8 %). Хамефіти є досить незначною групою та на території досліджуваних фітоценозів вони представлені лише 2 видами [3], що складає 2 %, від загальної кількості рослин.

Визначення головних біоморфологічних особливостей (характеристика квіток, типів суцвіть, плодів, живлення) лікарських рослин, проводилося під час оригінальних досліджень, а також за різними джерелами [2, 3, 4]. Важливу роль відіграє також тип листкорозміщення та морфологічні особливості листових пластинок, оскільки саме листя забезпечує основною мірою здійснення фотосинтезу [5].

Отримані результати щодо біоморфології виявлених рослин свідчать про переважання у більшості представників жовтих або білих дрібних (по 31 виду відповідно) квіток, дещо менше репрезентованими є рожеві (14 видів), зелені (6 видів), інші (фіолетові, лілові, біло-рожеві, коричневі, світло бузкові, золотисті, синьо-фіолетові, світло-бурі, червоні, бурі, пурпурові, світло-блакитні, зелено-жовті, жовто-коричневі) представлені 1–3 видами. Квіти зібрані у суцвіття, серед яких переважає китиця (16 видів), кошик (14 видів), зонтик (13 видів), волоть (8 видів), колос (7 видів) та сережка (6 видів). Стосовно типу плоду, то домінують такі як коробочка (26 видів), горішок (25 видів) та сім'янка (21 вид). Листки переважно чергові або супротивні, прості. Стебло у більшості представників прямостояче, без опушення, зеленого кольору. Переважає коренева система стрижневого типу. За типом живлення домінує автотрофний, лише один вид (*Melampyrum*

nemorosum L.) є напівпаразитом і має міксотрофний спосіб живлення.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених флористичних досліджень в окол. м. Зінькова Полтавської області виявлено 103 види лікарських рослин, які належать до 41 родини і 91 роду. Аналіз біоморфологічних особливостей вивчених лікарських рослин показав, що квітки у більшості представників жовті або білі дрібні. Серед суцвіть переважають китиця, кошик та зонтик; плодів – коробочка, горішок та сім'янка; коренева система переважно стрижневого типу; тип живлення – автотрофний.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іакубенко ВІе. Systematyczna struktura flory przyrodnykh fitotsenoziv Lisostepu Ukrainy. *Naukovyi visnyk NAU*. 2005; 83:169–77.
2. Байрак О. М. Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини. Полтава : Верстка, 1997. 163 с.
3. Екофлора України / відп. ред. Я.П. Дідух. К. : Фітосоціоцентр. Т. 1. 2000. 584 с.; Т. 2. 480 с.; Т. 3. 496 с.
4. Луговые травянистые растения. Биология и охрана: Справочник / И. А. Губанов, К. В. Киселев, В. С. Новиков и др. М. : Агропромиздат, 1990. 183 с.
5. Морозюк С. С. Трав'янисті рослини. К.: Радянська школа, 1986. 160 с.

ОРНІТОФАУНА ВОДНО-БОЛОТНОГО КОМПЛЕКСУ НПП «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ»

Крилівська Дар'я Олександрівна
магістрантка 2 курсу
факультету природничих наук та менеджменту
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Більша частина Лівобережного Лісостепу України на сьогодні зайнята сільськогосподарськими угіддями, залишилася лише незначна територія, яка не зазнала атропогенних змін та є важливою для проживання птахів водно-болотного комплексу. Вона має багатогранне значення, крім того, що тут розміщені гніздування птахів та місця масового літнього линяння територія є трофічним ресурсом поповнення енергетичних запасів, необхідних для подальшого розмноження та зимівлі.

До таких територій належить Національний природний парк «Нижняосульський» як природоохоронна, рекреаційна, культурно-освітня, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, де створено умови збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. До складу НПП входять ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами, необхідними для існування птахів водно-болотного комплексу, які відіграють важливу роль у функціонуванні екосистем водойм, оскільки птахи харчуються водними рослинами та тваринами та в процесі життєдіяльності збагачують водне середовище біогенними речовинами, які необхідні для життєдіяльності фіто- і зоопланктону, вищої водної рослинності, що підвищує біологічну продуктивність водойм. Ця група птахів є структурним компонентом екосистем водойм і має широке господарське значення.

В умовах сучасної динаміки, функціонування водно-болотної екосистеми необхідний постійний моніторинг стану колоніальних гніздових навколоводних та водоплавних птахів НПП «Нижньосульський».

Саме тому **метою** дослідження було з'ясування впливу водо-болотного біотопу на видовий склад, щільність орнітонаселення, видове багатство птахів та їх значення для функціонування орнітокомплексів в умовах водно-болотного комплексу «Нижньосульського».

Особливо цінною є орнітофауна водно-болотних угідь, в межах яких під час прольоту в окремі дні можна облікувати до 35 тис. водоплавних птахів. Чисельними на гніздуванні є лиска *Fulica atra*, а в останні роки Баклан великий *Phalacrocorax carbo*. Із видів занесених до Червоної книги України в період прольоту найчастіше спостерігаються нерозень *Anas strepera*, дупель *Gallinago media*, кроншнеп великий *Numenius arquata*, скопа *Pandion haliaetus*, гуска білолоба мала *Anser erythropus*, гніздяться Шуліка чорний *Milvus migran* та орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla*. У ході дослідження було встановлено видовий склад 24 видів орнітофауни, які належать до 8 рядів (Лелекоподібні, Журавлеподібні, Гусеподібні, Горобцеподібні, Пеліканодібні, Пірникозоподібні, Сивкоподібні, Соколоподібні) та 10 родин (*Phalacrocoracidae*, *Anatidae*, *Ardeidae*, *Threskiornithidae*, *Laridae*, *Accipitridae*, *Podicipedidae*, *Pelecanidae*, *Paradoxornithidae*, *Rallidae*) та статус птахів водно-болотного комплексу. Досліджено, що більшість – 17 видів мають перелітний, 15 - гніздовий, 12 – зимуючий та по 2 види осілий, кочовий залітний та 1 вид рідкісний залітний статус перебування на території дослідження. З'ясовано біотоп проживання, в умовах НПП «Нижньосульський» – видів віддають перевагу різнотипним водоймам, видів – місцям на водоймі з багатою водною рослинністю; видів – внутрішнім водоймам, видів – водоймам з лісистими берегами, що заросли вздовж берегів деревами та чагарниками; видів – на полях з посівами озимини поряд з прісними або солонуватими водоймами; видів – плавням, заростям очерету та заплавному лісам; видів – заплави річок; видів – водоймам із водною рослинністю, під час міграцій і зимівлі та інших

трапляється в інших відкритих місцевостях; видів – мілководним з відкритими плесами водойми суходолу.

У більшості (23) видів птахів відмічено статевий диморфізм який проявляється в розмірах, забарвленні, поведінці. У зимовий період у птахів не виражені ознаки статі, їхня статева активність знижена й спрямована на добування їжі. Самці й самки не відрізняються один від одного до початку весни. У двох видів (Чапля сіра, Чапля руда) оздоблювальні пера зношені. Наявність пір'я на череві та боках, які перпендикулярні до шкіри і згинаються на кінцях (повітряна подушка); пір'я густо змащується жиром куприкової залози; форма тіла – обтічна; ноги виконують роль весел, тобто короткі, а між пальцями наявні перетинки; шия довга; дзьоб із кігтикком попереду, здатним щипати траву та цідилкою по боках у вигляді рогових зубчиків, а на дзьобі дотикові тільця. Особливості голінастих птахів (чаплі, лелеки): довга шия, ноги дають можливість швидко догнати здобич, легко заходити у воду, а також забезпечують широкий огляд території; дзьоб довгий із гострим кінцем; крила широкі та довгі, що забезпечує планування у повітрі; хижакі, що живляться дрібними ссавцями, плазунами, земноводними, рибами.

Отже, проведені дослідження дозволяють здійснити ревізію складу орнітофауни НПП, встановити сучасні тенденції в зміні орнітофауни та з'ясувати їх причини, виявити закономірності просторово-часової динаміки населення птахів НПП «Нижньосульський».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ардамацкая Т. Б. Изменение орнитофауны лесостепных участков Черноморского заповедника в связи с антропогенными факторами / Т. Б. Ардамацкая // Проблемы охраны генофонда и управления экосистемами в заповедниках степной и пустынной зон : тезисы докладов Всесоюзного совещания, (Аскания-Нова, 21—25 мая 1984 г.). – М., 1984. – С. 69– 72.

2. Костюшин В. А., Фесенко Г. В. Основні завдання орнітологічних досліджень в урболандшафтах України // Урбанізація як фактор змін

біогеоценотичного покриву. – Львів, 1994. – С. 39-40.

3. Фесенко Г. В. Анований список українських наукових назв птахів України (з характеристикою статусу видів) / Г. В. Фесенко, А. А. Бокотей. – К. ; Львів, 2007. – 111 с.

4. Фесенко Г. В. Птахи фауни України: польовий визначник / Г. В. Фесенко, А. А. Бокотей. – К. : Новий друк, 2002. – 416 с.

МЕТОДИ ПЕРЕВІРКИ ОРГАНІЗМУ НА НАЯВНІСТЬ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Наливайко Наталія Володимирівна,

Доцент, кандидат біологічних наук

Микуш Мар'яна Іванівна,

Сенів Христина Іванівна

студенти

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ./Introduction.

Кількість осіб, які класифікуються як наркозалежні, щорічно зростає у пропорції до загальної кількості населення планети. В Україні протягом останніх п'яти років теж спостерігається поступове зростання наркоманії. За даними Управління ООН з наркотиків і злочинності, у світі близько 5% дорослого населення, або приблизно 250 млн осіб у віці від 15 до 64 років, щонайменше один раз вживали наркотики [1]. Через присутність деяких наркотичних речовин у лікарських засобах з'явилась потреба у нових методах їх дослідження в організмі. Тестування на наркотики може виявити не тільки вихідні речовини, але й метаболіти у користувача. Їх можна виявити в різних біологічних рідинах, таких як кров, сеча, слина, піт і волосся.

Ціль роботи./Aim.

Визначити сучасні методи індексації наркотичних речовин в організмі за допомогою різноманітних методів.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Спочатку слід зазначити, що таке психоактивні речовини та як їх класифікують. Психоактивні речовини (ПАР) — загальне поняття, що об'єднує такі категорії, як наркотичні засоби, психотропні речовини, що спричиняють звикання або залежність за умов регулярного вживання [2].

До психоактивних речовин належать алкоголь, наркотичні речовини, окремі лікарські та інші засоби. Ці речовини можна вживати у різний спосіб,

зокрема через куріння, ковтання, нюхання, внутрішньовенне та внутрішньом'язове введення.

Загалом ми можемо поділити їх на: опіоїди, снодійно-седативні речовини, стимулятори, інгалянти, галюциногени, канабіноїди [3].

Залежність від психоактивних речовин (наркотиків) — це хронічне захворювання, що проявляється в непереборному бажанні вживати наркотичні речовини, незважаючи на негативні соціально-медичні наслідки[2].

Відповідно до сучасних досліджень, залежність від ПАР є захворюванням центральної нервової системи: біохімія в активних центрах (рецепторах) мозку змінюється так, що потреба в наркотичних речовинах стає біологічно зумовленою і дуже сильною. Оскільки вживання наркотиків може призводити до змін у мозку, залежність розглядають як хронічне захворювання, а не брак волі чи прояв поганого характеру.

Наркозалежність вважають рецидивним захворюванням — люди, які лікуються від розладів, пов'язаних з уживанням наркотиків, або пройшли таке лікування, мають підвищений ризик повернутися до вживання ПАР навіть після кількох років відмови.

Вживання наркотиків впливає передусім на три складові мозку:

Базальні ганглії відіграють важливу роль у формуванні мотивації, зокрема приємних ефектів від такої діяльності, а також беруть участь у формуванні звичок і щоденної поведінки. Ці ділянки утворюють ключовий вузол, що називається «ланцюгом винагороди» мозку. Наркотики надмірно активують цей ланцюг — зумовлюють ейфорію, але внаслідок багаторазової дії ПАР організм пристосовується до їхньої присутності, чутливість базальних ядер зменшується. Таким чином, людина втрачає здатність відчувати задоволення від іншої діяльності крім вживання наркотиків.

Розширена мигдалина відповідає за стресові відчуття, такі як дратівливість і неспокій, що є характерними для синдрому відміни (коли людина різко перестає вживати наркотичні речовини). За тривалого вживання наркотичних речовин людина продовжує це робити, щоб отримати тимчасове

полегшення від почуття дискомфорту, а не заради задоволення. Тобто вживання ПАР відбувається не для отримання насолоди, а щоби «привести себе у нормальний стан».

Префронтальна кора відповідає за здатність мислити, планувати, розв'язувати проблеми, приймати рішення і контролювати свої імпульси. Ця частина мозку дозріває останньою, тому підлітки найбільш уразливі до наркотичних речовин[4].

Методи дослідження:

1. Рідинна хроматографія з діодним матричним детектуванням була використана для розробки методу одночасного визначення морфіну, кодеїну, 6-ацетилморфіну, кокаїну, бензоїлекгоніну, кокаєтилену, метадону та його метаболіту, 2-етіліден-1,5-диметилдифенілпіролідін у плазмі. Після твердофазної екстракції проводили хроматографію, використовуючи ацетонітрил-фосфатний буфер рН 6,53 як рухому фазу та елюювання в градієнті режим [5].

2. Екстракція за допомогою мікрохвиль використовується для виділення наркотичних речовин із зразків сечі для одночасного визначення морфіну, кодеїну, 6-ацетилморфіну, кокаїну, кокаєтилену, бензоїлекгоніну, метадону та 2-етіліден-1,5-диметил-3,3-дифенілпіролідін методом високоефективної рідинної хроматографії з діодним детектором [6].

3. Рідинна хромато-мас-спектрометрія використовується для визначення метаболітів героїну, морфіну та 6-моноацетилморфіну і кодеїну у слині. Зразок слини був підготовлений за допомогою екстракції рідина/рідина морфіну, кодеїну та 6-мам сумішшю хлороформу та ізопропанолу (9:1; об'єм/об'єм). Екстракти аналізували методом рідинної хромато-мас-спектрометрії: розділова колонка Waters Spherisorb 5 мкм, ODS2, 4,6 x 100 мм; рухома фаза: ацетат амонію : ацетонітил (80 : 20; об./об.), швидкість потоку рухомої фази 0,3 мл/хв; діапазон виявлення маси: 100-400 м/з.

Регресійний та кореляційний аналіз проводили з рівнем вірогідності 0,05. Концентрації морфіну, кодеїну та 6-мам визначали у зразках слини пацієнтів з

«опіатами» в сечі, ідентифіковані тест-смужками [7].

Результати та обговорення./Results and discussion. У першому досліді, відповідь детектора була лінійною при концентраціях у діапазоні 0,1-10 мкг/мл у плазмі, а коефіцієнти кореляції для восьми досліджуваних препаратів були вищими за 0,99. Середнє відновлення екстракції з плазми коливалося від 60% для БЕГ до 95% для метадону. Точність була прийнятною, з коефіцієнтами варіації від 2,55% до 6,45%. Точність виявилася в задовільних межах (+/- 8,1%). Нарешті, метод було застосовано до 21 зразка плазми після смертельного передозування, отримавши позитивні результати для двох або більше наркотиків [5].

У другому досліді, використані робочі довжини хвилі становили 285 нм для морфіну, кодеїну та 6АМ; 233 нм для кокаїну, кокаетилену та БЕГ; та 292 нм для метадону та EDDP. Рухома фаза представляла собою градієнт ацетонітрилу і фосфатного буфера при рН 6,5. Для визначення найбільш прийнятних умов екстракції щодо рН, розчинника та часу екстракції використовувався повний факторний план.

Встановлені таким чином оптимальні умови забезпечили вихід аналіту від 61% до 109%. Відповідь детектора була лінійною в діапазоні концентрацій препарату 0,1-4,0 мкг/мл (-1) у сечі. Точність і точність протягом і між днями становили менше 8% і 6,5% відповідно [6].

У третьому досліді, калібрування для кожної досліджуваної речовини проводилося в діапазоні концентрацій від 0,1 до 1 мг/л, а коефіцієнт кореляції становив $R^2 > 0,99$.

Ми отримали наступні калібрувальні криві: $y = 385531x + 14584$; $y = 398036x + 31542$; і $y = 524162x - 27105$ для морфіну, кодеїну та 6-мам відповідно. Відновлення для визначення морфіну та кодеїну становило 99%, а для 6-мам – 94%. Межі виявлення та кількісного визначення запропонованого методу становили 0,01 мг/л та 0,05 мг/л відповідно.

Концентрація морфіну в слині споживачів героїну коливалася від 0,54 до 5,82 мг/л, концентрація кодеїну від 0,05 до 5,33, а 6-мам — від 0,01 до 0,68 мг/л.

Була отримана статистично значуща кореляція між концентраціями кодеїну та б-мам [7].

Висновки./Conclusions.

У першому досліді даний метод використовується для визначення наркотичних речовин у плазмі і він є ефективним та простим. У другому досліді метод використовується для визначення наркотичних речовин у сечі.

У третьому досліді запропонований метод HPLC/MS для визначення морфіну, кодеїну та б-мам у слині є точним, простим, дешевим і придатним для рутинного аналізу та моніторингу зловживання героїном.

Завдяки таким методам перевірки, буде набагато легше дослідити наркотичні речовини в організмі. Вони також є дешевшими та швидшими у використанні, тож є багатообіцяючими у майбутньому.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Офіційний сайт запорізької міської ради, 2019
<https://zp.gov.ua/uk/articles/item/5776/narkomaniya-problema-suchasnogo-suspilstva>
2. Офіційний сайт Кам'янської міської ради, 09.08.2021
https://kam.gov.ua/ua/news/pg/90821117848229_p13/
2. Вікіпедія, 2021
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BA>
3. XXXII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії», Переяслав, 2020
http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/82/conference_30-30.11.2020.pdf
4. John Wiley & Sons, Ltd, Інститут юридичної медицини, Служба судової токсикології, Сантьяго-де-Компостела, 2007
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17265433/>
5. П. Фернандес, Л. Моралес, К. Васкес, А. М. Бермехо, М. Дж .

Таберnero, Інститут юридичної медицини, Служба судової токсикології, Медичний факультет, Університет Сантьяго-де-Компостела, 2005 <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16300917/>

6. Весна Мілованович, Біяна Цирич, Ясна Міленкович, Весна Кілібарда, Маріяна Чурчіч, Славіка Вучиніч, Біяна Антонієвич, Agencija za hemikalije Republike Srbije, 2012 .<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22500367/>

ТИПИ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ЛЮДИНИ

Пліш Анастасія Олександрівна

Фаховий молодший бакалавр

Вступ. Виконання певних завдань та видів діяльності здійснюється різними якостями людини та її фізіологічними особливостями та вимагає своєрідного та певного їхнього поєднання. До базових факторів, що впливають на організм людини, належать: психоемоційні навантаження, обсяг інформації, яка є складною для переробки, гіподинамія.

Фізіологічними принципами індивідуальних відмінностей між людьми є генетично детермінована типологічна специфіка вищої нервової діяльності та властивості нервової системи, такі як: сила, рухливість, лабільність, динамічність, врівноваженість процесів гальмування та збудження в корі великих півкуль головного мозку, на основі яких формуються та розвиваються індивідуальні особливості та психіки людини під впливом умов середовища [4].

Якщо говорити про психофізіологічний підхід до вивчення особистості, то можна відзначити, що у вітчизняній психофізіології індивідуальних відмінностей подібні роботи ведуться давно. В сучасних роботах А. Бабенко, Ю. Соколенко [1] та Т. Дегтяренко [2] зазначається, що вивчення типів і властивостей нервової системи, як єдиного цілого, є завданням для фізіології вищої нервової діяльності, а стосовно людини вона набуває важливого значення і для психології, оскільки відкриває шлях до розуміння фізіологічних основ індивідуальних відмінностей між людьми.

За сучасними даними виділяють майже 60 типів ВНД, які зазвичай редукують до чотирьох павлівських типів (сильний врівноважений рухливий характеризується сильними процесами збудження та гальмування з рухливістю, це сприяє адаптованості особистості до умов); сильний врівноважений інертний характеризується сильними процесами збудження та гальмування, проте з поганою рухливістю, для даного типу важко дається переключення від одного

виду діяльності до іншого, що зменшує адаптаційні можливості особистості до змінних умов; сильний неврівноважений тип має сильний процес збудження і слабкий процес гальмування, особистість даного типу стикаючись з проблемними ситуаціями (умовами) має схильність до порушень ВНД; слабкий тип поєднує слабкі процеси збудження та гальмування, що визначає його погані можливості до адаптації (приспосовування) до змінних умов оточення, має схильність до невротичних розладів [4].

Варто зазначити, що монотипи ВНД у особистості не трапляються. Зазвичай відбувається змішання за швидкістю та силою нервових процесів, але серед них можна визначити домінуючий варіант. Для конкретного типу ВНД можна назвати як негативні, і позитивні сторони.

У результаті експериментального дослідження ми здійснили спробу виявлення тип вищої нервової діяльності студентів у взаємозв'язку з психофізіологічними характеристиками умов (рухова активність, тривожність).

Ціль роботи: виявлення частоти типів ВНД і темпераменту у студентів.

Матеріали та методи. У даному дослідженні використовувалися тестові методики визначення темпераменту, типів ВНД і деяких психофізіологічних характеристик студентів (визначення типу ВНД за допомогою швидкості реакцію звуковий подразник) [1; 3].

У дослідженні взяли участь 15 студентів Луцького Педагогічного коледжу віком 16-18 років.

Результати дослідження. були опрацьовані окремо по кожному студенту відповідно до інструкцій використаних методик. У результаті аналізу результатів дослідження також враховувалася статеві приналежність респондентів [3].

Обговорення результатів. За результатами досліджень виявлено, що у вибірці студентів 1 курсу, домінує слабкий тип ВНД (50%), на другому місці - рухливий (25%). Інертний (18,75%) та неврівноважений (6,25) типи становлять у сумі 25% від загальної кількості студентів. У студентів 3 курсу домінує неврівноважений тип ВНД (43,75%), на другому місці знаходиться

слабкий (37,5%), рухливий (12,50%) та інертний (6,25%) типи представлені лише у 18,75% студентів.

Додатково було визначено тип темпераменту респондентів. За нашими даними у 98% респондентів спостерігається збіг типу ВНД та типу темпераменту. Розбіжність у 2% пов'язана з неадекватною самооцінкою за тестовими методиками.

Якщо враховувати статеву приналежність студентів, то у юнаків 1 курсу домінують рухливий та інертний типи ВНД, неврівноважений та слабкий не зустрічаються. У дівчат спостерігається значне переважання слабого типу, на другому місці – рухливий тип. У юнаків 3 курсу, на відміну від 1, домінують рухливий та слабкий типи ВНД, а у дівчат – неврівноважений тип, слабкий і рухливий типи представлені однаково, інертний не зустрічається.

Для студентів та 1 та 3 курсів без урахування статевої приналежності відзначений середній рівень особистісної та реактивної тривожності. Причому у студентів із слабким типом ВНД переважає високий рівень особистісної тривожності.

Висновки. З отриманих даних можна зробити такі висновки:

1. У студентів 1 курсу домінуючим є слабкий тип ВНД, на другому місці рухливий. Серед юнаків домінуючим є рухливий та інертний типи ВНД, слабкий та неврівноважений не зустрічаються. У групі дівчат домінуючим є слабкий тип ВНД, друге місце – рухливий тип.

2. У досліджуваній вибірці студентів 3 курсу домінуючим є неврівноважений тип ВНД. Серед юнаків домінує рухливий та слабкий типи ВНД, неврівноважений тип нечисленний. Для дівчат характерний неврівноважений тип ВНД, інертний тип не зустрічається, слабкий і рухливий типи представлені однаково.

3. Незалежно від статевої приналежності для студентів та 1 та 3 курсів характерний середній рівень особистісної та реактивної тривожності. Високий рівень тривожності належить неврівноваженому та слабкому типу ВНД.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко А., Соколенко Ю. Взаємозв'язок функціонального стану нервової системи та показників лейкоцитарної формули. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 11 (75). С. 702–705.
2. Дегтяренко Т. В. Співставлення основних властивостей нервової системи з показниками нейротизму у студентів-першокурсників. *Актуальні проблеми психології особистості : теорія, досвіт, практика : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 квітня 2022 р.)*. Одеса : ФОП Бєлий А. Є., 2022. С. 106–112.
3. Деделюк Н. Професійна адаптація студентів з різними типами нервової системи в умовах педагогічної практики. *Physical education, sport and health culture in modern society*. 2019. Вип. 4 (48). С. 46–50.
4. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. до лаб. занять з курсу «Фізіологія ВНД». Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : ФОП Петров В. В., 2017. 143 с.

НОРМАТИВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. КРИТЕРІЇ ШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ

Романюк Вікторія Олександрівна
Фаховий молодший бакалавр

Вступ. Шкільна зрілість першокласників є важливим аспектом, який характеризує функціональний стан основних органів і систем і включає в себе дві групи критеріїв: медичні (біологічний вік – темпи прорізування постійних зубів; стани здоров'я перед вступом до школи; захворюваності за попередній рік) та психофізіологічні критерії (психометричний Тест Керна-Йірасика, рівень сформованості мовлення, рівень нервово-психічного розвитку, сформованість шкільних умінь та навичок) [2].

Ціль роботи: дослідити критерії шкільної зрілості першокласників.

Матеріали та методи. Проведено дослідження у двох групах школярів, серед яких 1 групу (10 осіб) склали учні, які не відповідають медичним та психофізіологічним критеріям шкільної зрілості, а 2 групу (10 осіб) – учні, готові до шкільного навчання.

В учнів проведено оцінку вегетативного стану їхнього організму за показниками загальної варіабельності серцевого ритму (AM0, M0, X, SDNN, RMSSD), а також спектрального аналізу щільності потужності коливань ритму серця (HF, LF) за допомогою комп'ютерної електрокардіографічної системи ORTO-expert [1]. Функціональні резерви визначалися з урахуванням динаміки змін параметрів варіабельності серцевого ритму під час проведення ортостатичної проби. Оцінка адаптаційних можливостей організму учнів дана на підставі значень інтегрального показника індексу напруги регуляторних систем (IH)[3].

Результати дослідження. Були опрацьовані окремо по кожному учню відповідно до інструкцій використаних методик.

Обговорення результатів. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що у учнів 1 групи визначається високий рівень напруги регуляторних механізмів,

про що свідчить підвищення індексу напруги в 1,8 рази порівняно з учнями 2 групи. Важливо відмітити, що в гімназистів, як 1, так і 2 групи індекс напруги перевищував верхню межу фізіологічної норми для даної вікової групи в 4 та 2,3 рази відповідно.

Встановлено, що висока напруга процесів регуляції відбувається за рахунок збільшення AM0 у 2,3 рази, LF на 29,7%, зменшення X у 1,9рази, SDNN у 1,5 рази, RMSSD у 1,8 рази та HF на 29,7% серед першокласників 1 групи, порівняно з першокласниками 2 групи, що свідчить про усунення вегетативної рівноваги у бік переважання симпатичного відділу нервової системи.

Статистичні дані варіабельності серцевого ритму визначили особливості розподілу дітей досліджуваних груп у залежності від вихідного вегетативного тону. Так, серед першокласників 1 групи, порівняно з першокласниками 2 групи, на 18,4% виявлено більше дітей із симпатикотонією, за рахунок зниження на 15,3% у цій же групі учнів із ваготонією. Вважаємо, що такий шлях реалізації адаптаційних механізмів підвищує «фізіологічну ціну» пристосування до факторів довкілля та сприяє швидкому виснаженню функціональних резервів.

Встановлено, що рівень адаптованості організму дітей залежить від стану резервних можливостей. Так, серед дітей 1 групи в 27% випадків визначалося різке зниження функціональних резервів, у 25,4% дітей – виражене зниження функціональних резервів за рахунок зменшення в цій групі до 1,3% першокласників з достатніми функціональними резервами та до 5,5% учнів з функціональними резервами, що характеризуються мінімальною напругою регуляторних систем.

Серед першокласників 2 групи у 28,7% дітей виявлено виражено знижені, а у 28,4% учнів – знижені функціональні резерви, але кількість дітей, порівняно з першокласниками 1 групи, з різким зниженням функціональних резервів була на 11,6% менше, а з достатніми функціональними можливостями, навпаки, на 9,1% більше.

Висновки. З отриманих даних можна зробити такі висновки:

Визначено, що серед першокласників¹ групи, порівняно з першокласниками² групи, відзначалося зниження на 14,2% та 12,1% учнів із задовільною адаптацією та напруженою адаптаційних механізмів, 7,3% учнів з незадовільними адаптаційними можливостями та на 11,6% зі зривом адаптації.

Таким чином, встановлено, що для дітей, у яких функціональний стан органів не відповідає медичним та психофізіологічним критеріям шкільної зрілості, у порівнянні з дітьми, готовими до систематичного навчання, характерно переважання симпатичного відділу вегетативної нервової системи, різке та виражене зниження функціональних резервів, незадовільні адаптаційні можливості та зрив адаптації, що може слугувати фактором ризику розвитку відхилень стан здоров'я та зниження загальної успішності першокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичук І. Дослідження рівня фізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. 2017. Вип. 15. С. 69–73.
2. Гогіна Т. І.; Ільницька Л. В. Характеристика фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, які займаються плаванням в позаурочний час (секції). Наукові конференції Харківської державної академії фізичної культури. 2017. С. 26–28.
3. Петришин Ю., Дацків П. Показники рівня фізичної підготовленості учнів шкільного віку. Спортивна наука України. 2016. Вип. 1. С. 3–7.

ВИДОВИЙ СКЛАД ЕНТОМОФАУНИ САДІВ ЗАКАРПАТТЯ

Савіна Олена Іванівна,

д.с.-г.н., професор

Глюдзик-Шемота Маргарита Юріївна,

к.с.-г.н.

Салька Олександр Юрійович,

Дудкін Дмитро Олександрович,

Желтвай Павло Федорович,

аспіранти

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вступ. Проблема захисту плодового саду в умовах Західної України ставить перед ентомологами складну задачу розробки дійових заходів ефективної регуляції шкідливої діяльності комах. В цій площині пріоритетним є всебічний та глибокий аналіз видового складу комах, трофічно зв'язаних з культурою яблуні, абрикоса, фундука та оцінка чисельності окремих видів, виявлення найбільш вразливих стадій шкідників. Це дозволить підібрати оптимальний метод зниження шкідливої діяльності найчисельніших фітофагів саду і знизити втрати врожаю.

Метою досліджень було виявлення видового складу і встановлення динаміки чисельності основних шкідників у яблуневому саду, уточнення біологічних особливостей розвитку домінуючих видів шкідників, оцінка впливу основних абіотичних, біотичних чинників на динаміку чисельності шкідників саду і на цій основі удосконалення системи заходів щодо захисту інтенсивних насаджень яблуні в умовах низинної підзони Закарпатської області.

Матеріали і методи. Моніторинг шкідливої діяльності комах, трофічно зв'язаних з культурою яблуні проводився нами упродовж 2017-2022 років на присадибних і промислових (фермерських) яблуневих насадженнях різного віку і породного складу в населених пунктах Берегівщини та Ужгородщини.

Обирали для обліку і біометричних вимірювань по 10 дерев кожного сорту, позначали їх жовтими стрічками. Для проведення досліджень використовували загальноприйняті методики (Omeliuta, 1986; Dolia et al., 2004). Дисперсійний аналіз одержаних результатів проводили за методикою Б. О. Доспехова (Dosphehov, 1985).

Результати і обговорення. У результаті обстежень промислових плодкових садів і плодкових дерев на присадибних ділянках нами виявлено 37 видів комах з рядів Homoptera, Coleoptera, Hymenoptera, Lepidoptera, які суттєво шкодять культурі яблуні. Серед них відмічені шкідники асимілюючої тканини листків, квіткових та листкових бруньок, квіток, плодів, стовбура та гілок і кореневої системи.

Листогризучі шкідники: непарний шовкопряд (*Zerponfuc dispar* L.), золотогоуз (*Euproctis chrysorrhoea* L.), яблунева міль (*Hyponomeuta malinellus* Zell.), плодова горностаєвая міль (*Hyponomeuta padellus* L.), білан жилкуватий (*Aporia crataegi* L.), пильщик яблуневий (*Hapllocampa tesiudinea* Klug.) вікової вибірковості при заселенні садів не виявляють.

Поряд з цим, кільчастий коконопряд (*Malacosoma neustria* L.) заселяє переважно середньовікові яблуневі сади. В молодих яблуневих насадженнях цей вид відмічався нами лише спорадично.

В той же час, попелиця зелена яблунева (*Aphis pomi* Deg.) віддає перевагу при заселенні молодим яблуневим садам у 2022 році, а у середньовікових і, тим більше у старовікових зустрічається значно рідше. Загальною особливістю ентомокомплексу шкідників культури яблуні є те, що його ядро складають широкі поліфаги.

Класифікація шкідників плодкових культур ряду рівнокрилі (Homoptera) наведено на рис.1. У цій групі виділено найбільш шкодо чинні шкідники

розової цикадки, яблуневої листоблішки, зеленої, червоноголової, сливової обпиленої попелиць, кров'яна попелиця та різні види щитівок, які наносили значну шкоду садам Закарпаття у 2022 році.

Рис. 1. Класифікація шкідників плодів культур ряду рівнокрилі (Homoptera)

Класифікація шкідників плодів культур ряду лускокрилі, або метелики (*Lepidoptera*) наведена на рис.2. У цій групі слід звернути особливу увагу на такі шкідники, як яблунева склівка, яблунева горностаєва міль, яблунева та сливова плодожерки, американський білий метелик та золотогузка, які прогресували у садах цього року.

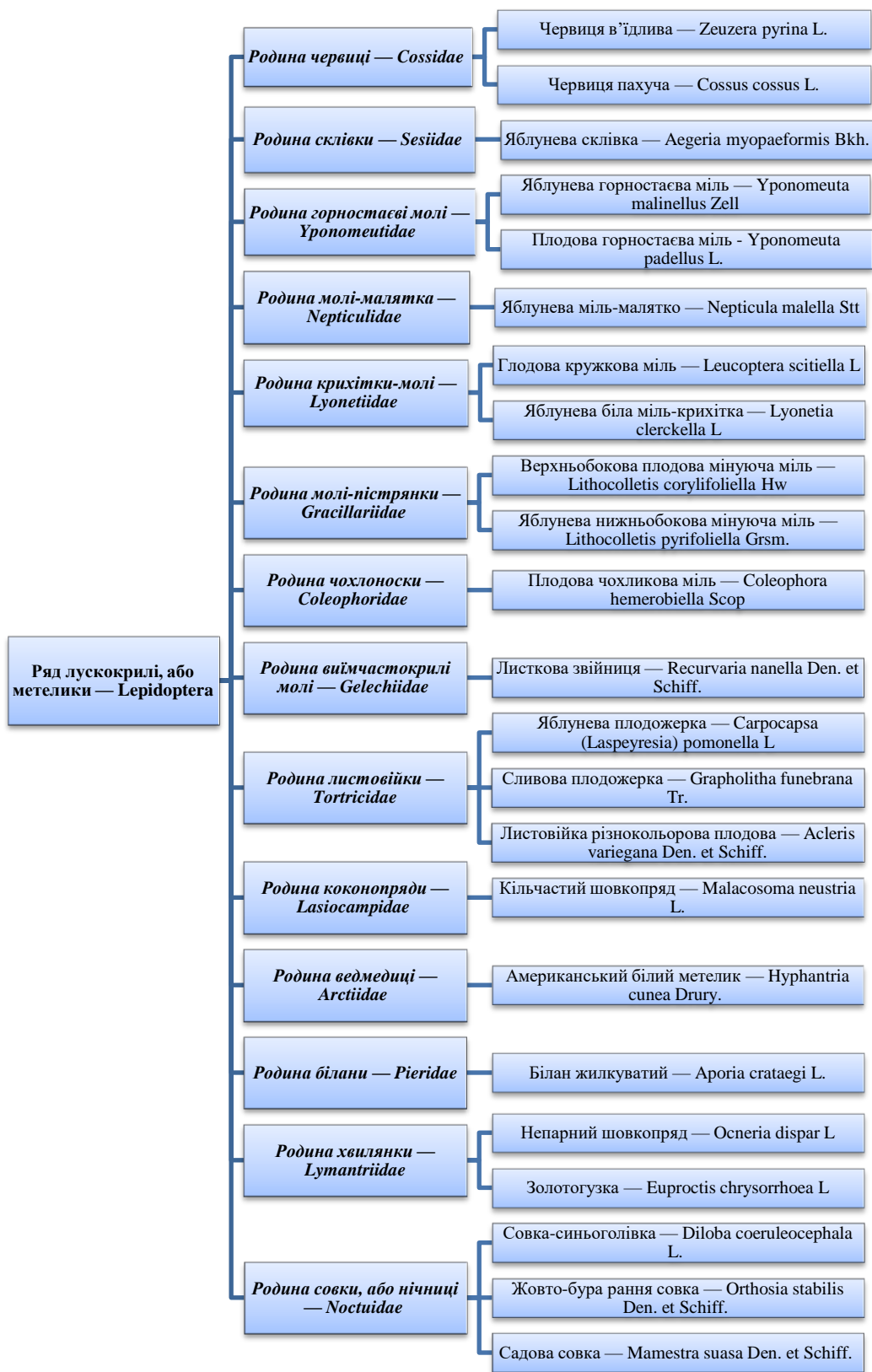

Рис. 2. Класифікація шкідників плодів культур ряду лускокрилі, або метелики (*Lepidoptera*)

Класифікація шкідників плодкових культур ряду твердокрилі (*Coleoptera*) наведена на рис. 3. Слід відмітити найбільш шкодо чинні цієї групи букарка, казарка, трубкокрути різних видів, яблуневий квіткоїд та плодвий заболонник.

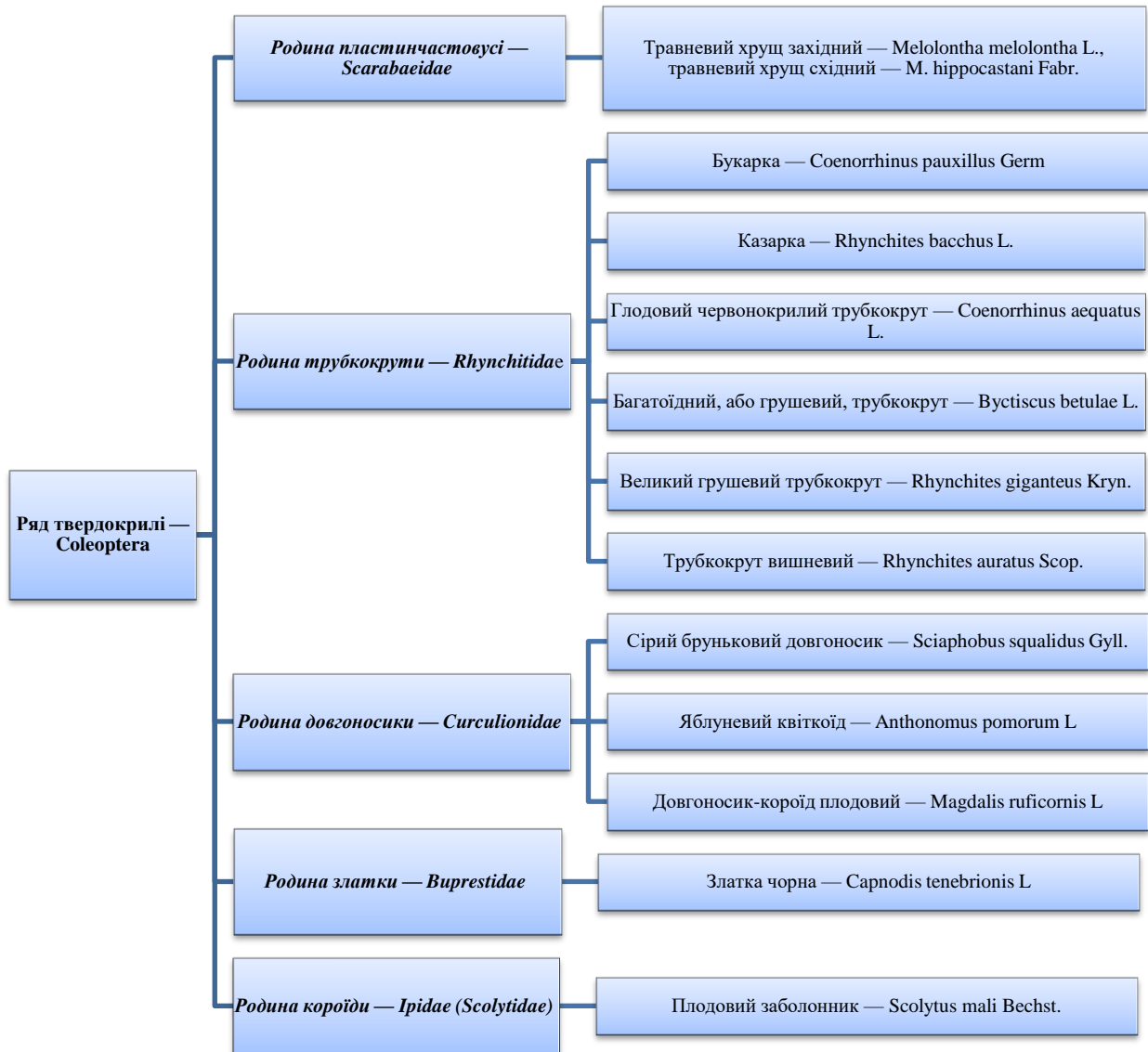

Рис. 3. Класифікація шкідників плодкових культур ряду твердокрилі (*Coleoptera*)

Плодовим насадженням Закарпатської області завдають шкоди різноманітні шкідники: листогризучі, сисні, шкідники генеративних органів, які у разі масового розмноження здатні значно пошкоджувати дерева, призводячи до втрат урожаю та зниження його якості. Листогризучі шкідники найбільшої

шкоди завдають у весняний період, різні види листокруток, золотозуб, шовкопряди, яблунева горностаєва міль. Значної шкоди плодовим насадженням області можуть спричинити у разі не проведення захисних заходів шкідники генеративних органів: різні види плодожерок, яблуневий квіткоїд, бронзівка волохата та яблуневий пильщик (рис.4).

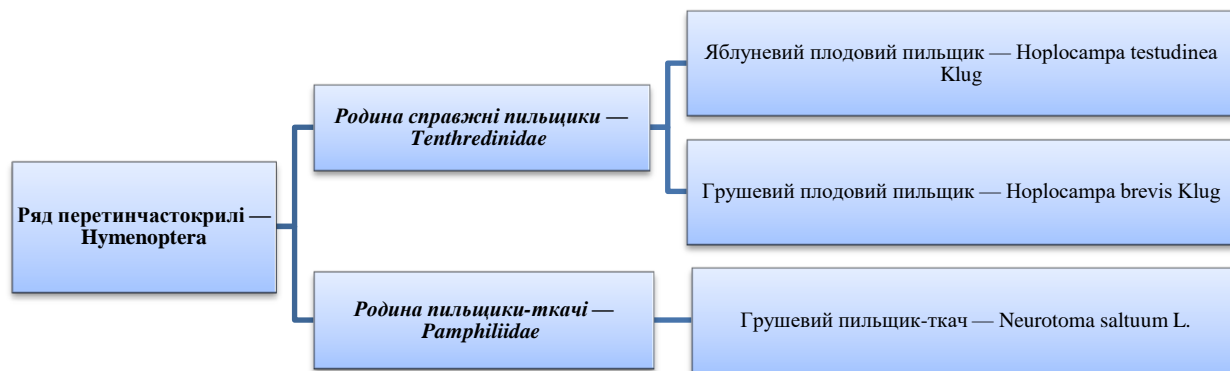

Рис. 4. Класифікація шкідників плодів культур ряду перетинчастокрилі (Hymenoptera)

За даними вчених (С.П. Іванюта, 2020) потепління клімату може мати значний вплив на комах-фітофагів, які розвиваються більш ніж в одному поколінні протягом року. Середнє підвищення температури викликає більш швидкий розвиток і може впливати на збільшення кількості особин цих видів та їх агресивність і масовість.

За нашими спостереженнями в умовах стабільного потепління шкідливий комплекс еколого-економічних домінантів зменшився до 5-7 видів комах-фітофагів (до 2005 р. – 13-16 видів), чисельність видів має тенденцію до зменшення, але які залишаються стають більш агресивнішими і масовими. В умовах садівничої зони Закарпаття періодичність активності комах в навколишньому середовищі особливо відмітна. За даними багатьох дослідників температура особливо важлива як фактор, який обмежує активність комах. Зміни середньої температури повітря впливають на зміни фенології комах. Це один з чітких проявів глобального потепління при спостереженні садів яблуні і груші. Більш рання поява деяких видів комах навесні і їх більш тривала

активність є найбільш характерними симптомами глобального потепління.

Серед найбільш шкочинних у 2022 році у Закарпатській області були волохата оленка, різні види попелиць та плодожерки. Важливим фактором зменшення чисельності шкідників є технологічний фактор тривалої монокультури у інтенсивних садах із строгим контролем розвитку шкідників і хвороб. На старих масивах відмічено ряд шкідників, які потенційно можуть загрожувати продуктивності молодих садів.

Особливо шкочинний яблуневий квіткоїд у роки з холодною весною, коли період бутонізації триває понад 20 діб і жуки встигають відкласти значну кількість яєць. Шкідник також небезпечний у роки зі слабким цвітінням.

Яблуневий пильщик пошкоджує плоди яблуні до відродження гусениць яблуневої плодожерки. Плоди, міновані личинками молодших віків, зазвичай не опадають, а пошкодження зарубцьовуються і розростаються разом з плодом у вигляді пояса з окорковілої тканини. Пошкодження плодів личинками пильщика старших віків відрізняються від пошкоджень яблуневої плодожерки тим, що вхідні отвори залишаються відкритими і з них витікає іржава рідина. У роки масового розмноження яблуневого плодового пильщика спостерігається значне зниження врожаю або його втрата при слабкому цвітінні яблуні.

Відродження гусениць розанової листокрутки в 2020 році проходило за умов нестійкої в температурному режимі, сухої, а потім дощової, прохолодної погоди, що стримувало їх інтенсивний розвиток. При осінніх обстеженнях виявлено заселення із середньою чисельністю 1,1 кладок яєць на 2 п. м. гілки. У 2021 році розанова листокрутка становила загрозу плодовим насадженням, за посушливої погоди 2022 року відчутної шкоди не завдала.

Висновки. Видовий склад комах яблуні у господарствах промислового та фермерського значення низинної підзони Закарпаття представлено багатьма видами, серед яких лускокрилих – 35 представників, твердокрилих 12 та трипсів 8 видів. Фауна комах сильно змінюється як кількісно, так і за видовим складом у зв'язку із рядом факторів. У першу чергу слід віддати належне технологічному забезпеченню, де у промислових садах інтенсивного типу у

деякі роки зовсім відсутні шкідники, бо їх поява ретельно контролюється. Важливим фактором за останні роки є стресові погодні умови, відсутність вологи за весняно-літній період і сильне перезволоження за осінньо-зимовий період. У подальшому слід особливу увагу звертати на ведення садівництва на органічно чистій основі з метою збереження довкілля та хижої ентомофауни, що контролює розвиток шкідників садів поширених культур.

БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛУЧНИХ РОСЛИН ОКОЛ. С. ПІСКИ-УДАЙСЬКІ ЛУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)

Ханнанова Олеся Равілівна,

к.б.н., доцент

Бондаренко Віталіна Олександрівна,

студентка

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Вступ. Вивчення сучасного стану лучних фітоценозів на сьогодні є актуальним питанням, оскільки відбувається посилений антропогенний вплив, що призводить до зниження рівня біорізноманітності. Відбувається ущільнення лучних ґрунтів, їх ерозія, вивітрювання та зниження аерації.

Лучна рослинність є основою для життєдіяльності зоо- та мікробоценозів, тому зменшення кількості представників флори призведе до зникнення залежних ценозів.

Лучні рослини є цінними кормовими, лікарськими та медоносними ресурсами, серед яких чимало соцологічних видів. Окрім того, лучні угруповання виконують важливі екологічні функції, зокрема, протиерозійну, водорегуляційну, протипаводкову та багато інших.

Мета дослідження – з'ясування біолого-екологічних особливостей рослин заплавних лук околиць с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області.

Матеріали та методи. Здійснено інвентаризацію видового складу лучних рослин та проведено аналіз біолого-екологічних особливостей за результатами опрацювання літературних джерел, а також за власними оригінальними дослідженнями, проведеними впродовж 2021–2022 рр. на території околиць с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області в місцях із природним рослинним покривом.

Результати та обговорення. Залежність між рослинами і середовищем досить різноманітна. Насамперед, вона полягає в тому, що саме із довкілля беруться ресурси, необхідні для розвитку рослинного організму. Рослина засвоює з навколишнього середовища потрібні речовини, забезпечується водою з мінеральними сполуками, вуглекислим газом і киснем, сонячною енергією і теплом, які використовує на побудову складних структурних органічних утворень.

Знаючи екологію окремих видів рослин і рослинних угруповань на сінокосах і пасовищах, можна розробляти раціонально обґрунтовану агротехніку луківництва, найоптимальніше організувати використання природних кормових угідь [4].

Середовище, яке оточує рослини, являє собою складний комплекс, який складається зі значної кількості окремих чинників, різноманітність яких в основному зводиться до кліматичних і ґрунтових. До кліматичних факторів, що обумовлюють ріст і розвиток рослин, відносяться волога, тепло і світло.

У здійсненні життєдіяльності рослин, як і інших організмів нашої планети, волозі належить вирішальна роль. Усі прояви життя нерозривно пов'язані з водою, яка виступає і середовищем існування, і життєво необхідним ресурсом. Вода є основним компонентом живих організмів, у середньому вона складає 80–90% маси рослини. Її вміст залежить від віку і типу органу, життєвого стану.

За пристосуванням до різних умов місцезростання і реакції на вологу рослини поділяють на такі основні екологічні типи: гігрофіти, ксерофіти, мезофіти і гідрофіти. Кожна з цих груп характеризується своїми особливостями.

Гігрофіти – рослини дуже зволжених місцезростань із високою вологістю ґрунту і повітря. Ксерофіти пристосовані до життя в умовах постійної або сезонної нестачі вологи. Мезофіти – рослини, що ростуть в умовах середнього зволоження, достатнього для рослин. Гідрофіти – водні рослини, що ростуть в океанах, морях, річках, озерах, для яких вода є не тільки

необхідним екологічним фактором, а й середовищем існування [1, 2, 3].

За результатами проведених флористичних досліджень в окол. с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області виявлено 86 видів лучних рослин, серед яких за відношенням до вологи переважають – мезофіти (67 видів; 77,9 %). Менш представленою є група ксерофітів (12 видів; 14 %). Найменше репрезентованими серед гігроморф є гігомезофіти (5 видів; 5,8 %) та мезоксерофіти (2 види; 2,3 %).

Одним із провідних екологічних абіотичних факторів є світло, яке сприяє утворенню органічної речовини – рослинної біомаси, тобто первинної біологічної продукції, від трансформації і використання якої залежить життя на Землі. Крім того, світло для рослин є формоутворюючим і визначає такі особливості будови як форма росту, структура тканин листка, розміри хлоропластів і їх розташування в клітинах. Режим освітлення також визначає поширення рослинних організмів на планеті. Сонячне випромінювання є основним джерелом енергії для усіх процесів, що відбуваються на Землі.

За відношенням до світла виділяють такі групи рослин: геліофіти можуть нормально розвиватися лише при достатньо яскравому освітленні; сціофіти – не витримують інтенсивного освітлення; тіневитривалі (сціогеліофіти) – мають широку екологічну амплітуду за відношенням до світла [1, 2, 3].

За результатами проведених досліджень встановлено, що серед лучних рослин окол. с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області домінують геліофіти (69 видів; 80,2 %). Незначною кількістю видів представлені сціогеліофіти (13; 15,1 %) та сціофіти (4; 4,7 %).

Необхідні умови існування рослин забезпечуються також за рахунок тепла. Окремі фізіологічні процеси в рослині залежать від температури (фотосинтез, транспірація і т. д.). Біохімічні процеси, що протікають у організмі рослин, також потребують певних теплових умов. Географічний розподіл різних видів рослин пов'язаний із географічним розподілом тепла.

Серед досліджуваних нами лучних рослин за відношенням до температури переважає група холодостійких (74 види; 86 %). Теплолюбних

налічується 11 видів (12,8 %), середньо теплолюбних – 1 (1,2 %).

Значення ґрунту для рослин визначається перш за все тим, що він є опорним субстратом для них, а по-друге, що він забезпечує надходження у рослинний організм необхідних для життя мінеральних речовин і води.

За відношенням до вмісту у ґрунті поживних речовин рослини поділяються на: еутрофи – ростуть на родючих ґрунтах; оліготрофи – на збіднених ґрунтах, із незначною кількістю мінеральних елементів; мезотрофи із середнім вмістом поживних речовин [1, 2, 3].

Серед виявлених лучних рослин в окол. с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області за відношенням до вмісту у субстраті поживних речовин переважають мезотрофи (74 види; 86 %). Менш представленою є група оліготрофів (5 видів; 5,8 %). Найменше репрезентовані нітрофіліи (4 видів; 4,7 %) та еутрофи (3 види; 3,5 %).

Висновки. Таким чином, за результатами проведених флористичних досліджень в окол. с. Піски-Удайські Лубенського району Полтавської області виявлено 86 видів лучних рослин. Аналіз біолого-екологічних особливостей досліджуваних лучних рослин показав, що за відношенням до вологи переважають мезофіти, до світла – геліофіти, до температури – холодостійкі, до вмісту у субстраті поживних речовин – мезотрофи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Екофлора України / відп. ред. Я. П. Дідух. К. : Фітосоціоцентр. Т. 1. 2000. 584 с.
2. Екофлора України / відп. ред. Я. П. Дідух. К. : Фітосоціоцентр. Т. 2. 480 с.
3. Екофлора України / відп. ред. Я. П. Дідух. К. : Фітосоціоцентр. Т. 3. 496 с.
4. Луговые травянистые растения. Биология и охрана: Справочник / И. А. Губанов, К. В. Киселев, В. С. Новиков и др. М. : Агропромиздат, 1990. 183 с.

**ВИДОВИЙ СКЛАД РОДИНИ EUPHORBIACEAE КЛОК.
У ФЛОРИ БУЧАЦЬКОГО (НИНІ ЧОРТКІВСЬКОГО) РАЙОНУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Яворівський Руслан Любомирович,
завідувач лабораторії морфології та систематики рослин – гербарій,
асистент кафедри ботаніки та зоології

Романишин Катерина Юріївна,
магістрантка хіміко-біологічного факультету
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Флористичні дослідження планетарного масштабу у кінцевому рахунку проектуються у площину їх проведення на регіональних рівнях, що дозволяє забезпечити створення найбільш оптимальних умов для збереження раритетної фракції флори певного регіону. Тому аналіз флористичного складу родини *Euphorbiaceae* Клок. у межах Буцацького (нині Чортківського) району Тернопільської області є актуальним за змістом досліджень та має вагомим практичне значення. Родина Молочайні (*Euphorbiaceae* Клок.) – одна із найчисельніших родин у структурі світової флори, до складу якої належать близько 300 родів та 7 500 видів, що поширені космополітно (по всій земній кулі й у різних екологічних умовах), проте, найбільша їх видова різноманітність простежується у тропічних й, частково, позатропічних областях. На території України в умовах її природної флори та зрідка як декоративні чи господарсько цінні поширені представники 6 родів та 63 видів *Euphorbiaceae* (0,84 % загальносвітової чисельності видів родини).

Ціль роботи. Мета досліджень полягала у проведенні комплексного аналізу систематичної структури родини Молочайні у межах досліджуваного регіону, зокрема, ареалів поширення видового різноманіття, аналіз популяцій регіонально рідкісних та червонокнижних видів флори і розробка комплексу практичних рекомендацій щодо оптимізації природокористування на території

району дослідження.

Для реалізації поставленої мети вирішувалися наступні завдання: аналіз фізико-географічних умов досліджуваного регіону щодо сприятливості зростання на його території представників родини Молочайні; проведення детального аналізу головних діагностичних ознак родини *Euphorbiaceae* Клок. та її основних таксонів; складання переліку або анотованого списку видів родини Молочайні, котрі поширені на території району дослідження; виявлення або підтвердження ареалів поширення раритетної фракції *Euphorbiaceae* Клок. та встановлення основних чинників, що викликають чисельне скорочення популяцій червонокнижних й регіонально рідкісних видів досліджуваної флори; розробка комплексу практичних заходів і рекомендацій з метою охорони, збереження й раціонального використання представників родини на території району дослідження.

Матеріали та методи. Для реалізації мети досліджень та вирішення поставлених завдань було використано наступні методи: аналіз літературних джерел, колекцій фондового гербарію лабораторії морфології та систематики рослин кафедри ботаніки та зоології ТНПУ імені Володимира Гнатюка, проведення польових маршрутно-експедиційних та геоботанічних досліджень різнотипових рослинних угруповань з метою підтвердження чи виявлення ареалів поширення представників родини Молочайні у межах району дослідження, збір фотографічного матеріалу та окремих гербарних зразків.

Результати та обговорення. На основі аналізу літературних джерел [1, 3–5], матеріалів фондового гербарію Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акронім TERN*), проведених впродовж 2020–2022 рр. маршрутно-експедиційних і геоботанічних досліджень різнотипових фітоценозів на території Бучацького (Чортківського) району Тернопільської області встановлено чи підтверджено зростання 28 видів родини *Euphorbiaceae* Клок. (44,4 % загальної чисельності у складі флори України), котрі належать до 4 родів. Таким чином, родовий коефіцієнт, тобто середня кількість видів у роді, становить тут 7,0.

Поліморфними родами є переліска (*Mercurialis* L.), який презентований у структурі досліджуваної флори двома видами – п. багаторічною (*M. perennis* L.) і п. яйцеподібною (*M. ovata* Sternb. et Hoppe), та, особливо, рід *Euphorbia* L., котрий представлений тут 24 видами (85,7 % їх загальної чисельності у структурі родини), зокрема, молочасм строкатим (*E. variegata* Sims), м. соняшним (*E. helioscopia* L.), м. прямим (*E. stricta* L.), м. плосколистим (*E. platyphyllos* L.), м. волинським (*E. volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.), м. язичковим (*E. lingulana* Heuff.), м. болотним (*E. palustris* L.), м. гранчастим (*E. angulata* Jacq.), м. Клокова (*E. klokovii* Dubovik), м. напівмохнатим (*E. semivillosa* Prokh.), м. Сегієрівим (*E. seguierana* Neck.), м. дрібненьким (*E. exigua* L.), м. серпоподібним (*E. falcata* L.), м. городнім (*E. peplus* L.), м. мигдалеподібним (*E. amygdaloides* L.), м. сумним (*E. tristis* Bess. ex Vieb.), м. верболистим (*E. salicifolia* Host), м. польовим (*E. agraria* Vieb.), м. глянсуватим (*E. lucida* Waldst. et Kit.), м. кипарисоподібним (*E. cyparissias* L.), м. гострим (*E. esula* L.), м. дністровським (*E. tyraica* Klok. et Artemcz.), м. тонким (*E. subtilis* Prokh. (тонкий) та м. прутоподібним (*E. virgultosa* Klok.).

Всього два роди досліджуваної флори є монотипними, тобто включають лише один вид: секуринєга (*Securinega* Comm. ex Juss.), що представлений с. кущолистою (*S. virgultosa* Klok.) та рицина (*Ricinus* L.), котрий презентує р. звичайна (*R. communis* L.).

У районі дослідження було виявлено зростання одного виду родини *Euphorbiaceae* Клок., котрий занесений до «Червоної книги України. Рослинний світ (2009)» [6, 7] – молочаю волинського (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.). Природоохоронний статус виду у районі дослідження рідкісний. Волино-подільський ендемік. Спорадично у вигляді невеликих за площею й малочисельних (до 10 особин) локальних популяцій, у яких переважають генеративні особини, поширений на трав'яних вапнякових схилах, лучних степах, узліссях та серед заростей чагарників у околицях сіл Стінка, Космарин, Миколаївка та Берем'яни. На території району дослідження охороняється у межах ботанічних пам'яток природи місцевого значення

«Вадівська бучина» (околиці села Стінка) і «Берем'янська наскельно-степова ділянка» (околиці села Берем'яни) та комплексної пам'ятки природи місцевого значення «Космаринська травертинова скеля» (околиці села Космарин), що входять до складу Національного природного парку «Дністровський каньйон».

Окрім того, на досліджуваній території нами було виявлено чи підтверджено ареали зростання 8 регіонально рідкісних видів, зокрема:

1) переліска яйцеподібна (*Mercurialis ovata* Sternb. et Hoppe), яка розсіяно поширена у лісах та серед заростей чагарників, переважно на кам'янистому ґрунті в околицях сіл Осівці, Жизномир, Яблунівка та Костільники. На території району дослідження охороняється у межах ботанічних пам'яток природи місцевого значення «Монастирська ділянка» (околиці с. Жизномир) та «Язловецька діброва» (околиці с. Яблунівка);

2) молочай прямий (*Euphorbia stricta* L.), котрий зрідка зростає у тінистих лісах (популяції нараховують по 4–12 особин) в околицях сіл Переволока, Яблунівка, Сновидів та Стінка. Охороняється у структурі ботанічних пам'яток природи місцевого значення «Язловецька діброва (околиці с. Яблунівка) та «Вадівська бучина» (околиці с. Стінка);

3) молочай Клокова (*E. klokovii* Dubovik), що розсіяно трапляється на галявинах, по узліссях широколистяних лісів, серед заростей чагарників та на степових схилах в околицях сіл Новосілка, Соколів та Берем'яни. Охороняється у структурі ботанічних пам'яток природи місцевого значення «Золотопотіцька дубина» (околиці с. Соколів) та «Берем'янська наскельно-степова ділянка» (околиці с. Берем'яни);

4) молочай Сегієрів (*E. seguierana* Neck.), який розсіяно поширений на пісках, на кам'янистих, переважно вапнякових та крейдових схилах і відслоненнях, по степах та степових схилах в околицях сіл Пилява, Дружба, Яблунівка, Костільники, Золотий Потік, Сновидів та Порохова. На території Бучацького (Чортківського) району охороняється у межах ботанічних пам'яток природи місцевого значення «Язловецька діброва» (околиці с. Яблунівка), «Золотопотіцька березина» (околиці смт. Золотий Потік) та комплексної

пам'ятки природи місцевого значення «Порохівська травертинова скеля» (околиці с. Порохова);

5) молочай сумний (*E. tristis* Bess. ex Vieb.), котрий зрідка зростає на лісових галявинах, узліссях, сухих луках, трав'яних та степових схилах в околицях сіл Возилів, Костільники та Миколаївка. На території району дослідження не охороняється. Тому пропонуємо клопотати перед постійною профільною комісією Золотопотіцької територіальної громади щодо створення заповідного ботанічного урочища місцевого значення в околицях села Миколаївка;

б) молочай глянсуватий (*E. lucida* Waldst. et Kit.), що розсіяно, популяціями чисельністю до 8 осіб трапляється на заплавах луках та серед заростей чагарників в околицях сіл Космарин, Сновидів та Возилів. Охороняється у межах комплексної пам'ятки природи місцевого значення «Космаринська травертинова скеля» (околиці с. Космарин);

7) молочай дністровський (*E. tyraica* Klok. et Artemcz.), який дуже рідко (виявлено 2 популяції чисельністю 19 і 27 особин) поширений на вапнякових кам'янистих схилах в околицях сіл Миколаївка та Берем'яни. На території району дослідження охороняється у структурі ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Берем'янська наскельно-стєпова ділянка» (околиці с. Берем'яни);

8) молочай тонкий (*E. subtilis* Prokh.), котрий зростає зрідка на сухих трав'яних схилах, відслоненнях вапняків та на узліссях в околицях смт. Золотий Потік та сіл Скоморохи і Жнибороди. Охороняється у межах ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Золотопотіцька березина» (околиці смт. Золотий Потік) та частково геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Скелі семи джерел» (околиці с. Скоморохи).

Висновки. Головними чинниками, котрі визначають скорочення чисельності популяцій червонокнижних й регіонально рідкісних видів родини *Euphorbiaceae* Клок. на території Буцацького (Чортківського) району Тернопільської області вважаємо наступні:

✓ недостатнє природнє поновлення та слабка конкурентна здатність виду (*Euphorbia tristis* Bess. ex Bieb.);

✓ вузька еколого-ценотична амплітуда видів (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl., *E. tyraica* Klok. et Artemcz.);

✓ вирубування лісів (*Mercurialis ovata* Sternb. et Hoppe, *Euphorbia stricta* L.);

✓ руйнування екотопів внаслідок видобутку корисних копалин (вапняків, крейди, пісковиків) (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl., *E. seguierana* Neck., *E. tyraica* Klok. et Artemcz., *E. subtilis* Prokh.);

✓ розорювання та інтенсивнє господарське освоєння залишкових степових та лучно-степових екотопів (*Euphorbia klokovii* Dubovik, *E. seguierana* Neck., *E. lucida* Waldst. et Kit., *E. subtilis* Prokh.);

✓ весняно-осіннє випалювання травостою (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl., *E. tristis* Bess. ex Bieb., *E. subtilis* Prokh.);

З метою охорони, збереження, раціонального використання та відтворення раритетних видів родини Молочайні у районі дослідження необхідно:

✓ здійснювати системний моніторинг стану і динаміки чисельності популяцій червонокнижних та регіонально рідкісних видів флори, а у разі їх чисельного скорочення оперативнє встановлювати фактори, що його спричинюють;

✓ у випадку виявлення нових ареалів поширення раритетних видів флори рекомендувати створення у цих місцях об'єктів природно-заповідного фонду, а також вирощувати рідкісні види на присадибних ділянках та у ботанічних садах;

✓ заборонити порушення екотопів внаслідок видобутку корисних копалин, вирубування лісів, випалювання та господарського освоєння залишкових ділянок лучно-степової рослинності;

✓ ініціювати видання регіональних Зеленої і Червоної книг, регулярно інформувати місцеве населення про стан природоохоронної роботи у засобах

преси, радіо та телебачення;

✓ клопотати перед постійною комісією з питань власності, комунального господарства, транспорту, природокористування, охорони довкілля та енергозбереження (голова – Юзків Василь Петрович) Золотопотіцької територіальної громади, щодо створення заповідного ботанічного урочища місцевого значення в околицях села Миколаївка з метою збереження популяцій *Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl., *E. tristis* Bess. ex Vieb. та *E. tyraica* Klok. et Artemcz.

ЛІТЕРАТУРА

1. Визначник рослин України / А. І Барбарич та ін.; за ред. Д. К. Зерова. Київ : Урожай, 1965. С. 443–448.
2. Нечитайло В. А., Кучерява Л. Ф. Ботаніка. Вищі рослини. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. С. 263–264.
3. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева и др.; за ред. Ю. Н. Прокудина. Киев : Фитосоциоцентр, 1999 : Наукова думка, 1987. С. 143–149.
4. Тахтаджян А. Л. Система Магнолиофитов. Ленинград : Наука, 1987. 439 с.
5. Флора УРСР: в 12 т. / за ред. Д. К. Зерова. Київ : Вид-во АН УРСР, 1955. Т. 7. С. 114–176.
6. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. С. 431–433.
7. Яворівський Р. Л., Дем'янчук П. М. Червонокнижні види флори Тернопільської області. *Матеріали XIV з'їзду Українського ботанічного товариства*. (Київ, 25–26 квітн. 2017 р.). К., б. в., 2017. С. 139.

БІЛКОВИЙ ОБМІН В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ

Яремчук Софія Дмитрівна
студентка групи 2Г

Анотація

Білки - найбільш важливі біологічні речовини живих організмів. Вони служать основним пластичним матеріалом, з якого будуються клітини, тканини і органи тіла людини. Білки становлять основу гормонів, ферментів, антитіл та інших утворень, що виконують складні функції в житті людини (травлення, зростання, розмноження, імунітет і інше), сприяють нормальному обміну в організмі вітамінів і мінеральних солей. Білки беруть участь в утворенні енергії, особливо в період великих енергетичних витрат або при недостатній кількості у харчуванні вуглеводів і жирів.

Ключі слова: білки, білковий обмін, азот, плазма крові.

Білки – високомолекулярні азотовмісні органічні речовини. Всі процеси синтезу та перетворення білків, амінокислот та інших пов'язаних з ними поєднань називається білковим обміном [1].

Білки займають центральний простір у метаболізмі людського організму. Вони виконують значну структурну функцію в організмі, а також регуляторну, транспортну, захисну функції. Деякі білки, у складі м'язів серця, шлунка, легенів, та інших органів, забезпечують різні форми механічного переміщення.

Це лише основні функції білків. Слід позначити, що при патології внутрішніх органів перші ознаки порушення можна позначити саме в білковому обміні.

Білки виконують важливі транспортні функції. Автотранспорт ліпідів та жиророзчинених вітамінів здійснюється ліпопротеїдами, автотранспорт повітря та CO₂ – гемоглобіном, автотранспорт амінокислот – альбуміном [2].

Захисну функцію в організмі виконують імуноглобуліни і білки системи

згортання. Білки актину, міозину, тропоміозину у складі м'язів серця, легень, шлунка та інших органів забезпечують різноманітні форми механічного переміщення.

Ми перерахували лише основні функції білків. Йде по стопах відзначити, що при патології внутрішніх органів перші порушення можна назвати в білковому обміні.

Найбільш актуальними умовами нормальної життєдіяльності організму є забезпечення його важливою кількістю засвоєного азоту. Його джерелом є білки. При загальному голодуванні, недостатньому білковому харчуванні або недотриманні системи білкового обміну в організмі з'являється положення негативного азотистого балансу. При цьому кількість виведеного азоту з калом і сечею вище чисельність азоту, що надходить з їжею. Негативний баланс азоту говорить про збільшення інтенсивності процесу розпаду білка тканин над їх синтезом [1].

Для рівноважного харчування необхідно як достатнє використання білка (100г на 2500 ккал), а й важливе чисельність неодмінних амінокислот.

Переварювання білків здійснюється за допомогою ферментів шлунка. Амінокислоти і білки, що не розщепилися і не всмокталися, потрапляють у товсту кишку, де за участю мікробів перетворюються на отруйні для організму продукти: аміни, спирти, оксibenзоли, індол, скатол, кадаверин. Деякі токсичні продукти знешкоджуються у поєднанні з глюкуроною та сірчаною кислотами.

Причиною розладів білкового обміну можуть бути порушення регуляції метаболізму білкових структур. Так, посилення розпаду білкових тканин сприяє нестачі гормонів анаболічного впливу (інсулін, статеві гормони, соматотропний гормон гіпофіза), пошкодження тканин інфекційного походження.

Недотримання процесів біосинтезу білків призводить до білкової нестачі, яка сполучається з плюсом процесів розпаду білків над їх синтезом негативного азотистого балансу.

У дитячому віці білковий обмін, як і інші види обміну препаратів, містить

конкретні властиві особливості. Насамперед, те, що процеси асиміляції переважають над процесами дисиміляції, але у етап новонародженості містить простір фізична недостатність катаболізму білків у кишках і печінки [1].

Білок вважається одним із провідних та актуально важливих продуктів. У людському організмі запасів білка немає. Тільки при розпаді тканин білки розщеплюються в них з вивільненням амінокислот, які витрачаються на підтримку білкового складу інших більш актуально вагомих тканин і клітин. Тому звичайний підйом організму без потрібної кількості білка неможливий, наприклад як жири і вуглеводи не можуть їх змінити. Крім того, в білках знаходяться неодмінні амінокислоти, необхідні для формування відновлюваних тканин або ж для їх самооновлення. Білки вважаються складовою всіляких ферментів (травних, тканинних тощо), гормонів, гемоглобінів, антитіл. Підраховано, що в межах 2% білків м'язової тканини є щодня оновлюються ферментами. Білки виконують роль буферів, беручи участь у підтримці постійної реакції середовища у різних рідинах (плазма крові, спинномозкова рідина, травні таємниці тощо). Зрештою, білки вважаються джерелом енергії: 1 г білка за його повному розпаді сформує 16,7 кДж (4 ккал). Втім в даний час стало очевидно, що використання білка для енергетичних витрат не є нормальним, так як в результаті розпаду амінокислот утворюється велика кількість кислих радикалів і аміаку, які не байдужі для організму дитини.

Білки їжі, перед тим як застосувати організм для будівництва високих тканинних білків, розщеплюються в травному каналі ферментативним шляхом до амінокислот. З амінокислот в клітинах синтезуються спеціальні для даного образу організму білкові препарати.

Енергійність перетравлення білків у шлунку дітей, тим більше раннього віку, знижена. У новонароджених мало диференційований слизовий епітелій, молодший величина шлунка та секреторна функція ключових клітин провідних продуцентів пепсину – знижена [2].

Разом з тим у дітей відбувається пептичне перетравлення конкретної частини білків молока. Вироблення та активність пепсину у дітей залежить від

віку, стану самопочуття, конституційних особливостей, способу вигодовування та інших моментів. У грудних дітей енергійність пепсину коливається від 2 до 16 од., зрідка досягаючи 32 од., у дітей старшого віку вона оформляє 16-32 од.

У шлунку відбувається перетравлення харчових білків, причому активність цього процесу залежить від віку, характеру вигодовування і якості харчування. У дітей раннього віку пептичне перетравлення відбувається менш активно, але з віком активність цього процесу зростає. У 10-13 років перетравлення білків у шлунку виконується так само, як і у зрілих.

У грудних дітей білки збільшують тривалість перебування їжі в шлунку, і в підлітковому віці сильніше виявляється гальмуючий вплив жирів.

Перетравлення білків завершується у вузькій кишці під впливом ферментів, що виділяються підшлунковою залозою та клітинами кишечника.

У підшлунковій залозі синтезуються три ендопептидази: а) трипсин, що має пептидні зв'язки, інтелектуальні лізином або аргініном; б) хімотрипсин, діяльний на пептичні зв'язки з участю фенілаланіну, триптофану, тирозину; в) еластаза, що гідролізує пептичні зв'язки, інтелектуальні гліцином, аланіном, серином.

Для задоволення потреб організму значимо як чисельність білка, а й його якісний склад. Зрозуміло, що 8 амінокислот незамінні (тобто не можуть синтезуватися в організмі і тому обов'язково повинні потрапляти з харчовими білками) в будь-якому віці. Це лейцин, ізолейцин, лізин, метіонін, фенілаланін, треонін, триптофан та валін. Крім того, у дітей до 5 років неодмінною амінокислотою вважається ще гістидин, у дітей перших трьох місяців цистин і цистеїн, оскільки синтез двох останніх з метіоніну швидко знижений внаслідок недостатності цистатіонази. Цим і пояснюється цистинурія у недоношених. Таким чином, 10 амінокислот для дітей актуально актуальні [2].

Для вивчення білкового обміну вже багато років п'ють аспект балансу азоту. Для цього визначають чисельність надходить з їжею азоту і чисельність азоту, що виділяється з фекальними масами та сечею. По втраті азотистих препаратів з фекаліями визначають рівень перетравлення білка та його

резорбції у вузькій кишці. По різниці між азотом їжі та її виділенням з калом і сечею міркують про ступінь його вживання на формування нових тканин чи їх самообновлення [3].

У зрілого людини, зазвичай, чисельність виведеного азоту зазвичай так само чисельності надійшов з їжею азоту. У новонароджених може мати простір негативний азотний баланс, який протягом декількох днів змінюється позитивним, який і зберігається цілий етап підйому і розвитку дитини. Тобто, на відміну зрілих, у хлопців містить простір приємний азотний баланс, саме кількість надійшовши з їжею азоту щоразу вище його втрату з фекальними масами і сечею.

Ретенція харчового азоту, отже, його утилізація в організмі залежить від віку. Але дієздатність до ретенції з їжі зберігається протягом усього життя, вона винятково гігантська у хлопців. Ступінь ретенції азоту відповідає константі підйому.

Встановлено, що засвоєння азоту організмом залежить від числа і якості білка. Під останнім слід стопами приймати амінокислотний склад білка, тим більше зміст актуально важливих амінокислот. Дітям потрібно білок його необхідність амінокислотах значно вища, ніж у зрілої людини. Підраховано, що потрібно приблизно в 6 разів більше амінокислот, ніж у зрілого.

У тканинах дитячого організму домінують швидко оновлюються гідрофільні білки, і тільки в пубертатному періоді зростає чисельність склеропротейнів, які виділяються більш жорсткою структурою і найменшою гідрофільністю.

Детальніше зупинимося на білках плазми. Тому що плазма крові - це динамічна система, яка знаходиться в рівновазі з навколишніми тканинами, то її білки роблять ряд досить вагомих функцій (харчування, підтримання рН, осмотичний баланс, регуляція клітинних функцій, автотранспорт препаратів, запас амінокислот).

Для роздумів про білковий обмін користуються рядом характеристик. Визначення в крові (плазмі) вмісту білка та його фракцій є сумарним виразом

процесів синтезу та розпаду білка.

Зміст спільного білка в плазмі крові дітей старше року зростає здебільшого за рахунок збільшення значення альбуміну та у-глобулінів.

Білки плазми крові щодня оновлюються на 25%. Площина білків плазми крові величезна, близько 40000 м². Тому що вони хімічно функціональні, це робить великі здібності для фізико-хімічних процесів та хімічних реакцій [2].

Білки плазми крові вважаються генетично детермінованою гетерогенною системою. Це більше 100 білків, що відрізняються за фізико-хімічними та активними властивостями: проферменти, ферменти, інгібітори ферментів, гормони, моменти коагуляції та антикоагулянти, транспортні білки, антитіла, антитоксини тощо.

Отже, порушення обміну білка можуть спостерігатися як на рівні гідролізу і всмоктування в травному каналі, наприклад і інтермедіарного метаболізму. Важливо підкреслити, що розлади метаболізму білка, зазвичай, супроводжуються порушенням та інших видів обміну, оскільки у склад безлічі ферментів входить білкова частка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ :

1. Александрова К. В. Обмін простих білків в нормі та при патології: навчальний посібник для студентів 2 курсу медичних факультетів / К. В. Александрова, Н. В. Крісанова, Н. П. Рудько. - Запоріжжя : [ЗДМУ], 2020. 140с.
2. Біологічна і біоорганічна хімія : у 2 кн. нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації. Кн. 2. Біологічна хімія / Ю. І. Губський [та ін.] ; за ред.: Ю. І. Губського, І. В. Ніженковської ; рец.: Л. І. Остапенко, О. Г. Резніков, В. О. Калібабчук. - 2-ге вид., випр. - Київ : Медицина, 2017.-544с.
3. Біохімія людини: підручник / Я. І. Гонський, Т. П. Максимчук; за ред. Я. І. Гонського. – Тернопіль: ТДМУ, 2019. – 732 с.

ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ У НОВОНАРОДЖЕНИХ

Яремчук Софія Дмитрівна
студентка групи 2Г

Анотація

У новонародженого терморегуляція недосконала. Терморегуляція викликана збільшеним співвідношенням поверхні і об'єму тіла, а також невеликою товщиною ізолюючого жирового прошарку.

Ключові слова: терморегуляція, температура тіла, новонароджений, гіпертермічний синдром

Температура тіла - один з показників життєдіяльності організму, який залежить від багатьох фізіологічних процесів [1]. Підтримка оптимальної температури та її зміни за конкретних умов підтримуються системою терморегуляторного центру, розміщеного в гіпоталамусі і регулює баланс між теплопродукцією і тепловтратою. Підтримка рівноваги теплопродукції та тепловтрати вважається однією з найголовніших функцій системи теплорегуляції [3].

Постійна температура людського тіла підтримується за допомогою утворень в гіпоталамусі їх називають центром теплорегуляції. Цей центр управляє біохімічними процесами, що забезпечують теплопродукцію і регулює тепловтрату. Остання залежить від величини шкірного кровотоку, від випаровування води - з поверхні шкіри і легень. М'язи, скорочуючись, ще забезпечують теплоутворення.

Підшкірна основа у плода формується на останніх двох місяцях виношування плоду . У доношених новонароджених вона добре розвинена. Особливістю грудних діток вважається присутність у товщі шкіри жирових тіл, що надають їм пружності та полегшують дію ссання. У виснаженого дитини підшкірна основа пропадає насамперед зі стінок живота, з тіла, там з кінцівок, а

далі це помітно на обличчі. Останніми зникають жирові тіла щічок.

У новонароджених регуляція тепловтрати шляхом зміни шкірного кровотоку і потовиділення досить недосконала. Майже немає можливості збільшувати теплоутворення внаслідок нарощування м'язової роботи. Порівняно гігантська площа тіла збільшує тепловтрату. Тому малюка знаходиться в не дуже сприятливих умовах з підтримки постійної температури тіла. Досить недосконала теплорегуляція у новонароджених, тим більше недоношених дітей, які нерідко не справляються з коливанням температури навколишнього середовища, внаслідок чого вони переохолоджуються або перегріваються. Важливо підтримувати необхідну температуру в приміщенні, де є немовля. Якщо вона не здатна підтримувати нормальну температуру тіла, її слід помістити в кувез – це допоможливий апарат, що формує у відеокамері конкретну температуру і вологість повітря [4]. Для грудних малюків властиві найменші коливання температури тіла у напрямку дня та ночі, ніж у зрілих (відповідно 0,4 та 1°C). З віком збільшується дієздатність малюка підтримувати температуру власного тіла у звичайних межах (36-37°C) автономно від змін температури навколишнього середовища. Недосконалість теплорегуляції у дітей раннього віку нерідко має місце ще як гіпертермічний синдром підвищення температури тіла вище 39,5 °C при інфекційно-запальних захворюваннях.

Важливе підтримки температури тіла продукується у доношеного малюка відразу після народження [4]. Теплопродукція у новонародженого оформляє 1.5 ккал на 1 кг маси тіла за 1 годину.

Посилена продукція тепла відбувається шляхом окислення бурої жирової тканини під впливом холодового подразнення дитини, а також за рахунок впливу гормонів щитовидної залози, надниркових залоз та інтерлейкінів, фактора некрозу пухлин та інтерферону, ліпополісахаридів (бактеріального походження) – так званих ендо- і екзопірогенів.

Посилена продукція тепла відбувається ще за рахунок впливу інтерлейкінів, фактора некрозу пухлин та інтерферону, ліпополісахаридів

(бактеріального походження) - наприклад, ендо- і екзопірогенів. При цьому знижується частота імпульсної активності теплочутливих нейронів, що зменшують або збільшують значення настановної точки.

Крім того, для новонароджених дітей властива знижена афектація центру теплорегуляції до лейкоцитарного пірогену, у зв'язку з чим новонароджені нездатні перебудувати температурний гомеостаз на кшталт лихоманки [2].

Доношені новонароджені готові підтримувати тривалу температуру тіла. Втім можливо транзиторне недотримання термічного балансу внаслідок, з одного боку, недосконалості процесів теплорегуляції (переважання тепловтрати над теплопродукцією), з іншого - внаслідок збільшення або зниження температури навколишнього середовища [2].

У дітей, які з'явилися недоношеними, в асфіксії або травмованими при народженні, є важливе зниження температури тіла, що може зберігатися кілька днів і ночі. Підтримання нормальної температури тіла містить принципово вагоме значення при виходжуванні та лікуванні новонароджених. Всі діти бажають підтримувати тривалу температуру тіла за межами залежності від температури довкілля.

У них величезний ризик підвищених втрат тепла. Цей ризик вважається найбільш високим відразу після народження (втрати тепла через випаровування рідини) і у найменших дітей (максимальна питома поверхня і висока напруженість випаровування одночасно з найкоротшими захисними можливостями) [5]. За дотримання правил термічної оборони температурна пристосування новонароджених доношених дітей протікає без значних порушень.

Нарощування з віком маси тіла та зниження умовної площини тепловтрати скорочує навантаження на систему теплорегуляції малюка. За рахунок становлення підшкірної жирової тканини покращуються теплоізоляційні якості шкіри, одночасно покращуються судинні реакції на зміну температури і потовиділення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи педіатрії за Нельсоном: у 2 томах. Том 1 / Карен Дж. Маркданте, Роберт М. Клігман; переклад 8-го англ. Видання 2019р.
2. Про затвердження Протоколу медичного догляду за здоровою новонародженою дитиною: наказ № 152 МОЗ України від 04.04.2005 [Електронний документ]. – Режим доступу: [http:// www.moz.gov.ua](http://www.moz.gov.ua). – Назва з екрану.
3. Про затвердження Протоколу медичного догляду за новонародженою дитиною з малою масою тіла при народженні: наказ № 584 МОЗ України від 29.08.2006 [Електронний документ]. – Режим доступу: [http:// www.moz.gov.ua](http://www.moz.gov.ua). – Назва з екрану.
4. Філімонов В. І. Фізіологія людини: підручник — 4-е. видання Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина» 2021
5. Чеботарьова В. Д., Майданник В. Г. Пропедевтична педіатрія. — К., 1999. — 578 с.

MEDICAL SCIENCES

THE IMPACT OF OBESITY ON THE COURSE OF PREGNANCY

Malyshev Vladislav Vadimovich

ASIS. Department of Internal Medicine №3

Kulbida Olga Vladimirovna

Chekalov Ivan Valeryevich

Mamedova Anastasia Muhalivna

dnu students

Donetsk National Medical University

Kropyvnytskyi, Ukraine

Introduction. One of the most common and complex medical and social problems in women of reproductive age is obesity. 30-60% of women of reproductive age are overweight, of which 25-27% are obese. In recent years, according to data provided by the Health Organization, the incidence of obesity has begun to take on epidemic proportions. According to forecasts, by 2025, people with obesity will reach 300 million people.

Overweight people are considered $BMI \geq 25 \text{ kg/m}^2$, and obese people are considered $BMI \geq 30 \text{ kg / m}^2$. Obesity has become very common, with more than 600 million obese adults, 15% of which women. Numerous women who cannot get pregnant are obese.

The aim of the work is, first, to identify the impact of obesity on pregnancy, and secondly, how weight loss affects fertilization and ovulation in general.

Materials and methods. Methods of monitoring and communicating with people planning pregnancy allow you to identify who is easier and faster to achieve results. As excess weight affects sex drive, it decreases. People say that a few years ago, when the weight was less, they felt more confident and wanted to spend more time together. Excess weight develops numerous psychological complexes. How

changing the life of a planning couple with sports and proper nutrition affects their well-being, sex drive, and mood.

Thanks to sports and a rational diet, weight is reduced, tests and mood of couples who were observed improve, sexual desire and the chances of getting pregnant increase. After all, a woman's menstrual cycle and ovulation are normalized, premenstrual syndromes and tension and depressive states are reduced.

Obesity is a chronic condition in which weight increases and adipose tissue accumulates. The main physiological function of adipose tissue is the energy depot of the body and its protection from heat consumption, the metabolism of steroid hormones. In recent years, it has been proven that this tissue is an independent endocrine organ that secretes more than 20 biologically active proteins (adipocytokines) that act as hormones. Therefore, the main role of adipose tissue is to regulate energy balance, glucose and fat metabolism, and perform neuroendocrine functions. It is one of the main "targets" in the body of women, where the effects of androgens are realized. Fat cells of different localization have different hormonal functions, visceral fat causes severe cardiovascular and metabolic disorders. It is proved that the conversion of estrone and estradiol occurs in adipose tissue, and the synthesis of estradiol from estrone takes place more intensively in the adipose tissue of the greater omentum than in subcutaneous tissue and is 5 times more active compared to preadipocytes, in differentiated adipocytes.

Many authors and studies suggest that obesity is a determining factor in infertility, early embryo loss, and reproductive disorders in general. Generative disorders have their own stages in reproductive function. The first is a metabolic variant of gonadal hormonogenesis, which is characterized by a deviation in the peripheral link (hyperandrogenism, hypercortisolemia). The second is a violation of the central regulation of gonadotropin secretion, namely, a decrease in body mass index with an increase.

Leptin (from the gr. λεπτός - thin) adiponectin, tumornecrotic factor, ghrelin one of the main hormones of adipose tissue. Leptin is a signaling protein belonging to the cytokines. Normally, the mechanism consists in transmitting information about

body weight and fat metabolism to the hypothalamus, its level in blood plasma is directly proportional to the mass of adipose tissue, when this mechanism is violated, insulin production increases, insulin resistance develops (reduced sensitivity of target tissues). Hyperinsulinemia, which is a consequence of insulin resistance, affects the production of LH-dependent androgens in the ovaries that affect theca cells, namely Fr-1, and thus triggers a cascade of genetically programmed reproductive disorders. An excessive amount of leptin negatively affects the formation of gonadotropins, because of this, the maturation of the dominant follicle in the ovaries worsens, ovulation is blocked.

Many authors believe that the effect of obesity on reproduction is due not only to violations of ovulation mechanisms, but also due to the action of derivatives of adipose tissue substances that have an embryotoxic effect. Pro-inflammatory cytokines are secreted, the level of which increases with obesity. They limit the invasion of the trophoblast, disrupting its formation, and have a direct embryotoxic effect. If there is an excessive amount of these substances, thrombosis occurs due to prothrombinase activation, and eventually trophoblast infarction, detachment, and early miscarriage occur.

It should be noted that overweight girls develop earlier menarche and have a risk of premature puberty, which indicates a close relationship between the functioning of the reproductive system and the amount of adipose tissue.

Obesity increases the cost of infertility treatment and reduces its effectiveness. Indeed, pharmacological induction of ovulation is less effective in obese women with PCOS, with the ovulation dose of clomiphene positively correlated with BMI. Obesity delays the time to conception when using intrauterine donor insemination and reduces conception after assisted reproductive technologies (ART), with higher required doses of gonadotropin, lower implantation and pregnancy rates, and higher frequency of miscarriages. In addition to fertility disorders, obesity significantly increases the risk of many pregnancy complications, such as gestational diabetes, preeclampsia, cesarean section, and intrauterine death, which are further increased in obese women. In the postpartum period, overweight mothers are more likely to suffer

from hypertension and thromboembolism, which leads to a higher risk of Mater.

With excess body weight, the frequency of miscarriage increases. This phenomenon is caused by ovarian hyperandrogenism, hyperinsulinemia, leads to an increase in the number of preterm births to about 30%, and early losses to 25-37%. The frequency of placental dysfunction, polyhydramnios and preeclampsia also increases, childbirth is accompanied by weakness of contractile activity, increased blood loss. Obesity can cause postponement of pregnancy, which is a serious complication for the mother and fetus, and increases the likelihood of having children with hypertrophy.

Endocrine-metabolic changes in women continue to be under the close attention of doctors around the world. Chronic obesity is the main cause of diabetes, cardiovascular and oncological pathologies. The central mechanisms of regulation of pituitary gonadotropic function, metabolic and local ovarian disorders are the determining factors in reproductive disorders in obese women. Despite the form of obesity, there is a pathology of the hypothalamic-pituitary system and, as a result, ovarian insufficiency.

Results and discussion. After conducting an experiment on how a woman's weight loss affects fertility, if during a preliminary examination in couples planning pregnancy, because the fertilization process is also affected by her husband's obesity, then after losing weight up to 10 kg, women resumed spontaneous ovulation and 90% of them successfully became pregnant. Despite the fact that together with her husband, they adhered to proper nutrition and light physical activity. A menu of foods rich in fiber and protein was compiled for them, and fat-rich foods such as avocados were also added for women. When discussing with a woman the state of Health and regularity of the cycle with weight loss - normalized, decreased swelling and bad mood that was present. There was a desire to spend more time with her husband , constant anxiety and irritability disappeared, which has a positive effect on the human body and well-being.

Conclusion. Overweight in women leads to pathologies of the reproductive system: infertility, menstrual disorders, pathological changes in the endometrium,

ovaries, mammary glands dys hormonal diseases, negatively affects the health of the mother and child, and is a significant risk factor for the pathological course of pregnancy and childbirth. Obesity also negatively affects the postpartum period, women in labor have difficulty recovering and in most cases their weight increases. Due to the unstable hormonal background of the mother, the child also suffers, there is often a tendency to pustular inflammation, due to high sugar levels, allergic reactions of the child and weak immunity. From The conducted studies, it was found that weight loss contributes to a faster pregnancy and its normal course, as well as an easy postpartum period, recovery and normal health indicators of a newborn child.

MELDONIUM IN COMBINED THERAPY OF STABLE ANGINA OF TENSION AND GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE

Mandryk Olga Yevhenivna,
MD, PhD, Associate Professor
of the Department of Internal Medicine,
Clinical Pharmacology and Occupational Diseases
Cherpak Tamara Romanivna,
Aleksandrova Adelina Serhiivna,
Student
Higher State Scientific Establishment
“Bukovinian State Medical University”
Chernivtsi, Ukraine

Introductions. Management of patients with stable tension angina (SAS) – one of the most controversial problems of modern cardiology. After all, from oneside in modern therapeutic standards quite clearly defined tactics, and on the other hand, standardized tactics must be modeled taking into account presence of comorbid pathology. One of the most common comorbidities coronary heart disease is gastroesophageal reflux disease (GERD).

Aim. To learn the meldonium effect on the course of gastroesophageal reflux disease (GERD), GERD clinic, indicators endoscopy of the esophagus and its pH monitoring with comorbid stable angina of tension.

Material and methods. The study included 88 patients with stable angina of tension I-II FC with comorbid endoscopically positive GERD (A, B, C) aged 48 to 79 years. At baseline and after 30 days of treatment all patients were conducted (complaint questionnaire GSRS (Gastrointestinal Symptom Rating Scale)) and instrumental (esophagogastroduodenofibroskopy and 24-hour pH-measuring lower third of the esophagus) in order to identify the state of the esophageal mucosa, the frequency of occurrence, an amount, length and type (acid, alkaline) of gastroesophageal reflux. All patients involved in the study were divided into two groups: 1st (n=43) took the basic therapy for the treatment of stable angina of tension

(nitrates, beta-blockers, statins, clopidogrel) and GERD (proton pump inhibitors, prokinetic, antacid) in medium therapeutic doses, 2nd group (n=45) received the same basic therapy, except for nitrates, and, in addition, meldonium 500 mg 2 times a day for 30 days.

Results. Analysis of the results showed that patients in 2 group which had meldonium to base treatment leads to a reduction of severity of gastrointestinal symptoms, restoring the clearance of the esophagus with a significant decrease of occurrence, quantity per day, duration of acid gastroesophageal reflux, compared with those patients that received only basic therapy treatment of stable angina of tension and GERD, where the clinical symptoms of GERD contrary strengthened.

Conclusions. In patients with stable angina of tension and gastroesophageal reflux disease was found increased frequency of occurrence, quantity per day, duration of acid gastroesophageal reflux, changes of esophageal clearance.

ANATOMICAL FORMATION OF THE THYROID GLAND

Protsak T. V.
Zabrodska O. S.
Khovanets K. R.
Anohina D. D.
Chernivtsi, Ukraine

The thyroid gland is one of the human endocrine glands, which resembles a butterfly in its shape and is located on the front lower part of the neck. The relevance of this topic lies in the fact that today the disease of the endocrine system occupies one of the first places. Almost the entire population of Ukraine suffers from thyroid diseases. This once again indicates the very important meaning of this topic.

The aim of the work is to consider the features of thyroid embryogenesis in the pre- and postnatal periods of development. Since, starting from the specific properties of the development of the thyroid gland, it is possible to draw clear parallels regarding its evolution in the future and explain the patterns of this or that malformation.

It is believed that of all the endocrine glands, the thyroid gland is one of the most important. No wonder they say: "... she is the catalyst for the energy of the whole body and the rapidity of life ...". Therefore, we propose to consider a brief description of the formation of the thyroid gland. The rudiment of the organ appears in the embryo as early as the 3rd-4th week of embryogenesis in the form of a protrusion of the pharyngeal wall between 1-2 gill pockets, growing along these pockets in the form of an epithelial cord. At the level of 3-4 pairs of gill pockets, this formation undergoes bifurcation and thus gives rise to the right and left lobes of the future gland. In the future, the primary epithelial cord atrophies and its remainder is the isthmus of the thyroid gland, connecting the right and left particles. From the 5th week of development, the rudiment, represented by epithelial cells, acquires a cavity shape. This cavity is connected with the oropharynx of the embryo by the thyroid lingual duct. At the initial stage of development, the gland rudiment looks like a

group of endodermal cells surrounding the mesenchyme and the primary capillary network. Epithelial cells proliferate rapidly and at week 8 in the gland contains tissue that divides it into fragments. Interestingly, at 10-11 weeks of fetal development, when the fetus is about 7 cm long, one can observe the onset of primary secretion of the thyroid gland. Under its capsule, follicles appear, in which there are already follicular cells or type A cells.

Of course, less type B cells are found, this is due to the fact that both types of cells have their own stem components that have the ability to pass into each other. From the 12th week of development, the right lobe of the gland has a follicular structure, and the left will become the same after 2 weeks. From the 16th week of the gestational period, the endocrine apparatus of the fetus is differentiated and fully formed.

Accordingly, for almost the entire first trimester and several weeks of the second trimester, the thyroid gland does not yet perform its function, but synthesizes the appropriate hormones in the mother's body. Therefore, with the onset of pregnancy, the secretion of hormones increases to compensate for the requirements of the woman and the bearing of the fetus. Between the 18th and 20th weeks, the thyroid gland contains predominantly medium-sized follicles, and large follicles begin to form [8]. Starting from the 21st to the 32nd week of pregnancy, the thyroid gland is characterized by increased functionality, namely: its follicular layer grows to a large size, and the epithelium begins to exfoliate, resorption of the colloidal substance occurs. This is how iron works rapidly by the 35th week of intrauterine development. And from the 36th week, the first symptoms of hypothyroidism begin to appear in the unborn child. At this moment, the parenchyma of the organ already consists of large follicular cells, which are pulled together by a homogeneous colloid.

The interfollicular layer is located in clusters, the connective tissue of the stroma is moderately formed. The presented stage is a preparatory period for the postnatal functioning of the thyroid gland. During this time, the regularity of the functioning of the right lobe is preserved. In case of unsuccessful formation of the gland, or it is not located in the intended place, a number of various anomalies occur.

For the most part, in higher mammals, the proximal part of the gland, which is usually located in the region of the root of the tongue, also atrophies. The rudiments of particles grow rapidly, forming loose weaves of epithelial cells, which branch with their ends. Later, these cells turn into T-thyocytes. The latter unite into follicles, between which mesenchyme grows with blood vessels and nerves.

Thus, one of the most important and necessary glands can be considered the thyroid gland. It has long been considered also an intermediary between emotions and thoughts. Producing a number of important hormones, the thyroid gland is deservedly called the "keystone of the endocrine arch."

NEW POSSIBILITIES FOR DIAGNOSING CORONAVIRUS INFECTION

Romanchuk Lesia

Assistant of the Department
of Pediatrics and Pediatric Infectious Diseases
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi

Chahlii Tetiana

Olenytska Iryna

Students

Introduction. The need to prevent the spread, early detection of infected people, quarantine restrictions motivates scientists to optimize the diagnostic route of patients with a coronavirus infection caused by SARS-CoV-2.

The purpose of our study is to determine the effectiveness and feasibility of using pulmonary expiratory condensate to detect the SARS-CoV-2 virus in children with the coronavirus disease COVID-19.

Material and methods. The study was conducted on the basis of the infectious disease departments of the regional communal non-profit enterprise "Chernivetska Children's Regional Clinical Hospital" during the period from December 2021 to January 2022. The diagnosis of the coronavirus disease COVID-19 was made by the polymerase chain reaction method with reverse transcriptase in the educational and scientific laboratory of the Bukovyna State Medical University. The test systems were conducted in compliance with the basic rules of bioethics and the obtained informed consent of parents and patients.

The results. We examined 32 patients with a potential diagnosis of COVID-19, whose average age was 10.43 ± 0.72 (min=3, max=17). The specific share of boys was 34.4%, girls - 64.6% ($p=0.05$), which indicates the practical absence of gender differences. The predominant number - 53.3%, studied patients from rural areas, the number of urban residents was 46.7% ($p>0.05$). In hospitalized children, 9.4% were diagnosed with acute upper respiratory tract infection with multiple localizations, the share of bronchitis was 46.9%, pneumonia was verified in 37.5% of patients, multisystem inflammatory syndrome was confirmed in 3.3%, and 3.3%

exacerbation of bronchial asthma. Biomaterial sampling was carried out on the 6.71 ± 0.58 (min=2, max=16) day of the disease. RNA of the SARS-CoV-2 virus was detected in 46.8% of patients, which practically coincided with the PCR results of lung expiratory 40.62% ($p > 0.05$). Estimating the viral load, the average value of cycles for PCR of a nasopharyngeal swab is 30.86 ± 1.39 , and for lung aspirate 32.39 ± 1.26 . Taking into account the average indicators, depending on the detected gene, it was established that the number of cycles for the E smear gene is 30.06 ± 1.37 (min=19, max=38), then for the condensate - 32.6 ± 1.24 (min =25, max=38); gene N- 30.93 ± 1.33 (min=20, max=38), - 33.36 ± 1.09 (min=28, max=39), for gene ORF1ab 31.6 ± 1.48 (min =20, max=40), for ORF1ab - 34.08 ± 1.06 (min=28, max=39). Comparing the obtained data, we did not notice a significant difference in the indicators of viral load obtained as a result of PCR of smear and expiratory, however, it allows to verify actions for patients with high viral load (up to 20 cycles) and low (up to 40 cycles). In exhaled air condensate, this indicator is 61.5% and 33.3% for a nasopharyngeal swab. Based on this, we can talk about the possibility of identifying children who are at the stage of recovery and for whom the term of self-isolation can be shortened.

Conclusions. In the comparative analysis of PCR results conducted in different bioenvironments of children, results were obtained that indicated better specificity in detecting the pathogen when using a traditional smear from the nasopharyngeal mucosa compared to using lung aspirate. However, the study of exhaled air condensate can be used to shorten the period of isolation of patients.

CYTOGENETIC MARKERS COVID-19 IN CHILDREN (RESULTS OF OWN RESEARCH)

Romanchuk Lesia

Assistant of the Department
of Pediatrics and Pediatric Infectious Diseases
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi

Trufyn Olha

Rybak Viktoriia

students

Introduction. The global pandemic of COVID-19 became the reason for the optimization of the diagnostic route of the coronavirus infection. Cytological changes in the mucous membrane of the oral cavity in patients can serve as a marker for verification of the etiology of the inflammatory process.

Material and methods. To determine the cytogenetic changes of exfoliative cells of the buccal epithelium in children infected with coronavirus.

The results. The subjects of the examination were 70 children selected by simple random sampling using the "case-control" method. I clinical group: 50 children, average age 11.1 ± 0.91 years, of which 48% were boys According to the results of PCR, the coronavirus etiology of the disease was established. II clinical group: 30 children, average age 10.9 ± 0.46 , of which 54% were boys. According to the results of bacterial examination of sputum, the presence of bacterial pathogens was established.

Conducting a cytogenetic study in the clinical comparison groups revealed that there were no significant differences in the average number of exfoliative cells of the buccal epithelium in smears-prints (4.8 ± 1.06 vs. 5.0 ± 1.00 cells, respectively, $p > 0,05$), although the total number of epitheliocytes in smears was probably higher in patients of the II group (90.9 ± 3.17 vs. 50.0 ± 1.02 cells, $p < 0.05$).

In patients of the I clinical group (coronavirus disease), the following were found: pathological cells by the type of protrusion by the type of blister (1.0 cells per one smear-imprint), cells with apoptotic bodies, cells with karyopyknosis (1.0 cells

per smear-imprint). In patients of the II clinical group (bacterial pneumonia), the following were found: pathological cells of the type of protrusion of the bubble (1.5 cells per one smear of the impression); cells with an atypical nucleus (1.1 cells); cells with a circular notch (0.7 cells)

Conclusions. Thus, a greater number of pathological cells in smears-imprints of the buccal epithelium were determined in patients with bacterial etiology, compared to patients with viral factors in the development of the disease, which can be used to determine the etiological factor of the disease in children

FEATURES OF TREATMENT TACTICS FOR PATIENTS WITH FIRE INJURY OF THE EXTREMITY

Rzaeva Aitadj Akif kizi

Ahmaidi Malika

Students of KHNMU

Fadeev Oleg Gennadiyovich

Doctor of Medicine, N., docent

Lytvyshko Valery Oleksandrovyh

Doctor of Medicine, N., docent

Topicality. Currently, gunshot injury is a problem not only of military medicine, but also of the public health care system. Treatment of gunshot wounds of the extremities is the main subject of military field surgery. The frequency of limb injuries during the Great Patriotic War exceeded 70%, and in modern military conflicts it is about 50–60%.

Due to the high number of gunshot wounds to the limbs during military conflicts, the complication of soft tissue and bone injuries, as a result of the improvement of firearms; due to slow consolidation, false joints and bone tissue defects, this issue is considered relevant and needs to be resolved.

It is obvious that timely provision of adequate medical assistance at the stages of medical evacuation will save the lives of the maximum number of wounded.

Materials and methods. Scientific articles and medical literature were used as materials.

The positive result of the treatment of gunshot wounds of the lower extremities also depends on the healing time of the wounds, as well as, most importantly, on the choice of the method of stabilization of the fragments of the limb. The use of urgent internal osteosynthesis is prohibited or minimized. But in specialized rear treatment facilities, delayed stable and functional osteosynthesis of wound healing can be performed in half of the wounded.

Goal. To study the peculiarities of the treatment of gunshot injuries of the limbs, to summarize the experience and effectiveness of the use of surgical

techniques

We know that according to the nature of the violation of the integrity of the bones, gunshot fractures can be divided into: multipart fracture, fracture "at a distance", crescent fracture, and hole fractures.

A special difference between gunshot wounds and others is the complexity of the treatment and diagnostic process. Most of the wounds are multiple and combined, so it is difficult to establish the sequence of actions. It is for this reason that the algorithm for providing assistance to victims with gunshot wounds has been determined. The scheme included groups of wounded with through and blind: superficial wounds on the skin, subcutaneous fatty tissue, deep soft tissue damage and without damage to bone structures; deep bone fractures without vascular and nerve damage and deep bone fractures with vascular and nerve damage. According to the nature of the injuries, specific treatment measures are determined.

After initial surgical treatment, wounds were re-treated within 48–72 hours until debridement. For this purpose, VAC dressings were used, visible necrotic tissue was opened again and removed, the hematoma was washed, and free spaces were drained. After cleaning, the final closure of the wounds was performed by using different types of skin grafts.

Stabilization of a gunshot fracture with rod devices, performed at the stage of primary surgical treatment of the wound, was in most cases definitive. However, in 10% of cases with instability of fragments, a change of the method to the Ilizarov apparatus was used, and in 5% of cases of intra-articular fractures and instability of the external fixation apparatus, after wound healing, a change of the fixation method to osseous osteosynthesis was used for anatomical reposition of the articular surface. The criteria for switching to another method of fixation were: uncomplicated wound healing, normal levels of C-reactive protein, absence of inflammation in the general blood test, and a period of 2 weeks after dismantling the device. Active surgical tactics, allowing the dismantling of external fixation devices after healing of wounds and repeated osteosynthesis with plates, when performed according to indications, ensure a reduction in the treatment time of injured with gunshot fractures of the long

bones of the limbs, as well as achieving better functional and anatomical results in intra-articular fractures compared to the method of transosseous osteosynthesis.

Conclusions:

1. Gunshot wounds of the limbs are serious injuries, and the main principle of their treatment is sequential primary and repeated surgical treatment of wounds. Carried out at the same time as complex anti-shock therapy, it prevents the development of severe purulent complications, even with significant damage.

2. Surgical tactics for isolated gunshot fractures consist in gentle primary surgical treatment of the wound, fasciotomy and immobilization of the limb. At the next stage, it is advisable to apply (remount) external fixation devices, perform bone-plastic operations for bone and soft tissue defects.

REFERENCE:

1. Ankin N. L. Vidstrocheniy vnutrishniy osteosynthesis pid chas vikuvannya vognepalnyh fractures / L. M. Ankin, N. L. Ankin // Orthopedics, traumatology and prosthetics. - 2012. - No. 2. - 114-118.

2. Barinov V. S. Surgical treatment of fire wounds of blood-bearing mains for the minds of Afghanistan / V.S. Barinov // Bulletin of Surgery named after. I. I. Grekov. - 2011. - T. 170, No. 2. - S. 114.

3 Bilenky V. A. Analysis of pardons for the first hour of the first surgical treatment of fire wounds of soft tissues / V. A. Bilenky, V. V. Negoduiko, R. M. Mikhailusov // Surgery of Ukraine. - 2015. - No. 1. - S. 7-13.

4. Viyskovo-Polyova surgery of local wars and of violent conflicts / Ed. E. K. Gumanenko, I. M. Samokhvalova. - M.: Geotar-Media, 2011. - 704 p.

5. Koltovich A. Surgical treatment of wounded men with combined thermomechanical injuries (CTMI) using damage control surgery / A. Koltovich, A. Voynovsky, D. Ivchenko // Eur. J. Trauma Emergency Surgery. — 2010. — Vol. 36, Suppl. 1. — P. 212-213.

УСКЛАДНЕННЯ ПРИ ПЛАЗМОСОРБЦІЇ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА

Акентьєв Сергій Олександрович

к.мед.н., доцент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ. Проблема ефективного інтенсивного лікування тяжких ендотоксикозів різного генезу далека від свого вирішення. Лікар-еферентолог, приступаючи до безпосереднього виконання процедури активної детоксикації (гемосорбції, плазмосорбції, гемодіалізу та ін.), нерідко, вимушений балансувати між нагальною потребою в її проведенні та дотриманні безпеки і комфорту пацієнта. Автори схиляються до такої думки стосовно важких пацієнтів в умовах інтенсивної терапії та реанімації. Як відомо, у таких хворих спостерігається нашарування вже наявних патофізіологічних зсувів з тими, що виникають після початку процедури активної хірургічної детоксикації. Накопичення «критичної маси» патофізіологічних реакцій ставить перед практикуючим лікарем знову нові проблеми. Тому говорити про повну безпечність відомих сорбційних методів детоксикації, зокрема плазмосорбції (ПС), ще передчасно [1].

Мета роботи. Виявити можливі реакції і ускладнення при проведенні плазмосорбції та розробити їх профілактику.

Матеріал та методи. Авторами, у раніше проведених дослідження [2], розроблявся і деталізувався метод ПС, який проводився рутинним дискретним (фракційним) способом. Його апробовано і застосовано у 95 хворих (161 сеанс) у пацієнтів з тяжким ендотоксикозом з явищами печінкової, ниркової та печінково-ниркової недостатності. Четвертою групою були 20 пацієнтів (36 сеансів), в яких були відсутні порушення функцій печінки та нирок. Авторів, перш за все, цікавила реакція організму на процедуру при печінковій, нирковій і печінково-ниркової недостатності та за їх відсутності. В процесі виконання ПС були виокремлені етапи: а) підготовка системи з гемосорбентом

(використовували вуглі марки «СКН-4М», «СКН-1К, «ГСГД»); б) підготовка пацієнта до проведення процедури (пункція двох підключичних вен, попереднє за необхідності водне навантаження в межах 200-500 мл); в) забір першої порції крові в пластикові контейнери типу «Гемакон 500/300» або в скляні флакони ємністю 500 мл; г) центрифугування крові (центрифуга «РС-06», параметри режиму роботи: 2 тис.оберт./хв протягом 15 хв); д) відокремлення плазми від глобулярної частини (плазмоекстрактор «ПЕ-01» або спеціально підготовлена система для відбору плазми із скляних флаконів); е) реінфузія очищеної плазми та глобулярної частини хворому (асептичні умови, температурний режим); є) повторні забори наступних порцій крові; ж) завершення сеансу ПС.

Результати та їх обговорення. У процесі процедури ПС траплялися певні суб'єктивні та об'єктивні зміни в організмі пацієнта. Всі ці зміни фіксувалися і аналізувалися. В підсумку всі побічні зміни, які виникали в організмі під час ПС були розподілені на реакції і ускладнення. Реакції, зазвичай, виникають на початку процедури ПС, і є швидкоплинними. Вони суттєво не змінюють стан пацієнта, закінчуються без сторонньої корекції. Їх інтенсивність може бути настільки малою, що суб'єктивних відчуттів від них пацієнт не відмічає. В окремих випадках, а це пацієнти з особливо вираженою емоційною складовою, потреба виникає в психотерапевтичному впливу лікаря або в незначній симптоматичній корекції ліками. В свою чергу, всі реакції розподіляються на дві підгрупи:

а) під час забору крові: легка слабкість, запаморочення, гемодинамічна реакція по гіпотонічному типу (зниження $AT_{\text{сист.}}$ на 10-20 мм рт.ст.), нудота, рідко блювання, незначне поколювання в ділянці серця, болі або неприємні відчуття в ділянці знаходження підключичного катетера або венепункції;

б) під час повернення очищеної плазми та формених елементів: відчуття жару та приливу до голови, гіперемія шкіри обличчя, шиї та передньої поверхні грудної клітки, похолодання кінцівок, парестезії нижніх кінцівок, ціанотичне забарвлення нігтьових пластинок пальців рук, зтиснення в грудній клітці, пульсуючий головний біль, гемодинамічна реакція по гіпертонічному типу

(підвищення $AT_{\text{сист.}}$ 10-20 мм рт.ст.), помірна тахікардія.

Всі ускладнення, які теоретично і практично можуть виникати у хворого під час ПС, нами розподілені на наступні групи:

1. Ускладнення, які виникають через недостатню підготовку пацієнта та недооцінку його стану:

- а) колапс;
- б) шок;
- в) декомпенсація серцево-судинної та дихальної систем;
- г) посилення інтоксикаційного синдрому.

2. Ускладнення, які виникають через незадовільну підготовку сеансу ПС:

- а) пірогенні реакції у вигляді ознобу;
- б) утворення тромбів та преципітатів у пластиковому контейнері;
- в) утворення преципітатів у колонці з гемосорбентом.

3. Ускладнення, які виникають безпосередньо під час сеансу ПС:

- а) колаптоїдний стан;
- б) порушення серцевого ритму (екстрасистолія);
- в) гіпокальціємія (надмірне введення цитрату натрію);
- г) присмоктування стінки підключичної вени до просвіту катетера під час

забору;

д) упирання катетера у стінку підключичної вени під час повернення плазми та формених елементів.

4. Пізні ускладнення, які виникають після процедури ПС:

- а) озноб через 1-2 години;
- б) інфікування ділянки підключичного катетера;
- в) флебіти підшкірних вен.

Щоб уникнути побічних змін у стані пацієнта при проведенні ПС дискретним варіантом, необхідно:

1. Провести всебічне обстеження хворого з метою визначення структури та основної причини інтоксикації.

2. Провести хірургічні методи лікування за наявності

гнійно-септичного вогнища.

3. Обґрунтувати доцільність проведення хірургічної детоксикації ПС з урахуванням загального стану хворого.

4. Провести психотерапевтичну підготовку пацієнта до процедури ПС з акцентом на меті очищення плазми.

5. У пацієнтів з важким ендотоксикозом провести спочатку термінову корегуючу терапію: прогресуюча гіпотензія ($AT_{\text{сист.}} < 90$ мм рт.ст.), гіповолемія різного генезу (ЦВТ – або < 0), гіпопротеїнемія (загальний білок крові < 50 г/л), внутрішня кровотеча, яка триває (гемоглобін крові < 70 г/л), гіпертермія $> 39^{\circ}\text{C}$), поліалергія, значні порушення загортальної системи крові (ДВЗ-синдром, гіпофібриногенемія), декомпенсація серцево-судинної системи ШБ-IV ст., дихальна недостатність III ст., набряк легень, переагональний стан, агональний стан. За умови стабілізації органів і систем проаналізувати ймовірність проведення ПС. За відсутності прогресу – вважати ці стани протипоказами до проведення хірургічної детоксикації.

6. Старанно провести підготовку до сеансу ПС: дотримання режиму стерилізації вузлів системи для ПС, використовувати провідні магістралі тільки одноразового користування, дотримання термінів придатності пластикових контейнерів типу «Гемакон» з стабілізуючим розчином, правильно збирати і готувати систему з колонкою, переважно користуватися адсорбентом типу «СКН», провести пункцію та катетеризацію підключичних вен при дотриманні всіх правил септики і антисептики, визначитися з чутливістю пацієнта до препаратів, які можуть бути застосовані під час ПС.

7. Провести за необхідності премедикацію із застосуванням: промедолу 2% розчину – 1 мл в/м, димедролу 1% розчину – 2 мл в/м за умови стабільності гемодинаміки і дихання.

8. При безпосередньому виконанні сеансу ПС: регулювати продуктивність механічних засобів забору крові під контролем загального стану та гемодинаміки пацієнта, уникати переохолодження складників крові поза організмом, контролювати стан органів і систем з метою виявлення ранніх

передвісників ускладнень. При виникненні останніх призупинити проведення сеансу та провести медикацію з метою стабілізації.

9. Періодичне введення розчину хлористого кальцію 10% - 5 мл в/в кожні 40-50 хв для попередження гіпокальціємії.

10. Після закінчення сеансу детоксикації продовжити контроль за хворим.

11. Надалі щоденно проводити обробку ділянки підключичних катетерів із заміною асептичних пов'язок. Для уникнення флебітів периферичних вен надавати перевагу катетеризації центральних вен.

12. Подальше продовження комплексної терапії з корекцією змін, що виникають в організмі, токсикологічний контроль з метою визначення ступеня ендотоксикозу і подальшої тактики екстракорпоральної детоксикації.

Висновки. Подальші дослідження показали, щоб уникнути деяких реакцій та ускладнень при ПС необхідно підвищити технологічний рівень самої процедури. Основними шляхами є запровадження замкнутого режиму роботи [3] та включення сучасних технологій обробки біологічних рідин організму [4]. Практика інтенсивної терапії доводить, що високотехнологічні методи активної детоксикації забезпечують, по-перше, безпеку хворого і, по-друге, зворотній зв'язок між організмом пацієнта і лікарем через систему запобіжних засобів. Керованість процесом та передбачуваність патофізіологічних змін в організмі під час сеансу активного втручання, безумовно, сприяють більшій ефективності лікування, що стає вже практичною реальністю.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Акентьев С. А., Акентьев И. С. Субъективный взгляд на известные проблемы экстракорпоральной детоксикации/
http://www.rusnauka.com/SND/Medecine/14_akent_ev.doc.htm

2. Стащук В. Ф., Акентьев С. О. Плазмосорбція – метод інтенсивної терапії // Вісник Сумського державного університету. 1995. №.3. С. 104-107.

3. Стащук В. Ф., Акентьев С. О. Особливості та перспектива використання гравітаційної та фільтраційної технологій при плазмсорбції в умовах інтенсивної терапії // Біль, знеболювання і інтенсивна терапія. 2005. №1. С.21-24.

4. Возможности мембранной технологи при применении плазмсорбции / Акентьев С. А., Коновчук В. Н., Калугин В. А. и др. // Сибирский консилиум. Медико-фармацевтический журнал. 2008. №2 (65). С.6.

ОНКОЛІТИЧНІ ВІРУСИ В ТЕРАПІЇ ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ

Алієв Руфат Бахтіярович

Макєєва Інна Олександрівна

Донецькій національній медичній університет

м. Кропивницький, Україна

Вступ. За даними сучасних джерел літератури протягом життя у кожної 5 людини може бути діагностовано онкологічне захворювання. Майже кожна 5 людина може почути цей страшний діагноз – рак. Люди бояться не тільки діагнозу, а й лікування, кожна людина, яка проходила болісний процес хіміотерапії, може сказати, що дане лікування несе негативну дію не тільки на уражені тканини, вбиваючи їх, а й на здорові. Хіміотерапія, як пожежа напалмом випалює організм пацієнта. То як ми можемо полегшити і так важке життя пацієнтів? Насьогодення найкращі вчені нашої планети ведуть наукову та експериментальну діяльність доводячи, що можна боротися з раковими клітинами, не впливаючи на нормальні клітини та не погіршуючи якість життя хворих. Одним із прикладів такого експериментального лікування можуть стати онколітичні віруси.

Мета роботи. Впровадити новий вектор на вирішення проблем, пов'язаних із лікуванням онкологічних захворювань пацієнтів у XXI столітті, без завдання шкоди всьому організму.

Матеріали роботи. Огляд наукових робіт зарубіжної та вітчизняної літератури.

Результати та обговорення. Варто зазначити, що використання онколітичних вірусів, як основну терапію проти раку, ще офіційно не схвалено і досі вважається експериментальною медициною.

Онколітична дія вірусів була помічена нещодавно, ще на початку XX століття. Лікарі-онкологи у своїй практиці наголошують, що пухлина здатна реагувати на вірусних агентів та спонтанно регресувати. Як приклад, дії вірусів на пухлину, можна навести випадок, що стався в 1912 р. і описує

регресію онкології шийки матки у жінки, якій з профілактичною метою ввели вакцину на основі атенуйованого вірусу сказу, що і дозволило клініцистам встановити зв'язок між пухлинами і вірусними інфекціями.

У 1991 року вчені змогли успішно розробити новий спосіб лікування гліоми генетично модифікованим вірусом простого герпесу. У світі вивчається вплив ДНК- і РНК- вмісних вірусів різних сімейств (тогавіруси, аденовіруси, рабдовіруси, герпесвіруси, реовіруси та інших), що наділені онколітичними властивостями.

Вірусний онколіз є принципово новим метод лікування злоякісних новоутворень. Онколітичні віруси мають різноманітну морфологію та тропізм, і само можуть бути умовно - патогенними або патогенними для організму людини. Якщо говорити точніше, то до онколітичних вірусів належать такі родини:

- Аденовіруси (родина Adenoviridae). Використовуються як вектори для лізису злоякісних новоутворень; при цьому застосовується аденовірус серотипу 5 (Ad5).
- Герпесвіруси (родина Herpesviridae). Як онколітичні використовуються віруси простого герпесу типів 1 і 2, модифіковані методами генної інженерії.
- Поксовіруси (Poxviridae). Використовуються атенуйовані штами вірусу осповакцини.
- Рабдовіруси (родина Rhabdoviridae) - онколітичні властивості даного сімейства проявляються в тому, що вірус реплікується в злоякісних клітинах тканинного генезу (рак шлунку, рак прямої кишки, рак легень та ін.) пригнічуючи їх проліферацію та індукуючи апоптоз.

Механізм дії онколітичних вірусів.

Ключова ланка в патогенезі дії онколітичних вірусів, що призводить до знищення інфікованих клітин, вважається апоптоз, некроз і аутофагія. При початковому контакті вірусу та клітини відбувається адсорбція шляхом електростатичної дії різнозаряджених комплементарних груп (рецепторів) на

поверхні клітини та вірусу, структура та склад контактних ділянок залежить від типу самої клітини та безпосередньо вірусу. Контактні ділянки взаємодії «вірус-пухлинна клітина» містять різні молекули: сіалові кислоти, пептиди та глікопротеїни. Через деякий час за типом піноцитозу вірус проникає в клітину. Вірус викликає повне репрограмування метаболізму інфікованої клітини, налаштовуючи біосинтез молекул для створення нових віріонів. Заключна стадія репродукції вірусу – вихід із клітини. Цитолітична дія вірусів проявляється як вибухоподібний одномоментний викид частинок, який призводить до лізису клітини, після чого відбувається локальне збільшення концентрації вірусу. Цей процес може бути причиною збільшення ефективності адсорбції вірусів на сусідніх клітинах, навіть з низьким числом сайтів зв'язування.

Знищення пухлинних клітин при зараженні онколітичними вірусами відбувається за різними, ще не до кінця вивченими механізмами.

Науковці, завдяки методам електронної мікроскопії, довели, що в результаті зараження пухлинних клітин онколітичними вірусами перетворюється морфологія цитоскелета, відбувається наростаюче пошкодження ультраструктури та пригнічення зростання пухлини. Вивчення впливу вакцинного штаму цитолітичного вірусу венесуельського енцефаломієліту коней на клітини раку Ерліха довело, що він стимулює збільшення числа патологічних мітозів та підвищення рівня хромосомних аберацій.

При безпосередньому лізисі клітин, що виникає в результаті реплікативного циклу, віруси викликають елімінацію пухлинних клітин методом індукції неспецифічного та специфічного імунітету у макроорганізмі, а також протипухлинного імунітету.

Онколітичні віруси реплікуються лише у злоякісних клітинах, використовуючи дефектні антивірусні шляхи, властиві лише раковим клітинам, тому цей вірус, може атакувати лише ракові клітини і пошкодити здорові клітини. Першим вивченим онколітичним вірусом був ослаблений штам вірусу

ЕСНО 7-го типу, який схвалено як терапію онкохворих пацієнтів. Назва даного препарату Rigvir, його використовують у терапії меланоми з 2004 р. в Латвії.

У 2006 р. у Китаї офіційно дозволили використовувати препарат Oncorine (H101) у клінічній практиці. Даний препарат створений на основі генетично модифікованого аденовірусу, що застосовують для лікування раку стравоходу, шиї та голови.

Лікування пацієнтів з різними класифікаціями пухлин, включаючи найагресивніші ракові пухлини онколітичним вірусом, може призвести до подвійних протиракових ефектів:

- інфекція та реплікація вірусу в злоякісних клітинах, що призводить до їхньої загибелі.

- усунення залишкових злоякісних клітин власною імунною системою пацієнта за допомогою механізму протиракової імунотерапії.

В даний час експериментальне лікування онколітичними вірусами використовується в Німеччині, Литві, Ізраїлі та Китаї.

Висновки. Онколітичні віруси представляють клас терапевтичних агентів, що стрімко розвиваються, використовуються для боротьби з новоутвореннями і дозволяють ефективно впроваджуватися і руйнувати пухлинні клітини, залишаючи інтактними здорові тканини. Дані віруси поєднують у собі властивості "ракових кілерів", антиангіогенних агентів, локальних ад'ювантів, що стимулюють імунні реакції. Цей вид лікування на сьогоднішній день не рекомендовано використовувати як монотерапію, але в комбінації з основним лікуванням (хіміо- та променевою терапією) можна досягти бажаних результатів. Основна перевага даного методу над класичними методами лікування онкозахворювань це його мінімальна токсичність для здорових клітин і мінімальний ризик розвитку патології з боку здорових органів і систем. Медицина не стоїть на місці і ми сподіваємося, що в найближчому майбутньому цей метод лікування буде високоефективним і доступним для жителів нашої планети.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МОНОКЛОНАЛЬНИХ АНТИТІЛ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ COVID-19

Алієв Руфат Бахтіярович

в.о. зав.каф. епідеміології та інфекційних хвороб, к.м.н.

Салада Микита Олексійович

студент 5 курсу 1 медичного факультету
Донецькій національній медичній університет
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Наприкінці 2019 року нова тяжка коронавірусна інфекція стрімко поширилася світом, що призвело до глобальної пандемії. Вірус назвали важким гострим респіраторним синдромом (SARS-CoV-2), а захворювання, яке він спричинив, — коронавірусною хворобою 2019 (COVID-19).

Спектр важкості COVID-19 у дорослих варіюється від безсимптомної інфекції або легких симптомів з боку дихальних шляхів до важкої пневмонії з гострим респіраторним дистрес-синдромом (ГРДС) і поліорганною дисфункцією. Ступінь розуміння спектру захворювань, а також нових оптимальних стратегій лікування продовжує розвиватися, зокрема з появою інших варіантів SARS-CoV-2.

Мета роботи. Дослідити нові методики лікування COVID-19 та оцінити ступень їх ефективності у пацієнтів з різним ступенем важкості коронавірусної хвороби.

Матеріали роботи. Літературний огляд останніх наукових праць та статистичних даних різних дослідницьких груп.

Результати та обговорення. Наприкінці жовтня оприлюднені результати проміжного аналізу двох рандомізованих досліджень, в яких оцінювали ефективність застосування моноклональних антитіл проти SARS-CoV-2 у пацієнтів із легким і середньотяжким перебігом COVID-19.

Блокування приєднання вірусу та проникнення в клітину за допомогою антитіл, що нейтралізують SARS-CoV-2 (BLAZE-1).

У журналі «NEJM» опубліковані проміжні результати рандомізованого

подвійного сліпого плацебо-контрольованого дослідження II фази BLAZE-1, яке проводили на базі 41 медичного центру США. У дослідження були включені пацієнти з підтвердженим інфікуванням SARS-CoV-2 з легким/середньотяжким перебігом. Загалом до дослідження включено 452 пацієнти. Частині пацієнтів одноразово вводили антитіла LY-CoV555 або бамланівімаб (у дозі 700; 2800 або 7000 мг) (n=309), іншим вводили плацебо (контрольна група) (n=143).

До дослідження були включені пацієнти з нещодавно встановленим інфікуванням SARS-CoV-2, досліджувані препарати вводили протягом 3 діб від отримання позитивних результатів полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). На 11-й (± 4) день від позитивного ПЛР здійснювали контрольний кількісний аналіз з оцінкою ступеня зниження вірусного навантаження. На момент проміжного аналізу зниження вірусного навантаження від вихідного рівня для всієї популяції становило $-3,81$ для елімінації більше 99,97% вірусної РНК. Достовірне зниження вірусного навантаження продемонстроване для підгрупи пацієнтів, яким антитіла вводили в дозі 2800 мг порівняно з групою плацебо. Різниця вірусного навантаження від вихідного рівня становила (95% довірчий інтервал (ДІ), $-0,98 \dots -0,08$; $p=0,02$), що відповідало зменшенню у 3,4 раза. Менші відмінності у зміні від вихідного рівня порівняно з групою плацебо спостерігали серед пацієнтів, які отримували дозу 700 мг (95% ДІ $-0,66 \dots -0,25$, $p=0,38$) або дозу 7000 мг (95% ДІ $-0,37$ до $0,55$; $p=0,70$).

Крім того, на 2-гу–6-ту добу у групі введення антитіл були дещо менш виражені симптоми захворювання, а частота госпіталізації протягом 28 діб у групі введення антитіл була істотно нижчою з групою плацебо (1,6% проти 6,3% відповідно). У пацієнтів високого ризику ускладненого перебігу COVID-19 відзначали ще істотніші переваги порівняно щодо частоти госпіталізації: 4,2% у групі LY-CoV555 і 14,6% — у групі плацебо.

Результати проведеного дослідження свідчать про ефективність застосування моноклональних антитіл при лікуванні пацієнтів із нещодавно встановленим інфікуванням SARS-CoV-2 легкого/середньотяжкого перебігу.

SARS-CoV2-REGN-COV2 28 жовтня 2020 р. компанія «Regeneron Pharmaceuticals, Inc.» опублікувала пресреліз з проміжними результатами рандомізованого подвійного сліпого дослідження II/III фази, в якому оцінювали ефективність «коктейлю» моноклональних антитіл REGN-COV2 проти SARS-CoV-2 серед амбулаторних пацієнтів із підтвердженням COVID-19 ($p=0,0065$). REGN-COV2 комбінація двох моноклональних антитіл (REGN10933 та REGN10987). У дослідженні продемонстровано, що застосування коктейлю REGN-COV2 суттєво зменшувало вірусне навантаження SARS-CoV-2 та частоту звернення за медичною допомогою, включно з госпіталізацією, невідкладною медичною допомогою та/або відвідуванням кабінету лікаря/телемедицини. Загалом до дослідження було включено 524 пацієнти з підтвердженням COVID-19, яких рандомізували на дві групи. У 1-й групі приймали коктейль моноклональних антитіл REGN-COV2 на додаток до стандартної терапії, у 2-й приймали плацебо. Результати цього дослідження свідчать про зниження вірусного навантаження на 7-му добу, а також про зменшення кількості звернень за медичною допомогою на 57% ($p=0,024$). У пацієнтів високого ризику (вік >50 років, індекс маси тіла >30 кг/м², супутня патологія, імунодефіцитний стан) кількість звернень за медичною допомогою у групі REGN-COV2 була меншою на 72% порівняно з групою плацебо ($p=0,0065$).

Висновки. З кожним новим десятиріччям в природі виникають нові збудники тяжких інфекційних хвороб. На це впливають багато факторів, до яких причетна і сама людина, починаючи від її способу життя до забруднення навколишнього середовища. Це порочне коло – тяжкий тягар, який немов ярмо людина сама свідомо вдягає собі на шию. Чим далі плине час, тим тяжче розірвати це порочне коло і допомогти людству в боротьбі за індивідуальний розвиток, здоров'я та існування життя на Земній кулі. Але дякуючи вченим з усього світу, людству поки що вдається перемагати тяжкі інфекції, розробляти новітні лікування та сучасні технології ліквідації наслідків цих тяжких хвороб.

МАВП'ЯЧА ВІСПА ЧИ НОВА ПАНДЕМІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Алієв Руфат Бахтіярович

в.о. зав.каф. епідеміології та інфекційних хвороб, к.м.н.

Шаповалова Анна Сергіївна

асистент кафедри внутрішньої медицини №1

Салада Микита Олексійович

студент 5 курсу 1 медичного факультету

Донецькій національній медичній університет

м. Кропивницький, Україна

Вступ. Початок ХХІ століття ввійшов в історію людства, як один із найскладніших періодів розвитку з епідеміологічної точки зору. Значне погіршення епідеміологічної ситуації на земній кулі прогресує з кожним роком. Спалахи різних інфекційних хвороб, таких як гарячка Ласса, грип H1N1, MERS, SARS, COVID-19 невпинно атакують людство, перевіряючи на витривалість. Ледь оговтавшись від страшної пандемії спричиненої коронавірусом (SARS-CoV-2), природа кидає нові виклики. З травня 2022 року все частіше реєструються спалахи нової екзотичної хвороби – віспи мавп.

Мета роботи. Познайомити читача з основними аспектами етіології, епідеміології, шляхів зараження, перебігу клінічної картини, діагностики, лікування та профілактики віспи мавп.

Матеріали роботи. Літературний огляд наукових праць різних дослідницьких груп.

Результати та обговорення. Віспа мавп (лат. *variola vimus*, англ. *monkeypox*; мавпяча віспа) – природно-осередкове, зоонозне, досить рідкісне захворювання, яке спричиняється вірусом віспи мавп, характеризується гарячкою, інтоксикацією, значною лімфаденопатією і везикульозно-пустульозними висипаннями на шкірі.

Етіологія. Вірус віспи мавп (англ. *Monkeypox virus*) належить до родини *Poxviridae*, підродина *Chordopoxvirinae*, роду *Orthopoxvirus*, виду *Monkeypox virus*. Рід *Orthopoxvirus* також включає віруси натуральної віспи, коров'ячої

віспи, вісповакцини та низку інших ортопоксвірусів.

Географічне поширення. Після припинення імунізації проти натуральної віспи, яка також захищає від віспи мавп, випадки віспи мавп зазвичай траплялися в Центральній і Західній Африці. Перший спалах віспи мавп у західній півкулі стався в США в 2003 році. Відтоді спорадичні випадки були зареєстровані в кількох неендемичних країнах, що в основному пов'язані з подорожами. Однак у травні 2022 року було повідомлено про триваючий глобальний спалах, пов'язаний із передачею від людини до людини, і охопив тисячі людей у десятках країн світу.

Передача. Розповсюдження вірусу віспи мавп від людини до людини може відбуватися кількома шляхами. До них належать: 1) тісний контакт з інфекційними ураженнями шкіри (поточний глобальний спалах у неендемичних країнах пов'язаний переважно з тісним інтимним контактом); 2) непрямий контакт з інфікованою біологічною рідиною (наприклад, через забруднену білизну); 3) черезшкірна інокуляція інфікованої рідини внаслідок ін'єкцій; 4) повітряно-крапельним шляхом (при кашлі, чханні, розмові та палінні); 5) дії, що призводять до повторного розповсюдження висушеного матеріалу з предметів побуту (наприклад, струшування забрудненої білизни); 6) вірусом віспи мавп також можна заразитися через контакт із рідиною організму зараженої тварини або через укуси. Мавпи та людина є випадковими господарями; резервуаром, швидше за все, є гризуни.

Клінічні ознаки. У пацієнтів з віспою мавп інкубаційний період зазвичай становить від 5 до 13 днів. Під час глобального спалаху віспи мавп у 2022 році інкубаційний період становив від 7 до 10 днів.

Пацієнти часто мають системне захворювання, яке включає лихоманку, озноб і міалгії з наступним характерним висипом. Висипання зазвичай починаються як плями і розвиваються до папул, везикул, а потім псевдопустул. Екзантеми з часом покриваються скоринками, які висихають, а потім відпадають.

Під час останнього спалаху віспи мавп деякі пацієнти мали ураження

геніталій, прямої кишки та/або ротової порожнини без початкового продромального періоду. У пацієнтів спостерігався проктит, тонзиліт, захворювання очей та/або інші ускладнення (наприклад, енцефаломієліт).

Перебіг хвороби. У більшості пацієнтів хвороба схильна до самовиліковування. Але під час глобального спалаху 2022 року повідомлялося про рідкісні випадки смерті. Навпаки, у Центральній Африці, де інфекція спричинена іншим штамом, рівень смертності, як повідомляється, досягає 10 відсотків.

Оцінка та діагностика. Діагноз мавпячої віспи слід запідозрити у пацієнтів, які мають висип або інші симптоми і мають епідеміологічні фактори ризику інфікування. Підтвердити зараження вірусом віспи мавп можна шляхом демонстрації ДНК ортопоксвірусу (наприклад, за допомогою тестування полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) або секвенування наступного покоління клінічного зразка) або шляхом виділення вірусу у культурі з клінічного зразка.

Диференціальна діагностика. При обстеженні пацієнта з підозрою на віспу мавп у диференціальну діагностику слід включити вірус вітряної віспи, простого герпесу, первинного сифілісу (у разі ураження геніталій), венеричну лімфогранульому, бактеріальний тонзиліт, імпетіго, контагіозний моллюск, тощо.

Сучасні уявлення про лікування. Усі особи з підтвердженим контактом з віспою мавп повинні спостерігати за симптомами протягом 21 дня. Контактні особи, які залишаються безсимптомними, можуть продовжувати рутинні щоденні справи. У разі розвитку симптомів їм слід негайно самоізолюватись та звернутись до закладу охорони здоров'я.

Більшість пацієнтів з мавпячою віспою мають легку форму захворювання та одужують за допомогою симптоматичної терапії. Однак європейська асоціація інфекціоністів пропонує використовувати противірусну терапію тековіріматом для осіб із тяжким захворюванням чи групою ризику розвитку тяжкого перебігу хвороби, а також осіб із ураженнями очей, рота чи аногенітальної області. Незважаючи на обмежений досвід використання цього

засобу, тековірімат добре переноситься і може скоротити тривалість хвороби та виділення вірусу. Рішення про використання альтернативного препарату (наприклад, цидофовіру) має прийматися індивідуально, враховуючи підвищений ризик побічних ефектів.

Вакцинація. Є дві доступні вакцини, які можуть знизити ризик розвитку віспи мавп. Модифікована вакцина Анкара (MVA) (JYNNEOS у Сполучених Штатах, IMVANEX у Європейському Союзі та IMVAMUNE у Канаді) та вакцина ACAM2000.

Вакцина MVA – виготовляється з сильно ослабленого вірусу коров'ячої віспи, що не розмножується, і має чудовий профіль безпеки навіть для людей з ослабленим імунітетом і наявністю шкірних захворювань. Вакцину MVA вводять двома дозами з інтервалом у чотири тижні. У Сполучених Штатах вакцини JYNNEOS та ACAM2000 схвалені для профілактики.

Вакцина ACAM2000 – це вакцина проти натуральної віспи, що здатна реплікуватись і яку можна використовувати лише для деяких пацієнтів, тому що вона пов'язана з більшою кількістю побічних ефектів ніж вакцина MVA.

Висновки. Наразі, важко сказати, чи загрожує людству нова пандемія мавп'ячої віспи. Хвороба тільки почала свій розвиток, однак с кожним новим місяцем вона розповсюджується на нові території, заражаючи все більше і більше людей. Досить незрозумілими лишаються варіанти клінічного перебігу, від чого залежить їх тяжкість і тривалість та якими вони будуть, коли вірус досягне території нашої країни? Чи буде мати якийсь ефект попередня вакцинація від натуральної віспи більш старших поколінь? Чи матиме дієвість вакцина на основі вірусу коров'ячої віспи? Все це та багато іншого належить вивчити, дослідити та дізнатись, для того, щоб подолати ті перепони, які завдає природа людству на життєвому шляху.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СТРУКТУРА ЦЕННОСТИ УЧАСТИЯ ГОРМОНОВ В РОСТЕ И РАЗВИТИИ ОРГАНИЗМА

Ахраров Хабибулла Хамидуллаевич

к.м.н. доцент кафедры Фармакологии и физиологии

Толибов Улугбек Ферузевич

студент

Ходжибаева Сарвиноз Алишер кизи

студентка

Бадриддинов Фазлиддин Мадаминхон угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Высшей формой гуморальной регуляции является гормональная. Термин «гормон» был впервые применен в 1902 г. Старлингом и Бейлисом в отношении открытого ими вещества, продуцирующегося в двенадцатиперстной кишке,- секретина. Термин «гормон» означает « побуждающий к действию», хотя не все гормоны обладают стимулирующим эффектом.

Как отмечают авторы литературных источников, что гормоны – это биологически высокоактивные вещества, синтезирующиеся и выделяющиеся во внутреннюю среду организма эндокринными железами, или железами внутренней секреции, и оказывающие регулирующее влияние на функцию удаленных от места их секреции органов и систем организма. Эндокринная железа – это анатомическое образование, лишенное выводных протоков, единственной или основной функцией которого является внутренняя секреция гормонов. К эндокринным железам относятся гипофиз, эпифиз, щитовидная железа, паращитовидные железы, вилочковая железа, надпочечники (мозговое и корковое вещество). В отличие от внутренней секреции, внешняя секреция осуществляется экзокринными железами через выводные протоки во внешнюю среду. В некоторых органах одновременно присутствуют оба типа секреции. Инкреторная функция осуществляется эндокринной тканью, т.е. скоплением

клеток с инкреторной функцией в органе, обладающем функциями, не связанными с продукцией гормонов. К органам со смешанным типом секреции относятся поджелудочная железа и половые железы. Одна и та же железа внутренней секреции может продуцировать неодинаковые по своему действию гормоны. Так, например, щитовидная железа продуцирует тироксин и тирокальцитонин. В то же время продукция одних и тех же гормонов может осуществляться разными эндокринными железами. Например, половые гормоны продуцируются и половыми железами, и надпочечниками.

Анализ литературных данных отмечен тот факт, что продукция биологически активных веществ – это функция не только желез внутренней секреции, но и других традиционно неэндокринных органов: почек, желудочно-кишечного тракта, сердца. Не все вещества, образующиеся специфическими клетками этих органов, удовлетворяют классическим критериям понятия «гормоны». Поэтому наряду с термином «гормон» в последнее время используются также понятия гормоноподобные и биологически активные вещества (БАВ), гормоны местного действия. Так, например, некоторые из них синтезируются так близко к своим органам-мишеням, что могут достигать их диффузией, не попадая в кровоток. Клетки, вырабатывающие такие вещества, называют паракринными. Трудность точного определения термина «гормон» особенно хорошо видна на примере катехоламинов – адреналина и норадреналина. Когда рассматривается их выработка в мозговом веществе надпочечников, их обычно называют гормонами, если речь идет об их образовании и выделении симпатическими окончаниями, их называют медиаторами.

Регуляторные гипоталамические гормоны – группа нейропептидов, включая недавно открытые энкефалины и эндорфины, действуют не только как гормоны, но и выполняют своеобразную медиаторную функцию. Некоторые из регуляторных гипоталамических пептидов обнаружены не только в нейронах головного мозга, но и в особых клетках других органов, например, кишечника: это вещество Р, нейротензин, соматостатин, холецистокинин и др. Клетки,

вырабатывающие эти пептиды, образуют, согласно современным представлениям, диффузную нейроэндокринную систему, состоящую из разбросанных по разным органам и тканям клеток. Клетки этой системы характеризуются высоким содержанием аминов, способностью к захвату предшественников аминов и наличием декарбоксилазы аминов. Отсюда название системы по первым английских слов *Amine Precursors Uptake and Decarboxylating system – APUD* – система – система захвата предшественников аминов и их декарбоксилирования. Поэтому правомерно говорить не только об эндокринных железах, но и об их эндокринной системе, которая объединяет все железы, ткани и клетки организма, выделяющие во внутреннюю среду специфически регуляторные вещества.

Гормоны, их предшественники многие факторы, опосредующие или модулирующие действие гормонов (рецепторы, вторые посредники, простагландины и другие аналогичные вещества) обнаружены у бактерий, червей, насекомых, а также растений. Удивительно, что простейшие, грибы и *E. coli* содержат вещества, перекрестно реагирующие с антителами к инсулину и стимулирующие окисление глюкозы в изолированных жировых клетках. Функция этого вещества у *E. coli* неизвестна. Точно также остается тайной, что делают морские кораллы со своими простагландинами.

Некоторые функции второго посредника гормонов – циклического АМФ в примитивных организмах изучались весьма интенсивно. У слизевиков цАМФ служит главным агрегирующим фактором и выделяется в среду при недостатке питательных веществ. Аналогично, если *E. coli* лишается глюкозы, то цАМФ вызывает депрессию *lac*-оперона и клетка приобретает способность расщеплять галактозу.

Физиологами отмечено, что некоторые гормоны по мере усложнения организмов приобретают иные функции. У амфибий, например, пролактин играет важную роль в регуляции осмотического давления, тогда как у млекопитающих его основная функция заключается в регуляции лактации. Действие других гормонов на разные ткани одного и того же организма может

быть различно. Так, например, ангиотензин в надпочечниках стимулирует продукцию альдостерона, а в ЦНС играет важную роль в качестве регулятора жажды. Кроме того, АДГ и АКТГ помимо действия на почки и, соответственно, на надпочечники, могут влиять и на поведенческие реакции.

Как правило, регуляторные молекулы возникают на эволюционной лестнице задолго до формирования метаболических процессов, которые они призваны регулировать. Как образно выразился Ф.Жакоб, природа ведет себя подобно предусмотрительному ремесленнику или мастеровому, держа в запасе молекулярные средства, которые приобретают новые регуляторные функции по мере возникновения новых и более сложных метаболических потребностей.

Эндокринные железы принимают участие во всех важных процессах жизнедеятельности организма.

У развивающегося эмбриона гормоны играют существенную организующую роль, которая наиболее очевидно проявляется в дифференцировке полового тракта (тестостерон) и центральной нервной системы (тироксин).

Гормоны, как правило, необходимы для успешного становления репродуктивных функций. Оплодотворение, имплантация яйцеклетки, беременность и лактация – все эти процессы требуют участия многих гормонов, которые для особей мужского пола не менее важны, чем для особей женского. Одни и те же гормоны у представителей обоих полов регулируют комплементарные функции, т.е. дифференцировку и развитие сперматозоидов и яйцеклеток.

Гормоны необходимы для роста и развития созревающего организма. Оптимальный рост обуславливается совместным действием гормона роста, тиреоидных гормонов и инсулина, причем, присутствие неадекватных количеств антагонистов инсулина или половых стероидов может тормозить рост.

Гормоны принимают важнейшее участие как в кратковременной, так и в долговременной адаптации к количеству и качеству потребляемой пищи. Они

необходимы и для успешной адаптации к изменениям поступления жидкости и электролитов из окружающей среды.

А также авторами установлено, что неумолимый процесс старения сопровождается снижением секреции половых гормонов у представителей обоих полов, хотя у особей женского пола это проявляется более отчетливо.

Общие свойства гормонов:

1. Строгая специфичность (тропность) физиологического действия.
2. Высокая биологическая активность: гормоны оказывают свое физиологическое действие в чрезвычайно малых дозах.
3. Дистантный характер действия: клетки-мишени располагаются обычно далеко от места образования гормона.
4. Многие гормоны (стероидные и производные аминокислот) не имеют видовой специфичности.
5. Генерализованность действия.
6. Пролонгированность действия.

Любой гормональный эффект опосредован следующими основными этапами: синтезом и поступлением в кровь, формами транспорта, клеточными механизмами действия гормонов.

От места секреции гормоны доставляются к органам-мишеням циркулирующими жидкостями: кровью, лимфой.

В крови гормоны циркулируют в нескольких формах: 1) в свободном состоянии; 2) в комплексе со специфическими белками плазмы крови; 3) в форме неспецифического комплекса с плазменными белками; 4) в адсорбированном состоянии на форменных элементах крови. В состоянии покоя 80% приходится на комплекс со специфическими белками.

Биологическая активность определяется содержанием свободных форм гормонов. Связанные формы гормонов являются как бы депо, физиологическим резервом, из которого гормоны переходят в активную свободную форму по мере необходимости.

Обязательным условием для проявления эффектов гормона является его

взаимодействие с рецепторами.

Гормональные рецепторы представляют собой особые белки клетки, для которых характерны:

- 1) высокое сродство к гормону;
- 2) высокая избирательность;
- 3) ограниченная связывающая емкость;

4) специфичность локализации рецепторов в тканях. На одной и той же мембране клетки могут располагаться десятки разных типов рецепторов. Количество функционально активных рецепторов может изменяться при различных состояниях и в патологии.

Подводя итог литературного обзора, можно сказать о целесообразности дальнейшего изучения функциональной деятельности гормональной системы в целом в медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ткаченко Б. И. (ред.). Основы физиологии человека // Учебник. – СПб., Международный фонд истории науки, 1994, т.1, 566с., ил., т.2, 412 с.
2. Угрюмов М. В. Механизмы эндокринной регуляции // М.: Наука, 2000. 295с.
3. Уолтер Г. (Walters G.) Живой мозг. Пер. с англ. // М.: Мир, 2000, 300 с.
4. Физиология эндокринной системы: Руководство / Под ред. В.Г.Баранова // М.: Наука, 2001. - 680 с.
5. Гриффин Д., Ожеда С. Физиология эндокринной системы. Бином-Пресс, БИНОМ. Лаборатория знаний, БИНОМ, ТОРГОВЫЙ ДОМ, 2008 г.
6. Айзман Р. И. и др. Физиология человека и животных. НГПУ, Новосибирск, 2010 г.
7. Теппермен Дж., Теппермен Х. Физиология обмена веществ и эндокринной системы. ЁЁ Медиа. 2012 г.
8. Ерофеев Н. П., Парийская Е. Н. Физиология эндокринной системы. СпецЛит. 2013 г.

9. Perks A. M. Developmental and evolutionary aspects of the neurohypophysis // *Am. Zool.*, (1999). 17, 833.

10. Bartke A. Prolactin and the physiological regulation of the mammalian testis. In: Troen P., Nankin H. (eds.). *The Testis in Normal and Infertile Men.* // New York, Raven Press. (1977).

11. Baylis P. Posterior pituitary function in health and disease. // *Clin. Endokrinol. Metab.*, (2000). 12, 747.

**ЗАСТОСУВАННЯ КОМПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ МУЛЬТИПОТЕНТНИХ
МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТРОМАЛЬНИХ КЛІТИН ЖИРОВОЇ ТКАНИНИ
ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ КІСТКОВИХ ДЕФЕКТІВ
У ХІРУРГІЧНІЙ СТОМАТОЛОГІЇ**

Бамбуляк Андрій Васильович,

к.мед.н., доцент

Лопушняк Леся Ярославівна,

Бойчук Олег Михайлович

к.мед.н., асистент

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Впродовж останніх років увага клініцистів зосереджена на біологічних методах лікування, скерованих на відновлення кісткових дефектів з використанням клітинних технологій та біоімплантів.

Однак, застосування аутогенних кісткових матеріалів у щелепно-лицевій ділянці зумовлює значну травматичність операції та наявність додаткової рани у донорській ділянці, а також високі ризики інтраопераційних ускладнень та неконтрольовану резорбцію внаслідок гіпоксії й загибелі клітин. До недоліків алотрансплантатів відносять їхню низьку механічну міцність, швидку резорбцію, ризик виникнення бактеріальних та вірусних ускладнень.

При їхньому застосуванні у 10–35% випадках відбувається відторгнення та розсмоктування аlogenного імпланту внаслідок імунного конфлікту тканин донора й реципієнта. Ксеногенні остеопластичні матеріали також мають ряд негативних властивостей: тривалий термін резорбції, розвиток імунологічних реакцій та виникнення інфекційних ускладнень.

Нині, мультипотентні мезенхімальні стовбурові клітини (ММСК) кісткового мозку людини розглядаються у якості основного клітинного матеріалу для відновлення і посттравматичної регенерації кісткової тканини та природнього джерела для тканинної інженерії кісток.

Метою роботи. Вивчити ефективність застосування мультипотентних

мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини у поєднанні зі збагаченою тромбоцитами плазмою крові та остеопластичним матеріалом у пацієнтів із атрофією та дефектами альвеолярних відростків щелеп.

Матеріали та методи. Дослідження проведено на 280 пацієнтах віком від 18 до 55 років з частковою або повною відсутністю зубів та атрофією альвеолярної дуги відповідної щелепи, з хронічним періодонтитом і хронічним генералізованим пародонтитом, з переломами нижньої щелепи та ретинованими третіми молярами, які перебували під обстеженням, лікуванням та спостереженням. Дослідження проводилися на базі кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці, Україна.

Методами дослідження були: остеогенне диференціювання ММСК–ЖТ *in vitro*; біохімічні – для визначення ротовій рідині пацієнтів активності кислотої і лужної фосфатази та їхнього співвідношення (ЛФ/КФ); комп'ютерна томографія – для вивчення репаративних процесів у кістковій тканині щелеп пацієнтів; гістологічні – для дослідження впливу запропонованої остеопластичної комбінації при ремоделюванні кісткової тканини у прооперованих пацієнтів; морфометричні – для аналізу прижиттєвого складу формених компонентів кісткової тканини; денситометричні дослідження – для виявлення ефективності застосування остеопластичних матеріалів у поєднанні зі збагаченою тромбоцитами плазмою (ЗТП) та ММСК–ЖТ у прооперованих пацієнтів; імунологічні; клінічні – для оцінки післяопераційного статусу пацієнтів на усіх етапах дослідження; статистичні – для з'ясування ступеня вірогідності отриманих даних.

Результати та обговорення. Встановлено, що застосування композиції на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини, збагаченої тромбоцитами плазми крові та остеопластичного матеріалу для відновлення об'єму кісткової тканини щелеп при проведенні операцій синус–ліфтингу, видалення зуба чи ретинованого третього моляру, остеосинтезу нижньої щелепи при її переломах, супроводжувалося виявленням

найменших бальних оцінок основних клінічних симптомів: інтенсивність больового синдрому складала $0,71 \pm 0,13$ бали; колатерального набряку $0,57 \pm 0,11$ бали; гіперемії – $0,37 \pm 0,06$ бали.

При цьому, під час відновлення кісткової тканини альвеолярного відростку з використанням «Колапан–Л», інтенсивність больового синдрому та колатерального набряку була у 1,7 раза та гіперемії у 1,6 раза вищою, ніж у пацієнтів, в котрих використовувалась запропонований нами комплекс, ($p < 0,01$). Водночас, у пацієнтів, в котрих відновлення післяопераційних ран відбувалось спонтанно, інтенсивність больового синдрому була у 3,7 раза та 2,2 раза, колатерального набряку у 3,1 та 1,8 раза, гіперемії у 3,5 і 1,9 раза вищою, ніж у пацієнтів, у яких загоєння кісткових дефектів відбувалося за допомогою запропонованої нами композиції та при застосуванні препарату «Колапан–Л», ($p, p_1 < 0,01$).

За даними рентгенологічних та КТ досліджень виявлено, що через 6-8 місяців після застосування тканинного еквіваленту кісткової тканини мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини у комбінації зі збагаченою тромбоцитами плазмою крові та остеопластичного матеріалу «Колапан–Л», ділянки дефектів заповнювались новоутвореною кістковою тканиною, яка за результатами гістологічних досліджень та фазово контрасної мікроскопії була ідентична нативній кістці, мала будову губчастої кістки з остеобластичними елементами, котрі утворювали ланцюг навколо остеїдної тканини.

Висновки. Встановлено, що у пацієнтів підгруп Б усіх груп дослідження, де заповнення кісткових дефектів було проведене за допомогою комбінації остеопластичного матеріалу «Колапан–Л» з мультипотентними мезенхімальними стромальними клітинами жирової тканини та збагаченої тромбоцитами плазми, у післяопераційному періоді спостерігалось зменшення проявів клінічних симптомів: больового синдрому, колатерального набряку, гіперемії слизової оболонки ротової порожнини та краще відновлення кісткової тканини в місці проведеного хірургічного лікування, у порівнянні із підгрупами

А, де аугментація проводилася препаратом «Колапан–Л», та підгрупами В, де загоєння відбувалося під кров'яним згустком.

Використання остеопластичних матеріалів на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини під час проведення стоматологічних операцій покращує регенеративні та репараційні властивості кісткової тканини, полегшує перебіг післяопераційного періоду та сприяє скороченню термінів стаціонарного лікування пацієнтів.

ПРОФІЛАКТИКА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО ДЕЛІРІЮ У ЛІТНІХ ПАЦІЄНТІВ: ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Баусов Євген Олександрович

к.мед.н., доцент

Степаненко Вероніка Василівна

студентка

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Післяопераційний делірій (ПОД) — гострий розлад пізнання та уваги, що проявляється коливанням симптомів неувважності, когнітивної дисфункції, пов'язаних з неорганізованим мисленням і зміненим рівнем свідомості. Формування ПОД впливає на тривалість перебування у лікарні та витрати на охорону здоров'я. Післяопераційні нейрокогнітивні розлади є частими ускладненнями, особливо у пацієнтів похилого віку, причому післяопераційний делірій є його найбільш вираженою та гострою післяопераційною формою, що схиляє пацієнта до тривалого когнітивного порушення. Рандомізовані дослідження показали, що використання профілактичних заходів щодо виникнення делірію зменшує розвиток післяопераційного делірію

Мета роботи. Провести аналіз сучасних досліджень, визначити тенденції та перспективи ефективної профілактики розвитку, зменшення симптомів і тривалості післяопераційного делірію.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети було проведений аналіз літератури з наступних джерел: 1) публікації з наукової бази PubMed (2016-2022 роки); 2) Рекомендації з профілактики, діагностики та лікування післяопераційного делірію (2017- 2019 роки); 3) Дисертації (2021-2022 роки).

Результати та обговорення. Автори наукових публікацій наголошують на необхідності передопераційної оцінки ризиків розвитку ПОД. Наступним важливим кроком є раціональний вибір премедикації. Ще у 2016 автори

вказують, що питання ролі бензодіазепінів як незалежного фактора, що впливає на частоту розвитку ПОД є дискусійним, але дослідження 2017 -2018 років поставили під сумнів рутинне використання препаратів цієї групи, а Європейське товариство анестезіологів в 2017 році усім пацієнтам радять уникати застосування бензодіазепінів (рівень доказовості В), що підтвердилося дослідженнями наступних років. Останні роки обговорюється можливість використання дексметомідина в післяопераційному періоді серед пацієнтів похилого віку з високим ризиком розвитку ПОД. Метааналіз Wang Y, Bu X та співавторів (2021 рік) та Демитер І. М. “Удосконалення технологій періопераційної профілактики делірію у пацієнтів похилого віку” (2021 рік) вказують на ефективність використання дексметомідина для профілактики ПОД. Ряд авторів вказують на біль, як провідний чинник формування ПОД у післяопераційному періоді. Сучасні рекомендації засновані на принципах що мультимодальне лікування болю зменшує захворюваності на ПОД.

Крім використання медикаментозних засобів, широко використовуються немедикаментозні способи профілактики. До немедикаментозних засобів профілактики відносяться: мінімізація періоду рідинного голодування перед оперативним втручанням, когнітивна переорієнтація, рання активація рухової і/або фізичної реабілітації, адаптація зору й слуху, раннє харчування, залучення родини в процес відновлення.

Метааналіз Chen X, Kong D та співавторів (2022 рік) показав що черезшкірна електрична акупунктурна стимуляція може запобігти ранньому післяопераційному зниженню когнітивних функцій. Sharda N, Mattoon E та співавтори у дослідженні “Bach to the Basics: Implementation and Impact of a Postoperative, Inpatient Personalized Music Program for Older Adults” (2018 рік) та рандомізоване клінічне випробування Esfahanian F., Mirmohammadsadeghi A. та співавтори (2022 рік) зазначають, що музика для релаксації впливає на рівень марення під час післяопераційного періоду у літніх пацієнтів. Але багато авторів зазначають, що потрібні подальші дослідження, щоб оцінити отримані результати.

Висновки. 1. Профілактика післяопераційного делірію залишається актуальним питанням серед науковців різних країн, оскільки ПОД є поширеним ускладненням післяопераційного періоду і незалежно пов'язаний зі збільшенням смертності та захворюваності.

2. Автори наукових робіт часто розходяться у висновках щодо застосування медикаментозних та немедикаментозних засобів, що потребує більше доказів з рандомізованих клінічних досліджень.

3. У наукових роботах 2021 - 2022 років представлені нові методи профілактики ПОД, але немає достатньої доказової бази для введення їх у рутину медичну практику.

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ ЗНЕБОЛЕННЯ В ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ

Баусов Євген Олександрович,

к.мед.н., доцент

Холявко Марина Володимирівна,

студент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Актуальність. Післяопераційний біль різної інтенсивності виникає після будь-якої операції, як після мінімальних амбулаторних, так і після високотравматичних багатогодинних втручань. Проблеми його лікування залишаються актуальними як в нашій країні, так і за кордоном. Основними задачами застосування анальгетичних засобів у післяопераційному періоді є: усунення страждання, що спричиняється болем, створення психологічного комфорту та підвищення якості життя пацієнтів у післяопераційному періоді, прискорення післяопераційної функціональної реабілітації, зниження частоти післяопераційних ускладнень.

Мета роботи - розглянути групи препаратів, що використовують для мультимодального знеболення та з'ясувати, які з препаратів найбільш дієво знімають післяопераційний біль.

Матеріали та методи. Для виконання поставленої мети було проведено бібліографічне дослідження методичних рекомендацій, даних МОЗ України з методів післяопераційного знеболення, наукових статей за останні 20 років (з 2002 року)

Результати дослідження. На сьогодні найефективнішим принципом лікування післяопераційних болей є мультимодальне знеболення - для досягнення оптимального ефекту, без збільшення побічних ефектів порівняно з підвищеними дозами одного препарату, використовують два або більше препаратів з різними механізмами дії. В основі лежить комбінування

парацетамолу і НПЗП, при низькій інтенсивності болю, зопіатними анальгетиками та місцевою (регіонарною) аналгезією при середній і високій інтенсивності.

Парацетамол.

Механізм дії ацетамінофену ще вивчений недостатньо, але припускають, що він пригнічує активність ЦОГ-2 в ЦНС та ЦОГ-3, посилює активність низхідних гальмівних серотонінергічних шляхів.

Поява внутрішньовенної форми парацетамолу суттєво підвищила цінність та розширила показання до застосування препарату як базисного компонента мультимодальної післяопераційної анальгезії.

Внутрішньовенний парацетамол безпечніше таблетованої форми, оскільки характеризується більш передбачуваною плазмовою концентрацією у ранньому післяопераційному періоді.

Зазвичай препарат вводять внутрішньовенно під час операції приблизно за 30 хвилин до її закінчення, що забезпечує спокійне, безболісне пробудження. Повторно 1 г парацетамолу вводять через 4 години, а потім кожні 6 годин (максимальна доза—4г на добу). Через 1-3 дні застосування внутрішньовенного парацетамолу пацієнтів переводять на його пероральну форму.

Нестероїдні протизапальні препарати.

Пригнічують активність ЦОГ-1 та ЦОГ-2, зменшують запальну відповідь на хірургічну травму, за рахунок чого перешкоджають розвитку сенситизації периферичних ноцицепторів.

Протягом тривалого часу нестероїдні протизапальні засоби використовувалися для знеболювання переважно після позапорожнинних втручань (ортопедія, тощо), оскільки їх застосування в абдомінальній хірургії вважалося небезпечним через розвиток геморагічних ускладнень. Зараз більше використовують селективні інгібітори ЦОГ-2 (німесулід, мелоксикам, целекоксиб), бо вони мають перевагу над іншими НПЗП. Зберігаючи порівняний з ними анальгетичний ефект, вони не пригнічують фізіологічну продукцію простагландинів тканинами, що супроводжується зниженням

кількості властивих НПЗП побічних ефектів (ульцерогенний вплив на ШКТ, порушення тромбоцитарної ланки гемостазу, нефротоксичний ефект).

З точки зору патофізіології гострого болю оптимальним вважається введення 1-ї дози нестероїдних протизапальних засобів за 30-40 хвилин до шкірного розрізу (принцип запобіжної аналгезії). Така методика дозволяє суттєво знизити інтенсивність болю та потребу в післяопераційному призначенні опіоїдних анальгетиків.

Мелоксикам призначають у дозі 15 мг на добу одноразово, целекоксиб: 200 мг на добу, кеторолак: 30–40 мг тричі на день, диклофенак: 75 мг двічі на день, кетопрофен: 50 мг 4 рази на добу, декскетопрофен: 50 мг тичі на день.

Опіати.

Дана група лікарських препаратів досить довго вважалася засобом вибору для купірування післяопераційних болей, але тепер їх ефективність за оцінками спеціалістів не перевищує 30%.

З погляду фармакодинаміки опіоїдні анальгетики є агоністами або антагоністами різних видів опіоїдних рецепторів ЦНС (мю-, дельта-, каппа-). Препарати опіоїдної групи активують ендогенну антиноцицептивну систему, проте не впливають на периферичні та сегментарні неопіоїдні механізми ноцицепції та не запобігають центральній сенситизації та гіпералгезії.

Ефективність знеболення залежить від способу введення препарату. Найбільш поширеним є внутрішньом'язове введення, але при цьому найбільш небезпечним та найменш ефективним, бо всім пацієнтам вводяться фіксовані дози через стандартні часові інтервали, без урахування індивідуальної варіабельності фармакокінетики; ін'єкції опіоїдів робляться з великими перервами, тобто тоді, коли больовий синдром вже виражений і його усунення стає малоефективним. Саме при внутрішньом'язовому введенні опіоїдів найчастіше розвивається депресія дихання, пов'язана, можливо, з кумуляцією препарату.

Окрім пригнічення дихання, зі збільшенням дози, необхідної

для ефективної аналгезії, виявляються такі побічні ефекти, як пригнічення свідомості, свербіж шкіри, нудота і блювання, порушення моторики кишечника, утруднення самотійного сечовипускання в післяопераційному періоді.

Морфіну гідрохлорид призначають по 10 мг кожні 5-6 годин, у добовій дозі не більше 50 мг. Промедол: 20-40 мг кожні 4 години, у добовій дозі не більше 160 мг. Трамадол: 100 мг кожні 6 годин.

Регіонарна аналгезія

Епідуральна аналгезія займає ключову позицію серед усіх регіонарних методів після операційного знеболювання. Рівень пункції та катетеризації епідурального простору визначається областю оперативного втручання. Препарати, що використовують: розчини місцевих анестетиків (бупівакаїн, ропівакаїн) та опіоїдний анальгетик морфін.

При післяопераційній епідуральній аналгезії введення місцевих анестетиків здійснюється невеликими болюсами (5-7 мл 0,5% бупівакаїну або 0,75-1% ропівакаїну) в режимі «крок за кроком» з орієнтацією на анальгетичний ефект, гемодинамічні показники, або ж у режимі безперервної інфузії (ропівакаїн 0,2%, бупівакаїн 0,125-0,25%) зі швидкістю 4-10 мл місцевого анестетику на годину.

Висновок. За даними дослідження, на сьогодні мультимодальна аналгезія є базисом для купірування болю в післяопераційному періоді. Після втручань низької травматичності використовують НПЗП в комбінації з парацетамолом, при середній травматичності - використовують НПЗП, парацетамол та опіоїдні анальгетики, при високій травматичності - епідуральна аналгезія з місцевими анестетиками, НПЗП та парацетамолом.

СТАНДАРТИ НУТРИТИВНОЇ ПІДТРИМКИ ХВОРИХ ВІДДІЛЕНЬ РЕАНІМАЦІЇ ТА ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ

Баусов Євген Олександрович

к.мед.н., доцент

Якунічев Максим Володимирович

студент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Згідно з вітчизняними даними, сьогодні ентеральне харчування одержують, більше ніж 60% хворих, які перебувають у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії (ВРІТ). Звичайна дієта не підходить для більшості пацієнтів, які довго перебувають у ВРІТ. Причинами цього є те, що страви із звичайних продуктів харчування, навіть якісно приготовані на харчоблоці, незбалансовані за складом, нестерильні, нестандартизовані та не мають у складі всіх необхідних нутрієнтів (зокрема, омега-3 жирних кислот, мікроелементів, вітамінів та ін.). Вартість цих харчових продуктів дорівнює, а іноді й перевищує вартість ентерального харчування. Тому у багатьох країнах, зокрема й в Україні, в реанімаційних хворих рекомендується використовувати спеціальні суміші для ентерального харчування. [1]

Ціль роботи. Виявити види та особливості нутритивної підтримки хворих відділень реанімації та інтенсивної терапії, використовуючи найновіші наукові джерела та клінічні рекомендації.

Результати та обговорення. Нутритивна підтримка призначається під час лікування хворих у критичному стані, щоб обмежити розвиток негативного енергетичного та білкового балансу, що спостерігається у даних хворих. Порушення білкового обміну у хворих, які знаходяться в критичному стані виникає вже в перші 2-6 год захворювання. Це в свою чергу приводить до збільшення кількості інфекційних ускладнень, погіршення заживлення ран та збільшення тривалості ШВЛ. Характерні риси пацієнтів ВРІТ:

- Нормо чи гіперметаболізм (збільшення енергопотреби у спокої);
- Гіперкатаболізм (підвищена екскреція азоту);
- Поживна недостатність (низький преальбумін, низький рівень лімфоцитів);
- Нездатність до нормального харчування;
- У більшості випадків нормальна або майже нормальна всмоктувальна здатність шлунково-кишкового тракту. [1]

Головними технологіями нутритивної терапії є ентеральне та парентеральне харчування. Ентеральне харчування має ряд переваг у порівнянні з парентеральним харчуванням через те, що відсутність поживних речовин у шлунково-кишковому тракті має 3 основні негативні наслідки: нестача поживних речовин для ентероцитів, недостатність механічної стимуляції, порушення у гормональному фоні. [2]

В останні роки все частіше використовується сипінг – пероральне застосування сумішей для ентерального харчування. Обмеженнями використання цього методу є повна втрата свідомості, стійкі порушення ковтання, непрохідність верхніх відділів травного тракту, явна загроза аспірації та асфіксії.

Сьогодні у світі виробляється понад 300 сумішей для ентерального харчування, з яких близько 100 використовуються у нашій країні. В ВРІТ застосовуються, в основному, стандартні, напівелементні та спеціальні суміші. Парентеральне харчування призначається переважно при неможливості забезпечити повноцінне ентеральне харчування.

Для проведення зондового живлення використовуються гастроінтестинальні зонди з різних матеріалів – полівінілхлориду, силікону або поліуретану. Тривалість використання цих зондів, залежно від матеріалу, з яких вони виготовлені - від 5-10 діб (для ПВХ) до 30-45 діб (для силікону або поліуретану).

Найкращим способом забезпечення тривалого ентерального харчування в даний час є перкутанна ендоскопічна гастростомія (ПЕГ). При її проведенні

частота ускладнень зазвичай не перевищує 1-4%, тоді як ускладнення при хірургічній гастростомії вищі в 2-3 рази і більші [3]. Постановка ПЕГ рекомендована, якщо ентеральне харчування через зонд триває довше за 1 місяць (у дітей – довше за 2 місяці). Показаннями для ПЕГ є тривалі порушення свідомості та ковтання (важкі інсульти, травми головного мозку, вегетативні стани, розсіяний склероз, міастенія, хвороби Паркінсона та Альцгеймера тощо). Крім того, ПЕГ проводиться у пацієнтів з тяжкими травмами обличчя, гортані та стравоходу, пухлинами верхніх відділів травного тракту, синдромом короткої тонкої кишки, муковісцидозом тощо. Розроблені та запропоновані вітчизняні та європейські стандарти ентерального харчування. Рекомендовано розпочинати ентеральне харчування пацієнтів, які не можуть харчуватися самостійно у ВРІТ протягом 3-х днів. У нашій країні додатково до показань для ентерального харчування включають наявність у хворих вираженого катаболізму (важкі травми, опіки, великі операції, сепсис), резекцію тонкої кишки, анорексію, вихідні порушення харчування (виснаження, саркопенію, кахексію).

При проведенні ентерального харчування в ВРІТ необхідно уникати гіпераліментатії. У гостру фазу захворювання необхідно забезпечити надходження 20-25 ккал на 1 кг маси тіла хворого на добу, а фазу стабілізації 25-30 ккал на 1 кг маси тіла на добу. Пацієнтам із цукровим діабетом 1 або 2 типу, стресорною гіперглікемією, черепно-мозковою травмою, інсультами рекомендується призначати спеціальні «діабетичні» ентеральні суміші.

Висновки. На сьогоднішній день ентеральне харчування є невід'ємною частиною комплексного лікування хворих у ВРІТ. Спеціальні ентеральні суміші мають збалансований хімічний склад, оптимальну осмолярність, зручну форму для застосування та невисоку вартість. В арсеналі лікаря-реаніматолога на сьогоднішній день є багато методів проведення нутриційної підтримки реанімаційних пацієнтів, але для кожного клінічного випадку, необхідно підбирати максимально відповідний метод введення поживних речовин, саме це дозволяє суттєво скоротити частоту ускладнень, а також загальну летальність

пацієнтів ВРІТ.

ВИКОРИСТАННІ ДЖЕРЕЛА:

1. Brundin T, Branstrom R, Wahren J: Effects of oral vs i.v. glucose administration on splanchnic and extrasplanchnic O₂ uptake and blood flow. *Am J Physiol* 1996; 271:E496-E504
2. Trager K, Radermacher P, Brinkmann A, Calzia E, Kiefer P: Gastrointestinal tract resuscitation in critically ill patients. *Curr Opin Clin Nutrition Metabol Care* 2001; 4: 131-5
3. Cove M. E., Pinsky M. R. Early or Late Parenteral Nutrition: ASPEN vs ESPEN. *Crit Care* 2011; 15: 317-26

ФІБРИЛЯЦІЯ ТА МЕРЕХТІННЯ ПЕРЕДСЕРДЬ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РОЗВИТКУ У ПАЦІЄНТІВ З COVID-19

Благодир Ангеліка Костянтинівна
Мартиненко Максим Сергійович

студенти

Мінухіна Діана Валеріївна

PhD, асистент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. У всьому світі різні країни продовжують стикатися з новими “хвилями” пандемії COVID-19, не дивлячись на те, що медицина досягла значного прогресу у вивченні цієї патології, розробила ефективне лікування, а також ефективні вакцини. Коронавірусна інфекція може спричиняти різні системні ускладнення, серед яких ускладнення з боку серцево-судинної системи. Перебіг COVID-19, ускладнений кардіоваскулярною патологією, має потенційно гірший прогноз, ніж без обтяжливих факторів [1].

Мета роботи. Дослідити ускладнення коронавірусної інфекції (COVID-19) з боку серцево-судинної системи.

Матеріали та методи. Проведено дослідження та аналіз різноманітних літературних джерел та статистичних даних.

Результати досліджень та обговорення. 850 пацієнтам з коронавірусною інфекцією було проведено електрокардіографія (ЕКГ), дослідження показало що найчастіше у 65,5% пацієнтів зустрічається синусовий ритм, у 25% пацієнтів - синусова тахікардія, у 4,9% - фібриляція або мерехтіння передсердь [2]. Ретроспективне когортне дослідження 756 пацієнтів показало, що 94,4% пацієнтів мали нормальний синусовий ритм, 5,6% пацієнтів мали фібриляцію або мерехтіння передсердь [3]. В основі патофізіологічного механізму фібриляції або мерехтіння передсердь лежить декілька механізмів. Перший, вірусна інвазія перичитів та ендотеліальних клітин призводить до підвищення проникності судин мікроциркуляторного русла та, як наслідок,

виникає місцева запальна реакція. Другий механізм - активація ренін ангіотензин-альдостеронової системи, через це відбувається підвищення рівня ангіотензину II в крові та зниження ангіотензину 1-7, внаслідок зниження експресії та активації рецепторів ангіотензинперетворюючого ферменту 2. Ангіотензин 1-7 є продуктом розпаду ангіотензину II, зниження його рівня сприяє розвитку аритмій, оскільки ця речовина має кардіопротекторні властивості та є функціональним антагоністом ангіотензину II. Третій механізм це безпосередня інвазія кардіоміоцитів та імунна відповідь, у пацієнтів виникає синдром вивільнення цитокінів та підвищення секреції інтерферону- γ , фактору некрозу пухлин- α , інтерлейкіну-6, інтерлейкіну-8, інтерлейкіну-12, моноцитарного хемотаксичного білку-1 і т.д. [4]. Отже, за рахунок гіперцитокінемії або вірус-опосередкованої запальної передсердної кардіоміопатії виникають порушення інтракардіальної гемодинаміки та електрофізіологічних властивостей передсердних кардіоміоцитів, внаслідок чого виникають аритмії передсердь [5].

Висновки. Фібриляція та мерехтіння передсердь є найбільш поширеним аритмічним ускладненням серед пацієнтів на коронавірусну хворобу. Розвиток надшлуночкових аритмій у госпіталізованих пацієнтів з COVID-19 є ознакою підвищеного ризику щодо внутрішньо-госпітальної смертності. На сьогоднішній день вивчені не всі патофізіологічні механізми, які лежать в основі фібриляції та мерехтінні передсердь. Проте відомо, що причинами можуть бути: вірусна інвазія безпосередньо кардіоміоцитів, перицитів та ендотеліальних клітин, гіпоксемія, активація системної запальної реакції з розвитком синдрому вивільнення цитокінів, порушення автоматизму серця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Saha SA, Russo AM, Chung MK, Deering TF, Lakkireddy D, Gopinathannair R. COVID-19 and Cardiac Arrhythmias: a Contemporary Review. *Curr Treat Options Cardiovasc Med.* 2022;24(6):87-107. doi: 10.1007/s11936-022-00964-3. Epub 2022 Apr 19. PMID: 35462637; PMCID: PMC9016383.

2. Elias P, Poterucha TJ, Jain SS, et al. The prognostic value of electrocardiogram at presentation to emergency department in patients with COVID-19. (May).

3. Mccullough SA, Goyal P, Krishnan U, et al. Since January 2020 Elsevier has created a COVID-19 resource centre with free information in English and Mandarin on the novel coronavirus COVID- 19. *The COVID-19 resource centre is hosted on Elsevier Connect, the company's public news and information.* 2020;(January).

4. Lindner D, et al. Association of cardiac infection with SARS-CoV-2 in confirmed COVID-19 autopsy cases. *JAMA Cardiol.* 2020;5(11):1281–1285. doi: 10.1001/jamacardio.2020.3551.

5. Goette A, et al. COVID-19-induced cytokine release syndrome associated with pulmonary vein thromboses, atrial cardiomyopathy, and arterial intima inflammation. *TH Open.* 2020;4(3):e271–e279. doi: 10.1055/s-0040-1716717.

НЕСТЕРИЛЬНИЙ ІМУНІТЕТ У ЖІНОК, ЩО ВТРАТИЛИ ДІТЕЙ ВІД ТОКСОПЛАЗМОЗУ

Бойко Ю. І.

асистент кафедри внутрішньої
медицини та інфекційних хвороб

Чіботару Крістіна

студенка 3 групи, 5 курсу
медичного факультету No1

ВДНЗ України

«Буковинський державний медичний університет»,
Україна

Проблема токсоплазмозу вагітних є досить актуальною на сьогодні, адже становить велику загрозу як для матері – акушерська патологія, так і для дитини – антенатальне і перинатальне інфікування та загибель плода. Це залежить безпосередньо від фази – активна чи латентна, діагностики та адекватності медикаментозного лікування. Лише при свіжому зараженні матері токсоплазмою під час вагітності є ймовірність інфікування плода.

Раніше вважали, що жінка може народити дитину з вродженим токсоплазмозом лише один раз в житті через наявність антитіл до 8-12 тиж. вагітності та тривалий перебіг хронічного токсоплазмозу. Також вчені вказують, що багаторазові викидні не можуть бути спричинені токсоплазмозом, а загострення патологічного процесу при хронічному токсоплазмозі не супроводжується проникненням токсоплазм через плаценту. Проте, в джерелах описані випадки конгенітального токсоплазмозу від імунокомпетентної матері з хронічною інфекцією.

Згідно даних статистичних досліджень, при обстеженні жінок на TORCH інфекції (у т.ч. на токсоплазмоз) на підставі серологічного обстеження (РЗК, ІФА з визначенням IgM, IgG), серопозитивними щодо токсоплазмозу виявились 64%. З них у 100% - визначались IgG і лише в 11% - IgM, що свідчить про свіже інфікування. Характерних клінічних проявів не спостерігалось в жодній

вагітної, проте дані вказують, що вони були «замасковані» під картину ГРВІ, загострення хронічної патології або ж була виявлена патологія на УЗД з боку плаценти, навколоплідних вод, плоду тощо.

Наявність токсоплазмозу в дитини спостерігалася у 60% жінок-першороділля, при повторній вагітності – у 31%, при третій і більше - у 9%. У половині випадків пологи передчасні, в 30 % - термінові. Одна третина дітей народжуються живими, але помирають в перший тиждень або перший місяць життя. В цих дітей гістологічно підтверджується

наявність псевдоцист або токсоплазм у внутрішніх органах. В матерів цих дітей (60%) через 2-3 місяці при обстеженні виявляються IgG до *Toxoplasma gondii*. Майже 40% жінок залишаються серонегативними, незважаючи на народження дітей з токсоплазмозом. З них у 4% жінок двічі народжуються діти, заражені токсоплазмою.

З огляду на низку наукових досліджень, можна припустити, що токсоплазми через плаценту проникли до плода внаслідок свіжого інфікування матері при вагітності та зумовили розвиток токсоплазмозу, а імунна система матері на збудника не відреагувала і імунної пам'яті не залишилось. Враховуючи нестерильність імунітету при токсоплазмозі (серонегативність матері), існує реальна загроза свіжого зараження матері при наступній вагітності і народження дитини з вродженим токсоплазмозом. Тому профілактика і проведення специфічної терапії є показанням для жінок. А саме: скринінг TORCH-інфекцій, зокрема токсоплазмозу для жінок, що мають обтяжений акушерський анамнез.

Наступну вагітність рекомендовано планувати лише після специфічного лікування і досягнення стійкої ремісії. Якщо IgG виявлені в II чи III триместрі, то необхідно зібрати анамнез щодо контакту з кішками або вживання сирого м'яса та про можливе інфікування під час вагітності. За наявності такого інциденту - повторно обстежитись на виявлення авідності IgG (ознака недавнього інфікування). Серонегативні вагітні повинні імунологічно обстежуватись 1 раз в триместр.

Отже, опираючись дані сучасних досліджень та літературу, можна дійти до таких висновків: майже 40% жінок, в яких народилась дитина з вродженим токсоплазмозом, залишаються серонегативними. Певна частина сімей має повторні випадки конгенітального токсоплазмозу. Обстеження на токсоплазмоз необхідно проводити ще в момент планування вагітності, в гіршому випадку - в I триместрі. За наявності свіжого токсоплазмозу або реактивації процесу показане медикаментозне лікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєва Н. А. Оригінальні дослідження/ Тернопіль, 2014.
2. Тітов М. Б. Деякі проблеми токсоплазмозу / М. Б. Тітов, Б. І. Малиновський // Там само. -Тернопіль: Укрмедкнига, 2004. - С. 288-291.
3. Діагностика і профілактика токсоплазмозу у вагітних і дітей: Методичні рекомендації / [Е. О. Агасієва, Б. М. Венцковський, Н. М. Ковальова та ін.] // Інфекційні хвороби. - 1996. -№ 1. - С. 48-51
4. Казанцев А. П. Токсоплазмоз / А. П. Казанцев. - Л.: Медицина, 1985. 168 с.
5. Васильєва Н. А. TORCH-інфекції і вагітність / Н. А. Васильєва / / Інфекційні хвороби. - 2010. -№ 2 (60). - С. 5-12.

ВПЛИВ СТРЕСУ ЧЕРЕЗ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ НА ТЕЧІЮ COVID-19

Бондарева Єлизавета Романівна

студент

Орловська Катерина Володимирівна

асистент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ.

Пандемія COVID-19 дуже вплинула на світове суспільство: на людей без зупинки впливали засоби масової інформації протягом 3-х років, які пропагандували дотримання простіших правил гігієни, антисептики та противо-епідемічного режиму. Окрім того, пандемія призвела до карантину, який у свою чергу змінив режим дня та психічний стан людей, які були позбавлені звичайного темпу життя та вимушено витягнути з зони комфорту, що негативно вплинуло на духовне та психічне здоров'я людини. З початком російсько-української війни пандемія COVID-19 не закінчилася, з початку осені ми чуємо про тенденцію збільшення кількості випадків захворювання. Але залишається невідомим, чи вплинула війна на перебіг захворювання у українців?

Ціль роботи.

Порівняти протікання захворювання COVID-19 у українців, що залишилися в країні під час російсько-української війни та до початку російської агресії.

Матеріали та методи

Було проведено опитування серед студентів 5 курсів ХНМУ та використані результати опитування. Було опитано 60 студентів різних факультетів, які були в Харкові з початку російсько-української війни та ті, хто виїхав з територій активних бойових дій. Бланк опитування складається з

10 питань:

1. Чи перебуваєте Ви на території України (у більш безпечних регіонах)/Харкові/закордоном після початку російського вторгнення?
2. Чи виконували Ви вакцинацію від COVID-19?
3. Скільки доз вакцинації було введено (чи були бустерні дози)?
4. Коли була проведена остання процедура вакцинації?
5. Чи були випадки захворювання на COVID-19 після проведення курсу вакцинації?
6. Який Ви мали перебіг захворювання на COVID-19 після курсу вакцинації (легкий\середній\важкий перебіг)?
7. Як Ви оцінюєте рівень стресу та тривожності після початку війни на території України за 10-бальною шкалою (де 1 – мінімальний, 10 - максимальний)?
8. Чи маєте Ви хронічні захворювання?
9. Яку частоту захворювань на ГРВІ протягом року Ви мали до початку війни?
10. Чи змінилася частота захворювань на ГРВІ\чи відзначаєте Ви рецидиви хронічних захворювань після початку війни?
11. Чи дотримуетесь Ви санітарно-епідеміологічних рекомендацій щодо COVID-19 після початку війни?

Результати та обговорення.

За даними дослідження було проведено опитування серед 60 студентів. Серед опитаних 60 студентів 30 студентів залишалися в Харкові з початку війни, 26-виїхали з Харківської області у відносно безпечні регіони та 4 перебувають закордоном. 54 студенти (90% опитуваних) вакциновані від COVID-19, серед них 46 (76,6%) мають 2 дози вакцинації та одну бустерну дозу, інші 14 (23,4%) виконали 2 дози вакцинації, остання доза вакцинації серед опитуваних була виконана у діапазоні часу грудень-лютий. Серед тих, хто залишився у Харкові: 30 (93,75%) хворіли повторно на COVID-19 після початку війни. З цих 30 студентів, 30 (100%) відчували велике напруження та стрес

через війну в Україні. 26 студентів (86,67%) переносили своє повторне захворювання триваліше, аніж до війни, та зазначають середню важкість перебігу захворювання. 24 особи (80,0%) перенесли COVID-19 під час війни складніше, ніж до неї, вони спостерігали більш виражений інтоксикаційний та астеничний синдроми. 20 (66,6%) студентів відмітили більш різкий початок COVID-19 під час російсько-української війни, аніж до неї.

В той же час ті, хто виїхали з Харкова на початку російсько-української війни відповідали інакше: 20 (71,4%) хворіли повторно на COVID-19 після початку війни. З цих 20 студентів, 10 (50,0%) відчували велике напруження та стрес через війну в Україні. 4 студентів (20,0%) переносили своє повторне захворювання триваліше, аніж до війни, але мали легкий перебіг захворювання. 5 осіб (25,0%) перенесли COVID-19 під час війни складніше, ніж до неї, вони спостерігали більш виражений інтоксикаційний та астеничний синдроми. 3 (15,0%) студентів відмітили більш різкий початок COVID-19 під час російсько-української війни, аніж до неї. Важливо зазначити, що 8 студентів (13,3%) мають хронічні захворювання (бронхіальна астма, хронічний холецистит, хронічний гастрит, гайморит), серед них 6 (10%), які знаходяться у Харкові, відзначають рецидиви захворювань. Збільшилася частота захворюваності на ГРВІ за рік у 28 опитуваних (46,7%), серед яких 25 залишилися у Харкові. За опитуванням щодо відчуття стресу та тривожності за 10-бальною шкалою 22 студенти (36,7%) з Харкова відповідають у діапазоні 7-10 балів. 48 опитуваних (80%) зазначають, що продовжують притримуватися санітарно-гігієнічних та санітарно-епідеміологічних рекомендацій після початку війни.

Висновки.

Виходячи з результатів, ми можемо помітити, що ті студенти, хто залишився у Харкові, а це є однією з територій найбільших активних бойових дій, порівнюючи з західними регіонами, відчували більш гострий стрес, після цього COVID-19 протікало в них більш гостро, складно та тривало, аніж до війни. Більш того, ці студенти почували себе гірше під час хвороби,

порівнюючи з тими студентами, хто виїхав до порівняно безпечних регіонів України.

Важливим є показник стресу серед опитуваних, так як 36,7% студентів, які залишилися у Харкові після початку бойових дій, відзначають високі показники стресу, що впливає на функціональні властивості супротиву імунної системи до сприйнятливості захворюваності не тільки на ГРВІ, а й на COVID-19. Даний показник відображує, що враховуючи дотримання санітарно-гігієнічних норм, повний курс вакцинації від COVID-19, значення підвищеного стресу та тривожності серед опитуваних, у зв'язку з війною, пропорціонально до виникнення нових захворювань та зниження захисних функцій організму до вірусних та бактеріальних захворювань, особливо до COVID-19.

**СТРУКТУРА МІОКАРДА МОЛОДИХ ЩУРІВ З МОДЕЛЮ
АЛІМЕНТАРНОГО ОЖИРІННЯ ПІСЛЯ ВВЕДЕННЯ
КРІОКОНСЕРВОВАНИХ ЯДРОВМІСНИХ КЛІТИН КОРДОВОЇ КРОВІ**

Бондаренко Олена Олександрівна

к.б.н., м.н.с. відділу кріофізіології;

Бабійчук Владислав Георгійович

д.м.н., пр.н.с., завідувач відділу кріофізіології;

Бабійчук Георгій Опанасович

д.б.н., професор;

Мамонтов В'ячеслав Володимирович

м.н.с. відділу кріофізіології

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини

НАН України

м. Харків, Україна

Вступ. Ожиріння – це патологічний стан організму, основним компонентом розвитку якого є надмірне накопичення жиру. Найбільш поширеною формою є ожиріння з первинним (аліментарним) фактором патогенезу. Аліментарне ожиріння (АО) є значним чинником ризику розвитку серцево-судинних захворювань.

Наукові відкриття останніх десятиліть у галузі біології, фундаментальної та клінічної медицини доводять високу медико-біологічну цінність кордової крові, як важливого джерела біологічно активних речовин та стовбурових клітин, які успішно використовуються при лікуванні різноманітних патологічних станів, у тому числі і захворювань серцево-судинної системи, що часто супроводжують АО.

На даний час дослідження щодо вивчення механізмів дії препаратів, отриманих з кордової крові на адаптаційно-компенсаторні резерви організму експериментальних тварин при АО, відсутні.

Мета роботи. Оцінити морфологічний стан тканин і судин серця у експериментальних тварин з моделлю АО після введення кріоконсервованих ядровмісних клітин кордової крові (кЯВК КК).

Матеріали та методи. Дослідження виконані на білих 6-місячних беспородних щурах-самцях. Тварини були поділені на 3 групи: інтактні щури; щури з моделлю АО; щури з АО на фоні введення кЯВК КК.

Експерименти виконували відповідно до загальних принципів роботи на тваринах, схвалених I Національним конгресом з біоетики (Київ, 2001) та узгодженими з положеннями «Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментальних та інших наукових цілей» (Страсбург, 1986).

У даній роботі моделювали АО на молодих білих беспородних щурах-самцях, які до початку експерименту містилися в стандартних умовах віварію ІПКіК НАН України. Вихідна вага щурів становила $200,5 \pm 16,59$ грам. Моделювання АО здійснювали за загальноприйнятою методикою В. Г. Баранова, шляхом утримання тварин на гіперкалорійному збалансованому раціоні.

Протягом 3 місяців, на додаток до звичайного щоденного раціону, тварини отримували посилене калорійне харчування з 45–50% вмістом жирів тваринного походження, 35–40% вуглеводів, 10–15% білків.

Гіперкалорійний раціон на одного щура вдень, включав в себе: цукор (5г/кг); вершкове масло (5г/кг); свиняче сало (5г/кг); сухе молоко (5г/кг); яєчний порошок (5г/кг). Додатково тварини щодня отримували хліб, хлібобулочні та кондитерські вироби.

Протягом усього дослідження аж до виведення тварин з експерименту, щурам контрольної і дослідних груп визначали масу і довжину тіла. Наявність ожиріння, фіксували по достовірному збільшенню ваго-ростового показника індексу Лі, який є точним математичним показником ступеня ожиріння у щурів і розраховується за формулою:

$$\frac{3\sqrt{\text{вага тіла (в грамах)}}}{\text{довжина від носа до анального отвору, (в см)}} \times 1000 \text{ (відн.од)}$$

Величина індексу більше 300 відн.од. свідчить про наявність ожиріння. Підтвердивши наявність АО, тваринам вводили кЯВК КК, при цьому переводячи їх на стандартний раціон віварію ІПКіК НАН України.

Розморожений препарат ЯВК КК людини вводили внутрішньочеревно одноразово в дозі 3×10^5 CD34+ кл/кг ваги тварин. Тварин виводили з експерименту шляхом декапітації на 7-ту та 30-ту добу після введення кЯВК КК, проводячи забір шматочків тканини міокарда для гістологічного дослідження.

Після декапітації контрольних і дослідних тварин на 7 і 30 добу після введення клітин кордової крові, їхнє серце розрізали в поперечному напрямку по вінцевій борозні, і виділену каудальную частину (а саме – лівий шлуночок) досліджували гістологічними та гістохімічними методами.

Матеріал фіксували в 10 % розчині нейтрального формаліну, зневоднювали в спиртах зростаючої концентрації (від 50° до 100°), просочували сумішшю спирту і ксилолу (1:1), ксилолом, сумішшю ксилолу та парафіну (1:1), парафіном і укладали в парафіновий блок. За допомогою санного мікротома («Reichert», Австрія) виготовляли гістологічні зрізи (завтовшки 5-7мкм) у площині, перпендикулярній довгій осі серця. Після депарафінування в ксилолі зрізи забарвлювали гематоксиліном Ганзена й еозином, поміщали в полістирол під покривне скло.

Забарвлення сполучної тканини виконували за методом Ван Гізона із використанням барвника пікрофуксин (насичений розчин пікринової кислоти і 1 % розчин кислого фуксину в співвідношенні 1:10). Забарвлення клітинних ядер проводили залізним гематоксиліном Вейгерта, зрізи поміщали в полістирол під покривне скло.

Для виявлення ліпідів, крім стандартних гістологічних досліджень, проводили фарбування поперечних зрізів шлуночків серця гістохімічним методом з використанням барвника масляного червоного (судан червоний 5В). Методику фарбування ліпідів виконували відповідно до рекомендацій виробника набору «Масляний червоний О» («Bio-Optica Milano SpA», Італія).

Для збереження фосфоліпідів виділені фрагменти серця експериментальних тварин фіксували в кальцій-формоловому розчині по Бейкеру (10 мл 40% формаліну, 90 мл дистильованої води, 1 г хлориду кальцію). Зрізи товщиною 5 мкм отримували на заморожуючому мікротомі з використанням кріоспрею («Bio-Optica Milano SpA», Італія) і поміщали в желатин під покривне скло. Нейтральні ТГ і ліпіди забарвлювалися в червоний колір.

Результати та обговорення. В даний час проведено безліч епідеміологічних досліджень по встановленню зв'язку між збільшенням поширеності ожиріння і зростанням числа інших патологій. Доведено, що прогресування ожиріння сприяє розвитку серцево-судинних і онкологічних захворювань, цукрового діабету 2 типу, жовчнокам'яної хвороби, бронхіальної астми, хвороб опорно-рухового апарату.

Патогенез ураження серцево-судинної системи при ожирінні багатосторонній. Є дані про збільшення частоти розвитку артеріальної, серцевої недостатності, гіперхолестеринемії, тромбоемболічних ускладнень у хворих з надлишковою масою тіла. За останні роки проведено ряд досліджень, які доводять можливість і механізми ліпотоксичного ураження серцевого м'яза при ожирінні, при якому порушується як морфологічна картина міокарда, так і його функціональний стан.

Розвиваються такі зміни як гіпертрофія лівого шлуночка, збільшення порожнини лівого передсердя, зниження діастолічної і систолічної функції лівого шлуночка, що призводять до формування хронічної серцевої недостатності. На тлі ожиріння відбуваються метаболічні, дисгормональні, гемодинамічні зміни в організмі, що безпосередньо впливають на серцевий м'яз, викликаючи його морфофункціональні зміни.

Результати гістологічного дослідження тканин серця інтактних тварин показали, що структурна організація міокарда відповідала нормі. При гістологічному дослідженні серцевого м'яза молодих щурів з АО встановлено, що межа між епікардом та міокардом була виражена невиразно завдяки тому, що жирова тканина проникала вглиб міокарда у вигляді тяжів жирових клітин

впродовж венозних судин та капілярів.

Визначалися діapedезні крововиливи. У більш глибоких відділах міокарда, де не було жирової тканини, м'язові волокна мали ознаки гіпертрофії, в основі якої лежить збільшення саркоплазми кардіоміоцитів, розмірів їх ядер. Поруч із гіпертрофією міокарда відбувалося розростання волокнистих структур строми (осередковий склероз).

При гістологічному дослідженні міокарда молодих щурів із моделлю АО через 7 діб після введення кЯВК КК було виявлено щільне розташування м'язових волокон та тонкі прошарки інтерстиціальної сполучної тканини, в якій розташовувалися численні капіляри та дрібні судини, заповнені кров'ю. Спостерігалось збільшення кількості та розмірів ядер кардіоміоцитів, їхній поліморфізм.

Морфологічні ознаки інтерстиціального набряку та кардіосклерозу були виражені слабо. Відзначалася підвищена щільність фібробластів, як в інтерстиціальній сполучній тканині, так і навколо кровоносних судин, що є морфологічною ознакою неоангіогенезу. Гістологічне дослідження міокарда молодих щурів із АО через місяць після введення кЯВК КК виявило тенденцію до нормалізації його морфологічної картини.

Жирова дистрофія міокарда, що виявляється при забарвленні масляним червоним, знаходилася у вигляді пилоподібного і дрібно-крапельного осередкового накопичення ліпідів в цитоплазмі кардіоміоцитів по ходу венозних капілярів і дрібних вен. Включення ліпідів при забарвленні масляним червоним були рожево-червоного кольору.

При забарвленні зрізів міокарда масляним червоним в цитоплазмі кардіоміоцитів виявлялося пиловидне і дрібно-крапельне осередкове накопичення ліпідів по ходу венозних капілярів і дрібних вен, що свідчило про порушення обміну нейтральних жирів, тобто про жирову дистрофію міокарда. Включення ліпідів при забарвленні масляним червоним були рожево-червоного кольору

Висновки. Таким чином, після введення кЯВК КК в міокарді молодих щурів з моделлю АО виявлено наступні перебудови. В кардіоміоцитах спостерігалася гіпертрофія м'язових волокон, місцями була відсутня поперечна смугастість. Менш виражені зміни в міокарді тварин після введення кЯВК КК пов'язані зі станом капілярів, які були лише місцями дещо розширені і заповнені еритроцитами. Лімфо-гістіоцитарних інфільтратів в тканині міокарда виявлено не було. Всі великі судини були повнокровні, характеризувалися нормальною формою просвіту та рівномірно потовщеними стінками. Навколо судин виявлялися помірний периваскулярний набряк і кардіосклероз. При забарвленні гістологічних препаратів масляним червоним виявлено зниження ступеня жирової дистрофії міокарда у молодих тварин протягом місяця після введення кЯВК КК.

ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСКРАНІАЛЬНОЇ МІКРОПОЛЯРИЗАЦІЇ У КОМПЛЕКСНІЙ ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ГПМК ЗА ІШЕМІЧНИМ ТИПОМ

Бражанюк Андрій Олександрович,

Доктор філософії (PhD), асистент

Толок Віктор Сергійович

студент

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Вступ. / Introductions. Сьогодні у світі спостерігається тенденція до зростання неврологічних захворювань. Організація Об'єднаних Націй прогнозує 30-відсоткове зростання числа людей літнього віку у період з 2017 по 2050 рік, що, на думку експертів, є однією з причин зростання захворюваності на неврологічне захворювання.

Серед найбільш значущих патологій неврологічного спектру найбільше виділяється захворювання головного мозку внаслідок патології судин.

Гострі порушення мозкового кровообігу, і безпосередньо ішемічний інсульт - займають вагомі місця. За даними ВООЗ, середня кількість ішемічних інсультів у світі становить 200 випадків на 100 тисяч населення.

Вживання після перенесеного ГПМК не може похвалитись позитивною статистикою: смертність, згідно з офіційною статистикою, близька до 38% щороку; серед 62% виживших, лише 10-15% повертаються до повноцінного життя. Решта залишається значною мірою обмеженою в реалізації свого трудового потенціалу та стає соціально-економічним тягарем для суспільства.

Саме тому, на сьогодні не втрачає своєї актуальності тема розробки, поєднання та впровадження методик реабілітації хворих, які перенесли ГПМК.

Ціль роботи./Aim. Теоретично обґрунтувати та практично підтвердити ефективність поєднання терапевтичних вправ та транскраніальної мікрополяризації у комплексній програмі фізичної реабілітації хворих після

перенесеного ішемічного інсульту.

Матеріали та методи./Materials and methods. В процесі роботи проводився аналіз науково-методичної літератури, аналіз медичної документації, опитування, вимірювання, спостереження, педагогічний експеримент, функціональна діагностика, математична обробка одержаних даних. Для оцінки тяжкості та прогресування когнітивних порушень і для спостереження за перебігом когнітивних змін в індивідуумі у процесі реабілітації використовувалася коротка шкала оцінки психічного статусу (MMSE).

Mini-Mental State Examination (MMSE) – це 30-бальний опитувальник, який широко використовується в клінічних і дослідницьких умовах для вимірювання когнітивних порушень. Його зазвичай використовують у медицині та у суміжних медицині науках для виявлення порушень когнітивних функцій. Він також використовується для відстеження перебігу когнітивних змін у людини з часом, що робить його ефективним способом документування реакції людини на лікування та реабілітацію.

Проведення тесту займає від 5 до 10 хвилин і перевіряє функції, включаючи реєстрацію (повторювані іменовані підказки), увагу та обчислення, запам'ятовування, мову, здатність виконувати прості команди та орієнтацію. Стандартна форма MMSE, яка використовувалась у дослідженні, базується на оригінальній концепції 1975 року з незначними подальшими змінами авторів.

Переваги MMSE включають відсутність потреби в спеціалізованому обладнанні чи навчанні для адміністрування, а також його достовірність і надійність для діагностики та довгострокової оцінки когнітивних порушень.

Недоліками використання MMSE є те, що на нього впливають демографічні фактори; найбільше впливають вік і освіта. Саме тому, за допомогою попереднього анкетування, були ретельно підібрані групи для проведення дослідження.

Тест MMSE включає прості запитання та задачі в кількох сферах: час і місце тесту, повторювані списки слів, арифметика, наприклад послідовні сімки,

використання та розуміння мови та основні моторні навички.

Проведення тесту займає від 5 до 10 хвилин і перевіряє функції, включаючи реєстрацію (повторення названих підказок), увагу та розрахунок, пам'ять, мову, здатність виконувати прості команди та орієнтацію.

Переваги MMSE включають відсутність необхідності у спеціальному обладнанні або навчанні для адміністрування, а також висока достовірність та надійність.

В дослідженні приймали участь пацієнти віком від 49 до 53 років із діагнозом «Стан після перенесеного ГПМК за ішемічним типом. Спастичний геміпарез». Всього у дослідженні прийняли участь 10 чоловіків та 2 жінки, що були порівно розділені на дві групи: контрольна та експериментальна. Обстеження фахівцями мультидисциплінарної команди показало, що стан всіх пацієнтів, які брали участь в дослідженні відповідав однорідності груп.

Курс реабілітації проводили по 22 дні: 6 днів на тиждень з перервою на 1 день. Експериментальна група одержувала комплекс кінезіотерапевтичних вправ з поєднанням пасивної мобілізації суглобів за методикою реабілітаційного закладу (60 хвилин) та, для впливу на когнітивні процеси та для формування нейронних зв'язків (покращення нейропластичності), курс транскраніальної мікрополяризації. ТКМП проводилась за наступною схемою: Два аноди розміщувалися в проекції фронтальної та тім'яної кори ураженої півкулі, а катод на ділянку передцентральної звивини. Сила використовуваного струму становила 350-400 мкА, час однієї процедури – 40 хв. Весь курс лікування включав 15 процедур.

Пацієнти контрольної групи одержували тільки відновний комплекс, до якого входили комплекс кінезіотерапевтичних вправ з поєднанням пасивної мобілізації суглобів за методикою реабілітаційного закладу (60 хвилин).

Результати та обговорення./Results and discussion. Вихідні дані контрольної та експериментальної груп, отримані перед проведенням дослідження суттєвих відмінностей не мали.

Середні показники вихідних даних за міні-тестом психічного стану

(MMSE) наступні: контрольна група – 23.7, експериментальна – 23.8. Інтерпретація даних: обидві групи відповідають верхній межі категорії легких когнітивних порушень, що ставить перед експериментом актуальність способу покращення когнітивних функцій, роль якого взяла на себе ТКМП.

Дані отримані в кінці експерименту: контрольна група – 24.0, експериментальна – 27.2. У контрольній групі динаміку приросту становила 1.2% та не дала змогу перейти у вищу категорію оцінки когнітивних порушень. Динаміка приросту у експериментальній групі – 14.2%. в кінці дослідження експериментальна група за шкалою MMSE була переведена у категорію «Відсутність когнітивних порушень».

Висновки./Conclusions. Аналіз існуючих програм фізичної терапії пацієнтів після перенесеного ГПМК за ішемічним типом поданих у науково-методичних джерелах показує низьку ефективність застосування методик реабілітації без їх адекватних комбінацій.

Експериментальне дослідження ефективності поєднання терапевтичних вправ та транскраніальної мікрополяризації у комплексній програмі фізичної реабілітації хворих після перенесеного ішемічного інсульту показало позитивні результати щодо відновлення моторного контролю, що сприяло покращенню рухової функції, рівноваги, чутливості і функціонування суглобів, а також покращення когнітивних функцій та суб'єктивної оцінки якості життя.

Результати дослідження вказують на високу імовірність практичного застосування комбінації терапевтичних вправ та транскраніальної мікрополяризації у комплексній програмі фізичної реабілітації хворих після перенесеного ішемічного інсульту.

ПРЕНАТАЛЬНА ТРАНСПЛАНТАЦІЯ КРОВОТВОРНИХ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН, ЯК МЕТОД ЛІКУВАННЯ ВРОДЖЕНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Бужинська Надія Романівна

к.мед.н., асистент

Косілов Кирил Вячеславович

Студент 3м-17-2 групи

Кафедра педіатрії та неонатології N1

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Генотерапія - важливий напрям, що дозволяє впливати на перебіг вроджених захворювань у дітей при алотрансплантації кровотворних стовбурових клітин. Кровотворні стовбурові клітини (далі КСК) привертають увагу як об'єкт, що приймає участь в генотерапії соматичних клітин, в подальшому як перспектива лікування різноманітних захворювань, в тому числі вроджених.

Мета роботи. Ознайомлення з методами генотерапії, її клінічна ефективність, механізм та реалізація трансдукції. Впровадження генотерапії в широку клінічну практику. Аналіз можливих проблем, які можуть виникнути під час генної терапії КСК. Перевага того або іншого методу реалізації генотерапії. Питаннями безпеки для організму матері та дитини при застосуванні генної терапії.

Матеріали та методи. В даний час в постнатальній профілактиці дітей з генетичними захворюваннями застосовується *ex vivo* ретровірусна трансдукція лімфоцитів, КСК, або клітин-попередниць, отриманих з кісткового мозку або пуповинної крові, з подальшою аутоотрансплантацією реконструйованих клітин в організм пацієнта

При генотерапії цієї технології використовувались клітини із пуповинної крові для хворих з аденозиндезаміназною недостатністю, але клінічна ефективність була вкрай обмеженою. Клінічно успішна генотерапія

спостерігалась при тяжкому комбінованому імунодефіциті, зчепленим з Х-хромосоною, при цьому використовувались аутологічні клітини CD34⁺ кісткового мозку, трансдуковані ретровірусом.

Для впровадження генотерапії в широку клінічну практику необхідно вирішити певні перешкоди, а саме: випадкова інтеграція генноінженерної конструкції в геном хазяїна; тривалість експресії терапевтичного гена; імунна відповідь хазяїна, що направлена проти терапевтичного генного вектора та ін., які впливають на ефективність трансдукції.

Важливою проблемою є вибір системи транспорту генів в КСК, в теперішній час використовуються ретровірусні, аденовірусні, аденоасоційовані вектори та ліпосомні вектори невірусної природи.

Для внутрішньоутробного перенесення генів у різні клітини та органи розроблено моделі епітеліальних клітин легень, гепатоцитів, клітин шкіри, кишечника, серця. Введення конструкцій "вектор-ген" у модельних системах включає інтраамніотичний, інтратрахеальний, інтраперитонеальний, інтрапечінковий, інтрасудинний, інтраплацентарний способи.

В даний час перенесення генів в КСК плода розробляється в двох напрямках: генотерапія *ex vivo* (одержання з крові плода КСК при пункції пуповини - розмноження та трансдукція "вектор-ген" - зворотна трансплантація готової генно-терапевтичної системи) і генотерапія *in vivo* (ген, що містить вектор переносяться безпосередньо в організм плода, що призводить до трансдукції плода *in vivo*). Метод *ex vivo* попереджує пряму дію конструкції "вектор-ген" на весь плід, але недоліком є недостатня кількість стовбурових клітин плода під час вагітності. Метод *in vivo* технічно простіше, але більш високий ризик трансдукції всієї зародкової лінії.

Застосування генної терапії завжди пов'язане з питаннями безпеки для організму матері та дитини. Завжди є небезпека трансдукції гонадних клітин, яка може призвести до трансдукції зародкової лінії. Можливий інсерційний мутагенез у клітинах плода, що призводить до функціонального дефекту гена і, як наслідок, виникнення "генетичного" захворювання або утворення злоякісної

пухлини.

Результати та обговорення. Високочутливою до генної трансдукції є кровотворна система плоду, що має декілька особливостей, які позитивно діють на переніс генів: високий проліферативний статус; експансія пула стовбурових клітин; відсутність імунної відповіді, що направленні на терапевтичний генний вектор, - все це дозволяє уникнути переривання експресії гена та пошкодження тканин. Це вказує на велику ефективність пренатальної генотерапії вроджених захворювань.

Висновки. Таким чином, пренатальна трансплантація КСК перспективний метод лікування вроджених захворювань у дітей. Надалі слід вивчити фізіологію розвитку імунної системи у плода, зміни її за конкретних вроджених захворювань, поглиблене вивчення молекулярних механізмів взаємодії стовбурових клітин та мікрооточення в кістковому мозку плода після трансплантації КСК, для вирішення небажаних наслідків та результатів генної трансдукції.

РОЛЬ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАНЗИТОРНОЇ БАКТЕРІЄМІЇ ЯК ЕТІОЛОГІЧНОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ ІНФЕКЦІЙНОГО ЕНДОКАРДИТУ

Василенко Яна Михайлівна
студентка

Гринюк Ольга Євгенівна
доктор філософії, асистент

Хухліна Оксана Святославівна
доктор медичних наук, професор

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Важливе місце в структурі патологій серцево-судинної системи, а саме серцевого ендотелію, посідає інфекційний ендокардит – запальне захворювання інфекційного генезу з переважним ураженням ендокардіальної поверхні серця (пристінкового ендокарду та клапанів), ендотелію аорти та інших великих судин, штучних елементів серця (протезованих клапанів, кардіовертер-дефібриляторів, електрокардіостимуляторів тощо).

Ціль. Справедливим буде вважати ІЕ поліетіологічним захворюванням, проте беззаперечно обов’язковою передумовою його виникнення є інфекційний агент (85% кокова флора- стрептококи, ентерококи, стафілококи). Перед нами постають питання про необхідність, можливість та доцільність профілактики бактеріємії та інфекційного ендокардиту.

Матеріали. Європейське товариство кардіологів в своїх рекомендаціях щодо цього прийшло до доволі неоднозначних, але цілком логічних, висновків, на які тут і далі опиратимемось.

Обговорення. Річ в тім, що існує чимала кількість факторів, що сприяють розвитку даного захворювання: зміни ендотелію судин і серця (ревматичний кардит, механічні пошкодження електродами, катетерами, стентами, турбулентність кров’яного потоку, наявність дегенеративних змін серця літніх людей, асоційовані з утворенням мікротромбів та мікровиразок) та понад 128

потенційних збудників, серед яких бактерії, віруси, гриби.

Стафілококи - збудники ІЕ:

S.aureus наразі вважається провідним збудником у виникненні інфекційного ендокардиту нативних клапанів, а коагулазонегативний стафілокок (КНС) часто викликає його на протезованих клапанах і значно стійкіший до традиційного лікування. Проте, останні дослідження показали, обидва вищеописані види стафілококу здатні вражати будь-які види клапанів.

Ентерококи і стрептококи- збудники ІЕ:

Серед ентерококів, здатних викликати інфекційний ендокардит виокремлюють *E.faecalis*, *E.faecium* і *E.durans*. Окрема роль відводиться оральним формам стрептококів: *S.sanguis*, *S.salivarius*, *S.mutans* і *Gemella morbillorum* та групі стрептококів, що включає *S.milled* та *S.anginosus* (*S.anginosus*, *S.intermedins* і *S.constellatus*) як тій, для якої характерне формування абсцесів з гематогенною дисемінацією.

Інші збудники ІЕ, що не виявляються шляхом посіву:

Група бактерій НАСЕК (*Haemophilus parainfluenzae*, *H.aerophilus*, *H.paraphrophilus*, *H.influenzae*, *Actinobacillus actinomycete micomitans* та ін) та *Coxiella burnetii*, *Bartonella*, *Chlamydia* - внутрішньоклітинні паразити, а також гриби - збудники інфекційного ендокардиту, при яких у хворих отримуються негативні результати посіву, а тому необхідно додатково проводити серологічні дослідження для їх ідентифікації.

Локально запаленими ендотеліальними клітинами продукується сімейство інтегринів b1, що здатне посприяти розвитку ІЕ наступним чином: інтегрини, будучи трансмембранними протеїнами, схильні до приєднання екстрацелюлярних детермінант до цитоскелету клітин, а інтегрини b1 приєднують до ендотеліальної поверхні циркулюючу сполуку фібронектину, яку *S.aureus* та деякі інші патогени зв'язують за рахунок наявного в них фібронектинзв'язуючого протеїну. Отож, приєднаний до активованих ендотеліоцитів, фібронектин є дуже вдалою адгезивною поверхнею для стафілококів та інших патогенів, навіть у незначній своїй кількості,

циркулюючих в крові. Адгезований збудник майже безперешкодно проникає в клітини ендотелію серцевих клапанів, де персистує і поширюється на сусідні прилеглі відділи серця.

Відштовхуючись від вищесказаного, існують два сценарії розвитку такого ендокардиту: 1) пошкодження ендотелію з наступним його інфікуванням, 2) інфікування непошкодженого ендотелію.

Людському організму як середовищу існування, навіть за доброго здоров'я, властиве певне різноманіття умов (температура, рН, вологість тощо), сприятливих для існування і розмноження бактеріальних організмів. Наприклад, нормальна природна мікрофлора шкіри, кишківника, ротової та носової порожнин, уретри, піхви, навіть жовчовивідних шляхів та кон'юнктиви ока. Тому багато звичних для нашої життєдіяльності процесів (чистка зубів, носіння контактних лінз, нанесення макіяжу, гоління, процедура манікюру та чимало іншого), не кажучи вже про інвазивні лікувальні або діагностичні втручання, за наявності локальних запалень та пошкоджень, супроводжуються транзиторною бактеріємією - важливим патогенетичним фактором інфекційного ендокардиту.

Особливо високий ризик пов'язують з виконанням дентальних (1:14 000 000 і 1:95000) та дещо менш стійкі тенденції прослідковуються при виконанні бронхопульмональних, сечостатевих, гастроінтестинальних, дерматологічних процедур, при цьому ризик розвитку транзиторної бактеріємії значно вищий в осіб, погано дбаючих про власну гігієну. Наче доречно було б розглянути антибіотики як метод профілактики, але відштовхуючись від вищеописаного, для попередження єдиного випадку інфекційного ендокардиту довелося б виконувати антибіотикопрофілактику невиправдано великій кількості осіб і крім цього не варто забувати про здатність мікроорганізмів набувати резистентності до препаратів, однак це все ще доволі доцільно для осіб підвищеного ризику:

- Пацієнти з протезованими клапанами
- Пацієнти з наявними вродженими вадами серця

- Пацієнти, які раніше переносили ІЕ
- Пацієнти з імунодефіцитними станами

Висновок. Отже, оскільки ризик інфікування ендотелію серця значно залежить від тривалості бактеріємії, її інтенсивності, частоти епізодів, виду вражаючих мікроорганізмів, раніше перенесених випадків ІЕ, наявності вроджених вад серця та протезованих його елементів, а також здатності захисних механізмів протидіяти інфекції, важливе місце в профілактиці інфекційного ендокардиту повинні посідати дотримання правил гігієни тіла, ротової порожнини, інтимної гігієни, принципи виконання інвазивних діагностичних, лікувальних, косметичних втручань та інфузій тільки за суворими показами і в умовах абсолютної відповідності санітарно-гігієнічним вимогам. Також варто розглянути застосування антибіотиків з ціллю профілактики ІЕ при стоматологічних втручаннях, що супроводжуються пошкодженням слизової рота, тканин ясен або періапикальної ділянки зуба у хворих, що раніше переносили ІЕ, мають протезовані клапани, вроджені вади серця та страждають імунодефіцитними станами. Антибіотикопрфілактика ІЕ у всіх інших випадках не є повною мірою доцільною.

МУЛЬТИПЛЕКСНА ПЛР ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТРАНСКРИПТІВ ХИМЕРНОГО ГЕНУ BCR-ABL

Вороняк Мирослав Іванович,
к.б.н., ст.н.с., зав. лабораторії молекулярної генетики
Кокоруз Мар'яна Володимирівна,
н.с.,
Худзій Софія Степанівна,
м.н.с.,
Шурко Наталія Олегівна,
ст.н.с.,
Шелеп Наталія Володимирівна
лікар-гематолог,
ДУ «Інститут патології крові та трансфузійної медицини
НАМН України»,
Національної академії медичних наук України»
м. Львів, Україна

Хронічна мієлоїдна лейкемія (ХМЛ) є захворюванням, яке характеризується посиленням і нерегульованим зростанням кількості переважно мієлоїдних клітин в кістковому мозку з подальшим їхнім накопиченням в крові. За поширеністю ХМЛ займає п'яте місце в структурі гемобластозів. Щорічна захворюваність складає 1,0–1,7 випадку на 100 000 населення. На сьогодні, ХМЛ є одним з найбільш досліджених і широкопоширених онкогематологічних захворювань (15–20 % від усіх випадків гемобластозів у дорослих). Частота захворюваності 1-2 випадки на 100 000 населення в рік. Хворіють переважно люди середнього та старшого віку (близько 30 %). Чоловіки хворіють дещо частіше за жінок (співвідношення 1 : 1,5). Діти хворіють на ХМЛ рідко (2-5 % від усіх лейкемій).

Ще в 60-х роках минулого століття П. Новеллом і Д. Хангерфордом було відкрито і описано Філадельфійську хромосому (Ph) - результат реципрокної транслокації між довгими плечами двох хромосом: дев'ятої (містить ген ABL) та двадцять другої (точка розриву в регіоні BCR гену) хромосом (t(9;22)(q34;q11), в результаті чого утворюється злитий химерний ген BCR-ABL, що

продукує патологічний білок з підвищеною тирозинкіназною активністю, який і є основним чинником в розвитку ХМЛ.

Структура цього злитого гену не є однорідною, як результат синтезуються декілька форм онкобілка BCR-ABL, які викликають різні типи лейкемій. В залежності від місця розриву у BCR гені розрізняють: M-bcr (major breakpoint cluster region), m-bcr (minor breakpoint cluster region), μ -bcr (micro breakpoint cluster region) та v-bcr (nano breakpoint cluster region).

У більш ніж 90 % пацієнтів з транслокацією t(9;22) розрив у гені BCR відбувається у кластері M-bcr, що містить екзони 13 та 14 (b2 та b3), і залежно від сайту розриву в результаті альтернативного сплайсингу з екзоном a2 гену ABL утворюються транскрипти b2a2 (e13a2) або b3a2 (e14a2) химерного гена BCR/ABL на 22 хромосомі. Ці транскрипти кодують білок з молекулярною масою 210 кДа (p210). Це так звані типові транскрипти. При утворенні транскрипту e1a2 (m-bcr) синтезується білок p 190, який зрідка виявляють при ХМЛ, зате він характерний для 30 % (20-50 %) дорослих з ГЛЛ та 2-10 % дітей з ГЛЛ. Описані спорадичні випадки виявлення цього транскрипту при гострій мієлоїдній лейкемії (менше 2 %), лімфомі та мієломі. У дуже малій кількості Ph⁺ХМЛ хворих виявляється транскрипт, що утворюється внаслідок злиття BCR екзону 19 (c3) і ABL екзон 2 (μ -bcr) e19a2 (c3a2). Такий ген кодує білок з молекулярною масою 230 кДа. Інші типи транскриптів зустрічаються надзвичайно рідко і відносять до так званих нетипових:

M-bcr - e13a3 (b2a3); e14a3 (b3a3); e12a3 (b1a3);

m-bcr – e1a3;

μ -bcr – e19a3 (c3a3); e20a2 (c4a2);

v-bcr – eба2; eба3 та інші.

Існує більше 19 ізоформ BCR-ABL злитого гена, в тому числі мажор (M-bcr) e13a2, e14a2, e13a3 та e14a3, мінор bcr (mbcr) e1a2 та e1a3 [16–18], мікро bcr (μ -bcr) e19a2 та e19a3 , і нано bcr (n-bcr) eба2 і eба3 [22–24] (рис. 1А і 1В).

Частота виявлення окремих транскриптів

e14a2 (b3a2) M 59.2%

e13a2 (b2a2) M 38.4%

e13a3 (b2a3) M 0.5%

e14a3 (b3a3) M 0.3%

e1a3 m unknow

e1a2 m 0.8%

e19a2 (c3a2) μ unknow

e19a3 (c3a3) μ 0.3%

eба2 v 0.3%

eба3 v 0.2%

Тобто, в абсолютній більшості випадків зустрічаються саме перші два транс-крипти. Хоча співвідношення частоти їх виявлення в джерелах літератури відрізняється. Також співвідношення даних транскриптів в різних країнах неоднакове. Вищенаведені транскрипти химерного гену BCR-ABL виявляються як поодинокі, так і в наступних поєднаннях: b2a2/b3a2; b2a2/e1a2; b2a3/e1a2, b3a2/b3a3; b2a2/e1a3 [3, с.3; 5, с. 260]. Також описані спорадичні випадки Ph⁺ та Ph⁻ ХМЛ з точкою розриву гену BCR в інтронах (2,5,6,8 і 10)

Так як різні типи транскриптів викликають різну симптоматику гемобластозів, а також різняться відповіддю на лікування з використання інгібіторів тирозинкінази (ІТК) важливим є вірно встановити тип транскрипту гену BCR-ABL та монітувати його кількість в процесі лікування. Так терапія іматинібом є більш ефективною у хворих на ХМЛ з e14a2 транскриптом порівняно з пацієнтами із e13a2 транскриптом. Транскрипт e13a2 можна розглядати як несприятливий прогностичний фактор при терапії іматинібом у пацієнтів з хронічною фазою ХМЛ. Пацієнти з транскриптами транскриптів BCR-ABL e14a2 мають більш високі показники ССР через 6 місяців і більш високі показники оптимального молекулярного відповіді через 3 місяці порівняно з e13a2 або з обома транскриптами, але ніякої різниці в 5-річному загальному, без прогресування та події вільне виживання. У пацієнтів з транскриптами e13a2 було вищою 10-літньою загальною виживаністю

порівняно з E14a2.

Мультиплексна полімеразно-ланцюгова реакція зі зворотньою транскрипцією (Multiplex RT-PCR) являє собою одночасне виявлення більш ніж однієї послідовності-мішені в одній реакційній трубці з використанням більш ніж однієї пари праймерів. Перевага мультиплексного підходу полягає в спрощенні і скороченні процедури RT-PCR. Ця ко-ампліфікація двох або більше мішеней в одній реакції залежить від сумісності праймерів ПЛР, використовуваних в реакції. Таким чином, виявлення p210 і p190 у одного пацієнта вимагає декількох процедур, і це вимагає багато часу і дорого. Мультиплексний ПЛР-аналіз клінічно корисний, ефективний і швидкий для виявлення генетичних змін, особливо в ХМЛ. RT-PCR є найбільш чутливим методом для виявлення залишкових захворювань у СМЛ і може дозволити виявити одну клітку лейкемії на фоні 10^5 до 10^6 нормальних клітин.

У первинних хворих з підозрою на ХМЛ з метою виявлення типу транскрипту гену BCR-ABL використовують якісну мультиплексну полімеразну ланцюгову реакцію з зворотною транскрипцією (М-ЗТ-ПЛР), в якій використовується кілька пар праймерів в одній реакції. В подальшому для моніторингу відповіді на лікування використовується кількісна ПЛР в реальному часі (РК-ПЛР) та гніздова ЗТ-ПЛР. Кількісне дослідження (РК-ПЛР) здійснюється від моменту встановлення типу транскрипту та початку лікування ІТК, зазвичай, що три місяці. При досягненні 4-5 кратного логарифмічного зменшення кількості транскрипту або негативного результату РК-ПЛР подальший моніторинг за лікуванням проводиться з допомогою гніздової ЗТ-ПЛР, чутливість якої становить 1 мутована клітина на 10^6 немуваних. При 2-х кратному логарифмічному збільшенні кількості транскрипту BCR-ABL під час лікування ІТК, а також підтвердженні резистентності на певний ІТК слід провести дослідження на виявлення мутацій в домені ABL методом секвенування.

Матеріалом для якісного і кількісного визначення експресії химерного гену BCR-ABL, а також мутацій гену ABL є кров, забрана в пробірки з ЕДТА

(не можна використовувати гепарин як антикоагулянт, так як він інгібує перебіг ПЛР). Кров забирають в об'ємі 5-10 мл, але для виділення РНК беруть таку кількість крові в якій міститься 2×10^7 лейкоцитів. Важливим чинником, що суттєво впливає на якість виділеного РНК, є час від моменту забору крові до часу виділення лейкоцитів і він не повинен перевищувати 24 год. Виділення РНК проводиться згідно методу Хомчинського чи іншими доступними методами. Якість та кількість виділеної РНК визначається спектрофотометрично при наступних довжинах хвиль: 260 нм – для визначення концентрації РНК, 280 нм – концентрація білків, 230 нм – забруднення фенолом. Співвідношення $A_{260 \text{ нм}}/A_{280 \text{ нм}}$ вказує на чистоту виділеної РНК і його значення повинно бути в межах 1,8-2,2. На основі значення $A_{260 \text{ нм}}$ визначається концентрація РНК. В реакцію зворотної транскрипції береться близько 1000 нг РНК. Синтез кДНК проводиться згідно температурного протоколу наведеного в вказівках європейської стандартизаційної програми BIOMED 1.

Наступним етапом є ампліфікація. В пробірці з реакційною сумішшю, яка складається з буфера, набору нуклеотидів, полімерази, йонів магнію та кальцію додається комплект праймерів та кДНК. На сьогоднішній день відомо кілька наборів праймерів для визначення транскриптів BCR-ABL.

Наступним етапом є електрофоретичне розділення продуктів ампліфікації в 2 % агарозному гелі з інтеркалюючим барвником (найчастіше з етидієм бромистим). Результати розділення ДНК пацієнта порівнюють з позитивними контролями та маркером молекулярної ваги (бажано використовувати маркер 50 - 1000 пн.). Чутливість даної методики не є високою, проте вона дозволяє визначити тип транскрипту на першому етапі діагностики. Найчутливішою методикою для моніторингу наявності транскрипту вважається гніздова ПЛР, яка складається з двох етапів: зовнішньої і внутрішньої ПЛР. Чутливість гніздової ПЛР сягає 10^{-6} . Гніздова ПЛР проводиться для трьох найбільш типових транскриптів b2a2, b3a2, e1a2 та для атипових: b2a3, b3a3. Для зовнішньої і внутрішньої ПЛР використовуються різні типи праймерів, при цьому визначення e1a2 проводиться в окремій

пробірці. Матрицею для внутрішньої реакції гніздової ПЛР є продукти ампліфікації з зовнішньої гніздової ПЛР і так само виявлення транскрипту e1a2 проводиться в іншій реакційній суміші. Детекція продуктів ампліфікації проводиться вищенаведеним методом горизонтального електрофорезу. У разі виявлення відповідних транскриптів подальший моніторинг проводимо гніздовою ПЛР та РК-ПЛР.

Отже, у хворих з підозрою на ХМЛ для виявлення транскрипту гену BCR-ABL використовується якісна мультиплексна ПЛР з ЗТ. Завдяки цій методиці можна швидко і точно визначити тип транскрипту, що є дуже важливим в прогнозуванні перебігу захворювання та чутливості пацієнтів до терапії ІТК, а, отже дає змогу підвищити якість та ефективність лікування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитренко І. В. Оцінка відповіді на терапію іматинібом у пацієнтів з хронічною мієлоїдною лейкемією з e13a2 та e14a2 транскриптами гену BCR/ABL1 // І. В Дмитренко, В. Г. Федоренко, Т. Ю. Шляхтиченко /Проблеми радіаційної медицини та радіобіології. - 2015. -Вип. 20. - С. 328–340.

2. Borgia K. Influence of BCR-ABL Transcript Type on Outcome in Patients With Chronic-Phase Chronic Myeloid Leukemia Treated With Imatinib/ Borgia K., Pagnano B., Eliana Cristina Miranda E., et all//Clinical Lymphoma Myeloma and Leukemia Volume 17, Issue 11, November 2017, Pages 728-733

3. Burmeister T. A multiplex PCR for improved detection of typical and atypical BCR–ABL fusion transcripts //Т. Burmeister, R.Reinhardt / Leukemia Research. – 2008. – V. 32. – P.579–585.

4. Dongen van J. J. Standardized RT-PCR analysis of fusion gene transcripts from chromosome aberrations in acute leukemia for detection of minimal residual disease. Report of the BIOMED-1 Concerted Action. investigation of minimal residual disease in acute leukemia / Dongen van J.J., Macintyre E.A., Gabert J.A. et al. // Leukemia. - 1999. – N 13. – P.1901-1928

5. Farhat-Maghribi S. Frequency of BCR-ABL Transcript Types in Syrian

CML Patients / Farhat-Maghribi S, Habbal W, Monem F //Journal of Oncology. V. 2016. – 2016. - Article ID 8420853. - 5 p.

Ел.pec.:<http://dx.doi.org/10.1155/2016/8420853> Witt M. Molecular Aspects of Hematologic Malignancies /M. Witt, T.Szczepański, M. Dawidowska 2012. –468 p.

6. Goh H.-G. Comprehensive analysis of BCR-ABL transcript types in Korean CML patients using a newly developed multiplex RT-PCR /Hyun-Gyung Goh, Ji-Yeon Hwang, Soo-Hyun Kim et al. //Translational Research. - 2006 – V. 148(5). P. 249–256.

7. Link-Lenczowska D. Nietypowe odmiany transkryptu BCR-ABL u chorych na przewlekłą białaczkę szpikową -schemat postępowania diagnostycznego w monitorowaniu minimalnej choroby resztkowej / D. Link-Lenczowska,T. Sacha, M. Zawada, et al. //Przegląd Lekarski - 2014. – V. 71 (5).- P. 258-262.

8. Tonga Y. New rapid method to detect BCR-ABL fusion genes with multiplex RT-qPCR in one-tube at a time / Tonga Y, Zhaob Z, Liuc B. et all.// Leukemia Research 69 (2018) 47–53

9. T.P. de Almeida Filho *, P.A. Maia Filho, Maritza Cavalcante Barbosa, Luana Letícia Alves Dutra, Marilena Facundo de Castro, Fernando Barroso Duarte, Acy Telles de Souza Quixadá, Romélia Pinheiro Gonc,alves Lemes. Does BCR-ABL transcript type influence the prognosis of patients in chronic myelogenous leukemia chronic phase?/ Hematol transfus cell ther. 2019; 4 1(2):114–118

10. Witt M. Molecular Aspects of Hematologic Malignancies/M. Witt, T. Szczepański, M. Dawidowska // 2012. –468 p.

ВПЛИВ ВЕГЕТАРІАНСЬКОГО ТА ВЕГАНСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ НА РІСТ І РОЗВИТОК ДИТЯЧОГО ОРГАНІЗМУ

Грачова Тамара Іванівна

Кандидат медичних наук,
доцент кафедри гігієни та екології

Бойко Вікторія Миколаївна

студентка

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ: Харчування- це один з основних фізіологічних процесів, який виконує не лише функцію поповнення енергетичних запасів організму, а має й ряд інших властивостей, таких як біорегуляторну, імунорегуляторну, мотиваційно-сигнальну та інші. Розуміючи великий вплив вибору їжі на організм дитини і в міру погіршення екологічних умов навколишнього середовища, батьки шукають шляхи покращення стану здоров'я своїх дітей. Проявом цього є підвищення тенденції зростання кількості людей, які обирають такі стилі харчування як вегетеріанство і веганство. Окрім того, на вибір такої системи харчування значно впливають засоби масової інформації та соціальні мережі, які пропагують вегетеріанство та веганство не просто як дієту, а стиль життя [5].

Мета роботи: Гігієнічна оцінка повноцінності, користі та впливу вегетаріанської і веганської їжі на організм людини.

Матеріали та методи: За даними опитування, проведеного Гіссенським університетом були отримані такі дані причин переходу на вегетаріанське харчування: збереження здоров'я - 58%, етичні причини - 8 %, екологічні міркування - 5%, естетичні підстави - 7%, релігійні - 3%, філософські - 2%, економічні - 8%, гігієнічні - 9%. [1]. Згідно цих даних очевидним є прагнення людей до покращення свого здоров'я. Тому є необхідність оцінити якість такого харчування. Вчені з Великобританії порівняли показники здоров'я 5-10 річних дітей, які дотримуються вегетаріанської чи веганської дієти із

показниками їхніх всеїдних однолітків. Науковці простежили за здоров'ям 187 здорових дітей у віці від п'яти до десяти років. Серед них було 63 дітей на вегетаріанській дієті, 52 — на веганській, решта 72 були всеїдними, тобто з їхнього раціону не виключалися тваринні продукти. Усі учасники харчувалися за таким режимом щонайменше рік до проведення дослідження. Було виміряно та порівняно показники здоров'я дітей, включно з їхнім ростом, складом тіла, ризиком розвитку серцево-судинних захворювань, вмістом мікроелементів в організмі та холестерину. Для цього в дітей відбирали натще кров на аналіз, проводили рентгенівське обстеження та антропометричне вимірювання. Крім цього, батьки заповнювали анкету, щоб зібрати соціо-економічні дані та детальнішу інформацію про активність і харчування учасників, наприклад, частоту вживання м'яса, риби, яєць тощо [2,4].

Результати: Науковці виявили деякі розбіжності між показниками здоров'я дітей, пов'язані з їхньою дієтою. Діти на веганській дієті були в середньому на три сантиметри нижчими за м'ясоїдних однолітків, хоча енергії споживали не менше. Також вони мали на 4-6 відсотків меншу мінеральну щільність кісткової тканини та були більш ніж втричі більш схильні мати нестачу вітаміну В12, головним джерелом якого для людини є тваринні продукти. Але разом і тим у веганів помітили на 25 відсотків нижчі рівні ліпопротеїнів низької щільності, які є однією з форм холестерину, та й загалом у цих дітей вміст жиру в організмі був меншим. Тобто у них ризик серцево-судинних захворювань нижчий, ніж у м'ясоїдів чи навіть вегетаріанців, зокрема на 25 відсотків менший ризик ішемічної хвороби серця. У вегетаріанців стан серцево-судинної системи відрізнявся від веганів, але було переглянуто дані про харчування і з'ясовано, що ці діти їдять переважно оброблену, яка містить менше клітковини їжу, але більше вуглеводів. Це пояснює те, чому вони мали вищий рівень глюкози натще. У вегетаріанців також спостерігалася нестача вітаміну В12, як і у веганів, якщо вони не приймали його як добавку до харчування. У 30 відсотків веганів, 18,3 відсотка вегетаріанців та 12,8 відсотка м'ясоїдів виявили зменшення запасів заліза в організмі.

Висновки: скорочення кількості тваринних продуктів у раціоні дітей може перешкодити досягненню ними нормальної висоти та мінеральної щільності кісток, як і призвести до нестачі окремих мікроелементів та вітамінів в організмі. Тож для здорового харчування не достатньо просто збільшити частку рослинних продуктів у раціоні. Не варто забувати про додаткове вживання вітамінів В12 і D та мікроелементів вегетаріанцями і веганами у дозах, рекомендованих лікарем [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. American Journal of Clinical Nutrition.
2. <https://knowledge.org.ua/vcheni-porivnjali-zdorov-ja-5-10-richnih-ditej-jaki-dotrimujutsja-vegetarianskoi-chi-veganskoi-diieti-ta-ihnih-vseidnih-odnolitkiv>
3. Дієтологія у термінах, схемах, таблицях, тестах [Текст] : навч. посіб. / М. П. Гребняк [та ін.] ; рец.: М. В. Погорєлов, В. В. Бабієнко. - Дніпро : Акцент ПП, 2018.
- 4.. Current nutritional status and nutrition-related health problems in school-age children. Results of assessing nutrition-related knowledge, attitudes and practice [Текст] / E. Duroy [et al.] // Пробл. харчування = Problems of Nutrition : наук. практ. журн. - 2017. - N 2. - С. 35-46 .
5. Розумне та якісне харчування - основа основ [Текст] // Приватний лікар: журнал медичної еліти. - 2017. - N 6. - С. 4-7

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕРЦЯ ТА ЙОГО СТРУКТУР

Гринюк Ольга Євгенівна
Анохіна Дарія Денисівна
Чернівці, Україна

Серце та судини складають основу серцево-судинної системи (ССС). Вони переносять кров й лімфу кровоносними та лімфатичними судинами. За рахунок того, що рідини постійно рухаються, забезпечуються функції кровотоку і транспорту речовин до клітин. Останні отримують поживні речовини у вигляді кисню, гормонів, вітамінів і мінералів, з тканин вивільняються вуглекислий газ та продукти обміну.

Серце – це перший орган, який протягом розвитку ембріона порушує двосторонню симетрію. Це відбувається, коли серцева трубка вигинається вперед і направо, утворюючи так звану d-петлю (праву петлю). При цьому цибулина серця, з якої потім утворюється правий шлуночок, зміщується вправо, а первинний шлуночок (майбутній лівий шлуночок) спрямовується наліво. Потім утворене серце дещо повертається, так що майбутній правий шлуночок розташовується спереду від лівого. На першому місяці внутрішньоутробного розвитку формується серцева трубка. Вона складається з чотирьох відділів: первинного передсердя, первинного шлуночка, цибулини серця і артеріального стовбура. Кров входить через венозний синус в первинне передсердя, а виходить через артеріальний стовбур. На 2-му місяці внутрішньоутробного розвитку серцева трубка перетворюється в серце, яке складається з двох передсердь, двох шлуночків і двох магістральних артерій.

Перехід від чотирьох відділів до шести відбувається за рахунок поділу проксимального і дистального відділів серцевої трубки: передсердя поділяється на праве і ліве, в свою чергу, артеріальний стовбур на аорту і легеневий стовбур. На відміну від передсердь, шлуночки утворюються з різних відділів: лівий - з первинного шлуночка, а правий - з цибулини серця. Коли серцева трубка відхиляється вправо, утворюючи петлю, цибулина серця і первинний

шлуночок прилягають одне до одного. Одночасно з формуванням двох передсердь АВ-канал розділяється ендокардіальними валиками на трикуспідальний і мітральний отвори. Спершу, вони з'єднуються з первинним шлуночком. Для формування двох паралельних насосів необхідно, щоб кожен шлуночок з'єднався зі своїм АВ-клапаном з проксимального кінця і з відповідною магістральною артерією - з дистального боку. З'єднання передсердь з шлуночками відбувається за рахунок переміщення АВ-каналу вправо, а міжшлуночкової перегородки вліво, при цьому правий шлуночок з'єднується з правим передсердям.

На дистальному кінці серцевої трубки відбуваються більш складні перетворення. Дистальна частина цибулини серця розділяється на два м'язових утворення - субаортальний і підлегеневий конуси. Останній подовжується, а перший стає коротшим і в подальшому розсмоктується, в міру того як аорта посувається назад і з'єднується з лівим шлуночком.

Якщо серцева трубка повертається не вправо, а вліво (І-петля, або ліва петля), розташування шлуночків в грудній порожнині стає протилежним: морфологічно правий шлуночок виявляється зліва, а морфологічно лівий справа. Всі інші органи також можуть розташовуватися зворотним чином відносно сагітальної площини - це стан називається зворотне розташування внутрішніх органів. Варто відзначити, що при зворотньому розташуванні органів серце майже завжди розвивається нормально. У той же час, якщо І-петля утворюється при нормальному розташуванні інших органів, можуть формуватися серйозні вади серця. Не дивно, що порушення на такому ранньому етапі розвитку серця веде до розладів і на наступних термінах вагітності. Під час утворення І-петлі, зміщення АВ-каналу часто порушується, що веде до формування єдиного лівого шлуночка. Якщо зсув АВ-каналу все ж відбувається, то праве передсердя з'єднується з лівим шлуночком, а ліве передсердя - з правим шлуночком, оскільки, на відміну від шлуночків, розташування передсердь залишається незмінним. Якщо при цьому шлуночки нормально з'єднуються з магістральними артеріями (тобто легеневий стовбур

виходить з правого шлуночка, а аорта з лівого), утворюється ізольована інверсія шлуночків. Однак, частіше при І-петлі магістральні судини з'єднуються з шлуночками неправильно, так що з правого шлуночка виходить аорта, а з лівого - легеневий стовбур. В результаті цього впливає, що лівий шлуночок виявляється між правим передсердям і легеневим стовбуром, а правий шлуночок локалізований між лівим передсердям і аортою. Оскільки послідовність кровообігу при даній ваді не порушена, вона називається коригованою транспозицією магістральних артерій або просто І-транспозицією.

Висновки. Таким чином, циркуляція біологічних рідин таких як кров і лімфа представляє собою необхідну умову нормальної життєдіяльності та функціонування усього організму. За допомогою руху крові та лімфи здійснюється як транспорт поживних речовин так і елімінація продуктів обміну. Тому серцево-судинна система тісно пов'язана із трофікою органів. В основі роботи серцево-судинної системи є функціональна здатність серця. Тому важливо розуміти всі аспекти гістогенезу цього органу, адже перш ніж сформується чотирьохкамерне серце, воно послідовно проходить в своєму розвитку стадії більш примітивного утворення, яке відповідає ранній стадії розвитку ССС.

ВПЛИВ МЕЛАНІНУ НА ВМІСТ VEGF В РАНОВОМУ ЛОЖІ ЩУРІВ ІЗ МЕТАБОЛІЧНИМ СИНДРОМОМ

Грицевич Назар Романович

к.м.н., викладач

Вищий навчальний комунальний заклад
Львівської обласної ради «Львівська медична
академія імені Андрея Крупинського»
м. Львів, Україна

Верещака Володимир Валентинович

д.м.н., с.н.с.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Основна роль шкіри полягає в створенні підтримуючого бар'єру для захисту організму від шкідливих факторів і травм, кількість яких різко зросла у зв'язку із війною. Три шари шкіри, включаючи епідерміс, дерму та гіподерму, утворюють складну тканину, що складається з позаклітинного матриксу, який в основному складається з колагенів і глікозаміногліканів як каркас, різних типів клітин, таких як кератиноцити, фібробласти та функціональні клітини, вбудовані в позаклітинний матрикс. При пошкодженні шкіри, залежно від її тяжкості, більшість із зазначених компонентів залучаються до регенерації рани. Крім того, різні фактори росту, такі як фактор росту фібробластів, епідермальний фактор росту, фактор росту ендотелію судин (VEGF), необхідні для організованого процесу загоєння ран. Не дивлячись на зростаючу кількість робіт, присвячених факторам росту, ми обрали нерозкриті питання в даній проблемі. Крім того, зважаючи на те, що лікування ран залишається однією із найактуальніших проблем сучасної хірургії, ми запропонували фармакологічну композицію на основі потужного антиоксиданта меланіну, який володіє антимікробною дією.

Мета роботи. Метою роботи було визначити вміст VEGF в рановому ложі на 6-й день після закриття ранової поверхні у щурів обох статей без

ожиріння та з глутамат-індукованим ожирінням, а також без та з застосуванням гелю карбополу з меланіном.

Матеріали та методи. Дослідження проведені відповідно до рекомендацій Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей (Страсбург, 1986), правил Міжнародного комітету редакторів медичних журналів (ICMJE), а також рекомендацій «Біоетична експертиза доклінічних та інших наукових досліджень, що виконуються на тваринах» (Київ, 2006). Робота виконана на 100 білих нелінійних щурах 4-х місячного віку, 50 з яких самці, 50 самки, які були народжені різними самками з різницею в 1-2 дні. Самці, як і самки, були розділені на 5 груп по 10 тварин в кожній. У самок і самців щури першої групи слугували інтактним контролем, ніяких маніпуляцій над ними не проводили. У 4-х місячних щурів другої та третьої груп моделювали різані рани на передній черевній стінці [Експериментальне, 2013]. Для цього ми робили розріз по серединній лінії живота і вирізали лоскут шкіри довжиною 5 см та шириною 0,5 см. Потім через кожний сантиметр накладали шви і обробляли ранову поверхню 10% розчином бетадину. У щурів другої групи в подальшому рани нічим не обробляли. У щурів третьої групи щоденно рану обробляли гелем карбополу з меланіном. У щурів 4-ї та 5-ї груп моделювали ожиріння шляхом введення щурам в неонатальному періоді глутамату натрію, доза якого становила 4 мг/г, розчиненого у воді для ін'єкцій об'ємом 8 мкл/г [2-4]. Глутамат натрію вводили підшкірно на 2-й, 4-й, 6-й, 8-й і 10-й день після народження. Загальна кількість ін'єкцій дорівнювала 5-ти. При досягненні щурами 4-х місячного віку, у них моделювали різані рани на передній черевній стінці [Експериментальне, 2013]. У щурів 4-ї групи рану нічим не обробляли, а у щурів 5-ї групи щоденно рану обробляли гелем карбополу (0,5% розчин) з меланіном. Концентрація меланіну в розчині карбополу складала 0,1%. Продуцентом меланіну є антарктичні чорні дріжджеподібні гриби *Pseudonadsoniella brunnea* 470 FCKU [5]. На 6-й день після повного загоєння ранової поверхні тварин умертвляли. Матеріалом для біохімічних досліджень

слугувала шкіра в ділянках бувшого ранового ложа. Одночасно у щурів контрольних груп вирізали шкіру в тих же місцях, як у тварин дослідних груп. Шкіру гомогенізували та імунно-ферментним методом в ній визначали вміст VEGF.

Результати досліджень піддавали статистичній обробці з використанням методів варіаційної статистики в програмі Statistica 8,0. Отримані результати тестували на нормальність розподілу за допомогою тесту Шапіро-Уїлка. Оскільки вони виявилися нормально розподіленими, для порівняння вибірок був використаний критерій t Стьюдента.

Результати та обговорення. Встановлено, що у щурів самців без ожиріння вміст VEGF в рановому ложі після повного закриття ранової поверхні був на 42,6% ($p < 0,01$) меншим у порівнянні з інтактним контролем. В іншій групі щурів самців без ожиріння, у яких після моделювання різаної рани щоденно ранову поверхню обробляли гелем карбополу з меланіном, вміст VEGF в рановому ложі після повного закриття ранової поверхні був на 32,6% ($p < 0,05$) більшим у порівнянні з групою щурів без ожиріння, у яких рану не обробляли. При цьому вміст VEGF в рановому ложі після повного закриття ранової поверхні не досягав рівня інтактного контролю та залишався меншим від нього на 23,9% ($p < 0,05$).

В групі щурів самців із глутамат індукованим ожирінням вміст VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні був на 47,3% ($p < 0,01$) меншим у порівнянні з інтактним контролем.

Між вмістом VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні у щурів самців без ожиріння та між вмістом VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні у щурів самців із глутамат індукованим ожирінням статистично достовірної різниці не було.

В групі щурів самців із глутамат індукованим ожирінням, у яких після моделювання різаної рани щоденно ранову поверхню обробляли гелем карбополу з меланіном, вміст VEGF в рановому ложі після повного закриття ранової поверхні мав лише тенденцію до зростання, так як виявлені зміни були

статистично недостовірними.

У щурів самок без ожиріння вміст VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні був на 34,4% ($p < 0,05$) меншим у порівнянні з інтактним контролем. Щоденна обробка лінійної різаної рани гелем карбополу з меланіном у щурів самок без ожиріння статистично достовірно не впливало на вміст VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні.

В групі щурів самок із глутамат індукованим ожирінням вміст VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні був на 43,0% ($p < 0,01$) меншим у порівнянні з інтактним контролем та не мав статистично достовірної різниці з вмістом VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні в групі щурів самок із глутамат індукованим ожирінням.

Щоденне нанесення гелю карбополу з меланіном на ранову поверхню у щурів самок із глутамат індукованим ожирінням збільшувало вміст VEGF у рановому ложі після повного закриття ранової поверхні на 30,0% ($p < 0,05$) у порівнянні з групою щурів самок з ожирінням, у яких рану не обробляли.

Між вмістом VEGF в рановому ложі після повного закриття ранової поверхні в групу самок і самців без ожиріння, у самок і самців без ожиріння з обробленням ранової поверхні гелем карбополу з меланіном та у самок і самців із глутамат індукованим ожирінням статистично достовірної різниці не було.

Відомо, що VEGF є важливим фактором загоєння ран в ранньому післяопераційному періоді [6]. В рановому ложі VEGF послаблює гіпоксію тканин, стимулює ангіогенез та посилює функціонування ендотеліальних клітин. Ангіогенез значно зменшується, якщо не припиняється після завершення утворення грануляційної тканини. В результаті зменшується утворення кровоносних судин [7–9].

Тому не дивно, що у тварин у рановому ложі на 6-й день після закриття ранової поверхні вміст VEGF був меншим, ніж в шкірі інтактних тварин. Крім того, певну площу в бувшому рановому ложі займає рубець із сполучної тканини, що також впливає на зменшення вмісту VEGF в тканинах.

Висновки.

1. На 6-й день після повного закриття ранової поверхні вміст VEGF в рановому ложі самок і самців без ожиріння і з глутамат індукованим ожирінням був меншим, ніж у інтактних контрольних щурів.

2. Щоденна обробка ранової поверхні гелем карбополу з меланіном достовірно збільшувала, хоча і не повертала до рівня контрольних значень, вміст VEGF в рановому ложі на 6-й день після закриття ранової поверхні у щурів самців без ожиріння та у щурів самок із глутамат індукованим ожирінням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Khmil DO, Kostenko VO The role of NO- synthase and arginase in the mechanisms of connective tissue disorganization in rats under conditions of excessive sodium nitrate intake. *The world of biology and medicine*. 2017; 60(2):169-171.

2. Sanabria ER, Pereira MF, Dolnikoff MS, Andrade IS, Ferreira AT, Cavalheiro EA, Fernandes MJ: Deficit in hippocampal long-term potentiation in monosodium glutamate-treated rats. *Brain Res Bull*. 2002;59:47-51

3. Nakanishi Y, Tsuneyama K., Fujimoto M., Salunga T.L., Nomoto K, An J-L, Takano Y, Lizuka S, Nagata M, Suzuki W, Shimada T, Aburada M, Nakano M, Selmi C, Gershwin ME. Monosodium glutamate (MSG): a villain and promoter of liver inflammation and dysplasia. *J Autoimmunity*. 2008; 30(1-2): 42-50.

4. Kobyliak N, Falalyeyeva T, Virchenko O, Mykchalchyshyn G, Bodnar P., Spivak M, Yankovski D, Beregova T, Ostapchenko L. Comparative experimental investigation on the efficacy of mono- and multiprobiotic strains in non-alcoholic fatty liver disease prevention. *BMC Gastroenterol*. 2016; 16:34.

5. Кондратюк Т, Берегова Т, Табурець О, Акуленко Т, Остапченко Л. Мікроскопічні гриби в колекції ФСКУ ННЦ «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка – використання в експериментальній науковій діяльності. *Вісник Львівського університету*.

Серія біологічна. 2018;79:6.

6. Науменко ЛЮ, Горегляд ОМ. Вплив терапії негативним тиском на процеси запалення та регенерації в ранньому періоді загоєння вогнепальних ран кінцівок. Травма. 2018;19(4):65-70.

7. McNulty A. K, Schmidt M., Feeley T, Kieswetter K. Effects of negative pressure wound therapy on fibroblast viability, chemotactic signaling, and proliferation in a provisional wound (fibrin) matrix. Wound Repair Regen. 2007;15:838-846.

8. Erba P, Ogawa R, Ackermann M. et al. Angiogenesis in wounds treated by microdeformational wound therapy. Ann. Surg. 2011;253:402-409.

9. Borgquist O, Ingemansson R, Malmsjo M. Individualizing the negative pressure wound therapy for optimal wound healing: a focused review of literature. Ostomy Wound Manage. 2011;57:44-54.

СТАРЕЧА АСТЕНІЯ ЯК ПРЕДИКТОР ВАЖКОСТІ ПЕРЕБІГУ ПЕРЕДОПЕРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ У ПАЦІЄНТІВ ПОХИЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ

Данилюк Михайло Богданович,

к. мед. н. доцент,

Сумик Ярослава Володимирівна,

лікар – інтерн

Карабуга Анастасія Дмитрівна,

студент.

Запорізький державний медичний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Мета роботи – оцінювання ефективності діагностики старечої астенії за допомогою шкали Edmonton Frail у невідкладній абдомінальній хірургії та визначити її вплив на важкість перебігу периопераційного періоду.

Матеріали та методи. В дослідження включено 81 пацієнт з гострим холециститом на фоні жовчнокам'яної хвороби, яким оцінка старечої астенії проводилася за допомогою шкали Edmonton Frail. Для достовірності отриманих результатів, включено лише пацієнтів котрі госпіталізовані в ургентному порядку до хірургічного відділення з ліжками гінекології КНП «МЛІЕ та ШМД» ЗМР, з клінічними симптомами гострого холециститу. Усі пацієнти отримували лікування лише в одному відділення та згідно стандартів і клінічних протоколів даної клініки. Враховуючи оцінку за допомогою шкали «Edmonton Frail» усі пацієнти були розділені на дві групи. До групи порівняння включено 50 (61,7 %) пацієнтів, в яких не виявлено старечої астенії. В основну групу увійшли 31 (38,3 %) пацієнт із діагностовано старечою астенею.

Результати та обговорення. За отриманими результатами УЗД запалення стінки жовчного міхура без ознак деструкції виявлено у 40 (80,0 %) пацієнтів групи порівняння та у 19 (61,3 %) основної, в свою чергу деструктивні зміни діагностовано у 10 (20,0 %) та 12 (38,7 %) відповідно, що суттєво не відрізнялись, $U = 630,00$, $p = 0,1603$.

Усі пацієнти прооперовані в ургентному порядку із використанням тотальної внутрішньовенної анестезії із штучною вентиляцією легень. В основній групі усі оперативні втручання проведено шляхом лапароскопічної холецистектомії, $U = 759,50$, $p = 0,8841$. За тривалістю оперативного втручання групи відрізнялися: в групі порівняння вона склала 39,52 (30,00; 45,00) хвилин, тоді як у основній групі 49,19 (35,00; 50,00) хвилин, $U = 482,50$, $p = 0,0046$. Також значно відрізнялась і тривалість ШВЛ, у групі порівняння 61,50 (48,00; 75,00) хвилин, а в основній 93,84 (60,00; 80,00), $U = 513,50$, $p = 0,0112$. Також в основній групі у двох пацієнтів (6,5 %) виникла необхідність у пролонгації ШВЛ, тому ранній післяопераційний період хворі перебували у відділенні інтенсивної терапії, тоді як у групі порівняння такої необхідності не було, $U=725,00$, $p = 0,6305$.

Аналізуючи післяопераційний період, в групі порівняння відмічено лише 2 (4,0 %) післяопераційних ускладнення, тоді як у основній групі 7 (22,6 %), $U = 556,00$, $p = 0,0337$.

Загальна тривалість лікування в групі порівняння становила $7,9 \pm 2,2$ доби, а у основній групі $9,7 \pm 3,2$ доби, $U = 530,50$, $p = 0,0177$. Летальних випадків у обох групах не було.

Висновки. На наш погляд, шкала Edmonton Frail є ефективною у діагностиці ступеню вираженості старечої астенії у пацієнтів похилого та старечого віку у невідкладній абдомінальній хірургії завдяки її простоті та швидкості у використанні.

Загальна важкість стану, серцева недостатність у пацієнтів із старечою астеною приводять до збільшення тривалості оперативного втручання та загальної тривалості ШВЛ: в групі порівняння 39,52 (30,00; 45,00) хвилин, тоді як у основній групі 49,19 (35,00; 50,00) хвилин, $U = 482,50$, $p = 0,0046$. Також значно відрізнялась і тривалість ШВЛ, у групі порівняння 61,50 (48,00; 75,00) хвилин, а в основній 93,84 (60,00; 80,00), $U = 513,50$, $p = 0,0112$.

Ступінь важкості старечої астенії негативно впливає на протікання периопераційного періоду, збільшується частота післяопераційних ускладнень:

2 (4,0 %) хворих у групі порівняння, тоді як у основній групі 7 (22,6 %) пацієнтів, $U = 556,00$, $p = 0,0337$ і як наслідок, збільшується тривалість стаціонарного лікування: в групі порівняння становила $7,9 \pm 2,2$ доби, в основній - $9,7 \pm 3,2$, $U = 530,50$, $p = 0,0177$. Модифікація підходів до передопераційної підготовки та післяопераційного ведення пацієнтів похилого і старечого віку в яких діагностована стареча астения дозволить зменшити частоту післяопераційних ускладнень та скоротити терміни перебування у стаціонарі.

НІМЕЦЬКИЙ АНАТОМ І ГІСТОЛОГ АВГУСТ РАУБЕР

Дзевульська І. В.

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри описової та клінічної анатомії

Маліков О. В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна

Стаття висвітлює сторінки життя та діяльності відомого німецького анатома та гістолога Августа Раубера – вченого з винятковими педагогічними здібностями, аудиторія якого завжди була заповненою і приваблювала слухачів наочністю лекцій, у яких майже кожна думка і кожен факт були підкреслені демонстрацією препаратів і моделей. Уважним ставленням та чуйністю до студентів А. С. Раубер зміг прищепити у своїх учнів любов до науки, зробивши вагомий внесок у розвиток морфології.

Ключові слова: гістологія, порівняльна анатомія, ембріологія, анатомічний музей, експеримент, функціональний напрямок.

Август Раубер (рис. 1) народився 9 березня 1841 року в місті Обермошеле у Баварії. Успішно закінчивши середню освіту 1859 року, Август Степанович Раубер вступив на юридичний факультет Мюнхенського університету. Поряд із юридичними дисциплінами, він слухав лекції з медицини і наприкінці навчального року склав іспити з обох дисциплін. В подальшому він вивчав лише медицину.

У 1865 році закінчив університет і захистив докторську дисертацію на тему «Тільця Фатера зв'язок і окістя та їхнє відношення до м'язового відчуття».

Рис. 1. А. С. Раубер

У Мюнхенському університеті на Раубера вплинули відомі на той час морфологи Рюдінгер і Бішоф. Під керівництвом першого Раубер ознайомився з гістологією та порівняльною анатомією. Бішоф дав А. С. Рауберу хорошу базу в ембріології.

В 1870 А. С. Раубер став приват-доцентом. У 1873 році він був запрошений Гісом на посаду прозектора в Базелі, звідки незабаром разом з Гісом переїхав до Лейпцигу, де обійняв ту ж посаду і отримав звання екстраординарного професора.

У 1875 році через розбіжності у поглядах з Гісом Раубер покинув цей пост і повністю присвятив себе науковій роботі, заробляючи кошти для існування публікаціями, курсами та лекціями. Цей період (1875-1886) виявився дуже продуктивним у його дослідницькій роботі.

Хоча на той час у Німеччині і була низка вакантних кафедр анатомії, проте виняткові переваги А. С. Раубера оцінив лише медичний факультет Тартуського університету, запросивши його ординарним професором на кафедру анатомії.

У своїй першій вступній лекції до Тарту (22 лютого 1886 року) А. С. Раубер вказує на важливість співставлення в анатомії онто- та філогенетичних даних та взаємозв'язку між функцією та структурою. Поряд із практичним значенням анатомії, він підкреслює її загальноосвітнє значення, наголошуючи на важливості забезпечення складно влаштованого людського організму від початку його життя оптимальними умовами для розвитку, зміцнення здоров'я, попередження хвороб з метою продовження життя людини.

Чимале значення А. С. Раубер надавав створенню найкращих умов підготовки студентів. Особливу увагу він приділив анатомічному музею, за організацію якого взявся від початку своєї роботи в Тарту. Згодом майже весь нижній поверх одного флігеля Тартуського анатомікуму був зайнятий під навчальний музей, де у яскравих вітринах було виставлено препарати та моделі як власного приготування, так і ті, що були виготовлені його учнем, препаратором А. Рейнвальдом. Цей анатомічний музей, відкритий у 1890 році,

за кількістю препаратів та оригінальних моделей отримав загальне визнання.

В 1895 А. С. Раубер опублікував роботу про влаштування анатомічних музеїв, в якій дав огляд своїх експонатів. Раубер говорив, що музей повинен викликати у студентів повагу і благоговіння перед анатомією як наукою та підкреслювати широту предмета. Музей А. С. Раубера був відзначений професором Ф. А. Стефанісом як зразковий, бо саме його організація послужила поштовхом до облаштування музеїв при новостворених анатомічних кафедрах.

А. С. Раубер залишив близько 110 наукових праць, зокрема «Посібник з нормальної анатомії людини». Головне значення у науковій діяльності Раубера мають його праці з макроскопічної анатомії та ембріології хребетних. Чисто гістологічний характер мають його роботи про мітози нервової трубки та молочну залозу. Крім того, А. С. Раубер має цілу низку антропологічних досліджень, статті літературного змісту та педагогічні статті. Слід зазначити ще кілька його оригінальних робіт щодо утворення кристалів, у яких А. С. Раубер намагався згідно законів кристалізації описати утворення зовнішніх форм органічного світу.

Роботи А. С. Раубера з макроскопічної анатомії раннього періоду його життя мають описовий характер. У докторській дисертації про тільця Фатера і у подальшій роботі на цю тему він уперше детально досліджує фатер-пачінієві тільця та їх розподіл у зв'язках та суглобових капсулах, особливо верхніх кінцівок. У роботі А. С. Раубер висловлює думку, що з цими тільцями пов'язані м'язові відчуття. Згодом він виявив більш прості тільця такого ж типу в піхвах сухожилків, приписавши їм аналогічну функцію. Дуже цінною роботою А. С. Раубера є вивчення областей іннервації стегнового нерва. Він встановив, що після іннервації чотириголового м'яза основні гілки нерва після виходу з нього іннервують капсулу колінного суглоба та виростки стегнової кістки. Було також виявлено цікаву закономірність; дистальні частини плечової та стегнової кісток забезпечуються більшою кількістю нервів певного джерела, ніж проксимальні.

А. С. Раубер вніс ясність в анатомію вегетативної системи голови, виявивши найтонші зв'язки вузлів, він вперше описав не відомий до нього вестибулярний нервовий вузол за ходом вестибулярного нерва та визначив форму нервових клітин різних вузлів черепних нервів.

А. С. Раубер встановив, що трійчастий вузол, а також вузли ІХ та Х пар черепних нервів є корінцевими вузлами, решта є вегетативними вузлами. А. С. Раубером встановлено наявність ІІ та ІІІ куприкових нервів, що обумовлює збільшення кількості сегментів спинного мозку.

Функціональний напрямок та експеримент лежать в основі низки його робіт з рухового апарату. У більш пізньому періоді діяльності А. С. Раубер, навіть у роботах з казуїстичних питань (наприклад, про додаткові кістки), вказує на взаємозв'язок їх структури та функції і робить спроби виявлення морфологічних закономірностей та узагальнень. А. С. Раубер описав також і лімфатичну систему – лімфатичні шляхи слухових кісточок.

Щодо робіт А. С. Раубера з антропології, усі вони мають більше історичне, аніж практичне значення.

Головне значення досліджень А. С. Раубера полягає в його роботах з історії розвитку хребетних. Із загальної кількості наукових праць А. С. Раубера близько 40 – роботи ембріологічного змісту.

У своїх ембріологічних дослідженнях, які А. С. Раубер виконував на курячих зародках, а потім на костистих рибах та амфібіях, він ніколи не обмежувався описанням отриманих результатів, але завжди робив важливі узагальнення. Так, досліджуючи курячі зародки, він дійшов висновку, що двошаровий зародковий диск є модифікованою гастролою. На тому ж об'єкті А. С. Раубер виявив, що первинна смужка і борозна є подовженими краями бластопора, що зрослися. Якщо у А. С. Раубера при тодішніх технічних можливостях значення первинної смужки залишилося не цілком з'ясованим, то попри все він висловив важливу думку про те, що утворення зародкових листків і гістогенез не можуть бути з'ясовані без вирішення проблеми первинної смужки і борозни. А. С. Раубер увів в ембріологію поняття стадії

нейрули.

Низка робіт А. С. Раубера з ембріології присвячена теоретичним питанням, зокрема походження аномалій розвитку. У роботі «Нові положення щодо вивчення клітини» він висловлює думку про специфічність тканин та долю клітини. А. С. Раубер висловлює думку про єдність організму із зовнішнім середовищем та взаємну обумовленість усіх елементів організму між собою.

А. С. Раубер був першим, хто вивчив розвиток зародкового міхура кролика на серійних зрізах. При цьому він відкрив особливий шар клітин на поверхні зародкового міхура, який не відноситься до ектодерми. Значення цього шару було з'ясовано вже після смерті А. С. Раубера.

Рис. 2. Пам'ятник на могилі А. С. Раубера

Педагогічні здібності А. С. Раубера були винятковими. Його аудиторія завжди була переповненою. Особливо приваблювала слухачів наочність його лекцій, у яких майже кожна думка і кожен факт були підкреслені демонстрацією препаратів і моделей. Уважним ставленням та чуйністю до студентів А. С. Раубер вмів прищепити у своїх учнів любов до науки. Молодь цінувала його не лише як відомого вченого, але і як чесну людину.

У своєму особистому житті А. С. Раубер був людиною скромною, замкненою до самотності, але повною дружньої прихильності до людей. А. С. Раубер займався малюванням та моделюванням, був музикантом і нерідко виступав на громадських вечорах.

Восени 1910 року А. С. Раубер читав свою останню лекцію, 22 лютого 1911 року в 70-річному віці він вийшов на пенсію заслуженим професором.

Прощаючись зі своїми учнями 9 березня 1911 року, А. С. Раубер написав на дошці три вірші, зміст яких служив йому керівництвом у всіх його вчинках.

Після виходу на пенсію А. С. Раубер прожив ще близько шести років і помер 16 лютого 1917 року.

До десятиліття від дня смерті А. С. Раубера на його могилі було встановлено пам'ятник з барельєфом (рис. 2), а в амфітеатрі старого анатомікума меморіальну дошку з написом: «Ніс docuit Augustus Rauber, 1886-1911».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзевульська І. В., Маліков О. В. Деякі історичні аспекти збереження тіла людини. – Південноукраїнський медичний науковий журнал, № 29. Одеса – 2021. – С. 16–20.

2. Дзевульська І. В., Маліков О. В. Засновник ембріології та порівняльної анатомії Карл Бер // Dynamics of the development of world science / Canada, Vancouver – 2019. – Р. 254–260.

3. Дзевульська І. В., Маліков О. В. Морфофункціональне дослідження лімфатичної системи у її історичному аспекті // Актуальні проблеми сучасної медицини. – Вісник УМСА. Том 16, Випуск 1(53).–Полтава – 2016. С. 322–332.

4. Дзевульська І. В., Маліков О. В. Співіснування анатомії та релігії в світі деяких історичних фактів // Релігія та медицина / Київ – 2019. – С. 139–142.

5. Черкасов В. Г., Дзевульська І. В., Маліков О. В. Значення анатомічного музею для вивчення анатомії людини // Вітчизняна та світова медицина: вимоги сьогодення / Дніпропетровськ – 2013. – С. 22–24.

КРИТЕРІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ДІАГНОЗУ АДРЕНОГЕНІТАЛЬНИЙ СИНДРОМ

Добровольська Інна Миколаївна

доцент кафедри
внутрішньої медицини №2 і клінічної імунології та алергології
імені академіка Л. Т. Малої

**Борисевич Валерія Денисівна
Конюхова Маргарита Сергіївна**

студентки
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ: Аденогенітальний синдром - захворювання, обумовлене генетичним дефектом ферментативних систем, що беруть участь у синтезі кортикостероїдів, і супроводжується аномаліями статевого та соматичного розвитку гіперандрогенією. Поширеність 1:5000 новонароджених.

Мета: встановити взаємозв'язок між генною патологією та виникненням аденогенітального синдрому.

Матеріали та методи: Мокрьшева Н. Г., Мельниченко Г. А., Адамян Л. В., Трошина Е. А., Молашенко Н. В., Сазонова А. И., Уварова Е. В., Есаян Р. М., Андреева Е. Н., Ужегова Ж. А., Карева М. А., Калинченко Н. Ю., Шифман Б. М., Фадеев В. В., Бирюкова Е. В., Анциферов М. Б., Суплотова Л. А., Киселева Т. П., Ярмолинская М. И., Сутурина Л. В. Клинические рекомендации «врожденная дисфункция коры надпочечников (аденогенитальный синдром)». Ожирение и метаболизм. 2021;18(3):345-382. Polyakov A., Dzenis I., Baharev V., Evgrafov O.V. (1997) High frequency of a splice mutation in intron 2 of the 21-hydroxylase gene in Russia could be partly explained by a founder effect. Human mutation, Mutation in brief.(1997) On-line, or Hum Mutat. 1998; (6):S53-S54. V.Polyakov, I.G.Dzenis, V.A.Baharev. PCR-based detection of mutations causing 21-hydroxylase deficiency. // 24 Ann. Meeting of European Soc. Hum. Genet. Abstr. - 1992.- P. 127.

Результати та обговорення: В даний час описано 7 форм вродженої дисфункції кори надниркових залоз:

- ліпоїдна гіперплазія кори надниркових залоз (дефіцит StAR-протерину);

- дефіцит 20,22-десмолази;
- дефіцит 17 α -гідроксилази/17,20-ліази;
- дефіцит 3 β -гідроксистероїддегідрогенази;
- дефіцит 21-гідроксилази;
- дефіцит 11 β -гідроксилази;
- дефіцит оксидоредуктази.

Клінічна картина дефіциту 21-гідроксилази складається з двох основних складових: надниркової недостатності, що виникає внаслідок дефіциту синтезу кортизолу та альдостерону, та гіперандрогенії, що виникає через надмірну продукцію незаблокованих статевих стероїдів. Залежно від ступеня безпеки активності ферменту 21-гідроксилази виділяють дві класичні форми ВДКН: сільвтратну і вірильну.

При сільвтратній формі є дефіцит як мінералокортикоїдів, так і глюкокортикоїдів. Причому дефіцит останніх, за відсутності компенсації, призводить до розвитку смертельно-небезпечного стану – сольтеріючого кризу, обумовленого зниженням реабсорбції натрію в каналцях нирок, зниженням обсягу циркулюючої крові, артеріального тиску, розвитком вираженого зневоднення. Найбільш важко сольтеріючі кризи протікають у дитячому віці, з віком їх частота знижується, проте в стресових ситуаціях, наприклад, при операціях, травмах, інтеркурентних захворюваннях, вони можуть ускладнити перебіг захворювання і у дорослих.

При вірильній формі відзначається лише дефіцит кортизолу, що за відсутності лікування проявляється м'язовою слабкістю, стомлюваністю, потемнінням шкірних покривів на фоні симптомів гіперандрогенії.

При некласичній формі захворювання провідними скаргами пацієнток є надлишкове оволосіння, порушення менструального циклу, безпліддя чи

невиношування вагітності.

Критерії встановлення діагнозу класичних форм дефіциту 21-гідроксилази: діагноз встановлюється з народження на підставі результатів лабораторних досліджень: неонатального скринінгу (визначення 17-гідроксипрогестерону у новонароджених), в подальшому підтвердженого повторним лабораторним обстеженням з визначенням у крові, при сільватратній формі захворювання - підвищеним рівнем реніну та ренінової активності плазми крові, гіперкаліємії, гіпонатріємії; результатами генетичного обстеження (виявлення мутацій у гені CYP21A2); даними фізикального обстеження: порушення формування зовнішніх статевих органів у новонароджених жіночої статі, ознак передчасного статевого розвитку у дітей обох статей. У недіагностованих випадках класичних форм ВДКН пацієнтки з жіночим каріотипом мають чоловічий фенотип, принципи лабораторної та генетичної діагностики захворювання у дорослих такі ж, як у дитячому віці.

Критерії встановлення діагнозу некласичної форми дефіциту 21-гідроксилази: діагноз встановлюється на підставі анамнестичних даних: пацієнтки пред'являють скарги на порушення менструального циклу, звичне невиношування або безплідність, надмірне зростання волосся в андрогензалежних зонах; даних фізикального обстеження: у жінок виявляються ознаки гірсутизму, акне; лабораторного та генетичного обстежень: підвищення рівня 17ОНР, виявлення мутацій у гені CYP21A2. У чоловіків прицільна діагностика захворювання не проводиться через відсутність клінічних проявів. Виняток становлять пацієнти з безпліддям, TART, пухлинами надниркових залоз та з результатами генетичного обстеження, які є проміжними між класичними та некласичними фенотипами.

Критерії встановлення діагнозу гіпертонічної форми ВДКН внаслідок дефіциту 11 β -гідроксилази: діагноз встановлюється від народження на підставі визначення 11-дезоксикортизолу, генетичного обстеження: дослідження мутацій у гені CYP11B1. Як правило, при цій формі захворювання визначається підвищення 17ОНР, тому за результатами неонатального скринінгу та

подальшого лабораторного обстеження пацієнтам встановлюється спочатку діагноз вірильної форми дефіциту 21 гідроксилази, проте в подальшому, враховуючи клінічну картину захворювання: виявлення артеріальної гіпертензії у пацієнтів, реніну плазми (АРП) поза прийомом мінералокортикоїдних препаратів (МК) або передозування глюкокортикоїдними (ГК), проводиться більш поглиблене обстеження з визначенням вищевказаних лабораторних параметрів та встановлюється діагноз гіпертонічної форми ВДКН.

Висновки: Таким чином, причиною розвитку будь-якої форми вродженої дисфункції кори надниркових залоз, адреногенітального синдрому, є патогенні варіанти генів, які відповідають за синтез ферментів або транспортних білків, що беруть участь у біосинтезі кортизолу.

ЕНДОМЕТРІОЗ У СТРУКТУРІ ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ

Докійчук Настасія Федорівна,

студентка

Печеряга Світлана Володимирівна,

к.мед.н., асистентка

кафедри акушерства, гінекології та перинатології

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ.

Ендометріоз – дисгормональне, імунозалежне захворювання з доброякісним, вогнищевим розростанням тканини, схожої за структурою до тканини ендометрія, за межі порожнини матки. Особливістю патологічної тканини є те, що вона підлягає циклічним змінам відповідно до менструального циклу.

Ендометріоз являється захворюванням, яке на сьогодні спостерігають у жінок усіх етнічних та соціальних груп, незалежно від вікової категорії. Дане захворювання є однією з найбільш актуальних проблем у сучасній гінекології, оскільки значно погіршує якість життя жінки, знижує її працездатність, призводить до непліддя.

За даними G. Meresman et al., в структурі гінекологічних захворювань ендометріоз посідає третє місце після запальних процесів і міоми матки, уражаючи від 10 до 59% жінок молодого репродуктивного віку. Больовий синдром різного ступеня вираженості спостерігається у 45-60% хворих на ендометріоз. Другим за частотою симптомом ендометріозу є непліддя. Крім функціональних та репродуктивних змін з боку репродуктивної системи, ендометріоз негативно впливає на психоемоційний стан жінки. У залежності від локалізації процесу ендометріоз розділяють на генітальний (становить 92-94% випадків) та екстрагенітальний, що спостерігається у 6-8% пацієнтів.

Ціль роботи.

Встановити особливості менструального циклу та фертильність при різних формах ендометріозу.

Матеріали та методи.

Проведено клініко-статистичний аналіз результатів клінічного обстеження та результатів гістероскопічних, лапароскопічних операцій у 50 жінок із ендометріозом (основна група) та 20 здорових жінок (контрольна група).

Результати та обговорення.

При проведенні клініко-статистичного аналізу в основній групі у 6 (12%) жінок виявлено внутрішній ендометріоз, у 36 (72%) - зовнішній, у 8 (16%) внутрішній та зовнішній ендометріоз одночасно. Вік жінок обстежуваних груп коливався від 28 до 35 років.

Серед основних клінічних проявів у основній групі виявлено болючі менструації у 36 жінок (72%), відповідно у контрольній групі - у 4 (20%), розлади менструального циклу – у 41 (82 %) жінок із ендометріозом, у контролі у 2 (10%) жінок. Дизуричні розлади – у 10 (20%) випадків лише контрольної групи, безпліддя – у 29 (57%) жінок із ендометріозом та у 1 (5%) жінки в контрольній групі. Передчасне переривання вагітності спостерігалось у 12 (24%) випадках, позаматкова вагітність – у 10 (20%), оперативні втручання проводилися на органах малого тазу в анамнезі 16 (32 %) жінок, чого не було у жінок контрольної групи.

Не виявлено різниці у скаргах жінок щодо болючих менструацій та порушення менструального циклу при різних формах ендометріозу, однак непліддя спостерігалось у більшості жінок із зовнішнім ендометріозом - у 20 (69%) випадках, репродуктивні втрати при внутрішньому ендометріозі у 9 (75%) жінок.

Під час гістероскопії ендометріоз було виявлено у 14 (28%) жінок, при

лапароскопії – у 7 (14%) випадків в ділянці маткових труб, у 5 (10%) випадках у задньому склепінні, у 16 (32 %) – в яєчниках, у 8 (16%) жінок у малому тазі. Злуковий процес виявлено в 26 (52%) жінок із ендометріозом. При визначенні прохідності маткових труб виявлено непрохідність у 28 (56%) хворих, була спроба відновити прохідність у 11 (39%) жінок.

Висновки. У жінок із порушеннями менструального циклу та болючими менструаціями необхідно виключити наявність ендометріозу, оскільки вказані скарги є майже у всіх жінок з ендометріозом, незалежно від його локалізації. Ендометріоз є причиною неплідності у 57%, порушення перебігу вагітності у 34%. Особливістю ендометріозу є переважання зовнішнього втричі над внутрішнім, що є причиною неплідності трубного генезу у 52%, незворотніх змін у маткових трубах у половини жінок, що потребує своєчасної терапії.

ВПЛИВ ПАРАЗИТА НА ОРГАНІЗМ ПАЦІЄНТА

Іващук Дмитро Олегович,

студент

Вінницький національний медичний університет

імені М. І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

Вступ. Наявність паразитів в організмі змінює перебіг ряду захворювань. Зокрема, при інвазії волосоголовцями безсимптомна фаза туберкульозу переходить у гостру; скарлатина важче протікає в разі аскаридозу; за гіменолепідозу, ентеробіозу гостра дизентерія стає хронічною; а за теніаринхозу, трихоцефальозу знижується вміст соляної кислоти в шлунковому соці, зменшуються його бактерицидні властивості, порушується травлення, розвивається схильність до отруєнь, які за симптоматикою схожі на харчові [1, 2]. Також встановлено, що хронічна інвазія аскаридами призводить до змін щитоподібної залози й надниркових залоз і є причиною послабленого сперматогенезу і кістоподібного переродження яєчників. Часто поєднання інфекції з гельмінтними інвазіями настільки знесилює організм людини, що одужати, до проведення дегельмінтизації, практично неможливо. Тому для усунення труднощів у постановці діагнозу і правильного вибору схем лікування, актуальним є питання впливу паразита на організм хазяїна.

Мета роботи. З'ясувати механізм впливу паразита на організм пацієнта.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз, систематизація та узагальнення сучасних наукових досліджень.

Результати. Глистяні захворювання нерідко перебігають без специфічних скарг і проявів. Тому, у разі тривалих порушень травлення й апетиту, втрати маси тіла необхідно ретельно обстежуватися на предмет наявності глистяної інвазії. Дія паразитів на організм хазяїна залежить від інтенсивності інвазії.

Паразити можуть впливати на організм людини по-різному [3, 4]:

1. Спричиняти механічне ушкодження органів і тканин у місцях паразитування гельмінтів:

- органами їх прикріплення: гачками (озброєний ціп'як), присмоктувальними щілинами (стьожак широкий), присосками (сисуни);
- частинами ротового апарату (ріжучими зубцями, стилетами);
- личинковими стадіями під час проникнення через неушкоджену шкіру (личинки кров'яних сисунів), а у випадку міграції можуть порушувати рух природних рідин та секретів (печінкові сисуни здатні закупорювати жовчні протоки), викликати бронхообструкцію та непрохідність кишечника (стьожкові черви, аскариди);
- яйцями, які шипами травмують стінки судин та слизову оболонку сечового міхура та прямої кишки, нерідко утворюючи папіломи й карциноматозні розростання (шистосоматоз), при накопиченні спричиняють цироз або рак печінки (опісторхоз, клонорхоз);
- статевозрілими формами (аскарида, стьожак широкий), що закупорюють просвіт кишківника і можуть призвести до його розриву.

2. Отруювати організм продуктами своєї життєдіяльності токсинами:

- малярійні плазмодії, виділяючи продукти своєї дисиміляції з еритроцитів в плазму, викликають напади лихоманки у хворого;
- гельмінти можуть спричиняти: алергічні реакції, зниження артеріального тиску, задишку, безсоння, втрату апетиту, нудоту, блювоту, пронос, зменшення маси тіла, зниження працездатності (при багатьох гельмінтозах), уповільнення згортання крові, недокрів'я (дифілоботріоз), затримку фізичного й розумового розвитку (анкілостомоз), появу деяких шкірних захворювань та обтяження перебігу шкірних захворювань іншої етіології (волосоголовці, аскариди), порушення ендокринного гомеостазу (ціп'яки), підвищення рівня цукру в крові (аскариди).

3. Зумовити виснаження хазяїна, забезпечуючи своє харчування:

- тканинної рідиною (лейшманії);
- тканиною (печінковий сисун);

- кров'ю (анкілостома);
- переробленої їжею (стьожек широкий).

4. Стати причиною проникнення в тіло хазяїна інших хвороботворних організмів:

- у місцях проникнення паразитів до тіла (волосоголовці, анкілостоми, личинки аскариди, гострики). Зокрема вчені дослідили, що у 97% хворих на холеру паразитує волосоголовець, а у носіїв холерних вібріонів, що не занедужали на холеру, волосоголовець виявлено лише в 4,5% випадків.

- трансмісійним шляхом, тобто через укуси кровосисних членистоногих (воші, блохи, кліщі).

Висновки. Отже, впливи паразитів на організм пацієнта відбуваються в різні способи, які зазвичай не викликають (окрім паразитоїдів) його загибелі. Знання про механізми впливу дозволяють удосконалювати сучасні і розробляти нові методи діагностики, лікування та профілактики паразитарних хвороб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бодня Е. И. Роль паразитарных инвазий в развитии патологии органов пищеварения. *Сучасна гастроентерологія*. 2006. № 3. С. 56-62.
2. Паразитарные болезни человека / под ред. Р. Г. Лукшиной. 2-е изд. Харьков: Изд. дом «Инжэк», 2005. 472 с.
3. Медична біологія: підручник / за ред. В. П. Пішака, Ю. І. Бажори. Вид. 3-тє. Вінниця: Нова книга, 2017. 608 с. : іл.
4. Шевчук Т. І. Принципи взаємовідносин в системі паразит-хазяїн. *Вісник проблем біології і медицини*. 2013. Вип. 2 (100). С. 39-43.

**ОЦІНКА ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СПОРТСМЕНІВ
ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ І РЕГЛАМЕНТАЦІЯ
ТРЕНУВАЛЬНИХ НАВАНТАЖЕНЬ**

**Ітякін Олександр Сергійович,
Нельга Анатолій Тимофійович,
Федосєєва Ганна Олегівна**
викладачі

Техніко-економічний фаховий коледж
Дніпровського державного технічного університету
м. Кам'янське, Україна

Анотація. У даній доповіді запропоновано методику оцінки енергетичних показників спортсменів високої кваліфікації та регламентації тренувальних навантажень спортсменів залежно від енергетичних показників серцево-судинної системи.

В основу цієї методики положено ехокардіографічні і електрокардіографічні дослідження спортсменів, що проводяться перед початком етапу їх активних тренувань. Визначаються показники геодинаміки та відповідні їм показники фізико-механічних властивостей серця. Дані ехокардіографії та електрокардіографії, після їх відповідної обробки, використовуються для судження про функціональний стан спортсмена, його функціональних можливостях та готовність на виконання спортивного тренувального завдання. Ця інформація може виконувати роль і керуючої, при необхідності здійснення активного впливу на відповідні м'язові тканини людини електромагнітних випромінювань для поліпшення функціонального стану спортсменів. Своєчасна корекція навантажень дозволяє спортсмену досягти піку форми на момент відповідальних змагань.

Ключові слова: функціональний стан, енергетичні показники, серцево-судинна система, ехокардіографія, електрокардіографія, корекція, навантаження.

Вступ. Успішне управління тренувальним процесом спортсменів, вибір шляхів підвищення ефективності їх підготовки неможливо без раціональних форм планування тренувальних навантажень [1, с. 8–9; 2, с. 38]. Особливо це відноситься до спортсменів високого класу. Від науково обгрунтованого планування змісту окремих тренувальних занять, тренувальних і змагальних тижневих мікроциклів чи макроциклів річної підготовки залежить рівень і час досягнення планованих спортивних результатів. При цьому важливу роль має відігравати проведення регулярних діагностичних процедур, направлених на оцінку тих чи інших показників, що характеризують функціональний стан спортсменів, які могли б використовуватися тренерами для вироблення необхідних заходів корекції у тренувальних циклах [3, с. 140–143; 4, с. 38-40]. Таким показником доцільно вибрати оцінку енергетичного стану серцево-судинної системи (ССС) організму людини, що вслуговує критерієм регламентації тренувальних навантажень спортсменів. Ця інформація може використовуватися під час спортивних тренувань не тільки як діагностична, а і як керуюча, для поліпшення функціонального стану спортсменів, шляхом здійснення активного впливу на відповідні м'язові тканини людини електромагнітним випромінюванням.

Мета доповіді. Довести сутність та ефективність методу ехокардіографії і електрокардіографії для оцінки функціонального стану серцево–судинної системи спортсменів високої кваліфікації в умовах великих фізичних навантажень та інтенсивно-змагальної діяльності.

Матеріали і методи. У процесі дослідницької роботи були використанні наступні методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної і спеціальної літератури, тестування, методи математичної статистики. А також були задіяні: ехокардіограф, електрокардіограф, ЕОМ, тренажерний комплекс "Концепт". генератор ультразвукових коливань.

Результати та обговорення. Колективом співробітників Дніпропетровського інституту фізкультури та спорту, Техніко – економічного фахового коледжу Дніпровського державного технічного університету і

Кам'янського фахового коледжу фізичного виховання запропоновано методику регламентації тренувальних навантажень спортсменів залежно від енергетичних показників серцево-судинної системи (ССС).

У науковій роботі представлена методика оцінки енергетичних показників серцево-судинної системи спортсменів високої кваліфікації та регламентації тренувальних навантажень, спортивна діяльність яких спрямована на досягнення високих результатів. Основний метод діагностики двомірна ехокардіографія (Ехо КГ). Використовувалися М- та В-режими ехокардіографа.

Перед початком етапу активних тренувань спортсмени проходять ехокардіографію. За результатами обміру визначаються показники геодинаміки та відповідні їм показники фізико-механічних властивостей міокарда лівого шлуночка, аорти, передсердя, а також показники роботи клапанного апарату серця. Обчислюються: кінцеві систолічний та діастолічний розміри, товщини міокарда задньої стінки лівого шлуночка у систолу та діастолу, просвіт та товщина аорти у діастолу, період вигнання крові з лівого шлуночка. Фіксуються частота скорочень серця (ЧСС) та тиск за Коротковим. Зокрема, визначається величина енергії, що сповіщається лівим шлуночком, який виганяє в аорту кров при знаходженні спортсмена у спокої, а також вимірюється тиск по Короткову та ЧСС після навантажень протягом 1 хвилини на тренажері. Вимірювання виконуються відразу ж і через 1 хвилину після закінчення вправ. Знаходиться співвідношення величин енергії при ЧСС, що становить 170 уд. на хвилину і при ЧСС спокою, приблизно 70 уд. на хвилину. Таким чином оцінюється здатність лівого шлуночка спортсмена виконувати функції виробника енергії. Далі визначається час зміни енергетичного потенціалу лівого шлуночка від величини, що відповідає 170 уд. за хвилину, до величини відповідної ЧСС спокою, тобто. знаходиться показник, що характеризує можливість лівого шлуночка відновлювати свої можливості. Очевидно, чим більше перший і менше другий показники, тим вище спортивна форма.

Комплексним показником фізичного стану спортсмена є відношення першого показника до другого. Прийнято виділяти три вектори збудження шлуночків, що утворюють комплекс QRS. Початковий (перегородковий) вектор характеризує електрико рушійну силу (ЕРС) серця в перші 0,015 - 0,03 с деполяризації шлуночків, відображає початок збудження правого шлуночка і спрямований вправо, вперед і вгору. Основний вектор представляє ЕРС збудження шлуночків у період 0,03 – 0,05 с і орієнтований вниз та вліво. Кінцевий вектор відображає деполяризацію шлуночків в останні 0,06 - 0,08 с, Він обумовлений збудженням міокарда основи шлуночків і спрямований вгору і злегка вправо або вліво.

Традиційна схема реєстрації включає 12 відведень: три стандартні (I, II, III), три посилені однополюсні відведення від кінцівок (aVR, aVL, aVF) і шість грудних однополюсних відведень (V1-V6). Така система ЕКГ реєстрації може бути забезпечена 8-канальною біполярною реєстрацією з накладенням 4-х електродів на кінцівки та 6 грудних електродів: R – права рука; L – ліва рука; F ліва нога (нейтраль); G - права нога (загальна земля для апаратури, що реєструє); G_i - грудні електроди I = 1 - 6, з підключенням до підсилювача у наступній послідовності полярності електродів: відведення I=L(+), R(-); відведення III = R(-), F(+); відведення G_{Fi} = G_i (+), F(-); I = 1- 6.

Електрокардіографічний (ЕКГ) запис складається з зубців, що позначаються латинськими літерами P, Q, R, S, T, U сегментів та інтервалів. Амплітуда зубців вимірюється від нульової лінії (ізолінії, яка, зазвичай, відповідає положенню горизонтального майданчика PQ). Зубець P віддзеркалює збудження (деполяризацію) передсердь у перші 0,02 - 0,03 с, збуджуючи праве передсердя (висхідне коліно зубця P). Загальна тривалість зубця P становить 0,06 – 0,11с. Зубці P у стандартних відведеннях завжди позитивні і мають амплітуду трохи більше 20 - 25 мкВ. Зубець P може бути позитивним, двофазним, згладженим чи негативним. Зубець T відповідає процесам припинення збудження шлуночків. Полярність зубця T у відведеннях від кінцівок залежить також проєкції вектора T на осі відведень. Тривалість

інтервалу QRST, (електрична систола), залежить від статі віку та частоти серцевих скорочень. Тривалість QRST обчислюють за формулою Базетта: $QT=K*\sqrt{RR}$, де $K = 0,37$ для чоловіків, і $K = 0,40$ для жінок [5, с. 19 - 23].

В коло досліджень входило і розробка методики підвищення функціонального стану (ФС) спортсменів. Суть запропонованого способу «лікувального» тренування, з метою підвищення ФС, полягає в наступному. Ультразвуковими коливаннями частотою 790 – 910 кГц, інтенсивністю 0,2-0.45 Вт/см², впродовж 10 сеансів по 7 – 11 хвилин кожен, впливають на м'яз серця. Вплив регламентований у часі. Такий масаж здійснюють тільки в фазі ізометричного розслаблення серцевого м'яза в діастолу, щоб здавлювання стінки не перешкоджало процесу наповнення кров'ю коронарних судин у систолу. П'єзокристал аплікатора - випромінювача прикладається до поверхні грудей пацієнта, ударяє по ній, ударна хвиля при цьому поширюється в тіло, масажуючи ділянку серцевого м'яза.

Обчислення здійснювалися за відповідною програмою, згідно якої знаходились: частота подачі пачок імпульсів, тривалість їх дії, відмітка відліку часу затримки запуску генератора, встановлюючи при цьому момент початку роботи генератора протягом циклу роботи серця і час закінчення роботи генератора. Закритий масаж проводиться шляхом механічного впливу на м'яз серця, яке регламентується за кількістю сеансів, тривалості сеансу впливів, відносної тривалості подачі пачки імпульсів за час циклу, потужності, частоти ультразвукових коливань та часу початку подачі. Частота включень визначається станом організму та коливається від 1 Гц до 3 Гц. Навантажувальний тест та необхідні розрахунки, виконувались 3 рази на тиждень. На проведення тесту витрачалося 5 хвилин на спортсмена, після чого він приступав до розминки.

На момент закінчення розминки тренер отримував результати обробки даних, які ним бралися до уваги, і, за необхідності, вносилися корективи до плану тренування.

Своєчасна корекція навантажень дозволяє спортсмену досягти піку

форми на момент відповідальних змагань.

Статистичні дані експериментальних досліджень використовуються лікарем для визначення показників функціонального стану серцево-судинної системи спортсмена та ухвалення спільно з тренером рішення про доцільність продовження його спортивної кар'єри.

Запропонована методика оцінки енергетичних показників спортсменів високої кваліфікації та регламентації тренувальних навантажень спортсменів залежно від енергетичних показників ССС може бути прийнята за критерій нормування тренувального навантаження на кожне тренування за даними фізіологічного стану серця як джерела, що визначає енергію.

Оцінка ефективності проводилася за результатами СФП (спортивної функціональної підготовки), що виконується на тренажері типу "Концепт" із регульованим навантаженням. За оцінкою тренерів [2, с. 37-38; 5, с. 110-112], застосування наведеної методики може суттєво підвищити функціональну підготовку спортсменів до заданого часу основних змагань.

Описана методика лягла в основу розробки біотехнічного комплексу контролю і корекції функціонального стану спортсменів високого класу [6, с. 107-110; 7, с. 19 - 23].

Висновки. Запропоновано методику оцінки функціонального стану спортсменів високої кваліфікації та регламентації їх тренувальних навантажень залежно від енергетичних показників серцево-судинної системи.

При цьому, в результаті проходження обстежуваним ехо- та електрокардіографії, а також вимірювання ЧСС та артеріального тиску, визначаються показники геодинаміки, обчислюються кінцеві систолічний та діастолічний розміри, товщини міокарда задньої стінки лівого шлуночка в систолу та діастолу, просвіт та товщину в діастолу, період перекачування крові з лівого шлуночка в аорту, величина енергії, що при цьому витрачається.

Ця методика може бути рекомендована для тренажерних залів з метою регулювання навантаження пацієнтів залежно від їхнього фізичного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городниченко Э. А. Приспособительные реакции физиологических систем в оценке функциональных резервов организма // Теория и практика физической культуры. 2000. №.4, с. 8–9.
2. Дьяченко А. Ю. Совершенствование специальной выносливости квалифицированных спортсменов в академической гребле / А.Ю. Дьяченко. - К: НПФ - Славутич-Дельфин. –2004. – 338 с.
3. Граевская Н. Д., Гончарова Г. А. Исследование сердца спортсменов с помощью эхокардиографии // Кардиология. 1988. Т. 18, № 2, с. 140–143.
4. Эхокардиологические исследования спортсменов. Сб. науч. трудов, Малаховка, 1986, с. 6-16.
5. Новые компьютерные технологии в тренерской практике. Сб. науч. трудов, “Проблеми та шляхи розвитку вищої технічної освіти”, Киев, 2002.
6. Нельга А. Т., Бойко В. І., Рейдерман Ю. І. Біотехнічний комплекс корегування фізичного стану спортсменів. /Електроніка і зв'язь/, №19, 2004.
7. Nelga A., Wojko W. Telemetric transmission diagnostic indexes of sportsmen. Materials of theses of international conference - TCSET'2008», Lviv-Slavsko, February 19 - 23, 2008.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУДИНОЗВУЖУВАЛЬНИХ КРАПЕЛЬ ПІД ЧАС НЕЖИТЮ

Карпенко Анастасія Вадимівна

студентка

Науковий керівник:

Дзиза Алла Василівна

асистент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Нежить – це захворювання, з яким зустрічався кожен у своєму житті. Зазвичай, до всіх неприємних симптомів риніту таких як, чхання, головний біль, постійні витікання з носа, додається ще і його закладеність та відсутність вільного дихання. Це може призводити до погіршення самопочуття хворого, викликати безсоння, роздратованість, знизити працездатність. На сьогоднішній день існує безліч судинозвужувальних засобів, які усувають симптом закладеного носа. Водночас, ці препарати мають достатньо великий спектр побічних дій та обмежений термін у застосуванні - всього до 3-5 діб.

Мета дослідження. Дослідити, наскільки ефективні судинозвужувальні краплі та доцільність їх використання при лікуванні нежитю.

Матеріали та методи. Під час дослідження було проведено опитування серед студентів ХНМУ на платформі Google Forms та використано наукову літературу.

Результати та обговорення. Проведене опитування демонструє, що 86% осіб користуються судинозвужувальними засобами і 15% з них застосовують краплі більше 5 діб. Як не дивно, приблизно стільки ж відсотків респондентів відмічають, що ефект ліків швидко минає, і тому потребують повторного використання вже через 2-3 години, не дивлячись на те, що рекомендований прийом засобу не більше двох разів на добу. Крім того, 48% опитуваних відмічають сухість у носі після використання судинозвужувальних засобів, 32% скаржаться на повторне закладення носа, а деякі мають печіння в носі та

головний біль. Лише 18% учасників анкетування не виявляли побічних ефектів після використання крапель. Більшість опитуваних вважають використання судинозвужувальних препаратів достатньо ефективним методом у боротьбі з нежиттю. Чи дійсно це так?

Деконгестанти є агоністами альфа-адренорецепторів судин, які викликають їх звуження. Це є достатньо дієвим методом у боротьбі з набряком та розширенням судин носа, які викликані інфекційним агентом. Проте існує зворотній бік цього процесу: рецептори швидко втрачають чутливість до крапель при постійній стимуляції, тому пацієнти змушені збільшувати дози та скорочувати час між прийомами препарату. Втрата чутливості рецепторів прямо пропорційна часу використання судинозвужувальних засобів, саме така закономірність спостерігається у респондентів. Крім того, статистика опитування демонструє, що третина пацієнтів має синдром відміни, бо потерпає від повторного закладення носа після припинення прийому ліків. Тож можна відмітити, що спостерігається своєрідна залежність [1].

Ще однією проблемою судинозвужувальних засобів є вплив на мукоциліарний транспорт. Це добре простежується в наявності скарг на сухість та печіння в носі. Порушення рекомендацій або неправильне використання крапель може призвести до атрофії слизової, особливо у дітей. Зміну війкової активності носової порожнини провокує не діюча речовина деконгестантів, а консерванти та допоміжні речовини, що входять до складу крапель [2]. Щоб уникнути розвитку цього побічного ефекту, варто використовувати препарати, що не містять подібних речовин. Це можуть бути більш нові аналоги судинозвужувальних крапель.

Головний біль теж напряму пов'язаний із звуженням судин. Використання крапель для носа дає уявний ефект місцевої дії засобу, але це далеко не так. Препарат проникає через судини і потрапляє до усього організму, збільшення дози лише підсилює цей ефект. Таким чином відбувається загальне звуження судин, що призводить до підвищення тиску й може провокувати головний біль. З обережністю цей засіб слід приймати

пацієнтам з гіпертонією, бо судинозвужувальні краплі можуть лише загострити цю хворобу.

Висновки. Отже, судинозвужувальні краплі достатньо неоднозначний лікарський препарат. Він усуває симптоми, але не впливає на причини їх виникнення. За умови неправильного використання, краплі можуть лише збільшити кількість проблем. Недолік деконгестантів в тому, що вони мають дуже короткий термін прийому, швидкий розвиток залежності й тахіфілаксії. Тож, потрібно суворо дотримуватися інструкції: не використовувати довше 3-5 днів та не частіше двох разів на добу, а за можливості, краще взагалі уникати їх застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pires A., Fortuna A., Alves G., Falcão A. Інтраназальна доставка ліків: як, навіщо і для чого? J Pharm Pharm Sci. 2009; 12: 288.

2. Neugebauer P., Mickenhagen A., Siefer O., Walger M. Новий підхід до фармакологічного впливу на частоту биття війок у клітинних культурах зразкові вимірювання під екстрактом *Pelargonium sidoides* (EPs 7630). фітоліки. Січень 2005 р.; 12(1-2) 46-51

АНЕСТЕЗІОЛОГІЯ В ПСИХІАТРІЇ. ШИЗОФРЕНІЯ

Колосовська Дарина Андріївна

Науковий керівник:

Баусов Євген Олександрович

Мета: розгляд проблем анестезіології у психіатричному профілі та доступні варіанти успішної анестезії, врахування ризиків, можливих пері- та післяопераційних ускладнень.

Актуальність : «Найкраща» анестезія та, що включає в себе адекватну передопераційну оцінку індивідуального ризику, оптимізацію супутніх захворювань перед плановим втручанням, використання препаратів короткочасної дії для підтримки та індукції загальної анестезії. Але кожному практикуючому лікареві треба мати на увазі наявність пацієнтів з різними розладами психіки. Ускладнюють визначення стандартів анестезіологічного лікування неоднорідність розладів та мінливість супутніх захворювань.

Пацієнти з неврологічними та психіатричними захворюваннями мають широкий спектр клінічної маніфестації, що примножує передопераційні ризики. Саме тому лікарям-анестезіологам потрібно звертати увагу не тільки на потенційні взаємодії лікарських засобів, а і на соціальний чинник (труднощі в спілкуванні, співпраці чи отриманні інформованої згоди пацієнта щодо використання анестезії). Анестезіологи можуть зіткнутися з низкою проблем і можливими труднощами у вигляді аномалій функціонування імунної, ендокринної, серцево-судинної систем, статистично визначеною підвищеною смертністю в післяопераційному періоді пацієнтів, що отримують антипсихотичну терапію. Переглянемо докладніше принципи анестезіології психіатричного профілю на прикладі такого захворювання як шизофренія.

Огляд теми: Пацієнти із шизофренією мають невпорядковане мислення, параноїдальні марення, абстинентність та галюцинації, що наразі пов'язують з надлишком дофамінергічної активності мозку. Найбільш використовувані атипіві нейролептики (клозапін, рисперидон, оланзапін) блокують рецептори

D₂, діють також на H₁-гістамінові, 5HT₂-серотонінові, мускаринові та альфа-адренергічні рецептори, викликаючи такі побічні ефекти як постуральна гіпотензія, судоми, нейтропенія [1]. Типові нейролептики (хлорпромазин, галоперидол) викликають екстрапірамідальні побічні ефекти : паркінсонізм, акатизію, гостру дистонію та пізню дискінезію. Слід зазначити, що доопераційне застосування нейролептиків потенціює гіпотензивну дію загальної анестезії (пацієнтам з хронічною шизофренією подовжують і передопераційні прийоми препаратів, оскільки різкий синдром відміни призведе до рецидиву психотичних симптомів). [2]

Питання які анестетики (будь то загальна, чи регіональна анестезія) найкраще підходять для пацієнтів із шизофренією, залишаються дискусійними. Було виявлено, що у пацієнта з хронічною шизофренією виникли бронхоспазм та стійка гіпотензія під час спинномозкової анестезії. Дослідники припустили, що у 21% пацієнтів, які отримували антипсихотики, мали достатньо серйозні побічні ефекти: екстрапірамідні порушення, седативний ефект, порушення ВНС та серцево-судинної системи [3]. Пацієнти з шизофренією, в курс лікування яких входить хлорпромазин, особливо схильні до розвитку швидкої гіпотензії після введення їх у загальний наркоз. Фактори ризику гіпотензії під час анестезії включають підвищений вік, застосування антигіпертензивних засобів, підвищену індивідуальну чутливість до анестетиків і вплив ренін ангіотензинової системи. Тому під час анестезії важливо відзначати наявність факторів ризику та коригувати дозу анестетика відповідно до індивідуальної реакції. Вважається, що через гіперсекрецію кортизолу та адреналіну, можуть погіршитися психотичні симптоми та післяопераційний делірій у хворих на шизофренію, тож рекомендовано внутрішньовенне введення галоперидолу 0,5-2 мг (галоперидол протидіє рецепторам D₂ у вищих нервових шляхах, що призводить до відновлення функції гіпокампу та усунення галюцинацій.) [4]. Доведено, що внутрішньовенне введення галоперидолу рідше викликає екстрапірамідні симптоми порівняно з внутрішньом'язовим або пероральним введенням [5].

Висновок : Основна увага анестезіолога повинна бути зосереджена на управлінні ризиками, запобігання пері- та післяопераційної смертності, проблемам відміни та гострому або тривалому рецидиву психічного захворювання. Пацієнти з шизофренією мають більший ризик розвитку післяопераційної сплутаності свідомості, що пов'язано зі збільшенням рівня кортизолу і норадреналіну , тож протягом усього післяопераційного періоду рекомендовано продовжувати прийом селективного зворотного захоплення серотоніну та трициклічних антидепресантів. Особливу увагу слід приділяти пацієнтам, які приймають інгібітори MAO(опіоїди, такі як петидин, і симпатоміметики непрямої дії абсолютно протипоказані). Важливим завданням анестезіолога являється профілактика пері- і післяопераційних ускладнень: наслідки порушення регуляції імунної системи підвищена частота інфекційних захворювань, гіперсекреція вазопресину в результаті тривалого прийому антипсихотичних засобів водна інтоксикація.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Кудох А. Періопераційне лікування хворих на хронічну шизофренію, 2005 рік; 101 :1867–72
2. Kudoh A, Katagai H, Takase H, et al.. Вплив передопераційної відміни антипсихотичних засобів у пацієнтів із шизофренією на результат під час і після анестезії . *Eur J Anaesthesiol* 2004; 21 :414–6. 10.1097
3. Lanctot KL, Best TS, Mittman N, Liu BA, Oh PI, Einarson TR, et al. Ефективність і безпека нейролептиків при розладах поведінки, пов'язаних з деменцією. *J Clin Psychiatry*. 1998 рік; 59 :550–61.
4. Рівера Р., Антоніні Дж.Ф. Періопераційна медикаментозна терапія хворих похилого віку . *Анестезіологія* 2009; 110 :1176–81.
5. Cassem NH, Murray GB, Lafayette JM та ін. : Stern TA, Fricchione GL, Cassem NH, *Massachusetts General Hospital. Посібник із психіатрії загальної лікарні*. 5th edn Philadelphia PA: Mosby/Elsevier, 2004:119–34.

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗАГОСТРЕННЯ ХРОНІЧНОГО ТОНЗИЛІТУ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Коробкіна Поліна Дмитрівна

Дьякова Юлія Анатоліївна

Здобувачі вищої освіти

Лупир Андрій Вікторович

Професор, доктор медичних наук,

Завідувач кафедри оториноларингології ХНМУ

Калашник-Вакуленко Юлія Михайлівна

Доцент кафедри оториноларингології ХНМУ,

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність такої проблеми, як хронічний тонзиліт полягає перш за все у високій частоті захворюваності. Хронічний тонзиліт по праву можна вважати одним з найпоширеніших захворювань сучасності, адже на сьогоднішній день по даним ВООЗ, в світі на цей недуг страждає близько 10-15% дорослих та 25-30% дітей. Другим не менш важливим фактором, що підтверджує актуальність цього недугу є ускладнення ним перебігу багатьох інших захворювань, насамперед серцево-судинної системи, нирок, суглобів, щитоподібної залози та інших. [1] Ці аспекти є надзвичайно важливими в будь-які часи, але якщо взяти до уваги реалії сьогодення, то актуальність даного захворювання підвищується чи не в декілька разів. Початок ведення бойових дій в Україні в 2022 році так чи інакше змінив життя кожного українця. Хтось зіткнувся з цим особисто і його життя докорінно змінилось, хтось постраждав менше, у зв'язку з проживанням у дещо безпечнішій частині країни, проте абсолютно кожен українець наразі відчуває сильне психоемоційне напруження та живе в умовах постійного стресу.

З огляду на це, метою нашої роботи є дослідити вплив стресу на загострення хронічних хвороб, зокрема хронічного тонзиліту, у населення в умовах ведення бойових дій.

Хронічний тонзиліт - стійке запалення піднебінних мигдаликів, слизової оболонки горла та лімфаденоїдного глоткового кільця, яке характеризується рецидивуючими загостреннями у вигляді ангін та загальною токсикоз алергічною реакцією. Найчастіше тонзиліт провокують стрептококи, зокрема бета-гемолітичний стрептокок групи А, стафілококи та аденовіруси. Неefективне лікування гострої форми хвороби, або його відсутність спричиняє розвиток хронічної форми захворювання у 14% хворих. [2, 3] Особливість розташування лімфаденоїдного глоткового кільця дозволяє антигенам безпосередньо впливати на тканини мигдаликів, викликаючи імунну відповідь. [4] Таким чином, мигдалики є частиною імунної системи, з якого починається реалізація реакцій клітинного та гуморального імунітету. Мигдалики відіграють важливу роль у формуванні як місцевих, так і системних імунних реакцій організму на патогенну мікрофлору. [5, 6] В нормі вміст у лакунах мигдаликів, що є джерелом антигенної інформації, не затримується довго і постійно поновлюється. Запалення призводить до розширення лакун, порушення дренажу в них, утворення гною та казеозних мас у вигляді пробок. Велика глибина та звивистість крипт сприяють затримці та накопиченню гнійних мас у лакунах. [7] Піднебінні мигдалики стають місцем перманентної сенсibilізації. Загальна неспецифічна сенсibilізація пригнічує імунну відповідь піднебінних мигдаликів, а відтак це призводить до тривалого контакту інфекційного агента з макроорганізмом та формування хронічного вогнища інфекції. [8, 9] У розвитку хронічного тонзиліту важливу роль відіграють як внутрішні, так і зовнішні чинники. До внутрішніх також відноситься патогенна мікрофлора та реактивність організму, а зовнішніми можуть бути різноманітні фактори навколишнього середовища, що значно погіршують стан імунітету. [10] Важливе значення серед зовнішніх чинників мають психоемоційне напруження, стрес, переохолодження організму, неповноцінне харчування, нераціональний режим дня та відпочинку, велике навантаження, що призводить до постійної перевтоми. Так як майже всі ці фактори стали невід'ємною частиною повсякденного життя більшої частини українців на початку ведення бойових

дій, то це суттєво вплинуло на стан здоров'я населення. Такі провокуючі фактори, як переохолодження, втота та емоційне напруження спричиняють рецидив та загострення хронічного тонзиліту. Так як це одне з найпоширеніших захворювань серед населення України, то для багатьох це стало суттєвою проблемою. Адже погіршення умов життя надавало інфекції всі умови для прогресування, а звернутися за медичною допомогою або повноцінно проводити лікування у людей не було можливості. В цілому абсолютно всі зовнішні несприятливі чинники можна вважати стресовими для організму людини, адже окрім погіршення психоемоційного стану, населення опинилося в абсолютно незвичних умовах існування. Переохолодження в укриттях, суттєве погіршення якості життя, неможливість забезпечити повноцінне харчування та втрата апетиту на фоні тривожних подій не могли минути безслідно. Ці фактори вводять організм у стресовий стан.

Стрес – складна нейрогуморальна реакція, що призводить до розвитку гемодинамічних та метаболічних змін в організмі людини і виникає у відповідь на вплив будь-якого тривожного чинника у різноманітних життєвих ситуаціях. В цілому, розрізняють два види стресу: гострий (еустрес) та хронічний (дистрес). [11] Гострий стрес може мати навіть позитивний ефект, так як він активізує функціональні резерви організму, запускає процеси адаптації та спрямований на подолання тих умов, що його спричинили. Він нетривалий, тому організм активує свої ресурси для збереження життя, але не встигає їх вичерпати, тому згубного впливу еустрес не завдає. Хронічний стрес — це тривалий стан внаслідок якого вичерпуються захисні ресурси організму та зриваються механізми адаптації, погіршується загальний стан людини, імунітет, відбуваються рецидиви хронічних захворювань та підвищується ризик появи нових недугів. [12]

Зниження імунітету сприяє погіршенню реактивності організму, що призводить до зниження захисно-приспосувальних механізмів піднебінних мигдаликів, пригнічується продукція імуноглобулінів, зокрема секреторного IgA, інтерферону, лізоциму та інших речовин, що чинять супротив інфекційним

агентам. Тобто мигдалики перестають функціонувати як імунний орган, і найменша провокація (переохолодження, втома, стрес) призводять до рецидиву захворювання. [13]

Що стосується лікування, враховують клінічну форму хронічного тонзиліту. Та в умовах постійного стресу під час бойових дій рекомендується комплексно підходити до визначення причин збільшення частоти рецидивів хронічного тонзиліту з подальшою комплексною тактикою етіопатогенетичного лікування. Окрім методів лікування хронічного тонзиліту треба враховувати загальний стан організму та перебування в умовах стресу, що потребує підвищення реактивності організму, завдяки правильному режиму, раціональному харчуванню, покращенню умов життя та за необхідності наданню психотерапевтичної допомоги і лікування.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що стрес може суттєво впливати на перебіг та виникнення рецидивів хронічного тонзиліту, особливо в умовах бойових дій. Адже населення не тільки тривалий час перебуває в напруженому психоемоційному стані, а ще й потрапляє в незвичні та несприятливі умови життя. Всі ці чинники можуть значно погіршувати стан імунітету, зменшувати захисні сили організму та призводити до розвитку частих рецидивів хронічного тонзиліту.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Актуальность проблемы хронического тонзиллита / А. И. Крюков, Г. Н. Изотова, А. Ф. Захарова [и др.] // Вестник оториноларингологии. – 2009. № 5. – С. 4-6.
2. Shevchuk Y., Shutov L., Voitenko N. New prospects in studies of tonsillar pathology development 2004; 5: 108-112.
3. Заболотний Д. І. Дослідження ротоглоткового секрету у хворих на хронічні запальні та алергічні захворювання верхніх дихальних шляхів / Д. І. Заболотний, О. Ф. Мельников, С. В. Тимченко, Д. Д. Заболотна // Методичні рекомендації. – Київ, 2008. – 28 с.

4. Солдатов И. Б. Руководство по оториноларингологии. Глотка. – М.: Медицина, 1997.
5. Азнабаева Л. Ф. Иммунологические аспекты хронического тонзиллита / Л. Ф. Азнабаева // Вестник оториноларингологии. – 2013. - № 4. С. 4-7.
6. Заболотный Д. И. Принципы и подходы к иммунотерапии при лечении воспалительных заболеваний в отоларингологии / Д. И. Заболотный, О. Ф. Мельников // Журнал ушных, носовых та горловых хвороб. – 2013. - №3с. С. 91-92.
7. Мітін Ю. В., Шевчук Ю. В. Деякі аспекти анатомії і фізіології піднебінних мигдаликів у патогенезі хронічного тонзиліту // Журнал ушних, носових і горлових хвороб. – 2001. – № 1. – С. 23-26.
8. Brandtzaeg P. Immunology of tonsils and adenoids: everything the ENT surgeon needs to know / P. Brandtzaeg // Int. J. Pediatr. Otorhinolaryngol. – 2003. Vol. 67, № 1 – P. 69–76.
9. Мітін Ю. В. Оториноларингологія (лекції) – Київ, 2000. – 284 с.
10. Шевчук Ю. В. Хронічний тонзиліт (питання патогенезу та лікування): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Київ, 2004.
11. Судаков К. В. Системные механизмы эмоционального стресса. М.: Медицина, 1981, с. 5—232.
12. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015.
13. Шевчук Ю. В. Електрофоретична рухливість лімфоцитів мигдаликів людини при хронічному тонзиліті // Фізіологічний журнал. – 2004. – Т. 50. – № 2. – С. 101-104.

СУЧАСНІ ДАНІ ЛІТЕРАТУРИ ЩОДО МОРФОГЕНЕЗУ АНГІОМ ТІЛ ХРЕБЦІВ

Кривецька Інна Іванівна
Хованець Крістіна Русланівна
м. Чернівці, Україна

Ангіома тіла хребця – це доброякісне новоутворення з судин різного калібру, які переплітаються між собою. Найчастіше ця патологія зустрічається у жінок віком 40-60 років. Уражаються грудний або поперековий відділи хребта.

Незалежні морфологічні дослідження, проведені на аутопсійному матеріалі показали, що ангіоми тіл хребців виявляються в із частотою до 10,7-11,9%. За деякими сучасними відомостям, ангіоми становлять від 4 до 13% усіх пухлин хребта та спинного мозку, і до 29% первинних новоутворень хребців.

У жінок ангіоми виявляються у 2 – 2,5 рази частіше, ніж у чоловіків. Ангіоми хребців практично не виявляються у дітей у першому десятилітті життя, найбільше випадків спостерігається у віці від 30 до 60 років. Ангіоми зустрічаються у всіх відділах хребта, але найчастіше у грудному (60-76%), поперековому (21–29%), рідше у шийному (2–11%) та крижово-куприковому (до 1%) відділах.

Причина виникнення ангіом невідома. Провокуючими факторами є спадковість, гормональний дисбаланс, вагітність чи травми хребців.

Згідно з сучасними уявленнями, розвиток ангіом відбувається таким чином: структура судинної стінки деяких хребців є неповноцінна, тому мікротравми або підвищене навантаження на уражений хребець призводить до періодичних крововиливів. Кров, яка вилилась активує функцію остеокластів, які руйнують кісткову структуру хребця. Таким чином, включаються два механізми: по-перше, тромбоз як механізм зупинки кровотечі з ураженої судини (при патоморфологічному дослідженні тіла ураженого хребця

виявляється велика кількість тромбів); по-друге, реканалізація, під час якої на «розчищеній» остеокластами території формуються нові судини (теж неповноцінні).

Розвиток більшості ангиом відбувається безсимптомно. Але поступово пухлина збільшується в розмірах і тисне на хребці, викликаючи болі, що посилюються під час фізичних навантажень. У деяких випадках вона може стати причиною перелому хребця, компресії спинного мозку, здавлення нервових корінців і паралічу ніг.

Ангіома хребта відноситься до групи судинних спинальних пухлин новоутворень, що походять з ангиогенної мезодерми або мезенхіми. Розвиток пухлин з ангиогенних закладок обумовлює їх високу васкуляризацію. Дискутабельним залишається питання про етіологію гемангіом хребта. Описано ембріогенез церебральних судинних мальформацій у першій половині 3-го тижня розвитку, а саме: біламінарний зародковий диск перетворюється на триламінарний з утворенням мезодермального листка.

Мезодермальні осередки поступово диференціюються на острови крові, які з'єднуються, і канюлюються, формуючи розкидану мережу примітивних судинних каналів. На 7-му тижні зародкового розвитку починають формуватися закладки судинних гілок. Подальший ангиогенез відбувається шляхом розгалуження первинних артеріальних та венозних судин та формування капілярної мережі між ними і закінчується лише у постнатальному періоді.

Таким чином, шкідливий вплив на процеси ангиогенезу, що призводить до диспластичного метаморфозу та формування аберантної ділянки судинної мережі, може здійснитися лише до 6-го тижня внутрішньоутробного розвитку, доки не відбулася диференціація первинних капілярів на артерії та вени, а власне формування судинної мальформації відбувається у період між 7 та 12 тижнями розвитку.

Первинними факторами, що ушкоджують, можуть виступати онкогени та тератогени, ішемія, аноксія, метаболічні та генетичні аномалії, травми та іонізуюча радіація. Описаний процес ембріогенезу церебральних мальформацій

аналогічний до такого розвитку ангиом хребта. Подальший розвиток ангиоми відбувається внаслідок мікротравматизації неповноцінної стінки новоутворених судин внаслідок навантаження на уражений хребець, що призводить до крововиливів, що стимулюють остеокласти, наслідком чого є остеолізіс. Утворення тромбів в пошкоджених судинах та їх реканалізація зумовлюють розвиток судин на місці зруйнованої кістки, а отже, і розвиток ангиоми.

Таким чином, найчастіше проблему розвитку ангиом можна вважати природженою патологією. Спровокувати появу подібної природженої пухлини нерідко може травматичний фактор.

ПРОБЛЕМИ ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З УСКЛАДНЕНИМИ ФОРМАМИ ЗЛОЯКІСНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ОБОДОВОЇ КИШКИ

Кубрак Михайло Анатолійович

д.філософії, асистент

Завгородній Сергій Миколайович

д.мед.н., професор

Запорізький державний медичний університет

Кафедра загальної хірургії та післядипломної хірургічної освіти

м. Запоріжжя, Україна

Вступ

Злоякісні новоутворення ободової кишки займають провідне місце в структурі онкопатології України та світу. Захворюваності при колоректальному раку в нашій державі знаходяться на рівні 20,5, а смертність – 10,6 на 100 тисяч населення, зі щорічним приростом до 33,9 %.

Близько 60,0 % пацієнтів зі злоякісними захворюваннями товстого кишківника потрапляють до загальнохірургічних стаціонарів з ускладненнями, що потребують проведення ургентних оперативних втручань. Об'єм діагностичного обстеження у даному випадку обмежений важкістю стану хворого, а також діагностичними можливостями клініки, та має в основному вузьку направленість на виявлення не онкопроцесу, а його ускладнення.

Мета дослідження

Провести оцінку результатів обстеження пацієнтів з ускладненими формами колоректального раку в умовах загальнохірургічного стаціонару.

Матеріали та методи

На базі хірургічного відділення КНП «Міська лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги» ЗМР в період з 2018 по 2019 роки був проведений ретроспективний аналіз результатів обстеження хворих з ускладненими формами колоректального раку. Група дослідження включала 71 (100 %) пацієнта з даною патологією. В групу обстежуваних увійшло 35 (49,29 %) жінок та 36 (50,71 %) чоловіків, середній вік яких становив $67,97 \pm 12,71$ років.

Доопераційна діагностика включала: УЗД органів черевної порожнини та заочеревинного простору, оглядову рентгеноскопію грудної та черевної порожнини, іригоскопію, колоноскопію, КТ органів черевної порожнини з внутрішньовенним контрастуванням.

Статистична обробка отриманих результатів проводилася за допомогою комп'ютерних програм STATISTICA 13.0, TIBCO Software inc. (Ліцензія JPZ804I382130ARCN10-J) і MICROSOFT EXCEL 2013 (Ліцензія 00331-10000-00001-AA404).

Результати та обговорення

Середня тривалість захворювання від появи клінічних симптомів ускладнення до моменту госпіталізації склала 96,00 (48,00; 168,00) годин.

На етапі доопераційної діагностики, УЗД виконано 58 (81,69 %) пацієнтам, рентгеноскопія - 64 (90,14 %) хворим, іригоскопія – 17 (23,94 %), колоноскопія – 11 (15,49 %) госпіталізованим, КТ-дослідження – 21 (29,58 %) пацієнтам (рис. 1).

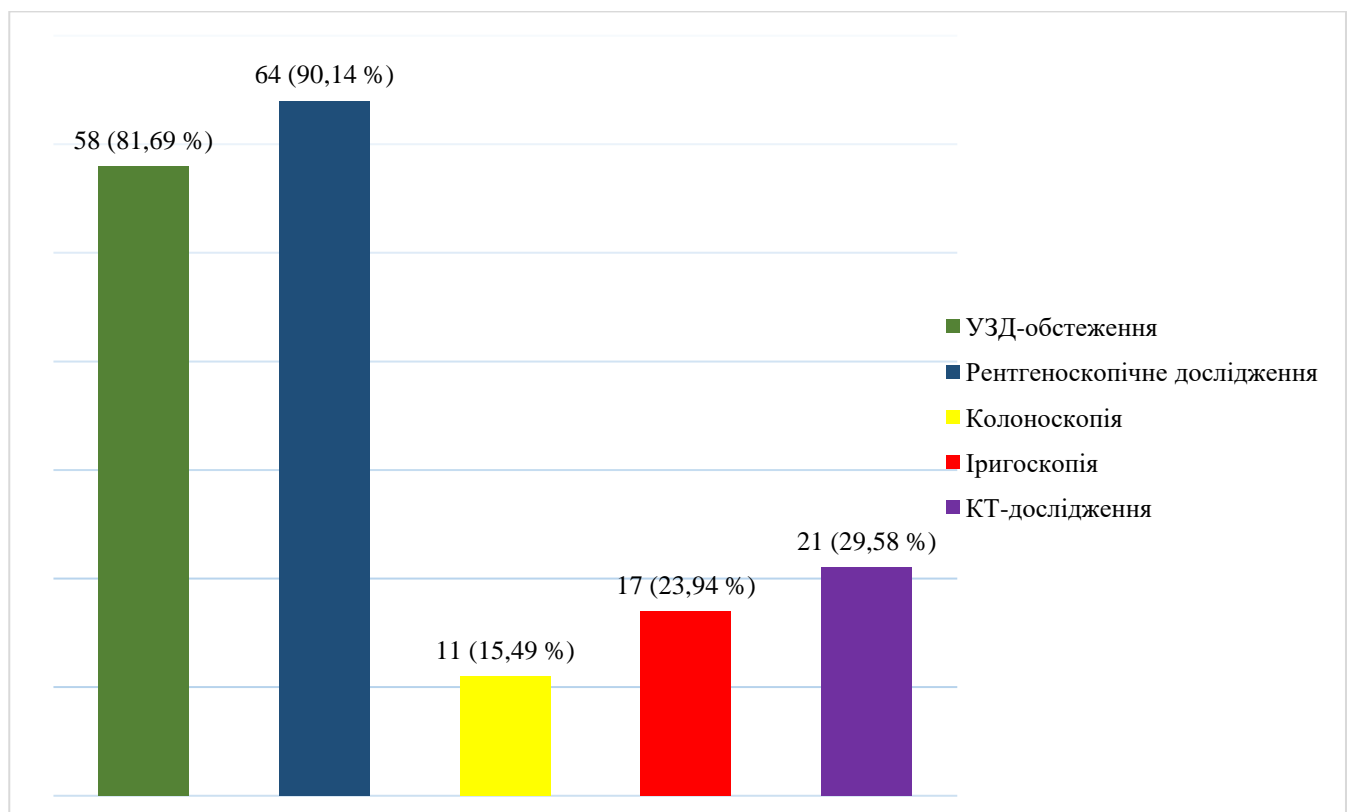

Рис. 1. Об'єм інструментального обстеження хворих в переопераційному періоді в групі дослідження (n = 71)

За результатами обстеження, у 49 (69,01 %) пацієнтів виявлено пухлину товстого кишківника з непрохідністю, у 13 (18,31 %) – з перфорацією пухлини, в 3 (4,23 %) хворих виявлена гостра кишкова кровотеча. У 4 (5,63 %) госпіталізованих мало місце поєднання гострої кишкової непрохідності з перфорацією товстої кишки та у 2 (2,82 %) - кишкової непрохідності з кровотечею.

Звертає увагу на себе той факт, що у 24 (33,80 %) пацієнтів злоякісне утворення товстого кишківника виявлено лише після інтраопераційної ревізії черевної порожнини. Показаннями до хірургічного втручання було наявне ускладнення, причину якого діагностували вже під час операції.

Висновки:

1. Об'єм діагностики у пацієнтів з ускладненими формами онкозахворювань товстого кишківника включає в себе в основному загальнохірургічні методи обстеження (оглядова рентгеноскопія органів черевної порожнини - 64 (90,14 %), УЗД- 58 (81,69 %) пацієнтів), які направлені на виявлення ускладнення, а не його причини.

2. Специфічні методи діагностики, які зможуть виявити не лише ускладнення, а й його причину, виконуються в недостатній кількості (іригоскопія - 17 (23,94 %) хворих, колоноскопія – 11 (15,49 %), КТ-дослідження – 21 (29,58 %) пацієнт).

3. Недостатній об'єм специфічної діагностики призводить до того, що у 24 (33,80 %) діагноз злоякісного новоутворення товстого кишківника виставлено лише після інтраопераційної ревізії черевної порожнини.

**ЗНЕБОЛЮВАННЯ ПРИ МІКРОХІРУРГІЧНОМУ НЕВРОЛІЗУ
ВИБРАНИХ НЕРВІВ В КОМПЛЕКСІ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРИ
СИНДРОМІ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ**

**Лисайчук Юрій Сергійович,
Рушай Анатолій Кирилович,**

доктор мед. наук, проф.

Хомут Юлія Юріївна,

аспірант

Національний медичний університет

імені О. О. Богомольця

Вступ. Лікування трофічних розладів при синдромі діабетичної стопи є складним завданням. Існуючі традиційні методи хірургічного лікування у високому відсотку спостережень дають незадовільні результати.

Ціль роботи. Покращити результати лікування трофічних язв стопи у хворих на цукровий діабет.

Матеріали і методи. Проліковано 51 хворих. Критеріями відбору хворих були: наявність інсулінозалежного цукрового діабету II типу; наявність трофічної виразки стопи; вік > 18 років. У 13 випадках було проведено невроліз великогомілкового нерва в тарзальному каналі, у 19 – невроліз глибокої гілки малогомілкового нерва на рівні гомілковоступневого суглоба. Невроліз медіального і латерального суральних нервів при формуванні сурального нерва виконано у 6 та 3 випадках. Невроліз всіх 3 нервів було здійснено 8 випадках.

В передопераційному періоді визначали чутливість в автономних зонах іннервації вищезгаданих нервів, в цих же зонах визначали полярографію кисню шкіри та виконували термографію. Вищезгадані методи доповнювали доплерографією артерій кінцівки і в окремих випадках застосовували МРТ зон анатомічних тунелів (6 спостережень). Ці дослідження дозволяли визначити, які нерви потребують декомпресії та невролізу.

До повідомлення про можливості мікрохірургічного невролізу окремих

нервів нижніх кінцівок в анатомічних тунелях нас змусив випадок успішного загоєння нейро-трофічної виразки опорної поверхні п'яти у хворої О., 54 років. 8 років тому оперована з приводу патології дисків поперекового відділу хребта. Трофічна виразка утворилась через три місяці після операції. Виразку лікувала консервативно та неодноразово оперативно без особливого ефекту. 06.03. 2016 року хворій виконаний мікрохірургічний невроліз великогомілкового нерва в тарзальному каналі з пластикою останнього. Через чотири місяці отримали практично повне загоєння виразки п'яти.

Якість періопераційного знеболювання визначалося з урахуванням середній витраті морфіну протягом 48 годин, динаміки середньої інтенсивності болю за 10-бальною візуально-аналоговою шкалою (ВАШ) протягом 48 годин після операції, середній витраті морфіну протягом 48 годин після операції, відсотку пацієнтів, які не потребували в післяопераційному знеболюванні. Отримані результати оброблені методом варіаційної статистики.

Анестезія у хворих з діабетичним виразками ступні відповідала певним вимогам. Вона була простою, безпечною, надійною, малотоксичною, максимально тривалою. Фактори імунітету при цьому не повинні придушуватися. У випадках операційної травми, коли ставиться завдання купірувати біль і асептичне запалення протягом декількох днів, доцільно застосування неселективних інгібіторів, до яких відноситься декскетопрофен Дексалгін.

Виражений больовий синдром веде до спазму судин. Тому важливим етапом розвитку зменшення явищ запалення є профілактика порушення мікроциркуляції в осередку і ураженому сегменті впродовж тривалого часу. Небажані ефекти застосування наркотичних аналептиків корегувалися зменшенням їх дози і заміни нестероїдними анальгетиками з вираженим знеболюючим ефектом.

Найбільш повно всім цим вимогам відповідала спинномозкова анестезія (СМА), яка і застосовувалася нами у цих хворих. Від загальноприйнятої вона відрізнялася застосуванням декскетопрофену Дексалгіну з метою премедикації

і знеболення в ранньому післяопераційному періоді.

Напередодні проводилася премедикація - нами вводився Дексалгін®, розчин для ін'єкцій, 25 мг / мл, 2 мл. За півгодини до операції ін'єкцію повторювали.

Через 12 годин внутрішньо м'язово вводили 2,0 мл Дексалгіну навіть при відсутності болю; введення препарату тривало впродовж 3 діб. Наркотичні знеболюючі вводили у випадках вираженості больового синдрому.

Аналізуючи результати хірургічного лікування хворих з нейротрофічними виразками нижніх кінцівок ми прийшли до висновку, що декомпресія окремих нервів може бути ефективною при профілактиці та лікуванні нейротрофічних та гнійно-некротичних уражень тканин нижніх кінцівок та ускладнень цукрового діабету.

Дані про анатомію компартмент синдромів вивчали з інформації зі спеціальної літератури та з власних анатомічних досліджень шляхом препарувань на не консервованих 8 ампутованих кінцівках з проводу діабетичних гангрен.

Місце оперативного втручання визначалася по локалізації виразки з урахуванням зони відповідальності конкретних нервів.

При цьому ми вивчили зони компресії периферичних нервів в окремих анатомічних зонах нижніх, а саме:

А. Загальний малогомілковий нерв на рівні голівки малогомілкової кістки;

Б. Поверхневий малогомілковий нерв в дистальній третині гомілки;

В. Глибокий малогомілковий нерв на тилі ступні;

Г. Великомілковий нерв проксимальніше арки m. Soleus;

Д. Великомілковий нерв у самому тарзальному каналі; (самому тарзальному каналі; в медіальному плантарному тунелі; в медіальному плантарному тунелі і в п'ятковому каналі).

Відомо, на гомілці виділяють чотири футляри (компартменти: 1 -передній футляр; 2-латеральний футляр; 3-задній глибокий футляр; 4-задній поверхневий

футляр.

Медіальний футляр ступні обмежений першою плюсновою кісткою, підшовною фасцією, та медіальною міжм'язовою перетинкою стопи. У футлярі розташовані: короткий згинач та відвідний м'яз першого пальця

В основі патогенезу лежить декілька чинників, а насамперед особливості іннервації та гемодинаміки нижньої кінцівки, глюкоза при недостатності інсуліну трансформується в гідрофільний сорбітол, який призводить до збиткового накопичення води в тканинах епіневрію та структурах, які формують анатомічні тунелі. Це в свою чергу приводить до подвійної компресії невральної тканини, як оболонковими структурами самого нерва так і структурами, що формують тунель. Такими нервами, які потрапляють під подвійну компресію, ми вважаємо є великогомілковий в тарзальному каналі, малогомілковий в верхньому м'язово-перонеальному каналі, ділянка глибокої гілки малогомілкового нерва на рівні гомілково-стопового суглобу та місце злиття медіального та латерального суральних нервів при формуванні сурального нерва. В передопераційному періоді визначали чутливість в автономних зонах іннервації вищезгаданих нервів, в цих же зонах визначали полярографію кисню шкіри та виконували термографію. Вищезгадані методи доповнювали доплерографією артерій кінцівки і в окремих випадках застосовували МРТ зон анатомічних тунелів. Ці дослідження дозволяли визначити, які нерви потребують декомпресії та невролізу. З 32 хворих невроліз великогомілкового нерва в тарзальному каналі виконували у всіх випадках. При цьому виконували пластику тарзального каналу. У 21 випадку вищезгаданий невроліз поєднували з невролізом малогомілкового нерва в м'язово-перонеальному каналі з пластикою останнього. Невроліз глибокої гілки малогомілкового нерва на рівні гомілково-стопового суглобу та медіального та латерального суральних нервів при формуванні сурального нерва виконали відповідно у 11 та 9 випадках. Невроліз усіх чотирьох нервів задіяли у 8 випадках. Безпосередні і особливо віддалені результати продемонстрували високу надійність методики, яка забезпечувала швидке загоєння трофічної

виразки та профілактику її виникнення. Прояви нейро- та ангіопатії були мінімізовані.

Отримані результати і обговорення.

У хворих клінічно оцінювали розвиток післяопераційного больового синдрому на підставі показників інтенсивності болю за 10-бальною ВАШ протягом 48 годин після операції.

Через 12 годин після початку операції біль пацієнтами оцінювалася як терпима $6,75 \pm 0,8$ балів. Підвищення показників ВАШ в порівнянні з доопераційним рівнем ($2,25 \pm 0,8$) свідчило про поступове зменшення дії спинномозкової анестезії і премедикації (зокрема, Дексалгіну).

З ослабленням дії спинномозкової анестезії основним напрямком знеболювання декскетпрофена Дексалгіну було придушення трансдукції (ноцицептивної рецепції), трансмісії (передачі ноцицептивної інформації в інтегративні центри центральної нервової системи) і в меншій мірі - модуляції (пресинаптичного гальмування і полегшення).

На 12 годину після початку операції дію спинномозкової анестезії практично припинялося, а больова імпульсація була значною. Знеболювання забезпечувалося дією Дексалгіну (придушення механізмів як центрального, так і периферичного генезу болю). Потреба в введенні промедолу зменшувалася.

Через 24 і 48 годин після втручання ($3,05 \pm 0,7$ і $2,15 \pm 0,6$ бала відповідно, $p \leq 0,005$) біль була слабо виражена і легко сприймалася хворими.

Це призвело до того, що у переважної більшості прооперованих з використанням Дексалгіну промедол вводився в кількості 1,0 мл одноразово, і лише 5 знадобилося його повторне введення.

Таким чином, оптимальне періопераційне знеболювання хворих з діабетичним виразками ступні ми бачимо в наступному. Найбільш повно всім вимогам відповідала спинномозкова анестезія. Вона доповнювалася застосуванням Дексалгіну у вигляді премедикації і знеболення в ранньому післяопераційному періоді. Кількість промедолу при цьому було незначним.

Результати знеболювання на всіх етапах до 48 годин після втручання

оцінювалася хворими як адекватні.

В терміни до 6 місяців трофічні виразки загоялися в 50% випадків; в 24 % виразки зменшилися, «піднялися», що дозволило цим постраждалим використовувати кінцівку при ходьбі з використанням ортопедичного взуття. В 26% випадках - була проведена висока ампутація на рівні верхньої третини гомілки. Таким чином, отримані результати слід вважати обнадійливими. Ампутації проводилися у хворих з порушеннями і кровопостачання кінцівки (діабетична ангіопатія, атеросклеротичний стеноз артерій кінцівки).

Висновки.

1. Виконання невролізу у хворих з діабетичним виразками ступні було обґрунтованим.
2. Результати знеболювання на всіх етапах до 48 годин після втручання оцінювалася хворими як адекватні.
3. Вибір нерва і місця проведення невролізу визначалися у відповідності до локалізації виразки.
4. Виявлена висока ефективність проведення невролізу у комплексному лікуванні виразок при діабетичній стопі.
5. З урахуванням кількості спостережень показано подальше використання запропонованого підходу і подальше вивчення його ефективності.

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ SARS-COV-2 НА НИРКИ

Мироник Олена Володимирівна

к.м.н., доцент

Антипенко Юлія Олексіївна

студент

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. SARS-CoV-2 є абсолютно новим вірусом і тому дані, що ми маємо, значно обмежені. До сьогоднішнього дня нам не відомі усі симптоми захворювання [1]. Іноді діагностування хворих на COVID – 19 є важким через нечіткі або субклінічні симптоми [2]. Клінічні симптоми COVID-19 здебільшого пов'язані з дихальною системою. Найпоширеніші з них – гарячка, кашель, задишка. У пацієнтів із тяжким перебігом COVID-19 спостерігається також виражений інтоксикаційний синдром.

Однак деякі дослідження повідомляють, що серйозні ускладнення можуть бути і зі сторони сечовидільної системи [3]. Пацієнти з COVID-19, які переважно мають класичні урологічні симптоми, сьогодні не повинні залишатися без уваги. Серед найпоширеніших симптомів зі сторони урологічних ускладнень при захворюванні SARS-CoV-2, за даними Mumm та ін., є часте сечовипускання [4].

Вплив COVID-19 на пацієнтів із уже наявною нирковою недостатністю, включно з хронічною хворобою нирок, реципієнтів ниркової трансплантації та осіб, які перебувають на гемодіалізі (ГД), ще чітко не встановлено, але нові дані вказують на те, що ускладнення з боку нирок є частими, а перебіг коронавірусної інфекції може мати унікальні особливості в даних пацієнтів [5].

Мета роботи. Дослідити вплив SARS-CoV-2 на нирки, визначити частоту підвищення креатиніну сироватки крові та азоту сечовини, виявлення протеїнурії та гематурії, ризик розвитку гострого ураження нирок та смертності від ускладнень зі сторони нирок у хворих на COVID – 19.

Матеріали та методи. Як матеріал для роботи був проведений аналіз різних досліджень, статей наукових журналів та вивчалася наукова література за останні 2,5 роки.

Результати та обговорення. На даний момент точний механізм ураження нирок невідомий, але є припущення його багатофакторності. Певні дослідження припускають, що ураження нирок може бути спричинене зв'язуванням SARS-CoV-2 з рецептором ACE2 на клітинах нирок [6,7,10]. Також відомо, що нирки та кишковий тракт секретують більшу, ніж легенева тканина [11]. На основі дослідження Cheng та ін., які виявили в нирках і сечі пацієнтів з SARS-CoV-2, можна припустити, що вірус COVID-19 безпосередньо здатен уражувати нирки [12], але за даними досліджень інших дослідників, які не виявили в жодному з 72 зразках позитивного результату на вірусну РНК в сечі хворих [13]. Також з'явилися докази того, що нижні сечовивідні шляхи є потенційною мішенню для інфекції SARS-CoV-2 через значну експресію ACE2 в уротеліальних клітинах [9]. При патологоанатомічному дослідженні ниркової тканини шести пацієнтів було виявлено важкий гострий тубулярний некроз та інфільтрацію лімфоцитів, в пацієнта з трансплантованою ниркою в ендотеліальних клітинах нирки були виявлені структури вірусних включень. Також за допомогою імуногістохімії в ниркових каналцях було виявлено нуклеокапсидний білок (NP) SARS-CoV-2 [14,15]. Виявлено те, що SARS-CoV-2 здатен ушкоджувати каналці нирок шляхом відкладання в них комплексу MAC (остання стадія каскаду комплементу) та інфільтрації CD68 + макрофагів в інтерстиції [16]. Під час дослідження Su, Yang та ін., у 26 розтинів пацієнтів із COVID-19 виявили дифузне пошкодження проксимальних каналців із втратою щіткової облямівки, вакуольну дегенерацією та некрозом, а в перитубулярних і клубочкових капілярах - дифузна агрегація еритроцитів з пошкодженням ендотелію та обструкція без фібринових тромбів або чіткої фрагментації еритроцитів або тромбоцитів. Кластери SARS-CoV-2 були виявлені за допомогою електронної мікроскопії в каналцевому епітелії та подоцитах [17],

але це не підтверджує того, що ці дані можна вважати високо специфічними, оскільки наявність вірусних білків може вказувати опосередковане ураження нирок вірусом. Біопсія нирки була б корисною для кращого розуміння гістологічної картини пошкодження (тубулярного, клубочкового та судинного) і патогенезу, який міг би призвести до гострого ураження нирок, але, на жаль, враховуючи респіраторну та гемодинамічну нестабільність пацієнтів з гострим пошкодженням нирок та використання антикоагулянтів, що підвищує ризик кровотечі, це дуже небезпечно для хворого з даною патологією.

Але все ж таки є відомі дослідження біопсії нирок у двох афроамериканських пацієнтів з генотипом APOL1 високого ризику та інфекцією COVID-19, які провели Larsen, Bourne та ін., які виявили колапсуючий фокальний сегментарний гломерулосклероз, але не виявили РНК SARS-CoV-2 в нирковій тканині, що дає припустити, що цитокіновий шторм посилює експресію APOL1, внаслідок чого ушкоджуються подоцитів [18].

В дослідженнях Лі та ін., які проаналізували функцію нирок пацієнтів заражених SARS-CoV-2, з 193 пацієнтів 31% мали підвищений рівень азоту сечовини крові (BUN), 22% - креатиніну в сироватці крові; з 147 обстежених у 60% спостерігалася протеїнурія, а у 48% – гематурія; з 182 хворих у 70% був підвищений рівень D-димеру [3]. При аналізі статистики госпіталізації хворих на Covid – 19 Hirsch та ін., було виявлено, що з 5449 госпіталізованих пацієнтів частота гострих уражень нирок дорівнювала 36,6 %, з яких 14,3% пацієнтів потребували діалізу, а у пацієнтів, які госпіталізувались у відділення інтенсивної терапії цей відсоток був значно вищим. Також відомо, що хворі з гострими ураженням нирок (35%) мали вищу смертність порівняно з пацієнтами без гострих уражень нирок (16,3%) [19].

Xiao, Нута ін. в своєму одноцентровому ретроспективному обсерваційному дослідженні визначили, що з 287 пацієнтів 55 осіб мали гостре ураження нирок. Ці пацієнти були старшого віку, переважно чоловіки, в яких наявні інші супутні захворювання, такі як хронічна ниркова недостатність, артеріальна гіпертензія та цереброваскулярні захворювання. З цих пацієнтів

14,3% мали гостре ураження нирок на 1 стадії, а 4,9% пацієнтів мали 2 або 3 стадію. Враховуючи це можна сказати, що у тих хто мав прояви гострих уражень нирок, відповідно були вищі показники смертності, особливо коли гостре ураження нирок мало важкий перебіг: смертність для пацієнтів без гострого ураження нирок становила 3,0 %, у пацієнтів з гострим ураженням нирок 1 стадії - 7,3 %, а для хворих в яких спостерігалось гостре ураження нирок 2 – 3 ступенів - 64,3% [20].

Cheng, Luota ін. досліджували відповідність між розвитком гострого ураження нирок та початковим рівнем креатиніну в крові та виявили, що з 701 пацієнта у 11,9% пацієнтів із підвищеним початковим рівнем креатиніну розвинулось гостре ураження нирок, а у 4,0% пацієнтів із нормальним початковим рівнем креатиніну лише в 4 %. Також було показано, що госпітальна смертність була значно вищою у пацієнтів з протеїнурією, гематурією, підвищеним початковим рівнем креатиніну та сечовини та пацієнтів, що розвинулось гостре ураження нирок. В рамках цього ж дослідження було встановлено, що пацієнти з хронічною хворобою нирок мали значно вищий ризик інфекції верхніх дихальних шляхів і пневмонії через їх стійкий прозапальний стан із функціональними дефектами вродженого та адаптивного імунітету ^[12]. Але й досі жодне дослідження не виявило, щоб хронічна хвороба нирок корелювало з тяжким перебігом COVID-19, хоча коли об'єднали дані різних досліджень спостерігався зв'язок між хронічною хворобою нирок та тяжкою формою COVID-19 спостерігався, коли об'єднати дані різних досліджень [21].

На рахунок відповідності між рівнем креатиніну та азоту сечовини було також проведено дослідження Yang, Yu та ін., під час якого було виявлено, що з 99 пацієнтів у 6% пацієнтів був підвищений азот сечовини в сироватці крові, у 3% пацієнтів - рівень креатиніну в сироватці крові, а частота гострого ураження нирок дорівнювала 3% [20].

Фахівці медичного коледжу Тунцзі, Університету науки і технологій Хуачжун у лікарні Тунцзі дослідили, що підвищення рівня креатиніну в

сироватці крові підвищувало рівень смертності в 3,61, підвищений рівень азоту сечовини - в 2,51, а виникнення гострого ураження нирок – в 2,21 рази [21].

Спираючись на дані досліджень, слід пам'ятати, що навіть при легкому перебігу респіраторних проявів захворювання, може розвинути гостре ураження нирок. Необхідно звертати не аби яку увагу ускладнення з боку нирок, для того аби зменшити кількість летальних випадків

Висновок. 1. Існує взаємозв'язок між захворюванням на COVID-19 і ураженням нирок, оскільки, SARS-CoV-2 може не лише призвести до нового ушкодження нирок, але й ускладнити наявне основне захворювання та збільшити смертність.

2. Хвороба нирок може бути фактором ризику тяжчого перебігу COVID-19, особливо у літніх пацієнтів.

3. Необхідні подальші дослідження для кращого розуміння патогенезу гострого ураження нирок, пов'язаного з інфекцією COVID-19, віддалених наслідків і пошук ефективних методів лікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Wang D, Hu B, Hu C та ін. Clinical Characteristics of 138 Hospitalized Patients With 2019 Novel Coronavirus–Infected Pneumonia in Wuhan, China. *J Am Med Assoc* . 2020 рік; 323 :1061-1069. [Безкоштовна стаття PMC]

2. Soong JY, Yun JG, Noh JY, Cheong HJ, Kim WJ. Covid-19 in South Korea — Challenges of Subclinical Manifestations. *N Engl J Med* . 2020 рік; 382 :1858-1859. [Безкоштовна стаття PMC]

3. Li Z, Wu M, Guo J та ін. Caution on Kidney Dysfunctions of COVID-19 Patients . *medRxiv*. 2020. 10.1101/2020.02.08.20021212[CrossRef]

4. Mumm JN, Osterman A, Ruzicka M, et al. Urinary Frequency as a Possibly Overlooked Symptom in COVID-19 Patients: Does SARS-CoV-2 Cause Viral Cystitis? *EuroUro*. 2020. S0302–2838 :30353–30355. [Безкоштовна стаття PMC]

5. Perico L, Benigni A, Remuzzi G. Should COVID-19 Concern

Nephrologists? Why and to What Extent? The Emerging Impasse of Angiotensin Blockade. *Nephron* 2020. 144:213-21. doi: 10.1159/000507305 [CrossRef]

6. Zhou P, Yang XL, Wang XG, Hu B, Zhang L, Zhang W та ін. A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin. *Nature* 2020. 579:270-3. doi: 10.1038/s41586-020-2012-7 [CrossRef]

7. Zhang H, Penninger JM, Li Y, Zhong N, Slutsky AS. Angiotensin-converting enzyme 2 (ACE2) as a SARS-CoV-2 receptor: molecular mechanisms and potential therapeutic target. *Intensive Care Medicine*. 2020 46:586–90. doi: 10.1007/s00134-020-05985-9 [CrossRef]

8. Bourgonje AR , Abdulle AE , Timens W та ін. Angiotensin-converting enzyme 2 (ACE2), SARS-CoV-2 and the pathophysiology of coronavirus disease 2019 (COVID-19). *J Pathol*. 2020. 251 (3): 228 - 248 . [PubMed]

9. Zou X, Chen K, Zou J, Han P, Hao J, Han Z. Single-cell RNA-seq data analysis on the receptor ACE2 expression reveals the potential risk of different human organs vulnerable to 2019-nCoV infection. *Front Med* . 2020. 14 (2): 185 - 192 . [CrossRef]

10. Lan J, Ge J, Yu J, Shan S, Zhou H, Fan S та ін. Structure of the SARS-CoV-2 spike receptor-binding domain bound to the ACE2 receptor. *Nature*. 2020. 581:215-20. doi: 10.1038/s41586-020-2180-5 [CrossRef]

11. Du M, Cai G, Chen F, Christiani DC, Zhang Z, Wang M. Multiomics evaluation of gastrointestinal and other clinical characteristics of severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 and coronavirus disease 2019. *Gastroenterology*. 2020. 158:2298–301.e7. S0016508520303991. [PubMed]

12. Cheng Y, Luo R, Wang K, Zhang M, Wang Z, Dong L, et al. Kidney disease is associated with in-hospital death of patients with COVID-19. *Kidney Int*. 2020. 97:829–38. doi: 10.1016/j.kint.2020.03.005 [CrossRef]

13. Wang W, Xu Y, Gao R, Lu R, Han K, Wu G, et al. Detection of SARS-CoV-2 in different types of clinical specimens. *JAMA*. 2020. 323:1843–4. doi: 10.1001/jama.2020.3786 [CrossRef]

14. Diao B, Wang C, Wang R, Feng Z, Tan Y, Wang H, et al. Human kidney

is a target for novel severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2) infection. medRxiv. 2020. doi: 10.1101/2020.03.04.20031120. [Epub ahead of print]. [CrossRef]

15. Varga Z, Flammer AJ, Steiger P, Haberecker M, Andermatt R, Zinkernagel AS, et al. Endothelial cell infection and endotheliitis in COVID-19. *Lancet*. 2020 395:1417–8. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30937-5 [CrossRef]

16. Diao B, Wang C, Wang R, Feng Z, Tan Y, Wang H, et al. Human kidney is a target for novel severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2) infection. medRxiv. 2020. doi: 10.1101/2020.03.04.20031120. [Epub ahead of print]. [CrossRef]

17. Su H, Yang M, Wan C, Yi LX, Tang F, Zhu HY, et al. Renal histopathological analysis of 26 postmortem findings of patients with COVID-19 in China. *Kidney Int*. 2020. 98:219–27. doi: 10.1016/j.kint.2020.04.003 [CrossRef]

18. Larsen CP, Bourne TD, Wilson JD, Saqqa O, Sharshir MA. Collapsing glomerulopathy in a patient with COVID-19. *Kidney Int Rep*. 2020. 5:935–9. doi: 10.1016/j.ekir.2020.04.002 [CrossRef]

19. Hirsch JS, Ng JH, Ross DW, Sharma P, Shah HH, Barnett RL, et al. Acute kidney injury in patients hospitalized with COVID-19. *Kidney Int*. 2020. 98:209–18. doi: 10.1016/j.kint.2020.05.006 [CrossRef]

20. Xiao G, Hu H, Wu F, Sha T, Huang Q, Li H, et al. Acute kidney injury in patients hospitalized with COVID-19 in Wuhan, China: a single-center retrospective observational study. medRxiv. 2020. doi: 10.1101/2020.04.06.20055194. [Epub ahead of print]. [CrossRef]

21. Henry B. M., Lippi G. Chronic kidney disease is associated with severe coronavirus disease 2019 (COVID-19) infection. *Int Urol Nephrol*. 2020. 52:1193–4. doi: 10.1007/s11255-020-02451-9 [CrossRef]

**ПЕРСПЕКТИВИ КОМПЛЕКСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ
МЕТАМЕРНО-СЕГМЕНТАРНОЇ ТА СТАНДАРТНОЇ
ЕЛЕКТРОКАРДІОГРАФІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ТА ЛІКУВАННІ
ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЯ**

Невструєв Володимир Петрович,
Заступник директора Університетська клініка
Камінський Святослав Миколайович,
Лікар - невропатолог Університетська клініка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ. В діагностиці та лікуванні ішемічних станів та порушень у провідних шляхах серця актуальні та перспективні комплексні застосування метамерно-сегментарної та стандартної електрокардіографії.

Мета. Метою нашої роботи була розробка, застосування і випробування у клінічних умовах технології і методології реєстрації електричних потенціалів серця з урахуванням метамерно-сегментарної іннервації серця та особливостей його генетично обумовленого ембріонального формування. Електроди для реєстрації електричних потенціалів серця накладалися згідно із топографічними даними і у відповідності до того, з яких грудних метамерів формувалися усі ділянки серця:

1. Th-2s – ліве передсердя
2. Th-2d – праве передсердя
3. Th-3s – передня частка міжпередсердної перетинки
4. Th-3d – задня частка міжпередсердної перетинки
5. Th-4s – ліва бічна та передня стінка лівого шлуночка
6. Th-4d – права бічна та передня стінка правого шлуночка
7. Th-5s – передня частка міжшлуночкової перетинки
8. Th-5d – задня частка міжшлуночкової перетинки
9. Th-6s – ліва частка верхівки серця
10. Th-6d – права частка верхівки серця

З метою підвищення рівня достовірності та інформативності були проведені додаткові електрофізіологічні дослідження для з'ясування, з яких паравертебральних ділянок шкірного покриву доцільно знімати електричний потенціал при проведенні метамерно-сегментарної електрокардіографії. При використанні запропонованої методики «стрічка» електродів накладалася паравертебрально праворуч та ліворуч від хребта на відстані 3-5 см від середньої хребтової лінії від 2 по 7 грудні хребці у міжхребцевих проміжках. Реєстрація електрокардіограми здійснювалася звичайним чином.

Матеріали і методи.

Дослідження проводились із залученням клінічно здорових осіб, пацієнтів з клінічно підтвердженими даними про зміни у міокарді та необстежених пацієнтів зі скаргами на біль у ділянці серця. У зазначених групах проводилось обстеження з використанням як стандартної електрокардіографії, так і у комплексі з метамерно-сегментарною електрокардіографією.

Результати.

В результаті проведеного обстеження доведено, що комплексне електрокардіографічне діагностичне обстеження із застосуванням метамерно-сегментарної електрокардіографії дає більш достовірні та інформативні дані на 12,5%, ніж при застосуванні лише стандартної електрокардіографії. На підставі даних комплексної електрокардіографії проводились динамічні спостереження ефективності та цілеспрямованості медикаментозної корекції ішемічних станів та порушень у провідних шляхах серця.

Висновки.

З даних клінічної практики лікарів відомо, що найчастіше довго тривалий хронічний патологічний процес, часто не показує інформативних і достовірних даних при проведенні стандартної електрокардіографії. Саме тому, технологія комплексного електрокардіографічного діагностичного обстеження дозволяє значно підвищити якість, інформативність та достовірність отриманих даних для раннього виявлення ішемічних станів та порушень у провідних шляхах

серця. Це допомагає лікарям проводити цілеспрямовану медикаментозну корекцію виявлених патологічних змін. Такий комплексний метод електрокардіографії може використовуватися не тільки для клінічної практики, але і для обстеження великих груп населення, особливо у амбулаторно-поліклінічній практиці та в умовах сільських амбулаторій.

Використання стандартної та метамерної електрокардіографії дозволило не тільки підвищити рівень достовірності та інформативності отриманих даних, а також – оптимізувати ефективність і цілеспрямованість лікувальних заходів на початковому рівні обстеження пацієнтів.

ДИСОЦІАТИВНИЙ РОЗЛАД ІДЕНТИЧНОСТІ

**Павлюк Катерина Сергіївна,
Булига Анна Олексіївна,
Миронець Лілія Олександрівна**
студенти

Вовк Вікторія Ігорівна
Науковий керівник, канд. мед. н.,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, медичний факультет
Кафедра неврології, психіатрії,
наркології та медичної психології
м. Харків, Україна

Вступ. Психічне здоров'я - один з найважливіших компонентів існування людини як окремої особистості та її нормального інтегрування в соціум й реалізації своїх базових потреб та мотивів, і те, що психічний стан людини, особливо його порушення, в нашій країні, дуже часто, на жаль, піддаються стигмі, де цим захворюванням не приділяється належна увага на достатню профілактику і лікування, наносить тяжкий відбиток на загальне самопочуття як індивіда, так і всього населення. Дисоціативний розлад ідентичності (ДРІ) є одним із найбільш суперечливих розладів, де є проблема його постановки як психічного розладу взагалі: чи ДРІ викликаний травматичним стресом, який змушує розум розділятися на кілька ідентичностей, кожна з яких має окремий набір спогадів, чи симптоми ДРІ створюються штучно певними психотерапевтичними методами або пацієнтами, які грають роль, яку вони вважають відповідною для людини з цим розладом. Тому вивчення цього розладу є важливим для його подальшої діагностики та лікування.

Мета роботи. Розглянути причини і розвиток ДРІ, акцентувати увагу його наслідків для особистості, що страждає цим захворюванням, проблематику діагностики та лікування.

Матеріали та методи. Було використано та розглянуто статті на основі клінічних досліджень та клінічні випадки.

Результати та обговорення. Дисоціативний розлад ідентичності (ДРІ, раніше множинний розлад особистості) – психіатричний стан, що характеризується видимістю існування в індивідуума двох або більше різних особистостей, їх чергування, що виявляються неодноразово. Початок та закінчення ДРІ виникають раптово і не контролюються людиною. В крайніх випадках приймаюча особистість не знає про інших, що чергуються особистостей; однак альтернативні особи можуть знати про всіх інших. Кожна з осіб має повноту, характеризуючись власними уподобаннями, пам'яттю та поведінкою, що може помітно контрастувати з преморбідною особистістю, одна з них зазвичай є домінантною. ДРІ передбачають порушення чи зриви пам'яті, усвідомлення, ідентичності чи сприйняття, де дисоціація спрацьовує як захисний механізм, патологічно та мимоволі. До дисоціативних розладів входять: дисоціативна амнезія, дисоціативна fuga, дисоціативний ступор, транс і стани одержимості, дисоціативні розлади рухів і відчуттів, дисоціативні розлади моторики, дисоціативні судоми, дисоціативна анестезія і втрата чуттєвого сприймання, змішані та інші дисоціативні розлади (синдром Ганзера, розлад множинної особистості та ін.). ДРІ, перелічені в Американській психіатричній асоціації DSM-5 такі: а) дисоціативна амнезія (раніше психогенна амнезія): тимчасова втрата пам'яті, що нагадує епізодична пам'ять, через травматичну або стресову подію; б) розлад персоналізації-дереалізації: періоди відірваності від себе чи оточення, які можуть переживатись як "нереальні" (відсутність контролю над собою або "поза ними"), зберігаючи усвідомлення того, що це лише почуття, а не реальність. Індивід страждає цією дисоціацією, щоб захистити себе. Деякі диссоціативні розлади викликаються психологічною травмою, але розладу деперсоналізації-дереалізації може передувати лише стрес, психоактивні речовини або взагалі відсутні ідентифікаційні тригери. Особи з ДРІ відчувають поведінкові стани, які відрізняються низкою змінних, включаючи їх: 1) інтенсивність, 2) відсутність модуляції (де модуляція відповіді передбачає спроби найбільш ефективного для адаптації безпосереднього впливу на досвід, поведінку та системи фізіологічної

реакції) та 3) відсутність узагальнення інформації та самовідчуття. У ДРІ поведінкові стани організовані навколо відмінностей у самовідчутті, які з різних причин не можуть підтримуватися між станами. Загалом це може бути пов'язано з наслідками впливу ситуацій надзвичайної амбівалентності та жорстокого поводження в ранньому дитинстві, з якими справляються за допомогою складної форми заперечення, щоб дитина повірила, що подія відбувається до когось іншого. Через етап життя дитини, на якому «існують» уявні супутники, «вирішенням» серйозної травми на цьому етапі може бути дисоційована ідентичність. Жорстоке поводження з дитиною, де батьківське виховання по відношенню до неї зазвичай було авторитарним, з інверсією стосунків між батьками та дітьми, неорганізований і дезорієнтований стиль прихильності і відсутність соціальної та сімейної підтримки є можливою передумовою розвитку ДРІ. Також тенденція до дисоціації можливо пов'язана як з патогенною структурою сім'ї та розладом прихильності (діти, які демонструють дезорганізовану/дезорієнтовану модель прихильності, ДРІ різні моделі прихильності могли бути включені в різні особистості, де у дитини суперечливі уявлення про поведінку батьків), набутим на ранньому етапі життя дитини, так і з оригінальним темпераментом чи генетикою.

Висновки. Для діагностики дисоціативних розладів є необхідним категоричне виключення у пацієнта соматичного або неврологічного захворювання, що потребує його ретельного обстеження. Є дані, що свідчать про ефективність психотерапевтичних інтервенцій (у більш тяжких випадках у поєднанні з медикаментозним лікуванням) при розладах особистості, в тому числі і ДРІ. Найбільш широке визнання здобула діалектична поведінкова терапія (DBT), розроблена психологом Маршею Лінехан для пацієнтів із межовим розладом особистості, де постулюється гіпотеза про те, що в основі цього розладу лежить нездатність особи контролювати негативні емоції. Такий підхід допомагає знизити ризик суїцидальної, агресивної та саморуйнівної поведінки, а також зменшити інтенсивність емоційної реакції на стрес. Доказову ефективність мають також такі види інтервенцій: терапія, що

ґрунтується на менталізації, фокусована на перенесенні терапія, схемо-фокусована терапія, загальнопсихіатричний менеджмент, тренінгова програма емоційного попередження та вирішення проблем. Ці методи також були первісно розроблені для лікування межового розладу особистості. Роль медикаментозної терапії при особистісних розладах досі остаточно не встановлена, хоча окремі дані свідчать про користь антидепресантів, антипсихотиків та нормотипіків в лікуванні межового розладу особистості.

НЕДОЛІКИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я КАНАДИ

Пірвердієва Ірина Сергіївна

асистент кафедри
соціальної медицини та організації охорони здоров'я

Лопушанський Олексій Михайлович

Дзьоник Ірина Анатоліївна

Шевченко Анастасія Вікторівна

студенти ВНМУ ім. М. І. Пирогова

Актуальність: система охорони здоров'я Канади на сучасному етапі становлення її вважається однією з найпрогресивніших у світі. Однак, не зважаючи на численні переваги, вона має низку суттєвих недоліків, які значно погіршують можливість реалізації медичної допомоги населенню.

Мета: провести аналіз недоліків та проблем в системі організації охорони здоров'я Канади

Матеріали та методи: проведено аналіз літератури, присвяченій дослідженням ефективності організації охорони здоров'я в Канаді. Використано джерела PubMed, Medline, Scopus, Google Scholar.

Результати: З 2006 по 2014 роки у всіх десяти канадських провінціях витрати на систему охорони здоров'я збільшувалися в середньому за рік на 7,3%, а темпи зростання доходів провінцій становили 5,6% — так само, як і темпи зростання ВВП провінцій (5,6%). Це означає, що витрати на охорону здоров'я збільшувалися швидше, ніж здатність держави покривати ці витрати; Без урахування зростаючого тягаря старіючого населення прогнозується, що до 2035 р. в шести з десяти провінцій державні витрати на охорону здоров'я становитимуть більше ніж половину загальних доходів бюджету з усіх джерел.

Разом з тим, в демографічному плані Канада залишається молодшою, аніж більшість європейських країн. Згідно досліджень, прогнозоване зростання фінансового навантаження на систему охорони здоров'я Канади зростатиме щорічно менш ніж на 1% від загальних витрат в даній галузі, що, в свою чергу,

свідчить про помірні темпи зростання витрат, однак, вони мають бути враховані.

Насторожує те, що старша вікова група (особи старші 65 років) є найбільш швидко ростучою віковою групою в Канаді. За даними окремих соціальних опитувань, близько 85% канадців даної вікової групи мають щонайменше 1 хронічне захворювання.

Разом з тим, в Канаді здавна існує проблема організації первинної ланки допомоги. Так, згідно досліджень, У 2007 р. близько 1,7 млн. канадців не могли знайти постійного сімейного лікаря;

Через порушення взаємодії первинної та вторинної ланки надання допомоги, у 1993 р. канадський пацієнт чекав у середньому 9,3 тижня від моменту, коли він був обстежений і отримав консультацію сімейного лікаря до моменту отримання спеціалізованого лікування. До 2007 р. термін очікування майже подвоївся і сягнув 18,3 тижня. Сьогодні середній час очікування на лікування в Канаді в два рази довший, ніж вважається оптимальним з точки зору лікаря;

У 2005 р. канадські статистичні органи засвідчили, що серед пацієнтів, які дочекалися своєї черги 11% чекали більше 3 місяців для отримання консультації фахівця, 17% чекали більше 3 місяців для отримання нетермінового хірургічного лікування, 12% чекали більше 3 місяців для проведення діагностичних процедур.

Висновки: Сучасна система охорони здоров'я Канади є однією з найбільш ефективних у світі, однак, виклики сьогодення змушують спеціалістів боротись над наступними організаційними проблемами:

- Налагодження роботи первинної ланки надання допомоги
- Налагодження взаємодії між первинною та вторинною ланкою надання допомоги, а також розширення штату вузьких спеціалістів
- Раціоналізація витрат ВВП на охорону здоров'я, які вже на даному етапі не можуть бути компенсовані стандартними надходженнями до бюджету.

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ЩОДО ПОШИРЕННЯ ТА КЛІНІЧНИХ ПРОЯВІВ МЕНІНГІТУ СЕРЕД ДІТЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Соколенко Максим Олександрович
Хованець Крістіна Русланівна

Вступ. В Україні щорічно від інфекційних хворіб помирає 350–800 дітей, із них 25-30% складають хворі на менінгококову інфекцію, а показник летальності при цій нозологічній формі знаходиться на непристойно високих цифрах та коливається від 12,0 до 22,0 %. Часто серед причин смерті спостерігається ураження нервової системи, яке викликане бактеріями, вірусами, найпростішими.

Актуальність. Надзвичайно актуальною проблемою сьогодення є інфекційні хвороби, за даними літератури щорічно у світі помирає від них 17 млн. людей. Важливою проблемою є ще й те, що встановлюється неправильний діагноз, і як наслідок проводиться лікування не того захворювання. Актуальність проблеми менінгітів бактеріальної і вірусної етіології зумовлена частотою тяжких форм хвороби, високим рівнем летальності, розширенням спектра етіопатогенів, складністю диференційної діагностики. У всьому світі менінгіти залишаються однією з найпоширеніших форм ураження центральної нервової системи, поступають лише судинній патології.

Мета. З огляду на актуальність та стан проблеми ми ставили за мету опрацювати матеріал, який заснований на останніх досягненнях науки, відображає сучасний перебіг і клінічні особливості менінгітів у дітей, принципи діагностики і диференційної діагностики, лікування.

Результати досліджень. Менінгіти у дітей завжди були предметом пильної уваги з боку вчених та лікарів. Це обумовлено не лише частотою їхнього виникнення, тяжкістю перебігу, високим відсотком стійких залишкових явищ з боку ЦНС, але й тим, що захворювання на менінгіт, як у минулому, так і зараз, насамперед порушує питання про життя і смерть.

Будь-хто може бути носієм інфекції і навіть не підозрювати про це. У важких випадках менінгококова інфекція вражає мозкові оболонки чи викликає зараження крові. А починається усе, як ГРВІ – із раптового підвищення температури. Часто при менінгококовій інфекції з'являється нестримний головний біль, на який не діють препарати жарознижуючі або знеболюючі. Висип з'являється, як правило за кілька годин від початку захворювання і схожі на червоно-фіолетові зірочки.

Менінгіт – це запалення оболонок головного або спинного мозку людини. Бактеріальна або вірусна інфекція, що потрапляє до спинномозкової рідини (ліквору), яка циркулює у порожнинах головного та спинного мозку, та зазвичай викликає запальний процес. Важливо виявити причину менінгіту, адже це найважливіший фактор для призначення правильного та ефективного лікування.

Виділяють лептоменінгіт запалення м'якої та павутинної оболонки, також пахіменінгіт запалення твердої мозкової оболонки. Може проявлятися як самостійне захворювання, або ускладнення іншого стану, а також виникають через діяльність вірусів (герпес, паротит, грип), бактерій (стафілокок, стрептокок, менінгокок), грибків (кандида), найпростіших мікроорганізмів (токсоплазма, амеба). Іноді причиною може бути декілька збудників.

Розрізняють серозний менінгіт, який викликається частіше вірусами, та гнійний – викликається бактеріями. Захворювання може протікати з різною швидкістю: блискавично – пацієнт може померти в перший день: гостро ознаки менінгіту виникають через декілька днів після зараження: хронічно симптоми проявляються поступово.

Також розрізняють первинний менінгіт розвивається без попереднього вогнища інфекції чи наявності захворювання, вторинний на тлі інфекції, захворювання чи травми. Значну роль у розвитку менінгіту відіграє сприйнятливність, зумовлена віковими, спадковими та імунологічними факторами.

На відмінну від дітей старшого віку, новонароджені та немовлята відносяться до групи підвищеного ризику розвитку бактеріального менінгіту.

Найбільш поширеними симптомами менінгіту у малюків є дратівливість, блювання, втрата апетиту, спад активності, можливі висипання на шкірі. Крім того, лікарі завжди оглядають стан великого тім'ячка та перевіряють рефлекси для діагностики причини захворювання у дітей. Якщо ви помітили один із перерахованих вище симптомів у свого малюка, негайно проконсультуйтеся із лікарем. Симптоми бактеріального менінгіту можуть розвиватися раптово та миттєво, а можуть і з'явитися через кілька днів (у більшості випадків, протягом 3-7 днів після зараження збудником).

Одним із основних методів профілактики менінгіту є вакцинація. Щеплення від менінгіту показане дітям від 9 міс. і дорослим до 55 років. До основної групи ризику зараження менінгококом входять діти від 6 місяців до 3 років. Згідно із сучасними рекомендаціями, варто пройти вакцинацію: дітям від 1,5 до 5 років, які ходять в дошкільні установи; особам, які часто виїжджають у відрядження та багато подорожують; тим, хто проходить медогляд для візи в США, а також для поїздок за кордон; особам, які мають контакти з хворим; особам з імунодефіцитом; хворим з порушеннями діяльності селезінки (аспленією); усім, хто перебуває в місці виникнення осередку інфікування в дитячих колективах, серед студентів, призовників тощо.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день вакцинація є найкращим способом захистити себе та своїх дітей від бактеріального менінгіту. З огляду на швидкий перебіг і важкість захворювання, необхідно при перших його ознаках якомога раніше звернутися за допомогою до лікаря, адже від цього може залежати життя дитини.

МІОПІЯ: ВИДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Стеблюк Едуард Едуардович

студент I курсу спеціальності «Медицина»

Дубовенко Дмитро Олегович

асистент кафедри анатомії людини та гістології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Вступ. На сьогодні порушення зору у дітей набуває поширення, що зумовлює актуальність вивчення означеної проблеми. За допомогою сенсорної системи людина бачить форму, величину, розрізняє колір предметів, явищ, розташування у просторі. Причинами виникнення очних хвороб є хронічні, серцево-судинні захворювання; куріння; відсутність фізичної активності, генетичні, запальні захворювання і травми очей; гіпертензії, хронічний синусит, тонзиліт, стрес, розумові або фізичні навантаження.

Метою роботи є розкриття причин виникнення міопії, її видів та шляхів збереження зору.

Матеріали та методи: аналіз, узагальнення.

Результати та обговорення. Означене питання у центрі вивчення низки науковців. Л. Кирилова, О. Пилипишин розкрито причини поширеності короткозорості серед молоді, чинники, що сприяють виникненню даного захворювання, подано аналіз розвитку хвороби та методи її профілактики. Авторами узагальнено, що під короткозорістю (міопією) розуміється аномалія заломлюючої сили, або рефракції. Аметропія – аномалія рефракції ока, при якій головний фокус оптичної системи ока не збігається з сітківкою. Короткозорість – велика заломлююча сила оптичної системи ока, при якій задній головний фокус знаходиться перед сітківкою [2, с.48]. Зображення фокусується не на сітківці, а перед нею. Саме тому, людина добре бачить те, що знаходиться зблизька, і дуже погано те, що знаходиться далеко. Чим далі людина від об'єкту, тим зображення більш розмите. А. Гета, Є. Вишар, А. Остапов розкрито можливості корекції психоемоційного стану дітей із міопією засобами

плавання, досліджено вплив окреслених засобів на психоемоційний стан школярів із міопією [1].

Серед видів короткозорості:

Вроджена. Зустрічається рідко – в 2% випадків, дитина народжується з уже збільшеним в розмірі щодо норми очним яблуком. У переважній більшості випадків міопія проявляється в шкільному віці.

Спадкова. У спадщину передаються дефекти в синтезі білка сполучної тканини (колагену), необхідного для будови оболонки ока склери. Ослаблення тканини склери призводить до збільшення розміру очного яблука і, як наслідок, до розвитку короткозорості. Якщо обоє батьків короткозорі, ризик розвитку у дитини міопії складає 80%, якщо один – 40%.

Прогресуюча. Якщо зір погіршується більш ніж на одну діоптрію в рік, це прогресуюча короткозорість, яка потребує особливої уваги і лікування. Міопія найбільш інтенсивно прогресує у дітей в шкільні роки, коли зорові навантаження особливо великі.

Міопія слабого ступеня становить початкову стадію патологічних змін зорового органу. Представлена відхиленням рефракції у проміжку від -0,25 до -3,00 діоптрій. Часто міопія першого ступеня компенсується організмом, тому залишається непоміченою. Люди з таким діагнозом рідко відзначають погіршення зору або відчувають на собі ефект акомодатції — компенсація нестачі зору шляхом напруження м'язів очей. Міопія другого (середнього) ступеня має виражений симптоматичний ряд:

- зниження чіткості зору у сутінковий час зі складністю сприйняття віддалених предметів;
- необхідність постійно напружувати зір, примружуватися;
- нездатність сфокусуватися на предметах, що віддалені на відстані 30 см і менше.

Патологія характеризується відхиленням у показниках від -3,25 до -6,00 діоптрій. На фоні міопії часто розвиваються інші очні захворювання, наприклад косоокість.

Міопія складного ступеня представлена порушеннями рефракції більш як -6,00 – -8,00 діоптрій. При такій мірі короткозорості частота супутніх хвороб ока (дегенерація сітківки, відшарування сітківки, катаракта, глаукома) збільшується. Короткозорість може мати односторонній характер або розвиватися на обох очах симетрично [3].

Виникненню міопії передують зорові навантаження, ослаблення оболонки ока, слабкість та перенапруга акомодацийного м'яза, спадкова схильність.

З нашого погляду, зорові навантаження є першочерговими у виникненні захворювання. Для роботи на близькій відстані око має посилити свою оптичну силу, що виконується за допомогою спеціального, так званого акомодацийного апарата. У випадку, якщо м'язи акомодацийного апарата послаблені, то робота на близькій відстані стає для них складним завданням. Око пристосовується, подовжуючись у розмірі, що дозволяє отримати чіткий фокус на сітківці.

Цікавим є дослідження [2, с. 49] щодо чинників, що впливають на розвиток міопії у студентів: тривала робота за комп'ютером і читання з телефону; зловживання комп'ютерними іграми; гормональні зміни в підлітковому віці; авітаміноз; зниження імунітету; порушення структури сполучної тканини, яка утворює склеру і підтримує форму очного яблука; генетична спадковість; порушення гігієни зору; ослаблення організму в результаті різних захворювань; нераціональне харчування; стреси; частота виникнення міопії також залежить від віку.

Наведемо окремі поради збереження зору

1. Системне обстеження стану зору. Консультація офтальмолога дозволить виявити проблему та уникнути ускладнень.

2. Дотримання правил гігієни. Слідкувати за чистотою рук при користуванні лінзами; практикувати вправи з метою зменшення напруги очей, лікувальну гімнастику, дотримання режиму роботи та відпочинку, масажу та плавання, заходів щодо захисту від стресу та зняття емоційної напруги.

3. Правильне харчування. Надмірна вага може призвести до розвитку діабету, що зумовлює захворювання очей чи втрати зору. Рекомендуємо вживати продукти, які покращують зір: моркву, шпинат, капусту, рибу, а також ті, які містять кальцій, вітаміни К, С, Е і А.

4. Дотримання режиму роботи за комп'ютером, гаджетами. Йде мова про дотримання перерв в роботі, побудова графіку.

5. Апаратне лікування за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, міостимуляції, лазерстимуляції. Відмітимо про ефективність його на початковій стадії розвитку короткозорості та необхідність періодичного повторення.

6. Фізична та рухова активність, заняття плаванням, тенісом.

Таким чином, нами розкрито причини виникнення міопії, її види та шляхи збереження зору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гета А. В. Вишар Є. В. Остапов А. В. Проблеми здоров'язбереження, фітнесу та рекреації. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 3 (351), 2022. С.32-44

2. Кирилова Л. П., Пилипишин О. І. До проблеми розвитку короткозорості в сучасної молоді. *Медсестринство*, 2021. С. 47-50

3. Короткозорість – що це, причини, ступені. URL: <https://glazgo.com.ua/uk/blog/korotkozorist/>

ЛІКУВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ІРИГАЦІЇ ПОРОЖНИНИ НОСА

Сухомлінова Жанна Вікторівна

студентка

Науковий керівник:

Дзиза Алла Василівна

асистент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Гігієна порожнини носа розглядається як основна умова успішного лікування хворих на гострий і хронічний риносинусит. Нині в оториноларингологічній практиці набули поширення такі види іригаційної терапії: зрошення слизової оболонки носа, носовий душ, назофарингеальні ванни, ретроназальний душ, назофарингеальне аспіраційне промивання. Слизова оболонка порожнини носа бере активну участь у забезпеченні захисту від вдихуваних вірусів, бактерій, пилу тощо. Вона вкрита шаром слизу на водній основі, патогени, які разом зі слизом потрапляють до неї на вдиху, переміщуються у напрямку до носоглотки відповідно до руху в'юк.

Ціль роботи./Aim. Проаналізувати дослідження, присвячені механізму дії носової іригації (НІ), оцінити клінічну ефективність і перспективи її використання. Розібрати застосування іригаційних методів.

Матеріали та методи./Materials and methods. У ході дослідження використано системний аналіз наукової літератури; проведено опитування населення різної вікової групи на платформі Google Forms.

Результати та обговорення./Results and discussion. За результатами опитування, 76% респондентів промивали носову порожнину сольовими розчинами, содовим розчином або відварами тощо; 24% не проводили таких процедур. Найбільший відсоток досліджуваних проводить носову іригацію при таких станах, як ГРВІ (73%), гайморит (42%), профілактика забруднення носової порожнини (НП) від бруду і пилу (27%), алергічний нежить (23%); рідше - при пересиханні слизової оболонки НП (10%), для зміцнення місцевого

імунітету (4%).

84% промивали ніс 1-3 рази на день, 14% - 3-5 разів, 2% - 5 і більше. Зрошення сольовими розчинами більше 5 разів є недоцільним, адже сіль може висушити слизову оболонку.

60% респондентів використовують ізотонічні сольові розчини, 36% гіпертонічні розчини; 17% промивають содою, 8% - відварами трав, 6% фурациліном.

Найбільш важливим механізмом дії НП є розм'якшення кірок, розрідження та евакуація носових виділень, що викликають обтурацію анатомічно вузьких місць у порожнині носа. Гіперсекреція слизу у хворих на хронічний риносинусит, зумовлена гіперекспресією генів, відповідальних за синтез муцину, є одним із факторів, що пригнічують функціональну активність слизової оболонки носа. В умовах комплексного лікування хворих на риносинусит НП забезпечує підготовку слизової оболонки НП до сприйняття топічних лікарських засобів: антибіотиків, антигістамінних препаратів, назальних деконгестантів, топічних стероїдів. Завдяки цьому покращується контакт фармацевтичних препаратів зі слизовою оболонкою і, відповідно, підвищується ефективність лікування.

За допомогою зрошення досягається видалення з порожнини носа біологічно активних продуктів запалення, що перешкоджає розвитку його патогенетичного ланцюга та посиленню тяжкості захворювання. Крім того, відбувається вплив на рецепторні закінчення трійчастого нерва, викликаючи судинний спазм, зменшення набряку та покращується природний дренаж приносних пазух. Це призводить до зменшення тривалості контакту патогенних частинок з поверхнею слизової оболонки порожнини носа та обмеження запалення. Naraghi M. та співавтори (2007) виявили, що у хворих на хронічний риносинусит незалежно від його клінічної форми спостерігається збільшення вмісту метаболітів NO у слизовій оболонці порожнини носа та приносних пазухах. При цьому відзначається пряма кореляція між їх зменшенням у слизовій оболонці порожнини носа та вмістом у промивних

водах після процедури НІ[1].

Зараз загальноприйнятою є точка зору, що риніт і синусит, як правило, протікають одночасно, оскільки слизова оболонка порожнини носа і приносових пазух у поєднанні з глотковою мигдалиною утворює єдину функціональну систему. Тапou К. та співавторами (2009) встановлено, що підвищений рівень вмісту лейкотриєнів і простагландинів у промивних водах порожнини носа у хворих на алергічний риніт корелює зі зменшенням вмісту запальних медіаторів у слизовій оболонці порожнини носа [2]. Це дозволяє зробити висновок, що періодичне промивання порожнини носа призводить до швидшої елімінації прозапальних медіаторів з її поверхні, обмежуючи виразність запальної реакції. Саме своєчасне очищення та зволоження слизової оболонки найбільш важливі для підтримки нормальної активності місцевого імунітету верхніх дихальних шляхів.

Доведено, що введення кінчика флакона в присінок під кутом 45°, а також щільне прилягання кінчика до стінки ніздрі дозволяє підвищити ефективність промивання[3].

Важливою характеристикою, що визначає можливу реакцію слизової оболонки порожнини носа, є концентрація солі в розчині. Найбільш згубно на мукоциліарний транспорт і характеристики слизу впливає розчин з концентрацією 14%, викликаючи незворотні зміни клітин. У 2018 р. опубліковано систематичний огляд літератури, присвячений порівнянню ефективності застосування гіпертонічного (1,5%) та ізотонічного (0,9%) розчинів для лікування пацієнтів із захворюваннями носа та навколоносових пазух. У цей огляд увійшли 9 великих досліджень, що включають 740 пацієнтів з різними нозологіями. Аналіз робіт виявив більшу ефективність гіпертонічних розчинів для іригації в порівнянні з ізотонічними у пацієнтів із захворюваннями носа і навколоносових пазух, що виявлялося в більш швидкому і вираженому зменшенні симптомів. Однак автори також відзначають вірогідно більшу кількість побічних ефектів, асоційованих із застосуванням гіпертонічних розчинів [4].

Часто для промивання використовується і содовий розчин, який завдяки лужному середовищу створює несприятливі умови для розмноження мікроорганізмів, зменшуючи запалення і набряклість слизових оболонок.

До незаперечних переваг методу НП належать: безпека, хороша переносимість пацієнтами, у тому числі дітьми та особами похилого віку; можливість тривалого, практично довічного використання при хронічних захворюваннях без суттєвих побічних ефектів, дешевизна, можливість використання в домашніх умовах. У спеціальних наукових публікаціях містяться дані про позитивний ефект зрошення носа при гострих і хронічних риносинуситах, при алергічних риносинусопатіях у дітей і дорослих, при захворюваннях порожнини носа і навколоносових пазух у вагітних, при атрофічних процесах у порожнині носа, при лікуванні наслідків променевої терапії пухлин голови та шиї, що супроводжуються пострадіаційним ринітом, після ендоскопії хірургічні операції в порожнині носа та навколоносових пазух.

Висновки./Conclusions. Отже, опитування підкреслює, що великий відсоток населення проводить промивання НП, але варто підвищити рівень обізнаності людей з цієї тематики. Аналіз наявних у літературі даних показує, що назальна іригація з використанням різних методик займає важливе місце в комплексному лікуванні різних захворювань порожнини носа та приносних пазух як запального, так і алергічного генезу. В окремих випадках (атрофічний риніт, алергічна риносинусопатія, риносинусит у вагітних) метод, що відрізняється своєю безпекою, може бути використаний протягом тривалого часу. НП дозволяє досягти бажаного клінічного ефекту при вживанні меншої кількості фармацевтичних препаратів, що зменшує навантаження на хворого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Nitric oxide: a new concept in chronic sinusitis pathogenesis / M. Naraghi [et al.] // Am. J. Otolaryngol. — 2007. — Vol. 28(5). — P. 334–337.
2. Inflammatory and oxidative stress biomarkers in allergic rhinitis: the effect of smoking / K. Tanou [et al.] // Clin. Exp. Allergy. — 2009. — Vol. 39(3). —

P. 345–353.

3. Campos J., Heppt W., Weber R. Nasal douches for diseases of the nose and the paranasal sinuses--a comparative in vitro investigation. *Eur Arch Otorhinolaryngol.* 2013;270(11):2891–2899. doi: 10.1007/s00405-013-2398-z

4. Kanjanawasee D., Seresirikachorn K., Chitsuthipakorn W., Snidvongs K. Hypertonic Saline Versus Isotonic Saline Nasal Irrigation: Systematic Review and Meta-analysis. *Am J Rhinol Allergy.* 2018;32(4):269–279. doi: 1177/1945892418773566

АНАЛІЗ РІВНЯ ДОКАЗОВОСТІ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КАРДІОТОРАКАЛЬНІЙ ХІРУРГІЇ

Ткаченко Олена Валеріївна
старший викладач кафедри
соціальної медицини та організації охорони здоров'я
Лопушанський Олексій Михайлович
Шевченко Анастасія Вікторівна
студенти ВНМУ ім. М. І. Пирогова

Актуальність: Для прийняття коректних клінічних рішень сучасному спеціалісту необхідно опиратись на ґрунтовний пласт новітньої доказової літератури, особливо коли це стосується хірургічної практики. Однак, на сьогодні зберігається проблема недостатнього рівня доказовості багатьох публікацій, що призводить до колізій в практиці лікаря та впливає на успішність лікування й прогнози одужання пацієнтів із торакальною патологією.

Ціль: ціллю даної роботи є вивчення тенденцій рівня доказовості наукових публікацій в кардіоторакальній хірургії

Матеріали та методи: проведено аналіз публікацій по темі дослідження в журналі The Journal of Thoracic and Cardiovascular Surgery. Використано джерела PubMed, MedLine, Scopus, Google Scholar. В ході дослідження визначався рівень доказовості кожної окремо взятої роботи у відповідності до Оксфордської схеми (2011 Oxford Centre for Evidence-Based Medicine classification scheme). В дослідження включені роботи, опубліковані в 2022 році (12 випусків журналу- 25 робіт з кардіоторакальної хірургії)

Результати: Серед 25 досліджених публікацій за вказаний період спостерігалась наступна тенденція: 1 публікація (4%) відповідала I рівню доказовості, 3 публікації (12%) відповідали рівню II, 7 публікацій (28%) відповідали рівню доказовості III, 10 публікацій (40%) відповідали рівню доказовості IV та 4 (16%) публікації відповідали рівню доказовості V. Як

бачимо, більшість публікацій (84%) мають дуже низький рівень доказовості (III–V). Спостерігається загальна тенденція до зростання низького рівня доказовості.

Висновки: В структурі наукових публікацій в кардіоторакальній хірургії, розглянутій на прикладі журналу *The Journal of Thoracic and Cardiovascular Surgery*, превалюють публікації з відносно низьким рівнем доказовості, що свідчить про необхідність підвищення стандартів науково-дослідницької роботи та створення та поширення публікацій з вищою доказовістю, зокрема в торакальній хірургії.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СИНДРОМУ ТАКОЦУБО

Хухліна Оксана Святославівна
д.м.н., професор, завідувач кафедри

Гринюк Ольга Євгенівна
доктор філософії, асистент

Федорюк Олеся Василівна
студентка

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ.

В останні роки в літературі все частіше зустрічаються повідомлення щодо синдрому Такоцубо – перехідному стрес-індуційованому стані, який проявляється розвитком гострої серцевої недостатності. Спостерігаються різні клінічні прояви даної патології, що визначає складність в прийнятті рішень відносно ведення даних пацієнтів, і саме по цій причині у багатьох хворих із синдромом

Такоцубо невиправдано використовується тактика лікування гострого коронарного синдрому, міокардитів або кардіоміопатій. Тому тема нашого дослідження є надзвичайно актуальною, а саме необхідно узагальнити дані щодо клінічних та патофізіологічних аспектів даного синдрому, підходів до діагностики та лікування.

Метою даного дослідження

Було провести аналіз сучасних літературних, щодо гендерних відмінностей перебігу синдрому Такоцубо.

Матеріали та методи.

Пошук джерел здійснено за допомогою науково-статистичної бази PubMed-NCBI. Проведено огляд літератури до вересня 2022 року, щодо досліджень, які стосуються гендерних відмінностей перебігу кардіоміопатії Такоцубо. Проаналізовано остнні дані міжнародних реєстрів синдрому Такоцубо: InterTAK Registry , Tokyo CCU Network , CIRC-8U

Результати та обговорення.

Синдром Такоцубо (ТТС), також відомий як кардіоміопатія Такоцубо (ТТС) або синдром розбитого серця або стрес-індукована кардіоміопатія - це стан, що характеризується гострою (ЛШ) із верхівковим балотуванням. а також підйом сегмента ST або інверсія зубця T за відсутності обструктивної хвороби коронарних артерій (ІХС), яку при появі складно відрізнити від гострого інфаркту міокарда і яка часто пов'язана з емоційним або фізичним стресом.

Вперше кардіоміопатія Такоцубо була описана японським вченим Н. Sato у 1990 році в Японії і походить від японського слова, що означає «пастка для восьминогів» через характерну верхівкову балонну форму лівого шлуночка. Клінічно в осіб спостерігається біль у грудній клітці з електрокардіографічними змінами, підвищення рівня тропоніну та дисфункція лівого шлуночка, що імітує гострий інфаркт міокарда, але за відсутності обструктивного захворювання коронарних артерій або розриву бляшок.

Пацієнти з синдромом Такоцубо зазвичай мають гострий біль у грудях, задишку та зміни на електрокардіограмі, що виникають у зв'язку з гострою стресовою подією. Ця форма імітує гострий коронарний синдром і часто спочатку розглядається як гострий коронарний синдром. Типові результати ехокардіографії характеризуються наявністю великої ділянки дисфункційного міокарда, яка виходить за межі однієї коронарної артерії.

При класичному стресовому КМ спостерігаються симетричні порушення руху стінки з акінезом або дизкінезією верхівкового та середнього шлуночкових сегментів передньої, бічної, перегородкової та нижньої стінок із гіпердинамічною функцією базальних сегментів Також можуть спостерігатися інші варіанти, такі як «середньошлуночкова» або «перевернута» стресова кардіоміопатія.

Є дві форми ТТС: «первинна» і «вторинна». Первинний ТТС розвивається в результаті первинного психіатричного чи емоційного тригера або може не мати чіткої ідентифікованої причини (ідіопатичний), тоді як вторинний ТТС часто спричинений фізичним стресом, таким як критичне захворювання,

сепсис, травма, післяопераційний стан, внутрішньочерепний крововилив. або порушення мозкового кровообігу.

Вторинний ТТС зазвичай асоціюється зі значно вищою коротко- та довгостроковою захворюваністю та смертністю, тоді як первинний ТТС зазвичай має відносно доброякісний перебіг із хорошим прогнозом, якщо первинний ТТС не ускладнюється розвитком кардіогенного шоку. Рух стінки природно покращується приблизно через два тижні після початку з хорошим прогнозом; отже, не було прогресу в дослідженнях щодо патофізіології ТТС. Однак серцева недостатність, гостра мітральна регургітація, легенева гіпертензія, кардіогенний шок і аритмія можуть призвести до смерті в гострій фазі згідно з останніми повідомленнями.

За даними InterTAK Registry середній вік пацієнтів 53 -80 років, середній вік хворих чоловічої та жіночої статі – 50- 73; 56-80 років відповідно. Відповідно до звіту Tokyo CCU Network, у 50,0% чоловіків і 31,3% жінок розвинувся ТТС через фізичний стрес, а у 19,0% чоловіків і 31,0% жінок розвинувся захворювання внаслідок емоційного стресу. ТТС у чоловіків і жінок, таким чином, був спричинений фізичним і емоційним стресом відповідно. Фізичний стрес включав гостру дихальну недостатність, порушення мозкового кровообігу, інфекції та післяопераційні травми.

Що стосується симптомів при надходженні, то біль у грудній клітці виник у 39,3% чоловіків і 51,4% жінок. Крім того, 35,7% чоловіків і 32,8% жінок мали задишку. Відповідно до звіту CIRC-8U, у 64% чоловіків і 46% жінок захворювання розвинулося через фізичний стрес, а у 10% чоловіків і 26% жінок розвинулося захворювання хвороба внаслідок емоційного стресу.

Чоловіки, як правило, мають гірші результати порівняно з жінками у ТТС, і це можна пояснити загальною поширеністю гострих критичних станів із підвищеною концентрацією катехоламінів у сироватці крові у чоловіків, що призводить до вищої стаціонарної смертності.

Крім того, гормон естроген здійснює прямий захисний ефект на

симпатичну нервову систему та коронарну мікроциркуляцію через ендотелій-залежні та незалежні шляхи, а брак естрогену у чоловіків може потенційно схилити їх до більш серйозних побічних ефектів ТТС. Попередні дослідження показали, що недолік естрогену у жінок у пост менопаузі є основним фактором ризику розвитку ТТС. Тому у 80% жінок кардіоміопатія розвивається в період пост менопаузи. Кардіопротекторний ефект естрогену добре відомий. Естроген пригнічує систему RAS і симпатичну нервову систему. В експерименті на тваринах з використанням моделі TTS група, яка отримувала естроген, мала більш м'яке зниження серцевої функції та більш м'яке збільшення частоти пульсу, ніж група, яка не отримувала естроген.

Проте припущено, що естроген сприяє виникненню ТТС. Крім того, у жінок, відповідних за віком, концентрація естрогену в крові на початку як ТТС так й інфаркту міокарда висока. Хоча зниження концентрації естрогену сприяє виникненню ТТС, можливо, що підвищення на момент початку може запобігти загостренню ТТС у жінок. Експериментальні мишачі моделі також показали наявність більшого ступеня дисфункції шлуночків у самок щурів, які зазнали стресу, аніж у щурів, які отримували естрадіол.

Було висунуто гіпотезу, що оскільки естроген відіграє незначну роль у розвитку ТТС у чоловіків, у чоловіків потенційно може розвинутися цей стан у будь-якому віці через вплив значного сплеску катехоламінів у плазмі (зазвичай у набагато вищих концентраціях, ніж у жінок), що потенційно може призводити до більш серйозних короткочасних і довгострокових прямих кардіотоксичних ефектів. У попередніх великих дослідженнях також було виявлено, що у чоловіків загалом значно вища поширеність вторинних форм ТТС порівняно з жінками.

Ці фактори є найбільш вірогідним поясненням вищої смертності чоловіків, ніж жінок. Оскільки віддалена смертність становила 4,3% на пацієнтів з підтвердженим захворюванням (чоловіки 10%, жінки 3,8%). Аналіз виживаності показав вищу смертність у чоловіків.

Висновки. Отже враховуючи останні дані міжнародних реєстрів синдрому Такоцубо: InterTAK Registry , Tokyo CCU Network , CIRC-8U та інш.; проаналізувавши останні дослідження та спостереження Японських і Європейських кардіологів, а також кардіологів США щодо гендерних відмінностей Можна зробити висновок, що за частотою розвитку синдром «розбитого серця» переважає у жінок. Але згідно висновків науково-підтверджених досліджень фенотипово виразніше дана кардіоміопатія проявляється у чоловіків, а також доведено, що клінічно захворювання у чоловіків проходило важче відносно перебігу у жінок. Відповідно і рівень смертності у чоловіків у 3 рази вищий ніж у жінок від синдрому Такоцубо. Також слід не забувати про рівень гормонального фону та стан «емоційного здоров'я», які є основними тригерами ТТС.

**АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА ПОШИРНОСТІ НА
ІШЕМІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЦЯ ТА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЕД
МЕШКАНЦІВ ХАРКОВА ТА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЗА ПЕРІОД 2020-2021 РОКИ**

Чупіна Вілена Ігорівна

студент

Монакова Ольга Сергіївна

асистент кафедри епідеміології

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Захворювання серцево-судинної системи (ССС) залишаються домінуючою причиною смерті та інвалідності населення України, що обумовлює соціально-медичну та соціально-економічну вагомість проблеми профілактики та удосконалення організації медичної допомоги хворим на захворювання ССС [1]. Накопичений досвід розвинутих країн доводить, що сучасний рівень медичної допомоги дозволяє суттєво знизити обсяги передчасної смертності від захворювань ССС [2]. Комплекс факторів може обумовлювати суттєві регіональні відмінності, включаючи різну поширеність чинників ризику, ефективність організації профілактичної роботи, особливості демографічної ситуації, а також якість та доступність надання медичної допомоги, що в цілому відбивається і на показниках смертності, і поширеності захворювань ССС [3].

Серед провідних захворювань ССС залишаються ішемічна хвороба серця (ІХС) та гіпертонічна хвороба (ГХ) [1, 3]. У зв'язку з чим здійснення моніторингу ситуації щодо захворюваності та поширеності ІХС та ГХ серед мешканців Харкова та Харківської області задля можливостей подальшого обґрунтування варіантів удосконалення системи своєчасного виявлення, ефективного лікування та реабілітації хворих на ІХС та ГХ за рахунок оптимізації організації медичної допомоги хворим на ці захворювання ССС є

актуальною медико-соціальною проблемою.

Ціль роботи. Аналіз показників захворюваності та поширеності на ІХС та ГХ серед мешканців Харкова та Харківської області за період 2020-2021 роки.

Матеріали та методи. Інформаційним джерелом для здійснення ретроспективного епідеміологічного аналізу захворюваності на ІХС та ГХ серед мешканців Харкова та Харківської області за 2020-2021 роки виступили статистичні матеріали довідника Центру медичної статистики МОЗ України та Харківського обласного центру медичної статистики [4]. Захворюваність на ІХС та ГХ оцінювали за загальноприйнятими показниками: показник захворюваності (первинної захворюваності) на 100 тис. дорослого населення; показник поширеності на 100 тис. дорослого населення; структура захворюваності та поширеності на ІХС та ГХ (у %).

Результати та обговорення. Протягом 2020–2021 р.р. спостерігається загальна тенденція до зниження інтенсивних показників захворюваності на ІХС серед дорослого населення як у Харківській області, так і у місті Харкові. Так у 2021 році серед дорослого населення Харківської області вперше виявлено 19601 випадків захворювання на ІХС, що на 9 707 випадків менше, ніж у 2020 р. (29308). Стандартизований за віком показник (на 100 тис. дорослого населення) становив 894,5 у 2021 році, що на 32,5% менше, ніж у попередньому році (1325,0). Показник захворюваності на ІХС у місті Харкові у 2021 році зменшився на 39,27% порівняно з 2020 р. (1074,97 та 1725,7 відповідно). Отримані тенденції щодо зниження показників захворюваності на ІХС можуть бути пов'язані з більш широким використанням черезшкірного коронарного втручання, що забезпечує своєчасну реперфузію ішемізованого міокарда та упереджує хронізацію процесу. При цьому треба зазначити про територіальну нерівномірність захворюваності на ІХС у різних районах Харківської області. Так, максимальне зменшення показника захворюваності на ІХС зафіксовано у Харківському та Ізюмському районах (37,56% та 27,4% відповідно). Відносно повільна динаміка зменшення захворюваності на ІХС спостерігається у Куп'янському (8,3%) та Чугуївському (8,9%) районах, а у Лозівському районі

відзначено зростання захворюваності на ІХС на 19,07% з 921,02 у 2020 році до 1096,71 у 2021 році (на 100 тис. дорослого населення).

Тенденцію до зниження також мають і показники поширеності захворювань на ІХС. Так, у Харківській області у 2021 році на ІХС хворіли 18958,06 (на 100 тис. дорослого населення), що на 9,72% менше, ніж у 2020 році (20999,34). При цьому найпомітніші показники зниження поширеності ІХС спостерігалися серед мешканців міста Харкова, Харківського та Чугуївського районів (18,03%, 12,81% та 9,72% відповідно). У Красноградському та Ізюмському районах поширеність ІХС зменшилась на 6,65% та 4,79%, відповідно. Такі дані свідчать, ймовірно, про підвищення рівня профілактичного консультування, який попереджує реалізацію факторів ризику ІХС. На жаль, позитивна динаміка зростання показника поширеності ІХС фіксується у Лозівському (7,12%) та Куп'янському (1,46%) районах, що може свідчити про низький рівень первинної профілактики.

При цьому, на тлі загального зниження як поширеності, так і захворюваності на ІХС, спостерігається зростання смертності від цієї хвороби на 9,35% з 2020 по 2021 роки (863,05 та 943,78 відповідно) (на 100 тис. всього населення).

Також в Харківській області відзначається зменшення поширеності гіпертонічної хвороби (ГХ) на 5,91% в 2021 році у порівнянні з 2020 р. (23036,89 та 24483,14 відповідно) (на 100 тис. дорослого населення). При цьому максимальне зниження показників демонструється у місті Харкові, Харківському та Красноградському районах (10,6%, 8,52% та 7,98 % відповідно). В той же час у Лозівському районі цей показник зріс на 6,93%, а у Куп'янському районі на 4,43%. Динаміка вперше виявленої ГХ у Харківській області з 2020 по 2021 рр. фіксує зниження на 16,2% (1366,64 та 1145,27 відповідно) (на 100 тис. дорослого населення). Максимальні показники зниження захворюваності відзначаються у Красноградському районі (31,04%), Богодухівському районі (21,13%) та Харківському районі (19,48%). І тільки у Куп'янському районі спостерігається зростання даного показника на 38,7%.

Загальній тенденції зниження як захворюваності так і поширеності ГХ в Харківській області відповідає і смертність від цієї недуги. Так, у 2020 та 2021 рр. даний показник становив 0,15 та 0,11 відповідно (на 100 тис. всього населення). Можна припустити, що такі динамічні зміни за даним класом хвороб відбулись завдяки посиленню заходів первинної та вторинної профілактики. При цьому, Куп'янський район викликає занепокоєння та потребує удосконалення роботи, щодо своєчасного виявлення, ефективного лікування та реабілітації хворих на ГХ.

Висновки. Проведений аналіз даних продемонстрував тенденцію до зниження, яка намітилася у показниках захворюваності та поширеності на ІХС та ГХ серед мешканців Харкова та Харківської області. Період часу, обраний для аналізу, збігся з пандемією COVID-19 в світі і впровадженням жорстких обмежувальних заходів в Україні та Харківській області, що сприяло зниженню звернень населення за медичною допомогою з причин, інших за COVID-19.

Слід звернути увагу на суттєву територіальну варіацію показників захворюваності, поширеності цих захворювань ССС у Куп'янському та Лозівському районах Харківської області, яка значною мірою обумовлена проблемами в організації кардіологічної допомоги в області, ймовірно, недостатнім розвитком кадрових ресурсів та матеріально-технічної бази кардіологічної служби. Перспективи подальших досліджень полягають у використанні одержаних результатів для обґрунтування концептуальних підходів до удосконалення первинної та вторинної профілактики ІХС та ГХ та організації кардіологічної та кардіохірургічної допомоги населенню Харківської області. Очевидно, що на засадах комплексу організаційних, профілактичних, лікувально-діагностичних заходів в Харкові та Харківській області потрібно створити умови для стримування зростання показника втрати років життєвого потенціалу населення (за рахунок передчасної смертності та інвалідності) внаслідок захворювань ССС, що буде набувати особливу актуальність в 2022 році і подальші роки.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

УДК 615.32

АНАЛІЗ ПОЛІФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК В ЕКСТРАКТІ SEDUM SPECTABILE L.

Борисюк Ірина Юріївна,

д.фарм.н., доцент

Одеський національний медичний університет

Цісак Альона Олександрівна,

к.б.н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Герасименко Ганна Олександрівна,

студент

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Анотація: Було здійснено аналіз вмісту поліфенольних сполук в екстракті квіток очитку видного. Надалі на основі отриманих даних можна буде здійснити стандартизацію екстракту за вмістом активних фармацевтичних інгредієнтів – поліфенольних сполук, що є обов'язковим етапом в процесі дослідження перспективної рослинної сировини з метою її подальшого використання для розробки фітопрепаратів.

Ключові слова: екстракція, біологічно активні речовини, екстракт, високоефективна рідинна хроматографія.

Протягом останніх років у світовій фітотерапії спостерігається тенденція до більш поширеного використання багатокомпонентних лікарських засобів рослинного походження. Зокрема на фармацевтичному ринку України їх зареєстровано вже понад 200. Але існуючі методики аналізу вищезазначених фітозасобів здебільшого не відповідають сучасним фармакопейним вимогам,

вони не є специфічними та не ідентифікують окремі компоненти, а тим більше не встановлюють їх кількісні показники. Одним з перспективних напрямів удосконалення процедури стандартизації багатокомпонентних лікарських засобів рослинного походження є використання так званих маркерних сполук. Впровадження методик якісного та кількісного аналізу, заснованих на використанні маркерів, має не лише велике практичне значення, а й суттєву наукову доцільність.

Розвиток сучасної медичної науки нерозривно пов'язаний зі створенням нових лікарських засобів. Одним із шляхів створення нових ефективних препаратів є ретельне дослідження хімічного складу лікарських рослин, що знаходять широке застосування в лікувальній практиці. Зв'язок позитивного впливу на організм людини деяких продуктів рослинного походження безпосередньо пов'язаний з вмістом в них індивідуальних фізіологічно активних компонентів. Позитивний вплив може чинити як група сполук, так і окремі речовини. Ідентифікація окремих компонентів рослинної продукції є дуже важливим і актуальним, так як в подальшому можуть бути створені препарати і ліки на основі індивідуальних діючих компонентів рослинної сировини.

З літературних джерел відомо, що біологічно активні речовини, що містяться в лікарській сировині представників роду *Sedum* допомагають з проблемами функціонування кори надниркових залоз, стимулюють жовчоутворення, підсилюють процеси обміну і регенерації, мають тонізуючу і протизапальну дію, володіють ранозагоювальними і кровоспинними властивостями, стимулюють роботу серця, підвищують тонус і амплітуду його скорочень.

На процес екстрагування лікарської рослинної сировини та кількісний вихід кінцевого цільового продукту впливає ряд факторів, які необхідно враховувати при пробопідготовці сировини та виборі умов екстрагування.

Основним етапом створення лікарських засобів є фармацевтична розробка, на ньому закладаються не лише основи якості, але й ефективності та

безпеки застосування. Тому до лікарських засобів висувається ряд вимог, серед яких однією з головних є стандартизація складу. Стандартизація фітопрепаратів здійснюється за вмістом активних фармацевтичних інгредієнтів.

Метою роботи було здійснення аналізу поліфенольних сполук в водно-спиртовому екстракті квітів очитку видного (*Sedum spectabile*) методом ВЕРХ.

Екстракцію БАР із квітів очитку видного здійснювали 50% спиртовим розчином протягом 10-ти днів методом мацерації. Аналіз поліфенольних сполук здійснювали методом високоефективної рідинної хроматографії (ВЕРХ) на системі "Shimadzu" (Японія) з модулем автоматичної подачі проб Auto sampler SIL-20A/20AC, модулем рухомої фази LC-20 AD, колонним модулем СТО-20А / 20АС, дегазатором DGU -20А₃ / DGU-20А₅ та діодним ультрафіолетовим детектором SPD-20А / SPD-20AV. Хроматографічне розділення виконували на зворотно-фазовій колонці Microsorb-MV C18. Для точної ідентифікації або визначення приналежності досліджуваних речовин до конкретних груп поліфенолів використовували стандарти (Sigma-Aldrich, Німеччина).

За результатами проведеного дослідження було визначено загальний вміст поліфенольних сполук, а також отримано їх розподіл за ідентифікованими групами та індивідуальними сполуками. За одержаними результатами аналізу надалі можливо здійснити виготовлення експериментальних зразків лікарських форм зі стандартизованим вмістом БАР та оптимізувати технологію розробки фітопрепаратів, до складу яких буде введено екстракт квіток очитку видного.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ БІОТЕХНОЛОГІЇ ТА БАР В КАРОТИНВМІСНИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ЗАСОБАХ

Кричковська Лідія Василівна

д.б.н., професор

Близнюк Ольга Миколаївна

д.т.н., професор

Національний технічний університет «ХПІ»

Грицаєнко Юрій Аміранович

аспірант

Дубоносів Володимир Леонідович

ст. викладач

Щербак Олена Володимирівна

к.с-г.н., професор

Харківська національна зооветеринарна академія

м. Харків, Україна

Вступ:

β -каротин мікробіологічний (3, 7, 12, 16 – тетраетил - 1,18 – біс - 2, 6, 6 триметилциклогексен-1-іл-октадеканон-1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17) – ізомер каротину, найчастіше зустрічається у клітинах рослин та мікроорганізмів (далі β -каротин). Належить до класу тетратерпенів, вуглецевий скелет яких побудований з чотирьох C₅-ізопренових фрагментів. З двох сторін молекула обмежена шестичленними кільцями, які називаються β -іонами [1]. Хромоформна група, відповідальна за поглинання каротином видимого світла, є системою 11-ти сполучених подвійних зв'язків. Дана система робить β -каротин схильним до окислення під дією кисню повітря. Вважається, що β -каротин самоокислюється повітрям, і навіть легко руйнується під впливом низки чинників: світла, температури, кисню, рН-середовища [2].

Ефективний метод промислового одержання β -каротину розроблено з використанням мікрогрибу *Blakeslea trispora* [2]. Однією з основних функцій β -каротину є його перетворення в організмі людини на вітамін А [2]. За біологічною активністю 1 мг β -каротину відповідає 0,167 мг (556 ЕД) ретинолу

(вітаміну А) [2]. β -каротин виявляє антиокислювальні властивості, запобігаючи та мінімізуючи процеси окисного стресу в організмі людини. Окислювальний стрес виступає як фактор розвитку великої кількості хронічних захворювань, включаючи рак, катаракту, серцево-судинні захворювання та старіння взагалі [3]. β -каротин інактивує на різних рівнях високотоксичні форми кисню, азоту та вільні радикали, які безперервно утворюються в організмі у процесі нормальної життєдіяльності будь-якої клітини [4].

Німецькі вчені довели, що β -каротин має імуностимулюючу дію, бере участь у процесах поділу імунокомпетентних клітин, синтезі імуноглобулінів, інтерферону, лізоциму та інших компонентів специфічного та неспецифічного захисту від інфекцій, що активує ферменти лізосом у фагоцитах, що необхідно для видалення патогенних мікроорганізмів [5].

Методи: Згідно з ФС 42-3867-99, для ідентифікації та кількісного визначення каротиноїдів широко використовується метод спектрофотометрії в області від 300 до 500 нм. При ідентифікації β -каротину максимум поглинання має спостерігатися в ділянці 450 ± 4 нм. Цей метод також включений до НД США Фармакопею США XXIV вид. Колориметричний метод із трихлористою сурмою використовується для визначення вмісту β -каротину у харчових продуктах. Метод заснований на реакції β -каротину з трихлористою сурмою в хлороформі з утворенням синього забарвлення, інтенсивність якого прямо пропорційна вмісту β -каротину [5-6].

Для ідентифікації та кількісного визначення β -каротину найбільш прийнятним методом є спектрофотометрія. Грунтуючись на наявних літературних даних, можна зробити висновок, що каротиноїди, і насамперед β -каротин, привертають до себе увагу як перспективні лікувально-профілактичні засоби при знижених імунних реакціях, запальних процесах, злоякісних новоутвореннях. У досліджах використовували β -каротин мікробіологічний, отриманий біотехнологічним методом з біомаси мукорового мікрогрибу *Blakeslea trispora* в сукупності з ефірною олією дудчастої монарду. На основі цих біологічно активних компонентів розробили лікарську

форму - супозиторії. Визначення мікробіологічної чистоти ЕМ монарди та розроблених супозиторіїв проводили згідно з ГФ XII видавництво, ч. 1, с. 160 ОФС 42-006707. Випробування ЕМ монарди та зразків супозиторіїв на мікробіологічну чистоту проводили щодо наступних тест-мікроорганізмів: *Bacillus subtilis*, *Bacillus cereus*, *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Staphylococcus aureus*, *Candida albicans*. Розроблялася лікарська форма супозиторії на основі мікробіологічного каротину та ефірної олії монарди (ЕМ). З метою забезпечення можливості дослідження стабільності розробленої ЛФ при зберіганні та обґрунтування розробленого технологічного процесу виробництва розроблених супозиторіїв створено валідаційні характеристики.

Таблиця 1

Результати ідентифікації компонентів ЕМ монарди дудчатої методом ТШХ

Умови хроматографування	R _f ,	R _s	Ідентифіковано
Сорбент: SilicaGel 60	0,36	β -пінен 0,37	β -пінен
Система розчинників:	0,21	гераніол 0,22	гераніол
етилацетат: гептан 10: 90	0,82	гераніолу ацетата	гераніолу ацетат
Проявник: розчин анисового альдегіда в кислоті сірчаної концентрованої.		0,84	

Встановлено, що ЕМ монарди складається з більш як 30 компонентів. Співвідношення цих компонентів може змінюватись від умов росту рослинної сировини. Оскільки лікування інфекційно-запальних захворювань все ще недостатньо ефективно, залишається необхідність у подальшому пошуку і впровадженні в клінічну практику нових лікарських засобів, що використовуються для регулювання регенеративного процесу.

При цьому перевагу віддають тим, які мають найбільш широкий діапазон дії, безпечні і надають стимулюючу дію на специфічні та неспецифічні механізми захисту. Таким вимогам відповідають мікробіологічний каротин та ефірна олія монарди.

Дослідження антимікробної активності ЕМ монарди порівняно з іншими оліями проводили методом серійних розведень у 1% спирті. Результати дослідження представлені у таблиці 2

**Порівняльна антимікробна активність ефірних олій (мкг/мл
Судячи з приведених в таблиці 2 даних, при порівняльних дослідах ЕМ**

Найменування ефірних масел	Досліджені мікроорганізми									
	<i>Neisseria catarrhalis</i> 36621	<i>Streptococcus pyogenes</i> Dick I	<i>Staphylococcus aureus</i> 209	<i>Citrobacter freundii</i> 01/57	<i>Escherichia coli</i> ATCC 25922	<i>Klebsiella pneumoniae</i> 418	<i>Proteus vulgaris</i> 4636	<i>Enterobacter cloacae</i> ГИСК А-186	<i>Serratia marcescens</i> ATCC-9986	<i>Pseudomonas aeruginosa</i> 27853
монарда	125	125	250	500	400	400	400	400	500	1562,5
евкаліпт	1000	-	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000
м'ята	500	250	4000	3125	4000	1562,5	3125	4000	3125	4000
лаванда	500	500	3125	4000	4000	3125	3125	4000	-	-

Найбільшою антимікробною активністю володіє ЕМ монарди. Її бактерицидна доза коливалась в межах 125 мкг/мл – 500 мкг/мл. Винятком була культура синьогнійної палички, яка гинула лише при концентрації 1562,5 мкг/мл. Крім того, представлені дані дозволяють судити про широкий спектр антимікробної активності ЕМ монарди. Для лікування запальних процесів слизової прямої кишки, а також для поліпшення регенеративних процесів до складу розробляємих супозиторіїв вводили комплекс БАВ: β -каротин мікробіологічний, що має ранозагоювальну, імуностимулюючу, протизапальну дію та ЕМ монарди. Були отримані модельні зразки супозиторіїв на чотирьох основах ліпофільного характеру: твердий жир типу А, Вітепсол W35, суппоцір NAS50 і суппоцір АМ. Зовнішній вигляд отриманих супозиторіїв та показники ВПД за 2 роки спостережень відповідали вимогам ДФ XI вид. Після аналізу отриманих даних подальші дослідження проводили з супозиторіями, виготовленими на основах твердого жиру типу А і Вітепсол W35. Для розробки складу та технології супозиторіїв з БАВ були досліджені фізико-хімічні показники: температура плавлення, ВПД, кислотне, ефірне, перекисне число та

число омилення досліджуваних супозиторних основ та зразків супозиторіїв наступних складів:

Склад №1: β -каротин мікробіологічний 0,02% масляний розчин – 0,15г, ЕМ дудчастої монарди – 0,015 г, твердий жир типу А до 3,0 г.

Склад №2: β -каротин мікробіологічний 0,02% масляний розчин – 0,15г, ЕМ дудчастої монарди – 0,015 г, Вітепсол W35 до 3,0 г. Як препарат порівняння були використані супозиторії «Олестезин», що містять у своєму складі масло обліпихи (табл.3).

Таблиця 3

Результати дослідження механічної міцності супозиторієв

Об'єкт дослідження	Механічна міцність супозиторієв, г
Основа - твердий жир типу А	1100
супозиторії №1- твердий жир типу А+ β -каротин+ЕМ Монарди	1000
основа - вітепсол W35	1050
супозиторії №2 вітепсол W35+: β -каротин+ЕМ Монарди	1000
супозиторії «Олестезин» (контроль)	1100

Результати експерименту показали, що супозиторії з БАР на основах твердий жир і Вітепсол W35 витримують навантаження 1000 г. У таблиці 4 представлені результати визначення фізикохімічних показників як супозиторних основ, так і динаміка їх зміни при додаванні основних діючих компонентів: β -каротину та ЕМ монарди.

Таблиця 4.

Показники супозиторіїв з БАР на різних основах

Об'єкт дослідження	Кислотне число, К _ч	Ефирне число, Ч	Перекисне число	Число омилення
твердий жир типу А	0,26	222,26	2,36	222,52
твердий жир типу А+ β -каротин	2,36	225,28	2,28	227,64
Склад №1 твердий жир типу А+ β -каротин+ЕМ монарди	2,62	216,71	2,25	219,33
вітепсол W35	0,16	235,98	2,42	236,14
вітепсол W35+ β -каротин	2,58	235,57	2,34	238,15
Склад №2 вітепсол W35+ β -каротин+ЕМ монарди	2,71	228,94	2,19	231,65

З даних таблиці 4 видно, що введення діючих речовин (β -каротину та ЕМ

монарди) в досліджених основах змінює базові показники у бік їх зменшення, що дає можливість припустити стабілізуючу дію даного активного комплексу у складі супозиторіїв, тобто прогнозувати збільшення стабільності, тривалість зберігання та можливості не використовувати хімічні стабілізатори.

Висновки 1. Проведені дослідження з вивчення фізико-хімічних властивостей супозиторіїв з β -каротином та ЕМ монарди дозволили судити про можливість застосування основ: твердий жир типу А та вітепсол W35.

2. На основі досліджених біологічно активних компонентів (каротин мікробіологічний та ефірне масло монарди) можна створювати як тверді лікарські форми так і м'які для різних видів застосування.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Эфирные масла – аромат здоровья : древний и соврем. опыт профилактики и лечения заболеваний эфирными маслами / С. С. Солдатченко, Г. Ф. Кащенко, А. В. Пидаев. – Симферополь : Тавріда, 2001. – 174 с.

2. European pharmacopoeia. – 7th ed. suppl. 7.0 – Strasbourg : European Department for the Quality of Medicines, 2010. – Vol. 1. – P. 1207.

3. The United States pharmacopoeia 24 – The national formulary 19 : official from January 1, 2000. – 24th ed. – Rockville, Md. : United States Pharmacopeial Convention, Inc., 2000. – 569 p. : ill.

4. Plasma levels of carotenoids, retinol and tocopherol and the risk of gastric cancer in Japan: a nested case–control study / С. Persson [et al.] // Carcinogenesis. 2008. – N 29. – P. 1042-1048.

5. The association between oxidative stress and pregnancy-related symptoms of illness among vitamin A-deficient women / Ting-Yuan David Cheng [et al.] // FASEB J. – 2009. – Vol. 23. – 215.1.

6. The association between oxidative stress and pregnancy-related symptoms of illness among vitamin A-deficient women / Ting-Yuan David Cheng [et al.] // FASEB J. – 2009. – Vol. 23. – 215.1.

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ УРАЖЕНЬ ШКІРИ РІЗНОМАНІТНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Круглова Марія Олегівна

студент

Якименко Ігор Юрійович

к.х.н., викладач

ДВНЗ Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна

Вступ. Рани, опіки, порізи, подряпини і садна це ушкодження шкіри з якими зустрічається практично 100% населення планети. Найбільшою небезпекою таких ушкоджень є розвиток запального процесу через інфікування патогенними мікроорганізмами, резистентність яких до активних інгредієнтів у складі місцевих засобів стрімко зростає. Тому розуміння стану питання і аналіз складу і форми препаратів даної групи, представлених на території України, є важливим з точки зору пошуку нових джерел діючих субстанцій, в тому числі серед природних речовин, та розробки лікарських форм на їх основі.

Мета дослідження. Проведення маркетингових досліджень лікарських засобів для лікування різноманітних уражень шкіри представлених на фармацевтичному ринку України.

Матеріал і методи. Аналіз ринку України проведено згідно з даними Державного реєстру лікарських засобів України (17.11.2022 р.) для засобів, які застосовують для лікування ушкоджень шкіри, а саме, засоби, що сприяють загоєнню (за АТХ класифікацією група D03AX). Ця група налічує 60 препаратів з різними торговельними назвами і складом, вітчизняного і закордонного виробництва.

Отримані результати. Маркетингові дослідження проведені за наступними показниками: діюча речовина, лікарська форма, країна-виробник, фірма-виробник. За отриманими даними активними інгредієнтами 40% представлених препаратів є речовини рослинного походження, 3,33% мають

комбінований склад а основою 56,67% препаратів є синтетичні сполуки, лідерами серед яких є декспантенол (55,88%) і метилурацил (17,65%). Переважна більшість препаратів групи (56,67%) представлена м'якими лікарськими формами. При чому 75% ринку представлено вітчизняними препаратами, найбільшим виробником яких є ТОВ "Фармацевтична компанія "Здоров'я", яка виробляє 6 готових лікарських засобів (15,92%) даної групи.

Висновки. З огляду на обмежений за складом асортимент препаратів для загоєння ран на фармацевтичному ринку України, питання розробки лікарських засобів даної групи з залученням високоактивних природних компонентів, як то активних речовин прополісу, залишається актуальним.

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ РАНОЗАГОЮЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ДОЗВОЛЕНИХ ДО ВИКОРИСТАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Приходько Вікторія Вікторівна

студент

Якименко Ігор Юрійович

к.х.н., викладач

ДВНЗ Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна

Вступ. Створення ефективних ранозагоюючих лікарських засобів на сьогодні має високий рівень пріоритетності у зв'язку з військовими діями на території України. Історично основні активні компоненти таких лікарських препаратів мають синтетичне походження і представлені обмеженим класом органічних сполук, що сприяє резистентності мікроорганізмів до них і спонукає до пошуку нових активних компонентів як серед синтетичних сполук так і серед речовин природного походження. Природні сполуки, поєднуючи комплекс споріднених за властивостями речовин, часто мають не меншу ефективність за синтетичні аналоги, проявляючи менше побічних ефектів при застосуванні що сприяє можливості тривалого застосування.

Мета дослідження. Маркетингове дослідження ринку препаратів України що володіють ранозагоюючою дією.

Матеріал і методи. Проведення маркетингового аналізу ринку ранозагоюючих препаратів представлених на території України проведено на базі Державного реєстру лікарських засобів України станом на 7 жовтня 2022 р.

Отримані результати. В дослідження було проведено аналіз ринку ранозагоюючих препаратів за торговельним найменуванням, фірмою-виробником, країною-виробником та лікарською формою.

Станом на 7.10.2022 в Україні зареєстровано п'ятдесят три торговельних найменування препаратів, що сприяють загоєнню ран, трохи більше половини серед яких (55%) становлять засоби вітчизняного виробництва. Головним

чином препарати представлено м'якими лікарськими формами, серед яких мазі становлять 60,4 %, креми – 26,4 %, лініменти – 7,6 % і гелі – 5,6 %.

Доля іноземних виробників ранозагоюючих препаратів становить 53,6% а вітчизняних підприємств – 46,4%. Загальна кількість препаратів становить сорок вісім, половина з яких мають один діючий компонент, а інша половина представлені комбінованими засобами. Найбільший відсоток препаратів закордонного виробництва представлено фірмами Байер (Швейцарія) та Глаксо Сміт Кляйн Експорт Лімітед (Велика Британія). Серед вітчизняних виробників м'які лікарські форми з ранозагоюючою дією виготовляють ПАТ «Лубнифарм», ПРАТ «Фітофарм», ПАТ «Хімфармзавод «Червона Зірка»», ПРАТ Фармацевтична фабрика «Віола» та ТОВ «Тернофарм».

Висновки. З огляду на переважаючу долю серед групи ранозагоюючих лікарських форм вітчизняного і закордонного походження монопрепаратів синтетичного походження, дослідження можливості використання речовин природного походження в якості активного інгредієнту, таких як екстракт бруньок тополі чорної, є актуальним і має високу перспективність.

CHEMICAL SCIENCES

PEPTIDOMIMETICS – INHIBITORS OF SIRTUIN

Balli Timur

Master student

National Technical University of Ukraine

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kharchenko Serhii

PhD of Chemical Sciences

Introduction Sirtuins are evolutionarily conserved NAD⁺-dependent proteins that are very important for the normal functioning of living organisms. They are found in almost all living organisms, from bacteria to mammals. Sirtuins have two main functions. The first consists in the deacetylation of lysine residues in the formation of histones, which in turn affect the activity of chromatin and exclude those genes whose products the cell do not need at the moment or they can even be harmful. [1] The second is that sirtuins participate in the elimination of DNA damage. Literary data on the study of the main functions of these proteins suggest that sirtuins are involved in the mechanism of cellular aging. [2] It is assumed that one of the causes of aging is the gradual loss of the ability of sirtuins to perform both of those functions. As it has been shown, in young animals, sirtuins successfully cope with both functions. However, with age, more damage accumulates in the cells, mainly associated with an increase in the number of free radicals. This leads to an increase in the activity of sirtuins and to the activation of unnecessary genes. Concluding all the above the search for sirtuin inhibitors is a promising area in aging and cancer research.

Aid The idea of our research is the development of peptidomimetics of sirtuin inhibitors based on the H3K9 peptide by modifying the side amino group of its lysine fragment(Fig. 1).

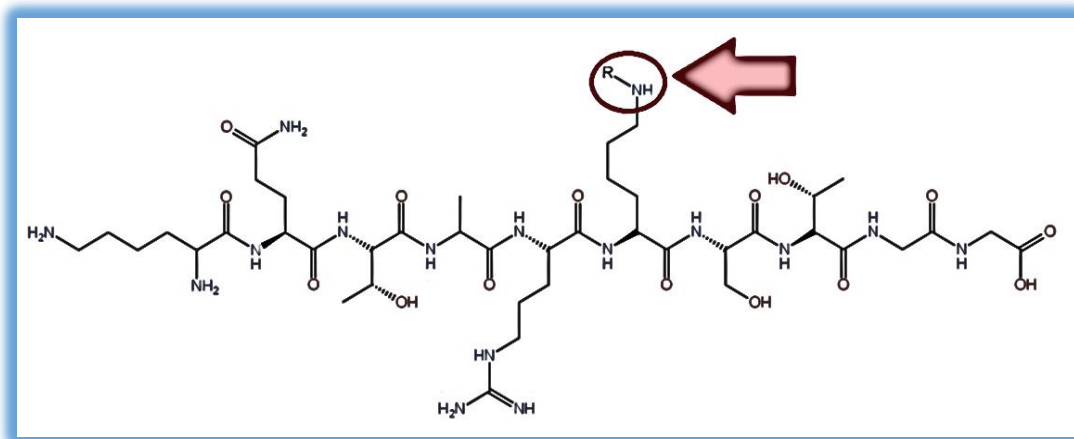

Fig. 1 Peptide H3K9 with modified lysine aminogroup

Materials and methods. We developed 5 molecules with potential activity (Fig. 1, Fig. 2) using SPPS with further chemical modification.

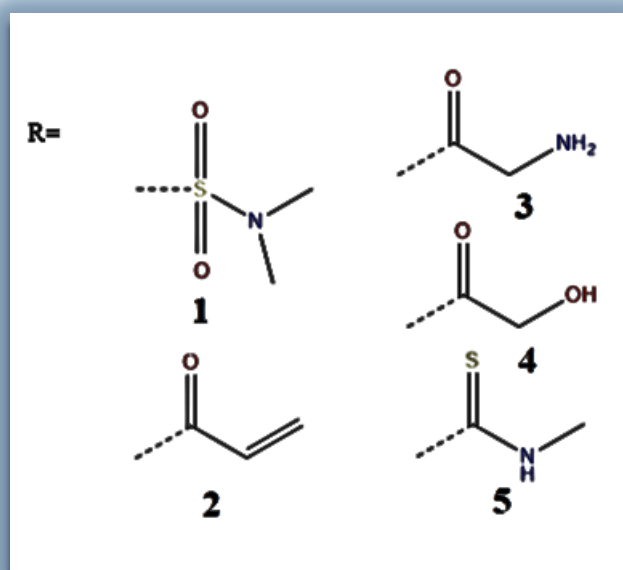

Fig. 2 Functional groups for lysine aminogroup modification

Results. We identified resulting peptides using LCMS spectrometry. Biological activity was evaluated by Sirt-Glo Assay. Sirt-Glo Assay are luminescent assays that measure the relative activity of the NAD⁺-dependent histone deacetylase. Sirt-Glo Assay can afford us information about sirtuins inhibition – the more luminescence is produced by the result of the experiment the less inhibitional activity. Molecules 4 and 5 showed pronounced activity (Fig. 3).

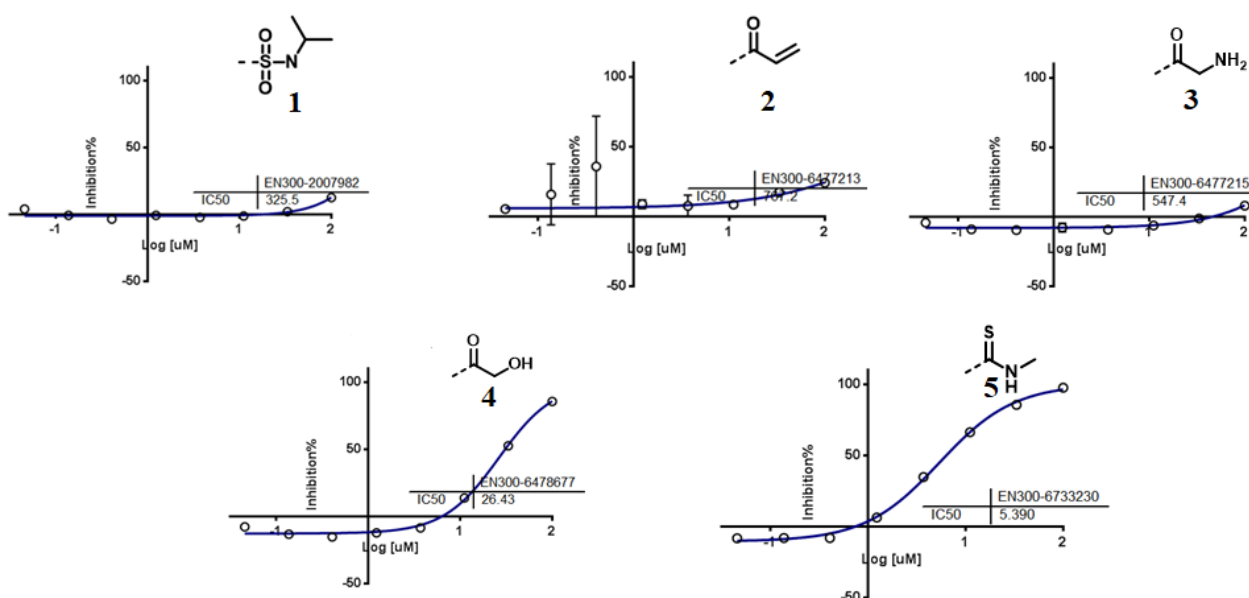

Fig. 3 Results of Sirt-Glo assays.

Conclusion.

Molecules 4 and 5 (Fig. 4), which showed the lowest levels of luminescence can be used for further biological researches.

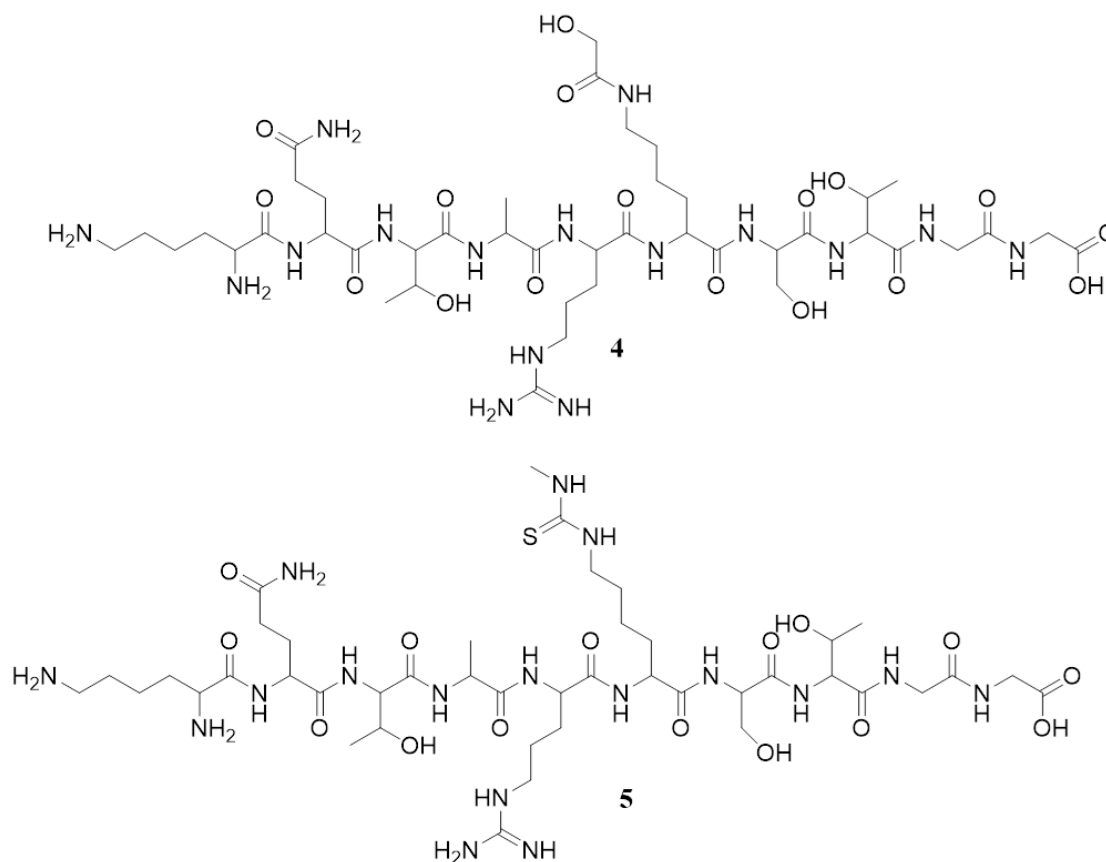

Fig. 4 Molecules that showed highest activity

REFERENCES:

1. Zhang, T., & Kraus, W. L. (2010). SIRT1-dependent regulation of chromatin and transcription: Linking NAD⁺ metabolism and signaling to the control of cellular functions. *Biochimica Et Biophysica Acta (BBA) - Proteins and Proteomics*, *1804*(8), 1666–1675. <https://doi.org/10.1016/j.bbapap.2009.10.022>
2. Zhao, L., Cao, J., Hu, K., He, X., Yun, D., Tong, T., & Han, L. (2020). Sirtuins and their Biological Relevance in Aging and Age-Related Diseases. *Aging and Disease*, *11*(4), 927. <https://doi.org/10.14336/ad.2019.0820>

СИНТЕЗ (5,6-ДИХЛОРПІРИДИН-3-ІЛ) МЕТАНОЛУ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ

Барановська Дар'я Миколаївна

Студентка 6 курсу хіміко-технологічного факультету
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. У даній роботі були розглянуті різні методи синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл)метанолу шляхом відновлення 5,6-дихлорнікотинової кислоти (рис. 1) [1].

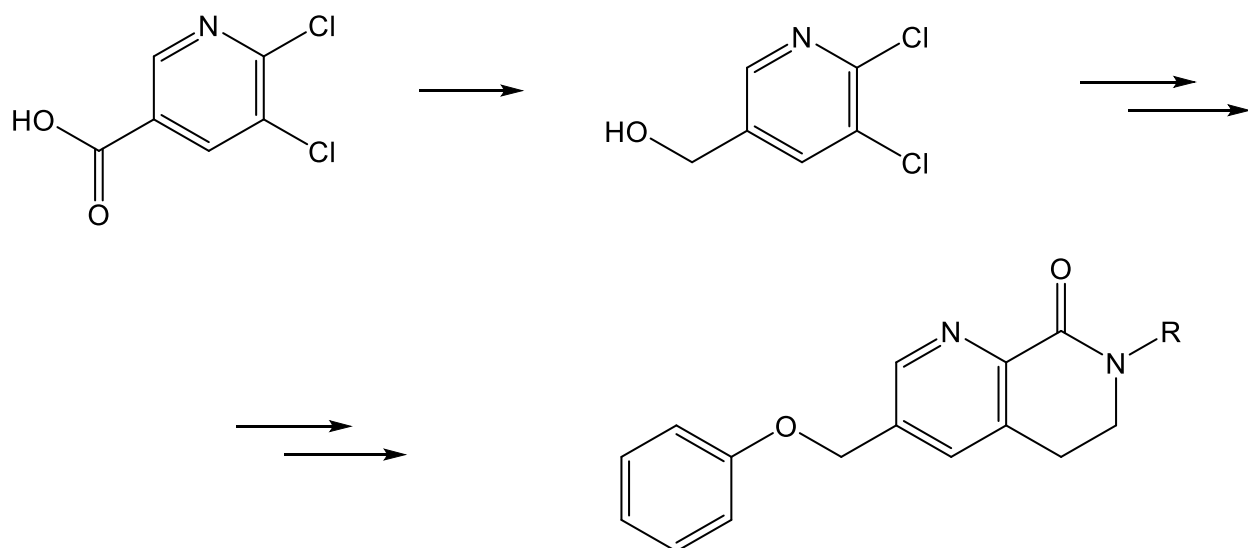

Рис. 1. Загальна схема синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанолу та його похідних.

Зокрема, відновлення проводили алюмогідридом літію, боран диметилсульфідом та борогідридом натрію (з ефіратом трифториду бору) [2,3]. Результати даних експериментів було детально проаналізовано та підібрано оптимальну методику синтезу.

У подальшому (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанол може бути використаним у якості білдинг блоку для розробки та виготовлення фармацевтичних препаратів, які можна буде використовувати при лікуванні захворювань центральної нервової системи, зокрема, шизофренії та хвороби

Паркінсона [4].

Захворювання центральної нервової системи мають широке та різноманітне поле патологій різної етіології та симптоматики. І у той час, як деякі з даних захворювань є відносно простими у лікуванні, інші ж, навпаки, є небезпечними та смертельними. Тому надзвичайно важливо знайти дієві препарати для лікування.

Ціль роботи. Дослідити різноманітні методи синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанолу, проаналізувати результати експериментів та підібрати оптимальну методику відновлення. Також необхідно дослідити хімічні властивості синтезованого продукту.

Матеріали та методи синтезу. Сировиною для синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанолу було обрано 5,6-дихлорнікотинову кислоту.

Було проведено експерименти за трьома основними методиками синтезу, а саме:

- 1.) Відновлення кислоти алюмогідридом літію (рис. 2):

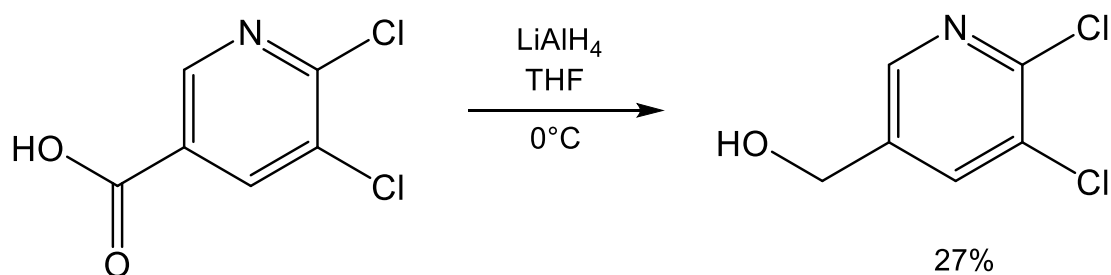

Рис. 2. Синтез (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанолу шляхом відновлення 5,6-дихлорнікотинової кислоти алюмогідридом літію.

- 2.) Відновлення кислоти боран диметилсульфідом (рис. 3):

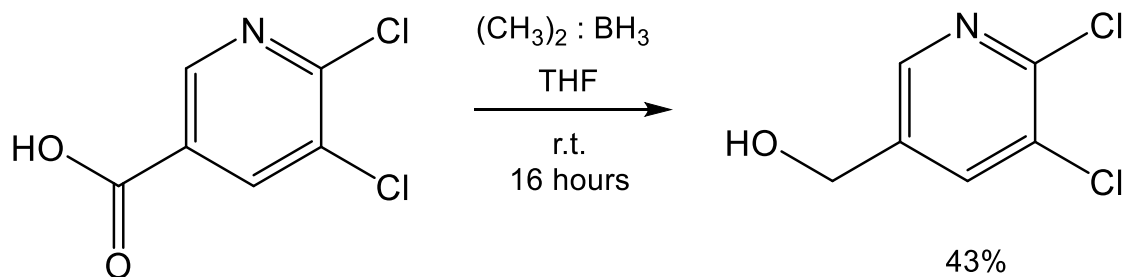

Рис. 3. Синтез (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанолу шляхом відновлення 5,6-дихлорнікотинової кислоти боран диметилсульфідом.

- 3.) Відновлення кислоти борогідридом натрію з ефіратом трифториду

бору (рис. 4):

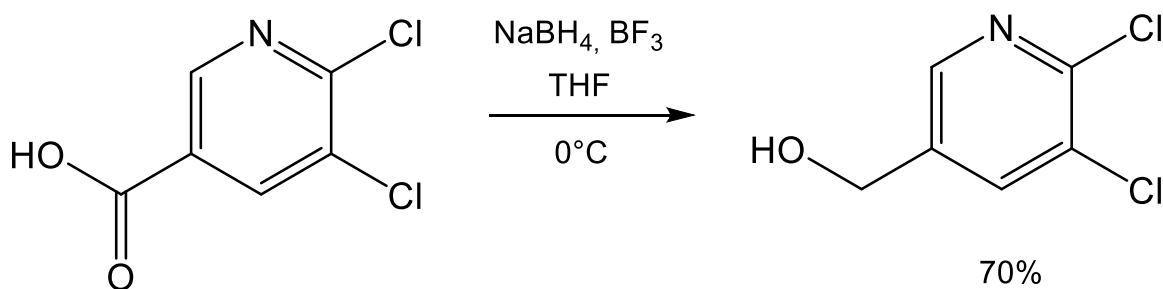

Рис. 4. Синтез (5,6-дихлорпіридин-3-іл) метанола шляхом відновлення 5,6-дихлорнікотинової кислоти борогідридом натрію.

Результати та обговорення. У ході проведення досліджень було помічено, що вихід продукту за першою методикою синтезу склав лише 27%. Отриманий спирт був дуже брудним та погано піддавався очищенню [5]. Саме тому дану методику було визнано нерезультативною.

За другим методом вихід був набагато кращим (43%), але все ще недостатньо успішним.

Вихід спирту за третім методом склав 70%. Отриманий сирий продукт було виділено з чистотою 80%, спирт добре піддавався очищенню з мінімальними втратами. Саме тому дану методику було визнано оптимальною (порядок дій наведено нижче).

Методика синтезу (на 50 грамів готового продукту):

Трьохгорлу колбу місткістю 3 л встановлюємо на магнітну мішалку, до колби поміщаємо якір. У одне горло встановлюємо термометр, у друге дефлегматор, третє закриваємо пробкою.

У колбу наливаємо 1,5 л абсолютного тетрагідрофурану, вмикаємо перемішування та додаємо 25.5 г (2,4 еквівалента) борогідриду натрію. Реакційну суміш охолоджуємо до -4-0°C (баня лід+сіль). При 0°C обережно та повільно прикапуємо 128 г (3,2 еквіваленти) ефірату трифториду бору. Після закінчення прикапування крапельну воронку промиваємо від залишків ефірату невеликою кількістю тетрагідрофурану.

Реакційну суміш вимішуємо протягом 1 години при 0°C. Через годину

обережно порціями присипаємо 54 г (1 еквівалент) 5,6-дихлорнікотинової кислоти (також при 0°C; слідкуємо, щоб температура не підіймалась вище 4°C). Після закінчення присипання кислоти реакційну суміш залишаємо мішатися на ніч за кімнатної температури.

Варто зауважити, що виділення синтезу необхідно проводити наступного дня і ніяк не пізніше, адже з кожним днем зволікання у реакційній суміші утворюється все більше і більше побічних продуктів (ймовірніше за все, один із хлорів «злітає»).

Наступного дня догашуємо залишки диборану, прикапуючи до колби 0,5-0,7 л метанолу. Після цього реакційну суміш упарюємо досуха (температура на бані ротора не повинна перевищувати 35°C). Упарену суміш заливаємо водою та дихлорметаном (у співвідношенні 1:1) та екстрагуємо. Водний шар ще двічі промиваємо невеликими кількостями метилену. Органічний шар підсушуємо сульфатом натрію, а згодом упарюємо досуха.

Додаткові дослідження. Окрім підбору оптимальної методики синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл)метанолу, також було проведено дослідження хімічних властивостей даного продукту. Зокрема, були проведені реакції хлорування, бромовання та інші (рис. 5, 6 та 7) [6,7,8,9].

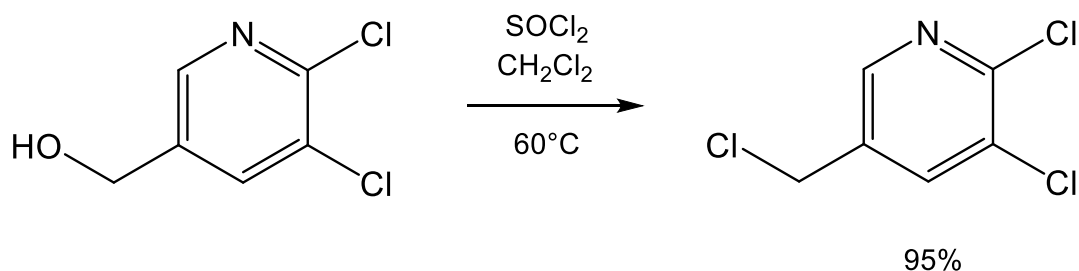

Рис. 5. Реакція хлорування.

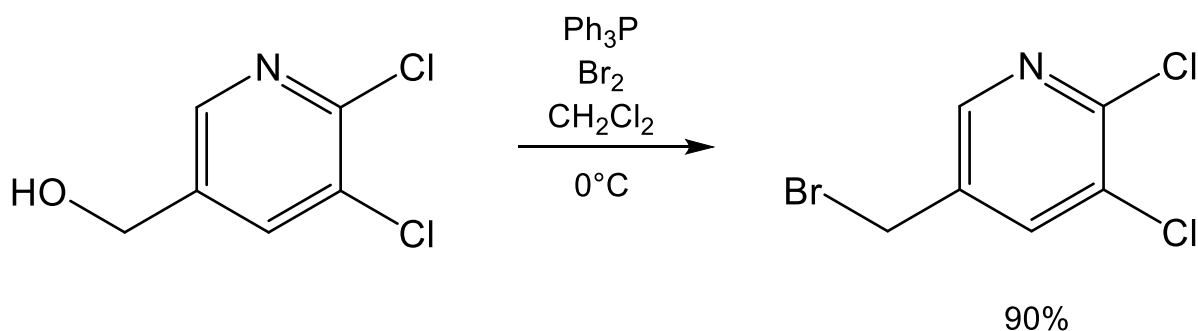

Рис. 6. Реакція бромовання.

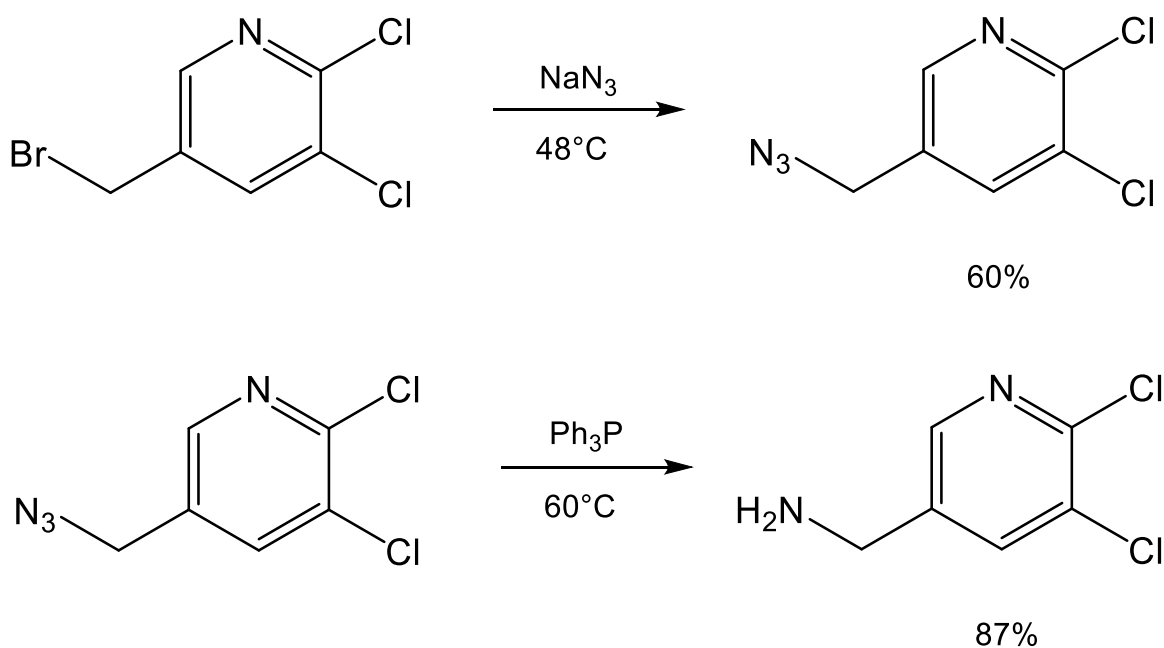

Рис. 7. Інші перетворення.

Висновки. У ході даних експериментів були досліджені різні методів синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл)метанолу, продукти реакцій пройшли усі необхідні спектральні перевірки, усі результати було проаналізовано та підібрано оптимальну методику синтезу, яка б дозволила отримати продукт з хорошим виходом. Усі попередньо досліджені альтернативні методи синтезу (5,6-дихлорпіридин-3-іл)метанолу не продемонстрували таких гарних результатів за виходом продукту. Також додатково було досліджено хімічні властивості спирту, зокрема, його поведінку при проведенні реакцій бромовання та хлорування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Brown H. C. *Boranes in Organic Chemistry*; Cornell University Press: Ithaca, NY, 1972.
2. Brown H. C. *Organic Synthesis via Boranes*; Aldrich Chemical Co., Inc.: Milwaukee, 1997; Vol. 1.
3. Pelter A.; Smith, K.; Brown, H. C. *Borane Reagents*; Academic Press: London, 1988.
4. Lane C. F. *Aldrichem. Acta* 1973, 6, 51.

5. Yardley J. P.; Fletcher, H., III, Russell, P. B. *Experientia* 1978, 34, 1124.
6. Barendt J. M.; Dryden, B. W. *Encyclopedia of Reagents*; Paquette, L., Ed.; J. Wiley: New York, 1995; Vol. 3, p 1537.
7. Follet M. *Chem. Ind.* 1986, 123.
8. Ren O.; Meares, C. F. *Bioconjugate Chem.* 1992, 3, 563.
9. Brown H. C.; Subba Rao, B. C. *J. Am. Chem. Soc.* 1956, 78, 2582.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ КЕФІРУ

Гвоздь Дмитро Олегович,
студент 2 курсу магістратури
спеціальності 102 Хімія

Генчева Вікторія Іванівна,
к.б.н., доцент, доцент кафедри хімії
Запорізький національний університет, Україна

Вступ. Кефір найпоширеніший кисломолочний продукт, який отримується з коров'ячого молока завдяки впливу на нього цілого комплексу бактерій. Усього їх налічується близько двох десятків, але найбільше в цьому комплексі, що називається «кефірним грибок», міститься дріжджові, оцтовокислі бактерії та молочнокислі палички. Напій білого кольору має густу консистенцію. Варто відзначити, що в кефірі зазвичай міститься етиловий спирт, його обсяги не перевищують 0,88%.

На сьогоднішній день кефір класифікують перш за все за вмістом жиру. Випускають кефір 1%-ої; 2,5%-ої; 3,2%-ої жирності, нежирний, Таллінський (1%-й і нежирний), фруктовий (1%-ий і 2,5%-ий жирності), біо-кефіри (1%-ої, 3,2%-ої жирності, що містять біфідобактерії) та ін.

Згідно офіціальним даним у Європі фальсифікована продукція складає 7%, Україна ж посідає 10 місце у світі з випуску фальсифікованої продукції.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження органолептичних та їх фізико-хімічних показників кефіру з масовою часткою жиру 2,5%.

Матеріали та методи. В якості матеріалу використовувався 2,5% кефір Українських торгових марок «Галичина», «Яготинський», «Простоквашино», «Біла лінія», «Славія».

Порівнювалися їх органолептичні та фізико-хімічні властивості; визначали титровану та активну кислотність кефіру; знаходили значення масової частки жиру та білку в кефірі. Використовували титриметричний метод, центрифугування, метод нейтралізації, проводили біуретову реакцію.

Перевіряли відповідність отриманих даних до стандарту ДСТУ 4417:2005 «Кефір. Технічні умови».

Результати та обговорення. Результати органолептичного дослідження показали, що зовнішній вигляд і консистенція зразків кефіру була однорідна, в міру густа, без газоутворень і пластівців; смак та запах чистий, щипкий, кисломолочний без сторонніх присмаків та запахів; колір молочно-білий, рівномірний за всією масою. У досліджених зразках кефіру титрована кислотність коливалася в межах від $86 \pm 0,9$ °Т до $97 \pm 1,3$ °Т, що знаходилась в межах ДСТУ в залежності від зразку кефіру. Активна кислотність (рН) кефіру знаходилась в межі 4,0-5,0 од., що на 0,2 од. перевищувало показник норми відповідно до ДСТУ 4417 : 2005 «Кефір. Технічні умови». Окрім того, було визначено вміст жиру в кефірі та наявність білку. Отже, фізико-хімічні показники знаходились в межах ДСТУ 4417:2005 «Кефір. Технічні умови».

Висновки. У результаті досліджень виявлено, що кефір даних торгових марок має високу якість. Отримані органолептичні та фізико-хімічні показники відповідають показникам зазначених виробниками та відповідають нормам ДСТУ.

СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ БІОРОЗКЛАДНИХ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ

Гук Ганна Володимирівна

Студент Інженерно-хімічного факультету

Електонна адреса

Власенко Наталія Євгенівна

к.х.н., доцент,

Зульфїгаров Артур Олегович

к.х.н., старший викладач

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського

Вступ. Практично всі сектори сучасного світу використовують контейнери для пакування. Без упаковки неможливо зберігати та транспортувати до споживачів певні промислові та сільськогосподарські товари, такі як хімікати, продукти харчування, тощо. На сучасному етапі розвитку суспільства з'явився новий метод розробки полімерних матеріалів, який прямо протилежний традиційному [1]. Вона спрямована на створення полімерів, які зберігають свої експлуатаційні якості лише під час споживання, а потім під впливом факторів навколишнього середовища проходять фізичні, хімічні та біологічні перетворення, завдяки яким їх легко вбудовувати в метаболічні процеси природних біосистем [2,3].

Мета роботи створення та застосування біорозкладних полімерних матеріалів.

Матеріали і методи. Використовуються технологічні прийоми, які вивчалися в таких галузях, як фоторозкладні полімери. Похідні етилену або стиролу з вінілкетонном або окисом вуглецю є прикладами полімерів, які здатні фотодегradувати.

Домішки використовуються для досягнення фотодеградації полімерів. До складу плівок входить целюозна маса для прискорення їх фото- та

біодеградації. Такий спосіб дій є несприятливим, оскільки основний синтетичний наповнювач не є біологічно розкладаним, а фоторозкладаний компонент швидко руйнується під час процесу компостування.

Результати. Використання біорозкладаних полімерних полімерів, що використовуються в харчовій промисловості для поліпшення органолептичних властивостей харчових продуктів, таких як зовнішній вигляд, запах і смак, а також для запобігання втрат харчових продуктів і збереження їх свіжими. Біорозкладані полімери з крохмалю використовуються в сільському господарстві як плівки для укріття теплиць. Біорозкладані полімери на основі крохмалю широко досліджувалися в галузі медицини для інженерії кісткової тканини. З'явилася можливість створювати матеріали з використанням синтетичного полімеру та природного наповнювача, який служить живильним середовищем для мікроорганізмів. Пряме змішування компонентів призводить до отримання рецептур «полімер-наповнювач» за найменшими витратами.

Через неповне розкладання синтетичної полімерної матриці матеріал, виготовлений із такої суміші, піддається біологічному розкладанню лише частково.

Висновки. Біологічнорозкладані елементи наразі виникли з компонентів, отриманих різними процедурами відкривають нові перспективи як з економічної так і з екологічної точки зору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Легонькова О., Сдобникова О. Биоразлагаемые материалы в технологии упаковки // Тара и упаковка. — 2003. - № 6. - С. 78-80.
2. Власова Г. М., Макаревич А. И. Биоразлагаемые пластики в индустрии упаковки // Технологические переработки и упаковки. - 2001. - № 8. С. 28-31.
3. Третьяков А. О. Биоразлагаемые упаковочные материалы. // Мир упаковки.- 2004. - № 5.-С. 14-16.

АНАЛІЗ СТІЧНИХ ВОД ЗАПОРІЗЬКОЇ ТЕПЛОВОЇ ЕЛЕКТРИЧНОЇ СТАНЦІЇ

Дунаєва Злата Сергіївна,
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності 102 Хімія

Генчева Вікторія Іванівна,
к.б.н., доцент, доцент кафедри хімії
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Промислові стічні води – води, що утворені після використання води в технологічних процесах на промислових підприємствах, які скидають у канали. Аналіз стічних вод допомагає оцінити санітарно-токсикологічний стан стічних вод; провести аналіз якості очищення стічних вод та контроль роботи очисних споруд; визначити придатність стічних вод для конкретного виду використання, ступеня і характеру забруднення стічних вод; провести екологічний контроль стану водного об'єкту, в який скидаються стічні води після очищення, з метою недопущення його забруднення.

Запорізька тепла електрична станція для виробничих потреб використовує воду з Каховського водосховища, яку після використання, скидає у стічні канали. Хімічний, фізико-хімічний аналіз визначення складу стічних вод проводить окрема хімічна лабораторія, що розташована на станції.

Мета роботи. Метою роботи є порівняння концентрації забруднюючих речовин у стічних водах з гранично допустимими для оцінки стану забруднення стічних вод.

Матеріали та методи. Відбір проб стічних вод проведено відповідно графіку відбору, затвердженого головним інженером ДТЕК ЗАПОРІЗЬКА ТЕС, та узгодженого з директором Департаменту екології та природних ресурсів Запорізької облдержадміністрації.

При вимірюванні застосовані такі основні засоби вимірювальної техніки:
– аналізатор нафтопродуктів у воді «Мікран» №187, свідоцтво про

повірку №1555-ФХ чинне до 22.06.22 р.;

– колориметр фотоелектричний КФК-3 №9111731, чинне до 10.11.22 р.;

– ваги лабораторні електронні «KERN» АВJ 120-4М, №WB0640160, свідоцтво про повірку №11-4114-19 чинне до 19.10.22 р.

Вимірювання проведені відповідно до методик виконання вимірювань (МВВ) допущених до використання та наведених у «Переліку методик виконання вимірювань (визначень), складу та властивостей проб об'єктів довкілля, викидів, відходів і скидів». Шифри застосованих МВВ за переліком наводяться в розділі «Результати вимірювань», за допомогою фотометричного гравіметричного, титриметричного методів.

Результати та обговорення. Отримані результати при дослідженнях порівнюють з максимальними допустимими концентраціям, які прописані в документах (гранично допустимі скиди – ГДС, гранично допустимі концентрації – ГДК). При виявленні порушень норм ГДК та ГДС роблять висновок про неякісну очистку стічних вод перед скидом у водосховище. В подальшому вирішують питання про заміну або ремонт очисних споруд, в іншому випадку – підприємство буде негативно впливати на навколишнє середовище.

Основними показниками, які визначали у стічних водах є нафтопродукти, металів (Fe, Cu); аніони фосфатів, нітратів, нітритів.

Таблиця 1

Концентрації забруднюючих речовин стічних вод Запорізької ТЕС

№ з/п	Забруднюючі речовини, скидання яких нормується	Концентрація, мг/дм ³	Гранично допустимі концентрації, мг/дм ³
1	2	3	4
2	Нафтопродукти	0,0095±0,002	1,26
3	Ферум	0,196±0,029	1,19
4	Купрум	<0,01±0,00	0,06
5	Фосфати (аніон)	0,185±0,028	14,1
6	Нітрати (аніон)	2,463±0,609	4,0
7	Нітрити (аніон)	<0,03±0,00	0,82

Було проведено порівняння отриманих результатів, з затвердженими гранично допустими концентраціями, для того, щоб оцінити рівень забруднення стічних вод Запорізької ТЕС впродовж місяця.

Висновки. Результати аналізів за місяць, представлені хімічною лабораторією стічних вод, показують, що концентрації забруднюючих речовин у стічних водах не виходять за межі допустимих норм. Методи очищення технологічної води та очисні споруди є ефективними. Запорізька ТЕС не шкодить гідросфері та дотримується усіх вимог та норм до очистки відпрацьованих вод після технологічних процесів.

СИНТЕЗ І БІОЛОГІЧНА АКТИВНІСТЬ ПОХІДНИХ ТРИПТАНТРИНУ

Карпенко Олександр Сергійович

к.х.н.

Фізико-хімічний інститут
імені О. В. Богатського НАН України

Радудік Алевтина Вадимівна

бакалавр

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Фізико-хімічний інститут
імені О. В. Богатського НАН України

Вступ

Зважаючи на те, що запалення є досить поширеним симптомом багатьох захворювань, в тому числі - нових захворювань з якими людство не стикалося до сьогоднішнього дня (наприклад, SARS-CoV), розширення спектру протизапальних препаратів, особливо тих, які діють на початку запального каскаду, є актуальною проблемою медичної хімії.

Триптантрин (або куропітин) - це природний алкалоїд, який вперше був виділений з плодів гарматного дерева (*Couroupita guianensis*). Триптантрин та його похідні представляють особливий інтерес через широкий спектр їхньої біологічної активності: у літературі зазначається, що сполуки триптантрину мають антибактеріальні, протизапальні, протипаразитарні та протипухлинні властивості. Останнім часом велику увагу до себе в якості біологічної активної речовини привернув і оксим триптантрину (сполука 4 $R_1-R_8 = H$, згідно з номенклатурою IUPAC – 6-(гідроксиіміно)індоло[2,1-b]хіназолін-12(6H)-он).

Ефективність використання оксиму триптантрину у протизапальних дослідженнях пояснюється селективним інгібуванням MAPK — мітоген активованих протеїн кіназ, зокрема c-Jun N-Terminal протеїнкіназ (JNKs). Триптантрин-6-оксим, має відносно високу спорідненість до JNK1-3 та тропоміозину-споріднені кінази (TRK) А і В. Важливими структурними факторами для молекули є її планарність та наявність фрагменту =N-O-H,

здатного до утворення водневого зв'язку.

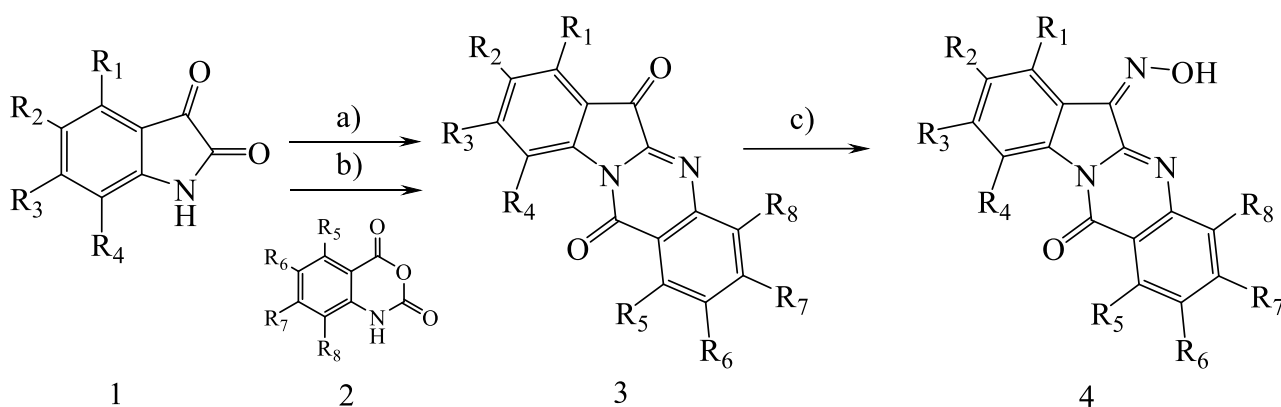
Мета цієї роботи полягає у синтезі похідних триптантрину, та дослідженні їхньої біологічної активності.

Матеріали та методи

Мас-спектри усіх синтезованих сполук були отримані на приладі Agilent G6538A 6538 UHD Accurate-Mass Q-TOF LC/MS (800-3728). Спектри ЯМР записували на спектрометрі «Bruker Avance III 600» (робоча частота 600 МГц для ^1H , 150 МГц для ^{13}C ЯМР) у DMSO-d_6 , внутрішній стандарт TMS. Проходження синтезу контролювали ТШХ з УФ-детектором, використовуючи, попередньо покриті силікагелем, полімерні пластини Polygram SIL G/UV₂₅₄.

Результати та обговорення

Враховуючи завдання проекту, серед чисельних методів отримання заміщених триптантринів (**3**) нами були використані методи конденсації похідних ізатину (**1**) (шлях а або б) із подальшою взаємодією із гідроксиламіном. Загальна схема синтезу низки цільових сполук **4** наведена нижче:

a) K_3PO_4 , ТВНР, ДМСО;

b) Триетиламін, ізатовий ангідрид, толуен, кип;

c) $\text{NH}_2\text{OH}\times\text{HCl}$, Пірідин, кип.

Триптантрини були одержані двома альтернативними шляхами:

a) окисненням ізатинів трет-бутилгідропероксидом у присутності поташу (при цьому були отримані псевдо-симетричні триптантрини, з однаковими замісниками у ароматичних ядрах $\text{R}_1=\text{R}_5$, $\text{R}_2=\text{R}_6$, $\text{R}_3=\text{R}_7$, $\text{R}_4=\text{R}_8$)

b) взаємодією ізатинів із ізатовими ангідридами та триетиламіном (асиметрично заміщені триптантрини)

Оксими триптантринів були отримані реакцією триптантрину і гідроксиламіну гідрохлориду із використанням піридину як розчинника.

Дослідження біологічної активності синтезованих сполук були виконані професором кафедри мікробіології та імунології державного університету штату Монтана (MSU) Щепеткіним І.О. За результатами вивчення афінітету синтезованих сполук до ферменту JNK-3, було показано, що, приблизно, 2/3 з них - мають більшу активність ніж родоначальна структура цього ряду – оксим незаміщеного триптантрину, що свідчить про доцільність продовження роботи.

Висновки

Був синтезований набір похідних триптантрину та у експериментах *in vitro* показана їхня перспективність у подальшому вивченні, як потенціальних протизапальних препаратів.

НОВІТНЄ ВИКОРИСТАННЯ ФЛУОРЕСЦЕНТНИХ МАТЕРІАЛІВ У ФАРМАЦЕВТИЦІ

Коломієць Анна Юрїївна

студентка

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ. Флуоресценція — це візуально привабливе явище, яке стало революцією у багатьох галузях науки й техніки. Можливості бачити біологічні процеси, як вони відбуваються, контролювати доставку та дію ліків, фарбувати конкретні клітини та виділяти мікроскопічні структури – це деякі із застосувань флуоресценції, які змінюють наше повсякденне життя. У цій статті я висвітлю до досліджу використання явища флуоресценції в фармацевтиці, зосереджуючись на токсикології та використанні флуоресцентних матеріалів для конкретних задач, а також на розробці чутливих і вибіркових аналітичних методів і методів візуалізації. Для повноти дослідження також представлено «біозображення» з використанням ендogenous флуорофорів як зондів, нові методи, пов'язані з флуоресценцією, і короткий опис вибраних фундаментальних концепцій фотонауки.

Ключові слова. Відкриття ліків, барвники, флуоресценція, мікроскопія, наноматеріали

Речовина, яка перейшла у синглетний збуджений стан, може зазнати кількох різних процесів, щоб повернутися до основного стану, одним із яких є випромінювання світла. Якщо під час випромінювання спіновий стан не змінюється, цей процес називається флуоресценцією. У цій статті я розгляну застосування флуоресцентних молекул, білків і наноструктурних матеріалів, надалі флуорофорів, у фармакології та косметології. Є важливим представити спектроскопічні платформи в стаціонарному стані та з роздільною здатністю в

часі та методи біозображення, які використовувалися для дослідження складних біологічних і біохімічних проблем. Ці методи спираються на зміни в інтенсивності флуоресценції, поляризації або тривалість життя, викликані міжмолекулярними взаємодіями, які можуть включати передачу енергії, передачу електронів і з'єднання з плазмонними та фотонними структурами.

Представлено фотофізичні та токсикологічні властивості добре відомих флуорофорів і нових флуоресцентних матеріалів, їхнє використання для вивчення метаболічних процесів і моніторингу доставки ліків. У наступному розділі розглядається використання флуоресценції у фармацевтичних цілях. Далі ми опишемо використання методів, заснованих на флуоресценції, для характеристики структур волосся та шкіри людини та флуоресцентних кольорів як добавок у косметичних рецептах. Нарешті, обговорюються деякі перспективи та проблеми, пов'язані з використанням флуоресцентної технології в цих областях.

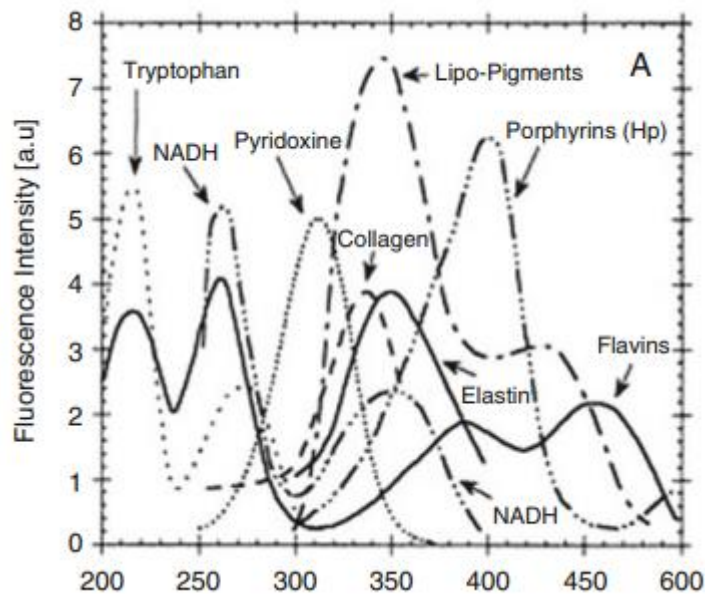

Рис. 1. Спектри збудження (а) та випромінювання (б) основних ендогенних флуорофорів.

Молекулярні зонди, побудовані на основі кумарину, містять корисні біомолекулярні мітки. Різні похідні 7-гідроксикумарину можна використовувати для аналізу ряду гідролаз і деалкілаз. Пептидильні похідні 7-аміно-4-метилкумарину (АМС) широко використовуються для вимірювання

активності протеази. Для вивчення специфічності протеази були створені мікроматриці кумаринових субстратів. АМС також був розроблений для приготування субстратів для інших ферментів, включаючи деацетилази та естерази. Флуоресцеїн та його похідні залишаються найбільш широко використовуваним класом флуорофорів у сучасних біохімічних, біологічних і медичних дослідженнях. Флуоресцеїн може існувати в семи прототропні форми, які служать основою для отримання молекул-індикаторів. Найбільш біологічно релевантними формами є моноаніон і діаніон ($pK_a = 6,4$), остання форма є більш флуоресцентною ($\lambda_{Abs} = 490$ нм, $\lambda_{EM} = 514$ нм, $\epsilon = 93\ 000$ л моль⁻¹ см⁻¹ $\phi_{FL} = 0,95$). Структуру флуоресцеїну можна додатково модифікувати для налаштування таких властивостей, як pK_a або довжини хвилі збудження/випромінювання. Наприклад, 2,7-дифторфлуоресцеїн (тобто Орегонський зелений) є більш кислим ($pK_a = 4,6$) і більш фотостабільним, ніж флуоресцеїн, але зберігає довжини хвиль, подібні до флуоресцеїну. 2,4,7,7-тетрахлорфлуоресцеїн (ТЕТ) демонструє $\lambda_{Abs}/\lambda_{EM}$ 521/536 нм [15] і використовувався як традиційний автоматизований.

Двома найбільш часто згадуваними обмеженнями органічних флуорофорів для візуалізації живих клітин є відсутність молекулярної специфічності, що вимагає складних підходів для приєднання флуорофорів до біомолекул, і проблема забезпечення проникності клітин. Завдяки їх генетичній здатності до кодування використання флуоресцентних білків (FP) як флуорофорів обходить обидва ці обмеження. Починаючи з 1990-х років FP були піддані інтенсивній білковій інженерії для налаштування їхніх оптичних властивостей (діапазон довжин хвиль, яскравість і фотостабільність), а також біохімічних властивостей (швидкість згортання білків і дозрівання хромофорів, pK_a , стан олігомеризації, міцність у злиттях і в окисних середовищах). Серед флуоресцентних білків найвідомішим прикладом є зелений флуоресцентний білок (GFP), який вперше був виділений з медузи *Aequorea victoria* і став віхою в розробці флуоресцентних інструментів для клітинної та молекулярної біології. Циклізація трипептиду Ser65-Tyr66-Gly67 у цьому білку з 238

амінокислот (26,9 кДа) утворює флуорофор 4-(п-гідроксибензилден)імідазолідин-5-он (НВІ), який випромінює зелене світло ($\lambda_{EM} = 509$ нм) на збудження при 395/475 нм ($\phi_{FL}=0,79$). Внутрішній флуорофор утворюється без будь-яких додаткових кофакторів, генних продуктів або ферментів/субстратів, крім молекулярного кисню, і утворюється в щільно упакований протеїновий корпус, який виключає молекули розчинника, запобігаючи гасінню флуоресценції водою. Ген GFP часто використовується як репортер експресії та був значно модифікований для створення біосенсорів.

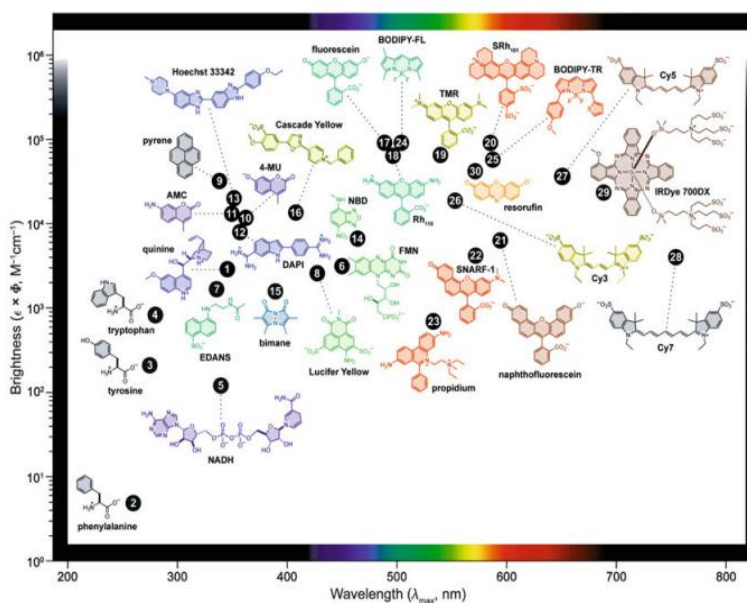

Рис. 2. Структура, яскравість і довжина хвилі максимального поглинання основних класів флуорофорів. Колір структури вказує на її довжину хвилі максимального випромінювання.

Флуоресцентні наноструктуровані матеріали стали важливими флуорофорами, які часто обходять деякі обмеження маломолекулярних флуорофорів, такі як низька фотостабільність. Першим класом широко використовуваних флуоресцентних наноструктурованих матеріалів були напівпровідникові квантові точки (КТ), які являють собою колоїдні напівпровідникові нанокристали з розмірами приблизно від 1 до 10 нм. Екситони генеруються в нанокристалах при поглинанні світла, а електронно-діркова рекомбінація призводить до флуоресценції. З того часу

було розроблено декілька нових матеріалів; приклади включають наноалмази (ND), вуглецеві наноточки (С-точки), оксид графену (GO), вуглецеві нанотрубки (CNT), наночастинки з підвищенням конверсії на основі лантаноїдів (UCNP) і наночастинки кремнезему, леговані флуоресцентним барвником (DSNP). Кожен клас флуорофорів має свої переваги та недоліки та може відповідати потребам застосування краще, ніж інші. Залежно від свого розміру кожна КТ може містити від сотень до тисяч атомів, велика частка (10%) з яких розташована на поверхні нанокристала, тобто КТ мають високе співвідношення площі поверхні до об'єму. Більшість КТ, що використовуються в аналітичних програмах, синтезуються як структури ядро/оболонка, де ядро нанокристала покривається іншим напівпровідниковим матеріалом для захисту та покращення його оптичних властивостей. Найбільш вивченим матеріалом КТ є ядро/оболонка CdSe/ZnS, який вперше викликав хвилювання для біологічних зображень та аналізу. Під ультрафіолетовим освітленням КТ різного розміру демонструють яскраву веселку фотолюмінесценції завдяки квантовому обмеженню.

Яскрава фотолюмінесценція є результатом високих квантових виходів ($\phi^{1/4}$ 0,1–0,9) у поєднанні з великими молярними коефіцієнтами екстинкції (ϵ між 10^5 і 10^7 л моль⁻¹ см⁻¹). Як показано на рис. 4с, d, КТ мають широкі спектри поглинання, величина яких постійно зростає від їх першого екситонного піку до більш коротких хвиль в ближньому УФ. Час життя КТ у збудженому стані, як правило, довший, ніж у флуоресцентних барвників (10 нс), і ці нанокристали зазвичай виявляють кращу стійкість до фотовідбілювання та хімічної деградації та вищі двофотонні поперечні перерізи поглинання (10^3 – 10^4 GM) порівняно з молекулярними флуоресцентні барвники. Отже, квантові точки використовувалися як зонди для відстеження динамічних процесів у часі та для двофотонного зображення тканин або інших складних біологічних зразків, де NIR-збудження пом'якшує проблеми, пов'язані з автофлуоресценцією та ослабленням збуджуючого світла сильним поглинанням білка (наприклад, гемоглобіну) у видиму область. Миготіння або

переривчастість флуоресценції КТ можна спостерігати на рівні окремої частинки. Хоча це шкідливо в деяких застосуваннях КТ, спостереження за миготінням корисно для підтвердження відстеження окремої КТ, і це дозволяє отримати зображення з надвисокою роздільною здатністю. У наступних розділах ми позначаємо пікову довжину хвилі фотолюмінесценції КТ за допомогою індексу (наприклад, QD525), як представлено в іншому місці; якщо жоден матеріал не згадується явно, читач повинен припустити, що матеріалом КТ є CdSe/ZnS.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Magin, Cooper, SP, Brennan, AB, “Non-toxic Antifouling Strategies.” *Materials Today*, pp 36–44 (2010)
2. Rajan, R, Pancrecious, Pai, BC, “Developments in Smart Anticorrosive Coatings with Multifunctional Characteristics.” *Prog. Org. Coat.*, pp 294–314 (2017)
3. Yebra, DM, Weinell, CE, “Key Issues in the Formulation of Marine Antifouling Paints.”, pp. 305–333
4. В. Я. Шевченко, О. А. Шилова, Т. А. Кочина “Ресурсосбережение и безопасность на транспорте за счет внедрения экологически безопасных защитных покрытий” 279–286 (2019)
5. Lagerström, M, Yngsell, D, Eklund, B, Ytreberg, E, “Identification of Commercial and Recreational Vessels Coated with Banned Organotin Paint Through Screening of Tin by Portable XRF.” *J. Hazard. Mater*
6. Nurioglu, AG, Esteves, ACC, de With, G, “Non-toxic, Non-biocide-Release Antifouling Coatings Based on Molecular Structure Design for Marine Applications.” *J. Mater. Chem. B*, 3 (32) 6547–6570 (2015).
7. Фокин М. Н., “Защитные покрытия в химической промышленности” 1981 50-238.

ВІДНОВНЕ АМІНУВАННЯ В ПРИСУТНОСТІ ТИТАН ІЗОПРОПОКСИДУ

Савюк Олександр Васильович

Студент 6 курсу хіміко-технологічного факультету
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. У даній роботі була розглянута реакція відновного амінування в присутності титан ізопропоксиду на субстратах похідних тетралону та хроманону з отриманням відповідних амінів(рис. 1) [1].

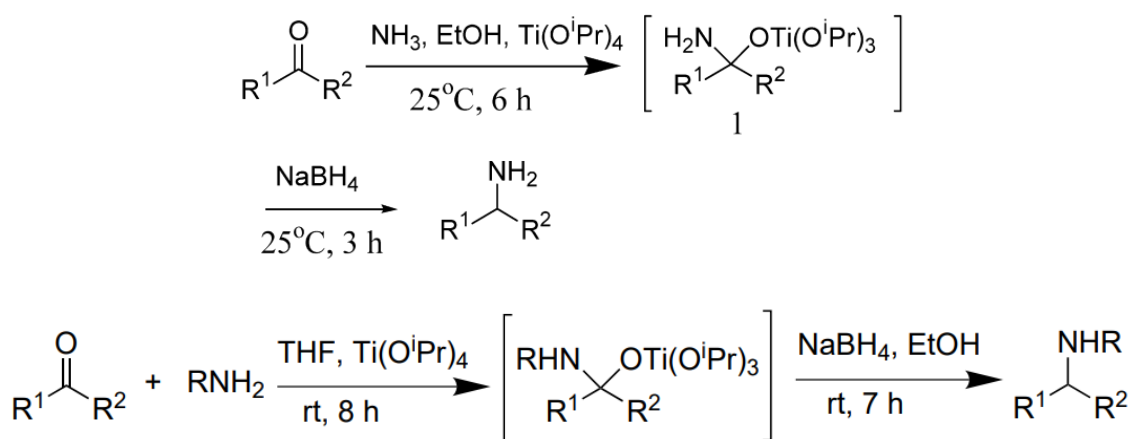
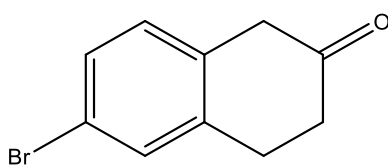

Рис. 1. Загальні схеми синтезу первинних , вторинних амінів реакцією відновного амінування.

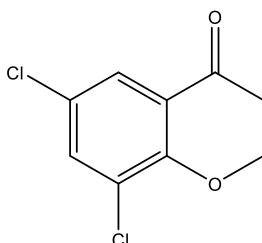
Результати експериментів було детально проаналізовано та підбрано оптимальні методики синтезу.

Ціль роботи. Метою данної роботи є дослідження використання титан ізопропоксиду у хемоселективних реакціях відновного амінування . Підбрано оптимальну методику синтезу з використанням системи $\text{Ti}(\text{O}^i\text{-Pr})_4$ NaBH_4 (Боргідрид натрію) на субстратах похідних тетралону та хроманону, продукти яких є перспективною сировиною для науково-дослідницької діяльності для фармацевтичних та сільськогосподарських засобів.

Матеріали та методи синтезу. Було проведено експерименти на таких субстратах:

7-бром-2-тетралон

7,9-дихлор-4-хроманон

У надлишку аміачно-етанольного розчину кетон, як лімітуючий реагент, у присутності ізопропoxide титану(IV) з подальшим відновленням боргідриду натрію забезпечили чисту конверсію при кімнатній температурі, даючи лише бажані первинні, вторинні аміни [2,3]. Також умови реакції сумісні з різними кислотно-лабільними групами, такі як N-Вос, карбамат, ацеталь і кеталь. Реакція протікає через комплекс титану(IV), який або відновлюється безпосередньо, або через тимчасові види іміну.

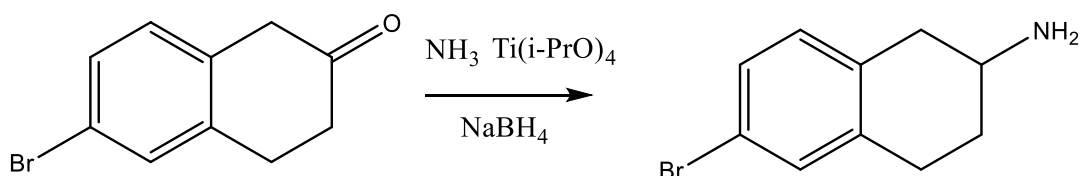

Рис 2. Синтез 7-бром-2-аміно-тетраліна

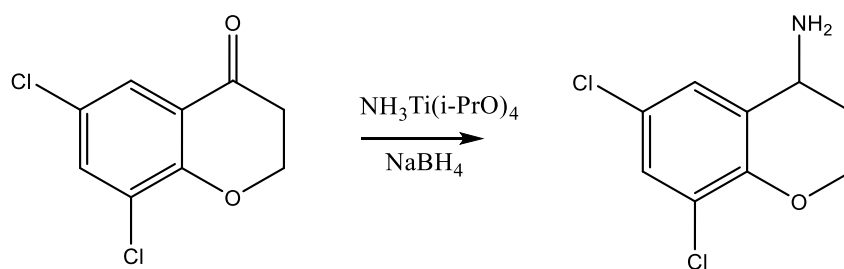

Рис 3. Синтез 7,9-дихлоро-2-аміно-хромана.

Результати та обговорення. Підбрано оптимальну методику синтезу з використанням системи $\text{Ti}(\text{Oi-Pr})_4 - \text{NaBH}_4$ (Боргідрид натрію)

Методика синтезу: До 100мл насиченого аміаком сухого метанолу дабавляємо 7-бром-2-тералон (9.954 г. 0.044моль) та титан ізопропоксид (25.142 г ,0.088 моль) мішаємо при кт 6 годин. Дабавляємо натрій боргідрид (1.68 г. 0,045 моль) і залишаємо ще на 3 години (у моєму випадку на ніч). Гасимо водним аміаком. Фільтруємо та випарюємо при пониженому тиску. Екстракція метиленом (якщо амін розчинний у воді використовувати брайн).

До 100мл насиченого аміаком сухого метанолу дабавляємо 7,9-дихлоро-2-хроманон (10 г. 0.046 моль) та титан ізопропоксид (26,2 г ,0.092 моль)мішаємо при кт 6 годин.Дабавляємо натрій боргідрид (1.75 г. 0,046 моль) і залишаємо ще на 3 години (у моєму випадку на ніч). Гасимо водним аміаком. Фільтруємо та випарюємо при пониженому тиску . Екстракція метиленом.

Додаткові дослідження. Також було попередньо синтезовано субстрат 7,9-дихлор-4-хроманон:

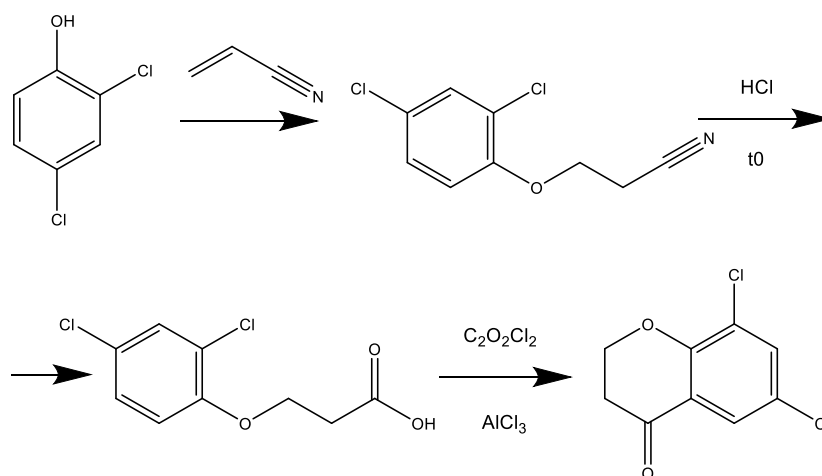

Рис. 4. Схема синтезу 7,9-дихлор-4-хроманону.

Висновки. У даній роботі було досліджено використання титан ізопропоксиду у реакціях хемоселективного відновного амінування. Було підбрано оптимальні методики синтезу та проведено ряд реакцій на перспективних субстратах, з точки зору науково- дослідницької діяльності для фармацевтичних та сільськогосподарських засобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. E. Podyacheva et al. Hitchhiker's Guide to Reductive Amination Georg Thieme Verlag Stuttgart New York — Synthesis 2019, 51, 2667–2677
2. Bruhaspathy Miriyala, Sukanta Bhattacharyya, John S. Williamson, Chemoselective reductive alkylation of ammonia with carbonyl compounds, Tetrahedron 60 (2004) 1463–1471
3. Hephzibah J. Kumpaty, a Sukanta Bhattacharyya, Erik W. Rehr, Amelia M., Selective Access to Secondary Amines by a Highly Controlled Reductive Mono-N-Alkylation of Primary Amines, Gonzalez Synthesis 2003, No. 14, 2206–2210 © Thieme Stuttgart · New York.
4. Dirk Menche, Fatih Arikan, Jun Li, and Sven Rudolph, Directed Reductive Amination of β -Hydroxy-ketones:, Org. Lett., Vol. 9, No. 2, 2007
5. Oleg I. Afanasyev, Ekaterina Kuchuk, Dmitry L. Usanov, and Denis Chusov, Reductive Amination in the Synthesis, Chem. Rev. 2019, 119, 23, 11857–11911
6. Bruinvels J, Kemper GC (September 1971). "Role of noradrenaline and 5-hydroxytryptamine in tetrahydronaphthylamine-induced temperature changes in the rat". British Journal of Pharmacology. 43 (1): 1–9.
7. Manchand P. S.; Cerruti R. L.; Martin J. A.; Hill C. H.; Merrett J. H.; Keech E.; Belshe, R. B.; Connell, E. V.; Sim, I. S. J. Med. Chem. 1990, 33, 1992.
8. O.-Y. Lee, K.-L. Law, C.-Y. Ho, D. Yang, , Reductive amination of aldehydes and ketones, J. Org. Chem., 2008, 73, 8829-8837.
9. Elena Pini, Giulio Poli , Tiziano Tuccinardi , Laurent Roberto Chiarelli, Matteo Mori, Arianna Gelain, Luca Costantino, Stefania Villa New Chromane-Based Derivatives as Inhibitors Salicylate Synthase, Molecules 2018, 23, 1506/
- 10 Реакції відновного амінування також детально розглянуті, наприклад :
(a) Emerson, W. S. Org. React. 1948, 4, 174. (b) Moore, M. L. Org. React. 1949, 5, 301. (c) Lane, C. F. Synthesis 1975, 135. (d) Whitesell, J. K. In Comprehensive Organic Synthesis, Vol. 6; Trost, B. M.; Fleming, I.; Winterfeldt, E., Eds.; Pergamon Press: Oxford, 1991, 724.

ЧОТИРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ЧУМАЦЬКОЇ ПІСНІ

Ткач В. В.,

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Фурдига Г. В.,

Багрій Д. Р.,
Чернівецька ЗОШ №3, Україна

Петрусяк Т. В.

Чернівецька музична школа №1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані три приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

У даній розробці подано 108 завдань на основі чумацьких пісень. Оскільки згадки про українське чумацтво у популярній літературі стають поступово все рідкіснішими. Настільки, що про саме поняття чумаків поступово все менш згадують у курсах історії України та літератури, а сама історія чумацтва сприймається все менше.

В часи повномасштабної російської агресії проти України поява збірника

задач про історію чумацтва, що безпосередньо пов'язане з Півднем України, який було швидко окуповано у перші дні війни, безумовно сприятиме підвищенню бойового духу та морального стану школярів і слугуватиме безумовним натяком на безсумнівну українськість Причорномор'я та Приазов'я.

Дані завдання засновані на пісні «Буркун-зілля»:

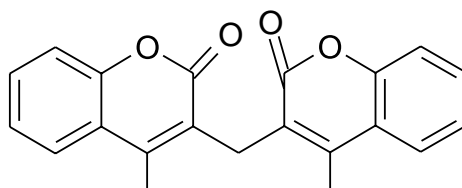
А в городі буркун – зілля На тичину в'ється Молодая дівчинонька
За чумаком б'ється Ой не бийся дівчинонька
Та молися Богу Випроваджу воли й вози Сам вернись додому
Прикропляйте доріженьку Щоб пилом припала Розважайте дівчиноньку Щоб з
лиця не спала
Ой чорнії галенята Підніміться вгору Молодії чумаченьки Верніться додому
Ой раді б ми піднятися Туман налягає
Ой раді б ми вернутися Вгадчик не пускає
Ой радчику наш братику Вчини ж нашу волю Пусти ж нас хоч у термін На
врем'я додому
Ой радів би я мої браття Та всіх попускати
Хура строчна край далекий Треба й доставляти

На цій пісні засновані завдання 1 – 4:

1. Згаданий у пісні буркун використовувався у народній медицині для лікування надривів, запальних процесів у кістках і м'язах, затверднень, абсцесів. Мазь використовується при застуді.

Лікарські властивості екстракту буркуна пов'язані із присутністю у ньому різних речовин – кумаринів, похідних пурину, білків та органічних кислот.

Однією із біологічно активних речовин екстракту буркуна є дикумарол (Рис. 1):

ОН ОН

Рис. 1. Дикумарол

Окрім цілющих властивостей, дикумарол у Бразилії використовується як складник отрути для щурів.

1.1. Продемонструйте для дикумаролу хімічні властивості енолів. Також проілюструйте лужний гідроліз дикумаролу по естерній групі.

1.2. Щодо дикумаролу, вкажіть невірне твердження:

- а) Дикумарол по суті є похідним бензо- α -пірону
- б) Кумаринове кільце є лактоном гідроксикоричної кислоти
- в) Дикумарол утворює комплекс з Ферумом (III)
- г) При дії на дикумарол 46 г натрію утворюється водень об'ємом 44,8 л (н.у.)
- г) Кумаринові кільця у дикумаролі спряжені між собою.

1.3. При дії металевого натрію на дикумарол утворився водень об'ємом 3,2 л (н.у.). Знайдіть масу дикумаролу, що прореагувала

1.4. Знайдіть масу дикумаролу, що, за реакцією із металевим натрієм, заповнив би за н.у. воднем посудину в формі призми 21 см заввишки. В основі призми лежить паралелограм, діагональ якого, 32 см завдовжки, перпендикулярна до його сторони 24 см завдовжки.

2. Чумацька хура також була відома як мажа. Вона складалася зі снасті, ящика, в'їя (дишла), чотирьох коліс та ярма. Обов'язковими були також мазниця для змащування осей та важниця для підважування застряглої хури.

Оскільки нафтопродукти на той час ще не були відомими, їх змащували березовим дьогтем. Дьоготь – рідкий продукт піролізу деревної смоли, головними компонентами якої є головню багатоядерні ароматичні сполуки – як

карбоциклічні, так і гетероциклічні, а також продукти їх часткового окиснення – одно- та багатоатомні феноли, також відомі як «дъогтеві кислоти», з огляду на здатність взаємодіяти з активними металами з утворенням солей.

Такими фенольними сполуками є в тому числі і крезולי (Рис. 2):

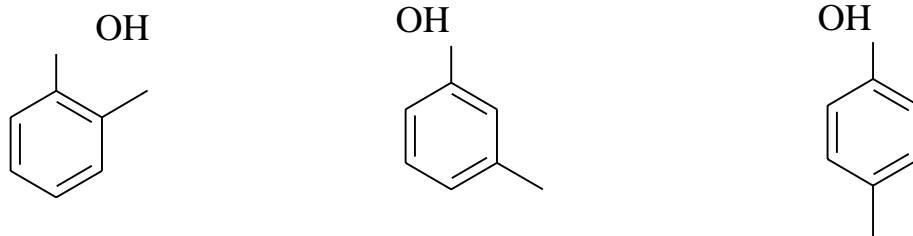

Рис. 2. Крезולי

2.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості крезолів як похідних фенолів. Вкажіть, для якого із них характерна узгоджена орієнтація в реакції електрофільного заміщення.

2.2. Щодо крезолів, вкажіть невірне твердження

а) Крезולי утворюють як етери, так і естери. При цьому їх отримання йде через відповідний фенолят

б) Крезולי знебарвлюють бромну воду та розчин Калій перманганату

в) 36 г *o*-крезолу, на відміну від 36 г *m*-крезолу, відповідають третині моля

г) Крезולי легко вступають в реакцію електрофільного заміщення

г) Крезולי утворюють комплекси з йоном Феруму (III)

2.3. Знайдіть масу *o*-крезолу, реакцією якого з металевим натрієм можна заповнити за н.у. посудину в формі прямої призми $42\sqrt{3}$ см заввишки. В основі призми лежить прямокутний трикутник, сторони якого співвідносяться як $2:\sqrt{3}:1$, а медіана, проведена до гіпотенузи, дорівнює 32 см.

3. Березовий дъоготь чумаки отримували, випалюючи рідину. А ось з самої березової деревини виготовлявся сік.

Смак березового соку надається йому присутністю спирту бетулолу (Рис. 3) (від лат. *Betula* – береза).

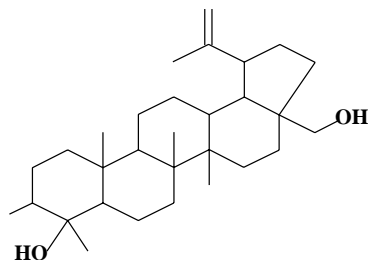

Рис. 3. Бетулол

3.1.Продемонструйте трьома реакціями для бетулолу властивості двохатомного спирту з ізольованими гідроксигрупами та алкену

3.2. Щодо бетулолу, вкажіть невірне твердження

- а) Бетулол знебарвлює бромну воду і розчин Калій перманганату
- б) Продуктом окиснення бетулолу в умовах реакції Вагнера є чотириатомний спирт, одна із гідроксильних груп якого сполучена з третинним атомом Карбону

в) За гідроксильними групами бетулол окиснюється як до альдегідної, так і до кетонної групи

г) Бетулол не містить жодного асиметричного атома Карбону

г) Гідратація бетулолу призводить до утворення третинного спирту

3.3. Знайдіть масу бетулолу, взаємодією з яким металевого натрію можна заповнити за н.у. воднем посудину в формі призми 48 см заввишки. В основі призми лежить дельтоїд, сторони якого дорівнюють 16 см і 14 см і перетинаються під кутом 150° .

4. Наприкінці пісні згадується туман. Як відомо, туман є дисперсною (колоїдною) системою з групи аерозолів, в якій краплі води або кристали льоду виконують роль дисперсної фази, а повітря – дисперсійного середовища. За температур нижче за -20°C переважають крижані тумани.

В гірській місцевості туманність і хмарна погода рівноцінні, тому про туман прийнято говорити тільки у рівнинній місцевості.

4.1. Наведіть приклади дисперсних систем у побуті. Що таке суспензія та емульсія? Чим відрізняється туман від диму?

4.2. Щодо дисперсних систем, вкажіть невірне твердження

- а) У дисперсній системі частинки дисперсної фази рівномірно розподілені в дисперсійному середовищі
- б) Піна – дисперсна система, в якій дисперсійним середовищем є рідина, а дисперсною фазою – газ
- в) Частинки розчиненої речовини в істинних розчинах більші, ніж у колоїдних
- г) Суспензія та емульсія – вид колоїдної системи
- г) Дим відрізняється від туману агрегатним станом дисперсної фази. На відміну від туману, в диму вона завжди тверда

4.3. Суміш метану, кисню та азоту за н.у. займає посудину в формі призми. В основі призми знаходиться рівносторонній трикутник зі стороною 40 см. Висота

призми складає $8\sqrt{3}$ см. В посудині відбулася реакція неповного згоряння, внаслідок якої утворилася токсична газоподібна речовина масою 0,6 г. Знайдіть об'ємну частку азоту у суміші. Відповідь виразити у відсотках або десятковим чи звичайним дробом.

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ В ЗАДАЧАХ З ХІМІЇ НА ТЕМУ «КРИСТАЛОГІДРАТИ»

Ткач Володимир В.

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Шулак Мар'яна М.

Дрогобицьке ВПУ №19, Україна

Гейдарова Аліна О.

Кам'янець-Подільський ліцей №9
ім. А. М. Трояна, Україна

Пилип Вікторія О.

Нобелівська гімназія,
с. Горбки Березівського району
Закарпатської області, Україна

«Наш обмежений розум для зручності поділяє «цей світ на частини: фізику, біологію, астрономію, психологію тощо, але ж природа насправді ніякого поділу не знає». Так писав Нобелівський лауреат Р. Фейман.

Приблизно два останні десятиріччя відбувається реформування освіти. Поряд із звичними для кожного педагога поняттями «знання, уміння і навички» народилося поняття «компетенція», що є синонімом інтегрованих досягнень учня.

Інтеграція – це об'єднання в одне ціле будь-яких частин, відновлення, поповнення, взаємодоповнення, узгоджений розвиток. У навчанні – це внесення порядку, єдності у розчленований світ знань з метою підвищення як їх здобуття, так і використання.

За рахунок інтегрованих дисциплін можна максимально диференціювати предмети, які становлять ядро майбутньої професії випускника.

Пізнання об'єктивної дійсності не можна забезпечити лише одною наукою і відповідним навчальним предметом. Перед сучасною шкільною освітою постає складне завдання – це розв'язувати досить гостру проблему міжнаукових взаємодій та відношень між ними. Проте проблема інтеграції

предметів природничо-математичного циклу в умовах сучасної української школи зумовлюється тематичною близькістю даних навчальних дисциплін, пошуком раціональних шляхів їх інтеграції, необхідністю формування цілісного світогляду у взаємозв'язку його елементів. І звичайно постає питання, щодо узгодженості навчальних програм з природничо-математичних дисциплін.

Тема «Кристалогідрати» - одна із найважливіших у шкільному курсі хімії. Ряд солей використовуються у побуті і присутні у природі в формі мінералів саме в формі кристалогідратів. Саме тому розробка інтегрованих задач з теми «Кристалогідрати» є важливою для засвоєння учнем знань саме з цієї теми.

Тут подані три приклади таких завдань.

1. Євро – офіційна валюта 19 із 27 країн Європейського Союзу, відомих як Єврозона. Євро був запровадженим у 1999 році на заміну ЕКЮ. У готівковий обіг його було введено з 1 січня 2002 року.

Окрім країн єврозони Євро також перебуває в обігу в 6 інших європейських державах згідно міжнародних угод ЄС (Андорра, Монако, Сан-Марино, Ліхтенштейн) або без них (Чорногорія та Косово). Євро перебуває в обігу також і на деяких залежних територіях країн-членів ЄС поза власне Європою (наприклад, Французька Гвіана – заморський департамент Франції, розміщений у Південній Америці – є ультрапериферійною територією ЄС і використовує євро в якості платіжного засобу).

Одним із численних ступенів захисту банкнот від підробок, що їх ЄЦБ використовує, є додавання сполук-люмінофорів, що дають певне забарвлення в ультрафіолеті. Для цього використовуються солі Європію як у ступені окиснення +3, так і у ступені окиснення +2.

Наприклад, Європій (III) хлорид в ультрафіолеті відображається червоногарячим кольором, що робить його компонентом пігменту, що використовується в банкнотах номіналом 5 євро. Саме він утворюється при взаємодії металевого європію з хлоридною кислотою.

При просвіченні на ультрафіолеті п'ятиєврової банкноти зірки, що

відображають ЄС відсвічуються червоногарячим кольором. Вже Європій (II) хлорид відсвічується яскраво-блакитним світлом.

Європій (III) хлорид утворює кристалогідрат складу $\text{EuCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$. Причину використання саме сполук Європію в банкнотах євро (чи то тільки міркування безпеки, чи то чисто хімічні міркування, чи то «просте співпадіння» ЄЦБ не уточнює – з міркувань безпеки.

1.1. Трьома реакціями проілюструйте синтез Європій (III) хлориду та запишіть реакцію синтезу його кристалогідрату

1.2. Щодо Європій (III) хлориду та його кристалогідрату, вкажіть невірне твердження

а) Європій (III) хлорид відповідає найвищому ступеню окиснення Європію

б) 11 г Європій (III) хлориду відповідають $\frac{1}{47}$ моль

в) 73,3 г Європій (III) хлорид гексагідрату відповідають $\frac{1}{5}$ моль

г) Європій (III) хлорид відповідає мінімальному ступеню окиснення Хлору

г) Європій (III) хлорид може бути відновленим до Європій (II) хлориду

1.3. Суміш Європій (III) хлорид і Європій (II) хлорид кристалогідратів містить $\frac{19}{62}$ Європію. Знайдіть склад суміші.

1.4. При дії металевого європію на хлоридну кислоту утворюється водень, що за н.у. заповнює посудину в формі призми $42\sqrt{3}$ см заввишки. В основі призми лежить прямокутний трикутник, що відповідає половині рівностороннього трикутника зі стороною 64 см. Знайдіть масу утвореного Європій (III) хлориду та його кристалогідрату.

2. Село Іттербю у Швеції знаходиться на острові Ресарьо Стокгольмського архіпелагу. Воно відноситься до Ваксгольмської територіальної громади.

У 1781 році на околицях села було знайдено надзвичайно важкий мінерал, що містив в собі чотири невідомі науці елементи. Усі вони були названі на

честь села. Ці елементи – Ітрій, Тербій, Ербій та Ітербій. Останній із них використовується для створення довгохвильових ІЧ-лазерів. Також Ітербій (III) хлорид використовується для отримання ряду каталізаторів і сам використовується як такий, будучи парамагнітною сполукою і кислотою Льюїса. Його суміш із Нікол (II) хлориду – ефективний каталізатор очищення стічних та природних вод від органічних галогенідів. Він утворює кристалогідрат складу $\text{YbCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$.

2.1. Запишіть три реакції синтезу Ітербій (III) хлориду та проілюструйте отримання його кристалогідрату

2.2. Щодо Ітербій (III) хлориду, вкажіть невірне твердження

а) Ітербій (III) хлорид відповідає максимальному ступеню окиснення Ітербію

б) 21,5 г безводного Ітербій (III) хлориду відповідають $\frac{1}{13}$ моль

в) 12,5 г Ітербій (III) хлорид гексагідрату відповідають $\frac{1}{31}$ моль

г) Ітербій (III) хлорид відповідає єдиному ступеню окиснення Ітербію

г) Ітербій (III) хлорид може проявляти властивості окисника і відновлюватися до сполук Ітербію (II)

2.3. Суміш кристалогідратів Ітербій (III) та Алюміній хлориду масою 629 г містить 192 г Оксигену. Знайдіть масовий склад суміші

2.4. Суміш кристалогідратів Ітербій (III) та Іридій (III) хлоридів масою 740 г містить $\frac{48}{185}$ за масою Іридію. Знайдіть масовий склад суміші.

2.5. При взаємодії металевого ітербію з хлоридною кислотою утворюється водень, що за н.у. заповнює посудину в формі призми $35\sqrt{3}$ см. В основі призми лежить дельтоїд, сторони якого, 32 і 24 см завдовжки, перетинаються під кутом 60° . Знайдіть масу утвореного Ітербій (III) хлориду та утвореного ним кристалогідрату

3. Як відомо, колір кристалогідрату часто не співпадає з кольором солі, яка його утворює. Так, безбарвний Купрум (II) сульфат утворює кристалогідрати яскраво-блакитного кольору, а рожевий (кольору фламінго)

кристалогідрат складу $\text{CoCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ – аж ніяк не відповідає забарвленню безводної солі –Кобальт (II) хлориду кольору сутінкового неба. Такий відтінок блакитного кольору навіть називається «кобальтовим».

Взагалі, Кобальт (II) хлорид утворює ряд кристалогідратів, колір яких наведено у таблиці:

Таблиця

Кількість молекул кристалізаційної води	Забарвлення кристалогідрату
0	Синьо-фіолетовий («сутінкове небо»)
1	Темно-фіолетовий
2	Пурпуровий
4	Темно-червоний
5	Карміново-червоний
6	Рожевий («фламінго»)

Саме тому Кобальт хлорид – поширений у метеорології індикатор вологості – за сухої погоди індикатор набуває блакитних відтінків, але поступово червоніє з наближенням до так званої «точки роси».

Окрім цього Кобальт хлорид, кристалогідрати якого набувають особливих забарвлень, використовують як добавку до глазуrowаного та вітражного скла, а також як джерело Кобальту (складника ціанокобаламіну - одного з вітамінів групи В) в кормі для тварин.

3.3. Трьома реакціями проілюструйте отримання Кобальт (II) хлориду, а також утворення кожного із кристалогідратів

3.4. Щодо Кобальт (II) хлориду, вкажіть невірне твердження:

а) 14 г Кобальт (II) хлорид гексагідрату відповідають $\frac{1}{17}$ моль

б) 60 г Кобальт (II) хлориду безводного відповідають $\frac{3}{13}$ моль

в) Кобальт (II) хлорид відповідає проміжному ступеню окиснення Кобальту. Ступінь окиснення Хлору є мінімальним

г) Кобальт (II) хлорид утворюється за реакцією кобальту з хлоридною кислотою

г) Кобальт (II) хлорид є сіллю сильної кислоти та слабкої основи

3.5. Масова частка води в кристалогідраті Кобальт (II) хлориду відповідає дробові $\frac{9}{22}$. Знайдіть склад кристалогідрату

3.6. При взаємодії кобальту з хлоридною кислотою утворюється водень, що за н.у. заповнює посудину в формі піраміди 168 см заввишки. В основі піраміди лежить ромб стороною 20 см, сторони якого перетинаються під кутом 30° . Знайдіть склад кристалогідрату, утвореного за реакцією, якщо всього утворилося 119 г кристалогідрату.

ВИРОБНИЦТВО БЕЗПЕЧНИХ ДИТЯЧИХ ІГРАШОК

Федорова Карина Віталіївна

студентка 6 курсу

Сікорський Олексій Олексійович

к.т.н., ст. викл. кафедри ХТКМ

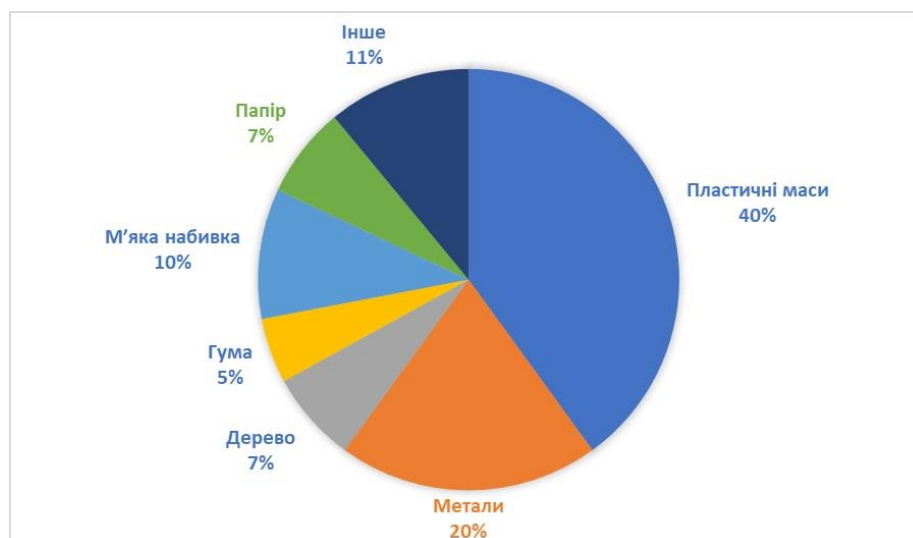
НТУУ "Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Іграшки та ігри - це особливий вид товарів, призначених для виховання дітей. Безперечно, вони повинні бути вироблені з безпечного матеріалу, аби не зашкодити здоров'ю дитини. Проте на сучасному ринку можна знайти гумові та пластикові іграшки, які не мають відповідних сертифікатів та не проходять контроль якості. Варто зазначити, що при аналізі складу таких іграшок визначають підвищену кількість поєднань фенолу, важких металів та інших небезпечних для здоров'я дитини речовин.

Нині більшість іграшок виготовляється з гуми, металу, пластику, синтетичних тканин і композиційних матеріалів. При цьому найбільш безпечними матеріалами вважаються дерево, натуральні тканини та вовна в ролі наповнювача (мал. 1) [1].

Мал.1. Аналіз матеріалів, з яких виготовляються дитячі іграшки представлені на ринку

Сировина, з якої виготовляється майбутня іграшка – повинна бути чиста та безпечна. Якщо від іграшки відчувається різкий неприємний запах, ймовірно у її складі є небезпечні хімічні складники (фталати, толуол, фенол, формальдегід, полівінілхлорид та ін.), постійний контакт з якими може призвести до проблем із здоров'ям дитини (порушення в роботі печінки, нирок, алергічні реакції тощо).

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є аналіз сучасного ринку іграшок, дослідження їхньої безпеки для здоров'я дітей та навколишнього середовища. Метою також є дослідження нових безпечних компонентів, які можуть застосовуватися у виробництві пластмасових іграшок. Завдяки яким іграшка має стати не тільки безпечнішою та міцнішою, а й мати можливість частково розкладатися за рахунок введення безпечних наповнювачів природного походження.

Матеріали та методи./Materials and methods. Неякісна гумова іграшка відрізняється: різким хімічним «ароматом»; отруйними кольорами; нестійким барвником, який залишається на руках. До складу низькоякісних гумових виробів можуть входити такі небезпечні для дітей речовини, як сполуки арсену, свинцю, ртуті та інші. Крім того, у продажу є і іграшки з полівінілхлориду (ПВХ), який представляє собою матеріал, що за властивостями нагадує гуму і пластик. У деяких європейських країнах заборонено використовувати ПВХ у виробництві дитячих іграшок [2].

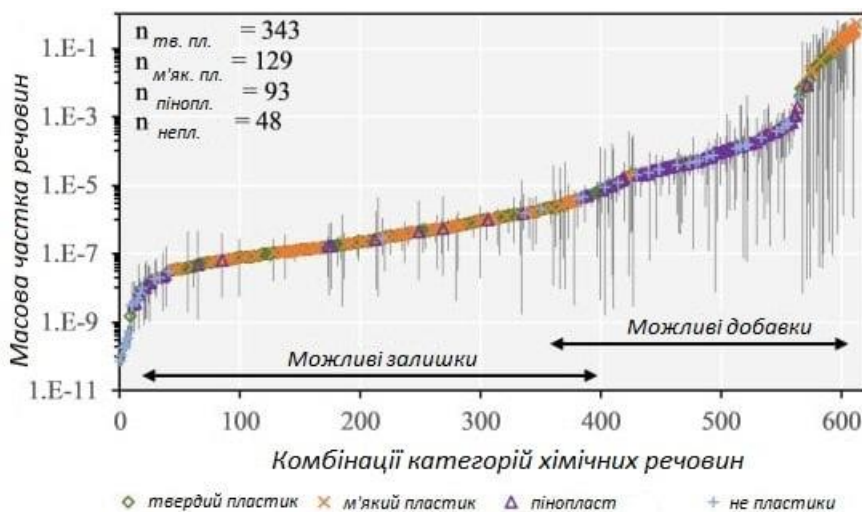
Українські фахівці поки що подібні обмеження не вводили, оскільки сам полівінілхлорид не представляє безпеки. Однак при його виготовленні недобросовісні виробники можуть застосовувати такі токсичні сполуки, як фенол, альдегіди або фталати. Досить помити іграшку з неякісного ПВХ гарячою водою, як ці речовини почнуть виділятися з виробу.

Відзначається, що з 419 хімічних речовин, що містяться в твердих та м'яких матеріалах, що використовуються в дитячих іграшках, виявлено 126 речовин, які потенційно можуть завдати шкоди здоров'ю дітей і підвищити ризик виникнення онкології. Існує перелік речовин, які мають канцерогенний

ефект, у тому числі 31 пластифікатор, 18 антипіренів та 8 ароматичних речовин [3].

Дослідження показали, що в 419 хімічних речовин було зафіксовано 613 можливих комбінацій категорій небезпечних речовин. Були також випадки, коли у деяких випадках тестували вторинний пластик, що містив кілька зареєстрованих речовин із низькою концентрацією. Масова доля небезпечних речовин могла коливатися в різних діапазонах. Наприклад, пластифікатор ди (2-етилгексил) терефталат був виявлений в м'якому пластику в діапазоні від 0,6% до 20% за 37 точками даних, а пластифікатор був виявлений у твердому пластику в діапазоні від 0,0003% до 30% по 11 точках даних.

З найвищою масовою часткою є пластифікатори, що виявлені у м'яких пластикових матеріалах – це ди-2-етилгексилгексагідрофталат із масовою часткою до 60% , а також ди-2-етилгексилфталат із масовою часткою до 68%. На малюнку 2 показано комбінації хімічних речовин та їх масова частка.

Мал. 2. Комбінації небезпечних речовин та їх масова частка у матеріалі

Результати та обговорення./Results and discussion.

Дерев'яно-полімерний композит – це сучасне рішення проблеми шкідливості дитячої іграшки. ДПК («рідке дерево», дерево-пластиковий композит, деревесно-пластиковий композит, деревопласт, полівуд, wpc, wood polymer composite, wood plastic composite) – конструкційний матеріал, що складається із суміші дерев'яного наповнювача та полімерного зв'язуючого.

Це унікальний матеріал, котрий дозволяє в собі містити властивості як дерева, так і пластмаси. Завдяки йому можна не тільки зменшити собівартість виробу, а й додати неабияку міцність готовому виробу, запровадити більш чисте, екологічне виробництво.

В якості наповнювача можуть застосовуватися целюлозні та лігноцелюлозні наповнювачі рослинного походження. Вони можуть бути:

1. дерев'яні (опил, деревна стружка, деревне борошно (мука), деревні та целюлозні волокна та інші
2. недерев'яні (водорості, різні чагарники, трави, плоди, шкаралупа горіхів)

Варто зазначити, що недерев'яні наповнювачі мають свої переваги, так як рослини швидко ростуть, більш екологічні та біорозкладні, в порівнянні з дерев'яними. Масова частка наповнювача може складати від 20 до 80%.

Як матрицю у ДПК використовують полімери-термопласти, які переробляються при температурах до 200 °С. До них можна віднести поліетилен (ПЕ), поліпропілен (ПП) та полівінілхлорид (ПВХ), які складають приблизно 90% усіх виробів з ДПК. Біопластик підходить для звичайного обладнання переробки пластмас та може використовуватися для лиття під тиском та екструзії, а також для формування пресуванням чи видувного, ротаційного формування для виробництва високоякісних іграшок.

Іграшка, що представлена на (рис. 3) була виготовлена із грануляту JELU WPC методом лиття під тиском. Біосполука складається з ПП і містить 50% целюлозних волокон [4].

Мал. 3. Виріб виготовлений з біопластику JELU WPC

Висновки./Conclusions. Питання безпеки здоров'я дітей та безпечного і чистого навколишнього середовища дуже актуальні в наш час. Варто замінювати традиційний пластик на безпечну сировину і залучати до виробництва різноманітні природні добавки. Також актуальним є питання підвищення якості та зменшення собівартості виробу.

Деякі фабрики іграшок вже почали використовувати сучасні технології заміщення полімерів на природню сировину, але динаміка доволі повільна. Використання біокомпозитів значно підвищить попит на дитячі іграшки, знизить її собівартість та зменшить енерговитрати виробництва. До того ж, якщо використовувати біокомпозитні матеріали, а це відповідно натуральні волокна, такі як деревна маса, льон, крохмаль та інші – вироби будуть мати кращі експлуатаційні характеристики, такі як довговічність, міцність, безпечність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як обрати якісні та корисні іграшки для дитини? URL: <https://epicentrk.ua/ua/articles/kak-vybrat-kachestvennye-i-poleznye-igrushki-dlya-rebenka.html>
2. Безпечні дитячі іграшки. URL: <http://nar-rda.gov.ua/novini/bezpechni-dityachi-igrashki/>
3. Nicolo Aurisano, Peter Fantke*, Lei Huang, Olivier Jolliet. Estimating mouthing exposure to chemicals in children's products / journal of Exposure Science and Environmental Epidemiology, №32, 2022. pp. 94-102
4. Bioplastic for improved toy safety [Електронний ресурс] // JELUPLAST®. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jeluplast.com/en/wpc-for-the-toy-industry/>.

НАНОКОМПОЗИТИ G-C₃N₄, ДОПОВАНІ МЕТАЛОМ НАПІВПРОВІДНИКОМ, У СЕЛЕКТИВНОМУ ФОТООКИСЛЕННІ БЕНЗИЛОВОГО СПИРТУ

Царюк Марина Олегівна

магістрант

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. / Introduction. Отримання бензальдегіду є важливою реакцією для косметично-парфумерної галузі. Традиційно альдегіди отримують під час окиснення спиртів при високій температурі, тиску, використовуючі дорогі каталізатори, пероксиди чи перкислоти [1]. Фотокаталітичні реакції є економічно вигіднішими та безпечнішими, оскільки проходять за більш м'яких умов, при нижчих температурах. Фотокаталізатори на основі графітоподібного нітриду вуглецю (g-C₃N₄) володіють низкою переваг: нетоксичні, прості в отриманні, чутливі до видимого світла, володіють зручним розташуванням енергетичних рівнів, тому вони є перспективними матеріалами для отримання альдегідів [2].

Мета роботи. / Aim. Розробка методів отримання нанокompatитів на основі графітоподібного нітриду вуглецю, а також дослідження фотокаталітичних властивостей отриманих матеріалів в реакціях парціального окислення бензилового спирту до бензальдегіду при дії видимого світла.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Для експерименту було використано ряд розчинників та реагентів:

Розчинники:

- Дистильована вода
- Етиловий спирт

Реагенти:

- Меламін
- LiCl
- KCl
- Бензиловий спирт

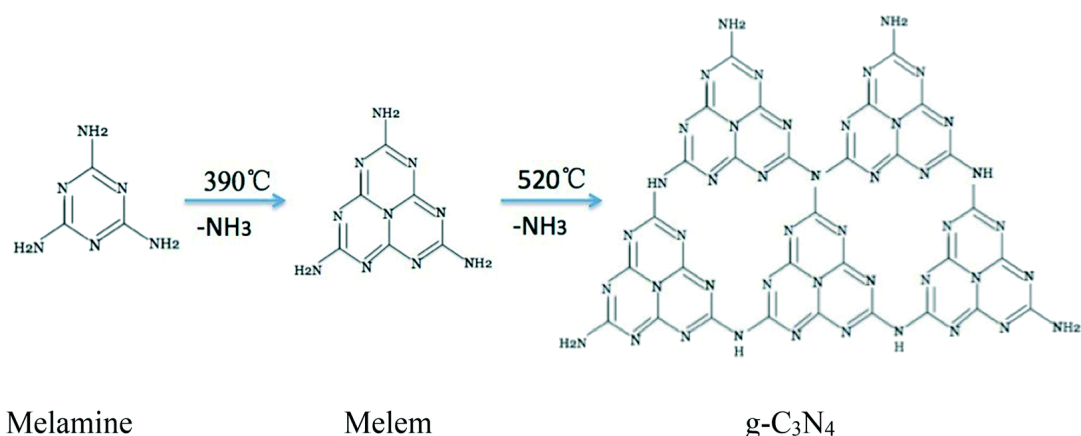

Рис. 1. Реакція отримання g-C₃N₄ з меламіну

На рис. 1 зображено стадії отримання графітоподібного нітриду вуглецю з меламіну шляхом термічної обробки.

Графітоподібний нітрид вуглецю отримували шляхом прокалювання 10 г меламіну у муфельній печі при температурі 520 °C протягом двох годин [2, 3].

g-C₃N₄ допований KCl/LiCl отримували шляхом термічної обробки нітриду вуглецю з сумішшю KCl, LiCl з масовим співвідношенням компонентів 1:4,5:5,5. Для цього суміш порошків поміщали у муфельну піч та прокалювали протягом чотирьох годин при температурі 550 °C. Після цього, охолоджували отриману суміш до кімнатної температури, та відмивали від солей дистильованою водою 5-6 разів та центрифугували 10-15 хвилин при 4000 об/хв. Потім відмивали етиловим спиртом 2 рази і центрифугували за таких самих умов. Відмиту від солей суміш поміщали на чашу Петрі та висушували при температурі 60 °C у сушильній шафі. Отриманий фотокаталізатор має світло-жовтий колір [3].

Активність синтезованих фотокаталізаторів визначали під час газофазного окиснення бензилового спирту. Для цього зразок з нанесеним фотокаталізатором і бензиловим спиртом поміщали в скляний реактор, який

підігрівали та опромінювали ртутною лампою ДРШ-1000 з фільтром (область з довжиною хвилі 400 нм) протягом двох годин. Концентрацію вихідної речовини і продукту визначали газовою хроматографією [4].

Результати та обговорення. / Results and discussion. Аналіз кривих (Рис. 2, Рис. 3) фотокаталітичного окиснення бензилового спирту з використанням графітоподібного нітриду вуглецю допованого солями LiCl/KCl як фотокаталізатору показує, що швидкість фотокаталітичної реакції в порівнянні з чистим нітридом вуглецю зростає. Це можна пояснити зменшенням розміру часток отриманого фотокаталізатору, що покращує ефективність виходу фотогенерованих зарядів на поверхні матеріалу.

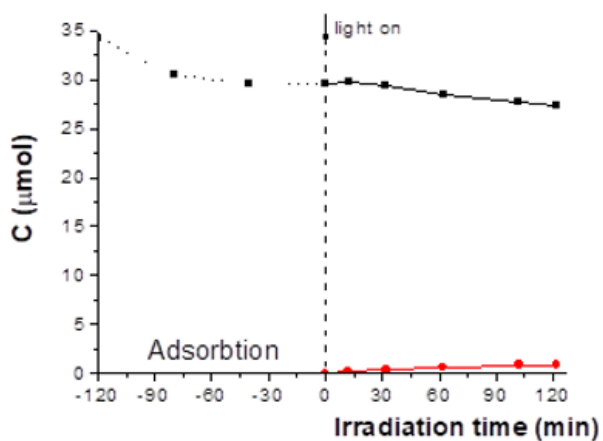

Рис. 2. Кінетичні криві фотокаталітичного окиснення бензилового спирту киснем повітря за участю g-C₃N₄

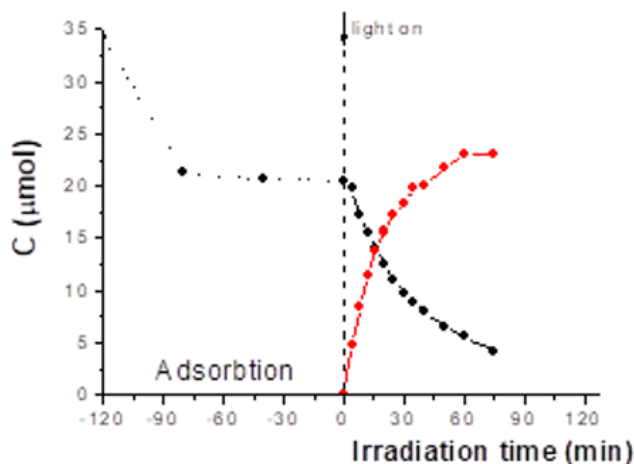

Рис. 3. Кінетичні криві фотокаталітичного окиснення етанолу киснем повітря за участю g-C₃N₄ допованого KCl/LiCl

Висновки. / Conclusions. Було синтезовано матеріали на основі графітоподібного нітриду вуглецю та додатково оброблені сумішшю солей лужних металів, які володіють фотокаталітичними властивостями та можуть бути використані для отримання альдегідів.

Дослідження фотокаталітичної активності отриманих матеріалів показало, що додаткова модифікація графітоподібного нітриду вуглецю солями KCl/LiCl збільшує швидкість фотокаталітичної реакції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gang Xin, and Yali Meng. "Pyrolysis Synthesized g-C₃N₄ for Photocatalytic Degradation of Methylene Blue" Journal of Chemistry, vol. 2013, 2012. doi:10.1155/2013/187912
2. Швалагин В. В. Фотокаталитическая активность g-C₃N₄ в реакции парциального окисления бензилового спирта при действии видимого света / В. В. Швалагин, М. А. Компанец, С. Я. Кучмий // Теорет. и эксперим. химия. 2020. — № 56 (2). — С.105-110.
3. Anurag K., Pawan K., Chetan J. 7. Nickel Decorated on Phosphorous-Doped Carbon Nitride as an Efficient Photocatalyst for Reduction of Nitrobenzenes. Nanomaterials. 2016. Т. 6, № 3. С. 69.
4. Maria J. Lima, Pedro B. Tavares, Adrián M.T. Silva, Cláudia G. Silva, Joaquim L. Faria, Selective photocatalytic oxidation of benzyl alcohol to benzaldehyde by using metal-loaded g-C₃N₄ photocatalysts, Catalysis Today, Volume 287, 2017, Pages 70-77, <https://doi.org/10.1016/j.cattod.2016.11.023>

TECHNICAL SCIENCES

UDK 621.876

LOAD AND TOOL STATE OF STRESS OF ABRASIVE MACHINING OF MATERIALS

Bilous Olena,

Phd, Associate Professor

Belmas Ivan,

Doctor of technical science, Professor

Tantsura Hanna,

Phd, Associate Professor

Tantsura Timofiy,

Postgraduate student

Dniprovsky State Technical University, Ukraine

The aim of the work is to establish the mechanism of interaction of discrete grains through the material that connects them in the tool of abrasive machining of materials in the case of its loading by the tangential cutting force. The tool is considered as a system of abrasive grains connected by a material with other mechanical characteristics. The model of interaction of abrasive grains of the tool has been constructed and solved. Distributions of grain movements have been established. The mechanical parameters and the number of grains and the properties of the material that connects them has been taken into account. It has been established that the load of the last grains results in greater displacements than others, respectively higher stresses in the material that connects and holds the abrasive grains in the tool. The established nature of the distribution of the interaction forces of grains and stresses in the material that connects them allows comprehensive assessing the impact of the load of the working grain on the stressed tool in the process of tool development. The linear formulation of the problem allows us to take into account the mutual load influence of several grains on the stress-strain state of the tool as a

whole.

Keywords. Abrasive tool, abrasive elements, material connecting abrasive grains, mechanical interaction, deformations, stresses.

Grinding has a special place in metalworking. In the grinding process, the cutting grains of the abrasive material processing tool periodically come into contact with the workpiece. On the side of the workpiece, the cutting force acts on the grains of the working surface. The working edges of the grains wear out. Grains and the material that holds them in the tool are destroyed.

Periodic loading of grains determines cyclically variable stress state of the material surrounding them and the term of its work before destruction. The destruction of the surface layer of the grinding wheel ensures the appearance of new cutting edges instead of worn ones. Establishing optimal conditions for wear of cutting edges of abrasive grains and parallel destruction of the material in which they are contained, under their cyclic loading, is an urgent scientific and technical problem. It includes the task of determining the stress state of the material in which the abrasive grains are contained, as the main factor that results in the destruction of the material during its cyclic loading.

The problem of uniform distribution of abrasive grains, their sorting in the tool remains relevant. With a uniform distribution of grains, their size, the distance between the grains in the grinding tool is the same. It can be assumed that further improvement of the technology of manufacturing a grinding tool brings its structure closer to the structure with a regular arrangement of grains in the tool.

The grain size is much smaller than the radius of the grinding wheel. This allows us to take the radius of the grinding wheel infinitely large, and the work surface flat. The tool is considered as a composite material of regular structure with mechanical properties unchanged along the coordinate axes. In this material we will consider conditional grains as rods parallel to the direction of the cutting force (along the x-axis).

Cross section of rods is a square with side b . Their compressive stiffness is

determined by the stiffness of the grains and the bonding material between them. In sections normal to the x-axis, the grains are arranged regularly along the axes of their numbers i ($1 \leq i \leq M$), j ($1 \leq j \leq N$). The grain interaction model is constructed from the condition of equilibrium of a part of an arbitrary grain of small length dx loaded by longitudinal forces and on the surface of which tangential loads act. (Fig. 1)

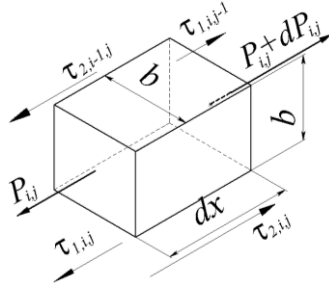

Fig. 1 - Part of the grain of short length

Equilibrium condition of conditional grain dx

$$dP_{i,j} + (\tau_{1,i-1,j} - \tau_{1,i,j} + \tau_{2,i,j-1} - \tau_{2,i,j})b dx = 0. \quad (1)$$

According to Hooke's law

$$\tau_{1,i,j} = \frac{G}{h}(u_{i,j} - u_{i-1,j}), \tau_{2,i,j} = \frac{G}{h}(u_{i,j} - u_{i,j-1}), P_{i,j} = Eb^2 \frac{du_{i,j}}{dx}, \quad (2)$$

where h is the distance between the grains; G is the shear modulus of the bonding material; E is the consolidated modulus of elasticity of the grain material and the bonding material beneath it.

Substitute (2) into (1). We obtain a system of homogeneous equations of order $(M-1)(N-1)$.

$$\frac{d^2 u_{i,j}}{dx^2} + \frac{G}{Ehb}(u_{i-1,j} + u_{i+1,j} + u_{i,j-1} + u_{i,j+1} - 4u_{i,j}) = 0. \quad (3)$$

Note that equations (3) are acceptable for all grains except the extreme ones.

$$1 < i < M-1 \quad 1 < j < N-1 \quad (4)$$

We will try the solution of the system of homogeneous equations (3) in the following form.

$$u_{i,j} = \sum_{n=1}^{N-1} \sum_{m=1}^{M-1} e^{\beta_{m,n} \Delta \tilde{n} + \sqrt{-1} \mu_m i + \sqrt{-1} \chi_n j} + \sum_{m=1}^{M-1} e^{\beta_m^M \Delta \tilde{n} + \sqrt{-1} \mu_m i} + \sum_{n=1}^{N-1} e^{\beta_n^N \Delta \tilde{n} + \sqrt{-1} \chi_n j}. \quad (5)$$

where $\beta_{m,n}$, β_m^M , β_n^N - characteristic indicators; μ_m , χ_n - constant vectors .

The values of the vectors μ_m , χ_n are found from the condition of acceptability of equations (3) for all grains without exceptions.

$$\mu_m = \frac{\pi m}{M}, \quad \chi_n = \frac{\pi n}{N}.$$

The values of the characteristic indicators are found from the solution of a homogeneous system of equations (3).

$$\beta_{m,n} = \sqrt{\frac{2 G}{E h b} (2 - \cos(\mu_m) - \cos(\chi_n))}; \quad \beta_m^M = \sqrt{\frac{2 G}{E h b} (1 - \cos(\mu_m))};$$

$$\beta_n^N = \sqrt{\frac{2 G}{E h b} (1 - \cos(\chi_n))}.$$

Taking into account the found values of grain displacement (3).

$$u_{i,j} = \sum_{n=1}^{N-1} \sum_{m=1}^{M-1} (A_{m,n} e^{\beta_{m,n} x} + B_{m,n} e^{-\beta_{m,n} x}) \cos(\mu_m (i-0,5)) \cos(\chi_n (j-0,5)) +$$

$$+ \sum_{m=1}^{M-1} (A_m^M e^{\beta_m^M x} + B_m^M e^{-\beta_m^M x}) \cos(\mu_m (i-0,5)) + \sum_{n=1}^{N-1} (A_n^N e^{\beta_n^N x} + B_n^N e^{-\beta_n^N x}) \cos(\chi_n (j-0,5)) \quad (6)$$

where $A_{m,n}$, $B_{m,n}$, A_m^M , B_m^M , A_n^N , B_n^N - constant values.

Let's define unknown constants. We will assume that the external load acts on one grain denoted as I, J . The grain is located on the working surface of the grinding tool - in the plane $x = 0$. The opposite surface is attached to a rigid base - not movable. We write down the accepted in the form of boundary conditions.

$$\text{When } x=0 \quad p_{i,j} = \begin{pmatrix} 1 & i = I \wedge j = J \\ 0 & i \neq I \wedge j \neq J \end{pmatrix}. \quad (7)$$

$$\text{When } x=Hc \quad u_{i,j} = 0, \quad (8)$$

where H, c is the number of layers of grains in the tool and the step of their location along its thickness.

Boundary condition (7) is a discontinuous δ -function on the discrete axes of genus numbers and grain numbers in series on the intervals M and N . We set it by the product of Fourier series. We equate the distribution of forces in the cross section $x=0$ (7). We obtain the ratio between the constant values.

$$A_{m,n} - B_{m,n} = \frac{4}{i} \frac{1}{N\beta_{m,n}} \sum_{n=1}^{N-1} \cos(\chi_n(J-0,5)) \sum_{m=1}^{M-1} \cos(\mu_m(I-0,5)), \quad (9)$$

$$A_m^M - B_m^M = \frac{2}{M\beta_m^M} \sum_{m=1}^{M-1} \cos(\mu_m(I-0,5)), \quad (10)$$

$$A_n^N - B_n^N = \frac{2}{N\beta_n^N} \sum_{n=1}^{N-1} \cos(\chi_n(J-0,5)). \quad (11)$$

According to condition (8), we equate the zero of grain displacement in the cross section $x = Hc$

$$A_{m,n} e^{\beta_{m,n}Hc} + B_{m,n} e^{-\beta_{m,n}Hc} = 0, \quad (12)$$

$$A_m^M e^{\beta_m^M Hc} + B_m^M e^{-\beta_m^M Hc} = 0, \quad (13)$$

$$A_n^N e^{\beta_n^N Hc} + B_n^N e^{-\beta_n^N Hc} = 0, \quad (14)$$

From equations (9) - (11) and (12) - (14) we have the meanings of the unknowns.

$$B_{m,n} = -\frac{4e^{\beta_{m,n}Hc} \cos(\chi_n(J-0,5)) \cos(\mu_m(I-0,5))}{i N (e^{\beta_{m,n}Hc} + e^{-\beta_{m,n}Hc}) \beta_{m,n}}, \quad B_m^M = -\frac{2e^{\beta_m^M Hc} \cos(\mu_m(I-0,5))}{M (e^{\beta_m^M Hc} + e^{-\beta_m^M Hc}) \beta_m^M},$$

$$B_n^N = -\frac{2e^{\beta_n^N Hc} \cos(\chi_n(J-0,5))}{N (e^{\beta_n^N Hc} + e^{-\beta_n^N Hc}) \beta_n^N}, \quad A_{m,n} = \frac{4 \cos(\chi_n(J-0,5)) \cos(\mu_m(I-0,5))}{i N \beta_{m,n}} + B_{m,n},$$

$$A_m^M = \frac{2 \cos(\mu_m(I-0,5))}{M \beta_m^M} + B_m^M, \quad A_n^N = \frac{2 \cos(\chi_n(J-0,5))}{N \beta_n^N} + B_n^N.$$

Identified constants allow expression (6) to determine the movement of the grains of the tool. The known distribution of grain displacements makes it possible to find the desired distributions of the internal forces of grain interaction in the direction of the cutting force, the tangential stresses in the bonding material according to Hook's law (2). Analysis of the results showed the following. The load of a discrete grain locally disturbs the stress state of the instrument and corresponds to the principle of Saint-Venant.

The distribution of indicators of this state, in the direction of external force, depends on the mechanical characteristics of the material of the tool their values are the arguments of the corresponding analytical expressions. The dimensions of the

excitation zone are proportional to the height of the grains, the square root of the reduced modulus ratio of elasticity of the abrasive grain multiplied by the height of the grain and the gap between the grains in the layers to the shift module of bonding material.

The stress distribution depends on the location of the loaded grain. Indicators of the stress state acquire the greatest values in the case of loading of angular grains. The smallest - medium. This is a consequence of the difference in the nature of the interaction of extreme abrasive grains with adjacent ones (4).

The grains of the working surface of the tool move the most. The locality of stress excitation determines their dependence on the dimensions of the tool if their values do not exceed the size of the excitation zones. The linear formulation of the problem allows us to take into account the mutual influence of loads of several grains on the stress-strain state of the tool as a whole.

The dependence of the stress state of the tool on the nature of grain loads of its working surface, on the mechanical properties of its components, allows us to predict its probable stress and technical condition during operation - the application of the selected technology of abrasive materials.

The opportunity to compare stress and technical conditions in the case of the implementation of different operating technologies for different design and mechanical parameters of the tool identifies their optimal combinations during the life cycle - to meet modern Cals technologies in mechanical engineering.

Conclusions. A mathematical model was built using the methods of mechanics, the method of its analytical solution in a closed form was formulated, the stress-strain state of the grinding tool as a system of regularly spaced grinding grains and interconnected material with different mechanical characteristics was investigated. It has been established that the pressure on the grain of the working layer is transmitted to others located in the non-working layer. The grain located under the load remains the most loaded. As the layer numbers increase, the difference between the maximum and minimum values decreases.

The nature of the dependence of the stress-strain state on the layer number of

the grain location depends on the mechanical and geometric characteristics of the grains, their quantity and the material that integrates them into a single product - a grinding tool.

The results can be considered quite reliable because they were obtained on the basis of the application of the fundamental provision of mechanics on the static equilibrium of an element under the action of external factors, the equilibrium equations were solved analytically by solutions obtained in closed form.

HARMONIZATION OF THE DOMESTIC NORMATIVE AND TECHNICAL BASE ON THE ISSUES OF TESTING AND TECHNICAL OPERATION OF AVIATION EQUIPMENT

Fedenko Volodymyr

Senior Research Fellow

Zhdanuyk Mykola

Senior Research Fellow

Kulba Pavlo

Senior Research Fellow

Cherednikov Oleg

Candidate of Technical Sciences, Senior Research Fellow

Chupryna Volodymyr

Doctor of Technical Sciences, Lead Researcher

State Scientific Research Institute

of Armament and Military Equipment Testing and Certification

Chernihiv, Ukraine

Introduction. The implementation of the state policy on the implementation of international airworthiness standards for military aviation equipment (AE) requires a review and improvement of the methods of determining the flight technical characteristics (FTC) of air craft (AC) in order to integrate them with the methods of the countries of the European Union and NATO.

Flight studies play an extremely important role in all cases where the question of new areas of AC application and related new test methods is being decided. Together with the development of aviation technologies and the characteristics of modern AC, the requirements for the safety of its operation are also changing. The progress of measurement and information processing systems makes it possible to fundamentally change the approaches to the evaluation of FTC of aircraft.

The materials of the work contain the results of a theoretical analysis of scientific and technical information from open literary sources, regarding the achievement of mutual compatibility of tests of domestic samples of AC with modern samples of AC of the armed forces of the leading countries of the world. To fulfill this

task, it is necessary to harmonize their characteristics with NATO standards for use in the state aviation of the Armed Forces of Ukraine.

Aim. The constant modernization of weapons and military equipment (WME) requires checking the FTC of the AC. The purpose of the study is to improve the methodical components of the flight test system for determining the FTC of AC samples and their harmonization with European and NATO standards. The obtained results will be used when conducting tests of modernized AC samples and identifying the effects of installed modern devices and weapons on their flight and technical characteristics.

The draft of the document is prepared taking into account international and domestic practice and is being developed in order to ensure the harmonization of the domestic regulatory and technical base on testing and technical operation of AC with documents accepted in global practice (ICAO, FAA of the USA, EASA), including norms and rules, advisory circulars, guidelines, methods, etc.

As part of this work, empirical studies of the results of flight experiments, complex modeling of FTC of helicopters based on the theory of similarity, interpretation of simulation results in accordance with the international standards of EMASS and CS-29 regulations regarding the requirements and procedure of FTC assessment were also carried out.

Materials and methods. In accordance with the Air Code of Ukraine, the National Program for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union, and with the aim of implementing European technical rules and standards in Ukraine, technical requirements are established for air defense systems that serve to increase the firepower and mobility of parts and units of ground troops, tactical landings, and also for defeating the enemy with rocket, small-arms and bombing weapons. A significant place in the day-to-day activities of the State Research Institute for Testing and Certification of Weapons and Military Equipment is occupied by flight research on the study of FTC AC, in particular helicopters.

An important role in the formation of the theoretical base for flight research in this area was played by the works on the LTX of helicopters by V. S. Vedrova,

A. P. Proskuryakova, M. L. Mila, N. I. Kamova, G. S. Kalachova, L. M. Berestova, A. I. Akimov. which formed the basis of the provisions of the OTT of the Air Force and RIAT.

At one time, there were difficulties associated with the complexity of the helicopter itself as a dynamic system: its dynamic instability, significant interaction of longitudinal and lateral movements, interaction of control channels, significant asymmetry, etc. Mathematical models of the longitudinal and lateral movements of almost all helicopters obtained on this basis played an important role in the analysis of modern methods of helicopter testing and the formulation of further research.

In modern flight test work, there are several approaches (methods) to determining FTC in a flight experiment. Each of these methods has a number of advantages and disadvantages that do not allow you to neglect some and use others. Therefore, before choosing the direction of improving the methods of determining FTC, it is necessary to analyze the existing ones.

One of the ways to achieve the technical compatibility of the WME of the Armed Forces of Ukraine with the WME of the NATO and EU member states, as well as to increase the efficiency of the operation of the WME at the stages of the life cycle, is to improve the regulatory framework in the field of tests, which consists in the maximum use of civilian standards in the military sphere.

The development of technologies led to the development of new methods. So, in the mid-forties, the appearance of turboprop engines (TPE) led to the need to review the existing, fairly well-developed methods of testing helicopters with piston engines. This was due, firstly, to a significantly different mode of operation of the TPE and, secondly, to a wider range of flight speeds of helicopters with a new type of engines.

The theoretical foundations of the methods of determining the flight characteristics of helicopters with TPE, using the theory of similarity, were described in the works of M.A. Thaiz.

For the first time, the theory of similarity was applied during tests of aircraft with piston engines. On its basis, the method of "teeth" and the method of

"revolutions" of a low-altitude piston engine with fixed-pitch propellers were developed, which were widely used both during flight tests and when performing aerodynamic calculations.

In this work, the analysis of existing methods is carried out to determine promising directions for their further development. In this case, it is enough to present the analysis using qualitative criteria by considering the features inherent in each of the methods, which affect the terms and costs, as well as the quality of the obtained results.

First of all, it should be noted that despite the sufficiently deep theoretical justification and universality, the methods of determining FTC allow for a sufficiently large volume of flight experiments. The calculation-experimental method allows to partially eliminate this drawback, due to the wider use of calculation procedures and the results of blowing in wind tunnels.

So, since all factors, with the exception of the volume of the flight experiment in the "costs" and "times" criteria, remain practically at the same levels, it can be stated that for the calculation-experimental method, the values of the "costs" and "times" criteria decrease.

Touching on the question of the reliability and accuracy of the results obtained when using this or that method, it is necessary to indicate that the completed correct studies of the values of the confidence probabilities of the results, at the given values of the confidence intervals, taking into account the accuracy of the parameters we measure, as well as taking into account the errors introduced by the receivers assumptions, in real time there is none.

European Harmonized Military Airworthiness Requirements (EMARs) are developed by the MAWA Forum. The EMACC manual was prepared based on the structure of Military Standard HDBK-516B as defined in Amendment 1 of February 2008.

Military Standard HDBK-516B was developed based on US incident/failure experience and there is considerable overlap in the various sections of Military Standard MIL-HDBK-516B.

The EMACC management structure has been streamlined, for example: by merging the existing criteria of Military Standard MIL-HDBK-516B; adding new criteria; or by removing the existing criteria of Military Standard HDBK-516B.

In the streamlining, every effort has been made to ensure the greatest possible accuracy of EMACC guidance, without losing any US/European sources of information. To guide this process, a matrix was traced that links the EMACC guidance structure to the original MIL-HDBK-516B Amendment 1 structure (original US Military Standard structure MIL-HDBK-516B => streamlined EMACC structure).

The EMACC handbook defines airworthiness certification criteria used for all manned and unmanned aerial vehicle systems. It is the primary document that can be used by the appropriate military aviation authorities or agencies or others to determine the basis for airworthiness certification of aircraft systems.

For optimization when creating a certification basis based on recommendations, the issue of determining quantitative standards of airworthiness, compatible with the requirements for operational characteristics, should be considered. The criteria in this document may be adapted and applied at any time during the service life of the AC system when an airworthiness determination is required, especially when the functional basis or the basic production model changes. In all cases, complete and accurate documentation of the scope and values of the measurable criteria of a particular system is critical to ensure a consistent, timely, and accurate airworthiness assessment.

The criteria included in this document are intended to enable an experienced engineer trained in a specific technical field to interpret, optimize, apply, and evaluate a particular system's compliance with the criteria. All airworthiness certification criteria are mapped to the appropriate 14CFR and JSSG. In addition, cross-references are given to relevant sections in the European Aviation Safety Agency Certification Specifications (EASA CS), MO 00-970 Standard and NATO STANAG documents.

The FAA and CS EASA Code of Federal Regulations and instructions referenced depend on the type of aircraft and should be appropriate for the size of the

aircraft and its use. The presented list is not exhaustive. The user is permitted to refer to the reference material only as a guide and not for the purpose of citing requirements.

The user is also encouraged to use FAA and EASA advisory circulars, MO 00-970 standard information sheets, or other acceptable compliance methodology documents to help understand how to implement the relevant regulatory requirements.

Regarding cross-references with NATO STANAGs, States should examine their ratification status for each STANAG before considering the document applicable.

Conclusions. The conducted analysis made it possible to discover a number of shortcomings and highlighted the need to improve the existing methods of determining LTH. This is especially relevant at the present time, when there are stricter requirements for the results, terms and costs of conducting flight tests.

Improved standard methods for determining the FTC of helicopters, taking into account the international standards of airworthiness of military aircraft, will allow to optimize the scope and accuracy of tests, as well as to improve the quality of determining the FTC of AC and reduce the costs of conducting tests.

Thus, the improved methodical component of the flight test system will contribute to the effective management of the development of weapons, which will lead to an increase in the level of combat capability of the Armed Forces of Ukraine.

AUTHENTICATION PROTOCOL WITH ZERO-KNOWLEDGE PROOF
APPLICATION OF CORRELATION ANALYSIS OF THE
ELECTROENCEPHALOGRAM TO INCREASE THE INFORMATION
CONTENT OF DIAGNOSTICS

Iefimov Mykhailo

graduate of the Faculty of Automatics and Computerized Technologies
Kharkiv National University of Radioelectronics, Ukraine

Huseinov Anton

graduate of the Faculty of Automatics and Computerized Technologies
Kharkiv National University of Radioelectronics, Ukraine

Romanchuk Vitalii

Assistant of the Department of Design and Operation of Electronic Devices
Kharkiv National University of Radioelectronics, Ukraine

Kharchenko Oksana

Kandidate of technical science, Docent of the Department of Media
Engineering and Information Radioelectronic Systems
Kharkiv National University of Radioelectronics, Ukraine

Chumakov Volodymyr

Doctor of technical sciences, Professor
National Institute of Astrophysics
INAF Astronomical Observatory of Brera, Italy

For the first time, the question of the possibility of using the correlation method in electroencephalography was raised back in the 1930s by the founder of cybernetics, Norbert Wiener [1]. Correlation analysis provides to calculate the autocorrelation and cross-correlation functions (ACF and CCF) of the electroencephalogram (EEG). Therefore, the use of the autocorrelation method is because the construction of autocorrelation functions makes it possible to isolate harmonic oscillations in a random process. In this case, it is possible to find numerical values characterizing the processed EEG [2]:

- average frequency (average period) of periodic oscillations;
- periodicity of the process – the ratio of the power of the periodic (quasi-periodic) component to the power of the random component;

- stability of the periodicity – decay time of the periodic function.

The average period of ACF oscillations is determined by the formula

$$T_{av} = \frac{2}{n} \sum_{j=1}^n (\tau_{j+1} - \tau_j),$$

where τ_j are the successive values of the zero crossing points of the correlation function;

n is the number of wave tops.

The process periodicity factor is determined as follows:

1. The average value of the oscillation amplitude is calculated

$$A_{av} = \sum_{i=1}^n \frac{A_i}{n};$$

2. The half of this average amplitude is determined, which is represented as the average amplitude of the periodic component of this correlation function

$$A_n = A_{av}/2;$$

3. The difference between the maximum value of the ACF (by definition at the point $\tau = 0$) and the calculated average value of the amplitude of the periodic component is determined. This difference reflects the amplitude of the random component

$$A_c = A(\tau = 0) - A_n;$$

4. The ratio of the average amplitude of the periodic component to the amplitude of the random component is calculated. This quantitative value characterizes the severity of the EEG periodicity:

$$K_n = A_n/A_c .$$

The stability of periodicity is determined using the correlation interval. It is defined as the duration of time during which the correlation connection between the random function values in two moments of time disappears. Mathematically, the characteristic of the correlation interval is determined by the expression

$$\tau_0 = \int_0^{\infty} R(\tau) d\tau / R(0),$$

where $R(\tau)$ is the value of the correlation function at the point τ .

Since, as has been repeatedly noted, when analyzing an EEG, a specialist needs to obtain information about the parameters of frequency rhythms, for in-depth analysis of the signal, it is advisable to use band-pass filters to isolate the main frequency rhythms, and then build their correlation functions and analyze them separately.

Calculation of the cross-correlation function of two EEGs makes it possible to determine the degree of connection between processes in different areas of the brain and to identify periodic components common to two EEGs. Cross-correlation analysis provides fundamentally new opportunities for evaluating the processes of two brain areas - it allows you to quantify the degree of similarity of processes or their connection, to identify common components and their relationship. The presence of a pathological focus that spreads to several channels at once is clearly visible on the CCF time diagrams.

The degree of similarity or connection between two EEGs in cross-correlation analysis is determined by the value of the cross-correlation coefficient K_{cr} . It is usually normalized to the limits from +1 to -1

$$K_{cr} = \frac{R_{12}}{\sqrt{R_1(\tau=0)R_2(\tau=0)}},$$

where R_{12} is the peak value of the CCF of processes 1 and 2;

$R_1(\tau=0)$, $R_2(\tau=0)$ are the ACF values of processes 1 and 2 respectively at moment $\tau=0$.

The magnitude K_{cr} can be used to judge the degree of correlation between the two processes: when the value of K_{cr} up to 0.3 it means that the connection is weak; if the K_{cr} is from 0.3 to 0.5 means that the connection is moderate; if the K_{cr} is from 0.5 to 0.7 means that the connection is significant; when the K_{cr} is from 0.7 to 0.9 means that the connection is high or close; and finally when the K_{cr} is from 0.9

to 1 means that the connection is very high or very close [3,4].

So just like spectral analysis, correlation analysis does not make it possible to trace the dynamics of the EEG, which is important, given the non-stationarity of the EEG signal. Using correlation analysis, one can determine the frequencies of a process or the common frequencies of two processes, but one cannot reveal their localization in time. At the same time, quantitative characteristics calculated by the correlation method increase objectivity and expand the possibilities of screening-diagnostics [5].

REFERENCES

1. Norbert Wiener. My relation to cybernetics. Its past and future. Trans. from English / Sov. radio, M.: 1969, – 24 p.
2. Rusinov V. S., Grindel O. M. Human electroencephalogram in traumatic brain injury. / M.: Nauka, 1988. – 200 p.
3. Biopotentials of the human brain: Mathematical analysis / V.S. Rusinov, O. M. Grindel, G. N. Boldyreva, E. M. Waqar; Ed. V.S. Rusinov.– M.: Medicine, 1987.–256 p.
4. Kharchenko O. I. Methods of frequency and hourly analysis in systems for the processing of depression signals of the electroencephalogram type. Diss. cand. techn. sciences. – Kharkiv National University of Radio Electronics, 2007. –.253 p.
5. Kharchenko O. I., Volishchuk Yu. I., Chumakov V. I., Sukhorukov V. I.. Method of assessing the degree of interhemisphere asymmetry of bioelectric brain potentials / Pat. Of Ukraine 36747, MPC (2006) A61B 5/0476.

OVER THE EXTENDED $GF(2^m)$ ELLIPTIC CURVE FIELD

Onatskyi Oleksii,

Ph.D.,

Humenna Aliesia,

Zemliak Serhii,

2nd year master's students

State university

of intelligent technologies and telecommunications,

Odessa, Ukraine

Zharova Oksana,

Ph.D.,

Odessa polytechnic state university,

Odessa, Ukraine

Introductions. The use of insecure communication channels opens the way for eavesdropping and other intruder activities. Therefore one of the basic tasks for the information security during the user communications is the use of the tools and techniques which let one party (the verifier) to check the authenticity of another (the prover), e.g. by checking whether the prover possesses some secret without disclosing the secret itself. This way there will be no leakage of sensitive information in the course of communication.

Aim. The work proposes a zero-knowledge proof (ZKP) authentication protocol based on the mathematical apparatus of elliptic curves (EC) using the user's personal data and secret keys.

Materials and methods. The security of elliptic curves cryptography (ECC) [1] is generally ensured by the complexity of the discrete logarithm calculation over a group of points on elliptic curve [2]. In EC cryptosystems, it is proposed to use crypto-transformations based on transformations in the group of points of elliptic curves over the fields $GF(p)$, $GF(2^m)$, $GF(p^m)$ [1, 2].

In cryptosystems over the extended field $GF(2^m)$ the EC equation has the form [1, 2]:

$$y^2 + xy \equiv (x^3 + ax^2 + b) \pmod{(f(x), 2)} - \text{non-supersingular curve};$$

$$y^2 + cy \equiv (x^3 + ax + b) \pmod{(f(x), 2)} - \text{supersingular curve,}$$

where x, y – points on this curve EC, $x, y \in E(GF(2^m))$; a, b, c – coefficients EC; $f(x)$ – irreducible polynomial over the field $GF(2)$ of the form

$$f(x) = x^m + h_1x^{m-1} + h_2x^{m-2} + \dots + h_{m-1}x^1 + h_m,$$

moreover $h_i \in GF(2)$.

The ZKP protocols [3] are executed in the form of a series of independent rounds, each consisting of the following steps:

1. $A \rightarrow B$: γ witness;
2. $A \leftarrow B$: y challenge;
3. $A \rightarrow B$: x response.

Cryptographic authentication protocol with ZKP on over the extended $GF(2^m)$ EC fields is show in Fig. 1.

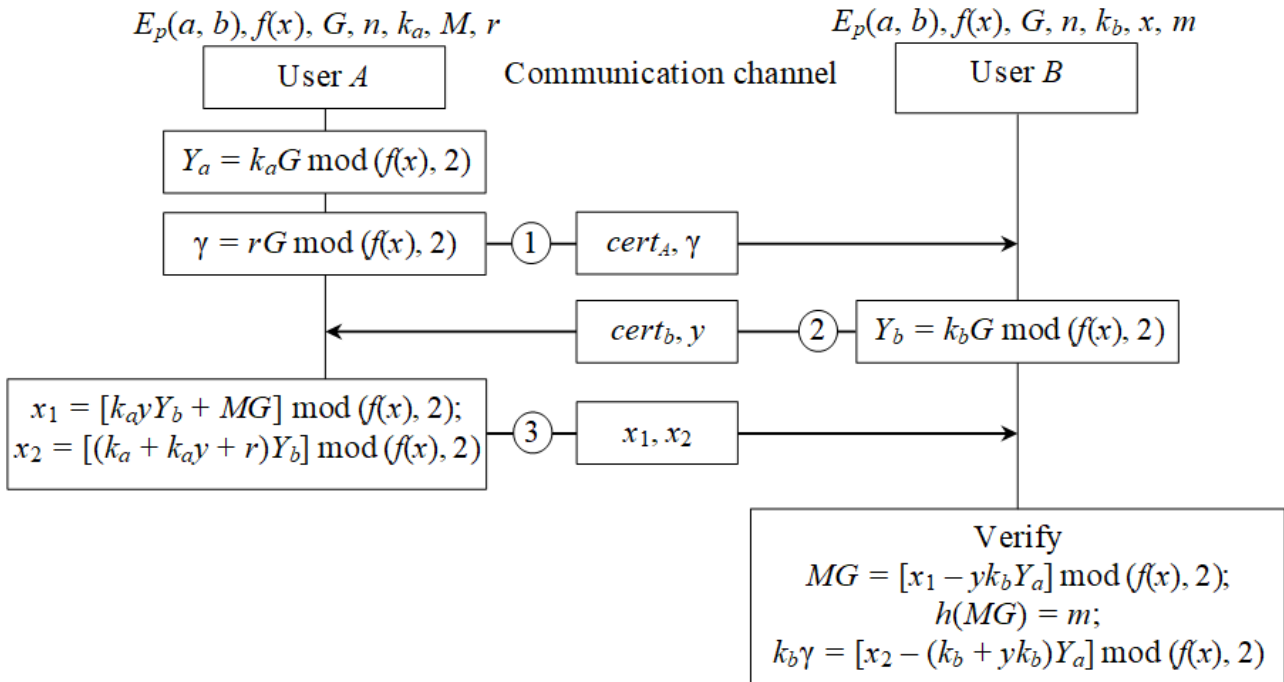

Fig. 1 – Cryptographic authentication protocol with zero-knowledge proof over the extended $GF(2^m)$ elliptic curves fields

Let $E_p(a, b)$ be the elliptic curve known to all users of information exchange; $f(x)$ – irreducible polynomial over the field $GF(2)$; G – the pre-agreed base point on this curve (the generator); $\#E_p(a, b) = n$ – the order of group $E_p(a, b)$; M – personal

data user A ; $h(MG) = m$ – hash function; k_a, k_b – secret keys of the users A, B .

The user A chooses the private key k_a and computes the corresponding public key $Y_a = k_a G \bmod (f(x), 2)$ and transfers it to the user B together with the request $\gamma = rG \bmod (f(x), 2)$ (witness), where r is the random value. The user B chooses the private key k_b and computes the corresponding public key $Y_b = k_b G \bmod (f(x), 2)$, also random value y (challenge). Y_b and y are transferred from user B to the user A .

Next the user A computes the values x_1, x_2 and returns the response to the user B . Finally, user B checks the equality $MG = [x_1 - yk_b Y_a] \bmod (f(x), 2)$, $h(MG) = m$, $k_b \gamma = [x_2 - (k_b + y)Y_a] \bmod (f(x), 2)$.

Results and discussion. The verifying user B is convinced in the relations validity:

$$\begin{aligned}
 MG &= [x_1 - yk_b Y_a] \bmod (f(x), 2) = [k_a y Y_b + MG - yk_b Y_a] \bmod (f(x), 2) = \\
 &= [k_a y k_b G + MG - yk_b k_a G] \bmod (f(x), 2) = MG; \\
 k_b \gamma &= [x_2 - (k_b + y)Y_a] \bmod (f(x), 2) = [(k_a + r + yk_a)Y_b - \\
 &(k_b + yk_b)Y_a] \bmod (f(x), 2) = \\
 &= [k_a Y_b + rY_b + yk_a Y_b - k_b Y_a - yk_b Y_a] \bmod (f(x), 2) = \\
 &= [k_a k_b G + r k_b G + yk_a k_b G - k_b k_a G - \\
 &yk_a k_b G] \bmod (f(x), 2) = [r k_b G] \bmod (f(x), 2) = k_b \gamma.
 \end{aligned}$$

We performed a verification of the proposed cryptographic ZKP on EC over the fields $GF(2^m)$ protocol using simulation package SPAN [4] (Figs. 2, 3).

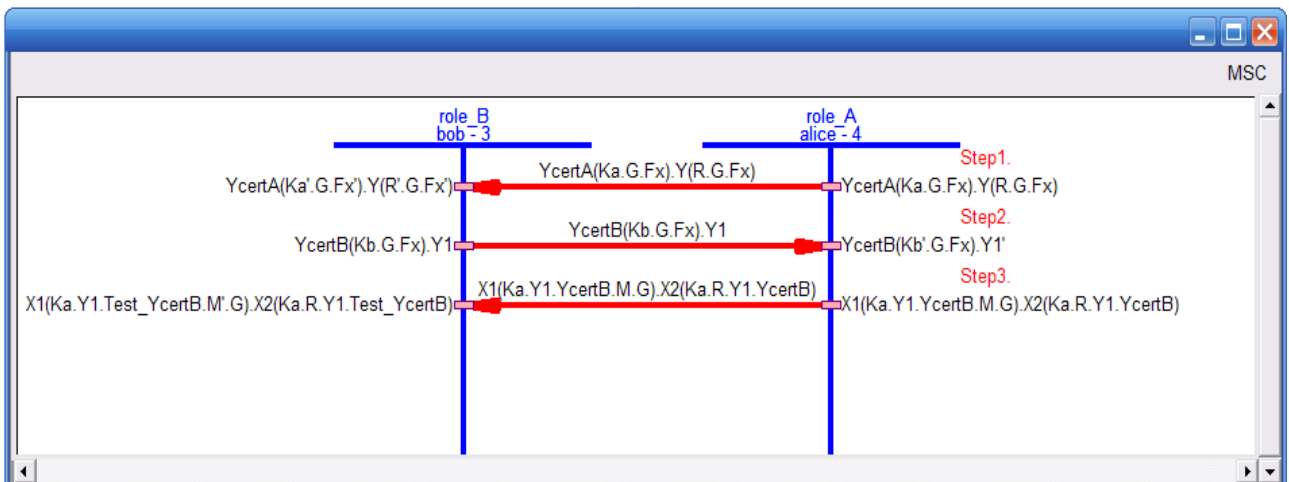

Fig. 2 – Simulation of the ZKP on over the extended $GF(2^m)$ EC fields protocol

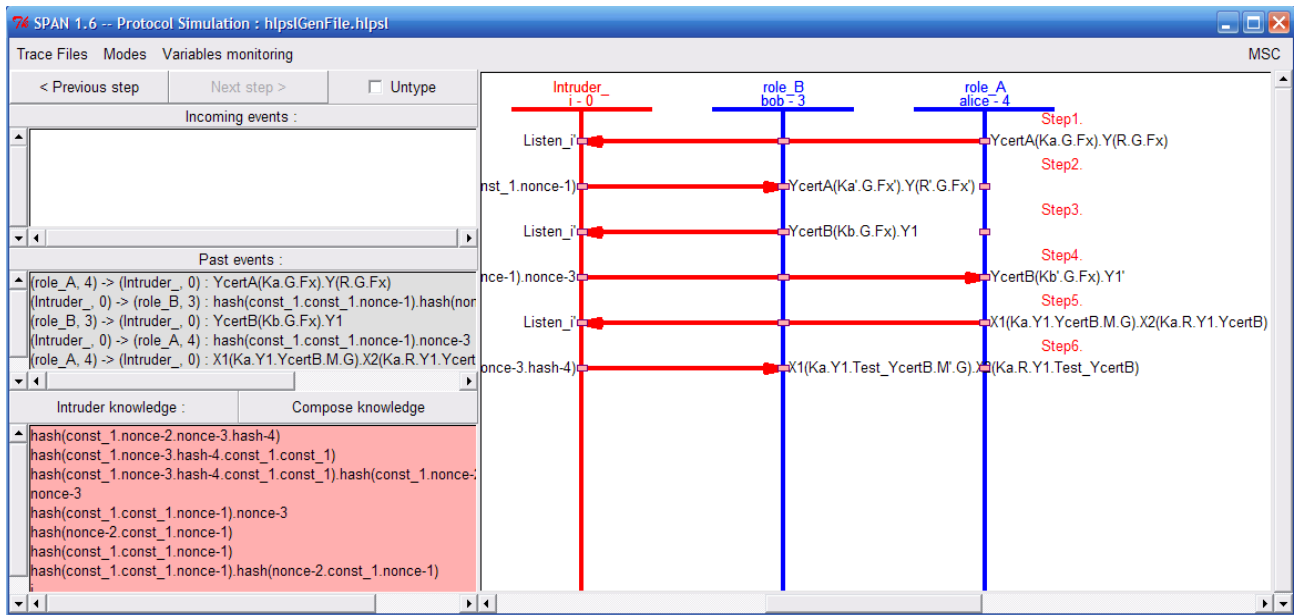

Fig. 3 – Simulation of the intruder attack on the ZKP EC protocol

The software verification of the cryptographic ZKP EC protocol and its resistance to attacks was performed using the software modules OFMC and CLAtSe [4]. The verification of the proposed cryptographic ZKP EC protocol did not reveal any existing attacks for this protocol.

Conclusions. We determined the completeness and the correctness of the protocol, gave an example of the computation and performed the protocol simulation and verification. To test the resistance of the ZKP EC protocol to the intruder attacks we used the SPAN package for AVISPA [4]. The test did not reveal any known attacks to the ZKP EC protocol. The recommended EC according to DSTU 4145-2002 may be used to implement the ZKP EC cryptographic protocol.

REFERENCES

1. Stavroulakis P., Stamp M. Handbook of Information and Communication Security. Berlin: Springer-Verlag, 2010. – 863 p.
2. Горбенко І. Д., Горбенко Ю. І. Прикладна криптологія. Теорія. Практика: монографія. – Харків: Видавництво «Форт», 2012. – 880 с.
3. Menezes A. J., Oorschot P. V., Vanstone S. A. Handbook of Applied Cryptography. – CRC Press, 1996. – 816 p.
4. AVISPA. URL: <http://www.avispa-project.org/>

ПРИМЕНЕНИЕ ПОЛИУРЕТАНОВЫХ ПОКРЫТИЙ ПРИ СТРОИТЕЛЬСТВЕ ПОДЗЕМНЫХ И ПОДВОДНЫХ ТРУБОПРОВОДОВ

Авалбаев Гаффар Абирович

и.о.доцент,

Адилова Шахноза

ассистент

Джизакский политехнический институт,
Республики Узбекистан

Введение/Introductions. Фирма Ameron (США) наладила выпуск нового особо прочного полиуретанового покрытия с высоким содержанием твердых веществ для изоляции подземных и подводных трубопроводов под торговой маркой Amershield. Это покрытие представляет собой многофункциональную систему, обладающую рядом выгодных свойств, в частности долговечностью, высокой стойкостью к истиранию, ударной прочностью и т.п.

Оно обеспечивает также хорошую стабильность к воздействию химических веществ, к загрязнению и образованию ржавчины.

По свидетельству специалистов, один слой покрытия Amershield является надежным физическим барьером между трубопроводом и окружающей средой. Его можно наносить без грунтовки на чистую отпескоструенную оцинкованную или фосфатированную стальную поверхность, а также на многие типы подложек, включая алюминий.

Материалы и методы/Materials and methods. Согласно проспектам фирмы полиуретановое покрытие Amershield сочетает хорошие противокоррозионные и декоративно-отделочные свойства, оно представляет собой наиболее простую и эффективную альтернативу стандартным хлоркаучуковым, эпоксидным, виниловым и другим покрытиям, традиционно используемым на подводных и подземных трубопроводах.

Новое покрытие можно наносить по старому слою защитного покрытия, либо в качестве отделочного слоя для противокоррозионной системы типа

Amerlock 400, т.е. толстослойного эпоксидного покрытия с высоким содержанием твердых веществ.

По мнению специалистов, покрытием Amershield можно надежно защищать различные участки стальных конструкций, включая морские нефтедобывающие платформы, баржи надстройку морских судов и пр.

Новое покрытие легко наносится с помощью стандартного традиционного оборудования для безвоздушного распыления и напыления в электростатическом поле, а также щеткой и роликом. В последнем случае для получения надлежащей толщины слоя в сухом виде покрытие наносится в несколько слоев.

Обычно полиуретановые покрытия содержат от 45 до 55% твердых веществ, а толщина слоя в сухом виде составляет около 65 мкм. Покрытие Amershield отличается тем, что оно содержит до 73% твердых веществ а его толщина при нанесении одним слоем достигает 125 мкм. Это означает, что можно получить большую экономию средств на стоимости материалов по сравнению с традиционными алкидными и полиуретановыми системами.

Еще одним положительным свойством покрытия Amershield является то, что оно не загрязняет окружающую среду и соответствует весьма строгим требованиям стандарта Агентства США по охране окружающей среды.

Специалисты фирмы Ameron провели испытания на ускоренное старение нового покрытия и трех традиционных типов покрытия (алкидного, полиэфирного полиуретанового и эпоксидного), которые показали, что покрытие Amershield даже через 4 недели испытаний (а одна неделя ускоренного старения равна почти одному году обычного выдерживания) сохраняло почти целиком свои исходные свойства (прочность, блеск и т.д.).

Результаты и обсуждение/Results and methods. Новое покрытие, которое по своему химическому составу представляет собой алифатический пенополиуретан, характеризуется также высокой ударной прочностью и стойкостью к изгибу. Оно выдерживает в 4 раза более высокие ударные нагрузки, чем традиционные покрытия при испытаниях по ASTM D 2794.

Известно, что большинство полиуретановых покрытий, особенно эластомерные полуретановые покрытия, отличаются повышенной стойкостью к истиранию. Здесь также следует отметить, что при испытаниях на износ скорость износа нового покрытия оказалась на 1/3 ниже, чем у других алифатических полиуретанов, и примерно наполовину ниже, чем у традиционного эпоксидного покрытия.

Выводы/Conclusions. Наконец, были проведены испытания на проницаемость водяных паров, которые показали, что хотя по этой характеристике покрытие Amersshield несколько уступает специальным типам покрытий, предназначенных для экстремальных условий эксплуатации оно тем не менее превосходит традиционные алкидные и полиуретановые покрытия.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Бобрышев А. Н. Эпоксидные и полиуретановые строительные композиты/ А. Н. Бобрышев, Д. Е. Жарин, Е. В. Кондратьева, А. А. Бобрышев, Р. Л. Биктимиров –Саратов. Саратов.гос.тех ун-т,2005.159с.

2. Егунова Е. А. Повышение сопротивления полиуретановых покрытий действия УФ облучения путем применения тонкодисперсных минеральных наполнителей: дис...канд.тех.наук: 05.23.05 Егунова Елена Александровна. Пенза,2012.-180с.

3. Омальченко С. И. Модифицированные полиуретаны / С. И. Омальченко, Т. И. Кадрина.- Киев: Наукова думка,1983.-228с.

4. Бюист Дж. М. Композиционные материалы на основе полиуретанов/Дж.М. Бюист, пер.с англ. Под ред. Ф. А Шутова М.:Химия,1982,240с.

5. Бобрышев А. Н. Синергика композиционных материалов / А. Н. Бобрышев, В. Н. Козомазов, Л. О. Бабин, В. И. Слолматов -Липецк: ФПГФ «Юлис»,2006.2006.170с.

ДАННЫЕ ПРОМЫСЛОВЫХ ИСПЫТАНИЙ ИНГИБИТОРОВ КОРРОЗИИ ПОДТВЕРЖДАЮТ РЕЗУЛЬТАТЫ ЛАБОРАТОРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Авалбаев Гаффар Абирович

старший преподаватель,

Зарпуллаев Миржалол

студент

Джизакский политехнический институт,

Республики Узбекистан

Введение/Introductions. На основании результатов испытаний, проводившихся в полевых условиях, установлено, что необходимым условием правильного выбора ингибитора коррозии, развивающейся в присутствии углекислоты, является возможность обеспечения этим ингибитором 80% защиты. Когда необходимость использования ингибиторов на промысле установлена, перед инженером-коррозионистом встает проблема выбора оптимального ингибитора. Для решения этой проблемы в настоящее время используются три метода испытаний ингибиторов в лабораторных условиях: метод испытаний при низком давлении на установках колесного типа; метод линейной поляризации и метод потенциометрических испытаний.

Материалы и методы/Materials and methods. Для работы на одном из нефтяных месторождений Мексиканского залива необходимо было выбрать один ингибитор из шести различных вариантов (А, В, С, Д, Е, F). Жидкости, используемые в процессе проведения испытаний, были взяты из скважины этого месторождения. Испытания проводились при температуре 65⁰С. Объемное соотношение вода-нефть составляло 60:40. Перед началом проведения испытаний каждый исследуемый раствор был насыщен двуокисью углерода при давлении 100кПа. Продолжительность первого испытания составляла 24 ч. Концентрация ингибитора принималась равной 25,50,75,100 и 125мг/л раствора. В результате испытаний для каждой концентрации ингибитора был

подсчитан процент соответствующего уровня защиты.

Испытания на установках колесного типа при низком давлении выявили ощутимых различий в проведении шести рассматриваемых ингибиторов. Например, ингибитор В не показал резкого увеличения защиты при увеличении концентрации. Четыре ингибитора показали уровень защиты выше 95% при концентрации от 50 до 100 мг/л, а защита ингибиторов Е и С при любых концентрациях не превышала 90%. Поскольку на основании результатов испытания на установках колесного типа нельзя было сделать окончательного выбора ингибитора,

Были проведены испытания линейной поляризации и потенциометрические, которые позволили более четко разграничить возможности каждого из исследуемых ингибиторов. При этом оба метода дали очень близкие результаты. Наиболее эффективным оказался ингибитор А-обеспечивал 80% защиты при концентрации 100 мг/л. Чтобы достигнуть такой же степени эффективности, другие ингибиторы требуют значительно более высокой концентрации - от 300 до 500 мг/л.

Результаты и обсуждение/Results and methods. Поскольку методы линейной поляризации и потенциодинамический обеспечивает возможность более правильного выбора ингибиторов, а также более точно моделируют условия потока в действующей скважине, было принято решение при выборе ингибитора базироваться на данных именно этих испытаний.

Определенный интерес представляет собой и экономический аспект проблемы выбора ингибитора. Основываясь на данных о темпе отбора жидкости из скважины, а также на стоимостных показателях для каждого ингибитора, можно подсчитать годовую стоимость защиты заданного уровня, например 50 и 80%. Истинная эффективность ингибитора проверяется в промысловых условиях.

Выводы/Conclusions. На основании всего вышесказанного можно сделать следующие выводы:

- ✓ метод испытаний на установке колесного типа при низком давлении

не может быть рекомендован для выбора оптимального ингибитора: он может быть использован только для выявления непригодных для данного случая ингибиторов;

✓ метод линейной поляризации и потенциодинамический позволяет сделать выбор оптимального ингибитора; результаты этих двух методов очень близки между собой и для них характерны общие тенденции;

✓ метод линейной поляризации является более предпочтительным по сравнению с потенциодинамическим, так как он не требует дорогостоящего оборудования и отличается меньшими затратами времени на проведение замеров;

✓ потенциодинамический метод может быть рекомендован к применению при необходимости выявления различий между анодными и катодными ингибиторами, так же, как и для прогнозирования активного либо пассивного поведения на металлах.

Благодаря применению этих исследований выбор ингибитора осуществляется на основе как технологических, так и экономических факторов.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Герасимова Л. Г., Азисханов Т. Х., Иванов В. И. Ингибиторная защита нефтепромыслового оборудования в сероводородосодержащих средах. В.кн.: "Повышение эффективности разработки добычи и транспортировки нефти и газа на месторождениях СР. Азии" –М.:1988.-с.66-69.

2. Мальцева Г. Н. Коррозия и защита оборудования от коррозии, учебное пособие /под.редакцией д-ра техн. наук, профессора С. И. Виноградова.-Пенза, Изд-во Пенз. Гос.ун-та.2000.-с.9.

3. Тоник А. Л. Коррозия нефтепромыслового оборудования и меры её предупреждения.- Недра, 976с.

4. Промысловые трубопроводы и оборудование: Учебное пособие для вузов/ Ф. М. Мустафин, Л. И. Быков, А. Г. Гумеров и др.-М.:ОАО «Издательство "НЕДРА"».2004.-662с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО РОБОТИ СИСТЕМИ ВЕТЕРИНАРНОГО ЗАКЛАДУ

Баку Андрій Миколайович
магістр

Петрова Роксана Вадимівна,

к.т.н, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction.

Під дослідженням технології електронного документообігу слід розуміти процес автоматизації роботи ветеринарного закладу. За рахунок повного переходу від паперового документообігу до його сучасного електронного аналогу.

Мета роботи./Aim.

Дослідити процеси автоматизації роботи ветеринарного закладу шляхом впровадження електронного документообігу на заміну паперовому аналогу.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Документообігом називають сукупність інформації, що створюється і циркулює при роботі закладу, або поступає ззовні, чи створюється для оприлюднення за межами виробництва [1]. Технологія електронного документообігу включає як зовнішні, так і внутрішні документи виробництва. Головною відмінністю такого підходу від паперового є те, що електронний документообіг передбачає процес створення та роботи з документами у електронному форматі.

Ключовою особливістю та ознакою електронного документообігу вважається факт створення електронних документів, замість паперових аналогів, з метою зберігання, надання та обміну електронною інформацією [2].

Результати та обговорення./Results and discussion.

Сучасний підхід до роботи ветеринарних закладів передбачає роботу з паперовими документами, що викликає велику кількість проблем, які і необхідно вирішити за рахунок впровадження електронного документообігу:

1. Застарілий спосіб зберігання документації, що представлено паперовим документообігом у ветеринарному закладі;
2. Необхідність присутності клієнта у ветеринарному закладі для оформлення стандартного запису на прийом, який зазвичай виконується через реєстратуру;
3. Велике навантаження на адміністраторів закладу;
4. Неможливість клієнтами у будь-який момент часу переглянути клінічну історію своєї тварини.

Проблема застарілого способу зберігання документації є дуже обширною, адже вона зачіпає, як і власне ветеринарний заклад, так і навколишню природу. Адже папір – це не місце на жорсткому диску, він не створюється з байтів, він потребує попереднього створення, для чого використовується величезна кількість природних матеріалів. Другим фактором цієї проблеми є місце, яке займає паперова документація, адже з кожним клієнтом додається одна папка з особистою справою тварини, а для їх зберігання необхідне місце, багато місця. Паперова документація, на відміну від електронного аналога схильна до псування, адже її не можна просто взяти і скопіювати двома кліками комп'ютерної миші. Вирішенням даної проблеми можна вважати перехід з паперового документообігу на електронний, починаючи з процесу реєстрації клієнта і завершуючи веденням історії тварин, що проходять прийоми у ветеринарному закладі.

Необхідність присутності клієнта під час оформлення запису на прийом є не меншою проблемою, аніж паперова документація, адже сучасний світ повністю переходить на автоматичний режим, тому більшість людей вже не сприймають виконання простих справ за допомогою походів до різних закладів. Сучасний клієнт прагне свободи, адже набагато краще оформити запис на

прийом власноруч, аніж їхати у заклад та витратити дорогоцінний час задля процесу, який цілком можна виконати у автоматичному режимі. Дану проблему можна вирішити створенням повноцінного онлайн-запису на прийом, який знову ж таки є невід'ємною частиною електронного документообігу, адже початкове ведення клінічної справи тварини починається з оформлення запису на прийом.

Проблема навантаження на адміністратора є стандартною для закладів лікувального типу, адже вони кожен день можуть вислуховувати одну й ту ж інформацію, яка з часом може набриднути, хоча це і є частиною роботи адміністратора. Власне система повинна надати змогу відмовитися від зв'язку з адміністратором, що дозволить у автоматичному режимі підтвердити запис на прийом, однак у протилежному випадку також знадобиться система електронного документообігу, що дозволить редагувати раніше оформлені записи на прийом, для їх наступного підтвердження чи скасування.

Неможливість клієнтами у будь-який час переглянути клінічну історію своєї тварини є вихідною проблемою з паперового документообігу, адже інформація зберігається не на комп'ютерному носії, чи на сервері ветеринарного закладу, а у вигляді паперового документу, що робить неможливим перегляд інформації з нього. Впровадження і використання електронного документообігу вирішує дану проблему, шляхом збереження інформацій у електронному вигляді, що дозволяє надати її клієнтові у будь-який час за його запитом.

Висновки./Conclusions.

Виходячи з описаних вище проблем, пов'язаних з паперовим документообігом, та їх вирішення використовуючи технологію електронного документообігу, впровадження даної технології слід вважати доцільним кроком для закладів ветеринарного типу.

Електронний документообіг є вдалим рішенням, як для звичайного процесу зберігання даних, так і для процесу їх обробки з адміністратором та процесу надання клієнтам за необхідності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Електронний документообіг в Україні: як він працює [Електронний ресурс] 2018 Режим доступу до ресурсу: <https://buduysvoe.com/ru/publications/elektronnyy-dokumentoorot-v-ukraine-kak-rabotaet>.
2. Електронний документообіг в Україні [Електронний ресурс] – 2021 Режим доступу до ресурсу: <https://medoc.ua/blog/elektronnij-dokumentoorbig-v-ukrani>.

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОТОДЕТЕКТОРІВ З ЧАСТОТНИМ ВИХОДОМ

Баркар Олександр Вікторович

магістрант факультету

Телекомунікацій та радіотехніки

Вікулін Іван Михайлович

професор, д.ф.-м.н., науковий керівник

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

м. Одеса, Україна

Вступ. Фотодетектори використовуються в кожній галузі промисловості, сфери обслуговування або повсякденному житті від детекторів оптичного сигналу в волоконно-оптичних лініях зв'язку, фоточутливих матриць усіх відеокамер та регістраторів, пристроїв автоматичного включення вуличного освітлення до фотоприймачів у пультах дистанційного керування телевізорів чи замків автомобіля. Однак, більшість фотодетекторів традиційно мають аналоговий вихід у вигляді змінного струму або напруги, при цьому нині всі сигнали обробляються в цифровому вигляді.

Використання детекторів із частотним виходом дозволяє отримати суттєві переваги: низьке споживання енергії, високу чутливість, мінімальний паразитний вплив вимірювальних каналів один на одного, високу стабільність в роботі, відсутність необхідності в підсилюючих пристроях і аналого-цифрових перетворювачів для подальшої цифровій обробці отриманої інформації. Тому, практично всі нові конструкції датчиків орієнтовані на використання в цифрових сенсорних мережах. Так в роботі [1] генератор, частота якого керується напругою використовується для перетворення аналогового сигналу сенсора температури в частотний сигнал датчика. В статті [2] описується конструкція мікроелектронного перетворювача концентрації газу на базі автогенераторних транзисторних пристроїв. В роботі [3] представлені результати досліджень по створенню детекторів хімічного складу води з частотним виходом та з бездротовим способом передачі інформації. Конструкція

детектора лінійних і кутових зміщень з частотним виходом представлена в статті [4] де використовується осцилаторний ефект в германію *n*-типу, який виникає при зміні кута між електричним і магнітним полем при зміщенні. Також відомі сучасні конструкції фотодетекторів з частотним виходом [5] на базі гібридної інтегральної схеми, яка містить схему генератора на польовому транзисторі та біполярному з бар'єром Шотткі. В коло генератора підключені фоторезистор, фотодіод та фоточутливі транзистори, які змінюють частоту генератора при освітленні. Однак безліч активних елементів конструкції такого фотодетектора з частотним виходом споживають значну енергію та потребують значних матеріальних ресурсів.

У техніці існує можливість зібрати генератор з мінімальною кількістю елементів, а, отже, і мінімальної споживаної потужності – це генератор релаксаційних коливань (рис. 1) на основі лише одного одноперехідного транзистора (ОПТ). Промислові ОПТ типу КТ117 або їх аналоги 2N4870 широко застосовуються в побуті та промисловості. Наприклад, в системах управління сонячними двигунами [6]. Вхідна вольт амперна

характеристика ОПТ має ділянку негативного диференціального опору *s*-типу. Це означає, що в певних умовах вхідна напруга може зменшуватися при зростанні вихідного струму через навантажувальний опір. Це дозволяє отримати коливання напруги на конденсаторі в колі емітера при його зарядженні через резистор R_1 та розрядженні через емітер ОПТ. Якщо в корпусі ОПТ зробити вікно для попадання світла, то швидкість розрядки конденсатора буде залежати від потужності падаючого на транзистор світла. Таким чином, частота коливань напруги на виході генератора буде залежати від потужності падаючого випромінювання. Однак, як показує досвід, такий фотодетектор із частотним виходом, зібраний на одному транзисторі, має ряд недоліків.

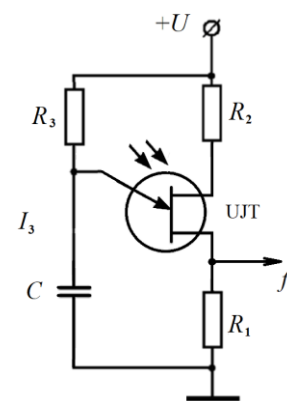

Рис. 1. Схема фотодетектора на одному ОПТ

Ціль роботи. Метою даної роботи є дослідження можливості покращення характеристик такого фотодетектора для використання генератора релаксаційних коливань на основі ОПТ в якості фотодетектора з частотним виходом з малим споживанням енергії в цифрових сенсорних мережах.

Матеріали та методи. Схема генератора релаксаційних коливань на базі одного ОПТ представлена на рис. 1. При включенні джерела живлення з напругою U конденсатор C заряджається через опір R_3 до напруги $U_C = U_1$, після чого емітерний p - n -перехід виявляється при прямому зміщенні та транзистор включається і конденсатор розряджається через емітерний перехід транзистора до напруги U_0 , в цей момент транзистор закривається, а конденсатор C починає знову заряджатися через опір R_3 до напруги $U_C = U_1$, тобто процес повторюється. Коливання напруги можна знімати або з конденсатора, або, найчастіше, з резистора R_1 . Частота коливань вихідної напруги генератора визначаються [7] за формулою

$$f \approx \frac{I_3}{C(U_1 - U_0)}, \quad (1)$$

де I_3 – струм зарядки конденсатора через опір R_3 .

Генератор на ОПТ на одному ОПТ може бути використаний в якості фотоприймача. При висвітленні бази її опір і напруга U_1 зменшуються, тоді згідно з (1) частота генерації f буде збільшуватися.

В експериментальних дослідженнях було використано промисловий ОПТ типу КТ117, який використовується в якості фотоприймача в оптроні типу ЗОТ102. При освітленні бази такого ОПТ світлом від світлодіоду типу АЛ119 інтенсивністю випромінювання до 10 мВт напруга U_1 зменшувалася в 3 рази. На рис. 2 показано графік залежності вихідної частоти фотодетектора з частотним виходом на одному ОПТ від

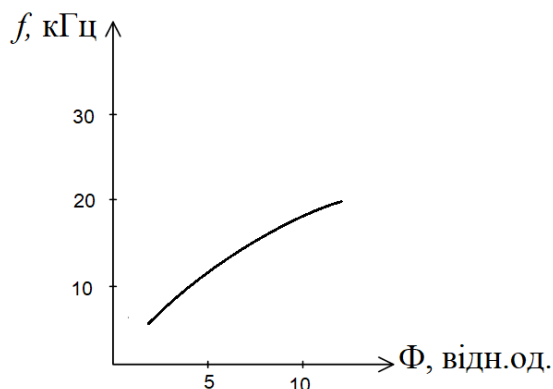

Рис. 2. Вихідна характеристика фотодетектора на одному ОПТ

світлового потоку Φ , нормованого на світловий фон. Як видно: чутливість такого фотодетектора є занадто мала, а вихідна характеристика є нелінійною.

Результати та обговорення. Для покращення параметрів фотодетектора з частотним виходом замість постійного резистора R_3 можна включити біполярний фототранзистор (БП ФТ), струм через який I_3 буде збільшується при освітленні. Схема такого фотодетектора на двох транзисторах показана на рис. 3. Згідно з формулою (1), одночасне зменшення напруги відкриття транзистора U_1 та зростання струму зарядки конденсатора I_3 істотно збільшують залежність вихідної частоти генератора f від світлового потоку.

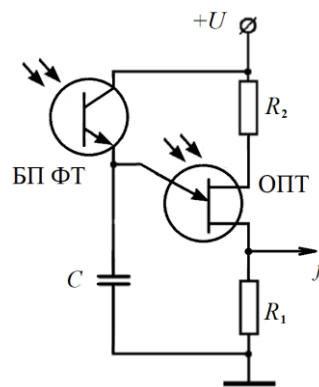

Рис. 3. Схема фотодетектора на двох транзисторах

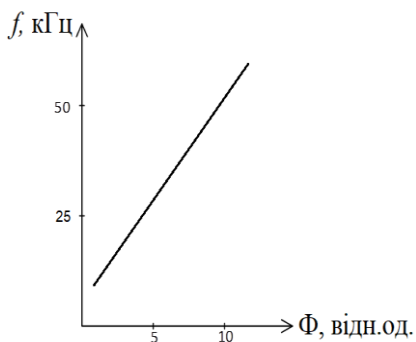

Рис. 4. Вихідна характеристика фотодетектора на двох транзисторах

З рисунка видно, що частота лінійно залежить від потужності падаючого світлового потоку, а чутливість збільшилася в 3,8 рази.

Ще збільшити чутливість фотодетектора можна за рахунок використання у схемі генератора на ОПТ спеціального конденсатора,

В експериментальних дослідженнях було використано промисловий біполярний фототранзистор *n-p-n*-типу ФТ-1к. На рис. 4 наведено графік залежності вихідної частоти фотодетектора на двох транзисторах для генератора на ОПТ від світлового потоку Φ , нормованого на світловий фон.

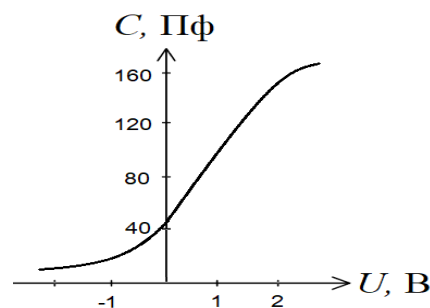

Рис. 5. Залежність ємності МОП-конденсатора від напруги

ємність якого знижується зі зменшенням напруги на ньому. Таку властивість мають МОП-конденсатори на базі шарової структури Al-SiO₂-Si [8] в яких ємність знижується за рахунок внутрішнього перерозподілу заряду на пластинах при зниженні напруги на конденсаторі (рис. 5).

Під час роботи такого генератора при напрузі на конденсаторі U_1 емітерний перехід ОПТ відкривається і конденсатор починає розряджатися через ОПТ, тоді ємність конденсатора становить C . При освітленні ОПТ напруга на конденсаторі U_1^* при якій транзистор відкривається буде меншою, що відповідає меншій ємності C^* . Це призводить до зменшення знаменника в формулі (1) вже за двома параметрами (за рахунок зменшення U_1 та зменшення C) і посилення залежності частоти f від світлового потоку. На рис. 6 представлений експериментальний графік

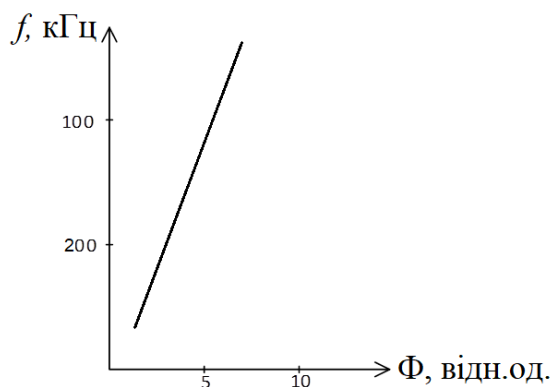

Рис. 6. Залежність вихідної частоти фотодетектора на двох транзисторах та МДП-конденсатором

залежності $f(\Phi)$ для генератора на ОПТ із МОП-конденсатором. Фото чутливість генератора з таким конденсатором у 3...5 разів вища, ніж при використанні конденсатора з ємністю, яка не залежить від напруги.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що генератор релаксаційних коливань на основі ОПТ можна використовувати в якості фотодетектора з частотним виходом. Такий фотодетектор має мінімальне число елементів, тому споживає незначну потужність.

Додавання додаткових фоточутливих елементів в коло зарядки конденсатора збільшує його чутливість в кілька разів. Вихідна частота лінійно залежить від потужності падаючого світлового потоку. Завдяки цим якостям такий фотодетектор з частотним виходом можна використовувати в цифрових сенсорних мережах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. W. Li and D. Zhou, "1.8V - 0.18- μ m CMOS Temperature Sensor with Frequency Output," *2018 IEEE Canadian Conference on Electrical & Computer Engineering (CCECE)*, Quebec City, QC, 2018, pp. 1-4, doi: 10.1109/CCECE.2018.8447866.
2. Осадчук О. В. Вплив газореактивного ефекту первинних напівпровідникових сенсорів газу на вихідну частоту автогенераторних перетворювачів / В. С. Осадчук, Я. О. Осадчук // *Електроніка*, – 2019, Том. 30(69), № 3, С. 223-227; DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5941/2019.3-2/38>.
3. Popenko G. S. pH sensor with frequency output for ecological control of water / Т. В. Belikova, V. N. Shumejko // *Bulletin of the National Technical University KhPI Series Chemistry Chemical Technology and Ecology*, – 2019, – No. 1, – P. 13-18; DOI: <https://doi.org/10.20998/0821.2019.01.03>.
4. Cheredov A. I. Displacement sensors with frequency output based on helical instability / A. I. Cheredov, A. V. Shchelkanov // *Dynamics of Systems, Mechanisms and Machines*, – 2014, – Vol. 1, – P. 1-4, doi: 10.1109/Dynamics.2014.7005645.
5. Osadchuk O. V. Optical transducers with frequency output / V. S. Osadchuk, I. O. Osadchuk, M. Kolimoldayev, et. al. // *Proc. SPIE 10445, Photonics Applications in Astronomy, Communications, Industry, and High Energy Physics Experiments*, – 2017, – Vol. 10445, – P. 3467-3482; DOI: <https://doi.org/10.1117/12.2280892>.
6. Abd El-Basit W. Solar Powered Engine Based on Unijunction Transistors / Z. I. M. Awad, S.A. Kamh, Fouad Soliman // *OSR Journal of Electrical and Electronics Engineering (IOSR-JEEE)*, – 2015, – Vol. 10, – No. 5, – P 76-85; DOI: <https://www.researchgate.net/publication/292141590>.
7. Викулин И. М. Физика полупроводниковых приборов. / В. И. Стафеев. М.: Радио и связь, 1990. – 264 с.
8. Патент UA 76593 U. Фотоприймач / Курмашев Ш. Д., Веремьева Г. В. 10.01.2013, Бюл. № 1.

ОЦІНКА ВПЛИВУ АТМОСФЕРНОЇ ЕЛЕКТРИКИ НА ОПТИЧНИЙ КАБЕЛЬ З МЕТАЛЕВИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ В ГІРСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Буюклі Микола Юрійович

Студент-магістрант
Державний університет
інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

Вступ. На сьогоднішній день актуальність застосування оптичних кабелів (ОК) різної конструкції для передавання інформації електромагнітними хвилями оптичного діапазону не викликає ніяких сумнівів.

Такі оптичні кабелі можуть мати металеву оболонку для захисту від механічних пошкоджень при прокладанні в кам'янистих, скельних або мерзлих ґрунтах. При ударі блискавки в землю або в дерева (лісосмуга) поблизу траси прокладання підземного ОК частина або весь струм блискавки може потрапити в металеву оболонку кабелю, причому дуговий розряд, що виникає між точкою удару і кабелем, прикриває відстань в декілька десятків метрів. Великі струми блискавки призводять до значного пошкодження ОК та необхідності його заміни на даній ділянці.

Усе це потребує розрахунку та оцінки міри впливу атмосферної електрики на ОК з металевими елементами волоконно-оптичних ліній зв'язку (ВОЛЗ) та, за необхідності, передбачення необхідних засобів захисту. Забезпечення захисту ОК від струмів блискавок є важливою складовою проектування ВОЛЗ [1].

Оцінка пошкоджуваності ОК з металевими елементами ВОЛЗ атмосферною електрикою визначається імовірною кількістю пошкоджень ОК ударами блискавки, яка залежить від низки факторів, які, в основному, залежать від умов місцевості прокладання ОК та типу його грозостійкості [2].

На сьогодні в Україні діє керівний нормативний документ КНД 45-136-99 [2], який регламентує методику розрахунку та заходи захисту

волоконно-оптичних кабелів зв'язку від ударів блискавки та електромагнітних впливів. Проте застосування цих заходів для кожного конкретного випадку потребують необхідності проведення розрахунку та оцінки впливу в реальних прикладах. Зокрема, за темою роботи це оцінка імовірного числа пошкоджень ОК ВОЛЗ ударами блискавки, в першу чергу, в залежності від питомого опору ґрунту та грозодіяльності гірської місцевості прокладання кабелю.

Тому, особливий інтерес представляє оцінка імовірної кількості пошкоджень ОК ударами блискавки в гірській місцевості, де спостерігається значний зріст значень питомого опору ґрунту, через що і збільшується вплив атмосферної електрики [2].

Метою даної роботи є оцінка величини імовірної кількості пошкоджень підземного ОК з металевими елементами при різних питомих опорах ґрунту та грозодіяльності місцевості.

Матеріали і методи. Методика оцінки вірогідної річної частоти пошкодження ВОЛЗ ґрунтується на допустимому струмі блискавки в металевих покривах ОК, при якому не виникають пошкодження кабелю з перервою зв'язку, а пробій зовнішнього шланга не вважається пошкодженням ОК [2].

Очікувана імовірна кількість пошкоджень ОК з металевими елементами за рік визначається згідно діючого нормативного документу [2]:

$$N = N_0 \cdot K_p \cdot K_n, (1)$$

де N_0 – загальна імовірна середньорічна кількість всіх ударів блискавок в кабель зв'язку, що проектується; K_p – коефіцієнт ризику грозопшкоджень кабелю; K_n – поверхневий коефіцієнт, який враховує наявність поблизу висотних об'єктів.

Загальна імовірна середньорічна кількість всіх ударів блискавок в кабель зв'язку залежить від інтенсивності грозодіяльності в районі прокладки кабелю і площі поверхні землі, удари блискавок в яку приводять до попадання струмів блискавки в кабель зв'язку, визначається виразом [2]:

$$N_0 = \frac{q \cdot 2r_{п0}L}{1000}, (2)$$

де q – питома щільність ударів блискавки в рік на км^2 земної поверхні;
 $r_{\text{п0}}$ – умовний радіус іскрової зони, м; L – довжина ВОЛЗ, км.

Питома щільність ударів блискавки q на квадратний кілометр площі поверхні землі за рік визначається виходячи з середньорічної тривалості гроз і статистичного числа ударів блискавки в землю за одиницю часу [2]:

$$q = CT, \quad (3)$$

де $C = 0,067$ – середня кількість ударів блискавки в 1 км^2 поверхні землі за одну грозову годину; T – середньорічна тривалість гроз, год.

Умовний радіус іскрової зони $r_{\text{п0}}$ в метрах визначається виходячи з еквівалентного струму блискавки, що викликає первинні пошкодження незахищеного кабелю з $I_{\text{д}} = 1 \text{ кА}$ [2]:

$$r_{\text{п0}} = \sqrt{\frac{20,66\rho}{2\pi E_{\text{пр}}}}, \quad (4)$$

де ρ – питомий опір ґрунту по трасі кабелю, $\text{Ом}\cdot\text{м}$; 20,66 – еквівалентний струм блискавки, кА; $E_{\text{пр}}$ – пробивна напруга електричного поля в ґрунті, кВ/м. Значення $E_{\text{пр}}$ змінюється від 250 кВ/м при питомому опорі ґрунту $100 \text{ Ом}\cdot\text{м}$ і до 500 кВ/м при питомому опорі ґрунту $\geq 1000 \text{ Ом}\cdot\text{м}$ [2].

Як правило, для транспортних телекомунікаційних мереж України використовуються ОК I категорії грозостійкості [2, 3], для яких коефіцієнт ризику грозопошкодження становить $K_{\text{р}} = 0,05$.

У разі відсутності висотних об'єктів поблизу траси ВОЛЗ коефіцієнт $K_{\text{п}}$ приймається рівним 1, як для відкритої місцевості [2].

Результати. Для оцінки впливу атмосферної електрики на підземний ОК N в гірській місцевості необхідно визначити межі параметрів для розрахунку. Виходячи з відомих даних [1 – 3] для дослідження було вибрано значення питомого опору ґрунту: 50, 100, 500 та $1000 \text{ Ом}\cdot\text{м}$, що відповідають ґрунтам гірської місцевості.

Згідно до діючого керівного нормативного документа [2] грозодіяльність

на гірській території України, що охоплює частини Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької адміністративних областей, знаходиться в основному в межах 93 (Стрий)...136 (Берегове) год/рік. Тому для дослідження було вибрано такі значення грозодіяльності місцевості: 90, 100, 110, 120, 130, 140 год/рік.

Результати розрахунку імовірної кількості пошкоджень підземних ОК N наведено в табл. 1. На рис. 1 представлено графічне сімейство кривих імовірної кількості пошкоджень ОК з металевими елементами при різних значеннях грозодіяльності та питомого опору ґрунту.

Таблиця 1

Результати розрахунку імовірної кількості пошкоджень N підземних ОК з металевими елементами в гірській місцевості України

Значення питомого опору ґрунту ρ , Ом·м	Значення грозодіяльності гірської місцевості України T , год/рік					
	90	100	110	120	130	140
50	0,049	0,054	0,060	0,065	0,071	0,076
100	0,069	0,077	0,085	0,092	0,100	0,108
500	0,129	0,143	0,158	0,172	0,186	0,201
1000	0,155	0,172	0,189	0,206	0,223	0,241

Як видно за результатами розрахунку імовірної кількості пошкоджень ОК N (табл. 1) не всі отримані значення відповідають нормі 0,1 [2] на 100 км траси ВОЛЗ. Це означає, що у випадку перевищення одержаного значення необхідно передбачати заходи захисту від небезпечного електричного впливу атмосферної електрики.

Висновки.

1. В роботі проведено оцінку імовірної кількості пошкоджень підземного оптичного кабелю з металевими елементами, який пролягає в гірській місцевості України, за допомогою існуючої методики керівного нормативного документу КНД 45-136-99.

2. В ході досліджень були визначені значення імовірної кількості пошкоджень N підземного ОК (табл. 1) при питомого опорі ґрунту 50...1000 Ом·м та грозо діяльності гірської місцевості 90....140 год/рік, де видно, що не

всі отримані значення відповідають нормі $N = 0,1$ на 100 км траси ВОЛЗ. Це означає, що у випадку перевищення одержаного значення необхідно передбачати заходи захисту від небезпечного електричного впливу атмосферної електрики.

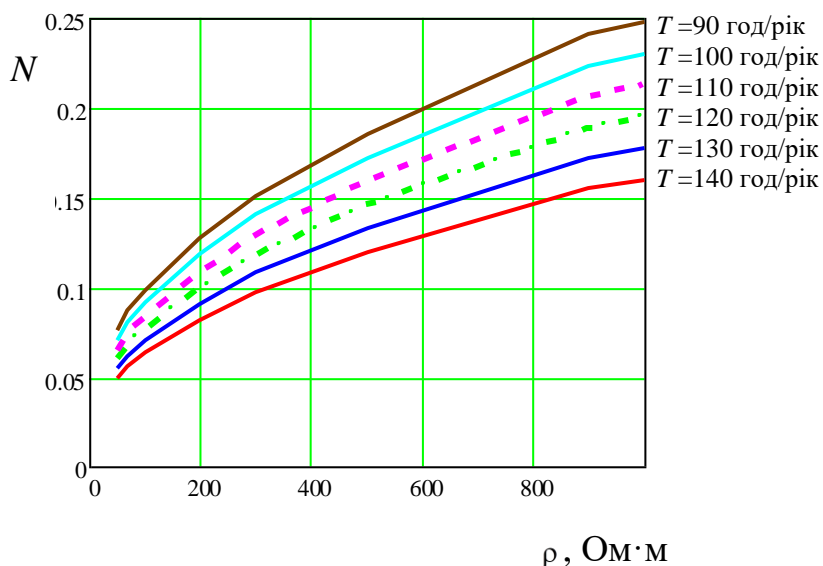

Рис. 1. Результати розрахунку імовірної кількості пошкоджень підземних ОК при різних значеннях питомого опору ґрунту та грозо діяльності місцевості

3. Результати даних досліджень можна рекомендувати для використання при оцінці впливу атмосферної електрики на ОК в гірській місцевості проєктованих або вже існуючих ВОЛЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1 Бондаренко О. В. Будівництво та монтаж волоконно-оптичних систем передачі: підручник / Бондаренко О. В., Воробієнко П. П., Андрєєв В. О., Панюта І. М. – Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2014. – 192 с.

2. КНД 45-136-99. Інструкція по захисту волоконно-оптичних кабелів зв'язку від ударів блискавки та електромагнітних впливів. – К.: Держкомзв'язку, 1999. – 70 с.

3. Офіційний сайт ПАТ «Завод Південкабель» [електронний ресурс] 2022. Режим доступу: <https://www.yuzhcable.info/index.php?CAT=50>.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ ПОВІТРЯ ТА ТЕПЛООБМІНУ В СКЛОПАКЕТІ ВІКНА ЗАЛІЗНИЧНОГО ВАГОНА

Довбишов О. І.,
студент

Потапчук І. Ю.,
к.т.н.

Жевжик О. В.,
к.т.н., доцент

Корніяшик В. І.,
студент

Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна

Вступ. Велика увага в теоретичних дослідженнях проблем тепло- і масообміну приділяється вільній конвекції – руху рідини в полі сил тяжіння, обумовленому нерівномірністю температурного поля.

Якщо бічні поверхні вертикального шару, що містить рідину або газ, мають різну температуру, то в шарі виникає циркуляційний конвективний рух. При невеликих перепадах температури конвективне перенесення теплоти значно менше, ніж перенесення шляхом теплопровідності, і відносне число Нуссельта Nu^* , що характеризує відношення загального потоку теплоти до потоку теплоти шляхом теплопровідності, дорівнює 1. Для числа Релея, визначеного по відстані між стінками, межа «слабкого впливу» конвекції знаходиться на рівні $Ra = 10^3$. При перепаді температур $T_2 - T_1 = 10^\circ\text{C}$ цьому значенню відповідає, для повітря, відстань близько 1 см, а для води – декілька міліметрів. Проте, для багатьох практично важливих випадків, числа Релея значно більші і перенесення теплоти здійснюється в основному шляхом конвекції ($Nu^* \gg 1$).

Ціль роботи. Побудувати математичну модель руху і теплообміну повітря в склоpaketі вікна залізничного вагону, та провести дослідження поля швидкості та температур.

Матеріали та методи. Розглянемо рух повітря та перенос теплоти при природній конвекції в плоскому замкненому вертикальному шарі скінченої висоти H між двома вертикальними поверхнями, розміщеними одна від одної на відстані L з різними температурами та теплоізольованими основами. Сила тяжіння направлена протилежно осі Oy (рис. 1).

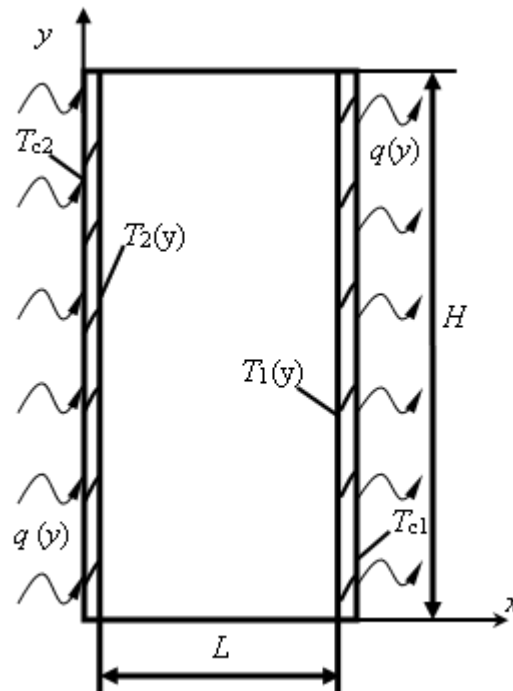

Рис.1. Схема до розрахунку

Для побудови математичної моделі використаємо класичну систему двовимірних рівнянь Нав'є-Стокса для конвективного руху і теплообміну в наближенні Буссінеска [1]. Ці рівняння виводяться із загальних рівнянь Нав'є-Стокса для стиснутої рідини (газу) припускаючи, що рідина (газ) динамічно та статично не стискувальна, тобто її густина не залежить від тиску (розглядається невисокий стовп газу, в якому зміна густини з висотою не суттєва), але густина може залежить від температури, що призводить до появи сил, зумовлюючих конвективний рух.

Припускається також, що відхилення всіх термодинамічних параметрів від їх величин, відповідних умовам статичної рівноваги, незначні. В рівнянні енергії при помірних швидкостях руху, коли робота зовнішніх сил та потік кінетичної енергії незначні в порівнянні з ентальпією, можна знехтувати

впливом зміни тиску та кінетичної енергії.

Граничними умовами для рівнянь руху є умови "прилипання" на твердій границі розрахункової області, а для рівняння енергії – умови теплоізоляції на торцях склопакету і граничні умови третього роду на вертикальних поверхнях (поверхні скла).

На зовнішніх поверхнях склопакету вагона при русі виникає вимушена конвекція визначальне значення для якої має швидкість руху і вітру. У меншій мірі впливає на коефіцієнт тепловіддачі природна конвекція, що виникає унаслідок різниці температур поверхні і повітря. На внутрішніх поверхнях огорожувальних конструкцій вагона відбувається природна конвекція і вимушена при роботі вентиляційної системи або при відкритих вікнах.

Коефіцієнт тепловіддачі конвекцією від огорожувальних конструкцій вагону визначали за емпіричною формулою Франка [2]:

$$\alpha_{KH} = 7,34v^{0,656} + 3,78e^{-1,91v},$$

де v – швидкість руху поїзда і вітру, м/с.

Для розв'язку отриманої системи диференціальних рівнянь використовували метод контрольного об'єму [3], де використовуючи єдину форму запису рівнянь переносу був розвинутий єдиний метод їх розв'язку.

Результати та обговорення. В результаті розрахунку одержано поля швидкості і температури по яким побудовано лінії току та ізотерми (рис. 2), з яких випливає, що вплив конвекції на теплопередачу суттєво збільшується при збільшенні відстані між вертикальними поверхнями.

При відстані $L < 16$ мм конвекція у склопакеті суттєво пригнічується силами в'язкості у потоці і теплообмін між вертикальними поверхнями здійснюється майже тільки за рахунок теплопровідності.

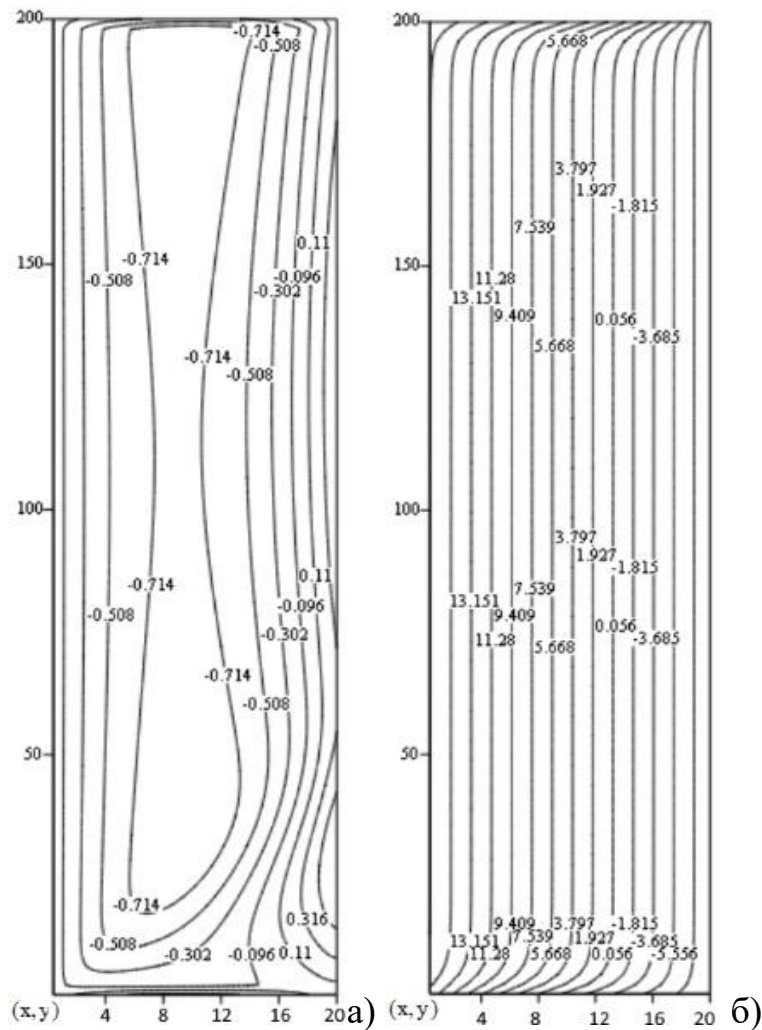

Рис. 2. Лінії току (а), ізотерми (б)

Висновки. Побудована математична модель дозволяє провести дослідження поля швидкості та температур в склоpaketі вікна залізничного вагону та визначити втрати теплоти в залежності від умов експлуатації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Математическое моделирование конвективного теплообмена на основе уравнений Навье-Стокса / В. И. Полежаев, А. В. Бунэ, Н. А. Везуб и др.-М.: Наука, 1987.
2. Ильинский В. М. Строительная теплофизика (ограждающие конструкции и микроклимат зданий).-М.: Высшая школа, 1974.
3. Патанкар С. Численные методы решения задач теплообмена и динамики жидкости. -М.: Энергоатомиздат, 1984.

АНАЛІЗ НОВИХ ФІЗИЧНО-ТОЧНИХ ДВОПРОМЕНЕВИХ ФУНКЦІЙ ВІДБИВНОЇ ЗДАТНОСТІ

Завальнюк Євген Костянтинович
Станіславенко Євген Григорович
Вінтонюк Владислав Вікторович
Васянович Євгеній Анатолійович

студенти

Романюк Олександр Никифорович

д.т.н., проф.

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

Вступ. Двопроменеві функції відбивної здатності (ДФВЗ) залежно від потреби забезпечують різні рівні точності відтворення відбиття. Перша група-емпіричні ДФВЗ (моделі Фонга, Блінна-Фонга) більше спрямовані на швидку візуалізацію об'єкта. Друга група – фізично-точні ДФВЗ (Кука-Торренса, Уорда) забезпечують врахування різних фізичних характеристик при формуванні зображення для підвищення реалістичності. У фізично-точних моделях поверхня ділиться на дрібні ділянки (мікрофасети).

Мета роботи – здійснити аналіз нових фізично-точних ДФВЗ з 2012 року.

Аналіз моделей відбиття. Модель Багера (2012) є вдосконаленням фізичної ізотропної моделі Кука-Торренса та полягає у заміні розподілу мікрофасетів.

Оригінальна модель Кука-Торренса обчислюється:

$$\frac{F}{\pi} \frac{DG}{(\vec{N}\vec{L})(\vec{N}\vec{V})},$$

де D – розподіл фасет Бекмана, G – коефіцієнт ослаблення світла, F -коефіцієнт Френеля, \vec{N} – нормаль до поверхні, \vec{L} – промінь від джерела до точки, \vec{V} – промінь від точки до приймача світла.

Авторами встановлено невідповідність використання розподілу Бекмана для блискучих матеріалів. В моделі використано точніший SGD-розподіл

(зсунутий гамма-розподіл), що досить ефективний для поверхонь різного типу (від дифузних до високо блискучих).

Зсунутий гамма-розподіл SGD для $D(\theta_m)$ визначається як:

$$\frac{\chi[0; \frac{\pi}{2}](\theta_m)}{\pi \cos^4 \theta_m} P_{22}(\tan^2 \theta_m)$$

де $\chi=1$ якщо θ менше $\pi/2$, інакше 0, $P_{22}(x)$ визначається:

$$\frac{\alpha^{p-1}}{\Gamma(1-p, \alpha)} \frac{e^{-\frac{\alpha^2+x}{\alpha}}}{(\alpha^2+x)^p},$$

де p – залежний від моделі параметр, α – шорсткість матеріалу, Γ -неповна Гамма-функція, визначається:

$$\Gamma(s, x) = \int_x^{\infty} t^{s-1} e^{-t} dt$$

Моделі Льова (Й. Льов, Д. Кронандер, А. Іннерман, Й. Унгер, 2012) вміщують ДФВЗ для гладкої поверхні та мікрофасетну ДФВЗ. Моделі призначені для глянцевиx поверхонь.

ДФВЗ для гладкої поверхні (де малі структури порівняно з довжиною хвилі світла) побудована на основі моделі Релея-Райса гладких поверхонь. Для моделювання спектральної густини потужності використано АВС-функцію. АВС-функція $S(f)$ розраховується:

$$\frac{A}{(1+Bf^2)^C},$$

де $B = (2\pi l_o)^2 (l_o - \text{кореляційна довжина})$, A – похідна низькочастотної спектральної густини, $C = (c+1)/2$ (c – падіння спектру високих частот).

Модель Льова для гладкої поверхні обчислюється:

$$\frac{K_d}{\pi} + G' Q' S(\square D_p \square),$$

де K_d – коефіцієнт дифузного компоненту, S – АВС-функція, D_p -проекований вектор відхилення (спроєковане відхилення відбитого напрямку V від віддзеркаленого R), G' – фактор нахилу гладкої поверхні, Q' -фактор поляризації гладкої поверхні.

Мікрофасетна модель Льова обчислюється:

$$\frac{K_d}{\pi} + \frac{S(\sqrt{1-\langle H, N \rangle})FG}{\langle L, N \rangle \langle V, N \rangle}$$

Авторами моделі здійснено порівняння з моделями Кука-Торренса, Ашикмина-Ширлі. Згідно з E2-метрикою моделі Льова показали кращу узгодженість з моделями 5 матеріалів (сірий пластик, золотий-металевий-2, золотий-металевий-3, алюмінієва бронза, гематит), також для моделі фіолетової фарби мікрофасетна модель Льова показала найменшу похибку, для гладкої поверхні – найбільшу.

Моделі Багера, Льова характеризуються відсутністю збереження енергії, наявністю симетричності.

Ретрорефлективна модель (Д. Гуо, Я.-В. Гуо, Д.-Г. Пан, 2018) – ДФВЗ для ретрорефлективних матеріалів (коли значна частина світла відбивається у напрямку падіння), базується на фасетному поділі поверхонь. Ретрорефлективні матеріали зазвичай використовуються для виділення об'єктів в умовах поганої видимості.

ДФВЗ включає три складові відбиття: відбиття від шорсткої площини падіння, ретрорефлективне, дифузного відбиття. Є фізично-реалістичною та обчислювально-ефективною моделлю.

Складова відбиття від поверхні обчислюється:

$$\frac{F(\vec{L}, \vec{w}_m) D(\vec{w}_m) G(\vec{L}, \vec{V})}{4 (\vec{N}\vec{L})(\vec{N}\vec{V})},$$

де D – розподіл Бекмана, w_m – нормаль мікрофасети.

Складова ретрорефлекції обчислюється:

$$\frac{E(\mu_t)(1-F(\vec{L}, \vec{N}))(1-F(\vec{V}, \vec{N}))D(\vec{V})G(\vec{L}, \mu_t)G(\mu_t, \vec{V})}{(\vec{N}\vec{V})},$$

де E – частота ретрорефлекції, μ_t – середній напрям фасети заломлення.

Складова дифузного відбиття обчислюється:

$$(1-F(\vec{L}, \vec{N}))(1-F(\vec{V}, \vec{N}))(1-E(\mu_t))\left(\frac{\eta_a}{\eta_p}\right)^2 \frac{k_d}{\pi},$$

де $\frac{\eta_a}{\eta_p}$ – різниця між падаючим та заломленим випромінюванням.

Висновки. Проаналізовано нові фізично-точні моделі: Багера, Льова, ретрорефлективну. Встановлено, що окрім забезпечення фізичної коректності, високої реалістичності та спрощення перспективними напрямками вдосконалення й розробки фізично-точних моделей є:

1. Вибір точнішого закону розподілу мікрофасетів.
2. Врахування особливих випадків відбиття (як для ретрорефлективних матеріалів).
3. Спеціалізація ДФВЗ для окремих видів матеріалів.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ DIRECTX 12

Завальнюк Євген Костянтинович

Станіславенко Євген Григорович

Вінтонюк Владислав Вікторович

студенти

Романюк Олександр Никифорович

д.т.н., проф.

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Вступ. Серед основних програмних інтерфейсів (API) для створення графічних зображень виділяють OpenGL, DirectX. DirectX – пропрієтарне API від Microsoft, основним застосуванням є розробка комп'ютерних ігор для Windows і Xbox.

Також використовується для вирішення інженерних завдань. На відміну від OpenGL, можлива робота не лише з графікою, а з мережевими комунікаціями, звуком. Компонентом DirectX, що призначена для розробки 3D-зображень, є Direct3D. DirectX 12 є найновішою версією, що порівняно з DirectX 11 має ряд переваг.

Мета роботи – проаналізувати особливості DirectX 12 порівняно із DirectX 11.

Аналіз особливостей DirectX 12. На відміну від попередніх версій, надається більше можливостей для управління розробником використанням апаратного забезпечення. У DirectX 11 використання апаратних ресурсів в основному визначалось драйверами. Підвищено ефективність використання багатоядерних процесорів за рахунок більш рівномірного розподілу навантаження на ядра.

У DirectX 11 наявний єдиний глобальний стан для збереження інформації про API, що ускладнює його багатопотокове оновлення. У DirectX 12

використовуються багато менших інформаційних станів, що дозволяє здійснювати багатопотокові виклики API для оновлення інформації.

У DirectX 11 об'єкти графічного конвеєра представляються значним числом незалежних станів (стани різних типів шейдерів, растерайзера).

Кожен зі станів залежить від певних блоків апаратного засобу (і навпаки). Тому обробка нового стану може здійснюватись лише після обробки попереднього. У DirectX 12 стани замінюються неділимими об'єктами конвеєрного стану (PSO), що представляють стан виклику візуалізації.

Об'єкти включають байт-коди різних типів шейдерів, стає можливим перетворення об'єкта у потрібний стан. Можлива зміна PSO при використанні. Значно зменшується рівень перевантаження процесора.

Введено два нові типи шейдерів: шейдер завдань, сітковий шейдер. Сітковий шейдер є багатопотоковим варіантом геометричного шейдера. Шейдером завдань формується список об'єктів для візуалізації, що обробляється паралельно.

Сітковий шейдер отримує від шейдера завдань розподіл завдань для синхронної обробки. За рахунок використання даних шейдерів зменшується кількість викликів візуалізації у центральному процесорі. У DirectX 11 замість шейдера завдань і сіткового шейдера були наявні трудомісткі етапи графічного конвеєра.

Припинено використання мультибуферингу, синхронізації між центральним і графічним процесором. Для протидії перезапису пам'яті використовуються бар'єри пам'яті.

У DirectX 11 для подання команд використовується «негайний контекст», що представляє одиничний потік команд через графічний процесор.

Також для забезпечення багатопоточності наявний значно обмежений «відкладений контекст». У DirectX 12 використовуються списки команд з інформацією щодо використання ресурсів, об'єктів конвеєрного стану.

Списки команд один раз створюються й подаються. Іншим способом подання команд є використання «оберемків». На відміну від списків команд, «оберемки» можуть багаторазово використовуватись, що забезпечує зменшення кількості обчислень.

Висновки. Проаналізовано особливості API DirectX 12 порівняно з DirectX 11. Перевагами нової версії DirectX є: більш ефективна форма подання команд, ширші можливості для управління ресурсами, зменшення навантаження на апаратні ресурси, зниження трудомісткості візуалізації значної кількості об'єктів.

АНАЛІЗ ПОШКОДЖЕНЬ ПОВЕРХНІ СОНЯЧНИХ ПАНЕЛЕЙ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ

Кирисов Ігор Геннадійович,

аспірант

Українська інженерно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Останнім часом в Україні дуже активно розвивається сонячна енергетика. На теперішній час в Україні налічується 875 промислових СЕС та майже 30000 домогосподарств в яких встановлено сонячні батареї. Зараз у світі найбільш поширені сонячні батареї на основі моно- і полікристалічного кремнію, на долю яких доводиться 80% світового ринку виробництва сонячних батарей.

Термін експлуатації сонячних батарей, який встановлює виробник, складає 20-25 років. Як показує практика експлуатації, вже через 2 роки у сонячних батареях починають відбуватися процеси деградації, внаслідок чого знижується вихідна потужність від 10 до 40% від номінальної. При цьому значно знижується ККД сонячної батареї.

Мета роботи. / Aim. аналіз існуючих моделей ФЕП та факторів, що впливають на ФЕП в процесі експлуатації сонячних панелей

Матеріали та методи./Materials and methods. Зниження вихідної потужності відбувається через дії певних факторів, які впливають на сонячні батареї під час експлуатації та прискорюють її деградацію. Фактори, які підвищують ризик деградації фотоелектричних модулів:

1. Погодні умови (підвищена вологість і температура, їхні різкі коливання);
2. Пошкодження ізоляційного шару;
3. Потрапляння сторонніх предметів (пил, листя, крига, тощо);

4. Дешеві напівпровідникові матеріали;
5. Конструкційні помилки;
6. Неправильно підібраний електричний перетворювач.

В процесі експлуатації захисна плівка на фотомодулях темніє. Атмосферні опади, пил і бруд роблять свій негативний вплив і не дозволяють сонячним променям максимально поглинатися сонячними елементами (СЕ). У літній період, коли сонячне випромінювання максимальне, а температура повітря висока, фотомодуль перегрівається і його коефіцієнт корисної дії (ККД) значно зменшується. У дешевших і неякісно виконаних сонячних панелях можлива розгерметизація системи.

В середину фотомодуля проникає вода, яка знижує продуктивність його роботи. Спочатку з'являються мікротріщини, в які потрапляє волога, замерзає й розширює їх.

Пил, який накопичується на поверхні СЕ має абразивні властивості і скляні та плівкові поверхні втрачають прозорість. Через це напівпровідникові компоненти отримують менше фотоелектричної енергії, як наслідок знижують потужність сонячної батареї.

На Рис.1 показані мікротріщини сонячних панелей, що виникають у процесі експлуатації.

Рис.1. Мікротріщини сонячних панелей

В таблиці 1 наведені види пошкоджень сонячних панелей які виникають під час їх експлуатації.

Таблиця 1

Види пошкоджень сонячних панелей

Елемент	Вид пошкодження	Результат		Параметр	Пошкоджуваність , од.; в.о.; %
сонячний елемент	пробій напівпровідникового переходу	понад нормоване зменшення опору фотодіода в зворотному напрямку – зменшення опору сонячного елемента	Опір фотодіода, Ом	k1, в.о.	101 од.; 0.034 в.о.; 3.36%
	перегорання сонячного елемента	обрив з'єднувальних провідників		Опір проводів, Ом	
збірна шина	погіршення контакту в місці з'єднання сонячного елемента та збірної шини	зростання температури в місці контакту та зменшення струму	Температура, °C Струм, А	k2, в.о.	43 од.; 0.014 в.о.; 1.43%
	корозія	зменшення струму, нагрівання збірної шини		Струм, А	
	пошкодження діода Шотткі (пробій)	нагрів		Температура, °C Струм, А	
розподільна коробка	збільшення опору контактів	нагрів	Температура, °C Струм, А	k3, в.о.	2504 од.; 0.833 в.о.; 83.3%
алюмінієвий каркас з герметиком	погіршення герметичності каркасу	нагрів, волога в середині ФЕП	Температура, °C Струм, А	k4, в.о.	54 од.; 0.018 в.о.; 1.8%
захисне скло	погіршення герметичності каркасу	нагрів, волога в середині ФЕП	Температура, °C Струм, А	k5, в.о.	80 од.; 0.027 в.о.; 2.66%

Дія факторів, що впливають на сонячні батареї, досліджується за допомогою моделей основного елементу сонячної батареї - фотоелектричного перетворювача (ФЕП). Аналіз літератури [1-5] показав, що у більшості робіт, досліджуються в основному моделі ФЕП, в яких вольт-амперні (ВАХ) та вольт ватні характеристики (ВВХ) ФЕП, залежать від рівня інтенсивності сонячного випромінювання, кута нахилу до сонця і температури. Для опису основних параметрів ФЕП в таких моделях [1-5], досить часто, використовуються значні обмеження і припущення щодо реальної сприймаючої поверхні напівпровідникового шару ФЕП.

Наслідки цих обмежень і припущень, спостерігаються і у відхиленнях,

отриманих для значень ВАХ і ВВХ ФЕП, а також впливають на вихідну потужність і ККД СЕ. Низька якість і дефекти реальної сприймаючої поверхні напівпровідникового шару ФЕП, впливають на один з основних параметрів СЕ коефіцієнт заповнення ВАХ, за яким можна судити про якість ФЕП.

У роботі [1] розглядається залежність нормованої щільності струму від напруги при зміні товщини ФЕП. При зміні значень товщини ФЕП від 1 до 9 мм, максимальному значенню струму відповідає мінімальне значення напруги (при товщині 9 мм) і навпаки. При цьому не спостерігається залежність зміни електрофізичних величин від геометричних параметрів рельєфу напівпровідникового шару ФЕП. У роботі [2] розглянута математична модель ФЕП, яка дозволяє описати ВАХ тільки за різних умов освітленості. Ця модель вже широко застосовується при моделюванні і аналізі ФЕП, але все ж вона дає незначні, а іноді небажані відхилення від ВАХ реального ФЕП. Одна з причин таких відхилень це певні складнощі у вимірі послідовного опору в сприймаючій поверхні напівпровідникового шару ФЕП.

У роботі [3] досліджуються фотоелектричні характеристики ФЕП в залежності від температурного коефіцієнту, для отримання оптимальних значень потужності, струму, напруги, граничного ККД ФЕП. Також необхідно відмітити, що використання концентрованого сонячного випромінювання дозволяє наблизитися до граничного теоретичного ККД напівпровідникових ФЕП, але тільки при зміні реальної конструкції і площі ФЕП.

Це дозволяє істотно підвищити ККД їх реальних конструкцій, а це означає, що необхідно враховувати величину площі сприймаючої поверхні рельєфу напівпровідникового шару ФЕП. Для розрахунку величини реальної площі сприймаючої поверхні напівпровідникового шару ФЕП, при наявності ушкоджуючих дефектів, запропоновано використати зміни властивостей внутрішньої структури напівпровідникового шару ФЕП.

Результати та обговорення./Results and discussion. Аналіз існуючих моделей [1-5] показує, що для опису основних параметрів ФЕП, досить часто, використовуються численні обмеження і припущення щодо реальної

сприймаючої поверхні напівпровідникового шару ФЕП. Обмеження і припущення в існуючих моделях, призводять до відхилень, отриманих для значень ВАХ і ВВХ ФЕП, а також впливають на вихідну потужність і ККД СЕ. Дефекти рельєфу поверхні ФЕП, впливають на реальну площу напівпровідникового шару ФЕП.

Висновки./Conclusions. Проведений аналіз існуючих моделей та видів пошкоджень сонячних панелей в процесі експлуатації показав, що для точного розрахунку основних електрофізичних параметрів СЕ, необхідно враховувати реальну площу сприймаючої поверхні напівпровідникового шару ФЕП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буджак Я. С., Єрохов В. Ю., Мельник І. І. Прогнозування і розрахунок фотоелектричного перетворювача із заданими характеристиками// Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2011.– № 4/8(52). С. 24-29.
2. Левшов А. В., Фёдоров А. Ю., Молодиченко А. В. Математическое моделирование фотоэлектрических солнечных элементов // Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Електротехніка і енергетика» – 2011.– №11(186). – С. 246-249.
3. Литвин Н. В., Капустина Н. В., Власова В. Д. Моделирование параметров элементов солнечных батарей // Мониторинг наука и технологи. 2020.– № 1(43). – С. 40–44.
4. Евдокимов В. М., Майоров В. А. Методы расчета и исследование предельных энергетических и тепловых характеристик фотоэлектрических преобразователей солнечного концентрированного излучения // Вестник ВИЭСХ. – 2017. – Выпуск №1(26). – С. 111-121.
5. Шарифов Б. Н., Терегулов Т. Р. Моделирование солнечной панели в программе MATLAB/SIMULINK // Вестник УГАТУ . – 2015.– Т.19.– № 4(70), С. 77–83.

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЮ ВИБОРУ ТА РЕЦЕПТУРИ ШОКОЛАДНОЇ ПАСТИ З СОЛОДОВИМ НАПОВНЮВАЧЕМ

Кірьянова Катерина Денисівна
Здобувач рівня Магістр
Дніпровський Державний
Аграрно-економічний Університет
м. Дніпро, Україна

Вступ. Сьогодні харчування є одним з найважливішим фактором здоров'я людини. На жаль, але повсякденний раціон не забезпечує організм, в потрібній кількості, основними речовинами. Тому зараз набирає обертів тенденція розробки функціональних продуктів, які у своєму складі мають збалансовану кількість білків, жирів, вуглеводів, цукрів, а також містять макро- мікроелементи та вітаміни.

Мета роботи. Головною метою є оцінка споживчих переваг щодо шоколадних паст та обґрунтування складу шоколадної пасти з солодовим наповнювачем.

Для досягнення поставленої мети було:

- проведе опитування серед споживачів «критерій вибору» шоколадної пасти;
- обґрунтування рецептури шоколадної пасти із додаванням солоду насіння гарбуза.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження було обрано шоколадні пасти, які відповідають ДСТУ 7374:2013 та користуються попитом серед населення. Ці пасти є смачним перекусом або доповненням до десерту. За своїм складом мають велику енергетичні цінність та малу кількість білка, вітамінів та харчових волокон. Зазвичай шоколадні пасти виготовляють з такої сировини: какао-порошок, цукрова пудра, рослинний або вершковий жир, горіхи, молоко, емульгатори, стабілізатори та ароматизатори. Тому такі пасти майже не несуть користь для організму людини.

Результати та обговорення. На початку дослідження, мною було проведене опитування про попит шоколадних паст різними віковими категоріями. В опитуванні брали участь такі вікові категорії: 15-19 років; 20-25 років; 26-30 років; 31-35 років; 36-40 років.

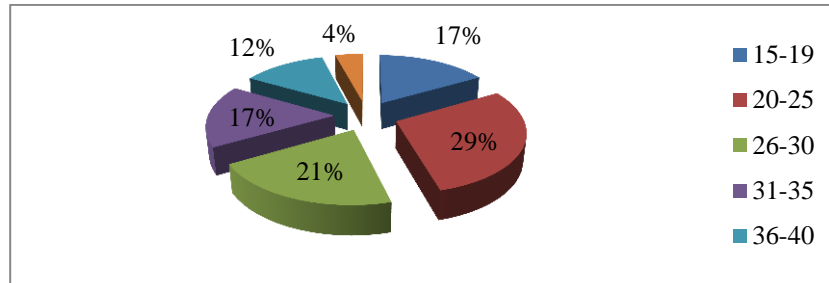

Рис.1 – Склад респондентів за віковими групами

Було опитано по 7 осіб з кожної вікової групи (всього 42 особи). Судячи з графіка опитаних респондентів можна зробити висновок, що найбільшим попитом шоколадні паста користуються споживачами віком від 20 до 25 років.

Респонденти, які дали позитивну відповідь щодо споживання шоколадних паст (24 особи), пройшли друге опитування. Результат опитування можна побачити на рис.2

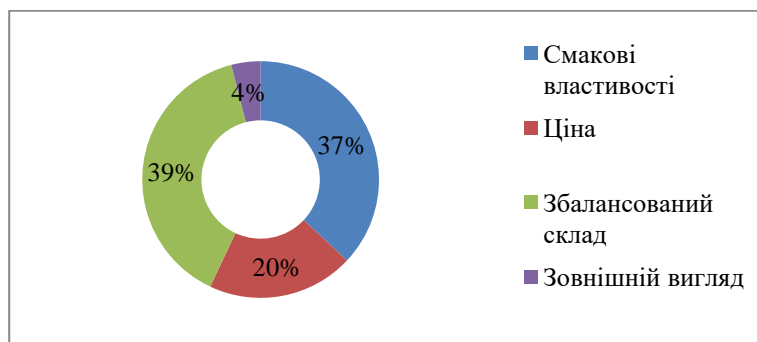

Рис.2 – Критерій вибору споживачів

Отже, якісний збалансований склад шоколадної паста – головний критерій за яким споживачі обирають продукт, він займає 39%. Також великий відсоток має критерій «смакові властивості», який займає 37%. Можна зробити висновок, що споживач, при покупці шоколадних паст, більше звертає увагу на смакові та корисні властивості продукту.

Сировиною для отримання солоду – насіння гарбуза. Наразі, багато

людей недооцінюють корисні властивості цього насіння, бо воно є джерелом цінних біологічно активних речовин. У його складі виявлено значну кількість білку (35%), жиру (40–55%), ефірні олії, фітостерин кукурбітол, кукурбітин 0,5%, фітин, органічні кислоти – саліцилова, яблучна; вітаміни – каротин, каротиноїди, аскорбінову кислоту та вітаміни групи В (В1, В2, РР) – до 0,2%. Завдяки багатому складу гарбузове насіння володіє протизапальною, лактаційною, сечогінною та легкою послаблюючою дією [1].

У ролі вуглеводної сировини – квітковий мед. Натуральний квітковий мед містить не більше 22% води, близько 75 % глюкози та фруктози, 5 % інших речовин – органічних кислот, рослинних білків, мінеральних солей, вітамінів та ферментів. До цукрів, виявлених у меді, належать глюкоза, фруктоза, сахароза.

Глюкози (виноградного цукру) в меді міститься до 35%. Вона відноситься до простих цукрів, швидко кристалізується, легко засвоюється організмом без додаткового розщеплення.

Фруктози (плодового цукру) у меді міститься близько 35%. Кристалізується вона погано, організмом людей засвоюється добре. Чим більше у меді фруктози, тим він повільніше кристалізується, і навпаки. Фруктоза відноситься до простих цукрів.

Сахароза (тростниковий цукор) відноситься до дисахаридів. До її складу входять глюкоза та фруктоза. Вміст сахарози у зрілому меді не перевищує 7%. Кількість декстринів у меді не перевищує 3–4%. У воді вони розчиняються, ніж відрізняються від крохмалю. Декстрини перешкоджають кристалізації меду.

До складу меду входять білки (0,04-0,30%) як рослинного (з нектару рослин), так та тваринного походження (з організму бджіл). Переважають органічні кислоти, з яких найбільша кількість яблучної, значно менше лимонної, щавлевої та молочної. З неорганічних кислот у меді виявлені соляна та фосфорна [2].

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що більшість споживачів обирають паст із якісним та збалансованим

складом. Цей результат дуже тішить, так як це говорить про те, що більшість людей слідкує за здоровим харчуванням.

Шоколадна паста з солодовим наповнювачем характеризується підвищеною харчовою цінністю. Рекомендована до споживання особам які не мають алергії на мед, при цукровому діабеті, спортсменам, дітям та взагалі всім верствам населення.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Нуралиев Ю. Н. Лекарственные растения / Ю. Н. Нуралиев – Душанбе: «Маориф», 1988. – 285с.
2. Харчук Ю. І. Мед і продукти бджільництва / - 147 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СЕПАРАЦІЇ КРАПЛИН В ІНЕРЦІЙНИХ ВОДОУЛОВЛЮВАЧАХ

Корніяшик В. І.,

студент

Потапчук І. Ю.,

к.т.н.

Жевжик О. В.,

к.т.н., доцент

Довбишов О. І.

студент

Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна

Вступ. Дослідженню і розробці краплеуловлюючих пристроїв надається велике значення, оскільки ефективністю їхньої роботи значною мірою визначаються вплив охолоджуючих апаратів, зокрема градирень, на навколишнє середовище та витрати на додаткове підживлення рідини.

Особливу небезпеку представляє викликане винесенням води зволоження, а в зимовий період і зледеніння, самих градирень і розташованих поблизу них будівель і території. Зволоженню і зледенінню сприяє також конденсація водяної пари, що відбувається завдяки змішуванню теплого повітря, що виходить з градирні, з більш холодним навколишнім повітрям. Ядрами конденсації при цьому стають краплини, які уносяться.

Краплини, що піднімаються з повітряним потоком утворюються насамперед у зоні водорозподільної системи, де їхня кількість визначається конструктивними особливостями і геометричними розмірами форсунок. За інших рівних умов кількість таких краплин збільшується пропорційно квадратові статичного тиску перед форсунками. Має значення і зрошувальний пристрій градирні, його тип і конструкція. Краплинний зрошувач утворює більші краплини, чим краплинно-плівковий, а останній, у свою чергу, більші, ніж плівковий. Тобто краплинний потік, що піднімається до водоуловлювача,

має неоднорідний гранулометричний склад.

Краплини, що піднімаються, умовно можна розділити на великі, середні і дрібні. В залежності від діаметру краплин і, отже від їх маси, механізм сепарації водоуловлюючими пристроями буде різним. Великі краплини (кілька сотень мікронів) уловлюються в основному за рахунок горизонтальних турбулентних пульсацій повітряного потоку й ударів краплин об поверхню елементів водоуловлюючого пристрою. Середні краплини уловлюються завдяки інерційним і відцентровим силам. Дрібні краплини (водяний пил і туман) розмірами в декілька мікрон можуть бути відділені від повітряного потоку головним чином шляхом «захоплення» дрібними вихровими зонами на поверхні елементів водоуловлюючого пристрою.

При невеликих швидкостях повітря внаслідок малих інерційних сил краплинний потік, утворений дрібнодисперсною форсункою, порівняно погано утримується водоуловлюючим пристроєм. Таким чином, ефективність роботи інерційних водоуловлюючих пристроїв багато в чому визначається спектром дисперсності краплин в повітряному потоці.

Працююча градирня викидає в атмосферу повітря, насичене водяними парами з крапельками води розміром 100-500 мкм. Фактична ефективність водоуловлювачів згідно опублікованим вітчизняним і закордонним даним коливається в межах 0,001-0,5 %, а для поперечнотечійних градирень з водорозподільником без розбризкування складає 0,0001 %. Таке розмаїття оцінок значень винесення може бути пояснено відмінністю не тільки умов, у яких працюють водоуловлювачі (швидкість повітря, витрата води, конструкція, розміри водоуловлювача і градирні), але і від методів вимірювання краплинного винесення.

Ціль роботи. Побудувати математичну модель руху краплин в потоці повітря та їх сепарації у інерційному водоуловлювачі, та провести дослідження ефективності роботи жалюзійного водоуловлювача градирні.

Матеріали та методи. Математична модель руху краплин в потоці повітря та їх сепарації у водоуловлювачі будується із припущення, що

краплини є математичними точками, розташовані у просторі рівномірно, а основними діючими силами на них є сила аеродинамічного опору та сила тяжіння. Тоді, на підставі другого закону Ньютона, маємо систему диференціальних рівнянь, яка дозволяє розрахувати швидкості і траєкторії краплин у водоуловлювачі. Початковими умовами для розв'язку системи диференціальних рівнянь є початкові координати та швидкості руху краплин. Значення фізичних властивостей середовищ, які входять в рівняння математичної моделі, відповідають властивостям води та вологому повітрю в градирні.

Для розв'язку системи диференціальних рівнянь використовували метод Рунге-Кутти четвертого порядку точності з контролем похибки розрахунку.

Коефіцієнт ефективності уловлювання визначали як частку маси краплин, траєкторія яких перетинається з координатами поверхні водоуловлювача.

Результати та обговорення. Із розрахунків випливає, що із збільшенням діаметру краплин, ефективність водоуловлювача збільшується внаслідок більшої маси краплин і їх більшої кінетичної енергії. Тобто, менш крупні краплини потік повітря відхиляє, як і очікувалось, менше. Наприклад, при збільшенні діаметру краплин із 25 до 150 мкм ефективність водоуловлювача збільшується більше ніж у 1,5 рази.

Зменшення відстані між жалюзійними ґратками водоуловлювача призводить, як і очікувалось, до підвищення ефективності уловлювання. Так, зменшення цієї відстані від 50 до 30 мм збільшує ефективність уловлювання краплин в 2 рази.

Висновки. Побудована математична модель дозволяє визначити ефективність сепарації краплин в інерційних водоуловлювачах та визначити вплив дисперсності краплинного потоку, швидкості краплин, геометричних характеристик на коефіцієнт ефективності. Результати роботи дозволяють проектувати інерційні водоуловлювачі на задану ефективність уловлювання краплин.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИМІРЮВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ РОЗМІРІВ ДЕТАЛЕЙ

Коротков В. С.

к.т.н., доцент

Бейгул В. О.

к.т.н., доцент

Часов Д. П.

к.т.н., доцент

Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

Вступ. Virишення задачі автоматизації вимірювання геометричних розмірів деталей в процесі їх виготовлення, наприклад, на металорізальних верстатах чи прокатному виробництві, створює передумови до виключення впливу людини на достовірність результатів контролю точності і якості виробів. Крім того, такі задачі можуть виникати у випадках, коли з різних причин знаходження людини біля технологічного обладнання не бажана з причин порушень техніки безпеки чи дії можливих шкідливих факторів виробництва.

Мета роботи. Для вирішення питання щодо автоматизації вимірювальних операцій безпосередньо на технологічному обладнанні і отримання достовірної інформації про розміри оброблюваних деталей, для можливого введення корекцій у технологічний процес, доцільно розробити прості та ефективні пристрої і технологічні прийоми їх використання у виробництві.

Матеріали та методи. Для випадків вимірювання діаметральних розмірів, сферичних чи конусних поверхонь деталей розроблений пристрій [1,2], що дозволяє автоматизувати процес. Лабораторні випробування приладу з токарними і шліфувальними верстатами підтвердили ефективність його використання як для проміжного так і остаточного вимірювання розмірів деталей.

На рис.1 представлений варіант пристрою для вимірювання діаметрів, конусів і сфер, який містить корпус 1 з хвостовиком 2, два рухливі базуючі

елементи 3 і 4, з пазами 5 і 6, розміщеними під кутом 45° до осі корпусу 1. В пазах установлені пластинчасті пружини 7 і 8, вилка 9 з пружиною 10 і шток 11 з пружиною 12.

На базуючих елементах з обох сторін встановлені вимірювальні губки 13 і 14, які виконані з можливістю переміщення паралельно базуючим елементам по направляючим пазам. Переміщення самих базуючих елементів 3 і 4 у напрямку вимірювальних поверхонь відбувається по двом пазам (показаний один), виконаним у корпусі і контролюється приладами виміру лінійних переміщень 15. Закріплення приладу можливе у різцетримачі верстату, а переміщення в зону вимірювання виконується приводами в ручному чи автоматизованому режимі.

Працює розроблений пристрій наступним чином. Корпус 1 переміщується у напрямку вимірювальної деталі і після дотику вимірювальної деталі з штоком 11, стискання пружини 10, переміщення дією вилки 9 базуючих вимірювальних губок 3 і 4 з допоміжними губками і обхвату поверхні деталі, зупиняється. Після чого вимірювачі лінійних переміщень 15, 16 і 17 передають інформацію про результати вимірювання у відліковий пристрій (на рисунку не показаний) для розрахунку розмірів вимірювальної поверхні (діаметра, конуса чи сфери).

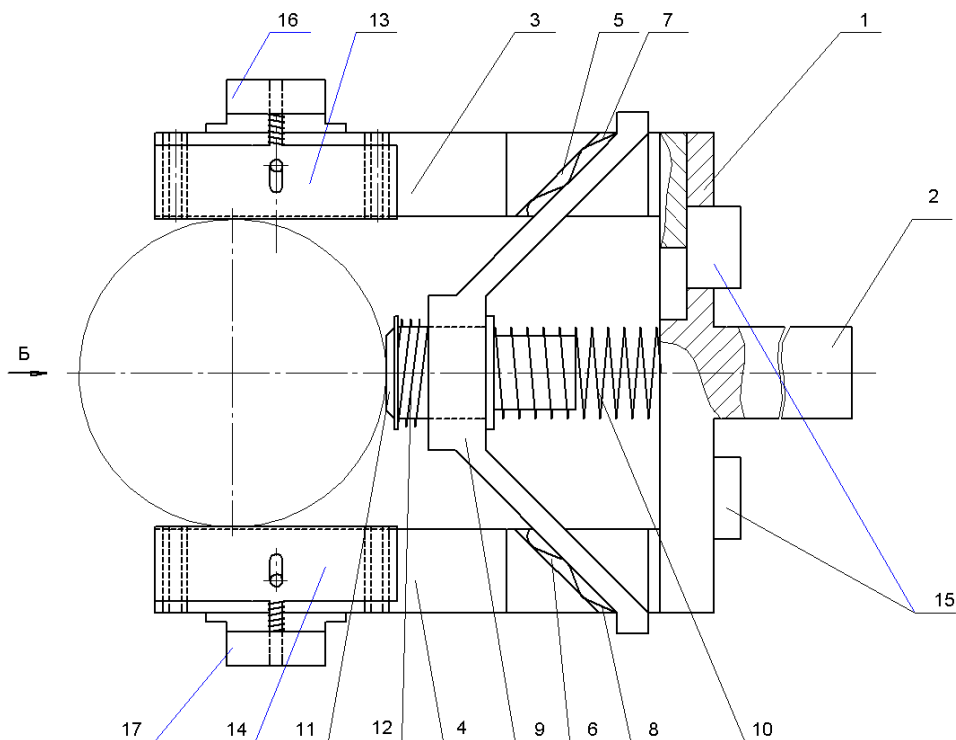

Рис.1 – Загальний вид вимірювального пристрою

На рис.2 показана схема вимірювання діаметру, сферичної чи конусної поверхні деталі (вид Б).

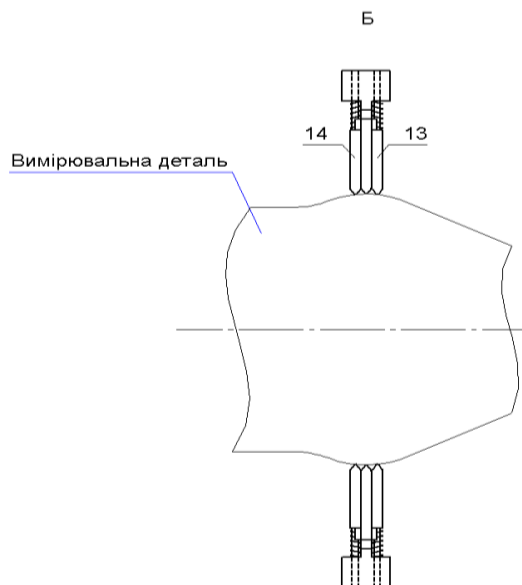

Рис. 2 – Схема вимірювання поверхонь деталей

Результати та обговорення. По результатам вимірювання визначається спочатку форма поверхні на деталі (циліндричної, сферичної або конусної), а потім її геометричні розміри. Пристрій може бути встановлений як у різцетримачеві верстату, так і в затискний пристрій робота чи маніпулятора, причому, базування пристрою не обов'язкове. У разі використання пристрою з обладнанням з ЧПК в керуючій програмі планують підведення вимірювача в певну координату, витримку часу на вимірювання і відведення в похідне положення.

Висновки. Практичне використання приладу дає змогу спростити автоматизацію процесу вимірювання геометричних параметрів деталей на токарних та круглошліфувальних верстатах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приспособление к приборам для измерения диаметров. Авторское свидетельство СССР №1231380, G01B5/00, опубл. 15.05.86 Бюл. №18.
2. Пристрій для вимірювання геометричних розмірів деталей. Патент України на корисну модель №151673 G01 B5/00, опубл. 25.08.2022, Бюл. №34.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБРОБКИ СКЛАДНИХ ПОВЕРХОНЬ ДЕТАЛЕЙ

Коротков В. С.,

к.т.н., доцент

Дніпровський державний технічний університет,
м. Кам'янське, Україна

Вступ. Створення високопродуктивних машин часто пов'язане з необхідністю виготовлення складових деталей з поверхнями складної форми, які не описуються прямими, дугами кіл чи їх комбінаціями. Часто такі вироби зустрічаються у авіаційній чи суднобудівній галузях, виготовленні деталей турбін чи компресорів і т. п. Складнощі проектування і виготовлення таких деталей пов'язане з пошуком ефективних методів запису поверхонь складної форми і відтворення їх в металі при виготовленні. Сучасні технології передбачають виконання проектних робіт з використанням засобів автоматизації – CAD/CAM систем з відповідним програмним забезпеченням. Однак специфіка геометричних форм і вимоги до виготовлення деяких деталей змушують фахівців часто шукати не традиційні рішення, які враховують особливі вимоги до виготовлення деталей, підготовки виробництва, процесу виготовлення і контроль якості.

Важливою умовою для досягнення високої точності виготовлення деталей складної форми є не допущення, або зведення до мінімуму, втрати точності геометричної інформації про виріб на шляху від отримання любим способом при конструюванні і до безпосереднього формоутворення при виготовленні. Це можуть бути похибки заокруглення чисельних даних, неточність відновлення контуру по координатним точкам, неточність методів обчислення, похибки апроксимації при робочих переміщення органів технологічних машин і т. ін.

Наприклад, похідними геометричними даними для розрахунку керуючої програми для верстатів з ЧПУ, в умовах сучасного виробництва, може бути

результат комп'ютерного конструювання виробу. В особистості, часто і обґрунтовано використовуються 3D моделі деталей. При необхідності з таких моделей отримують креслення з переліком технологічних вимог до виготовлення. Така інформація використовується для розрахунків траєкторії руху формоутворюючого інструменту при обробці, наприклад, різанням на верстатах з ЧПУ. При необхідності фрагменти такої інформації можуть використовуватись для проектування ріжучих частин інструментів чи поверхонь затискних пристроїв верстатів.

Мета роботи. У випадках проектування і виготовлення деталей з аеродинамічними, чи гідродинамічними поверхнями з високою точністю виникають суттєві складнощі для зручного запису геометричних даних. Традиційні підходи для опису таких поверхонь ломаними, кривими чи дугами кіл значно ускладнюють роботу, вносять певні труднощі при розрахунках і реалізації контрольних операцій на етапі виготовлення деталей. У зв'язку з цим виникає потреба в нових підходах для вирішення таких задач.

Матеріали та методи. Для випадку проектування і виготовлення виробів з складними гладкими поверхнями виникає потреба у використанні перспективних методів, наприклад на базі сплайнів [1,2,3].

Поряд з можливою високою точністю опису кривих вони дають відносно прості алгоритми їх будови і програмування [4,5]. В особистості можна відмітити можливість використання інтерполяційних сплайнів, які будуються по координатним точкам.

Такі точки, що лежать на складних поверхнях деталей, можуть бути отримані відпрацьованими раніше [6] методами проектування. Часто такі дані округлюються, що призводить до певної похибки, а кількість точок визначається необхідною точністю опису поверхонь.

Одним з можливих шляхів вирішення задач запису гладких криволінійних контурів деталей розроблено методику проектування і використання отриманих даних для розрахунку траєкторії руху формоутворюючого інструменту на верстаті з ЧПУ [5]. По координатним

точкам $M_i(x_i, y_i)$ ($i = 1, \bar{n}$), для випадку замкнутого контуру вважаємо

$$M_n(X_n, Y_n) = M_0(X_0, Y_0), M_{n+1} = M_1, \dots$$

Будується параметричний кубічний інтерполяційний сплайн $(\underline{S}(X, t), \underline{S}(Y, t))$ (рис. 1).

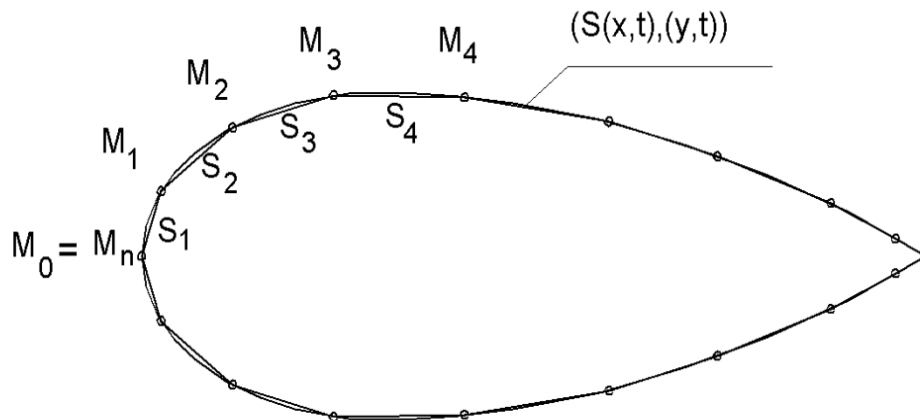

Рис. 1 – Вид параметричного сплайна

Результати та обговорення. З рисунка видно, що відновлення контуру прямими лініями в місцях великої кривизни дає значну похибку. Сплайни у випадках опису гладких кривих дають значно кращий результат.

Інформація у такому виді використовується для розрахунку керуючої програми, наприклад фрезеруванням по контуру. Причому, координатні точки M_i при автоматизованому контролі точності можуть бути використані як точки дотику вимірювальних систем [7]. У разі необхідності корегування геометричних розмірів змінюються дані щодо конкретних координатних точок і сплайном отримують скореговану криву.

Висновки.

При розрахунках попередніх технологічних переходів такий підхід дозволяє управляти припуском при фрезеруванні і на останніх чистових операціях забезпечити його рівномірність. При цьому пружні деформації від сил різання технологічної системи будуть однакові і у разі потреби легко скореговані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завьялов Ю. С., Квасов Б. И., Мирошниченко В. Д. Методы сплайн функций. – М.: Наука.1980. – 352с.
2. Завьялов Ю. С. и др. Сплаины в инженерной геометрии/ Ю. С. Завьялов, В. А. Леус, В. А. Скороспелов. – М.: - М.: Машиностроение, 1985. – 224 с.
3. Коротков В. С. Запис геометричних параметрів поверхонь деталей складної форми: монографія/ В. С. Коротков – Кам'янське: ДДТУ, 2019.–110 с.
4. Лигун А. А. Асимптотически оптимальный алгоритм кусочнолинейной интерполяции в решениях траекторных задач фрезерной обработки / А. А.Лигун, В.С.Коротков, А.А.Шумейко // Известия вузов. Машиностроение. 1989. – №7. – С.147-151.
5. Коротков В. С. Описание сложных контуров деталей на этапе подготовки управляющих программ / В. С. Коротков // Зб. наукових праць ДДТУ (технічні науки). – Дніпродзержинськ: ДДТУ. – 2009. – Вип. №3 (13). С 26-29.
6. Локай В. И., МаксUTOва М. К., Стрункин В. А. Газовые турбины двигателей летательных аппаратов. Теория, конструкция и расчёт. 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Машиностроение, 1991. — 512 с.
7. Тромпет Г. М., Кувшинский В.В. Измерительные головки к многооперационным станкам // Станки и инструмент. 1986. - №8. – С.13 – 15.

УСТАНОВКА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗНОСОСТІЙКІСТЬ ТІЛ ОТРИМАНИХ FDM ДРУКОМ

Кушнірчук Андрій Сергійович

аспірант

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

Вступ

Технологія FDM (Fused Deposition Modeling) друку знаходить багато застосувань в різних галузях, широкі можливості принтерів, практично не обмежена геометрична форма виробу, а також дешевизна технології сприяє впровадженню в процеси класичного машинобудування. Матеріалами з яких формуються деталі є різноманітні пластики, які відрізняються фізико-механічними властивостями, температурними діапазонами експлуатації, стійкістю до агресивних середовищ та ін. Важлива вимога яка висувається для деталей отриманих 3D друком - зносостійкість.

Мета роботи

Для кількісної оцінки величини зносу, а також для вибору оптимальних пар тертя, при контакті тіла та контр тіла виготовлених з різних пластиків, а також пар пластик-метал, пропонується спроектувати та виготовити експериментальну установку для випробувань на зносостійкість за різних швидкостей ковзання, а також з регульованим тиском в зоні контакту досліджуваних тіл.

Матеріали та методи

Пропонується створити установку (Рис. 1) яка монтується на лабораторному столі 1 і складається з регульованого електроприводу 2, шпindelної головки 3, на правому кінці вала якої кріпиться контртіло досліджуваної пари тертя у вигляді циліндра 4, а на лівому кінці вала закріплено блок шківів діаметрами $68 \times 76 \times 85 \times 95$ мм і реверсивний тахометр.

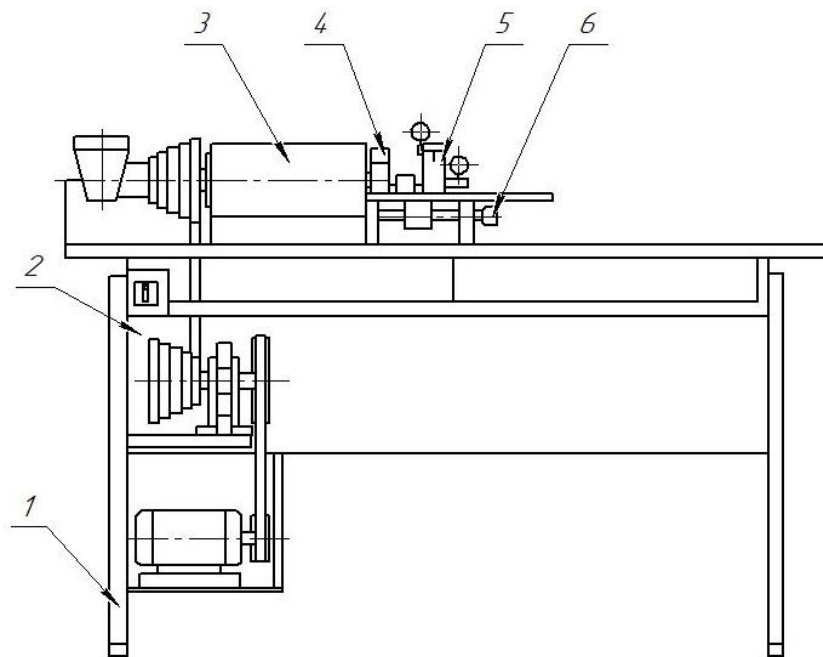

Рис.1 - Загальний вигляд установки

На циліндричних направляючих встановлена каретка 5 з навантажувальним пристроєм (рис. 2), каретка переміщається в зону тертя ходовим гвинтом 6.

Лінійна швидкість ковзання в зоні контакту контртіла і зразка досліджуваного матеріалу, м/с:

$$V_k = \pi Dn / 1000,$$

де D – діаметр контртіла;

n – частота обертання контртіла, об/хв.

Навантажувальний пристрій (Рис. 2) призначений для створення регульованого тиску у зоні контакту контртіла 1 і поверхнею зразка 2 досліджуваного матеріалу. Заданий тиск створюється тарованою пружиною 3, розміщеною в корпусі 4 з можливістю стискання гвинтом 5.

Торці пружини опираються на напрямні вставки 8, до верхньої вставки прикріплена упорна планка 6, призначена для фіксації ступеню стискання пружини, що вимірюється індикатором переміщень 7 з ціною поділки 0,01 мм, прикріпленому до кришки корпусу 4. Жорсткість тарованої пружини 3 складає 30 Н/мм. Максимальна сила притискання 30 Н створюється стисканням пружини 3 на 9 мм.

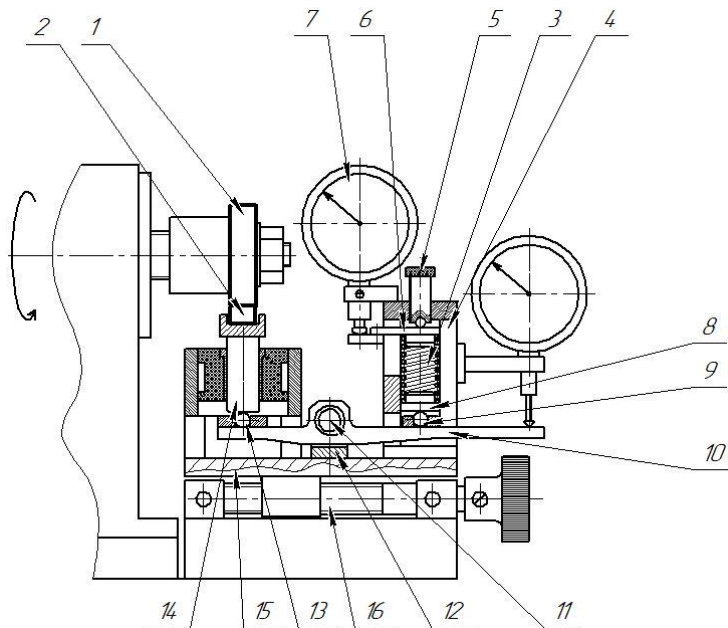

Рис. 2 – Навантажувальний пристрій

- 1 – контртіло; 2 – поверхня зразка; 3 – тарована пружина;
 4 – корпус; 5 – гвинт; 6 – упорна планка;
 7 – індикатор переміщень; 8 – нижня напрямна вставка;
 9, 13– кулька; 10 – важіль; 11 – вісь; 12 – опора;
 14 – тримач; 15 – каретка; 16 – ходовий гвинт

Внаслідок зношування контактних поверхонь контртіла і зразка досліджуваного матеріалу важіль 10 під дією пружини 3 провертається, його праве плече опускається, що фіксується індикатором з ціною поділки 0,01 мм і уможливорює кількісно оцінити величину зносу в міру спрацювання контактних поверхонь.

Результати Установка успішно виготовлена, налаштована, протестована і готова для досліджень пар тертя отриманих FDM друком.

Робота на установці передбачає наступні дії:

- на вал шпindelної голівки встановити і закріпити контртіло;
- вставити в паз тримача і закріпити зразок досліджуваного матеріалу;
- перемістити каретку ліворуч ходовим гвинтом до співпадання осі зразка з середнім поперечним перерізом контртіла ;
- виставити на "нуль" індикатор контактної тиску і гвинтом стиснути пружину залежно від заданої дослідом сили притискання зразка до поверхні

контртіла;

- виставити на "нуль" індикатор лінійного зносу контактних поверхонь зразка і контртіла;

- перевстановити клинопасові передачі згідно ступеню передачі електроприводу, що відповідає заданій дослідом лінійній швидкості ковзання в зоні контакту контртіла і зразка досліджуваного матеріалу;

- виставити на "нуль" індикатор для вимірювання сили тертя поверхонь зразка і контртіла;

- увімкнути електропривод і продовжити роботу установки заданою дослідом тривалістю часу, фіксуючи значення сили тертя і лінійного зносу за показаннями індикаторів;

- після завершення дослідів розвантажити пружину, перемістити каретку праворуч на 50 мм ходовим гвинтом ;

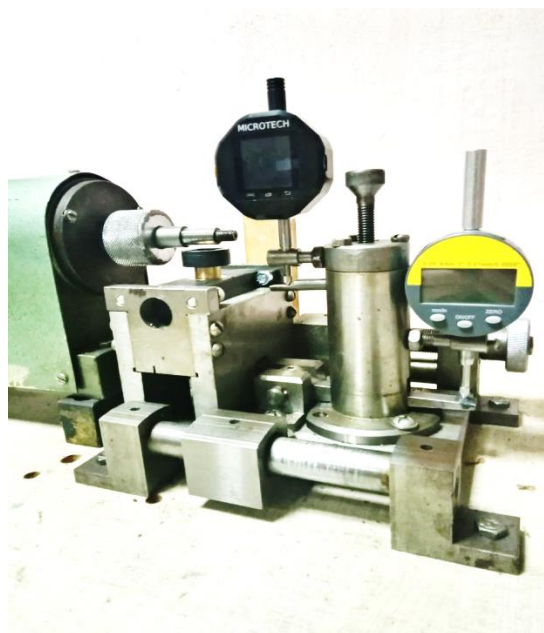

Рис. 3 - Експериментальна установка

Висновки Представлена експериментальна установка (Рис. 3) дозволяє краще оцінити експлуатаційні властивості пластиків які застосовуються в 3D друці, спрогнозувати довговічність деталей створених за цією технологією.

ОГЛЯД МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ GRAPHQL ТА PRISMA ПРИ РОЗРОБЦІ НЕНАВАНТАЖЕНИХ ПРОЕКТІВ

Лазурик Валентина Михайлівна

Старший викладач факультету комп'ютерних наук

Козлов Віталій Олександрович

Здобувач ступеня магістра факультету комп'ютерних наук

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. У сучасному світі, під час глобальної комп'ютеризації та інформатизації, коли більшість з можливих потреб людини вирішуються за допомогою програмних рішень, розробка програмного забезпечення (ПЗ), що ставить собі на меті вдосконалити аспекти сфери інформаційних технологій (ІТ), є дуже важливою та затребуваною. Веб-розробка посідає одне з найважливіших місць [1] тому що вона може покривати більшість аспектів сучасної діяльності людини (сайти, реклама, електронна комерція, мобільні додатки, ігри та багато іншого). Майже кожна розробка веб-додатку не може обійтися без зберігання інформації, а саме без використання баз даних (БД). В той же час, щоденних змін зазнає архітектура веб-додатків. Перевірені методології та програмні рішення швидко замінюються новими методами обміну даними та взаємодії з БД. Автори цих розробок прагнуть прискорити створення веб-додатку, одночасно не погіршуючи якість додатку.

Автори нових методів, що пропонуються для використання, досить часто зазначають, що їх рішення дуже гарно інтегруються до великих навантажених корпоративних проектів, мають гарні показники продуктивності, порівняно з аналогами, пришвидшують розробку завдяки зручному інструментарію. Але, не всі проекти можна вважати високонавантаженими, існує велика ніша ненавантажених додатків, для яких використання новітніх інструментів не завжди є виправданим. До того ж, в області ІТ багато що визначає мода.

Останнім часом, незалежні та рекламні джерела досить часто згадують

про поєднання двох досить нових технологій: GraphQL [2] для обміну даними між клієнтом та сервером «Object-Relation Mapping (ORM) нового покоління для Node.js та Typescript» [3] Prisma.

В [4] на прикладі рішення задачі проведення онлайн іспитів для студентів була зроблена спроба оцінити доцільність використання технології Prisma для ненавантаженого проекту, були зроблені висновки та сформульовані рекомендації. В цій роботі на тому ж самому прикладі вирішення задачі досліджується одночасне застосування GraphQL і Prisma з метою визначення доцільності застосування цих технологій при розробці ненавантажених проектів. Таке дослідження можна вважати актуальною та важливою задачею.

Мета роботи – оцінити можливість та доцільність використання технологій GraphQL та Prisma при розробці ненавантажених проектів.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети було розроблено 4 додатки, які використовують розроблену PostgreSQL базу даних, для проведення online іспитів для студентів. Спроектовані та реалізовані типові запити. Перший варіант додатку, для якого оцінювалась продуктивність, використовує «сухі» RAW запити, другий – використовує Prisma, третій-GraphQL, та четвертий одночасно застосовує зв'язку GraphQL та Prisma. Створення та налаштування проекту відбувалося за допомогою фреймворку для мови програмування Typescript – LoopBack 4. Він дозволяє зручно та швидко створити додаток, розробити кінцеві точки користувача та генерувати документацію до додатку, використовуючи специфікацію OpenAPI 3. Розробка проводилася з використанням інтегрованого середовища розробки (IDE) JetBrains Webstorm. Системою управління БД (СУБД) було обрано PostgreSQL.

Для проведення навантажувального тестування було вирішено використати Apache JMeter і дослідити продуктивність запитів на різних об'ємах даних в БД.

Результати та обговорення. Prisma є бібліотекою (залежністю), що дозволяє розробнику виконувати запити до БД, розробляючи їх за допомогою вбудованого конструктора запитів Prisma Client. Запити, що були збудовані

таким чином після цього трансформуються до «сухого» Structured Query Language (SQL), що дозволяє використовувати один і той самий код для запитів до таких БД, як: - PostgreSQL; - MySQL; - SQLite; - SQL Server; - MongoDB; CockroachDB.

Для того, щоб Prisma Client мав змогу працювати з БД, потрібно налаштувати Prisma Schema – декларативний спосіб визначення моделей даних та їх відносин. Автори Prisma зазначають, що схема є головним компонентом цього рішення та є «зрозумілою людині». Також Prisma надає такі інструменти, як: - інструмент для створення міграцій (змін у схемі БД) Prisma Migrate; графічний інтерфейс для перегляду та редагування даних у БД.

Автори Prisma підкреслюють, що основною перевагою над аналогічними інструментами є те, що Prisma хоч і надає нижчий контроль над запитом, але має зручний конструктор запитів, що пришвидшує розробку запитів, а отже й розробку самого додатку.

GraphQL – інструмент для обміну даними між клієнтом та сервером; проміжне програмне забезпечення (ППЗ), що дозволяє виконувати запити між клієнтом та сервером, вибираючи, які саме дані потрібні клієнту. Воно надає клієнтам можливість вимагати саме ті дані, які їм потрібні. GraphQL сервіси створюються з допомогою визначення типів та полів. Опис сутностей повідомлення та користувача зображено на рисунку 1.

```
1 type Message {
2     id: ID
3     body: String,
4     createdAt: String,
5     modifiedDate: String,
6     user: User
7 }
8
9 type User {
10    id: ID,
11    firstName: String,
12    lastName: String
13 }
```

Рисунок 1 – Опис сутностей повідомлення та користувача

GraphQL має бути розгорнутий на окремому сервері. Цей сервер вміє приймати запити, перевіряти їх відповідність до схеми та виконувати запит для отримання даних. Функціонал GraphQL поділяється на запити та мутації (функції для модифікації чи створення даних). Запити на вибірку даних можуть бути вдосконалені, шляхом додавання: - параметрів запиту, за яким фільтруються дані; - визначення потрібних для клієнта полів; - використанням псевдонімів (рядків запиту, що винесені в окрему конструкцію, та можуть бути використані повторно); - специфікаціями включення та виключення даних за певною змінною. Мутації використовуються для створення або модифікацію даних.

Для обраної предметної області було розроблено схему БД. (рис. 2).

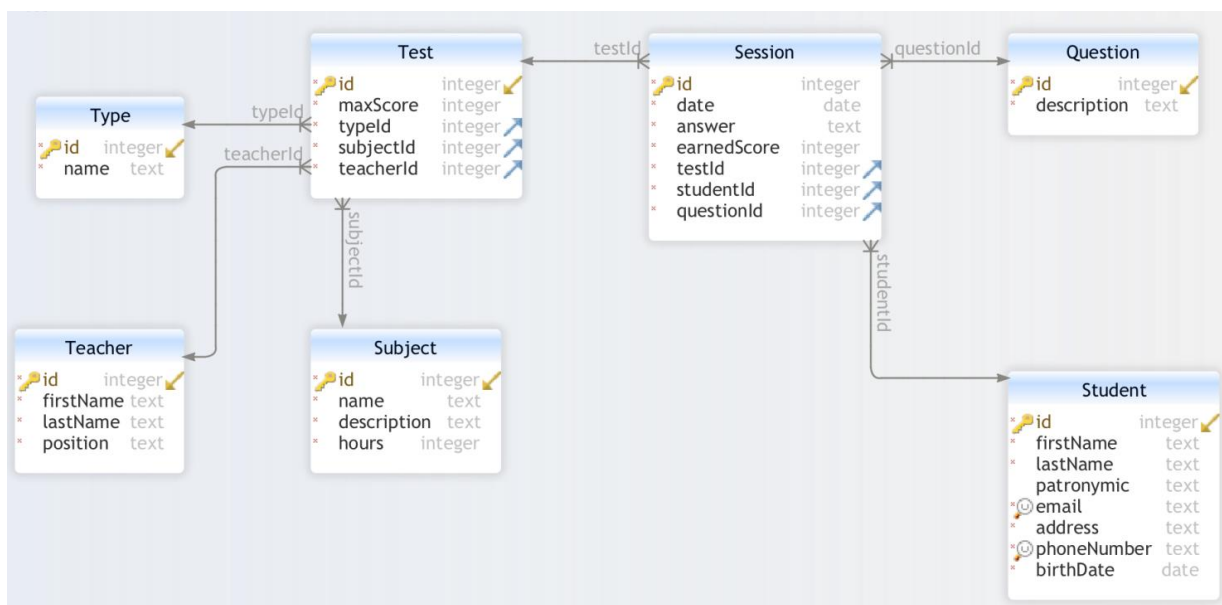

Рисунок 2 – Схема БД для обраної предметної області

Всі розроблені таблиці мають первинний ключ (PK). Наведена вище схема складається з 7 сутностей: сутність студента, що складає іспит; сутність викладача, що проводить іспит; сутність питання; сутність дисципліни, по якій проводиться іспит; сутність типу тесту (контрольна робота, чи екзаменаційна робота); сутність іспиту; сутність, що відповідає за вже проведений іспит. На початку, на основі створеної схеми було згенеровано проект. Для цього використовувалися вбудовані в LoopBack 4 термінальні команди. Після було

розроблено запити з використанням «сухого» SQL та Prisma.

Також було розроблено код для підняття серверу GraphQL, інтегровано GraphQL з Prisma використовуючи конструктор запитів Prisma Client та розроблені запити (рис. 3).

```
1 import {arg, mutation, query, ResolverInterface} from "@loopback/graphql";
2 import {Student} from "../graphql-types/Student";
3 import {repository} from "@loopback/repository";
4 import {StudentRepository} from "../repositories";
5
6 export class StudentResolver implements ResolverInterface<Student> {
7   constructor(
8     // Inject an instance of RecipeRepository
9     @repository( repositoryName: 'StudentRepository')
10    private readonly studentRepository: StudentRepository,
11  ) {}
12
13  // Map to a GraphQL query to get recipe by id
14  @query(returns => Student, {nullable: true})
15  async student(@arg('studentId') studentId: string) {
16    return this.studentRepository.findOne(studentId);
17  }
18
19  @mutation(returns => Student)
20  async addRecipe(@arg('recipe') student: Student): Promise<Student> {
21    return this.studentRepository.create(student);
22  }
23 }
```

Рисунок 3 – приклади коду для формування запитів

Щоб дослідити показники продуктивності, не враховуючи стандартних Create Update Read Delete (CRUD) операцій, було розроблено складні запити:

1. Знайти, які були питання на іспиті, що проводив конкретний викладач.
2. Знайти тих студентів, які на всіх іспитах мають бал 30 і вище.
3. Знайти середній бал, що отримували студенти відповідаючи на певне екзаменаційне запитання. Змінний параметр запиту – ідентифікатор запитання.

Ці запити мають складні умови, операції «Join», групування даних та агрегації, що дозволить оцінити продуктивність технологій в більш складних умовах. Для порівняння показників продуктивності також було розроблено аналогічні запити з використанням REpresentational State Transfer (REST) API та «сухих» запитів, REST та Prisma, GraphQL та «сухих» запитів.

Тестовий план було розроблено використовуючи вбудований функціонал Apache JMeter. Тести проводилися на двох об'ємах даних. Основними показниками продуктивності було визначено: мінімальний, максимальний та середній час виконання запиту; стандартне відхилення (показник розсіювання значень часу виконання запиту); пропускну здатність (показник кількості виконаних запитів за одиницю часу, що розраховується як частка кількості запитів від всього часу виконання тесту). Результати проведеного тестування для одного з видів запитів, відображені на рисунку 4.

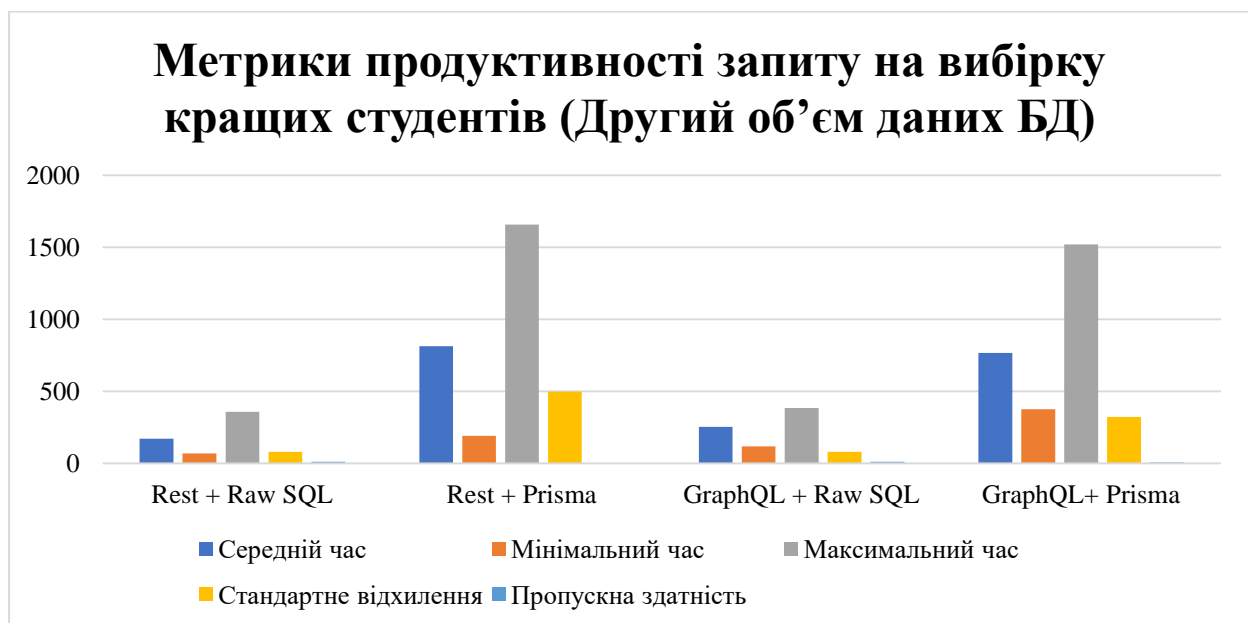

Рисунок 4 – Гістограма показники продуктивності запиту на вибірку кращих студентів

Порівнявши показники продуктивності з використанням різних поєднань технологій, було помічено, що Prisma добре виконує запити на малих об'ємах даних незалежно від використаної технології обміну даними між клієнтом та сервером. Тим не менш, при збільшенні об'єму даних, було помічено, що Prisma починає виконувати запити повільніше за «сухі» запити приблизно в 3 рази. Також було визначено, що REST та GraphQL у поєднанні з «сухими» запитами мають майже однакові показники продуктивності, незалежно від об'єму даних у БД. Але, час запитів з використанням GraphQL можна зменшити, урізавши кількість інформації, що повертається. Автори вважають, що в ненавантажених

проектах такий сценарій не є реальним, бо такі проекти й так пересилають досить малу кількість даних.

Висновки. GraphQL може мати суттєву перевагу над іншими методами обміну даними між клієнтом та сервером лише тоді, коли об'єми даних, що обмінюються є суттєвими (чого не можна сказати про ненавантажені проекти).

Щодо продуктивності GraphQL запитів у поєднанні з Prisma, то можна зазначити, що на невеликих об'ємах даних в БД, вони працюють добре. Їх результати приблизно схожі на результати «сухих» запитів. Але, якщо збільшити об'єми даних у БД, то можна спостерігати як Prisma суттєво програє «сухим» запитам.

Використовувати Prisma в ненавантажених проектах можна, але вона не має суттєвих переваг над «сухими» запитами. Для розробників, що не хочуть використовувати SQL, краще розглянути варіант використання інших різновидів взаємодії з БД.

ЛІТЕРАТУРА

1. Web Application Architectures: Components, Layers and Types [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cleveroad.com/blog/web-application-architecture/>.
2. Queries and Mutations [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://graphql.org/learn/queries/>.
3. Prisma [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.prisma.io/>.
4. Козлов В. О., Лазурик В. М. Доступ до баз даних з використанням інструментів Prisma // Праці міжнародної науково-технічної конференції «Комп'ютерне моделювання в наукоємних технологіях», Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021 — С. 190-105, ISBN 978-966-285-699-6.

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З ЗАМОВНИКАМИ ПОСЛУГ

Лебідь Ірина Георгіївна,

к.т.н., доцент

Лужанська Наталія Олександрівна

к.т.н.

Арсененко Владислав Віталійович

Бобко Олексій Анатолійович

студенти

Національний транспортний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Діяльність транспортно-експедиторських підприємств в умовах постійно зростаючої конкуренції вимагає пошуків нестандартних рішень для співпраці з замовниками послуг. Першочерговим завданням для них є охоплення максимальної кількості замовників, але при цьому обов'язковою умовою є забезпечення високого рівня якості обслуговування.

Мета роботи. Практичний досвід діяльності транспортно-експедиторських підприємств свідчить, що досить складно визначити тривалість обслуговування за різними типами замовників. Оскільки, до кожного з них, зазвичай, застосовується індивідуальний підхід до обслуговування в залежності від умов співпраці та спектру послуг, яких потребує замовник. Досягнути цієї мети можливо виключно за умови ефективної організації праці фахівців підприємства шляхом дослідження тривалості виконання різного виду робіт, пов'язаних з наданням послуг замовникам.

Матеріали та методи. Ринок транспортно-експедиторських послуг характеризується діяльністю досить різних підприємств за своїм матеріально-технічним забезпеченням, переліком послуг, що можуть надаватися замовникам власним ресурсом підприємства або із застосуванням аутсорсингу, вартістю та тривалістю обслуговування, рівнем кваліфікації

фахівців, наявністю досвіду співпраці з іноземними та вітчизняними суб'єктами ринку транспортних послуг, а також державними установами чи організаціями та ін. При виборі транспортно-експедиторського підприємства замовник може самостійно обирати пріоритетні аспекти для налагодження співпраці, виходячи з власних потреб та вимог до даного типу послуг.

Проте характерним є і те, що на етапі планування співпраці досить складно врахувати ризики, що можуть виникати в процесі транспортно-експедиторського обслуговування. Дані ризики можуть виникати в діяльності безпосередньо самого транспортно експедиторського підприємства, замовників послуг, суб'єктів ринку транспортних послуг, що залучаються до доставки. Найбільш вагомими вважаються ризики, які мають випадковий характер і можуть виникати незалежно від обставин, походження та виду діяльності. Відповідно ці ризики мають вплив у кінцевому результаті на вартість і тривалість обслуговування. Питання, пов'язані з формуванням вартості послуг ґрунтуються на спектрі послуг, яких потребує замовник, типу товару, що потребує доставки, напрямку перевезення. Розглянемо показники діяльності транспортно-експедиторського підприємства протягом року за основними замовниками.

Таблиця 1

Кількість замовлень на обслуговування, що були виконані протягом року

Замовники/місяці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Замовник ТЕП 1	69	65	54	63	54	63	68	54	65	54	54	67
Замовник ТЕП 2	41	56	56	44	37	67	65	43	44	53	52	62
Замовник ТЕП 3	43	42	49	51	55	45	43	60	50	48	62	47
Замовник ТЕП 4	38	49	46	51	41	55	53	60	42	67	47	40
Замовник ТЕП 5	56	38	48	45	50	46	64	48	59	58	45	48
Замовник ТЕП 6	36	41	55	54	43	48	46	59	39	69	59	41
Замовник ТЕП 7	38	49	43	43	45	43	55	51	45	60	44	54
Замовник ТЕП 8	52	49	58	61	54	60	57	54	64	52	54	70
Замовник ТЕП 9	58	42	55	52	51	56	53	60	58	51	48	56
Замовник ТЕП 10	55	58	64	50	39	44	52	55	51	48	48	51
Замовник ТЕП 11	54	41	51	58	48	58	49	52	55	57	55	47

Статистична обробка розподілу даних

Інтервал	Довжина інтервалу l_i	Середина інтервалу x_i	Частота β	Частість r_i	Густина розподілу		$\frac{(f(x_i) - \rho_i)^2}{\rho_i}$
					Емпірична ρ_i	Теоретична $f(x_i)$	
36-40	4	38	7	0,053	0,0133	0,0092	0,001
40-46	6	43	25	0,189	0,0316	0,0084	0,017
46-51	5	48,5	23	0,174	0,0348	0,0076	0,021
51-57	6	54	42	0,318	0,0530	0,0068	0,040
57-65	8	61	25	0,189	0,0237	0,0060	0,013
65-70	5	67,5	10	0,076	0,0152	0,0053	0,006

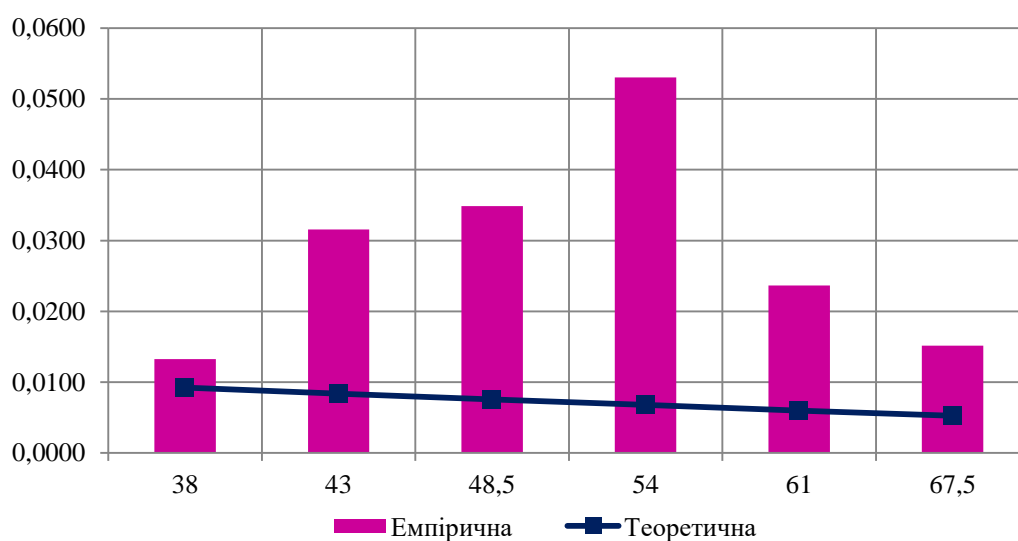

Рис.1. Теоретична та емпірична густина розподілу кількості замовлень на обслуговування, що були виконані протягом року по кожному замовнику

Результати та обговорення.

Клієнтська база кожного підприємства має свою унікальну структуру, що характеризується кількісними та якісними показниками ефективності співпраці. Оскільки, замовлення на транспортно-експедиторське обслуговування від кожного зі споживачів матимуть свої індивідуальні показники ефективності, що відповідно, впливатимуть на безпосередню ефективність досліджуваного підприємства.

При цьому, кожне підприємство буде мати власні показники діяльності, що досить складно спрогнозувати як в межах окремого підприємства, так і

розробити універсальний інструмент, здатний і доцільний до застосування для дослідження діяльності різних транспортно-експедиторських підприємств.

Висновки.

Універсальність інструменту для дослідження впливу спектру послуг, що надходять від замовників полягає в можливості застосування програмного продукту і визначенні оптимальної кількості експедиторів, здатних забезпечити обслуговування замовників в певних виробничих умовах.

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РОЗРАХУНКОВИХ МЕТОДИК ПО ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН ЕНЕРГЕТИЧНИМ УСТАТКУВАННЯМ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Левицька Олена Григоріївна

к.т.н., доцент

Русакова Тетяна Іванівна

д.т.н., професор

Марченко Олег Леонідович

ст. викладач

Несін Олександр Сергійович

студент

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. На виконання вимог CORINAIR «Керівництва по інвентаризації атмосферних викидів», що функціонує у країнах ЄС, у національну методикою розрахунку викидів забруднювальних речовин при роботі енергетичного устаткування [1] введене поняття “показники емісії” та наведений розрахунок показників емісії забруднювальних речовин, що містяться у викидах котлоагрегатів - сполук сірки, азоту, вуглецю, суспендованих твердих часток та ртуті при використанні різних типів палив.

Мета. Ознайомлення з методикою розрахунку викидів забруднювальних речовин за показниками емісії дозволяє фахівцям за умов відсутності можливості проведення періодичних моніторингових досліджень розрахувати викид на основі відомостей про склад та фізичні властивості використаного палива (вологість, питома теплота згоряння), тип топки, наявність чи відсутність очисного обладнання, його тип, принцип роботи та ефективність очищення газових потоків.

Матеріали та методи. В роботі використані результати математичної обробки даних, отриманих в ході роботи із природоохоронною нормативною

документацією та довідковими матеріалами.

Результати та обговорення. Важливою перевагою методики розрахунку викидів забруднювальних речовин у газових викидах в ході роботи енергетичного устаткування є можливість оцінки показників емісії при застосуванні як традиційних, так і альтернативних видів палив.

Сьогодні у ряді країн світу постають і вирішуються завдання щодо використання альтернативного палива. На підтвердження вищенаведеному фахівці [2] вказують на те, що масове видобування та використання останнього буде різко знижуватись за майбутні п'ятдесят років. Деякі вчені навіть натякають на настання нової епохи та енергетичної революції, на те, що подібні зміни чекають людство набагато раніше, ніж про це говорять прогнози розвитку енергетичного ринку [3].

Однією із причин скорочення видобування вугілля високі концентрації забруднювальних речовин у газових викидах. У природного газу існують аналоги — доменний та коксові промислові гази та біологічний газ, що виробляється при обробці відходів мікроорганізмами в умовах мезофільного та термофільного режимів. Ці гази, хоч і потребують глибшого очищення, однак залишаються продуктами технологій ресурсозбереження, що знижує антропогенний вплив на екосистеми міст і селищ.

В останні роки активно вивчаються процеси виготовлення таких альтернативних палив як тверді біопалива із бавовняних відходів [4], пеллети із верби та із тирси [5] тощо. І такі дослідження не поодинокі, щороку з'являються нові природні компоненти, натуральні матеріали та органічні відходи, що підлягають активній переробці.

Україна, маючи науковий потенціал та розвинене сільське господарство, виробництва з деревообробки, є країною, що постачає на світовий ринок сучасні технології переробки органічної сировини та ставить задачі щодо забезпечення власних енергетичних потреб альтернативним біопаливом та навіть є експортером останнього. Слід зазначити, що за 2015 рік країною експортовано 150440 т пеллет із деревини, 821730 т пеллет із лушпиння

соняшника, 119 т пеллет із соломи [6], що вигідно стимулює енергетичні ринки та вносить вклад у розвиток економіки країни.

Висновки. Таким чином, методика розрахунку викидів забруднювальних речовин від енергетичного устаткування дозволяє значно спростити розрахункові роботи, забезпечити постійний контроль за станом атмосферного повітря навіть за умов відсутності постійного хімічного контролю за роботою джерел викиду та провадити розрахунки для обладнання, що працює як на традиційному, так і на альтернативному паливах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збірник показників емісії (питомих викидів) забруднюючих речовин в атмосферне повітря різними виробництвами. Перша редакція. т. I. – Донецьк : Український науковий центр технічної екології, 2004. – 184 с.

2. Erickson P. Would constraining US fossil fuel production affect global CO2 emissions? A case study of US leasing policy / P. Erickson, M.Lazarus // *Climatic Change*. – 2018. – № 150 (1–2). – С. 29–42. Режим доступу : <https://link.springer.com/article/10.1007/s10584-018-2152-z>

3. Zou Caineng. Energy revolution: From a fossil energy era to a new energy era / Caineng Zou, Qun Zhao, Guosheng Zhang, Bo Xiong // *Natural Gas Industry B*. 2016. – № 3 (1). – С. 1–11. Режим доступу : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352854016300109>

4. Akhmedov S. Research on solid biofuels from cotton waste biomass Alternative for Tajikistan's energy sector development / S. Akhmedov, T. Ivanova, V. Krepl, A. Muntean // *Agronomy Research*. – 2017. – № 15(5). – С. 1846–1855. doi: 10.15159/AR.17.056.

5. Koruba D. Biomass - alternative renewable energy source to the fossil fuels / D. Koruba, J. Zbigniew Piotrowski, J. Latosińska // *E3S Web of Conferences*. 2017. № 14. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/20171402015> [Електронний ресурс] Режим доступу : https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2017/02/e3sconf_ef2017_02015/e3sconf_ef2017_02015.html

6. Комплексний аналіз українського ринку пелет з біомаси / Г. Гелету́ха, В. Крамар, О. Епік, Т. Анто́щук, В. Тітков. – К. : ТОВ «Науково-технічний центр «Біомаса», 2016. – 336 с. Режим доступу : <http://energy.esco.agency/wp-content/uploads/2018/04/art51.pdf>

7. European Environment Agency, EMEP/EEA air pollutant emission inventory guidebook / Publications Office of the European Union, 2016, 28 с. doi:10.2800/247535. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/emep-eea-guidebook-2016>

8. An official website of the United States Environmental Protection Agency [online] URI: <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data>

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ АВТОНОМНИМ РОБОТОМ НА БАЗІ КОНТРОЛЕРА STM32

Лесик Максим Олександрович

Студент 6 курсу

Науковий керівник:

Крячок Олександр Степанович

к.т.н., доцент

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. З розвитком технологій роботи стали життєво важливим інструментом у повсякденному житті людей. Важливим аспектом створення роботів є те, що вони корисні та ефективні. Вони допомагають зробити життя людей легшим, простішим і комфортнішим. Вони також замінюють людську робочу силу для виконання нудної, монотонної, брудної чи небезпечної роботи. Вони привели людство вперед, будучи частиною відкриття нової інформації. Допомога у військових завданнях, надання допомоги учням і вчителям у навчанні та догляд за літніми людьми є одними з ролей, які роботи виконують у повсякденному житті.

Мета роботи. Метою розробки роботизованої системи є створення програмного продукту та машини, що дасть змогу, виконувати певні розвідувальні задачі та проходження певного маршруту самостійно або за допомогою користувача.

Матеріали та методи. Безпілотний наземний транспортний засіб — це комплексна інтелектуальна система, яка об'єднує сприйняття навколишнього середовища, місцезнаходження, навігацію, планування шляху, прийняття рішень і керування рухом. Він поєднує високі технології, включаючи інформатику, злиття даних, машинне бачення, [1] глибоке навчання тощо, щоб задовольнити реальні потреби для досягнення заздалегідь визначених цілей.

У сфері цивільного застосування безпілотні наземні транспортні засоби в

основному втілені в автономному водінні. Високоінтелектуальні моделі водіїв можуть повністю або частково замінити активний контроль водія. Крім того, безпілотні наземні транспортні засоби з датчиками можуть легко діяти як «транспортні засоби-зонди» та здійснювати зондування дорожнього руху для кращого обміну інформацією з іншими агентами в інтелектуальних транспортних системах. Таким чином, він має великий потенціал у зменшенні дорожньо-транспортних пригод і зменшенні заторів. У сфері військового застосування він компетентний у таких завданнях, як отримання розвіданих, моніторинг і розвідка, транспортування та матеріально-технічне забезпечення, розмінування та розміщення саморобних вибухових пристроїв, забезпечення вогневої підтримки, передача зв'язку та медична передача на полі бою, що може ефективно допомагати військам у бойових діях.

Технологія сприйняття середовища включає одночасну локалізацію та відображення, семантичну сегментацію, виявлення транспортних засобів, виявлення пішоходів, виявлення дороги та багато інших аспектів. Серед різноманітних технологій, оскільки транспортні засоби є найчисленнішими та найрізноманітнішими цілями в середовищі водіння, як правильно ідентифікувати транспортні засоби, стало гарячою точкою дослідження для безпілотних наземних транспортних засобів. У цивільній сфері правильне виявлення дорожніх транспортних засобів може зменшити кількість дорожньо-транспортних пригод, створити більш повну картину безпеки і досягти кращої інтеграції з моделлю водія,[2] тоді як у військовій сфері правильне виявлення цілей військових транспортних засобів має велике значення для поля бою. розвідка, оцінка загроз і точна атака в сучасній війні.

Результати та обговорення. Для розробки системи управління роботом була використана мова програмування C++ та Arduino Iно. Для проектування робота був використаний контролер STM32 та конструктор Arduino (рисунок 1).

Завдання цього проекту полягає в тому, щоб дати змогу звичайному користувачу ознайомитись з поняттям роботизована автономна система управління та її роботою в різних галузях та задачах.

В результаті розробки продукту, користувачу буде надана можливість керувати роботом для вирішення певних задач та збору інформації, або ж переведення робота в автономний режим для автоматичного створення машиною маршруту.

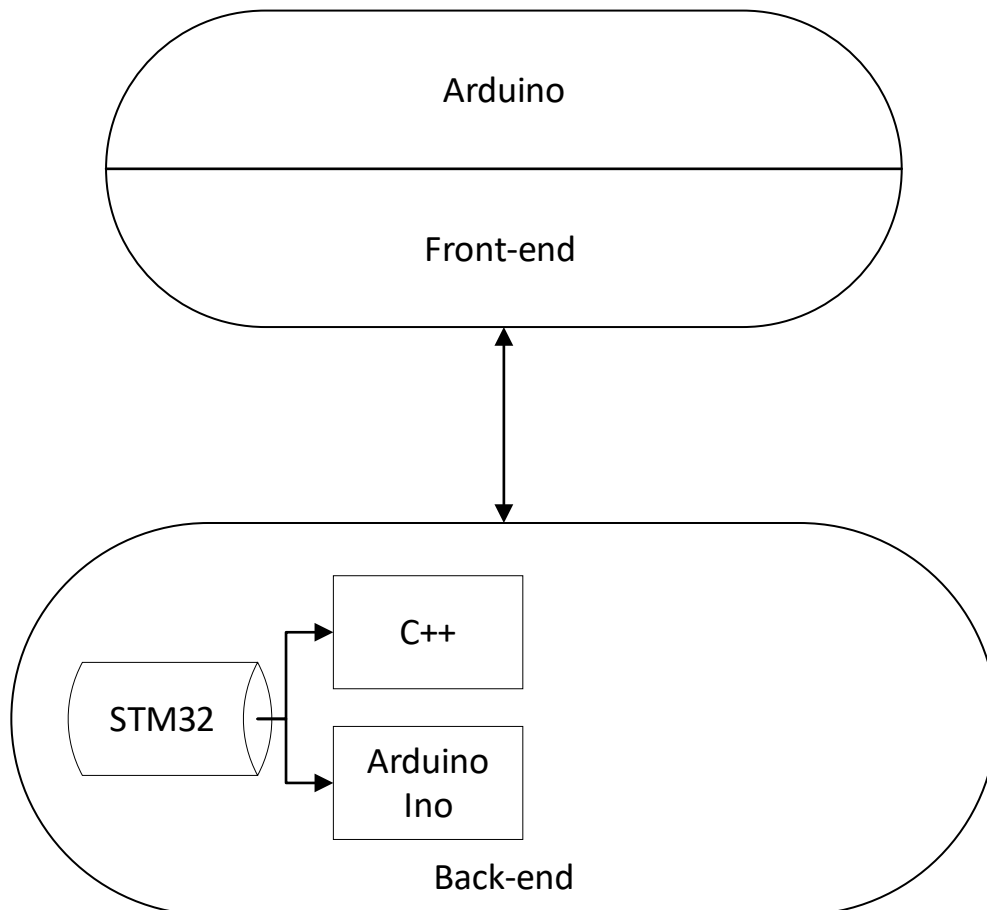

Рисунок 1– Структура системи

Програма надає користувачу різні функціональні можливості:

- керування роботом;
- перевід робота в автоматичний режим;
- перегляд даних по маршруту.

Вхідними даними для системи є показання з датчиків робота, які він збирає в процесі своєї роботи та прокладанню маршруту.

Вихідними даними є оброблена інформація про маршрут та самостійне або кероване переміщення робота у просторі.

Висновки. В ході виконання даної роботи було розроблено адаптивну систему керування автономним роботом.

Робота можна використовувати у різних цілях зокрема завданнях розвідки та знаходження певних об'єктів.

Користувачу буде надана можливість керувати роботом для вирішення певних задач та збору інформації, або ж переведення робота в автономний режим для автоматичного створення машиною маршруту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shamau. G. Drone Theory / Gregor Shamau. – London: Penguin, 2015. 250 с. – (3).
2. Bruk. H. Spying / Henri Bruk. – London: Usborne, 2017. – 80 с. (Beginners).

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ВИМОГ ДО ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Летута Тетяна Миколаївна,
к.т.н, професор
Карбівнича Тетяна Василівна,
к.т.н., доцент
Пенкіна Наталія Михайлівна,
к.т.н., доцент

Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Основними стандартами в міжнародній практиці законодавчого регулювання виробництва та обігу харчової продукції, у тому числі спеціалізованої, є стандарти Кодекс Аліментаріус, Директиви Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу. Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) та Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) у 1962 р. була утворена Комісія Кодекс Аліментаріус, яка здійснює реалізацію Об'єднаної програми ФАО/ВООЗ за стандартами на харчові продукти. Метою цієї програми є захист здоров'я споживачів та забезпечення доброчесності у торгівлі харчовими продуктами. Комісія Кодекс Аліментаріус координує розробку міжнародних стандартів, керівних принципів та рекомендацій, призначених для скорочення ризиків та забезпечення продовольчої безпеки.

Кодекс Аліментаріус (Codex Alimentarius) являє собою зведення стандартів на харчові продукти, прийнятих на міжнародному рівні та представлених у єдиному форматі, а також містить положення рекомендаційного характеру у формі норм та правил, методичних вказівок та інших документів. Кодекс Аліментаріус є основою для розробки та гармонізації вимог національних стандартів на харчові продукти, що сприятиме розвитку міжнародної торгівлі. Комісією Кодекс Аліментаріус у 1985 р. було прийнято розроблений стандарт Codex Stan 146–1985 [1], що встановлює загальні вимоги

до маркування та властивостей харчових продуктів для спеціального харчування. Відповідно до цього стандарту харчові продукти для спеціального харчування – це продукти, піддані спеціальній обробці або виготовлені за спеціальною рецептурою та призначені для задоволення потреб у харчових речовинах при підвищених фізичних навантаженнях, порушеннях фізіологічного стану та здоров'я, а також при певних захворюваннях. Статус "спеціальний" мають: харчові продукти для дитячого харчування, у тому числі для дітей раннього віку; продукти спрямовані на контроль маси тіла та призначені для спеціального медичного застосування.

Вимоги до обов'язкового маркування харчових продуктів для спеціального харчування щодо його найменування, інгредієнтного складу, найменування та адреси виробника, пакувальника, імпортера або продавця, назви країни походження продукту, вказівки дати виготовлення, умов зберігання та терміну придатності, способу споживання тощо збігаються з такими для харчових продуктів масового споживання, які встановлені загальним стандартом на маркування розфасованих харчових продуктів Codex Stan 1–1985 [2].

Обов'язковим відповідно до стандарту Codex Stan 146–1985 [1] є приведення в маркуванні інформації про харчову та енергетичну цінність продукту, що включає наступні показники: вміст білка, жиру, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин, а також харчових речовин та інгредієнтів, що характеризують продукт як "спеціальний". Харчова та енергетична цінність повинні бути наведені у розрахунку на 100 г або 100 мл продукту та в рекомендованій для споживання кількості (порції). Енергетична цінність має бути виражена в кілокалоріях (ккал) та кілоджоулях (кДж). На етикетці наводиться інформація про умови зберігання та термін придатності харчового продукту у відкритій упаковці або попередження про неможливість такого зберігання. Позначення «для спеціального харчування», «спеціальний дієтичний продукт» у поєднанні з назвою продукту може вказуватися в маркуванні за умови, що ця інформація є достовірною і не вводить в оману

споживача. Якщо харчовий продукт не відповідає вимогам, що пред'являються до продуктів для спеціального харчування, заяви щодо його придатності для використання при профілактиці та/або лікуванні будь-якого захворювання, порушення або фізіологічного стану заборонені.

Основним принципом при маркуванні харчового продукту для спеціального харчування є надання достовірної інформації, яка не вводить споживача в оману, заяви про властивості такого продукту мають бути обґрунтовані. Вимоги до інформації про властивості продукту, у тому числі заборонені заяви та здатні вводити споживача в оману, наведено у методичних вказівках САС/GL 1–1979 [3].

На споживчу упаковку наноситься напис жирним шрифтом «Використовувати під медичним контролем», «Для дієтичного харчування при...» з уточненням захворювання, функціонального порушення або медичного стану, для профілактики та/або лікування яких призначений даний продукт, протипоказання та можливі побічні ефекти, попередження, що продукт не призначений для парентерального застосування, можливість або неможливість використання продукту як єдиного джерела живлення, а також спосіб приготування, рекомендації щодо застосування, у тому числі розмір порції, особливості складу продукту, такі як підвищення, зниження або видалення певних харчових речовин, при необхідності інформація про амінокислотний, жирнокислотний або вуглеводний склад. Загальнодоступна реклама харчових продуктів для спеціального медичного застосування заборонена.

Вимоги до продуктів, призначених для застосування в дієтичному харчуванні, спрямованому на контроль маси тіла, які можуть бути повною або частковою заміною щоденного раціону, встановлює стандарт Codex Stan 181-1991 [4]. Особливі вимоги визначаються до харчової цінності та інгредієнтного складу цих продуктів. Білковий компонент може бути представлений білками рослинного та/або тваринного походження, при цьому білки повинні бути повноцінними з амінокислотним скором не нижче 0,8 і

забезпечувати від 25 до 50 % калорійності готового до вживання продукту, сумарна кількість споживаного білка не повинна перевищувати 125 г на добу. Найменування харчової продукції, що вказується у маркуванні, має доповнюватися написом «Замінник їжі для контролю ваги». На етикетку виносяться попередження «При повній заміні раціону більше шести тижнів необхідна консультація лікаря», про можливий послаблюючий ефект при вживанні у складі продукту як замінників цукру понад 20 г цукроспиртів, вказівку про необхідність дотримуватися правильного питного режиму, а також інформація, що продукт може бути ефективним для контролю маси тіла лише у складі низькокалорійної дієти. Етикетка не повинна містити інформації про передбачуваний ефект (швидкість зниження маси тіла, кількість втраченої маси тіла, зниження почуття голоду, збільшення почуття насичення тощо).

Стандарт Codex Stan 203-1995 [5] встановлює вимоги до харчових продуктів для спеціальних медичних цілей, а саме для використання у складі дуже низькокалорійних дієт. Ці продукти призначені для пацієнтів з помірною або важкою формою ожиріння, можуть використовуватися для повної заміни раціону харчування, тобто є єдиним джерелом харчових речовин та енергії. Харчування таких пацієнтів має здійснюватися під обов'язковим медичним наглядом.

Крім загальних вимог до маркування, на етикетці має бути зазначено призначення продукту у вигляді напису: «Формула живлення для використання в дуже низькоенергетичній дієті», вказівка про необхідність споживання адекватної кількості рідини, попередження про те, що без медичних показань продукт не слід вживати вагітним та годуючим жінкам, немовлятам, дітям, підліткам та людям похилого віку. У безпосередній близькості до назви продукту наноситься напис «Для дієтичного лікування ожиріння».

Комісією Кодекс Аліментаріус у 1997 р. було прийнято посібник з використання у маркуванні харчових продуктів, у тому числі призначених для спеціального харчування та спеціальних лікувальних цілей, заяв про харчову цінність CAC/GL 23–1997 [6], у 2004 р. воно було переглянуте та доповнене

положеннями, що стосуються заяв про користь для здоров'я. Розміщувати у маркуванні заяви про користь для здоров'я харчових продуктів, призначених для харчування немовлят та дітей раннього віку, не дозволяється.

Вміст харчових добавок у харчових продуктах для спеціального харчування повинен відповідати вимогам, встановленим у загальному стандарті Codex Stan 192–1995 [7]. Продукт не повинен містити залишків гормонів та антибіотиків, кількість інших контамінантів та токсинів повинна відповідати вимогам стандарту Codex Stan 193–1995 [8].

Гігієнічні вимоги до виробництва харчових продуктів викладені в документі Комісії Кодекс Аліментаріус «General Principles of Food Hygiene» (CAC/RCP 1–1969) [9]. У зазначеному документі пред'являються вимоги до гігієни навколишнього середовища (повітря, ґрунт, вода), як джерела можливої контамінації харчових продуктів, технологічних процесів виробництва, особистої гігієни працівників, обладнання, водопостачання, освітлення, до пересувних та тимчасових приміщень (намети, кіоски), транспортних засобів для торгівлі харчовими продуктами та торговими автоматами, до програми навчання та підвищення кваліфікації спеціалістів тощо.

Мікробіологічні критерії, встановлені CAC/GL 21–1997 [10], повинні застосовуватися в будь-якій точці харчового ланцюжка від виробництва вихідної сировини до кінцевого споживача та забезпечувати одержання безпечної та придатної до споживання харчової продукції. Усі аспекти її виробництва у зазначених документах розглянуто у взаємозв'язку, починаючи з виробництва сільськогосподарської сировини і закінчуючи передачею готової продукції споживачеві, оскільки будь-який учасник цього харчового ланцюжка потенційно може впливати на безпеку продукції.

Для реалізації цього основного принципу використовують положення: встановлення відповідальності учасників ланцюга виробництва та обігу харчової продукції; простежуваність продовольчої сировини, а також компонентів; аналіз ризиків як фундаменту, на якому має будуватися політика безпечної харчової продукції; застосування принципу запобігання;

забезпечення довіри споживачів та торгових партнерів; інформування споживачів та інші фактори, що мають значення для захисту здоров'я споживачів та забезпечення сумлінної конкуренції.

Таким чином, стандартами Кодекс Аліментаріус визначено вимоги до безпеки харчової продукції, у тому числі спеціалізованої, що включають гігієнічні та мікробіологічні показники, а також вимоги до харчової та енергетичної цінності, інгредієнтного складу, упаковки, маркування, методів відбору проб та проведення аналізів. Система Кодекс Аліментаріус дає всім країнам можливість брати участь з усім міжнародним співтовариством у виробленні та гармонізації стандартів на харчові продукти, при цьому кожна країна має право на затвердження власних, можливо жорсткіших, норм безпеки харчових продуктів, які мають бути науково доведено. Нормативи безпеки харчових продуктів у різних державах зумовлюються рівнем розвитку економіки та наукових знань, відмінностями у методологічних підходах оцінки ризиків впливу тих чи інших речовин на організм людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. General Standard for the Labeling of and Claims for Prepackaged Foods for Special Dietary Uses //Codex Stan 146–1985. Adopted 1985. Amended 2009. – 3 p.
2. General Standard for the Labeling of Prepackaged Foods //Codex Stan 1-1985. Adopted 1985. Amended 1991, 1999, 2001, 2003, 2005, 2008 and 2010. 7 p.
3. General Guidelines on Claims // CAC/ GL 1–1979. Adopted 1979. Revised 1991. Amended 2009. – 2 p.
4. Standard for Formula Foods for Use in Weight Control Diets //Codex Stan 181–1991. – 6 p.
5. Standard for Formula Foods for Use in Very Low Energy Diets for Weight Reduction //Codex Stan 203–1995. – 4 p.
6. Guidelines for Use of Nutrition and Health Claims //CAC / GL 23–1997. Adopted in 1997. Revised in 2004. Amended in 2001,2008, 2009, 2010, 2011, 2012 and 2013. Annex adopted 2009. – 8 p.

7. General Standard for Food Additives //Codex Stan 192–1995. Adopted in 1995. Revision 1997, 1999, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014. – 372 p.

8. General Standard for Contaminants and Toxins in Food and Feed //Codex Stan 193–1995 Revision 1997, 2006, 2008, 2009. Amendment 2010, 2012, 2013.-48 p.

9. General Principles of Food Hygiene //CAC / RCP 1–1969. Adopted 1969. Amendment 1999. Revisions 1997 and 2003. – 31 p.

10. Principles and Guidelines for the Establishment and Application of Microbiological Criteria Related to Foods // CAC / GL 21–1997 Revised and renamed 2013. – 6 p.

ВИКОРИСТАННЯ ОДНОЕТАПНИХ ДЕТЕКТОРІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ПОЗИ ГОЛОВИ ЛЮДИНИ

Лук'янчиков Георгій Олександрович,
студент
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Формальним описом задачі Head Pose Estimation (HPE) є визначення орієнтації пози голови людини у 3D просторі, що, зазвичай, характеризується трьома значеннями - кутами Ейлера - рискання, нахил, крен (yaw, pitch, roll) (рис.1).

Сучасні state-of-the-art (SOTA) HPE рішення мають дуже малу похибку розпізнавання за рахунок використання важких “multi-stage” архітектур, які передбачають на першому етапі виявлення регіональних пропозицій розташування голови людини і лише потім визначення її орієнтації, що значно уповільнює час роботи і унеможлиблює подальше використання для систем реального часу.

Таким чином, в роботі пропонується рішення, засноване на “one-stage” архітектурі, що вирішить основні проблеми існуючих мультиетапних підходів, не поступаючись в точності розпізнавання.

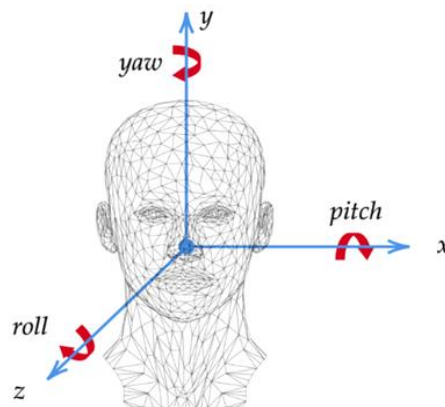

Рис. 1. - 3D-орієнтація голови людини

Мета роботи. Мета роботи полягає у вирішенні актуальної задачі НРЕ за допомогою конволюційних нейронних мереж, а також усунення обмежень сучасних детекторів. Головним завданням була розробка нетипового одноступеневого детектора, заснованого на без'якірному підході, із кращими показниками точності оцінки пози голови та швидкості роботи, навіть на пристроях із обмеженими обчислювальними ресурсами. На основі огляду сучасних методів у детекції об'єктів та аналізу задачі НРЕ було спроектовано цільовий підхід, заснований на конволюційних нейронних мережах. Після впровадження тренувального процесу отриману модель порівняно із існуючими State-of-the-Art рішеннями за метриками MAE, mAP та Latency.

Матеріали та методи. Через природу досліджуваної задачі цільовими системами підтримки НРЕ детекторів є вбудовані камери мобільних пристроїв, телевізорів, автомобільних панелей управління, камери відеоспостереження і т.д., що пов'язано з необхідністю розпізнавання в умовах повсякденної людської діяльності за різних умов та обставин.

Це означає потребу визначення уваги людини усюди, де її супроводжують певні пристрої: мобільні телефони, камери відеоспостереження і т.д. Одним з основних критеріїв при розробці НРЕ рішень виступає не тільки точність розпізнавання, але і пропускна здатність (latency) - кількість кадрів (зображень) на секунду, які модель може обробити. Цей показник особливо важливий для малопотужних пристроїв, якщо ж вони є частиною систем моніторингу безпеки, то він стає критичним [1, 2].

Мультиетапні детектори завдяки використанню принципу регіональних пропозицій зазвичай показують кращі результати розпізнавання образів, проте відкинувши цей проміжний етап (рис. 2) в теорії можливо досягти кардинального прискорення роботи ціною незначних втрат точності.

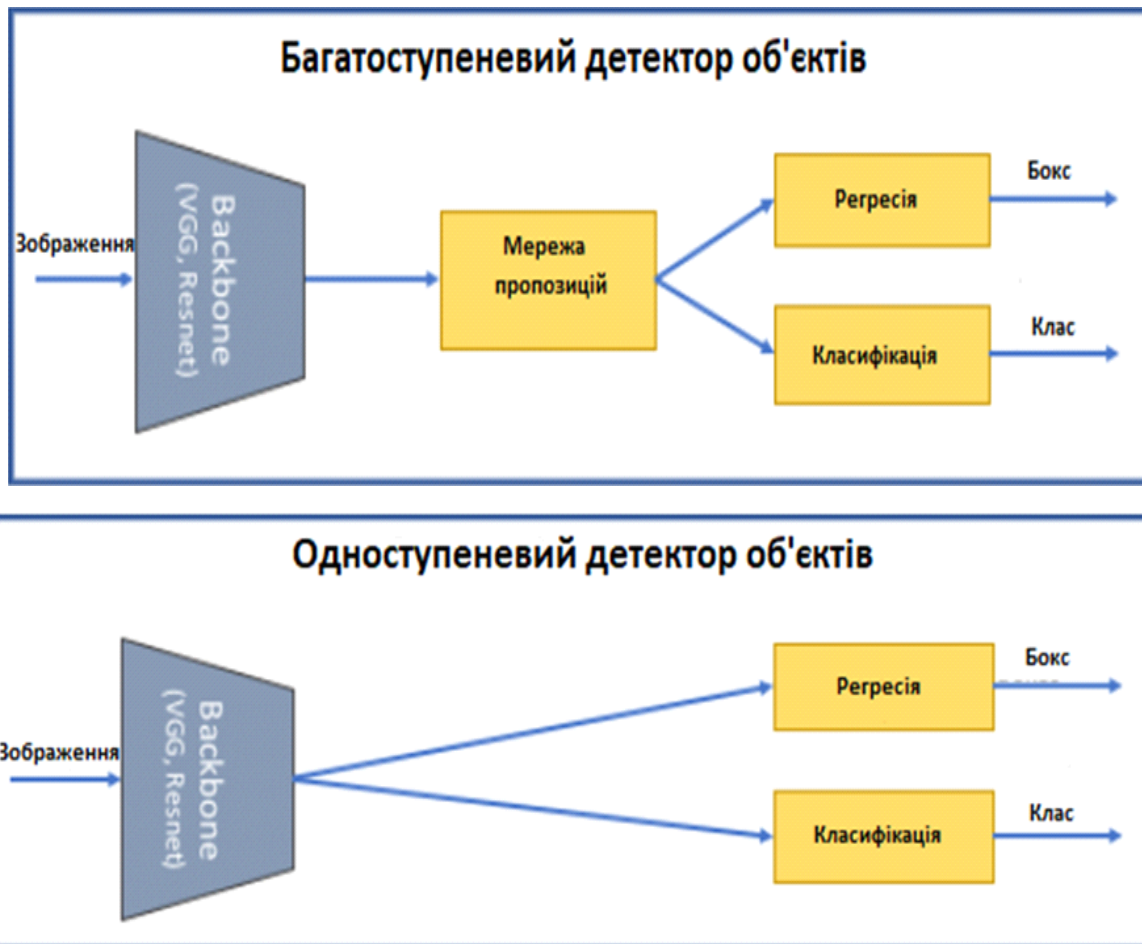

Рис. 2. - Пропуск регіональних пропозицій в одноступеневих детекторах

Проаналізувавши існуючі рішення за двома підходами можна простежити доцільність даної гіпотези і її подальшого розвинення. На таблиці 1 наведені результати публікацій за напрямом виявлення об'єктів із використанням конволюційних мереж. Результати точності розпізнавання характеризуються метрикою mAP, а швидкість - метрикою FPS (Frames Per Second - кадри на секунду), жирним шрифтом позначено найкращі показники.

Таблиця 1

Показники точності та швидкості

Тип	Назва	mAP	FPS
Multi-stage	Mask R-CNN	37.1	5
	PANet	47.4	2.5
	TridentNet	48.4	1.7
One-stage	RetinaNet	40.8	11.8
	CenterNet	39.2	28

Результати та обговорення. Результатом дослідження є натренована конволюційна нейронна мережа, заснована на одноетапному методі детекції об'єктів. На підставі обмежень мультетапних детекторів спроектована легка архітектура мережі, яка вирішує три проміжні задачі розпізнавання: виявлення, класифікацію об'єкта та визначення орієнтації голови людини на зображенням та відео (рис. 3).

Рис. 3. - Результати роботи розробленого підходу

На рис. 4 наведено порівняння результатів отриманого одноступеневого детектора із сучасними SOTA-рішеннями для задачі НРЕ. Оцінка підходів здійснювалася на датасетах MSCOCO, WIDERFACE та AFLW.

Запропонований підхід демонструє новий SOTA-результат за точністю оцінки пози за метрикою MAE та кращі результати швидкості роботи на CPU та GPU, але незначною мірою поступається в точності детекції об'єктів.

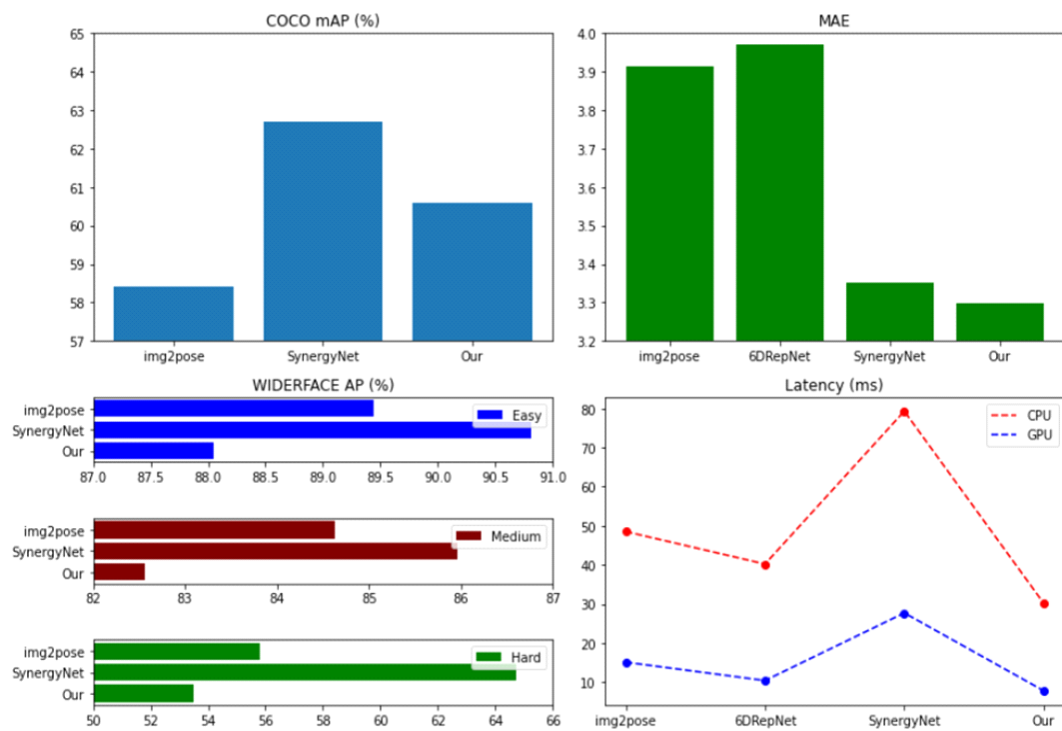

Рис. 4. - Графіки результатів

Висновки. Запропонований у даній роботі підхід у декілька разів перевершує всі рішення за часом інференсу та здатністю оцінки орієнтації голови людини, впроваджуючи новий State-of-the-art результат, що є наслідком вдалої реалізації архітектури. Для подальшого покращення значень точності детекції можна провести багаточисленні експерименти з пошуку більш оптимальної архітектури, способів аугментації, впровадження більшої кількості даних, збалансування коефіцієнтів функцій втрат, використання більш потужних обчислювальних ресурсів та нових методів сучасного мультизадачного навчання.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Petru Soviany. Optimizing the Trade-off between Single-Stage and Two-Stage Deep Object Detectors // CVPR, 31 Aug 2018.
2. Andrea F. Abate. Head Pose Estimation: An Extensive Survey on Recent Techniques and Applications // Pattern Recognition 127(4):108591. Feb 2022

МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СПОРТСМЕНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗДРОТОВОЇ МЕРЕЖІ

Нельга Анатолій Тимофійович

Самохвалов Сергій Павлович

Тітов Ігор Васильович

Щербина В'ячеслав Віталійович

Викладачі, Техніко-економічний фаховий коледж
Дніпровського державного технічного університету
м. Кам'янське, Україна

Вступ. Під час тренувань дія спортсменів пов'язана зі значними фізичними й нервовими навантаженнями, що викликає необхідність прогнозування у часі функціонального стану їх організму. При підготовці спортсменів високого класу важливу роль відіграє проведення регулярних діагностичних процедур, що використовуються тренерами для вироблення коригувальних заходів у тренувальних циклах.

Діагностична інформація може виконувати роль керуючої при активному впливі відповідних електромагнітних випромінювань на м'язові тканини людини для поліпшення функціонального стану певної біологічної системи [1, стор. 65-67]. За умови, характерних для гребного спорту переміщень човна й спортсмена чи спортсменів, які у ньому знаходяться, ефективно вирішення цієї проблеми можливе шляхом використання бездротової мережі.

Постановка задачі. Досягнення вказаної мети у даній роботі здійснено постановкою основної задачі по розробці бездротової персональної мережі й дослідженню на фізичному та каналному рівнях відкритої системи моніторингу фізіологічних параметрів спортсмена та оцінки його функціонального стану, а також її реалізації.

Матеріали і методи. Колективами співробітників Придніпровської академії фізкультури і спорту і Техніко-економічного фахового коледжу Дніпровського державного технічного університету була запропонована

методика регламентації тренувальних навантажень спортсменів байдарочників залежно від енергетичних показників серцево-судинної системи. Ця методика лягла в основу розробки біотехнічного комплексу моніторингу і контролю функціонального стану спортсменів під час тренувального процесу з використанням мобільної мережі. Мобільна мережа, яка пропонується, функціонує у відповідності з правилами, визначеними стандартом IEEE 802.11ac Wi-Fi. Вона орієнтована на використання частотного діапазону 5,0 ГГц та передбачає швидкість передачі до 450 Мбіт/с на одній антені. Оцінка функціонального стану спортсменів – веслувальників здійснюється на основі потокової інформації, яка зчитується з електронного тонометра, вимірювача артеріального тиску, пульсоксиметра та кардіореєстратора. Алгоритмом обробки вихідних даних цих приладів передбачається визначення показників геодинаміки й відповідних їм показників фізико-механічних властивостей міокарда лівого шлуночка серця, аорти, пересердя, а також показників роботи клапанного апарату. Розраховуються енергозатрати спортсмена та прогнозується величина енергії, яка може бути максимально використана спортсменом у процесі його професійних дій. Виміри виконуються відразу ж і через 1 хвилину. Знаходиться співвідношення величин енергії при ЧСС = 170 ударів за хвилину і при частоті серцевих скорочень (ЧСС) спокою приблизно 70 ударів за хвилину, тобто показник оцінює здатність серця спортсмена, що виконує функції виробника енергії, витримувати певні професійні навантаження. Визначається час зміни енергетичного потенціалу лівого шлуночку серця від величини відповідної ЧСС = 170 уд. за хв., до величини ЧСС спокою спортсмена, тобто знаходиться показник, що характеризує можливість лівого шлуночку відновлювати свої можливості. Очевидно, чим більше перший і чим менше другий показники, тим вище спортивна форма. Комплексним показником форми спортсмена є відношення першого показника до другого.

Результати та обговорення. Вимірювачі фізіологічних параметрів наділенні індивідуальними USB – адаптерами Wi - Fi, передавання інформації

через які напрямлені до порту USB бортового комп'ютера, який виконує роль «сервера». На фізичному рівні стандарту IEEE 802.11ac визначені швидкість обміну даних між мобільними пристроями, тип модуляції радіосигналу, який передається. На каналному рівні визначений принцип використання компонентами мережі загального каналу передачі, завданий спосіб підключення до точок доступу.

Програмне забезпечення сервера реалізує збір результатів вимірювань частоти серцевих скорочень, артеріального тиску, пульсу, призводить їх сумісну обробку за алгоритмом [3, стор. 24-26], формує підсумки результатів і їх передачу з бортового комп'ютера, розташованого на спортивному човні, до автоматизованого робочого місця тренера, який знаходиться на катері, «супроводжуючого» гребця. Одержуючи цю інформацію, тренер за допомогою радіо пульта «висвічує» на бортовому табло човна узгоджені з веслувальниками відповідні команди, які вказують на необхідність корегування дій спортсмена [3].

Інформація про функціональний стан, дозволяє оцінювати готовність спортсмена до виконання тренувальних навантажень заданого об'єму і інтенсивності, а також здійснювати корекцію тренувальної програми, що дозволяє удосконалювати спортивну майстерність веслувальників. Можливості використання описаної вище системи не обмежується тільки діагностикою функціонального стану спортсменів - веслувальників. Система сумісна з сучасною первиною медичною апаратурою і може бути адаптована до діагностики функціонального стану біологічного об'єкту, діяльність якого пов'язана з рухливістю зв'язку.

Висновки. Визначено, що з метою підвищення професійних результатів спортсменів, доцільно під час тренувань у реальному часі оцінювати величину енергії, яка витрачається, та прогнозувати її зменшення впродовж тренувального циклу. Комплексним показником «готовності» спортсмена є час зміни енергетичного потенціалу лівого шлуночку серця від величини відповідної ЧСС = 170 уд. за хв. до величини ЧСС спокою спортсмена.

Запропонована моніторингова мобільна мережа для моніторингу енергетичних показників організму спортсменів – байдарочників на основі використання бортового комп'ютера та апаратних засобів, які слугують для отримання необхідної фізіологічної інформації спортсмена, наділених індивідуальними USB – адаптерами Wi - Fi. Її використання дало змогу об'єктивно призводити оцінку функціонального стану спортсменів під час їхнього тренувального процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко В. І., Нельга А. Т., Рейдерман Ю. І., Біотехнічний комплекс корегування фізичного стану спортсменів. /Электроника и связь/, №19, 2004.
2. Журнал «Компьютерпресс». Режим доступу: <https://compress.ru/article>, дата доступу 01.12.2019.
3. Nelga A., Wojko W. Telemetric transmission diagnostic indexes of sportsmen. Materials of theses of international conference - TCSET'2008», Lviv-Slavsko, February 19 - 23, 2008.

КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ І ЗАСОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Обіход Тетяна Вікторівна

к.ф.-м.н, доцент

Київський університет ринкових відносин

Біленчук Петро Дмитрович

к.ю.н., професор

Європейська академія прав людини

Вступ. У 2022 році в умовах воєнного стану і дистанційного режиму праці, боротьба з кібератаками повинна залишатися в числі пріоритетних завдань у фінансовій галузі, промисловості, військовій галузі і охороні здоров'я. Особливо необхідно зосередитися на зусиллях в області кібербезпеки, нормативно-правового забезпечення і на зміцнення гарантій безпеки в усіх напрямках. Це дозволить забезпечити краще розуміння різних деталей безпеки та підвищити інформаційну стійкість.

Мета роботи. Розбудова Україною власної кібербезпеки, потребує докорінних та невідкладних змін. Неєфективна нормативна база, відсутнє централізоване управління силами реагування на кіберінциденти на загальнодержавному рівні. Тому актуальними стають наступні завдання щодо:

- 1) об'єктів кібератак;
- 2) використання заходів безпеки (наявність антивірусу, брандмауера, IDS, резервних серверів та резервного копіювання, виокремлення основного для безпеки компанії);
- 3) поглиблення обізнаності користувачів (управляти змінами, новими стратегіями, процесами і технологіями).

Матеріали та методи. Важливим питанням є введення в Україні на державному рівні міжнародної сертифікації по Форензік, кібербезпеці, ІТ-аудиту, ІТ-управлінню. Потрібно вибудувати діалог між владою, ІТ спеціалістами і бізнесом з питань кібербезпеки. Важливу роль відіграє правова база з кібербезпеки. Але для розуміння кібербезпеки необхідно знати,

що таке кібератаки, типи зловмисного програмного забезпечення, наслідки кібератаки і сучасні світові ноу-хау забезпечення кібербезпеки. Цьому питанню і присвячено наведений матеріал.

Результати та обговорення. Кібератака (англ. cyber-attack) — спроба реалізації кіберзагрози, тобто будь-яких обставин або подій, що можуть бути причиною порушення політики безпеки інформації і/або завдання збитків автоматизованій системі. Аналіз кібератак за 2022 рік дозволяє зробити висновок, що найпоширенішим вектором атак залишається крадіжка облікових даних (19%), потім фішинг (16%), неправильно налаштована хмара (15%) і вразливості стороннього програмного забезпечення (13%). Такі атаки можуть бути небезпечними на всіх рівнях життя держави: економічному, енергетичному, політичному, фінансовому, військовому і т.д.

Наприклад, **економічні проблеми** від зростаючого обсягу шкідливих кібератак можуть бути пов'язаними із перериванням електронної торгівлі та витоком бізнес-даних, порушенням конфіденційності. А ці проблеми спричиняють втрату прибутку для корпорацій. Такі виклики призводять до необхідності пильності з боку фахівців з мережевої безпеки організації, обізнаності в нових мережевих загрозах.

Ми живемо в період військової операції, коли під загрозою знаходяться всі критичні сфери життєдіяльності нашої країни. Особливо важливою постає діяльність об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ). Програмне забезпечення і програмні засоби стають найбільш вразливими серед складових інформаційних технологій ОКІ.

Системні проблеми відсутності достатньої кількості фахівців з інформаційної безпеки, збільшення кібератак в період військової операції робить завдання вирішення цієї проблеми вкрай актуальним.

Зрозуміло, що кібератаки це не тільки атаки на енергетичні системи, а і атаки на системи управління технологічними процесами, об'єкти інфраструктури, державні фінансові організації. Це ще і кібервійни, кібершпигунство, викрадення особистої інформації.

Останні світові данні про кібератаки 2022 р. Що до останніх світових даних про кібератаки 2022 р., найбільш вражаючими є наступні атаки:

1) З криптовалютою.

Наприкінці березня північнокорейська Lazarus Group вкрала стейблкоїн Ethereum і USDC на 540 мільйонів доларів із популярного «мосту» блокчейну Ronin.

2) Блокчейн-міст.

Блокчейн-міст — це програма, яка дозволяє користувачам переміщувати криптовалюту з одного блокчейну в інший. Неможливо здійснити транзакцію в блокчейні біткойн за допомогою, наприклад, Dogecoin. Це робить мостові додатки життєво важливими, а деякі скажуть, що вони є «відсутньою ланкою» для того, щоб зробити криптовалюту мейнстрімом. У лютому було викрадено варіант Wormhole Ethereum на суму 321 мільйон доларів, а в квітні зловмисники змогли використати протокол стейблкоїна «Beanstalk», щоб отримати криптовалюту на суму 182 мільйони доларів на той час.

3) Промисловість.

27 червня дві іранські металургійні компанії Mobarakeh Steel Company та Khuzestan Steel Industries зазнали нападу. Відповідальність взяла на себе хактивістська група під назвою Predatory Sparrow. Одна атака, спрямована на фабрику в Хузестані, призвела до несправності машини та вивергання вогню та розплавленої сталі на фабрику. Атака могла завдати набагато більшої шкоди, але в Ірані є енергетичні обмеження.

4) Вторгнення за допомогою дронів.

Дослідник безпеки Грег Лінарес сам стикався з трьома такими спробами за останні два роки. Останній стосується неназваної фінансової компанії, яка помітила незвичайну активність у своїй внутрішній мережі злиття. Вони виявили, що в їхній мережі Wi-Fi є шахрайський пристрій. За допомогою сигнальних трекерів їх вивели на дах їхньої будівлі та виявили два дрони. Один, модифікований DJI Phantom, перевозив Wi-Fi-ананас, а інший, потужніший безпілотник із більшою вантажопідйомністю, DJI Matrice 600, перевозив

Raspberry Pi, міні-ноутбук (!), 4G-модем, пристрій Wi-Fi та акумулятори. Здається ймовірним, що якась початкова атака підробки Wi-Fi могла отримати внутрішні облікові дані для доступу до внутрішньої мережі.

Захист безпеки. Потужний набір рішень безпеки для боротьби з сучасними загрозами має включати:

Брандмауер: перша лінія захисту від зовнішніх загроз, брандмауер запобігає проникненню зловмисного трафіку у внутрішню мережу.

Захист від зловмисного програмного забезпечення. Програми для захисту від зловмисного програмного забезпечення, як правило, це інструмент на основі кінцевої точки, який сканує вхідні програми, повідомлення та документи, щоб переконатися, що вони не заражені шкідливим програмним забезпеченням.

Тестування на проникнення та аналіз уразливості мережі: вони перевіряють вашу мережу, щоб оцінити рівень безпеки.

Виявлення вторгнень: аналог інструментів тестування на проникнення, ці інструменти контролюють вашу мережу, щоб визначити, чи зловмисник успішно порушив периметр мережі.

Аутентифікація: сучасні версії цих систем використовують AI для виявлення незвичайної поведінки користувачів, щоб визначити, чи є користувачі тими, за кого себе видають.

Аудит паролів: ці інструменти сповіщають користувачів і системних адміністраторів про необхідність змінити паролі, якщо виявляється, що їх легко зламати.

Шифрування: якщо зловмисник проникає у вашу мережу або втікає за допомогою апаратного забезпечення, шифрування може запобігти доступу до конфіденційних даних.

Хмарні системи безпеки: ці інструменти спеціально розроблені для захисту хмарних ресурсів, на відміну від даних, що зберігаються в локальних системах.

Звичайно, останньою частиною головоломки є те, що всіма цими

інструментами має керувати здатна та добре навчена команда безпеки (SOC) разом із сильною стратегією кібербезпеки.

Нобелівська премія з фізики 2022 року і кібербезпека. Нобелівська премія з фізики 2022 року за експерименти, які довели надзвичайно дивну квантову природу реальності. Фізик Джон Белл запропонував вирішальний уявний експеримент, який пізніше був реалізований у різних експериментальних формах Аспектом і Клаузером. Ця робота довела правоту Шредінгера. Квантова механіка була операційною системою Всесвіту. А. Цайлінгер був на передньому краї галузі, розробляючи методи, які використовують запутаність для досягнення вражаючих досягнень квантових мереж, телепортації та криптографії. «Квантова інформаційна наука є яскравою сферою, яка швидко розвивається. Це має широкі потенційні наслідки в таких сферах, як безпечна передача інформації, квантові обчислення та технології зондування», — сказала Єва Олссон, інший член Нобелівського комітету. «Її передбачення відкрили двері в інший світ, а також похитнули самі основи того, як ми інтерпретуємо вимірювання».

Квантовий інтернет. У 1985 році фізик Річард Фейнман припустив, що комп'ютери, які керуються квантовими правилами, можуть бути здатними до обчислень, що виходять за межі класичних комп'ютерів, таких як ті використовуються сьогодні. Майже в той же час інші дослідники показали, що інформація, яка закодована в квантових станах, може передаватися між відправником і одержувачем при використанні своєрідного шифрування, яке неможливо перехопити та прочитати без виявлення. Квантові комп'ютери і квантова криптографія тепер стала центральним компонентом реальної квантово-інформаційної технології, яка незабаром може знайти наукове, промислове та соціальне використання. Нові додатки можуть дедалі більше працювати завдяки глобальній інформаційній мережі з квантовими можливостями: квантовому Інтернету. Квантовий Інтернет – це еквівалент для квантової інформації. Перше практичне завдання квантового Інтернету полягає в тому, що він може ділитися секретними ключами по всьому світу з

безумовною безпекою [тобто вони абсолютно захищені від несанкціонованого доступу]. Квантові біти (кубіти) і квантова заплутаність [взаємозалежність станів кубітів] будуть основними ресурсами квантового Інтернету. Різні квантово-інформаційні завдання можуть бути реалізовані в цій системі, такі як квантова телепортація, розподілені квантові обчислення та високоточна квантова метрологія. Як правило, квантовий Інтернет складатиметься з вузлів, які обробляють і зберігають квантову інформацію, а також каналів, які передають квантову інформацію. Вузли складні та дуже залежні від конкретного завдання. Наприклад, квантовий Розподіл ключів (QKD) є першим практичним застосуванням квантової інформації. Необхідно, щоб термінал QKD був здатним виробляти, маніпулювати та вимірювати один фотон. Найкраща частинка для передачі кубітів є фотоном. Це має велику перевагу в тому, що лазерний зв'язок зараз досить зрілий і вже існує оптична інфраструктура, тобто волоконно-оптична мережа каналів, яку вже можна використовувати.

Законодавче забезпечення кібербезпеки України. В зв'язку із збільшенням небезпеки кіберзагроз, необхідно звернути увагу на правову базу національної безпеки України, створення Стратегії кібербезпеки [1]. Стратегія ґрунтується на положеннях Конституції України, законів України "Про національну безпеку України" та "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про кіберзлочинність, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2019 року № 53, інших нормативно-правових актів. Координатором реалізації цієї Стратегії є робочий орган Ради національної безпеки і оборони України - Національний координаційний центр кібербезпеки. Реалізація Стратегії повинна бути виконана за наступними етапами [2]:

- Створення національної системи кібербезпеки;

- Кіберзахист державних електронних інформаційних ресурсів;
- Захист інтересів громадянина в кіберпросторі.

Необхідно виокремити наступні суб'єкти сектору безпеки [1]:

- Міністерство оборони України
- Служба безпеки України
- Національна поліція України
- Національний банк України

Висновки. Тому, для швидкого і ефективного економічного, культурного, політичного розвитку України необхідно приділяти увагу не тільки втіленню в життя найсучасніших бізнес-технологій, а і дбати про їх берегову складову. Тому, особлива увага повинна приділятися кібербезпеці, розумінню її змісту і наслідків її порушення. А в авангарді вирішення цього питання повинно бути дві складові: правова і наукова. Тільки разом із фундаментальною наукою, втіленням у життя найсучасніших цифрових захистів, квантового Інтернету, квантового комп'ютера і правового захисту є можливість стати сучасною розвинутою країною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України"» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n7>
2. Кібергігієна. Кібербезпека. Безпека держави: матеріали наукових праць. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 101 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ ЗІ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ НАВКОЛО ЧАЕС З ВИКОРИСТАННЯМ МОВИ PYTHON

Олійник Дмитро Олександрович

магістрант

Кузьменко Ігор Миколайович

к.т.н., доцент

Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. На сьогоднішній день існує проблема у прогнозуванні даних по радіаційному фону навколо Чорнобильської атомної станції (ЧАЕС), хоча існує ряд джерел, що розміщують поточне значення рівня радіаційного забруднення в режимі реального часу.

Тому в роботі описано створену систему прогнозування радіаційного фону навколо Чорнобильської атомної станції на основі відкритих джерел, що дають значення рівня радіаційного забруднення в даний час. Створена система опирається на відкриті джерела інформації [1], [2] та встановлює кореляцію між погодними умовами та значенням рівня радіаційного забруднення.

Після парсингу даних в розмірі порядку 692 КБ встановлювався вигляд кореляційної залежності та на основі неї прогнозувалися подальші значення рівня радіаційного забруднення.

Розроблена система має веб інтерфейс та базу даних для доступу до результатів прогнозування.

Мета роботи. Метою роботи є створення системи моніторингу рівня радіаційного забруднення в режимі реального часу в зоні ЧАЕС на основі створеної прогнозуючої моделі для рівня радіації.

Матеріали та методи. Для збору даних було створено програму парсингу даних в онлайн режимі з вищевказаних сайтів. На першому сайті беруться дані про радіаційний фон в Прип'яті і температура з датчиків. Потім із сайту 2 з прогнозом погоди парситься тиск, вологість, швидкість вітру, ймовірність

опадів.

Результати та обговорення. Після збору даних проводиться кореляційний аналіз. Для цього будуємо кореляційну матрицю і аналізуємо числові значення.

Після аналізу графіків матриці було визначено, що лінійна регресія є найбільш відповідною для даної моделі. За коефіцієнтами кореляції видно, що найбільше впливає на радіаційний фон тиск і ймовірність опадів, а впливом значень температури і вологості повітря при обрахунках можна нехтувати. Тому для подальшої регресії видалимо два найменш впливових параметра.

Для навчання моделі дані поділено на тренувальні і тестові, в даному випадку поділено було у відношенні два до одного відповідно. Після навчання даних за допомогою бібліотеки Scikit-learn результати перевірено на тестових даних. Отримано, що максимальне відхилення прогнозу від даних складає до 1.49 $\mu\text{R}/\text{год}$ або 13,5 86.5%, що є високим результатом для обраної лінійної регресії. Порівняння прогнозованих даних за станом радіаційного забруднення з дійсними показано на рисунку нижче.

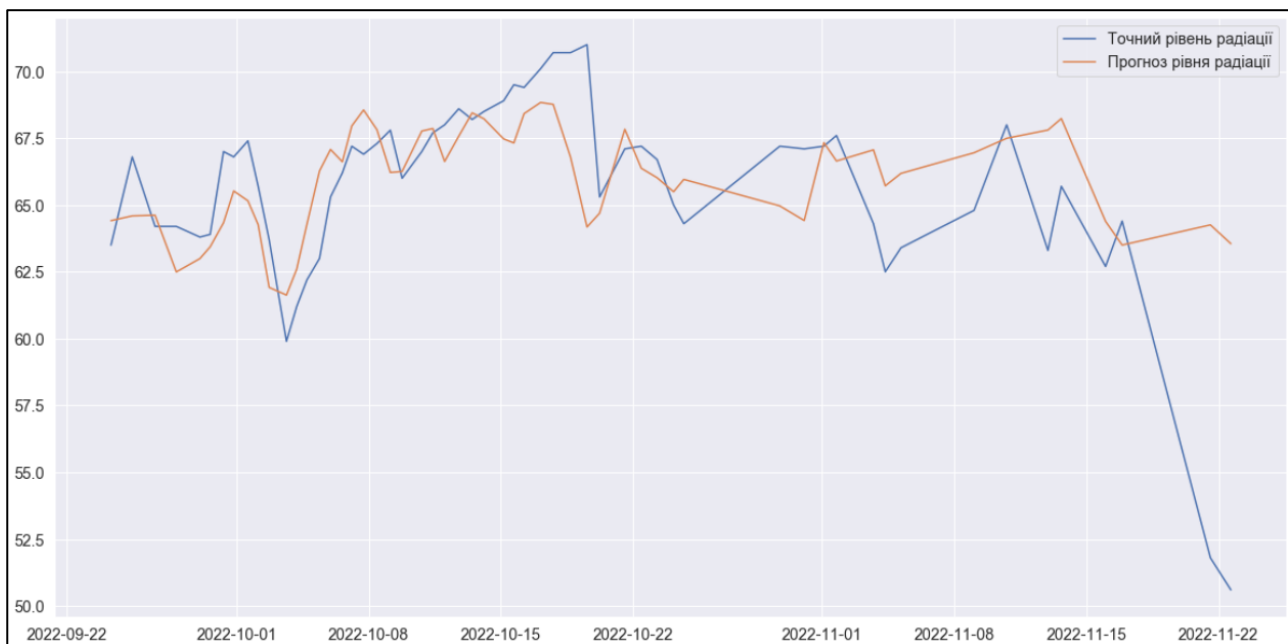

Рисунок 1. Порівняння прогнозованих та дійсних даних за станом радіаційного забруднення в режимі реального часу.

Таким чином, можна використовувати дану модель для прогнозування та моніторингу рівня радіації в зоні ЧАЕС.

Висновки. Була розроблена система моніторингу, що на основі парсингу та аналізу даних будує прогноз рівня радіаційного забруднення в зоні ЧАЕС в режимі реального часу. Система моніторингу використовує регресійну модель, опрацьовану з використанням бібліотек Scikit-learn.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. RADIOACTIVE TEAM [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.chernobylzone.com.ua>
2. Sinoptik [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sinoptik.ua>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ КАДРІВ ОНТУ

Ольшевська Ольга Володимирівна

доцент

Дерменжи Тетяна Степанівна

студентка

Одеський Національний Технологічний Університет
м. Одеса, Україна

Вступ. В 2021р. в Україні було підписано багато законодавчих актів та постанов щодо провадження стандартів пейперлесу для повсякденної роботи, весь обмін документами має бути в електронному вигляді. Загалом, це оцифрування всіх процесів із звітною документацією.[1]

Відповідно до законів пейперлес має багато переваг, серед яких:

- Документи структуровані та зберігаються в надійному місці.
- Можливість підписати документи за допомогою кваліфікованого електронного підпису.
- Надіслання та підписання документів зберігає користувачам багато часу.

Мета роботи. Метою даної роботи є дослідження процесу автоматизації діяльності відділу кадрів ОНТУ, за допомогою якого буде здійснюватися робота з документами в електронному форматі.

В даній роботі було поставлено та вирішено наступні задачі:

- Досліджено предметну область.
- Доведено актуальність тематики досліджень.
- Зроблено порівняння існуючих систем.
- Розроблено програмний продукт для відділу кадрів ОНТУ.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є яскравим прикладом ресурсу роботи без паперових екземплярів з певною логічністю побудови та кабінетною системою. [2] Звіт підписується кваліфікаційним

електронним підписом і не тільки приватні компанії можуть підписувати, а й користувачі, які затвердили свій електронний підпис у податковій службі або використовують підпис через банк. [3]

Є два варіанти роботи із системою: з правами адміністратора, який може вносити зміни через адміністративну веб-сторінку; та користувачі, які можуть переглядати дані за допомогою додатку.

У веб-сторінці адміністратор може створювати та редагувати дані, які стосуються інститутів ОНТУ, факультетів, кафедр а також фахівців.

У додатку адміністратор та користувачі мають можливість переглядати звіти, відслідкувати зміни в звітах протягом певного часу в різних формах відображення даних (гістограми, кругові діаграми та вивід даних в форматі таблиці).

Матеріали та методи. Готовий програмний продукт являє собою систему з чотирьох модулів: база даних, серверна частина (бекенд), сторінка адміністратора та клієнтський веб-додаток. У ролі СУБД виступає PostgreSQL. Серверна частина створена за допомогою мови програмування Java з використанням сімейства фреймворків Spring Boot: Spring Web MVC, Spring Data JPA. Десктоп-додаток було створено за допомогою фреймворку JavaFX. Адміністративна сторінка розроблена з використанням технологій Spring Web MVC, Freemarker та Bootstrap. Також, для полегшення робочого процесу було застосовані такі технології, як Lombok – для зменшення дублювання коду, Apache Maven – як система зборки проекту, та Git – система контролю версій проекту.

Результати та обговорення. Система здатна економити час, таким чином покращуючи показники виробничою здатності працівників; уникнути помилок, які пов'язані з людським фактором; забезпечити конфідентійність даних та легке освоєння програми. Інтерфейс інтуїтивно зрозумілий та простий, який містить важливі інструменти для побудови звітів в різних варіаціях відображення для кращого розуміння поточного стану справ.

Система має можливість відображати звіти за певний проміжок часу та

порівнювати із поточним результатом, надавая користувачеві можливість наочно побачити зміни в певний напрямок та зазначити їх. Оскільки користувачі мають різний рівень доступу до проекту було перевірено, група тільки з переглядом файлів не може створювати нові та вносити будь-які зміни у звіти, тим самим зменшуються ризик отримати неправильний результат в подальшому.

Висновки. Таким чином, програмний продукт є важливою системою для його впровадження в робочий процес фахівців ОНТУ, за допомогою якого є можливість отримати інформацію щодо інститутів, факультетів, кафедр та працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Діджиталізація в Україні: електронне врядування та держпослуги [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html> (дата звернення 01.10.2022).

2. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». Асоціація підприємств промислової автоматизації України. Грудень 2019. 78 с. URL: <https://appau.org.ua/en/category/pubs> (дата звернення 01.10.2022).

3. Гуренко А. В., Гашутіна О. Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. Економіка і суспільство. 2018. №19. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-113> (дата звернення 01.10.2022).

ПРОЕКТУВАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СТЕНДУ ДЛЯ КЕРМОВИХ ПІДСИЛЮВАЧІВ

Петров Валерій Миколайович,

к. т. н., доцент

Кириєнко Микола Анатолійович,

студент

Національний університет

«Одеська політехніка»

пр. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна

Вступ. Автомобільний транспорт має велике значення у загальній транспортній системі країни, на його частку припадає понад четверті всіх вантажних перевезень у народному господарстві.

У зв'язку з тим, що підсилювачі керування керма є одним з провідних елементів управління автомобілем, то від їхнього стану залежить безпека руху на дорозі. Важливо забезпечити високий рівень надійності підсилювачів керма ще на стадії технічного обслуговування автомобіля.

Мета праці. Метою даної праці є аналіз структурних схем запропонованих конструкцій стендів для випробування підсилювачів керма. Для оцінки коефіцієнтів запасу міцності деяких деталей гідропідсилювача керма автомобіля необхідно провести дослідження методом кінцевих елементів.

Матеріали та методи. Методика цього дослідження полягала у послідовному виконанні наступних процедур при аналізі конструктивних рішень стендів: структурне членування конструкції на різні технологічні пристрої та механізми; складання та аналіз схем існуючих конструкцій; розробка та виділення загальних ознак для класифікації конструкцій технологічних механізмів; аналіз переваг та недоліків виділених технологічних пристроїв та механізмів. Вимірювання відхилень розмірів та інших геометричних розмірів вальців виконували за допомогою вимірювального інструменту лабораторії (мікрометрів, штангенциркулів, кутомірів та ін.). В

системі САПР виконувались навантаження деталей, які вони отримують в реальних умовах експлуатації.

Результати та обговорення.

Через деякий час експлуатації такі деталі, як гумові кільця, манжети та інші змінюють свої розміри за рахунок тертя, старіння, впливу підвищеної температури. Під час експлуатації деякі деталі гідропідсилювача керма автомобіля зношуються. Це відноситься до золотникової пари та ряду деталей які в основному виконують зворотно-поступальний та обертальний рух.

При проектуванні стенда для випробування гідропідсилювачів керма була розроблена модель самого гідропідсилювача керма, яка показана на рис. 1 в розрізі.

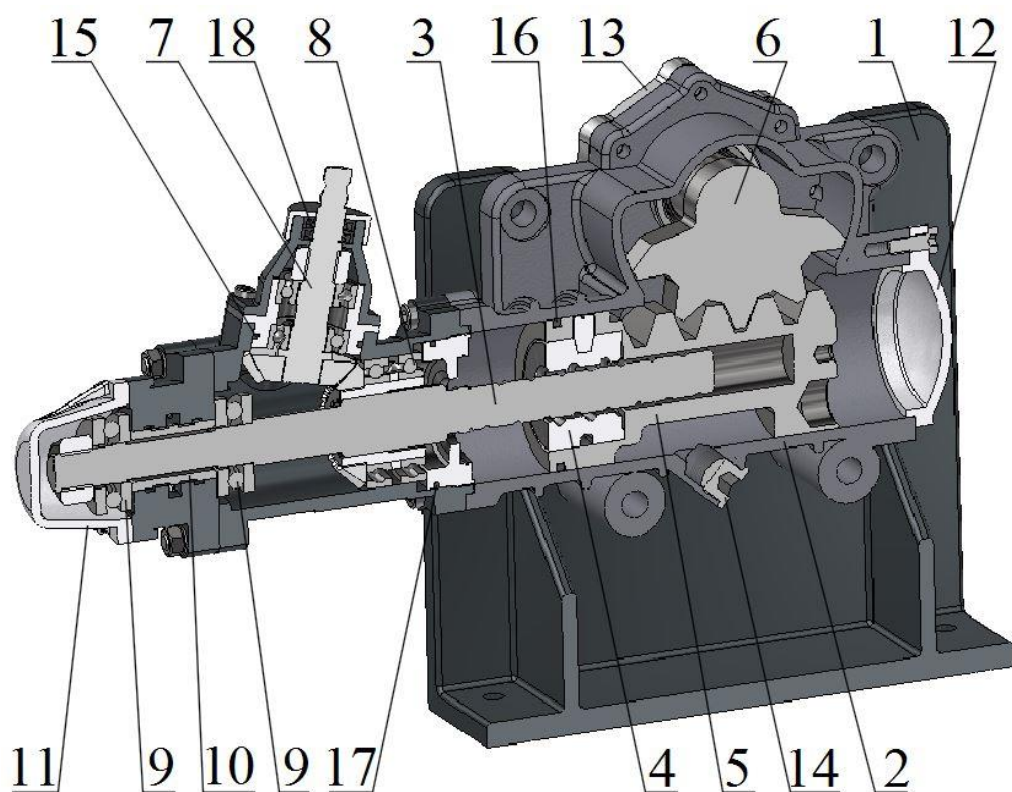

Рис. 1. Гідропідсилювач керма в розрізі

1 – Кронштейн стенда, 2 – Корпус гідропідсилювача, 3 – Гвинт кермового управління, 4 – Гайка кулькова, 5 – Поршень-рейка, 6 – Вал сошки, 7 - Кутовий редуктор, 8 – Підшипники радіальні, 9 – Підшипники упорні, 10 – Золотник, 11 – Кришка передня, 12 – Кришка задня, 13 – Кришка бокова, 14 – Пробка, 15,16,17 – Кільця ущільнюючі, 18 – Манжет

Як виходить з рис. 1 гідروідсилювач є складною складальною одиницею, з великою кількістю можливих перетоків робочої рідини. Перебирання гідроідсилювачів керма звичайно виконують в спеціалізованих СТО. В першу чергу замінюють гумові вироби, які відпрацювали свій термін, потім дефектують пари тертя (золотникові, поршневі та інші). При необхідності відбраковані деталі та пари замінюють на запасні. Після складання гідроідсилювача, він потребує налаштування на певну величину тиску і це можливо зробити на стенді, крім того стенд дозволяє виконати перевірку працездатності гідроідсилювача при різних положеннях керма, що виключає можливі дефекти як заводського, так і складання на СТО. Розроблений стенд

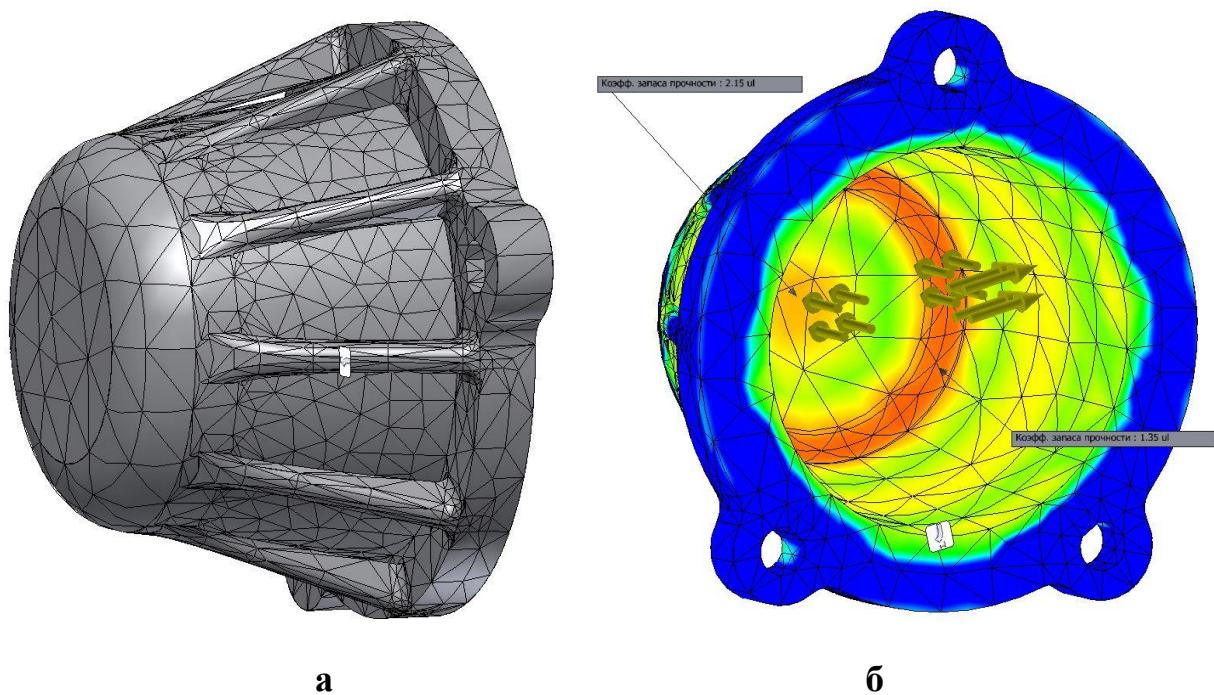

Рис. 2. Кришка передня. а – загальний вид, б – кришка в навантаженому стані має гідравлічне навантаження сошки гідроідсилювача, що дозволяє імітувати реальне навантаження при поїздках в колії та значних бокових навантаженнях передніх коліс.

Аналіз конструкцій гідроідсилювачів виявив велику кількість zdeформованих і з тріщинками алюмінієвих кришок корпусу. Тому була проведена перевірка цих деталей гідроідсилювачів при проектуванні стенду.

Проектування стенду проводилось в САПР Autodesk Inventor, тому в

середовищі «Аналіз напруг» для деталі «Кришка передня» (рис.2а) були відтворені граничні умови та навантаження на внутрішні поверхні. На цьому рисунку наведена одна з математичних сіток, яка розбила деталь на об'ємні кінцеві елементи. Це дало можливість оцінити виникаючі напруги в кришці, як при рекомендованих параметрах робочої рідини, так і при перевищенні тиску, яке спостерігається при виключенні регулювальних шайб (рис.2б). Як слідує з отриманих результатів, напруги по Мізесу наблизились до свого граничного значення. Коефіцієнт запасу міцності на деяких ділянках кришки отримав значення 1,3, що неприпустимо низько для таких важко навантажених деталей. Також отримані результати випробувань кришки задньої, які показали аналогічні дані. Таким чином підтвердились побоювання виробника гідропідсилювачів, який в останніх моделях перейшов на чавунні кришки, замість алюмінієвих. Пропоновано на СТО виконувати також заміну кришок на чавунні, або сталеві, при повній розборці гідропідсилювачів.

Висновки

1. В докладі проаналізовані схеми та механізми гідропідсилювачів, які застосовуються в вантажних автомобілях.
2. Спроектовано стенд для випробувань гідропідсилювачів керма з імітацією робочого навантаження сошки.
3. Отримано результати випробувань деяких деталей гідропідсилювача на стадії проектування. Це дає можливість закласти більш міцніші матеріали, що значно підвищать коефіцієнт запасу міцності. Пропоновано деталі з алюмінію замінювати на СТО при проведенні ремонтних робіт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автомобили КамАЗ, Руководство по эксплуатации, М, Машиностроение, 1986, 381 с.

ПИТАННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ГІПСУ

Пінчук Єлизавета Романівна,
бакалавр

Нудченко Людміла Андріївна,
старший викладач

Черняк Лев Павлович,
д.т.н., професор

Національний технічний університет України,
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Анотація: В роботі проведено аналіз особливостей технології виготовлення різновиду гіпсових в'язучих матеріалів для виготовлення пористих форм. Вказано особливості вимог для забезпечення якості гіпсових форм в технології лиття виробів санітарної кераміки складної конфігурації. Відзначено доцільність використання струменевих млинів замість шарових для підвищення ступеню дисперсності та механічної активації частинок формувального гіпсу.

Ключеві слова: Гіпс, мінерал, сировина, технологія, помел, властивості.

Розвиток виробництва гіпсових в'язучих матеріалів пов'язаний з великим ринком споживання, розповсюдженістю та значними запасами вихідної сировини, відносно низькими енергетичними витратами, високим ступенем механізації та автоматизації обладнання підприємств [1,2]. Разом з цим постійно підвищуються вимоги до характеристик таких в'язучих у відповідності з напрямками практичного застосування. В цьому зв'язку виконана подана робота щодо формувального гіпсу.

Формувальний гіпс є різновидом гіпсових в'язучих матеріалів, необхідним для виготовлення керамічних виробів методом лиття [3,4]. В процесі лиття у формах з такого гіпсу має відбуватись зневоднення керамічних

мас за рахунок капілярного всмоктування у пори, набір шару маси на стінках форми та отримання таким чином напівфабрикатів виробів заданих розмірів і конфігурації. Після завершення циклу лиття та зняття відливки форми сушать та повертають в експлуатацію.

Відповідно до вказаних особливостей практичного використання формувальний гіпс має ряд відмінностей від будівельного – повинен забезпечити розчинам і формам наступні властивості:

- подовжені терміни тужавлення робочого розчину (початок ≥ 6 хв.);
- мінімальну кількість домішок заліза,
- задане водопоглинання (20-30 мас. %);
- гарантовану міцність (≥ 7 МПа на стиск через 2 год.);
- обмежене об'ємне розширення при тужавленні та твердненні ($< 0,3$ %);
- чистоту робочої поверхні форми.

Рис. 1. Застосування гіпсових форм у виробництві санітарної кераміки

Вказану якість формувального гіпсу можливо забезпечити при застосуванні β -модифікації $\text{CaSO}_4 \cdot 0,5\text{H}_2\text{O}$.

Для регулювання водопотреби гіпсового розчину, що впливає на його

текучість та пористість і водопоглинання форми, застосовується змішування $\text{CaSO}_4 \cdot 0,5\text{H}_2\text{O}$ альфа- та бета модифікацій.

Значна увага приділяється тинині помелу та фракційному складу формувального гіпсу: регламентується вміст найбільш крупної фракції 0,2 мм (<1%) та дрібних фракцій. Підвищена ступінь дисперсності гіпсового в'язучого сприяє забезпеченню якості поверхні форми. Крім того, це мінімізує руйнування робочої поверхні форми через можливе викришування великих частинок домішок твердих порід (кварцу, вапняку).

Зазвичай для подрібнення та тонкого помелу гіпсового в'язучого після термічної обробки послідовно застосовують молоткові дробарки та кульові млини. Разом з тим, для запогання часткової агрегації дисперсних частинок формувального гіпсу та їх додатковій механічній активації замість нульових млинів доцільно використовувати струменеві помольні агрегати [5,6].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мала гірнича енциклопедія, т. 1 / За редакцією В. С. Білецького. Донецьк: Донбас, 2004. — 640 с.
2. Ферронская А. В. Производство и применение гипсовых материалов и изделий. Терминологический словарь // АСВ изд-во, 2006. – 263 с.
3. Рунова Р. Ф. В'язучі речовини / Р. Ф. Рунова, Л. Й. Дворкін, О. Л. Дворкін, Ю. Л. Носовський. – Київ, «Основа», 2012. – 446 с.
4. Сальник В. Г., Свідерський В. А., Черняк Л. П. Фізико-хімічна механіка дисперсних структур у технології будівельного фарфору - К.: Знання, 2012. 158 с. – (Сучасна наука).
5. Акунов В. И. Струйное измельчение горных пород // Горный журнал, 1985. – № 4. – с. 35–38.
6. Смирнов В. О., Білецький В. С. Підготовчі процеси збагачення корисних копалин. [навчальний посібник]. – Донецьк: Східний видавничий дім, Донецьке відділення НТШ, 2012. – 284 с.

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ХМАРНИХ ДАНИХ

Проказа Уляна Степанівна,
магістр
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Вступ. Основною проблемою при адаптації хмари для даних є безпека та конфіденційність. Для хмарного сервісу дуже важливо забезпечити цілісність, конфіденційність і захист даних. З цією метою кілька постачальників послуг використовують різні політики та механізми, які залежать від характеру, типу та розміру даних. Однією з переваг хмарних обчислень є можливість обміну даними між різними організаціями.

Однак саме ця перевага створює ризик для даних. Щоб уникнути потенційного ризику для даних, необхідно захистити сховища даних. Одним із ключових питань під час використання хмари для зберігання даних є використання сторонньої хмарної служби чи створення внутрішньої організаційної хмари. Іноді дані надто конфіденційні, щоб зберігати їх у загальнодоступній хмарі, наприклад, дані про національну безпеку або дуже конфіденційні відомості про майбутні продукти тощо. Цей тип даних може бути надзвичайно конфіденційним, і наслідки викриття цих даних у публічній хмарі можуть бути дуже серйозними [1].

У таких випадках наполегливо рекомендується зберігати дані за допомогою внутрішньої організаційної хмари. Цей підхід може допомогти у захисті даних шляхом застосування локальної політики використання даних. Однак це все ще не забезпечує повної безпеки та конфіденційності даних, оскільки багато організацій недостатньо кваліфіковані, щоб додати всі рівні захисту до конфіденційних даних.

Ціль роботи. Ця теза присвячена вивченню методів безпеки даних, які використовуються для захисту та безпеки даних у хмарі по всьому світу. Тут обговорюються потенційні загрози для даних у хмарі та їхні рішення, прийняті

різними постачальниками послуг для захисту даних.

Матеріали та методи. Серед найпоширеніших проблем безпеки хмарних даних можна виділити: відсутність видимості та контролю даних, неправильна конфігурація хмари, несанкціонований доступ до хмарних даних, кібератаки та витоки даних, викрадення акаунтів, незахищені інтерфейси та API, втрата даних у хмарних обчисленнях, недбалість в управлінні хмарними даними. Моніторинг та контроль даних є однією з найбільших проблем безпеки даних у хмарі [2]. Без видимості даних існує величезний розрив між різноманітними базами даних всередині компанії.

Щоб протистояти цьому, важливо надавати звіти про дані в реальному часі, щоб компанія мала змогу отримувати доступ до інформації в режимі реального часу. Неправильна конфігурація хмари робить дані відкритими, а отже незахищеними. Неправильна конфігурація хмари включає: надання публічного доступу там, де його не повинно бути, неправильне створення мережеских функцій, зберігання паролів або ключів у відкритих і легкодоступних місцях, надання публічного доступу до незашифрованих даних. Це може призвести до витоку даних, піддати організацію атакам, що можуть зашкодити її працездатності або навіть оприлюднити приватну інформацію клієнтів чи працівників. Важливо переконатись, що ви відстежуєте, хто має доступ до вашої хмарної бази даних [3].

Також варто переконатися, що шифрування ввімкнено та дозволи встановлено належним чином. Неавторизований доступ є порушенням безпеки або порушенням даних, незалежно від того, чи особа, яка отримує доступ, модифікує отриману інформацію, чи ні.

Важливо, щоб в компанії була надійна політика паролів і двофакторна або багатофакторна автентифікація. Працівники компанії повинні бути проінформовані, що не варто залишати робочі місця із розблокованим екраном, зробивши важливу та конфіденційну інформацію легкодоступною.

Атака типу «відмова в обслуговуванні» (DoS) — це атака, яка перешкоджає користувачам отримати доступ до сервісу, з метою утримати

ваших клієнтів від вашого продукту або перешкоджання членам вашої команди отримати доступ до вашої системи для виконання роботи [4].

Серед способів запобігання таким типам атак можна виділити: мати ще більшу пропускну здатність, яка забезпечує доступність навіть під час високих сплесків активності, надлишковість в інфраструктурі, щоб користувачеві зі зловмисними намірами було складніше втручатися в роботу сервісу, налаштування мережевого обладнання, зокрема для запобігання цим діям, використання апаратно-програмних комплексів для захисту.

Результати та обговорення. Захист вашої компанії та інформації, яку ви використовуєте, залежить від вашої ініціативи та уважності до кожного процесу. Захист даних означає уникання таких речей, як недбалість з боку будь-кого з членів вашої команди, оскільки проста неуважність або нерозпізнавання проблеми може призвести до величезної втрати даних і масштабного порушення безпеки [5].

Щоб уникнути небажаних проблем із безпекою даних, потрібна автоматизація кібербезпеки, що автоматизує певні процеси захисту даних у вашій організації, допоможе виявити та навіть усунути кіберзагрози без участі персоналу.

Висновки. Налаштування загальної системи та процесів належним чином є єдиним способом забезпечити постійний захист хмарних даних. Приділивши належну увагу, компанія може захистити себе від усіх згаданих вище викликів безпеці хмарних даних, від DoS-атак і хакерів до зловмисних інсайдерів і недбалості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. P. S. Wooley, "Identifying Cloud Computing Security Risks," Contin. Educ., vol. 1277, no. February, 2011.
2. S. Subashini and V. Kavitha, "A survey on security issues in service delivery models of cloud computing," J. Netw. Comput. Appl., vol. 34, no. 1, pp. 1-11, Jan. 2011.

3. F. Zhang and H. Chen, "Security-Preserving Live Migration of Virtual Machines in the Cloud," *J. Netw. Syst. Manag.*, pp. 562–587, 2012.
4. J. Hu and A. Klein, "A benchmark of transparent data encryption for migration of web applications in the cloud," *8th IEEE Int. Symp. Dependable, Auton. Secur. Comput. DASC 2009*, pp. 735–740, 2009.
5. D. Descher, M. Masser, P. Feilhauer, T. Tjoa, A. M. and Huemer, "Retaining data control to the client in infrastructure clouds," *Int. Conf. Availability, Reliab. Secur.* (pp. 9-16). IEEE., pp. pp. 9–16, 2009.

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЙ СКЛАДАННЯ ТА ПАКУВАННЯ BGA-КОМПОНЕНТІВ

Рибалко Роман Олександрович

студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ. Масив із кульовою сіткою, BGA, використовує підхід до з'єднань, відмінний від того, який використовується для більш традиційних з'єднань для поверхневого монтажу. В інших упаковках, таких як чотирирусне плоске упакування, для з'єднань використовувалися сторони упаковки. Це означало, що був обмежений простір для контактів, які повинні були бути дуже близькими один до одного і зроблені набагато менше, щоб забезпечити необхідний рівень підключення. Ball Grid Array, BGA, використовує нижню сторону корпусу, де є значна площа для з'єднань.

Кульки розташовані у вигляді сітки (звідси і назва Ball Grid Array) на нижній поверхні утримувача мікросхеми. Крім того, замість контактів для забезпечення з'єднання як метод з'єднання використовуються контактні майданчики з кульками припою. На друкованій платі РСВ, на яку має бути встановлений пристрій BGA, є відповідний набір мідних контактних майданчиків для забезпечення необхідного підключення (рис. 1).

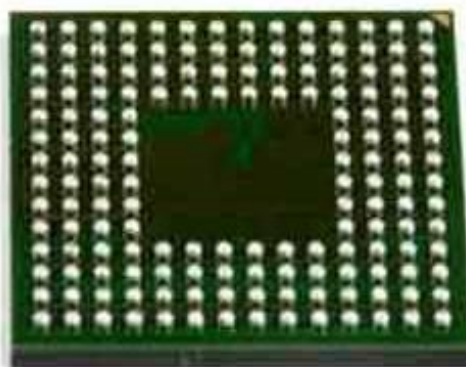

Рис. 1. Загальний вигляд BGA

Крім покращення можливості підключення, BGA мають інші переваги. Вони забезпечують нижчий тепловий опір між кремнієвим чіпом, ніж чотириядерні плоскі пристрої. Це дозволяє швидше та ефективніше відводити тепло, що виділяється інтегральною схемою всередині корпусу, із пристрою на друковану плату. Таким чином, пристрої BGA можуть генерувати більше тепла без необхідності спеціальних заходів для охолодження.

Мета роботи. Корпус BGA має безліч опуклостей кулястої форми на верхній поверхні або дні трубки. Завдяки цим опуклостям можливе з'єднання між основою та корпусом упаковки. Дуже велика відстань між кінцями введення/виводу, з яких BGA може містити кінці введення/виводу з великим номером. Надійність більш високої упаковки, дефекти нижнього паяння, а також міцніші з'єднання під паяння. Копланарність паяння BGA гарантована, оскільки припій автоматично компенсує помилку площинності між друкованою платою та чіпом після плавлення. Пропонують відмінні електричні та частотні характеристики. Це пов'язано з його низькою взаємною індуктивністю та власною індуктивністю, а також меншими розмірами спайок. Він може автоматично обробляти натяг та самовирівнювання між паяними сполуками. Це призводить до великого ефекту самоцентрування, що зумовлює високу надійність. Основний недолік пов'язаний з їх доопрацюванням і перевіркою, які зазвичай важко здійснити.

Корпус BGA містить безліч кулькоподібних опуклостей на дні трубки або верхньої поверхні. Завдяки опуклостям досягається взаємозв'язок між корпусом упаковки та основою. Як передова технологія упаковки, BGA відрізняється великим простором для висновків і короткими висновками за рахунок розподільних кінців введення-виведення, які працюють як кулі або стовпці в нижній частині корпусу корпусу.

Матеріали та методи. На основі різних пакувальних матеріалів компоненти BGA можна розділити на PBGA (пластикові BGA), CBGA (керамічні BGA), CCBGA (керамічні колони BGA), TBGA (стрічкові BGA) та CSP (чипові корпуси).

У порівнянні з компонентами QFP (квадратний плоский корпус) компоненти BGA мають такі властивості:

– відстань між кінцями введення/виводу настільки велика, що BGA може підтримувати більшу кількість кінців введення/виводу;

– більш висока надійність упаковки, менше дефектів паяння та міцніші паяні з'єднання;

– мікросхеми BGA мають велику відстань між місцями паяння, тому юстирування та пайка не викликають труднощів завдяки системі посилення юстування;

– копланарність паяння BGA гарантується, оскільки припій автоматично компенсує помилку площинності між чіпом та друкованою платою після розплавлення;

– відмінні електричні характеристики та частотні характеристики завдяки меншим розмірам паяння та низької власної та взаємної індуктивності;

– здатність до автоматичного самовирівнювання та натягу між паяними сполуками призводить до чудового ефекту самоцентрування, забезпечуючи високу надійність;

– їх головний недолік полягає в тому, що їх перевірка та доопрацювання щодо важкоздійсненні.

Діаграма Фішборна, що показує елементи процесу виробництва друкованої плати, що містить компоненти BGA, показано на рис. 2.

Відповідно до неї, ПМ BGA-компонентів тісно пов'язаний з паяльною пастою, компонентами, друкованими платами, шовкографією і пайкою, серед яких елементи паяння є найбільш складними для обробки в процесі паяння оплавленням. Ключовим елементом, що впливає на паяння оплавленням, є налаштування температурної кривої. Конкретний метод полягає в тому, щоб відкрити отвір у місці деякого майданчика в центрі BGA, який знаходиться на задній стороні друкованої плати, а потім провести зонд термомпарі через отвір у нижній частині друкованої плати, приклеївши його до задньої сторони майданчика та зафіксувавши. із високотемпературною стрічкою. Потім тестер

температурної кривої паяння оплавлення з добре налаштованими параметрами поміщається в піч для паяння оплавлення разом з піддоном і зондом. Після порівняння та аналізу буде отримано оптимальну температурну криву.

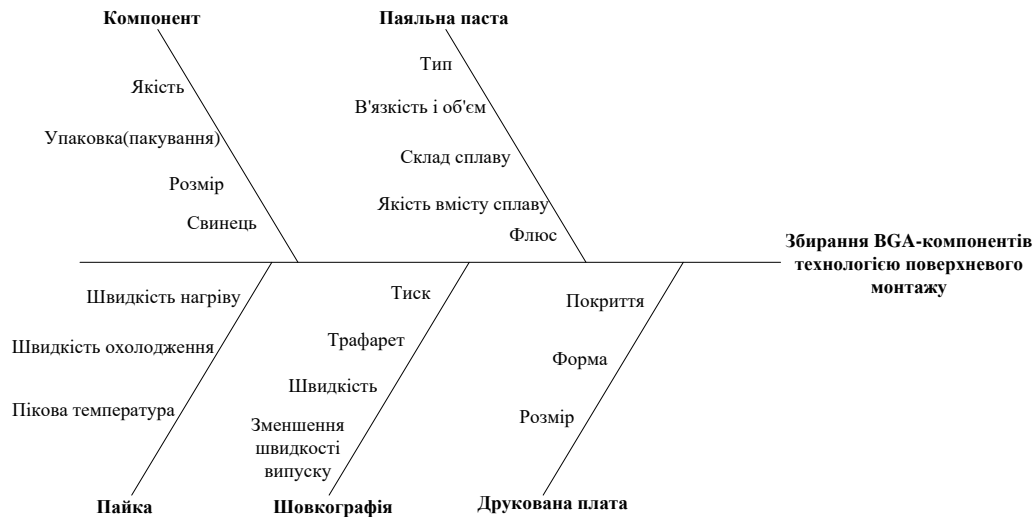

Рис. 2. Діаграма Фішборна, що показує елементи процесу виробництва друкованої плати, що містить компоненти BGA

Крива температури оплавлення складається з чотирьох фаз: фаза попереднього нагріву, фаза збереження тепла, фаза оплавлення та фаза охолодження. Процес нагрівання та температурна крива повинні призвести до того, що корпус досягне температури оплавлення, а потім повернеться до температури контактного майданчика після того, як кульки припою розплавляться з інтерметалічним з'єднанням, що утворюється з контактним майданчиком. Нерівномірне нагрівання призведе до нерівномірного падіння або нахилу корпусів у бік однієї сторони або кута паяння оплавленням, що призведе до некопланарності та неадекватної пайки.

Результати і обговорення. Після паяння компоненти BGA можуть мати різні дефекти через компоненти, складальне обладнання, навколишнє середовище та технології паяння. До основних дефектів BGA відносяться неспіввісність, нещільне паяння, обрив ланцюга, холодне паяння, перемички, короткі замикання та порожнини. Традиційний візуальний огляд не дозволяє

визначити наявність дефектів або порожнин усередині паяних з'єднань. Для чіткої оцінки якості паяних з'єднань необхідно використати професійне контрольне обладнання.

Після того, як компоненти BGA використовуються у ТПМ складанні, методи контролю, на які зазвичай покладаються, включають електричні випробування, сканування кордонів та рентгенівський контроль. Традиційний електричний тест здатний сканувати дефекти обриву ланцюга та короткого замикання. Технологія граничного сканування, залежно від оглядових портів, розроблених на основі граничного сканування, забезпечує доступ до кожного паяного з'єднання на граничних з'єднувачах, щоб перевірити наявність обривів і коротких замикань на компонентах. Хоча граничне сканування здатне контролювати ширший спектр невидимих паяних з'єднань, ніж електричне випробування, обидва методи перевіряють лише електричні характеристики, не досягаючи контролю якості паяння. Щоб гарантувати та покращити якість виробничого процесу, необхідно покладатися на інші методи контролю якості паяння, особливо на невидимі паяні сполуки. АРК (автоматичний рентгенівський контроль) може ефективно вирішити цю проблему, а також може здійснюватись моніторинг у реальному часі, щоб забезпечити якість та зворотний зв'язок у реальному часі для управління процесом.

Оптимальні паяні сполуки BGA повинні бути гладкими, чіткими по кордонах і без порожнеч, а діаметр, об'єм, відтінки сірого та контрастність повинні залишатися однаковими серед усіх паяних сполук з повним вирівнюванням та відсутністю утворення кульок припою. У порівнянні зі стандартами для оптимальних паяних з'єднань BGA, до кваліфікованих паяних з'єднань BGA висуваються нижчі вимоги.

– неспіввісність – пристрій рентгенівського контролю здатний чітко вказати, чи сумісні кульки припою BGA з позиціями контактних майданчиків на друкованій платі. Допускається усунення менше 25%;

– ослаблені паяні сполуки. При паянні BGA не допускаються вільні паяні з'єднання;

– відкриті ланцюги та з'єднання холодного паяння. Відкриті ланцюги та холодне паяння не допускаються при паянні BGA;

– мости та короткі замикання. Якщо припою занадто багато або він розміщений невідповідним чином, можливе виникнення перемичок та коротких замикань. Що стосується паяння BGA, то перемички та короткі замикання не допускаються;

– порожнина. Рентгенівський інспекційний пристрій здатний виявляти порожнини на збиранні компонентів BGA.

Наступні поради доступні як стандарти судження:

а) причини утворення порожнин:

– перед паянням на кульках для паяння BGA є порожнини, які, можливо, утворюються при виробництві кульок припою або у складі паяльної пасти;

– якщо наскрізні отвори призначені для розміщення під контактним майданчиком, зовнішнє повітря потраплятиме в кульки припою, що плавляться, через отвори з порожнинами, що утворилися після охолодження;

– подушечка має погане покриття або забруднення поверхні подушечки;

– температурна крива паяння оплавленням налаштована неправильно.

б) оптимальний стандарт для порожнин – повітря в порожнинах, можливо, викличе стресовий ефект усадки та розширення. Місце утворення порожнин буде осередком напруг, що, можливо, і є істотною причиною виникнення тріщин напруги. Паяні з'єднання BGA з порожнинами можуть призвести до технічних проблем, таких як вихід із ладу. Відповідно до стандарту, що регламентується стандартами на паяні з'єднання BGA, порожнини на майданчику не повинні бути на 10% більше площі кульки припою, тобто діаметр порожнин не повинен перевищувати 30% діаметра кульки припою.

Хороша пайка – це тільки півсправи. Ніколи не можна гарантувати ідеальне паяне з'єднання, якщо не буде проведено перевірки. У зв'язку з цим паяні сполуки BGA необхідно перевіряти за допомогою рентгенівських пристроїв контролю. Для пристроїв рентгенівського контролю доступні два

методи: контроль у світлі, що проходить, і контроль поперечного перерізу, обидва з яких здатні перевіряти перемички між паяними сполуками і неспіввісність. Фактично, обидва методи контролю працюють по-різному з погляду можливостей контролю форми та розміру паяної сполуки BGA.

Рентгенівські промені пропускають усі матеріали з високою щільністю у вертикальному напрямку. Коли доходить до CBGA, кульки припою перешкоджають утворенню евтектичного припою лише на рівні паяльної станції, а евтектичний припій лише на рівні компонентів, зазвичай, покривається кульками припою. Що стосується корпусу PBGA, то зображення припою на паяльній станції, як правило, зупиняється на місці паяння. Внаслідок цього рентгенівський контроль не може правильно визначити дефект недостатньої кількості припою. Рентгенівський контроль поперечного перерізу дозволяє виявити дефекти паяних сполук та точно визначити форму паяних сполук BGA та критичний розмір поперечного перерізу. Контроль товщини круглого кільця на рівні паяльної станції відображає процедуру оплавлення припою або зміну положення припою на паяльній станції. Перевірка радіусу на рівні паяльної станції вказує на зміни обсягу припою на паяльній станції, що викликано технологією друку паяльної пасти або надто великою кількістю припою оплавленням. Перевірка радіусу кульок припою демонструє компланарність від паяння до паяння або плати до плати.

Висновки. Мініатюризація та висока продуктивність є важливими тенденціями розвитку електронних продуктів, що призводить до постійного збільшення щільності складання схемних модулів. В результаті мікрокомпоненти з високою цілісністю стають різноманітними, а методи їхнього складання також розвиваються. Як і типи компонентів складання з високою щільністю, слід застосовувати різні температури паяння, сумісні з різними вимогами до упаковки. Якщо під час паяння оплавленням BGA ретельно враховуються основні елементи, надійність компонентів BGA та складання поверхневого монтажу може бути повністю гарантована.

ПРОЄКТ СИСТЕМИ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ЗАМОВЛЕННЯ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС

Рибчак Зоряна Любомирівна

канд. техн. наук

Павленко Катерина Костянтинівна

магістрант кафедри «Інформаційні системи та мережі»

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Вступ. На сьогодні стан ювелірного мистецтва в Україні оцінюють неоднозначно. З одного боку за останні роки збільшилася кількість закладів, які надають фахову освіту за професією ювелір або ювелірний художник, також зросла динаміка проведення ювелірних виставок, які стимулюють конкуренцію, а також виявляють попит на ринку. У розпорядженні сучасного творця ювелірних виробів чимало нових матеріалів, технологій та засобів, які оптимізують та покращують роботу. Усе це разом з технологіями виробництва ювелірних виробів, що постійно розвиваються, говорить про значні темпи розвитку цієї галузі. З іншого боку, деякі експерти заявляють про стагнацію ювелірної справи в Україні, що призводить до скорочення фахівців, зменшення кількості дипломованих виробників, а також погіршує якість виробів.

У наш час ювелірною справою займаються люди, які: або давно у цій справі з перших років незалежності України, або молоді амбітні творці та дизайнери, які хочуть відкрити ювелірну справу по новому, вкласти свій досвід, творчі ідеї та створити щось особливе для кожного клієнта. Новітні проєкти систем ювелірного бізнесу мають можливість приділяти увагу творчому підходу до ювелірних прикрас, а саме виготовлення виробів на замовлення, створення нового дизайну та простору для творчих ідей.

Ціль роботи. Створення проєкту інформаційної системи, що буде пропонувати користувачу набір функцій для вибору власного дизайну ювелірної прикраси, відстеження процесу створення виробу, а також надання

первинної інформації про різні матеріали, засоби створення тощо.

Матеріали та методи. Матеріалами для даного дослідження слугували літературні джерела та основні підходи розв’язання проблеми у напрямку ювелірного бізнесу. Методами слугували: проведення системного аналізу предметної області, використання об’єктного підходу для проектування системи, використання методів управління ІТ проектами.

Результати обговорення. Майбутня проєктована система призначена для трьох типів користувачів, а саме Адміністратор, Клієнт та Майстер, які активно взаємодіють з системою і мають різні варіанти використання цієї системи.

Адміністратор – менеджер майстерні, який стежить за роботою системи, її наповненням, а також загально контролює замовлення і проводить інвентаризацію матеріалів.

Клієнт – потенційний користувач системи, який може замовити наявні ювелірні прикраси або створити індивідуальне замовлення.

Майстер – працівник майстерні, який працює з індивідуальними замовленнями, а також слідкує за власним робочим графіком.

Таким чином, загальна діаграма варіантів використання інформаційної системи виготовлення та замовлення ювелірних прикрас зображена на рисунку 1.

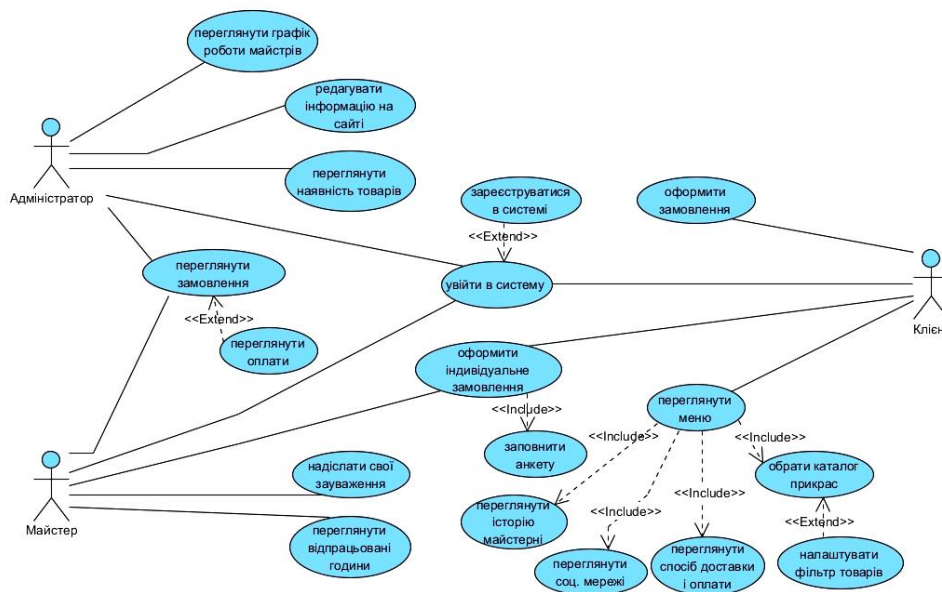

Рис. 1. Діаграма варіантів використання системи

Для швидкої та зручної розробки системи буде використано базову систему керування вмістом (CMS) для онлайн-магазинів з відкритим кодом PrestaShop. Дана система пропонує набір готових рішень для представлення адміністративної частини (статистика, редагування інформації), клієнтської частини (відображення каталогу, здійснення оплати, додаткова інформація), а також частини працівників (відображення графіку роботи, логістика, комунікація).

Результати виконання проєкту представляються під час впровадження проєкту, тобто під час введення в експлуатацію системи. Загалом результати повинні показати виконані вимоги, якість системи та її справне функціонування.

Висновки. Метою виконання даної магістерської кваліфікаційної роботи було створення проєкту інформаційної системи виготовлення та замовлення ювелірних прикрас, яка пропонує клієнту замовлення унікальних ювелірних прикрас від майстрів, а також розроблення власного дизайну для свого виробу.

Результатом виконання проєкту є готова функціональна система виготовлення та замовлення ювелірних прикрас, яка розрахована на три доступи користувачів: адміністратора, клієнта, майстра.

РОЗРОБКА РЕЦЕПТУРИ ПЕЛЬМЕНІВ З ЛЮПИНОВИМ БОРОШНОМ

Соколенко Вікторія Вікторівна

Старший викладач кафедри
технологій та безпеки харчових продуктів

Кобзар Олександра Сергіївна

студентка
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Вступ. Актуальною проблемою сучасних науковців та виробників забезпечити споживачів повноцінними продуктами, високої якості за доступною ціною. Найпоширенішим способом консервування продуктів є використання низьких температур для швидкозаморожених продуктів. Застосування шокової заморозки дозволяє зберегти якість продуктів з мінімальними змінами органолептичних показників та харчової цінності. Стійкість заморожених продуктів обумовлена відмиранням та пригніченням розвитку мікроорганізмів, ферментативних процесів та окислювальних процесів.

Найбільшою популярністю серед швидкозаморожених продуктів є м'ясні напівфабрикатів в тістовій оболонці, серед яких абсолютним лідером є пельмені. Ринок України заморожених пельменів представлений широким асортиментом і різної цінової категорії в залежності від виду сировини. Вибагливі споживачі хочуть бачити на вітринах магазинів і корисні функціональні продукти.

Джерелом повноцінних білків є бобові культури (сою, горох, квасоля та ін.) та продукти їх переробки. Хімічний склад люпинового борошна багатий, вміст білка 36...40 %, вуглеводи – 7...9 %, жири 6...8 %, містить вітаміни групи В, РР, С, мінеральні речовини (Са, Mg, Fe, P, K, Na, Zn, Cu, Mn, Se). Амінокислотний склад люпинового борошна кращий в порівнянні з пшеничним.

Люпинове борошно використовують в технології хлібобулочних виробів проте в технології напівфабрикатів в тістовій оболонці не використовують. За органолептичними показниками люпинове борошно відрізняється від

пшеничного, для нього характерний жовтий колір обумовлений вмістом каротиноїдів, також відрізняється характерним смаком та специфічним запахом.

Метою роботи є розробка рецептури пельменів з люпиновим борошном.

Матеріали і методи. Для вирішення поставленої мети наукові дослідження проводилися у лабораторіях факультету харчових технологій Сумського національного аграрного університету.

Матеріали і методи. Для вирішення поставленої мети наукові дослідження проводилися у лабораторіях факультету харчових технологій Сумського національного аграрного університету.

Проведено експериментальні дослідження по розробці рецептури напівфабрикатів в тістовій оболонці, а саме пельмені з люпиновим борошном. За рецептуру-аналог було обрано пельмені. До рецептур тіста пельменів додавали люпинове борошно в кількості 2, 4 та 6 %. Рецептури дослідних зразків представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Рецептури дослідних зразків пельменів

Найменування сировини	Контрольний зразок, %	Дослідний зразок №1, %	Дослідний зразок №2, %	Дослідний зразок №3, %
Тісто				
Борошно пшеничне	25,9	23,9	21,9	19,9
Борошно люпинове	-	2	4	6
Яйця	0,05	0,05	0,05	0,05
Вода	18,62	18,62	18,62	18,62
Сіль	1,5	1,5	1,5	1,5
Фарш				
Яловичина	43	43	43	43
Цибуля ріпчаста	4,2	4,2	4,2	4,2
Сіль	0,9	0,9	0,9	0,9
Перець чорний мелений	0,02	0,02	0,02	0,02
Цукор	4,2	4,2	4,2	4,2
Меланж	2	2	2	2

Виробництво дослідних зразків проводили за класичною технологією. Для відбору кращих дослідних зразків для подальших досліджень провели дегустаційну оцінку [3].

Результати досліджень. За результатами органолептичних досліджень було встановлено, що додавання люпинового борошна в тісто пельменів покращило зовнішній вигляд виробів. Результати сенсорного аналізу представлені на рис.1.

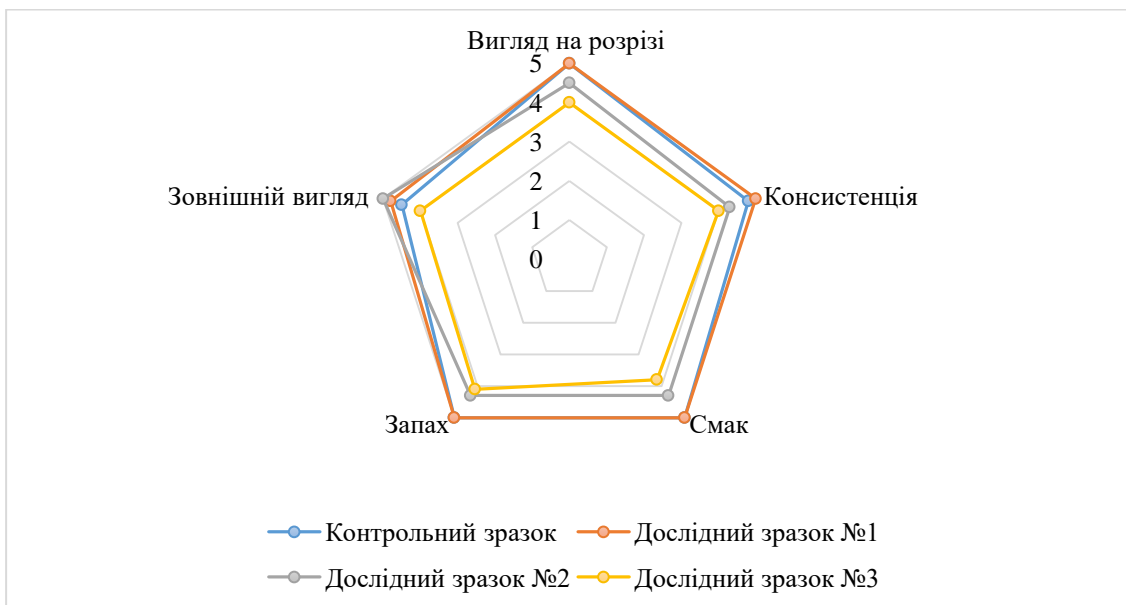

Рис.1. Профілограф органолептичної оцінки пельменів

Висновки.

Використання люпинового борошна в рецептурі тіста для пельменів не знижує якості за органолептичними показниками та відповідає вимогам ДСТУ 4437:2005.

Згідно органолептичної оцінки кращий дослідний зразок №1 з вмістом люпинового борошна 2%, тісто пельменів має приємний жовтий відтінок, приємний та смак і аромат властивий продукту.

Додавання 4 та 6 % відсотків люпинового борошна надає тісту приємного жовтого кольору, проте відчутний специфічний смак і аромат.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Збагачення млинчиків високобілковим люпиновим борошном / О. С. Павлюченко, Н. П. Бондар, Ю. Д. Соцька, Д. В. Лисенко. // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2018. – №2. – С. 102–107
2. Т. С. Ярошевич. (2022). Формування споживних властивостей пельменів та практичні аспекти їх ідентифікації. Товарознавчий вісник, 1(15), 138-147. <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2022-15-13>
3. ДСТУ 4437:2005. Напівфабрикати м'ясні та м'ясо-рослинні посічені. Технічні умови.

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕХАНІЧНОЇ МІЦНОСТІ СКЛОПЛАСТИКОВИХ СТЕРЖНІВ СИЛОВОГО ЕЛЕМЕНТУ ОПТИЧНОГО КАБЕЛЮ

Степанов Дмитро Миколайович

к.т.н., доцент

Горобець Ігор Анатолійович

Студент-магістрант

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

Вступ. В дійсний час для якісного та надійного функціонування телекомунікаційних та інформаційних мереж застосовуються оптичні кабелі (ОК) різних конструкцій в залежності від умов експлуатації.

Незалежно від виду трафіку (аудіо, відео, дані) інформація, як правило, передається зі швидкістю світла різними оптичними технологіями між вузлами транспортної мережі зв'язку. Тому актуальність застосування оптичних кабелів для передавання інформації в оптичному діапазоні на транспортній телекомунікаційній мережі не викликає ніяких сумнівів.

Крім того, актуальність вирішення цих питань обумовлена необхідністю широкого впровадження на мережах зв'язку ОК різних конструкцій, що мають високу надійність і довговічність [1].

Однією із проблем конструювання ОК являється відсутність в Україні керівних нормативних документів, що регламентують методика розробки конструкцій ОК. Ця методика повинна включати цілий ряд окремих методик та передбачати ряд розрахунків, серед яких визначаючим являється розрахунок допустимого розтягувального зусилля ОК [1, 2].

У джерелах [2, 3] представлена запропонована методика визначення та забезпечення конструктивної стійкості оптичних кабелів до розтягувальних навантажень. В [2] показано оцінку механічної стійкості центрального (ЦСЕ) (зі склопластикового стержня та сталевого дроту) та діелектричного

периферійного силових елементів (ПСЕ) ОК. Проте в [1, 2] не показано порівняння механічної стійкості ЦСЕ та ПСЕ різних виробників, що, напевно, мають свої фізичні та технічні особливості.

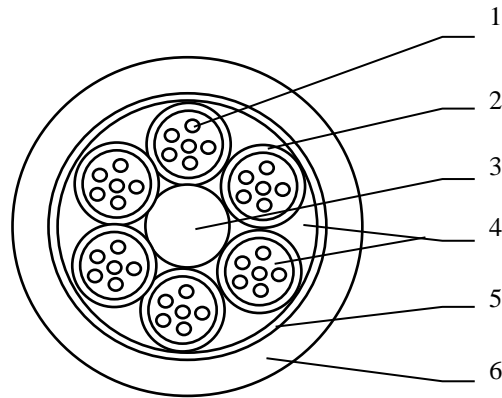
Метою даної роботи є порівняльна оцінка механічної міцності склопластикових стержнів силового елементу оптичного кабелю.

Матеріали і методи. Основною задачею будь-якої конструкції оптичного кабелю є забезпечення механічної цілісності оптичного волокна (ОВ). З цією метою проектуються, розробляються та виготовляються різні варіанти конструкцій ОК. Ці конструкції ОК, в першу чергу, повинні забезпечити поздовжню конструктивну стійкість кабелю до розтягувальних навантажень. Це забезпечується за рахунок присутності в конструкції ОК силових елементів: центрального силового елементу (ЦСЕ), периферійного силового елементу (ПСЕ) або їх комбінації. В якості матеріалів силових елементів (СЕ) діелектричних ОК використовуються, як правило, склопластикові стержні та арамідні нитки. На рис. 1 показано модульну 6-ти елементну конструкцію оптичного кабелю марки ОКЛ-Д1 для прокладання в кабельну каналізацію, в якому наявний лише ЦСЕ у виді склопластикового стержня.

Величина допустимого розтягувального навантаження, яке забезпечено конструкцією ОК, визначається виразом [2, 3]:

$$F_{\text{д}} = \sum_{i=1}^n E_i S_i \varepsilon_{\text{МК}} , (1)$$

де $F_{\text{д}}$ – допустиме поздовжнє розтягувальне навантаження ОК, Н; n – кількість елементів, що забезпечують поздовжню механічну міцність ОК; E_i – модуль Юнга i -го елементу ОК, Н/мм²; S_i – площа поперечного перерізу i -го елементу ОК, мм²; $\varepsilon_{\text{МК}}$ – максимальне допустиме відносне видовження ОК.

**Рис. 1. Модульна конструкція оптичного кабелю марки ОКЛ-3-Д1:
 1 – ОВ; 2 – трубка оптичного модуля; 3 – центральний силовий елемент;
 4-заповнювальні компаунди; 5 - скріплювальний елемент; 6 - захисний
 шланг з ПЕ**

Як правило, критерієм розрахунку розтягувального навантаження ОК вважається досягненням його конструкцією видовження (деформації) $\epsilon_{\text{МК}}$, при якій ОВ втрачають свободу переміщення в трубці оптичного модуля до певної допустимої величини $\epsilon_{\text{ОВ}}$. В залежності від конструкції ОК величина $\epsilon_{\text{МК}}$ складає від 0,25 до 1 %. При такому видовженні ОК склопластикові стержні знаходяться у межах пружної деформації. Таким чином, розрахунок розтягувального навантаження СЕ із склопластикового стержня $F_{\text{СП}}$ проводиться виходячи з заданого досягнення оптичним кабелем граничного видовження $\epsilon_{\text{МК}}$ [2].

Навантаження, яке забезпечується склопластиковим стержнем ЦСЕ ($F_{\text{СП}}$), при видовженні кабелю на величину $\epsilon_{\text{МК}}$, може визначатися за формулою [2]:

$$F_{\text{СП}} = \frac{\epsilon_{\text{МК}}}{\epsilon_{\text{СП}}^{\text{P}}} \cdot F_{\text{СП}}^{\text{P}}, \quad (2)$$

де $\epsilon_{\text{СП}}^{\text{P}}$ – відносне видовження склопластикового стержня при розриві, %;
 $F_{\text{СП}}^{\text{P}}$ - навантаження при розриві склопластикового стержня, Н.

Розглянемо забезпечення розтягувального навантаження діелектричними склопластиковими стержнями центрального силового елемента, виходячи з

досягнення склопластиком граничного видовження та міцності на розрив. Основні технічні характеристики найбільш споживаних склопластиків для силових елементів наведені в табл. 1 [1, 2, 3].

Таблиця 1

Основні технічні характеристики склопластикових стержнів

Параметри	Одиниця вимірювання	Тип стержня		
		„ІРТ”	„Polistal”	„Neptco”
Густина	г/см ³	2,1	2,1	2,1
Вміст скла	%	80±2	80±2,5	82
Видовження при розриві	%	>2,5	3,5	>2,5
Модуль пружності	Н/мм ²	>50000	>50000	>50000
Границя міцності при розтягненні	Н/мм ²	1400±100	1500	>1250
Коефіцієнт теплового розширення	К ⁻¹	8·10 ⁻⁶	6,6·10 ⁻⁶	5,9·10 ⁻⁶

Результати. Використовуючи вираз (2) та дані з табл. 1 розрахуємо навантаження, яке сприймається склопластиком при видовженні кабелю на величину ϵ_{mk} , враховуючи при цьому значення навантаження при розриві склопластику. При цьому: діаметр стержня для прикладу рівний 2 мм, значення ϵ_{mk} – від 0,2 % до 1 %. Результати розрахунків розтягувального навантаження склопластикового стержня різних фірм виробників приведені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку розтягувального навантаження на склопластик ЦСЕ в залежності від відносного видовження кабелю

Тип стержня	Відносне видовження кабелю, %				
	0,2	0,4	0,6	0,8	1
„ІРТ”	352	703	1055	1407	1758
„Polistal”	270	538	807	1077	1346
„Neptco”	314	628	942	1256	1570

Аналізуючи дані результати розрахунків, видно, що склопластикові стержні типу „ІРТ” мають кращі показники міцності до розтягу на 31 % за стержні типу „Polistal”, і на 11 % за стержні типу „Neptco”. При порівнянні розтягувального навантаження на склопластикові стержні типів „Polistal” і

„Nertco” між собою, видно, що воно для другого типу на 14,3 % більше, ніж першого.

Висновки.

1. В роботі проведено порівняльну оцінку механічної міцності склопластикових стержнів силового елементу оптичного кабелю шляхом визначення їх розтягувального навантаження відносно граничного значення навантаження при розриві склопластику.

2. В ході досліджень були визначено, що склопластикові стержні типу „ІРТ” мають кращі показники міцності до розтягу на 31 % за стержні типу „Polistal”, і на 11 % за стержні типу „Nertco”. При порівнянні розтягувального навантаження на склопластикові стержні типів „Polistal” і „Nertco” між собою видно, що воно для другого типу на 14,3 % більше, ніж першого.

3. Результати даних досліджень можна рекомендувати для використання при виборі силових елементів та оцінці механічної міцності конструкцій оптичних кабелів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волоконно-оптические кабели. Теоретические основы, конструирование и расчет, технология производства и эксплуатация: монография / [Иоргачев Д. В., Бондаренко О. В., Дашенко А. Ф., Усов А. В.]. Одесса: Астропринт, 2000. – 536 с.

2. Бондаренко О. В. Розробка методу розрахунку стійкості діелектричних оптичних кабелів до розтягуючих навантажень / О. В. Бондаренко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Обчислювальна техніка та автоматизація». – 2009. – Вип. 17 (148). – С. 64 – 68.

3. Бондаренко О. В. Методика забезпечення конструктивної стійкості підземних оптичних кабелів до розтягувальних навантажень / О. В. Бондаренко, Д. М. Степанов, Д. Г. Багачук, В. І. Тіхонов, О. О. Вербицький // Вісник Черкаського державного технологічного університету, Серія: технічні науки, 2016. – Вип. №4. – С. 5 – 11.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОЕКТУВАННЯ МАНІПУЛЯТОРІВ НАЗЕМНИХ РОБОТИЗОВАНИХ КОМПЛЕКСІВ

Струтинський Василь Борисович

доктор технічних наук, професор

Нога Іван Сергійович,

Гольцов Богдан Олександрович,

Здобувачі магістерського рівня освіти

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

м. Київ, Україна

Вступ Наземні роботизовано комплекси оснащені маніпуляторами призначені для роботи з небезпечними об’єктами. Їх застосування в даний час є надзвичайно широким. Тому розроблення маніпуляторів мобільних роботів є актуальною науково-технічною проблемою. Проблема пов’язана із відбудовою України після військової агресії і має загальнонаціональне значення.

В останніх дослідженнях і публікаціях наявні результати досліджень мобільних роботів та їх основних вузлів [1]. Визначені основні задачі розроблення мобільних роботів . В окремих публікаціях описані вузли мобільних роботів, зокрема приводи ходової частини, рушії, маніпулятори [2]. Наявні матеріали по регламентам статичних характеристик мобільних роботів . Важливим напрямком досліджень наведених в літературних джерелах є визначення геометрії та кінематики маніпуляторів мобільних роботів. Ряд досліджень стосується визначення параметрів жорсткості маніпуляторів [3]. Окремі дослідження направлені на визначення динамічних характеристик маніпуляторів [4]. Вказано на складність динамічних процесів у маніпуляторах.

В результаті аналізу літературних джерел встановлено, що в даний час відсутня загальна теорія проектування маніпуляторів, мобільних роботів. Це пов’язано із рядом важливих науково технічних проблем проектування маніпуляторів.

Мета роботи Метою роботи є визначення основних проблем

проектування маніпуляторів наземних роботизованих комплексів , встановлення ступеня їх важливості та методів їх вирішення на основі розвинених методів гвинтового числення.

Матеріали та методи На кафедрі конструювання машин Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського” ведуться науково дослідні і проектно конструкторські роботи по створенню наземних роботизованих комплексів призначених для роботи з небезпечними об’єктами.

Проведено обґрунтування основних положень теорії проектування наземних роботизованих комплексів. Проектування маніпуляторів проводиться на основі визначення їх статичних і динамічних характеристик. Це здійснено як теоретичними так і експериментальними методами. Традиційно характеристики маніпуляторів досліджуються методами теоретичної механіки та динаміки машин. Однак специфіка маніпуляторів мобільних роботів суттєво ускладнює застосування традиційних методів. Маніпулятор має невелику масу та низьку жорсткість і розміщений на рухомому шасі

Традиційні методи теоретичної механіки та динаміки машин складно застосувати для дослідження та вдосконалення статичних, кінематичних та динамічних характеристик маніпуляторів мобільних роботів. Основною причиною цього є відсутність фізичної основи для введення абсолютної нерухомої системи координат та методів оцінки точного просторового положення основних елементів маніпулятора.

Ефективність досліджень статичних, кінетичних та динамічних характеристик маніпулятора суттєво підвищена застосуванням елементів теорії гвинтів (гвинтового числення).

Дані методи розвинені в процесі досліджень і адаптовані до проблем проектування маніпуляторів наземних роботизованих комплексів. В результаті розроблені окремі положення теорії проектування наземних роботизованих комплексів, зокрема їх маніпуляторів.

Результати та обговорення Доцільність застосування математичних

об'єктів типу нормалізованого гвинта для дослідження характеристик маніпуляторів мобільних роботів ґрунтується на тому, що кожен елемент маніпулятора (схват, важіль, оптичний пристрій, тощо) займає певне положення в просторі і може бути описаний шестивимірним вектором геометричних, кінематичних та динамічних параметрів. Якщо інтерпретувати шестивимірні вектори в термінах теорії гвинтів, то опис характеристик елементів маніпулятора буде являти собою набір взаємопов'язаних нормалізованих гвинтів, зв'язки між якими описують закономірності роботи маніпуляторів в статичних та динамічних режимах. Особливістю застосування методів гвинтового числення є можливість використання локальних систем координат, базиси яких також визначається в термінах теорії гвинтів. При цьому нівелюється необхідність введення і постійного використання базової основної системи координат.

Теорія гвинтів узагальнює окремі положення статички та кінематики де використовується поняття динамічного гвинта (динами) та кінематичного гвинта (кінети) Узагальнений нормалізований математичний об'єкт у вигляді гвинта об'єднує два різнорідних векторних об'єкти або шість скалярних об'єктів. Для опису характеристик маніпуляторів мобільних роботів та їх елементів застосовуються нормалізовані гвинти, які визначають геометричне просторове положення об'єкта, силові фактори, що діють на об'єкт, кінематичні параметри, що характеризують рух об'єкта, зокрема швидкість та пришвидшення. При цьому геометричні гвинти характеризують поточне положення деякої точки об'єкта (полюса) та просторове поперечно-кутове положення об'єкта при його повороті навколо вибраної точки. Статичні (стаціонарні) та динамічні (нестационарні) силові гвинти є результатом об'єднання головного вектора сил, що діють на об'єкт та головного моменту. При дослідженні характеристик маніпуляторів розрізняють задачу статички, із введенням статичного силового гвинта, та, задачу динаміки, де використовуються змінні в часі нормалізовані гвинти, що описують силове та моментне навантаження на об'єкт. Кінематичні гвинти в узагальненому вигляді описують зміни в часі положення об'єкту

(швидкість) та похідну вказаних змін (пришвидшення). Нормалізований кінематичний гвинт швидкості є результатом об'єднання векторної швидкості поступального переміщення полюса об'єкту та кутової швидкості сферичного руху об'єкта відносно полюса. Нормалізований кінематичний гвинт по пришвидшенню об'єднує пришвидшення поступального руху полюса та пришвидшення сферичного руху навколо полюса.

Лінійні комбінації гвинтів встановлюють зв'язок між окремими характеристиками у вигляді векторно-матричних співвідношень, які є особливо ефективними для дослідження малих змін параметрів маніпуляторів. При цьому визначаються матриці Якобі для розв'язку прямої та інверсної задачі кінематики маніпулятора та матриці жорсткості і деформативності, що характеризують статику маніпулятора як просторового механізму. Для дослідження динамічних процесів у маніпуляторах введені диференціальні операції над групами гвинтів. Вони встановлюють співвідношення між геометричними, кінематичними та динамічними характеристиками маніпуляторів описаними в термінах гвинтового числення. В лінійній постановці дані операції подаються в операторній формі шляхом застосування перетворення Лапласа для нормалізованих гвинтів, компоненти яких є функціями часу. Операторна форма суттєво спрощує розв'язок задач динаміки маніпулятора. Для невеликих змін параметри динамічного процесу в маніпуляторах описуються матрицями передавальних функцій, що пов'язують гвинтові об'єкти динамічних переміщень із динамічними навантаженнями на маніпуляторі.

Результати досліджень статичних, кінетичних та динамічних характеристик маніпулятора на основі розвинених методів теорії гвинтів послужили основою визначення основних проблем проектування маніпуляторів наземних роботизованих комплексів, встановлення ступеня їх важливості та методів їх вирішення. Встановлено, що основною проблемою є відсутність ефективної елементної бази для розроблення маніпуляторів. По результатам досліджень запропоновано гаму мехатронних модулів для реалізації системи

приводів маніпуляторів. Основними з модулів є комплектні приводи на основі ефективних мотор-редукторів їх системою вимірів параметрів модуля та засобами комутації модулів в складі і загальної мехатронної системи маніпулятора. Розроблено базові варіанти модулів на базі хвильового та циклоїдального редукторів. Визначені характеристики модулів у вигляді матричних залежностей нормалізованих гвинтів геометричних, кінематичних та динамічних параметрів. Конструктивне з'єднання модулів в складі технологічної системи маніпулятора включає проблему мінімізації маси маніпулятора при забезпеченні максимальної вантожопідйомності та необхідної жорсткості пружної системи маніпулятора.

Для вирішення даної проблеми запропоновано ряд схемних і конструктивних рішень та засобів технологічного характеру. Несучу систему маніпулятора запропоновано виконати із однотипних елементів максимальної несучої здатності. При цьому реалізуються елементи з каркасною структурою, що включає паралельні кінематичні ланцюги і найкращим чином протидіє різноманітним статичним і динамічним навантаженням на маніпулятор. Характеристики жорсткості подані у матричному вигляді і пов'язують нормалізовані гвинти переміщень із навантаженнями у вигляді силових гвинтів. Для підвищення параметрів жорсткості маніпуляторів запропоновані схемні рішення на основі механізмів з паралельними кінематичними структурами та гібридні схемні рішення які частково включають розімкнені кінематичні ланцюги.

Висновки

1. В результаті проведених досліджень підтверджено ефективність застосування розвинених методів гвинтового числення для проектування маніпуляторів мобільних роботів із поліпшеними характеристиками .

2. Теоретичні та експериментальні дослідження маніпуляторів на основі розвинених методів гвинтового числення послужили обґрунтуванням ступеня важливості окремих проблем проектування маніпуляторів шляхів та методів їх вирішення.

3. Розроблена гама мехатронних модулів на основі ефективних мотор-редукторів для реалізації системи приводів маніпуляторів дає можливість вирішити основні проблеми проектування маніпуляторів .

4. Підтверджена ефективність пропозицій по розробленню каркасних елементів несучих систем маніпуляторів із армованих композитних матеріалів , а на цій основі запропоновано раціональні конструктивні рішення елементів маніпуляторів та технологія їх виготовлення.

5. Результати проведених досліджень значною мірою вирішують проблеми проектування ефективних маніпуляторів наземних роботизованих комплексів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Струтинський В. Б. Мобільні промислові роботи /Струтинський В. Б., Гуржій А. М./ Житомир: ПП «Рута», 2018 – 542 с.

2. Strutinsky V. B. Determination of development grounds and characteristics of mobile multi-coordinate robotic machines for materials machining in field conditions /V. B. Strutinsky, A. A.Hurzhi, O. V. Kolot, V. E. Polunichev/ Науковий вісник Національного гірничого університету / Науково-технічний журнал №5 (155), 2016 (Дніпро), с.43-51.

3. Strutinsky V. B. Substantiating the requirements to functional indicators for the manipulators of mobile robotic demining complexes / V. B. Strutinsky, Kotsiuruba V., Dovhopoliy A., Husliakov O., Budianu R., Kolos O., Hrechka I. / Eastern-European Journal of Enterprise Technologies ISSN 1729-3774 (№5/7(101) 2019/ p.42-50.

4. Strutinsky V. B. Dynamic characteristics of a mobile robot manipulator built on the basis of a mechanism with parallel kinematic couplings / V. B. Strutinsky/ Зб.наукових праць «Сучасні технології в машинобудуванні», Харків, НТУ «ХПІ», 2018.– Вип.1 (13), с. 192-206.

ПІДХІД ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПОЛЬОТОМ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ

Хебда Альона Сергіївна

викладач

Розенберг Павло Русланович

Даниленко Богдан Русланович

студенти

Кременчуцький льотний коледж

Харківського національного університету внутрішніх справ,

Кременчук, Україна

Вступ. Сучасні літальні апарати невід’ємно пов’язані з електронікою, яка забезпечує функціонування всієї авіатранспортної системи. Сучасна авіоніка літальних апаратів являє собою комплекс апаратних та програмних засобів, що є частиною системи автоматичного управління літального апарату та функціонально об’єднує планер з приводом виконавчого органу.

Мета роботи. Метою роботи є аналіз особливостей та перспектив вдосконалення адаптивної багатофункціональної системи управління польотом літального апарату.

Матеріали і методи. Однією з основних функцій сучасної авіоніки є автоматизація процесів керування літальними апаратами, що має на меті забезпечення належного виконання безпечного польоту з найменшою кількістю членів екіпажу. Цей факт спонукає до постійного вдосконалення існуючих бортових комплексів авіоніки літальних апаратів.

Наукова когорта провідних фахівців авіаційної галузі сходиться у висновках про необхідність подальшого вдосконалення системи управління польотом літальних апаратів всіх типів, що має на меті створення сучасної багатофункціональних оптимальної системи керування, що забезпечить безпеку пілотування літальних апаратів та зменшить при цьому чисельність їх екіпажів.

Передусім, слід зауважити той факт, що до складу сучасної авіоніки входять будь-які системи розміщені на борту літального апарату, що залежать

чи функціонують завдяки електриці.

Таким чином, адаптивна багатофункціональна система керування як визначення динамічних характеристик керованого літального апарату в процесі польоту, оцінка стану функціональних систем літального апарату та формування керуючих сигналів.

Між тим, архітектура бортових комплексів авіоніки має бути забезпечена комплексом датчиків, що точно передають параметри до системи керування. Результати вимірювань цих датчиків відіграють важливу роль при визначенні динамічних характеристик літального апарату та стан функціонування його систем під час польоту.

Результати та обговорення. Отже, враховуючи сучасні вимоги до бортових систем керування літальними апаратами, при їх вдосконаленні слід звернути увагу на такі чинники: 1) висота точність та надійність датчиків усіх параметрів, не в залежності від умов експлуатації; 2) простий і в той же час надійний та функціональний інтерфейс; 3) своєчасне виявлення відхилення в роботі систем літального апарату під час його експлуатації та передача відповідної інформації екіпажу та до системи керування; 4) оперативне визначення динамічних характеристик літального апарату під час польоту та адаптивна оптимізація керованих сигналів з урахуванням мети керування та заданих критеріїв оптимізації.

Висновки. У роботі описано підхід до вдосконалення адаптивної багатофункціональної системи управління польотом літальних апаратів.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ СУШІННЯ ПИЛОМАТЕРІАЛІВ

Чумак Любов Іванівна

к.т.н., доцент

Гаращенко Ілля Костянтинівич

студент

Придніпровська державна академія

будівництва та архітектури

м. Дніпро, Україна

Вступ. В технології деревообробки обов'язковою технологічною операцією є сушіння деревини. В автоматизованих системах управління сушіння деревини, кінцева вологість розраховується в залежності від початкової температури та часу її сушіння, що впливає на якість висушеного матеріалу. Це дає змогу покращити якість регулювання, значно знизити енергозатрати (1).

Мета роботи. Підвищення точності регулювання процесу сушіння пиломатеріалів.

Матеріали та методи. З метою підвищення точності регулювання процесом сушіння деревини, пропонується спосіб автоматичного регулювання (2).

Розроблено алгоритм стабілізації вагового режиму сушильної камери (рис. 1).

Алгоритм стабілізації вагового режиму сушильної камери

Програма контролю технологічних параметрів процесу сушіння деревини повинна циклічно опитувати стан вхідних змінних - сигналів датчиків та по їх стану формувати вихідні дані.

Після входу в систему виконується подача візка з деревиною в камеру та закриття дверей. Потім відбувається встановлення заданого значення ваги та початкове зважування деревини $m_{\text{поч}}$. Якщо маса деревини не співпадає з

заданими показниками, то виводиться повідомлення про збій датчика та відбувається зупинка роботи камери. Блок (3) надає вхідні параметри процесу сушіння деревини, до яких відносяться матеріал П, задана вологість $W_{\text{зад}}$, початкова вологість $W_{\text{поч}}$, тривалість сушіння $\tau(i)$, температура пару $Q(i)$, та задана температура мокрого та сухого термометрів.

Далі система повинна отримати заданий режим роботи. Вибір режиму сушіння деревини залежить від температури в камері. Для м'якого режиму ($R=1$) ця температура складає 80°C , для нормального та форсуючого режимів встановлюється температура 100°C та 130°C відповідно. Потім відбувається опитування датчика температури. У разі невідповідності з заданою температурою режиму відбувається збій та робота системи починається спочатку.

Блок (16) опитує датчик температури сухого термометра. При виході показань за допустимі межі (2) сигналізує про порушення роботи датчика і робота камери припиняється. Якщо температура знаходиться в допустимих межах, то показання датчика виводяться на дисплей. Потім відбувається опитування показань мокрого термометра. Блок (21) проводить контроль температури і в разі порушення заданих параметрів виводиться повідомлення (3) про зупинку роботи. Далі температура мокрого термометра виводиться на дисплей та система проводить розрахунок психрометричної різниці $\Delta T(i)$ та виводить її на екран.

Результати та обговорення. Після цього відбувається друге зважування висушеного пиломатеріалу. З урахуванням заданої та поточної ваги обчислюємо вологість матеріалу та порівнюємо з заданою. В разі недостатньої кількості вологи виводиться повідомлення про помилку і процес сушіння деревини продовжується з урахуванням неточних заданих параметрів. По досягненню необхідних показників вологості виводиться повідомлення про виконання роботи система переходить в режим охолодження, вмикаючи вентилятори та відбувається зупинка роботи камери.

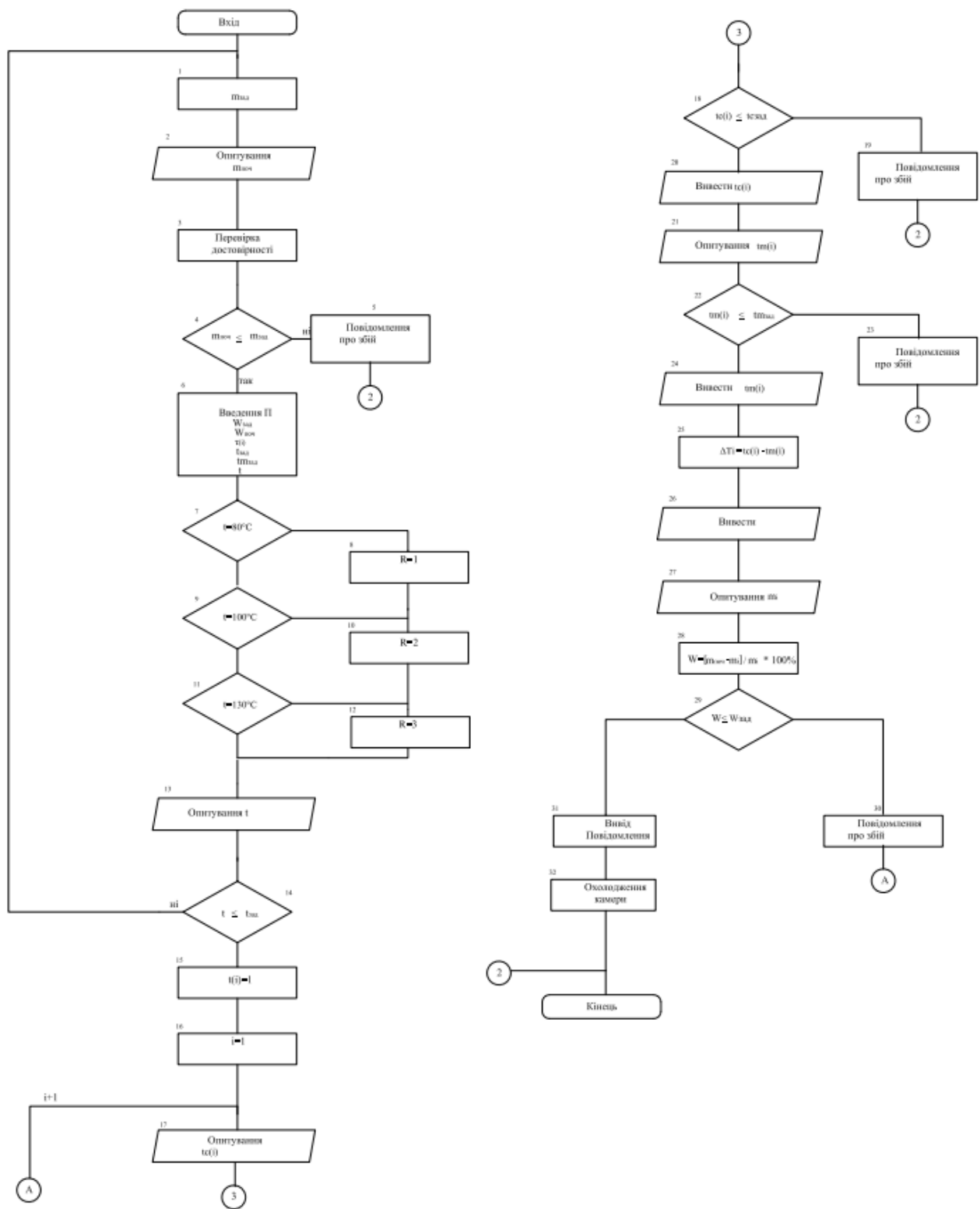

Рис. 1. Алгоритм стабілізації вагового режиму сушильної камери

Висновки. Використання запропонованого способу автоматизованого регулювання процесу сушіння деревини дозволить підвищити точність регулювання та зменшити витрати теплоносія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богданов Е. С., Козлов В. А., Пейч Н. Н. Справочник по сушке древесины. – М.: Лесная промышленность, 1981 г. – 192с.
2. Авторское свидетельство № 1038770, СССР, Устройство для автоматического регулирования процесса камерной сушки пиломатериалов. Е. С. Богданов, В. А. Григорьев, В. А. Лебедев, В. М. Прутенский. № 32-1983 г.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ LINQ TO SQL ДЛЯ УРАХУВАННЯ КРИТЕРІЇВ

Шелепало Максим Олегович

студент

Романюк Оксана Володимирівна

к.т.н., доцент кафедри програмного забезпечення,
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

Вступ. / Introductions. Розробка програмних методів та засобів для автоматизованого формування розкладу занять доволі важка задача, адже потрібно зберігати та зчитувати велику кількість даних про викладачів, заняття, навчальні групи та аудиторії. Також при збереженні даних, потрібно провести валідацію відповідного об'єкта на відсутність колізії у базі даних. Для здійснення таких операцій використовується технологія LINQ to SQL.

Мета роботи. / Aim. Провести аналіз методів LINQ to SQL для урахування критеріїв.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для виконання поставлених завдань використовували теоретичні методи скринінгу та аналізу літературних даних.

Результати та обговорення./Results and discussion. LINQ to SQL – це компонент .NET, який забезпечує інфраструктуру часу виконання для керування реляційними даними як об'єктами [1].

У LINQ to SQL модель даних реляційної бази даних відображається в об'єктній моделі, вираженій мовою програмування розробника. Під час запуску програми LINQ to SQL перекладає на SQL інтегровані в мову запити в об'єктній моделі та надсилає їх до бази даних для виконання. Коли база даних повертає результат, LINQ to SQL переводить їх назад в об'єкти, з якими розробник може в подальшому працювати за допомогою обраної мови програмування.

LINQ to SQL перетворює стандартні оператори запиту на команди SQL.

Процесор запитів бази даних визначає семантику виконання трансляції SQL, .

Основний оператор, який використовується для перевірок об'єктів для відсутності колізій, це оператор Any. Any перевіряє чи хоча б один елемент у колекції відповідає предикату та повертає відповідне булеве значення. Виклик Any без предиката поверне істину, якщо в колекції є хоча б один елемент. Також існує перевантаження методу Any, яке дозволяє використати предикати, тобто також провести перевірку згідно необхідних критеріїв. Приклад перетворення оператора Any із вказаним критерієм у SQL запит зображено на рисунку 1.

```
IF (EXISTS SELECT TOP 1 1
        FROM Schedule
        WHERE Condition = @condition)
BEGIN
    RETURN 1
END
ELSE
BEGIN
    RETURN 0
END
```

Рис. 1. Приклад перетвореного оператора Any

Іншим основним оператором для перевірки є оператор All, який дозволяє виконати перевірку усіх об'єктів збережених у розкладі занять відповідно до необхідних критеріїв.

В результаті виконання усіх перевірок, заняття можна додати у розклад занять, або вивести повідомлення із помилкою.

Висновки./Conclusions. Отже, використання методів розширень для проведення дій над даними, а саме LINQ to SQL значно полегшує та пришвидшує процес розробки, за рахунок використання спрощених синтаксичних конструкцій які транслюються у SQL запит, лямбда виразів та анонімних типів.

УДК 621.311

ВПЛИВ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ НА РОБОЧІ ПАРАМЕТРИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МЕРЕЖІ

Штрик Яна Валеріївна,

студентка,

Баженов Володимир Андрійович,

доцент, к.т.н

НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»,

кафедра електричних мереж та систем

м. Київ, Україна

Ключові слова: електроенергія, джерело енергії, електрична мережа, відновлювана енергія.

Вступ: В умовах постійного зростання дефіциту та подорожчання енергоресурсів впровадження відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є одним із варіантів забезпечення екологічної та енергетичної безпеки України.

Використання ВДЕ в електроенергетичних системах (ЕС) може забезпечити енергозбереження, яке забезпечується використанням відновлюваних первинних джерел енергії та перерозподілом виробленої електроенергії, що призводить до зменшення втрат електроенергії на транспортування та розподіл.

Мета роботи. Метою експерименту є визначення впливу на робочі параметри відновлюваних джерел енергії та підключення сонячних електростанцій (СЕС) до розподільчої мережі.

Матеріали дослідження. Відновлювані джерела енергії в Україні реалізуються на основі активного використання альтернативних джерел енергії: води, вітру та сонця.

Збільшення проникнення відновлюваних джерел матиме значний вплив на продуктивність і надійність електричної мережі. Це значною мірою через мінливість відновлюваних ресурсів і відсутність великомасштабних

економічних можливостей зберігання.

Підвищення надійності спостерігається при плануванні та експлуатації електричної мережі, коли інтеграція відновлюваних джерел, включаючи електромобіль (EV), генератор вітрових турбін, систему зберігання енергії (ESS) і фотоелектричну (PV) включена в основну систему електроенергії (EPS).

Однак через поширення відновлюваних джерел також спостерігається збільшення невизначених параметрів, а також серйозності невизначеності (також називають ненадійністю) в інтегрованій енергетичній системі відновлюваної енергії. [Кумар, 2020, стор.1]

Умови, яким сонячна електростанція повинна відповідати для підключення до розподільної мережі, є наступними: критерій допустимої потужності сонячної електростанції; критерій дозволених мерехтінь; критерій допустимих гармонік струмів; критерій потужності короткого замикання; критерій коливань напруги внаслідок одночасного підключення та відключення геліоустановки; критерій зміни напруги в усталеному режимі; критерій постійно допустимого струму провідника з'єднувальної лінії. Нижче наведені вище критерії для підключення сонячної енергії до мережі. [Ciric, 2016, с.4]

Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному енергетичному балансі може мати важливий вплив на роботу енергосистем, її рівень визначається робочими характеристиками джерел та виробленої ними потужності, характеристиками електричної мережі, до якої підключені ці джерела, та експлуатаційні характеристики класичних паливних установок. [Балабан, 2017, с.2]

Якщо частка потужностей ВДЕ спричинить зміну напрямку потоків електроенергії, у цьому випадку необхідно модернізувати електричну мережу. Для досягнення техніко-економічного ефекту в розподільчих мережах, в яких є доцільність розвитку ВДЕ, необхідно створити план розвитку, який містить прогнози зміни навантаження.

Результати. В електричних мережах розвиток відновлюваних джерел енергії, а саме вітряних електростанцій, сонячних електростанцій та

біопаливних станцій, може покращити економічні показники – зменшити втрати електроенергії під час транспортування та розподілу, підвищити надійність електропостачання та покращити якість електроенергії за рахунок зменшення втрат напруги. Потужність відновлюваних джерел і місце підключення слід вибирати з урахуванням специфіки мережі. Збільшення проникнення відновлюваних джерел матиме значний вплив на продуктивність і надійність електричної мережі.

Висновок. Підсумовуючи, сьогоднішні електростанції, які використовують відновлювані джерела енергії, вважаються радше доповненням до виробництва електроенергії. Малоімовірно, що відновлювані джерела енергії зможуть повністю замінити домінуючі джерела енергії в найближчому майбутньому. Однак, як бачимо, вони можуть впливати на деякі робочі параметри електричної мережі.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Kumar, S., Saket, R. K., Dheer, D. K., Holm-Nielsen, J. B., & Sanjeevikumar, P. (2020). Reliability enhancement of electrical power system including impacts of renewable energy sources: a comprehensive review. *IET Generation, Transmission & Distribution*, 14(10), 1799-1815.
2. Balaban, G., Lazaroiu, G. C., Dumbrava, V., & Sima, C. A. (2017). Analysing Renewable Energy Source Impacts on Power System National Network Code. *Inventions*, 2(3), 23.
3. Ciric, R. M., & Stipanovic, P. (2016). Connecting solar power plants to distribution network-experience from Serbia. *International Journal of Renewable Energy Technology*, 7(1), 69-82.

ВИКОРИСТАННЯ КОЛАБОРАТИВНОЇ ФІЛЬТРАЦІЇ В СИСТЕМАХ НАДАННЯ ПОСЛУГ З УРАХУВАННЯМ УПОДОБАНЬ КЛІЄНТІВ

Щетініна Анастасія Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук

Науковий керівник

Колесник Людмила Володимирівна,

професор кафедри системотехніки,

учений секретар спеціалізованої вченої ради,

кандидат технічних наук, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки,

Україна

З початком розвитку вебтехнологій, вже багато років є популярним використання рекомендаційних систем, що допомагають користувачам не тільки надати перевагу тому чи іншому товару або послугі, а і збільшити їх продажність.

Метою цієї роботи є розглядання одної з найпопулярніших стратегій, що використовуються при створенні рекомендаційних систем, а саме - колаборативну фільтрацію.

Системою рекомендацій, або рекомендаційною платформою, називають підкласом системи фільтрації інформації, яка надає пропозиції щодо елементів, які найбільше схожі з уподобаннями конкретного користувача. Такі системи зручно використовувати для прискорення процесу прийняття рішень в різних предметних областях.

Широкої популярності рекомендаційні платформи почали набувати з появою інтернет-магазинів, платформ з підбору аналогічного аудіо- та відеоконтенту (Youtube, Netflix і т.д.), дейтінгових застосунків та багато інших. Тобто тоді, коли людині потрібно вибрати товар чи послугу із величезної кількості аналогів.

Колаборативна фільтрація є використовується як метод побудови прогнозу в рекомендаційних платформах (системах). Цей метод використовує

уже наявні уподобання групи користувачів для прогнозування невідомих уподобань іншого. Цей метод будується на основному припущенні: ті користувачі, що однаково оцінювали будь-які предмети/послуги в минулому, схильні давати схожі оцінки інших предметів/послуг і в майбутньому. Тобто, ці прогнози складаються індивідуально для кожного користувача, хоча інформація, що використовується для аналізу, зібрана від групи користувачів. Найвідомішим прикладом використання колаборативної фільтрації є такі компанії-гіганти як Amazon та Netflix. Amazon розпочав використовувати метод колаборативної фільтрації в перші роки свого існування. Це допомогло корпорації досягнути підвищення прибутку на 10% тільки внаслідок використання цього алгоритму. Аналогічно, Netflix збільшує кількість контенту, що переглядається на 40% внаслідок використання алгоритму рекомендаційної системи. Таким чином ми бачимо, що цей метод колаборативної фільтрації є ефективним та допомагає великим корпораціям збільшувати прибуток внаслідок його використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. J. Bobadilla, F. Ortega, A. Hernando, and A. Guti'erez, "Recommender systems survey," Knowledge-Based Systems, vol. 46, 2013 – P. 109-132
2. Nadim Hossain. Why the Interest Graph Is a Marketer's Best Friend, 2012-07-19.
3. ISO 690:2010 Information and documentation — Guidelines for bibliographic references and citations to information resources. – 3th ed 2010-06-15 (Інформація та документація. Настанови щодо бібліографічних посилань і цитування інформаційних ресурсів – 3 вид. 2010-06-15).
4. Колесник Л. В., Лещенко Д. Д. Актуальність рекомендаційної системи «Аптека» // Сучасні напрями розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та засобів управління : тези доповідей дванадцятої міжнародної науково-технічної конференції. Баку – Харків – Жиліна, 2022. Т.2. С.54.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE DBSCAN ALGORITHM

Babii Andriy Stepanovich

Candidate of Technical Sciences (Ph. D.), Senior Lecturer

Bibik Iryna Mykolayivna

Student

Kharkiv National University of Radio Electronic

Kharkiv, Ukraine

Introductions. DBSCAN algorithm is a density-based clustering non-parametric algorithm: given a set of points in some space, it groups together points that are closely packed together (points with many nearby neighbors), marking as outliers points that lie alone in low-density regions (whose nearest neighbors are too far away) [1]. The algorithm was proposed by Martin Ester, Hans-Peter Kriegel, Jörg Sander and Xiaowei Xu in 1996.

Materials and methods. In this work, we analyze the research data of the following scientists: Moreira A., Yıldırım S., A.P. Chaplanov, E.B. Chaplanova.

Aim. The main purpose of this study is to identify the advantages and disadvantages of the DBSCAN algorithm. We explore the advantages and disadvantages of the algorithm by analyzing its parameters and applications.

Results and discussion. The main idea of the algorithm is that the point belongs to a cluster if it is close to many points in the cluster. It has two main parameters:

- $\varepsilon(\text{eps})$ – the distance that defines neighbors. If the distance between the two points is smaller or equal to ε , they are neighboring;
- minPts – minimum number of points to specify a cluster.

Steps for DBSCAN:

1. Choose an arbitrary starting not visited point.
2. Find the neighbors of this point with ϵ .
3. If a point has enough neighbors, it receives the status visited and the clustering process is started. Otherwise, this point would be labeled as noise.
4. If the point belongs to the cluster, then its ϵ -neighborhood is also part of the cluster, and the procedure described in step 2 above is repeated for all ϵ -neighborhood's points. This is repeated until all points in the cluster have been identified.
5. A new point that has not been visited is selected and processed. This causes the next cluster or noise to be found. The process ends when all points are in the visited status.

After defining the basic concepts of this algorithm, we will highlight the advantages of this clustering method:

- there is no need to specify the number of clusters in advance;
- the algorithm is not sensitive to noise, that is, in the process of clustering, all noise is taken out into a separate cluster with a predetermined label;
- the use of this method allows you to work with clusters of different nature (shape);
- the application of this algorithm allows you to work with large samples.

The disadvantage is that in a situation where a point is within reach of more than one cluster, it may belong to one of the clusters depending on the order of data processing. Another disadvantage is that the quality of clustering depends on the distance function. Because we pass one pair of parameters into an algorithm, it cannot be well generalized for clusters with very different densities.

Conclusions. After the analysis, the following conclusions can be drawn: the advantages of this method are that it is not necessary to specify the number of clusters, search for clusters of any form. Also, one of the most important advantages is the presence of the concept of noise and its identification. Another advantage is that the method only needs two parameters. But the DBSCAN algorithm does not

work in the case of clusters of different densities and does not work well in the case of large-dimensional data. In addition, this algorithm is unprofitable to use for data with a high density.

REFERENCES:

1. Contributors to Wikimedia projects. DBSCAN - wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/DBSCAN> (дата звернення: 06.11.2022).

2. А. П Чапланов, Е. Б Чапанова. Кластеризация объектов с помощью алгоритма dbscan. Системи обробки інформації. 2006. No. 9(58). P. 82–85.

3. Moreira A., Y. Santos M., Carneiro S. Density-based clustering algorithms DBSCAN and SNN. URL: <https://sites.google.com/site/dataclusteringalgorithms/density-based-clustering-algorithm> (дата звернення: 06.11.2022).

4. Yildirim S. DBSCAN clustering – explained. Medium. URL: <https://towardsdatascience.com/dbscan-clustering-explained-97556a2ad556> (дата звернення: 06.11.2022).

KOHONEN'S SELF-ORGANIZING MAPS AS ONE OF THE CLUSTERIZATION METHODS

Cherkasova Elina Sergiivna

2nd year student

Oliinik Olena Volodymyrivna

senior lecturer

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Introductions. Currently, in many fields there is a need to process data streams and transform a large amount of diverse information into an organized form. Kohonen's method of self-organizing maps can help with automating the search for patterns.

Aim. The purpose of this work is to find out the principle of operation of this method, to reveal its advantages and scope of application.

Materials and methods. Kohonen's self-organizing map is a neural network with unsupervised learning. With such training, only the values of the input variables and not the reference values make up the set, so the network trains its understanding of the data structure. Kohonen maps are a method of projecting a multidimensional space into a space with a lower dimension (most often two-dimensional), they are used to solve the problems of modeling, forecasting, identifying sets of independent features, finding patterns in large data sets, developing computer games, in medicine, marketing, to solve modeling, forecasting, environmental or meteorological problems, etc. The idea belongs to the Finnish scientist Toivo Kohonen.

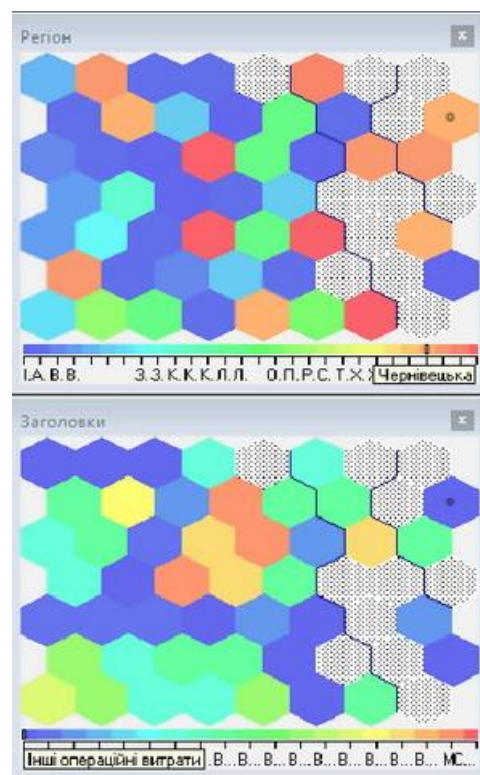

Fig. 1. An example of a Kohonen map

Nodes on the map are represented as squares or hexagons. Hexagonal nodes more correctly reflect the distance between objects on the map, since the distance between the centers of adjacent cells is the same. Therefore, hexagonal nodes are more often used (Fig. 1).

Kohonen maps have a set of input elements, the number of which coincides with the dimension of the input vectors, and a set of output elements, each of which corresponds to one cluster (group) (Fig. 2).

When submitting a vector to the input, the network must determine to which cluster this vector is closest. The minimum squared Euclidean distance criterion can be chosen as a proximity criterion. The input vector is considered as a point in n-dimensional space (n is the number of coordinates of the vector, this number is equal to the number of input neurons). Then you need to calculate the distance between this point and the centers of different clusters and determine which of the clusters will have the minimum distance. Then this cluster (and its corresponding output neuron) is the output.

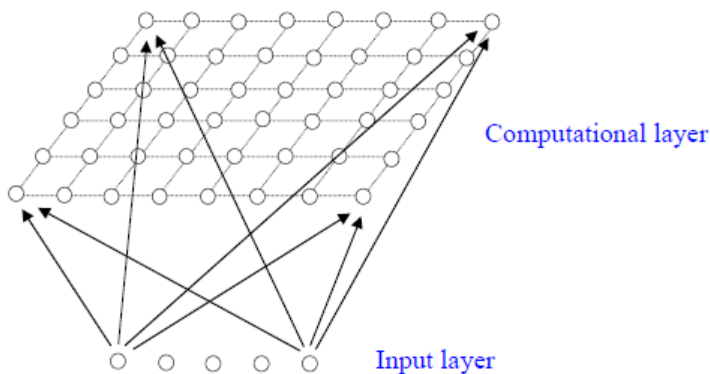

Fig. 2. Data processing

The coordinates of the center of the cluster are the weights of all the connections that come to this output neuron from the input elements. Since each output neuron (cluster) is connected to each input neuron, we get n connections, that is, n coordinates for the point corresponding to the center of the

cluster. The main advantages of the algorithm are fast map learning and the ability to visualize multidimensional data on a two-dimensional plane.

Results and discussion. The method is used to find regularities in large data sets. This allows for exploratory data analysis, which is different from classical statistical procedures, during which a certain set of proposed hypotheses is tested. The Kohonen map is able to recognize clusters of data, and even establish the

proximity of classes. In this way, the user can improve his understanding of the data structure to refine the model.

Conclusions. Thus, the technology of creating a Kohonen map is a universal method of analysis. With its help, you can compare various activity strategies, analyze test results. With Kohonen's self-organizing map, you can analyze information from databases or objects about which we have little information.

REFERENCES

1. Самоорганізаційна карта Кохонена. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE>(Дата доступу: 19.11.2022).
2. Самоорганізаційна карта Кохонена. URL: <https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE%D1%8> (Дата доступу: 20.11.2022).
3. Нестандартная кластеризация 4: Self-Organizing Maps. URL: <https://habr.com/ru/post/338868/> (Дата доступу: 19.11.2022).
4. Self-Organizing Map Applications. URL: <http://users.ics.aalto.fi/jhollmen/dippa/node28.html#applications> (Дата доступу: 20.11.2022).
5. What are self-organizing maps. URL: <https://www.simplilearn.com/self-organizing-kohonen-maps-article> (Дата доступу: 20.11.2022).

THE PROBABILITY METHODS FOR DESCRIPTION OF THERMODYNAMIC STATE FOR TWO COMPONENT MIXTURE

Holubets Taras Volodymyrovych

math.1rst category

Institute for Applied Problems
of Mechanics and Mathematics

NAS Ukraine

Introduction. As was mentioned in previous work [2] the equilibrium thermodynamic state of multiphase (component) media may be described with usage of not classical (not canonical) methods of equilibrium statistical mechanic [3,6,7-9], when information about energy state such system is not full or not sufficient for applying of classical statistical mechanic methods. In such way using probability methods the two sort not normalized distribution function with and without taking into account interaction between particle into two component gas mixture [1,2] was obtained. In this part of work its necessary to avoid from the common used conception of coordinate-phase space and interpret the thermodynamic state of such system with usage of probabilistic (macroscopic) methods [9] with taking into account, what density distribution function is known [2] for investigated extensive (dynamical) physical quantitie and corresponds to averaged (observed) quantitie, which in the state of thermodynamic equilibrium, must be equivalent with experimental measured characteristic of system.

Aim. In previous paper [2] was noted than with the passage of time an arbitrary distribution functions for investigated physical quantities is loss the time dependencies [6] and take on equilibrium form. Corresponding dynamical quantities in such case are stored and transformed into the movement integrals, which is compatible with microscopic description of selected object for investigation. Because investigated continuous quantities are defined in the space of thermodynamic variables only by probabilistic manner with usage of corresponding functions of density distribution for observed quantities, so averaged quantities in general case

(not isolated system) also depends from mentioned distribution functions. Then a general task of described statistical method for investigation of equilibrium state of thermodynamic system is searching of equilibrium distribution of physical quantities which can resolve analytically only with usage of mathematical methods of functional integration.

Materials and methods. From a point of view of physical interpretation of investigated equilibrium process a principle of maximum of informational entropy for stochastic system [5,7,8] defined by the Shannon [9] is used, according to which the statistical sum of thermodynamic system may be delivered. Mathematically its represented by the problem of searching extreme of Boltzmann-Lagrange-Shannon [9] functional in the case of fullness conditions [4] and coincidence of theoretically calculated averaged values of physical quantity (extensive thermodynamic variables) with experimental measured.

Results and discussion. Let's review of mathematical probability for event $P(x_v)$ and $P(x_a)$ what two equivalent for content continuous physical quantities x_v and x_a take a fixing values, where $\sigma = \{v, a\}$ (Fig.1), from a constant interval $\bar{\sigma} = [0,1]$ of possible or observed values x_σ ($0 \leq x_\sigma \leq 1$) under condition, what quantities are interconnected among out serve through relation $x_v + x_a = 1$ in the form of preservation law.

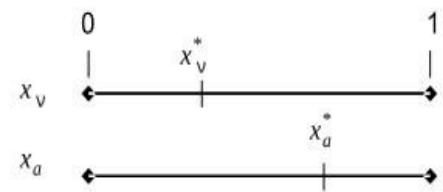

Fig.1. Schematical depiction of interconnected x_v and x_a events.

The one particle distribution functions for components of mixture can be defined as

$$f_{x_v}(\xi, T) = \text{Exp}\left(\alpha(T) \frac{\langle M \rangle}{M_v} \xi \text{Ln}[\xi]\right) f_{x_a}(\eta, T) = \text{Exp}\left(-\beta(T) \frac{\langle M \rangle}{M_a} \eta \text{Ln}[\eta]\right), \quad (1)$$

here $\alpha(T) = \text{Ln}[T/T_{\sigma 2}] + 1$ $\beta(T) = \text{Ln}[T/T_{\sigma 2}] - 1$ is temperature correction to the distribution function, $T = T_{\sigma 1} + t(T_{\sigma 2} - T_{\sigma 1})$ is thermodynamic temperature, $T_{\sigma 1}$ and $T_{\sigma 2}$ is corresponding critical values (the points of crystallization and boiling of water), t is dimensionless temperature parameter. $\langle M \rangle = M_v M_a / (M_v + M_a)$ is an averaged

molar mass of mixture, M_σ , де- $\sigma = \{v, a\}$ is a molar mass of mixture components.

Without usage of accustomed procedure for symmetrization according to [1,2] we obtain two $g_{L1}^{+}(x)g_{L2}^{-}(x)$ and $g_{R1}^{+}(x)g_{R2}^{-}(x)$ assymmetric relatively to a half (equilibrium) value ($x=1/2$) of molar fraction mixture components distributions, where

$$g_{L1}^{+}(x) = \frac{1}{2} \left(\frac{f_{x_v}^t(x)}{N[f_{x_v}^t]} + \frac{f_{x_a}^t(1-x)}{N[f_{x_a}^t]} \right) - \frac{1}{2} \frac{1}{N[f]} (f(x) + f(1-x))$$

$$g_{R1}^{+}(x) = \frac{1}{2} \left(\frac{f_{x_a}^t(x)}{N[f_{x_a}^t]} + \frac{f_{x_v}^t(1-x)}{N[f_{x_v}^t]} \right) - \frac{1}{2} \frac{1}{N[f]} (f(x) + f(1-x)) \quad (2)$$

here $g_{L2}^{-}(x) = -g_{L1}^{+}(x)$ та $g_{R2}^{-}(x) = -g_{R1}^{+}(x)$ is opposite distributions, as it is depicted on the Fig.2 (without consideration of interaction ($f(x) \equiv 0$)) and Fig.3 (with consideration ($f(x) = f_{x_v}(x)f_{x_a}(x)$)) accordingly.

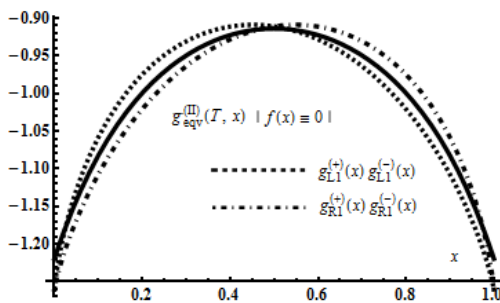

Fig.2. This is asymmetric two particle distribution function without interaction (when $t=1/2$) and equilibrium product $g_{eqv}^{(II)}(T, x)$ given one particle function of various kinds.

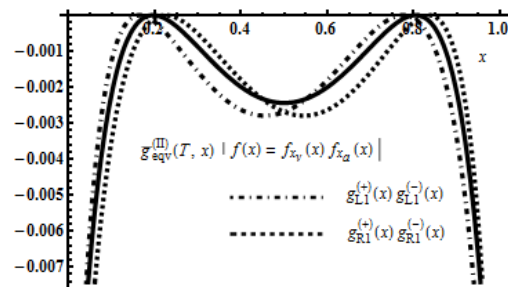

Fig.3. This is asymmetric two particle distribution function with interaction (when $t=1/2$) and equilibrium product $g_{eqv}^{(II)}(T, x)$ given one particle function of various kinds.

Here

$$g_s^{(II)}(T, x) = g_{L1}^{+}(x)g_{L2}^{-}(1-x) = g_{R1}^{+}(1-x)g_{R2}^{-}(x) \quad (3)$$

is symmetrized (equilibrium) function of two particle [2] and two sort distribution, according to this with taking into account boundary conditions [1] its follows to a non normalized normal appearance

$$\begin{aligned} \bar{g}_S^{(II)}(T,x) &= 1 - g_{L1}^{(+)}(x)g_{L2}^{(-)}(1-x) + g_{L1}^{(+)}(0)g_{L2}^{(-)}(1) = \\ &= 1 - g_{R1}^{(+)}(1-x)g_{R2}^{(-)}(x) + g_{R1}^{(+)}(1)g_{R2}^{(-)}(0) \end{aligned} \quad (4)$$

for mentioned distribution function.

A natural question arises: is it possible to obtain the distribution function bypassing the speculative operation (3) of symetrization? The answer according to processed literature [7-9] is positive.

For this purpose lets define the information entropy [3,5] of two component mixture in the approach of two particle interaction

$$\sigma_L(x,T) = - \text{Ln}[\bar{g}_L(x,T)] \quad \sigma_R(x,T) = - \text{Ln}[\bar{g}_R(x,T)] , \quad (5)$$

here

$$\begin{aligned} \bar{g}_L(x,T) &= \frac{1}{N[\bar{g}_L]} [1 - g_{L1}^{(+)}(x)g_{L2}^{(-)}(x) - g_{L1}^{(+)}(0)g_{L2}^{(-)}(1)] \\ \bar{g}_R(x,T) &= \frac{1}{N[\bar{g}_R]} [1 - g_{R1}^{(+)}(x)g_{R2}^{(-)}(x) - g_{R1}^{(+)}(1)g_{R2}^{(-)}(0)] \end{aligned} , \quad (5)$$

where $N[\bar{g}_R]$ is norm of defined distribution functions, is opposite to (3) non symmetrized and normalized normal (4) two particled distributions, each of which a condition of normalization is satisfied

$$\iint_{\delta} \bar{g}_\nu(x,T) dxdt = 1, \text{ where } \nu = \{L,R\}, \quad (6)$$

here $T = T_{\alpha 1} + t(T_{\alpha 2} - T_{\alpha 1})$ is thermodynamic temperature, $T_{\alpha 1}$ and $T_{\alpha 2}$ is corresponding critiacal values, t is dimension less temperature parameter, $\delta = [0,1]$ is interval of integration.

An averaged entropy of mixture for Shannon [9] lets rewrite into such appearance

$$\langle \sigma(T,x) \rangle = \frac{1}{2} \sum_\nu \bar{g}_\nu(x,T) \sigma_\nu(x,T) = - \frac{1}{2} \sum_\nu \bar{g}_\nu(x,T) \text{Ln}[\bar{g}_\nu(x,T)] \quad (7)$$

where $s\bar{g}_\nu(x,T)$, $\nu = \{L,R\}$ is corresponding density of probabilities for ν -state of two component mixture.

In such case the Boltzman-Lagrandge-Shannon functional [3,9] under condition of normalization (6) takes a form

$$Z\{\bar{g}_L, \bar{g}_R\} = - \sum_\nu \iint_{\delta} \bar{g}_\nu(x,T) \text{Ln}[\bar{g}_\nu(x,T)] dxdt - \beta(x,T) \sum_\nu (\iint_{\delta} \bar{g}_\nu(x,T) dxdt - 1), \quad (8)$$

here $\beta(x,T)$ is unknown function (multipler of Lagrandge), which must be

determined from extreme condition

$$\delta Z \{g_L, g_R, \beta\} = 0 \quad (9)$$

of first variation for functional (8), namely

$$\delta Z \{g_L, g_R\} = - \sum_Y \iint_{\delta} (1 + \ln[\bar{g}_Y(x, T)]) \delta \bar{g}_Y dx dt - \beta(x, T) \sum_Y \iint_{\delta} \delta \bar{g}_Y dx dt = 0. \quad (10)$$

Such condition is equivalent to system of variational equations

$$\{\delta Z \{g_L, g_R\} / \delta g_L = -(1 + \ln[g_L(x, T)]) - \beta(x, T) = 0\} \quad (11)$$

which are compatible only in the case of

$$g_{eqv}(x, T) \equiv g_L(x, T) = g_R(x, T) = \frac{1}{Exp[1 + \beta(x, T)]} \equiv \frac{1}{\Omega(T, x)} \quad (12)$$

where $\Omega(T, x) = Exp[1 + \beta(x, T)]$ is statistical sum [9] of two component mixture, $g_{eqv}(x, T)$ is equivalent or equilibrium two particle distribution.

To find the equilibrium distribution, we use the properties of the expansion of exponents of one particle distribution functions ($L(x) \equiv x \ln[x]$ and $R(x) \equiv (1-x) \ln[1-x]$) (1) into Teylor`s series, in particular

$$L(x) = \frac{1}{2} \ln \frac{1}{2} - F_1(x) + F_2(x) \quad R(x) = \frac{1}{2} \ln \frac{1}{2} + F_1(x) + F_2(x)$$

where $F_1(x) = \sum_{k=1}^{\infty} F_{2k-1}(1/2)(x-1/2)^{2k-1}$ and $F_2(x) = \sum_{l=1}^{\infty} F_{2l}(1/2)(x-1/2)^{2l}$ are

accordingly azygous and binate parts of functions $L(x)$ and $R(x)$ of x argument, for which the symmetry conditions are fulfilled

$$F_1(1-x) = -F_1(x) \quad F_2(1-x) = F_2(x),$$

here $F_{2n-1}(1/2) = d_x^{n-1} R(1/2) = -d_x^{n-1} L(1/2)$ and $F_{2n}(1/2) = d_x^n R(1/2) = d_x^n L(1/2)$ is positive numbers ($n=1, 2, \dots, \infty$).

If define $F_1(x) \equiv 0$, when for one particle for one particle equivalent

distribution functions we get the expression

$$f_{x_v}(x,T)=\text{Exp}[\alpha(T)\frac{\langle M \rangle}{M_v}S(x)]f_{x_a}(x,T)=\text{Exp}[\beta(T)\frac{\langle M \rangle}{M_v}S(x)], \quad (13)$$

the $S(x)=\frac{1}{2}\ln\frac{1}{2}+F_2(x)$ is symmetrized part $L(x)$ and $R(x)$.

After substituting the obtained symmetrized one particle functions according to the relation (4) we obtain an equilibrium normal (not normalized) distributions

($\bar{g}_{eqv}^{(I)}$ and $\bar{g}_{eqv}^{(II)}$) for two particle one sort (not interacted)

$$\begin{aligned} \bar{g}_{eqv}^{(I)}(T,x) &\equiv 1 - \bar{g}_{x_v}(x)\bar{g}_{x_v}(x) - \bar{g}_{x_v}(0)\bar{g}_{x_v}(1) = \\ &= 1 - \bar{g}_{x_a}(x)\bar{g}_{x_a}(x) - \bar{g}_{x_a}(1)\bar{g}_{x_a}(0) \end{aligned} \quad (14)$$

and two particle two sort (interacted)

$$\begin{aligned} \bar{g}_{eqv}^{(II)}(T,x) &= 1 - \bar{g}_{L1}(x)\bar{g}_{L2}(x) + \bar{g}_{L1}(0)\bar{g}_{L2}(1) = \\ &= 1 - \bar{g}_{R1}(x)\bar{g}_{R2}(x) + \bar{g}_{R1}(1)\bar{g}_{R2}(0) \end{aligned} \quad (15)$$

component of mixture (see for example Fig.2 and Fig.3 corresponding, solid line), here $\bar{g}_{x_v}(x,T)$, where $\sigma=\{v,a\}$ and $\bar{g}_{\mu k}(x)$, where $\nu=\{L,R\}$ and $k=\{1,2\}$ are corresponding one particle equilibrium distributions, calculated (2) for pointed relations.

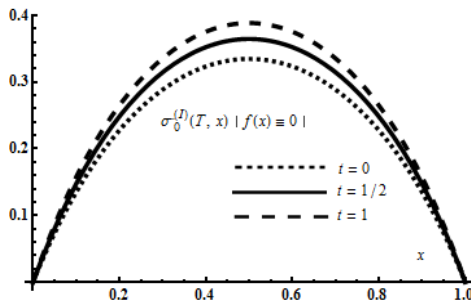

Fig.4. An equilibrium informational two sort entropy $\bar{\sigma}_0^{(I)}(T,x)$ for not interaction components of mixture.

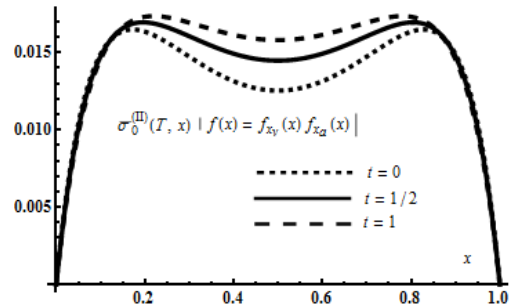

Fig.5. An equilibrium informational two sort entropy $\bar{\sigma}_0^{(II)}(T,x)$ for not interaction components of mixture.

An equilibrium one particle (5) informational entropy for two component of mixture according to relation (12) and known functions of distribution (14) and (15) lets rewrite into view

$$\bar{\sigma}_0^{(k)}(T,x) = -\text{Ln}[\bar{g}_{\text{eqv}}^{(k)}(x,T)] = \text{Ln}[\Omega_{(k)}(T,x)] \quad (16)$$

here $\bar{\sigma}_0^{(k)}(T,x) \equiv \bar{\sigma}_L^{(k)}(T,x) = \bar{\sigma}_R^{(k)}(T,x)$, where $\kappa = \{I, II\}$ is mute index of conditional designation for properties of interaction into the specified relations (14) and (15) for informational entropy, $\Omega_{(k)}(T,x)$ is statistical sum not interaction (I) and interaction two component mixture.

From relation (12) according to known equilibrium distribution functions (14) and (15) it follows an expression for statistical sum $\Omega_{(k)}$ of system and the sought Lagrange's β multiplier in accordance with the extremum condition ($\delta Z\{g_L, g_R; \beta\} = 0$) of functional (8). In other words

$$\Omega_{(k)}(T,x) = 1/\bar{g}_{\text{eqv}}^{(k)}(T,x) (\beta_k(x,T) = \text{Ln}[\Omega_{(k)}(T,x)] - 1)$$

On the Fig.4 and Fig.5 is depicted a one particle equilibrium informational entropy (47) for two component mixture without ($f(x) \equiv 0$ - case I) and with ($f(x) = f_{x_v}(x)f_{x_s}(x)$ - case II) interaction accordingly.

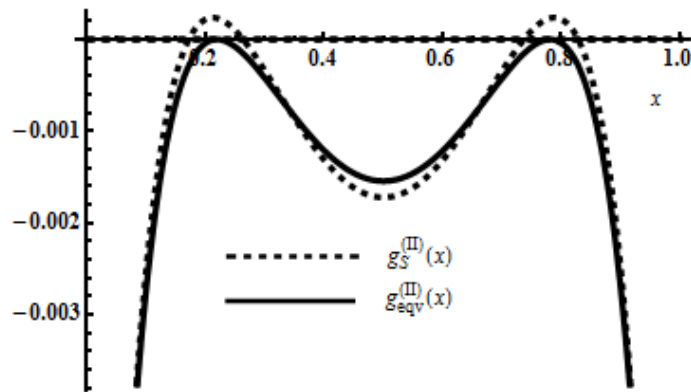

Fig.6. There is not natural behavior of a twoparticle multivariate symmetrized function $g_S^{(II)}(T,x)$ (3) under critical temperature of boiling ($t=1$) in comparison with the one calculated by the relation (13) equilibrium $g_{\text{eqv}}^{(II)}(T,x)$ two particle distribution function.

When equilibrium one particle dimensionless entropy of two component mixture \tilde{S}_{mix}^0 [1, 2] under constant equilibrium values of pressure $\langle p \rangle$ (див. equation

7, footnote) and temperature T which is defined in correct way must be matching with defined by relation (7) and calculated for relations (14) and (15) averaged informational entropy $\langle \sigma \rangle$ of interacted mixture, from which we have

$$\tilde{s}_{\text{mix}}^0(T, x) = \tilde{s}_{\text{mix}}^0 / \langle n \rangle \equiv \langle \sigma^{(k)}(T, x) \rangle, \quad (17)$$

where

$$\langle \sigma^{(k)}(T, x) \rangle = -\bar{g}_{\text{eqv}}^{(k)}(x, T) \text{Ln}[\bar{g}_{\text{eqv}}^{(k)}(x, T)] = \Omega_{(k)}(T, x)^{-1} \text{Ln}[\Omega_{(k)}(T, x)], \quad (18)$$

here $\tilde{s}_{\text{mix}}^0(T, x)$ is dimensionless specific entropy of the interacted two component mixture, $\Omega_{(k)}(T, x)$ is statistical sum of system (16), $\langle n \rangle = \langle M \rangle / N_A$ is averaged number of particles on the unit of mass for mixture, $\langle M \rangle = M_v M_a / (M_v + M_a)$ is averaged molar mass of mixture and N_A is Avogadro's number, k is mute index, which only point on the absence (I) or presence (II) interaction in the described one dimensional probability model.

Thus we get dependencies of specific entropy (on the one particle of mass unit) from molar fraction of component, which in absolute value in the case I ($f(x) \equiv 0$ - without interaction) are somewhat different (similarity coefficient $\kappa \equiv 0.44$), and in the case II (presented of interaction) practically matching with calculated for equation (16) (see Fig.4 and Fig.5 correspondig) in the pointed temperature interval of investigation, but are all ϵ mirrored relative to the abscissa axis.

Conclusions.

The normal view symmetrized function of two particle distribution (3) (see Fig.6, dashed line) is reflects the temperature change into the two component interaction mixture into neighborhood of higher critical temperature (boiling) not quite correct (on its points of changing the sign for the distribution function around the maximum values), unlike from obtained in a similar way by two particle distribution function (see relations (12) and (13)) according to equivalent or equilibrium distribution (Fig.6, continuous line).

Defined analytically relations (14) and (15) for calculation of equilibrium two particle distribution is adequately reacts on the temperature changes in the range of pointed interval of investigation (see. Fig. 4 and Fig.5, increasing entropy with

magnification of temperature), but, outside of range of big enough (symmetrical) neighborhood relatively to equilibrium value ($x=1/2$) (see. Fig 2 and Fig.3, solid lines) may be incorrect describe a properties of two component system near boundare values (under $x=0$ та $x=1$) molar fraction of component, beacouse pointed method of finding an evivalent distribution (13) is not full justified and unequivocal.

The two component interaction system, which is investigated partially in this paper, has a tendency to transition from two minimum form of distribution (Рис.3) into one minimum (Рис.2) under coming of thermodynamic temperature to the high critical value (boiling). Unfortunately, we do not observe the ideal degeneracy of the two-minimum form of the distribution function (4) into the one-minimum one, since the interparticle interaction is not described at the molecular level.

In this publication, probabilistic evaluations of the interaction between the components of the mixture in combination with the extremum method of the Boltzmann-Lagrange-Shannon [9] functional provide a proper justification for the principle of maximum entropy and meta stable states of thermodynamic equilibrium (see. Fig.5, the interval between two maxima) both in general and from a point of view influence of external temperature on the two component system.

LITERATURE

1. Голубець Т. В. Ймовірнісні методи опису рівноважного термодинамічного стану двохкомпонентних взаємодіючих сумішей // Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології. - 2016. - 23, с.63-79.

2. The probability methods for description of thermodynamic state for two component mixture // VIII Міжнародна науково-практична конференція “MODERN RESEARCH IN WORLD SCIENCE”, 29-31.10.2022, Львів, Україна, P.433-441.

3. Рудой Ю. Г. Обобщенная информационная энтропия и неканоническое распределение в равновесной статистической механике // Теоретическая и математическая физика.-2003. – 135, №1. – с.3-54.

4. Вентцель Е. С. Теория вероятностей.— М.: “Высшая школа”, 1999, 576 с.
5. Стратонович Р. Л. Теория информации.-М.: “Советское Радио”, 1975, 423с.
6. Зубарев Д. Н. Неравновесная статистическая термодинамика-М.: «Наука», 1971, 417с.
7. Гардинер К. В. Стохастические методы в естественных науках. М:«Мир», 1986, 528с.
8. Ван Кампен Н. Г. Стохастические методы в естественных науках: Теория и применение в физике, химии и биологии -М.:-Мир,1986, 376с.
9. Beck C., Schlogel F. Thermodynamics of chaotic systems.- New York.: Cambridge University Press, 286p.

BOOLEAN ALGEBRA

Sekhin Yevhenii Mykolayovych

Student

Kharkiv National University of Radioelectronics

Introductions. Boolean algebra is a division of mathematics that deals with operations on logical values and incorporates binary variables. Boolean algebra traces its origins to an 1854 book by mathematician George Boole figure 1. In this algebra variables can only have values from the set $B = \{0, 1\}$, they are called logical or Boolean variables. The values themselves in this set are called Boolean constants.

The use of this algebra is widespread in programming, when writing complex logical conditions. It is also used in logic algebra to encode statements and then work with them as with numbers.

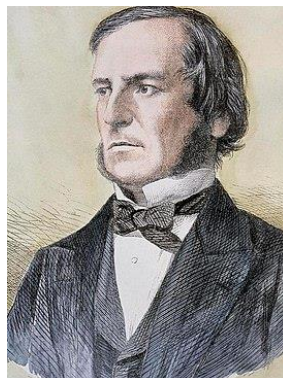

Figure 1 – George Boole

Aim. The purpose of this work is to give a general understanding of Boolean algebra, to speak briefly about George Boole. Tell about the laws of this algebra and to describe the 4 Boolean functions from one variable.

Materials and methods. Biography of George Boole. George Boole (1815, 1864), English mathematician, founder of the current Boolean algebra, which underlies the design of digital computer systems. Boole received his first lessons in mathematics from his father, he was also a self-taught mathematician. He taught in village schools from the age of 16, and opened his own school at Lincoln's Mechanics Institute when he was 20.

In 1847 he published a pamphlet, *The Mathematical Analysis of Logic*. In 1849

he was appointed professor of mathematics at Queen's College, County Cork.

With Boole in 1847 and 1854 Boolean algebra began. His method allowed one, regardless of the size of the text, to draw conclusions that were logically contained in the premises. Boole fell ill with pneumonia after walking 3 miles from his home to King's College in a downpour on November 24, 1864. Died on December 8.

Laws of Boolean algebra.

Commutative laws:

$$X \vee Y = Y \vee X$$

$$X \wedge Y = Y \wedge X$$

Associativity laws:

$$X \vee (Y \vee Z) = (X \vee Y) \vee Z$$

$$X \wedge (Y \wedge Z) = (X \wedge Y) \wedge Z$$

Distributivity laws:

$$X \vee (Y \wedge Z) = (X \vee Y) \wedge (X \vee Z)$$

$$X \wedge (Y \vee Z) = (X \wedge Y) \vee (X \wedge Z)$$

Idempotence laws:

$$X \vee X = X$$

$$X \wedge X = X$$

Absorption laws (quite useful and often used):

$$X \vee (X \wedge Y) = X$$

$$X \wedge (X \vee Y) = X$$

De Morgan's laws (here uses the negation sign as !. Used in programming, to facilitate conditions):

$$\!(X \vee Y) = \!X \wedge \!Y$$

$$\!(X \wedge Y) = \!X \vee \!Y$$

Properties of 0 and 1:

$$X \vee 0 = X$$

$$X \vee 1 = 1$$

$$X \wedge 0 = 0$$

$$X \wedge 1 = X$$

$$!1 = 0$$

$$!0 = 1$$

Table 1

Boolean functions from one variable

x	f₁	f₂	f₃	f₄
0	0	0	1	1
1	0	1	0	1

1. $f_1 = 0$ – function, constant 0,
2. $f_2 = x$ – duplicate argument function,
3. $f_3 = !x$ – function, the negation of the argument,
4. $f_4 = 1$ – function, constant 1.

Results and discussion. Boolean algebra is thought to have been perfected in the late 19th century by Jevons, Schroder, Huntington and others. In 1936 M. H. Stone proved that Boolean algebra is isomorphic to a field of sets.

Conclusions. Boolean algebra is quite useful in today’s world. It can be used to solve many different logic algebra tasks, which in the Wojnarowski test. It is also the basis for conditions in many programming languages, such as: C, C++, JavaScript, Scala, Python, etc. Operations in databases are base on working with sets, and as we know algebra of sets isomorphic to Boolean algebra. Also with the help of its laws you can reduce the code in programs and make it more readable and easy to understand.

SOURCES.

1. Basic material about Boolean algebra [Web resource]. https://en.wikipedia.org/wiki/Boolean_algebra
2. Boolean functions from one and two variables [Web resource]. <http://mathhelpplanet.com/static.php?p=bulevy-funktsii-ot-odnogo-i-dvukh-argumentov>
3. Wojnarowski test [Web resource]. <https://t.me.com.ua/test/voinarovskiy-tes>
4. Biography of George Boole [Web resource]. <https://www.britannica.com/biography/George-Boole>

ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дряпак Наталія Богданівна
Оліярник Лариса Степанівна

викладачі

Чортківського медичного фахового коледжу
м. Чортків, Україна

Вступ/Introductions. В умовах сьогодення на першому місці стоїть питання про пошук нових шляхів розвитку, формування і підвищення пізнавальних інтересів студентів та ефективність занять з фізики та математики. В умовах дистанційного та офлайн навчання викладач насамперед повинен організувати таку діяльність, використати таку форму викладення матеріалу, щоб у студентів викликало здивування, захоплення, бажання освоїти предмет. Зацікавити студента – це обов’язок кожного викладача. Ейнштейн писав; «Якщо учитель поширює навколо себе подих нудьги, то в такому оточенні все чахне». Зуміє навчити той, хто вчить цікаво.

Мета роботи/ Aim. Сформувати у студентів на теоретичних та практичних заняттях з фізики і математики навички роботи із віртуальним фізичним обладнанням та вміння будувати графіки функцій з різних математичних задач.

Матеріали та методи/Materials and methods. Сайт <https://phet.colorado.edu/>.

Результати та обговорення/Results and discussion. Оскільки предмет фізики поділяється на теоретичні та практичні заняття, тому ми, викладачі, використовуємо різні форми та методи викладання матеріалу. Особливо важко провести лабораторну роботу за екранами моніторів без спеціального обладнання, яке необхідне для виконання тієї чи іншої практичної роботи. Студент, який знаходиться на занятті, насамперед має можливість, побачити

фізичний прилад, ознайомитись з принципом використання, навчитись користуватись ним, провести дослід під керівництвом викладача і отримати нові знання. В умовах дистанційного навчання здавалося б це неможливо. При викладанні предмету математики ми часто зустрічаємось з тим, що викладачеві потрібно вивчити ту чи іншу функцію, графічно зобразити рівняння, що зробити досить складно. Саме тому необхідно застосовувати такі форми навчальної діяльності, у яких спочатку приваблює поставлене завдання, перешкода, яку потрібно подолати, потім радість отримання одержаної перемоги. Тому при виконанні лабораторної роботи з фізики чи розв'язанні певних завдань з математики полегшити роботу у викладі матеріалу студентам нам допомагає сайт Колорадського університету у Боулдері (США) <https://phet.colorado.edu/>, на якому розміщено понад 150 комп'ютерних симуляцій з фізики, хімії, біології, математики та астрономії. Це онлайн сервіс, який дозволяє використовувати створені вже практичні роботи на різні теми [1].

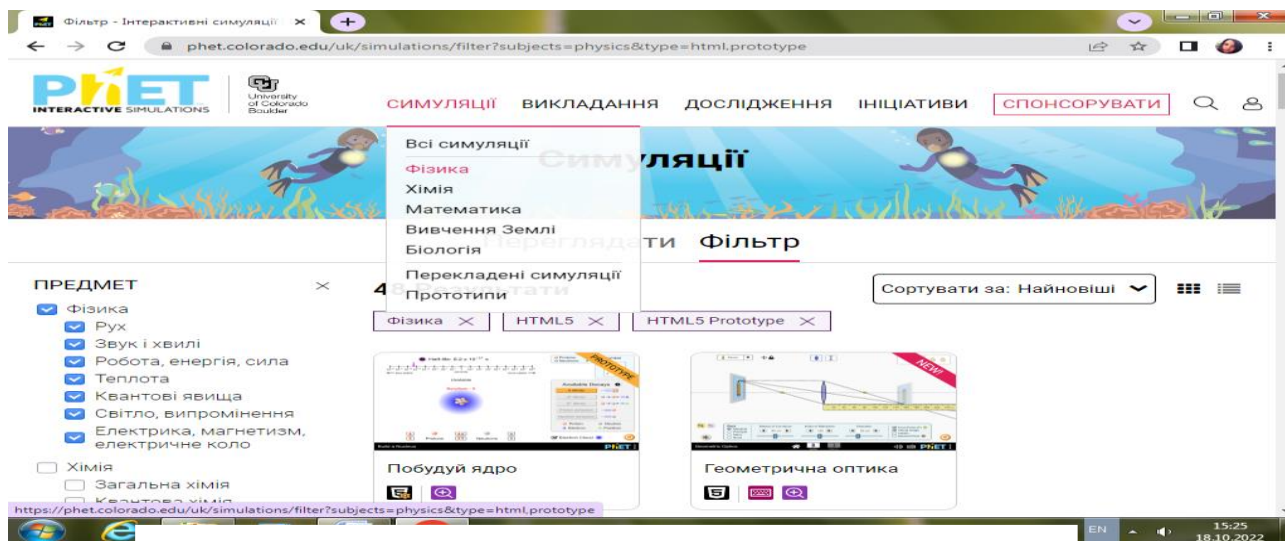

Рис.1. Сайт колорадо

Для того, щоб повноцінно користуватись даним сайтом, потрібно зареєструватись, і тоді на основній панелі вам буде запропоновано багато різних симуляцій, які ви можете використати на своєму предметі. Коли обираємо «симуляції фізика» бачимо перелік готових лабораторних робіт: «Побудуй ядро», «Інтерференція», «Складання електричного кола»,

«Математичні та пружні маятники», «Сила тертя», «Закон Ома» та інші.

Вам необхідно підібрати задачу і подати її на виконання студентам, тоді ви можете побачити не тільки результат, а ще й спостерігати за принципом виконання даного завдання.

Наприклад, визначіть прискорення вільного падіння за допомогою математичного маятника. Для цього вам необхідно задати довжину нитки 0,5м та порахувати 40 коливань, також за допомогою секундоміра визначити час і з цими даними можна обчислити прискорення вільного падіння.

Дано: Розв'язання

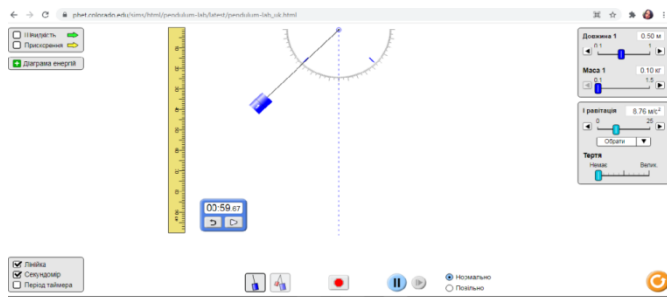
$$t = 60\text{с} \quad T = 2\pi \sqrt{\frac{l}{g}} \quad \text{звідси} \quad g = \frac{4\pi^2 l}{T^2}$$

$$l = 0.5\text{м} \quad T = \frac{t}{n} = \frac{60}{42} = 1.4\text{с}$$

$$n = 40$$

$$T = ? \quad \text{звідси} \quad g = \frac{4 \cdot 3.14^2 \cdot 0.5}{1.4^2} = 10.06\text{м/с}^2$$

$$\text{Відповідь: } g = 10.06\text{м/с}^2$$

Моделювання – це метод пізнання дійсності. Модель дає спрощене відтворення об'єкта. Такі моделі дають змогу досліджувати різні явища.

Рис.2. Математичний маятник

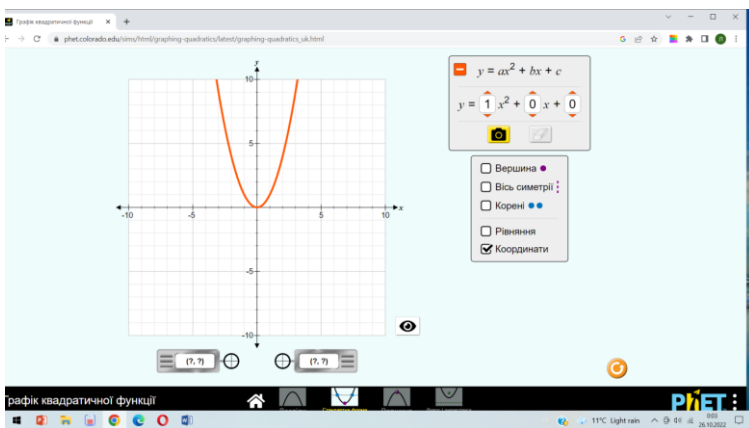
При проведенні комп'ютерного експерименту одержують нову інформацію про об'єкт дослідження [2]. Одним із видів комп'ютерного моделювання є симуляція. Під симуляцією в математиці розуміють математичну модель. Розглянемо приклади математичних комп'ютерних моделей.

Функції – одна з важливих змістовних ліній курсу математики. Вони слугують математичними моделями різноманітних закономірностей і явищ природи, в яких зміна одних величин спонукає до зміни інших. Для

ілюстрування властивостей функцій, опису характеру їх зміни із збільшенням x , а також як обчислювальний засіб. Використовуються графіки. При вивченні теми «Числові функції» можна студентам запропонувати таке завдання: перевірте, як залежить розміщення на координатній площині графіка функції від значень параметрів моделі, значень коефіцієнтів a , b , c . Використайте для цього обчислювальну графічну модель, створену в середовищі Phet Colorado математика «Графік квадратичної функції».

Побудуємо спочатку графік функції $y = x^2$.

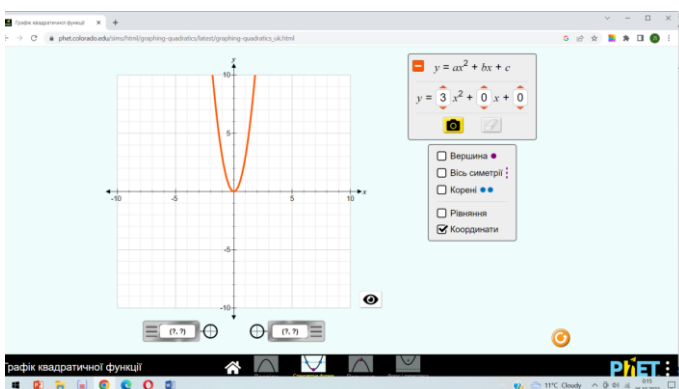
Студентам пропонується відповісти на такі запитання:

1. Як розміщений графік відносно осі?
2. Скільки точок графіка розміщено на осі x ; y ?
3. Чому графік розміщений над віссю x ?

Рис.3. Графік функцій

Далі розглядаємо функцію $y = ax^2$ та її графік. Пропонуємо відповісти на питання, яка з функцій $y=3x^2$ чи $y=5x^2$ має крутіший графік?

Після цього робимо висновок: від чого залежить крутизна параболи.

Переходимо до розгляду квадратичних функцій $y = x^2 + t$, $y = ax^2 + t$ та їх графіків.

Рис.4. Графік функцій

Для закріплення властивостей графіка функції $y = ax^2 + t$ доцільно розглянути такі запитання.

1. Якщо кожен точку графіка функції $y = ax^2$ «підняти» («опустити»)

на 4 одиниці у додатному (від'ємному) напрямі осі y , то графіки яких функцій дістанемо?

2. У якому напрямку і на скільки одиниць треба перенести графік функції $y = ax^2 + 2$, щоб дістати графік функції $y = ax^2 - 3$.

Наступним кроком є розгляд квадратичних функцій виду $y = (x + n)^2$, $y = a(x + n)^2$.

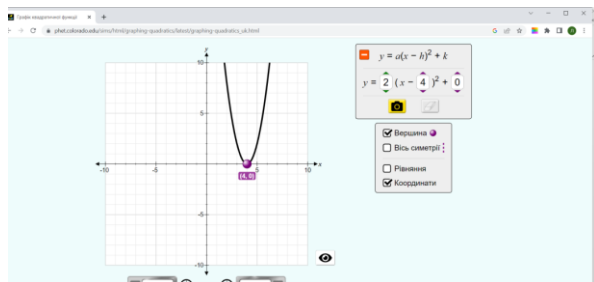

Рис.5. Графік функцій

Для кращого усвідомлення цих перетворень графіків треба з'ясувати зі студентами питання:

1. Що являє собою графік функції $y = 2(x - 2)^2$?
2. В якій точці знаходиться вершина параболи $y = 2(x + 5)^2$?

Доцільно розглянути вправи за готовим графіком, наприклад, за даним графіком функції $y = -(x - 2)^2$ пояснити, якими перетвореннями можна дістати його з графіка функції $y = x^2$.

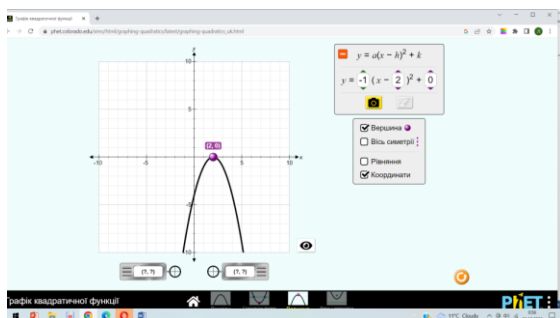

Рис.6. Графік функцій

Щоб виявити особливості графіка функції $y = (x + n)^2 + t$ студентам пропонується порівняти, наприклад, дві функції: $y = (x - 2)^2$ і $y = (x - 2)^2 - 5$.

Для закріплення відомостей про графік функції $y = a(x + n)^2 + t$ розглядають такі запитання.

1. Чи впливає коефіцієнт a параболи $y = a(x + n)^2 + t$ на положення її вершини?
2. Як впливає коефіцієнт a на форму параболи $y = a(x + n)^2 + t$?
3. Чи впливають параметри n і t параболи $y = a(x + n)^2 + t$ на її форму?
4. Чи залежить розміщення параболи $y = a(x + n)^2 + t$ від параметрів

n i m ?

Висновок/Conclusions. За допомогою симуляторів студенти зміцнюють теоретичні знання. Вони не залишаються пасивними слухачами, а стають учасниками досліджень. Симуляція – це більше як допоміжний інструмент, який допомагає закріпити певні практичні навички, які студенти здобули на заняттях. Моделі СКМод PhET дають можливість проводити наочні досліди та моделювати їх. Вони можуть широко використовуватися на заняттях природничо-математичного циклу з метою організації віртуальних лабораторних занять. Даний сервіс можна використовувати як при дистанційному, так і при змішаному навчанні. Використання симуляцій для вивчення природничо-математичних дисциплін в навчальних закладах – це можливість для цілеспрямованого формування практичних, інтелектуальних умінь, життєвих компетенцій, які потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці кожної дитини [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерактивні симуляції для науки та математики. URL: доступу: <http://phet.colorado.edu>
2. Соколюк О. М. Комп'ютерне моделювання для підтримки пізнавальної діяльності учнів / Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Збірник матеріалів наукової конференції, Київ : ІТЗН НАПН України, 2019. С. 139-141. 47
3. Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. <https://cutt.ly/HiFPv5q>
4. Слободяник О. В. Комп'ютерні симуляції при вивченні атомної фізики у закладах загальної середньої освіти Наукові записки. Серія: педагогічні науки. Кропивницький. РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип.179. С.146-151

**УНІВЕРСАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ТА ЗАГАЛЬНІ УМОВИ СТІЙКОСТІ
ОДНОГО КЛАСУ ДИСКРЕТНИХ МОДЕЛЕЙ КОЛИВНИХ СИСТЕМ**

Заяць Василь Михайлович

д.т.н., професор

Національний університет

водного господарства та природокористування,

м. Рівне, Україна,

Заяць Марія Михайлівна

старший викладач

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

Анотація. Запропоновано підхід до побудови дискретних моделей коливних систем, що володіють широким діапазоном зміни амплітуди і частоти коливань. На його основі проведено аналіз запропонованого класу спеціальних функцій, які є комбінаціями показникових функцій з довільною основою та різним знаком показника. Підтверджено доцільність їх застосування до побудови та аналізу нелінійних дискретних моделей коливних систем з метою розширення діапазону зміни їх характеристик та можливих динамічних режимів. Отримано умови стійкості виявлених динамічних режимів побудованих моделей дискретних систем та запропоновано універсальний критерій для аналізу умов їх стійкості.

Ключові слова: дискретна модель, нелінійна функція, коливні системи, умови стійкості.

Вступ. Дискретні за своєю природою моделі відіграють фундаментальну роль для розуміння суттєво нелінійних явищ і процесів, що мають місце в системах чи окремих об'єктах самої різної природи [1-4, 8]. При розробленні таких моделей слід виходити з того, щоб

1) забезпечити максимум простоти моделі з метою її аналізу порівняно

нескладними засобами;

2) забезпечити широкий спектр можливих коливних режимів для відтворення основних характеристик сигналу як в часовій так і в частотній області, а також забезпечити бажану форму сигналу;

3) мати можливість змінювати параметри системи та початкові умови з метою проектування чи аналізу реальних пристроїв, об'єктів та систем;

4) забезпечити умови стійкості динамічних режимів запропонованих моделей.

Застосування таких моделей до аналізу реальних об'єктів та явищ забезпечує прийнятні якісні характеристики процесу, широкий діапазон їх зміни, появу нових режимів, виконання умов стійкості можливих динамічних режимів та мінімальні технічних і часові затрати для проведення аналізу.

Підхід до побудови моделі. Оскільки в статті йдеться про побудову моделей дискретних коливних моделей, то слід виходити з того, щоб при малій амплітуді коливань рух відбувався від нульового положення рівноваги в напрямку її зростання, а при великих - в напрямку її зменшення. Цього можна досягнути, якщо в матрицю переходу станів ввести експоненційну функцію, яка залежить від амплітуди коливань, при цьому знак при експоненті повинен бути від'ємним. Якщо права частина дискретної моделі матимуть в ролі нелінійної функції добуток експоненти з від'ємним знаком при аргументі, що стоїть під експонентою, на змінну стану, то для невеликих амплітуд вклад експоненти буде менш суттєвим, ніж змінної стану і рух у фазовому просторі відбуватиметься в сторону зростання амплітуди. Коли амплітуда стане достатньо великою, вклад експоненти в амплітуду переважатиме значення амплітуди і на наступному кроці відбудеться її зменшення. Слід зазначити, що встановлений режим буде досягнутий в тому випадку, якщо побудована система буде стійкою [5-6]. Це вимагає проведення додаткових досліджень моделі після її побудови. Відзначимо, що введення експоненти в матрицю переходу станів далеко не єдиний спосіб забезпечити існування коливного процесу. Цього можна досягнути і при виборі в ролі базової показникової

функції з довільною основою, роль показника в якій виконуватиме амплітуда коливань, взята з від'ємним знаком. Очевидно, чим менша основа функції, тим слід очікувати більшого розмаху амплітуди. Роль базової функції можуть виконувати і гіперболічні функції чи будь-які інші, які для малих значень аргументу змінюються слабше, ніж лінійна функція, а при великих аргументах їх вплив суттєвіший лінійної функції. Таким чином, появляється можливість змінювати амплітуду коливань в широкому діапазоні.

З метою забезпечення бажаної частоти коливань необхідно задати початкове значення фази коливань. Цього можна досягнути введенням гармонійної функції, в матрицю переходу станів в якості одного із співмножників. Роль аргументу цієї функції відіграватиме початкова фаза коливань,

Нарешті, найпростішим способом можна забезпечити зміну параметрів моделі, якщо ввести постійний коефіцієнт в праву частину рівнянь стану моделі ще одним співмножником.

Оскільки мова йде про побудову моделей другого порядку, то комбінуючи різні функції від амплітуди коливань та задаючись різними тригонометричними функціями для задання початкової фази коливань можна отримати цілий клас моделей з різними матрицями переходу станів. Кожна з цих моделей володіє своєю динамікою і потребує детального дослідження.

В роботі [1] на основі описаного підходу запропоновано загальну дискретну модель коливних рухів другого порядку:

$$\begin{bmatrix} x_{m+1} \\ y_{m+1} \end{bmatrix} = a \cdot f(-r) \cdot \begin{bmatrix} \cos \varphi & \sin \varphi \\ -\sin \varphi & \cos \varphi \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} x_m \\ y_m \end{bmatrix}. \quad (1)$$

Якщо скористатися підходом, описаним в [1], для визначення амплітуди коливань моделі (1), отримаємо:

$$f(-r) = \frac{1}{a}, \quad (2)$$

або у випадку парності функції f

$$r = g\left(\frac{1}{a}\right), \quad (3a)$$

а для непарної функції f маємо

$$r = g\left(-\frac{1}{a}\right), \quad (3б)$$

де g – функція, обернена до f , яку завжди можна визначити для однозначної неперервної функції. Відзначимо, що формули (3) справедливі, якщо композиція функцій f і g є тотожнім перетворенням незалежно від порядку їх слідування і дає значення аргументу функції. У випадку неоднозначності функції f можна визначити її обернені відповідні функції на ділянках монотонності функції f . Для складних неоднозначних функцій обернена функція може бути записана лише в неявному вигляді. У цих випадках для оцінки амплітуди коливань більш доцільно застосовувати формулу (2). Період коливань при цьому в першому наближенні може бути оцінений за формулою

$$T = 2 \cdot \pi / \varphi, \quad (3в)$$

де φ - початкова фаза коливань.

Умови стійкості виявлених динамічних режимів. При дослідженні стійкості будемо виходити з означення стійкості за Ляпуновим, застосувавши його до дискретних систем [8].

Нехай нелінійна дискретна система описується різницеvim рівнянням

$$x_{m+1} = f(x_m), \quad (4)$$

де $m=1,2,\dots$, $x_m \in \mathbb{R}^n$ - вектор змінних стану системи.

Стану рівноваги (4) відповідає деяке значення $x_m = x^0$, яке перетворює рівняння стану системи в тотожність. Введемо в розгляд деяке збурення z_m від рівноважного стану. Тоді, після підстановки в (4) $x_m = x^0 + z_m$, отримуємо:

$$z_{m+1} = f(z_m + x^0) - x^0 = g(z_m), \quad g(0) = 0. \quad (5)$$

Розв'язки рівняння (5) називають збуреними рухами, а (4) – незбуреними. Тривіальний розв'язок (5) $z_m = 0$ є його незбуреним рухом. Розв'язок системи (4) є стійким по Ляпунову (надалі просто стійким), якщо для будь-якого $\varepsilon > 0$ існує

таке $\delta(\varepsilon) > 0$, що при всіх $m \geq 0$ із умови $\|z_m\| < \delta(\varepsilon)$ з врахуванням рівняння (5) випливає, що $\|x_m\| < \varepsilon$, де $\|x_m\|$ – евклідова норма для x_m . Іншими словами, незбурений рух є стійкий, якщо невеликим початковим відхиленням від нього відповідає рух, який не виходить за межі деякого околу для довільних дискретних проміжків часу. Відзначимо, що якщо при цьому для довільних значень z_0 $\lim_{m \rightarrow \infty} z_m = 0$, то незбурений рух системи (4) є асимптотично стійким. Таким чином, аналіз стійкості незбуреного руху рівняння (4) повністю визначається стійкістю тривіального розв’язку (5). В тих випадках, коли тривіальний розв’язок (5) є стійкий (асимптотично стійкий) при довільних початкових станах z_0 або взятих з деякої області D , то говорять, що система є стійкою в цілому (асимптотично стійкою) або стійкою в області D .

Якщо функція $g(z)$ в рівнянні (5) є неперервною по всіх своїх аргументах, то в околі початку координат $z=0$ її можна розкласти в збіжний ряд Тейлора по степенях невеликих приростів z_m . Обмежившись в цьому розкладі лінійними членами, отримаємо наближену лінійну модель системи

$$z_{m+1} = \left\| \frac{\partial g(x_m)}{\partial z_m} \right\|_{z_m=0} \cdot z_m = R \cdot z_m.$$

Оскільки розв’язки цієї системи повністю визначаються коренями характеристичного рівняння [5] $\det(R - \lambda \cdot I) = 0$, то при умові, що кожен з λ по модулю є менший від одиниці, тривіальний розв’язок системи (14) є асимптотично стійкий в малому. В останньому рівнянні I – квадратна одинична матриця розміром $n \times n$.

Побудуємо лінійне наближення для узагальненої дискретної моделі (1). Оскільки простіше проводити лінеаризацію системи нижчого порядку, то позначивши $r^2 = x_m^2 + y_m^2$, після піднесення кожного з рівнянь системи (1) до квадрату та їх сумування, отримаємо

$$r_{m+1} = a \cdot f(-r_m) \cdot r_m. \quad (6)$$

Перейшовши в останньому рівнянні до приростів $z_m = r_m - r$ відносно незбуреного режиму r маємо, що $z_{m+1} = a \cdot f(-z_m - r)(z_m + r) - r$. В зв’язку з неперервністю функції f після її розкладу в ряд Тейлора по степенях малого

параметра z_m і, обмежившись членами першого порядку малості та врахувавши, що незбурений розв'язок r перетворює рівняння (6) в тотожність, отримаємо наближену лінійну модель системи (1), де в ролі змінної стану виступає амплітуда коливань:

$$z_{m+1} = a \cdot \left[f(-r) + \left[\frac{df(-z_m - r)}{dz_m} \right]_{z_m=r} \cdot r \right] \cdot z_m.$$

Після підстановки співвідношення (2), яке має місце для встановленого значення r , в останню формулу маємо $z_{m+1} = \lambda \cdot z_m$, де $\lambda = 1 + a \cdot r \cdot \frac{df(-x_m)}{dx_m} \Big|_{x_m=r}$.

Надалі під знаком похідної замість x_m будемо писати x , розуміючи, що це дискретна величина. Таким чином, умова стійкості $\lambda < 1$ встановленого розв'язку (6) набуває вигляду:

$$\left| 1 + a \cdot r \cdot \frac{df(-x)}{dx} \Big|_{x=r} \right| < 1. \quad (7)$$

Відзначимо, що навіть у тих випадках, коли незбурений розв'язок (6) є невідомий, можна на основі співвідношення (7) чітко вказати межі, в яких він буде асимптотично стійким в малому. Таким чином, (7) є універсальним критерієм стійкості дискретної системи (1), оскільки дозволяє встановити умови існування та стійкості її розв'язків, а також умови абсолютної стійкості в малому.

Аналізу розв'язків та умов існування та стійкості моделі (1) з використанням гіперболічних функцій [7], експоненційних, показникових з довільною основою та супер гіперболічних функцій [9], введених авторами роботи, присвячені статті [3-4, 9-10].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновки щодо доцільності застосування спеціальних функцій для отримання широкого спектру динамічних коливних режимів. Зі співставлення отриманих виразів для визначення амплітуд коливань випливає, що застосування звичайної показникової функції з довільною основою b приводить до появи гармонічних режимів в значно ширшому діапазоні зміни параметра a , ніж використання

експоненційної функції, оскільки появляється можливість впливати на амплітуду коливань за рахунок зміни параметра b . Зіставляючи попарно вирази для знайдених амплітуд гармонічних коливань при використанні гіперболічних функцій з відповідними виразами при використанні спеціальних показникових функцій при двох знаках їх аргументів (окрім cb) та відповідними виразами при застосуванні гіперпоказникових функцій при двох знаках перед самими функціями (окрім cx), можна зробити такі висновки:

1) використання введених спеціальних показникових функцій (6) та (8), які названі відповідно показниковим синусом, тангенсом та котангенсом і позначені sb , tb та ctb , при побудові дискретних моделей типу (1) забезпечує появу режимів як при додатних значеннях аргументу (це має місце і у відповідних гіперболічних функціях), так і при від'ємних значеннях аргументу (що не спостерігається у гіперболічних функціях). Наявність параметра b у виразах для амплітуди коливань розширює діапазон її зміни порівняно з моделями, де застосовуються гіперболічні функції;

2) побудова дискретної моделі при використанні показникового косинуса, який визначений рівністю (6б), якісно не змінює характеру гармонічних режимів порівняно з використанням гіперболічного косинуса, але розширює діапазон зміни амплітуди коливань за рахунок зміни параметра b ;

3) запропоновано універсальний критерій стійкості (7), який застосовний до аналізу стійкості дискретних моделей коливних систем виду (1) для довільної функції f . Цей критерій дозволяє встановити умови асимптотичної стійкості в малому моделі (1) при довільній функції f , навіть коли її розв'язки є невідомими.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронов А. А., Витт А. А., Хайкин С. . Теория колебаний.- М.: Наука, 1981.- 568 с.
2. Шарковский А. Н., Майстренко Ю. Л., Романенко Е. Ю. Разностные уравнения и их приложения. - К.: Наукова думка, 1986.- 280 с.

3. Заяць В. М. Дискретні моделі коливних систем для аналізу їх динаміки. Монографія: Видавництво Української академії друкарства.– Львів. 2011.– 284 с.

4. Заяць В. М. Построение и анализ дискретной модели дискретной колебательной системы // *Кибернетика и системный анализ*. - 2000.- № 4. С.161-165.

5. Видадь П. Нелинейные импульсные системы. М.: Энергия, 1974.–336с.

6. Заяць В. М. Аналіз динаміки та умов стійкості дискретних моделей коливних систем // *Вісник НУ „Львівська політехніка” “Інформаційні системи та мережі”*. – 2004.- № 519. - С.132 -142.

7. Корн Г., Корн Т. Справочник по математике. – М.: Наука, 1984.–831 с.

8. Самойленко А. М., Ронто М. И. Численно-аналитические методы исследования периодических решений. – К.: Вища школа, 1976. - 180 с.

9. Заяць В. М. Клас нових функцій для побудови дискретних моделей коливних систем з широким спектром динамічних режимів / В. М. Заяць // *Доповіді Національної академії наук України*, 2013, № 5. – 37-43.

10. Заяць В. М. Застосування нового класу спеціальних функцій до побудови моделей ідеальних генераторів гармонійних коливань / В. М. Заяць // *Вісник ННІ Автоматики, кібернетики і обчислювальної техніки НУВГП*. Вип.4.-2017.- С.13-23.

ВИПАДКОВІ ПРОЦЕСИ У ГЕНЕТИЦІ ТА ЕВОЛЮЦІЇ

Карєва Анжеліка Андріївна
Тарадай Марія В'ячеславівна

студентки 3 курсу ІТвЕ,
спеціальності «Системний аналіз»

Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана
м. Київ, Україна

Вступ. Система – широке та інтуїтивно зрозуміле поняття, але такі непрості для розуміння складні системи як еволюція та генетика весь час знаходяться під впливом випадкових факторів та стохастичних процесів різного рівня складності.

Еволюція ніколи не була спрямованим процесом у сенсі детермінізму. Це стохастичний процес, заснований на випадкових подіях у природі та випадкових мутаціях в організмах. Еволюція не планується. Не існує покрокового процесу, яким слідували, щоб перейти від одноклітинних організмів до більш розвинених тварин, таких як люди, через риб та амфібій. Еволюція – випадковий процес. Якщо, наприклад, умови довкілля сприяють терmostійким організмам, то теплостійкі організми процвітають і збільшуються чисельності, становлячи максимальну частку популяції. Ніхто не може передбачити, які зміни можуть відбутися в природі або яка мутація станеться в організмі, і, отже, ніхто не може передбачити, в якому напрямку еволюція піде. Була ймовірність, що світ міг би бути чимось зовсім іншим, ніж він є зараз, якби умови були хоч трохи іншими. Наслідком випадковості є і людський вид, яким ми бачимо його зараз: еволюція можливостей нашого мозку, розселення людини по всіх материках, вимирання неандертальців – все це випадковості, які прямо вплинули на нашу расу.

Доцільним є подивитися на питання випадковості з точки зору генетики. Можна заявити, що результатом еволюції є дрейф генів (процес ненаправленої зміни частот алелів у малих популяціях під впливом випадкових факторів), так

як в її процесі деякі гени завжди будуть втрачені. Більш того, через дрейф генів пройшла навіть людина. Це сталося приблизно 100 000 років тому і саме за принципом «ефекту пляшкового горлечка», тобто дрейф генів пояснює генетичну схожість сучасних людей між собою. Для порівняння, у горил, що живуть в африканських джунглях генетична різноманітність в рази багатше, ніж у всіх людей, що живуть на Землі.

Задля кращого розуміння понять «еволюція», «генетика» та ролі випадкових процесів у них слід детально розглянути нове поняття як «біоінформатика». Найбільш строгим визначенням біоінформатики на сьогодні представляється наступне: біоінформатика – область науки, що розробляє і застосовує технології інформатики, статистики для аналізу, систематизації молекулярно-біологічних даних, використовує фізико-математичні методи для моделювання процесів, що відбуваються на молекулярному рівні з метою виявлення структур, функцій та взаємодії макромолекул ДНК та РНК, з подальшим використанням цих знань при створенні нових лікарських препаратів та нано-виробів для діагностики і лікування, а також отримання організмів з наперед заданими властивостями. До математичних методів біоінформатики належать: алгоритми динамічного програмування (вирівнювання послідовностей, передбачення вторинної структури РНК); використання методів аналізу для аналізу послідовностей; генетичні алгоритми пошуковий метод, який засновано на селекції елементів в популяції; паралельні обчислення, пов'язані з використанням суперкомп'ютерів; ланцюги Маркова та приховані Марківські моделі; математична генетика.

Ціллю роботи є розгляд та аналіз останніх двох розділів математичних методів біоінформатики з переліку – ланцюги Маркова та приховані Марківські моделі і математична генетика, адже саме розуміння їх принципів і дозволяє адекватно оцінити важливість ролі випадковості в еволюції та генетиці.

Матеріали та методи. Вважається, що першим важливим з біологічної точки зору результатом, який було отримано за допомогою аналізу ланцюгів Маркова та похідних від них послідовностей, було виявлення подібності

вірусного онкогену «v-sis» і нормального гену фактору росту тромбоцитів, що сприяло значному прогресу у розумінні механізму раку. Відтоді робота з послідовностями стала необхідним елементом біологічних досліджень^[1].

Трактування ланцюгів Маркова стосовно молекулярної генетики також заслуговує на увагу. Ергодичність (спеціальна властивість деяких динамічних систем, яка по своїй суті означає, що в процесі еволюції майже кожний стан з певною ймовірністю проходить поблизу іншого стану системи) однорідного ланцюга Маркова передбачає, що ймовірність кожної амінокислоти в послідовності від початку ланцюга стає постійною та рівною частоті цієї амінокислоти. У різних білків частоти амінокислот (і, отже, оцінки перехідних ймовірностей) можуть відрізнятися. На основі моделі ланцюгів Маркова експериментально доведено, що із симетрії послідовностей підстав для ниток ДНК впливає симетрія амінокислот у білках^[2].

Математична генетика – ще одна важлива сфера застосування випадкових процесів. Математична популяційна генетика зіштовхується з аналізом генерації та природи генетичної варіації всередині та між ними у біологічні популяції. У своїх еволюційних аспектах вона описує зміну генетичного складу популяцій під впливом різних еволюційних сил, найважливішими з яких є мутація, відбір, рекомбінація, міграція та випадковий генетичний дрейф. Останнє є наслідком факту, що навіть без відмінностей у фізичній формі деякі представники виду випадково можуть мати більше нащадків, ніж інші, так що нащадки одного генотипу можуть витіснити інший у процесі зміни поколінь.

Результати та обговорення. Поза сумнівом, ланцюги Маркова є важливим інструментом у дослідженні структур молекул ДНК. Однак це не єдине досягнення, отримане за допомогою використання цього методу. Також слід згадати, що Ланцюги Маркова були застосовані навіть у описі геному вірусу гепатиту «В» у 1976 році^[3].

Щодо генетичних систем, також яскраво бачимо значний елемент випадковості. При дослідженні генетики хвороб стає зрозумілим, що багато захворювань спричинені шкідливими мутантними генами, тож аналіз варіації в

популяції щодо захворювання та нормального гена є важливим компонентом цієї області науки.

Висновки. Незаперечним є важливість ролі випадковості у процесах генетики та еволюції. Такі математичні методи біоінформатики як ланцюги Маркова та математична генетика демонструють цю роль, дослідження подій та процесів еволюції та генетики за допомогою цих методів дають вагомні результати в роботі вчених, які спеціалізуються у цих галузях. Використання математичного апарату випадкових процесів дає широкий спектр можливостей для досліджень науковців в біології взагалі та генетиці та еволюціоністці зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. С. В. Горобець, О. Ю. Горобець, Т. А. Хоменко. Основи біоінформатики. – 2010 р. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/774/1/10-11-146.pdf>
2. Казусато Охшіми. Лекція. Еволюція та виникнення вірусів рослин. Занотовано Юрієм Косенко. – 2015 р. Режим доступу: <https://virology.com.ua/?p=463>
3. Клемент Твумасі, Луїс Асієду, Єзекіель Н. Н. Норті. Моделювання ланцюга Маркова в передачі ВІЛ, туберкульозу та гепатиту В у Гані. – 2019 р. Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6886314/>

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІЛЬТРАЦІЙНО-СОРБЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ В ГРУНТАХ

Левкович Ольга,

к. ф.-м. н., доцент кафедри вищої математики
Українського державного університету науки і технології,
м. Дніпро, Україна,

Сироватко Володимир,

к. біол. н., головний інженер ґрунтознавець
Дніпропетровської філії державної установи
«Інститут охорони ґрунтів України»,
Дніпропетровська область, сел. Дослідне, Україна

Зайцева Ірина,

д. біол. н., професор кафедри фізіології та інтродукції рослин
Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара,
м. Дніпро, Україна

Метою роботи було дослідження щодо застосування рідкої та твердої фракцій органічних добрив для підвищення потенційної родючості малопродуктивних ґрунтів за умов збереження екологічного стану навколишнього середовища.

Для дослідження цих процесів була розроблена математична модель, яка базується на методі елюатної хвилі, або фронтальної фільтрації в колонці, що містить ґрунт при повній її вологоємності [1; 2].

Дослідження щодо впливу застосування рідкої та твердої фракцій органічних добрив проводили у трьох напрямках:

- Визначення гідрологічних властивостей ґрунту та їх фільтраційної здатності щодо можливостей внесення рідкої фракції,
- Трансформування фосфатного потенціалу ґрунтів та зростання їх буферної здатності,
- Визначення сорбційної здатності ґрунтів до органічних сполук рідкої та твердої фракцій, нітратного та амонійного азоту з метою запобігання забруднення ґрунтових вод.

Відповідно до загальної теорії динаміки сорбції та хроматографії розподіл пестицидів в процесі руху в фільтраційній колонці описується системою рівнянь балансу:

$$\frac{\partial u(x_1, t)}{\partial t} + V \frac{\partial u(x_1, t)}{\partial x} + \frac{\partial N(x_1, t)}{\partial t} = D \frac{\partial^2 u(x_1, t)}{\partial x^2} \quad (1)$$

$$\frac{\partial N}{\partial t} = \psi(u, N)$$

де U – лінійна концентрація органічної сполуки (пестицида чи його метаболіту) в гравітаційній воді, залежить від часу; N – лінійна концентрація сорбованої сполуки яка залежить від часу; V – лінійна швидкість фільтрації, см/хв; D – коефіцієнт дифузії, см²/хв;

У простій формі лінійна ізотерми має вигляд:

$$U(x_1, t) = hN(x_1, t) \quad (2)$$

де h – коефіцієнт розподілу.

З огляду на лінійну ізотерму (2), систему (1) можна представити у вигляді одного рівняння:

$$\frac{\partial u(x_1, t)}{\partial t} \left(1 + \frac{1}{h}\right) + V \frac{\partial u(x_1, t)}{\partial x} = D \frac{\partial^2 u(x_1, t)}{\partial x^2} \quad (3)$$

Розглядаючи величину $1 + 1/h = (h + 1)/h$ як множник рівняння, рівняння (3) перетвориться до виду:

$$\frac{\partial u(x_1, t)}{\partial t} + V' \frac{\partial u(x_1, t)}{\partial x} = H \frac{\partial^2 u(x_1, t)}{\partial x^2} \quad (4)$$

$$\text{де, } V' = \frac{hV}{1+h}; \quad H = \frac{hD}{1+h}$$

Метод елюатной хвилі передбачає створення у верхній частині фільтраційної колонки тонкого шару з високим вмістом відповідних сполук пестицидів тобто виконання наступних граничних і початкових умов:

$$t = 0; 0 \leq x \leq X_0; U(x; 0) = U_0; N(x; 0) = N_0; \quad (5)$$

$$x > x_0; U(x; 0) = 0; N(x; 0) = 0$$

$$t > 0; x = 0; U(0; t) = 0; N(0; t) = 0$$

$$x = \infty; U(x, t) = 0; N(x, t) = 0$$

Розподіл пестицидних сполук в такій хвилі задовільно описується співвідношенням гауссовського типу [3]:

$$\varphi(x,t) = \frac{U(x,t)}{U_0} = \frac{X_0}{\sqrt{4\pi Ht}} \text{EXP}\left[-(x-V't)^2 / 4Ht\right] \quad (6)$$

Для отримання виразу, що визначає ширину вихідної хвилі (для подальшого розрахунку H) необхідно перейти від лінійної швидкості фільтрації V до об'ємної швидкості. Це необхідно з огляду на парціальний відбір фільтрату на виході колонки і переходу від лінійних координат руху хвилі до об'ємним координатам зібраного в часі фільтрату.

Виконавши перетворення можна отримати вираз:

$$\sigma = V_2 - V_1 = \frac{LV}{V'^2} \sqrt{H^2 + HL V'} \quad (7)$$

де, σ – різниця обсягів, відповідних заднього і переднього фронту елюантної хвилі.

$$V' = L / t_{max} \quad (8),$$

де, t_{max} – час появи максимального значення у відповідній порції фільтрату на виході колонки.

Для інформаційного аналізу процесів трансформування показників фосфорного балансу у чорноземах під впливом довготривалого виробництва продукції рослинності необхідно залучити такий інтенсивний показник як фосфатний потенціал [1, 2, 4 з сканованих таблиць]. Фосфатний потенціал можливо виразити з розчинності монокальційфосфату у рівноважному розчині гетерогенної системи: тверда фаза – ґрунтовий розчин. Додаток розчинності монокальційфосфату має вираз:

$$DP(Ca(H_2PO_4)_2) = a_{Ca^{2+}} \cdot a_{H_2PO_4^-}^2 \quad (9)$$

де, $a_{Ca^{2+}}, a_{H_2PO_4^-}$ – концентрація (активність) іонів кальцію та залишку ортофосфорної кислоти. Рівняння (1) після знаходження квадратного кореня та логарифмування має вигляд

$$\lg \sqrt{DP_{Ca(H_2PO_4)_2}} = 0,5 \cdot \lg a_{Ca^{2+}} + \lg a_{H_2PO_4} \quad (10)$$

Якщо прийняти $-\lg a_{Ca^{2+}} = pCa$, $-\lg H_2PO_4 = pH_2PO_4$, то праву частину рівняння (2) можливо виразити як:

$$0,5pCa + pH_2PO_4 \quad (11)$$

Сума (3) має назву фосфатного потенціалу, тобто виражає здатність до розчинення монокальційфосфату $Ca(H_2PO_4)_2$. Застосовуючи (3), можливо порівняти значення експериментально здобутих показників pH_2PO_4 реальних ґрунтових розчинів з показниками фосфатного потенціалу. Якщо значення pH_2PO_4 знайдених показників будуть більше відповідного показника фосфатного потенціалу, то динамічна рівновага $H_2PO_4^-$ у ґрунтовому розчині формується більш важко розчинною сполукою ортофосфорної кислоти, ніж монокальційфосфат. Для розрахунків значень pH_2PO_4 у ґрунтовому розчині розроблена відповідна схема, яка оснований на побудові регресійної залежності pH_2PO_4 від значень, сформованих pH у ґрунтовій витяжці 0,01 М $CaCl_2$. Для побудови діаграм розчинності залучили ряд достатньо апробованих регресійних рівнянь (по Ліндсею і Морено).

Результати досліджень. Значення розрахунків щодо фільтраційної здатності відповідних ґрунтових відмін наведено у таблиці.

Таблиця 1

Гідрофізичні показники

№ зразка	Код агрогрупи	% – впливу	Площа, га	pF	Найменша вологосмісність %	Швидкість насичення (мм/год)	Швидкість фільтрації (мм/год)
1	1756	2.72	4.1	2.3	20	125	48
2	1756	3.66	5.4	3.9	37	220	61
3	1756	4.43	6.6	3.1	30	175	49
4	1756	5.33	8.0	2.4	20	127	49
5	1756	8.13	12.2	3.6	31	191	74
6	1756	5.40	8.1	3.1	30	170	48
7	1756	3.28	4.9	2.4	21	130	50
8	1756	3.53	5.3	3.6	31	192	74
9	1756	3.57	5.3	2.7	23	143	55
10	1756	4.98	7.5	2.7	26	154	43
11	1756	8.20	12.3	3.6	31	193	74

12	1756	5.73	8.6	2.6	23	138	54
13	136г	4.05	6.1	2.8	27	158	44
19	136г	3.71	5.5	4.0	38	224	62
20	136г	2.93	4.4	2.5	21	135	53
21	136г	4.52	6.8	2.8	27	162	45
22	136г	7.86	11.7	3.4	29	180	70
23	136г	5.86	8.8	2.6	23	140	54
24	136г	4.95	7.4	3.0	29	167	47
25	136г	4.19	6.3	3.3	29	180	69
36	136г	2.56	3.9	2.4	21	129	50
Середнє по площам				3.0	27	164	56

Час появи максимумів в отриманих розподілах склало 142 і 380 хв.
Відповідно: $V'1 = 5,77 \cdot 10^{-2}$ см/хв і $V'2 = 2,52 \cdot 10^{-2}$ см/хв

Обсяги відфільтрованої води, що відповідають ширині елюатної хвилі (в об'ємних координатах $V2 - V1$) склали:

$$\partial 1 = (165 - 125) \text{ хв} \cdot 11 \text{ см}^3/\text{хв} = 550 \text{ см}^3$$

$$\partial 2 = (450 - 340) \text{ хв} \cdot 12 \text{ см}^3/\text{хв} = 1060 \text{ см}^3$$

Відповідно до виразу (7) можна скласти квадратне рівняння, рішення якого щодо H має вигляд:

$$H_{12} = \frac{-LV'}{2} \pm \sqrt{L^2V'^2 + \frac{\delta^2V'^4}{4V^2}} \quad (12)$$

Для нітратного азоту $H = 0,28$ см²/хв; для амонійного азоту

$H = 0,078$ см²/хв; органічних гумусових сполук рідкої та твердої фракції

$H = 0,0047$ см²/хв.

Висновки. Використання даної математичної моделі елюатної хвилі дозволяє вирішити задачу кількісної оцінки сорбції нітратного та амонійного азоту рідкої і твердої фракції, гумусових сполук у досліджених ґрунтових відмінах, оцінити їх рухливість коефіцієнтами дифузії з відповідною розмірністю. Це дає можливість зробити висновок що поширення та розподіл цих сполук у верхньому шарі ґрунту має бути: 25 – 50 см, що повністю запобігає фільтрації до рівня кайми ґрунтових вод при нормі внесення 55-75 т/га.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соколова Т. А., Трофимов С. Я. Сорбционные свойства почв. Адсорбция. Катионный обмен: учебное пособие по некоторым главам химии почв. – Тула, 2009. – 172 с.
2. Сироватко В. О., Жученко С. І. Фосфатна потенційна буферна здатність чорнозему звичайного мало гумусного / Охорона ґрунтів // Збірник наукових праць, матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2016. – Вип. 2, С.194 – 198.
3. Зайцева І. О., Сироватко В. О. Фосфатна потенційна буферна здатність чорноземів звичайних на ріллі / Збірник наукових праць «Сучасний стан родючості чорноземних ґрунтів і шляхи підвищення продуктивності сільськогосподарських культур». – Дніпро, 2016, С. 63 – 72.
4. Жученко С. І., Сироватко К. В. Динамічні характеристики обміну нерозчинних та розчинних фаз фосфатів відповідно ґрунтового розчину / Збірник наукових праць, «Сучасний стан родючості чорноземних ґрунтів і шляхи підвищення продуктивності сільськогосподарських культур». – Дніпро, 2016, С. 112 – 117.

ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ У ФАЙЛАХ СТАНДАРТУ FITS

Лимар Валентин Іванович,

викладач

Балецька Софія Ігорівна,

студент

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. У роботі розглядаються відомості про формат файлів FITS, який призначений для зберігання, передачі та обробки наукових зображень і пов'язаних даних. FITS також часто використовується для зберігання неграфічних даних, таких як спектри, списки фотонів, куби даних або навіть структуровані дані, такі як багатотабличні бази даних. FITS містить багато положень для опису деталей фотометричного та просторового калібрування разом із метаданими джерела зображення.

Ключові слова: FITS, файл, формат, інформація, зображення.

Мета роботи. Метою даної роботи є вивчення та узагальнення наукових даних щодо формату файлів FITS.

Матеріали і методи. У ході дослідження було використано інформацію наукометричних баз даних Scopus, Web of Science, а також проаналізовано наукові публікації всесвітньо відомих видавництв Sciencedirect, Springerlink, Nature, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та здійснено їхній аналітичний огляд.

Результати та обговорення. Гнучка система транспортування зображень [1] (англ. Flexible Image Transport System — FITS) була розроблена астрономами в США та Європі наприкінці 1970-х років для обслуговування обміну даними між обсерваторіями та передана під егіду Міжнародного астрономічного союзу в 1982 році. У 2022 році вона все ще широко використовується астрономами як формат обміну даними та архівування. FITS

це формат файлів, призначений для зберігання, передачі та обробки наукових зображень і пов'язаних даних. Термін «зображення» в назві стандарту використовується вільно, і файли FITS часто містять лише дані, що не є зображеннями. Астрономи розглядають свої зображення як дані для аналізу, а не просто як зображення для перегляду.

Однією з важливих особливостей формату FITS є те, що його структура, аж до бітового рівня, повністю визначена в документах, багато з яких опубліковано в реферованих наукових журналах.

Враховуючи ці документи, які легко доступні в друкованому вигляді в бібліотеках по всьому світу, а також в електронному вигляді в Інтернеті, майбутні дослідники мають можливість декодувати потік байтів у будь-якому файлі даних у форматі FITS. На відміну від цього, багато інших сучасних форматів даних лише неявно визначаються програмним забезпеченням, яке читає та записує файли. Якщо це програмне забезпечення не підтримуватиметься постійно, щоб його можна було запускати на майбутніх комп'ютерних системах, то інформація, закодована в цих файлах даних, може бути втрачена.

З самого початку FITS було розроблено, щоб полегшити однозначну передачу n -вимірних регулярно розподілених масивів даних. Ці багатовимірні масиви можуть являти собою 1-D спектри, 2-D зображення або куби даних трьох чи більше вимірів. Двовимірні таблиці, що містять рядки та стовпці даних, також можна зберігати у файлі FITS [2]. Значне використання FITS для даних, які навіть астрономи не класифікували б як дані зображення, призвело до розгляду питання про зміну повної назви формату FITS, але пропозицію було відхилено.

FITS також підтримує табличні дані з найменуванням стовпців та багатовимірними рядками. Можуть бути задані параметри двійкових форматів і ASCII таблиць. Дані кожного стовпця можуть мати відмінний від інших формат. Можливість зв'язування різних заголовків і блоків даних дозволяє представляти FITS файли [3] у вигляді повноцінних реляційних баз даних.

FITS було розроблено з розрахунком на довгострокове архівне використання, і принцип «одного разу працює, назавжди працює» керував Міжнародним астрономічним союзом, щоб забезпечити зворотну сумісність формату з додаванням нових функцій.

Версія 3 (опублікована у 2012 році та позначена як FITS_3) задокументувала кілька функцій, схвалених після попереднього видання повної специфікації: підтримка 64-бітних цілих чисел (з попереднього максимуму 32 біти) у зображеннях і таблицях; таблиці з масивами змінної довжини; і прийняла нові конвенції Всесвітньої системи координат (WCS) для відображення елемента в масиві даних у стандартних фізичних координатах на небі. Конвенції WCS також існують для визначення відображення спектральної координати в стандартну систему відліку, що дозволяє врахувати спектральні зсуви через ефект Доплера та/або космічного розширення. Конвенції WCS реалізуються через великий набір зарезервованих ключових слів і значень, які будуть використовуватися в заголовках, пов'язаних із масивами зображень.

Файл FITS має складатися з таких структур у певному порядку:

1. Основний заголовок і блок даних (англ. Primary header and data unit HDU)
2. Відповідні розширення (англ. Conforming Extensions)
3. Інші спеціальні записи (англ. Other special records)

Файл FITS, що складається лише з основного HDU, іноді називають файлом Basic FITS або файлом FITS з одним зображенням (англ. Single Image FITS — SIF), а файл FITS, який містить одне або більше розширень після основного HDU, іноді називають мультіфайл із розширенням FITS (англ. Multi-Extension FITS — MEF) [4].

Кожна структура файлу повинна складатися з цілої кількості блоків, кожен з яких має довжину 2880 байтів (23040 біт). Основний HDU повинен починатися з першого блоку файлу FITS. Перший блок FITS кожної наступної структури повинен бути блоком, який слідує безпосередньо за останнім блоком попередньої структури.

Цей стандарт не накладає обмежень ні на загальний розмір файлу FITS, ні на розмір окремого HDU у файлі FITS. Проте пакети програмного забезпечення, які читають або записують дані відповідно до цього стандарту, можуть бути обмежені розміром підтримуваних файлів. Зокрема, деякі програмні системи [5] історично підтримували лише файли розміром до 231 байт.

Висновки. Формат FITS призначений в першу чергу для використання в астрономії: для роботи з астрономічними даними. Багато файлів FITS складаються лише з каталогів небесних об'єктів і не містять самих зображень. Натомість астрономічні зображення у цьому форматі зазвичай не є звичайними зображеннями в поширеному значенні, тобто вони готові для аналізу, але не для перегляду людьми. Зокрема, обробка кольору або, точніше, еквівалента кольору, винесеного за межі видимого спектра, дуже відрізняється від обробки растрових зображень, що використовуються для цифрової фотографії, наприклад формат TIFF.

У FITS взагалі немає колірному простору за замовчуванням або стандартного способу визначення того, що було використано один зі звичайних колірних просторів (наприклад, sRGB). Офіс підтримки FITS надає список засобів перегляду зображень і конвертерів форматів FITS.

Крім того, найпростіші файли зображень FITS можна імпортувати в кілька загальних графічних програм (таких як ImageMagick, GIMP або Graphic Converter) і підтримувати панорамування, масштабування, маніпулювання зображеннями, так само як і інші формати растрових зображень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Wells, D. C., Greisen, E. W., & Harten, R. H. 1981, FITS: A Flexible Image Transport System, A&AS, 44, 363 (ADS, FSO)
2. Greisen, E. W. & Harten, R. H. 1981, An Extension of FITS for Small Arrays of Data, A&AS, 44, 371 (ADS, FSO)

3. Grosbøl P., Harten R. H., Greisen E. W., & Wells D. C. 1988, Generalized Extensions and Blocking Factors for FITS, A&AS, 73, 359 (ADS, FSO)
4. Harten R. H., Grosbøl P., Greisen E. W., & Wells D. C. 1988, The FITS Tables Extension, A&AS, 73, 365 (ADS, FSO)
5. Ponz J. D., Thompson R. W., & Munoz, J. R. 1994, The FITS Image Extension, A&AS, 105, 53 (ADS, FSO)

ВИПАДКОВІ ПРОЦЕСИ В МЕТЕОРОЛОГІЇ

Мамонова Ганна Валеріївна,

Кандидат фіз.-мат. н, доцент

Жук Дмитро Валентинович,

Петриченко Анна Василівна

Студенти 3 курсу спеціальності “Системний аналіз”

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

Вступ. Метеорологія – це “фізика атмосфери”, що будується на складних математичних формулах та обрахунках, які моделюють фізичні та фізико-хімічні процеси атмосфери Землі. Рівняння гідротермодинаміки атмосферних процесів є складними, тому існує необхідність розробки більш ефективних алгоритмів, здатних з високою точністю описати широкий спектр завдань динамічної метеорології та прогнозу погоди. Побудова алгоритмів розв’язання таких завдань тісно пов’язана з проблемою апроксимації рівнянь, генералізації даних та стійкості отриманих розв’язків, які є основними проблемами при конструкції нових чисельних алгоритмів у загалому.

Мета роботи. Реалізувати та дослідити математичні підходи, а саме використання математичного апарату теорії випадкових процесів та мови програмування Python, її бібліотек, для дослідження атмосфери та подальшого прогнозування погоди на території Київської області.

Матеріали та методи. Зміни клімату – це спостережувані та прогнозовані довгострокові зміни середнього клімату, а також мінливість клімату, спричинена діяльністю людини, включаючи такі аномалії, як посухи, сильні шторми та повені. Для отримання достовірного прогнозу погоди, у міжнародних кліматичних центрах збирається інформація про поточну погоду. Отримана інформація надходить до світових центрів даних, де вона асимілюється в чисельні моделі погоди та кліматичні моделі. [4] Статистичні

моделі спостережуваних щоденних змін (т.з. “Генератори погоди”), можуть заповнювати відсутні дані або створювати нескінченно довгі синтетичні дані ці моделі погодних часових рядів імітують ключові властивості спостережуваних метеорологічних записів (щоденні середні значення, дисперсії та коваріації, частоти, екстремуми тощо). [1]

Існує два взаємодоповнюючі способи перегляду погодних моделей. По-перше, коли ці моделі використовуються для моделювання за методом Монте-Карло, їх можна розглядати як складні генератори випадкових чисел, результати яких статистично нагадують щоденні дані про погоду в певному місці. Важливо зазначити, що генератори погоди не є алгоритмами прогнозування погоди. По-друге, це стохастичні моделі щоденних коливань погоди. Параметри стохастичної моделі погоди містять стислу дистиляцію певних аспектів місцевого клімату на локальній території. [2]

Дані про атмосферні опади демонструють відмінні та складні характеристики, які ускладнюють статистичні моделі, необхідні для їх опису. На додаток до кореляції між значеннями в послідовні періоди часу, кількість опадів є унікальною за своїм змішаним характером, оскільки це є як дискретна, так і неперервна змінна. [3] Використаємо відкриті дані з сайту NOAA (National Oceanic and Atmospheric Administration) для довгострокового аналізу та прогнозу середнього рівня температури у Київській області, на якій проводиться довгостроковий прогноз та аналіз показників замірів.

Дослідження даних проводилося мовою програмування Python, включаючи бібліотеки для роботи з масивами великих даних Pandas, NumPy, засобами візуалізації Plotly, Matplotlib, статистичних моделей Statsmodels, класичного машинного навчання з вчителем Scikit-Learn. Виконали розвідковий аналіз даних (Exploratory Data Analysis). За методом Найменших квадратів побудували лінію тренду випадкового процесу, а також сам випадковий процес, де на осі ОХ – час (дискретна величина), на осі ОУ – середня температура (неперервна величина). Для перевірки стаціонарності випадкового процесу використали критерій Дікі-Фуллера та p-value. [5]

Результати та обговорення. У ході дослідження отримали 3 випадкові процеси з дискретним часом спостереження (у Київській області наявні 3 станції, що ведуть регулярні спостереження). Згідно результатів статистичних тестів Дікі-Фуллера, випадковий процес середньої температури є стаціонарним у випадку замірів на станціях KIEV, UP та BORYSPIL, UP, має виражену сезонність по роках та порах року. Процес NEMESHAJEVO, UP має занадто багато відсутніх значень і є нестаціонарним.

Провели декомпозицію часових рядів – це статистична задача, яка розбиває часовий ряд на кілька компонентів, кожен з яких представляє одну з базових категорій закономірностей, а саме: тренд, сезонність і залишки. [6] Отримали 2 адитивні моделі, що складаються з лінійного тренду та сезонного циклу з однаковою частотою та амплітудою для яких побудували графіки сезонних та залишкових компонентів.

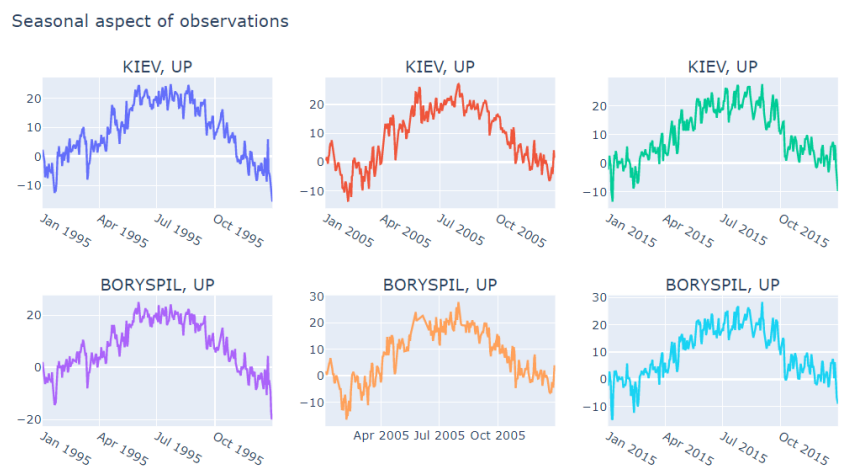

Рис. 1. Сезонний компонент випадкових процесів (Розроблено авторами)

Всі спостереження мають однакову сезонну структуру: починаючи з низької середньої температури на початку року взимку, потім навесні середня температура все більше зростає, влітку – пік середньодобової температури року, середньодобова осіння температура знижується, в кінці циклу закінчується низькою середньодобовою температурою.

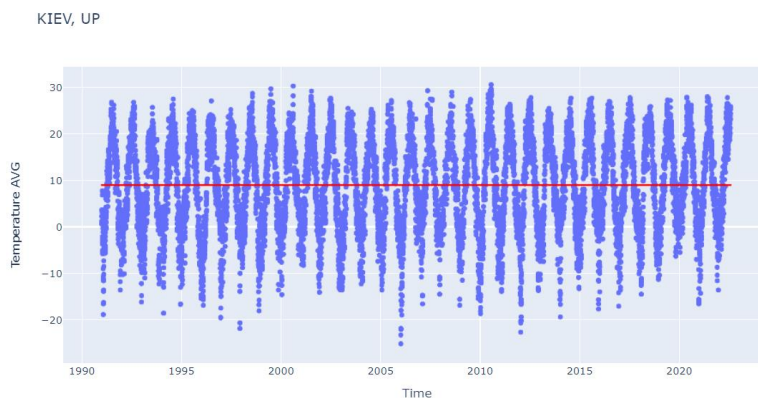

Рис. 2. Показники замірів середньодобової температури на станції KIEV, UP (Розроблено авторами)

Існують класичні та контрольовані типи моделей передбачення часових рядів. Класичні моделі часових рядів добре працюють з однофакторними часовими рядами. Контрольована модель машинного навчання використовує чітко визначені вхідні змінні та одну або кілька вихідних (цільових) змінних. Контрольовані моделі можна використовувати для часових рядів, за умови, що є спосіб виокремити сезонність і помістити її в змінну. [7] Методом Хольта-Уінтерса сгенерували прогноз часових рядів.

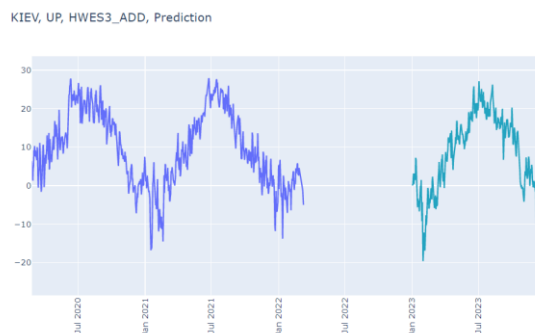

Рис. 3. Прогноз на рік вперед за допомогою потрійного експоненційного згладжування (метод Хольта-Уінтерса) (Розроблено авторами)

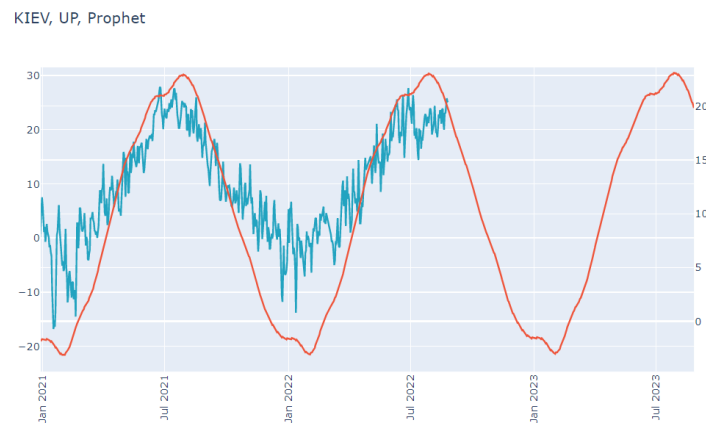
```
In [51]: mean_squared_error(temp1.values[365:730], data) # MSE
Out[51]: 26.316476334574727

In [52]: mean_absolute_error(temp1.values[365:730], data) # MAE
Out[52]: 4.036518487071952

In [53]: r2_score(temp1.values[365:730], data) # R^2
Out[53]: 0.7024258165900131
```

Рис. 4. Результати методу Хольта-Уінтерса (коефіцієнта R^2 , похибок MSE, MAE) (Розроблено авторами)

Бібліотека Prophet – це збірка процедур для прогнозування даних часових рядів на основі адитивної моделі, де лінійні або нелінійні тренди узгоджуються з річною, тижневою та денною сезонністю, а також впливом свят.

**Рис. 5. Прогноз на рік вперед за допомогою бібліотеки Prophet
(Розроблено авторами)**

```
In [46]: mean_squared_error(temp1.values, forecast.iloc[0:11316]["yhat"].values) # MSE
Out[46]: 17.296278436536348

In [47]: mean_absolute_error(temp1.values, forecast.iloc[0:11316]["yhat"].values) # MAE
Out[47]: 3.296445347214469

In [48]: r2_score(temp1.values, forecast.iloc[0:11316]["yhat"].values) # R^2
Out[48]: 0.8233631153055813
```

**Рис. 6. Результати бібліотеки Prophet (коефіцієнта R^2 , похибок MSE, MAE)
(Розроблено авторами)**

Висновки. У даній роботі було проведено довгостроковий аналіз середньодобової температури у Київській області мовою програмування Python та її бібліотеками для аналізу даних Pandas, Numpy, Scikit-Learn тощо за допомогою моделей експоненційного згладжування, бібліотеки Prophet.

Бібліотека Prophet має вищий показник R^2 і нижчий MSE, MAE відповідно. Незважаючи на те, що Prophet є моделлю half-black box, вона досить добре прогнозує за допомогою керованих методів машинного навчання модель генералізує дані, а також розпізнає сезонність і стаціонарність.

Використовуючи запропоновані моделі можна обробляти та прогнозувати різні типи даних, такі як: температура, рівень опадів, глибина снігового

покриву. Однією з таких технік уточнення прогнозу може бути використання машинного навчання. Важливим аспектом даної методології є то, що вона може використовуватись для подальшого дослідження. Все це безпосередньо допомагає вирішити проблему голоду в глобальному масштабі з огляду на реальні та потенційні кліматичні зміни.

Підвищення завчасності й справджуваності прогнозів метеорологічних величин, небезпечних і стихійних явищ відкривають виняткові можливості і перспективи математичного моделювання і ще більшого його практичного застосування в задачах попередження і зменшення негативних наслідків від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Математичне моделювання на сучасному етапі є однією з важливих і ефективних систем інформаційного забезпечення, експертного аналізу, обґрунтування організаційних рішень і підвищення рівня керування.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Юрченко М. Є. Прогнозування та аналіз часових рядів. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів спеціальності 051 «Економіка» освітня програма «Економічна кібернетика», «Економічна аналітика» – Чернігів: ЧНТУ, 2018. – 88 с.

2. Дорошенко А. Ю., Бекетов О. Г., Прусов В. А., Тирчак Ю. М., Яценко О. А. Формалізоване проектування та генерація паралельної програми чисельного прогнозування погоди // Проблеми програмування. – 2014. – № 2–3. с. 72–81.

3. Валєєв К. Г., Джалладова І. А. Теорія ймовірностей та теорія випадкових процесів: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2009. – 378 с.

4. Прусов В. А., Дорошенко А. Ю. Моделювання природних і техногенних процесів в атмосфері. – К.: Наукова думка, 2006. – 542 с

5. SHUMWAY, Robert H. a David S. STOFFER. Time Series Analysis and Its Applications: With R Examples. Third Edition. – New York: Springer-Verlag, 2011-606 с.

6. GRIMMETT, Geoffrey R. a David STIRZAKER. Probability and random processes. 3rd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2001. xii – 596 с.

7. HAMILTON, James Douglas. Time series analysis. – Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1994. xiv – 799 с.

Додаткові посилання

1.1. Random Weather Generator – <https://donjon.bin.sh/d20/weather/>

2.1. A Monte Carlo model for estimating tornado impacts
<https://rmets.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/met.1552>

3.1. NOAA Climate Data online – <https://www.ncei.noaa.gov/cdo-web/>

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ СПІВОСАДЖЕННЯ ІОНІВ МЕТАЛУ ТА ЧАСТИНОК УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО АЛМАЗУ В МЕТАЛЕВУ МАТРИЦЮ

Титаренко Валентина Василівна,

к.ф.-м.н., доцент

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Заблудовський Володимир Олександрович,

д.т.н., професор

Український державний університет науки і технологій

Титаренко Ігор Валерійович,

ст. викладач

Український державний університет науки і технологій

Орешников Владислав Ігорович,

студент

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

м. Дніпро, Україна

Вступ. Нанесення електролітичних покриттів є одним із способів захисту металевих виробів від корозії та абразивного зношування у процесі експлуатації. Одним із перспективних методів покращення експлуатаційних властивостей покриттів є створення композиційних електролітичних покриттів (КЕП), що полягає у співосаженні на катодній поверхні металевої плівки та дисперсних частинок другої фази, що зміцнюють основу. Зростаючий останнім часом інтерес до композиційних покриття викликаний можливістю отримання матеріалів з унікальними фізико-хімічними властивостями. Особливий інтерес представляють КЕП, які містять зміцнюючі частинки, що належать до класу надтвердих матеріалів, такі як частинки ультрадисперсного алмазу (УДА).

Унікальні фізико-хімічні властивості електроосаджених металевих покриттів значною мірою залежать від концентрації частинок вуглецевого наноматеріалу (ВНМ) у металевій матриці. Тому особливу увагу останнім часом викликає контроль та керування вмістом частинок ВНМ у композиційних металевих покриттях. Вирішення цієї задачі неможливе без вивчення механізму

формування структури вуглецевмісних композиційних металевих покриттів.

Мета роботи. Розробка математичної моделі, що описує перенесення частинок УДА та іонів металу в об'ємі електролітичної ванни та кінетику процесу співосадження іонів металу та частинок УДА на катоді.

Матеріали та методи. Композиційні електролітичні покриття отримували з водного розчину електроліту нікелювання наступного складу: $\text{Ni}_2\text{SO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ – 300 г/л, H_3BO_3 – 30 г/л, $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ – 50 г/л, при рН- 5, температурі 293 К і густині струму 100 А/м². У якості дисперсної фази використовували наночастинки УДА. Розміри частинок – 0,04-15 мкм.

Катодом слугувала мідна підкладка, яка піддавалась механічному поліруванню, хімічній обробці у 3% розчині азотної кислоти та знежиренню віденським вапном. У якості аноду використовували пластину чистого нікелю, що дозволяло підтримувати концентрацію основної солі металу незмінною і позитивно впливало на повторюваність дослідів. Для однорідності електричного поля, створюваного потоком заряджених іонів, електроди розташовували паралельно відносно один одного. Концентрація частинок УДА (С, г/л) у водному розчині електроліту складала 2 г/л.

Завдяки розвиненій поверхні та наявності великої кількості функціональних груп індивідуальні частинки наноалмазу, середнього розміру частинок 4-5 нм утворюють міцні первинні агрегати, які, як правило, виступають у ролі неруйнівних частин наноалмазних порошків. Частинки наноалмазу схильні до спонтанної агрегації між собою у надзвичайно міцні агрегати (40-100 нм) з подальшим утворенням менш міцних вторинних (до 1-5 мкм).

Елементний склад поверхні покриттів досліджували за допомогою растрового електронного мікроскопа JSM-64901LV (Японія) з енергодисперсійним спектрометром INCA PENTAх3 (OXFORD Instruments).

Результати та обговорення. Відповідно до рівняння Нернста-Планка перенесення іонів та вуглецевих наночастинок у водному розчині електроліту визначається двома факторами: нерівномірністю їхнього розподілу, тобто

градієнтом концентрації, та впливом електричного поля

$$J = -D \frac{dc}{dx} - \frac{D}{RT} ZFc \frac{d\varphi}{dx} = -D \left(\frac{dc}{dx} + \frac{ZFc}{RT} \frac{d\varphi}{dx} \right), \quad (1)$$

де D – коефіцієнт дифузії ($\text{м}^2/\text{с}$).

Приймаючи електричне поле за однорідне, отримаємо рівняння Нернста-Планку у вигляді

$$J = -D \left(\frac{dc}{dx} + \frac{\psi}{l} c \right). \quad (2)$$

Розв'язок рівняння (2) має вигляд

$$J = \frac{D\psi}{l} \frac{c_0 - e^{\psi} c_l}{e^{\psi} - 1}, \quad (3)$$

де c_0 і c_l – концентрація іонів металу та частинок ВНМ в об'ємі водного розчину електроліту та поблизу поверхні катоду відповідно.

Рівняння (3) встановлює зв'язок густини потоку іонів металу та частинок ВНМ з двома величинами: 1) концентрацією іонів металу та частинок ВНМ у водному розчині електроліту; 2) електричним полем.

Аналіз результатів розрахунків математичних моделей процесу спільного електролітичного осадження іонів металу та частинок УДА (табл. 1) показав, що основним фактором, який впливає на перенесення частинок ВНМ у водному розчині електроліту, є градієнт потенціалу. Розрахунок за формулою (2) показав, що внесок градієнту концентрації у густину потоку частинок є незначним. Експериментально отримане значення густини потоку частинок УДА для режиму осадження за допомогою постійного струму ($J=5,8 \cdot 10^{-7} \text{кг}/\text{м}^2 \cdot \text{с}$) корелює з результатами розрахунків математичної моделі 2 (табл. 1) для частинок розміром (r) ~ 1 мкм.

Отже, перенесення частинок ВНМ відбувається переважно не за дифузійним механізмом, а під дією електричного поля. Встановлено, що перенесення частинок ВНМ з об'єму водного розчину електроліту до поверхні катоду можливе завдяки отриманню комплексом ВНМ/М (де М – метал) позитивного заряду. Густина потоку частинок дисперсної фази визначається

зарядом адсорбованих на поверхні частинки катіонів металу, що, у результаті отримання частинками позитивного заряду, сприяє процесу співосадження. Заряд більше $+2e$ (e – заряд електрона) не утримується на частинці ВНМ, оскільки при послідовному приєднанні кількох іонів металу на частинці ВНМ енергія зв'язку їх зменшується. При електрокінетичному потенціалі ± 30 мВ, що відповідає стійкості колоїдної системи (відсутня коагуляція частинок), елементарний заряд $1,6 \cdot 10^{-19}$ Кл може адсорбувати частинка розміром $\sim 1,5-2$ мкм.

Таблиця 1

Густина потоку частинок УДА у водному розчині електроліту нікелювання та їх концентрація у КЕП

r , мкм	D , м ² /с	Модель			
		1		2	
		J , кг/м ² ·с	C , мас.%	J , кг/м ² ·с	C , мас.%
100	10^{-15}	$4,7 \cdot 10^{-10}$	0,002	$1,5 \cdot 10^{-8}$	0,056
10	10^{-14}	$1,5 \cdot 10^{-9}$	0,006	$4,6 \cdot 10^{-8}$	0,17
1	10^{-13}	$4,7 \cdot 10^{-9}$	0,02	$2,9 \cdot 10^{-7}$	1,08
0,1	10^{-12}	$1,5 \cdot 10^{-8}$	0,035	$9,3 \cdot 10^{-7}$	3,38
0,01	10^{-11}	$4,7 \cdot 10^{-8}$	0,11	$1,5 \cdot 10^{-6}$	5,2

Висновок. Розроблено математичну модель, що описує механізм та кінетику катодного процесу, масоперенос іонів металу та частинок ультрадисперсного алмазу. Встановлено, що основним фактором, який впливає на перенесення частинок ВНМ у водному розчині електроліту, є градієнт потенціалу. Отримано задовільну кореляцію експериментальних даних густини потоку частинок УДА та концентрації дисперсної фази у покритті із результатами розрахунків математичної моделі 2 (табл. 1) для часток розміром ~ 1 мкм.

АДГЕЗІЙНА МІЦНІСТЬ ЕЛЕКТРООСАДЖЕНИХ МЕТАЛЕВИХ ПЛІВОК З МЕТАЛЕВИМИ ПІДКЛАДКАМИ

Штапенко Едуард Пилипович

д.ф.-м.н., професор, завідувач кафедри «Фізика»
Український державний університет науки і технологій

Заблудовський Володимир Олександрович,

д.т.н., професор, професор кафедри «Фізика»
Український державний університет науки і технологій

Титаренко Валентина Василівна,

к.ф.-м.н., доцент, доцент кафедри «Фізика»
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Вступ. Дослідження взаємодії на межі покриття - підкладка є важливим завданням у покращенні технології нанесення покриттів. Це завдання не може бути вирішено без комплексного підходу, який повинен включати встановлення механізму адгезії та виявлення природи контактної взаємодії між атомами покриття з атомами підкладки. Складнощі у вирішенні цих завдань пов'язані, насамперед, із проблемами експериментального визначення істинного значення адгезійної міцності (σ_{adh}). У даній роботі запропоновано теоретичний підхід до визначення значень адгезійної міцності на межі метал-метал та їх експериментальна перевірка для електроосаджених покриттів нікелю, заліза, міді та цинку на мідній та сталевій підкладках.

Мета роботи. Визначення теоретичних значень адгезійної міцності на межі метал-метал та їх експериментальна перевірка для електроосаджених покриттів нікелю, заліза, міді та цинку на мідній та сталевій підкладках.

Матеріали та методи. Осадження металевих плівок нікелю, міді, цинку та заліза проводили за допомогою постійного струму, уніполярним, біполярним та програмним імпульсним струмом. У роботі для визначення адгезійної міцності використовували метод Жаке.

Розрахунок енергії взаємодії атомів покриття та підкладки проводили методом теорії функціоналу густини (ТФГ), яка останнім часом є одним із

найпопулярніших методів розрахунку електронної структури атомів, молекул, кластерів, твердих тіл тощо.

Для проведення розрахунків енергій молекул у конденсованому стані був використаний пакет програм GAUSSIAN 03. При розрахунках було обрано температуру 295 K і тиск 10^5 Па.

Результати та обговорення. При теоретичному підході до визначення адгезійної міцності гальванічних покриттів необхідно враховувати високу швидкість зародкоутворення нормального росту гальванічних покриттів і, як наслідок, малий час заповнення підкладки атомами матеріалу покриття. Крім того, проведені нами дослідження поверхонь розриву показали, що розрив, в основному, відбувається по межі плівки та підкладки. Всі ці перелічені фактори дозволили виключити з урахування дифузійну складову адгезійної міцності.

На підставі аналізу існуючих теорій адгезійної міцності і того факту, що зчеплення гальванічних покриттів здебільшого зумовлено міжатомною взаємодією між атомами покриття та підкладки, для розрахунку теоретичної адгезійної міцності ($\sigma_{\text{адг}}$) було обрано вираз

$$\sigma_{\text{адг}} = \sqrt{\frac{E_a E}{\pi h}}, \quad (1)$$

де E_a – енергія адгезії; E – модуль нормальної пружності матеріалу покриття; h – товщина покриття.

Застосування формули (1) представляє низку труднощів, і в першу чергу це складність визначення енергії адгезії. Експериментальні методи визначення енергії адгезії відсутні, а теоретичний розрахунок даної величини супроводжується великими припущеннями та наближеннями. Все це дає великий розкид у значеннях адгезійної міцності.

Ми вважаємо, що для теоретичної оцінки адгезійної міцності гальванічних покриттів у формулі (1) енергія адгезії може бути замінена питомою енергією зв'язку між атомами покриття та підкладки. Ця величина найточніше характеризує енергію зчеплення атомів покриття з атомами підкладки. В результаті, формула для розрахунку теоретичної адгезійної

міцності має вигляд

$$\sigma_{\text{адг}} = \sqrt{\frac{W_{\text{пит.зв.}} \cdot E}{\pi h}}, \quad (2)$$

де $W_{\text{пит.зв.}} \cdot \frac{\Delta W}{2\pi r}$ – питома енергія зв'язку; ΔW – енергія зв'язку, що

припадає на один атом; r – радіус атома покриття. В остаточному вигляді формула для розрахунку теоретичного значення адгезійної міцності має вигляд

$$\sigma_{\text{адг}} = \sqrt{\frac{\Delta W E}{\pi^2 r^2 h}}. \quad (3)$$

У таблиці наведені необхідні для розрахунку константи: теоретичні, отримані за формулою (3), та експериментальні, визначені методом Жаке, а також значення адгезійної міцності. Експериментальні значення наведені тільки для покриттів товщиною 10 мкм, для покриттів товщиною 1 мкм визначення адгезійної міцності експериментальним методом не можливе в рамках даного методу.

З таблиці видно, що теоретичні значення, розраховані за формулою (3), узгоджуються з експериментальними значеннями адгезійної міцності електроосаджених покриттів. Розкид експериментальних значень адгезійної міцності пов'язаний з різними умовами осадження, хоча при отриманні кожного окремо взятого покриття основні параметри осадження (склад електроліту, середня густина струму) залишались постійними у процесі осадження. Зміни частоти та шпаруватості слідування імпульсів струму значно впливають на адгезійну міцність.

Таблиця

Адгезійна міцність електроосаджених покриттів

Матеріал підкладки	Матеріал покриття	$r_{\text{ат}}$, пм	E, ГПа	ΔW , еВ/ат	h, мкм	$\sigma_{\text{адг}}$, МПа	
						Теор	Експ
Cu	Ni	124	210	2,1	1	680	---
					10	220	200-600
	Zn	138	120	1,8	1	430	---
					10	140	120-370
	Fe	126	190	1,1	1	460	---
					10	150	100-170

Сталь	Ni	124	210	1,8	1	630	---
					10	200	125-275
	Zn	138	120	1,5	1	390	---
					10	120	100-170
	Cu	128	110	1,7	1	430	---
					10	140	70-175

Висновок. Запропонований метод розрахунку значення адгезійної міцності, що базується на енергії взаємодії атомів покриття з атомами підкладки, показує задовільні результати з експериментальними значеннями, особливо для підкладок із чистого металу.

Для підкладок, які представляють бінарні сплави або більш складні з'єднання, основна проблема полягає у визначенні енергії зв'язку, а зокрема, побудова моделі підкладки, знаходження геометричного місця розташування атомів і атомів покриття. Ці дослідження стануть предметом наших подальших досліджень.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ГІДРОГРАФІЧНОЇ МЕРЕЖІ БАСЕЙНУ Р. ЯР-ПІД-ЗАЙЧИКОМ

Кононюк Олена Олександрівна

викладач

Університет економіки та підприємництва
Хмельницький фаховий техніко-економічний коледж

Вступ. Зростання середньорічної температури та посушливого сезону, малосніжні зими декількох останніх років – це спричинило виснаження водних ресурсів. Крім того, гідрологічні об’єкти все більше зазнають антропогенного впливу. Результат усього цього відображається в зниженні рівня води в гідрологічних об’єктах, а подекуди – у їх пересиханні. Водні об’єкти на території України трансформуються. Це вимагає перевірки їх сучасного стану задля проведення державного контролю у галузі охорони і раціонального використання вод через проведення інвентаризації.

Ціль роботи. Провести інвентаризацію гідрографічної мережі басейну р. Яр-під-Зайчиком Кошелівського старостату Заслучненської сільської територіальної громади для виявлення особливостей сучасного стану водних об’єктів, обґрунтування шляхів та перспектив їх використання у майбутньому.

Матеріали та методи. Дослідження р. Яр-під-Зайчиком реалізувалося у ході підготовчого, польового та камерального етапів. Для розв’язання поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні географічні наукові методи: польові, стаціонарні дослідження, географічне порівняння, наукове пояснення, системний аналіз, моделювання, сучасні інформаційні технології, геоінформаційні системи та матеріали дистанційного зондування Землі тощо.

Результати та обговорення. Річка Яр-під-Зайчиком утворюється із кількох безіменних струмків та водойм. Площа басейну 43,8км². Це ліва притока Случі. Витік знаходиться на південно-східній околиці хутора Калинівка. Географічні координати витоку 49°45' пн. ш., 26°39' сх. д. Тече переважно на південний схід, і, у Великій Клітні, впадає у річку Случ – праву притоку Горині, що належить до басейну р. Дніпро. Географічні координати гирла 49°41' пн. ш., 26°40' сх. д. Населені пункти вздовж берегової смуги: Дворик, Мала Клітна, Волиця-2, Кошелівка та Велика Клітна.

Коефіцієнт залісненості території становить 0,02, коефіцієнт заболоченості – 0,003, коефіцієнт озерності – 0.

Свій початок річка Яр-під-Зайчиком бере зі ставка поблизу хутора Калинівка. Ширина його улоговини становить 15 м., глибина 1 м.

Минувши греблю, річка має ширину 26 см. та глибину 3 см. Гирло річки знаходиться на околиці с. Велика Клітна: ширина гирла становить 4,9 м., середня глибина – 0,4 м. Висота витоку становить 325 м. над рівнем моря, а гирла – 278 м. Річкова система Яр-під-Зайчиком має низку гідрографічних параметрів (табл. 1).

Таблиця 1

Гідрографічні параметри річкової системи Яр-під-Зайчиком

Характеристика	Значення
Довжина річки, км	13
Протяжність річкової системи, км	23,7
Коефіцієнт звивистості	1,58
Густота річкової системи, км/км ²	0,5
Розгалудженість річкової системи	0,2
Падіння річки (ΔН), м	47
Похил річки, см/км	3,6

Водотік має 8 приток, загальною протяжністю 23,7 км. Окремі ділянки русла головної річки каналізовані (поблизу с. Мала Клітна та с. Велика Клітна). Правий берег річки вищий та стрімкіший, ніж лівий. Максимальна ширина

русла річки становить 51 м. у центрі с. Кошелівка. Протягом усієї довжини дно водотоку вкрите мулом. Оскільки річка рівнинна, має повільну течію та неглибока, у середній течії (поблизу с. Мала Клітна) утворилися меандри та перекати. Особливості кліматичних умов, літологічної будови та рельєфу впливають на природний стік річки. Вододіл басейну Яр-під-Зайчиком характеризується довжиною – 8,9 км, середньою висотою – 310,3 м. та коефіцієнтом вододільної лінії – 1,7.

Як і для кожного річкового басейну, для басейну р. Яр-під-Зайчиком характерні наступні морфометричні параметри (табл. 2).

Таблиця 2

Морфометричні параметри басейну р. Яр-під-Зайчиком

Характеристика	Значення
Площа басейну, км ²	43,8
Середня ширина басейну ($B_{ср}$), км	4,92
Максимальна ширина басейну, км	9,96
Середній нахил басейну, м	19,6
Коефіцієнт асиметрії басейну	0,17

Кількісний розподіл площі водозбору за висотними поясами відображає гіпсографічна крива, для побудови якої ми обчислили площі водозбору, що знаходяться в межах горизонталей 260 – 360 м. Послідовно додаючи площі кожного поясу (в кілометрах квадратних або у відсотках), отримали гіпсографічну криву (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахункові дані для побудови гіпсографічної кривої басейну

Інтервали висоти	Площа в інтервалі		Площа в зростаючому порядку	
	км ²	%	км ²	%
344 – 340	0,659	2	0,659	2
340 – 320	10,607	24	11,266	26
320 – 300	21,609	50	32,875	76
300 – 280	10,510	23	43,385	99
280 – 273	0,441	1	43,826	100

Графік наростання площі водозбору за довжиною водотоку побудували за даними, які отримали за допомогою інструменту «Виміряти площу» геоінформаційної системи Quantum GIS окремо за правим та лівим берегом головної річки і відстанню від гирла до впадіння приток (рис. 1).

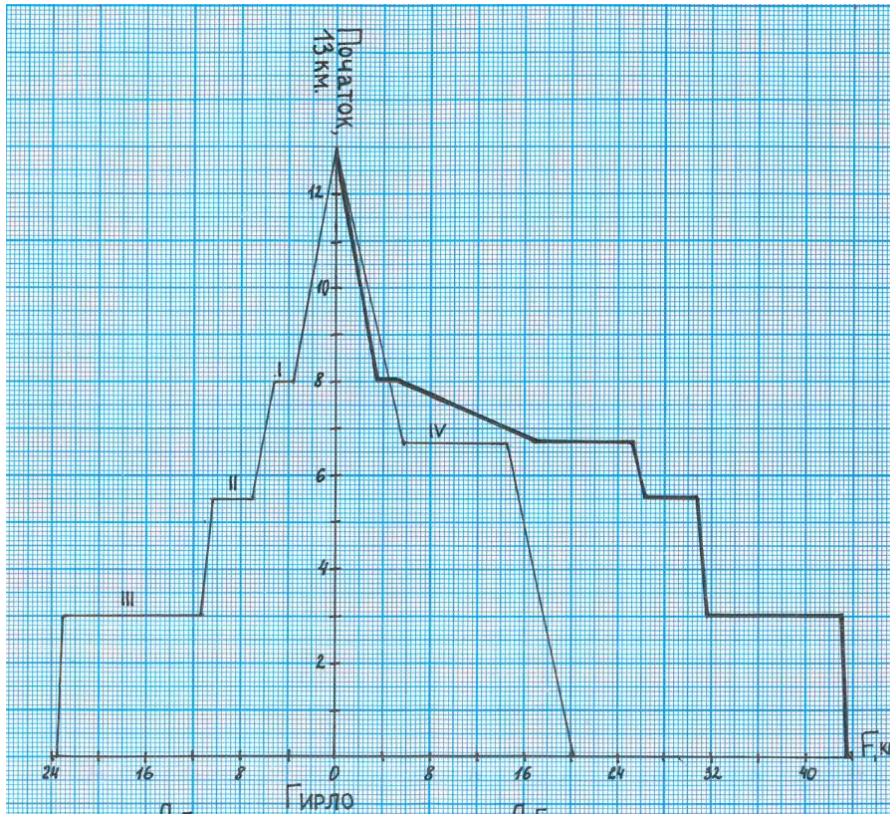

Рис. 1. Графік наростання площі водозбору р. Яр-під-Зайчиком

Структуру гідрографічної мережі території формують не лише річки, а й інші природні та штучні гідрологічні об'єкти. До природних водних об'єктів належать озера та болота. На території басейну природних озер нема. Болота розміщені переважно в долині головної річки або в місцях виходу підземних вод на поверхню. Це територія с. Мала Клітна та с. Кошелівка, де поширені трав'яні та трав'яно-мохові евтрофні болота, де ростуть осоки, хвощ, очерет, рогіз, калюжниця, лепеха тощо.

Чагарникові евтрофні болота складені переважно кушовою формою вільхи чорної, вербами, рогозом – поширені поблизу с. Кошелівка. Значна частка заболочених ділянок, розташованих в пониженнях рельєфу, у зв'язку зі змінами клімату та зростанням тривалості посушливого сезону, перетворилася

на луки.

До штучних компонентів гідрографічної сітки належать водосховища, ставки та канали. Зі зростанням інтенсивності використання місцевих водних ресурсів виникла потреба врегулювати стік р. Яр-під-Зайчиком ставками, з метою забезпечення потреб господарства і населення у воді. Найбільші ставки, які є на території сіл Мала Клітна, Волиця-2, Кошелівка та Велика Клітна, сформовані у басейні цієї річки.

Греблі ставків Малоклітнянської сільської ради глухі, трапецеїдального профілю. Матеріал, із якого створена споруда – метал, бетон, залізобетон, бутобетон, монолітний і збірний залізобетон. Затвори являють собою дерев'яні щити. Прибережні захисні смуги залужені: береги ставків у с. Мала Клітна, с. Кошелівка, с. Велика Клітна; або частково заліснені – с. Кошелівка.

За розташуванням водойми належить до улоговинних, за способом наповнення водою – до загатних. Ставки передані в оренду з 11.10.2008 р. СК «Промінь» терміном на 25 років. У середній та нижній течії річка зазнала антропогенного впливу, що проявилось через створення каналів для випрямлення та зміни напрямку русла, осушення заплави для формування пасовищ. Водогосподарська ділянка території має код М5.1.4.47 – це р. Случ від витoku до гирла р. Хомора (включаючи р. Хомора).

Висновки. Отже, дослідивши особливості гідрографічної мережі р. Яр-під-Зайчиком з'ясовано, що за площею басейну та довжиною водотік можна віднести до категорії «малі річки», густота та розгалуженість річкової мережі менше 0,5, що зумовлено низькою кількістю приток, показники похилу та падіння характеризують її як річку з рівнинним характером течії, русло зберегло природний характер, що пояснюється високим коефіцієнтом звивистості, найбільша площа водозбору характерна для центральної частини басейну.

**ОЦІНКА ОБСЯГІВ НАДАННЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ З
РЕГУЛЮВАННЯ ЕРОЗІЇ ТА РИЗИКІВ ЇХ ВТРАТИ
(НА ПРИКЛАДІ ЗЕЛЕНИХ ЗОН МІСТА КИЄВА)**

Корогода Наталія Петрівна,

к.геогр.н., доцент,
доцент кафедри фізичної географії та геоєкології

Ковтонюк Ольга Володимирівна,

к.геогр.н., доцент,
доцент кафедри землезнавства та геоморфології

Галаган Олександр Опанасович,

к.геогр.н., доцент,
завідувач навчальної лабораторії екології ландшафту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Зелені зони міських територій, залежно від стану, виконують свої функції з різною ефективністю. Саме ефективність функціонування зелених зон і визначає кінцеві обсяги екосистемних послуг (ЕП), що вони надають. В процесі оцінювання ЕП, слід зважати на те, що вони є різними у кожній зеленої зони, але такими, що надаються в максимальних обсягах лише при стійкому її функціонуванні. Деградаційні ж зміни стану призводять до порушень режиму функціонування зелених зон, а отже і до зростання ризиків втрати ЕП. Визначення ефективності у наданні ЕП та проведення оцінки ризиків їх втрати може стати одним з підходів до забезпечення сталого функціонування зелених зон міста.

Однією з функцій зелених зон є ґрунтозахисна. Ефективність її виконання визначатиме і відповідну ЕП – регулювання ерозії. Важливість оцінювання послуги з регулювання (стримування) розвитку ерозійних процесів та деградації ґрунтового покриву, обумовлена тим, що у місті розвиток ерозійних процесів, окрім погіршення умов зростання в самих зелених зонах, є ще й додатковим джерелом запилення приземного шару атмосфери, що призводить до погіршення його якості та умов проживання населення.

Мета роботи. / Aim. Метою даної роботи стало проведення оцінки ефективності виконання ґрунтозахисної функції, обсягу надання відповідної ЕП зеленими зонами а також оцінка ризиків її втрати за допомогою ГІС.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вихідними матеріалами для проведення оцінки стали векторні набори геоданих:

- обрані для роботи 50 зелених зон Києва; ґрунти; рослинність; цифрова модель рельєфу для м. Києва. Набори даних було створено на основі атрибутивної інформації з ландшафтної карти м. Києва; ESA WorldCover 2020, яка надає глобальну картину земного покриву на 2020 рік з роздільною здатністю 10 м на основі даних Sentinel-1 і Sentinel-2; Copernicus Global Land Service Land Cover, колекція 3, епоха 2019, яка надає щорічний динамічний глобальний продукт Land Cover із просторовою роздільною здатністю 100 м та бази OpenStreetMap та за рахунок польових та лабораторних досліджень.

Задля досягнення поставленої мети було розроблено алгоритм дій, який включав наступні кроки:

1. Визначення природних та антропогенних факторів, які впливають на ефективність виконання ґрунтозахисної функції. Серед природних факторів розглядалися кліматичні умови території; фізико-механічні та хімічні властивості ґрунту; рельєфозалежні фактори; фактори рослинного покриву тощо. До антропогенних факторів було віднесено прояви людської діяльності, що призводять до зміни швидкості протікання ерозійних процесів: збільшення ухилу схилу, зміна агрегатного стану ґрунту або безпосереднє знищення трав'яного покриву. Водночас, висівання газонних трав, що майже повсюдно представлене у міських зелених зонах, істотно знижує швидкість ерозії. Тому наявність таких проявів антропогенної діяльності та частка площі зеленої зони, де вони фіксувалися, були включені у розрахунки.

2. Зважаючи на визначені природні та антропогенні фактори, було обґрунтовано набір параметрів – індикаторів ефективності функціонування, за якими можливо кількісно оцінити «реальний» обсяг ЕП з регулювання ерозії. Дані параметри були включені у якості атрибутивної інформації до бази даних

зелених зон м. Києва. За ними в процесі оверлейного аналізу відповідних тематичних шарів («грунти», «рельєф», «рослинний покрив») було обраховано кількість ґрунту, що виноситься з території за рахунок ерозії, тобто її швидкість.

3. Оцінка ефективності виконання ґрунтозахисної функції та обсягу надання відповідної ЕП, відбувалась на основі встановлення темпів ерозійних процесів, обумовлених природними та антропогенними факторами. Значення ефективності було розподілене на 5 категорій. Під час категорювання враховувалось співвідношення швидкості ерозії та процесу відтворення ґрунту. Таке співвідношення дозволяє визначити стабільність у забезпеченні ЕП регулювання ерозії (табл. 1).

4. Оцінка ризиків відбувалась виходячи з того, що певна зелена зона виконує наразі або виконуватиме в майбутньому свою послугу у менших обсягах. Відповідно, оцінка ризику включала дві складові: а) оцінка можливих втрат (недоотримання) ЕП сьогодні та б) оцінка ймовірності його настання в майбутньому.

а) Втрата обсягів послуг нами була кількісно визначена у відповідності до загальної втрати ґрунту з ерозійними процесами, як обернене до обсягу наданих ЕП (табл.1).

б) Оцінки ймовірностей настання ризиків у майбутньому розраховувалася на основі функції бажаності Харрінгтона. Такий вибір, пов'язано з тим, що функція бажаності Харрінгтона є одним з найбільш вдалих способів оцінки якості об'єкта за множиною параметрів, тож її можна застосувати до будь-якої ЕП, за обраним набором параметрів.

При оцінюванні ризику ми зважали на те, що кожен з параметрів (ґрунтові, рельєфозалежні та ін.) є рівнозначними за впливом на формування швидкості ерозії.

Значення кожного з цих параметрів ми унормували за шкалою бажаності, а загальний ризик визначили як усереднене значення ризиків за кожним з факторів (табл. 2).

Таблиця 1

**Показники ефективності виконання ґрунтозахисної функції, обсягів ЕП
регулювання ерозії та ризиків її втрати**

Значення втрат ґрунту ерозією (т/га/рік)	Темпи ерозії	Ефективність виконання ґрунтозахисної функції	Обсяг регулювання ерозії	ЕП	Ризики втрати обсягів ЕП регулювання ерозії
0-0.5	відбувається значно повільніше, ніж процес ґрунтоутворення	оптимальна	максимальний		вельми низькі
0.5-1	відбувається повільніше, ніж процес ґрунтоутворення	прийнятна	вище середнього		низькі
1-5	відбувається з тією ж швидкістю, або трохи швидше, ніж процес ґрунтоутворення	допустима	середній		помірні
5-10	відбувається швидше, ніж процес ґрунтоутворення	гранично-допустима	нижче середнього		високі
>10	відбувається значно швидше, ніж процес ґрунтоутворення	неприпустима	мінімальний		вельми високі

Результати та обговорення./Results and discussion. В результаті робочого процесу аналізу даних, в межах обраних зелених зон (рис. 1):

1. на основі оверлейних операцій з цифровою моделлю рельєфу, шаром «ґрунти» та «рослинистість» для однорідних за ухилом ділянок за було визначено швидкість винесення ґрунту з ділянки за рахунок ерозійних процесів.

Таблиця 2

Визначення ризику за множиною параметрів, відповідно до шкали бажаності Харрінгтона

Діапазони за шкалою бажаності	Параметри розрахунку ерозійних втрат					Ризики
	скелетнос-ті ґрунтів (Ks)	потенцій-ної ерозії (Kb)	довжини схилу (L)	градієнту нахилу схилу (S)	рослинного покриву (C)	
[0-0,2)	[0,1-0,19)	[0,048-0,105)	[0,5-0,86)	[0,2-1,36)	[0,01-0,16)	вельми низькі
[0,2-0,37)	[0,19-0,39)	[0,105-0,194)	[0,86-1,59)	[1,36-2,52)	[0,16-0,29)	низькі
[0,37-0,63)	[0,39-0,64)	[0,194-0,33)	[1,59-2,71)	[2,52-4,29)	[0,29-0,49)	помірні
[0,63-0,8)	[0,64-0,87)	[0,33-0,419)	[2,71-3,44)	[4,29-5,44)	[0,49-0,62)	високі
[0,8 -1]	[0,87-1]	[0,419-0,524]	[3,44-4,3]	[5,44-6,8]	[0,62-0,78]	вельми високі

2. Для кожної зеленої зони було обраховано таку швидкість, як середньозважене за площами однорідних ділянок та за таблицею 1 визначено ефективність виконання протиерозійної функції й обсяг ЕП, що відображено в атрибутивній таблиці БД зелених зон міста (атрибутивні поля «Effectiveness»,

«ES») (рис. 2).

3. Ризик недоотримання цієї послуги, було визначено за таблицею 1, що відображено в атрибутивній таблиці БД зелених зон міста (поле «Risk_loss_ES») (рис. 2).

4. За функцією бажаності Харрінгтона визначено ймовірність настання втрати ЕП з регулювання ерозії в майбутньому (рис. 2 - поле «Risk_probability»).

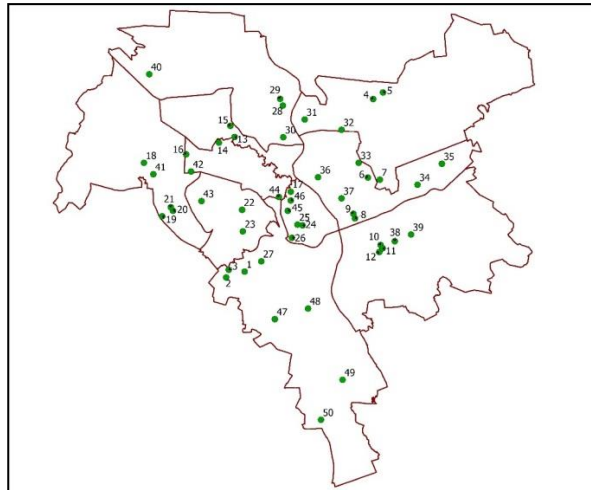

Рис. 1. Схема розташування досліджених зелених зон міста Києва

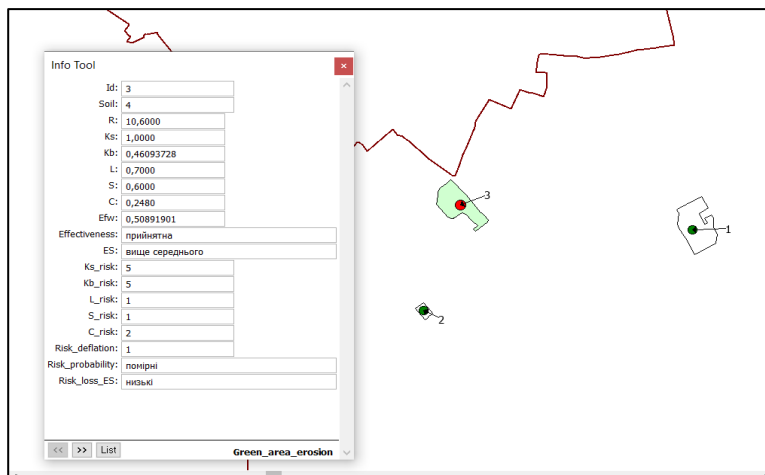

Рис. 2. Атрибутивна інформація щодо обсягів надання та ризиків втрати ЕП з регулювання ерозії

При аналізі даних, було визначено, що з обраних 50 зелених зон у 14% швидкість ерозії складає більше 1 тони/га/рік. Це дозволяє говорити про середній обсяг ЕП захисту ґрунтів від ерозійних втрат та помірні ризики, як прояв недоотримання даної послуги. У той же час, на ділянках, де повністю або

частково зведено трав'яний покрив, ми фіксували найвищі показники втрати ґрунту. Так, зелені зони № 12 - 14, що мають найвищі показники втрати, крім значного впливу рельєфозалежного фактору, мають ще й високі коефіцієнти впливу рослинного покриву С, що пояснюється значним відсотком відкритого ґрунту у межах зеленої зони. На 2 досліджених територіях (4%) втрати складають 0.5-1 тони/га/рік, відповідно обсяг ЕП – вище середнього, а ризики - низькі. На інших - швидкість ерозійних процесів незначна, головню через рівнинний тип рельєфу, переважання піщаних та супіщаних ґрунтів а також повсюдне використання газонної трави для облаштування територій парків, скверів тощо. З огляду на таке – у більшості з досліджених зелених зон м. Києва – ЕП з регулювання ерозії надається в максимальних обсягах, а ризик її втрати на сьогодні – вельми низький.

В той же час, ризики втрати ЕП з регулювання ерозії в майбутньому визначено як низькі (70 % досліджених територій) та помірні (30 %). Цьому сприяють головню ґрунтові фактори.

Висновки./Conclusions. В роботі проведене дослідження з визначення обсягів надання ЕП регулювання ерозії та ризиків її втрати на прикладі 50 обраних зелених зон міста Києва. Більшість з досліджених об'єктів є такими, які надають свій максимум даної ЕП та, відповідно, мають дуже низькі ризики її втрати (недоотримання) на сьогодні. Проте 30% територій мають помірні ризики втрати ЕП в майбутньому, головню через ґрунтові особливості.

Таке оцінювання може стати ефективним інструментом у прийнятті природоохоронних рішень. Адже, по-перше, дозволяє виокремити території, що потребують найактивніших дій щодо покращення можливостей надання ними ЕП на сьогодні. По-друге, представлена методика дозволяє визначати не лише обсяги ЕП, а й чинники, які обумовлюють ризики її втрати в майбутньому. Відповідно, така оцінка, на відміну від інших, направлена на вирішення питання забезпечення сталого функціонування зелених зон міста.

**СУЧАСНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЇХ
ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ:
«ГЕОГРАФІЇ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»**

Яковлева Валентина Анатоліївна,
Кандидат педагогічних наук, доцент

Квацало Яна Павлівна,

Студентка 4 курсу,

спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Актуальність питання визначається важливістю підготовки педагога до використання комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання у професійній діяльності. Також потребою широкого впровадження засобів інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Впливом комп'ютерних засобів на результати навчальної діяльності; залежністю відповідно сформованого навчального середовища з результатами навчання і виховання школярів.

Мета роботи. Проаналізувати особливості використання комп'ютерних технологій у забезпеченні освітнього процесу та обґрунтування доцільності використання комп'ютерних технологій на уроках географії .

Матеріали та методи. При проведенні дослідження використані матеріали з літературних та інтернет джерел. Також були використані описові, теоретичні й порівняльні методи дослідження.

Результати та обговорення. На уроках географії пояснення нового матеріалу супроводжується наочними посібниками. Найголовнішим є карта, але з цим бувають проблеми (немає або старі). А за допомогою комп'ютерних програм, де закладені нові карти, таблиці, схеми, слайди, можна без зусиль швидко все продемонструвати. Дозволяє спрямувати увагу школярів на найважливіші об'єкти та явища [5].

Програма дає можливість вчителю демонструвати на екрані найрізноманітніші географічні зображення: плоскі, об'ємні, можливий перехід від одних об'єктів до інших, збільшення об'єктів.

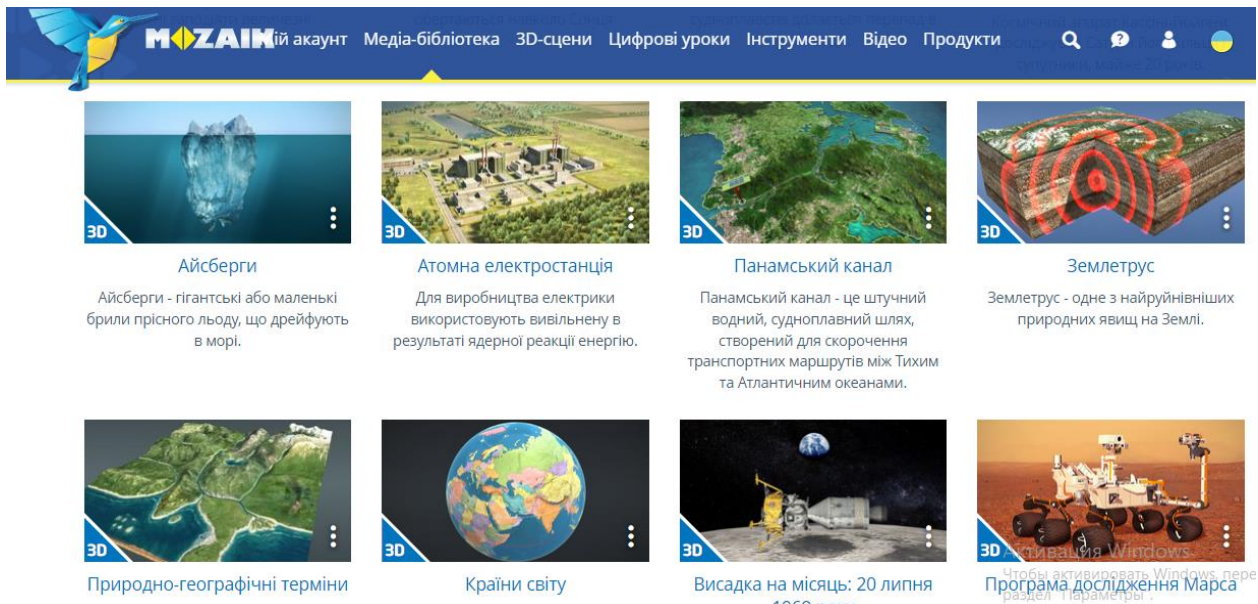

Рис.1. Комп'ютерна технологія Mozaik

Першим комп'ютерним засобом, який варто розглянути, є MOZAIK. Це сервісне програмне забезпечення угорської компанії, що спеціалізується на освітньому інтерактивному програмному забезпеченні вже майже три десятиліття. Ресурс доступний 30 мовами і має як безкоштовний, так і платний контент. Враховуючи специфіку вивчення географії, велику цінність та значення може мати медіатека, яка є хмарним сховищем та містить цифрові уроки, 3D-сцени, відео, зображення, аудіо, листи із завданнями, інструменти та ігри, що пропонуються для початкової, середньої та вищої школи. До переваг розглянутого сервісу можна віднести: високу роздільну здатність відео та 3D-моделей (рис.1), які демонструють складові географічного явища чи процесу, їх цілісне представлення у вигляді відеоанімації; масштабування користувацького інтерфейсу 3D-програвача; інструменти для роботи з легендою, окремими шарами зображення, додатковою інформацією та засоби для здійснення віртуальних подорожей. Крім того, до категорії «Інструменти та ігри» увійшли тривимірні карти та завдання, інтерактивні карти, тривимірні зображення Землі,

колекція аерофотознімків, конструктор для швидкого і простого створення діаграм за допомогою вбудованих шаблонів, інтерактивний редактор тестів шаблонів, інтерактивний редактор тестів тощо [1].

Наприклад, під час вивчення нового матеріалу з теми «Материків та океанів», як наочно можна переглянути 3D-анімацію, де представлені головні континенти та океани Землі. Учні наочно можуть побачити, що земна кора поділена на величезні простори суходолу - континенти, між якими розташовані океани. В кінці уроку школярам запропоновано пройти завдання для закріплення знань.

Наступним пунктом у колекції хмарних технологій є Settera Online (рис. 2.).

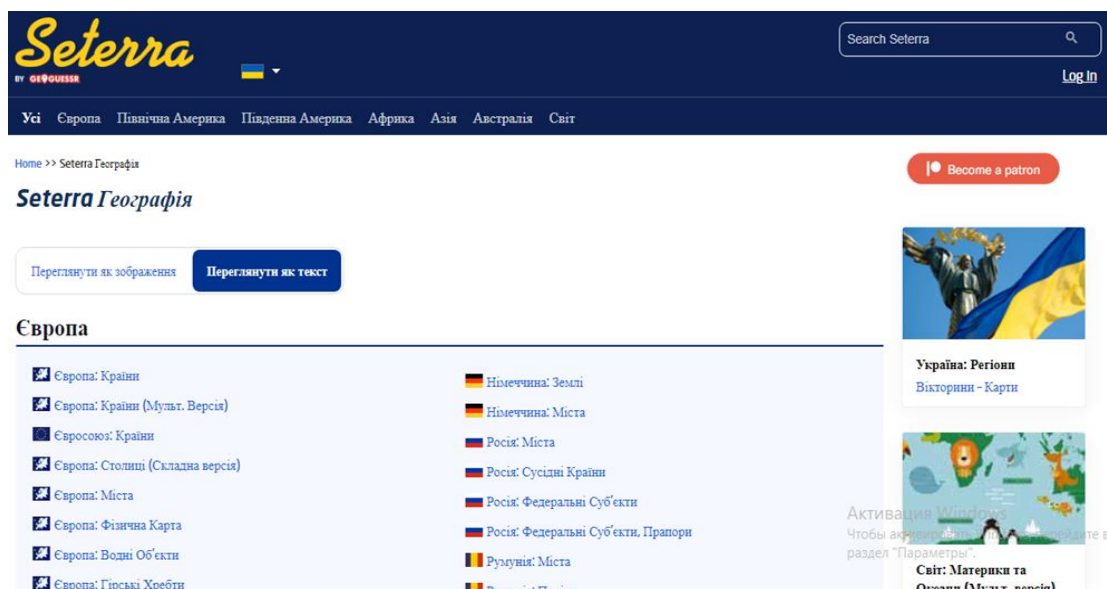

Рис. 2. Комп'ютерна програма Settera Online

Цей популярний сервіс адаптований 32 мовами світу і призначений для вивчення географічної номенклатури. Шведський програміст Маріанна Вартофт розробила Settera Online у 1998. Сервіс існує як у комп'ютерній версії, так і у вигляді мобільних додатків.

Цей хмарний додаток може замінити традиційний метод вивчення численних географічних назв в інтерактивному режимі. Доцільним є використання цього методу при вивченні теми «Північна Америка», та для узагальнення матеріалу використати карту – вікторину. До цього часу учень

показував географічні положення та об'єкти на карті в класі, щоб продемонструвати свої знання. Тепер же учні повинні знайти географічне положення країни чи столиці, розпізнати її обриси на карті, географічне положення річки чи озера, а потім надіслати відповідь вчителю на перевірку. Якщо відповідь буде безпомилковою і зроблена вчасно, то карта зафарбується білим кольором, за умови однієї помилки - жовтим, а двох помилок - червоним. Отже, для того, щоб впоратися із завданням за встановлений час, учням доведеться виконати завдання в режимі онлайн не менше десяти разів. Кількість тренувань сприяє кращому запам'ятовуванню географічних назв у підсумку. Переваги такого методу дослідження номенклатури очевидні. Це індивідуальний темп виконання завдання, об'єктивність оцінювання, розвинені картографічні навички, раціональне використання часу [4].

Особливої уваги заслуговує програма Microsoft Office (рис. 3). Вона дає можливість працювати з програмами Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Paint.

Рис.3. Комп'ютерна програма Microsoft Office

Дані програми дозволяють використовувати також анімацію, слайди, фрагменти відеофільмів під час вивчення природних об'єктів і явищ, що формує у школярів образні уявлення, а на їх основі - географічні поняття. Paint також має потенціал для створення географічних карт. Хоча в ньому немає

можливості створювати повноцінні географічні карти, проте, діаграми або логічні опорні схеми, що відображають географічні знання учня, можуть бути досить інформативними. При вивченні нового матеріалу з теми «Материки та океани», можна використати комп'ютерну презентацію. Вона допоможе учням швидше засвоїти навчальний матеріал та підвищить пізнавальний інтерес учнів. Презентації активно використовуються і в позаурочній роботі.

Впровадження описаних сервісів може суттєво розширити методичний арсенал викладачів і студентів вищих навчальних закладів та зробити навчальний процес більш ефективним. Сьогодні неможливо сформулювати у студента цілісну географічну картину світу у вищій школі лише традиційними дидактичними засобами [2].

Географія – це наука, яку потрібно вивчати під час подорожей та миттєвого сприйняття об'єкта дослідження. Саме тому хмарні технології дають можливість візуалізувати навчання географії у віртуальному середовищі і навіть суттєво підвищити сприйняття географічних процесів, недоступних при безпосередньому спостереженні. Те, що раніше здавалося складним, а іноді й немислимим, наразі є цілком можливим (наприклад, подивитися на палаюче жерло вулкану, поспостерігати за формуванням Землі чи роботою атомної електростанції тощо). Більше того, покоління учнів, яке не може жити без гаджетів, має навчитися раціонально ними користуватися, а не бути позбавленим їх [3].

Висновки. В результаті дослідження опрацьовано літературу з даної проблематики. Проаналізовано сучасні комп'ютерні технології, які містять географічну інформацію та визначено їхні основні функції. Досліджено вплив комп'ютерних засобів на результати навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білошвець Т. Можливості використання сучасних технологій на уроках географії // Красзнавство. Географія. Туризм.– 2004. - №3. – С. 1-3.
2. Кобернік С. Сучасний стан і перспективи комп'ютерного навчання

географії / С. Кобернік, Р. Коваленко // Географія та основи економіки в школі. 2002. - №3. - С.10-13.

3. Кобернік С. Г. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання географії в загальноосвітній школі [Електронний ресурс] / Сергій Георгійович Кобернік. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00884052_0.html.

4. Мелашенко О. П. Можливості застосування мультимедійних технологій на уроках географії у 7 класі [Електронний ресурс] / Олена Петрівна Мелашенко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://works.doklad.ru/view/Qig4k2Nrv80/all.html>.

5. Н. А. Костенко «Розвиток творчого потенціалу учнів через упровадження інформаційних технологій» ж. «Інформатика в школі» № 1 2009 р. – С. 10-14.

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

ABOUT EFFICIENCY OF GEOLOGICAL-GEOPHYSICAL EXPLORATION FOR OIL AND GAS: COMMENTS AND SUGGESTIONS

Yakymchuk Mykola Andriyovych,

doctor of physics and mathematics, professor

Institute of Applied Problems of Ecology

Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine

Korchagin Ignat Mykolayovych

doctor of physics and mathematics, professor

Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. In many publications, including [1], it is noted that the efficiency of prospecting and exploration for oil and gas does not exceed 25–30%. It is also stated here that the main reasons for this situation are “the dogma of the organic genesis of hydrocarbons and the orientation of deep drilling towards positive structural traps of the sedimentary cover, the fund of which is currently close to exhaustion” [1]. At the end of this article, the authors also draw “attention to the need for a mass transition to “direct” prospecting, which is important in the conditions of low success in hydrocarbon exploration” [1].

The authors of the monograph [2] in the introduction write (state) that in «the South Caspian Basin, the largest Western multinational companies and their consortium for period from 1995 to 2008, having drilled 28 exploratory wells with depths up to 7301 m on 21 highly promising structures, previously surveyed by high resolution 3D seismic, did not discover a single commercially viable field, spending about \$1 billion on their search» [2, p. 10]. We add to this fragment of the text that some results of direct-prospecting methods testing in the Caspian Sea, which testify

in favor of the expediency of their use in the exploration process for oil and gas in combination with traditional geological and geophysical ones, are presented in published articles and abstracts of reports [7, 8]. The publications [5, 6] present materials of examination of sites for exploratory wells drilling in offshore areas in various regions of the globe.

The above considerations in [1, 2] do not raise any objections from the authors of these comments. Moreover, they can be confirmed by the results of a large-scale (long-term) approbation of mobile direct-prospecting methods in various regions of the globe on large exploration blocks, local areas and drilling sites of exploration wells.

Methods of research. Experimental studies were carried out using the direct-prospecting technology of integrated assessment of the oil and gas prospects of large search blocks and local areas, which includes methods of satellite images and photo images frequency-resonance processing, as well as vertical sounding (scanning) of a cross-section in order to determine the depths and thicknesses of productive horizons and cross-section rocks [3]. The features of the technology used, as well as the results of its testing and practical application, are described in articles and conference materials, including [3-6].

Comments and suggestions. Obtained during the testing process in 2019-2022 of super-mobile direct-prospecting methods new data can be characterized in the form of the following comments and suggestions.

New geological facts. As a result of a large volume of instrumental measurements, numerous facts (evidence) were obtained in favor of:

a) a volcanic model of the formation of the external appearance (surface), as well as the structural elements of the Earth, planets and satellites of the solar system;

b) a volcanic model of the formation of ore and combustible minerals, as well as water (mineralized, mineral, living, dead) in volcanic complexes of a certain type;

c) abiogenic (deep) synthesis of oil, gas and condensate in volcanic structures filled with some types of sedimentary and igneous rocks.

Reasons of low efficiency. Based on the results of studies conducted using

direct-prospecting methods, the low efficiency of exploration for oil and gas can be summarized as follows.

1. Conducted experimental studies in various regions of the globe on Earth established the presence of 10 types of volcanic complexes filled with 1) salt; sedimentary rocks 2) 1-6th, 3) 7th (limestones), 4) 8th (dolomites), 5) 9th (marls) and 6) 10th (siliceous) groups, as well as igneous rocks 7) 1st (granites), 8) 6th (gabbro and basalts), 9) 7th (ultramafic) and 10) 11th (kimberlites) groups.

2. Numerous experiments have shown that the conditions for the synthesis of oil, condensate and gas at the boundary (surface) of 57 km are created only in 5 types of the 10 volcanic complexes listed above: 1) salt, 2) 1-6th groups sedimentary rocks, 3) limestone, 4) granite and 5) ultramafic. It should be noted that the conditions for HC synthesis do not arise in all volcanoes of the 5 listed types.

3. In the contours of volcanic structures, in which conditions are created for the synthesis of hydrocarbons at the boundary of 57 km, detailed studies fix vertical channels for the migration of hydrocarbons, fluids and mineral matter into the upper horizons of the cross-section. In the process of vertical migration, hydrocarbons fill reservoirs and form (and replenish) oil and gas deposits.

4. In the process of volcanic activity, the 10 types of volcanic complexes, listed above, can create anticlinal structures, which are quite confidently mapped by seismic methods. However, anticlinal traps in volcanic complexes, where there are no conditions for hydrocarbon synthesis, cannot be filled with oil and gas. Hydrocarbons can get into such traps only from adjacent volcanic structures, in which conditions for the synthesis of hydrocarbons and their migration to the upper horizons of the cross-section exist (and if such volcanoes are located nearby).

5. The results of the reconnaissance survey of the locations of "dry" drilled wells showed that almost all of them are located in the contours of volcanic complexes, in which there are no conditions for hydrocarbon synthesis! The low efficiency of prospecting for oil and gas is reasonably justified by the results of instrumental measurements by direct-prospecting methods. Such results should be considered weighty arguments in favor of the expediency of using direct-prospecting

methods and technologies to search for hydrocarbon deposits, as well as ore minerals and water.

An additional survey of sites of exploratory wells drilling using direct-prospecting methods will significantly increase the drilling success rate. To assess the objectivity and information content of additional processing, a well-studied interval in an already drilled well can also be processed in parallel.

It should also be noted that a detailed survey by direct-prospecting methods of the structure, on which drilling of an exploratory well is planned, will provide additional information to assess the prospects for detecting hydrocarbon accumulations in industrial (commercial) volumes within the structure being drilled.

A detailed examination of the structure can reveal and localize a vertical channel of hydrocarbon migration from the synthesis boundary to the upper horizons of the cross-section, if the structure is located in the contours of a volcanic complex in which there are conditions for hydrocarbon synthesis (in the central part of the volcano). Drilling wells in the vicinity of such channels can help increase fluid inflows from prospective horizons.

6. When using the developed direct-prospecting methods, the criteria for the prospects of hydrocarbons detecting within of exploration areas are following:

a) fixation from the surface of anomalous responses at the frequencies of oil, condensate and gas;

b) registration of signals from the surface at the frequencies of methane-oxidizing bacteria (bacteria whose populations are analyzed in the method of microbiological exploration for oil and gas of MicroPro GmbH company);

c) establishing the presence of a volcanic structure in the survey area, in which there are conditions for hydrocarbon synthesis at a depth of 57 km; additional fixation of responses from oil, condensate and gas at this depth;

d) determination by the cross-section scanning of intervals (depths and thicknesses) of responses at the frequencies of oil, condensate and gas;

e) the listed criteria's have fully demonstrated their effectiveness and information content in the process of direct-prospecting methods testing in the areas

(sites) of exploratory wells drilling on land and shelf in various regions of the globe.

Perspectives for efficiency improving. Above, the emphasis is on increasing the success rate of drilling exploratory wells. And the large-scale use of super-mobile technology of frequency-resonance processing and decoding of satellite images and photographs provides an opportunity to significantly increase the efficiency of geological exploration for oil and gas in general - to reduce the time and financial resources spent on its implementation. In this regard, let us pay attention to the following points.

1. Processing of satellite images and photographs of blocks and areas of study is carried out promptly in a laboratory mode without organizing and conducting field geological and geophysical work. The amount of time it takes to do this is very small.

2. The technology of integrated assessment of the prospects of discovering oil and gas deposits within the big blocks and local areas of study allows obtaining additional information with minimal time to make a decision on the feasibility of detailed work carrying out within a specific area (site).

Possible direction of direct-prospecting methods application. Let us briefly characterize a possible scenario for the mobile direct-prospecting technology using.

1. In some regions, licensed blocks (areas) are put up for auction (bidding) for geological exploration and subsequent development of discovered oil and gas deposits. At the same time, a certain amount of geological and geophysical work can already be performed on these blocks and areas.

2. Potential Investor (Subsoil User, Company) intends to take part in the auctions for some license areas.

3. For a more informed decision on the blocks of interest to the Investor, he can be offered to quickly assess the prospects of hydrocarbon deposits discovering in the required blocks by processing satellite images of these blocks in the integral mode. Prior to such an assessment, the performance and information content of the technology can be demonstrated to the Investor at promising intervals of 1-2 drilled wells, known to him.

4. After promptly carried out frequency-resonance processing of satellite

images of licensed blocks, the Investor receives additional (and fairly objective) information to make an informed decision on which blocks to participate in the auction (including the block of First Priority, i.e., participation in the auction until victorious end). Let's add to the above that the information content of the processing materials for the priority block can be additionally confirmed by the results of the integral processing of the satellite image of the block known to the Investor, where hydrocarbons are already being produced.

5. After the Investor makes a decision on the Priority block, even before the auction, the satellite image of this block can be processed in a detailed mode to assess the prospects of commercial (industrial) hydrocarbon deposits detecting within it. If such local areas are found, within the most optimal site, a detailed cross-section scanning can be carried out to select the location of the exploratory well, as well as to prepare design documentation for its drilling.

6. And as soon as the Investor wins the auction for the Priority block, he immediately, without carrying out additional geophysical work within it, initiates actions to prepare for drilling and implements the drilling project itself. We also note that in case of loss at the auction, the Investor can sell the results of using direct-prospecting methods on the Primary block to the winning Competitor.

7. If the commercial volumes of oil or gas in the Priority block are confirmed by drilling, detailed studies can be carried out within it using direct-prospecting methods to assess the prospects of detecting hydrocarbon deposits in the deep horizons of the cross-section, detecting and localizing vertical channels of deep (abiogenic) hydrocarbons migration, as well as in local (promising) areas in other parts of the block. If a decision is made on the expediency of selling a block (or part of its cost) to another Investor (Company), 3D seismic surveys can be carried out on the area, where the block is located.

Note also that currently seismic surveys (in 3D modification in particular) are the main method of oil and gas prospecting. In this regard, when assets are sold, the availability of seismic data increases their value.

On the other hand, experts also note that even with a significant increase in the

detail of 3D seismic methods, the drilling success rate does not increase significantly. And it is quite clear why - only the accuracy of mapping structures increases. But the seismic method is not direct-prospecting, and what the structure is filled with from seismic data is not determined with the required reliability.

Of course, the best option in this situation is the combination of seismic and direct-prospecting methods. But seismic specialists will not agree to this - they will not advertise super-mobile direct-prospecting technologies, their potential competitor.

Direct-prospecting technologies and management. The proposed strategy can work only if a management structure (body), interested in accelerating (increasing efficiency) the search and exploration process and increasing oil and gas production, takes up its implementation.

Hydrocarbons deposits, discovered during the implementation of such a strategy, can be transferred (sold) in the future to mining companies or private investors. And the management structure itself can be engaged in the implementation of projects of a similar nature in other promising areas and sites.

Theories of oil and gas genesis. It has already been noted above that the biogenic theory of oil and gas formation does not contribute to the increase of the efficiency of geological exploration for hydrocarbons - most oil and gas geologists are not supporters of abiogenic (deep) hydrocarbon synthesis.

The influence of the biogenic concept is most clearly manifested in the oil and gas shale basins of the world. In these basins, the development of deposits takes place mainly in shale plays, in the upper part of the cross-section.

A survey by direct prospecting methods of some areas (sites), located within the shale basins, showed that most of them are located in the contours of volcanic structures, in which, at a depth of 57 km, there are conditions for the synthesis of oil, condensate and gas. When scanning the cross-section in these areas, the intervals of responses at the frequencies of oil and gas in the deep horizons of the cross-section are fixed. A detailed survey of sites in shale plays in horizons, promising for the hydrocarbon's detection, can determine the types of reservoir rocks and seals.

In general, the results of a direct reconnaissance survey of a number of areas in

shale basins allow us to reasonably assert that in these basins the volumes of oil and gas in the deep horizons of the cross-section significantly exceed the volumes of hydrocarbons in shale reservoirs directly.

Purposeful application of direct-prospecting methods and technologies in shale basins will speed up the study and assessment of the oil and gas potential of the deep horizons of the cross-section and significantly increase the volume of oil and gas production.

Natural hydrogen searching. At present, the processes of transition to hydrogen energy are taking place on a large scale in the world. Unfortunately, in this direction, the emphasis is on the production of hydrogen, and not on the search for and extraction of natural hydrogen. One of the reasons for this state of affairs is the lack of proven methods for natural hydrogen accumulations searching.

In this regard, we note once again that direct-prospecting methods of satellite images and photographs frequency-resonance processing can move the problem of searching for and extracting natural hydrogen accumulations from a dead center. The reconnaissance survey of numerous zones of visible hydrogen degassing, as well as basalt volcanic structures in various regions of the world, testify to the huge volumes of natural hydrogen in the bowels of the Earth.

Financial costs for the natural hydrogen searching using direct-prospecting methods and its subsequent extraction will be significantly less than for its production.

Conclusion. The direct-prospecting technology as a whole, as well as its individual methods, should be used in various regions for a preliminary assessment of the prospects for oil and gas potential of poorly explored and unexplored exploration blocks and local areas. The use of this technology can bring a significant effect in the search for industrial accumulations of hydrocarbons in unconventional reservoirs (including areas of shale, coal-bearing formations, and crystalline rocks distribution). Additional surveys promptly carried out using direct-prospecting methods in local drilling areas of prospecting and exploratory wells will contribute to an increase in the drilling success rate (an increase in the number of wells with commercial

hydrocarbon inflows). The laying of wells in the areas, where vertical fluid migration channels are located, can lead to an increase in hydrocarbon inflows. Mobile technology can also be successfully used during the exploration of poorly explored areas and blocks within known oil and gas fields.

REFERENCES

1. Rachinsky M. Z., Karpov V. A. On the issue of increasing the efficiency of exploration work. // *Geology and subsoil use*. 2022. No. 1. P. 158-161 (in Russian).

2. Rachinsky M. Z., Kerimov V. I. Geofluid dynamics of oil and gas potential of mobile belts. Scientific editor: M. V. Gorfunkel. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, and Scrivener Publishing LLC, Salem, Massachusetts. 2015. 494 p. (in Russian).

3. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D. Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018: mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).

4. Yakymchuk, N. A., Korchagin, I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral searching in various regions of the globe. Part I. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. *Geoinformatika*. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. *Geoinformatika*. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. *Geoinformatika*. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).

5. Mykola Yakymchuk, Ignat Korchagin. Mobile methods of frequency-resonance processing of satellite images and photo images: results of testing on offshore drilling sites. Proceedings of the 1st International Scientific Conference «Theoretical Hypotheses and Empirical results» (October 04-06, 2022). Oslo, Norway, 2022. P. 141-184. <https://ojs.publisher.agency/index.php/THIR/issue/view/1>

6. Yakymchuk M. A., Korchagin I. Technology of satellite and photo images frequency-resonance processing: results of approbation at drilling sites in North Sea // *International scientific innovations in human life*. Proceedings of the 14th

International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 172-183. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-4-6-08-2022-manchester-velikobritaniya-arhiv/>

7. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Javadova A. Peculiarities of the West Turkmenian offshore part of South Caspian by direct prospecting methods. Reports of European Academic Research. February 2022. Publisher: “EASR”. SciPub.de. P. 56-68. <https://ojs.scipub.de/index.php/REAR/issue/view/31/50>

https://www.researchgate.net/publication/359438120_PECULIARITIES_OF_THE_WEST_TURKMENIAN_OFFSHORE_PART_OF_SOUTH_CASPIAN_BY_DIRECT_PROSPECTING_METHODS#fullTextFileContent

8. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Javadova A. Results of a survey by mobile direct-prospecting methods in the location of the active Dashly volcanic complex in the Caspian Sea. Azerbaijan Geologist. # 25, 2022. P. 42-53. <https://www.azgeologist.com/geolog/>

ABOUT PROSPECTS OF KIMBERLITE VOLCANOES WITH DIAMONDS DISCOVERY IN CABORA BASSA BASIN (ZIMBABWE)

Yakymchuk Mykola Andriyovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Applied Problems of Ecology,
Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine,

Korchagin Ignat Mykolayovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. Information about the license block in Cabora Bassa Basin (Zimbabwe) and two project wells is given in various documents on Invictus Energy Ltd website of [1]. A reconnaissance survey using direct-prospecting methods of individual fragments of territory in Cabora Bassa Basin was carried out in order to further test and improve the methodology of integral assessment of the prospects for oil and gas potential (ore content) of large prospecting blocks and local areas. The materials of the prompt survey will be confirmed (or refuted) by the results of two exploratory wells drilling within the licensed block. Information about wells drilling within the license block may be found at Invictus Energy Ltd site [1]. This report presents the results of reconnaissance survey in Cabora Bassa Basin at June and October of 2022.

Research methods. Experimental reconnaissance studies are carried out using low-cost direct-prospecting technology, including modified methods of frequency resonance processing and decoding of satellite images and photographs, vertical electric-resonance sounding (scanning) of the cross-section and the method of integral assessment of the prospects for oil and gas (ore) potential of large prospecting blocks and local areas [2]. The individual components of the technology used are developed on the principles of the “substance” paradigm of geophysical research, the essence of which is the search for a specific (required in each case) substance. The developed methods are based on the standing electric waves, discovered by Nikola Tesla in 1899 in the deep horizons of the Earth. In modified

versions of the methods of frequency-resonance processing of satellite images and photographs, as well as vertical sounding (scanning) of the cross-section, existing databases (sets, collections) of sedimentary, metamorphic and igneous rocks (<http://rockref.vsegei.ru/petro/>), minerals and chemical elements are used. The peculiarities and potentialities of the methods used, as well as the technique of instrumental measurements carrying out, are described in more detail in [2-6].

Unlike classical geophysical methods, the used technology make it possible in each specific case to fill the cross-section under study with the complexes of sedimentary, metamorphic and igneous rocks, present in it, as well as to determine in the first approximation (and refine at the stages of detailing) the intervals of the cross-section that are promising for the detection of combustible and ore minerals, immediately, in the process of measurements (registration of signals) by the developed instrumentation and measuring devices (i.e. without additional stages of modeling and geological interpretation of the instrumental measurements results). In this article, as well as in other published materials [2-6], the emphasis is mainly on the presentation of measurement results.

Results of the survey at June of 2022. In June, frequency-resonance processing of satellite images of three blocks of various areas was carried out.

Satellite image of a large area in Cabora Bassa Basin. During frequency-resonance processing of a satellite image (Fig. 1) of the territory with a licensed block in reconnaissance mode, from the surface, as well as at a depth of 50 km, signals were recorded at frequencies of 8th (dolomites), 9th (marls), 10th (siliceous) groups of sedimentary rocks, as well as the 11th (kimberlites) groups of igneous rocks.

These results of instrumental processing of the image indicate the presence within the surveyed area of volcanic complexes filled with dolomites, marls, siliceous rocks and kimberlites. In volcanoes of this type, the conditions for HC synthesis at the boundary of 57 km are not created – responses at the frequencies of oil, condensate, and gas have never been recorded in these volcanoes.

Due to the absence of volcanic complexes (structures) on the territory of the

reconnaissance survey, in which conditions are created for the synthesis of oil, condensate and gas, additional instrumental measurements using a satellite image in Fig. 1 were not carried out.

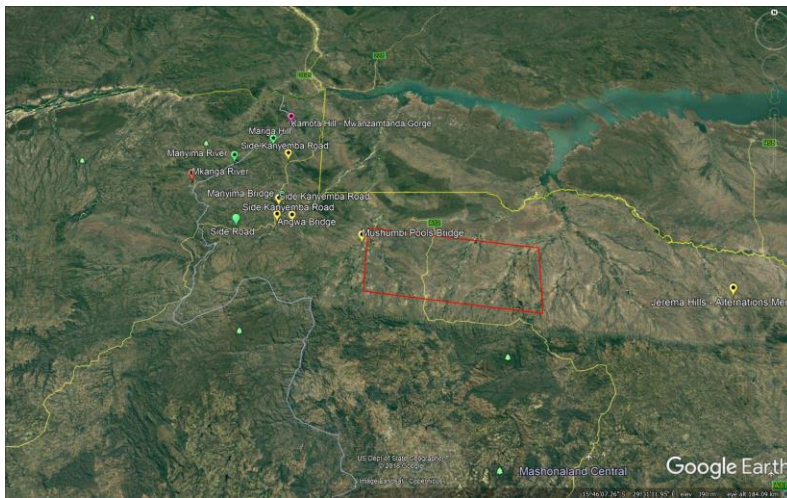

Fig. 1. Position of the licensed block on satellite image of territory.

Conclusions. The results of a promptly conducted (06/11/2022) reconnaissance survey of the Zimbabwe territory fragment with a licensed block allow us to state that the probability of receiving fluid inflows (oil, condensate, gas) in industrial (commercial) volumes in two projected wells within the block is close to zero!

Satellite image of license block. During frequency-resonance processing of a satellite image of a licensed block (Fig. 2) from the surface, no responses at HC frequencies (oil, condensate and gas) were recorded. Only signals at the frequencies of the 11th (kimberlites) group of igneous rocks and diamonds were registered.

Fig. 2. Satellite image of the license block.

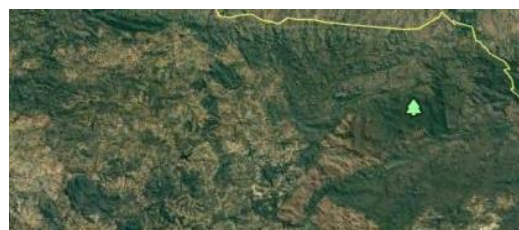

Fig. 3. Satellite image of area below the licensed block.

Responses from kimberlites and diamonds were also recorded on the surface of

50 km, which indicates the presence of a kimberlite volcano with diamond mineralization on the block territory.

Conclusions. The results of processing a satellite image of a larger block were confirmed – no signals were recorded at the frequencies of oil, condensate and gas!

It is expedient to carry out additional instrumental measurements on the territory of the block in order to determine the depths of the upper edge of kimberlites, as well as depths of the responses at the diamond's frequencies fixing.

Satellite image of area below the licensed block. During the frequency-resonance processing of satellite image in Fig. 3 at the surface, as well as at a depth of 50 km, signals were recorded only at frequencies of 8th (dolomite) group of sedimentary rocks, which indicates of a dolomite volcano presence within the site. Additional instrumental measurements using an image in Fig. 3 were not carried out.

Results of the additional survey at October of 2022. During frequency-resonance processing of a satellite image of a prospecting area within the Cabora Bassa Basin (Fig. 1 and 2), signals were recorded at the frequencies of the 11th group of igneous rocks (**kimberlites**) and **diamonds**. In this regard, the authors decided to estimate the values of the minimum depths of fixing responses at the frequencies of kimberlites and diamonds within this area.

Instrumental measurements at October 12, 2022. With additional processing of the image in Fig. 2 in the integrated mode, the upper edge of the kimberlites was determined by cross-section scanning at a depth of **155 m**, and the beginning of fixing the responses at diamond frequencies was recorded at a depth of **266 m**. Note that these depth estimates are integral (averaged) for the survey area in Fig. 2.

Instrumental measurements at October 13, 2022. To obtain additional information about the depths of the kimberlites location and to fix the responses at the frequencies of diamonds, the satellite image in Fig. 1 of larger area was processed. When processing this image also in the integrated mode, the upper edge of the kimberlites was determined at a depth of **77 m**, and the beginning of fixing the responses at diamond frequencies was recorded at a depth of **155 m**. Note again that

these depth estimates are integral (averaged) for a larger survey area in Fig. 1.

Conclusions. The obtained values of depths of the beginning of responses fixation at the frequencies of kimberlites and diamonds indicate the possibility of detecting kimberlite pipes with diamond mineralization occurring at a shallow depth within the surveyed block. Using the methods of frequency-resonance processing of satellite images, the position of kimberlite pipes can be localized during experimental studies of a detailed nature (in the areal version). Some results of direct-prospecting methods testing at sites with kimberlite pipe in various regions of the world (including the area of Diavik deposit in Canada) are presented in the report abstracts [4].

Brief comments. In the documents on Invictus Energy Ltd site [1] there is also information about the expansion of the search block in Fig. 1 and 2 about 8 times! The extended search block is also included in the image area in Fig. 1. In connection with the results of the reconnaissance studies conducted, it is not advisable for Invictus Energy Ltd, to carry out further exploration work for oil and gas within the extended exploration block!

In connection with the above, what remains to be done in Zimbabwe by Invictus Energy Ltd, if the results of a reconnaissance survey of a prospecting block for oil and gas will be confirmed by drilling?! Taking into account the results of the conducted instrumental measurements (including those in various regions of the world), two directions of further work are possible.

1. Conduct prospecting for ore minerals on licensed area. Thus, responses at the frequencies of kimberlites and diamonds were recorded within block. Reconnaissance survey of the block using mobile direct-prospecting technology can also be carried out in order to determine, which ore minerals can be found by detailed prospecting.

2. Implement a joint project of reconnaissance survey of the entire territory of Zimbabwe in order to identify large blocks that are promising for detailed prospecting for oil and gas, natural hydrogen and ore minerals.

For the practical implementation of this project, the satellite image of

Zimbabwe territory must be divided into separate blocks, the frequency-resonance processing of which will be carried out separately. One of the possible options for dividing a satellite image of the Zimbabwe territory into separate fragments is shown in Fig. 4. This image with rectangular contours shows 150 local fragments for processing.

Frequency-resonance processing of all 150 fragments of the Zimbabwe satellite image can be performed quite quickly. During image processing, the following set of measurement procedures is planned to be performed:

- a) fixation from the surface of anomalous responses at the frequencies of oil, condensate and gas;
- b) registration of signals from the surface at the frequencies of methane-oxidizing bacteria (bacteria, whose populations are analyzed in the method of microbiological exploration for oil and gas by MicroPro GmbH from Germany);
- c) establishing the presence of a volcanic structure within the survey area, in which there are conditions for the hydrocarbon's synthesis at a depth of 57 km; additional fixation of responses from oil, condensate and gas at this depth;
- d) fixing signals at the frequencies of oil, condensate and gas from the lower part of cross-section at depths of 5 km, 10 km, 15 km in order to assess the prospects of oil and gas discovering in the deep horizons of cross-section.

Fig. 4. Satellite image of the Zimbabwe territory.

The listed procedures of instrumental measurements have fully demonstrated their effectiveness and informativeness in the process of direct-prospecting methods approbation in the areas (sites) of drilling exploratory wells on land and shelf in various regions of the globe [5, 6].

Notes. Additional procedures for instrumental measurements and the features of their implementation within the framework of this project can be formulated (clarified), if the expediency of its implementation will be recognized in Zimbabwe.

Within the most promising for oil and gas blocks found in Zimbabwe, detailed prospecting can also be quickly carried out using the methods of satellite images and photographs frequency-resonance processing.

The prepared fragments of a satellite image of Zimbabwe territory (Fig. 4) can be additionally processed in the reconnaissance mode within the framework of separate projects for identifying blocks, that are promising for detailed prospecting for: a) natural hydrogen; b) ore minerals of various types; c) water.

Main finding and conclusion. The results of experimental reconnaissance studies, conducted promptly within the Cabora Bassa Basin, allow us to conclude that kimberlite pipes with diamond mineralization can be found in this region of Zimbabwe and drilled exploratory wells for oil and gas will be dry.

The materials of the survey also once again confirm the volcanic model of the hydrocarbon deposits formation, the features of which can be formulated as follows.

Conducted experimental studies in various regions of the globe on Earth established the presence of 10 types of volcanic complexes filled with 1) salt; sedimentary rocks 2) 1-6th, 3) 7th (limestones), 4) 8th (dolomites), 5) 9th (marls) and 6) 10th (siliceous) groups, as well as igneous rocks 7) 1st (granites), 8) 6th (gabbro and basalts), 9) 7th (ultramafic) and 10) 11th (kimberlites) groups.

Numerous experiments have shown that the conditions for the synthesis of oil, condensate and gas at the boundary (surface) of 57 km are created only in 5 types of the 10 volcanic complexes listed above: 1) salt, 2) 1-6th groups sedimentary rocks, 3) limestone, 4) granite and 5) ultramafic. It should be noted that the conditions for HC synthesis do not arise in all volcanoes of the 5 listed types.

The results of the reconnaissance survey of the locations of "dry" drilled wells [5, 6] showed that almost all of them are located in the contours of volcanic complexes, in which there are no conditions for hydrocarbon synthesis! The low efficiency of prospecting for oil and gas is reasonably justified by the results of instrumental measurements by direct-prospecting methods. Such results should be considered weighty arguments in favor of the expediency of using direct-prospecting methods and technologies to search for hydrocarbon deposits, as well as ore minerals and water.

The technology as a whole, as well as its individual methods, should be used in various regions for a preliminary assessment of the prospects for oil and gas potential of poorly explored and unexplored exploration blocks and local areas. The use of this technology can bring a significant effect in the search for industrial accumulations of hydrocarbons in unconventional reservoirs (including areas of shale, coal-bearing formations, and crystalline rocks distribution). Additional surveys promptly carried out using direct-prospecting methods in local drilling areas of prospecting and exploratory wells will contribute to an increase in the drilling success rate (an increase in the number of wells with commercial hydrocarbon inflows). The laying of wells in the areas, where vertical fluid migration channels are located, can lead to an increase in hydrocarbon inflows. Mobile technology can also be successfully used during the exploration of poorly explored areas and blocks within known oil and gas fields.

REFERENCES

1. Invictus Energy Ltd (ASX: IVZ). <https://www.invictusenergy.com/>
2. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D. Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018: mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).
3. Yakymchuk, N. A., Korchagin, I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral

searching in various regions of the globe. Part I. Geoinformatika, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. Geoinformatika. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. Geoinformatika. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. Geoinformatika. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. Geoinformatika. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).

4. Yakymchuk, N. A., Levashov, S. P., Korchagin, I. N. Studying the deep structure of kimberlite pipes by the results of remote sensing data frequency-resonance processing. 18th EAGE International Conference on Geoinformatics Theoretical and Applied Aspects. 2019, Kyiv, 13-16 May 2019. Abstract 15001_ENG. 5 pages. DOI: 10.3997/2214-4609.201902016 <http://www.earthdoc.org/publication/publicationdetails/?publication=98439>

5. Mykola Yakymchuk, Ignat Korchagin. Mobile methods of frequency-resonance processing of satellite images and photo images: results of testing on offshore drilling sites. Proceedings of the 1st International Scientific Conference «Theoretical Hypotheses and Empirical results» (October 04-06, 2022). Oslo, Norway, 2022. P. 141-184. <https://ojs.publisher.agency/index.php/THIR/issue/view/1>

6. Yakymchuk M. A., Korchagin I. Technology of satellite and photo images frequency-resonance processing: results of approbation at drilling sites in North Sea // International scientific innovations in human life. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 172-183. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-4-6-08-2022-manchester-velikobritaniya-arhiv/>

ARCHITECTURE

СУЧАСНИЙ СТАН, ІСТОРІЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ

Устінова Ірина Ігорівна,
д. арх., проф., професор кафедри містобудування
Шевченко Анастасія Віталіївна,
магістрантка кафедри містобудування
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. Багатофункціональні парки є відбитком стану культурного розвитку суспільства та невід'ємною складовою міського простору. Позитивний вплив зелених насаджень на довкілля та психоемоційний стан людини був помічений в світі давно. Тому озеленені території використовували як середовище для ментального, духовного та фізичного відпочинку людини. Кожен етап розвитку «паркової індустрії» є унікальним, постає з особливостей епохи та вимагає уваги.

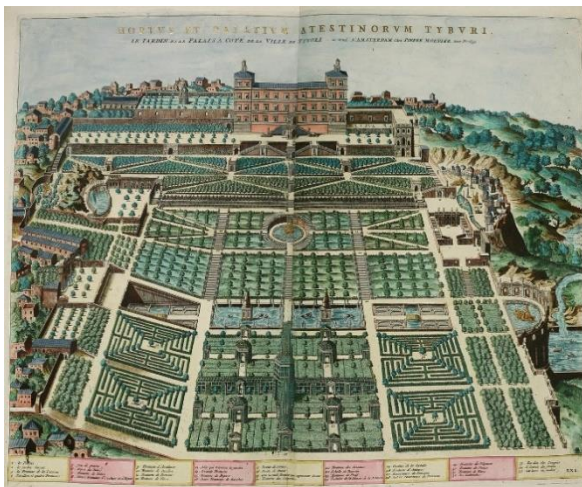
Мета роботи. Означити сучасний стан, дослідити історію та визначити передумови виникнення багатофункціональних парків.

Матеріали та методи. Об'єктами дослідження стали парки країн Європи та України; у роботі використано методи порівняльного аналізу, спостереження та теоретичного узагальнення.

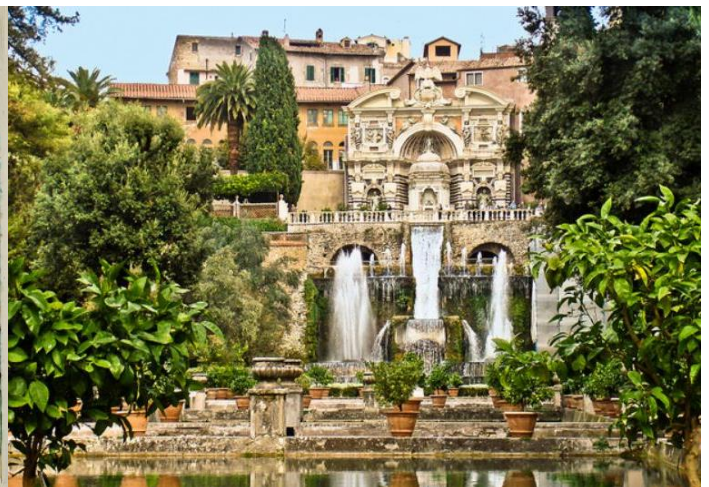
Результати та обговорення. Багатофункціональний парк – відносно новий тип парку, що виник на початку ХХ століття. Він відноситься до міських озелених територій загального користування, де поєднуються культурно-освітні заходи з рекреаційними функціями, які спрямовані на «відновлення розумових, духовних і фізичних сил людей шляхом створення умов для їх загальнооздоровчого і пізнавального відпочинку» [1, п. 1].

Парк як явище в міському просторі виникло близько 4 тис. років до н. е. у Стародавньому Єгипті. Сади розташовувались переважно біля храмів, палаців та віл заможних громадян. На початку зародження садово-паркового мистецтва сади існували як приватна озеленена територія. Протягом історії сади розвивались та змінювали свою функцію від суто декоративних до міських зелених центрів. Кожній історичній епосі притаманне своє стильове перетворення природних ландшафтів згідно особливостям розвитку культури [2].

В період Середньовіччя сади були замкнутого типу й переважно монастирські сади та утилітарні городи. У період від Стародавнього світу до парків Італії (рис. 1) [3, 4], Німеччини (рис. 2) [5, 6] та Франції (рис. 3) [7, 8] всі парки мали регулярну планувальну схему. Пейзажна ж планувальна схема, яка зародилася в країнах Дальнього Сходу, була притаманна паркам Англії [2, 9].

а.

б.

Рис. 1. Вілла д'Есте Тіволі, Італія: планування парку (а), палац (б)

Щодо формування і розвитку парків в Україні, у ньому дослідники виділяють чотири періоди: від часів Київської Русі до середини XVII ст. (зародження паркового будівництва); із середини XVII ст. до революції 1917 р. (будівництво переважно палацово-паркових ансамблів); із 1918 по 1991 рр.; після 1991 р. [2].

a.

б.

Рис. 2. Палац Сан-Сусі, Німеччина: із пташиного польоту (а), палац (б)

a.

б.

Рис. 3. Парк Версаля, Франція: із пташиного польоту (а), один із садів (б)

Перші українські сади та парки почали створюватися ще з дохристиянських часів на території храмів. Це були природні об'єкти, які люди з часом навчилися приводити до ладу, займаючись благоустроєм. Були розповсюджені гаї, урочища, плодові сади та городи [2].

Найяскравіший період розвитку українського паркового мистецтва проявляється за часів поширення бароко, яке, як відомо є відмінним від західноєвропейського, оскільки набуває естетичних народних рис.

Після скасування кріпосного права 1861 року розвиток садибних парків значно знизився за рахунок того, що дворяни були позбавлені найдешевшої робочої сили. У цей період почали змішуватися стилі, й на перший план вийшли інтимність та затишок, а не зовнішній вигляд [2].

Щодо розвитку міських багатофункціональних парків, вартим уваги є й третій, радянський період розвитку садово-паркового мистецтва в Україні. В радянські часи ці парки трактувалися як парки культури та відпочинку перш за все створювалися для пролетаріату й першочергово несли в собі пропагандистську функцію виховання в людини рис у відповідності до ідеалів комунізму.

Комунізм трактувався як ідеологія «рівності та свободи в безкласовому суспільстві», де кожен громадянин працює на благо держави, в якій не існує поняття приватної власності. За пропагандою, конституція 1936 року «була визнана світом як найдемократичніша», але в реальності все було навпаки. Приватне майно було націоналізовано, люди – позбавлені права голосу та свободи слова, а за «неправильні думки» можна було отримати на себе донос від сусіда та довічне клеймо зрадника.

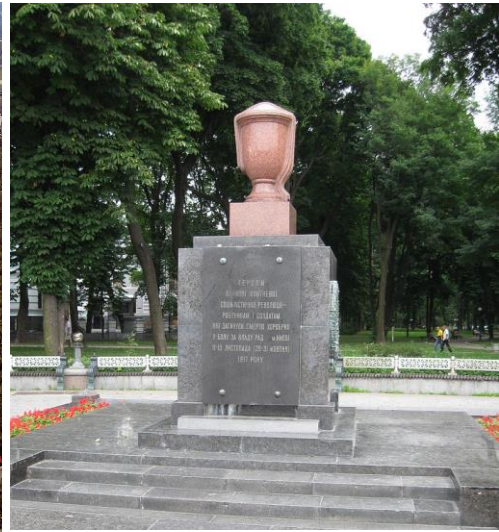
Радянська пропаганда діяла скрізь та постійно: через телевізор, радіо, газети, журнали, на роботі, під час вистав в театрах чи кіно. Про це постійно нагадували бюсти Леніна, ідеологічні гасла, комуністична символіка у вигляді п'ятикутної зірки з серпом та молотом тощо. Людина не мала права лишатися наодинці із собою, щоб в неї раптом не виникли інакші думки, які б спровокували б подумати, що комунізм – це по факту рабство, тільки з одним колективним господарем у вигляді верхівки самопризначеної партії КПРС.

Комуністична ідеологія закарбувалась й у парках. Частіше всього парк був змішаної планувальної схеми із чітко виділеним центральним ядром у вигляді площі чи алеї, на яких було комфортніше знаходитися не на самоті, а у групі людей (рис. 4.а) [10].

У парках обов'язково були розміщені засоби вираження комуністичної ідеології, а саме: скульптури вождів комунізму, пропагандистські плакати з лозунгами, пам'ятники на честь певних подій зародження комунізму в СРСР (рис. 4.б) [11].

а.

б.

Рис. 4. Центральна алея парку Горького в м. Харків (а); пам'ятник героям Жовтневої революції в Маріїнському парку в м. Києві, знищено у 2014 (б)

Четвертий період розвитку парків в Україні почався у часи незалежності. Певною мірою, цей період можна охарактеризувати як період занепаду багатофункціональних парків. Їх розвиток зупинився ще за часів радянської імперії, але вони й досі мають в собі залишки «отрути комуністичної пропаганди», яка непомітно впливає на відвідувачів парку. Тому багатофункціональні парки України потребують їх адаптивної реновації до потреб сьогодення заради гуманізації «простору вільного часу» громадян вільної України.

Висновки. Дослідивши історію розвитку багатофункціональних парків можна зробити висновок, що ці парки почали формуватися на початку ХХ століття. За назвою, вони були парками «культури та відпочинку», створювалися для пролетаріату, але першочергово несли в собі пропагандистську функцію. Ці парки за часів СРСР, по суті, були форпостами комуністичної ідеології щодо «простору вільного часу» своїх громадян. Їх було створено не стільки з «розважальною метою», скільки для правильного комуністичного виховання. На сьогодні в Україні чи не кожен існуючий парк несе на собі відбитки радянської імперії, що актуалізує питання їх очищення від

комуністичного минулого і реновації заради майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 26.07.2022 № 256/256 [електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text>
2. Кисельов В. М., Кисельова Г. В. Історичні парки України. Від історії до сучасності / Bulletin of Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture. - 2020. - Вип. 81. – с. 18-25. DOI: 10.31650/2415-377X-2020-81-25
3. Вілла д'Есте [електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вілла_д%27Есте
4. Вілла д'Есте в Тіволі, Італія [електронний ресурс] / Режим доступу: <https://vsitury.com.ua/interestplace/1185>
5. Палац Сансусі [електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Палац_Сансусі
6. Сан-Суси – «беззаботный» парк и дворец в Потсдаме [електронний ресурс] / Режим доступу: <https://kuku.travel/country/germaniya/goroda-i-kurorty-germaniya/potsdam/san-susi-bezzabotnyj-park-i-dvorec-v-potsdame/>
7. Сади і парк Версаля Потсдаме [електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сади_і_парк_Версаля
8. Пишність Версальського парку [електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ogorodniki.com/uk/article/pishnist-versalskogo-parku>
9. Краткий справочник архитектора: Ландшафтная архитектура / Под. ред. И. Д. Родичкина. – К.: Будивэльныйк, 1990. – 336 с.
10. Парк імені Максима Горького (Харків) [електронний ресурс] / Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Парк_імені_Максима_Горького_\(Харків\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Парк_імені_Максима_Горького_(Харків))
11. Маріїнський парк [електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Маріїнський_парк

PEDAGOGICAL SCIENCES

PRECARITY AND HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: HOW UKRAINIAN UNIVERSITIES OPERATE DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Borodiyenko Oleksandra

Doctor of Pedagogy, Leading Research Fellow of the
Department of Quality Assurance in Higher Education,
Institute of Higher Education of the
National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Introductions. Russia's large-scale aggression has had dramatic consequences for Ukraine's socio-economic development. This includes lost human lives, destroyed infrastructure, loss of economic potential of the country. The human capital has also suffered serious losses, partly due to the large number of refugees to EU countries, and partly due to the lost opportunity to obtain quality higher education. According to the Ministry of Education and Science of Ukraine, more than 2500 educational institutions were damaged in Ukraine, about 300 were completely destroyed by bombing and shelling [6]. All these cause dramatic challenges that will have a significant impact on the development of Ukrainian universities in the nearest future.

Materials and methods. In order to study how the Russian-Ukrainian war has affected the activities of Ukrainian universities (as well as to deepen understanding if universities were ready to work in a situation of precarity; thanks to what universities managed to resume their activities after the start of hostilities; what were the most successful strategic decisions; what needs to be done in the nearest future to ensure the viability and sustainability of university development during and after the war?) in was conducted the survey (with total number of respondents - 155). This particular survey was initiated within the framework of a broader research “Development of

university education in the Western region of Ukraine during the post-war period” (research team: Mykola Baranovskyi, Professor, Doctor of Geographical Sciences; Oleksandra Borodiyenko, Associate Professor, Doctor of Pedagogical Sciences; Iryna Drach, Associate Professor, Doctor of Pedagogical Sciences; Olha Petroye, Professor, Doctor of Sciences in Public Administration) conducted in April-May, 2022.

Results and discussion. The current context which influence higher education in Ukraine is characterized by several peculiarities: current *political situation* (change in Ukraine’s geopolitical course towards integration into the European Union (EU) and NATO; Russia’s annexation of 1/5 of Ukrainian territory, ongoing hostilities both on TOT and government controlled territories; an ongoing reform process associated with the decentralization; national policy on economic development/global leadership/competitiveness [11]); influence of *economic factors* (significant losses of social and economic potential of the country's regions; destruction of infrastructure, especially energy infrastructure; loss of human potential due to external and internal migration (according to the Office of the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) as of September 20, 2022 the number of refugees fled Ukraine for other countries since 24.02.2022 is more than 13,08 million persons) [14]; rising unemployment; loss of export positions on strategically important/critical goods [1]; relocation of business entities and educational institutions from areas that are particularly affected by hostilities, to the traditionally redundant regions of Western Ukraine; stagnation of domestic industry (particularly metallurgy, energy production, agriculture, production of chemicals); the deterioration of economic relations between domestic producers; weakening economic potential due to the destruction of the industrial, transport, and social infrastructure located in TOT; mismatch between educational offer, current market demands and national priorities for post-war reconstruction; faster restructuring of Ukraine's economy in comparison with more conservative processes in education); influence of *demographic and social factors* (significant migration flows; declining of pace of population reproduction; accelerating the aging process (according to the Prosecutor General's Office of Ukraine as of September 24, 2022, since the beginning of the war, 391 children have

been killed and 773 wounded. This data does not include data from areas where the active hostilities take place) [14]; increasing the share of single-parent families; ongoing forced deportation of the population to the territory of Russia; the unity of Ukrainian society in the direction of countering the enemy; a high level of patriotism; the formation of a democratic political nation and civil society, responsibility, ability to radically change the further history of Ukraine [10]).

The system of higher education in Ukraine is also under dramatic changes caused by the war. As of September 23, 2022, 149 professional pre-higher and higher education institutions have been damaged, 20 have been destroyed [14]. This year the total number of applications to professional pre-higher and higher education institutions was up to 1,28 millions, including 651,400 for bachelor and medical master programs, 314,800 for master programs, 211,100 for professional bachelor programs, 1,780 for junior bachelor programs [14]. The total number of applications was 47% less than in 2021.

The top 5 regions with the largest number of applications for obtaining the first level (bachelor) of higher education in 2021 included: Kyiv, Kharkiv, Lviv, Dnipropetrovsk and Odesa oblasts. Their share in the total number of applications was 72.48%. In 2022, the situation has not fundamentally changed: the list of leaders remained unchanged, but the share of leaders in the total number of applications decreased to 66.92% [4,5]. This indicates greater diversification of entrants' preferences in 2022 compared to 2021. As of September 13, 2022, more than 131,000 people were enrolled in higher education institutions for bachelor programs. More than 56,000 people have been enrolled to bachelor's programs under the state and regional order, including almost 11,000 people under quota-2 [14].

As for the applications submitted for obtaining the master's level of higher education, among the leaders in 2021 were such regions as Kyiv, Lviv, Kharkiv, Vinnytsia and Odesa oblasts [4]. Their share accounted for 63.53% of the total number of submitted applications. Fundamental changes took place in 2022: in addition to the traditional Kyiv, Lviv, and Vinnytsia oblasts (which improved its position, rising from IV to III position in the ranking), the top 5 regions also included

Ivano-Frankivsk and Ternopil oblasts. The share of these regions in 2022 was 61.76%, decreasing by 1.77% [4, 5].

The analysis of the regional distribution of submitted applications has shown certain changes in the priorities of applicants in 2022 compared to 2021. Thus, among the regions characterized by a significant reduction in the number of applications submitted for the bachelor level of higher education, are Kharkiv (by 68.36%) and Mykolaiv (by 59.23%) oblasts, city of Kyiv (by 51.99%), Zaporizhia (by 54.46%), Odesa (by 49.11%) and Kyiv (by 40.91%) oblasts. The demand for educational services in Zhytomyr, Dnipropetrovsk, Vinnytsia, Lviv, Chernihiv, and Ivano-Frankivsk oblasts decreased by more than a third (by 38.50%, 37.00%, 37.54%, 36.11%, 33.74%, 33.40% respectively) [4, 5]. Thus, it is possible to state a decrease in the demand for educational services of universities located near zones of hostilities; instead, the growing demand for educational services of universities located in the Western region of Ukraine.

Determinants of the development of university education in Ukraine in the post-war period are such factors as their (universities) attractiveness to students, the level of competitiveness, the ability to build effective work in a crisis period, the management model and the ability to promptly respond to probable challenges, etc. The results of the survey show that universities demonstrate a sufficiently high level of ability to work effectively during the war and, accordingly, during the post-war period. Thus, 79.4% of respondents believe that their universities have managed to build their work very well during the war period, which gives them reason to believe that during the post-war period the activity will be just as effective. About 20.6% of respondents believe that their activities during the war have been sufficiently effective. Such efficiency has been caused primarily by successfully built interaction with local self-government bodies (39.8% of responses), the ability of teams to self-organization (18.8%), appropriate management decisions (17.8%) and motivated employees (16.3%). It was also named the most appropriate management decisions which have helped significantly to cope with the situation. They are: introduction of distance learning (lectures, practical training, use of virtual laboratories, final

certification, creation of video lectures); enabling students to perform tasks without time limits; a flexible mode of organization of the educational process, a combination of online and face-to-face training, optimal use of the remote working mode of teachers and non-teaching staff, strengthening control over them; combining training with volunteer activities (weaving camouflage nets, organizing meals and collecting humanitarian aid for IDPs, providing free psychological and dental care to victims); introduction of digital solutions (electronic schedule, electronic journal, digital record keeping, providing students with access to digital services); development of international cooperation (including international mobility of students and teachers); creation of a counseling and psychological center for IDPs on the basis of the universities; information activities (daily operative informing of teachers and non-teaching staff, daily coverage of information on commemoration and examples of heroism of graduates and servicemen of the academy on the Facebook page, implementation of a daily national minute of silence for those killed in the Russian-Ukrainian war, publication of advice on countering panic, maps of shelters, contacts of volunteer, humanitarian organizations and the city coordination center, involvement of university teachers and students in objectively informing the foreign community about events in Ukraine); educational and information activities (organization of initial and military training, workshops on providing the first aid, coordination of the work of the University Information Technology Center to help territorial defense, creation of an virtual Interuniversity lecture hall); implementation of the individual educational and scientific trajectory of each employee; ensuring civil protection of participants (setting up a bomb shelter, training in the basics of safe behavior); admission to academic mobility of university students from TOT.

As an example is activities of the Volunteer corps, organized in Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav [8]. Among them are: assistance to IDPs (clothing, food, hygiene products and their temporary resettlement); psychological support for lonely residents of the Pereiaslav community and nearby settlements; assistance to units of the Armed Forces of Ukraine, National Guard of Ukraine, Border Troops, National Police, State Emergency Service, territorial defense,

self-defense and volunteer organizations; logistics services (base for sorting, picking and storage, vehicles); psychological assistance for parents and children; assistance for psychologists, volunteers and social workers; charitable art actions, the purpose of which was to collect funds for purchase of winter tires and repair of Mercedes-Benz ML 270 cars for the 45th artillery brigade.

Respondents also believe that the following challenges will affect the work of the universities in the nearest future: deterioration of the economic situation in Ukraine and in the region (22,4% of responses), the threat of the transition of the military conflict to a protracted stage (16,9%), migration flows of the population abroad (16,3%), increasing the attractiveness of obtaining higher education abroad (11,5%), falling purchasing power of the population (10,2%). These challenges give rise to the need for significant changes, the most priority of which have been named: deepening efforts to attract applicants (28,1%), ensuring compliance of educational programs to changes in economy and labour market (19,7%), diversification of funding sources (15,3%) and deepening international partnership and implementation of joint research projects (13,1%). Less important is restoration/modernization of buildings, equipment, laboratories (10,3%), strengthening the research component in the activities of the university (8,6%) and additional staffing of teaching staff (4,4%).

Conclusions. Based on analysis of current situation and the results of presented survey we believe that in order to cope with different precarity situations and build sustainability of Ukrainian Universities it is necessary: to focus on research aimed at overcoming the greatest societal challenges (energy, water, health, education, public transport); to involve a wide range of stakeholders in the process of co-production and innovation (universities, small and medium-sized businesses, NGOs, private companies, citizens and their associations); to build so called "smart specialization" of each university focusing on its strengths and active partnership and interaction with stakeholders [2, 13]; it is also necessary to widely implement the principles of positioning of university, synergy, integration, technological development, public involvement, optimality in the process of strategy implementation which should enable the maximum effect in terms of operational or financial efficiency [12];

another important decision should be implementation of ICT in order to improve internal business processes of universities; there is also a need for a "targeted policy of liaison with refugees and migrants (online lessons for refugee children on the Ukrainian language, culture, literature), meetings with parents (informing them about assistance in rebuilding housing, restoring the labor market, etc.)" [10].

REFERENCES

1. А що в нас з експортом та імпортом? Як Україна торгує в умовах війни. (2022). *Українська правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/25/684674/> [Дата звернення 20 Жовтня 2022 р.].
2. Бородієнко О. (2020). *Публічно-приватне партнерство закладів професійної освіти: практичний посібник*. Київ, ІПТО НАПН України.
3. Бородієнко О. В., Пуховська Л. П., Леу С. О. та ін. (2017). *Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу: практичний посібник*. Київ: ІПТО НАПН України.
4. Вступна кампанія 2021. (2022). ЄДЕБО. URL: <https://vstup2021.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university/>. [Дата звернення 23 Жовтня 2022 р.].
5. Вступна кампанія 2022. (2022). ЄДЕБО. URL: <https://vstup.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university/>. [Дата звернення 23 Жовтня 2022 р.].
6. Міністерство освіти і науки України. Інтерактивна мапа пошкоджених і зруйнованих закладів освіти. URL: <https://saveschools.in.ua> [Дата звернення 23 Жовтня 2022 р.].
7. Олександра Бородієнко, Микола Барановський. *Методика розроблення стратегічного та інвестиційного плану розвитку закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Методичні рекомендації*. ПРООН. 2021. 100 с.
8. Про нас. (2022). Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Веб-сайт. URL: <https://uhsp.edu.ua/universytet/pro-universytet/>. [Дата звернення 23

Жовтня 2022 р.].

9. Пуховська, Л. П., Радкевич, В. О., Бородієнко, О. В., Радкевич О. П., Базелюк Н. В., Корчинська Н. М., & Леу, С. О. (2018). Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія. Житомир: «Полісся».

10. Элла Либанова: оказалось, что колбаса за 2.20 для нас – не самое важное. (2022). *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2022/04/7/7337849/>. [Дата звернення 20 Вересня 2022 р.].

11. Borodiyenko O., Malykhina Y., Protopopova Y., Kim K., Malykhina V. (2022). Social and economic prerequisites of strategic development of universities in the conditions of war and post-war period. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(42), 464–473. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3673>

12. Borodiyenko O., Zlenko A., Malykhina Y., Kim K., Diachkova N. (2022). Socio-economic prerequisites of strategic development of educational institutions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(42), 464–473. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3673>

13. Borodiyenko, O., Nychkalo, N., Malykhina, Ya., Kuz, O., & Korotkov, D. (2021). Public-private partnership in education as a prerequisite for the growth of regional labor markets: analysis of foreign experience. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 36 (2021). doi: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.228031>

14. Overview of the current state of education and science in Ukraine in terms of Russian aggression (as of September 05 – 25, 2022). (2022). Ministry of Education and Science of Ukraine. Available at: <https://drive.google.com/file/d/19UfD2pSvvrSFxmkiuGONbGYg15QfVjQv/view>. [Accessed 20 October 2022].

ROLE OF A MEDICAL UNIVERSITY TEACHER UNDER MODERN CONDITIONS

Davydova Zhanna Vadymivna

Candidate of pedagogical sciences, associate professor
G.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

Introduction. In modern conditions of reforms of higher medical education, the responsibility of university teachers for the results of their pedagogical work increases significantly. In line with this, we would note that in the constituents of the higher medical school – this is a special category of teachers who have specific functions, conditions and methods of work, qualification and personal characteristics. The perfection of higher medical education in Ukraine involves compliance with the basic principles of the Bologna Declaration, according to which each teacher of a medical university must additionally receive pedagogical education in the educational program “Teacher of Higher Education”, which allows the teacher to better understand the organizational, pedagogical principles of student education in a medical university, as well as didactic basics and development and application of modern educational technologies in this institution [129; 140].

Aim. To analyze the changes in the role of a medical university teacher under modern conditions

Materials and methods. The identification of the basic problematic issues of changing the role of a medical university teacher under modern conditions has been carried out using the methods of theoretical analysis and synthesis; methods of comparison and analogy have been used for empirical assessment of the role of modern medical university teacher; generalization of the result of the conducted research; Medical schools of Ukraine have been selected for the research.

Results and discussion. In particular, T. Sobchenko in the dissertation work emphasizes the change in the role of the teacher. Scientists (N. Voloshchuk, O. Denisyuk, A. Melnyk, O. Pashynska, A. Sayenko, O. Semenenko) also emphasize that in connection with the implementation of active, interactive, information and communication methods of teaching in the educational process of a higher medical education institution in the conditions of an “antropocentered” model of education, a modern teacher of a medical university plays the role of a mentor, trainer, provider, facilitator, an assessor to ensure the conditions for the acquisition by applicants of relevant knowledge, competencies, skills.

Currently, due to the fact that digitalization is an important component of the educational process in Ukraine, digital competence of teaching staff, improving the level of digital literacy is in demand and key. In particular, this is determined in the Conceptual-Reference Framework of digital competence of pedagogical and scientific-pedagogical workers.

Therefore, it is important to ensure that teachers who implement higher medical education on the basis of a competent-oriented approach to the conditions of its continuity are appropriate. Moreover, this becomes possible if they use a modular model of the educational process, where the ratio of the learning load changes in the direction of increasing the independent work of students based on their use of the relevant educational and mathematical literature and, in particular, electronic educational resources. At the same time, close interaction of students and the teacher is assumed, focused on the acquisition of relevant professional competencies.

It should be noted that the effectivity and quality of the teaching process in higher medical education institutions are determined not only by the high level of competence of the teacher in the field of relevant academic disciplines, but also by his communicative competence – one of the general competencies, on the basis of which the professional competence of a specialist who trains the future physician is built, taking into account the regulatory model of requirements reflecting the professional and pedagogical competence of the teacher.

Conclusions. An important task for a high school teacher is to master the skills and motivate students to independently search for knowledge outside the classroom, to teach them not only to look for information, but also to analyze, critically comprehend, verify its reliability, and then in the audience to encourage them to actively comprehend the educational material, which is a necessary condition for its mastery.

INTERNET RESOURCES AS A COMPONENT OF DISTANCE LEARNING

Hontarenko Iryna

Phd (Pedagogics), Associate Professor

Osmachko Svitlana

Senior Lecturer

Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine

Introductions. This thesis investigates the questions of the effective usage of the Internet resources in an educational process as the main part of distance learning. It becomes real to get education not only in the traditional form, but also distantly with the help of modern information computer technologies. The article highlights the problem of using different multimedia technologies in higher educational establishments as an innovative method of teaching discipline.

The authors analyse the functional possibilities the use of the Internet resources in professional activity. The informative resources of the Internet, multimedia facilities of studies substantially influence on the content and methodology of teaching the discipline. An importance of portals and the possibilities of resources of the Internet as a constituent of distance learning.

Aim. To show the main role of using Internet resources as the main component of distance learning.

Materials and methods. In recent years, the number of works in which the growth of educational and educational effectiveness is investigated process based on the use of information and communication technologies in a higher educational institution. Special interest are the works of both domestic and foreign scientists, devoted to the content, development, and organizational principles of remote training (S. Avdoshin, V. Domrachov, V. Zinchenko, T. Koshmanova, K. Korsak, V. Kuharenko, E. Polat, P. Talanchuk, A. Khutorskyi, J. Andersen, St. Willer, T. Edward); the use of the Internet in modern society, psychological and pedagogical aspects and technologies of creating a distance course (V. Kukharenko, T. Oliynyk,

V. Rybalka). The need to perform tasks of optimization and intensification of the process of training specialists stimulates the scientific search for ways to solve this problem. The works of V. Baydenko, P. Halperin, I. Zimova, V. Kraevsky, N. Kuzmina, I. Lerner, M. Skatkin, H. Shchedrovytskyi, J. Raven, Yu. Tatur, A. Khutorskyi, and V. Shadrykov confirm the fact that for free orientation in the information flow, a person must have information competence as one of the components of professionalism.

Results and discussion. One of the main innovations in education is the introduction of new ones pedagogical and information technologies of learning, which provides for the wide use of computer technologies, the Internet, application programs, multimedia tools, electronic textbooks that significantly affect the content and teaching methods in art higher education institutions. Application of these powerful electronic resources information carriers allows to significantly intensify and creatively diversify learning process.

It is accompanied by the use of personalized forms of education, in particular distance learning, which has its own characteristics is universal in nature and is based on the use of a wide range of traditional, new information and telecommunication technologies. Transition to the information society makes changes in all spheres of human activity, which leads to changes in the demands placed on modern specialists, including art critics, doctors, etc.

Information technologies in education are inseparable from pedagogical methods in various professional fields, including art management, interior design, graphic design, and other areas of professional education. Improve computer technology, expanding the possibilities of its application in the learning process lead to the emergence of new informational computer technologies (ICT) of learning. Using modern ICT makes it possible to get an education not only during the day traditional form of education, but also remotely. The development of distance learning is dictated by the need to form a flexible system of continuous education that allows creative for an active person to improve his skills throughout his life professional knowledge and skills.

Distance learning is based on the use of modern information technologies, allows to implement interdisciplinary, educational and professional programs accessible to various social groups of the population, which accordingly, it makes it an integral part of the modern educational space and reflects social transformations.

The use of ICT in the study of subjects significantly increases the quality of presentation of the lesson material, motivation and efficiency its assimilation by students enriches the content of the educational process and provides for the active educational activity of the teacher and students. Use of information and communication technologies involves the use of audiovisual and interactive teaching aids software tools (multimedia disks, presentations, video, audio clips; Internet resources, Web sites, portals for teachers; personal computers (PC), audio and video equipment, multimedia projectors, touch (interactive) board "SMART Board") [4].

It is important for the teacher to know the location of the source information, be able to select the necessary material from the information flow, analyze and skillfully present it in an accessible form Successful educational information provision of the distance learning process is possible with the use of three main technologies (resources with 365/24/7 access mode): electronic library as a means of free access to information resources; integrated information and educational environment, as a full-scale system of conducting educational activities using network resources Internet; portal of students and teachers as a powerful means of interactive communication [2].

Let's emphasize that modern teaching tools have significant advantages over those that were used earlier, because the level development of image and sound recording and reproduction technologies, the transition to digital media and software-controlled reproduction means now provide opportunities for dynamic management of the process of reproduction of educational material.

Application of modern data input technologies (touch screen, touch board) makes it possible to implement the presentation of educational material in a new way for art students, which provides interactivity teaching. The tools of the new generation also include software and hardware complexes (Smart-board), which are

intended for application in the educational process.

The board is like a screen allows you to show videos, take notes, draw, apply certain marks to the real image, make changes and save them in the form of computer files for further editing, print on a printer, send by fax or e-mail, the ability to erase objects from the screen, copy and print the necessary fragment; post materials on the Internet; video demonstrations of presentations created by students; work with text and images; browsing websites.

Work with a blackboard allows you to implement the principle of visuality, educates aesthetic taste. Smart-board is a tool with which analysis of information in any format that meets the requirements of the modern educational process is carried out [5]. Proper use of these powerful electronic resources and the Internet makes it possible to significantly intensify and diversify the learning process.

Portals of students and teachers are a means of interactive communication and are aimed at the performance of certain tasks: formation of students' communicative competence through communication in a foreign language; development of students' writing skills by writing messages, letters, processing information; provision of information activities for both the teacher and the student; access to modern original educational and methodical materials [4].

Note that increasing the role of creative interaction of teachers and students in the organization of independent work of students in the process of distance learning with using information technologies of education. Such a view work teaches responsibility, flexibility of thinking, skills synthesize information, highlight the most important, determine priorities, strive for high self-realization. It plays a significant role the emotional aspect of learning.

Positive emotions stimulate educational activity, increase the level of memorization of educational information and contribute to the development of the effect of its reproduction in communication [5].

In the conditions of such communication, such the effect is enhanced by bright visual images and continuous learning activities in which all students are involved.

Conclusions. Summarizing the above mentioned, we note that the use resources of the Internet network and modern teaching tools of the new generation provide an opportunity for teachers to fill with new creative content and form of professional educational activity, more actively apply problematic, variable, innovative learning methods, intensive use of educational Web- websites, Internet portals, hardware and software complexes. The resources of new information tools increase the cognitive students' interest and motivation for further study.

Therefore, distance learning is a holistic process that organically includes the process of learning, education and personality development and meets modern requirements. It cannot be imagined without purposeful, systematic independent work of students with electronic databases. Distance learning activates the learning process, giving it a creative character.

Taking taking into account world experience and the growing volume of distribution of new ones information and communication technologies, our science should be aimed at modernizing the content and methods of obtaining education in such a way as to ensure the preparation of the population for life and work in market conditions, in a post-industrial, information society. The Internet brings qualitative changes to the educational market services, primarily thanks to the development of distance learning.

REFERENCES

1. Жулкевська В. О. Лінгвістичні аспекти формування фахової англо- мовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей. Наукові записки. Серія “Філологічна”. Острог: Вид. Національного університету “Острозька академія”. Вип. 9. 2008. С. 526-531.

2. Лапінський В. В. Засоби навчання нового покоління як складова навчально- ного середовища. Київ “Шкільний світ”, 2008. — 40 с.

3. Абрамович Г. В. Суть іншомовної компетентності як мети та результату професійної технічної освіти // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя,

2005. – № 4. С. 117-120.

4. Жулкевська В. О. Формування іншомовної культури фахівця шляхом застосування ресурсів дистанційного навчання. Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : Зб. наук. пр. К.: Університет, 2007. № 8. С. 160-166.

5. Hontarenko I. S. Information technologies in foreign language teaching / I. S. Hontarenko. – зб. наук. праць – «Інноваційна педагогіка». – Вип. 11. – Том 1. Одеса.: - «Видавничий дім «Гельветика», 2019. – С. 108-112.

IMPROVING INFORMATION SECURITY IN THE ALL-EUROPEAN SYSTEM OF SCIENCE AND EDUCATION

Nikishyna Anzhela Volodymyrivna
Mishyna Olga Mykolaivna
Lecturers at Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics,
Kharkiv, Ukraine

Introduction.The information society, which is based on information technologies, is constantly developing. The number of the active Internet users is growing and IT technologies are getting into every sphere of our life. The information flow has become more intensive, the greater part of social relations has got more virtual and countries have started to depend entirely on information system. That is why there appear more risks connected with the threats to information security and it should be considered on the global, regional and national levels.

Aim.In the modern literature some areas of the information environment have been already discussed but not enough attention has been given to educational and scientific fields. Under such conditions the research on the European approach to information security in educational and scientific spheres stays actual. That is why the aim of this work lies in looking for the ways as to improving information security in the All-European system of education and science.

Materials and methods. Studying the state of the All-European system of education and science has shown that at the modern stage special research on this matter has not been conducted very often. The work is based on the areas of the activity of the European Union which was considered in the research conducted by O. Y. Zaporozhets, V. V. Kabernik, O. A. Timofeeva, A. Y. Minin. Among the foreign authors D. R. Garrison, H. Kanuka, K. Maennel, J. Collier, A. Martin can be mentioned. The official sites of the European Union and the Agency of the European Union on the issues of the network and information security have been also studied. Such scientific methods as analysis, synthesis and description were used while

conducting the research.

Results and discussion. For the educational environment the problem of information security needs to be looked at in a broader sense. Foreign and national experience makes it possible to distinguish threats to the information security of scientific and educational establishments: unauthorized access to the database, filtration of the unwanted information, problems in dealing with social networking sites, lack of cyber-specialists and experts.

Digitalization is giving an opportunity to perform all the necessary transformations in the educational and scientific system of the European Union. Nowadays there is a broad selection of technologies that can be used to improve the academic discourse. Their aim is to manage the cyber security system, monitor cyber space events, find threats and react to suspicious situations and incidents. The European society and scientific establishments should join the system of information security and implement measures to improve media awareness, for instance, through training for the EU citizens.

Creating a safe informational-technological environment is in the way of possible cyber-attacks on the educational establishments that can lead to failure in the work of the automatic systems and further damage to the information security of the All-European scientific-educational system.

Traditional universities tend to involve more students in the scientific discourse while the universities of the applied science deal with real competences and close cooperation with information sphere. Thus, universities of the applied science can be considered as a bridge between academic education and professional preparation.

European society depends a lot on the IT systems, constantly using them, which leads to the imperfections in the information sphere. The EU sees the necessity of investing into technologies but it should be done only when there are enough experts. Their number is not sufficient not only in the IT sphere but also in other positions: lawyers, administrative personnel, medical workers, designers, managers of the upper level, etc.

In the EU the demand for cyber specialists and experts is higher than their

existing number. This disadvantage is removed by a greater number of accredited proposals in educational establishments. The All-European system of education and science should adapt to solving long-term challenges, reacting to the current and future needs of the informational sphere. There is a necessity to create an innovative educational-methodological base, influencing the effectiveness of the development of information literacy.

Conclusions. Therefore, within the framework of the European Union, information security is considered as a state of information technology that ensures sufficient protection of information and an appropriate level of resistance to external negative challenges and threats. The priority tasks of the policy of the EU member states in the field of information security are the creation of such technical means that will contribute to the protection of IT technologies, as well as ensure a high level of awareness of the European society regarding information culture. It is in this context the European approach to cyber security in the scientific and educational spheres is considered. The main mechanisms for improving information security in the All-European system of science and education are campaigns to increase information knowledge and the level of media literacy, development of innovative educational and methodological bases that have an impact on the effectiveness of the development of information culture, etc. However, threats to information security facing scientific institutions still exist.

In order to significantly improve the existing state of the information security system, the European community needs to expand educational opportunities at all levels, increase the number of qualified educators, create synergy between educational processes and learning opportunities even at the workplace; provide lifelong learning of at least the basics of cybersecurity.

REFERENCES:

1. Каберник В. В., Тимофеева О. А. Забезпечення безпеки освітньої середи на прикладах США, країн Європи та Росії. Вісник МДІМВ. Сер. Міжнародні відносини. 2015. Вип. 43. С. 119-129.

2. Digital Education Action Plan. Cybersecurity in Education. An official website of the European Union: веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area/digital-education-action-plan-action-7-cybersecurity-in-education_en (дата звернення: 08.04.2020).

3. Kaie Maennel. Improving and Measuring Learning Effectiveness at Cyber Defence Exercises: Master's Thesis of Computer Science (30 ECTS) / University of Tartu. Tartu, 2017. 95 p.

4. D. Randy Garrison, Heather Kanuka. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. Internet and Higher Education. 2004. Vol. 7, № 2, P. 95–105. URL: https://www.academia.edu/1267313/Blended_learning_Uncovering_its_transformative_potential_in_higher_education (дата звернення: 09.04.2020).

APPROACHES TO DIVIDING STUDENTS INTO MINI-GROUPS WHEN SOLVING SITUATIONAL EXERCISES

Ralko Oleksandra

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
of the Administrative Management and Foreign Economic Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Introductions. Mainly task educational institutions have is release professionals that will be competitive on the labor market. For the purpose of implementation this task higher educational institutions need to train specialists who are needed in the labor market.

Aim. Consider the advantages and disadvantages of using the case method of learning to improve the level of professionalism of students.

Materials and methods. The survey method was used to determine the needs of employers regarding the readiness of graduates to work in the corresponding specialty, an empirical study of the peculiarities of the use of the case method for students' acquisition of practical skills in the field of management was conducted.

Results and discussion. Realization given task is not worth to consider only through the prism of organizations certain industry high qualified specialists and the corresponding need for them. The need for specialists high there will always be qualifications present in everyone industries any economy and countries. In accordance higher educational institutions need constantly improve level their own preparation students to answer for the requirements of employers.

In times of crisis conditions are particularly acute appears question youth unemployment because the enterprises are in conditions necessity optimization costs, including personnel, reducing as much as possible him the number Accordingly, to enterprises necessary personnel from significant by experience works, ready immediately perform their functions. Usually, graduates of higher educational do not own institutions significant practical skills works that makes them unattractive for

modern enterprises in the crisis conditions. Among basic criteria success of the candidate for the position, the majority employers, usually indicate practical skills at work, work experience of the applicant for the main profession, skill to learn and speed assimilation new ones knowledge, communication skills and abilities work in a team.

At the same time, conducted by the Department of Administrative Management and Foreign Economic Affairs Activity, found that graduate students who have already worked by specialty feel uncertainty on the first worker place that associated with insufficient their practical preparation, difficulties in working in a new team, difficulties in acceptance decisions and justification own point of view. Majority graduates noted that, on average, it takes time to adapt to a new job place and overcoming specified difficulties makes up about 4-6 weeks. At the same time employers indicate that really adaptive the period of a new employee without experience work significant because of what hiring graduate university without experience their work is unattractive to them. However, on the condition that if new an employee without experience work can quickly adapt to performance their own officials mandatory in, the majority employers noted that from pleasure a graduate was hired university without experience work.

Thus, it is possible make conclusion that in such conditions, for universities the main the task will be to build such training plans preparation for students, which would allow to minimize their adaptive period on the first worker place and did attractive employment graduates higher educational institutions without experience work for this purpose the program preparation students should be directed among everything another for development priority criteria success employers of students. Of course, for quality preparation a specialist for teaching necessary direct efforts to acquire them both theoretical and practical skills work taking into account requirements employers of increase equal communication skills and abilities work in a team effective a tool can be the use of case methods training.

The main purpose of using case methods learning is the development of students communication skills, ability to work in a team justify own point of view,

accept specific solutions of a practical nature. It is possible in the form of a case offer discussion in various forms of certain practical situations that actually happen not take place in a certain sphere activity organizations. In addition to the discussion certain situation and acceptance certain decisions on it basis, with the help of a case, you can to lay out certain theoretical complex of knowledge, which is necessary for assimilation by students.

For effective learning as theoretical knowledge, and practical skills by students when using a teacher of the case-method of learning, as well as to provide the biggest effect from proposed task for group of students that divide into mini-groups. From chosen ones approaches, principles and methods of formation mini-groups depends in the end account efficiency assimilation theoretical knowledge and acquisition practical skills by each individual student. Approaches and methods to formation mini-groups as dependent from content of a separate case, as well as in cases of the same type throughout study discipline is mandatory to achieve maximum effect and return from each student. Usually, working long period with students, teachers they can and use the method of distribution on the groups on their own judgment. Let's consider the possible reasons demotivation students in when applying such a method.

At his implementation you can use two approaches: responsible for work in a separate mini-group or a leader of mini-groups you can to determine the most active students; responsible for work in a separate mini-group or a leader of mini-groups you can to determine the weakest students.

Everyone from these will have approaches your advantages and disadvantages, but let's stop in more details on the shortcomings. When elected leaders min and groups the most active and the best students from the point of view equal their success, the teacher can often find out that all others students simply agree from leader, do not work and, accordingly, simply receive evaluations for the work of the leader, especially this concerns shy and inactive students. Like that situation maybe to observe a long time since it arrange and active leader that seeks above all to express own point of view.

Accordingly, the rest students, named after the leader and his “helpers” will not

be assimilated necessary theoretical knowledge and practical problem-solving skills situational tasks (cases). When using the second approach, usually teacher maybe gets higher efficiency and level digestibility of material.

Because the weakest and inactive students will be directly involved in the process solving the case, and responsibility. The group will not give the min assigned to them for their work opportunities not to work, besides active students for receiving the highest evaluations will be interested in working with weaker students for receiving a positive evaluation work mini-groups and, as a result, the teacher will receive high level of digestibility necessary knowledge.

However, the use of such an approach maybe dates and negatives the results, because, even with repeated application, the majority students will be clear approach to formation mini-groups that maybe negatively affect the work result mini-groups, as well as on the relationship students to the teacher.

In order to avoid conflicts during distribution students into mini-groups a teacher the apportionment method may be applied students into subgroups for them own desire. However, when using this approach they can arise difficulty related to the first except for the approach described by us therefore, the result of using such a method may be unsatisfactory from the point of view acquisition knowledge and skills by each individual student.

Students, what make friends form, as a rule, their subgroup, as a result, the teacher maybe face the following problems: all strong and active students everyone will form their own mini-group weak, shy and inactive students will form their own, etc. Accordingly, the results of each of the n subgroups will be completely different. Also, a teacher maybe observe one of the following situations: answers the most active mini-groups, others may not have desire speak or simply be ashamed; teacher maybe work with active talkative students, answering and them questions and discussing without reaching those who really worked in individual mines and groups always will turn out students who do not have desire to work, but are simply part of a certain mini-groups.

Of course, experience and pedagogical knowledge allow to the teacher under

certain conditions overcome some part these difficulties to avoid most of the named shortcomings of each of the approaches will allow, for example, a survey teacher of each participant mini-groups, and not only the leader. However, for conducting poll time is needed and a new problem arises - evaluation work of mini-groups.

Conclusions. All these features implementation cases in educational process require from the teacher thorough preparation that includes careful the choice of case type depends from delivered educational goals and planning process or procedures him holding, including assessment and determination him criteria.

КОГНІТИВНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Антоненко Лідія Миколаївна

студентка

здобувачка другого (магістерського) рівня, VI курс
вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта

Тесленко Світлана Олегівна

кандидатка педагогічних наук,

старша викладачка кафедри початкової та дошкільної освіти.

Миколаївського національного університету

імені В. О. Сухомлинського, Україна

Вступ./Introduction. Формування самостійної, творчої особистості, яка затребувана і може самореалізуватися в будь-якій сфері життєдіяльності, завжди розглядалося як одне з основних завдань дошкільної освіти. Його рішення передбачало розвиток у дитини бажання, здібності та вміння проявити ініціативу, нестандартність мислення, готовність адаптуватися в постійно мінливих соціально-економічних і політичних умовах.

Когнітивна сфера дитини являє собою зв'язок пізнавальних процесів, таких як: пам'ять, мислення, відчуття, сприйняття, увага, уява. В результаті взаємодії цих процесів дитина дошкільного віку може отримувати, переосмислювати, зберігати та відтворювати інформацію, яку отримує із навколишнього світу, а також здатність дитини творчо переосмислювати дану інформацію, що накопичуються в процесі індивідуального розвитку.

Ціль роботи./Aim. Однак, попри свою складність і соціальну значимість, проблема когнітивного розвитку дітей лише порівняно недавно стала предметом аналізу науковців, а тому її дослідження, хоча і багаточисельні, носять переважно емпіричний характер. Немає загальновизнаної системи психологічної діагностики тих змін, які відбуваються у когнітивній сфері дітей, а відтак і точного розуміння тих процесів, які відбуваються у розумовому розвитку дитини дошкільного віку.

Як зазначає С. Виготський: «Дитина це не готова істота, але організм,

який розвивається, а тому, його поведінка складається не тільки під дією систематичного впливу середовища, а ще у залежності від певних циклів або періодів в розвитку дитячого організму, які визначають у свою чергу ставлення людини до середовища. Дитина розвивається нерівномірно, поступово, шляхом накопичення дрібних змін, але поштовхами, скачками, хвилеподібно, так що за періодами підйому дитячого зростання, йдуть періоди застою і гальмування» [2, с. 251].

Матеріали та методи./Materials and methods. Дитина пізнає навколишній світ у процесі пізнавальної діяльності. Саме пізнавальні психічні процеси, за допомогою яких формуються образи навколишнього середовища, забезпечують отримання дитиною знань про оточуючий світ і про саму себе. Становлення та розвиток цілісної картини світу у дітей – це складний багатоступінчастий процес, у ході якого змінюється її зміст і динамічні характеристики, що дозволяють описати суб'єктивний образ світу (його повноту, стійкість, усвідомленість, зв'язаність його компонентів). Особливістю дошкільного віку є і те, що все, що бачить, дитина намагається «привести в порядок», з'ясувати «для себе» закономірні зв'язки і відносини, в які вкладається такий різноманітний навколишній світ. Так, Л. А. Венгер у своїх дослідженнях розглядав пізнавальна діяльність дошкільника як активну діяльність дитини з придбання і використання знань, яка характеризується пізнавальною активністю, активною перетворюючою позицією дитини як суб'єкта цієї діяльності і визначав структуру пізнавальної діяльності дошкільників із чотирьох компонентів, а саме: пізнавального інтересу, пізнавальних здібностей, пізнавальних способів дій та пізнавальних вмінь дитини [1].

Пізнавальні здібності включають в себе здатність дитини до довільної уваги й сприймання; до довільної пам'яті і логічного мислення, а також до творчій уяви: так, у старшому дошкільному віці дитина вже може діяти в плані загальних уявлень і образів, її мислення перестає бути наочно-дієвим, вона може встановлювати прості причинно-наслідкові зв'язки між подіями і

явищами.

Результати та обговорення./Results and discussion. Пізнавальні способи дій полягають в умінні аналізувати і синтезувати отриману інформацію, тобто в умінні дитини аналізувати предмети і явища за окремими ознаками, що включає в себе вивчення об'єкта як в цілому, так і за окремими складовими, складання цілого з частин, використання цих знань в різних видах діяльності. Будуючи свою картину світу, дитина-дошкільник вигадує, винаходить, уявляє, у неї з'являється прагнення якось пояснити і упорядкувати для себе навколишній світ, вона в здатності бачити і самостійно ставити пізнавальні завдання, намічати план дій, відбирати способи вирішення завдання та добиватися результату.

У дитини дошкільного віку формується «своя» суб'єктивна картина світу, як система уявлень про навколишню дійсність, природний і соціальний світ, і про своє місце в ньому. Обмеженість знань та практики дітей породжує неправомірність їх самостійних узагальнень, вироблених ними в процесі безпосереднього контакту зі світом, і призводить до формування у них своєрідності уявлень про світ і фізичні причинності і характеризується своїми специфічними особливостями.

Висновки./Conclusions. Отже, впродовж дошкільного віку відбуваються корінні зміни у розвитку пізнавальних процесів: з мимовільних вони перетворюються на усвідомлені, довільні і опосередковані. Формуються нові психічні функції, точніше, нові рівні, яким, завдяки засвоєнню мови, стають притаманні нові властивості, що дозволяють дитині адаптуватися до соціальних умов і вимог життя, засвоювати норми і правила поведінки, взаємодії з іншими дітьми й дорослими. Істотним показником розвитку дитини буде оволодіння знаннями, уявленнями про навколишній світ, які мають виняткове значення для розвитку особистісних якостей, здібностей дитини, оволодіння нею способами пізнання навколишнього світу, формування ціннісних установок.

Отже, формування цілісної картини світу у дітей старшого дошкільного віку пов'язане з розвитком пізнавальних інтересів через розв'язання наступних

завдань, а саме: перцептивний розвиток дітей, розвиток їх пізнавально-дослідницької діяльності та формування у них суб'єктивного образу світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгер Л. А. Формирование познавательных способностей в дошкольном детстве / Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка. – Москва. 2008. С. 365-381

2. Выготский Л. С. Собрание сочинений в шести томах. Дополнительный том. М.: Педагогика, 2008. 344 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДИНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

Бабенко Ірина Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
педагогічної майстерності та менеджменту
імені І. А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

У широкому розумінні визначення «менеджмент» – то є соціальне управління котроюсь організацією, отож, недаремно у багатьох авторських контекстах поняття «соціальне управління» та «менеджмент» – майже тотожні. Приміром, термін «соціальне управління» у теоретичних роботах учених колишнього СРСР трактувався як: а) цілеспрямований вплив на систему, а чи процес; б) вплив однієї системи (керуючої) на іншу (керовану) із метою її впорядкування «по-своєму» та переведення до якісно нового стану; в) діяльність, націлена на забезпечення функціоналу, розвиток суспільного виробництва тощо. Сьогодні бачимо: під ці визначення не закладено найголовніше: людиноцентристські підвалини, основний же підхід до управління як такого тоді схарактеризовувався лише впливом однієї системи керівної, на іншу, керовану. Та менеджмент у сучасному понятті прогресивних учених світу то управління, котре засновується саме на людиноцентристському підході, який, за своєю чергою і сутністю, передбачає не прямолінійний вплив, а створення відповідних умов для комфортного співробітництва керівника з підлеглими у спільному для обох сторін ефективному досягненні мети спільної ж – діяльності.

У західній теорії управління освітніми установами кілька основних концепцій управління. Перша з них виникла ще на початку ХХ ст. й відразу заґрунтувалася на критеріях економічної ефективності освітньої установи, коли

та розглядалася закритою, механістично-раціональною цільною системою, управління якою уповні націлено на забезпечення її ефективності. Друга ґрунтується вже на критерії педагогічної ефективності й опирається на положення науки психології, в аналітичному ж плані на аналіз досвіду адміністраторів навчальних закладів, котрі орієнтовні на принципи біхевіоризму, освітня організація при цьому розглядається напіввідкритою, органічною, природною системою, а управління нею спрямовується на інтеграцію складників з метою оптимізації. Акцентом у цій моделі послуговує пильний погляд на людські міжособистісні стосунки й управлінську поведінку. Третя модель має ще й «критерій гнучкості», бо в концептуальному плані спирається на теорію управління розвитком, на інституціональний розвиток, а також на розвиток організаційних своїх складових, не виключаючи й теорію випадковості. Тут освітня організація бачиться відкритою й цілком адаптивною системою, в управлінні такою головна роль у ситуаційних змін зовнішнього середовища. Четверта модель управління заснована на критерії релевантності, в основі якої – положення екзистенціалізму, діалектичного методу, критичного реалізму й теорії людських міжособистісних стосунків. Як вважає Л. Вознюк [4], у таких «рамках» освітня організація бачиться її прихильникам цілісною системою елементів, котрі успішно взаємодіють, фахівці спираються на свідомо-критичне мислення суб'єктів, природну, суперечливість і водночас спільність цілей у контексті культурної релевантності. Найновітнішими за їхнім глибинним сенсом наразі вважаються моделі управління, котрі базуються на критеріях гнучкості та культурної релевантності.

Поняття саме педагогічного управління, як і принципів педагогічного менеджменту, різні вчені трактують по-різному [1, 7, 8, 14], але особливо яскраве віддзеркалення новітніх поглядів на проблему людинознавчої компетенції у діяльності менеджера од освіти, знаходимо, як ми вважаємо, у працях української науковиці О. І. Мармази (Харків) [6, 7], котра, зокрема, щодо цих принципів називає наступні: «Глибоке переконання у сучасних етичних цінностях. Сильна внутрішня корпоративна культура. Цілісний погляд

на людину. Особисті стимули в роботі. Заохочення різних поглядів та консенсус. Єдиний статус усіх працівників. Постійна підготовка та перепідготовка персоналу. Політика повної зайнятості. Орієнтація на якість. Колегіальне прийняття рішень. Максимальне делегування повноважень. Заохочення горизонтальних зв'язків» [6].

До так званого «наукового термінального обігу» поняття «людинознавча компетентність менеджера освіти» уведено порівняно недавно [14]: це 1999 рік. І коли термін «компетентність» несе у собі наявність знань, досвіду та різноманітних відповідних умінь, котрі конче потрібні для професійного виконання посадових обов'язків, то термін «людинознавча компетентність» набагато глибший і ширший, бо включає у себе й теоретико-прикладну підготовку освітнього менеджера до його готовності використовувати практично систематизовані та адаптовані до керівної діяльності саме в освіті знання. «Питома вага» «користі од людинознавчої компетентності» у загальній компетентності висока, бо визначається і тим, що завдяки їй можлива і повноцінна самореалізація, самоствердження менеджера, а саме: у своїх особистісно-ділових якостях та досягненні найліпших професійних результатів.

Основу ж людинознавчої компетентності саме освітнього менеджера складають такі головні вміння, як вважають сучасні педагоги та психологи [1, 2, 4]: вдале співробітництво з людьми; відмінна швидка орієнтація у їхніх формальних та неформальних відносинах і стосунках; створення позитивно налаштованого морально-психологічного мікроклімату в робочому колективі; повага до людської особистості, індивідуальності.

Реалізація ж людинознавчої компетентності уповні, напряму залежна од уміння використовувати соціально-психологічні методи управління освітнім закладом [3, 9, 4]. І тут архіважливі ролі не лишень у матеріальних стимулів, але й у стимулюючо-мотиваційних: «...схвалення роботи вчителя, підтримка ініціатив творчих педагогів, забезпечення можливості професійного зростання вчителя, надання свободи у виборі тих чи інших форм та методів навчання» [4]. І тут основопокладаючі принципи наступні: партнерства (вдалого, бо

дружнього), спокійних діалогів, толерантності, спільних ціннісних орієнтирів, виважених цілей, що сприяє уникненню кризових явищ в управлінні й стоїть на сторожі забезпечення поступального розвитку сучасного освітнього закладу. Науковці також наголошують: рівень загальної культури менеджера в освіті, його елементарної вихованості, його манери визначають не лишень стиль його роботи, але й успішну діяльність команди у всіх напрямках [12, 13].

Важливе значення у виробленні людинознавчої компетенції освітнього менеджера мають його світогляд, широчінь кругозору, зорієнтованість на високі моральні, духовні цінності, уміння створювати свою цільну й міцну за духом – команду однодумців. Цьому сприяють демократичні засади роботи управлінця (а не його жорстке адміністрування в суто авторитарному стилі), справедливість у стосунку не лише до себе – до кожного члена колективу підлеглих. Як зазначає Л. Вознюк: «Стиль управління визначає не лише рівень культури управлінця, а й через управлінське рішення характеризує людинознавчу компетентність менеджера освіти» [4].

Не можна недооцінювати й роль інноваційного потенціалу керівника в сучасній освіті, адже лише «інноваційна особистість» [там же] здатна вести за собою команду, через нинішні соціумні шторми загалом і в освітньому його сегменті – зокрема. Непідробний інтерес менеджера освітнього закладу до нововведень на користь команди, організації, постійна позитивна орієнтація на інновації, генерація власних відповідних ідей, здатність їхнього втілення у реальне життя та постановка на службу закладу, а відтак, гнучкість, адаптивність, вроджена та соціумно й самостійно розвинена здатність до логічного, прогностичного мислення, органічно виявлені при цьому, то також увіходить нині до людинознавчої компетентності управлінця. «З точки зору людинознавчої компетентності інноваційний потенціал керівника має базуватися на принципах толерантності, розумного поєднанні прагматизму з відповідальністю за інноваційні зміни» [4].

Таким чином, вже оновлена й постійно далі оновлювана українська освіта сьогодні орієнтується і на нового, за суттю своєю, менеджера: демократа,

гуманіста, такого, хто визнає колегіальні методи управління освітніми закладами, бачить гостро необхідними «освіту протягом життя» загалом і такий її сегмент, як людинознавство, зокрема.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Компетентісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/510> (дата звернення: 11.09.2022).

2. Бех І. Д. Компетентісний підхід як освітня стратегія. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20Бех.pdf> (дата звернення: 15.09.2022).

3. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : Монографія. К., видавниче об'єднання Тираж. 2005. 350 с.

4. Вознюк Л. Роль менеджера освіти в оновленні сучасної школи. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=xI1FkKIAAAAJ&citation_for_view=xI1FkKIAAAAJ:d1gkVwhDpl0C (дата звернення: 17.10.2022).

5. Калініна Л. М. Професіограма українського директора школи: моделювання управлінської діяльності директора школи : Директор школи, №3. С. 13 – 15. 2001. К.

6. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті : дорожня карта керівника. Харків, Основа. 2007. 448 с.

7. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації. Харків, Національний педуніверситет ім. Г. С. Сковороди, кафедра наукових основ управління і психології. 2017. 126 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1763/1/Мармаза%20О.%20І.%20Менеджмент%20освітньої%20організації%20.pdf> (дата звернення: 12.11.2022).

8. Підготовка керівника середнього закладу освіти : Навчальний посібник за редакцією Л. І. Даниленко. К., Міленіум. 2004. 272 с.

9. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навчальний посібник. К., Знання. 2016. 359 с.
10. Цюцюра С. В., Криворучко О. В., Цюцюра М. І. Теоретичні основи та сутність управлінських рішень. Моделі прийняття управлінських рішень Управління розвитком складних систем. 2012. Вип. 9. С. 50 – 58.
11. Чепак В. В. Специфіка управління освітою в умовах реформування. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.42.pdf> (дата звернення 22.12.2021).
12. Черниш А. П. Управлінська діяльність керівника навчального закладу : Навчальний посібник. К., вид-во Університет КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. 2008. 55 с. URL: www.pdfactory.com (дата звернення 01.02.2022).
13. Чернуха-Гадзецька К. М. Технологія управління. Харків, Вид. група Основа. 2009. 144 с.
14. Шепель В. М. Людинознавча компетентність менеджера. Управлінська антропологія. К., Просвіта. 2003. 433 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Борзик Олена Богданівна,
викладач кафедри природничих дисциплін
Прасол Анна Валеріївна,
студентка 412-по групи
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна

Вступ. Ми живемо у світі швидких знань, що добре розуміють і учні. Адже навіть вчитися, якщо батьки так легко знаходять відповіді на всі запитання в мережі Інтернет, взявши телефон до рук? Пізніше, таку ж стратегію пошуку знань переймають і діти. Таким чином школяр молодшого шкільного віку поглинає великий обсяг інформації, який за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, за останні декілька років збільшився в десятки разів. Більшість цієї інформації отримана з Інтернету, що, по-перше, ставить питання про об'єктивність, повноту, достовірність та адекватність отриманих відомостей; по-друге, суттєво обмежує можливості «живого» міжособистісного спілкування з однолітками. Звичайно ж технологічний прогрес є благом, але він робить навчання складним завданням для учнів збільшуючи розрив між категоріями «що» (інформацією) і «як» (обробкою і застосуванням інформації). Ця проблема проявляється і на уроках «Я досліджую світ», що потребує пошуку та використання нових методів викладання з можливістю зменшення розриву цього віддалення.

Ціль роботи. Проаналізувати наукову та методичну літературу, щоб розкрити суть поняття «Інтерактивне навчання» та особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». А також, дослідити активність використання інтерактивного навчання вчителями на уроках «Я досліджую світ».

Матеріали та методи. Поняття «інтерактивний» використовується у різних сферах життя. Сьогодні у повсякденний ужиток увійшли терміни інтерактивна гра, інтерактивне голосування, інтерактивне мистецтво, інтерактивне кіно, відеоігри, квест-руми тощо. У педагогіці існують різні категорії, пов'язані з поняттям «інтерактивний»: інтерактивний підхід у навчанні (Л. К. Гейхман), інтерактивне навчання (Н. В. Кларін), інтерактивні технології (С. В. Масловська, Р. С. Рафіківна, В. Н. Соколов, Т. Н. Трошина, А. П. Шишмінцева та ін), інтерактивні методи (Н. Н. Двудічанська), а також інтерактивні засоби, інтерактивні прийоми, інтерактивні форми.

Інтерактивні методи - методи, що дозволяють вчитися взаємодіяти між собою; а інтерактивне навчання - навчання, побудоване на взаємодії всіх учнів, включаючи педагога. Однак змінюється характер взаємодії: активність педагога поступається місцем активності учнів [1].

Автор інтерактивного підходу до навчання Л. К. Гейхман виділяє основні педагогічні постулати: педагогічна цінність та рівноважність взаємодії та спілкування, цілеспрямованість форм групової навчальної взаємодії; активно рольово-тренінгова організація навчання; діалогізація навчальної взаємодії; об'єктивація соціального та комунікативного досвіду [1]. Н. В. Кларін в інтерактивному навчанні робить акцент на наявному досвіді та досвіді, набутому в процесі активності: фізичній (учасники змінюють робоче місце, пересідають, пишуть, слухають, малюють тощо), соціальній (задають питання, відповідають на них, обмінюються думками), пізнавальної (доповнюють, правлять, коригують, виступають джерелом досвіду, самі знаходять вирішення проблеми тощо) [3].

І. М. Головницька, вказуючи на різноманітність інтерактивних методів навчання, описує існуючі класифікації: на основі комунікативних функцій (дискусійні методи, ігрові, психологічна група інтерактивних методів); на основі «реальності» запропонованого контенту (неімітаційні та імітаційні, в яких виділяються неігрові та ігрові методи); з урахуванням часу появи (традиційні, нові); за провідною функцією в педагогічній взаємодії (методи

створення сприятливої атмосфери, організації комунікації; методи організації обміну діяльностями; методи організації миследіяльності; методи організації смислотворчості; методи організації рефлексивної діяльності; інтегративні методи) [4].

Використання інтерактивних методів дозволяє розвивати в учнів такі якості особистості, як волю, активність, доброзичливість, уміння взаємодіяти один з одним, доводити свою думку та приймати думку інших. Зупинимось коротко на характеристиці окремих інтерактивних методів, що, на нашу думку, є ефективними у інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Розвитку зв'язного мовлення, створення цілісної картини сприяє метод «Пазл», який допомагає організувати роботу у групі. В першому класі використовується цей метод для побудови логічних ланцюжків. У наступних класах під час уроків надаються до роботи у групі фрагменти тексту на певну тему. З цих фрагментів кожна група складає текст. Після того, як усі групи прочитають свої тексти вголос, надається завдання повторити тексти сусідніх груп. Це дозволить не лише розвивати комунікативні навички роботи у групі, а й стимулює увагу, уміння слухати та відтворювати почуте, підвищує відповідальність учнів [2].

Пам'ятаючи, що важлива роль у виникненні навчально-пізнавальних мотивів належить навчальній проблемі застосовуються елементи проблемного навчання. Проблемні ситуації використовуються при організації практичної роботи, при зіткненні учнів з життєвими явищами, фактами, що вимагають теоретичного пояснення, спонукання учнів до порівняння, зіставлення. Наприклад, щодо теми «Дикі звірі взимку» проводиться гра «У зимовому лісі», під час якої формулюється проблема «Чому одних тварин можна зустріти у зимовому лісі, а інших ні?». Аналізуючи різні характеристики (зовнішній вигляд, харчування), учні доходять висновку, що впливає спосіб життя тварин. У результаті такої роботи підвищується самооцінка учнів, вони відчують себе здатними зробити наукове відкриття, що також стимулює пізнавальну активність, бажання вчитися.

Для розвитку пізнавальної мотивації, логічного мислення використовується метод «Складання». Групі чи парі учнів пропонується з окремих слів зібрати тему уроку.

Для узагальнення, закріплення, повторення вивченого матеріалу застосовується метод «Зі світу по нитці». Учні пропонується написати по два-три речення на тему уроку, потім, об'єднавшись у групи, вони складають оповідання, використовуючи написані речення. Складені оповідання представляють класу, вибирають найбільш повні і логічно завершені [6].

Для виявлення ступеня сформованості певного поняття найдоцільнішим використовувати методику «Заверши фразу». Наприклад, «Сім'я – ...», «Обережно ставитися до природи, значить...».

Метод «Мозковий штурм» дозволяє залучати до активної діяльності максимальну кількість учнів. Застосування цього методу можливе на різних етапах уроку: для засвоєння нових знань, проміжного контролю якості засвоєння знань, закріплення набутих знань (на узагальнюючому уроці з конкретного розділу курсу).

Приєм "Пошук відповідностей". Під час виконання цього завдання від учнів потрібно визначити відповідність слова чи опису, причому це завдання рекомендується зробити доти, як учні почнуть знайомитися з важкими текстами. Це гарне завдання для закріплення сенсу понять [5].

З вищевикладеного випливає, що використання інтерактивних методів навчання дозволяє зробити учня активним учасником педагогічного процесу, формувати та розвивати пізнавальну сферу молодшого школяра.

Для дослідження активності використання інтерактивного навчання вчителями, на уроках «Я досліджую світ», ми провели опитування 24 педагогів початкової школи.

Результати та обговорення. На початку дослідження ми перевірили розуміння педагогами поняття «інтерактивний». І виявили, що деякі сприймають інтерактивність, як роботу з комп'ютером. Проте, більшість розуміли інтерактивне навчання як активну взаємодію всіх учасників. Після

більш детального пояснення технології інтерактивного навчання було проведене опитування 24 вчителів початкової школи. Опитування містило два запитання:

1. «Як часто Вами використовується технологія інтерактивного навчання?»

2. Що заважає Вам використовувати інтерактивні методи на уроках курсу «Я досліджую світ» частіше?

За результатами опитування на перше питання ми отримали такі результати: 4 педагоги використовують інтерактивне навчання кожного дня, 15 декілька разів на тиждень, 4 – декілька разів на місяць, 1 – ніколи (рис 1.).

Рис.1. Результат опитування у відсотковому співвідношенні

Результат використання педагогами інтерактивних методів виявився високим. Цьому, на нашу думку, сприяло введення нових вимог до навчального процесу завдяки реформі «Нова українська школа».

На питання, що заважає Вам використовувати інтерактивні методи на уроках курсу «Я досліджую світ» частіше? Ми виявили, що у ракурсі педагогічної практики вчителі знаходять труднощі у правильній, неформальній, системній організації групової роботи школярів, оскільки це порушує звичайний, сформований, зрозумілий уклад роботи з класом. Також їх бентежить виконання річного плану, а організація інтерактивного навчання

потребує багато часу. Деяким, не вистачає педагогічного досвіду в організації такого типу навчальної діяльності. Також не достатньо методичних матеріалів для організації занять. Ці фактори сигналізують про необхідність підготовки або перепідготовки педагогів, організацію тренінгів та семінарів в школах.

Висновки. Проаналізувавши наукову літературу, можна дійти висновку, що інтерактивний підхід до навчання «Я досліджую світ» свідчить про його ефективність. Освітній процес протікає таким чином, що практично всі учні виявляються залученими до процесу пізнання. Спільна діяльність у процесі освоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій особистий внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Колективний пошук істини стимулює інтелектуальну активність суб'єктів діяльності. Така взаємодія дозволяє учням як отримувати нові знання, так й розвивати свої комунікативні вміння: вміння вислуховувати думку іншого, зважувати і оцінювати різні погляди, брати участь у дискусії, виробляти спільне рішення, толерантність до інших. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє стати учневі активним учасником педагогічного процесу, сформувавши та розвинути пізнавальну активність школяра, сприяти формуванню активної та творчої особистості, яка здатна змінюватись у мінливому світі.

В результаті опитування 24 педагогів ми виявили, що технологія інтерактивного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» застосовується досить часто. Поряд з тим існує необхідність у розробці більшої кількості методичного матеріалу та корекції освітніх програм з виділенням більшої кількості часу, для організації групової роботи на уроках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Б. Мещеряков, В. Зінченко. Великий психологічний словник / сост. и общ. ред.– Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 672 с.
2. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці // Рідна школа. 2001. - №9.
3. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок.

2002. №5-6.

4. Мельник, В. В. Інтеракція в освітньому процесі : технологія організації / В. В. Мельник // Управління школою. –2006. – № 13. – С. 15–34.

5. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000. – 368 с.

6. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136.

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Вигівська Людмила Вадимівна,
студентка

Коновальчук Марина Валеріївна,
к.п.н., доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Вступ. / Introductions. Тенденція входження України в європейський освітній простір, обумовила необхідність створення та впровадження в освітній процес новітніх та дієвих інноваційних систем. У теорії педагогіки та практиці освітньої діяльності, вагоме місце займає проєктування, що поєднує в собі планування майбутніх змін та попередження наслідків впливу на усі сфери життя підростаючого покоління.

Мета роботи./Aim. Аналіз педагогічної теорії та практики засвідчує, що педагогічне проєктування стає принципово новим засобом реалізації стратегічних змін в освіті в умовах динамічних перетворень у суспільстві. Проєктування є однією з технологій переходу до інноваційної освіти, визначається провідною тенденцією освіти майбутнього [1, с.76].

Матеріали та методи./Materials and methods. Через оцінку наукової та науково-методичної літератури з теми педагогічного проєктування, можна виділити такі основні концепції: проєктування педагогічних ситуацій для управління навчально-пізнавальною і навчально-творчою діяльністю (К. В. Ярьсько, В. І. Сипченко, Л. А. Закота, Л. В. Ричкова); проєктування педагогічних систем внутрішньо-шкільного управління (Г. Є. Капто, Л. М. Горбунова, О. М. Касьянова, С. А. Гільманов, О. В. Лоренсов, О. М. Моїсеєва, О. М. Моїсеєв) та загальна теорія педагогічного проєктування (І. Я. Лернер, В. П. Беспалько, В. С. Безрукова, В. В. Краєвський).

Дослідники, в чийх працях висвітлені проблеми педагогічного проєктування - А. Лігоцький, Т. Подобєдова, І. Коновальчук, О. Коберник,

В. Докучаєва.

Результати та обговорення./Results and discussion. Впровадження в освіту компетентнісного підходу передбачає організацію освітньо-виховного процесу таким чином, щоб учні набули під час навчання усіх необхідних життєвих компетентностей для розвитку всебічно розвиненої особистості, готової і здатної до активної та успішної життєдіяльності у суспільстві.

Педагогічне проектування набуває особливого значення в ракурсі відбору та конструювання змісту початкової освіти, яка має швидко реагувати на нові вимоги для підготовки школярів до подальшого життя.

Перш за все, вважаємо доцільним визначитись з поняттям «проект». У «Рекомендаціях з управління циклом проекту» надається таке визначення:

Проект - це комплекс заходів, які здійснюються для досягнення чітко визначених цілей впродовж відведеного часу і за допомогою призначених на це фінансових ресурсів (бюджету). [3, с. 16]

Включення поняття «проектування» до освітньої сфери, адаптація до нового середовища, трансформація в поняття «педагогічне проектування» пов'язано з вирішенням ряду методологічних проблем, оскільки зумовлює розширення термінологічного простору науки.

Більшість науковців у визначенні поняття «проектування» акцентує увагу на інноваційній спрямованості останнього та творчій основі в процесі проектування. В. Докучаєва, аналізуючи сутність поняття "проектування" як об'єкт дослідження, розглядає його як інтелектуально-творчу діяльність педагога щодо аналізу та оцінювання педагогічної дійсності та проектування її в майбутньому, результатом якого є інноваційна педагогічна система [5, 45].

В. І. Слободчиков визначає два типи педагогічного проектування:

- *Психолого-педагогічне проектування освітніх процесів*, маючи на увазі навчання як освоєння способів діяльності; формування як освоєння досконалої форми дії; виховання як дорослішання і соціалізацію;
- *соціально-педагогічне проектування освітніх інститутів і освітнього середовища*, в яких реалізуються відповідні процеси [4, 31].

У працях І. А. Колесникової зазначається, що поняття «педагогічне проектування» вживається як збірне, що об'єднує всі види проектної діяльності, суб'єктом яких може виступити *педагог*; вони здійснюються в педагогічних цілях або їх результат має педагогічні наслідки [4, с. 58].

Основні принципи педагогічного проектування:

- принцип людських пріоритетів, який орієнтує на людину - учасника підсистем, процесів або ситуацій. Цей пріоритет означає гуманістичний і природовідповідний характер навчання;
- принцип саморозвитку проєктованих систем, процесів, ситуацій, що передбачає створення їх динамічними, гнучкими, здатними по ходу реалізації до змін, перебудови, ускладнення або спрощення;
- принцип динамізму, що передбачає рух системи від сутності вищого порядку до сутності більш низького порядку;
- принцип повноти, що передбачає забезпечення реалізації в спроектованому об'єкті системи вимог до його функціонування;
- принцип діагностованості, що передбачає організацію постійного зворотного зв'язку, реалізацію вимірювального інструментарію, моніторинг функціонування системи на практиці;
- принцип конструктивної цілісності, що передбачає встановлення міцної взаємозв'язку між компонентами методичної системи та етапами її проектування та реалізації на практиці [2; с. 35].

Послідовність проєктування за В. В. Серіковим:

- розробка задуму, діагностично завдання мети, визначення складу і умов дій, що ведуть до особистісних новоутворень;
- формування узагальненої характеристики педагогічної ситуації, динамічне структурування процесу;
- підбір педагогічних засобів;
- прогнозування варіантів поведінки педагога; діагностика результатів.

Етапи педагогічного проєктування:

1. *Діагностико - прогностичний етап* (вивчення проблем шкільної освіти, власної професійної діяльності; потреб, можливостей; оцінка дидактичних можливостей предмета, напряму діяльності за фахом, теми щодо застосування проєктної технології, визначення головних проблем. Обговорення проблеми, пошук необхідної інформації, визначення мети і завдань).

2. *Етап моделювання* (створення описово-структурної моделі проєкту; визначення критеріїв ефективності проєкту; розробка моніторингової системи функціонування моделі).

3. *Планування* (формування програми діяльності щодо реалізації проєкту, розробка плану в цілому та конкретних дій; вибір способів збору інформації, форм і методів, формування уявлень про результати, розробка критеріїв оцінки результату і процесу, розподіл завдань між членами групи).

4. *Дослідження* (збір інформації, аналіз, вибір стратегії і тактики, робота з літературою, проведення експерименту, анкетування, робота з літературою.)

5. *Етап визначення ефективності* (оцінка як самої діяльності, такі кінцевого продукту, формулювання висновків).

6. *Оформлення звіту* (показ результатів у формі: звіту з демонстрацією матеріалів, письмового звіту. Колективне обговорення).

7. *Оцінка результатів і процесу* (колективне обговорення, самооцінка результатів за встановленими критеріями)

Узагальнена структура проєкту:

- Назва проєкту.
- Актуальність проблеми, наукове обґрунтування.
- Мета проєкту.
- Завдання проєкту.
- Цільова аудиторія, її потреби, ставлення в громаді до цільової аудиторії.
- Законодавча база по роботі з цільовою аудиторією.

- Опис етапів реалізації проєкту або перелік основних заходів.
- Забезпечення проєкту ресурсами, кадрами.
- Очікуванні результати.
- Система організації і контролю за ходом виконання.
- Корекція змісту проєкту (за необхідністю).

Етапи педагогічного проєктування. Різні науковці виділяють різні етапи, одні пов'язують логіку педагогічного проєктування з такими етапами:

➤ як визначення задуму, або ескіз проєкту, розробка моделей дії (стратегія);

- планування реальних стратегій на рівні завдань і умов реалізації;
- організація зворотного зв'язку;
- оцінка процесу;
- оцінка та аналіз результатів;
- оформлення документації.

А інші науковці виділяють в проєктуванні такі етапи, як:

➤ діагностика реальності (вивчення, проведення досліджень різного ступеня науковості);

➤ формування (актуалізація, осмислення, пошук) цінностей, смислів, цілей перетворення дійсності;

➤ створення образу результату;

➤ поетапне планування спільних дій з досягнення проєктної мети в часі (складання програми);

➤ обмін, узгодження і корекція намічених дій в ході комунікації;

➤ комплексна експертиза результатів реалізації проєкту.

Висновки./Conclusions.

Технологія проєктування є предметом дослідження багатьох науковців, педагогів, дослідників. Наукові дослідження присвячено теоретичним аспектам застосування проєктів у сучасних умовах, її педагогічним функціям, психологічним аспектам проєктної діяльності і обґрунтуванню умов їх реалізації та розробці методичних рекомендацій для їх впровадження

Процес педагогічного проектування складається з низки послідовно виконуваних дій та операцій, що відтворюють зміст та структуру інноваційної педагогічної діяльності: діагностування, цілепокладання, прогнозування, моделювання, створення концепції проекту, формування умов та засобів його організації, реалізація проекту, моніторинг процесу реалізації, оцінювання та аналіз результатів, внесення змін, оформлення та опис процесу і результатів проектування інноваційної педагогічної системи.

Технологія педагогічного проектування забезпечує розвиток дослідницьких здібностей і формування необхідних для професійної діяльності умінь аналізувати наукові та освітні проблеми, знаходити творчі шляхи для їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність- основа взаємодії вчителя та учнів./ Т. Башинська // Початкова школа. - 2003. - №6. - С.58-59; №7. С59-62.
2. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа / О. Коберник// Шлях освіти.- 2000.- №1. - С.7-9.
3. Кулініч О. В., Ткачов Д. С., Ігнат'єв С. Є., Плоский К. В., Куліш П. Ю. Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок. 2013. С. 17-18.
4. Крылова О. Образ территории, или учебные проекты по географии // Директор школы. Украина. - 2000. - №2. - С.95-98.
5. Сидоренко А. С. Метод проектов: история и практика применения // Завуч для адм. шк. - 2003. - №6. - С.96-111.

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Герашенко Олена Сергіївна
Здобувач СВО «магістр»,
Коновальчук Марина Валеріївна
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Введення./Introduction Українське суспільство переживає наразі страшні події пов'язані з коронавірусною пандемією та війною в країні. Учителі, звісно, не стоять осторонь цих процесів і мають якнайшвидше відреагувати на ці виклики, які існують, зокрема, у початковій школі. Професія вчителя за своєю професійною діяльністю багата на комунікативність. І останнім часом ці комунікації можуть приносити негативний вплив на психологічний стан педагога. Бо вчитель, спілкується з учнями, батьками, колегами і ніби разом з ними переживає тяжкі події. Непрості виклики стоять перед педагогом оскільки треба вміти тримати себе в руках, не показувати свої переживання дітям та підтримувати їх. Через нестачу часу, оскільки навчання відбувається в змішаній формі, вчителі багато часу витрачають на підготовку уроків, перевірку і зовсім забувають про свої потреби у відпочинку, що може призвести до професійного вигорання.

Мета роботи./Aim. Психологи займаються вивченням питань професійного вигорання, але зараз, як ніколи ця проблема є актуальною. Важливо вивчити ознаки та причини виникнення професійного вигорання та дібрати техніки та прийоми для профілактики цього синдрому.

Самі вчителів мають бути готовими до роботи з собою, оскільки приділяти собі час та працювати над покращенням свого емоційного та психологічного стану є найважливішим кроком до подолання синдрому вигорання.

Матеріали і методи./Materials and methods. На основі опрацювання наукових праць таких вчених, як таких вчених, як Х. Фрейденбергер, К. Маслач, С. Джексон, Дж. Гінберг, В. Бойко, В. Орел, І. Клімов, І. Ладанов, можна зазначити, що професійне вигорання це тривалий процес, який проходить три основні стадії: напругу, резистенцію та виснаження. До третьої стадії приводить педагог сам себе тим, не звертає уваги на симптоми, які супроводжують дві перші стадії. Слід звертати увагу на такі симптоми: головний біль, швидку втомлюваність, роздратування, зміни в харчуванні, безсоння, негативізм у спілкуванні з учнями та колегами, порушенні пам'яті та уваги. (1) Ці симптоми виникають на фоні стресу, нестачі часу, високих вимог зі сторони керівництва школи, тому важливо знаходити способи для розвантаження та зменшення емоційного та психологічного напруження.

Професійна діяльність педагогів наповнена постійними стресами, емоційними переживаннями, депресивними станами і для того, аби нормалізувати психологічний стан, необхідно знаходити сучасні та дієві методи, які допоможуть розслабитися та відволіктися від проблем.

Варто звернути увагу на інноваційний психотерапевтичний методи, а саме арт-терапію. Арт-терапія особлива форма лікування, за допомогою якої, педагог залучається до мистецтва. Вперше термін «арт терапія» застосував американський художник Андріан Хілом (2).

На сьогодні поняття «арт-терапія» має декілька значень:

- це динамічна система взаємодії між учасником (дитиною, дорослим) та продуктом його образотворчої діяльності і арт-терапевтом (психологом, соціальним педагогом) в арт-терапевтичному просторі;
- розглядається як сукупність видів мистецтва, які застосовуються в лікуванні і корекції;
- як комплекс арт-терапевтичних методик;
- як напрям психотерапевтичної і психокорекційної практики;
- як метод, який застосовується в медицині (психіатрії, терапії, хірургії і т.д.) і в психології (загальній, медичній, спеціальній). (3)

Важливо зазначити, що арт-терапія має вплив, а саме на:

1) Сприйняття та самосприйняття

Процес який пов'язаний з творчістю допоможе зосередитися на дійсності та відчутти зв'язок між емоціями та поведінкою.

2) Керування емоціями та імпульсами.

Творчість допоможе моделювати емоційні реакції, а відтак контролювати їх.

Цілі арт-терапії

- Поліпшення емоційного стану
- Вміння розслаблятися
- Усунення агресії та тривоги
- Підвищення життєвого тону
- Позбавлення від напруги та стресу (2)

Арт-терапія має основні прийоми

1) Заземлення – простий метод в арт-терапії, двосторонній малюнок, що допоможе зосередити увагу, допомагає зупинити або уповільнити стресові реакції.

2) Прив'язка – спеціальний предмет, який поєднується з специфічним ритуалом заспокоєння, допомагає привернути увагу до «тут і зараз» і не думати про минулі події, які продовжують турбувати.

3) Віддзеркалення – застосовується у танцювальній та руховій терапії, відображення рухів людини або невербальної комунікації. (5)

Основні види арт-терапії, які доступні педагогам та допоможуть впоратися з пригніченим емоційним станом:

- Кольоротерапія – проведення часу за малюванням.
- Музикотерапія – прослуховування мелодій.
- Відео терапія – перегляд фільмів.
- Бібліотерапія – лікування «словом»

Детальніше варто розглянути новий метод, унікальну технологію нейрографіку.

Нейрографіка – це вид арт-терапії, графічний метод трансформації свідомості, який допомагає знайти вихід, рішення проблеми.

Кожен працює з тим, що йому актуально в поточний момент життя, тому кожна робота має психічний зміст. Ніяких навичок малювання не потрібно. Суть методу – в нейрографічній лінії: вона спонтанна і не повторює себе на кожній ділянці свого шляху. При цьому включається дрібна моторика рук, пов'язана з нейронними мережами мозку. Завдяки цьому нейрографічний процес малювання здатний створювати нові нейронні зв'язки в мозку і змінювати звичні алгоритми мислення. Фігури мають певне значення. Коло як символ цілісності гармонізує, трикутник, навпаки, вносить рух і динаміку, а квадрат – це стабільність і надійність.

Є певні чіткі алгоритми, які працюють з нейрографіці, один з них - АСО (алгоритм зняття обмежень). Цей алгоритм «швидка допомога» собі в будь-якому напруженому стані, можливість розплутати вузол всередині себе, а отже, зняти обмеження, побачити ширше, креативніше на проблему.

Тоже, цей графічний метод трансформації свідомості допоможе сформулювати стрес, проблеми і знайти її рішення, а отже, може застосовуватися в роботі з профілактикою вигорання вчителів.

Результати та обговорення/Results and methods. Спілкуючись з вчителями початкових класів, можна зазначити, що на сьогодні значна кількість вчителів помічають в собі зазначені вище симптоми професійного вигорання. Однак, як відновити свій стан більшість педагогів не знають які методи та прийоми використовувати. Ми вважаємо, що використання арт-терапії є доцільною, оскільки деякі вправи можна виконувати і під час освітнього процесу, тобто вчителі будуть відволікатися і в робочий час, це покращить їхній емоційний стан.

Висновок./Conclusions. Отже, ми зробили спробу ознайомити педагогів з сучасним способом подолання емоційного пригнічення, арт-терапією. Цей метод набуває значного поширення, його цілі та прийоми важливі у формуванні здорової психіки людини. Використовуючи види арт-терапії, ми будемо мати

унікальні можливості корегування, підтримки та відновлення психофізичного та емоційного стану педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Форманюк Т. В. Синдром «емоціонального сторування» как показатель профессиональной дезадаптации учителя. /Т. В. Форманюк// Вопросы психологии, №6, 1994.
2. Вознесенська О., Мова Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. Видавництво Шкільний світ, 2007. – 120с.
3. Ільченко І. С. Арт-терапія: навчальний посібник для студентів. Умань. Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
4. Арт-терапія як метод збереження психічного здоров'я. URL: <https://zhyvyaktyvno.org/news/art-terapyu-yak-metod-zberezhennya-psihchnogo-zdorovya> Дата звернення (07.11.2022)
5. Арт-терапія: техніки підтримки психологічного здоров'я URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5051-artterapiia-tekhniky-pidtrymky-psykholohichnoho-zdorovia> Дата звернення (07.11.2022)

САМООЦІНЮВАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Гортованова Ірина Іванівна

заступник директора з навчально-виховної роботи
Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №75
Харківської міської ради
Харківської області

Вступ. Самооцінювання в новій українській школі є невід’ємним елементом навчання, оскільки воно дозволяє учневі навчитися оцінювати власний результат, умови і процес його досягнення; фіксувати свій індивідуальний прогрес в предметі.

Ціль роботи. Показати як працює методика самооцінювання знань, як здобувачі освіти у початковій школі вчаться оцінювати власний результат, свої успіхи.

Методи та матеріали. Інструментарій для самооцінювання, який сприяє мотивації та за допомогою якого здобувач освіти може визначити власний поступ, створити ситуацію успіху.

Результати та обговорення. Як за допомогою методу самооцінювання здобувач освіти вчиться визначати свій рівень, вчиться аналізувати власні навчальні результати. Невід’ємною складовою формувального оцінювання в початковій школі є самооцінювання учнів. Про позитивне оцінювання й навички самооцінювання говорили фінські експерти.

Школярі не мають вроджених навичок оцінювання, тож учитель має бути терплячим, аби навчити цього учнів. Мета самооцінювання, вважають у Фінляндії, – у тому, аби учень усвідомив свої сильні сторони, визначив напрями подальшого розвитку, а також отримав упевненість у своїх можливостях.

Спочатку вчитель допомагає учню подумати та оцінити свої сильні сторони, компетентності та сфери, де потрібно докласти більших зусиль чи попросити про допомогу. Самооцінювання може починатися з усної розмови, але згодом учень може робити його самостійно письмово. [1]

Працюючи в Новій українській школі, використовую методику самооцінювання, яка допомагає учням об'єктивно оцінювати свої успіхи. Організую роботу з самооцінювання на регулярній основі за визначеними критеріями до умінь і складових компетентностей учнів. Разом з учнями розробляю чіткі та зрозумілі критерії оцінювання.

Оформлюю їх, розміщую у класі на видному місці та працюю за визначеним алгоритмом деякий час. Впевнена, що у процесі аналізу власних успіхів дитина має змогу побачити особистий розвиток та успіх, усвідомити ефективність своєї діяльності тощо.

Визначення певних критеріїв оцінювання підкаже дітям, які знання необхідно опанувати, а проблемні запитання від вчителя допоможуть сформуванню траєкторію навчальних дій.

Рис. 1

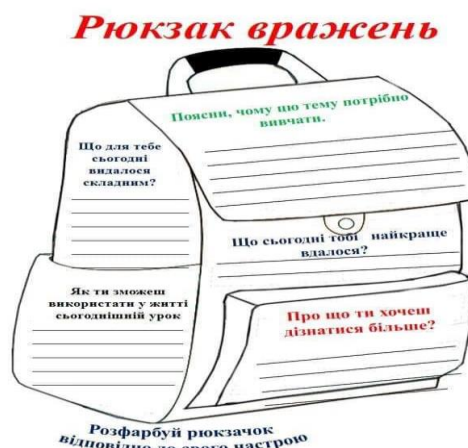

Рис. 2

Як би ти оцінив темп роботи на уроці		
Нормально, я все встигаю	Швидко, я не встигаю виконувати	Повільно, можна швидше

Рис. 3

Щоб кожен учень максимально об'єктивно зміг оцінити власний поступ розробила та використовує картки самооцінювання (рис.1, рис.2, рис.3). Картки самооцінювання це ефективний прийом рефлексії на уроці. Дає можливість створити ситуацію успіху для кожної дитини.

Картка самооцінювання дозволяє отримувати зворотній зв'язок з учнем і є ефективним прийомом на етапі рефлексії на уроці.

Для оцінювання результативності роботи на уроці використовує шкалу самооцінювання (рис.4), за допомогою якої учні оцінюють свої досягнення. Така шкала може бути горизонтальною або вертикальною. Цей метод сприяє мотивації учнів до навчання. Учень сам визначає свій рівень, аналізує власні навчальні результати.

Рис.4

У такий спосіб учні вчаться критично мислити, аналізувати та прогнозувати власну успішність. Контроль з боку вчителя і самооцінка учнів забезпечують виявлення індивідуальної динаміки засвоєння кожною дитиною знань, умінь і навичок з навчальних предметів, при цьому не допускається порівняння дітей.

Одна з варіацій використання цеглинок LEGO - коли дитина оцінює результативність своєї роботи за допомогою цеглинок.

Одна цеглинка – мала результативність, більша кількість цеглинок рівень засвоєних знань став вище. За такою схемою можна аналізувати свої успіхи впродовж одного уроку, або всього навчального дня. Кольори на позначення рівня успішності у навчанні учні обирають самостійно.

Критично оцінювати власний прогрес та розвиток навичок, виявляти прогалини і розуміти, куди рухатись далі, покращувати продуктивність і, зрештою, бути відповідальним за власні процеси навчання. Усе це можливо

розвивати за допомогою самооцінювання.[2]

Висновки. Самооцінювання дозволяє мотивувати всіх учнів, вимагає системності, забезпечує виявлення індивідуальної динаміки засвоєння кожною дитиною знань, умінь і навичок з навчальних предметів; має бути вбудоване в повсякденне шкільне життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <https://nus.org.ua/articles/pozytyvne>
2. <https://nus.org.ua/articles/navishho-ta-yak>.
3. Всеосвіта - Національна освітня платформа (vseosvita.ua)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Дворник Олена Михайлівна,
аспірантка

Українська інженерно-педагогічної академія
м. Харків, Україна

Вступ. Соціальний захист громадян є однією з найважливіших функцій будь-якої демократичної держави, пріоритетною задачею якої є соціальний захист дітей. Іншими словами, соціальний захист дітей - це створення державою таких умов життя, які сприяли б духовному, інтелектуальному, психологічному та фізичному розвитку дітей, тим самим підготували їх до самостійного життя. У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, яка вже триває більше семи років, питання захисту прав дітей в Україні стає одним з першочергових завдань нашої держави, що сприяє модернізації та оновленню нормативно-правових актів з питань соціального захисту, у тому числі і в освітньому середовищі. Саме працівники освіти безпосередньо контактують з дітьми, і тому саме вони є тією ланкою в державі, що мають вплив на соціальний захист дітей.

Метою цього дослідження є аналіз нормативно-правової документації України щодо обов'язків педагогічних працівників в сфері охорони прав дітей, у тому числі їх соціального захисту.

Матеріали та методи. В цій роботі використано теоретичний метод дослідження, а саме проаналізовано наукову літературу, електронні джерела, законодавчі акти України з питань соціального захисту та захисту прав дітей у закладах освіти.

Результати та обговорення. Питання соціального захисту дітей в Україні є одним із пріоритетних завдань у роботі міських керівників, які делегують основну роботу з питань захисту прав дітей у суспільстві та їх

соціально-педагогічної підтримки на педагогічних працівників закладів освіти.

Це питання регламентоване такими нормативно-правовими документами:

- Конституцією України, а саме статтею 46, де передбачено, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом» [2];

- статтею 3 Закону України «Про освіту», де зазначено, що держава здійснює соціальний захист здобувачів освіти у випадках, визначених законодавством, а також забезпечує рівний доступ до освіти особам із соціально вразливих верств населення [4].

Слід зазначити, що термін «соціальний захист» не визначено законодавчо-правовими актами України, хоча цьому питанню приділяється багато уваги у законодавчих актах держави. Також багато вітчизняних дослідників це питання досліджували, а саме Н. Болотіна, Л. Головка, Л. Дідківська, Е. Лібанова, Є. Мачульська, В. Москаленко, О. Палій, В. Скуратівський, П. Шевчук та інші.

Розглянемо, що розуміється під поняттям «соціальний захист». На думку науковця П. Шевчука соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов [5, с. 58].

Слушною вважаємо думку В. Москаленко, яка поняття «соціальний захист» трактує як певний механізм, за допомогою якого досягається мінімальний життєвий рівень громадян, це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив [3, с. 42].

Ґрунтовного значення терміну «соціальний захист» надає дослідниця Н. Болотіна: «поняття «соціальний захист» у широкому розумінні визначають як діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку

повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя» [1, с. 36].

Обов'язки педагогічних працівників, в тому числі й щодо соціального захисту дітей, затверджені статтею 54 Закону України «Про освіту». В рамках визначення терміну «соціальний захист» зазначимо обов'язки, які сприяють соціальному захисту здобувачів освіти під час перебування їх у закладах освіти, а саме 1) сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я; 2) поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу; 3) захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам; 4) додержуватися установчих документів та правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, виконувати свої посадові обов'язки; 5) повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) [4].

Вчені дають визначенню «соціальний захист» зрозуміле і важливе значення, в якому розкривається зміст цього поняття, з яким ми погоджуємося. Але з метою підкреслення діяльності педагогічних працівників щодо соціального захисту дітей, беручи до уваги їх обов'язки, затверджені Законом України «Про освіту», нами запропоновано таке значення терміну «соціальний захист», яке узагальнює усі зазначені вище визначення, та наголошує на захист

прав та інтересів дітей в закладах освіти. Отже, *соціальний захист дітей* - це система заходів, направлених на відбудову політичних, правових, соціально-економічних, медико-екологічних, психолого-педагогічних умов, які забезпечують рівень життя дітей та їх усебічний розвиток, на вирішення питань щодо дій осіб чи організацій, які наносять безпосередню шкоду фізичному або психічному здоров'ю, інтелектуальному, духовному, емоційному, творчому та соціальному розвитку дитини.

Саме на педагогічних працівників закладів освіти покладається основна місія щодо виявлення соціального статусу дітей та їх соціально-педагогічний супровід. Виходячи із запропонованого нами поняття «соціальний захист», сформулюємо завдання, що покладаються на педагогів, а саме:

- 1) забезпечувати дітям соціальний та правовий захист;
- 2) створювати сприятливі умови для фізичного, соціального, духовного і психічного розвитку здобувачів освіти;
- 3) сприяти розвитку творчих та власних потенціалів у дітей;
- 4) соціальний захист дітей пільгового контингенту.

Слід відмітити, для того, щоб педагогічний працівник міг якісно виконувати всі вище перелічені завдання, у нього повинні бути відповідні компетенції, які вони повинні набути в процесі здобуття освіти.

Висновки. *Соціальний захист дітей* – це головна задача будь-якої держави та органів її влади, яка делегує свої повноваження на усі заклади та організації, на які покладені такі функції, у тому числі і на педагогічних працівників, що безпосередньо взаємодіють як з дітьми, так і з їх батьками або офіційними представниками, та виконують важливу роль в рамках реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей.

Тому, аналіз нормативно-правових аспектів діяльності педагогічних працівників щодо соціального захисту дітей необхідно проводити постійно та ґрунтовно, у зв'язку з динамічним оновленням нормативно-правової бази з цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ:

1. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 35–39 (дата звернення: 01.11.2022).
2. Конституція України: прийнята 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави: стаття. // Наукові записки. 2003 Том 21. – С. 41-44. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8399/Moskalenko_Sutnist.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.11.2022).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.11.2022).
5. Шевчук П. І. Соціальна політика та соціальна безпека. навчальний посібник. Львів: Вид-во ЛРІДУ УАДУ, 2003. – 178 с. (дата звернення: 12.11.2022).

МЕТОДИКА РОБОТИ З ГЕОГРАФІЧНИМИ КАРТАМИ І ГЛОБУСАМИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ»

Демчук Наталія Станіславівна
к.б.н., старший викладач кафедри екології та географії
Войцеховська Марія Олександрівна
здобувач вищої освіти 4-го курсу
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Вивчення географії, зокрема, курсу «Географія материків і океанів» дає інструменти для розуміння міжнародних, мультикультурних проблем та проблем навколишнього середовища. Невід'ємною частиною курсу «Географія материків і океанів» є робота з картами і глобусами. Актуальність питань методики роботи з картами та глобусами обумовлюється об'єктивними потребами в підвищенні ефективності засвоєння учнями знань з курсу «Географія материків і океанів» загалом, та роботи з картами і глобусами, зокрема.

Ціль роботи – теоретичне обґрунтування методики роботи з географічними картами і глобусами в шкільному курсі «Географія материків і океанів».

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої цілі використовувались такі методи, як: теоретичний аналіз науково-педагогічної та методичної літератури, вивчення педагогічного досвіду.

Результати та обговорення. Географічні карти та глобуси – традиційні засоби навчання, які, однак, не втрачають своєї актуальності. Аналіз праць таких науковців, як І. П. Касіяник, М. М. Лаврук, Е.Я. Лахоцька, В. З. Мисько, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко, Г. С. Ратушняк, Г. Є. Уварова та інших дав змогу узагальнити особливості географічних карт та глобусів як навчальних засобів, їх важливість та особливості методики застосування у шкільному курсі «Географія материків і океанів».

Географічна карта – площинна модель земної поверхні, створена у певній проекції та масштабі за допомогою умовних позначень [6, с. 29]. Глобус об'ємна модель Землі [3, с. 23]. Географічні карти та глобуси основне джерело знань про об'єкти та явища, геопростір; карти та глобуси також важливий посібник за допомогою якого в учнів формуються уявлення про просторове розміщення, геопросторові зв'язки, особливості територій на нашій планеті.

Географічні карти та глобуси в навчальному середовищі виконують ряд функцій, серед яких: методологічна, дидактична, методична, виховна, профорієнтаційна [4, с. 99]. Основним завданням використання географічних карт та глобусів в навчальному процесі є формування картознавчої компетентності, яка полягає в умінні знати, читати та розуміти карти.

Робота з географічними картами та глобусами в шкільному курсі «Географія материків і океанів» відбувається на постійній основі. Розширення форм роботи з різними видами карт і є одним із головних завдань цього курсу. Курс «Географія материків і океанів» передбачає велику кількість практичних робіт, більшість серед яких виконуються з використанням різних тематичних карт атласу, контурних карт, глобусів. Вміння працювати з різними за змістом картами – один із найважливіших показників якісної підготовки учнів в процесі вивчення географії материків і океанів [7, с. 31].

Підготовка педагогом уроку з курсу «Географія материків і океанів» із використанням географічних карт і глобусів складається з трьох етапів моделювання, проектування та конструювання [2, с. 63]. Під час підготовки педагог має визначити, які саме види картографічного матеріалу необхідні при вивченні теми уроку, підготувати необхідні види географічних карт, глобуси та забезпечити їх доступність для всіх учнів.

Методичні прийоми роботи з географічними картами та глобусами – це складові частини загальних педагогічних методів. В роботі з картами та глобусами використовуються всі види методів навчання – вербальні, наочні та практичні [5]. Реалізація методів навчання відбувається за допомогою методичних прийомів. Поширеними методичними прийомами роботи з

географічними картами та глобусами є такі як: представлення карти, візуально описовий аналіз, картометричний аналіз, морфометричний аналіз, математико-статистичний аналіз, графічний аналіз.

Представлення карти полягає в репрезентації карти учням (знайомство з назвою карти, легендою карти, умовними позначеннями, масштабом, спотвореннями). Завданням візуально-описового прийому є виявлення на карті явищ, які підлягають вивченню, їх розміщення, взаємозв'язки та взаємозалежності. За допомогою картометричного аналізу вивчаються координати, кути орієнтування, нахили відстаней, площі, об'єм, перевищення висот. Метою морфометричного аналізу є з'ясування щільності, частоти та густоти явищ, звивистості контурів. Математико-статистичний аналіз допомагає визначити ентропію, тісноту і відповідність явищ [2, с. 42].

Методи роботи з картами та глобусами в шкільному курсі «Географія материків і океанів» передбачають вироблення вмінь читати карти, накладати їх, порівнювати. Велику роль при роботі з картами та глобусами мають наочні методичні прийоми. Часто застосовуються самостійні методи роботи з картографічними матеріалами.

Задля підвищення ефективності вивчення курсу «Географія материків і океанів» використовують прийом порівняння, який активізує мислення учнів та успішно поєднується з іншими прийомами розповіддю педагога, самостійною роботою, бесідою [1, с. 176].

Висновки. Одним із головних завдань шкільного курсу «Географія материків і океанів» є удосконалення навичок учнів роботи з географічними картами і глобусами.

Для цього педагоги використовують широкий спектр методичних прийомів та методів навчання. Як навчальні засоби географічні карти та глобуси допомагають розвивати в учнів просторове та логічне мислення, уяву, креативність, формують відчуття приналежності до планети Земля, природи, оточуючого світу загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2017. 214 с.
2. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
3. Лахоцька Е. Я. Основи картографії: навчальний посібник для студентів денної і заочної форм навчання зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та молодший спеціаліст. Ужгород: УжНУ, 2017. 79 с.
4. Надтока О. Ф. Методичне значення географічної карти. *Український педагогічний журнал*. № 4. 2017. С. 97-102.
5. Назаренко Т. Методичні особливості навчання географії в школі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707648/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F%20rtf.pdf (дата звернення 5.10.2022).
6. Ратушняк Г. С. Топографія з основами картографії. Вінниця, 2002. 179 с.
7. Уварова Г. Формування географічних понять у курсі «Географія материків і океанів». *Географія і основи економіки в школі*. 2000. №4. С. 27-31.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОРТОПЕДИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Долинський Борис Тимофійович

д.пед.н., проф.

Буховець Божена Олегівна

к.н. з фіз. вих. та сп.

Черненко Ірина Вікторівна

студент ДЗ ПУНПУ ім. К. Д. Ушинського
м. Одеса

Вступ. За даними наукових досліджень ортопедичні порушення, особливо клишоногість (еквіноварусна, деформація стопи) - одна з найпоширеніших аномалій розвитку кістково-м'язової системи. На дану патологію опорно-рухового апарату (ОРА) страждають від 33 до 38% дітей.

Дана патологія ОРА не має гендерних відмінностей. Однак, за рядом наукових досліджень вітчизняних вчених клишоногість у хлопчиків виявляється вдвічі частіше, ніж у дівчаток. Таке явище може бути обумовлено тим, що за медичної статистикою хлопчики частіше народжуються недоношеними, аніж дівчатами.

Також, деякі науковці відмічають значно нижчу вагу тіла при народженні у хлопчиків, аніж дівчаток, що народились з дійні. Необхідно зазначити, що такі твердження ще і досі є припущеннями серед науковців.

Ціль роботи наукове обґрунтування ефективності використання методів фізичної реабілітації в корекції клишоногості в дітей.

Матеріали та методи:

- аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури,
- соціологічні методи: вивчення історій хвороби, опитування,
- клінічні методи (огляд, рентгенографія, визначення ознак болю за шкалою VAS (Visual Analogue Scale), вимірювання ЧСС).
- педагогічні (анкетування, спостереження, експеримент),

- інструментальні методи (антропометрія, гоніометрія),
- математична обробка даних.

Результати та обговорення У дослідження приймали участь 20 дітей з дошкільного віку (5 – ти років) з ортопедичним порушенням у вигляді двухсторонньої клишоногості протягом 14 днів. Дослідження проходило у реабілітаційному відділенні дитячій поліклініці м. Одеси.

У всіх учасників дослідження було констатовано двухсторонню клишоногість. Об'єм руху у гомілковостопному суглобі не було констатовано.

Досліджуваним було запропоновано в програму фізичної реабілітації (лікувальна гімнастика+масаж+фізіотерапія).

В запропонованій програмі на заняттях лікувальної фізичної культури застосовували спеціальні фізичні вправи та стандартну методику лікувального масажу з поглибленою увагою на пояс нижніх кінцівок (елементи сегментарного масажу).

З апаратної фізіотерапії було запропоновано магнітотерапію. Використовувався апарат АЛМАГ-01, катушки індикатори встановлювалися навколо пошкодженого суглоба. Тривалість застосування магнітотерапії була 14 діб, 1 раз в день по 10 хвилин 1-3 доби, з 4 доби по 15 хвилин.

Результати тестування болю за шкалою VAS, проведених у кінці курсу реабілітації, довели що у 14 хворих ($48,28 \pm 6,61\%$) основної групи біль був відсутній. Необхідно зазначити, що у всіх представників на початку дослідження відмічались больові відчуття). При цьому хворі відзначали легкі больові відчуття під час тривалої ходьби (більш ніж 500 м), які у хворих склали $51,72 \pm 6,61\%$ випадків (15 хворих) наприкінці дослідження. Необхідно зазначити, що на початку дослідження такі показники були констатовані у всіх представників. Лише один хворий, $5,7 \pm 2,45\%$ скаржився на сильні больові відчуття. Такі дані показують, що у хворих групи результати статистично покращились. Необхідно зазначити, що на початку дослідження у всіх представників було констатовано порушення амплітуди руху у гомілковостопному суглобі, у 4 дітей були визначені контрактури, що

підтверджувались рентгенологічним дослідженням. Наприкінці дослідження за даними рентгенологічного дослідження наявність контактур була не зафіксовано. Відсутність амплітуди рухів у гомілковостопному суглобі була не виявленою.

Висновки. Необхідно зазначити, що за всіма показниками відмічалась позитивна динаміка наприкінці дослідження. При вимірюванні амплітуди активних і пасивних рухів збільшився обсяг рухів у гомілковостопному суглобі.

ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Древко Ірина Володимирівна,
викладач вищої категорії, викладач-методист
КЗВО ЛОР Львівська медична академія
імені Андрея Крупинського
м. Львів, Україна

Вступ. Дистанційне навчання, яке забезпечує неперервність освіти і узгоджений взаємозв'язок навчальної і професійної діяльності здобувачів вищої освіти все сильніше зміцнюється у сучасних реаліях України.

Дослідження педагогічного спілкування між викладачем та студентом в умовах сьогодення та дистанційного навчання є особливо актуальним.

Ціль роботи. За результатами теоретичного аналізу визначити проблеми спілкування викладачів і студентів в умовах дистанційного навчання.

Матеріали та методи. Для досягнення мети, вирішення визначених завдань були застосовані теоретичні методи: теоретичний аналіз проблеми, узагальнення наукової літератури з проблематики дослідження, порівняння та узагальнення даних.

Результати та їх обговорення. Спілкування студента та викладача є основним засобом, через який здійснюється реалізація задач навчання та виховання. Педагогічне спілкування сприяє передачі національних, професійних і моральних цінностей, формує духовний світ студента та встановлює модель його майбутньої професійної поведінки. Педагогічне спілкування – це, по суті, творчий процес і творчість потрібна на всіх етапах комунікації: і під час пізнання студентів, і в системі взаємодії з ними, і в управлінні власною поведінкою.

Педагогічне спілкування визначається здатністю викладача адекватно сприймати й розуміти особистісні риси і поведінку студентів, формувати сприятливий емоційний мікроклімат у колективі, майстерно використовувати

мовленнєві засоби виховного впливу. І слід зазначити, що відмінною особливістю дистанційного навчання є те, що воно відбувається у віртуальному інформаційному просторі. Тому важливим завданням є врахування психологічних факторів, які дозволять зробити процес надання та отримання дистанційних освітніх послуг продуктивним з точки зору можливостей студентсько-викладацької взаємодії.

Оскільки інформаційний простір (соціальні мережі, месенджери: WhatsApp, Viber, Telegram) є звичним середовищем для студентів, то важливим завданням педагога є вміння зробити дистанційне спілкування між викладачем і студентом цікавим та насиченим в освітньому просторі, дотримуючись усіх методичних та організаційно-психологічних аспектів.

Впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес базується на врахуванні особливостей психічного та розумового розвитку студента, що вимагає від викладача індивідуального підходу до кожного з них, кращого пізнання індивідуальності характеру, особливості сприйняття інформації, навчального потенціалу. Важливо подавати науковий матеріал так, щоб постійно підтримувати високий рівень уваги, зацікавленості студентів, і цього можна досягти використовуючи мультимедійні презентації, забезпеченням заняття наочністю, розширенням можливості візуалізації навчального матеріалу

В умовах онлайн навчання для забезпечення освітнього процесу використовуються платформи Google Classroom, Zoom, Google Meet, Moodle. Дані освітні платформи забезпечують синхронний і асинхронний формати дистанційного навчання.

Синхронний формат (платформи Zoom, Google Meet, Moodle) забезпечує співпрацю в режимі реального часу. Його перевага в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час. Це безпосереднє спілкування викладача і студента, де здобувачі освіти можуть контактувати з викладачами через відео-чи аудіозв'язок, а також спілкуватися в чаті.

За допомогою асинхронного режиму навчання (платформа Google

Classroom) здобувачі освіти мають можливість засвоювати навчальний матеріал у власному темпі та у зручний для себе час, використовуючи різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеолекції. Асинхронний формат дає можливість студентам самостійно працювати з навчальним матеріалом, використовуючи зручні для них способи вивчення інформації, тому спілкування між викладачем і студентом у даному форматі є обмежене.

У багатьох публікаціях визначено як позитивні ознаки дистанційного навчання (гнучкість, актуальність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів); так і негативні (зниження мотивації до навчання як наслідок послаблення контролю, проблема ідентифікації студента у його самостійності виконання робіт, відсутність навичок роботи викладачів та студентів з сучасним обладнанням). Практично у всіх публікаціях визначаються певні недоліки дистанційного навчання – це відсутність безпосередньої взаємодії, порушення діалогічності спілкування, яка впливає на емоційний стан, гальмує розвиток комунікабельності студента запоруки успіху у майбутній життєдіяльності; зниження можливості якісно контролювати діяльність студента та спонукати його до активної діяльності; недостатність технічних умов для залучення всіх студентів до процесу навчання.

Викладач здійснює психолого-педагогічний вплив на студентів не лише змістом своїх лекцій, а й своєю особистістю, поведінкою, звичками, манерами. А дистанційне навчання не дає можливості максимально реалізувати цей вплив. І тому, для плідного наукового, навчально-виховного й особистісного спілкування зі студентами, викладач повинен володіти наступними уміннями:

- застосовувати форми вербальної і невербальної комунікації;
- проводити віртуальну дискусію, встановлювати контакт з аудиторією в on-line режимі;
- залучати до дискусії, висловлювання власної думки та встановлення міжособистісної взаємодії;
- оптимально використовувати засоби ІКТ для здійснення

комунікативної взаємодії;

- правильно обирати комунікативні стратегії і тактики у відповідності до мети навчання;
- проводити навчальні заняття з урахуванням психологічних особливостей поведінки студентів у віртуальному середовищі;
- знаходити індивідуальний підхід до студентів під час дистанційного навчання;
- створювати позитивний емоційний фон між суб'єктами дистанційного навчання;
- застосовувати механізми діагностування комунікативних конфліктів, усунення бар'єрів у опосередкованому спілкуванні.

Висновки. Таким чином, використання технологій дистанційного навчання сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, надає можливості до саморозвитку й оволодіння комплексом умінь, навичок та якостей, з яких складається професійна компетентність. Для підвищення якості дистанційного навчання викладачеві необхідно залучати студентів до дискусії, висловлювання власної думки та встановлення міжособистісної взаємодії; і саме процес порушення міжособистісної взаємодії «викладач-студент», на нашу думку є актуальним, таким, що потребує подальшого дослідження.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Дроб Наталія Чеславівна,
старший науковий співробітник
Трофимова Марина Леонідівна,
науковий співробітник
навчально-наукового центру мовної підготовки
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна

Вступ. В умовах повномасштабного вторгнення в Україну та задля реалізації Євроатлантичної інтеграції нашої держави покращення ефективності мовної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів стає одним з пріоритетних напрямків підготовки майбутніх офіцерів. В сучасних умовах іншомовна компетентність курсантів стає суттєвим компонентом їх майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з чим особливу актуальність отримує постійний пошук ефективних методів вивчення англійської мови, які допоможуть сформувати у курсантів здатність до іншомовного спілкування. Саме до таких методів відноситься інтерактивний метод навчання англійській мові, який орієнтований на широку взаємодію курсантів, не лише з викладачем, але й один з одним, та на провідну роль курсанта в навчальному процесі.

Ціль роботи. Ціль роботи розглянути використання інтерактивного методу, як ефективної технології викладання іноземної мови у вищих військових навчальних закладах, адже даний метод дає змогу максимально наблизити процес навчання до практичної діяльності.

Інтерактивний метод передбачає збільшення активності слухачів курсу, перетворюючи аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Разом з тим задачею викладача стає створення умов для появи ініціативи курсантів та сприяння їхньої пізнавальної активності, тобто викладач виконує роль наставника і керівника. Слід зазначити, що такий підхід вимагає

від викладача додаткових знань з психології, адже потрібно налагодити контакт з кожним в аудиторії. Отже, інтерактивне навчання англійської мови може бути визначено як взаємодія між викладачем та слухачем курсу в навчальному процесі задля вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань.

Матеріали і методи. Інтерактивний метод навчання включає в себе різноманітні технології викладання англійської мови, зокрема: метод проектів, метод мозкового штурму, метод кейсів, метод круглого столу, ситуаційний аналіз, дискусія, рольові ігри тощо. Коротко розглянемо найбільш часто вживані з них. Під час інтерактивного навчання досить часто використовують рольові ігри. Кожному слухачу курсу надається своя роль, яку він має виконувати в заданій ситуації. Інтереси учасників у рольовій грі зазвичай протилежні. Під час рольової гри курсанту необхідно прийняти те чи інше рішення. Проектний метод передбачає створення слухачем проекту та його захист перед аудиторією. Проектна діяльність, яка виконується індивідуально, парно чи в групі, спонукає курсантів до самостійної роботи. Під час захисту проекту можуть виникати питання, спірні ситуації, різні точки зору. Коли необхідно з'ясувати відношення учасників заняття до певного питання активно використовують мозковий штурм. Як правило, штурм використовується для спірних питань і дозволяє зібрати велику кількість ідей за короткий проміжок часу. Дискусія, як метод інтерактивного навчання, застосовується у відносно невеликих групах. Вона представляє собою обмін поглядами та обговорення проблемного питання з метою пошуку істини або формування в учасників певної точки зору. Різновидами дискусії є також дебати та круглий стіл. Широко поширення на сьогодні набуває метод кейсів, який часто використовують під час професійно орієнтованого вивчення англійської мови. Метод передбачає аналіз конкретних ситуацій і пошук вирішення проблемних питань у певній галузі майбутніх спеціалістів.

Досить популярною формою інтерактивного навчання англійській мові є групова робота або робота в малих групах, яка добре розвиває навички іншомовної комунікації курсантів. Викладач повинен переконатись, що усі

учасники в групі мають достатній рівень знань для виконання групової роботи. Завдання мають бути сформульовані чітко, для кожної групи надається достатньо часу для виконання завдання. Важливим є те, що оцінки за виконанні завдання для перевірки додаються в групі, і оголошується одна загальна. Таким чином змагаються не сильні і слабкі слухачі курсу, які виконують свої завдання, а кожний змагається сам з собою, тобто з раніше одержаним результатом. При чому і сильні, і слабкі слухачі можуть принести однакову кількість балів у групу. Слід зазначити, що всі вище перераховані форми інтерактивного навчання найбільше розвивають навички іншомовної комунікативної компетентності. Втім кожна з даних технологій може використовуватись на заняттях для будь-яких видів мовленнєвої діяльності.

Інтерактивні методи навчання покликані створити сприятливі умови для залучення всіх слухачів курсу до навчального процесу. Даний метод надає можливість кожному учаснику висловлювати свою думку, що створює сприятливі умови для розвитку комунікативних здібностей. Загалом даний метод має на меті створити комфортні умови навчання аби максимально залучити до пізнавального процесу усіх учасників. Джерелом мотивації виступає не оцінка, а в першу чергу прагнення здобути глибокі знання.

В процесі інтерактивного навчання виділяють наступні методологічні підходи:

- особисто-орієнтований підхід, що направлений на розвиток особистості, її професійної компетентності;
- системний підхід будує ґрунтовні знання основних наукових понять, теоретичних положень та показує можливості застосування цих знань;
- компетентнісний підхід вивчення іноземних мов розглядають як такий засіб організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, що забезпечує засвоєння ними змісту навчання та досягнення мети навчання під час розв'язання певних проблемних завдань.
- комплексний підхід надає знання з точки зору цілісності, впорядкованості та організованості матеріалу, що вивчається;

- синергетичний підхід реалізується на інтегрованих заняттях, де співіснують традиційні форми навчання з інноваційними, що створює умови для розвитку різних інтелектуальних умінь, формування мислення студентів в основі якого лежить їх самоорганізація.

Результати та обговорення. Аби обрати той чи інший підхід чи технологію інтерактивного навчання іноземній мові викладач повинен керуватися задачами навчального процесу та результатами, які прагнуть отримати. Практичні завдання, які побудовані на інтерактивних технологіях дають можливість ефективно вивчити необхідний матеріал, адже курсанти навчаються спілкуватися на іноземній мові, приймають участь у дискусіях, використовують граматичні конструкції, активізують свій словниковий запас.

Для забезпечення ефективності організації навчання англійській мові при використанні інтерактивного методу необхідно задовольнити деякі вимоги. Перш за все обов'язковим є залучення усіх курсантів в роботу. На початку заняття викладач повинен підготувати психологічну базу для заняття, налагодити контакт з усіма учасниками процесу, тому заняття доцільно розпочинати з розминки (warm up), що підготує курсантів до активної діяльності. Приміщення для інтерактивних занять має передбачати можливість організувати робочий простір таким чином аби усім учасникам було легко взаємодіяти один з одним. Також необхідно подбати про технічне оснащення для проведення інтерактивних занять, а саме про наявність інтерактивних панелей, дошок, проекторів, що зробить заняття ще більш насиченим.

Висновки. Таким чином, при інтерактивному навчанні всі учасники процесу взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії інших і свої власні, занурюються в реальну атмосферу співробітництва з розв'язання низки проблем відповідно до своїх інтересів, потреб і запитів. Все це відбувається шляхом використання різних інтерактивних форм навчання, що робить заняття з англійської мови досить ефективним і результативним.

САМОВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Жилкіна Олена Іванівна,
старший викладач

Шатохіна Галина Яківна,
викладач

Товарниченко Катерина Володимирівна,
здобувач освіти
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

Вступ. Сьогодні перед учителем постає завдання: викликати в учнів мотивацію самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації, вміння творчо мислити, застосовувати набуті знання у житті. Ця потреба вимагає від вчителя неперервної освіти, спонукає до професійного самовдосконалення та самовиховання. Але найголовніше – підвищувати свій рівень духовності. Тому що тільки високодуховна особистість може реалізувати себе і бути корисною суспільству.

Мета дослідження розглянути професійне самовиховання вчителя музики як процес формування педагогічної майстерності, яке передбачає свідому роботу з розвитку професійно значущих якостей, формування педагогічних компетенцій.

Кожна професія вимагає від людини певних якостей. Не можна переоцінити вплив особистісних якостей вчителя таких, як духовність, відкритість, самоорганізація, демократизм, толерантність та саморозвиток на успішність реалізації навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів під час занять та у позанавчальний час. Принципи, запропоновані Н. Бухловою: самооцінка, самокритичність, самоорганізація, самовизначення, самореалізація, самоконтроль, саморозвиток мають бути важливими в процесі опанування професією. Педагог А. Дістервег зазначав, що для вчителя святим обов'язком є "своє виховання зробити завданням власного життя". Він вважав,

що педагог "лише до того часу здатний насправді виховувати і навчати, доки сам працює над своїм власним вихованням і освітою".

Самоовиховання педагога – свідомо діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця: використання та розвиток своїх індивідуальних якостей у педагогічній діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. До питання виховання особистості сучасного вчителя музики та вимог до його фахової підготовки зверталися провідні вчені І. Зязюн, Г. Падалка, О. Абдулліна, О. Ростовський, Н. Гузій, Л. Арчажникова, О. Олексюк, О. Щолокова О. Рудницька та ін. Вчитель мистецтва повинен вільно оперувати спеціальними навичками, такими як музично-аналітичні, диригентські, вокально-хорові, слухові, аранжування, комп'ютерного аранжування та звукозапису, а також набору нот і партитур, роботи зі звукопідсилювальною апаратурою, сценічної діяльності. В умовах сьогодення необхідність дистанційного навчання потребує пошуку нових методів удосконалення професійних навичок, інновацій в педагогіці, опановування основ сучасних комп'ютерних технологій. Виникає необхідність пройти навчання з цифрової грамотності щоб вільно користуватись комп'ютером, смартфоном та планшетом і планувати більш інтерактивне онлайн-навчання. Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності «Дія» пропонує освітні серіали «Базові цифрові навички» та «Цифрові навички для вчителів».

Робота у дистанційному режимі часто вимагає від педагогів значно більшого часу на підготовку навчального матеріалу та комунікацію з учнями. Динаміка роботи учнів в онлайн-режимі може бути різною. Виникають проблеми з технічним обладнанням, впливає якість інтернету та причини, пов'язані з війною - повітряні тривоги, відсутність електрики, бойові дії. Тому необхідно забезпечити різноманітні завдання не обмежені в часі, зацікавити учнів пошуковими, дослідницькими проектами.

Створюючи програму власного самовдосконалення слід звернутися до досвіду й порад видатних педагогів сучасності й минулого. Приклади програм

самовиховання демонструє нам життєвий досвід видатних педагогів Я. А. Коменського, Ш. О. Амонашвілі, К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського та інших. Створити для себе систему «правил життя», які поступово стають принципами поведінки і діяльності особистості. Такими життєвими принципами і правилами можуть бути наступні: оцінка прожитого дня, визначення правил своєї поведінки самохарактеристика, самозобов'язання, визначення власних справ та видів діяльності, вироблення особистих планів роботи та самовиховання, ведення щоденників тощо.

Проблема самовиховання знайшла широке відображення в психологічній і педагогічній літературі. Загальну теорію самовиховання розроблено А. Аретом, Л. Божович, О. Ковальовим, О. Кочетовим, Л. Рувинським, Ю. Самаріним, В. Селівановим. Базисним психологічним механізмам самовиховання приділяється увага в працях І. Беха, Л. Подоляк, Л. Сапожникової.

Висновки. Отже, самовиховання – це невід'ємна складова професійної компетентності, один із різновидів людської діяльності, важка робота над собою. Сучасний український вчитель має сам бути учнем. Від цілеспрямованості людини залежить її ефективність, наявність у неї стійкої мотивації, позитивних установок, правильного вибору методів самовдосконалення, здібностей до безперервної освіти. Професія педагога передбачає служіння суспільству і країні, тож сучасний вчитель має постійно розвиватись. Без самовиховання неможливе досягнення успіху в навчанні, педагогічній діяльності, сімейних стосунках і в житті загалом.

ДИТЯЧИЙ ХОР. ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Жилкіна Олена Іванівна,

старший викладач

Шатохіна Галина Яківна,

викладач

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Вступ. Піднесення національної музичної культури повинно починатися з дитинства. Перше слово, матусина колискова, перша пісенька. Крок за кроком людина поринає в оточуючий світ. Хоровий спів – як самодіяльний, так і професійний – має велике значення в цьому процесі. Ні одне громадське дійство, ні суспільні переміни, ні родинні, ні сімейні, особисті події не обходяться без пісні. Важко знайти у світі ще один такий народ, як українці, що має такі великі пласти народної пісенної культури.

Мета дослідження полягає в необхідності розглянути особливості впливу на розвиток особистості дитини в роботі з дитячим хором, як одним із впливовіших засобів естетичного виховання.

К. Пігров зазначав „хор – це організований колектив співаків...творчий колектив, основна мета виконавської діяльності якого ідейно-художнє і естетичне виховання народних мас”

Заняття хоровим співом є одним із засобів музично-творчого розвитку дітей, яке навчає вокально-хоровим прийомам, формує почуття колективізму й дружби, сприяє гармонійному розвитку особистості. Спільне музикування, а спів у хорі самий демократичний тип колективної творчості, розкриває таланти, дарує свободу самовираження. Це практика музично-інтелектуального розвитку та емоційної розрядки. Хор, в першу чергу, колектив, де не тільки навчаються співати, вивчають ноти і т.і., а вчаться дружити, підтримувати один одного, спілкуватися, співпереживати. В хорі важливий голос кожного учасника. Доповнюючи один одного, вони створюють чарівне поєднання голосів, яке не

тільки гарно звучить, а й впливає на оточення. За хорového мистецтва судять про культуру та розвиток країни. Музика, відображаючи дійсність за допомогою мелодій, тембру, інтонацій, впливає на емоційно-почуттєву сферу людини, на її поведінку. Розвиток дитини - надзвичайно складний процес, і мистецтво, зокрема хоровий спів, має вплив через художні образи. Художні враження, поступово проникають у серце, в його сутність, і формують людину". Тому не останнє значення має взаємодія вихователів і вихованців.

Від рівня професійної майстерності, ерудиції, культури вчителя музичного мистецтва залежить музично-естетичний та художньо-творчий розвиток дітей у загальноосвітніх закладах. До питань диригентської майстерності зверталось чимало дослідників, серед яких такі відомі диригенти, як С. А. Казачков, М. А. Малько, І. А. Мусін та інші. Необхідно проаналізувати педагогічні якості майбутнього вчителя, а також методи та принципи роботи; цільову спрямованість виховних факторів стосовно учасників дитячого колективу; специфіку хорového виконавства й особливості роботи з дитячим хоровим колективом. Кожен керівник має ретельно вибирати пісенний матеріал. Хороша підготовка, добре складений план мають велике значення для успішного проведення занять. Тому твори, відібрані для вивчення, повинні відзначатися глибиною художнього змісту. Учасників колективу має зацікавлювати не лише концертний, а й навчальний репертуар. Провідним завданням є художньо-творчий розвиток дітей. Можливості сприйняття музики залежать від вікових особливостей слухачів, рівня їхньої загальної й музичної культури, слухачького досвіду, знань та інтересів.

Під час аналізу-інтерпретації пісенних творів варто постійно звертати увагу на їх роль у створенні конкретного музичного образу, тобто на їх інтонаційний зміст. Учні молодшого шкільного віку характеризуються безпосереднім емоційним відгуком, художньою уявою, творчою фантазією, прагнуть до образного відображення змісту пісні у вигляді ігрової діяльності. Заняття хоровим співом сприяють формуванню позитивної самооцінки та впевненості у собі, розвивається пам'ять, мова, нестандартне мислення, увага.

Музичний матеріал керівник хорового колективу повинен знати напам'ять, вільно володіти ним, щоб цікаво і переконливо показати. Класична і духовна музика справляє значний вплив на музично-естетичний розвиток дітей. Особливо важливу роль мають обробки народних пісень у вихованні співаків шкільного хору. Слід звернути увагу на обробки народних пісень для дітей М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового для шкільних хорів а capella. Своєю образністю вони спираються на традиційні звичаї та обряди. Доцільно якнайширше залучати до репертуару пісенні твори українських композиторів, зокрема твори класичні. Ми бажаємо, щоб ваше мистецтвою

Висновки. Повноцінне формування особистості неможливе без мистецтва. Хоровий спів - торкається самої глибини душі; талантом і майстерністю пісня допомагала впоратися з будь-якою перешкодою на шляху до щастя. Головне завдання у процесі засвоєння хорової музики - виховання культури почуттів, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій учнів.

Широке впровадження у навчально-виховний процес засобів мистецтва, зокрема, хорового співу сприяє формуванню соціально-комунікативної культури особистості, а також відкриває значний потенціал для самовдосконалення та самореалізації. Дитина вчиться дивитися на світ, пізнавати його красу, набуває певних моральних цінностей та орієнтирів. Відбувається гармонійний розвиток особистості.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Журавко Тетяна Валеріївна

викладач-стажист кафедри
психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Україна

Розвиток просоціальної поведінки особистості є важливим завданням для сучасного суспільства, в якому останнім часом зростає рівень поведінкової девіації. У цій ситуації, просоціальні вчинки мають важливі наслідки для особистості, оскільки породжують симпатію, схвалення й відповідну допомогу з боку інших людей, сприяють покращенню стосунків з ними, допомагають створенню і підтриманню позитивного образу «Я», приносять моральне задоволення, покращують емоційне благополуччя.

Значна частина психолого-педагогічних джерел стосовно просоціальної поведінки має зарубіжне походження (Н. Ейзенберг, Г. Карло, Г. Найт, Д. Хопкінс та ін.). Відповідно до поглядів зазначених вчених, незалежно від їхньої теоретичної орієнтації, просоціальна поведінка включає в себе різні види дій і вчинків, здійснюваних для блага іншого. Визначальне значення для здійснення просоціальної поведінки має наявність у суб'єкта альтруїстичної мотивації, що підкреслює нерозривний зв'язок альтруїстичних мотивів з породженою ними альтруїстичною діяльністю, підкреслює важливу роль феноменів ідентифікації, емпатії та альтруїстичних установок. Спонукальними силами просоціальної поведінки постають також високий рівень морального мислення, прагнення дотримуватися загальноприйнятних моральних і етичних норм [1].

Згідно з більшістю періодизацій вікового розвитку, молодшими школярами вважають дітей віком від 6-7 до 10-11 років, які навчаються у 1-4 класах сучасної школи. Головною особливістю розвитку їхньої когнітивної

сфери є перехід психічних пізнавальних процесів на високий рівень, що виражається в більш довільному їх протіканні (сприйняття, увага, пам'ять, уявлення), а також у формуванні в дитини абстрактно-логічних форм мислення й навчання її письмової мови. В результаті цього збільшується не лише словниковий запас, школяр набуває важливого уміння усно і письмово викладати свої думки. Розвиток емоційної сфери прямо пов'язаний зі зміною способу життя і розширенням кола спілкування: спостерігається бурхливий розвиток і вдосконалення «емоційної мови», підвищена емоційна вразливість, бурхлива реакція учня молодшої школи на все яскраве, незвичайне, барвисте [1].

Молодший шкільний вік – це період найбільш інтенсивного формування учбової діяльності, яка стає провідним видом діяльності. Все, що пов'язане з грою, поступово стає для школяра менш значущим. На основі учбової діяльності розвиваються основні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, рефлексія, мотиви досягнення успіху [1].

Дитина в період молодшого шкільного віку оцінює вчинок крізь призму умов, нагород і покарань за дотримання принципів добра і зла [3]. Протягом цього періоду, завдяки розвитку когнітивних здібностей та моральної свідомості, відбувається засвоєння дитиною основних просоціальних принципів: соціальної відповідальності та справедливості.

Більшість дітей молодшого шкільного віку набувають здатності досить адекватно оцінювати наслідки несвоєчасного надання допомоги, ймовірність надання допомоги іншим, готовність її прийняття з боку партнера. Саме в цьому віці, вперше, групові мотиви починають домінувати над індивідуалістичними, як наслідок прагнення підвищити статус у групі. Молодші школярі мають знання про моральну норму взаємодопомоги. Вони визнають її як соціально значущу та обов'язкову, але саме в цьому віці у ситуації реальної взаємодії, надання допомоги залежить від характеру дитячих симпатій [3]. Просоціальний розвиток цього віку пов'язаний з повсякденною

взаємодією з авторитетним дорослим та однолітками у процесі виконання дитиною різноманітних шкільних обов'язків, що створює сприятливі умови для поглиблення моральної свідомості та почуттів. Молодші школярі засвоюють досить широкий обсяг норм і правил, якими вони повинні керуватися у взаєминах з учителями, іншими дорослими, однолітками.

Позитивне значення для розвитку просоціальної поведінки та соціалізації школяра мають неформальні об'єднання. Незважаючи на певну стихійність і спонтанність їх утворення та функціонування, їх вплив на дитину може бути набагато сильнішим за педагогічний вплив з боку вчителів і батьків. Тому, що дитина самостійно вибирає собі групу і підпорядковується її правилам [2].

Основними чинниками розвитку просоціальної поведінки є: сім'я, навчальні заклади, засоби комунікації, неформальні організації, спорт, суспільна діяльність. Серед цих чинників особливе місце належить сім'ї. Значущість і емоційна близькість у відносинах між членами сім'ї надає важливого значення стилю батьківського виховання, від змісту якого залежить якість поведінки дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кириченко В. І., Єжова О. О., Нечерда В. Б., Тарасова Т. В., Хомич О. Л. Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія за заг. ред. канд. пед. наук, ст. наук. співроб. Кириченко В. І. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2016. С. 7–20.
2. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. К. : Рад. Школа, 1998. С. 190–192.
3. Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань і 100 відповідей. К., 2003. С. 58–60.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Задорожна Ганна Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
Колодій Анастасія Іванівна,
студентка Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»
м. Бар, Україна

Вступ. В останні роки набуло актуальності конструювання з LEGO-конструкторів. Конструктори LEGO – це цікавий матеріал, що стимулює дитячу фантазію, уяву. Дуже важливим є позитивний вплив конструювання на оволодіння загальними способами дій у різних видах діяльності, зокрема на розвиток і вдосконалення зорово-моторної координації. Діти вчаться планувати свою діяльність для досягнення певної мети, діяти двома руками під контролем зору, виконувати завдання до кінця, долаючи труднощі різного характеру, оволодіваючи прийомами виконання практичної діяльності.

Мета роботи. На основі аналізу науково-педагогічної літератури теоретично обґрунтувати доцільність використання LEGO у процесі розвитку особистості дошкільника та обґрунтувати основні умови, освітні можливості та прийоми використання інноваційної педагогічної LEGO-технології у роботі з дітьми дошкільного віку.

Матеріали та методи. Конструктивна діяльність - це практична діяльність, спрямована на одержання певного, заздалегідь задуманого реального продукту, відповідно до його функціонального призначення. Це продуктивний вид діяльності, в якій відбувається різнобічний розвиток дитини [1, с. 51].

Завдяки проведенню занять з LEGO-конструктором у дітей формуються уявлення про сенсорні еталони, технічні навички конструктивної діяльності, навички орієнтації у просторі та на площині. У них добре розвинено

просторове, логічне, математичне, асоціативне мислення, пам'ять, що є основною інтелектуального розвитку і показники готовності дитини до навчання у школі.

Матеріальною базою для реалізації програмових завдань є розвивальні набори LEGO Education, а саме: тематичні набори типу DUPLO — «Будинок», «Свійські та дикі тварини», «Динозаври», «Транспорт», «Місто» а також набори пластин і цеглинок DUPLO; тематичні набори типу SYSTEM «Тематичні композиції», «Місто», «Транспорт» [6, с. 14].

Заняття з конструювання — це ознайомлення з навколишнім світом, поглиблення знань про довкілля, дослідження, розвиток мислення та мовлення, навчання розмірковувати, робити висновки, доводити власну точку зору, брати участь у діалозі.

Використовуючи оригінальні авторські технології, ми створили для дітей творче середовище, в якому виявляються природні задатки та схильності, індивідуальні особливості (стійкість уваги, зосередженість, наполегливість, кмітливість, працьовитість, вміння доводити розпочату справу до кінця), розвивається уява та інтерес до конструювання. А найголовніше – це вияв творчості дитини у створенні власних споруд, політ фантазії і в результаті здійснення задуму відчуття гордості за себе та за свої досягнення.

Результати та обговорення. Які особливості проведення занять з конструювання? По-перше: Чому саме пізнавальне? Ці заняття не тільки з конструювання, а й пізнання навколишнього світу. На кожному з них за допомогою інтерактивних презентацій проводять-ся бесіди про конструкцію та її використання в нашому повсякденному житті. Вступна частина також включає логічні та математичні завдання, інформацію з ознайомлення з довкіллям в залежності від теми заняття та виду конструкції. Матеріал закріплюється в процесі конструювання споруди та в сюжетній грі (діти будують, а потім грають).

По-друге: Двомірне конструювання. Після побудови споруди діти виготовляють виріб з паперу або аплікацію (корабель, ялинка, сніговичок,

качечка тощо), сюжет якої пов'язаний з темою заняття. Це розвиває уяву, творчість, орієнтування в просторі та на аркуші паперу, показує як можна діяти різними способами і досягати яскравого результату.

Як ми працюємо з LEGO?

Діти 3-4 років. Знайомимо з конструктором DUPLO, з основними типами будівельних матеріалів, з елементами конструктора та їх призначенням, з основними принципами поєднання деталей (від чого залежить міцність конструкції). Пояснюємо дітям як будується конструкція та як досягти її міцності. Основне завдання: ознайомлення з технологією використання конструктора DUPLO. Конструювання за зразком: перехід від конструювання за показом (як використовувати деталі конструктора) до словесної інструкції. В кінці року – вихід на вільне конструювання (будувати конструкції за уявним образом та за темою).

Діти 4-5 років. Знайомство з іншим типом конструктора – конструктором SYSTEM. Поєднуємо елементи конструкторів DUPLO та SYSTEM.

Основне завдання: ознайомити дітей з новими можливостями побудови споруд (типами з'єднань та їх функціями), створювати конструкції з рухомими елементами: навчити дітей розвивати конструкцію, застосовуючи додаткові елементи, добудовувати різні деталі тощо. Перехід на вільне конструювання.

Діти 5-6 років. Використання конструкторів LEGO для створення власних конструкцій за уявними образами, вчитися застосовувати основні типи з'єднань у своїх конструкціях, домагатися створення стійких і міцних конструкцій, експериментування з конструкціями, виявлення їх додаткових функцій.

Конструктор LEGO цінний тим, що його можна використовувати для вивчення різних розділів програми. Тому цей конструктор я використовую і на інтегрованих заняттях, які забезпечують захопливий процес навчання. На таких заняттях я формую у дітей уявлення про навколишній світ, сенсорні основи сприйняття, технічні та зображувальні навички у конструкторській діяльності, навички елементарного орієнтування у просторі, розвиваємо дрібну моторику рук. [3, с. 114].

Діти дуже люблять ці заняття і завжди з інтересом і нетерпінням чекають на виготовлення нових моделей. Головне завдання вихователя – постійно підтримувати у дітей інтерес до конструювання та створювати для кожної дитини ситуацію успіху. Тематичні набори конструкторів є саме тим ігровим дидактичним матеріалом, що дають змогу вихователю враховувати не лише вікові та індивідуальні можливості, а уподобання кожного малюка.

Під час організації занять із конструювання з дітьми дошкільного віку застосовую такі методи розвитку з конструкційних і творчих здібностей, як:

- навчання дітей конструювання через дію;
- самостійні дії з конструктором;
- закріплення власного досвіду;
- складання конструкцій за вказівкою вихователя;
- створення та обігрування конструкцій самостійно;
- опис своїх дій під час обігрування;
- аналізування та оцінювання побудованої конструкції;
- обігрування конструкцій: у парі з товаришем, підгрупах;
- спільні дії з товаришем за домовленістю;
- розв’язання різних життєвих ситуацій з метою засвоєння соціальних ролей [3, с. 120].

Конструктор LEGO – це яскравий ігровий засіб, що допомагає вихователю привернути увагу дітей, навчити слухати та розуміти педагога, керуватись у діяльності його поясненнями. Систематичне і цілеспрямоване використання дидактичних ігор з конструктором дає дітям змогу розвивати комунікативні здібності та мовленнєву ініціативу. Конструкції є чудовим стимулом і предметною опорою до складання невеликих казок, творчих розповідей.

Для забезпечення результативності роботи з розвивальними наборами LEGO Education, LEGO Duplo використовуємо розроблені власноруч навчальні презентації, допоміжний дидактичний матеріал: картинки, відеоролики, іграшки тощо.

Ознайомлюючи дитину з деталями конструктора, навчаємо не лише способам їх з'єднання, але і формуємо знання про офіційно прийняті назви цих деталей та їх частини. Конструювання будь-яких моделей дітьми молодшого та середнього дошкільного віку відбувається загалом за показом педагога, за зразком, попередньо збудованим педагогом, або за картинкою, що додається до набору. Діти старшого дошкільного віку працюють за схемами, інструкціями послідовних дій, які додаються до наборів [1, с. 52].

Еми занять з конструювання узгоджуємо з тематичним планом роботи. До кожного заняття готуємо наочний матеріал та добірку дидактичних матеріалів:

- картки із зображеннями моделей, які можна побудувати за допомогою елементів конструктора, які використовуються на цьому занятті;
- картки послідовних дій до кожної моделі;
- картки з тематичними зображеннями, що стимулюють розвиток творчої уяви дошкільників [9, с. 23].

Після виконання обов'язкового завдання надаємо дітям час для самостійного конструювання. Діти вчаться творчо використовувати той самий набір деталей, створюючи інші конструкції. Конструктор LEGO цінний тим, що його можна використовувати для вивчення різних розділів програми. Тому цей конструктор ми використовуємо переважно на інтегрованих заняттях, які забезпечують захопливий процес навчання. На таких заняттях я формую у дітей уявлення про навколишній світ, сенсорні основи сприйняття, технічні та зображувальні навички у конструкторській діяльності, навички елементарного орієнтування у просторі. Роботу з дітьми п'ятого року життя я починала, створюючи нескладні конструкції з деталей LEGO-конструктора серії Duplo. Щоб активізувати дослідницьку діяльність дітей та підтримати інтерес до конструювання, я використала в освітньому процесі метод проектів [9, с. 50].

Досвід свідчить, що робота з конструктором стимулює у дошкільників розвиток творчих здібностей, забезпечує стійку мотивацію до отримання знань, до пізнання нового. Конструюючи різні моделі з дрібних деталей за схемами

послідовних дій, за картиною чи за уявою, діти навчаються:

- виконувати посильну трудову діяльність,
- створюючи моделі з деталей конструктора;
- планувати свої дії відповідно до поставленої мети;
- свідомо контролювати поведінку та узгоджувати свої дії з діями

товаришів;

- створювати конструкції високої якості, міцні та естетично привабливі; керуватися схематичною інструкцією у своїй діяльності [1, с. 54].

Тож цього року ми відійшли від традиційної концепції заняття, вивели конструювання за межі одного предмета, зробили помічником в активному пізнанні світу, спробували інтеграцію з різними предметами і діяльностями.

Ми закріплювали знання дітей і з інших предметів — математика, приданого довкілля, розвиток мовлення тощо. Діти залюбки гралися з конструкціями. Малята не тільки будували за зразком, а щеї дообмірковували, розвивали свою конструкцію.

На сьогодні в цій роботі допомагає творчість вихователя, колективу (проведення методики « Шість цеглинок»), те, що вдома в дітей також є набори LEGO. Часто, коли проходять заняття на вільні теми, малеча створює справжні шедеври, керуючись власною уявою. Я за те, щоб цей проект реалізовувався в кожному садочку.

Робота з LEGO в нашій групі стала гармонійним елементом. Спочатку малеча вільно гралася з LEGO, діти будували, що підказує їм їхня фантазія. У ході гри усвідомлювали, яким чином кріпляться деталі конструктора.

Висновки. Хочемо зазначити, що конструктор LEGO — це не просто гра, вона дає дитині змогу самостійно навчатися і розвиватися, використовуючи свій розум і винахідливість. Діти на власному досвіді пізнають конструктивні властивості окремих деталей, можливості їхнього з'єднання і комбінування. При цьому кожна дитина творить як дизайнер, засвоюючи закони гармонії та краси".

Таким чином, на основі аналізу наукової літератури ми обґрунтували, що

LEGO-технологія дозволяє через гру, викликати у дитини цікавість до завдання, дитина стає активною, проявляє свої творчі здібності, вчиться діяти в команді, і найголовніше, здійснюється процес всебічного розвитку особистості дитини у більш цікавій та ефективній формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Беспала С., Беспала М., Губко М. Розвиток конструкційних здібностей дітей за допомогою конструкторів LEGO Education. *Вихователь - методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 51–56.

2. Бережко Ю. 5 речей, яким діти навчаться граючи LEGO [Електронний ресурс] / Юлія Бережко - Режим доступу до ресурсу: <http://abetkaland.in.ua/5-rechej-yakum-dity-navchatsya-grayuchy-lego/>.

3. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: монографія. К. : Веселка, 2011. 494 с.

4. Варяхова Т. Зразкові конспекти з конструювання з використанням конструктора ЛЕГО // Дошкільне виховання. 2009. - № 2. С. 48-50.

5. Горбатих В. Працюємо з інноваційними технологіями LEGO Education. *Вихователь - методист дошкільного закладу*. 2009. № 7. С. 64–68.

6. Пеккер Т. В., Голота Н. М., Терещенко О. П., Резніченко І. Ю. Програма розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку «ЛЕГО - конструювання». К. : 2010. 50 с.

7. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації. «Безмежний світ гри з LEGO» / В. Ю. Близнюк, О. П. Борук, В. Ю. Рома та ін. - Київ, 2016. 140 с.

8. Чарівний світ LEGO-перетворень [Електронний ресурс]. 2016. Режим доступу до ресурсу: <http://doshkillya.ostriv.in.ua/publication/code-6DA3F23F3FF73/list-2422B95C727>.

МЕТОДИ ТА ЕТАПИ ФОРМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Захарова Ганна Борисівна

к.п.н., старший викладач

Кирпа Катерина Валеріївна

студент

Криворізький державний педагогічний університет
м. Нікополь, Україна

Вступ. / Introductions

Нині перед нашою державою стоять нові виклики – для кожного громадянина існуватиме необхідність широкого спектру ключових компетентностей, щоб легко пристосуватися до навколишнього світу. Одним із напрямів реформування сучасної освіти є впровадження компетентнісного підходу, що визначає результатом інструментальної сфери розвитку особистості (суму знань, умінь і навичок учнів), а сформовані компетентності як загальні здатності, що базуються на знаннях, досвіді та цінностях особистості.

Підприємництво є рушійною силою економіки та суспільства. Навчання підприємництву сприяє формуванню підприємницького мислення у суспільстві, а також створенню нових підприємств та більш ефективному використанню творчого потенціалу та існуючих знань та умінь.

Розвиток підприємницьких компетенцій школярів має бути вплетеним в освітній процес й на уроці, й на позакласному (поза предметному) заході, й у позашкільній діяльності учня [1, с. 114].

Школярів необхідно вчити теоретичним основам економічних знань. Слід вчити заробляти, і що ще важливіше, витратити гроші, скласти бюджет, розраховувати видаткову частину та свій внесок у дохід. Зробити це навчання цікавим, інформативним може й реалізація у закладі освіти шкільного бізнесу компанії (бізнес-інкубатора).

Мета роботи. / Aim – розробити програму розвитку підприємницьких компетентностей школярів шляхом практичної та прикладної спрямованості уроків математики.

Л. Ф. Ахметова розробила модель загальних підприємницьких компетенцій учнів, які можна формувати для більш цілеспрямованої та ефективної підготовки молодого покоління до побудови ділової кар'єри та успішного ведення підприємницької діяльності у майбутньому (рис. 1) [2, с. 57]. Для формування сталих навичок і більш ґрунтовної особистої мотивації надзвичайно важливими є активні форми засвоєння правил організації підприємницької діяльності та стратегій здійснення бізнес-проектів.

Рис.1. Модель загальних підприємницьких компетенцій учнів [2, с. 58]

Слід зазначити, що формування підприємницької компетентності пов'язане не тільки з тим, як учням викладають економіку, а з усією системою навчання та виховання в школі. Формування підприємницьких умінь відбувається вже тоді, коли учні беруть участь в учнівському самоврядуванні та дослідницькій діяльності, виконують роль організаторів шкільних справ, обирають майбутню професію, планують створення власної справи тощо[3].

Формування підприємницької компетентності відбувається через зміст навчального предмета і через форми, методи, технології. Ефективність освіти залежить від упровадження в навчальний процес таких форм, методів і технологій навчання, які створюють можливості школярам виконувати ті ролі, завдання, шукати такі розв'язки проблем, робити такі відкриття, які їм доведеться застосовувати у повсякденному житті.

Матеріали та методи./Materials and methods .

Форми та методи формування підприємницької компетентності, які поділили на чотири групи:

– методи, що ґрунтуються на вміннях критичного мислення, умовиводу, аналізу, оцінювання й узагальнення фактів. Для реалізації цього виду цілей може послужити: мозковий штурм, лекція з презентацією і робота з текстом-джерелом;

– методи, що сприяють формуванню відповідальності, здійсненню й оцінюванню вибору, а також прийняттю рішень з повним усвідомленням наслідків. Корисними для цього будуть: «дерево прийняття рішень», методи дискусії (дебати, «шість капелюхів»), дискусія на бали, мета план);

– методи, що розвивають уяву, ґрунтуються на емоціях і переживаннях учня, а також створюють умови для дії: драма, моделювання, рольова гра, «асоціативний куц», ментальні карти;

– методи, які добре відомі й часто застосовуються – лекція з презентацією, робота з текстом джерелом, співпраця й робота в малих групах, експертні групи, зупинки з завданнями, а також останніми роками – проект [4, с. 385].

Формування підприємницької компетентності відбувається протягом кількох етапів (рис. 2).

Для формування підприємницьких компетенцій у школярів важливо, щоб викладач мав базове розуміння такого підходу до навчання, а також мав практичний досвід у цій галузі, позитивно ставився до підприємництва та вмів орієнтувати школярів на практичне застосування викладених підприємницьких знань, навичок та ставлення до справи [5].

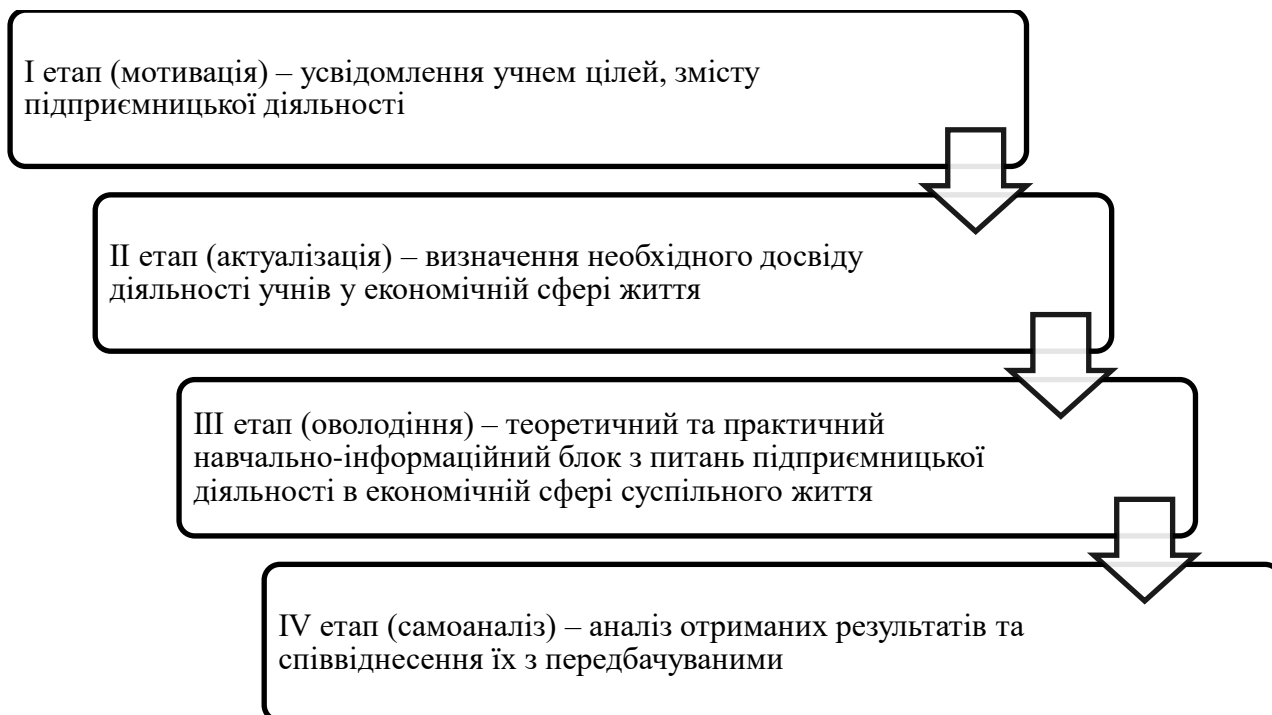

Рис.2. Етапи формування підприємницької компетентності [8, с. 356]

Підприємливість варто розвивати за допомогою роботи в групах і парах. Така навчальна діяльність формує відповідальність за спільний результат, а ще навчає учнів співпрацювати – спілкуватися між собою, бути лідерами й підлеглими, дискутувати, переконувати, відстоювати власні позиції, іти на компроміс тощо.

Рекомендовано використання різних форм ігрових технологій. На уроках, де впроваджують гру, немає одноманітності, монотонності; створюються умови для всебічного розвитку дитини, її здібностей. Досить ефективними для розвитку підприємницьких якостей є рольові ігри, які допомагають учням уявити себе експертами в певній сфері, продемонструвати знання, уміння, часто

здобуті завдяки методу випереджувальних завдань.

Метод проектів вважається основною технологією формування ключових життєвих компетентностей учнів, зокрема й підприємницької. Адже діти, працюючи над створенням проектів, навчаються критично мислити, чітко усвідомлювати, де і як можна застосовувати набуті знання, генерувати нові ідеї, бути комунікабельним, постійно самовдосконалюватися.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Вибір конкретного методу, а також спосіб його реалізації залежить від того, з якою групою учнів ведеться робота [6, с. 18].

Якщо в учня сформована підприємницька компетентність, він може розв'язувати низку актуальних завдань:

- реалізовувати проект, у якому його власні потреби мають спільне з потребами суспільства;
- орієнтуватися в етиці трудових відносин, вести переговори;
- реально оцінювати власні можливості та потреби ринку праці;
- складати плани бізнес-проектів та за наявності відповідних ресурсів, успішно їх утілювати;
- презентувати результати власної діяльності [7, с. 132].

Висновки./Conclusions

Підсумовуючи можна сказати, що розвиток загальних підприємницьких компетенцій допоможе розвинути особистісні та професійні компетенції школяра та підготувати молоде покоління для цілеспрямованішої та ефективної побудови ділової кар'єри та успішного ведення підприємницької діяльності в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахметова Л. Ф. До питання значення підприємницької компетенції учнів. Актуальні напрями наукових досліджень про: перспективи розвитку, 2018. № 1. С. 56-58.
2. Гельбак А. М. Формування підприємливості учня як ключової

компетентності для життя. Кропивницький : КЗ «КОІППО ім. В. Сухомлинського», 2017. 24 с.

3. Жилінська В. Д. Формування підприємницьких компетенцій: виклики, інструменти і результати. Орехово-Зуєво : Державний гуманітарно-технологічний університет, 2021. 275 с.

4. Кулімова Ю. Г. Формування у молодших школярів підприємницької компетентності засобами естетотерапії. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12233/1/10.pdf> (дата звернення : 03.07.2022).

5. Макарова Н. А., Макаренко Т. А. Формування підприємницьких компетенцій у школярів. Науково-методичний електронний журнал «Концепт», 2017. Т. 32. С. 355–357.

6. Манжикова В. Е. Розвиток підприємницьких компетенцій у навчальних загальноосвітній організації. Вісник Академії знань, 2018. №24. С. 132-136.

7. Прищепя С. М. До проблеми формування підприємницької компетентності учнів: сучасні підходи. Молодий вчений, 2019. № 1. С. 383-385.

8. Трусова Л. А. Особливості формування підприємницьких компетенцій школярів за умов соціального партнерства. URL : <https://science-education.ru/ru/article/view?id=5757> (дата звернення : 30.06.2022).

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР КРЕАТИВНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ

Ілляхова Марина Володимирівна

кандидат філософських наук, доцент

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Сучасне наукове знання, нові тенденції розвитку інфосвіту, прискорений розвиток інновацій поступово руйнують стійкі стереотипи епохи модерну. Сучасність залучає нас до нової нормативності, організації мисленнєвої діяльності та веде за межі стандартизації, синхронізації, лінійності. Сучасний світ вимагає від нас ініціативності, креативності, інноваційності щоразу загострюючи конфлікт між догматичністю нашого мислення та невідомими зростаючими хвилями нових викликів. Але досі пріоритетною залишається репродуктивна, класична модель освіти, що задовольняє третій рівень психіки особистості (А. Леонт'єв) – інтелектуальний, але залишає поза активізацією рівень креативної діяльності. Також у сучасних процесах диверсифікації, технологізації пізнавальної діяльності прискорюється темпи збільшення обсягу знань і кількості дисциплін. Неоднорідна, непередбачувана соціальність вимагає від людини щоразу розширювати стратегії власної поведінки, створювати альтернативні діяльнісні практики, коли ж архітектоніка педагогічного процесу переважно заснована на бінарності класичної логіки «або–або», яка закрита для можливостей створення варіативних нелінійних праксеологічних сценаріїв. Відповідно, має бути сформована сучасна, креативна модель освіти, яка б відповідала методологічним настановам нелінійної парадигми, принципам постмодерного суспільства і ринковим засадам інноваційного типу економіки.

Матеріали і методи./Materials and methods. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення динаміки освітніх систем і формування моделей освіти у сучасній педагогіці та освітології вирішується з позиції різних підходів. Зокрема, формування гуманістичного підходу в освіті відображено

дослідженнях В Андрущенко, Г. Балла, Б. Бім-Бада, Г. Волета, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового З. Паттерсона та інших. З точки зору культурологічного підходу проблеми освіти вирішували В. Астахова, О. Газман, О. Іванов, Н. Крилова та інші. Герменевтичні аспекти освіти були в центрі уваги А. Закірова, В. Зінченка, Ю. Сенько, І. Суліми та інших. В межах аксіологічного підходу проблеми освіти досліджують В. Караківський, А. Кір'якова, І. Котова, Є. Шиянов, Є. Ямбург та інші. З позицій синергетики проблеми освіти досліджено у працях О. Астаф'єва, Л. Бевзенка, В. Буданова, І. Добронравова, В. Ільїна, Н. Кочубея, В. Лутай В. Скотного.

Теоретико-методологічний аналіз творчого характеру педагогічної діяльності представлено у дослідженнях Д. Вількеєва, М. Кашапова, Т. Кісельова, О. Корнєєва, Ю. Корнілова, В. Сластьоніна та інших. Зміст, структура, ознаки педагогічної креативності представлено у розвідках О. Антонова, О. Дунаєва, В. Кан-Калик, Л. Петришин, та інших дослідників. Завдяки дослідженням вітчизняних і зарубіжних науковців визначено фундаментальні характеристики, принципи, методологічні підходи у формуванні освітніх систем і парадигм. Проте, системний аналіз методологічних і практичних аспектів креативної моделі освіти, механізми, стратегія її становлення досі залишаються без належного комплексного дослідження.

Відповідно, **метою статті** – є виявлення концептуальних основ становлення креативної моделі освіти.

Результати і обговорення./Results and discussion. Освіта – модель культури, як автономна, локальна сфера, в якій концентруються і продукуються фундаментальні соціокультурні процеси. Ж. Бодрійяр визначає, що це штучне середовище презентує «зв'язність культурної системи знаків» [1, с. 46.]. Ця система взаємозв'язків утворює загальну модель відносин людини і світу та детермінує природу креативної активності людини у її широкому значенні. Відповідно, утворюються освітні моделі з власним автономним функціонуванням і логікою саморозвитку, що обумовлено системою поглядів,

типом соціокультурних відносин, ідеологічними процесами, факторами інноваційного розвитку.

Кожна освітня система визначає свій ідеал – модель активності людини, що концентрує сутнісні ціннісні підстави буття і способи їхнього втілення. В основі цієї активності лежить креативний потенціал особистості, який детермінований аксіологічними і етичними настановами. Багатоаспектність духовно-моральної природи креативного потенціалу особистості по-різному реалізується у соціальних, культурних і економічних практиках від матеріального або людського капіталу до феномену багатства загалом. Це обумовлено креативністю людської активності, що уможлиблює конструювання образів, формування моделей, створення систем поглядів. Креативність, таким чином, акумулює, транслює, оновлює соціальний досвід у системі діяльнісних технологій і смисложиттєвих рефлексій.

Відтак, розвиток освітніх моделей можна розглядати як динамічний процес актуалізації, виникнення, утвердження, кризи, зміни, компонентів креативної активності людини. Тому доцільно простежувати формування і розвиток освітніх моделей не з точки зору виявлення у них власне педагогічних феноменів, а фіксуючи прояви креативної активності особистості як соціокультурного суб'єкта. Таким чином, дослідження динаміки освітніх систем через виявлення у них креативної активності особистості уможлиблює розробку креативної моделі освіти. Це передбачає визначення ідеалізацій, що характеризують типи взаємовідносин людини зі світом та прояв у них креативної активності. Йдеться про споглядальний, операційний, інноваційний і коеволюційний типи взаємовідносин у системі «людина–світ».

Споглядальний тип активності характеризує сутність традиційної культури, в якій людина адаптується до фундаментальних характеристик світобудови, що є базовими для всієї людської активності. Стародавні філософи розуміли сутність традиції як ідеалу, що має глибинний космічний сенс у людській активності. Закономірності світобудови – абсолютні і непорушні, і навіть у процесі перетворення світу, створенні нового, людина тлумачить свою

діяльність і мислення від імені «самого» світу, а себе визнає його функцією, що діє «від імені» світобудови. За цією моделлю людина не протистоїть світу і не позиціює власну виняткову суб'єктивність. Всесвіт є абсолютним, а людська креативність – відносною, носієм сутнісних ознак і тенденцій світобудови.

Відродження створює фундамент для розвитку світської моделі освіти, метою якої є систематизація знання – на зміну метафізиці речей приходить метафізика знання. Формується новий ідеал освіти – орієнтований не стільки на досягнення Бога і порятунок душі, скільки на реалізацію здібностей і можливостей людини, освоєння наук для вивчення і перетворення природи.

Сутнісною ознакою операційного типу креативності стає технологія, яка, за думкою В. Розіна, є «своєрідним двійником релігії» [3, с. 56]. Цей своєрідний монтаж релігії і технології спричинив соціально-економічний зсув – бурхливий розвиток господарства, що охопив світобудову перетворенням, спираючись на досягнення науки і техніки. Природа і суспільство стали залежними від креативності людини, яка отримала статус всемогутнього суб'єкта.

Формування індустріального суспільства, культурні і структурні потрясіння вплинули на утвердження соціальних функцій в освіті – підготовка кваліфікованих кадрів для технологізованої економіки, розвитку науки і освічених громадян, здатних брати участь у виборчому процесі. Ідея освіти як духовного наближення до Бога і уподібнення ньому стала анахронізмом. Змінився світоглядний і соціальний контекст освіти. Для О. Конта, Дж. Мілля, Г. Спенсера освіта – це, перш за все, механізм пристосування людини до суспільства, розвиток навичок, необхідних для активної діяльності у соціальному і професійному середовищі. Усвідомлюється роль освіти як механізму, що забезпечує соціальну мобільність. Тобто освіта стає все більш утилітарною і все віддаляється ідея освіти, як формування гармонійної особистості. Операційна модель освіти – «знанням заради панування» (М. Шелер). Людина підкорює природу, розширює свої можливості, раціонально управляє суспільством, розвиває виробництво і техніку, що забезпечує небачену цінність і затребуваність знання і освіти. Так освіта

втрачає антропологічний вимір, тобто зміст антропологічного зводиться до соціально-функціонального.

З прискоренням процесів технологічного розвитку, орієнтацією на інновації, розширенням технічних можливостей особистості в інформаційному суспільстві метою освіти стає виробництво компетентних людей, які здатні безперервно актуалізувати власну креативність задля підвищення конкурентоздатності. Відтак, відбувається певний розрив між активністю людини та реальністю. Операційна, класична освіта намагалася долати цей розрив шляхом створення універсальної моделі відповідності внутрішнього світу людини до суспільних вимог. Операційна модель освіти перетворилася, таким чином, на могутній механізм штучного моделювання поведінки людини. Як наслідок, відношення людини зі світом вибудовувалися у межах формульованого і соціалізованого підходів у класичній педагогіці. Формувальна технологія виховання дозволяла керувати поведінкою людини: заохочувати соціально позитивні дії і обмежувати соціально негативні. Ці підходи характеризують міцно вбудований у педагогічній свідомості лінійний принцип розвитку людини задля її соціальної ефективності. Але щоби бути успішною у сучасному гетерогенному світі, що постійно висуває нові, неочікувані вимоги, людина не може керуватися лише традиційними схемами планування та моделями поведінки. Інноваційна модель освіти, яка орієнтована на швидке досягнення успіху, не встигає відповідати змінам і потребам людини та суспільства.

На нові виклики інформаційного суспільства інноваційна освіта відповідає своєю дивергенцією. Розрив «людина – реальність» вона долає «політеоретичністю», «мультипарадигмальністю», намагаючись зберегти множинність підходів замість створення концептуальних засад задля їхнього синтезу. Сьогодні освіта не спрямована на формування цілісного наукового світогляду. У кращому випадку, освіта дає наукові фрагменти світу, які майже не пов'язані один з одним і не задовольняють всі потреби людини. Вона створює, таким чином, динамічну схему всіх можливих відповідей, реакцій на

певні базові проблемні ситуації. Така система одночасно розширює межі свободи і детермінує їх. Тобто вона відкриває ряд творчих можливостей, що можливі лише як відповідь на ту чи іншу ситуацію, яку система сама артикулює. Таким чином, вона задає межі можливих практичних дій. Намагаючись зберегти множинність відповідей, сучасна освіта перетворилася на комплекс дивергентних освітніх практик, які позбавлені єдиної герменевтичної основи [2].

Креативна модель освіти є необхідним синтезом споглядальної, операційної і інноваційної моделей освіти, особливістю якої є принцип самодетермінації освітньої діяльності. На етапі становлення, вона має відображувати фундаментальні ознаки інформаційного суспільства і коеволюційних відносин системи «людина-світ», зокрема: 1) прискорений темп соціальної динаміки вимагає від освіти забезпечення готовності особистості до непередбачуваних змін інфосвіту. 2) Формування автономно-гуманістичного типу свідомості особистості вимагає від освіти забезпечення її можливостей самоорганізації як ключового фактору соціальної активності, потребу у саморозвитку і самоосвіті протягом життя, формування відкритих, партнерських взаємин і співпраці. 3) Цифрові інформаційні технології, електронні носії як пріоритетна форма комунікації вимагають створення креативного інформаційного освітнього середовища, де освоєння кіберпростору стане не метою освіти, а механізмом саморозвитку особистості. 4) Громадянське суспільство як пріоритетна форма соціальної організації вимагає участі його інститутів у функціонуванні системи освіти не тільки на рівні вибору запропонованих освітніх послуг, але, перш за все, на рівні замовника утворення і громадського контролера всіх етапів освітнього процесу. Креативна модель передбачає відкритий і публічний характер освіти, де замовником є громадянське суспільство, а держава – переважно, організатор і гарант якості і доступності освіти. 5) Полікультурний комунікативний характер сучасної культури, вимагає від системи освіти забезпечення соціальної мобільності, толерантності і розвитку міжкультурної компетентності.

- б) Поліваріантність інформаційної культури вимагає від освіти упровадження і науково-методичного забезпечення індивідуальних освітніх траєкторій.
- 7) Конвергентний характер сучасної культури потребує упровадження і забезпечення в освіті принципів відкритості і трансферності, що передбачає активну взаємодію суб'єктів освітнього процесу з суб'єктами інших галузей на основі кооперації можливостей і ресурсів.

Висновки./Conclusions. Дослідження аксіологічного вектору у соціокультурному розвитку і типів креативної активності особистості визначених в освітніх моделях, дозволяє зафіксувати, з одного боку ізоморфність освіти – репрезентацію в освітніх моделях ознак активності особистості, і з іншого – кваліфікувати освіту як механізм культурогенезу, оскільки саме в його межах формується суб'єкт культури, здатний реалізовувати культурні програми майбутнього. На етапі становлення, креативна модель освіти має відображати фундаментальні ознаки інформаційного суспільства і цінності коеволюційних відносин. У разі невідповідності цих ознак, в освіті, як підсистемі культури, настає криза перехідного періоду. Вихід з цієї ситуації можливий у двох варіантах: або підсистема адаптується до класифікаційних ознак нової культури і тоді відбувається подальша культурна еволюція, або підсистема повертається до традиційних форм, що призводить до культурної стагнації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр. – М.: Директ-Медиа, 2007. – 224 с.
2. Ілляхова М. Модус андрагогіки у синергетичній моделі освіти / М. Ілляхова // Синергетика і освіта : Монографія / За ред. акад. В. Г. Кременя. К.: Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2014. — 347с. – С. – 114-137 с.
3. Розин В. Мышление и творчество / В. Розин. – М., 2006. С. 45–67.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Ільніцька Тетяна Сергіївна,
аспірантка кафедри
інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, України

Вступ. Розвиток системи медичної освіти безпосередньо пов'язаний з життям сучасного суспільства, в якому критерієм якості підготовки фахівця є готовність випускника до майбутньої професійної діяльності. Відповідно до змісту Стандарту фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 223 Медсестринство основною метою підготовки зазначених фахівців є оволодіння ними навичками оцінювання стану пацієнтів; визначення їхніх потреб; уміння здійснювати загальний та спеціальний догляд й супровід пацієнтів; надання долікарської допомоги при гострих захворюваннях і нещасних випадках; оволодіння методами обстеження та основними лікувально-діагностичними маніпуляціями; участь у профілактиці захворювань, лікувально-діагностичному процесі й освіті пацієнтів з дотриманням етико-деонтологічних принципів [5].

Розв'язання таких важливих професійних завдань особливим чином актуалізує необхідність формування у медичних сестер готовності до ефективного та високопрофесійного виконання своїх обов'язків.

Професійна компетентність фахівця складається, переважно, в процесі його професійної діяльності, але у великій кількості педагогічних досліджень наводиться думка, що формування її компонентів можливе під час навчального процесу, використовуючи сучасні цифрові та інформаційні технології. При

цьому інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є системоутворюючим фактором формування компонентів професійної компетентності за рахунок реалізації міжпредметних зв'язків.

Мета роботи. Мета роботи полягає у встановленні та характеристиці етапів формування готовності до професійної діяльності майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації освіти.

Матеріали і методи. Сучасне суспільство систематично підвищує вимоги до рівня підготовки майбутніх медиків, від діяльності яких залежить здоров'я всієї нації. Перед закладами фахової передвищої освіти постало завдання підготовки компетентного, конкурентоспроможного фахівця, який ефективно застосовує свої теоретичні знання на практиці, легко адаптується до змін умов професійної діяльності, прагне до постійного вдосконалення своєї кваліфікації. В зв'язку з цим особливе значення у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців медичної галузі набуває організація цифрового освітнього середовища в процесі професійної підготовки.

У контексті нашого дослідження підготовка майбутніх медичних сестер до професійної діяльності в умовах цифровізації освіти розглядається як цілісне структурне утворення особистості, що забезпечує ефективну професійну адаптацію, самореалізацію, саморозвиток випускника.

Сутність професійної підготовки розкривається через такі категорії: мотиви, установки, інтерес, цінності, здібності, що визначають успішність оволодіння основами професійної діяльності.

До того ефективного виконання будь-якої діяльності, в тому числі професійної, вимагає постійного її аналізу, оцінки та корекції в залежності від умов з боку самого суб'єкта. Л. Супрун підкреслює, що базисними основами готовності є розуміння сенсу своєї професії, фаху, позитивне ставлення до неї, необхідний рівень самооцінки та вимог до діяльності. На думку науковця, під час підготовки будь-якого фахівця до професійної діяльності проявляється реальна орієнтація студентів на професійне та особистісне зростання, саморозвиток в освітньому процесі [4].

Підготовка до професійної діяльності відбувається в освітньому процесі і тісно пов'язана, насамперед, з навчальною мотивацією. В той самий час під час формування готовності до професійної діяльності необхідно враховувати, що цілі навчання в певних випадках відрізняються від цілей майбутньої професійної діяльності, а внутрішні навчальні мотиви, співпадаючи з цілями, будуть відрізнятися від професійної мети.

Зважаючи на це, можемо зробити висновок, що процес формування готовності до професійної діяльності має свої особливості на відміну від навчальної мотивації, але тим не менш лише у тісному взаємозв'язку один з іншим вони забезпечують якісно новий рівень підготовки.

Самореалізація як практичне вираження реального використання власних внутрішніх можливостей і здібностей є виявом того чи іншого компонента готовності до професійної діяльності. Саме через узгодженість інтересів та здібностей особистості з умовами та рольовими вимогами діяльності медичного працівника відображається повнота реалізації професійних інтересів, соціальних очікувань та прагнень особистості в існуючих умовах обраної професії.

Отже, професійно-орієнтаційний етап формування готовності майбутнього медичного працівника до професійної діяльності супроводжується розвитком і становленням професійного самопізнання (професійного образу «Я»), що відображає вдалий вибір професії, внутрішню переконаність, що обрана саме та професія, з якою варто пов'язати своє життя, визнання цієї професії як такої, що відповідає особистим планам самореалізації, самоствердження та самоповаги.

Тому вважаємо, що професійно-орієнтаційний етап найбільш удалий для розвитку готовності до професійної діяльності, оскільки від зацікавленості, адекватного уявлення про професію і своїх здібностей до медичної професії залежить рівень засвоєння необхідних професійних знань, умінь, інтересів, тобто професійна компетентність медичного працівника.

Гносеологічний етап – це період закріплення готовності до професійної

діяльності. Метою формування готовності на цьому етапі можна визначити як закріплення в свідомості студентів професійного образу «Я – медичний працівник». Першочерговими завданнями, що визначаються відповідно до поставленої мети, виокремлюють такі: усвідомлення студентами мети та цінностей діяльності медичного працівника; розвиток професійних інтересів, мотивів; накопичення досвіду регуляції поведінки, емоційного стану; посилення професійної відповідальності за результати діяльності, самооцінка рівня професійної підготовки [1]; актуалізація знань, вмінь, навичок у процесі навчальних та виробничих практик.

Розв'язання завдань на гносеологічному етапі формування переводить професійну готовність на більш високий рівень її розвитку. Саме тут відбувається зближення навчальної мотивації з мотивами реальної медичної діяльності (формування навчально-професійної діяльності), з'являються нові соціально значущі мотиви, на завершальному етапі перебуває становлення готовності та перетворення її в стійке особистісне утворення.

Корегуючий етап – це етап найвищого рівня розвитку готовності до професійної діяльності. Прикінцевою метою формування готовності до професійної діяльності на цьому етапі є самореалізація особистості в процесі професійної діяльності та орієнтації на високі результати в медичній практиці. Досягнення цієї мети можливе завдяки розв'язанню таких завдань: формування здібностей керувати своєю професійною діяльністю, активізувати свій мотиваційний потенціал в залежності від умов трудової діяльності; закріплення професійно значущих потреб, мотивів, цінностей, якостей особистості; позитивна самооцінка професійних дій, поведінки.

Результати та обговорення. Для оцінки ступеня сформованості готовності випускників медичного коледжу до професійної діяльності ми виходили з таких положень:

- готовність до професійної діяльності є результатом навчально-професійної діяльності студентів, визначає ступінь відношення до майбутньої професійної діяльності і виявляється в професійній спрямованості

на успішну реалізацію медичної діяльності;

- рівень готовності випускника медичного коледжу може бути визначений як міра відповідності можливостей особистості контролювати та корегувати свою активність, систему мотивів, цінностей у відповідності з наявними умовами і вимогами;

- визначення рівня сформованості готовності до професійної діяльності вимагає визначення системи критеріїв, що відображають основні закономірності формування мотиваційної готовності особистості і низку показників як характеристик особливостей критерію.

Залежно від сили та характеру прояву готовності можемо виокремити три рівні: високий, середній та низький.

Високий рівень готовності характеризується стійким інтересом не лише до навчальної, а й професійної діяльності: розумінням мети професійної діяльності і суспільної значущості праці медичного працівника; прагненням ґрунтовно оволодіти професійними знаннями, вміннями і творчо застосовувати їх в практичній діяльності [2]; вираженість професійних мотивів – досягнення успіху, афілітація, емпатія, альтруїзм, професійна відповідальність, постійний самоконтроль; самостійна постановка перспективних цілей професійної діяльності та їх досягнення; сформованими рефлексивними здібностями; позитивною самооцінкою власної діяльності; широким діапазоном самореалізації, що має творчий характер; задоволення від вибору професії медичного працівника; адекватним сприйняттям себе як суб'єкта медичної галузі, прагнення працювати за фахом і після закінчення навчання в закладі освіти.

Середній рівень готовності характеризується нестійким інтересом до навчально-професійної діяльності; прагненням до поверхневого засвоєння знань та вмінь, застосування яких можливо в простих ситуаціях; неповній сформованості професійних мотивів – досягнення успіху, афілітації, емпатії, альтруїзму, професійної відповідальності, самоконтролю; недостатнім розумінням мети професійної діяльності та суспільною значимістю праці

медичного працівника [3].; не повною мірою сформовані рефлексивні здібності; занижена оцінка готовності виконувати професійну діяльність; невиражене прагнення реалізувати свій творчий потенціал; часткова задоволеність вибором професії медичного працівника, відсутність стійкого бажання працювати за обраним фахом.

Низький рівень готовності характеризується ситуативним інтересом до навчальної та професійної діяльності; нерозумінням мети професійної діяльності медичного працівника; формальним, безсистемним засвоєнням знань та вмінь, репродуктивним характером застосування знань та вмінь на практиці (реалізуються по шаблону); вираженість мотивів уникнення невдач, відторгнення, егоїзм; уникнення відповідальності; недостатньою мірою сформовані рефлексивні здібності; незадоволеність вибором професії медичного працівника, бажанням змінити спеціальність.

Висновки. Уважаємо, що системоутворюючим показником для оцінки готовності до професійної діяльності та виокремлення рівнів для її сформованості є адекватне сприйняття себе як суб'єкта медичної галузі та бажання працювати за обраним фахом. У прояві того чи іншого рівня готовності вагоме значення набуває ступінь самореалізації особистості майбутнього медичного працівника на різних етапах професійного навчання, що відображає задоволеність інтересів, очікувань, потреб у наявних умовах освітнього середовища медичного коледжу.

Отже, готовність майбутнього медичного працівника, що виступає в якості особливого внутрішнього стану спрямованості на виконання професійних обов'язків, має складну структуру, котра утворилася в результаті єдності компонентів, між якими наявні тісні взаємозв'язки. Сформована готовність до професійної діяльності медичного працівника є фундаментальною умовою вдалої адаптації, професійного зростання та вдосконалення професійної кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біліченко О. В. Модель формування професійної етики студентів медичного коледжу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. пр. / редкол. : В. І. Шахов (гол.) та ін. Вінниця :ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. Вип. 55. С. 49–54.
2. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ, «Знання», 1989.
3. Мельник А. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2010. Вип. 26. С. 34-40.
4. Супрун Л. М. Психологічний аналіз готовності майбутніх медсестер до професійної діяльності. Л. М. Супрун; Ін-т психології АПН України. К., 1994. 17 с.
5. Стандарт фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 223 Медсестринство від 08.11.2021 № 1202. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyscha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/11/08/223-Medsestrinstvo.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ: МЕТОД CASE STUDY

Каленський Андрій Анатолійович,
д.пед.н., професор
провідний науковий співробітник
Інститут професійної освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників до успішної конкуренції на сучасному ринку праці вимагає від них готовності до діяльності у нових динамічних, змінних і гнучких умовах. Розвиток творчого екологічного мислення, що передбачає здатність продукувати нові ідеї, вміння відійти від шаблонів і загальноприйнятих правил та знаходження нестандартних рішень, повинно стати однією із основних задач професійної освіти.

Мета роботи. Визначити правила та форми навчання кейс-стаді, що сприяють розвитку творчого потенціалу.

Матеріали та методи. При написанні статті нами було використано нормативно-правові акти і наукові праці з питань екологічної освіти. Методи, використані у роботі: аналіз, порівняння, систематизація, абстрагування.

Результати та обговорення. Найбільш узагальнене визначення творчості можемо дати за таким формулюванням: творчість – це діяльність, що породжує щось якісно нове та відрізняється неповторністю, оригінальністю й суспільно історичною унікальністю.

Творчість органічно пов'язана зі створенням нового. При осмисленні категорії «нове» використовується кілька підходів. Майже кожна філософська система вносила своє розуміння в природу нового.

Так, з точки зору тимчасового аспекту нове розглядається як те, що рухається за іншим у відношенні до нього часом.

З точки зору діалектики, нове є принципово інший якісний стан.

З позицій системного підходу, нове розглядається як система з більш розвиненою структурою та функціями.

Свій внесок у вчення про нове вніс і прагматизм, згідно з яким нове розглядається в тісному зв'язку з корисністю. По суті, прагматизм змістив центр тяжіння в розумінні нового з об'єкта на його оточення. З цієї точки зору нове це те, що приносить більший економічний і соціальний ефект.

У соціальній сфері нове ототожнюється з творчою демократією, еволюцією та свободою думки.

Новизна – це поняття, що зв'язує також суб'єктивні й об'єктивні моменти та виражає, зрештою, ставлення людини (суспільства) до результату (продукту) діяльності.

Як стверджувала Джині Г. Скот: «Кожна людина володіє від народження творчою енергією, позаяк суть творчості полягає у висуненні нових ідей, у виконанні роботи по-іншому і в обмірковуванні альтернативних підходів» [8, с. 80].

У 1990-х роках у США досліджували, наскільки діти різного віку мислили креативно.

Результати показали, що у віці 3-5 років діти мислили креативно у 98% випадків, тих самих дітей перевірили у віці 8-10 років – лише 32%, а група у 13-15-літок мислила творчо лише у 10% випадків. Дослідження великої вибірки 25-літніх показала, що лише 2% респондентів використовують свій творчий потенціал.

Вернадський В. І. (1863-1945) слушно зазначив, що «апарат людського мислення грубий і недосконалий; він поліпшується, передусім, шляхом філософської роботи людської свідомості» [3, с. 67].

Серед основних проблем мислення слід виділити [9, с. 107]:

1. Проблему культури мислення, що припускає володіння не тільки накопиченим багатством методів і прийомів мислення, але й здатністю сформулювати свій власний стиль мислення.

2. Проблему ефективності та результативності мислення, подолання

маніловської мрійливості, орієнтації на створення некорисних дисертаційних робіт, порожніх статей і монографій, які в кращому разі є оглядом і використанням чужих ідей.

3. Розвиток дисципліни мислення, що забезпечує послідовність, несуперечність і обґрунтованість мислення. Дисципліна ця може бути у вигляді логічної строгості мислення та й у вигляді застосування до себе волі, примусу до діяльності. Відсутність першої призводить до помилок і неохайності мислення, а другої - до незавершеності й непослідовності в досягненні наукової мети. Логічна строгість забезпечується логічною та математичною підготовкою вченого, а воля тренуванням рішення постійно ускладнюючих завдань.

4. Наявність морально-гуманістичного фундаменту мислення, необхідність якого зумовлена тим, що будь-яке знання, як показав досвід двох світових воєн, може бути спрямоване на благо людства або ж на зло. Етика сучасного вченого повинна бути такою, щоб зберегти рівновагу між науковим і відстаючим від нього моральним прогресом, не ставити заборони на наукові дослідження та просувати людські спільноти до відповідальності за використання продуктів науки.

5. Проблема творчості в мисленні, його соціальних умов, напрямків і технологій, творчих можливостей для самореалізації людини.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» (2019) визначає, що однією із стратегічних цілей і завдань цієї політики є запровадження екологічної освіти та виховання, тобто усієї просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення рівня його екологічної свідомості.

Важливою ланкою в реалізації завдань державної екологічної політики є викладач, на якого безпосередньо покладається відповідальність за формування особистості майбутнього фахівця. Досягти цього можливо шляхом розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників різних сфер господарювання.

Екоорієнтована технологія навчання – це система науково обґрунтованих

дій та взаємодії елементів освітнього процесу, здійснення яких гарантує реалізацію поставлених цілей навчання, що спрямовані на досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і природою.

Змістовна частина кейс-методу, як екоорієнтованої технології, розглядається з позицій сучасних теорій екологічної освіти, принципів системності, ідей розвивального екологічного навчання і соціального замовлення, що комплексно спрямовано на досягнення гармонії між людиною та довкіллям.

Враховуючи зарубіжний [2] та вітчизняний досвід [1; 4; 5; 6; 7; 9; 10; 11] у освіті, зокрема екологічній, сформулюємо декілька правил, кейс-методу які важливі для розвитку творчого екологічного мислення:

1. При моделюванні екологічних проблем та ситуацій потрібно звертати увагу на найрізноманітніші її аспекти, не віддаючи перевагу жодному з них і розглядати довкілля в усій його повноті та розгортанні.

2. Піддавати критиці тривіальні підходи до екологічних проблем на виробництві, збереження та захисту навколишнього середовища, не даючи їм можливість закріпитися у свідомості індивідів і групи.

3. Використовувати кілька способів формулювання понять (правові, економічні, морально-етичні аспекти).

4. Розглядати екологічну ситуацію чи проблему кейса на різних рівнях (глобальному, державному, регіональному, галузевому) як унікальну, розуміння якої вимагає відповідно унікальних способів мислення.

5. Вимагайте обґрунтування аналогією, якщо вона використовується в аргументації захисту довкілля.

6. Завжди ефективна вимога напружених роздумів над суттю того чи іншого явища (специфіки дії екологічних факторів на живий організм; значення різних видів адаптацій живих істот до навколишнього середовища; роль кругообігу речовини і енергії в процесах взаємодії природного середовища; суть процесу кругообігу речовини в екосистемі як засобу її відновлення; взаємозв'язок глобальних, регіональних і локальних проблем; вплив

господарської діяльності людини на навколишнє середовище; залежність між станом довкілля та здоров'ям людини), бо істина повинна досягатися напруженою працею.

7. Роз'яснюйте учням (студентам) сутність психологічних бар'єрів, які мають здатність залежно від ставлення до них можуть або збільшуватися, або зменшуватися.

Окрім дотримання правил для розвитку творчого екологічного мислення, сам кейс-стаді має форми навчання, що сприяють розвитку творчого потенціалу (Таблиця 1)

Таблиця 1

Форми навчання кейс-стаді, що сприяють розвитку творчого потенціалу

<i>Форма</i>	<i>Творчий потенціал</i>
Монолог	Спосіб вираження свого розуміння екологічної ситуації, що дозволяє закріпитися на повній статусній позиції й примушує висувати оригінальні ідеї збереження довкілля.
Діалог	Взаємодія дотичних точок зору призводить до поступального розвитку розуміння екологічної проблеми чи ситуації, відбувається взаємодія між учасниками за принципом «Давати брати», обмін думками та взаємозбагачення, що підсилює різносторонність і різноманітність в здійсненні екологічно доцільної діяльності.
Дискусія	Обмін думками між партнерами про екологічну проблему чи ситуацію, що наповнена великими потенційними можливостями у порівнянні з діалогом. Вона є динамічною системою розвитку екоорієнтованого пізнавального процесу. Дискусія забезпечує пошук, селекцію, верифікацію та інституціоналізацію екоорієнтованого знання, що дозволить забезпечити креативний підхід до розв'язання екологічних проблем.
Проблема	Подається як форма існування та вираження в екоорієнтованому кейсі необхідність вчинити певну діяльність із збереження та захисту навколишнього середовища. Вона стимулює пізнання, спрямовує творчий потік, позаяк має елементи високої активності: необхідність-потребу-зацікавлення. По суті, екологічна проблема формує розбурхані сили та мотивацію учасників пізнавального процесу і стимулює їх до безпечної та екологічно доцільної трудовій діяльності, усвідомлення необхідності розв'язання екологічних завдань.

Висновки. Таким чином, відзначаємо, що кейс-метод у екоорієнтованій освіті сприяє розвитку творчого екологічного мислення, якщо дотримуватись правил розвитку творчого мислення та застосовувати форми навчання, що сприяють розвитку творчого потенціалу. Викладачі та учні (студенти) відкривають все розмаїття екологічних проблем та способів їх вирішення при наявності таких атрибутів творчості як: натхнення та політ фантазії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бородієнко О. В. (2014). Коучинг як особистісно-розвивальна технологія. Особливості застосування коучингового підходу в процесі розвитку професійної компетентності керівників. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»-Додаток 5 до Вип. 31: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології», 10, 19-26.*
2. Бородієнко О. В., Пуховська Л. П., Леу С. О. та ін. (2017). Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу: практичний посібник. Київ: ІПТО НАПН України.
3. Вернадский В. И. (1981) Избранные труды по истории науки. Москва: «Наука»
4. Каленський А. А. (2017). Фахова передвища освіта: концептуальні засади стандартизації підготовки молодших спеціалістів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія, (277), 101-105.*
5. Каленський А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 16, 27–33.*
6. Каленський А. А. (2022). Концептуальні засади екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки, 48, 87–94.*

7. Каленський А. А., Герлянд Т. М., Нагаєв В. М. (2022) *Концепція розроблення та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті: монографія*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o, Česká republika, 275-285.
8. Скотт Джинни Г. (1991) *Сила ума*. Київ: Малое підприємство «ПІКО».
9. Сурмін Ю. П. (2012) *Кейс стаді: архітектура і можливості*. Київ: Навчально- методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні».
10. Borodiyenko O., Malykhina Ya., Kalenskyi A., Ishchenko T. (2020) Economic, psychological and pedagogical preconditions of implementation of result-based management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol 2, No 33. p. 535-546.
11. Mozolev O., Khmara M., Yashchuk I., Kravchuk L., Matviichuk V., Kalenskyi A., ... & Halus O. (2020). The Influence of Value-oriented Teaching upon Vital Competences Formation of 7-9 Years Old Pupils during Physical Education Lessons. *Universal Journal of Educational Research*, 8 (6), 2352-2358.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У СІМ'Ї

Карасєвич Сергій Анатолійович

к.пед.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

Карасєвич Марина Петрівна

викладач,

Ковальчук Інна Вікторівна,

здобувач освіти

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж

ім. Т. Г. Шевченка

Черкаської обласної ради»

м. Умань, Україна

Зміцнити здоров'я дитини в дитинстві,

не допустити, щоб дитина вступила

в юність кволою і млявою, - це означає дати їй всю повноту життєвих

радощів.

В. О. Сухомлинський

Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей. Дошкільна освіта – перший рівень, який, зберігаючи наступність із шкільним періодом, забезпечує подальше становлення і розвиток особистості дитини, закладає базу для її навчання в початковій школі.

Фізичний розвиток дитини – важлива функція сучасного закладу дошкільної освіти. В Законі України «Про освіту» від 28.09.2017 р. визначено, що засадами державної політики у сфері освіти є формування культури здорового способу життя [1, с.6]. Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [1, с.8].

Сьогодні в Державному стандарті дошкільної освіти, в програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», мова йде про фізичний розвиток в цілому, що передбачає розвиток рухової активності, фізичних якостей дошкільників, знання свого тіла, його функцій, призначення його основних частин, можливостей організму, вміння бути відповідним до нього, розвиватися в межах індивідуальних можливостей, власного потенціалу. Треба досконало знати сьогодні стан здоров'я кожного вихованця (фізичного, психічного, духовного, соціального), особливості його розвитку, щоб створити найбільш сприятливі умови для гармонійного розвитку малюка, його фізичної пристосованості до навколишнього життя [2, с.111; 174].

Фізичне виховання дошкільнят – організований процес, спрямований на їхній фізичний розвиток, рухову, фізичну підготовку до творчої життєдіяльності, набуття знань, умінь та навичок з фізичної культури.

Батьки - найперші вихователі. Час повернути дітей сім'ям і сім'ї дітям, час припинити конфронтації між садочком і сім'єю. Батьки повинні відповідати перед власною совістю, народом, державою за виховання власних дітей. Колись так і було. Сім'я - це народ, нація в мініатюрі. Від рівня її культури залежить і рівень культури, вихованості дітей. Саме тут формуються людяність, духовність, гідність, а також культ матері і батька, бабусі і дідуся, культ роду і народу.

Невипадково народна педагогіка надає першорядного значення виховному клімату сім'ї як основному чиннику формування особистості. «Нащо клад, коли в сім'ї лад», - кажуть у народі, а цей вислів несе в собі глибокий педагогічний зміст. Часто можна чути і таке: добра та сім'я, де виростають добрі діти. Цим підкреслюється та особлива роль, яку відіграє у вихованні дітей загальний клімат сім'ї, її настрої, звичаї, спрямованість.

Першими вчителями маленької дитини стають її батьки, але часто процес навчання розпочинається раніше, ніж вони встигають усвідомити цей факт. Діти засвоюють спосіб життя батьків, у сім'ї закладаються основи багатьох умінь, навичок і звичок, виробляються оціночні судження та визначається

життєва позиція підростаючого покоління. Це певною мірою стосується і ставлення до фізичної культури, до активного використання її засобів у побуті для зміцнення здоров'я, всебічного розвитку і змістовної організації дозвілля. Аналізуючи ступені освітньо-виховної системи, першим завданням дошкільного виховання є фізичний розвиток дитини. Природною вихователькою малої дитини є мати. Найкращі наслідки у вихованні дітей дошкільного віку може дати співпраця родини і дитячого садочка. Це дозволяє дотриматись єдності у напрямках і методах виховання.

Кожна дитина відчуває природну потребу в активному русі. І дуже важливо, коли в сім'ї зуміють зробити фізкультуру не просто обов'язковим, а й улюбленим режимним моментом малюка. Зрозуміло, що фізкультура в ранньому і дошкільному віці повинна асоціюватися в дитини з веселою грою. Тому потрібно визначити, які саме фізичні вправи дитина виконує із найбільшим задоволенням, і зробити виконання цих вправ основними на перших етапах занять. Потім доцільно вводити нові фізкультурні рухи, але в жодному разі не можна змушувати дитину їх виконувати. У фізичному вихованні дітей в сім'ї можуть бути використані різні форми занять фізичними вправами - від простих (ранкова гімнастика) до складних (тренування в окремому виді спорту).

Можна рекомендувати такі форми занять фізичними вправами дітей у сім'ї:

- ранкова гігієнічна гімнастика;
- ранкова спеціалізована гімнастика;
- фізкультхвилинки;
- заняття із загальної фізичної підготовки;
- самостійні тренувальні заняття;
- руханки;
- участь у змаганнях;
- прогулянки (лижні, велосипедні, пішки);
- процедури для загартування;

- туризм;
- рухливі і спортивні ігри.

Основним періодом занять батьків із дітьми є вік від 2 до 6-7 років, хоча і після цього не слід припиняти занять у сім'ї. Систематичні вправи в домашньому спортивному куточку, ранкова гімнастика, вечірня пробіжка з татом - все це допоможе досягти значних успіхів у фізкультурних заняттях у школі. Щоденно приділяючи дитині хоча б декілька хвилин для занять фізкультурою, перш за все потрібно дотримуватись принципу систематичності, щоб дитина поступово звикала до занять, щоб вони стали для неї необхідними щодня. Тривалість домашнього заняття може бути різною - залежно від віку дитини, від вільного часу батьків, від пори року, від частини доби, а також від того, чим займається дитина до і після заняття.

Отже, успішне розв'язання завдань фізичного виховання дітей можливе лише за умови спільних, погоджених дій дошкільного закладу і сім'ї (при цьому сім'я - це не тільки батько й мати, а й дідусь і бабуся, брат і сестра).

Оздоровлення і загартування дітей, формування постави, розвиток рухових і виховання моральних та вольових якостей засобами фізичної культури здійснюють дитячий садок і сім'я разом. Щодо формування у дітей звички розумно проводити дозвілля, гігієнічних навичок, тут головну роль відіграє сім'я. Умовний розподіл обов'язків свідчить про те, що ані дитсадок без сім'ї, ані сама сім'я без дитсадка не зможуть успішно гартувати молоде покоління.

Щоденне виконання ранкової гімнастики мобілізує і організовує дитину, приводить її організм у відповідний стан, сприяє прищепленню необхідних гігієнічних навичок, привчає до регулярних занять фізичною культурою.

В умовах воєнного стану заклади дошкільної освіти працюють по-різному: дистанційно, очно, за змішаною формою. Працюють з єдиною метою - щоб дитина була щасливою, перебувала в безпечних умовах.

Вашій увазі хочу запропонувати руханку, як терапевтичний інструмент який би допоміг впоратись із тривогою та панікою під час сирен, вивести із

ступору. Це пісня, яку потрібно співати, йдучи до укриття чи безпечного місця і, по можливості, виконувати запропоновані дії. Ритм, рух, дитячі голоси, використання дієслів, надання нового сенсу самому звуку сирени (коли сирену чуєш – то ЗСУ працює). Звернення до дитини – про свою безпеку дбай ЗСУ допомагай – все це і робить пісню терапевтичним практикумом. Легендарна українська психолог Світлана Ройз запропонувала зробити таку собі пісеньку-інструкцію для діточок, які незабаром підуть до садочку під час війни [8].

Дивіться, слухайте і, головне, поширюйте. Це - важливо. Правильна ідея. Тож, переможемо.

Наостанок варто зазначити, що збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, формування в них основ здорового способу життя є важливим завдяки злагодженій взаємодії всіх соціальних інститутів, причетних до фізичного виховання підростаючого покоління, та правильно організованій фізкультурно-оздоровчій роботі.

Саме такий підхід забезпечує розв'язання головного завдання сучасної дошкільної освіти – становлення гармонійно розвиненої, активної, самодостатньої і щасливої в майбутньому особистості.

Родинно! Турбуйся про своє здоров'я, оберігай, загартовуй його. І тоді ви всі будете здоровими, міцними, усміхненими, радісними і щасливими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» (28.09.17 р.)
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», О. І. Білан; за заг.ред. О. В. Низковської.
3. <http://pavlivka-vin.dytsadok.org.ua/fizichne-vihovannya-18-17-17-15-10-2017/>
4. http://sborschahivka-dnz.edukit.kiev.ua/storinka_fizkerivnika/rolj_simi_u_fizichnomu_vihovanni_ditej/
5. http://dnz269.edukit.zp.ua/storinka_fizinstruktora/fizichne_vihovannya_v_simi/
6. <https://naurok.com.ua/fizichne-vihovannya-v-sim-59842.html>
7. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8
8. <https://youtu.be/isoF7U0odgg>

ВІМЕЛЬБУХ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ НАВКОЛИШНІМ СВІТОМ

Козлюк Ольга Андріївна

Кандидат педагогічних наук,
Доцент кафедри дошкільної педагогіки
і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т. І. Поніманської

Гавлішина Юлія Сергіївна

Здобувач другого рівня вищої освіти
Рівненський державний гуманітарний університет

Вступ. Готуючись до організованої навчальної діяльності кожен педагог керується принципами зацікавленості, креативності, розвитку творчого потенціалу своїх вихованців.

Для ознайомлення дітей із навколишнім світом вихователі можуть використовувати ефективний засіб навчання – вімельбух – особливий тип книжки, що містить багато детальних панорамних ілюстрацій, які заповнюють весь простір сторінок, із мінімумом тексту (або взагалі без нього). Книга-ілюстрація покликана розширювати і збагачувати уявлення дитини про навколишній світ, виконувати пізнавальну, виховну та емоційну функції.

Вімельбух – це книжка з безліч картинок та цікавих деталей, які можна розглядати безкінечно, а також виконувати завдання навчального змісту.

Розглядаючи вімельбухи, дошкільники вчаться важливих речей: зосереджуватись на важливому, бути уважними, не лише дивитися, а й бачити, не лише слухати, а й чути (вказівки, завдання), логічно мислити, а ще запам'ятовувати, фантазувати, висловлювати власні думки і припущення стосовно того, що відбувається на картинках.

І. Лобачова вказує, що вімельбухи дозволяють збагачувати заняття дітей, поєднувати гру із читанням, сприяють розумовому та естетичному розвитку дитини. Насамперед, це наочний засіб, що належить до групи активних способів ознайомлення дітей дошкільного віку із навколишнім світом.

Е. Огар зазначає, що книжка-картинка як оригінальний за конструктивним вирішенням різновид дитячих видань є доволі ефективним засобом розумового та естетичного розвитку дітей.

Переваги вімельбуха полягають у тому, що знання отриманні дитиною про довкілля, під час розглядання книги-картини, є забарвлені почуттями, несуть в собі потенціал, який породжує емоції, оскільки головне призначення таких знань – впливати на формування світогляду, світосприймання і активно-дійового ставлення до світу природи і людей. Вплив на дитину виявляється в інтересі до об'єкта, який вивчається, у яскравих експресивних реакціях (сміх, плач), у проханні повторити ще раз, тощо.

На думку К. Кравченко, книжки-картинки не лише надають нові знання, а й допомагають дорослим ліпше зрозуміти дитину та налагодити взаємодію з нею. Така книжка дає змогу дізнатися більше про дитину, її смаки й уподобання, страхи й переживання. Завдяки вербальній і візуальній синергії книжки-картинки пробуджують цікавість дитини, сприяють її самоідентифікації, розважають та усміхають, розслабляють чи активізують фантазію.

Вімельбухи в ігровій формі тренують пам'ять, уважність, розширюють словниковий запас, розвивають кругозір, зорове сприйняття, вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки.

Щоб активізувати діяльність дітей, під час роботи із вімельбухом, пропонуються різні типи завдань відповідно до їхнього віку й індивідуальних можливостей. Наприклад:

- знайти на сюжетному полотні конкретного героя та описати його дії;
- відшукати конкретний предмет чи об'єкт та розповісти про нього, після цього порахувати скільки разів він зустрічається на сторінках книги-картини;
- обрати улюбленого персонажа та задати йому запитання: що з ним сталося, як він опинився у даній ситуації, які емоції він переживає, тощо
- уявити і придумати подію, вигадати нову історію про героїв книги картини. Поміркувати, чи могла б така історія трапитися у реальному житті;

– встановити різні зв'язки між об'єктами: поєднати їх за певною ознакою, встановити їх взаємозалежність, пояснити чим вони важливі один для одного.

Ціль роботи. Проводячи наше дослідження, було важливо з'ясувати, яке місце займають вімельбухи в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Матеріали та методи. З цією метою нами було проведено анкетування вихователів, спрямоване на виявлення їх знань про вімельбух, особливості його використання у роботі з дітьми. Анкета складалася з п'яти запитань, відповідями на які були короткі твердження щодо означеного вище.

Результати та обговорення. Відповідаючи на питання «Що таке вімельбух» 100% респондентів вказали правильну відповідь. Тобто, вихователі знайомі з поняттям «вімельбух» та зустрічалися з ним у своїй освітній діяльності. Однак, на запитання «Які функції виконує вімельбух?» лише 20% опитаних змогли дати правильні відповіді, 45% частково відповіли, а 35% не змогли дати правильну відповідь. На питання «Як по-іншому можна назвати вімельбух» лише 15% респондентів змогли правильно відповісти на запитання, вказавши, що це “дитяча розвивальна книга-картинка” і навіть назвали точний переклад з німецької: “мерехтлива книга”. 30% відповіли «картина-книга, книга-сюжет», а 55% – обрали варіант «візуальна книга, книга-блюкалка». Це свідчить про те, вихователі в цілому знають, що це таке, однак не заглиблювалися у суть цих книг.

Аналіз відповідей на запитання «Які форми роботи з вімельбухом найкраще використовувати у роботі з дітьми»: 65% опитаних вважають, що «вімельбух використовують на групових заняттях. Адже, дошкільнята, які активно займаються з однолітками, можуть більше навчитися і краще оволодіти інформацією», 35% педагогів відповіли, що «вімельбух зазвичай використовують для індивідуальної роботи з дітьми. Адже, щоб активізувати діяльність дітей, пропонуються різні типи запитань відповідно до їхнього віку й індивідуальних можливостей», ніхто з опитаних, не обрав варіант відповіді, що «вімельбухи використовують на сюжетно-динамічних заняттях. Адже, виконання дитиною будь-яких дій підпорядковано визначеному сюжетові

казковому або запозиченому із довкілля». Це, на нашу думку, свідчить про недостатню методичну обізнаність у використанні вімельбухів.

На запитання «Чи використовуєте Ви вімельбух у роботі з дітьми? Якщо так, з якою метою?». 98% опитаних зовсім не використовують цей засіб ознайомлення дітей із навколишнім світом, основі відповіді: брак часу, висока зайнятість розробкою матеріалів до інших форм роботи з дітьми, використання традиційних засобів навчання. Лише 2% педагогів використовують, проте дуже рідко, вімельбух на заняттях із ознайомлення дітей з довкіллям. Також результати нашого спостереження за безпосередньою діяльністю вихователів показали, що педагоги надають перевагу традиційним засобам ознайомлення дітей з навколишнім світом, зокрема художньому слову, природі тощо, у той час як інноваційні засоби ознайомлення дітей із навколишнім світом, до яких, на нашу думку, належить і вімельбух, залишається часто поза їхньою увагою, незважаючи на те, що він має значні можливості впливу на розвиток та формування знань дітей про довкілля (природне, предметне, соціальне). Окрім того, на нашу думку, вімельбух може не тільки у цікавій формі запропонувати дітям знання про навколишній світ, а й викликати інтерес до книги. Сьогоднішні діти – покоління “візуалів”, тому і інформацію потрібно їм подавати у тій формі, яка найкраще буде ними сприйнята і зрозуміла.

Висновки. Таким чином, анкетування вихователів та педагогічне спостереження за їхньою діяльністю дало змогу виявити, що у фактичній роботі з дітьми дошкільного віку вони недостатньо використовують інноваційні засоби навчання, зокрема вімельбух, а надають перевагу більш традиційним, що не так ефективно позначається на розвитку знань дітей про довкілля.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

**Кривобока Г. І.,
Шаргородська Н. Б.**
викладач спецдисциплін
ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

Вступ. / Introductions.

Soft skills – це навички, які також називають також особистісними якостями, оскільки вони залежать від особистісних особливостей людини, набуваються з особистим досвідом. Ці якості відповідають за прийняття рішення та комунікації.

До них відносять: особиста наполегливість та вміння досягати поставлених цілей, лідерські якості та злагодженість роботи в команді, вміння мотивувати учасників команди, вміння навчати, вміння проводити переговори, вміння розв'язувати конфлікти, вміння управляти часом, презентаційні навички, ораторське мистецтво, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність тощо.

Єдиного переліку, як і класифікації soft skills, не існує, оскільки для різних видів діяльності пріоритетними є різні види soft skills, разом з тим існує узагальнений перелік soft skills сучасної особистості.

У статті розглянуто перелік soft skills, які належать до особистісних якостей та впливають на професійний рівень випускників спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія». Розглянуто групи soft skills, в яких визначено перелік вмінь та навичок необхідних ІТ-фахівцю. Представлено технологію змішаного навчання для формування soft skills при підготовці майбутніх ІТ-фахівців при вивченні фахових дисциплін.

Мета роботи. / Aim.

Мета роботи – ознайомлення з системою soft skills – навичок, які необхідні майбутньому ІТ-спеціалісту у його професійній діяльності та

висвітлення можливостей для напрацювання цих навичок в процесі навчання за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія».

Матеріали та методи./Materials and methods.

Для вирішення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження: аналіз і узагальнення науково-педагогічної літератури з метою розкриття основних положень досліджуваної проблеми; класифікація та систематизація даних; аналіз технології змішаного навчання.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Фахівець будь-якої професії повинен володіти двома типами навичок – це *hard skills* та *soft skills*. *Hard skills* – це професійні, технічні навички, що пов'язані з діяльністю в сфері формалізованих технологій. Оскільки ці навички стійкі, добре проглядаються, вимірні і ототожнюються з конкретними конструкціями, то вони входять в перелік вимог, що містяться в посадових інструкціях. *Soft skills* – це навички, прояв яких складно відстежити і наочно продемонструвати. До даної групи належать комунікативні та управлінські навички.

Вважається, що перші – це вузькоспеціалізовані професійні навички, тоді як *soft skills* – це навички універсальні, які допомагають професійно розвиватися і будувати кар'єру в будь-якій галузі. При чому, чим вище людина піднімається кар'єрним сходами, тим менша вага *hard skills* і більша *soft skills*. За даними досліджень, професійну успішність визначають саме *soft skills* [1].

Єдиного переліку навичок, які відносяться до *soft skills* не існує. Наприклад, інститут Макса Планка в Мюнхені (Німеччина) виділяє 4 групи *soft skills*, які є особливо важливими у сучасному суспільстві [2]:

1. Особистісна динаміка: почуття відповідальності, прагнення до досягнень, впевненість в собі, висока мотивація.
2. Область міжособистісних відносин: контактність, об'єктивна самооцінка, співчуття та співпереживання іншим людям.
3. Прагнення до успіху: самовіддача, мотивація до підтримання

статусу, схильність до систематизації, ініціативність.

4. Витривалість: стійкість до критики, стійкість до невдач, позитивна емоційна установка, твердість життєвої позиції, задоволення роботою.

В статі [2] виділяють такі групи, як лідерські якості та комунікабельність, мотивація, планування, управління конфліктами тощо.

На рис. 1 представлено класифікацію «soft skills» запропоновану О. Г. Глазуною, Т. В. Волошиною, В. І. Корольчук, які необхідно розвивати в процесі підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій для забезпечення їх розвитку та успішного працевлаштування [3].

Рис 1. Структура «soft skills» майбутніх ІТ-фахівців

Формувати професійні вміння та soft skills у майбутніх ІТ-фахівців можливо завдяки організації навчальної діяльності з використанням технології

змішаного навчання, суть якої полягає у змішуванні методів та форм організації навчальної діяльності на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). проєктного навчання, при організації колективної роботи над проєктом.

В фаховому коледжі в процесі підготовки фахівців з спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія» спеціальних дисциплін, де студенти можуть напрацьовувати soft skills не має. Основною технологією навчання, яка забезпечує ефективний розвиток soft skills є змішане навчання, що поєднує форми та методи навчання з використанням онлайн технологій.

Одним з обов'язкових методів для розробленої моделі – є метод проєктів, який забезпечує спрямованість навчання на самостійну діяльність студентів, який сприяє розвитку критичного мислення, особистісних навичок, вмінь самостійно застосовувати власні знання для вирішення завдань від реалізації проєкту до самоконтролю та самооцінки, орієнтуватися в інформаційному просторі.

У змішаному навчанні важливо застосовувати різні форми організації освітнього процесу, серед яких: групова робота, яка здійснюється шляхом об'єднання студентів у групи для виконання певних завдань; індивідуальна робота, яка здійснюється шляхом створення необхідних умов для виявлення та розвитку індивідуальних особливостей студента в процесі навчання на основі особистісно-діяльнісного підходу.

В технологічному компоненті моделі визначено навчальні курси з дисциплін та ресурси, а саме масові відкриті онлайн курси, такі як: Coursera, Prometheus, Udemu та інші, сервіси для управління проєктами (Jira, Microsoft Teams) та колективної ІТ-розробки (GitHub, Bitbucket) для предметного вивчення дисциплін професійного спрямування відповідно до навчального плану підготовки ІТ-фахівців спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія». Разом з тим перед викладачами спецдисциплін стоїть завдання розробки власних онлайн ресурсів, які включають навчальні матеріали, матеріали діагностики та формування знань, вмінь та навичок.

Висновки./Conclusions. Сьогодні професія інженера-програміста виходить за рівнем затребуваності на одне з перших місць на ринку праці. Але крім професійних знань та вмінь ІТ-фахівець має володіти системою «м'яких або соціальних» навичок, що носять назву soft skills. Напрацювання soft skills не є забаганкою, а об'єктивною вимогою ринку праці.

Вища школа має реагувати на ці запити. В процесі підготовки фахівців з напрямку «Комп'ютерна інженерія» є можливість отримати базові знання та опанувати основні навички soft skills завдяки методам змішаного навчання під час викладання спецдисциплін. Для успішного формування вміння застосовувати ці навички у робочих ситуаціях людина має практикувати їх протягом всього навчання, оскільки вони мають тенденцію до зворотного розвитку. В теперішніх умовах soft skills не тільки доповнюють hard skills та створюють нові можливості, вони ще сприяють розвитку та формуванню професійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців / Н. А. Длугунович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 6 (219). – С. 239-242.

2. Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере / О. Абашкина // Справочник по управлению персоналом : научный журнал. – 2008. – № 9 (сентябрь). С. 124-126.

3. Глазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток «soft skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2019. Вип. спецвип.. С. 93–106.

СУБ'ЄКТИВНІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ЗАНЯТЬ ONLINE

Кривчик Геннадій Георгійович

д. і. н., професор,
професор кафедри філософії та українознавства

Лагдан Світлана Петрівна,

ст. викладачка кафедри філософії та українознавства
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна

Вступ. Пандемія COVID-19, яка охопила Україну навесні 2020 р., і повномасштабна російсько-українська війна, що точиться з лютого 2022 р., внесли свої корективи в усі сфери нашого життя. Не стала винятком і система освіти. Зокрема, у навчальний процес закладів вищої освіти міцно увійшла така форма проведення лекційних, семінарських та практичних занять, як online на різних інтернет-платформах. Проводити online-заняття в режимі реального часу дозволяють інтернет-ресурси відеоконференцій, найбільш поширеними серед них стали ZOOM, **Microsoft Teams**, **Google Meet**, **Skype**. Їх застосування сприяє дотриманню затвердженого в закладі освіти розкладу занять і систематичності навчання.

У навчальній діяльності почали активно застосовувати й ті інтернет-платформи, які надають можливість, по-перше, подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, вебсторінка з можливим проміжним виконанням тестових завдань), по-друге, здійснювати контроль знань – тестування та опитування здобувачів, по-третє, виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли, по-четверте, регулювати час та послідовність навчальних дій і, по-п'яте, моніторити діяльність здобувачів щодо конкретної навчальної дисципліни. Набір таких інструментів надають сервіси Moodle, Google Classroom, Classtime, LearningApps.org тощо.

Звичайно, проведення online-занять в умовах карантинних обмежень і воєнного стану стало необхідністю, щоб не переривати на цей час освітній процес і забезпечувати при цьому безпеку життя і здоров'я. Та попри такі

безперечні переваги викладачі зіткнулися із суттєвою проблемою забезпечення якості online-навчання.

Мета роботи. Відповідно до викладеного, ця публікація має на меті привернути увагу колег – викладачів закладів вищої освіти – до деяких гострих питань, що виникли в процесі проведення онлайн-занять на платформі ZOOM.

Матеріали та методи. Певна річ, указане явище не могло не відбитися в публікаціях, підготовлених працівниками закладів вищої та середньої освіти, здебільшого з досвіду роботи [3-5]. На сьогодні також уже є роботи, що містять певні узагальнення й теоретичні положення. Серед таких публікацій можна виділити навчальний посібник (а, по суті, монографію) Сергія Гарькавця й Лариси Волченко [2]. Дослідженню дистанційної форми здобуття вищої освіти, особливостей її впровадження під час пандемії присвячена стаття О. І. Васюти [1]. Однак, безперечно, вивчення проблеми лише набирає обертів, а тому тема потребує подальшого розкриття.

Результати та обговорення. Очевидно, коли закінчиться війна, а вона рано чи пізно закінчиться, і відновиться нормальний навчальний процес, дещо з нині набутого досвіду використовуватимуть і далі. Ідеться насамперед про інтернет. Так, навряд чи ми вже відмовимося від надання студентам можливості у вільному доступі користуватися електронними підручниками й посібниками, передусім тими, що написані їх викладачами, чи готуватися до занять і контролів знань на інтернет-платформах, на яких розміщені матеріали навчальних дисциплін. Також очевидно, що й далі в самостійній роботі студентів будуть використовуватися такі методи контролю й самоконтролю знань, як проміжне тестування, виконання практичних завдань. Викладачам не потрібно буде витратити дорогий лекційний час на те, щоб диктувати на занятті повний список літератури зі своєї дисципліни чи теми – студенти без особливих труднощів знайдуть це на сторінці дистанційного курсу, де, до того ж, можуть ознайомитися з робочою програмою, ще до розгляду теми на занятті опанувати матеріал. Утім, усі названі форми будуть мати не основне, а допоміжне значення. Адже ніхто й ніколи не може компенсувати живе спілкування

здобувача зі своїм викладачем, ученим, наставником і вихователем. Тобто того, чого позбавлене й чим обділене нинішнє покоління студентів.

Саме останнє і є справжньою бідною навчального процесу, з якого впливають усі інші. Серед них перше місце, на наш погляд, посідає проблема самостійності виконання тестів. Адже практично неможливо встановити, чи студент сам проходив тестування, чи хтось робив це за нього. Характерне підтвердження – телефонний діалог одного з авторів цієї публікації зі студенткою, яка своєчасно не пройшла без поважних причин підсумкове тестування й наприкінці літа звернулася з проханням, щоб спеціально для неї відкрили екзаменаційні тести, причому додала, що претендує на відмінну оцінку. Викладач відповів, що тестування слід було проходити разом з усією групою, і натомість запропонував завітати на кафедру у будь-який зручний для неї час і усно скласти екзамен будь-якому викладачеві, який чергує на кафедрі. Відповідь була незрівнянною: «Так я ж нічого не знаю!». Я сказано було колись, щоправда, з іншого приводу: «O sancta simplicitas!» (О, свята простота!) [7]. Очевидно, що справа тут зовсім не в тому, що ми склали занадто легкі тести, хоча, відверто кажучи, і це має місце, бо ми воліємо не завдавати собі зайвих клопотів і звинувачень із боку деканатів щодо нібито надмірних вимог до студентів. Наші спостереження свідчать: тести слід оновлювати щороку й ускладнювати їх, домагаючись того, щоб вони відповідали завданням курсу та інтелектуальним можливостям «середнього» студента, який сумлінно ставиться до засвоєння знань.

За наявності однакових тестів існує й інша «лазівка» для недбалих студентів, які прагнуть без будь-яких зусиль отримати позитивну екзаменаційну оцінку шляхом тестування. Такою «лазівкою» є можливість тестуватися одночасно в одному приміщенні студентам групи (наприклад, у гуртожитку) чи перебувати під час тестування, що відбувається в чітко визначений час, на телефонному зв'язку. Фактично належні знання є лише в одного чи кількох студентів, а всі інші отримують незаслужені високі оцінки. Така практика не може не псувати молодь, що завдасть їм шкоди в

майбутньому. Адже, як писав Антуан Сент-Екзюпері у своєму геніальному творі «Цитадель»: «Я беру людину... мучу її вченням, тому що надто добре знаю: легке й доступне – безплідне, тому що воно – легке й доступне. Напруга та піт – ось чим вимірюється користь від роботи»; «Успішніше й далі йде той, хто болісно долає себе та перешкоди. Любов до пізнання – ось головне мірило» [6, с. 63, 80].

Ось іще один приклад. Серед усіх студентських груп, де ми викладали в минулому навчальному році, була одна найслабша за попередніми результатами, але саме ця група краще за всіх пройшла підсумкове тестування усі оцінки були відмінними, причому у всіх була однакова помилка, яка, проте, не вплинула на високий остаточний результат. Із цим потрібно щось робити. Заради об'єктивного результату, вочевидь, слід готувати індивідуальні тести чи розширювати базу тестових завдань, із якої потім конструювати тести для контролю знань через функцію «випадковий вибір». А це додаткове навантаження на викладача. У разі неприйняття результатів тестування через недотримання принципів академічної доброчесності (несамостійне виконання, списування) постає проблема додаткової витрати часу і викладача, і студентів на повторне складання контролю знань.

Водночас, як відомо, ми ніколи не досягнемо бажаного результату, якщо не зуміємо зацікавити студентів у навчанні, перетворити процес навчання в цікаве й приємне заняття. В умовах дистанційного навчання це особливо важливо. Слід шукати й застосовувати для цього нові, креативні форми навчання. У нашій практиці це індивідуальні завдання з порівняльного аналізу процесів і явищ, головоломки, кросворди, створення презентацій з окремих тем, ігрові завдання з розподілом ролей, диспути тощо. І ще один момент. Під час занять у ZOOM ми зіткнулися з тим, що значна, а то й більша частина здобувачів не вмикають камеру, а виставляють так звану аватарку, чи іконку, іноді відверто глумливого характеру. Дехто реагує на зауваження, що так робити, по-перше, просто неетично, а, по-друге, це збіднює сам процес передачі знань, бо викладач, якщо він уболіває за свою справу, обов'язково має постійно

бачити обличчя присутніх, постійно слідкувати за їх реакцією, за необхідності коригувати хід заняття. Гадаємо, що посилення на якісь технічні причини не витримують критики. У наш час це може бути винятком, а не правилом. Домагатися елементарної поваги до себе, до своєї дисципліни слід кожному викладачеві, у тому числі й роблячи зауваження щодо вимкненої камери під час онлайн-занять.

Висновки. Ми переконані, що переважна більшість науково-педагогічних працівників щиро вболівають за свою справу, прагнуть передати свої глибокі знання майбутнім фахівцям, а тому й у нинішніх надзвичайно складних умовах мусять працювати не формально, а заради остаточного результату. Щоб ніхто не зміг навіть жартома сказати: «Студенти роблять вигляд, що навчаються, а викладачі роблять вигляд, що навчають». Досягти зазначеної мети неможливо без пошуку та використання таких форм і методів навчання, які зроблять процес дистанційної освіти не тільки корисним, але й приємним і цікавим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васюта О. І. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти під час пандемії: сучасні виклики та інновації. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. 2020. № 11 (167). С. 11–16. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/Vasiuta-O.pdf>.
2. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі: навч. посіб. Житомир: Тов. «Видавничий дім “Бук-друк”», 2021. 100 с.
3. Живе спілкування не заміниш нічим. URL: zoloto.city/articles/77447/zhive-spilkuvannya-ne-zaminish-nichim-pedapro-onlajn-navchannya.
4. Освіта як провідник: як українські вчителі використовують Classtime під час війни. URL: classtime.com/blog/nabchannya-pid-chas-viyny/.
5. Повноцінні уроки і живе спілкування. *Голос України*. 2020, 20 бер.
6. Сент-Экзюпери, А. де. Цитадель [сб.; пер. с франц.]. Москва: Хранитель, 2007. 368 с.
7. «O sancta simplicitas!». URL: uk.wikipedia.org/wiki/O_sancta_simplicitas.

ПРИРОДОВІДПОВІДНІСТЬ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мельник Олександр Миколайович,

к.п.н., доцент

КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Державний стандарт початкової школи визначає ключові компетентності та наскрізні уміння молодших школярів. До наскрізних умінь відносять і емоційний інтелект (уміння ефективно послуговуватись емоціями) [1]. Емоційний інтелект входить до складу м'яких навичок, які покликані забезпечити адаптацію учнів до спільноти, вміння володіти собою, ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Важливо допомогти учителю мати надійний інструментарій, який сприятиме формуванню складових емоційного інтелекту.

Мета роботи. Базуючись на принципі природовідповідності навчання, дібрати зміст, методи, засоби, форми роботи, які стануть надійним інструментом вчителя для формування емоційного інтелекту молодших школярів.

Матеріали та методи. Аналіз нормативних документів, психолого-педагогічної літератури, спостереження за організацією освітнього та виховного процесів у початковій школі, анкетування вчителів, бесіди з учнями початкових класів, моделювання посібника для вчителів із розвитку емоційного інтелекту молодших школярів за визначеними підходами.

Результати та обговорення. На нашу думку, емоційний інтелект – це інтегративна особистісна властивість, що містить афективні та інтелектуальні складові, сприяє розумінню власних емоцій та емоцій інших людей, забезпечує адаптацію до соціуму, рефлексію (самопізнання) та регуляцію власної поведінки і діяльності [2,17].

Виокремимо напрями розвитку емоційного інтелекту молодших

школярів:

- пізнання власних емоцій та почуттів; пізнання емоцій та почуттів інших людей; володіння власними емоціями та почуттями; взаємодія і комунікація з іншими людьми. Ці напрями роботи передбачають формування таких компонентів емоційного інтелекту : мотиваційного (ціннісного), когнітивного (знаннєвого), поведінкового та рефлексивного [3, 8].

Молодший шкільний вік у психології називають періодом афективного реагування, тобто, саме молодші школярі найбільшою мірою схильні до переживань. Основними потребами дитини в початкових класах є необхідність: у спілкуванні з людьми, в емоційному контакті, визнанні, оцінці своїх дій та вчинків, виявленні власних позицій у ставленні до інших, світу, у дружбі, товариській, повазі до особистості, самоповазі, набутті нових знань та вмінь для пізнання довкілля. Вчителям слід цілеспрямовано вибудовувати систему роботи із розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Перш за все, слід визначитись із тим, з якими емоціями та почуттями будемо знайомити учнів залежно від їх віку.

Плануємо першокласників знайомити із базовими емоціями, які доступні та близькі їм для розуміння : радість, смуток, страх, гнів, сором. Для засвоєння особливостей емоційно-почуттєвої сфери учнів 1 класу передбачаємо роботу на картках, які зручно роздрукувати та пропонувати дітям для індивідуальної, парної чи групової роботи. Алгоритм дій вчителя пропонується через види робіт, які виконують учні, він є незмінним, щоб школярі відчували себе впевнено та звично. Радимо знайомити із емоцією на конкретних прикладах їх опису (вірші, пісеньки, оповідання, мультфільми, казки). Після сприймання художнього твору учнями вчитель аналізує разом із дітьми його зміст, називає емоцію, вказує на її особливості.

Далі пропонуємо вибрати вираз емоції із смайлів (фото), розглянути вираз певної емоції на своєму обличчі (робота із дзеркалом). Для засвоєння змісту емоції організувати роботу із конструктором емоцій, де діти викладають певний вираз обличчя, позначають частини тіла, де живе емоція (карта емоцій),

малюють емоцію на смайлі. Усвідомленню значення емоцій у житті людини допомагає робота із прислів'ями. З метою формування умінь володіти власними емоційними станами пропонуємо учням 1 класу різні тренувальні вправи, ігри, руханки. Завершувати роботу над знайомством із емоціями радимо заповненням щоденника емоцій, в якому діти аналізують свою поведінку, будують плани на наступний день, беруть зобов'язання. Залежно від особливостей класу, навчально-матеріальної бази і можливостей учителі можуть додавати певні види діяльності (прослухування і малювання музики, розгляд і аналіз репродукцій картин, театралізації, ділові ігри і т.п.). Радимо знайомити учнів з емоціями на годинах спілкування класного керівника, під час ранкових зустрічей, позакласних чи гурткових заняттях. Ефективність засвоєння особливостей емоційно-почуттєвої сфери буде підвищуватись при аналізі вчителем емоцій героїв художніх творів, використання «Кубика емоцій», ведення «Щоденника емоцій» (класу та індивідуально учнями).

У 2 класі формою знайомства із емоційними станами є подорож учнями містами емоцій у супроводі казкових героїв Еміля та Емілі. За наявності технічних можливостей (інтерактивної дошки) пропонуємо використання інтерактивних плакатів, або ж створення паперової карти емоцій із запропонованими завданнями. Змістом роботи є розширення та поглиблення знань учнів про емоційні стани, їх особливості, формування умінь володіти виявом емоцій та почуттів.

Для усвідомлення особливостей емоційних станів радимо розглядати їх у поєднанні: гідність-сором, радість-сум, інтерес-байдужість, надія-розпач, симпатія-гнів, сміливість-страх, тривога-спокій. Подорож містами емоцій за певними етапами передбачає виконання учнями завдань: аналіз емоційних станів після перегляду мультфільмів; впізнавання виразу емоцій (дібрати смайл); робота зі словниками – з'ясування змісту емоції, добір синонімів та антонімів; позначення емоцій у певних частинах тіла (карта емоцій); створення власної хмари слів; розроблення порад (рекомендацій) із керівництва власним емоційним станом; виконання вправ; створення сенкану; порівняння емоційних

станів з використанням кіл Венна; ігри, руханки. Роботу над розвитком емоційного інтелекту у 2 класі слід планувати з опорою на знання учнів про емоційно-почуттєву сферу, їх власний життєвий досвід, потреби. Можна використовувати індивідуальні, парні чи групові форми роботи. Планувати роботу із ознайомлення з емоційними станами можна на годинах спілкування класного керівника, у ГПД, на перервах, гурткових чи позакласних заняттях, або ж рекомендувати учням подорожувати самостійно чи із батьками вдома. Поєднувати роботу із розвитку емоційного інтелекту із освітнім процесом: використовувати кубик емоцій для аналізу емоційних станів літературних героїв, під час рефлексії визначати емоційні стани учнів, вести щоденник емоцій класу, індивідуальні щоденники емоцій учнів.

У 3 класі пропонуємо планувати і проводити роботу із розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у формі тематичного тижня – «Театр емоцій». Основою для планування тижня слугують знання учнів із теми «Театр» та складові емоційного інтелекту, цілеспрямована робота із розвитку яких велась у 1 та 2 класах. Мета тижня - узагальнення, поглиблення та закріплення знань учнів про емоційно-почуттєву сферу, її значення, особливості, розвиток уміння володіти власними емоціями та будувати стосунки з іншими із врахуванням їх емоційного стану. Радимо спланувати роботу із учнями на кожен день.

День перший - “Світ емоцій” (проблемне питання “Емоції корисні чи шкідливі?”). День другий - “Де живуть емоції” (проблемне питання “Чи можемо ми пізнавати емоційні стани: свої та інших людей?”). День третій - “Вчуся володіти собою” (проблемне питання “Чи можемо ми впливати на виявлення (переживання) емоцій і почуттів?”). День четвертий- “Я та люди навколо” (проблемне питання “Як враховувати у взаємодії емоції та почуття інших людей?”). День п’ятий - Карнавал емоцій. При плануванні тематичного тижня базуватись на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегрованого підходів.

Пропонуємо зміст ранкових зустрічей, на яких радимо формулювати

проблемні питання дня, розглядати особливості змісту матеріалу, що пропонується для засвоєння, характеристику видів діяльності учнів. З метою забезпечення успіху кожної дитини у засвоєнні теми, надання їм можливості вибрати посильні зміст і види діяльності, використовуємо таксономію Блума для формулювання проблемних питань.

Важливо забезпечити право вибору учню змісту власного дослідження (проєкту) із набору проблемних питань, над яким він буде працювати впродовж тижня (перший день - вибір та створення маски емоцій; другий день – джигсоу «Види театрів»; третій день – написання сценарію вистави; четвертий день - репетиція вистави; п'ятий день – презентація масок, розігрування вистави); виду роботи – самостійно, у парі чи групі, складності завдання. Забезпечення руху учня за індивідуальною освітньою траєкторією з урахуванням його інтересів та можливостей сприятиме мотивації навчання, забезпечить радість успіху.

Дібраний додатковий матеріал для вчителя із усіх навчальних предметів, який передбачає вертикальну та горизонтальну інтеграцію змісту, інтеграцію навичок та цінностей. Зміст навчання та рекомендовані види роботи можуть бути змінені, доповнені із врахуванням особливостей та можливостей школи, учнів класу, особистості вчителя. Використання індивідуальних, парних, групових, колективних видів роботи при виконанні різних завдань – створення масок емоцій, карнавальних костюмів, карикатур, інсценування ситуації чи літературного твору, проєктна діяльність (дослідження особливостей емоцій, створення лепбуків, афіш, порад), методів розвитку критичного мислення покликане забезпечити суб'єктну позицію учнів у освітньому процесу.

Важливо в кінці робочого дня проводити рефлексію, давати відповідь на проблемне питання дня, аналізувати власний приріст знань і умінь кожним учнем. Логічним завершенням тижня є підготовка та проведення «Карнавалу емоцій», привабливого за формою і насиченого змістом про особливості власного емоційного інтелекту.

Пропонуємо види діяльності та активності учнів (пісні, танці, руханки,

загадки, вікторини, представлення масок та літературних чи казкових героїв; розігрування діалогів; презентація лепбуків; інсценізації; рекомендації чи поради щодо володіння емоційним станом і взаємодії з іншими; частування дітей, вручення нагород за дитячу творчість і працю в різних номінаціях), які можуть бути змінені чи доповнені. Важливо, щоб форма карнавалу була впродовж навчального дня, органічно містила підведення підсумків досліджень учнів із проблемних питань теми. Ефективність проведення предметного тижня великою мірою буде залежати від співпраці вчителя, батьків та учнів. Батьки можуть допомагати дітям впродовж тижня виконувати завдання та бути залучені до проведення карнавалу.

Розвиток емоційного інтелекту у 4 класі пропонуємо спланувати у вигляді тренінгів. Їх змістом буде розгляд сутності, складових, особливостей почуттів моральних, естетичних, практичних (практичних) та інтелектуальних. Важливо переконати учнів, що у людини існують вищі потреби і почуття сигналізують про їх задоволення.

Почуття властиві лише людині, знаходять своє виявлення через переживання емоцій. У плані виховної роботи вчитель може спланувати проведення тренінгів протягом місяця або ж один тренінг на місяць. Запропонований зміст тренінгів можна змінювати, доповнювати, удосконалювати залежно від особливостей учнів, можливостей школи, вчителя. Важливо продовжувати роботу над змістом почуттєвої сфери в освітньому процесі з метою розширення та поглиблення знань учнів (наприклад, заповнення «Дерева добрих справ»).

Структура тренінгу традиційна привітання, налаштування на сумісну роботу, вироблення правил, визначення очікувань, теоретичний та практичний блоки, підведення підсумків тренінгу та рефлексія. При підготовці та проведенні тренінгів враховувати методологічні засади Нової української школи : наскрізний процес виховання, що базується на цінностях, максимальна індивідуалізація освітнього і виховного процесів, забезпечення учню свободи вибору, створення ситуації успіху, суб'єктна позиція учня, природовідповідний

освітній та виховний процес, раціональне поєднання індивідуальної, парної, групової та колективної роботи, педагогіка партнерства.

Результатом проведення тренінгів є сформована потреба в учнів у власному особистісному вдосконаленні. З метою узагальнення та поглиблення знань учнів про власні емоції та почуття радимо продовжувати системну роботу із розвитку емоційного інтелекту в освітньому та виховному процесі.

Висновки. Навчально-методичний посібник для вчителів із розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, побудований на засадах природовідповідності навчання, потребує апробації та , за необхідності, коригування.

ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Мілевська Олена Павлівна,
канд. пед. наук, доцент,
Веруцька Марина Володимирівна,
магістрантка II курсу,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Комунікативні вміння дошкільника – це важливий показник його особистісного зростання, адже комунікація є необхідною умовою соціалізації індивіда, його самореалізації та, водночас, є засобом задоволення власних потреб. Тривалий час наукова проблема комунікативного розвитку в дитячому віці привертає увагу дослідників у галузях психології (Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко, Д. Ельконін, А. Рузська, М. Лісіна та ін.), психолінгвістики (О. О. Леонтьєв, І. Зимня, М. Шахнарович, Л. Калмикова, М. Шеремет та ін.), педагогіки та лінгводидактики (А. Богуш, Т. Піроженко, ін.). Науковці пов'язують початок комунікативного розвитку дитини з раннім етапом онтогенезу, а саме – з немовлячим віком, коли у малюка налагоджується емоційно-позитивний контакт з дорослим. Цей контакт завжди опосередкований емотивною лексикою, яка слугує для вираження емоційного стану та емоційно-оцінного ставлення суб'єкта комунікації, а сама емотивна лексика мимовільно стає невід'ємною складовою процесу комунікації дитини.

Емоційна лексика є компонентом емоцій, тому тісно пов'язана з емоційною сферою. Емоційність – одна з ознак успішної комунікації, оскільки вона залучає людину до спілкування. Оцінка психологічних досягнень дошкільника у сфері мовної комунікації демонструє можливість комплексно бачити розвиненість емоцій (Т. Піроженко).

Разом з цим, відомо, що за умов мовленнєвого дизонтогенезу з раннього

віку, у дітей спостерігаються труднощі зовнішньої комунікації, проблеми з налагодженням контактів з іншими, виникають комунікативні бар'єри як мовленнєвого (лінгвістичного) типу, за браком мовних засобів спілкування, так і психологічних. Відтак, уповільнюється комунікативний розвиток особистості, гальмується розвиток комунікативних умінь.

Мета статті полягає у визначенні впливу емотивної лексики на процес становлення комунікативних умінь дошкільників з загальним недорозвитком мовлення.

Матеріали і методи. Для досягнення мети було використано теоретичні методи (аналіз, порівняння, узагальнення, конкретизація).

Результати і обговорення. Одним з важливих аспектів навчання і виховання дітей дошкільного віку, як нейротипових, так і дітей з загальним недорозвитком мовлення, є розвиток загальної та мовленнєвої культури, збагачення внутрішнього світу через формування широкого кола лексичних засобів та навичок комунікації.

Процес накопичення дитиною лексичних засобів та формування умінь щодо їхнього використання триває увесь дошкільний період: дитина засвоює різні лексеми, опановує лексичну семантику як систему значень (О. Гвоздев, О. Леонт'єв, М. Шахнарович, Є. Соботович, ін.), до складу якої входить лексика для позначення предметів і явищ навколишнього, ознак та якостей предметів, дій, просторових і часових відносин, станів та почуттів. Особливу підгрупу у цій системі становить лексика для позначення емоцій, переживань, відчуттів – емотивна лексика.

Поняття „емотивність” та „емотиви”, які характеризують мову і мовлення, мають діалектичний зв'язок з поняттями „емоції” та „емоційність”, які характеризують психічну сферу індивіда.

Комунікативними вміннями дитина також опановує в дошкільному віці: відповідає на питання та задає їх, повідомляє про свої бажання, просить допомоги, домовляється про гру тощо. На думку І. Мартиненко, Н. Славіної, комунікаційні процеси опосередковуються за допомогою емотивів: позначення

емоційного ставлення мовця до сказаного сприяє підтриманню контактів між дорослими та дитиною, дитиною та однолітками [3; 7].

До емотивної лексики, зазвичай, відносять мовно-мовленнєві засоби для позначення назв емоцій і для вираження емоційних станів. Для особистісного розвитку дитини мотивна лексика має важливе значення. Вербалізація емоцій, емоційних станів, почуттів важлива для регуляції власних емоційних станів дитини, поведінки та комунікативної сфери.

Проблемі комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників присвячені праці Т. Піроженко [5]; авторка зазначила, що розвиток активного мовлення і комунікативної сфери значною мірою детерміновані емоційно збагаченим мовленням дорослого.

Основу розвитку комунікативних умінь та комунікативної поведінки науковці вбачають в емоційній сфері дитини, яка, в свою чергу, зароджується з емоційно-позитивного спілкування дитини з дорослим. У площині цієї діяльності, на думку дослідників, започатковується емоційна чуйність дитини, лінгвістична чутливість до мовних засобів вираження змісту, а психо-емоційна стимуляція дитини прискорює ріст її експресивного словника (Д. Ельконін, О. О. Леонтьєв, О. Гвоздєв, М. Лісіна та ін).

Комунікативні уміння дошкільників з загальним недорозвитком мовлення (далі – ЗНМ) вивчали Ю. Гаркуша, Б. Гріншпун, О. Дзюба, І. Мартиненко, Л. Шипіцина та ін.); дослідники виявили, що комунікативні труднощі дітей з ЗНМ проявляються в несформованості основних форм комунікації, у недостатній сформованості комунікативних вмінь і володінні засобами спілкування, у зміщенні ієрархії цілей комунікації.

Чисельні наукові дослідження розкривають зв'язок лексичної роботи з емоційною сферою (праці В. Галущенко, Є. Галкіної-Федорук, Н. Горбунової, С. Деревійко, Л. Журавльової, В. Шаховського та ін.) Дослідження психологів, спрямовані на вивчення дитячої емоційності (праці І. Матійків, О. Льошенко, О. Лазуренко, Н. Славіної, М. Шпак та ін.), також доводять взаємозв'язок між рівнем емоційності та розвитком словника емотивів.

Проблему формування емотивної лексики у дошкільників із ЗНМ досліджували, І. Кондратенко, І. Лисенкова, О. Мілевська, Ю. Рібцун та ін.; науковці виявили труднощі у розумінні та вираженні емоцій цими дітьми, оскільки у них недостатньо сформована емоційна компетентність, що, в свою чергу, може чинити негативний вплив на соціальний розвиток, на становлення комунікативних умінь [3; 4; 6; 7].

Зокрема, І. Кондратенко зафіксувала удвічі нижчі кількісні показники уживання емотивної лексики дітьми із ЗНМ; О. Белова довела, що нестача емотивної, емоційно-оцінної лексики у активному словнику дошкільників із ЗНМ є перешкодою становлення у них регуляторних комунікативно-поведінкових механізмів [1; 2].

У нашому дослідженні ми розглядаємо можливості розвитку комунікативних умінь у дошкільників з ЗНМ через збагачення, розширення емотивної лексики та шляхом включення їх у комунікативні ситуації.

На нашу думку, існує потреба у спеціальному розвитку емотивної лексики у дітей із ЗНМ обумовлена рядом чинників:

- у цих дітей виявлено середній і низький рівень впізнавання емоцій (О. Белова), що призведе до труднощів засвоєння відповідних лексем (емотивів);

- дошкільники із ЗНМ фрагментарно використовують лексеми складної семантики, зокрема емотиви (І. Кондратенко, О. Мілевська, Ю. Рібцун), тому мають суттєві труднощі вербалізації власних емоцій та емоцій інших, вираження емоційних станів, висловлення почуттів та переживань, формулювання оцінних суджень стосовно певних ситуацій чи конкретних осіб та труднощі вживання емоційно забарвлених слів; останні симптоми гальмуватимуть соціальну комунікацію;

- звуження емотивного словника у поєднанні з низькою емоційною чуйністю понижує ефективність спілкування дошкільників із ЗНМ з однолітками (І. Мартиненко, Н. Славіна).

Беручи до уваги висновки науковців про недостатню сформованість у

дошкільників із ЗНМ комунікативних вмінь та про недостатнє володіння засобами спілкування, зокрема засобами емоційної виразності мовлення (праці В. Коржевіної, І. Кривов'яз, Л. Солов'йової, Л. Трофіменко, Т. Сак та ін.), про роль емоційно-оцінної лексики як регулятора поведінки та керуючись принципом діяльнісного підходу у корекційно-розвитковій роботі з дошкільниками із ЗНМ, проаналізуємо залежність (рис.1):

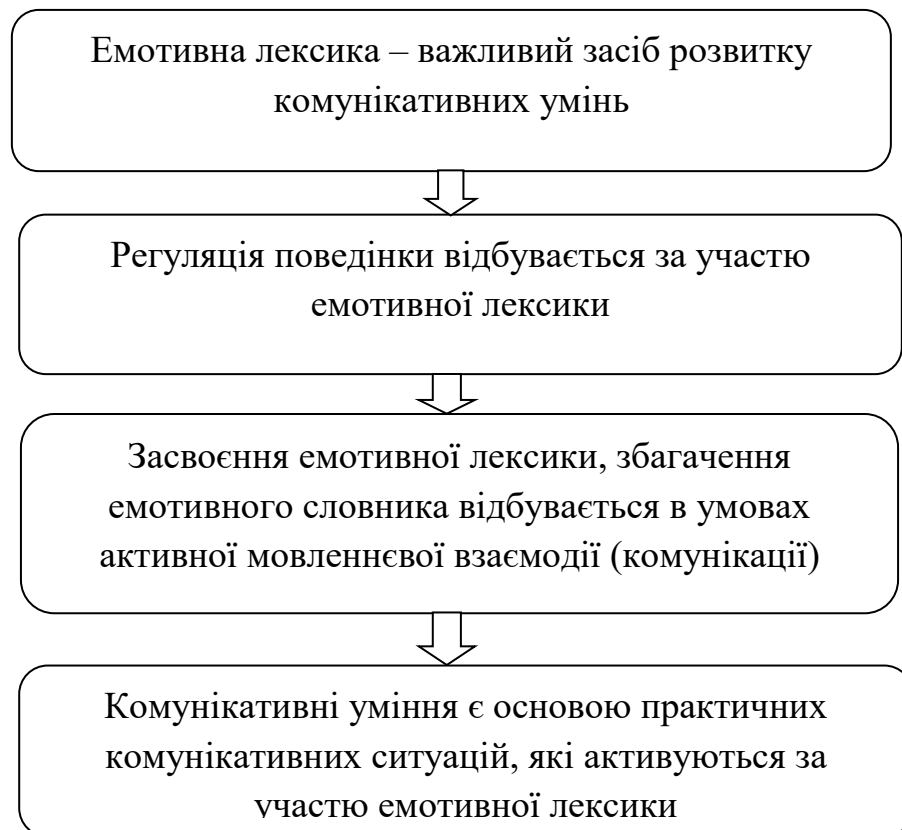

Рис.1. Детермінація комунікативних умінь емотивною лексикою

Об'єднання комунікативних умінь і поведінкових дій на основі активізації емотивної лексики дозволить підвищити результативність комунікації дошкільників з ЗНМ. Інтегруючим фактором, на нашу думку, повинні стати особистісно-значимі для дитини ситуації, близькі до її життєвого досвіду. Відповідно, ми пропонуємо дидактико-методичний прийом *комунікативних ситуацій*. Попередня підготовка передбачає добір тематики ситуацій, підготовка емотивного словника, визначення кола поведінкових дій, за потреби – підготовка обладнання. Проілюструємо прикладом.

а) Комунікативна ситуація „День народження”.

емотивний словник: „широ вітаю; бажаю тобі радості; найкращі побажання; сердечно вітаю; будь веселий /(а); від душі дарую; я радію, що у тебе свято; чудове свято; смачний торт; веселі клоуни; дякую за привітання; дуже гарний подарунок; я щасливий /(а), я задоволений/(а); мені приємно; як мило!; дуже сподобалось, найкращий подарунок” та ін;

поведінкові дії: підійти до іменинника, з усмішкою подивитися в обличчя, обійняти іменинника, вручити подарунок, допомогти розкрити подарунок; роздивитись подарунок і емоційно вигукнути, ін..

б) Комунікативна ситуація „Приємна зустріч”

емотивний словник: „привіт, вітаю, радий/(а) бачити; скучив/(ла) за тобою; чудовий вигляд; ти дуже гарна/(ий); гарна посмішка; тобі личить цей колір/светр тощо; чудове плаття/куртка; у тебе ніжний голос; ти лагідна/(ий); ти дуже добра/(ий); дякую, мені приємно; приємно чути” та ін;

поведінкові дії: підбігти один до одного, потиснути руку, погладити волосся, сісти поруч один одного, запропонувати спільну дію/прогулянку, ін.

Зазначимо, що визначені нами словник емотивів та поведінкові дії, котрі опрацьовуються у комунікативних ситуаціях є орієнтовними, адже певною мірою такі ситуації мають характер імпровізацій. Важливою умовою застосування цих ситуацій є зорієнтованість тематики на емоційну привабливість предметного світу, на емоційну складову міжособистісної взаємодії та соціальних взаємин між людьми.

Висновки.

Застосування прийому комунікативно-поведінкових ситуацій сприятиме створенню умов для диференціації власних емоцій та їх вираження за допомогою емотивної лексики, що важливо у роботі з дошкільниками із ЗНМ. Включення дітей в тематичну (емоційно-насичену) комунікацію, опосередковану комунікативно-поведінковими діями, забезпечить діяльнісну основу опанування мовно-мовленневих засобів емотивного змісту у єдності з комунікативними уміннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова О. Б. Особливості прояву емоцій у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 8 (92). С. 355–364.
2. Кондратенко И. Ю. Особенности овладения эмоциональной лексикой детьми дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. *Дефектология*. 2002. № 6. С. 51–59.
3. Мартиненко І. В. Роль емоцій у спілкуванні дітей в умовах мовленнєвого дизонтогенезу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наук. праць* : Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. № 28. С. 312–317.
4. Мілевська О. П. Формування емотивів у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення: психологічний та лінгводидактичний підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавн. дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. С. 249–255.
5. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: монографія. Київ : Нора-принт, 2002. 311с.
6. Рібцун Ю. В. Розвиток емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : науково-метод. збірник*. Вип. 16. Київ : Інститут спеціальної педагогіки та психології ім. М. Ярмаченка АПН України, 2020. С. 48–59.
7. Славіна Н. С. Психологічні особливості розвитку емоційної сфери дошкільників. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2021. Вип. 20. С.176–180.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Міненко Антоніна Олексіївна,
доктор педагогічних наук, професор
Григорчук Вікторія Вікторівна,
студентка II курсу магістратури,
факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Вступ. Екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності у навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного віку, так як займає важливе місце серед проблем сучасності, що турбують людство.

ЗДО є першою сходинкою для збагачення дітей знаннями про навколишнє середовище, перше знайомство з природою, її багатствами, формування естетичного ставлення до неї.

У системі екологічної освіти дошкільників педагоги враховують той факт, що ставлення до природи включають такі аспекти. Перший виражає ставлення до природи як предмета матеріального виробництва, об'єкта праці та життєдіяльності людини. Другий – як ставлення до особистих природних даних, до свого організму, який включений в систему екологічної взаємодії. Третій показує ставлення людей до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною навколишнього природного середовища [1, С. 86-88].

Відповідальність за навколишнє середовище пов'язана з такими якостями дитини, як самоконтроль, цілеспрямованість, критичне ставлення до себе та інших, передбачення наслідків своїх дій в природі. Відповідальне ставлення до навколишнього середовища дитини старшого дошкільного віку це екологічна відповідальність, елемент свідомості і залежності своїх дій та вчинків.

Ціль роботи. Педагогічний процес у ЗДО повинен бути спрямований на формування психологічних властивостей дитини дошкільного віку, діяльності

та мотивів поведінки, соціальної обумовленості до природи. Слід комплексно забезпечити активне спілкування дітей з навколишнім середовищем, формувати екологічну поведінку та погляди про природу, розвивати вміння бачити красу навколо і милуватися нею. Тому постає така важливість екологічної освіти у навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасності.

Відповідальне ставлення дитини дошкільного віку до природи ми розглядаємо як аспект утвердження відповідальності в якості стійкої риси характеру особистості. Екологічна відповідальність як внутрішня якість, як елемент свідомості є формою прийняття системи відповідальної залежності людини та природи. Вона характерна у вищій мірі позитивним відношенням до суспільних потреб і заснована на глибокому розумінні своїх вчинків, в усвідомленні цінності та соціальної ролі в екологічній ситуації [2, С. 20].

Матеріали та методи. Пізнавально-дослідницька діяльність дошкільнят це активність дитини, спрямована на досягнення особливостей об'єктів природного та предметного світу, зв'язків між об'єктами, явищами, їх упорядкування та систематизацію.

Пізнавально-дослідницька діяльність дітей здійснюється різними способами: методом спроб і помилок, у вигляді дослідів та експериментів з об'єктами природи, спостережень, питань, що задаються дорослому, евристичних міркувань, припущень.

В даний час існує багато посібників, в яких широко представлені різноманітні досліді, і педагогу важливо перевести їх зміст у технологію роботи з дітьми. Для цього необхідно продумати умови постановки проблемного завдання, сформулювати питання так, щоб у дітей виникли різні припущення, підготувати умови для перевірки кількох із них, забезпечити процес самостійного пошуку дітьми правильного рішення. В результаті за допомогою узагальнюючого питання необхідно стимулювати дітей до висловлювання правильного висновку.

Педагогічна технологія розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування полягає в

послідовному переході від етапу до етапу. Мотиваційно-орієнтовний етап спрямовано на актуалізацію інтересу дітей до дослідів. Увага приділяється радості відкриття, створенню групи позитивної атмосфери, ситуацій, викликають інтерес, подив, емоційний відгук в дітей (фокуси, проблемні ситуації, прийоми ТРВЗ). Змістовно-діяльний етап спрямований на розвиток вміння дітей вирішувати все більш складні проблемні ситуації в умовах експериментування, що ускладнюється.

Результати та обговорення. Психологічні дослідження стверджують, що гра є структурно складною діяльністю, тому використання ігрових технологій навчання у дошкільній освіті передбачає забезпечення повноцінного функціонування їх розгорнутої структури – мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольного-оцінного, результативного компонентів [4, С. 173].

В даний час в галузі екології розглядаються нові тенденції та проблеми, що свідчать про необхідність виходу екологічного виховання на якісно новий рівень та вдосконалення технологій та методик навчання. Перед педагогами стоїть завдання вже у дошкільному віці формувати в дітей навички самостійності, активності, ініціативності у пошуку відповіді на питання, зборі інформації, експериментуванні та застосуванні отриманих знань, умінь і навичок.

Співпраця з сім'ями дітей у питаннях екологічного виховання, спільно організовані заходи допомагають забезпечити єдність та безперервність педагогічного процесу. Протягом усього періоду роботи з дітьми організовується робота з батьками з метою підвищення їхньої професійної компетенції в галузі екологічної освіти.

Технологія організації праці в природі здійснюється в логіці організації трудової діяльності дітей – від знайомства з працею дорослого, догляду за тваринами та рослинами, до навчання посильним способам догляду та самостійного здійснення трудової діяльності в природі.

Важливість екологічного виховання зумовлена наявністю екологічної

кризи, через інтенсивне використання людством ресурсів природи. Вихід з екологічної кризи можливий за умови формування основ екологічної освіти, починаючи із дошкільного віку, що вважається складовою екологічної культури особистості.

Висновки. Отже, становлення екологічного світогляду має відбуватися поступово протягом усього життя людини, починаючи ще з дитячих років. Тому екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою сучасності, так як саме в дошкільному віці закладаються основи екологічної культури та свідомості, що впливають на поведінку у природі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкова Л. Ф. Дошкільне виховання в системі неперервної екологічної освіти й виховання в умовах НВК. *Сучасна школа України*, 2011. № 12. С. 86-88.
2. Дитячими долоньками зберігай своє майбутнє та рідний край. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*, 2011. № 1. С. 20.
3. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», затверджена наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21. 05. 2012 № 604
4. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. С. 173.

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ «ПЕРЕВЕРНУТИЙ КЛАС» НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мухіна Тетяна Євгеніївна,

ст. викладачка

Беженар Лілія Сергіївна,

здобувачка першого рівня вищої освіти

Бердянський державний педагогічний університет

м. Бердянськ, Україна

Вступ. / Introductions. У нашу епоху, коли йде перехід суспільства від постіндустріального до інформаційного, освіта має орієнтуватись на технології, які формують в здобувачів уміння вчитися, оперувати, управляти інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці. В умовах традиційного навчання здобувачі не вміють самостійно здобувати інформацію, а також застосовувати отриманні знання на практиці. Розвиток ІТ-технологій став однією з перспективних платформ для розвитку сучасної системи дистанційної освіти, електронного та мобільного навчання, які ефективно використовуються для різноманітних форм навчання [2].

Так, одним із трендів сучасної освіти є змішане навчання, яке дає змогу більш ефективно використовувати переваги очного та електронного навчання, компенсувати недоліки кожного з них. Змішане (гібридне) навчання – це освітній підхід, який поєднує традиційне навчання в класі та онлайн-навчання. Навчання онлайн передбачає цілеспрямований, спеціально організований процес взаємодії здобувачів і вчителя із засобами інформаційно комунікаційних технологій та між собою. За змішаного навчання частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а друга – у самостійній роботі з електронними ресурсами індивідуально або в групах [4].

Однією з моделей змішаного навчання є «перевернутий клас», в якій

традиційна подача нового матеріалу та організація домашніх завдань представлена навпаки.

Мета роботи. / Aim. Розкрити особливості використання моделі змішаного навчання «перевернутий клас» на уроках інформатики в початковій школі.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Як засоби, які сприяють досягненню сучасної освітньої мети, слід розглядати застосування сучасних освітніх технологій. Так, технологія «Перевернутий клас» використовується для організації самостійної освітньої діяльності здобувачів з освоєння програмного або додаткового навчального матеріалу. Для даної моделі навчання характерно освоєння нового матеріалу вдома за допомогою електронних носіїв, а закріплення вже вивченого – в класі.

Ідея «перевернутого навчання» полягає в попередньому ознайомленні здобувачів удома з новим навчальним матеріалом за підручником, а на уроці короткий розбір проблемних моментів, закріплення теоретичних знань і вироблення практичних навичок. Оцінювання засвоєння нового матеріалу проводиться в кінці того ж самого уроку за допомогою виконання завдань у робочому зошиті, комп'ютерного тестування тощо.

Основними елементами моделі змішаного навчання «перевернутий клас» є: використання лаконічних (не більше 5-6 сторінок на урок) підручників; попереднє ознайомлення здобувачів із новим навчальним матеріалом удома; на уроці – короткі пояснення нового навчального матеріалу за текстом підручника; оцінювання знань і навичок учнів при виконанні практичної роботи; проведення на кожному уроці формування та перевірки навичок, що базуються на матеріалі поточного уроку; виставлення оцінок як сукупної за знання теорії та практичні навички; дозвіл на використання учнями інформаційних матеріалів під час роботи; запровадження засобів унеможливлення й невикористання списування; індивідуальний захист (здача) своїх робіт [1].

Серед переваг цієї моделі організації змішаного навчання слід виокремити те, що вчитель має більше часу на уроці, щоб допомогти

здобувачам та пояснити питання, які викликали у них певні труднощі; традиційні домашні завдання виконуються в класі за підтримки й консультації вчителя; педагог може використати власні методичні напрацювання та доробки інших; учитель має можливість оптимально організувати спільну освітню діяльність на уроці, долучаючи до різних видів діяльності усіх здобувачів.

Навчання за моделлю «перевернутий клас» сприяє ефективному розвитку здобувачів початкової освіти, а саме: прояву їхньої активності як суб'єктів освітнього процесу; розвитку наскрізних умінь – ініціативності, вміння співпрацювати з іншими тощо; розвитку особистісних якостей відповідальності, ініціативності, самостійності тощо.

Труднощі з використанням цієї моделі організації навчання пов'язані насамперед із наявністю у кожного здобувача домашнього комп'ютера та якісного інтернету; необхідністю більшої кількості часу на підготовку відеоматеріалу, презентації, пошуку матеріалів в Інтернеті.

Використання моделі «Перевернутий клас» забезпечує реалізацію індивідуального підходу до кожного здобувача: освітній процес організовується з урахуванням потреб кожного молодшого школяра; здобувачі з високим рівнем сформованості предметних компетентностей мають змогу поглибити свої знання; молодші школярі з нижчим рівнем сформованості предметних компетентностей отримують більше можливостей заповнити прогалини; спілкування вчителя й учнів початкової школи проходить на новому якісному рівні [2].

Результати та обговорення. / Results and discussion. Так, моделюючи урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (інформатична освітня галузь) з теми «Комп'ютерні пристрої для роботи з інформацією» (3 клас) за технологією «Перевернутий клас», пропонуємо молодшим школярам виконати домашнє завдання на сайті ua.izzi/digital, а саме: ознайомитись з матеріалом «Як винайшли комп'ютер» та виконати вправи на закріплення цієї теми. На уроці з'ясовуємо з чим виникли труднощі та що було не зрозуміло при опрацюванні матеріалу й виконанні завдань. За цим опитуванням ділимо здобувачів

початкової освіти на групи та даємо різнорівневі завдання: перша група (ті, у кого виникли труднощі з виконанням домашнього завдання) переглядають короткі відеоролики «Як люди винайшли комп'ютер. Інформатика 3 клас» та «Історія комп'ютера від арифмометра до ...» на платформі YouTube, а друга група (ті, у кого не виникли труднощі з виконанням домашнього завдання) виконує завдання на онлайн-сервісі LearningApps (завдання на знаходження пари «Історія розвитку обчислювальної техніки»).

Після виконання завдань учні початкової школи починають працювати над проектом «Обчислювальні пристрої та винахідники», суть якого полягає у створенні плакату із зображеннями і назвами обчислювальної техніки та знайомстві з відомими науковцями, які її створили. Заключною частиною роботи учнів на уроці є презентація проектів та підбиття підсумків.

Висновки. / Conclusions. Отже, організовуючи освітній процес за моделлю «Перевернутий клас», у молодших школярів зростає відповідальність, що розвиває їхні особистісні характеристики, вдосконалюються навички критично мислити, працювати в команді, самостійно вирішувати проблеми. Тобто застосування моделі змішаного навчання «перевернутий клас» на уроках інформатики в початковій школі є концепцією взаємодії, що відкриває перспективи й можливості як для здобувачів початкової освіти, так і вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блідар І. М. Посібник для формування нових знань і навичок щодо використання сучасних ІТ-технологій: Перевернуте навчання. Кіровоград, 2017. 60 с.
2. Змішане навчання – ключ до змін. URL: <http://www.gidromet.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).
3. Модель змішаного навчання «Перевернутій клас»: змінюємо освітній процес. URL: <https://naurok.com.ua/post/model-navchannya-perevernutiy->

klas-zminyuemo-osvitniy-proces (дата звернення: 07.11.2022).

4. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації . Київ: Фенікс, 2021. 48 с.

5. Як поєднати офлайн та онлайн- навчання на урока в початковій школі? URL: https://irenasosnina.blogspot.com/2020/07/blog-post_12.html (дата звернення: 07.11.2022).

КОНТЕКСТУАЛЬНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Найда Руслана Григорівна,

к.пед.н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Вступ. Для реалізації мети методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО та принципів контекстного підходу вченими використовуються формальні, неформальні та інформальні види професійної освіти. Кожен із представлених видів освіти транслює одну з важливих сторін досліджуваного процесу, реалізація якого здійснюється за допомогою застосування в освітньому процесі педагогічного коледжу різних традиційних та інноваційних педагогічних технологій, які, доповнюючи один одного, забезпечують безперервність методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Мета роботи – розкрити особливості використання контекстного підходу у методичній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах педагогічного коледжу.

Матеріали та методи. Важливим елементом реалізації ідей контекстного підходу є методи та форми організації освітньої діяльності студентів. Принагідно зазначимо, що контекстуальність методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО забезпечувалась реалізацією традиційних (лекції, семінари, практичні заняття) й інноваційних форм навчальної діяльності.

Результати та обговорення. В межах контекстного навчання відбувається розвиток лекційної форми занять: від класичної інформаційної (через ряд проміжних) до такої, що відтворює реальні форми взаємодії фахівців, які обговорюють теоретичні питання. Відповідно до цієї тези в межах упровадження контекстного підходу в методичній підготовці майбутніх вихователів ЗДО передбачалось використання таких типів лекцій: інформаційна, проблемна, лекція-візуалізація, лекція вдвох, лекція із

заздалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція.

Перспективи підвищення якості методичної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти пов'язуємо, зокрема, з впровадженням лекцій проблемного характеру. Успішність такої лекції забезпечує, по-перше, проблемність змісту, по-друге, проблемне навчання, що стимулює вмотивовану активність студентів, по-третє, спільною пізнавальною діяльністю викладача та студентів та, по-четверте, спеціальною спрямованістю, пов'язаною із сьогодишнім часом та професійними аспектами методичної й педагогічної діяльності вихователя ЗДО. Проблемна лекція містить такі акти пізнавальної навчальної діяльності:

- аналіз інформації, що міститься в завданні, та тієї додаткової інформації, яку вводить викладач під час роз'яснення окремих положень та понять;
- побудова гіпотези – вибір варіанта рішення;
- оцінка гіпотези під час обговорення з викладачем.

Педагогічне моделювання освітнього процесу через проблемну побудову лекції, включення до неї проблемних методичних педагогічних завдань та послідовне розгортання процесу їх вирішення сприяють прийняттю майбутніми вихователями ЗДО навчальних пізнавальних цілей та включенню їх до системи активних пізнавальних дій.

Інша форма лекції контекстного типу лекція-візуалізація – є результатом пошуку нових можливостей реалізації відомого у дидактиці принципу наочності. Апелювання до застосування такого виду лекцій під час методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО спирається на думки І. Трубник, що професійно важливою якістю представників педагогічної професії є здатність перетворювати усну та письмову інформацію у візуальну форму [3]. Метод візуалізації сприяє, водночас, формуванню професійного педагогічного мислення за рахунок систематизації, концентрації та виділення найбільш значущих істотних елементів змісту освіти [2].

Відомо, що процес візуалізації є згортанням розумових змістів,

включаючи різні види інформації, наочний образ; будучи сприйнятим, цей образ може бути опорою адекватних розумових і практичних дій.

В рамках використання різноманітних видів лекційних занять з метою забезпечення контекстності методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО передбачається забезпечення проблемної побудови змісту навчального матеріалу з фахових методик у живому педагогічному спілкуванні двох викладачів. Це передбачало використання лекції удвох.

Основний задум проведення такої лекції полягатиме, по-перше, у тому, щоб компетентно осмислити ту чи іншу професійну ситуацію із позиції різних наук (педагогіки, психології, фізіології тощо), наукових шкіл та потенційних можливостей застосування фахових методик. По-друге, прийом читання лекції вдвох дозволяє краще акцентувати увагу студентів на найважливішій інформації: коли один із викладачів повідомляє найважливіші положення, другий на конкретних фактах розкриває їх суть, показує шляхи використання цих ідей.

По-третє, лекція вдвох може використовуватися для постановки та вирішення освітніх проблем. В такій логіці один із викладачів ставить питання, формулює проблеми, а другий розкриває, яким чином ці проблеми можна вирішити. Застосування окресленої форми навчання сприяє розширенню вмінь студентів виділяти головне та акцентувати на ньому увагу аудиторії. Наприклад, на теми дидактики та методики навчання (педагог та методист), на теми виховання та психології (педагог та психолог) та ін.

Ще однією формою імплементації контексного підходу в межах дослідження вважаємо лекцію із заздалегідь запланованими помилками, яка реалізує необхідність розвитку у майбутніх вихователів ЗДО умінь оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, вичленувати неправильну чи неточну інформацію. В процесі такої лекції викладач закладає у зміст лекції певну кількість помилок змістовного, методичного чи поведінкового характеру. Завдання слухачів полягає в тому, щоб у ході лекції відзначати у конспекті помічені помилки і назвати їх

наприкінці лекції.

Основною метою використання лекції-прес-конференції в рамках методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО є виявлення кола інтересів та потреб майбутніх педагогів дошкільної освіти, ступеня їхньої готовності до методичної й педагогічної роботи, визначення перспектив розвитку засвоєного змісту у наступних розділах. Такий вид лекції проводиться для поглибленого та різнобічного ознайомлення студентів із змістом навчання, виховання, з досвідом роботи найкращих педагогічних колективів.

Назвавши тему лекції, викладач просить майбутніх вихователів ЗДО письмово поставити йому запитання на цю тему. Потім лектор сортує запитання щодо їх смислового змісту і починає читати лекцію, спираючись на ці запитання. На завершення лекції викладач проводить підсумкову оцінку запитань як відображення знань та інтересів студентів. Описані типи лекцій означають відмову від традиційного інформування студентів педагогічних коледжів та реалізацію діалогічних відносин між викладачами та студентами.

Використання окреслених методів дає змогу за досить короткий термін викласти великий обсяг теоретичної інформації, опрацювати отриману інформацію, виконати практичні завдання, які містять елементи знання. Однак слабкою стороною даних методів залишається пасивність студентів, досить низький зворотний зв'язок.

Апелюючи до висновків Л. Петриченко, «що освітній процес при застосуванні контекстного підходу до навчання передбачає взаємодію та активне спілкування рівноправних учасників освітнього процесу (семінар-круглий стіл, семінар-дискусія, семінар-дослідження, робота у командах на кшталт брейн-рингу, виступ на конференції з презентацією тощо), де майбутні педагоги набувають досвіду командної роботи й розвивають особистісний потенціал, відповідальність за результати співпраці, комунікативні, організаторські, лідерські якості, виступають у ролі доповідачів і опонентів, ставлять та вирішують творчі, пошукові, проектувальні проблеми, тренуються у публічному виступі, презентації, доведенні власної думки тощо»

в межах дослідження передбачили використання дидактичного потенціалу семінарських занять шляхом застосування імітаційних технологій активного навчання [1, с. 18].

Імітаційні технології дозволять відобразити в освітньому процесі педагогічного коледжу, за допомогою побудови моделей, різні види контексту майбутньої методичної діяльності вихователів ЗДО та сформуванню професійний досвід студентів в умовах квазіпрофесійної («уявної») діяльності. В межах дослідження використовували ігрові та неігрові імітаційні технології. Неігрові репрезентовані групою контекстних ситуацій, з урахуванням яких можна сформуванню систему контекстних завдань.

На семінарських заняттях розглядається зміст педагогічних дисциплін, який моделює живе спілкування майбутніх вчителів і дає практику теоретичної роботи, з введеними на лекціях поняттями, визначеннями, закономірностями. Формами контекстного навчання обрано, зокрема, семінар-дискусію й семінар-дослідження та ін.

Семінар-дискусія організовується як процес діалогічного спілкування учасників, у ході якого відбувається формування таких професійно важливих якостей майбутніх вихователів ЗДО як рефлексивне мислення, вміння спільно брати участь у вирішенні методичних проблем, дискусійної культури. Водночас, на нашу думку, відкривається можливість рівноправної та активної участі кожного студента в обговоренні теоретичних позицій, запропонованих рішень, в оцінці їхньої правильності та обґрунтованості.

В процесі методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО використовується кілька типів семінарів-дискусій: «круглий стіл», «панельна дискусія», «форум», «симпозіум», «дебати», «судове засідання», «акваріум». Охарактеризуємо деякі з них.

«Круглий стіл» – це бесіда, в якій на рівних умовах беруть участь усі учасники невеликої групи студентів, під час якої відбувається обмін думками, педагогічними знахідками як між ними, так і з рештою групи. «Панельна дискусія» – це засідання експертної групи з 4-6 осіб із заздалегідь призначеним

головою, на засіданні спочатку обговорюється намічена педагогічна проблема, а потім вони викладають свої позиції всій групі.

«Акваріум» – це обговорення такого матеріалу, зміст якого пов'язаний з суперечливими підходами у педагогічній науці, конфліктами, що відбуваються у процесі навчання та виховання. Під час обговорення проблеми викладач ділить групу на підгрупи, учасники підгруп висувають представника, який говоритиме та прийматиме рішення від імені підгрупи. Після розгляду всіх варіантів від усіх підгруп приймається остаточне рішення з проблеми, що дискутується.

На семінарі-дослідженні з педагогічних дисциплін студенти педагогічного коледжу в підгрупах «досліджують», обговорюють заздалегідь підготовлені викладачем проблемні питання, використовуючи будь-які джерела інформації (книги та періодичні видання з педагогіки, діагностування та експеримент на педагогічній практиці у ЗДО тощо). На останньому етапі роботи семінарського заняття студенти вироблятимуть позицію усієї групи. Такі семінари використовуватимуться, насамперед, для підготовки студентів до дипломного проектування авторських методик.

Семінари контекстного типу відбивають форми реальних відносин учасників освітнього процесу в ЗДО. Студенти отримують реальну педагогічну практику щодо формулювання та відстоювання своєї точки зору, осмислення системи аргументації.

Висновки. Таким чином вважаємо, що в освітньому процесі педагогічного коледжу викладачам необхідно вдаватися до імітаційного моделювання, яке є однією з основ контекстного навчання, що дозволяє розглянути професійно зорієнтовані ситуації як одиниці навчання у всьому різноманітті. Використання інтерактивних методів і форм у процесі методичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО дозволить забезпечити:

– інтенсифікацію процесу розуміння, засвоєння та творчого застосування педагогами знань при вирішенні практичних методичних завдань за рахунок активнішого включення студентів в процес не лише отримання, а й

безпосереднього (тут і тепер) використання знань;

– підвищення пізнавальної мотивації та залученості майбутніх вихователів ЗДО до спільного обговорення проблем, що дає емоційний поштовх до подальшої пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій;

– не лише приріст знань, умінь, навичок, способів діяльності та комунікації, а й розкриття нових можливостей студентів;

– зміна не лише досвіду та установок учасників, а й навколишньої дійсності, оскільки інтерактивні методи навчання є імітацією інтерактивних видів діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петриченко Л. О. Контекстний підхід до професійної підготовки майбутнього вчителя в умовах реформування системи освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 28. С. 15-25.

2. Рогальська Н. В. Використання методу проектів у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 131-135.

3. Трубник І. В. Професійно-екологічна компетентність вихователя дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2007. №3. С. 17-22.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО - ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ноздрова Оксана Павлівна,

к. п. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна

Вступ. У педагогіці та психології вищої школи неперервно досліджується професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя як компетентного, здатного до саморозвитку; підготовка майбутнього вчителя до роботи в умовах реформування освіти.

Ми у дослідженні акцентуємо увагу на науково-дослідній роботі студентів педагогічних спеціальностей, яка спрямована на розвиток у майбутніх педагогів і науковців здібностей до пошукової, дослідницької діяльності; до творчого розв'язання навчально-виховних завдань в освітніх закладах, а також формування умінь і навичок застосування дослідницьких методів для розв'язання практичних питань навчання й виховання.

Педагогічні дослідження (В. І. Бондар, М. І. Жалдак, Л. М. Карамушка, В. І. Маслов, О. І. Пометун) характеризують загальні принципи організації педагогічного процесу та основні напрями конструювання змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, що забезпечує формування вчителя-дослідника, який перебуває в постійному пошуку ефективних і раціональних методів навчання й виховання; формування творчої особистості майбутнього вчителя; організація професійного самовиховання майбутніх учителів.

Мета дослідження – розкрити різноманітні види діяльності для включення студентів у самостійну науково-дослідну роботу під час вивчення дисципліни «Педагогіка», що сприяють формуванню професійної

компетентності майбутніх вчителів (впровадження в освітнє середовище проблемних ситуацій, тестових завдань, дискусій, ділових ігор тощо).

Для виконання мети дослідження було використано комплекс методів теоретичного рівня, а саме: аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми, систематизація та узагальнення отриманої інформації; методи емпіричного рівня: цілеспрямоване спостереження.

Результати та обговорення. Високоєфективною самостійною роботою студентів ми вважаємо таку, яка досягла наступних результатів:

- студент проявляє самостійне творче мислення, уміє користуватися понятійним апаратом, синтезувати знання з ряду тем, вільно справлятися з практичними завданнями;
- студент повністю засвоює програмовий матеріал;
- студент уміє застосовувати основні положення, принципи теорії при аналізі сучасної дійсності;
- студент глибоко вивчив першоджерела;
- студент оволодів навичками самостійної роботи (уміє здійснювати пошук необхідної літератури, вивчати та вести записи).

Наведемо зразки використання індивідуальних навчально-дослідних завдань для самостійної роботи студентами, що передбачало складання:

- концептуальних карт;
- опорних блок-схем лекції;
- кросвордів з теми;
- тестів з теми;
- переліку визначень ключових понять курсу з посиланням на джерела;
- анотування статей (5-6 з однієї теми курсу), книги або окремих розділів, що пов'язані з темою;
- написання рефератів, тез, есе, доповідей за визначеними викладачем темами;
- різноманітні групові завдання, що передбачали розв'язання або підготовку проблемних ситуацій для ділових та рольових ігор;

• діагностичних тестів, тесту-самооцінки професійно-педагогічної діяльності студента.

Наприклад, ми використовували різноманітні ділові ігри: **«Бійка ораторів»**

(завдання: підготувати, виступити та захистити проблемну промову (за спеціальністю); **«Конкурс ситуацій»** (завдання: обіграти в ролях конфліктну та оперативно знайти варіанти розв'язання запропонованих конфліктних ситуацій (за спеціальністю); **«Прес-конференція»** (завдання: підготувати проблемні запитання, зіграти роль «кореспондентів» наукових журналів або роль «відомого вченого», який дає «прес-конференцію», присвячену новим відкриттям у науці; **«Презентація нових технологій»** (завдання: репродуктивний рівень — ознайомитися з однією з нових технологій навчання; розробити й представити власну (авторську) методику (технологію); **«Вибори директора»** (**«Конкурс менеджерів»**) (завдання: зіграти роль робітників, які вибирають нового керівника або ознайомитись із сучасними методами управління загальноосвітніми закладами й скласти та представити аудиторії програму «майбутньої діяльності»).

Також ми використовували різноманітні за змістом і формою педагогічні ситуації, які розраховані були на індивідуальне й колективне, усне й письмове виконання. Вирішення таких ситуацій, розв'язання педагогічних задач сприяли розвитку інтересу до педагогічної діяльності в студентів.

Педагогічні ситуації, які ми пропонували студентам, дозволили виявити їх педагогічні здібності на основі того, який вихід вони знайшли з ряду описаних педагогічних випадків. Перед початком дослідження студенти отримували інструкцію: «Перед вами – низка складних педагогічних ситуацій. Познайомившись зі змістом кожної з них, необхідно вибрати із запропонованих варіантів реагування на цю ситуацію той варіант, який з педагогічної точки зору (на вашу думку) найбільш правильний. Якщо запропоновані варіанти відповідей вас не влаштовують, то можна назвати свій оригінальний варіант».

Систему тестових завдань, яку ми пропонували студентам, охоплювала

широке коло проблемних питань: загальні засади педагогіки, теорії та методологічні концепції навчання й виховання у закладах вищої освіти.

Тести з контролю знань, нестандартні завдання сприяли активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, допомагали їм у здійсненні самоконтролю. Завдання ми змодельовували таким чином, аби студенти змогли обрати як стандартні, так і креативні способи розв'язання педагогічних задач. Тестовий блок містив такі завдання, розв'язання яких спрямовувало студентів до реалізації їх творчого потенціалу.

Тести могли використовуватися як для індивідуального письмового, так і для усного фронтального чи індивідуального опитування. У багатьох завданнях ми пропонували педагогічну ситуацію, яка вимагала застосування творчого підходу, нестандартного вирішення задачі. Система тестових завдань вирізнялася варіативним характером, що давало змогу під час проведення письмового контролю якості знань, умінь та навичок студентів здійснювати індивідуальний підхід та забезпечувати самостійність виконання завдань.

Це сприяло контролю та оцінюванню якості знань у студентів з урахуванням особливостей переходу до європейської системи освіти в межах Болонського процесу. Тестові завдання активізували пошукову діяльність студентів; розвивали творче мислення, уяву в майбутніх педагогів.

Висновки. Науково-дослідна робота студентів впливає із завдань навчальної дисципліни «Педагогіка» й сприяє підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Однією з провідних вимог до студентів є всебічний розвиток їх творчих здібностей та дослідницьких умінь. Визначено, що система індивідуальних навчально-дослідних завдань спрямована на розвиток інтересу до педагогічних знань; формуванню критичного та аналітичного мислення в студентів; формуванню в майбутніх вчителів педагогічної культури. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці конкретних змістовно-дидактичних підходів, що базуються на організації самостійної роботи студентів та запровадженні їх у навчально-виховний процес закладів вищої освіти у контексті реформування вітчизняної освітньої системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям. Київ: 1993. С. 57-59.
3. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти - важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 1 (58). С. 70-74.
4. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб. Київ. Вища школа, 2004. 207 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИВЧЕННЯ ГРАФІКИ НА УРОЦІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В 6 КЛАСІ

Носаченко Тетяна Борисівна,

к. пед. н., доцент кафедри
мистецьких дисциплін і методик навчання,

Марченко Вікторія Сергіївна,

магістрантка
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

Вступ. Одним з компонентів змісту програмового матеріалу з образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі є мистецтво графіки, що має значний педагогічний потенціал. Графічний малюнок є джерелом нового позитивного досвіду, сприяє реалізації творчих потреб, дає необмежені можливості для самовираження та самореалізації як у творчому процесі, так і в процесі пізнання власного «Я».

Створення дитиною графічних малюнків і презентація їх одноліткам або батькам загалом полегшує процес їхнього спілкування, налагодження стосунків з іншими. Через графічний малюнок розкривається внутрішній стан учня, він допомагає вчителю не тільки розвивати художні здібності, а й вибирати певні прийоми та засоби виховання.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що різноманітність навколишнього світу спонукає віднаходити шляхи прояву своїх задумів через графіку, як основу образотворчого мистецтва, через що сьогодні особлива увага повинна приділятися розвитку графічних здібностей ще з дитинства, особливо у середньому шкільному віці. Перспектива розвитку графіки у педагогічній діяльності полягає в постійному пошуку нових педагогічних технологій та графічних технік.

Мета роботи полягає в дослідженні значення мистецтва графіки у творчому розвитку школярів, у визначенні ефективних педагогічних умов вивчення графіки на уроках образотворчого мистецтва в 6 класі.

Матеріали і методи. Для написання статті було використано нормативні документи, що визначають зміст, форми і методику реалізації освітньої галузі «Мистецтво» та емпіричний досвід викладання образотворчого мистецтва в сучасній загальноосвітній школі; методи аналізу, порівняння, систематизації та узагальнення науково-методичних розвідок з питань мистецької освіти.

Результати та обговорення. Продуктивний досвід школяра є складовою особистісного досвіду, що входить у «автоматичну» діяльність із створення нового продукту з урахуванням і застосуванням знань і умінь. Одним із головних шляхів організації продуктивної діяльності є розвиток творчості дитини в умовах освітнього процесу. Універсальні можливості у розвитку творчої особистості дитини має її активна діяльність, з властивим їй продуктивним характером. Продуктивна діяльність здатна поєднувати різноманітні види діяльності, що дозволяють школярам поєднувати теоретичні знання, практичні вміння та навички, створюючи свій особистий творчий «продукт». Коли учень 6 класу малює, ліпить, вирізує та наклеює, він завжди відкриває щось нове для себе. Адже образотворча діяльність є джерелом з великим потенціалом для активізації дитячої творчості.

Значимість уроків образотворчого мистецтва у загальному освітньому процесі надзвичайно висока, оскільки у рамках вивчення цього предмета дітям надаються оптимальні умови щоб проявити себе у творчості. Розширюються їх уявлення про навколишній світ та мистецтво, розвивається зорове (візуальне) сприйняття, збагачується естетична та емоційно-чуттєва сфера.

У силу природного комплексу здібностей та характеру, кожна дитина вибирає собі той матеріал, у якому може яскравіше себе висловити і передати свій емоційний стан. Тому у ході уроків образотворчого мистецтва школярі повинні спробувати працювати різними художніми матеріалами, вивчити можливості цих матеріалів та прийомів роботи з ними [3].

Інтерес учнів до мистецтва графіки на уроках образотворчого мистецтва може розвиватися за їхньої безпосередньої участі у процесі створенні власних творчих робіт на основі використання різних прийомів із застосуванням різних

графічних матеріалів та технік. Для виконання творчих завдань у графічній техніці учні можуть обирати такі матеріали: олівець, вугілля, туш, фломастери, кольорові крейди (воскові, пастельні).

Головними виразними засобами графіки є лінія, штрих, пляма, фактура, фон (тон і колір паперу). За допомогою цих засобів художник передає своє сприйняття світу. Це добре видно з того, як художник використовує ці засоби: «як проводить лінію, як накладає пляму, яке співвідношення темного та світлого, як передано простір...» [2, с. 14].

Сприймання та «власна інтерпретація створеного художником образу є унікальним засобом художнього виховання школярів» [1, с. 54].

Особливого значення на уроці відводиться підбору методів активізації навчальної та творчої діяльності. Такий підхід пов'язаний з тим, що рівень оволодіння образотворчими матеріалами впливає на розвиток впевненості руки дитини, здібності окомірної оцінки зображуваного, розвиток композиційного бачення, почуття ритму, а також засвоєння елементів образотворчої грамоти.

Школярі отримують насолоду від малювання великою мірою тому, що у ці заняття включений процес вигадкування змісту, розгортання дій, близьких до гри. Необхідно підтримувати це, не обмежуючи дітей лише завданням зображення окремих предметів. Вигадкування сюжету свого малюнка не тільки приносить учням задоволення, що теж дуже важливо, а й розвиває уяву, вигадку, уточнює уявлення.

Використання графіки більшою мірою сприяє розвитку мислення та уяви, оскільки дітям необхідно створювати максимально реалістичні малюнки, використовуючи мінімум засобів виразності (крапка, лінія, штрих, тон, пляма).

Використовуючи графіку, створюються сприятливі умови для розвитку тих відчуттів та емоцій, які поступово переходять у естетичні почуття, сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності. Передача таких якостей предметів, як форма, забарвлення, будова, величина, положення у просторі, сприяють розвитку компонентів естетичного почуття, естетичного сприйняття та уявлень.

До творів образотворчої (станкової) графіки відносяться всі жанрові композиції (міський та сільський пейзаж, портрет, натюрморт, інтер'єр, побутові сцени та ін.). Це, як правило, самостійні художні твори середнього або малого розміру, виконані графічними засобами в чорно-білому варіанті на білому або кольоровому папері або із застосуванням двох-трьох кольорів. За технікою це можуть бути унікальні листи, виконані в єдиному екземплярі (наприклад, малюнок пером), або естампи – відбитки з авторської друкованої дошки. Художник не лише створює друковану форму за власним малюнком, а й друкує авторські екземпляри.

Художня графіка є важливим етапом будь-якого проєкту. Це наочний плакат, виконаний в одному примірнику в техніці кольорової графіки, що зображує проєкт, який пропонується до виробництва: від ювелірного виробу до забудови нового міського кварталу. До основних засобів образотворчої мови графічного твору належать лінії, штрихи, крапки, плями та їх поєднання. Майстерність художника визначається не тільки вмінням користуватися всіма засобами, але й прагнути свого головного завдання – створення максимальної виразності образу. Будь-яка художня мова, в тому числі і графічна, здатна передати настрій, може бути яскравою, невиразною, лаконічною.

Комбінування графічних засобів має такі можливості:

- лінійний рисунок передбачає використання лінії як основного чи єдиного засобу зображення;
- лінійний малюнок умовно лаконічний (робота виконується тонкими легкими лініями переважно однакової товщини);
- штриховий малюнок більш емоційний (штрих дає більше можливостей висловити форму, тон, фактуру поверхні, простір;
- пляма, як засіб зображення, часто використовується без додаткових засобів (силуетний малюнок найбільш умовний серед інших; пляма двомірна, вона не має ні межі, ні простору; виразність силуету досягається пошуком цікавого ракурсу та точністю рисунка.

Лінію та пляму часто застосовують разом, оскільки вони добре

доповнюють один одного у графічних роботах.

Викладене вище доводить, що графіка має мистецько-педагогічний потенціал, може застосовуватися для різновікових категорій учнів, не вимагає спеціальної підготовки та обладнання. Використання традиційних і нетрадиційних графічних технік на уроках образотворчого мистецтва в 6 класі необхідне та можливе, навіть за умов нестачі матеріального устаткування, адже технік дуже багато і можна вільно обирати і використовувати доступні.

Програма з образотворчого мистецтва для учнів 6 класу «Форма в образотворчому мистецтві» включає завдання, виконані в техніках монотипії та графографії, а також використання графічних матеріалів, таких як олівець, графіт, соус, туш, перо, вугілля. Учні 6 класу знайомляться з дизайнерською графікою, де виготовляються текстові листівки, запрошення, марки, емблеми, ікони, плакати.

На необхідності оволодіння учнями технікою створення графічних робіт наголошують педагоги, художники, дослідники образотворчого мистецтва. Вони вказують, що заняття графікою впливають на розвиток образотворчих здібностей, уяви, вигадки, фантазії, дозволяють створювати виразні твори з натури.

Необхідність навчання графічній техніці спрямоване на оволодіння учнями основними техніками, що допомагає кожному окремо розкрити свої творчі здібності, а не механічно копіювати дії учителів і робить це можливим за допомогою тих же технічних прийомів для розкриття уяви кожного учня.

Отже, на сьогоднішній день графіка є універсальним видом образотворчого мистецтва, а її застосування на уроках образотворчого мистецтва є актуальним.

Порівняно з живописом, мова графіки більш умовна. Вона не передає того багатства кольору, яке здатне передати живопис. Графіка спрощує образ предмета, вибираючи і підкреслюючи лише його ознаки. Але за умовності її образотворчої мови, важливою особливістю графіки є здатність передавати душевний стан художника. Простою лінією олівця можна передати різні

відтінки людських почуттів і емоцій: біль, гнів, сум або радість.

Виразні засоби графіки – це лінія, штрих, точка, пляма (іноді кольорова), фон листа (зазвичай білого паперу), з яким зображення утворює контрастне чи нюансне співвідношення, фактура. Колір у графіці в більшості випадків грає допоміжну роль, адже домогтися виразного малюнка можна навіть при використанні лише чорного кольору. Саме тому графіку часто називають мистецтвом чорного та білого.

Виразні засоби графіки беруть активну участь у створенні загального враження від графічного твору. І тому для художника дуже важливо правильно підійти до вибору цих засобів, врахувати їх особливості та вибрати ті з них, які сприятимуть більшому розкриттю теми та ідеї твору. У графіці велике значення має те, як проведено лінію, як вона «звучить», яка пляма за формою, тоном і особливо за фактурою.

Відповідно до концепції навчання дітей шкільного віку, учні опановують основи рисунка, живопису та композиції в рамках одного предмета «Образотворче мистецтво». У процесі навчання через тематичні композиції та невелику кількість уроків натурного малювання вивчення графіки та живопису відбувається паралельно: вони постійно змінюють і доповнюють одне одного.

Акварель і гуаш, незважаючи на те, що мистецтвознавці нерідко відносять їх до графіки, у рамках освітнього процесу в 6 класі відносять до живопису. Виняток становить техніка гризайлі, де доводиться оперувати чорним і білим кольором та відтінками сірого, а графіка вважається мистецтвом монохромного зображення світу. Олівці, маркери, фломастери, ручки, суха та олійна пастель, соус, сангіна, вугілля, друкарські техніки (монотипія, діотипія, картонографія, ліногравюра) відносяться до графіки.

Висновки. Графіка вчить цілісно і лаконічно сприймати та відобразити навколишній світ, виділяти головне, відсікати зайве. В техніці графіки учні вчаться створювати твори, використовуючи мінімум засобів виразності.

На уроках вивчення графічних технік дуже важливо закласти графічні основи ще й тому, що це надалі допоможе учням грамотно підходити до

вирішення завдань і в живописі, і в декоративно-ужитковому мистецтві, і в скульптурі. Вміння грамотно працювати з тоном допоможе надалі уникнути тональної плутанини у живописних роботах. Виразна, емоційна лінія додасть роботі яскравості і лише посилить виразність кольору.

Педагогічними умовами ефективності вивчення графіки в школі є застосування системи ефективних форм і методів проведення занять; створення творчого середовища для індивідуально-творчої співпраці з учнями у процесі вивчення графіки; вивчення сучасних графічних технік.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверянова Н. Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. Київ: Рідна школа. № 1. 2001. С. 53–55.
2. Антонович Є. А. Художні техніки у школі : навч.-метод, посіб. для студ. худ.-граф. факультетів вищ. навч. закл. Київ: ІЗМН, 1997. 312 с.
3. Рибалко Л. Графічні техніки та їх можливості: методичні рекомендації для художніх шкіл. Київ : ІНК ОС, 2006. С. 20-25; іл.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Окончук Оксана Василівна

Приватний заклад освіти «Ерудит»
«Гімназія I-III ступенів-дошкільний заклад»

Вивчення актуальності проблеми. На сьогоднішньому сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні, представлені освітні інновації, спрямовані на шанування минулих досягнень і, паралельно, на осучаснення освітньої системи відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культурної та соціальної сфери.

Особливістю даної ступені розвитку педагогічної освіти є пошук новизни змісту, форм, методів і засобів навчання; використання експериментальної роботи, яка спрямована на впровадження освітніх інновацій на засадах сучасної філософії освіти.

Аналіз літературних джерел. Психолого - педагогічні питання проблеми формування мовленнєвої компетенції відображено в працях Л. С. Виготського, М. І. Жинкіна, І. О. Зимньої, І. О. Синиці, Л. В. Щерби. Велике значення мають дослідження мовленнєвої діяльності у працях таких учених як Т. В. Рябової, І. О. Зимньої, які є послідовниками видатного психолога й педагога Л. С. Виготського.

Особливий інтерес викликали дослідження А. А. Леонтьєва. Він висвітлює закономірності формування мовленнєвої компетенції, механізми породження усного й писемного мовлення. Сучасні вчені-методисти О. М. Біляєв, Є. П. Голобородько, Ю. М. Караулов, Т. О. Ладиженська, Л. І. Мацько, Н. А. Пашківська, М. І. Пентилюк розробляли педагогічні й методичні питання з формування мовленнєвої компетенції.

На думку С. Ю. Ніколаєвої, О. Б. Бігич, мовленнєва компетенція є поняттям комплексним. Спираючись на мовну компетенцію, вона охоплює систему мовленнєвих умінь необхідних учням у різноманітних життєвих

ситуаціях. На думку сучасних науковців О. М. Біляєва, М. С. Вашуленко, Є. П. Голобородька, Є. Ю. Купалової, Т. А. Ладиженської, М. Р. Львова, А. К. Маркова, В. Я. Мельниченка та інших, існуючий підхід до навчання мов у школі потребує вдосконалення його змісту, форм, методів і прийомів.

Таким чином, проблемі формуванню ключових мовних компетентностей учнів приділяли увагу психологи, лінгвісти та методисти. Проте, незважаючи на певні досягнення у дослідженні проблем формування мовленнєвої компетенції, нерозкриті і залишається питання про її формування в учнів різних ланок школи, а саме: початкової та середньої.

Метою дослідження є пізнання проблеми формування ключових компетентностей учнів на уроках іноземної мови.

Виклад основного змісту. Основна мета навчання іноземної мови полягає у формуванні комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Ця мета передбачає досягнення такого рівня комунікативно мовленнєвої компетенції, який би був достатнім для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного та мовленнєвого матеріалу.

Компетентнісний підхід у вивченні іноземної вважається як ґрунтовий засіб в плануванні організації навчально-виховної діяльності школярів, що забезпечує засвоєння знань та досягнення кінцевої мети навчання при вирішенні проблемних питань.

Згідно з наказом Європейської Ради формування ключової компетентності на уроках іноземної мови є формування комунікативної компетентності, саме вона забезпечує опанування учнями уміння вести діалог, доводити власну точку зору, розвивати критичне і креативне мислення та успішно адаптуватися у мовному середовищі.

Висновки. Вивчення проблеми формування ключових компетентностей учнів на уроках іноземної мови у контексті сучасних освітніх технологій дає підстави розуміти, що в прогресивних умовах, де суспільство розвивається, відповідно зростають і вимоги до рівня освіти учнів. Вчитель іноземної мови, який сьогодні повинен володіти мобільністю знань, гнучкістю методу та критичним мисленням за для успішної реалізації свого потенціалу, саме компетентнісний підхід в навчанні дає змогу підготувати особистість.

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ НА ОСНОВІ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
І МЕТОДІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗДОБУВАННЯ
ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Омельченко Валентина Петрівна

викладач Відокремленого структурного підрозділу
«Козелецький фаховий коледж ветеринарної медицини
Білоцерківського національного аграрного університету»
смт. Козелець, Чернігівська область, Україна

Вступ. Інноваційні технології під час дистанційного навчання в закладах освіти ставали об'єктом аналізу українських і зарубіжних вчених. Актуальною проблемою впродовж всієї історії розвитку людства є зміст і якість освіти. Тому причини перегляду форм і методів навчання були різні, але сьогодні ця проблема з'явилася на новому несподіваному рівні.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати використання в освітньому процесі інноваційних технологій при дистанційній освіті для якісної підготовки фахівців.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз і узагальнення спеціальної та науково-методичної літератури, опрацювання інформації з інтернет-джерел.

Результати і обговорення. Нинішні умови стали серйозним викликом для системи української освіти. Традиційна система викладач-студент змінилася на нову, змінилося саме уявлення про освіченість і компетентність.

Зараз відбувається не так криза в галузі економічного зростання або сфері охорони здоров'я, як гуманітарна криза.

Виникла необхідність в підвищенні якості процесу навчання, в його перегляді при відповідній інтенсифікації та трансформації шляхом перерозподілу акцентів в сторону розвитку всіх видів комунікативної компетентності, враховуючи особливості особистого і ділового спілкування.

Також виникла необхідність формування навичок та створення умов для оволодіння сукупністю компетенцій, що виражають готовність здобувача освіти до життєдіяльності в умовах сучасного швидко мінливого багатofакторного комунікаційного інформаційно насиченого простору.

Значення понять «компетентність» та «компетенція».

Компетентність - *competens* – належний, здібний:

- міра відповідності знань, умінь і досвіду рівню складності виконуваних завдань і розв'язуваних проблем;
- коло повноважень посадової особи;
- питання, у межах яких мають право приймати рішення.

Компетенція - *competentia* – належність по праву:

- коло повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу;
- коло питань, у якому посадова особа володіє знаннями, досвідом;
- є похідним та вужчим порівняно з поняттям «компетентність».

Професійна компетентність не зводиться лише до набору знань та вмінь, а визначає необхідність їх ефективного застосування в реальній освітній практиці (*В.М. Введенський*), об'єднує поняття: «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності».

Педагогічна компетентність включає:

- забезпечення результативності та якості роботи;
- гармонізацію науково-наочних і світоглядно-методологічних, дидактичних і психологічних знань;
- уміння організувати освітній процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості;
- готовність до творчого пошуку, саморозвитку, засвоєння і впровадження нових педагогічних технологій;
- високі моральні якості,
- здоров'я (фізичне та психологічне).

Сучасний викладач закладу фахової передвищої освіти має поєднувати такі аспекти:

- освітній – забезпечувати здобувачів системою знань, умінь та навичок;
- виховний – виховувати та формувати моральні якості особистості, естетичні уявлення, патріотичні погляди;
- розвивальний – формувати у здобувачів освіти пізнавальний інтерес, здібності (*Дж. Брунер*);
- зниження ролі викладача як особи, що володіє знаннями, і про збільшення його ролі як експерта та консультанта, що допомагає здобувачу освіти орієнтуватись у світі наукової інформації (*Ж. Б. Шаймакова*) при дистанційному навчанні.

Для формування кокурентноспроможного фахівця ветеринарної медицини в умовах дистанційного навчання є застосування різноманітних методичних і дидактичних підходів. Одним з яких є розроблення навчально-методичного комплексу (силабусу) для дистанційного навчання здобувачів освіти з використанням мережі Інтернет.

Зумовлено це насамперед такими чинниками:

- доступністю навчальних матеріалів;
- комфортними умовами для отримання знань;
- запобіганням надлишковому фізичному навантаженню;
- можливістю поточного консультування з викладачем через електронну пошту, Vaiber, Zoom, Google Classroom, Meet та ін.;
- можливістю для спілкування з колегами в процесі прийняття колективних рішень;
- набуттям професійних навичок користувача комп'ютера та мережі Інтернет (як одна з вагомих компетенцій сучасного фахівця);
- формування дисциплінованості щодо своєчасності надання відповідей на завдання поточного та підсумкового контролю.

Тобто, навчаючись дистанційно, здобувач освіти може отримувати потрібні знання, здатні трансформуватись в окремі компетенції, а далі - сприяти

формуванню компетентного фахівця. Кінцевий успіх цього процесу напряду залежатиме від якісного наповнення навчально-методичного комплексу, розробленого викладачем.

У процесі дистанційного вивчення дисципліни особливе місце треба відводити часові на освоєння окремих тем, модулів, тощо.

Це потрібно для того, щоб кожен здобувач освіти міг своєчасно підійти до підсумкового контролю без зайвих заборгованостей. Відповідно до цього навчальний матеріал треба чітко структурувати, а здобувач має володіти інформацією щодо термінів і способів здачі окремих модулів, а також щодо форм контролю за кожним із них.

Також здобувачі освіти повинні бути ознайомлені з основними критеріями щодо здачі модулів. Так зокрема, при вивченні патологічної анатомії від здобувачів освіти вимагаю:

- знання термінології та основних патологоанатомічних понять найнижчий рівень компетенції, що дає можливість продемонструвати те, що здобувач ознайомлений із дисципліною;

- знання етіології, патогенезу, морфологічних ознак, взаємозв'язків і взаємозалежностей патологічних процесів, що дасть змогу стверджувати про наявність лікарського мислення та правильного підходу в практичній діяльності, уміння самостійно обирати й ухвалювати рішення.

Під час дистанційного навчання здобувачі освіти вчаться бути демократичними, толерантно спілкуватися між собою, з викладачами, критично мислити, приймати та аналізувати рішення.

Висновки. Застосування сучасних технологій навчання при викладанні дисциплін ветеринарного напряду при дистанційному навчанні полягає у використанні інтерактивних технологій колективно-групового навчання. Це підвищує ефективність засвоєння студентами матеріалу й змушує викладачів постійно удосконалюватися.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ООП

Омельченко Марина Сергіївна,
доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри
спеціальної педагогіки та інклюзії,
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ, Україна

Кононенко Тетяна Володимирівна,
вчитель-логопед, дефектолог,
Першотравенський ліцей № 3
Першотравенської міської влади,
м. Першотравенськ, Україна

Вступ./Introduction. Хоча у наукових джерелах у галузі спеціальної освіти не знаходимо докладного висвітлення особливостей формування комунікативної культури як особистісного утворення у дітей з особливими освітніми потребами, питанням розвитку комунікативних компетенцій у таких осіб приділено чимало уваги дослідників.

Ціль роботи./Aim. Розглянути окремі наукові здобутки за даною проблематикою на прикладі різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналіз та синтез науково-педагогічного матеріалу; структурний, термінологічний, теоретичний аналіз наукової літератури, статистичний, психологічний вербально-комунікативний метод.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Особливості комунікативного розвитку дітей із сенсорними порушеннями. Говорячи про дітей із сенсорними порушеннями маємо на увазі дітей із порушеннями зору та слуху. Дослідженням даної проблеми вже тривалий час займаються дослідники з усього світу.

В Україні особливості становлення комунікативної функції мовлення дітей з порушеннями слуху вивчали С. Кульбіда, Н. Павлович, О. Федоренко та ін. Відомо, що стан мовленнєвої діяльності у даної категорії дітей прямо залежить від часу виникнення порушення та його глибини. Водночас, зазначеними вченими було виділено спільні риси комунікативної діяльності дітей з порушеннями слуху.

В. Жук у своїх дослідженнях, зокрема, визначає що: приблизно у 70 % дітей, які мають ті чи інші слухові дефекти, дуже утруднюється розуміння оточуючих, особливо у шумних місцях; майже 90 % не розрізняють слів; 85 % зізнаються, що з великими труднощами розпізнають звернення. Такі особливості сприйняття чинять суттєвий вплив на стан словесного мовлення, оскільки обмежується об'єм інформації, яка поступає ззовні, слова оточуючих звучать спотворено. Автор виокремлює наступні мовленнєві особливості дітей з порушеннями слуху:

- нерозбірливість слів через дефекти звуковимови (змішування, пропуски, перестановки звуків);
- лексичні особливості: хибне розуміння значення слів; змішування значень слів, схожих за звучанням, недоречність їх вживання у реченнях;
- граматичні особливості: помилки у словотворенні, труднощі вживання службових частин мови, несформованість синтаксичних зв'язків слів у словосполученнях та реченнях тощо;
- просодичні особливості: надмірна тягучість мовлення, неточне інтонування, монотонність, неправильне тональне забарвлення (надмірно високе або неприродньо низьке промовляння).

Особливості комунікативного розвитку дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Здійснивши глибоке всебічне дослідження стану мовлення учнів з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку, О. Боряк дійшла наступних висновків щодо його особливостей:

- будова та рухливість артикуляційної моторики у переважній більшості учнів відповідає нормі, але обсяг цих рухів суттєво знижений,

спостерігається недостатня диференціація напруження-розслаблення м'язів артикуляційного апарату (переважно язика);

- низький рівень сформованості фразового мовлення, зокрема, наявність аграматизмів, висловлювання простими реченнями. Зв'язне мовлення реалізується переважно через питально-відповідну форму спілкування;

- лексичний запас складається, здебільшого, з назв знайомих предметів та об'єктів. При цьому і активний, і пасивний словники значно обмежені;

- наявність значної кількості порушень звуковимови, особливо, що стосується проривних, шиплячих, свистячих звуків;

- порушення сприймання складів з опозиційними звуками, несформованість синтаксичних узагальнень, процеси аналізу та синтезу;

- несформованість свідомої словозміни і словотворення;

- стійкі порушення читання і письма.

Погоджуємося з дослідницями Г. Блеч, Г Кавиліною та ін., що порушення у розвитку мовлення є одним із характерних проявів розумової відсталості, що відбувається внаслідок ураження центральної нервової системи й специфічного перебігу роботи нервово-психічних процесів. Відтак, авторами відзначено пізнавальну пасивність, стійке зниження інтересу до навколишнього світу, недорозвинення всіх форм діяльності, що чинить суттєвий негативний вплив на формування потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками.

Погоджуємося із думкою Л. Трофименко, що загальними рисами для дітей з тяжкими порушеннями мовлення є: відсутність мотивації до спілкування; низька спроможність орієнтування у комунікативній ситуації, потреба у допомозі дорослого; різноманітні розлади поведінки; труднощі встановлення контактів. Водночас, доцільною вважаємо думку автора щодо саме під час спілкування у таких дітей відбувається закріплення нових мовленнєвих умінь і навичок, розвитку зв'язного мовлення.

Досліджуючи всебічні аспекти комунікативного розвитку дітей з ТПМ, І. Мартиненко наголошувала на тому, що значну роль у формуванні у них

мотивації до спілкування відіграє неадекватна самооцінка, незрілість когнітивної сфери, що, в свою чергу, спричиняє значні труднощі у соціалізації.

Загальні комунікативні риси, притаманні категорії дітей з розладом аутистичного спектру, описано у працях Т. Куценко. Зокрема, автор вказує на: труднощі в розумінні мовлення, відсутність використання невербальних мовленнєвих засобів (міміки, жестів), неможливість вступити до контакту й підтримувати діалог, відсутність реагування на зворотну реакцію співрозмовника, наявність ехолалії, труднощі у використанні займенників та мовних конструкцій з непрямым змістом.

У даному контексті дослідниці Д. Шульженко звертає увагу на такі комунікативні особливості дітей з РАС, як: нездатність адекватно використовувати візуальний контакт (погляд «крізь» співбесідника); нездатність встановлювати взаємозв'язки з однолітками, відсутність спільних інтересів з ними; підвищена прив'язаність до одного з батьків при повній байдужості до інших членів родини; відсутність соціально-емоційної залежності, різні порушення реакцій на інших людей; невиразність або відсутність імітаційних дій.

Висновки./Conclusions. Аналітичний огляд наукових літературних джерел, присвячених дослідженню комунікативних особливостей різних категорій дітей з ООП дозволяє переконатися у всебічному впливі тих чи інших психофізичних порушень на різні сфери комунікативної діяльності дитини. Це свідчить про необхідність здійснення систематичного, планомірного корекційно-компенсаторного впливу на комунікативний розвиток таких дітей на всіх вікових етапах, в тому числі, в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ФАХІВ ЧИТАННЯ ПРО СЕБЕ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Орда Олександра Федорівна,

ст. викладач

Новицька Дарія Євгенівна,

викладач

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Анотація

В даний час велика увага приділяється навчанню студентів старших курсів університетів, які вивчають економіку, уміння читати оригінальні тексти з метою адекватного розуміння. У статті наведено описи деяких методів навчання читання, наголошується на необхідності вивчення економічної лексики, граматичних конструкцій, вміння читати вголос і перекладати тексти як основу подальшого вміння читати про себе.

Ключові слова: англомовні запозичення, автентичні тексти, читання про себе, економічні терміни

В даний час більшість викладачів вищих навчальних закладів розуміють, що навчити майбутніх випускників читати літературу за спеціальністю – це означає дати їм доступ до цікавої роботи, літератури, навчити вилучати з автентичних текстів ідеї, факти, думки, що містяться в них; оцінювати отриману інформацію та використовувати її на благо своєї країни.

Потрібно брати до уваги глобальну ситуацію, де англійська мова посідає головне становище завдяки процесам глобалізації та інтеграції у світі.

У технічних вишах основна увага на заняттях з іноземної мови приділяється письмовій комунікації. Майбутні фахівці повинні вміти читати оригінальні тексти за спеціальністю (монографії, статті наукових журналів) із

частковою опорою на словник, витягувати з великого за обсягом матеріалу необхідну для роботи та наукових досліджень інформацію. Велика увага приділяється різним видам читання (переглядового, ознайомлювального, пошукового), оскільки читання та розуміння статей затребуване на вирішення професійних завдань.

У багатьох технічних вузах використовується граматико-перекладний метод. Навчання за граматико-перекладним методом дає хороше знання системи мови та володіння перекладацьким умінням. Цей метод втратив панівне становище, але багато прийомів навчання застосовуються і зараз: використання перекладу як способу семантизації, різні типи мовних вправ.

Ще один метод навчання іноземної мови, який використовується у технічному виші – свідомо-порівняльний метод. Цей метод передбачає усвідомлення учням значення мовних явищ, опору рідною мовою [1].

У середині ХХ ст. у Європі та США популярним став метод читання. Серед його творців перше місце належить М. Весту. Він приділяв велику увагу добору мовного матеріалу, який прямо залежить від мети навчання. Читання текстів має давати учням задоволення; кожен текст супроводжується завданнями, можливість виконання яких залежить від розуміння прочитаного [2].

М. Вест – видатний методист та його ім'я пов'язане зі створенням оригінальної системи навчання читання, яку називали Reading Method. Основна мета навчання – розвиток вміння читання, та від читання перехід до оволодіння усною мовою. Читання має велику практичну значимість, а саме вміння може вдосконалюватись самостійно. Щодо відбору граматичного матеріалу для читання, М. Вест приділив цьому менше уваги, обмежуючись мінімальним обсягом. Дуже корисним на нашу думку є прийом «прочитай і скажи» [2]. Цей прийом можна використовувати і у виші.

Студентам пропонується прочитати уривок із тексту, а потім спробувати повторити цей уривок уголос, ніби звертаючись до когось, а не дивлячись у книгу. Якщо власні вислови промовця відрізняються від використаних у тексті,

це добре, тому що промовець зможе передавати прочитані думки власною мовою.

М. Вест розрізняє два види читання: спостережливе, у якому читає фіксує свою увагу кожному слові, і пошукове, що можна назвати побіжним [3]. У цьому читанні учень ковзає очима з тексту у пошуках певної думки. Другий вид читання характерний для дорослого читача, причому швидкість читання має бути 1200 слів за хвилину. Саме така швидкість читання має практичну цінність. Читання є навичка, яка формується в результаті виконання вправ. Метод читання належить до комбінованих. З одного боку, студент опановує одиницями мови безперекладним шляхом, здогадуючись за контекстом про значення незнайомих слів. З іншого боку, допускається використання рідної мови як додатковий засіб семантизації та контролю за розумінням тексту. Ця система рецептивного оволодіння іноземною мовою на матеріалі читання текстів має велику популярність.

Одна з вимог до результатів освоєння програми бакалаврату та магістратури в галузі міжкультурних компетенцій свідчить, що випускники повинні оволодіти здатністю вільно користуватись іноземною мовою як засобом ділового спілкування. Приблизно 90% наукових статей з економіки, фінансів, логістики публікуються англійською. Тому завдання викладачів англійської з економіки – навчити майбутніх фахівців як висловлювати свої думки, а й відстоювати свої позиції під час дискусії з іноземцями, і навіть навчити студентів читати наукові статті, монографії, реферати, інструкції, доповіді тощо. Студенти визнають, що читання є важливою частиною вивчення іноземної мови, хоча більшість таки вважає, що усне спілкування важливіше і затребуваніше. Дуже часто студенти читають лише з метою виконання домашнього завдання. І тут не треба дивуватися, що мотивація студентів низька. Мотивувати студентів до читання можна лише зробивши цей процес цікавішим. Якщо текст наповнений важливим для читача змістом, його розум відкритий, щоб увібрати зміст статті. Але ми знаємо, що будь-який текст легко розуміється однією людиною, але здається важким для іншого. Першочергову

важливість тут має вокабуляр. Автор і читач повинні мати знання тих самих слів, щоб відбулася комунікація між ними. Якщо вокабуляр читача значно менше, ніж автор тексту, першому буде складно зрозуміти зміст. Під час читання тексту іноземною мовою ця проблема є базовою. Самі студенти вважають, що основна їхня проблема під час читання текстів за спеціальністю недостатній запас лексики.

Деякі методисти стверджують, що значення нових слів легко зрозуміти з контексту. Проведені дослідження показують, що 50% студентів можуть зрозуміти, що означає незнайоме слово, читаючи новий текст. Навіть якщо ви читаєте, наприклад, статтю рідною мовою і зустрічаєте незрозуміле для вас слово, навряд чи ви можете зрозуміти значення цього слова, не подивившись його значення у словнику. Якщо студенти читають інформативний текст з метою зрозуміти основні ідеї, тоді приблизне розуміння незнайомого слова може бути достатнім. Але якщо метою є вивчення читання, де важлива кожна деталь, незнайоме слово може дати неправильне розуміння ідеї пропозиції. Тоді викладач може або надати переклад, або пояснити значення слова.

Студентам важко справлятися з новим текстом самостійно, оскільки текст може містити багато нових слів. Як допомогти їм зрозуміти зміст тексту? Можна пояснити значення нових слів, хоча це допоможе лише певною мірою. Традиційно вчителі пояснюють вокабуляр перш, ніж читати текст. Труднощі у тому, що, коли учню дають переклад нового слова, це отже, що він правильно зрозуміє значення цього, коли зустріне їх у тексті. Зазвичай, необхідно кілька разів повторити нові слова до читання тексту. Розумно дати студентам запам'ятати лише два нових слова, щоб навантаження на пам'ять не було надто великим.

Автентичні тексти, за допомогою яких студенти отримують інформацію про економічне життя інших країн, дуже цінні, тому що вони допомагають формувати економічний кругозір, розуміти економічні явища, знаходити рішення в практичній діяльності. Вміння читати та розуміти автентичні статті допоможе студентам у їхній майбутній дослідницькій роботі та професіях,

пов'язаних з економікою та фінансами.

Останнім часом слово "автентичний" стало дуже популярним. Говорять про автентичні тексти та автентичні завдання. До автентичних матеріалів належать газетні статті, брошури, рекламні та новинні оголошення. Це матеріали, які використовуються в реальному житті тих країн, де розмовляють тією чи іншою іноземною мовою, а не спеціально створені матеріали для навчання цієї мови. Постає питання: «Коли можна переходити на автентичні тексти?» Використання автентичних текстів має плюси і мінуси. Іноді під час написання навчальних посібників автори використовують адаптацію тексту. На першому курсі університету на факультеті, який займається економічними спеціальностями, автентичні тексти надто складні для студентів, тому що можуть містити граматичні конструкції, які вони ще не вивчали.

Поряд з граматичними труднощами в автентичних текстах міститься велика кількість спеціальної лексики економічної підмови. Велику роль поповненні економічної термінології грають запозичення з англійської. І пояснюється це лідируючим становищем США у науково-технічних та економічних галузях.

Найбільш ефективний спосіб роботи з новим текстом – це читання його вголос учителем, при цьому студенти стежать за тим, як правильно групуються слова, робляться паузи та використовується належна інтонація. У міру читання викладач пояснює значення нових слів, при цьому стежить за реакцією учнів, щоб бачити, чи слово зрозуміле чи ні. Працюючи з текстом у вузі прийнято просить студентів читати вголос, та був перекладати. Ми вважаємо, що це є виправданим, т.я. потім при читанні про себе студент промовлятиме ці слова, а в текстах з менеджменту, наприклад, зустрічаються досить складні для вимови слова (*liaiser, entrepreneur, sustainability, mortgages, purchasing, facilitator, conglomeration*).

Для того, щоб покращити розуміння, дуже корисним є повторне прочитання. Навіть читаючи статтю, книгу, якийсь текст рідною мовою, ми часто перечитуємо речення чи абзац, щоб точніше зрозуміти думку автора.

Особливо це важливо, якщо до первинного читання було запроваджено нові слова чи словосполучення. Тоді повторне читання дозволяє побачити їх ще раз та закріпити у пам'яті. Крім того, читаючи текст вдруге та втретє, студенти вчаться читати швидше та правильно розуміти зміст. Однак, просто перечитувати текст – завдання досить нудне, тому можна знайти творчіший підхід у роботі над текстом. Можна запропонувати студентам запитання, відповіді на які вони повинні знайти в тексті, назвати фрази або речення англійською з тексту. Якщо є аудіозапис тексту, студенти прослуховують його при повторному прочитанні.

Для того, щоб студенти старших курсів змогли читати та розуміти автентичні тексти з економіки, необхідно сформувати у студентів навичку перекладу текстів за спеціальністю. Тексти з економічних спеціальностей англійською містять достатню кількість граматичних труднощів. Наприклад: використання інфінітивних конструкцій, причетні та герундіальні обороти. На перших двох курсах ми приділяємо велику увагу перекладу адаптованих текстів за фахом. А для цього необхідно навчити студентів робити лінгвістичний аналіз тексту, який є основою перекладу. І ми починаємо з науково-навчального тексту в галузі економіки. Потім переходимо до власно-наукового тексту, породженого фахівцем та призначеного для обміну інформацією.

Ми звикли думати, що текст містить певні ідеї, які ми маємо виявити. Однак, це лише частково вірно, тому що у читачів різні цілі під час читання, думки, знання. Багато текстів, які ми використовуємо під час уроків, можуть викликати дискусій, суперечок, і студенти сприймають ідеї тексту інакше, ніж їх вчителі. Багато в чому це стосується економічних текстів, тому що викладач іноземної мови не завжди добре розуміється на проблемах міжнародної економіки. Завдання викладача полягає в тому, щоб допомогти студентам зрозуміти, що ж автор мав намір донести до читача. Таким чином, на будь-якому етапі вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей читання пов'язане з здобуттям сенсу, а викладачеві необхідно не лише володіти методикою викладання, а й мати базові знання з економіки.

Читання вголос корисне на різних етапах навчання читання. Ця методика продовжує використовуватися в університетах на заняттях з англійської мови навіть на старших курсах, але надто мало уваги приділяється навчанню читання подумки, а студентам необхідно розвивати таку навичку. Залежно від етапу навчання та реальних умов навчання змінюється відсоткове співвідношення читання вголос і про себе на уроці та вдома. На старших курсах читання вголос становить приблизно 10% часу і до 90% читання про себе, причому це стає одним з основних джерел інформації. У вітчизняній практиці навчання читанню часто пропонується методика, яка формує вміння читати з розумінням. Ці вміння формуються послідовно та ретельно і мають на увазі знання великої кількості лексики.

Розуміння – це центральне завдання читання. Дехто вважає, що читання не можна навчити, можна лише навчитися. Але вчитель відповідає за дуже важливі моменти у навчанні читання: вибирає відповідні тексти для роботи, ефективні завдання та види діяльності, спонукає всіх студентів працювати з повною віддачею, вчить обговорювати прочитане самостійно, а не покладатися на вчителя, спостерігає та керує прогресом студентів у відповідність до їх здібностями.

Прогнозування змісту також має велике значення. Воно починається із заголовка. Якщо ми бачимо заголовок *The Scope of Ecology*, ми очікуємо, що ця стаття є з підручника, а не з газети чи збірки статей. Прогнозування допомагає нам зрозуміти зміст речень; навіть перше слово підкаже, яким буде таке. І при продовженні читання наша здатність передбачати, що буде далі, ще більше зростає. І граматичні характеристики, і значення слів впливають те що, що далі в цьому реченні. У міру читання тексту ми можемо здогадуватися і розуміти, про що дана пропозиція. Таке прогнозування є привабливою стороною читання і змушує учнів продовжувати читання остаточно, для отримання необхідної інформації.

Говорячи про мету навчання читання студентів економічних спеціальностей у технічному виші, слід сказати, що необхідно навчити

студентів читати незнайомі автентичні тексти про себе без будь-якої допомоги з певною швидкістю та адекватним розумінням. Читання – важка робота, і її не можна уникнути тим, хто вчиться читати для професійних цілей.

Поза навчальним закладом, у реальному житті, вчителя не буде поруч, щоб допомогти своєму студенту, і завдання вчителя полягає в тому, щоб зробити цю допомогу непотрібною. В аудиторії студенти разом з викладачем та іншими студентами працюють над загальним текстом, розбираючи складні граматичні моменти та лексику, причому тексти для навчання читання про себе мають бути абсолютно незнайомими. При роботі з економічними текстами спочатку використовуємо техніку читання, що вивчає: студенти повільно читають про себе без обмеження часу. Якщо потрібно, студенти перечитують текст на вирішення поставлених завдань. Поступово підвищуємо темп читання, так як у студентів старших курсів сформувалися навички перекладу текстів за спеціальністю, знято граматичні та лексичні труднощі. Ідеальним, можливо, було б вміння читати рядок, що біжить, на якому йде економічний текст, але це вимагає великої роботи, як з боку викладача, так і з боку студентів. Необхідно розвивати у студентів навички самостійної роботи, спрямовані на пошук та переробку наукових текстів за фахом з журналів та інтернету.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The Modern Language Journal 1937 National Federation of Modern Language Teachers Associations Request Permissions
2. Michael West “The Reading Approach”.
3. Michael West “The New Method System”.

УДК 796:37.037.–378.147(045)

**ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК
СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИЙ ФАКТОР В ФОРМУВАННІ ТА
ЗБЕРЕЖЕННІ ЗДОРОВ'Я У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Орленко Наталія Анатоліївна,
к. пед. н, доц.,
Скидан Інна Володимирівна,
Гейченко Світлана Петрівна,
старший викладач,
Порадник Святослав Георгійович,
викладач,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Анотація. У даній роботі розглядається експертна модель, одним із компонентів якої є фізична підготовка для забезпечення належного рівня якості особистості. Виявлено, що на сучасному виробництві важливість високого рівня фізичної підготовленості працівників чітко відображається на збереженні здоров'я, стійкості до захворювань, захисті від несприятливого впливу виробничого середовища, зниженні ризику виробничого травматизму, а також забезпечує підвищення соціальної активності, здатність швидко і якісно виконувати професійні операції, здатність підтримувати і швидко повертатися до роботи протягом тривалого часу.

Ключові слова: фізичне виховання, фактор, авіафахівці, модель, професійна підготовка.

Сьогодення потребує особливої уваги до стану здоров'я кожної людини, здорового способу життя, розвитку специфічних навичок, необхідних для підтримки стану здоров'я. Ця навичка розвивається з раннього дитинства і продовжується протягом усього життя, причому шкільні та університетські роки вважаються особливо інтенсивним періодом.

Цільова модель фахівця за своєю роллю у створенні систем професійної підготовки є системоутворюючим фактором. Тому багато науковців пояснюють, що при обґрунтуванні експертної моделі орієнтації важливо враховувати як технічний прогрес людини, так і досягнення професійної підготовки.

Щоб стати екпертом у своїй галузі, важливо створити модель, яка представляє цільовий об'єкт, яка відображає фізичні особливості та риси, такі як: особистість, здоров'я та психологія, а також буде містити індикаторні знаки та змогу оцінювати особистість, тіло, розум, її фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей, параметри професійної надійності, динамічного здоров'я та прогноз професійного довголіття.

Психологічні та фізичні характеристики моделі також визначають методи навчання, професійну орієнтацію та прогноз тривалості життя. Експертна модель також має всі показники, за якими можна визначити її особистісні якості, а її створення – це велика праця, оскільки вона потребує розвитку підготовки особистості, а також створення її навчального контенту.

У процесі розроблення цільової моделі фахівця особливого значення набуває конструювання фахової підготовки і передусім – визначення її дидактичного наповнення.

Здійснені впродовж останніх років дослідження [2, 5, 6] показали, що для організації комплексного процесу професійної підготовки фахівців необхідно інтегрувати і сфокусувати мінімум шість видів підготовки:

- теоретичну, яка формує науковий і евристичний рівні знань, навичок і вмінь;
- фізичну, яка забезпечує динамічне здоров'я, стійкість до гіподинамії і гіпокінезії;
- тренажерну (спеціальну), яка моделює професійну діяльність та окремі її фрагменти у звичних та екстремальних умовах діяльності;
- реальну професійну діяльність у різних умовах;
- психологічну, яка виховує психологічну готовність до професійної

діяльності в цілому та до окремих її фрагментів у житті;

– психофізіологічну, яка виробляє стійкість психічного та фізіологічного рівнів людського фактора до екстремальних умов і в такий спосіб матеріалізує професійні знання, навички й уміння у надійніших параметрах [3].

Наукові розробки останніх років переконливо свідчать про те, що вирішувати проблему надійності людського фактора без інтегративних функцій фізичного виховання фахівця технічного профілю неможливо [1, 3, 5, 6].

Зазначимо, що організація фізичного виховання у ЗВО взагалі зведена до підтримки фізичного стану і лише іноді до акцентованої професійно-прикладної фізичної підготовки. Практика фізичного виховання явно не відповідає з новим вимогам освіти фахівців широкого профілю.

Відомо, що при традиційних моделях педагогічних систем, побудованих на принципах класичної науки, розглядали учнів і студентів як об'єктів впливу, суб'єктно-об'єктне розуміння педагогічного процесу трактувалося як формування особистості із заданими якостями, а освіта – як трансляція суми знань, умінь і навичок від педагога до учнів.

Це спричиняло жорстку регламентацію педагогічної діяльності на зразок «навчальної машини», «нормованості» ініціативи і творчості педагога, «живучості» авторитарного стилю відносин, що гальмують особистісний та професійний розвиток учителя, заважають його самореалізації [3, 1, 4, 6].

На нашу думку, ідеальна модель як результат інтегративного функціонування фізичного виховання авіафахівця важливо охоплювати як мінімум такі складники:

- соціальні якості особистості;
- морально-психологічні якості;
- лідерські та комунікативні якості;
- блок теоретичних знань, соціальної значущості фізичної готовності та прикладної фізичної культури;
- прикладні навички, вміння;

- блок психофізіологічних якостей, які матеріалізують професійну підготовленість у параметри надійності;
- фізичні якості та динамічне здоров'я, які забезпечують високу працездатність і прогнозують професійне довголіття;
- блок медико-біологічних знань та антропометричних характеристик;
- блок спеціальних якостей для спеціальностей, які потребують «виживання» в екстремальних умовах середовища.

Встановлено, що високі особисті якості, які характеризують морально-психологічний портрет фахівця (цілеспрямованість, сміливість, рішучість, активність, сила волі тощо), психофізіологічні якості, які визначають стійкість організму до стресу та матеріалізують професійні знання, навички та вміння в параметри надійності, а також динамічне здоров'я й професійне довголіття, найефективніше формуються засобами фізичного виховання [3, 2, 1, 4, 5, 6].

На думку багатьох вчених [3, 2, 1, 4, 5, 6], тільки інтегруючи всі види професійної підготовки з фізичним вихованням можна вирішити глобальні проблеми особистого та людського факторів.

Прискорення науково-технічного прогресу на сьогодні вимагає від фізичного виховання фахівців вирішення принаймні трьох проблем людського фактора:

- швидкого освоєння вибраної професії на рівні, який відповідає ступеню розвитку конкретної галузі знань;
- професійної надійності, яка включає надійність знань, навиків та вмінь в екстремальних умовах діяльності;
- збереження та продовження професійного довголіття.

Усі ці проблеми перебувають в інтегративній залежності.

На жаль, сучасне фізичне виховання і тісно пов'язана з ним психолого-психофізична підготовка не повноцінно функціонують у загальній системі, яка формуватиме професіоналів майбутнього. В основному це

пов'язано з відсутністю належних комплексних програм, оскільки лише останні можуть забезпечити комплексну професійну підготовку.

Технічний прогрес (технології, автоматизація та комп'ютеризація багатьох сфер життя) не зменшує, а навпаки, підвищує вимоги до фізичної підготовленості людини, оскільки збільшує її фізичне навантаження. Водночас його структура зазнає серйозних коректив.

Сьогодні в центрі уваги стають статична витривалість, точність і практичність рухів, спритність пальців рук, складні реакції, швидкість рухів, різні види уваги, оперативне мислення, емоційна стійкість, стійкість до стресів, несприятливих факторів зовнішнього середовища тощо. Це має додаткове значення в нашому повсякденному житті.

Доведено, що систематичні заняття фізичною культурою і спортом сприяють появі у студентів упевненості в навчальній діяльності, підвищенню загального життєвого тону, емоційної стійкості, становленню активної життєвої позиції.

Виникнувши внаслідок регулярних занять фізичними вправами, позитивні зміни проявляються в стійкості до стресів, підвищенні опірності організму до патогенних впливів, поліпшенні розумової та фізичної працездатності. Велике значення мають регулярні заняття фізичними вправами в розвитку здатності знаходити рішення і діяти в складних екстремальних ситуаціях, формуванні вміння оперативно реагувати на умови діяльності, які змінюються. Цей факт визнається найбільшим числом фахівців фізичного виховання [2, с. 87].

Сьогодні численні факти свідчать про те, що реальний рівень фізичної підготовленості практично всіх категорій і груп населення планети не може задовольнити зростаючих потреб сучасної людини. Недостатня фізична підготовленість серйозно негативно впливає на здоров'я, працездатність населення, ефективність сучасного виробництва, об'єктивно стримує науково технічний прогрес.

У ЗВО авіаційного профілю фізичне виховання здійснюються у таких

формах: навчальні заняття, індивідуальні та самостійні заняття у позанавчальний час, масові оздоровчі заходи у процесі яких формуються прикладні знання, рухові навички, фізичні, психічні і спеціальні якості, що забезпечують фізичну та психологічну готовність до майбутньої професійної діяльності [3, с. 96].

Тому, майбутньому фахівцеві слід не тільки активно готуватися з раннього віку до обраної ним спеціальності з предмета, а й цілеспрямовано розвивати ті фізичні та психічні якості, які передусім визначають його успішність у майбутній професійній діяльності. Недостатня фізична підготовленість майбутніх фахівців до виконання всього комплексу професійних видів робіт може призвести до різноманітних несприятливих ситуацій, що виявляється в обмеженні використання таких фахівців або в їх недостатній професійній «віддачі», що призводить до економічних і моральних втрат при підготовці фахівців.

Фізичне виховання складає органічну частину навчально-виховного процесу ВНЗ авіаційного профілю, воно покликане підтримувати високу працездатність студентів протягом усіх років навчання, забезпечувати їхній всебічний фізичний розвиток і освіту.

Діючі єдині програми і навчальні посібники для всіх типів вищих навчальних закладів дозволяють, спираючись на основні принципи системи вищої освіти, визначити структуру і зміст навчального предмета «Фізичне виховання» як самостійної педагогічної дисципліни при підготовці молоді до трудової діяльності.

Таким чином, розуміння основних факторів підвищення продуктивності та інтенсивності праці допомагає правильно поставити завдання професійно прикладної фізичної підготовки майбутніх авіафахівців для вирішення існуючих загальних проблем підвищення продуктивності праці.

Хоча використання фізичної культури і спорту для цих цілей не замінює виробниче навчання, але саме вдосконалення фізичного виховання у вищих навчальних закладах авіаційного профілю, як показали численні дослідження і

практика, суттєво покращує вашу спортивну форму. Координація діяльності людини, підвищення її функціональних можливостей, що забезпечує успішність професійного навчання, а також зниження нервово-психічної та фізичної напруги під час роботи, все це допомагає виконувати роботу за менший час і з меншими витратами енергії.

Висновки. Таким чином, на нашу думку, люди з високим потенціалом м'язової активності мають сильні фізичні резерви, високий психофізіологічний потенціал і хорошу стійкість до надзвичайно широкого спектру несприятливих впливів середовища.

Проведені спостереження дають підстави стверджувати, що важливість високого рівня фізичної підготовленості працівників на сучасному виробництві чітко відображається на збереженні здоров'я, стійкості до захворювань, несприятливих впливів виробничого середовища, зниженні ризику виробничого травматизму. Відповідний рівень розвитку фізичних, психічних і рухових якостей, важливих для професії, забезпечує також підвищення соціальної активності, здатність швидко і якісно виконувати професійні операції, здатність зберігати і швидко повертатися до роботи протягом тривалого часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаров Р. Н. Основы формирования профессиональной надежности личного состава гражданской авиации / Р. Н. Макаров. – М.: Воздушный транспорт, 1990. – 384 с.
2. Орленко Н. А. Модель професійно прикладної фізичної підготовки майбутніх пілотів у ВНЗ / Н. А. Орленко // Вісн. нац. авіац. ун-ту: Серія «Педагогіка. Психологія». – К.: НАУ-друк, 2009. – Вип. 1. – С. 85-90.
3. Орленко Н. А. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх авіаційних фахівців у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Орленко Наталія Анатоліївна. – К., 2010. – 191 с.
4. Раевский Р. Т. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов технических вузов: учеб. Пособие / Р. Т. Раевский. – М.:

Высш. школа, 1985. – 136 с.

5. Ребрина А. Проблема виховання у студентів вищого технічного закладу освіти позитивного ставлення до фізичного виховання / А. Ребрина // Молода спортивна наука. – Львів, 2003. – Т. 2. – № 7. – С. 205 – 207.

6. Лещенко Г. А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Лещенко Геннадій Анатолійович – К., 2001. – 193 с.

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Пампура Світлана Юріївна,
канд. філол. наук, доцент,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Братерська Тетяна Олексіївна,
заступник директора з виховної роботи
Слов'янської загальноосвітньої школи I-II ступенів №19
Слов'янської міської ради Донецької області
м. Слов'янськ, Україна

Інденко Наталія Олександрівна,
учитель англійської мови 1 категорії
Слов'янського опорного ЗЗСО
м. Слов'янськ, Україна

Вступ. Сучасний стан міжнародних відносин України вимагає значних змін у системі її освіти. Проблема соціалізації молоді в міжетнічному та міжкультурному просторі набуває особливої актуальності та зумовлює необхідність нового підходу до іноземної підготовки майбутніх спеціалістів. Знання іноземної мови розглядається як один із засобів розширення професійної компетентності та умінь студентів. Випускники ВНЗ повинні володіти іноземною мовою на достатньому для професійного та особистого спілкування рівні. У наш час хороший рівень англійської значно збільшує шанси претендентів знайти цікаву та добре оплачувану роботу, отримати підвищення по службі, налагодити тісні стосунки з діловими партнерами. Тому ефективне навчання та висока якість отриманих знань є гострою потребою. Сучасна освіта ставить перед викладачем завдання не лише дати студентам комплекс мовних знань, а й сформувати спеціальну компетенцію, провідну для їх майбутньої професійної діяльності.

Мета статті. У цій статті зроблено спробу проаналізувати вплив професійної мотивації на підвищення інтересу у студентів університетів

нелінгвістичних спеціальностей до вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Одночасно, зазначено важливість використання нетрадиційних форм викладання іноземної мови у підготовці висококваліфікованих спеціалістів.

Виклад матеріалу. Мотивацію часто визначають як психологічну якість, яка спонукає людину до реалізації своїх цілей [1]. У навчанні мотивація розглядається як безсумнівний фактор успіху. Це старт для будь-якої діяльності, будь то робота, спілкування чи навчання. Потужною мотивацією прийнято вважати ту, яка базується на особистісних мотивах учня: оцінка близьких родичів і друзів, шлях до особистого благополуччя тощо. Якобсон П. М. стверджує сам процес отримання знань як спонукальний до навчання. Учні отримують задоволення від процесу навчання та результатів пізнавальної діяльності, від відкриття нового та реалізації особистих здібностей [3]. Тому навчальний імпульс визначається його цілями.

У нашому дослідженні ми розуміємо мотивацію як систему зовнішніх і внутрішніх мотивів учня до навчання, що впливає на його пізнавальну діяльність. Щоб підтримувати високий рівень мотивації студентів, викладач повинен знати їхні інтереси та мотиви навчання (пізнавальні, професійні, розважальні тощо). Важливим фактором є також позитивне емоційне ставлення студента до процесу навчання. Таким чином, мотивація студентів зумовлена особистими інтересами студентів, методами та технологіями, які використовуються під час навчання.

У сучасній реальності вчителі іноземних мов стикаються з проблемою розвитку надійних знань і відповідних навичок за обмежених аудиторних годин, оскільки більшість нелінгвістичних факультетів пропонують дворічні курси іноземних мов з двома (якщо не менше) академічними годинами на тиждень. Певною мірою проблему може вирішити позааудиторна робота студентів. Однак це може бути ефективним лише в тому випадку, якщо учні володіють певним набором умінь і знань [4] і мають високу мотивацію. Педагогічний досвід показує, що цікавий і розважальний процес навчання не

завжди виступає достатньо ефективним засобом для формування в учнів стійких мотивів. Має значення прямий зв'язок між отриманими знаннями та майбутньою професійною діяльністю.

Глобалізація англійської мови як основної міжкультурної мови, вимоги до підготовки сучасних інженерів, ІТ-спеціалістів, психологів, економістів, менеджерів та інших фахівців, що оволодівають сучасними передовими технологіями, потреба в спілкуванні (розміщення замовлень на поставку обладнання, вивчення інструкцій з експлуатації, роботи з іноземними діловими партнерами тощо) висунули нові цілі у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням. Фактично навчання іноземної мови минулого століття не було спрямоване на практичне використання мовних навичок у ситуаціях реального спілкування. Навчальний процес регламентувався нормативними документами та стандартами.

Сучасний рівень міжкультурної комунікації вимагає трансформації системи професійної підготовки студентів нелінгвістичних спеціальностей та запровадження багатоаспектного викладання іноземних мов для спеціальних цілей. У традиційному процесі вивчення іноземних мов, який передбачає отримання знань у штучних ситуаціях, студенти не мають можливості побачити відповідність предмета їхній майбутній професійній діяльності. Основною метою навчання англійської мови для нелінгвістів сучасні дослідники вважають досягнення взаєморозуміння (*comprehensibility*), а не точності [2]. Слід враховувати, що навчання англійської мови за спеціальними цілями має бути спрямоване на інтеграцію комунікативних навичок і мовних знань у тематичний та ситуативний контекст певної професійної сфери. Вивчення іноземної мови в даний час означає вже не вивчення мови її носіїв, а мову міжкультурного спілкування, яка дозволяє носіям різних мов і культур розуміти один одного.

Методика викладання англійської мови, яка базується на зубрінні слів і заучуванні граматичних правил, вичерпала свій ресурс, що зумовлює необхідність пошуку моделі навчання з урахуванням специфіки професії та

базується на системних методах і засобах, спрямованих на розвиток спеціальних навичок мовлення, що сприяють ефективній міжнародній комунікації. В даний час все більше вчителів віддають перевагу комунікативному методу навчання англійської мови. Об'єктивною метою цього методу є саме мовлення, тобто кінцева мета – спілкування. Цей метод передбачає залучення всієї групи студентів до одночасної роботи, створення реальних комунікативних ситуацій. Окремі завдання проблемного характеру, запропоновані групі викладачем, і брак часу на їх вирішення сприяють розумовій та навчальній діяльності студентів.

Наразі ключовим питанням навчання англійської мови для студентів нелінгвістів є комплексне використання іноземних мовних навичок у розв'язанні реальних професійних проблем і практичних завдань. «Іноземна мова» виявляється дисципліною, яка може збагатити зміст професійної освіти. Це створює можливість реалізації міжпредметних зв'язків між фаховими предметами та англійською мовою на основі нових інтерактивних методів навчання іноземної мови, зокрема, методу case-study.

Суть методу полягає в спробі студентської команди, вивчивши та проаналізувавши проблемну професійну ситуацію, представити свій варіант (варіанти) вирішення та найбільш реальний алгоритм розвитку подій. Заснований переважно на автентичному матеріалі, що представляє реальні проблеми, які необхідно проаналізувати та вирішити, цей інтегральний професійний підхід розвиває навички читання, письма, говоріння та аудіювання, вчить пошуку та використанню знань в умовах динамічної ситуації, розвиває логіку та гнучкість мислення.

Висновки. Отже, можна зазначити, що ситуативне навчання є ефективним засобом формування мотивації до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, сприяє формуванню та розвитку компетенцій, необхідних для майбутньої професійної діяльності студентів. Це дозволяє студентам проявити свої професійні знання на практиці. Крім того, це передбачає засвоєння нової лексики, ідіоматичних виразів, синтаксичних

структур і, таким чином, покращення володіння студентами іноземною мовою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко Т. Є. Мотивація вивчення іноземної мови як соціальна функція освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2010. № 4. С. 47-55.
2. Кузнецова О. Ю. Актуальні аспекти модернізації іншомовної освіти. *Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ: матеріали V Міжнародної конференції (м. Харків, 17 квіт. 2011 р.)*. Харків, 2015. С. 64-65.
3. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации в поведении человека : науч. изд. М.: Просвещение. 1969. 317 с.
4. Яременко Н. В. Деякі шляхи інтенсифікації викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 1. URL: <http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/61824/57569>

ЗМІНИ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ ПРИ УВЕДЕННІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Прасул Юлія Іванівна,

к.г.н., доцент

Юрченко Яна Миколаївна

студентка магістратури

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. Крайні три роки стали випробуванням для української освіти. Пандемія COVID-19 змусила адаптуватися і викладачів, і учнів до навчання в дистанційних інформаційних умовах. У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну і введенням воєнного стану дистанційна освіта залишається актуальною і надалі. Існування звичного очного формату навчання в школі за партою, де вчитель та учень перебувають в постійному зоровому та емоційному контакті вже є фізично неможливим у переважній більшості областей України. Тому важливим є аналіз новітніх підходів у викладанні з урахуванням проблематики обставин сьогодення.

Мета роботи. Аналіз впливу уведення правового режиму воєнного стану на конкретні зміни у підходах до навчального процесу в закладах загальної середньої освіти.

Матеріали та методи. За роки незалежності України система освіти вдосконалювалась на законодавчому рівні. Державний стандарт базової середньої освіти висвітлений в Законі України «Про загальну середню освіту» [3]. З початком правового режиму воєнного стану освіта потребувала внесення правок і в освітнє законодавство. Верховною Радою України Закон України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» прийнятий 22 червня 2022 року [8]. Були розроблені методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в школах у 2022 /2023 навчальному році;

на основі рекомендацій ДСНС України МОНУ розробило алгоритм дій вчителя при оголошенні сигналу «Повітряна тривога».

Дослідженням підходів до навчання в закладах середньої освіти займалися низка науковців, педагогів, психологів. Діяльнісний підхід розглядали Г. Васьківська, М. Верченко, І. Княжева, Т. Мартинюк, С. Самойлов, Т. Ціперко, Ю. Фокін; аналіз компетентнісного підходу зустрічається у працях Н. Бібіка, О. Гулай, Л. Овсієнко, Ю. Панфілова, Х. Подковко, І Родигіної, М. Рудь, Б. Фурманець; особистісно орієнтований підхід вивчали Н. Гомеля, О. Дубасенюк, Ю. Огарь, О. Пехота, С. Яценко; інноваційний підхід став об'єктом вивчення М. Артюшиної, А. Бойко, М. Братко, В. Вакуленко.

Зміна та впровадження нових підходів до навчання в системі сучасної освіти є актуальною темою, але малодосліджуваною.

Результати та обговорення. З впровадженням нового формату навчального процесу неминучим є і зміна підходів до викладання.

В умовах воєнного стану населення переживає моральний неспокій, тривожність, стрес. Найбільш психологічно незахищеною та вразливою за такої ситуації є дитяча нервова система. Тому, важливо зосереджуватись на психоемоційному стані учнів, встановленні з ними довірливих взаємин, створенню відчуття безпеки та підтримки. В першу чергу, змінюється підхід до вимог оцінювання знань та успішності учнів. З огляду на те, що в стресовій ситуації функції мозку уповільнюються, інформація надана на уроках може сприйматися гірше.

Компетентнісний підхід, втрачає свою актуальність в дистанційному форматі уроків. У класичному розумінні цього підходу результатом навчання стають навички та розуміння дитини, а не оцінка [2]. Бо, згідно з постановою про дистанційне навчання, на проведення уроків учителем в синхронному форматі відводиться не менше 30 % навчального матеріалу, а отже решта 70% припадає на самостійне вивчення матеріалу, де батьки, як суб'єкти дистанційного навчання, мають сприяти виконанню дитиною освітньої

програми [8]. Віялові відключення електроенергії також не сприяють підвищенню відсоткового показника надання у синхронному режимі навичок та розумінь. Такий формат негативно впливає на засвоєння тем уроків, що знижує шанси на максимальне розуміння та компетенцію в предметі, що вивчає дитина.

Використання *особистісно орієнтованого підходу*, у свою чергу, починає набувати особливого значення, де фокус уваги вчителя повинен зосереджуватися на особливостях кожної дитини [6; 9]. Це пояснюється постійними відривами та паузами в навчальному процесі через повітряні тривоги. Також можуть виникати перебої зі світлом та інтернетом, що призводить до невчасності здачі домашніх завдань. Вчитель має намагатися приділити увагу кожному учню, поцікавитися проблемами, з якими він стикається при виконанні завдань, та запропонувати шляхи для їх ліквідації.

Надалі актуальним залишається *діяльнісний підхід*, що передбачає засвоєння матеріалу використовуючи наочність та практику [1]. Цей підхід часто застосовується на уроках географії, де багато уваги приділяється практичним роботам та завданням, дослідницьким практикумам, спостереженням, проектам, екскурсіям та міні-експедиціям. Лише останні в дистанційному форматі не можуть бути реалізовані на практиці, але можуть замінюватись онлайн-екскурсіями, що вже характерне для інноваційного підходу.

Інноваційний підхід як ніколи стає актуальним в сучасному навчанні, так як зміна звичного способу сприйняття учбового матеріалу викликає незручність та вихід з «зони комфорту», що в свою чергу, загартовує дитину до динамічних змін у навколишньому нестабільному світі. Підхід сприяє розвитку різноманітних форм мислення та високих соціально-адаптаційних можливостей дитини.

Інструментами для реалізації інноваційного підходу є сервіси для здійснення навчального процесу в дистанційних умовах [4]. Ще з 2019 року, під час карантинних обмежень, вчителі почали використовувати платформи Zoom та Google Meet для організації онлайн-уроків. Месенджер Telegram став

основним засобом спілкування учнів з вчителями. Для завантаження матеріалів уроків та завдань використовують платформу Classroom, Всеосвіта, НаУрок. Також для забезпечення повноцінного онлайн-навчання є нове програмне забезпечення Human від української Ed-tech компанії. Воно забезпечує комплексну цифровізацію освітніх закладів шляхом консолідації інструментів для організації навчального процесу, комунікації та аналітики в єдиній системі. Програма забезпечує створення навчальних планів, збереження уроків, роботу з медіаматеріалами, видачу і перевірку домашніх завдань та проведення тестів, опитувань, вносити анонси шкільних подій та інше. Human дає статистику успішності учнів, повну аналітику освітнього процесу, що сприяє для кращого розуміння наскільки засвоївся той чи інший матеріал учнями. Крім цього, впроваджуються електронні академічні журнали, наприклад, на порталі Всеосвіті.

Викладання географії неможливе без візуального сприйняття та розуміння місцевості, явищ і процесів, що вивчаються. Тому в дистанційному навчанні використання інтерактивних карт є важливою необхідністю для забезпечення повноцінності засвоєння інформації тем уроків. Навчальні інтерактивні географічні карти можна знайти на сайті OSVITANET, а для наочності можна використовувати онлайн-глобус в безкоштовній, вільно-завантажуваній програмі Google Earth.

Висновки. Події початку 20-х років XXI століття дали поштовх до кардинальних змін у системі та форматах освіти. Відбувся перехід з очного навчання на дистанційне (синхронне та асинхронне), де на вивчення матеріалів уроків більше часу виділяється на самостійне опрацювання учнями, а не з вчителем. Будь-які зміни характеризуються як позитивними, так і негативними сторонами.

Позитивні зміни у впровадженні дистанційного навчання характеризуються відсутністю чи зменшенням витрат часу на дорогу, збори та підготовку до уроків. Асинхронне навчання дає можливість познайомитися з різними цікавими освітніми онлайн-платформами, інтерактивними картами,

надає змогу дітям набути кращі навички в користуванні комп'ютером, виконувати завдання у найбільш придатний час для навчання, незалежно від того, де знаходиться учень.

Недоліками освітнього процесу під час дії правового режиму воєнного стану є психологічний неспокій учнів та вчителів, відсутність живого спілкування, постійне незаплановане переривання уроків через повітряну тривогу, відключення електроенергії та інтернет зв'язку, а також відсутність необхідних технічних засобів у дітей. Дистанційна освіта передбачає використання гаджетів, які мають негативний вплив на зорове здоров'я дитини. Дані фактори погіршують якість навчання, не дають учням повністю зосередитись на уроці та засвоїти матеріал.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении : учебно-метод. пособие. Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. 157 с.

2. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. Київ : Плеяди, 2005. 120 с.

3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лист. 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (дата звернення: 19.11.2022).

4. Нікітченко Л. О., Горобець А. В., Опушко Н. Р., Левчук Н. В. Упровадження засобів дистанційного навчання в процесі вивчення природничих дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. № 57. С. 48–54.

5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

6. Огарь Ю. В. Особистісно орієнтоване навчання як засіб саморозвитку учня в умовах нової української школи. *Науковий часопис Національного*

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Вип. 67. С. 187–192.

7. Омельчук С. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгвістичної науки. *Українська мова і література в школі. 2013. № 2. С. 2–7.*

8. Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 22 черв. 2022 р. № 7325. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224257.html> (дата звернення: 19.11.2022).

9. Яценко С. Л. Особистісно орієнтоване навчання: теоретичні та прикладні аспекти. *Нові технології навчання. 2015. № 85. С. 229–235.*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Романенко Юлія Валентинівна,
Організатор культурно-дозвілєвої діяльності.
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Глухівський фаховий медичний коледж»,
Україна

Вступ. Виховання студентської молоді при стрімкому зростанні напруги та постійних змін у суспільному житті і свідомості вимагає від нас, педагогів, визначити нову ціль – розвиток нової особистості, здатної до самореалізації у нових соціальних умовах вільної, незалежної, євроінтегрованої України. Особливість цього періоду полягає в тому, що якісний прорив в освітній сфері може здійснюватися тільки при умові позитивних реформ у суспільстві, одночасно перетворення системи виховання є запорукою цих змін. Тому одним з актуальних питань виховання молоді стає формування особистості з активною громадянською позицією, яка спроможна скористатися своїми правами та готова нести відповідальність за свої дії.

Мета роботи. Дослідити особливості формування активної громадянської позиції молоді в сучасному суспільстві.

Відповідно до теми дослідження були поставлені такі основні завдання:

- розглянути громадянське виховання молоді в аспекті концепції громадянського виховання;
- проаналізувати базові складові формування громадянської позиції молоді;
- визначити основні принципи виховної роботи у системі громадянського виховання;
- дослідити дієвість системи формування громадянських компетентностей;

- визначити ефективність методів формування та розвитку громадянських компетентностей у студентської молоді.

Матеріали та методи. Об'єкт дослідження – формування активної громадянської позиції молоді на сучасному етапі розвитку суспільства.

Предмет дослідження – процес формування громадянських компетентностей у сучасної молоді.

Методи дослідження. На різних етапах дослідження використовувались цілий ряд методів, а саме: аналіз актуальних публікацій та зарубіжних видань, вивчення та аналіз педагогічних досліджень, узагальнення новітнього досвіду, теоретичне моделювання, спостереження.

Організація дослідження проходила поетапно:

Перший етап – аналітичний. На цьому етапі був здійснений всебічний аналіз інформаційних джерел з даної тематики.

Другий етап – пошуковий. Здійснювався збір матеріалів та розробка методів реалізації виховної роботи у формуванні громадянської позиції молоді.

Третій етап – узагальнюючий та підсумковий. Сформовані загальні висновки дослідження, виявлені основні складові формування громадянської позиції молоді.

Результати та обговорення. Виховання студентської молоді на сучасному етапі бурхливого розвитку суспільства відбувається у складних умовах. Становлення та ствердження української державності вимагає формування такого громадянського суспільства, в якому молодь має грати дієву роль та реалізувати себе як успішні та самостійні громадяни своєї країни, які мають активну громадянську позицію. Тому можна визначити виховання як процес формування умов свідомості та діяльності, яка надає їх потенційному носію – молодій людині можливість діяти у майбутньому, модифікуючи свої знання та вміння чи майже повністю замінюючи їх на ті, що вироблені самостійно, шляхом формування особисто - моральної громадянської позиції.

Базові складові формування громадянської позиції молоді можна визначити як наступні: громадянськість, громадянська позиція, громадянська

відповідальність, соціальна активність. Підґрунтям такого підходу до виховання виступають такі цінності: людська особистість, моральна свобода, рівність та демократизм, громадянська культура, гуманність та толерантність.

Необхідність виховання соціальної активності, а відповідно й активної громадянської позиції особистості, має на увазі формування громадянського самовизначення, усвідомлення внутрішньої свободи, відповідальності за власний вибір та дії. Це вимагає від майбутніх спеціалістів наявність таких моральних якостей, як громадянська мужність, сміливість, чесність, порядність. Виховуючи особистість, необхідно пам'ятати, що вона буде жити та діяти в такій державі та суспільстві в якому людина в різноманітних проявах своєї життєдіяльності повинна бути перш за все громадянином. Відповідно, процес формування активної громадянської позиції стає невід'ємною частиною виховного процесу.

Таким чином, метою системи виховання, яка формує активну громадянську позицію, є формування особистих якостей громадянина, які орієнтовані на загальноприйняті норми та моральні цінності та охоплюють широкі комунікативні та адаптаційні можливості.

Така система виховної роботи спирається на принципи цілісності та системності у вихованні студентської молоді, особистого підходу у гуманістично спрямованій системі виховання, співробітництва та взаєморозуміння в системі студентського самоврядування, додатковості (комплектарності), орієнтації на професійну діяльність.

Сучасне суспільство має потребу в спеціалістах, які не тільки володіють професійними вміннями та навичками в певній сфері, але й мають чітку громадянську позицію, особисто приймають участь у вирішенні суспільних та професійних задач. Формування такої особистості можливе лише за умови спеціальної виховної роботи. Така система формування громадянської позиції може бути ефективною, якщо:

- стає основою всієї виховної системи в учбовому закладі;
- система виховної діяльності має етапний характер, враховуючи

різні спеціальності, вікові особливості, а також особисті якості студентів учбових груп;

- функціонування системи забезпечується самоврядуванням та сприяє активізації творчої реалізації студентів у позааудиторній, волонтерській та громадській діяльності;

- створені необхідні соціально-педагогічні умови.

Слід відзначити, що громадянська позиція студентської молоді – це соціально-педагогічне унікальне явище, яке має багатогранну структуру. Вона характеризує свідому участь молодої людини в житті суспільства та віддзеркалює його свідомі дії та вчинки в області виконання функціональних задач професійної діяльності, громадянського обов'язку, активної участі в суспільному житті. Основними компонентами цього явища є: громадянськість, громадянська відповідальність, соціальна активність.

Основою виховної системи в учбовому закладі стає діяльність, яка направлена на формування міцної громадянської позиції студентської молоді. Вона будується на основі студентського самоврядування та охоплює студентську молодь всіх курсів, сприяє активному прояву студентської ініціативи в позааудиторній, волонтерській та громадській діяльності, носить гнучкий характер, відображаючи особливості учбових курсів та спеціальностей.

Технологія реалізації системи виховання носить поетапний та багаторівневий характер. На кожному етапі (від курсу до курсу) виховна діяльність здійснюється через структури студентських клубів, об'єднань, самоврядування, які створюють унікальне поле діяльності та взаємодії, функціонують за спеціально розробленими програмами з врахуванням особливостей студентів та учбових груп, рівня сформованості громадянської позиції. Оцінка рівня сформованості громадянської позиції визначається на початковому етапі та по завершенню кожного учбового курсу, завдяки сукупності критеріїв, які дозволяють відслідковувати динаміку зміни громадянської позиції молодих людей та накреслити перспективи індивідуальної та групової роботи, визначають необхідність соціально

педагогічного супроводу окремих студентів. Соціально-педагогічною умовою ефективного функціонування системи виховання, яка направлена на формування активної громадянської позиції є створення сприятливої атмосфери для навчання та виховання кожного студента, здійснення педагогічної підтримки та супровід у розвитку особистого потенціалу впродовж всього періоду навчання, формування активної пізнавальної мотивації. Аналіз результатів дослідницької роботи підтвердив, що запропонована базова позиційно-рівнева система формування громадянської позиції студентів досить ефективна в закладах освіти. При цьому така система повинна будуватися на принципах гуманності, особистого підходу, самостійності та самоврядування за умови орієнтації на реальні потреби суспільства. Результати дослідження показали, що поетапний позиційно-рівневий характер виховної системи дозволяє створювати поле взаємодії, яке формує громадянську позицію природним чином, без інтенсифікації виховного впливу, з урахуванням специфіки спеціальностей, груп та особливостей студентів.

Висновки.

1. Діагностика, яка була проведена на різних етапах дослідження, підтвердила динамічність громадянської позиції як особливої моделі поведінки та системи відносин, які основані на специфічних мотивах діяльності. Наявність громадянської позиції характеризується проявом таких основних компонентів як громадянськість, (наявність самовідчуття, інтегрованість в життя суспільства), громадянська відповідальність, соціальна активність (свідомі дії, направлені на позитивні зміни).

2. Формування позитивної громадянської позиції неможливо без активної творчої діяльності студента, в якій проявляється його власна позиція по відношенню до оточуючих, суспільства та держави.

3. Отже, проведене дослідження підтверджує успішність формування активної громадянської позиції студентської молоді при наявності певних соціально-педагогічних умов.

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

**Сергійчук Каріна Михайлівна,
Волошина Юлія Валентинівна,
курсанти IV курсу ННП ПФПНП,
Петренко Сергій Петрович,
старший викладач,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, України**

Анотація. У сучасних умовах теорія і практика службової діяльності поліцейських показує, що безпека діяльності особового складу структурних відділів органів внутрішніх справ є актуальною проблемою, яка на даний момент не має належного підходу для її вирішення. Із кожним роком стають відомими непоодинокі випадки каліцтва, психічного розладу, тяжких поранень, а також загибелі поліцейських.

Ключові слова: національна поліція, професійна підготовка, бойова підготовка, співробітники правоохоронних органів, Національна поліція України.

Постановка проблеми. У системі МВС, яка знаходиться на шляху реформування, підготовка майбутніх поліцейських та вимоги до професійно-прикладної фізичної підготовленості постійно зростає. Це потребує систематичного підвищення кваліфікації персоналу та удосконалення психофізичної готовності.

Професійна підготовка—це організований, безперервний та цілеспрямований процес, метою якого є оволодіння специфічними знаннями, спеціальними навиками, які необхідні для успішного виконання службових завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням зазначеної проблематики у свій час займалися багато вчених-науковців, у тому числі Девізорів В. М., Шуфрич М. В., Грищук В. Л., Мурзо Є. О., Швець Д. В., Стародубцев А. А., Тьорло О. І. Дана проблематика вимагає подальшого свого дослідження, адже багато її аспектів не розкрито до сих пір, хоча цінність вивчення даної теми дуже вагома.

Метою дослідження є проведення аналізу останніх досліджень та публікацій, які присвячені вдосконаленню механізму професійної підготовки правоохоронців, а також формування можливих шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Специфічність діяльності співробітників органів внутрішніх справ обумовлюється явною небезпекою та потребою вирішення стресових ситуацій. Дана безпека розглядається як така, яка присутня постійно: іноді вона може і не проявлятися, в інших раптом з'являється [1, с. 84].

Ймовірність здійснення нападу на співробітника органу внутрішніх справ присутня майже завжди: під час здійснення ним чергування, патрулювання та навіть звичайного переміщення в межах міста по формі та/або зі зброєю. В умовах збільшення проявів кримінальної протиправної поведінки питання особистої безпеки працівників правоохоронних органів є однією з найголовніших сфер діяльності співробітників поліції. Багаточисленні випадки посягань на життя та здоров'як поліцейських під час виконання ними своїх службових обов'язків вимагають якісного дослідження даного феномену з метою вироблення ефективних шляхів боротьби з цими негативними проявами [1, с. 85].

Забезпечення особистої безпеки досягається шляхом проведення професійно-психологічної підготовки співробітників органів внутрішніх справ, які в наслідок цього налаштовуються на більш активні, доцільні й рішучі дії в умовах складної та небезпечної обстановки, пов'язаної з загрозою їх життю та здоров'ю. Особиста безпека працівників правоохоронних органів – це комплексна система заходів, що спрямовані на мінімізацію професійних

ризиків, що гарантують безпеку життя та здоров'я, нормальний психічний стан і дієздатність співробітників поліції в умовах виконання службових завдань. Особиста безпека службовців забезпечується шляхом розвитку їх службових, бойових і психологічних навичок, вдосконалення матеріальної бази сучасним озброєнням й іншими технічними засобами [2].

При дослідженні службової підготовки поліцейського як системного феномену слід застосовувати наступний методологічний засіб системний аналіз. Особливої уваги заслуговує наступна складова бойової підготовки поліцейський – навчання оперативно-розшуковій діяльності. Бойовою підготовкою у призмі службової підготовки поліцейських є певна частина організаційної структури навчального процесу, що визначається як комплексна система заходів, спрямованих на виховання й навчання перемінного складу виконання бойових завдань, а також інших завдань, не пов'язаних з бойовими. Основні вимоги, що стосуються проведення бойової підготовки, можна викласти наступним чином: 1) досягнення взаємодії навчання й виховання перемінного складу Національної поліції; 2) всебічна морально-психологічна підготовка перемінного складу Національної поліції; 3) висока теоретична та практична підготовка командного складу перемінного складу Національної поліції тощо [3].

Головні фактори, якими забезпечується ефективність здійснення освітнього процесу під час професійної підготовки співробітників Міністерства внутрішніх справ, - це покращення організації навчання, забезпечення навчально-методичного й кадрового потенціалу, належна матеріально-технічна складова. До суб'єктів службової підготовки службовців слід віднести штатних працівників закладів, що безпосередньо керують професійною підготовкою, організовують та проводять заняття; поліцейських, державних службовців та працівників органів Національної поліції України, фахівців інших організацій, закладів, установ, які забезпечують проведення занять за окремими напрямками підготовки згідно чинних норм законодавства; слухачів [4, с. 709].

Здійснення безпосередніх службових обов'язків співробітниками

Національної поліції України пов'язане із виконанням завдань, які є відносно різними за своєю спрямованістю та рівнем складності. Поліцейські повинні бути наділені оперативними вміннями вчасно реагувати на різного роду ситуації, що передбачає прийняття важливих рішень невідкладно. Усі ці особливості особистісних навичок співробітників Національної поліції зумовлюються їх неабиякою спеціальною фізичною підготовкою [5].

Ефективна підготовка працівників Національної поліції неможлива без проведення занять із спеціальної фізичної підготовки. Відпрацьовуючи у малих і великих групах, поліцейські вдосконалюють свої професійні якості, а саме: виконуючи певні елементи із сильнішим супротивником, курсанти навчаються новому від більш знаючої особи; при роботі із слабкішими, вони навпаки навчають їх своїм здобутим навичкам, що передбачає краще засвоєння певних елементів цієї підготовки. Під час таких занять відбувається покращення показників індивідуальної психологічної готовності кожного курсанта, що обумовлюється якісним засвоєнням тих або інших прийомів, підвищенням мотивації до вивчення окремих тем цієї дисципліни та і усього курсу спеціальної фізичної підготовки в цілому [5].

Багато науковців вважає, що ефективним методом покращення навчального процесу, якісною формою здобуття додаткових практичних навичок з дисциплін тактико-спеціальна й вогнева підготовка, є залучення до занять у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання практичних співробітників із відділів професійного навчання ГУНП. Відповідні суб'єкти навчання курсантів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання зможуть здійснювати підготовку компетентних і висококваліфікованих співробітників, що будуть володіти професійними якостями, необхідними знаннями, вміннями й навичками, необхідними для виконання професійних обов'язків у майбутньому; вдосконалити методикау навчання й виховання курсантів, підвищити педагогічну майстерність професорсько-викладацького складу тощо; забезпечити формування й розвиток особистої відповідальності майбутніх офіцерів за свідоме виконання норм Конституції України, законів

України, бути вірним Присязі поліцейського тощо; забезпечити навчально-виховний процес, розширити співробітництво закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання [3].

Висновок. Отже, ми вважаємо, що вміння поліцейських вчасно реагувати на обстановку та приймати, виходячи з цього, правомірні рішення сприяють збільшенню рівня виконання їх професійних обов'язків. Професійна підготовка – це найважливіший розділ навчання співробітників Національної поліції, який включає в себе у тому числі й тактико-спеціальну, фізичну, вогневу, стрійову й психологічну підготовку. У той же час професійна підготовка є системою заходів, спрямованих на виховання й навчання працівників ефективній їх взаємодії у ході здійснення оперативно-службових функцій. Доречно також наголосити, що актуальність потреби вдосконалення теоретичної і практичної складової бойової підготовки працівників Національної поліції обумовлюється постійними законодавчими змінами у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Девізоров В. М., Шуфрич М. В., Грищук В. Л. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських. Матеріали курсантсько-студентського наукового семінару. Тактика протидії збройному нападу працівників правоохоронних органів, Ірпінь, 2020 р. URL: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/4462/1/4287_IR.pdf#page=83 (дата звернення: 01.10.2022).
2. Мурзо Є. О. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час виконання оперативно-службових завдань. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3395/1/%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B7%D0%BE%20%D0%84.%D0%9E..pdf> (дата звернення: 01.10.2022).
3. Швець Д. В. Навчання в процесі практичної діяльності (службова підготовка поліцейського) як втілення еволюційного характеру формування особистості поліцейського в Україні //Право і безпека. – 2017. – №. 4.

С. 149-159. (дата звернення: 01.10.2022).

4. Стародубцев А. А. Професійна підготовка працівників ОВС у вищих навчальних закладах МВС України. Форум права: електрон. наук. фахове вид. – 2011. – № 4. – С. 704-710. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2011_4_118.pdf. (дата звернення: 01.10.2022).

5. Тьорло О. І. Деякі питання вдосконалення методики викладання спеціальної фізичної підготовки в аспекті реформування правоохоронної системи в Україні. – 2019. – с. 194. (дата звернення: 01.10.2022).

СТРУКТУРОВАНЕ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОСТІ В ОСІБ З АУТИЗМОМ

Скрипник Тетяна Вікторівна,

д. психол. наук,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Ганевіч Софі-Марі,

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Балкова А. С.,

студентка 2 курсу другого магістерського рівня

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ. Незважаючи на те, що інклюзивне навчання вже друге десятиріччя впроваджується в освітню систему України, досі існують численні прогалини стосовно його нормативно-правового, кадрового та організаційно-методичного забезпечення. Особливої складнощі процес реалізації інклюзивного навчання набуває з тими категоріями осіб, щодо яких в Україні не склалися традиції дієвої підтримки і допомоги. До таких категорій належать особи з розладами аутистичного спектра (РАС).

Як відомо, особи РАС мають певні особливості психічної організації, через які у них ускладнено розвиток соціальних якостей, виконавчої функції, самоконтролю, короткострокової пам'яті та ін.; натомість виявляється проблемна поведінка (протестні реакції, імпульсивність, самоушкодження, уникнення тощо).

Для того, щоб сприяти впровадженню ефективної освіти для осіб з РАС необхідно забезпечити якнайменше такі дві умови, як:

- відповідну підготовку цих осіб до освітнього процесу разом з однолітками, формування у них передумов навчання і розвитку, що відноситься до внутрішніх ресурсів освітньої діяльності [1];
- підготовку середовища, що враховує їхні особливі освітні потреби (зовнішні ресурси освітньої діяльності) [2].

Ціль статті – дослідити вплив спеціально організованого (структурованого) середовища на становлення навичок самостійності в осіб з РАС.

Матеріали та методи: систематизація та узагальнення підходів та методів формування соціальних навичок у дітей з РАС; співставний аналіз методів поведінкового напрямку; моделювання стратегій втручання з опорою на компоненти структурованого навчання, прогнозування дієвого впливу на становлення навичок самостійності в осіб з аутизмом.

Результати та обговорення. Необхідність прицільного формування навичок самостійності доведено багатьма дослідниками [3]; відомо також, що головна мета комплексної програми ТЕАССН (Treatment and Education for Autistic and related Communication handicapped Children) – сприяння тому, щоб особи з РАС набували максимальної незалежності у своєму житті [4].

Як відомо, програма ТЕАССН передбачає, що для осіб з аутизмом має бути впроваджено особливий стиль навчання, що базується на їхніх сильних сторонах – схильності до чіткості, однозначності, завершеності. Для цього найбільш підходять такі характеристики, як структурованість і візуальна підтримка. Розробники і дослідники програми ТЕАССН (Е. Schopler, R. Reichler, G. Mesibov та ін.) доводили, що структурованість простору, часу і діяльності зменшує в осіб з РАС ступінь страху, сприяє появі передбачуваності щодо послідовності дій та розуміння очікувань інших людей) та забезпечує ефективність освітнього процесу. Елементи програми ТЕАССН вже більше, ніж 50 років успішно впроваджуються в освітній простір багатьох зарубіжних країн. Відомо, що в осіб з РАС погано розвинене почуття часу, і їм важко зберегти доступність для огляду різних видів діяльності протягом дня та їх внутрішніх взаємозв'язків.

Більшості з них це вдається тільки в тому випадку, якщо кожен день все повторюється в одній послідовності. Своєю наполегливістю на певній послідовності люди з аутизмом намагаються знизити кількість раптових і несподіваних для них подій, що виникають, і домогтися передбачення, правда

ціною «зациклювання» і обмеження можливостей отримання нового досвіду. Таку інформацію (що, коли і де відбувається) діти з РАС одержують із розпорядку дня. Форма такого розпорядку може бути різною, залежно від індивідуальних особливостей конкретної людини. Розпорядок дня може відрізнятися за кількістю дій, які заявлені у ньому. Деякі особи з РАС можуть мати порядок на весь день і виконувати його. Інших це сильно збиває з пантелику і їхній розпорядок дня обмежується наступними 3 або 4 діями або навіть тільки однією.

Деякі особи з РАС, наприклад, мають письмовий розпорядок дня, схожий на щоденник, іншим необхідні фотографії або малюнки, які розташовані у відповідному порядку та повідомляють їм необхідну інформацію. Але для деякого навіть це занадто абстрактне - лише реальні предмети мають якесь значення. Але і в цьому випадку необхідно повідомляти про майбутню подію, наприклад, розміщуючи на спеціальній полиці в певному порядку реальні предмети. Аналіз міжнародного досвіду з впровадження структурованого навчання дав змогу нам узагальнити дієві підходи та заходи для формування навичок самостійності в осіб з РАС.

Таблиця 1

Методичні орієнтири для застосування структурованого навчання щодо формування в особи з РАС навичок самостійності

Напрямок	Приклад	Вплив на формування навичок самостійності
Структурування простору та матеріалів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ розподіл простору на сектори за видами діяльності; ✓ чітке розмежування просторових зон; ✓ позначення просторових зон; ✓ розкладання речей на ті самі місця (з поступовими змінами) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>розуміння очікувань;</i> • <i>полегшено орієнтацію у видах діяльності та необхідних матеріалах для цього;</i> • <i>здатність з легкістю знайти все, що треба та адаптуватися до змін</i>
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ організація робочого місця (напр., означені межі робочого простору, контури зошита) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>покращення організації навчальної діяльності, здатності підтримувати порядок</i>

	✓ усунення подразників, які відволікають (захисний екран, ширма, розгортання столу до стіни та ін.)	• зменшення дестабілізуючих чинників, здатність зосередитися на завданні
Структурування часу	✓ Розклад занять ✓ Перелік повсякденних дій (процедур / рутин)	• набуття комфортного стану, впевненості, передбачуваності
	✓ візуалізація перебігу часу ✓ сигнали про початок та закінчення часового проміжку	• формування здатності контролювати тривалість діяльності, засвоювати орієнтири послідовних дій
Структурування діяльності	✓ робочий план як набір умовних позначень (натуральні об'єкти, кольори, геометричні фігури, цифри, літери), що відображають послідовність виконання завдань;	• оволодіння алгоритмом дій, що уможливлює успіх; • формування почуття впевненості у своїх силах і бажання повторити успіх;
	✓ адаптація робочих матеріалів (наочне подання змісту завдання та впорядковане пред'явлення матеріалів, необхідних для його виконання)	• підвищення здатності застосування вербальної інструкції та максимального використання опосередкованої організації діяльності
	✓ операційні картки (схеми, що відображають потрібну послідовність дій у заданій ситуації у вигляді зображень або слів)	• підвищення незалежності дитини від допомоги інших людей; • уникнення відволікання та стереотипної поведінки

Завдяки структурованості дійсність стає передбачуваною. Просторові та часові відносини стають наочними, послідовність дій та очікувань інших людей є зрозумілими, завдяки цьому можна запобігти появі невпевненості й втраті орієнтації.

Висновки. Структуроване навчання забезпечує дитині з РАС стабільний порядок життєдіяльності, полегшуючи освоєння ключових компетенцій. Основна ідея такого підходу – підготувати дітей до самостійного дорослого

життя, наскільки це можливо. Самостійність дітей з аутизмом буде залежати від того, наскільки адаптоване для них середовище та види діяльності. За допомогою структурування можна допомогти їм стати менш залежними від дорослих; вони навчаються вирішувати у повсякденні реальні проблеми – від побутових до соціальних, у них скорочується стереотипна та проблемна поведінка, а також виникає почуття самоповаги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. Київ. Університет ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.
2. Sakir, R., & Korkmaz, O. The effectiveness of augmented reality environments on individuals with special education needs. *Education and Information Technologies*. 2019. 24(2), 1631-1659.
3. Marcotte J., et al. Supporting independence at home of people with autism spectrum disorder: Literature review. *Canadian Journal of Occupational Therapy*. 2020. 87(2)/ P. 100-116.
4. Mesibov G., Shea V., Schopler E. *The TEACCH approach to autism spectrum disorders*. Springer Science & Business Media, 2005. 211 p. URL:
5. Sreckovic M., Hume KA., Regan TE. Use of Work Systems to Increase the Independence of Adolescents With Autism Spectrum Disorder. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*. 2020. 43 (4). P. 240-256.

МОЖЛИВОСТІ ГРИ-ДРАМАТИЗАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Супрун Ганна Володимирівна,

к.психол.н.,

старший викладач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Боровець Алла Степанівна,

студентка

Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Вступ. Оволодіння зв'язним діалогічним мовленням являє собою одне з найголовніших завдань мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Насамперед, це зумовлено, надзвичайним значенням в розвитку особистості дитини, а також її соціалізації. Успішне вирішення завдання мовленнєвого розвитку залежить від таких умов: соціальне оточення, мовне середовище, індивідуальні особливості особистості, сімейне благополуччя, пізнавальної активності дитини тощо, які необхідно враховувати в процесі мовного виховання дитини. Дитина опановує насамперед діалогічну промову, яка має ряд своїх особливостей, які проявляються у використанні мовних засобів, допустимих в розмовній мові та при здійсненні комунікації саме у дошкільному віці [2].

Одним із ключових складових оволодіння зв'язним мовленням є здатність вести діалог – діалогічне мовлення. Оволодіння навичками діалогічного мовлення важливо й для подальшого розвитку дитини, зокрема, успішного навчання в школі, оскільки самостійне викладання своїх власних доводів та суджень, уміння давати розгорнуті відповіді на запитання, сприйняття і відтворення мовлення персонажів з казок усі ці та інші навчальні дії вимагають від дитини достатнього рівня розвитку діалогічного мовлення. Проблема формування діалогічного мовлення в сучасній педагогіці є гострою через

високий запит суспільства до становлення особистостей, відкритих та здатних діалогу. Така здатність є важливою складовою зрілої та цілісної особистості. Отже, однією з важливих умов повноцінного соціального розвитку дитини – є оволодіння діалогічною мовою.

Діалог являє собою складну форму соціальної взаємодії. Обмірковування своїх реплік, питань відбувається одночасно зі сприйняттям чужої мови, а відтак, брати участь у діалозі іноді буває важче, ніж будувати монологічне висловлювання. Участь у діалозі вимагає складних умінь: слухати, розуміти та аналізувати думку, що виражається співрозмовником; вміння правильно формулювати власне судження у відповідь та правильно висловлювати її комунікативними засобами мови; слухати свою промову, щоб контролювати її нормативність і, якщо потрібно, вносити певні зміни, уточнення; стежити за правильністю мовної форми [1].

А. Леушина зазначає, що діалогічна мова є первинною формою мови дитини. Розвинений діалог дозволяє дитині легко входити в контакт з дорослими і з однолітками. «Однією з умов розвитку діалогічного мовлення є організація мовного середовища, взаємодії дорослих між собою, дорослих і дітей, дітей один з одним» [3].

На думку вчених, саме за допомогою ігор-драматизацій у дітей розвиваються такі якості, як: уява, емоційна чуйність, самостійність та ініціатива. У грі дитина привчається узгоджувати свої дії з діями інших дітей, підпорядковувати свої прагнення ходу гри та відчуває почуття колективної відповідальності та дружби. Гра-драматизація є специфічним видом художньої діяльності, в якій розгортаються такі види дитячої творчості, як музично-ігрової, художньо-мовленнєвої, танцювальної та співочої.

Діти із загальним недорозвитком мовлення входять до категорій дітей із особливими освітніми потребами і мають свої особливості розвитку та навчання. Як правило, такі діти важко йдуть на контакт. Вся корекційно розвиваюча робота з такими дітьми повинна проходити за допомогою ігор. Ігрова форма занять дозволяє створити у процесі взаємодії з

дітьми комфортну емоційну атмосферу. У процесі гри необхідно сприяти встановленню невимушених, дружніх відносин. А кожного учасника гри слід приймати таким, яким він є. Для таких дій особливо важливу роль відіграє саме гра-драматизація [4].

Цінність гри-драматизації з такими дітьми полягає в тому, що в ході цієї гри дитина може набути більш повне уявлення про себе як особистості, індивідуальності, чимало дізнатися про себе, про раніше невідомі їй якості. Даний вид діяльності знімає напругу, тим самим гра проводиться завжди в ключі позитивного настрою, сприяє розкутості дітей, що особливо важливо для формування особистості дитини з загальним недорозвитком мовлення.

Для дітей із загальним недорозвитком мовлення особливо важливо формувати у них впевненість у собі, віру у свої можливості, здібності та сили, створювати ситуацію успіху. В іграх-драматизаціях особливо важливим є розробка педагогами сценаріїв. Під час їх складання педагоги повинні враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, таким чином, надаючи дітям рівні можливості для участі в інсценуваннях. При такому підході навіть найбоязкіші діти навчаються справлятися з хвилюванням та страхом.

Разом з цим, необхідно зазначити, що ще один незаперечний плюс ігор-драматизацій це естетичний розвиток дітей. Оформлення декорацій, атрибутів, виготовлення костюмів та належно підібраний музичний супровід до спектаклю – все це позначається на розвитку художнього смаку дітей, вчить бути більш спостережливими, помічати красу у навколишній дійсності та простих речах. Все перераховане викликає естетичну насолоду у дітей, яка, своєю чергою, створює емоційне піднесення, радісний настрій, підвищує життєвий тонус та сприяє розкутості дітей, яка виражається у вільному вираженні дітьми своїх емоцій.

Так само ігрова діяльність може ефективно впливати на розуміння дітьми із загальним недорозвитком мовлення літературних творів. Адже в основі гри-драматизації найчастіше лежить казка. А кожна казка завжди має моральну спрямованість – чесність, доброта, дружба та сміливість. Саме завдяки казці

дитина пізнає світ, висловлює своє власне ставлення до добра і зла. Улюблені герої стають для дітей зразком для наслідування [5].

Мета роботи полягає у висвітленні результатів дослідження ефективності комплексу занять з формування діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобом гри-драматизації

Матеріали та методи. / Materials and methods. За результатами теоретичного аналізу було визначено структуру діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення таким чином: соціально-емоційний компонент; змістовий компонент; операційний компонент. Відповідно до розробленої структури сформовано діагностичний комплекс, представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

Діагностичний комплекс вивчення діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

№	Компоненти	Діагностична методика	Мета
1	Соціально-емоційний компонент	Методика Левіної Р. Є. «Вивчення рівня вступати в контакт»	Визначення рівня сформованості здатності дитини вести бесіду з дорослим
2	Змістовий компонент	Методика Лісиної М. І. «Форми спілкування»	Визначення провідної форми спілкування.
3	Операційний компонент	Методика Чулкової А.В. «Вивчення формування діалогу у дітей старшого дошкільного віку»	Визначення рівня сформованості навичок ведення діалогу

У період з лютого по вересень 2022 року на базі дошкільного підрозділу Бистрицького ліцею Березнівської міської ради Рівненського району Рівненської області було проведено констатувальний, формувальний етапи дослідження та контрольний експеримент.

У дослідженні взяло участь 12 дітей старшого дошкільного із загальним

недорозвитком мовлення III рівня.

Проведення діагностичного етапу дослідження дозволило визначити рівні сформованості кожного компоненту діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в цілому.

Результати та обговорення. Результати констатувального етапу дослідження рівня сформованості соціально-емоційного компоненту показали, що у 40% дітей встановлено низький рівень (не могли підтримувати діалог, не завжди відповідали на запитання експериментатора, а якщо відповідали, відповіді були односкладовими); у 50% - середній (відзначалося порушення у структуруванні тексту, спостерігалася необхідність допомоги зі сторони експериментатора, дитина не проявляла активності і ініціативності під час спілкування); у 10% - рівень вище середнього (діти частіше проявляли ініціативу, потребували незначної допомоги дорослого). Високий рівень не виявлено.

Вивчення рівня сформованості змістового компоненту дозволило встановити, що у 50% дітей сформована неситуативно-пізнавальна форма спілкування, а у 50% - неситуативно-особистісна форма спілкування. Ситуативно-ділова форма спілкування не була виявлена.

Вивчення рівня сформованості операційного компоненту показало, що у 30% середній рівень, а у 70% - низький рівень. Для дітей були характерними прості однослівні репліки, не більше 1-3 етапів діалогу, значні труднощі виявлено під час формування змісту розмови, початку та завершення.

Для формування діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня розроблено та впроваджено комплекс занять із використанням ігор-драматизацій.

Комплекс занять розраховано на 4 етапи кожен з яких спрямовувався на створення умов для формування як окремих компонентів, так і загальної здатності дітей вести діалог. Змістовим матеріалом для проведення ігор-драматизацій стали українські народні казки («Котик та Півник», «Колосок», «Коза-дереза», «Зайчикова хатинка»), літературні казки

(«Грибок-хатинка», «Казка про нерозумне мишеня»), рухливі ігри («Кіт та Миші», «Горобчики», «Дощик та сонечко», «Морозиво»). Під час 1-2 етапів проводилась робота із формування мотивації до взаємодії та спілкування, збагачення активного та пасивного словника, здатності уважно слухати та переказувати зміст почутого, інсценуванні фрагментів літературних творів. Третій-четвертий етапи корекційно-розвиткової роботи полягав у проведенні повних інсценізацій вивчених творів дітьми.

Результати контрольного етапу дослідження виявили зростання показників за усіма складовими діалогічного мовлення, які представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні сформованості соціально-емоційного та операційного компонентів діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня після проведення корекційно-розвиткової роботи (у %)

	Рівні			
	Високий	Вище середнього	Середній	Низький
До проведення корекційно-розвиткової роботи				
Соціально-емоційний компонент	0	10	50	40
Операційний компонент	0	0	30	70
Після проведення корекційно-розвиткової роботи				
Соціально-емоційний компонент	10	30	50	10
Операційний компонент	0	20	50	30

Визначення змістового компоненту показало, що після корекційно-розвиткової роботи 10% дітей почали спілкуватись на рівні ситуативно-ділової форми, 70% - на рівні позаситуативно-пізнавальної, 20% - позаситуативно-особистісної.

Висновки. Досить ефективним методом розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, що поєднує в собі експресивність,

емоційність, безпосередність спілкування з одного боку та керованість і структурованість вихователя, з іншого, є гра-драматизація. Гра-драматизація виховує в дітей уміння слухати і чути запитання вихователя, запитання та відповіді дітей, формувати свою думку та уміння зосереджувати увагу на змісті розмови. Сприяє розкутості дитини та допомагає їм висловлювати свої власні судження та доповнювати сказане.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арушанова А. Організація діалогічного спілкування дошкільників з однолітками. *Дошкільне виховання*. 2001. № 5. С. 51-61.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України: наук. кер. А. М. Богуш. Київ, 2012. 26 с.
3. Гавриш Н. В. Розвиток мовленєвотворчої діяльності в дошкільному віці. Донецьк: ТОВ «Либідь», 2001. 218 с.
4. Гінжелюк О. В. Розвиток діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ засобами дидактичних ігор і вправ. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. №10 (197). Частина II. URL: http://logopedu.com.ua/article/399_Rozvitok_dialogichnogo_movlennyay_ditei_iz_ZNM_zasobami_didaktichnih_igor_i_vprav/
5. Рібцун Ю. В. Шляхи формування зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Теорія і практика сучасної логопедії*. 2006: Вип. 3. С.136–144.

ЗБАГАЧЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Супрун Ганна Володимирівна,
к.психол.н., старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Гринцевич Єва Іванівна,
студентка Київського університету
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Вступ. Діти дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення мають значні труднощі в когнітивному та особистісному розвитку. Невпевненість, надмірна сором'язливість, прояви впертості або агресивності суттєво впливають на подальшу соціалізацію та навчання в школі [4]. Важливим та необхідним є своєчасний корекційно-розвитковий вплив на усі сфери розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями.

Одним з основних завдань навчання дітей із мовленнєвими порушеннями є практичне засвоєння лексичних засобів. Експресивна сторона мовлення не тільки збагачує спілкування, а дозволяє виразити і проявити емоційно-вольові аспекти особистості дитини.

Експресивна лексика є частиною лексику та сприяє ширшому опису та усвідомленню почуттів, настроїв, переживань людини, якіснішій оцінці подій, а також вирішенню завдань комунікації. Для дитини дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення ці аспекти особистісного розвитку стають недоступними через саму сутність мовленнєвого порушення. Актуальним напрямом логопедичної роботи є не тільки формування активного словника дошкільників, а й збагачення експресивної лексики [3].

Оскільки художня література займає важливе місце у всебічному розвитку дітей дошкільного віку, то збагачення експресивного мовлення в цілому та експресивної лексики, зокрема, у дітей старшого дошкільного віку із

загальним недорозвитком мовлення засобом художньої літератури є актуальною темою дослідження.

Експресивне мовлення має важливу роль у встановленні контактів та спілкуванні з оточуючими. Низький рівень мовленнєвих умінь та труднощі у спілкуванні дітей з порушеннями мовлення спричиняють формування стану замкнутості та самотності, зниження продуктивності в початковій, творчій та самостійній діяльності, утруднення процесу соціалізації та становлення гармонійної особистості дитини [2].

Порушення мовлення у дітей дошкільного віку в подальшому впливає на їхню готовність до школи та на успішність навчання [1].

Мета роботи. Актуальність теми магістерського дослідження зумовлена необхідністю збагачення зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення засобами художньої літератури (порівняннями, епітетами, метафорами, синонімами та антонімами).

Виникає потреба наукового обґрунтування і розроблення ефективних засобів збагачення експресивної лексики, здатності сприймати, адекватно її використовувати дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з використанням можливостей художньої літератури. Метою роботи було визначення ефективності розробленого комплексу корекційно-розвиткових занять зі збагачення мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення експресивною лексикою засобом художньої літератури.

Для реалізації мети здійснено теоретичний аналіз наукової літератури щодо особливостей формування експресивної лексики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Розроблено структурну модель експресивної лексики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (рис. 1).

До структури включено парадигматичний та полісемічний компоненти, які розкривають зміст явища. Парадигматичний компонент охоплює в собі мовні одиниці на основі спільності та відмінності за значенням (синоніми,

антоніми). Полісемічний компонент охоплює такі лексичні одиниці, які мають дериваційну структуру, тобто окремі значення можуть бути виокремлені одне з одного, наявні похідні значення. Полісемічність визначається як багатозначність слів.

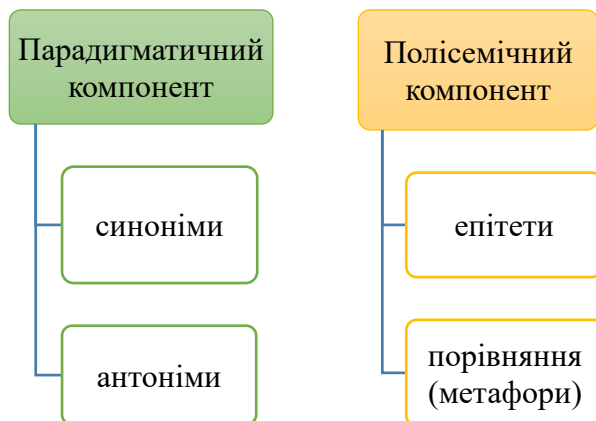

Рис.1. Структурна модель експресивної лексики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

Для визначення рівня сформованості кожного з компонентів та експресивної лексики в цілому у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення розроблено критерії оцінювання.

Для парадигматичного компоненту експресивної лексики критеріями обрано: здатність добирати і порівнювати антоніми за зображенням; здатність добирати слова антонімічного і синонімічного значення; здатність визначати за слуховим сприймання пари синонімів.

Для полісемічного компоненту експресивної лексики критеріями обрано: здатність добирати епітети до зображень; здатність пояснити метафоричне значення висловлювання; здатність доповнити образне порівняння.

Матеріали та методи. На базі дитячого клубу «Peek-A-Boo» Київської області впродовж жовтня 2022 року було проведено діагностику визначення рівня сформованості експресивної лексики, у якій брали участь 12 дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня: 6 дітей експериментальної групи, з якими проводились заняття, 6 дітей контрольної групи, які не брали участь у заняттях.

Діагностичний комплекс було розроблено на основі методики Н. Ільїної щодо вивчення рівня сформованості образного мовлення дітей старшого дошкільного віку шляхом модифікації завдань.

Модифікація методики полягала в тому, що завдання були сформульовані з метою визначення рівня розуміння парадигматичних значень слів (антонімів та синонімів), вживання полісемічних значень слів (метафор), епітетів та порівнянь на лексичному матеріалі літературних казок В. Сухомлинського. Розроблений діагностичний комплекс об'єднував два блоки відповідно для вивчення рівня сформованості парадигматичного та полісемічного компонентів експресивної лексики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Результати діагностики встановили, що 80% дітей мають низький, а 20% середній рівень сформованості експресивної лексики. При цьому низький рівень сформованості полісемічного виявлено у 100%, а парадигматичного у 50% обстежених дітей. З метою збагачення мовлення експресивною лексикою у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення було розроблено та застосовано комплекс корекційно-розвиткових занять з використанням казок В. Сухомлинського.

Впровадження комплексу занять передбачало реалізацію загально-дидактичних принципів: всебічного розвитку, системності, послідовності та доступності змісту; зв'язку навчання з життям; позитивної мотивації до занять; індивідуального та диференційованого підходу; наочності. Враховано такі спеціальні психолого-педагогічні принципи: опори на діяльність; врахування обсягу та рівня складності навчального матеріалу; рівнів педагогічної допомоги.

Заняття проходили у відповідних умовах, з урахуванням стану дітей. Змістовим та лексичним матеріалом комплексу корекційно-розвиткових занять стали казки В. Сухомлинського «Фіалка і Бджілка», «Любов та жорстокість», «Зайчик і місяць», читання яких супроводжувалось показом мультимедійної презентації.

Розроблено десять занять, визначено навчальну, корекційно-розвиткову та виховну мету для кожного заняття. Структура заняття була традиційною: вступна частина (привітання, визначення теми, формування мотивації); основна (виконання основних завдань); заключна (підведення підсумків та рефлексія). За лексичним матеріалом казок розроблено словники для парадигматичного та полісемічного компонентів експресивної лексики: антоніми, синоніми, образні означення, метафори та порівняння.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Результати контрольного етапу дослідження узагальнено представлено на рисунку 2.

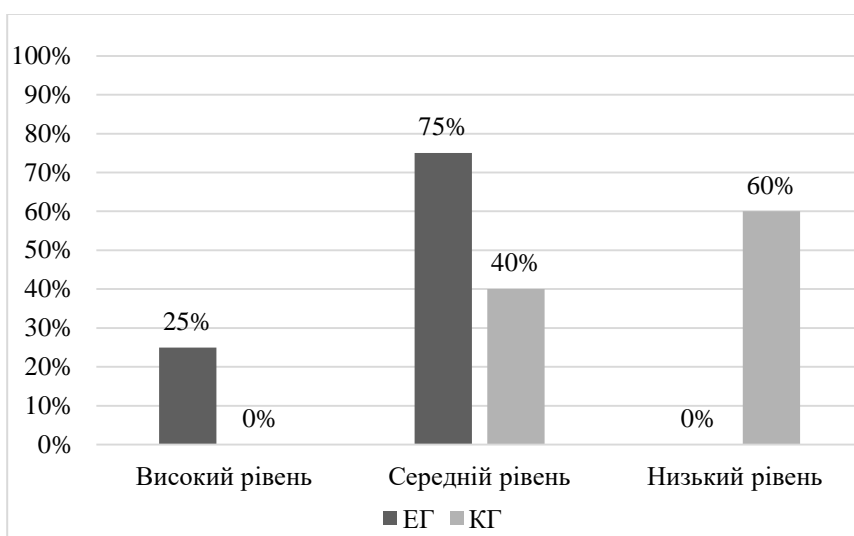

Рис. 2. Рівні сформованості експресивної лексики у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня після проведення занять (у %) (ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група)

Для дітей ЕГ виявлено зростання кількості дітей із високим рівнем (25%) та зменшенням із середнім (75%), що свідчить про ефективність впроваджених корекційно-розвиткових заходів. Для дітей КГ виявлено зростання кількості дітей із середнім рівнем (40%), зменшення з низьким рівнем (60%) та відсутність високого рівня.

Під час проведення комплексу корекційно-розвиткових занять спостерігалось підвищення мотивації дітей до прослуховування казок після

демонстрації мультимедійних презентацій за змістом казки. Такі дані свідчать про потребу дітей із загальним недорозвитком мовлення у попередній роботі із ознайомлення зі змістом казки за допомогою наочності, образного представлення, активізації зорового аналізатора і образної пам'яті. Проведення занять у невеликій групі дозволяло охопити кожную дитину, надавати їй допомогу того рівня, кого вона потребує, створити умови для самовираження та прояву активності, на яку здатна дитина.

Однак, виникали утруднення під час засвоєння метафоричного змісту окремих виразів, які базувались на такому практичному досвіді, який ще не був доступний дітям експериментальної групи. Не всіх дітей вдалось залучити до активного обговорення та власного висловлювання під час занять. Тому актуальним, на нашу думку, є продовження пошуку ефективних засобів активізації мовлення, форм одночасного збагачення практичного і мовленнєвого досвіду дітей під час корекційно-розвиткових занять.

Висновки. Результати дослідження ефективності збагачення експресивної лексики дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення під час корекційно-розвиткових занять з використанням засобів художньої літератури засвідчили такі положення. Матеріал художніх казок В. Сухомлинського «Фіалка і Бджілка», «Любов та жорстокість», «Зайчик і місяць» є доступним та відповідним для дітей цієї вікової категорії та з таким типом порушення мовлення. Обрана форма та методичний підхід до організації і проведення комплексу корекційно-розвиткових занять є ефективними.

Однак подальшого наукового пошуку та емпіричної перевірки потребують засоби формування мотивації до мовленнєвої активності, форми одночасного збагачення практичного і мовленнєвого досвіду дітей під час занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачук Ю. В. Проблема використання художньої літератури в спеціальних дошкільних закладах, 2016. № 9. С. 11-16.

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: навч. посіб. вищ. пед. навч. закладів, частина I та II. К. : Слово, 2005. - 720 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/409473.pdf .

3. Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. Дитячий садок. 2004.№2. с.10-15.

4. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2011. Вип. 17(2). С. 286-293. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2011_17\(2\)__37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2011_17(2)__37)

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ

Супрун Ганна Володимирівна,
к.психол.н., старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Лебедєва Ганна Миколаївна,
студентка Київського університету
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Вступ. Проблема формування соціально-комунікативної компетентності не є новою, проте досі залишається однією з актуальних через трансформацію певних ціннісних орієнтацій і в процесі розвитку суспільства, і в процесі виховання дитини.

Рівень компетентностей дошкільника перебуває в залежності від розвитку когнітивних процесів (пам'яттю, мисленням, увагою, уявою), сформованості усвідомлення дитиною власних дій, розвитку мотиваційної сфери, залежить від вікових, особистісних та індивідуальних особливостей дитини. Теоретичний аналіз наукових публікацій, присвячених соціальній компетентності, показав велику різноманітність наукових теорій.

На думку Л. Верченко, соціальна компетентність містить знання про будову та функціонування соціальних інститутів у суспільстві, про соціальні структури, про різні соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві; знання рольових вимог, які висуваються суспільством до представників того чи іншого соціального прошарку; навички рольової поведінки, орієнтовані на той чи інший соціальний статус; знання загальнолюдських норм та цінностей, а також норм (звичок, звичаїв, традицій, моралі, законів, заборон тощо) у різних сферах та галузях соціального життя – національних, політичних, релігійних, економічних, духовних тощо; вміння та навички ефективно соціальної взаємодії (володіння вербальною та невербальною комунікаціями, механізмами

взаєморозуміння у процесі спілкування); знання та уявлення людини про себе, сприйняття себе як соціального суб'єкта та ін [1].

Загальновизнаним є той факт, що у дітей з аутизмом соціальні якості не формуються природним чином, але спостерігаються (ситуативно і непослідовно) ті самі потреби соціального плану, як і в інших: базова потреба у безпеці, потреба у приналежності до любові, потреба у соціальних зв'язках та ін. При цьому доведено, що молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування соціально-емоційних навичок [2]. Комунікативні проблеми при розладах аутистичного спектра є більш складними порівняно з подібними при мовленнєвих розладах. Формування соціально-комунікативних навичок є одним із ключових завдань у навчанні та вихованні дітей з розладами аутистичного спектру [3].

Мета роботи. / Aim. Представити результати дослідження щодо визначення ефективних шляхів формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Теоретичне узагальнення дозволило представити структуру соціально-комунікативної компетентності дітей дошкільного віку як поєднання соціального та комунікативного компонентів (рис.1).

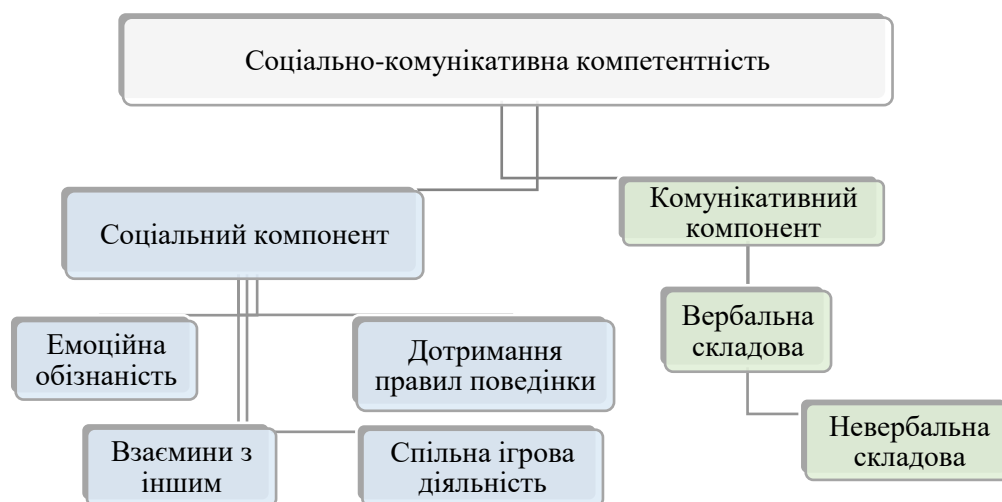

Рис.1. Структурна модель соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом

Відповідно, соціальний компонент об'єднує такі параметри:

- емоційна обізнаність (здатність розуміти власні емоції та емоції іншого, вміння виражати та називати власні емоції);
- взаємини з іншими (здатність вступати у взаємодію з однолітком, підтримувати і завершувати);
- дотримання правил поведінки (здатність дотримуватись правил під час режимних моментів, під час гри, дотримання культури спілкування);
- спільна ігрова діяльність (здатність брати участь у спільній ігровій діяльності з однолітком, дотримуватись правил гри).

Комунікативний компонент об'єднує такі параметри:

- вербальне спілкування (володіння мовленням);
- невербальне спілкування (володіння невербальними засобами спілкування – комунікативні жести, міміка, фізичне наближення, інтонація).

На основі теоретичного узагальнення сформовано діагностичний комплекс для визначення рівня сформованості кожного компоненту та соціально-комунікативної компетентності в цілому. Для цього здійснено модифікацію методики «Фільм-тест» Рене Жіля. Розроблено авторську анкету для батьків «Оцінювання соціально-комунікативних навичок дитини старшого дошкільного віку з аутизмом» та використано діагностичну пробу «Настрій» (за Г. Супрун) [4].

У вересні 2022 року на базі Порадні Психолого-Педагогічної та проекту «FreeDOM dla Ukrainy» в м. Пекари Слаські, Польща здійснювалось діагностичне вивчення соціально-комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку з аутизмом. До вибірки увійшло 10 дітей у віці 5-7 років.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Результати дослідження соціально-комунікативної компетентності дошкільників з аутизмом виявили у 40% низький, 60% рівні сформованості комунікативного компоненту. Відповідно у 40% низький, 45% середній та 15% високий рівні сформованості соціального компоненту. Виходячи з цих показників, рівень

сформованості здатності дотримуватись правил поведінки дитиною також був виявлений як недостатньо сформований. Щодо емоційної обізнаності дошкільників з аутизмом варто зазначити, що рівень розуміння та розпізнавання емоцій діагностовано як середній, рівень висловлювання емоцій з результатів діагностики – низький.

Виявлені особливості актуалізували потребу в розробленні та впровадженні корекційно-розвиткових занять з формування комунікативного та соціального компонентів соціально-комунікативної компетентності дошкільників з аутизмом.

Розроблено комплекс занять з метою формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом. Для реалізації мети визначено такі завдання:

- розвиток комунікативних навичок (формування активного мовлення);
- формування позитивного досвіду під час взаємодії з дорослими та однолітками;
- розвиток самосвідомості (усвідомлення своїх почуттів та емоцій),
- формування позитивної поведінки та культури мовлення під час взаємодії з дорослими та однолітками.

Структура програми включала 10 занять, які проводились індивідуально та з групою (не більше 4 дітей), три рази на тиждень по 20-25 хвилин.

У структуру занять було включено:

- вправи на формування активного мовлення;
- вправи на формування міжособистісних стосунків з однолітками, розвиток вміння оцінювати та характеризувати їх;
- вправи на розпізнавання емоцій один одного, вміння висловлювати власні та отримувати позитивний емоційний досвід від спілкування та взаємодії з іншими;
- вправи та ігри на виховання культури поведінки та шанобливого ставлення до інших, розвиток емпатійності та співчуття, вміння розділяти

почуття іншого;

- вправи на виховування таких навичок, як вміння слухати інструкцію дорослого та виконувати її.

Враховуючи рівень високої виснаженості дітей з аутизмом наповнення заняття вправами могло варіюватись в залежності від виконання ними завдань, самопочуття та настрою дітей.

Після завершення корекційно-розвиткової роботи проведено контрольне вивчення рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом.

У таблиці 1 представлено результати констатувального та контрольного етапів дослідження.

Таблиця 1

Рівні сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом (у %)

	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
До формування етапу	7	50	43
Після формування етапу	35	55	10

Дані таблиці свідчать про позитивну динаміку формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом після проведення корекційно-розвиткової роботи. Встановлено зростання кількості дітей з високим (на 28%) та середнім (на 5%) рівнями, зменшення (на 33%) з низьким рівнем. Розглядаючи загальну картину позитивних змін у формуванні соціально-комунікативної компетентності дошкільників з аутизмом після проведення комплексу занять, можна стверджувати про те, що емоційна складова розуміння, розпізнавання та називання емоцій стала більш сформованою та виразною, діти почали більш диференційовано демонструвати свої емоції; емоційні прояви дітей, які пов'язані з задоволенням потреб, подіями в іграх та у ситуаціях взаємодії з іншими набули логічного прояву; вихованці стали з більшою частотою використовувати вербальні та невербальні

засоби комунікації у відповідних соціальних ситуаціях взаємодії з однолітками і дорослими.

Висновки. Результати теоретичного аналізу та узагальнення проблеми соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом дозволило визначити соціальний та комунікативний компоненти, уточнити їхні параметри діагностики. Розроблення діагностичного комплексу дозволило провести констатувальне вивчення рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з аутизмом. Результати цього етапу дослідження виявили потребу в розробленні та впровадженні корекційно-розвиткових занять з формування комунікативного та соціального компонентів соціально-комунікативної компетентності дошкільників з аутизмом. Результати контрольного діагностичного вивчення підтвердили ефективність запропонованого комплексу занять із формування соціально-комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верченко Л. С. Компонентно-структурний аналіз феномена «соціально-комунікативна компетентність майбутніх викладачів вищого навчального закладу». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 54. С. 363-375.
2. Скрипник Т. В., Беляк С. В. Роль візуальної підтримки в комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей з аутизмом. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2017. № 1. С. 70–75.
3. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.
4. Супрун Г. В. Особливості соціально-психологічної адаптації дітей з аутизмом у дошкільному віці. : дис. кан. псих. наук: 19.00.08. Київ, 2017. 295 с.
URL: http://www.ispukr.org.ua/articles/17/17062702_d.pdf

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ

Супрун Ганна Володимирівна,
к.психол.н., старший викладач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Сантай Оксана Василівна,
студентка
Київського університету
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Вступ. Як відомо, стійкий дефіцит соціальної комунікації та соціальної взаємодії є одним з діагностичних критеріїв аутизму, власне, тим, що принципово вирізняє осіб з розладами аутистичного спектра (РАС) від усіх інших дітей, і тих, хто має типовий розвиток, і тих, у кого інші функціональні обмеження.

Деякі з соціальних проблем, які притаманні дітям з РАС, позначаються на складнощах: невербального спілкування (жести, міміка, пози), розвитку мовлення (ініціювання розмови, передача своїх думок, розуміння підтексту, жартів, метафоричних виразів), навчальних навичках та ін. Подібні ускладнення негативно впливають на різні аспекти розвитку дітей з РАС та позначаються якості їхнього життя (Шкарлат, 2021).

Для появи здатності до ефективної соціальної взаємодії у дітей з РАС мають бути сформовані певні соціальні навички, при тому цей процес може відбуватися лише у взаємодії з іншими людьми, і від того, який перебіг має цей процес, залежить або успішне функціонування в суспільстві, або певна соціальна дезадаптації (Ratcliffe B. et al., 2019; Silveira-Zaldivara, 2021). Якщо соціальні навички сформовані достатньо, то діти розуміють норми і правила поведінки в суспільстві та слідують їм, легше засвоюють навички самообслуговування, здатні встановлювати і підтримувати ті чи інші стосунки.

Для того, щоб ці діти навчилися найважливішим життєвим навичкам,

необхідним для життя з іншими, їх потрібно цілеспрямовано, систематично навчати цьому (Супрун, 2021; Skrypnyk, 2020; Stauch, 2018).

Ціль статті – представити науково обгрунтовані шляхи формування соціальних навичок у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.

Матеріали та методи: аналіз та узагальнення наукової літератури щодо особливостей формування соціальних навичок дітей молодшого шкільного віку з аутизмом; констатувальний експеримент для визначення стану сформованості у цих дітей соціальних навичок з опорою на модифікований опитувальник «Контрольний список соціальних навичок» (Washington University, USA); кількісний та якісний аналіз отриманих даних; систематизація підходів та методів формування соціальних навичок у дітей з РАС.

Результати та обговорення. Експериментальне дослідження проведено на базі школи №21 Оболонського району м. Києва. У дослідженні взяли участь 10 дітей з РАС, учні 1-2 класів. З них 3 учнів мали вербальне фразове мовлення, 5 учнів використовували окремі слова, 2 учнів – невербальні.

Для визначення у цих учнів стан сформованості соціальних навичок нами було застосовано опитувальник «Контрольний список соціальних навичок» (Washington University, USA) за модифікацією творчої групи викладачів Київського університету імені Бориса Грінченка (Т. В. Скрипник, Г. В. Супрун та М. О. Максимчук). Цей діагностичний інструмент дає змогу врахувати різні параметри соціальної взаємодії (Супрун, 2021): соціальна гра (контактність, включеність, зв'язок з однолітком, зворотній зв'язок із однолітком, вітання/прощання з однолітками); емоційна регуляція (розуміння та розпізнавання емоцій, вираження емоцій, регуляція емоційного стану); навички групової взаємодії (загальна спрямованість на взаємодію, прагнення до взаємодії, дотримання соціальних норм, гнучкість навичок взаємодії).

Узагальнення результатів оцінювання дало змогу визначити рівні сформованості соціальних навичок дітей молодшого шкільного віку з аутизмом: високий рівень (108-141 бал), достатній рівень (72-107 балів), середній рівень (36-71 бал), низький рівень (0-35 балів). Отримані в результаті

нашого дослідження дані відображено в таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Стан сформованість соціальних навичок за параметрами у дітей
молодшого шкільного віку з аутизмом (у %)**

Параметри Рівні	Соціальна гра	Регуляція емоцій	Навички взаємодії в групі
Низький	20	10	0
Середній	30	80	20
Достатній	40	10	40
Високий	10	0	40

Як видно з таблиці, в учнів з РАС, долучених до обстеження, за параметром «Навички взаємодії у групі» отримано достатньо високі показники, що, на наш розсуд, можна пояснити умовами перебування цих учнів у закладі освіти, де дбайливо прагнуть привчати їх до взаємодії і створюють умови, щоб вони звикли до певних соціальних правил та порядку дій.

Водночас найменш сформованими виявилися навички, пов'язані зі здатністю регулювати свій стан, що ми пов'язуємо з типовим станом речей під час аутистичного порушення. Ці особливості з одного боку є труднощами на рівні емоційної саморегуляції, які пов'язані з характерними для аутизму особливостями розвитку: підвищеною вразливістю цих осіб, їхнім прагненням запобігти стресу (в умовах незрозумілого «руйнівного» довкілля), через що вони постійно перебувають у захисному стані, несвідомо створюючи тілесні блоки. З іншого боку маємо у межах української освітньої діяльності недостатньо сформоване уявлення про цілеспрямований, систематичний, послідовний вплив на формування соціальних навичок у дітей з аутистичними розладами. Фахівці недостатньо володіють технологіями, методами і засобами, як це робити, з чого починати, як досягати успіху у цьому напрямі розвитку (Скрипник, 2019).

Отримані результати обстеження дітей молодшого шкільного віку з РАС зумовили вибір нами підходів та методів формування їхніх соціальних навичок.

Так, на нашу думку, відповідна система втручання має охоплювати такі практики з науково доведеною ефективністю для осіб з аутизмом, як: Втручання на основі взаємодії з однолітками (Peer-Based Instruction and Intervention), Соціальні історії (Social Narratives), Груповий тренінг соціальних навичок (Social skills training), Втручання з підкріплення позитивної поведінки (Reinforcement), Навчання опорних навичок (Discrete Trial Training), Відеомодельовання цільової поведінки (Video Modeling), Візуальна підтримка (Visual Supports), Альтернативна та допоміжна комунікація (Augmentative and Alternative Communication).

Усі запропоновані методи є підтвердженими ефективним практиками для осіб з аутизмом. Їх впровадження передбачає злагоджену та системну роботу усіх фахівців та батьків дитини з аутизмом.

Впровадження кожного з методів має бути зумовлено визначеними актуальними цілями та потребами дитини з аутизмом. Для дітей зі зниженими мовленнєвими можливостями успішними є практики Візуальна підтримка (Visual Supports), Альтернативна та допоміжна комунікація (Augmentative and Alternative Communication).

Максимальне залучення дітей з аутизмом до взаємодії з однолітками під час різних видів активності дозволить активізувати природні механізми соціалізації та дозволить покращити їхнє соціальне функціонування. Для цього можуть бути впроваджені Втручання на основі взаємодії з однолітками (Peer-Based Instruction and Intervention), Груповий тренінг соціальних навичок (Social skills training).

У форматі індивідуальної роботи ефективними є Соціальні історії (Social Narratives), Втручання з підкріплення позитивної поведінки (Reinforcement), Навчання опорних навичок (Discrete Trial Training), Відеомодельовання цільової поведінки (Video Modeling).

Висновки. Вивчення рівня сформованості соціальних навичок у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом встановило достатньо високі показники щодо здатності взаємодіяти в групі однолітків та низькі показники щодо уміння

регулювати власні емоції та брати участь у соціальній грі. Впровадження окремих методів втручання із науково доведеною ефективністю під час навчання дітей з аутизмом в умовах спеціального класу сприятиме підвищенню рівня соціальних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брославська Г. М., Дригач Т. Г. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2020. 47. С. 7-13.
2. Васильківський І. П. Виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку : дис. ... док. філософії : 011. Київ, 2021. 361 с.
3. Виноградова О. М., Шахова К. К., Писарева Л. В. Формування соціальної компетентності у молодших школярів – актуальне завдання сучасної початкової освіти НУШ. Сучасні стратегії, цінності й пріоритети дошкільної та початкової освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР». 2021. 441 с.
4. Горішна Н. Сутність поняття «соціальні навички» та їх вплив на соціальну компетентність дітей з особливими освітніми потребами . Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2022. 1(1), 40–47.
5. Мартинчук, О. В., Скрипник Т. В., Бірюкова К. Д. *Розвиток емоційного інтелекту учнів інклюзивних класов: ресурси технології "класний менеджмент"*. *Освітологія* (9). 2020. С. 61-74.
6. Недозим І. В. Учні початкових класів із розладами аутистичного спектра: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник. Харків. Вид-во «Ранок». 2020. 96 с.
7. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2019. 208 с.
8. Супрун Г. В., Максимчук М.О. *Соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку з аутизмом з опорою на методи з науково доведеною ефективністю. Проблеми сучасної психології* (2(21)). 2021 С. 75-82.

9. Шкарлат Л. М. Формування соціальної взаємодії у дітей з аутизмом. Здобутки, реалії та перспективи освіти в сучасному світі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 28 червня 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 31 – 33.
10. Hoffmann J. D., Brackett M. A., Bailey C. S., Willner C. J. Teaching emotion regulation in schools: Translating research into practice with the RULER approach to social and emotional learning. *Emotion*. 2020. 20(1). P.625-636.
11. Ratcliffe B., Wong M., Dossetor D., & Hayes, S. Improving Emotional Competence in Children With Autism Spectrum Disorder and Mild Intellectual Disability in Schools: A Preliminary Treatment Versus Waitlist Study / *Behaviour Change*. 2019. Vol. 36, no. 4. P. 216–232.
12. Silveira-Zaldivara T., Özerk G., Özerk K. Developing Social Skills and Social Competence in Children with Autism. *International Electronic Journal of Elementary Education*. 2021. № 13 (3). P. 341–363.
13. Skrypnyk T., Martynchuk O., Klopota O., Gudonis V., Voronska N. Supporting of Children with Special Needs in Inclusive Environment by the Teachers Collaboration. *Pedagogika*. 2020. Vol. 138 (2). P. 193-208.
14. Stauch T. A. et al. Teaching social perception skills to adolescents with autism and intellectual disabilities using video-based group instruction / *Journal of Applied Behavior Analysis*. 2018. Vol. 51, no. 3. P. 647–666.
15. Sutton B. M., Webster A. A., Westerveld M. F. A systematic review of school-based interventions targeting social communication behaviors for students with autism. *Autism*. 2018. Vol. 23, no. 2. P. 274–286.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАВЧАЛЬНО - ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Фірман Володимир Михайлович

к. т. н., доцент

Бірко Тетяна Іванівна

студентка

Львівський Національний університет

ім. Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. Конституція України, як основний закон України, гарантує усім громадянам право на здобуття освіти [1]. Українська держава дбає про розвиток освіти [2]. Важливою складовою освіти в Україні є дошкільна освіта [3]. В Україні, станом на 4 жовтня 2022 року, функціонує 9 343 заклади дошкільної освіти, 104 з них – у м. Львів. Держава гарантує усім громадянам України, зокрема і здобувачам дошкільної освіти, захист життя, здоров'я та власності [4]. На керівників закладів дошкільної освіти покладено відповідальність за створення безпечних умов праці всіх працівників закладу дошкільної освіти та навчально-виховного процесу [5].

Важливим завданням навчально-виховного процесу у закладах дошкільної освіти стає пошук оптимальних засобів формування знань про правила безпеки та збереження життя та здоров'я дітей дошкільного віку. наукових колах та висвітлення у нормативних документах. Зокрема, окремі її аспекти висвітлені у Базовому компоненті дошкільної освіти, законі «Про дошкільну освіту».

Незважаючи на численні підтвердження позитивного впливу театралізованої діяльності на засвоєння дітьми дошкільного віку правил безпеки, практична реалізація часто обмежена. В умовах сьогодення, у зв'язку з воєнним станом в Україні, зростає загроза небезпеки для організації театралізованої діяльності здобувачів дошкільної освіти, адже часто їх створення потребує додаткових витрат, часу та певного середовища.

Мета роботи./Aim. Вплив театралізованої діяльності на засвоєння дітьми дошкільного віку правил безпеки життєдіяльності.

Матеріали та методи./Materials and methods. Спостереження, аналіз статистичних даних та нормативно-правових документів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Одним із найважливіших завдань персоналу закладів дошкільної освіти є створення безпечних умов навчання та виховання дітей дошкільного віку, а також просвітницька діяльність, що спрямована на засвоєння дітьми правил безпеки життєдіяльності. Держава піклується про збереження та зміцнення здоров'я, психологічний і фізичний розвиток дітей», а одним із завдань дошкільної освіти є: «збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини» [3]. Це означає, що одним з обов'язків усього педагогічного колективу є забезпечення потреби у збереженні та зміцненні здоров'я дітей, а також створення відповідного для цього середовища. Важливим також є пошук методів та засобів, які зможуть дати максимальний прогрес у розумінні дітьми певних правил безпеки. На адміністрацію закладів дошкільної освіти покладено відповідальність за створення безпечних умов навчально-виховного процесу [3].

Здоров'язбережувальна компетентність, яка є складовою освітнього напрямку «Особистість дитини» та розміщена у Базову компоненті дошкільної освіти свідчить, діти дошкільного віку повинні оволодіти деякими навичками. Серед них:

- усвідомлення цінності здоров'я, його значення для повноцінної життєдіяльності.

- володіння уявленнями про основні чинники збереження здоров'я - рухова діяльність, правильне харчування, дотримання питного режиму, безпечна поведінка, догляд за тілом.

- орієнтування в основних показниках власного здоров'я (гарне самопочуття, відсутність больових відчуттів) та здоров'я людей, які її оточують.

- знання про існування різних захворювань, орієнтування в елементарних видах допомоги людині, яка хворіє.

- здатність встановлювати елементарну залежність між здоровим розвитком людського тіла та повноцінним харчуванням.

- називання основних груп продуктів харчування, відрізнення корисної їжі від шкідливої.

- оперування назвами основних корисних напоїв, знання про їхню роль для розвитку організму.

- розуміння виняткового значення питної води для здоров'я, орієнтування в ознаках спраги й голоду.

- інші навички [6].

Для того аби сформувати такі знання і уміння у дітей, педагогам необхідно використовувати різноманітні засоби та методики. Одним із засобів, які допоможуть забезпечити виконання даного завдання є театралізована діяльність.

Театралізована діяльність доступна й зрозуміла і дітям, і дорослим, насамперед тому, що в її основу покладено гру [7]. У дошкільному віці дітям доступні такі види ігор, як: образно-рольові ігри, сюжетно-рольові ігри, режисерські ігри [8]. Усі ці ігри педагоги повинні організувати так, щоб дидактичне значення було спрямоване саме на засвоєння правил безпеки. Доцільним є розігрування сюжетно-рольових ігор «Лікарня» або «Аптека», де діти виконуватимуть ролі лікаря, пацієнта чи фармацевта, та відтворюватимуть певні дії цих персонажів. Також доцільним буде розігрування певних сюжетів, де діти перебувають у лісі, на екскурсії чи у місті, і повинні відтворювати правила безпеки, залежно від ситуації в якій перебувають. Перевагою театралізованої діяльності також є те, що діти відіграватимуть певні ролі та матимуть змогу спостерігати за діями інших дітей, а, отже, також засвоюватимуть певні знання.

Висновки./Conclusions. Отже, підсумовуючи вище наведене можна сміливо зазначити, що театралізована діяльність є одним із дієвих засобів, які

педагоги можуть активно використовувати у своїй педагогічній діяльності. Театралізована діяльність є близькою та доступною дітям, тому виступає чудовим засобом для здобуття та засвоєння знань, умінь і навичок.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. Ст. 141.
2. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004 Редакція від 01.01.2015, підстава 76-19
3. Закон України «Про дошкільну освіту» Редакція від 01.01.2015, підстава 1324-18, 76-19
4. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458)
5. Закон України «Про охорону праці», затверджений Постановою Верховної Ради України від 21.11.2002 р. № 229-IV.
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33 / [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilnaosvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
7. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
8. Токарева Н.М. Вікова і педагогічна психологія : підручник / Н. М. Токарева, А. В. Шамне – К., 2017. – 480 с.
9. Бібко Т. І. Театралізована діяльність як чинник розвитку творчого мислення дітей дошкільного віку / Бібко Тетяна Іванівна – Львів, 2022. – 38 с.

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Фірман Лідія Юліанівна,

старший викладач

Пришляк Наталія Андріївна

студентка

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. Конституція України гарантує кожному громадянину України право на здобуття освіти [1]. Важливим у здобутті освіти є створення безпечного освітнього середовища. Закон України «Про освіту» забезпечує такі умови усім учасникам освітнього процесу [2].

Формування у дітей дошкільного віку безпечної поведінки завжди була і є дуже актуальною та хвилюючою темою в наш час. Важливим засобом формування у дошкільників безпечної поведінки виступає саме казка. Завдяки казці здобувачі дошкільної освіти не лише можуть збільшити словниковий запас слів, збагатити мовлення, сформувати певні особисті якості, а й дізнатися важливі аспекти щодо безпеки. Казка з раннього віку формує основи безпечної поведінки, які тим чи іншим чином відображені у її змісті. Насамперед допомагає дітям зрозуміти як саме потрібно поводитися у різноманітних надзвичайних ситуаціях.

Мета роботи. Вплив казки на формування та виховання у дітей дошкільного віку безпечної поведінки. Дослідження значення казки як важливого засобу виховання у дітей свідомого громадянина та основ безпеки.

Матеріали та методи. Спостереження, аналіз нормативно-правових документів та статистичних даних.

Результати та обговорення. Дошкільний вік відзначається одним із найактивніших періодів у житті дітей. Саме в цей час у них пробуджується бажання пізнати світ, зароджується стрімке прагнення до самостійності та

допитливості. Тому так важливо з найменшого віку навчати дітей правилам безпеки.

Загалом в Україні функціонувало приблизно 15 тисяч садочків. Проте у зв'язку з воєнним станом їх кількість зменшилася до 9 тисяч. Загальна кількість дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти складає понад 655 тисяч [7]. Беручи до уваги всі події, які відбуваються у воєнний час, дітям необхідно забезпечити найкомфортніші та найбезпечніші умови їх перебування у закладах дошкільної освіти. Держава гарантує дитині право на безпечні та нешкідливі для здоров'я умови утримання, розвитку, навчання і виховання [3]. Тому надзвичайно важливо, щоб кожен заклад забезпечував дітям дошкільного віку відповідні умови перебування.

Виховання у дітей відповідальності за безпеку особистого життя, охорону та зміцнення здоров'я – є пріоритетом та головною метою сучасного педагога у дошкільному закладі. Не менш важливим є забезпечення та створення дошкільним закладом усіх необхідних умов для всебічного розвитку дошкільників. Видатний педагог Василь Сухомлинський: «Турбота про здоров'я — це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежать їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили...» [8].

Персонал закладу дошкільної освіти несе велику відповідальність за життя дітей та їх безпеку. Роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. У статті 14 вказано, що: «Кожен працівник зобов'язаний: дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей в процесі виконання будь-яких робіт чи під час перебування на території підприємства» [4].

Ключовою компетентністю для дошкільної освіти щодо збереження здоров'я та власної безпеки є «Здоров'язбережувальна компетентність», яка описана у Базовому компоненті дошкільної освіти. Зазначається так:

«Здоров'язбережувальна компетентність — це здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності». Дитина повинна мати сформовані знання щодо власного здоров'я, серед них: знати про існування різноманітних захворювань, диференціювати поняття «безпечне» і «небезпечне», усвідомлювати важливість безпеки життєдіяльності та знати правила поведінки [5].

Одним із засобів формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності є казка. Великий тлумачний словник сучасної української мови подає визначення «казки» так: «Казка – це розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил. Основу казки становить захоплива розповідь про видумані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні. Казки відомі з найдавніших часів у всіх народів світу» [6]. Казка допомагає дітям зрозуміти вчинки головних героїв, впливає на вироблення правильного ставлення до навколишньої дійсності, пробуджує у них бажання наслідувати хорошу поведінку казкових героїв, водночас розуміти погані вчинки та їх засуджувати.

У ранньому віці всі діти є слухачами багатьох казок. Серед них в обов'язковому порядку є «Колобок», «Ріпка», «Курочка Ряба», «Рукавичка», «Котик і Півник», «Вовк і семеро козенят» та багато інших. Читаючи або ж розповідаючи ці казки дітям, педагоги повинні наголошувати на головних моментах, для того аби вони змогли зрозуміти їх та виокремити для себе основи безпечної поведінки. Прочитавши казку, необхідно дати дітям час подумати над її змістом, підштовхнути їх до усвідомлення основ безпеки та узагальнити це все у бесіді. Адже саме ці казки є першими, які формують у дітей правила про безпеку.

Так у казці «Колобок» висвітлені проблеми, на основі яких діти повинні виділити для себе ряд правил безпеки. У цій казці показано, що може статися, якщо батьки залишать наодинці дитину. Дитина може побігти куди-небудь, не

знаючи дороги, де може зустріти незнайомих людей, які несуть загрозу для її життя. Тому прочитавши цю казку ми повинні пригадати з дітьми правила поведінки з незнайомцями для того аби запобігти виникненню таких ситуацій.

Казка «Вовк та семеро козенят» навчає дітей, що не потрібно бути довірливим і відкривати невідомим людям двері, не можна нікому говорити, що вдома нікого немає, адже це може призвести до поганих наслідків. Щодо казки «Котик і Півник» можемо сказати про непослух Півника, який порушив правила безпечної поведінки і не послухавши Котика озвався до Лисички, що призвело до крадіжки Півника Лисичкою.

Здебільшого, у кожній казці висвітлені як і правила безпечної поведінки, так і охорона здоров'я. Діти не тільки дізнаються як правильно поводитися з незнайомими предметами та людьми, а й вчаться правильно піклуватися про особисте здоров'я та здоров'я інших людей, які їх оточують, дотримуватися здорового способу життя.

Висновки. Отже, узагальнюючи все вище зазначене, вважаємо, що казка є значним засобом виховання та формування у дітей дошкільного віку особистості та безпечної поведінки. Завдяки вдалому підбору казок відповідно до вікових та індивідуальних особливостей здобувачів дошкільної освіти, можна досягти значного успіху у їх навчанні та розвитку. Педагогам необхідно створити комфортні та безпечні умови для навчання дітей, зрозуміло та емоційно читати або ж розповідати казки дітям, створювати проблемні ситуації для того, аби разом з дітьми шукати шляхи їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004 Редакція від 01.01.2015, підстава 76-19
3. Закон України «Про дошкільну освіту» Редакція від 01.01.2015, підстава 1324-18, 76-19

4. Закон України «Про охорону праці», затверджений Постановою Верховної Ради України від 21.11.2002 р. № 229-IV.

5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33 / [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilnaosvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел (2004). Київ; Ірпінь: Перун.

7. Шкарлет С. Статистика закладів дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Сергій Шкарлет // Міністерство освіти і науки України. – 2022. Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-dityachih-sadochkah-vihovuyut-ponad-655-tis-doshkilnyat-sergij-shkarlet>.

8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С.103.

9. Пришляк Н. А. Казка як чинник формування лексичної компетенції дітей дошкільного віку / Пришляк Наталія Андріївна – Львів, 2022. – 53 с.

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ОСНОВНИХ ПРАВИЛ ЕЛЕКТРОБЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Фірман Володимир Михайлович

кандидат технічних наук, доцент

Лутчин Мар'яна Тарасівна

студентка факультету педагогічної освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. / Introductions. Актуальність проблеми. Дошкільний вік - етап психічного розвитку, у періодизації, що займає місце між раннім та молодшим шкільним віком - від 3 до 6 - 7 років. Дошкільний вік має винятково важливе значення для розвитку психіки та особистості дитини. У цьому віці дитина може отримати глибокі знання у закладах дошкільної освіти, яка у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Положенням про дошкільний навчальний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 305, іншими нормативно-правовими актами .

Ключові слова: електробезпека, правила, діти, розвиток мовлення.

Мета роботи. / Aim. Головною метою дошкільної установи є забезпечення реалізації права громадян на здобуття дошкільної освіти, задоволення потреб громадян у нагляді, догляді та оздоровленні дітей, створення умов для їх фізичного, розумового та духовного розвитку. Професійна педагогічна діяльність має системний характер, який проявляється в єдності цілей, мотивів, дій та результатів. Якщо педагогіка являє собою науку про навчання та виховання підростаючих поколінь, теоретичну основу формування та розвитку особистості людини та її підготовки до життя, то реалізація цих завдань здійснюється у процесі педагогічної діяльності. Центральною фігурою цієї діяльності є вчитель – вихователь та викладач.

Одним із найважливіших напрямів діяльності дошкільного навчального закладу є розвиток мовлення дітей. Це пояснюється сенситивністю періоду дошкільного дитинства у засвоєнні мовних умінь і навичок, та оволодіння основами культури мови. Опираючись на педагогічні технології для розвитку мовлення дітей дошкільного віку, важливо, використовувати технології, які були б відповідали віковим можливостям дітей, а також забезпечували гарантований результат.

Матеріали та методи. Materials and methods. В наукових працях дослідників Фраткіна Ф. І, Аскаріна М. М, Савченко О. С., Вашуленко М., Бібік Н., Гавриш Н. та ін. підкреслюють велику значимість розвитку мовлення дітей саме в процесі ігрової діяльності, як в найдоступнішій і найулюбленішій сфері діяльності.

Проблема охорони здоров'я дитини демонструється в різних комплексних програмах, таких як «Дитина у природному довкіллі», «Дитина в соціумі» «Мовлення дитини». Ці програми дозволяють дитині пізнати правила електробезпеки [4].

Опираючись на тему розвитку мовлення присвяченій електробезпеці, В. Мухіна підкреслює що, серед дітей різного віку, випадки електротравматизму розподіляються нерівномірно, переважно під вплив електричного струму потрапляють діти молодшого шкільного віку. Особливу увагу необхідно приділити взаємодії саме з цією віковою категорією, проте вчити елементарним правилам можна і потрібно починати з раннього дитинства, включаючи до роботи батьків. Зразки ведення діалогу дитина отримує також у спілкуванні з дорослими, у процесі якого він навчається в не ситуативному спілкуванні [6].

За конституцією України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380), освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, мета якого сформував мінімально достатньо необхідний рівень освітніх компетенцій дитини та визначає державні вимоги до розвиненості рівня та освіченості дітей [2].

Освітній процес для дітей являє собою спеціально організовану діяльність педагогів, спрямовану на вирішення навчальних, що розвивають на виховних завдань. Методи навчання мають розвивати у дітей інтерес; бути різноманітними як за формою (групові та індивідуальні, теоретичні та практичні, виконавські та творчі заняття), так і за змістом; базуватися на розвиваючих методах навчання, відобразити особливості матеріалу, що вивчається. Враховуючи деяку періодичність навчання правилам електробезпеки (немає постійних занять у дитячих та шкільних закладах), необхідно використовувати різноманітні способи, які дозволять запам'ятати велику частину інформації, що зазвичай подається на тематичних заходах (бесідах, позакласних та відкритих уроках, вікторинах тощо). Отже, необхідно залучати вихователів, які зможуть успішно реалізовувати різні освітні програми, використовувати інтерактивні технології, працювати в режимі творчого розвитку.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сьогодні статистика мовних порушень у дошкільнят України містить порівняння з періодом із 2014 року по 2022 рік. Якщо у 2014 році потребували допомоги лише 25% дітей, то згідно з даними Міністерства Охорони Здоров'я за період з 2014 року по 2022 рік було виявлено збільшення частоти випадків відхилення у мовному розвитку у дітей у середньому на 44%.

За даними Організації Об'єднаних Націй 93% сучасних дітей 3-5 років дивляться екран 28 годин на тиждень, тобто близько 4-х годин на добу, що набагато перевищує час спілкування з дорослими. Це здавалося б «нешкідливе» заняття цілком влаштовує не лише дітей, а й батьків. Справді, дитина не чіпляється, нічого не просить, і в той же час отримує враження, дізнається щось нове [4].

Згідно з Кодексом цивільного захисту України (02.10.2012 №5403-VI), постановами Кабінету Міністрів України затвердженні правила безпеки для навчальних закладів, з метою навчити дітей обережності у навколишньому середовищі [8].

Є. Богуш зазначає що, вихователь має розповісти будь-яку тему у доступній формі, навчити правильно оцінювати отриману інформацію та проконтролювати ступінь засвоєння отриманих знань. У ході тематичного заняття формуються: вміння виділяти головне у досліджуваному матеріалі (наприклад, причини електричної небезпеки). У кожному сценарії головним є «ненавчальна» мотивація дитячої діяльності діти не вчать переказувати казку, вони грають у неї, вони не вчать описувати предмет, а вигадують про неї загадку. Комунікативна та ігрова мотивація таких форм роботи, «недисциплінарні» прийоми залучення та утримання уваги дітей забезпечують емоційний комфорт кожній дитині [3]. Таким чином, структура заняття з вивчення правил електробезпеки (аналогічно щодо пожежної безпеки) матиме традиційні три частини: здобуття знань та умінь - пояснення із застосуванням наочних засобів (про природу електрики та її небезпеку, про причини займання матеріалів, загорянь електричних приладів), при цьому необхідно поєднувати теоретичні матеріали та практичні приклади, підкріплені аудіовізуальними засобами; закріплення та узагальнення отриманих знань, умінь обговорення досліджуваного матеріалу, повторення за допомогою питань, невеликих тестів аналізу конкретних ситуацій. Необхідно враховувати доступність віковим можливостям та індивідуальних особливостей дітей. Традиційно використовують наступний поділ за віком: діти дошкільного віку - час інтенсивного накопичення досвіду та орієнтації у соціальному просторі, формування основних рис характеру та ставлення до навколишнього світу: молодшого шкільного віку час забезпечення готовності до повноцінної систематичної навчальної праці; середнього шкільного віку час свідомого прояву індивідуальності: старшого шкільного віку час соціальної готовності до суспільно корисної продуктивної праці та цивільної відповідальності [7, с. 4].

Звертаючись до наказу інструкцій з організації здоров'я та життя дитини слід зауважити наступне:

- У недоступному для дітей місці слід тримати ліки, сірники, булавки, ріжучі та колючі предмети тощо. Забороняється забивати гвіздки на рівні

зросту дітей. Для занять з дітьми використовують ножиці тільки з тупими кінцями і користуватися ними дозволяється лише під наглядом дорослого.

- Технічні засоби навчання та електроприлади слід зберігати у недоступному для дітей місці. Роботу з комп'ютером необхідно розпочинати лише в старшому дошкільному віці. Тривалість занять не повинна перевищувати 12 хвилин.

- Електропроводка у приміщеннях, де можуть перебувати діти, повинна бути ізольованою, розетки та вимикачі - недоступними дітям [9].

Для дітей дошкільного віку в першій частині заняття з електробезпеки можна використовувати казкові сюжети, образні вирази, ілюструвати зрозумілими дітям сюжетами та зразками казкові персонажі, тварини, лічилки, скоромовки. Потрібно врахувати, що не можна говорити незрозумілими словами дітям буде дуже нудно у цьому віці вони вчать слухати та запам'ятовувати невеликі віршики. Щоб пояснити їм спектри друг чи ворог, небезпечні ситуації потрібно використовувати віршовані форми. Для дітей молодшого шкільного віку можна запропонувати позакласний урок (екскурсію), мета якого – розширити знання дітей про електрику (електрика ворог чи друг, дати спрощені поняття струму, напруги, потужності), уявлення про небезпеку електричного струму. Як персонаж, за допомогою якого діти осягатимуть матеріал, може бути гість персонаж, який пропонує дітям відвідати станції: «ознаки», «правила» та ін., на яких розповідь про попереджувальні знаки. Для закріплення знань можна запропонувати відповіді на такі питання: які електроприлади є у них вдома (назва), яку роботу мама (або тато) виконують з них допомогою, як правильно мамі (татові) ними користуватися, провести гру можна - не можна, або запропонувати зробити малюнок на тему. У цій віковій групі дітям необхідно донести найголовніше правило: електроприлад може бути увімкнений або вимкнений ними лише під наглядом дорослих [5, с. 9].

Висновки. Conclusions. Сучасні діти, починаючи з молодшого віку, вміють користуватися засобами комунікації, тому слід переконати їх, що у разі

виявлення займання або задимленості, обриву проводів, іскріння, пошкодження опор, незачинених дверей трансформаторних підстанцій, щоб уникнути нещасних випадків їм необхідно негайно повідомити дорослих.

Ми живемо у світі технічного прогресу, який немислимий без різноманітних сучасних технологій. Практика показує, що пошук рішень у динамічних умовах дають активні методи навчання розвитку мовлення дидактичні ігри, які можуть дати більше, ніж експеримент: вони дозволяють опрацювати та зіставити декілька можливих варіантів. Основа дидактичної гри створення ігрової проблемної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус Є. Розвиток мови і фонематичного слуху в театральній-ігровій діяльності // Дошкільне виховання. - 2009. - №7. - С. 66-70.

2. Закон України про освіту, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> 2022.

3. Богуш А. М. «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» 2013. №7. 10с.

4. Департамент освіти і науки України електроний ресурс: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1247

5. Індивідуалізація виховання дошкільника: Навч. посіб. / С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко, О. О. Вовчик-Блакитна, и др. – К.: “Наукова думка”. 2007.-200с.

6. Мухіна В. С. Дитяча психологія. - М.: Квітень-прес, 2004. - 315 с.

7. Ушакова О. С. Розвиток мови дітей 4-7 років // Дошкільне виховання. 2006. - №1. - С. 59-66

8. Цивільний захист в закладі дошкільної освіти <https://kkdnz77.dnepredu.com/uk/site/tsivilnii-zakhist-v-zakla.html>

9. Закон України про затвердження Інструкції з організації охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0985729-08#Text>

СПОСОБИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА (ВЛАСНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ)

Хаджиміті Тетяна Григорівна

студентка

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

Вступ./Introduction. Наразі світ потерпає від людського недбальства що спричинило колапс у навколишньому середовищі. Першочерговою задачею сьогодні є створення нової концепції взаємодії суспільства з природою, що дасть змогу сформувати культуру чистоти, відповідальне ставлення та розуміння необхідності збереження навколишнього середовища. Початкова ланка має об'єднати зусилля для формування екологічно культурної особистості заради екологічного майбутнього.

Мета роботи./Aim. Наповнення педагогічного процесу формування екологічної культури в учнів початкових класів з розробкою відповідного методологічного забезпечення такого процесу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для успішнішого формування у молодших школярів екологічної культури нами було виявлено і теоретично обґрунтовано такі форми і методи, які сприяють найбільш повноцінному становленню екологічної культури учнів.

Бесіда поживляє навчання, активізує мислення дітей, розвиває їх мовлення. Під час розмови вчитель послідовно ставить питання для обговорення, уточнює висловлювання учнів і доповнює їх своїми роз'ясненнями. Розмова спирається або на текст статті, або на спостереження дітей за природою під час дослідів, або розповідь вчителя.

При формуванні екологічної культури бесіда відіграє важливу роль. Вона вчить взаємовідносинам з навколишнім середовищем, культурі поведінки в ній. Саме у процесі бесіди відбувається комплексне формування природоохоронних, моральних, знань молодших школярів, формуються у

єдності такі компоненти базової культури особистості, як світоглядний, моральний, екологічний, естетичний та інші.

І вагому роль у цьому процесі можуть зіграти етичні розмови, які навчають школярів екологічно грамотній поведінці на природі. Дітям важливо розуміти необхідність виконання заборон і розпоряджень у природному та суспільному середовищі, внаслідок цього при розгляді певних екологічних ситуацій важливо продемонструвати сенс поведінки та роботи людини у зміні навколишнього середовища. Це дозволить мотивовано обґрунтовано підвести школярів до висновку про необхідність оборони та охорони природних об'єктів, нашого спільного земного житла.

Ще одним способом формування у молодших школярів екологічної культури є використання ігрових методів навчання. Цей метод вважається природним для цього віку. Адже Концепція НУШ передбачає навчальну діяльність саме через гру. У зв'язку з цим ігрові методи навчання при роботі з дітьми молодшого шкільного віку можуть мати гарну ефективність, якщо ці ігри виявляться досить пов'язані з традиційною для даного віку ігровою діяльністю.

Метод проектів – сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему внаслідок самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів.

Навчальний проект з погляду учня – це можливість створити щось захоплююче самостійно, у групі чи самому, максимально застосовуючи особисті можливості; це діяльність, що дозволяє виразити себе, випробувати власні можливості, докласти власні пізнання, доставити користь та продемонструвати публічно досягнутий результат.

Навчальний проект з погляду вчителя – це дидактичний засіб, що дозволяє навчити проектуванню, тобто, цілеспрямованій діяльності щодо знаходження способу вирішення проблеми шляхом вирішення завдань, що впливають із цієї проблеми при розгляді її у певній ситуації.

Апробація методу проектів за сучасних умов показує, що з його

використанням ефективність процесу виховання (у разі екологічної культури) зростає. Він дозволяє реалізувати низку найважливіших теоретичних положень концепції екологічної культури, відкриває нові можливості у програмуванні виховного процесу.

Що стосується форм організації навчання, то, припускаємо, що найбільш ефективними будуть такі:

1. Екскурсія – форма організації навчання, що дозволяє проводити спостереження, а також вивчення різних предметів, явищ та процесів у природних умовах. Відмінність від уроку: проводиться поза класом, немає строгого обмеження у часі, може проводитися не вчителем, склад учнів може змінюватися.

Вагоме місце в плані роботи вчителя займають екскурсії на природу, де учні можуть побачити відносини природних об'єктів та їх асоціації із середовищем проживання. Потрапляючи в природне середовище з усім її розмаїттям предметів і явищ, учні навчаються розуміти та співвідносити зв'язки організмів один з одним і з неживою природою, переконуються в тому, що життя кожного рослинного та тваринного світу залежить від безлічі моментів навколишнього середовища, у тому числі від змін у ній під впливом діяльності людини.

2. Шкільний туризм. Туризм визначається як «тимчасові виїзди (подорожі) громадян із постійного місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, релігійних та інших цілях». Туристична робота в школі може включати різноманітні форми: походи (піші, лижні тощо), різної тривалості, різних ступенів та категорій складності, піші та транспортні екскурсії, туристські зльоти, збори, різні види туристичних змагань, туртабори.

Кожна з форм має свої плюси і мінуси. Наприклад, обмежувачими факторами для участі дітей у туристських походах, зльотах та змаганнях є наявність відповідного обладнання, фізичної та спеціалізованої підготовки, а також медичні свідчення за станом здоров'я. У той час як в екскурсіях можуть взяти участь усі охочі.

Тим не менш, з педагогічної точки зору найбільш ефективною формою формування екологічної культури та всебічного розвитку особистості дитини є туристичний похід.

Оскільки похід може дати той очікуваний результат, заради якого людина вступає на туристичну стежку:

- радісні переживання (емоційність);
- цікава, корисна інформація (пізнавальність);
- зміцнення здоров'я, фізичний розвиток;
- яскраві враження (сприйняття);
- різноманітні корисні вміння, навички.

Непідробну радість дитини викликають різні природні об'єкти, які не зустрінеш в буденному житті. Це може бути і красивий метелик і химерної форми дерево, і лишайники, що звисають з гілок дерев. Відразу виникає безліч питань, на які хочеться знайти відповіді, докопатися до самої істини. Виникає мотивація активної пізнавальної діяльності, що сприяє підвищенню освітнього рівня дитини, і в той же час відбувається усвідомлення невидимої грані між красою і крихкістю світу природи, виникає бажання зберегти. Не впіймати метелика, а зафіксувати на фотоапарат.

Також у туристичній роботі відбувається комунікативний розвиток дітей. Адже сама участь у походах у шкільному віці мотивована потребами дітей у спілкуванні з однолітками. Взаємодопомога, толерантність до позиції іншого – якості, які члени туристичного походу показують щодня. А колективні умови реалізації діяльності дають дитині уявлення про норми поведінки суспільства і створюють моральне ставлення до них як до цінності.

Крім того, в туристських походах діти набувають навичок практичної природоохоронної діяльності: вони прибирають місце привалу, збирають сухі гілки, вчаться правильно вибирати місце для багаття, утилізувати побутове сміття, слідувати по стежці, не порушуючи природний покрив навколо, роблять годівниці для птахів (мал. 1).

Мал. 1 Туристичний похід з учнями Котловинського закладу загальної середньої освіти Ренійської міської ради присвяченому Всесвітньому дню прибирання «Word Cleanup Day»

Постійне включення школяра у туристичну діяльність розширює його уявлення про діапазон професій, пов'язаних з освоєнням живої та вивченням природи. Таким чином, у туристичних походах у школярів не тільки підвищується рівень біологічних та екологічних знань, а й значною мірою змінюється мотивація вчинків у природі, що сприяє підвищенню екологічної культури. Через спілкування, подолання перешкод і труднощів, які супроводжують кожен туристичний похід, відбувається становлення здорових, всебічно освічених людей, що люблять свою країну і природу.

Висновки./Conclusions. Отже, можна дійти висновку, що всі вищеперелічені методи та форми організації при органічному їх поєднанні, краще сприяють становленню у молодших школярів екологічної культури. Всі вони спрямовані на формування практичних знань, поведінки та діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення дітей до навколишнього середовища та природного простору.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ходунова Вікторія Леонідівна,

к.п.н., доцент

Кішкевич Софія Василівна,

студентка

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Вступ. Проблема тривожності посідає особливе місце у сучасному науковому знанні. Актуальність дослідження полягає у тому, що велику проблему тривожність представляє як для дорослих, так і для дітей дошкільного віку, адже цей вік характеризується своїми психофізіологічними особливостями і факторами ризику виникнення стану тривожності.

Тривожність зараз транслюють звідусіль, нею заповнені телевізійні етери та Інтернет, вона звучить у голосах людей і прозирає у їхніх вчинках, суспільство тривожне загалом. Діти не просто вловлюють чужу тривожність, а найчастіше самі нею заражаються. Найгірше, коли трансляторами тривожності стають батьки – люди, які мають привносити до життя дитини відчуття захищеності.

Війна вже вплинула на психіку українських дітей. Страх смерті, переживання за своїх близьких, втрата власного будинку, розлучення одним з батьків, насамперед це відбивається у тривожності. Звичайно, це все не пройде безслідно і виявиться у дорослому житті. Наших дітей ніхто не готував до війни та як сприймати нинішні події. Діти постійно перебувають у напрузі через нерозуміння, на що чекати завтра. У них з'являються зриви, істерики, непослух, бійки з іншими дітьми. Багато дітей зараз покинули свої будинки і вимушено живуть на чужій території. Це знову ж таки сприймається як нерозуміння того, чому вони повинні залишати свої іграшки, своє минуле життя. З'явилися тривога, страх, нерозуміння, смуток і незнання, як поводитися далі.

Саме тому, проблема запобігання підвищеній тривожності в дошкільному віці представляє виняткову складність. Всупереч тому, що тривоги є невід'ємною частиною розвитку дитини, не можна проходити повз них без належної уваги. І найменша тривога може виявитися проблемою у процесі виховання дитини, викликати емоційні розлади та порушення поведінки та психічного розвитку дитини.

Ціль роботи. Теоретично обґрунтувати та проаналізувати особливості профілактики і подолання тривожності дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Нами використовувалися теоретичні методи дослідження, а саме: аналіз наукової літератури для порівняння та зіставлення різних поглядів на проблему дитячої тривожності, а саме профілактики і подолання тривожності дітей старшого дошкільного віку, систематизація теоретичних, методологічних та практичних даних з метою визначення особливостей дитячої тривожності.

Результати та обговорення. Дошкільний вік є важливим віковим періодом, що сприяє розвитку нових психічних новоутворень, які необхідні на наступних вікових етапах розвитку. Цей віковий період характеризується мимовільністю психічних функцій та нестійкістю емоційних станів.

У літературі відзначається багатозначність підходів до визначення поняття «тривожність», проте переважно це поняття вченими трактується як емоційний стан (тимчасовий та ситуативний стан) і як властивість особистості (постійний прояв тривожності). Саме тривожність, як відзначають багато дослідників і практичних психологів, є основою цілого ряду психологічних труднощів дитинства, зокрема багатьох порушень розвитку, які є приводом для звернень у психологічну службу освіти.

Найбільш поширеним є розуміння тривожності як стійкої риси, що передбачає підвищену схильність індивіда відчувати стан тривоги. Ця риса особистості привертає індивіда до широкого кола об'єктивно безпечних обставин, які містять загрозу, спонукаючи реагувати на них станом тривоги, інтенсивність якої відповідає об'єктивній небезпеці.

У роботах Г. Прихожан, Я. Омельченка, Р. Мей тривожність розглядається як хронічна схильність реагувати емоційно навіть у ситуації незначної загрози та напруження. У цьому контексті тривожність постає як властивість темпераменту, при якому високі показники тривожності завжди поєднуються з відносно високими показниками нейротизму і, мабуть, обумовлені саме цим вродженим показником типології вищої нервової діяльності. Інші дослідження оцінюють тривожність як набуту поведінкову диспозицію і вважають, що вона формується тільки в результаті накопичення у індивіда певного негативного досвіду переживання тривожних станів. Це стійке особистісне утворення, що зберігається протягом досить тривалого часу і має власну спонукальну силу та стійкі форми реалізації в поведінці з величезним переважанням компенсаторних і захисних проявів.

Розуміючи тривогу як емоційний стан, а тривожність – як стійке особистісне утворення, ми вважаємо, що певний рівень тривожності у нормі властивий усім і є необхідним для оптимального пристосування людини до реальності. Наявність тривожності як сталого утворення – свідчення порушень у особистісному розвитку, що перешкоджає нормальному розвитку, діяльності, спілкуванню.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури і праць К. Хорні, Ч. Рікфорт, Н. Шевченка, Є. Калюжної нами було встановлено, що поява тривожності в дітей старшого дошкільного віку відбиває несприятливий емоційний стан, викликаний незадоволеністю фізіологічної потреби або потреби у безпеці. Існують два види тривожності: ситуативна та особистісна. Ситуативна – нормальне явище. Вона виникає у зв'язку з певними обставинами та зникає разом з ними. Особистісна проходить через все життя, тому що є завжди, незалежною від ситуації. Так ось, тривожність батьків цілком може бути ситуативною, а у дитини, психіка якої ще тільки формується, зафіксується як особистісна.

Дослідження вчених Н. Дмитріюка, В. Юрченка, Л. Костіної підтверджують, що низький і високий рівні тривожності, що зберігаються

протягом тривалого часу, свідчать про несприятливий емоційний стан дошкільника, тому адекватним вважається переважання середнього рівня тривожності. Несприятливий емоційний стан може призвести до порушень у психічному розвитку, порушень соціальних контактів, депресії чи дезадаптації.

Серед причин виникнення тривожності у дітей старшого дошкільного віку ученими визначаються несприятливий психологічний клімат, зміна освітнього середовища, новий соціальний статус та нові соціальні відносини.

Підвищена тривожність є досить серйозною психологічною проблемою для дитини, яка ще не навчилася досить глибоко аналізувати свій внутрішній світ і не завжди здатна зрозуміти, що з нею відбувається. Не кожен дорослий здатний впоратися з цим завданням. Єдиний спосіб захистити психіку дитини створити навколо неї особливий простір, де немає тривожності.

Психолог, працюючий з тривожними дітьми та їхніми батьками в першу чергу повинен донести до батьків значимість подолання тривожності. Адже саме емоційна напруга дитини та невміння впоратися з нею лежить в основі її психологічної проблеми та поведінки, яка викликає занепокоєння батьків. Як відомо, всі принципи, методи та техніки надання психологічної допомоги прийнято ділити на базові, ціннісні та специфічні.

За Л. Виготським, профілактична і психокорекційна має на увазі п'ять взаємозалежних напрямів:

1. Психологічне просвітництво батьків. Воно складається із трьох блоків. Перший – присвячений ролі у виникненні та закріпленні тривожності взаємин у сім'ї. Другий блок стосується впливу на дітей різного віку страхів і тривог близьких дорослих, їхнього загального емоційного самопочуття, їхньої самооцінки. Третій – значення розвитку в дітей впевненості у своїх силах, відчуття власної компетентності.

2. Психологічне просвітництво педагогів. Тут, насамперед, значну увагу приділяють поясненню того, який вплив може мати тривожність як стійка риса особистості в розвитку дитини, успішність її діяльності, її майбутнє.

3. Навчання батьків конкретним способам подолання підвищеної

тривожності в дітей старшого дошкільного віку, і навіть допомоги дітям у оволодінні засобами подолання тривожності.

4. Безпосередня робота з дітьми, що орієнтована на вироблення та зміцнення впевненості в собі, власних критеріїв успішності, вміння вести себе у важких ситуаціях, ситуаціях неуспіху.

5. Забезпечення та обговорення практики реалізації нових навичок та умінь у реальному житті, допомога та підтримка з боку психолога за межами навчально-виховної ситуації.

У психологічній практиці нині є досить велике коло технік і прийомів, безпосередньо спрямованих на подолання різних видів тривожності, зокрема і призначених до роботи з дітьми, та розвитку у них емоційної сфери. І хоча серед них досить представлені способи та засоби, які безпосередньо спрямовані на регуляцію та подолання тривоги, сильного страху.

Також можуть бути розроблені такі психокорекційні програми:

1. Програма індивідуальної роботи з дітьми-дошкільниками, які відчувають тривожність у формі стійких страхів ірраціонального характеру. Програма має передбачати спільну роботу з батьками дитини і бути спрямованою на збагачення та переорієнтацію їхнього спільного емоційного досвіду, а також вироблення деяких нових способів відносин, насамперед оцінки діяльності та поведінки дитини.

2. Програма групової психокорекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Програма включає десенсибілізацію стійких страхів, що склалися до цього часу.

Важливим моментом у профілактиці та подоланні тривожності є робота зі зняття внутрішніх затискачів, набуття дитиною «рухової свободи», пластики рухів, яку можна проводити за допомогою відповідних занять (ритміки, фізкультура та ін.).

Гральна терапія, разом з різними формами терапії поведінки, є найважливішою технікою в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Вона відноситься до форм лікування глибокої психології і в неї найстаріша

традиція. Гра дає можливість дитині не лише реагувати на ситуацію, а й організувати власний досвід. Замість того, щоб висловити свої почуття і думки, що дитина ще не вміє робити або боїться зробити, вона може побити ляльку замість молодшого брата. Нагромаджений гнів, страх, ревності, сімейні конфлікти дитина може зобразити безпосередньо, під час розігрування сцени з фігурками, що зображають людей. Розігруючи етюди з життя, дитина виявляє свої почуття і якщо у неї є можливість подивитися на них збоку, вона вчиться керувати ними чи відмовлятися від них. Це дає можливість дитині усвідомити свої власні думки та заборонені бажання. А це змушує її шукати рятівні сцени для завершення своїх ігор.

Засобом корекції тривожності може виступати арт-терапія. Арт-терапія у практиці роботи психолога має неклінічну спрямованість. Вона розрахована на потенційно здорову особистість, коли на перший план виходять завдання розвитку, виховання, соціалізації. Використання арт-терапевтичних технік дає дітям можливість висловити свої думки, почуття, настрої у процесі реалізації творчості. Арт-терапевтична програма для подолання тривожності може складатися з наступних трьох етапів:

1) підготовчого – що передбачає діагностику емоційного стану дітей старшого дошкільного віку, проведення вправ створення атмосфери безпеки та довіри у групі;

2) основного, який включає проведення арт-терапевтичних занять, орієнтованих на зниження тривожності, відреагування негативних емоційних переживань, підвищення самооцінки;

3) заключної – що передбачає діагностику змін емоційного стану та рівня тривожності школярів та підведення загальних підсумків роботи.

Загалом аналіз даних профілактичної та корекційної роботи свідчить, що для підвищення її ефективності у багатьох випадках потрібна додаткова робота з «терапії середовища», як сімейного, так і ЗДО.

Подолання тривожності може бути обмежене лише рамками спеціальної психологічної роботи. В усіх випадках потрібно запровадження спеціального

блоку занять, вкладених у перенесення отриманих умінь, засобів у повсякденне життя, їх пристосування, у разі потреби – деяка корекція і закріплення. Значну роль у цьому відіграють батьки та педагоги.

Висновки. Наприкінці коротко сформулюємо основні висновки з проведеного дослідження. Робота показала, що тривожність як стан надає в основному негативний, дезорганізуючий вплив на результати діяльності дітей дошкільного віку. Вплив на діяльність тривожності як якості особистості посилюється з віком. Тривожність як особистісне утворення може виконувати у поведінці та розвитку особистості дітей мотивуючу функцію, замінюючи та підмінюючи собою дії з інших мотивів та потреб. Вплив тривожності на розвиток особистості, поведінку і діяльність дитини може мати як негативний, так і до певної міри позитивний характер, однак і в останньому випадку він має жорсткі обмеження, які зумовлені вираженою адаптивною природою цього утворення.

Завершуючи наш аналіз, ще раз підкреслимо, що робота з профілактики та подолання тривожності у дітей старшого дошкільного віку має носити не вузько функціональний, а загальний, особистісно орієнтований характер, сфокусований на тих факторах середовища та характеристиках розвитку, які у кожному віці можуть бути причиною тривожності. Робота повинна здійснюватися на рівні всіх структурних компонентів тривожності, з орієнтацією на її вікові та статеві піки та індивідуальні «зони вразливості» для кожної дитини. У дошкільному віці центральне місце має займати робота з оточуючими дитину дорослими, але основну увагу слід приділяти розвитку та зміцненню Я-концепції дитини, її ставленню до себе, до конструктивного вирішення внутрішніх конфліктів. У профілактиці та подоланні тривожності дітей старшого дошкільного віку істотну роль грає забезпечення широким репертуаром засобів та способів дій у значущих для дитини ситуаціях, вироблення індивідуально ефективної моделі поведінки.

КОНТРОЛЬ ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА З ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗА ОРГАНІЗАЦІЄЮ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Хомишена Евеліна Янівна

магістрантка

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Створення оптимального виховного середовища у закладі загальної середньої освіти – це клопітка праця усіх його учасників. Вчителів, учнів, батьків, обслуговуючого персоналу, громадськості. В першу чергу, щоб вміло контролювати виховне середовище потрібно розуміти, що у нього входить, які вимоги ставляться перед його учасниками, його зміст, суть та очікуваний результат. Щоб створити безпечне виховне середовище і вміло здійснювати за ним контроль, заступнику директора з виховної роботи потрібно виконати ряд завдань:

- пробудити в дітей бажання спілкуватися, творити;
- розвивати їх творчі здібності, креативне мислення;
- створити умови щасливого дитинства;
- забезпечити успішну соціалізацію у сучасному медіапросторі;
- готувати дітей до дорослого життя, вчити здійснювати аналіз своїх

вчинків та дій. Нести відповідальність.

Щоб успішно виконати вище зазначенні завдання, заступнику директора з виховної роботи у своїй праці потрібно намагатися підтримувати ініціативу педагогів, класоводів, класних керівників.

Мета роботи. Дослідити роль та функції заступника директора з виховної роботи при організації виховного середовища закладу освіти.

Матеріали та методи.

1. Веліканова О. Г. Система роботи з обдарованими учнями (з досвіду роботи Харківської спеціалізованої школи № 16). Організація роботи з обдарованими учнями: досвід харківських шкіл (за результатами відкритого

конкурсу-захисту проєктів) : Методичний посібник для заступників директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. / О. Г. Великанова, О. М. Дзюбенко – Харків, 2009. – 40 с.

2. Взаємодія учня і вчителя у площині проєктної діяльності(Метод проєктів у сучасній школі. Структура різних типів проєктів : Матеріали роботи творчої групи педагогів Волинської області) // Школа. – 2006. – № 5. – С. 32-40.

3. Обдаровані діти : діагностика та супровід / упоряд. Т. Червонна. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.

Методи: спостереження, аналіз, бесіда.

Результати та обговорення: Щоб вдало пояснити своє бачення виховного середовища у закладі освіти, спробуємо зобразити його у вигляді сенканту.

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ШКОЛИ

ЦІННІСНЕ, ІНТЕГРОВАНЕ

ВПЛИВАТИ, СОЦІАЛІЗОВУВАТИ, ВЗАЄМОДІЯТИ

ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ

КОЛАБОРАЦІЯ.

Стиль керівництва залежить від особи керівника, його особистих якостей і характеристик, це залежить від конкретної ситуації, а також від якостей і характеристик підлеглих, одні з яких люблять, щоб ними керували, а самі не хочуть керувати, інші прагнуть до самостійності і бажають свободи в прийнятті власних рішень. Стиль керівництва повинен бути гнучким, адаптативним, пристосованим до конкретної реальної ситуації. Недоцільно і неможливо притримуватися одного стилю керівництва.

У виховній роботі директору чи заступнику сучасного закладу освіти, варто використовувати **ДЕМОКРАТИЧНИЙ** стиль керівництва-взаємодії, розуміючи, що в школі знаходяться діти покоління Альфа, для яких не існує формальностей та субординації, рамок та авторитетів. Поряд з цим зможуть викликати в них повагу та бажання наслідувати погляди, яких притримується директор, та цінності, які він транслює. Важливо з такими дітьми вміти

домовлятися.

Щодо педагогів, покоління X,Y,Z, важливим є диференційований підхід. ЛІБЕРАЛЬНИЙ стиль використовувати для класних керівників з високим ступенем відповідальності і моралі, високим рівнем необхідних професійних знань. Керівник в цьому випадку буде, швидше за все, стратегом і дипломатом у складному середовищі взаємовідносин між педагогами та дітьми.

АВТОРИТАРНИМ повинен бути стиль керівництва за такої умови: чим складніша ситуація, тим жорсткішим має бути керівник. У цьому випадку всю відповідальність покладає на себе керівник, тому в складних, критичних ситуаціях він на користь забезпечення стабільного та якісного рівня виховної роботи в закладі освіти підвищує рівень вимог, мобілізуючи, направляючи і контролюючи діяльність педагогів та здобувачів освіти, що і може бути вирішальним чинником виходу зі складних ситуацій.

Підсумовуючи вище зазначене, керівник закладу освіти, його заступник у своїй роботі мають використовувати **три П: ПРИКЛАДУ, ПЕРЕКОНАННЯ, ПРИВЧАННЯ** – найефективніші, на мою думку, методи виховної роботи.

Без уваги і не залишилося питання найактуальніших проблем виховного процесу, з якими зустрічаються керівники закладу та педагоги.

Тож спробуємо зафарбувати ВЕСЕЛКУ.

ЧЕРВОНИЙ – тривожний: падіння престижу освіти

ОРАНЖЕВИЙ – психотерапевтичний: прагнення до задоволення й самоствердження.

ЖОВТИЙ – теплий: прагнення до свободи, позбавлення від різноманітних обмежень та проблем.

ЗЕЛЕНИЙ - балансу і гармонії: зростання рівня соціальних відхилень: злочинність, пияцтво, наркоманія, проституція, тютюнопаління.

ГОЛУБИЙ – колір мрії та ідеальності – безтурботність, значна економічна і соціальна залежність від батьків.

СИНІЙ – холодний: злопам'ятність, емоційна нестабільність, невпевненість у собі, своїх силах і завтрашньому дні.

ФІОЛЕТОВИЙ - байдужий: втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму.

Ми маємо переконання, що основи виховання закладаються в сім'ї. Школа допомагає, не навчає нічого поганого, дає лише позитив. Сьогодні вплив школи на дитину становить 20% на рівні вихованості людини, решта сім'я, вулиця, ЗМІ. Найбільша проблема сучасної освіти, це те, що у дітей втрапився інтерес до навчання. Бо є великий вплив культу грошей. Сьогодні знання та загальнолюдські цінності далеко не на першому місці. Саме такими проблемами оперую сучасний навчально-виховний процес.

І щоб їх ефективно вирішувати заступнику директора потрібно:

- здійснювати систематичний контроль за виховним процесом закладу освіти;
- організовувати позаурочну та позашкільну роботу з учнями, методичне керівництво виховною роботою та дотримання учасниками освітнього процесу норм і правил охорони праці, безпеки життєдіяльності;
- у своїй діяльності керуватися Конституцією України; законами України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами та іншими нормативно-правовими актами центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та підпорядкованих їм органів управління освітою; правилами і нормами охорони праці та безпеки життєдіяльності, цивільного захисту й пожежної безпеки; наказами директора, Статутом і Правилами внутрішнього розпорядку закладу освіти, посадовою інструкцією;
- розробляти оптимальні форми і методи виховної роботи, напрями її вдосконалення. Вживати заходи щодо розроблення та освоєння інноваційних програм і технологій виховної роботи;
- координувати та спрямовувати виховну діяльність учителів, класних керівників, керівників гуртків, педагогів-організаторів, практичних психологів, інших педагогічних працівників, надавати їм практичну й методичну допомогу;

- організувати поточне та перспективне планування виховної роботи, роботи гуртків та інших об'єднань учнів за інтересами;
- забезпечувати організацію зайнятості учнів на канікулах, у вихідні та святкові дні.
- координувати роботу з профілактики правопорушень серед учнів, налагоджує зв'язки з цих питань з правоохоронними органами, службою у справах дітей, іншими установами та організаціями;
- організувати просвітницьку роботу з батьками, іншими законними представниками учнів щодо організації виховної роботи;
- забезпечувати своєчасне складання та затвердження звітної документації. Контролювати правильність та своєчасність ведення класними керівниками, керівниками гуртків, педагогами-організаторами класних журналів, іншої документації;
- налагоджувати та підтримувати зв'язки закладу освіти з позашкільними закладами, іншими організаціями для здійснення спільної виховної роботи;
- залучати батьків до участі у виховній роботі, сприяти створенню комплексної системи виховання учнів.
- уживати необхідних заходів щодо створення безпечних і нешкідливих умов, виконання санітарно-гігієнічних норм та вимог з охорони праці, безпеки життєдіяльності під час проведення позаурочних і позашкільних заходів.
- постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні, педагогічну майстерність.

Яке бачення керівника закладу освіти, щодо ролі свого заступника у виховному процесі? Щоб дати відповідь на це запитання ми поспілкувались із Іваном Миколайовичем Богдановим – директором Віньковецького ліцею, який працює на своїй посаді 37 років. Працюючи на посаді директора Івану Миколайовичу вдалося створити певну систему контролю за організацією виховної роботи. Зокрема, в плані роботи на навчальний рік, одним із

пріоритетних напрямків роботи закладу освіти є оволодіння основами здорового способу життя, створення умов для самовираження учнів у всіх видах діяльності. Щотижня, кожного понеділка заступник директора з виховної роботи доповідає про хід виконання запланованих декад. В індивідуальних бесідах з педагогом-організатором, учнівським активом, вчителями, батьками аналізуємо як проведені заходи впливають на виховний процес, на вдосконалення навчально-виховного середовища. З метою запобігання булінгу з ініціативи учнів та вчителів затверджений кодекс безпечного середовища. Іван Миколайович переконаний, що головне завдання заступника з виховної роботи – усі свої дії спрямовувати на захист інтересів дитини, запобігати будь-якій формі насильства проти неї, підтримувати її інтерес. Яка б ситуація не виникла у виховній роботі, що потребує втручання директора, перше що він має надати перевагу індивідуальній бесіді з учнем. Запросити у свій кабінет, змовчати чекати реакції школяра. Не накидатися одразу із криками, доріканнями. А мати витримку. В залежності від реакції учня будувати свою бесіду. Найчастіше до кабінету директора потрапляють школярі, які порушили існуючі правила для учнів, вчинили правопорушення, аморальний вчинок. Таких ситуацій за 37 років роботи директор навів декілька.

«В одному класі пропали гроші (100 гривень), підозра впала на двох учнів. Хлопців привели до мене. В ході бесіди я дістаю свої гроші. Даю учням і прошу поставити їх на місце, щоб ніхто не бачив. І тема закрыта. Один учень взяв кошти, інший відмовився і зі сльозами на очах вийшов. До цієї розмови ми більше не повертались і ніхто про неї не знав. Пройшло 20 років. Я вже забув про цей випадок. І якось заходить у мій кабінет дорослий чоловік. Дає мені 100 гривень і дякує, що я тоді знайшов такий вихід із ситуації.

Тут спрацював мій метод свідомої самодисципліни – а не висміювання та критики».

Друга ситуація «Після уроків четверо дев'ятикласників грали в карти. Це було давно, у школі за карти суворо карали. Коли я це помітив, всі хлопці втекли, залишився один Віталік, син мого друга. Я його запросив у свій кабінет.

Він хвилювався, адже думав що розповім батькові. Батько був суворий. Я йому сказав, що про цю подію я нікому не розповідаю, але ти даєш слово, що більше цим у школі займатися не будеш. Пройшли роки. На святкуванні Нового року Віталік у своїй сім'ї піднімає келих за директора школи, згадуючи цей випадок. Батько обурений телефонує до мене, чому я йому не розповів? Я повірив Віталіку. Він дав слово. І дійсно, до кінця навчання у школі, його поведінка була зразковою. Сьогодні він приватний підприємець і дуже активно допомагає у вирішенні господарських питань школи».

У вирішенні різних складних ситуацій навчально-виховної роботи допомагає демократичний стиль керівництва. Директор заперечує репресивні методи. Завжди потрібно виступати за свідому дисципліну. Щоб учень чи вчитель, усвідомлював що він робить. Дуже важливою є інтонація при розмові з учнями, майстерність володіння словом, змістовна спокійна бесіда, емоційні заходи, які залишаються у пам'яті на все життя. Роки стирають багато спогадів, залишаються найемоційніші епізоди. Тому потрібно так виходити із складних ситуацій, щоб вони ставали уроком на все життя.

Висновки: Отже, можемо стверджувати що виховне середовище у закладі освіти інтегрує у себе інтер'єр школи, позитивне ставлення вчителів, керівників до дітей. І коли заступник директора розумітиме суть виховного середовища, свої обов'язки та завдання то ефективно буде контролювати виховну роботу школи.

ГРУПОВА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Церковняк Лариса Сергіївна

к.б.н., доцент

ПВНЗ «Київський медичний університет»

Вступ. Успішність навчання іноземних студентів і рівень їхньої професійної підготовки залежить насамперед від їх адаптації. Процес адаптації іноземних студентів здійснюється впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі. Це складний багатофакторний процес який включає медико-біологічну, інформаційно-світоглядну, соціокультурну, комунікативну адаптацію та ін.

Особливим фактором, до якого необхідно адаптуватись іноземним студентам (ІС), є навчальний процес, оскільки саме навчання становить головну мету прибуття іноземців до українських університетів. Пристосування ІС до вищої школи – це адаптація до компонентів нової педагогічної системи: інформаційно-світоглядної і психолого-педагогічної. Така адаптація відбувається під впливом певних очікувань як із боку викладачів, так і ІС. Від успішності процесу адаптації ІС залежить їх подальша взаємодія з інтелектуальним і соціокультурним середовищем університету. Прискорення процесу адаптації сприяє стабільному психоемоційному і фізичному стану та покращенню засвоєння нових знань.

Ціль. Організація групової навчальної діяльності ІС у вищому навчальному закладі з метою прискорення адаптації до навчального процесу, покращенню засвоєння нових знань, формування навичок роботи в групі та формуванню нових особистісних якостей.

Матеріали та методи. Використані загальнонаукові методи дослідження. Методи теоретичного дослідження: моделювання, формалізація, ідеалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод. Загально-логічні методи: аналіз і синтез, дедукція і індукція, аналогія, абстрагування, узагальнення,

ідеалізація, формалізація, системний підхід.

Результати та обговорення. Абрахам Маслоу стверджував, що в людині переважають дві потреби – потреба до постійного росту й потреба бути в безпеці. Один із найважливіших способів її досягнення – це поєднатися з іншими людьми, залучитися до групи: відповідати за інших, діяти разом у напрямку досягнення мети, що і є основою для активного навчання.

Цілісну систему навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах становлять: фронтальна (навчання однією людиною групи студентів), індивідуальна (передбачає що кожен студент працює самостійно) і групова діяльність студентів (організація навчання у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою).

Групову роботу характеризує безпосередня взаємодія між ІС, при фронтальній та індивідуальній роботі їхня спільна узгоджена діяльність відсутня. З викладачем під час групової роботи постійний прямий контакт відсутній; він долучається до роботи окремих груп лише у разі потреби. Керівна роль викладача здійснюється через усне чи письмове керівництво, яке дається на початку групової роботи. У тих випадках, коли викладач включається в роботу групи, спілкування з викладачем може бути більш особистісним ніж при фронтальній роботі так як навчання відбувається в малих групах від 3 до 5 ІС. Так, під час групової роботи викладач може контролювати, організовувати діяльність, оцінювати роботу ІС, приймати участь в роботі групи, пропанувати учасникам різні варіанти рішень, виступати в ролі джерела інформації.

Чого не можна робити при роботі з ІС: не варто примушувати до спільної роботи ІС, які не хочуть працювати разом, проте і не дозволяти працювати самостійно; групова робота не повинна займати все заняття; не можна вимагати в аудиторії абсолютної тиші, оскільки студенти повинні обмінюватися думками, перш ніж уявити «продукт» спільної праці; не можна карати ІС позбавленням права брати участь у спільній роботі.

Групова робота може бути двох видів – єдина та диференційована. При єдиній роботі всі групи виконують однакові завдання, при диференційованій

різні групи виконують різні завдання, у межах однієї теми. Нових рис набуває і індивідуальна робота. Це не просто засвоєння навчального матеріалу, виходячи з особистого інтересу або, скажімо, через страх перед перевіркою, а засвоєння з урахуванням подальшої спільної роботи.

З метою управління розумовою діяльністю ІС викладач повинен знати, яких помилок припустилися учасники тих чи інших груп, яку частину завдання вони змогли виконати за відведений для них час. До початку фронтальної роботи викладач повинен уявляти собі як окремі групи впоралися з отриманим завданням. Ці відомості викладач отримує частково у процесі спостереження за роботою груп. Точніше уявлення він отримує під час наступної фронтальної роботи.

Підготовка до групової роботи вимагає від викладача глибокого вивчення матеріалу підручників, наукових статей та оглядів, підбору різних додаткових матеріалів і складання методичних вказівок для роботи, якщо різні групи виконують різні завдання, то потрібно підготувати цілий набір методичних вказівок та інших матеріалів.

Завдяки груповій роботі можна досягти успіху в навчанні слабших ІС, якщо це супроводжується позитивним ставленням до вчення, суворим плануванням часу та цілеспрямованим його витрачанням. Все це можливе без навичок саморегуляції. З іншого боку, хороші розумові здібності при недостатньо розвиненій саморегуляції можуть стати тлом для середньої відносно низької успішності або навіть неуспішності.

Спілкування у колективі та спільна діяльність формують здібності що є основою для саморегуляції. Правильна оцінка своїх можливостей та пред'явлення вимог до себе припускають порівняння своєї та чужої діяльності, своїх та чужих результатів. Фронтальна робота дає мало можливостей для такого порівняння, а індивідуальна ще менше. Набагато більше можливостей надає групова робота. Ті, хто беруть участь у виконанні групового завдання, можуть безпосередньо ознайомитися з результатами щонайменше двох-чотирьох інших студентів. Вони можуть не лише чути усні відповіді, а й

бачити зошити товаришів, слухати їх обґрунтування та робити аналіз помилок. При підведенні загальних підсумків студент може порівняти свою роботу з роботою інших груп, тобто розширюються можливості для формування самооцінки кожного ІС. Перевага групової роботи не тільки в швидкому зворотному зв'язку. Участь у спільній роботі змушує кожного ІС активніше виявляти причини своїх помилок, а у разі непереборної труднощі швидко отримати допомогу від інших членів групи або від викладача, який за такої постановки роботи має великі можливості допомогти слабшим студентам.

При тематичному та заключному повторенні групова робота дозволяє домогтися вищої активності всіх ІС, оскільки поряд із виконанням перерахованих вимог відкривається можливість використовувати при повторенні наявні у кожного знання, набуті з різних джерел.

При вивченні нового матеріалу групова робота створює передумови для аналізу особистого досвіду кожного ІС і таким чином дозволяє уникнути неточних узагальнень, а також створює ширшу наочно-чуттєву опору для формування понять.

Проте, викладач має і проблеми які виникають під час застосування групової роботи. Сутність форми груповий роботи вимагає від викладача вирішення питання складу окремих груп. Насамперед для спільної роботи необхідний приблизно однаковий темп роботи. Поряд із темпом роботи при складанні груп важливо враховувати і рівень успішності.

Під час формування груп слід враховувати кілька критеріїв. Допустимо обрати старшого студента групи, до обов'язків якого входить: стежити, щоб робота проходила відповідно до передбаченої схеми спілкування; після виконання завдання вказати представника, який за необхідності познайомить всіх ІС із результатами групи.

До матеріалу та завдань для групової роботи можна пред'явити такі загальні вимоги:

- завдання повинні підходити для групової роботи, тобто сприяти виникненню різних думок що є основою для обговорення;

- завдання повинні мати досить високий ступінь складності;
- матеріал за своєю структурою має бути таким, щоб його можна було розділити на відносно самостійні одиниці, над якими зможуть працювати різні групи чи окремі ІС у межах однієї групи;
- виходячи з принципу взаємного збагачення, завдання повинні припускати використання та осмислення життєвого досвіду ІС, інформації, почерпнутої з різних джерел.

Вимоги яким повинні відповідати методичні розробки, які спрямовують групову роботу: наявність мети; перелік матеріалів для роботи; завдання вказуються у порядку їх виконання; вказівки які завдання виконувати індивідуально а що робити в групі.

Так, групова навчальна діяльність ІС прискорює адаптацію до навчального процесу, покращує засвоєння нових знань, формує навички роботи в групі та формує нові особистісні якості. Це досягається за рахунок діяльності ІС в малих групах від 3 до 5 осіб так як у великих групах неможливо всім брати активну участь в обговоренні. Проте, з погляду отримання нової інформації та висування ідей маленька група виявляється менш ефективною.

Висновки. Працюючи в групі, слабкі студенти збагачуються новою інформацією, мають можливість своєчасно одержати додаткове пояснення з незрозумілих питань. Завдяки контролю з боку сильних учнів вони допускають менше помилок. Середні ІС в умовах групового навчання оперативно з'ясовують незрозумілі питання, опановують ефективні способи розв'язування завдань. Корисна групова діяльність і сильним ІС. Так, допомагаючи засвоювати навчальний матеріал товаришам по групі, вони перевіряють і зміцнюють свої знання. Переваги групової роботи полягають в тому, що при сумісній роботі ІС можуть виконати більш складні завдання і розвинути певні навички саморегуляції.

Коли ІС працюють в групі, недостатньо розуміти один одного, потрібно деяким чином скоригувати свою поведінку, щоб дії усіх учасників групи були прийнятні насамперед для тих, з ким студент працює в групі, а не лише

особисто для нього. Особливо це важливо для групи до якої входять ІС різних національностей.

Після роботи в групах протягом тривалого часу, взаємне пристосування та коригування поведінки ІС перетворюються вже на загальноприйнятну норму, виробляються однакові погляди і найчастіше певні правила та порядки стають майже обов'язковими. Таким чином, з цього моменту група індивідуумів трансформується в робочу групу, яка є спеціальним типом соціальної групи, що сприяє адаптації ІС до навчання у вищому навчальному закладі.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Шайнога Анна Юрїївна

студент

Кушнір Ірина Степанівна

Викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Львівський Національний Університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. Найважливішою передумовою для підтримання високого рівня здоров'я людини є її фізична активність. Проте новим викликом сучасному суспільству стала пандемія COVID-19. Її масштаб і гострота досягають рівня загрози здоров'ю населення планети. Як відомо, останнім часом в Україні, у період пандемії, спостерігається стійке зниження рівня рухової активності та погіршення стану здоров'я студентської молоді. Здобувачі освіти вищих навчальних закладів, як майбутні фахівці з вищою освітою великою мірою визначають майбутнє нашої країни, тому вони повинні мати не тільки високий рівень професійної підготовленості, але й бути фізично витривалими, працездатними і здоровими. Малорухливий спосіб життя, знижений інтерес до фізичної культури, нервові, психічні й емоційні напруження – головні причини їх захворювання. Загальновизнано, що фізичні вправи і рухові дії – найкращий шлях до оздоровлення. [1]

Ми провели анкетування серед студентів. Це дозволило нам встановити, що лише 22,9 % рухаються в межах норми рухової активності (8 – 12 годин).

Відомо, що використання різноманітних видів фізкультурної діяльності сприяє профілактиці захворювань, підвищенню працездатності, збільшенню тривалості життя, організації повноцінного дозвілля, боротьбі зі шкідливими звичками, створює умови пізнання власних можливостей і забезпечує оптимальні обсяги рухової активності (С. А. Бозанова, О. Качеров,

Т. Ю. Круцевич, І. Козетов, Б. М. Шиян та інші). [2]

Для поліпшення фізичного потенціалу й здоров'я студентам необхідно свідомо усвідомлювати важливість занять спортом, емоційно оцінювати свої можливості у спорті та мотиви, які спонукають досягати великих результатів.

Ціль роботи./Aim. Метою даного дослідження є відображення результатів дослідження ставлення студентів до здоров'я та здорового способу життя у період дистанційного навчання та дослідити проблеми, які перешкоджають формуванню інтересу та мотивації до занять фізичною культурою студентської молоді у період дистанційного навчання.

Матеріали та методи./Materials and methods. З метою вивчення оцінки фізичного стану організму студентів нами був здійснений аналіз та синтез науково-методичної та педагогічної літератури щодо проблеми дослідження; клінічний метод (вивчення медичних карт, огляд); метод математичної статистики; соціологічний метод (анкетування, опитування).

Дослідження проводилося зі студентами-педагогами 1 курсу Львівського національного університету імені Івана Франка. В ньому взяло участь 35 студенти жіночої групи, віком 17-19 років, які під час експерименту були практично здорові.

Результати та обговорення./Results and diskussion. Нами було проведено дослідження у 2022 році, яке складалося із декількох етапів. Дане дослідження було проведено у 2022 році і складалося з декількох етапів.

На першому етапі дослідження ми обробили науково-методичну та спеціальну літератури по проблемі, що досліджувалася: анатоμο-фізіологічні особливості організму, рухова активність, методичні рекомендації з фізичної культури. Як свідчить науковий пошук, що організація фізичного виховання студентів як науково-педагогічна проблема полягає в створенні фундаменту для всебічного фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, формування різноманітних рухових навичок.

На другому етапі дослідження ми присвятили увагу визначенню у студентів першого курсу рівень фізичної підготовленості. Для цього ми

провели анкетування студентів, що дало нам можливість встановити рівень рухової активності; вивченню медичних карт, огляду. Ми взяли до уваги визначення мотивів. На цьому етапі була проведена значна науково-дослідна робота з вивчення мотиваційної сторони й інтересів навчальної діяльності студентів. Необхідно зауважити, що процес формування основних показників особистості студента можна розкрити лише за умови аналізу мотивів, які визначають навчальну й соціально-громадську діяльність та її результативність. [3] Завдяки нашим чітким вказівкам, студенти змогли пройти опитування, щодо їх рівня фізичної підготовленості та мотивів, що показало наступні результати.

Отже, 34,3% опитуваних не займаються спортом взагалі, 1 раз на тиждень займається 28,6%. Регулярно 2-3 рази на тиждень займаються 34,4% і на превеликий жаль, лише 2,6 %, що складає одного студента займається спортом 4 – 6 раз на тиждень.

Зацікавленість до занять фізичною культурою мають 42,9 % опитуваних; 57,9 % опитуваних зацікавлені заняттями фізичною культурою інколи.

Наступне запитання, яке виникло у нас, чи проінформовані взагалі студенти серед яких проводилося опитування, про вплив фізичної культури на організм людини, адже попередні дані були не втішними. Як показали результати, усі 100 % є обізнаними у даному питанні.

Регулярно у спортивному клубі займаються 8,6 %, самостійно - 60 %, усвідомлюють, що спорт позитивно впливає на організм, але не займаються 28,6 %, не бачуть необхідності у заняттях спортом, тому не займаються – 2,9 %.

Також нами було виявлено фактори, які перешкоджають не систематично займатися фізичною культурою – це втома після університетських занять 80 %, брак часу 71,4 %, лень 45,7%, відсутність мотивації та інтересу 22,9 %, брак коштів 8,6 %.

Додатково заняттями у спортзалі хочуть займатися 57,1 %, нетрадиційним видом спорту 17,1%, спортивними іграми 11,4 %, легкою атлетикою 8,6 %, єдиноборствами 5,7 %.

У 80% студентів домінуючою мотивацією в заняттях фізичною

культурою — бажання поліпшити фігуру, поставу, схуднути; 57,1 % - бажання ввести здоровий спосіб життя; 42,9 % - прагнення до позитивних емоцій. Серед інших причин, які набрали менший відсоток відповідно є – прагнення до розвантаження, самовираження та досягнення цілі, боротьба зі шкідливими звичками, спорт допомагає запобігти хворобам.

Форми проведення фізичної культури показали, що 54,3% студенти бажають займатися у спортзалі, 45,7 % - на свіжому повітрі, 25,7% - у формі лекцій, 11,4% - взагалі не проводити.

У дослідженні взяли участь 35 студентів-педагогів першого курсу жіночої групи, факультету педагогічної освіти, Львівського університету ім. Івана Франка. Всі вони на момент проведення анкетування та опитування були практично здорові.

На третьому етапі, на основі використання методу математично-статистичної обробки отриманих даних, ми проаналізували рівень фізичної підготовленості кожного студента. Нами встановлено, що рівень фізичної підготовленості у студентів коливається і є у переважній кількості нижчим за норму, мотиви у деяких студентів відсутні, а це означає, що умови дистанційного навчання погано впливають на організм.

Переважає більшість студентів обізнані в питаннях про вплив фізичної культури на організм і здоров'я людини. Та на мою думку, потрібно більш детально і поглиблено розглядати такі питання у формі лекцій.

Зауважимо, що результати опитування показали негативний вплив дистанційного навчання у період пандемії. Дані, дали змогу оцінити рівень фізичного стану. До уваги бралися ріст, маса тіла, вік, середній артеріальний тиск та ЧСС. Це показало, що лише 8 студентів, а це 22,9 % мають високий рівень фізичного стану. Про що ж можуть свідчити такі результати? Що потрібно формувати інтерес та мотивацію до занять з фізичної культури.

Серед проведеного опитування перші три раниги у відповідях студентів були мотиви, що характеризують такі бажання: тримати себе у формі – бажання поліпшити фігуру та схуднути, бажання вести здоровий спосіб життя,

покращити емоційний стан.

Усі студенти є обізнані в питаннях про вплив фізичної культури на організм та здоров'я, тому серед причин, які перешкоджають школярам регулярно займатися спортом, студенти обрали відсутність вільного часу.

Важливо зазначити, що структура мотивації є не статичною, вона підлягає змін в процесі життєдіяльності. Викликавши інтерес до фізичного виховання у студентів, означатиме – сформувати зацікавленість до життєво необхідного.

Можливості формування позитивного ставлення до фізичної культури приховані в самому процесі навчання. Тому, з метою зацікавлення студентів до занять фізичною культурою актуальним стає вирішення пріоритетності вибору форм занять фізичними вправами в університеті. Значний інтерес студенти проявляють до різних секцій спортивних ігор, єдиноборств, силової атлетики, що наявне в Львівському університеті ім. Івана Франка, але є на даний час недоступним у зв'язку із дистанційним навчанням.

Під час дистанційного навчання заняття спортом у переважній кількості студентів припинилися і це, як ми бачимо, негативно вплинуло на рівні функціональної підготовленості та фізичного стану. Важливим критерієм у формуванні мотивації є рухова активність, яка ,як ми зазначали раніше із дослідження, має низькі результати серед опитаних студентів.

Щодо організації занять з фізичної культури в університеті викладачу слід будувати правильний план занять. Переважна кількість опитаних студентів обрали, що хотіли б заняття в спортивному залі або на свіжому повітрі. Викладачу доцільно будувати не однакові заняття, а включати в себе виконання різних вправ, щоб не виникала як фізична, так і психічна втома. Відповідно, необхідно враховувати здібності та бажання кожного студента до заняття тим чи іншим видом вправ, спортом, тому що у кожного різний фізичний стан.

Одними з найчастіших видів мотивації в рамках ЗВО є додаткові бали або оцінки, що додаються до рейтингу студентів у разі їхньої участі у різноманітних спортивних змаганнях або ж проектах. Іншим шляхом для

заохочення молоді є надання необхідного обладнання та професійного тренера.
[4]

Як показує дослідження більшість студентів не мають змогу покращити свій рівень фізичного стану по причині втоми після практичних занять в університеті (80%) та вільного часу (71%) Виходячи з цього, необхідно зменшити навантаження в університеті, аби студенти змогли знайти мотивацію та час до занять спортом.

Таким чином, визначення фізичного стану студентів, вивчення ставлення студентів до свого здоров'я під час дистанційного навчання, мотивація у студентів є актуальною науковою проблемою. Ми переконані, що дистанційні заняття не сприяють збереженню здоров'я, не підтримують фізичну форму студентів та не мотивують до здорового способу життя за умови свідомої самоорганізації студента та його ціленаправленої здоров'я формувальної поведінки.

Висновки./Conclusions. Підводячи підсумок, аналіз спеціальної літератури дозволяє сказати, що фахівці фізичної культури та спорту вважають одним з головних завдань фізичного виховання серед молоді - підвищення рівня фізичної підготовленості студентів. Опитування, щодо фізичної підготовки студентів за показниками індивідуальних результатів, дозволяє створити у студентів позитивний настрій та спонукає їх більше займатися спортом. Тому необхідно формувати в студентів потребу в заняттях фізичними вправами та інтерес бо інакше спорт стане другорядним несуттєвим аспектом життя, на який не варто витрачати особистий час у подальшому житті у них виникнуть проблеми із здоров'ям.

Значення фізичної культури для студентів здебільшого полягає в можливості підтримувати свою фізичну форму та стан здоров'я та покращити свій емоційний стан.

Інтерес до занять фізичним вихованням як навчальними, так і позанавчальними формами занять можна підвищити, якщо в якості засобів використовувати ті види рухової активності, які користуються більшою

популярністю у даного контингенту студентів. Таким чином, вивчення ставлення студентів до свого здоров'я, виявлення впливу освіти у сфері фізичної культури і спорту на формування здоров'язбережувальної поведінки є актуальною науковою проблемою.

Проведене дослідження показало, що планування навчальних занять з фізичного виховання в університеті повинне здійснюватися з урахуванням очного навчання та бажанням кожного студента щодо обраного фізичного виду активності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інна Шнит. Формування мотивації та інтересу до занять фізичною культурою старшокласників. Залучення учнів до здорового способу життя та популяризація варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури через всеукраїнський проект “JuniorZ”: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 квітня 2019 р., м. Луцьк) С. 142- 145

2. Деделюк Н. А., Томашук О. Г. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни “Психологія спорту та здорового способу життя”. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 80 с.

3. Дзензелюк Д. Роль мотивації студентів до занять фізичними вправами на заняттях фізичного виховання у вищих навчальних закладах / Дмитро Дзензелюк. // Спортивна наука України. – 2013. – №6. – С. 50–55

4. Шафранський І., Шимечко А. Навчання та дозування фізичних навантажень студентів під час дистанційного навчання // Проблеми формування здорового способу життя молоді. – 2022. – №8. – С. 45–46.

**ОРГАНИЗАЦИЯ МЕЖВУЗОВСКОЙ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕКИ
СПОРТИВНОЙ ИНФОРМАЦИИ (МЭБСИ) ПРИ КАФЕДРЕ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА ПГАСА С
ВОЗМОЖНОСТЬЮ ОБМЕНА В СРЕДЕ INTERNET**

Шульгина Вероника Дмитриевна,
студентка ПГАСА

Макаренко Олег Евгеньевич,
магистр ПДАФКС

Макаренко Евгений Евгеньевич
старший преподаватель

Кафедра физического воспитания и спорта ПГАСА
г. Днепр, Украина

Введение. По Конституции, Украина социально ориентированное государство, первоочередной задачей которого является помощь развитию молодого поколения, обеспечение его жизненно важных потребностей для творческого развития. Воспитание развитой личности невозможно без ее полноценного физического развития. С другой стороны, стремление мирового сообщества к мирному сосуществованию предполагает установление культурных связей. Поэтому обмен информацией о спортивных традициях является составной частью процесса установления дружественных отношений. Отсутствие действующей системы хранения и обмена спортивной информацией затрудняет популяризацию отечественных спортивных традиций. Установление культурных связей со спортивными организациями при учебных заведениях нашего города, нашей страны, а в перспективе зарубежья, повысит заинтересованность студентов в занятии физической культурой и спортом, качественную организацию этих занятий.

Необходимость усиленного развития информационных связей с другими ВУЗами не вызывает ни у кого сомнений. Организация библиотеки, хотя и потребует дополнительного материального и методического обеспечения, поднимет престиж как кафедры физического воспитания и спорта, так и

Академии в целом.

Таким образом, создание системы, позволяющей осуществлять обмен опытом и исследовательскими материалами с другими организациями, являющейся универсальным средством информирования общественности о достижениях и проблемах, есть необходимая и полезная задача.

Цель работы. Организация межвузовской электронной библиотеки спортивной и валеологической информации с возможностью широкого распространения и обмена данными.

В процессе выполнения программы увеличится доступность учебно-методических и исследовательских материалов широкому кругу населения и в первую очередь студенческой молодежи.

Будет организован обмен информацией и научными работами в пределах охваченных учебных заведений.

Налажен обмен информацией универсального характера, который уменьшит объёмы организационных работ в рамках отдельно взятого ВУЗа.

Материалы и методы. Предполагается решение следующих задач:

1. Анализ существующих средств выполнения работ.
2. Организация накопления первичной информации, её сортировка и хранение.
3. Выработка необходимой программной основы.
4. Организация системы компьютерного хранения информации.
5. Разработка методики поиска, отслеживания и опубликования информации.

Используемые методы:

1. Анализ научно-педагогической и методической литературы, анализ разработки и опыта использования корпоративно-ориентированных баз данных.
2. Разработка и апробация комплексной методики сбора первичной информации.
3. Педагогическое наблюдение, анкетирование и тестирование студентов.

4. Адаптация передового опыта ведущих вузов применительно к социальным и материальным условиям, в которых работает как кафедра, так и учреждения, которые предположительно будут входить в область охвата системы.

5. Внедрение комплексной методики сбора информации в существующие информационные структуры академии.

Результаты и обсуждение. На основании изменения содержания, форм и методов работы кафедры обеспечить разработку эффективной системы хранения информации. Согласованная деятельность всех участников программы позволит создать систему обмена информацией, которая может рекомендоваться для внедрения во всех регионах Украины.

Цель и задачи программы согласуются с решениями коллегий Управления образования Днепропетровской областной государственной администрации, а также определяются общепедагогическими принципами дидактики и воспитания, и отражают современный уровень развития и направления становления компьютерного образования в Украине.

В том числе:

- принцип научности означает создание системы хранения и публикации информации на основе объектно-аналитического изучения наиболее весомых научных достижений физиологии, психологии и научно-технического прогресса в области средств ТСО, их интеграции и получения дополнительных знаний, умений, навыков, которые создают предпосылки для ускоренного освоения предлагаемого материала;

- принцип природосоответствия физического воспитания, который подразумевает учет в программе психолого-физиологических, индивидуально-типологических и психических особенностей современных студентов, многогранности, целостной и неповторимой индивидуальности каждого человека;

- принцип культуросообразности, который используется в органичной связи с историей народа, его языком, культурными прогрессивными

традициями, наследием и преемственностью поколений;

- принцип приоритета активного подхода, который подразумевает создания такой системы физического воспитания, которая активизирует поиск и задействование духовных качеств личности, обеспечение их влияния на творческую деятельность в осваиваемой системе знаний, умений и навыков;

- принцип гуманизации физического воспитания, подразумевающий создание положительной мотивации у студентов для выполнения учебных задач;

- принцип демократизации, который предполагает сотрудничество и творческий союз преподавателей и студентов на основе суверенитета личности студента, внимательного отношения к его праву выбора и принятия решения в процессе обучения;

- принцип интегративности - единство и последовательность педагогических требований в высших учебных заведениях;

- принцип приоритета проблемно-развивающего физического образования и творческой, сознательной деятельности по самосовершенствованию и самообразованию;

- принцип сенситивности - учет наиболее благоприятных периодов для восприятия учебного материала, учет его влияния на все сенсорные механизмы получения и переработки информации.

Исследования проводятся на базе кафедры физического воспитания и спорта Приднепровской государственной академии строительства и архитектуры.

Исследованиями планируется охватить около 1000 студентов, более 10 педагогов.

В процессе исследования планируется:

- определение основных педагогических условий и путей повышения уровня обеспеченности учебно-методическим материалом учащихся в системе высшего образования и повышения уровня личностной мотивации последних;

- разработка моделей новых систем обмена наработанными

материалами;

- разработка универсального модуля хранения информации и создание удобного и эффективного доступа к ней;
- разработка современной модели профессиональной компетентности педагога физического воспитания;
- создание программных продуктов, которые войдут в целостную электронную библиотеку, что соответствует концепции действенного подхода к физическому воспитанию, активизирует активность и создаёт максимально благоприятные условия для развития творческой личности, для сознательного отношения к собственному развитию.

Теоретическая значимость состоит в том, что в результате исследования планируется дополнить систему базовых для данной научной проблемы теоретических понятий, получить новые данные которые расширят представления о роли средств ТСО в процессе физического воспитания, деятельности преподавателей направленной на повышение их теоретической вооруженности, определяют более эффективные индивидуальные формы научно-теоретической и методической подготовки студентов.

Практическая значимость проведенного исследования обеспечит:

- создание комплексной методики сбора первичной информации;
- накопление опыта управления разнородными электронными системами;
- создание модели профессионально активного студента и будущего специалиста.

Результаты исследования могут быть реализованы в учебном процессе высших учебных заведений Украины, а также предприятиями, ставящими цель обеспечить своих служащих необходимой информацией для самостоятельных занятий физической культурой и спортом.

Техническое и программное обеспечение данной электронной библиотеки, выполняется на технической базе кафедры физического воспитания и спорта, будет содержать информацию в современных

общепринятых программных системах, доступных для пользователя любого уровня подготовленности. Это обеспечит заявленную универсальность и аддитивность библиотеки. Последняя составляется из ряда программных модулей, отвечающих за полноценное функционирование системы. Отдельно по типам информации (рефераты, картотеки, научные статьи, отчёты, методические указания, научно-исследовательские разработки); предусматривается также унитарное исполнение библиотеки.

Выводы. Создание межвузовской электронной библиотеки спортивной и научно-исследовательской информации (МЭБСИ) обеспечивает своевременное и качественное накопление, хранение и управление текущей информацией. Позволяет при этом не только экономить время, связанное с поиском специализированных данных, но и существенно повысить общее качество управления учебным процессом, создать мощный механизм выработки положительной мотивации у студентов. Отработанная при создании библиотеки методика послужит ценным опытом при проведении в жизнь более сложных и совершенных систем электронных библиотек. В перспективе предлагается интеграция баз данных различных учреждений в подобную универсальную систему, позволяющую на высоком уровне, качественно и своевременно решать поставленные задачи.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ДИТЯЧА ТВОРЧА КОНСТРУКТОЛОГІЯ ЯК ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЗАСІБ

Білець Юлія Сергіївна

магістр

Національний університет "Чернігівська політехніка"

м. Чернігів, Україна

Філіпович Вікторія Миколаївна

к. психол. н., доцент

Вступ. «Дитяча творча конструктологія» є терапевтичним засобом формування адаптивних, творчих здібностей дітей, в тому числі навичок вирішення проблем, а також задовільняють потреби в сублимації агресивної енергії, забезпечують підтримку і оздоровлення дитячої психіки. Знайомство педагогів та психологів з методикою, її використання в психотерапевтичній, розвивальній роботі забезпечить стимулювання творчої діяльності дітей, оптимізацію їх психічного стану та соціальної ситуації розвитку дитини, формування механізмів психологічного захисту на всіх етапах онтогенезу. Через незрілість психіки дитини та несформованість механізмів психологічного захисту у дітей викликають психогенні розлади за типом прямої реакції на психотравмуючий вплив. Діти не вміють і бояться розповісти про свої страхи. Але їх прояв легко помітити, спостерігаючи за поведінкою дитини, аналіз снів, історій, малюнків чи ігор дитини. У ситуаціях невизначеності і небезпеки, в очікуванні несприятливого розвитку подій, у дітей виникає тривожність, яка проявляється в емоційній вразливості, легкому спалаху емоцій, плаксивості, збудливості, напрузі, скутості, страху перед усім новим, до незнайомих передчуття бід, боязкості.

Мета. Визначити властивості методу творчої конструктології та особливості його застосування у терапевтичній діяльності з постраждалими

дітьми.

Матеріали і методи. Аналіз і узагальнення наукової літератури. Використовувалися напрацювання авторів, зокрема З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І. М. Біла, Г. П. Лазос.

Результати і обговорення. «Дитяча творча конструкторологія» передбачає використання різних методик та з урахуванням психолого-педагогічних принципів навчання, діє як ефективний терапевтичний засіб. Вирішення творчих завдань стимулює творчу активність, винахідницько-приспосувальних здібностей дитини, нормалізує її психічний стан.

Програма включає різноманітні терапевтичні засоби, які доступні на віковому етапі дитинства, зокрема:

- ігрова діяльність (пісочна терапія);
- різноманітні заняття - конструювання, малювання, які є засобами арт-терапії;
- читання казок, оповідання (казкотерапія, бібліотерапія);
- музична діяльність (музика, рухова терапія) тощо.

Програма розвитку творчої активності дітей має наступні блоки.

Перший блок програми, теоретично-інформаційний, має на меті стимулювання пізнавальної діяльності та забезпечує теоретичну пізнавальну діяльність ознайомлення дітей з особливостями творчих дій, способами пошуку розв'язку задач, джерелами винахідництва, прикладами творчих стратегій, механізмами знаходження ідей у реальному житті, у казках, під час спостереження тощо. Діти здобувають знання під час бесід і лекцій, які мають пояснювальний характер, містять приклади, схеми, стратегічні дії мислення.

Допомагає і друга підготовчо-практична частина програми, що закріплює набуті знання та забезпечує гармонійний розвиток усіх компонентів мисленнєвої діяльності дітей: пізнавальний та операційно-мотиваційний. Цілеспрямована стимуляція сенсорних і перцептивних процесів мислення при цьому спираються на високу чутливість психіки. Завдяки використанню завдань (інформаційно-рецептивних, репродуктивних, дослідницьких,

евристичних), ігрових методів та прийомів, елементів казки, постановки проблеми через мотивацію формування у дітей інтересу до пізнавальної, експериментальної діяльності та позитивного оптимістичного настрою. Крім ігор, тренування включає також рух і музичні моменти - і як паузи для відпочинку, і як особливі форми діяльності.

Дітей цілеспрямовано привчають розглядати предмети, поєднуючи це з актами експериментування. Експериментування доповнює уявлення дитини про властивості предметів (особливо їх тактильні якості), прискорює орієнтування в сенсорних еталонах, навколишніх предметів і дійсності в цілому.

Починаючи з раннього віку, дітям пропонуються схеми, які наприклад, одна з них – набір карток, які алгоритмізують сприйняття предметів, їх властивостей, конструктивних якостей.

Зокрема:

- колір (на картці зображені кольорові плями нечіткої форми);
- форма (незабарвлені геометричні фігури зображуються так, щоб увага дітей була зосереджена лише на формі);
- розмір (два предмети контрастного розміру);
- вага (два різні за вагою предмети - легкий і важкий);
- матеріал (на картку наклеєні різні макети матеріалів у формі квадратів: дерево, тканина, папір, фольга);
- частини об'єкта, його структура (детальний об'єкт);
- властивості поверхні (зображені кисті рук);
- узагальнення (на картці намальовані речі, які належать однієї групи, яка виконує одну функцію, наприклад предмети одягу або домашніх тварин);
- використання предмета (зображується знак питання).

Запропоновані в тренінгу схеми можна використовувати окремо і в поєднанні з іграми, спрямованими на розвиток навичок обстеження предметів та активізацію експериментування з ними. Однією з найбільш доступних і корисних форм роботи є спостереження дітей за навколишнім життям. Розробка методів «вслухаючись», «вдивляючись» в образний світ мистецтва, в

звуки і фарби об'єктного світу - спосіб його розвитку творчості у дитини.

Серед вправ, які стимулюють сенсоричку та сприйняття, процеси мислення, пропонуються наступні:

- «Дослідник» - передбачає активізацію дослідницької діяльності, уміння виділяти в об'єкті властивості, ознаки, особливості порівняно з іншими предметами;
- "Для чого?" - допомагає з'ясувати призначення різних предметів, матеріалів;
- «Кольоровий світ» - сприяє усвідомленню ролі всього існуючого аналізаторів, оптимізує психічний стан;
- «Що в мішку (піску)?» - гра розвиває вміння створювати образ предмета за його словесним описом, а також уміння виділяти суттєві ознаки предмета за його тактильним сприйняттям;
- «Реклама» - дитина вибирає будь-який предмет і намагається його назвати, всі його позитивні якості та функції, які допоможуть залучити його увагу;
- «Виставка» - в уявній ситуації (виставка-показ) за вибором дитини презентує, описуючи всі характерні якості, функції, структуру тощо різні речі (побутова техніка, авто) за бажанням.

На третьому, творчо-конструктивному етапі навчання приділяється увага дітей на закріпленні та оволодінні прийомами і методами вирішення творчих задач. Їм пропонуються творчі завдання, які вони мають практичне ознайомлення з різними творчими стратегіями.

Заключний етап передбачає використання узагальненої алгоритмічної схеми, яка являє собою структуру творчого процесу, доповнену результативними засобами стимулювання творчих дій. Реалізуючи свої задуми, діти самостійно обирають підходящі матеріали, інструменти, свідомо використовують необхідні стратегії мислення, планування, раціональне організування та виконання своїх дій, а також контролювання операції. Оцінка процесу та результат діяльності виступає вектором їх подальшого

розвитку. Ефективність використання творчої підготовки, досягнень реабілітаційного, лікувального, розвивального призначення, формування залежить від творчих стратегічних тенденцій дитячого мислення, успішність комплексного використання різних методів, психолого-педагогічних основ навчання в рамках поетапності, організація розв'язування ними творчих завдань.

Висновок. Завдяки цьому методу, у дітей психічний стан поступово нормалізується, формуються навички творчого мислення. Навчання розумовим діям дає дітям можливість вирішувати творчі задачі, тим самим раціоналізуючи пізнавальні процеси, розширюючи кругозір адаптаційних можливостей розуму і психіки загалом. Продуктивна, миротворча діяльність оптимізує настрій, усуває негативізм.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Борисова Наталія Олександрівна

Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 6 курсу кафедри педагогіки та психології

Науковий керівник:

Шевченко Володимир Володимирович

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, Миколаїв, Україна

Вступ. Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей [1;2] посилило увагу українського суспільства до проблем дітей, які мають ті чи інші особливості розвитку. Це створило необхідність прийняття змін у законодавчій базі та розробки цілеспрямованих дій держави для створення сприятливих умов для забезпечення осіб з особливими освітніми потребами інтегрування в загальноосвітній простір, як повноцінних членів суспільства. 2016 рік в Україні було оголошено Роком дитини з особливими потребами. Відтак в системі освіти інклюзивна реформа постала на перше місце за актуальністю.

У 2017 році було прийнято новий Закон України «Про освіту» [3], що дало поштовх для подальшого розвитку та впровадження інклюзивної освіти. Відповідно до Закону було розпочато створення територіально доступної мережі інклюзивно-ресурсних центрів, які забезпечують комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та перехід до єдиного уніфікованого стандартизованого підходу у визначенні особливих освітніх потреб дітей [4].

За даними Державної служби статистики України та Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» (станом на 05.09.2021р.) впродовж

останніх років кількість здобувачів освіти, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, зросла майже у 5 разів (з 4180 учнів у 2016/2017 навчальному році до 25078 учнів у 2020/2021 навчальному році) [5]. Таким чином, сегмент інклюзивної освіти щороку зростає. Це свідчить і про те, що в нашій країні, як і в усьому світі, з різних причин зростає кількість дітей з порушенням розвитку. Одна з категорій дітей з особливими освітніми потребами – затримка психічного розвитку (далі – ЗПР). Кількість дітей, які мають ЗПР, складають більший відсоток серед інших категорій особливих освітніх потреб. Саме тому наше дослідження зупинило увагу на цій категорії особливих потреб.

Термін «Затримка психічного розвитку» розуміють, як тимчасове відставання психіки в цілому або окремих її функцій - когнітивних, моторних, мовленнєвих, емоційно-вольових. Цей характер відставання з часом долається, і чим раніше виявляється причина, тим успішнішим буде результат. Дуже важливо створити необхідні умови корекції, які забезпечують повноцінне навчання й виховання дітей цієї категорії [6, ст.1]. Однією з основних цілей інклюзивної освіти є якісні зміни в особистісному розвитку таких дітей. У тому числі і формування позитивного «Я-образу» дитини.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури з даної теми, а також узагальнення експериментальних даних говорить про те, що "Я-образ" дітей із затримкою психічного розвитку виявляється недорозвиненим і має своєрідні особливості. В шкільному віці формування «Я-образу» безпосередньо пов'язане з процесом соціалізації, адже на цьому етапі усвідомлення самого себе формується під впливом успіхів у навчанні, ставлення учителя, однолітків. Якщо дитина досягає певних успіхів у навчанні та в іншій діяльності, яка цінується серед її оточення, то швидше за все, вона сформує позитивний «Я-образ». Треба відмітити, що діти із ЗПР до початку шкільного навчання ще не оволодівають повною мірою всіма необхідними для виконання шкільних завдань мисленнєвими операціями (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування) [7, ст.77]. Тому для них, зазвичай, характерна низька

пізнавальна активність. Відповідно, академічна успішність дитини з затримкою психічного розвитку не може бути на високому рівні. Це негативно впливає на формування «Я-образу» молодшого школяра. Отже, порушення пізнавальних функцій ускладнює процес формування уявлень дитини про себе як особистість.

Об'єктом нашого дослідження є особливості формування «Я-образу» у дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: психологічні особливості формування «Я-образу» у дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку.

Мета роботи полягає у дослідженні психологічних особливостей формування «Я-образу» у дітей молодшого шкільного віку, які мають ЗПР, розробці та впровадженню в практику на цій основі корекційно-розвиткової програми.

Для досягнення мети у розв'язанні поставлених завдань був використаний наступний комплекс теоретичних та емпіричних методів, до якого увійшли: аналіз та узагальнення психологічної та педагогічної літератури з даної теми, синтез та конкретизація, спостереження, бесіда, психолого-педагогічний експеримент, кількісний і якісний аналіз та узагальнення експериментальних даних.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що корекційно-розвиткова робота спрямована на розвиток когнітивної та емоційно-вольової сфери дитини молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку в ході навчально-пізнавальної діяльності ефективно впливає на формування позитивного «Я-образу».

Дане дослідження було проведене на базі Щербанівського ЗЗСО ім. Героя Соціалістичної Праці М. М. Рябошапки І-ІІІ ступенів. Загалом експериментальним дослідженням було охоплено 40 дітей віком від 7 до 9 років, які здобувають освіту у початкових класах. Дослідження складалося з двох етапів: визначення наявності затримки психічного розвитку у дитини; вивчення «Я-образу» дитини, що має ЗПР. Для визначення рівня розвитку

когнітивної сфери дітей було використано комплекс психодіагностичних методик: «Коректурна проба» (за Б.Бурдоном), «Четвертий зайвий», «Малюнки нісенітниця», «Зашумлені малюнки», завдання для визначення причинно-наслідкових зв'язків, завдання «Класифікація геометричних фігур», завдання «Продовжи логічний ряд» т.ін. Таким чином, в результаті проведення дослідження було визначено, що 15% обстежених дітей мали затримку психічного розвитку. В другому етапі дослідження приймали участь 6 дітей із ЗПР. Для вивчення «Я-образу» було використано методику діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн та методику «Сходинки» (автор В.Г.Щур).

Висновки. Нами було розроблено план корекційно-розвиткової роботи з дітьми молодшого шкільного віку, що мають затримку психічного розвитку націлений на корекцію когнітивної та емоційно-вольової сфери і формування позитивного «Я-образу». В процесі дослідження підтвердилася гіпотеза, що полягала в наступному: здійснюючи корекційно-розвиткову роботу спрямовану на когнітивну та емоційно-вольову сфери дитини молодшого шкільного віку із ЗПР можливе ефективне формування позитивного «Я-образу». У цьому віці розвиток пізнавальної діяльності та формування «Я-образу» безпосередньо взаємопов'язані. Отже, корекційно-розвиткова робота повинна бути одночасно націлена на всі сфери розвитку дитини в залежності від особливостей її розвитку.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. «Конвенція про права дитини» Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року.
2. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей від 30 вересня 1990 року.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
4. Постанова Кабінету Міністрів України №545 від 12 липня 2017 р. «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр.
5. <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/osnovni->

czyfry-osvity/

6. Бугайова Ю. І. Корекційно – розвивальна програма для дітей із затримкою психічного розвитку. Молодший шкільний вік. - Кривий Ріг, 2014 р.,- 1 с.

7. Прасол Д. В. Практичний психолог в інклюзивно-ресурсному центрі. Блок «Молодший шкільний вік». Методичні рекомендації / Д. В.Прасол, І. В. Коріненко, О. С. Чеканова, І. В. Дрозд, А. Ю. Семенова, А. О. Толмачова, І. А. Соломко, О. В. Бавольська. – Миколаїв, 2021р., - 77с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНІ СТОСУНКИ

Вишневська Олена Павлівна

к.психол.н.

Міжнародний Європейський Університет

м. Київ, Україна

Вступ. Сучасне суспільство зазнає безліч змін у кожній із сфер нашого повсякденного життя. У даний час найголовніша проблема нашої країни, яка стосується кожної окремої людини та українського соціуму взагалі – це війна. Війна залишає свій відбиток у свідомості будь-якої людини, яка стає її свідком: будь то маленька дитина або людина похилого віку. Ця трагедія охоплює всіх. Психологи, як науковці, які працюють безпосередньо із соціальною складовою життя людини, розуміють, що нервова система кожної окремої особистості відрізняється від іншої, тому будь-який фактор зовнішнього середовища впливає на кожного по-різному. Знаходячись у важких військових умовах, єдиний порятунок, який ми можемо знаходити, - це наша сім'я. Це наші половинки, які допомагають нам переживати невзгоди та яким допомагаємо ми, та наші діти, за для яких ми живемо та які надають нам сенс змагатися та йти далі. Але після того, як війна втрутилася до нашого повсякденного життя, вона так само сильно вплинула на наші внутрішньосімейні стосунки.

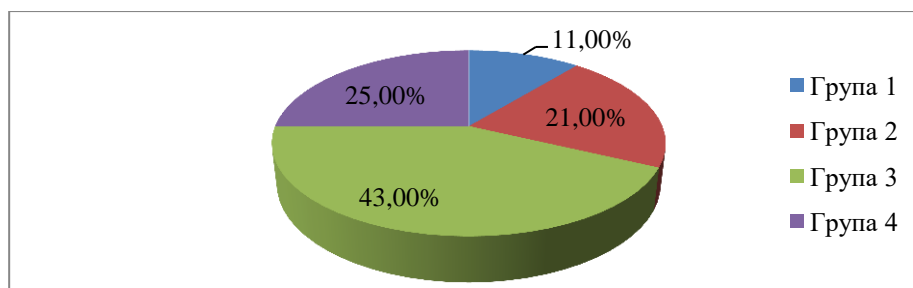
Мета роботи. Аналіз психологічного впливу війни в Україні на внутрішньосімейні стосунки з подальшою розробкою практичних рекомендацій щодо подолання проблем, які виникають у подружніх парах під впливом військового стану.

Матеріали та методи. Сім'я – це багатогранна система, успішне функціонування якої залежить від великої кількості чинників. Сім'я є єдиним складним організмом, що складається з окремих членів. Ключовими поняттями є структура сім'ї, підсистема сім'ї та межі. До структури входять правила, що визначають взаємодію в сім'ї. Якщо прийняті правила працюють, то поведінка

членів сім'ї передбачувана, а система ефективно функціонує. Її головною функцією є задоволення потреб подружжя без збитку для емоційної атмосфери, необхідної для зростання та розвитку двох індивідів. Кажучи про військовий час, не можна не зауважити, що правила, які працювали у соціумі та в сім'ї, як його частині, дуже змінилися. Це тісно пов'язано з вимушеною та дуже швидкою переоцінкою сімейних цінностей кожної людини.

Поняття «сімейні цінності» зустрічається доволі часто у різній літературі, але при його формулюванні автори зіштовхуються з проблемою: що саме, якій зміст може бути вкладено до цього поняття. Це пов'язано з тим, що у кожної людини своє розуміння слова «цінність». Якщо раніше перше, що нам приходило на думку, коли ми міркували над цим, були такі поняття як: довіра, кохання, доброта, вірність, повага, взаєморозуміння, любов до дітей і т.д., то тепер перше слово – життя. Це саме те слово, яке, як ніколи, об'єднує всю нашу країну взагалі і кожну сім'ю в окремоті.

Результати та обговорення. Нами було проведено соціальне дослідження у вигляді опитування серед населення протягом жовтня місяця 2022 року. У дослідженні приймали участь 150 людей: 87 жінок та 63 чоловіків віком від 30 до 50 років. Вибір віку опитуваних був зумовлений тим фактором, що у даному віковому проміжку люди, зазвичай, вже знаходяться або знаходились у постійних стосунках. Опитування проводилося у місті Київ та Київській області (Броварський район). Нами були сформульовані наступні питання: «Чи вплинув початок війни в Україні на Ваші сімейні стосунки? Якщо вплинув, то яким чином? Що змінилося?». Були отримані наступні результати (Див. мал.1).

Мал. 1. Наявність змін у внутрішньосімейних стосунках

Група 1 - 11% (17) випробуваних відповіли, що сімейні стосунки не змінилися або вони цього не помітили.

Група 2 - 21% (31) висловились про те, що взаємовідносини взагалі змінилися, але їм важко сформулювати яким саме чином.

Група 3 - 43% (65) досліджуваних відповіли, що сімейні стосунки змінилися. Вони підкреслили, що не тільки взаємовідносини, але й загальні почуття та сприймання одним одного стали іншими, «нібито перейшли на більш високий та близький рівень». Деякі респонденти розповідали про те, що стала дуже помітною різниця у відношенні партнерів до побутових обов'язків, що ситуації, які раніше викликали негативні емоції, зараз навіть не помічаються. Тобто ці люди зазначали, що сімейні стосунки стали набагато теплішими та міцнішими. Також досліджувані зазначили, що почали більше цінувати партнера, тому що раніше не замислювалися над ситуацією його втрати, смерті.

Група 4 - 25% (37) опитуваних зазначили, що війна вплинула на сімейні стосунки негативно. Вони підкреслили, що це пов'язано з тим, що вони перестали розуміти один одного взагалі, у більшості випадків партнери по-різному реагують на події, по-різному їх сприймають. Це може викликати обурення та, як наслідок, конфліктні ситуації.

Необхідно зауважити, що проблема таких сімей полягає саме слові «сприйняття». Це проявляється у тому, що, один із партнерів більш врівноважений, тобто його нервова система більш стабільна, тому він сприймає ситуацію, яка відбувається, спокійніше, розсудливіше. Нервова система іншого більш вразлива, збуджена, тому йому складніше заспокоюватися, не панікувати, приймати врівноважені рішення. Це пов'язано з великою кількістю факторів:

- по-перше – життєвий досвід людини: протягом життя кожна людина переживає великий спектр почуттів та емоцій, різних ситуацій, які залишають свій відбиток на характері людини, її поведінці;

- по-друге: тип нервової системи – вона може бути сильною або слабкою. Вони відрізняються тим, що людина з сильним типом набагато краще

адаптується до змін навколишнього середовища, зі слабкою процес пристосування дуже повільний, майже відсутній. Як ми розуміємо для військового часу ці характеристики виявляються одними із найголовніших;

- по-третє: ситуація, саме з якою прийшлося зіштовхнутися сім'ї. Наслідки пережитих людьми подій дуже відрізняються. Одні втратили все: житло, майно, здоров'я, інші були вимушені взагалі переїхали жити в інші країни. Але, нажаль, є й саме страшне у війні - велика кількість людей втратила своїх близьких.

Ми пропонуємо наступні рекомендації щодо подолання вищезазначених проблем у внутрішньосімейних стосунках.

Життєвий досвід. Усі люди дійсно мають свій особистий, неповторний життєвий досвід. У даній ситуації потрібно зауважити, що для більшості людей молодшого та середнього віку, які проживають у нашій країні, саме такий досвід – перший. Це каже про те, що усі члени сім'ї відчують на собі неповторний, новий вид стресової ситуації.

Саме тому перше, чому необхідно навчитися кожному члену сім'ї розвивати емпатію. Емпатія - розуміння стосунків, почуттів, психічних станів іншої людини у формі співпереживання. Спочатку необхідно ретельно проаналізувати особисті відчуття, усвідомити та прийняти їх. Потім за допомогою емпатії зробити все можливе для того, щоб зрозуміти що відчуває, може або хоче відчувати партнер. Після цього необхідно зіставити результати рівня та глибини своїх відчуттів та партнера. Під час війни у багатьох людей емоції, які вони відчують, співпадають з іншими. Саме таким чином можна знайти спільні переживання, та ті, які відрізняються. Необхідно їх проговорити, поділитися ними, та разом знайти способи боротися із стресом, який виникає у кожного члена сім'ї внаслідок війни.

Тип нервової системи. Коли ми кажемо про типи нервової системи, ми перш за все кажемо про способи реагування нашої психіки на навколишні подразники. Сама головна її функція – захист. Тому логічно передбачити, що під час війни кожна клітина нашого тіла хоче захищатися і відчувати себе у

безпеці. Дуже важливо зрозуміти від кого саме ми захищаємось. Нам необхідно усвідомити, що захищатися нам потрібно від ворога та наслідків, які він приносить у наше життя. Але наш організм настільки зляканий та дестабілізований, що наша психіка починає не розуміти як діяти в тій чи іншій ситуації, тому ми починаємо шукати причини наших страждань там, де їх немає, не повинно бути – у самому собі та оточуючих нас близьких людях. Настає час вмикати механізми самоконтролю та самоаналізу. Відчуті, що наші близькі люди – це і є наш захист, наша підтримка, яку необхідно приймати.

Наслідки війни. Цей фактор відрізняється від інших тим, що він пов'язаний не тільки з тим, що ми відчуваємо в даний момент, що з нами відбувається саме зараз, а й концентруємось на думках про те, що буде далі, у майбутньому. Саме на цьому етапі усвідомлення у людей найчастіше проявляється ПТСР. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це крайня реакція на сильний стресор, що загрожує життю людини. Найбільш уразливими є люди у віці старше 30 років (саме таку вибірку ми досліджували). Його небезпечність полягає у тому, що він не виникає відразу. Він може поступово формуватися протягом доволі довгого проміжку часу. Тому у даному аспекті дуже важлива повноцінна взаємодія партнерів у сім'ї.

Саме члени сім'ї, які знаходяться у безпосередньому контакті більшу частину часу, можуть помітити зміни у поведінці людини, помітити ознаки розвитку ПТСР. Для цього партнерам потрібно працювати над довірою, взаємодопомогою. Перше що ми можемо зробити – звернути увагу близької нам людини на те, що у неї можуть бути проблеми, які можна вирішувати разом. Це необхідно робити дуже обережно та поступово, наша мета допомогти людині зрозуміти, усвідомити, що у неї є проблеми. Коли людина почала розуміти наявність і глибину своїх переживань та відчувати загрозу для себе та оточуючих, настає етап, коли сім'я повинна допомогти людині знайти спеціаліста та обов'язково звернутися за допомогою. Зараз, особливо під час війни, в Україні працює безліч спеціалістів: психологи, психотерапевти, реабілітологи. Кожна людина має можливість звернутися за допомогою.

Потрібно бути уважними до себе і своєї сім'ї, тому що внутрішньосімейні стосунки завжди, а особливо зараз, відіграють дуже важливу роль у поверненні кожного із нас до повноцінного мирного життя.

Висновки. Внутрішньосімейні стосунки, як і усі сфери нашого життя без виключень, зазнали перелік змін, пов'язаних з початком війни на території України 24 лютого 2022 року. У даному випадку слово «сім'я» як ніколи відіграє найважливішу роль у житті кожного жителя країни. Сім'я - це наш дім, ще наш захист, це наш зміст. Дивлячись на наше дослідження можна з упевненістю сказати, що дуже велика кількість (90%) людей відчували зміни в особистому житті, у функціонуванні їх сімей.

Коли ми розглядаємо ситуацію, в якій стосунки подружжя у стресовій ситуації покращуються, міцнішає підтримка (Група 3), можна казати про те, що це є показником високого рівня сумісності партнерів, яка характеризується когнітивною, емоційною та поведінковою сферами сумісного життя, що допомагає партнерам разом впоратися із проблемами, які виникають під час війни.

Під час дослідження ми виявили частину людей (25%), які зазначили, що війна вплинула на сімейні стосунки негативно. Нами було визначено декілька факторів, які впливають під час війни на якість стосунків: життєвий досвід людини, тип її нервової системи та наслідки війни, які вплинули на цю людину. По кожному з них ми зазначили на що потрібно звернути увагу, а також зазначили яку важливу роль в усіх воєнних ситуаціях відіграє саме сім'я. Це пов'язано з тим, що якщо стосунки в сім'ї будуть повноцінними і будуть стабільно працювати, партнери будуть уважними один до одного, і завдяки цьому вони своєчасно зможуть зрозуміти проблему і допомогти своїй сім'ї.

АУТИНГ

Гальченко Анна Ігорівна
Муравйов Віссаріон Олегович
студенти
Харківський національний
університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ. Якщо хтось без дозволу розповів публічно про чужу сексуальну орієнтацію, то необхідно розуміти та усвідомлювати, що це – неприйнятно. Для таких ситуацій вже існує термін — аутинг.

Коли хтось вирішує втрутитися найруйнівнішим способом у любовні стосунки інших, у цей момент його власне інтимне життя перестає бути приватною справою. – Адольф Бранд (німецький письменник та публіцист).

Мета роботи. З'ясувати та дослідити, що таке аутинг.

Матеріали і методи. Методологічну основу дослідження складає сукупність загально-наукових методів і спеціальних методів наукового пізнання.

Результати і обговорення. Аутинг – публічне розголошення особистої інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність людини без її бажання та згоди. Аутинг протилежний сенсу камінг-ауту – добровільному розкриттю власної орієнтації чи гендерної ідентичності. Розголошення чужої сексуальної орієнтації без згоди може бути оцінено як порушення закону. У результаті – оточення може перенести своє ставлення до людей нетрадиційної орієнтації в її соціальну та професійну сферу. Це може бути використане для того, щоб скомпрометувати людину, зіпсувавши її особисту чи громадську репутацію, а також поставивши під сумнів її професійну компетентність.

Іноді аутинг використовується у політичній боротьбі для того, щоб продемонструвати протиріччя між особистим життям людини та її офіційною публічною позицією.

У нашому суспільстві, де до сих пір більш популярними є гомофобні погляди, це може стати для людини сильним ударом, і вона може постраждати психологічно і фізично.

Хоча існують і прихильники аутигу. Вони вважають, що потрібно розголошувати інформацію про сексуальну орієнтацію знаменитостей та політиків, щоб поширювати дані про реальну кількість представників ЛГБТ-спільноти.

В останні роки все більше публічних людей на Заході роблять камінг-аут оголошують про свою гомосексуальність. Це визнання, як правило, виходить за рамки простого бажання не брехати публіці про своє особисте життя і стає політичною заявою. Але ще кілька десятиліть тому добровільний камінг-аут був скоріше винятком, а «викриття» політиків та знаменитостей – звичайною справою, якою займалися навіть ЛГБТ-активісти. Таким чином, вони хотіли покарати державних діячів, які підтримували гомофобні закони.

Одним із перших відомих громадських скандалів з примусовим розголошенням інформації про гомосексуальність може вважатися справа Гардена-Ейленбурга. Журналісти, які представляли ліву опозицію стосовно політики кайзера Вільгельма II, оприлюднили інформацію про гомосексуальність деяких відомих членів урядового кабінету і його найближчого оточення, маючи на увазі й самого кайзера.

Один із останніх, досить скандальних випадків аутигу, реалізованих блогерами, також пов'язаний із подвійним життям активного гомофобу. Мічиганський пастор лютеранської церкви, преподобний Метью Макела, любив викривати з проповідницької кафедри «содомський порок», порівнюючи його з алкоголізмом, і при цьому активно шукав сексуальних побачень за допомогою мобільного гей-додатку Grindr.

Аутинг – майже основний предмет суперечок ЛГБТ-спільноти. Багато з її представників вважають, що аутинг – неприйнятний. У той час, коли інші вважають його необхідним засобом боротьби з прихованими гомосексуалами.

Висновок. Отже, «доброго» аутингу не існує, а розголошення сексуальних вподобань будь-якої людини – це порушення його особистого простору та основа для масової гомофобії.

Розповідати чи не розповідати про свою сексуальну орієнтацію - це вибір людини, а аутинг досить небезпечна практика, особливо в гомофобному середовищі. Не можна використовувати аутинг як інструмент помсти, тиску чи навіть «допомоги», коли здається, що таким чином можна допомогти іншому стати «вільним» чи суспільству більш толерантним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cory, Donald Webster. *The Homosexual in America: A Subjective Approach*. New York: Greenfield, 1951.
2. Gross, Larry. *Contested Closets: The Politics and Ethics of Outing*. Minneapolis & London, University of Minneapolis Press, 1993.
3. Іван Шекіна. Аутинг - зброя гея, 2014.
4. Guide to Gay Studies, 2000, с. 429.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ШЛЮБУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Грицук Оксана Вікторівна

к.п.н., доцент

Петриченко Тетяна В'ячеславівна

студент

Горлівський інститут іноземних мов

м. Дніпро, Україна

Вступ. В наш час дедалі гостріше постає проблема підготовки молоді до майбутнього сімейного життя. Перетворення і зміцнення шлюбно-сімейних відносин в масштабах усього українського суспільства і створення міцної сім'ї в кожному окремому випадку вимагає певних знань, умінь, навичок і компетенцій.

Мета роботи. Виховання підростаючого покоління є важливим інструментом, за допомогою якого різні країни прагнуть вирішити зазначену сімейну проблему. Оскільки далеко не кожна сім'я може здійснювати правильне всебічне дошлюбне виховання молоді, а в освітніх програмах на сучасному етапі не передбачено вивчення етики і психології сімейного життя, виникає необхідність у системній і цілеспрямованій психолого-педагогічній роботі з представниками юнацького віку, основною метою якої є формування готовності до шлюбу та сімейного життя. Отже, мета роботи полягає у вивченні психологічної готовності до шлюбу в юнацькому віці.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що на основі зарубіжних сучасних досліджень автори обговорюють сімейні проблеми та проводять дослідження щодо змін стабільності та якості шлюбу в залежності від його тривалості [4]. На даний момент більшість вчених сходяться на думці, що якість шлюбу багатовимірно залежить від дорослішання, включаючи періоди дитинства та юності [5]. Авторами розглянуто основні позиції науковців щодо процесів трансформації сім'ї та її кризових явищ [1].

Зміни в сучасному світі призвели до зміни ставлення до ролі сім'ї та шлюбу в житті людини. З цим також пов'язані трансформації самої сім'ї як соціального інституту. Змінюється ієрархія функцій, які виконує сім'я та кожен її член. У цих умовах все більшої актуальності набуває вивчення психологічної готовності молоді до сімейного життя, оскільки свідома готовність до шлюбу є однією з умов стабільності сім'ї.

Дослідження проблеми психологічної готовності до шлюбу дозволяють зробити висновок, що, з одного боку, психологічна готовність до шлюбу – це цілісне психологічне утворення, що включає стійку позитивну мотивацію до вступу в шлюб, з іншого – це процес і результат діяльності людини у формуванні сімейних відносин. Це узагальнений і схематизований образ готовності до материнства чи батьківства [6].

Рівень готовності молоді до створення сім'ї – це певна якість особистості молодої людини, яка інтегрує прийняття цінностей сім'ї як соціального інституту, спеціальні знання та вміння в сферу сімейних стосунків, ведення домашнього господарства, міжособистісного спілкування, сімейної педагогіки та тривалість періоду дорослішання, зумовленого труднощами знаходження молодої людини в сучасному світі [3]. Дж. Арнетт наголошує на тривалості періоду дорослішання та підкреслює зростаючу варіативність шляхів і темпів дорослішання: сучасні показники, критерії, маркери дорослості різні на різних шляхах дорослішання, до того ж вони непослідовні й оборотні [2].

Висновки. Таким чином, готовність до шлюбу розглядається як система установок на шлюб, психологічними складовими якої є прийняття нової системи обов'язків по відношенню до свого шлюбного партнера і майбутніх дітей, розуміння прав і гідності інших членів шлюбу, сімейного союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Amato P., The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *Future Child* 15(2) (2005) 75- 96. URL: <https://doi.org/10.1353/foc.2005.0012>

2. Arnett J. J., Emerging adulthood (s): The cultural psychology of a new life stage, In J. J. Arnett (Ed), Bridging cultural and developmental approaches to psychology: New synthesis in theory, research, and policy, Oxford: University Press, 2011, pp. 255-275. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195383430.003.0012>
3. Gelmez O. S., Hatiboglu B., Öngen C., Pathways from personal towards professional values: Structured small-group work with social work students. *Education as Change*, Vol. 23, 2019. DOI: <https://doi.org/10.25159/1947-9417/4418>
4. Karney B. R., Bradbury T. N., Longitudinal changes in the quality and stability of marriage: a review of theories, methods and research (tr. from Eng. By R. Evdokimov, D. Pecherskiy; intr. by V. V. Solodnikov). *Public Opinion Monitoring: Economic and Social Change* 1 (2016) 21-99. URL: <https://doi.org/10.14515/monitoring.2016.1.02>
5. Sebastian C., Burnett S., Blakemore S., Development of the self-concept during adolescence, *Trends in Cognitive Sciences* 12(11) (2008) 441-446. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2008.07.008>
6. Thomas J., O'Connor, Dunn J., Jennifer M. Jenkins, Rasbash J.: Predictors of interfamily and intrafamily variation in parent-child relationships. *Child mental psychiatry* 47(5) (2006) 498-510. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01527>.
7. Umberson D., Williams K., Powers D. A., As Good as it Gets? Quality of marriage in the context of the life path (Tr. from Eng. by R. Evdokimov; Intr. by V.V. Solodnikov), *Public Opinion Monitoring: Economic and Social Change* 1 (2016) 100-125. URL: <https://doi.org/10.14515/monitoring.2016.1.03>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ

Грицук Оксана Вікторівна

к.п.н., доцент

Псарьов Михайло Михайлович

студент

Горлівський інститут іноземних мов
м. Дніпро, Україна

Вступ. У 21 столітті зростає кількість захворювань, які мають під собою психологічну основу появи. Початком розвитку психології як науки прийнято вважати 1879, в якому В. Вундт - німецький психолог, фізіолог і філософ відкрив першу експериментальну психологічну лабораторію при Лейпцизькому університеті. До цього часу люди не намагалися лікувати захворювання, пов'язані не з фізичною оболонкою людини, а з психологічною складовою особистості. Однією з головних хвороб 21 століття вчені називають стрес. У сучасному світі все частіше і частіше в науково-психологічних дослідженнях, мова йде про стрес, його вплив на життя людини. Науковий інтерес підвищується також до особливостей розвитку стресостійкості у людей.

Мета роботи полягає у теоретичному та емпіричному дослідженні психологічних особливостей стресостійкості особистості дорослого віку.

Матеріали та методи. Проблема стресу відноситься до списку класичних проблем в психології. Вивчення цієї проблеми має багату історію. Деякі аспекти розглядаються у руслі загальної психології (В. А. Бодров, К. А. Зайцева, В. М. Корольчук, В. М. Крайнюк, Л. В. Куликов, Л. Л. Панченко, М. Є. Сандомирський та ін.), психології професійної діяльності (Н. Є. Водоп'янова, Дж. Грінберг, Є. С. Жаріков, В. Г. Іванов, А. Б. Леонова, Г. С. Нікіфоров, О. С. Штепа та ін.). Дослідженням особливостей прояву стресу в житті дорослої людини займалися: М. Е. Білової, Р. В. Белоусової, Р. В. Купріянова, Г. С. Нікіфорова, Л. П. Пономаренко, В. Ю. Рибнікова та ін.

Дослідженням природи стресостійкості, шляхів і засобів її формування займалися: І. Ф. Аршава; В. А. Бодров; Г. С. Васильченко; В. М. Крайнюк, А. П. Катунін; Т. Л. Крюкова О. О. Реан; К. В. Судаков; С. І. С'єдін, Т. М. Титаренко, А. Н. Фомінова. Б.Х. Варданын визначає стресостійкість як особливу взаємодію всіх компонентів психічної діяльності, у тому числі емоційних. На одну з істотних сторін стресостійкості звертає свою увагу П. Б. Зільберман. Він каже, що стійкість може бути недоцільним явищем, що характеризує відсутність адекватного відображення ситуації, що змінилася, що свідчить про недостатню гнучкість, пристосовності.

Г. Лабуві та М. Дево звернули увагу на той факт, що дорослі люди у зв'язку з набутим життєвим досвідом краще регулюють власні емоції, що допомагає їм бути стійкішими до стресових впливів. Це відбувається протягом дорослості, поки нервова система ще достатньо злагоджено функціонує, а завдяки когнітивним проце-сам людина спроможна адекватно аналізувати певні ситуації й робити відповідні висновки [1]. О. М. Полякова довела, що дорослість є найбільш стресостійким віковим періодом. Вона пов'язувала цей факт із тим, що доросла людина за психологічними показниками є зрілою особистістю зі стійкою системою світогляду, сформованою ієрархією мотивів і цінностей. Дорослий здатен більшою мірою впливати на чинники зовнішнього середовища, які є основними стресорами [2].

Важливим психологічним чинником, який здійснює суттєвий вплив на розвиток стійкості до стресу особистості, є її самооцінка. Л. В. Бороздіна та О. О. Залученова виявили, що у випадку, коли люди оцінюють себе достатньо високо, малоімовірно, що вони будуть інтерпретувати більшість подій як емоційно важкі або стресові. Крім того, у випадку виникнення стресу вони справляються з ним краще, ніж особи з низькою самооцінкою. Самостійне успішне подолання стресу надає людині додаткову інформацію про власні можливості та сприяє підвищенню рівня самооцінки [3].

Сьогодні стресостійкість є властивістю любої людини дорослого віку. Стресостійкість має на увазі під собою, вміння людини адекватно реагувати на

складні, стресові ситуації. Завдяки цієї властивості, людина може зберігати самоволодіння.

Методи дослідження: емпіричні методи; теоретичні методи.

Теоретичні методи:

- аналіз;
- синтез;
- узагальнення;
- класифікація;
- систематизація.

Емпіричні методи:

- опитувальник опанування стресу COPE
- інтегративний тест тривожності
- тест життєстійкості С. Модді

Висновки. Сучасний світ вимагає вивчення стресостійкості, як здатності людини протистояти впливу стресу на загальний його стан. Вміння абстрагуватись від стресу, це базове вміння дорослої людини, яке формується впродовж дорослішання. Високий рівень психічної стійкості є запорукою гарного фізичного та емоційного здоров'я людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Labouvie-Vief G. Emotional regulation in adulthood and later life: A developmental review / G. Labouvie-Vief, M. Devoe // Annual review of gerontology and geriatrics. – New York : Springer, 1991. – P. 172–194.

2. Бороздина Л. В. Увеличение индекса тревожности при расхождении уровней самооценки и притязаний / Л. В. Бороздина, Е. А. Залученова // Вопросы психологии. – 2002. – No1. – С. 104–113.

3. Полякова О. Н. Стресс: причины, последствия, преодоление / О. Н. Полякова – СПб. : Речь, 2008. – 144 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Денисенко Дмитро Сергійович
студент

Філіповіч Вікторія Миколаївна

канд. психол. наук.,

доцент кафедри

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

Вступ. / Introductions. Загальносвітові кризи, які відбуваються з трагічною постійністю штовхають безпрецедентну кількість населення переміщуватись по всьому світу. Природні катастрофи, економічні кризи, соціально - політичні та релігійні чинники, збройні конфлікти призводять до того, що проблема біженців, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, є глобальною загрозою майже в усіх країнах на планеті. За останні півстоліття тенденція переміщення людей набула катастрофічних масштабів і є головним питанням, яке потребує вирішення на самому вищому рівні.

Головним помічником у вирішенні проблем біженців повинна бути держава. Держава як гарант захисту свого населення формує свою внутрішню та зовнішню політику щодо захисту громадян від надзвичайних ситуацій, які спонукають населення шукати різні види допомоги. Але як показує практика більшість держав не в змозі якісно та своєчасно допомогти населенню адаптуватись до нових, шокуючих для них умов. Тому розгляд питання внутрішньо переміщених осіб є вкрай актуальним на всіх рівнях.

Мета роботи. / Aim. Метою цієї статті є розгляд соціально-психологічних особливостей адаптації внутрішньопереміщених осіб.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріалом для теоретичного аналізу послуговували дослідження вчених: Ю. Платонова, Г. Солдатова, В. Гесле, стосовно соціально-психологічних особливостей адаптації мігрантів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Актуальною для нашої держави є проблема масової міграції населення внаслідок воєнних подій на всій території України. Це потребує дослідження особливостей адаптаційних процесів у внутрішньо переміщених осіб для ефективної реалізації програм психосоціальної підтримки та допомоги постраждалому населенню.

Соціально-психологічні особливості адаптації різних категорій мігрантів досліджували такі вчені як: Л. Корель, М. Багері, Н. Палагіна, Ю. Платонов, Г. Солдатова, В. Гесле, Л. Шайгерова та ін. Так, Л. Корель, розглядаючи відмінності добровільної міграції від вимушеної, зазначає, що при добровільній міграції спочатку, як правило, суб'єкт адаптації позитивно ставиться до нового явища, тобто адаптація свідомості займає місце, а потім з'являється нова адекватна форма поведінки. При вимушеній міграції – через нові жорсткі умови адаптації, людина, як правило, негативно ставиться до засвоєння нових правил життя [3, с. 17].

Платонов зазначає, що біженці, потрапляючи в нові умови і починаючи нове життя, формують зовсім інше ставлення до себе та навколишнього світу. Поведінка характеризується підвищеною дратівливістю, безсонням, частковою втратою пам'яті, виникають труднощі в спілкуванні, під загрозою життєві плани. Науковець М. Багері зазначає, що ситуація вимушеного переміщення сприяє розвитку депресії, психастенії, параноїдних і шизоїдних розладів і визначає високу незадоволеність новими життєвими змінами [3, с. 19].

Дослідники Н. Палагін дійшли висновку, що в процесі соціально-психологічної адаптації біженців відбуваються значні зміни на особистісному рівні, які виражаються в зниженні самооцінки та рівня домагань, деформації ціннісних орієнтацій та соціальні установки. Також встановлено, що більшість вимушених мігрантів є дезадаптованими, що проявляється в гіпотетичному типі реагування, хаотичній діяльності, схильності до оборонної позиції, екстернальності та ескапізму. Спостерігається емоційна напруга і знижений емоційний фон. Процес адаптації до умов життя на новому місці для вимушених переселенців значно складніший, ніж для добровільних, оскільки

зачіпає найглибші шари особистості, найважливішим з яких є її ідентичність [6]. У своїх роботах Г. Солдатова зазначає, що «травматичний досвід і життєві труднощі біженців призводять до порушення їх цілісності та інтегрованості особистості. Набір проблем, що відображають особистісні трансформації, можна позначити як кризу ідентичності. Криза ідентичності виникає у біженцях як внаслідок подій, що спричинили переміщення, так і внаслідок культурного шоку та адаптації в новому середовищі. У результаті пережитих подій руйнується сама основа ідентичності відбувається трансформація тієї картини світу, яка будується від народження і включає найширший спектр образів, уявлень, думок, вірувань, стосунків» [7, с. 118]. В. Хесле визначає поняття «криза ідентичності» як втрату самосвідомості та нездатність адаптуватися до нових обставин, тобто уявний розрив між вимогами нової ситуації та колишніми установками та поглядами [4, с. 8].

Про кризу ідентичності біженців у процесі адаптації говорить і дослідниця Л. Шайгерова, визначаючи її як «складний процес адаптації в ситуації вимушеного переміщення приводить до того, що зміна ідентичності окремих біженців досягає рівня, в якому вони перебувають у біженців. Криза ідентичності серед біженців проявляється в глибоких множинних трансформаціях її змісту, які відбуваються на індивідуальному та груповому рівнях» [1, с. 67].

Дослідниця зазначає, що найважливішою умовою успішної адаптації особистості в ситуації вимушеного переміщення є подолання кризи ідентичності. Для цього часто потрібна кваліфікована психологічна допомога, оскільки не всі переселенці мають для цього достатньо особистих ресурсів. Якщо біженець не може адаптуватися і пристосуватися до нового етнічного середовища, у нього відбувається негативна трансформація характеру. Змінюється його психологічний стан, погіршується фізичне самопочуття, руйнуються соціальні установки, змінюється погляд на світ і людей. Така трансформація призводить до різноманітних наслідків, починаючи від сепаратизму та етнічного нігілізму до крайнього фанатизму та націоналізму, де

формується яскраво виражений негативний образ етнічної групи, на основі якого будується поведінка особистості [5, с. 45].

Отже, можна зробити висновок, що, потрапляючи в нове і незнайоме середовище, вимушені переселенці не тільки відчують психологічний та соціальний дискомфорт, але й можуть становити небезпеку для суспільства, що їх приймає. Американський психолог Х. Тріандіс, досліджуючи адаптивні особливості вимушених мігрантів, виділив такі фази соціально-психологічної адаптації біженців до нового середовища:

- перша – це «фаза ейфорії» або «медовий місяць», коли біженці не змінюють своїх інтересів і діяльності, перебудова їхньої поведінки, стратегії, плани, завдання та діяльність загалом залишаються незмінними;

- друга – «Туристична фаза», на якій починає здобуватися найнеобхідніша інформація про життя незнайомого суспільства, осмислюється зовнішня сторона ситуації, будується її образ і подальше включення цього образу в цілісне уявлення суб'єкта про себе та стосунки з навколишнім середовищем;

- третя – «Орієнтаційна фаза», яка є досить стресовою для біженців, оскільки їм необхідно мати справу не лише з особистими проблемами, а й з організаційними, правовими, політичними та культурними проблемами суспільства [2,с.372]. «Фаза орієнтації» потребує розширення соціального простору особистості, що супроводжується постійними стресовими ситуаціями, викликаними різними подіями;

- четверта – «Депресивна фаза», часто виникає на фоні адаптаційної кризи. На думку Тріандіса, ця фаза є переломною, стадія депресії змінюється оптимізмом за умови забезпечення адаптації, що вдається не всім. Можливі два варіанти розвитку ситуації: адаптація (перехід від «спрямованості» або фази до фази «активної діяльності») і дезадаптація стресова ситуація, що призводить до ряду психічних розладів;

- п'ята – «Фаза активної діяльності». Це характерно для людей з високою стабільністю психічного та соматичного здоров'я, які успішно адаптувалися

[2, с. 367].

Висновки./Conclusions. Отже, у результаті теоретичного аналізу цих робіт можна зробити висновок, що характер адаптації осіб, які змушені змінити місце проживання, залежить від специфіки виду переміщення – добровільного чи вимушеного. При цьому центральним механізмом особистісних трансформацій є зміна ідентичності особистості. Це потребує переосмислення проблеми організації психосоціальної реабілітації, яка має бути спрямована на створення сприятливого середовища для подолання кризи ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бочкор Н. П. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. / Н. П. Бочкор, Є. В. Дубровська, О. В. Залеська та ін.. – К. : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.

2. Довідник з соціальної роботи / [Л. М. Дунаєва, Л. А. Снігур, У. В. Варнава та інші], [За ред. Л. М. Дунаєвої]. – О: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2015 - 372 с.

3. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 8 жовтня 2014 р.) / Е.М. Лібанова // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – № 12. – С. 15–24.

4. Луканська Г. Проблема вимушених переселенців: потрібна довгострокова стратегія / Г. Луканська // Голос України: газета ВРУ. – К, 2015. 4 берез. – № 39. – С. 8.

5. Піскун О. С. Статус біженців та інститут притулку у міжнародному праві // Український часопис прав людини. – 1997. – № 1. – С 44-49.

6. Протокол про статус біженців від 16 грудня 1966 р. // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Квітень 2007 р.

7. Шайгерова Л. А. Психология идентичности личности в ситуации вынужденной миграции : дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Шайгерова Л. А. М., 2002. – 218 с.

ПРИЙОМИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Іваненко Владислав Юрійович

студент

Філіповіч Вікторія Миколаївна

канд. психол. наук.,

доцент кафедри

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

Вступ. / Introductions. Перше, що потрібно знати, пропаганда не просто, не намагається, вона не вміє переконувати людей. Сама постановка питання, чи вірять люди пропаганді, помилкова. По-перше, не вірять, по-друге, віра тут – не головне.

Нездатність російської пропаганди переконати очевидна з прикладу просування масової вакцинації від COVID-19, рік тому [1]. Вся потужність федерального мовлення не тільки не допомогла вакцинації, але перетворила невелику маргінальну меншість противників вакцинації, на майже провідний масовий рух.

Чим сильніше телевізор підштовхував до вакцинації, тим активніше люди, які ніколи не показували ознак неосудності, за всяку ціну уникали вакцинації, купуючи підроблені довідки. Неважливо, що цього разу телевізор раптом сказав правду. Глядач глянув і зробив протилежний висновок. Пропаганда виявилася безсилою переконати зробити просту, безпечну та безкоштовну процедуру, що рятує життя.

Мета роботи. / Aim. Метою цієї статті є розгляд руйнівного впливу механізмів російської пропаганди на свідомість, психіку аудиторії ЗМІ як найвпливовішого чинника інформаційної агресії з боку Російської Федерації проти України.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріалом для теоретичного аналізу послуговували повідомлення російських ЗМІ та публічні виступи політиків.

Результати та обговорення./Results and discussion. Пропаганда дарує глядачеві версію подій, що влаштовує його. Відносини між пропагандою та її споживачем – це не питання віри чи зневіри. Пропаганда не несе функції когось переконати, функції її принципово інші. По суті, пропаганда тільки й робить, що робить компліменти глядачеві.

Глядач живе у Великій Країні, яка може диктувати свою волю решті світу. Він належить до спільності, яка вершить великі справи, глядач пропаганди ні в якому разі не є учасником якихось поганих, кривавих і ганебних подій. Глядач сильний, розумний, успішний, винахідливий, але не тому, що досяг всього сам, а тому що він став частиною чогось Великого і Грандіозного.

- *Пропаганда нічого від вас не чекає, вона любить вас, безумовно.*

Глядач, не підводячись з дивана, є учасником важливих історичних подій. Це такий ефект занурення, зовсім не напружуючись, можна опинитися на міжнародному форумі, обговорити з Байденом розділ сфер впливу в Африці, побувати в окопі на передовій війні із заходом, висміяти французького президента. Пропаганда дарує причетність без співучасті, залученість без дії, навіть якщо тебе не поважають підлітки у дворі, але німецький канцлер Шольц, нікуди не подінеться, він з тобою буде шануватися. У тебе може не бути власної кімнати в батьківському будинку, і грошей на електричку, але Крим твій.

Людину неймовірно важко спонукати до будь-якої дії чи ухвалення рішення. Люди завжди підуть найпростішим шляхом. Дай людині бездіяльність, і вона буде готова відчувати біль і страждання. Людині на дивані не треба нічого робити, щоб бути "руським", а значить Великим. Це дуже привабливий і дуже природний для людської природи стан.

- *Пропаганда – це голос влади.*

Він надає офіційну версію, якої потрібно дотримуватись, бо це безпечно.

Припустимо, є модний журнал, і в ньому пишуть - "цього сезону в тренді смугасті кашемірові пальта та рожеві шапки з вушками". Чому? Та яка різниця?

Це модний журнал, їм видніше. Так само телевізор каже: навесні-літом цього року у тренді захищати Донбас, припиняти проект анти-росія і звергати владу нацистів, а отже до моди входить гомофобія та захист традиційних цінностей. І тут безглуздо будь-які контр-аргументи, і навіть правдиві. Безглуздо говорити про те, що ця Росія в 2014 році розв'язала війну на Донбасі, безглуздо говорити, що найкращий результат націоналістичних сил на виборах в Україні це одно парламентське місце, що захист прав ЛГБТ ознака цивілізації – все це не має значення, тому що телевізор ні з ким не сперечається. Він формулює генеральну лінію, відхилення від якої обіцяє тобі проблеми і зробить тебе ізгоєм.

Таким чином, функція пропаганди полягає не в тому, щоб переконати мільйони людей у якійсь істині, це вона якраз взагалі не вміє. Її функція створити таку версію подій, приєднання до якої зручно, яка є безпечною, соціально схвалюваною і не потребує жодних зусиль. Як наслідок, не треба сперечатися з пропагандою за допомогою раціональних аргументів – це буквально розмова різними мовами.

Три головні прийоми, які російська пропаганда використовують у нинішній війні

- *Перевантаження*

Це головний прийом пропаганди, коли вона хоче приховати провал чи злочини. Недосвідченому спостерігачеві цей прийом може здатися якимось стихійним ідіотизмом, але насправді, він чудово працює. Загибель малайзійського боїнгу, отруєння Навального, різанина в Бучі, кожен обстріл цивільного об'єкта в ході війни, всі ці події супроводжуються ментальною і рясною генерацією нісенітниць. Нісенітниця ця, ні на чому не заснована і нічим не підтверджена, вона ніколи не б'ється не тільки з реальністю, а й між собою. Цілком нормально, коли на одній смузі державного видання висить кілька версій відразу. Наприклад, що загиблі у Бучі підставні актори, і що насправді там усіх убили українці. Що Навального ніхто не цькував, що його отруїли західні спецслужби і що всьому виною сільський самогон та знижений цукор у

крові. Ось що важливо знати жодне з цих повідомлень не матиме жодного значення сама собою. Не має жодного сенсу розбирати їх правдоподібність. Всі вони не просто виглядають як марення фестивалю, вони ними є. Сенс не у змісті, сенс у тому – що їх багато. Ці версії заповнюють собою ефіри та стрічки соц-мереж, породжують дискусії та повністю витісняють реальність, обмін справжніми фактами. Це по-перше. По друге, з найголовніших, вони працюють все на ту ж лінь. Перед людиною замість конкретної новини з'являється нескінченний потік думок і суперечок, і всі вони максимально далеко відводять від вихідної події. Вони породжують ту саму неоднозначність і найпростіший вихід, який завжди обирає більшість, прийняти ту версію, яку послужливо запропонує пропаганда, версію офіційну та безпечну.

- *Новини у майбутньому часі*

Як не дивно, але для того, щоб легше розбиратися в потоці інформації, вам потрібні знання буквально з початкової школи, ви повинні розуміти, що таке часи дієслів.

Ось стаття, наприклад - "Росія побудує 1000 літаків" [3]. Правильне прочитання заголовка, що швидко приведе вас до висновку, що жодного з тисячі літаків, ще не побудували. Критичний розбір самого матеріалу приведе вас до висновку про те, що будувати не починали, і взагалі перед вами заява міністра, яка ні до чого нічого не зобов'язує. Це буквально подія яка не сталася, це не новина.

Перше питання, яке ви повинні поставити собі коли читаєте такі новини, чому ці люди без кінця краю, передбачають майбутнє, чому новини у них, це те чого не було. Коли режим закінчується досягненням, його головним продуктом стає те чого не сталося. Ми вже це проходили, з рятівним приходом путіна до влади, адже якби не він, то Росія не вийшла б із лихих 90-х розвалилася б із кінцями. Дуже схожа схема діє нині. Коли війна з Україною не закінчилася за три дні парадом на Хрещатику, вона взагалі не закінчилася, вона йде восьмий місяць без значних досягнень, натомість із величезними жертвами. Якби парад на Хрещатику відбувся, то нікому не довелося б нічого пояснювати, пропаганда

впивалася б великою перемогою, а переможців не судять. Але перемога не відбулася, і магістральним сюжетом стала те, чого не трапилось... "Ми героїчно запобігли, поки що незрозуміло що, але щось запобігли - напад на ДНР, або навіть напад на Росію з Білоруссю". Жодне слово в перших заявах Путіна на початку війни не натякало на удар у відповідь або превентивний удар, але саме цю версію зараз пропонується вважати єдино вірною. Київ не взяли, натомість не відбувся і парад українських військ на червоній площі, поки що.... Не вдалося окупувати Одесу, зате не взятий Курськ і Брянськ. Безпека не може банкрутувати, якщо загрозу було запобігло, то дуже складно довести, що її загрози взагалі-то й не було, що Росія в 90-х не розвалювалася на частини, а Україна не збиралася віроломно нападати на війська, що накопичили біля її кордонів. Коли режим закінчує досягнення, він починає продавати вам те, чого не було.

- *Метод "хибної більшості"*

Це найгірша робота пропаганди. Вона спрямована не так на титульного глядача, метою її є інші. Пропаганда завжди оперує з колективними сутностями: "народ", "росіяни", "жителі Москви", "патріоти" з одного боку, а з іншого "ліберали", "західники" [2]. Цим сутностям приписуються спільні думки, думки, колективні якості, колективні бажання та колективні потреби. Особливо пропаганда любить слово "більшість". Сенс тут дуже простий: ви повинні відчувати самотність, соціальну стигму та апатію. Ти не в строю. Ти не частина колективу. Ти один проти всіх.

Виходить фантастично ефективно. Нещасний мешканці інтернету бачать опитування якоїсь рандомної бабусі в кровожерному запалі згодні з тим, що Київ треба стерти з лиця землі, і ділиться в твіттері з читачами ідеї на кшталт цей народ не врятувати. Недурні в інших питаннях люди, самі того не підозрюючи потрапляють, у той перевернутий світ, який навмисне створює пропаганда. Де народна воля визначається не результатами виборів, не справжньою соціологією, не конкурентною процедурою, а постановочним теле-сюжетом. А весь зміст сюжету в тому, що ти тут зайвий. Або крокуй у

ногу, або замовкни. І в якийсь момент ця фальшива реальність стає для росіян фактом життя. Ідей у тому дусі, що такі люди заслуговують на цю владу. Ми забуваємо про те, що народ насправді ніхто не питає, як і те, що їх ніхто особливо не виганяє на мітинг, і що їх виключає з народу якийсь кровожерливий пропагандон із величезним окладом. Пропагандон, якого всі точно знають, як брехуна. Вони знають, що він брехун, але зрештою погоджуєтесь з ним.

Висновки./Conclusions. Немає рації аналізувати факти, з якими оперує пропаганда, бо вона не оперує з фактами, і її робота не в тому, щоб інформувати. Пропаганда завжди відображає глядача, його бажання (якщо співчутливий глядач) або його побоювання (якщо глядач налаштований вороже). Своїм союзникам вона каже – будь з нами, будь одним із крутих хлопців. Так, іноді ми брешемо, але ми робимо це, щоб заплутати наших ворогів. Своєму ворогові вона каже - ти один, тебе ніхто ніколи не підтримає. Або біжи, або мовчи. Так, тебе оточують такі ж упирі, як і ми. Тут у тебе немає шансів, опір марний. Один у полі не воїн. В обидві сторони це працює однаково ефективно, обидві сторони не вірять у пропагандистів, але погоджуються з ними. Але треба пам'ятати найголовніше: на чиєму боці ви не були, пропаганда створить вам фантазійну реальність, а оселитися в цій реальності небезпечно та руйнівні для кожного, неважливо, з якого боку він прийшов. Підлаштуватися під упиря або повірити в те, що навколо тебе упирі - однаково жахливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В России провалился план по вакцинации населения от коронавируса. Почему это произошло? URL: <https://snob.ru/entry/237880/>
2. Враги России. АНО «Левада-центр». Аналитический центр Юрия Левады. 10.01.2018. URL: <https://www.levada.ru/2018/01/10/vragi-rossii/>
3. РФ хоче виготовити 1000 авіалайнерів до 2030 року на "своїх" запчастинах. Без західних деталей це неможливо – ЗМІ. URL: [HTTPS://WWW.EPRAVDA.COM.UA/NEWS/2022/09/28/691975/](https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/28/691975/)

БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ

Карпінська Людмила Вікторівна

студент

ЧНУ імені Петра Могили

м. Миколаїв, Україна

Вступ. Актуальність теми булінгу з кожним роком в Україні стає все більшою, оскільки, ця проблема мало вивчається і досліджується, але як соціально-психологічний феномен дуже поширений в сучасній українській школі. Цю проблему в учбових закладах з багатьох причин намагаються приховати і тим паче не афішувати, не прийнято обговорювати публічно і заявляти офіційно про випадки знущань. На сьогодні дуже гостро постає проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках учнівської молоді у всьому світі. З багатьох причин Україна є одним зі світових лідерів за показниками агресивної поведінки серед учнів. За дослідженнями всесвітньої організації ЮНІСЕФ 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу та 24% дітей стали жертвами цькування (боулінгу). ЮНІСЕФ визначає булінг (від англ. to bull - переслідувати) як агресивну поведінку дітей шкільного віку, яка призводить до цькування дитини іншою дитиною чи групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації своєї сили. Діти є найбільш вразливою категорією, вони розвиваються в соціумі, вчать різним моделям поведінки, і, на жаль, булінг може стати однією з таких моделей в сучасній школі.

Мета роботи. У статті проаналізовано соціально-педагогічну та психологічну проблему булінгу в сучасній школі. Розкрито сутнісні ознаки, форми прояву цього феномену, визначено основні притаманні риси булінгу, проаналізовано дослідження булінгу та висвітлено напрямки боротьби.

Матеріали та методи. Причиною будь-якого насильства є відсутність поваги до індивіда. Частим наслідком поширення булінгу серед учнівського

середовища є перехід до агресивних дій, які носять злочинний характер, що викликає негативні тенденції у функціонуванні шкільного суспільства.

Жертвами булінгу в шкільному середовищі частіше стають зазвичай менш агресивні діти, а приводом для цькування можуть стати зовнішність, поведінка, національність, успішність, інтереси та хобі, тобто все те, що може відрізнити їх проміж однолітків. Жертви займають пасивну позицію, вони стараються ігнорувати ситуацію, нікому не скаржаться, не просять допомоги в дорослих, оскільки виникає страх, що буде ситуація з часом погіршуватися. У жертв булінгу часто виникають депресивні стани, підвищується рівень тривоги, виникає апатія до навколишнього світу і до себе, знижується успішність в навчанні.

В Україні зі змінами в форматі навчання у зв'язку із пандемією, школи адаптувалися до гібридного навчання, що зумовило посилення такого феномену як булінг у віртуальному світі. Кібербулінг – віртуальне знущання з використанням електронних засобів комунікації. На сьогоднішній день він особливо популярний серед старших підлітків, оскільки стало менше фізичної взаємодії дітей між собою та знаходження в одному просторі, що дає можливість виходу агресії в зміненій формі.

Результати та обговорення. Висвітлено результати дослідження теоретичного знань щодо проблеми булінгу в зарубіжних та вітчизняних роботах. Дослідження булінгу в історичному аспекті дозволяє подивитись витоки зародження феномену та процес його формування.

Вперше з'явилися письмові публікації на тему шкільного знущання ще в 1905 р. Досліджували проблеми булінгу переважно зарубіжні науковці, серед яких варто відмітити скандинавських вчених (Д. Ольвеуса, Е. Ролланда, П. Хайнеманна) та британських дослідників (Д. Лейна, В. Ортона, Д. Таттума).

Аналіз наукових джерел засвідчив, що чимало дослідників звертаються до визначення булінгу, що вперше запропонував Д. Ольвеус: «Булінг - ситуація, в якій учень неодноразово піддається негативним діям з боку одного чи кількох інших учнів». Д. Ольвеус робить акцент на одній із найважливіших

характеристик ситуації булінгу - повторюваності негативних дій, тим самим пояснюючи різницю між булінгом та одиничними випадками агресивної поведінки. Також, автор вперше зазначив, що булінг може бути прямим - фізична агресія (жорсткі дотики, дотики сексуального характеру фізичні поштовхи, удари, поціпування, плювання, кусання, залякування, обзивання, жорстокі жарти, приниження через соціальний статус, релігію, расу та ін.), та не прямим, що може проявлятися переважно у емоційній та пасивно агресивній поведінці (ігнорування, ізоляція, розподіл на категорії нижче і вище, ненависні погляди, розмови напівголосно з насмішливими поглядами, непристойні жести, письмові образи, поширення пліток). А останнім часом і у віртуальному середовищі через месенджери, соціальні мережі та різного роду онлайн спілкуванні, в основному коментарі та злі насмішки над публікаціями.

Вперше офіційно визначення булінгу почали використовувати в судовій практиці у Великобританії, визначив яке Хелд: «Булінг – це тривале або постійне фізичне або психологічне насильство, яке чинить одна особа або група осіб по відношенню до особи, яка нездатна захистити себе в даній ситуації, з усвідомленим бажанням зкривдити, принизити, завдати болю, викликати стрх або спричинити стрес іншій особі».

Аналіз наукових джерел засвідчив, що більшість науковців погоджуються з тим, що булінг виявляється не тільки в фізичній агресії, а й у вербальній: обзивання, поширення чуток, соціальне ігнорування та відторгнення. При цьому, дослідження показують, що хлопці більш схильні до фізичної агресії, в той час серед дівчат більш поширена вербальна, стверджують А. Бардлі та Д. Фарінгтон. За даними Л. МакКадена більшість учнів вважає, що якщо вони фізично не завдали шкоди іншому - це не є булінг. Навіть деякі вчителі відмічають, що різноманітні вербальні напади складно вважати боулінгом або знуцаннями. Р. Хазлер прийшов до висновку, що великий відсоток вчителів у школах не відносять вербальний вид булінгу до девіантної поведінки. Ці дані підтверджують дослідження М. Болтона, який визначив, що один з чотирьох вчителів вважає, що до булінгу не відноситься обзивання, поширення чуток,

ворожі погляди та відбирання речей. Натомість, найбільш поширеними на думку вчителів видами булінгу є побиття, штовхання, примус до небажаних дій, викидання речей і залякування. Також, А. Шилдс та Д. Кікчеті отримали переконливі дані про те, що вчителі та працівники освіти вважають, що саме фізичне знущання має більш тяжкі наслідки, ніж психологічне та соціальне. Ці дані викликають сильне занепокоєння, оскільки вчителі не вважають елементи соціального виключення загрозовими. Однак, науковці стверджують, що довготривалі наслідки соціального виключення мають деструктивний вплив на психологічне здоров'я учнівської молоді. При цьому емоційне знущання серед учнів складніше відслідкувати для педагогів та довести факт його здійснення.

Поняття «булінг» з'явилося в українському законодавстві недавно, хоч як соціально-педагогічна та психологічна проблема булінг існує вже багато років. В кінці 2018 р. український парламент ухвалив Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Зокрема, зміни внесені до Закону України «Про освіту» шляхом закріплення поняття «булінг» та його основних ознак. Так, булінг (цькування) визначається як діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, унаслідок чого могла бути чи була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

К. Плутицька висвітлює теоретичні підходи до розуміння шкільного булінгу як форми насильства над дитиною. Під шкільним боулінгом розуміє форму навмисної, систематичної, агресивної поведінки одного чи декількох учнів стосовно іншого із використанням дисбалансу влади чи фізичної сили за підтримки чи мовчазної згоди частини або всього колективу.

Н. Гончарук та Л. Онуфрієва відзначають, що булінг у психологічній інтерпретації є систематичні переслідування особою чи групою осіб, що супроводжуються цькуванням, приниженням, залякуванням; наголошують, що

сприйняття цього явища є різноаспектним.

Підтверджено, що здебільшого булінг має дві основні форми: 1) фізичне насильство; 2) насильство, пов'язане з дією на психіку. Визначено такі ознаки булінгу: навмисність; систематичність (повторюваність); агресивність; наявність власної структури; уразливість жертви й ін. Причинами цькування визнаються різні чинники (зовнішність, стать, майновий стан, релігійні переконання, етнічна приналежність тощо). Фактично деструктивний характер булінгу, який суперечить моральним і правовим нормам, перешкоджає нормальному розвитку дитини, погіршуючи її психічний стан, а в деяких випадках - і стан фізичного здоров'я. Запровадження адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу не завжди є ефективним щодо самого булера, бо в разі, якщо порушення скоїла малолітня особа або дитина віком до 16 років, штраф накладають на батьків або осіб, які їх замінюють. Передбачена також адміністративна відповідальність керівника закладу освіти за неповідомлення про булінг та ігнорування проблеми. Проте у багатьох країнах віддають перевагу не каральним, а превентивним заходам - спеціальним профілактично-корекційним програмам для запобігання булінгу та подолання його наслідків.

У зв'язку із цим виникає гостра потреба оперативного реагування навіть на незначні ознаки булінгу. Для запобігання його негативним наслідкам необхідно поширювати інформацію про способи протидії насильству та методи врегулювання конфліктів між неповнолітніми. До таких належать: організація превентивної роботи в закладах освіти, залучення до роботи із профілактики та подолання цього явища соціальних працівників, правоохоронців, психологів; Також важливим чинником є психологічний, педагогічний і соціальний вплив на дітей, які стали жертвами боулінгу, оскільки вони потребують підтримки та вчасної терапії. В Україні варто запозичити досвід інших держав, який підтверджує, що «у протидії булінгу пріоритет віддається насамперед превентивним заходам, а не каральним, оскільки такі заходи мають кращий і більш тривалий ефект». Ідеться про спеціальні профілактично-корекційні

програми для запобігання булінгу та подолання його наслідків. Для профілактики та протидії боулінгу. Для початку необхідно формувати новий менталітет позитивної культури учасників освітнього процесу, яка ґрунтується на повазі та толерантності. Надалі чітке дотримання ними правил поведінки в усіх учбових закладах. Також можливі контролюючі соціальні незалежні перевірки освітніх закладів, зокрема педагогів та шкільних психологів. Загалом запобігання та протидія проявам булінгу (цькування) потребує комплексного підходу до цієї проблеми: з одного боку, необхідні чіткі управлінські дії уповноважених суб'єктів, з іншого - системна просвітницька діяльність. Просвітницька діяльність має охоплювати різноманітні тематичні заходи (тренінги, практичні заняття, круглі столи, бесіди, консультації тощо), ідеєю яких мають бути принципи дотримання прав людини, толерантної поведінки, недискримінації, недопущення насильства тощо. Також проведення і для батьків зборів та заходів. Результатом цієї масштабної роботи мають бути чіткі знання всіма учасниками освітнього процесу своїх прав і обов'язків, способів дій і реагування на випадки булінгу (цькування) в учбових закладах. Потрібно таким чином сформувати у всіх учасників освітнього процесу стійкого розуміння щодо неприпустимості булінгу (цькування), набуття нових умінь щодо боротьби з першими проявами агресії, що є важливою передумовою захисту дітей від такої форми насильства, як булінг.

Висновки. Закріплення в Законі України «Про освіту» визначення поняття «булінг» та його типових ознак стало важливим кроком на шляху до боротьби з цією проблемою. Оскільки доведено, що булінг є формою насильства, внаслідок якого завдається шкода чи існує загроза завдання фізичної або психічної шкоди будь-якому учаснику освітнього процесу, але найчастіше його жертвами є неповнолітні особи, тобто діти. Доведено, що для попередження та протидії проявам булінгу (цькування) в Україні необхідний комплексний підхід: управлінські дії уповноважених органів, закріплені на державному рівні, постійна на перших етапах просвітницька діяльність, розробка психологами та експертами програм подолання вже існуючої

проблеми та зниження рівня росту її в учбових закладах, розробки ефективних шляхів попередження булінгу шляхом підготовки педагогів та шкільних психологів для раннього виявлення проблеми та вчасної корекції виявлених ознак. Україні необхідно вивчати і запозичувати міжнародний досвід у цій сфері, особливо тих країн, де вже діють спеціальні програми, аналіз яких підтвердив високі результати, де вже освітнє середовище стало більш безпечним, зменшилася кількість випадків булінгу й інших антисоціальних проявів.

ПСИХОЛОГІЧНА САМОДОПОМОГА В УМОВАХ СТІЙКОГО СТРЕСУ: ПРАКТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА САМОРЕАБІЛІТАЦІЇ

Ковальська Оксана Павлівна,
кандидат педагогічних наук
Хмельницький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
м. Хмельницький, Україна

Вступ./Introduction. На сучасному етапі, коли Україна знаходиться в стадії активної війни з російською федерацією, коли щодня люди втрачають житло, усе нажите майно, своїх рідних і близьких, потерпають від страху, сигналів «повітряної тривоги», вибухів та ракетних обстрілів, болю і відчаю, здається, що ось – ось психіка не витримає, настане вибух емоцій або нервовий зрив. Проте, коли поруч знаходяться діти, яким немає в кого шукати захисту і підтримки, окрім своїх батьків, рідних та близьких, пригортаючи до себе домашнього улюбленця чи м'яку іграшку, дорослі не можуть дозволити собі «розклеїтися». Їм потрібно знайти у собі мотивацію та сили, щоб опанувати свій страх та емоції, пов'язані з ним; заспокоїтися самим; заспокоїти своїх дітей, рідних та близьких і знайти у собі сили жити далі, боротися і перемогати!

Ціль роботи./Aim. На допомогу в подібних ситуаціях можуть прийти поради психологів щодо розуміння психічних процесів, які з нами відбуваються, їх циклічності, проявів, наслідків та методів і прийомів боротьби з ними чи превентивної дії. Це допоможе опанувати свій страх, заспокоїтися й бути опорою та підтримкою тим, хто потребує цієї допомоги.

Матеріали та методи./Materials and methods. Найперше, що варто зрозуміти, це те, як працює наш мозок, як він реагує на небезпеку і чому виникає страх. Наш мозок працює як комп'ютер. Усі наші думки, хвилювання, плани, страхи програмуються і починають реалізовуватися. Таким чином виходить, які думки панують у нашій голові, так людина себе буде почувати: щасливою, успішною або спустошеною чи розчарованою.

Зазвичай, у нормальних умовах хороші й погані події чергуються і спостерігається певний баланс емоцій, який ми сприймаємо і переносимо досить комфортно. Проте, коли негативні події заповнили усе наше життя, коли вони повторюються щодня і це триває тижні й місяці, то за таких обставин наш емоційний тон поступово знижується, ми перестаємо бути в зоні комфорту і це може призвести до апатії, втрати сенсу життя й навіть хвороби [4].

В оцінці свого психічного стану варто орієнтуватися на ознаки стресового напруження, визначені Шеффером, серед яких:

- Розсіяна увага, важко зосередитися, збільшується кількість помилок, погіршується мислення, пам'ять.
- Розмова людини стає дуже швидкою, напруженою, супроводжується нервовими рухами, посмикуванням, підвищена збудливість, роздратування.
- Постійне відчуття млявості, хронічної втоми, апатія до будь – яких видів діяльності, байдужість, розчарування, втрата сенсу життя.
- Часті болі у спині, голові, ділянці шлунку.
- Гумор, жарти, всплески позитивних емоцій інших людей починають дратувати, виникає агресія.
- Спостерігається втрата апетиту або навпаки, постійне відчуття голоду.
- Зростає відчуття неорганізованості, беспорядності, хронічної нестачі часу, постійного невстигання [5].

Зазвичай, стрес у невеликих дозах справляє позитивний вплив на нашу психіку, відточує наші навички долати труднощі, повертає нам життєві сили у вирішенні складних ситуацій. Проте, коли стрес затягується в часі, він починає руйнувати здоров'я і життя, що стає справжнім викликом, з яким не кожна людина може справитися. Знання про фази стресу, які може переживати людина, допоможуть їй зрозуміти, на якому етапі вона знаходиться на даний момент і вжити заходів щодо врегулювання свого становища та самопомоги, якщо фахової допомоги поруч немає. Психологи та психотерапевти радять

розрізняти такі фази стресу:

1. Фаза тривоги чи шокової реакції. У цей період організм мобілізує усі свої резерви, реагуючи на загрозу звичною біологічною реакцією – «бий», «біжи», «замри». При стресових подіях нервова система людини переходить в режим «краще зараз вижити, а шкодувати про дії можна потім», вмикаються структури мозку, які приймають швидкі рішення, часто без участі логіки. За рахунок такої роботи мозку реакція на небезпеку дуже швидка та виглядає, як механізми, що успішно застосовувалися з початку еволюційного процесу. Ця стадія може тривати від декількох секунд до тижня, в залежності від сили стресу, в цей період людина набуває досвіду боротьби зі страхом та швидкості прийняття обдуманих рішень.

2. Фаза опору чи адреналінової ейфорії або фаза адаптації, що приблизно триває до 2-х тижнів. У цей період, людина, яка опанувала страх і почала виважено діяти, відчуває певну значимість, радість, задоволення, ейфорію від того, що вона здатна долати труднощі й гідно їм протистояти.

3. Фаза виснаження чи дистрес (тривалість в декілька тижнів). Проте, коли життєві труднощі накопичуються, а організм внаслідок тривалої інтенсивної напруги виснажується, життєві сили зникають, починають проявлятися різноманітні ознаки фізичного неблагополуччя, такі як: зниження апетиту, порушення сну, розлад стулу, втрата ваги, тощо і знижується опір організму.

4. Фаза плато (до шести місяців). За цей період усі системи організму пристосовуються працювати в стресових умовах, проте, якщо стресові фактори довго тривають в часі і можливості відновити ресурси немає, то починається виснаження, вигорання ресурсів організму людини, зникає бажання до будь-якої діяльності, виникає апатія, депресивні стани, знижується імунітет, починаються загострюватися хронічні захворювання і людина заходить в стан травматичного стресу та ПТСР [5].

ПТСР – це крайня реакція організму людини на сильний стресор, що загрожує життю людини, який зазвичай починає проявлятися приблизно через

шість місяців внаслідок травмуючої події. Проте, якщо людина перебувала тривалий час у зоні підвищеного ризику, тривалих бойових дій, обстрілів чи повітряних атак, то вірогідність швидкого розвитку ПТСР підвищується і можуть спостерігатися такі його прояви:

- Нав'язливі, травмуючі спогади про пережиті події, що не покидають людину ні вдень, ні вночі, панічний страх повторення цих подій.
- Апатія, депресія емоційна відстороненість, порушення сну, страшні сновидіння, бажання плакати, суцільне розчарування, втрата сенсу життя.
- Саморуїнівна поведінка, особливо у дітей. Зокрема, це: нанесення тілесних самоушкоджень, бажання безцільно ризикувати своїм життям, у дорослих - алкоголізація, наркотизація та ін. [1].

Послабленню ризиків виникнення ПТСР та психологічному зціленню сприяє:

- Відновлення почуття безпеки.
- Залучення людини до активних видів діяльності, у яких вона вбачатиме свій сенс, свою значимість.
- Відновлення режиму дня, наскільки це можливо, звичного образу життя, виконання певних завдань, рухова активність, повноцінний сон – усе, що створює почуття захищеності та дає надію на повернення до звичайного, мирного життя.
- Безпечний тілесний контакт, обійми з близькими, тримання за руку, можливість «виговоритися» або «разом помовчати», розуміння ситуації в цілому та причин того, що відбулося – усе це є важливими моментами задля зцілення. Не можна говорити “не згадуй цього” або “забудь про це”. Людина має прожити цей досвід і знайти у собі сили відновитися та іти по життю далі.
- Якщо ж вищезгадані методи не допоможуть, тоді важливо створити можливість для професійної психологічної/психотерапевтичної допомоги: фахівці підкажуть, як справлятися з емоціями, як навчитися релаксації, як контролювати негативні спогади тощо, що допоможе попередити або зупинити розвиток ПТСР [1].

Також, ефективними у подоланні зтяжнього стресу та ПТСР є способи саморегуляції, які є дуже прості й доступні, але відіграють не менш значиму роль, це: сміх, посмішка, гумор; роздуми про хороше, приємне; розглядання квітів в приміщенні, пейзажу за вікном, фотографій, інших приємних або дорогих серцю речей; прогулянки на свіжому повітрі; «купання» в сонячних променях; різні рухи типу потягування, розслаблення м'язів; дихальна гімнастика, аутотренінг, медитація, техніки заземлення; читання віршів; танці, справа для душі, уявне звернення до вищих сил (Бога, Всесвіту, великої ідеї); висловлювання похвали, компліментів кому-небудь просто так або добрі справи. Варто постійно спрямовувати свої думки у позитивне русло, думати про щось хороше, будувати світлі плани на майбутнє, не дозволяти собі «зависати» у негативних спогадах.

Так, опанувати відчуття тривоги, страху, допомагає техніка дихання «По квадрату». Фахівці радять при виконанні цієї вправи знайти очима предмет у формі квадрата або схожий на цю фігуру предмет (вікно, картина, телевізор, будинок) і переміщати погляд від одного його кута до іншого. Таким чином, всі етапи цієї техніки будуть паралельно фіксуватися поглядом.

Вдих робиться носом, плавно, не поспішаючи, на рахунок 1-2-3-4, потім слід дихання затримати на 4 секунди. Видих бажано робити ротом. На видиху потрібно порахувати до чотирьох і зробити паузу перед наступним вдихом. Під час паузи після видиху слід посміхнутися або уявити свою посмішку. Це швидко розслабить м'язи. У результаті виконання такої вправи, організм людини позбавляється від вуглекислого газу, що утворюється при частому диханні під час стресової реакції, викид адреналіну блокується і м'язи розслабляються [2].

Гарно працює техніка для зняття стресу, тривоги «Трамвай». Кроки техніки:

- При кожному відчутті тривоги, страху чи панічних думок, варто собі задати питання «Чому я знову про це думаю?»
- Потім уявити собі трамвай, що наближається до вас, подумки

«посадити» ці думки в нього і розпрощатися з ними.

- Намагатися переключати свою увагу, свої думки на щось корисне та важливе «тут» і «зараз». Якщо ж ми подумки знову будемо повертатися до негативних спогадів, думок, варто уявляти собі наступний трамвай, що наближається, садити негативні спогади в нього і подумки прощатися з ними, не дозволяючи підсвідомості зациклюватися на травмуючих спогадах [3].

Техніка для заспокоєння - «Злити негативні думки у трубопровід»:

- Взяти аркуш паперу і перерахувати усі негативні думки, які намагаються опанувати нашою свідомістю.

- Потім, спалити цей аркуш паперу, викинувши залишки у трубопровід і спустити воду, уявляючи, як наші негативні думки попливли від нас.

- Вправу варто повторювати до тих пір, поки не відчуємо полегшення та спокій [3].

Результати та обговорення./Results and discussion. Отже, робимо висновок, що не можна до неприємних спогадів, думок, переживань ставитися пасивно. Доросла людина завжди повинна реагувати на страх, паніку, важку ситуацію зважено та осмислено. Таким чином, шлях до щастя та емоційного комфорту дуже простий – жити повним життям і прагматично ставитися до його реалій.

Висновки./Conclusions. Відчувати тривогу, паніку, страх у воєнний час - це нормальна реакція людини. Проте, важливим для здоров'я є вчасно розпізнати, коли цей стан нервового напруження стане довготривалим в часі і поведе за собою деструктивні зміни.

В цей момент правильним є не «махнути рукою – само минеться», а почати діяти самостійно, використовуючи дихальні вправи, вправи зняття м'язової напруги, релаксації, техніки самозаспокоєння та заземлення. Якщо ж самому собі вже не вдається допомогти, варто не затягувати час і звернутися по допомогу до кваліфікованих фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анна Козлова, Тетяна Журавель. Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [Електронний ресурс] / А. Козлова. Т. Журавель. – Режим доступу : https://www.unicef.org/ukraine/stories/about-post-traumatic-stress-disorder?gclid=CjwKCAiA7IGcBhA8EiwAFfUDscj7yW1-YoaAQLeJchIjo6oLSYIke7zSATUPapQLzUaOE3k5rTOpoRoCzJMQAvD_BwE - Назва з екрана.
2. Дихальна гімнастика при панічних атаках [Електронний ресурс] Режим доступу : <https://wkrolik.com.ua/dyhatelnaya-gimnastika-pri-panicheskix-atakah/> Назва з екрана.
3. Катерина Катеринчук. Техніки для зняття стресу [Електронний ресурс] /К. Катеринчук. – Режим доступу : <https://trevog-bolshe.net/blog/tehniky-stress> Назва з екрана.
4. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с.
5. Як протистояти перевтомі, тривожності та стресу, і уникнути психічних травм війни [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://belok.ua/blog/ua/yak-protistoyati-perevtomi-trivozhnosti-ta-stresu-i-uniknuti-psiichnih-travm-vijni/> – Назва з екрана.

ВИКОРИСТАННЯ НЛП ТА СУГЕСТИВНИХ ТЕКСТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Костюкова Кристина Володимирівна
студентка
Харківський Інститут ПРАТ «ВНЗ» МАУП
м. Харків, Україна

Вступ. Психологія як і будь-яка наука постійно розвивається і теоретичній, і в практичній площині. З'являються нові напрямки та нові інструменти роботи з пацієнтами, адже із року в рік їх проблеми змінюються. Кардинальні зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, обумовлюють необхідність пошуку та використання нових шляхів особистісного розвитку. Мрії про управління власною свідомістю та ставлення до світу знайшла свою реалізацію у розробці різноманітних психологічних та психотерапевтичних практик.

Однією із найбільш популярних практик на сьогоднішній день є НЛП нейролінгвістичне програмування.

Мета роботи. Вивчення доцільності та ефективності використання нейролінгвістичного програмування та сугестивних текстів у діяльності практичного психолога.

Матеріали та методи. Методи, використані в роботі: спостереження, бесіди, анкетування.

Методики: методика фрустраційних реакцій С. Розенцвейга; методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса; методика діагностики властивостей нервової системи Я. Стреляу; методика психологічної експрес-діагностики рівня невротизації (РН); методика диференційної діагностики депресивних станів В. А. Жмурова.

Дослідження проводилося на базі благодійного фонду «Інститут медицини та миру». Дослідженням було охоплено 51 респондент, з яких 35 жінок і 16 чоловіків, віком від 18 до 62 років.

Результати і обговорення. Психологічна наука бурхливо розвивається в останні десятиріччя. Це пов'язано з різноманіттям теоретичних та практичних завдань, які постають перед нею. Сучасний етап розвитку психологічної науки передбачає активне запровадження та ефективне використання нових технологій, зміну понятійного апарату.

Минуле століття стало періодом інтенсивного розвитку гуманітарних наук. Становлення антропологічного підходу сприяло зростанню наукового інтересу до всіх аспектів особистісної життєдіяльності та формуванню різноманітних напрямків психологічних досліджень. Результатом розширення сфери психічних досліджень стала поява нових психологічних технологій та методів, які часто розробляються на межі психології та інших напрямків наук та практики (нейрокібернетика, лінгвістика, психотроніка).

Нейролінгвістичне програмування та сугестія є сучасними популярними, але суперечливими напрямками практичної психології, які спрямовані, перш за все, на практичне використання в житті та діяльності людини. Нейролінгвістичне програмування та сугестія знаходяться на межі декількох дисциплін: психології, психотерапії, програмування та мовознавства [3].

НЛП займається вивченням позитивного та ефективного досвіду спеціалістів в галузі гештальтпсихології, психоаналізу, гіпнозу, задля подальшого використання такого досвіду [2].

Гуманістично орієнтовані психологи та академічне товариство не повністю схвалюють методи нейролінгвістичного програмування та методи сугестії (зокрема сугестивні тексти), вони вважають їх маніпулятивними, а інколи навіть антигуманними. Дійсно, орієнтація на ефективність та байдужість до цінностей призвела до того, що нейролінгвістичне програмування та сугестія стійко асоціюються з маніпулятивними технологіями.

Але ж метою розробників нейролінгвістичного програмування було не формування повноцінної наукової теорії, а створення доступних технік, які розкривають складні методики відомих практиків психології [8].

Нейролінгвістичне програмування – це процес моделювання унікальних

для кожної людини усвідомлених та неусвідомлених патернів поведінки, спрямований на постійний рух до розкриття власного потенціалу.

Сугестивний вплив на людину за допомогою сугестивних текстів – це техніка управління емоціями, увагою та пам'яттю [7].

Психологічне навіювання, або сугестія в практиці практичного психолога це спеціально організований вид комунікативного впливу, який є важливим фактором соціалізації особистості та групової інтеграції, формування та актуалізації установок, ціннісних орієнтацій.

Проведений в процесі дослідження аналіз проблеми довів, що на сьогоднішній день запровадження технік нейролінгвістичного програмування та сугестивних текстів може бути ефективним та доцільним в діяльності практичного психолога. За допомогою використання методик та технік нейролінгвістичного програмування, а також сугестивних текстів практичний психолог може допомогти пацієнту позбавитися від фобій та неприємних відчуттів, досягнути гнучкості в поведінці, зберегти гарну психічну форму та підтримувати високий рівень працездатності, розуміти власні емоційні стани, подолати шкідливі звички та депресивні стани. Ці техніки також дають змогу допомогти дітям та дорослим, як мають складнощі в навчанні. Практичний психолог за допомогою сугестивних текстів може позбавити пацієнта психологічних блоків та залежностей, які негативно впливають на фізіологію людини.

Використовуючи у своїй діяльності нейролінгвістичне програмування та сугестивні тексти практичний психолог може розпізнавати пускові крючки, тригери, які викликають неадаптивну поведінку, що, в свою чергу, дозволяє управляти власними емоціями на рівні тіла та мозку, а також формує емоційний інтелект.

Сугестивні тексти в арсеналі практичного психолога допомагають йому впливати на психоемоційний на психосоматичний стан пацієнта, формувати у нього бажане ставлення до проблем, корегувати поведінку та реакції на певні подразники, а також використовувати ефект плацебо [7].

Особливістю використання нейролінгвістичного програмування та сугестивних текстів є їх індивідуальність. Тобто практичний психолог повинен віднайти індивідуальний підхід до кожного пацієнта. Секрети розумових та поведінкових стратегій людини дають практичному психологу потужні інструменти для того, щоб досягнути бажаних змін та підібрати індивідуальні техніки для кожного пацієнта.

Під час дослідження, проведеного за методикою фрустраційних реакцій С. Розенцвейга, були отримані наступні результати: 14 (28 %) респондентів виявили дуже високий рівень соціальної фрустрації (3,5 – 4,0); у 16 (31 %) респондентів підвищений рівень соціальної фрустрації (3,0 – 3,4); у 16 (31 %) респондентів помірний рівень соціальної фрустрації (2,5 – 2,9); у 2 (4 %) респондентів невизначений рівень соціальної фрустрації (2,0 – 2,4); у 3 (6 %) респондентів низький рівень соціальної фрустрації (1,5 – 1,9)

Діагностика з використанням методики самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса дозволила виявити наступні результати.

Симптом не склався (9 і менше балів) – 9 (18 %) респондентів; складений симптом (10 – 15 балів) – 25 (49 %) респондентів; сформований симптом (16-20 балів) – 5 (10 %) респондентів; синдром емоційного вигорання (20 і більше балів) – 12 (24 %) респондентів; фаза не сформувалася (36 і менше балів) – 4 (8 %) респондента; фаза в стадії формування (37-60 балів) – 34 (67 %) респондента; сформована фаза (61 і більше балів) – 13 (25%) респондентів.

Аналіз результатів, отриманих за допомогою дослідження за методикою діагностики властивостей нервової системи Я. Стреляу, дозволяє зробити наступні висновки. Найбільшу (понад 30) кількість балів набрали 20 (39 %) респондентів. Це свідчить про виражену емоційну збудливість, через яку з'являються негативні переживання (тривожність, напруженість, занепокоєння, розгубленість, дратівливість); про безініціативність, яка формує переживання, пов'язані з незадоволеністю бажань; про незадовільну особистісну спрямованість, що призводить до іпохондричної фіксації на соматичних відчуттях і особистісних недоліках; про труднощі в спілкуванні; про соціальну

боязкість і залежність.

Найменшу (менш ніж 10) кількість балів, набрали 5 (10 %) респондентів, що свідчить про їх емоційну стійкість; про позитивний настрій (спокій, оптимізм); про ініціативність; про почуття власної гідності; незалежність, соціальну сміливість; про легкість в спілкуванні.

За результатами проведеної психологічної експрес-діагностики рівня невротизації (РН) можна зробити наступні висновки: у 32 (63 %) респондентів показник рівня неврозу має значення в діапазоні від 0 до 23. Такий показник відповідає низькому рівню невротизації і свідчить про емоційну стійкість, про позитивний фон переживань (спокій, оптимізм), про ініціативність, почуття власної гідності, незалежність, соціальну сміливість, про легкість у спілкуванні. У 19 (37 %) респондентів показник більший за 24, що свідчить про високу ймовірність неврозу (невротизації), а також про виражену емоційну збудливість, внаслідок якої з'являються негативні переживання (тривожність, напруженість, занепокоєння, дратівливість, розгубленість), про безініціативність, яка формує переживання, пов'язані з незадоволеністю бажань, про егоцентричну особистісну спрямованість, що призводить до іпохондричної фіксації на соматичних відчуттях та особистісних недоліках, про труднощі у спілкуванні, про соціальну боязкість та залежність.

Дослідження, проведене за методикою диференційної діагностики депресивних станів В.А.Жмурова, дозволило отримати наступні результати: 10 (20 %) респондентів виявили показники в діапазоні від 10 до 24, що свідчить про мінімальну депресію; 17 (33 %) респондентів мають показник в діапазоні від 25 до 44, що свідчить про наявну легку депресію; 11 (22 %) респондентів мають показники в діапазоні від 45 до 67, що дозволяє діагностувати помірну депресію; 13 (25%) респондентів виявили показник в діапазоні від 68 до 87, що свідчить про виражену депресію.

Висновки. Стаття була присвячена дослідженню нейролінгвістичного програмування та сугестивних текстів, а також їх використання у діяльності практичного психолога. Запропоновано методи психологічної діагностики. На

нашу думку, використання НЛП та сугестивних текстів дозволяє підвищити ефективність діяльності практичного психолога, а їх застосування потребує подальшого ретельного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии. – М.: Когито-Центр, 2002. – 219 с.
3. Алдер Г. Технология НЛП / Г.Алдер. – СПб.: Питер, 2001. – 224 с.
4. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. М., 1992.
5. Бехтерев В. М. Гипноз, внушение, телепатия (Внушение и его роль в общественной жизни). – М.: Мысль, 1994. – 364 с.
6. Бэндлер Р., Гриндер Д. Из лягушек – в принцы. Вводный курс НЛП тренинга. – М.: Флинта, 2000.
7. Гончаров Г. А. Суггестия: теория и практика. – М.: «КСП», 1995. 320 с.
8. Джаксон Г. Полный курс изучения гипнотизма, месмеризма, терапевтики внушения. – Днепропетровск, 1991. – 160с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

Костюкова Кристина Володимирівна
студентка
Харківський Інститут ПРАТ «ВНЗ» МАУП
м. Харків, Україна

Вступ. Важкі життєві ситуації негативно впливають на людину в усіх площинах її життя та існування (фізичній, моральній, психологічній, духовній). У особистості під час проживання важкої життєвої ситуації з'являється дисбаланс між потребами, можливостями й вимогами до діяльності, способами та умовами реалізації. Такий дисбаланс порушує нормальний хід життєдіяльності. При цьому спостерігається щорічне зростання кількості психосоматичних захворювань. Таким чином, в складних умовах сьогодення досить гостро постає питання подолання, адаптації та формування ефективних стратегій поведінки у важких життєвих ситуацій.

Мета роботи. Виявити та проаналізувати соціально-психологічні чинники подолання важких життєвих ситуацій

Матеріали та методи. Методи, використані в роботі: спостереження, бесіди, анкетування.

Методики: методика «Прогноз-2» В. Ю. Рибнікова; тест самооцінки стресостійкості С. Коухена і Г. Вілліансона; тест на визначення стресостійкості особистості Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова; методика визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса-Раге; діагностика стану стресу О.О.Прохорова.

Наше дослідження охопило 50 респондент у віці від 30 до 65 років, що мають різний родинний стан, подібний соціально-економічний статус.

Результати і обговорення.

Життя кожної сучасної людини складне та багатовимірне. Життєва ситуація є обов'язковою умовою життя особистості. Людина, яка вступає у

взаємодію з життєвою ситуацією, з одного боку, вибудовує цю взаємодію в контексті всього життєвого шляху, а з іншого – реалізує сформовану систему стосунків. Одночасно ситуація може запускати динаміку смислових процесів, вимагаючи від особистості необхідних змін, переходу до нового етапу існування, пошуку нової ідентичності, переосмислення життєвого шляху та побудови нової його картини.

Кожна особистість на своєму життєвому шляху стикається з різними важкими ситуаціями, які порушують звичний ритм життя [4].

Перебування людини у стані, який класифікується як важка життєва ситуація, на сьогоднішній день досить розповсюджене явище. Проблеми соціальної дійсності, різноманітні психологічні складнощі впливають на фізичний та психологічний стан особистості в певній важкій життєвій ситуації.

У науковій літературі такі ситуації називають по-різному. Ці назви часто за значенням близькі одна до одної: життєві труднощі, критичні ситуації, негативні життєві події, стресові життєві події, травматичні або небажані події, життєві кризи.

У більшості психологічних досліджень через складність, а інколи навіть драматичність, обставин сучасного життя спостерігається зміщення акценту в бік вивчення проблематики екстремальних ситуацій. Тому поняття «важка життєва ситуація» найчастіше використовується як об'єднальна категорія для таких термінів як екстремальні, кризові, проблемні, критичні та подібні ситуації. Але чіткого визначення даного поняття в науковій літературі не виявлено, не дивлячись на те, що його досить широко використовують [6].

Переживання важких життєвих ситуацій впливає на фізичний та психічний стан особистості, змінює сприйняття оточуючого середовища. Вони також потребують від людини використання внутрішніх ресурсів, ставлять нові вимоги до стресостійкості та адаптивності.

Важкі життєві ситуації негативно впливають на людину в усіх площинах її життя та існування (фізичній, моральній, психологічній, духовній). У особистості під час проживання важкої життєвої ситуації з'являється дисбаланс

між потребами, можливостями й вимогами до діяльності, способами та умовами реалізації. Такий дисбаланс порушує нормальний хід життєдіяльності. При цьому спостерігається щорічне зростання кількості психосоматичних захворювань [4].

Вміння долати важкі життєві ситуації є важливим показником рівня розвитку особистості та важливою навичкою для кожної людини. У процесі подолання особистість формує широкий комплекс конструктивних способів подолання стресу та мінімізує його негативний вплив [8].

У науковій літературі існують різноманітні підходи та класифікації поняття подолання важких життєвих ситуацій, а також їх співставлення з поняттям психологічного захисту. Розглянуті в роботі дефініції використовуються для навчання подоланню та в подальшому застосуванню особистістю усвідомлених стратегій за рахунок оволодіння певної послідовності дій, які необхідні для захисту від стрес-чинників в повсякденному та професійному житті [3].

У процесі проведеного дослідження нами було виявлено, що найважливішими соціально-психологічними чинниками подолання важких життєвих ситуацій є ціннісні установки, орієнтири та самооцінка особистості, які, на нашу думку, мають вікові та статеві відмінності, соціальний та матеріальний статус. У людей, які вдало долають важкі життєві ситуації, в подальшому зростає впевненість в собі та впевненість у своїх силах [1]. Також було виявлено взаємозв'язок між шляхами поведінки подолання та джерелами соціальної підтримки, які обирає особистість.

У процесі дослідження за допомогою використаних методик здійснена спроба якомога детальніше розкрити особистісні характеристики респондентів та продіагностувати наявні психологічні стани.

У процесі проведення дослідження за методикою «Прогноз – 2» В. Ю. Рибнікова були отримані наступні результати: незадовільний рівень нервово-психічної стійкості виявлено у 32 респондентів, що склало 64% від усієї вибірки, це дозволяє стверджувати про несприятливий прогноз.

Задовільний рівень нервово-психічної стійкості виявлено у 18 респондентів, що склало 36% від усієї вибірки, що дозволяє стверджувати про сприятливий прогноз.

Діагностика з використанням тесту самооцінки стресостійкості (С.Коухена і Г.Вілліансона) дозволила виявити наступні результати. Знижена оцінка стресостійкості визначає у 35 респондентів, що становить 70% від усієї вибірки. Середній рівень самооцінки стресостійкості особистості виявлений у 15 респондентів, що склало 30% від усієї вибірки.

Аналіз результатів, отриманих за допомогою застосування тесту на визначення стресостійкості особистості Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова, дозволяє зробити наступні висновки: у 8 респондентів виявлено рівень стресостійкості – трохи нижче середнього, що складає 16 % від усієї вибірки; у 17 респондентів рівень стресостійкості – середній, що складає 34 % від усієї вибірки; у 15 респондентів рівень стресостійкості – трохи вище середнього, що складає 30 % від усієї вибірки; у 10 респондентів рівень стресостійкості – вище середнього, що складає 20 % від усієї вибірки.

Наступна використана в дослідженні методика визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса та Раге виявила наступні результати: у 35 респондентів ступінь опірності стресу низький (вразливість), що складає 70% від усієї вибірки. Це є сигналом тривоги, та попереджає про небезпеку виникнення психосоматичного захворювання. Граничний ступінь опірності стресу виявлено у 15 респондентів, що складає 30% від усієї вибірки.

Використання методики діагностики стану стресу О. О. Прохорова дозволило виявити у 20 респондентів високий рівень регуляції в стресових ситуаціях, що складає 40% від усієї вибірки. Тобто особистість поводить себе у стресовій ситуації досить стримано та вміє регулювати свої власні емоції. У 20 респондентів виявлено помірний рівень регуляції в стресових ситуаціях, що складає 40% від усієї вибірки. Таким чином, ці особистості не завжди правильно і адекватно поведуться у стресовій ситуації. У 10 респондентів виявлено слабкий рівень регуляції в стресових ситуаціях, це складає 20% від

усієї вибірки. Такі особистості характеризуються високим ступенем перевтоми та виснаження. Вони часто втрачають самоконтроль у стресовій ситуації та не володіють собою й своїми емоціями.

Висновки. Стаття була присвячена вивченню соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій. Запропоновано методи психологічної діагностики. На нашу думку, в складних умовах сьогодення питання подолання, адаптації та формування ефективних стратегій поведінки у важких життєвих ситуаціях надзвичайно важлива і потребує подальшого ретельного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Аверин А. А., Дандарова Ж. К., Деркач А. А. и др. Психология человека от рождения до смерти. – Москва : АСТ, 2015. – 656 с.
2. Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии. – М.: Когито-Центр, 2002. – 219 с.
3. Малкина-Пых И.Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. М.: Эксмо, 2008, 2010. – 925 с.
4. Общая психопатология: С. С. Корсаков — Москва, Бином. Лаборатория знаний, 2003 г.- 480 с.
5. Первин Л., Джон О. Психология личности: Теория и исследования. М., 2000. – С. 496.
6. Психология / Под ред. А.А. Крылова. – М.: Проспект, 2002. С. 310 318.
7. Развитие психологии в системе комплексного человекознания / Отв. ред.: А. Л. Журавлёв, В. А. Кольцова. Ч. 1. М.: Институт психологии РАН, 2012
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб., 1999. – 720 с.

ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Мартінова Ганна Андріївна

студентка

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Дотепер проблема самогубства у світі залишається нерозв'язаною, а тому стає дедалі актуальнішою, особливо на тлі зростання показників цього явища, яке, зокрема в Україні, набуває епідемічного характеру.

Тема смерті пронизує все наше життя, актуалізуючись із віком. Для деяких людей вона набуває особливого значення. Суїцид існував ще в давнину. Тоді він приймав форму релігійного акту чи був вимушеною необхідністю. Але у суспільстві суїцид – це форма самодеструктивної поведінки, що має у своїй основі систему причин. Моральна криза і натомість глибоких змін, які у суспільстві, веде до дезадаптації людини, до зростання деструктивних тенденцій його розвитку. Сучасна людина часто не може знайти позитивний сенс власного життя через руйнування старих цінностей і традицій, дискредитацію нових та відсутність культури світоглядної рефлексії, що дозволяє дійти унікального змісту своїм неповторним шляхом. Екзистенційний вакуум багато в чому пояснює соціальні патології, які є болем нашого суспільства: злочинність, наркоманію, самогубства.

Найбільш чутливим до катаклізм виявляється підлітковий вік, який протікає під знаком біо–психо–соціальної еволюції. У цей період підліток проходить великий шлях у своєму розвитку: через зовнішні зриви і сходження він набуває почуття особистості. Вік пубертату є період особливої концентрації конфліктів, що часто призводять до поведінкових відхилень, включаючи аутоагресію. Усе перераховане привертає увагу кола дослідників до проблеми саморуйнівного поведінки підлітків. Цьому сприяє сумна статистика дитячих

самогубств нашої країні.

Ціль роботи./Aim. Актуальність вивчення самогубств, замахів на самогубство та розробки дієвих заходів їх профілактики в наш час не підлягає сумніву як з точки зору соціальної значущості проблеми, так і у світлі статистичних даних.

Матеріали та методи./Materials and methods. теоритичні: аналіз наукової психологічної літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Суїцид (самогубство) – самодеструктивна поведінка, спрямована на навмисне позбавлення життя, а також відмову від реальних можливостей уникнути смерті у критичній ситуації. А людина, яка знайшла будь–які форми суїцидальних проявів, у тому числі, що вчинив суїцидальну спробу (самогубство), є суїцидентом.

Суїцидальні прояви це думки, висловлювання, натяки, які не передбачають будь–яких дій, пов'язаних із позбавленням себе життя. Період від виникнення суїцидальних думок до спроб їх реалізації називається пресуїцидом. Тривалість його може обчислюватись хвилинами (гострий пресуїцид) або місяцями (хронічний пресуїцид). У випадках тривалого пресуїциду процес розвитку внутрішніх форм суїцидальної поведінки чітко проходить описані вище етапи. При гострих пресуїцидах послідовність не виявляється і можна спостерігати появу суїцидальних задумів і намірів одразу.

Пресуїцид включає дві фази:

1. Передиспозиційна фаза характеризується виключно високою активністю людини (період пошуку точки опори), але ця активність не супроводжується суїцидальними виконавчими діями. У міру того, як вичерпуються варіанти покращення ситуації, міцніє думка про її нерозв'язність. Суїцидент гостро відчуває нестерпність існування і, ймовірно, констатує відсутність бажання жити, але думки про самогубство блокуються механізмами захисту. Ще зберігається можливість надати допомогу людині, вивести її з безвиході.

2. Власне суїцидальна фаза починається, якщо суїцидент не знайшов виходу з кризи, не отримав підтримки і триває аж до замаху на своє життя. На цьому етапі відбувається поглиблення дезадаптації: у людини виникають суїцидальні думки, а згодом і обмірковування способу самогубства. На цьому етапі зусилля психолога та педагогів щодо запобігання самогубству, як правило, малоефективні. Необхідне втручання лікаря–психіатра.

Структура суїцидальної поведінки:

- 1) соціально–ситуаційні чинники;
- 2) особистісні чинники;
- 3) конфлікт;
- 4) соціально–психологічна дезадаптація;
- 5) крах ціннісних установок (втрата сенсу життя);
- 6) провокуючі чинники;
- 7) мотиваційна готовність;
- 8) схильні до зовнішніх факторів;
- 9) пресуїцид;
- 10) суїцид.

К. Юнг, торкаючись проблеми самогубства, вказував на несвідоме прагнення людини до духовного переродження, яке може стати важливою причиною смерті від рук. Це прагнення обумовлене актуалізацією архетипів колективного несвідомого, який приймає різні форми:

- 1) метемпсихоза (переселення душ), коли життя людини продовжується низкою різних тілесних втілень;
- 2) перетворення, що передбачає збереження безперервності особистості та нове народження в людському тілі;
- 3) воскресіння–відновлення людського життя після смерті в стані нетлінності, так званого «тонкого тіла»;
- 4) відродження–відновлення в межах індивідуального життя з перетворенням смертної істоти на безсмертну;
- 5) переносного відродження шляхом трансформації, що відбувається не

прямо, а поза особистістю.

Е. Шнейдман, будучи представником феноменологічного напрями в суїцидології, вперше описав ознаки, які свідчать про наближення можливого самогубства, назвавши їх «ключами до суїциду». Їм описані та виділені загальні риси, характерні для всіх суїцидів:

1. Загальною метою суїциду є пошук рішення. Суїцид ніколи не буває безглуздим чи безцільним. Він являється вирішенням проблеми, кинутого комусь виклику, виходом з психологічної кризи або нестерпної ситуації.

2. Загальним завданням суїциду є припинення свідомості. Суїцид одночасно є рухом до чогось і втечею від чогось; струм чому рухається людина, загальне практичне завдання суїциду полягає в повному припиненні свідомості нестерпного душевного болю як рішенні актуальних болючих життєвих проблем.

3. Загальним стимулом суїциду є нестерпний психічний біль. Душевний біль – це те, чого людина прагне втекти. Ніхто не робить суїцид від радості: його не може спричинити стан блаженства. У даному випадку йдеться саме про психічний біль, метаболію, від відчуття болю.

4. Загальним стресом при суїциді є фрустровані психологічні потреби. Будь-яке самогубство на підставі логічних передумов, способу мислення та зосередженості на певному колі проблем здається логічною людині, яка його робить – як реакція на фрустровані психологічні потреби людини. Суїцид відбувається насамперед через нереалізовані потреб.

5. Загальною суїцидальною емоцією є безпорадність–безнадійність. Ця безнадійність–безпорадність проявляється у сум'ятті та тривозі. Людина приходить до висновку, що він не спроможний, що він не може вирішити свою проблему в інший спосіб, крім самогубства.

6. Загальним внутрішнім ставленням до суїциду є амбівалентність. Амбівалентність є найбільш характерною ставленням людини суїциду: вона відчуває потребу вчинити її та одночасно бажає порятунку та втручання інших.

7. Загальним станом психіки при суїциді є звуження когнітивної сфери.

Суїцид можна охарактеризувати як минуше афективне звуження свідомості з обмеженням використання інтелектуальних можливостей У людини різко обмежені варіанти поведінки, у будь-якій ситуації він приходить до двох варіантів: або ситуація дозволяється чудовим чином, або припиняється сама свідомість.

8. Загальною дією при суїциді є втеча (егресія). Суїцид є граничною, остаточною втечею

9. Загальною комунікативною дією при суїциді є повідомлення про свій намір. Люди свідомо чи несвідомо подають сигнали лиха, скаржаться на безпорадність, волають про допомогу, шукають можливості порятунку.

10. Загальною закономірністю є відповідність суїцидальної поведінки загальному стилю (патернам) поведінки протягом життя.

Висновки./Conclusions. Отже, суїцид – це навмисне самопошкодження зі смертельним фіналом, це є виключно людський акт, який зустрічається в усіх культурах.

Виявлено, що існує три теоретичні підходи, що розглядають суїцид як соціальне явище: соціологічний, психологічний та патопсихологічний. З першого підходу можна зробити висновок про те, що кількість самогубств прямо корелює зі ступенем соціальної інтеграції. З погляду психологічного підходу немає єдиного розуміння суїцидальної поведінки. Існує також патопсихологічний підхід. Дослідженням причин суїцидів та способів їх запобігання займається наука суїцидологія.

Визначено, що основними факторами суїциду як соціального явища є:

- економічні, соціально–демографічні;
- соціокультурні;
- психологічні та соціально–психологічні фактори;
- ситуаційні чинники.

Самогубство є складним багатоплановим феноменом, що приваблює увагу фахівців служб охорони психічного здоров'я, лікарів усіх профілів, психологів та педагогів, соціологів та загалом усіх людей у всі часи. Сьогодні

воно є серйозною загрозою громадського здоров'я, що вимагає постійної уваги. Профілактика самогубств, крім зусиль фахівців галузі суїцидології, що передбачає підвищення рівня знань працівників навчальних закладів, що є важливою умовою ефективності профілактичних програм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адлер А. Индивидуальная психология / А. Адлер // История зарубежной психологии : тексты. — М., 1996. — 326 с.
2. Блинова О. Є. Психологічні фактори суїцидальної поведінки у підлітковому віці / О. Є. Блинова // Актуальні проблеми суїцидології : зб. наук. праць. — К., 2002. — Ч. 1. — 120 с.
3. Вашека Т. В. Рання діагностика та профілактика суїцидальної поведінки у підлітковому віці / Т. В. Вашека // Практична психологія та соціальна робота, № 6 (87), 2006. — С 64–66.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ФОРМА РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО СУЇЦИДУ

Марчук Катерина Віталіївна
Святець Катерина Романівна

студентки I курсу
факультету іноземної філології та соціальних комунікацій СумДУ

Науковий керівник:
Синах Андрій Олександрович
канд. філос. н., доцент,
доцент кафедри ППСТ СумДУ
м. Суми, Україна

Анотація. Через війну в Україні багато наших співвітчизників, особливо підлітків, перебувають у важкому емоційному та психологічному стані. Це складний час як для держави, так і для кожного українця. Для тих, хто цілодобово сидить у підвалах під обстрілами, бичує себе докорами «провини вцілілого», змушений залишити свій будинок, ховає найрідніших... Тож поговоримо про нюанси соціально-педагогічної підтримки підлітків з суїцидальними нахилами в цей кризовий період. Адже більшість суїцидних намірів можна зупинити, якщо правильно організувати психологічну підтримку.

Ключові слова: суїцид; суїцидальна поведінка; соціально-педагогічна допомога; підлітковий вік; психологія.

Ми вважаємо дуже серйозною проблему підліткового суїциду, адже за даними Єдиного досудового реєстру досудових реєстрів, у 2017 році в Україні було зафіксовано 166 самогубств, вчинених підлітками; у 2018 році-97 випадків; у 2019 році – 111 випадків; у 2020 році – 123 випадки. Станом на 1 червня 2021 року вже вчинено 149 суїцидів [1].

Психологія підліткового віку – один із найскладніших і найменш розроблених розділів вікової психології. Він характеризується інтенсивним

процесом психічного та особистісного розвитку, фізичного дозрівання організму підлітка. Зміни, що відбуваються з ним, усвідомлюються і переживаються підлітком, у нього формується нове уявлення про себе, зміцнюється самооцінка.

Підлітки – це дуже вразлива категорія населення, адже зазнає певних змін переходячи від дитинства до дорослого життя. Але через невеликий досвід і особливості психіки підлітка, замість вирішення проблем дитина починає замислюватись над суїцидом.

Суїцид – навмисне позбавлення себе життя [2, с. 245]. Ми хочемо виокремити основні, на нашу думку, причини самогубства у підлітків, це:

1. Помста, погрози, шантаж.
2. Переживання самотності та відчуженості, відчуття нерозуміння з боку оточуючих.
3. Страх перед ганьбою, приниженням, глузуванням.
4. Бажання привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття.
5. Реальна або уявна втрата батьківської любові, нерозділене кохання, ревності.
6. Переживання, пов'язані зі смертю одного з батьків або розлученням батьків.
7. Страх перед покаранням.
8. Співчуття або наслідування приятелів, героїв книг, кінофільмів.
9. Любовні невдачі, сексуальні ексцеси, вагітність.
10. Почуття провини, сорому, образи, незадоволеність собою.

Така вікова категорія населення потребує допомоги від кваліфікованих спеціалістів. Тому у закладах освіти в оточенні підлітків обов'язково повинні бути психологи та соціальні-педагоги, аби вчасно помітити схильність та знайти метод запобігання цьому.

Щоб психологічно допомогти людині з суїцидальною поведінкою, потрібно пам'ятати про кризове консультування. Його мета – утримання людини в стані зацікавлення життям, а спрямований такий метод на емоційну

підтримку й увагу до її переживань.

Думки про здійснення суїциду в педагогічно-соціальной роботі потрібно розглядати як результат боротьби між волею до життя та волею до смерті, психолог повинен спрямовувати свої зусилля на створення переваги користі життя.

Важливо відзначити, що суїцидальні клієнти стирають позитивні моменти зі свого життя. Такі події забувають, ігнорують або зневажають. Необхідно створити протипагу його численним доказам на користь смерті, допомагаючи підлітку пригадати позитивні чинники або безпосередньо посилаючись на них.

Коли будуть виявлені позитивні моменти життя, психолог та підліток зроблять висновки про плюси та мінуси самогубства. У результаті процедури погляд юнака або юначки на світ стає позитивнішим, а докази на підтримку самогубства вже не здаються такими надійними, як раніше.

Висновки. Отже, суїцид – це не лише індивідуальне рішення позбавити себе життя, це біда всієї громади як соціального середовища, що не розпізнало вчасно ризик і не зупинило наростання в людини суїцидальної тенденції, а це можливо [1]. Тому для того, аби знизити статистику підліткового суїциду необхідно працювати з дітьми, схильними до цього, адже без допомоги кваліфікованого спеціаліста, особа з незміцнілою психікою, яка не має великого життєвого досвіду, не може впоратись власноруч.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Групи смерті» та підліткові самогубства в Україні: як вберегти дитину від трагедії (10.09.2021). URL: https://24tv.ua/grupi-smerti-pidlitkovi-samogubstva-ukrayini-ukrayina-novini_n1732837
2. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова; ред. Н. А. Побірченко. К. : Науковий світ, 2007. 274 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мороз Руслана Анатоліївна

к. психол. наук, доцент
старший науковий співробітник

Українського науково-методичного центру НАПН України
м. Миколаїв, Україна

Вступ. Нинішнє суспільство очікує бачити школу не лише як освітній ресурс, а, більше, як платформу для розвитку та співпраці: всередині і ззовні. Освітній процес є «складною динамічною системою, а будь-яка система не може існувати поза певним середовищем і може бути зрозумілою лише у взаємодії з ним» [1, с. 11]. За «Тлумачним словником психологічних термінів в українській мові» середовище – це «сукупність умов, що оточують людину і взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. У взаємодії середовища з особистістю зміни особистості можуть відставати від зміни середовища, що створює певні протиріччя» [3, с. 175]. З оперттям на дефініції відомих науковців, ми визначаємо освітнє середовище як педагогічно організований розвиток особистості, який водночас виступає засобом діагностики, проєктування і продукування його результатів.

Мета роботи: дослідити показники психологічної діагностики безпеки освітнього середовища початкової школи.

Матеріали та методи. Для дослідження наявного стану освітнього середовища початкової школи нам необхідно було визначити критерії, показники та рівні безпеки освітнього середовища закладів освіти початкової ланки. У виокремленні критеріїв і показників ми спиралися на дослідження І. Баєвої, О. Лактіонової, О. Обозової, Р. Сафіна, А. Шекетери, А. Яблонського, які доводять, що психологічна безпека залежить від відсутності психологічних загроз та наявності психологічної культури особистості. На думку О. Лактіонової, питання критеріїв оцінки психологічної безпеки освітнього

середовища, з точки зору ресурсних можливостей для її суб'єктів, і досі залишається відкритим.

Так, нами враховані діагностичні показники психологічної безпеки освітнього середовища, розроблені О. Обозовою:

1. Відсутність/наявність психологічного насильства у ході взаємостосунків.
2. Референтна значущість освітнього середовища закладу освіти.
3. Задоволеність/незадоволеність довірливою комунікацією та основними характеристиками процесу взаємодії всіх осіб освітнього середовища.
4. Розвинутість системи психологічної підтримки в закладі освіти.
5. Відсутність/наявність емоційного вигорання педагогічних працівників [2, с. 3-6].

У дослідженні визначено критерії: *ергономічний* (функціональний комфорт усіх учасників освітнього процесу: відсутність тривожності, агресії, емоційного вигорання вчителя); *емоційно-оцінний* (ставлення до освітнього середовища всіх учасників освітнього процесу: позитивне, нейтральне або негативне); *комунікативно-діяльнісний* (задоволення потреби у особистісно-довірчому спілкуванні; захищеність від психологічного насильства у взаємодії).

Зважаючи на те, що домогтися абсолютної безпеки апріорі неможливо, під психологічно безпечним освітнім середовищем ми розуміємо стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні фактори навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благу учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також враховано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної захищеності кожного учасника освітнього процесу.

На етапах емпіричного дослідження використовувалися такі методи: цілеспрямоване спостереження за міжособистісним спілкуванням та міжособистісною взаємодією учнів, письмове анонімне опитування;

анкетування учнів, учителів початкових класів, батьків дітей експериментальних класів; Анкета-опитувальник І. Баєвої «Психологічна діагностика безпеки освітнього середовища школи»; методики В. Бойка «Діагностика рівня емоційного вигорання» та «Ваші емпатійні здібності»; ситуації вибору для учнів; проєктивні методики «Школа звірів», «Вулкан», «Повітряні кульки», «Будиночок для Ельфа», «Баранчик у плящі», «Слон». Ми акцентували увагу на малюнкові проєктивні методики, оскільки вони мають пріоритетну позицію в дослідженні уявлень молодших школярів щодо психологічної безпеки освітнього середовища, оскільки в цей період пізнавальної активності переважає наочно-образне мислення і триває інтенсивний розвиток емоційної сфери.

Діагностувальна робота базувалася на принципах одночасного вивчення колективу та особистості й вивчення психологічних явищ у динаміці. Добір діагностувального матеріалу здійснювався з урахуванням принципу валідності, доступності, як із позиції віку дитини, так і з точки зору універсальності для сприймання.

У результаті експериментального дослідження в середовищі учнів 4-х класів, встановлено, що за проєктивними методиками можна діагностувати дитячу агресивність, недовіру, тривожність, страхи та емоційне неблагополуччя. Якщо дібрати методики, доступні віку дітей, і подати їх системно, то результати дійсно покажуть експериментатору емоційний стан дитини.

Результати та обговорення. Отже, в ході здійснення експериментальної роботи було з'ясовано наявний стан психологічної безпеки освітнього середовища початкової школи за трьома критеріями: ергономічним, емоційно-оцінним, комунікативно-діяльним. Ми детально і глибоко вивчали функціональний комфорт усіх учасників освітнього процесу: наявність тривожності, агресії, емоційного вигорання вчителя за допомогою цілого арсеналу психологічних інструментів, серед яких чільне місце було відведено цілеспрямованому спостереженню та проєктивним методикам. І хоча ззовні

були відсутні ознаки небезпечного освітнього середовища, все-таки прихований «конфліктогенний потенціал» було виявлено. З боку вчителів помітні ознаки емоційного вигорання, а з боку батьків – агресивність.

Результати проведеного дослідження показали, що в системі дитячо-батьківських відносин наявні деякі порушення, що позначаються на проявах у дітей тривожності та агресивності. На нашу думку, причинами є не сформованість у батьків знань про виховання дитини; відсутність у дітей відчуття затишку і комфорту в родині; дефіцит доброти, ласки, любові; страх покарання; або навпаки – надмірна опіка з боку батьків.

У середовищі учнів 4-х класів діагностовано агресивність, тривожність, недовіру. Усе це підтверджує зниження рівня психологічної безпеки освітнього середовища і потенційні передумови для булінгу у середній школі з початком пубертатного періоду. Таким чином, нами виявлено загальний рівень психологічної безпеки освітнього середовища початкової школи за допомогою низки діагностувальних завдань за ергономічним, емоційно-оцінним та комунікативно-діяльнісним критеріями.

Висновки. Отже, експериментальна робота продемонструвала переважання низького рівня психологічної безпеки освітнього середовища початкової школи, що характеризується відсутністю функціонального комфорту учасників освітнього процесу, очевидними проявами тривожності в учнів і вчителів, спалахами агресії у взаєминах учні-учні; учні-вчителі, помітним емоційним вигоранням вчителів. Ставлення до освітнього середовища у переважної частини учасників освітнього процесу негативне. Поведінка учнів характеризується проявами нетерпимості, низьким рівнем культури спілкування. На цьому рівні виявляються байдужість, відокремленість, нетерпимість, остракізм.

Така ситуація переконала нас у необхідності обґрунтування та впровадження психокорекційно-профілактичної програми організації безпечного освітнього середовища початкової школи, про що піде мова в наступних наших наукових розвідках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз впровадження реформи середньої освіти «Нова українська школа» / за ред. В. М. Мазярчука. Київ, 2018. 30 с.
2. Обозова О. Психологічна безпека освітнього середовища. *Психолог.* №10 (442) Березень 2011. С. 3-6.
3. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. Миколаїв, 2003. 216 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Павленко Анастасія Вікторівна

здобувачка вищої освіти

Філіпович Вікторія Миколаївна

к. психол. наук, доцент

Національний Університет «Чернігівська Політехніка»

м. Чернігів, Україна

Введення.

Проблема надання психологічної допомоги дітям є особливо актуальною та важливою в сучасних умовах українського суспільства. Адже останні події, що відбуваються в нашій державі, безпосередньо здійснюють негативний вплив на психологічний стан різних категорій населення. В даному дослідженні особливу увагу було приділено саме особливостям протікання кризових станів у дітей та розглянуто специфіку надання соціально-психологічної допомоги.

Мета роботи.

Проаналізувати основні теоретико-методологічні засади надання соціально-психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях.

Матеріали та методи.

Матеріальну основу дослідження склали обґрунтування понять стресу, психотравми та кризи в працях Г. Сельє, Н. В Тарабріної [6], також висвітлення теми проблеми дослідження у наукових працях Д. В. Вінікота, З. Г. Кісарчук, Я. М Омельченко, І. М. Білої, В. В. Байдик, М. Є. Сандомирського, тощо. Були використані теоретичні методи, зокрема аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури з даної теми дослідження.

Результати. Під час проведення дослідження було розглянуто специфіку протікання кризових станів у дітей, зазначено, що діти є надзвичайно чутливими до подій які порушують чи руйнують, надійність, безпеку та сталість їх навколишнього середовища. Було встановлено, що у дітей які

переживають стресову ситуацію чи зазнали психотравмуючого впливу, можуть виникати прояви емоційних, поведінкових, когнітивних та соматичних порушень [10]. Відповідно, серед ознак та симптомів можуть бути такі, як: тривожність, агресивність, плаксивість, замкнутість, порушення процесів мислення та уваги, пасивність чи гіперактивність, втрата апетиту, соматичні (сонливість, втомлюваність, головні болі, розлади травної, дихальної систем, тощо) [11].

Було встановлено, що психологічна допомога яка надається дітям, що зазнали психотравмуючого впливу, має певні етапи, а саме:

- Відновлення почуття безпеки, що включає зняття емоційно-психологічного та тілесного напруження, зняття чи послаблення захисних психологічних механізмів, що виникли внаслідок перебування у кризових умовах;

- Відновлення психологічних ресурсів дитини, а саме активізація внутрішнього психологічного потенціалу та ресурсів психіки дитини, що власне полегшує подолання кризових станів та допомагає попереджувати такі стани у дитини в майбутньому [3];

- Відпрацювання (відреагування) негативних переживань, що викликаються психотравмуючими факторами. Тобто створення певних подібних умов для виклику безпосередньої чи символічної негативної реакції, копіювання сильних психо-емоційних переживань [9];

- Активізація внутрішніх механізмів адаптації, та самоцілення дитини, а саме підтримка та фокусування на позитивних зрушеннях у емоційно-психічному стані дитини, заохочення для допомоги у сціленні природного середовища дитини (проведення спільного дозвілля з родиною, однолітками, спортивне чи творче дозвілля для дитини) [4].

Найчастіше фахівцями у роботі з дітьми, що перебували в кризових ситуаціях та зазнали психотравмуючого досвіду, використовуються такі основні методики та техніки, арт-терапія, тілесно зорієнтована терапія, пісочна, ігрова психотерапії, кататимно-імагінативна психотерапія [5].

Висновки. В результаті проведення дослідження, аналізу та опрацювання наукової літератури з даної тематики, було встановлено, що в сучасних умовах українського суспільства (веденні бойових дій на території України, процесів вимушеної міграції населення, тощо), проблема уваги до дітей, як особливо вразливої категорії населення, надзвичайно актуальна. Адже діти зазнають сильного травматичного впливу в наш час, що надалі несе наслідки для їх психічного та фізичного здоров'я і благополуччя. Вдосконалення та створення методів соціально-психологічної допомоги дітям, що зазнали впливу кризових ситуацій, потребують подальших досліджень та наукових пошуків.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Байдик В. В. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / В. В.Байдик, Ю. С. Бондарчук, Ю. П. Гопкало, Ю. П. Корнієнко. – Київ: Ніка-Центр, 2020. – 122 с.
2. Басаков В. М. Хрестоматія по телесно-ориєнтованим практикам / В. М. Басаков. – Москва: Інститут общегуманитарных исследований, 2014. – 224 с.
3. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – Київ: Фенікс, 2014. – 200 с.
4. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці : монографія / І. М. Біла. – Київ: Веселка, 2011. – 431 с.
5. Бочкор Н. П. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми / Н. П. Бочкор, Є. В. Дубравська. – Київ: Ла Страда-Україна, 2014.-145 с.
6. Кадыров Р. В. Посттравматическое стрессовое расстройство (PTSD): состояние проблемы, психодиагностика и психологическая помощь: / Р. В. Кадыров., 2012. – 448 с.
7. Кісарчук З. Г. Кататимно-імагінативна психотерапія / З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь, Я. О. Омельченко. – Полтава, 2013. – 153 с.
8. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога постраждалим внаслідок

кризових травмівних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос. – Київ: ТОВ «Видавництво «Логос»». – 207 с

9. Омельченко Я. М. Особливості психологічної допомоги дітям з тимчасово переселених родин / Я. М. Омельченко. – Київ: ТОВ «Видавництво «Логос»». – 215 с.

10. Омельченко Я. М. Психологічна допомога дітям з тривожними станами / Я. М. Омельченко, Я. М. Кісарчук. – Київ: Шк. Світ, 2008. – 112 с.

11. Сандомирский М. Е. Психосоматика и телесная психотерапия / М. Е. Сандомирский. – Москва: Независимая фирма «Класс», 2005. – 592 с.

ДЕТЕРМІНАНТИ СПІВЗАЛЕЖНИХ СТОСУНКІВ У ЮНАКІВ

Папіна Марія Олексіївна

студентка

Дніпровський національний університет

ім. О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. / Introductions. Вивчення особливостей співзалежної поведінки у юнаків є актуальною проблемою для сучасної психології. Природа міжособистісної адикції вивчалася у межах зрілого віку [5], а вивчення особливостей співзалежної поведінки у юнаків майже не проводилося. Більшість психологічних досліджень присвячено вивченню співзалежності саме у дорослих, шлюбних парах. Але особливо важливо дослідити генезис дебютних проявлень міжособистісних залежностей, які мають особливу враженість в юнацькому віці і в дошлюбних стосунках. На відміну від досліджень дорослих, дослідження психологічного суб'єктивного благополуччя дітей, молоді та студентів почалися відносно недавно і набувають все більшого значення в умовах прискорення життєвих ритмів та комп'ютеризації всіх сфер життя.

Співзалежність – вид нехімічної адикції, що полягає у залежності однієї людини від емоційно значущої для неї іншої. Вважається, що причини до виникнення міжособистісної залежності криються у особливостях індивідуального психологічного розвитку людини. Особливості прояву співзалежності – одна з проблем сучасної психології, що потребує більш детального вивчення.

Мета роботи. / Aim. Теоретично проаналізувати особливості прояву співзалежних стосунків у юнаків.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методологічну й теоретичну основу роботи складають теоретичні відомості про питання розвитку співзалежності (М. Є. Жидко, Г. О. Коцюба, В. О. Крамченкова,

О. М. Савчук, Ц. П. Короленко, А. Варга, В. Д. Москаленко, Н. М. Манухіна, О. В. Ємельянова, В. К. Weinhold, J. B. Weinhold, B. C. Vecnel, J. L. Fischer, M. Beattie та ін.)

Результати та обговорення./Results and discussion. Юність – етап завершального становлення особистості. За віковою періодизацією юнацький вік поділяють на дві частини: рання юність (14,5-15 – 17 років) та старший юнацький вік (18–25 років) [1].

Вищі почуття досягають значущого рівня розвитку, що визначає сукупність потреб: естетичних, інтелектуальних, соціальних і моральних. Через велике значення спілкування у контексті партнерства у юнаків особливо інтенсивно розвиваються соціальні почуття: емпатія, розуміння іншого, духовний зв'язок, реактивність тощо. В емоційному портреті все чіткіше проявляються індивідуальні типологічні особливості.

Юність визначається як вирішальний етап формування світогляду. Світогляд включає в себе і соціальну орієнтацію особистості через усвідомлення себе частиною референтної групи, вибір свого майбутнього місця у суспільстві [2, с. 120]. Зовнішній світ юнак починає сприймати через себе. Тут є місце для самоаналізу і рефлексії. Виявляється прагнення до самоствердження, відбувається оцінювання своєї зовнішності і з тим формується уявлення про розбіжності між «Я» реальним і ідеальним.

Зараз проблема залежностей серед юнацтва стає однією з найактуальніших у психологічних дослідженнях. Термін «залежність» часто пов'язують та прирівнюють до терміну «адикція» або «залежна поведінка». Адикція визначається як порушення поведінки людини, що є результатом прагнення людини до зміни свого стану хімічним або нехімічним шляхом для уникнення реальності. Таким чином, через деякий час методичного використання цих засобів у людини формується залежність. Серед багаточисельних форм адикції існує не менш небезпечна – міжособистісна залежність. Міжособистісну залежність відносять до прийнятих форм нехімічних залежностей, що полягає в відносинах з іншими людьми [3, с. 60].

Дослідження цієї проблеми показали, що цей вид залежності ззовні практично ніяк не виявляється, але є дуже поширеним і має негативні наслідки. Непомітність проявів залежності робить її більш небезпечною, оскільки вона впливає на розвиток особистості, на побудову її сценарію життя, особистісне зростання, психічне і соматичне здоров'я [2, с. 3].

Прояви співзалежності різноманітні та стосуються всіх сферах життя: психічної діяльності людини, її світогляду та системи цінностей і вірувань, поведінки, виховання.

М. М. Павлюк, провівши дослідження рівня співзалежності серед студентів, отримала наступні результати: що більш автономні студенти, то менш вони співзалежні, і навпаки. Чим більше студенти схильні до співзалежності, тим більше вони переконані в деструктивності самотійності. З цього дослідження також можна зробити висновок, що максимальний рівень психологічного благополуччя студентів трапляється за умови високого рівня автономії й низького або середнього рівня співзалежності, а найнижчий рівень психологічного благополуччя – за умови низького рівня автономії та середнього рівня співзалежності.

Психологічно благополучні самотійні студенти, що мають середньо-високий (близький до вищого за середній) рівень психологічного благополуччя загалом і високий рівень усіх складових психологічного благополуччя – автономії, позитивних відносин, управління середовищем/компетентності, особистісного зростання, життєвих цілей, самоприйняття мають середній рівень співзалежності [4].

Висновки./Conclusions. Період ранньої юності – це час кардинальних змін і перебудов у просторі значущих взаємодій. Особливе значення мають інтимні людські стосунки (в тому числі й романтичні). Юність визначається як вирішальний етап формування світогляду. Світогляд включає в себе і соціальну орієнтацію особистості через усвідомлення себе частиною референтної групи, вибір свого майбутнього місця у суспільстві. Зовнішній світ юнак починає сприймати через себе.

Особливо важливо дослідити походження перших проявів міжособистісної залежності, які особливо яскраві в юнацтві та дошлюбних стосунках. Розвиток суспільства характеризується процесами змін усіх сфер життя, які впливають на особистість. Розвиток суспільства характеризується процесами змін усіх сфер життя та перенасиченням інформаційного простору, які впливають на особистість та її самоусвідомлення. Психічне благополуччя є важливою передумовою для правильного функціонування людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинська Л. В. "Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./[ОВ Скрипченко, ЛВ Долинська, ЗВ Огороднійчук та ін.]" К.: Каравела (2012).
2. Мирошник О. Г. До проблеми генезису рефлексії. Психологія і особистість. 2017. № 1 (11). С. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.260175>.
3. Одарій Т. В. Індивідуально-типові прояви суб'єктної залежності. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2011. № 3–4. С. 131–140.
4. Павлюк М. М. "Самостійність майбутніх фахівців: витоки становлення та перспективи цілеспрямованого розвитку." Актуальні проблеми психології 9, Вип. 6 (2015): 37-44.
5. Фролова Є. В. Психологічні чинники і динаміка формування стосунків міжособистісної залежності у жінок. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2008 .169 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Пенькова Наталя Євгенівна

к.психол.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних
та правових дисциплін

Разін Денис Костянтинівич

курсант

Київський інститут Національної гвардії України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Проблема конфліктної взаємодії була актуальною завжди, адже розвиток людського суспільства є безперестанним створенням та подоланням конфліктних ситуацій. Конфліктна взаємодія особливо гостро відчувається в перехідні та кризові моменти розвитку суспільства. Конфліктами найвищої міри напруженості є війни та революції, що пояснюється відсутністю вагомих важелів цивілізованого їх розв'язання.

Функціональний аналіз діяльності командира надає можливість визначити, що командир, окрім спеціально-професійних якостей, повинен мати якості вмілого організатора, керівника діяльності військового колективу. Крім того, він має бути кваліфікованим педагогом, умілим і чуйним вихователем, нести повну відповідальність за військову дисципліну, моральну та психологічну підготовку особового складу [2, с. 30–34].

Мета./Aim. На підставі теоретичного дослідження конфліктологічної готовності командирів, як практичної готовності до вирішення конфліктів під час професійної діяльності, визначити її структурно-функціональний зміст та психолого-педагогічні умови формування.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для досягнення поставленої у роботі мети використовувався комплекс взаємопов'язаних методів теоретичного характеру (аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, інтерпретація отриманих даних).

Результати та обговорення./Results and discussion. Конфліктологічну готовність як особистісну якість потрібно формувати впродовж усього періоду навчання військового фахівця. Це вимагає обґрунтування основних психолого-педагогічних умов і напрямків цієї роботи.

Сучасна дидактика трактує умови як сукупність чинників, компонентів навчального процесу, що забезпечують успішність навчання [3, с. 43–46]. І. П. Подласий веде мову про внутрішні умови (фізіологічні та психічні властивості організму) та зовнішні (оточення, середовище, в якому живе людина) [5, с. 75].

Психолого-педагогічні умови формування конфліктологічної готовності курсантів НГУ ми визначаємо як сукупність анатоμο-фізіологічних, соціально-психологічних та інших об'єктивних можливостей особистості, що включена в навчально-виховний процесу у вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання, успішність формування якої визначається змістом і методами навчання.

Проблеми підготовки військовослужбовців до розв'язання конфліктів були предметом вивчення багатьох учених. Зокрема Є. М. Потапчук досліджував проблему міжособистісних конфліктів у такій специфічній сфері їх вияву, як сім'я військовослужбовця [6].

С. А. Чистяков дослідив психологічні чинники, які детермінують виникнення внутрішньоособистісних конфліктів під час навчально-виховного процесу (байдужість посадових осіб до потреб і запитів курсантів, неадекватне ставлення курсантів до частого залучення на господарські роботи, неможливість планувати свою особисту навчальну діяльність, недосконалість самостійної підготовки тощо). Учений також визначив особливості життєдіяльності курсантів, що впливають на характер перебігу внутрішньоособистісних конфліктів, а також розглянув основні заходи психопрофілактики та психокорекції внутрішньоособистісних конфліктів курсантів [7].

Особливості організації роботи щодо формування конфліктологічної

готовності майбутніх військових фахівців в умовах ВВНЗ досліджував А. К. Кротов [1]. Він вважає, що для цього необхідно створити і реалізувати спеціальні особистісно-орієнтовані курси, які були б складовими психолого-педагогічної підготовки. Завдання конструктивного вирішення конфліктних ситуацій у військових колективах А. К. Кротов вирішував через застосування розроблених тренінгових методик, що надали курсантам можливість опанувати практичні вміння конструктивного педагогічного впливу на військовослужбовців.

Вивчення досвіду формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, дає можливість встановити, що однією з важливих психолого-педагогічних умов, формування конфліктологічної готовності в курсантів, є створення комфортного соціально-психологічного клімату в колективі. Саме у ВВНЗ майбутні офіцери повинні набувати досвіду конструктивного розв'язання конфлікту. Комфортний соціально-психологічний клімат формується в тих військових колективах які змогли створити власну, унікальну філософію та ідеологію спільного існування, що базуються на ціннісних орієнтаціях, положеннях та нормах, які поділяються більшістю його членів. Створення комфортного соціально-психологічного клімату в підрозділі багато в чому залежить і від управлінської культури його командира (його особистої віри в доручену справу, цінностей та стилю керівництва).

Не менш важливою психолого-педагогічною умовою формування конфліктологічної готовності в курсантів, є розвиток мотивації до конструктивного врегулювання і розв'язання конфліктів, бо саме мотивація займає провідне місце в структурі спрямованості особистості людини та є визначальною для прогнозування та пояснення поведінки людини.

Нажаль сьогодні зміст навчально-виховного процесу у ВВНЗ не завжди враховує необхідність формування конфліктологічної готовності.

Цілеспрямоване підвищення рівня конфліктологічної готовності командира, як наслідок тягне за собою підвищення його індивідуальної компетентності в сфері конфліктних явищ, і стає підґрунтям для підвищення

ефективності його взаємодії з підлеглими, як в цілому, так і в умовах конфліктної ситуації чи відкритого конфлікту, тобто, в цілому підвищення рівня загальної професійної компетентності. З огляду на це, ще однією психолого-педагогічною умовою, яка сприяє формуванню конфліктологічної готовності в курсантів, є поетапне формування в них теоретичних знань та практичних умінь і навичок в сфері управління конфліктами, що є однією із функцій військового лідера.

Особливе значення для формування конфліктологічних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які є складовими проєктувальних, комунікативних, організаторських, прогностичних компонентів конфліктологічної готовності, має практичне застосування (тренінг) конфліктологічних знань, умінь і навичок. В умовах штучно створеної ситуації (групової дискусії, рольової гри) курсанти, активно вступаючи в спілкування з іншими учасниками, будуть опановувати необхідні знання, навички та вміння вирішення конфліктних ситуацій, навчатися коректувати свою поведінку відповідно до змін обстановки, формувати установки, необхідні для успішної професійної діяльності [4, с. 366].

Для розвитку практичних вмінь щодо управління конфліктами доцільно використовувати проблемні методи навчання які спрямовані на отримання офіцерами навичок неконфліктного спілкування, коректного прийняття управлінських рішень, адекватної самооцінки й оцінки дій підлеглих. Під час навчальних занять має сенс розглядати на прикладах причини виникнення конфліктів у військових колективах, уважно прослідковувати їх динаміку та пропонувати можливі способи вирішення. Не зайвим буде також створення навчальних конфліктних ситуацій в аудиторій строго керованих викладачем.

Отже, цілеспрямоване формування конфліктологічної готовності курсантів під час навчальних занять вимагає високої психолого-педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу ВВНЗ.

Висновки./Conclusions. Основою цілеспрямованого формування конфліктологічної готовності курсантів є цілісна система взаємозалежних

психолого-педагогічних методів навчання та виховання, кінцевою метою якої є формування готовності військових фахівців до професійної діяльності.

Для формування конфліктологічної готовності майбутніх офіцерів необхідно створити для них комфортний соціально-психологічний клімат, сприяти розвитку мотивації конструктивного врегулювання і розв'язання конфліктів, збагатити зміст підготовки командирів спеціальними знаннями зі сфери соціальної психології та конфліктології, поетапно формувати практичні уміння та навички курсантів щодо управління конфліктами та забезпечити високий рівень психолого-педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу ВВНЗ.

Подальшим напрямком наукових досліджень вважаємо дослідження формування конфліктологічної компетентності військового лідера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кротов А. И. Подготовка офицера к разрешению конфликтных ситуаций в воинском коллективе : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук / А. И. Кротов. – Ярославль, 1996. – 15 с.
2. Організація роботи з особовим складом прикордонної комендатури, прикордонної застави, відділення прикордонного контролю : навчально-методичний посібник. – Хмельницький : Видавництво Національної академії ДПСУ, 2004. – 104 с.
3. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-е вид., перер. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
4. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии : учебник для студ. высш. и сред. учеб. заведений / под ред. С. А. Смирнова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Педагогика, 1999. – 512 с.
5. Подласый, И. П. Педагогика: Новый курс : учеб. для студ. высш. учеб. заведений : в 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

6. Потапчук Є. М. Психопрофілактика міжособистісних конфліктів у сім'ях військовослужбовців Прикордонних військ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 20.02.02 “Військова педагогіка та психологія” / Є. М. Потапчук. – Хмельницький, 1998. – 18 с.

7. Чистяков С. А. Внутрішньоособистісні конфлікти та особливості їх психопрофілактики і психокорекції у курсантів вищого військового навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / С. А. Чистяков. – Хмельницький, 2003.

ВПЛИВ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ- МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ НА ЇХНЮ ПОДАЛЬШУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Рубель О. М.

Науковий керівник:

Балашов Е. М.

Доктор психологічних наук,
професор кафедри психології і педагогіки

У статті розглядаються особливості комунікативних здібностей особистості, розвиток комунікативних здібностей студентів; аналізуються комунікативні здібності студентів-психологів та їх вплив на подальшу професійну діяльність майбутнього психолога.

Ключові слова: комунікація, комунікативні здібності, спілкування, психолог, студент-психолог.

Актуальність проблеми. Основний спектр навчально-професійної діяльності студента здійснюється у ході взаємодії з іншими людьми: спілкування з викладачами та однокурсниками, професійне спілкування на практиці. Однією з центральних властивостей особистості та професійним інструментом психолога є комунікативні здібності. Вони виступають домінуючим, системоутворюючим компонентом його професійної діяльності. Недостатній рівень розвитку комунікативних здібностей веде до багатьох серйозних проблем практичної діяльності психолога. Тому вивчення проблеми взаємозв'язку комунікативних здібностей під час навчання студентів майбутніх психологів на їхню подальшу професійну діяльність ми вважаємо дуже актуальним, оскільки сукупність професійних та особистісних якостей, що становлять комунікативну сферу психолога, що відображає рівень його професійної підготовленості та зрілості, визначає перспективи особистісного розвитку майбутніх фахівців, успішності їхньої професійної діяльності.

Стан наукової розробки теми. Значення комунікативної компетентності у професійному становленні майбутніх психологів досліджувала Пузь І. В. [1], Низовець О. А., який досліджував саме комунікативну компетентність студентів-психологів [9]. Також Пузь І. В. та Бацилева О. висвітлювали проблему формування готовності до професійної діяльності майбутніх психологів [1]. Основні психологічні підходи до визначення категорії «комунікативних здібностей особистості» запропонував Вітюк Н. Р. [3]. Корніяка О. М. досліджував сучасні підходи до визначення комунікативної компетентності особистості [6]. Король А. вивчала теоретичний розвиток комунікативних здібностей [7].

Мета та завдання дослідження полягає у комплексному теоретичному розкритті особливостей впливу розвитку комунікативних здібностей під час навчання студентів – майбутніх психологів на їхню подальшу професійну діяльність

Виклад основного матеріалу. Спілкування – це важлива умова формування особистості, тому вивчення комунікативної сфери є важливим на сьогодні. З психологічної точки зору спілкування можна пояснити як взаємодію двох і більше людей, під час якої відбувається обмін інформацією пізнавального та афективно-ціннісного характеру [5, 174-178]. Однією з суттєвих рис людської особистості є здібності. Джерелом розвитку здібностей виступає протиріччя між готівковим рівнем розвитку здібностей та вимогами діяльності. Різновидом спеціальних здібностей є комунікативні. Це інтегральні властивості особистості, які ґрунтуються на певних знаннях і проявляються у здатності виконувати ефективну комунікативну діяльність. Вони є сталим утворенням й одночасно – динамічною системою, яка за наявності сприятливих індивідуально-особистісних та соціальних передумов піддається розвитку й моделюванню.

Поняття «комунікативні здібності» включає в себе таке поняття, як «комунікація». «Український педагогічний словник» трактує дане поняття актом спілкування, зв'язком між двома і більше індивідами, що базується на

взаєморозумінні [5, 174]. В процесі розвитку комунікативних здібностей у комунікативній діяльності вони набувають якості оперативності. Системогенез комунікативних здібностей в загальному вигляді можна подати таким чином: поява та розвиток операційних механізмів; розвиток зв'язків між операційними та функціональними механізмами; поява та розвиток регулюючих механізмів; розвиток системи функціональних, операційних та регулюючих механізмів [8].

Важливо зазначити, що на думку Н. Вітюк [3], комунікативні здібності сприяють більш ефективній передачі інформації, встановленню контактів, розумінню комунікативної ситуації, спілкуванню та взаємодії з іншими людьми. Вони є передумовою опанування молоддю знань, умінь, навичок, які обумовлюють успішність комунікативної діяльності.

Від уміння спілкуватися майбутнього спеціаліста зі своїми потенційними клієнтами залежатиме успішність його професійної діяльності. Комунікативна діяльність у найширшому сенсі постає як соціальний процес устанавлень зв'язків та відносин між людьми на основі обміну різними видами діяльності, продуктами та результатами діяльності, інформацією, ідеями цінностями, тобто є системно-інтегративною, що особливо виразно проявляється в освіті та професійно-педагогічній діяльності. Так, розвиток комунікативної сфери особистості є найуспішнішим у студентському віці, коли певні комунікативні передумови вже сформовані, закладено основу повноцінного розвитку, але в той же час існує потенціал для їх подальшого поліпшення та вдосконалення.

Комунікативна компетентність належить до базових компетентностей сучасної людини. Можна виділити кілька складових: лінгвістична (мовна), соціолінгвістична (уміння використовувати мовний матеріал відповідно до контексту), соціокультурна (уміння користуватися знаннями історії, культури, традицій та звичаїв), дискурсивна (уміння організувати мовлення, підтримати розмову, слухати співрозмовника, враховувати його думку), стратегічна (уміння ставити завдання, домагатися мети, встановлювати контакт із співрозмовником) та соціальна – вміння поставити себе на місце іншого і здатність впоратися зі ситуацією, що склалася [9, 129-134].

Розвиток комунікативності майбутнього психолога складний багатокомпонентний процес, де головне формування гуманістичного комунікативного ядра особистості, що передбачає досягнення такого рівня відображення будь-якої людини, ставлення до неї та поведінки, коли вона сприймається як найбільша цінність [8, 355-357].

Дослідженнями багатьох науковців доведено, що розвиток комунікативних здібностей майбутнього психолога здійснюється у двох напрямках: перший напрямок включає оволодіння системою теоретичних понять про структуру та місце комунікативних здібностей у психологічній діяльності, ролі мовного етикету в оволодінні комунікативними здібностями, різних стилях мовного етикету, вибір яких залежить від характеру мовної ситуації, мовного спілкування. Другий напрямок полягає у створенні практичних ситуацій, які формують усвідомлене прагнення до оволодіння мовним етикетом як одним із елементів комунікативних здібностей за умов практичної мовної ситуації.

Аналіз наукової літератури дозволяє говорити про те, що комунікативна компетентність та комунікативні здібності є однією з базових, ключових компетенцій, якими повинен володіти психолог-випускник будь-якого освітнього рівня та профілю. Психологу необхідні знання основних закономірностей сприйняття, вміння сприймати іншу людину як особистість слухати її та адекватно реагувати, уміння вирішувати конфлікти, володіння як вербальними засобами спілкування, але й не вербальними (поза, міміка, жести) тощо. Всі ці якості та уміння, складають ту частину професійної компетенції та майстерності фахівця, яку можна назвати його комунікативною компетентністю [1].

На сьогоднішній день ефективним є той фахівець-психолог, який адекватно реагує на нові соціальні очікування, мобільний, здатний до професійного самовдосконалення. Комунікативні здібності та професійну компетентність майбутні психологи можуть спрямовано розвивати через спеціальну систему завдань, які враховують оволодіння професійними

моделями діяльності [8].

Висновки. Проаналізований матеріал дозволяє стверджувати, що сучасна освітня парадигма робить актуальною проблему формування соціально-комунікативних якостей випускників-психологів.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що комунікативна компетентність є однією з базових компетенцій, якими повинен володіти психолог-випускник будь-якого освітнього рівня та профілю. Оскільки спілкування є одним із основних засобів професійної діяльності психолога, то в процесі навчання у ЗВО студент-психолог повинен повною мірою опанувати комунікативну компетентність та розвинути комунікативні здібності.

Майбутнім психологам необхідно не тільки набувати професійних знань, умінь та компетенцій, а й розвивати і комунікативну сферу. Рішення цих завдань актуалізує розробку та впровадження у навчальний процес нових методик розвитку комунікативної сфери студентів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бацилева О., Пузь І. В. Проблема формування готовності до професійної діяльності у майбутніх психологів. Психологічна освіта в Україні: традиції, сучасність та перспективи, 21-22 квітня 2017 року: *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування 50-річчя від початку фахової підготовки психологів у КНУ імені Тараса Шевченка та Дня психолога*; За ред. І. В. Данилюка. Київ: Логос, 2017. С. 21-23.
2. Вітюк Н. Р. Основні психологічні підходи до визначення категорії «комунікативні здібності особистості». *Вісник прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: Плай, 2002. Вип. 3. С. 158-167.
3. Вітюк Н. Р. Основні психологічні підходи до визначення категорії «комунікативні здібності особистості». *Вісник прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки*: зб. наук. праць, Івано-Франківськ: Плай, 2002. Вип. 3. С. 158-167.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, – 1997. – 376 с.
5. Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. Київ: 2008. № 3 (24). С. 174–178.
6. Корніяка О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. Проблеми сучасної психології: *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*; За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип.3. С. 294 – 316.
7. Король А. Розвиток комунікативних здібностей учнів: теоретичний аналіз. URL:<http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3286/1/%D0%A0%D0%BE%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2.pdf>.
8. Низовець О. А. Розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. *Актуальні проблеми професійної діяльності молодих спеціалістів*. 2007. №3(5). С. 355-362.
9. Низовець О. А. Комунікативна компетентність студентів психологів як умова успішності професійної діяльності. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія No 12. Психологічні науки, 30(54). 2010, 129–134.
10. Черезова І. О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2014. Випуск 1., Том 1. С. 103-107.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Савінська Анастасія Володимирівна

магістрантка

Міжрегіональна академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Навчання в школі – один із найважливіших періодів у житті дитини, адже в цей час воно змінюється значною мірою. Дитина знайомиться з новими для неї видами діяльності, контактує з незнайомими людьми, до неї висуваються нові вимоги. Цей період є складним, оскільки школа наполягає на максимальній мобілізації емоційних, інтелектуальних, фізичних резервів і ставить перед учнями ряд різноманітних завдань. Навантаження, що покладаються на дитину в школі, можна порівняти з впливом надзвичайно складних навантажень на організм дорослого. Це період інтенсивних змін, які відбуваються з дитиною на ранніх етапах шкільного навчання.

Питання готовності шестирічних дітей до школи є і залишається педагогічною проблемою. Початковий план швидкого переходу до загальної освіти з шести років зазнав невдач не лише тому, що не всі школи змогли створити необхідні гігієнічні умови для учнів цього віку, а й з тієї причини, що не всі діти можуть навчатися в школі з шестирічного віку.

Прихильники попередніх досліджень посилаються на досвід з-за кордону, де діти починають відвідувати школу з п'яти-шести років. В той же час, шкільні програми зазвичай починають впроваджуватись для дітей при досягненні ними семирічного віку. Як американські, так і англійські школи мають підготовчий рівень, де учні п'ятих-шостих класів готуються до звичайного навчання. У підготовчих класах вчителі не вивчають з дітьми конкретні предмети, а займаються різними видами діяльності, відповідними цьому віку (грати,

малювати, співати, вивчати ази цифр і читання). Заняття проходять у вільній формі спілкування, яке дозволяє дитині поводитися безпосередньо, що обумовлюється психологічними особливостями її віку.

Насправді підготовчі класи дуже схожі на ті, що існували в наших підготовчих групах дитячого садка, де діти шести-семи років вчилися азам лічби та читання, ліплення, малювання, музики, співу, ритму, фізкультури і все це в режимі дитячого садка, а не школи [1].

Ціль роботи. /Aim. З метою аналізу даного питання необхідно проаналізувати компоненти психологічної готовності дитини до навчання у школі, висвітлити психологічні особливості готовності дитини до школи, розкрити сутність понять «готовність» і «психологічна готовність» дітей до школи, охарактеризувати психолого-педагогічні аспекти проблеми готовності дитини до навчання в школі.

Матеріали та методи./Materials and methods. Поставлені завдання можливо визначити з використанням теоретичних та психолого-педагогічних методів дослідження. Аналізу наукової літератури, порівняння різних підходів та концепцій, теоретичного синтезу, класифікації, методологічного узагальнення тощо; за допомогою методів обробки даних: аналізу отриманих під час дослідження даних та їх обробки. Охоплюючи праці вітчизняних психологів (О. Н. Леонтьєв, Л. І. Божович) та сучасні наукові праці, спираючись на широке коло джерел.

Теоретичне значення полягає у висвітленні особливостей психологічної готовності дітей до школи, а також зв'язок психологічної готовності з фізичною.

Результати та обговорення./Results and discussion. У різних теоретико-методологічних напрямках у психології розвитку особистості виділяють критерії вікової періодизації залежно від загальних засад їхньої психологічної школи. Критерієм вікової періодизації Л. С. Виготський вважав психічні новоутворення, характерні для певної стадії розвитку. Велике значення він надавав кризі – часу, коли відбувається якісна перебудова функцій

і взаємин дитини. Провідна діяльність є стандартом вікової стадії О. М. Леонтьєва. Розвиток лідерської діяльності змушує психологічний процес і психологічні особливості особистості дитини на певному етапі розвитку зазнавати серйозних змін. Д. Б. Ельконін, який розвинув ідеї Л. С. Виготського, рекомендує розглядати кожен психологічний вік за такими критеріями: соціальна ситуація розвитку, вид основної або домінуючої діяльності дитини в цей період, основне новоутворення, криза [2].

Дошкільний вік характеризується появою нової тенденції суспільного розвитку. Діти вже мають багато базових обов'язків. Дошкільний вік характеризується появою нової тенденції суспільного розвитку. Діти вже мають багато базових обов'язків.

Дошкільник отримує власний досвід та засвоює досвід інших, що є в його розпорядженні, спілкується з дорослими, грає в рольові ігри, виконує робочі доручення тощо, тобто постійно вчиться. Більш того, в цьому віці починають розвиватися форми навчальної діяльності. Сенсорний розвиток дошкільників складається з двох взаємопов'язаних сторін - засвоєння уявлень про різні ознаки предметів і явищ і засвоєння нових завдань для досягнення більш повного і диференційованого сприйняття світу. Мислення стає візуалізованим, тобто заснованим на уявлених образах, за допомогою слів. Дошкільнята починають звертати увагу на багато речей довільно. У дітей дошкільного віку починається формування особистості процес, який тісно пов'язаний з розвитком емоційно-вольової сфери, формуванням інтересів і мотивацій поведінки, що визначаються соціальним середовищем [3].

Соціально-психологічна готовність дитини до шкільного навчання, включає розвиток у дітей потреби у спілкуванні з іншими, вміння підстроюватися до інтересів і звичок дитячого колективу, справлятися з роллю учня в обставинах відвідування школи. Психологічна підготовленість — це цілісний стан психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог школи та вчителя, успішне керування новими видами діяльності та новими соціальними ролями [4].

Відповідно досліджень, проведених в ході емпіричного дослідження за допомогою різноманітних методів Керна-Йірасика, Векслера, Д. Скотта, Н. І. Гуткіної, можна підсумувати наступне: діти, які до початку навчання і вступу до першого класу віком шість-сім років, які відвідували дошкільний начальний заклад, на відміну від групи дітей, що такої змоги не мали, виявляють вищий рівень психологічної підготовки (показник вище середнього), але ж відмінності між двома групами недостатньо суттєві [5].

Висновки./Conclusions. Відповідно досліджень, проведених в ході емпіричного дослідження за допомогою різноманітних методів Керна-Йірасика, Векслера, Д. Скотта, Н. І. Гуткіної, можна підсумувати наступне: діти, які до початку навчання і вступу до першого класу віком шість-сім років, які відвідували дошкільний начальний заклад, на відміну від групи дітей, що такої змоги не мали, виявляють вищий рівень психологічної підготовки (показник вище середнього), але ж відмінності між двома групами недостатньо суттєві.

Проблема підготовки дітей до шкільного навчання сьогодні набула особливої гостроти та актуальності. Перш за все, це пов'язано зі значним погіршенням стану здоров'я дітей, зниженням їх функціональних можливостей і ускладненням вимог, що пред'являються школою. Проблему підготовки дітей до навчання в школі розробляли педагоги і мислителі в усі часи з тих пір, як з'явилися громадські навчальні заклади (Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, В. Ф. Одоєвський, Л. Н. Толстой, А. С. Симонович та ін.). Інтерес до неї не слабшає і до цього дня, як у вчених, так і в практик.

Під психологічною готовністю до навчання розуміється стан, при якому дитина повністю особистісно готова перейти в нову сферу спілкування і життєдіяльності, здатна поступово переходити до освоєння нової для неї навчальної діяльності. Психологічна готовність до школи є підсумком всього попереднього розвитку дитини, результатом всієї системи виховання і навчання в сім'ї і дитячий садок. Тому, дошкільний навчальний заклад – дитячий садок, є першою сходинкою в системі освіти, виконує важливу функцію по підготовці дітей до школи. Від того, наскільки якісно і своєчасно буде підготовлена

дитина до школи, багато в чому залежить успішність її подальшого навчання.

Грунтуючись на результатах емпіричного дослідження, можна встановити сильну залежність між порушенням психічного здоров'я і навчальної успішності дітей. До моменту надходження в школу дитина повинна мати уявлення про те, що її чекає, яким чином відбувається навчання. І найголовніше, у неї має бути бажання вчитися. З цього випливає, що для профілактики тривожності важливо заздалегідь готувати дітей до подібних подій, обговорювати з ними можливі труднощі, навчати конструктивним способам вирішення виникаючих проблема. Також формування усвідомленого ставлення до школи визначається способом подачі інформації про неї. Важливо, щоб повідомлені дітям відомості були не тільки зрозумілі, а й відчуті ними. З цією метою в заняття включаються бесіди про школу, читання корекційних казок, розвиваючі ігри.

Перехід на навчання з 6 років висуває нові вимоги до майбутніх першокласників, свою особливість має і адаптація до шкільного навчання у сучасних молодших школярів.

Отже, під психологічною готовністю до шкільного навчання розуміється необхідний і достатній рівень психічного розвитку дитини для освоєння шкільної навчальної програми в умовах навчання в колективі однолітків. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання – це один з найважливіших підсумків психічного розвитку в період дошкільного дитинства.

Психологічна готовність до школи-це складна освіта, що представляє собою цілісну систему взаємопов'язаних якостей: особливостей мотивації, сформованості механізмів довільної регуляції дій, достатнього рівня пізнавального, інтелектуального і мовного розвитку, певного типу відносин з дорослими і однолітками.

Розвиток всіх цих якостей до певного рівня, здатний забезпечити освоєння шкільної програми, і становить зміст психологічної готовності до школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання /Л. М. Борисова/ Психологічна газета. 2015. № 23. С. 3-7.
2. Брикунець Л. Готовність дитини до навчання у школі / Л. Брикунець /Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2012. № 12. С. 32-34.
3. Бубін А. О. Проблеми наступності дошкільної та початкової освіти в педагогічній спадщині українських педагогів /А. О. Бубін/ Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Наук. вісн. Серія: Педагогічні науки. Луцьк, 2012. № 23. С. 131-134.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Академія, 2013.
5. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Діагностика готовності дітей до навчання в школі: Тести та ігри для дітей 5-7 років. Тернопіль: Богдан, 1998. 84с
6. Андреева А. Д., Воронова А. Д., Вохмянина Т. В., Гуткина Н. И. Практическая психология образования. М. : ТЦ "Сфера", 1998. 526с.
7. Богданова Т. Т., Корнилова Г. В. Діагностика познавальної сфери ребенка. М.: Академія, 1994. 98с.
8. Адаптація дитини до школи / У поряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К., Мікрос-СВС , 2003. 110с.
9. Алешина Ю. Е., Баженова О. В., Баскина Ю. В., Белопольская Н. Л., Бутенко Г. П. Популярная психология для родителей. СПб.: СОЮЗ, 1997. 304с.
10. Акимова М. К., Козлова В. Т. Психологическая коррекция умственного развития школьников. М.: Адамус, 2002. 160с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Сенюра Олег Васильович,
магістрант, МАУП

Вступ. Для студента сьогодення психологічно-педагогічна підготовка до здійснення самоосвітньої діяльності є умовою розвитку його професійної майстерності, спрямованого не тільки на себе, а й на соціальне оточення, оскільки наслідком особистісного і професійного розвитку студента виступає як розвиток його власної компетентності, так і розвиток компетентностей його оточення. Згідно стратегії самовдосконалення продуктивності студент просто приречений постійно оновлюватися і зростати, свідомо регулюючи цей процес.

Особистість, яка поглиблено займається самосвідомістю, має вміти: оцінювати свої можливості, якості, обирати своє місце в житті, суспільстві, усвідомлювати свої інтереси, знаходити джерело пізнання та відповідні до своїх можливостей, планувати власну діяльність, реалізовувати особисті можливості тощо.

Мета. Теоретично вивчити та емпірично дослідити особливості професійної самосвідомості студентів-психологів.

Матеріали і методи. Нам був проведений теоретичний аналіз проблеми та розроблений опитувальник для вивчення розуміння студентами-психологами феномену професійної самосвідомості.

Результати та обговорення. Теоретичний аналіз дає нам змогу визначити наступне. Сучасні науковці пропонують такі підходи до розгляду поняття «самосвідомість», а саме:

1. Характеризується розумінням «особистісного Я» як цілеспрямованої, планомірної, самостійної роботи особистості над підвищенням своєї професійної майстерності У такому контексті самосвідомість розглядається як професійна функція, а її мета пов'язується з підвищенням ефективності професійної діяльності.

2. Характеризується як процес цілеспрямованого і систематичного самовдосконалення, саморозвитку особистості та її діяльності. У цьому разі суто особистісний характер самосвідомості, як самостійної роботи, допускає розвиток самопізнання.

3. Третій аспект розглядає самосвідомість як форму і засіб формування пізнавальної активності, що служить ключовим моментом у процесі самоосвітньої діяльності.

Варто відзначити, що розвитку професійної самосвідомості студентів в контексті дослідження передбачає безперервний процес, який варто визначити наступними характерними етапами:

- ознайомлення з професійними навичками, які є базовими для професійної майстерності;
- визначення рівня важливості кожної навички для кожного студента відповідно;
- виокремлення готовності студента до «само» процесів: конструктивний самоаналіз знань, вмінь та можливостей професійного росту;
- заповнення студентом недостатніх професійних знань (безпосередньо процес самоосвіти), що включає дидактичні, методичі, психолого-педагогічні та загальнокультурні напрацювання згідно з результатами початкового етапу підготовки;
- результативне надбання професійно важливих умінь і навичок;
- репрезентативне пояснення методики з системою роботи особистісної самосвідомості;
- чітке формування особистісної моделі самосвідомості.

Професійні навички, стандарти кваліфікації як складові розвитку професійної свідомості особистості впливають на розвиток самосвідомості, самореалізації, самоактуалізації тощо. Відтак, професійна самосвідомість є провідною темою нашого дослідження в контексті проблематики самосвідомості людини як суб'єкта діяльності. Розвиток саме професійної самосвідомості, як і особистісної, відбувається за рахунок соціального досвіду

особистості із включенням професійних якостей та набутих кваліфікацій в «Я»-концепцію, а зокрема професійну «Я»-концепцію.

Одним з найефективніших шляхів розвитку професійної компетентності виступає самоосвіта. «Компетентність» – поєднання міри відповідності знань і вмінь сучасного студента реальному рівню складності виконуваних ним завдань і розв’язуваних проблем (кваліфікація) і таких якостей, як ініціатива, співробітництво, здатність до роботи в групі, комунікативність, уміння вчитися, аналізувати і оцінювати результативність своєї роботи тощо. Звісно, в кожному з нас є паростки цих якостей, відмінності ж полягають у рівнях динамічності інтенсивності, сповненої внутрішньої сили – їх зрощення.

Самосвідома професійна діяльність, тобто цілеспрямована пізнавальна діяльність, пов’язана з пошуком та засвоєнням знань, – це життєтворча сила студента, що ґрунтується на саморефлексії (самокритичності, самоконтролі, самооцінці) та умінні трансформувати набуті знання у практичну діяльність. Конкретний зміст і форми професійної самосвідомості залежать від багатьох обставин: віку, стажу роботи, предмета, інтересів і захоплень студента, рівня навчальних здібностей та ін. Це вільний і, в той же час, найбільш складний вид самоосвітньої діяльності, оскільки тісно пов’язаний з роботою над самодисципліною, самоактуалізацією, що сповнені динаміки та інноваційності.

На основі теоретичного аналізу проблеми професійної самосвідомості студентів ми розробили опитувальник, мета якого – вивчити, як розглядають студенти феномен професійного саморозвитку. Вибірку склали 40 студентів МАУП, заочної форми навчання. Вибірка складалася із представників чоловічої (15 осіб) та жіночої (25 осіб) статі у віці від 21 до 36 років.

Одне із запитань анкети було «Що, на Вашу думку, означає поняття «професійний саморозвиток»?» Питання передбачало розгорнуту відповідь. Переважна більшість опитаних пов’язує це з удосконаленням власного «Я». Загальна частка таких відповідей становила 65 %. Серед таких відповідей найбільш поширеними були наступні: «Безперервний процес навчання та саморозвитку студента», «Самостійне опанування певними галузями науки»,

«Навчання, засноване на бажанні та високій мотивації», «Розвиток та вдосконалення професійних здібностей», «Внутрішній процес, спрямований на досягнення творчої індивідуальності» тощо. Інша суттєва категорія аналізу об'єднувала тавтологічні відповіді («коли людина сама розвивається», «самостійний розвиток» тощо) і становила 35 %. Отримані результати дають нам підставу зробити висновки про те, що студенти розглядають професійний саморозвиток, насамперед, як процес творчий, який потребує самовіддання, самовдосконалення та самоусвідомлення.

Висновки. Отже, статті було представлено теоретичний аналіз проблеми професійної самосвідомості студентів ВНЗ. Також ми представили результати емпіричного дослідження особливостей розвитку професійної самосвідомості студентів-психологів, зокрема їхнє бачення зазначеного процесу. Більшість студентів розглядають професійний саморозвиток, насамперед, як процес творчий, який припускає високий рівень самовіддання та самоусвідомлення.

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЯК УЧАСНИКІВ КОМАНДИ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Скрипник Тетяна Вікторівна,
д. психол. н., проф. кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Харченко Марія Станіславівна,
студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня.
Київський університет імені Бориса Грінченка

Вступ. Сучасний підхід до організації інклюзивного освітнього середовища передбачає високий рівень інклюзивної компетентності фахівців, що організовують освітній процес. В контексті даного дослідження наголошується на вкрай недостатній увазі до формування інклюзивної компетентності практичних психологів та їх здатності працювати в режимі командної взаємодії. У плані розбудови ефективного інклюзивного навчання дитини з розладами аутистичного спектра (РАС) керівною засадою діяльності практичного психолога має бути здатність узгоджено, послідовно та цілеспрямовано співпрацювати з іншими учасниками міждисциплінарної команди супроводу, фахівцями та батьками, на кожному етапі пролонгованого процесу супроводу: вивчення особливостей та потреб дитини, формулювання довготривалих та відповідних до них короткотривалих цілей, визначення й впровадження стратегій втручання, моніторинг динаміки успіхів дитини.

Ціль статті – дослідити зміст та організаційно-методичні умови реалізації інклюзивної компетентності практичного психолога у закладі освіти як учасника команди супроводу дітей з аутизмом.

Матеріали та методи: вивчення та аналіз психолого-педагогічних джерел, присвячених питанню формування інклюзивної компетентності практичних психологів, аналіз законодавчої бази з питань кадрового забезпечення та діяльності команди супроводу; систематизація критеріїв, яким має відповідати інклюзивна компетентність практичного психолога; комплекс

опитувальників, спрямованих на виявлення компетентності практичного психолога в інклюзивному освітньому середовищі; самозвіти учасників Програми підвищення інклюзивної компетентності.

Результати та обговорення. За посадовою інструкцією практичний психолог закладу освіти має такі види діяльності: психологічне забезпечення освітнього процесу; психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти, а також адаптації до умов освітнього процесу; психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку здобувачів освіти; консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання здобувачів освіти, особистісного та професійного розвитку тощо [3]. Тобто, у наявній Посадовій інструкції практичного психолога (2018 рік) наявний брак видів діяльності, пов'язаних з навчання дітей з особливими освітніми потребами, хоча інклюзивні процесі в освіті почали впроваджувати, починаючи з 2010 року, коли було оприлюднено Концепції розвитку інклюзивної освіти. Особливо кричущою невідповідністю нагальним потребам, пов'язаних з організацією освітнього процесу для дітей з ООП є відсутність інклюзивної компетентності у професійному стандарті «Практичний психолог закладу освіти» [5], затвердженому в 2020 році, хоча, наприклад, у професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», є така компетентність.

Таким чином, виникає певне протиріччя: відповідно до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти [4] до складу команди супроводу дитини з ООП входить, серед інших, практичний психолог, однак у документах, які стосуються безпосередньої діяльності практичного психолога (Посадова інструкція, Професійний стандарт), відсутня увага до його діяльності як учасника команди супроводу. Особливого загострення набуває брак інклюзивної компетентності практичного психолога у випадку, коли в освітньому середовищі знаходиться діти з РАС, з

якими адаптаційний процес відбувається особливо тяжко.

Орієнтуючись на міжнародний досвід впровадження інклюзії, що відображає успішність командного супроводу в процесі навчання дітей з ООП, в тому числі з аутизмом, та на розробки вітчизняних науковців (О. Мартинчук, І. Калиновська, Т. Скрипник та ін.) можна визначити, що діяльність психолога в контексті психолого-педагогічного супроводу має охоплювати як: 1) безпосередній вплив на стан розвитку дитини з РАС (зокрема, формування соціально-емоційної сфери), так і 2) позитивні зміни на рівні освітнього середовища [1; 2].

Наше дослідження проводилося на базі Управління освіти Васильківської об'єднаної територіальної громади, Київська область, м. Васильків. В експерименті брали участь практичні психологи закладів освіти Васильківської територіальної громади (10 осіб). Всі учасники опитування мають досвід взаємодії в команді психолого-педагогічного супроводу

Для дослідження розроблено комплекс опитувальників, спрямований на оцінку стану сформованості здатності практичних психологів узгоджено, послідовно та цілеспрямовано співпрацювати з іншими фахівцями та батьками на кожному етапі командного супроводу, а саме: вивчення особливостей та потреб дитини, формулювання довготривалих та короткотривалих цілей, визначення та впровадження стратегій втручання та моніторингу динаміки успіхів дитини.

Аналіз результатів за комплексним опитуванням виявив передусім:

- дефіцит знань у переважній більшості респондентів щодо такого порушення розвитку, як розлади аутистичного спектра; потребу у збагаченні досвіду щодо методичного та практичного супроводу дітей з РАС в інклюзії;
- надзвичайно низький (10%) показник володіння діагностичним інструментарієм, що застосовується для вивчення стану розвитку дитини з РАС; такий самий показник отримано і стосовно формулювання актуальних цілей розвитку дитини. Наявна ситуація свідчить про те, що практичні психологи не спираються на індивідуальний, дитиноцентрований підхід і

проводять свої корекційно-розвиткові заняття за універсальною схемою. При цьому, за міжнародним і нашим успішним практичним досвідом відомо, що тільки за наявності правильно визначених актуальних потреб дитини і формулювання першочергових цілей її розвитку можливо спланувати покроковий алгоритм досягнення цілей і справжній дієвий супровід, що зумовлює розкриття її потенціалу та підвищення якості її життя [6];

- брак розуміння змісту своєї діяльності як психолога у команді супроводу (80%) й нехтування таким ресурсом, як партнерська співпраця з батьками дітей з РАС, що передбачає рівноцінність, рівнозначність, спільну участь в освітньому процесі.

Нами розроблено програму підвищення фахового рівня практичних психологів без відриву від їхньої професійної діяльності у напрямі набуття ними інклюзивної компетентності. Учасниками цієї програми стали практичні психологи, які мали досвід участі у діяльності команд супроводу дітей з РАС. Змістові блоки Програми: 1. Особливості розладу аутистичного спектра та актуальність роботи щодо створення умов для навчання і розвитку дитини з аутизмом; 2. Діагностичні методики для визначення ООП дітей з аутизмом; 3. Принципи цілепокладання та цінність правильно сформульованих цілей для розвитку дитини; 4. Зміст діяльності практичного психолога у складі команди супроводу дитини з РАС; 5. Система інклюзивних технологій для дітей з аутизмом: розбудова безперешкодного інклюзивного освітнього середовища. Формат реалізації Програми – коучинг з опорою на наявну ситуацію кожного з учасників цієї Програми (умови роботи, особливості команди супроводу, потреби конкретних дітей з РАС тощо). Проведений пілотний проєкт з реалізації розробленої нами Програми виявив за самозвітами 10 психологів значне підвищення їхньої обізнаності та практичної вправності щодо супроводу дітей з РАС, з одного боку, а з іншого – здатності ефективно взаємодіяти з усіма учасниками команди супроводу задля досягнення першочергових цілей розвитку цих дітей.

Висновки. З'ясовано, що і в нормативно-правовому, і навчально

методичному забезпеченні інклюзивного навчання практично відсутня конкретизація щодо компетентності практичного психолога щодо участі у діяльності команди супроводу, що формує недбале ставлення цих фахівців до своєї ролі у процесі підтримки дітей з ООП, у цілому, і дітей з РАС, зокрема, адже не визначені вимоги до якості їхньої роботи, важливим показником якої є вміння оцінювати актуальний стан розвитку дитини, планування втручання, формулювання першочергових, вимірюваних, визначених у часі цілей та реальна співпраця з учасниками команди супроводу, фахівцями і батьками.

Визначено потенціал розробленої нами програма підвищення інклюзивної компетентності практичних психологів, що сприятиме більшому включенню практичних психологів в ефективний міждисциплінарний супровід дітей з РАС задля організації узгодженого послідовного та цілеспрямованого навчання і розвитку цих дітей в умовах безперешкодного інклюзивного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калиновська І. С. Підготовка майбутніх практичних психологів до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд.. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2020. 287 с.
2. Мартинчук О. В., & Скрипник, Т.В. (2020). Потреба у концептуалізації понять інклюзивної освіти в Україні як виклик сьогодення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць, 16(1), 186–197.
3. Посадова інструкція практичного психолога закладу загальної середньої освіти (2018). URL: <https://vseosvita.ua/library/posadova-instrukcia-prakticnogo-psihologa-zzsozrazok-354222.htm>
4. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (2018). Наказ МОН України № 609 від 08.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>

5. Професійний стандарт за професією «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020). URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf

6. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : монографія. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.

ПРО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Соє Софія Миколаївна

здобувачка вищої освіти

Філіпович Вікторія Миколаївна

канд. психол. наук, доцент

Національний Університет «Чернігівська Політехніка»

м. Чернігів, Україна

Актуальність дослідження. Внаслідок війни перед українським суспільством з новою гостротою постало питання реабілітації осіб з інвалідністю. При збройному конфлікті значної поширеності набувають травми, пов'язані з втратою кінцівок, травмами органів слуху та зору, голови, опіками та інші види пошкоджень здоров'я, що спричиняють інвалідність. Нерідко до фізичних травм додаються психічні та емоційні порушення. Наслідки війни, особливо ті, що супроводжуються інвалідністю, є дистресовими одразу для декількох поколінь в родині, що найважче проявляється на наймолодших її членах.

Дані статистичних досліджень демонструють, що середня поширеність посттравматичних стресових розладів у населення, що опинилося в межах військового конфлікту сягає 20-30%, за даними Міністерства охорони здоров'я, однак, можемо припустити, що серед осіб, які внаслідок бойових дій отримали інвалідність цей відсоток вищий. Кризові обставини травматичної ампутації або поранення, які призводять до інвалідності змушують її стикатися з багатьма важкими як фізично, так і психічно наслідками цієї події. Серед них називають втрату функціональності, трансформацію відчуттів, зміну образу тіла. Для деяких осіб це суб'єктивне звуження горизонту можливостей. Також можуть спостерігатися проблеми, пов'язані із психологічною та соціальною дезадаптацією, зниженням самооцінки, спотвореним уявленням про своє тіло, сексуальною дисфункцією, підвищеною залежністю від інших людей та

технічних засобів, значний рівень соціальної ізоляції. Наведеними вище факторами обґрунтовується необхідність забезпечення соціально-психологічного супроводу та реабілітації постраждалих (3).

Метою даної роботи є аналіз теоретико-методологічних основ, відповідно до яких створюються сучасні програми соціально-психологічної реабілітації осіб з інвалідністю. Сформовано такі завдання: проведення аналізу методологічних основ, на яких будується процес соціально-психологічної реабілітації осіб з інвалідністю та визначення слабких ланок у відповідних програмах реабілітації, що дозволить в подальшому знайти фактори підвищення їх ефективності і застосувати практично, адаптувавши до українських реалій.

Матеріали та методи. При дослідженні основ соціально-психологічної реабілітації, особливостей соціальної роботи з людьми з інвалідністю та взаємодії з особами, що набули психотравматичного досвіду було звернено увагу на праці таких науковців: Семигіної Т. В., Капської А. Й., Колупаєвої А. А., а також Данилової Т. В., Менделевича В. Д., американських дослідників Ентоні В. та Беннета Д. В процесі роботи було застосовано такі наукові методи як теоретичний аналіз документів, синтез та порівняння наукової літератури.

Виклад основного матеріалу. При значному зростанні кількості осіб, що набули інвалідності внаслідок війни завданням соціальних працівників, реабілітологів, психотерапевтів та інших фахівців відповідного профілю стає якісне відновлення життєдіяльності клієнтів, що відносяться до даної категорії.

Сам термін «реабілітація» зазвичай використовується в двох значеннях: як відновлення гідності особи з інвалідністю, її ресоціалізація та функціональне відновлення. За визначенням Беннета, процес реабілітації допомагає людині з інвалідністю максимально використати свої здібності задля досягнення оптимального рівня функціонування в можливих умовах (4). Науковець Ентоні стверджує, що метою реабілітації є покращення функціонування людей з інвалідністю в повсякденному житті (6). Різниця двох підходів полягає у

баченні реабілітації з точки зору здібностей, що залишилися у людини після набуття інвалідності – інвалідність прийнята, а реабілітація спрямована на мінімізацію обмежень внаслідок інвалідності. Інший підхід фокусується на покращенні життєдіяльності шляхом зниження ступеня інвалідності, тобто, функціональному відновленні. Іншу точку зору щодо питання реабілітації мають науковці Van Weeghel і Zeelen, які визначають реабілітацію як процес надання індивідуальної допомоги особі з інвалідністю та здійснення впливу на її оточення з метою відновлення соціального статусу або розширення здатності індивіда брати участь у громадському житті (2).

Соціально-психологічна реабілітація, відповідно до визначення, поданого в Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» – це система заходів, спрямованих на створення, забезпечення умов для повернення особи з інвалідністю до активної життєдіяльності, поновлення її самостійності та відновлення соціального статусу, а також здатності до побутової і суспільної діяльності (8). В межах соціальної реабілітації передбачається соціально-середовищна орієнтація, соціально-побутова адаптація, соціальне обслуговування, яке покликане задовольняти потреби технічного характеру, наприклад, у забезпеченні відповідними засобами реабілітації. Її завданнями постають:

- Дослідження соціального впливу на особу та її сприйняття інвалідності, виникнення та подальший розвиток (як спосіб впливу на причину, що заважає активній соціальній реабілітації);

- Визначення впливу, який здійснюють реабілітаційні заходи, виділення найефективніших з них, усунення дії негативних соціальних та психологічних чинників (11).

Мета заходів з соціальної реабілітації, на думку дослідників А. Й. Капської (9) та О. В. Безпалько (5) полягає саме у розвитку і становленні особистості людини з інвалідністю, відновлення її соціального статусу, інтеграція та адаптація до соціуму.

Психологічна ж реабілітація осіб з інвалідністю, набутою внаслідок війни

є необхідною складовою повернення до активної та повноцінної життєдіяльності, не менш важливою ніж соціальна чи фізична. Законодавство України визначає психологічну реабілітацію як систему заходів, націлених на відновлення та корекцію психологічних функцій та властивостей постраждалої особи, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження особистості; формування в особи здатності пристосовуватися до існуючих у суспільстві вимог та критеріїв за рахунок присвоєння їй норм і цінностей даного суспільства, тобто соціалізації (3).

Т. М. Костенко вважає, що психологічна реабілітація – це комплекс послуг, із застосуванням яких особи з інвалідністю відновлять здатність до виконання різних соціальних ролей, що є необхідним компонентом для включення в соціальне життя (10). Тобто, кінцева мета психологічної реабілітації – якісна соціалізація та здатність взаємодіяти в громаді. Відбувається цей процес через навчання емоційним, когнітивним і соціальним навичкам, так званим «soft skills».

До основного арсеналу методів, які застосовують фахівці з психологічної реабілітації відносять методи психодіагностики, консультування, та психотерапії. Поєднання соціальної та психологічної реабілітації в роботі з особами, які набули інвалідності варто розглядати як взаємно детермінований процес, мета якого – стабілізувати її психологічний стан та повернути здатність особи до самостійного функціонування в соціумі.

Принципи та цінності, на яких базується соціально-психологічна реабілітація згідно праці дослідника Ентоні В. А.:

- Сприйняття індивіда не через призму інвалідності, а як цілісну особистість – рівність. Таким чином, сприйняття один одного як особистостей, із сильними та слабкими характеристиками, цінним та неповторним досвідом, є невід’ємною складовою побудови стосунків, які сприяють успішній реабілітації.

- Система практичних реабілітаційних заходів спрямована на поліпшення функціонування основна увага зосереджена на повсякденній діяльності,

адаптації до нових умов життєдіяльності, засвоєнню навичок самообслуговування відповідно до особливостей отриманої травми.

- Специфіка середовища – приймається до уваги конкретний контекст, де клієнт живе, навчається, спілкується чи працює – акцент ставиться на залученні до процесу соціально-психологічної реабілітації близьких осіб, на всіх етапах.

- Орієнтація на результат – основна увага під час оцінки ефективності процесу приділяється більшому чи меншому впливу конкретних методів на результати;

- Потенціал зростання – зосередженість на зростанні відчуття успіху процесу та особистого задоволення людини, незалежно від наявних труднощів клієнта (1).

Нижче наведемо основні, найбільш поширені та значимі бар'єри, які постають перед людьми з інвалідністю як перешкоди до якісної життєдіяльності, а отже не дозволяють розкрити потенціал в процесі реабілітації та заважають йому:

1. Дискримінація, що виявляється через відмову в розумному пристосуванні, тобто коли практичне вираження ідеї створити рівні умови для всіх призводить до порушення прав людини з інвалідністю (7);

2. Просторово-середовищний бар'єр - некоректна організація громадського простору та житлової забудови, яка використовується людьми з інвалідністю в тому числі, що призводить до порушення одного з основних принципів інклюзивності – доступності (6);

3. Інформаційний бар'єр – обмеження в отриманні інформації, як загальної, так і такої, що стосується відомостей конкретно про їхні функціональні порушення. Інше вираження – відгородження особи з інвалідністю від суспільства, труднощі в комунікації та репрезентації своїх поглядів, відстоювання власних інтересів.

4. Емоційний або «ментальний» бар'єр - неконструктивні емоційні реакції соціуму на особу з інвалідністю. Сторонні, керуючись добрими намірами, можуть несвідомо нашкодити, застосовуючи жалість чи гіперопіку,

демонструючи почуття провини чи ніяковості, або навіть вдаючись до кепкувань чи стереотипізації.

Окрім фізичної травматизації та втрат деяких функцій організму в людей, що набули інвалідності внаслідок війни можуть спостерігатися розлади психічного та психологічного здоров'я, може виникати травма психічна, яку, за визначенням В. Д. Менделевича, спричиняє подія, що зачіпає значущі аспекти існування та викликає глибокі психологічні переживання (12). Надзвичайно стресова і тривала ситуація війна руйнує картину світоустрою, особливо в дітей. Стрес стає травматичним, може порушуватись структура «самості», спотворюється когнітивна модель світу та неврологічна сфера, в функції якої входить управління такими процесами й механізмами як навчання, запам'ятовування, емоційне навчання, руйнується система відчуття безпеки.

Висновки. Соціально-психологічна реабілітація для людей з інвалідністю є засобом комплексного відновлення стану їх морально-психологічної рівноваги, повернення сенсу існування і подолання травми війни, здобуття впевненості в своїх силах, забезпечення соціалізації особистості, підвищення якості її життя, та відновлення працездатності шляхом проведення низки соціально-медичних, правових, соціально-психологічних заходів. Теоретичне дослідження показало, що наразі існує чимало труднощів, пов'язаних із сприйняттям осіб з інвалідністю суспільством, особливо внаслідок війни, та пов'язаним із цим ігноруванням їх ментальних та просторово-середовищних потреб, які потрібно розглядати на наступних рівнях існування інвалідності вже як явища – в подальшому необхідно дослідити роботу з соціально психологічної реабілітації в громаді та на загально-державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Anthony W. A. Research on community support services: What have we learned? / W. A. Anthony, A. K. Blanch. // Psychosocial Rehabilitation Journal. 1989. – №12. – С. 55–81.
2. Bachrach L. L. Psychosocial Rehabilitation and Psychiatry in the Care of Long-Term Patients / Leona Bachrach. // Am J Psychiatry. – 1992. – №149.

3. Behera P. Life after lower limb amputation: a meta- aggregative systemic review of the effect of amputation on amputees / P. Behera, M. Dash. // Journal of Disability Studies.. – 2021.
4. Bennett D. H. The historical development of rehabilitation services / Bennett // Theory and practice of psychiatric rehabilitation. Chichester: Wiley / Bennett., 1983. – С. 15–42.
5. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка / О. В. Безпалько. – Київ: Логос, 2008. – 344 с.
6. Вольних М. О. Просторово-середовищний бар'єр для людини із функціональними обмеженнями. / М. О. Вольних. – Київ, 2011. – 470 с. (Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі: Тези доповідей.).
7. Дискримінація за ознакою інвалідності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mankrda.gov.ua/bezoplatna-vtorinna-pravova-dopomoga/informuvannya-naselennya-z-pitan-zahistu-prav/diskriminaciya-za-oznakoju-invalidnosti/>.
8. ЗУ «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-15>.
9. Капська А. Й. Соціальна робота : навчальний посібник / А. Й. Капська. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
10. Костенко Т. М. Психологічна реабілітація осіб з глибокими порушеннями зору / Т. М. Костенко, О. М. Перепеченко. // In: Сучасний світ і незрячі : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 2018. С. 43–45.
11. Маруніч В. В. Методичний посібник із питань реабілітації інвалідів / В. В. Маруніч, В. І. Шевчук, О. Б. Яворовенко. – Київ, 2006. – 212 с.
12. Менделевич В. Д. Психотравма, личность и неврозогенез (антиципационный подход) / В. Д. Менделевич., 1995. – (Социальная и клиническая психиатрия).

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Чемиртан Оксана Юріївна,
студент
Національна Юридична Академія
м. Одеса, Україна

Актуальність теми. Діти – це найдорожче що є в кожного з нас. Діти майбутнє країни, нації, це продовження нашого роду, розуміння що ми не даремно прожили своє життя. Щоб побачити дитячу посмішку, ми батьки, здатні на дуже серйозні вчинки, ми здатні змінювати світ, робити його кращим заради наших дітей.

Дитячо-батьківські відносини є унікальним джерелом для створення подальшої моделі поведінки дитини у суспільстві.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження впливу батьківського ставлення на психологічний розвиток дитини та на їх основі розробка методичних рекомендацій.

Основне методологічне забезпечення. Методологічне забезпечення нашого емпіричного дослідження впливу батьківського ставлення на психологічний розвиток дитини базується на таких методах, як: «Моя сім'я», «Неіснуюча тварина», «Автопортрет» – які були використані для діагностики психологічного розвитку дітей та підлітків віком від 5 до 11 років, та тесту опитувальнику для батьків «Батьківське ставлення» (А. Я. Варга).– який був використаний для діагностики особливостей взаємодії батьків і дітей. У дослідженні приймали участь 16 дітей віком від 5 до 11 років та їх 16 матерів. татусі участь у дослідженні не приймали.

Проведення емпіричного дослідження, «впливу батьківського ставлення на психологічний розвиток дитини» планувалося дотримуючись загальних правил психодіагностики, найважливішим з яких є дотримання вимог конфіденційності та анонімність результатів діагностики учасників проекту.

Аналіз результатів психодіагностики психологічного розвитку дітей здійснювався за кожним тестом окремо з використанням ключів, які надають автори даних методик, а також їх послідовники, які працювали у цьому напрямку, та сучасних психологів.

Результати та обговорення. Як ми бачимо з таблиці 1, показники агресії у дітей шкільного віку значно менші ніж у дітей дошкільного віку, так само як і випадки дистанціювання від батьків . Це може бути пов'язано з віком дитини: діти до 8 років мають не стабільну психіку, а агресія може виконувати функцію захисного характеру, особливо це яскраво виражено у хлопчиків, чії малюнки мають більш агресивний характер ніж малюнки дівчат.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз результатів психодіагностики дітей дошкільного віку та дітей шкільного віку

№	Показники	Кількість учасників дшв	Кількість у процентіях	Кількість учасників шв	Кількість у процентіях
1	Дружня сім'я	1	12.5%	0	-
2	Адекватна самооцінка	2	25%	0	-
3	Сімейний дискомфорт	8	100%	8	100%
4	Дистанціювання від батьків або відсутність дитини На малюнку « Моя сім'я)	5	62.5%	4	50%
5	Порушення схеми тіла	4	50%	5	62.5%
6	Агресія	8	100%	3	37.5%
7	Тривожний стан	7	87.5%	8	100%
8	Невротичний стан	3	37.5%	5	62.5%
9	Неадекватна самооцінка (завищена, занижена, Флюктуюча)	6	75%	8	100%

Проте інші показники у дітей шкільного віку значно перевищують показники дітей дошкільного віку. Так наприклад 100% дітей шкільного віку відчують сімейний дискомфорт, або незадоволеність сімейним становищем, імовірно тому 100% випробуваних мають тривожний стан в першу чергу через сімейний дискомфорт, а також ми враховуємо, що високі показники тривожності в обох групах дітей може бути пов'язана із страхом війни , яка

деякий час триває в Україні. Слід також звернути увагу, на той факт, що за результатами дослідження жодна дитина у групі дітей від 7 до 11 років не має адекватної самооцінки.

Ми припускаємо, що через невдоволеність сімейним положенням, 100% дітей демонструють агресивну поведінку (слід також враховувати той факт що наявність агресії, яка не перевищує норму, тобто нормальний стан здорової психіки людини), серед всіх учасників дослідження 1 дитина схильна до аутоагресії. Невдоволеність сімейним становищем, а також воєнні дії, які певний час тривають на території України призводять до високого рівня тривожності та невротичного страху, що склали 87.5% з рівнем тривожності та страху. 37.5% досліджених дітей мають невротичний страх. Як наслідок 75% опитуваних дітей мають неадекватну самооцінку.

За результатами тестування 100% дітей відчувають сімейний дискомфорт, або незадоволеність сімейним становищем, імовірно тому 100% випробуваних мають тривожний стан в першу чергу через сімейний дискомфорт, а також ми враховуємо, що високі показники тривожності в обох групах дітей може бути пов'язана із страхом війни, яка деякий час триває в Україні. Слід також звернути увагу, на той факт, що за результатами дослідження жодна дитина у групі дітей від 7 до 11 років не має адекватної самооцінки.

Результати аналізу батьківського ставлення за тестом – опитувальником показують, що 100 % батьків мають високі бали за шкалою «Прийняття відкидання» (див. табл. 2), що відображає виражене позитивне ставлення до дитини. (53.3%) батьків не вірять у здібності своєї дитини та не прагнуть заохочувати її самостійність та ініціативу. (60 %) дорослих не встановлюють психологічну дистанцію між собою та дитиною, намагаються завжди бути ближчим до дитини, задовольняти основні розумні потреби дитини.

Проте, такий високий процент батьків за шкалою «симбіоз» не випадковий, батьки не просто намагаються вдовольнити основні розумні потреби дитини, а намагаються вдовольнити усі потреби дитини, так би мовити не відрізняють де потрібно включатись, а де батьки вже перетинають межу і

роблять за дитину все, роблячи таким чином свою доньку чи сина недієздатними.

Таблиця 2

Аналіз результатів батьківського ставлення до дітей дошкільного віку.

№	Прийняття/ Відкидання	Кооперація	Симбіоз	Контроль	Ставлення до невдач дитини
Респ.-т 1	23	3	6	7	6
Респ.-т 2	23	1	2	2	6
Респ.-т 3	26	5	7	6	7
Респ.-т 4	30	6	6	2	2
Респ.-т 5	25	2	7	5	7
Респ.-т 6	31	4	3	7	6
Респ.-т 7	30	7	3	1	1
Респ.-т 8	28	7	5	2	1
Аналіз результатів батьківського ставлення до дітей шкільного віку.					
Респ.-т 1	23	1	4	7	7
Респ.-т 2	30	2	7	2	7
Респ.-т 3	26	2	7	6	6
Респ.-т 4	-	-	-	-	-
Респ.-т 5	31	1	2	7	7
Респ.-т 6	24	1	7	4	6
Респ.-т 7	33	3	7	1	6
Респ.-т 8	24	1	6	7	7

За шкалою «Контроль», – 46.6% опитуваних ведуть себе надто авторитарно по відношенню до дитини, вимагаючи від неї беззастережного послуху та задаючи їй суворі дисциплінарні рамки.

Низькі бали від 1-2 набрали 6 осіб (40%) що свідчить про те, що контроль за діями дитини з боку дорослої людини практично відсутній. Найкращим варіантом оцінки педагогічних здібностей дорослої людини за цією шкалою є середні оцінки від 3 до 5 балів. Середні оцінки за шкалою набрали лише 2 учасника (4-5) балів.

Результати аналізу батьківського ставлення, показали, що батьки виховуючи своїх дітей роблять безліч помилок, частина помилок переймається від своїх батьків, так би мовити у спадок, а іншу частину помилок ми робимо

через незнання та недостатність досвіду у вихованні власних дітей, як ми вже казали у першому розділі :ніхто не вчить нас бути гарними батьками , немає таких вчителів та закладів, завдяки яким можна стати гарним батьком чи матусею, щоб уникнути тих помилок, які всі ми батьки так чи інакше допускаємо у вихованні наших дітей. Не зважаючи на недоліки у вихованні ми все одно любимо наших дітей, боремося за їх щасливе майбутнє та успіх, і дуже намагаємось прийняти їх такими якими вони є, про це свідчать і результати аналізу за шкалою прийняття/відкидання, а саме: 100 % батьків мають високі бали за цією шкалою, що відображає виражене позитивне ставлення до дитини.

Батькам слід зрозуміти: якщо виховувати дитину як мамусену доньку чи синочка, постійно оберігаючи від труднощів життя, такою дитина і виросте- неспроможною, не знаючою що робити з труднощами, які все одно будуть присутні у житті наших дітей, в неї просто не буде шансів стати незалежною та сильною людиною. Якщо виховувати дитину як розумну, сильну, на яку можна покластись, яка все зможе – такою дитина і виросте: сильною впевненою у собі, спроможною відстоювати власні інтереси.

Висновки. Таким чином, отримані результати свідчать про пряму кореляцію результатів психодіагностики психологічного розвитку дітей від типу батьківського ставлення. Пропонуємо, запровадити загальнодержавні курси з основ виховання дітей для батьків.

СПИСОК ВИКОРСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баранова О. Рисунок семьи. Диагностика межличностных отношений детей в семье // Школьный психолог. № 29. 2001.
2. Варга А. Я., Столін В. В. Тест батьківського відношення / Психологічні випробування. ред. А. А. Карелін - М., 2001, Т.2., С.144-152.
3. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты: Иллюстрированное руководство. — М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. — 160 с: ил.
4. Лебедева Л. Д., Ніканорова Ю. В., Тараканова В. А., Енциклопедія ознак та інтерпретацій у проєктивному малюванні та арт-терапії / Автор:

Видавництво: Мова, Серія: психологія, Сторінок: 336 с.

5. Современная зарубежная психология. № 1 / 2014 с.18 URL:
https://psyjournals.ru/files/69040/jmfp_2014_1_n2_Kuzmischina.pdf

6. Шевченко М. А. Психологические рисуночные тесты для детей и взрослых. URL: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=8373033

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ

Шендрикова Олена Анатоліївна,
магістр з соціальної роботи,
соціальный працівник,
психолог.

Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Глухівський фаховий медичний коледж»,
Україна

Вступ. Питання гуманізації медичної освіти, особистісного професійного зростання майбутніх медичних працівників, у тому числі їх ціннісно-сміслової сфери, соціальних та морально етичних якостей, набувають особливої гостроти та актуальності. Навчання у медичному навчальному закладі для сучасної молоді людини один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця.

Отже, потреба в розгляді проблеми соціального виховання студентів медичних навчальних закладів, обумовлена подальшими процесами демократизації і гуманізації українського суспільства, необхідності створення оптимальних умов для розвитку особистості студента, здійснення йому допомоги і підтримку в самовихованні, засвоєнні соціального досвіду обумовили вибір теми дослідження: «Організація психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу під час адаптації».

Ціль роботи. Визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови соціального супроводу студентів медичних навчальних закладів.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі задачі дослідження:

1. Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми та конкретизувати зміст базових понять дослідження.

2. Уточнити компоненти соціального супроводу та рівні соціальної вихованості студентської молоді в період адаптації.

3. Здійснити аналіз провідних факторів соціокультурного середовища медичного навчального закладу та виявити їх вплив на соціальне виховання студентської молоді.

4. Розробити модель організаційно-методичного забезпечення соціального виховання студентів медичних закладів освіти.

Об'єкт дослідження – процес соціально-педагогічного патронажу та психологічного супроводу студентської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціального патронажу та психологічного супроводу студентів медичних закладів освіти.

Матеріали та методи. Для розв'язання поставлених задач використано комплекс методів дослідження.

Методи можна поділити на чотири групи: передача соціального досвіду, знань, умінь, навичок, прилучення до природи, рольовим обов'язкам, інтересам, захопленням в ході соціального виховання в реалізації освітнього процесу.

1. Методи безпосереднього і опосередкованого впливу: переконання; приклад; вправу; спонукання; проходження прикладу інших, рекомендація, порада, посередництво, співробітництво.

2. Методи суміщення людини з природою: суміщення з природою, рух назустріч природі; прогнозування майбутності індивіда; активне перетворення природи, заощадження природи, турбота про природу і людину.

3. Методи засвоєння досвіду минулих поколінь: сприйняття інновацій, що мали місце раніше у виховній практиці; розвиток соціальних потреб; слідування ідеям гуманізму; наступності; слідування традиціям; прилучення до соціального досвіду поколінь.

4. Методи організації розвиває спілкування: безпосереднє захоплення спільними заняттями; прилучення до досвіду обміну інформацією; передача досвіду; розвиток навичок спілкування; збагачення досвідом інших; метод узгодження.

Одним із багатьох питань, що стосуються молодіжної проблематики на даному етапі розвитку суспільства є проблема адаптації (соціалізації) молоді в умовах навчального закладу, зокрема першокурсників, які мають базову середню освіту.

Адаптація - такий специфічний механізм соціалізації, який актуалізується в період життя людини, коли відбувається значна зміна середовища її життєдіяльності, пристосування до нових умов. Період адаптації в Глухівському медичному коледжі не завжди є безболісним, але має надзвичайно важливе значення як початкова стадія соціально-професійної орієнтації. Вирішення питань, пов'язаних з удосконаленням роботи з студентами, що вступили на I курс до Глухівського медичного коледжу, пов'язане із створенням необхідних умов для їх адаптації.

Проблема адаптації першокурсників полягає в суттєвих змінах, що відбуваються у їх внутрішньому світі: новий класний керівник, нові викладачі, нові аудиторії, інші інтереси, потреби, оточення, дисципліна, колектив. Добрі, довірливі стосунки з викладачами, вихователями знімають внутрішній бар'єр першокурсників, попереджують появу стресових ситуацій. Лише невпевнені студенти, які залишаються наодинці з дійсністю, намагаються подолати труднощі, вдаючись до тютюнопаління, алкоголю, наркотичних засобів. Наш колектив намагається своєчасно психологічно підтримати таких студентів, вводячи їх у світ високої моралі, гуманізму, демократизму, культури думок і вчинків. Особливу увагу звертаємо на конфліктні ситуації між студентами в групі, в гуртожитку, між студентами і викладачами, студентами і батьками. Труднощі, що виникають у першокурсників можуть спонукати до пропусків занять без поважних причин, до зниження їх успішності.

Наші дослідження показали, що чим вищий рівень соціальної та навчальної адаптації, тим результативніший рівень навчання, ініціативності та самостійності студентів. Звичайно, процес адаптації залежить від особистих якостей першокурсників, типу їх характеру, темпераменту, самооцінки. Адаптація - це справа не одного дня і не одного студента. Основне в роботі

викладачів, вихователів щодо вирішення проблем адаптації - не систематичність, доброзичливість, почуття довіри і поваги до особистості студента. Педагогічний колектив нашого коледжу вважає, що лише комплексна виховна робота з першокурсниками допомагає швидше і легше адаптуватися студентам в умовах навчального закладу і є першим невід'ємним кроком у вихованні особистості.

Вся робота спрямована на те, щоб студент не почував себе самотнім, забутим, а навпаки відчував, що про нього турбуються і будь-якої хвилини готові прийти на допомогу. Основне завдання викладачів, які працюють з першокурсниками, навчити їх вчитись, прищепити зацікавленість до навчання, до тієї професії, яку вони обрали. Саме такий підхід допомагає зберегти контингент і швидше пройти період адаптації в умовах нашого навчального закладу.

Аналізуючи процес адаптації відповідно до року навчання завдяки дослідженням:

І курс. У групах нового набору найбільш гостро постає проблема психологічної адаптації студентів. Тільки при повній адаптації можна говорити про виявлення творчих здібностей, нахилів, уподобань. Тому велику увагу приділяємо вивченню особистісних характеристик студентів. Поряд з традиційними методами вивчення особистих справ, анкетування використовуємо поглиблене вивчення психологічних властивостей шляхом: тестування - виявлення рис характеру; аналізу схематичного малюнку родини, що дає відомості про мікроклімат у сім'ї, сімейні взаємовідносини; соціологічних досліджень - для визначення самооцінки студента; аналізу результатів домашніх творів: «Людські цінності».

Вивчення таких характеристик групи дає багато нових несподіваних відомостей про студента.

У навчальному закладі для студентів-першокурсників психологічна служба разом із класними керівниками планують виховні заходи, спрямовані на полегшення процесу адаптації.

II курс. Важливим у дослідженні є другий етап - проєктивний. Він зумовлює, насамперед, розробку стратегії подання допомоги студенту. Стратегія, головним чином, залежить від того, до якої групи за характером та рівнем обдарованості входить студент: з високим рівнем інтелекту; з високим рівнем творчих здібностей; досяг успіхів у будь-яких галузях (музика, спорт, окремі предмети).

Незалежно від обраної стратегії розробляються програми підтримки батьків, викладачів, студентів.

Для визначення рівня інтелекту студентів в коледжі було проведено тестування, використовуючи тести інтелекту Амтхауера визначено, що показник низького інтелекту (89 балів) у групі відсутній, середній показник інтелекту (90-100 балів) мають 12 студентів (34,29%) показник високого інтелекту (110-120 балів) мають 19 студентів (54,29%). Надвисокий інтелект у 4-х студентів (11,42%).

III курс. На третьому курсі йде продовження діяльності студента з розвитку своєї обдарованості та реалізації прийнятих програм підтримки. На цьому етапі особливого значення набуває роль підтримки у психолого педагогічному аспекті. Завданням її стає пошук такого типу відносин, за якого студент залишається у позиції відповідальності щодо власних проблем саморозвитку і може одержати допомогу педагогів, коли власних зусиль уже недостатньо. Студент третього курсу більш реалістично оцінює можливості власного працевлаштування – і виявляється, що цих можливостей зовсім не багато і вони не є надто привабливими. Те саме стосується влаштування особистого життя.

Роль викладача в цей період дуже значна - він повинен підтримати молоду людину, вселити в неї віру в себе, переконати у правильності вибору життєвого шляху через бесіди, диспути, виховні години.

На третьому - четвертому році навчання виховні заходи спрямовані на морально-психологічну адаптацію молодого спеціаліста в умовах ринкових відносин, на підготовку до дорослого та сімейного життя. Для старшокурсників

розроблена ціла низка лекцій, бесід, диспутів.

Результати та обговорення. Із досвіду реалізації соціального виховання в умовах навчання в медичному коледжі завдяки використанню різних форм, методів соціального виховання студентів-медиків та проведеним дослідженням можна зробити висновок.

Показниками неуспішної адаптації є незадоволеність людини соціальним середовищем, до якого вона інтегрується, бажання вийти за його межі, а також її поведінка, що відхиляється від норм, вимог даного середовища. Основними проблемами адаптаційного процесу студентів - першокурсників можуть бути: пристосування до соціально неоднорідного колективу; невміння здійснювати саморегуляцію діяльності, оптимізувати в нових умовах режим праці і відпочинку; проблеми налагодження побуту і самообслуговування в умовах гуртожитку; невміння змістовно організувати власне дозвілля, встановлювати дружні стосунки з особами протилежної статі та інше.

Успішній адаптації сприяє наявність в академічній групі позитивного соціально-психологічного клімату. Позитивними ознаками соціально психологічного клімату в групі є: наявність позитивної перспективи для групи та для кожного її індивіда; довіра та висока вимогливість один до одного; ділова критика; вільне висловлювання власної думки; відсутність тиску як у групі, задоволеність від належності до групи та від процесу спілкування; прийняття на себе відповідальності за справи спільності тощо. Позитивний соціально - психологічний клімат у студентській групі сприяє задоволенню у студентів потреби у спілкуванні, розкриттю їх індивідуальних рис, позитивному ставленню до навчання.

Вивчення соціально-педагогічних особливостей соціалізації студентської молоді передбачає аналіз власне педагогічного спілкування, в межах якого і відбувається навчальна діяльність. Йдеться про спільне розв'язання проблем навчання використовуючи засоби спілкування, про чітку систему дій учасників педагогічного спілкування та їх узгоджену комунікативну діяльність, тобто про співробітництво. Необхідною умовою ефективної соціалізації під час навчання

є наявність зворотного зв'язку. Йдеться про взаєморозуміння, тобто про розуміння іншої людини, взаємин на різних рівнях взаємодії: “педагог-студент”, “студент – студент” тощо.

Проведене дослідження показує, що адаптація студентів в умовах навчання в медичному закладі освіти є складним, багатоаспектним, синтетичним, динамічним процесом. Це вимагає особливого підходу до дослідження проблеми, поєднання зусиль психології, педагогіки, фізіології та філософії інших наук. Особливо важливим є питання роботи класних керівників по адаптації першокурсників в умовах вищого навчального закладу.

Про результативність проведеного соціально-педагогічного дослідження свідчать факти. Студенти групи з року в рік підвищували якість знань. На I курсі вона становила 62%; на II – 68,9%; на III -75,9%; на IV курсі – 82%.

Розроблені рекомендації, спрямовані на вдосконалення процесу професійної підготовки студентів. Отже, сучасний студент виконує значну кількість різноманітних соціальних ролей, інтегрується в різні сфери суспільного життя. Це актуалізує потребу формування світоглядних, громадянських основ особистості, враховуючи також традиційну активну роль медика в соціальній сфері. Усі ці вимоги можуть реалізуватися не лише шляхом професійного навчання та виховання, а й через виховний процес, що реалізується у позааудиторний час.

Висновки. Отже, професійне становлення майбутнього медичного працівника можливе тоді, коли в медичному навчальному закладі діє соціально-виховна система, яка створює умови для розвитку не лише його професійної компетентності, а й забезпечує духовно-моральний і соціальний розвиток. Організуючи психологічну, соціально-педагогічну діяльність зі студентами медичних закладів, необхідно створювати умови для переживання ними позитивних емоцій і, головне, почуття задоволення собою, віри в свої сили і можливості, що, своєю чергою, сприятиме формуванню соціально-ціннісних мотивів поведінки та діяльності.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Будаш Олексій Ігорович

Здобувач вищої освіти другого року магістратури
Національний Університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

Вступ. Соціально-демографічна ситуація нинішнього суспільства характеризується постійним збільшенням кількості людей похилого віку. У багатьох розвинених країнах існує тенденція до збільшення кількості старіючого населення у тому числі і в Україні.

Загалом кількість літніх людей на планеті щороку збільшується на 2,4%. На сьогодні є велика кількість проблем пов'язаних зі «старінням суспільства». Через це існує підвищений інтерес до цієї вікової категорії населення.

Сучасне суспільство, в якому ми живемо, створює все нові ідеали: зовнішності, рівня освіти, доходів і способу життя. Як результат, це призводить до формування нових комплексів, зокрема пов'язаних з віковими змінами. На сучасному етапі існує розвиток комплексу старіння населення. Так, основними проблемами людей похилого віку стають: самотність, апатія, жалість до себе, безнадійність, соціальне виключення – руйнування соціальних зв'язків.

На додаток до означених проблем, люди похилого віку не мають змоги подбати про самих себе, фізично і матеріально задовольняти основні життєві потреби.

У зв'язку зі складними життєвими умовами такі громадяни потребують допомоги зі сторони соціальних установ зокрема територіальних центрів соціального обслуговування.

Мета роботи – розкрити зміст соціально-психологічних особливостей людей похилого віку.

Матеріали та методи. Основу дослідження становлять принципи науковості, об'єктивності у підході до вивчення проблеми; гуманістичні філософські ідеї про особистість як найвищу цінність суспільства; концептуальні моделі соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку. В роботі використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту проблеми. Для розв'язання поставлених завдань було використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема такі, як: аналіз, систематизація та узагальнення педагогічної, психологічної, науково методичної та спеціальної літератури вітчизняних та зарубіжних авторів, аналіз документів, анкетування, опитування тощо.

Результати та обговорення. Що можна сказати про зміни, які відбуваються в особистості людини похилого віку? Які є типові симптоми? Найчастіше згадуються негативні риси, тому може скластися наступний психологічний «портрет» людини похилого віку. Низька самооцінка, невпевненість у собі, незадоволеність собою, самотність, безпорадність, бідність, страх смерті, депресія, дратівливість, песимізм; зниження інтересу до нового - звідси скарги; обмеження інтересу до себе – егоїзм, егоцентризм, підвищена увага до свого тіла. Невпевненість у завтрашньому дні – все це робить людей похилого віку дріб'язковими, скупими, обережними, педантичними, консервативними, малорухливими і т. д. Це свідчить про різні ознаки позитивного ставлення до життя, людей і себе.

Психосоціальна недостатність або знецінення людей похилого віку тісно пов'язані з іншими недоліками нормально функціонуючих людей похилого віку. В основному це безробіття, вимушений вихід на пенсію та втрата особистісно значущих соціальних ролей, в результаті чого людина втрачає своє професійне майбутнє. Людина похилого віку також виявляється викинутою з міжособистісної системи, до якої входили представники різних поколінь.

Звільнення з роботи призводить до підвищеної тривожності, погіршення

самопочуття, постійного зниження соціального статусу. Якщо людина похилого віку не встановлює нові грані докладання своїх сил, коло його інтересів поступово звужується, його внутрішній світ стає більш зосередженим, його здатність до спілкування знижується. Все це призводить до емоційної кризи.

Саме в цьому віці втрачаються друзі та родичі. Старий друг вмирає, і діти залишають своїх старіючих батьків, щоб розпочати власне життя. Всі ці ситуації можуть привести людей похилого віку до самотності. Вона позбавлена можливості спілкування, допомоги з боку рідних, постійного руху та дії. Байдужість до себе та навколишнього світу негативно впливає на людей похилого віку. Відсутність соціальних контактів призводить до зниження інтересу життя.

Люди похилого віку особливо чутливі до уваги та турботи. Через війну в Україні зростає роль дружби. У цьому віці особливо висока потреба у спілкуванні з друзями. Балакучість і нав'язливість часто свідчать про нестачу спілкування. Старих друзів не залишилося, родичі живуть окремо та вже вивчили всі історії. Здатність встановлювати особисті контакти та встановлювати соціальні зв'язки знижена. Зниження емоційних переживань у спілкуванні посилює роль стереотипів, накопичених у життєвому досвіді та навичках спілкування, що призводить до стандартизації спілкування у звичайних ситуаціях. Зміни із віком включають підвищену серйозність до всього, агресивність. Невпевненість у власних силах викликає тривогу та недовіру.

Слід розуміти, що люди похилого віку – це група, яка характеризується великими внутрішніми відмінностями.

Наукові дослідження свідчать, що 80% людей старше 75 років є одними з найбільш безпорадних і потребують повної зовнішньої підтримки.

Акцентуючи увагу на системі життєдіяльності людей похилого віку, слід зазначити, що спосіб життя і діапазон діяльності літня людина вибирає найбільш прийнятний для неї. Вони самі вибирають, як проводити вільний час, що їм цікаво і чим вони займаються. Зрештою, люди похилого віку в цей період

постають перед вибором: жити спогадами про минуле чи жити сьогоденням і майбутнім, активно беручи участь у взаємодії з іншими людьми та навколишнім світом. Саме об'єктивний вибір допомагає позбутися почуття самотності та непотрібності та знайти сенс життя.

Точне і повне знання деталей впливу соціально-психологічних і біологічних факторів на процес старіння індивіда може бути використано для свідомого впливу на стан і спосіб життя людей похилого віку способами, що сприяють їх оптимальному функціонуванню. Формами і методами соціальної роботи вона активізує особистість і чинить стримуючий вплив на процеси старіння.

Висновки. Аналізуючи соціально-психологічні особливості людей похилого віку, можна сказати, що люди похилого віку стикаються з багатьма проблемами в сферах економіки, сім'ї, психології, медицини та соціальних послуг. Проблеми соціальної ізоляції, страждання від самотності, звичне нерозуміння оточуючих, небажання змінювати звички також характерні для даної категорії населення. В організації соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку необхідно враховувати всю специфіку їх соціального статусу не лише в цілому, але і кожну людину окремо, її потреби, біологічні і соціальні можливості, певні регіональні та інші особливості життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Ю. Р. Мацкевіч ; Держ. ВНЗ "Запоріж. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. - Запоріжжя : ЗНУ, 2014. - 339 с.

2. Ушакова І. М. Геронтопсихологія : підручник / І. М. Ушакова ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет цивільного захисту України. - Харків : ХНАДУ, 2014. - 234 с.

3. Чайковська В. В. Старіюче суспільство України: запити та рішення / В. В. Чайковська, Л. А. Стаднюк та ін. // Проблемы старения и долголетие. 2011. – т.20, № 2. – С. 57-63.

МОТИВАЦІЯ ДЛЯ СПОРТУ НА ПРИКЛАДІ COVID-19

Дерезенко Анастасія,
здобувач вищої освіти I курсу
Спеціальність 262 «Правоохоронна
діяльність»
Факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Викладач:
Журавель О. А.
Старший викладач кафедри
Спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Через глобальну пандемію, оголошену Всесвітньою організацією охорони здоров'я 2020, спричинену вірусом Covid-19, відбулося багато змін, що вплинули на роботу, особисті та психологічні фактори, і, як наслідок, на спосіб життя людей. Оголосивши карантин це давало зрозуміти, що це період ув'язнення вдома. Це означало миттєву зміну розпорядку дня як у способі роботи, який у більшості випадків перейшов на дистанційну роботу, так і в нашому повсякденному житті, впливаючи на здоровий спосіб життя, як-від харчування, звички відпочинку та, зокрема, практики фізичної активності.

Багато переваг регулярної фізичної активності для дорослих добре відомі. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) (2019) рекомендує принаймні 150 хвилин помірної активності або 70 хвилин інтенсивної активності на тиждень, щоб ця практика принесла користь для здоров'я. Одними з найважливіших переваг на фізичному рівні є покращення складу тіла, іміджу, метаболічного рівня та серцево-дихальної здатності, що допомагає запобігти таким захворюванням, як захворюваність: саркопенія, гіпертонія та навіть рак. Це також справляє позитивний психологічний ефект, зменшуючи рівень захворювань через тривогу та депресію.

Ізоляція, спричинена Covid-19, мала серйозний негативний психологічний

вплив на більшість людей. Цей вплив також торкнувся людей, які були фізично активними до карантину і зменшили свої можливості займатися звичними видами спорту, іноді пристосовуючи таку практику вдома, а в гіршому випадку відмовляючись від практики до закінчення карантинних обмежень з подальшим пошкодженням імунної системи. Мотивація до занять спортом є фундаментальним фактором безперервності та прихильності. Однією з теорій, які допомагають пояснити мотиваційні процеси, є теорія самодетермінації, яка визначає, що мотивація знаходиться в межах континууму, в якому виділяються три рівні:

-автономна мотивація, яка включає, від найбільшої до найменшої:

-самовизначену внутрішню мотивацію, інтегровану регуляцію та визначену регуляцію (виконання діяльності для власного задоволення, що передбачає її практику);

-контрольована мотивація, яка включає інтроектовану та зовнішню регуляцію (вони визначаються зовнішніми винагородами або визнанням), а також амотивацію (найменш самовизначену, відсутність наміру займатися).

Встановили, що ця теорія базується на тому факті, що поведінка людини мотивується трьома основними психологічними потребами, якими є:

-автономія, що відображає бажання мати можливість вибирати види діяльності, і походження поведінки сам ;

-компетентність, яка передбачає бажання отримувати бажані результати на практиці ;

-стосунки з іншими, що відноситься до зусиль налагодити стосунки з іншими та піклуватися про них, а також відчувати, що інші мають хороші стосунки з вами.

Чим більше ці особи задоволені, тим більшою самовизначенна людина буде займатися фізичною активністю. Крім того, ця самовизначена мотивація також може викликати інші позитивні психологічні аспекти, такі як вищий рівень самоефективності і більша відданість спортивній практиці .

Сприйняття самоефективності людини означає сприйману здатність

долати свої страхи, довіряти своїм можливостям і протистояти несприятливим ситуаціям позитивним і рішучим чином впливаючи на те, як вони думають, відчувають і діють, тоді як відданість спортивній практиці (поточна та майбутня відданість) означає бажання, потребу та рішення продовжувати займатися спортом. Це розвивається в міру нашого зростання, пов'язаного з наполегливістю та сприйняттям, якими ми володіємо щодо своїх можливостей у спорті, яким займаємося. Окрім уявлення про самоефективність, важливо бути відданим спортивній практиці, оскільки відданість, яку людина набуває, за умови, що це є її власним бажанням, призведе до того, щоб вона підтримувала практику протягом більш тривалого періоду часу. Мотивація є ключовим поняттям для досягнення цих двох психологічних аспектів, які є важливими для безперервності практики; однак, як можна підтримувати мотивацію під час ув'язнення?

Останні дослідження Covid-19 та його впливу на практику фізичної активності показали, що багато тренерів фітнес центрів і людей, які постійно займаються спортом мають реалізовані механізми для полегшення практики фізичної активності вдома за допомогою письмових інструкцій та/або онлайн-відео. Однак багато людей також зменшили або взагалі припинили свою фізичну активність під час «ув'язнення» через низку факторів, таких як тип житла, кошти та відсутність мотивації. Таким чином, необхідно зрозуміти, як ці психологічні змінні вплинули на людей, які займаються фізичною активністю під час «ув'язнення», спричиненого Covid-19, і як ці змінні пов'язані між собою, щоб мати можливість розробляти стратегії, спрямовані на безперервність практики. Але зрозуміло те, що якщо заняття спортом є власним бажанням, то ніякі обмеження не будуть перешкодою для цього. А мотивація у кожного з нас різною та сформовано особисто. Кожен сам визначається до чого йому йти.

ПЕРЕВАГИ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Дерезенко Анастасія,
здобувач вищої освіти I курсу
Спеціальність 262 «Правоохоронна
діяльність»
Факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Викладач:
Журавель О. А.
Старший викладач кафедри
Спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Перш за все, фізична активність важлива для фізичного здоров'я людини. Численні дослідження продемонстрували зв'язок між фізичною активністю та фізичною активністю здоров'я. Наприклад в 2012 році розглядали вплив фізичної активності на смертність. Учасників запитували про час, витрачений на різноманітні заходи, прогулянки, спорт, садівництво, робота по дому та зроби сам (тобто будівництво, прикрашення). Результати вказували на це - регулярна фізична активність була пов'язана з меншим ризиком смертності. Особи, які повідомили щонайменше 1 годину помірної фізичної активності на тиждень, мали на 33% нижчий ризик смерть, ніж ті, хто повідомив менше ніж за 1 годину. Порівнюючи кожен окрему діяльність, спорт був визнаний найсильнішим захисником від смертності.

При дослідженні важливо враховувати як тип діяльності, так і рівень інтенсивності вплив фізичної активності на проблеми, пов'язані зі здоров'ям, такі як смертність.

Очевидно, що фізична активність відіграє велику роль у профілактиці захворювань та ін. проблеми, пов'язані зі здоров'ям, і можуть навіть мати різні переваги залежно від статі. Хоча багато видів фізичної активності є корисними, у центрі уваги цього дослідження порівняйте загальну фізичну активність

(тобто фізичні вправи) з більш конкретним заняттям спортом. Заняття спортом є формою фізичної активності і, як така, можуть бути пов'язані з переваги для здоров'я, зазначені вище. Наприклад в 2011 році виконали систематичний огляд досліджень, які досліджували користь їзди на велосипеді для здоров'я. Результати цього огляду вказують на те, що регулярні їзди на велосипеді пов'язані з більш високими рівнями серцево-судинної працездатності, нижчого рівня ожиріння та меншого ризику смерті та певних ракових захворювань.

У той час як фізична активність і, зокрема, заняття спортом, мають вирішальне значення. Підтримуючи високу якість фізичного здоров'я, це унікальні якості занять спортом, які виявились корисними для емоційного та психічного здоров'я людини. Попередні дослідження дослідили роль, яку відіграє участь спорту в популяризації психологічного благополуччя. В 2013 році виконували систематичний огляд психологічних переваг занять спортом. Огляд визначив безліч психологічних і психосоціальних переваг, які можна отримати від занять спортом, у тому числі покращення самопочуття, зниження стресу, зниження дистрес, життєва сила, гедонічна насолода, покращення суб'єктивного самопочуття, підвищення почуття належності, покращення задоволеності життям, зниження депресії, покращення психічного здоров'я, роль емоції та покращене почуття.

Вивчаючи поздовжні закономірності показників фізичної активності. В 2012 також досліджували моделі поведінки, пов'язані з ризиком для здоров'я, наприклад, куріння та пияцтво. У дорослому віці поведінка, пов'язана з пияцтвом і курінням, має тенденцію зменшуватися, а відповідальність збільшується. Це суперечить тому, що було виявлено щодо фізичної участі у діяльності, яка з віком неухильно зменшувалася. Чому фізична активність, як було доведено, має численні переваги для здоров'я, все зменшується в популяризації, чому так для мене це є великий інтерес.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Михайленко Ярослав Романович

Здобувач вищої освіти другого року магістратури
Національний університет «Чернігівська Політехніка»
м. Чернігів, Україна

Вступ. Торгівля людьми – це новий серйозний виклик, з яким зіштовхнулася цивілізація через глобалізаційні перетворення. Збройна агресія Росії проти України та викликана нею гуманітарна криза, недостатній рівень економічного та соціального захисту, правової обізнаності окремої частини населення, систематичні насильницькі дії, направлені проти жінок та дітей, корупція, безпринципність злочинців, шалений попит на дешеву працю створюють «тепличі» умови для розвитку цього виду злочинної діяльності.

Ціль роботи. Висвітлити феномен торгівлі людьми як форми сучасного рабства в контексті соціальної проблеми людства.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження стали зарубіжні та вітчизняні наукові праці таких дослідників, як М. Саєнко, І. Каріх, Н. Лукач, Ю.Нагачевської, Т. Хачатурян, Кімберлі Маккейб та Колет Парент.

У процесі дослідження використовувалися такі методи наукових досліджень як: синтез, систематизація та узагальнення психологічної, філософської, науково-методичної та спеціальної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, що дало змогу проаналізувати стан досліджуваної проблеми, виокремити підходи до розуміння сутності означеного поняття.

Результати та обговорення. Торгівля людьми є проблемою глобального масштабу, яка не визнає національних кордонів. Відтак, вона становить транснаціональний злочин, аналогічний за своїм характером до міжнародної торгівлі наркотиками і незаконному обігу зброї [2]. Тому для боротьби з торгівлею людьми потрібні транснаціональні методика, що використовують міжнародне співробітництво в формах обміну інформацією та надання взаємної допомоги.

Наукове осмислення проблем, пов'язаних із незаконною торгівлею людьми та боротьбою з цим жахливим явищем, розпочали на початку ХХ століття. У той самий час, незважаючи на велику кількість наукових напрацювань з означеної теми, вона не втрачає своєї актуальності та не має характеру завершеної наукової проблеми через те, що шляхи торгівлі людьми і незаконні угоди щодо людини постійно модернізуються і трансформуються.

Торгівля людьми створює ґрунтовні проблеми та суттєво навантажує систему охорони здоров'я. Хвороби, що передаються статевим шляхом, запалення тазових органів і ВІЛ/СНІД часто є наслідком втягнення в проституцію. Почуття тривоги, безсоння, депресія і посттравматичний стрес є найбільш частими психічними проявами. Антисанітарія у поєднанні з поганим харчуванням створюють сприятливі умови для виникнення різних негативних наслідків для здоров'я, таких, як короста, туберкульоз та інші інфекційні захворювання.

Також трафікінг є сегментом злочинної економіки, яка приносить величезний прибуток торговцям і посередникам, стаючи однією з найнебезпечніших тенденцій сьогодення.

Від 24 лютого 2022 року Україна живе в умовах війни, яка підвищує ризики торгівлі людьми, тому на сьогодні ця тема є однією із актуальних. У зоні ризику трафікінгу залишаються як громадяни, які були вимушені виїхати за кордон, так і ті, що залишились на території України та на тимчасово окупованих Росією територіях.

Україна є країною походження, переправлення та кінцевого призначення у торгівлі людьми. Активно зростає проблема внутрішньої торгівлі людьми. Дослідження, яке було проведеного на замовлення МОМ, понад 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року [3], що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі.

Проблема суттєво впливає на життя людей, стабільність у світі та викликає все більшу занепокоєність міжнародної спільноти. Міжнародні

організації та уряди різних країн активно працюють над створенням програм, політики, нових законів і механізмів, направлених на протидію цьому явищу [1].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що проблема трафікінгу є досить актуальною та злободенною, оскільки, з одного боку, є багатогранною та має транснаціональний характер прояву, сфера впливу якої охоплює права людини, економічну міграцію населення, організовану злочинність і корупцію, трудові відносини та охорону здоров'я; а з другого потребує колективного реагування та скоординованих зусиль правоохоронців та недержавних організацій, застосування спільних оперативно-розшукових дій правоохоронних структур зацікавлених країн, узгодження процесуальних процедур, для імплементації яких потрібні професіонали з високою кваліфікацією. Слід відмітити, що проблема торгівлі людьми через свою новизну, відсутність відповідних знань та можливостей у правоохоронців і узгодженості нормативно-правової бази різних держав потребує сьогодні фундаментального та всеосяжного наукового дослідження.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Каріх, І. В. Співробітництво правоохоронних органів і неурядових організацій в боротьбі з торгівлею людьми / І. В. Каріх, О. М. Міщенко, Л. В. Чорна // Правові горизонти. – 2018. – Вип. 12 (25). – С. 7-10

2. Саєнко М. І. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасного світу транснаціонального характеру / М. І. Саєнко, Є .І. Матвієнко, В. О. Кир'янова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2021. - № 2 (111). – С. 216

3. Статистика Міжнародної організації з міграції щодо протидії торгівлі людьми станом на 2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stoptrafficking.org/#statistics>

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ

Новосад Крістіна Ярославівна

к.соц.н., доцент кафедри
соціології та соціальної роботи
ДВНЗ«УжНУ»

Вступ. / Introductions. «Міграція населення» – термін, який має багато значень. Міграція населення може проявлятися у таких формах, як кочівництво, паломництво, мандри, урбанізація, руралізація та ін. Міграції населення мають давню історію, але є відносно малодослідженими. У Західній Європі та Північній Америці міграція населення стала об'єктом соціологічних досліджень лише з середини XIX сторіччя. Інтерес до вивчення міграції населення набув актуальності завдяки потребам дослідження адаптації іммігрантів у приймаючих країнах та дослідження наслідків масової еміграції працездатного населення з країн-донорів.

Мета роботи. / Aim. Здійснити систематизацію та порівняльний аналіз основних підходів до вивчення міграції в соціології та інших соціогуманітарних дисциплінах.

Матеріали та методи./Materials and methods. У роботі застосовано низку загальнонаукових та спеціально-соціологічних методів: логіко семантичний – для аналізу та поглиблення понятійного апарату концепту зовнішньої міграції; компаративний аналіз результатів статистичних та конкретно-соціологічних досліджень міграції.

Результати та обговорення./Results and discussion. Початки наукового осмислення явища зовнішньої міграції пов'язують з іменем ліберального мислителя XVIII століття А. Сміта, який заснував так званий меркантилістський підхід до зовнішньої міграції. Відповідно до меркантилізму (від англ. merchant – торговець), безперешкодний міжнародний рух робочої сили сприяє економічному зростанню та подоланню бідності. У другій половині XIX століття сформувалася класична теорія міграції. Початки

формування цієї теорії пов'язують із Е. Равенштайном (E. G. Ravenstein), який вивів «закони міграції» та заклав основи для розмежування її чинників на чинники відштовхування та чинники притягування. Надалі такі автори, як Е. Лі (E. Lee), С. Еберг (S. Eberg), У. А. Льюїс (W. A. Lewis) розглядали функції, що їх виконує зовнішня міграція як для суспільств походження мігрантів, так і для приймаючих суспільств. Зокрема, йдеться про те, що зовнішня міграція зрівноважує ринки праці цих суспільств. У кожній економіці існує господарча диференціація територій, зокрема, на натуральне господарство (англ.-subsistence sector) та капіталістичний сектор (англ. – capitalist sector). Критика недоліків класичного підходу до дослідження зовнішньої міграції призвела до формування неокласичного підходу. Цей підхід сформувався наприкінці ХХ століття і представлений такими авторами, як Д. С. Массей (D. S. Massey), А. Палоні (A. Palloni), Дж. Дюранд (J. Durand) та ін. Згідно із неокласичним підходом, міграція відбувається на підставі калькуляції індивідом можливих здобутків та втрат.

Згідно із дослідженнями О. Малиновської, вивчення міграції населення українськими дослідниками практично не проводилось до 60-х років ХХ століття. Міграційні дослідження в Україні упродовж тривалого періоду вважались небажаними, а використання міграційної статистики було обмежене цензурою. Тільки потреби вивчення переміщення великих мас працівників на освоєння цілих земель, копалень Сходу та Півночі СРСР та «відлига» 1960-х років сприяли приверненню уваги науковців до проблематики міграції. Їхній аналіз був спрямований насамперед на статистичні дані щодо масштабів, спрямованості, складу міграції населення. «У 1970–1980-ті рр. відбувся поворот до теоретичного пояснення міграційних процесів, залежності між міграціями та іншими суспільними процесами, методології досліджень, розробки заходів міграційної політики» [1, с. 158].

Суттєве зростання масштабів та інтенсивності міжнародної міграції населення наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття зумовило інтерес українських соціологів до проблематики міграції. Водночас, їхні дослідження,

на думку львівських дослідниць О. Ровенчак і В. Володько, «мають доволі фрагментарний характер і недостатньою мірою висвітлюють такі аспекти міжнародної міграції, як проблеми соціокультурної адаптації іммігрантів та зміни в їхніх ідентичностях і практиках» [2, с. 9]. Як зазначає Ю. Білан, для наукового дискурсу щодо зовнішньої міграції з України характерні такі особливості: 1) етноцентризм, зосередженість виключно на особливостях зовнішньої міграції громадян України чи етнічних українців без належної уваги до представників етнічних меншин та без порівняльного крос-національного контексту; 2) дисциплінарна вузькість, відмова у дослідженнях зовнішньої міграції від міждисциплінарної інтеграції; 3) алярмізм та негативізм стосовно явища зовнішньої міграції, пріоритет у висвітленні проблемних аспектів явища [3].

Теоретико-методологічні підходи західних дослідників перегукуються з підходами пострадянських науковців, зокрема, у визнанні міждисциплінарного характеру досліджень міграції населення. Згідно із позицією К. Бреттелл і Дж. Холіфілд, спільність між соціологією, географією та економікою міграції зумовлюється предметом їхнього дослідження. Центральним питанням економічного дослідження міграції є соціально-економічні чинники, які зумовлюють міграційні рішення та мікро- і макроекономічні наслідки цих рішень. Основним питанням географії міграції, на думку К. Бреттелл і Дж. Холіфілд, є уточнення просторових закономірностей міграції [4, с. 4]

Спільність між соціологією та економікою міграції виявляється через дослідницькі гіпотези. В обох дисциплінах дослідні гіпотези спрямовані на виявлення залежності міграції від людського капіталу мігрантів. Нижче розглянемо дисциплінарну специфіку у вивченні міжнародної трудової міграції (див. табл. 1).

Зрозуміло, що предметні поля окремих дисциплін можуть мати дотичність. Спільність між низкою дисциплін, згаданих у наведеній нижче таблиці, полягає у спрямованості на дослідження механізмів впливу міграції на культурні зміни та етнічну ідентичність (антропологія), зміни популяції

(демографія) або, навпаки, на механізми впливу права на міграцію (право).

Таблиця 1

Міграційна теорія в соціальних дисциплінах

Дисципліна	Теорія	Дослідницькі питання	Рівні / одиниці аналізу	Приклади гіпотез
Антропологія	Структуралізм, транснаціоналізм	Як міграція впливає на культурні зміни та етнічну ідентичність	Мікро / індивіди, домогосподарства та групи	У спільнотах мігрантів відтворюються культурні розбіжності
Демографія	Раціоналізм	Як міграція впливає на процеси відтворення населення	Макро / населення суспільства в цілому	Міграція впливає на народжуваність та вікову структуру суспільства
Економіка	Раціоналізм	Які мікро- та макроекономічні чинники впливають на трудову міграцію	Мікро- та макроекономічний рівень	У економічній поведінці мігрантів важливим є їхній людський капітал
Географія	Структурні та транснаціональні теорії	Як виявляються просторові закономірності міграції	Макро, мезо та мікро / індивіди, домогосподарства та групи	Міграційні наміри та поведінка відповідають просторовим закономірностям
Історія	Структурно-історичний підхід, теорія світ-систем	Як структура світ-системи визначає міграційні процеси	Мікро / індивіди та групи	Міграційні потоки формуються відповідно до структури світ-системи
Право	Інституціоналізм та раціоналізм	Як право впливає на міграцію	Макро та мікро / політичні та законодавчі системи	Право створює стимуляційні або обмежувальні структури для міграції
Політологія	Інституціоналізм та раціоналізм	Яким є політичний вимір викликів, що їх створює міжнародна міграція?	Макро / політичні та міжнародні системи	Держави можуть встановлювати рестриктивні чи відкриті міграційні режими

Джерело: розроблено автором

Певні розбіжності між дисциплінами, що вивчають міграцію населення, існують на рівні вибору одиниць дослідження та дослідницьких гіпотез. Але «наведення мостів між дисциплінами» К. Бреттелл і Дж. Холіфілд бачать у виявленні загального комплексу залежних і незалежних змінних. Як зазначають дослідники, для соціології міграції незалежними змінними виступають мережі,

анклави та соціальний капітал, а залежними змінними – поведінка мігрантів. Це пов'язує дослідження в галузі соціології та економіки. Незалежні змінні, які впливають на міграцію, з перспективи економіки – це заробітна плата, забезпеченість роботою та людський капітал, а залежні змінні – міграційна поведінка та її економічний ефект [4, с. 20]. Міждисциплінарна інтеграція може бути досягнута як завдяки дослідженню процесів накопичення людського та соціального капіталів, так і через дослідження поведінки мігрантів у процесі їх взаємодії із населенням приймаючої країни.

Те, що концепція міждисциплінарного підходу К. Бреттелл і Дж. Холіфілд може бути відправною точкою для врахування питань, методів та результатів дослідження дотичних до соціології дисциплін, підтверджується у дослідженнях С. Хауг. На її думку, міждисциплінарні дослідження потребують встановлення взаємозв'язків і спільної межі між дисциплінами. Таким кроком дослідниця вважає теорію раціонального вибору. С. Хауг впевнена, що теорія раціонального вибору максимально корисна для соціології міграції тому, що передбачає можливість пояснення міграції населення через індивідуальну поведінку. Теорія раціонального вибору поєднує економічні та соціально-психологічні пояснювальні схеми. «Слідуючи економічній моделі, теоретики раціонального вибору бачать соціальні взаємодії як процес соціального обміну. Індивіди розглядаються як винахідливі актори, які вибирають з безлічі альтернатив, у той час як структура можливостей накладає обмеження на їхній вибір» [5, с. 586].

Теорію раціонального вибору традиційно відносять до напряму дослідження міграції на мікрорівні та піддають критиці за ігнорування впливу зовнішніх, найчастіше макроекономічних факторів на індивідуальний вибір, а також за перебільшення пояснювальних спроможностей економічної моделі людини (лат. – homo economicus). Критика відбувається під гаслом виходу індивідуальної поведінки за межі раціональної моделі. «Різноманітні аспекти економічної поведінки, що виходять за межі раціональної моделі, висвітлено такими дослідниками, як М. Алле, Д. Канеман, Г. Саймон, Р. Хайнер,

Р. Зельтен, В. Сміт, А. Тверські, Д. Шекл, П. Л. Рейно, Х. Лейбенстайн, Д. Аріелі, Д. Акерлоф та ін.» [6, с. 338]. Проте яким чином впливають зовнішні фактори на окреслення індивідуального вибору, пояснюється дослідниками по-різному.

У праці нобелівського лауреата з економіки Д. Акерлофа та професора Єльського університету Р. Шиллера висунуто аргументи проти теорії раціонального рішення як механічного процесу вибору найбільш вигідного варіанта поведінки. Посилаючись на генерального директора General Electric Дж. Уелча, вони стверджують, що «більшість рішень, включно із найважливішими, ми приймаємо просто тому, що вони «здаються правильними» [6, с. 35]. Найчастіше це відбувається на макроекономічному рівні завдяки тому, що вибір рішення спирається на довіру, яка є головним проявом ірраціонального вибору. До інших проявів ірраціонального вибору вони відносять уявлення про справедливість, зловживання і недобросовісність, грошову ілюзію та «сприйнятливість до історій». На їхню думку, обґрунтування рішення довірою здатне посилювати загальну нестійкість системи, уявлення про справедливість впливає на формування цін та оплати праці. На прийняття ірраціонального рішення впливають не тільки ілюзії, але й історії з нашого життя і життя оточення. «Сукупність таких історій утворює національний або світовий сюжет, який відіграє важливу роль в економіці» [6, с. 28-29].

Критика неокласичних теорій раціонального вибору спрямована на перебільшену раціональність поведінки, але не на сам факт вибору, який мігранти змушені робити незважаючи на рівень його раціональності та ризики, які за ним приховані. Незалежно від раціонального забарвлення, вибір є наскрізним поняттям міждисциплінарного підходу дослідження міграції населення. Міграція є завжди результатом вибору між можливістю змінювати місце проживання або залишатися там, де проживав раніше. Вибір є вирішальною ланкою у структурі міграційного процесу тому, що «потреба в міграції – вторинна, похідна від первинних потреб» [7, с. 41-43]. Первинними

можуть виступати потреби досягнення «просторово-економічного балансу», які на макрорівні «полягають у відмінностях в рівнях заробітної плати між районами/країнами походження і країнами призначення мігрантів. У міру економічного зростання і посилення еміграції в країнах виїзду поступово зменшується розрив у рівнях заробітної плати і скорочуються стимули для міграції» [8, с. 131]. Міграція завжди є вибором способу повернення втраченого балансу.

Висновки./Conclusions. У межах комплексного дослідження була представлена розгалужена класифікація підходів до вивчення міграції. Класифікація В. Іонцева включала 17 наукових підходів дослідження міграції населення, які, в свою чергу, об'єднували 45 наукових напрямів, були віднесені: концепція «*притягування – відштовхування*» Е. Лі (E. Lee); етносоціологічний підхід К. Девіс (K. Davis), Ю. Арутюнян; теорія «міграційного ланцюга» Д. Гурак (D. Gurac), Ф. Кейсес (F. Caces), Д. Массей (D. Massey), А. Сіммонс (A. Simmons); культурологічний підхід Х. Ессе (H. Esse), Дж. Рекс (J. Rex), Дж. Бастамант (J. Bustamante); асиміляційна теорія Х. Вернера (H. Werner), М. Гордона (M. Gordon); соціологічна теорія міграції (соціологія міграції) Т. Заславської, Т. Юдіної. Таким чином, нараховується шість соціологічних підходів дослідження міграції. При цьому В. Іонцевим зроблено зауваження про те, що до соціологічного підходу «можна було б додати класифікацію міграційних потоків за вертикальними і горизонтальними ознаками та теорію «раціональних очікувань» [9, с. 86-87].

ЛІТЕРАТУРА

1. Малиновська О. Міграційні дослідження радянського періоду та їх вплив на сучасне міграцієзнавство в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 2013. № 2. С. 156–166.
2. Ровенчак О., Володько В. Міжнародна міграція: теорія та практика : монографія. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів. 2015. 410 с.
3. Bilan Y. Migration of the Ukrainian Population: Economic, Institutional

and Sociocultural Factors. London: Ubiquity Press. 2017.

4. Brettell C., Hollifield J. F. Migration theory : talking across disciplines New York : Routledge, 2015. – 356 p.
5. Haug S. Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2008. P. 585- 605.
6. Ушкальов В., Мартіянова М. Поведінкові аспекти управління розвитком персоналу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 13, 2016. С. 387 – 392.
7. Хомра А. Миграция населения: Вопросы теории, методики исследования. Киев: Наукова думка, 1979. 112 с.
8. Шиманська К. Теоретичні засади дослідження процесів міжнародної міграції: аналіз розвитку та ключових положень міграційних теорій. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*, 2017. № 1 (79). С. 127 – 137.
9. Ионцев В. Международная миграция населения: теория и история изучения. М: Диалог МГУ, 1999. 370 с.

JOURNALISM

ВІЙНА ТА АРХЕОЛОГІЧНІ НАРАТИВИ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-МЕДІА

Кондратьєв Андрій Ігорович,
магістрант, Національний
університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Вступ. Все частіше в українських інтернет-медіа зустрічається поєднання археологічної та військової тематики. Основними сюжетами, що представлені в українських новостійних Інтернет-ресурсах, виступають наступні: 1) сюжети про військових, які рятують історичну спадщину; 2) матеріали про проблеми збереження археологічних пам'яток в умовах військових дій; 3) досвід використання археології для реабілітації військових. Активні бойові дії, що зараз тривають в Україні, сприятимуть появі нових новостійних сюжетів про археологію та війну.

Мета роботи – проаналізувати поєднання військової та археологічної тематики в Інтернет-виданнях України.

Матеріали та методи. Основні методи, які ми використовували у дослідженні: емпіричні (спостереження та опис) та теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння).

Одне з головних завдань археологічної науки полягає у пропаганді археологічних досліджень, як форми збереження культурної спадщини. Повага до неї передбачає повагу до культурних надбань минулих поколінь [7]. Відповідно археологічні нарративи в засобах масової інформації наразі виступають соціокультурним феноменом, що має важливе місце в духовному, громадсько-політичному та культурному житті України. Проблема дослідження

археологічної тематики в ЗМІ на сьогодні недостатньо представлена в науковій літературі, як правило, археологічні наративи в ЗМІ розглядаються в контексті дослідження історичних наративів. Зокрема, вітчизняна дослідниця О. Пелешок детально аналізує археологічну тематику в регіональних краєзнавчих ЗМІ Тернопільщини [5]. О. Ясь в своєму міждисциплінарному дослідженні торкається теми історичної тематики в ЗМІ [9]. Разом з тим, проблема археологічної тематики не виступала предметом окремого наукового дослідження, потребує ретельного вивчення та уточнення. Зазначимо, що з початком АТО, а згодом і з початком повномасштабної війни, у медіапросторі України актуалізувався наратив поєднання сучасних військових подій з історичною тематикою.

Результати та обговорення. Проблематика «археологія та війна» почала з'являтися в електронних ЗМІ у 2014 році – під час початку Антитерористичної операції на Сході нашої країни. Поряд з повідомленнями про передачу українськими військовими археологічних знахідок до музеїв, з'являється інформація про спроби алгоритмізації дій військових у разі знайдення ними археологічних артефактів. У 2020 році на сайті мультимедійної платформи «Укрінформ» з'являється новина про видання посібника «Археологічні пам'ятки та війна». Зазначимо, що анотація до цієї замітки містить патріотичний характер: «Українські військовослужбовці не лише захищають нашу державу від російських окупантів, а й поповнюють музеї цінними артефактами». Цікаво, що у інформаційному повідомленні міститься більше патріотичних закликів, ніж у ньому наведено відомостей про виданий посібник [4]. На сторінці новин сайту «Armyinform» ця ж інформація подається з акцентом на необхідності збереження культурної спадщини Донбасу. Автор наголошує на відсутності ефективного вирішення проблеми збереження археологічних пам'яток у період війни на державному рівні. В повідомлення робиться акцент на досвід ЮНЕСКО, структур ООН та військових структур НАТО, у розв'язанні юридичних аспектів проблеми. В замітці також знаходимо посилання на подію 2015 р., коли військові на Донбасі зберегли археологічну

пам'ятку віком 4000 років та передали віднайдені артефакти до музею [1].

З початком повномасштабної війни у 2022 році по всій території країни почали з'являтися новини щодо знайдених та переданих до науковців артефактів. Так на сторінках сайтів «Історична правда» та «Район історія», з'явилася новина про передачу українськими воїнами в Чернігівський історичний музей випадкових археологічних знахідок [8]. На сайті «Район історія» знаходимо повідомлення і про знайдені під час риття окопів тероборонівцями Дніпропетровщині горщики епохи бронзи. В замітці зазначено також, що після закінчення війни археологи планують провести наукову археологічну розвідку на місці знахідки. На сторінках інтернет-видання «Українська правда» бачимо повідомлення про знахідку військових з Одеси. Повідомляється, що стародавні амфори, датовані приблизно IV-V сторіччям до н.е., були передані співробітникам Одеського археологічного музею НАН України. Про знахідку Одеської тероборони можна також прочитати на інших сайтах новин [3].

Несподіваним поєднанням археологічної та військової тематики стала серія статей про застосування археології в системі соціально-психологічної реабілітації військових. Тему реабілітації ветеранів в результаті їхнього залучення до археологічних розкопок розкрила в своїй статті кореспондентка LB.ua О. Расулова [6]. Авторка розкриває історію такого методу реабілітації на прикладі залучення ветеранів до археологічної експедиції в історико-культурному заповіднику «Більськ». Журналістка висвітлює тему травми як розриву цілісного сприйняття минулого теперішнього та майбутнього, та вдало описує механізми «зцілення» ветеранів через можливість доторкнутися до «минулого» та реконструювати його в теперішньому для майбутніх поколінь. Сприятливими чинниками реабілітації також виступають: свіже повітря; тиша, необхідність зосереджуватись; перебування у колі побратимів, які розуміють тебе без слів. Цікавою уявляється метафора порівняння археологічних прошарків і так званого «останнього шару» з усвідомленням та переосмисленням людиною пережитих травматичних подій.

Ще одна журналістка Т. Жук торкається теми археології як способу реабілітації військових в Грузії. Ця стаття містить наратив розкриття досвіду інших країн в реабілітації військових [2].

Висновки. Отже, проаналізувавши сторінки новин Інтернет-видань та історичних новинних сайтів можемо визначити основні археологічні наративи, пов'язані з темою війни, це: наратив «військового Героя, який рятує історичну спадщину»; наратив «проблема збереження археологічних пам'яток в умовах військових дій»; наратив «археологія, як спосіб реабілітації військових». Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному вивченні та порівняльному аналізі археологічних наративів представлених в медіа-просторі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Археологічні пам'ятки і війна»: для військовослужбовців ЗСУ презентували посібник з охорони культурних цінностей [Електронний ресурс]. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/12/14/arheologichni-pamyatky-i-vijna-dlya-vijskovosluzhbovcziv-zsu-prezentuvaly-posibnyk-z-ohorony-kulturnyh-czinnostej/> (дата звернення: 11.09.2022).

2. Жук Т. Небойові втрати як військовим допомагають пройти психологічну реабілітацію в інших країнах [Електронний ресурс]. URL: <https://v-variant.com.ua/article/psikholog-reabilitatsia-donbass/> (дата звернення: 11.09.2022).

3. Загородний М. В Одессе бойцы территориальной обороны нашли древние амфоры [Електронний ресурс]. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/11/248608/> (дата звернення: 11.09.2022).

4. Музею в Попасной были переданы найденные военные артефакты VIII-XVIII веков [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua /rubric-regions/3158877-muzeu-v-popasnij-peredali-znajdeni-vijskovimi-artefakti-viiiixviii-stolit.html> (дата звернення: 11.09.2022).

5. Пелешок О. Краєзнавчий наратив у періодиці Тернопільщини. Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку // Матеріали III

Всеукр. науково-практ. конф., м. Вінниця, 25 жовт. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 121–125.

6. Расулова О. Під поверхнею. Як археологія допомагає реабілітації ветеранів [Електронний ресурс]. URL: https://lb.ua/society/2021/09/04/493176_pid_poverhneyu_yak_arheologiya.html (дата звернення: 11.09.2022).

7. Смолій В. Як збирати по світах наші культурні цінності. Українська політика щодо їх повернення недостатньо чітка та виразна // Урядовий кур'єр. 2015. – 29 грудня.

8. Украинские солдаты передали музею случайные археологические находки [Електронний ресурс]. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/498756-u-chernigovi-ukrainski-voini-peredali-v-muzey-arkheologichni-znakhidki> (дата звернення: 11.09.2022).

9. Ясь О., Удод О., Верменич Я. та ін. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями : колект. Монографія. Київ: Генеза, 2018. 288 с.

ВЕРБАЛЬНО-ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОНТЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ КЛАУД-МЕСЕНДЖЕРА TELEGRAM

Микитів Галина Володимирівна,

к.н.соц.ком., доцентка

кафедри видавничої справи та редагування

Філатова Альона Євгенівна,

магістрантка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. На сьогодні соціальні мережі стрімко входять у життя суспільства, спричиняючи в ньому соціокультурні зрушення. Водночас і суспільні процеси значною мірою проєктуються на соціальні медіа. Актуальні проблеми суспільного життя відображають структура, контент соціальних мереж, тематика спілкування користувачів.

Соціальні мережі, які виникли відносно недавно, пережили соціальний бум і зараз є звичайним явищем і невід’ємною частиною інформаційного суспільства [4, с. 19].

Месенджери та соціальні мережі посідають важливе місце у професійній діяльності журналіста – вони можуть слугувати інструментом для пошуку інформації, моніторингу ситуації та настрою, спілкування тощо. На цьому етапі розвитку інформаційних технологій передача новин не обмежуються лише друкованими виданнями або телепрограмами, оскільки більшість суспільства має доступ до технологічних пристроїв, що дозволяють миттєво отримувати будь-які дані, цікаві для аудиторії.

Мета роботи. Схарактеризувати вербально-візуальні засоби формування контент-стратегії клауд-месенджера Telegram «ТСН новини».

Матеріали та методи. Дослідження стратегії, контент-стратегії, комунікативної стратегії та месенджерів і соціальних мереж знаходимо у працях таких науковців, як А. Бабак, А. Бессараб, Т. ван Дейк, Ф. Бацевич, І. Дегтярьова, Н. Зражевська, Б. Потятиник, Н. Савицька, О. Ситник,

Л. Славова, Т. Фісенко, М. Харченко, М. Чабаненко, В. Шевченко та інші.

При написанні роботи було використано методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, порівняльний метод. Методи аналізу та синтезу використовувалися при систематизації наявних наукових дефініцій і тверджень. Дедукція та індукція були використані здебільшого під час виокремлення вимог до контент-стратегії. Порівняльний метод був використаний при аналізі вербально-візуальних засобів.

Результати та обговорення. Працівники масмедійної індустрії нині активно використовують новітні цифрові технології, за допомогою яких можна передавати інформацію та останні новини в режимі реального часу.

Інтернет заклав не тільки технічні можливості швидкої передачі інформації, але також змінив уявлення про сам процес спілкування. Інформація та комунікаційні технології сприяли розвитку комунікативних можливостей, які дозволяють встановлювати віртуальну міжособистісну взаємодію в реальному часі, що спричинило появу віртуальних соціальних мереж, які можуть розглядатися як феномен інформаційного суспільства [4, с. 18].

Дуже великою популярністю серед споживачів інформації користується клауд-месенджер Telegram, який містять багато каналів інформаційного, новинного та розважального характеру, а також різні чат-боти, що допомагають користувачам оперативно отримувати актуальну інформацію.

Контент-стратегія є одним із напрямків проектування враження користувача. У кожній комунікативній ситуації використовують різну контент-стратегію. Саме вона сприяє досягненню цілей спілкування. Частіше за все стратегію розглядають як усвідомлення ситуації загалом, визначення напряму розвитку й організації впливу в інтересах досягнення цілей спілкування, контент-стратегію.

Слово «стратегія» походить з грецької мови *strategia* (стратос – військо, аго – веду), тобто за походженням це військовий термін. Там він означає військове мистецтво, що вивчає закономірності та характер війни, теоретичні основи планування, підготовки і проведення крупних військових операцій із

заздалегідь сформульованими стратегічними завданнями [1].

Але з плином часу дефініція «стратегія», в залежності від контексту, набуває нового визначення. Так, наприклад, науковиця Л. Славова подає таке трактування терміна: «Стратегія – це процес розробки та реалізації комунікативного завдання, яке ставиться з метою ефективного впливу на адресата. Тактика, з одного боку, – спосіб мовленнєвого впливу, сукупність мовленнєвих засобів, з іншого боку – шлях реалізації стратегії. У межах однієї стратегії можна виділити декілька мовленнєвих тактик, що працюють на неї» [3].

У кожній комунікативній ситуації використовують різну комунікативну стратегію. Саме вона сприяє досягненню цілей спілкування. Частіше за все стратегію розглядають як усвідомлення ситуації загалом, визначення напряму розвитку й організації впливу в інтересах досягнення цілей спілкування.

Сьогодні одним із яскравих трендів у журналістиці є використання крос-медійних технологій, що дають можливість одночасного формування контент-стратегії та поширення медіаконтенту на різних технічних платформах.

Майже усі провідні українські інтернет-ЗМІ мають створені групи у месенджерах. Найчастіше вони використовують для поширення свого контенту клауд-месенджер Telegram.

Розглянемо візуально-вербальні стратегії розповсюдження новин у клауд-месенджері Telegram «ТСН новини». Через месенджер Telegram «ТСН новини» можна обмінюватися текстовими повідомленнями, графічними та відеофайлами.

Найпопулярнішою вербальною формою подачі новин у Telegram-каналі «ТСН новини» є повідомлення-блискавка оперативне коротке повідомлення, що передає суть важливої події і не містить особливих деталей. Передусе виходу самої новини, забезпечуючи максимально швидке донесення важливої події і найоперативнішої інформації до широкого загалу. Найбільш популярним способом передачі контенту в цьому випадку є поєднання тексту з гіперпосиланням на сайт ресурсу. Використання гіперпосилань також

допомагає користувачу дізнатися більше інформації з конкретного питання, якщо про це не розповідалось в основному тексті. Гіперпосилання, розміщені в тексті чи у вигляді графічних об'єктів, дозволяють переходити на різні сторінки сайту або навіть на інші сайти.

На каналі «ТСН новини» щодня подається підбір матеріалів під рубрикою «Головне за ніч», де після невеликого повідомлення подається покликання на сайт. Саме в цій рубриці домінує вербальний компонент подання інформації, який складається, зазвичай, із 6 головних матеріалів про події, які трапилися за ніч.

Представлення різної інформації у візуальному вигляді, який ідеально підходить для зведення різних даних у єдине ціле з метою спрощення їхнього сприйняття для кінцевого користувача, є інфографіка, яка активно використовується на каналі. Для кращого унаочнення інформації про погоду в месенджері використовуються карти-схеми. Це візуально привабливий засіб комунікації, який не тільки формує контент-стратегію месенджера, а й наділений віральним потенціалом.

Графічні елементи, які супроводжують текстову інформацію, доповнюють її, акцентують на ній увагу, а також допомагати користувачеві добре орієнтуватися в контенті ресурсу.

Графіка, здебільшого різні кнопки і маркери списків, буквиці, попри візуальну привабливість, не відволікає увагу відвідувача від інформації, яку містить ресурс.

Доречно зауважує О. Ситник, що «мінімалізація графічного оформлення може призвести до того, що сайт стане невиразним і не буде запам'ятовуватися» [2, с. 254].

Серед візуальних засобів у месенджері Telegram «ТСН новини» чільне місце посідають фотографії, різноманітні графічні роздільники, які структурують текст, тим самим полегшують сприйняття інформації для реципієнта.

Червоний колір у контексті месенджера Telegram «ТСН

новини» - упізнаваний і виконує здебільшого ідентифікаційну та асоціативну функції.

Ще одним ефективним підходом до формування контенту є постійні рубрики на каналах та короткий відеоматеріал.

Висновки. У результаті дослідження візуально-вербальних засобів формування контент-стратегії месенджера Telegram «ТСН новини», було з'ясовано, що вони містять графічний, тематичний та організаційний складники і є втіленням ідейного задуму, способом привернення уваги відвідувачів. Візуально-вербальна парадигма контент-стратегії месенджера Telegram «ТСН новини» є важливим каналом популяризації та поширення контенту ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтярьова І. Б., Харченко М. О. Стратегія підприємства. Суми : СумДУ, 2016. 80 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45384>
2. Ситник О. В. Елементи композиційно-графічного проектування новинних сайтів. *Наукові записки Інституту журналістики*. Т. 55. 2014. С. 252–254.
3. Славова Л. Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та американських Інтернет-джерел). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006, С. 116-117. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2210/1/06slldzm.pdf>
4. Bessarab A., Olshanska O., Baranetska A., Kodatska N., Kvasnytsia O. & Mykytiv G. (2021). Social Networks as a Phenomenon of the Information Society. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, 14(29). P. 17-24.

ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ГЕНДЕРНУ СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДІТЕЙ

Танська-Вікулова Мирослава Георгіївна

магістрантка ОП «Міжнародна журналістика»

Навчально- наукового інституту міжнародних відносин

Яковець Анатолій Володимирович

доцент кафедри

міжнародних медіакомунікацій і комунікативних технологій

Навчально- наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, PhD

Київ, Україна

Анотація: Дане дослідження присвячене такій важливій і актуальній сьогодні проблемі, як вплив сучасних технологій, а саме телебачення на розвиток дітей. Дуже часто ми чуємо, які підлітки некоректно кажуть про дівчат та жінок і їх нібито роль у житті. Про те, що вони мусять сидіти вдома та прибирати, готувати їсти й виховувати дітей. Саме такі стереотипи дуже часто нав'язують ще з малечку завдяки телебаченню та різноманітним телевізійним програмам. І хоча нині цього стало значно менше, стереотипні програми на телебаченні і далі розвиваються на насаджують дітям давно не актуальні рольові моделі.

Ключові слова: Вплив телебачення, діти, гендерні ролі, стереотипи, чоловік, жінка, роль чоловіка і жінки, мультики, фільми для дітей, телепередачі, поведінка.

Вступ Сьогодні наш життєвий досвід формується завдяки візуальній інформації, а нашими комунікаційними вікнами стали екрани телевізора, гаджета чи комп'ютера. Звісно, що діти часто запозичують гендерні рольові стереотипи з мультфільмів, книг, пісень та театральних постановок. Однак саме телебачення є, мабуть, найвпливовішим видом мас-медіа для дітей. Дослідження з перегляду телевізійних програм та відповідно соціалізації дітей показують, що телебачення має великий вплив на життя дітей. Діти

дошкільного віку проводять в середньому близько 30 годин на тиждень перед телевізором; деякі витрачають більше часу на перегляд телевізійних програм, ніж на будь-що інше, крім сну. Nielsen Media Research (провідна маркетингова компанія) виявила, що діти до 16 років витрачають більше часу на перегляд телевізора, ніж на відвідування школи. Як наслідок, вони стикаються з приблизно 20 000 рекламними оголошеннями на рік. А до того часу, коли дитина закінчить середню школу, вона стане свідком 13 000 насильницьких смертей по телебаченню.

Мета дослідження – побачити, як телебачення впливає на становлення дітей в суспільстві та гендерну роль, зрозуміти, чи справді перегляд телевізійних програм може призвести до негативної соціалізації дітей.

Поставлена мета спонукала до вирішення таких завдань:

- Як гендерні стереотипи відображаються на гендерній соціалізації дітей;
- Яким телепередачам надають перевагу діти;
- Як гендерна упередженість впливає на світогляд дітей.

Діти швидко сприймають інформацію та отримують знання, засвоюють нову інформацію до того, що вже знають. Їх уявлення про те, як влаштований світ, випливають із їхнього досвіду, ставлення та поведінки, які вони бачать навколо себе. Маленька дитина, яка вважає, що лише жінки є медсестрами, а чоловіки – лікарями, можливо, розвинула це розуміння, оскільки першим лікарем, якого вона або вона побачила, був чоловік, а допомагала йому медсестра. Цю ідею «чоловік – лікар, жінка – медсестра» могли ще більше підкріпити батьки, книги, розмови з друзями та телебачення. Якщо дитина часто стикається з такими гендерними упередженнями та стереотипами, ці знання будуть відображатися у її майбутньому сприйнятті. У цьому полягає актуальність даної проблеми, адже вона існує і досі.

Об'єктом дослідження є діти, які споживають телевізійний контент.

Предмет аналізу – телевізійний контент, який споживають діти.

Під час дослідження було застосовано загальнонаукові та

спеціальнонаукові методи. З-поміж загальнонаукових було використано аналіз, синтез та порівняння. За спеціальнонауковий метод було обрано контент-аналіз для об'єктивного огляду та аналізу телевізійного контенту.

Виклад основного матеріалу

Вплив телебачення на свідомість дітей дуже часто досягається за допомогою стереотипів і соціальних моделей поведінки. Факторів, які допомагають формувати гендерно-типову поведінку, рольові моделі та наслідування є драматургією будь-якого телебачення.

Дослідження свідчать про те, що діти, які дивляться насильницькі програми по телебаченню, поводитимуться більш агресивно з однолітками. А ті, які бачать просоціальну поведінку на телевізійному екрані, найімовірніше, самі її демонструватимуть. Маленькі діти наслідують і повторюють поведінку, яку бачать по телевізору. Отже, можуть демонструвати таку гендерно упереджену поведінку та розвивати гендерно упереджене ставлення, яке вони бачать за зразком на ТБ.

Розвиток самостійності, ініціативи та почуття працьовитості є критично важливими для позитивного розвитку дітей. Ті, хто бачить пасивних, нерішучих та залежних від чоловіків жіночих персонажів у телевізійних програмах, швидше за все, повірять, що це правильний спосіб поведінки жінки. За таких умов, дівчатка мають менший шанс розвинути самостійність, ініціативу та працьовитість, якщо рідко бачать ці риси моделювання.

А оскільки чоловіки на телебаченні частіше демонструються в ролі лідерів і показують наполегливу, рішучу поведінку, діти вчать, що це правильний спосіб поведінки чоловіків.

Серед гендерних упереджень, які висвітлюють телебаченні і що далеко на завжди є правдою (за визначенням американського Національного інституту психологічного здоров'я):

- Чоловіки зазвичай більше домінують над жінками;
- Чоловіки більш раціональні, амбітні, розумні, конкурентоспроможні, могутні, стабільні, жорстокі та толерантні. Тоді як жінки

чутливі, романтичні, привабливі, щасливі, теплі, товариські, мирні, покірні та боязкі.

– Телевізійні програми підкреслюють силу, продуктивність і майстерність чоловічих персонажів; для жінок акцентують увагу на привабливості та бажаності.

Приблизно дві третини персонажів у телевізійних програмах – чоловіки. Ця цифра залишається незмінною з 1950-х років. У взаємодії між чоловіками та жінками, останні часто визначаються їхніми стосунками з чоловіком, а не кар'єрним розвитком.

Більшість жінок на телебаченні в прайм-таймі – молоді, привабливі та худі. Більшості з них менше 35 або більше 50 років; жінки середнього віку зустрічаються рідко. Жінки постійно потрапляють у ситуації, де зовнішній вигляд важить більше, ніж розум, і від них очікується безпорадна та некомпетентна поведінка. Чоловіків же переважно демонструють, як компетентних та здатних вирішувати проблеми. Чи не найулюбленіша тема телебачення – сексуалізувати жіноче тіло та зображати неумілість чоловіків у догляді за дітьми.

На музичних телеканалах, популярних серед молоді, жінок часто показують у принизливих тонах. У музичних кліпах зображують жінок як сексуальні об'єкти, які намагаються привернути увагу чоловіка, який їх ігнорує. Крім того, жінки в чотири рази частіше, ніж чоловіки, будуть зухвало одягнені на цих відео, тоді як чоловіки майже завжди повністю одягнені.

У той час як деякі дитячі програми критикують за насильство, недоречність або сексизм, інші програми для дітей регулярно хвалять за спроби задовольнити розвиток дітей. Однак, сексизм можна знайти навіть серед озвучки. Більшість мають чоловічі імена або чоловічі голоси. Раніше, особливо, до 2000-х років часто навіть жіночі персонажі озвучувались чоловічими голосами.

Дослідження мультфільмів, які транслюють на вихідних, показало, що жінки зображуються рідше, ніж чоловіки, вони менш активні, грають менше

ролей, зокрема, головних, і працюють переважно вдома. Незважаючи на те, що ці висновки були отримані більше 25 років тому, значних покращень не спостерігається. Нещодавні дослідження дитячих суботніх ранкових програм демонструють чоловіків у домінуючих ролях, а жінок – у другорядних. Дитячі програми незмінно показують менше жінок, ніж чоловіків. Крім того, телевізійні програми свідчать про більший діапазон професій для чоловіків, ніж для жінок. Ця розбіжність з'являється і в музичних відео, де понад 9 із 10 професійних стереотипних чоловічі ролей (лікар, механік, пожежник), грали чоловіки. Було припущено, що уподобання хлопчиків мають перевагу, оскільки вони становлять 53% суботньої аудиторії перегляду.

Гендерні стереотипи також поширені в мильних операх; жінок часто показують як безнадійних, нездатних вирішити проблеми без сторонньої допомоги. Діти часто дивляться ці програми після школи, зміцнюючи уявлення про жінок як про підлеглих, пасивних і нерішучих.

У рекламних роликах дитячих програм хлопчики з'являються частіше і в більш активних ролях, а поведінка дівчат переважно пасивна. Рекламодавці вказують, що використання моделей-чоловіків генерує більше продажів продукції дітям обох статей, ніж використання моделей-жінок. Також було запропоновано, щоб дівчата дивилися програми та рекламу, в яких домінують чоловіки, просто тому, що це доступно.

Висновки Дослідження показують, що телебачення має соціалізуючий вплив на дітей щодо їхнього ставлення до гендерних ролей. Гендерно-рольові стереотипи, які можна побачити на телебаченні, у свою чергу, підкріплюються батьками, друзями та школою, сприяючи усвідомленню дитиною того, що означає бути чоловіком чи жінкою в суспільстві.

Телебачення надсилає переконливі повідомлення про схвалені суспільством гендерні ролі, які часто стереотипні, упереджені та застарілі. Оскільки діти продовжують розвиватися та рости, вони стикаються з дедалі більшою кількістю прикладів таких гендерних упереджень і стереотипів.

Традиційні гендерні ролі, коли чоловіків заохочують до рішучості та

демонстрації лідерських якостей, а жінок заохочують до шанобливості та залежності, не приносять користі нікому, особливо останнім.

Такі гендерні ролі перешкоджають повному вираженню та досягненням. Дітям слід дозволити розвивати самосвідомість у гендерно-справедливому середовищі, яке заохочує кожного повністю відчувати себе частиною суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Atkin D. J., Moorman, J., & Lin, C. A. (1991). Ready for prime time: Network series devoted to working women in the 1980s. *Sex Roles*, 25, 677-685.
2. Aulette J. R. (1994). *Changing families*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
3. Basow S. A. (1992). *Gender stereotypes and roles* (3rd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing.
4. Beal C. (1994). *Boys and girls: The development of gender roles*. New York: McGraw-Hill.
5. Carter B. (1991). Children's TV, where boys are king. *New York Times*, May 1, pp. A1, C18.
6. Comstock G., & Paik, H. (1991). *Television and the American child*. San Diego, CA: Academic Press.
7. Davis D. M. (1990). Portrayals of women in prime time network television: Some demographic characteristics. *Sex Roles*, 23, 325-332.
8. Huston A. C., Donnerstein E., Fairchild H., Feshbach N. D., Katz P., Murray J. P., Rubenstein, E. A., Wilcox, B. L., & Zuckerman, D. (1992). *Big world, small screen: The role of television in American society*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
9. Kaplan P. (1991). *A child's odyssey*. St. Paul, MN: West Publishing.
10. Kimball M. M. (1986). Television and sex role attitudes. In T. M. Williams (Ed.), *The impact of television: A natural experiment in three communities* (pp. 265-301). Orlando, FL: Academic Press.

11. Lauer R. H., & Lauer J. C. (1994). *Marriage and family: The quest for intimacy*. Madison, WI: Brown & Benchmark.
12. Liebert R. M., & Sprafkin J. (1988). *The early window: Effects of television on children and youth* (3rd ed.). New York: Pergamon Press.
13. Lott B. (1989). Sexist discrimination as distancing behavior: II. Prime time television. *Psychology of Women Quarterly*, 13, 341-355.

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК АКТУАЛЬНИЙ МАЙДАНЧИК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ПРЕСЛУЖБИ

Федоренко Ольга Дмитрівна

к.ф.н., доцент

Назаренко Яна Валеріївна

магістрантка

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

Вступ. У сучасному медіапросторі інформаційна діяльність пресслужб стає все важливішою. Це пояснюємо тим, що розширення комунікативних процесів і потреб суспільства вимагає оперативного й деталізованого інформаційного обміну між суспільними інститутами, державою та громадянами. Зазначимо, що в цьому аспекті саме пресслужба є частиною комунікативного механізму, адже покликана задовольняти інформаційний зв'язок між організацією, ЗМІ та аудиторією [3]. Щоб результативно комунікувати з усіма ланками «інформаційного організму», пресслужба має доцільно вибирати майданчики для ведення інформаційної діяльності. Наразі одними з найактуальніших платформ, окрім сайту PR-служби чи каналів ЗМІ, є соціальні мережі. Адже в останні десятиліття це не лише спосіб особистого спілкування, а й потужний ресурс для інформаційного обміну, професійної діяльності, бізнесу тощо [6].

Метою нашої розвідки є дослідження соціальних мереж як актуальних майданчиків інформаційного супроводу пресслужби.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб окреслити їхній потенціал серед різноманіття інших ресурсів і з'ясувати можливості, що допомагають здійснювати якісну інформаційно-рекламну діяльність.

Матеріали та методи. Для дослідження вибраної теми ми використали описовий і порівняльний методи – під час аналізу й узагальнення теоретичних розвідок, дослідження специфіки інформаційно-рекламної діяльності в різних

соцмережах. У процесі роботи також застосовано спостереження, аналіз і синтез.

Насамперед варто з'ясувати, що називають пресслужбою. Наразі існує чимало трактувань цього поняття. Зокрема, науковець В. Варенко зазначає, що це «структурний підрозділ, який забезпечує інформаційні та комунікаційні вимоги державних відомств, політичних, громадських, бізнесових, а також постійно дієвих міжнародних організацій» [4]. Інше визначення пресслужби запропоновано у «Словнику журналіста» [7], воно має схоже тлумачення. Однак у сучасних реаліях це поняття почало частково видозмінюватися: сутністю діяльності таких служб уже є не лише налагодження контактів зі ЗМІ, а й інформаційний обмін із власною аудиторією.

Зауважимо, що для ефективного налагодження роботи пресслужби варто розуміти її роль у функціонуванні організації. Тому треба розрізняти особливості комерційних і державних установ. Адже якщо в приватній фірмі пресслужба спрямована на створення позитивного іміджу компанії як надійного партнера чи виробника, то в державній установі головним напрямом є формування позитивного образу безпосередньо організації та її керівника в контексті «ідеальної» репутації влади [1]. Незалежно від цих різновидів, науковці та фахівці з технологій піару визначають спільні завдання в діяльності будь-якої пресслужби. Так, піар-менеджерка К. Кролевська [5] виокремлює такі завдання: вивчення матеріалів ЗМІ та взаємодія з ними (формування через ці канали бажаної громадської думки), інформаційний супровід (підготовлення текстів, проведення заходів, організація проєктів тощо), взаємодія з іншими службами, аналіз трендів і традицій тощо. Науковець В. Коноваленко [1] вказує на такі стратегічні завдання пресслужби: інформування населення про діяльність організації, формування ефекту індивідуальності й упізнаваності компанії, робота зі ЗМІ, посилення ефективності зв'язків із громадськістю та ін.

Як можна прослідкувати, в обох класифікаціях важливим завданням посеред інших є інформаційний супровід. Однак для того, щоб дієво працювати за цим напрямом діяльності, важливо розуміти не лише, які інформаційні

матеріали можна створювати, а й де їх доцільно розміщувати. Адже від актуальності майданчика, де поширюватиметься інформація, залежить ефективність їхнього впливу на аудиторію. Зрозуміло, що традиційні платформи, зокрема засоби масової інформації чи сайт пресслужби, продовжують бути потрібними. Проте з розвитком суспільства та інформаційних технологій одним із найактуальніших майданчиків є нині соціальна мережа – те середовище, де зосереджена зараз максимальна кількість аудиторії, із якою можна ділитися чи обмінюватися інформацією. Широкі технічні можливості цих ресурсів дозволяють усебічно реалізувати інформаційний супровід, тобто якомога ефективніше виконати одне з головних завдань пресслужби.

Термін «соціальна мережа» виник ще в середині ХХ ст. та спершу означав тісний комунікативний взаємозв'язок між двома й більше користувачами. Його започаткував британський соціолог Дж. Барнс. Нині науковці трактують соцмережу як платформу, що допомагає людям не лише спілкуватися, а й групувати свої зв'язки за специфічними інтересами. Отже, соцмережі є саме тими майданчиками, де можна проводити професійну діяльність, вести бізнес, організовувати навчання та споживати всі інформаційні можливості відповідно до власних вподобань [8], а значить, використовувати їх для інформаційного супроводу пресслужби.

Аби з'ясувати, у яких соціальних мережах наразі найдоцільніше поширювати інформацію та комунікувати з аудиторією, треба розуміти, які з них найчастіше вибирають українці для отримання потрібних відомостей. Задля цього скористаємося емпіричним методом, зокрема результатами соціологічного опитування громадської організації «ОПОРА», яке цьогоріч проводив Київський міжнародний інститут соціології. Зважаючи на це дослідження, констатуємо, що 76,6 % українців використовують саме соцмережі для отримання інформації (включно з месенджерами та відеохостингами).

Зауважимо також, що до ТОП-3 соціальних мереж потрапили телеграм,

ютуб та фейсбук [2]. Зважаючи на цей рейтинг, доречно проаналізувати функціонал найпопулярніших соцмереж для того, аби розуміти, які можливості вони мають в інформаційно-рекламному супроводі пресслужби.

Оскільки «*Telegram*» користується найбільшим попитом серед українців, спершу розглянемо його можливості в роботі пресслужби. Звернімо увагу, що він є месенджером, де можна оперативно поширювати новини й обмінюватися контентом різного формату.

Окрім того, завантаження інформації в телеграмі працює навіть за умови мінімального інтернет-зв'язку. Тож у сучасних умовах це особливо важливий факт. Як наслідок, якщо пресслужба має швидко повідомити важливі новини, це доречно зробити через цей месенджер. Варто згадати й той факт, що лише через телеграм можна публікувати світлинки, відео чи інші медіафайли без стиснення (у початковій якості). Це значна перевага, адже багато текстових матеріалів, які публікує пресслужба, супроводжується ілюстративними додатками. Тож якщо є потреба поширити інформацію, у якій акцент – саме на зображенні чи відео, – зробити це в телеграмі буде ефективним рішенням.

Важливими для будь-якої пресслужби є й інтерактивні функції в телеграмі. Акцентуємо, що в цій соціальній мережі можна комунікувати з аудиторією не лише через коментарі, а й бачити їхню реакцію (у вигляді різних смайлів) під кожною публікацією, дізнаватися думки читачів, проводити опитування, а також спілкуватися через чат-бот. Ще однією можливістю, якою зручно користуватися в телеграмі, є планування повідомлень (така ж функція є й в інших соцмережах, проте в телеграмі вона з'явилася найпізніше, тож не всі знають про неї). Зауважимо, що для інформаційної діяльності пресслужби – це важлива функція, адже під час понаднормового навантаження вчасно поширювати інформацію на багатьох майданчиках одночасно – складно, тому «планувальник» може знадобитися в окремих ситуаціях.

Звернімо увагу й на таку функцію, як створення гіперпосилань. Це досить актуально, адже в такий спосіб можна нагадувати про власні інформаційні матеріали з інших платформ, додаючи лінк до слова чи речення

певної публікації в телеграм-каналі, і частина аудиторії додатково потрапить за гіперлінком на сайт чи іншу соціальну мережу пресслужби організації.

Далі розглянемо відеохостинг «*YouTube*», адже він також користується популярністю в аудиторії, а тому цей вид соцмережі актуально використовувати як майданчик для інформаційного супроводу пресслужби організації. Основним функціоналом платформи є можливість публікувати відеоматеріали. Тому це ефективна перевага для висвітлення інформаційного супроводу не лише в текстових, а й у відеоформатах. Для зручності аудиторії на власному каналі можна створити «рубрики», до яких додавати матеріали.

Окрім того, останнім часом набирає популярності й формат відео «шотс». Це короткі ролики, тривалістю до 60 секунд. Завдяки такому формату відео може побачити не лише аудиторія, що підписана на цей канал, а й тисячі інших користувачів, адже воно потрапляє в загальну стрічку з шотс. Тож це додаткова можливість прорекламувати свою організацію більшій кількості людей і здобути ширше охоплення підписників. Також традиційно в ютубі можна ставити вподобайки, тож завдяки цьому пресслужба може аналізувати, які відео подобаються більше чи менше аудиторії та коригувати інформаційно-рекламну діяльність.

Варто проаналізувати й соціальну мережу «*Facebook*», яка посіла третє місце в досліджуваному рейтингу. Нині чи не кожна пресслужба будь-якої установи має власний фейсбук-профіль. Часто в особливо великих і важливих організацій на таких сторінках є галочка «офіційності», аби можна було відрізнити фейковий профіль від реального.

Зазначимо, що однією з найголовніших функцій фейсбуку є широкі можливості для ведення сторінки, відповідно для інформаційного супроводу доступні будь-які формати: від публікування тексту, зображень чи відео до гіф-анімацій, документів, опитувань, музики тощо. До того ж усі матеріали, опубліковані на сторінці, можна поширювати в інші групи. Саме так часто пресслужби просувають свої дописи з різною метою: повідомити важливу інформацію якомога більшій аудиторії або прорекламувати свої послуги /

продукти ширшому колу користувачів. Окрім того, у фейсбуці є функція для поширення сториз, рилз (короткі ролики, довжиною до 60 секунд зі звуковим супроводом) і створення таргет-реклами. Усе це розширює можливості інформаційного супроводу пресслужби.

Для зворотного зв'язку з аудиторією соцмережа «Facebook» надає безліч можливостей: аналіз переглядів, поширень, уподобайок і коментарів, а також моніторинг відгуків і можливість отримувати повідомлення від аудиторії через фейсбук-месенджер. Корисною є й функція призначення зустрічей, про які можна повідомити користувачів, що є важливим для пресслужби, яка нерідко проводить пресконференції, брифінги тощо.

Результати й обговорення. Пресслужба нині є не лише підрозділом, який займається інформуванням населення про діяльність певної організації, а й учасником політичного, культурного чи освітнього процесу. Аналізуючи найпопулярніші соцмережі як майданчики інформаційного супроводу пресслужби, стає очевидно, що кожна з них має як оригінальні функційні особливості, так і подібні технічні можливості для користування. Однак усі вони є актуальними платформами для поширення інформації. Уважаємо, що наша розвідка може бути корисною для пресслужб (особливо тих, які розпочинають роботу) у тому, аби залежно від мети та формату матеріалів навчитися правильно вибирати майданчики для публікування інформації, щоб отримувати вагомий результат.

Висновки. Дослідивши функціонал вище розглянутих соцмереж у контексті можливостей для інформаційного супроводу пресслужби та проаналізувавши загалом поняття «соціальної мережі» у сучасному медіапросторі, можна стверджувати, що серед багатьох платформ соцмережа є справді одним із найактуальніших майданчиків для інформаційної діяльності. Саме функціонал соціальних мереж надає можливість пресслужбі ефективно працювати над інформаційним супроводом, комунікувати з аудиторією та повноцінно висвітлювати матеріали про діяльність організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коноваленко В. Реклама і зв'язки з громадськістю: підручник для бакалаврів. 2013. URL: https://stud.com.ua/18309/marketing/reklama_i_zvyazki_z_gromadskistyuu (дата звернення: 30.10.2022).
2. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. Громадська організація «Опора». URL: https://opora.ua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori?fbclid=IwAR0expAE9RvEMyB64VKJwv54HvmpJ8QfdEmNmnlbFsuFFlo-v7-fwlBT9jQ (дата звернення: 30.10.2022).
3. Нестеряк Ю. Інформаційна діяльність прес-служб. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=artic> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Пилипко Т. Особливості діяльності прес-служби в органах державної виконавчої влади. *International scientific e-journal «ЛОГОΣ. ONLINE»*. 2019. Вип. 4. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.04.04.html> (дата звернення: 30.10.2022).
5. Повзик Р. Як створити хорошу прес-службу – поради піарника. *Громадський простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-stvoryty-horoshu-pres-sluzhbu-porady-piarnyuka-video> (дата звернення: 29.10.2022).
6. Похилько С., Яременко А. Соціальні мережі як майданчик для створення та розвитку бізнес-проектів. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка». 2020. Вип. 3. С. 130–139. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81583/1/Pokhylo> (дата звернення: 30.10.2022).
7. Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / ред. Ю. Бідзілі. Ужгород: Закарпаття, 2007. 224 с.
8. Соціальні мережі: поняття, історія виникнення. *Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека*. URL: <https://zounb.zp.ua/resource/zaporizkyukray/zaporizhzhya-bibliotechne/fahova-osvita/socialni-merezhi-piv#q1> (дата звернення: 31.10.2022).

ART

КОНТИНУУМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА У «СИМВОЛІЧНОМУ ПОЛІ» УКРАЇНСЬКОГО СУПРОТИВУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Бугайова Вікторія Олександрівна

доцент

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Вступ. Значимість тих драматичних подій, які переживає український народ з моменту активної фази російської агресії щодо нашої країни з лютого 2022 р. Супротив цій агресії (військової, економічної, інформаційної) є найважливішою історичною і соціокультурною подією, яка відбувається на сьогодні і визначає подальшу долю нашої країни і народу.

Цілі роботи. Проаналізувати створення певного «символічного поля» віддзеркалення героїчного супротиву українського народу російській агресії в сьогоденні сучасними театралізованими художніми формами. Об'єктом дослідження є певний континуум театралізованого середовища, а предметом — «символічного поля» віддзеркалення героїчного супротиву українського народу російській агресії в зазначеному середовищі.

Матеріали та методи. Основним методологічним інструментарієм дослідження зазначеної проблеми є формально-мистецтвознавчий аналіз сукупності театралізованих художніх форм, які, на нашу думку, на сьогодні утворюють певне театралізоване середовище.

Важливим комплексом ідей, на які спирається дослідження такого

середовища як символічного є ідеї, які стосуються утворенню певного «символічного поля».

До неklasичних театралізованих форм належить і сучасний український документальний театр. «Вона війна» — прем'єрна пост- документальна вистава у Львові, яка народилася в результаті колаборації двох театральних колективів за підтримки Харківської державної академії дизайну та мистецтв. «Коли театр відійшов від містерії, то він став розповідати про тут і зараз. Чим актуальнішими були теми, тим більше вони знаходили відгук у глядача. Правда, тільки у тому випадку, коли театр говорив з глядачем відверто і гостро. Є ще один важливий фактор – художня мова, якою висловлюються завжди двоє, спочатку драматург, а затим режисер.

Документальний театр серйозно підсилив актуальність, з художністю виникали питання. У прем'єрній виставі «Вона Війна» режисер Костянтин Васюков (театр «Публіцист») намагався втримати баланс. Може тому він сам назвав виставу постдокументальною.

А може тому, що мова у спектаклі – пряма, бо ще не написані навіть документи-мемуари. Тільки реальні історії, що оповідають жінки зсередини війни. Звідти, де знаходимося ми всі. Куди нас закинуло прокляте плем'я навіжених російських загарбників... Баланс вистави полягає і в чередуванні ігрових візуальних історій та аудіальних, які звучать з екрану від безпосередньо носіїв цих історій у супроводі авторської комп'ютерної графіки (медіа-художник Денис Беляєв).

Результати обговорення. Серед прикладів символізації українського супротиву та втілення національної смислової архетипіки можна назвати і славетну перемогу українського боксера Олександра Усика за світові титули. Образ українського козака, презентований О. Усиком на попередніх зустрічах з суперником надихнув мільйони глядачів поединку на підтримку України в її боротьбі.

Висновки. Таким чином, наявність образно-символічних конструкцій в спортивних масових дійствах, ґрунтовно досліджена І. Мащенко, була проявлена у режисерах та стилістах відомого українського боксера. Сучасні некласичні та пост некласичні театралізовані форми кардинально змінила статус мистця у його взаєминах із глядачем / слухачем. Ми вказували на необхідність формувати креативне мислення сучасного режисера таких театралізованих форм. Це завдання стоїть не тільки перед мистецькими освітніми закладами, але й перед неформальними мистецькими інституціями.

ЦИФРОВИЙ РИСУНОК: ОБЛАДНАННЯ ТА ГАДЖЕТИ

Єремєєва Вікторія Миколаївна

студентка,

Зінченко Андрій Георгійович

асистент кафедри дизайну та інтер'єру,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

Вступ. У еру розвитку технологій, із винайденням все більшої кількості якісної та доступної техніки, що полегшує та покращує життя людини, комп'ютерне обладнання для сучасних митців також стає все краще і краще. У нас час цифровий художник або дизайнер має широкий вибір інструментів для створення своїх робіт. Незважаючи на це, мінімальна кількість обладнання, яким може користуватися митець – лише один смартфон та стилус, який зазвичай йде с такими пристроями в комплекті.

Мета роботи полягає у розгляді обладнання для цифрового рисунку, основних різновидів цього обладнання, а також у систематизації та виділенні головних необхідних гаджетів для комфортної і продуктивної роботи.

Матеріали та методи. Якщо для створення класичного малюнку майже будь-якої складності, стилістичного напрямку та різного ступеня деталізації потрібна лише бумага та олівець, то з цифровим рисунком може бути набагато складніше. Новачок зіштовхнеться з цілим рядом питань та з величезним вибором пристроїв та гаджетів до них. Для систематизації матеріалу та формулювання висновків були використані методи аналізу, спостереження, порівняння та емпіричний метод. Під час емпіричного дослідження та аналізу нинішнього ринку обладнання для сучасних цифрових митців, були встановлені основні властивості та можливості об'єктів дослідження з точки зору їх практичності, доцільності, ергономічності та продуктивності.

Результати та обговорення. Мобільний телефон вже давно став не тільки засобом спілкування, він вважається важливим багатофункціональним

гаджетом, яким споживач користується щодня. Звісно, для ілюстратора такий набір має досить велику кількість недоліків, наприклад, незручність масштабування, особливо, якщо художник малює без використання стилусу, а за допомогою пальця. Ще один мінус – значно гірша якість малюнку, порівняно з тими ж малюнками, створеними за допомогою графічних планшетів та потужних комп'ютерів – це яскраво виявляється у таких моментах як увага до дрібних деталей, адже на екрані телефону це фізично важко проробляти, навіть з функцією масштабування. З виразних переваг можна виділити доступність, великий вибір смартфонів та їх компактність. Лідерами для художників на ринку виробників смартфонів є компанії Samsung та Huawei. Деякі моделі телефонів, які ці компанії виготовляють, орієнтовані саме на людей, які збираються використовувати смартфони для створення цифрового рисунку. Зазвичай такі прилади мають відносно великий екран (від 6.3 дюймів), роздільна здатність в яких Full HD.

Якщо людина планує займатися цифровим рисунком на більш професійному рівні, то для комфортної та якісної роботи вона повинна мати комп'ютер або ноутбук та графічний планшет. Проте, деякі митці можуть працювати навіть без графічного планшета, використовуючи як основний інструмент комп'ютерну мишу. Бажано щоб комп'ютерна миша була великою та масивною, з дуже точним позиціонуванням курсору. Вона має миттєво реагувати на кожен рух митця. Оскільки малювання – це процес тривалий, а малювання за допомогою миші додатково збільшує час усього процесу, мишка має зручно сидіти у руці і не створювати незручностей. Звичайно, не варто розраховувати на те, що якісна та зручна миша буде коштувати дешево. Малювання мишею на комп'ютері, як і малювання пальцем на телефоні має чималу кількість мінусів. Один з них – вузька направленість. Наприклад, при роботі у растрових графічних редакторах, миша, на відміну від графічного планшета, не зможе передати точний характер лінії, оскільки вона не має чутливості до сили натискання. Також буде важко намалювати чіткий та цілісний контур. Саме з цих причин, створення рисунку за допомогою миші

досить трудомісткий та довгий процес. Однак, створювати рисунки у векторних програмах мишею досить просто, і в деяких моментах навіть зручніше, а це вагомий плюс малювання комп'ютерною мишею.

Художнику, для якого цифрове малювання не просто хобі, а спосіб заробити на життя, бажано мати швидкий комп'ютер або ноутбук з якісним монітором. На даний момент існує величезна кількість різноманітних приладів на будь-який смак, які можуть задовольнити усі потреби митця. При виборі комп'ютера варто уважно вибирати два основних компоненти: відеокарту та процесор, інше наповнення системного блоку базується на цих двох стовпах.

Процесор краще обрати від компанії «Intel», наприклад «Core i5» та вище, або аналогічної потужності від «AMD Radeon». Оптимальним бюджетним вибором відеокарти може стати «NVIDIA GeForce 1080», або аналогічної потужності від «Radeon». Найсучасніше рішення – це «NVIDIA GeForce RTX» 2070 або 3070. Для професіоналів у галузі графіки створено серію «NVIDIA Quadro», ці відеокарти потрібні для роботи з важкими тривимірними сценами і вважаються технологічно просунутими у комп'ютерному світі. Це професійне обладнання, яке розраховане на надвисокі навантаження та більш знадобиться 3D художникам. При виборі кількості оперативної пам'яті комп'ютера для роботи з двомірною графікою та малювання, можна обмежитися 8 GB, але краще обрати 16 GB – це оптимальне рішення.

Один з найважливіших компонентів комп'ютера для митця – це монітор, а найважливіший показник при виборі монітору – це передача кольору. Є кілька типів матриць, наприклад IPS, у IPS-моніторах (in-plane switching) використовуються рідкі кристали, вирівняні паралельно для отримання насичених кольорів. Художники-професіонали та графічні дизайнери високого рівня часто використовують два, або більше моніторів. Так вони мають змогу працювати в кількох програмах відразу, швидко перемикаючись між вікнами, але можна обмежитися лише одним монітором. Монітор повинен бути великий і з максимальною роздільною здатністю, мінімально – це Full HD (1920×1080 p), але краще якщо 2K(2560×1440 p) або 4K(3840×2160 p). Взагалі, створювати

цифрові рисунки можна і на звичайних машинах призначених для дому чи офісу, але для розвитку у цій сфері, краще придбати потужні комп'ютери для графіки та дизайну.

Графічний планшет – найзручніший робочий інструмент для людини, яка займається цифровим мистецтвом: дизайнера, ілюстратора, ретушера, мультиплікатора або архітектора. Він потрібний, щоб займатися проектуванням, створювати картини або детально редагувати фотографії. На відміну від комп'ютерної миші, планшет зі стилусом допомагає прискорити роботу та зробити її краще: наприклад, опрацювання тіней вийдуть акуратнішими, штрихування – потрібної товщини, тощо. Графічні планшети поділяються на два основні типи: без екрана (іноді їх називають «настільними») та з екраном (ще вони можуть називатися «інтерактивні» або «монітори»). Можна сказати, що пристрої без екрану програють екранним у зручності використання. Але вони є доступнішими за ціною та не відстають за певними критеріями, наприклад за натиском пера та відгуком. Варто також зауважити, що вартість базового графічного монітора невеликої діагоналі починається приблизно з рівня професійних графічних планшетів. Тобто такі гаджети можуть бути у 3–4 рази дорожче «настільних» через свої розміри та ширший функціонал.

Можна виділити окремий тип планшетів – це планшетні комп'ютери: pro-версії iPad та Samsung Galaxy також дозволяють малювати та писати на екранах стилусами, проте ціна таких пристроїв може налякати навіть професійного художника. Ще є ноутбуки з інтерактивними моніторами, які також дозволяють малювати на екрані ноутбуку стилусом, але їх ціна теж зазвичай дуже висока.

Графічний планшет може бути різних форматів: від формату А3 (та більше) до А6. А3 та А4 часто використовують професійні художники, дизайнери, архітектори, оскільки на планшетах великого розміру зручніше промальовувати деталі. Більшість користувачів зазвичай обирає формат А5: він досить великий, щоб опрацьовувати дрібні деталі та компактний, щоб завжди

мати під рукою. Оцінка якості графічного планшета обов'язково включає такий параметр, як розширення. Саме він визначає, наскільки чуйно прилад реагуватиме на переміщення пера. Графічні планшети можуть бути дротовими такі працюють по micro-USB або USB-C. Завдяки такому підключенню, передача сигналу більш стабільна та якісна, а фактори, що викликають перешкоди при бездротовому підключенні відсутні. Підключення бездротових моделей йде через Bluetooth, а самі пристрої працюють від батарейок. Такий тип підключення звільняє користувачів від деяких незручностей та обмежень, дозволяючи створити найбільш комфортні умови, які полегшують роботу користувача. Крім того, дизайн бездротових моделей і відсутність проводів звільнить місце на робочому столі та зробить його акуратнішим.

Shenzhen Huion Animation Technology Co. LTD – це сучасне технологічне підприємство, яке з 2011 року є визнаним на весь світ виробником одних із найпопулярніших графічних планшетів, LED панелей та інших гаджетів. Будучи спеціалізованим виробником пристроїв для графічного цифрового мистецтва та другим за величиною брендом серед цифрових графічних планшетів у світі, Huion випускає пристрої для малювання з двома видами підключень – із дротовим та бездротовим підключенням до монітору комп'ютера або екрану ноутбука.

Не можна не сказати про транснаціональну корпорацію, яка є провідним виробником графічних планшетів та супутніх компонентів для електротехнічного проектування – Wacom. Визначною особливістю цієї компанії є використання патентованої технології, що базується на явищі електромагнітного резонансу. Планшет забезпечує перо необхідною для роботи енергією за допомогою індуктивного резонансу, тому стилус не потребує ні дротів, ні елементів живлення. Wacom – це відома та потужна компанія, тому і ціни на їх продукцію одні із найвищих на ринку.

Компанія XP-Pen є сильним конкурентом для Huion та Wacom. Її особливістю є серія Artist, де можна малювати прямо на екрані, який імітує папір. Лінійки Star та Deco створені для любителів, остання має меншу вагу та

більш сучасний дизайн. Проте графічні планшети цієї фірми мають значний недолік – для роботи з багатьма планшетами необхідно підключити 3 дроти, їх незручно возити із собою.

Стилус, як інструмент для створення цифрового рисунку, також має певні властивості. Чим більша чутливість до натискання, тим реалістичніше виходить кінцеве зображення. Тиск та нахил пера допомагає контролювати товщину лінії та робить процес роботи максимально схожим на традиційне малювання. Графічні планшети мають і таку характеристику як максимальна висота роботи. Вона визначає на якій висоті поверхня планшета розпізнає стилус. Точність стилуса вимірюється у міліметрах і визначає мінімальну область, на якій пристрій розрізняє точкові торкання стилуса. Чим менший показник, тим тонше виходять лінії. Сучасні моделі мають точність від 0,25 до 0,3 мм. Стилуси також можуть бути пасивними – легкі та компактні, які не потребують підзарядки. Коштує дорожче за активні моделі, зате ситуації, коли в процесі малювання акумулятор раптом розряджається точно не трапляється. Активні стилуси працюють на батарейках або акумуляторах. Сучасні моделі стилусів оснащені кнопками на корпусі для налаштування функціональності, а також мають прогумовані деталі, щоб їх було зручніше тримати.

Висновки. Графічний планшет та стилус – це найголовніші та найважливіші елементи які знадобляться цифровому художнику або дизайнеру. Буде вже не важливо наскільки потужна у вас робоча станція (комп'ютер або ноутбук) якщо вам нічим та немає на чому малювати, планшет та стилус – це бумага та олівець для цифрового малюнку. Можна малювати і пальцем на екрані телефону, але таким чином буде дуже складно добитися чіткості ліній та глибокої деталізації. Головна проблема у тому що є 2 типи графічних планшетів з екраном та без. Основні відмінності між цими двома типами у тому, що митцю доведеться звикнути водити рукою зі стилусом і при цьому дивитися не на поверхню під нею, як при малюванні у традиційних техніках, а на монітор. Початківцю знадобиться деякий час, щоб навчитися малювати на планшеті без екрана. Це може згубно вплинути на навички митця у малювання в традиційних

техніках. Тож чи буде доречним людині, яка тільки починає працювати в сфері мистецтва, обирати планшет без екрану, як свій перший інструмент? Якщо художник точно впевнений, що все життя присвятить творчості, малюнку, ілюстраціям або графічному дизайну – тоді відповідь очевидна. Краще зробити певний внесок у майбутнє, та обрати екранний планшет, щоб згодом не довелося знову вчитися малювати, як на папері, адже малювання на екрані буде більш звичним, наближеним до класичного малювання. На жаль, через невпевненість у тому, що людина збирається присвятити все своє життя, працюючи як цифровий художник або дизайнер, багато митців починають свій шлях, працюючи на пристроях без екрану, замінюючи їх графічними моніторами. Це вимушений захід, адже не кожен митець може одразу дозволити собі досить не дешевий планшет з екраном, сумніваючись чи окупляться витрати на таке придбання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Huion: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://huion.com.ua/about_us, вільний (дата звернення 20.11.2022)
1. Wacom: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://wacom.kiev.ua/>, вільний (дата звернення 20.11.2022)
2. Як вибрати графічний планшет: веб-сайт. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://skillbox./media/design/kak_vybrat_graficheskiy_planshet_dlya_risovaniya/, вільний (дата звернення 20.11.2022)
3. Графічний планшет, монітор, смарт-блокнот – що обрати?: веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://art-tablet.by/blog/novosti/graficheskiy-planshet-monitor-smart-bloknot-cto-vybrat>, вільний (дата звернення 20.11.2022)

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СЮЇТИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ: НЕОБАРОКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Глечко Марина Петрівна,
кандидат мистецтвознавства,
провідний концертмейстер
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

Вступ. Рідкісні періоди розквіту жанру сюїти змінювались новими витками в еволюції. Це підтверджує, наприклад, народження «нової сюїти» у творчості композиторів-романтиків після витіснення самої сюїти в другій половині XVIII століття симфонією та інструментальним концертом. Причина такої життєстійкості жанру криється, на погляд науковців, в тому, що сюїта сформувалася як жанр часткової канонізації. Крім того, різноманіття жанрового складу сюїт у різних авторів свідчить про надзвичайну рухливість її жанрової структури: «сюїта представляє автору свободу у виборі, трактуванні і компонуванні частин». Це також сприяє великій життєздатності досліджуваного жанру. Сприйнятливість сюїти по відношенню до нових стилів, творчим пошукам і експериментів послужила джерелом її різноманітних втілень у фортепіанній та камерно-інструментальній музиці.

Ціль роботи. У творчості найбільших композиторів другої половини XVII століття І. С. Баха (французькі та англійські сюїти, партити для клавіру, для скрипки і віолончелі соло), Г. Ф. Генделя (17 клавірних сюїт) сюїта стає одним з ключових жанрів клавірної музики. У ній відбувається систематизація загальностильових типологічних ознак композиційно-жанрової моделі старовинної сюїти: серед них координаційний тип зв'язку рухомої багаточастинної структури, драматургія зіставлення і т.п.

Крім того, в цей період складається авторське, більш вільне ставлення до традиційної формули, а, отже, до жанрової структури циклу. Композитори

досить вибірково включають окремі частини традиційної послідовності у свої сюїти. Інструментальні жанри епохи бароко (увертюра, прелюдія, токато, канцони та ін.) органічно включалися в процес розгортання контрастних образів сюїти. Було відзначено, що вказана структурна тенденція породжувала аналогічні композиції як у XVII, так і у XVIII столітті у представників різних національних шкіл.

Ціль рботи полягає в тому, щоб виявити загальні тенденції діалогу «бароко – ХХ століття» у розвитку фортепіанної сюїти. Загальними ознаками внутрішньої структури сюїт, що синтезують побутові, танцювальні та інструментальні жанри, залишалися, зазвичай, логіка темпових зіставлень, об'єднання частин єдиною тональністю і спорідненістю інтонаційних сфер тематизму. Сюїта виявилася сприйнятливою не тільки по відношенню до нових стилів і жанрів, а й до взаємодії з іншими інструментальними циклами бароко.

Матеріали та методи. Бароко, як стійка антиномія старого і нового, світського і церковного, апелює до двох систем світовідчуття – теоцентричної та антропоцентричної, об'єднуючи їх в собі та народжуючи в результаті унікальні циклічні форми. Однією із них є малий поліфонічний цикл, який став емблемою епохи в силу цілісного відображення картини світу. Відношення парності репрезентує особливе бачення взаємодоповнюючої єдності світу.

Суть структурно-семантичного інваріанту сюїти заключається в поліфонічній супідрядності двох культур, двох типів мислення: раціонального, дискретного і континуального, міфологічного. Сюїта – це не результат кількісного з'єднання, а результат якісного синтезування двох просторово-часових континуумів, спроба вияснення відносин між двома іманентними системами, які знаходяться в особливій комплементарній єдності. Саме тому сюїта може розглядатися як найбільш універсальний жанр свого часу, своєрідний знак культурної цілісності епохи бароко, що представляє собою драматичну супідрядність «голосів» двох епох – Старого і Нового часу.

На думку С. Кенлян, структура старовинної сюїти відобразила різні жанрово-стильові тенденції музичного мистецтва епохи бароко. «При відносній

волі та рівноправності частин сюїти в її основі закладається форма, що володіє глибокою внутрішньою єдністю. Ця єдність з точки зору змісту можна назвати художньою єдністю багатоликого світу; засоби його відображення-стихія руху, в якому первинний пластичний рух. Вона передбачає особливу просторову «анфіладну» логіку розгортання багаточастинної композиції, в якій фактор часу вторинний. Суть драматургії – не «дослідження» причинного зв'язку явищ, як в сонаті нового часу, а зведення явищ до органічної рівноваги».

У другій половині ХХ-початку ХХІ століть жанр сюїти продовжує залишатися в центрі активної уваги українських композиторів. Багатоаспектне втілення він отримує, з одного боку, завдяки поглибленню тематики, розширенню жанрових можливостей, програмному фактору. З іншого боку, за рахунок активізації пошуку нових виразно-тембрових (а звідси – і образних) можливостей, розширення інструментального складу. З'являються сюїти для баяна, флейти, віолончелі, альту, флейти та арфи і т. д. Серед сюїт для фортепіано виділяються твори М. Скорика, М. Кармінського, В. Сильвестрова, В. Шумейко, Ю. Іщенко, О. Гнатовського, А. Козаренко, Б. Фроляк та інших. У них активізується переосмислення інструментальних жанрів, що мають бароковий генезис, класицистської та барокової стилістики в цілому.

Найбільш помітним твором в цей період, що оригінально трактує сюїтний жанр, стає «Музика в старовинному стилі» В. Сильвестрова. Композитор створює символічний універсальний образ Музики, поєднуючи стилі кількох століть – бароко, класицизму та раннього романтизму.

Партити № 2 для камерного оркестру М. Скорика об'єднує в одне ціле два жанри, які є невід'ємною частиною західноєвропейського бароко: партити і цикл «токатата-фуга». Композитор дає назви чотирьох частин опусу: Прелюдія, Токата, остинато, антифони. З назв частин зрозуміло, що Скорик не ставив перед собою творчого завдання «реконструювати» канонічні риси жанрової моделі. Він зберігає лише її основний формотворчий принцип – контрастне зіставлення рівноправних частин. Структура ж циклу в цілому наближається, скоріше, не до схеми партити, а до послідовності «токата-фуга», яка

доповнюється в даному випадку прелюдією та антифоном-постлюдією.

Результати та обговорення. Своєрідне бачення «перевтілення» барокового інваріанту сюїтного жанру проявилось в дев'ятичастинній сюїті для фортепіано «Старовинні галантні танці» М. Шука. Структура циклу - *Burleska intrada, Minuetto (1), Burleska in E, Danza alta, Minuetto (2), Baletto, Burlesca variazione, Danza bassa* – не включає трьох традиційних танців старовинної сюїти. Перевагу композитор віддає так званим вставним номерам, покликаним пом'якшити темпові контрасти між основними частинами сюїти – прелюдією урочистому вступу (перша частина) і менуетам. Така, що кардинально відрізняється від традиційної, послідовність частин, спричиняє неминучі зміни в драматургічному полі циклу, яке втрачає семантичну установку на парне угруповання танців, що знаходяться в певній ритмічній і темповій опозиції один до одного. У цій ситуації композиція циклу «служить не тільки кодуванню, а й перекодуванню, вводить нові «стимули» і оновлює ставлення до відомих».

Як зазначають дослідники, в першій половині ХХ сторіччя у фортепіанних творах представників неокласицизму традиції старовинної сюїти виражені не настільки помітно. У них нерідко відсутні інструментальні та танцювальні жанри. Їх багаточастинна структура являє собою гібридизацію рис, характерних для різних старовинних циклічних жанрів (клавірних, ансамблевих, оркестрових). Такими постають неокласичні фортепіанні сюїти А. Казелли, Д. Маліп'єро, І. Стравінського. «Загалом, неокласицизм як стильовий напрям в області фортепіанної музики підпорядковує не саму танцювально-жанрову модель інструментальної сюїти ХVІІ-ХVІІІ століть, а широко використовує принцип сюїтності, включаючи їх у різні жанри (опери, концерти, симфонії)».

Науковця О. Кричинська в своєму дослідженні розглядає старовинну та модерністську сюїту в мистецтвознавчому дискурсі. Вона звертається до сучасного мистецтвознавця Ю. Бочарова та наголошує про те, що він розмірковуючи над визначенням поняття сюїти у статтях «О сюїтах

«правильных» и «неправильных» (2008) та «Барочная сюита: знакома и незнакома» (2013) називає сюїту одним із найважливіших жанрів останніх чотирьох століть історії професійної музики європейської традиції. В той же час, він наголошував, що численні музичні енциклопедії та словники дають дуже неповне визначення цього терміну, обмежуючись характеристикою композиційної будови, що складається з танцювальних номерів, об'єднаних в ціле єдиною тональністю та програмним задумом. На думку Бочарова, поняття сюїти настільки широке, що не може вклатися в традиційні музикознавчі рамки і наводить численні приклади відходу від звичної схеми побудови циклу.

За П. Довганем, для всіх опусів періоду ХХ століття в еволюції жанру сюїти загальним стає реалізація діалог «бароко-ХХ століття» не тільки на рівні відтворення старовинних жанрів і форм, а й «на рівні комунікативного «прориву» в сферу певного стильового простору». Сучасне ставлення до барокової традиції відмічається синтезом новітньої композиторської техніки з широким використанням прийомів стилізації і алюзій.

Крім того, дослідники відзначають й інші тенденції в розвитку української сюїти. Наприклад, науковець П. Довгань вказує на функціонування на початковій стадії розвитку жанру сюїти циклів неофольклорного напрямку, що розкриваються за допомогою асиміляції досягнень європейської культури при домінуванні національної тематики. Кристалізація цих принципів відбувається в українській фортепіанній музиці О. Нижанківського, М. Завадського, В. Сокальського та інших. Також дослідник виділяє ряд ознак, характерних для цього напрямку. Серед них: синтетизм лексичної основи, що органічно поєднує мовно-стилістичні ознаки фольклористики та імпресіонізму; перевага варіантно-варіаційних прийомів розвитку тематизму; експансія ритмічного фактора, що поєднує регулярну і нерегулярну акцентність (термін В. Холопової) як результат опосередкованого впливу індивідуальної стилістики І. Стравінського та Б. Бартока.

Сформувавшись в сюїтах Ф. Якименко, В. Барвінського, М. Нижанківського, М. Колесси, тенденція діалог «бароко – ХХ століття»

призводить до процесу формування нового вигляду інструментальної сюїти в області програмних циклів як найбільш доступних для слухачів сприйняття. Українські композитори по-своєму артикують широкий спектр стильових і жанрових компонентів, які визначають сутність принципів циклізації. «Частіше жанровий регламент обумовлює особливості композиційної структури і створює установку на її адекватне сприйняття і розуміння. У назвах циклів можуть знаходити своє відображення додаткові жанрові ознаки - експромт, фантазія, етюд, токато, балада, картина; певний тип емоційного змісту - елегія, роздум; торгово-прикладне призначення - марш, колискова, пісня і т. д.».

За спостереженнями автора Цзя Шіі, широкий спектр авторських інтерпретацій жанру фортепіанної сюїти був пов'язаний з тенденціями концептуалізму, синтезом традиційних і сучасних методів композиції, «грою стилями» (Л. Кияновська). Цілеспрямовані новації в жанровому просторі української камерно-інструментальної сюїти 70 - 80-х років ХХ століття збіглися зі зрілістю національної інструментальної традиції, коли на перший план висуваються індивідуально-авторські підходи до новітніх технік композиції.

Висновки. Не дивлячись на різноманітність композиторських інтерпретацій сюїтного жанру, характеризуючи циклічні форми, дослідники найчастіше звертаються до досвіду західноєвропейської музики, особливо коли мова йде про її інструментальні форми. В області циклічних форм, таким чином, західноєвропейський досвід стає класичним зразком; інші національні школи тільки успадковують його. У зв'язку з цим, важливою перспективою дослідження шляхів еволюції фортепіанної сюїти в ХХ столітті стає виявлення національно-самобутніх стильових інтерпретацій даної жанрової форми.

РОБОТА СТЕГОН ТА СТОП В ТАНЦІ ТАНГО

Кеба Мирослав Євгенович

доцент, заслужений працівник культури України
Київський національний університет культури і мистецтв
Київ, Україна

Вступ. Танго дуже відрізняється від інших танців. Як по позиції в парі, так і з точки зору руху. В свінгових танцях музичний матеріал звучить в характері «легато» (ми постійно погладжуємо підлогу під час руху) , а в Танго в характері «стакато» (виконуючи кроки, ми наступаємо зверху). В свінгових танцях всю роботу виконує опорна нога, а робоча тільки приймає вагу в кінці кроку (80% працює опорна нога і 20%). В Танго такий принцип не працює. В характері «стакато» обидві ноги працюють 50%х50%. В Танго на опорну ногу загрузається вага, а робоча нога «вистрілює», створюючи ритмічний удар. Раніше в момент акценту робочої ноги вага тіла повинна була знаходитись в позиції центрального балансу, тобто по центру на двох ногах. Використовуючи позицію центрального балансу ми ніби зупиняємось на кожному кроці (ніби позуємо для фото). Нам було тяжко створити ефект динаміки (рухатись динамічно). Враховуючи сьгоднішні зміни в позиції в парі, зміни в динаміці руху виникла потреба в момент акценту робочої ноги переносити вагу більш далі, до позиції перед новим балансом. Тобто вага лише трохи не доноситься до нової опорної ноги.

Ціль роботи. Визначити основні принципи роботи стегон та стоп в танці Танго.

Методи дослідження. В свінгових танцях для виконання обертань та поворотів ми використовуємо енергію замахів, енергію маятнікового та метрономного рухів. В Танго енергія руху зароджується в кульшових суглобах. Для того, щоб почати рух ми використовуємо обертання і скручування кульшових суглобів. В Танго дуже важливо приділяти дуже важливу увагу роботі кульшових суглобів і ними дуже активно працювати. При цьому один

суглоб (опорної ноги) скручується, а інший (робочої ноги) стримує це скручування. В результаті стегна в Танго ніколи не знаходяться на одній горизонтальній лінії. Завжди стегно робочої ноги, зупиняючи скручування стегна опорної ноги, опиняється діагонально вище. Ми ніколи не скручуємо чи повертаємо весь таз. Якщо при русі назад ми просто введемо кульшовий суглоб в напрямку виконання кроку, то будемо тягнути свого партнера вперед, порушуючи його баланс. Скручування в стегнах добре відчуються в парі і це дає можливість партнерці зрозуміти характер кожного наступного кроку партнера. Виконання танцю стає для партнерки зрозумілим і легким. Рух кульшових суглобів це саме найважливіше, що може бути в Танго. Ще одне важливе зауваження - контакт в ногах партнера і партнерки повинен бути до коліна. Не можна при русі назад витягувати всю ногу. Назад ми виносимо тільки стопу. І партнер і партнерки повинні намагатись постійно відчувати в ногах довгий контакт до коліна. Рухаючись назад потрібно навчитись чекати ногу партнера/партнерки, а рухаючись вперед потрібно постійно шукати ногу партнера/партнерки. *Дуже важливо для руху назад готується стопа, а не вся нога.* Все управління рухом відбувається за рахунок інформації яка передається з кульшових суглобів в стегна. Рух суглобів і стегон ніколи не зупиняється і перетікає з одного боку в інший – один суглоб стоїть, а інший повертається. Хоча в Танго нема Свінгу, за то є в'язкість в русі суглобів і стегон, а ноги від колін до стоп різкі, чіткі. *Дуже важливо не вносити в рух суглобів і стегон різкість.* При цьому, одночасно з відпрацюванням в'язкості в русі суглобів і стегон, виникає відчуття розслабленості у верхній частині корпусу.

Важливо приділити достатньо часу, щоб тренувати повільний рух по колу, зосередившись на роботі суглобів і стегон та тримати верхню частину корпусу розслабленою, а не готуватись до різких рухів у верхній частині корпусу. І тоді, коли м'язи ніг запам'ятають ці дії, можна рухатись швидко. Верхня частина корпусу вже автоматично залишатиметься розслабленою (не зажатою). Підвищений тонус вверху не дає нам змоги виконувати всі раптові рухи акцентовано і швидко. Рухи в ногах повинні повністю відповідати

«стакатованому» характеру музики, а верхня частина корпусу має рухатись м'яко, спроможною виконати швидкі раптові рухи.

Кроки Танго є характерною дією, яка відрізняється від відповідних дій у інших танцях. Основні відмінності полягають у наступному:

- відсутні підйоми та зниження;
- коліна утримуються пом'якшеними але тонус м'язів зберігається;
- всі кроки з лівої ноги виконуються в СВМР, а кроки з правої ноги виконуються з ведучим правим боком (це створює ефект руху по постійній кривій);
- під час виконання кроків вперед з лівої ноги (в СВМР), каблук лівої ноги повинен ставитись на одній лінії з правою стопою і не пересікати цю лінію. Аналогічно, при русі назад з правої ноги, носок правої ноги повинен розміщуватись на одній лінії з лівою стопою і не пересікати її;
- на всіх кроках стопа злегка піднімається і ставиться (переставляється), а не ковзає як при виконанні інших танців. Природний ролінг (перекочування) по стопі зберігається;
- на початку кожного кроку назад, як для партнера так і для партнерки, носок ноги, що залишається попереду, відпускається, створюючи природню дію ролінгу від носка до каблука;
- дія стопи для всіх кроків вперед описується як «каблук», але відчувається незначний тиск на зовнішній стороні стопи на кроці з лівої ноги і на внутрішній стороні стопи на кроці з правої стопи. Таким же чином, під час кроків назад, тиск буде застосовуватися на внутрішній край лівої стопи і на зовнішній стороні правої стопи.

В Танго застосовують наступні правила відносно роботи стопи:

- на перших двох кроках любої фігури, котра починається із Променадної позиції, робота стопи – каблук;
- всі кроки назад з ведучою стороною – внутрішня сторона подушечки-каблука;
- при виконанні останнього кроку Закритого закінчення – вся стопа;

- під час виконання поворотів вліво другий крок партнера - подушечка-каблук, а у партнерки – вся стопа (за винятком кроку 2 фігури Прогресивний боковий крок Зворотний поворот, де робота стопи обох танцюристів – внутрішній край стопи);

- при виконанні кроків вбік є два різних варіанти роботи стопи: внутрішня сторона стопи (наприклад крок 3 Закритого променаду для партнера) і внутрішня сторона подушечки потім каблук (наприклад крок 3 Закритого променаду для партнерки).

Висновки. В Танго енергія руху зароджується в кульшових суглобах. Для руху назад готується стопа, а не вся нога. Дуже важливо не вносити в рух суглобів і стегон різкість. Важливо зосередитись на роботі суглобів і стегон та тримати верхню частину корпусу розслабленою, а не готуватись до різких рухів у верхній частині корпусу. Важливо визначитись з особливостями виконання кроків та роботи стопи в танці Танго.

**ДУХОВНИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 20-50-х рр.
XX СТ. ЗА СПОГАДАМИ КИТАСТОГО ГРИГОРІЯ
ТРОХИМОВИЧА (1907 - 1984)**

Костюк Наталія
молодший науковий співробітник
науково-дослідний сектор «Музей кобзарства»
Національного історико-етнографічного заповідника
«Переяслав»

В даній статті автор, посилаючись на спогади Г. Китастого, проводить аналіз тієї пригніченої атмосфери, створеної більшовистським режимом у творчих колективах України 20-50-х рр. XX ст. Його спогади, як очевидця тих подій, правдиво відображають ціле направлену тоталітарну репертуарну політику з 20-х рр., в мистецьких закладах новоствореної Української РСР. Г. Т. Китастий видав мімеографовану серію № 65. – N.Y.: 1965. – 62с., під назвою «Деякі аспекти української музики під советами / Григорій Трохимович Китастий // Програма досліджень УРСР. Дана серія зберігається в Едмонтонському університеті (Канада), копію з якої добув В. Ю. Мішалов дослідник-органолог, бандурист, кандидат мистецтвознавства та люб'язно долучається до перевидання цих унікальних спогадів одного із своїх вчителів. Перевидання спогадів Г. Т. Китастого в перекладі на українську, буде здійснено за погодженням вченої ради Національного заповідника «Переяслав». Слід зауважити, що назва цих спогадів в мімеографічній серії Г. Китастого оголошена англійською мовою, а в бібліотеці Едмонта знаходився примірник в перекладі на російську. Тому постало нагальне питання здійснити переклад цієї праці на українську.

Ключові слова: Китастий Г., Полтава, капела бандуристів, хоріві капели, громадські товариства, нова репертуарна політика, декади, олімпіади, фестивалі, еміграція.

В наукових дослідженнях питання становлення української державності, розвитку культури, мови пострадянський час, сьогодні відкривають для нас молоді історики та історикині, тему культурної дипломатії України в світі. Одна із них Тіна Пересунько видала книгу – Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». /Місія Капелі Олександра Кошиця (1919–1924).[4, с.3] Авторка ґрунтовно характеризує питання того, як славнозвісний «Щедрик» М. Леонтовича у виконанні хорової капели під орудою О. Кошиця прославляв Україну в країнах Європи, Північній та Південній Америці, США. Творчий подвиг хорової капели О. Кошиця, яскравий приклад культурної дипломатії держави Україна в усьому світі. За кордоном люди вперше дізнавалися, що існує така держава і її неповторна культура українського мелосу, унікальних музичних інструментів.

Олександр Кошиць дуже влучно визначав культурну стратегію, яку взяла на озброєння окупаційна російська влада після повалення української самостійності: «Тепер настали часи нищення української нації не тільки фізично, але й духовно і не тільки силою, але й найгіршою зброєю фальсифікатом».[4, с.37] Правдивий і сильний образ української культури, її висока професійна планка й вроджена оригінальність, що підкорювала континенти, – цей якісний мистецький наратив після кремлівської окупації свідомо пропускався через жорну русифікацію або понижувався на рівень «шароварщини». У своєму листі до доктора мистецтвознавства Павла Маценка диригент Олександр Кошиць пише: паскудячи мотиви, наближуючи їх гармонізацію й голосоведення до кацапського, підмінюючи оригінальний текст і сюжети народні – штучним паскудним витвором. Все плановано на те, щоб понизити, подешевити, довести до зникнення, до забуття або до цілковитого злиття з кацапщиною в більшовицькому кітлі».[4, с.31]

Хор О. Кошиця представляв культурну дипломатію в другій хвилі еміграції, а це українці, які не сприймали встановленої радянської влади більшовиків, а симпатизували і підтримували засади УНР, Директорію, Гетьманат – вони ще надіялися, що Українська народна республіка відбудеться.

Третя хвиля емігрантів з України розпочалася наприкінці Другої світової війни. Серед колишніх військовополонених, яких тотальний режим Сталіна вважав зрадниками, були переміщені особи, силоміць вивезені на роботи до Німеччини. В колі таких були українці, які відверто сповідували антирадянські погляди. Більшість емігрантів цієї хвилі осіла в Канаді, США, Великій Британії, Австралії, Бразилії, Аргентині та ін. країнах світу. В цій еміграційній хвилі до Північної Америки виїхала Українська капела бандуристів ім. Тараса Шевченка під керівництвом Г. Т. Китастого. «Хоробра сімнадцятка», так їх називали українські кола в Північній Америці, США.[5]

Творчій людині дуже важко пристосуватися до вимог культурного середовища тієї країни куди вона емігрує. Отож зголошуватися на вимоги американських імпресаріо ні керівник, ні артисти-бандуристи не погоджувалися. Майже всім учасникам капели довелося навчатися і працювати по інших професіях – слюсарів, будівельників, шевців та ін. Щонеділі вони зустрічалися в одному місті, де проживав їх керівник Григорій Китастий – на репетиції та на концертні виступи. При цьому декому доводилося долати значні відстані і, добровільно нести цю місію – почесних представників української культури – артистів бандуристів за кордоном. Вони виступали по всьому світу, та лише в Україну їм шлях був закритий до 1989 р. В цей рік вперше приїхав квінтет бандуристів, а коли в 1991 р. відбулося волевиявлення українського народу, капела бандуристів ім. Тараса Шевченка, з Детройту (Канада), приїхала на великі гастролі по містах України, від Харкова до Львова. Вони дарували рідному народу те мистецтво, яке жило з ними всі ці роки.[5]

Григорій Китастий за свою творчу діяльність написав значну кількість високопатріотичних творів у співавторстві з поетом І. Багряним. Це – «Вставай, народе!», «Марш Україна» («Пісня про Тютюнника»), гімн української молоді «Вперед, сини народу», марші молоді «Нема тієї сили, щоб весну спинила», «Ми об'їхали землю навколо», марші «Наші будні – розгорнена книга». Він також написав численні твори й обробки українських народних пісень в супроводі бандур: «Нас ждуть», «Гомоніла Україна», «Поема про Запорозьку

Січ», «Грай, кобзарю», «За волю Вітчизни», «Пісня про Америку», «Задніпрянка», «Дума про Кемптен», «Ти слухаєш, Дніпре?», «Богданова слава», «Любисток», «Колискова», «Дума про Петлюру», «Дума про Сагайдачного», «Нагадай, бандуро», «Ой, літа орел», «Гомін українських степів».[3]

З 1964 р. Григорій КитастиЙ мешкав у Чикаго, де керував ансамблем бандуристів філії Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ). Його підопічні з любов'ю і глибокою вдячністю згадують свого мудрого тактовного, улюбленого вчителя. Кожного року він з своїми учасниками капели збирали молодь у скаутські табори, де проходили гуртові навчання, організовували фестивалі патріотичної пісні, таким чином зберігали пам'ять про батьківщину, виховували у молоді, які народилися на чужині, але походження українського – справжню любов до України.[5]

Останні двадцять років свого життя КитастиЙ разом із бандуристами гастролював у Чикаго, Детройті, Філадельфії, Торонто, Сент-Кетернісі та інших містах. Щороку їздив до бандуристів у Британію та Канаду. Його капела імені Тараса Шевченка, якою він керував, записала одинадцять альбомів пісень і два альбоми власних виступів. Його – завжди хвилювала репертуарна основа хорових колективів, капел бандуристів, оперних театрів.[3]

А в 20-40 рр. ХХ ст. Г. КитастиЙ був свідком того, як в радянській Україні відбувалося нищення української культури, а в репертуарній політиці панувало духовне зубожіння. Він залишив свої спогади: «Деякі аспекти української музики під советами» Програма досліджень УРСР, Мімеографована серія № 65. – N.Y.: 1965 [2]. І це була відповідь на питання – як можна було жити і творити у тоталітарному режимі сталінської радянської України, і кожного дня чекати арешту, заслання або, навіть смертного вироку після доносів.

Бажання Г. Т. Китастого залишити в спадок правду про те, як насправді розвивалося мистецтво України в після жовтневий період, (1920-1940) спонукало його написати ці оригінальні спогади. Коли ознайомлюєшся з

даними, які подає Китастиий Г.Т. можна лише дивуватися, як ще в Україні збереглися ті рештки унікальної народної традиції та розвивалося сучасне музичне, вокально-хорове мистецтво, і стає зрозумілим чому сьогодні таке бідне українське оперне мистецтво, музично-оркестрові твори та ін.

В першому розділі свого дослідження, Григорій Китастиий розповідає як утворювалися керівні структурні підрозділи Головополітпросвіти УРСР, які спеціалісти їх очолювали. Загалом це були люди без культурної чи то музичної, чи художньої освіти. Конкретно в хорових музичних оперних колективах директорами працювали партійні працівники в основному від структури НКВС.

Григорій Китастиий згадує: «В 1923 році в Полтаві, була заснована Капела Бандуристів, на основі якої пізніше виросла Державна Капела Бандуристів при РНК /Раді Народних Комісарів/ України, і яка в основному своєму складі знаходиться нині в Америці. Таким же чином зростали такі хорові капели, як «ДУХ» /Державний Український Хор/ - диригент Соболев; «РУХ» /Робітничий Український Хор/ – диригент, композитор Толстяков; Художня хорова капела диригент Гр. Давидовський і т. ін.[2]

Із вищезазначених концертних одиниць, багато стали «державними», тобто такими, які утримувалися державою. Такі факти говорять про те,що Наркомпрос поступово підпорядковував окремі концертні одиниці під державний контроль, і опираючись на їх творчість, пропагував свою ідеологію.» [2]

З часом, у хорових колективах, ансамблях коло народних пісень героїчного епосу звужувалося, особливо пісень з історичним змістом. Репертуарні комітети почали вилучати із репертуару не лише історичні твори, але і всю творчість того чи іншого композитора. А вже в 1930 р. політична удавка була повністю затягнута. Це була реакція влади на процес діяльності СВУ /Союзу Визволення України/. З того періоду в розпорядженні концертних одиниць залишилася дуже обмежена частина народних пісень з виключно ліричним та жартівливим змістом.[2, с. 11]

Григорій Китастиий згадує: «В 1930-1934 рр. велася жорстока боротьба на

ідеологічному ґрунті. Замість заборонених речей, було створено багато всілякого більшовистського сміття і цим сміттям працівники мистецтва повинні були задовольняти смаки «публіки». Народні митці, майже не приймають участі в творчості радянського фольклору, а якщо і створюють його, то беззаперечно з «ворожою» ідеологією. Наприклад:

Сидить баба на печі, та рахує трудодні;

Ні корови, ні свині, тільки Сталін на стіні. [2, с.19]

За цей «оригінальний фольклор», чимало людей поплатилися своїми головами. Найцінніша народна творчість була загнана в підпілля, а народу були залишені нікчемні витвори, які своїм змістом мало про що говорили, а з художньої сторони взагалі були маловартісні. З такого сорту пісень і був підібраний репертуар ансамблів, своєрідний мікс з пісень про Сталіна та інші радянські «шедеври». На концерті українських художніх сил, який відбувся в Великому Московському театрі 21 березня 1936р. в присутності Сталіна і всієї влади СРСР, сталося так, як співається в одній із таких радянських пісень:

Піснею про Сталіна починаєм день,

Кращої не знаємо на землі пісень.[2, с. 21]

В репертуарі капели бандуристів були наступні пісні: «Пісня приамурських партизан» / в перекладі з російської мови/, «Котилася ясна зоря з неба» /побутова пісня/, «Кину кужіль на полицю» /танцювальна пісня/, «Очерет лугом гуде», зміст якої наступний:

Руки, ноги , як у рака, а сам рудий, як собака...

Ще й без верхньої губи, як цілує видно зуби.[2, с. 22]

Ось такими піснями український народ «репрезентував» свою культуру в Москві під лозунгом – «Великі досягнення української радянської культури в галузі мистецтва». Коли присутній на концерті Климент Ворошилов виявив бажання послухати щось більш солідне, до прикладу – «Закувала та сива зозуля», яка в той час була заборонена відділом пропаганди. І тут сталося певне збентеження: незручно було сказати Ворошилову, що ця пісня в списку заборонених, а з іншого боку, ця пісня вже давно не виконувалася, і виконавці

не були впевнені в собі, і до всього цього в піаністки не було під руками нот. І все таки Нестор Городовенко зважився та виконав бажання «землячка». З того часу вже ніхто не ризикував вдруге заборонити її, тому що був вагомий аргумент – «Сам Ворошилов забажав її виконання».[2, с. 24]

Про цинізм і лицемірство Кремля свідчить надрукована в газеті «Правда» стаття, під заголовком «Щаслива зустріч», від 23 березня 1936 р.

«Відгриміли бої громадянської війни. Розпочалося мирне будівництво, і в цій роботі геніальний розум Сталіна вивчає і направляє культурний розвиток України. Тільки завдяки товаришу Сталіну розвиток української культури пішов дійсно більшовицькою дорогою. Боротьба, що відбувалася в Україні за останні роки проти українського націоналізму є найкращим підтвердженням цього. На українських полях проносяться і дзвінко лунають на всі сторони веселі народні пісні. Квітує народна творчість. Будівник соціалізму Сталін вказує українському народу шляхи його творчого розвитку, буйного розквіту його сил, будівництва красивого, світлого, мальовничого життя, якого людство ще не знало». [2, с. 24]

В цей же час український народ до крихти був обкрадений і голодний. Українці оплакували «Вінницькі могили» своїх близьких, вигнаних з рідної землі на сибірські каторги саме за українську культуру, за «націоналізм».[1]

Із наведених фактів стає цілком зрозуміло, що такі декади культури організувалися не з ціллю виявити національні творчі сили, не для їх розвитку, а лише з ціллю прикрити свою політичну наготу і безкінечно підлу політику по відношенню до пригноблених народів.

Спогади Г. Т. Китастого були здійснені ним у 1965 р., але вони не отримали належного поширення серед культурної еліти України, як в той час так і впродовж останніх років незалежної України. Тому постала нагальна потреба видрукувати ці унікальні дані – очевидця нівелювання і нищення багатогранної культури українського народу.

Президент України – Віктор Ющенко високо і гідно оцінив внесок Григорія Китастого у розвиток культурної дипломатії шляхом популяризації

української культури за кордоном. 2008 р. йому посмертно було присвоєно звання – «Герой України» з врученням ордена Держави. [3]

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Документальні свідчення (Частина друга) Вінниця: злочини без кари [Електронний ресурс] // КМО «Меморіал» ім.В.Стуса. – 2006 – Режим доступу до ресурсу: <http://memorial.kiev.ua/genocyd-ukrajinciv/dokumentalni-svidchennja/173-vinnycja-zlochyny-bez-kary-chastyna-druga.html>.

2. Китастий Г. Т. Деякі аспекти української музики під советами / Григорій Трохимович Китастий. – Нью Йорк Програма досліджень УРСР, 1965. –(Мімеографована серія; № 65) 62 с.

3. Костюк Н. В. Григорій Китастий та його внесок у розвиток української культури в екзилі. [Електронний ресурс] / Наталія Василівна Костюк // Офіційний сайт НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ». – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://niez.com.ua/museums/%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9->

4. Пересунько Тіна. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «русского мира». / Місія Капелі Олександра Кошиця (1919–1924). Київ. Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с. Режим доступу: https://www.academia.edu/44838663/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F_1919_1924_

5. Польові дослідження автора – бесіда з Віктором Юрійовичем Мішаловим – дослідником – органіологом, бандуристом, кандидатом мистецтвознавствчих наук України, австралійцем українського походження, що проживає в м. Онтаріо (Канада) /травень, липень серпень, жовтень 2022 р./

ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА У КЛАСІ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Федорова Ірина Борисівна

Концертмейстер

Кафедри хорового диригування та академічного співу

Харківської державної академії культури

м. Харків, Україна

Умови пандемії, а тепер і воєнного стану зумовили повністю перебудувати роботу концертмейстера мистецьких спеціальностей. У такій ситуації викладачі та концертмейстери були змушені шукати нові шляхи та методи дистанційної роботи. Перехід на онлайн навчання передбачає серйозну адаптаційну роботу як концертмейстера, так і студента.

Робота концертмейстера у класі хорового диригування значно відрізняється від роботи наживо, де концертмейстер є уособленням звучання хору та оркестру. Яким у дану мить управляє студент С переходом на дистанційну роботу концертмейстер опановує та виконує нові форми професійної діяльності.

Концертмейстер повинен постійно вдосконалювати не тільки свою безпосередньо роботу з музичними творами, а й вивчати нові інтернет платформи навчання, програми, що допомагають у налагодженні учбового процесу. Спілкування у чатах, надсилання аудіо та відеозаписів, ознайомлення з різними інтерпретаціями хорових творів в інтернеті допомагають організувати педагогу, концертмейстеру та студенту учбовий процес на досить високому рівні.

Що потрібно концертмейстеру для забезпечення якісного дистанційного освітнього процесу? По-перше, це безпосередньо обладнання – музичний інструмент, електронний гаджет та пристрої для запису й відтворення мультимедіа. Звичне всім класичним музикантам фортепіано, яке є найкращим варіантом за якістю звуку та зручністю використання, в обставинах сьогодення

доступне далеко не кожному. Альтернативою може стати синтезатор або цифрове фортепіано. Варто оговорити, що синтезатор можна використовувати лише для створення аудіозаписів з подальшою комп'ютерною обробкою. Для проведення онлайн-занять у реальному часі кращим варіантом, за відсутністю звичайного інструменту, буде цифрове фортепіано. Його пріоритетність зумовлена можливістю прямого підключення звуку до комп'ютера (через лінійний вхід), уникаючи зовнішні шуми, поміхи, що йдуть від зовнішніх мікрофонів. Однак недоліком цифрового фортепіано є недостатня мобільність, що є досить важливим для сучасних реалій.

Розглядаючи питання матеріально-технічного забезпечення концертмейстерів під час війни, неможливо залишити без уваги ситуацію, коли немає можливості доступу до будь-якого музичного інструменту. Як варіант рішення такої проблеми можна розглянути роботу в нотних редакторах, які дозволяють створити електронну версію звучання музичного твору. Безперечно, така версія суттєво відрізняється у гірший бік від живого звучання. Проте сучасні редактори наділені майже необмеженим функціоналом, який дозволяє контролювати динамічні відтінки, фразування, штрихи тобто зробити спробу максимального наближення до справжнього фортепіанного акомпанементу. Однією з найкращих комп'ютерних програм такого типу є PreSonus Notion, головною особливістю якої є надзвичайно широка бібліотека семплів інструментів.

Які форми роботи може виконувати концертмейстер у класі диригування?

1. Записи хорових творів. Це може бути запис твору а cappella, який студент може використовувати у диригуванні. Також, концертмейстер може записати оркестровий супровід, який використовується для гри в ансамблі з хоровою партитурою студентом. Записів може бути декілька, бо це залежить від етапу вивчення твору: різні темпи, окремі частини, концертний варіант, епізоди.

2. Концертмейстер може активно допомагати викладачу у вивченні студентом гри хорової партитури. Найбільшу вагомість тут мають поради щодо

досягнення наближення до хорового звучання засобами фортепіано, допомогти зручно розподілити хорові партії між двома руками задля повнішого та кращого звучання хорової партитури на фортепіано.

3. За умови наявності гарного інтернет зв'язку можливо проведення синхронних занять. Тобто, концертмейстер грає «*по руці*» студента.

4. Так само, як і під час очного навчання, в онлайн-режимі концертмейстер ілюструє хорові партитури, допомагаючи таким чином студенту-диригенту краще опанувати музичний матеріал. Це особливо актуальне при вивченні фуг у яких дуже важливо на початковому етапі опанування твору проілюструвати у повільному темпі студенту усі вступи хорових партій та їх взаємодії між собою.

5. Психологічна підтримка студента. Із першого дня бойових дій всі українці перебувають у стані стресу. На психічному рівні це виявляється у порушенні концентрації уваги, пам'яті, швидкості мислення, емоційній нестабільності. Все це робить освітній процес більш виснажливим для всіх його учасників. Зрозуміло, що ми не в змозі надати будь-кому повноцінної психологічної допомоги, та найперше, що можемо зробити – підтримувати під час занять атмосферу довіри, створити віртуальний простір ментального комфорту. Це може проявлятися у простій бесіді на початку уроку, щирій зацікавленості у справах студента, його настрої, емоційному стані. Важливо, аби кожен відчував, що навіть зараз, коли звичний нам світ зруйновано, він не залишився на самоті. Також можна скористатись технікою переключення уваги, спрямованою на подолання неприємних емоційних переживань. У якості фокуса можуть виступити певні позитивні події з мистецького світу, цікаві інтерпретації музичних творів, тощо.

Ми не знаємо, скільки ще триватиме війна. Та всі, хто попри складнощі залишився на варті своєї справи, точно пройшли випробування на стійкість. І є впевненість: доки тримаємо освітньо-мистецький фронт, а захисники виборюють свободу на полі бою у нас велике і світле майбутнє!

АКТУАЛЬНІСТЬ 3D МОДЕЛЮВАННЯ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Черніченко Катерина Павлівна

магістр

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ. Тривимірне моделювання — це техніка в комп'ютерній графіці для створення тривимірного цифрового представлення будь-якого об'єкта чи поверхні. Художник використовує спеціальне програмне забезпечення для маніпулювання точками у віртуальному просторі (так звані вершини) для формування сітки: набору вершин, які утворюють об'єкт. Ядром моделі є саме сітка, яку найкраще описати як сукупність точок у просторі. 3D моделі, зараз є дуже актуальними, тому що використовуються для різноманітних носіїв, включаючи відеоігри, фільми, архітектуру, ілюстрації, техніку та комерційну рекламу.

Утім, я вважаю, що наразі приділено недостатньо уваги для вивчення даної проблематики в українському науковому просторі. Попри присутність великої кількості матеріалів, навчальних програм та курсів відповідних для того, щоб отримати базові знання в сфері тривимірного простору, достатньо важко виокремити ключові підходи та перевірену інформацію по тривимірній графіці та моделюванню в інтернет просторі та в науково-методичній літературі. І це, у першу чергу, пов'язано із особливостями 3D мистецтва. Тривимірне моделювання поєднує знання із різних галузей науки і техніки: геометрія, креслення, комп'ютерні технології, основи кольорознавства, композиції та графіки, фотографія, дизайн тощо. Це звичайно сприяє всебічному розвитку тих, хто здобуває знання та досвід, але, разом із тим, накладає додаткові обмеження при пошуку наукової літератури. Саме тому, аналізуючи дослідження із цієї тематики, важливим було дослідити напрацювання, які є дотичними до теми «Тривимірного моделювання».

Деякі автори, які вже піднімали певні аспекти в цьому питанні: Пузь Д. О., Сомов С. В. та їх стаття «Застосування 3D моделювання в сферах людської діяльності». В праці науковці обговорили особливості створення спецефектів, технічні складнощі процесу моделювання 3D-об'єктів. Також, Коцюбівська Катерина, Баранський Степан, зі статтю «3D моделювання при відновленні історико-культурних цінностей». Метою роботи є вивчення можливостей інструментів 3D моделювання в завданнях комп'ютерної реконструкції об'єктів історико-культурної спадщини. Створення 3D моделей елементів історичної спадщини та розробка програмного забезпечення для 3D-принтера. Це деякі з наукових статей, які допомагають більш широко ознайомитися з моделюванням, дізнатися про нові аспекти в цій темі і т.д.

Мета та методи. Головною метою цієї роботи є огляд актуальних методів та прийомів завдяки яким можна створювати об'єкти в 3D просторі. В роботі були використані такі методи дослідження: мистецтвознавчий, а саме формально-стилістичний – для вивчення методів роботи в 3D просторі в доробку митців, що працювали з тривимірними моделями, та культурологічний, а саме культуротворчий, що полягає у дослідженні специфіки 3D моделювання упродовж винайдення сучасних, цифрових технологій, відповідно до її культурно-мистецьких орієнтирів.

Результати та обговорення. 3D об'єкти часто експортуються в інше програмне забезпечення для використання в іграх, фільмах, цифровій графіці. Але деякі програми 3D моделювання дозволяють створювати митцям 2D зображення за допомогою процесу, що називається 3D рендерінгом. Ця техніка є фантастичною для створення різних живописних сцен із використанням складних алгоритмів освітлення. Важливо не лише знати функціонал програм, але й мати розвинені навички малювання, анатомії, композиції тощо. Добре розвинена основа традиційного мистецтва чи цифрового живопису є головною перевагою на шляху до успіху 3D-художника. Навички малювання дають гнучкість і свободу на початкових етапах проектування. Вони дозволяють митцю плавно поєднувати 2D і 3D елементи [2].

Зараз в сучасному образотворчому мистецтві актуальні різні техніки створення творчих робіт, проектів, тощо, але класичний живопис, графіка, завжди використовуються художниками і ніколи не втрачають свою популярність. Ці техніки можуть імітувати новітні 3D програми, завдяки спеціальному інструментарію. Наприклад техніка Polypaint у софті Zbrush. Вона дозволяє додавати колір, мальовничість, різні текстури тощо.

Цікаво те, що ця технологія є актуальною, тому що може повторювати багато прийомів, які художник використовує у традиційному малюванні. Наприклад в програмі доступне градієнтне поліфарбування. Це те саме, що і змішуванні фарб в акварелі, маслі, тощо. При поліфарбуванні моделі можна використовувати градієнтний колір. Цей градієнт є сумішшю двох кольорів: основний колір є кольором за замовчуванням, доступним у палітрі кольорів, змішаним із допоміжним кольором, увімкненим після натискання кнопки градієнта [3]. Також в програмі є палітра кольорів, що імітує фізичну палітру художника. Якщо перейти до білого кольору з палітри, і застосувати вибраний колір до моделі, потрібно перейти в меню «Колір» на панелі меню. Застосувати це меню і натиснути кнопку FillObject. Він заповнить обрану модель обраним кольором. Цей прийом можна порівняти з заливкою одним кольором в традиційному малюванні. Ще один інструмент, який дозволяє малювати безпосередньо у 3D просторі. Ця технологія малювання режим Grease Pencil у програмі Blender. Проте, як і багато інших об'єктів у Blender, цей має багато можливостей і численні функції, які працюють у поєднанні з ним. Цей режим фактично єдиний, у якому можна створювати нові штрихи. Найпоширенішим є інструмент «Малювання» для створення зображень від руки, але існує багато інших інструментів для заповнювання, заливки областей і стирання штрихів. Є також деякі інструменти для створення примітивних форм, таких як лінії, дуги, криві, коробки та кола. За допомогою Grease Pencil малюнки Blender оживають як векторизовані штрихові об'єкти, укомплектовані контрольними точками, розташованими по всьому шляху. Штрихи Grease Pencil у Blender є двовимірними, але створений малюнок існує повністю як тривимірний об'єкт

[1]. Окрім 3D-функцій, з якими зазвичай асоціюється Blender, Grease Pencil має власний робочий процес. Можна легко намалювати 2D анімацію в 3D об'єкті. Наприклад, при створенні 3D сцени Grease Pencil може зробити так, щоб двовимірний персонаж додавався у простір з іншими 3D об'єктами і взаємодіяв з ними. У самому верху інтерфейсу можна натиснути на інструмент «Малювати» та створювати фігури довільної форми. Так само, як малювати олівцем на аркуші паперу. Параметри Angle та Angle Factor дозволяють створювати пензлі, такі як маркери, які змінюють товщину мазка, залежно від кута малювання. Це допомагає отримати більш натуралістичний вид ліній. Також пензлі можна налаштовувати, робити їх текстурними, м'якими, та ін. Наприклад художник Росіо Монтіель в своїх 3D роботах використовує пензлі, які імітують традиційний олійний живопис, це дуже сучасна та оригінальна техніка [1].

Отже, можливості Grease Pencil практично безмежні. Можна створювати «живі» картини, портрети, анімацію, різноманітні ілюстрації тощо. Багато з проєктів було створено митцями не лише в режимі малювання, а й у режимах редагування та ліплення, які можна вибрати на верхній панелі програми.

Висновки. Таким чином, актуальність 3D моделювання у розвитку сучасного образотворчого мистецтва неможливо недооцінювати. Наведені вище інструменти дозволяють вільно малювати в трьох вимірах. Сучасні технології дозволяють створювати проєкти за власним задумом, не обмежуючи митця в цифровому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Grease Pencil, Grease Pencil Draw. URL: <https://docs.blender.org/manual/en/2.80/> (дата звернення: 7.11.2022).
2. Lifewire. Tech for humans. URL: <https://www.lifewire.com/drawing-and-3d-modeling-2124> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Painting your model. URL: <http://docs.pixologic.com/user-guide/3d-modeling/painting-your-model/> (дата звернення: 09.11.2022).

ПРЕДСТАВЛЕННЯ МИСТЕЦТВА В ФОРМАТІ НОВІТНІХ ВІРТУАЛЬНИХ 3D ГАЛЕРЕЯХ

Черніченко Катерина Павлівна

магістр

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ. У віртуальній галереї можна показати будь-який вид мистецтва. Кожен експонат можна показати з додатковою інформацією про твір і самого художника. Витвір може містити аудіозаписи або посилання на веб-сторінки чи профілі в соціальних мережах. Виставкові предмети також можна інтегрувати з онлайн-магазином, щоб художники могли продавати свої роботи чи спілкуватися з відвідувачами. Деякі з видів мистецтва, які презентують сучасні виставки:

- 2D зображення образотворчого мистецтва або фотографії.
- 3D моделі скульптур та різноманітні інсталяції.
- відео для вистави, анімації або фільму.
- аудіозаписи музичних саундтреків, екскурсії.

Мета та методи. Головною метою цієї роботи є визначення особливостей віртуальних 3D галерей. В роботі були використані такі методи дослідження: культурологічний, мистецтвознавчий.

Результати та обговорення. Двовимірні твори мистецтва можна виставити на будь-якій стіні віртуальної галереї. Коли відвідувачі дивляться на один із творів мистецтва, на ньому відобразатиметься назва та ім'я художника. Потім відвідувачі можуть збільшити масштаб твору. Це дасть чітке уявлення про зображення, а також додаткову інформацію про роботу. Поруч із кожною експонатом можна додати будь-яку інформацію, наприклад дату, ціну продажу та опис експонату [2].

Окрім збільшення зображення, можна підійти ближче до твору мистецтва та розглянути його найдрібніші деталі. Роздільна здатність кожного зображення

залежить від якості використаної фотографії. Експонати можуть демонструвати дуже високий рівень деталізації, дозволяючи відвідувачам розглядати окремі мазки, підписи та позначки, як в реальній галереї чи музеї.

Твори мистецтва на таких онлайн платформах мають безлічі варіантів відображення. Більшість картин зображено на полотні. Також вони можуть мати будь яке оформлення або раму. Колір, стиль і розмір рам художник вибирає індивідуально для кожного виробу окремо, що дає велику гнучкість у представленні робіт.

Також можна демонструвати художні твори неправильної форми, такі як гобелени, витинанки, трафарети, графіку тощо. Також на стінах віртуальної галереї можна відобразити не тільки будь-які двовимірні твори мистецтва, але й брендування та текст.

3D скульптури та інсталяції мають великий попит в онлайн галереях. Тривимірне моделювання передбачає створення тривимірних об'єктів. Віртуальна виставка може точно відтворити майже будь-яку скульптуру, інсталяцію чи експозицію.

Є кілька найрозповсюдженіших варіантів експонування тривимірних об'єктів. Скульптури, інсталяції та інші 3D елементи можна розмістити в будь-якому місці галереї. Існує чотири варіанти їх представлення. Все залежить від того, що хоче показати митець [2].

Найбільш поширеним варіантом є використання 3D цифрової моделі. Це справжнє тривимірне представлення об'єкта з використанням реалістичних матеріалів і текстур. Це найдорожчий, але найреалістичніший варіант.

Другий варіант відображення тривимірних експонатів – це так зване «помилкове 3D» або «2,5D». Це створюється за допомогою звичайної 2D фотографії. Потім цю фотографію редагують, щоб видалити фон і надати зображенню прозорих країв. Потім це зображення буде обертатися, щоб стежити за вами по кімнаті, коли ви дивитеся на нього з різних кутів. Це означає, що двовимірні зображення можна розмістити в середині тривимірного простору. Вони не такі реалістичні, як справжні 3D-моделі, але їх

виробництво більш економніше.

Третій варіант – використання відеоекрану (циклічного відео). Це огляд будь-якої виставки на 360 градусів. Такі роботи працюють так само, як і будь-які інші відеоекрани у офлайн галереях [2].

Останнім варіантом використання фотографій, щоб показати скульптуру чи виставку з різних точок зору. Така технологія зараз на часі. Ще використовують створення нових 3D-моделей за допомогою фотографій.

Одна з відомих онлайн виставок України, яка розміщена у віртуальній галереї, це «World save Ukraine by Holy Water». Український IT-стартап Holy Water закликав українських художників створити благодійну колекцію NFT. До проекту вже долучилися понад 200 митців.

У колекції є картини, інсталяції, арти всесвітньо відомих українських художників та картини, створені дітьми в бомбосховищах. Усі кошти проекту підуть на підтримку Збройних Сил України. Мета виставки – зібрати не менше 1 мільйона доларів. Стартап переводитиме всі кошти від продажу NFT у криптовалюту, надану Міністерством цифрової трансформації України [1].

«За кілька днів ми зібрали майже 500 бажаючих приєднатися до ініціативи. Тепер ми сподіваємося так само швидко зібрати кошти на допомогу армії та допоможемо врятувати Україну» – зазначив генеральний директор компанії Богдан Несвіт [3].

До великого списку небайдужих митців, які об'єднали зусилля для ініціативи збору коштів, входять: художник-мураліст, авангардист Валентин Метик, відомий за своїми роботами «Цікаві казки», номінантка «Найкращий арт-блогер Європи» – Ліліт Саркісян, одна з 1000 найкращих сучасних художників у світі, Маша Шубіна – впливова фігура в мистецьких колах із десятками зіркових співробітництв, Даніель Скрипник – плідний художник з Києва з понад 50-ма персональними виставками, Петро Бевза – переможець конкурсу молодих українських художників МУНІ, Самборський Євген та десятки інших.

Висновки. Таким чином, віртуальні 3D галереї використовують безліч нових та сучасних методів для того, щоб виставити проект художника. Також віртуальні 3D галереї допомагають не тільки знайомити глядачів з різними творчими роботами, картинами, артами, скульптурами, в новому форматі, але й допомагають підтримувати важливі ініціативи, збори, які в майбутньому можуть урятувати життя людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nftcalendar. URL: <https://nftcalendar.io/event/nft-collection-by-ukrainian-artists-and-children-to-save-ukraine/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. V21 artspace. 3D Virtual Museum and Cultural Spaces. URL: <https://v21artspace.com/about> (дата звернення: 14.11.2022).
3. World save Ukraine by Holy Water. 3D gallery. URL: <https://artspaces.kunstmatrix.com/en/exhibition/9550055/world-save-ukraine-by-holy-water> (дата звернення: 16.11.2022).

HISTORICAL SCIENCES

ПОЛТАВЦІ В ІСТОРІЇ ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛКУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Власенко Ангеліна Анатоліївна

студентка 4 курсу 7 групи

факультету торгівлі та маркетингу

Державного торговельно-економічного університету

Вступ. Полк імені Богдана Хмельницького став першою і добровільною українською військовою частиною, яка утворилася в російській армії, та відіграв величезну роль у розгортанні українського руху та політичних подій 1917 року. Українці активно виступили та підтримали вимоги своїх товаришів у Києві, наперекір всім перешкодам, які створювала російська влада, не зважаючи на те, що були розкидані у військових частинах не лише по території всієї України, а ще й Росії. Саме цьому формуванню судилося відіграти важливу роль у політичних подіях цього ж року, що призвели до народження Української Народної Республіки. Російське командування не змогло протидіяти тисячам воякам-українцям про що засвідчило створення полку, який заклав основи створення національного війська. Саме ця подія поклала початок українізації військових частин російської армії без дозволу російської влади та проти її волі. Уродженці Полтавщини тим, чим іншим чином були безпосередньо пов'язані з цим славетним військовим формуванням. [1]

Мета роботи. Метою роботи є висвітлити бойовий шлях та розкрити роль 1-го Українського козацького полку імені Богдана Хмельницького у перебігу Української революції початку ХХ століття.

Матеріали та методи дослідження. Зазначена тема, зважаючи на її актуальність, знайшла відображення у вітчизняній історіографії. Поглиблюючи

вивчення цієї проблематики, було використано історичний, логічний методи дослідження, а також аналітичні методи (системний, синхронно-описовий) та емпіричні – узагальнення, опрацювання документів.

Результати дослідження. Важливою постаттю в історії створення та формування полку був Степан Лазуренко - співтворець, а пізніше командир першого українського полку, що започаткував відродження Української армії. Лазуренко народився 1892 року в козацькій сім'ї у Гадячі, потім навчався при Полтавському Губернському земстві, а з початком Першої світової війни пішов на фронт. На початку лютневої революції Степан Лазуренко служив старшиною 91-го запасного полку в Саратові, де була створена спілка воїнів-українців. Метою спілки стало об'єднання та пробудження патріотичності, національної свідомості всіх українців, які виступають за незалежну Україну. Для того, щоб підтримати Центральну Раду та сформувати український полк Степан Лазуренко вирушив до Києва, попри погрози та покарання один з перших виступив за створення Першого українського козацького полку імені гетьмана Богдана Хмельницького, який був сформований 18 квітня (1 травня) 1917 року в Києві. 4 травня 1917 року командувач Південно-Західним фронтом генерал О. Брусилів дав згоду на комплектування полку за умови, що особовий склад частини формуватиметься лише з добровольців. Полк налічував 16 сотень та мав чисельність 3574 людей. Командирами полку були призначені капітан Д. Путник, Гребенюк, старшини С. Ярошенко, В. Дмитренко, І. Лук'яненко, С. Ізбицький, Г. Мичко, згодом командиром полку був підполковник Ю. Капкан. Полк взяв участь у 1918-1919 роках в складі Запорізького Корпусу у багатьох воєнних діях армії УНР. У листопаді 1918 року Степан Лазуренко був призначений командиром Богданівського полку, який воював проти білогвардійців та червоноармійців від Києва до Дону. Згодом після успішного командування почав багато хворіти (тиф, обмороження ніг), тому перебував на Правобережжі, у Західній Україні, переховуючись від більшовицької влади. У 1944 році коли відступали німецькі частини, залишив Україну й жив у Німеччині, а в 1948 році виїхав до США. Помер Степан Лазуренко у Детройті

(штат Мічиган, США) 27 лютого 1969 року, похований на православному цвинтарі у Баунд-Брук неподалік Нью-Йорка. [2]

Крім Степана Лазуренка у полку несли службу інші наші земляки полтавчани. Так старшиною полку був мій земляк Петро Певний. Несли службу Шаруда Олександр, Шестапол Ларіон, Шпилинський Олександр.

Шаруда Олександр, який народився 1901 року у селі Шишаки Миргородського повіту, був військовим діячем, а саме козаком Вільного козацтва, Богданівського куреня, 3-го Запорозького ім.гетьмана Богдана Хмельницького полку, окремого кінного дивізіону ім. Петра Болбочана та повстанського загону Ананія Волинця. Помер 15 січня 1970 року у Канаді. [3]

Ларіон Петрович Шестапол народився 6 липня 1896 року на хуторі Мосіївка Кременчуцького повіту в селянській родині. Після повалення самодержавства в Росії взяв активну участь в українізації російської армії й разом зі своєю частиною перейшов на службу до Української Центральної Ради. У листопаді 1917 року був призначений командиром 3-го куреня Українського козацького полку імені гетьмана Павла Полуботка, на чолі якого цього ж року був комендантом Умані. Згодом служив у Богданівському курені Окремого Запорізького загону армії УНР. Оскільки не сприйняв гетьманського режиму П. Скоропадського, у листопаді 1918 року взяв участь у повстанні проти гетьмана у себе на Полтавщині. Коли війська Директорії УНР захопили Полтаву, командував 36-м пішим Полтавським полком, а вже з березня 1919 року став командиром партизанського загону «Вільна Україна». Лютого 1920 року під час першого Зимового походу разом із загonom успішно приєднався до 4-ої бригади армії УНР і був призначений сотником 13-го куреня 2-ої стрілецької дивізії Дієвої армії УНР. Після боїв з червоними у червні 1920 року був контужений, після одужання командував 22-м куренем 8-ої бригади 3-ої Залізної дивізії. Відзначився під час спільного наступу польських і українських військ на Київ і був нагороджений польським командуванням Хрестом Заслуги. Весною 1921 року був призначений командиром 1-ої сотні Спільної школи підготовки старшин військового часу при 3-ій Залізній дивізії

армії УНР, яка була інтернована на території Польщі, мав військове звання підполковник армії УНР. До початку Другої світової війни жив на еміграції в місті Калішу на Галичині. [4]

Олександр Опанасович Шпилинський народився 18 серпня 1894 року в Полтаві в родині дрібного царського чиновника. Навчався у Полтавському реальному училищі, а у лютому 1915 року прискорено закінчив Олександрівське військове училище. Не зважаючи на високі звання та службу в російській армії, у листопаді 1917 року повернувся до Києва, щоб взяти участь у формуванні національного українського війська. Відразу ж був зарахований помічником командира, а у квітні цього ж року став виконувати обов'язки начальника оперативного відділу штабу окремої Запорізької дивізії генерала Натієва армії УНР. 20 грудня 1919 року Директорією УНР був призначений начальником штабу 2-ої пішої дивізії, а в березні 1919 року переведений до оперативного відділу штабу Запорізького корпусу Дієвої армії УНР і призначений членом місії Південно-Східного фронту до Румунії. Переговори позитивних наслідків з румунами не принесли, а тому у травні 1919 року став виконуючим обов'язки начальника штабу 7-ої Запорізької дивізії, у червні став виконувати обов'язки начальника оперативного відділу, а з липня став начальником штабу 7-ої Запорізької дивізії 156. У жовтні 1919 року під час лікування, Олександра Шпилинського захопили білогвардійці та вивезли під час своєї втечі до Одеси, звідки у лютому 1920 року він втік, позаяк не хотів бути катом свого народу і на станції Роздільна вступив до Української Галицької армії (УГА). Звідти його відправили до Начальної команди в місті Балта. УГА в цей час опинилася на роздоріжжі, а її більша частина згодом пристала до більшовиків, створивши Червону Українську Галицьку армію (ЧУГА) та у кінці лютого 1920 року видали Шпилинського. З березня 1920 і до кінця 1921 року Шпилинський став начальником розвідувального відділу Дієвої армії УНР після того, як йому вдалося визволитися від червоних і стати членом Збірного Запорізького полку Дієвої армії УНР. Олександр Шпилинський так і залишився всього-на-всього сотником армії УНР, адже йому двічі відмовили

щодо присвоєння звання. У 20-х роках з розвідувальною метою декілька разів нелегально відвідував Радянську Україну, а під час еміграції у його доробку з'явилося кілька важливих військово-історичних досліджень з історії Українського козацтва під псевдонімом «Переяславський». На жаль, після 1939 року його доля невідома. [5]

Висновки. Отже, 1-й Український козацький полк імені Богдана Хмельницького став першою і добровільною українською військовою частиною, що постала на хвилі революційних подій 1917 року. Саме цей козацький полк відіграв важливу роль в українізації військових частин російської армії та у політичних подіях 1917 року. Полтавці, які були учасниками полку, а потім й визвольних змагань, стали рушійною силою для розгортання українського руху в російській армії. Незважаючи на всі перешкоди, які створювала російська влада, вояки не зламалися, в українського полку це навпаки викликало зворотну реакцію, яка закликала до активних дій. Все частіше лунали заклики до українізації цілих військових з'єднань російської армії та відродження національних збройних сил. Створення полку ім. Б. Хмельницького засвідчило те, що російське командування не в змозі протидіяти вимогам тисячам воякам-українцям. Всупереч всім перешкодам, вояки-полтавці не зламалися, заклали основу формування національного війська та показали гідний приклад для наслідування усім майбутнім поколінням

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богданівці 1917. Створення 1-го Українського полку імені Хмельницького. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2017/06/24/149980/> (дата звернення 08.11.2022).

2. Співтворець української армії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dt.ua/SOCIETY/spivtvorets_ukrayinskoyi_armiyi.html (дата звернення 08.11.2022).

3. Шаруда Олександр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cutt.ly/hBFG6Zk> (дата звернення 08.11.2022).

4. Полтавці – поборники державної незалежності України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://polinfo.gov.ua/zavantazhennia?download=85:pobornuku> (дата звернення 08.11.2022).

5. Шпилинський Олександр Опанасович. URL: <https://cutt.ly/wBFHrlM> - (дата звернення 08.11.2022).

ВИРОК

Данилюк В. В.

магістр II року навчання
факультету менеджменту,
готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний Гуманітарний Університет

18 жовтня 1945 року в Берліні (Німеччина) відбулося перше в історії міжнародне судове засідання у справі про військові злочини. Не знайшовши підходящого місця у зруйнованій нацистській столиці, суд невдовзі переїхав до міста Нюрнберг (Nürnberg) у Баварії, де в період з 20 листопада 1945 року по 31 серпня у Палаці правосуддя розглядалися найбільш резонансні справи. Протягом дев'яти місяців Міжнародний військовий трибунал (МВТ) висунув звинувачення 24 високопоставленим військовим, політичним і промисловим керівникам Третього Рейху. Він звинуватив їх у військових злочинах, злочинах проти миру, злочинах проти людяності та змові з метою вчинення цих злочинів. Хоча багато видатних нацистів, у тому числі фельдмаршал Вальтер Модель, Йозеф Геббельс, Генріх Гімmlер і Адольф Гітлер, покінчили життя самогубством до того, як їх могли судити, список обвинувачених на процесі включав адмірала Карла Деніца, міністра внутрішніх справ Вільгельма Фріка, фельдмаршала Вільгельм Кейтель і генерал-губернатор окупованої Польщі Ганс Франк.

Трибунал у Нюрнберзі був лише першим із багатьох судових процесів у справах про військові злочини, що відбулися в Європі та Азії після Другої світової війни, але видатність німецьких обвинувачених і участь усіх головних союзників зробили його безпрецедентною подією в міжнародному праві. Після Першої світової війни багато людей у країнах-союзниках вимагали судити німецького кайзера Вільгельма II як військового злочинця, але Версальський договір не передбачав відповідальності окремих німців за їхні дії під час того попереднього конфлікту. ІМТ був першим випадком, коли міжнародні

договори, укладені між державами, використовувалися для кримінального переслідування окремих осіб. Таким чином, трибунал був навмисним розривом з минулим, якого вимагали незбагненні масштаби злочинів нацистської Німеччини.

Коли 1 жовтня 1946 року судді винесли остаточні вердикти, 12 підсудних були засуджені до смертної кари, троє були виправдані, а решта отримали покарання від 10 років до довічного ув'язнення. Секретаря нацистської партії Мартіна Бормана судили заочно, тому його смертний вирок не міг бути приведений у виконання (тест ДНК у 1998 році підтвердив, що він помер у Берліні наприкінці війни). Рейхсмаршал Герман Герінг покінчив життя самогубством у ніч перед запланованою стратою. Американський старший сержант Джон К. Вудс повісив решту 10 засуджених чоловіків 16 жовтня 1946 року.

Хоча звинувачення, висунуті проти німецьких підсудних у Нюрнберзі, в основному впливали з довоєнних міжнародних договорів, трибунал викликав суперечки навіть у країнах-союзниках. Декілька видатних діячів в урядах союзників, у тому числі британський прем'єр-міністр Вінстон Черчілль, спочатку виступали за набагато більш екстремальний курс дій і виступали за беззастережну страту німецьких військових злочинців. Уряди Радянського Союзу, Великої Британії, Франції та Сполучених Штатів, однак, зрештою домовилися про спільний трибунал із суддями та прокурорами, обраними з кожної з цих країн. Щоб протистояти звинуваченням у тому, що трибунал був лише правосуддям для переможців, союзники доклали чимало зусиль, щоб надати підсудним обраного ними адвоката, а також секретарські, стенографічні та перекладацькі послуги. Коли справа дійшла до деяких більш сумнівних юридичних питань, таких як неоднозначне звинувачення у змові, союзники переконалися, що жоден із підсудних не був засуджений лише за цим звинуваченням. Незважаючи на це, деякі німці звинуватили союзників у проведенні несправедливого суду з заздалегідь визначеним результатом. Декілька недоброзичливців трибуналу справедливо критикували спроби

радянських учасників приписати німецьким військам радянські звірства, такі як різанина польських офіцерів та інтелігенції в Катині. Інші критики ІМТ зазначали, що нацистські підсудні не могли оскаржити свої вироки. Незважаючи на ці засудження, сьогодні багато хто вважає, що ІМТ був надзвичайно справедливим здійсненням правосуддя. Крім того, він досяг кількох ключових цілей, окреслених його архітекторами.

Лідери країн Альянсу сподівалися, що ІМТ і наступні судові процеси над понад 1500 нацистськими військовими злочинцями досягнуть низки амбітних цілей. Перш за все, союзники сподівалися, що суди покарають німців, винних у жахливих злочинах. Американські лідери також сподівалися, що ІМТ стримає майбутню агресію, створивши прецедент для міжнародних судових процесів. Нарешті, союзні уряди мали намір використовувати ІМТ для навчання німецького цивільного населення справжнім масштабам нацистських звірств і переконання німецьких громадян у їхній колективній відповідальності за злочини їхнього уряду. Ця остання мета була вирішальною для плану союзників з дискредитації нацизму та денацифікації Німеччини.

ХАРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ З. Є. СЕРЕБРЯКОВОЇ ЯК ПЕРЕЛАМНА ДОБА В БІОГРАФІЇ ХУДОЖНИЦІ

Доценко Марія Ігорівна

студентка

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. Творчість Зінаїди Євгенівни Серебрякової (1884-1967) посідає важливе місце в українській культурі кінця XIX – початку XX ст., та являє собою важливу складову українського живопису як культурного явища в цілому. В біографії художниці, відповідно до місця її проживання в той чи інший час, традиційно прийнято виділяти чотири періоди - «нескучненський» (до 1917 р.), «харківський» (1917-1920 рр.), «петроградський» (1920-1924 рр.) та «паризький» (1924-1967 рр.), кожен з яких відрізняється принципово відмінною проблематикою картин. Специфічність сюжетів та мотивів, до яких зверталася мисткиня в кожен з цих періодів, визначається впливом на її творчість як зовнішніх факторів (історичні події, процеси, явища, характерні для місця її перебування в той чи інший час), так і конкретних біографічних обставин. Найбільш контroversійним, з огляду на специфіку написаних у цей час картин і, водночас, найменш дослідженим в історіографії, є «харківський» період життя та творчості Серебрякової, що припав на часи національно – визвольних змагань на теренах колишньої Російської імперії. Значний потенціал робіт, написаних у 1917-1920 рр. як засобу репрезентації буденності художниці, впливу на її життя історичних умов, якими ознаменувалася ця віха в її біографії, зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи. Метою роботи є визначення специфіки «харківського періоду» життя та творчості З. Є. Серебрякової, дослідження впливу історичного контексту та обставин біографії художниці на її творчість у 1917-1920 рр.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження виступають картини З. Є. Серебрякової, що датуються «харківським періодом», спогади дядька художниці, засновника творчого об'єднання «Світ мистецтва» О. М. Бенуа, її подруги та колеги Г. І.Тесленко, листи З. Є.Серебрякової та її родичів, витяги з інтерв'ю з художницею та її дітьми. Історіографічну базу роботи становлять дослідження О. М. Савінова, В. П. Князевої, А. О. Русакової, В. Д. Берліна. Методологічну основу дослідження становлять загальнонауковий принцип історизму, проблемно – хронологічний, історико – структурний та ідеографічний методи, іконологічний підхід до інтерпретації візуальних джерел.

Результати та обговорення. Ключовими факторами, що ознаменували специфіку «харківського періоду» творчості З. Є. Серебрякової стали особиста драма, пов'язана зі смертю від висипного тифу в 1919 р. на руках у художниці палко коханого чоловіка – Б. А. Серебрякова, що особливо гостро поставила проблему необхідності фінансового забезпечення життя сім'ї (мисткиня проживала разом із матір'ю К. М. Лансере та чотирма дітьми – Тетяною, Катериною, Євгеном та Олександром); фактична відсутність замовлень (в умовах загальної розрухи естетичні потреби населення закономірно відходили на другий план), що підривала економічний добробут художниці; побутові негаразди (сім'я тіснилася у будинку за адресою вул. Конторська, 25, що належав К. Є. Костенку); загальнополітична та економічна нестабільність. Пригнічений психоемоційний стан, відсутність інших, окрім побутових, сюжетів для зображення (характерною рисою творчості Серебрякової була її здатність працювати виключно «з натури») набули відображення у роботах «На терасі в Харкові» та «Хлопці в тільняшках», написаних у драматичний 1919 р. Апогеєм «харківського періоду» стала картина «Картковий будиночок» (1919 р.), про яку в мистецтвознавчій історіографії прийнято вважати, що на її створення Серебрякову надихнула однойменна робота французького художника XVIII століття Жана Батиста Шардена. Фінансові поневіряння художниці змусили її влаштуватися у січні 1920-го року художником до

Харківського археологічного музею, де вона працювала штатним художником упродовж 11 місяців, створюючи археологічні таблиці, і у вільний від роботи час писала портрети своїх колег.

Здатність З. Є. Серебрякової працювати лише «з натури» дає змогу за відомими на сьогодні портретами встановити найближче оточення художниці, до якого належали Г. І. Тесленко, її найближча подруга, що працювала заступником директора музею, колеги К. І. Врублева – Фіногенова та О. О. Нікольська, Р. А. Баскова, яка, ймовірно за все, допомагала художниці фінансово у найбільш скрутні часи.

Висновки. Таким чином, «харківський період» (1917-1920 рр.) творчості З. Є. Серебрякової ознаменувався потужним впливом загальноісторичних факторів (політична нестабільність, економічна розруха тощо), що визначали життя теренів колишньої Російської імперії, та особистих негараздів (смерть чоловіка, тягар фінансового забезпечення існування сім'ї в умовах відсутності замовлень) на жанрову, тематичну та сюжетну специфіку картин. Звичка художниці працювати лише «з натури» дає змогу за побутовими сюжетами, втіленими в роботах «На терасі в Харкові», «Хлопці в тільняшках» та «Картковий будиночок» (1919 р.) реконструювати деталі життя сім'ї, психологічну атмосферу, характерну для неї, психоемоційний стан мисткині. Датовані цим періодом портрети, що збереглися (переважно колег з Харківського археологічного музею), дозволяють встановити найближче коло оточення Серебрякової у «харківський період».

РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ ГІМНАСТИКИ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Соколова Наталія Дмитрівна,
к.і.н., доцент
Гулида Анжеліка Костянтинівна,
студентка
Національний університет
фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. Гімнастика, як спортивна, так і художня, залишаються одним з найвідоміших та найпопулярніших видів спорту, представлених на Олімпійських іграх. Українські спортсмени з 1952 р. беруть активну участь в цих змаганнях та входять до світової гімнастичної еліти. Варто не забувати, який складний шлях пройшов цей вид спорту в Україні на різних історичних етапах.

Мета роботи полягає у висвітленні процесу зародження і становлення гімнастики на теренах України впродовж ХІХ – початку ХХ ст.

Матеріали та методи. В роботі використано історичний, описовий методи дослідження.

Результати та обговорення. В ХІХ ст. українські землі входили до складу двох імперій: Російської та Австрійської, згодом Австро-Угорської. На підконтрольній Російській імперії Наддніпрянщині в першій половині ХІХ ст. спорт набув елітарного характеру. Найпопулярнішими залишались фехтування, верхова їзда та танці, які носили як практичний, так і розважальний характер. Заняття гімнастикою залишались малопопулярними і зводились до виконання елементарних рухів. Тогочасне суспільство не сприймало спорт як важливу частину виховання здорової та гармонійно розвиненої людини. Так, статuti навчальних закладів імперії не передбачають обов'язкового викладання предметів спортивного спрямування. Лише в 1830 р. в кадетських корпусах, спеціалізованих військових навчальних закладах, запроваджують гімнастику як

обов'язкову дисципліну [1, с. 83-84].

Гімнастика культивувалась на території Наддніпрянщини здебільшого іноземцями. Не існувало і єдиної гімнастичної системи. Завдяки діяльності вихідців з Німеччини, Франції та Швеції, запроваджуються декілька гімнастичних систем: німецька, що зводилась до оволодіння складними рухами, здебільшого на спеціальних снарядах; французька – направлення на оволодіння навичками військово-прикладного характеру; шведська, де перевага надавалась гігієнічному напрямку гімнастики. На західноукраїнських землях із другої половини ХІХ ст. популярності набуває сокольська гімнастика, де основна увага приділялась духовному та тілесному вихованню молоді.

В 1861 р. в Одесі німцями організовано гімнастичний гурток. Подібні товариства розпочинають функціонувати в Києві, Харкові, Чернігові, Катеринославі.

З другої половини ХІХ ст. українська еліта розпочинає боротьбу за запровадження гімнастики як навчальної дисципліни в освітніх закладах Наддніпрянщини. Вони наголошують, що заняття фізичними вправами має носити не розважальний, а фізкультурно-оздоровчий характер. В 1889 р. гімнастику введено як обов'язкову дисципліну в початкових та середніх навчальних установах. В університетах до початку ХХ ст. спорт залишається необов'язковим заняттям, доступним виключно заможним студентам [3, с.19].

Спорт, в тому числі і гімнастика, як постійний елемент в життя українців увійшов лише на початку ХХ ст. В 1895 р. в Києві розпочинає роботу атлетичний гурток під керівництвом Є.Ф. Гарнич-Гарницького. В цей же період з ініціативи чехів в районі Шулявки функціонує гімнастичне відділення «Сокіл», яке популяризувало сокольську систему. В 1901 р. відбулось об'єднання згаданих гуртків в Київське атлетичне і гімнастичне товариство. Товариство об'єднувало 60 постійних членів. Заняття проводились під керівництвом аматорів гімнастики чеха Ф. Котека, швейцарця Ф. Циглера в міському гімнастичному залі «Турнферейн» [2. с. 7]. Розвитком товариства опікувався меценат А. Терещенко, який орендував для спортсменів приміщення

та за купував спортивний інвентар. В 1905 р. на Всеросійському чемпіонаті з гімнастики член товариства Б. Ганзатка здобув перемогу, що дало змогу підвищити авторитет київського товариства. В 1909 р. затверджено нову назву Київське гімнастичне товариство, що нараховувало близько 700 членів. Під час проведення I Всеросійської олімпіади, саме членам товариства доручили провести змагання в Києві. Головою олімпійського комітету обрано київського лікаря А. Анохіна. Членами товариства вперше на території України розроблено правила проведення та суддівства спортивних заходів такого масштабу.

З 1905 р. в Харкові функціонує спортивне товариство «Сокіл», члени якого займались гімнастикою, боротьбою, фехтуванням та важкою атлетикою (штанга). До роботи товариства долучались учні, студенти, чиновники, і навіть, робітники. Харківські гімнасти в 1913 р. успішно взяли участь у гімнастичних змаганнях у Петербурзі.

На початку ХХ ст. активізується спортивне життя в студентському середовищі. Так, з 1909 р. в київському університеті діє «Спортивний гурток студентів Університету св. Володимира», де студенти мали змогу займатись сокольською гімнастикою, боксом, боротьбою, фехтуванням, важкою та легкою атлетикою, лижним спортом, футболом та хокеєм. З 1912 р. подібний гурток виникає і в Харківському університеті, де популяризувались такі види спорту як гімнастика та атлетика.

В 1911 р. гімнастику запроваджено до навчальних планів освітніх закладів. В зв'язку з цим, в 1912 р. В Харківському, Київському навчальних округах та Одесі відкрито двомісячні курси для підготовки викладачів із гімнастики. Гімнастика перетворюється на популярний вид спорту на теренах Російської імперії.

З 1917 р. розвиток спорту набув новий соціальний характер. В радянський період спорт підпорядкували інтересам військово-прикладної підготовки бійців Червоної армії, а гімнастика на певний період оголошена пережитком буржуазної культури.

Висновки. Отже, впродовж другої половини XIX – початку XX ст. відбувається становлення української гімнастики. І якщо до кінця XIX ст. заняття гімнастикою носили аматорський характер, вже з початку XX ст. – це популярний вид спорт, з якого проводяться змагання державного рівня. Спостерігається становлення гімнастики як навчальної дисципліни, поступово запровадженої до навчальних програм освітніх закладів всіх рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вострокнутов Л. Д. Заповіт віків: здоровий спосіб життя українського народу / Вострокнутов Л. Д. – Х.: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2004. – 160 с.
2. Ковальчук Н. М. Історія розвитку гімнастики в Україні / Н. М. Ковальчук. – Луцьк, 2011. – 68 с.
3. Соколова Н., Попова О. Спортивне життя в університеті св. Володимира (XIX – поч. XX ст.) / Наталія Соколова, Оксана Попова; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка // Часопис української історії. 2016. – Вип. 33. – С.17 – 22.

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ШТУДІЇ

Соколовська Юлія Вадимівна,

к.і.н., доцент

Павлова Софія Дмитрівна,

студентка

Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

Громадянське суспільство є однією з основних ознак демократичних правових держав. Визначень поняття «громадянське суспільство» існує досить багато, але спільним є бачення громадянського суспільства як самоорганізованої сфери публічно-правових відносин громадянських об'єднань індивідів, що утворює соціальний капітал держави. Громадянське суспільство одночасно здійснює вплив на органи державної влади та контролює її. Рівень розвиненості громадянського суспільства в країні обумовлюється багато в чому рівнем розвиненості та дієвості системи громадянських об'єднань та організацій.

Ключові слова: благодійність, допомога, громадянська ініціатива, благодійна установа, благодійна організація, благодійність як інститут громадянського суспільства, самоорганізація, соціальна активність.

Цілями громадянського суспільства є ефективна практична реалізація принципів правової, соціальної та демократичної держави. В контексті граничного розшарування українського суспільства та соціальної напруги у ньому з особливою гостротою розкривається актуальність ідей соціальної держави, та, відповідно, забезпечення гідних умов життя кожного у державі. Не зважаючи на задекларований широкий спектр напрямків соціальної політики України, держава не в змозі самотійно впоратись з цією проблемою в силу багатьох причин.

Соціальна напруга залишається досить високою. Особливо вона зростає в умовах війни. Тому дуже актуальними на сьогодні стають благодійні практики, які постають як елементи формування громадянського суспільства в Україні та виступають ефективним інструментом зниження рівня соціальної напруги.

Благодійність можливо розглядати як інститут громадянського суспільства. Благодійна діяльність, що ґрунтується на засадах довіри та відповідальності, в умовах створення сприятливої правової кон'юнктури, здатна забезпечити розвиток громадянських ініціатив, подолати патерналістські погляди/стереотипи та забезпечити сталий розвиток українського соціуму. Український народ має давні традиції благодійності. З давніх часів відома благодійність князів, козацької старшини та церкви. Але для сьогодення вкрай необхідним та показовим є вивчення української благодійності у ХІХ – на початку ХХ ст. що демонструє високий рівень соціальної активності, спроможності до самоорганізації у розв'язанні соціальних проблем українців.

Такі дослідження мають прикладне і, разом з тим, важливе духовне значення. Демонструючи існування розгалуженої системи приватних та громадських благодійних організацій, чисельних приватних благодійних ініціатив та практик, що існували на Слобожанщині у ХІХ – на початку ХХ ст., можна впевнено заявляти про зародження одного з інститутів громадянського суспільства, досвіду громадянських ініціатив, певного рівня громадянської, культури, що заклала підґрунтя для сучасних українських демократичних практик. Саме це обумовлює актуальність даного дослідження.

Тому метою даного дослідження є – проаналізувати історичний досвід проявів соціальної ініціативи, активності та самоорганізації українців на Слобожанщині у ХІХ – на початку ХХ ст., що знайшли своє втілення у створенні розгалуженої системи благодійних організацій, установ та приватних ініціатив. Визначити специфіку благодійності на Слобожанщині, як одного з інститутів громадянського суспільств.

Для досягнення зазначеної мети передбачається розв'язання низки завдань:

- проаналізувати історіографічні джерела, публікації та архівні матеріали з даної тематики;

проаналізувати та систематизувати різні прояви / практики громадської та приватної ініціативи, визначити їх види та форми;

- визначити особливості благодійної допомоги на Слобожанщині у XIX на початку XX ст, як історичного досвіду громадянської ініціативи, що є необхідною умовою формування інститутів сучасного громадянського суспільства;

Об'єктом дослідження є гуманітарна діяльність на Слобожанщині в соціально-економічних та політичних умовах другої половини XIX початку XX ст.

Предметом аналізу – благодійні практики у XIX – на початку XX ст. на Слобожанщині, як елемент громадянського суспільства.

Для розв'язання визначених у роботі завдань застосовано такі підходи: міждисциплінарний, конкретно-історичний, функціональний та методи: синтезу та аналізу, аналізу документів, статистичний, історичний, порівняльно-історичний, структурно-системний, проблемно-хронологічний.

У суспільстві існують дві граничні думки: благодійністю можуть займатись тільки дуже заможні, забезпечені люди, та – кожен спроможний допомогти у будь-який спосіб. Аналіз історичних фактів, статистичних матеріалів, архівних джерел дозволив виявити таку специфічну рису: у Харківській губернії у XIX – на початку XX ст. вагомішою була саме частка громадської благодійності (з невеликими внесками, але чисельними), у порівнянні з державною та приватною. Історія благодійної діяльності на теренах Харківської губернії не має такої кількості імен благодійників з величезними жертвами, як Київ, Одеса, Санкт-Петербург та інші міста.

У Харкові та губернії, починаючи з другої половини XIX ст. спостерігається процес активізації громадських ініціатив у справах

благодійності, підґрунтям для якого стануть законодавчі ініціативи держави. Починаючи з XIX ст. найбільш поширеною стає така форма допомоги, як благодійні товариства, що організують притулки для сиріт та інших різних категорій нужденних.

У тогочасних реаліях, які склались на межі XIX – XX століть, одним з прогресивних напрямків благодійної діяльності було надання трудової допомоги. Надання трудової допомоги дітям здійснювалось безпосередньо шляхом відкриття Ольгинських дитячих будинків працелюбства або опосередковано, шляхом організації спеціальних дитячих закладів – ясел, для того, щоб надати можливість батькам забезпечити себе та дитину за допомогою власної праці. Ясла стали досить розповсюдженим дитячим закладом на території Слобожанщини. Вони були більш дешевими та багатофункціональними, порівняно з притулками. На початку XX ст. діапазон форм надання допомоги коштом благодійних внесків збільшується. Так, Харківське відділення «Союзу боротьби з дитячою смертністю в Росії», пріоритетними принципами в роботі якого були: 1) збереження здоров'я дитини (роздача доброякісного молока та сумішей, в тому числі і безоплатно; лікарська допомога дитині; консультації та лекції на теми дитячого годування та гігієни; 2) збереження родини (юридична допомога матері, пошук занять для матерів, видача грошової та речової допомоги). Серед установ благодійної допомоги, які відкривав Харківський відділок, були пункти роздачі молока та молочних сумішей, безоплатні амбулаторії, комітети та комісії, ясла, Інститут допомоги матерям, консультаційні пункти, дитячі колонії тощо.

На Слобожанщині вперше в Російській імперії було запроваджено ідею співпраці земства з благодійними установами, з'являється практика делегування гуманітарних функцій влади на місцях благодійним установам, прикладом є діяльність Товариства опіки безпритульних малолітніх сиріт. Згодом такі практики було розповсюджено у наданні медичної та іншої допомоги.

До більшовицького перевороту 1917 року у Харківській губернії сформувалась розгалужена система благодійних організацій та установ, які

надавали різну допомогу різним категоріям нужденним. Велика вага у цій системі належала громадській благодійності та чисельним благодійникам.

Більшість благодійних товариств та закладів Харківської губернії організовувалась здебільшого невеликими групами діячів, навколо яких поступово згуртовувались однодумці, що готові були допомогти справі жертвами або працею. Таких у нашому регіоні була більшість. Кількість закладів, утворених за ініціативою окремих заможних осіб і названих іменами благодійників, була меншою.

Серед них можна назвати І. Г. та П. І. Харитоненко, М. Х. та Ж. Ф. Гельферих, Е. Н. та Н. А. Соколових, М. М. Суханову. Така невелика кількість заможних благодійників на території Харківській губернії у співвідношенні до чисельної розгалуженої системи благодійних установ та закладів, дає можливість зробити висновки про високий рівень громадянської активності, наявність історичного досвіду самоорганізації населення у розв'язанні соціальних проблем. Доцільним надалі буде аналіз різних форм та видів благодійної діяльності в історичному контексті, які можуть бути адаптовані у сучасних благодійних практиках; дослідження благодійної діяльності як форми соціальної відповідальності/активності, що є необхідною складовою громадянського суспільства.

CULTUROLOGY

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФУНКЦІЇ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ АКТУАЛІЗАЦІЇ

Дьяченко Роксолана Вікторівна

кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри
готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київського національного університету культури і мистецтв

Вступ. / Introductions.

Розширення соціокультурних функцій ресторанів не є новим завданням, адже цього вимагають сучасні соціокультурні та економічні трансформації, які наголошують на необхідності задоволення потреби у дозвіллі та відпочинку.

Про необхідність поєднання в ресторанних закладах різних соціокультурних функцій свідчать національні стандарти. Зокрема, у Національному стандарті ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства.

Класифікація», який набув чинності відповідно до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 після скасування в Україні ГОСТу 30389-95, під ресторанним закладом розуміється організаційна одиниця у структурі РГ, яка займається виробленням і (або) доготуванням, продажем та організацією споживання продуктів власного виробництва або закупних товарів, організовує дозвілля споживачів [2]. Отже, у Стандарті вже вказується на необхідність організації дозвілля відвідувачів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення тощо) і спеціальних методів дослідження, інтегрованих з культурології, мистецтвознавства, менеджменту, психології.

Мета роботи. / Aim. Мета дослідження – обґрунтувати основні потреби відвідувачів, які задовольняються у ресторанах та актуалізують відповідні соціокультурні функції – організації дозвілля і відпочинку.

Результати та обговорення./Results and discussion. Успішна діяльність ресторанного закладу визначається якістю наданих послуг, які серед інших завдань повинні: чітко відповідати певним потребам; задовольняти вимоги споживача [1].

Отже, спробуємо визначити соціокультурні потреби відвідувачів ресторану.

По-перше. За бажання просто утамувати відчуття голоду ми можемо поїсти вдома, пообідати в їдальні або перекусити в кафе-бістро (сидячи на пластмасових стільчиках). У разі потреби поспілкуватися з друзями на «нейтральній території» ми йдемо до найближчого бару або ресторану, щоб спробувати ситну і смачну страву. Якщо ж наше бажання – цікаво провести вихідний день, то ми їдемо в центр міста і відвідуємо, наприклад, кав'ярню з виглядом на центральну площу або клуб, в якому виступає популярна музична група. І, купуючи в останньому випадку маленьку чашку кави, ми готові заплатити в п'ять разів більше, ніж за весь обід у їдальні. Але не за каву, а за емоції.

По-друге, відвідування ресторанних закладів пробуджує бажання відключитися від буденних турбот, проблем на роботі, завантажити себе психоемоційними враженнями, здатними витіснити негативні наслідки повсякденних проблем. Причому, чим менш напружений у розумовому і фізичному плані процес сприйняття навколишнього середовища, тим більше він приємний споживачу. Людині потрібно лише потрапити в простір закладу і внутрішнє середовище дасть їй все бажане: офіціант піднесе їжу і напої, музика і світлотехнічні ефекти розслаблять або введуть у танцювальний транс, видовища різного роду розважать погляд, а зручні меблі й приємні на дотик столові прибори задовольняють тактильні потреби. В результаті створюється своєрідна атмосфера, яка сильно впливає на всі фізіологічні рецептори.

По-третє, затишне кафе, бар або класичний ресторан привносять відчуття побутового комфорту, якого часто немає у людини вдома внаслідок того, що на періодичні відвідування ресторанних закладів ще вистачає заробітної плати, а ось на комплексне облаштування житла – ні, причому останнє, до того ж, вимагає чималих морально-фізичних зусиль.

По-четверте, сучасні ресторани, кафе-бари і клуби – це сприятливе середовище для неформального спілкування, що забезпечується зручністю зустрічі з друзями на нейтральній території, можливістю знайомства, яке не вимагає відповідальності за подальший розвиток подій і просто перебуванням у компанії собі подібних.

По-п'яте, такі заклади дають можливість проведення масового застілля у поєднанні з різними функціями та психоемоційним забарвленням.

По-шосте – видовищність. Сюди можна віднести насамперед внутрішнє архітектурно-художнє вирішення простору (його структуру і складові); декоративні елементи (світильники, штори, композиції з квітів, елементи образотворчого і декоративно прикладного мистецтва), а також меблі і стаціонарне устаткування. А також елементи інтер'єру: світломузичні ефекти; обладнання, що трансформується (естрада, куліси); каміни, фонтани і акваріуми; ТБ і відео-програми; різні акції, які реалізуються групами людей або (рідше) індивідуально.

Причому частина акцій усвідомлено сприймається як виконувані для публіки, а частина тільки на підсвідомому рівні. Різноманітні культурні емоції виникають у відвідувачів сучасних ресторанних закладів у тому числі завдяки навмисно збудованим візуальним міфам, створюваним за допомогою різноманітних архітектурно-художніх і стилістичних рішень інтер'єру.

Висновки./Conclusions. Отже, у ХХ – на початку ХХІ ст. відбулася переорієнтація закладів громадського харчування, зокрема в Україні, у своєрідні осередки культури, з притаманними їм функціями центрів дозвілля і розваг (що, власне, знайшло відображення й у Національному стандарті). Тому дедалі частіше ресторанний сервіс поєднується з соціально-культурними

потребами, культурно-дозвіллевою сферою, гостинністю, морфологією та характерними ознаками середовища, створеного людиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіпов В. Організація ресторанного господарства : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 280 с.

2. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства. Класифікація. Вид. офіц. (зі скасуванням ГОСТ 30389-95); введ. 2004-07-01. Київ: Держспоживстандарт України, 2004. 18 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ ФРАНЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Жебрівська Катерина Андріївна,

студентка

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Франція сьогодні є однією з найбільш розвинених і привабливих країн для туризму, але пандемія COVID-19 дуже позначилася на туристичному розвитку. Туристів приваблює високий рівень життя країни, культурні особливості, звичаї і звичаї, безліч пам'яток і розвинена інфраструктура. Туризм є важливою галуззю економіки Франції. Це каталізатор розвитку країни, що є важливою статтею доходу Франції. Частка туризму у валовому внутрішньому продукті країни велика-близько 8% щорічно. Туристична галузь традиційно характеризується позитивним сальдо [3].

Франція є найпопулярнішою країною в світі, вона лідирує за кількістю туристів вже багато років. Її відвідує понад 85 млн осіб щорічно, що є рекордним показником. Через такого високого числа туристів у Франції в 2018 р активно заговорили про сюртуризм (surtourisme або overtourism). Вперше термін overtourism був використаний в 2016 р американським дослідницьким агентством Skift. Але найбільш значущою подією стало те, коли про сюртуризм заговорила Всесвітня туристська організація (далі – ЮНВТО) в 2018 р для позначення надмірної кількості туристів в країні. ЮНВТО присвятила міжнародну конференцію обговоренню surtourisme. Відповідно до цієї організації, surtourisme-надмірний туризм, який впливає на якість життя громадян і на якість вражень відвідувачів країни. За даними ЮНВТО, опублікованими в листопаді 2018 р., щорічно кількість туристичних поїздок по світу збільшується в середньому на 5%. Хоча це явище характерне для всіх регіонів (+7% в Азіатсько-тихоокеанському регіоні, +6% на Близькому Сході і в Європі, +5% в Африці, +3% в Північній і Південній Америці). Особливо

яскраво сюртуризм проявився у Франції [2].

Громадяни Франції вельми стурбовані масовим напливом туристів, що проявляється в негативних публікаціях в пресі. По всій країні дуже часто можна почути такі гасла, як:» LestouristesTuentnotreville «(»туристи вбивають наше місто"). Багато міських жителів кажуть, що маси туристів на вулицях ускладнюють їхнє життя. Обурення французів абсолютно виправдано: туристи вриваються в колись автентичні місця, змінюючи звичний уклад життя місцевих жителів і створюючи нездорову атмосферу.

Іноді в найбільш популярних туристичних місцях закриваються магазини і аптеки, а на їх місцях відкриваються сувенірні лавки і готелі, що також викликає невдоволення місцевих жителів. У зв'язку з цим сьогодні стає поширеною туризмофобія. Французи вважають, що внесок туристів в економіку країни не може стояти вище їх власного благополуччя. За словами багатьох французів, вони вже давно відмовилися від відвідування улюблених туристами місць, наприклад, Монмартр в Парижі. Крім того, приїжджі часто піддають загрози збереження історичних пам'яток культури.

Хоча за даними ЮНВТО галузь туризму сьогодні є однією з найбільш високоприбуткових (доходи від неї можна порівняти з доходами від автомобільної, нафтової промисловості), прибуток від туризму в таких умовах відходить на другий план [2]. Однак французи поки ще не дуже негативно налаштовані проти туризму.

Для порівняння, в деяких інших містах європейських країн місцеві жителі підписують петиції проти безконтрольних потоків туризму (Венеція, Амстердам), а десь влаштовують неорганізовані акції протесту проти туристів (Барселона). Тому галузь туризму у Франції ще можна стабілізувати. ЮНВТО вважає, що перевантаженість туризму – не Національна або глобальна проблема, а локалізована, тобто сюртуризм пов'язаний з найбільш популярними напрямками туризму. Вирішивши відвідати Францію, не потрібно відразу ж мчати в столицю і на Лазурний берег. Париж сьогодні максимально переповнений, в той час як всередині Франції можна знайти безліч

мальовничих самобутніх містечок, де невиправдано не розвинений туризм. Тому потрібно розподіляти потоки туристів по найменш відвідуваних місцях, що вже робиться у Венеції, де намагаються залучити туристів в місцевості периферії. Для цього потрібно розвивати інфраструктуру: в деяких готелях провінційних містечок досі немає бездротового Інтернету, не розвинена транспортна мережа. Французький туристський продукт реалізовується за наступними напрямками: «узбережжя» (пляжний туризм), «гори» (зимовий туризм), «природа» (Екологічний туризм), «культура і спадщина» (екскурсійний туризм), «міста Франції» (пізнавальний туризм), «Мистецтво жити» (виноробний і ресторанний туризм), «Релігійний туризм». А також у Франції розвинений бізнес-туризм, Молодіжний туризм і туризм для людей з обмеженими можливостями [2].

У Франції сьогодні дуже популярний сільський туризм, тобто туризм, при якому відпочинок в сільській місцевості є основною мотивацією. При такому виді туризму для приїжджих надаються комплексні послуги з проживання, харчування, організації дозвілля (риболовлі та полювання), екскурсійного обслуговування, причому все це організовується при використанні природних і сільськогосподарських ресурсів.

Французький уряд завжди орієнтувався на залучення туристів, не замислюючись про можливі наслідки. Сьогодні стало необхідністю знайти баланс між розвитком туризму і задоволеністю місцевих жителів. Без сумніву, туризм потребує контролю, потрібно збільшувати не кількість туристів, а рентабельність. ЮНВТО закликає міста стати "розумними" туристичними напрямками, які об'єднують цифрову економіку та туризм для більш плідного та контрольованого туризму. Європейський парламент, визначаючи сутність "розумного" міста, однією з умов його існування називає включення корінного населення в розробку політики в галузі туризму. Така політика допомогла б вирішити проблеми з невдоволенням французів надмірним туризмом.

Сьогодні французи вживають певних заходів для управління туризмом. Багато музеїв і визначні пам'ятки (в тому числі Ейфелева вежа, Лувр) надають

можливість покупки електронних квитків з вибором дати і часу. Так процес відвідування культурних об'єктів стає більш організованим, черг на вулицях стають менше. Туристична галузь надає більше мільйона робочих місць для французів і трудових мігрантів, що дуже важливо для Франції, що характеризується досить високим рівнем безробіття [1].

Розвинений готельний і ресторанний бізнес сприяє збільшенню потоку туристів. За даними сайтів бронювання, в Парижі сьогодні функціонує близько 5 тис. готелів. Для порівняння, в Москві їх число становить близько 2 тис. примітно, що Франція навіть не має профільного міністерства з питань туризму. З 2014 р. визначенням Державної туристичної стратегії займаються Міністерство європейських і закордонних справ (далі – МЗС) і Міністерство економіки і фінансів.

Однак Франція є найпопулярнішим туристичним напрямком у світі. Французи вважають, що за туризм повинен відповідати саме МЗС, так як розвиток зовнішньоторговельних зв'язків, дипломатія і туризм є взаємодоповнюючими елементами. У Франції також функціонує спеціалізована організація AtoutFrance, що займається дослідженням і просуванням Франції на світовому туристичному ринку і підвищенням конкурентоспроможності французького туризму.

Таким чином, туризм сьогодні є найважливішим фактором розвитку і статтею доходу будь-якої країни, в тому числі Франції. Крім явного позитивного наслідки у вигляді підвищення доходів, туризм також сприяє скороченню міграційних потоків і безробіття. У Франції сьогодні дуже розвинена туристична галузь, що є результатом ліберальної політики країни і пояснюється багатою культурною спадщиною.

Однак Франція стала жертвою надлишкового туризму, для боротьби з яким державі потрібно вживати заходів. Незважаючи на протести, зниження турпотокунезначно. Очікується, що до 2023 р. Франція прийме понад 100 млн туристів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сеньків М. І. Універсальна доступність у міжнародному туризмі: сутність і принципи. Сталий розвиток туризму насадах партнерства: освіта, наука, практика : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (Л., 31 жовтня-1 листопада 2018 року). 2018. С. 314–317
2. Соловійова О. Організаційний механізм державного управління розвитком ринку рекреаційних послуг (Європейський досвід). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_1/10sovrrp.pdf
3. Breiera M., Kallmuenzer A., Clauss T., Gast J., Krause S., & Tiberius V. (2020). The role of business model innovation in the hospitality industry during the COVID-19 crisis. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278431920302759>
4. Canonero B., & Gidrol J.- C., Mainguené A. (2020). La fréquentation touristique se dégrade en septembre, après avoir repris quelques couleurs en juillet-août. Insee focus № 212. 30.11.2020. Retrieved from <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4985641#consulter>

СОЦІОКУЛЬТУРНІ МАРКЕРИ ЯК ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КРАЇНИ

Савенко Оксана Володимирівна

асистент кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики,
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Сучасні маркетологи дедалі частіше підкреслюють, що поведінка споживача тісно пов'язана з його потребами, які, у свою чергу, відрізняються залежно від його культурних цінностей. У такому контексті культурні цінності стають основними відправними ідеями та принципами, які постулюють розуміння про те, що є добрим, правильним і бажаним у суспільстві, підсвідомо впливаючи на сприйняття і преференції споживачів. Тому, щоб досягти успіху на світовому ринку, глобальні компанії намагаються зрозуміти культурні цінності [4].

Мета роботи. / Aim. Довести вагому роль соціокультурних складових (культурних цінностей, ідентичності, ідеології) у формуванні національного бренду.

Матеріали та методи./Materials and methods. Нами використано як загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення тощо), так і спеціальні методи і підходи, інтегровані з культурології, менеджменту, соціальних комунікацій.

Результати та обговорення./Results and discussion. Нині брендинг має широке застосування на практиці не лише для комерційних організацій. Сучасний контекст брендингу передбачає його використання у освіті, політиці, державних послугах тощо. Також брендинг, як відомо, нині широко застосовується до окремого місця чи всієї країни.

Національний бренд повинен стати невід'ємною складовою державної стратегії будь-якої країни, яка позиціонує себе завдяки формуванню чітких тригерів впізнаваності, які на сьогодні більше апелюють до культурних цінностей, ніж до традиційних економічних чи політичних переваг. Тому нині

творення бренду – це також суттєва складова культурної політики, тим більше, що зазвичай країни стають відомими саме завдяки національним брендам у різних сферах, серед яких переважають мистецтво, мода, освіта.

Провідний радник з питань творення національного бренд-іміджу держави, національної ідентичності і репутації С. Анхольд зазначає, що таврувати країну - це марно, наївно та безглуздо, і лише створює проблему, а не дає її вирішення [1]. Майже суголосною є позиція автора відомої праці «Як бренди стають іконами» Д. Холта, який зазначає, що бренд-ікони не можуть бути створені за допомогою звичайних стратегій брендингу, які зосереджуються на перевагах, особистості бренду та емоційному відношенні. Натомість він закликає до врахування більш глибокої культурної перспективи у традиційних маркетингових темах, таких як таргетинг, позиціонування, капітал бренду та лояльність до бренду, і окреслює особливий набір принципів «культурного брендингу», які радикально змінюють підхід компаній до всього від маркетингової стратегії до ринку. Тому що, як зазначає Д. Холт, навіть найуспішніші культові бренди з'являлися радше завдяки інтуїції та випадковості, ніж завдяки плану [2]. Все це, у свою чергу, свідчить про щось значно вагомніше, що присутнє у брендї. Можливо таке, що не лежить на поверхні, але діє на підсвідомому рівні, а відтак володіє нездоланною мотиваційною здатністю формувати у споживача відповідне відношення до певного бренду.

У цій площині дослідження бренду тісно пов'язані з дослідженнями національної ідентичності, яка, у свою чергу, тісно пов'язана з культурною ідентичністю, що невіддільна від традиційних культурних цінностей. Так культурні цінності стають своєрідними всеосяжними концепціями, які узагальнюють і увиразнюють ідентичність національного бренду, слугують відправною точкою у процесі його створення. І хоча, на думку дослідників, зв'язок між національною ідентичністю та брендингом нації ще не до кінця зрозумілий, зв'язок між національно-культурною ідентичністю та ідентичністю бренду країни загалом концептуалізує ідентичність національного бренду як

такого.

Також загальновідомо, що основне в будь-якому продукті – це його ідеологія, виведена з культурних міфів та культурних кодів, яка стає особливим виразом культурних цінностей. Тобто стратегія культурного бренду - це підхід, який спрямовує на створення брендів за допомогою інноваційних ідеологій [3].

Висновки./Conclusions. Отже, до методів брендингу з акцентуацією на культурній складовій, повинні активно вдаватися уряди різних країн з метою «підсвітити» імідж та роль держави на світовій арені для формування впізнаваного національного бренду. Культурні цінності стають життєво важливими для забезпечення процесу безперервності, послідовності та формування довіри до країни, тому останнім часом вони стають ключовими орієнтаціями у її брендуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Anholt S. Places: Identity, Image and Reputation. URL: <http://bookre.org/reader?file=1168813&pg=1>
2. Holt D. B. How Brands Become Icons: The Principles of Cultural Branding. Harvard Business Review Press, 2004. 288 p.
3. Holt D. B. Cultural Brand Strategy. URL: https://www.researchgate.net/profile/Douglas-Holt-2/publication/297468415_Cultural_brand_strategy/links/57d4193208ae6399a3921fab/Cultural-brand-strategy.pdf
4. Sung Ho Han, Cheng-Hao Steve Chen, Timothy J. Lee. The interaction between individual cultural values and the cognitive and social processes of global restaurant brand equity. *International Journal of Hospitality Management*. 2021. Vol.94. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0278431920303996>

ЮРІЙ ФЕДИНСЬКИЙ – ШЛЯХ ДО ТРАДИЦІЙНОГО МУЗИКУВАННЯ

Тетеря Світлана Анатоліївна

Костюк Наталія Василівна

Національний історико-етнографічний заповідник

«Переяслав»

м. Переяслав, Україна

На шляху відродження української етнічної культури, яка зазнала нищівного руйнування за часів радянської імперії, ми зустрічаємо безліч небайдужих українців. Ці люди докладають максимум зусиль для того, щоб відроджувати та примножувати нашу правічну культуру у будь-яких її проявах. Але більш відрядно коли до цього процесу долучаються люди, які народилися та жили за кордоном. До таких непересічних особистостей можна віднести Юрія Фединського, який народився у США, і приїхав на батьківщину предків до Києва, щоб удосконалити знання в грі на бандурі. Тут вступив до Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, клас бандури професора С. Баштана. Та згодом він відійшов від академічного навчання й почав займатися реконструкцією кобзарства і створювати музичні ансамблі, використовуючи український фольклор. Нині митець активно займається відродженням давніх музичних інструментів: українського торбану, реконструюванням безладової кобзи Вересая, традиційної кобзарської бандури, бандури Гната Гончаренка, басолі, бубна, а також виконує музичні твори на сучасному фортепіано, електрогітарі.

Юрій Фединський відверто про себе розповідає: «Мій прадід воював в УПА. Дід Юрій Фединський до війни у Львові був адвокатом. У 1945 році, тікаючи від сталінського режиму, разом із бабусею виїхали до США.

У 1947 році в Штатах народилася моя мама. Батьків рід із Ірландії. Свого часу мій дід по татовій лінії також емігрував у Штати, був зубним лікарем, згодом став професором. Тато мій аж до виходу на пенсію мав в Америці практику зубного лікаря» [1, с. 6].

Як зазначає Юрій Фединський, він постійно відчував внутрішній потяг до зміни місця проживання: «Хоч я народився й виріс в Америці, із нею в мене дещо не склалися стосунки. Мені було важко інтегруватися в суспільство, бо я вважав себе українцем і, очевидно, на генетичному рівні відчував, що моя рідна земля – Україна. Якось мені спало на думку, якщо переїду на землю своїх пращурів – почуватимуся в ладу із собою. Головне, що так і сталося. В Україні відчуваю більше вдома, аніж в Америці. Мені тут легко, комфортно – думаю, це тому, що відчуваю енергетику рідної землі й сприймаю вас, як близьких за духом людей. Як сприймають мене – то вже інша річ» [3].

Юрій Фединський залишив Нью-Йорк та переїхав до України саме тут на батьківщині своїх предків він зустрів свою майбутню дружину. Марія за спеціальністю інженер-будівельник, та справжнє її покликання – це українське мистецтво. Як згадує Юрій, з Марією вони зустрілись на весіллі у своїх друзів: «У 2008 році Олег Скрипка робив етновесілля, і на ньому я побачив красиву дівчину – немов небесне сяйво спустилося на землю. Я відразу вирішив, ця дівчина має стати моєю дружиною! Так і сталося... На наше весілля приїздили і мама, і сестра, і бабуся. Коли у нас народився первісток, син Мирослав, я зрозумів, що дитина повинна рости на землі, а не на асфальті. І тому ми купили хату у Курячківці та переїхали на Полтавщину» [1, с. 6].

На сьогодні Марія Фединська прекрасно грає на басолі (віолончелі), та не менше свого чоловіка, залюблена в складні барокові та ренесансні твори. Разом вони складають чудовий дует, у якому виконують шляхетні українські пісні на слова Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Мазепи, канти і американський блюз тощо. Репетиції вони з Юрієм проводять щодня, і діти також запам'ятовують слова та мелодію їх творів. На основі цього й утворився їхній сімейний вокально-інструментальний колектив. Такі прояви мистецького самовираження родини Фединських можна з сміливістю назвати стилем життя шляхетного, наповненого мистецтвом, любов'ю та в той же час простотою.

Проявив себе Юрій Фединський не лише як музикант, а й як визначний майстер по виготовленню музичних інструментів. У його доробку налічується

кілька торбанів – висококваліфіковано змайстрованих та, відповідно, дуже високої якості звучання та естетичного вигляду. В цьому наочно можна пересвідчитися побувавши в його майстерні. У ній стіни рясно увішані готовими інструментами та заготовками. Скрізь лежить деревина, що готується до подальшого використання для виготовлення інструментів. До Крячківки приїжджають люди, які хочуть власноруч виготовити інструмент. Це займає досить довгий проміжок часу, то ж заготовки чекають наступного візиту свого майстра. Проводить митець і велику просвітницьку роботу, адже Юрій Фединський є організатором відомого «Кобзарського табору» у селі Крячківка на Полтавщині, де кожен охочий, як уже зазначалось, має змогу майструвати будь-який із старосвітських українських музичних інструментів. Разом із учнями та дружиною Марією, Юрій Фединський презентує виконавство на торбані у мішаних складах із залученням інших інструментів (басоля, кобза, бандура тощо). Твори його репертуару складають, як жанри кобзарсько-лірницької традиції (лірницькі псалми та думи), так і світські (барокові канти) [2, с. 38].

Як результат цих титанічних зусиль Юрій Фединський започаткував та щорічно проводить фестиваль «Древо Роду Кобзарського». У 2021 р. цей щорічний фестиваль відбувся вже всьоме. Цій визначній події культурно-мистецького життя не тільки Полтавщини, а й України вцілому, передувала кропітка підготовча робота. Упродовж місяця, на своїй власній інтернетсторінці «Кобзарський табір Крячківка» в мережі facebook, музикант детально розповідав хто буде брати участь в роботі культурологічного форуму.

У результаті на захід у с. Крячківка Пирятинського району Полтавської області з'їхалося дуже багато знаних митців із усієї України. Варто зауважити, що розмаїття гостей, що завітали до родини Фединських на фестиваль, було надзвичайно різноманітним від науковців-дослідників до музикантів виконавців української традиційної музики. Тож програма фестивалю «Древо Роду Кобзарського» була насиченою й різноманітною. В програмі фестивалю були заявлені та прийняли участь Тарас Компаніченко та гурт «Хорея

козацька»; ансамбль давньої музики Костянтина Чечені; Елвіра Сарихаліл та Ігор Ходжаніазов»; брат і сестра – Олег та Оксана Бути, та чоловік Оксани Василь Живосил Лютий, Святослав Силенко; гурти «Буття», «Зілля», «Крячківка», «Древо». Уже втретє приїздить на фестиваль Джон Вестморленд, який на запрошення Тетяни Герасимової, учениці Юрка, вперше приїхав із містечка Південної Кароліни, звідки, як виявилось родом і Фединський.

Фестиваль багатогранний та різноплановий у своїх мистецьких проявах. Були на фестивалі й майстер-класи: по розучуванню народних танців; містечко майстрів (виготовлення керамічних пластів, дитячого живопису, театральний, виконавського мистецтва); стрільба з лука; лекція про антрополога-земляка Федора Вовка та багато інших несподіванок (рис. 1, 2). Це було зібрання вільних творчих особистостей, які проявляють себе в різних напрямках мистецтва: кераміці, майструванні музичних інструментів, народних побутових танцях, сімейному театрі і, звичайно в музикуванні на традиційних музичних інструментах. Юрій Фединський активно співпрацює із Музеєм кобзарства Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Він надає і теоретично-методичну допомогу, і бере безпосередню участь у культурно-просвітницьких заходах, що проходять на базі музею. Один із таких заходів проходив 27 вересня 2017 р. і був приурочений до 140-ї річниці від дня народження Гната Хоткевича (1877–1938), та зібрав значну аудиторію поціновувачів і зацікавленість Юрієм Фединським.

Ще одна важлива риса пана Юрія, що викликає повагу: бажання ділитися зі світом своїми знаннями, вміннями та безмежною любов'ю до української етнічної культури. У зв'язку з цим він здійснює просвітницькі турне по Європі та Північній Америці. Його «мандри» відбуваються уже декілька років поспіль. Ось і в жовтні 2021 р. Юрій Фединський знову здійснює мандрівну акцію Європою. Така просвітницька місія, яку взяв на себе музикант, надзвичайно важлива не лише для популяризації української етнічної музики, традиційних музичних інструментів. Особливо вона важлива для того, щоб українці, які по тій чи іншій причині живуть на чужині могли доторкнутися до глибинних

пластів української культури. І свідченням цього є відгук у всесвітній мережі facebook про виступ пана Юрія UlyanaDerkach: «JurijFedynskij як феномен української музичної культури та його кобзарювання світами захоплює все більше сердець, і не тільки українських! Учора у Кьольні (ФРН) ми мали приємність насолодитися скарбами давньої української культури, забутими, чи то майже знищеними сторінками історії України як невід'ємної частини історії Європи та розширити своє знайомство із давніми українськими інструментами, які так дбайливо із академічною точністю та невимовною любов'ю до своєї справи відтворив власноручно Юрко. Кожна зустріч з цим неперевершеним українсько-американським композитором, торбаністом, бандуристом і кобзарем це прекрасна подорож стежками відомих українців чи нащадків українського роду та відновлення нашої історичної пам'яті.

Україною можна мандрувати фізично, а можна – й музично разом із Юрком Фединським. Глибина культурної спадщини України безмежна. Юркові прекрасно вдається розкрити слухачеві зачаровуючу автентичність української культури та допомогти ближче пізнати Україну.

Юрко, я безмежно вдячна Тобі за Твою працю та бажання ділитися з нами своєю творчістю! Сердечно дякую і всім, хто вчора був на нашій заході, особливо тим, хто приїхав з інших міст Німеччини! Щиро дякую й Генеральному консулові України у Дюссельдорфі п.Ірині Shum за присутність! Бо що вартий захід без такої прекрасної публіки та такого вдячного слухача!

Друзі, європейський кобзарський тур Юрка Фединського триває містами Німеччини, Бельгії, Голандії, Франції, Італії... Обов'язково прийдіть і послухайте кобзаря Фединського!» [4].

Юрій Фединський взяв з собою у мандри країнами Європи шість, власноруч виготовлених музичних інструментів. Під час зустрічей він з натхненням розповідає про унікальну традиційну музичну культуру народу, звідки коріння роду кобзарського і його предків.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну пан Юрій мандрував по найгарячіших місцях, Київщина, Чернігівщина, Житомирщина, та

ніс своїми виступами до людей віру в перемогу над загарбниками. Концертував він разом із Олегом Бутом. Потім була невелика перерва Ю. Фединський поїхав до США, забрав свою дружину та п'ятеро дітей, та повернувся до України. Нині він продовжує свою концертно-просвітницьку діяльність на звільнених від окупації територіях, зокрема на Харківщині. Унікальний проект «Духовна армада. Духовний музичний захист та гуманітарна допомога Україні» до якого долучились Олег Бут, Тетяна Герасимова, Тарас Компаніченко, Святослав Силенко, Михайло Гречкин, Юрко Фединський, Олеся Чайка, має за мету відвідати у жовтні-листопаді Східний фронт, Харківщину. Вони несуть до військових та цивільних правічну культуру незламного українського народу.

Юрій Фединський з затаютою подвижницькою впевненістю, безкорисливою лицарською місією, натхненно підіймає цю хоругву знищеного мандрівного співоцтва. Відродження та популяризація традиційної культурної спадщини це зброя у боротьбі з російськими окупантами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Набок В. Взяв до рук бандуру і зрозумів, що я українець / В. Набок. // Газета «Вісник Переяславщини». – 2017. – №71. – С. 6.
2. Чухліб О. ТОРБАН ЯК РІЗНОВИД БАРОКОВОЇ ЛЮТНІ В УКРАЇНІ / Олег Чухліб // Традиційні музичні інструменти кобзарів і лірників: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (2 червня 2017 р.) / Олег Чухліб. – Харків: НЦНК «Музей Івана Гончара», 2017. С. 29–40.
3. Ярошенко Г. Древо янкі: як американець через бандуру вчить любити україну [Електронний ресурс] / Галина Ярошенко // Газета Україна молода №058. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3316/188/123536/>.
4. UlyanaDerkachJurijFedynskuj як феномен української музичної культури [Електронний ресурс] / UlyanaDerkach. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/groups/kobzarskiytabir>

LITERATURE

УДК 811.133.1

ТВОРЧИСТЬ УКРАЇНСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ ТА ФРАНЦУЗЬКИЙ "ПАРНАСИЗМ"

Синельник Діана Ігорівна

студентка

Маріупольський державний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Українська і зарубіжна гуманітаристика являє собою багату базу у плані дослідження неокласицизму, і ці студії тривають надалі. Варто відзначити численні праці І. Качуровського [5-6], Український неокласицизм розглядається як власне поезія, як перекладознавчий феномен, як націєтворча місія, тощо.

Мета дослідження: продемонструвати подібність ідей, мотивів, настроїв у ліриці неокласиків і довести потребу цілісного сприйняття неокласицизму-парнасицизму.

1. Неокласицизм — це течія в літературі та мистецтві, що з'явилась значно пізніше занепаду класицизму як літературного напрямку і знайшла свій вияв у використанні античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів, проголошенні гасел «чистого» мистецтва та культу позбавленої суспільного змісту художньої форми, в оспівуванні земних насолод.

2. До групи українських неокласиків у 20-х роках ХХ ст. належали М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський, П. Филипович, Юрій Клен (О. Бургардт). Вони відмежовувались від так званої пролетарської культури, прагнули наслідувати мистецтво минулих епох, віддавали перевагу історико-культурній та морально-психологічній проблематиці.

3. М. Зеров:

- потреба «розробляти мову і стиль, удосконалювати техніку й

синтаксичну гнучкість української поезії, називаючи їх „сухарями“ на розкішному бенкеті поетичної фантазії»

- сонет «Pro Domo». Саме у ньому автор захищає естетичні цінності неокласиків улюблені форми, вивірені часом (“Pro domo” в перекладі з латини означає “в обороні, на власний захист”). Сонет будується як зіткнення двох протилежних мотивів: іронічно – глузливе заперечення посередності в поезії; творче кредо неокласиків «класична пластика», «контур строгий», «логіки залізна течія».

- автор переконаний, що сучасна йому творчість повинна спиратись на неперевершені взірці античності та поезію французьких «парнасців» Жозе де Ердія та Леконта де Ліля.

4. П. Филипович:

- вважав, що гармонійному розвитку національної літератури необхідне підґрунтя класичного світового письменства

- не сприймав кон'юнктурної офіційної ідеологічної лінії в тогочасній поезії

- виступав за підвищення культурного та художнього рівня літературних творів

- поетична творчість Ф. відзначається культурологічною насиченістю, осмисленням загальнолюдських етичних та естетичних цінностей.

5. Ю.Клен:

- вершинними здобутками Юрія Клена-поета є поеми «Прокляті роки» (1937) та «Попіл імперій» (1943 — 1947). Трагічне знищення української культури в добу сталінізму, нелюдська жорстокість другої світової війни центральні теми цих творів.

6. М. Драй-Хмара:

- 1928 Михайло Драй-Хмара надрукував сонет «**Лебеді**» з присвятою своїм товаришам, де вжив вислів «гроно п'ятірне»: *О гроно п'ятірне нездоланих співців, крізь бурю й сніг гримить твоїй переможний спів, що розбиває лід одчаю і зневіри.*

7. Парнасізм – група (рух) французьких поетів, які об'єдналися навколо Теофіля Готье і протиставили свою творчість поезії та поетиці застарілого, на їхній погляд, романтизму. Голосу серця в романтиків вони протиставили точність ока, натхненню - роботу, особистості поета безособовість створеної ним краси, активному залученню поета в катаклізм його часу в Байрона і Гюго - об'єктивне мистецтво заради мистецтва.

8. Про парнасізм І. Качуровський писав, знаходячи його риси навіть у поетів іншого стилю: цей напрям «охоплює і широку ерудицію... і ясність думки – що в літературознавстві визначається терміном «кляризм», і шляхетність висловлюваних почуттів та культуру форми» [5, с. 209].

9. Принципові відмінності між французьким парнасізмом і українським неокласицизмом. Останній не копіював зразків інших літератур, а абсорбував їх, гармонійно і доречно, прагнучи логіки. Поставши як явище, неокласицизм і сам був логікою (але не догматикою), з гармонійним світоглядом, принципом калокагатії (значно нормалізувавши, «очистивши» античність, зробивши її «красивішою»), не дидактичним, а поміркованим.

10. І. Качуровський зробив, за власним визначенням, «невеличку дигресію» [4, с. 480], пояснюючи: «Якщо французький парнасізм виник як неминуча реакція на «сповідальний» характер пізнього романтизму, на автоексгібіціонізм поетів, то український неокласицизм був насамперед розривом із російською народницькою традицією утилітарного мистецтва» [4, с. 480-481].

Висновок. Ми продемонстрували подібність ідей, мотивів, настроїв у ліриці неокласиків і довели потребу цілісного сприйняття неокласицизму парнасізму. Позиції цих письменників були майже ідентичні. В основу власної творчості п'ятеро поетів поклали концепцію культури, що правила за морально естетичну основу цілого поетичного покоління, набула художнього, націєцентричного і культурософського сенсу. Їхня творчість стала для багатьох письменників зразком високої артистичної якості поетичного мовлення не тільки у 20-ті роки, а й пізніше, якщо посперитися на творчість М. Ореста,

І. Качуровського, почасти О. Ольжича, С. Гординського, Б. Кравцева та ін., які спростували припущення Ю. Шереха про «смерть» «неокласики», яку він «переплутав» з неокласицизмом, довели невичерпність цієї стильової тенденції, засвідчили здатність будь-якого стилю оновлюватися в нових літературних хронотопах при збереженні своїх домінантних ознак.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

1. Качуровський І. В. Український парнасізм. Визвольний шлях. 1983. 472 – 483 с.
2. Райбедюк Г. Б., Томчук О. Ф. Вивчення творчості київських неокласиків: навч.-метод. посіб. Ізмаїл, 2010. 359 с.
3. Брюховецький В. С. Микола Зеров: Літературно-критичний нарис. Київ: Радянський письменник, 1990. 309 с.
4. Жулинський М. Слово і доля: навч. посіб. Київ, 2002. 311-321 с.

POLITICAL SCIENCES

УКРАЇНСЬКІ ПАЛИВНІ БРЕНДИ: КОНКУРЕНТНА СПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ (2014-2022 РР.)

Бойда Андрій Васильович

Студент II курсу ОР магістр спеціальності “Політологія”
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Хомутецький Даниїл Сергійович

Студент I курсу ОР магістр спеціальності “Право”
Львівський національний університет ім. І. Франка
м. Львів, Україна

Вступ. В умовах війни, паливо є надзвичайно важливим енергоносієм як з військово-стратегічної, так і гуманітарної точок зору. Ним заправляються як танки для передової, так і автомобільний та сільськогосподарський транспорт наших воїнів та цивільних громадян. Через початок бойових дій після 24 лютого 2022 р. стало зрозуміло, що заправні станції стикнулись з проблемами постачання бензином та дизпаливом своїх клієнтів. До повномасштабної війни, в Україні вже існувала певна криза відносно брендів в питанні їх оновлення, розширення продажу шляхом будівництва нових точок та існування на ринку палива загалом. Передумовою для наявної проблеми стали процеси 2014-2021 рр., в основі котрих ми намагатимемось розкрити сутність наявної зараз ситуації.

Ціль роботи. Ціллю цієї роботи є дослідження конкуренції паливних брендів на території України в тісному зв'язку з війною проти Російської Федерації.

Матеріали та методи. Події 2014-2019 рр. поставили питання про вихід з українського ринку низки російських нафтових брендів «Лукойл» та

«Роснефть», до котрої належали «ТНК», «Formula» і «Smile». Якщо у випадку з першим брендом вийшло провести ребрендинг та змінити назву на «Amic» шляхом продажі мережі за 300 млн. доларів, то група компаній «Роснефть» де-факто зникли з ринку в згаданий період. Звичайно, були питання щодо тільки формального перепродажу, а насправді, зміни місця реєстрації «Лукойлу» з Росії на Австрію. ЗМІ часто публікували фактаж та доказову базу щодо того, що продаж заправок «Лукойлу» в Україні був фіктивним. Однак, станом на 2022 р. «Amic» все ще залишається на українському ринку енергоресурсів [1].

Схожа ситуація існує із азербайджанською держкомпанією «Socar», яка стала новим постачальником продукції «Роснефть» в Україні у 2021 р. За словами ЗМІ, швейцарський офіс «Socar Trading» займається керівництвом «контактування» з українськими контрагентами в якості експертного оператора нафтопродуктів російської компанії [2; 3]. Через недостатню поширеність станцій українських АЗК свого часу керівництву компанії «Socar» надсилалось звернення з метою створенню нових автозаправних станцій на раніше не освоєних нею територіях України [4].

З іншого боку, якість нафтопродуктів в певній мірі була кращою за провідні українські нафтові гіганти – «WOG», «ОККО» та «Укрнафту». Ймовірно, постачання російських нафтопродуктів могло бути частковим, оскільки бренд «Socar» є відносно новим на українському ринку.

Цікаво, що станом на 2018 р., в Україні ринок було поділено наступним чином. 537 заправок мала «Укрнафта», 415 перебувало у власності «WOG», 393 (400 в 2019 р.) під контролем «ОККО» і близько 70 в розпорядженні «Socar». Ми не беремо до уваги інші компанії, адже через політичні події 2018-2022 рр. низка інших брендів була змушена або частково, або повністю припинити свою діяльність. На фоні економічних трансформацій українського бізнесу задля підвищення його рейтингу в очах ЄС, «Укрнафта» в 2018 р. провела ребрендинг своїх заправок та менеджменту. Однак навіть це не означало, що вона здобуде нову популярність та попит серед автомобілістів. Якщо уважно розглянути

карти автомобільних доріг та загальну статистику, «Укрнафта» є монополістом в буквальному сенсі лише в Наддніпрянській Україні. Основні автошляхи міжнародного значення в наш час контролюють «ОККО» та «WOG» [5].

Важливими моментами в діяльності «ОККО» є також і відсутність на заправках бренду продукції Кременчуцького нафтопереробного заводу. Джерелами постачання ресурсів для «ОККО» до 24.02.2022 р. були литовські та білоруські виробники, рідше – українські [6]. Хто зараз постачає для бренду нафту – загадка. Ми не виключаємо, що, враховуючи близькість потужностей «Галнафтогазу» до західних кордонів, постачання продукції здійснюється з країн Західної Європи.

Тим не менш, після виведення з ладу Кременчуцького нафтопереробного заводу ситуація довкола паливних ресурсів значно погіршилась. Якщо в лютому та березні проблема була ще контрольованою, то уже з середини квітня дефіцит палива зростає в геометричній прогресії. Деякі з заправок з невеликих мереж постачання або ж спекують на цінах, або взагалі позбавлені можливості продажу продукції.

Результати та обговорення. Для вирішення кризи станом на кінець квітня - початок травня 2022 р. були прийняті низка рішень урядом задля подолання проблеми як з економічної, так і правової точки зору. Заплановане повернення довоєнних акцизів могло негативно відобразитись на ринку і тому власникам паливних компаній пропонували лише дозволити підняття ціни на ресурси до 12-15 грн (50-55 грн за 1 л.). На думку С. Куюна, це допомогло б ліквідувати проблему дефіциту та наповнити ринок паливом [7]. Нинішня ціна за 1 л. А-95 варіюється від 48 до 52 грн.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати наявність більш-менш одноманітного розподілу сил на паливному ринку: починаючи з 2014-го року до сьогодні продовжується боротьба двох компаній-гігантів «ОККО» та «WOG», що цікаво, навіть не дивлячись на смерть провідника останньої Ігора Єремєєва в 2015 році [5].

На нашу думку, в цьому можна вбачати позитивний аспект, адже така

ситуація повинна стимулювати національного постачальника розширювати власні горизонти і постійно самовдосконалюватись, що не дасть приводу для використання ресурсів держави-агресора. З іншого боку, заяви Азербайджану про постачання палива для забезпечення посівної кампанії в Україні [8] свідчать, що на фоні обмеження державою цін на пальне і після нормалізації ситуації в країні загалом, «Socar» може розпочати свою будівничо-інвестиційну експансію на основних автомобільних артеріях. Це сильно укріпить бренд та актуалізує питання про нові перегони на ринку, однак тоді вони вже вестимуться між українським та російським паливом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ермаков В. Бензоколонки Путина. Продажи российских АЗС в Украине за год упали в два раза. *Главком*, 2016. [Електронний ресурс] URL: <https://glavcom.ua/publications/330712-benzokolonki-putina.-prodazhi-rossijskih-azs-v-ukraine-za-god-upali-v-dva-raza.html>
2. «Socar» стане новим постачальником дизпалива і СВГ з Росії – ЗМІ. *Oilpoint*, 2021. [Електронний ресурс] URL: <https://oilpoint.com.ua/socar-stane-novym-postachalnykom-dyzpalyva-i-svg-z-rosiyi-zmi/?lang=uk>
3. Новим постачальником продукції "Роснефть" в Україні став «Socar» ЗМІ. *Економічна правда*. 2021. [Електронний ресурс] URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/05/13/673819/>
4. Звернення водіїв Івано-Франківська та активістів ГО “Івано-Франківськ – найкраще місто для життя” до АЗК «Socar», написане від імені Олега Саїка в грудні 2018 р. 1 арк.
5. Combrig Stanchakella. Битва Титанів: WOG проти ОККО. Частина 1. Проблеми WOG на користь ОККО. Відкрий. 2018. [Електронний ресурс] URL: <https://telegra.ph/Bitva-Titaniv-WOG-proti-OKKO-ta-yak-Socar-pidkoryuyue-Pivden-12-24>
6. Власник мережі ОККО Віталій Антонов: WOG не те що нічого не коштує, він коштує "мінус", *Економічна правда*, 5 грудня 2018. URL:

<https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/12/5/643269/>

7. Нулі на стелах: чому на АЗС немає пального та коли з'явиться. *Економічна правда*, 29 квітня 2022. [Електронний ресурс] URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/29/686417/>

8. Азербайджан готовий поставити пальне Україні для посівної - Зеленський. *Ліга Бізнес*, 28 березня 2022. [Електронний ресурс] URL: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/tek/novosti/azerbaydjan-gotov-postavit-ukraine-toplivo-dlya-posevnoy-zelenskiy>

НЕПРАВДИВА ІНФОРМАЦІЯ: ВІД ПЛІТОК ДО ДІПФЕЙКІВ

Доскіч Людмила Степанівна

кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри
документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету культури і мистецтв

Вступ. / Introductions. З формуванням інформаційного суспільства суттєво зросли можливості щодо продукування неправдивої інформації. Нині ні один з різновидів інформації не застрахований від продукування у своїх межах неправдивого контенту, серед якого на сьогодні найбільш негативні соціально-політичні наслідки мають фейки і діпфейки (deepfakes).

Мета роботи. / Aim. Мета дослідження – показати подібність чуток і фейків як різновидів неправдивої інформації.

Матеріали та методи./Materials and methods. В основі дослідження міждисциплінарна інтеграція низки методів (аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, порівняння) з урахуванням принципів об'єктивності, системності, достовірності тощо.

Результати та обговорення./Results and discussion. Як констатує І. Вільчинська, з розвитком інтернет-технологій соціальні мережі стали найбільш сприятливим підґрунтям для розповсюдження неправдивої інформації - як найбільш активне місце її ретрансляції, продукування та «прописки» [1]. Тому соціальні медіа нині здобули сумну популярність як платформа для поширення неправдивої інформації, постправди, альтернативних фактів, пропаганди тощо.

Фейк (від англ. fake – підробка) – це неправдиве повідомлення, достовірність якого забезпечують свідчення т. зв. очевидців, сфабриковані фото та відеоматеріали. Діпфейк (від deep learning - глибоке навчання нейромереж та fake – підробка) – це так званий «глибокий фейк», нова технологія та форма онлайн-дезінформації. Вона змушує глядача фактично «не вірити власним очам», оскільки видумана відеокартинка є дуже переконливою.

І хоча самі слова фейк і дїпфейк нові, однак такі новини як ретельно сформульовані вигадані історії з метою отримання будь-якої вигоди (фінансової, політичної тощо) існували завжди. Раніше вони називалися «газетною качкою». До традиційних «позатехнологічних» фейків можна віднести і чутки.

Американський соціолог Р. Кнапп наголошував, що, позаяк чутки є проєкцією соціальних установок і мотивацій на події, то їх потрібно не тільки засуджувати, а й контролювати. Дослідник систематизував причини та наслідки чуток, а також за допомогою аналізу публікацій з «Бостонського вісника», журналів «Американ Меркьюрі» та «Рідерз дайджест» вивів їхню класифікацію, виділивши три категорії: мрії, втілення бажань; пугала, страхи у вигляді різних історій; пускова інформація, запущена з метою викликати певний ефект або прискорити певні процеси у суспільстві [3].

Французький соціолог Ж.-Н. Капферер взагалі вважає чутками будь-яку інформацію, яка поширюється у суспільстві, але публічно не підтверджується і не спростовується офіційними джерелами. Також дослідник вважає чутки найстарішим інтернетмедіа [2].

На схожість чуток і сучасних фейкових новин у соціальних мережах вказують і думки американського соціолога Т. Шибутані, який зазначає, що чутки завжди мають колективне походження. І навіть коли вони формуються цілеспрямовано, а не спонтанно, в їхньому розповсюдженні бере участь велика кількість людей. Люди не просто слугують ретрансляторами видуманої інформації, а й додають до неї свої нюанси, уточнюють деталі, прикрашають емоційними подробицями тощо [5].

Так чутки стають не просто інформаційним повідомленням, а насамперед втримують своєрідні суб'єктивні тлумачення та навіть обростає подробицями на кшталт коментарів у соціальних мережах під тим чи іншим постом. Отже, на чутки можна подивитися під іншим кутом зору і навіть побачити у них ознаки таких популярних «учасників» маніпулятивних мережевих технологій, як боти, тролі й под.

Ознаками чуток, як і будь-яких фейкових новин є виражена упередженість, «переконливий» стиль, сатиричний тон викладу, яскравий, провокаційний – «клікбейтний» – заголовок, гіперболізація у викладі, колажі і «перетворені» зображення, відео як ілюстрації до змісту тощо [4].

Висновки./Conclusions. Нині, хоча соціальні мережі і полегшують шлях до демократії, відкритості інформації, свободи слова тощо, саме вони відкривають вікно необмежених можливостей щодо продукування неправдивою інформації з метою маніпулювання громадською думкою. Це актуалізують дослідження феномена неправдивої інформації, зокрема у контексті фейків, діпфейків, чуток, а також соціальних мереж, які найкраще відображають реальну загрозу цих форм неправдивої інформації, особливо у світлі зниження довіри до новинарного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вільчинська І. Ю. Неправдива інформація як засіб маніпулятивної взаємодії. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса, 2021. С. 105-108.
2. Kapferer J.-N. Rumeur, le plus vieux média en ligne. SEUIL, 1987. 320 p.
3. Knapp R.H. A psychology of rumor. *Public opinion quarterly*. 1944. Vol. 8. P. 22–37
4. Molina M. D., Sundar S. S., Le T., Lee D. «Fake News» Is Not Simply False Information: A Concept Explication and Taxonomy of Online Content. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0002764219878224>.
5. Shibutani T. Improvised news: A sociological study of rumor. Indianapolis, N. Y., 1966. 262 p.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Желяк Аліна Андріївна

студентка

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ Сучасний державної регіональної політики в Україні слід розглядати в контексті запроваджуваних в Україні реформ децентралізації. Особливістю децентралізації в Україні є історія її початку, яка була буквально «вигрижена» українцями на початку 2014 року. Зміни, за які боровся український народ були настільки бажаними, що людей не зупинив ні страх, ні холод, ні смерть. Реформи, які були розпочаті з такими величезними жертвами тривають ще й до сьогодні, багато чого вже зроблено і багато чого, ще передбачається зробити, але на нашу думку механізм децентралізації був запущений і український народ ще на один крок наблизився до так бажаної нам Євроінтеграції. Ось чому дослідження сучасного стану та стратегії регіональної політики України є актуальною темою для дослідження.

Мета роботи. Дослідити сучасний стан та проаналізувати стратегію регіональної політики України.

Матеріали та методи. Основу дослідження склали дані стратегії регіонального розвитку України до 2021 та напрацювання вчених-економістів. У процесі дослідження були використані наступні сучасні методи дослідження: метод порівняльного аналізу та метод логічного узагальнення, системно-структурний аналіз (при огляді теоретичних питань роботи), аналітичний метод та метод порівняльного аналізу (під час аналізу реформи децентралізації).

Результати та обговорення. Основний процес реформ в Україні був розпочатий після протестів Євромайдану та має низку аспектів, однією з

найважливіших є «децентралізація». Необхідність такої реформи виникла ще до подій 2013-2015 років. Останні великі реформи адміністративної структури України відбулися у 1930-х роках та викликали численні проблеми, наділивши повноваженнями нові обласні адміністрації, які мали мало контактів з районами, якими вони керували. Нинішні зміни є відповіддю на несправедливість старої радянської адміністративної системи, яка була ієрархічною за своєю природою та з величезними повноваженнями, зосередженими у центральних органах Києва, які фактично диктували політику на обласному рівні.

Децентралізація вважається головним успіхом реформ, започаткованих на початку 2014 року після української Революції Гідності. Досі ключовим досягненням децентралізації було розширення повноважень територіальних громад за рахунок їхнього добровільного об'єднання та розширення сфери їхньої компетенції. На сьогодні в Україні налічується 1470 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), а сам процес децентралізації відбувається зі значним «зменшенням кількості районів за рахунок об'єднання та створення нових субрегіональних одиниць» [1]. Визнаючи глибокі перетворення, викликані реформами децентралізації, впровадження, як і раніше, стикається з низкою проблем, серед яких ми можемо виділити наступні [1]:

- нездатність досі внести відповідні поправки до Конституції, що потенційно може звести нанівець передбачувані результати реформ;
- невизначеність щодо заміни місцевих адміністрацій інститутом префектів;
- формування взаємодії між реформою децентралізації та державною політикою реінтеграції.

Завдяки розширеним повноваженням та новим фінансовим ресурсам органи місцевого самоврядування отримали сильніший контроль над «виробленням» місцевої політики та місцевого розвитку. Окрім реформи місцевого самоврядування як такої, ключовими напрямками розширення можливостей громадян стали децентралізація освіти та охорони здоров'я,

підвищення якості державних послуг. Далі пропонуємо дослідити структури кількості ОТГ за областями станом на січень 2022 року (див. рис. 1).

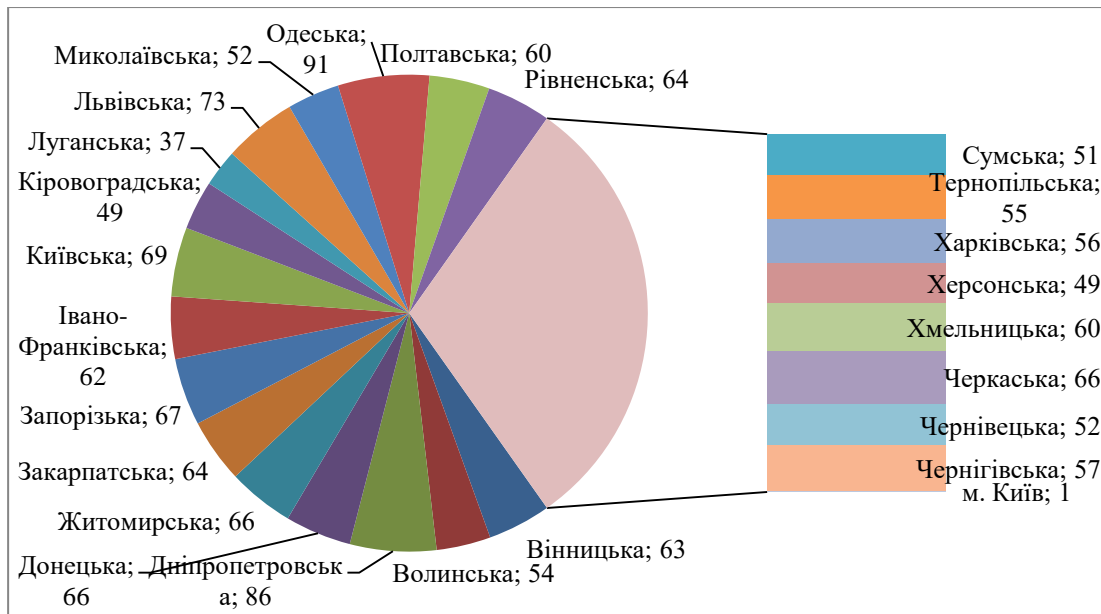

Рисунок 1 – Структура кількості ОТГ за областями станом на січень 2022 року, штук

Джерело [2]

Далі проаналізуємо загальну кількість проєктів співробітництва за областями (див. рис. 2).

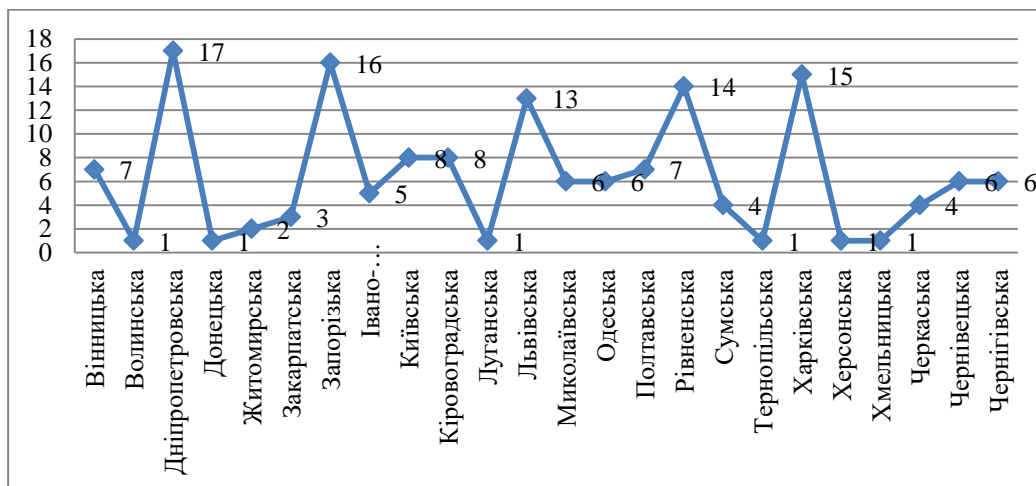

Рисунок 2 – Кількість проєктів співробітництва в ОТГ за областями станом на січень 2022 року, штук

Джерело [2]

Ми бачимо, що найбільша кількість ОТГ була створена в Одеській – 91, Дніпропетровській – 86 та Житомирській областях 66, в загальному еквіваленті

вони становлять 16,5%.

Отож найбільша кількість проєктів була здійснена у Дніпропетровській (17), Запорізькій (16) та Харківській (15) областях, від загальної суми проєктів їх частка склала 31,4%.

Отож, на основі аналізу даних, ми можемо побачити, що процес децентралізації успішно реалізується областями України та сприяє їхньому соціальному та економічному рості.

Крім того, дані з численних досліджень свідчать, що реформа децентралізації сприяла зміцненню соціальної згуртованості. Згуртовані суспільства чи дрібніші соціальні групи характеризуються стійкими соціальними відносинами, пов'язаністю між його членами та співтовариством, а також «яскраво вираженою спрямованістю на загальне благо». Як визначили Асланд та інші дослідники в їхньому емпіричному дослідженні, проведеному в прикордонних районах Харкова та Чернівців, формування ОТГ сприяло соціальній згуртованості серед багатоаспектної різноманітності, переважно з економічних причин [3]. Для переважної більшості опитаних економічні міркування (тобто можливість підвищити рівень життя) були ключовим мотивом для злиття, і будь-який можливий вплив на соціальну згуртованість був розцінений як другорядний. Тим не менш, особливо прагнення нових економічних можливостей, таких як державні субсидії для інфраструктурних проєктів, як повідомляється, сприяє зміцненню єдності та зосередженню уваги на загальному благу.

Поряд з новими економічними можливостями як такими, децентралізація сприяє соціальній згуртованості за рахунок розширення компетенції на рівні спільноти, що призводить до посилення демократичної підзвітності, а також нових механізмів інституціоналізації співробітництва між ОТГ. Умланд також вважає, що децентралізація «позбавляє різних російських воїнів-гібридів звичних міжнародних рамок та критично важливих точок входу для підривних дій» та «ускладнює визначення та планування військових операцій, подібних до тих, що були в Сімферополі, Донецьку та Луганську в 2014 році» [4].

Поряд із зміцненням стійкості, згуртованості та створенням основи для якісно іншого життя на сході України після реінтеграції реформа децентралізації несе у собі низку загроз у контексті війни.

Результативність місцевих бюджетів засвідчує зменшення частки їх витрат з державного бюджету України, яка з 2015 зменшилась на 11% та характеризує більшу самостійність регіонів та ефективне розпорядження власними коштами [2].

В підсумку ми можемо ствердити, що децентралізація відкриває величезні можливості та перспективи для органів місцевого самоврядування, які самостійно вирішують питання щодо економічного та соціального розвитку свого регіону. Створення сучасної демократичної моделі управління, основою якої є збільшення повноважень територіальних громад є результатом реформи децентралізації в Україні, яка сприяє росту в державі демократії та формуванню громадянського суспільства.

У Національній стратегії регіонального розвитку до 2027 року наголошено на необхідності її прийняття шляхом зміни зовнішніх та внутрішніх умов регіонального розвитку за останні сім років [5]. З початку 2014 р. з'явилися додаткові ризики, пов'язані із зовнішнім впливом Російської Федерації на Автономну Республіку Крим, Севастополь та східні області України та внутрішні чинники, спричинені недосконалістю державної політики. Події початку 2014 р. на півострові Крим та у південно-східних регіонах України є наслідком провалів та недоліків державної внутрішньої та зовнішньої політики, у тому числі регіональної політики та регіонального розвитку.

Стратегія має забезпечувати можливість визначення комплексного підходу до формування та реалізації державної регіональної політики, поєднуючи галузеву, територіальну та адміністративну складові.

Кабінет Міністрів України твердо підтримує підхід ЄС до реалізації регіональної політики, який поєднує політику підвищення конкурентоспроможності територій із політикою, спрямованою на запобігання зростанню регіональних диспропорцій. Досягнення поставленої мети дозволить

регіонам стати до 2027 року економічно сильнішими, взаємно інтегрованими та більш незалежними внаслідок впровадження ефективної моделі управління, що базується на децентралізації, деконцентрації та субсидіарності [5].

Аналіз насамперед показує необхідність формування в Україні державної регіональної політики на нових засадах із залученням суб'єктів суспільних відносин на регіональному та місцевому рівнях: місцевих спільнот, органів державної влади, громадських організацій, бізнесу та регіональної еліти.

Незважаючи на деякі позитивні результати, такі як створення нормативно-правової та інституційної бази для реалізації регіональної політики, за роки незалежності не відбулося ні суттєвого зниження міжрегіональних диспропорцій, ні створення та просування «точок зростання». Зусилля держави не призвели до системного вирішення проблем у депресивних районах.

Сьогодні ключовими викликами у процесі реалізації регіональної політики на всіх рівнях є:

- Нестабільне інституційне середовище, зокрема конституційна модель державного будівництва.
- Високий рівень централізації та сильна вертикаль влади за слабких горизонтальних зв'язків, у тому числі й між регіонами.
- Відсутність чіткого бачення розвитку країни та переважання недалекоглядності у прийнятті рішень у сфері державної регіональної політики.
- Відсутність необхідного фінансування проектів розвитку в регіонах.

Висновки. Україна не може залишатися в ситуації, коли державна регіональна політика - це просто гарне гасло у передвиборчій кампанії. Ця політика, як і фінансова, має стати основною, особливо для такої великої країни, як Україна, з її масштабними та дуже різноманітними регіонами. Саме ефективна регіональна політика є початком створення великих перемін, які в першу чергу потрібно почати з регіонів.

Українському уряду потрібна надавати більше свободи місцевому урядуванню та створювати умови для розвитку та підтримки регіонів.

Успішність регіональної політики нашої держави є однією з основ загального економічного розвитку країни, адже коли регіони країни розвиваються, розвивається і країна. Нажаль, проте саме війна в Україні може стати одним із тих поштовхів до кардинальної зміни регіональної політики України та запровадження низки реформ із підтримки національної мови та культури, впровадження якої необхідно почати зі східних регіонів нашої країни

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Романова В. та А. Умланд (2019). Реформа децентралізації в Україні з 2014 року: початкові досягнення та майбутні виклики. Дослідницька робота Chatham House «Український форум» URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-09-24-UkraineDecentralization.pdf> (дата звернення 10.10.2022).
2. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування (2022) URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (дата звернення 10.10.2022).
3. Aasland, A., O. Filippova, O. Deineko, and R. Zaporozhchenko (2021). Decentralization social cohesion and ethnocultural diversity in Ukraine's border regions. Forthcoming in: *East European Politics and Society*: SAGE Journal.
4. Umland, A. (2019) International implications of Ukraine's decentralization *Vox Ukraine*. URL: <https://voxukraine.org/en/international-implications-of-ukraine-s-decentralization/> (дата звернення 11.10.2022).
5. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації (2021) URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi> (дата звернення 11.10.2022).

ПРОЦЕС ЗАСТОСУВАННЯ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРЧИХ КАМΠΑНІЯХ УКРАЇНИ

Митровка Валентин Анатолійович,
аспірант кафедри політології і державного управління
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. Проведення парламентської виборчої кампанії являє собою певну форму політичної боротьби кандидатів та політичних партій за вплив на потенційних виборців. В ході такої боротьби значний інтерес в учасників виборчого процесу викликають виборчі технології, оскільки їх вдале застосування під час виборчої кампанії дає змогу політичним партіям і кандидатам здобути перемогу у парламентських виборах.

Виборча технологія – це сукупність засобів, методів і прийомів спеціально формалізованого й організованого впливу на виборців, що уможливають вплив на його електоральну поведінку і спонукають віддати голоси за певного кандидата чи партію [6].

В Україні процес застосування виборчих технологій у парламентських виборчих кампаніях пов'язаний з характерними часовими, якісними особливостями і навіть суперечностями, розглядати які слід з урахуванням як набутої практики, так і особливостей принципово нового характеру.

Ціль роботи. Дослідження процесу впровадження та застосування виборчих технологій у парламентських виборчих кампаніях України. Визначення основних і найбільш поширених різновидів виборчих технологій, що використовувались під час виборів до парламенту.

Матеріали та методи. Теоретичний та прикладний методи, дослідження.

Результати та обговорення. В Україні процес впровадження виборчих технологій у виборчих кампаніях розпочався з парламентських виборів 1998 року. В цей період значно зросла кількість політичних партій та виникла принципова відмінність між політичними силами, що створило конкуренцію за

голоси виборців. Це сприяло пошуку інноваційних методів та засобів політичної боротьби, а також залучення до проведення виборчих кампаній ЗМІ, особливо телебачення, що дозволило покращити комунікацію між кандидатами і виборцями [5].

Оскільки до цього часу в Україні практичного досвіду застосування виборчих технологій у виборчих кампаніях не було, довелося переймати досвід застосування технологічних інновацій у західних країн і впроваджувати їх інтуїтивно, методом спроб і помилок. Особливим етапом впровадження нових технологій у виборчому процесі стали парламентські вибори 2002 року, в яких взяла участь велика кількість міжпартійних об'єднань-блоків. Головною особливістю цих виборів стала тенденція до персоніфікації української політики та переведення уваги виборців з політичних програм на політичні іміджі [1].

Дана виборча кампанія будувалася навколо іміджу однієї людини, партії стали персоніфікованими та асоціювалися із конкретною персоною. Особисті якості окремих політичних лідерів того часу слугували для багатьох українських виборців основою для їх електорального вибору [8].

Ще однією характерною особливістю цих виборів було застосування “брудних” виборчих технологій. Серед них найчастіше використовувалися адміністративний ресурс, технологія “клонування” партій і кандидатів, “партії-двійники”, “чорний” PR. Деякі науковці вважають, що в Україні, як і на всьому пострадянському просторі, невміння суб'єктів виборчих кампаній користуватися “білим PR-ом” призвело до переоцінки ролі “чорного PR-у” [9].

У цей період рівний доступ політичних сил до ЗМІ мав досить умовний характер. “Помаранчева” революція 2004 року засвідчила перехід українського суспільства до нового рівня політичної культури та нових методів ведення виборчої кампанії із застосуванням інноваційних технологій.

Серед експертів тривають дискусії стосовно того, чи була “помаранчева” революція наслідком застосування виборчих технологій, чи це була акція народного волевиявлення. Революція 2004 року була переломним моментом у

процесі переходу України до демократії та новим етапом становлення громадянського суспільства [10].

У виборчій кампанії 2006 року, які відбулися після “помаранчевої” революції прослідковується значний прогрес у застосуванні виборчих технологій. В цей час політичний ринок набув ознак цивілізованості і конкурентності, було запроваджено нову конституційну реформу та пропорційну виборчу систему. Такі нововведення потребували перегляду ведення виборчої кампанії та зміни арсеналу виборчих технологій.

За відсутності централізованого адміністративного тиску політичні сили, що змагалися за місця у парламенті, самостійно визначали свою програму, іміджеву, технологічну специфіку, практично безперешкодно формували власний, кадровий, концептуальний, фінансовий і медійний ресурси. Суб’єкти виборчого процесу, і виборці, і групи впливу робили свій вибір і приймали необхідні рішення (зокрема щодо формування виборчого списку, ідеології, тактики і стратегії виборчої боротьби), виходячи переважно з брендівих та корпоративних технологій [7].

Запровадження пропорційної виборчої системи значно підвищило роль політичних партій, які активно почали використовувати ЗМІ для формування свого іміджу. Політична реклама зайняла важливу нішу у виборчій боротьбі [3].

Якщо при проведенні попередніх виборів політичні партії зосереджувалися в основному на програмі, то на даному етапі чільну позицію зайняв імідж політичної сили і її лідера, який активно нав’язують аудиторії через ЗМІ. Особливостями парламентської кампанії 2007 року були, по-перше, використання у якості засобу дискредитації опонентів антиреклами, по-друге, поширення так званого “мережевого маркетингу” (підкупу виборців).

В умовах нестабільності політичної системи, частих конфліктів у політичній сфері зростає рівень невдоволення політиками та, в цілому, політикою серед населення. В результаті виборець перетворюється на “споживача”, він готовий продати свій голос для отримання якої-небудь вигоди від участі у виборах.

Під час парламентських виборів 2012 року особливої популярності набула технологія “клонів”, що застосовувались до кандидатів, які висувалися в одномандатних виборчих округах. Також мало місце висунення кандидатів однофамільців. Цей підхід розрахований на неуважних виборців з метою їх дезорієнтації [4].

Ще однією особливістю даної виборчої кампанії була участь технічних кандидатів, головними завданнями яких була допомога основному кандидату і наповнення дільничних та окружних виборчих кампаній “своїми” представниками. Також, одним із методів передвиборної боротьби залишався адмінресурсу. До різновидів застосування адміністративного ресурсу відноситься примус до агітацій за провладну партію, використання бюджетних програм для агітаційних заходів, перешкоджання агітації не провладних кандидатів, агітацію в державних закладах, публічну підтримку провладних кандидатів державними службовцям.

Порівняно з парламентською кампанією 2012 року парламентська виборча кампанія 2014 року відзначилася зменшенням впливу адміністративного ресурсу, значною конкурентністю кампанії та збільшенням рівня доступу до інформації громадян.

В ході виборчої кампанії використовувались наступні методи виборчої агітації: розміщення візуальної політичної реклами, встановлення агітаційних наметів у людних місцях, поширення агітаційних матеріалів у друкованих ЗМІ, зустрічі кандидатів з виборцями в регіонах.

Застосування інноваційних виборчих технологій при проведенні парламентських виборів стрімко набирає обертів в умовах сьогодення. Це особливо чітко відображається на прикладі демократичних парламентських виборів у 2019 році.

Саме на цих виборах на перше місце вийшов фактор не приналежності до групи, не адміністративний ресурс, не скуповування голосів виборців, не масовий підкуп виборців, як це було у попередніх електоральних циклах, а фактор іміджу політичного лідера.

Домінуючою технологією став імідж-білдинг – просування власного іміджу та протиставлення себе опоненту, тобто створення іміджу політика на фоні висвітлення негативних моментів опонента.

Під час виборчого процесу активно використовувались сучасні технології та засоби комунікації, в тому числі, соціальні мережі, доволі міцним важелем впливу став Instagram [2].

Висновки. Таким чином, за роки своєї незалежності Україна пройшла досить інтенсивний шлях формування та застосування виборчих технологій.

Разом з цим, в ході проведення парламентських виборів в Україні мали місце “брудні” технології, такі як антиреклама, адміністративний ресурс, механізми владного впливу та маніпулятивні засоби, підкуп виборців.

З цього, можна зробити висновок, що добре спланована і прорахована антиреклама, застосування маніпулятивних засобів та адмінресурсу може кардинально вплинути на рівень підтримки партій та кандидатів виборцями. Однак, застосування “брудних” технологій суперечить правилам політичної боротьби в демократичному суспільстві.

На сьогоднішній час ринок політичних технологій в Україні значно розширився, з’явилися нові інструменти боротьби за голоси виборців. В умовах сьогодення найефективнішим інструментом проведення виборчих кампаній є Інтернет. Активної популярності набувають інтернет-блоги та соціальні мережі.

Завдяки інноваційним виборчим технологіям політичні партії та кандидати розширюють свої можливості в комунікації з виборцями. Грамотне застосування виборчих технологій забезпечує шанси на перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буркут І. Г. Виборчі технології: регіональний досвід / І. Г. Буркут, О. В. Колесников. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2009. – 240 с.
2. Виборчий процес 2019 року в Україні у світлі суспільних очікувань / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 232с.

3. Колесников О. В. Роль політичної реклами у виборчій кампанії 2006 року / О. В. Колесников, І. Г. Буркут // Буковинський журнал. – 2006. – № 3. С. 118–134.

4. Кресіна І. О. Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми : монографія / І. О. Кресіна, Є. В. Перегуда . – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 368 с.

5. Поліщук О. О. Еволюція виборчих технологій в електоральних кампаніях України / О. О. Поліщук // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. Харків : Право, 2017. – № 2 (33). – С. 234- 245.

6. Полтораки В. Політичний маркетинг та організація виборчих кампаній. Соціологія : теорія, методи, маркетинг. 2002. № 1. С. 61–79.

7. Розумний М. Вибори-2006 та актуальні тенденції розвитку політичної системи України / М. Розумний, І. Черленяк // Україна : Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006 : [монографія] – К. : НІСД, 2006. – С. 17–26.

8. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг : навч.-метод. посіб. К. : МАУП, 2001. 214 с.

9. Баронін А. С. Правила гри у грі без правил. Передвиборчі технології в Україні. Прага : Гранда, 2006. 188 с.

10. Кочубей Л. О. Виборчі технології: політичний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України) : монографія. Київ : Юридична думка, 2006. 280 с.

СТРАТЕГІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЄС ТА БЛИЗЬКОГО СХОДУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ніпіаліді Ольга Юрїївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та дипломатії
Західноукраїнський національний університет

Вступ. Досвід подолання кризових ситуацій, висновки після невдалих спроб одностороннього вирішення конфліктів призвели до формування в європейському співтоваристві думки про звуження окремих можливостей будь-якої держави у справі конфліктного врегулювання в умовах глобалізації та інтеграції.

Попри значні відмінності економічного розвитку, добробуту, ефективності державного управління й безпеки, країни Близького Сходу грають важливу роль на міжнародній арені і мають багато спільних рис. Це, зокрема, природні умови, що визначили історичні моделі господарювання, ресурсозабезпеченість (брак водних ресурсів, родючих ґрунтів та великі поклади корисних копалин насамперед нафти й газу), культурні та мовні чинники [1, с. 112]. Важливість регіону обумовлена кількома головними чинниками. Насамперед енергетичний, оскільки більшість світових запасів нафти й третина розвіданих світових запасів газу скупчено в регіоні БСПА. Вздовж узбережжя країн регіону та через Суецький канал проходить основний морський торговий маршрут, який поєднує два глобальних центри економічної могутності – Європу та Південно-Східну Азію, а також Європу та другу за кількістю населення державу у світі – Індію.

Загалом, даний регіон охоплює низку країн різного рівня економічного, політичного і соціального розвитку: від держав членів Великої двадцятки (G20) найбільших економік світу до країн із середнім рівнем доходів, бідних країн і, принаймні чотирьох «крихких» держав [2, с. 35].

Ціль роботи. Географічне розширення ЄС та його територіальне наближення до нестабільного Близького Сходу, враженого регіональними

кризами через економічні, соціальні й безпекові чинники, значно підвищує комплекс загроз і ризиків безпосередньо для Європейського Союзу, серед яких є тероризм, нелегальна імміграція, контрабанда, поширення зброї масового ураження. Тому, основною ціллю роботи є охарактеризувати позицію Європейського союзу в підходах до безпеки регіону, орієнтовану на ширший вимір, не звужуючись до виключно військової складової.

Результати та обговорення. Отже, регіон Близького Сходу частково залишається територією із локальними конфліктами, які стають замороженими та вносять певну дестабілізацію. Нестабільність в регіоні посилювалася через наявність конфліктів між Іраном та Саудівською Аравією, Іраном та Ізраїлем, арабську весну у більшості країн близькосхідного регіону, яка отримала продовження як війна в Сирії, ліванський конфлікт, війну в Іраку та ін.

Останній масштабний конфлікт отримав назву «криза Перської затоки», у який втягнуті Іран, Ірак, Саудівська Аравія [9].

Щодо вибудови ефективної стратегії зовнішньої політики ЄС на Близькому Сході, то слід зазначити, що позиції окремих держав Євросоюзу значно впливають на загальноєвропейський курс. Розглядаючи країни Європи, очевидною є «неоднорідність» їх інтересів та ступінь впливу у близькосхідному регіоні. Адже, провідні держави ЄС мають дещо відмінне бачення відносин з державами-сусідами зі Східної Європи та БСПА. Відмінні підходи відображено в конкуруючих інтеграційних проектах для південної та східної периферії ЄС.

Інституалізація, чи її спроби, для східного і південного сусідства відбувалася з різною швидкістю й відмінними цілями. Ще на початку 90-х років ХХ ст. за ініціативи Франції та Іспанії розпочався Барселонський процес. Його результати мали забезпечити для арабських середземноморських країн:

- вироблення інструментів, які спрощували би доступ на євро-пейський ринок;
- гармонізацію законодавства з нормативною базою ЄС;
- умови для політичної стабільності в регіоні [8, с. 23].

Зокрема, надзвичайну вагу має істотна залежність Євросоюзу від імпорту

енергоносіїв із регіону БСПА. Європейські країни, за виключенням Великобританії й Норвегії, залежать від імпорту нафти на 50% [4]. При цьому більша частина нафтового імпорту надходить з БСПА (в десятку країн, що володіють найбільшими запасами нафти входять такі країни досліджуваного регіону: Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати). Велика залежність Європи від імпорту нафти наразі також значно впливає на зацікавленість ЄС у розв'язанні арабо-ізраїльської проблеми і встановленні стабільності в близькосхідному регіоні протягом останнього десятиліття та у перспективі [5, с. 136].

Франція, через своє колоніальне минуле, давні й потужні зв'язки з усіма впливовими акторами регіону (особливо це стосується Лівану з його християнською общиною та підтримкою іракської БААС у минулому), завжди вирізнялася особливою самостійною позицією, найбільш лояльною до арабів. Франція докладает значних зусиль для протидії «Ісламській державі в країнах Магрибу, де панує терористична організація ІДІЛ».

Так, у 2008 р. за ініціативи президента Франції було утворено Середземноморський Союз, до якого увійшли всі держави ЄС, арабські середземноморські держави, крім Лівії, Ізраїлю й Туреччини. У Парижі розглядали цей Союз як вагомий аргумент для утвердження лідерства Франції у ЄС та просування енергетичних проєктів, які пов'язали б Європу та країни регіону. Проте конкуренція між Парижем та Берліном помітно скорегувала ці плани. У результаті Середземноморський Союз не став дієвим утворенням, і помітно поступається за рівнем інституціоналізації конкуруючому проєкту Східного партнерства. Арабська весна, війни в Сирії та Лівії фактично зупинили подальше просування цієї ініціативи. ЄС зосередився на допомозі в просуванні реформ у Тунісі, двосторонніх відносинах з арабськими державами Середземного моря. Реанімація масштабних газових проєктів у східній частині Середземного моря останніми роками відбувається поза Середземноморським Союзом [9, с. 26].

Німеччина в політиці вважається найбільш проізраїльски налаштованим

членом ЄС, що традиційно пояснюється наявним комплексом історичної провини за Голокост. Проте останнім часом економічні міркування істотно впливають на німецькі позиції, змушуючи їх враховувати арабські інтереси.

Велика Британія найбільше з усіх європейців пов'язана із Близьким Сходом історично, має потужні, перевірені часом торговельні зв'язки з Йорданією, Саудівською Аравією, Кувейтом і Оманом. Однак у політичному плані британські позиції дедалі більше співпадали і навіть асоціювалися з політикою Сполучених Штатів. Проте, зовнішня політика Євросоюзу на сучасному етапі не спроможна перетворити ЄС на активного і впливового учасника близькосхідного процесу. Окремі представники європейських країн у регіоні є малопомітними, вони не запам'ятовуються своєю діяльністю чи заявами. Частково це відбувалося через існуючі на той час принципи функціонування європейських політичних інститутів, що зумовлювали часту зміну політиків на зовнішньополітичному напрямі.

ЄС регулярно підкреслює, що складно внести і запровадити економічні й політичні моделі у регіоні, який має власні історичні традиції, іншу цивілізацію, культуру, спосіб життя, побудову суспільства.

Окрім того, позиція Євросоюзу, хоча традиційно і вважається проарабською (що пов'язують саме з енергетичною залежністю Європи), насправді коливається між традиційно дружніми заявами відносно палестинців і наданням Ізраїлю привілейованого статусу у відносинах з ЄС. Однак, палестинці продовжують вважати європейську допомогу незначною, а ізраїльтяни звинувачують європейців у «фінансуванні палестинського тероризму». Підсумовуючи, зазначимо, що у процесі врегулювання арабо ізраїльського конфлікту Європейський Союз сприймається як більш нейтральна сторона, що не має експансіоністських намірів [3, с.577].

Південні країни ЄС, такі як Іспанія, Португалія, Греція, Італія мають глибокі історичні зв'язки з арабським світом та сучасні економічні двосторонні інтереси. Наприклад, Італія має міцні торговельні зв'язки з Лівією, що надає Риму значні обсяги своєї нафти. Італія має безпосередню зацікавленість у

можливості тією чи іншою мірою брати участь у контролі над ситуацією у регіоні Середземномор'я та Близького Сходу. Це спричинено передовсім тим, що будь-які конфлікти в цьому регіоні призведуть до вкрай небажаного для Італії збільшення міграційних потоків. Окрім того, Італія зацікавлена в економічному розвитку середземноморських країн й у поступовій торгово-фінансовій інтеграції їх з ЄС. Зовнішня політика Італії традиційно має економічне спрямування, у ній переважає прагнення до відкритого торговельного й гуманітарного співробітництва з усіма можливими сторонами. Окрім того, Рим усвідомлює, що без участі в миротворчому процесі на Близькому Сході він не зможе повною мірою скористатись правом участі у розподілі політичних й економічних сфер впливу всередині країн регіону. На початку XXI ст. Італія значно розширила цю участь, збільшивши загальну кількість італійського миротворчого контингенту в декілька разів.

Ситуація в Греції дещо складніша внаслідок невирішеності кіпрського питання – помітним є охолодження відносин з Ізраїлем в силу розвитку партнерства між Ізраїлем та Туреччиною. Проте, не маючи достатньої політичної ваги для впливу на рішення офіційного Брюсселю, південноєвропейські держави найчастіше підтримують позиції більш впливових партнерів по ЄС.

Висновки. Таким чином, європейський підхід є більш прогнозований і менш радикальний, ніж американський, що підвищує рівень довіри до його політики. Виходячи з цього, більш активна і рішуча позиція Євросоюзу на Близькому Сході мала б шанси на значний успіх і високий рівень довіри серед країн даного регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України : монографія. Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки./ Б. О. Парахонський (відп. ред.). Київ : ПЦ «Фоліант», 2008. 589 с.

2. Близький Схід і Північна Африка як сфера інтересів України : аналіт. доп. / за ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2020. 85 с.

3. Дівак В. В. Країни «Великого Близького Сходу» та Північної Африки в контексті глобального переформатування регіону. *Держава і право*, 2012, вип. 56. С.576-587

4. За даними Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?sy=2017&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001&s=N GDPD&grp=1&a=1&pr.x=32&pr.y=8>

5. Іващук І., Заставний А. Країни Близького Сходу в глобальній економіці: сучасні тенденції розвитку та питання безпеки. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 2. С. 136-147 URL: [:/globalenergy-scenarios/world-oil-reviewfirst-volume.html](http://globalenergy-scenarios/world-oil-reviewfirst-volume.html).

6. Ейкельман Г. Близький Схід та Центральна Азія /Центр близькосх. дослідж., Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України. К. : Вид. дім "Стилос", 2005. 376 с.

7. Коппель О., Гаспарян А. Американський чинник трансформації Близького Сходу. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С.128-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_2_19.

8. Системна криза міжнародної безпеки: Близькосхідно-Чорноморський простір : аналіт. доп. /Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. К.: НІСД, 2016. 52 с. (Сер. «Національна безпека», вип. 11).

9. Щорічник SIPRI 2020 «Озброєння, розброєння та міжнародна безпека. URL: www.sipriyearbook.org

ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗС УКРАЇНИ ІЗ СТРУКТУРАМИ ЄС У РАМКАХ СПБО

Трушковський Євгеній Анатолійович,
науковий співробітник
Національний університет оборони України
ім. І. Черняховського
м. Київ, Україна

Слід звернути увагу, що до початку повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року під час визначення найбільш поширених показників ефективності міжнародного військового співробітництва ЗСУ зі структурами ЄС все зводилося в основному до визначення кількості заходів, у яких взяли участь українські військовослужбовці та їхніх результатів. Так останній оприлюднений звіт містить такі дані за результатами першого кварталу 2021 року. Протягом I кварталу 2021 року представники ЗС України взяли участь у 147 заходах військового співробітництва, у тому числі:

- за участю Головнокомандувача Збройних Сил України, начальника Генерального штабу Збройних Сил України та його заступників – 6 (в Україні - 5, за кордоном – 1);
- за участю командувачів видів, окремих родів військ (сил) ЗС України 10 (в Україні – 7, за кордоном – 3);
- візити делегацій іноземних держав в Україну – 12;
- візити делегацій ЗС України за кордон – 3;
- семінари, конференції, курси, стажування – 62 (в Україні – 53, за кордоном – 9);
- багатонаціональні навчання та заходи з їх підготовки – 26;
- заходи миротворчої діяльності – 6;
- інші заходи – 22 [1].

2022 рік показав, що показники та критерії оцінювання ефективності

військового співробітництва мають стати ширшими та мати не тільки абсолютні показники, але й містити в собі оцінку досягнення певних рівнів співпраці.

Військове співробітництво між Україною та ЄС здійснюється відповідно до пріоритетів, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС у частині, що стосується Міністерства оборони України, а також Робочого плану співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері Спільної політики безпеки і оборони) на 2021 рік.

Серед завдань ми маємо:

- розширення формату військового діалогу на стратегічному рівні між керівництвом Збройних Сил України та Європейського Союзу;
- залучення Збройних Сил України до бойових тактичних груп ЄС;
- підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру і безпеки;
- підготовка представників Збройних Сил України з питань Спільної політики безпеки і оборони ЄС;
- співробітництво з Європейською оборонною агенцією.

За 2022 рік ми отримали також завдання у співпраці з ЄС щодо:

- фінансової допомоги;
- передачі озброєння, техніки та боєприпасів, а також відповідної логістики;
- навчання наших військових як користувачу нової техніки, так і веденню військових дій в цілому; як в Україні, так і в різних місцях на території держав-членів ЄС; тренерів та інструкторів для всіх видів, родів та сил ЗСУ;
- ремонту пошкодженої на бою техніки;
- отримання форми та інших товарів для забезпечення армії, в тому числі дрони, генератори та інші мирні товари;
- засобів для розмінування;
- лікування та реабілітація військових тощо.

Така сукупність інформації має акумулюватись та систематизуватись на

державному рівні, як в Україні, так і в ЄС.

Рада ЄС погодилася створити Місію військової допомоги на підтримку України EUMAM Ukraine. Метою Місії є сприяння посиленню військової спроможності Збройних Сил України для ефективного ведення військових дій, щоб дозволити Україні захищати свою територіальну цілісність у межах міжнародно визнаних кордонів, ефективно утримувати свій суверенітет та захищати цивільне населення.

Мандат вказаної Місії спочатку триватиме два роки, а базова фінансова сума загальних витрат на цей період становитиме 106,7 млн. євро [2].

Місія вже підготувала свій сайт та наголошує, що забезпечуватиме координацію з двосторонньою діяльністю держав-членів на підтримку України, а також з іншими міжнародними партнерами-однорумцями та буде відкритою для участі третіх держав [3].

Серед функцій Місії може мати місце і аналітична, яка зможе акумулювати відповідну інформацію. Українська діджиталізована влада може продемонструвати приклад такої систематизації – Євроінтеграційний портал серед інформаційних матеріалів має проєкт – «Пульс Угоди», який презентує просування України в реалізації Угоди про асоціацію (рис. 1) [4].

Рис. 1. Політичний діалог, національна безпека та оборона у Пульсі Угоди

Таке представлення запланованих завдань у співпраці ЗС України з ЄС та проведених реформ, пов'язаних із впровадженням Україною стандартів НАТО, подальшим розвитком сил Територіальної оборони, сприяє ширшому використанню «натівської» системи обліку та контролю логістики LOGFAS, реформуванню сержантського корпусу ЗСУ. Усе це дозволить продемонструвати не тільки обсяг запланованих задач, але й хід їх реалізації, що створить реальні передумови більш якісному оцінюванню ефективності заходів співпраці ЗС України із структурами ЄС у рамках СПБО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародне співробітництво. – Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo>.

2. EU sets up a military assistance mission to further support the Ukrainian Armed Forces. – Council of the EU, Press release, 17.10.2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/17/ukraine-eu-sets-up-a-military-assistance-mission-to-further-support-the-ukrainian-armed-forces>.

3. European Union Assistance Mission Ukraine (EUMAM). – Official website. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-assistance-mission-ukraine-eumam_en.

4. Пульс Угоди: Політичний діалог, національна безпека та оборона. Євроінтеграційний портал: – Офіційний сайт. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/national-security-and-defence>.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фіть Сергій Ігоревич,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

Вступ. / Introductions. Перехід від розвитку громад на основі однорічних соціально-економічних планів розвитку до повноцінного стратегічного планування має цілий ряд переваг як для мешканців громади, так і влади всіх рівнів та економічного добробуту громади загалом. Стратегічне планування сприяє змінам соціальної напруги у громаді, покращенню комунікації між владою і мешканцями, збільшення рівня довіри, підвищення ефективності влади.

Для об'єднаних територіальних громад (ОТГ) стратегічне планування сприяє залученню зовнішнього фінансування із державного бюджету, міжнародних програм; залученню інвестицій; нарощення ресурсів на пріоритетні напрямки розвитку. Загалом процес стратегічного планування дозволяє передбачити ризики і заздалегідь підготуватися, що підсилює конкурентоспроможність ОТГ.

Мета роботи. / Aim. Метою є виявлення можливостей підвищення рівня досягнення цілей стратегічного розвитку територіальних громад Волинської області.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження розвитку стратегічного планування ОТГ передбачає застосування низки методів аналізу. Основними серед них є аналітичні, статистичні та порівняльні. Застосування їх дозволило виявити півень стратегічної спроможності ОТГ.

Результати та обговорення./Results and discussion. Стратегічне планування в Україні на сучасному етапі має враховувати такі орієнтири, як

сталий розвиток, з поєднанням трьох сфер – економічної, суспільної та екологічної. Як показує практика, на даному етапі у багатьох ОТГ на початковому етапі стратегічного планування виникає проблема визначення пріоритетів розвитку громади напрацювання переліку проектів, спрямованих на формування конкурентоспроможності.

Досить низький результат стратегічного планування ОТГ спричинений наявністю об'єктивних і суб'єктивних причин: брак досвіду та відповідальності з боку органів місцевого самоврядування; відсутність нормативно-правової та методологічної основи; закритість влади в розробці стратегій. Оцінка результатів процесу стратегічного планування ОТГ має здійснюватися зовнішніми експертами консультантами з відвідуванням адміністративно-територіальної одиниці, оцінка зовнішніми експертами консультантами без відвідування території при підтримці місцевого незалежного експерта, а також місцевими спеціалістами, що приймають участь у стратегічному плануванні.

За результатами оцінки незалежних експертів «Регіональний центр досліджень та підтримки бізнесу» сформовано рейтинг кращих малих та середніх громад України, населення яких не перевищує 150 тис. осіб. Дослідженню підлягали 53 ОТГ Волинської області за 40 критеріальних показників, що відображає інвестиційну привабливість громад Волинської області станом на 2021 р. Рейтинг громад Волинської області за найвищими показниками інституційної спроможності та сталого розвитку порівняно з 2019 р. має показники до зростання, що відображено у табл. 1 [1].

Таблиця 1

Рейтинг громад Волинської області за найвищими показниками інституційної спроможності та сталого розвитку

№	2019	Рейтинг	2022	Рейтинг
1	Володимир-Волинська	87,96	Володимир-Волинська	135,35
2	Нововолинська	85,06	Нововолинська	122,82
3	Ковельська	70,51	Любешівська	75,6

4	Княгининівська	55,82	Ковельська	50,47
5	Смолигівська	47,64	Дубівська	48,67
6	Шацька	41,15	Любомльська	37,45
7	Боратинська	39,69	Люблинецька	36,91
8	Любомльська	37,45	Вишнівська	34,62
9	Люблинецька	35,99	Зимнівська	31,38
10	Дубівська	33,33	Берестечківська	29,64

Одним з показників оцінювання було стратегічне планування і його результати, можливість участі у кооперації влада-бізнес-група, можливість громадського впливу на проекти сталого розвитку, успішна реалізація проектів модернізації громади, політична воля громади до покращення власного стану громади, енергобезпека, глобальний відеомоніторинг, відкритість влади, промоція громади на національному та міжнародному рівні, адаптація до змін клімату. На перших позиціях перебувають ті ОТГ Волинської області, які активно здійснюють стратегічне планування власного розвитку. Загалом Волинська область станом на 2021 р. посіла 11 місце серед 24 регіонів. Володимир-Волинська територіальна громада посіла шосте місце у рейтингу серед 300 малих та середніх міст України станом на 2021 р. [2].

Основні проблеми, які зашкоджують запровадженню стратегічного планування в практику територіальних громад Волинської області: недостатнє розуміння важливості планування; відсутність визначених цілей; відсутність співпраці з громадою; недостатність досвіду; недопрацьована методологія стратегічного планування. Саме недостатнє розуміння необхідності розробки стратегії розвитку ОТГ та контролю за реалізацією з боку голови ОТГ чи старости призводить до низької результативності сучасних стратегічних документів громад.

У більшості територіальних громад Волинської області і дотепер немає не лише якісних стратегій розвитку, а й суспільного запиту на якісне стратегічне планування. Результати Стратегій розвитку окремих ОТГ, розроблених ще у

2015 р. на період до 2020 р. мають тенденцію до невиконання та недосягнення запланованих результатів. Майже половина громад функціонують без стратегії розвитку, а й відповідно без чіткої візії та стратегічного бачення у довгостроковій перспективі. В контексті цього на місцевому рівні має сформуватися уява про стратегію як дієвого інструменту у забезпеченні розвитку громади. Відтак, саме на державному рівні має бути сформована та закріплена чітка ієрархія стратегічного планування, тобто місце розроблених стратегій розвитку територіальних громад у системі стратегічного планування та управління громадою.

В результаті більшість ОТГ Волинської області неспроможні забезпечити сталий розвиток, про що свідчать низькі показники рейтингу громад Волинської області у табл. 2 [1].

Таблиця 2

Рейтинг громад Волинської області за найменшими показниками інституційної спроможності та сталого розвитку

№	2019	рейтинг	2022	рейтинг
1	Забболотівська	8,46	Доросинівська	10
2	Сереховичівська	8,01	Колківська	9,99
3	Велимченська	7,93	Сошиченська	9,85
4	Дубечненська	7,68	Дубечненська	9,79
5	Головненська	7,26	Цуманська	9,76
6	Самарівська	6,86	Головненська	9,28
7	Камінь-Каширський	6,68	Велимченська	9,25
8	Ратнівська	4,64	Сереховичівська	9,13
9	Торчинська	4,25	Мар'янівська	8,85
10	Локачинська	2,47	Забболотівська	8,47

Відсутність чітко визначених цілей стратегічного розвитку зумовлено тривалим механізмом централізованого управління з боку держави. Відтак, слабою ланкою стратегічного планування розвитку ОТГ визначено саме

цілеполягання. Ми вважаємо, що необхідним на сучасному етапі постає активація наукових досліджень у напрямку створення засад формування стратегічних цілей розвитку ОТГ, розробки методичних рекомендацій з прогнозування комплексного соціально-економічного розвитку з урахуванням внутрішніх та зовнішніх можливостей та ризиків.

Відсутність співпраці з мешканцями громади під час розробки та реалізації стратегії розвитку ОТГ проявляється у неузгодженості стратегічного бачення жителів громади з місцевою владою. Саме відсутність результативного, а не номінального обговорення з громадськістю щодо майбутніх шляхів розвитку територіальної громади є однією з найбільших проблем дієвості стратегічного планування українських адміністративно-територіальних одиниць. Як показують результати спілкування з жителями різних ОТГ «про існування таких документів мало хто знає взагалі, а ті, хто і знають, не вважають їх дієвими інструментами у забезпеченні розвитку громади» [3].

Відповідно до них проблемних тенденцій, необхідним є розробка Комунікаційної стратегії на рівні ОТГ, яка сприятиме вибудовуванню довіри між усіма мешканцями ОТГ, визначатиме способи побудови шляхів комунікації між місцевою владою і громадою, громадськими організаціями, владою та жителями інших громад. Відтак, комунікаційну стратегію, можна визначити як допоміжним документом для реалізації Стратегії розвитку ОТГ, що спирається на визначені в ній цілі та завдання. Як показує практика, на сучасному етапі комунікація зводиться тільки до процесу інформування жителів громади про прийняті рішення та реалізовані заходи.

Під поняттям «стратегічні комунікації» слід розуміти «управлінський підхід, при якому комунікації стають інструментом досягнення цілей (поточних чи майбутніх) та реалізації завдань для налагодження конструктивного діалогу та партнерства в громаді між владою, громадськістю та бізнесом» [4]. Стратегічні комунікації виступають як метод залучення громадськості до процесу прийняття рішень на місцевому рівні, що є важливим аспектом для

подальшого підвищення рівня досягнення цілей стратегічного розвитку територіальної громади.

Перегляд традиційних підходів до стратегічного планування, насамперед має здійснюватися «у напрямі переорієнтації на розробку стратегічних планів розвитку базових одиниць планування, а також опрацювання стратегій розвитку соціально-економічних систем територій на засадах публічності, діалогу та погодженості інтересів усіх зацікавлених сторін» [5].

У контексті дослідження, нами напрацьовано ряд завдань, що сприятимуть ефективному стратегічному плануванню на рівні територіальних громад. На державному рівні: прийняття нормативно-правових актів, що регулюють взаємовідносини між рівнями влади у процесі розробки та реалізації стратегічних документів; прийняття Законопроекту «Про засади державної регіональної політики», що чітко встановить ієрархію стратегічного планування та розробку стратегій на рівні територіальних громад; інтеграція стратегічних документів по вертикалі та горизонталі; розробка методичних рекомендацій щодо стратегічного планування розвитку суб'єктів різних рівнів; розробка чітких індикаторів та системи контролю за реалізацією стратегій розвитку ОТГ.

На регіональному рівні: розробити методику співпраці та взаємодії між широким колом регіональних та місцевих партнерів на етапах стратегічного планування; налагодити роботу агентств регіонального розвитку та визначити їх роль у розробці стратегій на рівні територіальних громад.

Висновки./Conclusions. Для вирішення проблем стратегічного планування на місцевому рівні необхідно: сформувати якісний склад робочої групи, що має включати тих, хто має ідеї, інтерес, владу та знання; ефективна комунікація, що передбачає максимально широке висвітлення всіх етапів стратегічного планування, зокрема підготовки до стратегічного планування, розроблення, реалізації, моніторингу результативності стратегії, внесення змін до неї. Отже, існує низка суттєвих та невирішених теоретичних, методологічних проблем стратегічного планування розвитку ОТГ. Напрацювання рішень на кожному з рівнів влади дозволить підвищити рівень

стратегічного планування розвитку територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Регіональний центр економічних досліджень та підтримки бізнесу.
URL: [https://www.facebook.com/Center support smallcity](https://www.facebook.com/Center_support_smallcity) (дата звернення: 20.10.2022).
2. ОТГ Волині увійшли в рейтинг ТОП-200 кращих в Україні. URL: <https://www.volynpost.com/news/153245-10-otg-volyni-uvijshly-v-rejtyng-top-200-kraschyh-v-ukraini> (дата звернення: 20.10.2022).
3. Шарлея Р., Кавунець А. В., Безпалько О. М., Москалу М., Ланова А. І. Європейські стратегії для місцевих громад України та Молдови: досвід країн Вишеградської четвірки: метод. посібник. Київ. 2018. 76 с.
4. Комунікаційна стратегія громади: тренд чи необхідність?
URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/59429/> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Попадинець Н. М. Роль стратегічного планування в економічному розвитку регіону. *Територіальний розвиток та регіональна економіка*. 2017. Вип. 6 (128). С. 16–19.

PHILOLOGICAL SCIENCES

THE DANGER OF USING PARONYMS IN PROFESSIONAL SPEECH

Suroviatkin Yaroslav Vladimirovich

student

Kharkiv National University of Radioelectronics

Introductions. The modern Ukrainian language contains many words with little-known meaning, which are often used in everyday life, work, and documentaries. Paronyms are one of these words. Incorrect use of paronym words can lead to misunderstanding and can change the essence of the document or even make it invalid from the point of view of spelling, content and semantic visions. Paronyms as a phenomenon of the lexical system of the Ukrainian language as an object of special purposeful study began to attract the attention of linguists much later than synonyms, antonyms, homonyms, categories and word formation phenomena.

У розділі йде мова про явще паронімії в професійному мовленні.

Aim. The purpose of this work is to theoretically substantiate and experimentally verify the effectiveness of the influence of paronyms on the system of professional language.

Materials and methods. The main methods used in scientific work: analysis of paronyms, description of aspects of the implementation of paronyms in the broadcasting system.

Paronyms are words that are similar in sound, but different in meaning: occasion - adventure, address - address, precinct - area.

Paronymic relations combine a pair of words, much less often three or more (diplomat - diploma student - diploma student). According to the nature of semantic connections, paronyms are divided into several groups:

1. Synonymous (difficult - difficult, attractive - alluring).

2. Antonymous (progress - regression, addressee - addressee).
3. That have semantic proximity (to spend - to spend, to stand out - to differ).
4. Thematic paronyms (subscriber - season ticket, monument - monument).

The main thing in paronyms is their semantic distinction. A slight difference in the pronunciation of paronyms causes difficulties in their assimilation, leads to errors, in particular to incorrect substitution of one word for another. To avoid such mistakes, you should clarify the meaning of the word by referring to dictionaries: founded - the one based on something, founded - created, started; graduate student the winner of the competition, graduate student - the author of the diploma thesis; to observe - to perform something exactly, to ensure the presence of something (to observe words, order), to observe - to be a supporter of some thoughts, certain views, beliefs; pointer - inscription, arrow, guide, indicator - visual expression (in numbers, graphically), for example: subject indicator, economic indicator; economic 1) which refers to the totality of social and industrial relations, economic life, etc.: economic crisis, economic magazine; 2) profitable from an economic point of view: economical technique; thrifty – one who spends sparingly, contributes to savings: to be thrifty, a thrifty person.

Incorrect use of paronyms in business communication can lead to misunderstanding, sometimes creates a comic effect (confusion of the words imagination/imagination, company/campaign, confuse/confuse; the appearance of incomprehensible words, instead of photogenic - photo hygienic, etc.) For example: The patient's condition is satisfied (instead of satisfactory); The Embassy of Japan in Ukraine illuminates (instead of certifies). Such mistakes become constant in our communication, but in business speech such mistakes are impossible. If you use these words in the writing and conclusion of the document, you can change its essence or even make it invalid from the point of view of spelling, content and semantic visions.[1]

In order to prevent such mistakes in business speech, in this section we will pay attention to the peculiarities of the use of paronyms and their use in documentaries, as well as describe other linguistic aspects of the implementation of

paronyms.

Communication is a complex multifaceted process of establishing and developing contacts between people (interpersonal communication) and groups (intergroup communication), in which information is exchanged; exchange of actions; perception and understanding of the partner [2].

Communication is one of the facets of a person's lifestyle, no less important than activity. And the way of life is not only what and how a person does, but also with whom and how he communicates.

In the course of communication, relationships of various nature can develop: mutual understanding, mutual influence, misunderstanding, competition, conflict, confrontation, etc. In communication, a kind of "presentation" of the inner world of the individual is carried out. That is why communication, acting as a certain form of interaction of one person with another or with a group of persons, reveals certain human qualities and reveals what this or that person is worth [3].

Business communication is defined as a specific form of contact and interaction of people who represent not only themselves, but also their organizations. It includes the exchange of information, proposals, requirements, views, motivation for the purpose of solving specific problems both within the organization and outside it, as well as concluding contracts, agreements, agreements or establishing other relations between enterprises, firms, organizations [4].

Therefore, during business communication, special attention should be paid to the observance of lexical and grammatical rules.

Results and discussion. Paronyms are words that are similar in sound, but different in meaning: occasion - adventure, address - address, precinct - area.

A slight difference in the pronunciation of paronyms causes difficulties in their assimilation, leads to errors, in particular to the incorrect substitution of one word for another. Therefore, it is necessary to pay particular attention to the use of unfamiliar words and always refer to the appropriate dictionaries to clarify the meaning, spelling and pronunciation of the required word.

As a result of incorrect use of paronyms, such stylistic figures as paronomasia

and paronymy are formed.

A slight difference in the pronunciation of paronyms causes difficulties in their assimilation, leads to mistakes, illegal substitution of one word for another. Therefore, it is necessary to carefully monitor the use of unfamiliar words and always refer to the appropriate dictionaries to clarify the meaning, spelling and pronunciation of the desired word.

Conclusions. On the basis of the research, it can be concluded that paronyms, as a means of accurate expression of thought in a word, are used with high frequency in modern documentaries. This can be explained by the fact that the phenomenon of paronymy is widely studied by modern researchers.

SOURCES

1. Пароніми у професійному мовленні URL:
<https://studfile.net/preview/5080921/page:19/> (дата звернення: 06.12.2021)
2. Явище паронімії в українській мові URL:
<https://studfile.net/preview/7142051/page:7/> (дата звернення: 06.12.2021)
3. Основні правила ділового спілкування URL:
<https://studfile.net/preview/5128080/page:21/>
4. Пароніми в діловому мовленні URL:
<https://www.dilovamova.com/index.php?page=4&dmua=15&tdmua=%CF%E0%F0%EE%ED%B3%EC%E8-%E2-%E4%B3%EB%EE%E2%EE%EC%F3-%EC%EE%E2%EB%E5%ED%ED%B3>

КРЕАТИВНІСТЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Атаманчук Катерина Миколаївна

Викладач суспільно-гуманітарних дисциплін,
Фаховий коледж бізнесу та аналітики
при Національній академії статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна

Вступ. Сучасні реформи в освіті детермінують зміни підходів до професійної підготовки фахівців у вищій школі. Важливим для студента стає набуття ключових компетентностей освіти впродовж усього життя, зокрема здатність спілкуватися іноземними мовами. У структурі комунікативної компетентності студента-філолога письмо як продуктивний вид навчальної діяльності займає чільне місце. Ціль навчання писемного мовлення у ЗВО створення власного тексту згідно з комунікативним завданням.

Актуальність писемного мовлення, відповідно до Державного освітнього стандарту, зумовлена ще й тим, що метою навчання мови поряд із говорінням, аудіюванням, читанням є і письмо.

Комунікативне писемне мовлення варто систематизувати згідно з призначенням і сферою вжитку: 1) академічне писемне мовлення, яке включає конспекти, анотації, есе, доповіді; 2) соціальне писемне мовлення, що включає листи, запрошення, співчуття, подяки привітання, телефонні повідомлення; 3) особисте писемне мовлення, що включає щоденники, списки покупок, речей для подорожі, нагадування, адреси, рецепти; 4) професійне писемне мовлення, що включає контракти, протоколи, ділові листи, порядок денний, доповідні записки, договори, рекламні оголошення, плакати, інструкції, виступи, технічні характеристики; 5) офіційне/ділове писемне мовлення, що включає листи-запити, листи-скарги, анкети, заяви на роботу, автобіографії; 6) креативне писемне мовлення, що включає вірші, оповідання, римівки, сценарії, тексти пісень, а також журналістські есе, мемуари, літературні

стилізації, новели, рекламу. Оскільки креативне, або творче, писемне мовлення зазвичай знаходиться за межами навчальної діяльності студентів, актуальним залишається з'ясування особливостей формування вмій і навичок творчого писемного мовлення. Посилення тенденцій глобалізації змінили статус і функції іноземної мови. Мова стала інструментом, що дозволяє людині краще орієнтуватися у навколишньому світі; з її допомогою можна створювати нові світові знання.

Серед розмаїття форм комунікації писемне мовлення посідає винятково важливе місце в сучасному світі. Письмова форма комунікації дозволяє людині дізнаватися про наукові, технічні, культурні і політичні досягнення країн і народів. Писемне мовлення як творчий, продуктивний вид мовленнєвої діяльності тривалий час займало далеко не перше місце як у вітчизняній, так і в зарубіжній методиці навчання мов. Вважалося, що справжніх письмових ситуацій на мові існує вже не так і багато, а тому доцільно і достатньо обмежитися у формуванні комунікативної мовленнєвої компетенції студентів у навчанні письма лише потенційно важливими з точки зору їх майбутньої професійної діяльності ситуаціями писемного спілкування.

Мета полягає у короткому аналізі констатувального експерименту та визначенні шляхів подальшого формування креативного писемного мовлення. Основна мета навчання рідної мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови — її стилями, формами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письмо).

Предметом нашого дослідження - творчість і креативність, як синонімічні й взаємозамінні слова, а творче писемне мовлення трактуємо як особливий вид писемного мовлення.

Для досягнення поставленої мети передбачалося виконати наступні завдання: 1) уточнити зміст поняття «творче писемне мовлення» й окреслити його ознаки; 2) схарактеризувати сучасні інтерактивні технології навчання

творчого писемного мовлення студентів-філологів; 3) з'ясувати продуктивний підхід щодо оволодіння уміннями творчого писемного мовлення та встановити його компоненти.

Методи дослідження: 1) існування персонажів, сюжету, проблематики, відповідної структури й належного художнього оформлення; 2) приналежність до продуктивного характеру письма, що робить можливим його застосування у процесі вивчення різних тем та на різних етапах володіння іноземної мови; 3) ігрова форма застосування; 4) використання різних за формою і значенням мовних одиниць; 5) письмовий виклад; 6) творчий характер; 7) можливість самовираження та висловлення своїх почуттів та емоцій; 8) застосування уяви.

Результати Для формування технічних навичок письма передбачено цілий комплекс вправ, який сприяє як відпрацюванню навичок каліграфії букв, буквосполучень, що збігаються або відсутні в рідній мові, так і навчанню, окремі елементи якого збігаються з елементами букв, буквосполучень у рідній мові. Варто враховувати, що робота над технікою письма покликана розвивати в учнів лінгвістичне відношення до слова, уміння диференціювати мовні графічні елементи, спостережливість та увагу.

Розрізняють писемне мовлення і письмо. Під письмом у лінгвістиці розуміється графічна система як одна з форм вираження, засіб представити мову за допомогою графічних знаків. Під писемним мовленням розуміється книжний стиль мови. У психології письмо розглядається як логічний процес, у якому має місце співвідношення мовних звуків, букв і вироблених людиною певних навичок. Писемне мовлення – це процес вираження думок у графічній формі.

Письмо вимагає великих розумових дій: ми придумуємо, проектуємо речення й одночасно добираємо різні варіанти комбінування слів, підбору синонімів, антонімів, а також їхньої організації. Для багатьох письмо стає відкриттям, у процесі якого той, хто роздумує, розвиває думку, аналізує у процесі письма, а не для нього. Навчання письма включає два аспекти: роботу над технікою і розвиток умінь передавати значеннєву інформацію за

допомогою графічного коду досліджуваної мови, тобто умінь писемного мовлення.

Робота над технікою письма має на меті розвиток навичок каліграфії, графіки та орфографії. Навички каліграфії – навчання правильного написання букв і розбірливого письма. Графічні навички оволодіння сукупністю основних графічних властивостей мови, яка вивчається. Орфографічні навички оволодіння способами написання слів у конкретній мові.

Для того, щоб письмове спілкування дійсно стало комунікативним, необхідно створювати ситуації, що відповідали б наступним умовам: 1) адресант повинен знати адресата, тому що в процесі створення письмового продукту він реально буде прогнозувати вибір лексичного матеріалу; 2) той, кого навчають, повинен володіти певними знаннями, мовними навичками й уміннями, тобто тими засобами, що допоможуть йому реалізувати комунікативні завдання; 3) той, кого навчають, повинен бачити результат своєї роботи.

Результат може бути вербальним (в усній чи письмовій формі), наприклад, лист із відповідями на питання, коротка розповідь, замітка в газеті, ведення щоденників, складання анкети, резюме, анотація, запит на літературу, відгук про курсову роботу, аналіз проведеного уроку, заява на курси, оформлення запиту на субсидію. Розвитку комунікативної компетенції можуть сприяти, на наш погляд, дві групи вправ. До першої групи можна умовно віднести вправи, пов'язані з лексичним і граматичним матеріалом (імітація зразка заповнення анкети, підстановчі вправи, трансформація запропонованого зразка, завершення абзацу, фрази, відповідь на поставлені питання до тексту).

Висновки. Отже, при такому підході до навчання студентів письмо з об'єкта перетворюється у засіб комунікації, сприяючи розвитку мовних навичок, залучивши всі види мовленнєвої діяльності до акту комунікації. Тому, застосування технології навчання творчого писемного мовлення в процесі формування письмової компетентності відповідає викликам сучасного суспільства та світовим стандартам. До головних ознак творчого писемного

мовлення належать сформовані мовленнєві навички студентів, уміння логічно конструювати усні та письмові висловлювання творчого характеру, розвиток мисленнєвих процесів, уміння аналізувати, піддавати критиці та робити самостійні висновки. Формування та розвиток умінь і навичок творчого писемного мовлення здійснюють шляхом двох взаємодоповнюючих форм навчання – колективної та самостійної. Сучасні освітні технології й прийоми, зокрема навчання в співробітництві й критичного мислення, створюють сприятливі умови для підвищення мотивації щодо вивчення іноземної мови, можливості перетворення освітнього простору на творчий, спонукають до пошуку нового, творчого підходу до вирішення завдань. Перспективами подальших досліджень вважаємо укладання системи вправ і завдань для розвитку і вдосконалення навичок творчого писемного мовлення.

ГРАМАТИЧНІ, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ МОЛОДІ У СОЦМЕРЕЖАХ

Гнатів Роксолана Олегівна,
студентка
Львівський національний університет ім. Івана Франка
м. Львів, Україна

Вступ. Кожна мова світу здатна до змін, що можуть бути спричинені як і екстралінгвістичними чинниками (історичними подіями, змінами у суспільстві чи свідомості людей), так і внутрішньо лінгвістичними, до прикладу запозиченнями з інших мов, розвитком значення слова, його полісемією. Не менш важливу роль у вищезазначених процесах відіграє мовець, зокрема його приналежність до певних прошарків суспільства, вік, місце проживання, стать та кар'єрний статус. У цій роботі досліджено лексико-семантичні особливості сучасної французької мови молоді, зокрема інфлюенсерів у соцмережах, що становить предмет дослідження, відповідно до досліджень філологів та лінгвістів про вияви сучасної французької мови: *argot, verlan, franglais, les emprunts à l'anglais, le français populaire*.

Мета роботи. Метою даного дослідження є пошук ознак лінгвістичних формотворчих процесів у контексті інформаційного наповнення соцмереж, мови французьких інфлюенсерів зокрема, для доведення змін, що відбуваються у граматичній, фонетичній та лексико-семантичній системах сучасної французької мови молоді.

Матеріали та методи. Для дослідження вищевказаного питання було використано статті іноземних авторів Кароль де Фераль, А. Роффи, А. Підгорної-Поліки, Б. В. Уайта, К. Бахмана та Л. Баз'ї, Ю.-Л. Тезі. У наукових працях авторів було детально проаналізовано характерні аспекти сучасної французької мови молоді, що становило теоретичне підґрунтя для практичного розгляду французької мови інфлюенсерів у соцмережах, зокрема у YouTube, Instagram, Twitter. Для практичного розбору було обрано профілі, дописи та

відео відомих особистостей та інфлюенсерів у мережі. Результати було отримано з використанням синтезу, порівняльного, конкретно-соціологічного, описового методів.

Результати та обговорення. Мовець є невід'ємним від процесу творення та змін самої мови, яка залежить від багатьох його характеристик: віку, статі, соціального статусу та походження. Молодь відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні сучасної французької мови, яка має відповідати новим експресивним потребам суспільства 21-го століття. Анрі Буас, французький вчений, що працює на поприщі соціолінгвістики, у своїй роботі «*„Nouveau français“, „parler jeune“ ou „langue des cités“ ? Remarques sur un objet linguistique médiatiquement identifié*» дослідив мову молоді на околицях Парижа, та дійшов висновку, що мовлення кожного мешканця значно відрізняється, проте є характеристики, що властиві не лише одному індивіду чи обмеженій групі осіб, а й що стають поширеними на зальному рівні мови. Не менш важливою є саме вернакулярна самосвідомість, ідентичність молоді, що за походженням не приналежна до французької національності та упродовжує у нерідну мову мовні одиниці та особливості рідної для неї, зазначив у своєму дослідженні Бернар Со, який займався спостереженням та поясненням мови учнів одного з коледжів муніципалітету Ле-Шамбон-Фежероля. Так, однією з основних характеристик сучасної французької мови є *franglais* (*français+anglais*), що є певним показником так званої «англоманії», що сприяє поширенню псевдо-англіцизмів, запозичень, що насправді мають французькі відповідники. До прикладу, відомий французький інфлюенсер Сургієн у своєму відео *Les Pubs vs La Vie*, де він порівнював рекламу із справжнім життям, автор неодноразово використовував запозичену лексику, а саме англіцизми: «*Il n'y a plus de place pour la valise de mamie*», де *mamie* позначає французьке поняття *grand-mère*, і є видозміненим запозиченням англійського *totty*. Отож частина англіцизмів змінює свою графічну структуру, причиною чого є потреба пристосування іноземного слова до фонетичної структури мови, що запозичує термін. У цьому ж відеоматеріалі Сургієн використовує інше запозичення - *cash*

(готівка), яке не зазнало змін у написанні, проте у фонетиці ми можемо спостерігати перехід англійської фонемі [æ] *cash* у французьку [a]. Цей фактор пов'язаний з тим, що у французькій мові легше адаптувати фонему /a/, ніж фонему /o/ до звуку [a]. Б. В. Уайт у статті «*Franglais in a post-rap world: audible minorities and anxiety about mixing in Québec*» вивчаючи *franglais* зазначив: «The most important thing to note from this analysis is that in bilingual CPs, the syntax is mainly French with content morphemes borrowed from English.»[] Так, уводячи у спілкування англіцизм інфлюенсери, як правило, зберігають синтаксис французької мови, зокрема прямий порядок слів у реченні. До прикладу Juste Zoé у своєму дописі використала англіцизм ‘**tagger**’ від англійського ‘**tag**’: «Ça fait quand même très bizarre de voir sa grosse tête sur plus de 320 affiches dans le métro parisien (si vous me voyez **tagguez** moi sur vos story !!!)». У цьому випадку англійське дієслово ‘*to tag*’ змінило свою граматичну структуру, адаптувавшись до французької, яка є ближчою для аудиторії блогера.

Іншим не менш важливим виявом мови французької молоді є *argot* (арго). Згідно з дослідженнями, цей мовний процес не є новим, вперше він був застосований ще у IX ст. у «*Serments de Strasbourg*». Крім цього, його вжиток також присутній у творчості французького поета Франсуа Війона. Раніше арго був характерним для груп осіб, як правило злодіїв, які утворили свій мовний код для того, щоб їх ніхто не міг розуміти. А. Підгорна-Поліска зазначає, що арго може бути як і неологізмом, для тих, хто вивчає дану мову чи раніше не мав досвіду роботи з арго, так і стандартним до вжитку, для тих, хто добре володіє мовою. Прикладом арго може слугувати слово ‘*seum*’, запозичене з арабської, що позначає ‘*être en colère*’ бути у гніві згадане у дописі французького медіа: «*Ils ont grave le seum*» Крім цього, повертаючись до відео Сургієн, варто також підкреслити те, що інфлюенсер використав один з засобів арго – *verlan*, що, як зазначив дослідник Мила є мовою-дзеркалом, що відображає усі суспільні процеси. Науковець не випадково назвав *verlan* саме мовою-дзеркалом, адже сам процес його творення полягає у переміщенні місцями складів слова, так до прикладу сама лексема *verlan* походить від

l'envers. Сурприен у своєму відео на YouTube каналі ужив достатньо відоме арго у репліці: «*Meuf, t'es trop bizarre!*», що утворилося внаслідок верланізації іменника '*femme*', що перекладається як «жінка». Так вид структурування verlan характерний здебільшого для односкладових слів, у яких склади міняють місця з додаванням звуку /eu/ (ø). Вищевказаний приклад цікавий також тим, що у ньому наявне випадіння *u* з особового займенника *tu* (t'es замість *tu es*), що є виявом français populaire і тенденції до економії мови. У цьому ж ролику автор згадує іншу лексику, що належить до розмовної французької, наприклад '*tata*' (від '*tante*'), утворене шляхом редуплікації: повторення того ж самого складу, такий вид словотвору перш за все притаманний дітям. Серед цієї лексики також варто додати інші приклади français populaire: '*gamin*' (дитина), '*en avoir marre*' (бути ситим по горло), '*je me casse*' (я втікаю).

Висновки. Отже, французька мова, як і будь-яка інша не перестає розвиватись та змінюватись. Цей процес у сучасній французькій мові відбувається у ході впливу argot, verlan, запозичень з англійської мови на структуру спілкування молоді. Особливим виявом зазначених явищ є комунікація у соцмережах, досліджена у цій роботі. Так, французькі інфлюенсери використовують ці мовні процеси у своїх відео, дописах, для того, щоб бути ближчими до своєї аудиторії та краще розуміти її інтереси та потреби. Argot, verlan та franglais є особливістю нової доби творення мови. Незважаючи на те, що вони сприяють значному спрощенню та збідненню мови (зокрема на це впливає вживання англіцизмів), це питання не є вичерпним і потребує подальших філологічних та лінгвістичних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Yüksek Lisans Tezi, Fatma ER «Une étude sociolinguistique du “langage des jeunes” à partir du lexique dans les gens du balto de faïza guène»
Режим.доступу:
http://acikerisim.nku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11776/2501/0050699_pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Carole de Féral « Parlers jeunes » : une utile invention ?»
3. Ch. Bachman, L. Baisier «Le verlan: argot d'école ou langue de Keums»
4. Alena PODHORNÁ-POLICKÁ «PEUT-ON PARLER D'UN ARGOT DES JEUNES ?». Режим доступа: https://is.muni.cz/th/qjc3a/THESE_Alena_Podhorna-Policka_TOME_1.pdf
5. Bob W. White «Franglais in a post-rap world: audible minorities and anxiety about mixing in Québec».
6. Инстаграм Juste Zoé. Режим доступа: <https://www.instagram.com/justezoe/>
7. Cyprien «*Les Pubs vs La Vie*»: https://youtu.be/t-_dow9inCQ
8. Wiktionnaire: https://fr.wiktionary.org/wiki/avoir_le_seum

АДАПТАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Головащенко Любов Сергіївна

студентка 6 курсу факультету філологічних наук
ЧНУ ім. Петра Могили

Вступ. / Introductions. В сучасному світі інтернет посідає невід'ємну частину нашого життя. І саме відеоігри є однією з найбільш глобальних можливостей, доступних сьогодні це те, що допомагає відпочити і відірватись від жорстокої реальності і проблем. Майже кожен, хто має підключення до інтернету має можливість зануритись у віртуальний світ, неважливо який девайс ви використовуєте чи смартфон, чи комп'ютер чи ігрову приставку. Важливіше чи надає розробник відеоігри можливість грати в найновіші ігри з будь якого кінця світу. Саме з цієї причини локалізація ігор вважається важливим аспектом, який необхідно враховувати. Ігри повинні бути адаптовані для поліпшення гри та взаємодії користувачів по всьому світу.

Мета роботи. / Aim. Проаналізувати процес лінгвістичної адаптації відеоігор, проаналізувати поняття локалізації в контексті перекладу відеоігор;

Матеріали та методи./Materials and methods. Ми використовували матеріали гри «S.T.A.L.K.E.R.» та проаналізували роботи таких науковців, як Хеймбург, Мазур, Есселінк. У роботі комплексно використовуються практичні методи й компаративний.

Результати та обговорення./Results and discussion. Термін «локалізація» зараз використовується в різних дисциплінах, таких як географія, медицина та економіка, а також у галузі програмного забезпечення. Власне поняття локалізації різними науковцями визначається неоднаково. Наприклад, голландський перекладач Есселінк Б. надає наступне визначення: «Локалізація- це процес прийняття продукту та встановлення його лінгвістичної і культурної відповідності цільовому регіону (країні, мові), де він буде використовуватися і продаватися».

Пітер Сандріні представляє більш обмежене визначення локалізації, яке

він описує як адаптацію продукту, статті чи сайту до місцевої аудиторії, погоджуючись, що перекладачі повинні набути технічних навичок, які будуть ефективними при подоланні непорозуміння з технічними відділами, які не мають необхідної мовної та культурної спеціалізації.

Як зазначає інший голландський лінгвіст Хеймбург Е.: «локалізація в контексті перекладу відеоігор – це вид перекладу продукту з елементами культурної адаптації». Мається на увазі адекватність перекладу, перекладацькі рішення і трансформації, близькість до оригіналу, якість перекладу та художнє оформлення (наприклад, дубляж).

В даний час великі компанії-розробники програмного забезпечення все частіше розглядають локалізацію як найважливіший вид діяльності. У міру зростання ігрового ринку та кількості користувачів локалізація дозволяє компаніям позиціонувати себе на нових ринках і розширювати свої можливості. З цієї причини вкрай важливо працювати з командою, яка має як досвід в технічній області ігор, так само як і в самій локалізації ігор, щоб зменшити культурні та мовні відмінності і досягти найкращих результатів на будь-якій цільовій мові.

Польська дослідниця Мазур І. каже, що ще однією відмінністю локалізації відеоігор від інших видів перекладу є різноманітність формату мовного матеріалу. Це аудіо записи (їх озвучують актори дубляжу), внутрішньо ігрові тексти, субтитри, анімації, інтерфейс, зображення.

Наступною відмінністю Мазур називає велику кількість супутнього матеріалу, який теж вимагає переклад. Під супутнім матеріалом мається на увазі веб-сайт компанії та гри, сторінки гри на торгових майданчиках, переклад коробки з грою, переклад трейлерів і тизерів. Процес локалізації відеогри складний і багатокомпонентний. Він включає в себе переклад власних назв, меню гри і функціональні кнопки, елементи самої гри, відео і аудіо матеріали. Саме через це існує багато проблем і складнощів локалізації. Розробники та видавці наймають великі групи перекладачів або передають переклад агентствам і бюро це найбільш економічно вигідно і допомагає уникнути

помилки. Так народилася індустрія локалізації програмного забезпечення. Вона була зосереджена головним чином на веб-сайтах, а потім почала активно розвиватися і розширюватись.

Використовують різні методи перекладу відеоігор основні це: транслітерація, транскрипція власних імен і трансформація.

Транслітерація –метод перекладу, коли літера однієї мови має еквівалентний звук в іншій мові. Наступні приведені приклади з української гри «S.T.A.L.K.E.R.: Тінь Чорнобиля», шутер в жанрі хоррор з елементами виживання, та її локалізації англійською мовою. ми зустрічаємо персонажа з іменем Сидорович, який у локалізації англійською мовою має ім'я Sidorovich.

Транскрипція - це дублювання, по фонемне відтворення одної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу. Наприклад персонаж Ной і його ім'я англійською Noah.

Трансформація- додавання полягає у додаванні у текст перекладу лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу тексту оригіналу та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм мови перекладу. Трансформація може бути повною або частковою залежно від того, змінюється структура речення повністю або частково. Наприклад, персонаж Мічений, в англійській версії гри має ім'я Marked One, тобто в перекладі обраний.

Висновки./Conclusions. В контексті перекладу відеоігор під локалізацією розуміється процес перекладу та адаптації текстового і аудіовізуального матеріала гри для ринку цільової країни, в ході здійснення якого, перекладачу слід враховувати все різноманіття специфічних національних рис вихідної культури і особливостей реальної дійсності цільової культури. Лінгвістична локалізація тут складається з перекладу з мови оригіналу мовою перекладу, зміни художніх засобів, запису та озвучення нових аудіофайлів. Таким чином можемо зробити висновок, що якщо світові компанії зацікавлені в імпорті комп'ютерних ігор на міжнародний ринок, тоді потребують якісної локалізації. Тому це є цінним джерелом для досліджень і подальших аналізів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Esselink, Bert. *A Practical Guide to Localization*. John Benjamins Publishing Company, 2000
2. Heimburg, Eric. *Localizing MMORPGS*. Amsterdam, Philadelphia, 2007
3. Mazur, Iwona. *The Metalanguage of Localization: Theory and Practice*. *Target*, pp.337–357.
4. Sandrini, Peter (2005). *Website Localization and Translation*. In *MuTra 2005 - Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings*.

**ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ, ХУДОЖНЯ ПРАВДА ТА ВИМИСЕЛ У РОМАНІ
ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «ДИВО»**

Гонюк Олександра Валеріївна

канд. філол. наук

Арловська Руслана Ігорівна

магістрантка 2 курсу навчання

Дніпровський національний університет

ім. Олеся Гончара

Вступ. Історичні романи Павла Загребельного – це ґрунтовні дослідження минулого України, її героїв, подій, це сузір'я яскравих фігур. Торкаючись історії конкретної людини, її душі, письменник додає тло для її еволюції яскраву, широку картину тогочасного суспільного життя, усю її багатогранність, складність.

Роман «Диво» – один із наймонументальніших історичних творів Павла Загребельного, роман, що ґрунтується на глибокому знанні та ретельному переосмисленні історії українського народу від найдавніших часів до середини ХХ століття, і саме цей колосальний темпоральний обшир творить унікальну поліфонічність «Дива».

У цьому творі і колорит візантійського двору, і похмурі часи братовбивчих сутичок по смерті Володимира Великого, і тріумфальна розбудова держави Ярославом Мудрим, і Велика Вітчизняна війна, і мирний повоєнний час.

Ціль роботи – дослідити співвідношення правди художньої та історичної, функціональне навантаження домислу й вимислу в романі Павла Загребельного «Диво».

Матеріали та методи. Означені параметри дослідження в роботі буде розглянуто на прикладі роману «Диво» Павла Загребельного. Провідним визначено поетикальний метод (дослідження сюжетної та часової площини твору, специфіки його художніх образів).

Результати та обговорення. Романом «Диво» Павло Архипович Загребельний започатковує досить серйозний проблемно-тематичний напрям художнє виокреслення духовно-історичних витоків українського народу, його сучасності. Письменниці цікавило питання духовних родоводів мистецтва, одвічне, а водночас і неминуче творче начало, яке народжується в глибинах історії, живе й передається від покоління до покоління.

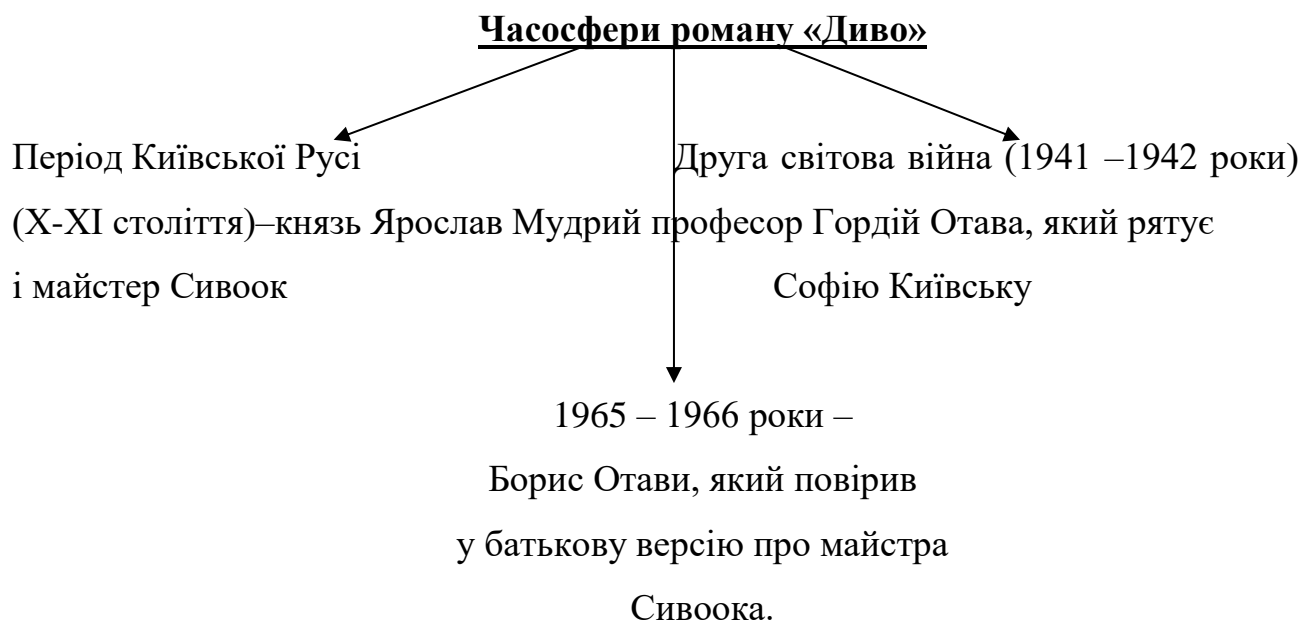
Як відомо, сюжет твору виступає основою для розуміння його змісту – а відтак і зв'язку вимислу, художньої правди із історичною. Фабула в романі «Диво» П. Загребельного – це події з 992 року XI ст. до 1966 року XX ст., пов'язані з історією Софії Київської і долями головних героїв. Тому фабула має документально-фактичну й оригінальну основу. Вона розгортає тему твору, що дозволяє говорити про нього як про історичний роман.

Відповідно до визначення сюжету в романі «Диво» П. Загребельного представлені три сюжетні площини, які виділяються, головним чином, через різницю хронотопу і персонажів, що у ньому діють (XI ст., 40-х і 60-х рр. XX ст.). Завдяки особливій організації названих площин у цілому та сюжетних ліній кожної з них зокрема (наприклад, фрагментарна експозиція й умовна розв'язка у площині 60-х рр., затримана експозиція сюжетної площини 40-х рр.) можна говорити про їх тяжіння до ретроспективних тенденцій.

Сюжетний час датується, охоплюючи три часові площини, які визначаються за назвами розділів «Дива». Так, події першої частини відбуваються, починаючи з літа 992 року до осені 1037 року XI століття, другої з осені 1941 року й до весни 1942 року XX століття, третьої – від весни 1965 року й до літа 1966 року XX століття. Сюжетний час, на відміну від часу фабульного, сконденсований. У романі Павла Загребельного «Диво» мотивація поєднання трьох часових площин дозволяє розсунути просторові межі. Паралельні й перехресні зв'язки між різними історичними періодами створюють художню концепцію, завдяки якій письменник виокреслює ідею проминальності життя людини й вічних духовних цінностей. Зокрема, у романі «Диво» наявні хронотопічні образи, які оприявнюють відповідні ритми єдності

часопростору – це передусім образи Вічності, Собору, Києва, які, включаючи в себе хронотопічні ознаки, ведуть до відтворення неперервності історії.

Часові площини роману схематично можна зобразити таким чином:

Опозиція минуле – теперішнє відбувається в романі «Диво» часто шляхом навмисного скорочення відстані між ними, завдяки уподібненню самозречення митця Сивоока та аскетизму ученого Бориса Отави: невизначеність в особистому житті та екзистенційна самотність ученого трактується автором як єдино можлива запорука пізнання істини. Водночас письменник майстерно застосовує прийом контрасту, протиставляючи сучасну суєту світу XX століття вічності культури й мистецтва та самозреченості митців Київської Русі. Промовистим прикладом можуть бути контрастні, епатажні та провокаційні картини молодої мисткині Таї Зикової та невмирущої краси фресок собору Софії Київської. Прийом контрасту автор кладе в основу сюжето- та характеротворення, виокреслюючи психологічні подробиці. Такий прийом зустрічається у відтворенні як інтервентних, так і екстервентних засобах зображення. З точки зору В. Фащенко, «у сукупності з іншими засобами домінантні епітети та завершальні узагальнюючі деталі оживляють і посилюють створювану автором концепцію особистості» [2, с. 127]. Навколо головних персонажів перебуває ще безліч цікавих натур, особистостей та постатей, які є не менш виразними. Насамперед це майстерно зображені натури

Агапіта, Шуйці, Ситника, Костянтина, сутність яких відтворена так колоритно та рельєфно, що за цим оприявнюється ціла національно-історична епоха.

Життєпис Сивоока, головного героя твору, розкритий змалечку до самої смерті, показаний у розвитку та внутрішньому зростанні. Протягом роману ми бачимо, як обдарований юнак стикається з численними болючими проблемами, адже саме йому випадає шанс здійснити неабиякий мистецький подвиг подарувати співвітчизникам архітектурне диво — Софію Київську, що стане справжньою окрасою Руської землі. Зодчий побував у кількох чужих землях, знається на багатьох старовинних фоліантах і неодноразово замислювався над тим, що можна назвати філософією мистецтва. Сивоок має почуття людської гідності, він цілеспрямований і рішучий. Природне прагнення до самовираження та волі виходця із низів виявляється передусім у тому, що він не дає притлумити природний свій хист релігійним християнським канонам, розриваючи ланцюги, що могли скувати його творчий геній, а разом з тим увічнитися в історії.

Письменник яскраво акцентував на внутрішній незалежності, незаангажованості та волевиявленні митця, його самодостатності. На думку Загребельного, саме свобода є найбільшою цінністю, що дарує людині її геній. Тому відібрати її ніхто не в силі. Можна позбавити митця життя (як це, зрештою, у творі робить великий князь Ярослав), але тільки не свободи. Найбільшим дивом, за авторською концепцією, є в романі не лише Софія Київська, а й передусім геній Майстра, що її створив.

Сивоок — утілення загребельнівського ідеалу митця, в уста якого письменник укладає власні роздуми про культуру, мораль, мистецтво, духовність тощо. Одержимість творчим процесом, самовіддане служіння народові до інантні риси характеру зодчого, доля якого — це підтвердження думки автора про незламність духу народу та безсмертя таланту. Погляди-роздуми Сивоока відтворені значною мірою у формі монологу, вони присвячені передусім ролі митця в суспільстві, і виокреслюють внутрішній конфлікт у душі обдарованої людини. Автор майстерно показує народного

умільця, який втілює «колективний розум епохи». На думку Загребельного, диво-собор міг створити лише той, хто наділений не лише могутнім талантом, а й неабияким розумом, особистістю, духовно й інтелектуально рівнозначна князю Ярославу Мудрому. Після виконання своєї місії, створивши собор своєї мрії, Сивоок гине. І ця трагедія стається не тому, що герой мав підступних ворогів, а передусім через те, що доля волелюбного, відданого своїй справі й непохитного у своїх переконаннях митця в тогочасному непростому соціумі не могла не бути трагічною.

Події другої часової площини розгортаються в Києві. У цій площині явлена лише одна сюжетна лінія: Гордія Отави – професора Шнурре. Професор Отава намагається захистити Софію від німецького пограбування й знищення. Тут звернімося до історичних фактів: справді, у 1943 році експонати Софіївського архітектурно-історичного музею розграбовано, частину дорогих ікон і фотоархівів вивезли до Німеччини. У цьому сюжетні колізії роману «Диво» відповідають історичній правді. Однак автор майже повністю оминає увагою той факт, що у вересні 1941, за свідченням колишнього завідувача Софійського заповідника Олексія Повстенка, більшовики намагалися замінювати та підірвати собор, але німецькі сапери запобігли цьому. Це не дивно з огляду на час написання роману.

З одного боку, Гордій Отава – повністю вимислений персонаж, але, з іншого, у ньому втілюється узагальнений образ ученого, перейнятого долею національної культурної спадщини, відважного у своїх діях. Таким чином художній вимисел розширює і поглиблює художню правду роману, витворену на основі дійсних історичних фактів.

Дія третьої сюжетної площини розпочинається у надмор'ї, розгортається у Києві через зображення подорожей Бориса Отави до Західної Німеччини, Москви, а завершується в Києві. Таким чином, події трьох сюжетних площин просторово сконцентровані, адже кульмінаційні моменти сюжетних ліній і їх розв'язки пов'язані з Києвом. Борис Отава продовжує справу батька, намагається повернути цінності собору, вивезені до Німеччини. З одного боку,

це художній вимисел, адже вимишленим є і Борис як персонаж, з іншого багато ікон із Софії Київської справді були вивезені до Німеччини під час окупації, тому мрію про їх повернення можна розглядати саме в контексті необхідності збереження національних духовних, мистецьких здобутків. Повернення документа, в якому Сивоок зазначається як будівник храму в Україну замикає три часові площини і творить їх нерозривний зв'язок у межах головної ідеї твору. Саме тому можемо стверджувати, що одночасне функціонування вимишлених персонажів і тих, що мають історичні прототипи, на тлі переосмислених автором дійсних історичних подій, «працює» винятково на втілення задуму письменника – показати мистецтво як «диво», звернути увагу читача на духовну неперервність зв'язку поколінь у культурі, вірі, обов'язку перед народом.

Фабульний простір на сюжетному рівні зазнає подальшої локалізації через змалювання образу Софії Київської. Адже саме на тлі Софійського собору розгортаються події всіх сюжетних ліній. Образ собору виступає не лише центром художнього простору, але й своєрідною віссю, яка в «Диві» поєднує три часові площини. Образ собору об'єднує три сюжетні лінії, створюючи між ними асоціативно-сміслові зв'язки. Тому композицію «Дива» можна охарактеризувати як монтажну.

Художній вимисел та фантазія автора «Дива» нерозривно переплітені з реальними історичними подіями, тогочасним життям Києва й Новгороду, язичницького середовища, що виступає своєрідним тлом, поглиблюючи рельєфне сприйняття зображуваного. Безперечно, найвагомішою подією постає в романі будівництво славетного храму Софії Київської. Разом з тим авторський домисел дозволяє Загребельному полемізувати. Сивоок є вигаданим героєм, уся історія мандрів якого - це свідомо введений письменником пригодницький момент. Якщо звернутися до конкретної історії забудови храму Софії Київської, слід наголосити, що більшість учених сходяться на тому, що споруджували та оздоблювали її переважно не вітчизняні, а грецькі майстри разом з місцевим людом, який, навчаючись у візантійців, ослов'янювали їхнє

мистецтво, додаючи до нього яскраві ознаки давньоруської самобутності. Храм Софії — це, безумовно, символічний образ, який має багатошарове значення передусім завдяки тому, що довкола нього розгортаються майже всі події, зображені у творі, адже на всіх персонажів ніби падає тінь від цього собору. Софія як художній символ і водночас як історична пам'ятка концентрує в собі волелюбний та сильний дух нашого народу, невмирущість і нескореність його; стає своєрідним вираженням внутрішньої сутності українців, їхньої культури, моралі, творчості й наснаги, утілює в собі непроминущу духовність.

Висновки. Відтворюючи історію часів Київської Русі, Павло Загребельний екстраполював її на нашу сучасність, намагаючись показати по суті величну течію часу, у якому все між собою взаємопов'язано й переплетено. Саме тому в подіях 12 століття вгадуються ознаки століття 20-го. Таким чином, розповідь про митця й князя виламується з-поза рамок певного історичного часу й переходить до сфери вічності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Загребельний П. Диво. Київ: Радянський письменник, 1968. 702 с.
2. Фащенко В. Павло Загребельний. Нарис творчості. Київ: Дніпро, 1984. 207 с.

ДО ПЕРШОДЖЕРЕЛ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Клименко Ірина Миколаївна,
викладач української мови та літератури
Самійлик Юлія Сергіївна
студентка
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
ім. І. Я. Франка
м. Коростишів, Україна

*Не зневажай душі своєї цвіту...
Той цвіт від папороті чарівніший,
Він скарби творить, а не відкриває.
Леся Українка*

Вступ. Щоб зрозуміти творчість поета, треба знати країну, в якій він народився. Країна Лариси Петрівни Косач - Україна. Ім'я рідного народу стало найменням поетеси. Та як і в кожній людині, була у Лесі мала батьківщина, колиска її душі — Волинь.

На все життя поетеса полюбила росисті волинські луки, тихі й таємничі лісові озера, предковічні соснові бори. А найбільше її приваблював духовний світ поліщуків.

Ціль роботи. Отже, щоб зрозуміти Лесю Українку, увійдімо у дивовижний світ нашого Полісся. Маємо знати його, бо він є наш із вами світ.

Волинь моя, прадавній краю!

Русявокоса полісянко,
Зеленочубий тихий гаю,
Озер манлива колисанко...
Скажи мені, о де взяла ти
Красу ранкової зірниці,
І прохолоду рути-м'яти,
І запах теплої живиці?

Матеріали та методи. Ліс у житті поліщуків завжди відігравав велику роль, він був для них своєрідною домівкою. Тут люди знаходили засоби для прожитку, потрібний у побуті будівельно-господарський матеріал. У часи лихоліть ліс був ще й прихистком від ворога. Водночас в уяві волинян, як і в «Лісовій пісні» Лесі Українки, ліс ховав у собі багато таємниць. Про це свідчить багатющий фольклор Полісся.

Світова література не знає іншої драми такого роду, котра за глибиною думки, яскравістю і чарівністю образів, за повнотою відтворення єдності людини і природи рівнялося б з «Лісовою піснею».

У «Лісовій пісні» Леся Українка поєднала фантазію з дійсністю, буденне життя із світлими поетичними мріями. У драмі зіставляються два світи. Один із них темний, жорстокий, де панує користолюбство і насилля. Другий романтичний, сповнений людяності, щирої любові і справжньої краси. Реальні дійові особи у творі переплітаються з фантастичними. Мабуть, жодна міфологія світу не має у своєму складі такої кількості персонажів з привабливою зовнішністю, як українська. Такими поліщуки змальовують не тільки русалок, мавок, лісовиків, а й, здавалося б, виключно негативні образи - чорта, відьму, чугайстра та інших. Ця особливість не пройшла крізь увагу Лесі Українки. Всім нам добре відомо глибока обізнаність Лесі Українки з історії світу та рідного краю. З курсу української літератури ми знаємо факт написання Лесею підручника з історії для своєї молодшої сестри. А тому вона не могла не знати великої книги «Повісті минулих літ» Нестора Літописця, який про плем'я Древлян зазначав, що «живуть, аки звери, девиц от воды умыкают». Великий Нестор мав на увазі свято Івана купала, коли парубки крали дівчат, які потім ставали їхніми дружинами. Фольклор та етнографія Волині стали тим міцним фундаментом, на якому Леся вже в зрілому віці створила свою «Лісову пісню».

Результати та обговорення. Про те, що драма-феєрія «Лісова пісня» бере початок з дитячих вражень, у своїх спогадах підтверджує сестра поетеси Ольга Кривенюк-Косач: «Всі мелодії, що Леся вибрала для «Лісової пісні», то все наші, поліські. Чуте від людей, няні-селянки, від бабусі й рідної матері,

перелилося у чарівні і легендарні рядки, не забулося ніколи». У «Лісовій пісні» слово - найбільший чарівник і найбільший оберіг. Слово творить дива. Воно може вгамувати найнебезпечнішу стихію, збудити в серці палкі почуття. «Треба тільки слово знати, то й в лісовичку може уступити душа така самісінька, як і наша», - каже дядько Лев. Мудрий дядько напевне знав те слово, був переконаний, що воно в лихих устах стає носієм зла. Як тільки мати з Килиною обмінялися прокльонами, їх тут же обсідають злидні. Лихослів'я, прокльони - це велике зло. Так каже народна мораль. А материнське прокляття, хай навіть вимовлене мимохіть - найтяжче. Воно здатне зробити непоправне. Поліщуки й сьогодні в душі вірять у те, що в дібровах живуть лісовики, мавки, перелесники та інша «нечиста сила». Але разом з тим у лісі мешкають і доброзичливі лісові духи.

Висновки. Щасливий той , хто чує й розуміє мову рідної землі, пускає до свого серця казку і пісню. Щасливий і той, кому рідна земля дарує талант. Справедливо, що це щастя отримують найдостойніші, ті, хто вміє берегти Цвіт Душі свого народу. Вони чують голос своєї землі. І ніколи така людина не буде зубоженою, ніхто не зможе її скорити. Маючи міцне коріння, вона ні за яких умов не стане перекотиполем. Не забуваймо: наше з вами коріння - в рідній землі.

Я з тих країв, де шерхнуть очерети,
Де тихий шум замріяних дібров.
Я з тих країв, де люди всі - поети
І кожен синьоок і чорнобров!
Я з тих країв, де завше чисті плеса
Озер і рік - не губляться в багні.
Я з тих країв, де Українка Леся

Красу душі заповіла мені.

Нехай же поетичне Лесине слово завжди будить у наших душах найщиріші почуття.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ (НА МАТЕРІАЛУ THE BBC)

Коленчук Марини Василівни

студентка-магістрантка

Ковальчук Інна В'ячеславівна

к.п.н., доцент

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

Вступ. Фразеологічні одиниці є великою частиною будь-якої мови та вживаються в усіх сферах життя людей. Через фразеологію передається історичний та культурний розвиток певного народу, що є причиною дослідження цих лексичних одиниць. Фразеологізми використовуються, як засоби, які додають тексту образності, метафоричності та емоційності, чим і зумовлене часте їх використання у текстах ЗМІ. Дослідження вживання та перекладу фразеологічних одиниць у мові преси, зокрема у електронному видання газети *The BBC*, є важливим для кращого опанування поняття фразеологізм та їх функціонування. *The BBC* широко висвітлює події війни в Україні, тому саме статті цієї тематики обрані як джерела фразеологічних одиниць.

Мета роботи. Аналіз особливостей перекладу фразеологічних одиниць у статтях *The BBC* з англійської на українську мови.

Матеріали та методи. Дослідження перекладу фразеологічних одиниць зроблено на основі статей *The BBC* на тему війни в Україні та їх перекладу українською мовою. Під час дослідження використано такі методи, як спостереження, аналізу, синтезу, опису, вибірка, порівняння та зіставлення та аналогій.

Результати та обговорення. Фразеологізми – це стійкі сполучення слів, які не розтлумачують через їх складники, а за їх сукупністю. Під фразеологізмом розуміють стійку одиницю мову, яка складається із кількох

слів, які у своєму поєднанні мають переносне значення. Питання місця фразеологізмів у мовознавстві не має одностайності. М. Ф. Алефіренко вважає, що фразеологізми «з одного боку, характеризуються всіма основними властивостями, притаманними одиницям мови, а з другого – відрізняються від інших мовних одиниць тільки їм властивими ознаками» [1, с. 75].

Для того, аби вирізнити фразеологізми серед інших словосполучень, виокремлюють їх основні ознаки: відтворюваність, цілісність значення, стійкість та непроникність. Наявність однієї із цих ознак достатньо, аби виокремлювати фразеологізм від словосполучення [3, с. 242].

І. Бондар виявляє такі ознаки фразеологізмів, як нарізноофомленість, тобто те, що значення виражається у сполученості слів, семантична нерозкладність, тобто фразеологізм не можна розділяти, метафоричність, відтворюваність та слабка формальна варіативність [2, с. 282].

Зважаючи на ознаки фразеологізмів, використання їх у текстах ЗМІ безумовне. У текстах публіцистичного стилю використовують різні типи фразеологізмів (міжстильові, книжні, розмовно-побутові, алюзивні тощо), які додають текстам образності, емоційної забарвленості та слугують для полегшення та оживлення мови для зрозумілішого сприйняття статті читачами.

Статті *The BBC* та їх переклад характеризуються використання багатьох фразеологізмів та різних методів їх перекладу. Під час перекладу фразеологічних одиниць найчастіше використовується метод калькування одиниць, тобто копіювання фразеологізму з мови оригіналу мовою перекладу за допомогою лексичної системи української мови. Наприклад:

Unlike other regions occupied by Russian forces, the military in Melitopol have been trying to win people's hearts and minds [5].

На відміну від інших окупованих регіонів, у Мелітополі російські військові намагаються завойовувати серця й уми людей [6]. У поданих реченнях використано фразеологізм *to win people's hearts and minds*, який українською переданий як *завойовувати серця й уми людей*. Проаналізувавши, можна зауважити, що перекладач використав метод калькування, оскільки такий

переклад адекватний та зрозумілий для українського реципієнта, а також в українському фразеологічному фонді немає ні аналога, на еквівалента англійського фразеологізму.

*Despite everything, Masha appears to be doing well and when she occasionally breaks into a smile, it's enough **to melt the toughest of hearts** [5].*

*Пропри все, Маша виглядає добре, і коли вона час від часу усміхається, цього достатньо, щоб **розтопити найчerstвііші серця** [6].* У вище поданих реченнях проілюстровано метод використання кальки у реченнях. Оскільки перекладач подав фразеологізм *to melt the toughest of hearts* як *розтопити найчerstвііші серця* українською мовою. У трансформації фразеологізму точно передано фразеологізм, тобто зроблено точне копіювання за зразком англійської мови українською.

За аналогією до попереднього прикладу, наступні речення демонструють точне копіювання англійського фразеологізму українською мовою (*fighting for her life* - *боролася за життя*). За одними даними, ми можемо припустити, що фразеологізм *боротися за життя* є у фонді української фразеології, проте жоден із словників його не фіксує. Тому, переклад цих одиниць є саме калькою, а не підбором еквіваленту.

*When we first met her, three months ago, Masha was **fighting for her life** in the same Zaporizhzhia hospital as Diana [5].*

*Коли ми познайомилися з нею три місяці тому, Маша **боролася за життя** в тій самій запорізькій лікарні, що й Діана [6].*

Під час перекладу фразеологізмів також використано метод добору еквівалентів, який полягає у підборі ідентичного фразеологізму в українській мові, який має тотожне значення та форму. Наприклад:

*The question being discussed **behind closed doors** is who do Latvian Russians really believe: Latvian, Western and Ukrainian leaders - or Russian propaganda, which was allowed on Latvia's airwaves for 30 years [5].*

*Питання, яке обговорюють **за закритими дверима**, полягає в тому, кому насправді вірять латвійські росіяни: латвійським, західним і українським*

лідерам - чи російській пропаганді, яка була дозволена в ефірі Латвії протягом 30 років [6]. Проаналізувавши подані вище приклади, зауважено, що перекладач використав метод еквіваленту, оскільки фразеологізми *behind closed doors* та *за закритими дверима* є однакові за значенням, лексичним, стилістичним та граматичним складом, тобто є повними фразеологічними еквівалентами.

У реченнях нижче перекладач використав метод еквіваленту, оскільки у обох використаних мовах існують фразеологізми із схожою семантикою, формою та переносним значенням.

She's far from home, with only her grandmother for company, but she's now in good hands and is making progress [5].

Вона далеко від дому, лише з бабусею, але тепер вона в надійних руках, і поступово одужує [6].

Чимало фразеологічних одиниць у обраних статтях *The BBC* перекладено за допомогою добору аналогів, тобто фразеологізму мови перекладу із однаковим переносним значенням, але різними за лексичною формою. Основним під час передачі ФО таким методом – збереження переносного значення, але із використанням іншого образу.

US officials believe annexation is on the cards, and Russia's puppet leader in Donetsk, Denis Pushilin, has said referendums would make sense when Russian forces complete the capture of both regions [5].

США вважають, що анексія Донбасу - не за горами, але маріонетковий лідер "ДНР" Денис Пушилін заявив, що референдуми матимуть сенс, коли російські війська захоплять обидві області регіону [6]. У реченні-оригіналі автор статті використав фразеологізм *to be on the cards*, що означає «to be likely to happen» [4]. Перекладач передав його іншою формою – *не за горами*, що означає недалеко, близько, скоро. Незважаючи на те, що фразеологізм переданий не дослівно, але переносне значення фразеологізмів у двох мовах - однакові.

"He's spent a lot of time trying to work with Russia to see if an arrangement can be made, so, we'll keep our fingers crossed," she said [5].

"Він провів багато часу, намагаючись домовитися з Росією, тож **тримаємо кулаки**", - сказала вона [6]. У обох речення фразеологізм *fingers crossed* чи *keep fingers crossed* означають «to hope strongly that something will happen» [4]. Його український аналог *тримати кулаки* має аналогічне значення – повністю підкоряти собі кого-, що-небудь. Аналогічне значення та різниця у формах виявляє їх фразеологічну еквівалентність.

У певних випадках використовується описовий переклад фразеологізмів, тобто перекладу сталого виразу словом чи словосполучення, які описують значення фразеологізму. Такий метод перекладу використовується лише у тому випадку, якщо не можливо дібрати аналог чи еквівалент фразеологізму. Наприклад:

*Many had been **burned to the ground*** [5].

*Чимало будинків **спалені й розтриті вщент*** [6]. У фразеологізма *burn to the ground* фразеологічного аналога чи еквівалента в українській мові немає, тому перекладач використав вільне словосполучення. Використане вільне словосполучення передає емоційність та образність ідіоми із тексту оригіналу, тому, можемо зробити висновок, що переклад ефективний та вибір перекладацького вибору точний та адекватний.

*"It is absolutely fine to be talking about potential war crimes, but the moment you **set things in stone** you make it easier for the other side to discredit your work," said Philippe Sands, a UCL law professor who has served at the UN International Court of Justice and the European Court of Human Rights* [5].

*"Абсолютно нормально говорити про потенційні воєнні злочини, але у той момент, коли ви **виносите остаточний вердикт**, ви полегшуєте іншій стороні дискредитацію вашої роботи", - каже Філіп Сендс, професор права UCL, який працював у Міжнародному суді ООН та Європейському суді з прав людини* [65]. Еквівалента чи аналога фразеологізму *set things in stone* не існує в українській мові, через що перекладач оминув його у мові-перекладі, та описав значення цього фразеологізму українською для кращого розуміння реципієнтами значення усього речення. Спосіб передачі ФО доречний, оскільки

зміст та контекст оригінального речення збережений та легкий для розуміння читачем.

Висновки. Отож, проаналізувавши переклад фразеологізмів у статтях електронного медіа англійською мовою *The BBC* та їх українського варіанту, виявлено, що основними методами перекладу є калькування, описовий переклад, метод добору еквівалентів та метод добору аналогів. Вибір перекладацького методу зумовлений текстом статті та контекстом, наявністю чи відсутністю відповідників (аналогів чи еквівалентів) в українській мові, адекватністю та точністю перекладу, зрозумілістю тексту-оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 167 с.
2. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К. : Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge University Press, 2008. 1798 p.
5. The BBC [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/>
6. The BBC News Ukraine [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian>

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГОВИХ НЕОЛОГІЗМІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Мішаєва Анастасія Дмитрівна
студентка

Щербина Анна Володимирівна
Старший викладач
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Будь-яка жива мова має на меті щонайкраще відобразити навколишню дійсність її носіїв. З цієї причини мови постійно змінюються разом із суспільством. В той час як граматичні та фонетичні аспекти мови є відносно стійкими й зазвичай поступово зазнають змін впродовж довгих періодів часу, нова лексика з'являється у мові регулярно. Таку нову лексику називають неологізмами або новотворами.

Значним поштовхом для продуктивності інкорпорування неологізмів у мову стало пришвидшення міжкультурної комунікації, яке відбулось внаслідок поширення використання соціальних мереж. Люди з різних куточків світу можуть провести комунікативний акт з небаченою раніше простотою та швидкістю, втім через різний культурний контекст, вірогідно, виникатиме непорозуміння чи незручності у певних аспектах спілкування. Таким чином, кожна зі сторін комунікації буде вводити у свою мову неологізми, щоб донести до співрозмовника думку, яку не можна передати наявними у мові лексичними засобами; пришвидшити комунікацію (зазвичай мова йде про скорочення та аббревіатури у письмовому спілкуванні); посилити прагматичну складову своєї мови тощо.

Оскільки лексичні одиниці соціальних мереж мають ознаки спільні й для сленгізмів, і для неологізмів, а отже, отримують статус «сленгових неологізмів» [1]. Отже, якщо у мові з'являються неологізми, перекладачі мають бути готовими працювати з ними.

Мета роботи полягає у розгляді підходів до перекладу сленгових неологізмів; виокремленні адекватних способів передачі сленгових неологізмів у перекладі; визначення доцільних перекладацьких прийомів для відтворення тих чи інших видів неологізмів.

Матеріали та методи. Дана робота спирається на теоретичні праці таких дослідників-мовознавців як Виноградова, Дзюбіна, Тараненко та ін.. Ілюстративний матеріал був відібраний методом спостереження та фіксації способів та особливостей мовної комунікації користувачів соціальних мереж Tiktok, Instagram, Twitter та Youtube.

Результати та обговорення. Щоб перекладати неологізми, загалом пропонується два підходи: зосередження на передачі семантики слова (тобто його значення) чи на передачі стилістики слова. Відомо, що новотворами характерні яскраві прагматичне та стилістичне забарвлення, тому вважається, що у більшості випадків під час перекладу неологізмів перекладачам варто зосереджуватись саме на передачі емоційного забарвлення слова.

На основі спостережень було виокремлено способи перекладу сленгових неологізмів. Далі наведені деякі з них, які заслуговують окремої уваги:

- 1) Пошук відповідника;
- 2) Калькування
- 3) Транскрибація чи транслітерація;
- 4) Генералізація;
- 5) Описовий переклад;

Пошук відповідника полягає у знаходженні перекладачем слова-аналога у цільовій мові. Цей метод здебільшого застосовується для перекладу відносно довгоіснуючих сленгових неологізмів, хоча навіть тоді це не завжди доречно.

Розглянемо цей метод на прикладі популярного сленгового неологізму “Fire” (або також “Lit”), який використовується для вираження яскраво-позитивного ставлення до чогось. Цей неологізм утворений методом відокремлення значення. У контексті соціальних мереж в українській мові його можна передавати словом «вогонь». Значення, що його несе вихідна лексична

одиниця, вже також закріпилось в українській мові, тому такий відповідник буде доцільно використати.

Наступні методи – калькування та транскрибація (транслітерація) доволі схожі між собою. За транскрибації перекладач передає вихідне слово по відповідних звуках цільової мови, запозичуючи сленговий неологізм. Основним чинником щодо рішення про використання цього прийому є те, чи зрозуміє цільова аудиторія перекладу сенс та стилістику слова. Наприклад, слово “chill” (у значенні відпочинку) за допомогою транскрибації передається як «чіл» у тому ж значенні. Також цей прийом використовується при передачі слів “cringe” («кринж»), “flex” («флекс»), “hate” («хейт» або «гейт») тощо.

Коли до таких транслітерованих слів перекладач додає афікси української мови, то це вже називатиметься калькуванням. Наприклад “to chill” – «чілити», “to cringe” – «кринжевати», “to flex” – «флексити», “to hate” – «хейтити» або «гейтити» тощо.

Наступним перекладацьким прийомом для передачі сленгових неологізмів є генералізація (або розширення значень), яку доцільно використовувати, коли перекладач зосереджується на передачі семантики неологізму. Цей прийом полягає у передачі слова вихідної мови відповідником цільової мови з ширшим семантичним значенням. Прикладом цього прийому може бути переклад неологізму “follower” як «читач». Вихідне слово у контексті соціальних мереж має набагато вужче значення, аніж слово у перекладі.

Останній прийом доцільно використовувати, коли сленговий неологізм тісно пов'язаний з культурним контекстом носіїв вихідної мови. За використання описового перекладу перекладач буквально описує поняття подане однією лексичною одиницею в оригіналі. Наприклад, в англійській мові є неологізм “Karen”, який є реалією. В англійському просторі цим словом позначають жінок середнього віку, що поводять себе зверхньо, часто виражаючи дискримінуючі погляди, зокрема расистські. Єдиним способом донести значення цього новотвору є його опис.

Висновки. У роботі було розглянуто основні підходи та прийоми перекладу сленгових неологізмів соціальних мереж. Було виявлено, що під час перекладу сленгових неологізмів варто першочергово концентруватись на вихідному стилістичному забарвленні слова, тому за можливості, не вважається бажаним використання розглянутого прийому розширення значень. Всі інші способи перекладу вважаються доцільними для перекладу сленгових неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградова Т. Ю. Специфіка спілкування в Інтернеті. Російська і зіставна філологія: Лінгвокультурологічний аспект. 2004. № 11. С. 63–67., с. 6
2. Дзюбіна О. І. Структура семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалі англійської мови). Міністерство освіти і науки України, Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2016. 206 ст.
3. Тараненко О. О. Неологізм // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія]. ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. Т. 23.

КАРИКАТУРА ЯК РІЗНОВИД МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ТЕКСТУ

Мовчан Діана Василівна

к.ф.н., доцент

Савчук Аліна Ігорівна

студент

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Зростання інтересу до дослідження вербальних та невербальних засобів, які відіграють провідну роль під час творення інформації та смислів, зумовлений тим, що сучасні тексти дедалі частіше носять мультимодальний характер та охоплюють не лише вербальну складову, але й візуальну. Тривалий час у мовознавстві ретельно уникали будь-яких невербальних засобів як об'єкта та предмета аналізу, які супроводжують як усне мовлення, так і письмовий текст. Проте в останні десятиліття ситуація докорінно змінилася. У лінгвістичній літературі існує багато досліджень тексту, автори яких намагаються використовувати термін «мультимодальність» для позначення самої сутності цього типу тексту. Яскравим прикладом мультимодального тексту є карикатура. Невід'ємною рисою карикатури є її напівреалістична природа та наявність елементів сатири та гумору. Карикатура часто розкриває характеристики певних політичних суб'єктів, подій, суспільного життя в цілому. Такий вид мультимодального тексту базується на несподіваному зіставленні, гіперболізації та уподібненні.

Мета роботи – ідентифікувати особливості мультимодальних текстів на прикладі карикатур та схарактеризувати взаємодію вербального та невербального компонентів у їх складі.

Термін «мультимодальний текст» був уперше використаний Г. Крессом і Т. ван Лювенном [1, с. 152]. Розглядаючи мультимодальний текст з позицій лінгвістики, Л. Л. Макарук вважає, що це полікодові (мультимодальні) когнітивно-комунікативні утворення, поєднання різних семіотичних одиниць в

їх нерозривній єдності, яке характеризується зв'язністю, цілісністю, завершеністю, адресністю [2, с. 138-142].

До засобів створення мультимодальності словесних текстів належать образотворчі компоненти, які розташовані поряд із вербальними та мають суттєвий вплив на інтерпретацію тексту. Сюди ж відносяться усі технічні аспекти оформлення тексту, які впливають на його зміст. Серед них: шрифт, колір, фон тексту (кольоровий чи ілюстрований), засоби орфографії, пунктуації та словотвору, культові друковані символи (пиктограми, ідеограми тощо), графічне оформлення словесного тексту (у формі фігури, у стовпчик), кернінг тощо [3, с. 635].

Мультимодальний текст концептуально відрізняється від ілюстрації, доданої до буквального тексту, оскільки ілюстрація може існувати в різних варіантах, може створюватися пізніше буквального тексту, і, нарешті, автор ілюстрації не обов'язково повинен бути автором написаного тексту. Мультимодальним можна вважати лише той текст, частини якого (вербальні та невербальні) створені один раз, як правило, одним автором, інакше порушується цілісність тексту. Важливою характеристикою такого тексту є також неможливість мати варіанти його невербальної частини.

Вивчаючи карикатуру як мультимодальне утворення, мистецтвознавець З. Вайшенберг зазначає, що карикатурою зазвичай називають «будь-яке підкреслене, перебільшене, спотворене зображення особи, предмета чи події» [4, с. 241]. Г. М. Яворовська трактує його як відображення дійсності у спотвореному вигляді, як твір, що порушує звичне співвідношення складових зображуваного предмета, применшуючи та перебільшуючи окремі ознаки з метою висміювання. Це сатиричний чи гумористичний образ, у якому дається критична оцінка тих чи інших суспільно-політичних і побутових явищ, подій чи конкретних осіб. Він зазначає, що карикатура має широкий діапазон зображувальних засобів: від нещадної гострої сатири до веселого добродушного гумору, від експресивного штриха до гострої карикатури [5, с. 52].

О. В. Назаренко акцентує увагу на таких конститутивних ознаках карикатури, як однобічне перебільшення чи підкреслення певних рис, відхилення від норми, порушення певною мірою природності, хоча і зі збереженням віддаленої схожості з реальністю [6, с. 73].

Н. В. Кондратенко трактує карикатуру як синтез графічного зображення та художнього тексту. На думку автора, вона майже так само близька до літератури, як і до образотворчого мистецтва. Незважаючи на можливе різне співвідношення словесного та образотворчого елемента, вчений надає перевагу образу, визнаючи цінними лише ті карикатури, які «забезпечують гостроту вражень без будь-якого пояснення відтвореного мотиву» [7, с. 69].

З. Вайшенберг вказує, що для карикатури не потрібен розгорнутий текст, який розкриває її зміст, оскільки думка (емоція, відношення) виражаються переважно графічно (за допомогою шаржів, перебільшеного зображення дійсності, метафори, поєднання реального та фантастичного, зіставлення того, що не можна порівняти, тощо); обидві частини – і вербальна, і візуальна однаково важливі для сприйняття карикатури; основне смислове навантаження припадає на текст [4, с. 225-226].

Отже, карикатура, як приклад мультимодального тексту, є складним текстовим утворенням, у якому вербальні та невербальні елементи утворюють одне візуальне, структурне, семантичне та функціональне ціле, спрямоване на комплексну прагматичну дію на реципієнта. Вищезазначені ознаки дають змогу розглядати карикатури як приклад таких текстів, у яких між словесною та образотворчою частинами встановлюються синсемантичні відношення: зображення та словесний коментар текстового наповнення взаємопов'язані, взаємно доповнюють і взаємообумовлюють одне одного.

Влучна карикатура привертає увагу адресата, іноді замінює собою весь текст. Вона є альтернативним до традиційного тексту способом поглянути на ту чи іншу проблему, зацентрувавши увагу на певних елементах чи деталях, спираючись на історичні асоціації та метафори. У цьому полягає унікальність карикатури як одного з найважливіших візуальних сегментів масмедійного та

політичного дискурсів, що виконує низку важливих функцій, сформованих суспільно-політичними процесами в країні, характеристиками читацької аудиторії її очікуваннями та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайшенберг З. Журналістика та медіа: Довідник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2011. 529 с.
2. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності: Монографія. Одеса: Чорномор'я, 2012. 156 с.
3. Макарук Л. Л. Мультиmodalність сучасного англomовного масмедійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 635 с.
4. Макарук Л. Синтез вербальних та невербальних засобів у сучасній англomовній комунікації. Актуальні питання іноземної філології. 2015 № 2. С. 138–142
5. Назаренко О. В., Пономаренко А. М. Лексико-стилістичні особливості сучасного англійського гумору в медіа-дискурсі. Збірник наукових праць Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2019, № 17. Хмельницький: 2019. С. 70–74.
6. Kress G. Multimodal Discourse: the modes and media of contemporary communication. London: Edward Arnold, 2002. – 152 p. , p. 56
7. Javorska, G. M. Hybrid War as a Discursive Construct, in: Strategic Priorities, 2016. № 4. P. 41-53

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Музика К. С.,

студентка,

Колесник М. Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,

Національний університет

біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

Ключові слова: переклад, власні назви, транскрибування, транслітерація, калькування.

Переклад власних назв може бути проблемою не лише для перекладача початківця, але й для досвідченого фахівця. Адже потрібно не лише вибрати правильний спосіб їх перекладу, але й переконатися, що при цьому ви не створюєте нову власну назву. Отож, перед тим як починати переклад власної назви слід переконатись чи існує вже її переклад. Для цього можна використати словники власних назв. Якщо ж власна назва є маловідомою, тоді потрібно перекладати її самостійно.

Зараз немає певних правил, за якими можна було б перекладати власні назви з англійської мови на українську та навпаки. Це очевидно, тому що повних еквівалентів на орфографічному, а тим більше на фонологічному рівні майже не буває, тому що звуки того самого класу навіть в схожих мовах досить різняться між собою.

Тим не менш, деякі звуки в українській мові не мають відповідників в у фонетичній системі англійської мови, наприклад, “т,х,ц”. Це і створює певні труднощі при перекладі. У своєму первинному середовищі власні назви володіють складною смисловою структурою, унікальними особливостями форми та етимології, численними зв'язками з іншими мовними одиницями та категоріями [2, 135]. При перекладі власних назв засобами іншої мови деяка

частина цих властивостей втрачається.

Якщо не брати до уваги переклад всесвітньо відомих організацій, таких як Європейський Союз (European Union), більшість назв організацій можуть призвести до перекладацького конфузу. Яскравий приклад – переклад назв університетів: Каліфорнійський університет (University of California), Університет Джорджа Вашингтона (Washington University). Одні назви університетів носять імена засновників, а інші носять імена міст, де були засновані. Наприклад, перекладати назву університету ім. Джорджа Вашингтона як Вашингтонський університет – буде грубою помилкою, адже цей університет знаходиться в штаті Міссурі, а не в штаті Вашингтон, адже назва походить від імені засновника – Джорджа Вашингтона.

Для того, щоб максимально якісно та правильно перекласти власні назви існують основні принципи. Одним із таких принципів є транскрипція (від лат. Transcriptio - букв. «переписування») розуміють передачу звуків, відмінних від прийнятих у цій мові письмових одиниць [3]. Основний принцип транскрипції полягає в тому, що для кожного звуку приймається тільки одне позначення, і, навпаки, кожен знак може бути прочитаним тільки одним способом. У транскрипції дотримується відповідність знака і звуку, незалежно від значення записаного [6, 104]. Наприклад,

- Nathan – [ˈneɪəən] — Нейт;
- Ben – [ben] — Бен;
- Miles – [maɪlz] — Майлз.

Наступний спосіб перекладу, який є не менш важливим — транслітерація. Транслітерація (від лат. trans «через» і littera «буква») - побуквенна передача текстів і окремих слів, записаних за допомогою однієї графічної системи [4, 99]. Ю. С. Маслов розрізняє наукову і практичну транслітерацію. Наукова транслітерація повинна будуватися за принципом взаємної відповідності між транслітераційними знаками і графемами оригіналу, що забезпечує стовідсотковий зворотній переклад транслітерованого запису. Як і наукова транскрипція, наукова транслітерація широко застосовується

дослідниками-фонетистами та діалектологами. Практична транслітерація відрізняється від наукової тим, що вона буває обмежена традиційним набором знаків, наявних у даній системі. Наприклад,

- Charlie – [ˈtʃ:li] – Чарлі;
- Sebastian – [sebastian] — Себастьян.

Також не менш важливим способом перекладу власних назв є звуковий аспект мови. При передачі англійських голосних та приголосних фонем українською мовою інколи існують кілька наближених варіантів. Щоб здійснити правильний вибір перекладу, слід звернути увагу на фактори, які спричиняють такі розбіжності:

- позиція фонем в англійському слові, яке виражає певну власну назву;
- оточення фонем в слові (з якими фонемами вона межує);
- походження власної назви;
- традиція перекладу назви на українську мову.

Таким чином, наступні звуки англійської мови можуть передаватися такими українськими буквами чи буквосполученнями:

[æ] як [a] і [e]: Angela – Анджела/ Енджела, Abel – Ейбел /Абель, Alicia-Еліс/

Аліса, Amelia – Амелія / Емілія, Clarence - Клеренс / Кларенс, Dan - Ден / Дан, Pat - Пет/ Пат, Wallence - Уоллес/ Уоллас.

Українському звукові [в] в англійській мові можуть відповідати або губно-губний [w], як у початковому подвоєнні (ввів, ввійти), або губно-зубний [v], що зовсім відсутній в українській мові, але має наближений до нового [в] у деяких звукосполученнях (пор. зв'язати, Савка). Тому Васків, Ващенко, Вінниця правильніше було б писати Waskiw, Winnytsya, Waschenko (саме так пише своє прізвище канадська дослідниця М. Тарнавська - Tarnawska), ніж Vaskiv, Vinnytsya, Vaschenko як це вже стало традиційним.

Отже, для перекладу власних назв використовуються такі прийоми перекладу, як: транскрипція; транслітерація; калькування, транспозиція або ж

поєднання цих прийомів. Вибір же прийомів перекладу залежить від мовної та культурологічної компетенції перекладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації / О. В. Бока. - Вісник СумДУ, 2008. - №1. - С. 15-19. - (Серія «Філологія»).
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 340 с.
3. Зайцева К. Б. Английская стилистическая ономастика : Тексты лекций / К. Б. Зайцева. – Одесса, 1973. – 63 с.
4. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування: Посібник / М. С. Зарицький. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 120 с.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник / І. В. Корунець. – Вінниця. : «Нова книга», 2001. – 448 с.
6. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ КОМПОЗИТІВ З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ GRAU В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Ніколаєва Наталя Миколаївна,

к.ф.н.,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Відомо, що основні кольори мають прототипові значення. Таким чином, існує концептуальна асоціація, наприклад, червоний колір і вогонь, зелений і «речі, що ростуть із землі», синій і небо, жовтий і сонце. Білий, чорний, сірий кольори можна назвати різними відтінками світла. Нас цікавлять складні слова з колірним компонентом.

У цьому дослідженні розглядається деривація колороніма *grau* у публіцистичному тексті німецької мови. Можна зазначити, що продуктивність словоскладання як спосіб формування нових номінацій зростає, і зараз це є найбільш продуктивним методом, за допомогою якого утворюються нові назви. Композити утворені щонайменше з двох основ, і можуть поєднувати будь-які частини мови (іменник + іменник, прикметник + прикметник, дієслово + іменник тощо).

Ціль роботи./Aim. Визначення особливості вживання композитів з колористичним компонентом *grau* у сучасному німецькомовному публіцистичному тексті.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріалом дослідження слугували колоронім *grau* та його лексичні деривати, вибрані з текстової бази інтернет-версій таких німецьких видань, як *Deutschland* і *Zeit*.

Методи дослідження: контекстуальний аналіз (для встановлення особливостей функціонування колоронімів у певному мовленнєвому акті), структурно-семантичний і словотвірний аналіз (для визначення структури та семантики колоронімів, способів формування їхніх дериватів).

Результати та обговорення./Results and discussion. У результаті аналізу виявлено, що колоронім *grau* часто вживається в складі композитів.

Розглянемо композити, утворені за моделлю **Adj + S**. Складний іменник з компонентом *grau* може позначати складову частину ботанічних, біологічних, хімічних назв (*die Grauerle* ‘вільха сіра’, *der Grauschimmel* ‘кінь сірий’, *der Graufuchs* ‘лисиця сіра’, *das Grautier* ‘осел’, *der Grauspecht* ‘дятел сірий’, *die Grauammer* ‘вівсянка сіра’, *das Grauhörnchen* ‘білка сіра’, *der Grauwal* ‘кіт сірий’, *die Graugans* ‘гусак сірий’, *der Grauspießglanz* – хім. ‘сіра сурма’, *der Grauguss* ‘сірий чавун’, *die Grauwacke* – мін. ‘піщаник’), соціальний статус (*der Graukardinal* ‘сірий кардинал’), сировину (*das Grauwerk* ‘хутро білки’), зовнішність людини (*der Graukopf* – букв. ‘сива голова’, тобто старий, *der Graubart* – букв. ‘сіра борода’, тобто сива борода, старина), продукти харчування (*die Grauwurst* ‘копчена ковбаса’, *das Graubrot* ‘сірий хліб’, *der Graukäse* ‘гострий пряний сир’), ступінь легальності (*der Graumarkt* ‘напівлегальний ринок’, *der/das Graubereich* ‘сіра зона’, *die Grauzone* ‘сіра зона’), час доби (*das Morgengrauen*, *das Tagesgrauen* ‘досвітні сутінки, світанок’), документацію (*das Graubuch* ‘сіра книга’) [1, S. 716].

У нижченаведених прикладах напівлегальність висловлюється словниковим композитом *der Grauimport* та новим за формою *der Grau-Import*. Обидва композита вживаються для позначення товарів, які провозяться в країну із заниженням тарифних платежів за рахунок недостовірного декларування, інакше кажучи, ‘сірий імпорт’. У першому прикладі композит *der Grauimport* використовується стосовно комп’ютерної гри:

Das Spiel "Blackwater", benannt nach der berüchtigten Söldnerfirma, ist der erste Militär-Shooter für die Bewegungssteuerung Kinect. Vor allem aber ist es Propaganda... Anfang September veröffentlichte Sega das Survival-Horror-Spiel Rise of Nightmares, das allerdings in Deutschland nur als Grauimport zu beziehen ist. Auch Halo: Combat Evolved Anniversary und Steel Battalion: Heavy Armor werden Kinect unterstützen [Die Zeit, 10. November, 2019].

Нова форма композита *der Grauimport* – *der Grau-Import* вживається з тим

же значенням, що й попередня, в прикладі стосовно автомобільної промисловості:

*Chevrolet bringt den neuen Camaro nach Europa, der an das Urmodell von 1967 erinnert. Bekannt wurde vor allem die zweite Generation des Mustang-Rivalen. ... Hiesige Camaro-Fans müssen nun auch nicht mehr den Weg über den **Grau-Import** gehen – Chevrolet bietet den Sportwagen ab diesem Herbst auch in Europa an, zu einem in dieser Leistungsklasse konkurrenzlosen Preis. Ein Mustang-Fresser ist der Camaro tatsächlich: Zurzeit verkauft er sich in den USA besser als sein Gegenspieler von Ford [Die Zeit, 7. November, 2018].*

Користь від ‘сірого імпорту’ призвела до утворення нових складних слів у мові, наприклад, *das Graumarktgeschäft* ‘сірий ринок бізнесу’, який в поданому контексті ведеться підприємством Мерседес, а також *die Graumarkt-Affäre* ‘афера сірого ринку’:

*Neue Spekulationen in Stuttgart: Der esignierte DaimlerChrysler-Chef soll auch Mercedes führen. Dafür dementiert VW-Markenchef Bernhard Rückkehr-Gerüchte. Und die **Graumarkt-Affäre** brodelt weiter... Der Spiegel beschäftigt sich auch mit den **Graumarktgeschäfte** im Mercedes-Vertrieb, wegen derer die Staatsanwaltschaft Stuttgart auf Hinweise aus der Mercedes-Innenrevision hin ermittelt. Angeblich sollen Informationen über diese unerlaubten Geschäfte der Konzernführung schon vor längerer Zeit zugeleitet worden seien [Die Zeit, 12. Dezember, 2019].*

Композит *Grauzone* ‘сіра зона’, як межа між чимось, дуже популярний у сучасному суспільстві. Він використовується у різних сферах людської діяльності. У наданому контексті поведінка відомого актора Кевіна Спейсі порівнюється з сірою зоною моралі, тому що він може дозволити собі обговорювати не зовсім пристойні речі, які нібито не заборонено, але ж і не дозволено:

In American Beauty kommentiert er listig die Geschehnisse aus dem Off. Er zieht uns ins Vertrauen, ja entblößt sich gar vor uns – eingangs zeigt er sich, wie er morgens unter der Dusche masturbiert, und erklärt, das sei bereits der Höhepunkt

*seines Tages. Kevin Spacey zuzuschauen, ist ein intimes Erlebnis. Er ist ein Meister der Ambivalenz: ein Schauspieler, dem der Zuschauer auch dann gern folgt, wenn er ihn in moralische **Grauzonen** führt* [Deutschland, 7. November, 2019].

Композит *die Grauzone* використовується в економічній сфері для позначення офшорних компаній, завдяки яким створюються податкові махінації:

*Die Paradise Papers zeigen die Steuersparmodelle multinationaler Konzerne auf – die aber nicht strafbar sind. Viele Steuertricks über Offshore-Firmen sind legal oder bewegen sich in einer rechtlichen **Grauzone**. Das nutzte laut Süddeutscher Zeitung etwa der Sportartikelhersteller Nike. Der Konzern soll auf den Bermudas und später in den Niederlanden mithilfe der Kanzlei Appleby ein System aufgebaut haben, das dem Unternehmen Milliarden Euro an Steuern sparte* [Die Zeit, November, 2020].

У політиці теж застосовується вищеназваний композит, тепер він позначає межу у сфері законності:

*Es geht nur noch nach rechts. Unter Netanjahu verharret Israel in einem religiös verbrämten Populismus. Aber die Tragödie der Linken ist viel älter, sie begann mit der Staatsgründung. Die koloniale Politik, die das Bündnis von Nationalisten und Religiösen in den **Grauzonen** der Legalität betreibt, ist nicht mehr das Thema dieses Essays. Denn hier mündet die Tragödie der israelischen Linken in die Tragödie der Rechten* [Deutschland, 4. November, 2019].

Оскільки виробник сам встановлює ціни на товари, за особистими критеріями, у цьому випадку спираючись на статеву ознаку, та межа, яку він нібито переходить, називається *die Grauzone*:

*Ob Friseur oder Autowerkstatt: Weibliche Kunden zahlen am Ende mehr – oft Marketingstrategie.... Aber ist das rechtens, dass Unternehmen Artikel oder Dienstleistungen nach Geschlecht typisieren? Valet: Das ist eine **Grauzone**, denn der Preis ist schwer anzufechten. Die Unternehmen können immer argumentieren, dass beispielsweise nichts dagegenspricht, dass die Frau den blauen, günstigen Rasierschaum anstelle des pinkfarbenen ...*[Die Zeit, 14. November, 2020].

Зафіксовано групу композитів, утворену за моделлю **Adj + Adj**, яка поділяється на два види структурних варіантів: перший – композити, де колоронім виступає першим компонентом, другий – композити з другим компонентом-колоронімом. До першого структурного варіанту належать такі складні слова: *grauhaarig* ‘сивий’, *graubehaart* ‘сивоволосий’, *grauäugig* ‘сіроокий’; до другого, більш кількісно представленого варіанту належать композити, які позначають відтінки певних кольорів: *stahlgrau* ‘сірий, як сталь’, *eselgrau* ‘сірий як осел’, *mausgrau* ‘сірий, як миша, мишиний’, *perlgrau* ‘перлинно-сірий’, *zementgrau* ‘сірий, як цемент’, *aschgrau* ‘попелястий’, *feldgrau* ‘сіро-польовий’, *griesegräu* ‘похмуро-сірий’, *nebelgrau* ‘сірий, як туман’, *grafitgrau* ‘сірий, як графіт’, *steingrau* ‘сірий, як камінь’, *schiefergrau* ‘сірий, як шифер’, *hechtgrau* ‘синяво-сірий’, *silbergrau* ‘сріблястий’, *rauchgrau* ‘димчасто-сірий’, *antrazitgrau* ‘сірий, як антрацит’) [2].

Вищевказані композити виконують означальну роль у публіцистичних текстах, наприклад, в поданому контексті прикметниковий композит *grauhaarig* ‘сивоволосий’ використовується для опису зовнішності жінок:

*Da servierte das katholische Bootcamp nämlich Linseneintopf. Von fassförmigen **grauhaarigen** Schwestern in großen Kippkesseln angerührt, war diese Speise vielleicht nahrhaft, vor allem aber war sie ein Matsch, der uns Kindern aus gewaltigen Kellen auf die Teller geklatscht wurde* [Deutschland, 4. Januar, 2021].

Висновки./Conclusions. Проаналізувавши вищевказаний матеріал, ми з’ясували, що, крім словникових композитів з колористичним компонентом *grau* та їхніх лексичних варіантів, у публіцистичному тексті вживаються нові складні слова – okazionalizmi, які надають тексту експресивності.

Можна констатувати, що продуктивність словоскладання як способу утворення нових номінацій зростає, і в даний час словоскладання є найбільш продуктивним способом, за допомогою якого утворюються нові найменування. Композити, в більшості випадків, утворені за моделлю «прикметник кольору + іменник» та «прикметник кольору + прикметник».

Всі композити утворені шляхом метафоричного або метонімічного

переосмислення, значення яких не завжди збігається зі словниковими трактуваннями. Всі складні слова пов'язані з людиною, з описом її зовнішніх даних або з характеристикою її діяльності.

Значна продуктивність складних слів в німецькій мові взагалі і в публіцистичному тексті зокрема вимагає їх всебічного і фундаментального опису, що і визначає перспективність подальших досліджень композитів з колірним компонентом в мові преси.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Deutsches Universalwörterbuch. 6., überarbeitete u. erweiterte Auflage. Mannheim : Dudenverlag, 2007. 2016 S.
2. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch / neu herausgegeben von Dr. Renate Wahrig. München : Burfeind, 2002. 1451 S.
3. Zeit [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs: <http://www.zeit.de/index> 2018-2021
4. Deutschland [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs: <http://www.deutschland.de/> 2018–2021

**НАРАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА
«СПОВІДЬ СТУКАЧА»**

Олійник Наталія Петрівна,
канд. філол. Наук,
Цатурян Наріне Хачанівна,
магістрантка 2 курсу навчання
Дніпровський національний університет
ім. Олеся Гончара

Вступ. Важливим у сучасному літературознавстві є питання наративної організації літературного твору як складної художньо-естетичної, філософсько-психологічної системи. Протягом останніх десятиліть у зв'язку з розробкою таких літературознавчих напрямів, як інтертекстуальність, рецептивна естетика дослідження художнього тексту скеровується на вивчення його «викладових стратегій, створюючи при цьому всі умови для оптимального комунікування у тріаді “автор-текст-читач”» [10, с. 4]. Сьогодні літературознавці звертають чималу увагу на наративну організацію літературного твору, реалізації в ньому розповідних форм та способів техніки художнього викладу. Вивченню наративу художнього твору й осмисленню теоретичних аспектів наратології присвячено праці Т.. Бовсунівської, І. Денисюка, Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, М. Легкого, Л. Мацевко-Бекерської, І. Папуші, В. Сірук, М. Ткачук та інші. Їхні теоретичні здобутки осмислюють наративні структури у прозі українських письменників від давнини до сучасності.

Ціль роботи - дослідити особливість наративної організації повісті Анатолія Дімарова «Сповідь стукача» в контексті її жанрової та стильової специфіки.

Матеріали та методи. Означені параметри дослідження в роботі буде розглянуто на прикладі твору «Сповідь стукача» А. Дімарова. Провідним

визначено поетикальний метод (окреслено типологію наратора).

Результати та обговорення. Прозу Анатолія Дімарова, її місце в літературному житті, поетологічні особливості висвітлювали В. Дончик [6], М. Жулинський [7], М. Наєнко [8], М. Слабошпицький [11], Г. Штонь [15] та інші. Ґрунтовне дослідження взаємодії автора й героя в прозі А. Дімарова здійснила Т. Щербакова [16]. Окремі наративні особливості прози письменника, безперечно, висвітлені дослідниками. Але повість «Сповідь стукача» А. Дімарова, що ввійшла до збірника «Божа кара» (2009) ще не розглядалась літературознавцями під цим кутом зору. На цю повість, зокрема і її наративну специфіку, дослідники ще не звернули належної уваги. Цей факт зумовлює актуальність та новизну дослідження, мета якого окреслити особливості наративної організації повісті «Сповідь стукача» А. Дімарова. Назва повісті «Сповідь стукача» вже містить вказівку на тип, мету й адресацію оповіді, адже сповідь - це «намагання об'єктивно розібратися в собі, як скоріше створити чітку картину буденності завдяки вірному тлумаченню подій і трансформуванню їх в нові погляди на ці ж події», а як літературний жанр - це твір, в якому «оповідання ведеться від першої особи, при чому оповідач впускає читача в найпотаємніші глибини власного духовного життя, прагнучи зрозуміти «кінцеві істини» про себе, своє покоління» [4, с. 113]. У світовій літературі відомо чимало творів такого жанру, починаючи від сповіді Августина до творів Ж.-Ж. Руссо, О. Вайльда, М. Гоголя та ін. Усі ці твори об'єднує лінійний тип нарації, коли оповідь про події послідовна, хронологічна, включає причиново-наслідкові зв'язки, відображення внутрішніх переживань.

У такий спосіб моделюється наратив і в повісті «Сповідь стукача» А. Дімарова, головний герой якої і водночас оповідач, Віктор Андрійович Калюжний, викладає події свого життя, починаючи від фатальної для нього зустрічі з жінкою в червоному, Надією, у відносно молоді роки до досягнення ним поважного віку на вершині його кар'єри. У фокус лінійної оповіді потрапляють події, що привели героя до вербування його органами КДБ, а також події, що висвітлюють обставини його «роботи» стукачем та її наслідки.

Вибір саме таких подій вмотивовується і назвою повісті, де вказано, що сповідається саме «стукач» у своєму «гріху» доносительства на тих, хто поряд із ним. Водночас хронологія оповіді включає і значний масив подій (цілу сюжетну лінію), які пояснюють, як так сталося, що Віктора Андрійовича завербували. В аналізованій повісті можна виділити дві сюжетні лінії: перша - історія кохання Віктора Андрійовича та Надії, що розпочинається зустріччю на гірці, а завершується шантажуванням чоловіка покинутою коханкою, а друга - історія пошуку Віктором Андрійовичем покровительства в КДБ і його служба стукачем. Обидві сюжетні лінії поєднані причинно наслідковим зв'язком, однак у другій половині повісті й у її епілозі згадки про любовну історію вже відсутні. Поєднання двох життєвих історій в одну повість вмотивовано тим, що вони обидві носять сповідальний характер: не лише виражають думки й почуття оповідача, а й мають характер публічної спокути «гріха» - у першому випадку перед власною родиною, у другому - перед колегами та власною совістю.

Лінійний характер сповідального наративу в повісті А. Дімарова охоплює широкі хронологічні межі (що суголосно з жанром сповіді). Безпосередня дія повісті починається на початку 1970-х років (на такий час указує згадка про початок правління Л. Брежнєва, посилення репресій інтелігенції), а завершується роками перебудови (адже стала можливою реабілітація в'язнів режиму Сашка Ткача та Миколи Заболотного). Оповідач також вдається до ретроспективного викладу подій недавнього (для нього) минулого нужденне життя під час навчання в столичному виші, робота над кандидатською дисертацією про «успішну» колективізацію за сталінщини, хрущовщини, захистити яку заважали часті зміни політичних режимів, а також далеких часів його дитинства (спогад про тиск на його батька та односельців під час примусової колективізації, що хлопчика (оповідача Віктора Андрійовича) став травматичним). У цих ретроспективних епізодах інтонація оповіді зі сповідальної змінюється на викривальну: наратор, Віктор Андрійович, або безпосередньо озвучує свої приховані саркастичні думки про ілюзорність

свободи радянської людини («...я уже знав, що він працює в таємничій отій установі, яка простяга свої щупальця до кожного громадянина найвільнішої в світі країни (“Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышит человек!”)» [5, с. 45] (ідеться про сусіда, полковника КДБ)), або просто констатує події, як вони йому запам'яталися («І пішло. І поїхало. Партгрупа. Партбюро. Партзбори. Партком. Партконференція. Райком і міськком. Скрізь доповідач - Сталіна Ульянівна. Виключили з партії, потурили з роботи ... » (спогади оповідача про долю доцента з кафедри фізики) [5, с. 42]), а висновок щодо них легко робить сам читач. Розрив хронологічної лінійності в повісті «Сповідь стукача» викликаний опусканням подій кількох років (служба Віктора Андрійовича-наратора стукачем), що зумовлено одноманітністю, рутинністю написання ним доносів на колег і студентів, а також опусканням подій упродовж приблизно 15-20 років його життя, коли він успішно розбудовував наукову кар'єру, здобував звання заслуженого діяча науки тощо. Опускання цих знакових для героя подій пояснюється тим, що читач уже здогадався про причину такого злету - служба в КДБ, отож розуміє фальшивість і хиткість кар'єри Віктора Андрійовича. В епілозі, дія якого розгортається за краху системи, ми бачимо, як минуле не відпускає героя: колишній його «шеф» шантажує його викриттям, уславлення Віктора Андрійовича як «борця з режимом» бентежить його, бо він усвідомлює незаслуженість цієї «слави».

Тип нарації в повісті «Сповідь стукача» А. Дімарова також зумовлений жанром, виклад ведеться від першої особи (я-нарація), тобто дієтетичним наратором. У повісті читач знає ім'я, фах, приблизний вік, обставини життя наратора-героя внаслідок його саморепрезентації, а також комунікації з іншими героями, тобто, можна сказати, що таратор у творі експліцитний. Якщо взяти за основу класифікацію Ж. Женетта, то наратор у повісті А. Дімарова гомодієтетичний, бо бере участь у подіях, про які йдеться. Власне, усі події, про які розповідає Віктор Андрійович, стосуються його самого прямо чи опосередковано (у викладі одних подій він є персонаж-наратор (я-очевидець), а в інших - особа-персонаж (я-герой) відповідно до класифікації В. Шмида [14]).

Наратор Віктор Андрійович постає перед читачем як цілісна особистість, бо відомо не лише про його зовнішні життєві обставини, а й про еволюцію його поглядів на власну кар'єру, взаємини з жінками, дружиною, студентами, про його розрахунки з власною совістю. Щодо особливостей комінукативної структури повісті, то використовуючи теоретичні напрацювання В. Шміда, можемо стверджувати, що в повісті звучить голос первинного наратора, Віктора Андрійовича, який іноді включає повідомлення вторинних нараторів-персонажів, наприклад, матері Сашка, шефа-кадебіста. Події повісті не виходять за межі свідомості Віктора Андрійовича, отже, він розповідає лише про те, що знає сам, свідком чого він сам був. Читачу відкрито лише те, що відбувається в душі наратора головного героя, Віктора Андрійовича, який досить докладно передає свої переживання страху, любовного захоплення, мук совісті тощо (що знову ж таки передбачено жанром сповіді). Фокалізований на особистості героя-оповідача наратив зумовлює те, що про справжні переживання інших людей, з якими комунікує, він лише здогадується за зовнішніми опосередкованими ознаками, переважно вчинками, виразом обличчя, жестами, словами.. Отже, наратор у «Сповіді стукача» обмежений у знаннях, що пояснюється необхідністю зберегти інтригу й провести читача всіма перипетіями, яких зазнав герой.

Висновки. У повісті А. Дімарова «Сповідь стукача» використана спогадова наративна модель: герой згадує прожиті роки, переглядає свої вчинки. Спогадова модель набуває відповідно до художнього задуму твору сповідального характеру, що передбачає особовість, хронологічність, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та акцентування на власних переживаннях. Використовуючи узагальнену класифікацію В. Шміда, можна окреслити специфіку наратора в повісті А.Дімарова «Сповідь стукача» як експліцитного, дієтетичного, первинного, особового, обмеженого у знаннях і в просторі, надійного [14, с. 78], а характер наративної організації - як лінійно хронологічний, сповідальний. Специфіка наративу й наратора цілком суголосні ідейно-тематичним і жанровим особливостям цієї повісті.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бондаренко Ю. Невигадані історії про життя (Образ містечка у прозі А. Дімарова). *Українська мова і література в сер. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*, 2002, 2, 199-202.
2. Бондаренко Ю. Жанрова своєрідність повістей-«історій» Анатолія Дімарова. *Слово і час*, 2002, 5/6, 3-7.
3. Гудінова І. Літературна сповідь як засіб подолання посттравматичних розладів. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск 15. С. 113–120.
4. Дімаров А. Сповідь стукача. У кн. Дімаров А. Божа кара. Повісті, оповідання, етюди. Київ: Український письменник, 2009. 427 с.
5. Дончик В. Проза Анатолія Дімарова в українському літературному процесі. У кн.: Анатолій Дімаров та його книги. Київ: Твім інтер, 2012. С.75-93.
6. Жулинський Г. Він залишив нам правду про двадцятий вік. *Літературна Україна*, 2014, 29-30, 7-14 серпня.
7. Наєнко М. Діамантами висвічують слова... (90 років Анатолію Дімарову). *Слово і час*, 2012.
8. Римар Н. Наративні стратегії художньої прози Ніни Бічуї / дис... канд. філол. н. / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2016. 230с.
9. Слабошпицький М. Про Анатолія Дімарова, який схожий на свої книги. *Київ*, 2002, 4-5, 127–129.
10. Шмид В. Нарратологія. Москва: Язика славян. культури, 2003. 312 с.
11. Штонь Г. Анатолій Дімаров: літ. портрет. Київ.: Рад. письменник, 1987. 150с.
12. Щербакова Т. Автор і герой у прозі Анатолія Дімарова: еволюція взаємодія (компаративний аспект): автореф. дис. канд. філол. наук : спец «Порівняльне літературознавство». Дніпропетровськ, 2006 с. 21.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОКВІАЛІЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Підлужна Ірина Андріївна

викладач

Національна академія Національної гвардії України

м. Харків, Україна

Вступ. Колоквіальна лексика посідає окреме місце між літературним і нелітературним рівнями мови. Колоквіалізми є чималим пластом саме нестандартного вокабуляру й посідають важливе місце в системі стилістично маркованої лексики, адже мають великий стилістичний потенціал і яскраве емоційно-експресивне забарвлення.

Ціль роботи. Проаналізувати лексико-семантичні особливості колоквіалізмів у сучасній німецькій мові

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугують колоквіалізми, зафіксовані на порталі "OWID Neologismenwörterbuch" починаючи з 1990 р. (<https://www.owid.de/docs/neo/start.jsp>) та на сайтах молодіжної лексики Slovopedia (<http://de.slovopedia.com/114/65/974884.html>), Lexikon der Jugendsprache (http://hehl-rhoen.de/pdf/lexikon_der_jugend_sprache.pdf). Використовувались наступні методи дослідження: метод суцільної вибірки, метод аналізу, узагальнення, порівняльно-зіставний метод та метод компонентного аналізу.

Результати та обговорення. Колоквіалізми – загальнородова група слів, що позначають повідомлення як неформальне, неофіційне та розмовне, і які містять у своєму складі сленг, жаргонізми, вульгаризми та діалектизми. Колоквіалізми розглядають як слова, забарвлені неформальністю чи фамільярністю. Такі визначення все ж не пропонують критеріїв чіткого розмежування між колоквіалізмами та сленгом. Головна відмінність між ними полягає в тому, що сленг сигналізує, що учасників комунікації єднає якийсь особливий зв'язок, у той час як колоквіалізми лише позначають соціоситуацію

як неформальну [1].

Одним із основних прийомів поповнення словникового складу мови колоквіалізмами є семантична деривація, у результаті якої відбувається розширення смислового обсягу слова, літературного стандарту за рахунок появи в ньому розмовного лексико-семантичного варіанта. Наприклад, дієслово *feiern* (святкувати) набуло у молодіжній мові значення «gut finden» (позитивно оцінювати). *feiern* → «gut finden»: *Das Lied feier ich komplett* (Пісня мені дуже подобається). Поява нових значень у словах викликана не тільки потребою найменувати нові предмети та явища, але й соціально значущою переоцінкою вже відомих предметів і явищ [2].

Досить часто колоквіальна лексика поповнюється запозиченими словами, передусім, англіцизмами (*abspacen, chillig, DJane, dissen*).

Колоквіалізм можуть бути представлені різними частинами мови: іменниками (*Kram, Rummel*), дієсловами (*einschnappen, abmachen, meckern*), прикметниками (*mies, ätzend*).

Вживання колоквіалізмів часто пов'язане з метафоризацією та метонімічним переносом. Розмовна лексика характеризується тенденцією до економії у побудові номінацій. Номінації часто не містять назви предмета чи особи, а містять назву ознак об'єкта іменування, оскільки за непрямой номінації (метафора, метонімія) відбувається перенесення найменування. Метафоризація часто включає так звані «тварини метафори» та переосмислення назв рослин (*Kürbis / Rübe* – голова; *Knolle, Gurke* – ніс).

Існують також словотвірні можливості створення розмовної лексики (словоскладання, суфіксація, префіксація). Багато колоквіалізмів є похідними від розмовно-забарвлених мовних одиниць, наприклад: *saufen* - пиячити; *Sauf sack* – п'яний; *tratschen* – базікати; *Ratscherei* – пересуди, плітки.

Напівсуфікси та напівпрефікси – це десемантизовані елементи колоквіалізмів, що втратили конкретність лексичного значення, утворених за допомогою словоскладання. Напівсуфікси або напівпрефікси, будучи підсилювальними компонентами колоквіалізму, виконують роль

«інтенсифікаторів» різних емоційних значень (Mordsspektakel – пекельний / жахливий шум; Mordsgaudi – галасливі веселощі; Mordskrawall – шум, метушня).

Висновки. Отже, лексичні елементи розмовної мови, колоквиалізми характеризуються експресивністю, емоційністю, оціночністю; відрізняються стилістичною неоднорідністю, широкою синонімією, полісемією та «дифузністю», а також можуть бути представлені різними частинами мови. Коннотативні значення колоквиалізмів характеризуються градацією різних негативних і позитивних смислів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицька Л. Я, Микитка І. С. Німецький молодіжний сленг та його лексико-семантичні особливості. Вісник ХНУ, 2013. № 1052. С. 94-99.
2. Сокол Г. Р. Сленг сучасної німецької молоді як засіб розвитку комунікативної компетенції студентів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство.* Луцьк, 2013. № 20. С. 172–176.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА ОСНОВІ ПРОМОВ ДЖОРДЖА БУША ТА БАРАКА ОБАМИ)

Ткачук Аліна Олександрівна

Студентка 6 курсу

Національний університет “Острозька академія”

м. Остріг, Україна

Вступ. У наш час більш очевидними стають тенденції до політизації суспільства, викликані підвищенням рівня зацікавленості та активної участі населення у політичному житті держави. Більш того, поява різноманітних політичних технологій (чорний піар, лобіювання та ін.) мають за мету досягнення власних політичних цілей шляхом залучення населення на свій бік. Вищезазначені тенденції вказують на збільшення ролі політичної комунікації як сфери багаторівневого спілкування між представниками владних структур та населенням. Дослідження способів впливу на аудиторію або переконання співрозмовника шляхом вивчення політичного дискурсу, а саме лексичних та стилістичних особливостей промов англомовних політиків, зумовлює актуальність роботи.

Ціль роботи. Мета статті - дослідження основних компонентів політичної промови та аналіз лексико-стилістичних особливостей політичного дискурсу на основі промов Джорджа Буша та Барака Обама. Основними завданнями статті є виявлення та аналіз елементів промови та лексичних та стилістичних особливостей у політичних промовах Барака Обама та Джорджа Буша.

Матеріали та методи. Об’єкт дослідження - політичні промови Джорджа Буша та Барака Обама. У статті використані наукові роботи М. Коречгана та В. Красних про політичний дискурс.

Результати обговорення. Політична промова є невід’ємною складовою сфери політичної комунікації, яка найчастіше використовується політиками та

державними діячами в ході політичної комунікації, оскільки особливості політичних промов дають можливість широко застосовувати їх як інформаційний так й агітаційний аспект комунікації.

Незважаючи на існування певних канонів риторики щодо побудови та виголошення політичних промов, кожна з них характеризується притаманними лише їй стилістичними особливостями на зразок частого використання мовно-художніх засобів під час публічного виступу оратора. Промови Джорджа Буша та Барака Обами є зразками політичних промов, у яких вдало є комбінація ключових вимог риторики та стилістики.

Будь-яка політична промова складається з наступних частин: звертання чи звернення, преамбула чи вступна частина, основна частина, висновки. Звернення – це аргумент від особистості промовця. Призначення цієї частини виступу дуже важливе. Наприклад: *Chief Justice Rehnquist, President Carter, President Bush, President Clinton, distinguished guests and my fellow citizens* [7]. Звертання ідентифікує аудиторію, до якої звертається політик. Наприклад, якщо коло слухачів вузьке, то оратор використовує такі звертання як „*Шановні колеги*” (*Dear Colleagues*) [4] чи звернення на ім'я до особи, якій адресується промова. У випадку коли промова адресується ширшим суспільним колам або ж усьому народові, вибір звертань є іншим. Наприклад, у своїй промові-зверненні до народу США *Space Shuttle “Columbia”* [7], президент Джордж Буш використовує звертання *My fellow Americans* [5]. Президент Барак Обама використовує у своїх промовах звертання *My fellow citizens*[3]. Звертання також функціонує як прийом здобування прихильності аудиторії, оскільки певним чином ідентифікуючи аудиторію, промовець визнає і свою приналежність до неї.

У вступній частині зазначається мета і тема виступу, формулюється теза, висвітлюються основні точки зору оратора. В основній частині політичної промови оратор наводить докази, аргументи та приклади на підтвердження висунутої теми, розкриває тему. У висновках оратор коротко підсумовує основні моменти власної промови, ще раз акцентуючи на них увагу аудиторії,

повторює найсильніші аргументи, закріплюючи необхідний емоційний стан слухачів. Залежно від мети промови оратора, висновки поділяються на підсумовуючі, топологізуючі та апелюючі. Характерною особливістю політичних промов є наявність заклику, який зазвичай містить ряд дій чи порад, які, на думку промовця, повинні бути втіленими в життя. Політичні промови часто завершуються коротким влучним реченням з потужним емотивним наповненням. Особливим прийомом вдалої промови є фінальна прощальна репліка на кшталт *May God bless the grieving families, and may God continue to bless America* [7], *God bless you all, and God bless America, May God bless you, and may he watch over the United States of America* [5], *God bless you. And God bless the United States of America* [3].

Досконалість та ефективність політичної промови визначається багатством та різноманіттям художніх мовних засобів, які виконують естетичну та аргументуючу функцію [1]. Проаналізуємо мовні лексичні та стилістичні засоби, наявні у текстах політичних промов американського президентів Джорджа Буша та Барака Обами.

Основу лексики політичних промов складають слова, що належать до словникового запасу англійської мови (тобто слова індо-європейського та германського походження). Відповідно до ступеня асиміляції, запозичення, що використовуються в текстах політичних промов, є повністю асимільованими, адже вони повністю відповідають фонетичним, граматичним та графічним стандартам англійської мови і не здаються іноземними за походженням. Варто зауважити, що у текстах політичних промов не зустрічаються варваризми – не асимільовані запозичення.

У промовах переважають лексичні одиниці, утворені афіксацією: суфіксацією (*beginning, liberator, accomplishment* [6], *mindful, cooperation, faithful* [3]) та префіксацією (*unfolding, insignificant* [4], *indifference, unwisely* [7]), складанням основ (*slave-holding, everlasting, short-cuts, risk-takers*). В текстах своїх політичних промов політики не вживають аббревіатури та скорочення задля того, щоб цей текст був зрозумілий кожному.

Оратори вживають лексику в своїх промовах переважно в прямому значенні. У промові Барака Обами присутні наступні фрази: *The state of our economy* [4] – стан нашої економіки, *but this crisis has reminded us* [4]... - але ця криза нагадала нам..., *honesty and hard work* [4] – чесність і важка праця, *this is the source of our confidence*[4] – це джерело нашої впевненості, *21 months later* [3] – через 21 місяць. У промові Джорджа Буша спостерігаються наступні приклади: *...in times of depression and war* [5] – в період депресії та війни, *personal responsibility* – особиста відповідальність, *America's influence* [7] – вплив Америки або *future generations* [6] – майбутні покоління. Стилістично нейтральні слова становлять переважну більшість лексики політичних промов, рідко вживаються поетичні слова, терміни, неологізми. Оратори уникають вживання просторіч, жаргонізмів, професіоналізмів, вульгаризмів у політичних промовах, адже їх розуміють лише носії мови або люди певної соціальної групи чи професії.

Колоритність та емоційна насиченість промови забезпечується вибором певних мовно-стилістичних фігур. Вражаючою у політичних промовах є кількість епітетів, що допомагають яскравіше змалювати ситуацію та передати почутті оратора. Переважна більшість епітетів – це прості прикметники, як наприклад, *terrible news, great sadness* [4], *grand and enduring ideals, hidden prejudice* [3], *great liberating tradition, precious gift, difficult times* [7]. Зустрічаються також і прикметники найвищої форми порівняння, як наприклад *the best hope, deepest source*[5], *the hardest duties in this cause* [7], *the biggest gamble* [3], *the biggest corporations*[6], *the highest mountaintop, the most talented, most productive workers*[4].

Оратори використовують різноманітні уособлення (*Pensions are disappearing, America is a friend, this day has brought* [4]), синекдоху (*America is a friend of each nation and every man, America has never been united* [7]), гіперболи (*We are shaped by every language and culture, I believed that Democrats and Republicans and Americans of every political stripe* [6]...; *Every child must be taught these principles* [5]), порівняння (*They saw America as bigger than the sum*

of our individual ambitions [4], Are you better off than you were four years ago[6]?), інверсію (*On board was a crew of seven [4]*).

Для зацікавлення слухача своєю промовою оратори використовують риторичні звертання (*My fellow Americans [5]*), риторичні вигуки та запитання (*Did our generation advance the cause of freedom [3]? And did our character bring credit to our cause [6]? Look – we've tried it John McCain's way [4]*). Для підсилення значення і змісту певних слів чи словосполучень оратор використовує анафори лексико-синтаксичного повторення слів чи словосполучень на початку прозаїчних речень. Наприклад: *When this spirit of citizenship is missing, no government program can replace it. When this spirit is present, no wrong can stand against it [5]. For us, they packed up their few worldly possessions... For us, they toiled in sweatshops... For us, they fought and died [4]... .*

Синонімічний ряд, який використовується у висловлюванні, будується по принципу підсилення ознаки, вираженої ключовим словом ряду, у зв'язку з додаванням смислових та стилістичних відтінків у інші слова. Це спостерігається в промовах Джорджа Буша: *controversy and debate [7]* або *power and strength, customs and tradition [5]*. Прийом перерахування у промовах Барака Обами полягає у використанні одного або декількох перераховуючи рядів. Так, наприклад: *We'll create two million new jobs by rebuilding our crumbling roads, and bridges, and schools[4]*. Кожний член тематичного перерахування характеризується наявністю додаткової ознаки, порівняно з іншими. Прийом синонімізації пов'язаний з можливістю використання емоційно-експресивно забарвлених синонімів, їх стилістичного потенціалу [2].

Прийом колоквизації мови зменшує соціальну відстань між мовцем і слухачем. Барак Обама часто вживає в своїх промовах займенник *we*, що ніби об'єднує його з аудиторією в одну команду: *We gather because we have chosen hope over fear [3]*.

У переважній більшості політичних промов використовується подвійний принцип подання інформації: від загального до головного і навпаки. Наочність у політичних промовах відсутня, хоча події змальовані таким чином, що їх

можна з легкістю уявити. Велика кількість використаних прикметників, специфічна будова речень, реальність описуваних подій допомагають нам в уяві відтворити ту картину подій, яку описує оратор. На перший план у текстах політичних промов виходять події або факти, про які повідомляє або ж розповідає оратор. Часто трапляються усунення та пропуски, оратор залишає слухачам місце для домислів: *"Let it be told to the future world...that in the depth of winter, when nothing but hope and virtue could survive... that the city and the country, alarmed at one common danger, came forth to meet [it] [5]."*

Модальність, що в основному позначається такими словами, як *may, must, might, can, will, could*, можна побачити в таких прикладах: *"as you might imagine [4]"*, *"when the soul of nations may reflect customs and traditions [7]"*, *"freedom must be chosen [3]"*, *"we will widen [5]"*.

Висновки. На основі аналізу лексико-стилістичних засобів, використаних у політичних промовах Джорджа Буша та Барака Обами, приходимо до висновку, що багатство та різноманітність даних прийомів надає текстам образності, яскравості та колоритності. Діапазон використання художніх засобів є широким. Найявніми у текстах є епітети, метафори, уособлення, гіперболи, анафори, риторичні звертання та риторичні вигуки, повтори на рівні окремих слів, фраз та речень. Оскільки широке вживання саме цих художньо-стилістичних фігур у політичному виступі є ознакою стилю політичних промов, дані політичні тексти належать саме до цього стилю. Отримані результати є базою для подальшого дослідження сфери політичної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 464с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk795964.pdf>
2. Красних В. В. Основи психолінгвістики і теорії комунікації. Київ. 2001. 270с. URL: <https://academia-pc.com.ua/product/317>

3. Barack Obama. Inaugural address. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama> (дата звернення 10.06.2022)

4. Barack Obama. Senator Barack Obama's Closing Argument Speech: 'One Week' URL: <https://2008election.procon.org/sourcefiles/Obama20081027.pdf> (дата звернення 10.06.2022)

5. George W. Bush. Inaugural address. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/inaugural-address.html> (дата звернення 10.06.2022)

6. George W. Bush. Second Inaugural address. URL: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172> (дата звернення 10.06.2022)

7. George W. Bush. Speech to Space Shuttle Columbia Tragedy. URL: <https://history.nasa.gov/columbia/Troxell/Columbia%20Web%20Site/Documents/Executive%20Branch/President%20Bush/president1.html> (дата звернення 10.06.2022)

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE ROLE OF METAPHORS IN THE PROCESS OF CREATION OF NEW LANGUAGE IN PHILOSOPHICAL CONCEPTS OF RICHARD RORTY

Shevchenko Marina Yuryevna,

candidate of Philos. Sciences, Associate Professor

Vlasenko Olesya Vitalievna,

master's student Department of philosophy,
history and social and humanitarian disciplines

State Higher Educational Institution

"Donbass State Pedagogical University" Dnipro, Ukraine

Introductions. The philosophical theories of Richard Rorty are prominent in American philosophy. We can divide the entire period of his research into three stages. At the first stage, he is known as a specialist in the field of philosophy of mind, an adherent of the analytical direction of philosophy.

Rorty believes that each person has their own "ultimate vocabulary", and it changes on average once a year. It is "final" in the sense that "if you tell people that they cannot use certain words, they will be confused, because they cannot do without them" [1, p. 15]. However, these are not necessarily the same words.

Rorty proves the importance of the process of creating dictionaries with the help of metaphors. They focus on themselves having new, unusual meanings.

The development of the person takes places together and simultaneously with the development of the vocabulary.

According to Rorty, the self-creation is the work of artistic consciousness. The individuality of a person, according to the philosopher, is manifested in artistic forms, and not through the formal liberal equality of all market players. According to Rorty, language does not act as a universal mediator between man and the world, subject and object. The transition from one language form to another is similar to situations

of creating new tools that replace old ones. The creation of a new language is at the same time a process of creating a new picture of reality, a redescension of the world by another dictionary. The concept of "dictionary" in Rorty is in the sense of a holistic sign-semantic unity, in which an individual, a separate social group is immersed and operates. The dictionary outlines the circle of familiar, familiar and mentioned only in rare situations. A special role in our dictionaries is played by metaphors, which focus on new unusual ideas and meaning [1, 133].

Visual metaphor are ceased to be perceived as such and firmly settled in the minds of philosophers, being perceived as a kind of axiom.

Such deadening of metaphor, from Rorty's point of view, occurs constantly in the language and is the second act of the general cycle of the metaphor's life, the first in which is the birth of a metaphor.

With the help of the birth of metaphors language is constantly developing and renewing. New dictionaries appear and replace previous ones or coexist with them in parallel, and with the help of deadness and transformation into what we call concepts, it becomes possible to use language as a tool for transforming and mastering reality, since only a metaphor, turned into a concept, can be operationalized by the subjects of communication [2, p. 46].

Aim. "Language" plays a central role in Rorty's anti-representationalist paradigm. For R. Rorty, language is not merely an intermediary between the self and reality. The aim is to prove the connection between language and reality that is absolutely impenetrable, language has the property of cognitive opacity.

Materials and methods. Language plays the role of the founder of thoughts: it determines how we think, how we describe reality, depends on our vocabulary and grammatical rules of language, we have no access to reality without language, since language is omnipresent.

The language we use is the reproduction of our life. Another problem is the degree of reliability of the language, that is, how accurately it represents reality. R.

Rorty perceives attempts to find the truth as attempts to develop a new vocabulary that could answer the question of finding criteria. He believes in the romantic ideal of truth, where truth is not something that is revealed, but something that is created [1, p. 133].

The choice of the correct philosophical methodology is a very important issue. Considering that the work is more of a historical and philosophical nature, it is worth considering the methodological features of this type of research. In this respect, in our opinion, the historiography of Richard Rorty is very productive, it includes such genres as: doxography, philosophical narrative, historical narrative, rational reconstruction, historical reconstruction.

Further, rational reconstruction is a method close in spirit to analytic philosophers. Analytical philosophers see the history of philosophy as a dialogue between philosophers of different eras, thereby building bridges between generations, however, the philosopher notes, historical truth is not an end in itself of research.

Results and discussion. Descriptions of the social and cultural world, as well as of nature as a whole, should be produced taking into account the randomness of experience and language. In this way, philosophy can bring a lot of new things to the discourse of modernity, while at the same time protecting itself from the stagnation of interpretations and the “freezing of culture”.

In this sense, the Philosopher becomes on a par with a poet, writer, artist or other creator of culture, but at the same time expressing himself in a completely different philosophical vocabulary. So, the main obstacle to the cognition of reality in Rorty's concept is his idea of the cognitive opacity of language, which means the impossibility to trace the connection and even more so to detect the identity between the structure of reality and the structure of language.

For the same reason, Rorty also denies reference, that is, the ability of language to refer us beyond it, that is, to objects and thus to reality. Rorty does not deny reference; moreover, he introduces the concept of second-order reference, which arises in place of the destroyed first-order reference.

Conclusions. To summarize, Rorty argues that man is unable to look beyond language, that is, he has no access to the world as such. But at the same time, Rorty is not a solipsist and does not deny the existence of reality. Moreover, he takes the existence of a reality independent of consciousness for granted.

REFERENCES

1. Rorty R. Mind, Language, and Metaphilosophy: Early Philosophical Papers New York, 2020, 230 p.
2. Edwards Richard E. Competitive Debate: The Official Guide. New York, 2008. P. 1-375. (in English).

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА НОВОГО ЧАСУ ТА ПРОСВІТНИЦТВА

Варава Ірина Павлівна,

доктор філософії, доцент
кафедри теорії та історії держави і права,

Юридичний факультет

Лебідь Вікторія Віталіївна

студент

Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

Вступ. Філософія права є стародавньою наукою з довгою історією: вона вже з'являється в працях Платона та Аристотеля, винятково розвинута в Західній Європі в XVII–XVIII століттях, і продовжує відігравати важливу роль у сучасній системі гуманітарних знань. Варто відзначити, що право як сфера людської діяльності тісно пов'язана з філософією. Фундаментальні питання права, такі як справедливість, свобода та рівність, провина та умовний термін давно привертати увагу відомих філософів. Одним із важливих філософських питань, що досліджувалась за Нового часу філософами є дистанція є а її розв'язання ґрунтується на розв'язанні основних філософських проблем про сутність людини та сенс життя, онтологічну структуру світу та спосіб існування.

Мета роботи. Метою роботи є розкриття впливу філософії в епоху нового часу та просвітництва. Та дослідження завдання філософії права та фундаментальних засад для розвитку універсального й природного права.

Матеріали та методи. Дослідження філософії права нового часу та просвітництва було предметом наукового пошуку багатьох учених, зокрема: Бойко О. П., Аристотеля, Причепій Є. М., Присухін С. І., Г. Гроцій та інших. У роботі використовуються діалектичні методи пізнання, історичний та загальнонауковий методи. Методологічною основою даної роботи є системний підхід, що дозволяє розглядати певний об'єкт дослідження як багатоаспектне явище.

Результати та обговорення. XVII-XVIII ст. - це епоха видатних досягнень філософії, науки і культури в Західній Європі. Новий час відкриває нову еру в історичному розвитку європейської економіки і права.

Ідейний та інтелектуальний настрій цієї епохи концентрувався навколо ідеї універсального. Це стосується і права, тому природно сприймаються такі інтелектуальні продукти, як універсальне право і цивільна філософія, як вчення про державу, природу і право. Основою універсального права стала визнаватися філософія, а не римське право.

Під впливом раціоналістичної філософії Нового часу юридичні дослідження беруть за головну тему розвиток природного права. Нового забарвлення набуло вчення про природне право. По-перше, воно позбавляється теологічного тлумачення. По-друге, природне право в цей час не слід плутати з універсальним правом. Під ним розуміють набір ідеальних норм, які повинні служити зразком для будь-якого законодавства. Цей новий напрям у юриспруденції оформився в рамках школи природного права, яка домінувала в юриспруденції в 17-18 століттях. Її засновником був нідерландський юрист, державний діяч і дипломат Гуго Гроцій (1583-1645) [1, С.149-150].

Завдання правової філософії Нового часу полягало в тому, щоб через раціоналізм виявити абсолютне, незмінне, рівне право, застосоване до всіх народів і епох, наділене самою природою і тому вище за позитивне право [5, С. 148 – 152].

Г. Гроцій трактує поняття права двояко. У першому розумінні права — це моральні якості, які дозволяють людині володіти певними речами або здійснювати певні дії. У другому значенні поняття права тотожне поняттю закон. Г. Гроцій вважав, що закони природи виникають із самої природи розуму і тому вони вічні, як і сам розум. Згідно з його вченням, навіть сам Бог не може змінити принципи природного права. Філософ визначав державу як вічне, інтегроване та найвище суспільство, сформоване для захисту прав людини та загального блага [1,3].

Слідом за Арістотелем Г. Гроцій поділяв права на природні та

волевстановлені. Він визначає природне право як «керівник здорового глузду», оскільки це стандарт, який відрізняє те, що дозволено, від того, що заборонено. Волевстановлене право поділяється на божественне право та людське право, а божественне право поділяється на людське право у вузькому сенсі та людське право в широкому сенсі. Відповідно до вчення Г. Гроція, внутрішнє право бере свій початок від цивільної влади. До прав людини у вузькому розумінні відносяться батьківські права, господарські права тощо. Права людини в широкому розумінні – це права, встановлені на національному рівні [1,2].

Г. Гроцій розвинув концепцію природного права, створивши основи міжнародного права, які регулюють відносини між націями. Його розробки в цьому напрямку мали великий вплив на ідею міжнародного права, яка знайшла своє втілення у створенні Ліги Націй, організації Нюрнберзького процесу та створенні ООН. Гроцій визначив умови, яким повинна відповідати держава, щоб стати рівноправним членом міжнародного співтовариства. Для цього важливо, щоб держава була стабільною та здатною дотримуватись досягнутих домовленостей [1, 4].

Водночас Г. Гроцій настільки видозмінив концепцію природного права, що вона втратила теологічне та релігійне забарвлення, внаслідок чого політико-правові аспекти були чітко відокремлені від релігійних. Найвідомішою працею Г. Гроція є «Про закони війни і миру» (1625), в якій викладено ідею такого закону, застосовного до будь-яких умов, у тому числі війни [1, с. 149-150].

Правові погляди Г. Гроція вплинули на видатного англійського філософа XVII ст. Томаса Гоббса (1588-1679), який зробив великий внесок у філософію права Нового часу, включаючи доктрину природного права. Висунута ним концепція праворозуміння дає підстави для визначення його як зачинателя правового позитивізму [1, 3].

Т. Гоббс визначає право природи як свободу будь-якої людини використовувати свої сили на власний розсуд для збереження своєї природи, власного життя, тобто робити для цього все прийнятне. На його думку, природне право не слід плутати з природним законом - наказом або

розробленим загальним правилом, згідно з яким людині забороняється робити те, що шкодить її життю, і нехтувати тим, що, на її думку, є найкращим способом захисту життя [1, С.149-150].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що під впливом раціоналістичної філософії Нового часу, головною темою для юридичних досліджень є природне право. Взагалі завданням правової філософії Нового часу було розкриття раціоналістичними засобами абсолютного, незмінного та рівного права, яке було надано самою природою. Великий внесок у розвиток такого права зробив Г. Гроцій, який видозмінив концепцію природного права так, що політичні та правові аспекти чітко розмежувались від релігійних. Варто зазначити, що саме Г. Гроцій створив основи міжнародного права. А також його юридичні погляди вплинули на видатного англійського філософа XVII ст. Томаса Гоббса (1588-1679), який зробив великий внесок у філософію права Нового часу, включаючи доктрину природного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абукарова М. У. Теоретический взгляд на учение о государственном абсолютизме Томаса Гоббса. Теория и практика общественного развития. – 2015. - №3 – С.149-150
2. Бойко О. П. Історія світової та української філософії: навч.-метод. посіб. [для студентів усіх спец. і форм навчання]. – 2015. – 121с.
3. Присухін С. І. Філософія: навч. посіб. – 2011. – 356 с.
4. Причепій Є. М. Філософія: підручник – 4-е вид., доповн. – Київ: 201. – 592 с.
5. Терзі О. С. Розвиток історії ідеї правової держави. Наука. Релігія. Суспільство. – 2008 - №1 – С.148 – 152

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ У СУЧАСНИХ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Воропаєва Тетяна Сергіївна,
к.психол.н., доцент,
Авер'янова Ніна Миколаївна,
к.філос.н.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. В сучасних соціогуманітарних дослідженнях, присвячених аналізу системних, багатокомпонентних, багаторівневих і багатофункціональних утворень, науковці досить часто плутають різні рівні інтегративності: комплекс, синтез та інтеграцію. Для отримання достовірних результатів досліджень необхідно не тільки чітко розрізняти ці рівні інтегративності, але й розуміти сутність інтегративного підходу в соціогуманітаристиці.

Мета роботи. Метою даної статті є уточнення специфіки трансдисциплінарного аналізу в сучасних соціогуманітарних дослідженнях.

Методи. Методологічною основою нашого дослідження є інтегративний підхід, який поєднує аналітичний, діалектичний, компаративний та системно структурний методи, а також загальнонаукові методи і прийоми аналізу, синтезу, диференціації, узагальнення й теоретичного моделювання. Методологічними орієнтирами дослідження слугували також принципи історизму, об'єктивності, єдності історичного й логічного.

Результати та обговорення. Для сучасних соціогуманітарних досліджень, які присвячені аналізу системних, багатокомпонентних, багаторівневих і багатофункціональних утворень, найбільш оптимальним є інтегративний підхід, який дозволяє вивчати різні типи й види досліджуваних феноменів у їхній системній цілісності, а також врахувати свідомі й несвідомі аспекти різнопланових соціетальних процесів.

Інтегративний підхід сприяє знаходженню методів, адекватних

досліджуваному феномену, з урахуванням усіх особливостей та рівнів його розвитку. Інтеграція розглядається нами не як механічне з'єднання частин або компонентів системи, а як їх органічну взаємодію та взаємопроникнення, що сприяє формуванню якісно нового цілісного утворення.

Інтегративний підхід дає можливість більш широкого, цілісного і багатогранного погляду на розуміння людської природи і всього Всесвіту. Методологічним підґрунтям інтегративного підходу є філософська ідея цілісності людини.

У європейській філософії родоначальником інтегративного підходу в науці вважається І. Кант, який висловив ідею цілісності природи людини, виділивши ієрархічні рівні її психіки. На початку ХХ ст. в Німеччині почала формуватись філософська антропологія, яка продовжила розвиток ідей Канта. У 1972 р. Ж. Піаже писав про ситуації, коли необхідною ставала інтеграція понять і методів різних дисциплін, які були близькі за своєю структурою, методам і способам перевірки результатів [1, с. 154–171].

Сучасний американський філософ і письменник Кен Вілбер став основоположником інтегральної метатеорії, покликаної об'єднати в одну діалектичну цілість науки про світ і про людину, традиції східного містицизму і західного раціоналізму, зовнішній досвід і внутрішні психічні стани. К. Вілбер, розвиваючи ідеї І. Канта, Ф. Brentano, В. Дільтея і К. Юнга, створив цілісну картину еволюції людської свідомості і описав багаторівневий спектр психічної реальності. Інтегральний підхід (інтегральна теорія) – це підхід до людини, суспільства і науки, який зачіпає всі сфери людської діяльності. Поняття «інтегральний» означає об'єднання в єдину складну модель методів і теорій, які довели свою коректність у певних контекстах, відкидаючи будь-який редуccionізм.

Сьогодні найбільш розробленим вважається інтегральний підхід, заснований на «всесекторній, всерівневій» моделі К. Вілбера (AQAL). Саме він розробив теоретичні й практичні положення інтегрального підходу, метою якого є конструктивне об'єднання відкриттів, зроблених у різних сферах

людської діяльності (психологія, соціологія, філософія, містицизм і релігієзнавство, постмодерністські рухи, емпіричні науки, теорія систем тощо [2; 3]). У наш час інтегральний підхід включає такі сфери, як інтегральна філософія, інтегральна психологія, інтегральна екологія, інтегральна політика, інтегральний бізнес, інтегральна духовність і інтегральне мистецтво, інтегральна модель людини тощо [4, с. 2–38].

Більше 30 років тому до інтегральної теорії К. Вілбера приєднався відомий науковець, «батько кризового управління», професор Південного Каліфорнійського університету Ян Мітрофф, який почав розробляти інтегральну перспективу в галузі управління і теорії організацій [5, с. 25–42]. Ідеї К. Вілбера розвивають вчені з багатьох країн. Зокрема, Л. Киященко та В. Моїсєєв обґрунтовують філософію трансдисциплінарності, опираючись на інтегральний підхід Вілбера [6].

Основними характеристиками актуального стану сучасної науки є постнекласична раціональність (з її міждисциплінарним дискурсом; герменевтичним стилем мислення; парадигмальною толерантністю (В. Стюпін); мережевим принципом організації знання (Дж.Ф. Чью); «критичним самоосмисленням дисципліни» (К. Дж. Джерджен); «легалізацією внутрішньо-суб'єктивного досвіду» (А. Юревич)), а також тенденція до інтеграції наукового знання [7; 8] тощо. Ключовими ідеями постнекласичної науки є: 1) ідея конвергенції; 2) ідея соціокультурної обумовленості людського знання; 3) діалог соціогуманітаристики та природознавства. Це дозволяє зняти протистояння «наук про дух» і «наук про природу», організувати не тільки міждисциплінарний, але й трансдисциплінарний дискурс. Складне, нелінійне мислення здатне інтегрувати не тільки різні грані пізнання, але й різні наукові парадигми.

Для постнекласичного мислення властиве інтегративне розуміння людського буття як цілісності (в єдності його тілесного, душевного і духовного рівнів [9]). Тому постнекласична раціональність може виступати в якості специфічного інструмента аналізу багатовимірних феноменів «з підвищеною

гносеологічною й онтологічною складністю» (Дж. Келлі), до яких належать, зокрема, різнопланові соціетальні процеси (ідентифікаційні, націєтворчі тощо).

В сучасних соціогуманітарних дослідженнях необхідно чітко розрізняти різні рівні інтегративності: 1) комплекс (репрезентує інтегративні процеси нижчого рівня); 2) синтез (репрезентує інтегративні процеси середнього рівня); 3) інтеграцію (репрезентує інтегративні процеси вищого рівня, що передбачають тісну взаємодію кількох наук (або наукових галузей), які всебічно й одночасно вивчають один і той самий предмет або об'єкт), які співвідносяться з полідисциплінарними, міждисциплінарними й трансдисциплінарними методологічними стратегіями).

Наприклад, дослідження вважається полідисциплінарним, коли певний об'єкт різнобічно вивчається декількома науковими дисциплінами одночасно; при цьому кожна з цих дисциплін може використовувати власні методологічні принципи, вносячи свій внесок у «загальну скарбничку» знань про досліджуваний об'єкт [10].

Дослідження вважається міждисциплінарним, якщо воно проводиться з використанням не тільки спільних категорій, але й з кооперуванням різних наукових дисциплін.

Для трансдисциплінарних досліджень характерний науковий пошук, спрямований «крізь», «через» кордони кількох наукових дисциплін, який виходить за їхні межі, на більш високий, метадисциплінарний, рівень. Саме такі дослідження характеризуються холістичним баченням предмета вивчення. Саме трансдисциплінарні дослідження здатні не тільки перетинати дисциплінарні межі, а й «переносити» наукові схеми, категорії, стратегії та практики з однієї дисциплінарної області в іншу [11; 12]. «Трансдисциплінарність ... означає інтеграцію різних форм і методів дослідження, включаючи спеціальні прийоми наукового пізнання, для вирішення наукових проблем» [12].

Таким чином, вивчення будь-якої соціогуманітарної проблеми не буде повноцінним, якщо не вийти за межі вузько-дисциплінарної обмеженості певної науки (наприклад, соціології, соціальної психології, культурології тощо). У

цьому випадку «доцільніше говорити про полідисциплінарні дослідницькі поля, міждисциплінарні дослідження і трансдисциплінарні стратегії дослідження» [12]. При цьому «трансдисциплінарність не антагоністична міждисциплінарності, а доповнює її, оскільки з'єднує різні фрагменти реальності в єдину картину ... Трансдисциплінарність означає ... справжню інтеграцію знання» [12].

Н. М. Авер'янова вперше розробила принципи українознавчого аналізу [13, с. 3], який є різновидом трансдисциплінарного аналізу і який можна використовувати для різнопланових соціогуманітарних досліджень.

Трансдисциплінарні дослідницькі стратегії дозволяють інтегрувати нові факти, знання і результати теоретико-емпіричних досліджень у цілісну систему, що сприяє більш глибокому вивченню різних об'єктів і явищ.

Евристичний потенціал використання трансдисциплінарних дослідницьких стратегій, наприклад, при вивченні трансформацій колективної ідентичності полягає в тому, що вони дозволяють: 1) встановити зв'язок між різними формами колективної ідентичності громадян України, 2) сприяти оптимальному розумінню специфіки й динаміки ідентифікаційних процесів на декількох рівнях реальності одночасно, «переступаючи» кордони конкретних дисциплін, 3) створити універсальну картину досліджуваного об'єкта.

У цьому випадку можлива інтеграція різнопланових методологічних стратегій (філософії, історії, соціології, політології, етнології, культурології, цивіліології, соціальної психології, філософської та соціокультурної антропології), спрямованих на вивчення різних аспектів ідентифікаційних процесів в українському суспільстві, синхронних і діахронних репрезентацій таких процесів, що уможливає створення взаємоузгодженої трансдисциплінарної дослідницької мережі з активно функціонуючою системою «концептуальних мостів» [14].

Висновки. Отже, трансдисциплінарний аналіз був використаний у процесі вивчення трансформацій колективної ідентичності громадян України [14]; особливостей впливу образотворчого мистецтва на національне виховання особистості [13]; специфіки російсько-української гібридної війни [15]; інформаційної безпеки України [16]; цивілізаційного розвитку українського народу [17]; колористичних уявлень українців [18]; процесу становлення й розвитку української модерної нації [19]; найоптимальнішої стратегії перемоги України в російсько-українській війні [20] тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Piaget Jean. L'epistemologie des Relations Interdisciplinaires. *L'interdisciplinarite: problemes d'enseignement et de recherche dans les universites*. Paris: OCDE, 1972. Pp. 154–171.
2. Wilber Ken. *The Spectrum of Consciousness*. Theosophical Publishing House, 1993.
3. Wilber Ken. An Integral Theory of Consciousness. *Journal of Consciousness Studies* 4.1. 1997. Pp. 71–92.
4. Wilber Ken. Introduction to Integral Theory and Practice: IOS Basic and the AQAL Map. *AQAL Journal of Integral Theory and Practice* 1.1. 2005. Pp. 2–38.
5. Volckmann Russ. A Transdisciplinary Mind: An Interview with Ian Mitroff. *Integral Review Journal* 2.1. 2006. Pp. 25–42.
6. Kiyashhenko Larisa and Moiseev Viacheslav. *Philosophy of transdisciplinarity*. Moscow: IFRAN, 2009.
7. Воропаєва Т. С. Інтегративний потенціал сучасного українознавства: теоретико-методологічні аспекти. *VII Міжнародний конгрес україністів. Збірник наукових статей. Освіта. Українознавство* / Голов. ред. Г. Скрипник. К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 2008. С. 45 – 54.
8. Voropayeva T. S. Formation of collective identity of citizens of Ukraine in the post-colonial period. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. October № 27. 2018. Pp. 23–26.

9. Воропаева Т. С., Чик А. А. Изучение коллективной памяти как фактора формирования национальной идентичности в рамках современного украиноведения. *Мир науки и инноваций*. Выпуск 2 (2). Том 8. Философия и филология. Иваново: Научный мир, 2015. С. 13–23.
10. Князева Е. Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2011. №10. С. 193–201. С. 193–194.
11. Лысак И. В. Междисциплинарность и трансдисциплинарность как подходы к исследованию человека. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2014. № 6. Ч. II. С. 134–137.
12. Князева Е. Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2011. №10. С. 193–201.
13. Авер'янова Н. М. Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості (українознавчий аналіз). Автореферат дис. ... канд. філос. н. 09.00.12 – українознавство. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2007. 21 с.
14. Averianova Nina, Voropaieva Tetiana. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2020. № 7. Pp. 45–71.
15. Авер'янова Н. М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Молодий вчений*. 2017. Випуск 3(43). С. 30–34.
16. Авер'янова Н. М., Воропаєва Т.С. Інформаційна безпека України: соціально-філософські аспекти. *Молодий вчений*. 2020. 10 (86). С. 297-303. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-61>
17. Воропаєва Тетяна, Авер'янова Ніна. Цивілізаційний розвиток українського народу: культуротворчі аспекти. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. Випуск №4. С. 18–23.
18. Ковтун Л. І. Міфологема софійності в культурі Київської Русі.

Українознавчий альманах. 2011. Вип. 6. С. 25–29.

19. Воропаєва Т. С. Становлення і розвиток української модерної нації європейського типу: інтегративний підхід. *Science, innovations and education: problems and prospects. Proceedings of the 15th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2022. Pp. 272-282.

20. Воропаєва Т. С., Авер'янова Н. М. Стратегія «розумної сили» як найоптимальніша стратегія Перемоги в російсько-українській війні. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver. 2022. 635 p. Pp. 476–483.

СУДЖЕННЯ ЯК ФОРМА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЮРИСТА

Жадяєв Денис Володимирович,

к. філос. н., PhD, MSET.

Похил Анастасія Володимирівна,

студентка Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ: Доволі поширеною є думка, що людина може правильно мислити, не знаючи точних правил і законів логіки, користуватися ними лише на інтуїтивному рівні, несвідомо.

Судження – це структурна зміна мислення, що фіксує присутність або відсутність деякого симптому у певного предмета думи. Думка може бути реальним або неправильним. У прогресивній логіці розрізняють визначення "пропозиція", "висловлювання", "судження". Непросто перерахувати всі наявні визначення думки мислення. Загалом, є два віяння у збоченні змісту і обсягу цієї думки – дуже вузьке визначення і дуже широке. Першим різновидом дуже широкого усвідомлення думки мислення вважається ототожнення його з "свідомістю".

Проблема суджень у логіці щільно пов'язана з доктриною і практикою розслідування злочинів, оскільки думка виділяє можливість накопичувати інформацію. До того ж норму права можна розглядати як думку. Слід зазначити, що без дотримання належних правил логіки моделювання правових норм не є можливим [2].

Висловлювання вважаються ключовим предметом вивчення логіки пропозицій та логіки предикатів. Ці сегменти традиційної символічної логіки досліджують і типові, і складні висловлювання, їх структуру і якості, ставлять як змістовні, так і формальні зв'язки між висловлюваннями, оцінюють закономірні операції, виходячи з яких одні висловлювання перетворюються на інші. Як зауважує Жадяєв Д. В. коментуючи англо-американського логіка:

«Пропозиції, за Уайтхедом, це нові роди сутностей. Вони виникають як напівтінь з чистих дійсностей (actualities) та потенційностей» [1, с. 104]. З цього випливає те, що логічна форма є лише «відбиттям» не тільки дійсності, а й почуттів людини, що задіяні у сприйнятті світу. Відтак, логічно правильна форма є лише «доповнюючою реальністю» дійсності. Проте навіть природничі науки не можуть розвиватися без дискурсу (їх логічної форми втіленій у надрукованих працях, виступах на конференціях тощо).

Іноді думці "мислення" надається дуже вузьке значення. Відомо, що до мислення відносять роботу інтелекту. А "законами мислення", тобто законами, що досліджуються формальною логікою, практично вважаються закони мислення. Внаслідок цього поняття мислення у визначенні предмета логіки використовується у вузькому значенні. Виходячи з цих подій, безперечно, більш правильно вважати, що формальна логіка досліджує закони осмисленої роботи людини [4].

Кожна думка може бути справжньою або невірною, тобто відповідати або не відповідати реальності. Якщо в судженні затверджена асоціація, що є в реальності, або ж заперечується – відсутня, то ця думка стане істинною. Наприклад, «крадіжка – злочин» і «тоталітарний режим не вважається демократичним» вважаються реальними судженнями, оскільки чітко відображають можливо існуючі або відсутні зв'язки. Якщо ж у судженні затверджена можливо відсутня асоціація або ж заперечена можливо наявна асоціація, то ця думка не є істинною [3].

Судження поділяються на прості та складні. Просте судження охоплює лише один суб'єкт, предикат та зв'язок. Суб'єкт – це поняття про предмет думки, яке стало предметом судження. Судження відображають присутність або недоступність предметів конкретних якостей, симптомів, зв'язків і відносин. У судженні виражається наше пізнання про існування предметів і явищ, про всілякі зв'язки і відносинах між предметами, феноменами та їх якості. З підтримкою суджень ми охоплюємо річ у її проявах. Так, висловлюючи думку: "Економіка вважається базисом"; "Фінансова політика не

має місця без країни"; "Економіка визначає політику" і т.д., ми виявляємо різні сторони економіки та її асоціація з іншими появами.

Відповідно до кількісної характеристики типові категоричні міркування можна розподілити на окремі, вибіркові і спільні. Сукупною вважається думка, де присутність або недоступність деякого симптому затверджено щодо будь-якого предмета великої кількості, втіленого в суб'єкті.

Відношення можуть бути поставлені між загальностверджуючим, загальнозаперечуючим, частковостверджувальним і частково заперечуючим судженнями лише в тому разі, коли вони мають лише один тип і характер. Тобто можна сказати, що вони повинні відрізнятися один від одного тільки за якістю і чисельністю. Якщо між ними є відмінності по відношенню до суб'єкта або предикату, то зазначених у логічному квадраті відносин може і не бути [5].

Висновок: Пізнання логіки є необхідним всім людям, тому що вони мислячі істоти. Втім є галузі людської роботи, професії та спеціальності, де це пізнання тим більше потрібне. У роботі адвокатів логіка містить особливе значення. Ще Цицерон, говорячи про судові справи, рекомендував оратору, які б він не почав робити, "акуратно і добряче в них розібратися". Він підкреслював, що на судовому форумі папери, свідчення, договори, угоди, обіцянки, спорідненості, якості, укази магістратів, висновки правознавців, усе життя тих, чия справа орієнтується, і все це має бути розібрано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадяєв Д. В. Теорія пропозицій А. Н. Уайтхеда: між знанням та почуттям [Текст] / Денис Жадяєв // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 466-467. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2009. – С. 103-106. (<https://independent.academia.edu/DenysZhadiaiev>)
2. Карамішева Н. В. Логіка: підручник для студентів-правників. Львів, 2000. 252 с.
3. Коржанський М. И. Кримінальне право і законодавство України.

Частина Особлива: курс лекцій. К.: Атіка, 2001. 544 с.

4. Тофтул М. Г. Логіка: посіб. для студентів вищих навч. закладів. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 368 с.

5. Хоменко І. В. Логіка для юристів: підручник. К.: Юрін-ком Інтер, 2001. 224 с.

ГРА У МЕДІА ПРОСТОРИ: ОСОБЛИВОСТІ ДЕКОНСТРУЮВАННЯ

Лисоколенко Тетяна Володимирівна,
кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри філософії
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна

Вступ. Дослідження гри в межах філософського дискурсу ніколи не були такими як більшість інших розвід, однак сьогодні вже виникла потреба говорити про цю відмінність вголос. Адже наслідком цього контекстного різноманіття є знецінення класичного розуміння самого поняття «гра», яке вже давно вийшло далеко за межі свого класичного означення та існує там, де замовчується ім'я або назва того чи іншого дійства. Це у свою чергу доволі схоже на те, що Платон називав Хорою та про що писав Ж. Дерріда «Хора приймає всі визначення, щоб дати їм місце, однак вона не має жодного власного» [1, с. 150].

Ціль роботи. Окреслити можливі варіанти деконструкції феномену гри у медіа просторі.

Матеріали та методи. У всіх смислах цього слова варто було би сказати, що сутність феномену гри переповнило саме себе та вийшло далеко за межі словникових означень, утворюючи певну «гру означень, смислів» того, що ми саме називаємо грою. Адже, чи не схоже на гру з означеннями таке: віртуальна гра, комп'ютерна гра, симуляційна гра, гра в онлайн середовищі тощо ? Однак, чому ми не називаємо грою сам підхід, який панує у сфері медіа, особливостей їх використання ? Адже там, у цих елементах також є гра, однак вона не означена, те що відбувається у медіа реальності дуже схоже на гру, однак так не називається. Для виявлення гри, без іменування варто послуговуватись принципом деконструювання, запропонованим Ж. Деррідою, який робив акцент на практичному застосуванні принципу деконструкції, у приломненні до певних

явищ.

Так, очевидність гри у просторі медіа розкривається крізь призму аналізу сучасного суспільства, запропонованого, зокрема Н. Луманом, в контексті обґрунтування реальності як «реальності мас-медіа», у межах якої змінюється розуміння гри як комунікації. Звернення до розуміння ролі гри у сучасному медіапросторі дозволяє схарактеризувати процес збільшення впливу різноманітних медіа ресурсів у нашому житті, запропонувати підхід до інтерпретації медіа та гри як синкретичних явищ. «Медіа впливають на процес конструювання соціальної реальності таким чином, що соціальний порядок стає комунікаційним порядком» [3, р. 466].

У медіапросторі ми граємо у безліч ігор, починаючи від звичних віртуальних ігор і завершуючи іграми так званих віртуальних спільнот. Гра, таким чином виступає соціальним простором сучасників. У межах філософської рефлексії можливо зупинитися на аналізі медіапростору як «іншої реальності», наділеної вже відмінним смыслом. Медіа ХХІ ст. можна розглядати як сеанс одночасної гри, що відбувається у формі різноманітних театральних вистав, невід'ємною рисою яких є видовищність, розіграна для телеглядачів, користувачів та слухачів. У багатьох випадках результатом такої медійної вистави є формування уявлень, стереотипів, сприйняття та ставлення. Крізь призму маніпуляцій, фейків та інформаційних вкидів, які варто розглядати як своєрідну трансформацію мовної гри у медійному контенті, реалізується «тотальна гра» впливу на формування позицій, думок, ставлень до певних явищ та суспільних подій. В залежності від успіхів того чи іншого виду медіальної гри відбувається або легітимізація, або відторгнення цих ігор [2].

Висновки. Отже, сьогодні, в умовах трансформації сутності того, що називається грою, в умовах панування ігрових принципів та підходів до особливостей репрезентації соціальної реальності, гра має унікальну можливість зникнути чи розчинитись в онтологічних структурах. Тоді постане питання про те, як її виділити чи виокремити. Зокрема наразі одним зі способів такого виявлення гри без прямого її означення чи іменування виступає

деконструювання, яке дозволяє відслідкувати ігрові елементи в межах різноманітних явищ сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деррида Ж. Хора. *Ессе об имени*. СПб.: Алетейя, С.135-190.
2. Лисоколенко Т. В. Модальна методологія Д.Зільбермана та феномен гри: особливості концептуалізації. *Освітній дискурс*. 2021. – Випуск 34 (6). с. 7-16. DOI [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34\(6\)-1](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34(6)-1)
3. Altheide D. & Snow P. Media Logic and Culture: Replay to Oakes. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. 1992. 5 (3), p. 466.

РІЗНОВИДИ СОФІЗМІВ

Нефьодова Ірина Анатоліївна

студентка

Старікова Галина Геніївна

к. філос. н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Зважаючи на сьогоденну ситуацію в країні та світі, вміння відрізнити правильні міркування від помилкових є дуже важливим. Велика кількість людей робить хибні висновки, користуючись саме софістичним типом міркувань. Телебачення та Інтернет-ресурси широко застосовують софізми для посилення впливу на споживачів. У більшості випадків такі порушення правил логіки складно визначити без знань про основні софістичні способи обману співрозмовника.

Ціль роботи./Aim. Дослідити основні різновиди софізмів, їх використання в повсякденному житті та викрити найпоширеніші інструменти створення софістичних міркувань.

Матеріали та методи./Materials and methods. У якості матеріалів для роботи були використані наукові праці та Інтернет-ресурси пов'язані правилами логічного мислення, софістикою та основними помилками міркувань. Було застосовано теоретичні методи дослідження, зокрема, систематизація, аналіз, узагальнення наукової літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Софізм - міркування, яке при поверхневому розгляді може видаватися правильним, але у ньому міститься прихована логічна помилка, яка була допущена умисно. Такі міркування використовують з метою заплутати співрозмовника та подати хибне твердження як істинне. Софізм визначається як свідоме порушення певних правил і законів раціонального теоретичного мислення. Такий вид помилок з давніх часів широко використовувався для доведення істинності різноманітних абсурдних тверджень. Зараз такий тип

міркувань частіше за все можна зустріти в юриспруденції та під час політичних дебатів.

У софізмах активно використовуються такі прийоми як:

- метафора – художній засіб, що ґрунтується на порівнянні та переносному значенні;
- омонімія – використання схожих за звучанням, але різних за значенням слів [1];
- гіпербола як перебільшення;
- полісемія – багатозначність терміна;
- амфіболія – багатозначність, що виникає при різному положенні слів.

Існує декілька класифікацій софізмів. Зокрема, Аристотель розділяв їх на такі, що виникають завдяки мові і такі, що виникають в процесі обговорення питання.

Різновиди софізмів, що виникають завдяки мові:

- у міркуванні термін вживається у двох різних значеннях, тобто використовується омонімія. Наприклад, "Меркурій є найменшою планетою Сонячної системи" і «Меркурій – бог торгівлі», з чого випливає, що «Бог торгівлі є найменшою планетою Сонячної системи»;
- амфіболія - наявність декількох значень судження через різний порядок слів [2]. Наприклад, «Батько привів сина до школи зі зламаною рукою»;
- помилковий сполучник. Тобто неочевидна роль сполучника у міркуванні. Зокрема, сполучник «і» може використовуватися як у сполучному, так і у виключаючому сенсі. Наприклад, «на столі були тарілка і виделка» (сполучний сенс), «людина може стояти і бігти» (виключаючий сенс) [3];
- помилкове роз'єднання (розділення). Суть цієї помилки полягає у перенесенні властивостей цілого на його складники [2]. Наприклад, «Сім – це чотири і три. Чотири – це парне число. Три – непарне число. Отже, сім – це парне і непарне число»;

- помилкова акцентуація. Увага зосереджується на відмітних ознаках, але не суттєвих;

- помилкова форма міркування. Неправильна побудова міркування може стати причиною того, що не можна бути повністю впевненим, що висновок буде істинним, навіть при двох істинних засновках [4]. Наприклад, «Фізика – наука. Хімія – не фізика. Отже, хімія – не наука».

Різновиди софізмів, що виникають в процесі обговорення питання:

- незнання справи – помилка заснована на неповноцінному розумінні предмета дискусії. Наприклад, «Зброя небезпечна для людства. Наука дала змогу винайти зброю. Отже, наука небезпечна для людства»;

- рівняння предмету і випадку. Ця помилка характеризується застосуванням загального правила до спеціального випадку, що призводить до хибних висновків [4]. Наприклад, «Бити людину – це злочин. Боксери б'ють людей. Отже, боксери вчиняють злочин»;

- рівняння відносного з абсолютним («поспішне узагальнення») [5]. Ця помилка виникає при узагальненні без наявності достатніх на то підстав. Наприклад, «Вбивство при самозахисті не карається законом. Отже, вбивство не карається законом»;

- «незнання наслідкового» – помилка, що має місце, коли послідовність подій приймають за їхній причинно-наслідковий взаємозв'язок [1]. Наприклад, «Після дощу на вулиці мокро. Отже, якщо на вулиці мокро, то був дощ»;

- «петиція на початку». У цьому випадку те, що варто довести, приймається в якості доказу [5]. Наприклад, «Я начитаний, тому я читаю багато книжок»;

- «коло» - помилка, що має місце, коли суб'єкт визначають через предикат, а останній, у свою чергу, визначають через суб'єкт. Наприклад, «Право – наука, що вивчає правові відносини», «Правові відносини – це відносини, які вивчає право»[5];

- використання в якості причини те, що не є причиною [4]. Помилка,

що пов'язує ніби причини й наслідки, між якими насправді немає нічого спільного. Наприклад, «Півень кукурікає і сонце сходить. Отже, півень змушує сонце сходити»;

- використання декількох питань в одному. Використання декількох питань одночасно унеможлиблює одноманітну відповідь. Наприклад, «Допомога та вбивство – це добро чи зло?».

Також є й інші класифікації софізмів. Зокрема, їх можна поділити на:

- звуження або розширення тези [5]. Звужену тезу складніше спростувати, а розширену – легше. Тобто коли софіст хоче висунути якусь тезу, то її необхідно звужити, а якщо це теза його опонента, він її розширює, аби полегшити її спростування. Наприклад, тезу «Діти не люблять фільми жахів» можна звужити (якщо це теза софіста) «Діти нашого будинку не люблять фільми жахів», або розширити (якщо це теза опонента) «Люди не люблять фільми жахів»;

- підміна тези [1]. У цьому випадку висувається певне положення як теза, але доводять положення, яке лише подібне до першого. В свою чергу такий вид помилки поділяється на «підміна тези слабшим або сильнішим твердженням», «підміна тези привертанням уваги на особисті якості людини», «втрата тези» [5]. Наприклад, ви висуваєте тезу «Діти полюбляють солодощі», а софіст підмінює вашу тезу «Тобто ви вважаєте, що діти не можуть жити без солодощів?»;

- переведення питання в позицію шкоди чи користі. Наприклад, необхідно довести хибність чи істинність думки, а замість цього доводиться наскільки ця думка є шкідлива чи корисна для нас [5]. Наприклад, розглядається теза «Рай існує» і як доведення використовується аргумент «Віра в його існування є корисною для моральних принципів та душі людини».

Ще одна класифікація софізмів виглядає наступним чином:

- «учетверіння терміну» - порушення правила категоричного силогізму: у простому категоричному силогізмі повинні бути наявні лише три терміни [2]. Найпоширеніша помилка у цьому випадку – використання

омонімів. Наприклад, «Їжа необхідна організму людини. Фаст-фуд – це їжа. Отже, фаст-фуд необхідний організму людини»;

- софізм недозволеного процесу – умовивід, у якому термін, не розподілений в жодній з посилок, є розподілений у висновку [2]. Приклад софізму недозволеного процесу: «Деякі тварини – хижаки. Корови – тварини. Отже, корови хижаки»;

- помилка збірного середнього терміну – умовивід, у якому середній термін є нерозподілений в жодній з посилок [4]. Як приклад, «Деякі діти люблять морозиво. Всі хлопчики - діти. Всі хлопчики люблять морозиво».

Висновки./Conclusions. Отже, підсумовуючи все вищесказане, слід зазначити, що існування софістики дає широкий простір для введення опонента в оману.

Тому вивчення даного виду логічних помилок у майбутньому може сприяти покращенню логічного мислення суспільства, полегшенню виявлення хибності умовиводів опонента та знаходженню істини під час дискусій різного роду.

Зацікавленість науки у даному аспекті також обумовлюється необхідністю розуміння людської природи та інструментів пізнання, тому детальне дослідження софістичних помилок та принципів їх дії є невід’ємною частиною розвитку людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Формальна логіка. Розв’язкові процедури, алгоритми, словник базових термінів і понять: навч. посібник / О. С. Гасяк. – Вид. 2-ге, переробл. та доповн. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – 544 с.

2. Кругляк М. І. Аргументація. Матеріали II частини онлайн-курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення» / М. І. Кругляк – Київ, 2021 – 257 с.

3. Логіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін.; За заг.ред. проф. В. Д. Титова. — Х.: Право, 2005. — 208 с.

4. Мельник Я. Г. Помилки у системі традиційної логіки. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. 106 с.

5. Орендарчук Г. О. Логіка: Навчальний посібник для студентів економічних та юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. - Видання друге, перероблене і доповнене. – Тернопіль: Астон, 2008. 272 с.

ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ІДЕЇ КОНФУЦІАНСТВА

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Бобін Костянтин Андрійович,

Студент архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

*Шляхетна людина висуває вимоги до себе,
низька людина висуває вимоги до інших.*

*Три речі ніколи не повертаються назад – час, слово, можливість. Тому,
не втрачай часу, вибирай слова, не упускай можливість*
Конфуцій

Вступ. Формування конфуціанства довелося на період Чуньцю, що тривав з 722 по 481 рік до н. е.

Це був час найсильніших потрясінь у Китаї як політичного, так і соціального характеру. Конфуціанство в Китаї формувалося в першу чергу як соціально-етичне вчення.

В ті часи мислителів не хвилювала онтологія і питання посмертного існування: як повинен вести себе людина? Які треба відчувати емоції і почуття по відношенню до близьких і до сторонніх? Як правильно поступати по відношенню до нижчестоящим і до тих, хто вище тебе за статусом?

Яким має бути устрій держави? І найголовніше – як утихомирити Піднебесну? Такі питання виникали тому, що протягом згаданого вище періоду Китай був поділений на цілий ряд незалежних царств, що вели між собою постійні війни. Люди пам'ятали про колишніх спокійних часах, коли на чолі країни стояли мудрі імператори.

Метою роботи є встановлення основних принципів та ідей конфуціанства та їх вплив на соціальний аспект життя тогочасного китайського суспільства.

Матеріали та методи. В роботі використовується історичний, хронологічний, описовий, аналітичний підходи.

Результати і обговорення. Прихильники конфуціанства намагалися всіляко посприяти відновленню стародавніх ритуалів, правил поведінки, соціальних норм. Тому вони й вивчали, а згодом коментували древні канони, намагаючись до суспільства і уряду донести свої ідеї.

Коли вже конфуціанство в країні офіційно закріпилося, то став формуватися відповідний канон.

Мислителі почали уніфікувати стародавні тексти, складати списки канонічних книг, навіть створили культ Конфуція з відповідними церемоніями.

Основні принципи

Виділяють такі основні принципи конфуціанства:

- Жити в суспільстві і для нього.
- Вміти поступатися.
- Поважати старших за званням, слухатися їх.
- Беззаперечно підкорятися главі держави – імператору.
- Знати міру, уникати крайнощів, вміти себе стримувати.
- Проявляти людяність.

Також було прийнято виділяти окремі положення для людей, що займають вище становище в суспільстві та керівні позиції.

Така людина, крім перерахованого, був зобов'язаний:

- У своєму правлінні дотримуватися чесноти.
- Володіти відповідними знаннями.
- Бути патріотом і служити своїй країні.
- Бути амбітним, ставити і досягати мети.
- Проявляти благородство.
- Робити оточуючим і державі лише добро.
- Примусу віддавати перевагу переконання і власний приклад.
- Проявляти турботу про країну і підлеглих.

Родовий культ

Вище всього в релігії конфуціанства стояв культ предків. Він вважався стрижнем китайських релігійних обрядів та вірувань. І масштаби культів предків з їх ієрархією і значущістю є прямим тому підтвердженням.

Сім'я – це низова осередок. У кожної повинен був мати свій храм або як мінімум молитовня. Вони необхідні для здійснення в них у встановлений час обрядів сімейного культу.

Кожен рід, відповідно, повинен був заснувати свій храм предків, присвячений засновникам генеалогічного древа. У більш великих суспільних груп були ще більш вражаючі споруди. Взагалі, принцип був такий: чим вище соціальне становище людей – тим масштабнішими були їхні храми. Чиновники мали по одному. Вельможі – по три. У князів було по п'ять храмів, а в імператора – сім. Простолюдини ж влаштовували культ в оселях.

Головні ідеї

У конфуціанстві чимало ідей і принципів, але от які є основними:

- 仁 – «Жень». Гуманність, людяність, гідність.
- 義 – «і». Справедливість і обов'язок, значення, зміст.
- 禮 – «Чи». Ритуал і шанобливість. Тут же мається на увазі етикет і культура, є основою конфуціанського світогляду.

• 郑分钟 – «Чжен мін». Перекладається як «виправлення імен». Мається на увазі, що в суспільстві пануватимуть взаєморозуміння і порядок, тільки якщо люди почнуть вести себе у відповідності з посадою і знанням.

• 君子 – «Цзюнь-цзи». Благородство, висока моральність, мудрість, вміння не робити помилок.

• 文 – «Вень». Освіченість і освіченість. Духовність, яка поєднується з любов'ю до вчення. Також відсутність сором'язливості в обігу за допомогою і порадою до того, хто стоїть нижче.

- 迪 – «Ді». Покора людям, є старшими за віком і статусом.
- 忠 – «Чжун». Шанування морального авторитету уряду. Тут

доречно таке вираз для більш точної передачі змісту: «Якщо влада не буде жадібною, то і люди не почнуть красти».

Висновки. Отже, можна зробити висновок: основною ідеєю конфуціанства були благодійник, мораль, моральність і правильну поведінку всіх членів суспільства, яке забезпечило б у ньому комфортний соціальний клімат. Конфуціанство вказує на важливість вміння усувати суперечності та досягати політичного компромісу

КЛАСИЧНА ДАВНЬОГРЕЦЬКА ФІЛОСОФІЯ

Яровицька Наталя Анатоліївна

к.ф.н., доц. кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Завгородня Юлія Дмитрівна

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Будь сам собі другом

Піфагор

Даремне навчання без думки, небезпечна думка без навчання

Конфуцій

Вступ. Стародавня Греція – колыска європейської цивілізації, адже саме греки заклали підвалини більшості наук та мистецтва мислити. IV століття до нашої ери поклало початок класичному періоду грецької філософії. У цей час увага давніх греків змістилася з проблем влаштування світу на проблеми осягнення людської сутності. Ці зміни відбулися завдяки розквіту демократії, адже вона зумовила зміщення центру уваги від державних та правових інституцій до індивіда, пізнання його цінності.

Мета роботи – проаналізувати напрямки розвитку філософської думки в добу класичної грецької традиції.

Матеріали та методи. В роботі використовується описовий, порівняльний, історичний, синтез, принцип узагальнення та систематизації.

Результати і обговорення. Переходу до нового бачення світу сприяли софісти, критикуючи традиційні уявлення. Вони притримувалися думки, що мірилом будь якого судження є людина, так як для того щоб переконатися у істинності та правдивості будь-якої думки треба розглянути протилежні точки зору людей. З цього можна зробити висновок, що для софістів все довкола людини стає відносним: морально-етичні норми, культура, релігія, добро та зло,

справедливість та несправедливість. Варто зауважити, що вони вважали головним покликанням філософії виховувати та навчати людей тому як жити та взаємодіяти у соціумі.

До класичних філософів Давньої Греції належать представники «Афінської школи»: Сократ, Платон, Аристотель.

Сократ вважав найбільшою чеснотою людини мудрість, а мудрістю прагнення до самопізнання. Знання постають у нього як джерело морального вдосконалення людини. На відміну від софістів, він чітко розділяє добро і зло, не надаючи їм характер відносних явищ.

Завдання філософа полягає у тому, щоб допомогти людині «переродитися» та засвоїти істинні моральні норми. Більшість роздумів Сократа присвячена питанням моралі, для нього філософія була засобом, який дозволяє дізнатися що є добро, а що зло. Основним завданням філософії він вважав раціональне обґрунтування релігійно-моральних світоглядів та освятив наявність «антропологічного повороту» у мисленні щодо людської природи та буття.

Сократ протягом усього життя намагався знайти істину. Суть його методу пошуку полягала в тому, що істина не існує вже готовою у думках окремих індивідів, вона з'являється під час комунікації людей, які разом шукають її. Система «допоміжних питань», які допомагають співрозмовнику у бесіди прийти до об'єктивної істини – визначається як «майєвтика» («народження» істини). Тобто, завдяки даному інструментарію, були закладені витоки античної діалектики, діалогу, бесіди.

Платон – творець філософії об'єктивного ідеалізму. Він ділив буття на світ вічно нерухомої, вічної ідеї та світ мінливих і тимчасових почуттів. Матеріальний світ сповнений різноманітними явищами та предметами але всі вони тимчасові, змінюються, а отже не існують по-справжньому, і тільки ідеї стали, незмінні та вічні.

За Платоном людина складається з безсмертної душі та смертного тіла. Душа поза тілом існує у світі ідей і насичується ними. Живучи в тілі душа

одночасно і керує ним і перебуває в полоні.

Філософ ставив загальне у пріоритет особистому—держава важливіша за індивіда, він належить їй і все, що його оточує (матеріальне чи нематеріальне) теж.

Аристотель – перший із трійки класиків який має теологічне підґрунтя своєї філософської концепції.

Він розробив вчення про чотири першопричини всього існуючого: формальна (суть буття), матеріальна (матерія та форма), рушійна (саморушійність форми), цільова (мета). Завершує цю концепцію вчення про божественний, абсолютний, позаіндивідуальний Розум, який залежить від самого себе і є вінцем буття, що постійно мислить. Тому для Аристотеля істинне призначення людини це прагнення до божественності та блаженства, що досягається лише розумовою діяльністю індивіда.

Аристотель перейняв концепцію Платона про те що загальне важливе ніж одиничне, тому індивід не може існувати без суспільства та держави, він є «соціальною твариною», яка прагне до щастя, котре може дати лише держава.

Висновки. Таким, чином, період класичної давньогрецької філософії розкрив новітні бачення світу та місце людини в ньому. Активно починають розвиватися різноманітні концепції буття, критикуються традиційні уявлення, філософи намагаються знайти нові істини та пояснити будову світу. А головне, стародавня грецька традиція заклала підвалини розвитку сучасних методологій в науці, критичної рефлексії та морально-етичних чеснот.

ЦІННІСТЬ СУЩОГО НА ОСНОВІ ЯПОНСЬКОГО МИСТЕЦТВА «КІНЦЮГИ»

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Клименко Марія Олександрівна,

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури (ХНУБА)
м. Харків, Україна

Вступ. На сьогодні багато людей, особливо підліткового віку, не цінують маленькі досягнення, прості радощі життя, поганий досвід та головне не поважають свій час буття. Ставлення до предметів та різних дрібниць часто є відображенням ставлення до людини. Яскравим прикладом такого підходу є техніка реставрації кераміки кінцюги.

Мета роботи – проаналізувати цінність сущого в просторі японського мистецтва «кінцюги».

Матеріали та методи. В роботі використовується описовий, аналітичний, системний підходи. Стисло описати філософію стародавнього східного мистецтва можна так: кінцюги, це коли недоліки перетворюються на золото. Цей вираз зовсім не гучні слова, а повинен сприйматися буквально. Назва мистецтва (金継ぎ) кінцюги дослівно перекладається як «золота латка». Його також називають (金繕い) кінцукурою «золотий ремонт». Це спосіб реставрації керамічних виробів за допомогою японського лаку з використанням золотого порошку. Колись розбитий посуд дбайливо склеюють, виділяючи при цьому тріщини, що утворилися.

Найпопулярнішу версію походження кінцюги пов'язують із 8-м сьогунатом сьогуната Муроматі Асікага Йосімасою, який правив країною у XV столітті. Він наказав китайським майстрам відремонтувати розбиту керамічну китайську чашу, яку ті скріпили металевими скріпами. Будучи не в захваті від їх роботи,

сьогоун покарав японським майстрам знайти більш естетичний метод ремонту, завдяки якому розбитий посуд став би виглядати як новий або навіть краще. Так і з'явилося кінцюги.

Результати і обговорення. Задум, який стоїть за кінцюги, виник з філософії дзен-буддизму, а також естетики вабі-сабі – скромної простоти, ідеальності неідеального. Японці, на відміну європейців, цінують не розкіш і досконалість, а історію, досвід, унікальність. Тому для них розбитий і знову склеєний посуд значно цікавіший і цінніший, адже в такій речі є своя душа, історія, про яку свідчать тріщини. А те, що ці тріщини золоті, лише наголошує на цінності такої неповторності. Кінцюги демонструє не лише те, що вади роблять річ унікальною, а й те, як вони можуть змінювати її долю до невпізнання. Так, наприклад, китайські вази, які до реставрації були ідеалом симетрії, набували сміливих золотих ліній, які притягували погляд своєю естетичною досконалістю. Однак незважаючи на ці зміни, про кінцюги складно сказати, що воно «потворює» або «спотворює» початковий зміст предмета, адже ремонт відбувається не лише за допомогою дорогоцінного металу, але також із бездоганною акуратністю. «Спочатку шматочки предмета змашуються лаком уруси, складаються, потім вже в спеціальній шафі лак полімеризується, застигає. На кожному з етапів використовується свій вид лаку. Шарів може бути багато, адже шви мають бути ідеально гладкими. Наприкінці шви покриваються золотою або срібною пудрою», – пояснює Корнілов, єдиний майстер кінцюги на теренах СНД. Але це тільки розповісти швидко – а ось сам процес триває довгі тижні. За словами майстра, на реставрацію одного предмета йде від 5 до 12 тижнів і більше.

Якщо міркувати у більш практичному сенсі, кінцюги наводить на думку, що користуватися речами треба свідомо та розумно. З іншого боку, кінцюги є метафорою того, як ми розглядаємо свої сильні та слабкі сторони. У Японії є приказка, яка дуже точно це схоплює: «Тьосьо-ва-тансьо» (можна перекласти як «наші сильні сторони – наші недоліки»). Самовпевненість і переоцінка себе може здорово підвести людину, причому у найнесподіваніший момент.

Концепцію кінцюги можна застосовувати й до життя загалом, особливо у складні часи, коли звичний перебіг подій змінює свій курс. Проблеми, з якими ми стикаємося, насправді створюють нас як особистості. Тієї ж міри, якої ми потребуємо гіркого, щоб оцінити солодке, наші біди — втрати, зради, розчарування — становлять частину нашої біографії, нашої особистості, наших історій. І, замість того, щоб приховувати наші шрами, кінцюги закликає їх шанувати та віддавати належне тій ролі, яку важкі, неприємні події зіграли у нашому формуванні. Ніщо не розбивається непоправно, хоч би як болісно сприймалося це спочатку. Кінцюги можна вважати образним втіленням подолання втрати або зради, втіленням, яке сфокусовано не на самій втраті, а на тому, як вона позначається на людині, яка її пережила.

Висновки. Отже, така гарна і правильна філософія сформувалася завдяки властивій японцям психологічній гнучкості та готовності прийняти те, що неможливо змінити. Для цього явища є особливе слово «сійоганай», що означає «нічого не поробиш». Пошкодження треба не приховувати, а пишатися ними, кожна тріщина на чашці, як зморшка на обличчі людини – ще один поворот долі.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА БЛАГО В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Косяк Катерина Олексіївна,

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури (ХНУБА)
м. Харків, Україна

*Вкрай неможливо діяти в суспільному житті, не стаючи людиною
певних етичних якостей, а саме, людиною гідною*

Аристотель

Все, що визначається благом, для нерозумного погано

Платон

Вступ. Справедливість є вічною темою роздумів людини і метою її діяльності, актуальність проблеми справедливості є зворотньою стороною її вічності. Справедливість має свій конкретний сенс для кожного покоління, інтерес до проблеми справедливості зростає в епоху криз і перемін, змін цінностей і традицій. Наше покоління перебуває у вирі історичних подій: воєн, революцій, катаклізмів, що охопили зараз весь світ. Саме зараз усталені порядки руйнуються і на зміну їм прийдуть нові. Суспільство, що знаходиться в стані реформування і переходу в новий стан, особливо вразливе, нестійке і потребує цементуючої ідеї. Помилкова ідея може призвести до нових страждань і катастроф, тому важливо повернутись до витоків, простежити ключові поняття для формування суспільства. Такими поняттями є справедливість і благо. Подальше дослідження буде пов'язане з такими іменами, як Сократ, Платон і Аристотель.

Мета роботи - проаналізувати з філософської точки зору поняття справедливості та блага в античній традиції. Слово справедливість походить від латинського слова 'jus', що означає право чи закон. Багато філософів,

соціологів, теологів та інших вчених визначають справедливість як належне впорядкування людей і речей. Усі раси та релігії включають визначення справедливості у свої кодекси закону та поведінки. Фактично справедливість - це той клей, який тримає суспільства.

Матеріали та методи. В роботі використовується описовий, порівняльний, історичний, хронологічний та аналітичний методи.

Результати і обговорення. За концепцією справедливості лежить поняття рівноваги - щоб люди отримували те, що є правильним, справедливим та доречним. З погляду Платона, справедливе суспільство – те, в якому кожна людина повною мірою реалізує дані йому від природи здібності. Правитель, або правитель-філософ, від природи наділений здатністю мислити, знає, що таке справедливість і як її досягти. Його завданням є розподіл функцій у державі на основі принципу справедливості, визначення з його допомогою місця в суспільстві звичайної людини, природа якої не дає їй змогу самостійно зрозуміти своє істинне призначення. Платон, конструюючи ідеальну справедливу державу, виходив із доцільності, яка, за його уявленнями, існує між космосом загалом, державою і окремою людською душею. Справедливість полягає в тому, щоб кожен початок займався своєю справою і не втручався в чужі справи. Справедливість вимагає ієрархічної співвідповідності цих елементів в ім'я цілого: здатність міркувати личить пануючому початку, іншому – бути озброєним захистом, підкоряючись першому; обидва ці складові частини керують початком жадаючим, який «по своїй природі жадає багатства».

Погляди Аристотеля багато в чому співпадають з баченням Платона: для них справедливість – служіння цілому, коли інтереси держави ставляться перед інтересами окремої людини. Свої погляди на справедливість Аристотель висловив у «Нікомаховій етиці». Для Аристотеля справедливість є зрівнювання власного інтересу з інтересами інших. Завданням справедливості є служіння суспільству.

Аристотель виділяє два види справедливості – це зрівняльна та розподільна. В. Левкулич зазначає: «Критерієм зрівняльної справедливості, на

думку Аристотеля, є «арифметична рівність», що передбачає відплату рівним за рівне – при її застосуванні відбувається «рівняння того, що складає предмет обміну». З усіма особами в цьому випадку поводяться як із рівними в усьому, за винятком того, що розрізняють тих, хто вчинив кривду, й тих, хто її зазнав. Зрівняльна справедливість регулює особисті відносини індивідів в основному майнового характеру, тобто галуззю її застосування є сфера цивільно-правових угод, товарного обміну (купівля-продаж, застава, задаток).

Сутність розподільчої справедливості полягає в розподілі благ згідно з чеснотами та якостями осіб. Критерієм розподільчої справедливості є «геометрична рівність», яка означає розподіл загальних благ пропорційно внескам членів суспільства». Аристотель вважав, що закони можуть бути несправедливими, але уже краще виконувати такий закон, ніж чинити всупереч закону, оскільки це призведе до хаоса і наслідки будуть значно гірші.

Погляди Сократа значно відрізняються від вчення Платона та Аристотеля, які пов'язували справедливість з служінням суспільству та державі. Сократ же наполягав на тому, що людина може чинити справедливо, тільки коли пізнає самого себе. Для нього самопізнання не означає розуміти своє тіло або навіть психологію. Він вкладав у це свій сенс: ти – єдина точка на землі, саме ти, твоє я, яке може від свого імені щось робити і робити, наприклад добро і справедливість. Немає симетрії добра і зла. Коли ти робиш зло, то ти робиш не від свого імені, а від імені пристрастей, природи і схильностей. Тобто, своє я ти повинен завжди віддавати якомусь потоку. Але коли ти робиш добро, то ти за нього відповідаєш і робиш його ти. Це і означає усвідомити себе і пізнати себе.

Сократ прагнув довести існування єдиного й загального принципу справедливості, пов'язував його з моральністю та знанням; на думку філософа, несправедливість неприродна, оскільки є плодом незнання і помилок, у той час як Платон і Аристотель у своїх концепціях спиралися на визнання нерівності як основи принципу справедливості. Вони вважали, що кожна річ або людина мають свою власну, відповідну сферу діяльності і вплив, переступити які несправедливо, а деякі люди з огляду на свій характер і схильності, мають

більш широкі можливості, ніж інші.

Таким чином, Сократ, Платон та Аристотель, характеризуючи принцип справедливості, пов'язуючи його з такими поняттями, як мудрість, краса, гармонія, і пропускаючи його через проблеми рівності, нерівності, держави, права, політики, створювали теоретичні передумови для розвитку подальших суджень про справедливість

Окрім справедливості важливим питанням античної філософії був пошук блага. Так, основний інтерес Сократа, засновника класичного періоду античної філософії полягає у пошуку і визначенні Добра як Блага. З точки зору Б. Рассела, Сократа з кініками пов'язує зневага до земних благ, а зі стоїками - інтерес до добродійності як найбільшого Блага. У ранніх діалогах Платона, де Сократ виступає найбільш чітко і виразно: Благом визначено або стриманість, або дружбу, або доблесть. Аргументів і доказів на отримання остаточної відповіді замало, але достатньо для того, щоб показати важливість визначення їх змісту. У своїх доказах Сократ говорить про те, що людину на погані вчинки підштовхує відсутність знання. Якби людина знала, що є що, вона не порушувала б моральних норм і не грішила б. Отже, єдиною причиною зла є незнання. Тому, щоб "досягнути Добра, або Блага, ми повинні мати знання, і, таким чином, Добро (Благо) є насамперед знання".

Зв'язок між Добром і знанням постає характерною рисою всього давньогрецького мислення, у якому відбувається процес формування логічної аргументації для отримання в процесі пошуку Блага істинного знання про нього.

Античні філософи, розглядаючи стан благополуччя, оперують поняттям «щастя». Саме на основі традицій трактування даного поняття ще з найдавніших часів людина не тільки відбирала критерії для постановки цілей та встановлення пріоритетів життя, а й формулювала інші основні етичні принципи та важливі соціальні ідеї.

В античній філософії існувало два основних уявлення: гедоністичні (запровадив Аристипп з Кирени) та евдемоністичні (термін «евдемонія»

введений Аристотелем). Евдемоністичне щастя пов'язане із зовнішніми факторами, зовнішньою оцінкою, тобто цей напрямок можна назвати об'єктивним. Об'єктивність його підтверджується етимологією слова «eudaimonia» («доля людини під заступництвом богів»)

Але саме завдяки Аристотелю розуміння «щастя» отримало складну систему вимог, серед яких – бажання, воля, виховання та освіта і, що особливо важливо, діяльнісне забарвлення, яке лежить в основі феліцитарного блага, коли щастя можливе тільки в результаті діяльності душі – «в повноті чесноти», що приносить людині насолоду й моральне задоволення. Звідси Аристотель виводить детермінованість мети та діяльності на тій підставі, що вище благо, будучи щастям, і є ціллю, а досконала ціль полягає в діяльності; в результаті, на його думку, добродісна людина може володіти вищим благом.

Висновки. Для Платона справедливим є те суспільство, де кожна людина може проявити свої природні здібності. Аристотель виділив порівнювальну і розподільну справедливість. Для нього справедливість – найдосконаліша чеснота, і суть її полягає у відносинах до інших людей. Сократ шукає справедливість і прагне до неї, закликає дотримуватися законів. Саме античні філософи зробили великий внесок у розвиток вчення про принцип справедливості, заклали основу для його розуміння та основи для сучасних концепцій справедливості.

ВПЛИВ ДАОСИЗМУ НА АРХІТЕКТУРУ КИТАЮ

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Крамаренко Альона Миколаївна,

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

*Нужно сделать свое [сердце] предельно беспристрастным, твердо
сохранять покой, и тогда все вещи будут изменяться сами собой, а нам
останется лишь созерцать их возвращения (цит. рос.мов.)*

Дао Дэ Цзин

Вступ. Стародавній Китай подарував людству одне з утаємничених візій – даосизм, в якому через концепт «дао» розкривається перетин фізичного та метафізичного, категорії «повноти» та «порожнечі», поверхневого та глибинного. Дане світоглядне вчення набуло методологічного інструментарію для експлікації в різні сфери буття людини, наприклад, для архітектурного дискурсу. Даосизм це одне з провідних релігійно-філософських систем Китаю. Він відіграє важливу роль в формуванні китайської культури та мистецтва, зокрема й архітектури.

Мета роботи: дослідити вплив даоського вчення на архітектуру Стародавнього Китаю.

Матеріали та методи. Зрозуміло, що китайська архітектура існувала і до появи цього вчення, але воно значно вплинуло на її розвиток. Даоси були справжніми знавцями в астрології, популярної на той час науки. Вони постійно стежили за зірками та їх переміщенням.

Це допомагало їм ворожити та складати пророчення, гороскопи, календарі та астрологічні карти. Вони були основними спеціалістами в цій сфері, тому до них часто приходили дізнатися пораду або пророчення щодо якоїсь важливої події, в тому числі й будівництва домівки. В той же час набула

популярності геомантия (феншуй) – синкретична наука, яка охоплює: біолокацію, астрологію, астрономію, архітектуру, науку про числа та розміри, а також окультне мистецтво щодо впливу кольору та звуку[2]. Внаслідок цього люди поєднали небесні явища, планети, зірки з космічними силами і символами з'явилася складна система взаємозв'язку між цими силами та земною поверхнею. І таким чином сформувалося багато правил та вимог до ділянок та будинків на них. До речі, саме у цей час китайці винайшли компас для того, щоб чітко орієнтуватися на місцевості та відстежувати відповідність традиціям.

Результати і обговорення. Саме традиції дуже обмежували роботу архітекторів. Ось декілька прикладів таких обмежень, які зараз можна вважати особливостями китайської архітектури:

- План будь-якої будівлі мав форму кола чи квадрата.
- Усі споруди та зовнішні стіни міста були зорієнтовані по сторонах світу. Головним фасадом завжди вважався південний, на ньому встановлювали двері та багато вікон. А фасад, що був орієнтований на вулицю навпаки вікон не мав.
- Головні споруди проектувалися по осі «північ-південь», а всі допоміжні будівлі розташовувались по периметру, симетрично одна одній.
- Міста ділилися на зони, наприклад, були адміністративні, житлові, торгові зони, а також зони для відпочинку.
- По висоті будівлі можна було зрозуміти, який статус у суспільстві має його власник, тобто високі будівлі належали людям з високим статусом, а одноповерхові – звичайним людям.

Чималої уваги приділяли даху. Відомо, що він символізував крила птаха, що летить. Дахи імператорських палаців фарбували тільки в золотисто-жовтий колір. У блакитний, що був символом небесної чистоти, фарбували будівлі релігійного призначення. Будівлі придворних та ті, що знаходились біля храмів, фарбували в зелений. А будинки звичайних громадян мали сірий дах.

Також на дахах можна було побачити різних тваринок, які теж мали своє значення. Наприклад, вважалося, що голови драконів захищали від злих духів.

Але насправді цьому є і практичне пояснення - ці тваринки слугували фіксатором прогину балок, а деякі з них захищали стіни від намокання [1].

На жаль, багато таких міст занепало, але ми можемо знайти підтвердження їх існування. Наприклад, в 202 році до н. е. імператор Лю Бан заснував місто Чан'ян. Археологічне дослідження цього місто підтверджує, що планували його згідно до традицій: стіни міста були зорієнтовані по сторонах світу, кожна з цих стін мала по три проходи завширшки 6м. Від цих проходів по місту шли головні вулиці, тобто житлові райони мали прямокутну забудову.

Попри все це китайці ще цінували простір, у «Дао де цзин» Лао Цзи вже є думка, яку можна трактувати як «сутність архітектури – це простір».

*«Колесо - тридцять спиць з'єднані однією віссю,
але саме порожнеча між ними становить суть колеса.*

*Горщик ліплять із глини,
але саме порожнеча у ньому становить суть горщика.*

*Будинок будується зі стін з вікнами та дверима,
але саме порожнеча становить у ньому суть вдома.*

Загальний принцип: матеріальне – корисно, нематеріальне – суть буття» [3].

Висновки. Отже, даосизм однозначно відіграв одну з найважливіших ролей в формуванні архітектури Стародавнього Китаю. Завдяки даосам з'явилося поняття «фен-шуй», що допомогло розвинути та стандартизувати архітектуру Стародавнього Китаю і навіть зараз ми можемо побачити наслідки їх впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Китай. Традиційна архітектура і мистецтво. Стародавній Китай - архітектура. Релігійні споруди і палаци Історія архітектури древнього Китаю. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://thetrip.ru/uk/forma-brovejj/kitai-tradicionnaya-arhitektura-i-iskusstvo-drevnii-kitai-arhitektura/>

2. Геомантія, її вплив на дисципліни, які створюють середовище для

життєдіяльності людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://studopedia.info/9-71678.html>

3. Лао Цзи про простір. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://ku-lina.livejournal.com/313195.html>

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Куркель Марина Олександрівна,

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

*Мистецтво ревниве: воно вимагає, щоб людина віддавалася йому
повністю*

Мікеланджело Буонарроті

Мистецтво – неправда, яка нам дозволяє дослідити правду

Пабло Пікассо

Вступ. Людина як природна сутність, має глибинні зв'язки з фізичною основою (біологічною) іманентністю. Втім, за визначенням Аристотеля стосовно того, що людина є «політичною (суспільною) твариною», тобто, людина має інструментарій, яким вона якісно відрізняється від тваринного світу. Її життєвий світ сповнений мовою, критичною рефлексією, трудовою діяльністю, естетичним та моральним просвітництвом. Окремий модус складає феномен мистецтва і його осмислення для людського буття. Філософії мистецтва задає напрям та тенденції для мистецтвознавців і критиків сьогодення.

Мета роботи: висвітлити завдання, проблематику і значення філософії мистецтва.

Матеріали та методи. Філософія мистецтва відрізняється від мистецтвознавства, яке займається аналізом і оцінкою окремих творів мистецтва. Критична діяльність мистецтвознавства може бути, насамперед, історичною, наприклад, коли читається лекція про звичаї елизаветинського театру, щоб пояснити деякі прийоми, використані в п'єсах Вільяма Шекспіра.

Або це може бути, в першу чергу, оціночним, наприклад, коли наводяться підстави сказати, що твір мистецтва, про який йде мова, хороший чи поганий, кращий чи гірший за інший. Іноді розглядається не окремий твір мистецтва, а цілий клас творів у певному стилі чи жанрі (наприклад музика бароко), а іноді це мистецтво цілого періоду (наприклад, романтизму). Але завжди мета мистецтвознавства полягає в досягненні кращого розуміння твору мистецтва, і його твердження призначені для досягнення певної мети.

Результати і обговорення. Завдання філософа мистецтва більш фундаментальне, ніж завдання мистецтвознавця, оскільки вислови критика передбачають відповіді на запитання, які ставить філософ мистецтва. Критик каже, що певний музичний твір є виразним, але філософ мистецтва запитує, що мається на увазі під словами, що твір мистецтва є виразним, і як визначити, чи є він таким. Завдання філософа мистецтва полягає не в тому, щоб покращити розуміння й оцінку творів мистецтва, а в тому, щоб забезпечити концептуальну основу для критика шляхом дослідження основних концепцій, які лежать в основі діяльності критиків, і дозволити їм говорити і писати більш зрозуміло про мистецтво, та приходячи до правдивих висновків про мистецтво, естетичну цінність, експресію та інші концепції, які використовують критики.

Артур Шопенгауер стверджував, що кожен хто сприймає поезію, музику повинен сам виявити закладену в мистецтві мудрість, і кожен витягне з мистецтва стільки, наскільки багатий потенціал його власної натури. Розробляючи поняття споглядання і форми споглядального ставлення до мистецтва, Шопенгауер виявляє близькість сходу. Хоча він і не використовує спеціальні терміни буддизму, проте твердження мотивів відчуженості від суб'єктивної волі, прагнення зануритися в себе, споглядальність, медитативність явно зближують його з традицією східних філософських систем. Стан чистого споглядання, звільнення від вольових мотивацій настає у людини швидше і легше, якщо самі твори мистецтва йдуть до нього назустріч. Цю чуйність художньої творчості Шопенгауер називає *"красою в об'єктивному сенсі"*, а те, що вона викликає або спонукає в нас, - *"почуттям краси"*. Таким

чином, шопенгауерівська естетика передбачає істотний взаємозв'язок об'єктивно прекрасного із суб'єктом, з самою людиною. Занурюючись у простір художнього сприйняття, відпускаючи на свободу уяву, людина проникає в метафізичну сутність світу.

На що звертають увагу філософи мистецтва? «Мистецтво» — готова відповідь, але що таке мистецтво і що його відрізняє від усього іншого? Теоретиків, які намагалися відповісти на це питання, багато, і їхні відповіді дуже відрізняються. Але є одна риса, яка є спільною практично для всіх: витвір мистецтва – це річ, створена людьми, артефакт, на відміну від об'єкта природи. Захід сонця може бути прекрасним, але це не витвір мистецтва. Шматок коряги може мати естетичні якості, але він не є витвором мистецтва, оскільки його не створила людина. З іншого боку, шматок дерева, який був вирізьблений так, щоб виглядати як коряги, є не об'єктом природи, а предметом мистецтва, хоча зовнішній виглядз двох може бути абсолютно однаковим. Ця відмінність була оскаржена в 20-му столітті художниками, які проголосили, що *objets trouvés* («знайдені об'єкти») є витворами мистецтва, оскільки сприйняття художником їх як таких робить їх такими, навіть якщо об'єкти не були створені людиною і не були змінені будь-яким способом від їх природного стану.

Проте, згідно з найпростішим і найширшим визначенням, мистецтво - це все, що створене людиною. У рамках цього визначення витворами мистецтва є не лише картини та скульптури, але й будівлі, меблі, автомобілі, міста та сміттєві звалища: будь-яка зміна, яку людська діяльність спричинила на природі, є мистецтвом, будь то добра чи погана, красива чи потворна, корисна чи руйнівна.

Звичайне використання цього терміну явно менш широке. Коли ми говоримо про твори мистецтва в повсякденному житті, ми маємо намір позначити набагато вужче коло об'єктів, а саме ті, на які реагують естетично.

Філософ Аристотель застосував вчення про форму й матерію до мистецтва. Художня творчість у нього перехід матерії у форму й форми в

матерію. Так, наприклад, мармурова статуя є єдність речовини (мармуру) і фігури, що художник надає мармуру своїм різцем.

Вчення про форму й матерію уточнює характер аристотелівської теорії наслідування. Відповідно до Аристотеля, усе, що створюється мистецтвом, виникає зі співвіднесення матерії з формою, що втримується в душі людини. Тому Аристотель розуміє творчу діяльність людини, у тому числі й художню творчість, не як винахід, а лише як реалізацію того, що вже є в наявності в душі людини. Ідея утвору, створення нової форми далека Аристотелю. «Ціль мистецтва не представляє зовнішній вигляд речей, а їх внутрішній зміст» - зазначає філософ.

У контексті кожного твору мистецтва є три пункти, які слід враховувати:

1. Генезис художнього твору.

2. Артефакт, або витвір мистецтва, який є загальнодоступним об'єктом, або річчю, виготовленою художником і яку переглядають глядачі.

3. Вплив художнього твору на глядача.

Перший пункт містить усі психічні стани художника, як свідомі, так і несвідомі, під час створення твору, включаючи наміри художника щодо твору, а також усі фактори, які призвели до цих станів розуму, наприклад, дух епохи, соціально-економічні умови часу, обмін ідеями з іншими митцями тощо. Під цей заголовок потрапляють будь-які чинники, які допомогли сформувати твір мистецтва у свідомості художника. Переживання, яких зазнав художник під час створення твору, становлять художній досвід.

Третій пункт включає всі наслідки твору мистецтва для тих, хто його відчуває, включаючи як естетичні, так і неестетичні реакції, вплив твору мистецтва на культуру, на стан знань, на поточну мораль тощо. Досвід, який привертає увагу спостерігача до твору мистецтва заради нього самого, а не заради якоїсь прихованої мети, називається естетичним, але, звичайно, мистецтво має багато ефектів, які не є естетичними. Естетичний досвід належить споживачеві мистецтва, на відміну від художнього досвіду, який належить творцеві мистецтва.

Другий пункт – це те, що зазвичай називають самим витвором мистецтва. На думку деяких письменників, витвір мистецтва існує лише в свідомості художника, і тоді фізичний артефакт вважається ефектом витвору мистецтва. Але у звичайному вживанні, а також у використанні більшості філософів мистецтва, твір мистецтва ототожнюється з фізичним артефактом, оскільки він існує у фізичному середовищі. Те, що відбувається в голові творця, міститься вже в генезисі художнього твору.

Висновки. Отже, завданням філософії мистецтва є забезпечити концептуальну основу для критика шляхом дослідження основних концепцій, які лежать в основі діяльності критиків, і дозволити їм говорити і писати більш зрозуміло про мистецтво та приходячи до правдивих висновків про мистецтво, естетичну цінність, експресію та інші концепції, які використовують критики.

АНАЛІТИЧНИЙ ТА КОНТИНЕНТАЛЬНИЙ СТИЛІ В ФІЛОСОФІЇ

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Переновський Олександр Яремович,

Студент архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури (ХНУБА)
м. Харків, Україна

Вступ. Питання про природу аналітичної та континентальної філософії унікальне тим, що воно одночасно хвилює і представників академічного середовища, і широку інтелектуальну аудиторію. Актуальність цього питання складається з трьох факторів. Перший — це зростання інтересу до проблеми природи філософії, визначення цієї дисципліни і статусу різних напрямів усередині неї.

Другий — це робота аналітичних авторів у галузі побудови власної колективної ідентичності. Мабуть, основною моделлю ідентифікації аналітиків зараз є різні ходи ревізіоністів спроби пов'язати аналітичну філософію з класичною. Третій момент бажання континенталів «відмити» свою ідентифікацію від елементів аналітичної критики. Тут видніються дві розхожі стратегії: велика робота з класичними проблемами (наприклад, з онтологією) та визначення своїх унікальних предметних областей (наприклад, вивчення медіа- та відеоігор).

Метою даної роботи – розглянути та визначити основні відмінності між континентальною та аналітичною напрямками в філософії.

Матеріали та методи. Сьогодні аналітичність і континентальність — це стилі в широкому значенні слова, які включають образ думки і письма, схильності до різних тем і способів переконання читачів. Тому не потрібно шукати парадигмальних подібностей між думкою Рассела і Девідсона або Дельоза і Бодрійяра, потрібно дивитися на те, як вони роблять філософію.

Обидва напрями не тільки важко уявити, але, ймовірно, ніколи і не були таборами згуртованих послідовників єдиного підходу. А справжній зв'язок між різними філософами спостерігається на найбільш загальному рівні: на рівні стилістики. Звичайно, не кожен мислитель суворо слідує стилю, характерному для його спрямування. Просто останнім часом стали явними тенденції, що дозволяють ефективно розмежовувати аналітичну та континентальну думки та говорити про них. Про критерії, за якими ми можемо дізнатися ці напрямки, і йтиметься у статті.

Аналітики створили тенденцію до того, що можна назвати екзотеричним листом. Це не спроба зробити так, щоб текст сприймався просто і легко непідготовленим читачем. Справа в тому, що аналітики прагнуть писати так, щоб можна було максимально точно зрозуміти, що саме вони мали на увазі. Це прагнення до того, щоб у роботі по можливості було якнайменше двозначності, лакун і таємниць, а якщо якісь і є, то про них потрібно повідомити прямо. Звичайно, іноді робота в руслі екзотеричного письма справді обертається вірою в те, що аналітичний текст може бути чітко зрозумілий без контексту та занурення в напрямок. Це не так, адже аналітичному стилю властиві й інші тенденції, які вкорінюють тексти, що йому належать, у філософській традиції.

У цьому плані континентальні автори відомі схильністю до написання таких текстів, які згодом мають безліч інтерпретацій. Наприклад, чого тільки варті різні розуміння Ніцше, яких з кожним роком стає лише більше.

Нині сюжет боротьби інтерпретацій — це характерна риса континентальної історії філософії. Крім цього, з погляду психоаналітично-інспірованих авторів навмисно закладені лакуни в текст — це спосіб створення додаткового сенсу для читача. І мова не просто про навмисну недомовленість, а про еквівоки та двозначності, як способи продовження філософії після того, як текст написаний.

Континентали ж не проти, щоб їх не розуміли, а тому користуються принципом *sapienti sat* (з лат. Мудрому достатньо) нарівні з навмисними створенням лакун, простору для інтерпретацій та неоднозначних моментів.

Проілюструвати різницю можна прямому порівнянні. У середньому людині буде легше та цікавіше читати «Генеалогію моралі», а не «Принципи етики». Але за підсумком прочитання швидше куди більш ясною і однозначно трактується позиція Мура щодо пристрою моралі, а не Ніцше.

У континенталів у середньому простіше зрозуміти якусь загальну, часом, цілком собі життєву позицію та настрій думки (особливо у тих, хто близький до екзистенціалізму), а у аналітиків набагато очевидніші запропоновані рішення та позиції з конкретних питань.

Теоретично аргументації існує поділ на формальну і неформальну логіку: перша концентрується на аналізі логічних форм, а друга на вивченні твердження як такого.

Результати і обговорення. Континентал приділяє більше уваги тому, щоб зачепити читача найцікавішими частинами своїх міркувань навіть якщо це передбачає непослідовність та неясне проблемне поле. Не дарма такі автори, як Жан Бодрійяр та Слава Жижек, зізнавалися, що пишуть із значним ступенем імпровізації аж до текстового аналога методу вільних асоціацій. Цікавим у цьому контексті є приклад Луї Альтюссера, низку посмертних робіт якого «зшивали» з прижиттєвих чернеток. Очевидно, що успішну компіляцію важко зробити виходячи з міркувань послідовності тексту (автор міг щось просто не встигнути висвітлити), але простіше орієнтуватися на складання строкатого ряду концептуалізацій, який зможе захопити дух читача.

Характерний для континентального стилю вигляд переконання я назвав би евристичним, тоді як аналітичні роботи можуть містити настільки докладно розписану позицію автора, що у підсумку може бути зовсім непереконаливо.

Хорошим прикладом з боку континентальної традиції є есе «Смерть автора» Ролана Барта. Незважаючи на те, що в тексті досить ясна аргументаційна лінія, очевидно, що багато людей згодні з Бартом на тому рівні, що він сформулював словосполучення «смерть автора». Так само на «наступному рівні читання» багатьох може вразити яскравий приклад із Бальзака, винесений на початок тексту. При цьому, як на мене, багатьох

прихильників «смерті автора» зовсім не цікавить, які докази використовував Барт і наскільки обґрунтована його ідея.

Що стосується аналітиків, то якщо подивитися на теорію дескрипцій Рассела, то її евристична переконливість у вигляді напів-мема про лисого короля Франції навряд чи буде причиною, через яку хтось кинеться захищати цю ідею від критики Стросона.

У цьому плані куди менш ясно артикульовані і вдало названі мовні ігри Вітгенштейна виявилися набагато живучішими, бо змогли бути через століття переконливими не лише аргументативно, а й евристично. На користь цього говорить і те, що «ігри», на відміну від теорії дескрипцій, явно зацікавили і представників континентального стилю (Ліотара, наприклад). Хоча куди більш примітним є доказ зовнішнього світу від лівої руки Мура. Схоже, це рідкісний випадок вдалого поєднання евристичної та аргументативної (хоч і меншою мірою) переконливості.

Цікаво помітити тут і те, що аналітики схильні не брати до уваги можливість схильності чи заангажованості автора. Підкреслена академічна нейтральність також може бути розглянута як елемент переконливості їхніх ідей. У континенталів все зовсім інакше. Спадщина постструктуралізму частково і полягає в особливій уважності до теми заангажованості. Причому, як у критичних моментах, коли автор континентального стилю ефектно викриває інтелектуальну упередженість опонента, і лише на рівні власного письма. Багато хто з них наполягає на принциповій неможливості нейтральності у філософії, а єдиний вихід бачать у чесному визнанні наявності переваг у філософа. І в цьому також є своя переконливість, коли мислитель не соромиться зізнатися, що в його філософії є і щось, крім цієї самої філософії.

Висновки. Як влучно зауважив Рорті, континентальна філософія корисна тим, що вона створює та поповнює мовні ігри. Наприклад, саме континентальний початок лежить в основі академічного дослідження ігор, кіно, сексуальності тощо. Хочеться лише доповнити, що при цьому і без аналітичного жесту уточнення та відокремлення зерен від половин гарної мовної

гри не вийде. У той же час континентальна філософія пронизана релятивними інтуїціями - можливість безлічі теорій, що пояснюють, незводність сутностей один до одного (Латур), відносність і укоріненість одних принципів у відносинах до інших (трансестетика у Бодрійяра).

Традиційно континентальні мислителі більш схильні до створення концепцій, тоді як аналітичні до уточнення вже існуючих ідей. Можна зауважити, що це пов'язано з пунктом вище, адже передача проблем від одного філософа до іншого має на увазі і передачу понять, в яких вона поставлена. Звичайно, це не означає, що у аналітиків довго не виникає нічого нового. Просто це нове майже завжди створюється під час аналізу чи критики вже існуючих теорій. Наприклад, ідея морального успіху формулюється Вільямсом під час аналізу класичних підходів до етики. автори континентального стилю найчастіше навіть прямо підкреслюють, що просувають певне бачення світу, яке може бути актуальним для будь-якої людини взагалі. Так, наприклад, існує критична школа та філософський неомарксизм, які явно мають на увазі за собою соціо-політичну оптику, що носить характер ціннісної підкладки до теорії. Щось схоже, але оригінальне можна зустріти і у будь-якого великого континентального філософа. Бодрійяр пропонує світоглядний акцент на культурно-медійній дійсності. Ліотар – настрої поваленого модернізму. Дельоз - неймовірні форми організації. Барт - увага до значення символічних систем. Фуко – настороженість до неформальних проявів влади. Хайдеггер - особливе ставлення до буття. Гегель – об'єктивну історичну логіку. Латур – вказівка на акторну природу неживих об'єктів. Цей список можна продовжувати до безкінечності. І це те, що явно виділяє континентальних мислителів з ними можна погоджуватися на світоглядному рівні, тобто бути солідарними у баченні світу. Аналітичні мислителі загалом схильні до редукованих ходів пояснення багатьох чинників через мінімально можливу кількість теорій, зведення багатьох сутностей до однієї (фізикалізм), постулювання наявності об'єктивних принципів (моральний реалізм).

СУЧАСНІ МОРАЛЬНО-ЕТНІЧНІ ВИКЛИКИ

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Причиська Маріанна Андріївна,

Студентка архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Пришестя культури збігається з народженням інтелекту

Клод Леві-Строс

Вступ. Початок нового століття ознаменувався багатьма значущими подіями, що вплинули на економічний, політичний, соціальний та гуманітарний розвиток всього суспільства, а також на сучасний йому дискурс про загальнолюдські моральні норми, розуміння людської свободи, рівності, гідності та відповідальності.

Метою роботи є дослідження сучасних морально-етичних норм і цінностей, їх соціокультурних засад і філософських осягнень.

Матеріали та методи. Дослідження основних публікацій засвідчить про те, що питання моралі, етики, загальнолюдських морально-етичних норм, свободи, рівності, відповідальності та людської гідності актуальні і сьогоднішній день, а тому їх дослідження займається багато найсучасніших вітчизняних та іноземних дослідників, серед яких можна відзначити праці : К.-О. Апеля, Г. Арндт, Дж. Агамбена, Є. Бистрицького, Ю. Габермаса, Н. Гартмана, А. Гонета, О. Дробницького, Г. Йонаса, О. Йосипенко, В. Ляха, К. Майєр-Абіха, Х. Меллерса, Л. Ситниченка, Ч. Тейлора, М. Шелера, В. Франкла, Ф. Фукуями тощо.

Незважаючи на широкий спектр проведених досліджень, питання найсучасніших морально-етичних викликів, їх найістотніших соціокультурних

засад і осмислення даної проблеми в найсучаснішій філософії вимагає подальшого дослідження.

Первісною точкою нового уявлення свободи, рівності, людської гідності, відповідальності стали події Другої Світової війни, коли класичні (природні) моральні закони завойовують симптоми законних законів (адміністративного та кримінального права) » [5, с. 280].

Результати і обговорення. Події Другої світової війни стали відправною точкою нового розуміння як наявності, а й неухильного дотримання традиційних загальнолюдських моральних норм, сформованих у межах демократичних цінностей, сформованих ліберальної цивілізацією Сходу Європи. У такий час починає формуватись сучасний моральний стан людини. Це сприяє прискоренню законодавчого регулювання природного права в галузі моралі та моральності, зміщення духовної парадигми на матеріальну [6, с. 6]. Таким чином, після Другої світової війни питання свободи (особистої та колективної), рівності, людської гідності та цінностей посідає чільне місце у конституціях багатьох країн світу, у міжнародно-правових актах.

Післявоєнний світ став більш відкритим, незалежним і розробленим сил і прагнень засновувати нове суспільство, де відповідальність за вчинки буде організовуватися новим дискурсом моральних норм, які випускаються в сучасному суспільстві, результатом якого стало встановлення нових соціокультурних основ розвитку дядька Значна ділянка колоній отримала самостійність і це відображено в майбутньому соціокультурному, промисловому і технологічному розвитку суспільства. Цей новий період цивілізаційного розвитку суспільства головним чином відрізняється через попередні класичні стратегії розвитку, яке полягає в тому, що довідка виглядає як продуктом, засобом виробництва, і стратегічним ресурсом. Швидко виникають і поширюються світовим числом комунікаційні схеми і процеси, які є генеральними моментами перетворень [2, с. 99].

Наступним викликом для моралі та моральності став перехід суспільства на новий етап розвитку цивілізації у бік інформаційного та постмодерного

суспільства. А річ у тому, що рушійною силою формування нових моральних підвалин людини, а також понять свободи, рівності, гідності та відповідальності стали не зброя та тортури, а науково-технічний прогрес поряд із цифровими революціями та промисловим. Суспільство отримало віртуальну реальність, глобальний світ, такі чинники, як час, простір і відстань, а також поділ світу життя на ближній і далекий, набули іншого значення для людського існування» [7, с. 83–84]. Саме віртуальна реальність, особливо у соціальних мережах та соціальних мережах, робить людину повністю відкритою для всіх інших. Особливо це стосується тих, хто повністю навчає своє особисте життя у соціальних мережах.

Іншими словами, встановлення нової спільноти (інформаційного) трапляється разом з трансформаційними процесами явища нового типу людини, її буття і місця в сучасному. Переважно помітними між лише різноманіття нових технологій і техніки є кібернетичні і/або умовний простір, в рамках якого випускаються суспільні зв'язки і медіа за допомогою стрімінг, блогерство, які заарештовують у дядька і експонують на широку колективність його особисте, інтимне [3].

Висновки. Подальший розвиток суспільства супроводжувався значним впливом та тиском на навколишнє середовище, екологію планети в цілому, втручанням у генетику людини, що породило нові виклики в рамках колективної відповідальності, де мораль та моральність стають головними. рушійні сили людських змін перед техногенними небезпеками. Слід зазначити, що людство усвідомлює масштаб заподіяного, але просування штучного інтелекту, інтернету речей, поєднання людини та робота все ще в масовому споживанні, тому «terra inkognito» поки що залишається. Отже, йдеться про важливі морально-етичні завдання на порозі нового двадцять першого століття, на території якого нам потрібна «критична відповідальність», як зазначав відомий німецький філософ Е. Тугендхат [1, с. 121]. Ця теза набуває подальшого зростання і у вітчизняній філософській думці останніх років. Зокрема, Є. Бистрицький зазначає, що «бути відповідальним, підказує ми та

іншим досвід гібридної воєнної дії, – це бути відповідальним за збереження справжності не лише (і не такої кількості) особистого життя, а й життєвого світу, до якого ти належиш і без якого твоє життя розгубить свій резон» [1, с. 121].

Наступним величним моментом впливу на мораль і етику є придбання технологій виготовлення засобу численного знищення (атомне, біологічне, кліматичне) і вплутування в онтогенетичний програм не стільки тварин, а й людини [4, с. 83].

Крім того, суспільство завжди краще почало вклинюватися в невимушені процеси, екологію і навколишнє середовище. у собі урочистий рівень корпоративної відповідності, моральності та етики, проте суспільство додумалося настільки межі, іноді він можливо фізіологічно знищити себе повністю [8, с. 9]. У таких угодах потрібно обмірковувати як самостійний (особистісний) рівень моральності та етики, так і колективні рівні, бо тільки корпоративними напругами суспільство може заощадити себе як характер на планеті Земля і саму Землю. З цієї причини людині має вилазити «зі своєї раковини» та активно приєднуватися до корпоративної служби з подолання прогресивних викликів. З огляду на подальше формування суспільства питання проблем людської досконалості зажадає наступних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бистрицький Є. Глобалізація, комунікація і культура. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ : Дух і Літера, 2020. С. 19–144.
2. Гартман Н. Этика. перевод А. Б. Глаголев, Санкт-Петербург : Издательство «Владимир Даль», 2002. 707 с.
3. Моральні виклики сучасного світу. URL: <http://www.etica.in.ua/moral-ni-vikliki-suchasnogo-svitu/>.
4. Середюк Н. Цінніно-нормативні засади в умовах глобалізації. Соціально-комунікаційні проблеми сучасного мультикультурного суспільства. С. 75–84.

5. Ситніченко Л. До проблеми моральних засад справедливого суспільства: виклики постмодерну. Соціокультурні та теоретичні засади постмодерну. Київ : Інститут філософії НАН України, 2017. С. 243–309.

6. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник /пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева ; вст. ст. Д. А. Леонтьева. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.

7. Frankl V. E. The unconscious god. N. Y.: Washington Square Press, 1985, p.70.

8. Möllers Chr. Freiheitsgrade. Elemente eine liberalen politischen Mechanik, Berlin, 2020. Suhrkamp, 384 p.

ECONOMIC SCIENCES

UDC 614.0.06

THE INFLUENCE OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS ON THE LEVEL OF LABOUR PROTECTION IN UKRAINE IN TODAY'S CONDITIONS

Polukarov Yury Oleksiyovych,
Ph. D., Docent, Associate Professor

Kachynska Nataliia Fedorivna,
Senior Lecturer

Zemlyanska Olena Vasylivna,
Senior Lecturer

Polukarov Oleksiy Igorovych,
Ph. D., Docent, Associate Professor

Kostenko Evgeniy Gennadiyovych,
4th year bachelor

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic institute»,
Kyiv, Ukraine

Introduction. One of the most important tasks of planning and implementing labour protection measures is to guarantee the safety of the production environment and working conditions for all employees during the performance of work duties by organizing work processes and reducing the negative impact of dangerous and harmful factors to an acceptable minimum.

Aim. To analyze socio-economic factors affecting the state of labour protection in Ukraine.

Materials and methods. Unsatisfactory working conditions lead to obvious or not obvious significant economic losses due to such phenomena as injuries, morbidity, staff turnover, low labour productivity. According to the International Labour Organization, in the world in general and, in particular, in Ukraine, there is a

decrease in general industrial injuries, including those with fatal consequences. Thus, since the 90s of the last century, the number of fatal accidents in the European Union has decreased by approximately 70% [1]. Such a trend is a positive moment in the economic development of countries, but accidents at work and occupational diseases continue to cause significant damage to the economic development of countries, because today they cost the economy of the European Union almost 3.5% of GDP per year [2].

Results and discussion. However, the economic effect in the management of occupational safety and health issues cannot act as an independent goal, since the economic value of occupational health and safety is evaluated based on the results obtained as a result of changes in social indicators through the implementation of measures to improve working conditions. The economic effectiveness of the implementation of such measures is manifested in the reduction of labour costs per unit of production and ultimately manifests itself in the increase of production efficiency.

The social significance of compliance with norms and requirements in the field of occupational health and safety lies in the promotion of continuous improvement and improvement of working conditions, increase of individual and collective safety, reduction of industrial injuries and morbidity. Therefore, the effective development of occupational health and safety derives from both social and economic goals and is an expression of social significance that motivates compliance and improvement of safety at the workplace. Currently, the responsibility for guaranteeing safe working conditions lies with state bodies, employers and employees. Of course, unsatisfactory working conditions are a burden not only for employees and employers, but also for society in general. Instead, there are large differences in both the nature and extent of problems related to working conditions.

In particular, there is an uneven distribution of losses related to industrial injuries and unsatisfactory working conditions, namely: employers account for about 14%, employees – 27%, and the state – 59% of all costs [2]. These statistics show that employers are not economically motivated to reduce the level of injuries, and

they can compensate for the loss of profit due to a decrease in production volumes by changes in the cost of production.

Losses for individual workers in monetary terms are extremely difficult to estimate, and it is practically impossible to predict the consequences in the distant time. Therefore, in connection with accidents at work and occupational diseases, society itself bears the largest part of the costs.

These costs include health care costs, permanent disability pensions, temporary disability benefits, etc. But these costs of society are covered by the population of the country through taxes, i. e. the same workers. Under such conditions, only the coordinated actions of employees, employers and state authorities make it possible to implement the «zero risk» strategy adopted by the European Union regarding fatal accidents and guarantee a safe professional environment [3].

As a result of major changes due to the global pandemic, the environmentalization and digitalization of all activities is developing and spreading at a tremendous pace, i.e., the concept of the traditional work environment is changing. The concept of the workplace is becoming both more dynamic and more complex as new organizational forms, business models and industries emerge. However, comfortable and safe working conditions continue to be a prerequisite for a healthy and productive workforce.

This is an important aspect of stability and competitiveness of the economy and the progress of society as a whole [4]. The improvement of occupational health and safety management should be based on the study of leading global trends in order to predict changes based on a risk-oriented approach.

Conclusions. Thus, it can be argued that the acceptable level of risk is, in fact, a set of risk values.

This is a kind of compromise that oscillates between the acceptable level of security and the socio-economic level of the country's development. In turn, the acceptable level of risk acts as a set goal that characterizes the level of labour protection that can be ensured thanks to the appropriate level of the state's economic indicators.

REFERENCES

1. Сургай К. П., Михайлова Є. О. Особливості соціально-економічних відносин під час процесу праці //Актуальні питання охорони праці у контексті сталого розвитку та європейської інтеграції України. – 2020. – С. 263.

2. Тимошук С. В., Фірман В. М., Яремко З. М. Соціально-економічні аспекти охорони праці в сучасному мінливому світі праці. Охорона праці: освіта і практика. Проблеми та перспективи розвитку охорони праці: Зб. наук. праць II Всеукраїнської науково–практичної конференції викладачів та фахівців–практиків та XII Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів. – Львів: ЛДУ БЖД, 2022. С. 42-43.

3. Romanenko, A. Yu. Present and future of occupational safety and health / Romanenko A. Yu., Kachynska N. F., Polukarov Yu. O. // Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки : збірник матеріалів Двадцять шостої Всеукраїнської науково-методичної конференції (з участю студентів), м. Київ, 19 травня 2022 р. – 2022. – С. 27-30.

4. Заїкіна Д. П. Обґрунтування перспективних напрямів щодо забезпечення економічної безпеки у галузі охорони праці //Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2019. – №. 58. – С. 204-212. <http://doi.org/10.33271/crpnmu/58.204>.

ECONOMIC TOOLS OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY BUSINESS

Shostak Lilia Borysivna

doctor of economy, professor
Taurida National University, Kyiv, Ukraine

Introductions. Ukraine's economy has been on a war footing for the past ten months due the foreign financial support. Under this conditions priority is given to strategically important branches of the military-industrial complex, preservation of infrastructure and logistics for the movement of military and related goods, as well as labor and civilian resources. So, tourism industry has undergone significant existential changes, turning into a service industry for the movement and livelihood of refugees from regions subject to military operations. Even the vacation period did not provide a tourist flow that could stabilize the functioning of hospitality enterprises.

Aim. The purpose of the article is to justify the feasibility of using economic tools of anti-crisis management on the example of the hospitality industry, as well as the advantages of financing the company's risk of possible losses due to the action of various factors.

Materials and methods. On the basis of a systemic approach, the factors influencing the management of economic activity risks in Ukraine have been identified. Using the methods of structuring and synthesis, the strengths and weaknesses of the economic development potential were identified and proposals were developed to strengthen the role of certain economic instruments in ensuring the functioning of the tourism sector and solving the problems of risk management of hotel and restaurant business enterprises.

Results and discussion. Today, in Ukraine, the main deterrents to stabilizing the work of enterprises in this area are operational risks associated with military actions, financial instability in the country, as well as the uncertainty of the legislative framework regarding international investments and the development of business

tourism. The tourism industry is a specific sector of the economy, which has a huge multiplier effect. This gives impetus to the development of not only the hotel market, retail and the service sector, but also the economy as a whole. Therefore, if it is possible to create positive business expectations in this area after the end of the war in Ukraine, the flow of international investments in this area will increase. Diversification of tourism is one of the driving forces of the development of the hospitality industry. Green, rural, gastronomic, medical, extreme, entertainment, sports and even international military tourism can provide an increase in the flow of tourists. However, today it is advisable to focus on domestic tourism, which will be facilitated by advertising and brand recognition of tourist regions of Ukraine.

The management of many hotels is revising the policy of providing services and is beginning to be more meticulous in determining the category of hotels and their compliance with international standards, in particular, the safety of accommodation and service. The spread of temporary accommodation facilities for immigrants, which began to appear in the western regions, is also positive. However, there is a need to improve the quality and range of services, which is connected with the constantly growing demands of consumers in the field of security and the introduction of modern means of communication. Modern Ukraine is characterized by forest and household fires at industrial, communal and residential facilities, emissions and discharges of harmful substances into the atmospheric air and surface water, physical and radio wave pollution by explosive substances, which cause significant losses to third economical subjects and the economy as a whole. Complications of technological processes of production of energy resources, including alternative sources, the use of high-speed and multi-ton vehicles lead to the appearance of new risks and environmental losses. Therefore, adequately constructed risk management strategies in the hospitality industry are the key to success on this path.

The risk of post-war economic activity acts as a tool for responding to changes in the external environment of the enterprise's functioning. Risk management is defined as a set of management actions aimed at their adequate consideration and

minimization in management decisions. The analysis of modern approaches to risk management made it possible to determine the algorithm of its successive stages, which consists of diagnosing the problem; risk analysis; determination of the risk position of the enterprise based on the results of risk assessment; development and implementation of the main action program for adjusting the degree of risk; monitoring and control of the risk management process. The creation of a risk management system should ensure the high efficiency of management decision-making to achieve the strategic and tactical goals of any industry enterprise. The use of the risk management algorithm allows us to adjust the development strategy taking into account the degree of risk, increase the effectiveness of their operation.

The main goal of risk management is the prevention of financial losses of the enterprise in the conditions of crisis phenomena, such as pandemics, man-made and natural disasters, terrorist and military actions. Anti-crisis management is designed to prevent and overcome the financial crisis of the enterprise, as well as to minimize such negative consequences as the bankruptcy of the enterprise. Anti-crisis management is based on the constant readiness of management to respond; preventive actions; urgency and adequacy of response; complexity of solutions; adaptability of management and prioritization of the use of internal resources

The general meaning of risk management is the management of circumstances and economic relations arising in the process of such management. In the conditions of the unpredictability of the economic situation, the danger of crisis phenomena in the enterprise's activities and the threat of its bankruptcy, risk management is a component of the general concept of anti-crisis management of the enterprise. According to statistics, entrepreneurs lose their assets under certain force majeure circumstances approximately once every five years.

Risks can be caused by the dependence of business on changes in the economic policy of the government, changes in the priority areas of its activity, on the vulnerability of the financial system in specific conditions such as martial law.

In general, the following risks can be distinguished:

- non-fulfillment (or improper fulfillment) of contractual obligations;
- interruptions in production and commercial activity due to force majeure circumstances, personnel errors, illegal actions of third parties or global threats (pandemic, war, natural and man-made disasters);
 - a decrease in the volume of sales of goods (works, services) as a result of competition, a decrease in the solvent demand of consumers;
 - losses of money of entrepreneurs who are in financial and credit institutions;
 - partial or complete loss of real/portfolio investments and income from them as a result of:
 - natural events affecting the investment object;
 - mistakes of the business project that is the object of investment;
 - illegal actions of third persons;
 - deterioration of the financial and economic condition, insolvency of the issuer of securities, changes in the refinancing rate of the NBU;
 - innovative risks are risks from the implementation of the results of research and design development;
 - increase in costs for the production and sale of goods (works, services) as a result of inflationary price growth, changes in currency exchange rates, occurrence of unforeseen costs as a result of natural disasters, court costs, increase in material costs, etc.;
 - losses in connection with the loss of property rights to the entrepreneur's property and his non-property rights to intellectual property objects, trademarks, etc., as a result of a military invasion;
 - the debtor entrepreneur loses the ability to fulfill his obligations to the creditor under the credit agreement as a result of the deterioration of the solvency or bankruptcy of the guarantor, guarantor;
 - losses of the entrepreneur due to personnel errors;
 - bankruptcy of an entrepreneur;
 - loss of business reputation of the enterprise or institution, etc.

All possible losses require the development of an appropriate anti-crisis

management mechanism in order to avoid them. Of course, the risk for a particular entrepreneur is individual, therefore the use of certain methods is also individual and determined by real economic circumstances.

The following are general means of solving risks:

- avoidance – avoidance of risk-related activities, actions, measures;
- maintenance - assumes that losses will be covered by the economic entity independently;
- transfer to a party – an economic entity transfers its own risk to another entity, such as an insurance company;
- reducing the degree of risk - reducing the probability and size of losses.

Various methods are used to reduce the degree of risk: diversification; obtaining additional information about the selection and results; limitation; self-insurance; insurance; currency risk insurance; hedging; acquisition of control over activities in related industries; accounting and evaluation of the share of the use of specific funds of the company in its general funds, etc. The subject of entrepreneurial activity is obliged to choose such a strategy that will allow him to reduce the degree of risk as much as possible. Most often, companies resort to self-insurance and insurance. Self-insurance is a method of creating an insurance fund in a decentralized form by any business entity. The economic entity forms and uses funds in monetary form and (or) reserves of raw materials, materials, spare parts, etc. due to unfavorable economic conditions, delays by customers in payments for delivered products, etc. Also, self-insurance can be considered as a risk taken by the insured (owner). In order to save insurance costs, large industrial, aviation and other companies create their own insurance funds (reserves) to cover losses caused by adverse events. However, self-insurance contradicts the economic nature of insurance and cannot fully replace it, which is especially evident in the event of large (catastrophic) losses, the size of which can significantly exceed the available funds and affect the financial condition of the business entity.

The essence of insurance is that the risk bearers (insureds) transfer their responsibility for bearing the burden of risk to an insurer specializing in such

operations for a specified fee. The limited opportunities of insurance companies to accept large risks for insurance are eliminated by means of special approaches to the redistribution of responsibility for covering the corresponding loss among other participants of the insurance market.

Making a decision on risk insurance is carried out in several stages:

- 1) selection of risks to be insured;
- 2) choosing the type of insurance coverage;
- 3) choosing an insurance company;
- 4) conducting negotiations on the terms of the insurance contract and its conclusion;
- 5) analysis of the effectiveness of insurance and decision-making on concluding a contract.

However, insurance as a method of risk management is not a universal tool and the use of insurance has its limitations, which may be related to the type of risk, the relationship between the parties to the insurance transaction, and their attitude to risk. The lack of clear decision-making criteria regarding the choice of insurance as a method of risk management does not allow automatic classification of risks into those that are subject to insurance and those that cannot be insured.

It is possible to determine the conditions under which it is advisable for the policyholder to conclude an insurance contract, and in which case it is worth refusing to conclude an insurance contract with an insurance company (resort to self-insurance), that is, it is about the cost of risk financing, which is understood as the search and mobilization of monetary resources for the implementation of preventive measures and preventing losses in the event of adverse events.

At the same time, the amount of insurance compensation cannot exceed the amount of the insured amount, that is, the amount for which the insured object is insured (the value of the insurance policy). This means that the expected result for the enterprise will always be negative. Therefore, from the position of the insured, the question arises about the feasibility of creating personal insurance funds or, at the

macro level, state sectoral insurance funds.

Conclusions. Insurance remains the most effective economic tool of risk management in conditions of financial and economic crises, in particular in force majeure circumstances of conducting business as a result of military operations on the territory of Ukraine. In the field of the hospitality industry, the concept of "economic risk" has been formulated, which is defined as the possibility of accidental occurrence of unwanted losses, measured in value equivalent. In order to give this concept an operational meaning, it is necessary to classify risks according to various criteria based on the structural characteristics of the risk, information support and features of risk definition. For specific risks, specific classification criteria related to the specificity of risks during war can also be used. In this context, the classification of risks according to adequately selected criteria can improve the understanding of the sources of economic risk, methods of its minimization and compensation. However, insurance as a risk management tool is the most effective, despite the fact that its use has certain limitations. At the state level, an important feature of the risk management system is the involvement of risk reduction methods, since the state's ability to avoid risk during war and to transfer risk to third parties is quite limited. At the macroeconomic level, it is expedient to create state sectoral insurance funds with the involvement of foreign reparation funds. Outsourcing the risk management process is particularly effective. The instrument of risk management in this case will be the state program of risk management and minimization after the war period.

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ОНЛАЙН-ПЛАТЕЖІВ

Арсоєва Заліна Таймуразівна,

Дудка Анастасія Андріївна

Студентки

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ.

За останнє десятиліття системи онлайн-платежів дозволили роздрібним торговцям вийти в Інтернет та дали можливість для появи нових підприємств, працюючих тільки в Інтернеті.

Роздрібні компанії, раніше обмежені у продажах тільки на місцевих ринках, отримали можливість продавати товари та послуги для більш широкої клієнтської бази по всьому світу.

Це, в свою чергу, посприяло розвитку конкуренції та підвищення ефективності, зниженню цін та розширенню вибору. Забезпечуючи можливість роздрібною торгівлі через Інтернет, онлайн-платежі сприяли росту продажів, за причиною більш низької вартості товарів в Інтернеті, більшим різновидом та новими видами товарів, такими як цифрові товари, чи зручністю проведення угод у режимі 24/7 та з різних місць.

Мета роботи.

Метою даної роботи є дослідження впливу онлайн-платежів на економіку. Платежі стали невід'ємною частиною нашого життя, тому варто переглянути, що саме вони змінили та чим так приваблюють користувачів. Чи дійсно повне занурення в інтернет-систему має тільки позитивні сторони.

Матеріали та методи.

У країна ЄС дві із трьох осіб, часто здійснюючих покупки через Інтернет, називають низькі ціни в якості однієї з трьох основних причин. У тому ж дослідженні було виявлено, що ціни нижче онлайн, ніж офлайн, у тринадцяти з

п'ятнадцяти досліджуваних категорії. Ціни, до речі в середньому на 21% нижче саме в Інтернеті.

Більш низькі ціни сприяють збільшенню продажів, через те, що більш чутливі до цін споживачі можуть купити продукти, які вони не хотіли або ж не могли купити за більш високими цінами.

Інтернет-торгівля, що забезпечується онлайн-платежами, дає роздрібним торговцям можливість пропонувати ширший асортимент товарів та послуг. Сюди входять продукти, які можуть бути недоступними в офлайн, такі як мобільні застосунки або ж онлайн-ігри.

Що стосується споживачів, то Інтернет дозволяє тим, хто раніше був обмеженим наявністю товарів на місцевому ринку, наприклад, мешканцям невеликих міст або віддалених районів, отримати доступ до більш широкого асортименту товарів.

Збільшення вибору, наявності та доступності визначають частину додаткових продажів, частина з яких буде підтримуватися додатковими споживчими витратами.

Безпечність та зручні онлайн-платежі полегшують продажі.

Людям необхідна додаткова безпечність при проведенні угод в Інтернеті, оскільки вони не мають можливості фізично бачити свого продавця. Стурбованість стосовно неправомірного використання особистих платіжних реквізитів є другою за частотою згадування причиною для відмови від покупки в Інтернеті. У доповнення до цього, більшість користувачів вимагають, щоб процес оплати був зручним та ефективним, щоб завершити транзакцію. Тому саме такі системи онлайн-платежів мають вирішальне значення для торговців, оскільки вони не тільки зменшують ризик шахрайства, а й можуть привести до додаткового збільшення продажів.

Онлайн-платежі мають прямий вплив на економіку.

Крім широкого економічного впливу, онлайн платежі також приносять користь завдяки фізичній присутності гравців галузі.

Онлайн-платежі включають цілу низку провайдерів, від компаній

кредитних карт і банків до альтернативних провайдерів послуг. Ці провайдери, як правило, отримують комісію від суми транзакції або отримують винагороду. Фізична присутність провайдерів онлайн-платежів до ЄС має економічний вплив:

- прибуток, одержуваний цими компаніями, а також заробітна плата та податки, які вони сплачують (прямий вплив);

- їх закупівлі проміжних ресурсів у постачальників по ланцюжку створення вартості, таких як ІТ та програмне забезпечення, юридичні та бухгалтерські послуги або оренда приміщень (непряма дія);

- економічні наслідки, оскільки прямі та непрямі впливи поширюються по економіці, створюючи додаткову вартість.

Онлайн-платежі забезпечують інші економічні впливи

На додаток до ефектів, описаних у попередніх, крім ефектів, описаних у попередніх розділах, існує безліч інших способів, за допомогою яких онлайн-платежі сприяють економічному зростанню. До них відносяться підвищення продуктивності праці, попит на інфраструктуру ІКТ та створення електронних даних.

Результати та обговорення.

Електронна комерція підвищує продуктивність і знижує витрати на ведення бізнесу, забезпечуючи швидший та ефективніший спосіб зв'язку між фірмами, сприяючи більш ефективному співробітництву між виробниками деталей та збирачами, а також надаючи можливості для нових фірм для вступу нових фірм у ланцюжок поставок та для розробки нових бізнес-моделі для розвитку. У сфері закупівель електронна комерція надає можливості для більшої кількості ділових партнерів, швидшого обороту та менших запасів.

Зростання роздрібною торгівлі через Інтернет, підтримуване онлайн-платежами платежі також викликали додатковий попит на пристрої з доступом в Інтернет, ширококутовий зв'язок та інфраструктуру ІКТ, оскільки частка використання цих пристроїв та інтернету припадає на інтернет-покупки та пов'язаний з цим перегляд роздрібних товарів. У Великій Британії тільки у

Великій Британії більше двох з трьох користувачів смартфонів здійснюють онлайн платежі, включаючи банківські перекази, за допомогою своїх мобільних телефонів.

Висновки.

Онлайн-транзакції також підтримують такі галузі, як логістика офлайн, яка необхідна для доставки товарів придбаних через Інтернет. Онлайн-компаніям необхідно каталогізувати величезну кількість інформації на своїх сайтах, щоб клієнти могли приймати обґрунтовані рішення про купівлю без необхідності бачити та чіпати товари, що купуються. Це сприяло формуванню величезного обсягу даних про ціни, товари та відгуки.

Ці дані стимулюють інновації та конкуренцію в онлайн-світі завдяки розвитку сайтів порівняння цін сайтів, відгуків покупців на сайтах роздрібних торговців електронною комерцією та можливості аналізу та використання купівельних переваг споживачів. Транзакційні дані відносяться до цієї нової категорії великих обсягів цінних даних або великих даних. Потенційна цінність великих даних для державного сектора лише у Європі оцінюється у 250 мільярдів євро.

**МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ
В ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ**

Бабала Людмила Василівна

к.е.н., доцент

Мелешко Назар

Студент

Тхорик Павло

студент

Західноукраїнський національний університет

Актуальність дослідження. Сучасна парадигма технологічно розвиненої економіки великого міста передбачає високий рівень забезпеченості населення упорядкованим та комфортним житлом як одну із ключових складових якості життя. У прийнятій на найближчі роки «Стратегії соціально-економічного розвитку» багатьох регіонів інноваційний прорив є концептуальною основою розвитку великого міста, тому комплекс «Індивід, Простір, Інновації» можна вважати головним трендом сучасної економіки. Це, своєю чергою, визначає значимість інноваційного проектування у технологічному прориві великих мегаполісів, що реалізується з участю інвестиційно-будівельного комплексу, де повною мірою задіяні ресурси інвестиційні, трудові, матеріальні.

Недостатність наукового підходу до моделювання інноваційних проєктів будівництва житла як на рівні окремого багатоквартирного будинку, так і на рівні комплексної забудови породжує низку проблем містобудівного та економічного плану.

Зокрема, у містах порушується гармонія довкілля людини, яка виражена недостатньою увагою до екологічної обстановки великих мегаполісів, відсутністю інфраструктури в мікрорайонах, використанням неякісних матеріалів тощо. Вирішити цю групу проблем неможливо лише чітким виконанням федеральних цільових програм з доступного та комфортного житла.

Необхідно переглянути принципи функціонування самих економічних систем (як житлове будівництво), запровадити інноваційну модель управління ним із використанням лише передових енергоефективних та інноваційних технологій та ресурсів, тобто перейти до моделювання інноваційного проекту.

Як результат, моделювання інноваційного проекту житлового будівництва у великому мегаполісі, спрямоване на покращення внутрішнього та зовнішнього середовищ суспільного простору внаслідок використання випереджуючого технологічного укладу «розумної економіки» має задовольняти потреби індивідуума сучасного суспільства, що змінюються в часі та просторі, створюючи комфортну міську.

Недостатня розробленість теоретичних та методичних засад вибору інструментів інноваційного проектування житлового будівництва, що дозволяє більш результативно організувати роботу щодо створення комфортного міського середовища, оцінити ефективність окремих технологічних рішень, спрогнозувати можливі ризики реалізації інновацій, визначає актуальність дослідження.

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та методичному забезпеченні моделювання інноваційного проекту розвитку житлового будівництва. Реалізація мети дослідження визначає постановку та вирішення наступних основних завдань:

1. Визначити передумови формування інноваційної моделі управління житловим будівництвом;
2. Обґрунтувати модель інноваційного проекту у житловому будівництві, як способу створення комфортного міського середовища;
3. Визначити кількісний взаємозв'язок між основними видами соціально-екологічних ефектів від реалізації проектів житлового будівництва з елементами комфортного міського середовища;
4. Обґрунтувати концептуально засади управління інноваційним проектом комплексної забудови з урахуванням екостандартів;
5. Запропонувати методику врахування ризиків комплексної забудови

територій великого мегаполісу на основі сценарного підходу;

6. Довести принципи проектування «дорожньої карти», як управлінської новації застосування екостандартів в концепцію комплексної забудови у великому місті.

Об'єктом дослідження є методи та інструменти управління інноваційним проектом у сфері житлового будівництва, зокрема, комплексної забудови у великих мегаполісах.

Предметом дослідження є організаційно-економічні відносини, що виникають у процесі реалізації та управління інноваційним проектом у житловому будівництві.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному та методичному обґрунтуванні моделювання інноваційного проекту у житловому будівництві.

1. Уточнено теорію моделювання інноваційних проектів в економічних системах, зокрема, у сфері житлового будівництва, обґрунтовано специфічні особливості інноваційного моделювання проектів у сфері житлового будівництва, пов'язані з урахуванням екологічних стандартів життєдіяльності, що дозволило обґрунтувати факторний простір інноваційного проекту, інтегрованої інноваційної, фінансової, екологічної, соціально-економічної політики держави, спрямованої на збереження та оновлення об'єктів житлової нерухомості з урахуванням зниження ризиків будівництва та експлуатації житлової інфраструктури.

2. Сформовано теоретичну модель життєвого циклу інноваційного проекту у житловому будівництві, що визначає підходи, форми та способи здійснення інноваційної діяльності у цій сфері. У побудованій автором моделі життєвого циклу враховано роль та інтереси учасників інноваційного проекту, які вперше виділені в такому поєднанні та є концептуальною основою для зміни кривої життєвого циклу інноваційного проекту у житловому будівництві.

3. Реалізовано метод орграфів, що розвиває методичний інструментарій з оцінки ефективності інновацій до рівня практичного застосування в реальному секторі економіки, зокрема для розрахунку соціально-екологічного ефекту

реалізації інноваційного проекту житлової інфраструктури з елементами комфортного міського середовища.

4. Розроблено методику обліку ризиків комплексної забудови на основі сценарного підходу, що розширює можливості практичного моделювання інноваційного проекту комплексної забудови до реалізації варіативної моделі оцінки сукупних витрат, спричинених невизначеністю під час реалізації інноваційного проекту еко-будівництва.

5. Запропоновано управлінську новацію у вигляді розробленої «дорожньої карти» впровадження екостандартів, ранжовану за рівнями відповідальності та визначальну напрямки, форми та способи перспективного моделювання інноваційних проектів у таких економічних системах, як екобудівництво.

Теоретична значущість дослідження полягає у розвитку теоретичних і методичних положень теорії управління інноваціями в частині теорії моделювання інноваційних проектів, пов'язаних з комфортністю довкілля людини, обґрунтування специфічних особливостей інноваційного моделювання проектів у сфері житлового будівництва, проблем комплексної забудови у великих мегаполісах. створення комфортного міського середовища.

Отримані у роботі висновки сприяють розвитку теорії інноваційного проектування в економічних системах для здійснення вибору напрямів удосконалення діяльності суб'єктів господарювання, що реалізують інноваційні проекти з екобудівництво.

Практична значимість дослідження визначається можливістю використання апробованих у дисертації економіко-математичних моделей в інноваційному проектуванні екобудівництво. Запропоновані розробки та рекомендації автора можуть бути використані в освітній діяльності ВНЗ під час читання курсів «Інноваційний менеджмент», «Інвестиційне планування», окремих лекцій щодо планування ефективності інноваційних та інвестиційних проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція інноваційного розвитку економіки України // Наука і наукознавство. – 2021. – № 1(35). – С.3-22.
2. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. – 608 с.
3. Лапко О. Економіка інновацій. Навчальний посібник. Івано-Франківськ: ІФДТУНГ, 2019. – 136 с.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Березюк Ольга Сергіївна

Студентка

Руденко Вікторія Василівна

к.е.н, доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ
м. Вінниця, Україна

Вступ. Економіка України перебуває не у кращому становищі особливо сьогодні, в умовах воєнного стану. На жаль, Україна не наслідує світовий досвід та самостійно намагається вирішити проблеми оподаткування. Замість того, щоб шукати можливості послабити податкове навантаження, уряд шукає нові способи наповнити бюджет.

Мета роботи. Метою проведеного дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування та адміністрування податку на прибуток підприємств в системі фінансово-економічних відносин.

Матеріали та методи. В процесі дослідження використовувалися наступні загальні методи: логічне узагальнення; системно-структурний аналіз; порівняльний аналіз тощо. Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів у різних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій, інформаційні Інтернет - ресурси, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Міністерства фінансів України, статистична інформація Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, дослідження авторів.

Результати та обговорення. Податок на прибуток підприємств сьогодні характеризується низкою проблем:

- складність адміністрування податку на прибуток;
- неточність та нестабільність норм закону, що призводить до зменшення

частки податку на прибуток у податкових надходженнях;

- існування можливостей ухилення від сплати податку, що продукує високий рівень тіньової економіки в Україні;
- відсутність можливості повноцінного контролю над сплатою податку;
- нестабільність підходів до визначення об'єкту оподаткування [1].

Велику проблему становить оптимізація оподаткування. Основними схемами оптимізації є наступні варіанти:

1. Виведення прибутку на осіб із меншою ставкою оподаткування. Цей підхід поєднує дуже широку групу способів, які схожі основною ідеєю: прибуток компанії у вигляді витрат виводиться на особу, яка має податкові пільги, наприклад, на фізичних осіб-підприємців з оподаткуванням у системі єдиного податку [2]. Такий метод дозволяє зменшити базу оподаткування податком на прибуток у підприємстві на загальній системі оподаткування та сплатити лише 5% (якщо єдиний податок на 3 групі) та можливість отримати готівку. Ризики цієї схеми численні. Контролюючі органи знають про економічний зміст таких операцій та їхню справжню мету, і можуть розглядати такі витрати як такі, що не відповідають заявленій меті, і не дозволяють їх віднести до витрат. Крім того, кінцевим продуктом схеми є гроші у вигляді готівки, використання яких зазвичай ведеться без офіційного обліку і іноді на цілі, які вже можуть кваліфікуватися саме як ухилення від сплати податків. Тож такі доходи, як мінімум, стають «сірими» і надалі можуть спричинити додаткові складнощі. Особливо цей ризик став актуальним з 2019 року, коли було запроваджено нові правила фінансового моніторингу та джерело походження готівки має бути встановлене банком при зарахуванні таких коштів на рахунки. Не можна сказати, що бізнес не пристосувався до таких змін, але поточна амністія капіталів може призвести до ще більшого контролю за обігом готівки і, як наслідок, зробить цю схему оптимізації остаточно не вигідною.

2. Іншим поширеним варіантом цього методу є формування прибутку в компаніях, зареєстрованих у юрисдикціях з вигіднішою системою оподаткування, ніж українська, за міжнародних операцій за умови побудови

власником ланцюга з контрольованих операцій. В такому випадку за допомогою встановлення необхідного співвідношення ціни ланцюга купівлі-продажу прибуток формується у тій юрисдикції, де ставка на прибуток робить його сплату вигіднішою. Цей метод багато років був найкращим, якщо не за поширеністю, то точно за сумами, які проходили через таку схему. Це те, що було відомо широкому загалу під загальною назвою «офшори» незалежно від того, були це справжні офшори або лише юрисдикції з меншою ставкою корпоративних податків. Ризики цієї схеми були завжди, а в останні роки вони стали набагато суттєвішими. Боротьба держави з подібними операціями існувала як перелік офшорних зон Кабінету Міністрів України, робота з якими була ускладненою. Згодом ця протидія набула зовсім інших форм із запровадженням системи трансфертного ціноутворення. Найбільш значним заходом стало ухвалення у 2020 році доповнень до Податкового кодексу щодо «контрольованих іноземних компаній». Крім того, Державна податкова служба України робила донарахування податків. Отже, схема зменшення податкового навантаження з використанням іноземних компаній стала або дорогою, або високоризиковою. Необхідно зауважити, що у багатьох популярних для такої оптимізації юрисдикціях громадяни України зіткнулися зі складнощами з використанням фінансових систем та проведенням операцій, що також додало чимало витрат та ризиків.

3. Поширені також операції з оптимізації, пов'язані з розмиванням податкової бази, а саме таким обліком операцій, що дозволяє по-іншому нараховувати податки або зменшувати податкову базу бухгалтерськими методами для нарахування менших абсолютних сум податків. Такі операції пов'язані з маніпуляціями з бухгалтерією. До цього типу схем відносяться, наприклад, маніпуляції з товарними залишками, реалізація за цінами нижчими за собівартість, фіктивні операції. Але найпоширенішим методом тут є проведення операцій, пов'язаних із оптимізацією зі сплати податку на додану вартість. Податкові зобов'язання переводять із однієї компанії до іншої шляхом проведення фіктивних операцій.

4. Ще одним методом, який поширений як схема оптимізації, є метод економії на сплаті податків за працевлаштованих працівників шляхом оформлення таких робітників як суб'єктів підприємницької діяльності на спрощеній системі оподаткування. Така схема набула особливого поширення останнім часом через активний розвиток ринку ІТ-послуг в Україні. У цій сфері справді важко розмежувати трудові та господарські відносини, що створює ідеальний ґрунт для застосування такої схеми [3].

Висновки. Задля уникнення вищезазначених проблем податку на прибуток, урядом ще у грудні 2016 року запропоновано розглянути варіант запровадження в Україні податку на виведений капітал замість податку на прибуток. Податок на виведений капітал важко назвати популярним. З-поміж розвинених юрисдикцій його застосовують в Естонії, Грузії та частково у Латвії. Проте такий механізм позитивно сприймається інвесторами.

Отже, проблемні аспекти у ефективності функціонування та адміністрування податку на прибуток підприємств можна вирішити враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жадько К. С. Інноваційні підходи та досвід у нарахуванні податку на прибуток 2012-2016 рр. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Вип. 12. С. 180-184.

2. Буй Т., Прімерова О. Вплив податку на прибуток на економічне зростання в Україні. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20510/Bui_Vplyv_podatku_na_prybutok.pdf

3. Луговой С. Схемы оптимизации налогообложения и риски их применения. URL: https://biz.ligazakon.net/ru/analitycs/206934_skhemy-optimizatsii-nalogooblozheniya-i-riski-ikh-primeneniya

КОНЦЕПЦІЯ “ЯКІСТЬ 4.0” НА ПРИКЛАДІ ПОШТОВОГО СЕРВІСУ В УКРАЇНІ

**Бурій Єгор Петрович,
Буртова Анастасія Олегівна**

Студенти
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
м. Київ, Україна

Вступ. Цифрові технології сьогодні можуть призвести до структурних змін у бізнес процесах окремого підприємства. Дані та їх обробка відкрили нові виміри для розвитку компаній всіх галузей. Ефективне використання сучасних технологій розкривається у поєднанні машинних та людських можливостей. Поняття «якість» сьогодні є багатокomпонентним і виходить за стандартні рамки, обмежені складом продукту.

Мета роботи. Визначити місце концепції “Індустрія 4.0” та її похідній ідеї “Якість 4.0” у сучасних ринкових відносинах. Проаналізувати окремі приклади імплементації сучасних цифрових технологій в роботу поштових сервісів та служб доставок.

Матеріали та методи. Тема роботи є малодослідженою серед вітчизняних науковців, проте окремі структурні компоненти були здобуті на основі робіт Янушкевича Д. А.[4], Іванова Л. С. [4], Клауса Шваба [5]. За основу покладено аналітичний метод дослідження.

Результати та обговорення. Економічні відносини у 21 столітті характеризуються нестабільністю, в умовах невизначеності ринку підприємницькому сектору важко спрогнозувати модель поведінки домогосподарств та правове забезпечення державними органами. Такий устрій спричинений багатьма факторами, однак всі вони ведуть до концепції, яка носить назву “Індустрія 4.0”.

Хоч і введення терміну приписують середині другого десятиліття

21 сторіччя, основні принципи та інструменти, що призвели до таких дизруптивних інновацій почали з'являтися наприкінці минулого століття, початку цього [1]. 3D друк, блокчейн, дрони, штучний інтелект, машинне навчання - ці технології змінюють існуючі бізнес моделі та створюють нові, відбувається перестановка парадигми мислення як споживачів, так і виробників.

Для Індустрії 4.0 основним об'єктом дослідження є інформація, дані. Однією з головних задач бізнесу на сьогодні є збір, аналіз та використання цієї інформації найбільш ефективними шляхами. Чим більше компанія, тим більше даних вона потенційно може обробляти. Наприклад онлайн сервіс з оренди житлових приміщень Airbnb, який використовує понад 100 моделей машинного навчання на своєму сайті, аби досліджувати поведінку споживачів, виокремлює закономірності для майбутнього покращення та прогнозування [2].

З концепції Індустрії 4.0 виходить підконцепція з назвою "Якість 4.0", в основі якої лежить ідея поєднання людських та технологічних можливостей задля вдосконалення продукту організації, послуг та результатів, які виникають у процесі роботи. Якість 4.0 відрізняється від концепції Індустрії 4.0 глибоким характером взаємодії людини та технології. Результативність роботи компанії визначається саме можливістю структурно поєднати новітні технології по роботі з даними та джерело виникнення цих даних - людські дії.

У контексті поштового сервісу якість природньо прийнято розглядати через фактори швидкості, надійності та співвідношення ціна/якість. Враховуючи специфіку діяльності, компанії з надання послуг доставки мають значний простір для застосування роботизованих технологій у своїх бізнес процесах. Деякі українські компанії досліджують використання коботів (колаборативних роботів) для сортування посилок на станціях розподілу напрямку. Коботи - роборуки, що імітують діяльність та рухи людини.

В Україні інтеграцією роборуки займається компанія Kapelout, попитом користуються саме японські розробки. Хоч і можливості таких технологій є обмеженими, проте потенціал є широким. Привабливим фактором також

виступає термін окупності, який за деякими дослідженнями становить приблизно півтора року [3].

Ще однією технологією майбутнього є самокеровані транспортні засоби, які вже активно заповнюють ринок. За деякими дослідженнями, їх кількість буде збільшуватись з кожним роком, а серед запропонованих засобів будуть не лише автомобілі, але і вантажівки. Це створить багато можливостей для швидкої доставки та поштового сервісу. Зараз розробкою таких технологій займаються такі компанії як Tesla, Amazon та Gatik.

В загальному ж, відповідно до досліджень вітчизняних вчених, існує ряд основних принципів концепція Якості 4.0 [4]. Варто спроектувати їх на поштовий сервіс.

Першим виступає робота з даними, які розглядають через структуру з 5 елементів - обсяг, варіативність, швидкість, достовірність, прозорість. Для логістичних компаній аналітичними даними можуть виступати наступні характеристики: прибуття вантажів згідно з розрахункової дати, к-сть оброблених вантажів за одиницю часу у сортувальних центрах, к-сть рекламацій. Зазначені показники виступають поверхневими значеннями, від яких можна відштовхуватись.

Наступним виступає взаємодія. У широкому сенсі між операційними технологіями та бізнес-інформаційними. Завдяки різного роду датчиків можна збирати статистику та редагувати процеси. Сортувальні лінії логістичних компаній сьогодні обладнані зчитувачами штрих кодів, які моментально передають дані вантажів до інформаційної системи та автоматично визначають напрямок подальшого руху.

Взаємодія людей - ще один принцип концепції, який обумовлює внесок кожного клієнта в виробництво товару та покращення сервісу в цілому. Невід'ємною складовою служб доставок сьогодні є мобільні додатки для персонального використання клієнтами. Завдяки ним компанія може аналізувати найбільш цікаві послуги для клієнтів у даний час. Досліджувати клієнтський досвід та робити оперативні зміни.

Лідерство та культура також є невід’ємними принципами концепції. Їх проекція та різні ринкові галузі не вносять значної зміни у саму імплементацію окремої компанії у свою діяльність

Висновки. Загальний тренд у світі - це зростання витрат на дослідження та розробку, а такі поняття як “діджиталізація” та “інновації” (як підтримуючі, так і руйнівні) стали невід’ємною частиною сучасного бізнес-середовища, в тому числі і для поштового сервісу. За деякими прогнозами, вже через 5 років підприємства будуть масово звертатись до концепції Якості 4.0, яка має на меті поєднання цих технологій та людських можливостей задля отримання якісного продукту. Саме тому, для кращої імплементації цих принципів у майбутньому, важливим є їх вивчення вже на сучасному етапі розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрчак О. В. Індустрія 4.0 – що це таке та навіщо це Україні. *Асоціація «підприємств промислової автоматизації України»*. 2021. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/>.
2. The Corporate Quality Index (CQI) - Summer 2021 Report.
3. Cobot power in logistics. *WDP*. 2017. URL: <https://www.wdp.eu/blog/cobot-power-logistics>.
4. Янушкевич Д. А., Іванов Л. С. Розвиток систем управління якістю підприємств на базі концепції Industry 4.0. Тези доп. всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків: ХНАДУ, 10 жовтня 2021). Харків, 2021. С. 109-114.
5. K. Schwab. *The Fourth Industrial Revolution*. New York : Crown Publishing Group, 2017. 192 p.

КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Вальковець А. С.

викладач кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненський державний гуманітарний університет

Вступ. / Introductions. Економіка в наш час все більше переходить в цифровий режим, особливо це стало помітно з оголошеною агресією Російської Федерації проти України, коли фізичне існування бізнесу на певній території стало фактично неможливим. Підприємці все більше почали шукати шляхи для трансформації свого виробничого, торгівельного потенціалу в більш гнучке та безпечне середовище. З різким розвитком інформаційних технологій та цифрової економіки постійно відбуваються різноманітні комунікації – з клієнтами, між партнерами через мережі. Тому виникають ризики розголошення комерційної інформації. При цьому деяка інформація є надзвичайно цінною та важливою, оскільки завдяки володінню нею конкретний бізнес має конкурентні переваги та заробляє гроші. Якщо така інформація опиняється в руках сторонніх осіб, то бізнес може опинитися під загрозою. Саме тому захист комерційної інформації є однією з важливих проблем ведення бізнесу.

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є дослідження можливостей та потенціалу захисту важливої комерційної інформації від зовнішнього негативного впливу. Кібербезпека стала важливою частиною ведення бізнесу, оскільки від конфіденційності даних залежить і результат роботи того чи іншого підприємства.

Матеріали та методи./Materials and methods. Теоретичні дослідження, пов'язані з питанням захисту конфіденційної інформації, зокрема й комерційної таємниці, проводились наступними фахівцями у цій сфері: А. Маращук, І. Давидовим, О. Давидюком, В. Дозорцевим, Н. Мироненком, Ю. Назаренком, О. Сергєєвою, О. Підпригорою та іншими.

Як показують опубліковані дані опитування Deloitte провідних світових фінансових компаній, 49% респондентів зафіксували внутрішні інциденти (пов'язані з ІТ-безпекою) за останні 12 місяців. У 31% випадків інсайтери занесли віруси зсередини корпоративної мережі, а з інсайдерськими шахрайством зіткнулися 28% респондентів. 18% організацій стали жертвами витоку приватної інформації клієнтів, а 10% виявили, що інсайтери скомпрометували корпоративну мережу. Організації, які постраждали від внутрішньої витоку, зізнаються, що велика частка загроз є наслідком недолугості або недбалості службовців (людський фактор — 42%, операційні помилки — 37%), а не злого умислу інсайдерів. Правда, 28% стали жертвою ретельно продуманого і професійного шахрайства, а 18% компаній позбулися приватної інформації клієнтів саме через те, що інсайтери цілеспрямовано допустили витік. Щоб не допустити такі інциденти в майбутньому, 80% опитаних фінансових компаній здійснюють моніторинг дій службовців, а 75% вводять різні обмежувальні заходи на використання тих чи інших технологій або пристроїв [1].

За даними дослідницького центру компанії InfoWatch, що спеціалізується на виробництві і продажі систем DLP, за 2012 рік — 42% витоків інформації відбувається ненавмисно по неакуратності або забудькуватості користувачів, внаслідок порушень політик корпоративної безпеки організацій. Більше 40% інформації йде по Інтернет-каналах, і 30% — по мобільних пристроїв. Більше 65% інформації витікає з комерційних підприємств, близько 20% з освітніх і 24% з державних підприємств [2].

Серед причин комп'ютерних злочинів і пов'язаних з ними викрадень інформації головними є такі:

- швидкий перехід від традиційної паперової технології зберігання та передавання інформації до електронної за одночасного відставання технологій захисту інформації, зафіксованої на машинних носіях;
- широке використання локальних обчислювальних мереж, створення глобальних мереж і розширення доступу до інформаційних ресурсів;

- постійне ускладнення програмних засобів, що викликає зменшення їх надійності та збільшення кількості уразливих місць [3].

Результати та обговорення./Results and discussion. Захист інформації неможливо регламентувати через різноманітність існуючих інформаційних систем та видів інформації, що обробляється. Конкретні заходи визначаються виробничими, фінансовими та іншими можливостями підприємства (організації), обсягом конфіденційної інформації та її значущістю. Можна назвати тільки загальні правила:

- створення та експлуатація системи захисту інформації є складною і відповідальною справою, яку мають робити професіонали;

- не слід намагатись організувати абсолютно надійний захист - такого просто не існує. Система захисту має бути достатньою, надійною, ефективною та керованою. Ефективність захисту інформації вимірюється не витратами на її організацію, а її здатністю адекватно реагувати на всі загрози;

- заходи із захисту інформації повинні мати комплексний характер, об'єднувати різні засоби;

- систему захисту слід будувати, виходячи з того, що основну загрозу становлять співробітники підприємства (організації, установи) [4].

Сьогодні захист інформації стає однією з галузей, для якої розробляються

спеціальні інструментальні засоби, призначені для генерації тестів, імітації загроз, аналізу текстів програм. Створюються експертні системи для формування вимог до безпеки ІТ та оцінки рівня їх виконання. Однак до захисту інформації повинні залучатись і звичайні користувачі, оскільки цю проблему неможливо вирішити тільки технічними і програмними засобами, людський фактор відіграє важливу роль у забезпеченні конфіденційності.

Висновки./Conclusions. Проблема захисту комерційної інформації набуває особливого значення у сфері економіки, що характеризується підвищеними вимогами до прихованості та оперативності обробки інформації. Захист інформації є життєвою необхідністю функціонування будь-якої системи,

що не можу не зацікавити керівників, які розуміють цінність комерційної таємниці підприємств. Основною програмою захисту комерційної інформації є багаторівнева політика безпеки, яка відображає підхід певного підприємства до захисту своїх інформаційних активів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Деньга С. М. Захист інформації в комп'ютерних інформаційних системах бухгалтерського обліку [Текст] / С. М. Деньга, Ю. О. Верига // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 5. – С. 59-65.

2. Бурячок В. Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка. – К.: ДУТ, 2015. – 288 с.

3. Капіца Ю. Захист комерційної таємниці в Європейських країнах та Україні [текст] / Ю. Капіца // Підприємство, господарство і право. – 2006. № 11. С. 16– 20.

4. Клименко В. Внутрішні загрози інформаційній безпеці організації / В. Клименко // Вісник НБУ. – 2008. – № 5. – С. 62-63.

5. Нікіфоров Г. К. Підприємництво та правовий захист комерційної таємниці [текст] : навч.-практ. посіб. для вищих навч. закл. / Г. К. Нікіфоров, С. С. Нікіфоров. – К. : Олан, 2001. – 208 с.

КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ, РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Вольський Руслан Олександрович

Здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
Науковий керівник:

Карпенко Олександр Миколайович

Старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, капітан поліції

Сьогодні можна стверджувати, що чистота діяльності організацій і установ з питань забезпечення законності і правопорядку в державі стала особливо гострою, оскільки саме їм доручено захищати права та інтереси громадян. Для забезпечення такого захисту працівникам правоохоронних органів надаються спеціальні повноваження і виняткові права: від одержання інформації про людей — до застосування сили і зброї. Тому, саме правоохоронці повинні бути взірцем у безкомпромісній боротьбі зі злочинністю та корупцією.

Поряд з цим корупція в державній та правоохоронній сфері спричиняє поряд із прямими негативними явищами ще й шкоду глобальним сферам: економіці, соціальній та політичній сферам, безпеці держави, сфері зовнішніх зносин та міжнародному іміджу тощо [1].

Якщо ж сьогодні досліджувати причини, чому корупція вразила фактично всі сфери суспільного життя, то відповідь треба шукати, передусім, у значній корумпованості судів і правоохоронних органів [2].

При цьому, корупціонерам, в умовах охоплення корупцією судової системи, шляхом підкупу суддів та вчиненням інших незаконних дій вдається уникати відповідальності. В умовах корумпованості представників Феміди і

правоохоронних органів, держава не може забезпечувати реалізацію верховенства права. Для визначення поняття «корупційне правопорушення» необхідно згадати поняття «правопорушення», а потім, слідкуючи від загального до приватного, виявити ознаки корупційного правопорушення [4].

При цьому можливе дослідження та від приватного до загального, оскільки існують різновиди корупційних правопорушень – кримінальні, дисциплінарні і так далі, а поняття «корупційне правопорушення» має охоплювати характеристики його різновидів. У теорії держави та права правопорушення визначають як «суспільно небезпечне винне протиправне діяння деліктоздатного суб'єкта, за вчинення якого передбачено юридичну відповідальність» [2, с. 208]. З наведеного визначення, можна назвати такі ознаки правопорушення: діяння, тобто дію чи бездіяльність; протиправність; суспільна небезпека; винність або вина; передбаченість юридичної відповідальності або, інакше кажучи, караність; деліктоздатність суб'єкта, вчинив правопорушення. зупинимося на ознаках правопорушення. Дія, яка має дві форми висловлювання – дія чи бездіяльність, є «серцевиною» правопорушення [1].

Не є караними і знаходяться поза сферою правового регулювання помисли, почуття, емоції та висловлювання, щодо останнього слід зазначити: за умови, що вони не є наклепницькими, екстремістськими і не мають характеру образи, загроз насильства, оскільки низка правопорушень відбувається вербальним способом. Ця діяльність повинна базуватися на поєднанні профілактичних і репресивних заходів на загально-соціальному і спеціально-кримінологічному рівні. Ефективність запровадження заходів протидії корупції серед співробітників поліції залежатиме від системності та узгодженості цих заходів з іншими нормативно-правовими актами, які регулюють питання організації проходження служби у підрозділах НП [3]. Основними напрямками протидії корупції серед співробітників правоохоронних органів мають бути:

- 1) удосконалення антикорупційного законодавства;
- 2) формування в правоохоронних органах сучасного управлінського

апарату;

3) превенція корупції;

4) удосконалення заходів щодо виявлення, розслідування, розгляд фактів корупційних діянь; притягнення винних осіб, до передбаченої законом відповідальності, за корупційні правопорушення у всіх випадках їх вчинення [1].

Отже, поширення корупції неодмінно призводить до зростання організованої злочинності, а якісний і кількісний розвиток її неодмінно тягне за собою збільшення кількості корупційних проявів і підвищення небезпечності їх характеру. Корупція та будь-які форми її прояву становлять загрозу національній безпеці. Вони підривають державний механізм, що заважають реалізації функцій держави, незалежно від того, яке було скоєно правопорушення - кримінальне, адміністративне чи цивільно-правове.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): **МОНОГРАФІЯ.** – К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

2. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Ін-т держ. і права НАН України. К., 1999. 19 с.

3. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2015. с. 14-24.

4. Захарчук, О. З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація. Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки, 813 2015. с. 33-38.

SEO-ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ

Воронін А. В.

к.е.н., доцент

Довгалюк Ю. С.

студент

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Сьогодні бізнес потребує модернізації та активного переходу до мережі Інтернет. Війна в Україні та пандемія показали, що на ринку залишаються ті, хто вміє пристосовуватись до змін. Тому бізнес в Інтернеті наразі має численні переваги порівняно з фізичним. В першу чергу, перевагами Інтернет-бізнесу є мобільність, відносно малі витрати для старту та доступність. Але попри це, в Україні існує досить велика конкуренція. Саме тому, для того, аби бути конкурентоспроможними, власники інтернет-бізнесу повинні будувати стратегії просування своєї продукції в мережі Інтернет і постійно слідкувати за новими тенденціями на ринку, мати власні сторінки в соціальних мережах і залучати максимальну кількість аудиторії через різні ресурси.

Мета роботи. Дослідити вплив SEO-оптимізації на просування бізнесу в інтернеті, як основного чинника, який впливає на прибутковість інтернет-бізнесу.

Матеріали та методи. Традиційна реклама на банерах, листівках, на телебаченні та радіо вже не є такою ефективною, оскільки суспільство все більше переходить в Інтернет-всесвіт та частіше робить покупки на сайтах та в соціальних мережах.

Вперше термін пошукової оптимізації було введено Денні Саліваном наприкінці ХХ століття. Праці Джиму Родоса та Джима Хіта, які стосувались пошукового просування не мали прямого стосунку до дослідження оптимізації.

Тому простір дослідження цієї теми є відкритим.

Мета SEO-оптимізації – це просування сайту на пошукових системах через контент, структуру сайту, підбір ключових слів тощо. Завдяки цьому інструменту маркетологи підіймають позиції сайту на пошукових сервісах. Адже покупці здебільшого користуються ресурсами, які розміщені на перших сторінках під час введення пошукового запиту і чим далі інтернет-сторінка в пошуковій системі, тим менша ймовірність того, що покупець її відвідає. SEO-оптимізація буває двох видів (рис. 1).

Рис. 1 – Категорії SEO-оптимізації

Результати та обговорення. В першу чергу для оптимізації, важливо визначити ключові слова, користуючись якими покупці зможуть знайти сайт через пошукові системи. Існують програми, які допомагають підібрати такі слова: Google Analytics, Google Search Console Tools, Istio, SEMRush тощо. Ці фрази чи слова важливо розмістити по структурних елементах сайту таких як заголовки, URL-адреса, перші абзаци та загалом по всьому сайту. Їх перелік повинен бути достатньо широким та різноманітним, аби розширити можливості залучення клієнтів.

На популярність сайту впливає також його дизайн та наповнення.

Важливо створювати контент-плани, слідкувати за конкурентами, структурованістю наповнення сайту, внутрішньою навігацією. За допомогою сервісів PageSpeed Insights можна визначити швидкість завантаження сайту. Чим швидше буде відбуватись завантаження сторінки, тим більша імовірність того, що покупець залишиться на сайті.

Оцінки інструменту враховують як швидкість, так і показники інтерактивності сторінки. Тому важливо в комплексі слідкувати за всіма показниками та вчасно реагувати на них.

Серед методів зовнішньої оптимізації є поняття лінкбїлдингу та SMM. Лінкбїлдинг – метод, який полягає у створенні зовнішніх посилань для власного сайту. Це можуть бути як і анкорні посилання (заховані за словами), безанкорні та посилання через зображення. Чим більше зовнішніх посилань – тим вищий трафік, рейтинг сайту і відповідно тим більша кількість користувачів зможе відвідати його.

SMM у 2022 році не є новим явищем. Це просування, яке відбувається через соціальні мережі, що з кожним роком стають все популярнішими. Залежно від глобальної цілі, яку обирає менеджер, складається план-стратегія. SMM передбачає ведення соціальних мереж, створення контенту для них, залучення і взаємодія з аудиторією, аналітика, налаштування реклами та орієнтація на аудиторію, її вподобання та реакції на контент.

Висновки. Отже, у зв'язку з проникненням цифрових та інноваційних технологій до бізнесових процесів, виникає потреба створення ефективного бізнесу в мережі Інтернет.

Через високу конкуренцію, підприємці повинні активно займатись просуванням свого бізнесу в Інтернеті. У роботі досліджено один з інструментів, які допомагають підвищити популярність сайту підприємства - SEO-оптимізацію.

Вона являє собою комплекс заходів, які підіймають сайт в рейтингу пошукових систем і цим самим збільшують кількість можливих відвідувачів сторінки, які є потенційними клієнтами інтернет-бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Що таке зовнішня оптимізація сайту та чому це важливо? URL: <https://rozkrutka.site/zovnishnya-optimizatsiya-saytu/> (дата звернення 13.11.2022)
2. Що таке внутрішня оптимізація сайту та як її правильно проводити? URL: <https://rozkrutka.site/vnutrishnya-optimizaciya-sajtu/> (дата звернення 13.11.2022)
3. Як перевірити швидкість завантаження сайту у новому PageSpeed Insights і зробити правильні висновки URL: <https://arto.agency/ua/check-website-speed-updated/> (дата звернення 15.11.2022)

ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Галянт Анастасія Миколаївна

здобувачка вищої освіти

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

м. Хмельницький, Україна

На сучасному етапі розвитку економіки України помітно, що ефективна фінансова діяльність підприємств неможлива без раціонального та економічно обґрунтованого підходу до планування своєї діяльності, до визначення стратегії збільшення доходів підприємства, аналізу та оцінки отриманих результатів. Однією з найважливіших складових стратегії фінансової політики підприємства є політика максимізації прибутку. При аналізі доходів підприємства виділяють:

- 1) валовий прибуток як виручку від реалізації усієї виробленої продукції;
- 2) середній дохід як дохід на одиницю реалізованої продукції;
- 3) граничний прибуток (одна з основних категорій неокласичної економічної теорії) як приріст валового доходу від продажу додаткової одиниці продукції [2].

На розмір доходу підприємства впливають три основні фактори:

1. ціна продажу (для виробничих підприємств, зазвичай, оптова ціна);
 2. обсяг реалізованої продукції;
 3. кількість засобів виробництва, витрачених на виробництво продукції.
- При цьому існує прямо пропорційна залежність доходів Компанії від ціни та обсягу виробництва та обернено пропорційна залежність від витрат на засоби виробництва.

Основними факторами, за рахунок яких можливе зростання доходів сучасних підприємств, є:

- 1) ефективна логістика (оптимізація каналів розподілу, стимулювання збуту);
- 2) використання сучасних ІТ-технологій;

3) ефективна реклама, що підтримує репутацію продукції, що формує довіру до неї споживачів, що допомагає завоювати ринок);

4) ефективна організація управління (організаційна структура, система управління, фірмова культура; престиж та імідж компанії; комунікації, соціально-психологічний клімат) [1].

Розглянемо доходи підприємства на прикладі ПАТ «Хмельницькгаз». Публічне акціонерне товариство газопостачання та газифікації "Хмельницькгаз" створено відповідно до рішення Державного комітету України з нафти та газу від 14 березня 1994 р. № 124 шляхом перетворення державного підприємства газопостачання та газифікації "Хмельницькгаз" у відкрите акціонерне товариство відповідно до Указу Президента України "Про корпоратизацію підприємств" від 15 червня 1993 р.

Наступна таблиця 2.3 відображає основні фінансові результати Компанії (2019-2021 рр.)

Стаття	Код рядка	2019 р.	2020	2021 р.	Зміна, %
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1'874'371	637'336	1'092'454	171,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(1'861'914)	(542'668)	(1'031'403)	190,1
Валовий прибуток	2090	12'457	94'668	61'051	64,5
Валовий (збиток)	2095	-	-	-	-
Інші операційні доходи	2120	77'510	13'965	131'495	941,6
Адміністративні витрати	2130	(13'182)	(46'581)	(75'156)	161,3
Витрати на збут	2150	-	-	-	-
Інші операційні витрати	2180	(356)	(45'389)	(38'026)	83,8
Фінансовий результат від операційної діяльності, прибуток	2190	76'429	16'663	79'364	476,3
Фінансовий результат від операційної діяльності, (збиток)	2195	-	-	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	2220	979	890	240	26,9

Інші доходи	2240	-	-	-	
Фінансові витрати	2250	(59)	(6'089)	(5'408)	88,8
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-	-	
Інші витрати	2270	-	-	-	
Фінансовий результат до оподаткування, прибуток	2290	77'349	11'464	74'196	647,2
Фінансовий результат до оподаткування, (збиток)	2295	-	-	-	-
Дохід (витрати) з податку на прибуток	2300	(72)	(19'028)	-	
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-	-	
Чистий фінансовий результат, прибуток	2350	77'277	-	74'196	1080,9
Чистий фінансовий результат, (збиток)	2355	-	(7'564)	-	-

Примітка. Розраховано автором за даними фінансової та статистичної звітності.

Доходи, пов'язані з розподілом природного газу, збільшились на 77,9% до 919'554 тис. грн за поточний період з 516'961 тис. грн. у минулому періоді, тому що збільшився тариф на розподіл природного газу у 2021 році [4].

Собівартість реалізації зросла на 90,1 % до 1'031'403 тис. грн. за поточний період з 542'668 тис. грн. у попередньому періоді.

Збільшення собівартості реалізації пов'язане із підвищенням:

- послуги балансування та вартості природного газу для власних потреб;
- фонду заробітної плати із нарахуваннями.

У 2021 році Компанія отримала валовий прибуток в розмірі 61'051 тис. грн. в порівнянні із валовим прибутком в сумі 94'668 тис. грн за попередній рік. Фінансові витрати Компанії зменшились на 11,2% до 5,408 тис. грн. на поточний період від 6'089 тис. грн. у попередній період. Це зниження відбулося за рахунок зменшення витрат від забезпечення виплат персоналу та фінансових витрат за довгостроковою орендою. Основними джерелами забезпечення ліквідності є заборгованість споживачів за розподіл природного газу; залишки

грошових коштів на рахунках; надані поворотні позики. Але в той же час даних джерел недостатньо для своєчасного виконання зобов'язань. Основною причиною цього є економічно необґрунтований тариф на послуги розподілу природного газу в минулі періоди, який не покриває накопичені збитки [5].

В Україні менш ніж за півроку почнеться перше промислове закачування біометану до газорозподільних мереж. Це крок до озеленення вітчизняної енергетики та зменшення її залежності від природного газу. Інтерес до виробництва біометану в Україні доволі значний навіть попри війну, стверджують у Регіональній газовій компанії, і на черзі реалізація ще декількох проектів.

Такі проекти працюють на енергонезалежність України, бо зменшують потребу в природному газі. А ще – це джерела валютних надходжень в країну, адже біометан можна буде продавати за кордоном [3].

Отже, сьогодні Україна ризикує залишитися без технологічного газу, який необхідний для підтримки нашої газової інфраструктури в нормальному стані, щоб в мережах був необхідний тиск, і природний газ доходив до кінцевого споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева Г. І. Аналіз прибутковості та рентабельності. К.: Знання. 2018. С.194-211.
2. Грачова Р. Доходи, витрати та фінансові результати. Бух. облік - Нова бухгалтерія. Спец. дод. до тижня. «Дт-Кт». 2016. 130 с.
3. Захманн, Г., Науменко, Д. Наслідки останніх подій на світовому та європейському ринках природного газу для України. К.: ІЕД, 16. 2017.
4. Звіт про рух грошових коштів підприємства ПАТ «Хмельницькгаз». URL: <https://km.dsoua.com/ua/files/37104/1>
5. Фінансова звітність підприємства ПАТ «Хмельницькгаз». URL: <https://km.dsoua.com/ua/files/37103/1/>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Гордієнко Тетяна Андріївна,
здобувач вищої освіти,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. На сучасному етапі розвитку фінансово-економічної сфери інформаційні технології є важливим елементом діяльності фінансових установ. Посилений інтерес до комп'ютерних та інформаційних технологій у роботі фінансових установ зумовлюється появою широких оптимізаційних можливостей й високою оперативністю управління. Крім того, пандемія та військовий стан в Україні змусили фінансові установи в цілому, та страхові компанії зокрема, знаходити шляхи дистанційного обслуговування клієнтів, а це без застосування адаптованих під клієнта інформаційних систем не можливо. Варто зазначити, що питання використання інформаційних технологій у страхуванні потребують більш детального розгляду та оцінки, оскільки вони не представлені настільки широко та детально в наукових публікаціях та літературі.

Ціль роботи. Основною ціллю дослідження є визначення ролі інформаційних систем як ресурсу і продукту економічної діяльності у страховій сфері. Відповідно до поставленої мети передбачено вирішення таких завдань: визначення видів та продуктів інформаційних систем та технологій і визначення можливостей, які вони надають страховикам; аналіз сучасних тенденцій у функціонуванні інформаційних систем і технологій; оцінка важливості вдосконалення інформаційних систем у страхових компаніях.

Матеріали та методи. Теоретичне підґрунтя дослідження формує система загальнонаукових і спеціальних методів, які концептуально дозволяють здійснити комплексне дослідження інформаційних технологій у страхових компаніях. Зокрема були використані такі методи, як: аналіз та синтез, метод

порівняння та узагальнення, метод індукції та дедукції.

Результати та обговорення. Використання новітніх інформаційних технологій особливо важливо для страхових компаній, яким потрібне оперативне управління грошовими потоками та діяльністю страхової компанії. Зокрема, добре налаштована інформаційна технологія у страховій компанії позитивно впливає на якість надання страхових послуг.

Суб'єктам страхового ринку варто звернути увагу на роботу своєї інформаційної системи з точки зору бухгалтерського обліку та звітності, та зосередитись на питання підвищення її рівня. Зокрема, великим поштовхом для розвитку інформаційних технологій страхових компаній виступають потреби споживачів.

Зазначимо, що існують різні підходи до побудови інформаційних систем у діяльності страхових компаній, які різняться за повнотою та функціональним наповненням:

1. Автономні автоматизовані робочі місця (АРМ). При цьому підході на кожному АРМ забезпечується виконання функцій, як правило, окремого фахівця або посередника страхової компанії. Кожне автономне АРМ орієнтоване на окремих агентів, що займаються оформленням нових договорів чи ведуть розрахунки із страхування життя, або формують страховий портфель.

2. Комплекс взаємопов'язаних АРМ, з використанням інтегрованої бази даних компанії. За такого підходу автоматизується діяльність фронт-офісу та бек-офісу страхової компанії і їх взаємозв'язки.

3. Корпоративна інформаційна система страхової компанії (КІС СК). Зростання масштабів діяльності і підвищення вимог до ефективності управління організації страхового бізнесу – причина створення КІС СК, характерними рисами якої є: використання комп'ютерних мереж, вихід в Інтернет; застосування різних обчислювальних машин – сервери, робочі станції, ноутбуки; інтеграція програмних засобів обробки даних; розширення функцій автоматизації управління; створення і ведення інтегрованої бази даних – основи єдиного інформаційного простору для прийняття управлінських

рішень; використання інтелектуальних методів вирішення завдань (статистичне прогнозування, математичне моделювання, оперативна обробка аналітичної інформації, системи штучного інтелекту й ін.).

На сьогоднішній день страховими компаніями активно використовуються такі програмні продукти: Система Insurance Company, InsCom 4.4, Інформаційна система для компаній зі страхування життя InsCom (life).

Система Insurance Company, розробником якої є ТОВ «Українські страхові інформаційні системи», наразі є лідером в сфері комплексної автоматизації страхування. Дана система реалізована на новітніх технологіях в архітектурі клієнт-сервер, вона охоплює всі аспекти обліку страхової інформації. Insurance Company інтегрується з зовнішніми системами, зокрема такими як: 1С, Парус, MS Excel, MS Word, OLAP. Система забезпечує ефективний захист інформації, інтеграцію з Internet, роботу необмеженої кількості філій в режимі on-line та off-line.

Система InsCom 4.4 призначена для комплексної автоматизації страхових компаній і підтримує повний цикл процесу обробки страхової інформації. Вона виконана в архітектурі клієнт-сервер. Базова операційна система для сервера - MS Windows Server. ОС для робочих місць є Windows. «InsCom» поєднується із стандартними Windows — додатками, зокрема з Microsoft Office. Це відкрита система, яка забезпечує імпорт зовнішніх документів та експорт даних.

Інформаційна система InsCom (life) реалізована на платформі InsCom і успадкувала всі її функції. У той же час в ній реалізовані особливості страхування життя, враховані вимоги, що пред'являються до страхових компаній зі страхування життя [1].

Варто вказати, що в управлінні страховою компанією для прийняття ефективних рішень можуть бути застосовані комплекси програмних продуктів. Але дані комплексні системи розробляються на індивідуальній основі виходячи з особливостей бізнес-процесів.

На сучасному етапі розвитку страхових компаній використання ними

інформаційних систем і технологій у сфері просування свої послуг дещо обмежене. Дані обмеження існують через необхідність страховиків підтримувати паперовий документообіг як з клієнтами, так і з страховими посередниками. Також причиною обмеження використання ІТ-технологій пояснюється структурою каналів продажів, де частка прямих продажів, в тому числі і за допомогою Інтернету чи інших ІТ-технологій, залишається на низькому рівні. Зокрема, Internet-страхування офіційно не визначено в законодавстві нашої країни.

Доцільно зазначити, що з огляду на безумовну необхідність обмеження соціальних контактів через такі чинники, як військова агресія та Covid-19 інформаційні технології у діяльності страхових компаній будуть активно розвиватися, зокрема все більшої популярності буде набирати Internet-страхування. Наразі дуже важливим є розвиток Internet-страхування, бо саме страхові компанії, які функціонують в інформатизованому суспільстві, з метою задоволення потреб страхувальника, мають активно просувати свої компанії та послуги в Internet, розробляти мобільні додатки і телекомунікації. На даному етапі через мережу Internet активно пропонують такі види страхових послуг, як майнове, особисте страхування та страхування відповідальності.

Найбільш розповсюджені в нашій країні такі продукти Internet-страхування, як страхування подорожуючих за кордон, медичне страхування, КАСКО, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування майна фізичних осіб тощо [2].

Вважаючи на соціально-економічне становище, розвиток Internet-страхування потрібно вбачати в удосконаленні законодавчої бази, модернізації страхових послуг задля їх реалізації через глобальну мережу, покращення допоміжних інструментів Internet-страхування.

Цікавий кейс на українському ринку Інтернет-страхування додаток Spokk, заснований 2018 року. Його перший продукт страхування домашніх тварин. Spokk діє як страховий посередник і закриває повний спектр страхового

сервісу. Його користувачі можуть придбати поліс для свого плеканця у кілька кліків, майже миттєво дізнатися рішення щодо страхового випадку й отримати відшкодування на свою платіжну карту [3].

Висновки. Використання інформаційних технологій у страхових компаніях сприяють: підвищенню ефективності управління процесами страхової компанії; зниженню негативного впливу людського фактору на формування бухгалтерської звітності; удосконаленню та інтелектуалізації проведення страхових операцій; зменшенню витрат на оплату праці в компанії.

Крім того, інформаційні системи в сучасних умовах діяльності страхових компаній сприяють глобалізації економічних процесів. Тому, щоб залишатися конкурентоздатним в умовах прогресивного еволюційного ринку, що швидко змінюється, поряд з застосуваннями вже розроблених систем для діяльності страховиків, їм потрібно використовувати всі переваги новітніх технологій, зокрема для формування нової стратегії розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт компанії InsCom. URL: <https://www.ins.com.ua/home/InsCom> (дата звернення 15.11.2022).
2. Yanyshyn, Y., Bryk, H. & Kashuba, Y. (2019). Problems and perspectives of internet-insurance in Ukraine Marketing and Management of Innovations, 4, 31-38. URL: <https://doi.org/10.21272/mmi.2019.4-03>
3. Філіпов М. Insurtech-стартапи переводять страхування і страхові технології у смартфони. URL: <https://zn.ua/ukr/business/insurtech-startapi-perevodjat-strakhuvannja-i-strakhovi-tekhnologiji-u-smartfoni.html>

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В МІНЛИВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Гринько Тетяна Валеріївна
д-р екон. наук, проф., декан факультету економіки,
Гвініашвілі Тетяна Зурабівна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та управління підприємствами
Халецька Вікторія Вікторівна
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Вступ. Сьогодні наша країна переживає, можливо, самі тяжкі та мінливі часи. Воєнний стан наражає економіку України на різні випробування, а населення вчиться кожен день жити по-новому. Умови сьогодення якнайкраще описують значення терміну «мінливі умови господарювання». У такий непростий час економіка країни повинна бути стійкою та непохитною. Тому на бізнес України сьогодні покладена велика відповідальність. У таких умовах питання обґрунтування стратегії розвитку підприємства постає особливо гостро.

Метою роботи є поглиблення теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо обґрунтування стратегії розвитку підприємства в мінливих умовах господарювання.

Матеріали та методи. Для досягнення позначеної мети, за результатами аналізу теоретичних положень щодо сутності та змісту стратегії розвитку підприємства, доцільним є визначення послідовності етапів обґрунтування стратегії розвитку підприємства, а також дослідження особливостей її реалізації в сучасних мінливих умовах господарювання.

Результати та обговорення. У зв'язку з тим, що будь-яке підприємство є складною соціально-економічною системою, стратегія розвитку підприємства

повинна включати безліч взаємопов'язаних, синхронізованих та збалансованих за часом і ресурсами завдань.

При розробці стратегії необхідно дотримуватися таких критеріїв [3]:

- вибирати реальні шляхи її реалізації;
- стратегія має відповідати ресурсному потенціалу підприємства;
- стратегія повинна мати конкурентоспроможні переваги;
- стратегія повинна формуватися з урахуванням платоспроможності підприємства та загального економічного стану;
- стратегія має бути націлена на привабливу частку ринку за допомогою наявних конкурентних переваг та гарантувати вихід на ринок або зайняття більшої його частки;
- стратегія має бути інноваційною, гарантувати стратегічний розвиток та зростання підприємства.

Вибір ефективної стратегії розвитку суб'єкта господарювання вимагає порівняння пріоритетних напрямів діяльності підприємства, визначення і переосмислення цінностей (якщо це потрібно) та аналіз існуючого потенціалу ресурсів. Також невід'ємною частиною цього процесу є оцінка сильних та слабких сторін. Ще потрібно постійно проводити оцінку подібних позицій конкурентів для виявлення можливостей для зростання компанії.

Сьогодні фокус стратегічного розвитку суб'єкта господарювання зміщується з джерел прибутку у зовнішньому середовищі на джерела прибутку його внутрішнього середовища [2]. Цілі та цінності, ресурси та здібності, стиль управління, корпоративна культура і тому подібне. Все це зараз вимагає до себе більшої уваги, ніж це було раніше.

Звісно, мінливе середовище підприємства значно впливає на його роботу, але джерело розвитку керівництво суб'єкта господарювання повинне шукати саме у внутрішніх процесах своєї роботи.

На рисунку 1 графічно зазначена послідовність етапів формування стратегії розвитку підприємства.

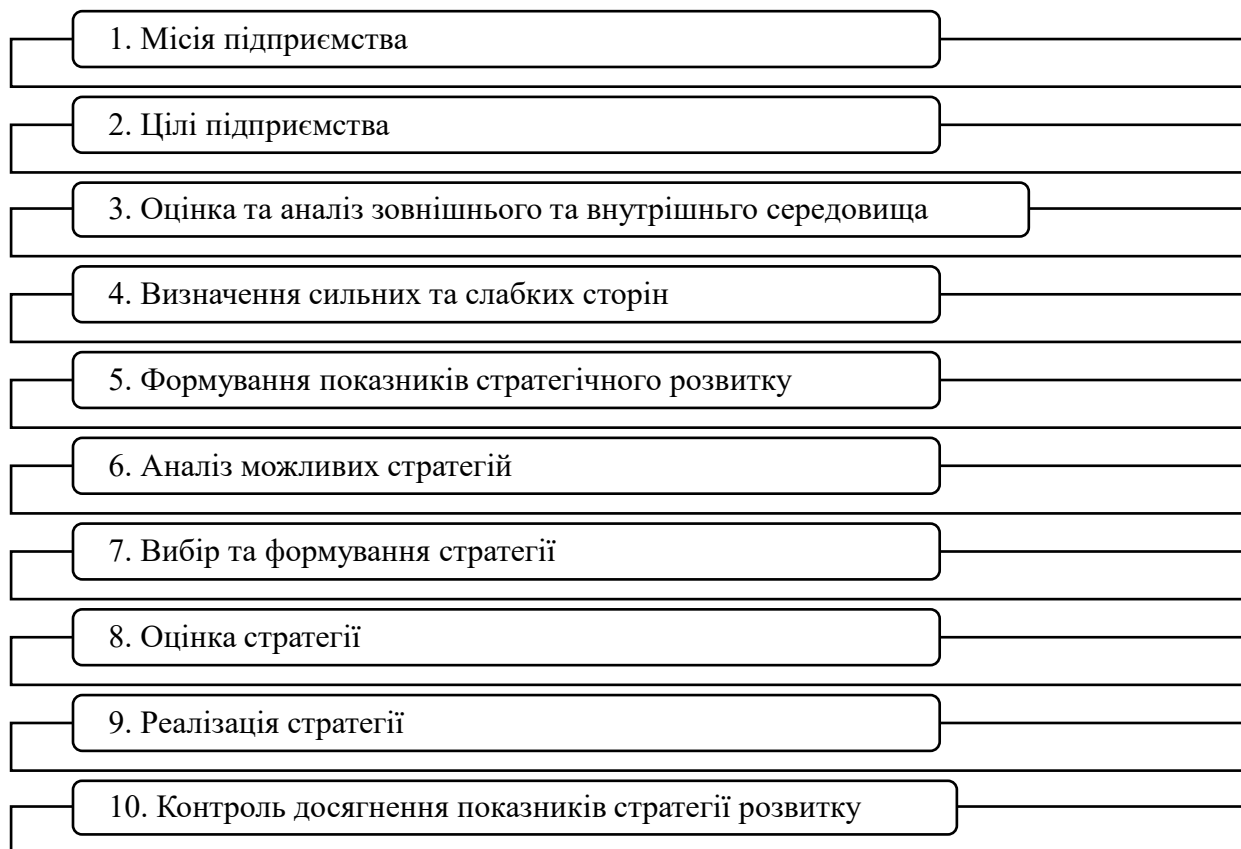

Рис. 1. Послідовність етапів обґрунтування стратегії розвитку підприємства в мінливих умовах господарювання [3]

На етапі обґрунтування та вибору стратегії розвитку підприємство повинно достатньо уваги приділяти визначенню та мінімізації своїх слабких сторін. Вони можуть базуватися:

- у відсутності чіткого бачення перспектив розвитку та використання застарілих методів управління;
- у нестачі знань та досвіду у осіб, які приймають рішення, та низького рівня можливості реалізації прийнятих рішень;
- у недостатній кваліфікації виконавців завдань та незадовільному фінансовому становищі підприємства;
- у недостатньому та невисокому іміджі серед існуючих та потенційних клієнтів.

Все вищезазначене можна інтегрувати в наступне: стратегія - це визначення генерального шляху, що включає сукупність орієнтирів і обмежень,

загальні обрані методи, спосіб реалізації бізнесу для досягнення бажаного результату і цілей [2].

Процес визначення стратегії чи генеральних шляхів руху до довгострокової мети - це досить складний процес, що потребує як багато часу, так і відповідного рівня компетентності з боку топменеджменту підприємства. Оцінка ефективності цього процесу передбачає визначення відповідей на такі питання: 1. Чи є стратегія внутрішньо сумісною з можливостями підприємства? 2. Чи передбачає стратегія допустимий рівень ризику? 3. Чи має підприємство достатній рівень ресурсів для реалізації стратегії? 4. Чи враховує стратегія зовнішні небезпеки та можливості? 5. Чи узгоджено стратегію з вимогами потенційних клієнтів? 6. Чи створює стратегія конкурентні переваги? 7. Чи орієнтована стратегія розвитку на покращення фінансового стану підприємства?

Висновки. Таким чином, сучасні умови господарювання вітчизняних суб'єктів підприємництва вирізняються складністю економіко-політичної ситуації, динамічністю, турбулентністю та високим рівнем невизначеності. За таких обставин, саме стратегічне управління, зокрема, ефективна стратегія сприяє нівелюванню загроз та мінімізації негативного впливу факторів зовнішнього середовища підприємства та забезпечує його конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гвініашвілі Т. З., Халецька В. В. Розробка системи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах мінливого середовища. *Причорноморські економічні студії*, 2021. Вип. 64. С. 52-57.

2. Гринько Т. В., Гвініашвілі Т. З., Морока Д. М. Особливості та пріоритети інноваційного розвитку підприємницьких структур в сучасних мінливих умовах. *Економічний простір*. 2021. №175. С. 52-58.

3. Grynko T., Hviniashvili T. Strategic directions of business entities' development based on ensuring their economic security. Formation of organizational-

economic mechanism of management and logistics of business entities in the system of economic security of Ukraine: collective monograph. Praha: OKTAN PRINT. 2019. P. 56-83.

4. Hviniashvili, T., Grynko, T. Development imperatives of small business entities in a pandemic condition. Актуальні аспекти розвитку суб'єктів підприємництва в умовах глобальної економіки: Колективна монографія: за заг. ред. Т.В. Гринько. Дніпро: Біла К.О., 2021. С. 15-55.

5. Pasmawati, Y., Tontowi, A. E., Hartono, B., & Wijayanto, T. (2022). Strategy for Improving Crowdfunding Investments in Startup Business. *European Journal of Management Issues*, 30(1), 17-24. <https://doi.org/10.15421/192202>

СПОСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

Гриценко Сергій Іванович,

д.е.н., професор

Темченко Анна Андріївна,

Поліщук Анастасія Володимирівна

Студентки

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Теперішні реалії в нашій країні та і в загальному світі ясно показали, наскільки логістика має ключове значення в повсякденному житті. Разом із різким зростанням електронної комерції та цифрових технологій останні місяці стали новими викликами, серед них є екологістика.

Відомо, що логістичний сектор несе відповідальність за низку екологічних проблем, таких як забруднення повітря та шум. Насправді, як заявило Європейське агентство з навколишнього середовища, транспорт займає одне із перших місць серед секторів із найбільшою часткою викидів парникових газів у світі з невтішним другим місцем – попереду лише галузь енергопостачання.

Мета роботи. Проаналізувати вплив логістики на екологію та запропонувати способи вдосконалення екологістики в Україні.

Матеріали та методи. Питанням екологізації логістичної діяльності присвячені праці вітчизняних вчених [3-6]. Для вирішення поставленої мети використано методи системного аналізу, синтезу та узагальнення.

Результати та обговорення. Сучасні логістичні підходи при управлінні матеріальними потоками дозволяють підвищити рентабельність активів підприємства за рахунок координації різних етапів просування ресурсів від виробників до кінцевого споживача, а також переміщатися в зворотному (протилежному) напрямку [1].

Взаємозв'язок логістичної діяльності з екологією описується поняттям «екологістика», або «зелена логістика». В узагальненому вигляді екологістику

можна трактувати як науковий підхід, концепцію та підсистему управління логістичною діяльністю, що має на меті зниження шкідливого впливу на навколишнє середовище, операцій та процесів у межах ланцюгів постачання продукції до кінцевого споживача і передбачає застосування сучасних логістичних технологій і обладнання.

У міру того, як екологічність стає все більш важливою для споживачів, усі види промисловості змушені переглянути свою повсякденну діяльність. Сектор логістики не є винятком.

Перевезення вантажів по всій країні, цілий день, щодня, може завдати особливого шкоди навколишньому середовищу. Особливо в зв'язку з потребою доставити товари швидше, ніж було зазначено.

Логістичним компаніям важливо мати на увазі, що існують альтернативні варіанти та прості заходи, які можна вжити, щоб зробити логістичні операції більш стійкими та екологічно чистими. Головне – знайти золоту середину між максимізацією очікувань споживачів і мінімізацією впливу на навколишнє середовище. Пропонується розглянути способи вдосконалення екологістики [2]:

Використання альтернативних транспортних засобів або технологій палива. Щодня по дорогах рухаються фургони, що їдуть до точки свого призначення. Більшість цих вантажівок використовують дизель як джерело палива, оскільки це доступний варіант. Не те, що газові двигуни корисні для навколишнього середовища, але порівняно з газовими двигунами дизельні вантажівки збільшують викиди вуглецевого газу, викидаючи на 13 % більше CO₂.

Використання палива з меншим вмістом вуглецю, наприклад біопалива, замість викопного палива, заміна старих вантажівок на екологічно чисті транспортні засоби були б заходами, вжитими для досягнення цілей екологічної та соціальної стійкості. На ринку існує широкий вибір екологічно чистих рішень, які кидають виклик традиційним способам. Морські перевезення, екологічно чисті потяги, гібридні та електричні транспортні засоби доступні екологічні альтернативи. Крім того, викиди, пов'язані з розподільними

об'єктами, можна усунути за допомогою електроенергії, що працює на чистій енергії, сонячних систем і систем рециркуляції води.

Використання IoT для простих покращень. Важливо зазначити, що їзда по трасі зі швидкістю 80 кілометрів на годину може заощадити близько 10% пального. Навчання екологічному водінню – це ще один важливий спосіб зменшити споживання пального. Це також мінімізує ризик можливого пошкодження водія, судна в цілому та продуктів у ньому. Як частину навчання, IoT і датчики можуть використовуватися для моніторингу та збору даних про швидкість, споживання палива та поведінку водіїв на маршруті руху.

Крім того, підтримка оптимального тиску в шинах є ефективним засобом для контролю витрати палива. За допомогою датчиків, встановлених на ободі колеса, водії можуть контролювати поточний тиск у шинах на дисплеї. Використання датчиків тиску в шинах сприяє зниженню споживання палива до 12 % на низьких швидкостях, а також подовжує термін служби шин [2].

Використання даних про дорогу. Один із найкращих способів допомогти навколишньому середовищу – це максимально оптимізувати доставлення. Наприклад, якщо ви надсилаєте три пакунки в одне й те саме місце, вам потрібно, щоб усі ці пакунки відправлялися однією вантажівкою.

Здається досить очевидним, але є більше даних, які можна зібрати, щоб оптимізувати служби доставлення. Деякі програми дозволяють споживачам вказувати, наприклад, коли вони будуть вдома, щоб отримати посилку. Це мінімізує марні поїздки до порожніх будинків.

Пошук даних про те, куди доставляються ваші пакунки та наскільки ефективно вони приймаються, може мінімізувати вуглецевий слід вашої логістичної операції.

Охорона довкілля, збереження екологічної рівноваги біосфери у сучасному світі є глобальною проблемою людської цивілізації.

Розвинені країни переглядають систему природокористування, вводять закони по дотриманню чистоти довкілля і встановлюють суворіший контроль за викидами відходів у воду, атмосферу і на звалища. Розширення використання

відходів в усіх країнах стало складовою частиною загальних програм збереження чистоти природи. Рециркуляція матеріалів має бути економічно і екологічно виправданою. При цьому в еколанцюзі постачань платити за видалення відходів і за видалення відходів і за нанесений їх учасниками збиток довкіллю повинні ті, хто створює відходи [3, с. 33].

Запобігання виникненню відходів та зменшення їхніх обсягів – шлях, який обрали розвинені країни. Його ілюструє ієрархія пріоритетів поводження з відходами [4, с. 70]:

1. Запобігання утворенню відходів.

Запобігання утворенню відходів шляхом зменшення кількості відходів, їхнього несприятливого впливу на довкілля та здоров'я людини, вмісту шкідливих речовин у матеріалах та продуктах.

2. Повторне використання.

Перевірка, очистка чи відновлення продукції або її компонентів, що стали відходами, тобто підготовка до повторного використання без іншої попередньої обробки. Для цього заснуються мережі повторного використання та ремонту, застосовуються економічні інструменти, критерії закупівель тощо.

3. Рециклінг.

Переробка, компостинг, анаеробна переробка та інші технології, що забезпечують високоякісне відновлення матеріалів.

4. Відновлення, в т.ч. відновлення енергії.

Коли переробка (рециклінг) неможлива, застосовують інші види утилізації відходів, у т.ч. операції зі спалення з високим рівнем відновлення енергії чи виробництво палива з відходів.

5. Видалення відходів.

У разі відсутності можливостей виконати попередні операції відбувається видалення відходів – захоронення їх у спеціально обладнаних місцях та знищення (знешкодження) на установках, що відповідають екологічним нормативам. Сюди ж відносять спалення з обмеженим рівнем відновлення енергії та утилізацію газу з полігонів.

До основних екологічних заходів, які реалізуються в Україні, відносять:

- повторне використання тари, що скорочує витрати на упакування;
- теплоізоляцію складів, що підвищує тепловіддачу складських приміщень, скорочує витрати на енергію для опалення;
- відмову від паперового документообігу, що економить витрати на папір, картриджі, електроенергію, принтери, архівування документів, а також стимулює на впровадження новітніх систем управління;
- планування оптимальних маршрутів транспортування готової продукції, скорочення часу простою і зниження кількості витрат пального, консолідації вантажів та використання залізничного транспорту [5].

Одним з основних напрямків покращення якості надання транспортних послуг є наближення рівня їх надання та розвитку інфраструктури до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище. Одним із завдань Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року є зменшення сумарного обсягу викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин від пересувних джерел, умовно приведеного до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів, до 70 відсотків (від рівня 2015 р.). Такий сміливий план неможливий не лише без впровадження екологічно чистіших транспортних засобів, але й без розробки раціональних технологій доставки вантажів [6, с. 127].

Компонентам соціально-екологічних витрат під час автомобільних перевезень LTL вантажів є: — дорожні затори (витрати від затримки в дорозі учасників вантажних та пасажирських перевезень у регіоні здійснення доставки); — дорожньо-транспортні пригоди (смерть, травми та втрата майна. Слід зауважити, що ця частина соціально-екологічних витрат вважається найбільш суттєвою та зазвичай складає більше половини загальних соціально-екологічних витрат від перевезень); — забруднення повітря, вод та ґрунту (погіршення здоров'я, додаткові витрати на охоронні, очисні та попереджувальні заходи); — шум (погіршення якості життя та роботи жителів,

додаткові витрати на запобігання надмірного шумового навантаження) [6, с. 133].

Висновки. Впровадження екологічно чистих логістичних рішень є одним із важливих будівельних блоків для створення сталого ланцюжка постачань на шляху до досягнення вуглецевої нейтральності. Застосування нових способів вдосконалення екологістики, представлених у роботі, дадуть можливість не лише вдосконалити ланцюг постачання, але і не будуть мати значний вплив на навколишнє середовище. Зменшення відходів, використання чистих енергетичних ресурсів, інвестиції в екологічно чисті технології це все дасть можливість розвивати «Зелену логістику».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інтернет ресурс: Екологічні аспекти логістики постачання URL: https://stud.com.ua/49144/logistika/ekologichni_aspekti_logistiki_postachannya
2. 4 Tips for More Sustainable Logistics Operations URL: <https://cannonhill.net/4-tips-sustainable-logistics-operations/>
3. Гриценко С. І. Моделювання системи цінностей еколанцюга постачань як домінанта транспортно-логістичних кластерів. Вісник економічної науки України. 2019. № 1. С. 31-34.
4. Гриценко С. І., Савченко Л. В. Екологістика: навч. посібник. К. НАУ, 2021. 260 с.
5. Grytsenko S. I., Savchenko L. V., Serhii Kryshthal. Conceptual principles of the «green» technologies introduction in the logistics activities of Ukrainian companies in the context of the implementation of European environmental programs. 2022. Intellectualization of logistics and Supply Chain Management. [Online], vol.13, pp.15-26. URL: <https://doi.org/10.46783/smart-scm/2022-13>
6. Савченко Л. В., Гриценко С. І. Аналіз технологій доставки LTL вантажів з точки зору економічних, екологічних та соціальних витрат. Вісник економічної науки України. 2021. № 1(40). С. 139–144.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БОРГОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Гудь Сергій Романович,

студент

Науковий керівник:

Довгань Л. П.,

к.е.н., доцент

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Вступ. На сьогодні в Україні актуальним стоїть питання розробки стратегії управління державним боргом, причому останній слід розглядати не тільки з позицій боргового тягара для економіки та дестабілізуючого фактору для публічних фінансів, а й як важливий інструмент у механізмі забезпечення стабільного економічного зростання, тобто постійного приросту рівня ВВП, стимулювання повної зайнятості, покращення інвестиційного клімату країни, стримування інфляційних процесів, фінансування пріоритетно важливих соціальних програм, залучення необхідних обсягів кредитних ресурсів для розвитку підприємництва в країні.

Мета роботи. Вивчити процеси управління державним боргом та виокремити недоліки для подальшої розробки пропозицій щодо підвищення рівня боргової стійкості публічних фінансів.

Матеріали и методи. Основними методами, які було використано в роботі є аналіз, синтез і оцінка рівня державного боргу.

Результати та обговорення. У світовій практиці оцінка боргової стійкості є досить поширеним набором інструментів, що використовуються для запобігання формування надмірного боргового навантаження.

По-перше, за допомогою аналізу встановлюються зв'язок між обсягом і структурою державних запозичень,

По - друге є можливість встановити потенціал країни в обслуговуванні накопиченого боргу країни. Основні інструменти боргової політики із позиції

підтримки фінансової стійкості держави в умовах воєнного стану продемонстровано на рис.1. [1]

Рис.1. Зміни у використанні інструментів боргової політики щодо підтримки фінансової стійкості України під час війни, травень/червень 2022 року

Джерело: складено автором на основі [1]

Банкрутство однієї країни може створити ефект доміно: трейдери схильні виводити гроші з країн із подібними проблемами, чим тільки прискорюють їхній крах. Найяскравіший приклад – боргова криза Латинської Америки у 1980-х роках. Нинішня економічна ситуація має певну схожість. Як і тоді, Федеральна резервна система раптово і різко підвищує процентні ставки, намагаючись приборкати інфляцію, чим провокує посилення долара. Через це країнам, що розвиваються, важко обслуговувати свої зовнішні борги .

Суверенний ризик, також відомий як «державний ризик» - це ризик невиконання боргових зобов'язань країною. Це найширший показник кредитного ризику, що включає ризик країни, політичний ризик та ризик передачі. Одним з найбільших невдалих аспектів суверенного ризику є те, що

він заразний за своєю суттю, а це означає, що те, що впливає на одну країну, має тенденцію впливати і на інші країни через глобалізований взаємопов'язаний світ. Тут слід залишатися завдяки невід'ємному зв'язку між світовими економіками.

Зазвичай облігації, випущені урядом, вважаються такими, що не мають ризику дефолту. Однак, хоча гарантії урядів дійсно зменшують такий ризик утримання державних облігацій, він взагалі не усувається, і уряди час від часу виконують дефолт.

Російське вторгнення створило величезні проблеми для державних фінансів в Україні, оскільки вона має доволі високий рівень боргу – у районі 50% від ВВП. За неофіційною інформацією Bloomberg, українські посадові особи почали вивчати можливість реструктуризації боргу.

Міжнародне рейтингове агентство Bloomberg відобразило основні позиції щодо вразливості до ризиків суверенного дефолту, дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Топ-10 країн за рівнем вразливості до ризиків суверенного дефолту [216].

№	Країна	5 річна кумулятивна ймовірність дефолту, %	5 річні котирування CDS, в.п.
1	Венесуела	89,0	4505
2	Україна	74,7	2578
3	Греція	62,9	1281
4	Пакистан	36,5	632
5	Кіпр	34,0	493
6	Росія	28,4	476
7	Сальвадор	26,5	425
8	Лівія	25,3	398
9	Ірак	22,9	368
10	Нігерія	21,8	345

Джерело: складено автором на основі [2].

Так, наприклад, ситуація, яка стосується України, направлена на скорочення та поступове припинення зовнішніх державних запозичень за рахунок збільшення обсягу операцій із розміщення боргових зобов'язань. Що

стосується механізму вирішення боргової проблеми, то він полягає у відмові від випуску єврооблігацій, тобто боргова політика є подібною до зменшення обсягів зовнішнього та гарантованого державного боргу та спрямована саме на це.

Варто зауважити, що вибір оптимальної моделі управління державним боргом, а також методів управління є передумовою забезпечення економічної стабільності та підвищення кредитного рейтингу країни, а також спрямовується на підвищення боргової стійкості. Як показує провідний зарубіжний досвід, наприклад у Великобританії, виконавчим органом Казначейства є здійснення запозичень додаткових коштів шляхом реалізації цінних паперів «гілтс», а також казначейських зобов'язань.

Щодо України, то слід зауважити, що важливим являється і класифікація боргу за типом кредитора та структурою на кінець 2021 р., що демонструє табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація боргу за типом кредитора на 31.12.2021 р

Класифікація боргу		Млрд. дол. США	Млрд. грн.	%
Внутрішній борг	Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	39,51	1077,64	40,33
	Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	1,24	33,96	1,27
Зовнішній борг	Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	23,80	649,20	24,30
	Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	1,49	40,75	1,53
	Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	2,94	80,25	3,00
	Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	24,44	666,60	24,95
	Заборгованість, не віднесена до інших категорій	4,53	123,61	4,63

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 4].

Як видно з табл. 2, базуючись на офіційних джерелах статистики, зовнішній і внутрішній борг України до кінця 2021 року мають тенденцію до зростання. Згодом у 2022 р. борг зростатиме ще більше в силу нестабільної політичної ситуації та в результаті повномасштабного вторгнення в Україну.

Разом з тим вартує уваги і динаміка основних показників боргової безпеки, які досліджено за останні три роки (табл.3).

Таблиця 3

Динаміка показників боргової безпеки України за 2018–2021 роки

Показники	2019	2020	2021
Відношення сукупного обсягу боргу до ВВП, % (< 60%)	50,24	60,44	48,94
Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, % (< 25%)	29,15	35,98	28,58
Відношення загального обсягу внутрішнього боргу до ВВП, % (< 30%)	21,09	24,47	20,36
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	16,93	10,20	11,34
Відношення зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, % (< 70%)	74,53	88,49	70,41
Відношення міжнародних резервів до зовнішнього боргу, %	51,69	54,23	54,09

Джерело: складено автором на основі [2].

Щодо успішного управління державним боргом, то така практика його управління можлива і в Україні. На засіданні Уряду було ухвалено постанову про створення агентства як центрального органу виконавчої влади та затверджено Положення [2]. Особливістю діяльності даного агентства є впровадження спеціальної моделі Стратегічного аналізу боргу, що має на меті в умовах різних стратегій запозичень оцінку співвідношень між витратами та ризиками. У такому випадку відбувається дослідження у конкретній структурній моделі різних стратегій випуску цінних паперів. Така мета досягається шляхом оптимізації менеджменту обігу готівки в державному секторі, мінімізації витрат по обслуговуванні державного боргу шляхом застосування урядових стратегій ризику, а також через стабільне виконання боргових зобов'язань Агенства не є державними службовцями, а модель управління у середині установи має корпоративний характер. Наглядову функцію за діяльністю Агентства здійснює вища аудиторська установа.

З огляду на це варто розглянути основні загрози забезпечення боргової безпеки, яка прямо впливає на боргову стійкість. Основними загрозами є загрози, які збурюють цей процес (знецінення грошової одиниці, бюджетний дефіцит, нераціональне використання залучених коштів, недосконала правова база); загрози, які підсилюють даний процес (висока вартість запозичень, політична нестабільність, війна в Україні та ін.).

Відмітимо, що успішна реалізація Міністерством фінансів разом із покращенням макроекономічних показників лише за 2019 рік дала змогу зекономити близько 26 млрд грн видатків з обслуговування державного боргу. Досягти ще кращих результатів можливо із запуском діяльності Агентства, яке буде максимально оперативно та ефективно застосовувати інструменти із управління державним боргом.

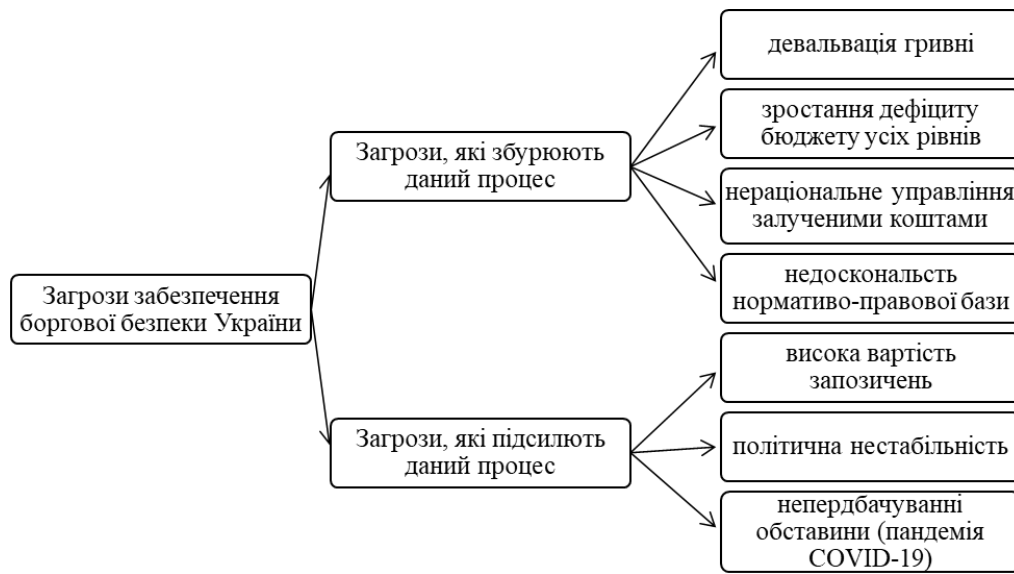

Рис. 2. Загрози забезпечення боргової безпеки України

Джерело: [4]

Крім цього, Уряд має намір покласти на орган управління державного бюджету, зокрема державного бюджету за погодженням з міністром фінансів.

Боргове агентство також організовуватиме здійснення витрат на виплати за державними деривативами, має проводити аналіз і здійснювати активні операції з державними деривативами відповідно до рішень Кабінету Міністрів України. Голову за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби призначають за підсумками конкурсу.

Єдина система управління зовнішнім боргом повинна інтегрувати всі діючі в цій області державні інститути, такі, як структури виконавчої та законодавчої влади, Національний та обслуговуючі банки, а також контрольні органи.

Отже, у результаті створення та введення в дію Агенства органи

державної влади у цій сфері будуть наділені такими основними функціями та обов'язками [2]:

1. орган виконавчої влади (КМУ) встановлює ліміт державного боргу та подає його до законодавчого органу (ВРУ) для затвердження (Бюджетний кодекс України та Закон України «Про державний бюджет на відповідний рік»);

2. на Міністерство фінансів України, як на орган виконавчої влади, буде покладено ряд обов'язків, що полягають в узгодженні плану конкретної діяльності Боргового агентства на наступні роки; забезпеченні умов для здійснення фінансування бюджету, а також протягом року внесення змін до нього в результаті надання консультацій та рекомендацій Виконавчого директора Агентства; пропозиції нових боргових інструментів Уряду; визначенні основних індикаторів результатів діяльності новоствореного органу; затвердженні цілей управління грошовими коштами та внесенні будь-яких змін в оперативні процедури Боргового агентства [2];

3. НБУ та інші обслуговуючі банки (такі як Державний експортно - імпорتنний банк ПАТ «Укресімбанк») виконують операції з розміщення, обслуговування та проведення платежів за зовнішніми борговими зобов'язаннями.

4. Вважаємо за доцільне також запровадження такої інституції як Аудиторський суд, який буде виконувати функції нагляду та контролю за фінансовим менеджментом. Також даний орган повинен здійснювати щорічну перевірку за напрямками: облік та звітність; аудит процедури; ефективність моделі.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, вважаємо, що в перспективі, варто запровадити ряд наступних заходів:

– можливості та доцільності встановлення зовнішнього боргу за окремими напрямками інших можливих заходів обмеження зовнішнього боргу зсередини з урахуванням секторів та галузей економіки;

– контроль залучених з позиції ефективного соціально-економічного розвитку країни;

- створення повноцінної системи системних ризиків боргу та своєчасного виявлення боргової стійкості;
- вдосконалення держави кредитного сектору, з подальшим обмеженням обсягів на здійснення окремими суб'єктами державного сектору;
- диверсифікація боргу;
- внесення відповідних змін, подальше вдосконалення боргу;
- оптимізація та раціоналізація за рахунок вдосконалення його структури та в цілому підвищення ефективності формування політики управління державним боргом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Неізнана, О., Григорук, А., & Литвин, Л. (2022). Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (39).
2. Про утворення Агентства з управління державним боргом України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2020-%D0%BF> (дата звернення: 13.11.2022).
3. Фоміних М. В., Парфенюк А. С. Оцінка рівня боргової безпеки та напрямки її зміцнення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка», № 21(49), червень, 2021 р.* С. 109-113
4. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.05 – 31.05.2022 р.) / Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv>.

КЛАСТЕРНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Гук Ірина-Марія Русланівна

Бакалавр освітньої програми «Бізнес-економіка»

Науковий керівник:

Моряк Тетяна Петрівна

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. Необхідність підвищення економічної ефективності вітчизняних суб'єктів господарювання ставить перед регіональними територіями нові виклики. Традиційні інструменти її розвитку не відповідають в повній мірі новим умовам господарювання, викликам зовнішнього середовища та не дозволяють вирішити проблему конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку.

Потребують вдосконалення існуючі, запровадження та бурхливого розвитку нові інструменти підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Саме таким відносно новим та прогресивним інструментом прийнято вважати кластеризацію.

Ціль роботи. Вивчення, дослідження та теоретичне узагальнення кластеризації у вітчизняній економіці та обґрунтування необхідності її адаптації до міжнародної практики в умовах реформування економіки України.

Матеріали та методи. Глобальні зміни в країні та світі, викликані політичними та економічними чинниками, а також стрімким науково-технічним прогресом призвели до появи нових підходів до соціально-економічного розвитку регіонів України. Одним з таких підходів у сучасних умовах є кластеризація, яка дозволяє формувати конкурентні переваги на рівні окремих інтегрованих комплексів, що функціонують на території регіонів з високою концентрацією взаємопов'язаних галузей. Для належного розуміння сутності кластера як форми організації бізнесу необхідно чітко сформулювати його

визначення. Отже, погоджуючись з визначенням, поданим М. Портером, під кластером будемо розуміти галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою, а також з іншими суб'єктами в ланцюжку створення цінності з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону [3, с. 1].

Кластери є особливою формою організації господарської діяльності і підтвердженням цьому є його такі відмінності від інших форм об'єднань підприємств:

- діяльність кластерів не визначає спеціальних особливостей його органів управління (на відміну від корпорацій та концернів);
- кластери мають постійний характер діяльності (на відміну від консорціумів);
- кластери створюються не лише з метою постійної координації господарської діяльності підприємств (на відміну від асоціацій);
- кластери тісно взаємодіють із навчальними закладами, органами місцевого самоврядування тощо;
- кластери отримують підтримку від держави та місцевих органів влади [2, с. 7].

Можна зазначити, що як всеохоплюючий проєкт, кластер може стати оптимальним інституціональним майданчиком для ефективної реалізації механізмів державно-приватного партнерства. В рамках кластера робиться акцент на підвищенні конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і всього виробничого ланцюжка, включаючи постачальників, суміжників, дослідницькі та освітні організації. З іншого боку, участь держави в кластеризації виробництва є необхідною умовою її успішного здійснення. Державна участь в створенні кластера сприяє раціоналізації виробничо-ринкових процесів. Об'єднання зусиль підприємців, органів управління, суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності, а також заходів державної підтримки в рамках кластерів дає значні переваги в конкурентній боротьбі, значно підвищує ефективність соціально-економічної політики [4].

Незважаючи на довгий період існування, кластерний рух в Україні є слабо організованим на національному рівні й зростає радше стихійно. Цьому є свідчення того, що до 2020 року в нашій державі не було відповідальних органів в центральному уряді, відповідних національних політик чи програм розвитку та на даний момент не існує чіткого законодавства щодо діяльності та регулювання кластерів.

В Україні функціонують близько 25 та створюється 50 потенційних промислових кластерів. Зареєстровані в Україні 30 кластерних організацій представляють такі види економічної діяльності:

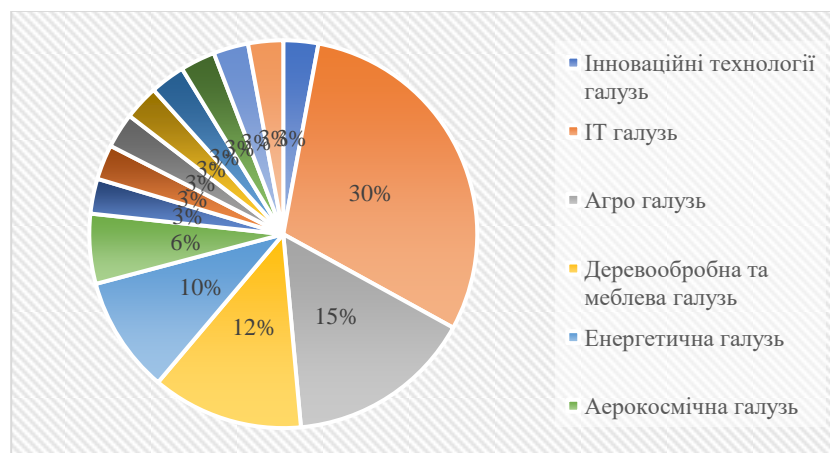

Рис. 1. Розподіл кластерів України за видами економічної діяльності [5]

Умовно, за критерієм рівня розвитку та самоорганізації можна виділити 3 групи організацій в Україні:

1. Найбільш розвинутими та масовими є ІТ-кластери, серед яких за рівнем організації та масштабами діяльності виділяються Львівський, до якого належать такі відомі компанії як A2 Software, Crystal Logic, Data Robot, Softserve та ін. [7], а також Харківський ІТ-кластери учасниками якого є Academy Smart, Actiomix, DC Link Group та ін. [8]. Вони мають розвинений штат, імідж соціально відповідальних організацій, ведуть регулярну діяльність зі своїми членами, включно з різними проектами розвитку бізнесу й тісно взаємодіють з місцевою владою в різних регіональних ініціативах.

Серед особливостей цих кластерів – домінування аутсорсингових організацій та виключна орієнтація на зарубіжні ринки. Наслідком цього є слабка інтеграція з іншими економічними секторами свого регіону, а також

імідж конкурентів в боротьбі за таланти з промисловими секторами [6].

2. Друга група – це переважна більшість кластерних ініціатив. Зазвичай, це структури, які мають 1–2 координаторів й ведуть різноманітну діяльність в залежності від типу галузі та регіону. До цього сегменту можна віднести й добре організовані національні структури, як Український органічний кластер чи асоціація АППАУ (Асоціація підприємств промислової автоматизації України), які об'єднують відповідних виробників на національному рівні. За критеріями виробничої кооперації, співпраці, орієнтації на експорт та впливу на розвиток кластерних політик – вони є ближчими до кластерних структур, ніж до галузевих асоціацій [6].

3. Нерегулярні та-або «заморожені кластери» – третя група організацій. Мова про кластерні ініціативи, які ведуть нерегулярну діяльність, або взагалі є «замороженими», тобто не діючими організаціями. Прикладом останньої є кластер «Мехатроніка» (м. Харків), який створений в 2016 році і який мав об'єднати ряд виробників авіаційної галузі [6].

На відміну від традиційної форми організації виробництва, функціонування кластерів має свою специфіку. Кластери об'єктивно існують, через них проходять чималі грошові потоки, однак проблемам формування фінансової бази формування та функціонування кластерів в Україні досі не приділено достатньої уваги.

До основних інструментів фінансового забезпечення розвитку кластерного руху (Institutional and financial support for regional innovation) в Україні доступними є/можуть бути такі: державні, приватні, грантові та кошти фінансових установ. Динаміку фінансування кластерної форми бізнесу з коштів державного бюджету представлено на рис. 2.1. Можна помітити, що сума коштів виділених ДФРР з 2018 р. почала зростати доволі стрімко зростати та у 2021 році сягнула 326 млн. дол., що є найбільшим виділенням серед усіх програм державного напрямку.

Сума субвенції на інфраструктуру ОТГ теж зростали з 2018 року, проте у 2021 році спали на два пункти через менший обсяг державного бюджету, що

був розподілений місцевим бюджетам. Обсяг фінансування підтримки секторальної регіональної політики з 2018 року почав спадати та з 44 млн. дол. у 2021 році сягнув лише 27 млн дол.

Дана спадна тенденція була спровокована спадом економіки через вплив пандемії коронавірусу, що не відповідало першочерговим розподілом державних коштів на даний сектор регіональної економіки та зменшенням обсягу допомоги від Європейського Союзу під час епідемії.

Рис. 2. Інструменти державної фінансової підтримки кластерної форми бізнесу в Україні в умовах децентралізації, млн. дол. [1]

Проаналізувавши сучасний стан кластерного розвитку в Україні та міжнародний досвід в організації ефективної кластерної політики можна сформулювати такі рекомендації для підвищення конкурентоздатності в цьому сегменті:

1) необхідно сформулювати відповідну законодавчу базу для правомірної організації діяльності кластерів та їх регулюванню;

2) максимально залучати вже існуючий кластерний комітет Industry4Ukraine для здійснення координаційних та комунікаційних функцій, в першу чергу, серед хайтек та «непромислових» кластерів.

3) провести початковий облік та атестацію кластерів, що є висхідною точкою для розвитку даного сегменту економіки;

4) залучати міжнародну та технічну, а також фінансову допомогу, яка передбачатиме передачу міжнародного досвіду щодо кластерного менеджменту, співпраці кластерів та спільних проектів, а також надання допомоги з інтернаціоналізацією;

5) визначити перелік топ-кластерів регіонального рівня, які потребують підтримки та координації дій;

6) покращити спільну стратегію розвитку у взаємодії з владою;

7) активне впровадження кластерного підходу в національну економіку.

Результати обговорення. В цілому формування і розвиток кластерів приводить до інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційних процесів і реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегії розвитку як на рівні окремого суб'єкта господарювання, учасника кластера, так і на рівні регіону і країни. — брендизація.

Тому запропоновані рекомендації будуть сприяти покращенню дієвості кластерних організацій не лише на мікрорівні, але й на національному рівні нашої держави.

Висновки. Отже, проаналізувавши стан кластерного розвитку в Україні можна зробити такі висновки: даний рух є слабо організованим на вітчизняному ринку; присутні проблеми, які пов'язані першочергово з відсутністю відповідної законодавчої бази щодо організації діяльності та шляхів регулювання кластерів. Проте впровадження даної політики у найближчий час здатне забезпечити підвищення ефективності діяльності підприємств, що є учасниками кластерів у контексті не лише їх індивідуального розвитку, але й шляхом дії синергії й для усієї спілки, яка сприятиме розвитку особливих галузей економіки на регіональному рівні та розвитку економічної системи конкурентоздатності України на світовому рівні.

ДЖЕРЕЛА

1. Кластери як один із шляхів забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Стаття Д. В. Нехайчука] Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2012/11.pdf - Назва з екрану.

2. Європейський досвід для створення та розвитку туристичних кластерів в Україні. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Кваліфікаційна

робота І. В. Давиденка] – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11674/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%80%20%D0%90.%D0%90.%20%D0%9A%D0%B2%D0%D0%B0.pdf> – с. 7 - Назва з екрану.

3. Кластерний підхід до організації туристичного бізнесу в Україні. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Стаття О. І Ковтун] – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/kovtun2.htm - Назва з екрану.

4. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року.. [Електронний ресурс] Електронні дані. [Веб-сайт] – Режим доступу: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitku-do-2025-v1pdf> – с. 22 – Назва з екрану.

5. Учасники Lviv IT Cluster. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Веб-сайт] – Режим доступу: <https://itcluster.lviv.ua/about-us/members/> - Назва з екрану.

6. Учасники Kharkiv IT Cluster. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Веб-сайт] – Режим доступу: <https://it-kharkiv.com/all-participants/> - Назва з екрану.

7. Розвиток кластерів – зміна порядку денного у 2020-му. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Стаття О. Юрчака] – Режим доступу: <https://investgazeta.ua/blogs/rozvitok-klasteriv-zmina-poryadku-dennogo-v-2020> - Назва з екрану.

8. Державна регіональна політика. [Електронний ресурс] – Електронні дані. [Київ: Міністерство розвитку громад та територій України] – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/> (дата звернення 01.10.2022 р.) - Назва з екрану

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Демченко Ігор Андріанович

Студент

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Ведення. /Introduction. У сьогоднішньому стані розвитку ринкових відносин Україна потребує нових шляхів та підходів до управління економікою. Завдяки правильному підвищенню управління активами можливо збільшення їх ефективності, вартості та отримання більш вищих прибутків. В сучасних умовах господарювання вітчизняна економіка вимагає знаходження шляхів підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємстві.

Мета роботи./Aim. Основною метою дослідження роботи є пошук ефективних шляхів удосконалення управління активами вітчизняних промислових підприємств та аналіз особливостей в сучасних умовах господарювання.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вивченням питання шляхів підвищення ефективності управління активами займалася значна кількість відомих вітчизняних і зарубіжних науковців. Внесок у дослідження проблеми шляхів підвищення ефективності управління активами зробили такі вітчизняні науковці: М. М. Бердар, І. О. Бланк, В. В. Ковалев, Л. В. Олійник, Г. В. Савицька, С. А. Циганов, О. Д. Шарапов, Н. В. Петрунь

Результати та обговорення./Results and discussion. Наразі можна сказати що механізм функціонування підприємств на сучасному етапі постійно змінюється. До цього причетні проводимі в країні економічні реформи. Кожне підприємство для здійснення господарської діяльності повинно мати у своїй власності майно, що належить йому, тобто економічні ресурси які є активами підприємства у формі майнових цінностей, які з метою одержання прибутку використовуються в господарській діяльності промислового підприємства.

Шляхи підвищення ефективності управління активами підприємства становить одну із частин операцій фінансового менеджменту. У фінансовому складі є велика кількість елементів яка вимагає індивідуалізації управління; видів та динаміки його трансформації; платостпроможності та забезпеченню пріоритетною роллю; цільових результатів операційної діяльності промислового підприємства та рентабельністю [1, с. 22–23].

Повинен забезпечуватись компроміс під час управління обіговим капіталом між ризиком втратити ліквідність промислового підприємства та ефективністю роботи. Дефіцит коштів достатньо великий при низькому рівні виробничих запасів, грошових коштів та дебіторської заборгованості.

Страхові запаси оборотних коштів відсутні коли більшість ресурсів промислового підприємства була вкладена в необоротні активи, при певних відхиленнях від реалізаційних планових обсягів сировини та приходів платежів також можуть бути порушення кредиторських розрахунків. Може зменшуватися ризик ліквідності при зростанні величини чистого обігового капіталу [2, с. 18–21].

Між рівнем чистого обігового капіталу та прибутком існує інша залежність. Не може підтримуватися належним чином за низького значення виробничої діяльності, можливі періодичні збої, втрата ліквідності та низький прибуток.

Прибуток може стати максимальним за деякого оптимального рівня чистого обігового капіталу та будь-яке відхилення вважається небажаним. Призводить до накопичення у виробництві не задіяних обігових активів, а також фінансування зайвих витрат, що робить зниження прибутку це невиправдане підвищення величини обігових коштів.

Відповідно до Національного Положення бухгалтерського обліку активами є ресурси, що контролюються підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Цим Положенням визначені зміст і форма Балансу та загальні вимоги до розкриття його статей. Баланс – це звіт про фінансовий стан

підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Він має форму таблиці, що складається з двох частин, а саме активу і пасиву, де згруповані їх джерела[3].

Контрольовані промисловим підприємством ресурси є активами які під час використання дають збільшення економічних ефектів. До таких ресурсів включають нематеріальні активи і кошти, матеріальні цінності, які можуть належати суб'єкту на певну дату, їх використання та розміщення.

Групи активів, які є у балансі промислового підприємства належать до:

- обігових активів (протягом операційного циклу, призначені для реалізації не обмежені у використанні, грошові кошти та їх еквіваленти);
- необоротних активів (основні засоби, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи та інші необоротні активи, довгострокові фінансові інвестиції, незавершене будівництво)
- необоротних активів, утримуваних для продажу та групи вибуття [4, с. 5–10].

Залежність та взаємозв'язок із зовнішнім середовищем є однією з важливих особливостей підприємства, та виявляється в одержанні активів для необхідності функціонування і збільшенні кількості споживачів, яким потрібні результати діяльності промислового підприємства.

Підприємству необхідна взаємодія з іншими частинами, які для забезпечення умов нормального розвитку та існування складають макро- мікро- середовище [5, с. 36].

Комплекс заходів з підвищення ефективності управління обіговими активами можливо здійснити за такими напрямками:

- за рахунок інтенсифікації виробництва і скорочення тривалості операційного циклу та розподілом згідно з структурою їх витрат;
- з метою бесперебійного забезпечення виробництва матеріалами та ресурсами поліпшення організації матеріально-технічного постачання;
- оформлення розрахунків документів, прискорення процесу

відвантаження продукції, застосування ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів, створення простих та дієвих систем контролю за рухом дебіторської заборгованості та грошових коштів, перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості, розвиток механізмів безготівкових розрахунків.

Завдяки комплексному підходу до управління активами можливо відокремити елементи індивідуальності а також визначити спосіб завдяки якому всі види та різні форми активів пов'язані між собою а також виділити та вивчити взаємодію із зовнішнім середовищем[6, с.44-45].

Важливим є те що шляхами підвищення управління активами мають відповідати певним вимогам, які повинні бути вивчені на кожному етапі виробництва. Важливими принципами управління активами є такі:

- єдність перспективного і поточного планування;
- забезпечення системного підходу, коли можна сказати що досліджуваний елемент розглядається як складна динамічна система, яка пов'язаних між собою та із зовнішнім оточенням, взаємозалежності його окремих елементів;
- базою для управління активами має бути державний підхід під час оцінювання економічних процесів та результатів діяльності;
- під час управління активами вони повинні бути об'єктивними, конкретними і точними; висновки мають бути обгрунтованими та має будуватись на достовірній інформації а висновки мають бути з точними аналітичними розрахунками;
- управління має бути ефективним;
- управління має бути комплексним тому вимагає охоплення всіх сторін діяльності;
- оперативність управління;
- повинно мати управління науковий характер;
- управління активами повинно впливати на процеси діяльності промислового підприємства та результати діяльності[7, с. 55-63].

До основних методів контролю запасів можна віднести такі:

- використання методу ABC та методу економічно обгрунтованих потреб;
- прямий метод, аналітичний та коефіцієнтний метод розрахунку оптимального рівня запасів [8].

За аналітичним методом визначення величини обігових коштів передбачає аналіз фактичних запасів.

Коефіцієнтний метод полягає у визначенні нормативів чинності власних оборотних коштів на початку розрахункового періоду з урахуванням показників виробництва цього періоду.

Метод ABC передбачає розподіл запасів на три категорії: А - найважливіші, вони включають двадцять відсотків запасів, та вісімдесят процентів продажу; В – важливі запаси які діляться на тридцять процентів запасів та п'ятнадцять процентів продажу; С – менш важливі запаси до яких можна віднести п'ятдесят процентів запасів та п'ять процентів продажу. Можна сказати що особливістю цього методу є те що досить мала група запасів на підприємстві може мати найбільшу вартість.

До методу економічно обгрунтованих потреб можна віднести мінімізацію сукупних операційних витрат та збереження запасів на підприємстві. Цей метод дає можливість розрахувати витрати та збереження запасів, а також розміщення витрат та замовлень зі збереження запасів на складах.

До методу прямого розрахунку можна віднести визначення фактичної потреби підприємства в запасах на встановлений період.

Метод XYZ полягає в залежності від попиту та точності прогнозування в поділі запасів та величини споживання товарів.

Метод XYZ заснований на розділі ресурсів промислового підприємства на такі категорії:

- X – це ресурси яким характерна висока точність і стабільна величина споживання;
- Y – це ресурси які характеризуються визначеною величиною споживання щодо чинників;

– Z – вона характеризується невисокою точністю і малим рівнем споживання[9].

Для забезпечення платоспроможності промислового підприємства та забезпечення постійної наявності обігових коштів, велике значення має ефективність управління дебіторською заборгованістю та обсяг обігових коштів.

Висновки./Conclusions. Отже, система управління активами промислового підприємства може дати змогу здійснювати ефективний аналіз та визначати структуру та оптимальний обсяг оборотних коштів на підприємстві. На основі визначення показників ефективності використання обігових коштів слід розраховувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу обігових коштів. Полегшить формування оптимальної системи аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів обігу оптимальної системи формування управління обіговими коштами. Слід здійснювати управління запасами обігових коштів на основі методів ABC і XYZ, управління грошовими коштами та управління дебіторською заборгованістю. Приділяти увагу при управлінні активами підприємства слід прискоренню обігу обігових активів, це можливо завдяки заохоченням а саме активізація попиту на сировину, залучення комерційного кредиту на промислове підприємство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика. Проспект, 2015. 1104 с.
2. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 352 с
3. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. ООО «Нове знання», 2018. 360 с
4. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Системний аналіз: навч.-метод. посібник. Київ: КНЕУ, 2015. 154 с.
5. Стерлигова А. Н. Управление запасами широкой номенклатуры: с чего

начать? URL: <http://www.ukrlogist.com/article/upravlcnie-zapasami/456>.

6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку. Загальні вимоги до фінансової звітності: документ z0336-13 / Кабінет Міністрів України, чинний, поточна редакція від 14 березня 2017 р., підстава z0267-17.

7. Бланк І. О., Ситник Г. В. Управління фінансами підприємств: підруч. Київ: видавництво КНЕУ, 2013. 780 с.

8. Ковалев В. В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Финансы и статистика, 2015 512 с

9. Циганов С. А. Шляхи підвищення ефективності грошово-кредитного регулювання економіки. Фінанси України. 2018. № 1. С. 11–19.

10. Петрунь Н. В. Особливості управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств. Аграрний вісник Причорномор'я. URL: http://www.nbu.gov.ua/portaEchcm_biol/avpch/Eii/2009_49/Petrunya%20N.V.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ DEA ДЛЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Долгіх Яна Володимирівна,

к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

Вступ. Теоретичним та практичним дослідженням оцінки ефективності господарської діяльності об'єктів різних соціально-економічних систем методом *Data envelopment analysis (DEA)* присвячено багато наукових робіт. В роботі [1] проведений бібліографічний аналіз 2000 наукових публікацій про застосування методу *DEA* зі знайдених 3729, що були проіндексовані наукометричною базою даних Scopus у період з 2018 по 2022 рр.

Питання особливостей практичного застосування методу *DEA* для оцінки ефективності діяльності об'єктів господарювання вивчені не в повній мірі.

Мета роботи. Виявити особливості застосування методу *DEA* для оцінки ефективності діяльності об'єктів господарювання.

Матеріали та методи. Метод *DEA* є непараметричним методом оцінки відносної ефективності будь-яких однорідних об'єктів господарювання в різних соціально-економічних системах. Такими об'єктами можуть бути галузі господарства, підприємства, органи управління та правосуддя, банки, лікарні, заклади вищої освіти і т.д. Суть методу складається в тому, що досліджується об'єкт o_k ($k = \overline{1; K}$), який описується векторами вхідних $X_k = (x_{k1}, x_{k2}, \dots, x_{km})$ та вихідних $Y_k = (y_{k1}, y_{k2}, \dots, y_{kn})$ параметрів та аналізується його ефективність у навколишньому середовищі функціонування.

Серед переваг методу, – можливості оцінки відносної ефективності об'єкта, враховуючи множину вхідних та вихідних параметрів, що характеризують його господарську діяльність та надання рекомендацій щодо зміни вхідних або вихідних параметрів для досягнення об'єктом 100-відсоткової ефективності [2].

При оцінці ефективності методом *DEA* використовують моделі, які мають орієнтацію на вхід, – input-oriented моделі та на вихід, – output-oriented моделі. У input-oriented моделях мінімізується множина вхідних параметрів при фіксованих вихідних параметрах, а в output-oriented моделях максимізується множина вихідних параметрів при фіксованих вхідних параметрах.

Результати та обговорення. Метод *DEA* має специфіку, яку потрібно враховувати при формуванні вхідних та вихідних параметрів об'єктів, що досліджуються. Вибір кількості та виду вхідних та вихідних показників є визначальним для отримання адекватної оцінки ефективності діяльності досліджуваних об'єктів. Розглянемо особливості їх формування.

При використанні методу *DEA* для аналізу діяльності деяких об'єктів господарювання виникає проблема між поділенням показників на вхідні та вихідні. Ця проблема виникає внаслідок того, що між показниками може не бути технологічного зв'язку. Вирішення цієї проблеми залежить від виду моделей *DEA*, що обираються для дослідження: орієнтованих на вхід (input-oriented) або орієнтованих на вихід (output-oriented). Якщо для дослідження обирається input-oriented модель, то вхідними потрібно обирати показники, для яких бажаними є менші значення, а до вихідних потрібно віднести показники для яких бажаними є більші значення. Таким чином, після розрахунків для неефективних об'єктів можна отримати рекомендації щодо зниження значень вхідних показників та збільшення значень вихідних. Якщо для дослідження обирається output-oriented модель, то вхідними показниками потрібно обирати такі, що бажано збільшити, а вихідними – такі, що бажано зменшити. В даному випадку для неефективних об'єктів можна отримати рекомендації щодо збільшення значень вхідних показників та зменшення вихідних.

Одним із недоліків *DEA*-аналізу є його чутливість до кількості вхідних і вихідних параметрів стосовно кількості об'єктів, що аналізуються. Важливим є виконання наступного співвідношення [3]:

$$K \geq \max \{m \times n; 3(n + m)\} \quad (1)$$

Якщо умова (1) не виконується, – велика кількість об’єктів буде визнана ефективними, що спотворить результати дослідження. Одним з підходів усунення цієї проблеми є виключення корельованих та другорядних змінних. Іншим підходом є дослідження окремих напрямків діяльності об’єкта господарювання з подальшим агрегуванням показників. Наприклад, для підприємств можна оцінювати ефективність виробничої, маркетингової, інноваційної, фінансової та інших видів діяльності.

Особливістю методу *DEA* є визначення відносної ефективності об’єкта, що досліджується. Тому об’єкти, які мають максимальну відносну ефективність також можуть покращити показники. Для отримання рекомендацій з покращення показників об’єктів-лідерів потрібно сформувати вибірку з таких об’єктів та проранжувати їх за ефективністю. Іншим підходом може бути додавання до вибірки еталонних об’єктів. В якості еталонних об’єктів можуть бути реальні об’єкти з модифікованими показниками. Такі показники можуть сформувати експерти, спираючись на нормативні документи або найкращі показники країн світу.

Висновки. В роботі досліджені особливості практичного використання методу *DEA* для оцінки ефективності, а саме особливості формування вхідних та вихідних параметрів об’єктів господарювання, що досліджуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Койбічук В., Герасименко В. Ефективність національної кібербезпеки : *DEA* -аналітика. Вісник економіки. 2022. Вип. 3. С. 8–21.
DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.008>
2. Долгіх Я. В. Метод *DEA* при оцінці ефективності виробництва та реалізації продукції рослинництва. Економіка АПК. Київ, 2016. №4. С. 33–38.
3. Bogetoft P., Otto L. Benchmarking with *DEA*, *SFA*, and R. Springer. 2011. 351 p.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Єремян Олена Михайлівна,

к.е.н., доцент,

Риженко Ірина Володимирівна,

студентка

Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

Основні засоби є важливим елементом, який забезпечує функціонування діяльності будь-якого підприємства. В більшості підприємств основні засоби зазвичай займають більшу частину активів, їх вартість і стан цікавлять як керівництво, так і акціонерів, засновників, інвесторів, так як достовірна оцінка об'єктів основних засобів дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення і робити висновки про фінансовий стан [10, с. 8].

Нормативними документами, що регламентують облік основних засобів є Податковий кодекс України [1], Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [3] та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів [2]. Важливо відзначити, що національні та інші П(С)БО розроблені відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Для підприємств доцільно ведення обліку, формування аудиторських висновків та звітності як за національними, так і за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) [6, с. 3].

Загалом, первинний, аналітичний та синтетичний облік основних засобів відповідає вимогам, проте деякі питання з метою його вдосконалення потребують детального дослідження. Так, суттєвим питанням обліку основних засобів є відображення первинної облікової інформації щодо операцій наявності, руху, капітального ремонту в численних спеціалізованих регістрах.

Окрім цього, на деяких підприємствах в первинних документах заповнюються не всі реквізити, має місце не оформлення внутрішнього

переміщення об'єктів, а значна кількість інвентарних карток наявних в електронному вигляді.

Економічна сутність основних засобів полягає в тому, що вони беруть участь в кількох виробничих циклах, зберігають свою форму до кінця експлуатації і переносять свою вартість на готовий продукт в міру зносу, частинами – у вигляді амортизації. Через це виникає проблема пов'язана з нарахуванням амортизації основних засобів, а саме визначенням строку їх корисного використання, так як це призводить до того, що на різних підприємствах для однакового об'єкта строк може сильно відрізнятись.

Загалом, із впровадженням нормативної бази з обліку основних засобів [1-3] значно зменшились розбіжності методики обчислення ліквідаційної та первісної вартості, порядку здійснення їхньої переоцінки, зменшилась робота облікових працівників, так як непотрібно визначати балансову вартість та вартість, що амортизується одночасно з ціллю обчислення амортизації [5, с. 105].

Проблеми обліку основних засобів розглядалися багатьма відомими вченими і практиками в галузі бухгалтерського обліку. Так, Македон Н. Г. виокремлено наступні сучасні проблеми організації обліку основних засобів: вибір оптимального строку корисної експлуатації необоротних активів та встановлення ліквідаційної вартості; гармонізація вимог бухгалтерського обліку та податкових правил до зносу й амортизації; розбіжність між визначенням амортизації та функцій, які вона виконує; доцільність вважати амортизацію складовою витрат чи джерелом фінансування процесів оновлення основних засобів [6, с. 4].

Панасенко А. П. стверджує, що в останній час облік основних засобів дещо ускладнився, а ряд проблем, знижуючи ефективність використання основних засобів, негативно впливають на процес управління підприємством. До кола цих проблем можна віднести наступні: проблема оцінки основних засобів; різні підходи до визначення сутності та термінології основних засобів у системі оподаткування й фінансовому обліку; проблеми підвищення

інформативності первинних документів з обліку основних засобів; проблема забезпечення управління інформацією та матеріально-технічною базою [7, с. 408].

Отже, система бухгалтерського обліку основних засобів вимагає вдосконалення. Необхідний комплексний підхід до організації обліку основних засобів, який здатний забезпечити можливості і необхідні умови використання цінної облікової інформації для прийняття управлінських рішень щодо ефективного використання і оцінки основних засобів [8, с. 207].

Процес обліку основних засобів має бути організований як єдина, цілісна система взаємопов'язаних методів, що охоплюють увесь комплекс облікових процедур щодо вимірювання, виявлення, накопичення, реєстрації, узагальнення, передачі та зберігання інформації. З ціллю створення цілісної системи потрібно вирішити низку проблемних питань обліку основних засобів, а саме:

- вибір оптимальної за обсягом і складом облікової інформації;
- усунути розбіжності між критеріями, згідно яких актив визнається основним засобом; визначення мінімального терміну корисного використання;
- нераціональність технології вирішення облікових завдань, у т. ч. питань оцінки необоротних активів; нераціональність схем документообігу.

Також, із врахуванням специфічних особливостей основних засобів, можливо направити організацію обліку на реалізацію таких завдань:

- документальне оформлення прав власника на основні засоби, а також операцій з їх списання, придбання, передавання або продажу;
- розробити бухгалтерську модель економічного механізму амортизації, яка буде сприяти вирішенню проблем внутрішньогосподарського, фінансового обліку амортизаційних процесів; управління основними засобами з ціллю їх максимально ефективного використання під час фінансово-господарської діяльності підприємства;
- збереження основних засобів як стратегічної частини приватної власності та унеможливлення руйнування, розбирання, крадіжок об'єктів у

процесі їх експлуатації та використання;

– виявлення юридичних та економічних наслідків господарських операцій з ліквідації об'єктів або їх модернізації, реконструкції чи придбання [9].

Основними шляхами вдосконалення організації обліку основних засобів мають стати раціоналізація кожної форми документів і реєстрів обліку, методів узагальнення, обробки та збору облікової інформації, адаптованих до сучасних умов.

Проведене дослідження дискусійних питань обліку основних засобів в Україні свідчить про те, що більшість проблем обумовлюється недосконалою нормативною базою, розробленою на основі міжнародних стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку, яка не в повній мірі гармонізована до національної традиції обліку і реалій української економіки. Ми вважаємо, що хоча б часткове вирішення названих проблем дасть змогу покращити якість облікової інформації, що допоможе користувачам облікової інформації приймати своєчасні рішення.

Основна проблема обліку основних засобів в більшості підприємств – це визнання і класифікація активів, визначення їхньої балансової вартості, а також відповідних амортизаційних відрахувань і збитків від знецінення, що підлягають визнанню. Також ведення обліку за міжнародними стандартами полегшить роботу бухгалтерів, чії підприємства мають справу з іноземними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (ред. на 10.10.2022). *URL*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів» від 30.09.2003 № 561 (ред. на 18.10.2022). *URL*: <https://ips.ligazakon.net/document/MF03270>
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження

Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 № 92 (ред. на 29.07.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>

4. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : Ника-Центр, 2014. 656 с.

5. Зінченко О. В., Мічурін В. О. Актуальні питання обліку основних засобів на підприємствах. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні*: матеріали наук. практ. інтернет-конф. (24 травня 2017 р., м. Київ). Київ: КНУТД, 2017. С. 104-105.

6. Македон Н. Г. Актуальні питання обліку основних засобів в умовах інтеграцій. *Бухгалтерський облік: журнал Буковинського державного фінансово-економічного університету*. 2021. № 8. С. 1-8.

7. Панасенко А. П. Проблеми основних засобів у бухгалтерському обліку. *Держава та регіони*. 2018. № 3. С. 407-410.

8. Феофанова І. В., Антонова О. Д. Проблеми обліку основних засобів на підприємстві. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). С. 205-208.

9. Янів І. В. Сучасні проблеми обліку основних засобів. URL: http://www.rusnauka.com/17_AND_2011/Economics/7_89670.doc.htm

ПОКАЗНИКИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ПОКАЗНИКІВ АТ «УКРСИББАНК»

**Єрізану Віра Віталіївна,
Кушнір Світлана Олександрівна**
д. е. н., професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізький національний університет

Управління прибутковістю банківської діяльності на основі аналізу та оцінка стану фінансової складової економічної безпеки банку повинно бути орієнтоване на забезпечення перевищення середньоринкових показників, стабільності та передбачуваності отримуваного прибутку, що, в свою чергу, приваблює вкладників і інвесторів банку. Для вирішення питання забезпечення стабільно зростаючої прибутковості банківської діяльності необхідно звернути увагу на ефективне управління ризиковістю такої діяльності. Оскільки ефективність банківської діяльності спирається на оптимізацію управління активами і пасивами, існує тісний взаємозв'язок між стійкою прибутковістю та нарощуванням ресурсів власного капіталу банків за умови оптимізації рівня ризикованості банківської діяльності.

Також зміна показників рентабельності та маржинальності банку можуть бути індикаторами можливого погіршення результативності банківських операцій та настання банківської кризи, що характеризується відсутністю позитивних результатів від посередницької діяльності банків.

Згідно п.6.5. Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України, схвалених Постановою НБУ від 06.09.2007 № 324 [1], прибуток (прибутковість) банку або об'єкта управління може бути оцінена за допомогою таких показників:

- а) процентної та непроцентної маржі (з урахуванням внутрішніх трансфертних доходів і витрат);
- б) прибутку;

- в) чистої процентної маржі;
- г) прибутковості активів (ROA);
- г) прибутковості капіталу (ROE);
- д) скоригованого на ризик прибутку тощо.

Основними і найпоказовішими показниками є показник рентабельності активів, показник рентабельності капіталу та чиста процентна маржа банку.

Показник прибутку на активи ROA (англ. return on assets) визначається відношенням чистого прибутку (після оподаткування) до середньої вартості загальних активів. ROA може застосовуватися як показник ефективності роботи керівництва банку [2].

ROE – це коефіцієнт рентабельності власного капіталу (англ. return on equity, що перекладається як віддача від капіталу) - відношення чистого прибутку компанії до середньої величини акціонерного капіталу. Рентабельність капіталу комплексно показує ефективність використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів компанії. ROE часто виражаються в відсотках.

Простими словами коефіцієнт ROE - це річний прибуток компанії, після вирахування всіх податків, зборів та інших обов'язкових витрат поділений на вартість всіх вкладених в неї коштів засновників без позикових коштів.

Щоб розрахувати рентабельність власного капіталу, потрібно прибуток поділити на власний капітал банку [2].

Порівняння показників ROA і ROE дає можливість оцінити ефективність використання підприємством додаткових фінансових ресурсів - як позикові кошти впливають на розмір прибутків, і показує залежність одного коефіцієнта від іншого: чим більше кредитних коштів в активах компанії, тим більше буде різниця між показниками ROA та ROE; при збільшенні кредитних коштів, ROA показує зменшення.

Маржа - різниця між відповідними доходами та витратами (процентними або непроцентними) об'єкта управління. Чиста процентна маржа (ЧПМ) - один з ключових показників діяльності банку, що відображає ефективність

проведених банком активних операцій. Визначається як відношення різниці між процентними (комісійними) доходами і процентними (комісійними) витратами до активів банку [3].

Варто зазначити, що розрахунок ЧПМ може проводитися, виходячи з розміру загальних активів банку або тільки працюючих активів (що приносять йому дохід). Багато учасників ринку розраховують цей показник, виходячи саме з розмірів активів, що генерують дохід.

На прикладі АТ «Укрсиббанку» розглянемо вищезазначені показники (рис.1).

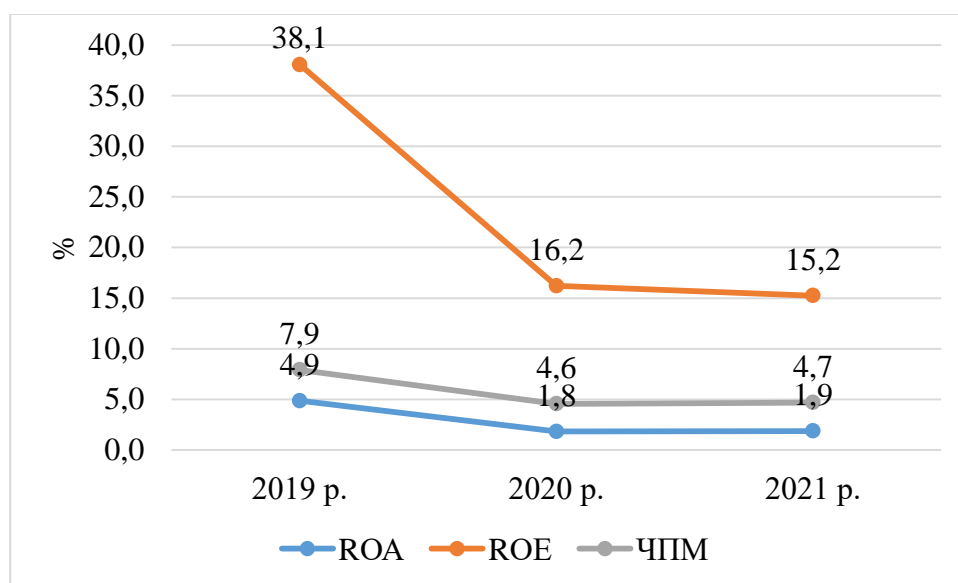

Рис.1. Показники прибутковості діяльності АТ «Укрсиббанк» за 2019-2021 рр., %

Як бачимо з рисунку, 2020 рік показав суттєве зниження рентабельності та маржі банку.

В минулому 2021 році банк намагався дещо покращити показники, що видно по зростанню показників рентабельності активів та чистої процентної маржі на одну десяту відсотку, по рентабельності капіталу показник знизився ще на 1%.

Причинами таких показників банку є в більшості ситуація з пандемією, що, власне, фактично відобразилося на результатах роботи як населення, бізнесу так і фінансових структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України, схвалених Постановою НБУ від 06.09.2007 № 324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07#Text>
- 2) Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 280 с.
- 3) Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л., Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку. Навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2021. 360 с.

РЕЙДЕРСТВО ТА АНТИРЕЙДЕРСТВО

Єщенко Марина Георгіївна,

к.п.н., доцент

Пучач Микита Володимирович,

студент

Донбаська національна академія будівництва і архітектури
м. Краматорськ/ м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Кожен, хто має відношення до підприємництва або юриспруденції зустрічався з поняттям «Рейдерство». На сьогодні в українському законодавстві не вказується тлумачення цього поняття, однак, фактично під рейдерством розуміють недружнє поглинання бізнесу, або незаконну зміну власника без відома на те учасників підприємства, коли злочинці вчиняють низку правопорушень, що дозволяє одержати контроль над активами підприємця на нібито законних підставах.

Мета роботи. Вивчити сучасне поняття «рейдерство» та чинну законодавчу нормативну базу з цього питання.

Матеріали та методи. Як вказує на своєму сайті «Opendatabot», на сьогоднішній день кожен рік відбуваються понад 400 рейдерських захватів підприємств по території всієї України, що обтяжує ведення підприємницької діяльності та бізнесу в Україні, а також погіршує її інвестиційну привабливість не тільки для її громадян, але і для закордонних інвесторів. Щороку кількість порушених кримінальних справ за рейдерство у нашій державі зростає, якщо в 2015 році їх кількість дорівнювала 290, то вже в 2020 році вона досягала рекордної за 7 років (2015-2021 р.р.) відмітки – 849 [1] і це тільки за статтями 205-1 (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців), 206 (протидія законній господарській діяльності), а також 206-2 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації) кримінального кодексу України, які вважаються “рейдерськими”, але які, на жаль, не в змозі повністю охопити

дії, що здійснюються при рейдерському захопленні підприємств. Також розслідування рейдерства нерідко провадяться за іншими статтями Кримінального кодексу, такими як 187 (розбій), 190 (шахрайство), 356 (самоправство), 357 (викрадення документів), а також 358 (підробка документів).

При рейдерських атаках рейдерами частіше всього застосовують наступні інструменти:

- корупційні зв'язки з органами влади, зокрема правоохоронними органами та судами для прикриття надуманої правової позиції для захвату.

- зв'язки з працівниками об'єкту захвату та комерційний шпіонаж, заради отримання інсайдерської інформації.

- використовуються недоліки правового оформлення правовстановлюючих документів на майно, протоколів загальних зборів підприємства, яке планують захватити.

- підробка документів, довіреності, рішення судів, протоколи загальних зборів, заповіти, договори тощо;

- фізичну підтримку охоронних фірм та/або злочинних угруповань, які фізично утримують об'єкт атаки, коли адвокати відстоюють права в суді.

- використовують інформаційні технології для таємного отримання інсайдерської інформації, яка буде використана при здійсненні управлінського контролю за об'єктом рейдерського захвату.

- починають скуповувати борги об'єкту захвату у інших осіб, для того, щоб розпочати справу про банкрутство.

- агресивно викупувають акції акціонерного товариства, для того, щоб володіти важелями та можливостями корпоративного впливу.

- використовують інші юридичні та фінансові важелі для «недружнього» поглинання більш слабшої фірми[2].

Частіше за все рейдерство умовно розділяють на 4 типи – грінмейл, біле рейдерство, сіре рейдерство та чорне рейдерство. Серед цих видів грінмейл є найбезпечнішим в Україні, а у країнах Заходу навіть не вважається

рейдерством. При грінмейлі особа здійснює перепродаж пакета акцій фірмі-емітенту, тобто організації, яка випускає цінні папери для розвитку та фінансування своєї діяльності або керівнику цієї фірми за ціною значно вищою від ринкового курсу, при цьому особа, що продає пакет акцій, в разі відмови загрожує ворожим поглинанням. При білому рейдерстві рейдери використовують лише законні методи, користуючись залишеними законодавцем лазівками, наприклад, організовує скупку акцій або боргів підприємства, намагається тимчасово погіршити економічне і фінансове становище, тощо.

Сіре рейдерство вже виходить за рамки законних методів, – для нього характерно використання фальшивої документації, а також незаконні збори акціонерів та учасників.

Чорне рейдерство вже можна назвати справжнім бандитизмом. При використанні тих же методів, що і при “сірому рейдерстві”, велика кількість уваги приділяється зв’язкам з корумпованими чиновниками різного роду адміністрацій, однак, крім цього, неодмінною частиною “чорного рейдерства” є застосування фізичної сили [3]. Для боротьби з рейдерством, використовують так звані антирейдерські організації. Для цього була створена Колегія з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції (антирейдерська комісія), яка приймає і розглядає скарги, від осіб, які зіткнулись з, наприклад, підробкою документів чи підписів [4]. Також 3 жовтня 2019 року Верховною Радою було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності», важливими змінами у якому були посилення відповідальності за порушення реєстраційних процедур, а також зобов'язання держреєстратора повідомляти власника нерухомого майна про подання/отримання заяви на проведення реєстраційних дій [5]. Окрім державних формувань, важливу роль у протидії рейдерству в Україні грає громадська організація Антирейдерський союз підприємців України, який був створений у 2005 році підприємцями, які зазнали рейдерської

атаки. Як вони пишуть на своєму сайті в розділі «Про нас», до їх задач входять:

- збереження вітчизняного промислового потенціалу;
- протидія незаконному переділу Власності;
- моніторинг та аналіз практики протидії недружнім поглинанням;

забезпечення допомоги фірмам, що зазнали ворожого поглинання [6].

Підсумовуючи аналіз основних нововведень Закону, можна зробити висновок, що загалом вони мають позитивний характер і спрямовані на запобігання рейдерським захопленням бізнесу та нерухомості. Звичайно, будь-які зміни не можуть бути ідеальними, тому є й деякі зауваження, проте це особливо не впливає на доцільність нововведень. Якщо говорити про те, наскільки нововведення протидіятимуть рейдерським атакам, то переважно йдеться не про самі зміни, а саме про практичне їх застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рейдерство в Україні. URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders> (дата звернення: 08.10.2022)

2. Рейдерські атаки: що потрібно знати. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/rejderski-ataky-shho-potribno-znaty/> (дата звернення: 09.10.2022)

3. Вітаємо! Ми – нові власники вашого бізнесу. URL: <https://pravogarant.com.ua/zdravstvujte-my-novye-sobstvenniki-vashego-biznesa/> (дата звернення: 09.10.2022)

4. Про затвердження Положення про Колегію з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції : Наказ М-ва юстиції України від 09.01.2020 р. № 71/5 : станом на 1 трав. 2021 р.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності : Закон України від 03.10.2019 р. № 159-IX.

6. Про Антирейдерський союз підприємців України. URL: <http://antiraidер.ua/about/> (дата звернення: 09.10.2022)

УДК 334.711:65.011.12:631.6

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВИ ВИБОРУ НАЙБІЛЬШ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Калуга Ю. Р.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 075 «Маркетинг»

Науковий керівник:

Макаренко Н. О.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет

Вступ. У сучасних умовах господарювання логістика є засобом досягнення стратегічних цілей організації. Розробка та реалізація стратегії логістики аграрним підприємством дає змогу реалізувати конструктивний стратегічний план розвитку компанії, спрямований на оптимізацію організації процесів та отримання конкурентної переваги. Коли підприємство формує логістичну стратегію, воно повинно враховувати якомога більше факторів, що впливають на неї, і ці фактори безпосередньо виділяються в класифікації стратегії. Як правило, при розробці стратегії враховується один або кілька з цих факторів, тоді як інші не враховуються або лише в незначній мірі. Таким чином, проблема якісних і оптимальних логістичних стратегій для фірм формується в кожному конкретному випадку. Логістичні стратегії класифікують за багатьма типами, але, на нашу думку, не всі з них є оптимальними саме для аграрного підприємства.

Метою роботи є виявлення найбільш оптимальних стратегій для аграрного підприємства для досягнення конкурентних переваг на ринку.

Матеріали та методи. У цьому дослідженні використовується демонстраційний метод для перевірки важливості впровадження стратегії мінімізації витрат й аутсорсингу для аграрних підприємств; метод ітераційного (базово-теоретичного) аналізу дає змогу зрозуміти наслідки цих логістичних

стратегій цілісно, на основі припущень.

Результати та обговорення. До основних логістичних стратегій відносять: стратегію мінімізації витрат, стратегію беззбиткового розподілу, стратегію оптимальних витрат, стратегію логістичного аутсорсингу, стратегію поліпшення якості сервісу, стратегію мінімізації інвестицій в логістичну інфраструктуру. Ми переконані, що найбільш оптимальні для аграрного підприємства являються саме стратегії мінімізації витрат й аутсорсингу. Н. Б. Ільченко у своїй роботі доцільно визначає мету логістичної стратегії мінімізації витрат, а саме: «мінімізувати загальні логістичні витрати, гарантуючи при цьому прийнятний рівень обслуговування споживачів» [1, с. 30]. У монографічному дослідженні Н. Б. Ільченко також присутнє трактування стратегії аутсорсингу: «підприємствам необхідно зосередитись на розвитку так званих ключових компетенцій (своїх сильних сторін) і у разі можливості – позбутися непрофільних активів» [1, с. 32].

Такі визначення підтримують також українські науковці В. О. Шишкін та Я. Ю. Бахметова [2]. У наведеній науковій роботі для кожної з зазначених вище логістичних стратегій представлено шляхи реалізації: для стратегії мінімізації витрат: «оптимізація операційних логістичних витрат за окремими функціями; оптимізація рівня запасів; оптимізація варіантів «складування - транспортування»; 3PL підхід (аутсорсинг логістичних послуг)»; для стратегії аутсорсингу: «оптимізація вибору джерел зовнішніх ресурсів; оптимальна дислокація об'єктів логістичної інфраструктури; оптимізація кількості логістичних посередників» [2, с. 297].

За власною кваліфікацією логістичних витрат стратегія мінімізації витрат та стратегія аутсорсингу відносяться до двох різних типів: стратегія мінімізації – до стратегій, орієнтованих на витрати, а стратегія аутсорсингу – до стратегій, орієнтованих на обслуговування. Ми переконані, що при впровадженні цих двох стратегій, аграрне підприємство зможе якнайбільше мінімізувати свої витрати й одночасно найефективніше використовувати свої активи, що призведе до максимізації прибутку.

Існує два основних підходи до реалізації та оптимізації логістичних процесів компанії: власний (інсорсинг) або за допомогою логістичного оператора (аутсорсинг). Оцінивши ці підходи (табл. 1), ми можемо підкреслити, що кожен варіант має переваги та недоліки, що в більшості випадків є вирішальним при виборі логістичної стратегії, але все ж таки аутсорсинг має невелику перевагу над інсорсингом.

Таблиця 1

Оцінка інсорсингу та аутсорсингу

Фактори	Інсорсинг	Аутсорсинг
	(від 1 до 5)	(від 1 до 5)
Незалежність від зовнішнього середовища	4	2
Автономність контролю логістичних процесів	4	3
Зосередження на основному бізнесі	2	5
Відповідальність за товар	5	4
Конфіденційність внутрішньої інформації	1	5
Акумуляування фінансових засобів у непрофільних активах	4	3
Всього	20	22

Джерело: власна розробка авторів

Аутсорсинг - це спосіб оптимізації діяльності компанії, оскільки він концентрується на основній темі діяльності та передає непрофільні функції та ролі компанії зовнішнім спеціалізованим підприємствам, тим самим оптимізує витрати. На нашу думку, стратегію аутсорсингу можна вважати одною зі складових стратегії мінімізації витрат, але здебільшого зосереджену на обслуговування споживачів.

Висновки. Таким чином, поєднавши стратегії мінімізації витрат і аутсорсингу разом, аграрне підприємство закриває одразу два найголовніших напрямки у розвитку бізнесу. Стратегії мінімізації витрат передбачають визначення оптимального значення обсягу виробництва, що дозволяє

мінімізувати питомі витрати за рахунок реалізації ефекту масштабу виробництва, просування та збуту, а стратегії логістичного аутсорсингу - прийняття рішення про доцільність використання власних можливостей і ресурсів для виконання Компанією може делегувати певні логістичні функції зовнішнім партнерам. Оскільки ці стратегії одночасно охоплюють два напрямки вищезазначеної класифікації логістичних стратегій, їх реалізація одночасно дозволить сільськогосподарським підприємствам отримати значні конкурентні переваги на ринку в найкоротші терміни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільченко Н. Б. Логістичні стратегії в торгівлі: монографія. *Науковий вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. 432 с.
2. Шишкін В. О., Бахметова Я. Ю. Перспективи використання логістичної стратегії як умова забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Modern Economics*. 2019. № 14 296-300 с.

ФРАГМЕНТАРНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ПРОЯВ ПРОБЛЕМНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Кахович Юлія Олександрівна,
к. е. н., доцент,
Університет митної справи та фінансів.

Кахович Олена Олександрівна,
к. держ. упр., доцент,
Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури.
м. Дніпро, Україна

Вступ. Проблеми розвитку економіки України визначають її соціально-економічні та екологічні показники і, відповідно, її місце в системі світового господарства. Фундаментальна наука завжди приділяла увагу визначенню місця підприємства в економічному розвитку держави. Підприємство є одним із основних видів господарської діяльності, яке сприяє розвитку економіки країни. Вид господарської діяльності, структура, потужність підприємства залежить від особливостей регіону його природно-кліматичних особливостей і ресурсного потенціалу. Інноваційний розвиток підприємства є важливою складовою інноваційної політики держави, тому важливим стратегічним завданням державного управління є створення ефективної інноваційної політики України.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення проблем фрагментарного характеру інноваційної політики.

Матеріали та методи. Проблематиці інноваційної діяльності та інноваційної політики приділяють велику увагу зарубіжні та вітчизняні вчені. Існує значна кількість праць, присвячених різним аспектам інноваційної діяльності, а саме праці таких вчених, як О. Амоша, І. Ансофф, П. Рогожин, В. Хобта, Й. Шумпетер та інших. Проводилося логічне дослідження зібраних фактів. Теоретичною базою дослідження стали наукові публікації вітчизняних та закордонних учених, дані Державного комітету статистики України, закони

України.

Результати та обговорення. Розвиток інноваційної діяльності – один з основних шляхів виходу економіки України з кризової ситуації і отримання високого рівня прибутку підприємствами. Інновації – один із важливих інструментів, який дозволяє державі досягти ефективного економічного розвитку. Запровадження та винайдення нових продуктів, технологій, бізнес-процесів та ідей на ринку відіграє в економіці зростання безперечне значення.

Промисловість залежить не тільки від інноваційної політики, а й від інших політик, тому інноваційна політика повинна бути організована і реалізована за допомогою набору інструментів державної політики, яка розглядатиме в комплексі їх реалізацію. Для прямої чи опосередкованої підтримки інновацій, державна політика повинна визначити, що інноваційна політика є центральною для стратегії зростання країн, що розвиваються, і розвинутих країн і не є предметом суперечок, пов'язаних із використанням інших політик. Досліджуючи економіки різних країн, можна дійти висновку, що інноваційна політика, має різний якісний склад. В економічно розвинених країнах інноваційна політика, зазвичай, є масштабною та багатогранною на відміну від країн, де інноваційна політика лише зароджується і є фрагментарною. Фрагментарний характер пов'язаний із основними проблемами, а саме:

1. Управління складною інноваційною політикою з обмеженими державними можливостями. Прояв фрагментарного характеру спостерігається в економіках з обмеженим державним бюджетом. Не всі прояви інноваційної політики вигідні підприємствам країн з ринковою економікою, тому сферу розвитку інноваційної політики бере на себе держава. Ринок не може вирішити проблему довгострокових ризикових інвестицій, що супроводжуються високими витратами і невизначеністю кінцевого результату, здійснення інновацій у неринковому секторі, а саме: фундаментальна наука, військова сфера, екологічний моніторинг, розробка енергетичних програм, розробка і

реалізація великих інвестиційних проєктів. Така політика є складною, особливо в умовах обмеженості державних можливостей.

2. Вибору набору складових інноваційної політики для конкретної держави не існує, так як кожна країна має свої технологічні обмеження і можливості. В залежності від етапу інноваційного розвитку залежить і інноваційна політика держави.

3. Недостатньої кількості знань та інформації про ефективний набір інструментів інноваційної політики для конкретної країни. Такі питання потрібно розробляти з урахуванням специфіки інноваційного розвитку кожної країни окремо, а використання інструментів інноваційної політики інших країн без ефективного і ґрунтовного аналізу, як правило, виявляється неефективним [1].

Відбудова економіки України потребує значних інновацій. Без використання інновацій перезапуск і розвиток держави неможливий. Механізм структурної трансформації економіки повинен враховувати вищу точку розвитку, тобто прийняти за основу високий технологічний рівень виробництва і організації виробничих відносин, а також стати фактором підвищення конкурентоспроможності економіки на всіх рівнях її функціонування. В створення і реалізацію стратегії економічного розвитку, необхідно включити безперервний інноваційний процес. Основою безперервного інноваційного розвитку має стати створення умов для організації і функціонування високих технологічних устроїв, що стануть його фундаментом і забезпечуватимуть подальший розвиток економіки [2]. Для подолання фрагментарного інноваційного розвитку необхідні значні інвестиції. Держава може покрити значну кількість дефіциту інвестицій за рахунок внутрішніх резервів.

Основними складовими інноваційної політики України є: законодавче забезпечення; формування й підтримка розвитку інноваційної інфраструктури; прогнозування й планування інноваційного розвитку; захист інтелектуальної власності; підтримка розвитку науки та освіти; пільгове оподаткування суб'єктів господарювання, що здійснюють інноваційну діяльність; державна

фінансова підтримка науково-дослідної діяльності та інноваційної господарської діяльності; формування сприятливого організаційного середовища.

Висновок. Інноваційна політика залежить від попереднього інноваційного розвитку економіки (управління структурною трансформацією національної економіки має виходити з урахування об'єктивних закономірностей процесу послідовного заміщення технологічних устроїв [2], що дає змогу впроваджувати нові інновації, як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Щоб поглибити розуміння зв'язку між інноваціями та розвитком економіки, варто розглядати це питання з декількох напрямів. По-перше, кількісні дані з більшою ймовірністю дадуть значніші та надійніші результати, ніж якісні. По-друге, у міру того, як надходитиме більше даних, безумовно, варто створити набір панельних даних, який дозволить скоригувати неоднорідність і вивчити динамічні аспекти взаємозв'язку. Проводити щорічні обстеження соціально-економічних показників одних і тих же господарських одиниць, регіонів однієї країни, а також групи країн.

Для розробки інноваційних програм розвитку України першочерговим завданням повинна стати енергетична програма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pierre Mohnen, Bronwyn H. Hall. Innovation and productivity: an update.//Eurasian Business Review, 3(1), 2013, 47-65 URL: https://eml.berkeley.edu/~bhhall/papers/MohnenHall13_innov_prod_EBR.pdf.
2. Кахович Ю. О., Кахович О. О. Безперервний інноваційний розвиток як основний напрям забезпечення зростання національної економіки України в умовах глобалізації // - "Ефективна економіка" № 11, листопад 2022 р. - URL: DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.24>.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Кисільова Інна Юріївна,
к.ф.-м.н, доцент,
Назіна Анастасія Анатоліївна,
Бичкова Софія Юріївна,
студентки
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Важливу роль в інформаційній системі будь-якого підприємства відіграє бухгалтерський облік, завдяки якому можливе оперативне відтворення кожної господарської операції. Бухгалтерська підсистема є однією з найвагоміших складових економічної інформаційної підсистеми, бо надає основну інформацію про стан підприємства та його діяльність.

Мета роботи. Надати загальну характеристику інформаційних систем в системі бухгалтерського обліку, визначити зміст фаз оброблення облікових задач, проаналізувати чинники вибору бухгалтерських інформаційних систем та сучасні різновиди програмного забезпечення з бухгалтерського обліку.

Матеріали та методи. В процесі дослідження були використані різні методи: логічного узагальнення, дедуктивний, порівняння, аналізу та синтезу, зведення, описовий.

Результати та обговорення. Поняття «інформаційна система» багато науковців трактують по-різному. На нашу думку, найбільш точним визначенням буде наступне: інформаційна система – це організована сукупність елементів, що займається збором, обробкою, передачею, збереженням та наданням даних (показників) із застосуванням певних методів і способів організації її компонентів у часі та просторі для розв’язання деяких задач управління. [1, с.21]

Інформаційна система (ІС) саме бухгалтерського обліку базується на вирішенні комплексів задач обліку з чітким економічним змістом, веденням

синтетичних рахунків, первинними, вторинними, а також нормативними документами, методичними матеріалами тощо.

ІС бухгалтерського обліку містить в собі 7 основних підсистем [2, с. 17]:

1. облік основних засобів та нематеріальних активів;
2. облік матеріальних цінностей;
3. облік праці та заробітної плати;
4. облік готової продукції та її реалізації;
5. облік фінансово-розрахункових операцій;
6. облік витрат на виробництво;
7. зведений облік та складання звітності.

Взаємопов'язаність сукупності задач обліку лежить в основі бухгалтерських розрахунків, де кожна господарська операція завжди пишеться 2 рази: кредит одного рахунку і дебет іншого.

Можна виокремити 3 головні фази обробки, які складають базу програмних продуктів (табл. 1).

Таблиця 1

Фази обробки облікових задач та їх зміст

Номер фази	Перелік дій для виконання
1	Первинний облік - складання первинних документів, їх оброблення та складання відомостей аналітичного обліку за кожною ділянкою обліку (розрахунково-платіжна документація, звіти нарахувань та утримань заробітної плати тощо).
2	Складання проводок та їх розміщення в регістри аналітичного та синтетичного обліку, журнали-ордери за номерами рахунків.
3	Складення зведеного синтетичного обліку звітно-сальдових відомостей за рахунками головної книги, балансу та форм звітності.

Складено авторами на основі: [2]

Обрана економічна інформаційна система буде мати значний вплив на ефективність прийняття управлінських рішень і на успішність підприємства у цілому. Інформаційна система підприємства є віддзеркаленням його системи менеджменту і, часто, змінює саму ідеологію управління ним. Для вдалого вибору бухгалтерської інформаційної системи слід врахувати такі фактори [3, с. 9]:

1. Наявність вдалих галузевих рішень.
2. Функціональна повнота системи.
3. Апаратна платформа.
4. Архітектура системи.
5. Ціна системи.
6. Кількість випадків вдалого запровадження програмних продуктів, а не обсяг їх продажу.
7. Сумісність економічної інформаційної системи з автоматизованими системами управління технологічними процесами.

Для класифікації сучасного програмного забезпечення з бухгалтерського обліку можна виділити наступні класи програм [1, с. 292]:

1. Міні-бухгалтерія, призначена для здійснення бухгалтерського обліку на малих підприємствах, дає можливість здійснити синтетичний та нескладний аналітичний облік. У міні-бухгалтеріях формують бухгалтерські проводки, головну книгу, оборотну та первинні документи.
2. Інтегровані системи бухгалтерського обліку побудовані на основі записів, які відображають інформацію різних розділів, які потім інтегрують в усі розділи обліку. Ці програмні засоби призначені в основному для невеликих підприємств, проте характеризуються більшою глибиною аналітичного обліку та розвиненою реалізацією функцій натурально-вартісного і інвентарного обліку на відміну від програмних засобів міні-бухгалтерії.
3. Програмні інструментальні системи дають змогу самостійно конструювати систему оброблення даних обліку, макетувати введення і висновок первинної та вихідної інформації спеціалізованою формальною

мовою, описувати потрібні розрахункові алгоритми.

4. Виготовлені на замовлення системи — це комплекс програмних засобів, які охоплюють комплекси АРМБ та інструментальні засоби, які створені відповідно до вимог та умов конкретного замовника.

5. Корпоративні інформаційні системи забезпечують комплексну автоматизацію завдань обліку, контролю, аналізу та аудиту з використанням інших систем управління, що діють на підприємствах. Корпоративні інформаційні системи побудовані на комплексі взаємозв'язаних АРМБ з використанням розподіленої системи оброблення даних.

Серед популярних програм автоматизації бухгалтерського обліку українського виробництва можна виділити [4]:

1. Діловод – система розрахована на багатьох користувачів, є можливість формування звітності, ведення документообігу, контролювання грошових потоків, регулювання взаємовідносин з контрагентами;

2. IT Enterprises – дозволяє управляти коштами, знизити кількість помилок і збільшити точність обліку;

3. Дебет Плюс – для організації МСБ; крім бухгалтерського є модуль управлінського обліку;

4. BAS Бухгалтерія – зручно працювати навіть відразу з декількома підприємствами, управляти різними фінансовими операціями, регулювати взаємовідносини з клієнтами та постачальниками.

Досвід впровадження ІС бухгалтерського обліку на різних підприємствах підтверджує, що впровадження автоматизованого робочого місця є доцільною дією. Це відбувається завдяки впливу таких чинників, як: оперативність у виконанні операцій збирання обробки та введення інформації; повнота та достовірність даних; якісні облікові роботи; вчасність отримання інформації для управління підприємством.

Висновки. Впровадження інформаційних систем бухгалтерського обліку дозволяє суттєво підвищити ефективність і якість ведення його на підприємстві незалежно від обсягу і галузі його діяльності, а комп'ютерне оброблення дає

можливість повністю автоматизувати процеси, формувати проводки й допомагає закінчити розв'язання кожної ділянки обліку. Вибір інформаційної системи бухгалтерського обліку повинен відбуватися, виходячи із завдань управління й можливостей конкретного підприємства. Сучасне програмне забезпечення допомагає обробляти дані обліку, використовуючи класи програм, кожна з яких буде забезпечувати суцільну автоматизацію обліку, тобто забезпечить більшу оперативність та достовірність управлінських рішень. Проте захист даних у комп'ютерних мережах стає однією з найактуальніших проблем сучасності. Можуть виникнути такі проблеми як: збої обладнання, втрата інформації, некоректна робота користувачів та персоналу. Такі порушення роботи мережі вимагають створення різних видів захисту інформації, а саме: фізичні та адміністративні засоби захисту, програмні засоби (антивірусні програми, системи розмежування повноважень, програмні засоби контролю доступу). Використовуючи їх, можна забезпечити безпеку даних в інформаційно-обчислювальних системах. Також важливо використовувати бухгалтерські програми саме українських розробників, завдяки яким можна керувати всіма аспектами підприємства і працювати відповідно до чинного законодавства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бенько М. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 336 с.
2. В. Т. Сусіденко. Інформаційні системи і технології в обліку : навчальний посібник. Київ, 2016. 224 с.
3. О. В. Адамик. Інформаційні системи і технології в обліку й аудиті: Опорний конспект лекцій. Тернопіль. ТНЕУ, 2017. 52 с.
4. Бухгалтерські програми українського виробництва. URL: <https://a4.com.ua/buhgalterski-programi-ukrainskogo-virobnitstva> (дата звернення: 26.11.2022).

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСІВ

Клепанчук Ольга Юрїївна

Кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри

фінансового менеджменту

Шалкевич Артур Ігорович

Студент факультету управління

фінансами та бізнесу

Львівський національний університет

імені Івана Франка

Вступ. Термін фінанси походить від латинського “finis”, що означає сплачувати обумовлену суму грошей. Фінансами можна було б вважати певну економічну категорію, яка належить до економічної чи політичної системи, займаючи там провідну роль. Виникла ця категорія одночасно з появою держави, коли почали робити поділ суспільства на класи. Звичайно, важливо також зазначити, що без фінансів, держава не могла б нормально функціонувати, бо власне термін «фінанси» є пов'язаний з грошовими відносинами між державою та людьми.

Мета роботи. Полягає у ретельному дослідженні теоретичного підґрунтя передумови виникнення фінансів, а також проаналізувати їх розвиток.

Матеріали та методика дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовуються такі *методи*, як от: метод безпосереднього спостереження, метод економічного аналізу, порівняльний метод та описовий метод. Методологічною основою роботи є результати наукових праць вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сферах фінансування та підприємництва, економічної науки тощо, які демонструють всеосяжний аналіз досліджуваного явища та його розвитку. Це праці : В. Гейця, В. Вегнера, Т. Ставерської, П. Леоненка, О. Іванюта, Л. Першка, М. Ріппа, Дж. Б'юкенена.

Розглядаючи історію суспільства можна виділити основні етапи розвитку фінансів:

1) Перший етап - це нерозвинена форма фінансів, яка характеризується не виробничим характером, оскільки основна маса грошових коштів не впливала на економіку, адже витрачалась на інші потреби .

2) Рисою другого етапу є вузькість фінансової системи, бо вона складається з однієї ланки бюджетної системи.

3) Третій етап почав формуватися із розвитком державності і товарногрошових відносин, адже виникала необхідність у нових загальнодержавних фондах [2].

Передумови виникнення фінансів:

- 1) Поява грошей та товарно грошових відносин.
- 2) Функціонування держави.
- 3) Дія економічних законів.

Отже, для розкриття сутності фінансів, необхідне розуміння того, що вони являються однією з форм економічних відносин функціонування яких пов'язане з об'єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту [4].

У ринковій економіці фінанси виконують такі функції:

- контрольна;
- розподільна;
- формування фондів грошових доходів;
- використання фондів грошових коштів;
- відтворення;
- стимулювання.

Таким чином, налагоджені фінансові відносини є запорукою нормальної життєдіяльності всього суспільства.

Результати та обговорення. Фінанси відіграють важливу роль у суспільстві, оскільки формують життєздатність і потенціал суспільства, забезпечуючи виконання поставлених завдань і цілей. Вони являють собою досить складне багатопланове соціальне явище, що має різноманітні основні ознаки та прояви, що розглядаються на різних рівнях узагальнення та

деталізації.

Фінанси являються однією з найбільш важливих і складних економічних категорій, оскільки без них неможливе функціонування держави і практичної діяльності суб'єктів господарювання.

Найважливішою умовою функціонування фінансів в будь-якому суспільстві є наявність держави і системи товарно-грошових відносин.

Практика показала, а теорія підтверджує, що роль і значення товарно грошових відносин в умовах переходу до ринку не тільки не зменшуються, а, навпаки, посилюється [6].

Розглядаючи історію суспільства можна виділити такі основні етапи розвитку фінансів:

1. Фінанси, як економічна категорія, є об'єктивними і виражають розподільні відносини. Фінанси – це історична категорія, яка постійно рухається і діалектично розвивається.

2. Як вартісна категорія, фінанси мають відмітні сутнісні ознаки вираження змісту фінансових відносин. До них належать: грошова та розподільна. Економічною основою функціонування фінансових відносин є односторонній рух вартості в грошовій формі, що зумовлює нееквівалентність, безповоротність і некомпенсованість.

3. Фінанси тісно пов'язані з функціями держави, з її діяльністю та чітко виражають економічні потреби держави та інтереси суспільства [2].

Фінанси найактивніше відіграють роль при розв'язанні соціальних питань, оскільки тут утворюються фонди фінансових ресурсів для впровадження соціальних заходів, для покриття витрат на соціальні цілі, та для задоволення соціальних, позабюджетних і благодійних потреб.

Загалом, роль фінансів у суспільстві полягає в тому, щоб:

1) Забезпечити кругообіг фінансових ресурсів, забезпечуючи тим самим безперервність відтворювального процесу;

2) Здійснювати перерозподіл первинних і вторинних доходів між галузями, регіонами, верствами населення, юридичними та фізичними особами;

3) Забезпечувати розподіл валового внутрішнього продукту, забезпечуючи тим самим фінансові потреби юридичних, фізичних осіб і держави;

4) Регулювати усі напрямки соціально-економічного розвитку;

5) Відігравати головну роль в системі економічних методів управління економікою, що являється індикатором економічного розвитку суспільства;

6) Контролювати формування та використання фінансових ресурсів держави.

Найвищого розвитку і досконалості фінанси досягли в умовах ринкової економіки, заснованої на різних формах власності. При їх обмеженнях фінанси не можуть повністю розкрити свій потенціал, оскільки їхня робота суворо обмежена відповідним державними законодавчими і нормативними актами.

З огляду на це, що стосується фінансів та інших економічних категорій, слід розрізняти за функціями елементи об'єктивного та суб'єктивного змісту. Як об'єктивне явище фінанси в економічному житті суспільства, можуть успішно виконувати свою роль, лише за наявності досконалої законодавчої бази та відповідних фінансових інститутів.

Фінанси є не тільки ознакою рівня соціально-економічного розвитку, а й важливим інструментом цього розвитку. Використання їх для досягнення поставлених цілей залежить від розуміння природи економіки та ролі фінансів у державі.

Забезпечення необхідних умов для створення, розподілу та використання валового внутрішнього продукту в державі являється одним з призначень фінансів, яке досягається завдяки організації різних фондів фінансових ресурсів, підприємницьких структур і кожного громадянина.

Висновки: Таким чином, дослідження передумов виникнення і розвитку фінансів, становить важливе значення для суспільства, адже забезпечує економічний розвиток та стабільне функціонування держави.

Зміни в економічній системі України, підвищення ролі та ускладнення фінансових функцій, нові вимоги до підготовки вузькоспеціалізованих

спеціалістів із широким кругозором, здатних об'єктивно оцінювати економічні процеси та застосовувати творчі методи вирішення проблем є досить актуальним в сьогоденні, адже сучасний розвиток фінансової системи та збереження фінансової цілісності є підґрунтям економічної стабільності держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія): Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005. 336 с.
2. Ставерська Т. О., Іванюта О. М. Історія фінансів: навч. посіб. Харків : 2013. 83 с
3. Венгер В. В. Фінанси: навч. пос. [для студ.вищ. навч. закл.]/ В. В. Венгер. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 432 с., 2009
4. Леоненко П. М. Основні етапи розвитку фінансової науки: методологія проблеми / П. М. Леоненко, В. М. Федосов, П. І. Юхименко // Фінанси України. - 2017. - № 4. - С. 55-74. http://finukr.org.ua/docs/FU_17_04_055_uk.pdf
5. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
6. Першко Л. О., Ріппа М.Б. Фінанси: навч. посібник. – Київ.: ПВНЗ «ІЕЕП», 2019. – 388 с. ISBN 966–364–164–9
7. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежні бачення держави: Пер. з англ. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2004. – 175 с.

НАПРЯМИ ТА ПІДХОДИ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДИ

Кобченко Андрій Андрійович

ст. викл. Кафедри
маркетингу та міжнародного менеджменту
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Перші згадування про доцільність виконання роботи згідно своїх здібностей та вподобань, хисту до тієї чи іншої діяльності, що нині перекликаються з поняттями «професійна орієнтація» та «професійне самовизначення», прослідковувалися ще за часів таких класиків філософської традиції як Платон, Аристотель, М. Монтень та інших.

Мета роботи. Удосконалення підходів з формування професійної орієнтації.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети використовувались методи порівняльного аналізу, систематизації та емпіричний метод дослідження.

Результати та обговорення. Засновником професійної орієнтації вважають американського професора, реформатора, інженера та адвоката за освітою, автора підручників з права – Френка Парсонса. Головним його напрацюванням з професійної орієнтації особистості стала книга «Choosing a Vocation», опублікована після смерті автора [3]. Саме Парсонс відкрив перше бюро професійної орієнтації для учнів у Бостоні у 1908 р., де на основі тестів та анкет визначав їх схильність до окремої професії і давав поради щодо майбутнього професійного спрямування [3, с. 11].

Найбільш ефективна система професійної орієнтації під назвою «консультування для кар'єри» сформована у США. Розвинуті системи професійної підтримки особистості на етапі професійного самовизначення особистості створені у Великій Британії, Франції, Німеччині,

Польщі та інших країнах Європи.

Законом України «Про зайнятість населення» професійна орієнтація визначається як комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності [2].

Професійна орієнтація складається з таких елементів: інформування, добір, консультація, відбір та адаптація [4, с.289].

Реформа «Нова українська школа» зумовила ріст зацікавленості до проблеми професійної орієнтації юнацтва. З метою відстеження стану функціонування системи профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти за ініціативою Міністерства освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики» у 2021 році було проведене моніторингове дослідження серед заступників директорів закладів загальної середньої освіти та класних керівників 8, 9 класів.

З матеріалів базового моніторингу виділено результати, необхідні для подальшого порівняння в рамках нашого дослідження. У закладах загальної середньої освіти, які взяли участь в дослідженні, профорієнтаційна робота здійснюється (98,7 % заступників директора і 97,0 % класних керівників 8, 9 класів) [1, с.15].

Оскільки дослідження, проведене Держаною науковою установою «ІОА», зорієнтоване на з'ясування думок тих, хто займається організацією профорієнтаційної роботи – заступників директорів й учителів, то постає необхідність виявлення думки тих, на кого ця робота спрямована.

З цією метою було проведене опитування. Респондентами стали студенти 1–4 курсів денної форми навчання Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Опитування проводилось анонімно за допомогою Google Forms, що гарантує опитаним конфіденційність наданої ними інформації, а нам одержання правдивих відповідей для аналізу.

Загальна кількість опитаних становить 104 студенти:

- віком: 17 років – 13 (12,5%), 18 років – 29 (27,9%), 19 – 35 (33,7%), 20 – 21 (20,2%), 21 – 4 (3,8%), 22 – 2 (1,9%);
- факультетів: економіки – 68 осіб (65,4%), української й іноземної філології та мистецтвознавства – 9 (8,7%), біолого-екологічного – 6 (5,8%), прикладної математики – 1 (1%), журналістики – 4 (3,8%), психології та спеціальної освіти – 7 (6,7%), фізики, електроніки та комп'ютерних систем – 3 (2,9%), механіко-математичного – 5 (4,8%), хімічного – 1 (1%);
- курсів: 1–18 осіб (17,3%), 2–33 осіб (31,7%), 3–43 (41,3%), 4–10 (9,6%);
- форми навчання: бюджетної – 53 (51%), контрактної – 51 (49%).

Формат шкільних профорієнтаційних заходів, що здійснювалися відносно респондентів, згідно з наданими ними відповідями, наведений у таблиці 1.

Таблиця 1

Шкільні заходи з професійної орієнтації

Формат	Кількість, осіб
Групові спілкування зі шкільним психологом	53
Індивідуальні спілкування зі шкільним психологом	10
Тренінги, воркшопи тощо	19
Зустрічі із фахівцями, роботодавцями, представниками служби зайнятості	47
Класні години, уроки, присвячені профорієнтації	61
Екскурсії на підприємства	18
Екскурсії до навчальних закладів	19
Тестування для виявлення професійних нахилів	53
Консультації з професійної орієнтації дитини для батьків	5
Спілкування із представником закладу професійно-технічної освіти	1

Розглянемо та проаналізуємо основну інформацію, одержану під час опитування.

Респонденти вказали, що профорієнтаційні заходи у їхніх школах: взагалі не проводилися – 9 респонденти (8,7%), проводилися 1–3 рази на рік – 76 (73,1%), 4–7 разів – 18 (17,3%), 7–9 разів – 1 (1%). Окрім того, для 14 (13,5%) з

опитаних ці заходи були взагалі не цікаві і не корисні, 44 (42,3%) – більшою мірою не цікаві і не корисні, 44 (42,3%) – більшою мірою цікаві і корисні, лише 2 опитаних (1,9%) відмітили, що шкільні профорієнтаційні заходи були для них дуже цікаві і корисні.

Окрім того, важливо встановити, чи користуються популярністю позашкільні профорієнтаційні заходи, які заходи справили найбільший вплив та чи було їх достатньо для того, щоб визначитися з напрямком подальшої освіти згідно своїх можливостей, інтересів, знань та умінь. На рис. 1 зображена діаграма за кількістю відповідей на питання «Які позашкільні профорієнтаційні заходи Ви відвідували, які послуги отримували?»

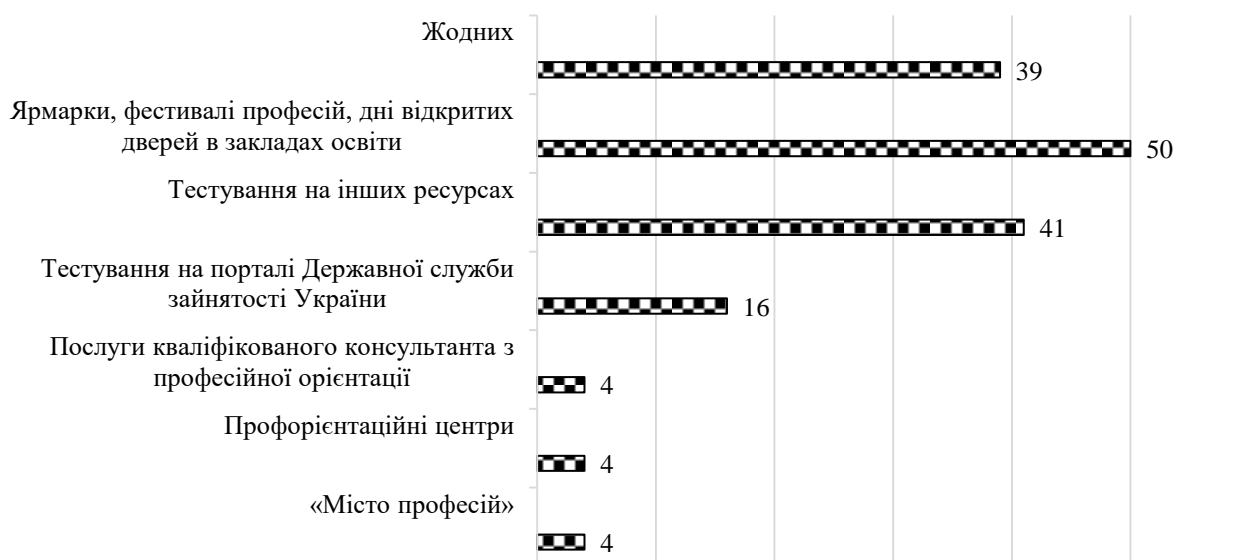

Рис. 1. Напрямки позашкільної професійної орієнтації, які використовували респонденти

При виборі подальшого напрямку навчання старшокласники керувалися передусім тестуванням для виявлення професійних нахилів, окрім того на них значно вплинули ярмарки вакансій, фестивалі професій, дні відкритих дверей в закладах освіти.

22 респонденти (21,2 %) зазначили, що не потребували більше професійної орієнтації на етапі визначення напряму підготовки /спеціальності; 18 (17,3%) – скоріше не потребували; 30 (28,8%) – скоріше потребували і точно потребували 34 (32,7%).

На рис. 2 зображена діаграма за кількістю відповідей на питання «Які саме профорієнтаційні заходи були найбільш впливові для Вас?»

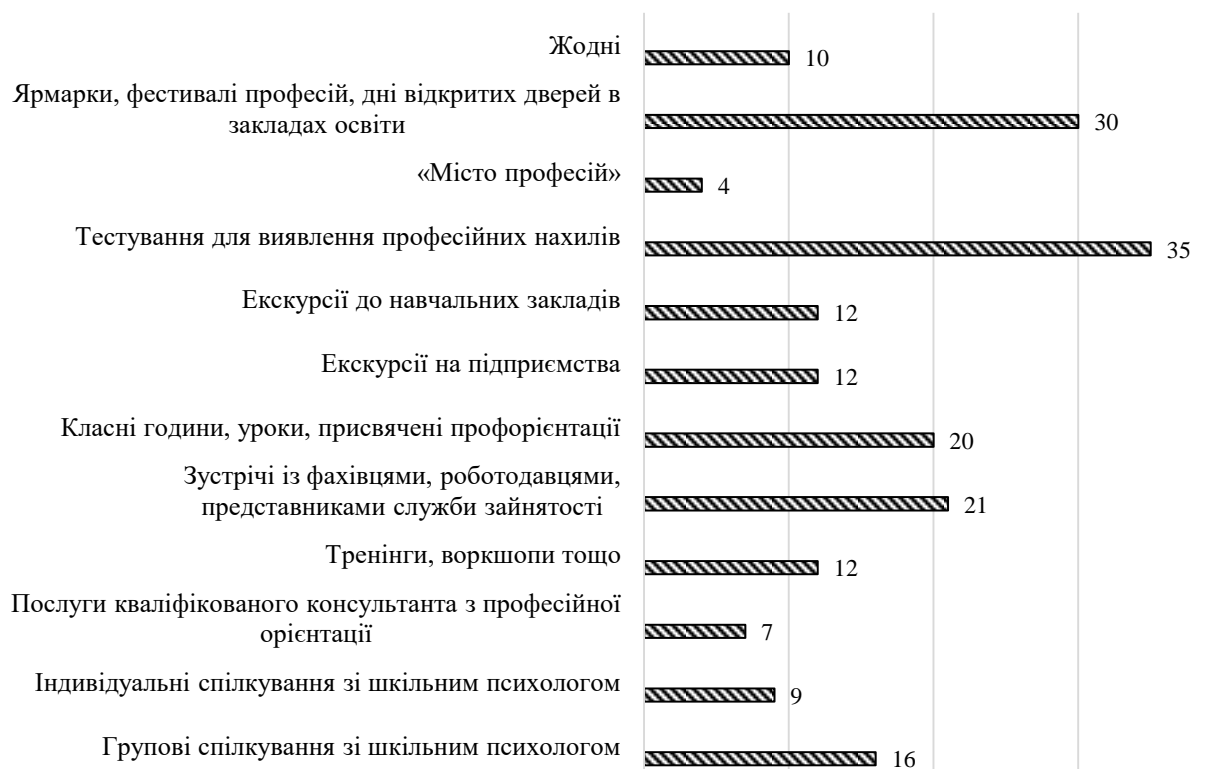

Рис. 2. Впливовість профорієнтаційних заходів на старшокласників

Дослідження мотивів вступу до ЗВО показало, що основними є: «необхідність», котра закріпилася в свідомості більшості суспільства, отримати диплом, судження, що вища освіта гарантує успіх у подальшому, окрім того на вибір значною мірою впливають батьки. Заклад для здобуття освіти обирають в першу чергу за критерієм вартості контрактної форми навчання чи можливість вступити на бюджетну форму, за порадою батьків чи знайомих, або просто навмання.

Серед причин невизначеності щодо вибору професії вважають нестачу: інформації про професії, які існують – 48 (46,2%); інформації про затребуваність професії на ринку праці – 44 (42,3%); підтримки з боку батьків /друзів /наставників у їх виборі – 18 (17,3%); оцінки схильностей до певного виду трудової діяльності – 39 (37,5%); свободи вибору – 21 (20,2%); будь-яких профорієнтаційних заходів – 36 (34,6%). Лише 4 (3,8%) зі 104 респондентів

зауважили, що всього було достатньо.

Висновки. Отже, нині не забезпечені належні умови для професійної визначеності молоді, наявні та використовувані у освітньому процесі й поза ним, інструменти професійної орієнтації не дають бажаних результатів або через необізнаність громадян про їх існування, або через неправильне застосування, оскільки окремо жоден елемент не може справитися із таким важким завданням, лише комплексні дії здатні впоратися із поставленою метою. В рамках управління закладом вищої освіти з метою розвитку стабільного та свідомого контингенту, вирішення проблем профорієнтації й забезпечення професійного самовизначення пропонуємо формування нової маркетингово-комунікаційної політики університету в рамках якої передбачені шляхи участі ЗВО у професійній орієнтації молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах загальної середньої освіти: інформаційно-аналітичні матеріали. 2021 р. 70 с.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 5.07.2012 № 5067-VI. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n2> (дата звернення: 28.09.2022).
3. Професійна орієнтація: підручник [для студентів] / за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/709764/1/02_2650_Професійна%20орієнтація.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
4. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ»: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2737000-ekspert-44-vipusknikiv-visiv-pracuut-ne-za-fahom.html> (дата звернення: 28.09.2022).
5. Parsons Frank Choosing a Vocation. Boston, New York: Houghton Mifflin company, 1909. 165 р. URL: <https://archive.org/details/choosingavocati01parsgoog> (дата звернення: 28.09.2022).

РІШЕННЯ ДОСТАВКИ ОСТАННЬОЇ МИЛІ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗПОДІЛЬНОЇ ЛОГІСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Коновалова Аліна Віталіївна

студентка

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. Зростання обсягів онлайн замовлень робить доставку останньої милі ще більш актуальною. Наразі характеристики продукту та його вартість відходять на другий план, у той час, коли доставка стає ключовим фактором оцінки компанії та вибору онлайн-магазину для здійснення замовлення клієнтом.

Мета роботи. Дослідження сучасних підходів удосконалення останнього етапу розподільчої логістики підприємства.

Матеріали та методи. Під час аналізу джерел з теми дослідження були використані такі методи як: системний підхід, порівняння та групування.

Результати та обговорення. Доставка останньої милі характеризується спрощенням процесів на останньому етапі процесу розподілу. Останній елемент ланцюга постачання з'єднує виробника і споживача на моменті передачі товару. Замовлення може бути перевезено зі складу або розподільчого центру та отримано замовником у точці видачі, вдома або у місці, де можуть зберігатися ще не отримані посилки.

Даний етап доставки є достатньо витратним для виробника. Згідно з останніми дослідженнями, доставка останньої милі є найдорожчою складовою розподілу, на яку припадає в середньому 53% загальних витрат [1].

Організація має високий рівень непередбачуваності, адже відправник не знає конкретний пункт здійснення поставки та відповідні терміни до моменту здійснення замовлення клієнтом.

До основних принципів точної, ефективної та вчасної видачі замовлення

додається ще й екологічний аспект. Збільшення кількості змінних елементів поставки, таких як: час і місце відправлення, визначення характеристик прибуття і видачі надає компанії конкурентну перевагу за рахунок покращення її гнучкості та адаптивності до вимог і потреб клієнта. Проте змінність та варіативність цих елементів призводить до ускладнення процесів [2].

Серед проблем доставки останньої милі можна виділити недостатню ефективність та потребу у забезпеченні всіх зацікавлених сторін інформацією про замовлення у режимі реального часу.

Великі компанії постійно зменшують час доставки своєї продукції, після чого інші мають адаптувати власну організацію розподільчих процесів таким чином, щоб не відставати і не втрачати клієнтів.

Процес здійснення замовлення відбувається таким чином:

- клієнт формує онлайн-замовлення;
- сайт, через який здійснюється замовлення, або мобільний додаток зв'язується із виробником або посередником;
- централізована система керування замовленнями підтверджує наявність обраних товарів на складі;
- клієнту надається можливість оплатити замовлення онлайн;
- склад із розміщеними запасами отримує запит і збирає товар;
- здійснюється перевезення замовлення до клієнта або точки видачі.

Процеси доставки останньої милі виглядають достатньо звичними, проте для забезпечення безперебійного виконання достатньо різнопланових процесів, необхідне залучення сучасних логістичних рішень.

Важливим аспектом є процес повернення замовлень, адже у разі відмови клієнта від товару, його необхідно знов транспортувати. Вартість деяких товарних груп має бути знижена після повернення, щоб продукція мала можливість бути реалізованою у подальшому, що зменшує майбутні доходи продавця. У разі якщо замовлення включає в себе харчову та швидкопсувну продукцію, необхідно розробити точний план дій для його повернення та уникнення псування продукції.

Згідно з опитуваннями клієнтів, понад 80% готові платити більше, аби замовлення було доставлено швидше. Для того, щоб компанія могла доставляти продукцію в день створення замовлення, необхідна автоматизована маршрутизація, розподіл завдань, що не залежить від ручної праці, та ефективне управління сторонніми виконавцями, які здійснюють логістичні послуги [3].

Доставка останньої милі передбачає невеликі за розміром замовлення, тому часто перевізник не використовує місткість автомобіля повністю, що не дозволяє забезпечувати його оптимальне використання. Враховуючи те, що клієнт прагне отримати своє замовлення якомога швидше, перевізник не може чекати повного заповнення вмісту автомобіля для використання 100% наявних потужностей.

Усі сторони, зацікавлені у доставці конкретного замовлення, повинні мати можливість переглядати його місцезнаходження і орієнтовний час доставки. Для виробника або посередника це зменшує кількість дзвінків та повідомлень від клієнта, який цікавиться інформацією про своє замовлення. У той час коли компанія може відслідковувати процеси для здійснення контролю та подальших управлінських рішень щодо підвищення ефективності процесів.

Першим рішенням може бути запропонована динамічна маршрутизація для скорочення часу доставки. У цьому випадку логістичні менеджери можуть відстежувати власний автопарк у режимі реального часу, а водії отримують оптимізовані маршрути перед відправленням. Під час перевезення система сповіщає про неоптимальні об'їзди і можливі тривалі зупинки на шляху розвезення. Такі програми для доставки останньої милі оцінюють як зовнішні чинники у вигляді заторів, погодних умов і терміновості відправки, так внутрішні фактори: місткість транспортного засобу і обсяги споживання палива для кожного авто.

Наступним рішенням може бути автоматична диспетчеризація, яка скорочує час обслуговування та заощаджує кошти на оплату праці. Така програма відповідає за розподіл ресурсів, плануючи маршрути та розподіляючи

завдання для кожного водія, а потім відстежує виконання цих завдань.

Видимість операцій з доставки дозволяє швидко впливати на невідповідності, що виникають у процесі, і тим самим попереджати настання ризиків і проблем завчасно. Навіть якщо доставка буде значно затримуватися за часом, попереднє доведення до відома клієнта та пропозиції щодо вирішення проблеми можуть значно покращити клієнтський досвід навіть у разі невідповідності часу або місця доставки замовлення.

Ще одним рішенням доставки останньої милі може стати підтвердження доставки, де збирається документація із підписом, датою і часом одержання, а також фотографією замовлення. У результаті процес стає більш прозорим та контрольованим, логістичний відділ може відслідковувати відповідальних осіб, а клієнт легко підтверджує отримання за допомогою мобільного додатку. Також при виборі програм важливо зважати на вихідні дані: чим вже оснащені наявні машини і які програми можна ще до них підключити [4].

Висновки. Компанія може використовувати сучасні програми, що автоматизують процеси розподільчої логістики та спрощують процеси доставки. Застосування якісних підходів доставки останньої милі дозволяють підвищити рівень задоволення клієнтів та зменшити витрати на транспортування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виклики доставки останньої милі: вебсайт. URL: <https://fareye.com/resources/blogs/last-mile> (дата звернення: 25.11.2022).

2. Сутність доставки останньої милі: вебсайт. URL: <https://www.merchantsfleet.com/industry-insights/what-is-last-mile-delivery/> (дата звернення: 25.11.2022).

3. Оптимізація процесів доставки останньої милі: вебсайт. URL: <https://optimoroute.com/last-mile-delivery/> (дата звернення: 25.11.2022).

4. Доставка останньої милі як складова логістики: вебсайт. URL: <https://www.magaya.com/last-mile-delivery/> (дата звернення: 25.11.2022).

ОЦІНКА МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Короткова Дар'я Сергіївна,

голов. екон., аспір.

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М. В. Птухи НАН України

м. Київ, Україна

Вступ. В сучасних умовах домогосподарства мають велике значення в економіці країни. Вони є первинною економічною ланкою суспільства, оскільки є власниками більшості ресурсів; завдяки своїй діяльності відіграють вагомую роль в організації суспільного виробництва; допомагають при формуванні доходів бюджетів усіх рівнів завдяки сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів). Крім того, відіграють подвійну роль в економіці: виступають постачальниками економічних ресурсів (наприклад, капіталу, робочої сили тощо) та споживачами благ. Виходячи з цього, виникає питання про те, як приймаються рішення всередині домогосподарства. Оскільки більшість рішень в домогосподарстві приймаються всіма членами незалежно від типу (наприклад, індивідуальні: вибір лікаря, покупка товарів або речей тощо приймаються спільно). У численних роботах з теоретичної та емпіричної точок зору розглядалися процеси розподілу ресурсів всередині домогосподарства, і було встановлено, що стратегічне прийняття рішень відіграє ключову роль у розподілі ресурсів між членами домогосподарства.

Мета роботи. Метою роботи є вивчення сучасного міжнародного досвіду щодо підходів до побудови та використання унітарних й колективних моделей споживчої поведінки домогосподарства.

Матеріали та методи. У наукових колах сьогодення поширеними є різні моделі управління ресурсами домогосподарств, споживанням їх членів, оцінки процесів прийняття рішень на рівні домогосподарств. Для цього використовують різні системи поділу моделей споживчої поведінки за

основними характеристиками, які розглядали у наукових працях вітчизняні та іноземні вчені, зокрема такі: Т. Кізима, Г. Беккер, М. Браун, М. Браунінг, Ф. Бургіньон, А. Левбель, П. Самуельсон, П.-А. Чіаппорі та інші.

Результати та обговорення. Залежно від моделі управління ресурсами домогосподарства та відносинами, що складаються всередині нього, формування економічного статусу залежить від поведінки всіх його членів, від того, як і ким приймаються рішення з питань розподілу коштів усередині домогосподарства, яка роль приділяється кожному дорослому та дітям у цьому процесі тощо. У бюджеті домогосподарства акумулюються індивідуальні надходження працюючих членів сім'ї, а також інші доходи, за рахунок яких покриваються як загальні потреби домогосподарства, так і особисті потреби усіх його членів. Іншими словами, за допомогою бюджету домогосподарства відбувається перерозподіл доходів між усіма членами сім'ї, незалежно від того, хто є основним постачальником грошових коштів [1, с. 332-333].

Науковці наголошують на тому, що формування і розвиток родинної економіки загалом не варто розглядати як спільний вклад усіх членів домогосподарства, а як сукупність їхніх особистих фінансів (при цьому головну роль будуть відігравати особисті фінанси того члена сім'ї, який є основним годувальником). Домогосподарство при цьому не розглядається як однорідна структура, об'єднана спільними інтересами. В умовах ринку, на думку науковців, передумовою домінування економічних інтересів всередині домогосподарства є особиста фінансова залежність його членів: у вигляді залежності кожної людини не лише від іншої, але і від фінансів, внесених іншими членами в сім'ю.

Деякі дослідники припускають, що прийняття рішень у розподілі сімейного бюджету є результатом об'єднання різних переваг і концентруються на тому, як відбувається об'єднання та реалізація цих переваг:

- на основі консенсусу;
- способом, прийнятим у кооперативах;
- ринкової рівноваги усередині домогосподарства тощо.

Сімейні рішення не завжди є результатом добровільної згоди членів домогосподарства, часто вони є реалізацією волі того члена сім'ї, який має найбільшу владу. Члени домогосподарства, які проживають у його складі, не бувають повністю вільними і повинні враховувати вплив наслідків своїх економічних рішень на інших. Домогосподарство зазвичай погоджується приймати багато рішень колегіально.

На теоретичному рівні в економіці розглядають та використовують два види моделей прийняття рішень всередині домогосподарства: унітарні (розглядають домогосподарство як єдине об'єднання, що приймає відповідні рішення) та колективні (розглядають домогосподарство як кооперативне підприємство або ізольоване господарство).

Першими унітарними моделями є модель консенсусу П. Самуельсона та модель альтруїзму Г. Беккера. Модель консенсусу була запропонована П. Самуельсоном в 1956 році. У даній моделі розглядається сім'я з двох чи більше осіб або як, зазначає автор, агентів. При цьому кожен агент має свою певну індивідуальну функцію корисності, яка залежить від приватного споживання кожного з них. За консенсусом, або за домовленістю, кожен агент згоден максимізувати функцію суспільного добробуту, яка буде складатися з індивідуальної корисності кожного агента, але за умови обмеженого сімейного бюджету. Коли всі агенти погоджуються максимізувати суспільний добробут, тоді постає завдання знаходження максимуму загальної функції корисності (або функції соціального забезпечення Бергсона-Самуельсона) [2, с. 7; 6, р. 70].

Перевагою даної моделі є те, що автор розглядає поведінку домогосподарства через переваги всіх його агентів. Проте, модель має недолік, а саме П. Самуельсон не показує шляхи, як агенти приходять до консенсусу та як вони його підтримують. [5, р. 70.]

У моделі альтруїзму Г. Беккера домогосподарство складається з агентів, які мають особисті уподобання. При цьому один з агентів (голова домогосподарства) є альтруїстом, який ставить блага інших агентів вище за свої, а інші агенти (дружина, діти) є повністю егоїстами, які піклуються тільки

про своє особисте споживання. Дохід батька набагато більший за дохід інших агентів. Якщо голова сім'ї досить альтруїстичний і багатий, він може бути мотивований передати частину своїх ресурсів іншим членам сім'ї. У цьому випадку критичною точкою є те, що перерозподіл доходів серед членів домогосподарства не повинен впливати на їхні рівні споживання, тому що голова сім'ї завжди регулюватиме свої трансферти та буде прагнути максимізувати свою функцію корисності. [2, с. 8; 5, р. 70] При цьому, як стверджує сам автор, при збільшенні ресурсів сім'ї, підвищиться корисність голови домогосподарства. Тобто, альтруїст має зважати на свій вплив на загальні ресурси сім'ї, а не тільки на свої власні. Також, альтруїст має бути готовим в будь-який час поступитися частиною свого доходу заради збільшення доходу інших агентів. Корисність голови домогосподарства (альтруїста) залежить від рівня корисності інших членів, при цьому корисність решти членів (егоїстів) залежить виключно від їхніх власних споживань. Таким чином, ці два типи індивідуальних переваг різні, оскільки переваги альтруїста до певної міри визначаються перевагами хоча б однієї іншої людини.

Відповідно до сучасних уявлень для досліджень прийняття рішень всередині домогосподарства з урахуванням впливу різних членів більш адекватними є колективні моделі.

Засновником колективного підходу вважаються П.-А. Чіаппорі (1988 та 1992 роки), а також його співавтори М. Браунінг, Ф. Бургіньон та інші. Виходячи з колективного підходу П.-А. Чіаппорі, всі моделі припускають, що при незмінному ресурсі не можна підвищити добробут одного члена домогосподарства, не зменшуючи добробут іншого / інших (тобто це призведе до Парето-ефективного розподілу коштів). Початкова модель П.-А. Чіаппорі ґрунтувалася на розподілі часу людини між відпочинком і працею. Проте в 1997 році автор змінив модель та запропонував колективну модель пропозиції праці, яка вже включала в себе домашнє виробництво.

Р. Бланделл, П.-А. Чіаппорі та К. Мегір в 2005 році запропонували свою колективну модель пропозиції праці в домогосподарстві [4]. Дана модель

базувалась на твердженні, що індивідуальні переваги батьків будуть залежати не лише від власного споживання і відпочинку, а й від добробуту їхніх дітей. Установлено, що ефективність конкретної пільги або податку залежить від конкретного члена домогосподарства, на якого їх оформлено. Цей останній момент найбільш помітно ілюструється відмовою об'єднання доходів у багатьох випадках.

Наступну, більш узагальнену модель домогосподарств, яка передбачає наявність деяких видів неефективності, зберігаючи всі властивості моделювання та спрощення, такі як теореми децентралізації, які пов'язані з моделями ефективних домогосподарств, запропонували А. Левбель і К. Пендакур. Модель включає частки ресурсів кожного члена домогосподарства та економію від масштабу споживання [6, р. 2-3]. Автори в моделі розглядають дві абсолютно різні конкурентні економіки (одна з них має доступ до передових технологій виробництва). Проте кожна економіка може бути умовно ефективною за Парето. В моделі з'являється поняття фактора співпраці (він впливає на те, як ресурси розподіляються між всіма членами домогосподарства, при цьому не впливаючи на криві байдужості кожного члена стосовно товарів) [6, р. 3-4]. Фактор співпраці може впливати на технологію споживання та на рівень корисності окремих членів домогосподарства.

Більшість моделей колективного домогосподарства припускають, що всі товари є або чисто приватні, або суто суспільні у межах домогосподарства. Такі моделі не можуть відобразити поняття ефективності чи концепцію фактора співпраці, тому що визначення товарів як чисто приватних чи суто суспільних виключає будь-яку варіацію у цьому, наскільки той чи інший тип блага є загальним [6, р. 4].

Висновки. В даній роботі встановлено, що незважаючи на очевидні переваги колективних моделей, вони мають істотний недолік: їх побудова та застосування передбачає спеціальні дані, щодо споживчої поведінки всіх членів домогосподарства. Проте таких даних або не існує або дуже мало. Для кращого дослідження необхідно використовувати панельні дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / ТНЕУ. Тернопіль, 2011. 466 с.
2. Коцьо О. Я. Основні типи економіко-математичних моделей оцінювання споживання домогосподарств. Економіка. Управління. Інновації. електрон. наук. фах. вид. Серія : Економічні науки. 2013. № 1. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64 (дата звернення: 20.06.2022).
3. Becker G. A Theory of Social Interactions. *Journal of Political Economy*. 1974. Vol. 82. No 6. P. 1063-1094.
4. Blundell R., Chiappori P.-A., Meghir C. Collective Labor Supply with Children. *Journal of Political Economy*. 2005. Vol. 113, Issue 6. P. 1277–1306.
5. Donni O., Ponthieux S. Economic Approaches to Household Behavior: From the Unitary Model to Collective Decisions. *Travail, genre et sociétés*. 2011. Vol. 26, Issue 2. P. 67-83.
6. Lewbel A., Pendakur K. Inefficient Collective Households: Cooperation and Consumption. Original 2019, revised October 2021. 23 p. URL: <https://www.bc.edu/content/dam/bc1/schools/mcas/economics/pdf/working-papers/1000/wp1000.pdf>. (accessed 22.11.2022).
7. Samuelson P. A. Social Indifference Curves. *Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70, Issue 1. P.1–22.

РОЛЬ БАНКІВ З УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Криховецька Зоряна Миколаївна

к. е.н., доцент

Филик Олег Степанович

магістрант

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. За умов посилення конкуренції у банківській сфері, посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів в економіці України, підвищення залежності банків від впливу світових фінансових криз та проявів економічної та політичної нестабільності одними з найважливіших завдань є здійснення трансформацій у банківській системі, зростання частки державної власності у вітчизняній банківській системі, підвищення ролі банків з державною участю для активізації соціально-економічного розвитку держави.

Дослідження ролі банків за участю держави у розвитку реального сектору економіки України, банківського сектора знайшли відображення в працях провідних вчених, таких як А. О. Дробязко, С. Б. Беспалий, О. О. Любич, А. О. Касич, О. О. Підкуйко, І. М. Коротенкова, В. В. Огородник, Бойко С. В., Я. С. Дячук, Л. А. Ключко, Н. І. Ковда, Костогриз, М. Е. Хуторна, Г. М. Пурій, О. О. Солодовнік, Л. В. Сус, М. О. Онищук, І. М. Чмутова та ін.

Мета. Метою роботи є дослідження діяльності банків з участю держави та їх ролі у розвитку економіки.

Матеріали і методи. При написанні роботи використовувались такі методи дослідження: теоретичний та емпіричний, аналіз для дослідження структури та складу активів банківської системи та банків з участю держави, статистичні методи.

Результати і обговорення. На основі порівняння діяльності банків з участю держави в Україні та за кордоном, варто виділити такі їх спільні риси: опосередковане сприяння соціально-економічному розвитку держави;

періодична зміна частки державної власності в банківській системі (зокрема, залежно від стану розвитку економіки країни); фінансове забезпечення державних проєктів та програм; формування найвищого рівня інвестиційної привабливості банку перед процесом його приватизації.

Розглядаючи дані рис. 1, бачимо, що активи банківської системи України станом на початок 2022 року становили понад 2052 млрд, грн, більша їх частина складалася з кредитно-інвестиційного портфеля – понад 1110 млрд.грн, або 54% у загальній сумі активів банків. Активи банків з участю держави в цілому склали 885 млрд. грн, а кредитно-інвестиційний портфель цих установ 317 млрд.грн, або 35,8% у загальних активах банків з участю держави.

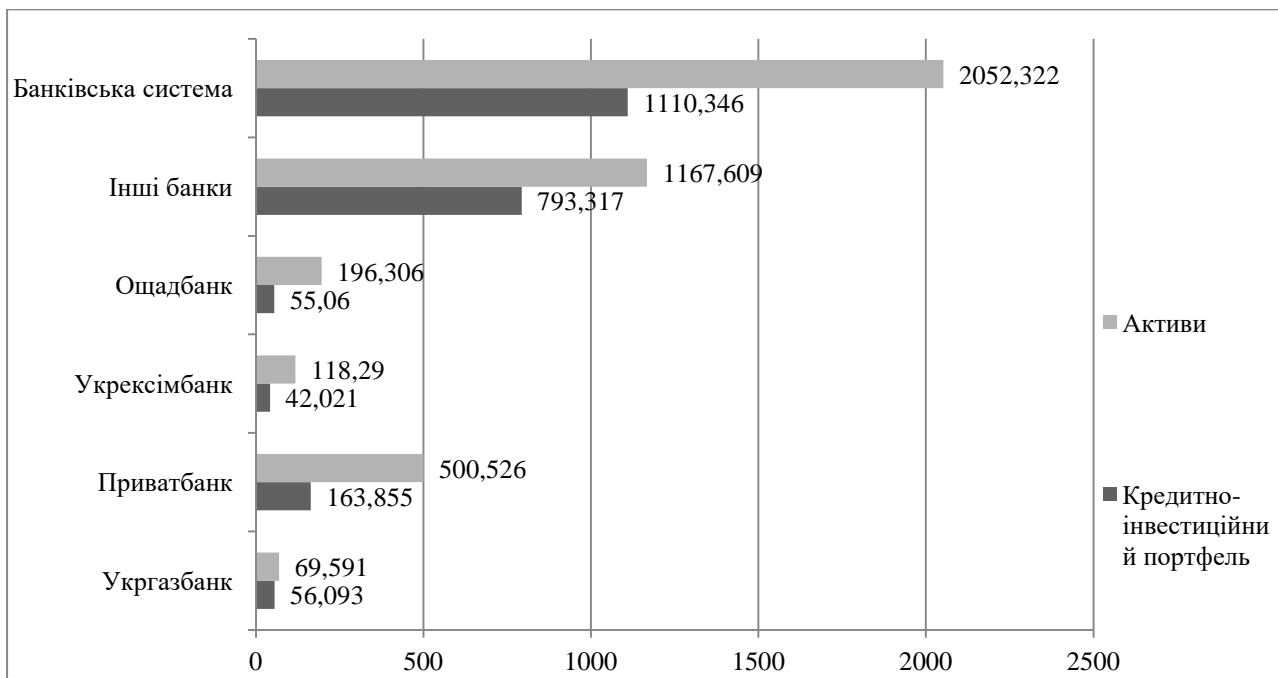

Рис. 1. Активи та кредитно-інвестиційний портфель банків із державною участю та банків України станом на 1.01.2022 року, млрд.грн*

**Розраховано за даними ресурсу «Мінфін» і даними НБУ [1, 2]*

Найбільша сума активів банків з державною участю припадала на Приватбанк 500 млрд.грн, також цьому банку належала найбільша сума сформованого кредитно-інвестиційного портфеля – понад 163 млрд.грн. Частка активів банків з участю держави у активах банківської системи становила на початок 2022 року 28,6%, частка кредитно-інвестиційного портфеля 43,1%.

В цілому банки з державним капіталом наростили активів на 128,25 млрд грн, а інші банки в цілому на 90 млрд.грн., що характеризує посилення участі державних банків в обслуговуванні суб'єктів економіки в умовах війни. Частка активів банків з участю держави у активах банківської системи становила на початок 2022 року 28,6%, частка кредитно-інвестиційного портфеля 43,1%. Найбільша серед державних банків частка у активах та в кредитному портфелі банківської системи належала Приватбанку - відповідно 24% і 14,8%.

Аналізуючи дані НБУ, бачимо, що динаміка кредитування з боку банків з державною участю була також нестабільна. У 2018 році був ріс, проте протягом 2019-2021 рр. йшов спад кредитів від банків з державною участю. Проте за 9 місяців 2022 року в міру зростання активів банків з державною участю відмічається ріс кредитування з боку цих установ. Позитивним явищем слід відмітити динамічне зниження частки непрацюючих кредитів у банках участю держави з 71,12 % на початок 2018 року до 46,22% на початок вересня 2022 року, що відображає покращення управління кредитними ризиками і вдосконалення кредитної політики цих банків. У той же час ця частка порівняно з іншими банками залишається високою.

Проаналізувавши особливості формування ресурсів банків з участю держави і порівняємо її в цілому з банківською системою, ми з'ясували, що за 2020-2021 рр. в міру зростання балансового капіталу банківської системи в цілому загальна сума балансового капіталу банків з участю держави також збільшувалась, зокрема за 2020 рік вона зросла на 2,6 млрд.грн, за 2021 рік на 17,2 млрд.грн. Частка балансового капіталу банків з участю держави в структурі капіталу банківської системи склала на кінець 2019, 2020 та 2021 рр. відповідно 45,7%, 44,8% і 43,4%. Зобов'язання банків з участю держави також зростали разом з їх зростанням в цілому по системі банків. Частка зобов'язань банків з участю держави становила станом на кінець 2019, 2020 та 2021 року відповідно 56,2%, 53,2%, 46,2%. Ці дані стверджують, що банки з участю держави відіграють значиму роль на ринку і найбільшу роль серед банків з участю держави відіграє Приватбанк, який концентрує основні ресурси

банківської системи.

Досвід світової банківської системи свідчить про загальну закономірність, що у мовах кризових та посткризових ситуацій відбувається одержавлення банківської системи, уряд здійснює націоналізацію приватних банків з метою підтримки їх функціонування, взяття на себе відповідальності виконання зобов'язань банків, а в міру покращення економічної ситуації відбувається приватизація банківського сектору. У кризових та посткризових умовах у цілому ряді розвинених країн держава приділяє значну увагу державним банкам, створюючи основу для фінансової стабілізації банківської системи та економіки, яку вона обслуговує. В сучасних умовах політичної та економічної нестабільності в державі, посилити роль банків за участі держави у розвитку банківської системи та соціально-економічному розвитку держави можна за допомогою реалізації заходів адміністративного, правового, макро- та мікроекономічного характеру. За умов підтримки своєї фінансової стабільності, такі банки мають достатній ресурсний, стратегічний та адміністративний потенціал для підтримки нормального функціонування банківської системи. Важливо також приділити увагу пошуку механізмів забезпечення державою конкурентних переваг державних банків, не навантажуючи при цьому державний бюджет і кошти платників податків.

Порівнюючи банки з участю держави в Україні та за кордоном за методами їх капіталізації, слід зазначити, що в Україні однією з причин зміни структури власності у банківському секторі України є капіталізація та докапіталізація державою банків з участю держави. На порятунок Приватбанку держава затратила понад 155 млрд. грн., що стало найбільшими витратами на націоналізацію банків. Найбільші витрати на докапіталізацію були на Ощадбанк та Укрексімбанк з метою підтримки їх платоспроможності в загальній сумі відповідно на 45.9 та 42.6 млрд. грн.[6]

Висновки. Факторами ефективного розвитку банків за участю держави можуть стати: спрямованість банків на комерційну ефективність, здійснення операцій як з приватними, так і державними суб'єктами; наявність приватного

капіталу у структурі статутного капіталу банків (міжнародних фінансових організацій, приватних інвесторів); незалежність діяльності від політичного впливу, що сприятиме виваженому прийняттю стратегічних рішень; нарощення капіталу банків з участю держави за рахунок власного прибутку; диверсифікація напрямів кредитно-інвестиційної діяльності банків; освоєння інновацій, які сприятимуть конкуренції з приватними банками тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайт Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/>
2. Показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
3. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих кредитів <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
4. Огородник В. В. Порівняльна характеристика діяльності банків з державною участю в Україні та світі. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 108-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_57_22
5. Сайт Міністерства фінансів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zviti-po-derzhavnih-bankah-fin>
6. CASE Україна. Державні банки: Валіза без ручки. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/12/CASE_zvit_derzh_banky_5.pdf

ОБЛІКУ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Левченко Оксана

викладач-методист, спеціаліст вищої категорії

Магнушевська Тетяна

викладач-методист, спеціаліст вищої категорії

Житомирський агротехнічний фаховий коледж

м. Житомир, Україна

Вступ. / Introduction. 24 лютого 2022 року внаслідок збройної агресії з боку Російської Федерації Указом Президента України №64/2022 [3] було введено воєнний стан. Ведення обліку майна підприємства та джерел його утворення внаслідок воєнної агресії зазнало деяких змін, не є виключенням при цьому і основні засоби суб'єктів господарювання.

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є дослідження особливостей відображення в бухгалтерському обліку операцій з наявності та руху основних засобів, а також операцій, пов'язаних з нарахуванням амортизації (зносу) даного виду активів підприємства.

Матеріали та методи. / Materials and methods. При здійсненні даного дослідження використано матеріали публікацій український та зарубіжних вчених, а також web-порталів, які надають фахові консультації з ведення обліку та складання звітності в Україні. Вивчення обраної теми здійснювалось із використанням емпіричних та теоретичних методів наукових досліджень.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Основні засоби матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [2].

Впровадження новацій, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в частині операцій з основними засобами виявляється в наступному:

– відображення в обліку операцій з оприбуткування основних засобів, що на дійшли як гуманітарна допомога;

– відображення в обліку операцій з безоплатної передачі даного виду активів на потреби оборони;

– відображення в обліку операцій з вилучення основних засобів на потреби оборони;

– нарахування амортизації (зносу) основних засобів в умовах дії воєнного стану на території нашої країни.

Протягом всього періоду збройної агресії вітчизняні та іноземні донори спрямовують свої зусилля на підтримку ЗСУ та обороноздатності нашої країни шляхом надання гуманітарної допомоги.

Під гуманітарною допомогою згідно чинного законодавства [4] в сучасних умовах розуміють адресну цільову безоплатну допомога, яка надається в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань, а також допомогу у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану.

Надходження допомоги від донора у вигляді основних засобів їх отримувач відображає за дебетом рахунків 10 "Основні засоби" / 15 "Капітальні інвестиції" в кореспонденції з рахунком 48 "Цільове фінансування і цільові надходження". Передача гуманітарної допомоги у вигляді основних засобів на користь набувачів отримувач відображається в обліку за дебетом рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" у кореспонденції з рахунком 10 "Основні засоби" (за залишковою вартістю).

У фінансовій звітності суб'єкта господарювання – отримувача

гуманітарної допомоги в Примітках до фінансової звітності розкривається інформація за видами та вартістю отриманої допомоги, а також за напрямками її цільового використання.

В умовах воєнного стану облік основних засобів зазнав змін, оскільки значна їх частина передається у вигляді благодійної допомоги для підтримки боєздатності Збройних Сил України, а також в даний час держава має право вилучати у юридичної особи майно на потреби оборони. Особливості безоплатної передачі основних засобів у вигляді благодійної допомоги та їх вилучення/примусового відчуження наведено нижче.

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ініціатор – підприємство ✓ Документи щодо передання оформлюються в довільній формі ✓ Є можливість скористатися пільгами (без ПДВ, без обмежень по витратах) ✓ Компенсація не передбачається ✓ ОЗ підлягає списанню ✓ Передача ≠ використанню не в господарській діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ініціатива із боку отримувача ✓ Регламентована Законом № 4765 ✓ Документальне оформлення – Акт про примусове відчуження або вилучення майна (Постанова КМУ № 998) ✓ Є можливість скористатися пільгами (без ПДВ, без обмежень по витратах) ✓ Можлива компенсація (Закон № 4765) – грошова, повернення ОЗ ✓ ОЗ підлягає списанню / припинення визнання ✓ Передача ≠ використанню не в господарській діяльності
---	---

Рис. 1. Особливості вибуття основних засобів у випадку безоплатної передачі та вилучення/примусового відчуження

Передача об'єкта основних засобів як безоплатної допомоги оформляється Актом на списання основних засобів. За умови вилучення даного виду господарських засобів підприємства складається Акт про примусове відчуження або вилучення майна, при цьому зауважимо, що даний об'єкт основних засобів не списується списувати з балансу підприємства, оскільки по закінченню дії воєнного стану він має бути повернутий власнику.

З метою правильності відображення в бухгалтерському обліку примусового відчуження об'єкта основних засобів доцільним вбачаємо

введення до робочого плану рахунків підприємства відповідного субрахунка із відображенням на ньому інформації про майно, вилучене державою. Амортизація (знос) основних засобів в цьому випадку нараховується з дотриманням вимог чинного облікового та податкового законодавства із подальшим відображенням її за кредитом рахунку 977 "Інші витрати звичайної діяльності". По акту повернення об'єкта основних засобів у власність господарюючого суб'єкта необхідно буде лише здійснити коректування суми з додаткового субрахунку на попереднє місце його обліку.

За умови, що об'єкт основних засобів передається власником добровільно на потреби ЗСУ чи підрозділів територіальної оборони, вказана господарська операція не підлягатиме оподаткуванню як операція з реалізації.

В сучасних реаліях у бухгалтерів виникають також питання стосовно доцільності та законності нарахування амортизації (зносу) на ті об'єкти засобів, що не експлуатуються у зв'язку з призупиненням здійснюваної діяльності внаслідок дії воєнного стану.

В даній ситуації можливими є два варіанти дій бухгалтера.

1) суб'єкт господарювання продовжує нараховувати амортизацію, скільки воєнний стан цілком законно можна вважати форс-мажорним актором, а нарахування амортизації (зносу) основних засобів припиняється лише на період їх модернізації, консервації, реконструкції, добудови та дообладнання;

2) суб'єкт господарювання приймає рішення про тимчасове виведення з експлуатації об'єктів основного засобу, про що керівництвом підприємства складається відповідний наказ. При цьому нарахування амортизації припиняється до моменту повторного введення в експлуатацію об'єкта основних засобів.

Водночас, який саме варіант нарахування амортизації (зносу) основних засобів обрати і чи взагалі проводити такі нарахування рішення приймає керівник господарюючого суб'єкта.

Висновки. / Conclusions. Дослідивши обрану нами тему можемо зробити висновок, що введення воєнного стану має суттєвий вплив на організацію і

ведення обліку діяльності вітчизняних господарюючих суб'єктів. Зокрема, в українських підприємств вперше виникла необхідність відображати в обліку операції з безоплатної передачі та вилучення майна на користь ЗСУ та підрозділів ТО. Окрім того, змін зазнав і порядок нарахування амортизації на таке майно, а також ті основні засоби, які підприємства не мають змоги використовувати у ході здійснення виробничої чи фінансово-господарської у зв'язку із їх вилучення або вимушеними простоями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Озерова О. Майно юрособи забрали на потреби оборони: що з обліком та податками. Головбух. 2022. №10. URL: <https://egolovbuh.mcfr.ua/960396>
2. П(С)БО 7 "Основні засоби". URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-7>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про гуманітарну допомогу. Закон України № 2228-IX від 21 квітня 2022 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T991192>
5. Прокопова О. М., Кудлаєва Н. В. Бухгалтерський облік в умовах воєнного стану: ключові характеристики та проблемні аспекти. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9-10_2022/8.pdf

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Левченко Оксана

викладач-методист, спеціаліст вищої категорії

Нечай Анна

здобувач освіти III курсу

спеціальності 071 "Облік і оподаткування"

Житомирський агротехнічний фаховий коледж

м. Житомир, Україна

Вступ. / Introductions. Міжнародні компанії активно оптимізують систему оподаткування, впливаючи на оподатковуваний дохід від країн виробників продукції з достатньо високим рівнем оподаткування до країн-споживачів, де рівень оподаткування є низьким, змінюючи трансфертні ціни. В такому разі саме трансфертне ціноутворення є одним з дієвих інструментів збільшення оподаткованого прибутку як для його платників, так і для фіскальних органів, оскільки трансфертні ціни впливають доходи та витрати, а значить і на розмір оподаткованого прибутку афілійованих підприємств у різних податкових юрисдикціях.

Мета роботи. / Aim. Метою дослідження є висвітлення особливостей трансфертного ціноутворення та контролю за цінами в Україні в умовах воєнного стану, а також оцінка перспектив розвитку нашої країни в цьому напрямку.

Матеріали та методи. / Materials and methods. При здійсненні даного дослідження використано матеріали публікацій український та зарубіжних вчених, а також web-порталів, які надають фахові консультації з ведення оподаткування та контролю фінансово-господарської діяльності в Україні. Вивчення обраної теми здійснювалось із використанням емпіричних та теоретичних методів наукових досліджень.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Трансферне ціноутворення - це визначення відповідності ціноутворення в операціях, між

пов'язаними особами, які, як правило, входять до одного холдингу (групи компаній) або з контрагентами, зареєстрованими в низькоподаткових юрисдикціях, чи контрагентами, які не платять податок на прибуток в своїй юрисдикції. Під трансфертною слід розуміти таку ціну, яка встановлюється в господарських операціях між різними учасниками єдиної групи компаній та відповідає принципу "витягнутої руки".

Трансфертне ціноутворення в сучасних умовах досить часто використовується як механізм ухилення від сплати податків, оскільки основною метою застосування підприємствами трансфертних цін є переклад податкового навантаження на афілійовану особу, що знаходиться в більш вигідних умовах для нарахування і сплати податків відповідним суб'єктом господарювання. Таким розміщенням дочірніх компаній і зловживають транснаціональні корпорації, при проведенні експортно/імпортних операцій товарів, інколи навіть не перетинають кордон країни, а всі операції відбуваються суто на папері [5].

Наслідком здійснення такого роду господарських операцій прибуток суб'єктів господарювання від їх здійснення осідає на території офшорних зон і повертається до України у вигляді іноземних інвестицій, що, в свою чергу ніяк ніяким чином компенсує державі отримання податків з експортно-імпортних операцій.

Внаслідок дії на території України воєнного стану було прийнято низку нормативних та законодавчих актів, якими передбачено внесення змін до податкового законодавства в частині операцій з регулювання та контролю трансфертного ціноутворення. Наразі контроль за трансфертним ціноутворенням в Україні сповільнився, старі перевірки призупинені, а початок нових є неможливим на момент дії воєнного стану.

В особливостях контролю за трансфертним ціноутворенням в умовах воєнного стану, можна виділити наступні зміни [3]:

– в частині подання звітів про контрольовані операції та відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства: звіти подаються

без змін до 01.10.2022 року ;

– в частині документації з трансфертного ціноутворення (локальний файл) – подається на запит ДПС протягом 30 календарних днів з дня отримання запиту;

– в частині глобальної документації з трансфертного ціноутворення (майстер файл) – подається на запит ДПС протягом 90 календарних днів з дня отримання запиту;

– в частині Звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній (CbC Report, подається при доході групи понад 750 млн. євро на рік): має подаватися вперше щодо фінансового року, який закінчується у 2021 році, але не раніше ніж в рік, в якому компетентними органами укладено СВС МСАА.

а) в частині проведення податкових перевірок з трансфертного ціноутворення під час воєнного стану можна виділити наступне:

б) всі розпочаті перевірки припиняються; – проведення нових перевірок (з питань ТЦУ) не розпочинається;

в) після завершення термінів перевірок зупиняються строки накладення податкових штрафів на період дії воєнного стану в Україні.

– в частині єдиного податку за процентною ставкою 2%: після закінчення воєнного стану в країні, платники податків, які добровільно перейшли до системи оподаткування за ставкою 2%, будуть в подальшому звільнятися від такої можливості з першого числа місяця, наступного за місяцем припинення або скасування воєнного стану й автоматично повертатися до системи оподаткування, за якою сплачували податки до переходу на зазначені особливості оподаткування;

– в частині факту можливості виконання податкових обов'язків: платника податків звільнено від відповідальності, однак необхідно виконати такі протягом 6 місяців після скасування воєнного стану.

Висновки. / Conclusions. За результатами проведеного дослідження робимо висновок, що вітчизняний механізм трансфертного ціноутворення не є досконалим. Через його застосування компанії досить часто ухиляються від

сплати податків при здійсненні експортно-імпортних операцій. Таким чином, це призводить до відтоку коштів бюджету без здійснення компенсації витрат, а це, в свою чергу, призводить до збіднювання нашої держави. Основними напрями врегулювання даної проблеми є здійснення ефективного та дієвого контролю над цінами та перегляд методики трансфертного ціноутворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зміни в трансфертному ціноутворенні в період воєнного стану. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/html>

2. Корінь І. С. Сучасний стан податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні під час воєнного стану. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5397/5290>

3. Особливості контролю за трансфертним ціноутворенням в умовах воєнного стану. Державна податкова служба України. 2022. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/586570.html?>

4. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

5. Серажим В. Ю., Мельниченко Р. В. Трансфертне ціноутворення в умовах війни. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/220.pdf>

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ

Лещенко Марина Євгеніївна,
магістрантка

Кичко Ірина Іванівна,
доктор екон. наук, професор
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

Вступ./Introduction. Кінець ХХ – початок ХІ століття став періодом стрімкого наукового прогресу. Людині доводиться щогодини переробляти величезний обсяг інформації. На підприємства і організації вводять нові вимоги, процеси тощо. Важливим постає проблема збереження себе, свого людського вигляду, проблема не стати простим виконавцем робочих функцій. В цьому аспекті постає важливість створення та підтримки позитивного соціально-психологічного клімату в колективі.

Такий соціально-психологічний клімат є одним з індикаторів того, що колектив є командою, ознаками якої є взаємовиручка, згуртованість, усвідомлення загальних цілей та мети. За умов позитивного соціально-психологічного клімату кожен член колективу матиме оптимальні умови для реалізації здібностей, самоактуалізації і, в результаті, підвищення ефективності праці.

Пошуки в сфері стратегічного управління, теорії організації, організаційної поведінки, що були проведені в кінці 70-х років ХХ ст., показали неспроможність забезпечити великий та середній бізнес ефективними інструментами підвищення ефективності праці. Дана ситуація стала поштовхом до пошуку нових підходів в управлінні організацією, регулювання соціально-трудова відносин, важливості врахування та удосконалення соціально-психологічного клімату і, у свою чергу, до появи у 80-х роках ХХ ст. концепції корпоративної культури.

Ціль роботи./Aim. Метою даної публікації є висвітлення впливу корпоративної культури на формування сприятливого соціально-психологічного клімату.

Матеріали та методи./Materials and methods. Через особистісні відносини в колективі розкривається зміст соціальних відносин. Це етичні, виробничі, правові, економічні відносини.

Соціально-психологічний клімат як система взаємовідносин виражається в тому, що основними детермінантами відносин виступають матеріальні та організаційно-управлінські фактори. Вказані фактори стають умовами взаємодії і відносин членів колективу.

У ХІХ ст. німецький фельдмаршал Г.Мольтке вперше використав термін «корпоративна культура» з метою характеристики відносин у середовищі офіцерів [1, с. 321]. На сучасному етапі розвитку економічної та психологічної науки використовується поняття «корпоративна культура», яке почали вживати у 50-60 рр. ХХ ст.

Інтерес українських науковців, психологів, соціологів, економістів до проблеми корпоративної культури зріс у 90-х роках ХХ століття. Серед них можемо виділити О. А. Грішнову, Г. А. Дмитренка, А. М. Колота, М. В. Семикіну та ін.

Якщо говорити про сам термін «корпоративна культура», то серед дослідників сформувались два погляди. В рамках першого підходу поняття «корпоративна культура» та «організаційна культура» ототожнюються. Відповідно до другого підходу, ці поняття розглядаються як відмінні. Наприклад, Г. Л. Хаєт вважає, що організаційна культура становить лише частину корпоративної, оскільки має на увазі лише культуру організаційної роботи [5, с. 12].

Інше розуміння пропонує С.Р. Пасека, вказуючи, що, що до складових корпоративної культури, окрім правил та сталої практики, додаються звичаї в галузі корпоративного управління [3, с. 96].

Інші дослідники вважають неможливим дати єдине вірне визначення

поняття корпоративної культури. Так Е. Шейн відмічає, що слово «культура» має багато значень. Коли ми застосовуємо це поняття до груп та організацій, ми практично завжди відчуваємо певні концептуальні та семантичні труднощі, так як поняття групи та організації також складно піддаються однозначному визначенню [6, с. 28]. Дж. Отт стверджує, що через суперечливу сутність корпоративної культури взагалі не може бути дано чіткого визначення [7, с. 34].

Загалом, корпоративна культура формується у процесі виробничої діяльності на кожному підприємстві. І сприяє поліпшенню соціально-психологічного клімату в тому випадку, коли вона спрямовується у потрібному напрямку, і тим самим сприяє згуртованості колективу, розвитку комунікацій.

Результати та обговорення./Results and discussion. Усвідомлення визначального впливу корпоративної культури, насамперед її корпоративної ідеології, цінностей, норм та правил поведінки, на систему соціально-психологічного клімату організації дає підставу стверджувати, що корпоративна культура у контексті соціально-психологічного клімату є ідеологічною основою його регулювання на підприємстві, і, таким чином, його визначальним елементом.

Соціально-психологічний клімат створюють наймані працівники та роботодавці. І у цьому змісті, корпоративна культура, з одного боку, містить норми побудови відносин між людьми в організаціях та суспільстві в цілому, а з іншого, виступає регулятором поведінки основних суб'єктів організації найманих працівників та роботодавців.

Розвинута корпоративна культура здійснює позитивний економічний та соціальний вплив на діяльність підприємства. Економічний вплив проявляється у досягненні підприємством вищих виробничих та фінансових показників порівняно з ситуацією, в якій формування корпоративна культура відбувається стихійно. Зазначений ефект досягається завдяки посиленню іміджу компанії на ринку серед партнерів, інвесторів, держави, кандидатів на вакантні посади та клієнтів, а також за рахунок підвищення продуктивності праці персоналу

компанії.

На думку І. М. Новак, характер корпоративної культури виявляється через систему відносин, що включає ставлення працівників до власної професійної діяльності й організації як об'єктивної умови її здійснення [2, с. 107]. Отже, позитивне ставлення до організації суттєво зменшує кількість трудових спорів та конфліктів, що є однією з ознак ефективних соціально-трудова відносин і позитивного соціально-психологічного клімату.

Одним із завдань корпоративної культури є формування середовища довіри в організації, адже регулює відносини між роботодавцем та найманими працівниками та здатна замінити більшість застарілої регулюючої документації саме довіра. Ф. Фукуяма зазначає, що довіра – це очікування того, що інші члени колективу будуть поводитися передбачувано чесно, з увагою до потреб інших відповідно до загальних норм [4, с. 120]. Специфікою довіри як засобу регулювання соціально-психологічного клімату є те, що побудувати її значно складніше, аніж зруйнувати. Щоб підірвати авторитет усієї компанії як роботодавця та довіру до неї достатньо лише одного випадку нечесного вчинку керівництва по відношенню до підлеглих або підлеглому до підлеглому за невтручання керівництва.

Висновки./Conclusions. Таким чином, визначаючи узагальнені риси сучасної, ефективної у регулюванні соціально-психологічного клімату корпоративної культури, можна відзначити, що ідеальної деталізованої моделі корпоративної культури не існує. На вибір тих або інших програм по удосконаленню корпоративної культури має впливати ряд внутрішніх ситуаційних факторів, які характеризують особливості виробничого процесу конкретної компанії, вихідні цінності більшої частини персоналу та ін. Отже, спираючись в цілому на стратегію компанії та виходячи з принципу обов'язковості якісного регулювання соціально-психологічного клімату, культура має бути упорядкованою та гармонічною, як у відношенні окремих її елементів один до одного, так і по відношенню до інших функціональних сфер компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / А.М. Колот, С. О. Цимбалюк. – К.: КНЕУ, 2011. – 397 с.
2. Новак І. М. Формування корпоративної культури та її місце в системі соціального діалогу / Новак І. М. // Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка» - К. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, № 2 (14) 2010. с. 104–112
3. Пасєка С. Р. Корпоративна культура в системі факторів забезпечення конкурентоспроможності банків / С. Пасєка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи ; [зб. наук. праць]. – 2006. – № 18. – С. 96-100.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели путь к процветанию. М.: АСТ: АСТ-Москва: Хранитель, 2006.
5. Хаєт Г. Л. Корпоративна культура: Навч. пос. / Під заг. ред. Г. Л. Хаєта / К.: Центр навч. літ., 2003. – 403 с.
6. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство. Пер. с англ. / Под ред. В. А. Спивака. – СПб.: Питер, 2002. – 336 с.
7. Ott J. S. The Organizational Culture Perspective. Belmont, California: Dorsey Press, 1989. – P. 34.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ

Логин Андрій Михайлович

магістр

Стадник Юліанна Андріївна

Кандидат економічних наук

Львівський національний університет ім. Івана Франка
м. Львів, Україна

Вступ. Інформаційні технології та всі процеси, що пов'язані з ними, так чи інакше охоплюють усі сфери суспільства по всьому світу. Їхнє застосування можливе в будь-якій галузі з метою автоматизації повсякденних процесів. Однією зі сфер, де застосовують найсучасніші цифрові технології, є криптовалюта та фінанси. Багато ІТ-компаній обирає цей профіль і займається лише пов'язаними з ним задачами. Україна є одним із лідерів на пострадянських теренах за рівнем постачання ІТ-послуг та має високий рівень якості та впровадження програмного забезпечення

Ключові слова – криптовалюта, активи, управління, фінанси, рахунок.

Розвиток ринку криптовалют тривлий час зберігав експоненційний характер. Отанні два роки динаміка цін на криптовалюти показала значне падіння і на даний момент перспективи розвитку криптовалютного ринку є невідомими. Однак однозначним є факт, який полягає у тому, що криптовалюта за своєю природою є унікальним фінансовим активом, який має власні властивості.

Управління фінансовими активами має важливе значення не тільки для компанії чи підприємства, а й для пересічної людини. Фінансовий менеджмент охоплює велику кількість функцій, що виконуються з метою підвищення ефективності використання активу та отримання найкращих фінансових результатів. Основні аспекти та завдання управління фінансовими активами

беруться за основу під час розробки та застосування інформаційної системи для управління криптовалютами та фінансовими активами, яким присвячена дана стаття.

Тема управління фінансовими активами із використанням інформаційних технологій піднімалась у працях Ніколенко Л. А «Технологія автоматизації та управління бізнес-інформацією», та А. О. Азарова «Автоматизовані засоби покращення управління організаційним капіталом».

У даній роботі акцент зроблено на розробку інформаційної системи та керування фінансовими та криптовалютами активами.

Об'єктом дослідження виступає процес керування фінансовими активами.

Предмет дослідження є методи та засоби створення продуктів для управління криптовалютами та фінансовими активами.

Мета дослідження – спроектувати та розробити інформаційну систему для управління криптовалютами та фінансовими активами фізичної чи юридичної особи.

Розробка інформаційної системи розпочинається з діаграми варіантів використання.

Діаграма варіантів використання є однією з найбільш застосовуваних діаграм UML, призначенням якої є описання інформаційної системи над якою ведеться роботу та зображення відношень між її акторами (зовнішніми сутностями) і послідовністю дій, що виконує система як відповідь на дію актора [6]. До основних зовнішніх сутностей системи належить:

- **Користувач** – головний учасник взаємодії з ІС, що може використовувати її можливості і спонукати її до виконання дій. Фізична особа або власник компанії є користувачами;
- **Адміністратор** – людина, що відповідає за оновлення системи та має доступ до більшості даних;
- **Гість** – будь-яка зовнішня сутність, що має можливість впливати на систему після отримання необхідних прав доступу.

Серед основних варіантів використання: додати власний актив, переглянути поточні баланси, виписки, додати дані для інтеграції або новий сервіс, видалити користувача. Даний вид діаграми подано на рис. 1.1.

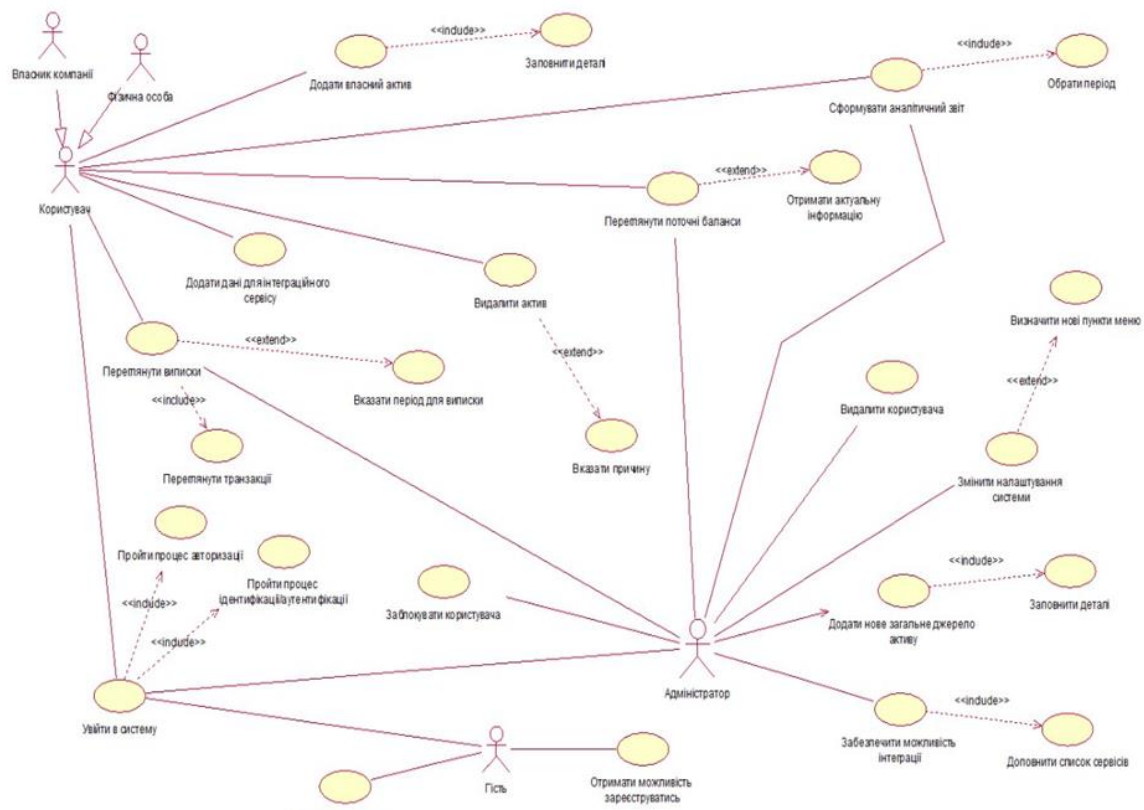

Рис. 1.1. Діаграма варіантів використання

Згідно з діаграмою для того, щоб отримати доступ до основних функцій системи, необхідно пройти процес аутентифікації та авторизуватись. Дану можливість мають всі актори. Use-case «Додати власний актив» включає заповнення деталей, «Сформувати аналітичний звіт» передбачає вибір періоду. Проходження процесу авторизації та аутентифікації є основою варіанту використання «Увійти в систему».

Будь-яка сутність Користувач має змогу переглянути виписки операцій, що означає перегляд транзакцій так само, додати інформацію для інтеграційного сервісу, видалити певний актив і вказати причину, сформувати звіт для аналітики за певними датами, переглянути поточний баланс рахунку і в цілому та редагувати свій профіль чи змінити мову користувацького інтерфейсу.

Адміністратор має доступ практично до всіх тих самих функцій, але його можливості розширюються, адже він може видалити користувача, змінити налаштування в системі, додати нові пункти меню, додати загальнодоступне джерело активу, забезпечити можливість інтеграції і доповнити список сервісів або заблокувати користувача. Найменше можливостей має Гість, який може переглянути доступну інформацію, отримати шанс для реєстрації і увійти в систему. Інформаційна система для керування фінансовими активами розроблена у вигляді веб-додатку, що складається з загальнодоступного програмного інтерфейсу та клієнта – веб-сайту.

Системою може користуватись будь-який з користувачів, хто бажає контролювати свої активи. Для цього передбачений широкий набір методів, що реалізують основні інтерфейси. До таких можна віднести наступні:

- «додати актив» – вибрати категорію і фінансове джерело та ввести необхідну інформацію;
- «переглянути деталі джерела активу» – обрати відповідне джерело і отримати деталі;
- «увійти» – дає змогу авторизуватись у системі;
- «переглянути баланс» – передбачає вибір джерела та перевірку погрупованої інформації про рахунок;
- «оновити профіль» – модифікувати дані і натиснути кнопку для збереження;
- «вийти» – вихід з системи;
- «змінити локалізацію» – дає змогу обрати іншу доступну локалізацію. Це спричиняє зміну тексту, форматів дати, часу тощо.

Початкова або Домашня сторінка зображає статичну інформацію, яка включає картинку на фоні та короткий опис того, як функціонує даний сервіс і які задачі розв'язує. Зверху у заголовку веб-сторінки знаходиться кнопка «Увійти» та випадаючий список з доступними локалізаціями веб-сайту. Для того, щоб увійти або зареєструватись в системі, потрібно натиснути цю кнопку (рис. 1.2).

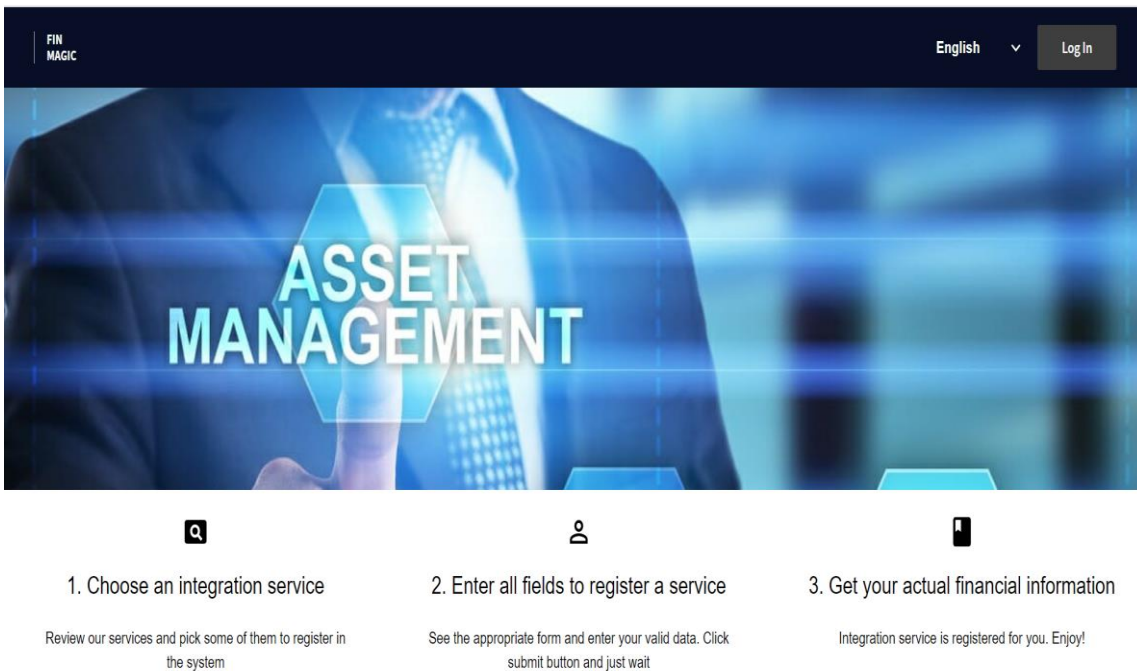

Рис. 1.2. Домашня сторінка веб-додатку

Наступною сторінкою веб-сайту є авторизаційна сторінка. Тут користувач має ввести таку інформацію, як адресу своєї електронної пошти і пароль. Результати на рис. 1.3.

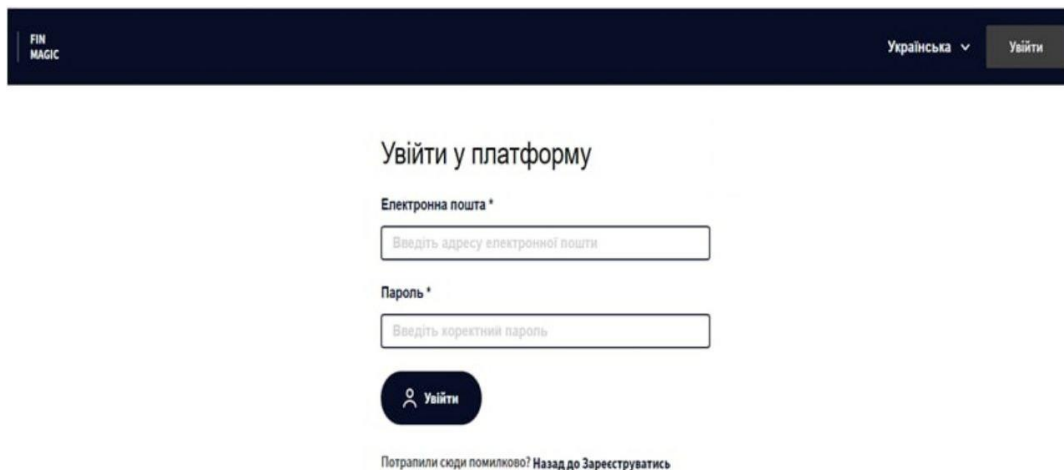

Рис. 1.3. Сторінка авторизації

Під час заповнення полів форми відбувається асинхронна перевірка даних на коректність. У раз помилки користувач має змогу переглянути коротке повідомлення та виправити їх.

Аналогічна процедура передбачена на сторінці для реєстрації. Після введення обов'язкових полів та натиснення кнопки «Зареєструватись» ініціюється новий запит для реєстрації поточного користувача. Сервер здійснює валідацію отриманих значень і повертає помилку за таких умов:

1. Дані некоректні.
2. Користувач з такими атрибутами вже існує.
3. Помилка запиту.

Усі помилки супроводжується об'єктом, що включає дані про помилку: код, статус код та короткий опис. При успішній операції серверна частина реєструє користувача та повертає його унікальний ключ

Цікавою та складною з точки зору реалізації системи є сторінка додавання активів. Загалом тут користувач має обрати певну категорію. Після цього з'являється нове поле конкретного джерела активу.

На зміну активу викликається обробник цієї події, що визначає чи має дане джерело доступність інтеграції на сервері. Якщо ця перевірка повертає істину, то з'являється форма для заповнення полів для інтеграції сервісу. У разі хибності користувач має змогу ввести загальні дані про джерело активу, які описують його модель.

Висновок. Завершений прототип інформаційної системи, що має за мету автоматизацію головних процесів, пов'язаних з керуванням фінансовими активами та джерелами їх утворення, є кінцевим результатом роботи.

Уся інформація, що доступна користувачеві зберігається у нереляційній базі даних, а до головного функціоналу належать можливості з перегляду доступних активів та їх детальної інформації, створення і модифікації нового джерела активу, визначення прав доступу до системи, зображення поточних балансів та рахунків, інтеграції з крипто і банківськими системами. Використання розробленої інформаційної системи на практиці значно спростить та підвищить ефективність процесу формування та управління фінансовими активами та криптовалюотними активами зокрема.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Vasilkivska K. V., Sych O. A (2017). Financial management: [Navchalnyi posibnyk]. Lviv: HALYCH-PRESS.
2. Gridchina M. V. (2012). Financial management: [course of lectures]. K.: SE «Ed. House «Staff».
3. Chichotka N. (2013). Financial management of enterprise assets. Retrieved from <https://naub.oa.edu.ua/2013/finansovyyj-menedzhment-aktyviv-pidpryjemstva-2/>.
4. Dema D. I., Dorohova L. M., Vilenchuk O. M. (2018). Financial management: [Bibliograph]. Zhytomyr: ZhNAEU.
5. Financial assets and financial instruments. Retrieved from https://pidru4niki.com/15861028/finansy/finansovi_aktivy_finansovi_instrumenty.
6. Етапи і послідовність системного аналізу [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – https://pidru4niki.com/91284/ekologiya/etapy_poslidovnist_sistemnogo_analizu

МОДЕЛЬ BLENDED LEARNING У СИСТЕМІ MOODLE ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ

Македон Геннадій Петрович

старший викладач

Ляпіна Ірина Юриївна

старший викладач

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

Вступ. Організувати освітній процес у закладі вищої освіти в умовах воєнного стану [1] рекомендовано в режимі дистанційного навчання. Наголосимо, що не принципово, де саме фізично будуть перебувати здобувачі освіти і викладачі. У надскладних умовах воєнного стану перед закладами вищої освіти постало невідкладне завдання: перевести тих, хто навчається, на повне дистанційне навчання як усього контингенту здобувачів, так і штату викладачів.

Мета роботи. Дослідження моделі blended learning у системі Moodle Інституту інформаційних технологій в економіці Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана.

Матеріали та методи. Використання системи Moodle у навчальному процесі під час воєнного стану.

Результати та обговорення. Лояльність до здобувачів освіти, наприклад, виявилася і в тому, що якщо немає фізичної можливості у здобувача освіти вчасно приєднатися до дистанційного навчання з різних об'єктивних причин, викладач вносить зміни до графіка освітнього процесу і навіть до навчальних планів. Важливим лишається, щоб учасники освітнього процесу мали технічні можливості приєднуватися до занять [2] і, відповідно, перебувати у безпеці. 2019—2022 час випробувань для українського суспільства загалом і для системи вищої освіти зокрема. Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. докорінно змінили усталену систему викладання, зокрема, і у

вищих закладах освіти економічного профілю. Це дало поштовх до широкого застосування новітніх для української освіти форм і форматів навчання.

Можемо рекомендувати вищим закладам освіти економічного спрямування організувати власні майданчики дистанційної освіти, створити оперативний штат служби підтримки і провести навчання викладачів за використання технічно-апаратної частини, як це було введено в Київському національному економічному університеті ім. В. Гетьмана, зокрема в Інституті інформаційних технологій в економіці [3]. У Київському національному економічному університеті дистанційна форма навчання забезпечується Інститутом дистанційних технологій навчання та реалізується засобами системи Moodle [4]. Інститут організовує і проводить навчання під час воєнного стану з застосуванням дистанційних освітніх технологій за напрямками діяльності КНЕУ відповідно до наявних ліцензій на освітню діяльність.

Актуальним за умов активної фази російсько-української війни, на наше переконання, є введення змішаної форми навчання — blended learning засобами системи Moodle. Розглянемо це детальніше.

Узагальнено термін «змішане навчання» (англ. blended learning) змішане навчання можемо трактувати як частину освітнього процесу в екстремальних умовах, у наших реаліях — під час активної фази російсько-української війни. Навчання відбувається, по-перше, під безпосереднім керівництвом викладача з використанням інструментів для дистанційного навчання з урахуванням технічних можливостей, і по-друге, з більш розширеною формою самостійної роботи здобувача освіти, з використанням наявних інтерактивних ресурсів. blended learning засобами системи Moodle — це освітня методологія в системі Moodle, за якою здобувачі засвоюють окреслену викладачем частину матеріалу у режимі реального часу, а частину самостійно з використанням інтерактивних технологій [5].

Нагадаємо, що повсюдного застосування здобули моделі змішаного навчання ротаційна (Rotation Model) і гнучка (Flex Model) [6]. характерологічні особливості Flex Model, більш підхожі для здобувачів вищої освіти в умовах

воєнного стану. Гнучка модель, на відміну від, наприклад, ротаційної, повністю заснована на онлайн-навчанні. Здобувачі освіти працюють в онлайн-середовищі у зручній, а у наших реаліях безпечний для них час і в зручному темпі, виконуючи групові завдання і взаємодіючи між собою та з викладачем. Основна перевага гнучкої моделі blended learning засобами системи Moodle — легкість змінювання навчання в асинхронному режимі та в установленій розкладом час, коли ті, хто навчаються, неспроможні через воєнний стан в Україні регулярно відвідувати заняття згідно з розкладом.

Саме Flex Model засобами системи Moodle дозволяє дотримуватися заходів безпеки для всіх учасників освітнього процесу, як це і наголошено в рекомендаціях МОН України [7]. Flex Model може змінюватися протягом навчального року залежно від безпекової ситуації в Україні, тому що у разі наявності небезпеки заклад впроваджує самостійно дистанційний формат навчання.

Висновки. За таких надскладних умов воєнного стану бажано забезпечити максимально безпосереднє спілкування здобувачів освіти з викладачами за допомогою різних засобів зв'язку, використовуючи цифрові технології віртуальної та доповненої реальності та застосовуючи моделі blended learning засобами системи Moodle, який активно застосовується в Інституті дистанційних технологій навчання КНЕУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Матеріали засідання СРГ «Освіта і наука» під час війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/zasidannya-srg-osvita-i-nauka-pid-chas-vijni>
3. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: офіційний сайт. URL: <https://kneu.edu.ua/ua/plicants/do>
4. Інститут дистанційних технологій ДВНЗ «Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана»: офіційний сайт. URL: <https://idtn.kneu.edu.ua>

5. Як організувати освітній процес у закладі вищої освіти, що перебуває на території, де ведуться бойові дії? URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-osvitniy-proces-v-zak/>

6. Sharma P., Barrett B. Blended learning: Using technology in and beyond the language classroom. Oxford: Macmillan, 2007. URL: https://www.academia.edu/11257675/Blended_Learning_using_technology_in_and_beyond_the_language_classroom

7. Як працює змішана форма навчання у воєнний час. URL: <https://it-kharkiv.com/yak-pratsyuye-zmishana-forma-navchannya-u-voynnyj-chas/#:~:text=Що%20таке%20змішана%20форма%20навчання,із%20використанням%20сучасних%20інтерактивних%20технологій>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИЙОМІВ SWOT – АНАЛІЗУ

Малишкін Олександр Іванович,

д.е.н, професор,

Київський електромеханічний коледж,

м. Київ, Україна

Вступ/Introductions. SWOT-аналіз відносять до методів стратегічного планування, який полягає у виявленні факторів внутрішнього та зовнішнього впливу на діяльність підприємства в перспективі. Наше дослідження стосується планування реалізації проекту з виробництва дизельних генераторів малого класу на базі діючого підприємства.

Мета роботи/Aim. Мета роботи полягає у тому, щоби продемонструвати методіку реалізацію прийомів SWOT-аналізу у процесі підготовки інформації до реалізації певного проекту.

Матеріали та методи/Materials and methods. У якості матеріалу дослідження ми брали умовні показники реалізації проекту з виробництва дизельних генераторів малого класу на базі діючого підприємства. Серед методів дослідження використовували такі як аналіз та синтез, таблично матричний спосіб узагальнення результатів, згортання позитивних і негативних позицій в єдину оцінку, бальна система оцінок.

Результати та обговорення./Results and discussion. Аббревіатура «SWOT», як відомо, складається з чотирьох систем інформації: **Strengths** (сильні сторони), **Weaknesses** (слабкі сторони), **Opportunities** (можливості), **Threats** (загрози).

Націленість на майбутнє принципово відрізняє його від інших традиційних методів аналізу, коли за основу беруть фактичні дані обліку чи звітності підприємства по тих, чи інших показниках діяльності. Тому і сфери застосування SWOT-аналізу, як правило, наступні:

- запуск стартапів, нових напрямків бізнесу;
- перегляд внутрішньої політики підприємства;

- розгляд варіантів та можливостей перебудови бізнесу;
- перевірка правильності заданого курсу розвитку;
- покращення бізнес-процесів;
- для загального розуміння ситуації, що склалася на ринку;
- перед складанням бізнес-плану діючого підприємства [1].

Внутрішній стан компанії відображається через S і W (сильні і слабкі сторони діяльності, а зовнішнє середовище — через O и T (можливості і загрози). Це означає, що частина інформаційного забезпечення спирається на фактаж минулих періодів, а частина на прогнози.

Фактичні дані характеризують досягнення підприємства. Прогнозні бажання власників (керівництва) підприємства поліпшити бізнес-ситуацію. Це досягається за рахунок закріплення сильних сторін і мінімізації негативних впливів.

Наприклад, виробниче підприємство керує власним асортиментом готової продукції (S) — це фактор внутрішнього середовища, але закони про оподаткування не підконтрольні підприємству (T) — це фактор зовнішній [2].

Основним прийомом SWOT-аналізу є таблично-матричний спосіб узагальнення результатів. Найпростіша підсумкова таблиця SWOT-аналізу із оцінками для будь-якого підприємства містить фактори і відповідний маркер (знак) – «так» чи «ні», які означають позитивну або негативну відповідь [3].

Розглянемо умовний приклад реалізації проекту з налагодження виробництва дизельних генераторів малого класу на базі діючого виробничого підприємства «Б». Позитивні відповіді позначимо знаком «+», негативну відповідь - знаком «-»).

Додавши усі плюси й мінуси по кожному блоку, можна отримати загальну оцінку проекту (плану та/або фактичному стану справ). Зокрема, у нашому прикладі сектор «Внутрішнє середовище», розділ «Сильні позиції» має два позитиви і два негативи; розділ «Слабкі позиції» має один позитив і три негативи. Отже, внутрішнє середовище прогнозується як п'ять негативів і три позитиви, разом негативних факторів на два більше, ніж позитивних (табл. 1).

Таблиця 1

Загальна оцінка стану компанії

Внутрішнє середовище		Зовнішнє середовище	
Сильні позиції	Знак	Можливості	Знак
1.Кваліфікований персонал	+	1.Доходи населення	-
2.Відома марка на ринку	+	2.Поява нових партнерів	-
3.Широкий асортимент продукції/товару/послуги	-	3.Зникнення частини конкурентів	+
4.Значна клієнтська база	-	4.Розвиток цифровізації управління	+
Слабкі позиції		Загрози	
1.Високі ціни на продукцію/товар/послугу	-	1.Пошук нових постачальників	+
2.Нерозвинута мережа продаж	+	2.Підвищення цін на енергоресурси	+
3.Відсутність бюджету продажів	+	3.Підвищення курсу долара США, євро	+
4.Застаріле обладнання	+	4.Зміна митної політики країн ЄС	-

Прим. У слабких та загрозованих позиціях (нижня частина таблиці) знак (+) слід розуміти як негатив, а у сильних позиціях (нижня частина таблиці) навпаки.

У секторі «Зовнішнє середовище» розділ «Можливості» має по два негатива і позитива, а розділ «Загрози» набрав три негативи і один позитив.

На другому етапі доцільно провести згорання позитивних і негативних позицій в єдину оцінку. Для більш глибокої характеристики факторів їх оцінка може бути представлена у балах, наприклад, від 1 до 5. При цьому 1 – низький вплив, 5 – максимальний вплив (табл. 2).

Кожен аналітик може застосувати будь-який кількісний лаг оцінок. Це може бути 100 бальна система або у відсотках. Важливо, що би обраний спосіб найбільш точно відображав висхідну інформацію аналізу.

На третьому етапі проводять інтерпретацію отриманої інформації. При цьому спершу оцінюють кожен фактор сильної сторони, щоб реалізувати можливості сильних сторін. Потім оцінюють слабкі сторони і загрози, щоб

розуміти, що необхідно посилити. За нашим прикладом у внутрішньому середовищі позитив складають кваліфікований персонал підприємства і відомість марки продукції на ринку. Проте, слабкі позиції переважають сильні. У зовнішньому середовищі можливості і загрози також показують негативну тенденцію. В цілому, за результатами прикладу, висновок є невтішним для даного підприємства.

Таблиця 2

Детальна оцінка стану компанії

Внутрішнє середовище			Зовнішнє середовище		
Сильні позиції	Знак	Бал	Можливості	Знак	Бал
1.Кваліфікований персонал	+	5	1.Доходи населення	-	3
2.Відома марка на ринку	+	4	2.Поява нових партнерів	-	2
3.Широкий асортимент продукції/товару/послуги	-	3	3.Зникнення частини конкурентів	+	1
4.Значна клієнтська база	-	2	4.Розвиток цифровізації управління	+	5
Разом у середньому:		+ 4	Разом у середньому:		+1
<i>Слабкі позиції</i>			<i>Загрози</i>		
1.Високі ціни на продукцію/товар/послугу	-	1	1.Пошук нових постачальників	+	3
2.Нерозвинута мережа продаж	+	3	2.Підвищення цін на енергоресурси	+	3
3.Відсутність бюджету продажів	+	1	3.Зміна курсу долара США, євро	+	4
4.Застаріле обладнання	+	3	4.Зміна митної політики країн ЄС	-	3
Разом у середньому:		-6	Разом у середньому:		-7
Всього:		-2	Всього:		-6

Висновки./Conclusions. Отриманий результат дає можливість оцінити якість плану, проекту або його фактичного стану в цілому та по деталях:

- чи усі ресурси підприємства задіяні на повну потужність;
- які конкурентні переваги має продукт підприємства; які сильні сторони можуть стати перевагами і що для цього потрібно зробити;
- які з наявних можливостей допоможуть розвитку підприємства;
- які загрози є критичними - зараз чи у майбутньому, як їх уникнути.

Разом з позитивами методика SWOT-аналізу має певні недоліки:

- *не показує чіткої аналітики у цифрах.* Хоча первинна інформація є безумовно цифровою. Наприклад, фактор «Кваліфікований персонал» збирається у показниках кількості працівників, фактор «Зміна курсу долара США» - у показниках курсу гривні до іноземної валюти станом на певні дати і т.п. Де-які показники, як наприклад, «Доходи населення» вимірюються у грошовому вимірнику. Отже, різні одиниці виміру різних факторів не сприяють генерації одного з них як узагальнюючого;

- *показує стан справ на певну дату і залишається статичним.* Саме тому його радять проводити не менш ніж один раз на рік;

- *є досить суб'єктивним аналізом і залежить від того, хто його здійснює;*

- *для якісного аналізу потрібний великий обсяг первинної інформації з різних сфер діяльності (логістична, маркетингова, фінансова й ін.), що може бути витратним.* Найчастіше збором і аналізом таких даних займається фахівець з маркетингу.

Для вивчення впливу недоліків на кінцевий результат дослідження висхідна інформацію у цифрах і графіках може додаватися до загальної таблиці-матриці, як розшифровка, що має підтверджувати висновки дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Електронний ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/SWOT-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7>

2. Електронний ресурс: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/107.pdf>

3. Електронний ресурс: <https://core.ac.uk/download/pdf/147038275.pdf>

4. Христофор О. В. Застосування UYÑV-аналізу для оцінки доцільності капіталовкладень у розбудову залізничної інфраструктури / О. В. Христофор // Залізничний транспорт України. 2010. № 2. С. 45-47.

НЕОБХІДНІСТЬ ФРАНЧАЙЗИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мельник Вікторія Володимирівна

к.е.н., доцент

Дамчук Дар'я Юрївна

студентка

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Вступ. В Україні в умовах кризи, спричиненою війною з боку РФ, знижується інвестиційна привабливість, відбувається спад виробництва, збільшується чисельність безробітних, підвищується соціальне напруження, гальмується розвиток підприємництва. Зважаючи на це, важливого значення набуває встановлення тісної взаємодії малого, середнього і великого бізнесу з метою розв'язання спільних проблем функціонування. Адже великі підприємства надають економіці стабільності й керованості, визначають рівень науково-технічного і виробничого потенціалу, а малий бізнес, в свою чергу, формує конкурентне середовище, характеризується високою мобільністю та забезпечує самостійність підприємницької ініціативи [1].

В сучасних умовах обмеженості фінансових можливостей для бізнесу формою взаємодії може стати франчайзинг, як спосіб фінансової підтримки малих та середніх підприємств з боку великих компаній. Це форма організації бізнесу, вироблена світовою практикою, що дозволить об'єднати переваги малого та великого бізнесу, підвищити їхню ефективність та в комплексі з іншими ринковими структурами стимулювати розвиток економіки країни.

У діяльності комерційних підприємств важливо бути гнучким у відповідь на зміни попиту, при цьому необхідно максимально ефективно використовувати обмежені ресурси для досягнення економічного ефекту. У цьому сенсі актуальним є використання франчайзингу як методу організації та ведення бізнесу.

Ціль роботи. Обґрунтувати необхідність використання франчайзингових систем в бізнесі та їхній вплив на розвиток економіки України.

Матеріали та методи. Для висвітлення основних проблем, що стосуються впровадження і використання франчайзингових систем в бізнес-середовищі України було досліджено теоретичні матеріали за даною тематикою, а також проведено статистичні та аналітичні дослідження.

Результати та обговорення. Сьогодні франчайзинг як спосіб ведення бізнесу стає все більш популярним як у країнах світу, так і в Україні. Пояснюється це тим, що разом зі стрімким розвитком підприємницької діяльності зростає конкуренція, яка спричиняє підвищення підприємницького ризику, це надає розвитку франчайзингу велику перевагу, адже таким чином франчайзі отримує готовий бізнес план, впізнаваний бренд та усі можливості для успішного ведення бізнесу.

Тому не дивно, що відсоток франчайзингових підприємств складає левову частку у галузевій структурі країн Європи, США та України (рис.1).

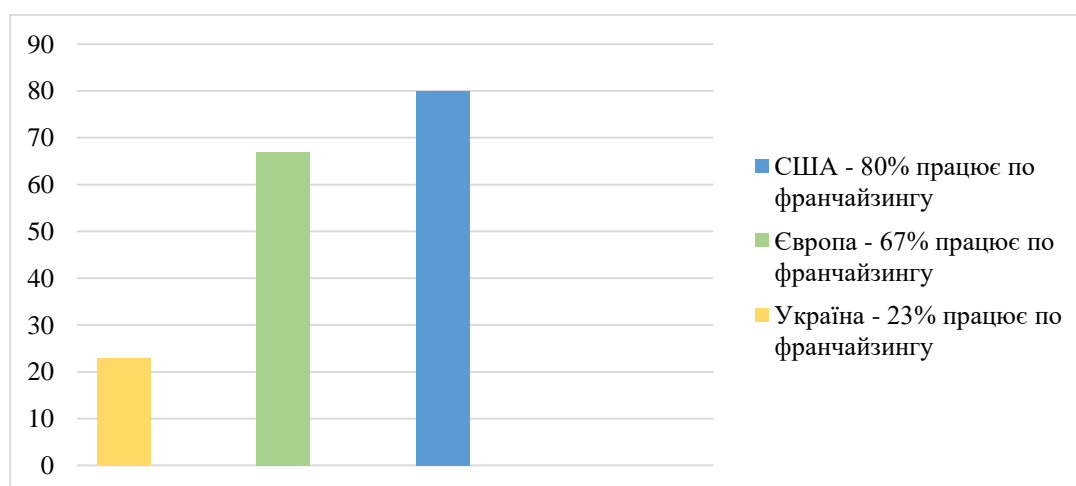

Рис. 1. Структура франчайзингових підприємств у світі

** Джерело: сформовано авторами за [2]*

Крім того, слід зазначити, що за останні п'ять років динаміка кількості франчайзерів в Україні мала тенденцію до збільшення (рис. 2).

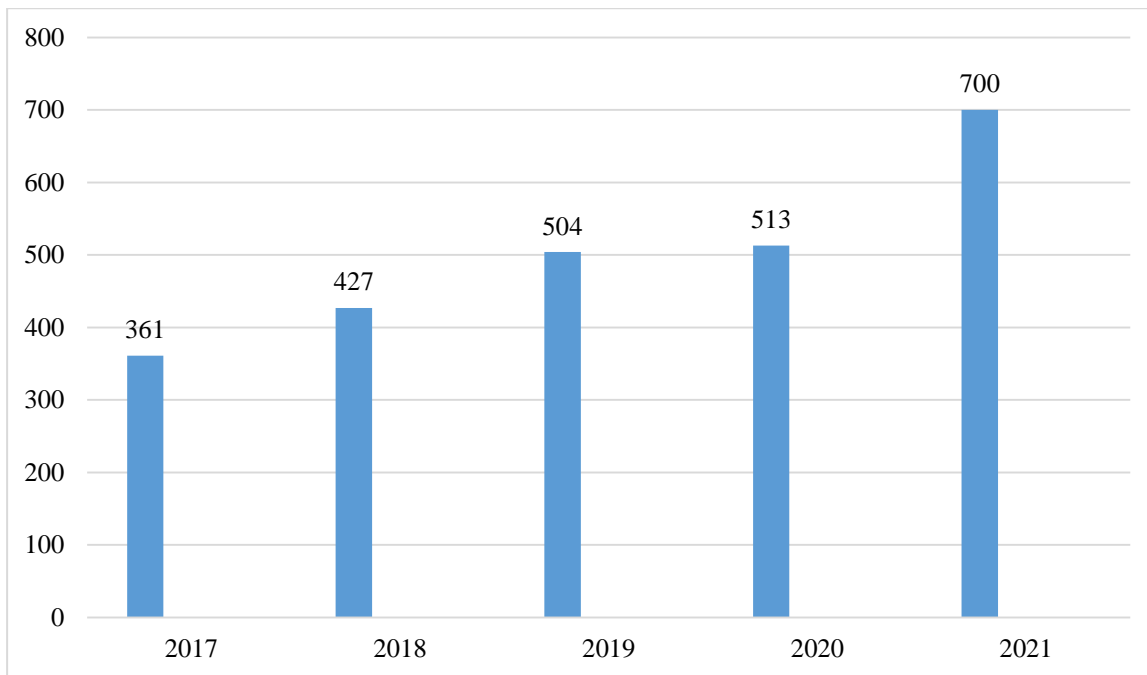

Рис. 2. Динаміка кількості франчайзерів в Україні за 2017-2021 рр.

** Джерело: сформовано авторами за [3]*

Пов'язано це з тим, що франчайзинг має ряд переваг, які знижують експлуатаційні витрати та підвищують ефективність виробничої діяльності, що особливо актуально в Україні за сучасних умов. Франчайзинг, як спосіб ведення бізнесу, передбачає створення бізнесу з єдиною торговою маркою і за однакових умов, форми, способів продажу, вимог до якості та ціни. Отже, за фіксовану плату франчайзі отримує кваліфіковану допомогу, яка в іншому випадку була б для нього надто дорогою.

Крім того, у цьому випадку у франчайзера працює менше адміністративного персоналу, що знижує його витрати на заробітну плату, а прибутковість зростає, оскільки франчайзер більш мотивований, ніж співробітники, для досягнення результату [4].

За даними Асоціації франчайзингу України [5], сьогодні в країні налічується понад 23 тисячі франчайзингових локацій та близько 700 франчайзі. При цьому, 59% - франшизи у сфері роздрібної торгівлі, 25% - у сфері послуг, 15% - у сфері громадського харчування, 1% - виробничі франшизи (рис. 3).

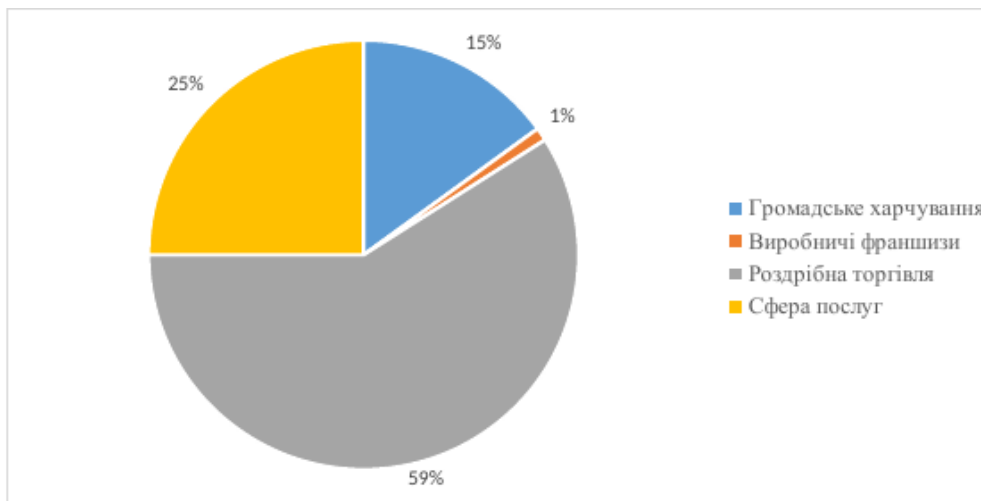

Рис. 3. Структура франчайзингу в Україні у 2021 році

* Джерело: сформовано авторами за [5]

Причиною меншої частки виробничого франчайзингу в загальній структурі є страх перед потенційними франчайзерами, які інвестують значні кошти в довгострокові проекти, що свідчить про певну недовіру до стабільності підприємництва в просторі.

Перелік найбільш привабливих франшиз в Україні в 2022 році, які довели працездатність своїх проектів, подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Найвигідніші франшизи України у 2022 році

Назва	Галузь	Кількість франшиз в Україні	Інвестиції, \$	Вступний внесок, \$	Роялті та маркетинговий збір, у міс.	Період окупності, міс.
DNIPRO-M	непродуктовий ритейл	більше 100	37 000 –60 000	0	0%	від 18
Pizza Celentano Ristorante	громадське харчування	більше 100	від 60 000	від 10 000	3%	від 12
Spar	продуктовий ритейл	53	від 30 000	0	1%	12-48
Domino's	громадське харчування	50	250 000	22 000	7%	від 24
Хімчистки KIMS	послуги	49	96 466	9079	\$340	від 36
«Львівська майстерня шоколаду»	громадське харчування	45	від 50 000	15 000	8%	від 6
Ресторани Дмитра Борисова («Білий»)	громадське харчування	45	від 100 000	від 30 000	5%	від 24

налив». «Мушка». БПШ. Dogz & Burgerz, «Гастро Маркет», Philadelphia)						
«Молоко фермера» від	продукто-вий ритейл	42	від 30 000	60 000	5%	11
KFC	громадське харчування	більше 40	від 700 000	46 900	11%	від 36
G.Bar	послуги	28	від 65 000	від 30 000	5%	від 36
Maфия	громадське харчування	26	від 150 000	10 200	5%	від 18

** Джерело: сформовано авторами за [6]*

Отже, за кількістю наведених успішних українських франшиз можемо свідчити, що франчайзинг є досить ефективною моделлю розвитку бізнесу в Україні. Однак для подальшого успішного функціонування франчайзингових мереж необхідна економічна стабільність національної економіки.

Перешкодами розвитку франчайзингу в Україні можуть також стати недосконалість правового середовища, недостатня інформаційна підтримка, неінформованість українських підприємців про основні принципи ведення бізнесу як франшизи, брак досвіду. Тому, з метою вирішення цих проблем та прискорення розвитку франчайзингу на українському ринку уряду потрібно: включити систему розвитку франшизи в державну програму підтримки малого бізнесу; встановити пільгову систему оподаткування для франчайзі, особливо на ранній стадії розвитку франчайзингової системи; надати франчайзі можливість використовувати спрощену систему обліку.

Висновки. Таким чином, франчайзинг в Україні все ще знаходиться на стадії розвитку. Він є перспективним напрямком економічної діяльності та ефективною моделлю розвитку бізнесу. Однак для успішного функціонування франчайзингових мереж в Україні необхідна економічна стабільність, при якій власники бізнесу можуть інвестувати в розвиток власної справи, а населення матиме високий рівень платоспроможності. В українського франчайзингу є всі шанси, щоб вийти на міжнародну арену та скласти гідну конкуренцію американським франшизам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Журавльова В. Г. Правовідносини комерційної концесії як ефективна форма інвестування. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/35644/1/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90%93..pdf>
2. Franchise Group. Про франчайзинг. URL: <https://franchisegroup.com.ua/about-company/franchising/>
3. Федорова О. С., Захаров Д. М. Особливості визначення поняття «франчайзинг» в Україні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/236.pdf>
4. Мотузенко В. С. Вплив міжнародного франчайзингу на розвиток торговельних мереж України. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55229/1/%D0%A4%D0%9C%D0%92_292_2022_%D0%9C%D0%BE%D1%82%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%92.pdf
5. Franchises in Ukraine: problems and ways for their decision. URL: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-1-number-1-2019/franchises-ukraine-problems-and-ways-their>
6. ТОП Франшизи 2022 – найвигідніші франшизи в Україні. URL: <https://inventure.com.ua/analytics/articles/top-franshizy-2021-samye-vygodnye-franshizy-v-ukraine>

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКА: ПРИЧИНИ ТА ОЗНАКИ

Мельник Оксана Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри
соціального забезпечення та управління персоналом

Михалюк Ірина Вікторівна

студентка
Львівський національний університет ім. І. Франка,
м. Львів, Україна

Вступ. Швидкий темп життя, соціально-політичні та соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні сьогодні, висувають до працівників різних галузей складні та високі вимоги. Специфіка даної професії полягає у значній кількості емоційно складних та когнітивно-насичених міжособистісних контактів, які впливають на їх психологічний стан, обумовлюють виникнення емоційного напруження та розвиток професійних стресів. Одним із найскладніших наслідків його довготривалого впливу є виникнення синдрому професійного вигорання, високий рівень якого дезорганізує діяльність керівника, знижує його здатність до саморегуляції поведінки і управління ситуаціями різної складності.

Науковий і практичний інтерес до синдрому емоційного вигорання обумовлений тим, що його наслідки є небезпечними не лише для працівників, а й для об'єктів їх професійної діяльності. Професійно виснажений, емоційно знесилений працівник не спроможний продуктивно працювати, оскільки у нього знижується рівень психологічної готовності до інноваційної діяльності, особистісного та професійного самовдосконалення, погіршуються взаємини з адміністрацією, колегами, клієнтами.

Мета роботи. Основною метою даної роботи є дослідження питання «синдрому емоційного вигорання» працівника, зокрема, таких аспектів, як його причини та ознаки виникнення.

Матеріали та методи. Останнім часом спостерігається посилення уваги світової спільноти науковців до вивчення проблеми професійного вигорання

представників управлінської сфери. Розробляються авторські теоретичні моделі, психодіагностичні методики і практичні профілактично-корекційні програми щодо попередження та подолання синдрому емоційного вигорання.

Під час проведення дослідження було використано та проаналізовано інформацію із вітчизняних та іноземних теоретичних джерел, а також були застосовані результати досліджень іноземних моніторингових фірм, зокрема Development Dimensions International.

Результати та обговорення. Професійне вигорання — це виснаження емоційних, розумових і енергетичних ресурсів людини, яке розвивається на тлі сильного хронічного стресу в роботі. Виявляється повною втратою інтересу до професійної діяльності і відчуттям безглуздості подальшого розвитку, відсутністю сил і бажання займатися діяльністю, яка нещодавно була по-справжньому цікавою. Найбільша небезпека в тому, що розвивається цей синдром поступово, не квапливо, день за днем. Якщо ігнорувати його перші ознаки, то почуття задоволення від добре виконаної роботи ставати все меншим, а бажання покинути раніше улюблену діяльність буде стрімко збільшуватися [7].

Термін “синдром емоційного вигорання” був введений американським вченим-психіатром Гербертом Фрейденбергом ще у 1974 році. Відповідно до ВООЗ, емоційне вигорання – це синдром, який концептуалізується як результат хронічного стресу на робочому місці, з яким не вдається впоратися. Відповідно до даної класифікації даний синдром має наступні ознаки: почуття виснаження енергії або виснаження, підвищена розумова віддаленість від роботи або почуття негативізму чи цинізму, пов’язані з роботою, і зниження професійної ефективності [1].

Дослідження проведене міжнародною консультаційною компанією з питань людських ресурсів та лідерства Development Dimensions International в межах проекту Global Leadership Forecast 2021 показало, що майже 60% керівників відчувають виснаження в кінці робочого дня, що є сильним показником вигорання [2].

Наразі існує кілька теорій, які виділяють стадії розвитку синдрому емоційного вигорання. Серед найпоширеніших – п'ятиступенева модель Дж. Грінберга [6].:

1. Перша стадія (“Медовий місяць”) – особа задоволений своєю роботою й завданнями, ставиться до них з ентузіазмом.

2. Друга стадія (“Нестача палива”) – виявляється втома, апатія, можуть виникати проблеми зі сном. В умовах відсутності додаткової мотивації та стимулювання працівник втрачає інтерес до роботи, знижується продуктивність діяльності.

3. Третя стадія (“Хронічні симптоми”) – надмірна робота без відпочинку, яка є характерною для працездатних працівників, що призводить до виснаження, схильності до психічних захворювань, а також психологічних переживань – хронічної втоми, загостреного почуття злоби чи пригніченості, відчуття загнаності в кут.

4. Четверта стадія (“Криза”) – розвиваються хронічні захворювання, у результаті чого людина повністю або частково втрачає працездатність.

5. П'ята стадія (“Пробивання стіни”) – фізичні та психологічні проблеми переходять у нагальну форму й можуть спровокувати розвиток небезпечних захворювань, які загрожують життю людини.

Внаслідок цих проблем кар'єра людини часто опиняється під загрозою.

Наявність емоційного вигорання характеризується такими ознаками: обмеження професійної віддачі, емоційно-моральна дезорієнтація, відмова від виконання професійних обов'язків, які вимагають емоційних витрат, збільшення негативних відносин.

Розвиток синдрому емоційного вигорання може розвиватися у трьох напрямках: психофізичний, соціально-психологічні та поведінкові. Основним психофізичним механізмом розвитку емоційного вигорання є постійне почуття втоми, відчуття емоційного і фізичного виснаження, притуплення цікавості чи страху, загальна слабкість, постійна “загальмованість”.

Соціально-психологічні напрями вигорання - байдужість, нудьга,

пасивність і депресія, підвищена дратівливість, нервові зриви, постійне переживання негативних емоцій, загальна негативна установка на життя і професійні перспективи.

Поведінкові напрямки вигорання характеризуються наступними ознаками: відмова від прийняття рішень, почуття марності, невіра у поліпшення, зниження ентузіазму по відношенню до роботи, байдужість до результатів, не виконання важливих пріоритетних завдань і застрягання на дрібних деталях, витрата великої кількості часу на елементарні дії, дистанціювання від працівників, зловживання. Внаслідок цих причин, поступово спрацьовує механізм емоційної відстороненості [4].

Серед основних причин виникнення професійного вигорання керівника-лідера визначено наступні:

По-перше, вигорання часто пов'язано з тим, що раптом професія стає перешкодою для розвитку особистості. Наприклад, вона може дуже обмежувати його, і в якусь мить керівник дуже чітко усвідомлює, що загнаний у тісні рамки. Відчуваючи близькість глухого кута, людина переосмислює ситуацію, і її ціннісні орієнтири змінюються: професійна діяльність відходить на другий, а то й на третій план.

Друга причина професійного вигорання пов'язана з тим, що людина ставить перед собою неадекватні цілі. Вони або недосяжні, або, навпаки, малі порівняно з її потенціалом.

Третя причина професійного вигорання пов'язана з тим, що внаслідок раптової зміни зовнішніх обставин життя і діяльність компанії стає скрутною або навіть безглуздою. У цій ситуації її керівник повинен починати все з нуля. Нерідко така перспектива лякає, усвідомлення ж можливих складнощів вихолощує залишок сил, і людина тікає від роботи.

Четверта причина професійного вигорання пов'язана з тим, що керівник створює бізнес, управляє компанією заради певної мети, проте він ненавидить процес. Щоденний прихід в офіс, «розбір польотів», інформація про знову виниклі проблеми він сприймає як неодмінне зло, яке він повинен винести

заради отримання прибутку і надприбутку. Він свідомо залазить в клітку і йде на тортур, але нерідко при цьому недооцінює часовий фактор. Подібне тюремне ув'язнення може тривати довше, ніж він припускав у своїх розрахунках. У цьому разі досягнення заповітної мети може вже не принести радості – не залишиться внутрішніх сил для емоцій.

До системи заходів попередження емоційного професійного вигорання слід також зарахувати: визначення короткострокових і довгострокових цілей (підвищення довгострокової мотивації); організацію відпочинку від роботи; оволодіння вміннями та навичками саморегуляції (релаксація, медитація, ідеомоторні акти тощо); професійний розвиток і самовдосконалення за допомогою курсів підвищення кваліфікації, конференцій, круглих столів тощо; емоційне спілкування (людина аналізує свої почуття і ділиться ними з іншими); підтримання фізичної форми (посилюють прояви професійного вигорання неправильне харчування, зловживання спиртними напоями, тютюном, зменшення ваги або ожиріння); культивування різноманітних інтересів, не пов'язаних із професійною діяльністю; створення умов для нових проектів та їхньої реалізації без очікування санкцій з боку керівництва та осуду колег; емоційне задоволення від соціального життя: наявність друзів (бажано інших професій) [3].

Висновки. Таким чином можемо зазначити, що синдром професійного вигорання – це комплекс симптомів, які проявляються виснаженням, формуванням негативних установок стосовно інших, розвитком негативного ставлення до себе своїх професійних досягнень.

Отже, в сучасних умовах діяльність працівника характеризується високою інтенсивністю, насиченістю дій, частим втручанням зовнішніх факторів, численними соціальними контактами різного рівня, перевагою безпосереднього спілкування з іншими людьми, що сприяє значній емоційній напруженості та розвитку стресів. Вони ж створюють передумови для виникнення синдрому професійного вигорання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Burn-out an "occupational phenomenon": International Classification of Diseases. Всесвітня організація охорони здоров'я: веб-сайт. URL: <https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an-occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases>
2. Global Leadership Forecast 2021. Development Dimensions International. URL: <https://www.ddiworld.com/global-leadership-forecast-2021>
3. Деніжна С. О. Профілактика й корекція синдрому “емоційного вигорання”
4. Гірняк К. М. Причини емоційного вигорання особистості: теоретичний аспект управління. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З.Гжицького. Том 17, №1 (61), частина 4, 2015.
5. Липовська Н. А. Особливості управління стресами у професійній діяльності державних службовців / Н.А. Липовська. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 2. – С. 99-100.
6. Сергеева Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство: навч. посібн. /за наук. ред. Л. М. Сергеевої. – ІваноФранківськ. «Лілея НВ». 2015. 296 с.
7. Сіла батарейка: що таке професійне вигорання та як його попередити. [on line].URL: <https://happymonday.ua/shho-take-profesijne-vygorannya>

ДІАГНОСТУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ Й ВІРОГІДНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Міщенко Володимир Акимович

професор кафедри обліку і фінансів,

Шапран Євген Миколайович

професор, завідувач кафедри підприємництва,

торгівлі та експертизи товарів,

Іващенко Павло Ігорович

магістр кафедри обліку і фінансів

Національний Технічний Університет

«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Анотація: Проведено аналіз зарубіжних моделей діагностування імовірності банкрутства підприємств. Описані переваги й недоліки використання таких моделей. Акцентовано увагу на переваги моделей Терещенко О. О. і Матвійчука В. і необхідність використання їх в практичній діяльності національних підприємств. Пропонується модель оцінки й прогнозування банкрутства на базі вибору окремих фінансових індикаторів.

Ключові слова: банкрутство, модель, діагностика, оцінка, фінансовий стан, показник.

Вступ. В останній період постійно зростає кількість збанкрутілих підприємств. На це впливають внутрішні і в більшій мірі зовнішні міжнаціональні, національні, і регіональні фактори а також воєнні й ковідні аспекти. Важливість вирішення проблеми удосконалення методів визначення ймовірності банкрутства обґрунтовується наступними обставинами: “По-перше, за сучасних економічних умов зросла необхідність пошуку найбільш адекватної моделі прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. По-друге, зросла необхідність попередження загрози банкрутства

з використанням як вітчизняних, так і зарубіжних методик. По-третє, оскільки всі підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих зовнішніх та внутрішніх факторів, питання прогнозування банкрутства підприємств стає першочерговою необхідністю” [1, с. 177-181].

В різний час питаннями оцінки й прогнозування банкрутства підприємств займалися відомі вчені О. Базилінська Р. Манн, Е. Майєр, Х. Фольмут, Д. Хан, Е. Альтман, Дж. Аргенті, К. Беєрман, У. Бівер, Р. Ліс, К. Спрінгейт, Д. Стос, Р. Таффлер, Г. Тішоу, Дж. Фулмер, О.Терещенко, О. Лігоненко, Т. Тесленко, В. Ковальова, Н. Артамонов, І. С.Черкасова, О. Барановська, О. Островська, Ю. Іванов, В. Прохорова, Д. Ящук, О. Зоріна, Н. Коломієць, А. Градова, О. Дацій, Е. Короткова, В. Кошкіна, В. Крижанівського, Б. Кузіна, Е. Мінаєва, В. Плиса, С. Салига, Г. Таля, І. Жука, Т. Лепейко, А. Матвійчук, Д. Савчук, Т. Макаренко, І.Журавльова, Т. Рзаєва. Сьогодні ще без значної уваги залишилися аспекти превентивного оцінювання фінансового стану підприємства та динаміки показників банкрутства а також визначення міжгалузевого й міжнаціонального рівня банкрутства компаній.

Мета роботи - узагальнити наукові підходи та практику використання зарубіжних моделей оцінки вірогідності банкрутства підприємства й запропонувати шляхи вдосконалення цього процесу з урахуванням напрацювань вітчизняних науковців і власних наробок.

Матеріали та методи. Дослідження базується на матеріалах виконаних дисертацій, наукових статей, доповідей на конференціях та власних розробок. При цьому були використані методи узагальнення й логічного причинно-наслідкового аналізу й математичного моделювання.

Результати й обговорення. Вітчизняні науковці оцінюють під різними кутами зору переваги та недоліки існуючих зарубіжних методичних розробок та можливі аспекти щодо їх використання в практичній діяльності національних підприємств. У світовій практиці найчастіше для прогнозування банкрутства підприємств використовують дискримінантний аналіз, який ґрунтується на емпірично-індуктивному дослідженні фінансових показників

великої кількості збанкрутілих підприємств або успішно продовжують свою діяльність. Для цього процесу застосовують методи економетричного моделювання.

До найбільш відомих зарубіжних авторів, моделі діагностування банкрутства яких описуються в науковій літературі й використовуються в практичній діяльності, можна віднести: Е. Альтмана, Дж. Аргенті, К. Беєрмана, У. Бівера, Р. Ліса, К. Спрінгейта, Д. Стоса, Р. Таффлера, Г. Тішоу, Дж. Фулмера. За моделями цих авторів були проведені розрахунки за останні роки для 8 підприємств кондитерської галузі. За результатами аналізу одержаних результатів можна зробити наступні висновки:

- 1) моделі дають різнонаправлені відповіді, ускладнюючи тим самим вибір кінцевого варіанту для прийняття кінцевих управлінських рішень;
- 2) виключенням є лише двофакторна модель Альтмана й модель Бівера, показники за якими співпадають, але мають різнонаправлені оцінки;
- 3) моделі не дають три можливі рівні банкрутства для усіх підприємств;
- 4) вони не враховують галузевий фактор та умови проведення бізнесу в країні.????

В цілому, на думку Шморгуна Н. П. і Головка І. В., використання зарубіжних дискримінантних моделей на вітчизняних підприємствах ускладнюється такими чинниками [2]:

1. Моделі побудовані за даними іноземних компаній, а будь-яка країна має свою специфіку (про це, до речі, свідчать і дослідження британських вчених).
2. Критерій Z побудований в основному в минулі десятиріччя; за останні роки економічна ситуація змінилася в усьому світі і тому, абсолютно не очевидно, що повторення аналізу на більш пізніх даних залишило структурний склад моделей без змін.
3. Існують розбіжності у врахуванні вагомості окремих показників у моделях.
4. На формування деяких показників значно впливає інфляція.

5. Балансова вартість окремих активів не відповідає їх ринковій ціні.

6. Існують інші об'єктивні причини, які визначають необхідність коригування коефіцієнтів значимості показників, наведених у моделях, та врахування ряду інших показників оцінки кризового розвитку підприємства [2].

На думку інших науковців основні проблеми адаптації зарубіжних моделей зводяться до наступних моментів:

1) відсутність інформації про базу розрахунку вагових значень коефіцієнтів моделі;

2) відсутність інформації про базу розрахунку критеріїв оцінки отриманих результатів моделі;

3) відсутність статистики банкрутств українських підприємств, яка могла би підтвердити чи спростувати надійність моделі;

4) застосування моделей ускладнюється проблемою достовірності інформації вітчизняних звітів, оскільки підприємства застосовують різні методичні підходи щодо формування звітних показників. Усе зазначене свідчить про те, що спроби використати зазначені моделі для українських підприємств навряд чи виявляться успішними і дадуть надійні результати. [3, с. 117].

Горобець І. І. приводить свій перелік недоліків оцінювання вірогідності банкрутства з використанням зарубіжних дискримінантних моделей для національних підприємств, які доповнюють приведені вище характеристики [4, с. 96-97]:

1. наймовірно застарілі коефіцієнти для практичного використання;
2. закритість можливостей застосування;
3. відсутність можливості застосування досвіду профільних компаній;
4. неврахування показників вартісно-орієнтованого менеджменту;
5. відсутність динамічності моделей;
6. неможливість оперативного й превентивного управління процесом;
7. неврахування стану країни та функціонування її бізнесу;
8. обмеження на характер вхідної інформації;

9. зменшення точності розрахунків з плином часу.

Значний науковий вклад в удосконалення оцінки фінансової стійкості підприємства внесли українські фахівці Терещенко О. О. та Матвійчук А. В. Характерною особливістю їх моделей оцінки ймовірності банкрутства є: 1) врахування можливостей використовувати інформацію національної бухгалтерської звітності; 2) конкретна галузева приналежність підприємства; 3) доцільність використання експрес-діагностики банкрутства.

Професор Терещенко О. О. розробив найбільш оптимальну універсальну дискримінантну і галузеві моделі діагностики ризику банкрутства національних підприємств [5]. На його думку, вона має охоплювати всі складові фінансового стану: прибутковість, ліквідність, оборотність, структуру капіталу й майна. Особливістю його моделей є те, що вони мають лише високий та середній рівні вірогідності банкрутства підприємств. Особливістю моделі Матвійчука є сфокусованість її на функціонування банків, що може бути недостатньо об'єктивним для промислових підприємств [6]. Крім того, виділення лише двох класів стану підприємства при побудові такої дискримінантної моделі не завжди достатньо для оцінки реальної фінансової ситуації.

Нами були проведені розрахунки вірогідності банкрутства для тих же 8 кондитерських підприємств за моделями Терещенко О. О. і Матвійчука А. В. Вони виявилися набагато більш результативними, тому їх використання в практичній діяльності національних підприємств дає змогу набагато точніше визначити ймовірність банкрутства з урахуванням галузевої специфіки й тим самим уможлиблює своєчасно долати симптоми кризи для збереження платоспроможності та ефективного функціонування підприємства.

Окремий аналіз фінансового стану кондитерських підприємств свідчить про позитивну тенденцію більшості його показників. Частина з них інформує інколи про негативні значення (по коефіцієнтам стійкості й незалежності). Підприємства мають не великий запас фінансової стійкості а коефіцієнт платоспроможності інколи не відповідає нормі. Все це необхідно враховувати при оцінюванні вірогідності банкрутства.

Висновки.

1) Для прийняття кінцевих управлінських рішень й оперативного реагування на фінансову ситуацію необхідно наряду з використанням дискримінантних моделей мати інформацію про динаміку вартісних індикаторів банкрутства. Для цього доцільним є використання додаткового інструменту для оцінки вірогідності банкрутства з використанням тієї ж національної інформаційної бази, краще кожний раз для конкретного підприємства і його факторів для моделювання ситуації.

2) Запропонована модель превентивного оцінювання й прогнозування банкрутства дає можливість в значній мірі враховувати як внутрішні, так і зовнішні національні фактори так і зарубіжні індикатори. Вона розглядає не просто фінансові показники, а їх значення в динаміці, а також при необхідності може враховувати зовнішні фактори країни, в якій працює підприємство [7, с. 45-53].

В подальшому доцільним є продовження моделювання визначення вірогідності банкрутства через підбір фінансових факторів для включення в пілотний варіант моделі й вдосконалення в цьому напрямку інших національних моделей з урахуванням міжнародних стандартів обліку й звітності а також використання вартісних показників для оцінки діяльності підприємства з приданням їй динамічного превентивного характеру й активізації діяльності менеджменту компанії на оперативне управління цим процесом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рзаєва Т. І., Стасюк І. В. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства / Вісник Хмельницького національного університету. 2010. - №3. Т.1. – С.177 – 181.
2. Шморгун Н. П., Головка І. В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 528 с.
3. Романів Р. Використання дискримінантного аналізу у методиці

проведення внутрішнього аудиту //Наука молода. – 2006. – № 5. – С. 115–117.

4. Горобець І. І. Розвиток антикризового управління на підприємствах кондитерської галузі в умовах економічної нестабільності: дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / Горобець. –Одеса, 2021. –227с.

5. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія. 2-ге вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 268с.

6. Матвійчук А. В. Моделювання фінансової стійкості підприємств Із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінантного аналізу. Вісник НАН України. 2010. № 9. С. 24–46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27566/03-Matviichuk.pdf?sequence=1>

7. Міщенко В. А.,Таранюк Л. М.,Домніна І. І. Превентивне оцінювання фінансового стану підприємства з позиції можливого банкрутства / Вісник СумДУ. Серія “Економіка”, № 3’ 2020.-с.45-52.

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ОЦІНКИ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ**

Міщенко Володимир Акимович

д.е.н, професор

Шапран Євген Миколайович

д. т. н, професор

Кісельов Артем Дмитрович

магістр

Національний Технічний Університет
«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Вступ. Прибуток підприємства завжди був і залишається основною рушійною силою ринкових відносин, джерелом необхідних власних фінансових ресурсів для забезпечення фінансово-господарської компанії. Його нестача обмежує темпи зростання і спонукає підприємство до залучення капіталу, що в кінцевому підсумку внаслідок неефективної боргової політики може призвести до банкрутства.

Прибуток розглядається в якості головної мети діяльності підприємства й основного чинника його розвитку. В сучасних реаліях питання формування прибутку набувають особливої актуальності оскільки підприємства функціонують в умовах невизначеності й кризових ситуацій без будь-якої допомоги, тому вся надія щодо виживання тільки на свої можливості, зусилля і менеджмент.

Окремі аспекти управління формуванням і розподілом прибутку підприємства знайшли відображення у наукових працях зарубіжних і національних учених, зокрема: І. А. Бланка, Ю. Ф. Бріггема, В. Л. Вороніної, В. М. Гриньової, М. Ерхардта, І. А. Маркіної, В. П. Мартиненко, І. Л. Кушик, І. А. Нечаєвої, І. О. Савчук, В. О. Коюда, Л. Л. Куца, Т. Ю. Назарової, Н. Г. Пігуля, А. М. Поддєрьогіна, С. Ф. Покропивного та інших.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних положень і формуванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління формуванням і оцінюванням прибутку підприємства.

Результати й обговорення. В наукових працях і більшість спеціалістів вважають, що прибуток можна трактувати як різницю між одержаними доходами й проведеними витратами. При цьому не враховується та обставина, чи це кінцевий розмір прибутку чи є інші можливі борги для вирахування з цієї суми. Іншими словами, такий підхід є справедливим лише в одному випадку, коли усі елементи витрат ураховані. Практика визначення такого прибутку свідчить про необхідність його подальшого коригування на окремі статті витрат, щоб отримати реальний чистий прибуток. Проте, цей показник успішно використовується на практиці для визначення підсумкового результату роботи компанії. Для оцінки ж загальної успішності бізнесу на окремих етапах послідовного виробничого процесу є й інші види прибутку, на які необхідно звертати увагу при аналізі діяльності фірми й при розробці управлінських рішень щодо зниження витрат на виготовлення продукції. Наприклад, такі показники, як маржинальний або операційний прибуток, ЕВІТ і ЕВІТДА, EVA дають можливість набагато краще сприйняти й зрозуміти, наскільки ефективно працює компанія. Ефективний менеджер не буде спиратися лише на індикатори бухгалтерського обліку. Багато інших ключових показників уможливають дізнатися більше про успішність підприємства й одночасно оцінити ефективність управлінської діяльності за окремими напрямками, зокрема, виробничої, інвестиційної та фінансової. З літературних джерел приведемо, враховуючи наші коментарії та доповнення, характеристики окремих з них [1]:

1) Валовий прибуток (ВП) і коефіцієнт валової маржі (Квм).

ВП = Виручка – собівартість продукції. Цей показник визначає лише ефективність продажів. В нього не включаються витрати на сплату податків і інших установлених обов'язкових виплат. За його допомогою можна розрахувати валову маржу як відсоток від загального обсягу виручки, що зберігається в компанії після вирахування витрат на виробництво. Зі

збільшенням цього показника у підприємства покращується результатний індикатор. Можна з управлінської точки зору оцінювати при цьому роботу відділу маркетингу й реклами.

$$\text{Квм} = (\text{Валовий прибуток} : \text{Виручка}) \times 100\%.$$

2) Маржинальний прибуток (МП). Показник не фігурує в бухгалтерській звітності а розраховується на базі статей форми №2.

МП = Виручка від реалізації – Змінні витрати. Показник характеризує всі постійні витрати на підприємстві з урахуванням прибутку. Їх розмір повністю залежить лише від діяльності управлінського персоналу, тому керівництву компанії необхідно постійно аналізувати динаміку цього індикатора з метою перманентного зниження таких, в першу чергу, не виробничих, витрат.

3) Операційний прибуток (ОП).

ОП = валовий прибуток - операційні витрати. Він віддзеркалює успішність бізнесу й ефективність виробництва та реалізації продукції. Через нього можна оцінити продуктивність виробничого персоналу й трудомісткість виробленої одиниці продукції. На цей прибуток орієнтуються більшість фахівців. Він домінує серед інших показників.

На його базі розраховується операційна маржа, яка показує відсотковий розмір від виручки, який залишається у компанії після вирахування собівартості, комерційних і адміністративних витрат. Слід відмітити на важливість зростання операційної маржі як індикатора покращення діяльності колективу компанії. За допомогою цього показника можна оцінювати ефективність діяльності виробничого й адміністративного менеджменту. До складу операційних витрат включаються збутові, адміністративні та інші витрати. Сам операційний прибуток знаходиться уФ. №2.

$$\text{ОП} = \text{ВП} + \text{Інші операційні доходи} - \text{Операційні витрати}.$$

$$\text{Операційна маржа} = (\text{Операційний прибуток} : \text{Виручка}) \times 100\%$$

4) Чистий прибуток (ЧП). Він є частиною балансового прибутку підприємства після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету. Використовується часто для збільшення оборотних коштів

підприємства, формування фондів, резервів і оптимізації виробництва.

$$\text{ЧП} = \text{ОП} - (\text{Фінансові доходи/витрати}) - \text{Податок на прибуток.}$$

Фінансові доходи включають дивіденди, депозитний дохід та позитивну курсову різницю. Фінансові витрати включають відсоткову виплату за позиками, витрати за фінансовими гарантіями та негативну курсову різницю. ЧП знаходиться у Ф. №2.

5) ЕВІТ і ЕВІТДА. Вони є взаємо залежними показниками інвестиційної привабливості компанії, тому їх визначають і зараховують разом.

ЕВІТ — прибуток до сплати податків та кредитних відсотків. Він відрізняється від ОП тим, що враховує доходи й витрати, не пов'язані з операційною діяльністю (не операційний прибуток). Якщо таких інших доходів і витрат у підприємства немає, то ОП еквівалентний ЕВІТ.

ЕВІТДА — фінансовий результат компанії за мінусом впливу ефекту структури капіталу (сплачених відсотків за позикові кошти), податкових ставок і амортизаційної політики підприємства. ЕВІТДА показує банку або інвестору, як швидко компанія поверне вкладені кошти (процентні витрати — сплата відсотків (але не тіла кредиту)).

$\text{ЕВІТ} = \text{Фінансовий результат до сплати податків} + \text{Процентні витрати};$
 $\text{ЕВІТДА} = \text{ЕВІТ} + \text{Амортизація};$

ЕВІТ і ЕВІТДА визначаються за допомогою показників форм №2 і №3 "Звіт про рух грошових коштів".

б) EVA (Economic Value Added) — економічна додана вартість. Вона визначається як різниця між чистим операційним прибутком після сплати податків і вартості інвестованого капіталу компанією. Найбільш популярна модель для визначення вартості підприємства. Може використовуватися для інвестиційної оцінки компанії загалом, для оцінки ефективності окремих напрямків бізнесу, інвестиційних проектів або окремих підрозділів. Показник дозволяє оцінити необхідність вкладання коштів в певний напрямок й розрахувати час окупності цього заходу.

$$\text{EVA} = \text{Чистий операційний прибуток після сплати податків} - \text{Вартість}$$

капіталу * Капітал, де: Капітал — власний капітал підприємства або інвестиційний (для нового бізнесу або проекту). Вартість капіталу отримується за допомогою показника WACC.

$EVA = NOPAT - IC * WACC$, де:

NOPAT - чистий операційний прибуток; IC – інвестований капітал; WACC – середньозважена вартість капіталу.

Додана економічна вартість (EVA) є прибутком підприємства від звичайної (операційної) діяльності за вирахуванням податків і фінансових витрат (плати за весь інвестований у підприємство капітал). Цей показник застосовується для оцінки ефективності діяльності підприємства з позиції його власників. Для них діяльність підприємства має позитивний результат лише в разі, коли йому вдалося заробити більше в порівнянні з дохідністю альтернативних вкладень. Тому цим і пояснюється та обставина, що при розрахунку EVA сума прибутку зменшується не лише на розмір плати за користування позиковими коштами, а й власним капіталом [2].

З урахуванням цієї обставини можна стверджувати, що EVA – це показник не бухгалтерського а економічного прибутку компанії після сплати всіх податків і плати за весь інвестований у підприємство капітал. Послідовність розрахунку показника EVA: з чистого операційного прибутку (NOPAT) вираховується плата за користування власним та позиковим капіталом. Логіка показника EVA полягає в тому, що він віддзеркалює такий рівень рентабельності підприємства, який дозволяє отримувати віддачу від інвестованого капіталу (власного й залученого), яка покриває витрати на залучення капіталу й створює додаткову вартість, а не просто тільки мати позитивний фінансовий результат або прибутковість на одну акцію. Іншими словами, загалом EVA буде більше нуля, тобто мати позитивне значення, якщо NOPAT перевищуватиме середньозважену вартість інвестованого капіталу. Для власників компанії ситуація, коли $EVA > 0$, тобто, $WACC > ROE$, говорить про вигідність вкладень їх коштів у таке підприємство, оскільки спостерігається приріст ринкової вартості підприємства над балансовою вартістю.

В рамках вартісно-орієнтованого управління компанією EVA можна використовувати для: 1) формування бюджету капіталовкладень; 2) оцінки ефективності діяльності окремих підрозділів і компанії в цілому; 3) розробки справедливої системи преміювання менеджменту усіх рівнів.

Загалом EVA можна характеризувати як: 1) інструмент для обчислення створеної інвестиціями «надлишкової» вартості; 2) оперативний динамічний індикатор якості управлінських рішень; 3) інструмент для розрахунку норми повернення на вкладений капітал (ROCE); 4) показник визначення вартості компанії; 5) індикатор оцінки ефективності окремих підрозділів компанії.

Як свідчить аналіз зарубіжної практики управління, останнім часом для фінансових менеджерів першочерговим пріоритетом стає забезпечення перманентного збільшення вартості компанії з метою створити можливість власникам та інвесторам бути більш впевненими в успішності здійснення стратегії розвитку і створенні економічної доданої вартості бізнесу. При нездатності компанії генерувати необхідний економічний прибуток на протязі певного часового інтервалу стає проблематичним її виживання в конкурентних умовах. Керівництву компанії, яке зацікавлене в урахуванні й задоволенні інтересів інвесторів, необхідно здійснювати певні постійні заходи щодо регулювання витратних статей і формування економічної вартості з метою забезпечення хоча би мінімального рівня рентабельності. В такій ситуації явно створюється необхідність реального поліпшення умов для створення в компанії саме економічної доданої вартості, яка не дає можливості маніпулювати фінансовими показниками з метою отримання короткострокових вигод.

Висновки

1) Аналіз прибутку з урахуванням вартісних показників та проміжних його різновидів є важливим інструментарієм для виявлення слабких місць у фінансовому стані підприємства та його управлінні. Наведені окремі види прибутку беруться зі звітів підприємства або розраховуються на їх інформаційній базі. Провівши детальний аналіз, можна визначити, які види продукції потребують розвитку, а які уможливають одержати хороші

фінансові результати. Є можливість визначити вартість компанії і її приріст. Можна оцінити вклад кожного виду прибутку в кінцевий результат компанії і одночасно визначити ефективність менеджменту різних рівнів на окремих функціональних та виробничих напрямках. При цьому, можна бачити по окремим агрегованим видам прибутку конкретний внесок у розмір економічної доданої вартості і оцінити роботу менеджерів по маркетингу і рекламі, виробничому процесу, постачанню, фінансовій діяльності і інвестованому капіталу.

2) Можливість динамічного оцінювання ефективності роботи відповідних менеджерів по різних функціональних і виробничим напрямкам у вартісно-орієнтованому управлінні створюватиме інформаційну базу для розробки конкретних різнорівневих заходів щодо покращення такої менеджерської діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Прибуток це не головне! <https://www.linkedin.com/pulse/-arefield-11> октября 2017.
2. Горобець І. І., Міщенко В. А. Оцінювання фінансового стану на кондитерських підприємствах з використанням вартісно-орієнтованого показника економічної доданої вартості. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2020. – №6. – С. 17-22

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Остропольська Зоя Миколаївна

к. філос. наук, доцент

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Вступ. / Introduction. Проблеми впровадження соціальної відповідальності в бізнесі все більш актуалізуються в сучасному соціально-економічному просторі. Це обумовлено тим, що бізнес усвідомлюючи вплив факторів зовнішнього середовища, серед яких ключові місця займають позитивне ставлення, лояльність та довіра до нього з боку суспільства, бере на себе відповідальність вирішувати нагальні питання та проблеми соціальних, культурних та інших процесів сьогодення, тим самим поліпшуючи своє місце на ринку в довгостроковій перспективі.

Мета роботи. / Aim. Визначити сутність, роль та місце соціальної відповідальності бізнесу в сучасних соціально-економічних системах та виявити фактори впливу на впровадження соціальної відповідальності в бізнесі.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Для досягнення мети використано матеріали інформаційних ресурсів щодо теми стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності бізнесу, зокрема публікації таких фахівців як Т. Журженка, І. Тарасенка, Є. Ромату, А. Матюшиної, Е. Андрейченка, Л. Донця, Н. Романенка та ін. При дослідженні теми використано наступні методи: метод теоретичного узагальнення, історичний підхід, методи спостереження та порівняння.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Для сучасних соціально-економічних процесів характерним є прагнення бізнесу долучатися до вирішення нагальних питань суспільства, пов'язаних з різними сферами його життя. Цей процес продиктований декількома факторами.

По-перше, до бізнесу прийшло усвідомлення того, що стоячи осторонь

від вирішення певних проблем сьогодення, він не може бути успішним з точки зору прибутковості у довгостроковій перспективі, оскільки таким чином він відмовляється від нематеріального активу, такого як репутація. Сьогодні іміджеві та репутаційні складові є такими ж активами для організацій як і фінансові, матеріальні, техніко-технологічні, людські та ін. Тому впроваджуючи соціальну відповідальність на стратегічному рівні будь-яка організація прагне до розвитку та досягання певних результатів в своїй діяльності, керуючись при цьому надією отримання певних зисків для себе у майбутньому, орієнтуючись на створення лояльного відношення і довіри суспільства до її діяльності та продукту, а саме споживачів, партнерів, інвесторів, органів державної влади та ін.

По-друге, незважаючи на те, що ключову роль у вирішенні проблем суспільства відіграє держава завдяки роботі певних інститутів через регулювання соціально-економічних процесів, але ж треба зазначити, що не завжди в цьому напрямку є успіхи, оскільки існує певна слабкість державних інституцій, які знаходяться ще на стадії становлення або розвитку. Тому іноді деякі функції держави бере на себе бізнес, вирішуючи питання та проблеми соціального, культурного, економічного характеру щодо суспільства в цілому або окремих його груп. Особливо ці процеси простежуються в умовах кризи або форсмажорних обставин, викликаних нестандартними ситуаціями та факторами, що негативним чином впливають на систему функціонування державних інститутів. Саме тоді бізнес в повній мірі проявляє себе як соціально відповідальний, здійснюючи певні дії за межами своєї основної діяльності, керуючись при цьому цілями покращення добробуту суспільства та вирішенню його проблем.

Зупинимось на визначенні соціальної відповідальності для кращого розуміння її ролі в сучасних соціально-економічних процесів.

Соціальна відповідальність бізнесу – це добровільний обов'язок перед суспільством вирішити деякі соціальні питання. Тобто, будь-яка організація, що позиціонує себе як соціально відповідальна, здійснює кроки в цьому напрямку,

керуючись власним бажанням, а не певною установкою зверху.

Соціальна відповідальність бізнесу – це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, перед тими, на кого прямо чи опосередковано ці рішення впливають. Це добровільний вклад бізнесу в розвиток суспільства в соціальній, економічній та екологічній сферах, пов'язаний прямим чином з основною діяльністю компанії та тим, що виходить за меж визначеного законом мінімуму. В цьому визначенні простежується вихід за межі основної діяльності організації на добровільній основі задля покращення життя суспільства в різних сферах.

Соціальна відповідальність – це 1) благочинність, підтримка соціальних проєктів; 2) позитивний вплив на суспільство, дотримання прав людини; 3) сприяння покращенню якості життя працівників та їх родин, суспільства в цілому.

Соціальна відповідальність бізнесу (корпоративна соціальна відповідальність) – це сукупність зобов'язань, яка відповідає специфіці і рівню розвитку компанії, регулярно переглядається і динамічно змінюється, добровільно і за згодою та участю ключових зацікавлених сторін, приймається керівництвом компанії, з урахуванням думок персоналу і акціонерів, виконуються в основному за рахунок засобів компанії і націлених на реалізацію значущих внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, результати яких сприяють розвитку компанії (зростання обсягів виробництва, підвищенні якості продукції і послуг, та ін.), поліпшенню репутації і іміджу, становленню корпоративної ідентичності, розвитку корпоративний бренду, а також розширенню конструктивний партнерський зв'язок з державою, діловими партнерами, місцевим співтовариством і суспільними організаціями. Тобто, впроваджуючи соціальну відповідальність, організація діє за двома напрямкам: 1) на зовнішнє середовище з ціллю вирішення певних проблем суспільства, але ж при цьому користуючись певними зисками і для себе; 2) на внутрішнє середовище з ціллю створення певної корпоративної культури, яка позитивним чином впливає на розвиток організації та досягання поставлених перед нею

стратегічних цілей.

Треба зазначити, що на формування та розвиток соціально відповідального бізнесу впливають різні фактори, але ключовими серед них є: економічний, культурний та історичний. Економічний фактор впливу проявляється в збільшенні економічних показників організації завдяки соціальній активності та використанню соціальної відповідальності як інструменту формування і розвитку нематеріальних активів діяльності підприємства.

Історичний фактор проявляється в тому, що соціальна відповідальність бізнесу зародилася в період промислового перевороту з переходом до масового виробництва і далі розвивалась та поглиблювалась в соціально-економічному середовищі з урахуванням певних тенденцій та проблем, що склалися в суспільстві в тому чи іншому історичному періоді. Тобто на прояви соціальної активності бізнесу впливає сама економічна історія, де в певні періоди існування тої чи іншої держави формувалися передумови для прояву соціальної відповідальності в бізнесі. Культурний фактор впливу треба розглядати в контексті національної культури, а також культури підприємництва як її складової.

Відомо, що існують певні особливості та характеристики тої чи іншої підприємницької культури, що склалася в певній державі. Не останнє місце серед цих характеристик займає етична складова, а саме етика бізнесу. У широкому спектрі ділових культур світу сьогодні можна виокремити два полюси – західну і східну ділові культури. До типових зразків західної культури належать євро-американська і західноєвропейська ділові культури.

До найбільш типових східних культур можна зарахувати ділові культури країн Азії і Сходу (Японія, Китай, а також країни ісламу). Особливості цих ділових культур мають істотні історичні, релігійні, ментальні та загальнокультурні ознаки, які прямим чи опосередкованим чином впливають на процеси розвитку та впровадження соціальної відповідальності в загальні соціально-економічні процеси.

Висновки. / Conclusions. Проблеми впровадження соціальної відповідальності в бізнесі потребують ще глибшого осмислення та розуміння, але не зважаючи на деякі труднощі, що пов'язані з теоретико-методологічною та практичною складовою цих процесів, сучасний діловий світ прийшов до розуміння того, що наріла необхідність підвищення самосвідомості та соціальної відповідальності суб'єктів господарювання. На процеси впровадження соціальної відповідальності в діловій сфері впливають різні фактори, але ключове місце серед них займають економічний, культурний та історичний.

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Павлусик Ольга Андріївна
Студентка ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», 6 курс
Левандівський Омелян Тарасович
к.е.н., доцент кафедри фінансів
м. Львів, Україна

Вступ. Аграрний сектор економіки є важливою складовою фінансових надходжень до загальнодержавного бюджету. Він генерує приблизно 32% ВВП і створює робочі місця для мільйонів українців. Також близько 40% валютної виручки, яка надходить в країну, виробляється саме в даному секторі економіки. Кваліфікована та недорога робоча сила створює додаткові переваги порівняно з виробниками Європи, однак питання конкурентоздатності українського фермера на сьогодні все ще є відкритим.

Підтримка сільського господарства зі сторони держави позитивно впливає на приріст ВВП, що підтверджено актуальними на сьогодні дослідженнями, до прикладу Seven та Tumen (2020). Подвоєння сільськогосподарських позик як один із напрямків державної підтримки здатне призвести до 4–5% зростання продуктивності сільського господарства. Оскільки близько 14% людей в Україні все ще зайнято у аграрному секторі, при активізації фінансово-економічних відносин варто звернути увагу на вирішення питань державної підтримки фермерства. На селі традиційно фермерство є найбільш поширеною формою господарювання. В умовах трансформацій на ринку саме малі домогосподарства в усіх провідних країнах є ключовою ланкою як аграрного сектору економіки, так і всього процесу формування ВВП. Теперішнє становище фермерів в Україні не є однозначним і вочевидь потребує подальшого розвитку відповідно до вимог сучасного середовища. Незважаючи на складність фермерського напрямку виробництва товарів аграрного характеру

така форма господарювання в нашій країні посідає неостаннє місце в економічному аспекті, особливо в період кризового занепаду. Відтак активізація можливого потенціалу фермерів повинна бути в державному полі реагування та оперативного втручання. Актуальність дослідження необхідності фінансування та підтримки зі сторони держави сільського господарства є очевидною .

Ціль роботи. Проведення глибокого аналізу сучасного стану фермерства в Україні та вивчення особливостей державної підтримки малих фермерських господарств.

Матеріали та методи. Методологічною базою проведених досліджень є закон України «Про фермерське господарство», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2020-2023рр.» та актуальні програми державної підтримки фермерських господарств. Під час написання роботи було використано такі методи наукового пізнання, як-от: збір інформації, аналіз, систематизація даних, їх дослідження та узагальнення підсумків проведеної роботи

Результати та обговорення. Сучасний стан фермерства в Україні хоча і має позитивні зрушення, однак все ще потребує активних заходів підтримки зі сторони держави для подальшого розвитку. Низькі інвестиційні можливості перешкоджають виробничому процесу фермерів, а сировинна орієнтація здешевлює їх вартість роботи. Для вирішення цих проблем слід реформувати чинний землеустрій та докорінно переглянути земельну реформу в Україні. Важливим є і підвищення якості життя українців на селі, оскільки еміграційні процеси є частими причинами нестачі робочого персоналу для виробництва вітчизняної продукції. Фермерство було узаконено на території України відносно не давно, зараз же відбувається завершальний етап його функціонального оформлення та становлення. Починаючи з 2016 року за даними Державної служби статистики України кількість фермерських господарств постійно збільшувалась. Така позитивна тенденція на пряму була

зумовлена державною підтримкою та чималими перспективами до розвитку

В порівнянні із минулим 2021 роком на території нашої держави було створено додатково 1 тис. фермерських господарств, що у відсотковому значенні становить зростання на 2%. Здійснивши аналіз даних Державної статистичної служби можна побачити наступний ряд змін (табл.1). Загалом частка фермерських господарств серед усіх суб'єктів організаційно-правової форми офіційно зареєстрованих в Україні протягом останніх 10 років була на рівні від 3 до 4 %, в порівнянні із кількістю приватних підприємств це в 10 разів менше значення. Протягом 2013-2022 року кількість фермерських господарств змінювалась не рівномірно, а найвищі показники були у 2014 році. Згодом відбулось значне скорочення фермерських господарств, а починаючи з 2016 року бачимо стабільну тенденцію до зростання, хоча в невеликих розмірах.

Таблиця 1

Динаміка кількості фермерських господарств за ЄДРПОУ

Рік	Фермерства	Загальна кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання	Абсолютна зміна в порівнянні із минулим роком +/-	Темп, %	Частка від загальної кількості, %
2013	49095,00	1341781,00			3,66
2014	49169,00	1372177,00	74,00	0,2	3,58
2015	47356,00	1331230,00	-1813,00	-3,7	3,56
2016	43743,00	1121347,00	-3613,00	-7,6	3,90
2017	44409,00	1185071,00	666,00	1,5	3,75
2018	45035,00	1235024,00	626,00	1,4	3,65
2019	45654,00	1298435,00	619,00	1,4	3,52
2020	46929,00	1350627,00	1275,00	2,8	3,47
2021	47803,00	1395448,00	874,00	1,9	3,43
2022	48868,00	1437009,00	1065,00	2,2	3,40

Доступ до землі та кредитів часто називають двома основними перешкодами до розвитку молодих фермерських господарств. Хоча земля є обмеженим ресурсом, а право власності на землю є чутливим питанням, існують різні шляхи, за допомогою яких доступність кредитів для фермерів можна вирішити, що, безумовно, принесе користь молодим підприємцям. Найбільш

вигідними на сьогодні для фермерів залишаються державні програми кредитування, проте вони потребують постійного оновлення та пристосування до теперішніх реалій. Важливою проблемою розвитку економіки України є низька вартість землі в порівнянні із іншими країнами світу. З однієї сторони така недооціненість дає можливість вигідно інвестувати кошти в українські землі тим, хто має кошти на це. З іншої - бюджет нашої держави недоотримує чималу суму коштів від продажу земель, що ставить під питання доцільність прийняття рішення про зняття мораторію на продаж землі та справедливості вартісної оцінки землі в Україні (рис.1). Що ж стосується фермерських господарств, то така земельна реформа справила незначний позитивний ефект на їх діяльність, так як вартість землі хоча і є недооціненою на міжнародних ринках, проте вона все ще недоступна для малих домогосподарств, що не мають відповідного рівня фінансових надходжень.

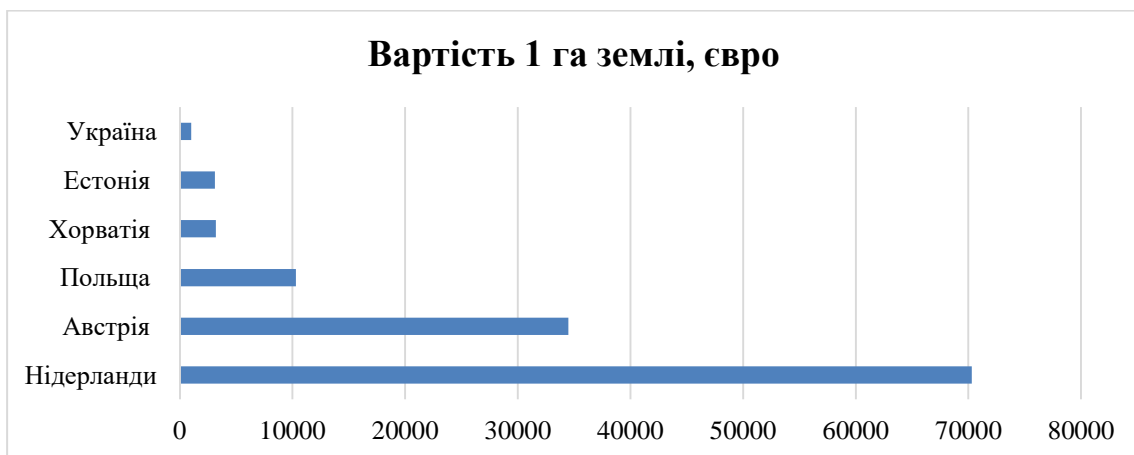

Рис.1. Ціна земельних ділянок в різних країнах Європи

В процесі завершального етапу написання наукової роботи було запропоновано підходи до реформування чинного земельного устрою на основі аналізу успіху іноземних держав. Окрім того було проведено аналіз сучасного стану фермерства в Україні та розглянуто вагомість впливу державної підтримки на діяльність малого бізнесу на селі. Опираючись на актуальні наукові видання сучасних аналітиків було сформовано низку заходів щодо можливого вирішення проблематики фермерів вітчизняного аграрного сектору (рис.2). Здійснено глибокий аналіз видань науковців економічного напрямку

розвитку аграріїв, таких, як-от: Л. М. Пронько, Я. В. Гонтарук, М. Івченко, К. І. Шишкіна та ін.

Рис.2. Модель активізації фермерства в Україні

Висновки. Зарубіжний досвід є дуже цінним для дослідження та впровадження його на практиці. Європейські країни із високим рівнем економіки віддають перевагу малому фермерству в плані виготовлення сільськогосподарської продукції і це приносить їм щорічно велику частку ВВП. Системна державна політика відіграє тут суттєву роль, а держава виступає в формі не лише регулятора побудови ринкових відносин аграрного спрямування, але і активним фінансовим джерелом підтримки новостворених фермерств. Сучасні технологічні новинки та екологічні чисті методи вироблення продукції давно є звичними елементами вирощування європейської аграрної продукції, в Україні ж такі речі є малопоширеними.

Розвиток фермерства потребує своєчасного технологічного оновлення, відтак очевидним є той факт, що фермери повинні мати достатньо можливостей для здійснення інвестиційної діяльності. Лише за умови наявності постійної державної підтримки та цілеспрямованого коригування діяльності фермерства

на благо звичайних громадян можливим є вирішення типових проблем сучасності.

Таким чином, фермерство є ваговою складовою аграрного сектору економіки будь-якої країни. Оптимізація та сталий розвиток діяльності невеликих фермерських господарств потребує постійного державного регулювання та відповідної фінансової підтримки. Розкриття мотиваційних якостей фермерів до нарощення своєї діяльності та розробки стратегічного плану розвитку повинні бути ключовими елементами реалізації державної політики. Лише за умов співпраці із державою сучасне українське фермерське господарство може стати головним драйвером, що може закінчити процес переходу України до ринкового середовища та завершити впровадження реформи децентралізації.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

Папушина Олена Петрівна,
магістрант кафедри
інформаційних систем в управлінні та обліку
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

Для розвитку ринкових відносин та розширення економічних зв'язків з іноземними партнерами суб'єкти господарювання України потребують встановлення облікової політики, що визначається самостійно підприємствами з урахуванням законодавства та існуючих стандартів бухгалтерського обліку.

Аналіз досліджень з питання формування та реалізації облікової політики підприємств знайшли своє відображення в працях українських науковців: М. Т. Білухи, Л. М., П. Є. Житного, Ю. А. Кузьмінського, В. А. Кулик, М. С. Пушкаря, М. Г. Чумаченка, В. Г. Швеця та ін. І хоча результати їх дослідження мають велику цінність, але в них немає єдиного підходу щодо пошуків основних аспектів облікової політики, її структури та документального оформлення, що зумовили вибір даної теми.

Облікова політика підприємства — це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та надання фінансової звітності (ст. 1 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», п. 3 НП(С)БО 1). Фінансова діяльність підприємства регулюється системою нормативних актів, до яких входять закони, інструкції, нормативні документи Кабінету Міністрів України, міністерств, різних відомств, а також внутрішні нормативні акти самих компаній.

Суб'єкти господарювання зобов'язані вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність відповідно до принципів і методів, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [1], низки положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Необхідність встановлення облікової політики пояснюється тим, що

бухгалтерське законодавство зазвичай визначає кілька методів оцінки та обліку. Формування облікової політики на підприємствах є необхідним, тому що насамперед це обумовлено характером його специфічної діяльності, яку не можливо достовірно відобразити в жодних нормативних документах, що в свою чергу дає можливість у виборі одного варіанта з декількох альтернативних, установлених П(С)БО та іншими нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку (п. 1 розд. II Положення № 1213 і п. 1.3 Методичних рекомендацій № 635). Тобто облікова політика охоплює лише ті аспекти, які передбачають кілька варіантів обліку на розсуд суб'єкта господарювання або ті, які мають невизначеність.

Будь-яке підприємство зацікавлене у підвищенні ефективності діяльності і, як наслідок, отриманні бажаного фінансового результату. Облікова політика може стати найбільш значущим інструментом для реалізації намічених цілей у разі грамотного та раціонального підходу до її формування. Існування облікової політики апріорі передбачає наявність різних варіантів відображення того самого факту господарської діяльності в обліку. Тому, від того, на скільки правильно обрані способи обліку та методи оцінки для кожного конкретного підприємства, залежать величина собівартості продукції, прибутку, податків, показники фінансового стану підприємства тощо.

Створення облікової політики на підприємстві є досить об'ємним і відповідальним процесом тому, що згідно з розробленою і затвердженою ним обліковою політикою суб'єкт господарювання буде працювати протягом всього періоду діяльності, а це в свою чергу вимагає ефективного підходу від керівництва до розробки та підтримки стандартів бухгалтерського обліку. Якісно створена облікова політика сприятиме підвищенню ефективності управління діяльністю компанії та її подальшому розвитку. Саме тому організація облікового процесу має бути прерогативою юридичної особи. Законодавство не повинно містити положень, які хоча б мінімально обмежують бухгалтерську свободу організації в постановці обліку. Отже, для формування якісної облікової політики на підприємстві бухгалтер повинен точно знати та

неухильно виконувати нормативні акти з ведення бухгалтерського обліку та звітності. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ефективність принципу бухгалтерського обліку безпосередньо залежить від якості системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку.

При розробці облікової політики необхідно враховувати такі фактори: 1) обсяг і характер операцій; 2) організаційно-правова форма суб'єкта господарювання; 3) структура управління; 4) сфера діяльності; 5) відомості про об'єкти обліку; 6) рівень інформаційної системи; 7) кваліфікація бухгалтерського персоналу; 8) фінансова стратегія організації (застосування методів амортизації, оцінювання запасів, бажання зменшити податок на прибуток і податок на нерухомість). Також під час формування облікової політики варто включати основи податкового планування, сформовані обов'язкові елементи облікової політики для цілей оподаткування. За формою облікова політика має вигляд наказу керівника підприємства, на підставі якого затверджується Положення про облікову політику на підприємстві. Безпосередній контроль за виконанням нормативно-правових актів та вимог облікової політики покладається на головного бухгалтера.

Основна мета, що досягається шляхом розробки для подальшого затвердження чіткої облікової політики, полягає у встановленні правил та основних методів бухгалтерської та податкової звітності з одночасним регулюванням організаційних аспектів бухгалтерського обліку. Саме через це правила ведення бухгалтерського обліку повинні бути розроблені таким чином, щоб інтегрувати всі існуючі на підприємстві форми та методи звітності та максимально ефективно організувати структурні елементи документообігу на підприємстві.

Зрештою, концептуальний підхід робить не тільки простішими та зрозумілішими методи підвищення ефективності документообігу, а й також заощаджує витрати на робочу силу для бізнесу та їхні матеріальні ресурси. Тому для досягнення оптимальної та ефективної облікової політики необхідно враховувати фактори, що впливають на її розробку. Формування облікової

політики має бути спрямоване на прийняття управлінських рішень щодо розподілу та ефективного використання наявних ресурсів та фінансових результатів. Отже, облікова політика підприємства відіграє важливу роль в організації бухгалтерського обліку і фінансовій звітності та дозволяє вибрати ефективні схеми обліку та оподаткування, зменшити фінансові та податкові ризики, оптимізувати податкову систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 лип. 1999 р. N 996-XIV. *URL: <https://zakon.rada.gov.ua>*

2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» від 27.06.2013 р. №635. *URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.*

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ НЕЙРОМЕРЕЖІ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ УСПІШНОСТІ СТАРТАПІВ

Піскунова Олена Валеріївна

д.е.н., професор

Савіна Світлана Станіславівна

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Однією з рушійних сил розвитку сучасної економіки різних країн можна вважати стартап-індустрію. Впровадження стартапів приводить до створення нових робочих місць, розвитку нових інноваційних технологій, залучення додаткових фінансових інвестицій в економіку країни. Сфери розробки стартапів включають не лише науково-технічний прогрес, але і засоби його швидкого впровадження. У сучасному високотехнологічному суспільстві ефективність економіки буде залежати від можливості швидкої реакції на зміни тенденцій світової економіки та суспільства в цілому. Найбільш пристосованою для подібних змін є стартап-економіка.

Основним питанням впровадження будь-якого стартапу є наявність фінансування. У більшості випадків розробники стартапів не мають можливостей самофінансування та бухгалтерської та юридичної підтримки своїх проектів. У таких випадках можливо скористатись послугами венчурних фондів, які владають кошти у розвиток стартапу та допомагають у розв'язанні основних проблемних питань. Однак отримати кошти від фондів не легко. Вибір серед сотень стартап-проектів потенційно успішних є складним завданням, для розв'язання якого доцільно використовувати сучасний інструментарій математичного моделювання.

На сьогодні розроблені різноманітні методи та моделі, за якими можливо, для кожного об'єкту з деякого переліку, здійснити оцінку його ймовірності

належності до одного з двох класів. Такі моделі дають можливість, при дослідженні стартапів, отримати оцінку ймовірності успіху конкретного проекту. В результатах моделювання будуть зацікавлені як венчурні фонди, так і окремі інвестори та підприємці.

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є побудова якісної моделі для можливості прогнозування ймовірності успішності стартапів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Найбільш поширеними типами моделей, які застосовуються при розв'язанні задач бінарної класифікації є дерева рішень, випадковий ліс, метод опорних векторів, логістична регресія, нейронні мережі. При виборі конкретного типу моделі потрібно виходити з мети дослідження. За наведеною в [1] інформацією стосовно взаємозв'язку між точністю та простотою інтерпретації структури моделі, нейронні мережі є складними з точки зору розуміння вибору параметрів архітектури моделі, проте дають найвищу точність результатів. Оскільки метою дослідження є якісний кінцевий результат моделювання, то для нашого дослідження було обрано саме цей тип моделі.

В якості статистичного матеріалу використано інформацію стосовно стартапів, які діяли в Україні у період з 2017 по 2021 роки. Для побудови моделей розглядався ряд чинників, які мають найбільший вплив на успішність діяльності стартапів, а саме: місце головного офісу; час до отримання першого фінансування; приріст власних медіа каналів за даними платформи Alexa; кількість відвідувачів сайту за останні 12 місяців; сума першого інвестиційного раунду; наявність позитивних відгуків у Facebook та Twitter; кількість усіх інвестиційних раундів. Успішність стартапу відображається бінарною змінною, яка приймає значення 1, якщо стартап отримав фінансування та 0 – в протилежному випадку.

Розрахунки проводились з використанням радіально-базисних нейромереж та багат шаровим перцептроном.

Кращі результати класифікації можуть бути отримані за моделями, навчання яких здійснювалось на даних з однаковою кількістю обох класів

об'єктів. У нашому випадку суттєво більша кількість даних відповідає успішним стартапам, тому використовувалась методика штучного збільшення обсягу навальних даних. В результаті отримано масив даних за якими навчальна вибірка складає по 376 об'єктів класу 0 та 1, у навчальній вибірці - по 95 об'єктів обох класів.

Однією з важливих проблем, при моделюванні за допомогою нейромереж, є необхідність вибору значної кількості параметрів [2]. Так, для багат шарового перцептрон, необхідно встановити кількість проміжних шарів, та кількість нейронів для кожного шару, функцію активації тощо. Для вибору оптимальних параметрів нейромережі використаємо наступний підхід: здійснюються серії розрахунків за нейромережами, в яких поступово змінюється значення потрібного параметру та фіксується результат ефективності моделі. Таким чином утворюється набір даних, який встановлює залежність між значенням досліджуваного параметра та якістю моделі. Отримані результати досліджуються за показниками варіації з метою встановлення значення параметру, за якого результат моделювання є більш стійким.

Для проведення розрахунків у дослідженні використовувались радіально-базисні нейромережі та багат шарові перцептрони, реалізація моделей здійснювалась засобами ППП Statistica. Початкові результати за серією експериментів дозволили встановити, що для наявних даних не придатне застосування радіально-базисних нейромереж. На даних навальної вибірки результати класифікації змінювались в межах від 33% до 77%, відповідно на тестових даних показники складали 35-60%. Суттєво кращі результати продемонстрував багат шаровий перцептрон: на навчальній вибірці від 90% до 100%, на тестовій - від 68% до 99%. Таким чином, для побудови моделей обрано нейромережу вказаної архітектури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Експериментальним шляхом також було встановлено, що для наявного масиву даних слід використовувати одношаровий перцептрон. Для такої архітектури нейромереж

необхідно перш за все встановити значення такого параметру, як кількість нейронів на проміжному шарі. При використанні нейромереж, якщо ваги для нейронів не зафіксовані, то результати розрахунків будуть змінюватись для кожної реалізації моделі. Тому здійснювались декілька серій експериментів з різними значеннями кількості нейронів на проміжному шарі. Засоби ППП Statistica дозволяють проводити за один сеанс в автоматичному режимі експерименти зі званою кількістю моделей (до 20), повертаються результати кращих моделей. Таким чином було встановлено, що для наявних даних необхідно використовувати перцептрони з кількістю нейронів на проміжному шарі від 4 до 13. Результати експериментів представлено в табл.1.

Таблиця 1

Результати класифікації перцептроном на тестових даних в залежності від кількості нейронів проміжного шару

	Кількість нейронів проміжного шару									
	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ефективність моделі на тестових даних	98	99	99	91	91	91	94	97	93	98
	97	94	92	99	81	94	94	90	91	94
	94	93	97	98	97	94	92	85	95	96
	90	94	91	94	99	68	97	75	94	90
Середнє значення	95	95	94	96	92	87	94	87	93	94
Середньоквадратичне відхилення	3,76	2,48	3,69	3,49	8,36	12,50	2,03	9,07	1,82	3,23
Коефіцієнт варіації	0,04	0,03	0,04	0,04	0,09	0,14	0,02	0,10	0,02	0,03

За результатами даних табл.1. краще середнє значення якості класифікації має нейромережа, для якої кількість нейронів проміжного шару дорівнювала 7, проте менший розкид значень відповідає нейромережі з 12 нейронами на проміжному шарі, також для такого варіанту кращим є значення коефіцієнту варіації. Таким чином, для класифікації наведених даних слід використовувати нейромережу з 12 нейронами на проміжному шарі.

Висновки./Conclusions. В літературі [3] зазначається, що при використанні нейронних мереж підвищити якість класифікації можливо на основ застосування ансамблевої структури. Для цього слід обрати кілька кращих за параметрами ефективності моделей та узагальнити їх результати за допомогою

певного алгоритму. Для проведеного дослідження встановлено, що кращі результати за абсолютними та відносними показниками дають моделі з різними параметрами. Тому покращити отриманий результат моделювання можливо, якщо продовжити дослідження використовуючи ансамблеву структуру з кількох нейромереж. Можливо використати кілька нейромереж, як мають 5, 7 та 12 нейронів проміжного шару, оскільки перша мережа дає другий результат за абсолютними показниками, друга мережа дає кращий результат середнього значення ефективності. Таким чином можна досягти поєднання сильних сторін кількох кращих моделей, що підвищить загальний результат проведення класифікації.

Слід зазначити, що подібний підхід можливо використати також для вибору інших параметрів нейромережі та врахувати отримані результати при виборі моделей до ансамблю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краткий курс машинного обучения или как создать нейронную сеть для решения скоринг задачи. Электронный ресурс.<https://habr.com/ru/post/340792/>
2. Матвійчук А. В. Моделювання економічних процесів із застосуванням методів нечіткої логіки: Монографія.– К.: КНЕУ, 2007.
3. Великоіваненко Г. І., Бень В. П., Колечко Д. В., Савіна С. С. Побудова ансамблів моделей кредитного скорингу. Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. 2018. № 7. С. 21-43.

СУЧАСНИЙ МІЖДЕРЖАВНИЙ ОБМІН ІННОВАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА ЙОГО КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Поворозник Микола Юрійович

доктор філософії, докторант кафедри

Міжнародного обліку та аудиту

ДВНЗ Київський національний економічний університет

ім. В. Гетьмана

м. Київ, Україна

Міжнародні торговельні операції з купівлі-продажу високих технологій передбачають у більшості випадків постачання комплектного чи розрізненого технологічного обладнання і машин з передбаченням в експортно-імпорتنих контрактах надання експортерами відповідних ліцензій на застосування винаходів, ноу-хау, товарних знаків, промислових зразків, а також конструкторської документації та додаткових інформаційних даних щодо технологічних процесів у випадку необхідності проведення ремонту технологічного обладнання. Подібна форма міжнародного науково-технологічного обміну хоча й вимагає від покупців доволі значних капіталовкладень у купівлю високих технологій за доволі швидкого їх морального старіння, однак дає їм змогу оперативно освоювати передову наукомістку техніку.

Вважаємо, що неухильне нарощування масштабів та висока структурна динаміка сучасного міждержавного обміну високими технологіями за умов поглиблення техноглобалізаційних процесів детермінують такі його ключові характеристики як універсальність, технологічна конвергентність, продуктово-видова диференціація, інституційно-регуляторна диверсифікованість та органічний зв'язок зі структурними трансформаціями усіх секторів глобального виробничого комплексу.

Йдеться насамперед про включення у міжнародний обмін високотехнологічною продукцією інноваційних результатів різних сфер

науково-технічної діяльності економічних суб'єктів (інноваційно містких товарів виробничого і кінцевого споживання, інноваційних розробок і послуг, технологічних комплексів і технологічного обладнання тощо).

Окрім того, міждержавний обмін високими технологіями обслуговує нині усі без виключення сфери глобального виробництва, а його об'єкти здатні задовольняти інноваційні потреби будь-якого сектору світового господарства. В якості прикладу наведемо, зокрема, сучасні нанотехнологічні матеріали: їх загальна кількість досягає майже 9 тис [1] і вони знаходять своє широке застосування у медицині і харчовій промисловості, оптиці і біотехнологіях, виробництві напівпровідників і полімерів тощо.

Більше того, на сьогодні близько 2,4 тис компаній і фірм по усьому світу виробляють товари зі структурним вмістом наночастинок та наноструктурованих матеріалів [1], а загальна кількість нанотехнологічних товарів споживчої групи, що зареєстровані у реєстрі *Nanodatabase*, становить нині більше 2,3 тис одиниць.

Доцільно зауважити, що подібного роду універсальність і технологічна конвергентність високих технологій не здатні знівелювати глибокої асиметричності ні масштабів їх впровадження у різних секторах глобального виробництва, ні ступеня включення різних груп держав у міжнародний науково-технологічний обмін.

Це обумовлено насамперед тісним взаємозв'язком динаміки і секторальної структури міжнародного трансферу технологій зі структурними змінами глобальної промисловості та процесами міжнародної спеціалізації і кооперування, що охопили в останні десятиліття усі підсистеми світового господарства.

Якщо звернутись до цифр, то станом на 2020 р. частка високих технологій у загальному експорті промислової продукції провідних держав світу групи ОЕСР становила 18% (або майже 1,3 трлн дол. США в абсолютному вираженні), а країн з високим доходом – 21% (понад 1,7 трлн дол. відповідно) У країновому вимірі даний показник відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Експорт високих технологій за окремими країнами у 2020 р.

Країна	Експорт		Країна	Експорт	
	млн дол. США	Частка в експорті промислової продукції, %		млн дол. США	Частка в експорті промислової продукції, %
Китай	757682,7	31	Іспанія	15725,2	8
Німеччина	182351,8	15	Австрія	15986,1	12
Респ. Корея	163987,1	36	Ізраїль	12960,5	28
США	141538,6	19	Данія	10492,4	13
Японія	102751,1	19	Бразилія	5944,9	11
Малайзія	92107,7	56	Австралія	5597,9	21
Нідерланди	87143,4	23	Фінляндія	4419,5	10
Франція	87120,4	23	Норвегія	4101,9	22
Мексика	71003,0	22	Люксембург	618,6	6
Великобританія	58143,8	23	Нова Зеландія	590,4	10
Таїланд	45837,9	28	Ісландія	144,6	28
Ірландія	42490,9	26	ОЕСР	1256120,4	18
Італія	34663,7	9	Країни з високим доходом	1738713,6	21
Бельгія	34420,4	15	Країни з низьким і середнім доходом	1114829,9	23
Швейцарія	29244,2	13	Країни з доходом нижче середнього рівня	161371,9	13
Канада	25521,9	15	Країни з середнім доходом	1114649,0	23
Швеція	17724,9	15	Країни з доходом вище середнього рівня	953277,0	25

Наголосимо, що пануюча диспозиція держав світової тріади на високотехнологічному сегменті світового ринку є цілком закономірною з огляду на їх позаконкурентний глобальний статус в якості не тільки ключових продуцентів високих технологій, але й головних комерціалізаторів та споживачів науково-технічних й інноваційних розробок. Водночас володіння державами-лідерами найпотужнішим інтелектуальним, знаннєвим, фінансовим, професійним і науково-кадровим ресурсами забезпечує глибоку інтеграцію національних економічних суб'єктів у світові науково-технологічні мережі, їх системне підключення до інноваційних ланок глобальних вартісних ланцюгів, а також привласнення лівової частки глобальної технологічної ренти навіть за умов масштабного використання зарубіжного інтелектуального капіталу.

Достатньо сказати, що лише п'ять найрозвинутіших в інноваційному плані країн (США, Японія, ФРН, Великобританія та Франція) володіють 46 з 50 макротехнологій, на яких базується світове high-tech виробництво, та контролюють біля 80% глобального високотехнологічного ринку. На США та держави Європейського Союзу припадає нині близько 60% його капіталізації, а на країни азійського мегарегіону – 30%. Тож незважаючи навіть на значні диспропорції у рівнях розвитку національних високотехнологічних індустрій і сектору знаннево інтенсивних послуг, лише у ЄС функціонують нині майже 42 тис виробничих підприємств даного сектору, на яких зайнято близько 2,4 млн працівників [2] та котрі виробили у 2019 р. продукції на загальну суму 812,9 млрд євро, згенерувавши при цьому ринковий обіг товарів вартістю біля 904,5 млрд євро (табл. 2).

Таблиця 2

**Головні показники високотехнологічного виробництва та
високотехнологічних знаннево інтенсивних послуг
за окремими країнами ЄС у 2019 р., млрд євро**

Країна	Високотехнологічне виробництво					Високотехнологічні знаннево інтенсивні послуги				
	Кількість підприємств, одиниць	Ринковий обіг	Вартість виробленої продукції	Вироблена додана вартість	Валові інвестиції у матеріальні товари*	Кількість підприємств, одиниць*	Ринковий обіг*	Вартість виробленої продукції*	Вироблена додана вартість*	Валові інвестиції у матеріальні товари*
Бельгія	697	38,0	41,8	15,5	0,8	28617	33,5	33,9	14,7	3,2
Чехія	3443	17,4	15,9	2,4	0,3	31561	11,6	11,1	5,1	0,6
Німеччина	8702	212,1	186,3	73,3	4,3	112570	221,1	180,3	109,5	12,2
Іспанія	2617	31,8	30,7	10,0	0,6	50116	68,7	53,4	30,0	2,5
Франція	2947	187,2	177,4	45,2	1,9	141647	156,9	160,9	69,4	8,9
Італія	5333	58,4	60,4	21,3	1,6	100384	96,8	99,2	44,4	4,9
Нідерланди	2175	38,9*	33,8*	5,0*	...	84213	55,1	51,6	25,4	3,5
Австрія	700	14,9	13,4	,5	0,6	18321	19,8	14,5	8,9	1,0
Польща	4467	17,2	15,5	4,3	0,4	73280	25,3	22,9	11,1	1,6
Португалія	521	4,4	4,1	1,1	0,1	14726	10,4	10,1	4,6	1,2
Румунія	956	4,7	4,1	1,4	0,2	17284	8,9	8,6	4,1	1,1
Фінляндія	610	20,2	13,2	2,7	0,2	9223	15,6	15,1	7,4	1,3
ЄС в цілому	41895	904,5	812,9	292,8	18,2

* - дані за 2014 р.

Доволі значною є й частка загальної робочої сили Європейського Союзу, що зайнята у високотехнологічному виробництві. Вона становить нині 1,1%, коливаючись у країновому вимірі у діапазоні від мінімальних 0,4% у Латвії, Литві та на Кіпрі до максимальних 2,8% в Ірландії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Statnano: Nano Science, Technology and Industry. URL: <https://statnano.com/statnano.com>
2. Archive: High-tech statistics – employment. Eurostat Statistic Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:High-tech_statistics_-_employment&redirect=no (дата звернення 12.07.2022 р.).

СТАН РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ

Поліщук Лідія Валеріївна

магістрант

Науковий керівник

Плетенецька Світлана Михайлівна

к.е.н., доцент,

Університет економіки і права «КРОК»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Безсумнівно, війна в Україні поставила бізнес і світову економіку перед справді безпрецедентними викликами. У зв'язку з першим великим збройним конфліктом у Європі з часів югославських війн і розпаду Радянського Союзу, санкції ЄС і сильний тиск на підприємства, щоб вони розірвали зв'язки з росією, змусили компанії швидко адаптуватися до мінливого економічного середовища.

За даними Київської школи економіки, прямі фізичні збитки житлових і нежитлових будівель та інфраструктури, спричинені війною, станом на 22 серпня 2022 року становили 113,5 млрд доларів США [1]. Понад 131 000 житлових будинків було зруйновано або пошкоджено, орієнтовною вартістю 47,8 млрд доларів США, тоді як збитки українському бізнесу на сьогодні сягнули 11,3 млрд доларів США. Згідно з оцінкою від 25 травня 2022 року, загальні економічні втрати, що пов'язані з війною, соціальні витрати, падіння економічної активності та нових інвестицій, а також відтік робочої сили, оцінювалися в діапазоні від 564 до 600 мільярдів доларів США [2].

Страхові збитки, пов'язані з українським житловим майном та активами малого та середнього бізнесу, ймовірно, будуть обмеженими через низький рівень проникнення страхування, нижчу страхову вартість і, що більш важливо, виключення з покриття збитків, пов'язаних із війною, які широко застосовуються в стандартних полісах страхування майна. Політика майна та життя загалом виключає збитки, що виникають прямо чи опосередковано

внаслідок війни [3].

Покриття воєнних ризиків можна придбати як частину окремого полісу [4], наприклад, через страхування від воєнних ризиків. Страхування від воєнних ризиків покриває ризики, пов'язані з війною та громадянською нестабільністю, включаючи страйки, громадянську війну та революцію, і покриватиме майнову шкоду, а також може включати перерву в бізнесі [5; 6; 7]. Страхування від воєнних ризиків слід відрізнити від страхування політичних ризиків, яке покриває ризики, як правило, пов'язані з діями державної політики, такими як експропріація, примусове вилучення, контроль над капіталом, несплата та розторгнення контракту тощо [8].

За даними Property Claims Services (PCS), майновий збиток, пов'язаний з війною, і збитки від перерви в бізнесі в Україні врешті-решт можуть стати значним внеском у збитки авіаційної галузі, враховуючи велику кількість компаній, які охоплюються, а також перерву в бізнесі та високі ліміти збитків. PCS має робочу оцінку збитків у 3 мільярди доларів США, причому збитки, ймовірно, перевищать 2 мільярди доларів США. Крім того, пошкодження активів енергетичної інфраструктури в Україні може призвести до серйозних збитків. Потенційно пошкоджені активи енергетичної інфраструктури включають ядерні установки та наземні вітроелектростанції. За оцінками PCS, збитки, пов'язані з пошкодженням енергетичної інфраструктури, ймовірно, перевищать 2 мільярди доларів США [9].

Хоча повний масштаб економічної шкоди, спричиненої війною в Україні, ще належить розкрити, суспільство вже відчуло низку безпосередніх наслідків для страхової галузі та глобальної економіки загалом, які можуть мати довготерміновий ефект.

Ціль роботи./Aim. Метою дослідження є аналіз стану ринку страхових послуг в Україні під час повномасштабного воєнного вторгнення росії.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. За допомогою економіко-статистичних методів оцінено сучасний стан розвитку страхового

ринку України та виявлено взаємозв'язок між рівнем проникнення страхування та рівнем використання фінансового потенціалу страхового ринку. За допомогою методів абстрагування, аналізу, синтезу, аналогії та порівняння виявлено проблеми постконфліктної реконструкції економіки, які можуть бути вирішені завдяки розвитку страхового ринку, та шляхи їх вирішення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Вплив війни в Україні відчули на собі всі сектори світового бізнесу, а деякі з найбільших споживчих брендів, таких як McDonald's і Starbucks, повністю покинули ринок росії.

Однак набагато менше обговорюється вплив конфлікту на страхову галузь, де брокерам і страховикам довелося діяти швидко, щоб задовольнити потреби своїх клієнтів, оскільки вони прагнуть обмежити довгострокову шкоду для свого бізнесу.

Одним із найбільш помітних непрямих впливів, які ми бачимо як галузь, є зростання впливу менеджерів із ризиків на рівні правління компаній. Наприклад, останнє опитування членів Федерації європейських асоціацій ризик-менеджерів (FERMA) показало, що 91 % європейських ризик-менеджерів зараз беруть участь у формуванні корпоративної стратегії своєї компанії, порівняно з лише 55 % у 2020 році [10].

Незважаючи на те, що пандемія COVID-19 також мала вирішальне значення для розвитку цієї тенденції, колективне усвідомлення того, що компанії повинні заздалегідь планувати несподівані події, означає, що в майбутньому вони все більше покладаються на захист від страховиків.

На сьогоднішній день, на ринку нон-лайф України працює 132 страхові компанії. З них 25 страховиків, на які припадає 9 % загального обсягу ринку, не надали відповідей щодо діяльності у період війни. 17 страховиків (менше 2 % обсягу ринку) заявили, що на час надання відповідей ще не налагодили процес виплати страхових відшкодувань. Усі інші страхові компанії, а це 89 % страхового ринку за обсягами діяльності, повідомили, що продовжують працювати, своєчасно і в повному обсязі виконувати власні зобов'язання за

договорами страхування та навіть укласти нові договори. Відповідно до наданих страховиками відповідей 42 % страховиків мають проблеми з повним та своєчасним поданням звітності. 25 страховиків, на які припадає 10,5 % страхового ринку, зазначають про проблеми з виконанням нормативів. Із них 7 найбільших за обсягами діяльності (8,9 % ринку) мали проблеми з дотриманням нормативів і до війни, у 2021 році [11].

На страховому ринку сьогодні працюють 13 страховиків зі страхування життя. Усі вони провадять діяльність, обслуговують клієнтів та здійснюють страхові виплати. Водночас компанії повідомляють про значне зниження надходжень страхових платежів, фіксуються обмеження в діяльності компаній, пов'язані зі складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях [11].

Також ключовою проблемою зростання претензій є покриття. Загальне правило полягає в тому, що покриття будь-яких збитків згідно з полісом має оцінюватися з урахуванням формулювання полісу, закону, застосовного до регулюючої юрисдикції, та фактів, пов'язаних із збитком. Багато полісів містять положення про «виключення війни», яке може виключати втрати власності внаслідок воєнних дій або нестабільності уряду. Проте власники корпоративних полісів можуть мати страховку від політичних ризиків, яка може забезпечити покриття збитків за такі речі, як пошкоджене майно, конфіскована власність і втрачені активи під час політичних потрясінь або війни. Навіть якщо в полісі є страхування від політичних ризиків, воно не гарантує виплати. Необхідно провести ретельний аналіз формулювань політики та фактів, пов'язаних із втратою – наприклад, у разі майнових позовів.

Іншим цікавим міркуванням для страховиків є можливість претензій щодо покриття штрафних санкцій, з якими можуть зіткнутися корпорації за невиконання санкцій проти росії та російських корпорацій. Недотримання торговельних обмежень або обмежень ведення бізнесу може призвести до

цивільних і кримінальних санкцій. Багато власників корпоративних полісів будуть шукати захисту від таких штрафів, якщо вони будуть понесені, у своїх страховиків. Знову ж таки, ретельний аналіз формулювання політики покаже, чи охоплені такі претензії.

Більше того, страховики повинні планувати зростання позовів про збитки, пов'язані з порушенням даних або кібератакою. Жертвам кібератаки важко дізнатися особу злочинця. Таким чином, це створює ще один рівень складності в оцінці кіберпретензій, і загальне положення про «виключення війни» може бути недостатньо конкретним, щоб виключити покриття. Масштаби та особливості політики кібербезпеки мають бути максимально чіткими, щоб уникнути двозначності щодо того, що охоплено, а що ні.

У результаті впливу претензій страхова галузь спостерігала зростання премій у таких галузях, як авіація, морське судноплавство, енергетика та кібербезпека, які найбільше постраждали під час російсько-українського конфлікту. Деякі страховики також розглядають підтвердження або зміни полісів, які можуть вплинути на покриття майбутніх збитків.

Агресія росії проти України та відповідні заходи у відповідь, включаючи санкції, підкреслили актуальність політичних ризиків, які, як очікується, зростатимуть у майбутньому, враховуючи погіршення макроекономічного середовища та очікувану нестачу продовольства. Враховуючи глобальні обмеження на постачання пшениці (росія та Україна постачають 30 % або більше зернових продуктів принаймні в 50 країн [12]), а також зростання цін на сировину, інфляція на ринках в країнах, що розвиваються, може прискоритися та створити політичну нестабільність. Загроза потрясінь може призвести до зниження апетиту страховиків до ризику щодо покриття політичних ризиків. Більш широке занепокоєння геополітичними та країновими ризиками, включно з певними країнами, також може сприяти підвищенню уникнення ризику. Більше уникнення ризику може вплинути на пропозиції страхування та ціни, а також ускладнити фінансування проектів та інвестицій, особливо в країнах, що розвиваються, які можуть найбільше потребувати цих інвестицій.

Оскільки справжні економічні наслідки війни в Україні стають більш очевидними, а підприємства починають відповідним чином адаптувати свою діяльність, страхова галузь повинна буде запропонувати гнучкість, захист і підтримку, необхідні для подолання майбутніх викликів.

Висновки./Conclusions. Масштаби наслідків війни вказують на центральну роль, яку має відігравати світова страхова індустрія у реагуванні. Страхування є основною частиною стійкого суспільства, забезпечуючи захист у найгіршому випадку та підготовку до ризиків, які можуть виникнути в майбутньому. Тому послуги та продукти, що надаються цим сектором, має бути достатньо для вирішення майбутніх завдань.

Таким чином, у післявоєнний період в Україні розбудова стійкості проти поточних і нових ризиків стане важливою. Страхова галузь має у своєму розпорядженні величезний набір інструментів, щоб допомогти організаціям створити таку стійкість, чи то через швидку виплату претензій, щоб зберегти бізнес на плаву; усунення ризиків компаній для зменшення їхнього впливу на кризу; або надання порад щодо зменшення та управління ризиками.

Інновації в секторі, що ґрунтуються на інвестиціях і співпраці, будуть важливими для того, щоб страхування посіло цю провідну роль. Необхідно розробити нові продукти та нові способи розподілу ризиків, щоб допомогти підприємствам орієнтуватися в невизначеному середовищі.

Крім цього, страхова галузь відіграватиме значну роль у підтримці цілей енергетичної безпеки. У зв'язку з тим, що атомні станції, ймовірно, залишаться відкритими, щоб задовольнити короткострокові потреби в енергії, страховики продовжуватимуть співпрацювати з урядами та операторами для підтримки атомної галузі. У той же час продовження надання компаніям кредитів на компенсацію вуглецю може допомогти розчистити шлях для більш конструктивного переходу до економіки з нульовим чистим викидом. Страхові регулятори, наглядові органи та постачальники потужностей встановлять умови, які сприятимуть цьому переходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kyiv School of Economics (2022), Make Russia pay [Електронний ресурс]. URL: <https://kse.ua/russia-will-pay/>.
2. Kyiv School of Economics (2022), Direct damage caused to Ukraine's infrastructure during the war has reached over \$105.5 billion [Електронний ресурс]. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/direct-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-during-the-war-has-reached-over-105-5-billion/>.
3. Marsh (n.d.), Ukraine crisis: Property insurance considerations [Електронний ресурс]. URL: <https://www.marsh.com/us/risks/geopolitical-risk-russia-ukraine-conflict/insights/ukraine-crisis-property-insurance-considerations.html>.
4. Covington (2022), Does your insurance cover losses caused by the Ukraine crisis? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.cov.com/en/news-and-insights/insights/2022/05/does-your-insurance-cover-losses-caused-by-the-ukraine-crisis>.
5. AXA (n.d.), Political Violence Insurance [Електронний ресурс]. URL: <https://axaxl.com/insurance/products/political-violence-insurance>.
6. SCOR (n.d.), Terrorism and Political Violence [Електронний ресурс]. URL: <https://www.scor.com/en/terrorism-and-political-violence>.
7. HDI Global Specialty (n.d.), Political Violence [Електронний ресурс]. URL: <https://www.hdi-specialty.com/int/en/insurance-solutions/political-risks>.
8. Marsh (n.d.), What's Covered? Distinguishing Among Political Risk, Political Violence, and Terrorism Insurance [Електронний ресурс]. URL: <https://www.marsh.com/uk/services/terrorism-risk/insights/distinguishing-among-political-risk-violence-terrorism-insurance.html>.
9. Reinsurance News (2022), Ukraine conflict industry loss could exceed \$20bn: PCS [Електронний ресурс]. URL: <https://www.reinsurancene.ws/ukraine-conflict-insurance-industry-loss-pcs/>.
10. Federation of European Risk Management Associations [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ferma.eu/>.
11. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати –

результати опитування [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuje-pratsyuvati--rezultati-opituvannya>.

12. Marsh (n.d.), Food and energy inflation will drive increased political risk [Електронний ресурс]. URL: <https://www.marsh.com/us/services/political-risk/insights/food-and-energy-inflation-will-driveincreased-political-risk.html>.

РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Поліщук Наталія Володимирівна

д. е. н., професор

Рудь Вікторія Володимирівна

студент

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Розвиток ринку фінансових інвестицій України є необхідною умовою для сталого функціонування економіки держави. Розвиток ринку фінансових інвестицій в Україні в умовах непростих політичних та соціально економічних перетворень, впливає на процес удосконалення нормативно правової бази функціонування фінансового ринку, розбудови його інфраструктури тощо.

Інвестиційний ринок – це ринок, на якому продаються або купуються інвестиційні проекти, інвестиційні програми, інвестиційні кредити і цінні папери.

Мета роботи. Аналіз сучасного стану та проблем здійснення фінансових інвестицій в Україні.

Матеріали та методи. Для детального дослідження розвитку ринку фінансових інвестицій в Україні було використано: матеріали ринку фінансових інвестицій, а також методи аналізу, систематизації, аналітичного порівняння, синтезу.

Результати та обговорення. Інвестиційний ринок має свою національну нормативну базу, врегульовується нормами міжнародної інвестиційної співпраці, має складну інституційну структуру, що складається із інститутів регулюючого, функціонального та інформаційного профілю.

Фінансова інвестиція – це господарська операція, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів.

Наявність фінансових інвестицій може бути викликана:

- необхідністю ефективного використання інвестиційних ресурсів, сформованих до початку здійснення реального інвестування за відібраними інвестиційними проектами;
- у випадках, коли, кон'юнктура фінансового ринку дозволяє отримати значно більший рівень прибутку на вкладений капітал, ніж операційна діяльність на товарних ринках;
- при наявності тимчасово вільного оборотного капіталу, пов'язаних із сезонною діяльністю підприємства;
- у випадках наміченого «захоплення» інших підприємств з метою галузевої, товарної або регіональної диверсифікації своєї діяльності шляхом вкладення капіталу в їх статутні фонди та в ряді інших аналогічних випадків [2].

Тому фінансові інвестиції розглядаються як активна форма ефективного використання тимчасово вільного капіталу або як інструмент реалізації стратегічних цілей, пов'язаних із диверсифікацією операційної діяльності підприємства.

Структура інвестиційного ринку зображена у табл. 1.

Таблиця 1

Структура інвестиційного ринку

Інвестиційний ринок	
<i>Ринок об'єктів реального інвестування</i>	<i>Ринок фінансових інструментів інвестування</i>
▪ ринок нерухомості	▪ ринок цінних паперів
▪ ринок капітальних товарів	▪ ринок грошових інструментів інвестування
▪ ринок об'єктів інноваційного інвестування	▪ ринок золота
▪ ринок інших об'єктів реального інвестування	▪ ринок послуг у сфері фінансового інвестування
▪ ринок послуг у сфері реального інвестування	

Джерело: [1]

Інвестиційні вкладення поділяються на різні кваліфікаційні групи. Одним з провідних і найбільше сукупних розподіл інвестиційних вкладень здійснюється по об'єктах інвестиційних коштів або майна на реальні та фінансові.

Більш досконала класифікація інвестиційних вкладень за різними класифікаційними ознаками наведена нижче (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація інвестицій

Джерело: [3]

З 2011 р. Україна почала активно співпрацювати з країнами ЄС у сфері бізнесу. З 2013 року почалася рецесія, пік якої припав на 2014 р., коли почався військовий конфлікт з Росією на сході. Зрозуміло, що через це інвестиційний клімат різко погіршився і країна зазнала великих втрат, так як велика кількість передових іноземних компаній вийшли з вітчизняного ринку, що вплинуло на технологічний розвиток в цілому. Хоча, як ми можемо спостерігати, цей фініш, був стартом багатьох українських стартапів та малих бізнесів. У певному сенсі ситуація стабілізувалась у 2015-2016 роках, але через те, що надії зарубіжних інвесторів на внутрішньополітичну стабільність в країні та зменшення рівня корупції не збулися, що потребує активних змін. Протягом 2018-2021 рр. відбувається позитивна тенденція зростання капітальних вкладень (рис. 2).

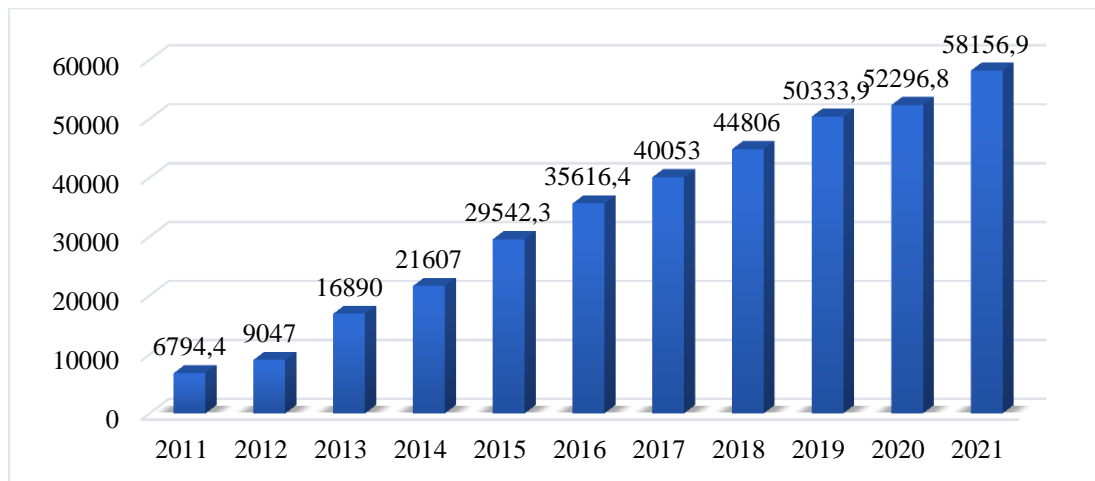

Рис. 2. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні протягом 2011-2021 рр.

Джерело: [5]

За позицією в міжнародних рейтингах інвестиційна привабливість України росте і демонструє позитивну динаміку за останні кілька років, але негативні відгуки експертів, вчених і менеджерів звертають увагу на недосконалість і потреби існуючої системи на різних рівнях вживати заходи щодо покращення ситуації. На цьому етапі залишаються найважливішими наступні питання: війна з Росією, коливання валюти та ненадійна фінансова система загалом; надзвичайно поширена корупція; недовіра до судової системи; неефективне законодавство в сфері захисту прав інвесторів; репресивні дії правоохоронних органів, податкової служби та інших політичних представників; обмеження руху капіталу та валютних операцій; невикладне податкове адміністрування; міграція кваліфікованих кадрів з України через низьку заробітну плату та неможливість професійної реалізації. Проте, незважаючи на всі перешкоди, Україна є однією з найперспективніших країн в Європі з дуже високим інвестиційним потенціалом.

Основні сильні сторони ринку фінансових інвестицій в Україні наступні: наявність високого рівня досліджень і запатентованих українцями розробок у багатьох наукових галузях і технологій; значне підвищення конкурентоспроможності останні 1- 2 роки за допомогою українських компаній

чи стартапів, чиїми послугами користуються по всьому світу (AjaxSystems - безпека будинку, Clickky-найбільша незалежна мобільна маркетингова платформа в Східній Європі, основним напрямком роботи якої є залучення нових користувачів і монетизація мобільних додатків) [6].

Стан ринку фінансових інвестицій на даний момент розглянемо за допомогою SWOT-аналізу у таблиці 2.

Таблиця 2

SWOT-аналіз ринку фінансових інвестицій в Україні

<i>Сильні сторони – «S»</i>	<i>Слабкі сторони – «W»</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Географічне положення ✓ Демократичність суспільства ✓ Людський потенціал ✓ Високий рівень освіти ✓ Високий рівень розвитку промисловості ✓ Доступ до онлайн-освіти ✓ Електронний документообіг 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Нестабільний військовий стан ✓ Значна тінізація економіки ✓ Диспропорція надходжень в регіони ✓ Макроекономічна нестабільність ✓ Високий рівень корупції
<i>Можливості – «O»</i>	<i>Загрози – «T»</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Сприяння технологічному прогресу ✓ Підвищення міжнародних рейтингів ✓ Децентралізація влади ✓ Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями ✓ Участь в економічних і політичних созах ✓ Формування сприятливого бізнес-середовища 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Наявність сусідньої країни-агресора ✓ Політична нестабільність ✓ Недовіра населення до влади ✓ Світові економічні кризи ✓ Зростання інфляції

Джерело: [7]

В Україні необхідно стимулювати реалізацію фінансового потенціалу інвестиційної діяльності, орієнтуючись на малий бізнес. Водночас, не можна заперечувати роль великого бізнесу, адже без нього неможливо переформувати якісну структуру української економіки.

Пріоритетними напрямками адаптації України до формування та

використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності малого бізнесу є: інвестиції в галузі на основі програмних цілей (цільові інвестиції), стратегічне співробітництво між державою, наукою та бізнесом; використання податкових пільг для впровадження інноваційних моделей розвитку та використання механізмів науково-технічних інновацій для збалансування регіональних дисбалансів (різний фінансовий та індустріальний потенціал регіонів); підтримання достатнього рівня фінансової безпеки в процесі використання зовнішніх фінансових ресурсів та залучення їх у фінансовий сектор, посилення використання місцевих бюджетів на інвестиційні цілі, що в Україні може здійснюватися на основі впровадження територіальних податкових реформ; розвиток державно-приватного партнерства; залучення інвестиції та одночасна оптимізація використання потенційних фінансових можливостей; інвестиційна політика повинна базуватися на розвитку науково-технічних інновацій, досліджень і розробок; пріоритетний економічний розвиток на основі створення найбільш сприятливих інвестиційних умов для малих і великих підприємств [7].

Загалом інвестиційна динаміка в Україні позитивна. Слід відмітити перспективні напрями залучення ПІІ в сількогосподарський сектор, промислове виробництво, агропромисловість, ІТ-сектор та інші.

Висновки. Українська економіка вистояла майже рік війни і адаптувалася до змін: український бізнес відновлює функціонування, а також експорт продовжується, незважаючи на те, що морські порти заблоковані. Після війни економіка почне стрімко зростати, набагато швидшими темпами ніж до війни і це однозначно стане вигідним моментом для інвестування в Україну: інвесторам відкриється багато варіантів, якими варто скористатися.

Головною причиною майбутньої інвестиційної привабливості є поєднання статусу кандидата в члени Євросоюзу та перспективних планів, які також можуть виступати додатковою гарантією закордонним інвесторам, а експорт вітчизняної продукції до ринків країн Євросоюзу та G7 стане основою для розвитку ринків збуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боярко І. М. Інвестиційний аналіз. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 399 с.
2. Бутник О. О. Розвиток регіональної фінансово-інвестиційної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 10-13.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. К.: НІОС, 2000. 416 с.
4. Гребенюк Н. О. Інвестиційна привабливість: сутність та засоби покращення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №13. С. 12-17.
5. Даниленко А. А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 99-108.
6. Клименко О. В. Теоретичне визначення сутності й структури фінансового ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013.
7. Макаренко Є. В. Особливості інноваційного розвитку європейських країн. *Проблеми науки*. 2018. № 7. С. 39-42.
8. Рубаха М. В., Головнич О. Б. Ринок цінних паперів: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13.
9. Поліщук Н. В. Каськова І. Г. Теоретичні аспекти інвестиційної діяльності підприємств. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в ХХІ столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 15 квітня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 77-78.
10. Sakhno A., Polishchuk N., Salkova I., Kucher A. Impact of Credit and Investment Resources on the Productivity of Agricultural Sector. *European Journal of Sustainable Development*. 2019, Vol. 8, No 2, P. 335–345. URL: <http://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/816>
11. Salkova I., Polishchuk N., Broyaka A., Kucher A. Cost effectiveness and attracting investments in crop sector URL https://www.researchgate.net/profile/Anatolii_Kucher/publication/340778434_Efek/5e9d6300a6fdcca7892852c5/Efektivnist-vitrat-i-zalucenroslinnictvi.pdf

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пурас Тетяна Вікторівна

студентка,

Дніпровський національний університет

імені О. Гончара, м. Дніпро, Україна

Джусов Олексій Анатолійович

Д.е.н., проф.

Вступ./Introduction. Фондовий ринок відіграє важливу роль в сучасній економіці розвинених країн світу. Він є складною структурованою системою та важливим важелем забезпечення ефективного функціонування та розвитку всієї економіки країни. Враховуючи обмежену спроможність більшості вітчизняних підприємств до самофінансування, та недостатність ресурсів для зовнішніх інвестицій, розвиток економічного фінансування шляхом широкого використання інструментів ринку цінних паперів є вкрай важливим. Це зумовлює актуальність формування конкурентоспроможного фондового ринку, який би був достатньо адаптованим до ринкових відносин [2, с. 16].

Мета роботи./Aim. Визначити сучасний стан фондового ринку, окреслити основні проблеми, що перешкоджають формуванню функціонуючого фондового ринку в Україні та перспективи його розвитку.

Матеріали та методи./Materials and methods. Розгляду проблем становлення та розвитку вітчизняного фінансового ринку у своїх працях приділили увагу такі вчені: . Безвух С. В. [1], Васильєв О. В. [2], Краснова І. В. [5]. Для дослідження цього питання використовувались наступні методи: метод спостереження та опису, метод аналізу, синтезу, пояснення й узагальнення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сьогодні Україні для відродження економіки потрібен розвинений фінансовий ринок, у тому числі фондовий ринок як одна з найважливіших його частин. Ця функціональна роль ринку разом з перерозподілом прав власності, перетворенням заощаджень на інвестиції, забезпеченням альтернативи використання коштів зводиться до

формування прогресивної структури виробництва, відповідної завданням великого масштабу. Очевидно, що виконання фондовим ринком цих функцій значною мірою визначається такими характеристиками, як свобода і відкритість, інформаційна прозорість, справедливість і порядок, ліквідність, глибина і широта, а також оптимальне співвідношення ризик-прибуток [3].

Важливим фактором, що впливає на стан та розвиток фондового ринку є якість управління компанією, що складається з низки характеристик, до яких слід віднести: розкриття інформації, культуру управління, структуру та стиль роботи директорів та менеджменту компанії, рівень захисту прав та інтересів акціонерів. Український фондовий ринок на сучасному етапі свого розвитку є досить не ефективним через наявність багатьох невирішених проблем, без яких досягнути ефективності фондового ринку неможливо. Перспективи подальшого розвитку українського ринку цінних паперів значною мірою залежать від правильного визначення його ролі в інвестиційному процесі та фінансовому розвитку країни. Слід зазначити, що сьогодні вибір ліквідних фінансових інструментів на українському фондовому ринку для інвесторів все ще залишається дуже обмеженим. Низка не сприятливих подій обмежила розвиток вітчизняного фондового ринку та не дозволила йому розвинутися в повноцінний механізм мобілізації фінансових ресурсів [4, с. 49].

У питанні функціонування фондового ринку України можна виділити такі проблеми:

- на фондовому ринку і в контексті всієї національної економіки існує великий попит на інвестиційні ресурси. Це є багатогранною задачею, що складається з низки проблем, таких як А) існування тіньової економіки, де обертається велика кількість ресурсів, що були вилучені з обігу офіційних фінансових ринків; В) макроекономічна нестабільність та не достатній рівень диверсифікації економіки та інших;

- обмежена кількість фінансових інструментів з відносно не високою ліквідністю та інвестиційною привабливістю (наприклад, більшість акцій українських емітентів є надто ризикованими як для вітчизняних, так і для

міжнародних інвесторів);

- недостатній рівень заощаджень населення, пов'язаний із низькими доходами для значних верств населення;

- низька ліквідність і капіталізація фондового ринку;

- недостатньо розвинені фондові ринки не заохочують нові компанії залучати необхідний капітал шляхом публічних пропозицій (проблему недостатності фінансових ресурсів вони можуть вирішити, використовуючи можливості кредитного ринку чи емітуючи в обіг облігації);

- управління діяльністю компанії та розподіл прибутку досить часто не відповідають інтересам дрібних інвесторів (міноритарних акціонерів);

- недосконала українська судова система, яка не захищає права власності дрібних інвесторів (акціонерів);

- недостатній рівень фінансової грамотності населення та інші проблеми [1, с. 769].

На жаль, загалом обсяги українського фондового ринку у світовому масштабі залишаються незначними. Сумарно починаючи з фінансової кризи 2008-2009 рр. були роками забуття, а вже в 2018 році обсяг торгів цінними паперами склав близько 260 млрд грн (\$8,5 млрд) [6, с. 115]. Стрімке зростання індексу ПФТС в 2019 році як ключового показника фондового ринку України, пов'язане, зокрема, зі збільшенням об'єму торгів за рахунок додаткового випуску і розміщення цінних паперів, а також зростанням їхньої вартості [5, с. 129]. Це досить позитивний сигнал для інвесторів, у тому числі, іноземних. У 2019 році Україна почала відкривати нові можливості для залучення на ринок цінних паперів (ЦП) і фондового ринку нерезидентів. Так, у травні 2019 року запрацювала система міжнародного депозитарію Clearstream, яка дозволяла нерезидентам купувати українські цінні папери. Крім того, з початку 2020 року в Україні стало можливим легально купувати цінні папери крупних міжнародних корпорацій (таких, наприклад, як Tesla, Apple та ін.).

З початку 2022 р. ситуація докорінно змінилася – з початком російського вторгнення в Україну фондовий ринок фактично зупинився [6, с. 116].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку звертає увагу учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків на доповнений перелік випадків зупинення дії ліцензії на провадження професійної діяльності. Регулятор встановив (рішення № 1056), що під час дії воєнного стану Комісія може зупиняти дію ліцензії на підставі листа ліцензіата з повідомленням про вплив на його діяльність надзвичайних та невідворотних обставин, що обумовлюють неможливість виконання ним вимог до професійної діяльності, встановлених НКЦПФР.

Висновки./Conclusions. Фондовий ринок України є відносно молодим, і саме зараз є досить обґрунтовані сподівання того, що після нашої перемоги у війні з російською федерацією він почне стрімко розвиватися. Фактори, які раніше сповільнювали процес його розвитку (недостатня конкурентоспроможність фондового ринку України; недосконалість податкового стимулювання розвитку ринку; нерозвинене корпоративне управління ринком; мала розбудова інфраструктури фондового ринку; недосконалість законодавства України та інші) відійдуть на другий план порівняно з величезним об'ємом міжнародних інвестицій, який очікується в Україні після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безвух С. В. Фондовий біржовий ринок України: стан, тенденції, проблеми і заходи щодо їх вирішення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* № 5 (1). 2020. С. 69—74.
2. Васильєв О. В. Сучасні трансформації інфраструктури фондового ринку України та Європи. *Економіка розвитку.* № 4 (80). 2021. С. 16—22.
3. Офіційний сайт ПФТС [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.pfts.ua
4. Добриніна Л. Фондовий ринок України: сучасні тенденції. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* № 6. 2020. С. 49-59.

5. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. №1. 2019. С. 129—134.

6. Кутузова М. Фондовий ринок України в умовах нестабільності світового фінансового середовища. *Молодий вчений*. № 3 (30), 2016. С. 115-118.

7. Джусов А. А. Инвестирование в акции на международных фондовых рынках: обобщение опыта, особенности и практические рекомендации / А. А. Джусов // AV Akademikerverlag GmbH & Co. KG, Saarbrücken (Germany) : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. – 322 p.

8. Глобальна економіка: актуальні проблеми та фактори розвитку: Монографія / Апальков С. С., Бененсон О. О., Мешко Н. П., Зінченко О. А. та ін.// Дніпро: ДНУ, 2021. – 426 с.

СУТНІСТЬ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Радова Наталія Володимирівна

ст. викладач, к.е.н.,

Одеський національний економічний університет

Криса Катерина Миколаївна

студентка 4 курсу ФФБС, освітнього рівня бакалавр,

Одеський національний економічний університет

Вступ. Ефективний розвиток та економічне зростання будь-якої країни залежить від стабільної та надійної діяльності банківської системи. Довіра населення є заставою ефективного функціонування ринкового механізму, платіжних систем та грошового обігу, отже саме клієнти банків, які є одними із головних інвесторів є запорукою збільшення ресурсів банків. Оскільки банки активно користуються коштами клієнтів, особливо залученими на депозитні вклади, клієнти повинні бути впевнені в цілісності своїх коштів та гарантовані поверненням коштів після строку договору. Основним інструментом забезпечення довіри населення є гарантування державою депозитів населення, тож існує фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який забезпечує функціонування система гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку, за що відповідає Законом України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”.

Мета роботи. Обґрунтування сутності фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, та його теоретичні засади функціонування.

Матеріали та методи. В ході дослідження було використано методи узагальнення, порівняння та аналізу статистичних спостережень. Інформаційною базою стали основні положення, законодавство України та результати наукових праць українських та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, публічна статистична та звітна інформація фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Результати та обговорення.

Закон України Про систему гарантування вкладів фізичних осіб дає визначення поняттю фонду гарантування вкладів фізичних осіб і вказує, що фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом. Фонд є економічно самостійною установою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку України, на метою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не являється отримання прибутку [2].

Фонд гарантує кожному вкладникові банка-учасника системи гарантування вкладів виплату недоступних депозитів у разі банкрутства даної банківської установи. Ефективне функціонування Фонду гарантування вкладів, сприяє зміцненню довіри до банківського сектору та нарощуванню банками ресурсів за рахунок депозитних вкладень. [3, с. 127]. На період воєнного стану 2022 року та три місяці після, Фонд здійснює відшкодування вкладів у 100% розмірі вкладу. Далі відшкодування буду у розмірі 600 тис. грн. Від початку створення Фонду ця сума змінювалася 12 разів.

Фінансові ресурси Фонду формуються з таких джерел:

- початкові збори з учасників Фонду;
- регулярні збори з учасників Фонду;
- спеціальний збір до Фонду;
- доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;
- відсотки, нараховані Національним банком за коштами на рахунках, відкритих Фондом;
- кредити від Національного банку;
- неустойка (штрафи, пеня), що стягується відповідно до Закону;
- кошти з Державного бюджету України тощо [4].

Науковці виділяють такі основні функції фонду гарантування вкладів фізичних осіб: ведення реєстру учасників Фонду; акумулювання коштів;

здійснення контролю акумульованих коштів над обсягом коштів та своєчасністю перерахування; інвестування коштів ФГВФО в державні цінні папери України; здійснення заходів щодо організації виплат відшкодувань за вкладями в разі ліквідації банку; здійснення регулювання участі банків у ФГВФО; виведення неплатоспроможних банків із ринку; здійснення аналізу фінансового стану банків [1, с.326].

Наразі, відібраними банками-агентами Фонду гарантування вкладів, підключених до Автоматизованої системи виплат являються: АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Ідея Банк», АТ «ПРАВЕКС БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «ПУМБ», АТ «ТАСКОМБАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «Ощадбанк», АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», ПАТ «КБ «АКОРДБАНК».

Загальний розмір фінансових ресурсів Фонду станом на 01.01.2018 року становив 14 354,40 млн грн., незважаючи на коливаючий характер порівнюючи з початком 2022 року, ресурси збільшилися у 1,3 рази. Динаміка розміру фінансових ресурсів за 2018-2022 роки проілюстрована на рис.1.

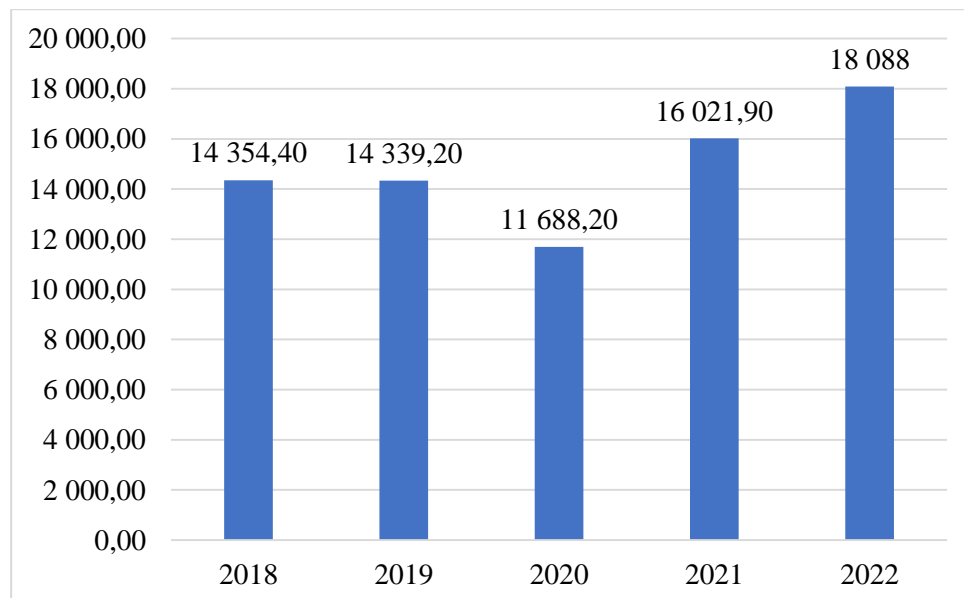

Рис. 1 Динаміка фінансових ресурсів Фонду, 2018-2022 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено авторами на основі [4]

Протягом аналізованого періоду дані показники демонструють спад фінансових ресурсів ФГВФО протягом 2018-2020 року, але далі показники ілюструють позитивну динаміку, адже у 2022 році порівнюючи з 2020 було підвищення у 1,5%, що є позитивним показником.

На рис. 2 наведено дані щодо розміру депозитних вкладів за період січень- жовтень 2022 року. Наведені дані свідчать, що починаючи з січня обсяги мали спадний характер до березня місяця.

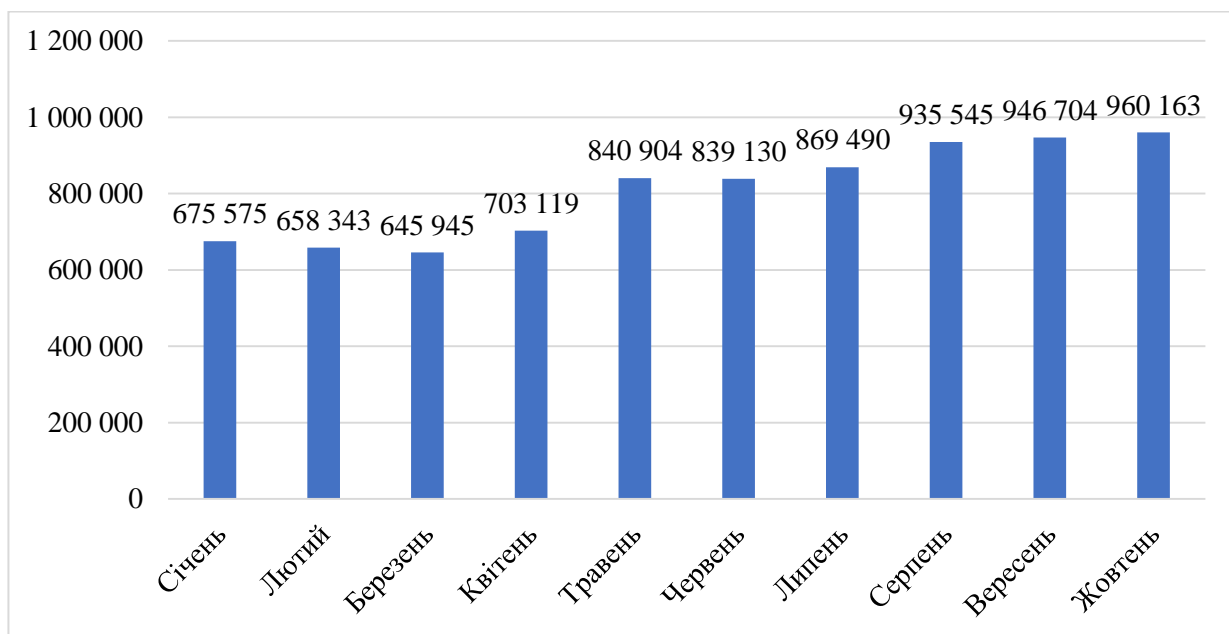

Рис.2 Динаміка обсягу вкладів в банках- учасниках Фонду, січень-жовтень 2022 млн. грн.

Джерело: розроблено авторами на основі [4]

Слід зазначити, починаючи з квітня до жовтня місяця, обсяги вкладів мали тенденцію до збільшення. Станом на 1 січня 2022 року обсяг вкладів становив 675 575 млн. грн, а в жовтні 2022 року – 960 163 млн. грн, тобто відбулося збільшення майже у 1,5 рази.

Висновки. Слід зазначити, що система гарантування вкладів має значний вплив на заспокоєння настроїв населення. Адже стабільність ФГВФО є одним із найважливіших чинників для забезпечення довіри вкладників. Аналізуючи статистичні показники, можна дійти висновку, що як динаміка обсягу вкладів в

банках- учасниках Фонду, так і динаміка фінансових ресурсів Фонду мають позитивну тенденцію до збільшення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бучко І. Є. Основні засади функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі банківської безпеки. Економіка і суспільство. 2016. №5. С. 325-329.

2. Закон України: Про систему гарантування вкладів фізичних осіб від 23.02.2012 № 4452-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

3. Заславська О. І. Тенденції розвитку гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2016. № 16. С. 121-129.

4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: веб-сайт URL: <https://www.fg.gov.ua>

ЕКОНОМІЧНА І ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Рижова Катерина Іванівна,

к.е.н., с.н.с.

ДУ «Інститут економіки
природокористування сталого розвитку НАН України»

Добрянський Олег Іванович

к.е.н.

Київська митниця Держмитслужби
м. Київ, Україна

Вступ. Економічна безпека є одним із найважливіших інструментів забезпечення національної безпеки у сучасному світі. Це складна та багатофакторна система, що забезпечує ефективне функціонування структурних елементів інших ланок національної безпеки [1, с. 266]. Жодна суверенна держава не може довго ігнорувати питання забезпечення економічної безпеки. Сильна економіка – один із найважливіших компонентів виживання та збереження ідентичності будь-якої суверенної держави у складному світі жорсткої конкуренції [2, с. 8]. Безпека держави у фінансовій сфері є найважливішою складовою національної безпеки країни. Фінансова та національна безпеки тісно пов'язані між собою. Недостатнє фінансування сфер економіки загрожує національній безпеці країни. Також і навпаки, загрози національної безпеки, що загострюються, впливають на рівень фінансової безпеки.

Ціль роботи – дослідження економічної та фінансової безпеки як основної умови ефективного функціонування держави.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використані матеріали публікацій український та зарубіжних вчених. Серед загальнонаукових методів обрано аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння.

Результати та обговорення. Забезпечення економічної безпеки в нинішніх складних геополітичних умовах, є одним із пріоритетних напрямків у

системі національної безпеки держави. Економічна безпека передбачає такий стан економічної системи, при якому досягається збалансованість та стійкість до негативного впливу будь-яких загроз, здатність забезпечувати свій стійкий та ефективний розвиток, ґрунтуючись на власних економічних інтересах.

Економічна безпека має складну внутрішню структуру, включаючи виробничу безпеку, фінансову, соціальну, продовольчу та інші.

Однією з найважливіших складових системи економічної безпеки є фінансова безпека держави. Фінансова безпека є здатністю фінансової системи зберігати захищеність, стабільність та стійкість своїх фінансових інтересів при негативному впливі зовнішніх і внутрішніх чинників, що становлять загрозу фінансовій безпеці, а також збереження здатності фінансової системи держави забезпечувати ефективне функціонування національної економіки та постійне економічне зростання. Основними об'єктами фінансової безпеки України є: обсяг грошової маси в обігу, валютні кошти у функціонуванні національної економіки, бюджетний процес, зовнішній та внутрішній державний борг, інвестиційна діяльність, банківська система, страховий ринок, ринок цінних паперів [3]. Сама по собі проблема фінансової та економічної безпеки, зокрема, ніколи не існувала. Вона є похідною від завдань економічного зростання на кожному ступені розвитку суспільства. Конкретний зміст цієї проблеми змінюється в залежності від внутрішніх і зовнішніх умов, що склалися в державі в даний час. У сучасних умовах, винятково важливе значення має забезпечення фінансової безпеки держави.

Фінансова безпека може розглядатися у двох аспектах [4]:

- зовнішньому (зачіпає фінансовий суверенітет країни, рівень незалежності національної фінансової системи від впливу фінансово-кредитних організацій міжнародного рівня та транснаціонального капіталу);
- внутрішньому (безпека фінансової сфери визначається досконалістю правової, організаційної і інституційної бази, політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції у державі).

Необхідно відзначити, що першорядне значення у забезпеченні фінансової безпеки країни в цілому мають ефективність бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики, що проводиться, де ключовим чинником виступає ступінь державної участі в кожній із сфер фінансової і кредитної систем. Державні і муніципальні фінанси можна розглядати як об'єкт прямого управління та впливу з боку держави. Також держава зобов'язана створювати умови для стабільного фінансового стану господарських систем реального сектора економіки у сфері фінансового ринку та міжнародних фінансів.

Висновки. Таким чином, економічна та фінансова безпека залежить від конкретної ситуації, особливостей соціально-економічного розвитку країни, який вона переживає, характеру економічної політики, що проводиться, стабільності державної влади. Взаємозв'язок економічної та фінансової безпеки проявляється у кількох аспектах: системному, процесному, управлінському. А механізм забезпечення фінансової безпеки дозволяє забезпечити їх єдність та практичну реалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Grigoreva E., Garifova L. The economic security of the state: the institutional aspect // *Procedia Economics and Finance*. – 2015. – p. 266-273. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115006589>.
2. Ronis Sheila R. *Economic Security Neglected Dimension of National Security*. - Washington, D.C.: Institute for National Strategic Studies National Defense University, 2011. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=EzDEuezJiWcC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.
3. Трандафил А.К. Финансовая безопасность государства в условиях глобализации URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92114/21Trandafil.pdf?sequence=1>.
4. Фёдорова А. Ю. Финансовая безопасность и факторы, влияющие на нее. 2016г. с.87. URL: <http://journals.tsutmb.ru/a8/upload/auto/e9/e2/temp.e9e2783ca811a24d6dc1d5410c6ad301.pdf>.

ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Рогова Наталія Володимирівна,

к. т. н., доцент

Василенко Анастасія Леонідівна

студентка

ВНЗУ «Полтавський університет економіки і торгівлі»

м. Полтава, Україна

Вступ. У тезах аналізуються питання щодо дослідження якості обслуговування в закладах ресторанного господарства. Розглянуто основні критерії та методи оцінки якості обслуговування.

Ціль роботи. Якість обслуговування - це комплексна категорія, один з найважливіших показників ефективності функціонування готельних підприємств, об'єкт , планування і управління. Головною складовою усієї системи якісного обслуговування є якість готельних послуг.

Матеріали та методи. Управління якістю продукції та послуг відіграє все більш важливу роль у сучасних системах управління підприємствами ресторанного та готельного бізнесу, оскільки якість є найбільш вагомим інструментом конкурентоспроможності послуг. До того ж, якість продукції і послуг повинна гарантувати їх безпеку і екологічність, забезпечувати можливість їх обов'язкової сертифікації.

Поняття «якість» у готельно-ресторанному бізнесі має свої особливості. У найзагальнішому сенсі можна виділити три основні підходи до визначення якості послуг:

- По-перше, якість - це точне визначення потреб гостей для подальшого їх виконання. Найголовніше правило обслуговування задовольнити всі потреби гостей.
- По-друге, якість - це не лише задоволення потреб гостей, а ще й правильне їх надання.

Наприклад, якщо послуга буде надана, але персонал закладу буде надавати дані послуги з небажанням та недобросовісно, то задоволення від споживання подібної послуги гостей, скоріше за все, не отримає.

- По-третє, якість повинна бути постійною. Однотипні послуги повинні надаватися багаторазово і з постійною якістю.

Гість, який постійно відвідує один і той самий готель, не повинен бачити суттєвої різниці між послугами, наданими в перший раз і в усі наступні факти відвідування готелю.

Якість готельної та ресторанної послуги потрібно розглядати як єдність трьох складових частин.

1. Базова якість - це сукупність тих властивостей послуги, наявність якої споживач вважає обов'язковою.

2. Необхідна (очікувана) якість - це сукупність технічних і функціональних характеристик послуги. Вони показують, наскільки послуга відповідає тому, що було заплановано виробником.

3. Бажана якість представляє для споживача несподівані цінності запропонованої йому послуги, про наявність яких він міг тільки мріяти, не припускаючи можливості їх реалізації [2].

Основними критеріями якості обслуговування в готелі або ресторані є комплексність послуги (рівень задоволення потреб споживачів), якість праці персоналу (рівень кваліфікації, професійність), якість послуги (результат виконання операцій з обслуговування), якість матеріально-технічної бази, де відбувається процес обслуговування. До показників якості обслуговування можна віднести комплексність обслуговування, якість роботи персоналу з обслуговування, якість приміщень та місць для виконання процесу надання послуги.

У ринковій економіці проблема якості є найважливішим чинником підвищення рівня життя, соціальної, екологічної та економічної безпеки. Якість, комплексне поняття, що характеризує ефективність усіх сторін діяльності: маркетинг, організація виробництва, розробка стратегії, тощо. Від

якості продукції та послуг, в першу чергу, залежить рівень розвитку підприємства та величина його прибутку.

Можна зазначити, що у всьому світі готельно-ресторанна сфера є одним із найбільш розповсюджених видів малого бізнесу, тому заклади та підприємства ведуть між собою постійну боротьбу за пошук нових та за утримання постійних споживачів їхньої продукції та послуг, за сегментацію ринку, а якість продукції або послуг є основним фактором конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Система управління якістю послуг готельно-ресторанного господарства має гарантувати споживачеві задоволення його запитів під час обслуговування в готелі та ресторані.

Основними умовами ефективного функціонування конкурентоспроможності є максимальне задоволення потреб споживачів, задоволення найрізноманітніших побутових, культурних і господарських запитів гостей, забезпечення високого рівня комфорту.

З кожним роком вимоги до цих послуг зростають. Висока культура та якість обслуговування відвідувачів покращують імідж готелю й ресторану та, в першу чергу, приваблюють гостей. Дослідження показує, що для багатьох закладів підвищення якості сервісу стає більш ефективним інструментом збільшення обсягу прибутку і продажів, ніж маркетинг, просування чи реклама. Але в даний час однією з серйозних проблем готельно-ресторанного бізнесу є створення системи якісного обслуговування, що дозволить забезпечити надання конкурентоспроможних готельних та ресторанных послуг.

Система якісного обслуговування має забезпечувати мінімізацію витрат на розробку послуг та їх впровадження, а також враховувати особливості закладу. Відвідувач бажає мати впевненість, що якість послуг буде стійкою й стабільною.

Вирішення проблем підвищення якості обслуговування важливо як на мікрорівні, так і для економіки в цілому, оскільки дозволить встановити нові прогресивні пропорції усередині готельно-ресторанної індустрії. Забезпечення

пропорцій може бути забезпечено шляхом удосконалення технології управління наданням якісних готельних та ресторанних послуг і підвищення її економічності.

Якщо не приділити серйозної уваги якості, потрібні будуть значні кошти на виправлення помилок в обслуговуванні гостей. Набагато більший ефект буде досягнутий шляхом розробки довгострокових програм із запобігання помилок під час обслуговування споживачів.

Дослідження, проведені у ряді країн, показали, що в готелях та ресторанах, де мало уваги приділяють якості, до 60% відсотків часу може йти на виправлення неякісного обслуговування.

З метою досягнення високого рівня якості обслуговування керівництву підприємства гостинності необхідно розробляти стандарти обслуговування, які є фундаментом, на якому будуються система навчання персоналу. Зміст стандартів є основою програми навчання, форми якого можна підбирати виходячи зі змісту стандартів.

Також необхідно розробляти системи навчання персоналу. Вона має бути комплексною, містити не тільки навчання персоналу стандартам обслуговування споживачів, але й навчання технічним знанням про товар, послугу, правила надання послуг у галузі, визначеним законодавчо, правила роботи на підприємстві. Система навчання тісно пов'язана з програмою контролю. Головна оцінка знань і навичок персоналу проходить в ході контролю співробітника на робочому місці у реальній ситуації. Без програми контролю виконання стандартів і надання зворотного зв'язку персоналу, навіть самий навчений персонал і досконалі стандарти сервісу не гарантують якісного обслуговування споживачів. Контроль, як одна з основних функцій менеджменту, має бути системним і об'єктивним.

Керівництву необхідно формувати систему комплексної мотивації, розвивати корпоративну культуру закладу.

Система управління якістю послуг готельно-ресторанного господарства має гарантувати споживачеві задоволення його запитів під час обслуговування

в готелі та ресторани.

Висновок. Розробка єдиного та системного якісного обслуговування слугує обов'язковою умовою перспективної діяльності українських підприємств ресторанного господарства. Якість є первинним та руйнівним інструментом в боротьбі за почесне місце на ринку послуг. Проблема незадоволеності послугами готельних та ресторанних підприємств призводить до втрати реальних та потенційних споживачів, а також бажаної частки ринку. Саме тому важливо точно та своєчасно виявляти бажання й очікування своїх цільових споживачів [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якість обслуговування у готельній сфері URL: https://pidru4niki.com/10611207/turizm/yakist_obsługovuvannya_gotelniy_sferi
2. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія і практика. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
3. Басовский Л. Е., Протасьев В. Б. Управление качеством. – М., 2000.-212 с.
4. Рогова Н. В., Чемеренкова М. Д. Якість обслуговування в ресторанах України// Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий інститут денної освіти : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – Ч. 1. С. 88-92.

ТЕОРІЯ МОТИВАЦІЇ ЗА АБРАГАМА МАСЛОУ

Сизонова Ірина Валентинівна

Асистент кафедри маркетингу

Поліщук Анастасія Володимирівна

Темченко Анна Андріївна

студентки

Національний авіаційний університет

м. Київ Україна

Вступ: Піраміду потреб Маслоу переважно трактують так: це теорія, згідно якої існують універсальні людські потреби та їхня чітка ієрархія, закриваючи одну категорію потреб людина може перейти до наступної. Традиційно, піраміда складається з фізіологічних потреб, потреб у безпеці, соціальних потреб, потреб поваги та потреб самовираження. Це одна з тих концепцій, які стали загальновідомими. Теорія Маслоу настільки відома, що вважається чимось очевидним, але насправді, не все так однозначно та є судження про те, що теорія Маслоу не завжди працює. Спробуємо в цьому розібратись

Мета роботи: проаналізувати теорію Маслоу та зрозуміти, чому вона не завжди працює та в яких випадках.

Основний матеріал: Сьогодні основним фактором популярності теорії Маслоу є інтуїтивно зрозуміле зображення у вигляді піраміди, яке часто спрощують до трикутника, але Маслоу ніколи не зображав свою теорію у вигляді піраміди. Справа в тому, що він взагалі ніяк не візуалізував свою концепцію. Можна відкрити його статтю 1943го року «Теорія людської мотивації», або подальші його статті та не знайти там жодної картинки чи графіка. [1]

У 2018 році американські науковці розплутали історію появи цієї візуалізації. Після того, як Маслоу представив свою теорію, вона почала поширюватися, охоплюючи різні сфери. У 1957 році в книзі «Людські стосунки в бізнесі» Кейта Девіса з'являється візуальна інтерпретація ідеї Маслоу, яка є

сходами, а 1960-м роком датованим, ймовірно, перше зображення теорії у вигляді піраміди, автором візуалізації був психолог Чарльз МакДерміт, зображення чіткої ієрархії найімовірніше виникло завдяки спрощеній інтерпретації ідеї Маслоу соціальним психологом Дугласом МакГрегором, вони спілкувалися з Маслоу і МакГрегор очевидно використовував ієрархію потреб у розробці своєї теорії мотивації, але потреба в тому, що його спрощення зробило теорію більш однозначною, ніж вона була і це пізніше визнавав сам Маслоу, але ідея чіткого розподілу потреб вже ввійшла у світ і її візуалізація була неминучою. До 80-х років 20ст більш поширеним було візуалізація зі сходами, які так і називали «Сходи Маслоу», хоча автором схеми був Кейт Девіс, а вже у 80х більш поширеним став варіант Піраміда Маслоу.[2]

Ідейне та візуальна інтерпретація призвело до не правильного його розуміння, почало здаватися, що Маслоу стверджував, що є чіткі межі між категоріями потреб і щоб перейти до наступної категорії, спочатку треба повністю задовольнити потреби попередньої категорії, але нічого з цього Маслоу не стверджував, навіть в початковій статті. Про чіткі межі ні слова, до появи піраміди ці межі були умовними. Крім того, Маслоу пише про низку винятків, коли пріоритетність категорії потреб може змінюватися.

Також, Маслоу безпосередньо у статті говорить про те, що не йдеться необхідність повного задоволення потреб з однієї категорії для переходу на наступну категорію. Він сам наводить приклад, про те, що для пересічної людини може бути на 85% закриті фізіологічні потреби, на 70% - безпека , на 50% любовні, на 40% самоповаги та 10% самореалізації, тобто ніяких чітких меж та ніякої жорсткої поступовості.[8]

В розробці своєї ідеї Маслоу не опирався на якісь експериментальні данні, на масштабні репрезентативні опитування і т.п. Його роботи базовані на власних спостереженнях та аналізі двох десятків біографій видатних людей, переважно чоловіків, які, як вважається, були само реалізованими. Спостереження та аналіз видатних людей на кшталт Томаса Джефферсона, Лінкольна та Хаслі так, ніби само реалізованими можуть бути лише відомі

люди.

Маслоу виділив декілька винятків, коли пріоритетність потреб змінюватиметься:

1. Люди, для яких самоповага буде важливіша за любов.

2. Люди, для яких творчі потреби переважатимуть інші,

3. Люди, які в силу складних умов життя можуть бути орієнтованими лише на фізіологічні потреби і не хотіти більшого

4. Психопатичні особистості, які не прагнуть до прихильності інших і не можуть її проявляти.

5. Також, ієрархія на думку Маслоу, може змінюватися в умовах тривалого забезпечення певної потреби, так люди, які ніколи не знали голоду, можуть недооцінювати потребу в їжі вважаючи її чимось чого не може не бути.

6. Його концепція стосується саме мотивації, а не поведінки, яка може не збігатися з внутрішніми бажаннями

7 Як виняток, мученики, у широкому розумінні цього слова, тобто людей, які заради якихось вищих ідеалів можуть відмовитись від задоволення низки інших потреб.[1,2]

Цей список можна продовжити і далі, у різних культурах та умовах, на різних етапах життя, в залежності від досвіду ієрархія потреб руйнується, а ще важливо те, що Маслоу поставив на вищій рівень самореалізацію, не тому що якісь дані вказали на це, а тому що він так вирішив.

Він свідомо обрав для аналізу відомих людей, яких вважав само реалізованими та аналізував їхні біографії, звісно в такому випадку здаватиметься, що їхня модель само реалізації на вершині потреб, але це взагалі не універсальна модель. Критично оцінена ієрархічність потреб висвітлено у статті 1997 році обґрунтовується зміни ієрархія потреб підчас воєн, коли потреби в безпеці виходять на перший план.

Висновки: Категорія потреб є, але чітких меж між ними немає. Меж ієрархії теж нема, їхня пріоритетність різна в різних умовах. Піраміду Маслоу ніколи не зображував, вона завжди була умовною візуалізацією на коректно

спрощених ідей Маслоу, яким завжди бракувало доказів, але усе це не завадило піраміді Маслоу стати загальновідомою. Ієрархію потреб навіть зараз адаптують для використання у різних сферах, таких як планування міст, менеджмент, поліцейська справа, маркетинг та інше. Ідея настільки глибоко вкорінилася, ми настільки часто про неї чули, що навіть не припускаємо її помилковості чи хоча б обмеженість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтернет ресурс: A Theory of Human Motivation A. H. Maslow (1943)
URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
2. Інтернет ресурс: Who Built Maslow's Pyramid? A History of the Creation of Management Studies' Most Famous Symbol and Its Implications for Management Education
URL: https://www.researchgate.net/publication/324535823_Who_Built_Maslow%27s_Pyramid_A_History_of_the_Creation_of_Management_Studies%27_Most_Famous_Symbol_and_Its_Implications_for_Management_Education
3. Інтернет ресурс: How Money motivates Men
URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S00076813600341>
4. Інтернет ресурс: Maslow's Hierarchy of Needs – Is the pyramid a hoax?
URL: <https://drsaraheaton.wordpress.com/2012/08/04/maslows-hierarchy-of-needs/>
5. Інтернет ресурс: Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory
URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0030507376900386?via%3Dihub>
6. Інтернет ресурс: Renovating the Pyramid of Needs: Contemporary Extensions Built Upon Ancient Foundations URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1745691610369469>
7. Інтернет ресурс: Updating Maslow's Hierarchy of Needs URL: <https://www.verywellmind.com/updating-maslows-hierarchy-of-needs-2795269>
8. Інтернет ресурс: Maslow's Hierarchy: Separating Fact From Fiction URL:

<https://www.td.org/insights/maslows-hierarchy-separating-fact-from-fiction>

9. Интернет ресурс: Debunking Maslow's Hierarchy Of Needs Theory URL:
<https://stfeducation.wordpress.com/2015/04/24/debunking-maslows-hierarchy-of-needs-theory/>

10. Интернет ресурс: Why Maslow's hierarchy of needs is wrong URL:
<https://threesaplings.co/articles/why-maslows-hierarchy-of-needs-is-wrong/>

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Слісарчук Анастасія Василівна,
магістрантка

Ромашко Ольга Миколаївна,
к.е.н., доцент
Університет економіки і права «КРОК»
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. В умовах ринкової економіки розширення виробництва продукції відбувається не стільки за рахунок приросту виробничих запасів, скільки внаслідок підвищення ефективності їх використання. У зв'язку з цим найважливішим напрямом аналізу є вивчення закономірностей витрат матеріалів та резервів подальшого їх зниження.

Мета роботи. / Aim. Дослідити концепції управління запасами.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначаються НП(С)БО 9 [1], що визначає порядок розкриття інформації про запаси в Примітках до фінансової звітності (ф. 5).

Проведення комплексного аналізу виробничих ресурсів можливе у трьох напрямках:

1) аналіз впливу укрупнених факторів (або факторних показників) спочатку на обсяг виробництва та реалізації, а потім (з використання показників рівнів рентабельності) у вигляді визначення такого впливу на прибуток;

2) аналіз впливу більш деталізованих факторних показників на прибуток на основі попереднього проведення відповідних математичних

перетворень;

3) економічний аналіз впливу техніко-економічних факторів на використання виробничих ресурсів та прибуток підприємств, тобто техніко-економічний аналіз [2].

Тринька Л. Я та Липчанська (Іванчук) О. В. вважають, що аналіз запасів будь-якого суб'єкта господарювання повинен здійснюватися в розрізі трьох ключових напрямів: аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, аналіз використання виробничих запасів та аналіз впливу матеріальних ресурсів на виробничі результати підприємства [3, с. 436].

Доведено, що підвищенню ефективності управління запасами сприяють такі чинники:

- використання автоматизованих систем управління запасами;
- розвиток економіко-математичного моделювання;
- підвищення надійності і оперативності отримання даних за допомогою сучасних інформаційних систем;
- розвиток методів прогнозування;
- зростання кваліфікації персоналу, що займається управлінням запасами;
- інтеграція і автоматизація логістичних операцій і функцій;
- розвиток корпоративних інформаційних систем;
- розвиток систем управління якістю, що призводить до зниження потреби в запасах;
- скорочення тривалості циклу виробництва;
- посилення конкуренції на ринку і підвищення якості обслуговування клієнтів[4].

Результати та обговорення. / Results and discussion. До теперішнього часу сформувалися такі концепції управління запасами:

1. Максимізації запасів. Тенденції максимізації запасів розробляються

вже тривалий час і, можна сказати, майже відійшли в минуле. Високий рівень запасів виправданий, якщо невідомий рівень споживання, проте, поставки і розподіл продукції стали більш організованими. Розвиток економіки поступово призвів до того, що товари стали отримуватися тоді, коли вони потрібні, а не коли є можливість їх купити.

2. Оптимізації запасів. Ця тенденція полягає у визначенні доцільності утримання запасу в оптимальному (найчастіше по критерію мінімуму сукупних витрат на створення і зберігання запасів) розмірі. До тепер ця концепція є широко визнаною і найчастіше вживаною.

3. Мінімізації запасів. На противагу представникам концепції максимізації запасів науковці абсолютизували негативні наслідки високого рівня запасів, а саме:

- збільшення поточних витрат, пов'язаних із зберіганням запасів, внаслідок зростання вартості утримання складів, податкових виплат, страхових платежів, оплати обслуговуючого персоналу;
- зниження часу реакції на вимоги споживача;
- ускладнення процесу управління запасами;
- зниження прибутку на інвестований капітал;
- збільшення складських площ;
- перевиробництво, яке може викликати застарівання продукції;
- збільшення собівартості продукції.

Іноземні менеджери розглядають запаси як ширму, за якою приховуються недоліки виробничої діяльності:

- низька якість;
- нездатність виробляти продукцію малими партіями;
- невміння правильно планувати;
- невміння правильно купувати потрібний товар;
- збої у виробництві;

- збої в постачанні продукції [4].

Отже, концепція максимізації запасів є не актуальною. Концепцію оптимізації запасів у своїх працях притримують більшість науковців, та стверджують, що необхідно розраховувати оптимальний рівень запасів на підприємствах. На сучасному етапі розвитку управління запасами все ширше використовується концепція їх мінімізації.

Висновки. / Conclusions. Однак, аналіз тенденцій розвитку управління запасами підприємств дозволяє зробити висновок, що вибір рівня запасів - максимальний, оптимальний або мінімальний – встановлюється самими підприємствами, визначаються умови роботи підприємств, особливості їх організаційної культури, готовність керівництва до змін, які відбудуться після введення тієї або іншої концепції управління запасами, відносини постачальників і споживачів, стан логістичної інфраструктури регіонів, з якими пов'язані підприємства [4].

Для підприємств усього світу величезний вплив мав карантин спричинений вірусом Covid-19. Беззаперечно, що ця обставина вплинула на весь процес виробництва всього в цілому, через обмеження авіа перельотів, обмеження пересування населення, закриття кордонів більшості держав тощо. А для України та її економіки визначальним фактором впливу є розпочата 24 лютого 2022 війна Росії проти України. Багато підприємств припинило своє існування. Велика кількість компаній змінила сферу своєї діяльності. Звісно це все відобразиться на ефективності використання запасів та на концепціях управління запасами, тому що будуть змінені ринки збуту, способи доставки сировини до підприємств, заміна постачальників та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. / REFERENCES:

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 «Запаси» Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
2. Стасишен М. С., Лисенко А. М. Методологія та організація обліку,

аналізу та аудиту використання виробничих матеріальних запасів. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія: Економіка і управління. -2014. -Вип. 28

3. Тринька Л. Я., Іванчук (Липчанська) О.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2014. – 768 с.

4. Кошеленко С., Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/228921>.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Слободяник І. М.

викладач,

Кайрачка Н. В.

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ.

Міжнародні відносини ЄС та України відіграє важливу роль в аналізі підприємства. На сьогоднішній день економічне співробітництво впливає на фінансову стійкість країни, що дозволить вчасно запобігти погіршенню платоспроможності та уникнення закриття господарюючих об'єктів.

Мета роботи.

Проаналізувати інвестиційні надходження з Польщі та Чехії в Україну на період 2020-2021 рр., визначити основні особливості формування співробітництва між Україною та ЄС.

Матеріали та методи.

В процесі дослідження було використано методи логічного узагальнення, дедуктивний, статистичного аналізу, порівняння, зведення, описовий, статистичний.

Результати та обговорення.

Надійні відносини між країнами завжди відігравали важливу роль в проведенні ефективної економічної політики з метою технологічного, культурного, екологічного, релігійного розвитку. Наразі дуже важливу роль у формуванні міцної позиції на міжнародній арені для України відіграє налагодження тісної співпраці з економічної та правової точки зору високо розвиненими державами Європейського Союзу.

Намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підписала Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стало першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [1].

Тож, розглянемо тлумачення поняття відносин України та ЄС. Згідно із інтернет-ресурсом Вікіпедія поняття «відносини між Україною та ЄС» трактується «як двосторонні відносини між Україною та Європейським Союзом у галузі міжнародної політики, економіки, освіти, науки та культури. З 23 червня 2022 року Україна є кандидатом на членство у ЄС» [2].

Центр Розумкова визначає, що «європейська інтеграція України - це багаторівневий, динамічний і тривалий процес, який має складну, часом драматичну еволюцію і залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів» [3].

На нашу думку, співпраця(інтеграція) України з Європейським Союзом це двосторонні відносини між країнами ЄС та Україною, які ґрунтуються на багаторівневій, динамічній і тривалій основі взаємного розвитку у галузі міжнародної політики, економіки, освіти, науки та культури під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів з метою підвищення рівня добробуту громадян та сприянню розвитку торгівельно-економічному та інвестиційному співробітництву на глобальному рівні.

Вкладання іноземних інвестицій в домогосподарства, особливо у воєнний стан, відіграють важливу роль у розвитку інтеграційних процесів та виступає каталізатором глобалізаційних зрушень у відносинах України та Європейським Союзом з 1991 року.

Наразі Польща є стратегічним партнером для України, насамперед, щодо

співпраці із Євросоюзом та США. Польські компанії працюють з потоком американських і європейських інвестицій починаючи з 90-х років. Кумулятивний залишок польських інвестицій в економіці України станом на кінець 2021 р. склав 1,140 млрд. дол. США. Це дозволило вперше за минулі роки подолати позначку в 1 млрд. дол. та випередити США і РФ. Частка польських інвестицій в економіці України від загального обсягу прямих іноземних інвестицій станом на кінець 2021 р. не перевищував 2% (7 місце в ЄС та 9 місце у світі), незначно поступаючись Франції та Люксембургу. У порівнянні з 2020 роком обсяг польських інвестицій зріс на +229 млн. дол. США [4].

Окрім Польщі, одним із важливих партнерів України виступає також Чеська Республіка. За даними Національного банку України станом на 31.12.2021 Чеська Республіка інвестувала в економіку України 213,0 млн дол. США прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі та боргові інструменти, залишки за країнами світу). Найбільший обсяг чеських інвестицій надійшов в українську промисловість 116,4 млн дол. США, що становить 71,1 % від загального обсягу чеських інвестицій в українську економіку [5].

Тож, можна зробити висновок, що співробітництво України з ЄС є вагомим чинником, який впливає на міжнародні відносини нашої держави з іншими країнами, які не входять у цю організацію, однак, враховують її питомий вклад у глобалізаційний розвиток в різних галузях економіки, виступаючи в певному сенсі інвестуючи певні сфери економіки багатьох менш розвинутих країн. Таким чином, тісні взаємовідносини із європейськими державами формують імідж України як технологічно-розвиненої держави із великим потенціалом оформлення стійкої позиції на міжнародній арені.

Висновки.

Економічне співробітництво України та ЄС спрямоване на посилення стійкої позиції нашої держави на міжнародній арені. Міцні відносини з ЄС допомагають сформувати країні власну конкурентоспроможність на глобальному ринку при можливих непередбачуваних обставинах зовнішнього

та внутрішнього середовища для стабілізації економічних процесів, які негативно впливають на економіку в цілому і розвивати різні фінансові сектори.

ДЖЕРЕЛА

1. Uk.Wikipedia. Україна і Європейський Союз. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. GOV.UA. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Відносини Україна-ЄС. URL: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/ukrayina-yes/vidnosini-ukrayina-yes>
3. Razumkov centre. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Київ-2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
4. Посольство України в Республіці Польща. Двостороннє співробітництво. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Польщею. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/229-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>
5. Посольство України в Чеській Республіці. Співробітництво. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/358-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-chehiyeju>

ЦІНОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ЗАКУПІВЛІ МОЛОКА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Солошонок Алла Леонідівна,
головний науковий співробітник
Зірзак Олена Степанівна,
к.с.-г.н., завідувач відділу
Полонська Ольга Миколаївна,
старший науковий співробітник
Любченко Алла Олександрівна,
науковий співробітник
Мамочка Анна Юріївна,
науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу
м. Київ, Україна

Вступ. Найдинамічнішою характеристикою аграрного ринку є ціни на сільськогосподарську продукцію. Вони чутливо реагують на вплив численних економічних, технологічних, погодних, соціально-політичних чинників й у свою чергу визначають вектори і темпи розвитку окремих сільськогосподарських галузей, рівень продовольчої безпеки країни. Значна диференціація та коливання в динаміці цін реалізації сільськогосподарської продукції свідчать про слабку керованість процесами на агропродовольчому ринку.

Це породжує нестабільність, яка знижує інвестиційну привабливість аграрного сектору, посилює диспропорції в розвитку окремих його складових. Цінова нестабільність зумовлює необхідність здійснення моніторингу та системного аналізу цін на продукцію сільськогосподарських товаровиробників.

Ціль роботи. Дослідження основних тенденцій у сфері закупівлі молока в Україні та країнах ЄС.

Матеріали та методи. Підґрунтям для досліджень стали наукові праці українських вчених, висновки експертів у сфері молочного ринку, дані Держстату та Європейської комісії, сучасне українське законодавство. Вченими розглянуто багато аспектів розвитку молокопродуктового підкомплексу держави, однак ціновий сегмент потребує поглибленого комплексного аналізу.

Використано методи статистичного аналізу, порівняння, групування, узагальнення, графічні методи, методи комплексної оцінки, прогнозування тощо.

Результати та обговорення. Ціни на молочну сировину в Україні формуються під впливом трьох основних чинників: попиту з боку молокопереробних підприємств, сезонності виробництва і частково зміни основних виробничих витрат, що формують собівартість молочної сировини як для товаровиробника, так і з урахуванням можливих витрат переробних підприємств. Доволі тривалий час молокопереробний сектор перебував у комфортних умовах – щорічні потреби галузі не перевищували 25 % від загального виробництва молока в країні, і дефіциту в молочній сировині підприємства не відчували.

За таких умов переробник міг значною мірою диктувати рівень цін на попит, при цьому активно використовуючи продукцію від особистих селянських господарств як чинник гарантування сировинних потреб.

У періоди цінових сплесків молокопереробні підприємства знижували обсяги закупівель у сільськогосподарських підприємств, збільшуючи закупівлю молочної сировини в господарствах населення за нижчою ціною. Згідно з даними Держстату, у 2021 р. середня ціна, яка склалась в Україні на молоко та молочні продукти, куплені переробними підприємствами від усіх категорій господарств, становила 9384,9 грн/т проти 2605,3 грн/т у 2010 р., тобто у 3,6 раза вища (табл. 1). Порівняно з 2020 роком, коли середня ціна становила 7898,8 грн/т, вона зросла на 18,8 %.

За 2021 р. для сільгосппідприємств середня ціна по країні становила

9935,8 грн/т, за 2010 – 2973,0 грн/т (зростання у 3,3 раза), для господарств населення відповідно 6920,9 грн/т та 2296,8 грн/т – зростання у 3 рази.

До 2020 року ціна для цих категорій господарств зросла відповідно на 16,0 % та 24,2 %.

Таблиця 1

**Середні ціни закупівлі молока переробними підприємствами
у 2010–2021 роках**

Показник	2010	2017	2018	2019	2020	2021	2021 р. до 2010 р., +, - (%)	2021 р. до 2020 р., +, - (%)
Середня ціна закупівлі	2605,3	6388,3	6634,8	7331,9	7898,8	9384,9	зр. у 3,6 раза	18,8
у тому числі :								
у підприємств	2973,0	7059,1	7385,9	7958,1	8565,4	9935,8	зр. у 3,3 раза	16,0
у господарств населення	2296,8	4933,1	4758,0	5411,6	5574,2	6920,9	зр. у 3 рази	24,2

У 2010 – 2021 роках закупівельні ціни на молоко від усіх категорій господарств відзначалися тенденцією до поступового зростання, яке найбільш стрімким було у 2017 р. – у 2,4 раза до 2016 року. Розбіжність між цінами в сільськогосподарських підприємствах і в господарствах населення становить у 2021 році до 2020 року 3014,9 грн/т (43,6 %) на користь перших.

Тенденції попередніх років, коли цей показник становив від 43 % до 55%, практично збереглися. Середня реалізаційна ціна молока та молокопродуктів, проданих сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками у січні грудні 2021 року по Україні становила 10301 грн/т (рис. 1).

Водночас діапазон реалізаційних цін по регіонах коливався від 9422 грн/т у Івано-Франківській області до 11148 грн/т у Дніпропетровській. У восьми областей середня ціна молока була вищою від середньої по Україні.

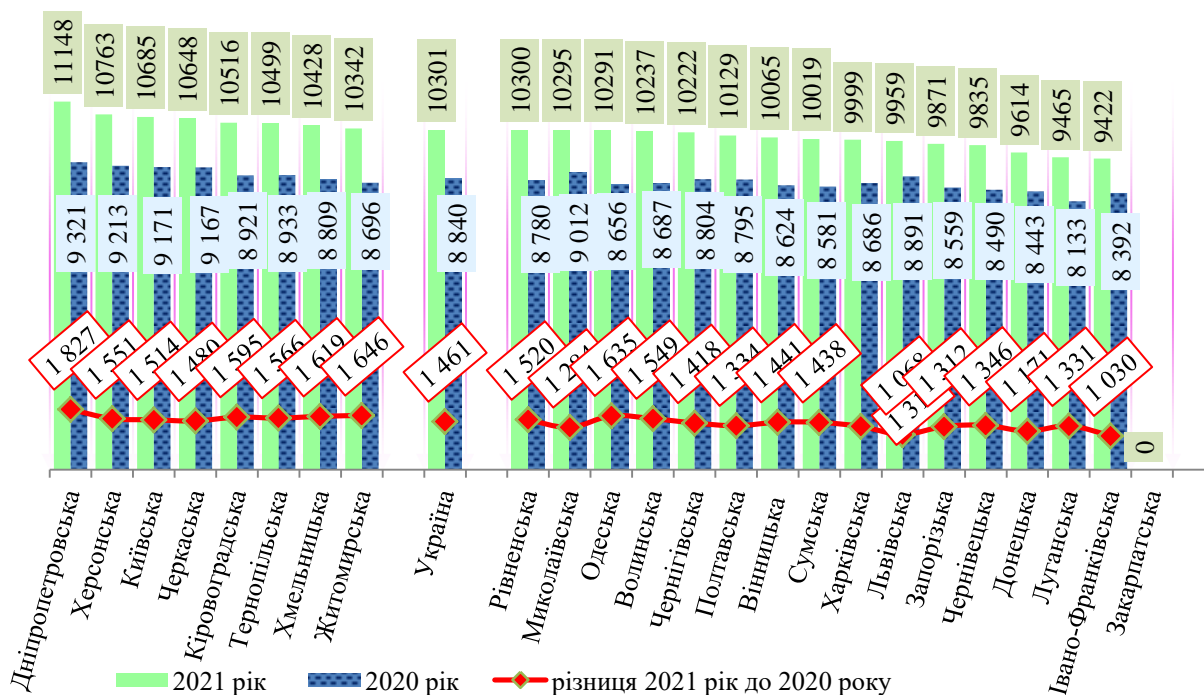

Рис. 1. Середні ціни на молоко, реалізоване сільськогосподарськими підприємствами за усіма напрямками у розрізі регіонів, грн/т

Станом на 1 січня 2022 року порівняно із аналогічним періодом 2021 року середня ціна реалізації молока аграрними підприємствами зросла на 1461,1 грн/т або на 16,5 %, а з 2020 роком – на 2103,0 грн/т або на 25,7 % (рис. 2).

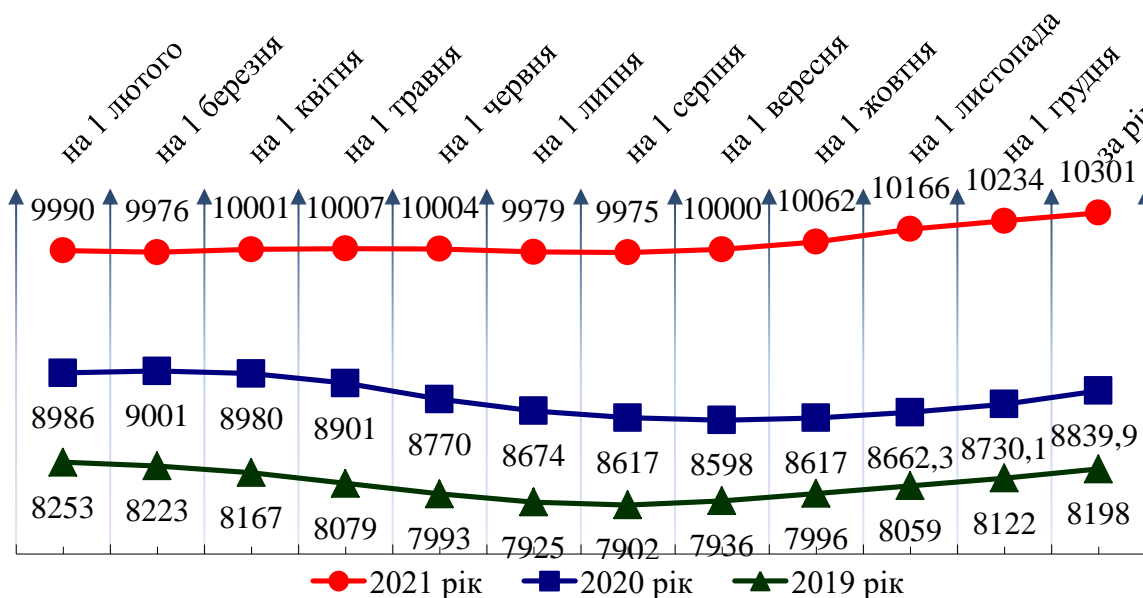

Рис. 2. Щомісячна динаміка середніх цін на молоко, реалізоване сільськогосподарськими підприємствами за усіма напрямками впродовж 2019–2021 років

Якщо ж проаналізуємо зміни цін впродовж 2021 року, то зазначимо, що від початку до кінця року ціна зросла на 311 грн/т, або на 3,1 %. У попередні роки ситуація мала зворотній характер – наприкінці року ціни знизились порівняно з його початком.

Дослідження підтвердили, що тривалий час рівень закупівельних цін на молоко в господарствах населення набагато нижчий порівняно з цінами, що отримують сільськогосподарські підприємства. Важливим є те, що в окремі періоди рух цін на ринку молочної сировини і готової молочної продукції був діаметрально протилежним, формуючи значні цінові диспаритети.

При проведенні комплексних досліджень цінових тенденцій у сфері закупівлі молочної сировини доцільно надати інформацію з цього питання у Європі та світі. ЄС залишиться найбільшим експортером молочної продукції на світовому ринку. За прогнозами експертів на його частку припаде 28 % світової торгівлі молочною продукцією до 2030 року.

У країнах ЄС у червні 2022 року середня ціна закупівлі молока зросла на 35,6 % порівняно з червнем 2021 року і становила 49,93 євро за 100 л, а порівняно з січнем 2022 року – зросла на 16,1 % (рис. 3).

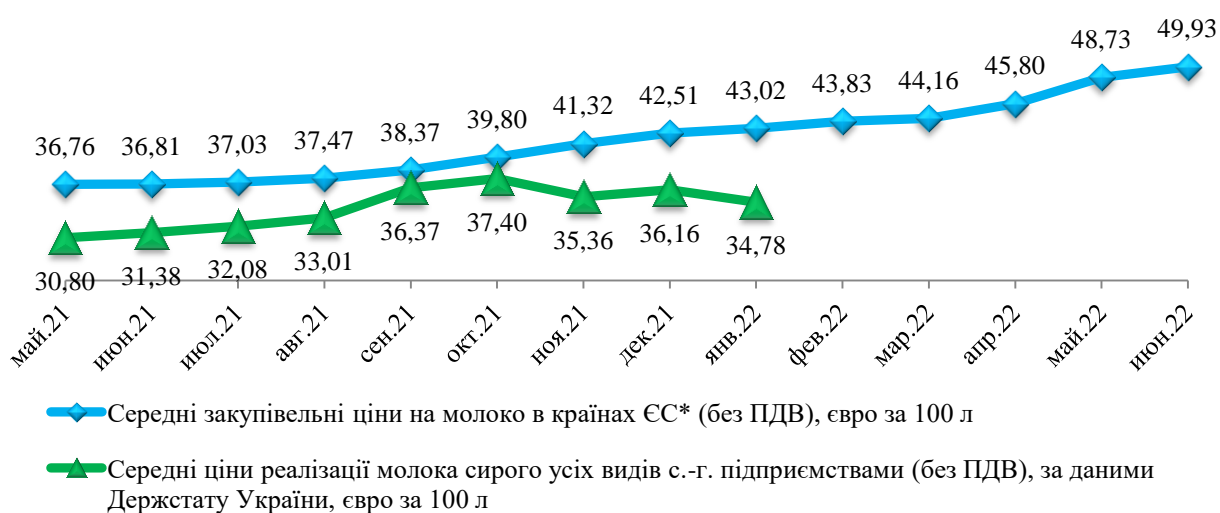

Рис. 3. Динаміка закупівельних цін на молоко в Україні та країнах ЄС

Зазначимо, що розрахункові дані цін в Україні наведено за відповідний період згідно з курсом НБУ, що встановлений в останній робочий день місяця.

У червні 2022 року найвищі ціни на молоко серед основних країн-виробників ЄС фіксувалися у Ірландії – 55,63 євро за 100 л, Нідерландах - 55,07 євро за 100 л та Данії – 52,43 євро за 100 л. Найнижчі ціни на молоко в Угорщині – 39,47 євро за 100 л, Іспанії – 43,05 євро за 100 л та Румунії – 43,70 євро за 100 л (рис. 4).

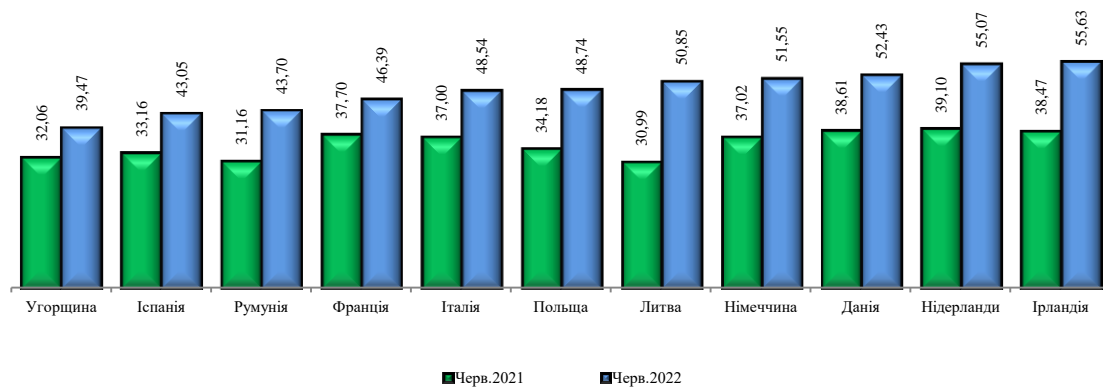

Рис. 4. Закупівельні ціни на молоко у розрізі окремих країн ЄС, євро за 100 л

У світі за даними Міжнародної молочної дослідницької мережі фермерських господарств середня ціна на молоко у травні 2022 року становила 55,00 євро/100 кг (або 56,59 євро/100 л), що на 44,0 % більше ніж у травні 2021 року. За даними Служби аграрного маркетингу Міністерства сільського господарства США за підсумками травня 2022 року середня ціна на молоко в США становила 56,90 євро/100 кг – на 64,1 % більше відповідного показника 2021 року. У травні 2022 року у Новій Зеландії середня закупівельна ціна становила 42,80 євро/100 кг, що на 25,4 % більше відповідного показника 2021 року, у Аргентині – 36,58 євро/100 л, що на 40,3 % більше відповідного показника 2021 року.

Висновки. Ринок молока як важливий сегмент продовольчого ринку постійно знаходиться у центрі уваги аналітиків, оскільки він є особливою сферою прояву економічних відносин між товаровиробниками і споживачами, індикатором стану розвитку багатьох галузей вітчизняного агропромислового комплексу. Нестабільність цінової ситуації на молочному ринку викликана

багатьма чинниками. Собівартість виробництва молока на агропідприємствах зростає паралельно з підвищенням попиту на нього з боку переробних підприємств, які прагнуть не тільки забезпечити внутрішній ринок, а й збільшити обсяги експорту. Отже, існує реальна потреба у тісних технологічних і функціональних зв'язках між виробниками цієї сировини та базою переробки, в органічному поєднанні їх економічних інтересів. Налагодження взаємовигідних інтеграційних відносин між різними сферами молокопродуктового підкомплексу є основою для стабілізації закупівельних цін на молоко.

ПРІОРИТЕТНІ МАРКЕРИ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Харченко Ю. П.

к. н. з держ. упр., доцент
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Анотація: Традиційно притаманні виклики, які поставали перед Україною на етапі становлення та розвитку регіональної економіки перед війною, поповнилися новими, першість з яких належить безпековому. Ті завдання, які до повномасштабної військової агресії з різних причин навіть не розглядалися під час планування, відтепер домінуючі і ще довгий час негативно впливатимуть на Україну та регіон. Розвиток країни залежить від багатьох факторів, але основним і непорушним має бути суверенітет території, чисельність і структура населення, наявність і потужність національної економіки, інфраструктура, що є об'єднуючим країни.

Ключові слова: регіональний розвиток, регіоналізація, інституціоналізм, стратегія, місцеве самоврядування.

Відновлення України – це не лише відбудова зруйнованого на цей час ворогом, а відновлення стабільного життя в містах і селах, формування нової економіки, яка враховує нову реальність – постійну загрозу війни з боку Росії (при цьому слід розуміти, що загроза продовжує існувати в Білорусі, яка сьогодні фактично є сателітом РФ). Ще до повномасштабної української війни, політики, експерти та пересічні українці розуміли, що регіони України помітно відрізняються за різними об'єктивними показниками, але сьогодні додалася ще одна риса, яка найбільше впливає на ці визначені об'єктивні показники. Майбутнє регіонального розвитку – це близькість регіону до Російської Федерації та Білорусі, рівень наступального потенціалу цих країн. Близькість до кордонів Росії та Білорусі наразі стала найбільшим стримуючим фактором

для вимушених мігрантів повернутися в ці прикордонні райони та почати якесь виробництво.

Враховуючи загрози з боку Росії та Білорусі, які зберігаються навіть після закінчення бойових дій, для планування відновлення та майбутнього розвитку регіону видається доцільним виділити три макрорегіони: Східний (прикордонний) – території/регіони вздовж лінія з Російською Федерацією та кордони Білорусі, де загроза прямого військового вторгнення є найбільшою і повинна мати значну кількість військових об'єктів для стримування противника; Центральний (опорний) – території/регіони, що межує з прикордонною зоною, з помірним рівнем загрози військового вторгнення; Західний (тил) регіон в західній частині України, найближчий до країн ЄС, має найменшу загрозу прямого військового вторгнення Російської Федерації/Білорусі. На основі цього макрорегіонального поділу спробуємо намітити можливості спеціалізації цих макрорегіонів, визначити оптимальну місцеву економічну структуру та розміщення виробничих потужностей, спланувати систему розселення, дослідити транспортні коридори між цими макрорегіонами та логістику.

Варто наголосити на пріоритетах та кроках відновлення України.

1) Незважаючи на різницю між регіонами, спекуляції промосковських політиків, ЗМІ та агентів ФСБ щодо різних типів українців, Україна виявилася досить єдиною країною у важкі часи війни. Одним із важливих факторів територіальної єдності України є міцний каркас головних міст: Київ – північ, Львів – захід, Харків – схід, Дніпро – центр, Одеса – південь. Тому ворожі удари по ключових містах не є випадковими. Відновлення цього каркасу, поєднання цих міст одне з одним та реалізація максимальної взаємодоповнюваності економічного, освітнього та культурного просторів цих міст є запорукою цілісності та прискореного розвитку України, тому є одним із пріоритетів відновлення.

2) Відновлення регіону вимагатиме швидкої доставки критично важливих вантажів та підключення ключових міст-логістичних центрів до Києва та за

кордоном, тому першочерговим завданням є відновлення можливості прийому транспортних літаків в аеропортах Харкова, Одеси, Дніпра, Львова, Вінниці.

3) Відновлення уражених військовою агресією регіонів.

Необхідно ввести в нормативне законодавство нове поняття, що постраждалі території – це територіальні громади або територіальні громади, на території яких ведуться бойові чи ракетно-бомбові удари.

Для таких територій визначаються конкретні класифікації за ступенем пошкодження та втрати населення, у тому числі за результатами евакуації. Для кожної категорії визначити об'єктивні критерії, нанести на карту територію та детально описати кожну територію, щоб прийняти найкраще рішення про реконструкцію чи не реконструкцію. Відновлення на постраждалих територіях має базуватися на розумінні реальної можливості повернення населення, яке залишило територію.

Загалом ВПО мають звертатися до соціальних служб, щоб оцінити бажання та умови повернення на постійне місце проживання.

4) Будівельна промисловість

Зруйнована реконструкція вимагає багато будівельних матеріалів. Модульна мережа сучасних підприємств з виробництва будівельних матеріалів повинна бути максимально наближена до найбільш постраждалих територій України. Це дасть можливість використовувати місцеву сировину та забезпечити роботою тих, хто не мав змоги працювати до і після. Необхідно налагодити, відповідно до будівельних технологій, виробництво збірних конструкцій для будівництва житлових і соціальних об'єктів, які можна швидко прилаштувати на ділянці і звести в дуже стислі терміни.

5) Відновити зруйновані будинки та побудувати будинки в нових місцях переселення

Треба якнайшвидше репатріювати тих, хто пішов з війни, по можливості з того району, звідки вони виїхали, щоб уникнути війни. При цьому слід розуміти, що з кожним додатковим місяцем перебування поза межами місця проживання кількість людей, які хочуть повернутися, зменшується. Через

постійну загрозу з боку Російської Федерації мешканці, які повертаються до найближчих до кордонів Російської Федерації міст і сіл, є менш привабливими. З іншого боку, деякі територіальні громади на заході не матимуть житла для внутрішньо переміщених осіб, які вирішать тут залишитися. Тому вирішувати питання розвитку житла іммігрантів у західних і східних регіонах необхідно по-різному.

б) Реконструкція соціальної інфраструктури

Відбудова зруйнованих шкіл повинна проводитися відповідно до нових вимог і нових вимог до шкільних будівель. Частиною уваги має бути пристосування до освітніх потреб інших громадських місць у всій громаді, таких як культурні центри, торгові центри тощо. Реабілітація зруйнованих закладів охорони здоров'я має ґрунтуватися на новому підході до системи охорони здоров'я, яка є належним чином децентралізованою та технічно оснащеною, із знанням про існування ключових компонентів приватних закладів.

7) Енергія.

Відновити пошкоджені мережі електропостачання та газопостачання, максимально збільшивши перехід від традиційного газопостачання до електроенергії (атомної та екологічної). Створити підприємства, які переробляють вугілля, торф і кукурудзу в рідкі або газоподібні енергоносії. Враховуючи обмежений потенціал експорту українського зерна та високу залежність України від імпорту дизельного палива та бензину, виробництво біодизеля та біоетанолу швидко розширюється на географічно рознесених малих сучасних підприємствах з переробки ріпаку, кукурудзи, цукрових буряків та картоплі. У районах, наближених до кордонів Російської Федерації, де чисельність населення значно скорочується, ускладнюється ведення комерційної діяльності, а при будівництві заводів із значно скороченим населенням необхідно розширювати лісонасадження цих територій. Перспективні види деревини: сировина для виробництва палива та меблів.

8) Виробнича зона.

Основними об'єктами трансформації є підприємства харчової промисловості, що працюють на внутрішньому ринку, а також високотехнологічні підприємства та підприємства оборонної промисловості. Слід максимально замкнути технологічні ланцюжки виробництва готової продукції оборонного призначення на українських підприємствах та кооперації з компаніями-суміжниками. З відновленням оборонних підприємств вигідно створювати спільні виробництва за участю американських компаній (виробників зброї та європейських, особливо польських виробників).

Героїчний опір українського війська та всього українського народу ворогові – головний аргумент нашої перемоги над нещадною могутністю Росії. Війна завдала жахливої шкоди всім регіонам України, українським регіонам і територіальним громадам. Україна потребує післявоєнної відбудови, і плани можна і потрібно будувати вже зараз. Україна має можливість пришвидшити вступ до Європейського Союзу, тому плани реконструкції та регіонального розвитку вже зараз мають відповідати європейським правилам, отримуючи тут досвід і зміцнюючи довіру іноземних партнерів до наших планів і реалізації. Ефективно координуються зусилля всіх учасників плану, підвищується своєчасність, всебічність і реалістичність плану відновлення, розробленого в умовах ослаблення війною адміністративної та місцевої влади. Потрібен процес. Цю роль може виконувати Національний комітет повоєнної відбудови України, але водночас він не може і не повинен замінити виконавчу владу, відповідальну за реалізацію політики відбудови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відбудова України буде найбільшим внеском у підтримку глобального миру – промова Президента на Міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/news/vidbudova-ukrayini-bude-najbilshim-vneskom-u-pidtrimku-globa-76261>
2. <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvyto>

МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Шапінко Віктор Олександрович,

Помозова Оксана Вікторівна,

Здобувачі вищої освіти,

Науковий керівник

Іжевський Павло Григорович

д.е.н, доцент

Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Інноваційний розвиток суспільства хоч і приніс багато позитивних результатів, проте він також створив багато технологічних загроз. Сучасне становище технічної безпеки підприємств в Україні свідчить про суттєвий знос основних фондів у всіх галузях економіки. Надмірне технологічне навантаження на підприємства та навколишнє середовище збільшує ймовірність техногенних надзвичайних ситуацій.

Шлях уникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах полягає в застосуванні інновацій в управлінні охороною праці, поліпшення техніко-економічної діяльності підприємств шляхом проведення спеціальних заходів, спрямованих, наприклад, на удосконалення умов праці, мінімізацію впливу ризиків, небезпек і шкідливих факторів на виробниче середовище, завдяки чому можливе збільшення доходів підприємств.

Ціллю роботи є дослідження механізму прийняття управлінських рішень в сфері інноваційного розвитку підприємства та визначення основних проблем та перспектив даного процесу.

Матеріали та методи дослідження. Різноманітні аспекти проблеми прийняття управлінських рішень знайшли широке відображення в працях вітчизняних і зарубіжних учених. Вагомий внесок у дослідження проблем прийняття управлінських рішень здійснили Н. В. Бобровська [1], А. В. Андрейчиков, О. М. Вишнеvsька [2], О. І. Ларичев, А. С. Полторак [5],

А. І. Гінзбург тощо. Методологічним підґрунтям дослідження виступають: узагальнення, пояснення, формалізація, системний підхід.

Результати та обговорення. З точки зору психології, управлінські рішення в сфері інновацій є принципом прихованої творчості, як об'єктивного психічного процесу, що характеризується тісним взаємозв'язком з уявою, а також особливим механізмом вирішення прихованих розумових завдань. Деякі управлінські рішення в інноваційній діяльності базуються на інтуїтивному та науковому підходах. Інтуїтивні методи базуються на сприйнятті та оцінці емоційних ситуацій, де менеджери використовують спеціалізовані знання та інтуїцію з незначною часткою логічних зусиль, що забезпечує миттєвість прийняття рішень на основі своїх уявлень. Науковий підхід розглядає прийняття управлінських рішень як комплексний процес, що дозволяє вивчати проблему в порядку виникнення, аналізувати можливі варіанти її вирішення та вибирати серед них найбільш ефективний.

Управлінські рішення щодо корпоративної безпеки вимагають запровадження чітких і добре організованих механізмів, а також розробки та впровадження певних доктрин технічної безпеки. Забезпечення такої доктрини задовольняє вимоги технічної безпеки всіх суб'єктів підприємства, і в силу свого пріоритету має мати перевагу над певними аспектами його діяльності.[3]

Питання безпеки вимагають наукового підходу для забезпечення раціонального та оптимального прийняття рішень. Раціональне прийняття рішень у питаннях безпеки передбачає вибір альтернатив, які забезпечують найбільшу вигоду для організації. Такий підхід вимагає всебічного дослідження проблеми, пошуку наявних альтернатив, ретельного і ґрунтового аналізу інформації. Раціональні управлінські рішення, таким чином, базуються на об'єктивному процесі аналізу та формальному логічному мисленні, на відміну від інтуїтивних рішень.

Бізнес-рішення у сфері інновацій повинні відповідати конкретним вимогам, серед яких [1; 2]:

- ціленаправленість: досягнення поставлених цілей (поліпшення умов

праці та управління охороною праці, встановлення систем технічного протипожежного захисту, впровадження систем);

- ієрархічній послідовності: управлінські рішення повинні відповідати делегованим повноваженням (встановлений розподіл обов'язків з питань безпеки за посадою та виконавцями);

- обґрунтованість: рішення повинні об'єктивно обґрунтовуватись із нормативної та правової точки зору (кожне бізнес-рішення має бути обґрунтоване встановленими вимогами нормативних актів, директив та інструкцій);

- цільовий характер: рішення мають бути орієнтованими на простір і час, тобто спрямовані на конкретних виконавців і обмежені часом;

- забезпечення: рішення повинно прогнозувати ресурси, які необхідні для їх виконання, та встановлювати джерело їх надходження;

- директивність: рішення повинні бути обов'язковими для примусового виконання та мати заздалегідь обдуманій характер.

Зміна менеджменту в інноваціях у сфері безпеки – це довгостроковий безперервний процес, у якому компанії та їхні працівники змінюються та розвиваються завдяки більш ефективному управлінню організаційною культурою на основі застосування методів безпеки, теорій та результатів досліджень. Це процес запланованих змін, спрямованих на інтеграція прагнень до особистого зростання та розвитку, які безпосередньо пов'язані із загальною відповідальністю за безпеку підприємства.

Керівникам у процесі прийняття рішень щодо змін на рівні підприємства в цілому необхідно [5]:

- визначати та розробляти концепції діяльності для безпеки в масштабах підприємства;

- зрозуміти природу майбутніх змін і обґрунтувати моделі та програми майбутніх змін;

- формулювати проблеми, інноваційні ідеї та оцінювати їх рівень і складність;

– оцінити сили, які можуть їм сприяти і перешкоджати.

При цьому основним проблемним аспектом зберігається здатність керівників оволодівати технікою ефективного прийняття рішень, рівень психологічної підготовки керівників, певні знання, уміння та навички прийняття та виконання рішень, розуміння наукових основ управління організаційною діяльністю тощо.

Коли мова йде про психологічні зміни, слід мати на увазі, що опір керівника важко подолати в короткостроковій перспективі, коли потрібен перехід до інновацій, особливо коли це викликано необхідністю серйозних змін на підприємстві.

Висновки. Таким чином, визначення інноваційних сфер з питань безпеки на підприємстві є продуктом управлінської роботи, і його формування слід розглядати як процес, що призводить до його появи. Управлінські рішення виступають сполучними елементами інноваційного менеджменту, оскільки фігурують практично у всіх його цільових функціях. Інноваційне бізнес-рішення полягає у свідомому виборі одного варіанту з-поміж багатьох альтернатив і його реалізації для досягнення конкретної інноваційної мети.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бобровська Н. В. Управління бізнес-процесами підприємств аграрного сектора: пріоритетні напрями. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку економіки : матеріали ВНПК, 14-15 березня 2018 року. Львів : ЛНАУ, 2018. С. 373-375.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3634>
2. Вишневська О. М., Бобровська Н. В., Вороніна Є. І. Інвестиційно-інноваційна основа розвитку аграрного сектора. Глобальні та національні проблеми економіки. М.: 2015. Вип. 8. С. 138- 142. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2721>.
3. Курепін Д. В. Курепін В. М. Державне управління у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в умовах реформування

місцевого самоврядування та децентралізації влади. *Modern Economics*. 2020. № 19(2020). С. 94-100. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7419](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7419).

4. Курепін В. М., Горбунова К. М. Охорона праці у галузі та цивільний захист [Електронний ресурс] : навч. посіб. М : МНАУ, 2020. 266 с. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8596>

5. Паламарчук В. С., Полторак А. С. Особливості гарантування безпеки об'єднаного світового фінансового простору. *Modern Economics*. 2020. № 20 (2020). С. 215-225. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7775>.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Науковий керівник:
Швець Володимир Євгенович,
к.е.н, доцент
Миронюк Лілія Сергіївна,
студентка
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Вступ. / Introductions. В епоху затяжної пандемії все більше і більше здоров'я населення країни постає найважливішим чинником розвитку суспільства і ефективного державного управління в цілому. Система охорони здоров'я у період пандемії, як показав COVID-19, проходить тестування на свою ефективність. Особливо це стосується обліково-аналітичного забезпечення діяльності сімейної медицини, яка порівняно недавно впроваджується в Україні.

Як показує практика для покращення рівня здоров'я населення слід якісно організувати обліково-аналітичну роботу в медичних установах. Досвід показує, що реформа діяльності поліклінік призводить до покращення обслуговування пацієнтів. На даний момент первинна ланка медичної допомоги відіграє важливу роль у боротьбі з пандемією. Суттєво зросла завантаженість на лікарів, адже до них в першу чергу звертаються пацієнти з підозрою на COVID-19. Але і не менш важливим аспектом є державне фінансування бюджетних медичних установ.

Мета роботи. / Aim. Охарактеризувати процес та розвиток діджиталізації в обліково-аналітичному процесі діяльності сімейної медицини в Україні. Постає важливість організації обліково-аналітичного процесу в закладах охорони здоров'я. Це і мінімізація витрат та максимізація ефективності, що у значній мірі пов'язано з питанням діджиталізації обліково-аналітичної роботи.

Саме тому дана проблематика є актуальною темою досліджень.

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналізуючи вже наявні наукові дослідження та статті [1-4] автори наголошували про те, що питанням обліку, документообігу, аналізу у сімейній медицині не приділяли достатньо уваги, стверджували про відсутність у держави комплексного підходу до розробки моделі функціонування системи охорони здоров'я, вона довго була «заморожена» в стані не близькому до XXI ст, до ери комп'ютерів та діджиталізації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сьогодні ситуація кардинально змінилася, адже медична реформа поклала в основу медичної допомоги первинну ланку системи, яка базується на інституті «сімейного лікаря», дала змогу змінити принципи фінансування лікарні. Відповідно до закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [7] обсяг коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на реалізацію програми медичних гарантій, щорічно визначається Законом України про Державний бюджет України. Видатки на програму медичних гарантій є захищеними статтями видатків бюджету.

Для визначення шляхів ефективності функціонування установ охорони здоров'я, зокрема в умовах обмеженого бюджету країни, так і фінансового обмеження громадян країни на оплату послуг, процедур чи медикаментів, і виникає потреба в організації обліку медичних послуг. Однак облік медичних послуг має особливості, які потрібно враховувати під час його автоматизації в установі, оскільки їх вплив може позначитися на ефективності використання тієї чи іншої інформаційної системи.

Станом на листопад 2021 року 78% українців [5], що складає понад 32 мільйони осіб громадян, уклали декларацію з лікарями, які надають первинну медичну допомогу (у Львівській – понад 90%). А з 1 квітня 2020 р. в Україні вперше запрацювала Програма медичних гарантій, яка включає шість видів надання допомоги: первинна, спеціалізована амбулаторна, госпітальна, екстрена, паліативна та медична реабілітація, а також програму відшкодування

ліків «Доступні ліки» [6].

Діджиталізація медицини спрямована на полегшення процесу отримання медичних послуг населенням та спрощення «паперової» роботи лікарів. У 2020 р. в електронній системі охорони здоров'я лікарю первинної медицини доступна електронна медична карта для кожного з пацієнтів, з яким підписана декларація. Це дозволяє позбавлятися паперової тяганини та переводить систему охорони здоров'я на цифрові технології.

Для удосконалення всієї медичної сфери є потреба діджиталізації обліково-аналітичного процесу, зокрема інформації про витрати часу роботи лікарів (у тому числі у вихідні та святкові дні). Облік витрат робочого часу медичного персоналу може відбуватися як в загальному так і в деталізованому вигляді.

У вигляді загальному визначається та обліковується час більш загальних та великих робіт (наприклад – прийом хворих в кабінеті, обробка документації чи робота з пацієнтами по телефону чи онлайн). У іншому випадку деталізованому вигляді - розуміється дрібні, але не менш важливі види робіт, які стосуються загальних.

Зібрані ж дані про витрати часу на той чи інший вид робіт можна за методом бухгалтерського обліку (в електронній обліковій системі) робити висновки про бюджет на місяць (тиждень, день), про фактичні витрати часу конкретного працівника, ефективність виконаної роботи протягом робочого дня. Часто як керівники, так і самі працівники нехтують цим аспектом, однак через це виникають прорахунки у щоденній роботі, які тягнуть за собою безкінечне вирішення поточних справ.

Очевидно, що такий облік повинен проводити висококваліфікований фахівець, який є неупереджений у цій сфері та використовує тільки новітні технології для найбільш точного та правдивого результату обліку. Оскільки час це найбільша цінність в житті всіх людей, його потрібно правильно та продуктивно використовувати, особливо фахівцям, які лікують та рятують людей, тому і постає потреба в обліку лікарських робочих годин.

В свою чергу він повинен проводитися комп'ютеризовано та діджиталізовано, бо медицина вже стала на цей шлях.

Висновки./Conclusions. Отже, облік за умов діджиталізації має пріоритет в наш час, особливо в сімейній медицині, це і швидкість створення, передачі, обробки та підпису документації, легкість видачі направлень, результатів дослідження і попереднього запису на процедури, що вимагає від фахівців умілого використання комп'ютерних технологій та обліково-аналітичних програм.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Швець В. Рура І. Проблеми визначення собівартості послуг сімейної медицини / Науковий журнал “Проблеми економіки”. – Харків, 2012. – С. 3-6.

2. Швець В. Є. Українська парадигма обліку, аналізу і контролю в умовах надзвичайних ситуацій / Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ужгород, 16 квітня 2020 р.). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. С. 116–119.

3. Гончарук С. М., Приймак С. В., Даниляк Л. Я. Сучасний стан і проблеми фінансування установ охорони здоров'я в Україні / міжнародний науковий економічний журнал “Бізнес Інформ”. – Харків, 2016. – с. 190-194

4. Рура І. В., Особливості організації і методики обліку медичних послуг у бюджетних установах/ Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. - 2013. - Вип. 22. - С. 123-127.

5. 78% українців уклали декларацію із сімейними лікарями – МОЗ: Українська правда [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/health/2021/11/10/246428/> (Дата звернення: 03.02.2022).

6. Верховна Рада України ухвалила бюджет на 2020 рік: програма медичних гарантій, розвиток екстреної допомоги, забезпечення ліками: Міністерство охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.kmu.gov.ua/news/u-kvitni-nastupnogo-roku-princip-groshi-jdut-za-paciyentom-zaprasuyue-na-vsih-rivnyah-medichnoyi-dopomogi-byudzhet-2020>
(Дата звернення: 03.02.2022).

7. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» редакція від 12.01.2022. [Електронний ресурс].
Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19/ed20220112#Text>
(Дата звернення: 03.02.2022)

РЕЛОКАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В РЕАЛІЯХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Шепеленко Вероніка Сергіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Українська економіка потребує якнайшвидшого відновлення та міжнародної підтримки, щоб забезпечити життєздатність країни в складних умовах російської військової агресії. Вперше з часів Другої світової війни українські підприємства вимушені евакуювати свої виробничі потужності якомога далі від зони бойових дій.

Мета роботи. Здійснення аналізу стану процесів релокації українського бізнесу в реаліях воєнного стану.

Матеріали та методи. При написанні роботи були використані такі методи, як літературний метод, методи синтезу, аналізу, порівняння, та узагальнення.

Результати та обговорення. Уряд працює над тим, щоб врятувати сотні підприємств від російських бомб, перетворюючи Західну Україну на нове економічне серце країни. За два місяці понад 1 000 українських підприємств розпочали процес евакуації своїх виробництв. Понад 400 компаній частково або повністю перевезли свої потужності, з них 216 відновили роботу. Ще близько 500 підприємців шукають майданчики для розміщення. Місцем релокації стали вісім областей у Центральній та Західній Україні: Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська [1].

Західний регіон швидко перетворюється на нове економічне серце України з більш ніж 200 релокованими підприємствами, які виробляють майже все, включаючи фарбу, будівельні матеріали та запчастини для електромобілів. Заводи в окупованих росією районах були упаковані та перевезені на потягах і

вантажівках, а на заході відроджуються. Виробники створюють робочі місця та шукають кваліфікованих працівників.

На початку березня 2022 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження № 246-р, яким запустив План невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію [2].

Уряд запропонував податкові пільги та безкоштовне перевезення техніки українською залізницею. Львів та інші сусідні міста жорстоко змагалися, щоб заманити новачків, пропонуючи додаткові фінансові стимули, включаючи дешеві складські приміщення, безкоштовну юридичну консультацію та швидке оформлення документів для швидкого відкриття нових операцій. За даними Львівської торгово-промислової палати, крім 200 компаній, які вже переїхали, ще 800 подали заявки на переїзд.

Крім України перевезти бізнес можна і за кордон. У країнах Східної Європи – Чехії, Словаччині, Литва, Латвія, Естонія та Польщі – готові надавати гранти для українського бізнесу. Конфлікт в Україні спричинив масовий відтік людей і підприємств, приносячи з собою потоки іноземних інвестицій у Центральну та Східну Європу. Хоча ситуація продовжує розвиватися, перші ознаки свідчать про те, що українці вже роблять ставку в сусідніх країнах, щоб забезпечити виживання бізнесу. Тепер ближче до Польщі – воріт України до Німеччини та Західної Європи – відроджені підприємства налагоджують зв'язки з Європейським Союзом, до якого Україна сподівається незабаром приєднатися.

Очікується, що цього року економіка України скоротиться більш ніж на третину. Центральний банк країни нещодавно заявив, що інфляція зростає і, ймовірно, перевищить 30 %, а Міністр фінансів нещодавно оголосив, що країна досягла угоди припинити виплати деяким іноземним кредиторам.

Висновки. Іронія великої міграції східного бізнесу полягає в тому, що вона не завжди призводила до фінансових труднощів, а призводила до

прибутку. Фінансова та політична підтримка, яку отримали релоковані компанії, надихає – і нагадує про те, наскільки важливим є бізнес для підтримки економіки на плаву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економіка їде на захід: як рятується український бізнес від війни [Електронний ресурс]. URL: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryatuietsya.html.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію № 246-р від 25 березня 2022 р.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Шкурко Вікторія Ігорівна
аспірантка кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Перестраховання, як складова частина ринку страхування, дістає все більшого значення, а тому потребує активного регулювання з боку держави. Від чіткого державного регулювання та нагляду перестрахової діяльності залежить вектор розвитку перестрахового ринку, фінансовий стан та можливості перестраховиків, належний захист страхувальника та його інтересів.

Ціль роботи. Визначити необхідність державного регулювання перестрахової діяльності.

Матеріали та методи. Теоретичною та методологічною базою для написання тез стали наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених в сфері страхування та перестраховання, матеріали Національного банку України. Та використано такі методи як : аналіз та синтез (при оцінці стану ринку перестраховання), порівняння (при аналізі статистичних даних), статистичний (при узагальненні статистичної інформації), абстрактно-логічний (при формулюванні висновків та пропозицій).

Результати та обговорення. Перестраховання в країнах з ринковою економікою набуває все більшого значення, тому завжди існує потреба втручання держави для подальших позитивних зрушень сектору перестраховання. Метою такого втручання, тобто державного регулювання є формування належних умов та нагляд за дотриманням вимог чинних Законів України та міжнародних актів, розвиток послуг перестраховання та професійних перестраховиків, підвищення рівня обізнаності та грамотності населення у сфері перестраховання та захист прав та інтересів перестраховиків

та перестраховальників. Ринок перестраховування не має «невидимої руки» як виражався А.Сміт про вільний ринок, а тобто не може розвиватися без належного нагляду та регулювання з боку держави. На думку В. Базилевича надмірне втручання держави у перестрахову діяльність призведе до зростання вартості перестрахових послуг, зменшаться обсяги перестраховування, і навпаки недостатнє державне регулювання сприяє послабленню державного контролю за діяльністю учасників перестраховувального ринку, що створює умови для поширення "схемного" перестраховування" [1, с.7]. Тому в кожній економічно розвиненій країні має бути збалансоване державне регулювання та нагляд перестрахового ринку, яке б створювало умови та надавало захист інтересів як надавачів так і споживачів перестрахових послуг. Державне регулювання страхового та перестрахового ринку – сукупність методів, форм та інструментів, за допомогою яких держава, в особі уповноваженого регулятивного органу, впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових та перестрахових відносин. Необхідність державного регулюванні перестрахової діяльності в Україні спричинена наступним [2, с. 164]:

- наявність слабкої конкуренції у страховій галузі через недостатню капіталізацію більшості вітчизняних страхових компаній та їх неспроможність страхувати великі ризики;
- суспільним або змішаним характером ряду страхових послуг, що передбачає суспільну корисність цих послуг, значно вищу за індивідуальну;
- необхідністю урегулювання негативних ефектів, пов'язаних із виникненням техногенних аварій, ядерних конфліктів тощо;
- забезпечення прозорості функціонування страхового ринку, законності діяльності перестрахових компаній та підтримка інформаційної відкритості ринку.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про страхування"[3] регулятором страхової (перестрахової) діяльності є Національний Банк України. Виконуючи роль регулятора, НБУ використовує прямі та непрямі методи регулювання перестрахової діяльності. За допомогою адміністративно-правових

інструментів здійснюється прямий вплив на перестрахові компанії, з метою регулювання темпів зростання сектору перестрахової діяльності, захисту інтересів учасників перестрахових послуг, створення належних умов для здорової конкуренції тощо. До прямих методів слід віднести формування та прийняття законів, що регулюватимуть перестрахову діяльність та проведення нагляду та контролю за дотриманням цих законів. Непрямі, або їх ще можна назвати економічні, або фінансові методи застосовуються державою для опосередкованого впливу, тобто через створення таких економічних умов, що спонукатимуть та певною мірою змушуватимуть перестраховиків функціонувати у необхідному для держави напрямку. До методів непрямого регулювання належать інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямків економічної політики.

Висновки. Отже, ринок перестрашування України досить молодий та все ще розвивається та потребує надійного нагляду та підтримки з боку держави. Державне регулювання перестрахової діяльності з урахуванням сучасних реалій має повинно включати комплекс заходів та методів, що допоможуть подолати кризові явища та водночас сформує належні умови захисту інтересів учасників перестрахових послуг та забезпечать розвиток перестрахового ринку, як прозорого та прибуткового сегменту економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування: суть та протиріччя / В. Д. Базилевич // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія "Економіка". 2006 р. Вип. 81-82, С. 6-9.
2. Нечипоренко А. В. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: теоретичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9079> (дата звернення: 02.11.2022).
3. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX . *Офіційний вісник України*. 2021 р., № 100, том 1, С. 20, стаття 6545.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Шульга Валерія Сергіївна

Студентка 4 курсу ФРГТБ

Державний торговельно-економічний університет

Київ, Україна

Курносенко Анастасія Олександрівна

Аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства

Вступ. Стрімкі технологічні та соціальні зміни, посилення ролі цінностей в бізнесі диктують нові умови його ведення, зокрема, це виражено в принципах корпоративної соціальної відповідальності. Саме їх впровадження, з одного боку, є шляхом протидії та мінімізації негативних наслідків технологічного прогресу, з іншого, такі заходи є важливими для бізнесу в довгостроковій перспективі, оскільки сприяють формуванню позитивного іміджу, збільшують обсяг інвестиції тощо. В таких умовах корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стає важливим об'єктом в бізнес-плануванні.

Мета роботи. Розглянути сучасні аргументи, які посилюють необхідність планувати в своїй діяльності включення принципів корпоративної соціальної відповідальності як в стратегічному плані, так і оперативно-тактичному.

Матеріали та методи. У ході роботи були використанні загальнонаукові методи: аналіз, синтез та узагальнення.

Результати та обговорення. Погоджуємось з думкою Л. П. Коваль та В. В. Мельник, що КСВ є концепцією, яка передбачає врахування потреб та інтересів суспільства суб'єктами бізнесу, які беруть на себе відповідальність за вплив своєї діяльності на клієнтів, постачальників, працівників, акціонерів, громаду та інші зацікавлені сторони, а також навколишнє середовище. Це зобов'язання виходить за рамки статутного обов'язку дотримуватися законодавства та передбачає добровільне вжиття заходів підвищення якості життя працівників, їхніх сімей, а також місцевої громади та суспільства загалом

[1, с. 15].

М. І. Рудкевич та О. М. Рудкевич визначають критерії соціальної відповідальності та мотиви їх дотримання:

- економічна відповідальність: прагнення до стійкого позитивного фінансового стану, утвердження ділової репутації та позитивного іміджу;

- юридична відповідальність: прагнення відчувати законність здійснюваної діяльності та довіру суспільства;

- морально-етична відповідальність: прагнення відповідати етичним принципам прийнятим у суспільстві та вдосконалення особистої (корпоративної) системи цінностей;

- особистісна групова відповідальність: прагнення зробити внесок у соціально-моральний розвиток колективу, у вирішення соціальних проблем [2, с. 417].

З вище сказаного можна зробити висновок, що саме принципи корпоративної соціальної відповідальності є об'єктами стратегічного бізнес-планування, які формують ціннісні переконання бізнесу. В цьому аспекті ми погоджуємось з думкою І.Я. Іпполітової та О.В. Ревенко [3, ст. 178], щодо стадій розвитку стратегічної відповідальності бізнесу, де одними зі стадій є: стратегічний підхід до планування та реалізації стратегічної відповідальності бізнесу; участь у реалізації довгострокових програм соціального розвитку.

Якщо говорити про соціальні проекти (на різних рівнях) підприємств, то вони мають бути складовими загальної корпоративної стратегії та формувати оперативно-тактичні цілі для підтримки загальної місії. Вагомим фактором необхідності чіткого планування таких проектів є те, що вони в короткостроковій перспективі передбачають формування витрат, в такому випадку компаніям, які вмотивовані до впровадження КСВ, слід чітко розуміти свої можливості та порівнювати їх зі своїми цілями. Це можливо за рахунок провадження або якісного формування процесу бізнес-планування. Результатом цього в довгостроковій перспективі є посилення конкурентних переваг бізнесу. Це проявляється у формуванні позитивного іміджу, лояльності та довірі

споживачів та працівників, збільшення інвестицій тощо.

Наразі вітчизняним компаніям важливо планувати та реалізовувати соціальні проекти пов'язані з Covid-19 та російською агресією, а також адаптувати свою управлінську політику до цих умов. Такі заходи матимуть позитивний вплив як на діяльність компанії, так і на суспільство, що формуватиме соціальний капітал.

Фахівці Центру “Розвитку КСВ” проаналізували, які тренди в корпоративній культурі сформувались (або мають перспективи) 2022 році:

1) корпоративна звітність зі сталого розвитку, як і due diligence з прав людини в мережах постачань, стають обов'язковими для великих та публічних компаній (очікуються нові Директиви Європейської комісії, які посилять вимоги до Звіту про управління”);

2) корпоративні бізнес-стратегії включатимуть і фокус на захист довкілля, і кліматичну нейтральність;

3) фокус на сталому розвитку через ESG-стратегії збільшить можливості для фінансування (інвестиції в ESG фонди у 2020 році сягнули \$1 трлн, це у 20 разів більше, ніж у 2019-му);

4) цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН закріпляться в діяльності компаній (в Україні тільки 17,8% компаній у 2020-му інтегрували Цілі сталого розвитку у свої стратегії, проте є тенденції до збільшення) та інші [4].

Особливої уваги в даному питанні приділяється ESG стратегіям. Оскільки, на світовому ринку залучення інвестицій з'являється новий імператив вимога до компаній врахувати ESG-фактори у своїй бізнес-стратегії та надавати публічну звітність щодо виконання зобов'язань. Якщо український бізнес не враховуватиме цей довгостроковий тренд, залучення капіталу обходитиметься значно дорожче або навіть стане неможливим [5].

В Україні на фактори ESG при будівництві стратегій розвитку здебільшого звертають увагу представники великого бізнесу, міжнародні компанії або компанії, які співпрацюють з міжнародним бізнесом. Наприклад: «ВФ Україна» (мобільний оператор Vodafone), «Перший український міжнародний банк»,

група «ДТЕК», «Укргазбанк», «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», НАЕК «Енергоатом», «МХП», НЕК «Укргідроенерго», «Укрзалізниця» та НАК «Нафтогаз України» [5, 6]

Національні компанії досить з обережністю та невпевненістю вдаються до соціальних ініціатив, через дію ряду факторів, зокрема: направленість бізнесу на швидкі способи отримання прибутку; небажання підприємства рахуватися з інтересами та цінностями працівників; вплив минулого досвіду адміністративних методів управління бізнесом; відсутність досвіду партнерських відносин бізнесу із зацікавленими групами (стейкхолдерами) освітніми закладами, громадою громадськими організаціями і т.д. [3, ст. 179].

Висновки. Дотримання трендів ведення бізнесу в сучасних умовах, особливо з позицій корпоративної соціальної відповідальності, є зараз ключовим аспектом у стратегії розвитку компаній. Окрім того, світогляд бізнесу, орієнтований на дотримання Цілей сталого розвитку, є важливим елементом у вирішенні глобальних економічних, соціальних, екологічних, культурних та інших проблем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль Л. П., Мельник В. В. Корпоративно-соціальна відповідальність бізнесу в контексті кризових явищ у виробничій сфері. Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. 2018. Випуск №19. С. 417-421.
2. Рудкевич М. І., Рудкевич О. М. Корпоративна соціальна відповідальність у сучасній державі: моральні засади та розвиток. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70) № 6 2020. С.
3. Іпполітова І. Я. Соціальна відповідальність бізнесу: стратегічний та інвестиційний аспекти / І. Я. Іпполітова, О. В. Ревенко // Економіка та управління підприємствами. 2020. №4. С. 176-181.
4. Тренди корпоративної соціальної відповідальності. URL: <http://csr->

ukraine.org/articles/trendi-korportivnoi-socialnoi-vidp/

5. Навіть у воєнний час тренд ESG залишається нагальним. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/blogs/home/posts/2022/08/navit-u-voyennyu-chas-trend-esg-zalyshayetsya-nagalnym.html>

6. Що таке ESG-принципи і чому компаніям важливо їх дотримуватися. URL: <https://fintechinsider.com.ua/shho-take-esg-pryncyipy-i-chomu-kompaniyam-vazhlyvo-yih-dotrymuvatysya/>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ястреб Ярослава Миколаївна,
аспірант кафедри фінансів
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Актуальність порушеної теми обумовлена тим, що в умовах воєнного стану відбувається занепад фізичної культури і спорту. У рамках Євроінтеграційного напрямку розвитку економіки України необхідним є оновлення механізмів фінансування спортивної галузі. У зв'язку з постійною руйнацією об'єктів спортивної інфраструктури, виникає необхідність залучення значних додаткових коштів для їх відновлення та реконструкції.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз фінансового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Матеріали та методи. У роботі використано методи дослідження: порівняння, абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення, системний підхід.

Результати та обговорення. Тримаючи курс в напрямку Європейської інтеграції, Україна має направити відповідні кошти на розвиток фізичної культури і спорту. Однак, внаслідок введення воєнного стану на території України відбулось скорочення видатків загального фонду Державного бюджету України на 2022 рік.

Видатки та кредитування державного бюджету на розвиток спорту серед осіб з інвалідністю та їх фізкультурно-спортивну реабілітацію зменшено на 265677,10 тис. грн. Фінансування розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту скорочено на 1373387,80 тис. грн.

Таблиця 1

**Видатків загального Державного бюджету України на 2022 рік щодо
фінансового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту в умовах
воєнного стану (тис.грн.)**

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Затверджено на 2022 рік	Скорочення	Остаточна сума на 2022 рік
Розвиток спорту серед осіб з інвалідністю та їх фізкультурно-спортивна реабілітація	1089186,70	-265677,10	823509,60
Підготовка і участь національних збірних команд в Паралімпійських і Дефлімпійських іграх	1476645,70	-	1476645,70
Розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту	4305110,80	-1373387,80	2931723,00
у тому числі для будівництва нових, реконструкцію та капітальний ремонт наявних споруд сфери управління спортивних приміщень ДП «Атлет»	50000,00	-	50000,00
Фінансова підтримка громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування	68511,50	-	68511,50
Підготовка і участь національних збірних команд України в міжнародних змаганнях, що проводять Міжнародний, Європейський олімпійські комітети, включаючи Олімпійські ігри, та Всесвітніх іграх	159774,80	-	159774,80
Розвиток спортивної медицини	41098,30	-	41098,30
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток спортивної інфраструктури, у тому числі реконструкцію, будівельно-ремонтні роботи об'єктів закладів фізичної культури і спорту, що забезпечують розвиток резервного спорту, льодових палаців/арен та стадіонів	800000,00	-800000,00	0,00
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання окремих заходів з реалізації соціального проекту «Активні парки - локації здорової України»	143105,40	-143105,40	0,00
Загалом	8133433,20	-2582170,30	5551262,90

Також скасовано субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток спортивної інфраструктури, у тому числі реконструкцію, будівельно-ремонтні роботи об'єктів закладів фізичної культури і спорту, що

забезпечують розвиток резервного спорту, льодових палаців/арен та стадіонів.

Наразі Міністерство молоді та спорту України активно працює над відновленням об'єктів спортивної інфраструктури для жителів деокупованих територій. Проводиться оцінка стану спортивної інфраструктури, локацій соціального проекту Президента України «Активні парки локації – здорової України». Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання окремих заходів з реалізації даного соціального проекту скорочена.

Разом з тим Міністерством молоді та спорту України відкрито спеціальний рахунок в Національному банку України в рамках ініціативи Президента UNITED 24, щоб залучати міжнародну фінансову допомогу для відбудови спортивної та молодіжної інфраструктури, наразі відомо, що понад ста спортивних об'єктів частково або повністю зруйновано. Завдані збитки спортивній інфраструктурі країни за розрахунками експертів перевищують 160 млн доларів США.

Значну роль відіграє підтримка більш ніж сорока країн світу. За допомогою національних федерацій цих країн, міжнародних федерацій з видів спорту, Олімпійських комітетів та Фонду солідарності олімпійської спільноти та вітчизняного спорту було створено умови для безкоштовного перебування наших спортсменів на тренувальних зборах, що зменшує навантаження на бюджет країни, підтримує належний імідж на міжнародній спортивній арені.

Висновки. Відбулося скорочення фінансування низки державних програм та субвенцій, видатків державного бюджету на розвиток фізичної культури і спорту. Нагальним залишається питання залучення додаткових джерел фінансування спортивної галузі. Важливим є питання відбудови та реконструкції об'єктів спортивної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Домбровська С. М., Вавренюк С. А., Палюх В. В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2020. 313 с.

2. Іртищева І., Криленко В., Романенко С. Фінансування спортивно-оздоровчої діяльності на макро та мезорівнях. Економічний аналіз. 2022. Том 32. № 2. С. 169-175.
3. Міністерство молоді та спорту України. Режим доступу: <https://mms.gov.ua>
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: від 2 грудня 2021 року № 1928-ІХ
5. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: КНТЕУ, 2021. 532 с.
6. Ястреб Я. М. Система фінансування фізичної культури і спорту. Науковий журнал «Scientia Fructuosa». 2022. №4(144). С. 134-142.

ТЕКСТИЛЬНІ СУВЕНІРИ В ГОТЕЛІ – АКТУАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ЕКО-ТРЕНД

Яценко Олександр Володимирович,

д.е.н., професор

Вінник Дарина Андріївна,

Рубан Костянтин Валентинович

студенти

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Вступ. / Introductions. Сфера послуг представляє собою сукупність видів діяльності, функціональне призначення яких у системі суспільного виробництва виражається у виробництві й реалізації послуг і духовних благ для населення. Сфера гостинності поєднує різногалузеві підприємства, які формують складові враження гостя (туриста) при споживання туристичного продукту і специфічних та супутніх послуг.

Враження – це четверта економічна пропозиція (три попередніх сировина, товар, послуга), якій до недавнього часу приділяли недостатньо уваги. Враження завжди були, але споживачі, підприємці і економісти відносили їх до сектора послуг. Коли споживач купує послугу, він купує ряд дій, але коли він купує враження, він платить за незабутні хвилини свого життя, підготовлені компанією, тобто за власні відчуття.

Постійне удосконалення і створення нових (інноваційних) товарів і послуг для споживача, що шукає нових вражень – задача всіх гравців ринку сфери послуг.

Мета роботи. / Aim. Дослідження має на меті обґрунтувати економічну і соціальну доцільність впровадження актуальних маркетингових інструментів підприємств сфери послуг з урахування світових трендів гостинності.

Матеріали та методи./Materials and methods. Зараз світ змінюється надзвичайно швидко, і це нова реальність, в якій потрібно працювати, приймати рішення та планувати розвиток. Зміни відстежуються,

структуруються та прогнозуються у вигляді трендів. Тренди базуються на тому, як сильно змінився світ, як змінились цінності людей за останні кілька років. Дослідження трендів у сфері гостинності і маркетингових інструментів залучення клієнтів дозволяє визначити найбільш актуальні і доцільні.

Результати та обговорення./Results and discussion. В даний час еко-рух у всьому світі набирає все більшу популярність, знаходячи свій вияв у різних сферах життя людини. У сучасному світі власники та менеджери підприємств приділяють велику увагу збереженню природних та грошових ресурсів. Для збереження енергії, часу, робочої сили та коштів впроваджують екологічні інноваційні технології.

Важливим фактором є не лише економія коштів підприємством, а й важливий соціальний ефект привернення уваги громадськості до проблем екології та виховання у відвідувачах нового світогляду та усвідомленого ставлення до предметів використання.

Головною ідеєю еко-інновації є максимальне використання ресурсів, наданих природою: Тренд на екологічність з'явився у всіх сферах і в готельній сфері також .

У 2020 та 2021 роках питання безпеки, нових стандартів чистоти, зростання значимості та популярності безконтактних технологій були максимально актуальними для всіх готельєрів, і залишаться такими ще надовго. Але окрім цього, підвищена обізнаність гостей про екологічність, свідоме споживання, здоров'я та турботу про себе встановила нові стандарти і для підприємств гостинності. Тому серед головних трендів гостинності 2022 екологічність, персоналізація і економіка вражень.

Маркетингові екоінновації сприятимуть подальшому розвитку готельного бізнесу, залученню більшої кількості клієнтів саме в ті готелі, які генерують і впроваджують нові екологічно спрямовані рішення у сфері обслуговування гостей.

Сувенірна продукція готелю - це той маркетинговий інструмент, який може поєднати діяльність різних гравців ринку і втілити актуальні світові

тренди, а також залучити і утримати споживачів.

Людам подобається одержувати подарунки, і це робить сувенірну продукцію одним з що найпотужніших засобів з просування продуктів і послуг, а також формування іміджу підприємства. Реклама на сувенірах сприятливо сприймається, не викликає роздратування і має велику тривалість дії. Сам факт дарування та одержання подарунків викликає позитивні емоції і створює сприятливу атмосферу для ділового спілкування.

Провідні постачальники бізнес-сувенірів, орієнтуючись на цей світовий тренд екологічності, створили цілий напрям – еко-сувеніри. Один з найбільш затребуваних сувенірів даного розділу – еко-сумки.

Популяризація еко-сумок – прекрасна можливість на власному прикладі показати високий рівень соціальної відповідальності і при цьому грамотно витратити рекламний бюджет.

Крім незаперечної екологічної користі еко-сумки мають привабливий вигляд і вони дуже практичні у використанні. Еко-сумки виготовляють з екологічно чистого міцного матеріалу: як натурального походження (бавовна, льон, брезент, джут, двунітка), так і з синтетичних аналогів, наприклад, спанбонду (нетканого поліпропілену).

Еко-сумка буде гарним корпоративним подарунком для співробітників, бізнес-сувеніром для партнерів і клієнтів на виставках, конференціях і семінарах. Завдяки нанесенню на тканину фірмового логотипу, такий сувенір буде своєрідною рекламою і показником його відомості.

Гостям готелів доцільно запропонувати оригінальну сувенірну еко-сумку, на якій буде розміщена символіка готелю і символіка або визначні пам'ятки місця перебування. На рисунку 1 представлено варіанти оформлення еко-сумок для курортного готелю «AQVA». Другий варіант оформлення передбачає, що нашивається світловідбивача стрічка.

Виробникам еко-сумок доцільно запропонувати розширити перелік текстильних сувенірів для готелю для різноманітності і альтернативного вибору це можуть бути наволочки на декоративні подушки, серветки, рушники для

кухні, мішечки для зберігання хлібу. Дані товари також схильні до еко-концепції.

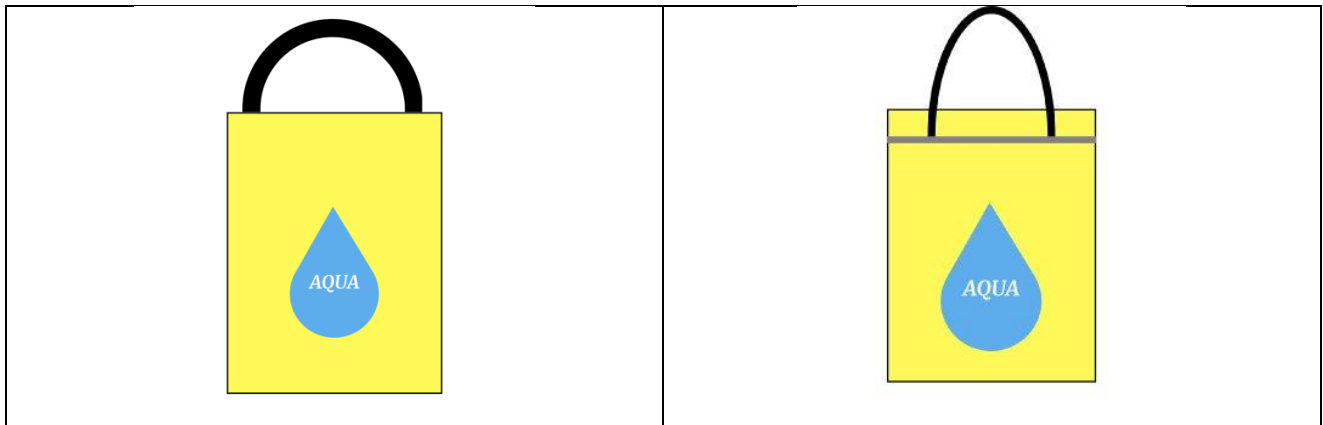

Рис. 1 - Варіанти оформлення еко-сумок для курортного готелю «AQVA»

Пропонуємо поєднати приємне з корисним і відкрити на території готелю сувенірний кіоск. Для гостей наявність такої послуги - економія часу при пошуку оригінальних сувенірів, для готелю – додатковий напрямок доходу і реклама, для виробників еко-сумок - канал для реалізації продукції і підтримка еко-тренду в свідомості споживачів.

Висновки./Conclusions. Узагальнюючи розгляд питань трендів і актуальних маркетингових інструментів визначаємо, еко-сумки та інші текстильні сувеніри – як актуальний і екологічний бізнес-сувенір для клієнтів і партнерів, схвалений самою природою. З економічної точки зору – це не затратний продукт, з соціальної – підтримка і формування еко-свідомості споживачів.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Яценко Олександр Володимирович,

д.е.н., професор

Ладан Ольга Іванівна,

магістр

ЧНУ ім. Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

Вступ. Враховуючи політичне становища в країні та умови ринкових відносин, одним з найважливіших показників, оцінки стану господарювання підприємств є рентабельність, оскільки вона характеризує кінцевий результат роботи підприємств і є відносно складною економічною категорією як з точки зору інтерпретації, так і через наявність різноманітних методів, що використовуються для її оцінки.

Актуальність даної теми є важливою, оскільки рентабельність вважається вирішальним інструментом управління підприємством та формування прибутку враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Мета роботи. Полягає в виявленні шляхів підвищення рентабельності підприємств щодо зростання ефективності діяльності, класифікація показників рентабельності та досліджені економічної сутності поняття «рентабельність».

Матеріали та методи. Пошуку шляхів підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства та визначення сутності даної економічної категорії, займалися такі вчені-економісти, як: О. І. Копилук, М. М. Чумаченко, В. І. Іващенко, А. М. Стангрет, Т. В. Амелюченко, П. Я. Попович, І. А. Бланк, О. Д. Третьак, Н. В. Тарасенко та інші. Вивчення праць науковців дало змогу виокремити шляхи підвищення рівня рентабельності щодо ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових і специфічних методів, зокрема: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання, систематизації та узагальнення.

Результати та обговорення. Перш за все, необхідно зазначити, що основна мета діяльності будь-якої компанії, це отримання прибутку, а для цього потрібно забезпечити достатній рівень рентабельності господарської діяльності підприємства. Економічна сутність поняття «рентабельність» свідчить, що це критерій економічної ефективності підприємства, який забезпечує отримання прибутку після вирахування всіх витрат на її виробництво і збут [1, с. 400].

Слід зазначити, що прибуток – це абсолютна величина, яка вимірюється в грошових одиницях, а рентабельність – відносний показник, який показує ступінь прибутковості підприємства. Рентабельність характеризує загальну ефективність компанії, дохідність кожної сфери діяльності (виробництва, бізнесу, інвестицій), окупність витрат [2, с. 226].

Основні показники рентабельності можна розділити на кілька груп:

- характеристика капіталу;
- характеристика активів;
- характеристика інвестицій та витрат;
- характеристика реалізації [3, с. 181].

Усі ці коефіцієнти можна розрахувати за допомогою: операційного прибутку, чистого прибутку, прибутку до оподаткування та валового прибутку.

Розрізняються такі основні показники прибутковості:

1. Показники рентабельності капіталу: сукупного та валового капіталу.
2. Показники рентабельності активів, до яких належать: активи, необоротні активи, основні засоби та оборотні активи.
3. Показники рентабельності діяльності, які включають: суму валового прибутку, прибуток від діяльності та суму чистого прибутку.
4. Витратні показники рентабельності: операційних витрат, витрат на поточну діяльність [3, с. 182].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що показник рентабельності є відносною характеристикою фінансових результатів підприємства та ефективності його діяльності. Він відображає прибутковість підприємств у всіх аспектах і систематизований відповідно до інтересів учасників господарського процесу.

У сучасних умовах господарювання суб'єктам господарювання необхідно вживати заходів, які сприятимуть підвищенню рентабельності їх діяльності. Усі шляхи та фактори підвищення рентабельності компанії можна розділити на внутрішні та зовнішні. Зовнішні фактори не залежать від діяльності підприємств, а формуються під впливом ринкового механізму в країні: законодавства, економічної та політичної ситуації. Основними зовнішніми факторами, що впливають на рентабельність підприємств, є:

- підтримка курсу гривні, митних тарифів;
- значне розширення внутрішнього ринку [4, с. 223];
- впроваджувати ефективну банківську політику шляхом зниження кредитних ставок та встановлення надійних механізмів рефінансування;
- зменшити тиск податкового навантаження на суб'єкти підприємництва.

На державному рівні повинні бути створені відповідні організаційні передумови для підвищення рівня рентабельності та постійної підтримки суб'єктів господарювання на національному, галузевому, регіональному та міжнародному рівні здійснення діяльності.

Внутрішні фактори, що підвищують рентабельність, є суб'єктивними, оскільки компанії можуть безпосередньо впливати на них. Ці фактори включають ряд дій і заходів, які сприяють прибутковості бізнесу, а саме:

- збільшення продажів продукції та надання послуг;
- збільшення продуктивності праці співробітників;
- покращення ефективності використання необоротних активів;
- склад та структура оборотних коштів, повинна оптимізуватись;
- перегляд маркетингової політики, що застосовується [4, с. 224];
- підвищення якості продукції й послуг, їх конкурентних можливостей.

Одним із шляхів підвищення рентабельності бізнесу є збільшення продажів продукції та послуг, адже чим більше продається продукції та надається послуг, тим вищий прибуток, що позитивно впливає на рентабельність. Водночас, за рахунок збільшення обсягів реалізації товарів та послуг, підвищити рентабельність, можливо за допомогою повного аналізу господарської діяльності: перегляд маркетингової політики, диверсифікація діяльності, асортименту товарів та послуг, підвищення якості продукції та зменшення витрат підприємства.

Висновки. Таким чином, рентабельність – це критерій економічної ефективності підприємства, який забезпечує отримання прибутку після вирахування всіх витрат на її виробництво і збут. Показники рентабельності показують фактичний розмір прибутку в порівнянні з сумою вкладених витрат, капіталу і ресурсів. Аналіз рентабельності дозволяє:

- розуміти ефективність вкладених коштів у підприємство та їх раціональне використання;
- виробляти високорентабельну продукцію та надавати якісні послуги, що матиме найбільший попит споживачів і задовольнить їхні потреби;
- підвищити конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки.

Для успішного розвитку будь-якої компанії рентабельність є головною передумовою ефективності господарської діяльності.

Для забезпечення підвищення рентабельності необхідно раціоналізувати витрати на виробництво і реалізацію продукції і послуг, підвищити продуктивність праці, запровадити систему збуту, покращити управління якістю та конкурентоспроможністю продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. Київ. КНЕУ. 2002. С. 624.
2. Коваль О. А. Рентабельність як показник економічної діяльності

сільськогосподарських підприємств. Економіка, управління та інновації. 2014. № 1. С. 225-227.

3. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Економіка підприємства. Київ: Центр учбової літератури. 2010. С. 304.

4. Ребрик М. І., Кирич Н. Б. Шляхи підвищення рівня рентабельності підприємства. МНТК. Тернопіль. ТНТУ. 2018. С. 223-224.

LEGAL SCIENCES

THE CREATION OF SPECIALIZED JUVENILE COURTS AS THE PROCESS OF HUMANIZATION OF OUR SOCIETY

Bulich Vladyslav

Bachelor's degree holder of higher education
Kryvyi Rih Faculty NU “OLA”

Drobchak Alla

Senior Lecturer
Kryvyi Rih Faculty NU “OLA”

Aim. Background for the creation of juvenile courts in Ukraine

In these latter days the problem of introducing elements of juvenile justice in the Ukrainian judiciary has become significantly relevant, at least at the level of wide publicity. Factors that determined this direction of protection of children's rights in conflict with the law were: a sharp decline in production, unbalanced economic relations, rising unemployment, declining family income, the destruction of the institution of preschools, reduced access to health services. These circumstances have led to a decline in demographics, increased child homelessness, an increase in juvenile delinquency.

Therefore, the current situation with juvenile delinquency in Ukraine, the crisis in the social and economic spheres necessitate strengthening the social protection of children, identifying priorities in this important work, one of which is attention to children in conflict with the law.

Juvenile justice is understood to mean a way of organizing the legal system, which creates a system of bodies, institutions and organizations that administer justice in cases of offenses committed by minors.

Although the Ukrainian legal system does not have separate courts dealing with juvenile cases, the Facial legislation establishes a number of foundations that

develop this area of justice. For example, in the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012, a separate 38 chapter is defined - "Criminal proceedings against minors", which determines the procedure for committing procedural actions with minors, both at the stage of pre-trial investigation and at the stage of court proceedings. etc.

Materials and methods.

Thus, the Law on the Judiciary and the Status of Judges establishes a separate specialization for judges, which operates in local general courts and courts of appeal. Such a judge shall be elected for no more than three years with the possibility of re-election by a meeting of judges, by this court on the proposal of the chairman or by any of the judges of the relevant court. There are also mandatory requirements for such a judge: experience as a judge of at least 10 years, experience in criminal proceedings, high moral and professional qualities. If no judge has relevant experience, judges with the highest experience in such work may be selected, the chosen specialization does not relieve the judge of his / her duties, but is considered a priority in the distribution of juvenile cases.

It should also be noted that previously there was criminal police for children, which investigated offenses committed by minors and worked with such persons. Due to the unforeseen reforms of a separate police unit for juveniles, there are only precedents for the creation of separate sectors for the prevention of juvenile delinquency in territorial police units.

Talks that we lack financial, material and human resources are surprising. For example, keeping one prisoner costs the state much more than educating a teenager in schools.

Results and discussion.

Juvenile courts were first introduced in 1890 as an experiment in the English colony of South Australia, and then legalized there in 1895. Successful practice of these courts has led to their rapid spread, first in North America and then in Europe today, juvenile courts are widespread in many countries (France, Japan, Germany, Great Britain, Belgium). For example, the German general court system includes juvenile courts as independent divisions. They hear offenses involving a juvenile

between the ages of 14 and 18, as well as young people under the age of 21, if the court finds that their behavior is "adolescent". The same courts may hear cases of adult violations of the interests of minors, or cases in which minors are required to be questioned as witnesses.

Conclusion

Thus, we believe that the creation of independent units in the system of general courts of Ukraine, namely Juvenile Courts, will help improve the situation of juvenile delinquency in the country. It should also be borne in mind that the juvenile court considers the child not as an object of repression, but as a subject of rehabilitation, which provides prevention of offenses at the initial stage. Therefore, the creation of specialized juvenile courts will be the next level in the process of humanization of our society.

SMART-CONTRACTS WITH LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN

Menso Iryna,
Candidate of Juridical Sciences
Senior Lecturer
at the Department of Civil and Labor Law
of the Educational and Scientific Humanitarian Institute
of Odesa National Maritime University,
Khutak Amina
Student of
Odessa National Maritime University
Odessa, Ukraine

Introductions. The significance of the contract being void will be analysed in detail later in this thesis, but the essential characteristic of a void contract is that there is no choice of the parties whether or not to void the contract, under the law it will automatically be so. This differs from the ‘voidable’ position under misrepresentation.

Aim. - outlining the directions of development of legal regulation of smart-contracts;

- analysis of the experience of world practice in the legal regulation of cryptocurrency in the smart-contracts;

Materials and methods. For writing this thesis, there are used methods of conceptual analysis, observation, generalization, as well as system and functional approach.

Results and discussion. Cryptocurrencies and the blockchain technology underlying them have received an unprecedented amount of attention in recent months. Much of this attention seems to be related to the fact that Bitcoin and other tokens were discovered as an investment opportunity by a broader set of investors around late 2016 and 2017, and by the fact that an increasing number of actors have released tokens in so-called initial coin offerings (ICOs) to finance the development of new services and other projects [1]. Simultaneously, it has become increasingly

clear that the blockchain technology, which makes it possible to create cryptocurrencies in the first place, can be used to enable various other uses as well, ranging from self-executing “smart contracts” to decentralized file-storage systems.

To help increase blockchain technology, cryptocurrency (as part of program or currency) has been developed that monitors the fulfilment of the obligations of both parties, contract, as well as automatically levying and also automatically collects penalties for breaches or non-compliance with the of the deal [2].

Smart contracts are also used in shipping. Today, many users prefer to order goods from online shops. This is usually done by using partial or full payment for the goods. The payment on delivery does not guarantee receipt of the goods and cash on delivery costs extra [3]. With the use of smart contracts, this problem is solved. Before the goods are dispatched, the required amount is deducted from the buyer and recorded in the chain.

However, there are meaningful disadvantages to smart contracts:

- Human error. Because the contract is code written by humans, there may be some errors in it.
- Implementation costs.
- Smart contracts are not subject to government regulation.

In 2020, the state of Illinois passed the Blockchain Technology Act. The law recognizes the validity of smart contracts and blockchain-based records in commercial relations [3].

The law does not allow a smart contract to be denied legal force and excluded from evidence in court only on the grounds that a chain of computer blocks was used to create, store or verify the contract. The law provides for restrictions on the use of blockchain.

It is worth noting that the Grand Chamber of the Supreme Court, reviewing case No. 9901/43/19, on 14.02.2019, ruled that the electronic digital signature is the main requisite of the form of submission of electronic evidence [4]. The absence of such a requisite in an electronic document excludes grounds to consider it original, and therefore, proper evidence in the case.

Conclusions. In addition to the above challenges at the infrastructure and contract level, there are some other challenges. For example, at the operations level, poorly designed smart contracting mechanisms will increase the cost of contract performance and reduce the efficiency of contract performance [5]. Developers should develop a set of incentive mechanisms to align individual interests with the overall interests of the organisation/society, thus achieving interoperability.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. House Bill 2417 House of Representatives State of Arizona URL: <https://www.azleg.gov/legtext/53leg/1R/bills/hb2417h.pdf>

2. J. Caytas, “Blockchain in the U.S. regulatory setting: Evidentiary use in Vermont, Delaware, and elsewhere,” in *Columbia Science and Technology Law Review*, 2017. [Online]. Available: <https://ssrn.com/abstract=2988363>

3. B. Marino and A. Juels, “Setting standards for altering and undoing smart contracts,” in *Proc. Int. Symp. Rules Rule Markup Lang. Semantic Web*, 2016, pp. 151–166.

4. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 14 лютого 2019 року у справі № 9901/43/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79883385>

5. J. D. Hansen and C. L. Reyes, “Legal aspects of smart contract applications,” Perkins Coie’s Blockchain Ind. Group, Seattle, WA, USA, White Paper, May 2017.

ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО: НОВЕЛИ, ПРИЙНЯТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВВЕДЕННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Антошевська Тетяна Олександрівна,
студентка
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Указ Президента № 64/2022 «Про ведення воєнного стану в Україні» [1] вплинув всі сфери життя українського народу. Область трудових правовідносин не стала винятком, оскільки діяльність більшості підприємств, установ і організацій зазнала суттєвих змін від призупинення і евакуації на більш безпечні території до повного закриття. У зв'язку з цим актуалізувалися питання законодавчого регулювання трудових відносин, що стало причиною прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX [2].

Мета роботи. / Aim. За основну мету було покладено здійснення аналізу основних новел реформування трудового законодавства в результаті впливу воєнного стану.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вказану проблематику розглядали багато науковців, такі як: О. О. Гордєєва, А. М. Островерх, Е. М. Полтавський, Макаренко Н.А., Занфірова Т. А. Проте оскільки Україна на даному етапі розвитку перебуває на шляху постійних змін є актуальним та потребує подальшого дослідження трудових правовідносин в умовах воєнного стану.

Щодо методологічної основи, то при написанні цієї роботи були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження як: аналіз, синтез, опис, дослід, порівняння.

Результати та обговорення./Results and discussion. Трудове законодавство України загалом і Кодекс законів про працю України[3] зокрема

регулювали всі можливі трудові відносини в умовах мирного часу. Проте, цей нормативно-правовий акт не передбачав можливості введення воєнного стану і змін, яку будуть цим детерміновані, тому він не забезпечував всіх потреб суб'єктів вказаних правовідносин.

Логічним вирішенням цієї ситуації стало прийняття Верховною Радою України Закону № 2136-IX, який набрав чинності 24 березня 2022 року. В цілому, сфера дії охоплює майже всі проблемні моменти, які можуть трапитися при належному забезпеченні трудових відносин під час воєнного стану: можливості обирати трудові договори під час прийняття на роботу в умовах воєнного стану; облік робочого часу; умови праці жінок; надання відпусток; звільнення працівників.

Також належить згадати і про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 року [4]; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників» від 12.05.2022 року [5]; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» від 19.07.2022 року [6]; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» від 19.07.2022 року [7].

Застосовуючи системне тлумачення до вищезгаданих нормативно-правових актів, робимо висновок, що однією з головних тенденцій є обмеження трудових прав працівників.

Насправді це відповідає вимогам чинного законодавства, оскільки стаття 64 Конституції України[8] регламентує, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Оскільки трудові права не є абсолютними, як право на життя чи право здоров'я, то вони цілком законно можуть бути обмежені.

Ці положення кореспондують з частиною 2 статті 1 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», в якій вказано, на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України. Такі обмеження мають бути обґрунтованими і доцільними, мати місце тільки при реальній необхідності.

Якщо звернутися до новел такого етапу трудових правовідносин як працевлаштування, то у період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору (ст.2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX). Тоді як раніше стаття 24 Кодексу законів про працю визначала обов'язкові випадки укладення трудового договору в письмовій формі. Вказаний виняток про не стосується щодо працевлаштування іноземців, обов'язок щодо подачі копії трудового договору серед пакета документів для отримання дозволу на застосування праці залишається в силі. Також, при укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників. З метою оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме, роботодавець може укладати з новими працівниками строкові трудові договори у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Ще однією новелою є призупинення дії трудового договору, що визначена ст. 13 Закону № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Обов'язковими умовами є абсолютна неможливість надання роботодавцем та виконання працівником відповідної роботи. Якщо хоча б одна з перелічених умов не виконується, законодавство забороняє призупинення трудового договору під час воєнного стану в Україні. У разі

призупинення дії трудового договору роботодавець звільняється від обов'язку виплачувати заробітну плату, а у подальшому її відшкодування у зв'язку з призупиненням трудового договору через воєнні дії буде покладатися на державу-агресора, тобто Російську Федерацію. В період призупинення трудового договору роботодавець звільняється від будь-якого обов'язку щодо забезпечення своїх працівників роботою, а працівники позбавляються будь-яких трудових функцій.

Але призупинення трудового договору завжди є тимчасовим. Таким чином, після усунення причини (наприклад, воєнного стану), він відновить свою дію.

Звільнення своєю чергою теж зазнало істотних змін. Деякі процедури зазнали спрощення. Наприклад, разі звільнення працівника з його ініціативи, трудовий договір має бути розірваний у строк, визначений самим працівником, і вимоги, передбачені ст. 38 КЗпП, про попередження у двотижневий строк не застосовуються. Необхідними умовами для цього є: працівник не повинен бути примусово залучений до суспільно корисних робіт, а також до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури; існує загроза для життя та здоров'я працівника через знаходження роботодавця у районі ведення бойових дій.

Також, новелою є можливість звільнення працівника з ініціативи роботодавця в період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, а також відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку). В такому разі датою звільнення буде перший робочий день, наступний після закінчення тимчасової непрацездатності чи закінчення відпустки.

Висновки./Conclusions. На основі проведеного системного аналізу трудового законодавства України в період воєнного стану було зроблено висновок, що норми нового Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» регулюють деякі аспекти трудових відносин застосовуючи тенденції до спрощення і обмеження конституційних прав і

свобод.

Такі норми є пріоритетними для працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Норми законодавства про працю, які суперечать положенням цього Закону, на період дії воєнного стану не застосовуються.

Не зважаючи на позитивні моменти законодавства, основним недоліком залишається реалізація положень, оскільки на сьогоднішній день відсутні детальні роз'яснення та стала практика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні: Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року, No2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 27.11.2022 року).

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року, No2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 27.11.2022 року).

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 року, No 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 27.11.2022 року).

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352 -IX від 01.07.2022 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74050.

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників» № 2253-IX від 12.05.2022 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2253-20#Text>.

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» від 19.07.2022 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653.

7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25760>.

8. Конституція України 254к/96-ВР від 28.06.1996. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

АКТИВНЕ ТА ПАСИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Ахтирський В. М.

курсант

Науковий керівник:

Зеленський Є. С.

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Дослідження особливостей використання вогнепальної зброї, а саме: норми та положення щодо використання вогнепальної зброї працівниками Національної поліції України відповідно статті 46 Закону України «Про Національну Поліцію».

Постановка проблеми. Поліцейські, будучи представниками громадської влади, несуть відповідальність перед народом України. У разі порушення прав та законних інтересів громадян, поліцейські можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Необхідність всебічного вивчення проблеми використання вогнепальної зброї значною мірою викликана тим, що на тлі постійно зростаючих кримінальних правопорушень зростає страх використання зброї.

Матеріали та методи./Materials and methods. Серед публікацій, присвячених цій тематиці, варто вказати: Іноземцев С. В., Баканов К. С.

Мета роботи. / Aim є дослідження ефективності законодавства щодо застосування та використання вогнепальної зброї поліцейськими та рекомендаціями щодо його вдосконалення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Поліцейські під час використання вогнепальної зброї керуються законом України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 року, в якому чітко вказано перелік обставин, при яких дозволено використання вогнепальної зброї. Це обставини, які не терплять міркувань та затримка в яких може призвести до серйозних наслідків.

Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів

реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом [3, с. 1].

Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України [2, с. 46].

Зброя – пристрої та прилади, спеціально виготовлені, конструктивно призначені та технічно придатні для неодноразового ураження живої або іншої цілі, які не мають прямого виробничого чи господарсько – побутового призначення;

Вогнепальна зброя – пристрої, конструктивно призначені для механічного враження цілі на відстані снарядом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії згоряння вибухових речовин.

Дія цього Закону поширюється на стрілецьку вогнепальну зброю нарізну вогнепальну зброю калібру до 20 мм та гладкоствольну вогнепальну зброю калібру до 26 мм (4 – й калібр) включно. Основні частини вогнепальної зброї ствол, затвор, барабан, рамка, ствольна коробка [3, с. 1].

Вогнепальна зброя призначена для механічного знищення цілі на відстані з кидковою оболонкою, що отримує спрямований рух за рахунок енергії пороху або іншого заряду.

Застосування вогнепальної зброї без попередження (активне застосування) дозволяється тільки тоді, коли це вкрай необхідно для захисту життя людей, а саме в таких випадках:

- 1) у районах проведення антитерористичної операції;
- 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю і здоров'ю людей;
- 3) якщо особа чинить збройний опір;
- 4) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого

чи тяжкого злочину, утікає із застосуванням транспортного засобу.

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [2, с. 16].

Працівник Національної Поліції уповноважений використовувати вогнепальну зброю з попередженням (пасивне використання):

1) відштовхування нападу на поліцейського чи членів його родини, у разі загрози їхнього життя чи здоров'я;

2) захист людей від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;

3) звільнення заручників або осіб, які незаконно позбавлені свободи;

4) відштовхування нападу на об'єкти під охороною, конвоїв, житлових та нежитлових приміщень, а також звільнення таких об'єктів у випадку їх захоплення;

5) затримання особи, яка була виявлена при вчиненні серйозного або особливо серйозного кримінального правопорушення та намаганні сховатися;

6) затримання збройного опору, особи, яка намагається втекти з – під варти, а також озброєну людину, яка загрожує використанню зброї та інших предметів, що загрожують життю та здоров'ю людей та/ або поліцейських;

7) зупинення транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями становить загрозу для життя чи здоров'я людей та/ або поліцейського [2, с. 16].

Забороняється активне застосування вогнепальної зброї в місцях, де є ймовірність ушкодження інших осіб, а також у вогнебезпечних або вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу та/ або крайньої необхідності; до вагітних жінок, неповнолітніх, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору патрульному, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або патрульних, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

У разі застосування вогнепальної зброї поліцейський зобов'язаний будь якими силами забезпечити безпеку інших осіб і надати невідкладну медичну допомогу потерпілому. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити свого

керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління Національної поліції та відповідного прокурора.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Працівники Національної Поліції України для підтримки правопорядку не використовують вогнепальну зброю проти людей, за винятком випадків самозахисту або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозної травми або для запобігання особливо серйозному злочину, що тягне за собою велику загрозу для життя для того, щоб заарештувати людину, яка представляє таку небезпеку, яка чинить опір їхній владі, або для запобігання її втечі, і лише у випадках, коли менш рішучі заходи недостатньо для досягнення цієї мети. У будь – якому випадку, навмисне використання фатальної сили може виникати лише тоді, коли захищати життя абсолютно неминуче.

9 березня 2022 року президент України Володимир Зеленський підписав закон, прийнятий Верховною Радою, який передбачає звільнення цивільних осіб з відповідальності за вбивство російських військових, що дозволяє використовувати в якості вогнепальної зброї пістолети, гвинтівки, а також мисливську зброю.

14 серпня 2022 року Верховна Рада прийме закон про легалізацію зброї в Україні найближчим часом. Про це оголосив міністр Міністерства внутрішніх справ країни Денис Монастирський [4, с. 1].

Згідно з українським законодавством, "У період воєнного стану громадяни України, а також іноземців та без громадянських осіб, юридично розташовані в Україні, можуть брати участь у відновленні та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав, у тому числі Отримання вогнепальної зброї та боєприпасів до нього відповідно до процедури та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України". У документі зазначається, що цивільні люди мають право використовувати

"власну нагороду, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкі больові гвинтівки), полювання на розриву, гладку бордюрну зброю та бойові товари". Закон говорить про те, що мирним людям доведеться здати зброю та невикористані боєприпаси до Національної поліції України через 10 днів після скасування воєнного стану.

"Цивільні не несуть відповідальності за використання вогнепальної зброї проти осіб, які займаються збройною агресією проти України", якщо така зброя застосовується на основі та таким чином, визначеним цим законом, йдеться у документі.

24 лютого Український парламент запровадив воєнний стан у країні. Зеленський оголосив того ж дня, що в Україні вони дадуть зброю всім, щоб захистити свій суверенітет.

Робота працівників Національної поліції щодо підтримки закону та порядку має велике соціальне значення, і тому необхідно підтримувати на належному рівні та, якщо необхідно, покращити умови праці цих працівників. Для підтримки закону та порядку вони відіграють надзвичайно важливу роль у захисті прав людини на життя, свободу та безпеку, як це гарантується Конституцією України та Всесвітньою декларацією прав людини.

Висновки./Conclusions. Таким чином, потрібно ретельно розглянути питання про використання вогнепальної зброї, яка не приводить до смертельних випадків, щоб мінімізувати ризик пошкодження стороннім особам, та здійснити суворий контроль щодо використання такої зброї. Необхідно розвивати у працівників Національної Поліції впевненість у своїх діях, сформувавши цілісну модель поведінки, в якій необхідно відкрити вогонь, а також формувати уважність та точність в роботі з правопорушниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Офіц. Текст. Київ: КМ, 2013. 96 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96> – %D0%B2%D1%80 (дата звернення: 29.10.2022).

2. Про Національну Поліцію: Закон України № 580 – VIII від 02.07.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580> – 19 (дата звернення: 29.10.2022).

3. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення: 29.10.2022).

4. <https://ips.ligazakon.net/document/JF2D900A?an=11> (дата звернення: 29.10.2022).

КЛАСИФІКАЦІЯ КИДКОВОЇ ТА УДАРНОЇ ТЕХНІКИ У СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ ТА ЇХ ПРАВОВА ОСНОВА

Бичок Олександр Миколайович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Анотація. У статті проаналізовано питання класифікації кидкової та ударної техніки під час силового затримання співробітниками Нацполіції України.

Зазначено про те, що безпека поліцейських під час силового затримання є актуальною проблемою, вирішення якої багато в чому залежить від самих правоохоронців. Застосування прийомів кидкової та ударної техніки під час силового затримання відіграє дуже важливу роль у несенні поліцейської служби. Такі техніки знижують ризик виникнення негативних випадків при затриманні правопорушників і злочинців.

Ключові слова: кидки, удари, техніка, єдиноборства, прийоми.

Постановка проблеми.

За статистичними даними, працівники Нацполіції України під час виконання службових обов'язків часто при затриманні правопорушників чи злочинців застосовують до них фізичний вплив, прийоми боротьби та рукопашного бою.

Відповідно до викладеного, актуальним є удосконалення техніки застосування кидків та активних ударних дій Нацполіції України, спрямованих

на затримання правопорушників, які чинять фізичний опір, що зменшить кількість травм персоналу у майбутній професійній діяльності. співробітники правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі класифікації кидкової та ударної техніки у силовому затриманні та їх правовій основі були присвячені праці таких вчених та науковців, як Дідковський В. А. , Бондаренко В. В., Кузенков О. В., Тьорло О. І., Музика Б. Ю. та інші.

Виклад основної частини.

Службова діяльність працівників Нацполіції України проходить в екстремальних умовах, під впливом ряду несприятливих факторів, серед яких:

- 1) постійне перебування у фокусі конфліктних ситуацій, вірогідність збройного нападу;
- 2) підвищена стомлюваність, стреси;
- 3) постійне носіння важкого спорядження (бронежилетів, зброї, спеціального обладнання тощо), що негативно впливає на фізичний стан і загальний стан здоров'я працівників і потребує розвитку фізичних якостей і формування спеціальних рухових умінь і навичок [1, с.18].

Публічна сутичка з непокою правопорушника потребує від охоронців миттєвого прийняття рішення про застосування виду поліцейського заходу, своєчасного переходу із запобіжного заходу на примусовий і навпаки.

Такі умови висувають підвищені вимоги до професійної підготовленості особового складу, зокрема сформованості спеціальних рухових навичок та навичок виконання кидків і ударів.

Кидки - це технічно складна група прийомів, які застосовуються під час фізичного протистояння на близькій відстані, переважно без чисельної переваги суперників. В основному кидки не досягають кінцевої мети бою, а лише створюють найбільш сприятливі умови для подальшого досягнення шляхом нанесення ударів і застосування больових або задушливих прийомів. Кидки можна використовувати як засіб захисту, так і нападу.

У поєднанні з відволікаючими тактичними діями кидки та удари є надійним засобом ведення фізичного протистояння противнику [2, с.10].

По-перше, якщо вчинене правопорушником діяння є особливо суспільно небезпечним або є грубим порушенням громадської безпеки, а співвідношення сил є таким, що неможливо безпечно затримати правопорушника.

По-друге, якщо порушник чинить настільки сильний або вмілий опір, що виникає реальна загроза життю чи здоров'ю працівника або оточуючих. В інших випадках умисне заподіяння шкоди здоров'ю тягне за собою кримінальну відповідальність. При затриманні правопорушника одним працівником доцільно напасти на нього раптово.

Отже, кидкова та ударна техніка є вдалим поєднанням змагально-прикладних дій спортивних і єдиноборств, оволодіння якими повинно базуватися на бойовому розділі боротьби самбо. Міцним «фундаментом» бойово-спортивного розділу боротьби самбо є техніка виконання різноманітних кидків та ударів.

У процесі змагальної діяльності та при застосуванні фізичної сили під час затримання порушника присутні елементи силового біатлону, пов'язані із застосуванням фізичної сили та кидками [4, с.29].

Є й інший взаємозв'язок – це застосування заходів фізичного впливу та прийомів без заподіяння поранень та ушкоджень противнику (правомірність застосування фізичної сили під час виконання службових обов'язків працівниками Нацполіції України та правила змагань у службово-прикладних єдиноборств).

Висновки.

Безпека поліцейських під час силового затримання є актуальною проблемою, вирішення якої багато в чому залежить від самих правоохоронців. Застосування прийомів кидкової та ударної техніки під час силового затримання відіграє дуже важливу роль у несенні поліцейської служби. Такі техніки знижують ризик виникнення негативних випадків при затриманні правопорушників і злочинців. Але, перш за все, для цього кожен працівник

Нацполіції України повинен добре знати законодавчу базу, згідно з якою він має право діяти таким чином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виконання кидків під час затримання правопорушника. Прийоми боротьби лежачи [Текст] : метод. рек. / [В. В. Бондаренко, М. Х. Хасанов, О. І. Кримець та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 61 с.
2. Дідковський В. А. , Бондаренко В. В., Кузенков О. В. Фізична підготовка працівників Національної поліції України [Текст] : навч. посіб. / В. А. Дідковський, В. В. Бондаренко, О. В. Кузенков. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОРМАНДИБА Т. П. 2019. 98 с.
3. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. – Харків : ХНУВС, 2021. 324 с.
4. Тьорло О. І., Музика Б. Ю. Техніка виконання кидків: методичні рекомендації. // Львів : ЛьвДУВС, 2020. 39 с.

ЗУПИНЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ОДИН З ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Бичок Олександр Миколайович

курсант Факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Захарченко Олександр Валерійович

старший викладач

кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності ФПФПКП

Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ Дніпро, Україна

Усі водії України знають, що на сьогодні чинним в Україні законодавством передбачено заборону працівників правоохоронних органів безпідставно зупиняти транспортні засоби без порушень водіями правил дорожнього руху, чим водії починають зловживати.

Так, зупинивши транспортний засіб працівник патрульної поліції згідно нового закону України «Про національну поліцію» повинен зазначити з яких правових підстав зупинено транспортний засіб та притягнути особу до адміністративної відповідальності, склавши відповідний протокол або постанову про вчинення адміністративного правопорушення.

Так, станом на сьогодні актуальним стає питання на яких підставах та в яких випадках працівники нової поліції можуть зупиняти транспортні засоби та притягати осіб до адміністративної відповідальності та в яких випадках вважається, що працівник правоохоронних органів перевищив повноваження або допустив при складанні протоколу або постанови про адміністративне правопорушення порядок притягнення особи до відповідальності за порушення правил дорожнього руху, та в яких випадках таку постанову або протокол можна оскаржити в судовому порядку та скасувати як такий, що є неправомірним.

Проблеми правового регулювання повноважень поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху привертала увагу дослідників уже достатньо давно. Зокрема, формування політики безпеки дорожнього руху вивчав Т. О. Гуржій [2, с. 176–181], О. А. Будь [3, с. 62–65], Р. М. Пилипів [4, с. 81–88] та інших.

Т. О. Гуржій підкреслює соціально-економічне значення профілактики дорожньотранспортних пригод. Будучи інструментом виявлення та ліквідації умов, причин і чинників, котрі сприяють аварійності, профілактика ДТП являє собою магістральний напрям забезпечення безпеки дорожнього руху. З огляду на колосальні масштаби дорожньої аварійності профілактика ДТП розглядається як важливий засіб охорони здоров'я та благополуччя нації [2, с. 180].

О. А. Будь характеризує систему превентивних поліцейських заходів як сукупність адміністративно-правових засобів, прийомів впливу на суспільні відносини, що складаються в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів Національної поліції України, які мають превентивний характер. Їх реалізація можлива суто в межах та на підставі правових норм, визначених Законом України «Про Національну поліцію», іншими нормами адміністративного законодавства України, за допомогою яких у процесі виконання покладених на поліцію повноважень можливе досягнення бажаного результату поліцейської діяльності, яким є охорона прав і свобод людини, гарантування публічної безпеки і протидія злочинності [3, с. 63].

Перелік превентивних заходів, які мають право застосовувати працівники поліції, встановлений у ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію». Для забезпечення безпеки дорожнього руху найчастіше можуть застосовуватися такі превентивні заходи, як перевірка документів особи, опитування особи, зупинення транспортного засобу, вимога залишити місце та обмеження доступу до визначеної території, обмеження пересування транспортного засобу, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції відеозапису, засобів фотоі кінозйомки [1].

Застосування превентивних заходів має відбуватися у встановленому порядку. Згідно з ч. 2 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію», під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи. Відповідно до ч. 3 ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті [1]. Досліджуючи проблеми правоохоронної діяльності поліції, Р.М. Пилипів наголошує на тому, що доведення до відома особи нормативно-правового акта, на підставі якого застосовується такий захід, є ні чим іншим, як посиланням на норму закону, яким цей захід передбачений, а іноді працівникам поліції необхідно додатково повідомити громадянина про орієнтування стосовно розшукуваної особи або транспортного засобу, рішення уповноваженого органу державної влади, який вирішив обмежити чи заборонити рух транспорту тощо [4, с. 87].

Отже, громадянину мають бути докладно повідомлені всі обставини, які стали підставами для застосування до особи превентивного поліцейського заходу. Превентивними поліцейськими заходами у сфері забезпечення дорожнього руху є зупинка транспортного засобу, вимога залишити місце та обмеження доступу до визначеної території, обмеження пересування транспортного засобу, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції відеозапису, засобів фото і кінозйомки, перевірка документів та опитування особи. Правове регулювання адміністративно-превентивних заходів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху потребує вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580 VIII / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Гуржій Т. О. Цілеформування державної політики безпеки дорожнього руху. Південноукраїнський правничий часопис. 2009. № 2. С. 176–181.

3. Будь О. А. Характеристика системи превентивних поліцейських заходів крізь призму норм адміністративного законодавства України. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 3 (24). С. 62–65.

4. Пилипів Р. М. Проблеми застосування поліцейських заходів під час нагляду за дорожнім рухом. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. № 2 (77). С. 81–88.

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ. МІСЦЕ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Борисюк Інна Володимирівна

студентка

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ. Introductions.

В Україні сьогодні відбувається активний розвиток правової системи, безумовно цей процес не відбувається ідеально, виникають проблеми і це зрозуміло, одним із аспектів, що активно розвивається це - правова культура. Цей процес є закономірним, адже правова культура впливає на розв'язання проблем, які пов'язані із захистом прав людини і громадянина, вирішення питання із правозастосування та правотворчості, тощо...

Взагалі, коли розглядаєш правову систему стає зрозуміло, що кожна держава особлива та унікальна. Правовий звичай та історичний шлях вплинули на формування законодавства і вцілому права.

Ціль роботи./Aim.

Показником правового прогресу є високий рівень правової культури. Рівень розвитку правової реальності як особливої системної якості і є правовою культурою. Правова культура в кожен даний момент «присутня» у кожній даній крапці правової реальності, не збігається з нею цілком, але існує в ній як складова частина, здатна виступати у вигляді показника (характеристики) рівня розвитку цієї реальності. Розвиток саме цієї складової є передумовою успішного розвитку держави, та вияв саме європейської тенденції перетворення суспільства і визначення та відповідальне.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Правова система має певну структуру - це елементи та частинки які мають взаємозв'язок. О. Скакун склала таку структуру правової системи в якій

визначили 5 підсистем: 1-інституційна; 2-нормативна; 3-ідеологічна; 4-функціональна; 5-комунікативна. Щодо роз'яснення ідеологічної підсистеми то це сукупність загальних уявлень про правові норми і принципи, наскільки суб'єкти розуміє, що таке правова поведінка її роль ідею, тощо. Це і стало базисом для формування правової культури.

Час формування нової національної правової системи в Україні по історичних мірках - мізерний, тому і виникла необхідність знайти відповідь на питання, яким культурою права саме притамана нашій державі? Однак це не єдина проблема що змушує звернути науковців увагу на це питання, сьогодні світ і Україна також, знаходиться на етапі глобалізації стирання традиційних особливостей у правовій культурі, яка насправді і є вираженням духовного життя суспільства, його цінностей, ідеологій, особливостей. Сьогодні правова культура - це певна єдність, яка поглинула в себе і методологію і аргументацію та ідеологію права, але перш за все правова культура - це цінності та ідеали які реалізуються у правовідносинах, діях суб'єктах. В сучасній Україні правова культура формує законодавчу процедуру, і саме від правової культури залежить, чи будуть реалізовані ці реформи у життя і як саме відреагує суспільство? Варто зазначити що саме правова культура не є звичайною ланкою у правовій системі, адже саме завдяки цьому елементу ми можемо визначити критерії, щоб оцінити діяльність і якість системи в цілому її недоліки та переваги, вирішити суперечливі питання, розуміння діяльності правової системи не може бути комплексним, якщо розглядається лише одна сторона питання, адже коли ми обговорюємо правовий вплив на соціум його поведінку та реакцію то тоді нам обов'язково слід звернутися до правової культури і свідомості суб'єкта права. Сьогодні стає все очевиднішим, якщо низька правова культура у державотворців, юристів й інших осіб, що займають посадові посади то досягти правопорядку у державі та забезпечити комплексну реалізацію права неможливо.

Функціонування правової культури соціуму безперечно детерміноване його правосвідомістю, адже це і є одним із ключових елементів правової

культури. Саме її рівень визначається за допомогою ступеня розвиненості і досконалості правової свідомості суспільства.

Результати та обговорення./Results and discussion

Американський дослідник Л.Фрідмен писав : «Що відносить до правової системи структуру сутність і культуру права і також дав пояснення кожному з цих елементів з його праць ми дізнаємося що структура права- це основа кістяк права, сутність - чинна норма права, яка характеризується поведінкою людей у системі права, правова культура - це ставлення людей в цілому до права, ідей, цінностей та сподівань»

І. Яковлюк зазначив, що правова культура - лакмусовий папірець функціонування і розвитку правової системи, тому влада повинна виховувати повагу до права, сприйняття його настанов кожному пересічному жителю держави, зробити усе для того ,щоб подолати правовий нігілізм, який гальмує вдосконалення правової системи в цілому, адже дуже важливо настільки суспільство, а також і окремий індивід поважає право.

Сьогодні, можна чітко сказати що правова культура безпосередньо впливає на демократичні перетворення, формування правової свідомості, установлення нового бачення на права людини і громадянина, а також формування нових правових цінностей.

Висновки./Conclusions;

Отже, можна впевнено сказати, що сьогодні для побудови розвиненого та досконалого суспільства, нам необхідно розвивати власну правову культуру, яка на даний момент знаходиться на активному етапі формування і утвердження. Суспільству необхідно усвідомити, що від їхнього недбалого ставлення до закону, недотримання соціальних та моральних норм, безпосередньо негативно впливає на право і на жаль чимало проблем існують у нашій державі сьогодні з цієї причини.

**ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА
В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ**

Варава Ірина Павлівна,
доктор філософії, доцент
кафедри теорії та історії держави і права,
Юридичний факультет
Білюга Владислава Ігорівна
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Сучасні проблеми демократизації українського суспільства тісно пов'язані з проблемами сучасного державотворення. Все це спонукає до пошуку усіма соціальними групами різних шляхів, що ведуть до взаємовигідного здійснення спільної мети. Процес реалізації людських інтересів та їх узгодження відбувається через розгалужену систему суспільно-владних відносин, а також професійну діяльність органів та інститутів державної влади, які виступають основним чинником цієї системи та ефективність яких зароджується в глибинах загальнонаціональної ментальності народу, його світоглядно-духовних цінностей, історичних традицій [3].

Та процес формування і становлення таких цінностей є тривалим. Тривалим є процес подолання правового нігілізму, формування правової свідомості та правової культури як окремого індивіда, так і суспільства загалом.

Початок ХХІ століття активізував завдання теоретичного обґрунтування цілісної концепції права і важливим на сьогодні є не просто вивчення, але осмислення і ствердження в реальному житті основоположних принципів права, ідей добра, гуманізму, справедливості.

Лише завдяки осмисленому вибору життєвих пріоритетів в умовах надмірної інформованості про множину теорій, що пояснюють явища та

процеси суспільного буття, можна досягти стійкості переконань, органічного формування національної свідомості та патріотизму, усвідомленого сприйняття ідеалів добра та справедливості [2].

Світоглядні дисципліни не тільки підвищують рівень загальної ерудиції та культури, систематизують професійні знання та сприяють глибшому розумінню права, вони допомагають знайти своє місце у світі. Без філософії, наприклад, юрист залишився б лише законознавцем, а дана наука дозволяє йому стати правознавцем у широкому розумінні цього слова. Майбутньому правнику важливо подолати суто нормативістський підхід до права, що відмежовує людину від права і підпорядковує її лише закону.

Цілком очевидно, що вміння усвідомлювати високий гуманістичний зміст своєї діяльності, обґрунтувати власну теоретичну позицію і прийняти практичне рішення є ознакою високого професіоналізму і громадянської чесності юриста. Таке обґрунтування, особливо у сфері практичних рішень, не завжди усвідомлюється, проте в основному визначається домінуючими установками світогляду юристів, на формування якого впливає філософія права. Спроби розв'язувати фундаментальні теоретичні проблеми юриспруденції без філософського обґрунтування призводять, як правило, до догматизації. «Той, хто думає, що обійдеться без філософського обґрунтування функціонування правової системи, – пише французький філософ права Г. А. Шварц-Либерман фон Валендорф, – насправді несвідоме керується своєю “особистою”, доморослою філософією, ризикуючи скінчити блуканнями в пільмах правової дисгармонії». Таким чином, необхідність вивчення студентами юридичних вищих навчальних закладів філософсько-правових знань визначається насамперед, потребами їхньої майбутньої спеціальності. Вивчення філософії права значною мірою сприяє фундаменталізації освіти майбутніх юристів, їхньому розвитку як самостійно мислячих, політично нейтральних громадян [1,2].

Не можна не поділяти позицію відомого британського філософа права Г. Харріса, який вважає, що філософія права не є частиною підготовки юриста

як юриста, а пов'язана з більш важливою метою – підготовкою юриста як громадянина і громадянина як критика права. Така позиція чітко пояснює те основне місце, що його посідає філософія права в системі юридичних та інших гуманітарних наук і навчальних дисциплін, об'єктами вивчення яких є право і держава, а також ту увагу, що в західних університетах приділяється викладанню цієї дисципліни вже протягом багатьох століть [3].

Хоча філософія права не ставить за мету розв'язувати конкретні проблеми правознавства, а тільки допомагає досліднику-юристу чіткіше усвідомити власну позицію, впорядкувати знання, по-новому подивитися на свій предмет у світлі більш широкого підходу, проте всі центральні, фундаментальні проблеми правознавства знаходять своє розв'язання чи, принаймні, їх обґрунтування саме на філософському рівні. Ця обставина визначає фундаментальну роль філософії права в системі правознавства як загально методологічної дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильян О. Г. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл., 2017. – 208 с.
2. Марченко О. В. Філософія права : навч. посібник. 2015. – 304 с.
3. Подковенко Т. О. Філософія права в системі юридичної освіти. Теорія та історія держави і права. Філософія права. Часопис Київського університету права. №3. 2010 р. – С.26 -31

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА

Варава Ірина Павлівна

доктор філософії, доцент
кафедри теорії та історії держави і права,
Юридичний факультет

Слюсар Віталій Вікторович

здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Іммануїл Кант є засновником німецької класичної філософії, філософ, якого часто порівнюють з Платоном. Філософія Канта - перехідна ланка між раціоналізмом Просвітництва і романтичною філософією ХІХ ст. Як і просвітники, Кант був проіннятий ідеєю розуму, здатного продукувати абсолютні вічні істини. Але розум він трактує як творця, конструктора дійсності, таким чином долає суперечність емпіризму та раціоналізму, що стало першим його внеском у розвиток філософської думки. Другим внеском є те, що Кант теоретично обґрунтував автономію волі людини, завдяки чому сфера людської діяльності (культура) була винесена за межі природної детермінації [2]. У діяльності Канта виділяють докритичний і критичний періоди. У докритичний, або догматичний період Кант перебував під впливом філософії Лейбніца і був переконаний, що силою розуму можна досягнути закономірності природи. Але після ознайомлення з філософією Юма Кант прокинувся від догматичної сплячки, коли вважав, що світ існує таким, яким людина його сприймає, а пізнання є його відображенням.

Перший період цікавий та важливий тим, що зробив важливий внесок у космологію. Гіпотеза про походження Всесвіту з первісної туманності за допомогою її згущення до сьогодні зветься гіпотези Канта-Лапласа.

Але найбільш значущим є критичний період у діяльності Канта.

«Критичною» його філософію називають по-перше, через її критичне відношення до попередньої філософії а, по-друге, через те, що свою філософію він виклав у трьох «Критиках»: «Критиці чистого розуму» (1781 р.), «Критиці практичного розуму» (1788 р.). «Критиці здатності судження» (1790 р.). Окрім цих праць важливе місце в його творчості займає робота «Основи метафізики моральності», у якій відбиті і філософсько-правові погляди вченого [1].

Відповідаючи на питання, чи можлива метафізика як наука, Кант звертався до аналізу розуму - третьої пізнавальної здатності людини. Глузд, за Кантом, кінцевий, його істини обмежені наявним чи можливим чуттєвим досвідом. Але ж людина прагне висловлюватися про світ загалом, тобто про те, що виходить за межі досвіду. Такою здатністю - виходити за горизонти можливого досвіду - володіє розум. Подібно до того як споглядання має чисті форми (простір і час), глузд та розум - апріорні категорії. Це - ідеї душі, світу і Бога, тобто основні ідеї, які аналізує метафізика. Кант спростовує онтологічне доведення буття Бога. Необґрунтований також, на його думку, перехід від ідеї душі до душі як субстанції.

Ідеям розуму Кант відводить тільки регулятивну функцію. Вони не можуть конструювати об'єкт, бо такий об'єкт виходить за сферу досвіду, але можуть синтезувати наявне знання в систему. Тому метафізика як наука, яка б по-своєму сконструювала об'єкт і вивчала його на взірць математики чи природознавства, неможлива. Хоч вона можлива як вища мудрість, але вона не вибудовується на засадах вічних істин за прикладом математики чи природознавства. Отже, Кант відмежував філософію і наукове знання за принципами їх побудови [3].

Крім теоретичного, Кант визнавав у людині й практичний розум, дослідженню якого присвячена «Критика практичного розуму». Практичний розум є розумною волею, спрямованою на оволодіння реальністю. Якщо теоретичний розум має справу з явищами, то практичний стосується сфери речей у собі, Бога і душі. Заслуга Канта полягає в тому, що він поставив практичний розум вище теоретичного. Знання, на його думку, має цінність тоді,

коли воно служить вищій цінності - благу людини.

Практичний розум у Канта керує всіма практичними вчинками людини, в тому числі й моральними. Він виходив з того, що людська воля автономна, тобто вона сама собі задає закони своєї діяльності. На цьому розумінні свободи волі Кант вибудував свою концепцію моралі, що було новим для філософії. В основі морального вчинку лежить категоричний імператив, тобто всезагальне веління. Його Кант формулює так: «Вчиняй так, щоб правило твоєї волі завжди могло стати принципом для всезагального законодавства». Іншими словами, співмірною принципом свого морального вчинку зі всезагальним благом, вчиняй так, як ти хочеш, щоб вчиняли щодо тебе.

Проголошуючи принцип свободи волі, Кант вимагав ставлення до людини як до мети, як до суцього, яке має ціль у собі, а не як до засобу. Кант відомий прихильністю суворих правил у сфері моралі. Моральними є лише ті вчинки, які ґрунтуються на категоричному імперативі, на обов'язку. Для того, щоб утвердити справедливість, він постулює безсмертну душу і буття Бога. Для теоретичного розуму їх буття проблематичне, для практичного - необхідне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романів Х. Б. Трансцендентальна свобода І. Канта як основа особистої моральності та правових відносин. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. - Серія: Юридичні науки. 2021. - Т. 32 (71). - № 4. - С. 134-140.

2. Литвинов, О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення. 2014 р. - 800 с.

3. Рабінович П. М., Бачинський Т. В. Формування основ правового світогляду, правової свідомості та правової культури шкільної молоді (теоретико- й соціологічно-правове дослідження). Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та міського самоврядування НАПрН України. Серія 1. Дослідження та реферати. 2015 р. 224 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Вольський Руслан Олександрович

Здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
Науковий керівник:

Цуркаленко Дмитро Петрович

Старший викладач кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції

Боротьба зі злочинністю, незважаючи на деяке зниження її рівня в останні роки, продовжує залишатися однією з стратегічних завдань, що стоять перед нашим суспільством та державою,¹ оскільки кримінал зазіхає, перш за все, на життя, здоров'я, власність, права та свободи особи, гарантовані.

Оперативно-розшукова діяльність і кримінальний процес не пасивно пов'язані між собою, а активно взаємодіють при вирішенні спільних завдань. Така взаємодія оперативно-розшукової діяльності і кримінального процесу при використанні матеріалів ОРД у кримінальному процесі здійснюється, як правило, через їх суб'єктів – органи дізнання, уповноважені на виконання оперативно-розшукових і кримінально-процесуальних функцій (ст. 101 КПК України), та досудового слідства(ст. 102 КПК України) [1].

Взаємодію правоохоронних органів, процес координації їх діяльності можна розглядати як складну систему, що розвивається і складається із багатьох взаємопов'язаних структурних елементів: слідчих, оперативно-розшукових, експертних дій та заходів організаційно-управлінського характеру [2].

Поширеність порушень прав особи при здійсненні ОРД зумовлює

формування негативного ставлення учасників кримінального процесу до результатів ОРМ та перешкоджає їх ширшому використанню у кримінальному судочинстві. У зв'язку з цим підвищення ефективності ОРД у боротьбі зі злочинністю має супроводжуватися зміцненням гарантій прав особи під час її здійснення. Рішення цього двоєдиного завдання має забезпечуватись у діяльності оперативно-розшукових служб.

Вжиті в останні роки заходи щодо реформування органів внутрішніх справ, які за своєю чисельністю є основним суб'єктом ОРД, переслідують мету створення якісно нового інституту забезпечення правопорядку на основі зміни пріоритетів з каральної функції на захист прав особистості. Така зміна пріоритетів передбачає пред'явлення більш високих вимог та забезпечення прав особи в ОРД, від ефективності якої залежать кінцеві результати діяльності поліції щодо захисту громадян від злочинних посягань та зміцнення довіри населення до державних правоохоронних інститутам.

Слід звернути увагу на те, що фактична організація взаємодії податкової міліції з іншими правоохоронними органами не дозволяє говорити про вирішення завдань, які покладаються на ці органи, у повному обсязі. Аналіз діяльності та проведені дослідження виділили фактори, які негативно впливають на ефективність взаємодії ПМ:

Навіть в умовах надзвичайного стану не підлягають обмеженню право на життя, охорона державою гідності особистості, право на недоторканність приватного життя, особисту та сімейну таємницю, захист своєї честі та доброго імені, право на житло, свобода совісті, віросповідання та ін. [4]

Слід зазначити, що з гарантуванні державою правий і свобод найважливіша складова – його діяльність із створення фактичних умов, у яких можлива реалізація права і свободи.

Таким чином, до гарантій дотримання прав і свобод людини та громадянина при провадженні оперативно-розшукової діяльності відносяться:

1) перелік конституційних прав, забезпечити дотримання яких необхідно під час проведення ОРМ: недоторканність приватного життя, особиста та

сімейна таємниця, недоторканність житла та таємниця кореспонденції;

2) забезпечення суб'єктами ОРД дотримання прав та свобод людини та громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;

3) можливість оскарження зазначених конституційних прав у порядку, встановленому ст. 6 закону «Про оперативно-розшукову діяльність», до вищого органу, прокурору або до суду (контроль та нагляд за ОРД).

Причому гарантування державою кожного права окремо – це, зрештою, гарантування правового статусу людини та громадянина в силу комплексності, взаємопов'язаності права і свободи. А участь у гарантуванні кожного з органів чи посадових осіб держави – це їхня участь у загальнодержавному гарантуванні. У цьому особливу актуальність набувають питання гарантій дотримання права і свободи людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Отже, процес між підрозділами податкової міліції та правоохоронними органами повинен базуватися на суровому дотриманні вимог чинного законодавства, особистих високо професійних якостях кожного фахівця, їх особистій відповідальності за виконання в повному обсязі поставлених спільних завдань та досягнення високих кінцевих результатів. [2]

Зміст правових норм Закону, його публічність, спрямовані на те, щоб суспільство в цілому і будь-який громадянин могли бути впевнені в тому, що будь-яке вторгнення в сферу права і свободи особистості, можливо лише з цілком законних підставах й у умовах ефективного контролю та нагляду з боку відповідних державних та громадських структур. З цією метою Закон містить спеціальне положення про контроль та нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Назаров В. В. Сутність обмеження конституційних прав громадян під час проведення оперативно-розшукової діяльності. Юридичний вісник, 2009 №2(11) С. 66-69.

2. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: Підручник. Частина 1. Харків, 2002. С. 334.

3. Закон України « Про оперативно-розшукову діяльність». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303 від 15.03.2021 (дата звернення – 15.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

4. Pavlenko, S. O. "Сутність і зміст поняття «оперативно-розшукова тактика»." Теорія і практика правознавства 2.14 (2018): 1-25.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Гопкіна Вероніка Павлівна

студент

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ./Introduction. Ідеал верховенства права став нині одним з найпопулярніших у всьому світі. Наукове дослідження принципу верховенства права є актуальним на сучасному етапі розвитку Української держави, бо саме сьогодні людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека проголошені Конституцією України найвищою соціальною цінністю, реалізація та захист основних прав, свобод, гарантій та інтересів людини і громадянина є пріоритетним завданням держави, а саме ефективна реалізація даного завдання є можливою через повне виконання конституційного принципу верховенства права. В Україні існують суттєві проблеми щодо верховенства права, які породжують нестабільність державної влади, підвищення рівня корупції, відсутність належного забезпечення доступності правосуддя, неупередженого та справедливого суду, призводять до порушення основних прав і свобод людини та громадянина, здійснення Верховною Радою України і Кабінетом Міністрів України функцій та повноважень, не передбачених Конституцією України, тощо. Зазначені фактори вимагають використання відповідних засобів забезпечення реалізації верховенства права, тому виникає потреба у розробці пропозицій щодо подолання цих проблем та визначення основних напрямків забезпечення верховенства права в Україні.

Мета роботи./Aim. Дослідження принципу верховенства права як засобу забезпечення права на життя.

Матеріали та методи./Materials and methods. Тема «верховенства права» досліджувалася та є досліджуваною сьогодні багатьма науковцями та

практиками у сфері юриспруденції, останнім часом з року в рік зростає кількість наукових публікацій, присвячених дослідженню і виявленню основних аспектів верховенства права, представлених переважно статтями в наукових журналах, збірниках, виданнях наукового характеру та підручниках, навчальних посібниках. До проблем розвитку і тлумачення даного питання переважно зверталися такі науковці як М. І. Козюбра, А. М. Колодій, С. П. Головатий, П. М. Рабінович, В. Ф. Погорілко, В. М. Селіванов, О. В. Скрипнюк.

Методологічною основою дослідження є сукупність прийомів і методів наукового пізнання. Вибір методів обумовлений актуальністю дослідження, предметом, а також метою. У роботі використані такі методи: діалектичний метод при розгляді поставлених проблем реалізації, забезпечення верховенства права; системно-структурний метод при дослідженні об'єктивної необхідності існування верховенства права, визначення його специфічних рис і загальних ознак; порівняльно-правовий для окреслення специфіки розуміння верховенства права.

Результати та обговорення./Results and discussions. Принцип верховенства права володіє достатньою цінністю і авторитетом, щоб його розглядати в якості загального основоположного інструменту для інтеграції правових систем, особливо в межах окремих регіонів світу. І хоча принцип верховенства права належить до категорії понять, значення яких до кінця не визначено, оскільки він наповнюється різним вмістом в кожній правовій системі в міру її розвитку, проте його стержень незмінний - права людини, їх реальне забезпечення [1].

Основною метою принципу верховенства права є забезпечення свободи та прав людини, насамперед у взаємодії з державною владою та державними інститутами. З самого початку свого формування, ідея верховенства права протиставляла себе свавіллю, а саме свавіллю монархій та авторитаризму, які часто використовують формальне право для досягнення протиправних цілей. Метою ідеї верховенства права було «пов'язати» державну владу законом,

встановити надійні правові бар'єри проти несправедливого втручання у життя людей, створити правові механізми, необхідні реалізації та захисту права і свободи людини. Метою правової держави, таким чином, є не лише формальна підтримка порядку, передбаченого законом та іншими нормативними актами, встановленими державою, а й державний абсолютизм, насамперед адміністративний, взяти на себе управління та створити для цього відповідні правові механізми. Іншими словами, досконалий з інструментально-правового погляду закон не обов'язково є панацеєю верховенства права [2].

Звідси випливає перший і загалом таки майже безперечний висновок: самостійного значення, відмінного від принципу верховенства закону, принцип верховенства права набуває тоді, коли право розглядається як явище, яке не міститься виключно в законах та інших нормативних актах, тобто коли має місце теоретичне і практичне розуміння права і закону.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України [3] в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це наявність закону у суспільстві. Верховенство права вимагає від держав здійснення законодавчої та правозастосовної діяльності, особливо законів, зміст яких має бути просякнуто такими ідеями, як соціальна справедливість, свобода та рівність. Одним із проявів верховенства права є те, що право обмежується не законодавством як однією з його форм, а іншими формами права, обґрунтованими та обумовленими суспільством, у тому числі моральними нормами, традиціями, звичаями тощо. Воно включає також соціальне регулювання, де культурний рівень суспільства історично досягнуто. Усі ці елементи права поєднує ідеологія справедливості, якість якої відповідає ідеї права, що багато в чому відображено у Конституції України.

Висновки./Conclusions. Тож аналізуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що верховенство права виступає невід'ємною складовою забезпечення права на життя, оскільки включає в собі соціальні регулятори, які необхідні для забезпечення повноцінної життєдіяльності суспільства. У разі відсутності принципу верховенства права людство не зможе існувати, адже не

будуть дотриманні основоположні ідеї, права та свободи людини, що буде початком хаосу та розпаду цінностей, політики в країні. Верховенство права проявляється в забезпеченні балансу інтересів у відносинах індивідів, індивіда з суспільством, громадянина з державою на підставі відповідних правових норм [4].

Верховенство права не покликане забезпечувати ефективну дію влади, у тому сенсі, що громадяни максимально підпорядковуються ініціативам уряду, а навпаки, накладає правові обмеження на дії державних службовців. Досягнення державних цілей має бути підпорядковане громадянським гарантіям свободи та безпеки, що усуває загрозу авторитарного свавілля. Право покликане звести до мінімуму небезпеку авторитаризму та знизити небезпеку авторитарного свавілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янов В. Б. Принцип верховенства права в новій адміністративно-правовій доктрині / В. Б. Авер'янов // Часопис Київського ун-ту права. – 2006. – № 1. – С. 3-8.
2. Орлов М. Верховенство права в захисті прав людини / М. Орлов // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / [відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко]. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – Т. II. Права людини у контексті поліцейської діяльності. – С. 44-45.
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Зайчук О. В. Деякі практичні засади реалізації принципу верховенства права / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко // Зб. наук. праць Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – К.: Реферат, 2005. – С. 28-31.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Деменко В. М.

Курсант II курсу

ННППФПНП

Науковий керівник

Цуркаленко Д. П.

Старший викладач кафедри

адміністративного права, процесу та

адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Процес публічного адміністрування, найважливішим елементом якого є публічна служба, має на увазі діяльність у системі інститутів публічної влади та публічної служби, спрямованої на збалансоване задоволення потреб суспільства та держави, виконання нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права, дотримання Конституції України та законодавства, а також реалізацію законних прав і свобод людини та громадянина.

На нашу думку, залежно від наявності державних владних повноважень публічна служба може включати державну публічну службу, до якої можна віднести органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які мають державні владні повноваження, та недержавну публічну службу, що охоплює діяльність суб'єктів публічної влади, які не мають державних органів владних повноважень (політичні партії, мас-медіа, громадські організації, неурядові організації та об'єднання, громадяни тощо) [1].

Під терміном «публічна адміністрація» розуміються встановлення межі діяльності публічної адміністрації, закріплення правового статусу службовців органів публічної адміністрації та визначення форми контролю за нею, здійснюваного адміністративним правом.

На думку О. В. Кузьменко, «публічне адміністрування – це діяльність

публічної адміністрації щодо задоволення загальних публічних інтересів соціуму». Слід сказати, що категорія «публічний інтерес» останнім часом привертає активну увагу дослідників, з цього приводу точаться наукові дискусії, і загальноприйнятого розуміння вказаного феномену ще не сформовано. Так, ведуться дискусії щодо співвідношення категорій «публічний інтерес» і «публічні зобов'язання», щодо можливості реалізації публічних інтересів приватноправовими засобами, поза межами адміністративного права [2]. Ми приєднуємося до дослідників, які вважають за доцільне сформулювати легальне визначення цього поняття, оскільки його цінність для розуміння процесів у сфері публічного управління і публічного адміністрування є, на нашу думку, беззаперечною.

Органи та установи публічної адміністрації визнаються суб'єктами адміністративно-правових відносин при забезпеченні виконання та застосування нормативних актів. Досліджуючи організацію публічної адміністрації у зарубіжних державах, М. А. Штатина визначає її як діяльність діючих у публічних інтересах та наділених прерогативами публічної влади органів та установ, які підпорядковані політичній владі та забезпечують виконання закон. Отже, можна говорити про організацію різних ланок державного апарату, тобто сукупності органів прокуратури та організацій, які здійснюють адміністративні функції. Таке трактування цього поняття найчастіше застосовується у країнах романо-німецької правової сім'ї. Причому сама адміністративна діяльність, здійснювана у громадських інтересах, також входить у поняття «публічна адміністрація».

Звісно ж, що з правильного розкриття змісту поняття «публічне адміністрування» слід звернутися до етимології слів «адміністрування» і «публічний». Адміністрування (від латів. *administro* - управляю, завідую) є діяльність органів управління і посадових осіб. Адміністрування також визначають як діяльність, що безпосередньо пов'язана з реалізацією управлінських рішень [3].

Поняття «публічний» походить від латинського слова *publica* суспільство,

народ, люди та *publicus* – суспільний, народний. Словник іншомовних слів визначає поняття «публічний» як «відкрите», «голосне», «суспільне». В. І. Даль виводить зміст терміна «публічний» з терміну «публіка» та визначає його як «всенародний», «загальнонародний», «оголошений», «явний», «відомий». Таким чином, публічне адміністрування — це діяльність органів управління та посадових осіб стосовно вирішення проблем усього суспільства загалом.

Законність, – пише Л. Петрова, – це кредо юридичного позитивізму. Вона вимагає строгого, точного, невпинного виконання законів. Багато сьогоденних юристів, особливо практиків, вивчених на доктрині юридичного позитивізму, суть правової держави вбачають саме у строгому дотриманні законів. Мислити інакше заважає їм відсутність сучасних правових знань. Цим юристам потрібна професійна перепідготовка». [3].

Дотримання законності гарантується передбаченою законодавством системою спеціальних засобів, тобто гарантій - обумовлених чинним законодавством і розвитком суспільного життя факторів, що забезпечують дотримання законності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук К. Л. «Інституціональні принципи публічного адміністрування в органах національної поліції України» теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень 2018. с. 163.
2. Оксін Віталій Юрійович. "Спеціальні принципи публічного адміністрування місцевого розвитку в Україні." Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 2019. 24-27.
3. Лавренюк Ю. А "Сутність законності у сфері публічного адміністрування щодо забезпечення економічних інтересів України." 2018

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА

Журавель Владислав Романович

здобувач вищої освіти 2 курсу

Навчально-наукового

інституту права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Ядловська Ольга Степанівна,

доцентка кафедри

міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін

к. іст. н., доцентка,

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Постановка проблеми. Останнє десятиріччя ознаменувалося для України масштабними потрясіннями та перетвореннями: Революція Гідності, опір російській агресії, вихід на арену нових політичних еліт та реформування мало не всіх сфер суспільного життя, як ніколи гостро поставили питання готовності народу до подальших змін. Подальша розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави тісно пов'язана з формуванням у суспільстві нової генерації правників з високим рівнем правової та психологічної культури. Саме зазначене зумовлює актуальність теми дослідження та виводить її у центр наукового дискурсу.

Психологічній культурі юриста вітчизняними дослідниками приділено увагу в рамках вивчення професійної культури правників. Окремі аспекти даної тематики у своїх працях висвітлювали О. М. Бандурка, В. Й. Бочелюк, С. С. Сливка, Я. В. Кайманова та інші. Проте безпосередньо психологічній культурі юриста вітчизняними дослідниками приділено досить мало уваги.

Метою даного дослідження є аналіз психологічної культури юриста як елементу професійної культури правника.

Виклад основного матеріалу. Вивчення професійної культури юриста стає дуже значущим питанням в умовах формування інноваційного суспільства.

Сьогодні вивчення професійної культури юриста обумовлено «духом часу», а саме, по-перше, динамізмом соціальної реальності, науково-технічного прогресу, що виявляється у зростанні кількості та різноманітності соціальних ситуацій, що ведуть до узагальнення та нівелювання соціальних норм, до зростання самої проблеми нормування соціального простору; та, по-друге, змінами у ціннісних орієнтаціях сучасного суспільства в порівнянні з радянським періодом (акцент на індивідуальність), що визначають поведінку особистості як у суспільстві, так і в професії.

У професійній діяльності юриста (судді, прокурора, адвоката та інших) важливим є досягнення гармонійного поєднання індивідуально-особистісних інтересів з метою юридичної професії – служіння людині, суспільству та державі.

Психологічна культура - це узагальнене інтегральне утворення високого рівня, що містить пов'язані за координаційними й субординаційними принципами такі психологічні властивості людини як: мотиваційні, емоційні, інтелектуальні, комунікативні, рефлексивні, регулятивні та ін [1, с. 22].

Зміст психологічної культури правника полягає в тому, що юрист повинен володіти такими психологічними категоріями, як мотивація, бажання, захоплення, спонукання, натхнення, нахили тощо [2, с. 104]. Саме зазначене характеризує психологію юридичної діяльності. Психологічна культура юриста являє собою органічну єдність психологічної освіченості (навичок, знань, прийомів автотренінгу, саморегуляції тощо), волі, відповідних професійно-психологічних якостей, які чинять ефективний вплив на розв'язання правових ситуацій.

Психологічна культура юриста може бути класифікована за юридичними спеціальностями. Так, виокремлюють: психологічну культуру судді, адвоката, слідчого, прокурора, працівника поліції тощо. Зазначені різновиди мають досить багато спільного, та одночасно характеризуються рядом істотних відмінностей, що пояснюються специфікою обов'язків.

Дуже важливе значення мають особливості прояву психологічної

культури в ході взаємодії в юридичному середовищі. Необхідно враховувати, що психологічна культура є результатом не тільки соціалізації, а й виховання висококультурного фахівця, здатного до великої внутрішньої роботи над собою [1, с. 24].

Наявність владних повноважень є ще однією важливою психологічною особливістю діяльності юристів. Представникам юридичних професій надано прово за необхідності втручатися у особисте життя громадян, обмежувати у певних випадках права та свободи окремих людей, з'ясовувати обставини тощо. За таких обставин психологічний стан юриста визначається високим ступенем відповідальності, а застосування ним своїх повноважень припускає вирішення цілого спектру розумових завдань, що дозволяють визначити розумність та необхідність дій, їхню законну основу. Уміння розумно, з утримуванням законів користуватися наданою владою - одне з найважливіших професійних вимог до юристів.

Значною мірою правомірність і доцільність використання влади залежить від особистісних якостей фахівця. У правовій державі представники влади мають діяти таким чином, щоб не пригнічувати особистість та її свободу, не втручатися у сферу її самовизначення, сприяти реалізації та забезпеченню прав і свобод громадян, водночас залишаючись організуючою і стримуючою силою для суспільства [3, с.164].

Висновки. Важко переоцінити роль психологічної культури юриста у здійсненні правником його професійної діяльності, адже вона становить органічну єдність психологічної освіченості, волі та відповідних професійно-психологічних якостей, які ефективно впливають на урегулювання правових ситуацій.

Саме психологічна культура формує професійно-правовий характер юриста. У зв'язку з зазначеним та з урахуванням невеликої кількості наукових праць присвячених психологічній культурі юриста, дана тема має значні перспективи для подальшої наукової розробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бода Н. Р. Роль психологічної культури юриста в його професійній діяльності. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/24204/1/22-25.PDF> (дата звернення 29.10.2022).
2. Нагорна К. Г. Психологічна складова моральної культури юриста. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1584/1/28.pdf> (дата звернення 29.10.2022).
3. Кравчук В. М. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск 2. Том 3. 2015. С. 161-166.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ

Забродін В. Д.

курсант факультету підготовки
фахівців підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗМІ стали надзвичайно важливими в нашому суспільстві, зараз важко навіть уявити життя без телебачення, сервісів обміну відео (приміром, YouTube), інтернет-порталів новин і блогів. Їхня роль в процесі життя постійно зростає. Вони також набули нові функції, виступаючи як форум для полегшення соціальної взаємодії та спілкування, допомагають купувати або продавати будь-які товари, дозволяють отримати доступ до будь-якої інформації, розміщувати власний контент.

Засоби масової інформації (далі по тексті - ЗМІ) включають як, так звані, традиційні ЗМІ, такі як телебачення, радіо, кіно, CD або DVD, так і друковані ЗМІ та інші інформаційні ресурси, включаючи Інтернет та інші віртуальні сервіси.

Спрямованість впливу ЗМІ виявляється в тому, щоб допомогти молоді орієнтуватися у соціальних, екологічних, інформаційних та комп'ютерних явищах, політичних та інших явищах. Додамо, що ЗМІ іноді ще називають засобами масової комунікації (ЗМК), оскільки вони дозволяють людям взаємодіяти один з одним. Сам процес взаємодії ЗМІ з різними категоріями людей називається інтерактивним взаємозв'язком, що неоднозначно впливає на особистість.

Наголосимо, що політичний, соціальний та психологічний аспекти ЗМІ важко відокремити один від одного. Між соціальним та психологічним підходом, маючи на меті досягнення загальної мети, існує абсолютний взаємозв'язок. Використовуючи технічні засоби поширюється інформація,

котра несе із собою ідеї для подальшого формування (або впливу на формування) установок, оцінок, думок, а також поведінки людей. У цьому разі ЗМІ найчастіше виконують не так культурно-інформаційні та соціо-комунікативні функції, як ідеологічні [1, с. 129].

Розгляд ЗМІ як соціального інституту та агента соціалізації характеризується міждисциплінарністю. ЗМІ переважно розглядаються як потужний агент впливу на розвиток сучасного суспільства, найяскравіше в молодому віці, при формуванні неповнолітніх [1, с. 130].

Досліджуючи сучасні глобалізаційні умови суспільства зазначимо, що роль ЗМІ значно зросла, в тому числі як засіб розвитку бізнесу, вплив її рекламної інформації на стан соціокультурних цінностей підвищився. Крім того, підвищився також і рівень соціального самопочуття та якості життя. Реклама, створена з метою просування товарів, послуг та ідей, впливає на суспільство, що детермінує зміни його культурних цінностей та соціальних установок.

Взаємодія ЗМІ з суспільством та культурою характеризується широким спектром проявів із неоднозначними наслідками. Приміром, телереклама бере на себе як інформативну функцію, так й є своєрідним соціальним орієнтиром споживання та життєвої практики, передусім в умовах масового споживання телепродукції. Слід зазначити, що на даному етапі телевізійні ЗМІ вже зробили крок назад, оскільки сучасні тенденції розвитку ЗМІ зосередилися на мережі Інтернет. Втім телебачення досі являється потужним засобом дії на психічне становище як окремої людини, так і соціуму взагалі [2].

В сьогоднішні ЗМІ окреслюючи характер соціальних норм, мають вплив на свідомість кожної людини, в той же час змінюють способи сприйняття інформації. Саме інтернет-технології формують умови для раннього, порівняно з попереднім поколінням, включення до соціальної діяльності.

Наостаннє зазначимо, що вплив інформаційної складової, що реалізується через ЗМІ, на процес соціалізації та на суспільство взагалі швидко зріс з моменту їх якісної зміни – надання користувачам інформації можливості

активної участі в русі і перетворенні інформаційних потоків. Фактично відбувся перехід від стану об'єкта впливу до суб'єктної взаємодії, що передбачає сприятливіші умови для закріплення моделей поведінки. Таким чином, інформація як цінність у суспільстві функціонально визначається як загальнодоступністю, так і можливістю персоналізації, що активізує можливість самоідентифікації людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаже О. В., особливості функціонування засобів масової комунікації як агента соціалізації особистості. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2014, вип. 61, с. 127-132.

2. Чмутова А. О., майбутнє засобів масової комунікації та інформації. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. Всеукраїнська науково-практична конференція докторантів, молодих учених та студентів. Харків, 17 травня 2019 року. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis09-21.html#thesis09-21> (дата звернення 27.10.2022).

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Ісаєв Арсен Миколайович

к.ю.н., доцент

Дамчук Анастасія Юрїївна

студентка

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Вступ. 24 лютого 2022 року Російська Федерація почала агресивні воєнні дії проти суверенної європейської держави – України. Це призвело до багатьох негативних наслідків для українського народу та економіки, створило кризу як всередині країни, так і у зовнішньо-політичних відносинах.

Багато територій України було захоплено російськими окупаційними військами, деякі з них перебувають в окупації і зараз.

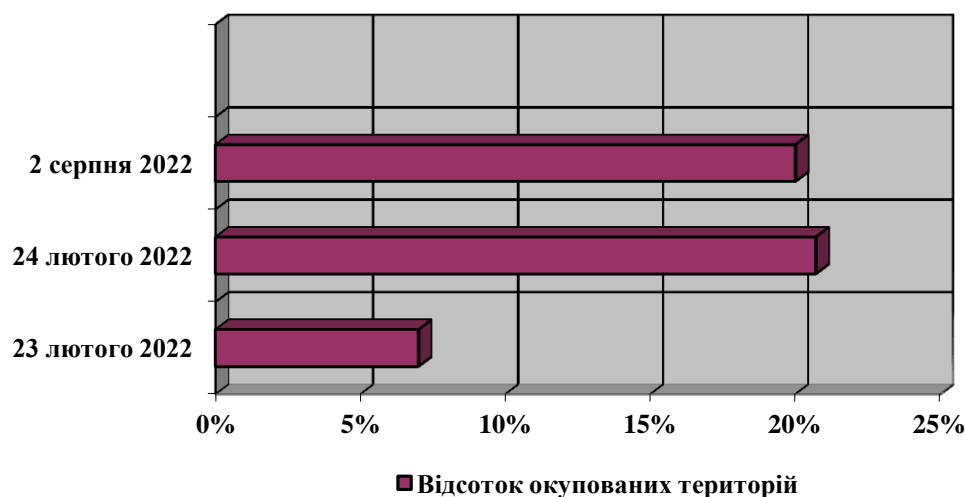

Рис. 1. Відсоток окупованих територій України в період з 23 лютого по 2 серпня 2022 року

** Джерело: сформовано авторами за [1]*

На жаль, російські війська не дотримуються правил ведення війни, порушуючи права людей та принципи гуманізму. Вони використовують метод

заякування і терору населення на окупованих територіях, через це дуже важко захищати себе і свої права, в тому числі право власності.

Враховуючи вказане питання про захист права власності на тимчасово окупованих територіях України є дуже актуальним на сьогодні.

Мета роботи. Дослідити питання захисту права власності на тимчасово окупованих територіях України та знайти способи збереження майна від незаконного відчуження.

Матеріали та методи. Для висвітлення основних проблем, що стосуються захисту права власності на тимчасово окупованих територіях України було досліджено теоретичні матеріали за даною тематикою, а також проведено статистичні та аналітичні дослідження.

Результати та обговорення. Існує декілька способів захисту свого майна (бізнесу) від незаконних посягань. Перший – це систематичне використання спеціальних онлайн-сервісів для моніторингу і контролю статусу свого майна, а також періодичне звернення до уповноважених суб'єктів державної реєстрації, органів державної влади та місцевого самоврядування, якщо такі продовжують діяти на окупованих територіях, або виконують свої функції на підконтрольній Україні території.

До таких сервісів належать:

- SMS-Маяк. Тут можна відстежити подання заявки на проведення реєстраційних дій щодо нерухомого майна, а також відстежити зміни статусу об'єктів такого майна [2].

- Contr Agent. За допомогою цього сервісу можна відстежити та проаналізувати інформацію про статус юридичних осіб, фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [3].

- Youcontrol. Це інформаційно-аналітична система, за допомогою якої можна отримати інформацію про статус свого бізнесу [4].

За допомогою цих сервісів можна безпечно слідкувати за своїм майном і в разі його відчуження або обтяження швидко зреагувати та вдатися до дій для його повернення.

Наступний спосіб – це державна реєстрація певних обтяжень на нерухоме та рухоме майно, зокрема, арешт, застава, передання у довірчу власність та інше.

Завдяки законно встановленим обтяженням, майно що буде відчужене на окупованій території без волевиявлення титульного володільця (власника) і подальші дії пов'язані з цим майном будуть визнанні незаконними і не матимуть юридичних наслідків.

Також, у разі незаконного відчуження, обтяження, знищення чи пошкодження рухомого або нерухомого майна, необхідно вжити заходів до збирання доказів про вчинення таких дій. Це можуть бути договори, рішення або інші акти вчинені (укладені) в письмовій формі представниками окупаційної влади. У подальшому потрібно звернутись до правоохоронних органів України для фіксації вчинення кримінального правопорушення.

Статус потерпілого за цивільно-правовим деліктом або кримінальним правопорушенням дає можливість звернутись до Міжнародного кримінального суду, а також до Європейського суду з прав людини за захистом своїх майнових прав, в тому числі права власності.

Висновки. Підсумовуючи можна стверджувати, що захист права власності на тимчасово окупованих територіях є дуже важливим питанням. Забезпечення такого захисту має починатися негайно і проактивна роль у цьому питанні відведена саме власнику. Існують різні способи захисту своїх прав, майна та бізнесу.

Власники, проти яких були вчинені правопорушення, повинні звертатись до українських представників правоохоронних органів і намагатись зібрати належну доказову базу аби відстояти свої права як в Україні так і у міжнародних інстанціях. Адже невідворотність покарання є важливою запорукою попередження правопорушень у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. УНІАН. Інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/>

2. Сервіс моніторингу реєстраційних дій щодо об'єктів нерухомого майна SMS-МАЯК. Інформаційне агентство "ЛІГА:ЗАКОН" 2010. URL: <http://promo.ligazakon.ua/@sms-mayak/>

3. Аналітична система перевірки та моніторингу контрагентів Contr Agent. URL: <https://ca.ligazakon.net/>

4. Система YouControl - онлайн-сервіс перевірки компаній. URL: <https://youcontrol.com.ua/>

СИТУАТИВНА ФОРМА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Коваль Марія Мирославівна

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Вступ. Віктимогічні ідеї народилися кілька тисячоліть тому. Самозахист потенційної жертви на зорі людства був основним способом на злочинність. Потім у міру появи та розвитку інших механізмів на соціальне зло самозахист перейшов у розряд проблем самого потерпілого. Держава та суспільство, намагаючись захистити особистість, розробляли інші заходи, які не вимагали участі потерпілого в їхньому логічному аналізі, який був звернений на такі феномени як злочинність, злочин, злочинець.

Профілактична роль права полягає в регулюванні сфер суспільного життя, за якого наявні криміногенні фактори чи усуваються, чи їхній дії ставиться серйозна перепона. Право не може знищити економічні, соціальнокультурні причини й умови злочинності, але воно може впливати на їхні негативні прояви: локалізувати, блокувати, організувати належну протидію негативним явищам і процесам.

Прискорення процесів європейської інтеграції потребує впровадження у правоохоронну практику не лише сучасних форм і методів протидії злочинності, а й визнаних світовим співтовариством стандартів захисту прав і свобод людини. Реальні демократичні перетворення є невід'ємними від гуманізації соціальних відносин, адже людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Ціль. Дослідити ситуативні форми запобігання злочинності в деяких європейських країнах.

Результати та обговорення. В даний час у кількох європейських країнах, у тому числі у Великій Британії, Нідерландах та Франції, ситуативна форма запобігання є частиною офіційної політики боротьби зі злочинністю. Незважаючи на це, висловлюються побоювання, що «використання цього підходу до запобігання злочинності матиме для суспільства ширші наслідки, що полягають в обмеженні свободи та в нерівному доступі до позитивних результатів запобігання злочинності».

Аналіз сучасних світових тенденцій забезпечення запобігання злочинності свідчить у тому, що у переважній більшості держав воно здійснюється за допомогою «офіційних» систем боротьби зі злочинністю, тобто, правоохоронних органів та кримінального правосуддя.

Останнім часом все більше зарубіжних учених-кримінологів приходять до висновку про обмеженість можливостей офіційної системи боротьби зі злочинністю. І насамперед це було пов'язано з постійним зростанням витрат на ведення цієї боротьби. Ця обставина послужила поштовхом до вивчення та аналізу неофіційних заходів соціального контролю. Така діяльність відноситься до загальної категорії «запобігання злочинності», яка охоплює дуже широке коло можливих заходів.

Так, вченими-кримінологами було розроблено кілька докладних видів запобігання злочинності. Однак, у політичних дискусіях, як правило, виділяються лише два види, що відповідають двом основним способам запобігання злочинності - викорінення її причин та скорочення можливостей для вчинення кримінальних правопорушень: соціальне та ситуативне запобігання.

Розглянемо чотири загальні підходи до запобігання злочинності, три з яких спрямовані на викорінення її причин:

1. Виховання дітей. Численні дослідження, проведені в різних країнах світу, документально підтвердили наявність у ранньому дитинстві різноманітних факторів ризику, здатних призвести до вчинення кримінальних правопорушень.

Таким чином, заходи, спрямовані на скорочення впливу цих факторів шляхом удосконалення вміння батьків виховувати дітей, переходу до більш багатогранної системи освіти в ранньому віці та покращення фізичного та психічного здоров'я, можуть об'єктивно сприяти в майбутньому значному зниженню рівня злочинності.

2. Розвиток громад. З того часу, як у Чикаго було проведено новаторське дослідження Шоу і Маккея [1], кримінологи визнали, що «потужний вплив місцевих громад може, як заохочувати, так і стримувати злочинність».

Отже, важливою ланкою профілактичної діяльності є зусилля, спрямовані на підвищення життєздатності місцевих громад, як в економічному, так і в соціальному плані, а також розвиток та розширення зв'язків між поліцією та громадами. Крім того, для ефективного розвитку громад вважається необхідно встановлювати партнерські відносини «не лише між поліцією та місцевими органами влади, а й із місцевими діловими колами» [2].

Останнім часом постійні зусилля в цьому напрямку робляться в багатьох західних країнах, і насамперед у Франції (ініціативи «бонмезон»), у Великобританії та Північній Ірландії (програми «безпекове місто»), в Італії (спрямоване проти мафії навчання молоді в Палермо) та у США (чергування в районі проживання та підтримання правопорядку силами громад).

3. Соціальний розвиток. Цей підхід заснований на тому, що в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою, злочинність багато в чому є результатом злиднів, відсутності оплачуваної роботи, низького рівня освіти, дискримінації та багатьох інших поневірянь соціально-економічного плану.

На жаль, між соціальним середовищем та злочинністю немає прямого взаємозв'язку. Так, наприклад, у західних країнах несподіване зростання злочинності відзначалося в період підвищення добробуту та покращення соціального забезпечення. У країнах Заходу немає також прямого взаємозв'язку злочинності з рівнем зайнятості.

4. Ситуативне запобігання злочинності. На відміну від перших трьох форм запобігання злочинності, спрямованих на викорінення її причин,

ситуативне запобігання має на меті скорочення можливостей для вчинення кримінальних правопорушень.

За останні два десятиліття цей вид запобігання злочинності розвивався найбільш високими темпами, за рахунок «надзвичайного зростання приватного сектора у сфері підтримки правопорядку і виробництва засобів забезпечення безпеки, що відбувалося в цей період у західних країнах».

Ситуативне запобігання злочинності полягає в організації пропагандистських кампаній щодо запобігання злочинності, у прагненні вплинути на проекти у сфері містобудування та забудови з метою створення середовища, вільного від злочинності.

Значні зусилля спрямовуються на виявлення та усунення умов, що сприяють вчиненню корисливо-насильницьких злочинів (розбоїв, грабежів, крадіжок). У той же час чиниться тиск з боку органів влади на ділові та промислові кола з метою внесення змін до їх виробів та практики, здатних вплинути на зростання злочинності.

Є реальні підтвердження великої кількості позитивних результатів ситуативного запобігання злочинності [3], багато з яких свідчать про те, що такого роду запобігання не тільки витісняє злочинність. По суті сьогодні в більшості оцінок майже відсутні дані про витіснення злочинності [4].

Так, в огляді, проведеному на замовлення Міністерства юстиції Нідерландів, Р. Хесселінг зазначив, що «ознаки витіснення були лише у 33 із 55 проектів ситуативного запобігання» [5].

Крім того, у жодному з 33 випадків витіснення не було повним. Навпаки, у кожному випадку запобігання злочинності мало певні позитивні результати.

Останнім часом суттєвого розвитку набула теорія «можливостей для вчинення кримінальних правопорушень» у формі теорії «повсякденної діяльності» та теорії «раціонального вибору».

Нові ж концепції «повторної віктимізації» [6] і «гарячих точок», допомогли направити ситуативне запобігання у сфери, де воно може бути найефективнішим.

Висновки. У більшості країн Західної Європи, в Австралії, Канаді та США, створені Національні комітети та установи щодо запобігання злочинності (прямо чи опосередковано підтримувані органами влади).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. C. R. Shaw and H. D. McKay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas* Chicago, University of Chicago Press, 1942.
2. J.J.M. van Dijk, "Towards effective public-private partnerships in crime control: experiences in the Netherlands", *Business and Crime Prevention*, M. Felson and R.V. Clarke, eds. (Monsey, New York, Criminal Justice Press, 1997).
3. L. W. Sherman, and others, *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*, Office of Justice Programs Research Report. Washington, D.C., United States Department of Justice, 1997.
4. R. Barr and K. Pease, "Crime placement, displacement and deflection", *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, vol. 12, M. Tonry and N. Morris, eds. (Chicago, University of Chicago Press, 1990).
5. R.B.P. Hesseling, "Displacement: a review of the empirical literature", *Crime Prevention Studies*, vol. 3, R. V. Clarke, ed. Monsey, New York, Criminal Justice Press, 1994.
6. G. Farrell and K. Pease, *Once Bitten, Twice Bitten: Repeat Victimization and Its Implications for Crime Prevention*, Crime Prevention Unit Series, Paper 46 (London, Home Office, 1993).

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Кравченко Д. К.

курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Журавель О. А.,

Старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Анотація: у статті розглянуто поняття фізичної підготовки поліцейських, здійснено аналіз важливості використання знань із спеціальної фізичної підготовки, як фактору ефективності поліцейської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи свою службово-трудова діяльність, працівники поліції виконують низку важливих завдань у правоохоронному секторі нашої держави. З огляду на зазначене вище, законодавцем цілком слушно висуваються високі вимоги до рівня професіоналізму поліцейських. Проблема професіоналізму тих, хто стоїть на захисті прав і свобод громадян, від яких часто залежить майбутня доля людини, не є суто відомчою. Суспільство ставить до них найвищі вимоги, їхня праця має великий суспільний резонанс, увага до неї прикута завжди. І, мабуть, те, що сьогодні нам доводиться чути не тільки слова подяки правоохоронцям, свідчить про необхідність копіткої праці як науковців, так і самих працівників щодо розбудови такої системи підготування фахівців, яка б забезпечувала формування й ефективне функціонування високопрофесійного кадрового корпусу органів та підрозділів поліції [1, с. 147].

Узагалі професіоналізм – це найвищий рівень психофізичних, психічних та особистісних змін, що відбуваються у процесі виконання людиною

службових обов'язків, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних управлінських завдань [2, с. 144]. Варто вказати точку зору Ю. М. Старилова, який розглядає професіоналізм державних службовців як принцип державної служби. Учений доходить висновку, що професіоналізм державного службовця покликаний забезпечити стабільність державної служби, якісне виконання функцій, постійну його готовність до складних завдань, можливість поліпшення своїх професійних якостей. По-друге, державний службовець має бути компетентним співробітником, тобто якісно здійснювати свої повноваження [3, с. 220–221].

Таким чином, професіоналізм – це комплексна характеристика працівника поліції, яка складається з великої кількості взаємопов'язаних елементів. Зокрема, більшість науковців, коли говорять про професіоналізм поліцейського, вказують на те, що це володіння високим рівнем ділових, особистісних, психологічних якостей тощо. Утім, фахівці досить часто залишають поза увагою такий важливий аспект професіоналізму поліцейського, як рівень фізичної підготовки. Вказане пояснюється тим, що кожен день поліцейські піддаються не тільки високому рівню психологічного, а й фізичного навантаження. Зазначене віднайшло своє відображення у ч. 2 ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію», яка передбачає необхідність існування у кандидата на посаду в поліції певного рівня фізичної підготовки. Конкретні вимоги до рівня фізичної підготовки кандидата містяться у Наказі Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» від 9 лютого 2016 р. № 90. Рівень фізичної підготовленості кандидатів визначається за результатами виконання таких контрольних вправ: 1) згинання та розгинання рук в упорі лежачи (для жінок); 2) комплексної силової вправи (для чоловіків); 3) бігу на 100 метрів (для жінок і чоловіків); 4) бігу на 1000 метрів (для жінок і чоловіків) [4]. Рівень фізичної підготовленості кандидатів на службу до підрозділів поліції особливого призначення незалежно є більш високим та встановлюється

додатково.

Варто зазначити, що фізична підготовка поліцейських – це постійно триваючий процес, метою якого є збереження здоров'я, творчої та трудової активності, забезпечення належного рівня фізичної готовності та всебічний розвиток фізичних якостей, набуття теоретичних знань, формування спеціально-прикладних та життєво важливих умінь і навичок, необхідних для виконання оперативно-службових завдань. Навчання з фізичної підготовки передбачає формування та вдосконалення в поліцейських: рухових якостей і навичок, необхідних у повсякденній діяльності та в разі виникнення екстремальних ситуацій; витривалості, швидкісних і силових рис, які забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні під час його затримання, зокрема з подоланням природних і штучних перешкод; навичок самоконтролю за фізичним станом і станом здоров'я у процесі виконання фізичних вправ; практичних навичок застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки, фізичного впливу тощо [5].

Отже, проведений вище аналіз дає змогу констатувати той факт, що високий рівень фізичної підготовки є невід'ємною складовою професіоналізму працівників поліції. Зазначене пояснюється тим, що від рівня фізичної підготовки поліцейського прямо залежить якість та ефективність виконання його службово-трудова обов'язків та особиста безпека, а як результат і ефективність реалізації Національною поліцією України правоохоронних функцій держави.

Саме тому, ми переконані, протягом усієї кар'єри працівник поліції повинен розвиватись не тільки у напрямку розвитку особистих та ділових якостей, а й у напрямку підтримання та покращення своєї фізичної форми. З огляду на це ми вважаємо, що рівень фізичної підготовки працівника поліції повинен здійснюватися частіше, ніж це передбачено Інструкцією про порядок проведення атестування поліцейських.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Федіна Н. Професіоналізм як чинник регулювання ефективної діяльності поліції. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 145-149.
2. Кагановська Т. Є. Правові аспекти регулювання службової кар'єри. Форум права. 2013. № 4. С. 139–144. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_26.pdf.
3. Старилов Ю. Н. Служебное право. М. : Изд-во БЕК, 1996. 698 с.
4. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання : Наказ МВС України від 06.04.2016 № 260 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16>.
5. Дідковський В. А., Бондаренко В. В., Кузенков О. В. Фізична підготовка працівників Національної поліції України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. спра; ФОП Кандиба Т. П., 2019. 98 с

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЇ МВС УКРАЇНИ

Кривулін Юрій Андрійович

Курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
Спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного

Університету внутрішніх справ підготовки

Анотація. У цій статті розглядається вплив навчальних занять на курсантів, що навчаються, за модулем фізична підготовка, в освітніх організаціях МВС України та розкриваються завдання фізичної підготовки.

Кожному з нас у дитинстві говорили, що спорт дуже важливий для нашого здоров'я та збереження фігури. Але особливо важливою є фізична підготовка для майбутніх співробітників органів внутрішніх справ. Ще під час навчання у ВНЗ МВС України пріоритетом вважається достатній рівень фізичної підготовки курсантів. Вони повинні виконувати всі нормативи вдало. Надалі вже, під час навчання у ВНЗ, вимоги до рівня фізичної підготовки не лише залишаються високими, а й з кожним роком навчання збільшуються. У цій статті будуть розглянуті основні завдання фізичної підготовки, а також особливості організації фізичної підготовки у ВНЗ МВС України. Процес фізичної підготовки в підрозділах органів внутрішніх справ регламентує низку відомчих документів.

Основною метою фізичної підготовки в органах внутрішніх справ вважається формування фізичної готовності працівників до успішного

Виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань, вміле застосування фізичної сили, а також бойових прийомів боротьби та

забезпечення високої працездатності у процесі служби.

Завдання фізичної підготовки:

1. Розвиток та підтримання професійно важливих якостей на тому рівні, який потрібний для успішного виконання службових завдань;
2. Опанувати рухові навички та вміння ефективного використання фізичної сили

В освітніх організаціях МВС України головними силовими нормативами вважаються:

1. Підтягування на перекладині;
2. Згинання та розгинання тулуба, положення лежачи (вправи на розвиток преса), а також віджимання (згинання та розгинання тулуба та віджимання робляться на протязі 1 хвилини).

Для того щоб перевірити швидкість, застосовують:

1. Човниковий біг 10×10 м;
2. 100-метрівка.

Для перевірки витривалості застосовують:

1. Крос на 1 км (вимірюється у часі);
 2. Крос на 2 км (вимірюється в часі);
 3. Крос на 3 км (вимірюється у часі);
 4. Плавання на 100 м;
 5. Навчальною програмою передбачено виконання смуги перешкод
- Звиканням бойових прийомів.

Початкова підготовка, якої навчаються курсанти з освітніх програм , освітніх організацій системі МВС.

Україною здійснюється, з метою розвитку основних фізичних якостей дорівня, що вимагається. Крім цього, курсант починає володіти необхідними руховими вміннями та навичками .

Виконання трьох основних нормативів вважається визначальним за перевірки рівня фізичної підготовки курсантів та слухачів. Якщо говорити про особливості організації фізичної підготовки освітньому процесі МВС України,

тослід визначити, що існує різноманітність форм занять, що проводяться з курсантами та слухачами даних освітніх організацій. За особливостями організаціями, що займаються та способами керівництва, заняття з фізичної підготовки поділяються на дві групи: урочні та позаурочні. Урочними є заняття, які проводяться викладачами зі перемінним складом за навчальною програмою за модулем «Фізична підготовка », а також за тематичним планом та відповідно до навчального розкладу занять.

Не урочними вважаються

Те заняття , які можуть проводитись викладачем , тренером з різних видів єдиноборств. Також неурочні заняття можуть проводитися самими хто займається (самостійно) для того, щоб розвинути фізичні якості, удосконалити рухові навички або зміцнити здоров'я.

До позаурочних форм відноситься:

1. Зарядка;
2. Спортивно-масова робота устрийових підрозділах ;
3. Самостійна підготовка ;
4. Спортивні секції ;
5. спортивні свята чи змагання;
6. Індивідуальні чи групові консультації .

Відмінністю урочних та позаурочних форм є те, що урочні форми занять проводить викладач із фізичної підготовки спорту, відповідно до навчального розкладу занять.

Навчальні заняття у ВНЗ МВС України поділяються на: 1. Заняття спрямовані на фізичну підготовку, основний час припадає на комплексну підготовку та швидкокісно-силових здібностей. 2. Заняття які мають професійно-прожиткову спрямованість, на спеціально фізичну підготовку. При цьому в учні формуються необхідні для їхньої професії її навички та вміння. До них відносяться ефективні методи затримання правопорушника у різні способи захисту від противника зі зброєю або без неї, а також навички керування з використанням і без використання спеціальних засобів і багато іншого.

З усього вищесказаного можна зрозуміти те, що фізична підготовка курсантів навчальних закладів МВС України вважається одним із важливих напрямів у підготовці майбутніх співробітників органів внутрішніх справ України. Існує два основних види занять у ВНЗ МВС, які відрізняються один від одного, але відіграють важливу роль для підвищення фізичних якостей у ВНЗ. Будь-які навички будуть корисними для подальшого життя, адже в наш час можуть статися будь-які обставини а спеціально навченій людині буде простіше впоратись з будь-якими життєвими обставинами. порада для МВС України, які навчаються у ВНЗ, не нехуйте заняттями для підвищення фізичних якостей , сила вам може знадобитися у будь-який час, коли ви самі того не чекаєте.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. URL:https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/156755_sluzhba-v-politsii-normativy-po-fizpodgotovke
2. URL:<https://pravo.ua/articles/dvernoj-priem/>

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ПОБОЇВ ТА МОРДУВАННЯ

Лещенко Анна Сергіївна,
здобувач вищої освіти 3 курсу
ННІ права та інноваційної освіти
Науковий керівник:
Шевченко Таїсія Віталіївна
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

Вступ. Питання кримінально-правової характеристики побоїв та мордування за ст. 126 КК України, науковці неодноразово досліджували в своїх наукових працях. Незважаючи на проведені дослідження, монографічні дослідження, тлумачення вказаної кримінально-правової норми до теперішнього часу остаточно. Насамперед, це стосується визначення обов'язкових ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін, виду складу побоїв та мордування за особливістю конструкції. Такі перепони пов'язані з особливістю нормативного закріплення диспозиції статті, яка не має чітких меж у визначення суспільно небезпечного діяння побоїв та мордування та наслідків, які настали або могли настати в результаті такого діяння.

Мета роботи. Особливу увагу на нашу думку потребує визначення суб'єктивних ознак, наявності умислу, мотиву та мети. Визначення суб'єктивних ознак можуть дати відповідь на поставлені нами питання на початку дослідження.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети в роботі використані емпіричний та системні методи, які дозволять провести комплексне дослідження зазначеної теми.

Результати та обговорення. Суб'єктивними ознаками кримінального правопорушення прийнято вважати внутрішню сторону кримінального

правопорушення, а саме психічне ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до суспільно-небезпечного діяння, що він вчиняє, та його суспільно-небезпечних наслідків в момент вчинення кримінального правопорушення [1]. Проте П. Матішевський визначає суб'єктивну сторону як процес мислення, бажання і волі людини, в якому відображаються її об'єктивна поведінка та інші зовнішні обставини, пов'язані з вчиненням злочину [3]. Різниця між ознаками об'єктивної сторони кримінального правопорушення, які доступні для безпосереднього сприйняття іншими особами та ознаками суб'єктивної сторони, що є недоступними для безпосереднього спостереження полягає у встановленні на підставі показань, даних особою, а також на підставі аналізу та оцінки об'єктивних ознак кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення складається з таких елементів як: вина, мотив, мета та емоційний стан особи, хоча найважливішою є вина. Відповідно до ст. 23 КК України виною визначається «психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності» [2]. У випадку відсутності вини особи відсутній і складу кримінального правопорушення, навіть якщо в результаті її дії настали передбачені законом суспільно небезпечні наслідки. Мотив та мета кримінального правопорушення, не завжди зазначаються серед необхідних ознак складу кримінального правопорушення, як, наприклад, не завжди вказуються спосіб дії чи бездіяльності, місце, час тощо, хоча будь-яке кримінальне правопорушення вчинюється завжди певним способом, у певному місці, в певний час.

Встановлення всіх ознак суб'єктивної сторони – завершальний етап у констатації складу кримінального правопорушення як єдиної підстави кримінальної відповідальності, тому її з'ясування має важливе значення [4]. Виходячи з вище вказаного, стає зрозуміло, що вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу кримінального правопорушення, а отже і ст. 126 КК України не є виключенням.

За ст.126 КК України визначається, що побої та мордування – це умисне

завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень [2]. Під ударом слід розуміти одноразовий різкий вплив на тіло людини за допомогою певного предмета або частини тіла (руки, ноги, голови), що завдає фізичного болю, в свою чергу, побої - це багаторазове завдання ударів по тілу потерпілого, яке не спричинило тілесних ушкоджень, а інші насильницькі дії - це інші, крім удару та побоїв, насильницькі дії, які можуть полягати, зокрема, у: щипанні, викручуванні кінцівок, защемленні тієї чи іншої частини тіла за допомогою будь-яких пристроїв, здушуванні шиї, вириванні волосся, дії на тіло термічними факторами тощо.

Умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, може бути вчинене лише з прямим умислом, оскільки даний злочин має формальний склад, тобто вважається закінченим з моменту вчинення певної дії, яка завдала потерпілій особі фізичного болю. Але у випадках коли винний вчиняє умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій у стані сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого, він повинен звільнитися від кримінальної відповідальності через наявність такого стану [5, С. 54]. Проте сам кримінальний закон, на відміну від всіх інших насильницьких злочинах проти здоров'я у Розділі II Особливої частини, у ст. 126 КК України не вказує на форму вини, проте розкриває її у своїх диспозиціях. Чітка вказівка законодавця на умисність діяння однозначно виключає його необережність. Таким чином, при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126 КК України, особа завжди усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, та практично в всіх випадках і передбачає, і бажає, щоб потерпілий відчув фізичний біль та (або) моральні страждання.

У 96 % досліджених кримінальних провадженнях розглядувані кримінальні правопорушення вчинялися із прямим умислом, і лише у 4 % – з непрямым [7. С. 74].

Важливу роль у характеристиці суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення також відіграють мотив і мета кримінального правопорушення, мотивом визначають внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого, а метою уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння. Хоча на мою думку найвдаліше щодо значень понять «мотив» та «мета» висловився А. Зелінський зазначивши, що «мотив» означає «чому» і «заради чого» відбувається діяльність і дія як її частина, а мета відповідає на запитання, «для чого» дія відбувається [6, С. 123].

Цікавими є монографічні дослідження щодо аналізу мотиву та мети вчинення побоїв та мордування, за результатами був сформований наступний рейтинг: на першому місці знаходяться особисті неприязні відносини (72 %); на другому – мотив виховання (20 %); на третьому – хуліганські мотиви (3 %); на четвертому – ревнощі (2,5 %); на п'ятому – помста (2 %); на шостому-корисливі мотиви (0,5 %). Що стосується уявлення про бажаний результат, якого прагнула досягнути особа, вчиняючи побої або мордування, то з аналіз матеріалів кримінальних проваджень було також сформовано наступний рейтинг: на першому місці знаходиться мета спричинення фізичного болю (53 %); на другому – змусити потерпілого вчинити дії, що суперечать його волі (12%); на третьому – спричинення моральних страждань (7 %); на четвертому – залякування (5 %); на п'ятому – переривання вагітності (2 %); на шостому – одиничні, що не піддаються систематизації або виділенню групових ознак (21 %) (наприклад, змусити дружину приготувати обід, самоствердитися в очах однолітків тощо) [7, С. 76, 78]. Тут необхідно зазначити, що при наявності домашнього насильства, а саме не просто спричинення фізичного болю, а систематичне (три і більше раз) спричинення фізичного болю. В такому випадку необхідно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, а саме: ст. ст. 126, 126-1 КК України, оскільки, так як диспозиція ст. 126 КК України не передбачає домашнього насильства, або спричинення фізичного

болю спеціальному потерпілому (подружжю, колишньому подружжю та ін.).
Потерпілий за ст. 126 КК України – загальний.

Розглянувши вище згадані рейтинги стає зрозумілим, що найпоширенішими мотивами розглядуваних злочинів є особисті неприязні відносини та виховання. Обидва ці мотиви мають свої особливості: перший є об'єднуючим у собі такі елементи як помста і ревності тощо та є рушійною силою більшості злочинів проти особи, а другий має місце там, де потерпілими є діти, а батьки «по-своєму» розуміють форми і методи виховання. Мета побоїв і мордування характеризується достатньою різноманітністю, проте основною з них є завдання фізичного болю.

Висновки. Отже, винна особа, яка вчиняє побої або мордування потерпілої особи заподіює фізичну і моральну шкоду та одночасно через посягання на здоров'я людини здійснює посягання на її честь, гідність, тому можемо зазначити, що основним безпосереднім об'єктом виступає фізичне здоров'я особи, а безпосереднім додатковим виступає честі або гідність особи. Особливо це стосується вчинення мордування, як способу, який передбачений ст. 126 КК України. Склад кримінального правопорушення «побої і мордування» є матеріальним, тобто таким який вважається закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків – спричинення фізичного болю, морального страждання та інших негативних реакцій організму як реакції на застосовуване насильство. Тож, на відміну від інших складів, які передбачають чітко визначені наслідки (різної ступені тяжкості тілесні ушкодження ст.ст. 121-125 КК України), для правильної кваліфікації необхідно виходити не лише із описової частини об'єктивної сторони, а також врахувати ознаки суб'єктивної сторони. Також аналізуючи все вище вказане ми чітко бачимо, що при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126 КК України, особа завжди усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння та практично в усіх випадках і передбачає і бажає, щоб потерпілий відчув фізичний біль або моральні страждання, тобто необережна форма вини виключається, а умисел може бути лише прямий.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Суб'єктивна сторона злочину. Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право В. Я. Тацій (відп. ред.) та ін. 2017. С. 934.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. (дата оновлення 21.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник для студ. юрид. вузів і фак-в. К.: А. С. К., 2001. С. 352
4. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. допомога. 2-ге вид. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. С. 320
5. Грищенко О. В. Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України): дис. канд. юрид. наук. Х., 2014. С.191
6. Зелінський А. Ф. Кримінальна мотивація розкрадань та іншої корисливої злочинної діяльності. К., 1990. С. 345
7. Гаркуша А. Г., Лень В. В. Побої і мордування у кримінальному праві та законодавстві: монографія / А. Г. Гаркуша, В. В. Лень. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 129 с.

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Листопад Іван Сергійович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Національна поліція України (НПУ) є центральним органом виконавчої влади з питань захисту прав і свобод людини, боротьби зі злочинністю, громадської безпеки та громадського порядку.

Сучасний поліцейський повинен забезпечувати безпеку людей, при необхідності відповідними засобами та методами; вміє розрізняти небезпечні ситуації; Ніколи не дійте без упереджень і відповідно до етичних стандартів. Аналіз поліцейської практики показує, що роль поліцейського може виконувати особа з високим ступенем відповідальності за результати своєї роботи, яка володіє важливими знаннями, практичними навичками та професійними якостями, набутими у визначений період. Навчати. Ці елементи надають поліцейському професійні навички, необхідні для ефективного виконання складних, іноді небезпечних завдань [1, с. 17].

Нова концепція Національної поліції України вимагає особливої творчої активності, високого рівня культури, освіти, навичок саморозвитку та саморозвитку. У цих умовах ключовим напрямком діяльності ВНЗ МВС України та відділів професійної підготовки Державної поліції є підвищення рівня професійної підготовки поліцейських.

Комплексний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки поліцейських свідчить, що кожна країна має свій підхід до вирішення проблеми

підготовки поліцейських.

Відповідно до чинного законодавства навчання призначене як система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

Фізичне виховання – це комплекс заходів, спрямованих на навчання та розвиток рухових навичок, розвиток фізичних особливостей і здібностей працівника поліції з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Фізична підготовка носить плановий і систематичний характер.

Система фізичної підготовки включає:

- загальнофізична підготовка;
- тактика самооборони та особистої безпеки (далі: тактика самооборони);
- культурно-спортивні заходи та галузеві спортивні заходи.

Фізична підготовка включає підготовку та розвиток працівників поліції:

- рухові навички та вміння, необхідні для повсякденної діяльності та надзвичайних ситуацій;

- характеристики опору, швидкості та сили, що дають змогу притягнути винного до відповідальності та скористатися опором насильству, особливо при подоланні природних і штучних перешкод;

- Здатність до самоконтролю фізичної підготовленості та здоров'я під час фізичних вправ;

- практичні знання прийомів самозахисту, особистої безпеки, фізичного втручання тощо.

Загальну фізичну підготовку поліцейські освоюють самостійно. Заняття з тактики самооборони проводяться в навчальних групах та на навчальних зборах. На заняттях з тактики самооборони відпрацьовуються деякі елементи загальної фізичної підготовки, а саме фізичні вправи, які допомагають поліцейському швидко адаптуватися до мінливих навантажень [2, с. 232].

Навчання має бути практично орієнтованим (не менше 90 відсотків загального навчального часу для цього виду навчання).

Уроки фізкультури ведуть:

- в особовому складі НПУ особовий склад міжрегіональних (територіальних) органів поліції, Управління ГУ поліції (далі – ГУНП), територіального підрозділу, навчального центру – працівники підрозділу ПТУ, інструктори ;
- в закладі (установі) - навчально-науково-педагогічні працівники профільних кафедр (циклів).

У разі відсутності інструктора поліції (установи) уроки фізичної культури веде поліцейський, який:

- володіє методикою проведення уроків фізичної культури;
- має спортивне звання та/або кваліфікацію інструктора з прикладного спорту;
- має педагогічний стаж у цій сфері (за фахом).

З метою забезпечення належного стану фізичного здоров'я працівників та рівня їх фізичної підготовленості особовий склад підрозділів Національної поліції України поділяють на категорії та вікові групи, з урахуванням яких здійснюється організація занять з фізичної підготовки.

Фізична підготовка працівників поліції проводиться під постійним наглядом спеціаліста медичної частини. Звіт про стан здоров'я відділу охорони здоров'я складає медична частина за результатами щорічного або окремого медичного огляду у зв'язку з хворобою або травмою працівника [3, с. 356].

Працівники поліції, які за станом здоров'я не можуть бути допущені до занять практичної фізичної культури (поранені, хворі тощо), за рекомендацією лікаря тимчасово займаються лікувальною фізкультурою. Звільнення з обмеженням окремих видів фізичних навантажень для працівників поліції цієї групи здійснюється за довідкою, виданою медичним закладом. Крім ЛФК, вони повинні відвідувати заняття з тактики самооборони для оволодіння навчальним матеріалом (використання спеціальних засобів та вогнепальної зброї), необхідним для виконання службових обов'язків, без активної (примусової) участі в них.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко В. В., Ємчук О. І. Проблеми фізичної підготовки працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України. Фізичне виховання в контексті сучасної освіти : матеріали XII Міжнар. наук.метод. конф. (Київ, 16 черв. 2017 р.). Київ, 2017. С. 16–18.
2. Жевага С. І., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Фізична підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів МВС України : навч.-метод. посіб. Житомир, 2013. 232 с.
3. Несін О., Павлов А. Роль компонентів спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ у силовому затриманні правопорушників. Молода спортивна наука України. 2003. Вип. 7. Т. 2. С. 355–358.

ВИДИ НАСЛІДКІВ ПРИ СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ

Набивач Валентин Валентинович

Здобувач вищої освіти 2 курсу
Спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

У наш час дуже велику увагу приділяють правомірності застосування певного поліцейського заходу співробітниками Національної поліції. Річ в тому, що застосування того чи іншого заходу поліцейським повинно мати правові підстави. Навіть якщо має місце очевидне правопорушення або злочин, все одно співробітники Національної поліції мають знати певний перелік заходів, які є допустимими у такій ситуації. Це породжує багато спорів та досі невирішених питань щодо правових аспектів застосування прийомів рукопашного бою при силовому затриманні. Це питання є дуже актуальним і перспективним для дослідження сьогодні.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. За статистичними даними, співробітники поліції під час виконання своїх службових обов'язків доволі часто при затриманні правопорушників або злочинців застосовують до них фізичний вплив, прийоми боротьби та рукопашного бою. Слід зазначити те, що в даний момент мають місце прояви соціально-політичної нестабільності українського суспільства. Через це від поліцейських вимагається максимальна сконцентрованість та холонокровність з метою ефективного виконання їх службових обов'язків. Досліджуючи проблемні питання цього аспекту професійної діяльності поліцейських, можна

досягти підвищення рівня професіоналізму та службової компетентності українських службовців.

Досконале володіння прийомами рукопашного бою поліцейськими зменшує вірогідність трагічних випадків під час виконання ними службових обов'язків. Діючи правомірно та в межах, визначених законом, вони досягають підвищення авторитету серед громадян та ефективність своєї роботи.

Стаття 44 Закону України «Про Національну поліцію» [1] закріплює правові підстави застосування такого поліцейського заходу як «фізична сила», а саме: забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1].

Кожен працівник поліції повинен засвоїти теоретичні основи та практичні навички цього примусового заходу. Якщо йому це не вдасться, то він не зможе якісно виконувати свої обов'язки. Раніше чи пізніше йому прийдеться зіштовхнутися з тим, що суддя винесе рішення щодо незаконного застосування прийомів рукопашного бою або боротьби поліцейським проти особи під час її силового затримання.

Слід зазначити, що Кримінальним кодексом України (далі ККУ) [2] також передбачені випадки, у яких допускається застосування прийомів рукопашного бою та боротьби. Це безпосередньо ст.36 «Необхідна оборона», ст.37 «Уявна оборона», ст.38 «Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення», ст.39 «Крайня необхідність». Але у той же час визначаються випадки, у яких настає відповідальність за застосування фізичної сили із відсутністю законних підстав. Насамперед це ст. 118 ККУ «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» та ст. 124 ККУ «Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» [2].

Отже, застосування прийомів рукопашного бою при силовому затриманні

відіграють дуже важливу роль під час несення служби поліцейськими. Такий захід зменшує ризик негативних випадків під час затримання правопорушників, злочинців. Але насамперед для цього співробітник повинен добре знати правову базу, згідно якої він має право так діяти. Правові аспекти застосування прийомів рукопашного бою займають важливе місце серед усієї складової поліцейського заходу. Під час занять із фізичної, тактичної підготовки у ЗВО МВС курсанти повинні почувати себе у нестандартних умовах для освоєння та виявлення реального рівня підготовленості майбутніх працівників Національної поліції, психологічної складової та надійності [3].

Професійна підготовка працівників рядового та начальницького складу правоохоронних органів – це організований і цілеспрямований процес оволодіння знаннями, уміннями й навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань.

Під час виконання оперативно-службових завдань поліцейським нерідко доводиться вступати в поєдинок з правопорушником або злочинцем, і перемога в ньому поліцейського залежить від уміння застосовувати ним прийоми рукопашного бою [3].

У реальних ситуаціях під час несення служби всі зусилля мають бути націлені на досягнення мети найкоротшим шляхом з мінімальними витратами часу та сили. Найчастіше прийоми затримання застосовуються у випадку раптового нападу, коли застосування зброї неможливо або недоцільно.

Застосування фізичної сили поліцейськими – невід’ємна частина їх повсякденної роботи. Держава надає поліції право застосовувати силу, але чітко визначає принципи, випадки та умови її застосування. Перевищення необхідного рівня застосування сили призводить до порушення прав і свобод людини та громадянина, тягне за собою відповідальність поліцейських. Недостатній рівень застосування сили може призвести до невиконання службових обов’язків, завдання матеріальної шкоди, до травмування і навіть до смерті поліцейських чи звичайних громадян. У будь-якому разі руйнується імідж людини у формі [3].

Тактика застосування прийомів залежить від конкретних обставин, у яких вони застосовуються, від ступеня підготовки поліцейських, а також від знання різного роду хитрощів, які може застосовувати правопорушник.

Ще раз зазначимо, що основним нормативним актом, що регламентує застосування поліцією фізичної сили, є саме Закон України “Про Національну поліцію” [1].

Виходячи з нормативних засад правоохоронної діяльності працівників поліції, затримання – це припинення протиправних дій особи або групи осіб, в тому числі за допомогою заходів фізичного впливу, якщо інші, більш гуманні, засоби не були результативними або їх застосування було неможливим.

Затримання становить, як правило, комплекс дій, до якого можуть входити, у залежності від обставин, удари, кидки, больові та задушливі прийоми, утримання. Найбільш ефективним буде затримання, яке проводиться несподівано, починається з відволікаючого (шокуючого) удару в чутливу точку, призводить до виведення противника з рівноваги та приведення його, в кінцевій фазі прийому, у фіксовану позицію, яка виключає можливість будь-якого опору з його боку [4, с.45].

Фактор несподіваності, який підвищує ефективність затримання, входить у певне протиріччя з положенням про обов’язковість попередження працівником поліції про застосування засобів фізичного впливу. Тут можна лише зауважити, що попередження про можливість застосування сили ще не є сигналом саме для атаки, яка може починатися через деякий проміжок часу, котрий необхідно витратити для маскування початку дій, відволікання уваги противника або навіть опанування ситуацією несиловими методами [4, с.48].

Техніка силового затримання застосовується для припинення протиправних дій правопорушника у випадку вчинення ним опору, невиконання вимог правоохоронця.

Затримання виконується несподівано і базується на:

- проведенні розслаблюючого удару;
- виведенні правопорушника з рівноваги;

- больовому прийомі;
- захваті;
- зайнятті в кінцевій фазі прийому такої позиції відносно правопорушника, яка виключає будь-який опір з його боку.

Затриманням закінчуються прийоми практично у всіх розділах спеціальної підготовки: звільнення від захватів, захист від ударів неозброєного та озброєного правопорушника, захист від погрози вогнепальною зброєю [5, с.13].

Досить часто виникають ситуації коли працівникам поліції доводиться застосовувати прийоми силового затримання після захисту від агресивних атакуючих дій противника: захоплення за одяг, за кінцівки, за волосся на голові, охоплення тулуба для подальшого проведення кидків, спроби нанести удари руками або ногами тощо.

На жаль, не завжди співробітники поліції в таких ситуаціях діють професійно грамотно і тому через свої невмілі дії отримують тілесні ушкодження.

Також багато співробітників не здатні протиставити злочинцям належну фізичну підготовленість, недостатньо володіють прийомами рукопашного бою, не мають або не застосовують спеціальні засоби.

Вміння миттєво звільнитися від захоплення або охоплення правопорушника є життєво необхідним для кожного працівника поліції. У багатьох випадках реальний двобій починається з того, що правопорушник захоплює працівника поліції за одяг, шию, кінцівки чи волосся, охоплює тулуб, позбавляючи можливості для маневру, нанесення ударів руками чи ногами.

Звільнення від захоплення та охоплення – це комплекс дій, що складається з елементів ударної та борцівської технік єдиноборств, знання будови тіла людини та розташування больових точок [5, с.16].

Необхідно пам'ятати, що прийоми звільнення від захоплення або охоплення найбільш ефективні у тому випадку, коли їх виконано «у темп» – у найменш короткий термін часу після атаки противника, для чого необхідно

максимально швидко дістатись уразливих точок противника. Основне завдання розвитку швидкості рефлексів і швидкості мислення для того, щоб при будь-якому нестандартному захопленні або охопленні швидко знайти алгоритм виходу із ситуації, що склалася. Умовно способи звільнення від захоплень та охоплень можна поділити на три групи: звільнення за допомогою враження противника ударами рукою, ногою чи головою; звільнення за допомогою больових та задушливих прийомів; звільнення за допомогою кидків [5, с.21].

Щодо наслідків силового затримання, то їх можна поділити на такі види:

- сприятливі. Особу правопорушника вдало затримано за допомогою законних засобів поліцейського примусу.
- несприятливі. Особу правопорушника не затримано, або затримано з порушенням вимог ЗУ «Про Національну поліцію» та Кримінального кодексу України. У другому випадку поліцейського може бути притягнуто до кримінальної відповідальності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580 VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.07.2022).
2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 27.07.2022).
3. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. Юридична психологія. 2016. № 2 (9) (дата звернення: 25.07.2022).
4. Дідковський В. А., Кузенков О. В. Силове затримання неозброєного правопорушника: Навчальний посібник. К.: УкрДГРІ, 2014. 104 с.
5. Застосування больових прийомів під час затримання правопорушника [Текст] : метод. рек. / [В. В. Білик, В. В. Бондаренко, Н. Ю. Худякова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 75 с.

СТРАТЕГІЇ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З ГРОМАДЯНАМИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наліжитий В. В.

Курсант 2 курсу

ННППФПП

Цуркаленко Д. П.

Старший викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Проблема спілкування громадян та працівників поліції існувала завжди, але в наш час зазнала найбільшого апогею. Адже, на разі в Україні існує латентний конфлікт між звичайними громадянами та поліцейськими, який проявляється у вигляді недовіри громадян поліцейським. Основною проблемою цього можна назвати історичні фактори нашої країни, але зараз теж існують деякі недоліки у діяльності поліцейських, які значно знижують авторитет Національної поліції України в українському суспільстві.

Порядок та норми професійного спілкування поліцейських та громадян закріплені навіть на законодавчому рівні в таких нормативно-правових актах: Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. (наприклад, Присяга працівника Національної поліції України) [1], наказ МВС України «Про затвердження Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2012 р. № 155 [2].

Чому ж виникають такі непорозуміння? Основним причинами цього, на нашу думку, можуть бути високий рівень недовіри людей до органів внутрішніх справ, взаємна неприязнь, неповага людей «у погонах», особисті негативні переконання кожної людини, щодо поліцейського, минулий негативний досвід спілкування з ними, страх початку конфлікту при спілкуванні [ст. 56, 3]. Як правило, такі причини виникають через самих

громадян, але існує доволі багато ситуацій, коли, наприклад, поліцейські провокують людей на конфлікти та демонстративно намагаються показати свій авторитет та верховенство над ситуацією. Звичайно ж, така поведінка не відповідає нормам чинного законодавства, тому такі працівники поліції зазвичай притягаються до відповідальності, відповідно до чинних нормативно-правових актів нашої держави.

Отже, поліцейському під час виконання обов'язків, які безпосередньо пов'язані з комунікацією із громадянами (наприклад, збір необхідної інформації шляхом проведення опитування), необхідно дотримуватися таких норм професійно-етичних норм:

1) навіть під конфліктних ситуацій проявляти поваги до честі та гідності кожної людини; під час спілкування не використовувати власні упередження щодо расової, майнової, політичної, релігійної, соціальної приналежності або іншу ознаку;

2) поводитися стримано, ввічливо, доброзичливо, уважно з кожною людиною з метою більшого підвищення авторитету Національної поліції серед громадян;

3) під час виникнення екстрених ситуацій контролювати власні емоції, не надаючи переваги особистим переконанням у прийнятті рішень та алгоритму дій, пов'язаних із виконанням службових обов'язків;

4) особливо важливо при спілкуванні з громадянами не вживати ненормативну лексику та дотримуватися норм офіційно-ділового стилю мовлення, що означатиме високу повагу до громадянина та зацікавленість у вирішенні його питання [2].

Отже, можемо зробити висновок, що робота з громадянами має певну специфіку та передбачає свої правила, виконання яких надає змогу професійно виконувати свої обов'язки поліцейському, покладених на нього чинним законодавством нашої країни. Тому у підготовці поліцейського, на рівні з вогневою, фізичною та тактико-спеціальною підготовкою, мають проводитися заняття з розвитку вміння слухати, говорити. Під час спілкування знаходити

особистий підхід до кожного громадянина та виходячи з цього використовувати певні засоби спілкування, для подолання бар'єрів у спілкуванні та подоланні конфліктних ситуацій [ст. 57, 3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про Національну поліцію України» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 29.09.2022);
2. Наказ МВС «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» від 09.11.2016 № 1179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (дата звернення: 29.09.2022);
3. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матеріали круглого столу, 23 листопада 2017 р. / упорядники З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 172с.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Невара Лілія Михайлівна

к.ю.н., доцент

Назаренко Анна Олександрівна

студентка

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Одним із способів активного міждержавного співробітництва у всьому світі є укладення міжнародних договорів, котрі впливають на розвиток міжнародного співробітництва на рівноправних умовах правової держави. Вплив міжнародних договорів на національне законодавство набуває все більш суттєвого та важливого значення. Таким чином, встановлення ролі міжнародних договорів є важливим для їх правильного застосування у взаємодії із національною правовою системою.

Ціль роботи. Ціллю даної роботи є дослідити значення та місце міжнародних договорів у правовій системі України.

Матеріали та методи. Питання ролі міжнародних договорів як джерел національного права було предметом розгляду праць багатьох науковців. Серед них можна виділити таких як: Н. Атаманова, М. Козюбра, І. Лукашук, О. Совгиря, І. Забокрицький, С.Панченко, А. Морозов, Н. Шукліна, М. Савенко, О. Мережко та інші. Щодо методологічної основи, то при написанні цієї роботи були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження як: аналіз, синтез, дедукція, історико-правовий, порівняльний, формально-юридичний.

Результати та обговорення. Відповідно до основоположного акту про право міжнародних договорів - Віденської конвенції про право міжнародних договорів, котра підписана 23 травня 1969 року, - міжнародний договір являє собою міжнародну угоду, укладену між державами у письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також

незалежно від її конкретного найменування [1]. У міжнародній практиці відомі договори з такими найменуваннями як конвенція, договір, хартія, пакт, угода, протокол, статут тощо. В. Репецький зазначає, що усі ці назви виражають письмову домовленість, згідно з якою держави на правовій основі беруть на себе відповідні зобов'язання з певного кола питань [2]. Таким чином, встановлено, що яким би не було найменування міжнародного договору – це не впливає на його юридичну силу.

Зокрема, Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 року регламентується базовий принцип – *pacta sunt servanda*. Відповідно до статті 26 конвенції «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватись» [1].

Проте визначення, котре зафіксоване у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, можна вважати не всеосяжним на наш час. Так, О. Мережко у своїй монографії вказує, що Віденська конвенція не застосовується до договорів, що не мають письмової форми, однак, як свідчить сучасна практика, тепер не існує жодних перепон для укладення договорів за допомогою таких засобів зв'язку, як телеграми, телекс, факс чи електронна пошта [3, с. 34]. У світовій практиці ще існує поняття «джентльменська угода» це усні домовленості, наслідком яких є взяття відповідних зобов'язань, що є обов'язковими до виконання.

Також О. Мережко зазначає, що з усіх наукових визначень, що пропонувалися в юридичній літературі, найбільш змістовним та точним є визначення професора І. Лукашука.: «Міжнародний договір являє собою явно виражену угоду суб'єктів міжнародного права, призначену для регулювання їх взаємовідносин шляхом створення міжнародно-правових зобов'язань» [3, с. 39].

Загалом, цілком логічно вважати, що міжнародним договорам має надаватися юридична сила норм національного права, задля можливості врегулювання відповідних правовідносин.

Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною

національного законодавства України. Також у ст. 9 зазначено, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [4]. Таким чином, вбачається, що Конституцією України встановлено примат міжнародного права над національним. І це означає, що національне право має будуватися до відповідності міжнародним зобов'язанням України.

Спеціальним законом, котрий регулює питання щодо міжнародних договорів є Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. Статтею 8 вказаного Закону передбачається, що згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися через підписання, ратифікацію, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору або іншим шляхом, про який домовилися сторони. Відповідно до ст. 3 цього ж Закону міжнародні договори укладаються Президентом України або за його дорученням - від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням - від імені Уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами - від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів [5].

У ч. 2 ст. 19 вищезгаданого Закону встановлено пріоритет норм та правил міжнародного договору над актами законодавства в разі колізії між ними [5]. Проте М. І. Козюбра влучно підкреслює, що існують і такі кодекси, наприклад, Земельний кодекс України, Бюджетний кодекс України, які автоматично не визнають пріоритетності міжнародних договорів над положеннями цих кодексів, покладаючи вирішення цих питань на законодавця в кожному конкретному випадку [6, с. 7], тобто положення міжнародних договорів «можуть фіксуватись, а можуть і не фіксуватись» в текстах нормативно-правових актів.

У судовій практиці також враховано міжнародно-правовий принцип належного виконання міжнародних зобов'язань. Відповідно до позиції, яка відображена у Постанові від 19.12.2014 року №13 Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, при

здійсненні правосуддя суди повинні враховувати, що існує пріоритет міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, над національним законом та іншими актами законодавства, крім Конституції України [7]. Тобто, якщо положення таких міжнародних договорів суперечать тим, котрі передбачені законодавством України, то застосовуються норми міжнародного договору України.

Також у цій Постанові розглядається питання місця міжурядових та міжвідомчих міжнародних договорів у національному законодавстві. Зазначається, що - чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України у формі ратифікації, та договори, які не потребують ратифікації й затверджені у формі указу Президента України або постанови Кабінету Міністрів України, є частиною національного законодавства України [7]. Таким чином, суд відносить до національного законодавства і міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано не ратифікацією, а іншими шляхами - прийняття, затвердження і приєднання або будь-яким іншим способом, про який домовились.

Висновки. Враховуючи результати дослідження щодо значення і місця міжнародних договорів у правовій системі України, можна дійти наступних висновків. По-перше, міжнародним договором вважається угода між суб'єктами міжнародного права, що спрямована на реальне настання правових наслідків. По-друге, щоб норма міжнародного договору набрала юридичної сили у національному законодавстві, державою має бути виданий нормативно-правовий акт. По-третє, приведення законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань є головним у реалізації міжнародних норм у національне законодавство. Місце міжурядових та міжвідомчих міжнародних договорів у національному законодавстві визначається лише судовою практикою. На наш погляд, дане питання має бути закріплено і на відповідному нормативно-правовому рівні задля належного врегулювання суспільних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 23.05.1969 р.: станом на 13 черв. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 10.11.2022).
2. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький та ін.; за ред. проф. В. М. Репецького; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. 2-е вид., стер. К.: Знання, 2012. 437 с.
3. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: монографія. К: Таксон, 2002. 344 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Merezhko_Oleksandr/Pravo_mizhnarodnykh_dohovoriv_suchasni_problemy_teorii_ta_praktyku.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV: станом на 15 берез. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. Наукові Записки НаУКМА. Київ, 2016. Т. 181. Юридичні науки. С. 9. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9896/Koziubra_Spivvidnoshennia_natsionalnykh.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 11.11.2022).
7. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 року №13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14> (дата звернення: 11.11.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ МОРЯКІВ НА ІНОЗЕМНИХ СУДАХ

Пальченко Алла Анатоліївна,
старший викладач кафедри морського права
Одеський національний морський університет

Дубенко Ольга Олександрівна,
студентка 4 курс,
Спеціальність «081 Право»
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

Анотація: Метою статті є визначення особливостей захисту прав моряків на іноземних судах. Завдання роботи: виокремити та проаналізувати найважливіші засади, які підлягають під охорону та документи в яких ратифіковані дані положення.

Ключові слова: захист прав, трудові відносини, моряк, морське судноплавство, ІТФ, морська профспілка.

Захист прав та свобод громадянина завжди є головним пріоритетом демократичної держави та будь-якого цивілізованого суспільства. Соціальний аспект є невід’ємною складовою прав людини, що потребує надання значної уваги формуванню соціального базису на національному та міжнародному морському ринку праці.

Останнім часом, а особливо сьогодні, в час, коли Україна потерпає від свавілля агресора, виникають радикальні економічні зміни в Україні і досить важливим постає питання зайнятості працівників морського торговельного флоту.

Також українські моряки вимушені звертатися до іноземних компаній у пошуку роботи через суттєве скорочення національного флоту та фінансову обстановку, яка виникла в даному сегменті економіки. Таким чином, у разі працевлаштування до іноземного судновласника-роботодавця, правове поле України не поширюється на наших моряків, у результаті чого він стає

абсолютно беззахисним, як з боку нашої держави так і з боку судновласника. Саме у зв'язку з такою ситуацією дуже важливо акцентувати увагу на дану ситуацію і відповідно необхідно шукати шляхи її вирішення та можливості захисту прав наших громадян за кордоном [1, с. 544].

Хочемо звернути вашу увагу, що фундаментальні дослідження з питань соціального захисту моряків, які працюють в іноземних компаніях – мінімальні. Зазначене питання вивчається у загальній сукупності регламентації трудових прав моряків такими вченими як: Кокін О. С., Гуцуляк В. Н., Єфимов С. Л., Номоконова О. М., Підпала І. В., Волошина І. М., Ольховик Л. А.

Головну роль у прийнятті та застосуванні міжнародних трудових норм відіграє МОП, яка виникла у 1919 році та стала однією із спеціалізованих установ ООН. Статут та конвенція останньої декларує базові принципи у координації трудових відносин працівників, що відповідно охоплює і моряків [2, с. 131].

Загалом, переважна більшість дослідників дотримується думки, що існує необхідність приєднання України до Конвенції Міжнародної організації праці (далі МОП) «Про працю у морському судноплаванні» від 2006 року для імплементації новітніх стандартів соціально-правового забезпечення з метою створення надійної національної системи гарантій прав моряків, які працюють під зручним прапором та дієвого механізму їх реалізації.

Слід розпочати з того, що соціально-правовий аспект захисту моряків поєднує в собі принципи: стосовно охорони здоров'я, медичного обслуговування, соціально-побутового обслуговування й захисту в морській галузі. На захисті загальних особливостей соціального забезпечення стоять наступні міжнародні акти, а саме:

Всесвітня декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція про захист прав і основних свобод 1950 року, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, Європейська соціальна хартія 1961 року, Копенгагенська декларація про соціальний розвиток 1995 року та її нормами спеціалізованих морських конвенцій МОП: «Про мінімальний вік для

роботи в морі» № 7 від 1920 року, «Про трудові договори моряків» № 22 від 1926 року «Про медичний огляд моряків» № 43 від 1946 року, «Про мінімальні норми в торговельному флоті» № 147 від 1976 року, «Про охорону здоров'я та медичне обслуговування моряків» № 164 від 1987 року, «Про соціальне забезпечення моряків» № 165 від 1992 року, «Про найм і працевлаштування моряків» № 179 від 1996 року та інші. Хочемо зазначити, що сумарна кількість морських конвенцій МОП становить 36 одиниць, а Україна є учасницею лише 8. Крім того МОП прийняла більше 8 конвенцій, що регламентують загальні питання у галузі праці та соціального захисту і Україна приймає у них участь [1, с. 545].

У місті Женева з 7 по 23 лютого 2006 року було проведено 94-ту морську сесію Міжнародної конвенції праці, в результаті якої було прийнято зведену Конвенцію про працю в морському судноплавстві, з ціллю поєднати в одному міжнародному договорі всі оновлені стандарти роботи на морі, що зосереджувалися в попередніх конвенціях і рекомендаціях МОП. Новітня Конвенція проаналізувала 36 міжнародних договорів, які були чинними на той час і об'єднувала всі норми, які вміщувалися в них, за для створення гідних умов праці для моряків.

Можна виділити низку питань, які було виокремлено у сферу регулювання нової Конвенції серед них: відбулося оновлення та об'єднання 68 попередніх конвенцій і рекомендацій МОП, було визначено мінімальні вимоги до моряків, виокремлювалися умови їх зайнятості, життя та відпочинку, охорона здоров'я, медичного обслуговування та соціального забезпечення. Також визначалися умови соціально-побутового обслуговування, соціального забезпечення та захисту моряків, фіксувалося постійне оновлення відкритого для моніторингу відповідальним органом реєстру всіх офіційно оформлених моряків, забезпечувався страховий захист.

В свою чергу також фіксувався обов'язок перед операторами та власниками суден у дотриманні вимог, які до них висувалися. Важливою складовою також стало закріплення механізму контролю на всіх рівнях,

зокрема встановлювався механізм подання скарг, положення про контроль умов на судні з боку судновласника та капітана, а також про перевірку іноземних суден у портах.

Хочемо звернути увагу, що всі вище зазначені норми мали своє місце вперше. Конвенція зазначає мінімальні норми, які повинні бути витримані перед тим, як працівники почнуть свою роботу.

Дуже важливо, що Конвенція стоїть на захисті справедливих умов підписання трудових договорів, у питаннях заробітної плати, тривалості годин праці та відпочинку, щорічної відпустки та репатріації, укомплектування суден екіпажами, знаходять місце компенсації у випадках втрати чи затоплення судна та підвищення кваліфікації [3, с. 387].

Важливим зрушенням досліджуваного нами питання є те, що на даний час у морському судноплаванні висококваліфікована діяльність моряків та якісні перевезення взаємопов'язані, а тому даний новітній метод відкриває значні можливості для соціальної взаємодії між організаціями моряків та судновласниками, що в свою чергу дає можливість дещо інакше влаштовувати соціальну політику і стає величезним зрушенням у напрямку глобалізації. Такий результат досягається завдяки справедливому співвідношенню між дотриманням трудових норм та інструкцій.

Ще одним нововведенням стало те, що Конвенція має широкий перелік значущих міжнародних правових норм та приймається трьома сторонами договору серед яких моряки, судновласники та уряди країн, тепер національні закони узгоджуються з міжнародними трудовими нормами і не викликають суперечностей, що значно полегшує діяльність.

Оновлена Конвенція стала вагомим підґрунтям у захисті прав моряків, та в свою чергу надала державам значну самостійність і забезпечила захист прав моряків на засадах відкритості та прозорості. Її положення мають свій вплив на всі судна, які займаються комерційною діяльністю, окрім риболовецьких.

Забезпечення норм і стандартів трудових відносин Конвенція покладає на власників суден та капітанів на всіх рівнях. В даному випадку йдеться про

механізм подачі моряками скарг на дії власників і капітанів суден, які мають відношення до умов праці з юрисдикцією держави прапора, а також у випадках проведення моніторингу діяльності над увіренними ним суднами [2, с. 133].

Сьогодні кожен моряк знає, що таке морська профспілка, яка також покликана гарантувати захист прав працівників суден. Це добровільне громадське об'єднання моряків та інших працівників морської сфери для захисту своїх трудових прав.

Морські профспілки об'єднують працівників морської галузі, захищають їхні права, ведуть переговори з судновласниками про надання найкращих умов праці, надають морякам консультації та юридичну допомогу щодо вирішення широкого спектру спорів, пов'язаних з роботою, обстоюючи їхні інтереси, а також права членів їхніх сімей [4].

Так, зокрема у 1896 році була заснована Міжнародна федерація транспортників (International Transport Workers' Federation), яка об'єднала профспілки моряків, докерів та інших категорій працівників транспортної сфери. ITF представляє працівників транспорту на світовому рівні та намагається захистити їх інтереси, її таб-квартира знаходиться в Лондоні, а регіональні бюро – у Найробі, Уагадугу, Токіо, Нью-Делі, Сінгапурі, Ріо-де-Жанейро, Аммані та Брюсселі. ITF інспектор представлений і в Україні, він займається захистом трудових прав українських моряків з 2005 року [5].

Захист індивідуальних прав моряків проводиться у таких аспектах: випадки не виплати заробітної плати, незаконне розірвання трудового договору судновласником, недотримання судновласником вимог щодо забезпечення нормальних умов життя та роботи на судні, а також відмова у виплаті компенсацій за травму, професійну хворобу чи смерть моряка.

Профспілки моряків захищають та надають всебічну допомогу морякам такими декількома способами серед яких: участь у колективних переговорах, з метою відстоювання вигідних для моряків умов праці, підготовка та підписання колективного договору, контроль за виконанням роботодавцем умов колективного договору, представництво інтересів членів профспілки перед

роботодавцем, в державних органах та інше. Варто зазначити, що основні завдання кожної профспілки моряків прописуються у її статутних документах.

На сьогодні в середовищі моряків дана організація набула широку популярність, вона об'єднує близько 700 профспілок із 140 країн світу, що представляють близько 20 мільйонів працівників транспортної сфери. ІТФ об'єднує профспілки моряків, докерів, залізничників, працівників вантажного та пасажирського автомобільного транспорту, внутрішнього водного транспорту, рибалок, працівників сфери туристичних послуг та цивільної авіації. Дана профспілка представляє працівників транспорту на світовому рівні та бореться за дотримання їхніх інтересів за допомогою організації глобальних кампаній та солідарних дій [6].

Висновки. Отже, вивчивши наявні дослідження з даної теми, можна констатувати про існування досить широкої системи міжнародно-правових норм як невід'ємного, так і факультативного характеру, які мають на меті захистити права моряків на міждержавному та локальному рівнях, взяти участь у яких має на меті і наша держава. В свою чергу, для України, нажаль, залишається досить невирішеною низка питань стосовно захисту соціально-економічних, а також трудових прав моряків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Підпала І. В. Структурні елементи соціально-правового регулювання праці моряків / І. В. Підпала // Трудове право та право соціального забезпечення Юридична наука. – 2020. – № 2(104) . – С. 544-556
2. Волошина С. М. Проблеми захисту трудових прав моряків на іноземних судах С. М. Волошина Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2015. –№ 13(Том 1). С. 131-134
3. Ольховик Л. А. Міжнародно-правове регулювання праці моряків / Л. А. Ольховик // Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – № 2. – С. 386-388
4. Особливості захисту прав українських моряків у відносинах з

іноземними роботодавцями [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/osoblivosti-zahistu-prav-ukrayinskih-moryakiv-u-vidnosinah-z-inozemnimi-robotodavcyami.html>

5. Про ІТФ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://itf.org.ua>

6. Морські профспілки та ІТФ в Україні - профспілка морського транспорту [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://maxima.in.ua/ru/papers/140-morskie-profsoyuzy-i-itf-v-ukraine>

ПРОБЛЕМИ МОРСЬКОГО АРБІТРАЖНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Пальченко А. А.

к.ю.н.,

старший викладач кафедри морського права

Хутак А. Ш.

Студентка 4 курсу

Одеського Національного Морського Університету

м. Одеса, Україна

Вступ. Морський арбітраж практикувався як метод вирішення спорів з давніх часів, зокрема, у Стародавній Греції. У середні віки застосування *lex maritima* серед морських торговців призвело до широкого використання арбітражу, про що свідчать положення, що містяться в статутах деяких італійських комун. У наступні століття арбітраж залишався досить популярним до свого остаточного досягнення паралельно з розвитком уніфікованого міжнародного права [1].

Морський арбітраж належить до роду міжнародного комерційного арбітражу, але відрізняється від загальної моделі низкою причин, які роблять його певною мірою "особливим": від джерел права, характеру спорів, що розглядаються, до особливостей морського арбітражного розгляду.

Мета роботи.

- окреслення напрямів розвитку правового регулювання морського арбітражу;
- аналіз досвіду світової практики правового регулювання морського арбітражу;

Матеріали та методи. При написанні роботи використано методи концептуального аналізу, спостереження, узагальнення, а також системно-функціональний підхід.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день арбітраж широко використовується міжнародними морськими операторами для вирішення практично всіх видів спорів і, як наслідок, арбітражні застереження

включаються до багатьох форм морських контрактів. Це пов'язано з його значними перевагами перед судовим розглядом, такими як гнучкість, спеціалізація, конфіденційність і, в цілому, можливість для сторін визначати кожен аспект процедури відповідно до своїх потреб [2].

Однак, незважаючи на такі переваги, існують певні недоліки та проблеми, які впливають на сучасний арбітраж і наслідком яких є зростання популярності інших механізмів вирішення спорів, таких як переговори та медіація. Для того, щоб успішно відстоювати свою провідну роль у найближчі десятиліття, морському арбітражу обов'язково доведеться зазнати певних змін.

Арбітраж є одним із способів врегулювання спорів, безсумнівно найпопулярнішим у морському світі. У загальних рисах його можна визначити як спосіб вирішення спорів, за допомогою якого сторони розрізняють розбіжності, що виникли між ними, на розсуд однієї або декількох неупереджених осіб, призначених за взаємною згодою, шляхом відступу від звичайної державної юрисдикції.

В основу створення при Асоціації Міжнародного морського і річкового арбітражного суду було покладено Нью-Йоркську конвенцію "Про визнання і приведення у виконання арбітражних рішень", ухвалену Конференцією ООН у червні 1958 року [3]; Женевську конвенцію 1961 року "Про зовнішньоторговельний арбітраж" [4], а також рекомендації Типового Закону ЮНСІТРАЛ "Про міжнародний торговельний арбітраж", ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН 21 липня 1985 року [5].

Зазначений Закон розробила комісія ООН із права міжнародної торгівлі, його схвалила Генеральна Асамблея ООН і поклала в основу розроблення Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж", який Верховна Рада України ухвалила 24 лютого 1994 року та який набув чинності з дня його опублікування [6].

Згідно до якого, склад суду, що розглядає цей спір, компетентний розглядати позовні вимоги позивача через міжнародний договір, і що в цьому разі спеціальна угода сторін про передання його на розгляд цього суду не

потрібна, оскільки в договорі вже висловлено волю на те сторін, керівників зазначених судноплавних компаній, які підписали цей документ (рішення Міжнародного морського та річкового арбітражного суду при Міжнародній асоціації судновласників Чорноморського басейну від 30 вересня 1999 року) [7].

Згідно до статей 4 і 6 Положення про Міжнародний морський і річковий арбітражний суд при Міжнародній асоціації судновласників Чорноморського басейну, передбачають процедуру виконання рішень суду [7].

Прерогатива віддається добровільному виконанню рішення сторонами, які беруть участь у спорі. У разі відмови добровільно виконати рішення суду, голова суду може на прохання сторони встановити розмір і форму забезпечення вимоги і, зокрема, ухвалити постанову про накладення арешту на судно або інше майно іншої сторони. При цьому голова суду встановлює порядок реалізації забезпечення за рішенням суду, що набрало законної сили.

Зазначена процедура виконання рішень відповідає правовим міжнародним нормам, викладеним у Нью-Йоркській конвенції "Про визнання і приведення у виконання арбітражних рішень", ухваленій Конференцією ООН у червні 1958 року [3].

Незважаючи на свої безперечні переваги, морський арбітраж має ряд загальних обмежень, які є наслідком його власної природи.

Крім деяких специфічних процесуальних проблем, таких як відсутність примусових повноважень у арбітрів, які можуть бути не в змозі вирішувати процесуальні питання без втручання суду (наприклад, вжиття заходів забезпечення позову, витребування доказів, дослідження доказів), а також труднощі при розгляді справ за участю кількох сторін або втручанні третіх осіб, основними проблемами морського арбітражу є швидкість, а саме повільність та економічність [8].

Однак, якщо брати до уваги міжнародний досвід, з метою зменшення витрат на розгляд справи, арбітражні установи Великобританії створили спрощені, швидкі та дешевші процедури, які застосовуються до спорів, де ні

позов, ні зустрічний позов не перевищують певної грошової суми, наприклад, Процедура розгляду дрібних позовів Лондонської асоціації морських арбітрів або Регламент скороченого арбітражного розгляду лондонської асоціації морських арбітрів або Правила скороченої арбітражної процедури Товариства морських арбітрів Нью-Йорка, посилання на які міститься в багатьох морських договорах [9].

Нещодавнє опитування щодо використання міжнародного комерційного арбітражу серед низки великих корпорацій, що працюють у різних галузях промисловості (включаючи судноплавство та сировинні товари), свідчить про те, що використання міжнародного комерційного секторів (включаючи судноплавство та торгівлю товарами) [10], показує, що, хоча в цілому арбітраж залишається найкращим механізмом вирішення транснаціональних спорів, багато респондентів висловлюють занепокоєння з приводу витрат і затримок міжнародного арбітражного розгляду, а також побоювання щодо того, що процедура стає все більш складною та «зарегульованою», а контроль над процесом переходить до юридичних фірм і віддаляється від фактичних користувачів цього процесу.

Висновки. Таким чином, створення Міжнародного морського і річкового арбітражного суду при Міжнародній асоціації судновласників Чорноморського басейну стало важливим аспектом у справі вдосконалення механізму захисту законних прав та інтересів суб'єктів господарських відносин - учасників Асоціації під час розв'язання різноманітних суперечок, які впливають із морської господарської діяльності у Світовому океані.

Можливим рішенням проблем морського арбітражу могло б стати створення українського приватного арбітражного центру європейського зразку під управлінням існуючих регіональних арбітражних організацій, функції якого на початковому етапі могли б обмежуватися веденням списку спеціалізованих морських арбітрів; поступово, така інституція може бути оснащена власним арбітражним регламентом і складом арбітрів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. W. TETLEY, Загальне морське право - *lex maritima*, в *Syracuse Journal of міжнародного права і торгівлі*, 1994, с. 105 - 143. XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. Довгерт А. Рецепція світових принципів та норм міжнародного приватного права в Україні / А. Довгерт // *Право України*. – 2015. – № 4. С. 18-25.
3. Нью-Йоркська конвенція про визнання та приведення у виконання іноземних арбітражних рішень від 10 червня 1958 р. [Електронний ресурс] URL: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/A2E.pdf>.
4. Женевська конвенція "Про зовнішньоторговельний арбітраж" 1961 року [Електронний ресурс], Режим доступу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171a-06#Text>
5. Захарченко Т. Правила сприяння арбітражу з боку Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ / Т. Захарченко // *Право України*. – 2012. - № 1-2. – С. 484-487.
6. ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 № 4002-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
7. M. COHEN, A New Yorker looks at London Maritime Arbitration, in *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 1986, pp. 57 - 79.
8. Міжнародний арбітраж: практичні питання судового провадження // *Діловий вісник*. – 2012. - № 11(222). – С. 23-25.
9. Міжнародний арбітраж – основний спосіб вирішення зовнішньоекономічних спорів // *Діловий вісник*. – 2011. - № 11(210). – С. 8-10.
10. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні / під заг. ред. І. Г. Побірченка. – К.: ІнЮре, 2007. – 578 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Панченко Гліб Станіславович,
студент
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Протягом всього існування людства, не було ні одного сторіччя, коли не відбувалися збройні конфлікти. На жаль, 21 сторіччя не стало винятком і для України. Тому, тема дослідження, яка насамперед обумовлена повномасштабною агресією з боку Росії, яка з кожним днем приносить все більше збитків Україні, як ніколи є актуальною для національного законодавства, яке вперше за історію своєї Незалежності зіштовхнулося з такими викликами. Звичайно, війна ще не закінчилась, проте всім зрозуміло з історичної перспективи, що кожний агресор кожного збройного конфлікту, рано чи пізно, стикався з відповідальністю, та таким поняттям як «репарації».

В цій роботі ми познайомимося з актуальними питаннями, що стосуються механізмів передачі та розподілення коштів, необхідних для відбудови України, а також компенсації Україні та окремим українцям за жахливі напади, тяжкі втрати людей і великі руйнування, завдані російською війною.

Мета роботи. Встановити та проаналізувати кроки, що наблизатимуть можливість ліквідації наслідків війни для України, та звернути уваги на ті рішення, які вже закладають перспективу розвитку цього питання на майбутнє.

Матеріали та методи. Опис та аналіз.

Результати та обговорення. Для початку слід з'ясувати, якою є відповідальність країни, яка розв'язала війну, та якими наслідками для неї обертається така авантюра.

Кримінальний кодекс України в ст. 437 закріпив наступне:

- розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту караються

позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

- ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Важливо зазначити, що відповідальність в такому разі буде нести не сама держава, а певні службові особи, до повноважень яких відносяться здійснення відповідних функцій в системі державної влади чи армії, уповноважені вирішувати питання воєнного планування і управління, або інші особи.

А що ж таке агресія?

Відповідно до ст. 1 Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) (далі по тексту - Резолюція) від 14 грудня 1974 дає найбільш конкретне визначення акту агресії. Це забезпечується тим, що ще в грудні 1667 Генеральною Асамблеєю було прийнято резолюцію 2330 (XXII), якою було створено Спеціальний комітет, який займався питанням про визначення агресії. Відповідно до ст. 1 Резолюції під визначення агресії підпадає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй, як це зазначено в цій ухвалі.

Важливим в умовах сьогоденних подій є зміст ст. 3 Резолюції, яка наводить перелік дій, які визнаються актом агресії, незалежно від того, чи було оголошено війну. Як відомо, Росія не оголошувала війну Україні, а лише оголосила про проведення Спеціальної військової операції. Проте, саме зміст цієї статі дає можливість трактувати дії Росії як акт агресії, тому що вони цілком відповідають коментованій статі:

- Вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини кваліфікується як акт агресії.

- Бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави, кваліфікується як акт агресії.

- Блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави, кваліфікується як акт агресії тощо [2]

Тобто дії Росії цілком відповідають категорії «акт агресії», що дає привід визнати таку країну країною-агресором. Такої ж думки підтримувались українські депутати, коли 27 січня 2015 року голосували за прийняти постанову про визнання Росії країною-агресором. Після цього Верховна Рада України сформулювала звернення до ООН, ЄП, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО тощо, з вимогою проявити таку саму волю з боку останніх. Незабаром світ побачив відповідь від Генеральної асамблеї ООН, яка своєю Резолюцією A/RES/68/262 від 27 березня 2014 року «Про підтримку територіальної цілісності України» та Резолюцією «Ситуація з правами людини в АР Крим...» від 15 листопада 2016 року, засудила агресивні дії з боку Росії на території Криму та подальшу окупацію.

Ми розібралися з поняттям агресії та в чому вона проявляється, але тепер послідовно постає питання, а яку відповідальність нестиме держава-агресор.

Досліджуючи це питання, доречно звернутися до історії, яка створила безліч прецедентів по відшкодуванню шкоди потерпілому від агресії. Доречно взяти за приклад Другу світову війну, як найкривавішу за всю історію. Питання репарацій було вирішено під час Потсдамської конференції 1945, яка врегулювала найскладніші міжнародні проблеми, пов'язані з ліквідацією наслідків війни в усьому світі.

Питання репарацій після Першої світової війни вирішувалось на Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр, під час якої було підписано Версальський договір. Так, відповідно до ст. 231 Версальського договору вина за наслідки війни була покладена на Німеччину, а значна частина решти Договору була присвячена репараціям, які Німеччина буде виплачувати союзникам.

Також, важливо зазначити, що зобов'язання держав здійснювати відшкодування за порушення міжнародного права є одним з основних принципів міжнародного права.

Стає зрозуміло, що умови щодо сплати репарацій та їх розмір встановлюються після завершення війни і зазвичай прописуються в мирному договорі між сторонами. Проте вже зараз Україна та увесь цивілізований світ робить відповідні кроки, що наближують врегулювання цього питання.

Експерти притримуються думки, що репарації, встановлені шляхом мирної угоди є неможливими на даному етапі російсько-української війни. Тому можливим видається варіант залучення до роботи Компенсаційної комісії ООН, яка була створена для вирішення проблемних питань після конфлікту між Іраком та Кувейтом в 1990 році. Проте треба віднайти шляхи, які б дозволили «розв'язати руки» цій організації і оминати право вето Росії як постійного члена Ради Безпеки ООН.

Наступним важливим питанням, яке потребує вирішення є пошук джерел відшкодування збитків Україні. І, як не дивно, ця проблема є доволі обговорюваною і піднімається з перших днів війни. Після вторгнення, низка держав заморозили російські золотовалютні резерви, які перебували на рахунках їхніх банках на суму 400 млрд доларів. І здавалося що все, питання вирішене, проте це не так. Чинне національне законодавство багатьох країн не дозволяє «просто так» позбавити когось власності, крім як за рішенням суду.

Проте Генеральна асамблея ООН 14 листопада прийняла Резолюцію, яка демонструє наступну позицію: «Росія повинна нести правові наслідки за свої дії, включаючи матеріальні за спричинення шкоди». Це стало першим вагомим кроком, який має стати плацдармом, з якого почнуть прийматися інші рішення щодо вилучення цих активів у Росії на користь України.

Щодо українського законодавства, то Президент України у листопаді 2022 року підписав Закон про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» щодо створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії (№8027).

Це стало ще одним важливим кроком на шляху до відновлення справедливості. Наповнення Фонду планується за рахунок коштів, які отримають від примусового вилучення майна російської федерації та її резидентів в Україні. Отримані кошти планують направити на ремонт будівель, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок збройної агресії РФ, на реконструкції та відновлення об'єктів критичної інфраструктури, забезпечення житлом ВПО та осіб, які втратили внаслідок агресії своє житло тощо.

Висновки. З огляду на міжнародний досвід та прецеденти, існує не один варіант правового оформлення покладання обов'язку виплати репарацій. Ще не зрозуміло, як само буде відбуватися ліквідація наслідків війни. Можливо, до ситуації, в якій опинилася Україна, буде застосований один з прецедентів, а можливо буде сформований повністю новий прецедент, який допоможе побудувати справедливу, сучасну, а головне дієву процедуру з покладання тягаря сплати репарацій на сторону агресора. Це дуже складний процес, проте дуже важливо, що перші важливі кроки вже зроблені, і саме вони стануть визначальними для подальшого розвитку цього питання для України.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РФ ЗА АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Пасемішина Дарія Сергіївна
Студентка 2-го курсу, бакалавр
Київський національний університет
ім. Т. Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. На жаль, Україні не пощастило зі східним сусідом, який протягом тривалих років і навіть століть проявляє агресію до нашої держави. Якщо на початку 21 століття ворог свою неприязнь маскував, і максимум, у що вона виливалась - це пропагандистські ролики і різні байки журналістів рф, то після 24 лютого українці побачили справжні обличчя свого «братнього народу».

Росія пішла загарбницькою війною на Україну, тироризуючи мирних жителів і знищуючи життя звичайних людей, прикриваючи це «спецоперацією» і «денацифікацією», вже протягом 9 місяців, а de-facto здійснює геноцид та знищення нашої держави.

Надзвичайно прикро, що такі події можуть відбуватись у цивілізованому світі в XXI столітті, коли ніхто б і не подумав, що посеред звичайного дня буде лунати повітряна тривога і летітимуть ракети. Звісно у всіх було переконання, що таке неприпустимо і держава, яка буде реалізовувати такі дії, неодмінно понесе покарання, але реалії показали зовсім інше. Коли твій суперник достатньо впливовий на міжнародній арені, то навіть розвинені європейські держави проявляють свою стриманість і не здійснюють ніяких радикальних мір проти цього. Але кожен українець вірить, що ворог неодмінно понесе покарання за свої злочини і, безперечно, так і буде.

Мета роботи. / Aim. Розкрити питання про відповідальність росії за агресію, яка активно проявляється вже тривалий час на території України, також висвітлити проблемні аспекти щодо цієї теми, провести певний аналіз і

внести певну чіткість щодо того як має відбутися міжнародне правосуддя.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для розкриття проблематики даної теми були використані такі методи: емпіричний, аналітичний аналіз, опис, узагальнення, вивчення різноманітних журналістських статей і загалом подій на міжнародно-правовій арені.

Результати та обговорення./Results and discussion. Українці як єдина і згуртована нація роблять все, щоб перемогти, але кожен виконує певні функції на своєму місці. Військові захищають нашу землю на фронті, а правники – на міжнародній арені, для того, щоб ворог відповів за свої дії. Ще з перших днів вторгнення люди почали збирати докази воєнних злочинів росії для того, щоб притягти агресора до відповідальності. І є багато варіантів як це зробити, але, на жаль, не всі вони дієві.

Наприклад, наразі є проблема з розглядом справ, які Україна подала до Європейського суду з прав людини проти росії, адже 16 вересня 2022 р. рф остаточно вийшла з Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і тому вона не має ніяких зобов'язань. Ця подія поставила під питання розгляд справи про злочини російських військових під час повномасштабного вторгнення на територію України, справи про порушення прав українських політичних в'язнів, справи про захоплення українських моряків та суден у Керченській протоці у 2018 році та близько 3700 індивідуальних позовів, які пов'язані з подіями у Криму та військовими діями на сході України, за які рф буде важко притягти до відповідальності. [1]

Також 26 лютого 2022 року Україна подала позов до Міжнародного суду ООН щодо порушення Росією Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, окрім того, Україна відразу подала клопотання про запобіжні заходи, в якому, по суті, просить МС ООН наказати росії зупинити ведення війни в Україні.

Але і тут є певні проблеми, по-перше, це те, що рф прикриває себе «захисником» і безпідставно звинувачує нас в геноциді на території Донецької і Луганської області, чим і виправдовує свої загарбницькі дії. Але тут немає

нічого дивного, адже це звичайна тактика цієї держави звинувачувати у своїх «гріхах» усіх інших, але не себе. По-друге, мало того, що розгляд справи в МС ООН буде довготривалим, так виникає ще одна перепона - це Рада Безпеки ООН, в якій РФ має право вето.

Поясню детальніше, якщо навіть МС ООН винесе своє рішення, то РФ не захоче його виконувати і вже про це заявила. Коли трапляються такі випадки, то застосовують статтю 94 Статуту ООН і звертаються до примусового виконання рішень за допомогою звернення до Ради Безпеки, але, як я вище зазначила, росія має право вето, тобто заблокує весь цей процес і в результаті виходить «глухий кут». Вирішення цієї колізії можливо лише якщо РФ виключать із РБ або заберуть право вето, що є цілком логічно. [2]

І ось ми підходимо до двох фінальних і, на мою думку, найдієвіших способів покарання РФ за вторгнення в Україну: це або розгляд справи в Міжнародному кримінальному суді, або створення окремого міжнародного трибуналу. Однак і тут не обійдеться без «але».

Щодо МКС, то він розслідує воєнні злочини, злочини проти людяності і геноциду, але в ситуації, яка склалася в Україні, поряд із цими злочинами найбільшим порушенням є самий факт агресії Росії. Проблема в тому, що в Римському статуті, на базі якого діє МКС, цей злочин передбачено, однак ні Росія ні Україна цей статут не ратифікували, хоча зі сторони нашої держави це тільки питання часу. Є ще один варіант, якщо Рада Безпеки ООН подасть даний злочин на розгляд МКС, але знову-таки «камінь спотикання», який я вже згадувала – це право вето Росії.

Незважаючи на це, 28 лютого прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан особисто ініціював розслідування щодо вторгнення РФ в Україну.

У своєму повідомленні на сайті МКС прокурор заявив : «Україна не є державою-учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду, тому сама не може передати ситуацію моєму офісу. Але вона двічі скористалася своїми прерогативами, щоб законно визнати юрисдикцію Суду щодо ймовірних

злочинів згідно з Римським статутом, які відбуваються на її території, якщо Суд вирішить її застосувати... Я ознайомився з висновками Офісу, що впливають з попереднього вивчення ситуації в Україні, і підтвердив, що є достатні підстави для початку розслідування. Зокрема, я переконаний, що є достатні підстави вважати, що як передбачувані воєнні злочини, так і злочини проти людяності були скоєні в Україні стосовно подій, які вже були оцінені під час попередньої перевірки Офісом». [3]

До того ж у березні МКС за зверненням 42 країн оголосив про початок розслідування воєнних злочинів внаслідок вторгнення РФ в Україну. Україна заявила, що вимагатиме у міжнародних судах максимально жорсткого покарання для російських військовослужбовців, причетних до воєнних злочинів, аж до довічного ув'язнення. [4]

І тепер розглянемо, мабуть, найкращий спосіб притягнення агресора до відповідальності – це створення спецтрибуналу. На міжнародному рівні вже були зроблені перші кроки, а саме в Королівському інституті міжнародних відносин Chatham House у Лондоні була задекларована необхідність заснувати спеціальний міжнародний кримінальний трибунал, щоб притягнути до відповідальності винних у вчиненні злочину агресії проти України. До ініціативи, проголошеної на початку березня у Chatham House, долучилися експрем'єри Великої Британії Гордон Браун і Джон Мейджор, колишній прокурор Нюрнберзького військового трибуналу 102-річний Бенджамін Ференц та експрезидент Європейського суду з прав людини сер Ніколас Братца.

19 травня Європейський парламент ухвалив резолюцію із закликом до ЄС підтримати створення спеціального трибуналу, надати для нього необхідні людські, бюджетні ресурси, адміністративну, слідчу та логістичну підтримку.

Також сталося ще декілька важливих подій. Так, на міжнародній конференції в литовській столиці було ухвалене Вільнюське комюніке про підтримку створення трибуналу ad hoc (тобто для конкретного випадку) щодо злочину агресії проти України. Брати активну участь в його заснуванні зголосився Сейм Литви – відповідна заява також є.

А наприкінці квітня резолюції на підтримку створення спецтрибуналу ухвалила Парламентська асамблея Ради Європи. [5]

Із останніх новин, 23 листопада 2022 р. Європейський парламент слідом за Парламентською асамблеєю НАТО визнав росію державою-спонсором тероризму, прийнявши відповідну резолюцію. Вона була схвалена 494 голосами, проти були 58 депутатів, 44 – утрималися.

Ця подія створила підґрунтя для міжнародного трибуналу, до того ж таке визнання ще більше ускладнить дипломатичне життя для рф та допоможе зі стягненням репарацій за нанесені Україні збитки.

Отже, має відбутися процес по типу Нюрнберзького, на якому мають бути покарані як сам путін, так і всі його наближені, а також особи, які вчиняли звірства на території нашої держави.

До того ж хочу зазначити, що відповіді мають і ті люди, які несуть в маси пропаганду і дезінформацію, адже інформаційна війна розпочалась, мабуть, за довго до 24 лютого і навіть 2014 року. Російські ЗМІ робили «викиди» в мережу різних фейків і заперечували існування окремої української нації ще з моменту, коли тільки Україна формувалась як незалежна держава.

Вдалим прикладом у цій ситуації буде Юліус Штрейхер обергрупенфюрер СА, гауляйтер Франконії, головний редактор тижневика Der Stürmer та один із ключових пропагандистів нацистської Німеччини, якого було засуджено до страти через шибенецю під час Нюрнберзького процесу. Думаю паралелі проводити не потрібно, адже і так все зрозуміло.

Висновки./Conclusions. Наостанок важливо сказати, що це тільки початок і агресія буде неодмінно покарана, адже вона є найбільш серйозним, грубим порушенням міжнародного правопорядку і такі дії ні в якому разі не можна залишати без уваги міжнародної спільноти. Створення спецтрибуналу закрие прогалину в міжнародному правосудді та виправить безкарність даної ситуації, що склалась в Україні.

ДЖЕРЕЛА:

1. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62926473>
2. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/28/7134932/>
3. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>
4. <https://suspilne.media/285195-estonia-doednalas-do-pozovu-ukraini-proti-uf-v-miznarodnomu-sudi-sodo-genocidu/>
5. <https://www.radiosvoboda.org/a/nyurnberh-2-voyenni-zlochyny-rosiya/31862025.html>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Пильгун Наталія Василівна,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

ЮФ НАУ, к.ю.н., доцент

Плис Наталія Вікторівна

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Права людини належать до фундаментальних цінностей сучасної цивілізації. Розгляд питань щодо реалізації прав людини, сьогодні присутні практично у кожній сфері життєдіяльності суспільства. У зв'язку з тим, що сучасна Україна на даному етапі її розвитку має військовий стан, а в загальному розумінні перебуває у перехідному періоді, зміни системи державотворення та правотворення в умовах сьогодення, тим більше вона потребує глибинних перетворень, підходів щодо розвитку правової держави та функціонування в громадянському суспільстві.

Тому формування саме правової держави та громадянського суспільства може базуватись тільки на рівних і невід'ємних правах людини і громадянина. А це буде запорукою ефективності побудови усієї системи державотворення та реформування правової системи України. Дотримання та гарантування прав людини у будь-якій державі є одним із найголовніших факторів, задля існування демократичного суспільства та розвитку правової держави.

Мета роботи. Метою роботи є визначення елементів правової сутності людини у визнанні її гідності та рівних і невід'ємних прав особи, які є основою свободи, справедливості та загального миру. Разом з тим досліджено значущі, фундаментальні цінності життєдіяльності особи в умовах війни в Україні; надані факти які засвідчують порушення прав та свобод людини в період війни.

Матеріали та методи. Дослідження прав і свобод людини було предметом наукового пошуку багатьох учених, зокрема: Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М., Мерник А. М., Кузьміна В. О.,

Бурлаков Б. М., В. М. Шаповал та інші. В даній роботі використано діалектичний метод пізнання, історичні та загальнонаукові методи. Основою методології у цій роботі є системний підхід, який дозволяє розглядати певний досліджуваний об'єкт як багатоаспектне явище.

Результати та обговорення. У сучасному світі права людини вимагають беззаперечного визнання, що забезпечує їхню пріоритетність, а це означає перевагу прав людини над нормами позитивного права. Права людини визнаються природними, невід'ємними і невідчужуваними. Невід'ємність прав людини означає, що ніхто, в тому числі держава, не може їх відібрати, позбавити їх. Виключається також можливість добровільної відмови людини від своїх прав, зокрема їх обмін на інші блага, що свідчить про їхню невідчужуваність.

Права людини це міра свободи, гарантована законом, особистості, яка відповідає рівню соціального піднесення та здатна забезпечити його існування та розвиток, а також встановити його як міжнародний стандарт, як спільний і рівний для всіх [1, с. 67].

Забезпечення прав і свобод людини полягає у створенні належних умов для реалізації прав і свобод людини, що має такі три телеологічні домінанти (цільові напрямки) загальнодержавної діяльності: сприяти реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивного впливу на формування їх загальної соціальної безпеки); захист прав і свобод людини (вжиття заходів, особливо правових, щодо запобігання злочинам); захист прав і свобод людини (у разі порушення будь-якими суб'єктами прав і свобод людини)) [4, с. 34].

В законодавстві України такі норми регулюються Конституцією України, яка контролює дотримання гарантії прав і свобод людини та громадянина. Зокрема до них слід віднести: право на вільний розвиток своєї особистості (стаття 23), невід'ємне право на життя (стаття 27), право на свободу та особисту недоторканність (стаття 29), кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31), свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати

територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (стаття 33), кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (стаття 24), усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21) [3, с. 8-14]. Тобто, категорія прав людини охоплює найбільш значущі можливості, стандарти життєдіяльності особи.

Йдеться не про будь-які суб'єктивні права, що передбачають безліч варіантів правомірної поведінки, а саме про фундаментальні можливості, які необхідні для гідного існування і розвитку суспільства.

На сьогоднішній день реалізація та дотримання прав людини в Україні, стає фактично неможливим. Такі обмеження зумовлені введенням воєнного стану в зв'язку з вторгненням російської федерації на територію України, в наслідок чого порушені права людини, і особливо право на життя. Із початку повномасштабного вторгнення в Україні зафіксовано велику кількість порушень прав людини. До таких слід віднести право на життя та право на особисту недоторканність, право на недоторканість житла та право на саме житло, право на освіту та право на якісне медичне обслуговування та інші.

З 24 лютого по 25 вересня комітет ООН зафіксував 5996 загиблих серед цивільного населення та 8848 поранених, у тому числі 382 дитини. Фактична цифра набагато більша, оскільки збирати та перевіряти інформацію з деяких районів, які постраждали від війни, все ще дуже важко.

Більшість жертв серед цивільного населення, зареєстрованих з 24 лютого, були спричинені використанням вибухової зброї в населених пунктах. За даними комітету, у Київській, Чернігівській, Сумській та Харківській областях під час окупації більшість жертв становили чоловіки, але в цю категорію увійшли жінки та діти. На окупованих територіях поширені «насильніцькі зникнення та свавільні затримання» представників місцевої влади, журналістів, активістів та інших цивільних осіб: за звітний період зафіксовано 407 випадків [5].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що такий напрямок діяльності в сучасній Україні, як утвердження та забезпечення прав і свобод людини, є основним завданням держави. Права людини, це по суті можливості особи які закріплені державою. В Україні права людини регулюються нормативними документами та захищаються державою. Введення воєнного стану спричинило обмеження прав і свобод людини та громадянина. На даний момент в Україні відбувається жорстоке та масове порушення прав людини.

Тобто насильство, посягання на свободу слова, примусове виселення, свобода думки та вираження поглядів, знищення, заволодіння та пошкодження майна, свобода пересування, порушення права на особисте та приватне життя та багато інших злочинних дій з боку російської федерації. Наразі більшість злочинних дій фіксуються міжнародними організаціями, які визнають дії агресора злочинними як геноцид проти українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М. Права людини. – Ужгород, 2003.- 189 с.
2. Прієшкіна О. В. Права людини в Україні: проблеми та перспективи розвитку / О. В. Прієшкіна // Правова держава. - 2017. - № 26. - с. 33- 34
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
4. ООН: Напад Росії на Україну сильно вдарив по дотриманню прав людини URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/27/7369305/>

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Пильгун Наталія Василівна

Доцент кафедри теорії та історії держави і права
ЮФ НАУ, кандидат юридичних наук, доцент

Шинкаренко Анна Олександрівна

Студентка

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. В сучасну епоху категорія «правове виховання» використовується в правовій, філософській, педагогічній літературі, а також у повсякденному вжитку спілкування між людьми. У юридичній науці правове виховання визначається як цілеспрямований, постійний вплив на людину, спрямований на формування у неї правової культури та правомірної поведінки. В сфері педагогіки правове виховання розглядається як невід'ємна частина загально-освітнього процесу. Правове виховання є складним процесом засвоєння та вивчення теоретичних основ права, формування правової думки, розвиток правової вихованості та культури правового мислення. Також правове виховання визначається, як цілеспрямована діяльність із розвитком правової свідомості, яка впливає на правову поведінку людей. Завдяки цій діяльності люди здійснюють трансляцію певної правової культури, яка передається з покоління в покоління.

Мета роботи. Розглянути та проаналізувати правове виховання, а також його основні поняття. Оскільки, правове виховання є систематично впливове явище на правосвідомість особи за допомогою сукупності правовиховних заходів, деяких способів, які мають у своїй постанові суспільство. Висвітлити сутність, а також основні завдання правового виховання. З'ясувати основні методи правового виховання, які необхідно враховувати в застосуванні системи. Визначити зміст правового виховання.

Матеріали та методи. Питання правового виховання розглядали такі вчені, як: П. С. Елькінда, В. Г. Сокурєнка, О. А. Лукашевої, В. А. Сирцева,

Т. І. Демченко, В. В. Тищенко. В науковій роботі були використано такі методи: загальнотеоретичні, синергетичний та порівняльно-правовий метод.

Результати та обговорення. Правове виховання передбачає формування спеціального інструментарію, трансформування особистих переконань, внутрішніх орієнтирів поведінки особи. Можна сказати що, воно являє собою постійний та цілеспрямований вплив на людину, спрямований на формування правомірної поведінки та правової культури. Це процес правосвідомості та правових уявлень і понять особи. Формування правової держави та громадянського суспільства доводить нагальну необхідність підвищення рівня правосвідомості громадян та правової культури. При цьому процес правового виховання визначається певним змістом, певними елементами та частинами, які його ідентифікують [1, с. 8-9].

Правове виховання, формуючи певний рівень свідомості, передбачає реалізацію його в поведінці особи. При цьому правове виховання спрямоване на формування мотиваційної сторони, адже рівень правосвідомості визначає й її правомірну поведінку [2, с. 20].

У структурі правового виховання можна виділити такі складові, як:

- Оціночна складова, яка передбачає критичне ставлення суб'єкта до юридичних знань, формування аспектів світогляду та цінності. Важливим в цій складові є емоційно-вольовий вплив, який обмежений правовою практикою. Ця обмеженість зумовлена неможливістю виховати повагу у людини до цінностей, які проголошуються словами суспільства.

- Інформаційна складова. Реалізовується через навчання, правову освіту, яка стосується раціональних сторін процесу засвоєння знань про діюче право. Засвоєння юридичної інформації є необхідною, оскільки, знання дають можливість людині зорієнтуватися у конкретній ситуації на рівні виконавця правових приписів.

- Регулятивна складова. Полягає у формуванні на основі ціннісного вибору установки на правомірну поведінку. За таких обставин виховання поваги до правопорядку, звичка діяти відповідно до вимог права стає

актуальним [1, с. 10-11].

Тобто, метою правового виховання є формування глибинних та стійких правових знань у правосвідомості. Оскільки, правове виховання є планомірним, систематичним та цілеспрямованим процесом впливу на свідомість, психологію громадян усією сукупністю правових засобів, форм і методів. Воно полягає у накопиченні, засвоєнні знань норм та принципів права, а також у формуванні відповідного ставлення до права. Отже, виникає потреба у вивченні самої структури правового виховання.

Структура правового виховання – це взаємозв'язок та взаємодія цілей, суб'єктів, об'єктів, методів, форм, способів, який забезпечує формування правової культури та правосвідомості. Зміст структури правового виховання розкривається потребами функціонування та розвитку особистості, суспільства й держави. Сутність структури правового виховання – формування правової настанови на узгодження сподівань та прагнень особи з інтересами суспільства. Процес формування міцних правових ідей і принципів у правосвідомості виховуваних, формування правової культури [1, с. 28]. Тобто, основними завданнями правового виховання є: вироблення необхідного правового мислення; повага до прав та свобод людини, її гідності; закріплення у свідомості учасників правовідносин різних правових установок, навичок; правових вмінь та переконань.

Форма правового виховання – це вираз змісту діяльності, за допомогою чого забезпечується виховання населення та його поважне ставлення до правових актів, що в свою чергу сприяє формуванню рівня правової культури та правової свідомості, законослухняності.

Загальними формами правового виховання є: правове самовиховання, правова агітація та просвіта, індивідуально-виховна робота [3].

Окрім, форм правового виховання існують методи правового виховання, до них можна віднести прийоми та способи правовиховного впливу, які забезпечують досягнення та реалізацію мети правового виховання. Вони визначаються системою суб'єктно-об'єктних відносин. До цих методів можна

віднести: наочність, покарання, переконання, позитивний приклад, розв'язання юридичних казусів, критика й самокритика, заохочення. Методи тісно пов'язані між собою, але їх слід відрізнити від засобів даного напрямку виховання [1, с. 35-37].

Значне місце в системі правового виховання молодого покоління, на сучасному етапі розвитку державності відводиться засобам правового виховання, до яких можна віднести: правова пропаганда, правове навчання, юридична практика, самовиховання. Велике значення приділяється правовій інформованості, яка передбачає сприйняття, перетворення й використання інформації про право у буденному житті.

Разом з тим потрібно зауважити на тому, що у правовому вихованні відіграє особливу роль діяльність судової системи та судова практика, яка носить профілактичний виховний характер, особливо для молодого покоління.

Висновки. Отже, на підставі вище викладеного можна зробити висновок, що зміст правового виховання можна розглядати як процес систематичного та цілеспрямованого впливу на правосвідомість особи за допомогою правовиховних способів та заходів, які є у суспільстві. Також можна сказати, що сутністю правового виховання та рівня правової культури у суспільстві є високий рівень загальної культури особи та суспільства, матеріальне забезпечення населення, соціальна захищеність та соціальне забезпечення, самовиховання тощо. Тобто, правовиховна діяльність відбувається в конкретному середовищі: у певній системі традицій, стереотипів, звичаїв та звичок. Основу практичних заходів має становити єдність державної та суспільної діяльності, а пріоритетом та найвищою цінністю є людина і забезпечення її потреб та інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Філософія правового виховання : навч. посіб. / А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2012. — 248 с.

2. Правове виховання в сучасній Україні : монографія/ А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2013. – 440с.

3. Форми та методи правового виховання працівників міліції URL: https://pidru4niki.com/1115121245093/pravo/formi_metodi_pravovogo_vihovannya_pratsivnikov_militsiyi

ОСУДНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Погосян Діана Арменівна,
здобувачка вищої освіти 2 курсу
ННІ права та інноваційної освіти
Науковий керівник:
Шевченко Таїсія Віталіївна,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Кримінальний закон визначає суб'єкт кримінального правопорушення як осудну особу, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, і вчинила протиправне діяння, що містить усі ознаки кримінального правопорушення.

Питання, пов'язані із визначенням суб'єкта кримінального правопорушення є вкрай важливими, як з теоретичної точки зору, так і з практичної, оскільки суттєво впливає на інститут кримінальної відповідальності в кримінальному праві. Суб'єкт кримінального правопорушення є обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення і без встановлення факту осудності суб'єкта не можливо притягнути таку особу до кримінальної відповідальності.

Мета роботи. Осудність як ознака суб'єкта кримінального правопорушення, як ознака винності особи у вчиненні кримінального правопорушення, і як ознака кримінальної відповідальності розглядалися науковцями в теорії кримінального права неодноразово, однак до сьогодні тема залишається актуальною, оскільки у практичному застосуванні виникають спірні питання, тому метою роботи постає розгляд основних публікацій по темі, на підставі чого зробити власні висновки щодо визначення осудності та її ролі у кримінальній відповідальності.

Матеріали та методи. Осудність характеризує зв'язок особи із вчиненням кримінального правопорушення, наявності вини та кримінальною відповідальністю. Вона є вихідною ланкою в системі «осудність (ознака суб'єкта кримінального правопорушення) винність (ознака суб'єктивної сторони) кримінальна відповідальність», вихідним пунктом принципу суб'єктивного відношення вчиненого діяння до вини суб'єкта (частина 2 статті 2 КК України) [2].

Тому осудність — це, перш за все, необхідна умова вини, тобто наявність вини у вчиненні кримінально протиправного діяння. Наукове пізнання, як метод розгляду поставленої мети у дослідженні дасть змогу детально розібрати дане питання.

Результати і обговорення. Осудність характеризує зв'язок особи зі злочином, винністю і кримінальну відповідальність. Як зазначає С. В. Чорней: «осудність є обов'язковою умовою вини і кримінальної відповідальності, необхідною умовою встановлення вини» [1].

Так, Чорней С.В. зазначає, що: 1) існує об'єктивний нерозривний зв'язок між осудністю, винністю у вчиненні злочину та кримінальною відповідальністю за його вчинення; 2) зв'язок осудності з винністю забезпечують дві ознаки першої – медична (відсутність у суб'єкта психічних захворювань) та психологічна (здатність усвідомлювати свої вчинки та керувати ними); 3) зв'язок осудності з кримінальною відповідальністю забезпечується через третю ознаку осудності – юридичну (здатність усвідомлювати сенс засудження, бути засудженим); 4) як засіб кримінально-правового реагування на вчинення злочину кримінальна відповідальність – це засудження осудного суб'єкта, винного у вчиненні злочину обвинувальним вироком суду з визначенням установлених законом обмежень його статусу чи без їх визначення; 5) те, що винною у вчиненні злочину, може бути лише осудна особа, необхідно відобразити в законодавчому визначенні осудності, вини або кримінальної відповідальності [3].

Як кримінально-правова характеристика психічного стану особи при

вчиненні нею такого діяння осудність є обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення, а не його суб'єктивної сторони. Відображена законом у складі кримінального правопорушення, осудність як загальна ознака суб'єкта кримінального правопорушення має значення обов'язкової ознаки складу кримінального правопорушення, відсутність якого означає відсутність такого складу кримінального правопорушення, а, отже, і наявність у ньому ознаки складу кримінального правопорушення, неможливість кримінальної відповідальності, оскільки лише наявність складу кримінального правопорушення у вчиненому діянні є підставою кримінальної відповідальності (ч.1 ст. 2 КК України).

Наведене свідчить про виняткове значення осудності в механізмі визнання особи винною у вчиненні злочину та притягнення до кримінальної відповідальності. Значення осудності в цьому механізмі зумовлює необхідність чіткого і чіткого визначення її сутності. Помилка в її визначенні, як ланцюгова реакція, призведе до помилки у визнанні особи винною у вчиненні кримінального правопорушення та помилкового застосування чи незастосування кримінальної відповідальності.

Вознюк А. А. наголошує, що: «відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України осудною визнається особа, яка під час учинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Водночас неосудна особа не може бути суб'єктом злочину, а відтак і підлягати кримінальній відповідальності, оскільки у ч. 2 ст. 19 КК України зазначено те, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час учинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки» [4].

Формула осудності має складатися з двох критеріїв – юридичного та медичного. Правовий критерій характеризується трьома ознаками інтелектуальною (здатність особи усвідомлювати фактичний характер і

суспільну небезпеку діяння), вольовою (здатність керувати своєю поведінкою при вчиненні діяння відповідно до свого внутрішнього переконання і бажання), емоційний (який міститься у формулі осудності при встановленні загального стану особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння). На практиці для визначення стану осудності встановлюється обов'язково дві ознаки: інтелектуальну та вольову, оскільки емоційна ознака може бути характерною не для всіх кримінальних правопорушень.

Емоційна ознака буде характерною ознакою при встановленні пом'якшуючої обставини, такої, наприклад, як умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України) або загальна норма вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання (п. 7 ст. 66 КК України).

При вчиненні кримінального правопорушення обов'язковою є повна наявність не тільки розуміння особою дійсних об'єктивних обставин кримінального правопорушення, його суспільної небезпеки, а й уміння керувати своїми діями. Кримінальне правопорушення - це завжди свідоме, вольове протиправне, суспільно небезпечне поведінка особи. Медичний критерій має характеризувати такий психічний стан особи, яка психічно здорова, осудна, усвідомлює свої дії (бездіяльність). Стан психічного здоров'я є однією зі складових осудності. Стан осудності, як правило, передбачається для будь-якої людини, оскільки це типовий, нормальний і характерний психічний стан для більшості людей. Питання про осудність особи має вирішуватися лише щодо та у зв'язку зі вчиненням кримінального правопорушення та лише щодо суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності) у разі виникнення сумнівів у психічній корисності. особа, яка його вчинила, та можливість досягнення мети покарання, виправлення особи при здійсненні кримінальної відповідальності [1].

Тому сумніви можуть виникнути через те, що людина неправильно (неадекватно) реагує на зовнішні чинники, подразники - ситуації, які провокують її поведінку, коли поведінка не відповідає належному рівню

самоконтролю над собою. У цьому випадку в обов'язковому порядку повинна бути проведена судово-психіатрична експертиза. Подальше вирішення питання про наявність у нього стану осудності чи неосудності є виключно прерогативою суду (на підставі висновку судово-психіатричної експертизи).

Висновки. Отже, незважаючи на розуміння необхідності подальшого розвитку визначення поняття кримінальної відповідальності, усталений законодавчий підхід до цього питання не змінився. Слід зазначити, що осудність – це правова категорія, яка характеризує достатній рівень здатності особи усвідомлювати дійсний характер і суспільну небезпеку вчиненого діяння та здатність керувати своїми діями або свідомо утримуватись від діяння (бездіяльністю) при вчиненні кримінального правопорушення, а також здатність вчиняти кримінальне правопорушення. усвідомити можливість застосування кримінально-правових заходів. Крім того, у визначенні осудності слід зазначити, що вона є необхідною умовою наявності суб'єкта кримінального правопорушення та передумовою винуватості та кримінальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чорней С. В. Поняття суб'єкта злочину. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 618: Правознавство.* Чернівці: ЧНУ. 2012. С. 125-128.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (дата оновлення 14.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.11.2022).
3. Чорней С. В. Осудність як передумова винності та кримінальної відповідальності. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 1. С. 274-278.
4. Вознюк А. А. Осудність як ознака суб'єктів злочинів, передбачених ст. ст. 255, 257, 258-3, 260 КК України. *Правовий часопис Донбасу.* 2017. № 2 (60). С. 100-105.

ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР ЯК ЧАСТИНА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Покотило В. Р.

Студент

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ./Introduction. Військовий збір - це податок, який було запроваджено 2014-го року для фінансування Збройних сил України. Ним обкладаються доходи фізичних осіб на території України. Ставка військового збору складає 1,5% від нарахованої заробітної плати. Простіше кажучи, кожного разу, коли ми отримуємо надходження (дохід чи заробітна плата), 1,5% йдуть саме на покриття потреб ЗСУ. Наразі як ніколи актуальним з-поміж усіх податків є військовий збір. Саме він покликаний закрити потреби нашої армії в часи війни Російської Федерації проти України.

Мета роботи./Aim. Визначення сутності військового збору як різновиду цільового податку та розгляд аспектів запровадження в Україні.

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналіз, систематизація та узагальнення наукових та методичних джерел за темою дослідження. Огляд літератури, статей та досліджень. Статистичні дані Міністерства фінансів України.

Результати та обговорення./Results and discussion. У 2014 р. започатковане реформування податкової системи України в напрямку формальної мінімізації кількості податкових платежів і зменшення витрат на їхнє адміністрування.

Військовий збір не є абсолютно унікальним явищем, його поява у національному оподаткуванні має свої історичні витоки та аналогії. У довідкових джерелах військовий податок визначається як:

– спеціальний обов’язковий платіж, який стягується державою з фізичних

осіб для покриття частини військових витрат;

– спеціальна надбавка до непрямих та прямих податків [1].

Перші податки стягувались, насамперед, для утримання державного апарату та армії. На думку британського воєнного історика, письменника, журналіста Сіріла Норткота Паркінсона «історія податків у широкому значенні це історія війн, історія того, як військові податки залишаються в силі після війни» [2]. Так, введення податків та зборів для військових цілей держави практикувалося ще в V–IV ст. до н.е. в Давній Греції.

Військовий податок існував і в СРСР у часи другої світової війни. Він був введений з 1 січня 1942 року. До сплати податку залучалися всі громадяни, які досягли 18 років. Механізм оподаткування передбачав наявність пільг, відсутність неоподаткованого мінімуму, диференціацію ставок в залежності від категорії платників та рівня доходів. Протягом 1942–1945р.р. за рахунок цього податку було забезпечено 7,4% надходжень до бюджету держави [1].

Отже, військовий податок — це не вигадка вітчизняних законотворців, а імплементація історичного світового досвіду надзвичайного оподаткування. Слід відзначити наявність певних закономірностей при запровадженні військових платежів у податкову систему конкретної держави та збереження загальних принципів оподаткування при формуванні механізму їх справляння, зокрема:

– запровадження податків обумовлено особливими, нетиповими умовами існування країни та має тимчасовий характер (хоча є й інші приклади);

– платниками податку є фізичні особи;

– ставки оподаткування, як правило, диференційовані в залежності від платоспроможності платника;

– передбачається пільгове оподаткування чи звільнення від оподаткування окремих категорій платників з урахуванням їх особливого статусу.

У цьому контексті доцільно згадати висновок С. І. Юрія, А. І. Крисоватого та інших учених про те, що для України важливо формувати

та реалізовувати податкову політику, враховуючи сучасні тенденції розвитку світового та європейського оподаткування [3].

Зрозуміло, що в умовах військової агресії та збройного конфлікту на Сході України держава потребувала належного фінансування своїх Збройних Сил, як і в цілому потреб сфери оборони. Тому необхідність, час і умови запровадження військового збору не викликали жодних заперечень (незгода з ними, на противагу, наприклад, «податковому майдану» суб'єктів малого бізнесу, зрозуміло, суперечила б домінуючим у суспільстві патріотичним настроям). Акцент на цільовому призначенні військового збору об'єктивно відсунув на задній план порядок його застосування, аналіз якого дозволяє виявити суттєву подібність, якщо й не збіг, за основними елементами оподаткування з механізмом застосування ПДФО. Такий методологічний підхід забезпечив швидке запровадження ефективного, з позиції адміністрування, військового збору та одержання запланованого фіскального результату. За допомогою військового збору одразу після його запровадження, у 2014 році, уряду вдалося додатково централізувати 2,5 млрд. грн [4].

Не можна оминати й те, що до цього часу, незважаючи на часті зауваження з боку дослідників та науковців, існує факт зарахування військового збору до загального, а не спеціального фонду Державного бюджету України (як це могло та повинно було б бути, зважаючи на цільовий характер платежу). За такого підходу військовий збір перетворився на ординарний податковий інструмент перерозподілу доходів населення на користь держави з метою акумулювання їхньої частки в центральному бюджеті країни, аналогічний ПДФО. Тільки на відміну від останнього, природа справляння якого зумовлює необхідність зарахування ПДФО в місцеві бюджети, військовий збір, завдяки своїй назві, дав органам державної влади можливість наповнити саме Державний бюджет України.

Висновки./Conclusions. Можна зробити висновок, що ситуація, яка склалася, цілком відображає кризовий стан із формуванням доходів держави. Проте вже існує більш збалансований підхід, наприклад, який діє при

формуванні Державного дорожнього фонду. Його суть полягає в тому, щоб скеровувати кошти фонду на найбільш нагальні потреби. Застосовуючи такий самий підхід при формуванні фонду на основі військового збору, зібрані на утримання армії кошти, можна було би більш цільово розподіляти як бюджет. Адже сьогодні наші Збройні сили України як ніколи потребують ефективного фінансування і реалізувати його можна шляхом наповнення спеціального фонду і швидкого та цілеспрямованого перерозподілу коштів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник. Фінанси і статистика. Під ред. А. Г. Грязнової. 2002. URL: http://finance_loan.academic.ru/1039 (дата звернення: 20.11.2022).
2. История мирового налогообложения. URL: <https://ubr.ua/finances/taxes/istoriia-mirovogo-nalogooblojenia-306351> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Юрий С. И. Турбулентность налоговых реформ. Київ: Знання. 2011. 382 с.
4. Статистичний збірник Міністерства фінансів України «Бюджет України 2014». URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/f7ac719b6477833a77bb7e740ab463c7.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Попельчук Максим Сергійович

студент

Львівський національний університет

Імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. Незважаючи на тяжке становище нашої держави у цей час, яке пов'язане з агресією РФ, проблема корупції в українському суспільстві завжди була і залишається однією з найбільш актуальних. Корупція є одним з основних «запобіжників» щодо інтеграції України в європейські інституції і в першу чергу в ЄС. Не можна казати, що боротьби з цим явищем немає взагалі, проте, на жаль вона рухається дуже повільно та не приносить значних результатів.

Ціль. Виходячи з цієї проблеми, вважаю за необхідне визначити, які на сьогоднішній день встановлені антикорупційні обмеження для державних службовців та наскільки вони є дієвими в сучасних умовах.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження був здійснений аналіз законодавства України, міжнародних нормативно-правових актів, судової практики, а також наукової літератури.

Результати та обговорення. Для ефективного аналізу даної теми варто розпочати з визначення того, що таке корупція. Це зловживання службовим становищем для особистої вигоди. Також науковці виділяють 3 основні характеристики, які вирізняють корупцію. По-перше, наявність публічної влади (і права розподіляти суспільні ресурси) у осіб, що задіяні в корупції. По-друге використання цієї влади в особистих інтересах. І врешті-решт, корупція повинна завдавати видимої шкоди суспільству. [2]

Конкретні антикорупційні обмеження встановлені в Законі України «Про запобігання корупції». Основними елементами я би виділяв:

- 1) Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища

2) Обмеження щодо одержання подарунків. Це означає, що державним службовцям забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

3) Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. [1]

Зокрема цим обмеженням забороняється:

- займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

- входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, крім випадку, передбаченого абзацом першим частини другої цієї статті.

4) Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

Це в свою чергу означає, що Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

- протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові

договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців; [3]

- розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

- протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності. [3]

5) Обмеження спільної роботи близьких осіб, що означає заборону держслужбовцям, мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. [1]

Проте на сучасному етапі розвитку України національне законодавство потребує вдосконалення. Для того, щоб ефективно реформувати цю сферу, необхідно в першу чергу відштовхуватись від міжнародного законодавства. Я би виділив Конвенцію ООН проти корупції, підписантом якої є наша держава. Зокрема стаття 7 цієї Конвенції закріплює забезпечення принципів ефективності, прозорості, впровадження таких критеріїв як бездоганність роботи, справедливість і здібності. На жаль, ці засади відображені лише формально і в реальності не дотримуються. Тому бачу за необхідне імплементувати такі норми в законодавстві, які би передбачали жорсткі санкції за недотримання цих принципів. Також за цією Конвенцією Держава повинна забезпечувати належні процедури підбору й підготовки кадрів для заняття державних посад, які вважаються особливо вразливими з точки зору корупції, і

ротації, у належних випадках, таких кадрів на таких посадах, а також сприяти виплаті належної винагороди й установленню справедливих окладів з урахуванням економічного розвитку держави. Не менш важливим є і сприяння здійсненню освітніх і навчальних програм, з метою забезпечення того, що державні службовці задовольняють вимоги стосовно правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій, а також забезпечують їм спеціалізовану й належну підготовку, щоб поглибити усвідомлення ними ризиків, які пов'язані з корупцією та стосуються виконання ними своїх функцій. Такі програми можуть містити посилання на кодекси або стандарти поведінки у відповідних галузях. [5]

Висновок. Підсумовуючи, хочу навести цікаву статистику. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2021 року наша країна набрала 32 бали і посідає 122 місце зі 180 країн. Поруч із Україною африканська держава Есватіні (Свазіленд), яка також набрала 32 бали. На один бал випереджають Замбія, Непал, Єгипет, Філіппіни та Алжир всі вони мають по 33 бали. [4] Це свідчить знову ж таки про низьку ефективність законодавства, пов'язаного з антикорупційною діяльністю. Тож наша держава сьогодні нарівні з забезпеченням оборонної сфери повинна приділити багато уваги і боротьбі з корупцією та запровадженню дієвих механізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про запобігання корупції»
2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки»
3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції»
4. Transparency International «2021 Corruption Perceptions Index»
5. Конвенція ООН проти корупції

СПОСОБИ СИЛОВОГО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ

Пугаченко Станіслав Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Нерідко поліцейські потрапляють у ситуації, вирішення яких потребує застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів для затримання правопорушника та подальшого його супроводження (доставлення) до відділу поліції. На практиці доводиться враховувати велику різноманітність оперативно-тактичних прийомів силового затримання правопорушників.

Безпека поліцейських під час силового затримання є актуальною проблемою, вирішення якої багато в чому залежить від самих правоохоронців. Їх фізична та теоретична невідповідність, байдужість до себе та своїх колег, байдужість до можливої небезпеки, невміння прийняти правильне рішення у складній ситуації, невміння протистояти правопорушнику в різних ситуаціях призводить до небажаних наслідків [1, с.28].

І навпаки, якщо працівник підготовлений, вміє правильно оцінити ситуацію, вміє вміло застосувати прийоми самозахисту чи зброю, не розгубиться у складній екстремній ситуації та вміє прийняти правильне рішення, то можна бути впевненим, що він не потрапить у небажану ситуацію або вийде з неї з мінімальними втратами.

Прийоми затримання, засновані на застосуванні ударних прийомів і больових впливів на різні суглоби, застосовуються в тих випадках, коли заходи переконання (попередження) не привели до припинення правопорушення.

Вибір прийому та його застосування залежить від конкретних обставин, ступеня небезпеки та агресивності осіб, щодо яких він застосовується.

Плануючи свої дії, необхідно: оцінити ефективність застосування того чи іншого прийому в залежності від ситуації, визначившись зі способом дії, почати виконання прийому з нанесення відволікаючого, розслаблюючого удару до правопорушника. При нападі із загрозою придушення основна дія спрямована на послаблення задушливого захоплення одночасним або наступним ударом [2, с.37]. Наступна дія виконується відразу після удару, без пауз і зупинок. Важко застосувати прийоми затримання після профілактичних заходів, переконань, оскільки правопорушник уже попереджений і чекає подальших дій працівника поліції (а значить, більш-менш готовий до протидії). Однак досягти ефекту несподіванки в такій ситуації можна.

Переконавшись у неефективності запобіжних заходів, необхідно, не виявляючи готовності до дій, продовжити вмовляння і, раптово вибравши сприятливий момент, приступити до одного із способів затримання (або комбінації способів).

З-поміж іншого, варто наголосити на тому, що існують такі способи силового затримання:

- Затримання способом ривком.
- Затримання способом «замком».
- Затримання способом «нирком».
- Затримання способом важелем руки до середини.
- Затримання способом важелем руки назовні.
- Затримання способом «вузлом зверху».
- Затримання способом важелем руки через передпліччя.
- Затримання способом важелем руки через шию.
- Затримання при підході ззаду способом поштовхом загину руки за спину.
- Затримання при підході ззаду способом «під ручку».

Частіше за інші способи при затриманні правопорушників (особливо при

несенні патрульної служби) використовуються важелі руки (назовні або всередину). Це пов'язано з тим, що вони можуть застосовуватися як окремо, так і в комплексі із захисними діями при захисті від незбройного та збройного нападу, звільненні від нападів. Згинати руку за спину «замком» доцільно, коли правопорушник тримає руку (руки) в кишені та на відстані не більше 0,5 метра. Для виконання прийому «ниркою» необхідна велика сила руки, яка дозволить вивернути руку суперника.

Якщо під час затримання при наближенні ззаду правопорушник відреагував на хват руки і протидіє згинанню руки за спину, необхідно відмовитися від спроб впливу на ліктьовий суглоб і перейти до впливу на інші суглоби (плечовий, зап'ястковий важіль кисті всередину; стиснення зап'ястя руки тощо). При проведенні заходів, спрямованих на затримання злочинця, необхідно передбачити подальший розвиток подій, тобто підготувати декілька варіантів дій, намагаючись максимально використати ефект раптовості.

Відпрацьовуючи прийоми, необхідно тренувати їх виконання як на правій, так і на лівій руці. На тренуваннях слід прагнути оволодіти виконанням прийомів з обох сторін [3, с.20]. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що сучасний стан захисту прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних посягань характеризується як незадовільний. Виконання правоохоронцями своїх професійних обов'язків супроводжується ризиком для життя та здоров'я. Затримання правопорушника, який посягає на права, свободи та законні інтереси особи та держави, залишається одним із важливих напрямків професійної діяльності правоохоронців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Правові аспекти застосування прийомів рукопашного бою при силовому затриманні та проблемні питання надання домедичної допомоги : збірник матеріалів круглого столу / уклад : к.ю.н. В. В. Богуславський, к.н. з фіз. вих. та спорту Д. В. Петрушин ; за заг. ред. В. В. Богуславського. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 140 с.

2. Остапенко О. І. Загроза, ризик та особиста безпека при затриманні рипто валюника / О. І. Остапенко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки. 2017. № 1. С. 37-44

3. Тьорло О. І., Музика Б. Ю. Вдосконалення техніки виконання прийомів затримання та супроводження затриманого: методичні рекомендації. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 64 с.

ГОЛОВНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Регада Владислав Євгенович

студент

Дніпропетровській державний університет

внутрішніх справ.

юридичний факультет

Здобувач вищої освіти, 1 курс

м. Дніпро

Головні засади соціологічної юриспруденції

Маргулов Артур Худувич,

викладач кафедри

міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровській державний університет

внутрішніх справ

Розвиток соціологічного підходу як спроби зрозуміти право виходячи з його місця, ролі, значення в суспільному житті можна простежувати ще з античної філософії права. Історично цей напрямок перебував у руслі природно-правового підходу, у межах якого право розумілося як система вічних і постійних істин, як критерій з метою оцінки зобов'язувальної сили окремих норм позитивного права. Але, як ми бачили, у ХІХ ст. природне право та ідеалізм загалом зазнали критики з боку нового напряму мислення позитивізму.

Спочатку позитивізм був обмежений вивченням текстів, з яких юристи намагалися вивести горезвісну волю держави, досліджуючи цю волю та юридичні тексти, що містили її, як емпіричні факти. У німецькій правовій науці ХІХ ст. провідну роль грала школа «юриспруденції понять» напрямок, який характеризувався позитивістською установкою вивчення слів і виразів, з допомогою яких законодавець висловлював свою волю. Незабаром виявились і недоліки даного підходу, який залишав юристам лише вивчення текстів, а решта опинялася за межами правової науки.

Позитивісти проголосили, що завданням науки не є пошук ідеальної

сутності речей та явищ, як це традиційно належало в ідеалізмі. Відповідно до принципів емпіризму, які лежать в основі цього підходу, людське пізнання має зосередити увагу на вивченні фактичних явищ, на описі та класифікації даних зовнішнього досвіду. Ця установка була спроектована позитивістами і на науку про право, якою слід вивчати лише факти, через які ми дізнаємося про право, а не шукати за цими фактами якоїсь ідеальної сутності (справедливість, свободу, рівність тощо). Не те, що позитивісти заперечують подібні принципи справедливості, розумності та інші цінності визначають поведінку людей, але вони не існують власними силами, у відриві від соціальних умов та ментальності людей. Ці цінності, принципи та інші ідеальні виміри культури змінюються відповідно до змін у суспільстві і тому мають розглядатися як вторинні стосовно даних досвіду. Іншими словами, вивчення цієї ідеальної перспективи права має не випереджати, а слідувати за вивченням фактичного виміру права.

Соціологія — це наукова дисципліна, покликана вивчати суспільство та суспільне життя. Ця наука про суспільство як свою відправну точку брала існуючі соціальні структури і вивчала їх у тому вигляді, в якому вони були доступні спостереженню. Цим соціологія протиставляла себе соціальній філософії, яка під час аналізу явищ виходить із ідеальних структур суспільного буття, принципів та вимог до організації соціального життя.

Через деякий час були спроби застосувати методологію цієї нової науки для вивчення таких соціальних явищ, як право і держава, створивши для такого дослідження спеціальну наукову дисципліну. Усі ці спроби пов'язати вивчення права із суспільствознавством мали призвести до виникнення спеціальної науки соціологічного вивчення права.

Основним становищем цього нового руху на правознавстві став розгляд права як соціального інституту, виконує певну соціальну функцію, розвиток якого підпорядковано тим самим закономірностям, як і всього суспільства загалом. Право і держава утворюються відповідно до форм соціального життя, слідує закономірностям суспільного розвитку;

Отже, завдання юриста полягає у відкритті та описі цих форм та закономірностей. Якщо згадати класичне для тієї епохи неокантіанське протиставлення світу належно та світу суцього, то перші соціологи права відповідали, що право — це насамперед те, що фактично існує, а не те, що має існувати. По суті, їхня програма досліджень була близькою до програми правових реалістів, і насправді не завжди легко провести різницю між цими двома напрямками юриспруденції. Стосовно соціологічного вивчення права йшлося про особливий аспект соціального буття, де увага зосереджувалася на динаміці розвитку права, на вивченні форм та закономірностей прояву та розвитку правового регулювання в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: Навч. посіб. О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. — К.: МАУП, 2004. 144 с.: іл. — Бібліогр.: с. 135—141., 2004
2. Марченко М. Н. Теория государства и права. М. 2005.
3. Марченко М. Н. Хрестоматия. 2004 г
4. Матузов Н. И. Актуальные проблемы теории права: М., 2004.
5. Нерсесянц В. С. Право и закон. М., 2003
6. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) Навчальний посібник / К.: Знання, 2005.- 655с.

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ І ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЛОГІКА ДЛЯ ЮРИСТІВ

Регада Владислав Євгенович

студент

Дніпропетровській державний університет

внутрішніх справ.

юридичний факультет

Здобувач вищої освіти, 1 курс

м. Дніпро

Юридична деонтологія і професійна етика та логіка для юристів

Петрушевська Валентина Костянтинівна

викладач кафедри

загальноправових дисциплін,

Дніпропетровській державний університет

внутрішніх справ

Формування в Україні правової держави та громадянського суспільства, яке за своєю сутністю мають правовий характер, засновуються на праві, зумовило як підвищення ролі та значення права в соціальних перетвореннях, так і юристів – особливого професійного прошарку в суспільстві, виявили їх недостатню чисельність, недоліки у професійній підготовці.

Розширення самостійності суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності, поява недержавних нотаріальних та правоохоронних об'єднань, здійснення правової взаємодії громадян за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», зростання злочинності та інші фактори зумовили зміни суспільних потреб у юристах, причому це стосується як державних, і недержавних організацій.

Особливість юридичної деонтології у тому, що вона характеризує юриспруденцію крізь призму юридичної професії та діяльності юриста як особистості. Під час здійснення професійних повноважень юрист постійно стикається з необхідністю вирішувати (а часом за лічені хвилини) складні проблеми, за якими стоїть життя та честь людей. Прийняття юридичних рішень

вимагає від професіонала – юриста великої напруги моральних сил, мобілізація досвіду та знань, глибокого розуміння ступеня відповідальності перед клієнтом, колективом, у якому він працює перед суспільством. Юрист не може обмежуватись у своїй діяльності лише приписами закону, оскільки в законі неможливо передбачити всі без винятку ситуації, до яких може потрапити юрист. Тому поряд із законом діяльність та поведінка всіх представників юридичної професії регулюється деонтологічними (у тому числі етичними) нормами.

Юрист зобов'язаний оволодіти необхідною мірою системою дозвільних, які зобов'язують, забороняють і рекомендаційних норм психології, політики, етики та інших. Це сума культурних цінностей, яка, разом із правовою культурою, має забезпечити ефективність і надійність виконання професійного завдання.

Предмет юридичної деонтології - оптимальний звід правил - норм рекомендацій і норм -вимог, норм - заборон у сукупності визначальних соціально - правовий режим професійного спілкування юриста з колегами та клієнтами, його професійна поведінка у процесі практичної юридичної діяльності. Правовий режим професійного спілкування юриста - це атмосфера взаємовідносин по лінії «юрист - громадянин», що розкривається в особливих психологічних, моральних зв'язках.

Юридична деонтологія є узагальненням деонтологічних стандартів поведінки та основних принципів професійної діяльності юриста, які ґрунтуються на Конституції, поточному законодавстві України, конкретизуються кодексами етики, правилами поведінки та дисциплінарними статутами, іншими службовими документами окремих професійних груп юристів та морально зобов'язуються професійної діяльності.

Юридична деонтологія покликана допомогти студенту навчитися спілкуватися з клієнтами та колегами, керувати людьми, виважено аналізувати складні ділові ситуації, самостійно приймати рішення, отримувати з негативного досвіду позитивні висновки, вдаватися до постійного самоаналізу

та об'єктивної оцінки як своїх дій, так і дій оточуючих людей.

Виходячи з наведеного вище, робимо висновок, що юридична деонтологія виникла не на порожньому місці і розвивається цілком природно і закономірно. Сьогодні розвиток юридичної деонтології дозрів того рівня, за якого і для неї виявляється характерним процесом, властивим розвитку юриспруденції в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексєєв С. С. Введення в юридичну спеціальність. - М.. Юрид. літ., 1976.
2. Бризголов І. В. Юридична деонтологія. - К., 1998.
3. Бюлетень НКЮ УРСР, 1923 №6. - С. 328-329
4. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. - К. ВИРА-Р, 1999.
5. Горшенєв В. М., Бенедік І. В. Юридична деонтологія. Навч. Пособ.К., 1988. - С. 17
6. Жалінський А.Є. Професійна діяльність юриста. - М.. БЕК,1997.

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ

Савенко А. Б.

Курсант 2го курсу Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник

Цуркаленко Д. П.

Старший викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Виконання покладених на поліцію повноважень забезпечуються шляхом реалізації поліцейських заходів. Особливе серед превентивних заходів займає поверхнева перевірка.

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» [1] (далі Закон) поверхнева перевірка має три форми вираження:

- 1) здійснення візуального огляду особи;
- 2) проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом;
- 3) візуальний огляд речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхової перевірки особи може зупиняти осіб і/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав уважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи.

Поверхневу перевірку можна поділити на такі види:

- 1) безконтактну – тобто спосіб перевірки який здійснюється за допомогою органів зору, з метою аналізу та оцінки ризиків щодо можливого виявлення ознак їх причетності до вчинення правопорушення та/або отримання інформації, необхідної для виконання поліцейських повноважень (візуальним оглядом особи, транспортного засобу або речі); 2) контактну – спосіб

перевірки, що передбачає можливість проведення рукою по поверхні вбрання особи [2, с. 141].

Проведення поверхневої перевірки несе за собою деякі особливості, а саме перевірка може здійснюватися лише поліцейським відповідної статі, крім у невідкладних випадках, використовуючи спеціальний прилад або засіб.

Нажаль наразі поліція не забезпечена відповідними приладами, що зрозуміло не ліпшим чином позначається на її правозастосовній діяльності. В багатьох ситуаціях ця особливість перевірки може затримати час та не дати можливості поліцейським швидко виконати покладені на поліцію повноваження. Тобто, щоб дочекатися потрібний патруль з поліцейським певної статі, проходить певний час.

Також при використанні спеціальних приладів або засобів, результат проведення поверхневої перевірки може бути хибним, тому це також може затримати певну справу.

При проведенні такого превентивного поліцейського заходу постає проблема в порушенні права на недоторканність особи, яке закріплено в Конституції України, а також у міжнародних нормативно-правових актів. Але якщо поліцейський захід буде вчинений чітко по чинному законодавству то порушення такого права буде допускатись тільки для блага суспільства з метою запобігання вчиненню правопорушень, усунення їх наслідків і зібрання доказів про причетність особи до його вчинення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. ЗУ про НПУ
https://protocol.ua/ru/pro_natsionalnu_politsiyu_stattya_34/

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Савенко А. Б.

Курсант 2го курсу Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник

Цуркаленко Д. П.

Старший викладач кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Професійне спілкування поліцейського – це акт комунікативної поведінки, який здійснюється для вирішення поліцейським певних професійних завдань.

Це різновид спеціально організованої взаємодії людей (керівників і підлеглих; працівників, рівних за посадовим становищем; працівників і представників засобів масової інформації; працівників та громадян; працівників і правопорушників), змістом якого є обмін інформацією та вплив учасників комунікативного процесу один на одного з метою вирішення правоохоронних завдань.

Чітке дотримання правил етики спілкування є важливою умовою високої культури поведінки поліцейських як під час виконання службових обов'язків. Ефективна комунікація є необхідною умовою виконання Національною поліцією України поставлених перед нею завдань із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Комунікація поліції з населенням вимагає здійснення різноманітних підходів, використання відповідних засобів для встановлення та розвитку контакту. Формування комунікативної культури працівників поліції повинно

розглядатися в поліцейських структурах як важливе завдання в межах розвитку їхньої професійної культури.

Сучасні умови життя і діяльності створюють все більш високі вимоги до працівників правоохоронних органів. Одним із вагомих аспектів підвищення ефективності професійної діяльності працівників правоохоронних органів є вдосконалення навичок міжособистісної взаємодії.

У майбутніх правоохоронців, за даними Харченко С. В., присутні деякі проблеми в формулюванні своїх думок під час комунікації один з одним та з населенням в громадських місця, а саме, часто курсанти втрачають зв'язок між частинами речення, використовують однотипні слова, слова-паразити, деяких лякає, навіть, думка про необхідність говорити в громадському місці [2, с. 229].

Таким чином, при підготовці правоохоронців необхідно розвивати у них вільне володіння власними вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки. До вимог ефективного мовлення відноситься чітке вимовляння слів, нормальний і середній темп мовлення, відповідність сили голосу до ситуації, вміння змінювати темп, робити паузи.

При зверненні до особи поліцейському заборонено бути зверхнім, погрожувати, іронізувати, використовувати ненормативну лексику. Також правоохоронець повинен уникати жаргонних, вульгарних висловів, слівпаразитів та незрозумілих понять. В комунікації з населенням важлива послідовність, переконливість, логічність і чіткість пояснень та доводів.

Складнощами у професійному спілкуванні працівників поліції з громадянами є:

1) ситуації спілкування, пов'язані з реалізацією конкретних функцій професійної діяльності;

2) ситуації спілкування з конкретною категорією громадян (діти, люди похилого віку, громадяни з обмеженими фізичними та психічними

можливостями);

3) ситуації спілкування, пов'язані з певними умовами;

4) ситуації спілкування, пов'язані з моральним і емоційно-вольовим самоконтролем працівників поліції.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. ЗУ

про

НПУ

https://protocol.ua/ru/pro_natsionalnu_politsiyu_stattya_34/

ПОСЯГАННЯ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Серга Дар'я Олександрівна
студентка
Шевченко Таїсія Віталіївна,
старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи стали актуальною та масштабною проблемою за період дії воєнного стану в Україні. Кожного дня збройної агресії проти України жертвами статевого кримінальних правопорушень стають дедалі більше осіб, у першу чергу ті, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, де не має захисту кримінально-правовими засобами прав людей. Виявлення та розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості постало складним завданням для правоохоронних органів.

Мета роботи: проаналізувати особливості кримінальної відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості в умовах воєнного стану.

Матеріали та методи. Окремі питання щодо особливостей кримінальної відповідальності за зґвалтування та сексуальне насильство в своїх наукових роботах розглядали: Дудоров О. О., Гумін О. М., Заворотько І. Г., Коновалова В. О., Скок О.С. та інші. Під час написання даної роботи були використані такі методи наукового дослідження як системний аналіз, логічний, порівняльний метод, метод узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Родовим об'єктом всіх кримінальних правопорушень, які закріплені у Розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та

статевої недоторканості особи», є суспільні відносини у сфері охорони таких особистих благ особи, як статевая свобода та статевая недоторканість [1, с. 361].

Варто зазначити, що ж означають поняття «статевая свобода» та «статевая недоторканість», оскільки поняття досить близькі, але мають різний зміст. Конкретного законодавчого визначення ці поняття не мають. Але в теорії кримінального права можна прослідкувати різні думки щодо розуміння зазначених понять. Так, за визначенням Дудорова О. О., під статевою свободою потрібно розуміти право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування й не допускати в цій сфері будь-якого примусу. А отже, статевая свобода пов'язується зі спроможністю особи розпоряджатися собою у сфері сексуального спілкування, то під статевою свободою розуміється безпосередній охоронюваний законом стан, за якого забороняється вступати в сексуальні контакти з особою, яка з певних причин не є носієм статевої свободи (наприклад, не досягла відповідного віку або наявна психічна хвороба) [2].

Одним із кримінальних правопорушень, які посягають на статевою свободу та статевою недоторканість особи, є сексуальне насильство. Відповідно до ч. 1 ст. 153 КК України, під «сексуальним насильством» слід розуміти вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи. При цьому згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин, зазначено у примітці до ст. 152 КК України [3].

Гумін О. М. запропонував визначати сексуальне насильство «комбінованим (поєднаним) видом насильства», та розуміти під таким насильницьке посягання однієї особи на статевою свободу, статево здоров'я чи статевою недоторканість іншої особи, що здійснюється без конкретної вираженої згоди цієї особи та може призвести до її смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [4].

З 24 лютого 2022 року після здійснення збройної агресії проти України

правоохоронними органами фіксуються велика кількість фактів здійснення зґвалтувань та сексуального насильства. В результаті цього сексуальне насильство перестало бути просто кримінальним правопорушенням, наразі це безпосереднє порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини. Підтвердженням цьому є ст. 27 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року, яка забороняє зазіхання на честь жінок та гарантує захист від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої форми посягання на їхню моральність [5].

Варто звернути увагу на те, що людина зі зброєю має завжди більший вплив на жертву, тому для кваліфікації зґвалтування на війні не обов'язкове безпосереднє застосування фізичної сили. Достатньо створення умов, за яких відмовитися від сексуального контакту небезпечно для життя чи здоров'я або це призведе до негативних наслідків для людини чи її близьких [6].

Згідно п. ххii) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2(f) статті 7, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій [7].

Як ми бачимо не всі види сексуального насильства входять в Розділ IV КК України «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості». Так, можемо зазначити, що сюди не ввійшли: сексуальне рабство та примусова вагітність, які за національним законодавством є складом злочину, передбаченого ст. 149 КК України «Торгівля людьми»; примус займатись проституцією передбачено ст. 303 КК України «Сутенерство або втягування у зайняття проституцією»; примусова стерилізація може бути кваліфікована як умисне спричинення тяжких тілесних ушкоджень за ознакою втрати дітородної функції за ст. 121 КК України «Умисне спричинення тяжких тілесних ушкоджень».

Хоча система Кримінального кодексу України та розподіл на розділи в Особливій частині саме за об'єктом кримінального правопорушення. Це означає, що основним безпосереднім об'єктом сексуального рабства,

примусової вагітності, примусової стерилізації, каліцтв статевих органів виступає не статева свобода та статева недоторканість, а інші об'єкти: здоров'я особи, воля, честь, гідність, моральність і як безпосередній додатковий статева свобода та статева недоторканість.

Також хочемо зазначити, що в національному кримінальному законодавстві визначення сексуального насильства, яке міститься в ст. 153 КК України чітко сформульоване і є конкретним видом кримінального правопорушення, а не перелік видів, які визначені у міжнародних актах. Певне розгалуження у цих видах може вплинути на результати розгляду у міжнародних судах.

Бетан Маккернан у своїй статті «Згвалтування як зброя: виявлено величезні масштаби сексуального насильства в Україні» в таблоїді «The Guardian» акцентував увагу на складності розуміння масштабів здійснених фактів сексуального насильства [8].

Не менш важливими були дослідження, проведені ООН, згідно з якими понад 20% жінок з-поміж біженців та внутрішньо переміщених осіб зазнавали сексуального насильства [9], що не відображає справжню кількість випадків вчинення даного протиправного діяння.

Отримання необхідної кількості інформації про обставини насильства сексуального характеру в умовах воєнного стану досить часто обумовлює необхідність надання допомоги їх жертвам та/або свідкам. Таким чином, можна стверджувати, що без прийняття заходів із забезпечення постраждалих та/або свідків необхідного рівня підтримкою, шанс на отримання інформації про насильство сексуального характеру зводиться до мінімуму.

Тому проведення розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану стає можливим після повернення втраченого відчуття особистості, контролю своїх можливостей, зокрема й тіла, безпеки, а також усвідомлення відповідними учасниками перспектив відновлення порушених прав та притягнення до відповідальності винуватців тощо [10].

Висновки. Кримінальний кодекс України у ст. 153 встановлює відповідальність за вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи, тобто за сексуальне насильство, тобто є конкретним кримінальним правопорушенням. У міжнародних актах поняття сексуальне насильство є більш широким поняттям, яке охоплює декілька різних видів кримінальних правопорушень за різними статтями і які безпосередньо не пов'язані із посяганням на статеву свободу та статеву недоторканість особи. Наразі, масштаби вчинення сексуального насильства не можливо навіть уявити. Оскільки, виявлення таких діянь в умовах воєнного стану потребує різностороннього комплексного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дядічко В. Деякі питання визначення поняття «статева свобода». Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 361-362.
2. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. порадник. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року №2341-III. (дата оновлення 18.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 25.11.2022)
4. Гумін О. М. Кримінальна насильницька поведінка особи: теоретико-прикладні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л., 2010. 628 с.
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом ПВР УРСР від

03.07.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 25.11.2022).

6. Осадча Я. Що робити, якщо ви стали жертвою або свідком сексуального насилля під час війни [Інтернет-ресурс] URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/12/248209/>. (дата звернення: 26.11.2022).

7. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 27.11.2022).

8. Bethan McKernan Rape as a weapon: huge scale of sexual violence inflicted in Ukraine emerges [Інтернет-ресурс] URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/03/all-wars-are-like-this-used-as-a-weapon-of-war-in-ukraine?fbclid=IwAR2LiKAcIjFSRSrqUyQg7dW9chr2J7G-2mPGQBhEZfxyOI mee yd2oXEopGs>. (дата звернення: 26.11.2022)

9. ООН: Понад 20% вимушених переселенців з України стверджують, що зазнавали сексуального насильства [Інтернет-ресурс] URL: <https://www.epochtimes.com.ua/ostanni-novyny-ukrayiny/oon-ponad-20-vymushenyh-pereselenciv-z-ukrayiny-stverdzhuyut-shcho-zaznavaly-seksualnogo-nasylstva-142306>. (дата звернення: 26.11.2022)

10. Плетенець, В. М. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану в Україні: становище й шляхи підвищення ефективності його виявлення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*, 2(98), 227-237. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.227-237>. (дата звернення: 26.11.2022)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИМУСУ

Сорокін Роман Олександрович
курсант 1 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Науковий керівник:
Журавель О. А.,
Старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

В умовах складної криміногенної обстановки, характерної для теперішнього часу, провідна роль у забезпеченні громадського порядку належить патрульній поліції. За виконання професійних обов'язків працівникам поліції доводиться вдаватися до застосування заходів поліцейського примусу. У цих випадках ефективність виконання необхідних дій залежить від рівня спеціальної фізичної підготовленості працівників поліції.

Програмою спеціальної фізичної підготовки поліцейських передбачено оволодіння ними заходами поліцейського примусу проти злочинців. На заняттях з цього розділу, що називається «Захист від нападу», слухачі-поліцейські опановують вміння та навичками самозахисту, затримання та супроводу. Основними засобами на цих заняттях є больові прийоми, удушення, кидки та різні захисні дії від нападу. У системі МВС України ведуться дослідження в галузі вивчення характеристик рухових дій учасників протистояння в екстремальних ситуаціях, вивчаються можливості запобіжних дій у конкретній обстановці, досліджуються можливості формування інтуїтивно-автоматичного досвіду застосування адекватного реагування поліцейськими. Результати досліджень використовуються для вдосконалення

методики формування у слухачів необхідних спеціальних умінь та навичок. Водночас деякі проблемні питання залишаються невирішеними. До них належить проблема недостатнього рівня загальної координаційної підготовленості слухачів нової поліції, що приступають до вивчення спеціальних прийомів та дій, що негативно позначається на ході та кінцевих результатах навчання.

Успішність навчання прийомам поліцейського примусу та вміння застосовувати їх в екстремальних умовах та несподіваних ситуаціях, залежить від рівня розвитку координаційних здібностей (тобто спритності) учнів. Виходячи з концепції Н. А. Бернштейна, який вважав, що оволодіння координацією руху різного ступеня складності здійснюється на чотирьох рівнях, опишемо їх:

Рівень А: управління м'язами шиї та тулуба, що забезпечує тонус всієї мускулатури та плавні, тривалі рухи;

Рівень В: рівень м'язово-суглобових ув'язок, що забезпечує сприйняття власного тіла;

Рівень С: рівень простору (або просторового поля), що забезпечує сприйняття простору;

Рівень Д: рівень дій, що забезпечує формування автоматизмів [3].

Із сучасних уявлень про механізм побудови рухів слід, що оволодіння такими координаційно-складними діями як примусового заходу поліцейськими відбувається на рівні Д з обов'язковим участю нижчів рівнів, насамперед, С та В. Ці рівні, будучи фондовими по відношенню до вищого рівня Д, тобто містять рухові фони та механізми, засновані на тих рухах, фрагменти яких використовуються при вивченні раніше незнайомих рухових дій.

Фізіологічним базисом, що визначає терміни опанування теми або іншими рухами є пластичність нервової системи та адаптивність сенсорних систем. Маючи праці Н. А. Бернштейна, В. І. Лях своїми дослідженнями показав, що залежно від рівня управління рухами, координаційні здібності (КС) людини слід розділити на два великі класи: в одному класі провідним є рівень С

(фондовими – рівні В та А: тілесна спритність), в іншому класі координаційні можливості реалізуються на вищому рівні Д, а фондовими є рівні С, В, А (предметна, або ручна спритність). У міру оволодіння рухами функція керування ними передаються з найвищого рівня на незадовільний. У результаті контроль свідомості зменшується, виробляються автоматизми, швидкість та ефективність використання ресурсів збільшується. При цьому активізується процес антиципації - попередження подій, що дозволяє практично миттєво здійснювати адекватні дії при зміні ситуації в екстремальних умовах захисту від нападу, а також затримання правопорушника, що чинить опір.

Аналіз вимог спеціальної літератури, бесіди та спостереження, доповнені особистим досвідом викладання, переконують, що значна частина слухачів патрульної поліції до початку занять фізичною підготовкою не мають у своєму розпорядженні необхідного рухового досвіду. Фонові корекції в нижчих рівнях керування рухами у них недостатні та порівняно слабо ув'язані, відповідні функціональні системи відсутні, що знижує ефективність навчання та якості оволодіння матеріалом, що вивчається. Таким чином, рівень освоєння слухачами поліції прийомів примусу залишається недостатнім [1; 2].

Результати дослідження. У дослідженні брали участь курсанти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Заняття проходили у години спортивно-масової роботи, всього відбулося вісім занять. На них вивчалися прийоми затримання, а саме "вузол руки зверху", "дотиск кисті за спиною", "важіль руки назовні», «перекидання назад за голову». Для вивчення динаміки оволодіння технікою виконання прийомів використовувалися результати, показані слухачами кожному занятті. На перших двох заняттях слухачами виконувались лише підводні вправи сенсорно-перцептивної спрямованості на ліву та праву руки. На третьому занятті вони розпочали вивчення прийомів затримання правопорушників у повільному темпі. Такі типові помилки під час виконання прийомів як нещільне захоплення кисті руки, втрата фіксації замка на передпліччі, втрата контролю при дотиску руки мало виявлялися.

Дослідженням було виявлено, що фізичні вправи спеціально підготовчої спрямованості виявилися досить ефективними для підвищення якості оволодіння матеріалу, що вивчається, що відноситься до теми затримання та супроводу правопорушника. Тим самим була підтверджено гіпотезу дослідження про те, що наповнюваність вищої рівня Д залежить стану фондових рівнів С і В.

Отже, шляхом вивчення спеціальної літератури, доповненого спостереженнями та власним досвідом викладання були встановлені причини, що знижують якість оволодіння слухачами поліції технікою затримання правопорушника. Вони полягають у відсутності слухачів необхідного рухового досвіду в рукопашних сутичках у результаті чого у фондових рівнях С, В не дістає відповідного «матеріалу» для поставки його на рівень Д, що управляє процесом реалізації необхідних під час затримання умінь і навиків. Рішення проблеми знаходиться в необхідності підвищення обсягу, різноманітності та ретельності підбору спеціально-підготовчих та допоміжних вправ, що використовуються на заняттях для формування та вдосконалення у слухачів поліції спільних координаційних здібностей.

Передбачається продовження дослідження в даному напрямку, результати яких дозволять підвищити якість загальної координаційної підготовленості слухачів поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернштейн Н. А. Про спритність та її розвиток / Н. А. Бернштейн. -М. : Фізкультура та спорт, 1991. - 288 с.
2. Камаєв В. О. Значення рухово-координаційних здібностей при навчанні техніки рукопашного бою працівників органів внутрішніх справ / В. О. Камаєв // Спортивні єдиноборства: теорія, практика та перспективи розвитку: матеріали електрон. конф., 15 січ. 2004 р. – Харків: НФУ-ХДАФК, 2004. – С. 29–31.
3. Лях В. І. Факторна структура спритності з позицій багаторівневої системи управління довільними рухами / В. І. Лях // Теорія та практика

фізичної культури. - 1979. - № 5. - С. 51-54.

4. Моргунов А. А. Диференційований підхід до визначення спортивно-важливих координаційних здібностей тайського боксера / О. О. Моргунов // Сучасні підходи удосконалення спеціальної фізичної підготовки правоохоронців МВС України АВВ МВС України: зб. Тез наук.-практ. семінару. – Харків, 2011. – С.60–65.

ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ

Старчук Оксана Володимирівна,

к.ю.н., доцент

Мартинюк Катерина Геннадіївна,

Здобувач вищої освіти II рівня 2 року навчання
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ.

Впровадження гендерних аспектів у державну політику різних сфер є проявом демократії у рівноправності жінок та чоловіків за своєю статтю. Питання гендерної рівності в наш час постає одним з чи не найактуальніших і обговорюваних питань, зокрема і в трудових правовідносинах. Тим не менш, гендерна нерівність та дискримінація є гострою проблемою і потребує подолання гендерної дискримінації у всіх сферах життя в Україні.

Мета роботи.

Дослідити стан гендерної рівності та дискримінації у трудових правовідносинах на підставі національного та міжнародного законодавства.

Матеріали та методи.

Чинні нормативно-правові акти з урахуванням методів структурно-логічного та бібліосемантичного аналізу.

Результати та обговорення.

Проблема нерівності та дискримінації осіб за ознакою статті стала приводом для прийняття низки міжнародних актів, таких як Загальна декларація прав людини від 10.12.1948, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979, Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 та інші. Також варто зауважити, що велику роль відіграє Міжнародна організація праці, яка розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, що

встановлюють мінімальні стандарти основних трудових прав, які включають в себе також гендерну рівність та недискримінацію на робочих місцях.

Ключовим елементом співпраці України з Міжнародною організацією праці є реалізація Програми гідної праці, яку було підписано Міністерством соціальної політики України разом з МОП у квітні 2012 року.

Програма визначає основні цілі та очікувані результати відповідних заходів, які реалізуються МОП спільно з її тристоронніми партнерами в Україні, та включає такі пріоритетні завдання: підвищення рівня зайнятості та соціального захисту, забезпечення гендерної рівності та недискримінації на робочих місцях, налагодження ефективного соціального діалогу, покращення умов праці, впровадження міжнародно-трудова норм та стандартів [1].

На підставі участі України у низці міжнародних договорів та ратифікації конвенцій, які стосуються питання гендерної рівності та недискримінації у сфері праці, в межах національного законодавства був прийнятий Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Цим Законом визначено, що державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на утвердження гендерної рівності та недопущення дискримінації за ознакою статі [2].

Також, питанню рівності трудових прав громадян України та недопущенню дискримінації у сфері праці відведена окрема стаття 2¹ у Кодексі законів про працю, у якій зазначено, що забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників [3].

Проте, забезпечення рівності чоловіків та жінок на практиці є проблемним. Основною причиною зазвичай є стереотипи, наприклад, щодо хибного уявлення про розподіл сімейних і професійних обов'язків між чоловіками та жінками [4]. Надзвичайно поширеною є відмова у прийнятті на роботу жінки, з огляду на її сімейний стан або ж вік.

Дискримінація здійснюється, зазвичай, якщо жінка незаміжня, або ж

виховує малу дитину; щодо віку – роботодавці в більшості випадків відмовляють, якщо вік становить більше 40 років.

Наступний стереотип пов'язаний із специфікою виконання робіт, який полягає у тому, що жінки повинні мати нескладну роботу, а чоловіки – навпаки. Але, доцільно, відмежовувати випадки, коли жінок усувають від певних видів робіт або обмежують доступ до них задля збереження їх здоров'я.

Саме тому у ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначено, що не вважаються дискримінацією за ознакою статі: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; позитивні дії [2].

Висновки.

Незважаючи на ратифікацію Україною міжнародного законодавства та прийняття законів на національному рівні, все ж існує на практиці проблема із гендерною нерівністю у трудових правовідносинах, що пов'язані із поширенням стереотипів про роль жінки та чоловіка в соціумі. Саме тому, потрібно здійснювати щоквартальний гендерний моніторинг нерівноправності на ринку праці, відходити від застарілих стереотипів та працювати над усуненням недоліків.

Для подолання проблеми гендерної нерівності в Україні доцільно запозичити досвід країн Європейського Союзу щодо практичної реалізації принципів гендерної рівності шляхом внесення змін та доповнень до гендерного законодавства у сфері праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна організація праці (МОП). URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour>
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і

чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#top>

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

4. Кривошеїн Ю. Гендерна нерівність у трудових правовідносинах:
поняття та причини виникнення. URL:
<https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-09-07-2022-2/>

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Табріна Марія Олексіївна,
студентка

Ведькал Валентина Андріївна,
д.і.н., доцент

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. / Introductions. Суругатне материнство є досить новим інститутом в правовій сфері. У зв'язку з цим виникає чимало проблем: право не встигає своєчасно та адекватно врегулювати цей вид правовідносин.

Репродуктивні технології, що охоплюють штучне запліднення та суругатне материнство, ставлять під загрозу права та свободи людини, а отже, потребують чіткого правового регулювання. Незважаючи на багаторічну практику застосування в нашій державі методики суругатного материнства, це питання на законодавчому рівні недостатньо врегульоване, не кажучи вже про те, коли в програмі суругатного материнства беруть участь іноземні елементи. Що в свою чергу обумовлює необхідність регламентації даних правовідносин в міжнародному приватному праві

Мета роботи. / Aim. Метою статті є дослідження міжнародного приватноправового регулювання інституту суругатного материнства, дослідження проблемних аспектів правового регулювання договору про суругатне материнство в Україні, вивчення європейського досвіду регулювання правовідносин, які виникають у процесі реалізації права на суругатне материнство.

Матеріали та методи. / Materials and methods.

Науково - теоретичним і практичним підґрунтям для дослідження проблеми суругатного материнства в міжнародному приватному праві стали загальні положеннями Цивільного та Сімейного кодексів України, наказ Міністерства охорони здоров'я « Про затвердження Порядку застосування

репродуктивних технологій в Україні», судова практика, наукові праці В. Ватрас, О. Михальчук, В. Москалюк, І. Верес, Ю. Бабенко, Ю. Печегіна, О. Трагнюк та ін. Водночас слід зауважити, що в вітчизняній юридичній науці відсутні комплексні дослідження положень норм правового регулювання сурогатного материнства в Україні й інших країнах світу.

Результати та обговорення. / Results and discussion.

В науковій літературі існують різні підходи до визначення дефініції «сурогатне материнство». В результаті багаторічної судової практики у Сполучених Штатах Америки, зокрема, у штаті Нью-Йорк сурогатне материнство було визначено, як договір (усний чи письмовий) між жінкою, яка погодилася на інсемінацію та виношування дитини, зачатої з використанням генетичного матеріалу чоловіка, який не перебуває з нею в шлюбі, і жінкою, яка погодилася усиновити або удочерити дитину, народжену в такий спосіб.

З медичної точки зору, сурогатне материнство – це метод розмноження, в якому жінка погоджується завагітніти, використовуючи власну яйцеклітину, та виношує дитину для іншої особи та пари. У деяких випадках сурогатної матері можуть бути сплачені її послуги

Також існує потреба з'ясувати, хто ж така сурогатна мати. Сурогатною матір'ю можна вважати жінку, яка виношує дитину відповідно до домовленості, укладеної до її вагітності, з єдиним наміром, що дитина передається іншій особі або іншим особам, а сурогатна мати відмовляється від усіх прав на дитину.

З цього випливає договірний характер правовідносин. Оскільки договір про сурогатне материнство окремо не виділено в нормах ЦК України, однак, враховуючи особливості цього непоміченого договору, вважаємо, що при його укладенні слід керуватися загальними положеннями про договір, у тому числі про надання послуг, оскільки сурогатна мати надає послугу народження дитини. Генетичні батьки зобов'язуються прийняти цю дитину, а у випадках, передбачених договором, сплатити її послуги.

Колізії в даній сфері відносин між країнами світу дуже великі: від повного несприйняття та заборони застосування репродуктивних технологій до

схвалення, часткового схвалення і правового регулювання.

Країни, де законодавчо дозволено сурогатне і репродуктивне материнство, комерційне: США (в більшості штатів), ПАР, Україна (з 1997 р.).

Країни, де дозволено лише некомерційне сурогатне материнство: Австралія, Великобританія, Данія, Ізраїль, Іспанія, Канада, Нідерланди, окремі штати США (Нью-Гемпшир, Вірджинія).

Країни, де сурогатне материнство заборонене законом: Австрія, Німеччина, Норвегія, Швеція, окремі штати США (Арізона, Мічиган, Нью-Джерсі), Франція, Португалія, Іспанія, Італія, Туреччина, Болгарія. Серед штатів США, які забороняли сурогатне материнство, до недавніх часів був і Нью-Йорк. Однак 03.04.2020 р. був підписаний документ, який легалізує сурогатне материнство й передбачає порядок його застосування на території Нью-Йорка - Акт безпеки батьків і дитини (A Medical Practitioner's Guide to the Child Parent Security Act), документ вступив в силу 15.02.2021 р.

Ніяк не регулюється законом, але має місце: Бельгія, Греція, Ірландія, Фінляндія.

У свою чергу той факт, що в багатьох державах, особливо мусульманських країнах, сурогатне материнство заборонено, дані відносини все частіше характеризуються присутністю «іноземного елемента». Тобто або «замовники» є громадянами іноземної держави, або сурогатна мати є іноземкою, або сам процес виношування і пологів проходить за кордоном, на території тієї держави, де воно дозволено.

Проблема допустимості сурогатного материнства постійно дискутується. Як приклад можна навести звіт Сенату Франції (від 25.06.2008 р. № 421), у якому пропонувалося дозволити сурогатне материнство для подружніх пар фертильного віку, які з медичних причин не можуть мати власних дітей. Такі пари повинні були б укладати договір, схожий за правовою природою на усиновлення, і суддя мав надати їм дозвіл на перенесення ембріона в організм сурогатної матері. Проте уряд і суспільство не досягли консенсусу щодо цього питання та рішення не було прийняте.

Україна – одна з небагатьох країн світу, яка дозволяє народження дитини за допомогою програм допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) і передбачає можливість проходження таких програм іноземними парами. Основним правовим актом, який регулює порядок застосування ДРТ, є наказ Міністерства охорони здоров'я України №787 від 09.09.2013 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні». На жаль, законодавство України у сфері застосування ДРТ детально не регламентує всі аспекти проходження програми, особливо стосовно іноземців. Однак варто відзначити, що протягом останніх років відбулись вагомі зміни в правовому регулюванні програми сурогатного материнства. Зокрема, встановлено, що право на проходження програми сурогатного материнства надається виключно подружній парі: чоловіку та дружині. Неможливе проходження програми сурогатного материнства самотнім чоловіком чи жінкою. Закріплено право на використання донорських гамет під час проходження програми сурогатного материнства, а також необхідність підтвердження генетичного зв'язку між батьками чи одним із батьків і дитиною, що підтверджується довідкою за формою, встановленою Наказом № 787. Крім того, закріплена необхідність надання письмової згоди чоловіка одруженої сурогатної матері за формою, встановленою Наказом № 787, а також необхідність надання нотаріально засвідченого договору між сурогатною матір'ю та подружжям для участі в програмі сурогатного материнства

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи вищевказане, можна зробити такі висновки. Як бачимо, правове регулювання інституту сурогатного материнства у кожній країні світу є особливим та проблематичним. Відсутність уніфікованого міжнародного акта, який би регулював цей вид ДРТ, зумовлює неоднозначність застосування норм вітчизняного права кожної країни для вирішення проблемних питань, пов'язаних із застосуванням сурогатного материнства. В деяких країнах виникає правовий вакуум, що негативно відображається на законодавстві у сфері ДРТ, відповідно можливість звернення до уніфікованого міжнародного джерела права, змогла б запобігти виникненню

конкуренції норм законодавства кожної держави, особливо в тих, де інститут сурогатного материнства не регламентований.

Насамкінець, слід зазначити, що правове регулювання сурогатного материнства потребує вдосконалення, оскільки з кожним випадком застосування цієї ДРТ у кожній країні світу виникають нові проблемні питання, які важко вирішити ефективно та справедливо вітчизняними нормами права. Таким чином, дана тема залишається надзвичайно актуальною та дискусійною та потребує подальших досліджень.

РОЛЬ БОЛЬОВИХ КОНТРОЛІВ В СИЛОВОМУ ЗАТРИМАННІ І ЇХ ПРАВОВА ОСНОВА

Таймасханов Халід Сайд-Магомедович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Анотація. У статті досліджено питання ролі больових контролів в силовому затриманні та їх правова основа.

Відповідно, було висвітлено те, що в умовах фізичного протистояння успішне застосування больових прийомів змушує супротивника припинити опір, причому важливою особливістю цієї групи прийомів є можливість дозування інтенсивності впливу в залежності від поведінки кривдника, його фізичного та емоційного стану, тактика ведення бою тощо.

Як висновок, було зазначено те, що діяльність Нацполіції України займає важливе значення в боротьбі зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення захисту основоположних прав та свобод людини та громадянина, їх життя та здоров'я.

Ключові слова: больові, прийоми, контроль, силове затримання, фізичне протистояння.

Постановка проблеми.

У сучасних умовах професія поліцейського не виключає діяльності, пов'язаної з примусовим затриманням правопорушників. Поліцейські, які вільно володіють рукопашним боєм, найчастіше перемагають фізично найсильніших злочинців, які чисельно перевершують їх.

Отже, велика кількість правоохоронців стають жертвами екстремальних

ситуацій, внаслідок, у тому числі, недостатнього правового забезпечення дій Національної поліції в екстремальних умовах.

Мета. Проаналізувати основні положення щодо ролі бойових контролів в силовому затриманні і їх правову основу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дану тему було проаналізовано в працях таких вітчизняних науковців та вчених, як В. В. Бондаренко, С. М. Решко, Г. В. Бикова, Чичкан О. А., Костовський М. Г. та інші.

Аналіз теоретичних засад формування навичок виконання больових прийомів, розглянутих у даних працях, забезпечив висвітлення для здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України закономірностей формування рухових умінь і навичок під час занять зі спеціальної фізичної підготовки.

Виклад основного матеріалу.

Фізичний вплив - це фізичні дії працівників правоохоронних органів, що виявляються у застосуванні м'язової сили та механічному впливі на будь-який орган, частину тіла або все тіло правопорушника без допомоги спеціальних засобів та вогнепальної зброї [1, с.9].

З-поміж іншого, зазначу про те, що тіло людини складається з багатьох м'язів, суглобів, м'язово-суглобових поєднань, що дозволяє здійснювати рухи найрізноманітніших траєкторій, напрямків і амплітуд. При цьому амплітуда і напрямки рухів у кожному суглобі визначаються, зокрема, його анатомічною будовою і мають певні природні обмеження.

Спроба подолати такі обмеження за допомогою зовнішніх сил призводить до гострого болю і навіть травми. Крім того, больові точки розташовані на певних частинах тіла людини, вплив на які викликає різкий біль і неможливість надати активний опір [2, с.13].

Всі ці дії здебільшого виконуються на кінцівках, як на малих сегментах (пальці рук), так і на великих суглобах (плечі, стегна, хребта). Крім того, багато чутливих точок розташовані на шиї та обличчі (сонні артерії, адамово яблуко, очі та ін.) - вплив на них також досить ефективний.

Навчання руховим діям, пов'язаним із застосуванням засобів поліцейського примусу, традиційно проводиться в три етапи: ознайомлення, вивчення та вдосконалення. Поліцейський зобов'язаний негайно припинити застосування певного виду примусового заходу в момент досягнення очікуваного результату.

Одним із шляхів підвищення якості володіння технікою фізичного впливу є наближення тренувальних вправ до умов реального поєдинку, надання їм психічної та фізичної напруги [4, с.20].

Невід'ємною частиною вивчення та вдосконалення техніки фізичного впливу є техніка своєчасного виправлення помилок. Однією з грубих помилок є, безпосередньо, не застосований больовий контроль при переході від однієї фази прийому до іншої, а також під час супроводу та конвоювання.

Висновки.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити про те, що внаслідок повномасштабного вторгнення армії РФ на нашу землю в Україні був запроваджений воєнний стан. Як наслідок, функціонування всього суспільного життя зазнало вимушених змін.

При цьому, діяльність Нацполіції України займає важливе значення в боротьбі зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення захисту основоположних прав та свобод людини та громадянина, їх життя та здоров'я.

Між іншим, особиста безпека співробітників Нацполіції України також має виключне значення. Важливе місце серед іншого посідає дотримання правил та тактики під час силового затримання правопорушників, включаючи больовий контроль, котрий має важливе значення під час такого затримання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Застосування больових прийомів під час затримання правопорушника [Текст] : метод. рек. / [В. В. Білик, В. В. Бондаренко, Н. Ю. Худякова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 75 с.
2. Чичкан О. А., Костовський М. Г. Техніка виконання больових та

задушливих прийомів: методичні рекомендації // Львів : ЛьвДУВС, 2021. 36 с.

3. Бондаренко В. В. Службова підготовка як складова системи професійного навчання працівників Національної поліції України. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2017. Вип. 7 (89) 16. С. 4–8. (Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»).

4. Розвиток фізичних якостей здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України: метод. рек. / [В. В. Бондаренко, С. М. Решко, Г. В. Бикова та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 108 с.

ІСТОРІЯ ПРОТИДІЇ І ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

Ткачова Юлія Володимирівна

Курсант 2 курсу н.г. СР-142

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Карпенко Олександр Миколайович

Викладач кафедри ТСП

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

В історії цивілізованого людства корупція має дуже глибоке коріння. Ймовірно, в основі сучасної корупції лежить звичай стародавнього світу здійснювати підношення вождям і жерцям, щоб домогтися їхнього розташування, традиційна дипломатична практика обміну подарунками тощо.

Походження терміна корупція пов'язують зі словом *corruptio* (лат.), що означає в буквальному перекладі «псування, підкуп». Однокорінним словом «корупція» є слово «корозія». Проте вже задовго до появи поняття «корупція» еліта та суспільство розрізняли підношення легальні та, так би мовити, надлишкові. Одна з найдавніших згадок про корупцію зустрічається ще у клинописах стародавнього Вавилону. Розшифровані тексти середини третього тисячоліття до н. свідчать про те, що вже тоді перед шумерським царем Урукагіном дуже гостро стояла проблема припинення зловживань суддів та чиновників, які вимагали незаконні винагороди. Про хабарі згадується і в давньоримських 12 таблицях.

З різними проявами корупції стикалися правителі стародавнього Єгипту. У стародавніх документах зафіксовано масові прояви корупції та в Єрусалимі в період після вавилонського полону євреїв у 597–538 рр. до н.е. Не уникла проявів корупції й антична доба. До наших днів дійшов вираз царя Македонії Філіпа, що став крилатим. II про те, що «не існує таких високих кріпосних стін,

через які б неможливо було перебратися ослу, нав'юченому золотом». Руйнівний вплив корупції на державу став однією з причин розпаду Римської імперії [1].

Дуже специфічною була корупція в давньоазіатських державах, насамперед у Стародавньому Китаї та Японії. Специфіка корупційних проявів (у сучасному розумінні) зумовлювалася панівними на той час релігійними віровченнями. Конфуціанство розглядало державу як «велику родину», де подарунки «старшим» вважалися нормою поведінки. Основою громадського устрою в Китаї була пропонована конфуціанством «Гуаньсі» - система неформальних соціальних зв'язків, побудованих зазвичай за сімейним (клановим) принципом. Нерозривний зв'язок політики та моралі з часом трансформувався на маніпулювання бюрократами моральної складової життя суспільства у своїх інтересах. Зрештою, це не могло не призвести до формування зневажливого ставлення до закону та поступового піднесення над ним чиновництва.

На даний час у світі винайдено універсальних методів протидії корупції. Кожна країна має власний досвід антикорупційної діяльності. Він може розцінюватися залежно від досягнутих результатів як і позитивний, і як негативний. Цілком виправданим є вивчення в Україні будь-якого закордонного досвіду протидії корупції, оскільки крім, безумовно, специфічних особливостей кожної країни, корупція як соціально-правове явище має і загальні (універсальні) всім державам риси.

Одним із помітних результатів протидії корупції за є визначення переліку основних антикорупційних принципів, одноразове та комплексне дотримання яких здатне призвести до суттєвого зниження рівня корупції.

Такими принципами є:

1. Публічність органів державної влади (публічними мають бути всі гілки влади, у тому числі державні правоохоронні органи та спеціальні служби).
2. Незалежність судової влади.
3. Верховенство закону.

4. Підконтрольність органів державної влади (зокрема, будь-які організації та громадяни повинні мати правомірну можливість доступу до детальних описів виконання та планування бюджетів діяльності органів державної влади).

5. Реальне забезпечення права і свободи, ефективний захист приватної власності (легальної приватної власності необхідно забезпечити дієвий захист органами державної влади від будь-яких неправомірних посягань) [2].

Закордонний досвід протидії корупції показує, що антикорупційна діяльність лише тоді здатна привести до бажаного результату, коли кримінально-правові заходи протидії корупції застосовують у комплексі з іншими антикорупційними заходами. Якщо протидія корупції здійснюється переважно заходами кримінально-правового характеру, то цілком імовірно, що результатом буде лише підвищення з боку чиновників розмірів хабарів та «відкатів» за вчинення корупційних дій (спроба корупціонерів забезпечити собі «гідну» матеріальну компенсацію за зростання ризиків бути залученим до суворішої кримінальної відповідальності) [3].

Отже, корупція в Україні не протистоїть формальній економіці, вона існує в ній, виступаючи природним і закономірним наслідком легальних статусів суб'єктів господарювання та управління. Це означає, що посадовці окремих державних структур не просто обслуговують економіку, вони беруть у ній участь, маючи «свою частку» в економіці. З поняттям корупції тісно пов'язане поняття корумпованості, тобто залучення посадових осіб до незаконного збагачення шляхом використання посадових повноважень, їх націленість на незаконне збагачення у вигляді використання можливостей займаного службового становища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф (м. Дніпро, 17 листоп. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 296 с.

2. Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів: матеріали постійно діючого науковопрактичного семінару (інтернет-видання) / упор. Д. І. Йосифович. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 236 с

3. Веприцький Р. С., Шевчук Т. А. Характерні риси сучасної корупційної злочинності в Україні. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 50–51.

ПОРЯДОК ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ

Ткачова Юлія Володимирівна

Курсант 2 курсу н.г. СР-142

Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Цуркаленко Дмитро Петрович

викладач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Випускники шкіл вважають службу в поліції найпрестижнішою, перспективною роботою з можливістю кар'єрного зростання. Співробітники одержують непоганий соціальний пакет, додаткові пільги. Але працевлаштування у цій сфері справа не з легких.

При прийнятті абітурієнта до навчального закладу МВС керуються такими критеріями:

Освіта. Випускник 11-го класу повинен мати атестат про середню загальну освіту. Якщо ж учень пішов зі школи після 9-го класу і вступив до коледжу, потрібно надати документ про закінчення цієї установи;

Рівень фізичної підготовки. Навчальний заклад МВС встановлює свої внутрішні іспити для визначення фізпідготовки абітурієнта; Медичний огляд. Для вступу необхідна довідка про стан здоров'я за формою.

Працівником поліції може стати громадянин України незалежно від статі, раси, національності, ставлення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, які володіють державною мовою, відповідають кваліфікаційним вимогам, здатні за своїми особистими та діловим якостям, фізичній підготовці та стану здоров'я виконувати службові обов'язки .

Громадяни, які надходять на службу до національної поліції , проходять у порядку, що визначається органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ,

психофізіологічні дослідження (обстеження), тестування, спрямовані на виявлення споживання без призначення лікаря наркотичних засобів або психотропних речовин та зловживання алкоголем або токсичними речовинами.

Кваліфікаційні вимоги до посад в органах внутрішніх справ передбачають наявність для посад рядового складу та молодшого начальницького складу середньої (повної) загальної освіти, для посад середнього складу поліції освіти не нижче середньої професійної, відповідного напрямку діяльності, для посад старшого та вищого начальницького складу - вищої професійної освіти, що відповідає напряму діяльності.

До кваліфікаційних вимог до посад середнього, старшого та вищого начальницького складу, виконання обов'язків з яких передбачає розслідування чи організацію розслідування кримінальних справ, адміністративне розслідування, розгляд справ про адміністративні правопорушення або проведення антикорупційних та правових експертиз, входить наявність вищої професійної юридичної освіти. У виняткових випадках та на умовах, що встановлюються органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ, на ці посади можуть бути призначені особи, які мають інше вища професійна освіта та досвід роботи, що дозволяє виконувати службові обов'язки [2].

Співробітник поліції не може перебувати на службі в поліції у таких випадках:

На службу до органів внутрішніх справ у добровільному порядку приймаються громадяни України. Надходження на службу до МВС обмежено віковими рамками від 18 до 40 років. Громадянин також повинен за своїми діловими, особистими та моральними якостями, освітою та станом здоров'я бути здатним до виконання своїх службових обов'язків.

Прийом на службу не залежить від національності, статі, соціального походження, майнового та посадового становища громадянина, його ставлення до релігії, переконань, належності до громадських об'єднань.

На посади рядового та молодшого начальницького складу приймаються громадяни, які мають освіту не нижче середньої, на посади середнього та

старшого начальницького складу громадяни, які мають відповідну середню спеціальну або вищу освіту.

Отже, правоохоронна служба – вид державної служби, що є професійною службовою діяльністю громадян на посадах правоохоронної служби в державних органах, службах та установах, що здійснюють функції по забезпечення безпеки, законності та правопорядку, боротьби з злочинністю, захисту прав і свобод людини і громадянина. Таким громадянам присвоюються спеціальні звання та класні чини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : Наказ МВС України від 06.02.2019 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 20.11.2021)

2. Ботвінов Р. Публічна служба в Національній поліції України: нормативно-правова колізія [Електронний ресурс] / Р. Ботвінов // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2017. – Вип. 2 (33). – С. 94–100. Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_02\(33\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_02(33)/14.pdf). Назва з екрана.

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ АГРАРНОГО ПРАВА

Фисун Альона Віталіївна

курсант 4-го курсу 2-ої навчальної групи
Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБУ Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

Чирик Альона Олегівна

Науковий керівник:
Асистентка, кандидатка юридичних наук
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

Україна має значний потенціал для розвитку аграрного сектора економіки. Здійснення такого розвитку неможливе без побудови розгалуженої системи суб'єктів аграрного права, тобто виробників аграрної продукції, що гарантують продовольчу безпеку держави, сприяють перетворенню аграрного сектору, який створює надійне джерело валютних і бюджетних надходжень у виробничий потенціал для розвитку сільських територій.

Суб'єктами аграрного права називають виробників аграрної продукції, які володіють правосуб'єктністю (тобто є право- та дієздатними), мають відокремлене майно та здійснюють свою господарську діяльність, застосовуючи земельні ділянки в якості основного засобу виробництва, з метою створення продуктів харчування, сировини та продукції як рослинного, так і тваринного походження [4, с. 48].

Одним із найчисленніших суб'єктів є саме фермерські господарства. Станом на 1 січня 2022 р. в Україні було зареєстровано 48 860 фермерських господарств у порівнянні з 47 800 фермерськими господарствами на ту саму дату 2021 р. [9].

Відповідно до ст. 1 Закону «Про фермерське господарство» «фермерство це форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та

реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих ним у власність та/або використання, у тому числі в оренді, для господарювання, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства відповідно до законодавства.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини, пов'язані з діяльністю фермерських господарств є: Конституція України [5]; Земельний Кодекс України [3]; Господарський Кодекс України [1]; Закон України «Про фермерське господарство» [8]; Закон України «Про оренду землі» [7]; Закон України «Про землеустрій» [6]; інші нормативно-правові акти.

З наведеної вище нормативно-правової бази можемо виділити низку ключових дефініцій, зокрема:

- фермерство – це форма підприємництва, тобто економічна діяльність на власний ризик, що здійснюється суб'єктами господарювання;
- створювати та бути власниками фермерських господарств можуть виключно громадяни України;
- для фермерства притаманний товарний характер виробництва, тобто фермерське господарство має не лише забезпечувати власні потреби, але й реалізовувати свою продукцію на ринку.

Відповідно до ст. 1 Закону «Про фермерське господарство» «фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону. Фермерське господарство може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї, відповідно до закону» [8].

Сучасне фермерство у вигляді фермерського господарства може мати чотири організаційно правові форми і бути:

- юридичною особою – фермерським господарством;
- юридичною особою – сімейним фермерським господарством;
- фізичною особою-підприємцем – фермерським господарством;
- фізичною особою-підприємцем – сімейним фермерським господарством

[11, с. 12].

Так, фермерське господарство, зареєстроване як юридична особа, має статус сімейного фермерського господарства за умови, що у його господарській діяльності використовується праця членів такого фермерського господарства, які є виключно членами однієї сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України. [10].

Щодо фермерського господарства без статусу юридичної особи, то воно організовується на базі діяльності фізичної особи – підприємця та має статус сімейної ферми за умови використання праці членів такого господарства, якими є виключно фізична особа – підприємець та членами його родини відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України [10]. Особливості створення та діяльності сімейного фермерського господарства без набуття статусу юридичної особи регулюються положеннями ст. 8-1 Кодексу [10].

Фермерські господарства та особисті селянські господарства в Україні відносяться до малого бізнесу, хоча, на відміну від останніх, фермерські господарства володіють більшими площами земельних ділянок в обробітку, можуть застосовувати найману працю та загалом здійснюють інтенсивніші виробничі процеси.

Основний ресурс для фермерських господарств у аграрному секторі це земля, як основний засіб виробництва. Відповідно до цього існують такі способи утворення фермерських господарств:

- за рахунок розширення особистих селянських господарств;
- шляхом одержання земельного наділу із земель запасу за наявності власного і залученого капіталів;
- на базі виходу з колективних сільськогосподарських підприємств власника із земельним та майновим паями;

– створення в межах сільськогосподарських підприємств, які володіють необхідною матеріально-технічною базою [2, с. 144].

Процедура виділення земель для ведення фермерського господарства визначена Земельним кодексом України [3] та Законом України «Про фермерське господарство» [8].

Так, згідно зі ст. 121 Земельного кодексу України «громадяни України мають право на безоплатне передання їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства у розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де розташоване фермерське господарство» [8].

Якщо на території сільської, селищної, міської ради розташовано кілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки (паю) визначають як середній по цих підприємствах. За відсутності сільськогосподарських підприємств на території відповідної ради розмір паю визначають як середній по району.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про фермерське господарство» «для отримання (придбання) у власність або в оренду земельної ділянки державної або комунальної власності з метою ведення фермерського господарства громадяни звертаються до відповідних органів виконавчої влади, повноваження яких встановлено ст. 122 Земельного кодексу України» [8].

Діяльність фермерських господарств може відбуватися за такими принципами:

- вільний вибір діяльності;
- добровільне залучення ресурсів юридичних та фізичних осіб без порушення законодавства;
- самостійність у здійсненні господарської діяльності;
- можливість найму працівників;
- вільне розпорядження чистим доходом;
- можливість здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

– повна відповідальність за результати своєї діяльності [11, с. 9].

Отже, фермерські господарства є формою підприємницької діяльності у аграрному секторі, яка відіграє суттєву роль у функціонуванні економіки країни, забезпеченні продовольчої безпеки держави шляхом виробництва аграрної продукції та ефективного застосування ресурсів. Фермерське господарство розглядаємо як форму підприємництва в аграрному секторі у вигляді самостійного господарюючого суб'єкта з можливістю набуття прав юридичної особи. Таке господарство представлене окремим громадянином чи сімейно-трудоим об'єднанням, життя і побут членів якого пов'язані з виробництвом та/або переробкою, реалізацією аграрної продукції з метою одержання прибутків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=> (дата звернення 12.11.2022).
2. Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2021. № 2 (30). С.143-151.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768 III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14?find=1&text=> (дата звернення 11.11.2022).
4. Жушман В. П., Корнієнко В.М., Корнієнко Г. С. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Право, 2010. 96 с.
5. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.
6. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15?find=1&text=> (дата звернення 10.11.2022).
7. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14?find=1&text=> (дата звернення 12.11.2022)

8. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15> (дата звернення 13.11.2022).

9. Протягом року в Україні відкрили понад тисячу нових фермерських господарств. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/protagom-roku-v-ukraini-vidkrili-ponad-tisacu-novih-fermerskih-gospodarstv> (дата звернення: 11.11.2022).

10. Сімейний кодекс України: Закон України від 26.12.2002 р. № 2947 III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 12.11.2022).

11. Шеленко Д. І., Баланюк І. Ф., Савка М. В., Костюк Б. А. Система інституційного забезпечення функціонування організаційно-правових форм на сільських територіях. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Вип. 14. Т. 2. С. 8–16.

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ ЯКІ МОЖУТЬ ВЧИНЯТИ
КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ**

Черемісіна Земфіра Рустамівна

здобувач вищої освіти навчальної групи КП-031

III курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник доцент

Кримінальний кодекс України містить вичерпний перелік суспільно небезпечних діянь за які настає кримінальна відповідальність. Між тим, деякі з них мають певну схожість між собою за об'єктом посягання чи іншими ознаками, що нерідко викликає труднощі при кваліфікації суспільно небезпечного діяння вчиненого суб'єктом злочину. При цьому, нерідко основні проблеми, що постають перед досудовим розслідуванням можна виявити уже безпосередньо при здійсненні оперативно-розшукової діяльності.

У цьому контексті важливо зазначити про сутність оперативного пошуку щодо виявлення осіб, які можуть вчиняти корисливо-насильницькі злочини. А саме, такі пошукові заходи можна тлумачити як дії оперативних підрозділів щодо встановлення невідомих подій кримінального правопорушення, а також винних осіб, які перебувають на стадії підготовки до вчинення або вже вчинені невстановленими особами. Його мета відповідає змісту завдань оперативно-розшукової діяльності загалом.

Відповідно до основних завдань, у правоохоронній діяльності

оперативних підрозділів окремо слід зазначити щодо корисливо-насильницьких злочинів, які займають особливе місце в класифікації кримінальних правопорушень. Загалом, їх виділяє об'єкт посягання, що виражається в певному матеріальному предметі чи предметах [1].

Значний внесок у дослідженні проблематики протидії корисливо-насильницьким злочинам сприяли роботи таких фахівців у галузі кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, як П. П. Андрушка, О. М. Бандурки, О. М. Джужи, А. Ф. Зелінського, М. Й. Коржанського, В. В. Тіщенко, В. Г. Телійчука, С.В. Албула, Р. В. Домніцака, В. К. Бабаєва, М. О. Волошиної, О. В. Кириченко, О. О. Деревягіна, І.О. Крепакова та ін.

Ми цілком згодні з С.В. Албулом, і Р.В. Домніцаком, що одним із основних напрямків якісного та ефективного здійснення оперативно-розшукової діяльності є використання елементів оперативного пошуку щодо виявлення осіб, які можуть вчиняти корисливо-насильницькі злочини. Для цього, станом на сьогодні, важливим є питання основоположного реформування системи правоохоронних органів та підготовки фахівців для виявлення правопорушень, а також усунення причин та умов, які їм сприяли [2].

На наш погляд, проблематичним у цьому напрямі залишається недостатнє дослідження оперативно-розшукового, і в певній мірі криміналістичного аспекту щодо встановлення тих осіб, які б могли вчинити низку злочинів. Зокрема, таких, як бандитизм, грабежі, розбої, вимагання та інші тяжкі злочини, які пов'язані із посяганням на ту чи іншу форму власності особи [3].

Слід погодитися з дослідженнями Волошиної М.О., що аналіз дисертаційних і монографічних досліджень останніх років свідчить про недостатню розробленість загальних теоретичних та організаційно-тактичних питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні. А також, залишаються невизначеними і не розробленими питання нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової протидії

корисливо-насильницьким злочинам [4].

Водночас, зважаючи на основну проблематику застосування елементів оперативно-розшукової діяльності щодо заходів, визначених в межах загальних форм діяльності Національної поліції України загалом, можна виокреслити такі, як оперативна розробка за оперативно-розшуковими справами; організації негласної роботи; ведення профілактичних, криміналістичних та оперативних обліків; оперативна профілактика ті інші. Водночас, важливо пам'ятати про певні особливості тих аспектів, які безпосередньо пов'язані з особами, котрі вчинили кримінальні правопорушення за корисливими мотивами [5].

Для подальшого теоретичного дослідження корисливо-насильницького злочину, слід зазначити, що для такого притаманні певні характеристики. А саме, корисливий мотив, що знаходить свій вираз у спрямованості злочинного посягання та іноді насильницький спосіб реалізації у вигляді фізичного чи психічного насилля щодо іншої особи [6].

Окрім вищевказаного, важливим завданням діяльності оперативних підрозділів є моніторинг оперативної обстановки. Він дозволяє оптимально виявити сили, які можуть використовуватися для розслідування кримінальних правопорушень та дозволяє надати правильну реакцію на скоєне кримінальне правопорушення [7]. У цьому аспекті доречним є використання аналізу щодо змісту того чи іншого явища. Такий спосіб дозволяє розділити ту інформацію, яка вже є в наявності та скомпонувати її для досягнення того чи іншого висновку [8].

Враховуючи зазначене, ми вважаємо, що для розгляду, є при цьому метод стратегічного кримінального аналізу, який використовується для дослідження загроз вчинення корисливих злочинів. Вказане має на меті підвищити ефективність проведення заходів щодо ліквідації каналів діяльності злочинців, дозволить керівникам оперативних підрозділів більш раціонально використовувати оперативні сили та засоби у боротьбі з організованою злочинністю та для затримання її організаторів.

Навпаки, відповідно до проблематики дослідження

корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, оперативний пошук спрямований на аналітичну підтримку оперативно-розшукової діяльності, зокрема у рамках роботи за оперативно-розшуковими справами, а також аналітичну підтримку досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, використання оперативного пошуку щодо виявлення осіб які можуть вчиняти корисливо-насильницькі злочини характеризується рядом важливих ознак, способів та методів, які впливають на безпосередню діяльність уповноважених органів та структурують методи і способи їх роботи щодо виявлення таких осіб. При цьому, важливим є також оперативно-розшукова характеристика корисливо-насильницьких злочинів, яка становить собою визначення певних ознак та їх аналіз у сукупності. А саме важливим є кількісно-якісний аналіз характерних ознак злочинної діяльності, прикмет оперативно-розшукових ситуацій, з метою подальшого здійснення тих чи інших оперативно-розшукових заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України. Київ : Алерта. 2019. С. 320.
2. Албул С. В., Домніцак Р. В Теоретичне підґрунтя проти-дії корисливо-насильницьким злочинам відносно іноземців в Україні. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1084/1/%D0%9F%D0%A3%D0%9F%D0%A7-4-2017-pages-7-11.pdf> (дата звернення: 21.07.2022).
3. Бабаєв В. К. Правовідносини в оперативно-розшуковій діяльності. URL: https://stud.com.ua/62154/pravo/pravovidnosini_operativno_rozshukovoyi_diyalnosti. (дата звернення: 21.07.2022).
4. Волошина М. О. Перспективні напрями наукових досліджень питань оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. No 4. С. 256-263.
5. Дерев'ягін О. О. Правове регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно

громадян. URL: <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/download/604/538>
/ (дата звернення: 21.07.2022).

6. Крепаков І. О. Теоретичні засади тактики попередження оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України корисливо-насильницьких злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 35(2.3). С. 85–87. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35%282.3%29__23 (дата звернення: 21.07.2022).

7. Кириченко О. В. Проблеми правового регулювання оперативно-розшукової протидії злочинам. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2543> (дата звернення: 21.07.2022).

8. Телійчук В. Г., Приступа Д. В. Щодо питання протидії підрозділами кримінальної поліції розбоям. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. N 4(101). С. 271–276. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4023> (дата звернення: 21.07.2022).

ЗАХИСТ ВІД АТАКУЮЧИХ ДІЙ ХОЛОДНОЮ ЗБРОЄЮ

Чурило Кирило Віталійович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Захисні дії в разі погрози застосування холодної зброї розпочинаються з її візуального оцінювання (довжина та форма бойової частини; можливі способи атакуючих дій), фізичного та психічного стану правопорушника, особливостей його одягу.

Атакуючі дії з використанням холодної зброї, зокрема різних видів ножів, можна умовно класифікувати на два види: непрофесійні та професійні. Непрофесійний напад визначається відсутністю маскувальних та оманливих рухів, нападник здебільшого здійснює атакуючі дії з середньої або дальньої дистанції, завдає глибоких і прямолінійних ударів. На початковому етапі виконання захисних дій слід визначити спосіб утримання ножа. За положенням зброї, характером дій можна встановити наміри супротивника та напрямок удару. Однак завжди слід пам'ятати, що правопорушник може блискавично змінити напрямок атакуючих дій. Важливо навчитися реагувати на удар у момент наближення руки з ножем, щоб уникнути оманливих рухів супротивника.

Небезпечним і складним, з позиції виконання захисних дій, є професійний напад, який характеризується оманливими рухами, зміною напрямку атакуючих дій, перехопленням ножа з руки в руку, використанням фехтувальних рухів тощо. У таких ситуаціях необхідно за допомогою підручних засобів, пересувань, ударів ногами в уразливі місця утримувати

нападника на безпечній дистанції та створювати умови для власних активних дій, тобто нанесення вражаючого удару, підсікання, вибивання зброї, захоплення руки, що утримує зброю, застосування больового прийому або кидка тощо [1, с. 133].

У приміщенні. Під час виконання службових обов'язків, входячи в приміщення, слід переконатися, що в ньому немає сторонніх осіб. Для уникнення несподіваної атаки слід розташуватися подалі від кутів і дверей.

Ввечері чи вночі, коли існує явна загроза, краще займати позицію поруч з вимикачем. Як тільки супротивник розпочне атакувальні дії, слід, вимкнувши світло, залишити це місце та миттєво стати за його спиною або збоку. Пересуватися необхідно вбік за діагоналлю (у напрямку руки без зброї). Потім штовхнути супротивника збоку чи ззаду, захопити його руку зі зброєю і застосувати відволікаючу дію. За будь-якої погрози в приміщенні слід обирати позицію біля стільця, дивана, стола тощо. Під час нападу підштовхнути предмет назустріч супротивнику або стати за предмет (дозволено як перше, так і друге). Це дещо обмежить свободу пересування супротивника й удар буде зтяжним, тому що завдавати його доведеться нахилиючи тулуб уперед, через предмет. Ефективним також є відхід назад убік. Коли рука зі зброєю завершує удар чи повертається у вихідне положення, необхідно встигнути її захопити.

В умовах обмеженого простору (ліфт) удар ножем можна очікувати знизу в живіт чи прямо в тулуб. Можливий також удар навідліг із обертанням. Захищатися необхідно двома руками, спрямовуючи їх назустріч руху руки зі зброєю. Під час блокування із захопленням озброєної руки (одягу на руці), слід різко вивести супротивника вбік (боком до себе) й одночасно штовхнути нижньою частиною тіла (тазом і стегном) вверх від себе. У такому разі супротивник розгорнеться та буде притиснутим до стіни. Правою рукою притиснути руку з ножем до стіни у передпліччі (лікть), лівою – завдати ліктем удар у голову та захопити зверху супротивника за волосся, закинути його голову назад так, щоб він прогнувся, подати команду здати зброю.

Можливі й інші варіанти виконання захисних дій: нанесення

контратакувальних ударів ліктями чи коліном здебільшого коли супротивник, захоплений другою рукою та виведений з рівноваги. Зручно завдавати ударів, коли супротивник обернутий та притиснутий до стіни. У цьому положенні ефективним буде поштовховий удар долонею в потилицю, від чого супротивник вдариться носом об стіну, й опір на якусь мить послабиться.

Увійшовши з освітленого приміщення в темне, необхідно почекати певний час, допоки очі звикнуть до темряви та можна буде розрізнити контури предметів або силуети людей. Потім, пересуваючись, зігнути руки в ліктях, передпліччями прикрити тулуб, пальцями захопити вилогу одягу на грудях. Причому необхідно обрати таку позицію, щоб супротивник, хоча б незначно, але був освітлений. При різких рухах супротивника слід швидко переміщуватися: швидкість реакції в темряві дещо погіршується, тому важливо не прогавити початок атакувальних дій.

Слід розрізнити явний напад і звичайний рух назустріч. Супротивник атакує здебільшого з виконанням кроку назустріч. Між зближенням і виведенням руки з ножем минає, в середньому, 0,6–0,8 с.

Захисні дії пересуванням передбачають два незначних кроки назад у темпі руху супротивника: один – на крок супротивника вперед, другий – на дію його руки. Контратакувальні удари завдавати ногою в гомілку, стегно чи пах, після цього миттєво переходити на захоплення руки та виведення супротивника з рівноваги вбік з подальшим підсіканням або звалюванням його ривковим рухом і контролюванням дій. Чим швидше буде виконана ця дія, тим більше вона приголомшить супротивника й відповідно його реакція також буде дещо загальмованою, координація порушена [2, с. 83].

Захисні дії в разі удару ножем зверху.

Спосіб 1. Виконуючи крок лівою ногою вперед (правою назад) заблокувати озброєну руку передпліччям лівої руки й одночасно захопити правою рукою кисть озброєної руки нападника зсередини зверху за основу мізинця. Відразу слід виконати відволікаючу дію (удар) правою ногою в гомілку (коліно, пах) і застосувати больовий прийом «важіль руки всередину» .

Посилюючи больовий вплив правою рукою на тильну сторону кисті, примусити нападника відпустити ніж, й перейти до затримання використовуючи «загин руки за спину».

Спосіб 2. Виконати крок лівою ногою вперед, зупинити удар передпліччям правої руки на початковому етапі замаху. Після цього завдати удару передпліччям правої руки в ділянку ліктьового згину озброєної (правої) руки правопорушника й застосувати больовий прийом «вузол руки зверху». Далі, застосувавши відволікаючу дію, перевести супротивника в положення лежачи, посилюючи больовий вплив на руку, перевернути нападника на живіт, заблокувати руку, вилучити ніж шляхом дотиснення кисті і перейти до застосування кайданків або конвоювання.

Захисні дії в разі удару ножем знизу.

Спосіб 1. Виконати крок правою ногою назад, втягнути живіт, нахилити тулуб уперед, застосувати жорстке блокування (підставити під озброєну руку обидва передпліччя перехресно (праве зверху)), захопити кисть нападника обома руками, відвести вбік та одночасно завдати відволікаючого удару правою ногою в гомілку (коліно, пах). З кроком правою ногою назад і обертанням праворуч виконати больовий прийом «важіль руки всередину». Здійснюючи дотиснення кисті вилучити ніж, перейти на «загин руки за спину», підібрати ніж.

Спосіб 2. Виконати крок правою ногою назад, втягнути живіт, нахилити тулуб уперед, жорстко підставивши під озброєну руку передпліччя лівої руки, захопити лівою рукою кисть озброєної руки супротивника знизу, а правою зверху в ділянці ліктьового суглоба, завдати відволікаючого удару ногою в гомілку (коліно, пах) й виконати затримання «ривком», завести руку з ножем за спину супротивника, вилучити ніж.

Захисні дії в разі удару ножем збоку. Виконати крок лівою ногою вперед, підставити підняте вгору й одночасно назовні передпліччя лівої руки під озброєну руку супротивника або з кроком правою ногою впереді обертанням ліворуч підставити вертикально підняті передпліччя, захопити правою рукою

кисть із ножем зверху зсередини, завдати відволікаючого удару ногою в гомілку (пах) нападника, застосувати больовий прийом «важіль руки всередину». Здійснюючи дотиснення кисті вилучити ніж, виконати «загин руки за спину» [3,с.142].

Належний рівень сформованості навичок виконання захисних дій в разі погрози холодною зброєю – необхідна умова ефективного виконання службових завдань працівниками поліції. Формування відповідних умінь і навичок передбачає застосування комплексу методів і засобів фізичної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2003. 336 с.

2. Бондаренко В. В., Решко С. М., Ємчук О. І. Компоненти професійної компетентності працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України. Юридична психологія. 2016. № 2. С. 81–90.

3. Боровик М. О. Шляхи покращення рівня фізичної працездатності майбутніх офіцерів Національної поліції України. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. матеріалів 3 міжнарод. наук. практ. конф. Харків. 2018. С. 140 – 145.

САМОКОНТРОЛЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ОПАНУВАННЯ КИДКІВ, ПРИЙОМІВ БОРОТЬБИ ЛЕЖАЧИ

Шинкаренко Данило Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Журавель Олександр Анатолійович

Старший викладач кафедри
спеціально фізичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Необхідною умовою ефективного виконання службових завдань працівниками Національної поліції України є належний рівень загальної фізичної підготовленості та сформованість навичок виконання кидків, прийомів лежачої боротьби при затриманні правопорушника. Формування відповідних умінь і навичок відбувається на практичних заняттях зі спеціальної фізичної підготовки і передбачає використання комплексу відповідних засобів і методів.

Самоконтроль змін стану власного здоров'я та фізичного розвитку, що відбуваються під впливом фізичних вправ, у тому числі оволодіння кидками та прийомами боротьби на землі, передбачає систематичне використання прийомів самоконтролю. Дані самоконтролю допомагають проаналізувати зміни в самопочутті, функціональному стані організму, а також переконатися в правильності вибору методів тренування.

При організації самостійного навчання оволодінню кидками, прийомами боротьби на землі необхідно визначити чотири ключові складові: вид фізичного навантаження; періодичність занять; тривалість (обсяг) кожного уроку; інтенсивність кожного сеансу [1, с. 9].

Обговорюючи окреслені складові, будемо вважати, що метою самонавчання є не тільки вдосконалення навичок виконання кидків, прийомів

боротьби на землі, а й підвищення рівня загальної витривалості, оскільки робота в цьому напрямку покращує діяльність таких важливих функціональних систем, такі як дихальна, серцево-судинна, кістково-м'язова. Це означає, що загальне здоров'я та працездатність покращуються.

Для підвищення загальної витривалості застосовуються фізичні вправи циклічного типу: ходьба, біг, плавання, веслування, їзда на велосипеді. Можна використовувати й інші види вправ, які також забезпечують підвищення загальної витривалості, зокрема спортивні ігри (баскетбол, футбол, бадмінтон тощо). Однак недоліком ігор у цьому випадку є складність дозування обсягу завантаження.

При виборі виду фізичних вправ перевагу слід віддавати заохоченню до позитивних емоцій. Результати наукових досліджень свідчать, що оптимальна частота – від трьох до п'яти сеансів на тиждень. Починати слід з трьох сеансів і поступово збільшувати до п'яти за умови, що м'язова активність викликає відчуття задоволення і добре переноситься [2, с. 18].

Самостійні фізичні вправи повинні викликати у людини відчуття задоволення, комфорту, бадьорості, підвищення працездатності. Все це стане можливим за раціональної організації таких занять, а також постійного самоконтролю за станом організму як під час окремого заняття, так і тривалих періодів навчання.

Найпростішим засобом термінового контролю за реакцією організму на ту чи іншу діяльність є розрахунок частоти серцевих скорочень. Цю процедуру проводять так: пальці кладуть на скроню або зап'ястя - місце, де відчувається імпульсний імпульс, після чого кількість імпульсів підраховується за 10 с і це значення множиться на шість. Такий розрахунок доцільно проводити відразу після закінчення вправи – отриманий показник буде характеризувати ступінь загальної фізичної активності на організм.

На початковому етапі навчання доцільно проводити такі вимірювання на уроці, припиняючи для цього вправу - це дозволить визначити інтенсивність роботи і внести необхідні корективи [3, с. 48].

Незначна втома після фізичних навантажень - це нормальна реакція організму. Це свідчить про те, що навантаження було раціональним і відповідало можливостям особистості.

Однак перевантаження в одній діяльності або комбіноване перевантаження від кількох видів діяльності може призвести до стану втоми. Слід зазначити, що перевтома може бути наслідком не тільки фізичної підготовки, а й розумового, професійного та емоційного напруження.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що необхідною умовою ефективного виконання службових завдань працівниками Національної поліції України є належний рівень загальної фізичної підготовленості та сформованість навичок виконання кидків, прийомів лежачої боротьби при затриманні правопорушника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко В. В. Модель фізичної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2017. Вип. 12 (94) 17. С. 8–11.
2. Техніка виконання ударів руками та ногами: захисні та контратакувальні дії : метод. Рек. / [С. М. Козенко, В. В. Бондаренко, Г. В. Бикова та ін.]. Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2021. 70 с.
3. Виконання кидків під час затримання правопорушника. Прийоми боротьби лежачи [Текст] : метод. Рек. / [В. В. Бондаренко, М. Х. Хасанов, О. І. Кримець та ін.]. – Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2021. – 61 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Язан Наталія Сергіївна

здобувач вищої освіти
третього освітньо-наукового рівня
(доктор філософії з Права)

Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,
начальник сектору превентивної комунікації відділу превенції
Ужгородського районного управління поліції Головного управління
Національної поліції в Закарпатській області, майор поліції

Науковий керівник:

Філіпенко Наталія Євгенівна

доктор юридичних наук, доцент,
професор закладу вищої освіти
кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Вступ. Людина починається з дитинства, і вже цієї пори життя вона стає володарем певної сукупності прав. Однак до середини минулого століття дитина не розглядалася як носій прав. Підтвердженням цього є спостереження видатного мислителя ХХ ст. Марії Монтесорі: «Дитина є відтворенням дорослого, який володіє ним так, ніби він був частиною власності. Раб ніколи не був такою власністю свого господаря, як дитина – батьків» [1, с. 236].

Це говорить про те, що існують проблеми, гострота яких завжди залишається незмінною. Одна з них – права дитини та їх захист. Історія показує, що кожному поколінню потрібно захищати права особистості, що людству ще невідома ситуація, за якої б не потрібні зусилля для захисту прав індивіда, і що гасла про щасливе дитинство, не підкріплені законодавчими актами і не засновані на справедливій та сильній політиці держави на користь дітей, на всілякій матеріальній та фінансовій підтримці, що забезпечує нормальний розвиток підростаючого покоління, так і залишаються порожніми

деклараціями.

Мета роботи. Метою написання статті є дослідження окремих питань захисту прав дітей в українському законодавстві.

Матеріали та методи. Проблемні питання захисту прав дітей досить ґрунтовно розглядалися вітчизняними та закордонними вченими кримінологами, зокрема, О. М. Бандуркою, Є. О. Гладковою, В. В. Голіною, В. Л. Грохольським, Є. С. Зеленським, І. С. Кравченко, В. І. Кноррингом, О. М. Литвиновим, Ю. В. Орловим, Н. Є. Філіпенко, О. Н. Ярмишем та ін. Однак, у даний час, посилюється жорстокість і загальна небезпека правопорушень, скоєних підлітками. Дедалі частіше виявляються факти використання підлітків різними злочинними угрупованнями. Сімейне неблагополуччя сприяє зростанню бездоглядності та безпритульності неповнолітніх, кількості дітей, які залишилися без піклування батьків, насамперед, за рахунок дітей, батьки яких позбавлені батьківських прав. Потребує поліпшення становище дітей-інвалідів. Швидке реформування суспільства, загострення проблем зайнятості, різке падіння життєвого рівня більшості населення, негативні сторони суцільної комерціалізації, екологічне неблагополуччя - такий далеко ще не повний перелік чинників, згубно позначаються на дітях. Серйозні проблеми в основних сферах життєдіяльності дітей викликають занепокоєння як державних органів, так і широкого загалу. Усе це викликає високий ступінь актуальності теми, що розглядається.

Результати та обговорення. Зарубіжна думка, порівняно з вітчизняною, раніше усвідомила важливість проблеми прав дітей, і міжнародне право теж раніше стало передбачати заходи спеціального захисту найбільш уразливих груп суспільства, всіх тих, хто сам не має рівних можливостей захищати свої права. Насамперед до цієї категорії належать діти. Відразу після першої світової війни у рамках Ліги Націй було засновано Міжнародну Асоціацію турботи про дітей. У 1924 р. прийнято Женевську декларацію прав дитини. 1945 р. Генеральна Асамблея ООН створила Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ). У 1959 р. ООН проголошено Декларацію прав дитини. Причому, якщо у

Декларації прав дитини 1924 р. діти розглядалися виключно як об'єкт захисту, то в Декларації прав дитини 1959 р. намітилася тенденція визнання дитини як суб'єкту прав, про що свідчать її окремі положення (підкреслено нами). 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН одноголосно прийняла Конвенцію про права дитини, яка закріпила її як суб'єкт прав. Конвенція про права дитини створила нову модель ставлення до дітей, послужила поштовхом для зміни становища дитини у сім'ї та суспільстві.

Конвенція про права дитини має пряму дію на території нашої держави, і Україна взяла на себе зобов'язання, передбачені нею, у повному обсязі. Тому зараз у країні проводиться низка заходів, спрямованих на те, щоб підняти рівень життя дітей, забезпечити їхню правову захищеність, і таким чином, реалізувати вимоги Конвенції про права дитини. Інакше кажучи, настав час, коли стало вкрай важливо втілити в нормах права ідею послідовного захисту прав неповнолітніх. Мало того, необхідно посилити правові гарантії такого роду захисту.

У 2008 році Україною також ратифіковано Європейську конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми (1980 р.) У січні 2009 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (1975 р.). Готуються пропозиції щодо ратифікації ще низки Конвенцій, а саме: Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007 р.), Європейської конвенції про усиновлення / переглянутої (2008 р.), Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення (1993 р.) тощо.

Крім того, Україна вже не лише приєднується до чинних Конвенцій, але й бере активну участь у розробці нових міжнародних інструментів у сфері сімейного права як, наприклад, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших форм сімейного утримання. Зазначені Конвенції після надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою

України відповідно до статті 9 Конституції України стають частиною національного законодавства України [2].

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» закріплює перелік органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень [3].

До них відносяться:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

- уповноважені підрозділи органів Національної поліції;

- приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції;

- школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;

- центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;

- спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України;

- притулки для дітей;

- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

До уповноважених підрозділів органів Національної поліції, які здійснюють заходи з профілактики правопорушень у дитячому середовищі відноситься служба ювенальної превенції України.

Ювенальна превенція – врегульована нормами права комплексна система соціальних, економічних, виховних, психологічних і правових заходів впливу певного кола уповноважених суб'єктів (органів публічного адміністрування) на суспільство, сім'ю, окремих фізичних та юридичних осіб із метою усунення

факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких його негативних проявах [4, с. 110]

Підрозділи ювенальної превенції забезпечують в порядку, установленому нормативно-правовими актами МВС, разом з головними управліннями, управліннями МВС України ефективність діяльності визначених напрямків, щодо здійснення профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей, захист дітей від посягань та жорстокого поводження щодо них, залучаючи інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції [5, с. 155]

Основними завданнями і повноваженнями підрозділів ювенальної превенції є: вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей; вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь; виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них; профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення [6].

Слід зазначити, що ювенальна превенція основну увагу приділяє кримінальним виявам неповнолітніх та захисту їх від негативного впливу дорослих. Саме працівники ювенальної превенції повинні займатися виключно поліцейською роботою: виявляти, припиняти та розкривати злочини; розглядати заяви та повідомлення про правопорушення, скоєнні неповнолітніми, здійснювати досудову підготовку матеріалів про правопорушення, проводити дізнання в межах, визначених кримінально процесуальним законодавством; розшукувати неповнолітніх, які залишили сім'ю, навчально-виховні заклади та спеціальні установи для неповнолітніх;

перевіряти їх за місцем проживання та навчання; вести профілактичний облік неповнолітніх правопорушників, а також направляти до спеціальних установ та закладів; складати протоколи про адміністративні правопорушення неповнолітніх, а також їх батьків, які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, які втягують їх у злочинну діяльність, пияцтво та наркоманію.

У МВС України приділяється увага організації і проведенню заходів, спрямованих на попередження правопорушень і злочинів, профілактичній роботі серед неповнолітніх. З урахуванням соціально-економічної ситуації, що склалася в державі, удосконалюється система запобігання злочинності.

Спираючись на соціальні пріоритети та демократичні цінності суспільства, визначаються умови, в яких ця діяльність буде здійснюватися і надалі. Під профілактикою адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей розуміють діяльність підрозділів ювенальної превенції у межах визначеної компетенції, яка спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень, а також на позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в окремому регіоні, у сім'ї, за місцем проживання. Профілактичні заходи підрозділів ювенальної превенції спрямовані на особистість дитини, середовище, яке її формує, а також на умови, обставини та ситуації, що призводять до вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень [7, с. 157]

Висновки. Підводячи підсумки розгляду окремих питань прав дітей в українському законодавстві хочемо наголосити, що ювенальна юстиція є найкращою формою забезпечення прав дитини, яка має мультидисциплінарний та міжгалузевий характер функціонування. Правове регулювання є невід'ємним компонентом правового механізму забезпечення функціонування ювенальної юстиції, завдяки якому в державі здійснюється упорядкування відповідних суспільних відносин за допомогою права і сукупності правових засобів, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисова Н. Д. Педагогіка Марії Монтессорі в роботі з дітьми дитячого садка / Н. Д. Борисова // Проблеми переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 2-3 листоп. 2000 р.). Донецьк, 2000. С. 235-237.
2. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. Сайт Міністерства Юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188.
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей. Закон України від 24.01.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>
4. Ищенко И. В. Ювенальная превенция как новая парадигма профилактики правонарушений среди детей. Труды Академии МВД Респ. Таджикистан. Вып. 4(36). Душанбе: Типография МВД Респ. Таджикистан. 2017. С. 104-110. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/22.pdf>
5. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А. Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
6. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19.12.2017 року № 1044
7. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А. Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Яковлев Ярослав Едуардович

курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
науковий керівник :

Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ підготовки

Служба в Нацполіції України вимагає від поліцейських постійної готовності до виконання завдань різної складності та спрямованості. Поліцейські повинні вміти правильно реагувати на реальні ситуації та виконувати покладені на них функції в рамках службової діяльності.

Одним із пріоритетних напрямків підготовки поліцейських до професійної діяльності є спеціальна фізична підготовка як окремий напрям підготовки в системі службової підготовки, метою якого є розвиток і вдосконалення витривалості, швидкісно-силових якостей, що забезпечують можливість переслідування правопорушника та надання переваги поліцейському в силовій сутичці під час його затримання, включаючи подолання природних і штучних перешкод.

З-поміж іншого, витривалість - це здатність людини витримувати фізичну втому під час м'язової діяльності. Загальна витривалість проявляється при тривалій роботі середньої інтенсивності з використанням усього м'язового апарату людини (головним чином залежить від функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем) [1, с. 90].

Під спеціальною витривалістю розуміють витривалість у певній руховій діяльності. Це залежить від можливостей нервово-м'язового апарату, швидкості витрат енергетичних ресурсів тощо.

У процесі вирішення рухового завдання поліцейському доведеться подолати втому, яка в кожному конкретному випадку має досить специфічний характер. Це дозволяє стверджувати, що для вдосконалення методики розвитку виховання витривалості необхідним є вивчення фізіологічного механізму втоми в тому чи іншому виді діяльності.

Отже, витривалістю називають здатність протистояти втомі в будь-якій діяльності. Відомо, що втома виконує захисну функцію в організмі людини і призводить до тимчасового зниження працездатності. У будь-якій діяльності людини органи і системи організму беруть участь як єдине ціле. Однак, в залежності від його різновиду, більшу частину роботи виконує якась ланка або система організму.

Наприклад, при розумовій роботі втома як стан людини виникає в корі головного мозку, при сенсорній роботі - у відповідних аналізаторах, при інтенсивній м'язовій діяльності - в м'язовій ланці. При локальній роботі окремої частини тіла втома зумовлена змінами безпосередньо у виконавчому нервово м'язовому апараті.

При роботі глобального характеру, в якій задіяно більше 2/3 всіх м'язів, втома пов'язана з функціонуванням таких важливих систем, як дихальна і серцево-судинна. Механізм втоми при такій роботі також визначається її інтенсивністю та багатьма іншими факторами.

Рівень витривалості визначається комплексом різноманітних факторів: функціональними можливостями органів і систем (спадковими і набутими), досконалістю технічних навичок, вольовими якостями і величиною енергетичних запасів організму [2, с. 60].

Для практичних цілей витривалість зазвичай поділяють на загальну і спеціальну. Загальну витривалість слід визначити як здатність виконувати тривалу та ефективну роботу неспецифічного характеру. Загальну витривалість ще називають аеробною, тому що вона являє собою комплекс властивостей організму, пов'язаних із поглинанням, транспортуванням і використанням кисню.

Слід зазначити, що аеробна витривалість не залежить від техніки виконання вправ. Одним із основних засобів розвитку та виховання витривалості є вправи легкої атлетики, які входять до обов'язкової програми підготовки працівників Національної поліції України. Біг на довгі дистанції є основою розвитку і виховання загальної витривалості.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що здатність витримувати фізичне навантаження без зниження ефективності виконання службових завдань, які стоять перед органами (підрозділами) Нацполіції України, є одним із 13 «стовпів», на яких тримається вся правоохоронна система. Таким чином, для ефективного виконання покладених на нього обов'язків поліцейський повинен мати не лише відповідні професійні та особистісні якості та стан здоров'я, а й відповідний рівень фізичної підготовленості, зокрема достатній рівень витривалості. Разом з тим, загальна витривалість відіграє важливу роль в оптимізації життєдіяльності, виступає важливою складовою фізичного здоров'я і, в свою чергу, служить передумовою для розвитку спеціальної витривалості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Основи професійної підготовки поліцейських: методичні рекомендації / О. І. Тьорло, В. М. Синенький, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, С. М. Банах. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 297с.
2. Боровик М. О. Методика розвитку та виховання загальної фізичної витривалості у працівників Національної поліції України. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи мвс України. 2017. С.58-62